Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

7/785

Universidad de Deusto
Biblioteca

COMMENTARIORVM

IN PSALMOS SEXAGINTADVOS

DAVIDICOS, INCERTI

CVIVSDAM AVCTORIS

INCOGNITI,

scilicet Doctoris Michaelis de Bononia

Videlicet ab octogesimonono Psalmo, qui est, DOMINE REFVGIVM FACTVS ES MIHI, ad centesimum quinquagesimum, qui est vltimus,

TOMVS SECVNDVS.

LVGDVNI,
APVD CAROLVM PESNOT.

CIↃ. IↃ. LXXXII. A.P.

Impensis Petri Landry, Bibliopolæ Methymnensis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad pium Lectorem.

PRIOR Tomus primos octuaginta octo Psalmos complexus est: hic secundus sexaginta duos, qui reliqui sunt ab octuagesimo nono, videlicet, Domine, refugium factus es mihi: ad centesimum quinquagesimum, & vltimum, continet: cum eiusdem authoris simili, hoc est doctissima enarratione. Quando ergo maiorem huius arenæ partem permensus es, lector studiose, metam quoque ipsam pertingito: non segnis, neque oscitabundus, aut animo labascens, sed anhelo spiritu, & ardenti charitate feruens: vt iis stimulis percitus, fœlicem, beatúmque finem consequaris. Nec te à lectione deterreat voluminis magnitudo. Nihil malè multis verbis dicitur, quod pluribus dictum, diminutum, mancúmque est. Si prophetici spiritus mysteria consideres: si fœcundissimam diuini sermonis vbertatem, & cœlestis musicæ altissimos modulos reputes: intelliges humano ingenio longa exercitatione opus esse, vt aliquid ex illis, à quibus longissimè distat, assequatur. Quin adsit potius vnus scopus Deo optimo maximo huius humani certaminis athlothetæ placere. Sit potiundi æterni brabij flagrantissimum desiderium: & nullum etiam longissimum stadium te remorabitur aut fatigabit, quo minus fœlicem terminum alacri cursu contingas. VALE.

PSALM. LXXXIX.

2551. DOMINE, refugium factus es nobis à generatione in generationem.

Huic Psalm. præmittitur titulus iste. *Oratio Moysi hominis Dei.* Opinio fuit aliquorum, quòd Dauid istum Psal. fecerit: sed intitulatur Moysi. Cuius ratio est; quoniam Moyses fuit lator legis antiquæ, & propheta nouæ legis: de quibus agit iste psalmus tractans statum antiquæ legis, in qua terrena præmia pollicebantur: & de statu nouæ legis dandæ per Christum. Cùm enim sit vita vetus, & vita noua, vita mortalis, & vitæ immortalis: anni, qui pro nihilo habentur, & dies, quibus implebimur misericordia: & pœna primi hominis, & regnum seculi: de quibus agit iste psalmus: ideo ab ipso Moyse intitulatur: non quòd Moyses ipsum fecerit, sed Dauid. Et hanc opinionem ponit glossa. Sed verisimilius, & communius dicitur à doctoribus, quòd Moyses istum psalmum fecerit: & ab ipso intitulatur tanquàm ab auctore. Vt enim dictum fuit in principio huius libri, plures fuerunt auctores psalmorum: inter quos fuit Moyses, qui istum psalmum fecit ad impetrandum populo quem eduxerat de Ægypto beneficia Dei. Et sic titulus est planus. *Oratio Moysi hominis Dei.* Alius textus habet *viri Dei*, & idem est sensus. Agit iste psalmus de defectu generis humani, qui per Christum auferetur. Sic igitur ad litteram petit beneficia temporalia populo Israel: sed quo ad intellectum prophetæ petit spiritualia beneficia Christi populo Christiano. Intentionem mouet ad contemptum vitæ veteris, & ad amorem vitæ nouæ. Quibus visis, psalmus iste diuiditur in duas partes. quia primò recoluntur beneficia Dei præterita: secundo postulantur futura: ibi, *Quis nouit.* Prima, diuiditur, in duas: quia primò recolit beneficia homini data generaliter: secundò beneficia naturæ lapsæ data specialiter. ibi, *Ne auertas.* Prima iterum diuiditur in duas. quia primò beneficia recolit: secundò circa hoc errorem excludit: ibi, *Priusquàm montes.* Quantum ad primum sciendum, quòd duo præcipua beneficia fecit Deus naturæ humanæ à principio. Primum fuit beneficium creationis: quia de nihilo creauit hominem: & præ aliis creaturis ad imaginem, & similitudinem suam, quantum scilicet ad animam, per quam est capax Dei per cognitionem, & amorem. Secundum est beneficium singularis gubernationis: quia ordinauit hominem ad vitam beatam habendam: quam consequi non potest sine speciali Dei gubernatione, & adiutorio gratiæ, quæ hominem in finem beatum dirigit. Et hoc modo non gubernat ceteras creaturas inferiores. Sic enim dicit Apostolus 1. Cor. 9. Non est Deo cura de bobus. Secundum beneficium includit primum: & ideo secundum tangit dicens. *Domine, refugium factus es nobis*: quia singulariter nos ad te dirigis vt ad tuum refugium perueniamus. Per hoc autem vult ostendere, quòd Christus in sua incarnatione factus est refugium nobis, vt Christo dicat, *Domine, refugium factus es nobis.* vt sit sensus. Domine, tu es refugium nobis: quia factus es. Non est Deus factus, nisi quia filius incarnatus est. Qualiter autem Christus sit refugium nostrum, vide supra versic. 438. 439. 755. Et nota hîc, quòd filius Dei vt noster esset refugium, pro nobis multipliciter legitur factus. Hic enim factus est similis hominibus, nostram carnem assumendo. Factus est obsecrans prolixius, patrem Deum exorando. Factus est obediens in omnibus, crucis mortem tolerando. Primò factus est similis hominibus. ad Rom. 1. Factus est ex semine Dauid secundum carnem: quia scilicet caro gloriosæ virginis, ex qua virtute spiritussancti formatum est corpus Christi, processit ex semine Dauid. Et in hoc magna nobis commendatur humilitas. cuius humilitatis magnitudinem admirans Apostolus, per istud participium factus, ait ad Philip. 2. Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu: qui, cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo: sed semetipsum exinaniuit: formam serui accipiens in similitudinem hominum factus. Qui ideo sic factus est, vt nostram superbiam deprimeret suo exemplo: vt, si quis ab hominibus exemplum humilitatis non dignatur accipere; saltem illud recipiat à filio Dei. Vnde Augustin. super Ioannē ser. 25. ait. Quid superbis, ô homo? filius Dei propter te humilis factus est. Pudet te fortasse imitari hominem humilem: imitare humilem Deum. Venit filius Dei in homine, & humilis factus est. Præcipitur tibi vt humilieris: non præcipitur tibi, vt ex homine fias pecus. Ille verus Deus factus est homo: & tu cognosce te hominem esse. Tota humilitas tua est, vt teipsum cognoscas. Considerando ergo verbum Dei carnem factum, ducimur ad humilitatem. Et ideo dicamus cum pastoribus. Videamus hoc verbum, quod factum est, quod dominus fecit, & ostendit nobis. Secundò est factus obsecrans prolixius. Luc. 22. Factus in agonia prolixius orabat: & factus est sudor eius vt guttæ &c. In hoc enim, quòd factus est orans, humilitatis nobis dat exemplum, dum conspicis illum, qui omnium vota exaudit, cum tanta humilitate exorare patrem. quod totum fecit, vt nos orando humiles esse doceret. vnde & propter hoc orando etiam genu flexit. Vnde Gregor. Nazanzenus, Humanus vsus habet, pronos terræ supplicare maioribus, facto ostendentes maiores nobis esse, quibus supplicamus. Palam autem est humanam naturam nihil dicere Deo condignum: & ideo honorifica signa, quæ inuicem exhibemus, fatentes nos humiles esse respectu excellentiæ Christi facimus incomparabili naturæ. Filius ergo Dei factus refugium nobis, genu flexit orando: sanciens non esse superbiendum orationis tempore: sed per omnia insistendum humilitati. Iudic. 9. Humilium, & mansuetorum tibi, domine semper placuit deprecatio: quia respexit in orationem humilium, & non spreuit preces eorum. Tertiò factus est obediens in omnibus. ad Philip. 2. Factus est obediens vsque ad mortem: mortem autem crucis. vbi glo. Attende qualiter factus est humilis Christus: quoniam factus est humilis vsque ad incarnationem; vsque ad diaboli tentationem; vsque ad populi irrisionem, vsque ad sputa, vincula, alapas, & flagella: vsque ad mortem. Et, si parum est hoc: aliquid addendum est de genere mortis. mortem autem non quamlibet, sed crucis: quæ ignominiosior cæteris erat. Ecce habemus humilitatis exemplum, superbiæ medicamentum.

Factus est Christus multipliciter.

Rom. 1. Incarnatio Christi.

Augustin.

Luc. 2.

Beneficia dei.

Psal 101. Philip 2.

Quid ergo superbis, ô homo? O pellis morticina: quid tenderis? O sanies fœda: quid inflaris? Princeps tuus humilis factus est: & tu superbis? Caput humile, & membrum superbum, res est monstruosa. Quia igitur vsque ad tantam obedientiam humilis pro nobis est factus: merito de ipso dicitur, Humilis factus, & confusus: pauper, & inops. *Psal. 73.*

1554. Priusquàm montes fierent, aut formaretur terra, & orbis; à seculo & in seculum tu es Deus.

Hîc remouet occasionem cuiusdam erroris. Quia enim dixit Deum nobis factum esse refugium: cum factio quandam mutabilitatem includat: posset forsitan ex hoc aliquis inferre Deum esse factum. Hoc remouet psalmus dicens, Deum esse æternum. Æternitas autem nullam mutationem recipit: sic nec Deus. vnde dicit hîc Deum esse Deum ante omnem creaturam. vnde ait. *Priusquàm montes fierent.* Per montes enim intelligit angelicam naturam: per terram vero naturam humanam. Et dicit montes factos, sed terram formatam. De angelis enim dixit Deus, Fiat lux, & facta est lux. De hominibus vero dicitur, Formauit Deus hominem de limo terræ. Formari enim vel fingi dicitur secundum corpora (vt dicit glo.) quod angelis non competit. Et consequenter omnes alias creaturas insimul concludit, dicens, *Et orbis.* s. antequàm angeli fierent: antequàm homo formaretur: antequàm orbis, id est, generaliter antequam omnis creatura fieret. *Tu es Deus à seculo, & vsque in seculum,* id est, ab æterno vsque in æternum. Hîc enim secundum glos. seculum non pro tempore, sed pro æterno accipitur. Propriè enim loquendo, Deus non est à seculo: quia est ante omne seculum: nec est vsque in seculum, cum sit sine fine. Sed qualiter est possibile quòd Deus sit factus nostrum refugium: qui ante non erat nostrum refugium: & non sit mutatus? Dico quòd in hoc est aliqua mutatio, sed in nobis, non in Deo. Sicut si fenestra sit clausa, sol non est illuminans domum: si autem aperiatur, sol fit illuminans domum. Et ista mutatio, quæ fit de non illuminante illuminans, solùm est in domo, & non in sole. Et notanter dicit, *Tu es Deus*, & non dicit, Tu fuisti Deus, vel eris: quia æternitas non capit præteritum, nec futurum: quia omne præteritum, vel futurum mutabile est, vt ostendit magister liber 1. dist. 8. Vnde esse creaturarum respectu esse Dei, est non esse. Vnde super illo verbo Iob 23. Ipse solus est, ait Gregor. lib. 16. moral. cap. 18. Nunquid non sunt angeli, & homines, cælum, & terra, aër, & maria, cuncta volatilia, vel quadrupedia, atque reptilia? Et certè scriptum est, Creauit Deus, vt essent omnia. Cum ergo in rerum natura tam multa sunt, cur beati viri nunc voce dicitur: Ipse solus est? Sed aliud est esse: aliud principaliter esse: aliud mutabiliter: aliud immutabiliter esse. Sunt enim hæc omnia: sed principaliter non sunt: quia in semetipsis minime subsistunt: & nisi manu gubernantis teneantur, esse nequaquam possunt. Cuncta namque in illo subsistunt, à quo sunt creata. Nec ea, quæ viuunt, sibimetipsis vitam tribuunt: neque ea, quæ mouentur, & non viuunt suis nutibus ad motum ducuntur: sed ille cuncta mouet, qui quædam viuificat: quædam verò non viuificata in extremam essentiam mire ordinans seruat. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt: eorúmque essentia rursum ad nihilum tenderet: nisi eam auctor omnium regiminis manu retineret. Omnia itaque, quæ creata sunt, per se nec subsistere valent, nec moueri: sed intantum subsistunt, inquantum vt esse debeant, acceperunt. intantum mouentur, inquantum occulto instinctu disponûtur. Ecce enim peccator flagellandus est de rebus humanis: aresit in eius laboribus terra: concutitur in eius naufragiis mare: ignescit in eius sudoribus aër: tenebrescit contra eum inundationibus cælum: inardescunt in eius oppressionibus homines: mouentur in eius aduersitate etiam angelicæ virtutes. Nunquid nam hæc, quæ inanimata, vel quæ viuentia diximus, suo instinctu, & non magis diuino impulsu agitantur? Quidquid est itaque, quod exterius sæuit: per hoc ille metuendus est, qui principaliter est, & hoc interius disponit. qui etiam ad Moysen dicit, Ego sum, qui sum. sic dices filiis Israel, Qui est, misit me ad vos. Cum itaque flagellamur per ea, quæ videmus, debemus illum sollicitè metuere, quem non videmus. Consimiliter & nunc Psal. esse soli Deo approprians dicit, *A seculo & vsque in seculum tu es Deus.* Et Psal. 101. Mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es.

Montes sunt angeli.

Terra sunt homines.

Deus mutabilis est.

Esse propriè soli Deo competit.

Peccator punitur ab omni creatura mota per deũ.

Exod. 3.

1553. Ne auertas hominem in humilitatem: & dixisti, Conuertimini, filij hominum.

Hîc ponitur Dei beneficium collatum naturæ lapsæ. Et primò hoc facit. secundò circa hoc beneficium quendam errorem excludit. ibi, *Quoniam mille.* Quantum ad primum sciendum, quòd beneficium, quod Deus homini lapso confert, est hoc: quia ipsum continuè reuocat ad se: vt ad finem debitum, propter quem factus est, possit peruenire. Reuocat autem ipsum ad suam gratiam modis diuersis: aliquando prosperis, aliquando aduersis, aliquando promissionibus, aliquando terroribus. Orat ergo pro hoc Psal. dicens. *Ne auertas hominem in humilitatem.* Homo enim à principio in magno honore fuit positus: quia omnium dominus factus. Psal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius. Nunc autem per peccatum tantum est humiliatus, quòd omnibus creaturis subiicitur, & ab omnibus læditur: etiam à pulicibus, & muscis. Et ab isto statu rogat psal. Deum liberare hominem dicẽs, *Ne auertas hominem in humilitatem,* id est, ne dimittas ita abiectum, & humiliatum, vt omni creaturæ subdatur: sed reuoca ipsum per tuam gratiam ad statum pœnitentiæ: quo scilicet statum perditum possit recuperare. Et quamuis Deus hoc continuè faciat: ad nos tamen pro hoc ipsum rogare spectat. Ideo Psal. confitetur hoc Deum facere continuè dicens. *Et dixisti, conuertimini, filij hominum.* q.d. Et sic fecisti; quia semper dixisti conuertimini filij hominum. A principio enim Deus conuersionem hominum quæsiuit. Nam statim post peccatum primi hominis Adam, & Euam reprehendit vt pœniterent. Similiter Cain, quia fratrem habebat odio, dicens, Cur concidit facies tua? Et similiter facto homicidio, sibi dicit, Vbi est Abel frater tuus? Et sic per omnẽ statũ hominum Deus peccatorum quæsiuit conuersionem. vnde Ezechiel. 18. Nolo mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur, & viuat. vt sit sensus.

Cõuersionem peccatorum Deus quærit.

Genes. 4.

sensus. Quia tu dixisti, conuertimini, filij hominum: ideo ne auertas hominem in humilitatem, id est, hoc peto, vt tu in homine facias: quia conuerti non poterit, nisi tu illum conuertas. Ideo alibi orat dicens, Conuerte nos, Deus salutaris noster. Istam conuersionem facit amor, & timor. vide suprà vers. 455. De conuersione multiplici. vide suprà versic. 1323. 1326. 1374. 1378. *Psal. 84.*

1554. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præteriit.

Hic remouet errorem humanum. Et primò pro tempore ante diluuium. Secundò pro tempore post diluuium. ibi, *Quæ pro nihilo.* Quantum ad primum sciendum inter alia, quæ homines errare circa vitia faciunt, & non cito conuerti ad Deum: est spes vitæ longioris. Sic multos prouocat ad peccandum. Quod ostendens Grego. ait, Reproborum mens erga dies præsentis vitæ tanto amore constringitur, vt sic semper hic appetant viuere: quatenus, si valeant, viuendi cursum desiderent nunquàm finire. Cogitare quippe futura despiciunt: spem totam in rebus transeuntibus ponunt: habere se nulla, nisi quæ prætereunt, conspiciunt. Cúmque nimis transeuntia cogitant, & mansura nullatenus sperant, sic cæcitate insensibili cordis oculus clauditur, vt æternæ luci nullatenus intendatur. Vnde fit sæpè, vt iam corpus molestia quatiat: & intima mors virtutem vitalis spiritus incidat: nec tamen curare, quæ mundi sunt, desinant: iámque eos vltor ad iudicium pertrahit: & tamen ipsi ordinatione sollicita rebus transeuntibus occupati, nihil aliud cogitant, nisi in hoc mundo qualiter viuant: derelinquenda omnia quasi possidenda disponunt: quia spes viuendi non frangitur, etiam cum vita terminatur. Iam ad iudicium pertrahuntur per sententiam: & tamen adhuc habendis rebus inhærent per curam. Dura etenim mente abesse mors longè creditur, etiam cum sentitur. Sícque à carne anima soluitur, vt erga præsentia immoderato amore se retinens, cum ad æternum supplicium ducitur: hoc ipsum quoque nesciat, qui ducatur: & deserens quæ amare cum termino noluit, repente sine termino inuenit, quæ nunquam præuidit. &c. Sic ergo apparet, quòd spes longioris vitæ homines implicat peccatis: & à conuersione pœnitentiæ retrahit. Hoc autem maximè erat tempore ante diluuium, in quo homines diu viuebant, scilicet nongentis, & octingentis annis: vt patet Gen. 5. Istum autem errorem vitæ longioris excludens Psal. ait. *Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquam dies hesterna, quæ præterijt,* id est, totum tempus vitæ præsentis respectu æternitatis est nihil. Ex hoc inferre volens, quòd in longitudinem vitæ homo sperare non debet: quia tempus quantumcumque longum præterit. Quod autem præteritum est nihil est. Vnde hic ait gloss. Omnia enim, quæ sine clauduntur, pro transactis habenda sunt. q.d. Nihil est homo, nisi des ei alterã vitam. Et aduerte, quòd non solum mille anni sunt tanquàm dies vna hesterna: sed multo minus debet computari quàm vna dies. vnde subdit,

Spes vitæ lõgioris decipit multos. Greg. 8. mor. cap. 12.

Vita præsens est nihil.

1555. Et custodia in nocte: quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

Vbi notandum, quòd ista prima pars versus, scilicet, *Et custodia in nocte:* est de versu præcedenti. vt sit sensus, Mille anni sunt tanquàm dies hesterna: quinimmo minus quàm dies hesterna: quia sunt vt & custodia in nocte. quæ scilicet custodia minus est quàm dies. Pro cuius intelligentia sciendum, quòd hic accipitur custodia noctis pro vigilia. Secundum autem, quòd Hiero. dicit super illud Matth. 14. Venit ad eos quarta vigilia noctis. Stationes, & vigiliæ militares in trium horarum spacium diuiduntur: sic quòd quælibet vigilia, vel custodia continet tres horas. sed aliquando plus, aliquando, minus. Vbi notandum, quòd nox distinguebatur quo ad custodias militum in quatuor partes: quarum quælibet pars dicebatur vna vigilia. Et sic quando nox erat maior: quælibet custodia, vel vigilia erat longior. quando verò breuior, tunc quælibet vigilia erat breuior. Accipiendo autem noctem, prout est in tempore medio inter longitudinem, & breuitatem: scilicet vt est in æquinoctio vernali, vel hyemali: nox continet duodecim horas. Quæ diuisa in quatuor custodias: quælibet custodia continebat tres horas. Et sic accipit Hiero. dicens. Vigiliæ militares continebant tres horas: quia accipit noctem, non prout est longior, neque breuior, sed prout est in æquinoctio. Ad propositum ergo ait psalmus, quòd mille anni non solum sunt vt dies hesterna ante oculos Dei: immò etiam minus: quia sunt vt custodia in nocte. quasi dicat, quia non solum sunt vt vna dies, immò vt tres horæ quæ faciebant vnam custodiam noctis. Aliter autẽ Isidorus in 5. etym. dicit, quòd septem sunt partes, vel custodiæ, aut vigiliæ noctis: scilicet vesperum, crepusculum, conticinium, intempestum, gallicanum, matutinum, & diluculum. Vesperum autem dicitur prima pars noctis ab occidentali stella, quæ solem occidentem sequitur, & tenebras sequentes præcedit. Crepusculum autem dicitur pars sequens quasi dubia lux. Nam creperon idem est, quòd dubium. & hæc pars est inter lucem, & tenebras. Tertia pars dicitur conticinium: scilicet quando cuncti solent conticere, id est, simul tacere. Quarta pars dicitur intempestum, id est, medium noctis, quasi sine tempore: quia tunc non est tempus aptum alicui rei fiendæ. per actus enim nostros cognoscimus tempus, & per consequens sine tempore illa pars dicitur, quia non est apta actibus humanis, sed magis dormitioni. Quinta pars, gallicanum dicitur propter gallos lucis prænuncios suo cantu. Sexta pars dicitur matutinum, scilicet pars sequens, scilicet tempus medium inter abscessum tenebrarum, & aduentum auroræ. Et dicitur matutinum, quia illa hora inchoatur mane. Septima pars dicitur diluculum, quasi diei prima lux iam incipiens: quæ pars etiam aurora dicitur. Est enim aurora clarescentis diei exordium, quæ solis ortum præcedit. Si ergo accipimus istas partes vel custodias noctis prout nox septem habet partes: patet quòd adhuc minori spacio comparantur mille anni quàm sit vna dies hesterna. Sequitur. *Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.* Hic est principium sententiæ. Hic enim remouet errorem illorum, qui differunt conuerti post diluuium spe longitudinis vitæ: quia, si vita longior erat ante diluuium, quàm post fuerat, quia durabat per mille annos, vel circa, qui tamé nihil sunt ante oculos Dei, vt dictum est: quanto magis post diluuium talis spes est vana quando multo breuior est vita quàm ante? In ista ergo parte tractat de breuitate

Custodia noctis dicitur vigilia. Hieronym. Custodia noctis habet tres horas. Noctis quatuor sunt partes.

Isidorus. Noctis septẽ sunt partes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitæ noſtræ poſt diluuium. Et tria facit: quia primò proponit vitæ noſtræ breuitatem. Secundò ad hoc adducit exempli conformitatem. ibi, *Mane ſicut*. Tertiò ad hoc adducit diuinæ iuſticiæ æquitatem. ibi, *Quia defecimus*. Quantum ad primum ſciendum, quòd iſtum textum aliter ponit Hieronymus iuxta litteram hebraicam, quæ eſt magis errori, quæ dicit, Fluctuaſti eos, ſomnium erũt. Quia ſcilicet in diluuio homines fuerunt aquis diluuij ſubmerſi, exceptis octo perſonis. Et terræ fertilitas inundatione aquarum fertilitatem ſuam perdidit. Vnde & homines poſt diluuium breuioris vitæ fuerunt: ſic quòd vita hominis videbatur quaſi quædam dormitio, ſiue ſomnus breuis reſpectu vitæ ante diluuium. Et hoc eſt, quod dicit littera hebraica, Fluctuaſti eos, ſcilicet, aquis diluuij, & velut ſomnium erunt. Et hoc idem vult litera noſtra dicens, *Quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt*. quaſi dicat, *anni eorum*: id eſt totum tempus vitæ noſtræ poſt diluuium erunt ſicut ſomnia, quæ pro nihilo habentur. Quia ſomnia dormientibus aliquid apparent, & de facto nihil exiſtunt. Sic enim pro nihilo totum tempus vitæ præſentis reputabat Iob cùm dicebat. Iob 7. Parce mihi, Domine: nihil enim ſunt dies mei. Et iſtam vitæ præſentis breuitatem inducit Pſalmiſta: quam dicit eſſe nihil: vt ipſa conſiderata vitam perpetuam nobis paremus. Nam huius breuitas ad Dei amorem nos inducit, teſte Gregor. lib. 12. mora. cap. 8. dicente, Quia hic homo vires viuendi ad modicum accepit, vt in perpetuum tranſeat: vbi eius vitam terminus non concludit: vt in hac breuitate roboratus colligat vnde in perpetuitatem veniat: vel vt ſemper gaudeat, vel vt ſuſcepta ſupplicia non euadat.

Vitæ breuitas nos inducit ad Deum.

1556. Mane ſicut herba tranſeat, mane floreat, & tranſeat: veſpere decidat, induret, & areſcat.

Hic breuitatis vitæ ponitur exemplum. Tranſitus namque herbæ directe aſſimilatur breuitati vitæ præſentis: quia ſicut herba mane floret, & ſtatim ſuccisa deſiccatur: ſic & vita noſtra quantumcunque in alto ſtatu floreat, modica percuſſione, vel infirmitate percuſſa cadit. Per mane enim ſignificatur principium vitæ: per veſperum autem finis. A mane ergo tranſit in veſperum: quia à principio ſemper tendit ad finem, & nunquam quieſcit. Vnde noſtrum viuere nihil aliud eſt, quàm tendere ad mortem. Veſpere autem decidit per mortem: & tunc induratur, & areſcit: quia in cineres redigitur. Rectè enim vita noſtra herbæ, & flori comparatur: vt oſtendit Gregor. lib. 11. mora. cap. 27. exponens illud Iob 14. Qui quaſi flos egreditur, &c. dicens, Quaſi enim flos egreditur homo: quia nitet in carne, ſed conteritur: quia redigitur in putredinem. Quid enim ſunt nati homines in mundo, niſi quidam flores in campo? Tendamus oculos cordis in hanc latitudinem mundi præſentis: & ecce quaſi tot floribus, quot hominibus plenus eſt. Vita itaque in carne: flos eſt in fæno. Vnde bene per pſal. dicitur, Homo ſicut fænum dies eius: & ſicut flos agri ſic efflorebit. Eſaias quoque ait, Omnis caro fænum, & omnis gloria eius ſicut flos fæni. Homo enim more floris procedit ex occulto, & ſubito apparet in publico, qui ſtatim ex publico per mortem trahitur ad occultum. Carnis nos viriditas oſtendit: ſed ariditas pulueris ab aſpectibus retrahit. Quaſi flos apparuimus, qui non eramus: quaſi flos areſcimus, qui temporaliter apparebamus. Et quia per momenta homo quotidie compellitur ad mortem, rectè adiungitur: Et fugit velut vmbra: & nunquam in eodem ſtatu permanet. Sed cum ſol quoque curſum ſuum indefinenter peragat: nunquámque in ſtabilitatem ſe figat, cur curſus vitæ hominis vmbræ potius quàm ſoli comparatur: niſi quia, amiſſo amore conditoris, calorem cordis perdidit: & in ſolo iniquitatis ſuæ frigore remanſit? Qui igitur in amore Dei calorem cordis non habet, nec tamen vitam, quam diligit, tenet: ſed velut vmbra fugit. Bene autem dicitur, Et nunquam in eodem ſtatu permaner. Quia dum infantia ad pueritiam, pueritia ad adoleſcentiam, adoleſcentia ad iuuentutem, iuuentus ad ſenectutem, ſenectus tranſit ad mortem: in cutſu vitæ præſentis ipſis ſuis augmentis ad detrimenta impellitur. Et inde ſemper deficit, vnde proficere in ſpacium vitæ credit. Firmum etenim ſtatum hic habere non poſſumus, vbi tranſituri venimus. Atque ſic ipſum noſtrum viuere eſt quotidie à vita tranſire. &c. Et hoc exemplum ponit hic pſal. dicens, *Mane ſicut herba tranſeat, mane floreat, & tranſeat*. Hic enim tranſire bis ponitur: vt tranſire huius vitæ cordi noſtro magis imprimatur. Et nota, quòd vitæ præſentis tranſitus, atque breuitas multis rebus tranſitoriis in ſcriptura comparatur. vide ſuprà verſic. 567.

Vita præſens herbæ, & flori cõparatur.

Pſal. 102.

Eſa. 40.

1557. Quia defecimus in ira tua: & in furore tuo turbati ſumus.

Hic adducit diuinæ iuſtitiæ æquitatem. Et quatuor facit. quia ponitur primò effectus diuinæ iuſtitiæ. Secundò defectus noſtræ maliciæ. ibi, *Poſuiſti*. tertiò proceſſus noſtræ miſeriæ. ibi, *Anni noſtri*. quartò reſpectus diuinæ clementiæ. ibi, *Quoniam ſuperuenit manſuetudo*. Quantum ad primum ſciendum, quòd ante peccatum vita hominis non ſic tranſibat cum tempore: ſed homo, tranſeunte tempore, ſtabat: vt oſtendit Gregor. dicens, Lapſum vitæ primus homo ante culpam habere non potuit: quia tempora, eo ſtante, tranſibant. Sed poſtquàm deliquit, in quodam ſe quaſi lubrico temporalitatis poſuit. Et quia cibum comedit vetitum, ſtatus ſui protinus inuenit defectum. Quam tamen mutabilitatem non ſolum exterius, ſed interius quoque homo patitur dum ad meliora opera ſurgere conatur. Mens enim mutabilitatis ſuæ pondere ad aliud ſemper impellitur, quàm eſt. Et niſi in ſtatu ſuo arcta cuſtodiæ diſciplina teneatur, ſemper in deteriora dilabitur. Quia enim ſemper ſtantem deſeruit, quem habere potuit, ſtatim amiſit. Vnde nunc cùm ad meliora nititur, quaſi contra ictum fluminis conatur: cùm verò ab intentione aſcendendi reſoluitur, ſine labore reducitur ad ima. Quia enim in aſcenſu labor eſt, in deſcenſu ocium: intraturos per anguſtam portam dominus admonet dicens, Contendite intrare per anguſtam portam. Dicturus quippe anguſtæ portæ introitum præmiſit, contendite: quia niſi mentis intentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam anima ſemper ad ima reuocatur. Ex quibus patet, quòd fluxus vitæ præſentis tam corporis quàm mentis ex peccato proceſſit primi parentis. Et hoc hic notans pſalmus dicit, *Quia defecimus in ira tua*. Quid eſt enim

Vitæ fluxus ex peccato proceſſit. Greg. 11. moral. ca. 27.

Malũ agere leuius eſt quã bonum.

Luc. 13.

enim ira Dei, niſi effectus diuinæ iuſticiæ, qua punit peccata: & ſic ad modum irati ſe habet. Dicat ergo. Vnde habemus lapſum vitæ? Reſponder, *quia defecimus in ira tua*, id eſt, quia iuſticia tua nos punit: vt, quia noluimus tenere ſtatum primum, deficeremus per fluxum mortalitatis. vt ſit ſenſus, *In ira tua*. ſcilicet puniti ſumus. & quare? quia defecimus peccando. Et quanto amplius peccata ſunt augmentata: breuior factus eſt fluxus vitæ præſentis. vnde quia multiplicata erant peccata in terra ante diluuium, immiſit Deus diluuium, poſt quod breuior fuit vita præſens quàm ante. vnde Geneſ. 6. dixit Deus, Repleta eſt terra iniquitate eorum: & ego diſperdam eos cum terra. Et nota alium effectum diuinæ iuſticiæ: quia non ſolum vita præſens, ſemper currit ad mortem: ſed ipſum etiam finem ſemper fugimus. quod non fuiſſet ante peccatum: quia homo ſine morte raptus fuiſſet ad cælum. Et hoc notans pſalmus dicit. *Et in furore tuo turbati ſumus*. Hic appellat furorem Dei, ſententiam mortis irreuocabilem, quam propter peccatum tulit. quæ ſententia furor dicitur: quia mors eſt vltimum terribilium: ad cuius aduentum quilibet turbatur. Vnde iſtum textum ſic exponit gloſſ. di. *Et in furore tuo turbati ſumus*. id eſt, timore mortis infirmi infirmitatem finire trepidamus. Vnde dominus Petro dixit, Cum ſenueris, extendes manus tuas: & alius ducet te, quo tu nõ vis. Et dominus in ſe nos tranſfigurans, ait de ſeipſo, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem.

Mortem quã libet fugit.

Ioan. 21.

1558. Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo: ſeculum noſtrum in illuminatione vultus tui.

Hic ponitur cauſa dicti defectus: ſcilicet noſtra malicia. Omnis enim pæna iuſta pro peccato eſt inflicta. Ex eo ergo pæna fluxus vitæ præſentis, & mortis hominibus eſt à Deo inflicta propter peccata noſtra. Et hoc eſt quod hic ait. *Quia defecimus in ira tua*, &c. Reſpondet, quia *poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo*. Vbi ſciendum, quòd conſpectus Dei idem eſt, quòd ſcientia Dei. Nam ſpecio, ſpeeis, idem eſt quod videre, & conſiderare, & componitur diuerſimodè. quandoque cum a, & fit aſpicio. cum in, & fit inſpicio. quandoque cum pro, & fit proſpicio. &c. Et iſta compoſita habent diuerſa ſignificata. Nam aſpicimus ante, reſpicimus retro, ſuſpicimus ſurſum, deſpicimus deorſum, inſpicimus introrſum, proſpicimus longè, conſpicimus circunquaque: Et inde conſpectus quaſi ſimul, vel circunquaque aſpectus. Quanuis ergo omnia nuda, & aperta ſint intellectui diuino (vt ait Apoſtolus, Omnia nuda, & aperta ſunt oculis eius) tamen aliqua quandoque dicitur non videre peccata: non quia non videat illa, ſed quia diſſimulat, & ad tempus impunita dimittit. Illa autem videre dicitur, quæ punit. Sicut orationem noſtram in conſpectu ſuo ponit, quando illam exaudit ſecundum modum loquendi. Intret in conſpectu tuo oratio mea: inclina aurem tuam ad precem meam. Et hoc eſt, quod ait hic pſalm. *Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo*. id eſt, decreuiſti punire iniquitates noſtras, ſicut iudex punit coram ſe reum, quem vult punire. Et hoc innuit hic gloſſ. dic. *Poſuiſti iniquitates noſtras in conſpectu tuo*. id eſt, non ab eis diſſimulaſti. Et quòd nihil eum lateat boni, vel mali, quod facimus: & ideo quòd in conſpectu ſuo illud ponere poſſit ad libitum, declarat dicens, *Seculum noſtrum in illuminatione vultus tui*. Et hic accipitur ſeculum pro vita noſtra. & eſt ſenſus, *Seculum noſtrum in illuminatione vultus tui*, id eſt, ſicut illud, quod eſt in lumine videtur, & non abſconditur: ſic totum ſeculum noſtrum, id eſt, tota vita noſtra aperta, & clara eſt in oculis tuis. ſecundum illud, Oculi domini multo lucidiores ſunt ſole: vias hominum circunſpiciunt. Et ad iſtum ſenſum notat gloſſ. quòd illa peccata teguntur à conſpectu domini, quæ veniam habent, id eſt, quibus Deus parcit. ſecundum quod dicitur pſal. 31. Beati quorum tecta ſunt peccata. Illa autem illuminantur, & ponuntur in conſpectu Dei, quæ puniuntur. Et hic nota, quòd conſpectus Dei multa in nobis efficit: quia nos quandoque illuminat, quandoque purificat, quandoque humiliat, quandoque beatificat. Vide in dictione conſpectus, parte prima. Ex iſto ergo conſpectu Dei, quo peccata noſtra punit, ſequitur fluxus vitæ præſentis. Vnde ſequitur,

Conſpectus Dei quid eſt.

Hebr. 4. Cõſpicit Deus peccata, quæ punit.

Pſal. 87.

Eccleſ. 23.

1559. Quoniam omnes dies noſtri defecerunt: & in ira tua defecimus.

Hic enim verſus quaſi repetitio eſt illius, quod ſuperius dixerat. *Quia defecimus in ira tua*. &c. Et eſt repetitio ad maiorem expreſſionem breuitatis vitæ præſentis. Vel per diem accipitur cognitio: ſicut per tenebras ignorantia. Et tunc eſt ſenſus, *Quoniam omnes dies noſtri defecerunt*. id eſt, cognitio noſtra defecit: obtenebratur enim ratio per peccatum. *Et in ira tua defecimus*. id eſt, ex punitione, quæ procedit à iuſtitia tua, quæ per iram deſignatur. Vel ſi per dies intelligatur tempus præſentis vitæ, tunc magis concordat cum verſi. 1557. Et tunc ſecundum gl. eſt ſenſus. *Omnes dies noſtri defecerunt*. id eſt, totum tempus vitæ noſtræ abbreuiatum eſt, & penè defecit: quia ad paucitatem reducti ſunt dies vitæ noſtræ. Vita enim hominis per iram Dei abbreuiata eſt, vt tollatur ſpes longioris vitæ, quam præſumptionem habentes magis peccabant. Vnde ad tollendum ſpem longioris vitæ dies vltimus vitæ omnibus incognitus manet. vt oſtendit Gregor, dicens, Sæpe enim, dum præſentis vitæ breuitas quaſi diu perſeueratura diligitur, ab æterna ſpe animus frangitur: & delectatus præſentibus, deſperationis ſuæ caligine reuerberatur. Cúmque longum putat, quod ad viuendum ſibi ſpacium reſtat, repente præſentem vitam deſerens, æternam inuenit, quam iam vitare nequeat: quia, dum ſe diu immorari viſibilibus æſtimant, ſpem inuiſibilium derelinquunt. Cúmque mens in præſentibus figitur, vita terminatur: & repente ad ſupplicia improuiſa perueniunt qui decepti ſuis præſumptionibus, aut nunquàm ſe contingere, aut tardè crediderunt. Hinc veritas dicit, Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam. Hinc rurſus ſcriptum eſt, Dies domini ſicut fur in nocte veniet. Quia enim ad rapiendam animam propinquans minimè conſpicitur, furi in nocte comparatur. Tanto ergo debet quaſi ſemper veniens metui, quanto à nobis non valet ventura dies præſciri. Vnde & ſancti viri, qui breuitatem vitæ ſemper aſpiciunt, quaſi quotidie morientes viuunt: & tanto ſe ſolidius mãſuris præparant, quanto nulla eſſe tranſitoria ſemper ex fine penſant. De iſtis diebus ait pſal. Homo ſicut fænum dies eius. Hinc Eſaias ait, Omnis caro fænum: & gloria eius ſicut flos fæni. Hinc mentes præſumentium Iacobus tangit dicens, Quæ eſt vita noſtra?

Vita finis ſiue dies vltimus incognitus eſt Greg. 7. mor. cap. 20.

Vita præſens amari nõ debet.

Matth. 25. 1. Theſſa. 5.

Pſal. 102. Eſa. 40.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Est vapor ad modicum parens. Quod bene ostendit Psal. 101. Dies mei sicut vmbra declinauerunt: & ego sicut fænum arui. A

1560. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni.

Hic ponitur processus nostræ miseriæ. Iste versus aliter incipit in translatione Hiero. secundum hebraicam veritatem. sic enim incipit, Consumpsimus annos nostros quasi sermonem, id est, sicut sermo prolatus cito transit, & desinit esse: sic & anni vitæ nostræ. Et pertinet ad sententiam prædictam de breuitate vitæ humanæ. Litera autem communis magis refertur ad miseriam, & laborem quibus repletur vita præsens, cum dicitur: *Anni nostri sicut aranea.* Quia sicut aranea cum multo labore telam texit, vt dolosè capiat muscas, quibus vitam suam deducat: & tamen modico vento, vel flatu tela eius frangitur, & euanescit: sic & homines multo sudore, multisque laboribus occupantur ad acquirendas diuitias, vel honores, quæ modico pulsu fortunæ omnia euanescunt. Et attende, quòd ista litera potest legi actiuè, & passiuè. Actiuè, vt sit sensus, *Anni nostri meditabuntur sicut aranea.* id est, ipsi anni meditabuntur: quia homines in annis viuentes meditantur inania, sicut facit aranea, quæ scilicet sine fructu, & vtilitate boni operis transeunt. Vel passiuè potest accipi, meditabuntur, id est, reputabuntur anni nostri sicut aranea, id est, sicut inanes, & inutiles. Et nota quòd araneæ multa comparantur, scilicet quandoque viri iusti conscientia. vide suprà versi. 646. Quandoque hypocritarum fallacia. Hoc deduxit Gregor. super illo verbo Iob. 8. Sicut aranearum tela fiducia eius, dicens. Bene hypocritarum fiducia aranearum telis similis dicitur: quia omne, quod ad obtinēdam gloriam exsudāt, ventus dissipat vitæ mortalis. Nam, quoniam æterna non quærunt, bona temporalia cum tempore amittunt. Pensandum quoque est, quòd araneæ fila per ordinem ducunt: quia sua hypocritæ quasi sub discretione opera disponunt. Aranearum tela studiosè texitur: sed subito flatu dissipatur: quia quicquid hypocrita cum labore peragit: auta humani fauoris tollit. Et, dum in appetitu laudis opus deficit, quasi in ventum labor euanescit. Sæpe namque & vsque ad præsentis vitæ terminum hypocritarum facta perdurant: sed, quia per hæc auctores laudem non quærunt: bona ante Dei oculos nunquam ferunt. Plerumque enim sacræ legis eruditione fulciuntur, doctrinæ verba proferunt, omne quod sentiunt, testimoniis accingunt: nec tamen per hæc vitam audientium, sed proprios fauores quærunt. Quia nec proferre alia nouerunt nisi quę auditorum corda ad impendendas laudes excutiant, non vt ad lachrymas accendant. Mens quippe exterioribus concupiscentiis occupata, igne diuini amoris non calet. & idcirco ad incendium diuini amoris inflāmare auditores suos nequeunt verba, quæ frigido ore proferunt. Neque enim res, quæ in seipsa non arserit, aliud accendit. Et infrà, Bene ergo dicitur, Sicut tela aranearum fiducia eius: quia, apparente cordis teste, præterit omne, quod exterius de humano fauore confidit. Quandoque verò per araneam significatur huius mundi miseria. vt hic cum dicitur, *Anni nostri sicut aranea meditabuntur.* vbi gloss. Miseria, & breuitas huius vitæ exprimitur hic per similitudinem araneæ, quæ multo labore inanes telas texit, vt dolo capiat muscas. Sequitur, *Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta anni.* Hic in particulari determinat vitæ præsentis breuitatem, dicens, quòd durat vsque ad septuaginta annos. quia scilicet ad illud tempus potest durare fortitudo hominis, pulchritudo, & huiusmodi: quo tempore transacto, vt communiter ista deficiunt in hominib. Et quia aliqui aliis sunt melius complexionati: ideo tales aliquando, sed raro vigent vsque ad octuaginta annos, quibus transactis, vita hominis non est nisi quædam miseria. Vnde sequitur,

Aranea multa fingit.

Greg. 8. mor. c. 29. Hypocrita araneæ comparatur.

Malus alios ad bonum nō potest accendere.

Si autem in potentatibus, octoginta anni: & amplius eorum labor, & dolor. 1561.

Quod ideo dicit, quia in anno septuagesimo incipit ætas senij, quæ est vltima, in qua vigor naturæ deperditur, oculi caligant, visus hebetatur, & aures surdescunt. Si autem propter bonitatem complexionis aliquis incolumis transeat septuagesimum annum: saltem in octuagesimo incipit deficere. De distinctione ætatum vide suprà, versi. 1156. Potentatus autem dicitur à potentia: vnde potentatus idem est quòd potentia, siue potens. Et est sensus, Si quis tantum sit vigorosus, & potens, quòd etiam vigorosus transeat annum septuagesimum: tamen, cum peruenerit ad octuagesimum, deficit: quia senium non est nisi quidam langor, & miseria vitæ. Quomodo autem vita senum sit dolor, & miseria, & in multis deficiat, vide ver. 1147. vnde merito tales dicere possunt, Defecit in dolore vita nostra: & anni mei in gemitibus. Vt autem magis appareat, quòd vita tota senum est miserabilis, non solum exterius, sed etiam interius: nota quòd philosophus. 2. rheto. tangit multas malas senum conditiones: inter quas sex specialiter enumerat, dicens quòd sunt increduli, suspicioſi, timidi, illiberales, malæ spei, & inuerecundi. Primò enim sunt increduli. Sunt enim in multis experti: & sic cognoscunt homines in multis mentiri: ideo de difficili aliis credunt: sed credunt omnes alios esse deceptores. Ideo dicitur. 2. rhetor. quòd quia senes multis annis vixerunt, & in multis fuerunt decepti: propter hanc experientiam contingit illos esse incredulos. Secundò sunt suspicioſi. Omnia enim, quæ vident, vt plurimum suspicantur in malum, & interpretantur in partem deteriorem. Habent enim contrariam dispositionem quàm iuuenes. Iuuenes enim, vel pueri non multa mala fecerunt, & à seipsis alios mensurant: & sic credunt communiter alios esse bonos. Ecōtra autem senes, quia multo tempore vixerunt, & in multis peccauerunt, & multa mala fecerūt: aliorum facta mensurant secundum illa, quæ ipsi fecerunt. Et ideo vt plurimum credūt alios esse malos, & aliorum facta interpretantur in malum. Et hoc est, quod dicitur. 2. rhetoricæ, quòd, quia senes vixerunt multis annis, esse nō potest, quin in multis peccauerint: ideo sunt malè suspicioſi: & omnia in deterius æstimant. Tertiò sunt pusillanimes, & timidi. Sicut enim in eis deficiunt humores, & vita: sic deficit & cor in eis. vnde dicitur. 2. rhet. Infrigidatio præparat viam formidini. Cum enim timidi efficiantur frigidi, sequitur quòd, quicunque naturaliter est frigidus, naturaliter sit timidus, & formidoloſus. Sequitur

Senes sunt illiberales.

Senes sunt malæ spei.

Senes sunt inuerecundi.

Psal 30.

Senū multæ malæ cōditiones.

Senes sunt credituli.

Senes sunt suspicioſi.

Senes sunt timidi.

quitur ergo senes naturaliter esse timidos: quia calor naturalis deficit in eis, & habent membra frigida. Quartò sunt illiberales: quod contingit tripliciter. Primò ex defectu vitæ. Anima enim vt plurimum sequitur complexionem corporis. Cum ergo senes in propriis corporibus deficiant in humoribus, & in vita: sic videtur eis, quòd omnia ipsis deficiant. Et sic timentes defectum pati, efficiuntur illiberales. Secundò sunt illiberales ex parte experientiæ temporis. quia enim multo tempore vixerunt, credibile est eos multas indigentias passos fuisse: & sic timentes amplius indigentiam pati, illiberales efficiuntur. Tertiò sunt illiberales, quia magis viuunt in memoria quàm in spe. Cogitant enim se multum vixisse in præterito, & permansuros in futuro: & ideo memoria præteritorum, & spe futurorum non viuunt in spe, nec considerant de iis, quæ debent acquirere in futuro: sed solum confidunt in iis, quæ acquisierunt iuuari in futuro. quare non confidentes de acquirendis, acquisita non facile tribuunt: & sic fiunt illiberales. Quintò sunt malæ spei. Nihil enim bene sperant: sed contra omnia se deficere credunt. Causa huius est: Nam spes est futurorum: memoria autem præteritorum. Et senes memorantur se multum vixisse in præterito, & parum sperant viuere in futuro: ideo in sperando deficiunt: & modica se cogitant facturos, vnde non viuunt, nec delectantur in sperando. Senes autem adinuicem congregari semper recitant res gestas, quas fecerunt: non autem multum loquuntur de futuris, quia pauca se sperant facturos. Sextò sunt inuerecundi: nam quia illiberales sunt, magis curant de vtili quàm de honesto. Vt enim vult Philosophus, 2. rheto. magis studet ad vtilitatem quàm ad ea, quæ quærit status honoris. Verecundia ergo, cum sit timor inhonorationis, non competit senibus: quia magis curant de vtili quàm de honore. Tota enim causa, quare quis est verecundus (vt vult Philosophus) est, quia vult honorari, & reputari. Senes autem sicut deficiunt in vita, & in calore naturali: sic deficiunt in animo, & non curant reputari: quare contingit eos esse inuerecundos. Potest autem assignari & alia causa ad omnia prædicta communis. Senes enim naturaliter sunt frigidi: frigus autem omnia constringit, & constringendo reddit illa grauiora. & sic facit illa appetere locum inferiorem. Omnia enim frigida, & grauia inferius collocantur: calida verò, & leuia superius, vt patet in elementis. Et ideo quia senes frigidi sunt: & frigiditate constipati, in seipsis reddūtur immobiles, vt nihil credant, nihil sperent, nihil audeant, & vt non curent reputari: & quia frigidi non quærunt locum superiorem, sed magis inferiorem. Ad propositum ergo, si illi, qui sunt in ætate senili tot malis conditionibus quasi naturaliter occupantur: quid aliud potest esse vita ipsorum, quàm labor, & dolor? Et hoc est, quod hic ait psalmus. *Si autem in potentatibus, octoginta* anni: amplius eorum labor, & dolor.

1562. Quoniam superuenit mansuetudo super nos: & corripiemur.

Hic ostenditur respectus diuinæ misericordiæ. Quamuis enim Deus peccatum non dimittat impunitum: punit tamen semper cum misericordia: quia minus punit quàm peccatum puniri meretur etiam, quia multoties punit, non solum ne peccatum impunitum dimittat: sed etiam vt peccatorem corrigat. vt puta, puniuit peccata hominum per diluuium. Sed nunquid non cum misericordia? sic: quia reseruauit octo homines, in quibus genus humanum saluatum multiplicaretur: & consideratione præteritæ punitionis scilicet diluuij amplius peccare caueret. Sic etiam aduersa immittit, vt à peccato custodiant electos. Sic & senibus multos labores, & dolores immittit: quibus excitati, peccare timeant: & commissa peccata corrigant. Et hoc est, quod hic ait psal. *Nos corripiemur.* scilicet à peccato corrigemur. & causa est: *Quoniam superuenit mansuetudo.* Et aduerte, quòd mansuetudo hîc potest referri ad domini correptionem, vel ad nos correptos. Si enim referatur ad domini castigationem, tunc est sensus, quia Deus nos punit, & castigat cum misericordia, ideo corripiemur à peccato, & emendabimur. Si enim rigorosè Deus peccantem puniret, vt puniri meretur: statim ipsum dānaret: nec relinqueret pœnitentiæ locum. Sed quia mansuetè, & clementer nos punit: reseruans nobis pœnitentiæ locum, ideo corripiemur. Potest etiam mansuetudo ad punitos referri: vt idem sit mansuetudo quòd humiliatio. Et tunc est sensus. *Quoniam superuenit mansuetudo.* id est, quoniam humiliatio, & punitio Dei venit super nos: ideo corripiemur. Pœna enim multoties aperit oculos, quos clauserat culpa. Et hoc est, quod ait gloss. Mansuetudo, si Dei est, clementia dicitur: si nostra est, punitio, vel domatio dicitur. Ipse enim Deus per clemētiam mansuetus: domando nos efficit mansuetos: & sic corripiemur. Quem enim Deus diligit, corripit, & castigat. Ex hoc autem, quòd mansuetudo Dei nos corrigit, notatur quòd alium corrigere volens à mansuetudine, & misericordia incipere debet. vnde psal. 140. Corripiet me iustus in misericordia: & increpabit me. Quamuis enim correctio quandoque seueritatem requirat: semper tamen à misericordia, & mansuetudine incipere debet. Cuius figura habetur in virga Moysi. Moyses enim corrigere volens Pharaonem, primò virgam gracilem portauit in manu, quæ tandem, ipso Pharaone obstinato permanente, in colubrum est versa: vt habetur Exo. 7. Quam figuram ad propositum applicans Brumo, dicit, Moysi dixit Dominus: Quid est quod tenes in manu? Respondet, virgam. Dixitque dominus. Proiice illam in terram: & proiecit, quæ versa est in colubrum. Interrogatur Moyses non propter aliud, sed vt responsionis suæ vinculo teneatur. Ipse enim confessus est, se virgam tenere: quam mox in serpentem versam fugiens expauit. Credat huic signo, qui non vult credere verbis. Sed qui per virgam, nisi correctio Dei? Vnde ait Psal. Virga tua, & baculus tuus ipsa me cōsolata sunt. Hæc autem virga illi vertitur in draconem, qui misericorditer correcti emendare se nolunt. quia qui incorrigibiles existunt, tandem diuinæ vltionis seueritatem sentiunt. Vnde & psalmus ait de talibus, Reges eos in virga ferrea &c. Sic ergo diuina correctio aliis est virga pietatis: aliis verò draco seueritatis. quia alios misericorditer castigat: alios autem insanabiliter percutit. Huius autem caudam Moyses tenet, & in virgam reuertitur, quando aliquis vir iustus vindictam peccantibus incorrigibiliter imminentem auertit orationibus suis. Cum enim Deus ab vltionis ira placatur: draco sæuiens in virgam correctionis vertitur per

Mānsuetè nos punit Deus.

Mānsuetos pœnis nos Deus facit.

Correctio debet fieri cum misericordia.

Brumo.

Psal. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Abarue 2. Corrigẽdi alia multa de se cogitare debet.

per misericordiam, dicens, Cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Et vt alios misericorditer corrigamus: primò de nobisipsis multa cogitare debemus: vt ostendit Gregor. 23. moral. c. 14. dicens, Consideremus igitur, quia aut tales sumus, quales nonnullos corrigimus: aut tales aliquando fuimus. Ac si, diuina gratia operante, iam tales non sumus, vt tanto temperantius corde humili alios corrigamus: quanto nosmetipsos in ipsis, quos corrigimus, agnoscimus. Si autem tales nec sumus, nec aliquando fuimus, quales illi adhuc sunt, quos emendare curamus: ne cor nostrum superbiat, & forte de ipsa innocentia prius ruat, quorum mala corrigimus, alia ipsorum bona ante oculos nostros reuocemus. Quæ si omnino nulla sunt ad occulta Dei iudicia recurramus. Quia sicut nos nullis nostris meritis hoc ipsum bonum, quod habemus, accepimus: ita illos quoque potest gratia supernæ virtutis infundere, vt excitati posterius etiam ipsa possint, quæ nos non accepimus, dona præuenire. Quis enim credidisset, quòd per apostolatus meritum Saulus lapidatum Stephanum esset præcessurus, qui in morte eius lapidantium vestimenta seruabat: Sic ergo alium corrigens, cogitando mansuetudinem seruet, vt correctè dicere possit, *Quoniam superuenit mansuetudo* &c.

1563. ## Quis nouit potestatem iræ tuæ: & præ timore tuo iram tuam dinumerare?

Hîc beneficia futura postulantur. Petit autem Dei sex beneficia, quæ in nouo testamento sunt impleta. Petit enim primò iræ Dei scire potestatem. Secundò dexteræ Dei, & hominis vnitatem. ibi, *Dexteram tuam.* Tertiò pro peccatis indulgentiæ pietatem. ibi, *Conuertere.* Quartò gloriæ æternæ claritatem. ibi, *Repleti.* Quintò in aduersis patientiæ firmitatem. ibi, *Lætati.* Sexto in agendis dirigentis gratiæ veritatem. ibi, *Respice.* Quantum ad primum sciendum, quòd ira Dei distinctos habet effectus, scilicet eius punitio, qua aduersarios tangit. Nam aliquos purgat, aliquos verò deteriores facit: quia plerunque illis Deus magis parcit, quibus magis videtur iratus. Et plerunque illis est magis iratus, quibus parcere videtur. Plerunque illis magis irascitur, quos etiam hîc punit: ad hoc scilicet vt maiora alibi tormenta recipiant. Quis ergo hominum potestatem iræ tuæ cognoscat, ô Domine: qua aliquando corrigis, aliquando damnas, aliquando verò irasceris, vt in perpetuum damnes? Hos effectus iræ diuinæ ostendit Gregor. super illo verbo Iob 27. Emittet super eum, & non parcet. dicens, Peccatorem Deus quoties feriendo corrigit, ad hoc flagellum emittit vt parcat. Cum verò huius vitam in peccato permanentem feriendo non cludit, flagellum emittit, sed nunquàm parcit. In hac enim vita Dominus magis studet vt parcat, quanto magis expectando flagellat. sicut ipse voce angeli ad Ioannem ait. Ego, quos amo, arguo, & castigo. Econtra de flagello damnationis scriptum est. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. vnde hoc semper electi prouident, vt ante ad iusticiam redeant, quàm super se ira iudicis accendatur inextinguibiliter: ne vltimo flagello deprehensi simul eis finiatur vita cum culpa. Flagellum namque tunc diluit culpam, cum mutauerit vitam. nam cuius mores non mutat, non expiat actiones. Omnis ergo ira diuina, vel percussio, aut purgatio in nobis vitæ præsentis est, aut initium pœnæ sequentis. Propter eos enim, qui ex flagello proficiunt dictum est, Qui fingis dolorem in præcepto. Quia, dum flagellatur iniquus, & corrigitur: quia præceptum audire noluit, audiuit dolorem. Dolor autem in præcepto fingitur eis: quia malis operibus quasi præcepti vitæ dolor adhibetur. De iis verò, quos damnant flagella, & non liberant, dicitur, Percussisti eos & non doluerunt: attriuisti eos, & renuerunt accipere disciplinam. &c. Bene ergo ait psalmus, *Quis nouit potestatem iræ tuæ:* quæ tanta est, quòd aliquibus iratus parcis: aliquos damnas. Consimili modo facit ecclesia, quæ aliquando non parcens parcit: & quandoque parcens non parcit. vt ostendit Gregor. 13. moral. c. 3. dicens, Sancta ecclesia disciplinæ rigorem cum permixtione mansuetudinis seruans, aliquando malis quasi non parcens parcit: aliquando verò quasi parcens non parcit. Quod melius ostendimus, si ipsa, quæ plurimum accidunt, proferamus. Ponamus ante oculos mentis nostræ duos prauos intra sanctam ecclesiam esse constitutos: quorum vnus sit potens & proteruus: alter mitis, & subditus. Si qua miti & subdito culpa subripuerit: hanc protinus increpando prædicator insequitur, corripit eum: quem corripiendo à culpa liberat: atque ad vitam rectitudinis reformat. Quid itaque huic, nisi non parcens parcit? quia, dum correctionis verbum non distulit: citius hunc à culpa liberauit. Liberè enim arguens non pepercit: sed in eo, quòd correxit, pepercit. At contrà, potens, & proteruus cum quid perpetrasse cognoscitur: tempus quæritur, vt de malo, quod fecit, increpetur. Nisi enim prædicator sustineat, quando ferre congruè increpationem possit: auget in eo malum, quod insequitur. Sæpe enim contingit, vt talis sit, qui nulla increpationis verba suscipiat. Quid itaque prædicator huic, nisi parcens minimè pepercit? cui & specialiter correptionis verba non intulit: & tamen vulnus illius sub communi admonitione percussit, &c. Sic & ira Dei quandoque vulnerans parcit: & quandoque parcens vulnerat. Et hoc cognoscere scilicet, quando Deus ferit, vt parcat: & quando parcit, vt damnet, est difficile. Ideo subditur, *Et præ timore tuo iram tuam dinumerare*, scilicet, quis nouit, id est, quis nouit distinguere iram tuam, qua his parcis ad pœnam: his parcis ad salutem: *præ timore tuo*, id est, vt te timeat. quasi dicat, Pauci sunt, qui hæc nouerunt.

Ira Dei diuersos habet effectus.
Punit Deus vt parcat: quãdoque vt damnet.
Gregor. 18. moral. cap. 12.
Apocal. 3.
Psal. 9.
Psal. 93.
Hiere. 5.
Parcens non parcit: & non parcens parcit.

1564. ## Dexteram tuam sic notam fac: & eruditos corde in sapientia.

Hîc petit dexteræ Dei, & hominis vnitatem, id est, verbi incarnationem, quo doceamur iram Dei cognoscere: & non præsentia, sed amare futura. Vbi notandum, quòd nomine dexteræ, intelligitur Dei filius, per quem dominus omnia fecit. vide sup. ver. 285. 713. 740. Hæc autem dextera nobis nota facta est, quando ipse filius humanitatem nostram assumens inter homines conuersatus est. Quid est ergo dicere? *Dexteram tuam sic notam fac:* nisi filium tuum mitte in carnem, vt nobis fiat notus: quo scilicet cognoscamus quid quærendum, vel quid fugiendum. vnde gl. *Dexteram tuam sic no*

Ioan. 1.

sic notam fac: id est, Christum sic notum fac, vt tui per ipsum discant magis petere, quæ non videntur pertinentia ad nouum testamentum, quàm præsentia pertinentia ad vetus testamentum. Quam orationem impletam videmus. Per Christum enim sic notum fecit Deus, vt in eius passionibus ostenderet non præsentia, sed æterna esse petenda. Sequitur, *Et eruditos corde in sapientia:* supple fac nos per ipsum Christum. Alia litera habet, *Et compeditos corde in sapientia:* quod idem est: quia qui eruditus est in sapientia, pedem mentis mittit in compedes præceptorum. Quid est autem vera sapientia, nisi vera fides catholica, qua Deus verus cognoscitur: despiciuntur caduca, & vera bona quæruntur? Quid est ergo, *Et eruditos corde in sapientia:* nisi fac nos corde eruditos in fide? Quod & dextera Dei fecit: quando per se, & per Apostolos fidem per orbem manifestauit: vt homines pro fide omnia spernerent, quæ magna habebantur in veteri testamento, & æterna bona morte quærerent. Vel per sapientiam hic intellige Christum. de quo ait Apostolus. Prædicamus Christum Dei sapientiam. vbi gloss. Christus enim sapientia patris est: sicut virtus patris est. ipse est verbum patris, & manus patris: per quem tanquam manu, & verbo omnia facit. Et tunc est sensus. *Et eruditos corde in sapientia:* id est, fac nos corde eruditos in Christo. Et dicit *corde:* quia aliqui erudituntur in Christo, & in factis fidei sola voce, & non corde, vel mente.

Sapiẽtia Dei Christus est.
1. Cor. 1.

1565. ## Conuertere, domine, vsquequo? & deprecabilis esto super seruos tuos.

Hîc ergo pro peccatis petit indulgentiæ Dei pietatem. Deus enim à peccatoribus est auersus, quandiu perseuerant in peccato: sed quando eis parcit, dando veniam: tunc ad eos conuertitur, & eos ad se conuerti facit. vide suprà, versic. 1374. In hoc ergo, quod petit Deum ad se conuerti, petit peccatorum veniam sibi dari. Et quia Christus erat ille, qui potestatem habebat dimittendi peccata: ideo in hoc Christum postulabat mitti in mundum. Qualiter autem Deus multipliciter conuertatur ad nos, vide suprà versicul. 1385. Dicat ergo: *Conuertere, domine, vsquequo?* id est vsquequo eris auersus? Consimiliter conuerti Deum postulabat Psalm, dicens, Conuertere, domine, & eripe animam meam: saluum me fac &c. Creatura enim à Deo auersa se ad Deum conuertere non posset: nisi prius Deus sua pietate se conuerteret ad illam. Durum enim, & laboriosum est ad serenitatem, & tranquillitatem diuinæ lucis à terrenarum voluptatum caligine retorqueri: quasi in conuersione multis impeditam hostibus, & oppressam, tanquam vehementem perplexitatem huius sæculi, & spinas quasdam dilacerantium desiderium suorum in ipsa conuersione patientem. Sic ergo Deus postulatus respondet, dicens, Conuertar, & miserebor eorum. Vel potest esse ista postulatio hominis iram Dei sustinentis, & flagella petentis auersa mitigari, non ex toto auferri: quia magis prodest, si aliqua aduersitas nos semper feriens cautos reddat. Sequitur, *Et deprecabilis esto super seruos tuos*, id est, talem te exhibe, vt à peccatoribus possis exorari. Quod maximè fit, quando preces nostras exaudit. quia tunc magis ad ipsum deprecandum excitamur.

Psal. 6.
Conuersionis difficultas.
Hier. 12.

Repleti sumus mane misericordia tua: & exultauimus, & delectati sumus omnibus diebus nostris. 1566.

Hîc petit æternæ gloriæ claritatem. Vbi notandum, quòd per noctem præsens vita designatur: per diem verò beatitudo futura. Sicut enim in nocte clarè non videmus, sed mane: sic in præsenti vita Deum clarè videre non possumus, quem in futuro clarè conspiciemus. Et hoc notans Gregorius ait, Nocturna enim visio apparere mentis contemplationi sub quibusdam imaginibus solet: in diurna autem lucè clarè videmus. Quia ergo omnes sancti quandiu in vita ista sunt, diuinæ naturæ secreta quasi sub quadam imaginatione conspiciunt, quæ in patria manifestius contemplantur: ideo hic in visione nocturna Deum videre dicuntur. Nox quippe est vita, in qua quandiu sumus, per hoc quod interna non conspicimus: sub incerta imaginatione caligamus. Propheta namque ad videndum dominum sub quadam seipsum sentiebat positum caligine, dicens, Anima mea desiderauit te in nocte. acsi diceret, In hac obscuritate præsentis vitæ videre te appeto: sed adhuc infirmitatis nubilo circunscribor. Dauid quoque huius noctis caliginem vitans claritatem veri luminis præstolatus ait, Mane astabo tibi, & videbo. Adhuc ergo in nocte videre se minus conspicit: qui ad videndum Deum futurum mane concupiscit. Sic ad propositum. hic per mane intelligit claritatem lucis æternæ: in qua sancti misericordia Dei replentur: quia ibi Deus misericorditer omnes vires eorum replet, dum ibi intellectus satiatur Dei visione: voluntas Dei fruitione: memoria Dei comprehensione. Et hoc est, quod hic ait Psal. *Repleti sumus mane misericordia tua*, id est, in æternitate. Modò enim est nox, in qua esurimus, & sitimus: tunc autem saturabimur vultu Dei: quia satiabor, cum apparuerit gloria tua. vnde & alibi ait, Mane astabo tibi, & videbo, id est, visione tua satiabor. Sed quia diuinitas sine gaudio videri non potest, vt ait magister lib. 4. dist. vlt. ideo subditur, *Et exultauimus, & delectati sumus omnibus diebus nostris.* Quamuis enim in æternitate non sint plures dies: quia solùm ibi est vna dies perseuerans, quæ nulla nocte terminatur: tamen ad maiorem expressionem gaudij æterni, quod nulla mœsticia interpolatur, dicit hic, *Omnibus diebus nostris*, id est, quandiu erimus, exultabimus, & delectabimur. Cùm ergo constet animam immortalem esse, & æternam: sequitur quòd talis dectatio erit æterna. Et nota, quòd sancti in patria tripliciter replentur. Primò claritate diuinæ sapientiæ. Eccles. 39. Spiritu intelligentiæ replebit illum. & hoc quo ad intellectum. Secundò voluptate omnis affluentiæ quo ad voluntatem. Psalm. 64. Replebimur in bonis domus tuæ. Tertiò firmitate æternæ permanentiæ. Micheæ 3. Repletus sum fortitudine spiritus domini.

Gregor. 23. moral. cap. 21.
Nox est vita præsens: Mane est visio beata.
Beati replẽtur misericordia.
Replẽtur beati in patria multipliciter.

Lætati

Universidad de Deusto
Biblioteca

1567. Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti: annis, quibus vidimus mala.

Hic petit patientiæ firmitatem. Vbi notandum, quòd pro diebus humiliationis accipit dies vitæ præsentis, in quibus diuersis flagellis, & pœnis iusti humiliantur, & suppeditantur: in quibus per virtutem patientiæ lætantur more Apostolorum, de quibus Actuum 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij. &c. Et iidem sunt hic dies humiliationis, & anni quibus mala videntur. Humiliatio enim significat pœnam, & aduersitatem. vide versicul. 616. Et quomodo differunt humilitas, & humiliatio, versicul. 896. Dicens ergo Psalm. *Lætati sumus pro diebus, quibus nos humiliasti.* petit, quasi dicat, Fac vt lætemur in diebus humiliationis, & in annis, quibus videbimus mala, id est, aduersa. Vel istæ versus potest intelligi de lætitia habita in patria: quæ tanto amplior erit, quanto maiora fuerint aduersa. vt sit sensus, *Lætati sumus*, id est lætabimur in patria, *Pro diebus, quibus nos humiliasti*, id est, humiliatio, & aduersitas hic habita, ibi maioris lætitiæ causa erit. Et hunc intellectum habet Bernardus, qui istum versum exponens ait, *Lætati sumus pro diebus, quibus nos* &c. Non habebit Deus noster perfectam gloriæ suæ laudem, donec de puluere susciteturr, qui in conspectu angelorum hoc carmen victoriæ ei cantet: *Lætati sumus*, &c. Hoc genus lætitiæ cœli ciues nescierunt nisi per ecclesiæ filios. Hic nemo lætatur, qui nunquam lætatur. Opportunè post tristiciam gaudium subit: post laborem requies: post naufragium portus. Placet cunctis securitas: sed ei magis, qui timuit. Iocunda omnibus est lux: sed magis euadenti de potestate tenebrarum. Iocundior transisse de morte ad vitam gratia duplicatur. Pars mea hæc in cœlesti conuiuio, & seorsum ab ipsis spiritibus beatis. Audeo dicere ex parte meæ beatitudinis ipsam beatam vitam, vbi dignetur fateri, quòd per charitatem in me ea fruitur, & per me aliquid sanè videtur ibi perfectioni illi accessisse per me: neque id parum: denique gaudent angeli ad pœnitentiam peccatoris. Quòd si deliciæ angelorum sunt lachrymæ meæ: quid erunt eis deliciæ meæ?

Pœna auget gloriam.

Angeli sunt beatiores propter homines.

1568. Respice in seruos tuos, & in opera tua: & dirige filios eorum.

Hic petit in bonis directionem, & perseuerantem voluntatem. Vbi notandum, quòd ad merendum beatitudinem, non sufficit facere, quod bonum est: nisi id fiat bene, & perseueranter. Quoniam & bonum malè potest fieri: sicut de hypocritis patet: quia multa bona faciunt, sed non benè: quia non ad Dei laudem, sed propriam: vnde illi non merentur, sed peccant: quia Dei laudem furantur. Vnde Gregorius, Scriptum est, Iustè quod iustum est, exequere. Iniustè quippe quod iustum est, exequitur, qui ad defensionem iustitiæ non virtutis æmulatione, sed amore præmij temporalis excitatur. Iniustè, quod iustum est, exequitur, qui ad defensionem ipsam, quam prætendit iusticiam venundare minimè veretur. Iustè ergo, quod iustum est, exequi, est in assertionem iusticiæ eandem ipsam iusticiam quærere. Tunc enim rectè agimus, cùm nequaquam præmia, nequaquam laudes ab hominibus expectamus. Et hoc est, quod Psalm. petit dicens, *Respice in seruos tuos.* Respicere enim Dei in nos, est nostri misereri. Vide suprà versicu. 150. 360. 363. 493. 873. 1385. Et in quo petat sibi misereri ostēdit, dicens, *Et in opera tua & dirige filios eorum.* Dirigere enim opera alicuius est ipsa ad debitum perducere finē. Nam dirigo, componitur ex di, & rego, gis. & dicitur dirigo, quod est in directum regere. Illa ergo opera dirigit, quæ ad debitum finem regit. Cum ergo finis debitus omnium operum nostrorum sit ipse Deus: & nihil aliud, in quem omnia vt in finem debitum tendere debent: illa solum opera diriguntur à Deo, quæ non ad alium finem intendunt habere nisi ipsum Deum. Et quia omne, quòd est, à Deo est: & sic omnia opera sunt Dei. In operibus Dei dirigimur quando bona facientes per illa solum quærimus Deum. Et hoc alibi petebat Psalmista dicens, Dirige in conspectu tuo viam meam. Dicat ergo Psalm. *Respice in seruos tuos.* Qui serui dicuntur Apostoli: qui ab ipso Christo finaliter seruati. Nam seruus quasi seruatus dicitur. Illos autem præcipuè Christus sua oratione seruauit, quando patrem pro eis orauit, dicens, Pater sancte, serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Filij autem istorum seruorum sunt cæteri fideles per ipsos in fide Christi geniti. Aliter autem istum versum, & sequentem exponit Nicolaus de lyra, dicens, quòd istis verbis Psalm. postulabat gratiam ædificationis tabernaculi ad Dei cultum construendi. Ad cuius constructionem seniores populi larga donaria obtulerunt: & filij eorum iuniores operati sunt faciendo illud opus tabernaculi, & vasa in tabernaculo ad ministrandum necessaria, vt habetur Exo. 31. Pro isto ergo tabernaculo Moyses orat, dicens, *Respice in seruos tuos*, id est, seniores populi inspirando eis voluntatem offerendi donaria ad opus tabernaculi faciendum. *Et in opera tua dirige filios eorum*, id est, in operibus tabernaculi, & vasorum necessariorum ad cultum tuum. *Dirige filios eorum*, scilicet dans eis ad hoc sapientiam, & intellectum. Quod de facto dominus fecit. Vnde dixit dominus Moysi, Exodi 31. Ecce vocaui ex nomine Beseleel filium Huri, & impleui eum spiritu Dei, & sapientia ad omne opus faciendum ex auro, argento, ære, & marmore, & gemmis, & diuersitate lignorum. Et sic iste cum aliis à Deo directis fecit tabernaculum Dei cum omnibus ad ipsum pertinentibus. Et ad istum intellectum etiam exponit sequentem versum, cum dicitur,

Greg. 9. mor. cap. 19.

Dirigit opera nostra Deus.

Psal. 5.

Ioan. 17.

1569. Et sit splendor domini Dei nostri super nos, & opera manuum nostrarū dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige.

Hoc ad prædictum sensum operis tabernaculi idem sic exponit. *Et sit splendor domini Dei nostri super nos*, id est, & sit deitas super nos in tabernaculo, quando erit completum, illuminans nos, & dans nobis responsa. Quod & factum est, constructo tabernaculo, in quo diuina responsa de propiciatorio daban

Exo 25. dabantur. vnde dixit dominus Exo. 25. Inde præcipiā tibi & loquar ad te de propiciatorio. Sequitur. *Et opera manuum nostrarum dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige.* Quod bis repetitur. semel pro constructione tabernaculi: & secundo pro sacrificiis ibidem per manum Leuitarum offerendis. Sed continuando primam expositionem, quam credo magis ad intellectum propheticum pertinere, est sciendum, quòd splendor dei est imago dei, scilicet, ipsa gratia nos illuminās & imaginem destructam reformans: quæ gratia sola actus nostros dirigit in deum. Hic est ille gratiæ splendor qui tres reges direxit ad Christum. Ambulabunt reges in splendore ortus tui, &c. Et de isto splendore gratiæ quo actus nostri diriguntur in deum dicit, *Et sit splendor domini dei nostri super nos.* q. d. Superius dixi. Respice in seruos tuos, & in opera tua dirige &c. Sed quomodo dirigentur in deum opera nostra? respondet, quòd per splendorem gratiæ. Et hoc est quod ait. *Et sit splēdor domini dei nostri super nos*, id est, lumen gratiæ suæ. Et per istum splendorem gratiæ opera manuum tuarum dirige super nos, id est, per istum splendorem diriges opera nostra ad te: qui splēdor est super nos: quia excedit facultatem nostræ naturę. Diriguntur autem per istum splendorem opera nostra, quando opera nostra facimus non pro mercede terrenorum, sed æternorū. Sed quia nulla sunt opera bona nisi procedāt ex radice charitatis, quæ omnia facit vnum: ideo omnia opera bona & directa ex vna radice charitatis procedentia vnum opus esse notat, dicēs. *Et opus manuum nostrarum dirige.* Bona enim quæ facimus sunt Dei & nostra, quia procedunt à gratia & à libero arbitrio: vt dicit magister li. 2. di. 25.

Splendor dei dicitur gratia.

Esaiæ 60.

Charitas omnia facit vnū.

2. sententia.

PSALM. XC.

1570. Qui habitat in adiutorio altissimi; in protectione Dei cœli cōmorabitur.

Huius Psal. secundum magistrum in glo. titulus est, Laus cantici ipsi Dauid. Ex hoc apparet auctor Psal. Sed quæ sit materia Psal. ex titulo nō apparet. Sciendū est ergo quòd Dei filius homo factus pro nobis tentationibus diaboli se suppossuit; vt tentatorem superando nobis formam daret, & adiutorium ad ipsum superādum. Formam quidem: quia sicut prior tentatus humilitate diabolum superauit ita nos humilitate ipsum vincere docuit. Quia Christus in suis iniuriis & tētationibus humilitatem seruans, & testimoniis scripturarum tentatori respondēs; iniuriam tamen dei æquanimiter sufferre noluit. Quod maximæ humilitatis fuit indicium: quia scilicet in omnibus sibi deum præponebat. Sic & nos si tentati deum nobis præponamus, & ipsius honorem nostro præferamus, continuò, superabimus ipsum diabolum, siue tentatorem. Adiutorium etiam dedit: quia tentatus à diabolo ipsum superando eius potestatem contra nos debilitauit. Nam vt ait magister li. 2. di. 6. Diabolus in tentatione ab hominibus semel victus victorem nec alium hominem de eodem vitio amplius tentare non potest. Cum ergo principalis dæmon scilicet lucifer, contra nos maioris esset potestatis, maiorisque maliciæ: sicut & præ aliis dæmonibus maioris est scientiæ; ideo vt ipsius potestatē Christus ligaret, sic quòd amplius alium tētare nō posset, ab ipso de tribus principalioribus vitiis ad quæ cætera reducuntur, tētari voluit: vt ipsum superando amplius neminem posset tentare. Isto enim modo Christus apprehendit serpētem antiquum; qui est sathanas: & ligauit eū ne amplius seducat gentes. Hanc autem tentationem Christi præuidens propheta Dauid fecit istum Psal. Cuius auctoritate confisus diabolus Christum tentare ausus est. Huius Psal. scriptura diabolus allegans dixit Christo, Scriptum est enim, quia angelis suis deus mandauit de te &c. Agit ergo iste Psal. de victoria Christi habita in tentatione diaboli. Est ergo sensus tituli iste: Laus cātici ipsi Dauid, id est, iste Psal. est laus ipsi Dauid, id est, ipsi Christo: quia cōtinet laudes Christi contra dæmones: quia ostendit diaboli tentationes victas à Christo, & à suis membris in auxilio Dei. Est etiam laus cātici: quia est laus cum gaudio cordis. Intētionem mouet vt nos exemplo Christi discamus diaboli tentationes vincere. Quibus visis Psal. iste ab aliquibus exponitur literaliter de populo dei exunte de Ægypto. vide. N. Sed quo ad sensum propheticum iste Psal. diuiditur in partes tres. Quia in tentatione Christi & suorum tria esse ostēdit, scilicet, primò diuinam protectionem. secundò dæmonum deiectionem: ibi, Cadent à latere. tertiò victorū exaltationem: ibi, Quoniam in me sperauit. Prima pars diuiditur in partes tres. quia ponitur primò diuina tētati protectio. secundò protectionis gratiarū actio. ibi, Dicet domino. tertiò protectionis expositio: ibi, Quoniam ipse. Quantum ad primum sciendum quòd iste textus de Christo exponitur, & de membris eius. Quantum ad Christum. sciendum quòd in Christo erat duplex natura, scilicet, diuinitatis & humanitatis. Inquantum deus, dat omnia: inquātum homo, recipit omnia. Vnde Christi. humanitas à verbo recepit scientiam, potētiam, &c. Et sic à verbo Christi humanitas adiuuabatur & protegebatur: sic quòd nulla tentatione eius anima cōcuti, vel superari posset (vt dicit Grego.) quandiu verbo vnita erat, Quærit magister li. 3. di. 13. an anima Christi potuerit peccare? Et respondet quòd ipsa manente vnita ad verbum, peccare nō poterat, à verbo protecta. Vnde de Christo dicit nunc Psal. *Qui habitat in adiutorio altissimi*, scilicet, qui totam confidentiam habet in deo. *In protectione dei cœli commorabitur.* Quæ scilicet protectio erit ratione vnionis hypostaticè. Vnde ipse Christus patri dicit, Inte domine sperauī. sequitur, Esto mihi in deum protectorem. Qualiter autē Christus protegebatur à verbo, vel protegebat verbum, vide versi. 438. Consimiliter de hominibus intelligitur: Qui habitat in adiutorio altissimi. &c. Quia qui toto corde in adiutorium dei sperat, ab ipso deo protegitur & defenditur. Si autem vis scire qui sunt illi qui habitant in adiutorio altissimi; hoc ostendit Bernar. istum versum pertractans; vbi ait, Quis sit diuini inhabitator adiutorij: per non inhabitantes clarius elucebit. Tria quidem sunt eorum genera. vnum nō sperantium; aliud desperantium; tertium frustra sperantiū. Neque enim habitat in adiutorio altissimi, qui nō posuit deum adiutorē suum: sed sperauit in multitudine diuitiarū suarum. Et vt de secularibus taceamus, timeo ne sit in nobis, qui non habitat in adiutorio altissimi: qđ sine dolore nec loquimur, nec videmus. Sunt enim aliqui q in sanctæ conuersationis principio satis solliciti & timorati viden-

Apoc. 20.

Greg. 3. mor. c. 13.

Psal. 30.

Quis habitat in adiutorio dei & quis nō. Bernard.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, donec initium aliquod sanctæ conuersationis acceperint. & cum multo magis desiderare debuerant (iuxta illud Eccle. 24. Qui edunt me adhuc esurient) incipiunt ita tæpidè agere (acsi dicant) vt quid ei seruiamus vltra quàdo iam habemus quod daturus est? O si scires quàm parum habes: & quã cito perdes illud, nisi seruauerit ille qui dedit. Hi ergo non sperant, neque habitant in diuino adiutorio: quia non putant illud necessarium esse. Sunt alij qui desperant; qui scilicet circa infirmitatem suam semper intenti; & habitãtes in carne sua, omnia quæ patiuntur cursim enumerare parati sunt. vbi enim intenderis, valet ingenium. Alij autem sperant in domino; sed frustrà, peccantes scilicet in spe. Primi ergo habitant in meritis suis: secundi in pænis: tertij in vitijs. Immunda habitatio tertij; anxia secũdi; periculosa primi. Soli autem in adiutorio altissimi habitant, qui illud solùm obtinere desiderant. illud solùm amittere trepidant, sedula circa illud & sollicita cogitatione versantes: quæ est vtique pietas cultus dei. Hi itaque habitant in adiutorio altissimi: in protectione dei commorabitur. Et bene in protectione dei cæli commorabitur: quid eis nocere poterit eorum quæ sub cælo sunt: quos deus cæli voluerit conseruare. Porro sub cælo sunt quæcunque nocere possunt aëreæ potestates; caro; mundus; & dæmonia. In protectione inquit, non in præsentia. Angelus siquidem habet in præsentia: ego autem in protectione sum securus. Et glo. hic ait, *Qui habitat in adiutorio altissimi.* qui scilicet totam spem non in se, sed in solo deo constituit: *in protectione dei cæli commorabitur*, id est, omnibus modis protegetur à deo, vt nec illecebra malè blãdientis voluptatis capiatur: nec timore aduersitatis frangatur: vt nec declinet ad dexteram nec ad sinistram regia via incedens. Regia via est via Christi regis nostri, qui sic viam mũdi cucurrit, vt nec prosperis illiceretur; nec aduersis frangeretur: quem & nos imitari debemus. De adiutorio dei vide versi. 99. 267. 301. 499. 631. 673. 872. 957. 1137.

Protectio dei hominem custodit.

1571 **Dicet domino, susceptor meus es tu; & refugium meum, deus meus sperabo in eum.**

Hic ponitur protectionis gratiarũ actio. Quanto maius est beneficium; tanto maior debet esse gratiarum actio. Maximum autem beneficium à deo datum Christo fuit homini assumptio humanitatis ad suppositum diuinum: sic quòd homo esset deus. Et de tãto beneficio Christus gratias agẽs deo dicebat, Tu autem susceptor meus es, gloria mea, &c. Et hoc præuidens Psal. de Christo dicit. *Dicet domino susceptor meus es tu.* Quia scilicet verbum assumpsit naturam humanã. Et Psal. 62. Adhęsit anima mea post te: me suscepit dextera tua. Et quia humanitas nostra à verbo assumpta est; etiam totum genus humanum verbo gratias agens, *Dicet domino susceptor meus es tu.* Vbi notat, quòd dei filius factus est susceptor noster multipliciter, scilicet, quia factus est susceptor nostræ humanitatis in incarnatione. Susceptor nostræ pænalitatis in peregrinatione. Susceptor nostræ mortis in passione. Primò fuit susceptor nostræ humanitatis in incarnatione: de qua Psal. 72. Tenuisti manum dexteram meã: & in voluntate tua deduxisti me: & cum gloria suscepisti me. Et verè cum gloria à verbo susceptus est homo: quia in primo instãti illius vnionis anima Christi fuit perfectè beata. Quæ humanitatis susceptio sic facta est; non quòd natura diuina nostram susceperit personam: quia tunc pater & spiritussanctus esset homo, cùm sint ipsa diuina natura. Non quòd persona diuina nostram susceperit personam: quia tunc in eodem suppositò essent duæ personæ. Non quòd natura diuina susceperit naturam humanam: quia tunc natura humana ad omnes personas diuinas æqualiter spectaret. Sed persona diuina assumpsit humanam naturam sine persona humana: quia anima & corpus simul faciunt personam, quando per se ad inuicem sunt vnita. Ista autẽ assumpsit verbum non ad inuicem vnita: sed illa duo assumẽdo in se vniuit. Quæ omnia diffusè ostendit magister li. 3. di. 5. Ex prædictis sequũtur aliqua. Primum quòd Christus vt homo, id est, ratione humanitatis non est persona. patet, quia persona hominis assumpta non fuit. Secundũ quòd Christus vt persona est æternus. patet; quia persona Christi est verbum dei æternum. Tertium quòd Christus vt persona non est creatura: quia vt sic est deus. Secũdò principaliter fuit susceptor nostrę pænalitatis. Nam vt ait magister li. 3. di. 15. Ipse dei filius omnes infirmitates nostras, & defectus assumpsit absque defectu ignorãtiæ. Et hoc primo vt se verũ demõstraret hominẽ. vnde ait magister vbi suprà, quòd dei filius naturã hominis susceptam passibilẽ, scilicet, animã passibilẽ & corpus. vt enim verum corpus probaretur habere, susceptum defectus corporis, scilicet, famẽ, sitim, &c. Et vt verã animã probaretur habere, susceptum defectus animæ, scilicet, tristiciam, dolorem, timorẽ, & huiusmodi. Secundò vt suis pænalitatibus nos in aduersis fortificaret. Quia si pænalitates Christi ad memoriã reducantur: nihil est tam durum vel asperum quòd non patienter toleretur. Parua enim sunt quæ toleramus, si recordamur quid biberit ad patibulum ille Dei filius, qui nos inuitat ad cælum. Ille enim pro nobis opprobria, irrisiones, contumelias, alapas, sputa, flagella, spineam coronam, crucemque sustinuit. Et nos miseri vno sermone fatigamur, & vno verbo deijcimur. Verba sunt Cassiod. in de conflictu vitiorum. Tertio vt se diabolo occultaret. Sicut enim de virgine desponsata nasci voluit, vt hoc sacramẽtum diabolo celaretur: sic & nostris subijci pænalitatibus. Videbat enim diabolus in Christo aliqua quæ erant diuinitatis & non humanitatis opera, scilicet, angelos, & mũdi elementa sibi subijci: ex quibus suspicabatur ipsum esse Deum. Sed ne ex tali suspicione ipse dæmon ab instigatione suæ passionis desisteret, ostendebat sibi aliqua quæ erant solum hominis, & non dei: sicut ex itinere fatigari, famescere, & huiusmodi. Tertiò principaliter fuit susceptor nostræ mortis: quam quidem mortem voluntate non necessitate susceperit: vt ostendit Gregor. dicens, quòd veniens in carnem dominus, non ipsam mortem ex necessitate susceperit: quia nulla labe peccati pollutus reatus nostri cõditione teneri nõ potuit. Et ideo mortem nostram omni necessitate calcata, cum voluit sponte susceperit. Quibus omnibus consideratis bene dei filio natura humana, *Dicet domino, susceptor meus es tu: & refugium meum.* Qualiter verbum refugium Christi fuerit, vide versi. 439. *Deus meus.* Habuit enim Christus vt homo deum: sed nõ vt deus. vide versi. 1525. Sperabo in eũ. Qualiter spes fuerit in Christo, vide versi. 284. 298. Istũ versum exponit

3. senten.

Pœnas nostras Christus suscepit.

3. senten.

Cassiodo.

Greg. 24. moral. ca. 2.

ponit Bernar. vt sit hominis gratias deo agentis super duplici dei adiutorio, dicens, *Dicet domino. Susceptor meus es tu.* Dicet inquam gratiarum actione cõfitẽs deo super duplici adiutorio eius. Ipse enim refugium est: vt venientem cũ stercoribus boum, pigrorum lapidatorem, impigri fugiamus & euadere possimus fœdam nimis lapidationẽ. Ipse quoque susceptor est: vt etiam cum ceciderimus, non collidamur: quia ipse supponit manum suam. Omnes enim aliquando cadere necesse est dum in hoc seculo detinentur. Sed alij colliduntur; alij non: quia deus supponit manum suam. Iniustus verò cùm ceciderit; non adijciet vt resurgat. Iustus verò super manum domini cadit. Nonne illum cadentem dominus suscipit qui ab humilitate susciputur: cautior resurgens & humilior. Dicet itaque fidelis anima, *Susceptor meus es tu.* Possunt omnia dicere, creator meus es tu. Possunt animalia dicere, pastor meus es tu. Possunt homines dicere, redẽptor meus es tu. At verò susceptor meus es tu; is tantum dicere potest, qui habitat in adiutorio altissimi. Et addit. *Deus meus.* Cur non deus noster? Quia in creatione, & redemptione, ceterisque omnibus beneficijs est deus omnium: sed in tẽtationibus suis proprium eum habent singuli electorum. Sic enim paratus est & cadentem susciperе, & recipere fugientem, vt videri possit relictis omnibus alijs ei soli operam dare: propterea expedit omni animæ deũ attendere: non solum vt adiutorem, sed vt inspectorem. Sequitur, *Deus meus sperabo in eum.* Non dixit sperauí, aut spero, sed sperabo. Hoc est (inquit) votũ meum; hoc est propositum meum, hęc est intentio cordis mei. Sperabo in eum, nõ desperabo, nec frustra sperabo: quia maledicti qui peccãt in spe, & qui peccant in desperatione. Sed nec esse volo de his qui non sperant in deo: sed sperabo in eum, &c.

Susceptor iustos Deus.

Deus meus quis possit dicere.

1572 **Quoniã ipse liberauit me de laqueo venantium; & à verbo aspero.**

Hîc ponitur modus protectionis, & adiutorij diuini: quo tentatos adiuuat & protegit. Vbi notandum quòd tentatio est multiplex. Est enim tentatio dæmonis vel hominis; tẽtatio mundi vel carnis, tentatio occulta, & tẽtatio publica. Et ab omnibus istis nos protegit deus. Et secũdum ista; hæc pars habet quatuor partes: quia ostenditur primò quòd nos protegit à prima: secundò quòd à secunda; ibi, Scapulis suis. tertiò quòd à tertia; ibi, Scuto. quartò quòd à quarta, ibi, A sagitta. Quantum ad primum sciendum quòd Christus tentatus fuit à dæmone, tentatus fuit ab homine. Tentatus fuit à dæmone, Mathæi 4. Et hanc tentationem ponit psalmista dicens in persona Christi. *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium*, glos. id est, à tentatione dæmonum. Dæmon enim Christum tentando; sibi laqueos parauit; dum ipsum per verba sacræ scripturæ capere credidit. vt cum dixit, Si filius dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, angelis suis &c. Sed ab isto laqueo fuit liberatus; quia per sapientiam à deo sibi datam; laqueum fregit, dicens, Scriptum est, Non tentabis &c. Et sic dæmon laqueo quem parauerat Christo, scilicet, verbum scriptũ, ipse fuit captus. Psal. 9. In laqueo isto quem abscõderunt, comprehensus est pes eorum. Et notat hic gl. quòd in scriptura venator vix in bono inuenitur: sicut ecõtra piscator vix in malo. Secundò fuit Christus tentatus ab homine: vt puta, quando iniuriosa verba ei dicebant, vt ipsum ad impatientiam prouocarent. vt Ioan. 8. Dæmonium habes. Hoc autem dicebant tentantes eum. Et istam tẽtationem psalmista vocat verbum asperum, dicens, *Et à verbo aspero.* à quo Christus per patientiam fuit liberatus. Consimiliter & multos tentat diabolus per laqueos, & asperum verbum. Vbi notat glo. quòd dæmones fidelibus laqueos parant: non in via Christo: sed circa viam, scilicet, ad dexteram prosperitatis malæ extollentis: vel ad sinistram aduersitatis parant laqueos. Si ergo vis securus ambulare; noli declinare in dexteram; neque in sinistrã: sed sit tibi via ille qui pro te factus est via: vt ducat te ad se per se: & ita non timebis laqueos venantium. Sequitur, *Et à verbo aspero.* Multos enim per verbum asperum misit diabolus in laqueos: in quos per verbum asperũ aliqui cadunt. Puta quia multi nolunt esse Christiani propter insultantes Christiano nomini: & qui timent detractiones hominum à deo vt cessent à via dei. Insultatio itaque & detractio infidelium verbum asperum dicitur. Et ab omnibus istis per suam gratiam suis exemplis nos liberat Christus. Istum autem versum sic exponit Bernardus, dicens, *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium.* Ergo ne bestiæ sumus? Quid ergo superbis ô homo? Vide quia bestia factus es; cui venandæ laquei præparantur. Venatores dæmones sunt, qui cornu non sonant, ne audiantur: sed sagittant in occultis immaculatum. Sicut est ante venatorem bestia; sic ad eorum comparationem sit quilibet astutissimus homo; præter eos qui cum apostolo non ignorant cogitationes eorum. Laqueus diaboli diuitiæ sunt huius seculi: sicut ait apostolus. Qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueum diaboli. Vos ergo qui reliquistis omnia; & secuti estis non habẽtem vbi caput suum reclinaret filium hominis, cõfitemini domino toto corde, tota anima; & tota virtute; gratias eis agite dicẽtes, *Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium.* Et ne forte paruum beneficium hoc æstimetur; audite quòd sequitur. *Et a verbo aspero*, O homo, immo magis, ô bestia laqueum non timebas? Time vel malleum à verbo inquit aspero. Quod est verbum hoc, nisi illud insatiabilis gehennę; affer; affer; percute; dilacera; cito interfice; velociter spolia, detrahe: Quod est verbum asperum, nisi tollatur impius ne videat gloriam dei: Quomodo exultant venatores, capta bestia: & clamant, tolle tolle: infige in veru; infer prunis; & malè bullientibus impone lebetibus. Verbum asperum fuit quod protulit domus exasperãs, domus Iudæorum. Tolle tolle, crucifige eum. Quàm horribile verbum; quàm asperum; quàm crudele. Hoc verbum asperum tu sustinuisti domine: vt nos à verbo aspero liberares. Sit iam pietatis tuæ, vt non sustineamus nos, quod sustinere dignatus es pro nobis. Vos autem fratres mei, vos pennati; ante quorum oculos frustra iacit rete; nunquid non valde exhilarantur corda vestra ad verbum hoc: & spirituali iucunditate replentur? Nunquid non preciosiorem ducitis paupertatem vestram thesauris seculi? Nunquid ipsa est quæ vos liberat à verbo aspero: Quomodo autẽ à vobis exiget Deus: quod pro ipsius amore relictum est? Agite ergo gratias, & exultate, dicentes, *Quoniam ipse liberauit me*, &c. Exultate inquam; sed interim cum tremore. Quid enim nobis adhuc timendum est? Certè peccatum apostasiæ. Bene enim factum est, vt pennas acciperetis: sicut columbæ, vt volaretis ad quiescẽdum. Nam in terra non erit requies: sed

Tentatio multiplex

Mat. 4.

Psal. 9.

Ioan. 8.

Laqueos parat diabolus.

Verbum asperum.

Bern. ser.

1. Time. 6

Verbum asperum quod est

Universidad de Deusto
Biblioteca

labor & afflictio spiritus &c.

1573 **Scapulis suis obūbrabit tibi: & sub pennis eius sperabis.**

Secunda tentatio à qua nos liberat Deus, est mundi vel carnis. Et quamuis Christus carnis tentationem passus non fuerit; mundi tamē sustinuit. *Ioan.6.* vt puta, quando turba voluit eum facere Regem: non quòd anima Christi illa tentatione esset percussa; sed quia intulit mundus. Et sic ab hac vmbra dei fuit liberatus: vmbra enim semper est obscura. Sic Christus homo sciens mysterium humilitatis sibi traditum sub vmbra veritatis manens: non regnum mundi quæsiuit: sed in vmbra & obscuro humilitatis permansit. Scapulis enim dei significatur eius fortitudo: sub cuius vmbra Christus humilitatem seruauit. Et sub pennis vel alis dei; quæ sunt iusticia & misericordia, sperauit: quoniam iusticia dictabat ipsum patris seruare præceptum: misericordia verò humilitatis nobis dare exemplum. Vnde & dicit Psal. 56. Sub vmbra alarū tuarū sperabo: donec trāseat à me iniquitas, id est, non quòd in Christo fuerit iniquitas; sed quòd virtute talis spei, ab ipso longè fuit omnis iniquitas. Vel de iusto quolibet homine potest intelligi: qui sub vmbra scapularum Christi ab omni tētatione protegitur. Scapulæ enim sunt partes posteriores hominis, scilicet, humerus, vel dorsum. De persona autem quæ nos præcedit; non faciem, sed solum dorsum videmus. Præcessit nos Christus in hoc mūdo peregrinus. Quid ergo de Christo videmus nisi dorsum, id est, partem posteriorem: idest illa quę post se nobis reliquit exempla virtutum? Vnde scapulas Christi vides; quando eius humilitatem consideras: quando eius charitatem: quando eius constantiam, patientiam, & firmitatem. Et de istis scapulis nobis obumbrat: quia suis exēplis & virtutibus ab omni tentatione; si illa imitari & contemplari volumus; liberamur. Ista etiam exempla sunt alæ Christi; quibus nos portat in altum: ne in terra per amorem terrenorum commoremur. Vnde *Deute.32.* de ipso dicitur Deute. 32. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos suos: & super eos volitās assumpsit eum atque portauit in humeris suis. Sed sunt multi qui sub istis scapulis Christi & pennis protegi nolūt: de quibus dicit dominus Matth. *Matth.23.* 23. Quotiens volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alis, & noluisti? Vel per alas vel pennas Christi intellige duo testamenta. vide suprà versi. 559. Vel alæ diuinæ protectionis sunt misericordia & charitas. vide suprà versicu. 593. Istum autem versum sic exponit Bernar. dicens, Scapulis suis obumbrabit tibi. *Bernar.* Qui fidelis est in modico; iure constituitur supra multa. Sicut in accipiendis indignus est, qui fuerit de acceptis ingratus. Itaque deuotè illi gratiarum actioni respondet spiritus, dicens. Non id solum quod dictū est faciet tibi: sed & scapulis suis obūbrabit tibi. Credo in his scapulis geminā promissionem domini intelligendam, vitæ quæ nunc est; pariter & futuræ. Si enim promitteret regnum; & viaticum in itinere deesset; omnino cōquererētur homines. Propterea qui post hoc seculum vitam promisit æternam; ipse dandum in hoc seculo centuplum prouidentissima pietate promisit. Sub his igitur scapulis quatuor nobis conferuntur beneficia. Sub his abscōdimur, sub his ab incursu miluorum & accipitrum protegimur: quæ sunt aëreæ potestates: sub his obumbraculum salubre refrigerat nos: & repellit nimium solis feruorem: sub his quoque alimur & fouemur. Necesse est enim abscondere interim si quid habemus boni: propter quod corporaliter in claustro, & in syluis abscondimur: neque hoc infructuosè credo. Necessaria est enim hæc absconsio; non solum ante oculos aliorum; sed multo magis ante ipsum. Sic enim ait dominus. Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt *Luce 18.* vobis; dicite, Serui inutiles sumus &c. Hæc igitur est absconsio quam sub scapulis domini præstari diximus. Qualis forsitan fuit obumbratio illa quæ Mariæ est facta à Spiritu sancto ad celandum scilicet tam incomprehensibile sacramentum. Sub ipsis scapulis protegimur. Sicut enim videns accipitrem venientem gallina mater expandit alas suas vt pulli subeant, & habeant tutum refugium: sic nobis parata, & quodammodo aperto seu dilatato sinu extensa est summa illa & ineffabilis pietas Dei nostri. Iam vero sub ipsis quoque scapulis & vmbraculum salubre, & protectionē habemus. Sicut enim sol iste corporeus: licet bonus sit, & valde necessarius: tamen & feruor eius si temperatus non fuerit; infirmo capiti: & splendor infirmis oculis nocet: nec est solis culpa, sed infirmitatis. Sic & sol iusticiæ; oportet à nobis etiam bonam gratiam temperari; ne forte elationis aut indiscretionis vitium incurramus. Quippe licet gratia non detur nobis ad sacietatem: datur tamen ad sustētationem. Et si cauet nobis dominus à feruore nimio: tamen fouet nos sicut mater calore spiritus. Et hoc est quartum quod sub scapulis eius nobis præstatur. Sub his pennis securus sperabis: vt de perceptione prę sentium munerum, sit firma expectatio futurorum.

1574 **Scuto circundabit te veritas eius: non timebis à timore nocturno.**

Hìc agitur de tentatione occulta. Tentat enim diabolus occultè; quando sub specie boni ad peccatum intendit inducere: vt quando adulator sub specie virtutis ad elationē adulatū inducere satagit. Et isto modo tentatus fuit Christus nō solum à *Matth.4.* diabolo; quando sibi dixit, Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim &c. Ibi enim secūdum glo. pinaculum templi erat cathedra doctorum; supra quam posuit eum diabolus, vt ipsum tentaret de vana gloria: quia in cathedra doctorum inani gloria deceperat multos. Et isto modo tētatio occulta vocatur timor nocturnus. Vnde secundum glo. occulta tentatio per timorem nocturnum significatur: quia illa quæ fiunt in nocte; non clare videntur. Consimiliter occultè fuit tētatus ab hominibus; quando, scilicet, adulantes ipsum laudabant: vt ipsum cadere facerent: vt puta quando dicebant, Magister; scimus quia verax es &c. Dic nobis quid tibi videtur, &c. Sed contra istam tentationem fuit circundatus scuto veritatis: quia veritatem respōdens; laqueos ipsorum euasit. Per scutum enim veritas fidei significatur. vide suprà versi. 53. Et attende secundum glo. quòd in isto Psal. Deus dicitur habere scapulas, alas, & scutū: cum nihil horum propriè sit in deo: sicut Christus dicitur lapis, leo, agnus, vitulus, & huiusmodi: cum nihil horum sit. Si enim verè leo esset; lapis nō esset; si leo esset; agnus non esset. Ideo ista insimul esse dicitur: vt nullum horum esse credatur. Istæ enim sunt similitudines non proprietates. Est ergo sensus, *Non timebis à timore nocturno.* idest à tentatione occulta: quia vt scuto circundabit te veritas eius. idest veritas dei proteget te, quæ personas non accipit: nec miscet sperantes de seipsis, cum his qui sperant in deo: sed discernit humilem à superbo: pœnitentem ab impœnitente: circunspectum ab *Bernard.* ignorāte. Istum autem versum exponit Bernardus sic dicens, *Scuto circundabit te veritas eius.* Hoc ideo necesse est: vt quia circūdamur vndique tentationibus: scuto circundet nos veritas eius: vt quemadmodum vndique sunt bella; sint & vndique prę*Veritas nos circundat.* sidia. Veritas enim circundat: quia verax est qui promittit: & sic exhibet vt promittit. Non enim incongruè scuto comparatur gratia diuinæ protectionis: quia scutum in superiori parte latum & amplum est; vt caput, humerosque custodiat. In inferiori verò parte strictius vt oneret minus: maximè quia graciliores sunt tibiæ: nec tā facile vulnerantur: sed nec adeo sic periculosum in illis partibus est vulnerari. Sic omnino sic militibus suis Christus ad inferiora tuenda, id est, carnem magnam (vt ita dixerim) strictitatem atque penuriam rerum temporalium donat: nec vult earum multitudine eos prægrauari: sed vt victum & vestitum habentes his contenti simus: in superioribus verò ampliorem latitudinem & abundantiam gratiæ spiritualis. Sic enim habes: primùm quærite regnū *Matth.6.* dei &c. Nam & hæc ipsa pater noster celestis donat nobis ob duplicem scilicet causam: ne vel omnino crederemus insensum, si ista negaret: & ste desperaremus: vel illorum nimia sollicitudo spiritualis exercitij fieret detrimentum. Sine his enim neque viuere, neque deo seruire est. Ceterū quanto strictius; tanto melius. Et infra. Sunt autē quatuor tentationes; quibus vndique circundari scuto veritatis habemus: vt sit nobis à dextris & à sinistris ante & retro. Et credo quòd eo ordine quo hic numerantur, contra eos qui conuertuntur insurgūt: vt princeps omnium tentationum sit aduersitas. Per noctem enim aduersitatē sæpius designari reperies. Et scimus contra eos qui cōuertuntur: primum esse certamen de molestijs corporis consueuit. Caro enim adhuc indomita castigari, & in seruitutem redigi nequaquam æquanimiter tolerat: sed adhuc memor recens perditæ libertatis; acrius cōcupiscit aduersus spiritum: maximè quia in pœnis in quibus sunt cotidie moriētes; immo & morte affecti tota die quæ supra vires sunt; vltra naturam: & contra consuetudiné vestram. Necessarium est ergo nobis planè inter initia cōuersationis scutum domini: vt non timeamus à timore nocturno. Et bene dicitur, à timore nocturno, non à nocte: quia non ipsa afflictio tentatio est: sed timor afflictionis. Nocturnus planè & tenebrosus timor: sed hunc facile radius veritatis exuperat. Ingerit enim oculis cordis nunc quidem peccata quæ fecimus: nūc verò æterna supplicia quæ timemus: nunc verò cælestia præmia ad quæ tendimus: crebro videlicet memorantes, quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futurā gloriam &c. & quæ *Rom.8.* pro nobis pertulit Christus; vt crebro considerantes quāta sustinuit illa maiestas pro militibus suis; erubescamus non sustinere vel parua pro nobis. Ergo ad lucem tam multiplicis veritatis nocturnus timor recedit.

1575 **A sagitta volante in die; à negocio perambulante in tenebris; ab incursu, & dæmonio meridiano.**

Hic agitur de tentatione aperta. Sicut enim per timorem nocturnum tentatio occulta designatur: ita per sagittam in die volantem tentatio aperta: vt cum quis non ignoranter, sed scienter tentatur ad malum: quod scit esse malum. Et sic quamuis ex parte tentatoris aliqua tentatio Christo esset occulta: vt quando tentator credebat suam intentionem latere Christum: tamen ex parte Christi omnis tentatio sibi facta erat in die: quia nihil ipsum latebat. Et est sensus, Sicut à tentatione nocturna, vel occulta te Christe vt scuto circundedit veritas dei: sic & à tentatione aperta quæ per sagittam volantem in die clara significatur. Sagitta volans in die fuit: quando vt ipsum ad desperationem inducerent; ipsi in cruce pendenti improperabant prætereuntes, & blasphemabant eum mouentes capita sua, & dicentes. Vah, qui destruis templum dei *Matth.27.* &c. quando clamabāt, dicentes, Alios saluos fecit: *Mar.15.* seipsum non potest saluum facere. Istæ sunt sagittæ diurnæ & apertæ: de quibus Psal. 56. Filij hominū *Psal 56.* dētes eorum arma & sagittæ: & lingua eorum gladius acutus. Et tamen ab istis sagittis fuit scuto veritatis protectus: quia in ipsis tentationibus positus: viam veritatis non deseruit. Prædicta autem *Tobie.1.* duo tentationum genera, scilicet occultæ & manifestæ, alijs verbis replicat, dicens. *A negocio perambulante in tenebris:* & hoc quo ad tentationem occultam. *Et à dæmonio meridiano:* & hoc quo ad tentationem apertam. Supple ab his liberaberis scuto diuinæ veritatis circundatus. Istum autem versum *Sagitta dicitur vana gloria.* exponens Bernardus per sagittam volantem in die intelligit tentationem vanæ gloriæ: per negocium in tenebris tentationem auaritiæ: sed per dæmonium meridianum, intelligit ignorantiam boni. Quantum ad primum ait, *A sagitta volante in die:* time sagittam leuiter volantem: quæ leuiter penetrat: sed non leuiter vulnus infligit. Nā sagitta hæc, vana gloria est. Qui feruentiores videntur; ipsi sibi caueant in hac parte adhuc solliciti non deserere scutum inexpugnabilis veritatis. Quid enim aliud tam contrariū vanitati sicut veritas? Nec sane huic opponenda sagittæ secreta illa: & quodam modo intima veritatis exigimus: seipsam nouerit anima: de se teneat veritatem. Difficile prorsus (ni fallor) homo verbis laudantium hominem in vita sua adduci poterit altum sapere: si se intus ad lucem veritatis sollicita consideratione discutiat. Quantum *Negotium in tenebris est auaritia siue cupiditas.* ad secundum subdit: negocium in tenebris planè est cupiditas, quæ est radix omnis iniquitatis: ambitio; subtile malum; secretum virus; pestis occulta; artifex; mater hypocrisis; liuoris parens; viciorum origo; criminum fomes; virtutū erugo; tinea sanctitatis, excæcatrix cordium; ex remedijs morbos creans; generans ex medicina languorē. Contempsit iste (ait dæmon) vanam gloriam: quia vana est. fortasse aliquid solidius affectaret; fortè honores; fortè diuitias. Quid verò hunc vermem fouet aliud quàm mentis alienatio, & obliuio veritatis? aut quid nisi veritas hunc prodendum inuestigat proditorem: & negocium arguit tenebrarum? *Dæmonium meridianum dicitur aperta superbia.* Quantum ad tertium ait, Dæmonium meredianū aperta superbia: quia dæmon impingit perfectos; vt facile qui currit, incurrat. Hoc est dæmoniū non tātum diurnum; sed etiam meredianum &c. Ab his ergo omnibus, si scuto veritatis circundari fuerimus; protegimur.

Scapulæ significant exempla Christi nobis relicta.

Scapulæ Christi sunt promissiones eius.

Christus dicitur lapis, leo, agnus: cum nihil sit horū.

1576 Cadēt à latere tuo mille; & decem milia à dextris tuis:ad te autem nō appropinquabit.

Hic ponitur dæmonum deiectio. Et notantur hîc tria:scilicet primò dæmonum deiectio: secundò Christi, & iustorum conseruatio:ibi, Non accedet:tertiò dæmonum conculcatio:ibi, Super aspidem. Circa primum ostendit tria:primò quòd dæmones à Christo superantur:secundò quòd dæmones per Christum puniuntur:ibi,Veruntamen. tertiò quòd humiles per Christum exaltantur:ibi, Quoniam tu es domine. Quātum ad primū sciendum, quòd in eo quòd Christus tentatus à diabolo ipsum superauit: dæmonum eneruauit potestatem:vt etiam à suis fidelibus victi succūbāt.Quod notans psalmista dicit, *Cadent à latere tuo mille &c.* Vbi sciēdum quòd Christus duo latera dicitur habere:scilicet latus dextrum, ad quod collocabuntur in iudicio prædestinati: & sinistrum ad quod ponentur præsciti; vt habetur Matth.25. Per latus ergo dextrum significantur prædestinati:& per sinistrum reprobati.Reprobati autem, quandoque sunt in statu gratiæ; sicut aliquando fuit Iudas. Et sic quandoque victoriam dæmonum habent.Prædestinati autem multo fortius & pluries ipsos dæmones vincūt. Et hoc ostēdens primò de præscitis, dicit Psalmista. *Cadēt à latere tuo mille.* Per latus hîc intelligitur latus sinistrum. quod patet:quia ipsum distinguit à latere dextro: dicens postea, *Et decem milia à dextris tuis.* Et sic est sensus. *Cadent à latere tuo mille*,scilicet,dæmones,id est,ab ipsis etiam præscitis aliquando dæmones superabuntur. Et ponitur numerus mille determinatus pro numero indeterminato.Vnde mille,id est,multi:vel mille dęmones cadent:mille,id est, generaliter:quoniam mille significat vniuersitatem: vt ait Grego. lib. 9. moral. cap. 2. Quia etiam ipsi præsciti in omni genere tētationis quandoque dæmones vincunt. Sed nulli dubium quòd multo plures dæmones vincunt ipsi prædestinati.Tum quia frequentius infestantur ab ipsis.Illos enim magis tentant dæmones: quos vident meliores:vt dicit Grego.lib. 4.moral.cap.24. Et lib.24. cap. 17.Tum etiam quia dæmones maximè homines tentant; quando morti appropinquant:vt dicit Greg.libro 32. mor.cap.22. Et certum est quòd tūc prædestinati semper de ipsis habent victoriam:sed nunquam præsciti. Et sic multo plures vincunt prædestinati quam præsciti. Et hoc notans Psalmista postquam dixit, quòd mille cadunt à latere,id est,præscitis:statim subdit, *Et decem milia à dextris tuis.* Ponitur etiam hic numerus determinatus pro indeterminato. Vt sit sensus, Multo plures vincuntur à prædestinatis quam à præscitis. Vel aliter exponit glo. Notans quòd per latus Christi intelliguntur boni: qui cum Christo iudicabunt in iudicio. Assessores enim iudices de latere principis dicuntur vulgato sermone: sicut cardinales dicūtur de latere Papæ. Isti autem erūt omnes illi qui relinquētes omnia:secuti sunt Christum.quibus Christus promisit,dicēs, Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me: sedebitis super sedes duodecim &c.Non est enim putādum,quòd solū duodecim apostolis hoc promiserit Christus, Alioquin vbi erit Paulus,qui plus omnibus laborauit? Duodecim ergo perfectio est tribunalis: in quibus sedebunt omnes illi qui reliquerunt omnia:& secuti sunt Christū; qui per latus designantur. Per dexteras autem intelligitur beatitudo æterna.Plures autem sunt beati qui non reliquerunt omnia : vt Abraham,Dauid,&c. Vnde plures sunt qui sperant beatitudinem , quàm qui sperant cum Christo se iudicaturos.Multi etiam sperant se cum Christo iudicaturos:qui ab illa spe cadent:quia nō radicati per charitatem. Et multo plures sunt, qui sperant se futuros beatos;qui tamen ab illa spe decident. Et hoc notans Psalmista,dicit, O Christè cadent à latere tuo mille. Et decem milia &c. idest pauciores sunt qui præsumunt se tecum iudicaturos:& multo plures qui præsumūt se à dextris tuis sessuros:qui tamen cadent à presumptione sua. Et quamuis illi sic cadent;talis tamen casus ad te non appropinquabit:ad te,id est,ad tua membra, scilicet prædestinatos:qui vnum sunt tecum:quia nullus illorum finaliter cadet.

Latus Christi sinistrū significat reprobos: sed dextrum predestinatos.

Greg. lib. 9. mor.c.2.

Greg. lib. 4. mor.c.24. & lib. 24. cap. 17.Greg.lib. 32. mor. cap. 22.

Latus Christi significat illos qui cum illo iudicabunt.

Matth.19.

Dextera significat gloriā aternam.

1577 Veruntamen oculis tuis considerabis; & retributionē peccatorum videbis.

Hîc ostendit quòd mali per Christum puniuntur. Vbi notandum quòd Deus nō tam considerat quod fit : sed intentionem qua fit principalius attendit:vt ostendit Greg. 28. moral. cap. 13. dicēs, In euāgelio veritas dicit, Lucerna corporis tui est oculus tuus.Si oculus tuus fuerit simplex; totum corpus tuum lucidum erit. Si autem nequam fuerit;etiam corpus tuū tenebrosum erit. Quid enim per oculum exprimitur,nisi præueniēs opus suum cordis intentio? quæ priusquam in actione se exerceat:hoc iam quod appetit,contemplatur.Et quid appellatione corporis designatur, nisi vnaquæque actio:quæ intētionem suam quasi oculum intuentem sequitur? Lucerna itaque corporis est oculus: quia per radicē bonæ intentionis merita illustrāntur actionis.Et si oculus tuus simplex fuerit:totum corpus tuum lucidum erit:quia si rectè intēdimus per simplicitatem cogitationis, bonum opus efficitur: etiam si minus bonū esse videtur.Et si oculus tuus nequam fuerit,totum corpus tuum tenebrosum erit : quia cum peruersa intentione quid vel rectum agitur; & si splēdere coram hominibus cernitur:tamen apud examē interni iudicis obscuratur.Ex quo apparet, quòd Deus nō intēdit quid quis agat:sed qua intentione illud agat.Ad propositum dæmon à Deo permissus tentat bonos:quæ tētatio vtilis est bonis : quia per illam cum diabolo certant, & de illo triumphant:& propter victoriam coronam merentur.Quamuis autem sic tentando bonis proficiat : quia tamen mala intentione hoc facit, scilicet, vt eos ad casum peccati perducat:ideo sibi imputatur ad delictum; & per hoc amplius supplicium meretur. Et hoc est quod ait. *Veruntamen oculis tuis considerabis*, scilicet,tu Christe illo lucido aspectu; quo iudicas hominum corda. Et sic videbis hoc dæmones mala intentione agere:ideo punies eos.Et hoc est, *Et retributionem peccatorum videbis.* Quia bonum quod per nescientes agitur,non eis retribuetur:sed malum quod intenderunt;quia non quod faciunt; sed quod intendut cōsiderabis. Vel secundum Bernardum exponitur de beatis qui oculis suis videbūt pœnas damnatorum : quod ad minus ipsorum gaudium erit : quia lætabitur iustus cùm viderit vindictam.

Intentionem attendit Deus non opus.Gre. lib.28. moral, cap.13.

Intentio operi nomen imposuit.

Bernard.

Quoniam

1578 Quoniā tu es domine spes mea: altissimum posuisti refugium tuum.

Hic ostendit quòd humiles; & boni per Christum exaltantur. Hic enim loquitur ecclesia ipsi Christo,vt est ecclesiæ caput. Vbi sciendum quod Christus aliquibus est refugium altum : aliquibus bassum. Bassum est refugiū illisqui ad ipsum refugiunt solum pro temporalibus bonis habendis:vel molestiis temporalibus fugiēdis. Sed altum est refugiū bonis & humilibus qui solū propter ipsum ad ipsum cōfugiunt, & æternam pœnam effugiūt. Et tales sibi dicere possunt. *Altissimum posuisti refugium tuum.*scilicet teipsum altissimum mihi posuisti refugium : quia nihil aliud spero præter te:nihil aliud fugio, quam separari à te : quoniam tu es spes mea. Vnde istum versum exponens Bernardus ait, *Quoniam tu es domine spes mea.* Quicquid agendum; quicquid declinandum;quicquid optādum; quicquid tolerandum sit,Tu es domine spes mea. Hæc vna mihi omnium promissionum causa : hæc tota ratio meæ expectationis. Prætēdat alter meritum: sustinere se iactet pondus diei & æstus;ieiunare bis in sabbato se dicat ; postremò non sicut ceteri hominum se esse glorietur. mihi autem adherere deo bonum est : & ponere in deo spem meam. Ponāt alij spē suam in alijs:hic forte in scientia literarum; hic in astutia seculi : ille in dignitate vel qualibet alia vanitate confidat : propter te ego hæc omnia detrimētum feci:omnia arbitror vt stercora.Quoniam tu es domine spes mea. Speret qui vult in incerto diuitiarum : ego autem nec ipsa quidē victui necessaria,nisi à te spero, nimirum fidens in verbo tuo:in quo abieci omnia. Quærite primū regnum dei:& hæc omnia adijcientur vobis. Si mihi præmia promittuntur, per te obtinenda sperabo.Si insurgāt aduersum me prælia;si feriat mundus;si fremat malignus ; si ipsa caro aduersus spiritum concupiscat, in te sperabo. Hoc sapere ex fide necessariū est:& dicere,Tu es domine spes mea. Nec aliud ex sententia quis dicere potest : nisi cui intus à spiritusancto sit persuasum iactare cogitatum suum in domino. Quis enim sperauit in eo,& confusus est? De quacūque inquit tribulatione clamauerint ad me;exaudiam eos.Ecce innumeræ sunt tribulationes:sed secundum multitudinem earum consolationes lætificauerunt animam meam:dum modo non ad alia cōuertaris:dum modo clames ad eum, dum modo in eum speres : nec humile aliquod vel terrenum ; sed altissimum ponas refugium tuum. Non enim accedet illuc tētator; non calumniator, non pessimus ille fratrum accusator attinget.Sæpe illuc fugiamus,munitus est locus; nullus ibi timebitur hostis , vt magis illic manere liceat semper: sed nō huius tēporis. Hoc enim quod modo refugiū est:post habitaculum erit;& habitaculū sempiternum. Nempe ad omnem tentationem; ad omnem tribulationem;ad omnem cuiuscunque denique modi necessitatem aperta est nobis vrbs refugij:sinus montis expansus est:parata sunt foramina petræ:patent viscera misericordiæ dei.Hoc refugiū qui declinat,æternam pœnam non meretur effugere.Et nota quòd dixit,spes mea:plus est quam si dixisset;sperabo in eum.Conuenientius quippe spes nostra dicitur quod speramus:quam in quo speramus. Sunt enim forte nōnulli qui à domino obtinere corporalia, vel temporalia concupiscunt : sed perfecta charitas; solum id quod summum est, dicente cum propheta. Quid enim mihi est in cælo: & à te quid volui super terram &c.

Refugium est Christus & quibus.

Matth.6.

Bernardus spes nostra Christus.

Refugium nostrum Christus.

Psal.72.

1579 Nō accedet ad te malum: & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Hic ponitur Christi & iustorum conseruatio. Nota quòd malum est duplex,scilicet,pœnę & culpæ.Similiter & Christus accipitur dupliciter,scilicet,secundum caput & secundum membra. Christo autem in se non accedet malum culpæ nec pœnæ, quia in totum glorificatus est:membris autem eius accedet malum pœnæ,sed non culpæ. Diuiditur ergo in tres partes : quia ponitur primò huius conseruationis beneficium: secundò eius ministerium : ibi , Quoniam angelis suis: tertiò ministerij modum : ibi , In manibus. Quantum ergo ad primum notandum quòd Psalmista in isto versu loquitur primò Christo vt corpus est , dicens, *Non accedet ad te malum.* secundò loquitur sibi vt est caput,dicens, *Et flagellum &c.* Quantū ergo ad membrum Christi,dicit, *Non accedet ad te malum.* Propriè enim loquendo mali nomine solum intelligitur malum quod culpam includit. Nam (vt habetur 15.q.1.illa cauenda sunt.) mali nomine illa solum intelliguntur, quæ mentem crimine implicāt. Vnde paupertas , ægritudo , mors , & ignobilitas propriè mala non dicuntur. Deus igitur suos electos sic custodit, vt saltem finaliter ipsos peccato implicari non permittat. Et hoc est quod Psalmista ait, *Non accedet ad te malum* , scilicet,culpæ finaliter:licet multotiens istis accedant flagella , & multæ aduersitates in præsenti:à quibus tamē omnibus finaliter liberantur. Psal. 33. Multæ tribulationes iustorum : & de omnibus his liberabit eos dominus. Consequenter loquens Christo capiti dicit , *Et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.* Per tabernaculum enim intelligitur corpus Christi ; in quo habitabat plenitudo diuinitatis corporaliter:vt ait apostolus.Istud autem tabernaculum vsque ad mortem crucis fuit flagellatum , passum, corona spinea coronatum,& mortuum:sed per resurrectionem factum fuit impassibile & immortale : quia Christus resurgens ex mortuis ; iam non moritur:mors illi vltra non dominabitur. Et ideo nulla pœna amplius istud tabernaculū lædere potest.Et hoc est quod hic dicit Christo Psalm. *Et flagellum nō appropinquabit tabernaculo tuo.* quòd autē tabernaculum dicatur corpus Christi. vide supra versicu.388.460.

Non accedet ad te malum pro prie solum dicitur peccatū.

Psal.33.

Tabernaculū dicitur corpus Christi. Coloss.2.

Rom.6.

1580 Quoniam angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis.

Hic ponitur custodiæ iustorum ministerium. Secundum enim Hierony.iste versus non intelligitur de Christo, quē custodire habeant angeli:quia angelos tanquam dominus ipse custodit. Sed intelligitur de quolibet sancto viro : qui angelorum ministerio custoditur ne cadat in peccatum. Et sic diabolus falsè istum textum allegauit Christo:quia de filio Dei dictus non erat. Vnde ait Hierony. super Matth. in Psal. 90. legimus , quoniam angelis suis &c.hoc non de Christo;sed de quolibet sancto viro prophetia est.Male ergo interpretatur diabolus scripturas.Nota ergo quòd beati angeli ad custodiam

Hieronym.

Matth.4. Hieron.

Angeli animas custodiũt. Matth.18.

stodiam animarum iustorum sunt deputati. Vnde A Hieron. super illo verbo, Matth. 18. Angeli eorum semper vidēt faciem patris mei qui in cælis est. ait, Magna dignitas animarum, vt vnaquęque ab ortu suo habeat angelum ad sui custodiam deputatum. Consimiliter quælibet habēt vnum malum angelum deputatum sibi ad exercitium: vt eorum impugnationibus resistendo, animarum crescat meritum. Nota ergo quòd angeli boni iustos custodiunt, ne cadant tripliciter. Primò dæmones refrenando, ne noceant, vel tententent quantum cupiunt. Exemplum de angelo Tobiæ, qui dæmoniũ compescuit ab vxore Tobiæ. Vnde dixit Tobias patri

Tobie 12. de angelo Raphaele, Dæmoniũ ab vxore mea compescuit. Quod quidem faciunt tētati augendo virtutem: & tentantis virtutem debilitando. Et ideo B

Bernard. consulit Bernardus in sermone de angelis, dicens, Quotiens grauissima cernitur insurgere tentatio, vel vehemens tribulatio imminere; inuoca angelũ custodem tuum, ductorem tuũ, adiutorem tuum: non enim dormitat, neque dormit: etiam si quandoque ad tēpus dissimulare videatur. Et ad istum

Apoc.20. intellectum habetur Apoc. 20. quòd angelus ligauit serpentem antiquum qui est diabolus: ne amplius seducat gentes. Secundò bonas inspiratio-

Actuum 12. nes immittendo. Cuius figura habetur Actuum 12. de angelo Petri; qui Petrum dormientem, & catenis ligatum excitauit, dicens, Surge velociter. Quamuis enim secũdum magistrum lib. 2. dist. 12. omnes boni angeli cōmuniter nostrũ bonum velint: cōmuniterque salutem omnium custodiāt: ille tamen angelus qui alicui deputatus est ad custo- C diam; specialiter eum ad bonum excitat, & hortatur. Consimiliter & quamuis omnes mali angeli generaliter malum omnium hominum desiderent: magis tamen quemlibet hominem ad malum magis incitat ille malus angelus; qui sibi est ad exercitium deputatus. Figura huius habetur in angelo

Actuum 8. Philippi, de quo Actuum 8. Angelus domini locutus est ad Philippum, dicens, Surge & vade &c. Tertiò ipsos à malis operibus retrahendo. Si enim in conspectu alicuius hominis quis cauet peccatum verecundia ductus, quanto fortius in præsentia beati angeli ad custodiam cuilibet animæ deputati: qui semper & vbique animæ quam custo- D

Bernard. dit, præsens est, peccare quilibet erubescere debet? Et hoc notat Bernardus in sermone de quadragesima, dicens, In quouis loco, in quouis angelo reuerentiam exhibe angelo tuo: nec audeas illo præsente facere: quod me vidēte nō auderes. Sic enim angelus Balaam ipsum à peccato præseruauit, scilicet, eum retrahens, ne iret ad maledicendum populo Dei vt disposuerat: quando dixit illi angelus.

Num.22. Ego veni vt aduersarer tibi: quia peruersa est via tua, mihique contraria. Istud ad intellectum custo-

Iudith.13. diæ angelorum illa sancta mulier Iudith in seipsa experta fuerat. Vnde dicit, Custodiuit me angelus domini: & non permisit me ancillam suam inquinari peccato. Quanuis autem angeli quantum ex se est; omnes animas à peccatis præseruent, & cu- E stodiant, maximè tamen electos custodiunt: quia magis eis obtemperant. Vnde nunc Psalmista cuilibet iusto dicit, *Quoniam angelis suis Deus mandauit de te* &c. Quantum enim est ex parte sua, quemlibet sibi deputatum in omnibus suis vijs & actionibus custodiunt.

1581 In manibus portabunt te: ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

Hic ponitur modus huius custodiæ. Vbi nota quòd iste versus de Christo exponitur. Sic quòd per pedes Christi, intellige sanctos apostolos, euāgelistas, & prædicatores, qui Christum, id est, eius fidem portauerūt per orbem. vide supra versi. 445. & 768. Lapis autem significat legē antiquam, quæ in tabulis lapideis data fuit: quæ fuit lex timoris: quia cum terroribus data fuit: vt habetur Exo. 19. *Exo.19.* Offendere ergo pedes ad lapidem: est ipsos prædicatores offendere in legem timoris in prædicando fidem timore, De Christo ergo dicit, quòd angeli manibus portabunt te: quia manibus angelorum Christus subleuatus est in cælum: non quòd sine B eis rueret, sed quia obsequebantur regi. Melior est enim & nobilior qui portatur, quàm iumentum portans. Quid autem ex hoc factum est, quia portatus est in cælum? Certè statim post apostolis & prædicatoribus misit Spiritum sanctum. Quo recepto, omnis timor ab eis fuit expulsus: qui ante timidi non audebant verbum Dei loqui. Sed cum magna auctoritate sine timore prædicabant lapidē, id est, legem antiquā impletam fuisse. Dicat ergo Christo. *In manibus portabunt te*, scilicet, angeli in cœlum: vt mittas tuis pedibus Spiritum sanctum. *Ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* id est, ne fortè apostoli offendant timore. vel ad lapidem, id est, prædicent legem in lapidibus datam esse seruandam. Vel secundum Bernardum iste versus intelli- *Bernard.* C gitur etiam de quolibet iusto, quem angeli sancti in manibus portant: quia non patientur eum tentari supra id quod potest: sed in manibus, id est, in auxiliis suis tollent eum, vt pertranseat offendiculum. quàm facilè transit foueam, qui portatur manibus. quàm mūdè lutum transit, qui manibus sustinetur. quàm facilè natat aquam, cuius alter sustinet mentum. Qui ergo angelorum portatur auxilio, ad lapidem non offendit. Sed quis est iste lapis? Ego istū lapidem intelligo Christum: qui est lapis offensionis, & petra scandali. In quem si quis offenderit, colliditur: super quē verò ceciderit, conteret eum. In hunc lapidem offendunt: qui contra Christum peccant.

1582 Super aspidem & basiliscum ambulabis, & cōculcabis leonem & draconem.

Hic ponitur dæmonum cunculcatio. Vbi notandum, quòd sicut Christus diuersis nominibus nuncupatur, secundum diuersas virtutes quas habet: Vnde vocatur leo propter fortitudinē: agnus propter mansuetudinem: lapis propter fundationis stabilitatem. Sic econtra diabolus secundum *Diabolus dicitur aspis: basiliscus: leo: & draco.* diuersa eius vitia nomina habet diuersa. Vnde vt hic ait glo. hæc nomina hîc posita diabolo conueniunt. Ipse enim est aspis, cùm occultè percutit. Ipse est basiliscus, cùm palā venenat. Basiliscus enim rex serpentum est, & nocet flatu. Leo est, dum per- E sequitur violenter. Leo enim rex animalium viribus nocet. Draco est, cùm deuorat negligentes. Per ista ergo omnia nomina hîc intelligitur diabolus. Super ergo diabolū istis nominibus significatum Christus ambulauit, & ipsum conculcauit, quando ipsum diabolum tentantem superauit: & potestatem suis fidelibus dedit ipsum conculcandi. Vel ipsum conculcauit: quando per suam passionem ipsum

Bernard. ipsum eiecit à cordibus fidelium. Vel aliter secun- A dum Bernardum istis nominibus intelliguntur diuersa genera vitiorum: quæ vir iustus auxilio Dei fultus, conculcat. Vnde ait super isto versu. *Super aspidem & basiliscum ambulabis &c.* Quid inter ista faceret pes humanus? quid humanæ affectionis inter tam horribilia monstra cōstaret? Ista enim sunt nequitiæ spirituales: quæ quidem ex diuersis officijs, vel potius maleficijs diuersa vocabula sortiuntur. Alius quidem aspis, alius basiliscus, alius leo, alius draco: quòd scilicet variè noceant. Alius morsu, alius visu, alius rugitu vel ictu, alius flatu. Et consequenter declarat singula: primò de aspide, dicēs,

Aspis significat obstinatos Aspis est obstinatio: quia aspis alteram aurem pressius quam potest terræ infigere solet: & alteram cauda obturare, ne audiat vocem &c. Quid ad hāc, B scilicet aspidem incātionis vox: quid faciat sermo prædicantis? Nouerit tamē vir pertinax non se cælo, sed solo terrę infigere: ne sapientiā quæ de cælo est, non solum pudica, sed etiā pacificanon audiat: quā audiret si cauda non obturaret auditum. Cauda hæc finis est vitæ, quē considerare recusat. Terra verò alteram claudit aurem terrenis intētus. De aspide vide supra versic. 871. Consequenter declarat quid sit basiliscus dicēs, Basiliscus (vt naturales

Basiliscus significat inuidos. dicunt) venenum gerit in oculo: pessimum animal & præ omnibus execrabile. Nosse cupis oculum venenatum, oculum nequam, oculum fascinatum? inuidiam cogita. Quid enim est inuidere, nisi malum videre? Si non fuisset basiliscus, nunquam eius inuidia mors intrasset in orbem terrarum. Væ mi- C sero homini, qui inuidum non præuidit. Superemus hūc inuidū, dum viuimus: si post mortem volumus ministrum tantæ nequitiæ non timere. Nemo alterius bonum inuido respiciat oculo. Neque hoc ipsum quātum in se est interficiat. Si enim qui odit hominem illum homicidam veritas testatur: quid & ille qui bonum odit in homine: nunquid ille homicida poterit appellari? Consequenter de

Draco significat iracundos. dracone sequitur, dicēs, Immanis bestia est draco: flatu igneo quicquid attigerit, necat: nō solùm bestias terræ: sed etiam volucres cæli. Hic est iracundiæ spiritus. Quātos enim sublimis vitæ flatu huius draconis miserè satis adustos turpiter in os eius ingemiscimus cecidisse. Quam melius sibi irasci potuerant ne peccarent. Nimirum affectio na- D turalis ira hominum est: sed abutētibus bono: non miseranda pernicies est. Occupanda est ira in quibus expedit: ne forte ad illicita prorumpat. Nolite irasci eis qui vobis transitoria auferunt, qui conuitia inferunt, qui ingerunt forte supplicia: & propter hoc faciūt nihil. Irascimini iniquitati vestræ. Nulla enim nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Hinc nimirum non modo mansuetudo oritur cui draconis flatus non noceat: sed etiam magnanimitas quam rugitus leonis non terreat. Consequenter de bonitate dicit. Aduersarius videtur tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. sed gratias leoni de tribu Iuda: rugire potest ille: ferire non potest. Ad rugitum quidem leonis nulla bestia stare potest: & plerumque superat E ferientem, qui non sustinet rugiētem. Verè bestia, verè rationis expers quæ solo timore cedit: qui victus ante conflictum, non telo, sed tuba prosternitur. Hæc est quidem tentatio quæ corporalis necessitatis occasione animum turbat.

Leo significat timorē pauperatis.

1583 Quoniam in me sperauit, & ego liberabo eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meum.

Hic sequitur virorum exaltatio quæ in tribus cōsistit. Quoniam iusti in suis certaminibus à Deo proteguntur: secundò à Deo associantur: ibi, Clamabit. tertiò à Deo coronantur: ibi, Longitudine. Quantum ad primum sciēdum quòd ista sunt ver- *Spes quomodo fuit in Christo.* ba patris de Christo, dicens, *Quoniam in me sperauit.* Licet enim in Christo non fuerit propriè spes, quę est certa expectatio futuræ beatitudinis: quia à primo instanti cōceptionis suæ verè fuit beatus: nondum tamen habebat corpus impassibile: sed multis passionibus subditum: & secundum hoc sperabat quòd merito suæ passionis resurgeret cū corpore impassibili: per quam resurrectionem ab omnibus penitus liberatus esset. Et hoc est quod pater dicit, *Quoniam in me sperauit*: cōfidens certissimè immortalem se resurrecturum. *Et ego liberabo eum,* scilicet, à morte ipsum resuscitando. *Protegam eum,* scilicet, ne amplius pati possit, vel mori. *Quoniam cognouit nomen meum,* id est, rem & virtutem quæ per nomen Dei importatur. Nomen enim Dei est dominus: vide supra versi. 100. Dominus autem est nomen potestatis. Quid est ergo cognoscere nomen domini, nisi cognoscere deum esse omnipotentem? Vel etiam potest iste versus legi de Christo: non secundum quòd est caput, sed secundum quòd est corpus, scilicet, de mēbris suis. Et eodem modo exponitur, scilicet, de finali resurrectione. C Istum autem versum sic exponit Bernard. dicens, *Bernard. Nomē domini cognoscere quid est.* Quoniam in me sperauit, &c. Dulcissima liberalitas est in se sperantibus non deesse. Quoniam inquit in me sperauit: & ego liberabo eum. Protegam eum, id est, conseruabo eum. Si tamē cognouerit nomen meum, id est, non sibi tribuat quòd liberatus est: sed nomini meo det gloriam. Protegam ergo eum, quoniam cognouit nomen meum. Non nouit nomē eius qui illud assumit in vanum: qui dicit ei, domine domine, & non facit quod dicit ipse. Non nouit nomen eius, qui eum nec honorat, nec patrem, nec timet vt dominum. Nos autem si nouimus nomen sanctum quod inuocatum est super nos: desiderandum est, vt semper sanctificetur in nobis.

1584 Clamauit ad me & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum.

Hic ostendit quòd iusti in tribulationibus à Deo associantur. Si enim iste textus de Christo capite intelligatur, certum est quòd multis clamauit ad patrem orando. Et quòd omnis eius oratio fuit exaudita, non solum quo ad vtilitatem, vt orationes aliorum iustorum: sed etiam quo ad votū. vide supra versi. 190. & 292. & 365. & 406. & 506. 1105. Etiam qualiter Christus multotiens clamauit & multipliciter. vide supra versi. 399. Si autē de corpore Christi intelligatur, certum est quòd omnis iustorum oratio à domino exauditur. Et si nō quo ad votum, saltem quo ad vtilitatem: quod est melius. quia multotiens exaudiri ad votum est causa perditionis. sicut patet de infirmo corporaliter: qui instāter postulat quod medicus sibi mortifera nouit. de hoc vide supra versi. 74. & 294. & 516. Et *Oratio quæ meretur exaudiri.* nota hic magnam Dei misericordiam: quia omnem deuotè clamantem exaudit. Quod hic notans

Bernar

Universidad de Deusto
Biblioteca

Clamor orationis meretur exaudiri.

Bernardus ait, *Clamauit ad me & ego exaudiam eum.* Fructus notitiæ domini est clamor orationis. Porro fructus clamoris est exauditio saluatoris. Clamauit ad me &c. Hoc plane est testamentum pacis, hoc pietatis fœdus, hoc pactũ misericordiæ, & miserationis. Non enim dixit exaudiam eum; quia dignus fuit, quia iustus fuit, & rectus, innocẽs manibus, & mundo corde: propterea liberabo eum. Si enim hæc aut similia diceret: quis non diffideret: Quis gloriabitur se castum habere cor? Dulcis vox, quæ meritum exauditionis in clamore constituit postulationis. Clamauit, inquit, ad me, & ego exaudiam eum. Meritò nõ exauditur, qui clamare dissimulat: aut omnino non postulans, aut tæpidè postulans & remisse. Siquidem in Dei auribus desiderium veniens clamor magnus est: remissa autem intentio vox submissa. Quid autem clamans postulat, nisi liberationem, consolationem, & glorificationem: Exaudiam eum, inquit. In quo domine vel in quibus? Sequitur. *Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum.* Possumus nobis hunc ternarium assignare. In vita enim præsenti in tribulationibus nobiscum est, cõsolatur nos. In morte eripiet nos, quando iam nihil quod animæ vel corpori faciat mundus habebit. In resurrectione glorificabit, quando surget in gloria quod in ignominia seminatur. Vnde verò scimus quòd nobiscum sit in tribulatione? Ex eo quòd in ipsa tribulatione subsistimus. Quis enim sustinet sine ipso? Clamemus in cælum, vt exaudiamur. Et qui in cælis est, ipse nobis mittat auxilium de sancto, mittat interim auxilium de tribulatione, eripiat à tẽtatione, glorificet in resurrectione. Ex tua Domine promissione speramus hęc: inde audemus dicere, si corde rogamus pio, certe exaudire debes ex promisso.

1585 ## Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum.

Longitudo dierũ dicitur gloria cæli.

Prouer.3.

Hic ponitur quòd iusti à Deo coronantur. Vbi notandum quòd dierum longitudo significat gloriam æternam: in qua dies nocte non terminatur, sed sine fine perseuerat. Psal.118. Ordinatione tua perseuerat dies. Vnde de quolibet beato dicitur: Longitudo dierum in dextera illius: & in sinistra diuitiæ & gloria. Vbi dexteram accipit pro anima: sed sinistram pro corpore. Dicit ergo, *Longitudine dierum replebo eum*, id est, gloria æterna illum satiabo, sic quòd amplius nihil desiderare possit: quia ibi omne quod desiderabitur, aderit. vnde beatorum capacitas repleta sicut vas repletum alia recipere non potest. Sed qualiter beati saturabuntur & replebuntur, ostẽdit, dicens, quòd ostendam illi, scilicet, salutare meum, scilicet, Christum qui salutare dicitur, id est, saluator. vide versi. 105. & 146. & 155. & 272. & 662. & 979. & 1043. In visione enim Christi nostra beatitudo perfecta consistit. Quoniam in ipso ratione diuinitatis beatificatur anima: & in visione humanitatis corpus. Ioan.17.

Ioan.17. Vita præsens mors dicitur.

Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verũ Deum, & quem misisti Iesum Christum. vide supra versi. 1390. & 1453. Istum autẽ versum sic exponit Bernardus. *Longitudine dierum replebo eum.* Congruus finis Psalmi: vbi psallẽti finis promittitur tam beatus, & bonus finis, qui finem non habet. Et sanè, quoniam cuius finis bonus est, ipsum quoque bonum est. Amplectamur igitur sanctificationem: quoniam finis eius vita est sine fine. Hæc enim vita qua hic viuimus, magis mors est: nec simpliciter vita, sed vita mortalis. Quid enim agimus ex quo primum incipimus viuere, nisi morti appropinquare, & incipere mori? Ibi verè viuitur, vbi viuida vita est & vitalis. Gratias deo: vbi dies boni, ibi interminabilis longitudo dierum. Eorum verò dierum paucitas finietur breui, quorum sufficit cuique malitia sua. Et nota quòd in hoc quod dicit, *Longitudine dierum*: non vicissitudinẽ voluit commendare. Alioquin melior est dies vna in atrijs super millia. Legimus sanctos viros etiam à diebus nostris plenos migrasse dierum: quod non aliud quam plenos intelligimus gratiarũ. Nimirum vsque ad hãc plenitudinẽ vel de die in diem, de claritate in claritatem: non quidem à suo, sed à Domini spiritu transformamur. Si ergo dies gratia dicitur: quomodo non magis verus dies & plenus meridies dicatur gloriæ plenitudo? *Longitudine*, inquit, *dierum replebo eum.* Ac si dicat, Scio quid desideret, quid sitiat, quid sapiat ei. Non enim argẽtum, non aurum sapit, non voluptas, non curiositas, non dignitas secularis. Non ignorat ad cuius imaginem conditus sit, cuius magnitudinis capax est, nec sustinet de modico crescere, vt de maximo minuatur. Itaque longitudine dierum replebo eum. Quem nisi lux vera reficere, nisi æterna replere nõ potest. Si quidem nec longiturnitas illa terminum, nec claritas illa occasum, nec satietas illa fastidium habet. Erit enim securitas de æternitate, gloriatio de veritate, exultatio de societate. Lõgitudine, inquit, dierum replebo eum. Et tanquam quæreńs vnde illi dies in ciuitate: de qua legimus, quòd nõ lucebit ibi sol per diẽ: nox non erit in ea. subdit, *Ostendam illi salutare meum*: nisi quẽadmodum scriptum est, In illa lucerna eius sit agnus: ostendam illi salutare meum. Iam enim ibi non erudiar, in spe non exercebor: sed in specie adimplebo. Ostendam illi salutare meum: vt in æternum ibi videat, in quem credidit, quem semper optauit.

Viuere nostrũ est mori.

Dierum longitudo est gratiarum plenitudo.

Dies gratia dicitur.

Psal.120.

Apoc.21.

PSALM. XCI.

1586 ## Bonum est confiteri domino: & psallere nomini tuo altissime.

Titulus huius Psalmi est. Psalmus cantici in die sabbathi. Pro cuius expositione sciendum quòd quamuis sabbathum multipliciter accipiatur: vt dictum fuit supra versi. 334. tamẽ aliter hic distinguendum est, scilicet, quòd sabbathum secundum glo. hic accipitur tripliciter. Est enim triplex sabbathum, scilicet, sabbathum temporis, pectoris, & æternitatis. Sabbathum temporis est dies septimus septimanæ: quo post omnia sex dierũ opera quieuisse dicitur (alias legitur) per hoc nos docens in præsenti vita, quę velut sex diebus, id est, sex ætatibus deducitur, laborare vt in futuro quiescamus. In cuius figuram sabbathum temporis in lege veteri dies quietis ab omni opere vacans colebatur. Et dicitur sabbathum à sabba, quod est septem secundum Hebræos: quia sit septimus dies septimanæ. Vel secundum gentiles dicitur sabbathum à Saturno: quia Saturnus planeta dominatur in prima hora illius diei. Ponunt enim septem dies in septimana secundum numerum septem planetarum: sic quòd quælibet dies denominatur ab illo planeta, qui dominatur in prima hora illius diei.

Sabbathũ triplex.

Sunt

Sunt enim in die naturali viginti quattuor horæ: & planetæ sunt septem, scilicet Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, & Luna. In prima ergo hora sabbathi dominatur Saturnus, in secunda Iupiter, & sic per ordinem. Quibus septẽ planetis cõpletis consequenter reincipiũt: sic quòd in octaua hora dominatur Saturnus, in nona Iupiter &c. & in quinta decima Luna. Iterum reincipiendo, in sexta decima Saturnus, in septima decima Iupiter &c. etiam vigesima prima Luna. Iterum incipiẽdo in vigesima secunda Saturnus: in vigesima tertia Iupiter: in vigesima quarta Mars. Et sic cõsequenter in prima hora sequentis diei dominatur Sol, à quo dicitur dies dominicus. Et sic procedendo in prima hora alterius diei dominabitur Luna, à qua dicitur dies lunæ. Et sic de singulis continuè procedendo. Secundum dicitur sabbathum pectoris vel mentis: quod nihil aliud est, quam tranquillitas & quies bonæ conscientiæ ex spe beatitudinis futuræ: vt hic non turbetur aduersis seculi: sed laborem patienter toleret, vt mercenarius spe præmij in fine diei percipiendi. Et istud sabbathũ conscientiæ, duo principalia requirit. Primum vt omnia tua bona Deo attribuas. Secundum vt omnia mala tua tibi. Tertium est sabbathum æternitatis, scilicet requies æternæ beatitudinis: pro qua habenda in presenti vita continuè laborare debemus deo seruiẽdo. Et de duobus vltimis sabbathis agit iste psalmus scilicet de sabbatho conscientiæ & æternitatis: ostendens quòd hic est habendum sabbathum conscientiæ, vt tandem post hanc vitam habeatur sabbathum gloriæ. Item notandum vt dictum est superius, quòd psalmus qui dicitur à psalterio, quod manu pulsatur: significat bonam operationem: canticum verò lætitiam mentis, & exultationem. Est ergo sensus tituli talis. Psalmus iste per quem notatur bona operatio, est cantici, id est, exultationis mentis: & hoc in die sabbathi, id est, ex consideratione æternæ beatitudinis. Et nihil aliud est dicere, nisi iste psalmus agit de bona operatione hîc habenda cum exultatione mentis ex spe futuræ beatitudinis. De auctore vero istius psalmi, dicũt Hebræi, quòd Moyses ipsum fecit ad decantandum in die sabbathi: quæ erat celebris in memoriam beneficij creationis. Diuiditur autem psalmus iste in tres partes: quia primò ostendit quomodo sabbathũ mentis à bonis agitur: secundò qualiter sabbathum mentis à malis perditur: ibi, Cum exorti. tertiò qualiter sabbathum æternitatis iustis traditur: ibi, Et exaltabitur. Quantum ad primum sciendum quòd sabbathum mentis consistit in quinque: secundum quæ prima pars diuiditur. Consistit enim primò in diuinæ laudis exaltatione: secundò in sui & suorum perfecta cognitione: ibi, Ad annunciandũ. tertiò in præceptorum dei obseruatione: ibi, In decacordo. quartò in gratiarũ actione: ibi, Quia delectasti. quintò, in fideli deo adhæsione: ibi, Quàm magnificata. Quãtũ ad primũ sciendũ quòd quãuis confessio sacramentalis sit bona, qua quis deo & vicario suo peccata

Psal.31.

sua cõfitetur: vt dicitur Psal. 31. Dixi, cõfitebor domino: & tu remisisti &c. tamen de ista hic non loquitur: sed de confessione laudis, qua deus à creatura sua laudatur, colitur & adoratur. de qua vide suprà versi. 81. &c. 91. 250. 1236. & 1868. Et de ista confessione laudis dicit, *Bonum est confiteri domino.* Et quia talis confessio non solum fit corde, sed etiam voce, sicut clerici alta voce cantando & psallendo in choro deum laudant: ideo additur. *Et psallere nomini tuo altissime.* Et hic nota quòd aliquid dicitur bonum multipliciter: secundum quod triplicia sunt bona. vide supra versiculo 1014.

1587 ## Ad annunciandum mane misericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem.

Hic ponitur secũdum quod requiritur, scilicet, suiipsius perfecta cognitio. Homo enim habet duo, scilicet, aduersa & prosperа: seipsum in vtroque sta tu debet cognoscere: & tempore prosperitatis annunciare mane misericordiam Dei: & tempore aduersitatis annunciare debet per noctem veritatem Dei. Vbi sciendum quòd in statu vtroque nos insequitur diabolus, scilicet, in statu prosperitatis vt cadere faciat per elationem: & in statu aduersitatis vt faciat cadere per impatientiam. Status autem prosperitatis per diem vel mane significatur: & aduersitatis per noctem. Vnde Greg. 2. mo ral. c. 9. dicit, Sacra scriptura sæpe diem pro prospe ris, & noctem pro aduersis ponere consueuit. In die autem & in nocte nos persequitur dæmõ: quia modo nos in prosperis, modo in aduersis nos ante Deum accusabiles contendit ostendere. In die accusat, cũ nos prosperis malè vti insinuat. In nocte accusat, cum in aduersis nos impatientiam habere demonstrat. Ad hoc autem summum remedium est, vt in statu prosperitatis totum quicquid boni habes & prosperitatis, cognoscas talia bona non esse tua, sed Dei: illa non habere à te, sed à Deo: illa non habere meritis tuis, sed solum per misericordiam Dei. Et hoc notans hic psalmista dicit, *Ad annunciandum mane misericordiam tuam.* hoc est, debes esse paratus mane, id est, tempore prosperitatis ad annunciandum misericordiam tuam, id est, ad confitendum & prædicandum quòd bonum quod habes est à misericordia Dei. In statu autem aduersitatis debes cognoscere mala tua: & quòd talia aduersa meruisti: & sic confiteri veritatem Dei, id est, iustitiam per noctem, scilicet, aduersitatis: vt hic ait glo. *Ad annunciandum mane &c.* id est, quando bene est tibi. lauda misericordiam Dei. *Et veritatem tuam per noctem.* id est, quando malè est tibi, annuncia veritatem, id est, iusticiam Dei, non crudelitatẽ, quia ipse iustè flagellat. Et est sensus. In prosperis quæ per mane intelliguntur: lauda diuinam misericordiam: in aduersis, quæ per noctem: lauda iusticiam. Et hoc est quod in primo versiculo præmisit, dicens, Bonum est confiteri: vt scilicet mala nobis: sed bona Deo tribuamus. Cuius oppositum faciunt peruersi: qui bona sibi tribuunt, mala verò vel sathanæ quasi coegerit, vel fato stellarum quod est accusare creatorem: vel apertè Deo attribuunt: quasi hoc ipse voluerit.

Prospera sunt ex misericordia Dei: aduersa ex iustitia.

1588 ## In decachordo psalterio: cum cantico in cithara.

Hic ponitur tertiũ, scilicet, mandatorum obseruatio. Vbi sciendum quod psalterium, quoddam est instrumẽtum musicum decem chordas habẽs: quod manu pulsatur, quo Dauid cõmuniter laudes Deo resonabat. sicut modo cum organis in choro Dei laudes canimus. Et significat obseruationem decem mandatorum Dei. Nam in hoc quod decẽ chordas habet, significat decem præcepta. In eo verò quod manu pulsatur, significat quod illa ope-

re

re debent impleri : quia per manum opera significatur. Laudabatur etiam Deus voce,& alijs musicis instrumentis. Quæ omnia mysticè ostendebãt qualiter Deus à nobis debet laudari : quia scilicet operę per obseruantiam mãdatorum. Et ideo dicit, quòd debemus eum laudare in psalterio decachordo & in cithara. Debemus etiam laudare voce: ideo ait, *Cum cantico*. Vel per canticum intelligit mentis exultationem : quia non solum laus diuina debet esse cum exultatione mentis: immo etiam omnia nostra bona opera hilaritatem debent habere. Et hoc est quod hic ait glo. Deum laudare debemus in decachordo psalterio, id est, per obseruantiam decem præceptorum. *Cum cantico*. id est, cum mentis hilaritate. Qui enim cum hilaritate bene agit: cum cantico psallit. Quicquid enim cum hilaritate facis, bene facis. Qui autem cum tristicia bene facit, de eo fit, non ipse facit. & portat psalterium: sed non ipse cãtat in eo. Per citharam autem mysticè intelligitur carnis mortificati o siue asperitas pœnitentiæ: vt patet supra versi. 481. Et sic ille laudat Deum cum cantico in cithara: qui in carnis mortificatione exultat & in actibus pœnitentiæ.

Quia delectasti me Domine in factura tua: & in operibus manuum tuarum exultabo. 1589

Hic ponitur quartum quod est gratiarũ actio. Nos enim factura Dei sumus : quoniam ipse fecit nos, & non ipsi nos. Non solum autem nos sumus Dei factura, sed etiam omne bonum opus quod est in nobis, ab illo factum est, sine quo factum est nihil. Vnde ad Ephe. 2. Ipsius enim sumus factura creati in Christo Iesu in operibus bonis. Quis enim cogitans se facturam Dei, non Deo gratias agat, Et attende quòd homo propriè dicitur factura Dei. Sapientia enim artificis in factura sua lucet, & effectus factoris ostendit artem. Et per consequens ille effectus qui magis sapiẽtiam Dei ostendit in quo magis ars relucet artificis Dei : ille effectus præ alijs artificis factura vocatur. Cùm ergo inter omnes creaturas diuina sapientia magis reluceat in homine: & homo magis ipsum Deum artificem repræsentet: sequitur quòd homo singulariter factura Dei dicitur. Quid est ergo delectari in factura Dei, nisi se cognoscere Dei facturam esse? Et in hoc delectatur Deum recognoscendo factorem suũ: quia in homine sicut in pulchriori effectu Dei magis relucet bonitas Dei : quæ consideratio delectationem ingerit menti. Sic enim videmus naturaliter quòd quanto res corporalis pulchrior est oculis corporalibus præsentata: maiorem delectationem ingerit sensibus. Vnde sicut naturaliter maior est delectatio videre vnã pulchram picturã quàm turpem : & vnum pulchrum equum, quàm turpem : & vnum pulchrum hominem quàm turpem : & vnam pulchram mulierem : nec in huiusmodi visione delectari est peccatũ : quia est naturale : nisi in huius considerationem corrumpatur. Sic & de visione intellectiua maximè iustus delectatur in factura Dei, quæ est homo : eo quòd inter cæteras creaturas corporales sit pulchrior: vt, scilicet, delectatio habita in consideratione facturæ nõ ibi terminetur : sed referatur ad Deum. Psal. 103. Ego vero delectabor in domino. Notandum tamen quòd quamuis delectari in factura Dei ipsam videndo etiam corporaliter nõ sit peccatum : quia tamen procuratione dæmonis visus talis facturæ, vt puta vel virorum vel mulierũ: multotiens inclinat mentem ad concupiscẽtiam: tutius est ab ipsarũ aspectu oculos auertere. Cuius figura & exemplum habetur de Dauid: qui videns Bersabe, statim concupiscentia fuit captus &c. Sichem filius Hemor videns Dinam. Presbiteri senes videntes Susannam &c. Sequitur, *Et in operibus manuum tuarum exultabo*. Opera manuum Dei sunt, bona opera nostra quæ ipse facit in nobis, Esa. 26. Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. In quibus tunc quis exultat: quando illa non sibi, sed Deo attribuit. Vnde ait glo. In operibus manuũ tuarum exultabo, id est, in eo bono quod in me facis. tu enim fecisti, si bene ago. Vnde apostolus ad Eph. 2. Ipsius enim factura sumus creati in bonis operibus. Nisi enim te formaret Deus ad bona opera: nõ nosceres nisi peccatum. Dicat ergo *Et in operibus manuum tuarum exultabo*, id est: si quid boni ago, de te exulto. Nota quòd delectari est quasi proprium hominis : cum nulla res sit, quæ tantum declaret conditionem hominis : sicut facit delectatio. Quia quilibet homo talis potest nominari, quale est illud in quo delectatur. Sic enim virtuosus dicitur qui delectatur in virtutibus & operibus virtuosis. Sic iustus dicitur qui in iustis : voluptuosus qui in voluptatibus : & sic de singulis. Vnde secundum Philosophũ 2. ethi. Delectatio est morũ regulatiua per modum finis. Vnde qui delectatur in pecunijs dat se operibus mercationum quibus pecunia acquiritur. Qui delectatur in militia, dat se operibus strenuitatis. Et sic vnusquisque ordinat se secũdum illud in quo ponit suam delectationem. Et ideo principale quod in se debent notare homines, vel in illis quos habent corrigere, est vtrum delectatio eorum sit ordinata vel non. Et si non sit ordinata, vt virga dicatur ad oppositum, quia per assuefactionem ad cõtrarium debet reduci ad oppositum quousque consistat in eo: vt faciunt dirigentes ligna tortuosa, qui ipsa magis ad oppositum plicant.

Ephe.2. *Factura Dei dicitur homo.* *Visio mulierũ non est peccatum.* *Psal.103.* *1.Reg.11.* *Gen.34.* *Dan.13.* *Bona opera nostra deus operatur.* *Eph.2.* *Philosophus.*

Quàm magnificata sunt opera tua domine : nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. 1590

Hic ponitur quintum quod est Deo fidelis adhæsio. Opera Dei à nobis discuti ratione non possunt, vt puta quòd Petrum prædestinauit ab æterno, & Iudã reprobauit. quod Iacob elegit, & Esau odio habuit antequam nati essent, & aliquid boni vel mali egissent, quòd aliqui malè viuũt, & tamen in mũdo dominãtur & florent, virtuosi autem suppeditãtur & egẽt, Ab æterno enim omnia ista præuidit sine nostris meritis vel demeritis. Et ideo ista Dei opera dicũtur magnificata, quia supra intellectũ nostrũ magnificata. Ista ergo nõ debemus discutere, sed deo simpliciter adhærere, credentes quòd ipse omnia sanctè & iustè disposuit. Vnde Greg. 25. moral. cap. 18. dicit, Nemo discutiat cur stante iudaico populo, dudum in infidelitate gentilitas iacuit. & cur ad fidem gentilitate surgente, Iudaicum populum infidelitatis culpa prostrauit. Nemo discutiat cur alius trahitur ex dono, alius vero repelitur ex iudicio. Si enim gentilitatem mirari assumptam ipso cõcedente pacem, quis est qui condemnet? Si Iudæam obstupescis perditam, ex quo absconderit vultum suum, quis est qui contemplet

Opera Dei mirabilia credenda sunt nõ quærenda.

tur eam? Itaque consilium summæ & occultæ virtutis, satisfactio sit apertæ rationis. Vnde in euangelio cum de eius rei causa dominus loqueretur, ait, Confiteor tibi domine pater cæli & terræ: quia absconsisti hæc à sapientibus & prudentibus : & reuelasti ea paruulis. Ita pater. Atque mox tanquam rationem quandam absconsionis atque reuelationis adiungens, ait, Quia sic fuit placitum ante te. Quibus nimirum verbis exempla humilitatis accipimus : ne temerè discutere superna consilia de aliorum vocatione: aliorum verò repulsione præsumamus. Cum enim intulisset vtrumque, non mox rationem reddidit, sed hoc deo placitum dixit : hoc videlicet ostendens quòd iniustum esse nõ potest quod placuit iusto. Qualiter etiam opera Dei sunt supra nostrũ intellectum magnificata: vide suprà versi. 1182. Et hoc est quod dicitur Psal. 138. Confitebor tibi, quia mirabiliter magnificatus es mirabilia opera tua. Merito ergo nunc dicat psalmista: quàm magnificata sunt opera tua domine, scilicet, plusquam valeamus intelligere. Sequitur. *Nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ*. Quid enim sunt Dei cogitationes, nisi eius æternalis rerum dispositio, prouidentia & ordinatio ? quæ dicuntur profundæ, quia occultæ : & in profundum radicatæ. Quanto enim arbor profundius radicatur, stabilior persistit. Sic diuinæ cogitationes sunt nobis mortalibus occultæ : quia nescimus quid finaliter de nobis cogitet. Et sunt stabiliter radicatæ: quia nullus illas permutare potest. Vnde Iob. 23. Nemo potest auertere cogitationes eius. Quod exponẽs Greg. 16. mor. c. 18. ait, Sicut enim Deus natura est immutabilis : ita immutabilis est eius cogitare. Cogitationẽ ergo eius nullus auertit: quia nemo resistere occultis eius iudicijs potest: quia semel fixa iudicia Dei, mutari nequaquã possunt. Vnde scriptum est. Præceptum posuit & non præteribit. *Nimis ergo profundæ factæ sunt cogitationes tuæ* : quia, scilicet, inuariabiles & imperscrutabiles. vnde sequitur.

Matth.11. *Elegit Deus quos vult & reprobat quos vult.* *Psal.138.* *Cogitatio Dei mutari non potest.* *Greg.16. moral.c.18.* *Psal.148.*

Vir insipiens nõ cognoscet: & stultus non intelliget hæc. 1591

Stultus enim & insipiens dicitur, qui operum Dei rationem vult quærere: qui sapientiam Dei suo intellectu vult comprehendere: quia ista sunt supra intellectum creatum & inscrutabilia. Vnde Iob. 5. dicitur, quòd deus facit magna & inscrutabilia. Quod exponens Grego. ait. Quis omnipotẽtis Dei mirabilia perscrutari sufficiat &c. vide suprà versi. 1182. Vnde & in eodem cap. ad propositũ adiungit exemplum, dicens : Sed inter hæc sciendum est quòd mirabilia Dei semper debent considerari per studium : & nunquam per intellectum velle comprehendi. Sæpe nãque humanus intellectus dum quarundam rerum rationem quærẽs non inuenit: in dubitationis se voraginem mergit. Vnde fit vt nonnulli homines mortuorum corpora in puluerem redacta considerent, dumque rationis vim ex ratione comprehendere non possunt, hæc ad statum pristinum redire posse desperent. Mira igitur quæ ex fide credenda sunt: perscrutanda per rationem non sunt. quia si hæc nostris oculis ratio expanderet, mira non essent. Sed cum in his fortasse animus titubat, necesse est vt ea quæ per vsum nouit: nec tamẽ per rationem colligit, ad memoriam reducat: quatenus rei similis argumento fidem roboret; quam labefactari sua sagacitate deprehendit. Considerato quippe humanæ carnis puluere, quorundam mens concussa desperat: quando puluis ad carnem redeat: & rediuiuũ corpus per membrorum liniamenta componat : quando illa terræ ariditas per viuentia membra virescat : ac sese per eorũ species formasque distinguat. Hoc nimirum per rationem comprehendi non potest : sed tamen credi facile per exemplum potest. Quis enim ab vno grano seminis immensam cõsurgere arborem crederet, nisi hoc certum per experimentum teneret? In tanta namque vnius grani paruitate: vbi penè nullam vides similitudinem, vbi latet ligni duritia: & ligni tenerior vel duriõr medulla: asperitas corticis: viriditas radicis: sapor fructuum; suauitas odorum : colorum diuersitas : mollicies foliorum. Et tamen quia hoc per experimentum nouimus: ex vno grano seminis omnia prodire non dubitamus. Quid est ergo difficile vt puluis in membra redeat : dum conditoris potentiam cotidie cernimus: quia ex grano ligna mirabiliter, & adhuc mirabilius fructus ex ligno creat? Ex quibus omnibus patet, quòd stultus & insipiens est : qui Dei cogitationes & opera mirabilia per rationem vult comprehendere : quæ sola fide creduntur. Et hoc est quod de talibus dicit. *Vir insipiens non cognoscet &c.* Immo quãto plus illa per rationem vult comprehendere, in maiorem voraginem dubitationis se immergit. Vnde Ecclesiast. 2. Stultus in tenebris ambulant.

Iob.5. Greg. li.6.moriũ.c.6 *Ecclesiast.2.*

Cum exorti fuerint peccatores sicut fænum, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem. 1592

Hic ostendit quòd mali non habẽt sabbathum mentis. Et duo facit : quia ostendit primò quòd in præsenti non habent mentis requiẽ: secundò quòd nec in futuro: ibi, Vt intereant. Quantum ad primum sciendum quòd deus multotiens malos in hoc mundo exaltat prosperitatibus & dignitatibus : & deprimit bonos aduersitatibus. & tamen aduersitas bonorum terminatur, sicut & malorum prosperitas finem habet. Et rationem huius, vide supra versiculo 329. Et hinc est quòd status malorum, quia breuis est, & ad malum finem inducit, fæno comparatur, qui mane floret, & vespere arescit. Vnde dicitur, *Cum exorti fuerint peccatores, erunt sicut fænum*. Et similiter cũ apparuerint omnes qui operantur iniquitatem, supple erunt sicut fænum. Vnde glo. *Cum exorti fuerint peccatores*. Hic asserit malos perituros: vt eorum pœna metus sit cæteris. Vnde ait, *Cum exorti fuerint peccatores*, id est, postquã excreuerint in temporalibus: sicut fænum, scilicet, erunt: quia in hyeme huius seculi virẽt: sed in æstate futuri iudicij arescent. *Et apparuerint omnes qui operantur iniquitatem*. Apparent qui in altum statum prosperitatis eleuantur : statim suple cadent vt fænum. Quare autem peccatoris status fæno vel herbæ comparetur. vide suprà versicu. 1556. Per hoc enim vult psalmista ostendere, quòd quanto peccator est in statu maioris prosperitatis: tanto est in maiori periculo casus: quod cõsiderans nunquam requiem mentis habet. Quod ostendit Grego. dicẽs, Malus prius doloré habuit in ipsa suæ concupiscentiæ fatigatione: quomodò scilicet concupita raperet: quomodo alia blandimentis, alia terroribus auferret. Atque postquã acquisitis rebus peruenit ad desiderium, alius hũc dolor fatigat, vt scilicet

Malorũ vita repletur doloribus. *Greg.li.15. moral. c.11.*

licet cum sollicito timore custodiat, quod cum grauilabore meminit acquisitum. Hinc inde insidiantes metuit, atque se hoc perpeti quod ipse fecit aliis, pertimescit. Formidat potiorem alterum, ne hunc sustineat violentum, pauperem cum aspicit, suspicatur furem, ipsa quoque quæ congesta sunt, curat magnopere ne ex naturæ propriæ defectu per negligentiam consumantur. In his itaque omnibus quia timor ipse pœna est, infælix tanta patitur quanta pati timet &c. Exemplum de Dionysio tiranno, qui semper vultu tristis erat. Vnde cum semel ab vno amico suo reprehensus cur non staret lætus, quia erat in alto statu, & omnia sibi prosperè succedebant. cui factis respondere volés antequam verbis, ipsum inuitauit ad prandium, & supra caput ipsius amici fecit suspendi gladium acutum cum tenui filo. Quod iste percipiens, nullo modo lætari poterat, nec comedere, sed tristi facie suspirabat ex timore gladij pendentis. Quem cum Dionysius increparet, cur non staret in tanto conuiuio iucundus. Respondit. Et quomodo possum lætari, cum videam me in continuo periculo mortis ex casu gladij tenui filo suspẽsi? Cui Dionysius. Ego quomodo lętè possum viuere, qui omnium ciuium gladios in me conspicio promptos? Ex quibus apparet, quòd hic mali sabbathũ mentis habere non possunt, quamuis prosperitatibus exorti super alios appareant. Et hoc est quod hic ait, *Cum exorti fuerint peccatores vt fœnum: & apparuerint &c.* quod ideo dicit, quia talium vita non est nisi ad modicum apparens. Quid est vita nostra nisi vapor ad modicum apparens?

Exemplum.

Dionysius tyrannus.

Iacob.4.

1593 Vt intereant in seculum seculi: tu autem altissimus in æternũ Domine.

Hic consequenter ostendit malos in alia vita carere sabbatho mentis. q.d. Ad quid mali hic prosperitatibus exaltantur? Ad hoc scilicet, vt post intereant in seculum seculi, quia scilicet in alia vita semper puniri merentur: ideo hic habent præmium laborum suorum. Vnde hic ait glo. q.d. Modo hic peccatores florent, & prosperantur. *Tu autẽ domine altissimus es in æternum.* scilicet qui expectas de super ex æternitate tua quando transeat tempus impiorum, & veniat tempus iustorum. quia æternus es, longanimiter mala toleras, & vides quid illis serues. Per seculum seculi notatur perpetuitas. vide suprà versi. 596. Vnde sicut electis aduersitas immissa, est signum prædestinationis ipsorum: sic prosperitas malorum hic est signum ipsorum reprobationis & interitus. vide suprà versi. 329. & 578. Ad quid ergo hic exaltantur mali? Respondet, Ad hoc vt intereant in seculum seculi. Similiter ad quid hic affliguntur iusti? Ad hoc vt aduersis purgati beatificentur in seculũ seculi. Sequitur, *Tu autem altissimus in æternum domine.* qualiter autem Deus dicatur altissimus, vide versi. 1430.

1594 Quoniã ecce inimici tui Domine, quoniã ecce inimici tui peribũt: & dispergẽtur omnes qui operãtur iniquitatẽ.

Hoc idem hîc alijs exprimit verbis. Inimicos enim Dei dicit, qui operantur iniquitatem: nõ qui operati sunt: sed qui operantur. quia Paulus operatus fuit iniquitatem Christum persequẽdo: tamen quia pœnituit, ex inimico factus fuit amicus. Sic enim loquebatur Psal. 7. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et attende quòd inimici Dei dicuntur, omnes qui bonis inimicantur. Et reperio multa inimicorum genera: quæ Deo inimicantur & nobis: qui sunt Blandi adulatores, Falsi consideratores, Rabidi detractores, Malorum correctores. Primi inimici sunt adulatores: patet quia tales ideo adulantur, vt decipiant, & oculum tollant rationis. Eccl. 12. In labijs suis adulatur inimicus: & quasi adiuuans suffodiet plantas tuas. Vnde Seneca epistola 95. Non sumus contenti modica laudatione: nisi quis sapientissimos & prudentissimos nos dicat: totum acceptamus tanquam nobis debitum: & tamen constat nobis quòd illi solent mentiri, qui nos laudant, & laudibus eorum credimus: & ideo non corrigimus nos, nec mutari volumus: quia nos esse optimos credimus. Et ideo sententia Platonis fuit, quòd homines ex inimicis magis proficiunt quam ex amicis: quia inimici eis errores improperant, & ex hoc corriguntur: amici vero errores ocultant: ex quo sequitur quòd non corriguntur. Vnde Matt. 10. dicitur, Inimici hominis domestici eius. Et Esa. 3. Populi mei qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt. Isti sunt execrandi, scilicet, considerando defectus nostros quibus consensimus: & tunc non decipiemur. Et hoc est quod docet nos Seneca de Alexandro epistola supradicta inducẽs exemplum. Qui dum in obsidione cuiusdam ciuitatis circuiret muros, sagitta percussus cum vehementer doleret, ait, omnes me dicunt Iouis filiũ: sed vulnus hoc me hominem esse clamat. Idem etiam & nos nostris faciamus adulatoribus. Vos dicitis me sapientem vel prudentem esse: ego autem video quòd multa inutilia concupisco & multa similia. De isto inimico potest exponi illud Eccl. 12. Nõ credas inimico tuo in æternum. Secundi inimici sunt falsi consiliatores: qui nobis suggerunt aliud quam expediat. Et isti sunt maximè periculosi in communitate. Quia sicut in nobis consultoribus consistit honor & vtilitas rei publicę; sic in falsis oppositum. Dicit enim Tullius in li. de sene. quòd consiliator in republica est sicut gubernator nauis: in qua alij de sentina aquam hauriunt, alij chordas trahunt, alij malum ascendunt. Iste vero tenens clauum, est sedens in pupi: & multo maiora facit quam alij. Vnde & consilians est sicut dans formam: secũdum quã alij habent operari. Et hic nota quod consiliãs debet habere: primò in vita sanctitatẽ, secundò in verbo veritatem: tertiò in zelo æquitatẽ: quartò in experimento sagacitatem. Et tales in republica Romana vocabantur senatores. Et se habent in cõmunitate sicut cor in corpore. Vnde & Romulus cõdita ciuitate quam ex suo nomine Romam vocauit, centum ex senibus elegit: quorum cõsilio omnia ageret, quos senatores propter senectutem & solicitudinem rei publicæ vocauit. Horum nomina literis aureis scribebantur: propter quod ab omnibus patres conscripti vocabantur. Isti eligebantur postquam fuerant probati in diuersis statibus & officijs. Istis tantus honor impendebatur: quòd nunquam duces ad bellum procedebant, nec aliquid solemne faciebant: nisi de ipsorum consilio. Sicut igitur isti consultores sunt ciuitati vtiles & amici, quando sunt boni: ita sunt inimici & pessimi quando sunt periculosi, scilicet, quando habent zelum pro commodo suo personali: & non pro republica, & bono communi, quando sunt cupidi & acceptores munerum. Tunc enim rem publicam dissi-

Ecl.12.

Seneca li.8. ca.60.

Matt.10.

Esa.3.

Ecl.12. Consiliatores falsi sunt inimici.

Tullius.

Senatores.

pant quam gubernare deberent. Et talibus potest dici illud Actuum 13. O plene omni dolo & fallacia, fili diaboli, inimice omnis iusticiæ: non desinis subuertere vias domini rectas. Talis inimicus fuit Aman, qui pietatem nobilissimi principis Assueri suis consilijs falsis ad crudelitatem induxit. Hester 7. Hostis noster pessimus, inimicus gentis nostræ Aman. Tertij inimici sunt detractores: qui tamen frequenter nocere cupientes proficiunt. Sic enim docet Boetius lib. 3. de consolatione. Prouidentia diuina ex inde produxit sæpe insigne miraculum: vt mali malos bonos faciãt. Isto modo inimicus dicitur diabolus: qui facta & vitam iustorum lacerat. Horum infamatio timenda non est. Quia sicut dicit Greg. super Ezechielem. Peruersorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est. Quia iam ostendimus iusticiæ aliquid nos habere: si illis qui Deo non placent, incipimus displicere. Non enim derogatio, sed commendatio lucis, si eam fugiunt vespertiliones. Sancti autem viri sunt lux per lucidam famam & vitam. Thessa. 5. Vos filij lucis estis & filij Dei. Peccatores autem sicut vespertiliones amantes opera tenebrosa. Consimiliter non est derogatio vineæ, si odorem eius serpentes fugiunt: sed commẽdatio. Boni autem viri sunt odor Christi per bonam conuersationem. 2. Corin. 2. Bonus odor Christi sumus: & in his qui salui fiunt, & in his qui pereunt: illis quidem odor mortis in mortem: alijs autem odor vitæ in vitam. Peccatores autem sunt sicut serpentes pleni veneno. Consimiliter tertio non est derogatio coloris, sed commendatio: si cæci de illo mentiantur & iudicent falsum. Peccatores autem sunt cæci. Sopho. 1. Ambulabunt vt cæci quia domino peccauerunt. Et ideo iudicia temeraria sunt contemnenda. Vnde cum quidam iuuenis speciosus diceret Dæmostheni Philosopho. Si homines me odirẽt, me ipsũ perimerem. Respondit Demosthenes. Et ego me perimerem: si me quemadmodum te amarẽt. Consimiliter non est diffamatio medici, sed commendatio: si freneticus sibi maledicit. Si ergo mali bonis detrahunt; ipsorum detractio bonorum est commendatio. Quartò inimici sunt apparentes, sed realiter amici, qui, scilicet, de nostris nos excessibus arguunt & corrigunt. Veritas enim errantibus est odiosa: quandiu in errore persistunt. Talis inimicus fuit Paulus contra Galatas, eis dicens, Inimicus factus sum vobis verum dicens vobis. Et tales inimici non sunt odiendi, sed acceptandi ad amicitiam. Matth. 5. Diligite inimicos vestros. Ad propositum ergo non de isto quarto genere inimicorum: sed de tribus primis dicit textus noster. *Quoniam ecce inimici tui domine: quoniam ecce inimici tui peribunt &c.* Et duplicat nomen inimici ad maiorem ipsorum detestationem.

Actuũ 13.

Hester 7. Detractores Boetius.

Diffamari à malis, commẽdatio est. Gre. super Ezechielem.

2. Corin. 2.

Sopho. 1.

Inimici boni sunt correctores.

Galat. 4.

Matth. 5.

1595 Exaltabitur sicut vnicornis cornu meum: & senectus mea in misericordia vberi.

Hæc est tertia pars, in qua ostendit qualiter sabbathum mentis iustis conceditur. Et diuiditur in partes quinque secundum quòd quinque ostendit effectus ex passionibus iustorum in præsenti. Primus est Christi exaltatio. Secundus prauorum condemnatio: ibi, Et despexit. Tertius est iustorum coronatio: ibi, Iustus vt palma. Quartus est ecclesiæ consummatio: ibi, Adhuc. Quintus est iusticiæ diuinæ commendatio &c. ibi, Quoniam rectus. Quantum ad primum sciendũ quòd quamuis in scriptura cornu multa significet: vt dictum fuit versi. 1245. specialiter tamẽ hic significat Christum, vel Christi potestatem: quia ipso tanquam animal cornibus defenditur, nos protegimur ab inimicis spiritualibus. Vnde de Christo ad literam dicitur, Erexit nobis cornu salutis &c. de hoc vide superius versicu. 714. Matth. vltimo. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Præuidens ergo propheta qualiter Christi potestas erat exaltanda in ecclesia, vt reges & imperatores sibi subijceret mediantibus prædicationibus & passionibus sanctorum martyrum: de Christo ait. *Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meum.* Aliquando enim vnicornis significat superbiam: sicut in Psal. 21. Et à cornibus vnicornium humilitatem meam. Aliquando verò significat vnitatem potestatis sicut hic. Et est sensus, Potestas cornu Christi exaltabitur quæ in Christo erit vnita: quia erit vnicornis, id est, vnus monarcha: cui totus orbis subijcietur. Et quamuis hoc iam sit adimpletum: quia Christi dominium per totum orbem fuit dilatatum. hoc tamen vberius apparebit in fine mũdi: quãdo Christus spiritu oris sui interficiet antichristum qui se maiorem Deo prædicabit: vt dictũ fuit versi. 1417. Et hoc est quod tangit psalmista in persona ecclesiæ, dicens, *Et senectus mea in misericordia vberi:* quia in fine mundi interfecto antichristo: solus Christus & in Iudęis & in gentibus exaltabitur. Dicit ergo, *Et senectus mea*, id est, in nouissimo ecclesiæ vberius apparebit potestas Christi: quia sua misericordia agente, omnes Christo subijcientur. Et notat hic glo. quòd totum tempus vsque ad finem mundi quo patitur ecclesia, dicitur iuuẽtus ipsius. Nouissima autem sunt senectus ipsius: quæ in lætitia erunt. quia vt dicitur Prouerb. vltimo. Ridebit in die nouissimo. Quamuis autem senectutis sint multæ malæ cõditiones: vt dictum fuit versi. 1561. hic tamen senectus accipitur in bono. Senectus enim aliquas habet bonas conditiones: per quas status nouissimus ecclesię potest designari. Nam vt habetur 2. retho. senes habent quattuor laudabiles conditiones. Primò concupiscentias habent remissas: secundò sunt miseratiui: tertiò dubia non pertinaciter asserunt: quartò nihil agũt valde. Primum patet: quia concupiscentiæ senum maximè circa actus venereos sunt multum tẽperatæ. Quoniam corpore existente calefacto: fit intensio concupiscentiarum venereorum: ergo per locum ab oppositionis corpore infrigidato, fit remissio ipsarum. Concupiscentia enim venereorum per appetitum in alia se extendit. Hoc autem est contra rationem frigiditatis quod habet constringere. Et sic senes remisso calore naturali, propter frigiditatem constringuntur in seipsis: & sic in ipsis remittuntur concupiscentiæ. Secundò senes sunt miseratiui: non tamen ex eadem causa sunt senes miseratiui sicut iuuenes. Iuuenes enim miseratiui sunt propter amicitiam: senes autem propter imbecilitatem. Quilibet enim miseretur super amico: & super eo quod credit indignè pati. Iuuenes ergo quia sunt amatores amicitiarum: & quia sua innocentia alios mensurant: ideo existimant omnes esse bonos: quare si patiantur, putant alios indignè pati, & sic faciliter miserentur. Senes autem non sunt miseratiui, quia credant alios bonos, nec quia sint amatiui amicitiarum, sed quia quilibet cum est in

Cornu Christi potestates.

Lucæ 1.

Vnicornis. Psal. 21.

Prouer. vlti.

Senes habent aliquas bonas conditiones. Aristotel.

Universidad de Deusto
Biblioteca

imbecillitate vel defectu, desiderat vt alij patiãtur A
ei,& miserentur.propter quod & ipse de facili ad
miserãdum alijs inclinatur. Tertiò senes nihil du-
bium pertinaciter affirmant. Nam vt dicitur 2. re-
tho.quia senes vixerunt multis annis : & viderunt
quòd sæpius fuerunt decepti : non audent aliquid
pertinaciter affirmare:timẽtes ne res ita se habeat,
& decipiãtur. Et ideo ait ibi Philosophus:quòd se-
nes omnia dubiè sentiunt : & semper apponunt in
dictis suis quasi, vel fortè. Cum enim ab eis de ali-
quo negocio quæritur, dicunt vt sæpius, fortè sic
est,vel fortè sic erit. vnde timentes decipi,nõ facilè
sententiant. Quartò senes nihil agunt valde:sed in
omnibus operibus suis vidẽtur esse tẽperati. Nam
sicut iuuenes, quia in eis abundant concupiscen-
tiæ & passiones,in omnibus tenent extremum : &
omnia agunt valde : sic senes quia habent concu-
piscentias & passiones remissas vt plurimum, agũt
omnia moderatè. Ad propositum ergo,vltimus ec-
clesiæ status senectus dicitur:maxime propter duas
conditiones senectutis ex prædictis,scilicet,primã
& vltimam.

1596 Et despexit oculus meus inimicos meos : & insurgẽtibus in me malignã-
tibus audiet auris mea.

Hic ponitur malorum condemnatio.Vbi sciendum, quòd in senectute ecclesiæ sancti videbunt
inimicos suos,scilicet, multos fuisse,qui se simula-
bant amicos:sicut sunt multi simulati & hypocri-
tæ.Videbũt inquam illos inferius positos, scilicet,
ad sinistram ipsis ad dexteram collocatis. Et hoc
est quod dicit, *Et despexit oculus meus inimicos meos.*
Nam specio, cis, quod est videre,vel considerare:
componitur cum de, & fit despicio, cis, quod est
deorsum videre vel cõsiderare. Et quia illa ponun-
tur deorsum quæ sunt contempta : ideo despicio
etiam quandoque stat pro cõtemnere. Alia autem
litera habet,Et respexit oculus meus &c.& eadem
est sententia. Et hic accipitur præteritum pro fu-
turo propter certitudinem prophetiæ. Et non so-
lum sic boni malos videbũt:sed etiam audient sen-
tentiam datam contra illos.vnde subdit, *Et insur-*
gentibus in me malignantibus audiet auris mea. Hic sub- D
intelligitur de, vt dicatur,Et de insurgentibus &c.
in futuro audiet auris mea. Et quid audiet?scilicet
Matth.25. sententiam iudicis,dicentis,Ite maledicti in ignem
Malignus quis dicatur. æternum.Et nota quòd peccatores pro tunc dam-
Benignus quis dicatur. natos vocat malignos. malignus enim cõponitur
ex malo & igne: & dicitur dupliciter malignus qua
si malè igniens,vel quasi malè ignitus. Primo mo-
do diabolus dicitur malignus:quia malè ignit, &
malè inflammat. Sicut econtra Christus dicitur
benignus,quia bene ignit.Nam secundum natura-
les duplex est natura ignis : altera combustiua &
cruciatiua:altera autem delectabilis & illuminati-
ua. Diabolus autem vtitur igne qui est edax, scili-
cet,igne cupiditatis quo peccatores ignit & in-
flammat. Christus autem vtitur igne charitatis ad E
illuminandum. Alio vero modo dicitur malignus
quasi malè ignitus:& sic reprobi hic dicuntur ma-
ligni quasi malo igne cupiditatis accensi. In sene-
ctute autem ecclesiæ erunt maligni : quia igne in-
fernali igniti & cruciati:quia non habitabũt apud
Psal.5. Deum:sed apud diabolum.Psal.5.Neque habitabit
iuxta te malignus &c.

1597 Iustus vt palma florebit : sicut ce-
drus libani multiplicabitur.

Palmæ comparatur iustus.

Hic ponitur iustorum coronatio : quia iustus
hic palmæ comparatur quę est signum coronatio-
nis & victoriæ. Et vide dissimilitudinẽ aliqualem:
nam malos cõparat fæno,dicens, Cum exorti fue-
rint peccatores sicut fænum. Iustos autem palmæ,
dicens.Iustus vt palma &c.Et verè meritò ipsa san-
cta mater ecclesia & quilibet etiam iustus palmæ
cõparatur:vt ostẽdit Gre.19.mor.c.24.dicens,Pal- *Greg.li.19. moral.c.24.*
ma enim tardè proficit : sed diu in viriditante sub-
sistit.Cum multis autem difficultatibus sancta Dei
ecclesia ad fidei statum venit: & pro collectione
plurimorum in eiusdem fidei gloria diutius stare
concupiscit. Nec immeritò iustorum vita palmæ B
cõparatur:quia,scilicet, palma inferius tactu aspe-
ra est:& quasi aridis corticibus obuoluta:superius
vero & visu & fructibus pulchra. Inferius corticũ
suorum inuolutionibus angustatur : sed superius
amplitudine pulchræ viriditatis expanditur. Sic
quippe est electorum vita despecta in inferioribus:
in superioribus pulchra. In imis istis quasi multis
corticibus obuoluitur:dum innumeris tribulatio-
nibus angustatur : in summis verò illis quam pul-
chre viriditatis folijs amplitudine retributionis
dilatatur. Habet etiam aliud palma quo à cunctis
arborum generibus differt. Omnis namque arbor *Arbor.*
in suo robore iuxta terram vasta subsistit : sed cre-
scendo superius angustatur. Et quanto paulisper
C sublimior:tanto in altum subtilior redditur.Palma
vero minoris altitudinis vel amplitudinis ab imis
inchoat: & iuxta ramos ac fructus ampliori robo-
re exurgit. Et quæ tenui ab imis proficit, vastior
ad summa fucrescit. Quibus itaque alia arbusta,
nisi terrenis mentibus inueniuntur similia esse:in-
ferius vasta,superius angusta ? Quia nimirum om-
nes seculi dilectores in terrenis rebus fortes sunt:
in cælestibus debiles. Nam pro tẽporali gloria vs-
que ad mortem desudare contendunt : sed pro spe
perpetua nec parum quidem in labore subsistunt.
Pro terrenis lucris quaslibet iniurias tolerant : &
pro cælesti mercede vel tenuissimi verbi ferre con-
tumelias recusant. Terreno iudici toto etiam die
assistere fortes sunt : in oratione vero coram Do-
mino vel vnius horæ momẽto lassantur.Sæpe nu- D
ditatem,deiectionem, famem pro acquirendis di-
uitiis & honoribus tolerant, & earum rerum ab-
stinentia cruciantur:ad quas adipiscẽdas festinant.
Superna laboriosè quærere tanto magis dissimu-
lant : quanto magis ea tardius retribui putant. Hi
itaque quasi aliarum arborum more deorsum va-
sti:sursum anguſti : quia fortes in inferioribus sub-
sistunt:sed ad superiora deficiunt. At cõtra ex qua-
litate palmarum designatur proficiens vita iusto-
rum : qui nequaquam sunt in terrenis studijs for-
tes,& in cælestibus debiles : sed longius atque di-
stantius studiosos sẽ Deo exhibent : quam seculo
fuisse meminerunt &c.Ex quibus patet apta com-
paratio iustorum ad palmam, cùm dicitur, *Iustus*
vt palma florebit. Sequitur. *Sicut Cedrus libani multi-*
plicabitur. Ecce alteri arbori iusti comparantur, sci-
licet, Cedro. Et hoc propter altitudinem vitæ &
virtutum multiplicitatem. Nam vt ait gloss. Ce-
drus arbor immarcescibilis est,& altior cæteris ar-
boribus:& præsertim in libano quæ interpretatur
candidatio. Ita & iustus est imputribilis stola im-
mortalitatis candidus. Istis ergo arboribus iusti
compa

comparantur : quia hæ arbores non arescunt in A
æstate vt fænum:cui ipsius comparatur : quia cito
arescit.Sed locutus est in singulari, dicens,Iustus,
& non iusti : vt ostẽdat quòd accipit singulare pro
pluraliideo subdit pluraliter dicens,

1598 Plantati in domo domini : in atrijs
domus Dei nostri florebunt.

Ioan.2.

Domus enim domini dicitur ecclesia. Domus
mea domus orationis vocabitur. in qua hic iusti
plantantur per fidem & vitæ sanctitatem: sed post-
ea florebunt in atrijs domus Dei nostri.Atriũ enim
est initium mansionis:sed domus vocatur interior.
Nota ergo quòd hic bis ponit domum Dei.Primò
dicit plantati in domo Domini : & sic accipit do- B
mum pro ecclesia militante. Secundò cum dicit,
In atrijs domus Dei nostri florebunt : & hic accipit do-
Ioan.14. mum pro ecclesia triumphante : de qua Ioan. 14.
In domo patris mei mansiones multæ sunt. Quia
ergo atrium est principium domus : & sic per atria
domus gloriæ intellige resurrectionem : per quam
totus homo intrabit in domũ interiorem gloriæ:
& sic hic plantãtur:sed in resurrectione florebunt:
Matth.25. quando,scilicet, dicetur eis. Venite benedicti pa-
Atriũ gloriæ tris mei.&c. De istis atrijs dictum est Psal.83. Quã
dilecta tabernacula tua domine virtutum : concu-
piscit & defecit anima mea in atrijs domini.In istis
Psal.84. atrijs gloriæ sunt multa. Primò ibi est æternitas
sine fine. Psal. 84. Melior est dies vna in atrijs tuis
super milia. Secundò ibi est obumbratio ab omni C
Exo.40. iniquitatis ardore. Exo. 40. Circundabit atrium
tentorijs : quia ibi sub tegmine & vmbra alarum
diuitiarum sancti proteguntur. Ezec. 10. Nubes
impleuit atriũ interius. Tertio ibi est clarus splen-
Ezech.10. Atrium religiones. dor gloriæ.Ezec.10.Atrium repletum est splendo-
re gloriæ domini &c. Istum autem versum expo-
nens Hugo ipsum applicat ad domum sanctæ con-
uersationis vel religionis, dicens, Domus Dei no-
stri,domus sanctę conuersationis vel religionis est.
Est autem atrium ante domum. Atrium ergo con-
uersionis est atrium renunciationis. Qui enim
mundo renunciat:palmam victoriæ qua mundum
vincit : in atrijs domus Dei nostri plantat. Planta-
tur ergo in domo conuersionis : floret per famam
bonæ opinionis : & facit fructum bonæ operatio- D
nis.Radicatur autem per fidẽ, crescit per spem,ro-
boratur per charitatem.Mirum est tamen quòd de
iustis dicitur, *Plantati in domo Domini &c.* Mirum
quòd plantatur in domo,& floret in atrio.Sed for-
tasse per fidem plantatur iustus intus : per exem-
plum boni operis floret exterius:& sic per famam
bonæ opinionis foras exit odor floris. Vel aliter,
Plantatur in domo:floret in atrio : quia iusti plan-
tantur in præsenti ecclesia : & flore immarcescibili
florebunt in æterna vita. Ibi etiam cum flore reci-
pient fructum, id est, cum mundicia carnis & ani-
mæ futuræ retributionis recipient præmium.

1599 Adhuc multiplicabuntur in sene-
cta, vberi, & bene patientes erunt vt E
annuncient.

Hic ponitur quartum,scilicet, ecclesiæ cõsum-
matio & perfectio, quæ erit in fine.Per senectam
enim ecclesiæ intelligitur finis ecclesiæ: vt dictum
est versi.1595. Ibi ergo fideles multiplicabuntur:
quia tũc numerus electorum erit completus : quia

vterque populus tam gentilis quam Iudaicus ve-
rum Deum esse Christum cognoscent, & confite-
buntur.Et hoc est quod ait, *Adhuc multiplicabuntur*
&c. q.d. quamuis ecclesia per numerum iustorum
sit multiplicata,amplius tamen multiplicabitur in
senecta vberi:quia scilicet ille vltimus status eccle-
siæ erit vberior : quia ecclesia magis incipit esse
vberrima:cùm ad finem seculi fuerit perducta. Sed
quomodo in fine ecclesia multiplicatur? quia sci-
licet tunc per antichristum multi iusti patientur
martyrium:vt per suum sanguinem prædicent, &
annuncient Christum.Et hoc est quod ait, *Et be-*
ne patientes erunt vt annuncient : quia patienter om-
nia sustinebunt prædicando Christum. Ecce ergo
sabbathum quod iustis dabitur in fine, quia cum
B cruciatu corporis pacem mentis habebunt. Et si
quæras quid tunc iusti annunciabunt siue prædi-
cabunt.Hoc scilicet quòd Deus est iustus puniendo
malos,& bonos præmiando.Prædicabunt ergo
hoc quod sequitur;

Quoniam rectus dominus Deus 1600
noster:& non est iniquitas in eo.

Hic vltimo ponitur quintum quod est iusticiæ
commendatio. Prædicabunt enim quòd Christus
Dominus Deus noster est rectus, scilicet iustus:
quia iustus omnium retributor bonorum & ma-
lorum, & quòd non est iniquitas in eo, quia scili-
cet non decipit. quod enim promittit implet. Et
nota quòd Christus duas habet naturas, quia est *Deus dicitur iusticia & prius quam iustus.*
Deus & homo. Et licet vt homo possit dici rectus,
iustus, sapiens & huiusmodi, non tamen propriè
loquẽdo vt Deus dicitur rectus, sed ipsa rectitudo.
non dicitur iustus,sed iusticia.non dicitur sapiens,
sed sapientia. quia propriè loquendo nomina con-
creta per se non sunt talia, sed participatione for-
mæ qua talia dicuntur,sicut album,non nisi ab al-
bedine quam participat: non à se,cùm album non
sit albedo, sed ipsam participans. Sic cum filius es-
sentialiter sit iusticia,rectitudo, sapientia & huiusmodi, potius debet dici iusticia quam iustus &c.
Quod satis ostendit Gregorius lib. 18. moral.cap. *Greg.li.18. moral.c.32.*
32.dicens,Omnes quidem electi iusti sunt,sapien-
tes sunt,sed participatione sapientiæ, non compa-
ratione.Quid enim sunt homines Deo comparati?
Lumen in sapientia, & serui sapiẽtiæ vocari solẽt.
Sed illa lux illuminans, isti lumen illuminatum:si- *Ioan.1.*
cut scriptum est. Erat lux vera quæ illuminat om-
nem hominem venientem in hunc mundum. Istis
autem tantummodo dicitur, vos estis lux mundi.
Ille est iusticia iustificans : iusti autem sunt iusticia
iustificata. De Deo quippe scriptum est, vt sit ipse
iustus & iustificans, isti verò dicunt vt nos effice-
remur iusticia Dei in ipso. Aliter ergo venerãdum
est lumen illuminans, aliter lumen illuminatum,
aliter iusticia iustificans, aliter iusticia iustificata.
Deus autem est sapientia & sapit, nec aliud habet
esse,& aliud sapere,Serui autem sapientiæ esse qui-
dam sapientes possunt, non tamen habent hoc es-
se quod sapere &c. Cum ergo de Christo dicitur.
Quoniam rectus est Dominus Deus noster &c. si vt ho-
mo,rectus quidem propriè dicitur,si autẽ vt Deus,
rectus dicitur rectificans, iustus iustificans &c.
Istum autem versum aliter exponit Hugo, dicẽs, *Hugo.*
Quoniam rectus Dominus Deus noster. Rectus Deus
rectum fecit hominem similem sibi &c. vide supra
versiculo 480.Et de rectitudine ibi multa nota.

Universidad de Deusto
Biblioteca

PSALMVS XCII.

1601 Dominus regnauit,decorem indutus est:indutus est Dominus fortitudinem,& præcinxit se.

Iste Psal.talem habet titulum.Laus cantici Dauid in die ante Sabbathum , quando fundata (aliàs , inhabitata) est terra. Pro cuius intellectu est notandú quòd secundum Hebræos istum Psal. non fecit Dauid sed Moyses. Ideo ly Dauid quod ponitur in titulo , non stat pro ipso Dauid patre Salomonis,sed pro significato ipsius , scilicet, pro Christo.quia Dauid interpretatur manu fortis , & aspectu desiderabilis. Ipse autem Christus dicitur
Mat. vlt. manu fortis:quia sibi data est omnis potestas in cælo & in terra. Est etiam vultu desiderabilis:quia in
Aggei.2. ipsum desiderant angeli prospicere. Et de quo dicitur Aggei.2.Veniet desideratus cunctis.&c.Agit autem Psal.iste de regno Christi,quod est ecclesia, sub figura primæ mundi creationis. Vt enim habetur Gen. 1. sexta die quæ immediatè præcedit
Gen.1. sabbathum factus est homo ad imaginem & similitudinem Dei.Quo facto requieuit Deus die sabbathi:cessando,scilicet, à nouis creaturis creandis secundum genus : quia secundum indiuidua cotidie nouas creaturas producit, per hoc præsignans quòd post bona opera sex dierum perueniemus ad sabbathum quietis æternæ,quod vesperum, id est,
Mortuorum officium secundus vesperis cantatur. finem non habet.Et hinc est quòd in die mortuorum quod agitur post festum omnium sanctorum ecclesia in vespera non facit officium pro mortuis: ad denotandum quòd requies quæ ea die optatur eis fine caret.Item notandum quòd quamuis ad litteram in sexta die ante sabbathum non fuerit terra fundata,sed in prima die,quia in principio fecit Deus cælum & terram:ideo tamẽ dicitur quòd sexto die fundata est terra:quia factus est homo de terra. Et per hoc mystice designatur quòd in sexta ætate quæ per sextum diem figuratur , venit Deus hominem de terra factum reformare. Tunc enim mystice fundata fuit terra,id est, homo de terra factus , qui prius per peccatum fuerat deformatus: cum homo per aduentum Christi in fide fuit immobilis factus.Est ergo sensus tituli talis.Hic Psal- D
mus est laus cantici Dauid,id est, iste Psalmus agit de laude diuina ipsius Christi,de eo, scilicet, quod fecit quando fundata est terra ante diem sabbathi, id est,de eo quod fecit in sexta die : scilicet in sexta ætate seculi:quia scilicet venit Christus in carnem verum fundamentum , & in fide fundauit hominem.Et sic iste Psalmus agit de regno Christi quod factum fuit quando Christus incarnatus fundauit per fidem ecclesiam.Diuiditur autem iste Psalmus in tres partes:quia primò agit de regni Christi inchoatione. secundò de regni Christi impugnatione.ibi,Eleuauerunt.tertiò de regni Christi confirmatione.ibi,Mirabilis.Quantum ad primum sciendum quòd licet Christi regnum per fidem incæperit in sua natiuitate:quia tunc etiam reges sibi fue- E
Matt.2. runt subiecti:vt patet de Magis qui venerũt ipsum adorare,vt habetur Matth.2.tamen istud satis manet absconditum vsque ad eius resurrectionem , ascensionem,& Spiritussancti missionem.Et ideo regnum istud tunc dicitur inchoatum,quia tunc notorie fuit diuulgatũ.Et secundum ista tria ista pars habet tres partes:quia ostendit regnum Christi ex A tribus inchoatum : primò ratione suæ resurrectionis : secundò ratione Spiritussancti missionis. ibi, Etenim. tertiò ratione suæ ascensionis.ibi , Parata sedes.Primò ergo ostendit Christi regnum inchoatum ratione resurrectionis. Vbi notandum quòd vestimentum Christi dicitur eius humanitas , qua diuinitas & anima operiebãtur, secundum dictum
Philip.2. apostoli,Semetipsum exinaniuit;formam serui accipiens in similitudinem hominum factus:& habitu inuentus vt homo.Istud autem vestimẽtum ante resurrectionem videbatur infirmum & debile: quia eius humanitas ligata,flagellata,crucifixa , & mortua fuerat deturpata : quia proprio sanguine
Esa.53. cruentatum.Esa.53. Vidimus eum non habentem speciem neque decorem.Fuit dissolutum:quia cor
Ioan.19. pus ab anima separatum. Io. 19. Inclinato capite B
tradidit spiritum.Sed in resurrectione, vt se verum regem ostenderet,contra defectum infirmitatis accepit potestatis plenitudinem.vnde statim post re-
Mat.vlti. surrectionem dixit, Data est mihi omnis potestas. Contra deturpationem assumpsit decorem : quia pulcher & glorioſus resurrexit. Contra passionem & mortem surrexit immortalis. Quantum ad potestatem dicit,Dominus regnauit.Quãtum ad dotes glorioſi corporis ait,decorẽ indutus est.Quantum ad immortalitatem ait , indutus est dominus fortitudinem &c. Et nota quòd propriè Christus super fideles regnare dicitur vt verus rex non vt tyrannus : quia habet omnia quæ ad verum pertinent regẽ,vt distinguatur à tyrãno. vide su. versi. C
735.767. Nota hic quòd aliud est accingere : aliud præcingere &c.glo.

Etenim firmauit orbem terræ , qui non commouebitur. 1602

Hic ostendit regnum Christi inchoatum ratione missionis spiritussancti.Vbi aduertendum quòd orbis dicitur à rota rotunda. Et sic dicitur orbis quælibet res rotunda , & figuræ sphericæ. Et ideo quia mundus est rotundus, dicitur orbis. Certum est autem quòd quælibet res spherica , & rotunda multum habilis est ad motũ : & faciliter mouetur. Et ideo quia apostoli domini post acceptionẽ spi- *Orbis terræ sunt apostoli.*
ritussancti multum habiles fuerunt ad discurrendum per mundum , quia in paruo tempore totum
Psal.18. mundum Christi fide repleuerunt.Psalmus 18. In D
omnem terram exiuit sonus eorum, &c. ideo quilibet ipsorum orbis terrarum dicitur : quasi circulus terrarum propter velocitatem motus & cursus ipsorum.Isti autem apostoli etiam ante aduentum spiritussancti etiam mobiles valde erant, & parum in fide stabiles : vt patuit de Petro tempore passionis,& cæteris apostolis:qui omnes Christo relicto fugerunt. Sed per aduentum Spiritussancti facti fuerunt in fide stabiles:vt nec verba principum timerent:nec verbera vt à fide caderent.vide su.versi. 1008.Et hoc præuidens Psalmus ait , *Etenim firmauit orbem terræ*,scilicet,ipsos apostolos:qui nõ commouebitur,scilicet, amplius à fide. Vel si per orbẽ terræ mundus intelligatur : tunc accipitur continens pro contento. Et est sensus , Firmauit orbem E
terræ &c. idest homines habitantes in orbe terræ ad prædicationem apostolorũ fecit in fide stabiles: vt patuit in martyribus, qui non blandis , non asperis à Christi fide euelli poterant. vnde glo. Etenim firmauit orbem terræ,idest , in toto orbe aliquos firmauit , qui nulla concussione commouebuntur à fide. Orbis ergo qui non commouebitur est

est cætus credens in Christum : paratus non mol- A
Orbis terræ significat Christum. lescere linguis laudantium,nec frangi linguis vituperantium. Vel per orbem terræ intellige ipsum Christum,qui orbis dicitur ratione diuinitatis : qui ad instar orbis sui circuli caret principio & fine ratione æternitatis:ratione vero corporis dicitur terra, quia de terra formatum. vide su. versi. 929. De
1.Regum.2. Psalmus 8. quo orbe dicitur.1.reg. 2. Domini enim sunt cardines terræ:& posuit super eos orbem : quia Christum omni creaturæ præfecit.Psalmus 8. Istum orbem sic Deus firmauit vt nullis aduersis commoueri posset.Videbatur enim Deus contra ipsum in passione commotus:ipse tamen incommotus permansit. Procuratione enim dæmonis videbatur B
Iob 2. Deus contra Christum commotus. Vnde dicebat ipsi dæmoni. Tu autem commouisti me aduersus eum , vt affligerem eum frustrà. Commouit ergo diabolus Deum aduersus filium vt ipsum morti traderet, quando primos parentes tentando traxit ad culpam. Qui tamen Christus frustrà dicitur af-
Gregor.3. moral.c 11. flictus,quia sine proprio peccato fuit passus. Quæ ostendẽs Greg. 3. moral. c.11. dicit.Si Iob redemptoris nostri in passione positi speciem tenet:quo-
Commotus fuit Deus contra Christum. modo ad sathan à Deo dicitur , Commouisti me aduersus eum vt affligerem eum frustra ? Mediator quippe Dei & hominum Christus vt culpas hominum extergeret:venit nostræ mortalitatis flagella tolerare.Sed qui vnius cum patre eiusdemque naturæ est : quomodo per sathan commotum se aduersus eum pater asserit : cùm constet quòd patris filiique concordiam nulla potestatis inæqualitas, nulla volũtatis interrumpat diuersitas?Sed tamen idem qui patri æqualis est per diuinitatem : venit propter nos ad flagella per carnem. Quæ nimirum flagella non susciperet,nisi formam damnati hominis redimendi sumpsisset.Et nisi primus homo deliquisset,secundus ad passionis probra minimè venisset. Cùm ergo primus homo per sathan commotus est : tunc est Deus in hominem secundum commotus.Sathan ergo ad huius afflictionem tũc dominum commouit quando in paradiso primum hominem à iusticiæ culmine per inobedientiam prostrauit. Nisi enim Adam primus per voluntarium vicium in mortem culpæ transisset:secundus sine vicio in mortem carnis voluntariam non ve- D
niret. Bene ergo ei de redemptore nostro dicitur, Commouisti me aduersus eum vt affligerem &c. Ac si apertè dicatur. Dum iste non sua , sed illius causa moritur:tunc me in huius afflictionem commouisti cũ illũ à me callidà persuasione traxisti.De
Cõmotus non fuit Christus in passione. quo & bene additur,frustrà. Frustra quippe afflict9 est , qui & culpæ vltione pressus est, & culpæ contagione inquinatus non est.Frustrà passus est , qui in carne natus , & propria admissa non habuit : & tamen pænam carnalium sine culpa suscepit. Hinc
Psalmus 68. est quod per Prophetam loquitur dicens,Quę non rapui;tunc exoluebam. Adam quippe in paradiso conditus , diuinæ scientiæ similitudinem superbè rapere voluit : sed tamen pænas huius superbiæ sine culpa mediator exoluit. Fruſtrà ergo & nõ fru- E
strà afflictus est , qui & in se quidem admissa non habuit, sed cruore suo reatus nostri maculam tersit.Et quamuis pater pro nobis sic aduersus Christum fuerit commotus:ipse tamen Christus dexteræ diuinæ potestate munitus , in passione incom-
Psalmus 15. motus permansit : ipso dicente , A dextris est mihi Dominus,ne commouear.Et hoc notans de Christo nunc Psalmus dicit , *Etenim firmauit orbem terræ,* sciliçet,Christum,*qui non commouebitur.*

Parata sedes tua Deus extunc:à seculo tu es. 1603

Hic ostenditur Christi regnum paratum ratione suæ ascensionis. Vbi aduertendum quòd sedes Dei dicitur anima iusti:quia ibi tanquam Dominus habitat in sede.Vnde ipse ait,Esaię.66.Cælum
Esa.66. mihi sedes est.Vnde Gregor.lib. 19. moral. ca. 21.
Grego.19. mor.al.c.21. Quid enim aliud cælum,nisi sublimis debet intelligi vita sanctorum:Cui cælo dicitur, Attende cælum & loquar.Non enim insensibili , sed rationali
Deut.32. creaturæ loquebatur. De hoc cælo ait dominus.
Prouerb.14. Cælum mihi sedes est.De qua etiam sede alias scriptum est , Anima iusti sedes sapientiæ. Quia ergo sapientia est Deus:si sedes cælum est,& anima iusti sedes est sapientiæ:&cælum est vtique anima iusti. In ista autem hic habitat Christus per gratiam:sed in patria per gloriam. Et nulli dubiũ quòd perfectius habitat Christus in patria , quàm hic in via. Cùm ergo ascensio Christi fuerit principium quo animæ intrauerunt gloriam : quia tunc captiuos quos resurgendo de inferno traxit,ad cæli gloriam secum perduxit.Et hoc est quod ait, *Parata sedes tua extunc*,ideſt , parata & perfecta fuit sedes regni tui, ideſt,anima iusti , *extunc* scilicet , à tempore ascensionis. modo ly extunc , potest denotare tempus passionis:quia per passionem meruit omnium habere imperium : iuxta modum loquendi Apostoli ad Phil. 2. dicens , quod factus est obediens vsque
Phil 2. ad mortem.propter quod &Deus dedit illi nomen &c. vt in nomine Iesu omne genu flectatur. Extũc ergo , scilicet , ab ipsa passione parata fuit Christi sedes , & in perpetuum. Ne tamen putes Christi regnum tunc solum in passione esse paratum addit, *A seculo tu es*. Quasi dicat,secundum humanitatem sedem mundi meruisti per passionem:sed secundum diuinitatem à seculo, ideſt , ab æterno tu es verus Deus , verus Dominus & omnium imperator. Vel per sedem Christi intellige eius crucem quæ in passione eius fuit parata , quando pellis Christi ibidem fuit affixa,& membris eius ornata, vt eius contemplatione vitaremus peccare. Vide exemplum de rege Cambise qui pellem iudicis se- D
di affixit &c.vide supra versi.742.

Eleuauerunt flumina Domine:eleuauerunt flumina vocem suam. 1604

Hæc est secunda pars in qua agitur de regni Christi impugnatione. Vbi sciendũ quòd regnum Christi postquam fuit inchoatum per eius resurrectionem,ascensionem,& Spiritussancti missionem: à multis multipliciter fuit impugnatum:qui ex toto volebant dissipare Christi nomen & suorum fidelium. Fuit autem dupliciter impugnatum. primò à Iudæis & sacerdotum principibus.secundò à tyrannis & Romanis imperatoribus.ibi, *Eleuauerũt flumina fluctus*. Vbi primò notandum quòd per flu- *Fluuius significat vitã præsentem. Gregor.33. mor.a.c.7.*
mina intelligitur decursus vitæ præsentis. Vt autem Grego.dicit Quid enim nomine fluuij,nisi humani generis decursio designatur:qui velut à fontis sui origine nascendo surgit:sed quasi ad ima defluens moriendo pertransit. Sic ergo per fluuium accipe malos , qui solum vita corporali non spirituali viuere quærunt. Ex quibus erant principes sacerdotum qui primò contra Christi regnum leuauerunt vocem suam , eius resurrectionem & as-
Actu.4. censionem negare volentes.vnde loquẽtibus Apo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stolis ad populum, superuenerunt sacerdotes & magistratus populi, dolentes quòd docerent in Iesu resurrectionem ex mortuis. vnde vocantes Apostolos, denunciauerunt ne omnino amplius loquerentur in nomine Iesu. Similiter dixerunt, præcipientes præcepimus vobis ne doceretis in nomine Iesu: & ecce repleuistis Hierusalē doctrina vestra. Et cæsis eis denunciauerūt eis ne amplius loquerētur in nomine Iesu. Et hoc est quod ait Psalmus, quod *flumina*, id est, sacerdotum principes contra Christi regnū eleuauerūt vocem suam, scilicet, præcipiendo apostolis ne in nomine Iesu ausi essent prædicare. Sic & quando Stephanus eis Iesum prædicabat, ipsi exclamantes voce magna, impetum fecerunt vnanimiter in eum.

Actu. 5.

1605

Eleuauerunt flumina fluctus suos, à vocibus aquarum multarum.

Hic ponitur impugnatio facta à tyrannis & gentilibus. Fluctus enim fluuiorum differunt à voce, vel à sono aquarum: quia vox aquarum solùm terret: sed fluctus non solū terret, sed etiam necat. Sic impugnatio Iudæorum fuit quasi vox fluuij: quia de facto paucos ex apostolis occiderunt: sed vocibus præcipiendo ipsos terrere conabantur. Sed impugnatio paganorum fuit crudeliot: quia gladiis vbique Christi fidem persequebantur, & trucidabāt fideles. Et ideo impugnatio Iudæorum dicitur vox fluminis: sed impugnatio gentilium & romanorum dicitur fluctus. Vnde de gentilibus dicit, Eleuauerunt flumina fluctus suos. Sub istis enim fluctibus occubuit Petrus, & Paulus, Andreas, Thomas, & cæteri apostoli. Ideo de tyrannis & romanis principibus qui gladiis Christi regnū impugnabant, dicebat ecclesia Christi: Omnia excelsa tua, & fluctus tui, super me transierunt. Et Psalmus. 87. Omnes fluctus tuos induxisti super me. Sed vnde habuerunt romani principes vt Christum persequerentur, nisi moti à vocibus aquarum multarum? quia ad voces apostolorum Petri & Pauli prædicantium Christi fidem fuerunt commoti ad fidem Christi sequendam. Et hoc est quod ait, *A vocibus aquarum multarum*. Vel aliter iste versiculus & præcedens in bonum possunt exponi. Vbi aduertendum quòd textus lxx. interpretum ex istis duobus versiculis solum facit vnum, dicens, Eleuauerunt flumina, Domine, vocem suam à vocibus aquarum multarum. Cætera autem quæ ponūtur non sunt in editione lxx. interpretum. Aliqui ergo hoc totum in bono exponentes, per flumina intelligunt Apostolos, qui ad modum fluuij repleti spiritus gratia ecclesiæ ciuitatem lætificauerunt. Psalmus 45. Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei. Ista flumina leuauerūt vocem suam, audacter prædicando accepto Spiritu sancto, qui prius clare loqui non audebant. nonne clarè eleuauerunt vocem suam, quando principes sacerdotum præceperunt apostolis ne omnino loquerentur, vel docerent in nomine Iesu. Quibus Petrus & Ioannes dixerunt, Non possumus non loqui quæ vidimus, & audiuimus: & obedire Deo magis oportet, quā hominibus. Eleuauerunt fluctus suos: quando miraculis ostensis corda gentilium conuertebant ad fidem: & vsque ad mortem defenderunt fidē, quam gratis ante persequebantur. Et propter hoc ipsi Apostoli erant honorati à multis populis & exaltati. Et hoc est quod subditur, *A vocibus aquarum multarum*. Vnde cum Paulus & Barnabas prædicarent Lystris; turbæ leuauerunt vocem dicentes, Dij similes facti hominibus descenderunt ad nos.

Fluctus significat persecutionem gentilium.

Psalmus 41.

Psalmus 87.

Psalmus 45.

1606

Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis Dominus.

Hic consequenter ponitur regni Christi confirmatio. Et duobus autem confirmatum & multiplicatum fuit regnum Christi, scilicet ex persecutionibus tyrannorum, & ex operationibus miraculorum. ibi, Testimonia. Quantum ad primum mirabilis fuit Christi regni & Christianorum multiplicatio & confirmatio: quia quanto amplius Christi nomen persequebatur, & Christiani trucidabantur: tanto plus crescebant & augebantur. Sic enim incepit augeri, & confirmari in capite Christo: quia plures ad fidem conuertit moriēdo, quàm viuens: quia vt dicit Grego. 29. moral. ca. 7. Christus moriens fidem suam in gentibus dilatauit. Quæ dilatatio fidei non fieret nisi ipse prius vitam quam nouimus, moriendo despiceret: & vitam quam non nouimus, resurgendo monstraret. In morte quippe sua nostræ mētis oculos aperuit: & quæ esset vita quæ sequeretur ostendit. Vnde & hunc in euangelio tenens ordinem, dicit: Sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes. Pauci enim ex plebe Israelitica ipso prædicante crediderunt. plurimi verò gentium populi viam vitæ illo moriente, secuti sunt. Quod bene Sanson in semetipso figuraliter ostendit, qui paucos quippe dum viueret, interemit: destructo autem templo, hostes innumeros cum moreretur, occidit. Quia nimirum dominus ab elatione superbiæ paucos cum viueret, plures verò cum templum sui corporis exolueret, extinxit: atque electos ex gentibus quos viuendo sustinuit: simul omnes moriendo prostrauit. Sic & sui apostoli & fideles in persecutionibus sunt multiplicati, & confirmati in fide. Et hoc est quod ait nunc, *Mirabiles elationes maris*. Quid enim elationes mirabiles maris sunt, nisi contra fideles Christi mirabiles persecutiones malorum? Inter quas mirabilis Dominus apparuit: quia in illis persecutionibus mirabiliter persecutorum multitudinem conuertit ad fidem. Vnde istum textum ad propositum inducens Gregorius lib. 9. moral. ca. 5. super illo verbo Iob. 9. Graditur supra fluctus maris. dicit, Quid enim maris nomine, nisi in bonorum necem læuiens huius mundi amaritudo significatur: &c. vide supra versiculo 1509. Dicit ergo, *Mirabiles elationes maris*: id est mirabiles fuerunt persecutiones malorum cōtra ecclesiam: scilicet dum fideles vbique persequebantur & trucidabantur. Sed *mirabilis in altis Dominus*. scilicet plus apparuit, qui scilicet fidē suam maximè in persecutionibus crescere fecit.

Christus plures conuertit moriendo quā viuens.

Persecutionibus crescit ecclesia.

Grego. 9. mor. cap. 5.

1607

Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo, domine in longitudinem dierum.

Hic ponitur secundum, quo regnum Christi cōfirmatum est: quod fuit miraculorum operatio. Opera enim miraculosa per apostolos per orbem facta & alios successores ipsorum, fuerunt quasi quoddam certum testimonium quo Christi fides fuit confirmata, & in cordibus gentilium dilatata. quia miracula facta confirmabant in cordibus audientium fidem quam verbis prædicabant. Et hoc est quod dicitur Mar. vlt. Illi autem profecti prædicauerunt vbique domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis. Et ista miracula fuerunt testimonia Christi fidei credibilia nimis. Item ex alio: nam maius est testimonium datum operibus quàm verbis. Testimonia autē Christi non solùm verbis, vel miraculis data fuerunt: sed multo fortius factis. Quia fideles pro testimonio dando fidei Christi, vitam suam dabant in mortem. vnde & martyres testes dicuntur. Cogita quale testimonium fuit fidei quam prædicabāt Petrus & Paulus, martyrium quod vna die susceperunt: quale testimonium Laurentij & aliorum martyrum. Certe testimonia magis credibilia quam verborum. Et quia testimonia fidei dabant martyres sanguine proprio: ideo dicit Psalmus, *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. Vnde cum Paulus ad Hebræos 11. narrasset multorum martyrum pœnas, & mortes diuersas, concludit dicens. Et hi omnes testimonio fidei probati inuēti sunt. Et nota, quòd hoc quod dicit, *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. quòd nimis quandoque notat superabundantiam: & tunc est vituperabile. vt cum dicitur, nimis comedis, vel nimis peccasti. Sic enim Dauid ait quando reprehensus fuit de peccato quod fecerat. Peccaui nimis in hoc facto. Quādoque verò notat multū, vel perfectionē. vt cum dicitur, nimis honorati sunt amici tui Deus, id est, multū vel perfectè. Sic & hic cū dicitur, *Testimonia tua credibilia facta sunt nimis*. id est, multū & perfectè credibilia sunt facta. Perfectè autē & nimis credibilia facta sunt testimonia fidei: quia ipsi apostoli habuerunt in se omnia quæ aliquem faciunt esse credibilem secundùm philosophū 3. rethor. vide supra ver. 252. Sequitur. *Domum tuam decet sanctitudo Domine in lon. &c.* Per hoc enim vult ostendere, quòd decens fuit ecclesiam Christi habere testimonia credibilia: quia indecēs est quòd in domo Domini, quę est ecclesia, aliquod non solum falsum inueniatur, sed etiam nec aliquod falsitatis suspicionem habens. Et ideo vt omnis falsitatis suspicio tollatur de domo Domini, ipsam decet habere sanctitatem per quam testimonia eius credibilia reddantur. Hoc etiam notandum, quòd de domo ecclesiæ Christi dicit, *Domum tuam decet sanctitudo &c.* quia clericis qui in domo ecclesiæ testimonia fidei reddere debent: non sufficit quòd sint sancti, sicut & cæteros seculares esse decet: sed magis requiritur iuxta modum loquendi quòd sint sanctitudo. Sanctitudo enim plus importat quàm sanctitas: sicut albedo plusquam album: quia album est album ratione albedinis: non autem albedo est albedo propter album. sic & sanctitas est ratio qua aliquis dicitur sanctus: & non econtrario. Clericos ergo qui habitant in domo domini, decet sanctitudo: sed seculares decet sanctitas, quia clerici debent esse causa sanctitatis laicorum: & non econtrario quòd laici sint causa sanctitatis clericorum.

Marci vlt.

Testimonium operibus credibile est.

Hebr. 11.

Nimis accipitur dupliciter.

1. Paral. 21.

Sanctitudo competit clericis: sanctitas laicis.

Iudic. 15. & 16.

PSALMVS XCIII.

1608

Deus vltionum dominus: Deus vltionum liberè egit.

Titulus huius psalmi est, Psalmus Dauid quarta sabbathi. Ad huius intellectum sciendum (vt communiter dicitur) quòd Dauid non fecit istum psalmum, sed Moyses, ad extirpandum vnum errorem qui suo tempore per mundum seminabatur, quo multi de populo Israel erant corrupti. Qui error erat, quòd Deus non regit ista inferiora: neque de illis curat. quia cùm Deus sit summæ sapientiæ ac potestatis, & summè bonus, si ista gubernaret, in istis inferioribus nihil inordinatum fieret, sicut in cælestibus quæ ipse gubernat omnia seruant ordinatam sibi dispositionem, & ab illa non variantur. sicut patet de motu cæli quod semper vniformiter mouetur: de motu solis, & Lunæ, stellarum & huiusmodi. Ista autem inferiora multipliciter variantur, & in illis multa mala contingunt, vt homicidia, furta, sterilitas terræ, aëris infectio, pestilētia &c. Etiā ex alio fortificabatur error iste, quia videmus quòd in istis inferioribus indistinctè bona & mala dantur bonis & malis, & amplius bona malis & mala bonis. Quod nō cōtingeret si Deus ista inferiora gubernaret: cùm ipse sit summa iustitia. Iste autē error fuit tēpore Moysi: quod patet, quia iste error fuit tēpore Iob. Vnde de Deo dicitur, Nubes latibulum eius: circa cardines cæli perambulat, nec nostra considerat. Moyses autem & Iob fuerūt eodem tempore. Quod patet: quia Baldath suites, qui fuit ex quatuor amicis Iob contra eum disputantibus: fuit ipse Balach qui fuit tempore Moysi. de quo habetur Nume. 22. Ex quibus sequitur quòd error iste currebat tempore Moysi. Cum ergo error iste sit pessimus, quia ad ipsum sequitur quòd homines non curent bene agere: sed quòd erunt ad vicia proni: & sequentur magis delectabilia quam iusta: magis sensum quam rationē: Ideo quia Moysi fuit singularis cura ad extirpandum dictum errorem, istū Psal. fecit, in quo apertè ostendit Deum considerare ista inferiora: & malos punire ac bonos remunerare. Vnde ait, *Deus vltionum Dominus*. & infra, *Intelligite insipientes in populo: & stulti aliquando sapite*. nunquid qui finxit oculū non considerat? Ad propositum ergo iste Psalmus intitulatur. Psalmus Dauid quarta sabbathi. Quarto enim die sabbathi, id est, quarto die septimanæ, scilicet, die mercurij: vel quarto die ante sabbathum, quod idem est: Deus fecit cæli luminaria, scilicet, solem & lunam in potestatē diei: & stellas in potestatem noctis. Ad denotandum quòd fideles debent esse inter alios certantes tanquam luminaria lucentes in mundo: ne scilicet isto errore capiantur: sed luminosè cognoscant per intellectum ipsum Deum per se omnia regere & disponere: sicut & ipse omnia creauit & fecit. vt ostensum fuit superius versi. 566. Et est ergo sensus tituli talis secundū illos qui dicunt hunc Psal. factum à Moyse. Psalmus Dauid, id est, Christi: quia ostendit Christum omnia regere quarta sabbathi, id est, nos inducens ad lumen intellectus, quo cognoscamus Deum omnia regere. quod lumen figuratur per quartam sabbathi: qua die luminaria in cælo facta fuerunt. Vel secundum alios Dauid fecit istum Psal. & hoc tenet glo. & tunc clarior est titulus. Intentionem mouet vt cognito Deo omnium gubernatore, patientiam habeamus in aduersis. Diuiditur autem Psalmus in partes tres. quia ostēdit primò Deum malorum esse punitorem: secundò ipsum cunctorum esse cognitorem. ibi, Intelligite insipientes. tertiò ipsum esse bonorum præmiatorem. ibi, Beatus homo. Quantum ad primum ostendit Deum malorum punitorem: maximè cùm prauos Ægyptios Dei populum

Error quòd Deus non regit ista inferiora.

Iob 22.

Moyses & Iob fuerunt in eodem tempore.

Nume. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pulũ perſequentes;iuſtè ac manifeſtè puniuit. Circa quod tria facit:quia primò Deum vltorem malorum prædicat:ſecundò Deum ad malos puniendũ inuocat.ibi, *Exaltare*. tertiò peccata Ægyptiorum punienda manifeſtat.ibi, *Populum tuum*. Quãtum ergo ad primum,ſciendũ quòd homines aliorum iudices in iudicando nó ſunt veri domini:tũ quia altiorem dominum habent ſupra ſe, ſcilicet Deum:tũ quia ex ſuo libero arbitrio alios non debent iudicare:ſed ſolum ſecundum leges & iura 3. q.7.iudicet ille.2.q.1.vnus.& capit.ſi peccauerit.

Gregor.24. moral. ca.29. Deus libere dominus & iudex eſt.

Propter quod dicit Gregor.24.moral.ca.29.quòd quilibet iudex in terris cogitare debet quòd ſuperiorem iudicem habet in cælis. Deus autẽ cùm ſuperiorem iudicem,vel dominum non habeat, neque in terris neque in cælis:ſequitur quòd ipſe ſolus verus eſt: & liberè poteſt iudicare quem vult punire:& cui vult parcere poteſt. Et ideo vocatur Dominus punitionum: quia aliquem punire vel non punire,liberè ſubeſt iuſtæ ſuæ volũtati.Quod attendens pſalmus ait, *Deus vltionum eſt Dominus*, id eſt,deus eſt dominus vltionum vel punitionum:& liber dominus: quia non ſubditus alicui domino vel legibus.vnde ſubdit, *Deus vltionum liberè egit*. Et ex hoc vult pſalmus, nos inducere ad patientiam habendam in aduerſis.quia ſi aliquis tibi iniuriatur:cogita Deum eſſe dominum vltionum & liberum iudicem.Noli tu de tua iniuria vindictam facere:quia officium eſt domini vltionum. Noli dicere,deus non vindicat iniuriam meam:quia neſcis modum quomodo ipſe illam vindicãdam diſpoſuit. Quæ omnia notans magiſter in gloſ.dicit, *Deus vltionum dominus* Quaſi dicat,Putabatur Deus non vindicare in malos:ſed verè vindicat.Ne ergo feſtines tu alium punire,ſi ipſe te læſit: ſicut & tu nolles puniri alio rogante quem læſiſti. Noli ſubuertere pontem miſericordiæ quem tranſiſti. Et ſi ille peccat in te,ne pecces tu deterius blaſphemãs Deum. Appende in ſtathera æquitatis illum furem qui tua bona furatur,& te blaſphemum. Ille enim te dormire putat: tu verò Deum.ille ſomnũ captat hominis,vt aliquid furetur: & tu dicis, quia dormiat deus & hominem non videt,quia non punit. Nec optes vindictam, quæ ſi venerit, forſan te inueniet prius.Cogita Chriſtum iudicaturum:quia adhuc in carne loquens liberè egit,nulli pepercit, vitia hominum liberè correxit. Si ergo liberè egit tempore infirmitatis,vt quando in templo docuit tanquam poteſtatem habẽs,quia nec veritati eius nec poteſtati poterat obuiari. Quid ergo in iudicio faciet, qui iudicandus nec pepercit in verbo? vtique iudicaturus non parcet in facto. Vnde ſcribitur Eccl.28. Qui vindicari vult,à Deo inueniet vindictam.

Vindicta deo eſt relinquenda.

Eccl.28.

1609. **Exaltare qui iudicas terram: redde retributionem ſuperbis.**

Hîc Deum ad malos puniendum inuocat. Et primò Deum ad punitionem inuocat.ſecundò ad hoc rationem aſſignat.ibi, *Vſquequo*. Quantum ad primum quo ad litteram Deum inuocat ad punitionem Ægyptiorum, qui iniuſtè detinebant populum Dei:& dura ſeruitute opprimebant, dicẽs, *Exaltare domine qui iudicas terram*. Quaſi dicat, Vſq; modo humilis apparuiſti Ægyptiis, permittendo populum tuum ab ipſis affligi.ſed nunc ô Domine,qui iudicas terram, id eſt, qui terrenos habes punire; exaltare, id eſt, oſtende potentiam tuam ipſos puniendo, *Redde retributionem ſuperbis*. Per ſuperbos intelligit Ægyptios,qui Dei mandatis nolebant obedire, vt ad Dei mandatum populum Iſraël dimitterent.vt patet in Exodo à quinto capit. vſque ad tertium decimũ,incluſiuè. Vnde & Pharao dixit,Quis eſt Deus vt dimittã populum? Deũ neſcio:& Iſrael nó dimittam. Exod.5. Per iſta verba pſalmus Chriſtum inuocabat ad reſurrectionẽ. quaſi Chriſto dicat.Et ſi inter iudæos humilis apparuiſti,qui ibi te cæperunt,ligauerunt, flagellauerunt,& occiderunt: modo exaltare qui iudicas terram,id eſt, tu Chriſte cui omne iudicium datũ eſt à patre: exaltare reſurgendo, & aſcendendo. *Redde retributionem ſuperbis*: ſcilicet puniendo iudæos contra te ſuperbos. Quod adimpletum fuit per Titum & Veſpaſianum. Et nota quòd reddere,multas habet ſignificationes.vide verſi.67.535. Hîc autem accipitur reddere in malum pro malo pœnæ,quod ſit virtute iuſticiæ.Hic nota quòd inter omnia vicia ſuperbia magis puniri meretur: quia inter cætera peccata eſt maius malum. ſi cõſideres quòd malum ſuperbiæ eſt magis generoſum in naſcendo:magis animoſum in videndo: & magis cauteloſum in alliciẽdo. Primò ſuperbia eſt magis generoſum malum in naſcendo. patet:quia eſt malum ſpirituale,vnde inter angelicos ſpiritus fuit adinuentũ.Et ideo nobiliores & altiores mentes magis infeſtat. Vnde Hieronymus in quadam epiſtola ait, Superbia natione cæleſtis ſublimium appetit mentes:& quaſi ad proprium rediens ortũ appetit omnium gloriam & puritatem corrumpere,quæ de ſua puritate & gloria corruit:vt quos repererit participes gloriæ,conſortes faciat ruinæ. Sic tamen fatua eſt quòd ad domum neſcit redire. Vnde Hugo de ſuperbia dicit, quòd eſt valde immemor qua via de cælo ceciderit: vnde illuc poſtea redire non potuit.Secundò ſuperbia eſt vicium magis animoſum in videndo.vnde hoc vicium nõ parcit perſonæ,non loco,nó tempori: immo quãto ſtatus eſt ſuperior ſiue ſublimior: tãto ſuperbia eſt promptior.vt patet in præſidentibus,& omnibus aliis,in quibus vigere deberet maior deuotio, ibi ſe magis immiſcet ſuperbia,vt magis ſuperbiæ ſtudeant & oſtentationi. Nó enim parcit perſonæ: non pepercit Chriſto, quia Chriſtum ſpiritus ſuperbiæ tentauit:ſed non profecit.Angelum & hominem inualit. Quia vt dicit Hiero.difficilius arrogantia caremus quàm auro vel gemmis. Non parcit tempori:immo quanto dies ſanctior, tanto magis infeſtat.Non parcit ſtatui:immò omnes generaliter inuadit:ſenes cum iunioribus:religioſos cum ſecularibus:diuites cũ pauperibus: ſubditos cum ſuperioribus. & non eſt qui ſe abſcõdat à calore eius. Ideo orat pſalmus,dicens, Non veniat mihi pes ſuperbiæ: & manus peccatoris non moueat me.Pes ſuperbiæ eſt affectus per quem homo recedit à Deo. Manus peccatoris eſt tentatio diaboli fortis, qua vt manu ad peccatum impellit. Tertiò eſt vicium cauteloſum in alliciendo. Facilè eſt enim deteſtari gulam;luxuriæ reſiſtere.Vnde ſicut ſagittarius ſi percutiat beſtiam in pede, nõ eſt ſecurus de ea, niſi ipſam percutiat in corde: ſic ſi diabolus percuſſerit hominem in pede per immoderatam affectionem,vel alibi:homo tamen facilè poteſt euadere. Sed ſi percuſſerit in corde per ſuperbiam:euadere non poteſt ſine difficultate.vnde 4.reg.9.Egreſſa eſt ſagitta per cor regis: ſtatimque corruit.Et Hiere.49.Arrogantia tua decepit te: & ſuperbia

Superbia eſt maius peccatum exteris.

Hieron.

Hugo.

Matth.4.

4.Reg.9. Hiere.49.

ſuperbia cordis tui. Superbus enim deo odibilis eſt & habet ſibi deum aduerſarium.quia vt dicitur Eccl.10.Odibilis eſt Deo & hominibus ſuperbia. Quibus conſideratis quid mirum ſi præ cæteris peccatis puniri meretur?Propter quod ait pſalmus, *Redde retributionem ſuperbis*.

1610 **Vſquequo peccatores Domine,vſquequo peccatores gloriabuntur.**

Hîc oſtendit rationem quare peccatores Ægyptios petit puniri. Et duas aſſignat rationes.prima,quia de peccatis gloriantur: ſecunda, quia de peccatis contra Deum eleuantur. ibi, *Effabuntur*.

Peccatũ magnum eſt gloria vel delectatio habita de peccato præterito ſeu commiſſo.

Primò quia de peccatis gloriantur, quærunt doctores,quod eſt maius peccatum:vel certum peccatum committere, vt puta adulterium: vel poſt commiſſum peccatum in recordatione ipſius gloriari,vel delectari.Et reſpondent quòd maius peccatum eſt ſecũdum. Quod probatur,quia cum tota ratio peccati ſtet in voluntate, vbi eſt æqualis mala voluntas,ibi eſt æquale peccatum.Modo ille qui in recordatione peccati gloriatur, vel delectatur:hoc ipſo quòd gloriatur, nó deteſtatur peccatum,ſed vult illud ſe commiſiſſe: & ſic tantam voluntatem habet circa illud, ſicut committẽdo habuit. Vltra hoc habet delectationem nouam vel gloriam quam primò nó habuit.ergo. Et vltra hoc committẽdo adulterium, habet obiectum extrinſecum quod ipſum ad peccatum inclinat. habet etiam carnis ſtimulũ. Sed in delectatione vel gloria recordationis peccati nullum horum habet, niſi propriam maliciam. Quãto autem peccatum eſt ex maiori tentatione minus eſt:& quãto ex minori maior eſt.ergo. Grauitatem autem hanc peccati allegat pſalmus ad ipſorum punitionẽ dicens, *Vſquequo peccatores Domine: vſquequo peccatores gloriabuntur*. Quaſi dicat,vſquequo permittes impunitũ peccatum Ægyptiorum qui gloriantur in peccato ſuo,ſcilicet, in hoc quòd populum tuum violẽter tenent oppreſſum? Per iſta autem verba pſalmus quærit tempus punitionis Iudæorum, qui gloriãtur ſe Chriſtum occidiſſe. De quibus dicitur Prouer.2. Lætantur cùm malè fecerint: & gloriantur in rebus peſſimis. Et nota quòd aliqui de peccato gloriantur ante peccatũ:ſicut ille diues qui dixit, Luc. 12. Anima mea habes multa bona repoſita in annos plurimos:ſede,lætare,comede &c. Alij gloriantur in peccando. De quibus dicitur pſalm.51. Quid gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate? Pſal.51. Alij gloriantur poſt peccatum, vt prædictum eſt. Lætantur cum malè fecerint &c. Quorum omniũ iſtud vltimum eſt peius:quia minori motiuo committitur.

Prouerb.2.

Luc. 12.

Pſal.51.

1611 **Effabuntur,& loquentur iniquitatem:loquentur omnes qui operantur iniuſticiam?**

Hîc allegat ſecundam rationem:quia ſcilicet illi de peccatis contra Deum eleuãtur & ſuperbiũt: Videns enim Pharao,quòd Dei populum ſubiectũ poſſidebat: ſe deo reſiſtere gloriabatur, nec Dei mãdatis volebat ſubiici.Vnde dixit Exod.5. Quis eſt Dominus, vt audiam vos, & dimittam Iſrael? Deum neſcio, & Iſrael non dimittam. Et hoc eſt quod ait Pſal. *Effabuntur & loquentur iniquitatem*. Vbi aduerte,quòd for,aris,quod idem eſt quòd loqui, componitur cum ex: & dicitur effor, effaris: quod eſt extra loqui. Quod dicitur ad differẽtiam illorum qui tantum in corde ſuo loquuntur,& nó extra.ſicut dicitur 1.reg.1.Porro Anna loquebatur tantum in corde ſuo.Ille ergo effatur, qui non ſolum in corde loquitur, ſed quod habet in corde extra loquitur verbis. Vnde ſicut bonum loqui in corde eſt virtuoſum: ſed illud ad exemplum aliorum effari eſt magis virtuoſum, ſic & per oppoſitum de malo:magis vicioſum eſt malum effari quo alij corrumpantur, quam ſolum illud in corde loqui.1. Corin. 15. Corrumpunt bonos mores eloquia praua. Volens ergo Pſalm. illorum peccata exaggerare,dicit, *Effabuntur,& loquentur iniquitatem*: quia apertè Pharao contra Deum loquebatur: vt dictum eſt. Et qui ſunt, ibi, ſubdit, *Omnes qui operantur iniuſticiam*, ſcilicet, Ægyptij qui iniuſtè opprimebant filios Iſrael.Et per iſta verba Pſal.notat omnes qui prædicto errore corrupti, dicũt Deum de iſtis inferioribus nó curare nec illa regere. Tales enim effantur: quia quod intus habent, extra fantur:dicentes contra Deum. Deus nó curat iſta, vel non placent ei bona quæ facimus: quia iuſtis mala eueniunt, ſed malis proſpera. Cur ergo non facerem quod libet?Ego malè agendo ſum felix.iuſtus bene agẽdo eſt miſer. Talia ergo effantur. Sed qui,ſubdit, *Omnes qui operantur iniuſticiam*. Per hoc etiam tangit Iudæos qui contra Chriſtum expreſſe loquebantur operãtes iniuſticiam, ſcilicet,cum ipſum iniuſtè traderent. De quibus dicitur Pſal. 72.Cogitauerũt & locuti ſunt nequitiam: iniquitatem in excelſo locuti ſunt. poſuerunt in cælum os ſuum. Omnes etiam qui prædicto errore decepti dum in aduerſis murmurant: contra Deum efſanctur.Vnde Gre.2.moral. cap. 19. Stultè contra Deum loquitur, qui inter aduerſa poſitus, ſemetipſum iuſtificare conatur. Si enim ſe ſanctiorem aſſerere, ſuperbè audeat: quid aliud quá iuſtitiam ferientis accuſat?

1.Reg.1.

1.Corin.15.

Pſal.72.

Loquitur cõtra Deum qui murmurat in aduerſis.

1612 **Populum tuum domine humiliauerunt: & hæreditatem tuam vexauerunt.**

Hic explicat Ægyptiorũ peccata: propter quæ punitionem ipſorũ poſtulat. Et duo peccatorum genera maximè explicat. ſcilicet primò peccauerunt contra proximum: ſecundò peccauerũt contra Deum.ibi, *Et dixerunt*. Contra proximum autem peccauerunt dupliciter:ſcilicet per ſuperbiam proximos iniuſtè ſubiugando:& per crudelitatem eos paſſim trucidando. Quantum ad primum dicit, *Populum tuum Domine humiliauerunt*. Nam humiliare, quandoque idem eſt quòd alium ſibi ſubiugare, & ad baſſum ſub ſe ponere. vide ſuprà verſi. 616.896.1223. Ipſi autem Ægyptij populum Domini humiliauerunt: quia ipſos oppreſſerũt operibus duris, luti & lateris ad faciendum ciuitates Pharaonis. vt habetur Exo. 1. Intantum quòd vitam eorum ad amaritudinem perducebãt.Et quòd intelligat per populum Domini filios Iſrael, ſubdit. *Et hæreditatem tuam vexauerunt*, ſcilicet, ipſos filios Iſrael qui ſoli hæreditas Dei dicebantur. vt oſtenſum fuit ſuperius verſi. 1356. Per hoc vult Pſal. allegare Deo ſuperbiam mundanorum, qui dicunt Deum non regere iſta inferiora:& ideo potentia opprimunt iuſtos,& humiliant. ſicut Nero humiliauit apoſtolos Petrum & Paulum, & oppreſſit.Decius Sixtum & Laurentium. Maxentius

Humiliantur boni à malis.

Cateri

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aduersa humiliant.

Caterinam. Vel possunt verba prædicta intelligi de humiliatione virtutis:eo quòd aduersa inflicta multories etiam ad veram humilitatem deducunt hominem: & ipsum in humilitate conseruant. Et sic Ægyptij humiliauerunt Israelitas : & tiranni humiliauerunt iustos , & martyres Christi. Ideo enim Deus permittit iustos ab iniquis hæc pati:vt seipsos cognoscentes ad virtutem proficiant humilitatis,vel habitam custodiant humilitatem.Sic enim datus est Paulo stimulus tētationis, vt virtutem seruaret humilitatis. Vnde ait Grego. Cum enim virtutibus proficimus : si nulla nos pulsaret aduersitas ; nos alicuius fortitudinis esse crederemus. Sed quia nobiscum superna dispensatione agitur,vt infirmitatis nostræ,quia proficiēdo obliuiscimur, aduersis percussi recolamus. Sæpe enim anima alicuius boni sibi conscia, cum virtutes suas sibi ad memoriam reuocat, quadam delectatione pascitur:& quasi gratulatione propriæ plenitudinis impinguatur. Sed cum aduersitatibus tangimur , qui nos alicuius esse momenti bona nostra pēsando credidimus:iā pulsati aduersitatibus formidamus : tunc iniquos nos esse deprehendimus, qui sanctos nos paulò ante esse credebamus. Tabescit mens,stupescunt oculi:& omne quod prius prosperū arridebat, euanescit &c. Ad propositum ergo mali populum Domini humiliant : cum bonos aduersitatibus pulsando , ipsos in humilitate cōseruant. Bonos ergo à malis permittit Deus aduersis humiliari : vt per humilitatem à fulmine diuinæ sententiæ finaliter liberentur. Docet experientia quòd natura fulguris est transire per medium corporis porosi,& non resistentis absque læsione : corpora verò resistentia in puluerem redigit.Sicut patet 3. methereorum:secundum Albertum de ferro posito in vagina. Nam per fulgur ferrum comminuitur vbi vagina manet illæsa.Cuius causa est resistētia ferri. Sic spiritualiter gladius diuinæ vltionis humiles & obediētes Deo trāsit sine læsione : conterit autem & comminuit resistentes superbos.Hac ergo ex causa permittit Deus,vt populus suus humilietur,scilicet,vt boni aduersis affligantur à malis. Vnde iusti dicunt , Humiliasti nos in loco afflictionis.

Psal.43.

1613

Viduam & aduenam interfecerunt: & pupillos occiderunt.

Hic explicat peccatum crudelitatis ipsorum. Quantum ad literam præcepit rex Pharao obstetricibus , quòd quicquid masculini sexus ex Hebræis nasceretur,occiderent : sed fœminas reseruarent. Quod quia obstetrices timentes Deum non fecerunt:Pharao præcepit populo suo vt quicquid ex Hebræis masculini sexus nasceretur , proijcerēt in flumen. Nulli autem dubium esse debet quòd tam patres quam matres videntes tam crudelem sentētiam in filios suos datam, postquam nati erāt, antequam filij necarentur ipsi parentes dolore deficiebant. Et sic ex mandato dato interficiebantur dolore etiam antequam nati necarētur. Et hoc est quod dicit, *Viduam & aduenam interfecerunt*. Ipsi enim Israelitæ aduenæ erant in Ægypto. Et sic per viduam intelligit matrem : sed per aduenā patrem. Moriebatur enim primò dolore pater pueri necādi:& sic vxor vidua remanebat. consequenter moriebatur hæc vidua relicta : post quorū mortes occidebatur pupillus,qui remanebat.Ex quibus sensus literalis clarus apparet. Per hoc enim vult Psal. exaggerare ipsorum peccatum : quia contra istos sæuiebant : scilicet contra viduam & aduenam & pupillum quibus Deus magis præcipit misereri. Per hoc vult Psal. ostēdere crudelitatem malorum cōtra bonos:qui vid uam occidunt dum animam Christi sponsam suis persecutionibus suo sponso Christo priuant:& ad mortem spiritualem perducūt. Aduenæ sunt pauperes Christi,qui hic manentem ciuitatem non habent:sed futuram inquirunt. Quos interficiunt dum eos blandis vel asperis ad mundum per amorem terrenorum reducūt.

1614

Et dixerūt, non videbit Dominus: nec intelliget Deus Iacob.

Hic ostendit quomodo directè peccauerūt contra Deum , scilicet , negantes scientiam Dei quæ Deus est : scilicet quia negabant Deum cognoscere ista inferiora. qui error est causa omnis peccati. Qui enim corde crederet Deum videre omnes nos, & nostra tam cogitationes quam opera , & hoc actualiter cogitaret : quomodo auderet illa mala opera facere, vel corde cogitare : quæ cogitare vel facere in conspectu hominum etiam subditorum non auderet? verè nullo modo. Sed quamuis fide credamus Deum videre omnia:tamen quādo peccamus hoc actualiter corde cogitare negligimus. Error autem iste ex hoc processit:quia hominibus accidit sicut pueris : qui quando clausos habent oculos,neminem vidēt : ipsi à nemine se videri putant.Sic & peccatores mente non videntes Deum, se putant nonvideri à deo.Vnde Greg.ait.Exteriora nostra opera patent oculis hominum : longè verò incomparabiliter interiores ac subtilissimæ cogitationes nostræ patent oculis Dei. Omnia enim (sicut scriptum est)nuda & aperta sunt oculis eius. Et sæpe in exteriori opere ante oculos hominum inordinari metuimus : & in interiori cogitatione Dei respectum non metuimus:quoniam videntem non videmus.Multo enim magis intrinsecus Deo, quam extrinsecus hominibus cōspicabiles sumus. Vnde sancti omnes foris intusque se conspiciunt: quia reprehensibiles se exterius vel iniquos interius videri inuisibiliter timent. Hinc est quòd animalia quæ per prophetam videntur in circuitu & intus plena oculis esse memorātur.Quisquis enim exteriora sua bene disponit : sed interiora negligit, in circuitu oculos habet,sed intus oculos non habet. Sancti verò quia exteriora sua circunspiciunt vt bona de se exempla fratribus præbeant, & interiora sua vigilanter attendūt:quia sese irreprehensibiles interni iudicis obtutibus parant , & in circuitu & intus oculos habere perhibentur , magisque se quo Deo placeant sua interna conspiciunt & componunt &c.Ex quibus patet, quòd cogitās se interius videri à Deo, non peccat.Et sic peccantes credunt , vel non aduertunt se interius à Deo videri,nec exterius. Et hoc est quod dicunt , *Non videbit Dominus* , scilicet, opera nostra exterius : *nec intelliget Deus Iacob* , scilicet , nostras cogitationes interius. Et iste error apud homines creuit : quia sciunt Deum esse iustum : & ideo quando peccata non punit : credunt Deum illa non videre. Et hoc est quod ait Greg.25.moral.c.2. Sæpe enim euenit vt dum peccatores superna clementia expectat : in maiorem cordis cæcitatem prosiliant. Ecce dum violentus quisque dum quæ potest,rapit , dum inualidos opprimit,& dum diu omne quod nequiter concupiscit , exercet : quia non subito percutitur, sed

Greg.23.mor. c.27.

Deus omnia cognoscit & videt.

Grego.19. moral.c.10. Hebr.4.

Ezec.10.

Deus peccata omnia cognoscit.

Deus cognoscere peccata non creditur quādo non punit.

sed ei⁹ in finē pœna differtur:nequissima eius actio à deo videri non creditur. cum tamen scribatur, Oculi eius super vias hominū:& gressus eius considerat. Tunc enim nequaquam cōsiderare credebatur:quando peccator omne malum quod poterat,inulte perpetrabat. Æstimabatur Deus non videre:quia differebat punire. Iniquus igitur totiens in peccatis suis non videri à Deo credidit, quotiēs inultè peccauit. Peccatores ergo Ægyptij nondum à Deo puniti,credebant à Deo nō videri, dicentes, *Non vidēbit Dominus.&c.*

1615

Intelligite insipientes in populo,& stulti aliquando sapite.

Hic ostendit ipsum Deum omnium habere cognitionē.Et duo facit, primò excitat auditores.secundò propositū probat per rationes.ibi, *Qui plantauit*. Quantum ad primum sciendum , quòd aliquorum ad inuicem conuersatio est causa participationis morū adinuicem. Et facilius mali trahūt bonos secum conuersantes ad suos malos mores, quam ipsi trahantur à bonis.Quod satis docet experientia Psal.17. Cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Societas malorū bonos corrumpit,vt deducit Greg.6. moral.c. 1. Quia igitur omnes filij Israel quos Moyses eduxit de Ægypto, nati fuerant in Ægypto , & cum ipsis toto tempore ipsorum conuersati , ideo multi illorum erroribus Ægyptiorū erant infecti. Vnde & propter hoc ad idololatriam erāt proni,quod nō fuit antequam Ægyptum intrarēt. Inter errores autem Ægyptiorum vnus erat, quòd Deus nō cognoscebat ista inferiora,nec ipsa regebat,nec cōsiderabat.& sic impunè quilibet poterat idololatrare , & quæcūque alia mala facere. Hos ergo isto errore taliter infectos tanquam fatuos & insipientes ad suum auditorium aduocat Psal. dicens , *Intelligite insipientes in populo.&c*, id est, intelligite rationes probātes Deū omnia scire.Nota quòd multiplici ratione insipiēs quis dicitur in scriptura,scilicet Ratione fatuitatis & amentiæ. Ratione iniquitatis & malitiæ.Ratione inhonestatis & stulticiæ.Ratione vilitatis & immunditiæ. Ratione incredulitatis & perfidiæ. Primi sunt illi qui ad modum amentiū Deum negant, vel quasi non esset Deus, de ipso non curant. De quibus dicitur,Dixit insipiens in corde suo non est deus.Secundi sunt ad modum furiosorum , qui sine remorsu conscientiæ perpetrant mala , vel gaudent in malis. De quibus dicitur , Insipientiæ suæ reliquerunt hominibus memoriam. Et tales quia sunt sine virtute, dicuntur insipiētes. Nullus enim eorum qui secundum virtutem viuunt stultus dicitur.vt dicit Philosoph.4.ethi. Tertij sunt ad modum stultorū , qui vestibus vilibus aut nudi inhonestè incedūt.Homo enim inhonestus habitu merito insipiens reputatur,sicut Dauid inhonesto gestu & modo reputatus fuit insipiens & repudiatus à rege Geth,& exercitu eius.licet ipse sagaciter hoc finxerit pro salute sua quia vt dicit Cato,Insipiens esto,dum tēpus postulat aut res , Stulticiam simulare loco summa prudētia est. Tamen inhonesti reputantur insipientes & temporaliter & spiritualiter.Vnde Ecclesia. 20. Melior est qui celat insipiētiam suam , quam qui abscondit sapientiam suam. Quarti insipientes sunt peccatores , sicut ex operibus iudicatur.In quorum persona dicitur,Deus tu scis insipientiam meam & delicta mea.&c. Et Psal. 37. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices meæ à facie insipientiæ meæ.Quinti sunt insipientes , scilicet,increduli,qui credentes se esse sapientes,scilicet,in fide stulti facti sunt. De quibus dicitur Lucę 6.quòd impleti sunt insipientia,& querebant quid facerēt de Iesu. &c. Et de talibus loquitur apostolus dicens,Eramus & nos insipiētes, scilicet,in iudaismo,quia ignorabant Iesum,qui est virtus & sapientia. Primo autem modo erant insipientes illi quos excitat Psal.dicens. *Intelligite insipientes.&c.*

Insipiens quis dicitur multipliciter.

Psalmus 13.

Sap.10.

2.Regum 21. Cato.

Eccl.20.

Psalmus 68.

Psalmus 37.

Rom.1.

Ad Titum 3.

1616

Qui plantauit aurem, non audiet: aut qui finxit oculum, non cōsiderat?

Hic adducit rationes ad propositum.Et probat primò quòd Deus omnia perspiciat.secundò quòd mala corrigat.ibi, Qui corripit. tertiò concludit quòd cogitationes nostras cognoscat.ibi, Dominus scit. Quantum ad primum volens ostendere quòd Deus omnia videt , & omnia audit: arguit sic. Quicquid est perfectionis in hominibus & creaturis inferioribus,totum prius & eminentius exisitit in prima causa:sed perfectionis est in homine quòd ista inferiora audiat , & quòd illa videat: ergo & Deus illa videt & audit.Patet maior: quia quicquid habent ista inferiora,habēt à prima causa.Quomodo autem prima causa alicui daret perfectionem quam in se non haberet?quia nemo dare potest quod non habet formaliter vel virtualiter.Et hanc rationem ponit dicens , *Deus qui plantauit aurem* , id est,qui aures dedit homini vt audiret,ipse non audiet ? q.d.inconueniens est ponere quòd Deus virtutem audiendi communicauerit homini,& ipse audire non possit:quia tunc perfectior esset homo quàm Deus. Eodē modo arguit, de cognitione dicens, *Aut qui finxit oculum non considerat?* q.d.Deus qui oculum dedit homini ad cognoscendum alia,ipse nō cognoscet:id est,impossibile est quòd ipse nō cognoscat.Et aduerte quòd duplex est oculus,scilicet , exterior quo videntur corporalia:& interior quo videntur spiritualia,scilicet, intellectus. Et vtrunque oculum dedit Deus homini,vt cognosceret exterius,& intelligeret interius. Et nota quòd non dicit qui plātauit aurem non habet aures:sed dixit , non audiet. Nec dixit, qui finxit oculum,non habebit oculum:sed dixit, non considerat. Quia virtutes istorum membrorū in se habet Deus : sed ista membra non habet quia Deus spiritus est,non corpus. Ista autem membra sunt corporis.Quasi dicat secundum gl. Deus qui fecit tibi vnde audias , non habebit ipse vnde audiat?Qui fecit tibi vnde cognoscas:nonne habebit ipse vnde cognoscat ? Certè immo habet. nulli enim tantum dedit Deus quantum in se habet. Et aduerte quòd quandoque scriptura dicit Deum habere membra corporalia,vt aures,oculos , manus,& huiusmodi:non quia talia membra corporalia Deus habeat;sed virtutem illorum membrorum in se continet eminenter. Vnde Grego.ait.In Deo qui corporis forma non circūscribitur,membra corporis,id est,manus,oculi, vterus ita nominantur:vt ex membrorum vocabulis effectus eius potentiæ designetur. Oculos quippe habere dicitur,quia cuncta videt. Manus habere describitur, quia cuncta operatur.&c.

Membra corporis Deus nē habet.

Grego.14. mor.c. 22.

1617

Qui corripit gentes , non arguet: qui docet hominem scientiam?

Hic ostendit quòd Deus mala corrigit. Vult enim eis Psal.probare,quòd Deus ipsorum peccata

Universidad de Deusto
Biblioteca

ta puniet per experientiam habitam. Viderãt enim in exitu de Ægypto quomodo Deus gẽtiles, Ægyptios & peccatores rigidè punierat omnes submergendo in mare. Cùm ergo nó minus sit peccatum illorum qui sunt de populo Dei, quàm gentilium, immo maius, & committant maiorem ingratitudinem: consequens est quòd si illorum peccata sic puniuit, quòd & vestra puniet. Et hoc est quod ait, *Qui corripit gentes*, scilicet Ægyptios ipsos: sed ipsorum peccata submergendo non arguet. q.d. immo etiam arguet vos. Vel aliter. Deus corrigit peccatores multipliciter ipsos vocando ad pœnitẽtiam per prophetas per Christũ per apostolos, & alios prædicatores. quod non faceret nisi peccata sibi displicerent. Consequens est ergo quòd si corrigit gentes vt emendentur, quòd non emendatos finaliter arguet in iudicio. Et istũ sensum clarius ponit alia litera quæ dicit, Qui erudit gentes nó arguet. Vbi gl. Ad erudiendas gentes misit Deus filium suum: & ante ipsum & post ipsum misit seruos suos prophetas & apostolos. Nónе ergò arguet, id est, iustè iudicabit quibus sermonẽ doctrinæ præmisit: Magister in scholis eruditis committit tibi vt reddas. Vtique quando accipis à magistro, erudiris: committit tibi magister quòd præbet, nonne exiget vt reddas? Et cum cæperis reddere sine metu eris plagarum. Sic Deus exigit quod seminauit. Qui enim modo accipimus: postea statuemur ante magistrũ vt reddamus rationem de omnibus. Vnde apostolus, Omnes stabimus ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque prout gessit. &c. Et hanc similitudinem de deo & nobis ponit Psal. dicens, quòd Deus est sicut magister qui docet hominem scientiam. Per istã ergo ostendit Psal. quòd Deus arguet peccatores. Et nota quòd Deus aliquos arguit tripliciter: quia quosdam arguit in æquitate, quosdã in ira, & quosdam in furore. Primò arguit aliquos in æquitate, scilicet quãdo electos suos vt pius pater hic arguit & castigat vt emendet. De quo Esa. 11. Non secũdum visionem oculorum arguet: sed iudicabit in iustitia pauperes: & arguet in æquitate pro mansuetis terræ: & percutiet terram virga oris sui. Arguẽs enim virga terram percutit Deus, quãdo leuiter suos aduersis tangẽdo ipsos ad pœnitẽtiã ducit. Vnde Bruno super illo verbo Exo. 7. Virga versa est in colubrum. dicit: Quid per virgã, nisi dulcis correctio domini designatur: dicente psal. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt? Sed hæc virga in draconem vertitur, quando leuiter correcti emendare se nolunt. Et tunc quilibet sic à Deo argutus dulciter se emendando eidem deo dicere debet illud Iob 20. Doctrinã quã me arguis audiam: & spiritus intelligentiæ meæ respondebit tibi. Secundò aliquos arguit in ira: quos scilicet temporaliter punit, vel igne purgatorij, ne æternaliter damnet. Vnde dicitur. Noli negligere disciplinam domini: neq; fatigeris cum ab eo argueris: quem enim diligit Deus, castigat. Flagellat autem omnem filium quem recipit. Vbi gl. Per tribulationes enim eruditur à domino. ideo ne fatigeris, scilicet, deficiẽdo dum argueris ab eo qui purgat peccata. Et meritò fatigari non debes, dum argueris ab eo: quia quem diligit dominus, castigat, id est, ipsum arguendo facit castum. Propter quod subdit. Flagellat autem Deus omnem filium quem recipit, id est, quem recepturus est in hæreditatem æternam. Addit autem, omnem, quia etiam vnicum filium suum qui fuit sine omni peccato, flagellauit. Si ergo non argueris à Deo, si exceptus es à passione flagellorum, exceptus es à numero filiorũ. Vnicus enim dei patris natus æqualis patri, & in forma dei verbo quo facta sunt omnia non habebat quo flagellaretur: ad hoc autem carne indutus est vt sine flagello non esset. Deus ergo qui flagellat vnicum filium suum sine peccato: relinquet sine flagello adoptiuum filium qui est cum peccato. vnicus fuit sine peccato, non tamen sine flagello. Exemplum hoc nobis proposuit in passionibus suis. Non igitur turbari debemus dum à Deo arguimur, dum grauia & indigna patimur, si obliti nó sumus quæ pertulit iustus iustorum. Et attẽde hic iusticiam & misericordiam dei. Iusticiã in hoc quòd arguit & flagellat. misericordiam autem in eo quòd recipit. Et attẽde quòd nó ait, Omnis qui arguitur vel flagellatur filius est: sed omnis qui est filius arguitur & flagellatur. Et aliter nullus in filium recipitur nisi qui arguitur & flagellatur, ipso dicente. Ego quos amo, arguo, & castigo. Tertiò Deus aliquos arguit in furore, scilicet obstinatos, quos in perpetuum damnat. Vnde in epistola Iudæ dicitur, Ecce venit dominus facere iudicium cõtra omnes: & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorũ quibus egerunt contra dominum. Vnde Bernard. super illo verbo psal. 6. Domine ne in furore tuo arguas me. dicit, Domine ne in furore tuo arguas me: sicut feciſti angelum se exaltantem in cælo. neque in ira tua corripias me: sicut feciſti hominem in paradiso. Ambo iniquitatem meditati sunt altitudinem affectantes: ille potentiæ: iste sciẽtiæ. Verum vtriusq; altitudo deiecta est: sed hominis mitius: quia angelus in furore fuit arguitus: sed homo in ira. Nam angelus dum arguitur in furore damnatur. Homo autem iram sensit, sed non furorem. Vnde & filij eius non furoris, sed filij iræ nascuntur. Vis videre in furore arguitum angelum? Vidi (inquit) sathan tanquàm fulgur de cælo cadẽtem: quasi impetu præcipitatum bibisse de furore Dei: quia ipsum arguendo non est recordatus misericordiæ suæ: qui tamẽ cum iratus fuerit, misericordiæ recordabitur. Væ ergo illis filiis Adam, qui nati iræ filij iram in furorem sibi vertunt. Et de ista argutione furoris dicitur, Ego extendam manum meam super Palestinos arguens in furore.

Corripit Deus malos.
Bruno, Exod. 7.
Iob 20.
Hebr. 12.
Arguit deus non multipliciter.
Esa 11.
Rom. 14.
Apoc. al. 3.
Iuda 1.
Bernard. Psal. 6. Arguitur quis in furore & alius in ira.
Luce 10.
Exech. 25.

Dominus scit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt. 1618

Hic ex prædictis concludit Deum scire secreta cordium. hoc enim est proprium Dei corda interius scrutari. Hoc enim ex prædictis sequitur: quia dictum est quòd Deus habet arguere & punire peccata. peccata principalius sunt in corde quam in opere. Quomodo ergo iustè arguere posset peccata cordis, nisi corda videret? Et ideo sequitur, quòd dominus scit cogitationes hominum: quoniam vanæ sunt Gen. 8. Sensus & cogitatio hominis ad malum sunt proni. Si autem nouit vanas cogitationes: consequẽs est quòd & nouit bonas: quia bonum plus in se habet de ratione entitatis, & cognoscibilitatis quàm vanum. Et nota quòd quamuis omnia nuda sint, & aperta coram oculis Dei (vt dicitur Hebr. 4.) tamen in speciali multa dicitur scire & cognoscere, scilicet, nostrã ambitionem & superbiam: nostram fragilitatem & miseriã: nostram asperitatem & pœnitentiam: cordis iniquitatem & maliciam: iustorum humilitatem & innocentiam. nostram in aduersitate patientiam. Primò cognoscit nostram ambitionem & superbiam, sed à longè. Psal. 138. Quoniam excelsus dominus & humilia respicit: & alta à lõgè cognoscit: quia scilicet humilia respicit oculo misericordiæ. Si autem aliqui sint superbi non eum latent: sed à longè cognoscuntur ab eo: quia per gratiam non est cum illis. Nõ ergo hoc agit superbus vt minus perfectè ab eo cognoscatur: sed vt non sit cum illo à quo videtur. Et hoc est alta à longè cognoscit. Secundò scit fragilitatem nostram. Et hoc ipsum inclinat ad nobis compatiẽdum. Psal. 102. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est dominus timentibus se: quoniam ipse cognouit figmentum nostrum. Cognouit enim deus (vt ait glo.) figmentum nostrum, id est, infirmitatem nostram. Nouit enim quod fecit, quomodo dilapsum sit, quomodo reficiendum sit, quomodo adoptandũ sit, quomodo inhabitandum sit. Factura autem creatoris sumus: sed peccãdo repulsi ipsi nos finximus. Tertiò scit nostram in aduersis humilitatem & pœnitentiam: quam nobis inspirat, vt à peccatis surgamus. Et hoc est quod ait Psal. 138. Domine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam & resurrectionem meam. Vbi gl. Cognoscit dominus sessionem nostram & resurrectionem, quam ipse nobis donat. Sedent humiles in patientia: surgunt erecti in spem vitæ æternæ. Item sedẽt confitentes peccata sua: surgunt iustificati gratia sua. Dicam ergo Deo. Tu cognouisti sessionẽ meã, & resurrectionem meam: quia per tuam gratiam iustificatus surgo: & in spem vitæ æternæ erigor. Et hoc dicere Deo nihil aliud est, quàm eius dona cognoscendo sibi gratias agere. Quartò cognoscit iniquitatem cordis & maliciam: aliter enim illam iustè iudicare non posset. Psal. 43. Nonne deus requiret istã? ipse enim nouit abscondita cordis. Vnde Hiere. 17. Prauum est cor hominis & inscrutabile: & quis cognoscet illud? ego dominus scrutãs, &c. Quintò cognoscit iustorum puritatem: aliter enim iustè bona præmiare non posset. Ioã. 10. Ego cognosco oues meas. &c. Sextò cognoscit nostrã in aduersitate patientiam, vt scilicet ipsam remuneret. Psal. 1. Nouit dominus viam iustorum. Psal. 36. Nouit dominus viam immaculatorum: & hæreditas eorum in æternum erit.

Genes. 8.
Hebr. 4. Scit Deus multa & cognoscit.
Psal. 102.
Psal. 138.
Ioan. 17.
Psal. 43.
Hiere. 17.
Ioan. 10.
Psal. 1.
Psal. 36.

5619

Beatus homo quem tu erudieris domine: & de lege tua docueris eum.

Hic ostẽdit Deum bonorum præmiatorem. Et duo facit. quia primò ponit bonorum præmiationem. secundò malorum iudæorum punitionem. ibi, Quis consurget. Quantum ad primùm ostendit quòd Deus suis electis tria facit. primò ipsos illuminat interius. secundò ipsos humiliat exterius. ibi, Vt mitiges eum. tertiò ipsos fortificat solidius. ibi, Quia non repellet. Quantum ad primum sciẽdum quòd sicut beatitudo patriæ principalius cõsistit in clara dei visione: Hæc est vita æterna vt cognoscãt te. &c. Sic & beatitudo viæ est in ipsius cognitione per fidem quæ fit per eruditionem legis diuinæ. Ideo volens ostẽdere quòd Deus suos beatificat in patria, ostendit quòd primò hic ad sui cognitionem illuminat in via. Et hoc est quod ait, *Beatus homo quem tu erudieris domine.* &c. Quod ideo dicit, quia solus deus mentem interius illuminando docere potest. Homo enim docendo aures pulsat corporis. solus Deus illuminat mẽtem, vt ostẽsum fuit superius versic. 1155. 1274. Et nota quòd erudit nos deus multipliciter. Primò nos erudit per gratiæ inspirationem, vt pater filium, vt bonũ conferat. Vnde ad Titũ 1. Apparuit gratia dei omnibus hominibus erudiens nos, vt abnegãtes impietatem & secularia desideria sobriè, & iustè, & piè viuamus. &c. Deute. 8. Sicut erudit homo filiũ suum, sic dominus deus erudit te vt custodias mãdata eius. Secundò nos erudit per scripturæ cõsolationem sicut magister discipulum. Per scripturas enim nos erudit quid credendum, quid sciendum, quid fugiendum, quid sequẽdum. Omnis scriptura diuinitus inspirata vtilis est ad docẽdum, ad arguendum, & erudiendum in iusticia: vt perfectus sit homo ad omne bonum instructus. Vnde Osc. 7. Ego erudiui eos, & ipsi recesserunt à me. Et loquitur de eruditione facta per legem. Tertiò nos erudit per creaturarum contemplationem: sicut artifex erudit discipulum per imagines & opera suæ artis. Sic contemplando opera dei erudimur de dei prouidentia, bonitate & benignitate. Qui docet nos super iumenta terræ, & super volucres erudit nos. Quartò erudit nos per disciplinæ flagellationem: sicut dominus seruum quando ipsum rebellẽ reperit, erudit flagellis. Esa. 8. In forti manu eruditus me, ne irem in viã populi huius. Et Hiere. 31. Castigasti me domine, & eruditus sum quasi iuuẽculus indomitus. Et nota quòd ista dei eruditio valet ad multa: quia per suam gratiam nos erudit, primò ad peccata deuitandum: sicut bestia mansueta erudit catulos suos ad fugiẽda pericula, & animalia eis nociua. Vnde Iob 33. Erudiens nos instruit disciplina, vt auertat hominem ab his quæ fecit: & liberet eum à superbia. Secundò nos erudit ad mãdata custodienda. & hæc eruditio assimilatur animali quod docet catulos suos ad sequendum eius vestigia: vt aquila prouocans ad volandum pullos suos, & super eos volitans. Deut. 8. Dominus deus erudit te, vt custodias mãdata eius. Tertiò nos erudit ad æternam pœnam præcauẽdum. Et hæc similis est eruditioni principis erudientis commilitones suos, ne victi redigantur in seruitutem: sic nos deus erudit vt inferni periculum deuitemus. Semita viæ super eruditum, vt declinet ab inferno nouissimo. Quartò nos erudit ad vitam æternam appetendum. Et hæc similis est eruditioni boni mercatoris, qui erudit filium suum ad acquirẽdum ex paucis multa, ex minimis magna, ex vilibus precio sa. Eccles. 7. Eruditio sapientiam & vitam tribuit. Et quia omnis dicta eruditio est beatitudo viæ per quam peruenitur ad beatitudinẽ patriæ, ideo nũc ait psal. *Beatus homo quem tu erudieris domine, &c.*

Erudit nos deus multipliciter.
Ad Titum 1.
Deut. 8.
2. Tim. 3.
Osee 7.
Iob 35.
Esa. 8.
Hiere. 31.
Erudit nos deus ad multa.
Iob 33.
Deute. 8.
Prouer. 15.
Eccles. 7.

Vt mitiges eum à diebus malis: donec fodiatur peccatori fouea. 1620

Hic ostendit quòd Deus suos electos humiliat exterius. Vbi nota quòd mitis idem est quòd humilis & patiens. vnde mitigo, gas, idem est quòd aliquem humilem & mansuetum facere. Quemlibet ergo electum suum Deus ad hoc erudit, vt mitiget eum à diebus malis, id est, vt ipsum humilem & mansuetum faciat in diebus vitæ præsentis, qui dicuntur mali, quia aduersitatibus pleni. Vbi aduerte quòd quamdiu boni in aduersitatibus mitigantur, peccatori foditur fouea. Dum enim hic boni præmuntur aduersitatibus, mali prosperitatibus florent. Et sicut aduersitas bonorum eis coronam gloriæ parat, sic prosperitas malorũ fodit foueam illis.

Prosperitas malorum fouea est illis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illis,Et ideo dum boni aduersis humiliantur, prosperitatibus fouea foditur malis: quia coridie per prospera pergunt ad foueam mortis æternæ: vel continue superbiendo sibi mortis æternæ foueam parant. Vnde hic ait glo. Ad hoc domine erudis,& doces tuos,vt à diebus malis,quibus,scilicet, florent mali,& boni laborant,mitiges eum,vt scilicet patienter ferat quicquid contra ipsum agitur. Mitiges domine donec fodiatur fouea peccatori. Ipsa namque fœlicitas peccatorum siue malorum fouea est: quia dum florent,eleuantur per superbiam: & sicut magis se in altum eleuant, sic magis cadũt ab alto. Vnde alibi dicitur. Deiecisti eos dum alleuiarentur. Ideo enim malis parcit, vt fodiatur fouea ipsis. Per aspera ergo boni mitigantur: sed per prospera,fouea,scilicet, æternæ mortis malis paratur. Vel aliter, Vbi nota quòd fossa parata peccatori dicuntur vulnera Christi, quibus Christi corpus fuit fossum. Foderunt manus meas, & pedes meos. Quæ fossæ peccatori parantur, quamdiu durat vita præsens: quia stat Christus fossis apertis ad peccatores recipiendum. Sed post hanc vitam non parantur istæ fossæ peccatori, sed claudũtur: quia amplius non recipiuntur ad pœnitentiam. Totum ergo tempus præsens dicitur, donec fodiatur peccatori fouea. Et sic est sensus, quòd Deus per flagella & aduersitates erudit quẽlibet electũ. Ad quid? *vt mitiges eum a diebus malis*, id est, vt à diebus malis quibus aduersitatibus repletur, mitis & humilis efficiatur. Et si quæras quamdiu a diebus malis mitigabitur iustus: respondet solum donec fodiatur peccatori fouea, idest, quãdiu Christus in suis vulneribus paratus sit recipere peccatorem. Et sic hoc totum non est aliud dicere, nisi quod iusti mitigantur aduersitatibus quãdiu durat vita præsens.

Psalmus 72.

Fouea dicuntur Christi plagæ.

Psalmus 21.

1621 ## Quia non repellet Dominus plebem suam: & hæreditatem suam non derelinquet.

Aduersa iustos fortificãt.

Hic ostendit quod Deus suos fortificat solidius. Aduersa enim iustis immissa ipsos fortius Deo coniungit. Quanto autem quis magis vnitus est Deo, fortior est: & per consequens per aduersa iusti fortificantur. Vnde Grego. super illo verbo Iob 33. Tabescit caro illius: & ossa quæ tecta fuerant, nudabuntur. ait, Quid autem hoc loco carnis nomine, nisi ipsa delectatio carnis accipitur? Vel quid per ossa, nisi virtutes animæ designantur? Tabescit ergo caro, vt ossa nudentur: quia dum flagellis arguentibus carnalis delectatio extenuatur: ea quæ dudum quasi sub carne latuerant, virtutum fortia patefiunt. Nemo quippe quantum profecerit, nisi inter aduersa cognoscit. Cùm enim adsunt prospera: cerni virium documẽta non possunt. Inde alias scriptum est, In die mandauit dominus misericordiam suam: & nocte canticum eius. Quia videlicet vnusquisque superni doni gratiam in tranquillitate quietis percipit: sed quantum perceperit in aduersitate perturbationis ostendit. Tabescat ergo caro, vt nudentur ossa. Feriamur paternis correctionibus, vt quantum proficimus agnoscamus. Flagellis enim domini pinguedo carnalis delectationis atteritur: sed virtutum nostrarum ossa patefiunt. Cæsis namque apostolis denunciatum est illis ne vltra loquerentur in nomine Iesu: sed magna exultatione gauisi sunt, quia digni positi sunt pro nomine eius contumeliam pati: suisque aduersariis cum fiducia respondere unt, Obedire oportet Deo magis quam hominibus. Ecce inter aduersa validius fidei robur enituit. Ecce concisa est integritas carnium: sed putefacta sunt ossa virtutum. &c. Ex quibus sequitur quòd aduersa nõ sunt signum reprobationis, sed electionis & prædestinationis. Et hoc intendit hic Psal. dicens. *Quia non repellet dominus plebem suam.* q. d. dictum est quòd bonos erudit per flagella: sed nunquid flagellando ipsos aduersis repellit eos? respondet quòd per flagella non repellet dominus plebem suam, & hæreditate suam non derelinquet: immo dum magis flagellat illos, magis associat. Cum ipso sum in tribulatione. &c. Qualiter autem Deus aliquos repellit, & qualiter non: vide supra versi. 705. 718. Et quomodo Deus derelinquit non bonos sed malos, versi. 630. 1149. Item quomodo fideles sunt hæreditas Dei versi. 178. 410. 975. 1366. Si autem quæratur quamdiu hoc durabit, scilicet, quòd Deus per aduersa custodiet suos electos, Respondet,

Actus 5.

Psalmus 90.

1622 ## Quoadusque iusticia conuertatur in iudicium: & qui iuxta illam? omnes qui recto sunt corde.

Idest tamdiu hic boni aduersis premuntur, quousque iusticia in iudicium conuertatur. Pro cuius intellectu sciendum quòd iusticia in nobis significat habitum mentis qui stat etiam sine aliquo actu exteriori: sicut sapiẽtia, sicut misericordia & huiusmodi. Sed iudiciũ dicit actu exercitum ab ipsa iusticia, vel ab homine iusto. vnde quis dicitur iustus a iusticia etiam cum dormit: sed iudicium dicitur cum actu iudicat. Iusticia ergo conuertitur in iudicium, quando quis iustus intus habens iusticiam, actum iustitiæ exercet exterius, recte iudicando. A simili ergo iusticia Dei conuertetur in iudiciũm, quando per suam sibi essentialem iusticiam iudicabit in vltimo iudicio bonos & malos iuste. Et sic iudicium dicitur executio ipsius iustitiæ. Verum quia iudicium illud erit valde tremebundum: quia dies illa dies calamitatis & miseriæ. Statim quærit psal. dicens. *Et qui iuxta illam*, scilicet, iusticiam diuinam tunc stare poterunt sine terrore: Et statim sibiipsi respondet, dicens, *Omnes qui recto sunt corde*. q. d. & si dies illa malis sit formidabilis, bonis autem & rectis corde delectabilis erit. Vel aliter, Vbi sciendum quòd quandoque iusticia accipitur pro hominibus iustis: sicut sapiẽtia pro hominibus sapientibus. Et sic tũc iusticia cõuertetur in iudiciũ, quãdo iusti cum Christo venient ad iudicandum. Et ad istum intellectum exponit istum passum Greg. dicens, Abstulisse à iustis oculos suos dominus fortasse creditur: quia iniustorum crudelitatibus hic sine vindicta lacerantur: sed famulos suos tunc magis respicit, cum iniuste eos nequitia persequentis affligit. Videns enim quid hic humiliter tolerant: iam præuidet quem illic misericorditer recompenset. Non ergo aufert à iusto oculos suos. Ecce iste humiliter ingemiscit: ille superbit, & nequiter floret. Iste cor conuertit ad Deum: ille se de gloria iniquitatis extollit. Horum ergo quis diuinis obtutibus lõgè est: an qui iniusticiam pertulit, an qui eam patientibus irrogauit? qui supernam gratiam inter mæroris tenebras tenuit: an qui inter exteriora gaudia lumen iusticiæ intus amisit?

Iusticia quomodo conuertatur in iudicium.

Greg. 26. moral. c. 25.

Et

Et infrà, De iustis autem dicitur, Reges in solio collocat. Sem etipsos enim iusti regendo ad tempus sunt fatigati: sed etiam in regno regenerationis internæ solio imperpetuum collocantur. Et eò illic accipiunt alios dignè iudicare, quo hic nesciunt nequiter sibimetipsis parcere. Hinc enim alias dicitur, Donec iusticia conuertatur in iudicium.

2. Corin. 5. Paulus de se suisque consortibus dicit, Vt nos efficeremur iusticia Dei in ipso. Iusticia ergo in iudicium conuertitur: quia hi qui nunc iustè ac irreprehensibiliter viuunt, tunc iudicandi alios potestatem accipient. &c. Sed ne dubitetis qui sint illi iusti, qui conuertentur in iudicium, statim psal. de hoc proponit quæstionem dicens, *Et qui iuxta illam.* scilicet, qui stabunt iuxta illam increatam sapientiam ad iudicandum: Et respondet, dicens, *Omnes qui recto sunt corde.* scilicet, omnes qui hoc volunt quod Deus vult. Qui voluntatem suam tortuosam diuinæ voluntati subiiciunt, & ad regulam diuinę voluntatis dirigunt. Recti sunt corde. vt puta voluntatem humanam vel naturalem quæ fugit aduersa, quæ mortem abhorret, per voluntatem rationis Deo subiiciunt, exemplo Christi dicentis, Pater transeat à me calix iste. Hæc est voluntas naturalis quam voluntas rationalis subiicit diuinæ voluntati dicens, Non sicut ego volo, sed sicut tu. vt ait glo.

1623 ## Quis consurget mihi aduersus malignantes: aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?

Hic ostendit diuinam prouidentiam regere ista inferiora per punitionem Iudæorum. Vbi notandum, quòd quamuis multoties populus Iudæorum in deserto contra Deum peccauerit, & à Deo multoties fuerit punitus: de duabus tamen solum punitionibus hic facit mentionem, scilicet, de punitione facta, pro peccato adorationis vituli: & de punitione pro rebellione qua populus voluit in Ægyptum reuerti. Primò ergo agit de prima. secundò de secunda. ibi, Nunquid adhæret. Prima pars diuiditur in partes quatuor. quia ponit primò punitionis mandatum. secundò puniẽtis periculum. ibi, Nisi quia dominus. tertiò Dei datum adiutorium. ibi, Si dicebam. quartò cõsolationis largum beneficium. ibi, Secundum multitudinem. Quantum ad primum sciendum quòd dum Moyses cum Deo staret in monte ad accipiendum legem; populus vidẽs quòd moram faceret Moyses ad redeundum, compulerunt Aaron vt sibi faceret idolum, quòd colerent. qui fecit vitulum aureum quẽ populus adorauit dicens, Isti sunt dij tui Israel qui te eduxerũt de terra Ægypti. Quo facto Moyses præcepto domini descendit ad populum, vt punitionem faceret de peccato dictæ idololatriæ: vnde statim vt descendit, præcepit bonis qui non idololatrauerant. Iungatur mihi, & ponat vnusquisque gladium suum super fœmur suum, & occidat vnusquisque fratrem & amicum, & proximum suum, scilicet, qui fuerit causa dictæ idololatriæ. Et occisi sunt illa die vigintitria milia. Hoc ergo præceptum diuinæ punitionis quod Moyses fecit, dicẽs, Si quis est Dei, iungatur mihi &c. hic aliis verbis psal. ponit dicens. *Quis consurget mihi aduersus malignantes?* id est, aduersus concitantes populum ad fabricãdum idolum? Fuerunt enim ibi aliqui ad hoc inducentes populum: & isti fuerunt peiores, quos vocat malignãtes. *Aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?* id est, aduersus illos qui ab aliis inducti vitulum adorauerunt. Vel ista possunt esse verba, qui à diabolo tentatus ipsum superauit: qui à Iudæis aduersis percussus seruauit patientiam. Et in istis imitatores, dicunt, *Quis consurget mihi aduersus malignantes?* id est, quis stabit mecum aduersus malignantes dæmones eorum tentationes superando? *Aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatem?* scilicet, aduersus Iudæos, mundi aduersa patientur tolerando. Vel possunt esse verba cuiuslibet iusti tentati à dæmonibus, & aduersitatibus pressi Dei inuocantis auxilium dicens, *Quis consurget mihi.* id est, pro me. *aduersus malignantes.* id est, dæmones tentantes. *Aut quis stabit mecum in acie patiens?* Quia ille vincit qui sustinet: perdit ille qui ferit. Quis dico stabit, scilicet, patienter aduersus operantes iniquitatem? Quis? quasi dicat: nullus nisi dominus.

Idololatriæ Iudæorum punitio.

1624 ## Nisi quia dominus adiuuit me: paulo minus habitasset in inferno anima mea.

Hic ostenditur ipsius Moysi dictum peccatum punientis periculum. Populus enim hebræorum multoties insurrexit contra Moysen, volens ipsum interficere. Vnde ipse ait, Adhuc paululum, & lapidabunt me. Similiter & contra Aaron. Vnde ipse Aaron timore mortis compulsus, fecit eis vitulum aureum. Cui autem dubium quòd libentius occidissent Moysen, qui pro illo vitulo adorato viginti tria milia hominum vna die occidit: qui & post vitulum cõfregit, & redegit in puluerem: nisi ipsum Deus speciali adiutorio protexisset, ab illis fuisset occisus. Et hoc est quod ait, *Nisi quia dominus adiuuit me. &c. habitasset in inferno anima mea.* Hic infernus accipitur pro sepulchro quia inferius foditur. Et est sensus, Nisi dominus sua gratia me iuuisset fuissem ab illis mortuus, & in sepulchro positus. Vel si infernus accipitur proprie, scilicet, pro loco inferiori ad quem descendit anima Christi post mortẽ, tunc est sensus. Nisi dominus adiuuisset me, fuissem mortuus: & sic anima descendisset ad infernum, & ibidem habitasset. Quia ante Christum anima cuiuslibet quantumcumque iusti ad infernum post mortem descendebat, & ibidem habitabat quousque Christus ibi descendens illas extraxit. Vel possunt hæc esse verba Christi, cuius anima descendit post mortem ad infernum: sed ibi non habitauit, quia adiutorio domini statim resuscitatus fuit. Et ideo adiutorium qui surrexit patri attribuens ait, *Nisi quia dominus adiuuit me. &c.* Sic enim alibi patri dicebat psal. 85. Eripuisti animã meam ex inferno inferiori. Vel possunt esse verba cuiuslibet iusti qui tentationibus dęmonũ, & aduersitatibus mundi resistere non posset quin in peccatum caderet: nisi per diuinam gratiã adiuuaretur. vt ostendit Greg. Et hoc est quod ait Apostolis: Fidelis Deus qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentũ, vt possitis sustinere.

Infernus pro sepulchro.

Psalmus 85.

Gregor. 3. moral. cap. 2

1 Corin. 10.

1625 ## Si dicebam, motus est pes meus: misericordia tua domine adiuuabat me.

Hic ostendit Moyses à Deo sibi datum adiutoriũ. Vbi sciendum, quòd facto vitulo statim Deus præcepit Moysi, vt descenderet, reuelãs sibi peccatum idololatriæ populi, dicens sibi, Descende: peccauit

cauit enim populus tuus quem eduxisti de terra Ægypti. Et ad præceptum domini Moyses statim incæpit descendere. Exo.17. Et dum descenderet, cæpit cogitare quòd populus ille duræ ceruicis erat: & quòd ante voluerat ipsum interficere. vnde incepit timere ne occideretur ab eis. Sed statim Deus adfuit sibi, ne timeret: sibi reuelans quòd ipsum illæsum sua misericordia conseruaret. Et hoc est quod hic dicit, *Si dicebam motus est pes meus.* id est, iã incæpi descendere ad populum duræ ceruicis, à quo timeo occidi, statim misericordia tua adiuuabat me: quia scilicet statim mihi promisisti tua misericordia me iuuare. Vel ista possunt esse verba Christi dicentis, *Si dicebam motus est pes meus.* Vbi sciendum quòd pedes Christi dicuntur ipsi apostoli & prædicatores qui ipsum Christum portãt per mũdum eius fidem prædicando. vide supra vers. 768.1072. *Pedes Christi Apostoli & prædicatores.* B

Isti autem Christi pedes fuerunt moti, quando in Christi passione fidem perdiderunt. Petrus negauit, & omnes ipso relicto fugerũt, frãgentes Christo fidem promissam. Sed pedes motos statim misericordia dei adiuuit ipsos per pœnitentiam ad fidem reducendo. Et sic accipitur hic singulare pro plurali, id est, pes pro pedes. Vel possunt esse verba iusti tentationibus, vel aduersis pressus: qui cadere per consensum vel impatientiam timet: sed ne cadat à dei adiuuatur misericordia dum ipsum inuocat. Ne ergo pereas, inuoca deum, dicens, Domine pereo: & statim manum misericordiæ porrigit: sicut dominus porrexit manum Petro dicens, Modicæ fidei quare dubitasti? Quod ergo hic dicitur, Motus est pes meus. ibi dicitur, Domine pereo. Quod hic dicitur, Misericordia tua adiuuabat me. ibi dicitur, Porrexit Iesus manum. Pericula autem dulciorem faciunt liberationem. vt ait glo. *Adiuuat nos misericordia Dei.* *Mat.14.* C

1626 **Secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo; consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.**

Hic ponitur beneficium abundantis consolationis. Moyses enim multiplicem dolorem habuit. Et propter peccatum populi quem vidit idololatrasse, vnde & tactus dolore tabulas testamenti, quas deus sibi dederat, proiecit ad terram, & fregit: quo facto etiã doluit. Doluit etiã quia vidit deum commotum contra populum: vnde sibi dominus dixit, Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos, & deleam eos. *Exo.32.* Et tamen cõtra omnes istos dolores cõsolationem diuinam recepit: quia post ipsius multas præces dominus populo peccatum idololatriæ dimisit: quia scilicet hi qui remanserãt, pœnituerunt: & alias tabulas nouas Moysi dedit, & placatus populo fuit. Vnde bene dicere potest, *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo; consolationes tuæ lætificauerunt. &c.* quia scilicet omnẽ causam doloris extinxit. Vel possunt esse verba Christi, qui secũdum dolores quos in passione sustinuit fuit multiplicatio gloriæ resurrectionis. Quia secundum quòd acerbius fuit passus præ cæteris, sic præ cæteris glorioſior resurrexit. Et si dicas cõtra: quia textus loquitur de doloribus cordis non carnis: quia dicit secũdum multitudinem dolorum meorum in corde meo, non dicit in carne. Respondetur quòd omnis dolor carnis principalius est animæ quam carnis: quia (vt dicit magister li.3.di.15.) caro non dolet, sed anima per carnem. Vel possunt esse verba iusti hominis afflicti, & aduersitatibus pressi. Quia quanto maiora pro Christo sustinet, tanto sibi præmia maiora debentur, imo etiã consolationes dolores excedunt: quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Et hoc est quod dicit Apostolus. Sicut abũdant passiones Christi in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Passiones dicit Christi, id est, quas patimur propter Christum, vel ad similitudinem Christi. Et attende etiam quòd cõsolatio data per Christum, excedit dolores habitos pro ipso. vt ostendit Grego. super illo verbo Iob. 42. Addidit dominus omnia quæ fuerant Iob duplicia. Vbi istũ textum inducit dicens, Cuncta quæ amiserat Iob, duplicia recepit: quia per pietatem benigni iudicis tentationis nostræ dispendium vincunt suffragia consolationum. Minus enim tentat probatio, quã remuneratio cõsolatur: vt ex remunerationis præmio leue fuisse omne quod sustinuit, agnoscat: qui ex percussionis põdere se aliquid tolerasse iudicabat. Vnde afflictæ Iudææ dicitur. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te. Aliquando verò meta afflictionis disponitur mensura consolationis. Vnde alias scriptum est. *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerunt animam meam.* In ea enim mensura consolatum se in qua afflictus fuerat iudicauit: qui lætificatum se secũdum multitudinem dolorum clamat. *Consolatio datur quãdoque, sed mẽsurã dolorus quando: vltra.2.Cor.1.* *Gre.35.mor. ca.8.*

1627 **Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis: qui fingis laborem in præcepto.**

Hic agitur de secunda notabili punitione Iudæorum: ex qua ostenditur quòd diuina prouidentia se extendit ad regimen & curam actuum humanorum. Pro cuius euidentia sciendum quòd ista punitio fuit pro rebellione populi: quando scilicet territi ad verba exploratorum dicebant, Nequaquam ad hunc populum valemus ascendere, quia fortior nobis est. detraxeruntque terræ quam inspexerant, apud filios Israel, dicẽtes, Terra quam lustrauimus, deuorat habitatores suos. populus quem aspeximus, proceræ staturæ est. Ibi vidimus monstra quædam filiorum Enac, de genere gigantheo: quibus comparati quasi locustæ videbamur. Ad hæc verba territus populus non sperans se terram promissionis posse obtinere: murmurauerunt contra Moysem, & voluerunt in Ægyptum reuerti dicentes, Constituamus nobis ducem, & reuertamur in Ægyptum. Et propter istud peccatum data fuit notabilis sententia contra populum, scilicet, quòd nullus illorum qui numerati fuerant in exitu de Ægypto, scilicet, à viginti annis & supra, numero 603550. intraret terrã promissionis: sed omnes in deserto morerentur præter Iosue & Caleb. qui populum confortabant ad obtinẽdam terram promissionis. Vnde & illi exploratores qui terruerũt populum morte repentina mortui fuerunt. De ista ergo punitione hic agitur. Et circa istam punitionem quatuor facit: quia ponitur primò contra populum Dei indignatio. secundò populi contra Moysem persecutio. ibi, Captabũt. tertiò pro Moyse diuina protectio. ibi, Et factus. quarto populi punitio. ibi, Et tedet. Quantum ad primum (vt visum est) populus territus verbis exploratorum credidit, quòd præceptum Dei quo iusserat ad terram *Nu.13.* *Num.14.*

promissionis possidendam pergere, tantæ esset difficultatis, quòd illud nõ posset implere: magis credentes exploratoribus suis quàm deo: & in præcepto fingebant (sed falsò) laborem. Et sic erant sedes iniquitatis: quia sicut anima iusti est sedes dei: sic populus contradicẽs deo est sedes iniquitatis: contra quos procedit indignatio dei. Et hoc est quod ait Deo. *Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis*, id est, nunquid tibi placent tibi contradicentes, qui sunt sedes iniquitatis? quasi dicat, nõ. quia non habitabit iuxta te malignus: neque permanebunt iniusti ante oculos tuos. Sed si populus. Et quis est sedes iniquitatis: Respondet, *Tu qui fingis laborẽ in præcepto*, vt dictũ est. Vel aliter. Vbi notandũ quòd multi vidẽtes q̃ deus flagellat hic suos, & reprobos exaltat prosperitatibus: refutãt adhærere deo, ne & ipsi flagellis corrigantur ab eo. Et isti sunt sedes iniquitatis, qui plus diligũt gloriã mundi, quam gloriã dei: plus prospera carnis, quam mentis. Videntes ergo quòd deus præcipit hic affligi, lugere, continere, abstinere, quæ sunt laboriosa: ideo ne laborent, adhærere deo nolunt. Vnde glo. *Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis?* idest nullus iniquus sedet tecum: nullus adhæret tibi. Quæ est causa? *Quia tu fingis laborem in præcepto*, id est, das præcepta carni laboriosa. Nam præceptum eius continet. Beati qui lugẽt, beati qui esuriũt, Beati qui percutiõẽ patiuntur. *Sedes iniquitatis sunt omnes iniqui.* *Labor in præcepto Dei fingitur.* A B

Captabunt in animam iusti: & sanguinem innocentem condemnabunt.

Hic ponitur contra Moysem populi persecutio: cum populus territus verbis nunciorum vellet in Ægyptum redire: Moyses & Aaron proni corruerũt in terram rogantes deum pro populo. At vero Iosue & Caleb confortabant populum dicentes, Terrã quam vidimus valde bona est: nolite rebelles esse contra dominum: recessit ab illis, scilicet, Chananeis, omne præsidium. vnde possumus omnem illum populum sicut panẽ deuorare: & consimilia dicentes, confortantes populum vt eos animarent ad terram promissionis obtinendam. Et tũc omnis multitudo voluit Moysem, & istos lapidare, scilicet, dicẽtes illos dignos morte: quia eduxerant populum de Ægypto, promittentes terram quam obtinere non possent. Et hoc est quod ait, *Captabunt*, id est, captaueruut in animam iusti, scilicet, Moysi principaliter, & consequẽter aliorum, volentes eos occidere. *Et sanguinem innocentem condemnabunt*, id est, condẽnauerunt. Et attende quòd dicit, captabunt. Nam capto, captas, est frequentatiuum à capio, pis. quod idem est quod frequenter capere. Isti autem frequenter & sæpe voluerunt captare animam iusti, scilicet, Moysi: quia sæpius ipsum occidere voluerũt. Vel hoc intelligitur prophetice dictum de Christo: quia Iudæi sæpius animam Christi capere voluerunt, & ipsum occidere. Finaliter tamen sanguinem istius iusti condemnauerunt: vt puta quando Pilatus dixit eis postulantibus Christi mortem: Innocẽs ego sum à sanguine iusti huius. Ipsi autem responderunt dicentes, Sanguis eius super nos & super filios nostros. Vel potest intelligi de sanctis martyribus, quos Iudæi sæpe captauerũt, ipsorum iustum sanguinem condẽnantes. De quibus ipsis dicit Christus. Ecce ego mitto ad vos prophetas, &c. & ex illis occideris & flagellabitis, &c. vt veniat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est. &c. Et hic nota quòd condemnatio aliqua vel alicuius dicitur iniusta tripli- *Captare, id est sæpe capere* *Num.14.* *Mat.27.* *Mat.23.* *Condemnatio tripliciter dicitur iniusta sententia.* C D E

citer. quibus omnibus modis condemnatio Christi sanguinis & suorum martyrum fuit iniusta. Primò condemnatio est iniusta ratione innocentiæ condemnati: sicut quando innocens tãquam reus condemnatur. Sapien. 12. Ipsum quoque qui non debet puniri, condemnas. Isto modo Christi sanguinis condemnatio fuit iniusta: quia innocens & absque peccato. quod clarè apparet omnium inimicorum suorum testimonio. Testimonium enim illud maximè est credibile, quod pro aliquo datur ab inimico suo. vt ostendit Grego. 5. moral. cap. 4. omnes autem inimici Christi testimonium dederunt suæ condemnationis iniustæ. Audi Iudam de ipso dicentem, Peccaui tradẽs sanguinem iustum. Audi Pilatum qui cum condemnauit ad mortem dicentem, Innocens ego sum à sanguine iusti huius. Audi Centurionem, qui eum conduxit ad crucem, dicẽtem, Verè hic homo iustus erat. Et tamen his non obstantibus ad mortem fuit cõdemnatus. Mar. 14. Tũc summus põtifex ait, Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum reum esse mortis. Secundò condemnatio dicitur iniusta ratione ordinis iuris prætermissi: quia nullus condemnari debet nisi iuridicè reus fuerit comprobatus. Vnde dicitur Nume. 35. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Et isto modo Christi condemnatio iniusta fuit. Quamuis enim multi falsi testes contra ipsum deponerent, tamen (vt dicitur Marci 14.) conuenientia non erant testimonia eorum. Et tamen hoc non obstante ad mortem fuit condemnatus. sicut de seipso ipse prædixerat. Filius hominis tradetur principibus sacerdotum, & scribis, & condẽnabũt eum morte. Tertiò condemnatio dicitur iniusta ratione liuoris, vel vindictæ: quando quis scilicet alterum condemnat non zelo iustitiæ sed liuore vindictæ, Sicut illi duo senes presbyteri volentes de Susanna vindicari, quia non consenserat eis, ipsam accusantes condemnauerũt ad mortem: vt habetur Dan. 13. Sic & Christi condemnatio fuit iniusta, quia ex inuidia à scribis & pharisæis fuit cõdemnatus ad mortem: quia vt dicitur Mat. 27. Sciebat enim Pilatus quòd per inuidiam tradidissent eum. Quæ omnia de Christo præuidens Psal. dicit, *Captabunt in animam iusti: & sanguinem innocentem condemnabunt.* *Sap.12.* *Gregorius.* *Christus iniustè fuit condemnatus.* *Mat.27.* *Lucæ 23.* *Mar.14.* *Num.35.* *Mat.14.* *Mat.20.* *Dan.13.* *Mat.27.* D

1629 **Et factus est mihi dominus in refugium: & deus meus in adiutorium spei meæ.**

Hic ponitur diuina protectio, qua Moyses cum suis à dictis persecutoribus fuit liberatus. Vt enim habetur Nume. 14. cum omnis multitudo clamaret cõtra Moysem, & prædictos, scilicet cõfortantes populum, & vellent eos lapidare: apparuit gloria super tectum fœderis, videntibus cunctis filij Israel. Et sic populus non fuit ausus facere quod disposuit: quia tectum fœderis sub quo erat Moyses cum suis, à gloria domini fuit opertum nube dẽsissima, & igne coruscante: sicut quando loquebatur cum Moyse in monte Sinai dans sibi legem. Et isto modo Moyses fuit protectus à deo. Et hoc est quod hic ait Moyses, *Et factus est mihi Dominus in refugium. &c.* Vel de Christo possunt legi: qui in persecutionibus Iudæorum positus, qui ipsum, id est, nomen eius, & fidem totaliter conabantur interficere, à deo fuit per suam resurrectionẽ protectus: *Num.14.* *Refugium Moysi fuit dominæ, qualiter.* E

& sic Deus fuit refugiũ sibi factus: & inde amplius A in suo nomine & fide fuit exaltatus. Vnde Christus
Psalmus 30. dixit, Esto mihi in deum protectorẽ, & in domum refugij, vt saluum me facias. Vel potest legi de viro iusto aduersitatibus presso: cui Deus sit refugium sibi dando patiẽtiam ne deficiat: sibi pro certamine promittens coronam, vt non in mundo, sed solùm in Deo spem ponat. Ideo enim quis pungitur dolore vt remedium quærat. Qualiter autem refugium nostrum sit Christus vide ver. 438. 755. 655. Dicitur autem quòd Deus factus est refugium: non quòd ipse deus aliquo modo sit factus, sicut dicimus, verbum caro factum est. non tamen sequitur, ergo verbum est factũ neque mutatum: sed solùm quòd factum est vt aliquid vnitum sit verbo quod
Factus dicitur Deus refugium, & quo modo. ante non erat vnitum. Sic Deus dicitur factus re- B fugium, quia actione dei factum est, vt Moyses visibiliter à deo protegeretur, qui sic ante non protegebatur: & alicui esset refugium, cui antè non erat.

1630 **Et reddet illis iniquitatem ipsorum: & in malicia eorũ disperdet eos: disperdet illos dominus Deus noster.**

Hic vltimò ponitur ipsorum Iudæorum punitio. Nam omnes illi exploratores qui missi fuerant ad explorandam terram promissionis, qui reuersi falsè retulerunt populo, quòd terra illa erat
Num.13. sterilis, deuorabat habitatores suos: & quòd erat eis impossibile illam terram obtinere propter fortitudinem habitantium ibi. Et sic verbis falsis terruerunt populum, vt reuerti vellet in Aegyptum. Omnes inquam isti propter suam iniquitatem tũc à deo in conspectu aliorũ fuerunt percussi, & mortui sunt repente. Et quantum ad istos dicit, *Et reddet*, id est, reddidit, *illis iniquitatem ipsorum*: quia sicut iniquè & falsè informauerant populũ: ita morte condigna corã populo mortui sunt. Aliorũ vero punitio fuit, quòd omnes qui exierunt de Ægypto à viginti annis supra, morerẽtur in deserto: sic quod nullus eorum intraret terrã promissionis, exceptis duobus ex illis exploratoribus, scilicet, Iosue & Caleb, qui veritatẽ referẽtes populo ipsum confortabant ad possidendã terram promissionis. Vnde illis dixit dominus, Viuo ego, ait dominus, in solitudi-
Num.14. ne hac iacebunt cadauera vestra omnes qui nu- D merati estis à viginti annis & suprà: & murmurastis cõtra me: non intrabitis terram supra quam seuaui manum meam, vt habitare vos facerem in ea præter Caleb & Iosue, &c. Et sic omnes isti perdesertum fuerunt hincinde dispersi, & mortui. Et quantũ ad hoc dicit, *Et in malitia eorum disperdet eos. &c.* Disperdo, dis, componitur ex dis, & perdo. Et est disperdere, idem quòd diuersis modis perdere: quia illi diuersis modis perditi, & mortui fuerunt per desertum. Vel potest intelligi de punitione Iudæorum propter persecutionem factam Christo. Quibus reddita fuit iniquitas illorum: quando per Romanos principes Titum & Vespasianum fuerunt trucidati, captiuati, venundati, & per totum orbem vagabundi dispersi. Vel hoc potest intelligi E de punitione tẽporali, qua disperguntur per mundum, & de æternali qua damnantur in perpetuum. Punitio æterna notatur cum dicitur, *Et reddet illis iniquitatem*. sed punitio temporalis, cum dicitur, *Et in malitia eorum disperdet illos*. Et nota quòd malitia merito disperditur homo, id est, diuersis modis perditur: quia in anima & corpore. Nam ipsa malitia est
rectæ rationis peruersiua, Humanæ conuersationis turbatiua, Proprij actoris punitiua. Primũ patet, quoniam malitia corrumpit æstimationem rectam de rebus eligendis: sicut dicit philosophus 7. Ethi. Et hinc est quòd malitiosi quamuis sint in nonnullis prudentes, tantum sæpè decipiuntur: *Sap.2.* quia malitia ipsorum rationem corrumpit. Sap. 2. *Chrysost.* Excæcauit illos malitia eorum. Vnde Chrysosto. super Matthæum ostendit quomodo malitia Herodis ipsum fecit stultum: quando scilicet quærebat puerum ad perdendum eum: dicens sic, Aut enim Herodes scripturæ credidit; aut non. Si non credidit, vt quid interrogat scripturas, quas reputat vaniloquas? Si credidit æstimans prophetiam esse immobilem: quomodo ergo sperabat regem illum posse interficere: quem futurum esse dicebãt *Chrysost.* scripturæ? Nam si prophetiæ credidit, clarum est ipsum ad impossibilia conari. Si non credidit, quare ergo dubitauit, vel timuit, vel puero insidiatus fuit? Et respondet Chrysosto. Anima sub malignitate capta stultior cunctis efficitur. Tale quippe est venenum malitiæ vt à nullo plerumque impulsus præcipitetur: & sæpè absque effectu operum erumnosa & impossibilia conatur efficere. Et nota quòd malitia in vtroque sexu multum est periculosa, sed magis in fœmina. Vnde Eccl. 25. Breuis est omnis malitia super malitiam mulieris. Vnde ibidem malitiam mulieris compa- *Eccl.5.2. Malicia mulieris malitia.* rat sapiens tribus animalibus venenosis. Primò comparat eam colubro venenoso, dicens, Non est C caput nequius super caput colubri: & non est ira super iram mulieris. Comparatur enim malitia mulieris colubro: primò quia coluber dicitur quasi colens vmbram: & mulier plus diligit te- *Nota.* nebram quam lucem. Secundò quia coluber totum venenum habet in capite: & mulier principaliter venenum suum portat in capite: quod principalius ornat, vt oculos intuentium valeat immutare. Tertiò quia coluber totum venenum suum colligit inter fauces, vt per os illud effundat: ita mulier mala totam malitiã per fauces & os effundit contendendo & detrahendo. Quartò quia coluber sibilat vt noceat. Sic & mala mulier cantando & adulãdo mirabiliter fallit multos. Vnde Hu- *Hugo.* go de singularitate clericorum, dicit, Venenosius super cuncta quæ fallunt, est mulier: quia tolerabilius est audire basiliscum sibilantem, quam mulierem cantantem. Secundò comparat eam leoni, dicens. Non est ira super iram leonis: & nõ est ira super iram mulieris. Quod ideo dicit, quia sicut leo iratus non potest placari: sic nec mulier. Item quia sicut ossa leonis adinuicem collisa generãt ignem: sic mulierum verba ignem incẽdunt luxuriæ. Item quia sicut leo cauda vestigia sua tegit: ita & mulier crimina sua excusationibus operit. Ideo dicitur Eccle. 42. In medio mulierum noli commorari. De *Eccl.42.* vestimẽtis enim procedit tinea: & muliere nequius nihil. Ad literam enim prima iniquitas viri à muliere processit. Tertiò comparat eã draconi: primò quia draco incedit crista tus: & mulieres cristã gerunt in capite varijs ornatæ monilibus. Secundò principaliter malitia est humanæ conuersationis turbatiua. Malitia enim nunquam cessat machinari malum sub specie sanctitatis & iustitiæ. Vnde *Hugo.* Hugo lib. 1. de anima, sibiipsi loquens dicit: Maligna cogitatio vsquequo illam tolero? Consentire enim apparebo, si illam non corripio: consentiẽs autem Deũ offendo. Corripiã ergo me, ne Deum offen

offendam: sed pro Dei iniuria totum faciam: immo A me sibi restituam sicut proximum. Si enim me corrigere & castigare voluero, & hoc non est nocere: sed velle prodesse. Et nota quod malitia habet cur-
Bernard. rum suum, sicut dicet Bernardus super Cantica, quatuor rotas habentem: quæ sunt, sæuitia, impatiẽtia, audacia, & impudentia. Valde velox est currus iste ad effundendum sanguinem. quia nec innocentia aut patientia retardatur: nec timore refrenatur, nec prudentia inhibetur. Trahitur à duobus pernicios equis, & ad omnem perniciem paratissimis, scilicet à terrena potẽtia, & à seculi pompa. Porrò præsidentes his duobus equis duo auri-
Ecclesiast.9. gæ sunt, scilicet, timor & liuor. timor pompam, liuor seculi potẽtiam auget. Eccl. 9. Corda filiorum hominum implentur malitia, & contemptu in vi- B ta sua: & post hoc ad inferos descendunt. Tertio principaliter malitia est in proprium auctorem reflexiua: quia venenum malitiæ est peius quam venenum serpentis. Sic enim homini mortiferum est: cùm sit alterius vita: sicut sunt aliqua animalia quę comedunt serpentes & ranas. Sed venenum malitiæ primo nocet habenti: quia malitia ipsa maximam partem sui veneni bibit. Illud venenum serpentes in alienã perniciẽm proferunt: hæc in suam.
Gregor. Vnde Grego. 12. mor. cap. 19. dicit, quod mẽs prauа est in laboribus semper: quia aut molitur mala quæ inferat, vel metuit ne sibi inferantur ab aliis. Et quicquid suo proximo cogitat: hoc contra se à proximis excogitari formidat. Ideo dicitur Hiere.
Hier.2. Hier.4. 2. Arguet te malitia tua. Ideo Hiere. 4. consulitur. C Laua à malitia cor tuum. Quibus consideratis: quid mirum si de malitiosis psal. dicit, quod in malitia sua disperdet eos: disperdet illos dominus Deus noster.

PSALMVS XCIIII.

1631 VEnite exultemus domino, iubilemus Deo salutari nostro.

Hic Psalmus habet istum titulum, Laus cantici ipsi Dauid: Quamuis secundum Hebræos nullus præmittatur titulus. De materia psalmi dicunt Hebræi quòd istum psalmum fecit Moyses circa D finem vitæ suæ: quando iam mortui erant in deserto omnes qui exierant de Aegypto, à viginti annis & suprà, præter Iosue & Caleb: vt habetur Nume.
Num.14. 14. Vnde in isto psalmo Moyses vult inducere filios illorum mortuorum, quibus promiserat dominus quòd ingredirentur terram promissionis loco patrum suorum: vult inquam illos inducere ad Dei laudem, & obedientiam: ne ex rebellione contra Deum Deus irascatur contra illos, & moriantur in deserto antequam intrent terram promissionis: sicut accidit patribus ipsorum. Et litera psalmi satis ad istud propositum videtur applicabilis. Sed Paulus apostolus tractans magnam par-
Heb.3.& 4. tem istius psalmi ad Hebræ. 3. & 4. dicit istum Psalmum fuisse factum à Dauid, dicens, Quoniam su- E pereest quosdam introire in illam requiẽ: & hi quibus prioribus annunciatum est, non introierunt propter incredulitatẽ. Iterum terminat diẽ quendam hodie in Dauid, dicendo post tantum temporis: sicut supradictum est, hodie si vocem eius audieritis &c. Dicit etiam ibi Apostolus, quòd iste psalmus non loquitur de ingressu terræ promissio-
nis, qui ante permulta tẽpora fuerat, scilicet tempore Iosue, sed de ingressu terræ viuentium nobis apertæ per Christi tempore gratiæ: quia Christus per passionem, resurrectionem, & ascensionem ianuas nobis paradisi aperuit, remouendo obstacula. Et sic iste psalmus ad literam secundum apostolum agit de tempore gratiæ: quando per Christum paradisus reseratus fuit nobis. Propter quod omnes fideles inducit ad deuotè Deum laudãdum: & sibi gratias agendum. Et hoc intendit glo. dicens, Agitur in isto psalmo de tempore gratię: in quo per Christum intratur in requiem. Vnde tam in titulo quam in psalmo monet deum hilariter laudare & deuotè. Laus enim deuotionem significat: cantus autem hilaritatem: vt cum lætitia laudemus. Est ergo sensus tituli talis, Laus ista cantici, id est deuotionis & hilaritatis: fit ipsi Dauid, id est ipsi Christo per Dauid figurato. In hoc ergo psalmo ad Christi laudes primo inuitãtur Hebræi: quibus principaliter Christus fuit missus: & per cõsequens omnes alij fideles. Et iuxta hoc iste Psal. diuiditur in partes quatuor: quia primò populus ad Christi laudem inducitur: secundò ad hoc multiplex ratio adducitur: ibi, Quoniam deus. tertiò principale propositum concluditur: ibi, Hodie si vocem. Circa primũ duo facit: quia primò nos inducit ad Christum laudandum: secundò laudis indicat tempus debitum, ibi, Præoccupemus. Quantũ ad primum sciendum, quòd quia Christus humiliter venit ad nos: & nos ne simus ingrati, ad ipsum tenemur
Venit ad nos Christus multipliciter. accedere. Ipse enim Christus ad nos venit: primò ad infirmorum sanationem: sic enim dixit, Mat. 8. Ego veniam & curabo eum: non solum in corpore sed principalius in anima. Lucæ 5. Non veni vocare iustos: sed peccatores ad pœnitẽtiam. Ad perditorum saluationem. Ioã. 10. Ego veni vt vitam habeant: & abundantius habeant. Mat. 18. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare &c. Ad ignorãtium illuminationem. Ioan. 3. Ergo lux venit in mundum: sed dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Ergo & merito nos ad ipsum
Venire debemus ad Christum multipliciter. venire debemus. Primò vt infirmi ad medicũ pro susceptione sanitatis. Ad hoc enim inuitamur Oseę 6. Venite, reuertamur ad dominum: quia ipse cæpit & sanabit nos: percutiet & curabit nos. Vide contrarium modum curationis. Nam medici corporales vulnerant animam vt sanent corpus. Christus autem vulnerat corpus, vt animam sanet: quia corpus atterit flagellis, & multis aduersis, vt animam per humilitatem à superbia sanet: vt ostendit Greg. lib. 6. moral. cap. 15. Vnde ad nos sic sa- *Grego. lib.6. moral.cap.16.* nandos per humilitatem inuitat, dicens Psal. 33. *Psal.33.* Venite filij, audite me: timorẽ domini docebo vos. Secundò vt perditi ad dominum, ipso nos vocante. Mat. 11. Venite ad me omnes qui laboratis &c. *Matth.11.* & ego reficiã vos. Tertiò vt discipuli ad magistrum, ad quod inuitamur, Esa. 2. Venite, ascendamus ad *Esa 2.* montem domini: & ad domum dei Iacob: & docebit nos vias suas. Sic ad ipsum venit Nicodemus nocte: & dicit ei, magister &c. Et quia per ista omnia ipse Christus laudatur: ideo ad ipsum sic laudandum nos inuitat psalmista, dicens, *Venite, exultemus domino.* venite inquam non passibus corporis, sed mentis, & affectibus cordis, ac imitatione virtutum. *Exultemus domino.* Exultatio enim est lætitia mentis exterioribus actibus ostẽsa. vide suprà ver. 92. & 480. & 531. Exultat in deo, qui gaudet exẽplo Christi in aduersis. vers. 152. Exultat in domino,

no,qui omnia sua bona recognoscit à Christo.Lu- A
Lucæ 1. cæ 1. Exultauit spiritus meus in deo salutari meo.
Iubilemus Deo salutari nostro. Quid autem sit iubilare
Deo:dictum est versi.766.Salutare autem nostrum
Lucæ 2. dicitur Christus. Lucæ 2. Quia viderūt oculi mei
salutare tuum. Est ergo sensus istius versiculi se-
cundum glo.Venite,scilicet fide:exultemus domi-
no,scilicet gaudium sit in mente, quod verbis ex-
Exultare Christo debemus. tra exprimi nō possit. Et quòd domino Iesu Chri-
sto exultare & iubilare debeamus, ex hoc apparet.
Nam quærūt doctores:quis maiorem habuit cau-
sam lætitiæ de Christi aduētu: angeli an homines.
Respondetur quòd homines:tum quia naturā hu-
manam apprehendit,non angelicam. ad Hebræos.
Hebr.2. Nusquam angelos apprehēdit:sed semen Abrahæ.
Etiam quia venit satisfacere pro peccato hominis, B
non angeli:cuius peccatum irremediabile erat. Et
tamen Angeli Christo exultauerunt in sua natiui-
Lucæ 2. tate.Lucæ 2. Facta est cum angelo multitudo mi-
litiæ cælestis exercitus laudātium deū &c. Quan-
to ergo fortius hoc facere debet homo. Ad quod
psalmista inuitans ait, *Venite exultemus domino.* Sed
tamen peccatores obstinati, nō Christo sed mun-
do exultant:multiplex malum venite cantātes. vi-
de suprà ver.1037.

1632 ## Præoccupemus faciē eius in confessione:& in psalmis iubilemus ei.

Hic psalmista ostendit laudis diuinæ tempus
debitum: quod scilicet est tempus vitæ præsentis.
Quia qui hic confessione laudat Christum in æter- C
num laudabit: qui autem hinc decedit sine laudi-
bus Christi:amplius inter laudatores eius non erit.
Oportet ergo ad hoc præoccupare diem mortis:
ne fortè præoccupemur ab eo. Nā secūdum gram-
maticos;præoccupare componitur ex occupo,oc-
cupas:& præ, quod est ante. Et ideo præoccupare
idem est quod præuenire:& ante occupare.Præoc-
cupemus ergo faciem domini in confessione: ante
quam præoccupemur à facie iræ, & furoris eius in
die mortis: exemplo filiorum Israel, qui videntes
quòd Holofernes venerat ad ipsos perdēdum:præ-
occupauerunt vertices montium, per quos ascen-
Iudit.4. dere poterat ad eos. Sic & nos: quia videmus dia-
bolum paratum nos subiugare,præoccupemus fa-
ciem Christi in cōfessione. Quid est autem faciem D
domini præoccupare in cōfessione,nisi ipsum lau-
dare,nos accusare? Ad cujus euidentiam notādum
quòd duplex est ad propositum confessio, scilicet
laudis, qua Deus laudatur: & criminis quo quis
seipsum accusando,proprium peccatum cōfitetur.
Et vtraque cōfessione oportet faciem domini præ-
uenire.Quid enim est facies domini, nisi Christus
per quem dominus Deus cognoscitur? vide suprà
versi.459.& 689. & 448. Vnde hic ait glo. Præoc-
cupemus faciem domini in confessione: scilicet il-
lum laudantes, & nos accusantes. Gemina enim
confessio est scilicet laudis & peccati. Confessio
etiam peccati ad laudem pertinet ignoscentis. Vn-
de glo. prædicta principaliter hoc dicit de confes-
sione peccatorum: cum dicit, *Præoccupemus faciem* E
eius in confessione.sed de confessione laudis:cū subdit,
Confessio debet esse festina multiplici ratione. *Et in psalmis iubilemus ei.* Quantum ergo ad cōfessio-
nem peccatorum dicit, *Præoccupemus faciem eius in*
confessione: quia cōfessio mortem præuenire debet:
ne homo præueniatur à morte. Si enim morbo
corporali cognito, homo quàm citius potest au-
gmētum eius præoccupare conatur ne inualescat.

quanto fortius de morbo spirituali homo facere
debet:ne morte præoccupetur:Et hoc est quod di-
Eccles.ca.17. citur nobis. Eccle. 17. Sta cum viuis & dantibus
confessionem domino: non demoreris in errore
impiorum.Ad hoc autem quòd confessio criminis
debeat præoccupare faciem iudicis: vt scilicet sit
festina,multiplex ratio assignatur. Prima,quia tar-
datio cōfessionis habita opportunitate, peccatum
aggrauat.quoniam diuturnitas peccati ipsum ag-
grauat: quia tanto sunt grauiora peccata: quan-
to diutius infelicem animam detinent alligatam,
vt habetur extrà de consuetudine. Cum tanto. Se-
cunda, quia ex hoc anima fit debilior ad resisten-
Greg.lib.25. mor. cap.12. du diabolo:& in alia peccata facilius labitur. Vnde
Grego. ait,Omne peccatum quod citius pœniten-
do nō tergitur:peccatum est,& causa peccati.Pec-
catum nanque quod pœnitentia non deletur:ipso
suo pondere mox ad aliud trahit. Vnde fit:vt non
solum peccatum sit:sed etiam & causa peccati. Ex
illo quippe vitio subsequens culpa oritur: ex quo
Greg.in ho. cæcata mēs ducitur: vt pœnis & alio peccato lige-
tur. Tertia, quia hoc peccator se periculo damna-
tionis exponit. Quoniam vt ait Greg. in ho. Et si
deus pœnitenti veniam spopōdit: tibi tamen diem
Augusti. crastinum non promisit. Et ideo iuxta consilium
beati Augustini.in libro de vtilitate agendę pœniten-
tiæ,dicit. Vis à dubio liberari, dum sanus es pœni-
tentiam age. dico tibi quòd si sic agis, securus es:
quia pœnitentiam egisti quo tempore peccare po-
Eccles.ca.17. tuisti.Si autem vis agere pœnitentiam quando am-
plius peccare non potes:peccata te dimiserunt,nō
tu illa. Et ideo nobis consulit sapiens. Confitebe-
ris viuēs viuens & sanus confiteberis. Quia scilicet
tunc magis viget discretio mentis. Et istis ration-
Quæstio. Confessio an debeat fieri statim habita opportunitate. bus consideratis,ait psalmista, *Præoccupemus faciem*
eius in confessione. Sed ad horum declarationē hic oc-
currit dubium,scilicet, vtrū habens conscientiam
peccati mortalis:statim habita opportunitate:cō-
fiteri teneatur. Ad hoc respondent aliqui doctores
dicētes,quòd loquēdo de cōfessione exteriori fien-
da sacerdoti in foro pœnitentiæ: quòd quis ad ta-
lem confessionem obligatur dupliciter. Primò ex
institutione ecclesiæ:& nō ex culpa propria,vt pu-
ta ille qui non habet conscientiam peccati mor-
talis per totum annum. Talis enim tenetur ad cō-
fessionem semel in anno,solo præcepto ecclesię.Et
talibus suffi cit vt tēpore paschali se sacerdoti præ-
sentent:& ei suam conscientiam aperiant. Secūdò
quis tenetur ad confessionem nō solum præcepto
ecclesiæ, sed etiā ex culpa propria.vt puta ille qui
habet conscientiam peccati mortalis. Et de talibus
est aliquorum opinio,quòd tales habita conscien-
tia peccati mortalis,statim tenentur confiteri: sed
confessionem sacerdoti fiendam licitè differre pos-
sunt vsque ad tempus paschæ. Ratio ipsorum est,
quia præceptū ecclesiæ (extra de pæ.& re.omnis.)
nō plus eos obligat: quod quidem est præceptum
affirmatiuum.quod in hoc differt à negatiuo:quia
præceptum negatiuum obligat ad semper & pro
semper.Præceptum affirmatiuum obligat non pro
semper: sed solum ad certum tēpus:maxime si de-
terminatum tempus in præcepto affirmatiuo sit
determinatum.Istud autem præceptum de confes-
sione facienda affirmatiuum:certum tempus con-
tinet,scilicet tempus paschæ:ergo solum illo tem-
pore obligamur ad confessionem. Insuper dicunt
tales,quòd certi sunt casus in quibus quis habens
conscientiam peccati mortalis:etiam ante illud tē-
pus

pus confiteri tenetur.Primus ratione sacramēti:vt A
cum quis vult celebrare,vel eucharistiam sumere.
Secundus ratione periculi:vt cū quis est infirmus,
& in periculo mortis.Tertius ratione conscientię:
vt si alicui dicter conscientia quòd statim confite-
ri teneatur:aliter enim faceret contra conscięntiam:
quod semper est peccatū. Quartus est ratione du-
bij,scilicet quādo quis verisimiliter dubitat,quòd
in pascha non habebit opportunitatem confitēdi:
vt exponens se longæuæ peregrinationi:vel habēs
conscientiam peccati, cuius absolutio spectet ad
episcopum,cuius modo habet copiam:quam veri-
similiter in tempore paschæ nō habebit. Quintus
est ratione statuti obligātis: sicut religiosi ratione
suarum constitutionum,ad quas obseruādas obli-
gantur:omni septimana confiteri tenentur:& cer-
Alia opinio. tis temporibus in anno cōmunicare. Sed ista opi- B
nio mihi vera non videtur. Quia credo quòd qui-
libet statim habita conscientia peccati mortalis:
habita opportunitate cōfiteri tenetur.Et voco hic
opportunitatem confessionis,quando habet suffi-
cientem memoriam suorum peccatorum,diligen-
ti examinatione præmissa, quam tenetur facere
quàm citius potest: si habet copiā sacerdotis pro-
prij,aliàs debiti:si habet tempus congruū. Istis ergo
conditionibus habitis, & consimilibus: dico
quòd quilibet habens conscientiam peccati mor-
Confessio de iure diuino est. talis:statim confiteri tenetur. Ad hoc probandum
sciendum, quòd confessio sacramentalis peccato-
rum,& si non sit de iure naturali:est tamen de iure
diuino.Primò, quia in antiqua lege fuit prophetico C
Prouerb.28. spiritu prēnunciata.Prouerb.28.Qui abscondit
scelera sua non dirigetur:qui autem confessus fue-
rit,& reliquerit ea:misericordiam cōsequetur. Se-
cundò quia cōfessio à Christo fuit instituta. Quā-
do enim Christus dedit Petro, suisque successori-
bus potestatem iudiciariam animas ligandi & sol-
Ioann.20. & Matth.16. uendi.Ioā.20.tunc confessionem instituit. Probo.
Quia nullus rectè potest iudicare de his quę igno-
rat.Si ergo apostoli habebant animas iudicio liga-
re vel absoluere:oportebat ipsos scire status & cō-
ditiones animarum:quæ sciri non possunt,nisi per
cōfessionem propriam cuiuslibet: quia solus deus
2.Paral.6. inspicit hominum corda. Christus ergo instituen-
do apostolos animarum iudices:ex cōsequenti in-
stituit confessionem ipsis faciēdam. Ex quo patet, D
quòd confessio est de iure diuino. Ad illa autē quæ
sunt de iure diuino:quilibet obligatur, etiā absq;
aliquo statuto ecclesiæ. Sed ad ius diuinum obser-
uādum: quilibet semper obligatur opportunitate
habita:ergo.Præterea,habens conscięntiam peccati
mortalis,& differens confessionem opportunitate
habita:etiam posito quòd habeat peccati displicē-
tiam interiorem:quæro an talis est in statu gratiæ,
aut non.Si dicas quòd sic, cùm omnis existens in
statu gratiæ licitè communicari possit: ergo talis
licitè sine cōfessione posset communicari,& mis- E
sam celebrare.quod manifestè est falsum etiam per
eos:quod patet ex casibus positis superius. Si autē
dicas, quòd talis non sit in statu gratiæ: cum hoc
nō sit,nisi quia habita opportunitate differet cōfes
sione:quā si nō differret,esset in statu gratiæ:sequi-
tur q̄ habita opportunitate statim confiteri tene-
tur:sicut statim tenetur ad statū peccati dimittēdū,
& gratiæ procurandū. Præterea sciēdū q̄ quilibet
mortaliter peccans offendit non solū Deū,sed etiā
ecclesiam. Offendit enim Deum,quia sibi debitam
obedientiam subtrahit & honorem. Offendit etiā
ecclesiam,quia seipsum qui ante erat membrū ec-
clesiæ,membrū diaboli facit:ad Ephes.5. Christus *Ephes.5.*
dilexit ecclesiam:& nos membra sumus corporis
eius.Vel si ante erat in peccato:seipsum qui de iu-
re debet esse membrū ecclesiæ,magis subiicit hosti
ecclesiæ. Cum ergo quilibet offendens alium,&
damnificās, habita opportunitate teneatur statim
sibi reconciliari, & satisfacere: vt docet Christus
Matth.5.dicens, *Si offers munus tuum ad altare,* *Matth.5.*
relinque ibi &c. Sequitur quòd peccator habita
conscientia peccati mortalis, statim tenetur recō-
ciliari Deo & ecclesiæ: & sibi de dāno illato satis-
facere. Deo autem reconciliamur pēr contritionē. *Psal.50.*
Psal.50. Cor contritum & humiliatum Deus non
despicies.Ecclesiæ autem reconciliamur per exte-
riorem cōfessionem, per quam peccator se humi-
liter subiicit iudicio ministri ecclesiæ,declarās of-
fensam sibi factam:& se paratum offerens ad emē-
dam,& satisfactionem debitā facere iudicio illius:
igitur.Nec ratio opinionis oppositæ valet:quia il-
la decretalis,Omnis vtriusque: non dat licentiam
differendi confessionem,nec fortè dare posset, sed
prohibet prolixiorem negligentiam. Sicut consi-
militer ecclesia sub certis pœnis prohibet,ne quis
vltra annum remaneat in excommunicatione. Nō
tamen sequitur, quòd licitè vsque ad annum pos-
sit remanere in excommunicatione. Sic etiam in
proposito.Et ideo sicut laborans morbo cōtagio-
so & mortali:statim habita opportunitate tenetur
quærere remedium & peritum medicum,& mor-
bum occultum aperire medico:& iuxta consilium
medici facere, aliter suiipsius homicida reputare-
tur:Sic multo fortius in morbo spirituali hoc esse
debet. Et ideo bene dicebat ille rex Ezechias. Vi- *Esa.38.*
uens viuens ipse confitebitur tibi. Et dicit bis vi-
uens, vt denotet vitam corporis & vitam mentis,
quæ in discretione consistit. Si igitur viuens viuēs
debet confiteri: qualiter licitè potest cōfessionem
differre: cùm ignoret diem & horam mortis cor-
poris,& perditionis rationis,& discretionis men-
tis?Debet ergo cōfessio prævenire & præoccupare
faciem iudicis. Et hoc est quod hic ait Psalmista.
Præoccupemus faciem eius in confessione.

Quoniam Deus magnus dominus: 1633
& rex magnus super omnes deos.

Hic adducitur multiplex ratio quare sic Chri-
stum debemus laudare. Et prima sumitur ratione
suæ dignitatis.Secunda ratione suæ potestatis:ibi,
Quia in manu. Tertia ratione suæ bonitatis: ibi,
Quoniam ipsius.Quarta ratione nostræ vtilitatis:
ibi,Venite adoremus. Primò ergo est à nobis Chri
stus laudandus ratione suæ dignitatis.Quod ostē-
dens Psal.dicit, *Quoniam deus magnus dominus.* Qua-
si dicat Bene debemus Christum laudare, quoniā
ipse est Deus: quia filius Dei æternus ratione sup-
positi,non Deus participatione,sed per essentiam:
quia in principio erat verbū,& verbum erat apud
deum,& deus erat verbum. Et verbum caro factū *Ioan.1.*
est &c.Si igitur Christus est verus Deus, sequitur
quòd est magnæ dignitatis: scilicet quòd sit ma-
gnus dominus, & rex super omnes alios reges &
dominos.Et hoc est quod subdit, *Et rex magnus su-*
per omnes deos. ideſt super omnes alios sanctos.Nam
prophetę & alij sancti,dij participatione in scriptu
ra vocantur,psal.81.Ego dixi dij estis:& filij excel- *Psal.81.*
si omnes.vide versi.774.& 809.& 1391. & 1411.
Vnde de Christo dicitur Apocal.19.quòd ipse est *Apoc.19.*
rex re

Dominus propriè dicitur deus Christus & non homo.

rex regū & dominus dominatiū. Nota ergo quòd dicit. *Quoniam deus magnus dominus.* quod dicit ad differentiam temporalium dominorum, qui veri domini non sunt dicendi: propter tres cōditiones eis deficientes. Primò quia non possunt tantū reddere seruo suo, quantum seruus eis tribuit. Et per consequens magis indigēt seruo, quàm seruus domino: & per consequens non habent veram rationem libertatis: ergo nec dominij. Secundò, quia nullus dominus terrenus potest facere seruum suū liberum: quia nec ipse liber est. Patet, quia ipse seruit malis affectionibus & cupiditatibus: vt iræ, auaritiæ & huiusmodi. Vnde Seneca epistola 74. seruus es: ostende mihi quis non sit: alius libidini, alius auaritiæ, alius ambitioni, alius timori seruit. immo vt ipse Seneca docet in prouerbiis suis: domini vt communiter magis timent quàm serui. Rex inquit est qui multū timetur: magisque à regibus quàm à seruientibus timetur: quia isti singulos, illi vniuersos timent. Et ad hoc dicit Chrysostomus super Matth. Semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est. Sicut enim ramum arborum in excelso positarum si leuis aura flauerit mouet: sic & sublimes homines etiam leuis nuncij fama conturbat. Humiles autem sicut in conualle existentes plerunque in tranquillitate consistūt. Tertiò, quia nō possunt compellere homines ad liberè & bene seruiendum: quia nullus alteri bene seruit inuitus & coactus. Per oppositum verò Christus deus est verus & naturalis dominus. Primò, quia seruis nullatenus indiget, nec per aliorū seruitium aliquid sibi accrescit: immo potius seruis quos ille continuè præseruat & custodit. Vnde sibi quilibet seruus dicit, Conserua me domine. Sequitur, Bonorum meorum non indiges. Secundò, quia ipse sibi seruientes liberos facit: immo reges. Io. 8. Si filius vos liberauerit vere liberi eritis. Et Apoc. 1. Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Tertiò quia non solum homines, sed etiam omnis creatura seruit sibi velit vel nolit in cælo, in terra, & in inferno. Quia si homo seruiat sibi voluntariè, virtuose seruiet: expectans in præsenti diuinam misericordiam, & in futuro gloriam Si autem nolit diuinis præceptis obedire voluntariè: seruiet diuinæ iusticiæ in inferno. Ideo dicitur psal. 118. Ordinatione tua perseuerat dies: quoniam omnia seruiūt tibi. Istud satis aduertebat Octauianus Augustus, sicut de eo dicitur in libro de duodecim Cæsaribus. Dicebat enim domini appellationē esse quasi opprobrium & maledictionem. Cum enim eo spectante ludos pronunciatum fuisset ipsum esse dominum & regem vniuersi: quod cum de eo dictum exultātes approbassent: statim manum vultui apponens adulationem compressit: & sequēti die eos grauissimè corripuit: & post hæc nunquàm voluit se dominum nuncupari. Ex quibus patet, quòd propriè solus Deus Christus dicitur & dominus. Et hoc est quod hic ait Psalmista. *Quoniam deus magnus dominus.* Propter quod sibi dicitur. Nomen tibi dominus: tu solus altissimus &c, vide ver. 1430.

Seneca. — Chrysost. — Psal. 15. — Ioann 8. Apoc. 1. & 5. — Psal. 118. Exemplum. — Psal. 82.

1634 Quia in manu eius sunt omnes fines terræ: & altitudines montiū ipsius sunt.

Hic ostenditur Christus laudandus ratione suę potestatis. *Quia in manu eius*, id est, in potestate sunt omnes creaturæ quas liberè cōseruat, & ad nihilū redigere potest. Notādum quòd aliqui textus istū versum aliter inchoant, sic dicentes. Quoniam nō repellet dominus plebem suam: quia in manu eius sunt omnes fines terrę. Tamen textus communis non habet illud, Quoniam non repellet dominus plebem suam. Si tamen ponatur, tunc aduertendū est, quòd per plebem domini intelligit populū iudaicum. Lucæ 1. Benedictus dominus deus Israel: quia visitauit & fecit redemptionē plebis suæ. Hāc ergo plebem nō repellit Deus: quia & si aliqui eorum a fide recesserunt, & per consequēs à Christo sint repulsi, aliqui tamen multi remanserunt. Nam de ista plebe fuerunt apostoli & multi alij iusti, fuit & Christus. Per fines terræ intelligit gentes, quæ per circuitum terræ Iudęorum habitabant vsq; ad fines terræ, quia terra Iudęorum erat in medio orbis sita, & gentes circūcirca terram per totum orbem habitabant. Dicit ergo, quoniam nō repellet dominus plebem suam, quia scilicet partē Iudæorum tenebit in manu sua per fidem, ac etiam gentes reducet ad fidem, & sic in vna ecclesia coniungit Iudæos & gentes. Vnde de gentibus dicit, *Quia in manu eius sunt omnes fines terræ*, id est, omnes gentes reducet ad fidem, id est, de omni genere gentium. Et sic Christus est lapis angularis qui fecit vtraq; vnum. Et si aliquis de hoc dubitasset, scilicet, quod non posset gentes ad fidem ducere, quia inter gentes erant magni & potētes domini, vt reges, imperatores, qui Christo contradicerēt. Ad hoc respōdet Psalmista, dicens, quòd etiam ipsos magnates reges & imperatores conuertet, & ipsos oculo suę misericordiæ aspiciet. Et hoc est quod ait, *Et altitudines montium*. id est, altæ & terrenæ potestates, quæ prius Christi fidei aduersabantur, ipsius sunt, quia scilicet illos faciet de numero suorum fideliū. Qualiter autem Deus aliquos repellit, & qualiter nō. vide versi. 705. & 718. Item nota quòd per manum dei intelligitur eius potentia. vide versi. 125. Vel per manum dei intelligitur Christus. ver. 197. Et ista manus habet quinq; digitos. vide ver. 1520.

Plebs dei sunt Iudæi. Luc. 1. — Gētes sunt fines terræ.

Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & siccam manus eius formauerunt. 1635

Hic ostendit Christum laudandum ratione suæ bonitatis, qua mare fecit & terram. A principio enim omnia erāt mixta in simul terra & aqua, sed Deus fecit mare quando cōgregauit aquas ad vnū locum, scilicet ad mare oceanum, & tunc fecit etiā terram, quia terra in parte sui mansit discreta propter habitationem & alimenta hominū & animalium. Vnde Gen. 1. dicitur. Dixit deus, congregentur aquę quæ sub cælo sunt in locum vnum, & appareat arida. Vocauitque deus aridam terram, cōgregationesq; aquarum appellauit maria. Et hæc omnia Christus fecit ratione suppositi. Per hoc vult ostendere Psal. Christi bonitatem, qui nos sic regit, vt nulla creatura hominem ad peccatum cogere possit. Vbi notandū quòd hic per mare intelligitur omnis tentatio, tam mūdi quàm carnis vel diaboli, quæ mare dicitur, quia ad amaritudinem peccati nos conatur inducere. De hoc mari dicitur Iob 41. Feruescere facit quasi ollam profundū maris. quod fit quando grauis tentatio inflammat cor interius. Sed istud mare tentationis, vel aduersitatis Deus sic arctat, vt non permittat nos tentari supra id quod possumus, sed facit cum tētatione prouentum: vt etiam ex tentatione, id est, mēs arida afferat fructum. Et hoc ponit glo. dicens, *Quoniam ipsius est mare*, scilicet, mundus vel diabolus: cuius fluctus, id est, tentationes vel aduersitates termino arctat Deus, vt non permittat nos tentari supra id quod possumus. Qui fluctus etiam prouentum, id est, vtilitatem nobis faciunt, Deo illud agente. Ipse ergo facit quòd nec scandala tibi noceant: quæ moderatur. *Et ipse fecit illud.* Hoc addit, vt omnia subiecta esse eius potestati cognoscas. Vnde & Gregorius ait. Pius conditor noster cum viribus flagella moderatur, ne virtutem pæna transeat: & per astutiam fortium humana infirmitas excidat. Vnde bene per Paulum dicitur. Fidelis autem Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis: sed faciet cum tentatione prouentū, vt possitis sustinere. Nisi enim misericors Deus cum viribus tentamenta modificet: nullus profectò est qui malignorum spirituum insidias nō corruens portet. Quia si mensuram tentationibus iudex non præbet, eo ipso protinus stantem deiicit, quo vltra vires onera imponit. Quia vt ait idem Gregorius, nimirum iudicij occulti mensura est, & quādo persecutionis procella prosiliat, & quando quiescat, ne aut non exagitata electos exerceat: aut non moderata in profundum mergat &c. Sic ergo, quia huius maris tentationes vel aduersitates Christus ad libitum temperat: ideo sub ipsius dicitur esse potestate. Quod notans Psal. dicit, *Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & siccam manus eius firmauerunt.* id est, aridam & solidam terram mentis humanæ quæ diuinæ gratiæ recipit imbrem, & fructificat: quam non sinit fluctus tentationum operire. De periculis quæ sunt in mari istius mundi, per tres syrenas maris figurata, vide versi. 653.

Gen. 1. — Iob 41. — Tentationes moderat deus. — Greg. lib. 9. mor. cap. 34. — 1. Corinth. 10. — Greg. 28. moral. ca. 16.

1636 Venite, adoremus, & procidamus, & ploremus ante dominum qui fecit nos: quia ipse est Deus noster.

Hic ostendit Christum laudandum ratione nostræ vtilitatis, id est, ratione beneficiorum suorum nobis collatorum. quæ in speciali sunt duo: primum quia creauit nos ad imaginem suam: secundum, quia gubernat nos per misericordiam suam. Secundum ponit ibi, Et nos populus. Quantum ad primum sciendum, quòd quamuis omnia de nihilo creauit: tamē modo quodam singularissimo hominem inter cætera maioris dignitatis creauit: vt ostendit Greg. super illo verbo Iob 10. Manus tuæ domine fecerunt me &c. dicens, Ac si humiliter dicat, Quia sub iusto examine dignum non est tuæ placationi quod feci: pensa misericorditer ne pereat quod tu fecisti. Quibus etiam verbis peruersum Manichæi dogma destruitur: qui duo esse principia mentiens: à Deo spiritum, à sathana vero carnem esse conditam asserere conatur. Sanctus enim vir prophetici spiritus gratia plenus longè post ventura considerat: & errorum germina præuidēs calcat, dicens, Manus tuæ domine fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Qui enim & plasmatū se, & factū totū in circuitu à Deo asserit, tenebrarum genti nec in spiritu suo aliquid nec in carne dereliquit. Nam plasmatum se propter internam imaginem retulit: factum verò totum in circuitu: in eo, quòd ex carnis constat indumēto memorauit. Notandum verò est quòd se plasmatum manibus asserit: misericordiæ iudicis dignitatem suæ conditionis opponit. Quamuis enim per coæternum patris verbum cuncta creata sint: in ipsa tamen relatione creationis ostenditur quantū cunctis animalibus: quātumque rebus vel cælestibus, sed tamen insensibilibus, homo præferatur. Cuncta quippe dixit & facta sunt. Cum vero facere hominem decreuit: hoc quod reuerenter pensandum est: præmisit dicens. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Neque enim sicut de rebus cæteris de eo scriptum est: fiat, & factum est: neque vt aquæ, volatilia, sic terra hominē protulit: sed priusquam fieret, faciamus dicitur. vt videlicet quia rationalis creatura condebatur: quasi cum consilio facta videretur: quasi per studium de terra plasmatur, & inspiratione conditoris in virtute spiritus vitalis erigitur: vt scilicet non per iussionis vocem: sed per dignitatem operationis existeret, qui ad conditoris imaginem fiebat. Hanc dignitatem habens in qua à Deo est factus hic allegat Psalmista: vt ipsum dominum laudemus & adoremus. dicens, *Venite adoremus, & procidamus, & ploremus ante Deum.* Et rationem subdit, *Qui fecit nos.* Et vide debitum modum laudādi: primò vt ipsum adoremus: secundò vt ante ipsum procidamus: tertiò vt peccata nostra ploremus. Venite ergo primò adoremus dominum Iesum Christum. Adorare enim aliquid, est illud præ omnibus aliis diligere: in illo totam spem suam ponere: vt dictum est suprà versi. 300. & 320. Primum ergo quòd requiritur ad laudem Christi, est ipsius super omnia dilectio: vt nullius alterius rei dilectio sibi præponatur, secundum doctrinam apostoli dicentis, Quis nos separabit à charite Christi: tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an gladius &c. Certus sum enim quòd neque mors, id est, timor mortis, neque vita, id est, amor vitæ præsentis &c. neque aliqua creatura poterit nos separare à charitate Dei quæ est in Christo. Sic ergo qui timore mortis, vel amore vitæ præsentis, vel alterius creaturæ præcepta Christi contemnit, ipsum Christum non adorat. sed illud adorat, cuius dilectione Cstristum contemnit. Quos reuocat Psalmista nunc, dicens, *Venite adoremus dominum* scilicet, corde ipsum præ omnibus diligendo. Ioan. 4. Veri adoratores adorāt in spiritu & veritate. Sed hic vnum dubium cadit: si vera adoratio Dei stat in spirtu & veritate: qui spiritus loco non circūscribitur: quare ergo adorando obseruamus locorum differentias: vt puta oramus versa facie ad orientem. Et sic oratoria nostra, & ecclesias ordinamus, quòd caput ad partem orientis habent. Quomodo ergo in spiritu Deum adoramus: si loca adorando obseruamus? Ad hoc dico quòd quamuis in spiritu & veritate, & non localiter adorandus sit Deus: vt, scilicet, magis credatur placabilis in vno loco quàm in alio: veruntamen ipsa locorū differentia quandoque ad adorandum & orandum, specialius nostram deuotionem incitat & auget. Per accidens tamen dum, scilicet, per ipsa loca aliqua nobis diuinitatis mysteria præsentantur. Quis enim nostrum existens in loco, in quo Christus orando genu flexit, non deuotius Christum adoret orando? & sic de cōsimilibus. Nos ergo publicè Christum orando, versus partem orientalem oramus: quamuis ad omnem partem possimus orare. Quia illa pars orientalis nobis tria repræsentat: quibus consideratis nostra augetur deuotio. Nobis enim repræsentat: primum principium à quo nostra

Hominis dignitas patet ex modo creationis. — Greg. lib. 9. moral. cap. 35. — Hominis animam & corpus fecit Deus — Gen. 1. — Adorare debemus Christum. — Rom. 8. — Ioan 4. Questio. — Adoramus ad orientem & quare. Ecclesiæ habent caput ad orientem & quare.

nostra progreditur fælicitas. Acerbũ supplicium, quo nostra redimitur iniquitas. Vltimũ iudicium, quo nostra concipitur humilitas. Primum patet, quia ipsa pars orientalis est principiũ lucis solaris: qua omnia tẽporalia generãtur,nutriũtur & cõseruãtur.Et sic nobis repræsentat ipsum Deum:à quo
Zach.6. nostra beatitudo procedit,& perpetuatur. Zac. 6.
Psalmus 67. Oriens est nomen eius. In huius figuram Christus ad orientem cælos ascendit.Psal.67.Ascendit super cælum cæli ad orientem.Vt ergo felicitatis desiderio magis accensi videndo præsentem orientalem deuotius Deũ adoremus, versis vultibus ad orientem adoramus. Secundum patet, quia oriens repræsentat nobis Christi passionem.Christus enim in cruce positus faciem habebat ad occidentem,& dorsum ad oriẽtem:quia scilicet pro nobis patiendo illos aspiciebat qui per peccatum occiderant, & recesserant à vero oriente.Si ergo Christum per faciem volumus aspicere pro nobis pendentem in cruce,dum ipsum colimus,oportet nos faciem nostram ad orientem vertere: vt sic non solum mente in faciem Christi adorando tendamus:sed etiam
Psalmus 83. corpore.dicens,psal.83. Respice in faciem Christi tui. Sic ergo dum ad orientem adoramus: faciem Christi pro nobis crucifixi aspicimus mẽte.Ezech.
Ezech.8. 8.Viri habentes faciem ad orientem adorabant ad ortum solis. Tertium patet. Legimus enim quòd Christus in valle Iosaphat , quæ est iuxta montem olieti , qui est iuxta Hierusalem à parte orientali tenebit vltimum iudicium.Cuius iudicij consideratio nos à multis malis refrænat , & ad humilita- C
Zach.14. tem inducit.Et ideo ad orientem adoramus, vt vltimum iudicium ante oculos nostræ mentis habeamus.Vnde de Christo in vltimo iudicio existẽte,dicitur , Stabunt pedes eius super montem oliuarum qui est contra Hierusalem ad orientem.Secundus actus laudis Christi est,vt procidamus ante ipsum.Vnde dicit,*Venite,adoremus, & procidamus*. Procido procidis,cõponitur ex pro,& cado,dis.Et est procidere idẽ quod ante cadere. Et sic ille procidit ante alium,qui ante aliquem ex humilitate se
Matth.2. torum prosternit ad terram.Sic enim de Magis legitur Matth.2. Et procidentes adorauerunt eum. Et hoc est signum summæ humilitatis,& reuerentiæ erga Christum habendæ. Non enim coram
Prosterni homini nullus debet: sed soli Deo procidere. aliquo homine debemus in signum reuerẽtiæ pro- D
Actuum 10. cidere , sed solùm coram Deo. vt ait Gregorius libro 21.mor.cap.11.dicens,Cùm primus pastor ecclesiæ Petrus adorante se Cornelio , supra se sibi honorem videret oblatum,ad æqualitatem conditionis citius recurrit,dicens,Surge & ego ipse homo sum.Quis enim nesciat quòd conditori suo homo, & nõ homini debeat prosterni?Quia ergo humiliari sibi pluſquam debuit hominem vidit , ne vltra humilitatis metas mens intumesceret , esse se hominem recognouit;quatenus illati sibi honoris elationem frangeret , considerata æqualitate conditionis. Veruntamen hodie hoc modicum ex elatione præsidentium obseruatur:quia indifferenter summo pontifici & aliis maioribus homines loquendo se prosternunt: & ante ipsos procidunt. E
Laudat Deũ qui pœnitet. Tertius actus laudis Christi est:vt de peccatis agamus pœnitentiam.Et hoc est quod ait,*Venite,adoremus , procidamus , & ploremus ante Deum.* Non enim maior laus alicui potest exhiberi , quam factis seipsum accusare , & ipsum laudare. Quod bene adnertens Magdalena pedes Christi lachrymis lauit.
Luce 7. Ideo dicitur,Plorate in miseriis vestris.

Et nos populus pascuæ eius:& oues manus eius. 1637

Hic ostendit Christum laudandum ex beneficio gubernationis. Deus enim speciali modo gubernat homines vltra alia animalia & cæteras creaturas. Quod notans apostolus ait, Non est cura Deo de bobus,id est,talis, sicut de hominib⁹:quia homines gubernat specialius.vt puta quia propter hominẽ legem dedit: præmia & supplicia ordinauit æterna: & non propter alia animalia. Vnde de gubernatione quam specialiter circa homines habet , dicitur , Vniuersorum finem ipse considerat, scilicet , bonorum & malorum. Quod exponens Greg.dicit,Vniuersorum nomine electos comprehendi voluit & reprobos.Nam bona faciens Deus: mala verò non faciens:vniuersorum curam habet, Nam ab iniquis facta ne inordinatè veniant : ipse disponendo considerat vniuersorum finem : & patienter tolerat omnia : atque intuetur electorum terminum,quòd ex malo mutentur ad bonum.Intuetur etiã reproborum finẽ , quod de malo opere dignè trahantur ad supplicium. Vidit finem persequẽtis Sauli:quo prostratus diceret , domine quid me vis facere. Vidit finem quasi obsequentis discipuli:quo commisso scelere guttur laqueo stringeret:seque & peccãtem puniret : & vlterius puniendo deperiret. Vidit Niniuitas delinquẽtes:sed considerauit finem delinquentium pœnitentiam correctorum. Viditque Sodomam delinquentem : sed considerauit finem ardoris luxuriæ ignem gehennæ. Vidit gentilitatis finem : quòd possessa iniquitatum tenebris , quandoque fidei luce clarescceret. Vidit Iudææ terminũ:quòd ab ea luce fidei quã tenebat obduratè perfidię se tenebris cęcaret,&c. De quibus patet, quòd vigilantiori cura Deus homines gubernat cæteris creaturis. Et si obiiciatur illud Sap. 6. quòd æqualiter est ei cura de omnibus. Ex prædictis patet responsio , scilicet, quo ad effectum,æqualiter est ei cura de omnibus:licet diuersis effectibus de omnibus curet.Sicut si pater duos filios habens , vnum doctorem , alium militem: quos æqualiter affectu diligit:diuersis tamen effectibus illos gubernabit,scilicet,militi dans non libros,sed arma:doctori autem libros dabit non arma. Sic Deus omnes creaturas æqualiter gubernat,vnicuique prouidens secundũ naturæ suæ statum. Et ideo cum hominis natura nobilior sit cæteris,diligentius gubernat homines.Hoc ergo beneficium hominem ad Christi laudem inducit. Quod hic commemorans Psalmista dicit , *Et nos populus pascuæ eius:& oues manus eius*:quia,scilicet,nos singulariter pascit , & vt oues suas sua manu gubernat. Et aduerte quòd idem intelligit hic per oues & per populum.Vnde hic ait glo.vide quam eleganter ordo verborum mutatus est. Non dixit oues pascuæ,nec populus manus : quod magis videretur cõgruere : quia ad oues pascua magis pertinẽt.Quod ideo fecit,vt ipsas intelligas oues quæ sunt populus. Ista etiã littera specialiter refert, potest ad populum Hebraicum, quem Deus gloriosè quadraginta annis pauit in deserto. Vel aliter potest intelligi.quòd nos sumus populus pascuę Dei: non solum quia nos Deus gubernat & pascit : sed etiam quia nos pascimus Deum bonis operibus nostris.Vnde sicut mali malis operibus diaboli famem pascunt (vt dicit Grego.) sic & bonis operi-

Hominum specialem curam Deus habet. 1.Corin.9.

Iob 28.

Greg.lib.18. moral.ca. 17.

Fine omnium Deus videt.

Sap.6.

Pascit nos Deus & nos Deum.

Greg.33 mor. cap.11.

bus

Grego.lib.30. moral.c.34. bus bonorum pascitur Deus. Vnde Gregor.lib. A 30.moral.c.34.dicit,Bonis operibus cõuersorum quasi herbis virentibus deus satiatur. Vnde voce sponsi in canticis dicitur.Vbi pascas,vbi cubes in meridie:cùm ex desideriis carnalibus ardenti corde reproborum apud electorum suorum pectora refrigerium interuenit bonę cogitationis &c. Sumus ergo populus pascuæ dei : quia ipse sua gratia
Psal.36. nos reficit.Psal.36.Spera in Deo & fac bonitatem: & pasceris in diuitiis eius.Sumus populus pascuæ eius : quia ipse pascitur bonis operibus nostris.
Can.6. Can.6.Dilectus meus descẽdit vt pascatur in hortis. Quid autem proprie sit populus:dictũ est ver. 816.Per oues autem boni designantur.vide versic. 88.& 1334.

1638 ## Hodie si vocem eius audieritis:nolite obdurare corda vestra. B

Hæc est tertia principalis pars : in qua concludit principale propositum:quod est(secundũ quòd deducit Apostolus)inducere omnes & maxime po
Hebr.3. pulum Hebræorum ad obediẽdũ humiliter Christo:ne propter inobedientiam & rebellionem impediatur ab ingressu terræ viuentium:sicut & patres eorum qui de Ægypto educti fuerunt:propter eorum rebellionem in deserto deo factam fuerunt impediti ab ingressu terræ promissionis. Et circa hoc tria facit:quia primò admonitio præmittitur: secundò ad hoc exemplum adducitur:ibi,Sicut in irritatione:tertiò pœna illata exprimitur:ibi,Quadraginta.Quantum ad primùm sciẽdum,quòd in- C
Lex antiqua data fuit per angelum : sed noua per Deũ Actuum 7. ter alias differentias legis nouæ & antiquæ hæc est
Matth.5. vna:quia,scilicet,antiqua fuit data,nõ quidem per Deum in persona propria loquẽtem : sed per angelum deum repræsentantẽ:vt expresse habetur Act. 7.Noua data fuit à deo in persona propria : quia à Christo,qui est verus deus.vt habetur Matt.5.Vbi Christus aperiẽs os suum docebat eos,&c.Ex quo
Hebr.1. sequitur quòd sicut Christus est maioris excellentiæ quàm sit aliquis angelus:ad Hebr.1. Sic & lex noua excellit antiquam.Et ideo lex noua cum maiori obediẽtia , cum maiori deuotione est obseruãda,quam lex antiqua. Cuius oppositũ faciens maiori pœna puniri meretur,quàm violator legis antiquæ. Item notãdum quòd lex noua per diem de-
Lex antiqua dicitur nox: sed noua dies. Rom.13. signatur:& lex antiqua per noctem:quia sicut dies D
in claritate noctẽ excedit : sic in lumine gratiæ lex noua antiquam. Et hoc est quod dicit Apostolus ad Rom.13. Nox præcessit, scilicet , lex antiqua: dies autem appropinquauit , scilicet,lex noua. Et ideo per ly hodie,intelligitur lex noua,vel tempus gratię.Loquitur ergo tam cum Iudæis,quàm cum cæteris omnibus Psal.dicens. *Hodie* scilicet , tempore gratiæ, *si vocem eius audieritis*. Et hic ponitur si, pro quia:scilicet , quia vocẽ eius Christi audietis: quia per se nunc loquitur,qui olim per seruum loquebatur:qui prẽcones ante se mittebat:ipse venire dignatus est:ideo ad eius vocem ne sitis duri:sicut ad vocem serui duri fuerunt in deserto patres vestri.Et hoc est quod subditur. *Nolite obdurare corda vestra.* scilicet , legem euangelicam repellendo. E
Exod.7. Et notanter dicit, *Nolite obdurare* : ostendens quòd cordis obduratio vel obstinatio:non est à deo : sed à libero hominis arbitrio. Et si dicas , quòd deus dixit,Exod.7. Ego indurabo cor Pharaonis : & sic obduratio cordis est à deo.Respõdet magister lib. 1.dist.41.quòd quamuis misericordiæ nullum sit meritum , ne gratia euacuetur , si non gratis data, obduratos,tamen aliquando inuenimus meritum; scilicet,mala voluntas quæ obicem ponit. Miseretur itaque deus secundum gratiam quæ gratis datur:indurat autem secundum iudicium quod meritis redditur. Vnde sicut reprobatio Dei est nolle misereri:ita obduratio Dei est non misereri. Non quòd à deo irrogetur aliquid quo sit homo deterior:sed tantum quo sit melior non erogetur. Vnde vult dicere,quòd deus indurat hominem solũ: quia non miseretur.

Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto : vbi tentauerũt me patres vestri:probauerunt,& viderunt opera mea. 1639

Hic adducit exemplũ de illis qui in deserto territi verbis exploratorum,fuerunt rebelles deo : vt habetur Num.c.14.vide ver.1630. Hic enim culpa *Nume.14.* parentum in exemplum repetitur,vt pœna timeatur.Illi enim territi verbis exploratorum voluerũt reuerti in Ægyptum , citò obliti potentiæ diuinæ, quæ tam mirabiliter ipsos eduxerat de Ægypto. Hoc est enim Deum irritare , visa eius potentia de ipso diffidere.Et ista irritatio vocatur dies tẽtationis:quia sic deum prouocando tentabant : habitis multis experientiis de ipsa dei potentia , & miseri- *Tẽtauit populus Deum in deserto.*
cordia circa seipsos.Et hoc est quod dicit , *Vbi tentauerunt me patres vestri:probauerunt, & viderunt opera mea.* vt puta quòd mare ante ipsos fuit exiccatum: C
quòd Pharao cum omnibus suis fuit submersus in mari:quòd ad orationem Moysi Amalech cum suo exercitu fuit superatus:& sic de multis aliis miraculosis dei operibus,quæ viderant,& probauerãt. Quibus nõ obstantibus.adhuc de Deo diffidebãt. Istum versum recitat Apostolus ad Hebr.3.quem *Hebr.3.* sic ibi gl.exponit, *Sicut in irritatione* &c.id est,nolite obdurari sicut patres vestri obdurati sunt in die tentationis in deserto : vbi magis dei indigebant auxilio.q.d.ita & vos in deserto huius mundi cauere debetis:ne tentetis deum:ne pereatis sicut illi perierunt in deserto:qui deum tentauerunt.Recolamus quòd ille populus tẽtauerit Deum,& acceperit disciplinã:& rectus sit in deserto tanquàm ab optimo sessore frenis legum & præceptorum: non desistente etiam emendationis virga:qua per- D
cussi sunt pro amaricatione.historia enim satis nota est:de eo quòd miserũt exploratores videre terram.Et cum audirent ab eis ibi esse inexpugnabilis giganteæ staturæ viros,obliti virtutis dei totiẽs probatæ , dixerunt , Redeamus in Ægyptum ad ollas carnium.Vnde iurauit dominus quòd nõ intrarent terram promissionis : quæ esset eis requies laboris.Et sic omnes perierunt præter duos,scilicet,Caleb & Iosue.Nolite ergo vos effici similes illis.Et nota quòd aliqui deum tẽtant multipliciter. *Tẽtatur Deus multipliciter. Eccles.18.* Primò aliqui tentant Dei clementiam:qui scilicet negligenter & sine deuotione orant.Eccl.18.Ante orationẽ præpara animã tuã : & noli esse sicut homo qui tentat Deũ. Secundò aliqui tentãt dei patiẽtiam:qui scilicet de die in diẽ in peccatis perseuerant : & quandoq; per totum tempus vitæ suæ. Cõtra quos dicitur, Tentauerunt & exacerbauerunt Deum excelsum : & testimonia eius non cu- *Psal.77.*
stodierunt. Tertiò aliqui tentant Dei iusticiam: qui scilicet iniustè optant inferre vindictam. Lu- *Luce 9.*
cæ 9. Vis vt dicamus vt descendat ignis de cælo , & deuoret eos. Quartò aliqui tentant eius

Universidad de Deusto
Biblioteca

potentiam:qui ſcilicet in periculis exiſtentes,non
Iudith 8. plenè de ipſo cõfidunt. Iudith 8. Qui eſtis vos qui tentatis dominum, & tempus vultis ponere miſericordiæ eius: Et loquebatur cõtra ſacerdotes: qui ſtatuerant dare ſe in manibus Nabuchodonoſor, niſi deus infra quinque dies eos liberaret. Quintò aliqui tentant dei ſapientiam: qui ſcilicet exponũt ſe ad docendum alios ſine ſtudio & premeditatione. Pſal.77. Tentauerunt deum in cordibus ſuis. Et ſequitur, Et malè locuti ſunt de deo.

1640 ## Quadraginta annis offenſus fui generationi illi: & dixi, ſemper hi errant corde.

Hic ponitur pœna illi populo illata propter ſuã obdurationẽ. Modica enim eſt via inter Ægyptũ, & terram promiſſionis: tamen Deus peccatis eorũ iratus per quadraginta annos circunduxit eos per deſertum, retardans introitum terræ promiſſionis: quouſque omnes qui exierãt de Ægypto, à viginti annis & ſuprà qui viderunt mirabilia dei, & increduli permanſerant, morerẽtur in deſerto: vt habetur Nume.14. Nume.14. Et hoc eſt quod ait, *Quadraginta annis offenſus fui generationi illi*: id eſt, implacabiliter iratus fui contra eos, non permittens eos intrare terram promiſſionis. *Et dixi ſemper hi errant corde*: q.d. ipſi errabãt volũtariè. Vnde talis error peccatũ eorum augebat, non minuebat. Sicut ignorantia voluntaria peccatum auget, non diminuit. Quia iſti experti ſunt dei miranda opera, & tamen increduli deo manebant. Conſimiliter ergo & nos qui cõtinuè videmus Chriſti mirabilia, ſi rebelles ei fuerimus, ipſe nobis erit offenſus. Myſticè autẽ ſecundũ glo. hic per quadraginta annos deſignat omnia ſecula. Conſtat enim ex denario qui eſt primus limes numerorum: & ideo plenitudinem ſignificat. Et ex quaternario: qui ad quatuor tempora anni refertur. Et ſic per quadraginta, omne tempus deſignatur. Vnde & dominus in huius numeri ſacramento quadraginta diebus ieiunauit, quando tentatus eſt. Matth.4. Et quadraginta diebus poſt reſurrectionem cum diſcipulis ſuis fuit, antequàm in cælum aſcenderet: per hæc ſignificans ſe nobis ſemper adeſſe & cõſolatorem & adiutorem in hoc peregrinationis & tentationis tẽpore. Sicut & ipſe ait, Ego autem vobiſcũ ſum omnibus diebus vſq; ad conſummationem ſeculi. Et nota quòd ſingulariter iſte numerus quadraginta eſt numerus pœnitentiæ applicatus: ſic enim iſto numero ieiunauit Moyſes. Exo.24. Helias 3.Reg.19. Et ipſe Chriſtus. Matth.4. Et hoc ad denotandum quòd totum tempus vitæ præſentis pœnitentiæ debet deputari, & non lætitiæ temporali. Qui enim hic in iſto numero vult lętari: ipſo cõpleto triſtabitur. Sicut patuit de Zoroaſtre: qui ante quadrageſimum diẽ ſolus riſiſſe legitur: qui poſtea dæmonibus fuit dedicatus. vide ſupra ver.841.

Quadraginta ſignificat omne tempus.

Matth.4.

Matt.vl. Quadraginta eſt numerus pœnitẽtiæ dedicatus. Exod.24. 3.Reg.19. Matth.4.

1641 ## Et iſti non cognouerũt vias meas: vt iuraui in ira mea, ſi introibunt in requiem meam.

Hic ponitur cauſa talis pœnæ qua non intrauerunt in terram promiſſionis, & fuerũt proſtrati in deſerto. Cuius cauſa fuit, quia noluerũt præcepta Dei obſeruare. Et hoc eſt quod de ipſis dicit, *Et iſti non cognouerunt vias*, id eſt, non approbauerunt legem meã, & præcepta mea, quæ dedi eis illa adimplendo. Sicut enim non cognoſcere dei, aliquãdo idem eſt quòd non approbare: ſicut dicit fatuis virginibus. Amen dico vobis, neſcio vos. Sic & nõ cognoſcere hominis dicitur non approbare. Sicut de malis dicitur, Viam pacis non cognouerunt: nõ eſt timor dei ante oculos eorum. Et ideo illico ſequitur pœna. vnde ſubdit, *quibus* ſcilicet, malis, iuraui in ira mea. Iratus dicitur deus quando malos vult punire. Et ſic iurat in ira, quando ſtabiliter proponit peccatum punire. Vnde aliquando deus iurat iratus: quandoq; iurat placatus. Iurauit enim placatus obedientia Abrahæ, Gen.22. Per memetipſum iuraui, dicit dominus: quia feciſti rem hanc: & non peperciſti vnigenito tuo propter me: benedicens benedicam tibi &c. Iurauit iratus quando iurauit punire Heli, cum omni domo ſua: quia filios non correxerat. 1.Reg.4. Iuraui domui Heli, quòd non expietur iniquitas eius victimis & muneribus vſque in æternum. Eodem modo diffiniẽs hic punire rebelles iurauit in ira ſua. Sed quid iurauit, ſubdit. *Si introibunt in requiem meam.* Hic enim accipitur, ſi pro non. Et eſt ſenſus. Iuraui quòd ipſi nõ intrabunt in requiem meam. Ad literam dicebat de terra promiſſionis, in quam intrãtibus dedit requiem. Et quia illa requies fuit figura quietis bonorũ in patria: quia vt dicit Apoſtolus. Omnia in figura contingebant illis: ideo per hoc intẽdit Pſal. inducere omnes, & maximè populum iudaicum ad obediẽdum Chriſto: ne Chriſto increduli & inobedientes excludantur ab ingreſſu terræ viuentium: vbi eſt requies ſempiterna beatorũ. Notandum autem quòd requies bona quam debemus appetere: triplex eſt, ſcilicet, requies iuſtorum, requies contemplatiuorum, & requies beatorum. Prima eſt contra laborem culpæ: ſecunda contra laborem vitæ actiuæ: tertia contra laborem omnis miſeriæ. Prima eſt requies iuſtorum. Mali enim in peccato poſiti nunquàm requiem habent. Vnde ſuperbus ſemper cum ambitione cõtendit: auarus cum diuitiis: & ſic de ſingulis. Vnde Grego. Rarum valde eſt vt qui auarum poſſidẽt: ad requiẽ tendant: cum per ſemetipſam veritas dicat, Difficile qui pecuniam habent, intrabunt in regnum cælorum. Nam qui hic multiplicãdis diuitiis inhiãt, quæ alterius vitæ gaudia ſperant? quod tamen vt redemptor noſter valde rarum, & ex ſolo diuino miraculo euenire poſſe mõſtraret. Apud homines inquit hoc eſt impoſſibile: apud deum autem omnia poſſibilia ſunt. Sed boni in conſcientia requiẽ habent: qui ſeipſos ſanctificant Deo. Exod.16. Requies ſabbathi ſanctificatio eſt domino. Secũda requies eſt contemplatiuorum. Actiui enim ſollicitudinibus mundi intenti requiem habere nõ poſſunt. Sed veri pauperes qui cõtemplatiuam vitam eligunt, veram requiem cordis habent. Quoniam vt ait Greg. Mira ſecuritas cordis eſt aliena nõ quærere: ſed vniuſcuiuſque diei ſufficientia cõtentum manere. Ex qua etiam ſecuritate perennis requies naſcitur: quia à bona & tranquilla cogitatione ad gaudia æterna tranſitur. Econtrà reprobi & hic fatigantur in deſideriis, & illic in tormentis: eiſq; de labore cogitationis labor doloris naſcitur: dũ ab æſtu auaritiæ trahuntur ad ignẽ gehennæ. Et quia contẽplatiuus quilibet in ſolo deo requieſcit: ideo dicit pſal.4. In pace in idipſum: dormiã & requieſcã. Tertia eſt requies beatorũ. Vera enim requies in præſenti haberi non poteſt: vbi continuè abundant

Matth.25.

Pſal.13.

Gen.22.

1.Reg.4.

1.Cor.10.

Requies bona multiplex eſt.

Greg.4 mora. cap.2. Luc.18. & Marc.10.

Matth.19. & Luc.18.

Exod.16.

Greg.li.15.mo rali..12.

Pſal.4.

dant labores & miſeriæ. ſed ſolũ in patria: vbi omne bonum eſt ſine aliqua miſeria. Et de hac requie
Iob 36. Greg.l 26. moral.c.32. dicitur Iob 36. Requies menſæ tuæ erit plena pinguedine. Quod exponens Greg. dicit, Requies mẽſæ eſt refectio ſatietatis internæ, quæ pinguedine plena dicitur: quia internæ voluptatis delectatione præparatur. Huius menſę epulas eſuriebat propheta cum dicebat, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Huius menſæ pocula ſitiebat, dicens. Sitiuit anima mea ad deum fontem viuum: quãdo veniam & apparebo ante faciẽ dei. Et de hac requie
Pſal.16. Pſal.41. *Eſa.32.* dicitur Eſa.32. Sedebit populus meus in requie opulẽta. Et iſtam prohibet Deus malis: de quibus nunc ait, *Quibus iuraui in ira mea: ſi introibunt in requiem meam.*

PSALM. XCV.

1642 ## Cantate domino cãticum nouum: cantate domino omnis terra.

Hic pſalmus hunc habet titulum. Pſalmus Dauid, quando domus ædificabatur poſt captiuitatẽ. Pro cuius euidentia notandum, quòd quando Iudæi per regem Babyloniæ fuerũt captiui: inter alia mala quæ Babylonij fecerũt, ipſi templum per Salomonem factum funditus euerterunt: ſed poſt captiuitatem tempore Zorobabel fuit reædificatũ: vt patet 1.Eſdræ 1. Et ideo dicũt aliqui, quòd Dauid hoc in ſpiritu prophetico præuidens feçit iſtu pſalmum ad laudandu Deum, & gratias ſibi agendum, quãdo templum reædificaretur. Sed iſtud nõ videtur veriſimile. cuius ratio eſt: quia quando tẽplum fuit reædificatum, gentes non fuerũt admiſſæ ad illam reædificationem: immo magis expulſæ.
Eſdr.4. vt habetur 1.Eſdræ 4. Ad ædificationem autem tẽpli de quo pſal. agit fuerunt gentes admiſſiæ. Propter quod in iſto pſal. dicitur, Annũciate inter gẽtes gloriã eius: in omnibus populis mirabilia eius. Dicunt ergo doctores Hebræorum, vt Rabbi ſa. quòd iſte pſal. agit de tempore Meſſiæ, cuius tẽpore ædificabitur templum Deo mirabile. Ad cuius ædificationem gentes & alij orbis populi congregabuntur. Credebant enim Iudæi ipſum meſſiam temporaliter regnaturum, & templum materiale facturum. Sed in hoc errant. Quoniam ſicut Chriſtus regnum temporale non habuit: ipſo dicente,
Ioan.18. Regnum meum non eſt de hoc mundo: ſic nec tẽplum materiale ædificãdum. Sed regnum ſpirituale habuit in ſuis fidelibus: & templum ſpirituale ædificauit, quando animas noſtras fecit templum dei. Et ad iſtud ſpirituale templum fabricandum, non ſolum Iudæi, ſed & gentes & populi fuerunt vocati. Ædificatur hoc tẽplum per Chriſtum, non ex lapidibus inſenſibilibus: ſed ex lapidibus viuis.
Epheſ.2. ſicut ait Apoſtolus. Eſtis ciues ſanctorum & domeſtici dei ſuperædificati ſuper fundamentũ apoſtolorum & prophetarum: ipſo ſummo angulari lapide &c. Agit ergo iſte pſalmus de templo eccleſiæ per Chriſtũ ædificatæ. Ex quibus apparet ſenſus tituli, qui eſt: pſalmus Dauid quando templum ædificabatur, id eſt, pſal. iſte eſt Dauid, id eſt, attribuitur ipſi Dauid, ſcilicet, Chriſto agens de hoc quod factum eſt: quando domus ædificabatur, ſcilicet domus domini ſpiritualis in toto orbe terrarum. Quibus viſis, accedo ad pſalmi diuiſionẽ. Sicut enim ad ædificationem domus materialis duo genera hominum requiruntur, ſcilicet, magiſtri & præceptores, & ſubditi operatores: Cõſimiliter ad ædificationem templi ſpiritualis, magiſtri & præceptores ſunt prælati, & prædicatores: ſed operatores ſunt alij fideles ſubditi. Et ſecundum hoc pſalmus habet duas partes: quia ad Chriſti laudẽ primò excitat prælatos & doctores: ſecũdò alios ſubditos fideles: ibi, Afferte domino pa. Prima pars diuiditur in duas: quia ipſos excitat primò ad Chriſti præconium: ſecundò ad debitum Chriſti obſequium: ibi, Confeſſio. Prima in duas: quia primò ipſos inducit ad actum præconij: ſecundò ad prædicationem euangelij: ibi, Annunciate inter gentes. Prima in duas: quia primò inducit ad Chriſti præconium: ſecundò oſtendit præconij modũ: ibi, Cantate domino & benedicite. Quantum ad primum ſciendum quòd dicit, Cantate domino canticum nouum. Cantare enim domino, nihil aliud eſt quam Dei laudes, non ſolum corde, ſed etiam voce cum lætitia reſonare. vide de hoc ſuprà verſi. 1145. & 1146. Sed quid cantare debemus adiũgit, *Canticum nouum.* Eſt enim canticum vetus, & cãticum nouum. Canticum vetus eſt vetus teſtamentum: canticum nouum eſt nouum teſtamentum. vide ſuprà verſi. 653. Dicit ergo, *cantate domino*, id eſt, Ieſu Chriſto, cãticum nouum, ſcilicet, canticũ euangelicum: quod non requirit pœnam & mortẽ peccatoris: ſed vitam, id eſt, Chriſto domino attribuite cãticum nouũ: quod eſt gratiæ & miſericordiæ, non canticum antiquum: quod erat rigoris & iuſticiæ. vt puta, oculum pro oculo, dentem pro dente &c. Chriſti autem canticum miſericordiæ erat. Vade & amplius noli peccare.

Ioan.8.

1643 ## Cantate domino, & benedicite nomini eius: annunciate de die in diem ſalutare eius.

Hic oſtẽdit cantandi modũ. Cãtant enim aliqui domino voce: ſed corde diabolo. Sed illi domino verè cãtant, qui corde, & ore, & opere deũ benedicũt. i. oĩbus occaſionẽ dãt benedicendi deũ. Et aduerte q̃ hic pſal. tribus vicibus dicit. Cãtate dño: oſtẽdẽs myſteriũ trinitatis. Vt ly primũ, cãtate dño, referatur ad Deũ patrẽ, ſecundũ referatur ad filiũ, tertiũ ad ſpiritũ ſanctũ. Vnde hic ait gloſ. Ter dicit cãtate dño, ad diſtinguẽdam perſonarũ trinitatem: quia laus Chriſti honor eſt totius trinitatis. Et ſic principiũ iſtius verſus refertur ad ſpiritũ ſanctũ: vt ſit ſenſus, *Cãtate domino* i. ſpirituſancto. *Et benedicite nomini eius.* Hic modo reuertitur ad laudẽ Chriſti. Nã nomen eius quod debemus benedicere eſt Ieſus: vt oẽs ipſum noſtrũ ſaluatorem credamus. Et quia hoc maximè ſpectat ad prælatos vt populum inſtruãt benedicere nomẽ Ieſus: ideo conſequẽter ſe ad prælatos vertit dicẽs, *Annunciate de die in die ſalutare eius.* i. cõtinuè prædicate Ieſum omnium eſſe ſaluatorem. Sic ergo ad prælatos maximè ſpectat cãtare, & annũciare populo ſalutare Chriſti. Vnde nota q̃ ſancti prædicatores annũciãdo diuina myſteria, cauere dicũtur. In quorũ figuram angeli annunciantes futura, canere dicebantur. Apoc.8. Et angeli qui habebant ſeptem tubas, parauerunt ſe vt canerent. Vnde & quilibet ſanctus prædicator, dicit cum pſalm. Et immiſit in os meum canticum nouum, carmen deo noſtro. Prædicatio enim euãgelij canticũ nouũ dicitur: ſicut antiquæ legis cãticũ vetus. Quod oſtendit ibi gl. dicens, Cantabãt enim homines veteris teſtamenti canticum vetus, ſcilicet, oculũ pro oculo, dentẽ pro dẽte, aĩam pro

Trinitatis myſterium.

Prædicatores cantant canticum nouum.

Pſal.39.

Universidad de Deusto
Biblioteca

anima:& ad infernum omnes descendebant,clausa A regni ianua: prohibebat Cherubin paradisi aditū: in cuius manu erat ignea rumphea. Sed prædicatores noui testamenti cantant canticum nouum: quod nouus homo attulit Christus, per quem noua facta sunt omnia. Nouus ergo populus noua cantat de incarnatione,de resurrectione, de ascensione , de regni cælestis apertione, & huiusmodi. Et hoc est quod prædicatoribus præcipitur. Cantate domino canticū nouum , quia mirabilia fecit. *Psal.97*

Sed heu:quia prædicatores satis possunt hodie cātare:tamen ad ipsorum canticum pauci cōuertuntur. Vnde conquerendo hodie ipsi mundanis hominibus dicunt.Cecinimus vobis,& non saltastis, *Matth.11.* id est,prouocauimus vos ad nostrum canticum,& B non saltastis:lamentauimus,& non plāxistis. Quia satis possunt cātare de præmijs,& lamētari de supplicijs : ad eorum tamen canticum quasi nulli immutantur.Sed vt mihi videtur, ipsimet prædicatores dant in hoc occasionem:maximè propter duo. Primò , quia suo cantu maiores peccatores palpāt, quos fortius terrere deberent.Secundò , quia & si verbis cantant , tamen operibus tacent. Et de istis duobus loquitur Greg.exemplo galli,dicens. Gallus nāque valentiores & profundiores cantus edere solet in profundioribus horis noctis : cùm verò tempus matutinum appropinquat,leuiores,& minutiores omnino voces format. Sic & prædicatores cum iniquis adhuc mentibus prædicāt:altis & magnis vocibus æterni iudicij terrores resonant: quia videlicet quasi in profundæ noctis tenebris C clamant. Cum verò iam auditorum suorum cordibus veritatis lucem adesse cognoscūt : clamoris sui magnitudinem in dulcedinem vertunt:& non tam illa quæ de pœnis sunt , quam illa quæ sunt blanda de præmijs proferunt. Qui etiam minutis tunc vocibus cantant:quia appropinquāte mane subtilia quæque de mysterijs prædicant: vt sequaces sui eo minutiora quæque de cælestibus audiāt:quo luci veritatis magis appropinquāt. Et quos dormiētes longus gallicantus excitauerat:vigilātes succisior delectet.Ex quibus patet,quòd prædicator secūdum variationem temporis & auditorum variare debet cāticum prædicationis. Oseæ 2.Canet tibi iuxta dies iuuentutis suæ,& iuxta dies ascensionis suæ de Aegyto. Secūda causa est,quia prædica- D tor quod ore cantat, operibus tacet. Cuius oppositum debet facere:vt exemplo galli ostendit Greg. 30.moral.c.7.dicens.Gallus cùm se iam cātus edere parat:prius alas excutit:& semetipsum feriēs vigilantiorem dedit. Sic & ipsi sancti prædicatores cū verba prædicationis monent:prius se in sanctis actionibus exerceant:ne in semetipsis torpētes opere;alios excitēt voce. Prius sua punire fletibus curant:& tunc quæ aliorū sunt punienda denunciāt. Prius igitur alis insonant , quam cantum emittāt: quia antequam verba exhortationis proferāt:omne quod locuturi sunt,operibus clamant.Quia ergo prædicatores hodie oppositū prædictorum faciunt:ideo cantando paucos conuertunt. Prædicando enim bona verbis; & operibus mala demō- E strādo:plus occasionem præstant auditoribus maledicendi Christi nomen , quam benedicendi. Et ipsos reprehendens psalmista ait. *Cantate domino, & benedicite nomini eius.*

Greg.30. moral.cap.7. Prædicator fortius arguere debet maiores peccatores.

Oseæ 2. Prædicator prius debet facere quod prædicat.

1644 Annūciate inter gentes gloriā eius: in omnibus populis mirabilia eius.

Hic inducuntur prælati ad prædicationē euangelij. Annunciare debent gentibus de Christo maximè tria,scilicet,gloriā suæ resurrectionis. secundò excellentiam suæ dominationis:ibi , Quoniam deus magnus dominus.tertiò potentiam suæ operationis:ibi , Quoniam omnes dij gētium dæmonia. Vbi notādum , quòd quamuis principalius ad Iudæos venerit Christus,ipso dicente,Non sum missus nisi ad oues quę perierunt domus Israel.tamen consequenter ad omnes mundi gentes saluandas venit.Vnde ipse dicebatur expectatio gētium. Ipse etiam dicebatur desideratus cunctis gēribus. Aggæi 2.Veniet desideratus cunctis gentibus.Et hinc est quòd post eius ascēsionem discipuli primò prædicauerunt Iudæis gloriam Christi resurrectionis. Virtute magna reddebant apostoli testimonium B resurrectionis Iesu Christi. Sed per Iudæos expulsi , se ad gentes transtulerunt. Sic enim Paulus & Barnabas constanter Iudæis dixerūt : Vobis oportebat primum loqui verbū dei : sed quoniam illud repulistis, & indignos vos iudicastis:ecce conuertimur ad gentes. Et hoc prænidens Psal. apostolis & alijs prædicatoribus,dicit , *Annunciate* , scilicet, non solum Iudæis:sed etiam *Inter gentes gloriam eius*, scilicet, gloriam suæ resurrectionis. Et ne fortè intelligatur gentes in particulari , sed vniuersaliter de omnibus gentibus,ideo subdit. *In omnibus populis mirabilia eius.* scilicet , annunciate vt alia Christi sacramēta mirabilia.vt quomodo mirabiliter conceptus,& natus:quomodo mirabilia in mundo est operatus,cæcos illuminādo, surdis auditum,claudicantibus gressum ; mutis loquelam , & mortuis dederit vitam. Quod & sic factum est. Quia vt habetur Mar. vlti. Illa autem profecti prædicauerunt vbique domino cooperante , & sermonem confirmante sequentibus signis.Et nota quòd multa mirabilia de Christo annunciare debemus , scilicet, eius incarnationem,natiuitatem,operationem,resurrectionem,& ascensionem. vide suprà. ver.657.

Actuum 4. Gētibus prædicatur fides. *Actuum 13.*

Mar.vlt.

1645 Quoniā magnus dominus , & laudabilis nimis : & terribilis est super omnes deos.

Hic ostendit quòd debent annunciare excelsam dominationem. Christus enim magnus dominus dicitur:quia omnium dominorum dominus. Ipse est rex regum, & dominus dominantium. De hoc vide versi.1633.& 957.& 1270.& 775.Et aduerte, quod Christi magnitudo maximè in iudicio apparebit. Ibi enim habebit , & ostendet tria contra tria parua,quæ in mundo ostendit. Primo enim in mundo apparuit seruus & infirmus : quia cum in forma dei esset &c. humiliauit semetipsum formā serui &c.Phil.2. Sed in iudicio apparebit magnus dominus:quia omnium ordinarius iudex.Et quātum ad hoc dicit, *Quoniam magnus dominus*, scilicet, erit Christus:quia,scilicet, eius dominij magnitudo tūc omnibus apparebit:de quo dicitur.1. Reg. 2. Dominus mortificat & viuificat:quia bonis dabit vitam : sed malis mortem æternam. Dominus pauperem facit, & ditat : humiliat & subleuat. Et infrà. Dominus iudicabit fines terræ. Secundò in mundo apparuit humilis & despectus. Vnde & Iudæi dicebant de ipso. Ecce vidimus eū,& non erat ei aspectus &c. Sed in iudicio apparebit nō despectus,sed totus gloriosus.Et quantum ad hoc dicit, quòd erit & laudabilis nimis : quia ab omnibus eius

Apocal.19.

In iudicio magnus apparebit Christus multipliciter.

1.Reg.2.

Esa.53.

eius iusticia ratione laudabitur:quia & iusti laudabunt eius misericordiam,qua saluati erunt:& mali videbunt se iustè damnatos.Sed hic aduertendum, quum omnis virtus existat in medio : & omne nimium recedat à medio : quomodo ergo Christus dicetur laudabilis nimis : quia tunc non virtuosè laudabilis esset?Ad hoc dicendum:quòd secundum grammaticos huiusmodi aduerbium nimis, quandoque denotat superabundantiam:& idē est quòd plus iusto : sicut de duobus dæmoniacis dicitur Matth.8.quòd occurrerunt ei duo habētes dæmonia sæui nimis , id est , plus iusto. Aliquando vero denotat perfectionem excedētem intellectum nostrum.Sic enim dicitur. Nimis honorati sunt amici tui deus &c. Quia honor quem deus tribuit in patria suis amicis:nostrum intellectū excedit. non B quòd sit indebitus & plus iusto. Sic etiam loquitur apostolus. Propter nimiam charitatem qua dilexit nos deus &c. Nō quòd illa charitas dei fuerit plus iusto, & vitiosa : sed quia nostrum intellectum excedit.Vnde Gualfredus exponēs dicta verba apostoli , dicit. Nimia est ira Dei : nimia est & charitas Dei.Immensus siquidem est deus : & non nisi immensum amat:sed nec nisi immensum iudicat. Veruntamen non ad ipsum : sed solum ad nos referenda est vtraque nimietas.Siquidem consideretur nostra indignitas, nimiū diligimur : si nostra infirmitas,nimis punimur. Quàm terribilis es domine,qui sic iudicas:quàm amabilis, qui sic amas. Nostra itaque omnia tam sunt minima , vt eorum comparatione omnis magnitudo dei sit nimia &c. C Sic ergo dicitur Christus laudabilis nimis:quia super vires nostras dignus est omni laude.Et hoc est quod dicitur Eccl. 43. Magnificate eum quantum potestis:maior est enim omni laude. Sic enim dicitur.Psal. 144. Magnus dominus , & laudabilis nimis , & magnitudinis eius non est finis. Tertiò in mundo fuit timidus:quia timorem humanum in se assumpsit voluntariè. Vnde Mar. 14. Cæpit Iesus pauere & tædere. Sed in iudicio nullū timens,omnibus apparebit terribilis. ideo subditur. *Terribilis super omnes deos.* Deos hic appellat omnes mūdi potentes , & etiam ipsos dæmones qui ab idololatris pro Deo coluntur:quia omnes dij gentium dæmonia:vt statim sequitur.

Nimis significat multa.

Matth. 8.

Psal.138. Nimis laudabilis est Deus. Ephe.2.

Gualfredus.

Ecclesiast.43.

Psal.144.

Mar.14.

1646 Quoniam omnes dij gentium dæmonia: dominus autem cælos fecit. D

Hic ostenditur quòd debent annunciare mirabilem Christi operationē. Hic enim Psalmista ponit differētiam inter Christū verum Deum : & dæmonia vel idola gentium:quæ dij nuncupatiuè dicuntur. Quoniam cùm per verbum Dei æternum omnia sint facta,cælū,terra,mare &c.Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt. sequitur quòd cum Christus sit verbum, quòd omnia quæ Deus non sunt, per Christum sunt facta. Vnde ratione suppositi Christi verum est dicere. Iste puer fecit cælum:fecit stellas:fecit totum orbem. vt ait magister lib. 3. dist. 11. Ipse ergo Christus qui ratione suppositi omnia quæ sunt facta fecit:dicitur non factus. Dæ- E mones autem vel idola gentium qui dij dicuntur, simpliciter sunt. Omnes enim angelos à principio fecit,dicens,Fiat lux:& facta est lux.Sed ipsis à deo luce factis:alij permanendo luces sunt confirmati: alij superbiēdo tenebræ siue dæmones sunt effecti. Isti autem dæmones in idolis à gentibus colebantur:quæ idola operibus hominū sunt facta : vt diffuse deducitur Sap. 13. Hanc ergo differētiam ponens Psalmista, ostendit quòd omnia idola gētium quæ dij appellantur,sunt facta.Sed Christus verus deus omnia fecit:inter quę omnia nominat cælum tanquam omnibus alijs creaturis nobis maius apparens.Per cælos ergo superiorem cælestem regionem:vt cælum empyreum in quo dæmones habitare non possunt inde superbia proiecti. Vel per cælos accipit ipsos cælestes angelos , vel prædicatores & apostolos , qui virtute Christi potestatis imperant dæmonibus.q.d. Psal. Prædicate Christi pœnitentiam:quia ipse cælos fecit, quod dæmonia & dij gentium facere non possunt : quia ipsi sunt à Christo facti.Volens ergo Psal. Christi prædicandam ostendere potentiam ait , *Dominus autē cælos fecit.* Per cælos hic accipe sanctos prædicatores : de quibus dicitur, Cæli enarrāt gloriam dei.vide ver. 252.Isti autē cæli,scilicet, sancti apostoli & prædicatores,potestatem habēt supra dæmones. Luc.9. Dedit eis potestatem super omnia dæmonia.Quid ergo sequitur,nisi quòd cælorum potestas est maior quā dæmonū : & Christi potestas maior quam cælorum:quia ipse cælos fecit.

Sap.13.

Psal.18.

Luc.9.

Ioan.1.

Christus vt verbum fecit omnia.

Confessio & pulchritudo in conspectu eius:sanctimonia & magnificētia in sanctificatione eius. 1647

Postquam Psalmista excitauit prælatos & prædicatores ad Christi prædicandam laudem & præconium. Hic excitat eos ad Christi debitum obsequium.Vbi aduertēdum quòd obsequium Christi in noua lege debitum, requirit in obsequēte interiorem mundiciam mentis:& exteriorem pulchritudinem corporis,vel apparentiæ exterioris.Mundiciam enim interiorem notat hic,dicens , *Confessio:* quia per confessionem mundatur anima ab omni sorde.Psal. 31. Dixi confitebor &c.& tu remisisti impietatem &c. Vnde hic ait glo. Confitendo fit homo de fædo pulcher. Si ergo amas pulchritudinem:confitere vt sis pulcher,idest , iustus. Mundiciam verò exteriorem notat,dicens , *Et pulchritudo.* Christus enim in suo sacrificio immūditias etiam corporales expellit:qui in conspectu suo cōfessionem & pulchritudinem requirit. Quod ideo dici- D tur ad excludendum immunditias quas gētiles in cultu idolorum faciebant:sicut in sacris Priapi,viri & mulieres incedebant nudi:& faciebāt aliquas vilitates quas hodie etiam meretrices facere erubescunt.Similiter & in cultu legis antiquæ multæ immunditiæ corporales includebātur : vt puta ibi iuxta altare occidebātur animalia : quorū sanguine altare aspergebatur : & aliquando populus.Ibi etiam propter sanguinem occisorum animalium congregabatur magna muscarum multitudo : fœtor erat & multiplex immūditia.Christus in sacrificio nouæ legis non solum puritatē interioris conscientiæ requirit:quæ per confessionē acquiritur: sed etiam exteriorem pulchritudinem.Vnde in sacrificio Christi nullus actus inhonestus exercetur: E nulla turpitudo animalium ibi adducitur : nullus animalis sanguis ibi spargitur : sed ibi sub speciebus panis & vini suum corpus & sanguis pulcherrimè & mundissimè consecratur. Et hoc est obsequium dignè Christo debitum ad altare sibi ministrare cū mūditia mētis quam inducit debita confessio:& corporis quam continet debita corporis munditia & pulchritudo.Et hoc est quod ait,*Con-*

Psal.31.

Sacramētum eucharistiæ cōtinet pulchritudinem mentis & corporis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

fessio, quo ad primum: & *Pulchritudo in conspectu eius,* quo ad secundum. Et quòd tantâ pulchritudinem requirat hoc sacramentum: subdit dicens. *Sanctimonia & magnificentia.* Sanctimonia quod idē est quod sanctitas: quia in hostia consecrata Christus cōtinetur: qui est sanctus sanctorum: omnes alias sanctificans. Ibi est magnificētia: quia ibi est Christus verus deus quo nihil maius cogitari potest. Hoc idem replicat psal. notanter, dicens, *Confessio & magnificentia in conspectu eius &c.* Quis dicatur pulcher, vide ver. 739. Et aduerte quòd meritò Christus in hoc nouæ legis sacramento dicitur magnificentia. Sicut enim magnificus dicitur magna faciēs: sic & magnificentia magnorum factio. Si autem hoc sacramentū cōsideres: videbis in ipso magna fieri. vt puta q̄ ad verbū sacerdotis panis fit corpus Christi, & vinum sanguis. quòd idem corpus Christi in diuersis locis continetur: quòd Christus totus in tota hostia existens ad diuisionem hostiæ nō diuiditur: & similia. Istum versum exponens Hugo ait, *Cōfessio & pulchritudo in cōspectu eius.* Cuius eius: Certè speciosi forma præ filiis hominum: ipsius in quē desiderant angeli prospicere. Audis cui places, ama vnde placeas: ama confessionem ob quam amaris: ama confessionē si affectas decorē. Confessioni iungitur decor, iungitur pulchritudo: habes vtrūque. Confessionem inquit & decorem induisti. Et confessio & pulchritudo in cōspectu eius. Reuerā vbi confessio, ibi pulchritudo: ibi decor. Si peccata sunt, in confessione purgantur: si bona sunt, cōfessione cōmendantur. Cum mala tua cōfiteris, sacrificium deo spiritus contribulatus. cum dei beneficia confiteris: immolas deo sacrificium laudis. Bonum ornamentum animæ confessio: quæ & peccatorem purgat: & iustum reddit puriorem. Absque confessione, iustus iudicatur ingratus: & peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe tāquam qui non est perit confessio. Confessio igitur est peccatoris vita; iusti gloria. Et si necessaria sit peccatori; tamē iustum decet. Denique rectos decet laudatio. Sericum & purpura & cinēturarum fucus decorē habent: sed non præbent. Quicquid tale applices corpori exponit speciem suam non deponit: secum denique tollit cum tollitur. Ipse quippe decor qui cum veste induitur, & cum veste deponitur: vestis quippe procul dubio est talis decor non vestiti. Ille igitur est verus, propriusque cuiusq; rei decor, qui nulla interiacente materia per se inest. O quam decenti robore genas suffundit ingeniti gēma pudoris: nec inferioris insigne decoris disciplina præfertur. O quam competentem reddit omnem corporis statum disciplina. Ceruicē submittit, ponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cachinos cohibet, moderatur linguam, gulam frænat, irā sedat, formatque incessum.

Eucharistia dicitur magnificentia.

Hugo. Confessio pulchritudinē habet & decorē.

Disciplina toti in corpus ornat.

1648 Afferte domino patriæ gētium: afferte domino gloriā & honorē: afferte domino gloriam nomini eius.

Hæc est secūda pars: in qua inuitat subditos ad Christi laudem. Et primò ipsos ad Christi præconium inducit: secundò ad rationem multiplicē adducit: ibi, Commouebitur. Prima in duas: quia primò Christi obsequium imponit: secundò obsequij modum exponit: ibi, Tollite hostias. Quantum ad primum sciendum quòd Psalmista præuidit gētes Christi fidem recepturas ad prædicationem Apostolorum: Et tales ad honorem inuitat, dicens, *Afferte domino.* scilicet, Iesu Christo, *Patriæ gentium.* scilicet, ad fidem conuersārum. Sed quid domino debeant offerre, subdit. *Afferte domino gloriam & honorē.* Vbi notandum quòd secūdum Philosophum: differt honor à gloria sicut superius ab inferiori. quòd omnis qui alteri offert gloriam: sibi etiā offert honorem; & non econtrario. Vnde dicit, quòd honor est exhibitio reuerentiæ in testimoniū virtutis sue: etiam si fiat secretò, vel corā paucis. Sed gloria dicitur quando talis reuerentia fit publicè, & coram multis. Ex hoc igitur vult ostēdere Psalmista, quòd cōuersis ad fidem non sufficit honorare Christum in corde, & secretò, vel ipsum confiteri: sed etiam oportet ipsum in publico & apertè cōfiteri. Vt puta si quis ab infidelibus captus, & ad Christum negādum inductus: si Christi fidem teneat corde, sed ne moriatur ipsum neget ore: hoc non sibi sufficit, sed peccaret mortaliter. vide suprà vers. 458. Vult ergo Psalmista quòd non solum honorem Christo exhibeamus: sed etiam gloriam: vt ipsum publicè cōfiteamur. Vnde ad maiorē huius expressionem, exhibitionem gloriæ replicat, dicens, *Afferte domino gloriam nomini eius.* Vel aliter. Afferre gloriam nomini alicuius, est ostendere quòd significatum nominis de illo verificetur. Sicut si quis vocatur Ioānes: glorificare illum de illo nomine, est ostendere quòd significatum huius nominis quòd est gratia, realiter sit in illo. Sic dare gloriam nomini Christi, quòd est Iesus, cuius significatum est saluator: est ostendere realiter ipsum esse saluatorem. Quod ille solū facit, qui se operibus disponit vt saluetur per ipsum. Nā peccans facto, negat ipsum esse saluatorem. Et sic nō dat gloriā nomini eius. Vocare enim aliquem dominum & non facere quæ dicit: est nomini eius inferre opprobriū. sicut dicebat Christus. Quid vocatis me domine domine: & nō facitis quę dico? Vel aliter, ille offert gloriam nomini Christi: qui omnia quæ facit, facit ad eius honorē: sic quòd de suis bonis operibus non quærit gloriam propriam: sed Christi. vide suprà ver. 412. 502.

Philo. 1. eti.

Honor quid sit & quid gloria.

Gloria dari nomini alicuius quid est.

Luce. 9.

Tollite hostias, & introite in atria eius: adorate dñm in atrio sancto eius. 1649

Hic ostendit quomodo gentes Christum debēt honorare. Quia nō solum verbis, sed rebus: & non solum exterioribus, sed seipsis: vt quilibet seipsum primò offerat deo, & consequēter sua. Nihil enim proficit deo offerre sua temporalia bona, & non seipsum. Quia secundum Greg. lib. 19. moral. c. 12. Manens in peccato, & suo amore dei distribuens: sua quidem dat deo, sed seipsum diabolo. Oportet ergo quòd primò quis seipsum deo offerat hostiā viuam, id est, non peccato mortuam: vt dicit apostolus. Obsecro vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuētem deo placentem &c. Quid autem sit seipsum offerre hostiā viuam. vide suprà vers. 411. Et de talibus hostijs hic loquitur Psal. gentibus conuersis. *Tollite hostias.* Quādo autē quis primò se obtulerit deo: tūc securā sua potest offerre. Vel per hostias intelligit sacramētū eucharistiæ: in quo Christus honoratur, qñ dignè celebratur & sumitur. Nec mireris si illud sacramētū hostias dicit in plurali: quia quāuis sit vnū sacramētū & nō plura: tamē duabus distinctis cōsecrationib⁹ cōsecratur: quarū vna aliā nō expectat. De isto ergo sacramento ait. *Tollite hostias.* i. recipite dignè istud sacramētū. *Et introite in atria eius.* Quia mul

Grego. Nota.

Rom. 12.

Hostia dicitur eucharistia.

multotiens scriptura mentionem de atriis domini facit: ideo notādum, quod atrium in scriptura duo maximè significat, scilicet, ecclesiā militantem, & ecclesiam triumphantem. Primò ergo atrium dicitur ecclesia militans. Atrium enim dicitur ampla domus, & spacioſa. Et sic est ecclesia quæ per totum orbem est diffusa. Et in isto atrio benedicendus est Deus. Psalmus 133. Ecce nunc Benedicite dominum omnes serui &c. Et attende quòd dicit, qui statis: quia solū in atriis ecclesiæ Deum laudāt qui stant: non qui iacent. Stāt autem boni: sed mali iacent: vt ostendit Petrus ra. super illo verbo, Matth. 8. Domine puer meus iacet in domo &c. dicens. Qui vocat dominum suum, fatetur fideliter seruitutem. Quomodo hic qui sic agnoscit dominum puerum suum ausus est profiteri: quasi nesciens serui peculium ad dominum pertinere? Aut ignorat communia qui tam profunda mysteria docet, dicens, Puer meus: sed meum dico quia iacet. Si tuus esset domine nō iaceret: sed staret. Ecce inquit benedicite dominū omnes serui domini, qui statis in domo domini in atriis. Istud est atrium ecclesiæ in quo peccata nostra debemus confiteri. Psal. 99. Introite portas eius in confessione: atria eius in hymnis confitemini illi. In isto atrio verbum Dei debet prædicari. Hiere. 26. Sta in atrio domus domini: & loqueris ad eos omnes sermones meos quos mandauero tibi. Secundum est atrium triumphantis ecclesiæ. Psal. 83. Quam dilecta tabernacula tua domine: conspicit & defecit anima mea in atriis domini. vide ibi. In isto atrio gloriæ est æternitas sine fine. Psal. 83. Melior est dies vna in atriis tuis super milia. 3. Reg. 7. Fecit Salomon atrium maius rotundū. Figura enim spherica principio caret & fine. Ibi est obūbratio ab omni iniquitatis ardore. Exod. 40. Circundabis atrium tentoriis: quia ibi sub vmbra alarum Dei sancti proteguntur. Vnde Ezech. 10. Nubes impleuit atrium interius. Ibi est clarus splendor gloriæ. Ezech. 10. Atrium repletum est splendore gloriæ domini. Ad propositum de istis duobus atriis hic loquitur Psal. Primò de atrio ecclesiæ militantis, dicens, *Tollite hostias & introite in atria eius* id est, in ecclesia militāte: extra quam nullum verum fit sacrificium. Et ne mireris, si ecclesiam atria dicat in plurali. quia quamuis vna sit ecclesia catholica generalis: plures tamē particulares sunt ecclesiæ. vt ecclesia Cōstantinopolitana, Rauennensem. &c. Et de atrio triumphantis ecclesiæ, subdit, *Adorate dominum in atrio sancto eius.* id est, adorate Christum qui est in atrio gloriæ ad dexteram patris collocatus.

Atrium est ecclesia militans.

Psalmus 133.

Matth 8.

Psalmus 99.

Hierem. 26. Atrium est gloria eterna.

Psalmus 83. 3. Reg. 7.

Exod. 40.

Ezech. 10.

1650 Commoueatur à facie eius vniuersa terra: dicite in gentibus quia dominus regnauit.

Hic adducit rationem & motiuum præconij Christi. Et primò adducit rationem: secundò ostendit fidelium exultationem: ibi, Lætentur cæli. Laudem enim & præconium meruit Christus ratione suæ passionis & resurrectionis: propter quæ gentes ad fidem sunt conuersæ. Et ideo primò ponit eius passionem & resurrectionem: secundò mundi conuersionem: ibi, Etenim correxit. Quantum ad primum sciendum quòd Christum esse verum Deum ostendit omnis creatura in sui passione tam cælestis quam terrestris. Nam sol per totum orbem obscuratus est: petræ scissæ sunt, terræ motus factus est. Quibus visis magna multitudo conuersa est ad Christum. Et hoc est quod dicitur Luc. 23. quòd omnis turba quæ simul aderat ad spectaculū istud, videntes quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebantur. Et per per consequens ex istis signis cognouerunt Christum verum Deum esse: & sic verum regem & dominum. De istis autem signis in Christi morte factis Psalmista solum ponit hic terræ motū, dicens. *Commoueatur à facie eius vniuersa terra.* id est, tempore suæ passionis commouebitur. Ex qua cōmotione fuit cognitus verus rex: ideo subditur, *dicite,* id est, dicēt in nationibus: quia dominus regnauit. Vel per terrā intellige gentes quæ ad Christi fidem fuerunt cōmotæ omissa idololatria: quādo audierūt Christum per mortē crucis in sua resurrectione accepisse regnum super omnē creaturam. sicut deducit apostolus. Factus est obediens vsque ad mortem: mortē ante crucis: propter quod & Deus exaltauit illum &c. vt in nomine Iesu omne genu flectatur &c. Et ipse dixit resuscitatus. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Et quantum ad istum intellectum Psal. loquitur apostolis & aliis prædicatoribus, dicens, *Dicite in gentibus* id est, prædicate inter gentes: *quia dominus regnauit* quia, scilicet, merito suæ passionis in sua resurrectione regnum accepit. Vnde littera Augustini & Cassiodori hic dicit: quia regnauit à ligno, scilicet, crucis. Et hoc est quod in hymno cantat ecclesia. Implera sunt quæ concinit Dauid fidelis, carmine: dicendo nationibus, regnauit à ligno Deus. Dicat ergo psalmus apostolis, dicite in gentibus, quia dominus regnauit. Et quid ad hoc sequitur, scilicet, gentium conuersio: quia commoueatur, id est, ex hoc commouebitur à facie eius vniuersa terra, id est, gentes quæ per vniuersam terram habitabunt. Et nota quòd triplex est commotio qua commota est terra, id est, gentes à facie Christi. Prima est commotio conuersionis peccatorum. Magna quippe est commotio quando peccator per pœnitentiam cōmutatur: de idololatria ad fidem, de vitiis ad virtutem: & de filio perditionis & diaboli fit filius saluationis & Dei. Et isto modo commotæ sunt gentes ad prædicationem apostolorum. Et de ista commotione dicitur psalmus 28. Vox domini concutientis desertum: & commouebit dominus desertum Cades. vbi desertum vocat gentes: qui sine Deo, sine lege, sine prophetis fuerunt. Et dicuntur desertum Cades. Cades enim ad literam est ille locus vbi de petra per Moysen data est aqua populo. Et quod ad litteram ibi factum fuit: hoc factum est spiritualiter in ecclesia: quando ad prædicationem apostolorum, dura gentilium corda sunt ad fidem conuersa: quæ aquas viuas gratiæ emanant. Gentiles ergo dominus commouet, vt agricola commouet sterilem terram vt fructificet: sic & corda gentilium sunt commota: vt fructum pœnitentiæ afferant: & aquam fidei & salutaris sapientiæ effundant. Vnde psalmus 59. Commouisti terram, scilicet, ab idololatria: & conturbasti eam, scilicet, per pœnitentiam. Secunda est commotio eruditionis subditorum. Nonne magna est commotio: quando quis de ignorantia mutatur ad sapientiam: de falsitate ad veritatem: de tenebris ad lucem. Christus autem ista commotione multos commouit docendo: ex quo laudādus erat. sed ingrati Iudæi ex hoc ipsum diffamare credentes: ipsum accusabant Pilato, dicentes. Commouit populum docens vniuersam Iudæam à Galilea vsque huc.

Commotio multiplex.

Luce. 23.

Philip. 2.

Matth. vlt.

Psalmus. 28.

Cades.

Psalmus 59.

Luce 23.

Universidad de Deusto
Biblioteca

huc. Et sic ipsum diffamare volentes laudabant. A Vnde Beda ibidem dicit. His autem verbis, dicit, Commouit populum docens &c. non illum, sed seipsos accusant. Docuisse enim populum, & à pristini temporis ignorantia docêdo commouisse: talique actu totam terram promissionis perlustrasse: non criminis, sed maximum est signum virtutis. Et per talem commotionem doctrinæ idololatriam amouit à populo. Esa. 19. Commouebuntur simulacra Ægypti à facie eius. Tertia est commotio admirationis deuotorum. Sic enim deuoti videntes Christi mirabilia quæ capere non sufficiunt, admiratione commouebuntur. Matth. 21. Cum intrasset Iesus Hierusalem commota est vniuersa ciuitas &c. Vbi Chrysostomus ait, Meritò autem omnes commouebantur ad introitum Christi: videntes B rem tam mirabilé. Homo laudabatur quasi deus: sed deus laudabatur in homine. Puto autem quòd nec ipsi qui laudabant, sciebant quod laudabant: sed spiritus subito ingressus in eos veritatis verba suadebat. Consimiliter ad spectaculum Pauli, vt dicitur Actuum 21. Commota est ciuitas tota, & facta est concursio populi. Prædictis ergo tribus modis cómota est terra prædicãtibus apostolis, quòd dominus Iesus Christus regnauit à ligno.

Esa.19. *Matth.21.* *Chrysost.* *Actuum 21.*

1651 Etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur: iudicabit populos in æquitate.

Hic ostendit mundi correctionem. Ante enim C aduentum Christi & eius passionem & resurrectionem totus orbis idololatria plenus erat: excepto populo Israel: qui tamen etiam multotiés idolatrabat. Sed postquam Christus resurrexit, & apostoli veritatem fidei per totum orbem prædicauerunt: gentes quæ habitabant in orbe ab errore correctæ fuerunt. Et hoc præuidens Psalmista ait. *Etenim correxit orbem terræ.* scilicet, ab idololatria. Et ipsum corrigendo tanta firmitate fidem fundauit in eis, vt ab illa amplius euelli nó possint. quod satis in martyribus fuit manifestum: quia nec blandis, vel asperis, non verberibus, nec etiam ipsa morte ab ipsa Christi fide poterant separari. Et hoc est quod subdit, *Qui non commouebitur.* scilicet à veritate fidei. *Iudicabit populos in æquitate.* Hoc potest intelligi D de iudicio discretionis: quod à tempore Christi incepit: quia per prædicationem Christi, & suorum prædicatorum aliqui conuersi sunt ad fidem: aliis in infidelitatẽ demissis iusto Dei iudicio: licet nobis occulto. Deus enim ab æterno elegit quos voluit: alios dimisit quos non elegit. Omnes autem electos ab ipso per prædicationem fidei conuertit: & sic ipsos ab aliis diuisit. Quid est ergo dicere, Iudicabit populos in æquitate: nisi secundum æquitatem & iusticiam æternam per quam aliquos elegit, & aliquos non. Ipse secundum illam iusticiam illos iudicabit, id est, discernet & diuidet ab inuicem bonos conuertendo: malis omissis. Vel etiam hoc potest intelligi de iudicio finali; in quo iustè vnicuique dabit secundum opera sua. Et hic nota E æquiuocationem commotionis. Prius enim dixit, Commouebatur a facie eius vniuersa terra: nunc autem dicit, quòd correxit orbẽ terræ qui non commouebitur. Sed prima est commotio de malo ad bonum, qua totam terram commouit, scilicet, ab idololatria ad fidem. Secunda est commotio de bono ad malum: quam in suis electis non permittit: vt commoueantur à fide ad idololatriam. de qua nunc dicit: quòd orbis terræ non commouebitur. Supra istam partem quæ dicit. *Etenim correxit orbem terræ &c.* notandum quòd correctio ad hoc vt sit vtilis & virtuosa, requirit maximè quòd corrigens ab aliquibus vitiis sit immunis. Primò à cupiditate gloriæ: quia corrector vitiorum laudes populares quærere non debet. Vnde dicit Seneca epistola 52. Quid turpius est philosophia captante clamores? Nunquid æger laudat medicum secantem? Vult dicere. quòd sicut æger quãdo secatur, tũc non laudat medicum suum: sic ille qui corripitur, tũc non laudat correctorem suum. & ideo hoc corrector quærere non debet. Vnde subdit notabile verbum. Quid lætaris, quòd ab hominibus his laudatus es? quos non potes ipse laudare? Non ergo ex correctione laudes quærat humanas: sed Dei gratiam & consequenter amicitiam correcti. Vnde Prouerb. 28. Qui corripit hominẽ, gratiam postea inueniet apud eum magis quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit. Secundò à conformitate malitiæ: ne scilicet corripiens sit in eodem vitio de quo corripit alium. Sicut enim dicit Isidorus in de summo bono: non debet vitia corrigere aliena, qui adhuc vitiorum contagiis seruit. Improbum est enim arguere in alio: quod quis adhuc deprehendit in seipso. Et hoc est quod dicitur Eccl. 11. Cum interrogaueris corripi iuste: quia prius seipsum discutiendo debet interrogare conscientiam suam: & cum se ab eodem vitio mundum inuenerit: tunc proximũ arguere & corrigere debet. Tertiò à tempestate iracundiæ. Hoc enim vitium maximè in correctione est fugiendum. Vnde Augustinus super epistolam ad Galatas dicit. Quicquid reo duxerit puniendum impetus iræ: non est charitatis. Corrigendum dilige: & dic quicquid volueris. Et Grego. dicit, Omnis per quem necesse est aliena vitia corrigi: semetipsum prius solerter debet intueri: ne dum aliorum culpas corrigendo vlciscitur: ipse vlciscendi furore superetur. Plerumque enim mentem sub obtentu iusticiæ, iræ immanitas vastat. Et dum quasi sæuit zelo rectitudinis, rabiditas replet furoris: iusteque se facere existimat, quicquid ira nequiter dictat. Ad hoc autem Valerius multa adducit exempla lib. 4. cap. 1. Et inter cætera ponit exẽplum de Archyta Tarẽtino, qui dum sub Pythagora magno labore, longoque tempore solidum opus doctrinæ complexus fuisset: postquam in patriam suam fuisset reuersus, rura sua reuisere cepit: & animaduertit negligentia sui villici corrupta perditáq;. Intuẽsq; malè meritũ villicũ: inquit, Sumpsissem a te inquit suppliciũ, nisi tibi iratus essem. Maluit enim impunitum dimittere, quã propter iram grauius iusto punire. Aliud exemplum ponit Platonis, qui cùm versus delictum serui vehementius exarsisset, veritus ne ipse modum vindictæ respicere non posset: Speusippo amico castigationis arbitrium mandauit: deforme sibi futurum existimans, si iratus in correctione excessisset: vt parem reprehensionem culpam serui & animaduersio Platonis mereretur. Ex quibus omnibus patet: quòd debita correctio ab iracundia debet esse aliena. Propter quod dicitur Hier. 10. Corripe me domine: veruntamen in iudicio, & non in furore tuo: ne forte ad nihilum redigas me. Et Psal. 6. Domine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. Quarto à præsumptione superbiæ. Sẽper enim corrigens cogitare debet quòd in

Iudicium discretionis. *Iudicare in æquitate.* *Corrigens animam multis vicijs carere debet.* *Sene.a.* *Prouerb. 28.* *Isidorus.* *Eccles.11.* *Augustinus.* *Greg.lib. 26. moral.cap.36.* *Hiere.10.* *Psalmus 6.* *Differt vindictam donec transeat ira. Exemplum.* *Exemplum.*

Augusti. Non bene. in simili cadere potest. Vnde Augustinus 2. lib. de A sermone domini in monte, dicit. Cogitemus cum aliquem nos necessitas corrigere cogit, vtrum tale sit vitium quod nunquam habuimus: cogitemus nos homines esse, & hoc potuisse habere: aut est tale quod habuimus iam, aut habemus. Et tunc tangat memoria quid sit nostra miseria, nostra fragilitas, vt illam correctionem non odium, sed misericordia præcedat. Et hoc est quod hortabatur apostolus, dicens. Rogamus vos fratres corripite inquietos, consolamini pusilanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Quintò ab adulationis malignitate: quia corrigens reum palpare non debet: sed sibi vicium suum aperire. Quia tales adulatores magis vicia fouent, quam corrigãt. *1.Thessa.5.* *Eccles.19.* Vnde Eccles. 19. Est correctio mendax in ira con- B tumelioſi: & iudicium quod non probatur esse bonum. Sexto à cęcitate ignorantię. Quia prius quisque veritatẽ cognoscere debet, quã ad correctionem procedat: & non omni credere verbo. Primò præmittit cognitionem: & consequẽter addit correctionem, dicens, Secundum scientiam vestram, & ego noui: audite ergo correctiones meas: & iudicium labiorum meorum attendite.

Nullus debet iudicare antequam sciat veritatem. *Iob.13.*

1652 Lætentur cæli & exultet terra: commoueatur mare & plenitudo eius: gaudebunt cãpi, & omnia quæ in eis sunt.

Hic ponitur fideliũ exultatio. Omnis enim creatura tam cælestis quam terrestris exultationem de C Christo recipit, tam sensibilis, quam insensibilis. Et tria facit: quia primò ostendit exultationem sensibilium, secundò insensibilium: ibi, Tunc exultabunt. tertiò Dei iustum iudicium. ibi, Iudicabit. Quo ad primum sciendum quòd creaturæ rationales sunt duæ, scilicet, angeli & homines: & vtraque in aduentu Christi exultauerunt. Angeli enim lætati sunt. vnde in Christi natiuitate cantauerunt canticum lætitiæ, dicentes, Gloria in altissimis deo. &c. Et quantum ad hoc ait, *Lætentur cæli.* id est, ciues cælestes. Quantum vero ad homines subdit, *Et exultet terra.* id est, homines de terra creati. Vel terra, id est, principes terræ. Quod fuit adimplerum quando illi tres principes terræ, scilicet, tres reges Magi venerunt ab oriente adorare D dominum Iesum Christum: qui ipsum videntes gaudium magnum habuerunt: immo etiam videntes stellam quæ ipsos perducebat ad Christum. Videntes stellam gauisi sunt gaudio magno valde. Et etiam gentes gauisæ sunt de eius aduentu ad prædicationem apostolorum. De quibus dicitur, Audientes gentes gauisæ sunt: & glorificabant verbum Dei. Gentes autem per mare significantur: vt sæpius dictum est superius: quia peccatis inuolutæ erant amaræ. vide supra versu. 1509. 1524. De gentibus sub nomine maris dicit, *Commoueatur mare & plenitudo eius.* quod dicit ad significandum multitudinem gentium quæ fidem Christi acceperunt. Et etiam plebes iudęorum sunt gauisæ, scilicet, videntes mirabilia opera Christi: vt puta quãdo in cam- E pis desertis saturauit quinque milia hominum ex quinque panibus. Et hoc est quod ait. *Gaudebũt campi.* Loc⁹ enim ille vbi miraculũ fecit, gaudebat: quia erat ibi herba multa: sicut dicimus quod pratũ ridet quãdo floret. Erat enim fænum multũ in loco. Quod significãs Psal. dicit *Gaudebunt campi.* Et non solũ cãpi illi gaudebãt: sed multo fortius homines qui erãt in eis. Et de hoc subdit, quòd non solũ cãpi gaudebunt ad præsentiam Christi: sed etiam omnia quæ in eis sunt. Quia (sicut dicitur Lucæ 13.) omnis populus gaudebat in omnibus quæ gloriosè fiebant ab eo. Vel aliter. Ad litteram exultauerunt cæli in Christi natiuitate. vnde & stellam nouam ex lætitia miserunt in mundum. *Exultauit terra.* id est, habitantes in ea. Exultauit mare, quando Christo reuerentiam exhibuit, vt se sub pedibus eius conculcabilem præberet. Exultauerunt campi, quando pastores qui erant in campis super gregem suum vigilantes Christum natum gaudentes adorauerunt. De quibus dicitur, quòd reuersi sunt laudantes & glorificantes Deum.

Exultauit omnis creatura ad præsentiam Christi. *Luc⁹ 2.* *Matth.4.* *Luc. 13.* *Luc. 2.*

1653 Tunc exultabunt omnia ligna syluarum à facie domini quia venit: quoniam venit iudicare terram.

Hic agit de exultatione insensibilium. Quamuis enim insensibilia propriè exultare non possint: tamen metaphoricè exultare dicuntur quando hominibus causam præbent exultationis. Hoc autem tunc fuit impletum quando in aduentu Christi in Hierusalem, scilicet, in die palmarum turba populi cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via ante Christum ex lætitia clamãtes, & dicẽtes. Osanna filio Dauid &c. Illa enim arborum prostratio *Matth.21.* fiebat in signum reuerentiæ & exultationis. Nec mireris quia dicit, *Omnia ligna syluarum.* quia cõsuetudo est scripturæ accipere partem pro toto, & toti pro parte. Et hoc à facie domini: quia ante Christi faciem ramos arborum prosternebant. Sed causam quare ligna syluarum prosternebãt subdit, dicens, *quia venit.* Venit enim tũc Christus Hierusalem ad duo, scilicet, ad mortẽ crucis pro nobis tolerãdam: & ad sacerdotum & pharisæorum hypocrisin & malitiam iudicandam. Venit ergo tũc primò Hierusalem ad mortem tolerandam pro nobis. Propter quod spiritusancto inspirati, & moti pueri Hebræorum ligna syluarũ sibi prosternebant in via dicentes, Osanna filio Dauid. Et iste honor exhibitus Christo ab infantibus in ramis arborũ, & elamoribus populorũ fuit maior, quã honor exhibitus ab angelis in natiuitate cantãtibus, Gloria in excelsis Deo. &c. Vide suprà versu. 84. Quantũ ergo ad istã partẽ dicit, *Tunc exultabunt omnia ligna syluarum a facie domini quia venit.* scilicet, pro nobis pati. Secũdo venit tunc ad reprehendẽdã hypocrisin & maliciã sacerdotũ, scribarũ, & phariseorum. Nusquam enim legimus tã clarè & diffusè Christum reprehendisse illos, sicut in illo aduentu fecit. sicut apparet Mat. 23. Quia tunc pluries & pluries ait illis: *Matth.23.* Væ vobis scribæ & pharisęi hypocritæ, qui claudi tis regnũ cælorũ ante homines. &c. Væ vobis &c. qui circuitis mare & aridã. &c. Væ vobis scribę & pharisæi, qui similes estis sepulchris dealbatis &c. Ex quibus omnibus expresse patet, quòd tũc Christus ipsos malos iudicauit, & discreuit bonos à malis. Et ideo pueri Hebræorũ hoc spiritu sancto inspirati præuidentes, & ipsum verum iudicem futurum cognoscentes, sibi honorem exhibentes, ligna syluarum prosternebant in via. Et istam causam secundam allegat Psal. dicens, *Quoniam venit iudicare terram.* id est, terrenos sacerdotes, phariseos & scribas, scilicet, iudicio discretionis; ostendens illos à bonis esse discretos & separatos. Vel aliter, Ex hoc vult ostẽdere quòd gentiles exultauerũt per Christi

Arborum ramos quare Christo prosternebãt pueri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ligna syluarum gentiles.

sti aduentum. Antequam enim Christus veniret, gentiles erant ligna syluarũ, nullis vsibus seruientia: sed post Christi aduentum fuerunt facta ligna domus ecclesiæ. O quàm magnum lignum fuit in ecclesia dei beatus Gregorius, Ambro. Augusti. & Hierony. qui exultauerunt ad fidem conuersi. *Quia dominus venit*, scilicet, ad eos per prædicationẽ apostolorum. Et istum intellectum habet glo. dicens, *Exultabũt omnia ligna syluarum*. id est, pagani qui olim erant ligna syluarum: sed modo sunt ligna domus dei abscissa in ædificium ecclesiæ. Exultabunt inquam à facie domini, quia venit primò in ecclesia in nubibus, id est, in Apostolis, & in alijs sanctis prę-

Matt. 26. Iudicium vltimũ iusti lætanter expectant.

dicatoribus, & impleuit totum orbẽ. vnde ipse ait, Ammodo videbitis filium hominis venientem in nubibus cæli. Cui aduẽtui qui credit, exultabit in B vltimo aduentu. de quo subdit, *Quoniam venit iudicare terram.* id est, venturus est postea iudicare terram, scilicet, viuos & mortuos. Gentiles enim conuersi ad fidem exultant, quia Christus ad iudicium est venturus: quia tunc sperant beatitudinis duplicem habere stolam. vt ostendit Grego. dicens, Ven-

Grego. 31. moral. c. 1, 28.

turum iudicium & si adhuc oculis non cernimus; iam tamen sperando præuidemus. Omnis autem qui bene viuere incipit, audiens quòd per extremum iudicium iusti ad regnum vocentur, hilarescit. Sed quia quædã mala adhuc ex reliquo considerat: hoc ipsum iudiciũ de quo exultare inchoat, appropinquate formidat. Vitam quippe suam bonis malisque permixtam conspicit, & cogitationes suas aliquo modo spe & timore confundit. Nam C cùm audit quæ sint regni gaudia: mox mentem lætitia subleuat. Et rursum cum respicit quæ sint gehennæ tormenta: mox mẽtem formido perturbat. Sic ergo de gentilibus conuersis ait Psal. *Exultabunt omnia ligna syluarum à facie domini quia venit.*

1654 ## Iudicabit orbem terræ in æquitate: & populos in veritate sua.

Hic ostendit iustum Christi vltimum iudicium. Istum versum exponunt aliqui de iudicio discretionis dicentes, quòd totum orbem, id est, omnis orbis homines iustè & verè iudicabit: quia secundum quòd æterna sua iustitia ordinauit, bonos vocabit ad fidem, id est, electos: sed alios in sua infidelitate relinquet. Et in isto iudicio est æquitas: quia D est secundum æternam Dei electionem, quæ iustitia est per effectum. Et est veritas, quia sua vocatio nullo modo deuiabit ab ipsius æterna electione. Quamuis ista iustitia qua istum elegit ab æterno, & non illum nobis sit incognita. Alij autem & melius istum versum exponunt de finali iudicio: in quo secundum iustitiam vnicuique dabitur secundum quòd gessit in corpore siue bonum siue malum. Et attende quòd secundum glo. per orbem terrarum hic intelligit omnes filios Adam, qui sunt

Orbis terrarum significat ipsum Adam.

dispersi per totum orbem terrarum. Adam nãque ex quattuor litteris componitur, quibus orbis terrarum significatur, scilicet, A, quod apud Græcos dicitur alpha. D, quod dicitur delta. A, quod dicitur alpha. &, M, quod dicitur my. Secundum Græ- E cos autem alpha, dicunt orientem. Delta, occidentem. Aaton, aquilonem. Mesembrion, meridiem. Ita quòd nomen Adã quatuor litteras cõtinet, quibus incipiũt quatuor partes principales orbis. Cũ igitur dicit, *Iudicabit orbẽ terræ in æquitate*, generaliter omnẽ hominẽ includit secundũ Dei æquitatẽ iudicandũ. Scriptura enim sæpè nobis mentionẽ facit

Christus modo mansuetus: in iudicio erit seuerus.

extremi iudicij: vt hic vitã nostrã corrigamus. Quia Christus nobis modò mansuetus apparet, & placabilis: tunc placari non poterit. Et hoc est quod ait Greg. Tunc iudex districtius exhibet, quod nũc mansuetus iubet. Sic namque cotidie conspicimus quòd magistri pueros elementa litterarum blandientes imponunt. sed hæc ab eis sæuientes exigũt: & quæ dant cum mansuetudine, cum verbere exquirunt. Blandè itaque nunc alliciunt eloquij diuini mandata: sed erunt aspera in exactione facienda. Mansueta est modo admonitio vocantis; sed túc districta ventura est iusticia iudicis. Tunc enim iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

PSALMVS XCVI.

1655 DOminus regnauit, exultet terra: lætentur insulæ multæ.

Hic psal. talem habet titulum. Psal. Dauid quando terra ei restituta est. Titulus iste tãgit historiam quæ habetur. 2. Regum 17. quòd Absaló filius Da- *2. Regum 17.* uid inuasit regnum patris, & accepit dominium eius. Cuius timore Dauid cum suis fugit de Hierusalem. Veruntamen postea habito prælio inter partes, ipse Absalon fugiẽs sub quadam arbore suspensus per capillos remansit: quo mortuo Dauid recuperauit regnum suum & terram: & postea regnauit in pace. & tunc Dauid istum psal. fecit. Et sic apparet titulus. Psal. Dauid quando terra ei restituta est, scilicet, quando regnum suum recuperauit. Verũtamen de ista historia non agit iste psal. sed de significato historiæ. Vbi sciendũ quòd Dauid Christum significat. Hic inter filios cęteros habuit vnum filium, scilicet, Iudam, qui per Absalon figuratur. Nam Absalon dicitur pax patris. & Iu- *Absalon significat Iudam.* das pacis osculo tradidit Christum. Iste inuasit terram patris, scilicet, Christi. Nam terra Christi fuit eius caro. vide versi. 193. 396. Hanc terram Iudas inuasit, quia proditorie ipsum ad mortem perduxit: & terra, scilicet caro Christi ab ipso fuit ablata: quia caro ab anima fuit separata. Quo facto sicut Absalon suspensus interiit, sic & Iudas laqueo se suspendit. Quo mortuo sicut terra sua restituta fuit ipsi Dauid: sic & Iuda suspẽso Christus terrã suam, scilicet, carnem resurgendo reassumpsit, & postea regnauit in pace, tanquã verus rex, & omnium iudex & dominus. Et de hoc agit iste psal. scilicet ostendens quòd Christus resurrexit: & in carne reassumpta venturus est ad iudicandum omnes. Iste ergo psal. ad litteram agit de Christo nõ de ipso Dauid. Vnde & apostolus ad Heb. 1. inducit litteram istius *Heb. 1.* psal. dictam de Christo dicens, Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terræ dicit. Et adorẽt eum omnes angeli Dei. Quæ littera assumpta est de isto psal. vbi dicitur, Adorate eum omnes angeli eius. Nec est multum curandum si psal. loquitur angelis in secunda persona dicens, Adorate eum, & apostolis loquatur in tertia persona dicẽs, *Scriptura non semper allegatur de verbo ad verbum.* Et adorent, quia apostoli & euangelistæ allegantes scripturas veteris testamenti non semper allegabant ipsam de verbo ad verbum: sed sufficiebat eis quandoque capere sententiam: sicut etiam ipse Christus allegans quod scriptum est Psalmo 40. Qui edebat panes meos, magnificauit super me supplantationem, non ipsam allegat de verbo ad

verbum

Ioan. 13 verbum, sed sententiam, dicens, Qui mãducat pa- A nem meum, leuabit contra me calcaneum suum. Sic & in proposito literã istius psal. dictã de Christo ostẽdit apostolus dicens, Et cum iterum introducit. &c. Fuit enim Christus primò introductus in orbem terræ, scilicet, in primo aduentu. sed iterum introducetur in secundo aduentu, quãdo veniet iudicare viuos & mortuos. Sic ergo iste psal. agit de secundo aduentu Christi. Diuiditur ergo psalmus iste in tres partes. quia ponit primò Christi generale dominium: secundò Christi aduentus ad iudicium. ibi, Nubes. tertiò generalis exultatio fidelium. ibi, Audiuit & lætata est. Quãtum ad primum notandum, quòd quãuis Christus ab instanti suæ incarnationis fuerit verus Deus & dominus omnium: tamen vsq; ad resurrectionem apparuit B humilis, & infirmus, vt seruus. sed postquam resurrexit, apparuit mundo clarè eius dominium: quia tunc subiecit sibi per fidem reges mundi, & imperatores. Et hoc est quod resuscitatus ait, Data est

Matth. vlti. mihi omnis potestas. &c. Et hoc est quod ait. *Dominus regnauit.* q. d. dominus Iesus Christus qui pri⁹ infirmus mundo apparuit, qui spretus & occisus fuit, resurgens regnauit, id est, rex omnium mũdo innotuit. Hoc autem eius dominium mundo manifestatũ hominibus causam lætitiæ intulit: quia fide mundo per apostolos prædicata, homines relictis idolis verum Deum cognouerunt: & de potestate diaboli sunt liberati. Et hoc est quod subdit, *Exultet terra.* id est, homines habitãtes in terra: quia Christus per suam resurrectionem & ascensionem C præbuit hominibus ingressum regni cælestis. Et non solum exultet terra, id est, homines habitãtes in terra firma: sed etiam lætẽtur insulæ multæ: quia etiam multæ insulæ Christi fidem receperunt: vt patet de insulis Cipri, Candiæ, Angliæ. &c. in quibus Christi fides viget, & exultant. Vel per insulas

Ecclesia insulis comparatur.

intelligit totius orbis ecclesias: quæ rectè insulis comparantur secundum gl. quia sicut insulæ sunt in medio maris, & fluctibus maris vndiq, agitantur: sic ecclesiæ sunt in medio tentationum & circuniactantur fluctibus tentationum. Et sicut insula circumstupentibus fluctibus tunditur, sed non rumpitur: ita ecclesia per totum orbem dilatata, persecutiones infidelium patitur, sed nõ vincitur: immo potius tanquàm insula frangit fluctus ve- D nientes.

1656 ## Nubes & caligo in circuitu eius: iusticia & iudicium correctio sedis eius.

Hic consequenter describitur aduentus Christi ad iudiciũ. Et tria facit. quia primò ponũtur Christi iudicantis conditiones. secundò malorum condemnationes. ibi, Ignis ante ipsum. tertiò bonorũ præmiationes. ibi. Annunciauerunt. Quantum ad primum sciendum quòd à Christi sentẽtia nõ poterit in iudicio appellari: tum quia Christus iudicẽ superiorem non habet: tum quia erit iusta, in nullo deuians à iusticia. Et ideo postquàm posuit generale dominium Christi dicens, *Dominus regnauit.* E nunc consequenter ponit eius inobliquabilem iusticiam, dicens, *Nubes. &c. iustitia & iudicium.* &c. Per quæ vult inferre quòd sentẽtia illa erit irreuocabilis à qua nullus appellare poterit. Et sic primò describit venientis iudicis modum: & consequenter iudicis iustum solium. Quantum ad modũ ve-

Christus veniendi dicit

niendi dicit, *Nubes & caligo in circuitu eius.* Vbi no- tandum quòd eodem modo Christus descẽdet ad iudicium quo in cælum ascendit. Sic enim dixerũt angeli. Quemadmodum vidistis eum ascendentem in cælum sic veniet. Christus autem ascendens in cælum habuit nubes ad obsequium. Sic enim dicitur Act. 1. Videntibus illis eleuatus est, & nubes *Act 1.* suscepit eum. Sic & conformiter ad iudiciũ veniẽs habebit nubes in obsequium. Quia nubes clarissimæ circundabũt eum ad modum cuiusdam throni, in quo iudex quasi sedere videbitur. Vnde ipse dicit, Videbitis filium hominis venientem in nube *Luc. 21.* cum potestate magna & claritate. Quod præuidẽs Psal. ait. *Nubes & caligo in circuitu eius.* Vel etiam aliter intelligi potest. Per nubes enim quæ terram irrigant ad fructificandum; designantur Apostoli & *Christus venient cum sanctis ad iudicium.* sancti prædicatores, vt suprà dictum est versi. 556. 1273. 926. 1084. 1086. Christus autẽ veniet ad iudicium circundatus apostolis, & aliis suis sanctis. Vnde Zacha. 14. Veniet dominus Deus meus, & *Zach. 14.* omnes sancti eius cũ eo. Et sic erunt nubes in circuitu eius: quia sanctis circundatus descendet. Vel per nubem accipe Christi corpus glorificatum in quo descendet vt ab omnibus iudicãdis videatur. Omnes istas tres expositiones notat Augu. in epistola ad Esitium dicens, Quod autem dicitur quòd *Augusti.* dominus in nube veniet: intelligi potest quòd veniet in ecclesia sua, vel in sanctis eius tanquàm in nube: siue quòd veniet in corpore suo, in quo sedet ad dexteram patris. Credendum enim est quòd nõ solùm in eodem corpore, sed etiam in nube ventu- rus est. Quoniam sic veniet sicut abiit. Nubes au- *Act. 1.* tem suscepit eum ab oculis eorum. Et nota quòd Christus sic in nube descendẽs iustis apparebit totus clarus, & luminosus: sed malis totus iratus & caliginosus. Et ista duo notat psal. dicens, *Nubes in circuitu eius.* scilicet quo ad bonos. sed caligo quo ad malos, Sequitur, *Iustitia & iudicium correctio sedis eius.* Hic enim per sedem Christi accipit totum orbem cui Christus dominatur. Ex cælo enim & terra cõponitur sedes Christi. Iuxta illud Esa. 66. Cælum *Esa. 66.* mihi sedes est: & terra scabellum pedum meorum. Istam sedem iustificabit in iusticia & iudicio: vt iusticia referatur ad iustam iudicis voluntatem: & iudicium ad actũ iudicandi. Tunc enim iusticia conuertetur in iudicium: vt dictum fuit versi. 1522. De sede Christi nota versi. 742. 1453. 1504.

1657 ## Ignis ante ipsum præcedet: & inflammabit in circuitu inimicos eius.

Hic ponitur malorum cõdemnatio. Circa quã tria notantur. primò malorum condemnatio. secũdò malorum perturbatio. ibi, Alluxerunt. tertiò malorum cruciatio. ibi, Montes. Quantum ad pri- *Ignis iudicij duplex.* mum sciendum quòd in iudicio duplex ignis erit: quorum vnus præcedet iudicem: & alius sequetur. Primus erit ignis conflagrationis, quo scilicet totus mundus comburetur: & sic renouabitur sicut per ignem aurum, & argentum purificatur & renouatur. Et iste ignis data sententia inflammabit in circuitu inimicos eius, id est, peccatores, qui ab illo igne inuoluentur, & ad ignem inferni sic inuoluti deducentur. Et de isto igne vide diffusius versicul. 812. Secundus ignis qui sequetur iudicem erit ignis inferni, in quem mali mittentur, dicente Christo. Discedite à me maledi- *Matth. 25.* cti in ignem æternum, &c. De igne autem inferni qualiter malos cruciat, vide versiculo 1426.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hugo. Istum autem versum exponit Hugo de igne diuini amoris magis mysticè, dicens, *Ignis ante ipsum*, &c. Cū per seipsum visere dignatur deus animā quærentem se: hoc est signum aduentus eius, quòd, scilicet ignis, id est, ardēs desiderium ante ipsum præcedit. Oportet namq; vt sancti desiderij ardor præueniat faciem eius ardere animam ad quā est ipse venturus: qui omnem consumat rubiginem vitiorum, & sic præpararet locum domino. Et scit tunc anima quàm iuxta est dominus cùm senserit se illo
Thren.1. Psal.8. igne succēsam: & dixerit cum propheta. De excelso misit ignem in ossibus meis, & eruditi me. Et illud, Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exarsit ignis. Tali animæ suspiranti frequenter, immò sine intermissione orāti & affectāti semper desiderio cum interdū desideratus ille qui sic quæritur miseratus occurrit. Puto illi de propria experientia conuenire, vt dicat cum sancto
Thren.3. Hiere. Bonus es domine sperantibus in te, animæ quærenti te. Vel aliter secundum eundem, *Ignis ante ipsum præcedet.* &c. Ignis qui deus est consumens
Ignis dicitur Deus. quidem sed non affligit: ardet suauiter: desolatur feliciter. Est enim verè carbo desolatorius: sed qui sic exercitat intima, vt in anima vicem exhibeat vnctionis. Ergo in virtute quā imitaris, & in amore quo inflammaris dominum præsentem intellige. Nam dextera domini facit virtutem. Non autē fit hæc mutatio dexteræ excelsi: nisi in feruore spiritus, & in charitate non ficta: ita vt dicat qui hu-
Psal.38. iusmodi est. Concaluit cor meum intra me.

1658 ## Alluxerūt fulgura eius orbi terræ: vidit & commota est terra.

Hic ponitur malorum perturbatio. Ad litteram enim ante iudicium fient multæ impressiones in aëre, & multę coruscationes terribiles: quibus homines territi turbabuntur, & maximè mali iudiciū pertimentes. Et hoc præuidens psal. dicit. *Alluxerunt fulgura eius orbi terræ.* Et loquitur de futuro per modum præteriti propter certitudinē prophetiæ. Sequitur. *Vidit & commota est terra*, id est, homines habitantes in terra videbunt, & commouebūtur:
Fulgura significant miracula. quia scilicet timore turbabuntur. Vel per fulgura intellige miracula, quæ tunc faciet antichristus. Quibus visis, terra, id est, terreni commouebuntur ad ipsum antichristum adorandum. Vel similiter accipi possunt miracula sanctorum apostolorum & prædicatorum quæ toti orbi alluxerunt: quibus mota est terra, id est, gentilitas ad Christi fidem recipiendam. Fulgur enim in scriptura significat mi-
Gregorius. racula: vt ostendit Greg. 27. moral. c. 8. dicēs, Quid enim per fulgura nisi miracula sentire debemus?
Psal.17. De quibus per psal. dicitur, Fulgura multiplicabis & conturbabis eos. Quia visis miraculis gētes cōuersæ de peccatis suis sunt turbatæ. Qualiter autem commouetur terra à facie Christi, vide versic. 1650. Ad istum intellectum fulgura pro miraculis
Greg.30. moral.c.3. sanctorum exponit Greg. 30. moral. cap. 3. dicens. Fulgura quippe ex nubibus exeunt: sic mira opera ex sanctis prædicatoribus ostenduntur. qui idcirco nubes vocari debent: quia & coruscant miraculis, & verbis pluunt. Et quia humana corda postquam per prædicationem mota non fuerint istis miraculorum fulgoribus, turbantur: propheta attestante qui ait, Fulgura multiplicabis, & cōturbabis eos. Ac si diceret, Cùm verba prædicationis tuæ non audiunt, per prædicantium miracula conturbantur. Vnde alias scriptum est. In lumine tuo iacula tua ibunt in splendore fulgoris armorum tuorum. Iacula domini in lumine iræ, est verba eius aperta veritate resonare. Sed quia sæpe homines verba vitæ vel intellecta despiciunt: adiunguntur etiam miracula. Vnde illic subditur, In splendore fulgoris armorum tuorum. Fulgor quippe armorum est claritas miraculorum. Armis namque nos tuemur: iaculis aduersa destruimus. Arma ergo cum iaculis sunt miracula cùm prædicamentis. Sancti enim prædicatores verbis suis quasi quibusdam iaculis aduersarios feriunt. Armis verò, id est, miraculis seipsos tuētur: vt & quātum sint audiendi sonēt per impetum iaculorum: & quantum sint reuerendi clarescāt per arma miraculorum. Vnde & alibi dicitur, *Alluxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit & commota est.* &c.

1659 ## Montes sicut cæra fluxerunt à facie domini: à facie domini omnis terra.

Hic ponitur malorum cruciatio. Tēpore enim iudicij erunt terræ motus magni per mundum: intantum vt etiam montes de suis altitudinibus cadāt: sicut cæra cadit à facie ignis. Quæ omnia peccatoribus, quia iudicium timebunt, ad magnum tormentum vertentur. Sicut dicit Christus. Erunt
Matth.24. pestilentiæ, fames, & terræmotus per loca. Et subdit, Hæc omnia initia sunt dolorum. scilicet malorum & peccatorum. Vel per montes intellige superbos & altos peccatores: qui humiliabuntur in
Mons significat peccatores. iudicio à facie furoris domini, sicut cæra liquescit à facie ignis. Propriè enim per montes peccatores figurantur, si consideres montis cōditiones. Quoniam vt docet experientia mons inferius dilatatur: superius angustatur: exterius illustratur: interius obscuratur. Sic & conformiter peccatores. Primò sicut mons inferius dilatatur: sic & peccatores terrena diligentes, & solum in terrenis affectionem ponentes in istis inferioribus maximè dilatantur. Quoniam vt docet experientia, quanto quis temporalibus intentus illis magis abundat: tanto circa illa suus magis dilatatur affectus.
Ambros. Vnde Ambrosius. O diues nescis quàm pauper sis: quàm inops tibi videaris qui te diuitem dicis: quanto plus habueris, tanto amplius requiris: &
Auaritia habitus rebus creatis. quanto plus acquisieris, tanto plus affectu indiges. Inflammatur lucro auaritia: non restringitur. Achab Rex in Israel erat: & pauper Naboth. Ille regni opibus affluebat: hic angusti soli possidebat cespitem. Nihil pauper de possessionibus diuitis concupiuit. Rex autem egere visus est: quia vineam habebat pauperculus vicinus. Quis igitur tibi pauper videtur: vel qui contentus est suo: an qui concupiuit alienum? Alter scilicet pauper censu videtur: alter affectu. Affectus diues egere non nouit. Census abundans auari pectus explere nequit. Hæc ille. Quia igitur diues auarus inferius vt mons dilatatur, vmbram diuitiarum cernens: ideo decipitur: Cui dicitur Iudicum
Iudicum 9. 9. Vmbram montium videns, scilicet, diuitiarum. & hoc errore deciperis. Secundò sicut mons versus sursum semper magis restringitur: sic & affectus peccatoris versus cælestia semper angustatur: cum simul deo & mammonæ seruire non possit. Vbi Hieronym. ait. Mammona sermone Sy-
Hieronym. riaco diuitiæ nuncupantur. Audiat ergo hoc auarus, qui censetur vocabulo Christiano non posse

posse se simul diuitiis, Christoq; seruire. Si igitur talis sic est arctus, immo nullus in seruitio Dei: sequitur quòd ipse ad modum montis superius an-
Exod.19. gustatur: & ideo mortem incurrit æternam. Exod. 19. Qui tetigerit montem talem, scilicet, per affectum, morte morietur. Tertium patet: quia sicut mons exterius lucet: sic & peccatores frequenter exterius quo ad famam apud homines clarēt: quia etiam proximo pauper odiosus erit: amici verò di-
Prouer.14. uitum multi. Vnde tales per adulationes aliorum
1.Mac.6. videntur multum lucere. Vnde. 1. Mac. 6. Resplenduerunt montes ab eis, scilicet, ab adulatoribus. Quartum patet, quia sicut mons interius lumine caret: quia non habet viam per quam lumē ingredi possit: & peccatores interius diuinæ gratiæ lu-
Isidorus. mine carēt. Quia (vt ait Isidorus in synonymis) diuitiæ nunquàm sine peccato acquirūtur. Ideo ait
Matth.19. Christus. Quàm difficile est diuitem intrare in regnum cælorum. Vnde tales figurantur per montes Gelboe steriles: super quos nec ros descendit, nec
2.Regum 1. pluuia. Montes Gelboe nec ros nec pluuia descēdat super vos &c. Isti ergo peccatores sunt illi mōtes qui in iudicio à facie domini fluent, & cadent.
Mich.1. Conterentur montes subtus eum. De quibus nūc ait psal. *Montes sicut cæra fluxerunt à facie domini.* Et idem aliis verbis repetit dicens. *A facie domini omnis terra*, scilicet, fluet. Vbi per terram peccatores intelligit. vide supra versi. 809. 1026.

1660 ## Annunciauerunt cæli iusticiā eius: & viderunt omnes populi gloriā eius.

Hic ostenditur bonorum præmiatio. Ostendit enim primò quòd iusta est bonorum præmiatio. secundò quòd iusta est malorum cōdemnatio. ibi, Confundantur. Et stat in hoc ratio: quia veritas fidei annūciata est sufficienter omnibus. Et ideo sicut qui fidem receperunt iustè præmiantur: sic & nolentes credere iustè punientur: nec poterunt excusari. Sed quòd veritas fidei sufficienter omnibus sit publicata, ponit dicens, *Annunciauerunt cæli iu-*
Cæli sunt apostoli & prædicatores *stitiam eius.* Per cælos intelligit apostolos & alios
Psal.18. cælestes prædicatores. de quibus dicitur, Cæli enarrant gloriam dei, Sic quòd in omnem terram exiuit sonus eorum. Vide hoc supra versic. 252. Isti cæli annunciauerunt sufficienter iusticiā dei. Diabolum superare volēs carnem nostram assumpsit: in qua pro nobis passus: tertia die resurrexit glorio-
Iob 9. sus. Et istos cælos per totum orbem dilatauit.
Grego.9.moral.c.4. de quibus dicitur Iob 9. Qui extendit cælos solus. Quod ad propositum exponit Greg. dicens, Quid enim cælorum nomine, nisi cælestis prædicātium vita significatur? Ipsi cæli, ipsi sol esse memorātur. Cæli, scilicet, quia intercedendo protegunt. sol autem quia prædicando verum lumen ostendunt. Extēdit ergo cælos deus: quia cùm Iudæa ad iram persecutionis infremuit: apostolorum & prædicatorum vitā dominus in cunctarum gentium cognitione dilatauit. Et dum illa per iudiciū in mūdum captiua dispergitur: isti vbique per gloriam & honorem tendunt. Angusti quippe cæli fuerāt, cum vna plebs tot egregios prædicatores tenebat. Quis enim gentilium Petrum agnosceret: si in solius Israelitici populi prædicatione remaneret? Quis Pauli virtutes agnosceret, nisi hunc Iudæi ad nostram notitiam persequendo transmisissent? Ecce qui iam flagris & cōtumeliis ab Israelitica plebe repulsi sunt, per mundi fines honorantur. Solus ergo dominus cælos extendit, qui secreti mira dispensatione cōsilij prædicatores suos vnde permisit in vna gente opprimi: fecit in mundi cardines inde dilatari. &c. Sic igitur isti cæli per totum orbem fuerunt dilatati, vt omnibus gentibus prædicarēt gloriam Christi. Et hoc est quod subditur, *Et viderunt omnes populi gloriam eius.* quia scilicet ipsi sufficienter omnibus nationibus prædicauerunt gloriam Christi. Quis ergo infidelis poterit excusari de infidelitate sua. Vel viderunt omnes populi gloriā eius, id est, omnes populi, scilicet iusti & fideles videbunt gloriam in iudicio: quia cum Christo erunt glorioſi. Propriè enim populus solum significat bonos. vide supra, versi. 816.

1661 ## Confundantur omnes qui adorāt sculptilia: & qui gloriantur in simulachris suis.

Hic ex prædictis ostēdit iustam damnationem infidelium. quia cæli sufficienter omnibus annunciauerunt Christi iusticiam: sic quòd omnes potuerunt cognoscere Christum verum esse Deum. Meritò ergo infideles confundi debēt, qui sculptilia vel simulachra adorant. Ipsa enim idola dicuntur sculptilia quia ad imaginem alicuius rei fabricata. Et eodem modo dicuntur simulachra quasi alicui rei similia fabricata. Et si dicas, nonne Christiani adorant talia sculptilia, & simulachra: nōne adorant simulachrum Christi, beatæ virginis, & aliorum sanctorum? Respondetur quòd non: quia non adorant tales imagines: sed intantum illas venerantur, inquātum per illas in memoriam reducuntur significatorum. Vnde cum quidam Chri-
Exemplum. stianus à pagano reprehenderetur quòd simulachrum Christi adorabat. Respōdit, Non istū Christum: sed Christum adoro per istum. Nota autem
Idola significāt aliqua peccata. hic moraliter quòd simulachra, sculptilia, vel idola sunt multiplicia, quæ significant diuersa peccatorum genera: vel quòd idola diuersas cōditiones habent quibus diuersa significant peccata. Primò enim simulachra sunt falsæ simulationis & apparentiæ. Exterius enim habēt effigiem hominis viuentis: sed carent corde & partibus interioribus spiritualibus. Tales sunt simulatores & hypocritę: qui exterius adornantur vitæ gratiæ: sed interius sunt mortui per peccatum. Isti quandoq; lapsos sine compassione iudicant & damnāt, vt ipsi ab aliis oditores criminum, & boni iudicentur. De quibus
Hiero. ait Hieron. in quadā epistola. Intus leo: foris agnus mōstrum est: velut quædam bestia composita quæ chimera vocatur. Et quia tales frequenter in gradibus ecclesiasticis reperiūtur: ideo de talibus cōqueritur dominus. Posuerunt idolum in domo in
Hiere.32. qua inuocatum est nomen meum, & polluerunt eam. Ideo de clericis verificatur hodie illud Psalm.
Psal.77. 77. In sculptilibus suis ad æmulationem eum prouocauerunt. Secundò simulachrum vel idolū materiam habet preciosam: vt puta sunt aurea & argentea lapidibus preciosis ornata. Et sic significat
Osee 8. auaros deditos terrenis. Argentum suum & aurum dederunt, & fecerunt sibi idolum vt intereāt. Istud est idolum mammonæ quod auari adorant. Vnde auaritia idolorum seruitus dicitur. ad Ephe.
Ephes.5. 5. vbi ait glos. Deus auari est nummus: & illum vt Deum adorat & colit. Diligit enim pecuniā plusquàm se: sicut deberet diligere Deum. Quod patet, quia animam suam exponit pro acquirenda

Universidad de Deusto
Biblioteca

Eccles.10. pecunia. Vnde Eccl.10. Nihil iniquius quàm amare pecuniam. hic enim animam suam venalem habet. hic etiam de pecunia cotidie meditatur. Gen. Genes.42. 42. Contemplati sunt pecuniam in ore. A pecunia Matth.6. sua nunquàm sponte separatur. Matth.6. Vbi est thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Pecuniæ suę obe- Eccles.10. dientiam seruat. Eccles.10. Pecuniæ obediunt omnia. Et in fine, decepti ad inferna descēdūt. Amos Amos 2. 2. Deceperunt eos idola sua post quæ abierūt. Vnde tales aduertere nolunt quòd scribitur Psal.113. Psal.113. Simulachra gentium argentum & aurum: os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbūt &c. Erubescāt ergo & cōfundātur qui adorant lapides: quia nec se nec alios iuuare possunt.

1662 ## Adorate eum omnes angeli eius: audiuit & lætata est Sion.

Hic ponitur generalis fideliū exultatio. Et primò ponitur generaliter bonorum gaudium. Secūdò ex hoc infert quoddam correlarium. ibi, Qui diligitis. Quantum ad primū nota quòd tria maximè inducunt subditos, vt lętentur de suo domino, scilicet domini nobilitas, domini æquitas, & domini potestas. Et ideo psal. ista tria assignat in rege nostro Christo: quæ omnibus sunt causa exultationis. Primò ponit eius nobilitatem. secundò eius iusticiam & æquitatem. ibi, Et exultauerunt. tertiò eius excelsam potestatem. ibi, Quoniam tu dominus. Quantum ad primum sciendum quòd ante Christi incarnationem nobilior creatura erat angelica natura: quia inter omnes creaturas rationalis est nobilior irrationali. Rationalis autem creatura erat duplex, scilicet angelica & humana. Angelica autem nobilior erat humana. in cuius signū angeli ab hominibus permittebant se adorari. Sed post Christi aduentum hoc non permiserunt, sciētes naturam humanam in Christo super omnē naturam angelicam fore exaltatam. Et hinc est quòd modo angeli hominem Christum adorant. Hanc ergo Christi nobilitatē præuidens psal. super omnes angelos: & per cōsequens super omnem creaturam celsiorem angelis, dicit. *Et adorent eum omnes angeli eius.* i. adorabūt eum omnes angeli. Ad cuius intellectum: vltra illa, quæ dicta sunt de adoratione, versi. 320. est sciendum quòd triplex est adoratio. Quædam latriæ: & hęc est cultus soli deo debitus. Quædam est duliæ: & hæc est cultus etiam creaturæ debitus: vtputa honor qui fit superioribus & virtuosis. Isto enim modo homines superiores, & maximè virtuosi ab inferioribus adorantur. Vnde & Isaac benedicens filio suo Iacob ait, Genes.27. Adorēt te tribus. Esto dominus fratrum tuorum. &c. Quædam verò est adoratio media inter latriā & duliā: quia inferior latria & superior dulia: quæ dicitur hyperdulia. Et ista adoratione quæ est media inter latriam & duliam adorāda est Christi humanitas: quæ dicitur hyperdulia. Dulia enim idem est quod seruitus: & componitur cum hyper quod est supra: inde hyperdulia, scilicet, seruitus vel reuerentia supra seruitutem purę creaturæ debitam. Vnde quòd non eadem adoratione sit adorāda humanitas Christi cum diuinitate notat gl. super illo verbo, Adorate scabellum pedum eius, quoniam sanctum est. dicens: Videndum est quid nos iubeat Psal.98. adorare cum dicit, Adorate scabellum pedū eius. Terram scabellum pedum alibi dicit scriptura di- Esa.66. cens: Cælum mihi sedes est: terra autem scabellum pedum meorum. Ergo nos terram iubet adorare, quia est scabellum pedum eius. Sed alibi dicit scriptura. Dominum tuū adorabis, & illi soli seruies. Matth.4. Sed sciendum est quòd in Christo terra est, id est, caro quæ sine impietate adoratur. Suscepit enim de terra terram: quia caro de terra est: & de carne virginis Mariæ carnem accepit. Hæc à verbo dei assumpta sine impietate adoratur à nobis. Quia nemo carnem eius spiritualiter māducat, nisi eam prius adoret. Non illa dico adoratione quæ latria est, quæ soli creatori debetur: sed illa quæ dulia dignior est. Dulia enim adoratio est quæ etiam creaturæ exhibetur: quæ duas habet species. vnam quę indifferenter hominibus: alteram quæ soli humanitati Christi exhibetur. De qua dicit, Adorate scabellum pedum eius, id est, corpus Christi quod est scabellum diuinitatis. Per pedes enim indefessa stabilitas diuinitatis accipitur. Sed qui hoc scabellū adorat, nō terram intuetur: sed illum potius cuius est scabellum propter quem adorat. Vnde subdit, Quoniam sanctus est. In cuius honore scabellum adorat: quasi non propter se, sed propter ipsum cuius est scabellum adorat. Ideo dixit: quoniam sanctus est: & non quoniam sanctum est: vt discernas corpus à diuinitate: etsi in vtroq; sit vna persona.* Et hanc etiam sentētiam ponit magister lib.3.di.9. in principio. Et ibidem consequenter recitat aliorum opiniones, scilicet, quòd humanitas cum diuinitate vna adoratione sit adoranda: non tamen propter se, sed propter illū cui vnita est. Vnde ait. Aliis placet Christi humanitatem vna adoratione cum verbo esse adorandam: nō propter se, sed propter illum cuius scabellū est, cui est vnita. Nec ipsa humanitas sola vel nuda sed cū verbo cui est vnita: nec propter se, sed propter illud est adoranda. Nec qui hoc facit, idololatrię reus iudicari potest. Sed ista concordari possunt: quia licet adoratio latriæ & hyperduliæ vna adoratio sit in subſtantia: tamen diuersos habent respectus quibus speciem suo modo diuersificare videntur: quia, scilicet, illa adoratione deus adoratur propter se: & sic dicitur latria. Sed humanitas Christi adoratur nō propter se, sed propter deum cui vnitur hypostatice: & sic variat speciem, & dicitur hyperdulia. Sicut vna dilectione substantialiter diligitur finis, & ea quæ sunt ad finem: sed quia finis propter se, illa verò propter aliud, ideo differre videntur. Dicat igitur psalm. de Christo homine. *Adorate eum omnes angeli eius.* Ex prædictis ergo patet quantæ sit nobilitatis rex noster Christus, quòd non solum homines, sed etiam angeli ipsum adorare iubentur. Et hoc causam lætitiæ ingerit fidelibus suis. Quoniam vt dicitur Eccles.10. Beata terra cuius rex nobilis est. Et hoc est quod subdit. *Audiuit & lætata est Sion.* Sion enim specula interpretatur: & significat ecclesiam quæ deum per fidem speculatur. Vnde hic gl. *Audiuit Sion*, id est, ecclesia. Quid audiuit: quòd regis sui iusticiam cæli annunciauerunt: quòd viderunt omnes populi gloriam eius: quòd confundentur adoratores idolorum: quòd angeli Christū adorant. Et inde lætata est.

1663 ## Et exultauerunt filię Iudæ propter iudicia tua domine.

Hic adducit secundā causam lætitiæ quæ est ex iudiciis iustis sui regis. Cū enim res publica per iusticiā principis gubernetur & cōseruetur (vt dedu cit philosophus 5. Ethic.) consequēs est q̄ subditi diligentes

diligentes rempublicam lætantur de principis iusticia. Quæ autem sit iusticia Christi. Certè bonis dat præmia: malis autem reddit supplicia. Nam boni finaliter lætantur non solū de præmiatione bonorum inter quos erūt: verumetiam de punitione malorū. vt patet supra ver.130.131.404.522.858.937. Et ideo propter istas duas partes iusticiæ vocat in plurali iudicia dicens, *Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine.* Quæ enim sunt filiæ Iudæ nisi animæ Christum verū deum & hominem confitentes. Nam Iudas cōfessio interpretatur. Vel aliter. Iudicia appellat discretionis. Nam gentiles videntes iudicia dei, quibus sunt discreti ab idololatris recipiendo fidem, & videntes dei magnalia quibus Iudæi sunt excæcati, exultant de sua vocatione quæ dicitur iudicium discretionis. Sic enim & apostoli & qui erant filij Iudæorum audientes quòd gentes receperunt verbum dei, lætabantur & Actu.13. magnificabāt deū. vnde Actu.13. dicitur. Audientes autem gentes repletæ sunt gaudio, & magnificabant verbum dei.

Iudicia Dei multa.

1664 ## Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram: nimis exaltatus es super omnes deos.

Hic ponitur tertia ratio quæ est regis potentia. Tanta est enim Christi regis potentia, quòd omnē creaturam aliam puram excedit. Excedit enim potentiam omnium hominum, & omniū dæmonum atque omnium angelorum. Quantū ad potentiam hominum ait, *Quoniam tu dominus altissimus super omnem terram*, id est, super omnes homines qui habitant in terra. vel super omnes homines qui de terra sunt creati. Vel hic vult ostendere Christum habere plenam potestatem iudicādi malos & bonos: vt per terram intelligat peccatores. Et quantū ad hoc dicit, *Quoniam tu dominus altissimus super omnē terram.* Sed per deos intelligat homines iustos. de quibus Psal.81. Psal.81. Ego dixi dij estis &c. Et quantū ad hoc dicit, *Nimis exaltatus es super omnes deos.* Vel per hoc quod dicit, nimis exaltatus es super omnes deos. vult ostēdere Christi potestatem generaliter excedere potestatem omnium hominum, dæmonū & beatorum angelorum: qui omnes, diuersimodè tamen, dij dicuntur. vt fuit dictum versi.1411. Quòd autem boni angeli dij dicantur, patet: quia Iacob dicit se deum vidisse facie ad faciem: qui solum angelum dei vidit. Lex antiqua dicitur per deum data Gen.32. Exo 31. Moysi, quæ tamen solum per manus angelorū fuit data. vt patet ver.1638. Si ergo Christus exaltatus est super omnem terram, & super omnes deos, sequitur quòd eius potestas excedit omnem potestatem cæli, mūdi & inferni. Et hoc est quod ipse ait, Mat.vlti. Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Quomodo autem Christus dicatur multipliciter altissimus. vide versi.1430. Quomodo propriè dicatur dominus. vide versi.1633. Quomodo nimis de deo possit dici. vide versi.1607.1645. Et attende quòd de Christo ait, *Nimis exaltatus es super omnes deos.* quia meritū exaltationis est humilitas. Lucæ 18. Omnis qui se humiliat, exaltabitur. Et meritū depressionis est superbia. ibidē. Omnis qui se exaltat, humiliabitur. Et ideo quia præmium proportionari debet merito, sic quanto maior est alicuius superbia: maiorem depressionem meretur. sic quāto alicuius est maior humilitas: tanto magis exaltari meretur. vt deducit Gre. super illo verbo Iob.

Potestas Christi omnē aliā superat.

Exaltatus est Christus super omnes ratione humilitatis.

Superbia cadere facit ad ima.

Grego.32. moral.c.8.

40. Simul & facies eorum demerge in foueā. dicēs, Iusto nāque iudicio superborum facies dominus in foueam mergit: quia intentionem cordis eorum sese vltra hominem erigentem inferius deiicit. Ima enim respicit, cuius facies foueam attēdit. Et bene de superbis dicitur, quòd eorū facies in superbiam demerguntur: quia ima petūt dum superbiēdo alta sectantur. Et quò magis extollendo se erigunt: eò magis ruendo inferius tendunt. Terrenam quippe gloriam quærunt: & infima sunt, quæ prospiciunt dum superbiendo alta sequūtur. Vnde miro ac diuerso modo res agitur, vt humiles cælum petant, dū se infra deijciunt: & superbi infima petant, dum superbiēdo super cęteros quasi in altioribus extolluntur. Isti se dum despiciunt, cælestibus immerguntur: illi dum se erigūt, à superioribus diuiduntur: atque (vt ita dixerim) illi se eleuantes deprimūt, isti se deprimētes eleuāt. Vnde bene de superbientibus per Psalmistam dicitur. Humilians autē pec- Psal.146. catores vsque ad terrā. quia ea quæ infra sunt ambientes: dum ea extollendo se erigunt, amisso cælo quid aliud quam terrā petunt? Quibus hoc ipsum iā nimis cecidisse, est relictis superioribus ima quęsisse. Rectè ergo facies in foueā demergi perhibentur: quia sequentes infima ad inferni barathrum tendunt. Miro enim iudicio agitur, vt quos hic voluntaria auersio excæcat: illic ab intuitu veri luminis digna supplicij fouea absc̄odat. Ex quibus apparet quòd sicut secundum mēsuram superbiæ est mensura depressionis: sic consequenter secundum mēsuram humilitatis est mensura exaltationis. Cū igitur Christus in passione se humiliauerit vltra omnē creaturam: quid mirum si exaltatus fuit super omnem creaturam? & istam rationem formali- Phil.2. ter facit apostolus ad Phil.2. dicens, Humiliauit semetipsum &c. sequitur, propter quod & deus exaltauit illum: & dedit illi nomen quod est super omne nomen. &c. Et hoc hic notans Psal. ait, *Nimis*, id est, perfectissimè, *Exaltatus es super omnes deos.* De exaltatione Christi per suā passionē. vide ver. 290.

1665 ## Qui diligitis dominum, odite malum: custodit dominus animas sanctorum suorū: de manu peccatoris liberauit eos.

Hic Psalmista ex prædictis concludit quoddam correlarium. Dictū est enim quòd rex noster Christus est summæ iusticiæ & æquitatis: est & summæ potestatis. Ex quibus sequitur quòd omnes iustè iudicabit secūdum opera: quia iustus, & nullū formidabit: quia præ omnibus potens. Ergo suum iudicium peccatores debēt formidare & iusti lætanter expectare. Ex quibus omnes hortatur Psalmista ad fugiendum peccatum: & ad bonum imitādum. Et hoc Psalmista hic nos hortatur ad tria. primò vt peccatū fugiamus, secundò vt bonū faciamus. ibi, Lux orta. tertiò vt in domino confidamus. ibi, Lætamini. Quantū ad primū sciendum quòd malū est duplex, scilicet, culpę & pænæ: sed malū culpæ propriè dicitur malū: quia nullā rationē boni cōtinet. malū autē pænæ nō simpliciter dicitur malū: quia aliquā rationē boni cōtinet. vt puta quia satisfacit pro culpa: purgat mētē, reordinat rē deprauatā quā peccatū deordinauerat. Sic igitur propriè solū peccatum dicitur malū. 15.q.1. cauenda sunt. vide suprà versicu. 1570. Et de isto malo culpæ ait, *Qui diligitis dominum odite malum*, scilicet, culpæ. Et si dicas,

Universidad de Deusto
Biblioteca

qualis exhortatio est ista : cum contradictionem A includat oppositum,scilicet,quòd quis diligat dominum,& non odiat malum ? Respondeo dilectio rei est duplex,scilicet,dilectio qua res diligitur propter se,quæ dicitur fruitio. & dilectio qua res diligitur propter aliud, quæ dicitur vsus.sicut diligo virum,non propter virũ:sed propter me. Dilectio prima dei cũ peccato stare non potest:de qua procedet argumẽtũ.Sed secũda dilectio dei sine peccato esse nõ potest:quia vtitur deo:& sic aliquid aliud diligit plusquã deũ. Et de ista loquitur Psal. Multi enim desiderant habere gloriã, qui tamẽ in peccato existunt.Et talibus ait Psal. *Qui diligitis dominum*, scilicet, finaliter habere vobis placatũ:odite malũ, scilicet,culpę.Vel si loquatur iustis qui diligũt deũ propter se,& odiũt malũ,tunc est sensus. Qui diligitis dominum odite malũ,scilicet,perseuerãter.Et ne aliquis se excuset quòd peccatũ odire nõ potest, quia superatur tẽtationibus diuersis.Ad hoc respõdet Psal.dicẽs,*Custodit dominus animas sanctorũ suorum*, scilicet,ne incurrãt tentationẽ quã non possint superare si velint.quia vtdicitur.1.Corin. 10.Fidelis deus,qui nõ patietur vos tẽtari supra id quod potestis:sed faciet cum tẽtatione prouentũ,vt possitis sustinere.Et sic eas custodit ne per peccatũ cadant in manibus diaboli nisi liberè velint. Et hoc est quod subditur, *De manu peccatoris*, id est,diaboli,liberauit eos. Et verè deus custodit animas sanctorum suorum. Vbi nota quòd præcipuè sex hominum genera custodit deus sua gratia : Quoniam C deus custodit humiliter se deprimentes. Custodit stabiliter propter se patientes.Custodit cordialiter se diligentes.Custodit spiritualiter se deprecantes. Custodit fideliter sibi adhærentes. Custodit feliciter ipsum contemplantes. Primum patet:quoniam sicut de puero paruulo diligẽtiorẽ habemus custodiam:sic & deus de paruulis per humilitatem.Psal. 114.Custodiẽs paruulos dominus humiliatus sum & liberauit me. vbi glo. Custodiens paruulos dominus,id est,humiles.quoniam grãdes quærit hæredes:sed Christus paruulos. vnde suos multis doloribus humiliat:qui dolot non est pœnalis sed salutaris:quem medicus secãdo facit. vnde sequitur. Humiliatus sum : quia flagellat deus omnẽ filium quem recipit.Et liberauit me.quasi dicat, experto D crede.Vnde & Greg. super illo verbo Iob. 7. Quid faciam tibi ô custos hominũ. dicit, Humilitas nostræ destitutionis ostenditur.cum deus hominum custos vocatur. Quia si eius nos custodia minimè protegit,ante occulti hostis insidias nostræ solicitudinis oculus dormit:Psal.attestante qui ait, Nisi dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam.Per nos namque occidimus : sed nostris resurgere viribus nõ valemus. Culpa nos volũtatis propriæ strauit:sed pœna culpę deterius cotidie deprimit. Ad amissam rectitudinem surgere conatibus nitimur:sed meritorum pondere grauamur. Vnde in figuram quòd dominus humiles custodit dixit ad Iacob. Ego ero custos tuus quocũque perrexeris.&c.Per Iacob namque quilibet humilis significatur : quia Iacob teste scriptura fuit vir simplex, & humilis erat. De aliis autem membris custodiæ dei alias dicam.

Dilectio dicitur duplex scilicet fruitio & vsus.

1.Corin.10.

Custodit specialiter multos.

Humiles deus custodit.

Gregor.8. moral.c.21.

Psal.126.

Gen.28.

Gen.25.

1666 Lux orta est iusto : & rectis corde lætitia.

Hic hortatur fideles ad bonum faciendum.Vbi sciendum quòd Christus propriè dicitur lux. de quo Ioã.1.Erat lux vera.&c. quia habet lucis proprietates.vt dictum fuit versi.706. Qui idcirco ortus est in mũdum, vt suo exemplo nos ad virtutes dimissis vitiis induceret exemplis.Nam vt ait Gre. 1.dialogorum.Redemptor noster per mortale corpus omne quod gessit,hoc totum in exemplum actionis præbuit , quatenus miro modo eius sequentes vestigia in offenso pede præsentis operis vitæ vim carpamus.Et Greg.21.moral.ca.6. dicit, Ad hoc namque dominus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret : exempla præbendo accenderet : moriendo redimeret:resurgendo repararet.Natus est ergo Christus vt nos ad bonum agendum suo exemplo induceret. Et hoc B est quod ad memoriam nos inducens Psalm. ait. *Lux orta est iusto*, id est, lux verbum dei orta est per carnis susceptionem,Iusto , id est, pro homine suis exemplis faciẽdo iusto.Cuius lucis ortus te ad bonum faciendum inducit.Vnde de ista luce,quæ sol etiam dicitur,scribitur Psal.103.Ortus est sol,scilicet, Christus. & incubilibus suis collocabuntur, scilicet,recludentur dæmones : & sic exibit homo ad opus.&c. Sed ad quem finẽ vult te facere bonũ? non propter se,sed propter te.vt,scilicet, cum fuerimus eius exemplis effecti iusti,ipse nobis sit lætitia.Et aduerte quòd nec mundus,nec diabolus veram læticiam nobis dare possunt:sed magis virtutẽ frangentes inducunt tristiciam mentis.Quid enim docet mundus , nisi vanitates & voluptates sequi, per quæ tristicia inducitur sempiterna?Narrat magister in historiis quòd Cyrus rex persarum nõ valens bellis subiugare sibi gẽtem Lydorũ strenuam in armis,& bellicosam : finxit cum eis amicitiam: & vt eos redigeret in vecordiam sub specie amicitiæ tradidit eis solennitates & ludos , vt ludis & voluptatibus vacarent. Quibus vacãtes virtutem & artem bellandi perdiderunt,& per lætitias temporales illos superauit , quos armis superare non poterat. Ita facit mundus & diabolus:multas procurant nobis temporales lætitias vt nos peccatis subiiciant. Et istam læticiam quærere est apertum stulticiæ signũ.Propter quod de ista lætitia mundi dicitur,Cor stultorum vbi est lætitia.Non talis est lætitia Christi. Quia illis quos suis exemplis liberat,confert læticiam sempiternam.Esa.35.Redempti à domino venient in Sion cum laude & lætitia sempiterna : super caput eorum gaudium & lætitiam obtinebunt:& effugiet dolor & gemitus.

Ioan.1.

Gregorius.

Psal.103.

Ecclesiast.7.

Esa.35.

1667 Lætamini iusti in domino : & confitemini memorię sanctificationis eius.

Hic consequenter hortatur vt in Christo confidamus,omnem nostram solicitudinem proijciẽtes in eum:quoniam ipsi cura est de nobis.Quia enim in mundo solum pressura est & labor : ideo non in mundo,sed in Christo lætari debemus : in quo vera pax mentis habetur.Ioan. 16. In mundo pressuram habebitis:in me autẽ pacem. Et hoc est quod E ait, *Lætamini in domino*.omnis enim nostra lætitia in Christo esse debet.vide ver.155.479.Et quid sit in domino lætari subdit.*Et cõfitemini memoriæ sanctificationis eius* , id est, laudate eum qui memor fuit sanctificare vos. Quia nisi vos sanctificaret , non gauderetis in illo. Et sic intelligitur de cõfessione laudis. Potest etiam intelligi de confessione peccati quæ hominem sanctificat : quæ principaliter fit Chri

Ioan.16.

Cõfessio requirit cõtritionẽ.

Christo : quia sacerdoti gerenti Christi vices in A certis quæ contritionem præteritorum peccatorũ requirit.Iusticia enim dei exigit,vt per quę quis peccat:per hęc & satisfactio fiat:modo,scilicet,cõtrario. Verbi gratia , vt furatur aliena , satisfaciat etiam propria dando : sic & naturaliter qui deficit nimis comedendo , per abstinentiam reducitur ad debitum statum. Sic & iusticia diuina requirit , vt qui peccando malam delectationem habuit,& vanam ad debitum statum reducatur per lachrymas & confessionem.Propter quod dicit Psal.Et confitebor domino secundum iusticiam eius. Et vt sic quilibet domino confiteri volens cum amaritudine sua peccata recogitet,dicet illud Esa.38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.Vnde Gregorius super illo verbo Iob. B 10. Dimittam aduersum me eloquium meum. dicit,Quasi pro se loquitur, qui praua quæ gessit defendere excusationibus conatur : sed aduersum se eloquium suum dimittit , qui confitendo se accusat de eo quod errauit.Sæpe verò & cum delinquimus,ea quoque quę agimus diiudicamus:& accusat mens ipsa quod perpetrat : sed hoc ex desiderio minimè deserit , & erubescit confiteri quod fecit. Cum vero toto iam iudicio carnis delectationem premit:audaci voce in accusationis suæ confessionem se erigit. Vnde rectè nunc dicitur , Dimittam aduersum me eloquium meum. Quia fortis mens relaxare verba detestationis culpæ inhiat : quæ apud semetipsam prius infirma verecundata retinebat. Sed sunt nonnulli qui apertis vocibus cul- C pas confitentur : sed tamen in confessione gemere nescium , & lugenda gaudentes dicunt. Vnde ad hoc subiungitur. Loquar in amaritudine animæ meæ.Qui culpas suas detestãs loquitur : restat necesse est vt in amaritudine animæ has loquatur. vt hæc ipsa amaritudo puniat quidquid lingua peremtis iudicium accusat.Hæc Grego.Et causa quare confessio ad hoc vt animam sanctificet debet esse cum amaritudine contritionis est,Nam(vt dicũt naturales) omnia dulcia sunt oppilatiua : & amara sunt purgatiua.Vnde aloes,quæ est species amarissima, mirabiliter purgat interius hominem. Sic & spiritualiter dulcia & delectabilia secundum carnem oppilant animam interius, & claudunt ne inde purgari valeat. Sed amaritudo contritionis in- D de confessione habita ipsam sanctificat & mundat.

Psal.7.

Esa.38.

Gre.9. mor.c.33.

Mat.3. In cuius figuram dicitur de Iudæis, quòd baptizabantur in Iordane.Et consequenter additur , confitentes peccata sua. Vbi sciendum quòd Iordanis qui interpretatur fluuius iudicantis:significat fluuium siue abundantiam lachrymarum quam primò confitens debet habere. Et in isto lachrymarum flumine seipsum iudicando debet lauare , & *Psal.6.* baptizare:sicut faciebat Psal.6,dicens.Lauabo per singulas noctes lectum meum,lachrymis meis.&c. Et tunc postquam in tali flumine fuerit baptizatus per cõtritionem:ad confessionem secure accedere potest. Qui enim nõ dolet se peccasse, eo ipso peccat:quia deum non diligit,si dei offensa sibi nõ displicet. Hoc est contra multos qui peccata con- E fitentes non dolent : sed gloriantur se aliqua mala perpetrasse.Quod maxime accidit libidinosis : qui lætantur cùm malè fecerint. &c. Vera autem confessio exigit contritionem de commissis cum proposito amplius non peccandi. Propter quod dicitur Prouer. 28. Qui abscondit peccata sua non dirigetur:qui autẽ confessus fuerit,& reliquerit ea, misericordiam consequetur. Sic ergo vera confessio animam sanctificans , non læticiam carnis vel mundi:sed læticiam in deo quam causat abundantia lachrymarum requirit. Beati qui lugent , quoniam ipsi consolabuntur.Et hoc est quod nos hortatur nunc Psal. dicens , Lætamini in domino : & confitemini memoriæ sanctificationis eius.

Mat.5.

Prouer.28.

PSALMVS XCVII.

CAntate Domino canticum nouũ: 1668
quia mirabilia fecit.

Iste Psal. hunc habet titulum. Psal. ipsi Dauid. Expositio patet ex supradictis frequenter. De materia verò Psal. sciendum , quòd duo maximè sunt quæ hominem præseruant à voluntate peccandi & ad bonum ipsum inducunt, scilicet , amor gloriæ, & timor pœnæ. Nam timor pœnæ retrahit à malo: sed amor gloriæ inducit ad bonum. Ista autẽ duo causantur in nobis ex consideratione duplicis aduentus Christi. Quia aduentus in mundum qui fuit ex maxima dei dilectione ad nos(dicẽte Christo,Sic deus dilexit mundum , vt filium suum vnigenitum daret)nos inducit ad amorem dei : & per consequens ad amorem gloriæ : dicente Christo. Qui diligit me , diligetur à patre meo : & ego diligam eum , & manifestabo ei meipsum. Aduentus autem ad iudicium nobis timorem inducit per quem declinamus à peccatis. Per timorem domini declinat omnis homo à malo. Et ideo Psal. in hoc Psal. volens nos allicere ad dei amorem pariter & timorem , in isto Psal.agit de duplici Christi aduentu prædicto,scilicet,in mundum, & ad iudicium. Et secundum hoc Psal. iste duas partes habet. quia primò agit de aduentu in mundum. secundò de aduentu ad iudicium.ibi,Iubilate. Circa primum duo facit. quia primò ostendit Christi incarnationem. secundò incarnationis per totum mundum publicationem.ibi, Viderunt.Circa primum ostendit quatuor incarnationis Christi conditiones,scilicet , primò quòd fuit magnæ nouitatis.secundò quòd fuit magnæ vtilitatis.ibi, Saluabit. tertiò quòd fuit manifestæ claritatis. ibi , Notum.quartò quòd fuit plenæ fidelitatis.ibi,Recordatus. Quantum ad primum,primò pro beneficio incarnationis præmittit debitam gratiarum actionem,dicens , Cantate domino canticum nouum. Quantò enim gratia facta est maior : tantò gratiarum actio amplior esse debet. In rebus autem pertransitus ortis illa fuit summa gratia , qua homo in vnitatem verbi diuini fuit assumptus. vt ait magister li. 3. di. 12. Quid enim amplius potuit nobis deus facere quam hominem facere deum? Pro tanta ergo gratia & vos gratias agite. Et hoc est quod ait,*Cantate domino canticum nouum*,id est, gratias agite domino Iesu Christo. Istam partem expone vt superius,versicu. 1642. Nulli enim dubium quòd incarnatio Christi plus nobis contulit , quam angelis beatis. Et tamen angeli beati in Christi natiuitate gratias agentes cantauerunt canticum nouum , dicentes , Gloria in altissimis deo &c. Quanto fortius ergo homines gratias agendo canticum nouum Domino Iesu Christo debent cantare ? Consequenter subdit causam huius de-

Amor gloriæ & timor pœnæ à peccatis præseruant.

Ioan.3.

Ioan.14.

Eccl.1.

Quatuor nouitates in Christi incarnatione.

3 senten.

Luca 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cantationis,dicens, *Quia mirabilia fecit.* Hæc est in- A
carnationis nouitas. Nõne mirabile fuit quòd deus
Esa.7. fieret homo,& homo deus: quòd immortalis mor-
talis fieret,& æternus temporalis? quòd virgo con-
ciperet, & salua virginitate pareret? quòd puer in
corpore matris verus & perfectus vir existeret? Et
multa similia quæ toti mundo admiranda sunt, &
stupenda. Istam nouitatem incarnationis admira-
Hiere.31. batur Hieremias,dicens, Nouum faciet dominus
super terram: mulier circũdabit virum &c. De hoc
vide suprà versi.657. Nonne magnũ mirabile quòd
in Christi incarnatione cæci illuminarentur,& ex-
cæcarẽtur illuminati. vt puta quòd gentes Christũ
cognoscerent,& Iudæi ignorarent. Quod admirãs
Greg.27. mor.c.a.1. Grego. ait. Dei filius per infirmitatẽ carnis nostris
obtutibus apparens: dum alios reprobat, alios vo- B
cat, mira iudicia exhibuit quæ à nobis & cogitari
Ioan.9. possent,& cõprehendi non possent. Ait namque. In
iudicium in hunc mundum veni, vt qui non vidẽt
Math.11. videãt: & qui vident, cæci fiant. Et rursum. Confi-
teor tibi domine pater cæli & terræ: quia abscon-
disti hæc à sapientibus & prudentibus: & reuelasti
ea paruulis. In quibus nimirum mirandis iudicijs
Iudæa repellitur,& gẽtilitas aggregatur. Quod vi-
delicet factum mirari possumus,sed perscrutari nõ
valemus. Bene ergo dicit, Cantate domino canti-
cum nouũ. glo. id est, O vos qui noui estis in Chri-
sto, veteres in Adam, cãtate domino & vita & lin-
gua cãticum nouum,scilicet, de incarnatione do-
mini,& hominis redemptione. Quod dicitur can-
ticum nouum, quia nihil tale mũdus ante audiuit. C
Et quia mirabilia fecit. Mirabilia enim fecit in cõ-
spectu nostro: sed in conspectu eius nihil est mira-
Eccl.39. bile. Eccl. 39. Nihil mirabile in conspectu eius. Et
Mirabile quis dicitur propter multa. notandum vlterius quòd aliquid dicitur mirabile
propter multa,scilicet,ratione potestatis,veritatis,
sanctitatis,paupertatis, cõfusionis & formositatis.
ratione quorum omniũ Christus admirabilis ap-
paruit in sua incarnatione. De tribus primis dictũ
fuit superius versi. 82. De quarto hic prosequitur.
Paupertas voluntaria facit hominem ad mirabilem. Dico ergo quòd aliquis redditur mirabilis ratione
paupertatis voluntariæ. Quid enim in præsenti vi-
Eccl.31. ta mirabilius cogitari potest; quam præsentẽ mun-
dum spernere: carnis delicias horrere: diuitias pro-
pter deum cõtemnere? Vnde merito talem mirabi- D
lem esse scriptura prædicat,dicens, Beatus vir qui
post aurum non abiit: nec speranit in pecuniæ the-
sauris. Quis est hic, & laudabimus eum? fecit enim
Bern.ser.d. mirabilia in vita sua. Vere enim admirabilem red-
dit hominem talis paupertas voluntaria: teste Ber-
nardo in expositione dictorum verborum, dicens,
Quid enim mirabilius voluntaria paupertate esse
potest,quam amore paupertatis inter epulas esuri-
re: inter vestes multas algere: paupertate premi in-
ter diuitias quas offert mundus,quas ostentat ma-
lignus, quas desiderat ipse noster appetitus? An nõ
merito omnibus admirabilis erit qui sic legitimè
certauerit: promittentem mundum abiiciens, irri-
dens inimicum tentãtem: & quòd glorioſius & ad-
mirabilius est de seipso sic triumphãs, & in seipso
crucifigens perientem concupiscentiam? Vnde de E
Eccl.34. tali paupertate dicitur, Vas admirabile opus excel
si. Opus namque excelsi dicitur ipsa paupertas vo-
2.Cor.in.8. luntaria: quia ipsam primò Christus attulit mun-
do. Vnde de ipso ait apostolus, Scitis enim gratiã
domini nostri Iesu Christi: quoniam propter nos
egenus factus est, cum esset diues: vt illius inopia
nos diuites faceret. In hoc ergo Christus in mun-
dum veniens mirabilia fecit: & mundo admirabi-
lis fuit: quia pauper factus exterius,scilicet,in cor-
pore,interius tamen diues remansit vt deus. Vnde
glo. exponens dicta verba apostoli dicit, Admira-
bilis Christus redditur: quia paupertatem assum-
psit & diuitias nõ amisit: intus diues, foris pauper:
deus in diuitiis, homo comparens in paupertate.
Et hoc in spiritualibus nos diuites faceret. Per il-
lius enim paupertatem abiicimus pannos mortali-
tatis,& induimur stola immortalitatis. Omnes er-
go diuites facti sunt pauperes Christum imitan-
tes. Nemo ergo se contemnat pauper in cella, diues
in conscientia: securior dormit in terra, quam di-
ues in purpura. Non ergo erubescas cum tua men-
dicitate ad illum accedere, quem in teipso figuras.
Considerantes ergo Christum pauperem natum, B
dicamus illud Psal. 117. A domino factum est istud,
scilicet,quòd quis paupertatem eligat. & est mira-
bile in oculis nostris.

1669 **Saluauit sibi dextera eius: & brachiũ sanctum eius.**

Hic ostendit incarnationis vtilitatem: quia per
ipsam saluamur. Vbi aduertendum quòd per dex-
teram dei,& brachium eius in scriptura ipse Chri-
stus intelligitur. Per dexterã enim Christus intel-
ligitur: quia alteri dexteram offerre signum est pa-
cis. Sic & deus nos sibi reconcilians dexterã suam,
id est, Christum nobis obtulit. De hoc vide versi.
713. Consimiliter autem & Christus dicitur bra-
chium: quia in ipso consistit omnis fortitudo di-
uinitatis. vide suprà ver. 713. 1367. De Christo er-
go sub nomine dexteræ & brachij dicitur: quòd
dextera eius & brachium sanctum eius, scilicet *Saluantur alij qui sibi ipsis & sanantur alij qui deo.*
Christus, saluauit sibi. Sed quid saluauerit sibi non
dicit. Subaudi ergo saluauit sibi orbẽ terræ. Et no-
ta quòd dicit quòd Christus saluauit sibi. & ad dif-
ferentiam illorum qui sanantur corpore nõ men-
te: saluantur sibiipsis non deo. Quæ notans glo. ait,
Saluauit sibi, non dicit quid: sed intelligimus or-
bem terræ. quod fuit magnũ mirabile. Maius enim
mirabile est quòd totũ orbem erexit à morte æter-
na, quam quòd corpore mortuos suscitauit. Salua-
uit, dico sibi, scilicet, deo. Hoc enim, sibi, ideo ad-
dit: quia multi saluantur corporaliter, sed sibiipsis
non ei: quia accepta sanitate corporali lasciui vi-
uunt: qui ægroti casti erant, sanati adulteri fiunt.
Et qui dum ægrotarent, neminem lædebant: rece-
ptis viribus opprimunt innocentes. Isti ergo sana-
ti sunt, sed non ei: Christus autem electos saluauit
sibi. Et nota quòd Christus dei dextera & brachiũ *Saluauit nos Christus multipliciter.*
nos sibi saluauit multipliciter. Primò nos saluauit
per suam incarnationem. *Esaiæ 45.* Rorate cæli de *Esa.45.*
super: & nubes pluant iustum: aperiatur terra &
germinet saluatorem. Et Esaiæ 25. Ecce deus no- *Esa.25.*
ster quem expectabamus, ipse veniet, & saluabit
nos. Vnde dixit angelus ad Ioseph. Vocabis no-
men eius Iesum. ipse enim saluum faciet popu- *Mat.1.*
lum suum à peccatis eorum. Secundò nos saluauit
per suam natiuitatem. Tunc enim verificatum
fuit illud Esaiæ 12. Haurietis aquas in gaudio de *Esa.12.*
fontibus saluatoris. Et notanter dicit, haurietis:
quia in sua natiuitate melliflui facti sunt cæli: vt
cantat ecclesia. Tunc enim saluatus fuit mundus
à flebilitate tristiciæ. sicut dixit angelus pasto-
ribus, Annũcio vobis gaudium magnum: quia na-
tus est vobis saluator mũdi. Tertiò per suã passio- *Luce.2.*
nem: quia tunc nos à dæmonibus liberauit, præ-
cium

Math.18. cium nostræ captiuitatis exoluendo. Matth. 18. Fi- A
lius hominis venit saluare quod perierat: & dare
animam suam in redẽptionem pro multis. Quar-
tò per inferni spoliationem. Tunc redemptor re-
uersus est ad spolia castrorum: & facta est salus mea
1.Mac.4. Esaiæ 49. in Israel. vt dicitur. 1. Mac. 4. Et verificatum fuit il-
lud Esaiæ 49. Captiuitas à forti tollitur: & quod
ablatum fuit, saluabitur. Quintò per suam resurre-
Actu.5. ctionem. Act. 5. Deus patrum nostrorum suscitauit
Iesum, quem vos interemistis suspendentes in li-
gno: hunc principem & saluatorem exaltauit &c.
Sextò per suam ascẽsionem. Tunc enim impletum
Esaiæ 40. fuit quod dictum erat Esaiæ 40. Dicite filiæ Sion:
ecce rex tuus venit: & merces eius coram eo. Mer- B
ces eius erãt animæ sanctæ quas adducebat secum
Dan.12. ad patriam: quas eripuit de manu diaboli. Dan. 12.
In tempore illo saluabitur populus tuus omnis qui
inuentus fuerit scriptus in libro vitæ.

1670 **Notũ fecit dominus salutare suum: in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam.**

Hic ostendit tertiò quòd Christi aduentus fuit
magnæ claritatis: quia statim natus manifestatus
fuit & iudæis & gentibus: etiam si non statim om-
nibus. Vbi sciendum quòd Christus habet diuersa
nomina secundum diuersas virtutes & proprieta- C
tes quas habet: vt puta, quandoque dicitur agnus
propter mansuetudinem: quandoque leo propter
fortitudinem: quandoque dexteram propter paci-
ficationem: quandoque brachium propter opera-
tionem: quandoque salutare propter saluationem:
quandoque iustitia propter iustificationem. Et ta-
lia nomina sibi competunt summè. vnde proprius
dicitur iusticia quam iustus: sapientia quam sapiẽs
&c. vt dictum est versi. 1600. Sic ergo idem hic si-
gnificat dextera, brachiũ, salutare, & iusticia: quia
Christus natus statim iudæis & gẽtibus fuit notificatus. his omnibus Christus intelligitur. De Christo er-
go statim incarnato dicit, *Notum fecit dominus salutare suum.* quia statim natus aliquibus iudæis fuit ma-
Lucæ 2. nifestatus, & notificatus, scilicet, pastoribus: quan-
Psalmus 75. do, scilicet, angelus dixit pastoribus. Annuncio vo-
bis gaudium magnum: quia natus est vobis saluа-
tor mũdi, qui est Christus dominus in ciuitate &c. D
Et tunc verificatum fuit illud Psal. Notus in iudæa
Deus. Statim etiam fuit notificatus gentibus, scili-
cet, per stellam tribus regibus magis orientalibus.
Mat.2. vt habetur Matth. 2. De pastoribus iudæis quibus
primò fuit notificatus, dicit, *Notum fecit dominus salutare suum.* De gentibus verò Magis subdit. *In con-
spectu gentium reuelauit iusticiam suam.* scilicet, Chri-
stum qui est iusticia Dei. Et aduerte quia non di-
cit, in conspectu omnium gentium: quia non sta-
tim omnibus fuit notificatus. Et nota quibus pri-
mò notificatus fuit Christus: non quidem doctis,
& sapiẽtibus, sed idiotis & simplicibus pastoribus:
non iustis & fidelibus, sed gentilibus & peccatori-
Augustí. bus. Horum causam ostendit Aug. in ser. de Epipha
nia, dicens, Isti Magi quibus notificatus est Chri- E
stus, quid fuerunt, nisi primiciæ gentium. Pastores
israelitæ: sed magi gentiles. Isti erant prope, illi lon-
gè. Vtrique tamen ad angularem lapidem concur-
Quare Christus primo fuit notificatus indoctis & peccatoribus. rerunt. Et subdit ad propositum. Manifestatus est
ergo Iesus primò nec doctis nec iustis. Ratio. Præ-
ualet namque imperitia in rusticitate pastorum: &
impietas in sacrilegiis magorum. vtrosque ille la-
pis angularis attribuit sibi: quia est qui venit stulta
eligere, vt confunderet sapientes. & non vocare iu-
stos sed peccatores: vt nullus doctus superbiret: &
nullus peccator desperaret. Sed attẽde & modum
notificationis: quia pastoribus angeli: Magis verò
stella Christum notificat. Quare ergo notum fecit
dominus salutare suum, scilicet, pastoribus per an-
gelum, sed Magis per stellam? Ad hoc respondet
Gregor. in homilia dicens. Rationabiliter nãque *Gregorius.*
iudæis tanquam ratione vtentibus, rationale ani-
mal, id est, angelus prædicare debuit. Gẽtiles, quia
ratione vti nesciebant ad cognoscendum domi-
num: non per voces, sed per signa perducũtur: quia
& illis prophetia tanquam fidelibus: & istis tan-
quam infidelibus signa data sunt. Eisdem autẽ gen
tibus Christum cum perfectæ esset ætatis, apostoli
prædicant: eumque paruulum nec per humani cor
poris officium loquentem stella gentibus notifi-
cat. quia nimirum rationis ordo poscebat, vt lo-
quentem iam dominum loquentes nobis prædica-
tores, & necdum loquentem elementa muta præ-
dicarent.

1671 **Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel.**

Hic ostendit quartò quòd iste Christi aduentus
fuit magnæ fidelitatis. quia quod Deus promiserat
Abrahę & semini eius, scilicet, quòd in ipso benedi
cerentur omnes gentes terræ: per istum aduentum
adimpleuit. Et hoc est quod dicebat virgo Maria,
Suscepit Israel puerum suum: recordatus miseri- *Lucæ 1.*
cordiæ suæ, sicut locutus est ad patres nostros &c.
vnde idem tunc dixit Maria, quod nunc dicit psal.
Suscepit, inquam, Israel puerum suum. Puer enim *Christus dicitur puer.*
dicebatur Iesus à puritate. sic enim vocatus fuit in
circuncisione. Lucæ 2. Et postquam consummati
sunt dies octo, vt circumcideretur puer &c. Sic & *Lucæ 2.*
in præsentatione. Lu. 2. Cum inducerent puerum
Iesum parentes eius, vt facerent secundum consue
tudinem legis pro eo &c. Sic & in conuersatione.
Lucæ 2. Puer autem Iesus crescebat & confortaba-
tur. &c. Sic & in disputatione. Lucæ 2. Remansit *Lucæ 2.*
puer Iesus in Hierusalem, & non cognouerunt pa-
rentes eius &c. Est ergo sensus, Suscepit Israel pue-
rum suum, id est, verbum Dei suscepit hominem
Christum, id est, Christi humanitatem: Israel, id est,
ex Israel quia ex semine Abrahæ. Et hoc recorda- D
tus misericordiæ suæ, id est, promissionis factæ mi-
sericorditer & mirabiliter adimpletæ. quia quòd
verbum hominem susciperet, quòd perditum ho-
minem redimeret, non fuit meritum nostrum, sed
solùm diuinæ misericordiæ donũ. Videbatur enim
Deus oblitus promissionis suæ differendo incarna
tionem. Propter quod dicit Psal. 76. Nunquid obli- *Psalmus 76.*
uiscetur misereri Deus: aut continebit in ira sua
misericordias suas? Et ideo in ista incarnatione ait
Psal. quòd recordatus est misericordiæ suæ. quia
scilicet filium incarnandum patribus misericor-
diter promisit. Et veritatis suæ. quia scilicet quod
promittit, fideliter obseruat. quia eius veritas nec
decipi nec decipere potest. Et hoc domui Israel,
scilicet, quam misericordiam & veritatem promi-
sit domui Israel, scilicet, quòd de illo populo homi
nem susciperet. Vel aliter per domum Israel nõ in-
telligit illum carnalem populum Dei Iacob, qui &
Israel est dictus natum: sed fidelẽ domum omnium
fidelium Christianorum. Nam Israel interpretatur
Videns Deum. Illi ergo solum domus Israel dici
possunt, qui Deum per fidem contemplãtur. Hanc

ergo

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo misericordiam & veritatem incarnationis dedit solum domui Israel: quia solum fideles Christiani effectum eius, id est, salutem per ipsam consequuntur. Qualiter autem recordatio vel obliuio cadat in Deo. vide supra versi. 349. 1324.

1672 Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Hic consequenter ponit prædictæ incarnationis Christi per totum orbem publicationē. Quod factum fuit post eius ascensionem, & spiritus sancti missionem: quando scilicet apostoli postquā ipsam publicauerant per iudæam, à finibus iudæorum expulsi per totum orbem se diuiserunt: & Christi fidem per totum orbem prædicauerunt: eis dicente Christo, Ite in mundum vniuersum, & prædicate euangelium omni creaturæ &c. Et hoc est quod nunc dicitur: *Viderunt omnes fines terræ salutare. &c.* Quia in omnem terram exiuit sonus eorum. &c. Et attende quòd illud quod psal. dicit, omnes fines terræ, saluator dicit, omni creaturæ. Vnde per omnem creaturam, & per omnes fines terræ idem intelligitur, scilicet, omnis homo, scilicet, omne genus hominum. Vnde Hiero. super Lucam dicit, Omnis creaturæ nomine significatur homo. Omnis enim creaturę aliquid habet homo, habet enim commune esse cum lapidibus: viuere cum arboribus: sentire cum animalibus: intelligere cum angelis. Omni ergo creaturæ prædicatur euāgelium cum soli homini prædicatur. Quia videlicet ille docetur propter quem in terra cuncta creata sunt: & à quo omnia per quandam similitudinem aliena sunt. Potest etiam omnis creaturæ nomine omnis natio designari. Ante enim apostolis dictum fuerat, In viam gentium ne abieritis. Nunc autem dicitur, *Prædicate omni creaturæ.* vt scilicet prius à iudęa apostolorum repulsa prædicatio tunc nobis adiutorium fieret, cum hanc iudæa ad damnationis suę testimonium superbe repulisset. Eodem modo dicendum quòd omnes fines terræ viderunt salutare Dei, id est, quæ habitant in terra vsque ad fines terræ omnia viderunt Christum. vt li, omnia, id est, de omni genere hominum. Et nota quòd non loquitur de visione corporali, cum extra iudæam pauci vel nulli viderint Christum: sed de visione intellectuali, qua homo intelligit quæ audit: etsi illa vera esse non credat. Sic enim dicitur. 1. Corin. 10. Qui stat, videat, id est, cognoscat, vel aduertat ne cadat. Sic enim dicitur Lucæ 3. Videbit omnis caro salutare Dei. vide supra versi. 254. Et nota mirabile quòd iudæi inter quos, & ex quibus natus est Christus: qui eum semper habebant præsentem: per intellectum videre noluerunt. Sed pagani à quibus erat remotus ipsum crediderūt, & receperunt. Quę huius fuit causa? Ad quod sciendum. dicit Albertus in de sensu & sensato lib. 1. quòd multi sunt qui rem de prope videre non possunt: sed melius vident à remotis. vt patet de cōfectis senio, & exicatis vigiliis. & studio. Cuius ratio est secundum ipsum, debilitas spiritus visibilis. Quando enim visibile est iuxta oculos: tunc ad directum oculi non dirigūtur specie visibili, nisi ad paucas partes eius. Sed quędam partes visibiles sunt supra indirectum oculi: quædam subtus: quædā verò à latere. Quando verò visibile elongatur: tunc omnes partes eius magis sunt ex directo oculi. Et quia spiritus visibilis debilis est: ideo solum videt quod est ex directo ipsius oculi. Sic ad propositum potentia visibilis intellectiua iudæorum inuidia contra Christum intantum debilitata erat, quòd non poterant eum sufferre videre. vnde & dicebant. Grauis nobis est ad videndum. Sed gentiles qui à remotis erāt: cum receperunt lumen prædicationis, melius ipsum Christum cognouerunt: quia omnes partes Christi ipsorum oculis directè repræsentabantur: nō solum humanitas, sed etiam diuinitas. & sic cognouerunt eius potentiam & bonitatem. Vnde quilibet illorum qui fidem receperant, dicere poterat illud Psal. 15. Prouidebam dominum in conspectu meo semper &c. De iudæis autem dicitur Psal. 85. Non proposuerunt te in conspectu suo.

Sap. 2.

Psalmus 15.
Psalmus 85.

1673 Iubilate Deo omnis terra: cantate, & exultate, & psallite.

Hæc est secunda pars vbi agit de secundo aduentu, scilicet, ad iudiciū, vt timorem inducat. Vbi primò sciendū quòd duplex est iudicium, scilicet, discretionis & discussionis. Iudicium discretionis quo scilicet separantur boni à malis: incepit tempore Christi & prædicationis apostolorum. Ante enim soli iudæi vocabantur ad fidem: post verò & gentiles. Nam inter gentiles ab æterno præuidit aliquos esse saluandos. Et istos Christus per se & suos apostolos venit iudicare, id est, vocare, & à malis ipsos secernere: vt dictum fuit versi. 1651. Et hoc gentibus fuit ratio magnæ exultationis. Iudicium autem discussionis erit in fine. Et secundum hoc ista pars habet duas partes. quia primò nos inducit ad gratiarum actionem pro iudicio discretionis. secundò pro iudicio discussionis. ibi, Iudicabit. Ad gratiarum actionem vt debito modo fiat quatuor requiruntur: secundum quòd prima pars habet quatuor partes: Primò requirit mentis exaltationem, in principio: secundò carnis subiugationem, ibi, Psallite domino. tertiò mentis in Deum directionem. ibi. Iubilate in conspe. quartò mandatorum obseruationem. ibi, Flumina. Quantum ad primum sciendum quòd gratiarum actio tanto maior debet esse, quanto gratia facta est maior. Sed quis cogitare sufficiat quāta sit gratia vocatis gentilibus facta, qui de cultura dæmonum ad cultum Dei sunt vocati: de tenebris ad lucem: de perfidia ad fidem: de filiis perditionis filij regni sunt effecti. Quibus dicit Petrus. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: qui aliquando non populus, nunc autem populus Dei: qui aliquando non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti &c. Et ideo tanto amplius ad gratiarum actionem tenentur. Gratiarum actio si fiat verbis, vel actibus exterioribus sine complacentia voluntatis, nec à Deo, nec ab hominibus acceptatur: qui solum acceptat seruitia cum hilaritate exhibita: quia non censum, sed votum attendit. 2. Corin. 9. Hilarem enim datorem diligit Deus. Vbi glo. Illum qui ex bona voluntate dat, vel gratias agit, diligit Deus, id est, approbat & remunerat: nō tristem & murmurantem. Qui dat vt careat tædio interpellantis, non vt reficiat viscera indigentis: ré & meritum perdit. Quicquid ergo boni facis: cum hilaritate fac: & tunc bene facis. si autem cum tristicia facis, fit de te: non tu facis. Ad propositū ergo vt nos de tanta gratia nobis facta debitè gratias agamus: hilaritatem nos Psal. docet habere, dicēs, *Iubilate Deo omnis terræ: cantate, exultate & psallite*, scilicet, ipsi Deo. Hæc enim omnia exposita sunt superius. Quid enim sit iubilare,

Matth. 10.

1. Corin. 10.

Lucæ 3. Vident Christum gentiles melius quam iudæi.

Videt aliqui à remotis melius quàm de prope.

Hier. olit.

Psalmus 18. Homo dicitur omnis creatura, & omnes fines terræ. Hieron.

Gratiarū actio debet fieri cū lætitia cordis.

2 Corin. 9.

Eleemosina cum hilaritate debet fieri.

lare, vide versi. 766. 1146. Quid sit cantare Deo: vide versi. 389. 482. 1145. 1146. Quid sit exultare, vide versiculo 92. 155. 480. 531. 1631. Quid sit psallere: vide versi. 389. 708. 771. 772.

1674 Psallite domino in cithara, in citha ra & voce psalmi: in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ.

Hic ostendit quòd debita gratiarum actio debet habere carnis macerationē. Si enim caro non maceretur, & per pœnitētiam domata spiritui subiiciatur: insurgit contra spiritum, & illum sibi subiicit. spiritus autem subiectus carni nec Deum debitè laudare potest, nec sibi subiici. Ideo ad carnis macerationem nos inducens, dicit, *Psallite domino in cithara.* Per citharam enim intelligitur asperitas pœnitentiæ. vide supra versi. 481. Ideo psallere domino in cithara nihil aliud est, quam per afflictionem carnis laudare, sic quòd caro spiritui subiiciatur, Vel laudare Deum pro Christi incarnatione, vel ipsum laudare de passione quam portauit in cruce. Nam tam ipsa Christi humanitas, quā crux dominica per citharam significātur. versi. 481. Et hic replicat in cithara: vt non solum intelligas te laudaturum Deum per afflictionem tuæ carnis: sed etiam pro Christi incarnatione & passione crucis. Sequitur, *In voce psalmi.* Psalmus enim quandoque stat pro bona operatione: quandoque vero stat communiter pro Dei laude. Et sic stat hic. vt sit sensus. Non solum gratias agite corde & opere: sed etiā voce. Sequitur. *In tubis ductilibus & voce tubæ corneæ.* Vbi nota quòd talibus instrumentis vtebantur iudæi in laudibus diuinis. Habebant enim duplex genus tubarum, scilicet, habebant tubas ductiles: vt puta de argento, vel ære, quæ fiebant cum percussionibus malleorum: & sic protendebantur. propterea ductiles dicebantur. Et per hoc significabatur, quòd percussi malleo aduersitatis, per patientiam producuntur, & proficiunt, & Deum laudant. Habebant tubas corneas, quibus significatur quòd laudans Deum, vel prædicans magnalia Dei ad modum cornu debet excedere carnem, id est, omnia carnalia desideria superare. Et hoc satis clarè deducit glosa hic, dicēs, Morem iudæorum hic tangit, qui habebant duo genera tubarum, (sicut legitur in li. Num. 10.) Alias quæ argento vel ære ductili producebantur. Alias corneas. Per ductiles tubas significātur illi qui tribulati sub malleo vniuersæ terræ, id est, sub diabolo proficiunt, & sonāt laudes Dei. Tribulatio ergo tunsio est: profectus productio est. Talis tuba fuit Iob, qui repente percussus tantis damnis, & orbitate filiorum tunsione illa tantæ tribulationis quasi tuba ductili sonuit, dicens, Dominus dedit, dominus abstulit: sicut domino placuit &c. Ecce quam suauem sonum dedit illa tuba. Cornu verò carnem excedit: & sic firmum est & capax vocis. Is est ille qui affectus carnis superat, & libidines: qui non sapit terram sed quæ sursum sunt. Qui in carne ambulat, & non secundum carnem militat: si cornu carni hæret, & eam superat. Et est sensus, Cantate in tubis ductilibus, vt, scilicet, prædicatores ductilibus, id est, productis & proficientibus sub malleo diaboli. Et cantate in voce tubæ corneæ, id est, vt ita aliis sonent prædicatores, vt in seipsis vicia carnis castigent. Istis enim instrumentis vtebantur iudæi literaliter, ad significandum nobis qualiter Deum laudare debemus. Omnia enim in figura contingebāt illis. Aliter nos peccaremus qui cum talibus instrumentis laudes Dei non resonamus.

Num. 10. Tuba ductilis significat laudem Dei in aduersis.

Iob. 1.

1. Corin. 10.

1675 Iubilate in conspectu regis domini: moueatur mare & plenitudo eius: orbis terrarum, & qui habitant in eo.

Hic ostendit quòd gratiarum actio debet habere mentis in Deum directionem: quia omnia nostra bona in Deum debent dirigi vt in finem principaliter intentum. Vnde nihil aliud est in conspectu domini iubilare, nisi ad ipsum principaliter intentionem nostræ cogitationis, locutionis vel operationis dirigere: & non ad mundum, non ad lucrum, non ad hypocrisim. Quamuis enim peccatores ante conspectum Dei sint per cognitionem: quia omnia & aperta sunt oculis eius, non tamen per approbationem. De iustis enim dicit Helias, Viuit dominus in cuius conspectu sto. De malis verò dicitur. Non veniet in conspectu eius omnis hypocrita. Vnde hoc tractans Greg. ait, Cum Paulus apostolus dicat, Si nosmetipsos diiudicaremus, nō vtique iudicaremur. Et tunc dominus saluator inuenitur quo nunc pro timore domini peccata nostra à nobismetipsis in cōspectu ipsius redarguuntur &c. vide supra versi. 686. Et ibi etiam multa nota de efficacia cōspectus domini. Sequitur, *Moueatur mare & plenitudo eius.* Quanto enim quis deuotius seruit Deo, tanto amplius persequitur à mundo & à diabolo. Quia vt ait Greg. illos magis diabolus tētat, quos sibi magis contrarios videt. quia illos quos iure quieto possidet, tentare non curat. Tentando ergo bonos fluctus aduersitatum cōtra ipsos inducit & excitat. Et hoc intelligens psalmus ait, *Iubilate in conspectu regis domini.* scilicet, Christi, Et quid sequitur ad hoc: quòd mouebitur contra vos mare mundi & plenitudo eius, scilicet, aduersitatum. Prædicit enim hoc psalmus non orat siue non optat. Apostolis enim prædicantibus, contra eos motum est mare huius seculi: & creuerunt fluctus persecutionum. Quod autem per mare & plenitudinem eius intelligat mundum cum suis persecutionibus, exponit, dicens, *Orbis terrarum & qui habitant in eo.* Quasi dicat. Per mare intelligo orbem terrarum: per plenitudinem eius intelligo omnes qui habitant in eo fluctu persecutionum. Quod enim mare significat mūdi aduersa, vide versi. 335. Significat etiam infideles qui contra bonos insurrexerunt. versi. 756. 1225.

3. Regum 17. Iob 13. Greg. 11. moral. 19.

Greg. 4. mor. c. 22.

1676 Flumina plaudent manu, simul mōtes exultabunt à conspectu domini: quoniam venit iudicare terram.

Hic ponit quartum quod requiritur, scilicet, præceptorum obseruantia. Vbi aduertēdum quod per flumina significantur illi qui abundant aquis gratiæ. sicut dicebat saluator. Qui credit in me (sicut dicit scriptura) flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. hoc autem dicebat de spiritu sancto &c. Significantur etiam illi qui abundant aqua sapientiæ salutaris sacrarum scripturarum: vt deducit Grego. 18. mor. c. 23. dicens, Quid namque per flumen nisi antiquorum patrū dicta designantur &c. vide sup. versi. 758. Cum ergo apostoli post receptionem spiritus sancti præ aliis repleti fuerint gratiarum aquis, & sacrum scripturarum, merito nomine fluuiorum ipsi apostoli intelliguntur: qui prius

Ioan. 7.

Flumina significant apostolos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prius parui in gratia, parui in scientia, subito præ- A
dicatis aquis repleti fuerunt. vt patet in actibus apo
stolorum: maximè in principio. Vnde de quolibet
illorum figuraliter dicitur Hester. 10. Fons paruus
creuit in fluuium magnum: & in aquas plurimas
redundauit. Per manus autem quibus operamur:
significantur opera quibus præcepta adimplentur
diuina: dicente Psalmo. Anima mea in manibus
meis: & legem tuam non sum oblitus. Quid ergo?
flumina plaudent manu simul, nisi dum mare &
plenitudo eius commouebitur contra fideles ipsos
persequendo: tunc sancti apostoli operibus bonis
exultabunt: Et hoc est, flumina, id est, apostoli, plau
dent simul manu, id est, exultabũt operibus bonis.
Sic enim dicitur act. 5. Ibant apostoli gaudentes à
conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt pro
nomine Iesu contumeliam pati. vnde hic ait glo.
Flumina plaudent simul manibus, id est, sancto ple
ni spiritu dei gaudebũt simul bonis operibus. Hoc
etiam sonat hoc verbum plaudet. Quoniam secũ
dum grammaticos plaudo, is, id est, manu simul re
percutere ex lætitia, claudere, iungere, & manibus
sonum facere. Sequitur, *Montes exultabunt à conspe
ctu domini.* Quid enim hic nomine montium intel
ligitur, nisi ipsi iusti à Deo electi, & à malorum cõ
sortio segregati: vt dictum est superius. ver. 1659.
Tales montes fuerunt omnes apostoli per iudiciũ
discretionis ex iudęis à Deo electi: ac etiam omnes C
alij iusti ex gentibus ad fidem Christi vocati, qui
meritò gaudent dum vident Christum per suum
iudicium eos à malis discernere. Et hoc est quod
dicit. *Exultabunt montes a conspectu domini.* Et rationẽ
subdit, *Quoniam venit iudicare terram*, id est, illos qui
prius erãt terra & peccatores, venit iudicare, id est,
ad suam gratiã vocare, & eos à malis segregare. Ista
sunt mirabilia iudicia Dei: quòd de vna ciuitate ali
quos ab æterno elegerit: & alios reprobauerit. im-
mò de vna domo, immò de duobus fratribus simul
cõceptis & natis: vt de Iacob & Esau. De quibus ait
Apostolus, quòd cum nõdũ nati essent, aut aliquid
boni vel mali egissent, scriptum est, Iacob dilexi, &
Esau odio habui, &c. Quæ verba exponens Aug.
ad Sixtum ait, Cum Iacob antequam natus fuisset,
quid boni egerat? Quid ergo Deus diligebat in eo,
nisi gratuitum misericordiæ suæ donũ? Et in Esau D
quid oderat antequam natus fuisset, nisi originale
peccatum? Nam nec in illo diligeret iusticiam, quã
nullam ille fecerat: neque odisset in isto naturam,
quam bonam condiderat. Sed quoniã rem stupen-
dam de nondum natis, nec aliquid boni vel mali
agentibus proposuerat: quòd vnum Deus dilexe-
rit, alterum oderit: quomodo hoc rectum fuerit cũ
nihil egissent. Ideo Apostolus sibijpsi consequen-
ter objicit exprimens vnde moueri posset auditor.
& ait, Quid ergo dicemus? Nũquid dicemus quòd
iniquitas sit apud Deum? id est, dicetur forte quòd
Deus ex hoc sit iniquus? Iniquus enim videtur, vt
sine vllis bonorum vel malorum meritis vnum dili-
gat & alterum oderit. Qua in re si futura bona
huius, & mala illius quæ vtique Deus præsciebat,
attenderet: non diceret nõ ex operibus, sed diceret E
ex operibus. Quia ergo sine meritis alterum elegit,
& alterum reprobauit. vnde fortè dicis, quid ini-
quius? Absit. Non enim iniquus est, quia vnum di-
lexit, & alterum odit: quia hunc, scilicet, Iacob per
misericordiã elegit: illum autem, scilicet, Esau per
iusticiam reprobauit: in quorũ neutro est iniquus.
Nemo ergo dicat Deum: quia futura opera præui-

Hester 10.

Psalm. 18.

Act. 5.

Iudicia Dei prædestinationis & reprobationis mira. Rom. 9.

Augusti.

debat, alterum elegisse, & alterum reprobasse. Sed
potius ne quisquam de suorũ operum meritis au-
deat gloriari: ad Dei gratiam commendandam gra-
tis vnum elegit, & iustè alterũ reprobauit. Ex qui-
bus apparet quàm sint miranda iudicia Dei. Meri-
tò ergo illi quos sic iudicat Deus à malis segregan-
do, causam habent exultationis & actionis gratia-
rum. De quibus nunc ait Psalmus. *Exultabunt mon-
tes à conspectu domini: quoniam venit iudicare terram.*

Iudicabit orbem terrarum in iusti- 1677
cia: & populos in æquitate.

Hic consequenter agit de iudicio discussionis,
B scilicet, de vltimo, in quo omnes iudicabuntur bo-
ni & mali secundum ipsorum merita vel demerita.
Vnde secundum glo. hic per orbem terrarum ma-
los & terrenos intelligit: qui secundũ iusticiam iu-
dicabuntur: non secũdum misericordiam, scilicet,
totaliter liberantem: quia ipsi non meruerunt mi-
sericordiam. Ei namque qui non fecerit misericor-
diam, fiet iudicium sine misericodia. Et attende q̃ *Misereri al-
teri volens
prius sibi de-
bet misereri.*
opera debitè non potest facere, qui non incipit à
seipso: vt scilicet, primò sibiipsi misereatur, & ani-
mæ suæ. Quomodo enim est credibile quòd quis
misereatur secundum inclinationem gratiæ alteri,
qui non miseretur sibijpsi: cùm gratia plus inclinet
ad dilectionẽ animæ propriæ quàm corporis proxi-
mi: quia vt dicitur Eccl. 14. Qui sibi nequam, cui
vnquã bonus erit? Propter quod dicitur Eccle. 30. *Eccles. 30.*
Miserere animæ tuæ placens Deo. Ex quibus sequi
tur, quòd nullus in peccato manens debitè alicui
misericordiam fecit: scilicet tempore quo mansit
in peccato. Tales ergo iudicabuntur in iusticia. De
iustis autem subdit, *Et populos in æquitate.* Per popu-
los enim boni intelliguntur: quia solum boni fa-
ciunt populum, vt dictum fuit versi. 816. Isti iudi-
cabuntur in æquitate: quia capient æqua præmia
meritis. Nota tamen quòd Christus iudicãdo tam
bonos quàm malos obseruabit simul misericordiã
& iusticiam. nam iusticiam faciet malis dando pæ-
nam pro culpis: & misericordiam, quia minus pu-
nientur quàm meruerint puniri. Similiter & iustis
faciet iusticiam pro meritis dando præmia: & mise-
ricordiam, quia præmia excedent merita. In puni-
tione malorum principalius relucet iusticia: & in
præmiatione bonorum misericordia. Iste versicu-
lus est vnius sententiæ cum versic. 1654. Ideo vide
ibi. immo etiã Psalmus 95. & iste quasi sunt vnius
sententiæ.

PSALMVS XCVIII.

DOminus regnauit, irascantur po- 1678
puli: qui sedes super cherubin mo
ueatur terra.

Hic Psalmus talem habet titulum. Psalmus Da-
uid. Titulus patet ex sæpè dictis. Huius enim Psal.
Dauid fuit auctor. Sed de materia Psalmi sciẽdum
quòd secundum opinionem aliquorum hebręorũ,
vt puta Rabbi Sa. Dauid fecit istum psalmum de re-
ge Messia, & de regno eius, id est, Christi in lege
promissi. Qui Messias vt venerit, debellabit og &
magog: & multos alios infideles populos: secundũ
quòd videtur velle Daniel propheta. Quibus gen-
tibus infidelibus debellatis, monarchia mundi pa-
cificè obtinebitur à iudæis. Et de isto regno ac rege
hic agit Psal. Sed hoc in parte est verum, & in parte
falsum

falsum. Quod enim Christus in suo aduentu litte- A
raliter sit debellaturus og & magog: & regnum
mundum subijcere iudæis: patet falsum. quia iam
venit Christus, nec bella commisit, quibus gentes
debellaret: & omnia regna mũdi subiugaret. immo
Ioan. 18. dixit Pilato. Regnum meum non est de hoc mun-
Og & magog quid significent. do. Og enim & magog de quibus loquitur Daniel
secundum Aug. 20. de ciui. Dei, non sunt populi
determinati: sed sunt generaliter persecutores ec-
clesiæ, ad hoc à diabolo specialiter inducti & indu-
cendi: maximè in fine mundi: quos in fine destruet
Christus occidẽdo spiritu oris sui ipsum antichri-
stum. Et certum est quod tunc erit finis mundi. Et
sic non fiet nouum regnum subdendum iudæis.
Quantum ergo ad hoc falsa est ipsorum opinio.
Sed quantum ad hoc quod dicit, quòd iste Psalm' B
loquitur de rege Messia, & de eius regno, verum di
cit, quod quidem regnum non est temporale sed
spirituale: quo in animabus sanctis regnat. iuxta
Luc. 1. dictum angeli. Et regnabit in domo Iacob in æter-
num, id est, in animabus sanctis quæ supplantant
mundum, carnem, & Diabolum. Vbi sciendum q̃
hic secũdum literam agit de regno Dauid: per hoc
intelligens regnũ Christi. Prophetæ enim sub qui-
busdam figuris rerum prædixerunt futura de Chri
Esa. 11. sto, sicut Esaias eius ortum sub figura prædixit, di-
cens, Egredietur virga de radice Iesse &c. Sic & nũc
Psalm. sub velamento regni sui temporalis hic a-
git de spirituali regno Christi. Et ideo quia vmbra
præterijt, & veritas venit: abiectis figuris veritatem
sequi debemus. Intentionem mouet vt Christum C
verum Deum adoremus, & vt verum regem hono-
remus. Diuiditur ergo Psalmus iste in partes duas:
quia sub typo regis temporalis primò inducit gen-
tes ad Christum honorandum: secundò ad hoc ad-
ducit exempla sanctorum patrum, ibi, Moyses. Pri-
ma in duas: quia primò ostendit Christum venerã-
dum vt regem, secundò adorandum vt Deum. ibi,
Exaltate. Prima diuitur in partes quatuor, secundũ
quòd quatuor ostendit in rege nostro esse propter
quæ honorandus est. In ipso namque ostẽditur pri-
mò potestatis fortitudo: secundò dignitatis altitu-
do. ibi, Dominus in Sion. tertiò sanctitatis pulchri
tudo. ibi, Confiteãtur. quartò æquitatis rectitudo.
ibi, Tu parasti. Quantum ad primum primò osten-
dit Dauid ex seipso potentiam regni Christi, dicẽs. D
Dominus regnauit. Quod enim quis facit per aliũ.
per seipsum facere dicitur. Deus autem Dauid ele-
git in regem: & ipsum super populum suum re-
2. Reg. 7. gnare fecit. Nam vt habetur. 2. Reg. 7. Hæc dicit
Dominus exercituum. Ego te tuli de pascuis se-
quentem greges, vt esses dux super populum meũ
Israel. Et per consequens in ipso Dauid Deus re-
gnare dicitur. Et sic est sensus. *Dominus regnauit*, id
est, Dominus regnare me fecit. Statim autem vt
Dauid habuit regnum totius Israel. Philistęi, & a-
liæ gentes quæ in circuitu terræ promissionis ha-
bitabant, fuerunt cõturbati: timentes quod si Da-
uid prosperaretur in regno, cum esset vir fortis, &
bellicosus, quod ipsos impugnaret. Vnde statim
irati contra Dauid congregati in vnum exercitum E
venerunt contra Dauid vt ipsum interficerent. Et
2. Regum 5. hoc est quod dicitur. 2. Reg. 5. Audierunt Philistęi
quòd vnxissent Dauid regem super Israel: & ascen-
derunt vniuersi vt quærerent Dauid. Dauid autem
fortificatus à Deo, illos omnes deuicit. Et hoc est
quòd subditur, *Dominus regnauit, irascantur populi*, id
est, ex hoc irati sunt populi. Qui sedes super che-

rubin. Deus autẽ dicebatur sedere super cherubin:
quia arca testamenti in qua Deus colebatur, duo-
bus cherubin sustentabatur. vt patet Exo 25. *Mo-* *Exo. 25.*
ueatur terra. Hoc est quòd dictũ est, irascantur po-
puli: quia per terram intelligit populos habitantes
in terra: qui cõmoti & irati fuerunt, audientes Da-
uid regem esse factum. Est ergo sensus, quòd Dauid
confidens in deo nõ timet cõmotionem hostium.
Vnde deo loquitur, dicens. Qui sedes super cheru-
bin. quasi dicat, In te domine confido, qui sedes su-
per cherubin. Ecce irati sunt populi: commota est
terra, scilicet, cõtra me. Et eam subdit, quia do-
minus regnauit. i. me regnare fecit. Per hoc enim
vult intelligere quòd contra regnum Christi gẽtes
iratæ cõuenerunt contra ipsum Christũ. Regnauit
autem Christus, id est, regnum suũ innotuit mũdo B
post eius resurrectionem, & ascensionem: quia & si
prius humilis apparuit: postea regnauit glorioſus.
Gentiles autem & Iudæi audientes prædicari eius
resurrectionem, irati sunt, & contra fideles conue-
nerunt. Et hoc significans Dauid dicit, *Dominus re-
gnauit*, id est, Christus: & si prius humilis & infir-
mus apparuit, dominus ergo regnauit, id est, post
eius resurrectionẽ & ascensionem rex esse mundo
intonuit. Ex hoc *irascuntur populi*, id est, irati sunt Iu-
dæi: qui populus præcisè dicebatur. *Moueatur terra*,
id est, cõmoti sunt gentiles, per terram significati:
quia idola terrã colebant. Et si queras cui loquitur
Psal. certè loquitur deo. Vnde dicit. *Qui sedes super
cherubin*, quia ad literam super angelicas potestates
deus sedet, id est, quiescit, quasi dicat, Loquor tibi
deo qui sedes super cherubin. Qualiter autẽ deus *Sedet domi-
nus super Che-
rubin.*
sedet super cherubin, vide vers. 1372. Vel aliter.
Qui sedes super cherubin, id est, qui habitas in anima-
bus habẽtibus charitatem, Vnde ait glo. Qui sedes
super cherubin, id est, qui quiescis & regnas in eo
qui habet charitatem. Cherubin enim plenitudo
scientiæ interpretatur: quæ plenitudo est charitas:
cõtra quã nihil possunt irati. Quid enim terra po-
test cõtra cælum? Alia litera habet. Qui sedes super
cherubin. & idẽ est sensus. Notandum autem quòd *Cherubinque
habet officiũ.*
cherubin est vnus ordo angelicus: cuius est officiũ
homines de veritate & mysteriis fidei informare.
Cherubin enim secũdum Greg. in homilia, plenì-
tudo sciẽtiæ dicitur. Et illa summa angelorũ agmi-
na idcirco cherubin sunt vocata: quia tanto perfe-
ctiore sciẽtia sunt plena, quanto claritatẽ vicinius
contẽplantur: vt secundũ creaturæ modum eo ple-
nius omnia sciant, quo vicinius visioni conditoris
sui per meritum dignitatis appropinquãt. Officiũ
igitur huius ordinis est promouere homines ad co
gnitionẽ dei. Istud angelicũ officiũ patuit in ange-
lo Gabriele, qui missus ad Mariã virginẽ de incarna
tione verbi informauit eã profundè: q̃n dixit Ma-
ria ad Angelũ. Quomodo fiet istud? Respõdit, Spi- *Luce. 1.*
ritussanctus superueniet in te. &c. Informauit Io-
seph de Mariæ virginitate. Angelus dñi in somnis *Matth. 1.*
apparuit Ioseph dicens, Noli timere: accipe Mariã
cõiugem tuã. quod enim in ea natũ est, de spiritusan-
cto est. Informauit pastores de Christi natiuitate.
Ecce angelus stetit iuxta illos dicẽs, Annuncio vo *Luce 2.*
bis gaudiũ. &c. Informauit mulieres de Christi re-
surrectione, Matthęi vlt. Respondens angelus dixit
Nolite timere, surrexit sicut dixit. Quorũ omnium
expressa figura fuit in illo angelo: quẽ vidit Ioánes,
qui habebat librum apertum in manu. vbi dicitur, *Apoc. 10.*
Vidi angelum fortem descendentem de cælo: amì-
ctũ nube: & iris in capite eius: facies eius sicut sol:

& pedes eius vt columna ignis:& habebat in manu sua libellum apertum,&c. Quid enim in libello aperto,nisi manifesta doctrina designatur. Et vide quàm apertè ille cherubin mysteria Christi docuit Ioannem. Vide vbi aperta incarnationis mysteria: quia vidi angelum descendentem de cælo. Vide ibi mysterium natiuitatis: quia amictum nube. Vide ibi mysteriũ incarnationis:quia iris in capite eius. Vide ibi mysterium resurrectionis eius:quia facies eius sicut sol. Vide ibi mysteriũ Christi iudiciariæ potestatis: quia pedes eius vt columna ignis. Vide ibi mysterium Christi fidei veritatis: quia habebat in manu sua libellũ apertum. Et ideo cuilibet nostrûm,vt plenè dedictis Christi mysterijs informetur,dicitur, Vade & accipe librum de manu angeli &c. Ad istum ordinem angelicum cherubin assumuntur theologi doctores:qui diuina cognoscentes mysteria,Deum sedulè contemplantur. Vnde Grego. in homil. de angelis dicit, Sunt qui supernæ contemplationis facibus accensi in solo cõditoris desiderio anhelant:terrena abijciunt:cuncta tẽporalia mente transcendunt. Et isti merito cherubin dicuntur,de quibus dicitur Matth. 18. Angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in cælis est. Sed heu,quia multi hodie istum angelicum ordinem cherubin odio habere videntur:qui intellectum suum non ad diuina cognoscenda eleuantes: sed solum sunt ad terrena sapientes. Contra quos dicitur Ecclesia. 5. Ne dicas coram angelo: non est prouidentia:ne fortè iratus dominus cõtra sermones tuos:dissipet cuncta opera manuum tuarũ &c. Sic dicitur dominus sedere super cherubin:nõ solum quia in illo ordine angelico habitat:sed etiam quia in quolibet deuoto theologo residet per cognitionẽ. 1. Paralip. 13. Reduxit Dauid arcam domini Dei sedentis super cherubin.

Apoc. 10. *Greg. in ho. de Angelis.* *Matth. 18.* *Eccle. 5.* *1. Paral. 13.*

1679 ## Dominus in Sion magnus,& excelsus super omnes populos.

Hic ostendit consequenter quòd Christus est honorandus: quia in ipso est dignitatis altitudo, dicens, *Dominus in Sion magnus*, hoc est: ille Deus verus qui colitur in Sion, id est, in monte Sion in quo erat templum & locus adorationis: ille inquã dominus est magnus,& excelsus super omnes populos, id est, sua potestas se extendit super oẽs populos;ergo meritò honorãdus. Et per hoc vult Psalmista ostẽdere Christi dignitatem. Vbi nota, q̃ per Sion quod interpretatur specula:ipsa ecclesia intelligitur,quæ in præsenti per fidẽ Deum speculatur. vide versi. 101. & 1128. Quis autẽ Deus colitur in Sion,id est,in ecclesia,nisi Christus? Cum ergo dicit quòd dñs qui colitur in Sion, intelligit quòd Christus qui colitur in ecclesia,ipse est magnus dominꝰ & excelsus &c. Et per hoc cõfirmare videtur fideles:quia dictum est statim suprà, quòd ex hoc quòd dñs,id est,Christus regnauit,irati sunt populi,& persecuti sunt christicolas:ideo nunc ait christicolis ne timeãt: quia dominus Christus est magnus & excelsus &c. q. d. Non poterunt populi te persequi,nisi quãtum ipse permittet:quia ipse magnus dominus, & excelsus super oẽs populos. Non permittet suos persequi,nisi ad ipsorum profectũ. Qualiter Christus sit magnus dominus,vide versi. 957. & 775. & 1270. & 1633. & 1645 Et nota quòd Christus dicitur dominus excelsus super oẽs populos multipliciter:scilicet ratione suæ bonitatis, & misericordiæ. Psalm. 137. Quoniã excelsus dominꝰ & humilia respicit: & alta à longè cognoscit. Ratione suæ veritatis & sapientiæ. Iob 21. Nunquid docebit quispiam domini scientiã qui excelsos iudicat: Ratione suæ potestatis & essentiæ. Esa. 6. Vidi dominum sedentẽ super solium excelsum & eleuatum &c. Ratione suæ felicitatis atque gloriæ: quàm scilicet plenè considerare non valemus. Esa. 38. Attenuati sunt oculi mei suspicientes in excelso.

Excelsus dicitur Christus multipliciter. *Iob. 21.* *Esa. 6.* *Esa. 38.*

1680 ## Confiteantur nomini tuo magno, quoniam terribile & sanctum est: & honor regis iudicium diligit.

Hic ostendit quòd in Christo est sanctitatis pulchritudo. Vbi nota quòd nomen Dei maximè erat dñs: vt patet supra versi. 100. Nomen autem domini debet esse malis terribile:& bonis sanctũ & placabile. Ideo inducens nos Psalmista ad malum fugiendum:& quòd nomẽ domini est terribile, Psal. 75. Tu terribilis es,& quis resistet tibi. Solus enim Deus verè terrorem incutere potest. Ideo dicitur Iob. 25. Apud eum potestas & terror est. Vbi Gregorius lib. 17. Moral. cap. 7. dicit, Ac si apertè dicat. Solus Deus corda mortalium veraciter terret: quia ea ex diuinitatis suæ potentia veraciter possidet. Humana enim potentia quem terrorem incutere potest:quæ iure eiusdem potentiæ quando careat nescit? Deute. 10. Deus magnus potens & terribilis,qui personam non accipit. Volens etiã Psalmista nos ad bonum agendum inducere:ait, quòd nomen Dei est sanctum. 1. Regum. 2. Non est sanctus,vt est domin⁹. Quia ille solus sanctus est alios sanctificãs. Leuiti. 20. Ego sanctus sum, qui sanctifi co vos. Et ista duo simul comprehenduntur. Exod. 15. Quis similis tui magnus in sanctitate terribilis &c. Et per hoc vult Psalmista ostẽdere Christi sanctitatem erga bonos, quibus in iudicio totus sanctus apparebit & dulcis: & Christi potestatem erga malos,quibus totus turbidus videbitur & iratus. Et hoc est quod ait, *Cõfiteantur nomini tuo magno.* scilicet confessione laudis. nomini inquam magno. Paruum enim videbatur Christi nomen quãdo populi irascebantur & ipsum persequebantur. Nunc autem magnum nomen est:quia in omni terra dilatatum. Et merito debetis confiteri: quia ipsum est terribile potentia qua malos punit:est sanctum bonitate qua pareit contritis. Et merito terribilis est malis,& sanctus bonis:quia honor regis iudicium diligit. Iudicium autem est actus iustitiæ, quæ vnicuique reddit secundũ opera sua. Et quòd nomen Christi verè dicitur sanctũ,quia ipse Christus omnibus modis sanctitatis dicitur sanctus. vide supra versi. 1459.

Psalm. 75. Terribilis est solus Deus. *Greg. 17. Moral. c. 7.* *Deute. 10.* *1. Reg. 2.* *Leui. 20. Exo. 15.*

1681 ## Tu parasti directiones: iudicium & iusticiam in Iacob tu fecisti.

Hic ostendit quòd Christus est æquitatis rectitudo. Deus non solùm in se dicitur iustus: sed etiã in nobis:quia præcepta sufficientia dedit, quæ ad iusticiam plenè seruandam nos inducunt. Vbi notandum quòd in antiqua lege erant tria præceptorum genera,quæ ad bonum faciẽdum nos inducebant: scilicet præcepta moralia: vt sunt præcepta decalogi, quæ perfectè dirigunt mores humanos in vltimum finem:vt puta dñm Deũ tuũ adorabis, & illi soli seruies:non sumes nomen Dei in vanum &c. Et ista præcepta propriè vocantur directiones: quia

Præceptorum sunt tria genera,scilicet, moralia: iudicialia & cerimonialia.

quia de directo nos dirigunt in vltimum finem. Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Per istorum enim obseruationem gressus hominis dirigetur,scilicet ad Deum: & viã eius volet. Psal. 36. Alia erant præcepta iudicialia,quibus præcipiebatur vt omnibus faceret iudicium malos puniendo pœna talionis:vt manum pro manu, oculũ pro oculo,dentem pro dente,vitã pro vita. Et ista præcepta vocabantur iudicia,per illa enim populus iudicabatur. Nec. 9. Dedisti eis iudicia recta. Alia erãt præcepta cæremonialia: vt quòd ignis in altari semper arderet:quòd omni die fieret sacrificium & huiusmodi,quæ omnia figura erant Christi, & sacramentorum: eius:quibus à peccatis mundamur & efficimur iusti. Vnde vocantur iustificationes Psalm. 118. Legem pone mihi domine viam iustificationum tuarum &c. Et quia ista præcepta cæremonialia erant quædam figuræ nos inducentes ad vera sacramenta nouæ legis:ideo iusticia præparatiua dicebatur. Psalm. 84. Iusticia ante eum ambulabit:& ponet in via gressus suos. Et omnia ista tria præceptorum genera dedit Deus ipsi populo Iacob,id est,ex Iacob genito. Præcepta ergo moralia vocat directiones,dicens, *Tu parasti directiones.* Præcepta iudicialia vocat iudicium, dicens, *Iudicium,* Præcepta cæremonialia vocat iusticiam, dicens, *Et iusticiam.* Ista omnia in Iacob tu fecisti. Sed omnia hæc Christus perfectius dedit,& fecit in populo suo. Nam præcepta moralia perfecit in populo suo per additionem cõsiliorum. Præcepta iudicialia perfecit per remissionem iniuriarum. Vade & amplius noli peccare. Præcepta cæremonialia perfecit per institutionẽ sacramentorum:& præcipuè sacramenti eucharistię. Bene ergo dicere possumus Christo, *Tu parasti directiones:iudicium & iusticiam.*

Matth. 19. *Nec. 9.* *Psal. 118.* *Psal. 84.* *Mat. 5. Ioan. 8.* *Mat. 26.*

1682 ## Exaltate Dominum Deum nostrũ: & adorate scabellum pedum eius:quoniam sanctum est.

Hic ostendit Christum adorandum vt Deum. Vbi notandum quòd in Christo fuit duplex natura:scilicet diuinitatis & humanitatis. Ratione diuinitatis exaltandus est indubiè vt Deus & adorandus. Et quantum ad hoc de Christo vt Deus est,dicit, *Exaltate dominum Deum nostrum*, scilicet Iesum Christum. Quid est autem exaltare Christum, nisi ipsum adorare adoratione latriæ? Quia illud homo præ cæteris rebus in corde suo exaltat, quod plus diligit. Illud autẽ quod quis plus diligit,illud adorat. Sicut gulosi, quia præ cæteris rebus diligunt ventrem:ideo ventrem pro Deo adorare dicuntur. ad Philip. 3. Quorum Deus venter est. Vnde ibidẽ ait glo. Gulosorum Deus venter est:quia quicquid faciunt,pro Deo faciunt:quasi ipsum ventrem colentes. Hoc enim ab homine colitur:quod præ cæteris diligit. Et ideo quia Deus omnibus rebus maior est,& melior:plus omnibus rebus colendus est vt colatur. Illi autem Deum suum faciunt vẽtrem: quia ira laborãt pro edendis,quasi sit salus in esca: Qualiter autem Deum exaltare possumus,cùm sit immensus. vide supra versicu. 421. Quantum verò ad humanitatem Christi à nobis adorandam, subdit, *Et adorate scabellum pedum eius* &c. Scabellum nãque pedum Dei vel verbi dicitur humanitas Christi. Et de hoc dictum est versi. 1662. Et nota quòd Christi humanitas dicitur scabellum verbi. Nam secundum grammaticos scabellũ dicitur à scanellum, ni, mutata in, b. Et dicitur scabellum, li, quod paruulis lectulis apponitur, scamnum autẽ quod altioribus,super quæ pedes ponuntur,quęque pedibus subduntur. Et secundum hoc accipitur scabellũ pro omni re subiecta voluntati alterius,quæ volũtas per pedes intelligitur. Cũ ergo humanitas Christi præ omni altera creatura ipsi diuinitati obediens fuerit,& subiecta, merito eius scabellum nominatur. Est autem notandum,quòd sicut variè aliqua Deo subijciũtur: sic & varie scabellum Dei dicuntur. Quoniam scabellum Dei dicitur primò tota mundi inferioris machina:quia Dei voluntate regitur. Esa. 66. Cælũ mihi sedes est:& terra scabellum pedum meorum. Secundò scabellum eius dicitur sancta mater ecclesia: quia eius voluntati subditur:quàm obliuisci dicitur:quoniã ipsam aduersitatibus exponit. Thren. 2. Non est recordatus scabelli pedum eius. Tertio angelica natura: quia eius voluntati semper conformatur. 2. Paral. 9. Fecit Salomon solium eburneum, & scabellũ aureũ. Solium namque eburneum est natura humana in Christo propter candorem puritatis: sed scabellũ aureum est angelica natura propter virtutem consummatæ charitatis. Quarto scabellum eius dicitur prauorum iniquitas: quia eius potestati subijciuntur,licet inuitè. Psalm. 109. Ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quintò scabellum eius est ipsa Christi humanitas:quia totaliter Deo consormis plenè sibi subditur: vt hic. *Adorate scabellum pedum eius:quoniam sanctum est.*

Colimus illud quod plus diligimus. *Philip. 3.* *Scabellũ Christi multiplex.* *Esa. 66.* *Thren. 2.* *2. Paral. 9.* *Psalm. 109.*

1683 ## Moyses & Aaron in sacerdotibus eius:& Samuel inter eos qui inuocant nomen eius.

Hic consequenter ad propositum adducit exẽpla sanctorum patrum. Et ponitur primò antiquorum patrum Christi adoratio: secundò orationis adorantium à Christo exauditio: ibi, Inuocabant, tertiò exauditionis demonstratur ratio:ibi, Custodiebant. quartò præuaricationis patrum ponitur punitio:ibi, Dñe Deus, quintò adorationis Christi ponitur conclusio:ibi, Exultate. Quantũ ad primũ sciendum q̃ exempla ad imitandum data: quanto personæ nobiliori data:tanto amplius ad imitationem alios inducũt. Inter omnes autẽ personas magnæ auctoritatis,quæ ante Dauid fuerunt:isti tres, scilicet,Moyses,Aaron,& Samuel fuerunt principaliores. Nam Moyses fuit legislator: Aaron summus sacerdos: Samuel autẽ magnus rector & propheta in populo domini. Et tamen isti adorauerũt Christum:non præsentem eis, sed futurum. Nã vt ait magister lib. 3. dist. 3. dist. 25. sine fide Christi nũquam quis potuit saluari:nec ante incarnationem, neque post. Sicut enim nos fidem Christi habemus quòd ipse iam venit:ita & illi credebant ipsum esse futurum. Vnde August. epistola 93. ait, Ista fides sana est,qua credimus nullũ hominem siue maioris siue minoris ætatis, liberari à cõtagione mortis & obligatione peccati,quod prima natiuitate cõtraxit,nisi per vnũ mediatorẽ Dei & hominũ Christũ Iesum. Cuius hominis eiusdemq; Dei saluberrima fide etiã illi iusti salui facti sunt:qui priusquã veniret in carnẽ,crediderũt in carnẽ venturũ. Eadẽ em fides est & nostra & illorum &c. Si ergo credebant Christũ venturũ,& in eius fide se saluandos,sequitur quòd ipsum verum Deum credebant esse venturum. Et nota quòd per istos tres quos hic nominat, vult intelligere generaliter omnes fideles

Fides Christi semper fuit ad salutem necessaria. *Augusti.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam laicos quàm clericos. Quoniam per Moysen & Aaron qui erant de tribu Leui,& sacerdotes,intellige clericos:sed per Samuelem,qui non erat de tribu Leui:ad quam spectabant officia templi: sed erat de tribu Ephraim,accipe laicos.Ista ergo duo genera ponit ad ostendendum quòd nullus vnquā poteſt,nec poterit absq; Christi fide saluari.Et hoc innuit hic glo. dicens,Moyses legislator,& Aaron summus sacerdos fuerunt in sacerdotibus eius, id est,Christi.Nota q̄ Moyses sacerdos dicitur:quia si nō hostias,vota tamen populi obtulit Deo : & pro populo supplicauit.Samuel autem nō numeratur inter sacerdotes:quia fuit de Ephraim : de qua tribu non fuit sacerdos secūdum legem:sed solùm de tribu Leui. Et ideo solum inter inuocantes ponitur.Item nota quòd inter clericos duo sunt gradus scilicet,doctorum & prælatorum. Doctores significātur per Moysen,qui fuit legislator, & maximus prophetarum.Nam de ipso dicitur Deute.vlti. Nō surrexit vltra propheta in Israel sicut Moyses. Sed statim hic dubium occurrit.Ecce Moyses fuit maximus doctor & propheta:Aaron autem fuit summus prælatus & pontifex : quare ergo præmittit Moysen ipsi Aaron summo sacerdoti ? Et hoc est quærere vter horum sit magis honorandus doctor vel prælatus.Præterea,Aaron antiquior erat tempore ipso Moyse. Nam vt habetur Exod. 7. Erat autē Moyses quando introiuit ad Pharaonem octoginta annorum, Aaron autem octoginta trium. Cum igitur antiquitas sit venerāda,sequitur quòd Aarō præmitti debuit Moysi.Cuius tamen oppositū hic facit:etiam per totam scripturam:vbi ambo nominātur simul Moyses præmittitur.Respondeo,quòd sicut scientia est maioris dignitatis quàm prælatio: quia scientia regitur prælatio:& non ecōuerso.Sic & doctor maioris est dignitatis quàm prælatus, & amplius honorandus.Et hoc est quod de sapientia dicitur.Præposui illam regnis & sedibus &c. Præfertur etiam tempori:in cuius argumentum Moyses minor præfertur ipsi Aaron antiquiori:ratione scientiæ siue prophetiæ maioris.Si autem hodie communis vsus habet oppositum:hoc facit virtus diuitiarum.Sed nunquid Moyses inter omnes prophetas veteris testamenti fuit excellentior prophe ta siue doctor?Nūquid maior ipso Dauid ? Et videtur quòd sic per illud quod dictum est Deut. vlt. Non surrexit vltra in Israel propheta sicut Moyses. Ad oppositum est magister in præmio huius libri, dicens,quòd Dauid fut eximius prophetarū. Vnde & quando propheta absolutè dicitur, intelligitur, de Dauid:sicut Paulus per apostolum. Respondeo quòd vnus propheta maior alio potest dici tripliciter.Primò modo ratione clarioris notitiæ.Et sic quia alij prophetæ nouerunt quæ dicebāt per somnia, aliqui per figuras : aliqui per apertam visionem,& claram reuelationem:illi dicuntur maiores quibus clariori modo reuelata sunt prophetica mysteria.Isto modo Moyses fuit summus : quia loquebatur dominus facie ad faciem cum Moyse:sicut loqui solet homo cum amico suo.vnde ait dominus,Si quis fuerit inter vos propheta domini in visione apparebo ei : vel per somnium loquar ad eum.at non talis Moyses;ore enim ad os loquor ei: palam & non per ænigmata & figuras Deum videt &c. Sic & isto modo loquebatur Deus per seipsum immediatè ipsi Dauid.Psal.84.Audiam quid loquatur in me dominus Deus.Et sic etiam Dauid fuit summus prophetarum. Sicque ergo vterque istorum summus dicitur prophetarum negatiuè, id est,quo nullus maior:non autem affirmatiuè, id est,maior cæteris:quia isti æquales fuerunt.Secundo modo dicitur quis summus propheta ratione maioris extensionis, scilicet, quia plura mysteria prophetizauit. Et sic Dauid dicitur maior Moyse: quia multo plura Christi mysteria prædixit.Tertio modo quis dicitur summus prophetarum ratione maioris confirmationis suæ prophetiæ.Et sic quia Moyses plura miracula coram populo fecit quam Dauid : ideo suam prophetiam coram populo magis confirmabat,& faciebat credibilem.

Deut.vlt. *Doctor honorem prælatum præcedere debet.* *Exod.7.* *Sap.7.* *Deut.vlt.* *Dauid qualiter fuit maximus propheta: & qualiter Moyses.* *Num.12.* *Psalmus 84.*

Inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos:in columna nubis loquebatur ad eos. 1684

Hic ponitur antiquorum patrum orationis à Christo exauditio.quia ipsi inuocabāt,id est,intus in corde vocabant Christum ipsum orando.& ipse exaudiebat eos:quia orationes omnes exaudiūtur: & si non semper ad votū:semper tamē ad fructum. vide vers.74.& 291.& 294 & 514.& 516.Sed qūo antiquos patres exaudiebat Christus qui nondum erat. Dicitur quòd antiqui patres præsciebant verbum incarnandum:& quòd idem esset Deus & homo:& istum inuocabant.Et iste tunc eos exaudiebat : quia ratione suppositi Christus semper fuit: quamuis non ratione humanitatis assumptæ.Multotiens enim reperimus Moysen & Aaron à Deo fore exauditos:vt in plagis Pharaonis:in diuisione maris:in superatione Abimelech:qui orante Moyse superabatur à filiis Israel. Exod. 17. *Et in columna nubis loquebatur ad eos.* Realiter enim Deus in nube Moysi loquebatur : vt puta quando sibi legem dedit:statim nubes operuit montem.Exod. 19. Et in multis aliis scripturæ locis.Sed per hoc vult ostendere quòd prophetæ ea quæ prædicebant,erant figuris & ænigmatibus velata:& non sine velamento pronunciata. Et hoc est quod hic ait glo. *In columna nubis loquebatur ad eos*, id est,per figuras in nube obscura. Sed illa dicta obscura quendam manifestum significabant,scilicet Christum. Ad eos ergo tunc loquebatur in nube,qui iam nobis loquitur in scabello,id est, in carne assumpta apertè. Et nota quòd non ait in nube:sed in columna nubis. Columna enim fortitudo est, & decor domus. In hac ergo spiritussanctus loquebatur eis : qui annunciabat ecclesiam vel carnem Christi. Sed tunc qui in nube loquebatur : modo per filium apertè loquitur nobis. Magis autem mysticè notandum, quòd columna per quam nobis loquitur Deus, est ipse Christus : qui propriè columna dicitur. Nam secundum grammaticos columna dicitur à culmine, eo quòd culmen domus sustineat. Quis igitur aptius Christo columna dici potest : qui totum sustinet orbem ? Ista autem columna aliter iustos sustinet,& aliter peccatores:aliter iustis loquitur,aliter peccatoribus.Vnde de Christo sub nomine columnæ dicitur Exo.13.quòd dominus præcedebat eos per diē in colūna nubis:& per nocte in colūna ignis.Quod ad propositū exponēs Stephan⁹ dicit, Colūna dicitur Christus:quia rectus & firmus omnia fulciēs.Hæc autē colūna homines in die præcedit in colūna nubis:quia Christus nulla luce claret illis:qui se in die putāt esse:scilicet præsumptuosis & superbis. Sed in colūna ignis præcedit in nocte: quia illis qui se infirmos esse reputāt,& peccatores illos

Exod.17. In nube qualiter Deus sanctis loquebatur. Exod 19. *Columna nubes & ignis dicitur Christus.* *Exod.13.* *Stephanus.*

illos gratia sui amoris inflāmat pariter & illustrat. Item etiam per colūnam nubis & ignis duo Christi significātur aduētus:quia in primo fuit columna nubis : scilicet blandus & humilis : in secundo autem erit colūna ignis, scilicet asper & terribilis. Vel aliter.nox peccator est:iustus autē dies. Colūna ergo nubis in die:& ignis in nocte : quia dominus iustos obūbrat,& illuminat peccatores. Hæc ille. Gregorius autem prædicta verba exponens, dicit in homilia. Dominus autem præcedebat eos per diē in colūna nubis &c.In igne terror est:in nube autem leue visionis blandimentum. Dies vita iusti:nox verò vita peccatoris.Vnde illud Apostoli. Fuistis aliquando tenebræ:nunc autem lux in domino. In die ergo per nubē colūna monstrata est: & in nocte per ignem : quia omniporens Deus & blādus iustis,& terribilis apparebit iniustis.hos ad iudicium veniens per lenitatis mansuetudinē mulcet:illos autē per iustitiæ districtionem terret. Vel aliter:colūna nubis in heremo præibat populū in die:& in splēdore ignis non in die sed in nocte irradiabat:quia Christus conuersationis suæ exemplo ducatū sequētibus præstās:de iustitia sua confidentibus nulla luce claret:peccatorum verò tenebras agnoscētibus, ignē sui amoris infulsit. Et magister in glo.Psal.77.illā columnā nubis,& ignis exponit de Christo,dicens,Ista colūna indicabat Christum futurū.Sicut enim illa colūna nubis erat in vmbra culū contra æstū solis:sic & christus per suā incarnationē nobis refrigeriū præstat contra æstū vitiorū.In nocte verò erit colūna ignis:quia toto tēpore vitæ præsentis obscurè : in claritate sui luminis quā per illuminationem ignis, id est spiritussancti christianos custodit. Et ideo quia Deus pater habitat in Christo tanquā in suo throno:ipse de Christo sub nomine columnæ nubis,dicit.Ego in altissimis habito:& thronus meus in colūna nubis. Et Neemi. 9. dicitur Christo.In colūna nubis ductor eorum fuisti domine : & in columna ignis per noctem,vt appareret eis via per quam ingrederentur.

Gregorius. *Ephes 5.* *Psalmus 77.* *Eccles.24.*

1685 Custodiebant testimonia eius, & præceptum quod dedit illis.

Hic ponitur ratio exauditionis orationis ipsorū.quasi dicat.Dixi quia Christus exaudiebat eos. Et huius ratio est,quia ipsi vt verè obedientes custodiebant testimonia eius &c.Et nota quòd aliud sunt testimonia Dei:& aliud præcepta. Nam testimoniū dicitur pactū factū per aliqua signa testificantia significatum.Sicut quando Laban & Iacob fecerunt pactum adinuicem, de pace habenda inter se & successores suos:fecerunt aceruū lapidum in testimoniū pacti præfati. Præcepta verò dicuntur absolutè:sicut præcepta per Moysen data. Habebat ergo Deus pactū cum patribus antiquis:habebat & præcepta.Præcepta primò dederat eis per Moysen:consequenter autem pactū fecit cum eis: vt si ipsi custodirent præcepta sua : daret eis bona temporalia temporibus suis:& multiplicaret eos, ac ab hostibus defensaret:vt patet Leu.26. Custodiebant ergo testimonia eius:scilicet pacta quæ cū Deo fecerant:& præceptum eius,scilicet legis præcepta obseruabant. Et ponitur præceptum hic in singulari pro plurali.Vel secundū Nicolaū:testimonia hic dicuntur præcepta iudicialia & cæremonialia:sed præcepta simpliciter dicuntur præcepta moralia.Per hoc enim vult ostendere,quòd obsertio mandatorū Dei facit exaudiri orationes iustorum.Qualiter autem debemus præcepta Dei custodire , & qualiter obligamur. vide versiculo 1339. Qui enim præcepta Dei non custodit:orando non meretur exaudiri.Vnde Greg.lib.16.mor. cap. 10. ait:Rogant quippe Deū : sed exaudiri minime merentur, qui iubentis domini præcepta contēnunt. Vnde scriptum est. Qui declinat aurem suā ne audiat legē:oratio eius erit execrabilis. Prouerb. 28.

Testimonia quid sunt, & quid præcepta Gen.31. *Leui.26.*

Orationē exaudiri facit præceptorum obseruatio.

Domine deus noster tu exaudiebas eos:deus tu propicius fuisti eis : & vlciscēs in omnes adinuētiones eorum. 1686

Hic ponitur præuaricationis patrum punitio. Deus enim misericors,& iustus , & semper misericordiam seruat cum iustitia: & iustitiā cum misericordia.Tamē apertius tūc dicitur misericors, quādo beneficia confert,orationes exaudit,& nos custodit à malis. Tunc apertius dicitur iustus quādo peccata punit,antiqui autē patres si iusti erāt:tamē quia homines aliquando peccabāt. Et sic Deus illis dicebatur misericors , præmiando eorū merita, & iustus, puniendo eorum peccata. Quantū ergo ad primū dicit. *Domine deus tu exaudiebas eos:& propicius fuisti eis* : quia ex benignitate suæ misericordiæ exaudiebat iustas petitiones eorum. Et propicius erat eis,ipsis peccata remittendo. Propicius enim non dicitur Deus,nisi quādo peccatis dat veniam. vt hic ait glo. Et non sic erat eis propicius per misericordiā:sed etiā per iusticiā peccata cōmissa puniēdo.Et hoc est quod dicit. *Et vleiscens in omnes adinuentiones*,siue affectiones eorum. Deus enim tanquam pius pater,& iustus,quos diligit , corrigit & castigat:vt puta,peccauit Moyses quando murmurante populo pro aquæ penuria , ad præceptū Dei dubitauit aquā de petra educere posse:similiter dubitauit & Aaron. Ista peccata Deus vleiscebatur: quia in pœnam huius peccati, ambo scilicet Moyses & Aaron mortui sunt in deserto:& non introierunt terrā promissionis,Vnde statim post illud infidelitatis vel incredulitatis peccatū : (vt scribitur Nume.20.)dixit dominus ad Moysen & Aarō:quia non credidistis mihi , vt sanctificaretis me coram filiis Israel,non introducetis populus hos in terrā quā dabo eis &c. Punire autem statim peccata est magnū Dei beneficiū.Nam vt dicitur. 2.Mac.6.Et enim multo tēpore non sinere peccatoribus ex sententia agere : sed statim vltiones adhibere magni beneficij est indiciū &c.Vel secundum glo. prædicti patres propter peccata sua in hoc puniebantur: quia Deus permittebat eos ab inimicis infestari: quod sine pœna non erat eorū:quæ tamen pœna ad eorū vtilitatē erat.Vnde ait,*Et vleiscens in omnes adinuentiones eorum.* ecce & si tanti erant isti:aliquid tamen habebant peccati:& sic Deus erat vleiscens in omnes adinuentiones eorū:pro quibus pœna erat eis pati eos cum quibus erant.Cotidie enim patiebantur populos contradicentes,& inique viuētes: inter quos viuere cogebantur:pro quorum peccatis quasi pro suis,per charitatē dolebant.Et attende quòd pœna à Deo illis pro peccato incredulitatis illata , scilicet quòd non intrarent terram promissionis:fuit figura pœnæ malorum. Vnde hic ait Auguſt. Non enim sicut putatur à plerisque fuit Moysi pœna tantū non intrare in terrā promissionis:in quam etiā multæ miseriæ intrauerūt.sed fuit etiam figura huius rei , scilicet quòd qui sub lege

Num.20. *2.Mac.6.* *Punitio peccati magnū est beneficium.* *Augustinus.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

essent,quia & per eum,scilicet,per Moysen lex data est: & qui sub gratia esse nollent,non intrarent in requiem æternam. Quid autem sint adinuentiones hominum:& quid adinuentiones Dei. vide versi. 1269.& 1401.

1687 Exaltate dominũ deum nostrum: & adorate in monte sancto eius: quoniam sanctus dominus deus noster.

Hic ponitur conclusio adorationis Christi ex prædictis. Ex quibus sequitur quòd ipsum exaltare debem⁹ & adorare. Iste versus exponitur vt ver. 1682. vsque ad illum locum,In monte sancto eius. Per montem enim sanctum literaliter intelligitur mons Sion: quia ibi iam erat locus diuini cultus institutus. Ibi enim erat templũ & arca testamenti. Sed per istum montem sanctum literalem,alium montem vult intelligere, scilicet, corpus Christi. Vnde hic idẽ est mons sanctus, quod superius scabellum pedum eius. Et sic est sensus, *Adorate eum in monte sancto eius*, id est, adorate eum in corpore assumpto,vel humanitate. Qualiter autem sit adorandus in humanitate assumpta. vide supra versi. 1662. Vnde per istum montem sanctum intelligit glo. Christi humanitatem,dicẽs, Adorate in monte sancto eius, id est, in corpore. Hic est lapis paruus:qui sicut ait Dan. excisus de monte sine manibus:creuit in montem magnum:& impleuit totam faciem terræ. præcisus, id est,natus de mõte,id est, de Iudæorum gente, quæ vnum deum colebat. & inde monti comparatur. præcisus inquam sine manibus,id est, sine opere hominum:quia de virgine sine virili semine conceptus est. Quod enim Christus mons dicatur,vide ver. 336.

PSALMVS XCIX.

1688 Iubilate deo omnis terra:seruite domino in lætitia.

Titulus huius psalmi est. Psalmus in confessione. Ex isto titulo apparet materia psalmi: sed non auctor. Materia enim psalmi est, quòd iste psalmus fuit factus ad inducendum homines vt confiterentur domino. Tamen notandum quòd maximè in scriptura triplex reperitur confessio, scilicet, reorum damnatiua: gratiarum redditiua: & peccatorum purgatiua. vide versi. 81. Quia autem deus nõ quærit mortem peccatoris, sed vt magis conuertatur & viuat: ideo hic psal. non agit de confessione qua rei damnantur: sed de alia duplici confessione,scilicet,gratiarum redditiua, & pœnitentiali peccatorum purgatiua. Docet enim hic Psalmista, & Deum laudando sibi gratias agere, & nos accusando peccata nostra plangere. Primum docet, ne in bonis superbiamus. Secundum docet,ne in malis desperemus. Est ergo sensus tituli talis. Psalmus in confessione,id est, iste psal. agit de duplici confessione, scilicet, laudis & criminis. Intentio Psalmistę est perfectos inducere ad dei laudem:& peccatores ad criminis confessionem. Et secundum hoc Psalm. iste habet duas partes: quia primò agit de confessione laudis. quæ est gratiarum actio: secundò de cõfessione criminis, quæ est suiipsius accusatio; ibi. Introite portas eius. Prima pars diuiditur in partes tres:quia ad confessionem laudis primò inducit omnes generaliter:secundò inducit Hebræos specialiter:ibi, Introite in cõspectu eius: tertiò inducit ministros ecclesiæ singulariter: ibi, Populis eius. Quantum ad primum omnibus loquens generaliter ait, Iubilate deo omnis terra, id est,omnes habitantes in tera. Quid autem sit iubilare. vide suprà ver. 766. Sed quia perfecta laus dei, vel exultatio de deo non solum stat in corde, vel in voce: sed multo fortius in bona operatione: Ideo subdit. *Seruite domino in lætitia.* id est, secundum glo. Iubilate,deoque gratias agite:non coactè & necessitate:sed charitate:qua liberati estis per Christum. Et ideo seruite in lætitia non murmurantes, vt Iudæi in deserto murmurauerunt. Hæc seruitus non est amaritudinis nec indignationis: sed felicitatis & libertatis: quia seruire deo regnare est. Gratum est enim redemptis seruos esse dei. Seruum ergo te faciat charitas: quia liberum te fecit veritas. Vnde in euangelio. Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis:& cognoscetis veritatẽ,& veritas liberabit vos. Hic nota q̃ seruitus est triplex,scilicet, seruitus infectionis vitiosæ quæ culpæ copulatur. Seruitus cõditionis tædiosę quę pęnę subiugatur. Seruitus perfectionis virtuosę quę vitę regulatur. Primò est seruitus culpæ: qua quis, scilicet, vitiis & diabolo seruit: de qua anima de corpore conqueritur & econuerso, dicens, Seruire me fecisti in peccatis tuis: præbuisti mihi laborem in iniquitatibus tuis. Diabolus enim alliciens hominem per vitia, promittit sibi libertatem:sed ad miserabilem ipsum inducit seruitutem. quia vt ait Saluator. Omnis qui facit peccatũ,seruus est peccati. Quod exponens Augustinus super Ioan. ait, O miserabilis seruitus peccati. Seruus enim hominis aliquando sui domini duris fatigatus imperiis, fugiendo requiescit. Seruus autem peccati quò à peccato fugiat, nõ inuenit: quia peccatum secum trahit quocumque fugerit. Peccatum enim intus est: voluptas transit: peccatum non transit: periit quod delectat: remansit quod pungat &c. Et Hieronymus Qui facit peccatum seruus est peccati. quinimmo tot dæmoniorum seruus est, quot vitiorum. Et vide differentiam seruitutis bonorum & malorum. Nam vt ait Augustinus. Bonus homo etiam si seruit, liber est: malus autem etiam si regnet, seruus est. nec vnius hominis, sed quod grauius est, tot dæmoniorum quot vitiorum. Et hoc satis patere potest. Nam denominatio fieri debet à parte potiori. Cum ergo potior pars hominis sit anima,& minor corpus, sequitur quòd boni qui sunt liberi secundum animum: etiam si corpore seruiant, liberi sunt simpliciter: mali autem & si corpore regnent: tamen anima sunt serui: simpliciter serui dicuntur. Vnde Rõ. 7. dicitur, Carne seruio legi peccati: spiritu autem legi dei. Secundò est seruitus conditionis tædiosæ: qua, scilicet, quis alterius hominis corpore seruus est: sicut filij Israel in Ægypto serui fuerunt. Exo. 13. In manu forti eduxisti nos de domo seruitutis. Hæc seruitus est patienter toleranda: quia prouenit ex peccatis, scilicet, quòd vnus homo alteri sit seruus. Vnde Augustinus 19. de ciuita. dicit, Seruitutis nomen culpa meruit: non natura. Et ideo consulit apostolus Petrus, dicens, Serui subditi estote in omni timore dominis. Tertiò est seruitus perfectionis virtuosæ: qua quis deo seruit, vel homini ob amorem dei: cuius ille homo vices gerit in terris: de quibus nobis Psal. consulit, dicens, Seruite domino in timore &c. Et Iosue 24.

Seruitus multiplex.
Ioan. 8.
Seruitus peccati Esa. 43.
Hierony.
Augu. 4. de ciu. Dei.
Rom. 7. Seruitus coralis.
Exo. 13.
Augusti.
1. Petri 2. Seruitus gratiæ.
Psal. 2 Iosue 24.

Timete

Timete dominum:& seruite ei corde perfecto. Et adnuerte quòd ista seruitus multas conditiones debet habere. Quoniam debet esse cum castitate carnis,& munditia. Cum honestate moris, & decẽtia. Cum paritate victus & abstinentia. Cum humilitate mentis & reuerentia. Cum hilaritate cordis & lætitia. Primum patet: quoniam mundus dominus mundum seruum cupit habere. Luc. 1. Seruiamus illi in sanctitate & iusticia coram ipso omnibus diebus nostris. Secũdum patet: quia dominus in seruo non solùm requirit criminis munditiam: sed etiam decentiam morum: vt talis seruiens per compositos mores appareat homo, & non bestia: & sic sit similis Christo formam serui accipiens in similitudinem hominum factus: & habitu inuentus vt homo. Tertium patet: nam seruus nimis repletus, ad seruiendum redditur inhabilis. Et ideo serui dei vt sint habiliores per parcitatem sua corpora premunt. Vnde 1. Corin. 9. Castigo corpus meũ,& in seruitutem redigo. q. d. quia castigo corpus meum per abstinentiam: ideo ipsum in seruitutem dei redigo per veram obedientiã. Quartum patet: seruus enim nomen est humilitatis: vt dicit glo. ad Rom. 1. Et ideo ne quis nomen serui falsè vsurpando occupet: humilitatem seruare debet in opere: exemplo Christi qui semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Vt sic quilibet seruus dei humiliter dicat deo. Ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ. Quintum patet: quoniam sicut deus hilarem diligit datorem. 2. Corin. 9. qui,scilicet,hilariter sua pro Deo donat: sic multò fortius illũ qui hilariter suo se mãcipat seruitio. Ideo dicitur, Seruus autẽ tuus lætabitur. Ideo veri serui dei semper debent esse læti:& laudibus Dei occupati Esa. 65. Gen. 47. Respiciat nos dominus noster: & nos læti seruiemus regi. Et hoc est quod nũc nobis imperat Psalmista, dicens, Seruite domino in lætitia. Talis, autem dei seruitus multum est affectanda: quia liberat à vitiis, & lætificat in præmiis. Probatur, quia qui debitè seruit deo: nõ seruit diabolo: qui autem non seruit diabolo, liber est ab omni vitio: ergo. Maior patet, Matth. 6. Nemo potest duobus dominis seruire. gl. scilicet,contrariis. sicut sunt deus ac diabolus. Et minor patet, Ioan. 8. Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. glo. quinimmo tot dęmoniorum quod vitiorum. Quia igitur contradictionem implicat, quòd quis simul deo seruiat & diabolo: sequitur quòd dei seruitus liberat ab omni vitio. Vnde in figuram huius dicitur. 1. Reg. 7. Præparate corda vestra,& seruite illi soli, & liberabit vos de manu Philistiim. Philistiim nãque interpretatur ruina duplex:& significat vitia, quæ dupliciter faciũt peccatorem ruere, scilicet, à gratia & gloria. Sic igitur dei seruitus liberat à vitiis: quod attestatur Augustinus, dicens. Vt seruiatur deo vtile est omnibus hominibus: quia seruiẽs deo animus rectè imperat corpori. Ipsa namque ratio domino deo subdita,recte imperat libidini,cęteriſque vitiis &c. Et ideo si vis dominari vitiis: dominum deũ tuum adorabis, & illi soli seruies. Quod imperans Psalmista ait, *Seruite domino in lætitia.* Hic pone originale. 1085. Iubilate &c.

Luce 1.
Philip. 2.
1. Cor. 9.
Phil. 2.
Psal. 115.
2. Cor. 9.
Psal. 108.
Esa. 65.
Gen. 47.
Mat. 6.
Ioan. 8.
1. Reg. 7.
Augũ. 19. de ci. Dei.
Mat. 4.

1689 Introite in cõspectu eius: in exultatione.

Hic singulariter inducit Hebræorum populum ad deum laudãdum,& gratiarum actionem. & primò eos inducit ad gratiarum actionem: secũdò, ad hoc assignat rationem, ibi. Scitote. Quantũ ad sensum literalem sciendum quòd sic erat templum ordinatum: quòd ante templum erat atrium sacerdotum: in quo erat altare holocaustorum: in quo seculariibus nõ licebat passim intrare. Sed ante istud atrium erat atrium laicorum: à quo per portas certas,& fenestras laici offerentes hostias suas poterãt videre sacrificiorum suorum consummationem, stando in portis vel fenestris illis. Quod tamẽ gentilibus non permittebatur tam prope accedere, vt videre possent sacrificiorum oblationẽ & consummationem. Sic ergo hic loquitur psal. populo Hebræorum: vt quando offerebant sacrificia, venirẽt ad portas atrij sacerdotum vnde conspectum sacrificiorum suorum videre possent:& exultãtes deum laudarẽt. Et hoc est quod ait, *Introite scilicet vsque ad portas atrij sacerdotum*: & sic sitis in conspectu eius, scilicet,sacrificij vel hostiæ vestræ: quia quando videbant hostias quas obtulerãt offerri deo: exultabunt. Per hoc Psalmista vult intelligere, quòd laudare dignè deum ad conspectum suæ conscientiæ prius debet accedere:& ibi seipsum discutere. Cõscientia enim conspectus dicitur. Conspectus enim idẽ est quod simul aspectus. Et ideo quia qui libet seipsum in sua conscientia aspicere potest, & ibi suas virtutes, suaque vitia simul cernere: ideo conscięntia cõspectus dicitur. Et ideo quia cõscientiam nostrã solus deus agnoscere potest,& non aliquis homo: ipsa cõspectus eius appellatur. De isto cõspectu cõscięntiæ Psal. deo loquitur dicẽs, Dirige in cõspectu tuo viã meã. Vbi glo. Dirige viã meam qua,scilicet,itur ad te:in cõspectu tuo,id est,in cõscięntia: vbi nullus hominũ videt: sed tu solus. Vnde homini laudanti, vel vituperanti non est credendum, quia non videt in cõscientia: in qua ratio laudis consistit, vel vituperij. Et nota quòd iste cõspectus cõscientiæ debet semper deum meditari more Psalmistæ qui dicebat, Prouidebã dominũ in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi ne commouear. Vbi glo. q. d. prouidebã dominum in cõspectu meo semper,id est,in cõscięntia mea: quia in his qui trãseũt nõ abstuli oculũ mentis meæ ab eo qui semper est prouidẽs quomodo in eum post ista tẽporalia trãsacta recurrerẽ. Et attẽde quòd ait, prouidebã dominũ in conspectu meo semper. Hic trahe exẽplũ quo peccata vitẽtur. Qui enim dominũ semper acie mẽtis,id est, in cõscięntia intuentur: non peccatis inquinãtur. Ideo dñm attẽdo, quoniã à dextris est mihi,ne cõmouear. i. fauet mihi, vt in eo stabilis permaneã. Et ideo nihil siniſtri præualet mihi. Iste conspectus cõscięntiæ virtutibus semp debet abũdare. Exo. 23. Nõ apparebis in cõspectu meo vacuus. s. bonis operibus secũdũ glo. scilicet, vt per omne tẽpus vitæ præsentis nos esse peregrinos agnoscẽtes,nõ hic,sed in futuro requię inquiramus sedulò curãtes,ne virtutibus vacui in cõspectu domini appareamus. Ille enim in cõspectu conscięntiæ deo vacuus non apparet: qui Dei mandata custodit. Vnde Eccl. 25. Non apparebis in conspectu meo vacuus. hæc enim omnia propter mandatum dei fiũt. Iste cõspectus cõscięntiæ peccata propria cogitãdo, debet dolere. Psal. 37. Nõ est pax ossibus meis à facie peccatorũ meorũ. Et infra. Quoniam ego in flagella paratus sum: & dolor meus in conspectu meo semper. Iste enim secũdum glo. pœnitendo inde dolet quia deliquit: impius se defendit: iustus autem irascitur contra seipsum. Ex isto

Cõscięntia cõspectus domini.
Psal. 5.
Psal. 15.
Exo. 23.
Eccl. 25.
Psal. 37.

Universidad de Deusto
Biblioteca

isto conſpectu contritionis conſcientiæ, ſequitur A
conſpectus confeſſionis: quo, ſcilicet, in conſpectu
ſacerdotis conſpectum ſuæ conſcientiæ aperit.
Pſal.18. Pſal.18. Erunt vt complaceant eloquia oris mei: &
meditatio cordis mei in conſpectu tuo ſemper. Et
ſi dicas: quomodo de conſpectu cõſcientiæ de pec-
cato dolentis poteſt intelligi iſte textus, cũ dicatur,
Introite in conſpectu eius in exultatione. & conſpectus
conſcientiæ conſiderans peccata ſemper dolet: Re-
ſpondeo, quòd dolor peccatorum in conſcientia
eſt ipſi animæ magnæ conſolationis & lætitiæ: im-
mò quantò maior eſt in cõſcientia dolor peccato-
Pſal.93. rum, tantò amplior eſt conſolatio pœnitentiũ, iux-
ta illud Pſal.93. Secũdum multitudinem dolorum
meorum in corde meo cõſolationes tuæ lætifica-
uerunt animam meam. B

1690 ## Scitote quoniam dominus ipſe eſt deus: ipſe fecit nos, & non ipſi nos.

Hic aſſignat rationem laudis diuinæ. Quoniam
inter omnia peccata, peccatum maximum dicitur
ingratitudo. Si ergo ingrati domino deo nolumus
eſſe, oportet ſibi beneficia ab eo recepta recõpen-
ſare. Ipſe enim dedit nobis eſſe naturæ: eſſe gratiæ
& cõſeruat. Sed quid domino pro his omnibus re-
tribuere poſſumus: ſed de noſtro nihil: quia omnia
ſua ſunt. Saltẽ ergo volũtate recognoſce beneficia,
& ipſum lauda, ipſum adora. Et iſtã rationẽ aſſignat
pſal. dicens, *Scitote quoniam dominus ipſe eſt deus &c.* Et C
aduerte quòd hic loquitur de Chriſto domino: nos
inducens ad ipſum exaltandum & adorãdum. Vn-
de hic ait glo. Quis neſciat quia dominus ſit deus?
Sed loquitur hic contra Iudæos de Chriſto cruci-
fixo. q.d. Non vileſcat vobis quem crucifixiſtis, &
flagellaſtis: quia ipſe eſt dominus noſter: ipſe deus
Pſal.94. noſter. Et hoc eſt quod dicebat Pſal.94. Venite ado-
remus, & procidamus ante dominum: quia ipſe eſt
dominus deus noſter. Qualiter autem Chriſtus
propriè dicatur dominus deus noſter. vide verſi.
1633. Quod autem ſit dominus Ieſus Chriſtus do-
minus deus noſter, probat: quia ipſe fecit nos: & nõ
Homo habet duplex eſſe, ſcilicet, naturale & morale. ipſi nos. Vbi notandum quòd homo habet duplex
eſſe, ſcilicet, naturale, & morale. Eſſe naturale con-
ſtat ex anima & corpore. Eſſe autẽ morale ex gra-
tia & bonis moribus. Quantum ad eſſe naturale D
deus partem principalem hominis fecit ſe ſolo, ſci-
licet, animam: quæ per creationẽ de nihilo produ-
citur: ad quam nulla virtus creata, & finita pertin-
gere poteſt: cũ diſtantia infinita ſit inter aliquid &
Ariſtotel. Homo factus eſt a deo quo ad eſſe naturæ & gratiæ. Philoſoph. nihil. Et ideo dicit Philoſophus 16. de animalibus:
quòd intellectus humanus datur de foris. Corpus
autem hominis Deus facit: quia omnia per ipſum
facta ſunt. Sed non ſe ſolo: ſed mediantibus cauſis
ſecũdis: quia ad generationem hominis non ſo-
lum concurrit virtus dei infinita: ſed etiam finita
virtus & creata: quia vt dicitur 2. Phil. ſol & homo
generant hominem. De iſta autem factione homi-
nis quo ad eſſe naturale, vide ſuprà verſi. 1633. Ho-
mo verò quantum ad eſſe morale conſtat ex gratia
& bonis moribus: quia ſicut ille ſolùm veraciter E
dicitur homo, qui vtitur debitè ratione, per quam
diſtinguitur à brutis animalibus. de hoc vide verſi.
558. & 589. Et quantum ad hoc eſſe hominis: ipſe
deus fecit nos: quia omnis gratia, virtus, omne bo-
Iac.1. num morale ab ipſo principaliter habemus. Iac.1.
Omne datum optimum & omne donum perfectũ
deſurſũ eſt &c. Et de iſto eſſe hominis morali prin-
cipaliter hic textus intelligitur. Vnde hic ait glo.

Ipſe fecit nos: & non ipſi nos. id eſt, eſſe noſtrũ bonum ex
ipſo eſt: non ex nobis. Ex ipſo eſt, vnde coronamur:
ex nobis eſt: vnde damnamur. Hoc ergo ait de ope-
ribus gratiæ. Omnis autẽ iſta factio hominis, com-
petit domino Ieſu Chriſto: quia ipſe eſt verbũ dei
Ioan.1. ratione ſuppoſiti. Et per verbum dei omnia facta
ſunt: & ſine ipſo factum eſt nihil. Sed forte di. Po-
Queſtio. Dominari an poſſit licitè vnus alteri. teſt ne licitè Chriſtus dici dominus? quia ſi ſic,
cum eius actio noſtra ſit inſtructio: chriſtiani po-
tuerunt licitè vocari domini: & vnus dominari
alteri. Sed hoc non videtur licitum, ſcilicet, quòd
vnus Chriſtianus alteri dominetur: nec vn⁹ homo
alteri. Quod ,pbatur multipliciter. Primò, quia na-
tura omnes homines ſunt æquales: ergo cõtra natu
ram eſt, quòd vnus dominetur & alter ſubiiciatur.
Secundò quia vſurpans ſibi poteſtatem non ſibi à
deo traditã, peccat. Deus autẽ homine creato quã-
uis ſibi dederit dominiũ ſupra piſces maris, & be-
Genes.1. ſtias terræ: non tamẽ ſupra homines. Vnde Gen.1.
dixit deus primis parẽtibus. Subiicite terrã, & do-
minamini piſcibus maris & volucrib⁹ cæli: & vni-
verſis animãtibus quæ mouẽtur in terra. Ecce de-
terminat quibus volebat hominẽ dominari. Ter-
tiò quia mulier dominari non debet ſupra virum:
Gen.3. ergo nec vir ſupra mulierẽ. Antecedens patet. Gen.
3. Dixit deus mulieri, ſub viri poteſtate eris: & ipſe
dominabitur tui. Et patet cõſequẽtia: quia æqualis
cõditionis debet eſſe mulier viro. In cuius ſignum
mulier creata eſt de latere viri: non de capite, ne vi-
ro dominetur: non de pedibus ne viro ſubiecta vi-
deatur: ſed de latere, vt æqualis conditionis cũ vi-
ro eſſe demonſtretur: vt ait magiſter lib. 2. diſt. 19.
Tum etiam quia ſi dicatur quòd peccatũ fuit cauſa
1.Pet.2. ſubiectionis, plus peccauit vir quam mulier. Ad
oppoſitum præcipit ſcriptura. 1. Pe. 2. dicens, Serui
ſubditi eſtote dominis veſtris: non tãtum bonis &
modeſtis: ſed etiam diſcolis &c. Reſpõdeo ponen-
do tres propoſitiones. Prima, quòd dominatio &
prælatio eſt in cælo inter bonos angelos. patet, quia
ibi ſunt ordines diſtincti: inter quos eſt vnus ordo
qui dicitur dominationes. Secũda, quòd domina-
Luc.22. tio & prælatio eſt in mũdo inter homines, proba-
tur. Luc. 22. Reges gentium dominantur eorũ &c.
etiam quia in mundo ſunt fatui & ſapiẽtes: ſapien-
tes autem fatuis dominantur. Intellectu autem vi-
Prouer.17. gentes ſecũdum morales Phil. aliorum ſunt domi-
ni & rectores. Vnde Prouer. 17. Seruus ſapiens do-
minabitur filio ſtulto. Tertia, quòd in inferno eſt
dominatio & prælatio inter dæmones: patet, quia
Lucæ. vnus alteri ibidem principatur. Lucæ 11. In Beel
zebub principe dæmoniorum eijcit &c. Nec con-
Iob 10. trariatur quòd ſcribitur Iob 10. quòd in inferno
nullus eſt ordo: quia intelligitur nõ de ſupplicijs
quę ibi ſunt ordinatiſſima: ſed de mẽtibus danna-
torum: quę præ acerbitate tormentorum nullo re-
guntur ordine: vt dicit Greg. lib. 9. moraliũ ca. 47.
Greg.li.4. moral.c.31. Iſtæ propoſitiones ſunt de mente Grego. dicentis,
Ex rebus inſenſibilibus diſcimus quid de ſenſibi-
libus atque intelligibilibus ſentiamus. Terra nan-
que aëre fæcundatur: aër autem ex cæli qualitate
diſponitur: ſic iumentis homines, hominibus an-
geli, archangeli verò angelis præſunt. Nam quod
iumentis homines præſunt: & vſu cernimus, &
Pſal.8. Pſalmiſtę verbis docemur, qui ait, Omnia ſubiecti-
ſti ſub pedibus eius &c. quod verò angeli hominī-
bus præſint per prophetam teſtatur Dominus, di-
cens, Princeps regni Perſarum reſtitit mihi. quòd
Dan.10. verò angeli à ſuperiorum angelorum poteſtatibus
diſpo

Prælatio & dominium inter homines ex actio proceſſit. diſponantur, oſtendit Zacharias, qui ait, Ecce an- A
gelus qui loquebatur in me, egrediebatur in oc-
curſum eius: & dixit ad eum. curre & loquere
ad puerum iſtum, &c. Si enim in ipſis officiis ſan-
ctorum ſpirituum nequaquàm poteſtates ſummæ
minora diſponerent: nullo modo hoc quod homi-
ni diceret angelus, ab alio angelo cognouiſſet.
quòd igitur cunctorũ conditor omnia per ſemet-
ipſum tenet: & tamen ad diſtinguendum pulchre
vniuerſitatis ordinem, alia aliis diſpenſantibus re-
git: nõ immeritò reges angelorum ſpiritus accipi-
mus &c. Sed pro ſolutione argumentorum, ad op-
poſitum, notandum quòd prælatio & dominium
inter homines acceſſit, non natura, ſed ex vitio.
Grego. lib.21. moral.c.11. Quod oſtendens Greg. ait. Omnes homines natu-
ra genuit æquales: ſed acceſſit diſpenſatio ordinis, B
vt quibuſdã prælati videamur. Si igitur hoc à mẽ-
te deprimimus, quod temporaliter acceſſit: inue-
nimus citius quod natutaliter vnum ſumus. Ple-
rumq; enim animo ſe accepta poteſtas obiicit: eũ-
que tumidis cogitationibus allidit. Manu ergo hu
miliſſimæ conſiderationis deprimendus eſt tumor
elationis. Si enim apud ſemetipſam mens deſcen-
dit de vertice culminis: citius planitiẽ inuenit na-
turalis æqualitatis. Nam vt præfati ſumus, omnes
homines natura æquales genuit: ſed variante me-
ritorum ordine alios diſpenſatio occulta poſtpo-
nit. Ipſa autem diuerſitas quæ acceſſit ex vitio, re-
ctè eſt diuinis iudiciis ordinata: vt quia omnis ho-
mo iter vitæ non recte graditur: alter ab altero re-
gatur. Ex hoc patet quid dicendum ad argumenta C
quæ procedũt de natura integra: non de corrupta.

1691 ## Populus eius & oues paſcuæ eius, introite portas eius in cõfeſsione: atria eius in hymnis confitemini illi.

Hic ad laudem Chriſti ſingulariter inducuntur
miniſtri eccleſiæ: qui ſingulari modo dicti ſunt po
pulus dei & oues paſcuæ. Dicebantur enim popu-
lus dei, quia ſingulariter ad eius miniſteriũ electi.
Dicebantur oues paſcuæ: quia iſti paſcebantur &
viuebant de oblationibus & decimis quæ deo of-
ferebãtur. Vel hoc etiam poteſt intelligi vniuerſa-
liter de omnibus hominibus: quia deus ſingulari
cura regit & gubernat homines. vide ver. 1638. Se- D
quitur, *Introite portas eius in confeſſione.* Hæc eſt ſecũ-
da pars principalis, in qua ſecundũ gl. agit de con-
feſſione criminis. q.d. monui intrare in conſpectu
eius. nec dubites ſi peccator es, quia miſericordia
dei eſt. Ergo introite confidenter, non foris ſtetis
vbi ſunt hoſtes. Dicit ergo. Intrate portas eius in
Confeſsio eſt principium ſalutis. confeſſione. Et aduerte quòd per portas intelligit
confeſſionem: quia ſicut in porta eſt initium do-
mus, ſic confeſſio eſt principium ſalutis. Et iſta cõ-
feſſio criminis etiam continet cõfeſſionem laudis:
quia & noſtra accuſatio ad laudem pertinet igno-
ſcentis. Et ideo poſt confeſſionem ſtatim adiungit
& laudem, dicens, *Atria eius in hymnis cõfitemini illi.*
Et ad iſtum intellectum hunc paſſum ſic exponit
gloſ. dicens, *Introite portas eius in confeſſione.* In portis E
initium eſt & confeſſio peccatorũ: de qua hic agi-
tur eſt à qua incipimus ad miſericordiam intrare.
Et ſic eſt ſenſus. Intrate portas eius, ſcilicet miſeri-
cordiæ, in confeſſione, id eſt, à confeſſione incipi-
te ad miſericordiam dei intrare: non à vobis facti:
laudate eum à quo facti eſtis, vos accuſando: quia
& veſtra accuſatio ad laudem ſpectat ignoſcentis,

A Et cum intraueritis in atria eius, id eſt, in amplitu-
dine cæleſtis beatitudinis: gratiæ plenitudine per-
cepta cõfitemini illi in hymnis, id eſt, in laudibus.
quaſi di. Cum intratis, vos per cõfeſſionem accu-
ſate: cum autẽ intraueritis, ipſum laudate. Sed quia
Confeſsio debet fieri de peccatis propriis non de alienis. hic agitur de confeſſione criminis: notandũ quòd
confeſſio fieri debet de propriis peccatis, non de
alienis: quia ſeipſum accuſare debet, & non alium.
Sicut & vulneratus curari deſiderans ſua vulnera
Pſal.31. oſtendit medico: & non aliena. Sic enim Pſalmiſta
confiteri docet, dicens, Dixi confitebor aduerſum
me iniuſticiam meam domino. Vbi docet confitẽ-
te ſe accuſare non excuſare, dicens, Cõfitebor ad-
uerſum me. docet aliena peccata tacere, & ſolum
propria confiteri, dicens, Iuſticiam meam, ſcilicet
non alienam. Contra hoc multi facientes in con-
feſſione ſeipſos excuſando, peccata profitẽtur alie-
na: & tales venia non ſunt digni. Sic fecit Adã, qui
de peccato ſuo requiſitus à domino: ſeipſum excu
ſans, peccatum vxoris protulit, dicens, Mulier quã
Gen.3. dediſti mihi ſociam: dedit mihi & comedi. Simili-
ter & mulier peccatum dæmonis confeſſa fuit, di-
cens. Serpens decepit me, & comedi. Non ſic fecit
Gen.40. magiſter pincernarum Pharaonis, qui peccatũ ſuũ
Ioſue 7. confeſſus eſt: & non alienũ, dicens. Confiteor pec-
catum meum. Et in figura huius dicitur Ioſue 7.
Dixit Ioſue ad Acham: qui fuerat furatus pallium
coccineum ducentos ſiclos argenti, & virgam au-
ream. Fili da gloriã deo, & confitere, & indica mihi
quid feceris. Ad cuius euidentiam ſciẽdum quòd
Achã, qui interpretatur peruertens: ſignificat pec-
catorem qui peccando peruertit ordinem diuinæ
iuſticiæ, dum peccando ſeipſum Deo præponit: &
dilectionẽ creaturæ dilectioni creatoris. Vnde de
Deut.32. peccatoribus ſub nomine peruerſorũ dicitur, Ge-
neratio praua, & peruerſa eſt, & infideles filij. Hic
igitur talis peccator furatur pallium coccineum
&c. Color enim coccineus, qui eſt color rubeus,
Exod.25. ſignificat charitatem: vt ait gl. Exod. 25. Quæ ſcili-
cet charitas ad modum pallij omnia turpia & pec-
cata operit. Prouerb. 10. Vniuerſa delicta operit
Prouerb.10. charitas. Argentum autem quod eſt album, & ſo-
norum: ſignificat eloquentiam honeſtam & diui-
Pſal.11. norum: iuxta illud Pſal. 11. Eloquia domini argen-
tum igne examinatum &c. Virga autem aurea, ſi-
gnificat pietatis opera: quibus quis ſubuenit indi-
Heſter 4. gentibus: vt expreſſe figuratur in virga Aſſueri,
quam extendebat in ſignum clementiæ. Heſter 4.
Hæc autem tria ſic ſe habent: quòd charitas ſtat in
mẽte: eloquium in ore: ſed pietas in opere. Acham
ergo, id eſt, peccator furatur pallium coccineum:
dum peccat corde. Furatur argentum, dum peccat
ore. Furatur virgam auream, dũ peccat opere. Cui-
libet ergo tali loquitur Ioſue, qui ſaluator inter-
pretatur, id eſt, Ieſus Chriſtus, dicens, Fili da gloriã
Deo, & confitere. Et modum confeſſionis ſubdit,
dicẽs. Et indica mihi quid feceris. q.d. indica pec-
Queſtio. Nõ quomodo aliquis poteſt confiteri peccatũ alterius in cõfeſsione. cata quæ feciſti: & non aliena. Sed dices, Nunquid
aliquando licet aliena peccata in confeſſione dice-
re? Dico quòd ſic: nõ ad ſui excuſationem, ſed ma-
gis ad accuſationem, & ſui peccati declarationem.
Aliquando enim tale eſt peccatum quod declarari
nõ poteſt, niſi narrato peccato alterius. Verbi gra-
tia: quis cognouit matrem ipſa volente: talis enim
non poteſt declarare peccatum ſuum, niſi dicat &
peccatum matris. Qui autem aliena peccata vult
exprimere ad ſui excuſationem: talis ſuum peccatũ
in Deum videtur impingere: quod omnino iniuſtũ
eſt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.31. est. Quod expresse ostendit glo. super illud Psal. 31. Dixi confitebor aduersum me, &c. dicens, Multi enim confitentur iniquitatem suam: sed aduersus Deum, &c. vide supra versi. 471. Dicāt ergo illi potius: domine miserere mei: sana animam, quia peccaui tibi. Ita clamat æger ad medicum: dicēs, Cum libero arbitrio me creauit Deus. Ideoq; si peccaui: per meipsum peccaui, nō fatū, nō fortuna, nō diabolus me peccare coegit: sed ego volūtarie persuadēti cōsensi. Et sic propriū peccatū confiteatur: nō

Nume.5. excuset. Vnde præcipitur Num. 5. Vir siue mulier cū fecerint ex omnibus peccatis que solēt accidere hominibus, &c. confitebuntur peccatum suum, scilicet, non alienum.

1692 Laudate nomē eius, quoniam suauis est Dominus: in æternum misericordia eius: & vsque in generatione & generationem veritas eius.

Hic hortatur ad dictam confessionem criminis faciendam: ostendens quod omnibus libere parcit. Et hoc est quod dicit, *Laudate nomen eius*. Laudat peccator nomen domini, quando seipsum confitendo accusat: quia vt dictum est, confessio criminis est ad laudem Dei misericorditer indulgentis. Non enim est Deus ita peccatori iratus, quin per cōfessionem statim dulcescat. Vnde subditur. *Quoniam suauis est dominus.* vt statim misereatur. Vnde in æternum misericordia eius. quia hic à culpa liberat: & in futuro coronat. Et quia fideliter omnibus adimplet promissa: ideo subditur, *Et vsque in generatione & generationē veritas eius.* Generatio enim est duplex, scilicet, in præsenti, quæ parit mortales: & altera cælestis, quæ parit æternos. Et in vtraque est veritas eius complens promissa. Sed hic est vnū dubium. Cum quis volens alicuius nomen honorare, & laudabile ac famosum reddere, ipsum conatur multis imponere: sic enim pater filio imponit nomē sui patris, & huiusmodi. Cum ergo tota scriptura nos prouocet ad laudem & honorem nominis Iesu Christi: vt hic, *Laudate nomen eius.* Quare ergo nomē Iesu Christi in baptismo aliquibus nō imponitur: cum tamen nomen matris eius, scilicet Maria multis imponatur mulieribus? Ad hoc respondetur: quòd ideo nomen Christi Iesu nulli in nouo testamento imponitur: ne hoc nomē ab aliquo sic nominato per peccatum aliquod deturpetur, vel vilipendatur. Nomē verò matris potest imponi: quia si aliqua mulier vocata Maria peccet, non Mariam matrē domini refertur vilipensio nominis: sed ad alias mulieres hoc nomine vocatas: quæ ipsum nomen deturpauerunt. A tribus enim mulieribus istud nomē Maria mirabiliter fuit vituperatū. Primò à Maria sorore Moysi quæ ipsum deturpauit per superbiam & murmurationem. Secundò à Maria matre Ioānis & Iacobi, quæ ipsum deturpauit per auaritiam & cupiditatem, Christo dicens, Dic vt sedeant hi duo filij mei &c. Tertiò à Maria sorore Lazari, quæ ipsum deturpauit per luxuriam & carnalem delectationem. Lucæ 7. Ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix &c.

Iesu Christi nomen quare nulli imponitur.

Maria nomē ab aliquibus fuit deturpatum.

Nume.12.

Matth.20.

Luc.7.

PSALM. C.

1693 Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.

Titulus huius psalmi est, Psalmus ipsi Dauid. Ex titulo apparet auctor psalmi, scilicet, Dauid: sed non apparet materia. Quantum ergo ad materiam psal. sciendum, quòd secūdum literam Dauid quādo post multas persecutiones vidit se à deo liberatum, & ad regnum assumptum atque stabilitum: vt dicitur. 2. Reg. 5. Cognouit ergo Dauid quòd *2.Reg.5.* Deus confirmasset eum regē super Israel. tunc Dauid firmiter in corde suo deliberauit vti bene potestate regia. Et quia duæ sunt præcipuæ virtutes regiæ, scilicet, misericordia & iusticia: vt dicit Isidor. 9. Ethic. Ideo firmiter proposuit istas duas habere virtutes: vt scilicet bonis esset pius & misericors: malis autem iustus. Et de istis promissionem fecit deo ista se obseruaturum. Et tunc ista promittendo: fecit hunc psal. dicens, *Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine.* Deo enim modulantius cātamus operibus bonis quàm vocibus. Per ista autē voluit Dauid duplicem Christi aduētum demonstrare futurum, scilicet, aduentum in carnem qui fuit misericordiæ: & aduentum ad iudiciū qui erit iusticiæ. Primus inducit nos ad spem veniæ vt lapsi surgant à culpa. Secundus nos ducit ad timorē diuinæ iusticiæ, ne cadant in gratia stantes. Ista enim duo sunt causa prosecutionis omnis boni: & vitationis omnis mali. Et hoc est quod hic ait glo. Hic psalmus est cētesimus. & ideo sicut centesimus est perfectus numerus: sic iste psalmus cōtinet, & docet normam perfectæ sanctitatis. Hic enim docemur bonum appetere per misericordiam: mala fugere per iusticiam: in quibus consistit perfecta cōuersatio vitæ. Et quia omne bonum nostrum procedit à Christo: ideo iste psalmus qui perfectu docet esse hominē, Christo attribuitur. Est ergo sensus tituli talis. Psalmus ipsi Dauid, id est, iste psalmus attribuitur ipsi Christo: vt hoc totum quod hic docemur virtutibus Christi applicetur. Sic ergo agit psalmus iste de misericordia, & de iudicio dei: sub misericordia & iudicio ipsius Dauid. Quātum ad literam iste psalmus habet tres partes: quia primò ostenditur qualiter Dauid deuotè se habuit circa deum: secūdò qualiter mundè erga seipsum: ibi, Perambulabā. tertiò qualiter iustè quo ad subditum sibi populum: ibi, Non proponebam. Prima in duas: quia primò ostēdit deuotionis materiam: secūdò deuotionis formam: quæ scilicet est discretio operationis: ibi. Psallam. Insimul tractabo literam cum sensu prophetico. Quantum ergo ad sensum literæ ostendit deuotionis suæ materiam erga Deum, dicens, *Misericordiam & iudicium &c.* Materia enim nostræ deuotionis est: vt recognoscamus Deum misericordem & iustum: misericordem bona conferendo: iustum mala puniendo. Dicat ergo misericordiam & iudicium &c. quasi dicat, *Cantabo tibi*, id est, laudibus extollam misericordiam tuā & iudicium tuum. Misericordiam, quia me gratiosè à multis liberasti periculis: & gratiosè ad regnū promouisti: & in illo me cōfirmasti. Iudicium, qui Saulem & domum eius propter ipsorum demerita abiecisti. Et per ista verba vult Dauid ostendere, quòd omne nostrum bonum, & prosperitas est ex dei misericordia: omne autem malū pœnæ vel aduersitatis est ex dei iusticia: quia mala nobis immittit iustè propter peccata: bona nobis misericorditer tribuit præter merita nostra. vide supra versi. 1587. Per ista enim verba statēs terret per iusticiā ne cadant: iacentes verò per misericordiam hortatur vt surgant. Vnde hic dicit gl. Nemo de Dei misericordia

Misericordia & iudicium à peccatis nos præseruant.

sericordia præsumat impunitatem: quia est ei iudicium: & nemo mutatus in melius iudiciū timeat, quia præcedit misericordia. Hæc enim semper simul in eo sunt. Deus enim nec in bonitate misericordiæ perdit iudicij seueritatem: nec in iudicādo cum seueritate amittit misericordiæ bonitatē. Sed & per tempora hæc duo distinguuntur secundum effectus. Misericordia enim nūc omnibus offertur, & multipliciter exhibetur: iudicium autem in futuro. Hic enim est tempus misericordiæ: cum Dei patientia peccantes ad pœnitētiam adducit: & bonis & malis temporalia bona præstat. In futuro autem tempus iudicij: cùm vnicuiq; secundum merita reddet. Hæc duo mutua societate sibi iunguntur. In his duobus breuiter includit omnia opera Dei. Tamen nota quòd ista duo, scilicet, misericordia Dei, & iudicium à nobis secundum status diuersitatem diuersimodè consideranda sunt. quia existentes in gratia iusticiam considerare debent: & non misericordiam qua faciliter parcit. Existentes verò in peccato considerare debent: non iusticiam ne desperent: sed misericordiam qua redeuntes liberaliter recipit. Et hoc est quod dicit Greg. Pius quippe ac iustus est conditor noster &c. vide versi. 369.

Greg.33. moral.c.25.

1694 Psallam & intelligam in via immaculata: quando venies ad me.

Hic ostendit suæ deuotionis formam. Vbi notādum quòd quamuis dona gratuita Dei etiā malis dentur: inter quæ est donū prophetiæ: quia mali etiam aliquando prophetizant: sicut fecit Caiphas prænuncians vtilitatē mortis Christi, dicens, *Ioan.11.* Expedit vt vnus homo moriatur pro populo &c. Tamen in hoc est differentia inter bonos & malos spiritum prophetiæ habētes: quia boni intelligūt quod prædicunt: mali autem non intelligūt quod prophetizant. sicut Caiphas nō intellexit quæ spiritus sanctus per eum loquebatur: sed boni intelligunt intellectum spiritus in his quæ profetunt. Et hoc est quod hic ait psal. *Psallam*, id est, cum hilaritate bene operabor. Et sic existens in via immaculata, scilicet, viuens sine peccato intelligā quando venies ad me, scilicet per spiritum propheticum mihi reuelando secreta tua. Et notandū quòd prophetæ quamuis sint boni, & in statu gratiæ: nō tamē semper adest eis spiritus propheticus: sed quādoq; ab eis recedit: quandoque ad eos venit: sicut ostendit Greg. super Ezechielem homil. 1. de Nathan propheta, dicēs, Nathan etenim prophetam sanctum virum fuisse quis nesciat: qui Dauid regē, & de culpa apertè reprehendit: & quæ ei pro culpa eadem essent ventura nunciauit. Quem tamē dū idem dauid, quia templum deo vellet construere, *2.Paral.7.* requisisset, illico respondit, Omne quod est in corde tuo vade & fac: quia dominus tecū est. De quo illic statim subditur. Factum est autem in nocte illa: & ecce sermo domini ad Nathan, dicens, Vade & loquere ad seruum meum Dauid. Hæc dicit dominus Deus. Non tu ædificabis mihi domum ad habitandum: sed cum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis: suscitabo semen tuū post te, quod egredietur de vtero tuo: & firmabo regnum eius: ipse ædificabit mihi domū. Ecce Nathan propheta qui prius dixerat regi, vade & fac: ipse post modum per prophetiæ spiritum hoc fieri non posse denuncians filium regis hoc facturum prædixit. Quia quod de suo spiritu dixerat, falsum fuisse deprehendit per spiritum prophetiæ, qui ad eum venit &c. Ex quibus patet quòd quando Nathan primò dixit regi: omne quod est in corde tuo vade & fac &c. quòd tunc spiritus prophetiæ nō habebat: qui sequenti nocte venit. Et hoc est quod hic Dauid ait: dum ero in via immaculata, id est, in statu gratiæ, intelligam quando venies ad me, scilicet, per spiritum propheticum. Vel hoc potest intelligi de aduētu Christi in carnem vel ad iudiciū. In carnem enim venit sine peccato: vixit sine peccato: transiuit ex vita ista sine peccato. Et hoc est quod ait, *Psallam*: & sic intelligam quando venies ad me, scilicet carnem assumendo immaculatā. Vel per viam immaculatam qua venit ad nos, intelligitur: virgo Maria. Si autem de aduentu ad iudiciū intelligitur: sciendum quòd tunc sancti videbunt Christi diuinitatem per quam omnia cognoscent in verbo: non autem mali. Et sic est sensus. *Psallam*, id est, cum hilaritate bona operabor: & sic existens in via immaculata, quando venies ad me iudicandum intelligam, id est, omnia intelligam: quia videbo verbum in quo omnia relucent. Quid enim est quod non intelligit qui videntem omnia videt? quasi nihil. vt ait Greg. lib. 2. moral. c. 3. Hic appone origi. 1086. & applica.

Aduētus Christi duplex, scilicet, in carnē & ad iudiciū.

Prophetis nō semper adest spiritus prophetiæ.

Gregor. super Ezechiel.

1695 Perambulabam in innocentia cordis mei, in medio domus meæ.

Hic ostendit psal. qualiter mundè se habuit ad seipsum. Cùm enim vita regis sit quoddam speculum, & quædam regula subditorum, quæ imitāda proponitur: si vita regis fuerit munda, faciliter ad munditiam trahit subditos: similiter si maculata, faciliter eius exemplo maculantur & subditi. Et hinc est quòd reges & prælati peccantes, non solùm pro peccatis suis merentur puniri, sed etiā pro peccatis subditorum, quæ illis imputantur. Vnde dicitur. 11. q. 3. præcipuè. Vnde vt ait beatus Greg. Scire etenim prælati debent, quòd si peruersa vnquàm perpetrant, tot mortibus sunt digni, quot ad subditos perditionis exempla transmittunt. Vnde necesse est, vt tanto cautius se à culpa custodiant, quanto per praua quæ faciunt, non soli moriūtur. Et ideo Dauid vidēs se regem, & aliorum dominū, studuit mūdam vitam ducere. Et hoc est quod ait, *Perambulabam in innocentia cordis mei*, id est, in puritate conscientiæ meæ: *In medio domus meæ*, scilicet, cordis. q.d. multo plus innocentiam extra seruaui. Quia magni homines principes & reges magis sunt solliciti seruare honestatem inter extraneos, quàm inter domesticos: & plus sollicitantur de exteriori honestate quàm de interiori. Sed fortè dices, Quomodo Dauid se dicit perambulasse in innocentia: cum tamen scienter, & ex malitia multa enormia peccata commiserit? vt dictum fuit versic. 54. Innocentia autem omne peccatum excludit. Quod patet. Innocens componitur ex in, quod est nō: & noceo, es. Omne autem peccatum nocet. Et sic nullus peccator innocens dici potest. Dicendū quòd duplex est innocentia, scilicet, quædam concreata: vt est innocētia angelorum beatorum, quæ nunquàm peccatum admittit. Et sic Adā ante peccatum fuit innocens. Alia est innocētia recuperata, scilicet quādo peccator à peccato purgatur per sacramentum baptismi & pœnitentiæ. Primam innocentiam nunquàm habuit Dauid, sed secūdam: quia per pœnitentiam absolutus fuit à peccato. vt psal. 50. Et quòd generaliter loquēdo de prima innocentia

Greg.

Quæstio. Innocētia multiplex.

Innocens propriè solus Christus dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nocentia vel secũda,nullus plenè innocẽs dici potest præter Christum.Quoniã vt dictum est,innocens idem est quòd non nocens. Et in hoc differt Christus ab aliis sanctis: quia alij faciendo mirabilia sua, vel orationes suas aliquibus nocebant.Christus nulli vnquam nocuit:sed omnibus
Act.4. profuit.Act.4.Qui transiuit benefaciẽdo, & sanãdo omnes oppressos à diabolo: quoniã Deus erat cum illo.Alij autem sancti à Christo,etiam multotiens alios offendebant,saltem corporaliter in suis portẽtis & mirabilibus:vt patet de Moyse. Ad cuius orationem aperta est terra & deglutiuit Dathã
Nume.16. & Abiró.Num.16. De Helia ad cuius preces ignis
4.Reg.1. descendit de cælo : & cõsumpsit duos quinquagenarios cum cẽtum viris.De Helisæo ad cuius preces egressi sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerunt B
4.Reg.2. quadraginta & duos pueros qui insultabant ei.De
Act.5. Petro ad cuius verbũ Ananias & Saphira expirauerũt ad pedes eius. Christus omnibus benefaciẽdo nunquam alicui nocuit:quinimmo quãdo virtutẽ suæ punitiuæ iusticiæ ad terrorẽ peccatorum volebat ostendere:hanc exercebat non in hominibus,sed in bestiis,vel arboribus.vt patet quãdo ad Christi imperium grex porcorum præceps ruit in
Matth 8. mare.Matth.8. Et arbor ficus continuò arefacta
Matth.21. fuit. Matth.21. Vnde Chrysostomus super Mat-
Chrysost. theum.Christus maledixit ficui:& arefacta est cõtinuò.Quod fecit vt discipuli scirent ipsum malos posse punire.Quia enim vbiq; sua beneficia tribue bat:nullumq; puniebat:oportebat etiam eumsuæ punitiuæ potestatis demonstrationem præbere:vt C
discerent quòd poterat etiam iudæos persequẽtes siccare.noluit autem hoc demonstrare in hominibus : vnde in planta suæ potestatis punitiuæ præbuit signum &c.

1696 ## Non proponebã ante oculos meos rem iniustam: facientes præuaricationes odiui.

Hic ostendit Dauid consequenter suam iusticiã erga populum.Et quia in populo aliqui sunt mali, & aliqui boni:ideo primò ostẽdit quomodo se habuit erga malos:secũdò quomodo erga bonos:ibi, Oculi mei. Prima pars diuiditur in quatuor partes : secundum quòd quatuor peccatorum genera D
specialiter nominat quę persequebatur,& odiebabat:quia primò legis pręuaricatores odiebat:secũdò iniquidos malignãtes reprobabat:ibi, Nõ adhæsit.tertiò proximorum detractores puniebat : ibi, Detrahẽtem.quartò superbos & auaros fugiebat:
Prævaricatio quid est. ibi,Superbo oculo. Quantum ad primum sciendũ quòd secundum grammaticos prævarico,cas , cõponitur ex præ & varico,cas.varicare autem idem est quòd claudicare,vel carne madere:quod sic dicitur à quadam vena intrinseca,quæ si lædatur,sta tim reddit hominem curuum & claudicantem. Et sic præuarico,cas.idem est quod præ aliis varicare & claudicare.Et quia maxima claudicatio est,quæ fit mente circa legem Dei,ideo varicatio accipitur pro transgressione legis & præceptorũ. Et sic præ- E
uaricare est præ aliis legem Dei transgredi:& præuaricator dicitur talis trãsgressor : & præuaricatio talis transgressio. Quid est ergo facere præuaricationes,nisi facere opposita legis per quæ lex transgreditur?Et sic qui furatur,qui idololatrat,qui aliquo peccato transgreditur legem,ille facit præuaricationem.talis autem rem facit iniustam.Et tales Psalmista odio habebat: de quibus nunc ait, *Non proponebam ante oculos*, scilicet,mentis:quia non diligebam rem iniustam,scilicet, illa peccata per quæ lex transgreditur:immo facientes præuaricationes odiui;id est,legis præuaricatores. Et istud odiũ est perfectũ & laudabile.vide de odio multiplici versi. 303.Et aduerte quòd dicit, *Non proponebã ante oculos meos rem iniustam.* In oculo enim corporali signũ datur amoris:quia si aliquam rem frequenter oculus videre cupit:signum est quòd illam diligit.Vnde dicit Philosophus de regimine principum ad Alexandrum. Si videris hominem frequentantem in te visum & suspirantem:hic te diligit.Sic & eodem modo qui delectabiliter , & frequẽter aliquid ponit ante oculos mẽtis : signum est quòd illã rem diligit.Et per oppositum , illud quod ante oculos mentis non vis ponere,illud odio habes. Et ideo Psalmista ait. *Non proponebam ante oculos meos rem iniustam &c.* Et ideo oculi tam mentis quàm corporis cautè sunt custodiendi.vide ver.1261.

Oculus signũ dat amoris.

Aristotel.

1697 ## Non adhæsit mihi cor prauum:declinantem à me malignum non cognoscebam.

Hic inuidos & malignantes reprobat. Vbi nota quòd malignus idẽ est quòd malo igne ignitus. vide supra ver.566. Quis autẽ peior ignis inuidia: quæ ex bonis alterius propriam substantiam comburit:Qui autem tales malignos approbat vel dili
git:cor tortum habet & prauum : quia ad vitia inclinatum.Et tale cor Psalmista à se excludit,dicẽs, *Non adhæsit mihi cor prauum.* Cor autẽ qualiter multipliciter dicatur prauum.vide vers.1288.qui autẽ cor prauum non habet:malos nõ approbat.Et hoc est quod subdit. *Declinantem à me malignum non cognoscebam.* Declinat quis ab alio,quando ipsum,& eius exẽpla non imitatur:quando ipsum odit:quãdo per inuidiã sibi æmulatur. Et hoc est quod ait, *Declinantem à me malignum*, scilicet non me imitantem,sed magis per inuidiã odiẽtem:hunc non cognoscebã,id est,nõ approbabã. Cognoscere enim aliquando stat pro approbare:sicut nõ cognoscere pro reprobare,vel nõ approbare.Sic enim dicebat Christus fatuis virginibus.Amẽ dico vobis:nescio *Matth.25.* vos,id est ,non approbo,sed magis reprobo. Notãdum quòd ne cor nostrum sit prauũ : illud deo debemus offerre liberaliter,integraliter,& perpetualiter.vide versi.1208. Vel cor prauum dicitur cor *Cor prauũ dicitur cor obstinatum.* induratum & obstinatũ in malis.Et tale debet virtute pietatis emolliri. Nã vt dicit magister de proprieta.re. Cor est quædam substantia carnea dura. Sic mysticè cor durum dicitur , quod caret mollicie pietatis:de quo dicitur Iob 41. Cor eius indu- *Iob 41.* rabitur quasi lapis. Vnde Bernard.lib.de consi- *Bernard.* deratione ad Eugeniũ,dicit, Quæris quid est cor prauum & cor durũ.Solum enim cor durũ & prauum est:quod semetipsum nõ sentit. Quid me interrogas?Interroga Pharaonem. Quid est ergo cor durum?Ipsum est , quod nec compũctione scinditur, *Nunquid sit cor durum.* nec pietate emollitur,nec mouetur precibus : minis non cedit,flagellis induratur:ingratũ est ad beneficia:ad consilia infidũ,ad iudicia sæuũ , inuerecundũ ad turpia:impauidum ad pericula:inhumanum ad humana : serum ad diuina : præteritorum obliuiscens:præsentium negligens,futura nõ præuidens.Ipsum est cor durum & prauum:cui præteritorũ præter solas iniurias nihil omnino non sentit,præ

Invidia est peior ignis.

tit,præsentia non attendit:futurorũ nulla nisi forte ad vlciscendum prospectio siue præparatio est. Et vt in breui cũcta horribilis mali mala complectar:ipsum cor durum est, quod nec Deum timet, nec hominẽ veretur &c. Tale fuit cor Pharaonis:
Exod.7. Cor deus indurat & quomodo. de quo Exod.7.Induratũ est cor Pharaonis : & nõ audiuit eos sicut præceperat dominus. Sed mirabile est quòd istã prauitatem,vel duriciem cordis facere Deus in nobis dicitur. Vnde dominus dixit
Exod.7. Moysi. Ego indurabo cor eius &c. Sed hoc sic intelligi debet:non quòd prauitatẽ & duriciem cordis vitiosam Deus faciat:sed quia facit signa & mirabilia,quibus visis,cor emolliri deberet:sed ex illis sua malicia deterior efficitur. Vnde Origenes
Origenes. exponens dicta verba:ego indurabo cor eius.dicit, Assiduè Deus dicit:indurabo cor eius:& multipli- B
cabo signa tanquã necessaria fuerit induratio cordis Pharaonis,vt signa multiplicarẽtur. Vtitur ergo Deus bene cordibus malis ad id quod vult ostẽdere bonis,vel quod facturus est bonis. Et quãuis cuiusq; cordis in malicia qualitas,id est,quale cor habeat ad malum suo siat cordis vitio ex arbitrio voluntatis:ea tamẽ qualitate mala vthuc vel illuc moueatur,cùm huc siue illuc malis moueatur cau sis:sic quibus animus propellitur , quæ vt existant vel non:nõ est in hominis ditione:sed venit ex occulta dei prouidentia iustè & sapiẽter omnia quæ creauit disponentis & administrantis.Vt ergo tale cor prauum ac durum habeat:quod patientia Dei non mouetur ad pietatem : vitij propriè fuit.quòd vero ea facta sunt quibus cor suo vitio tam mali- C
gnũ resisteret iussionibus Dei. Hoc est enim quod dicitur induratum : quia non flexibiliter cõsentiebat,sed inflexibiliter deo resistebat,diuinę disposition is fuit:quia tali cordi euidenter iusta pœna parabatur:qua timentes Deũ corrigerentur proposito eis lucro.Verbi gratia, Propter hoc quòd homicidium cõmittitur,alter auarus,alter pecuniæ cõtemptor mouetur:ille ad facinus,scilicet perpetrãdũ:ille ad cauendum:lucri tamẽ propositio in eorũ potestate non fuit.Ita causæ veniunt malis:quæ non sunt in eorum potestate: sed hæ de illis faciũt, quales inuenerunt iã factos propriis vitiis ex propria voluntate.Potest etiã sic accipi:indurabo cor eius,id est,quàm durũ sit cor eius demõstrabo. Et ideo quia prauitas & duricies cordis nõ à deo , sed D
à propria malicia procedit : pœnã meretur æternã.
Eccl.3. Eccl.3.Cor durũ malè habebit in nouissimo.Istud autẽ cor durũ pietate diuina debet emolliri : quod multotiens mollificatur per aduersa.teste Iob de
Iob 23. seipso dicente,Deus molliuit cor meum. Et statim modũ subdit,dicẽs,Et omnipotẽs cõturbauit me. Quod enim cor tam durum,quòd timore aduersi-
Gregor.lib.16. moral.c.20. tatis æternæ non emolliatur ? Vnde Greg.exponẽs prædicta verba dicit , Diuino munere cor durum molliri dicitur : quia superni iudicij timore penetratur. Molle enim est quod penetrari potest:durũ
Prouerb.28. autem quod penetrari non potest. Quoniam per Salomonẽ dicitur, Beatus homo qui semper pauidus est:qui verò mẽtis est durę,corruet in malum. Virtutem ergo suæ fortitudinis, nõ sibi,sed auctori attribuit qui ait,Deus molliuit cor meũ : & omnipotens conturbauit me.Nõ autẽ secura,sed conturbata sunt corda bonorum : quia dũ futuri examinis pondus cõsiderant:quietem hic haberę non appetunt : securitatem suam districtionis intimæ cõsideratione perturbant. De isto ergo corde pra-
Hier.17. uo & duro,dicitur Hier.17. Prauum est cor homi-

1698 ## Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.

Hic ponitur tertium peccatum, scilicet, detractionis:quod Dauid odiebat.Ad huius peccati notitiam habendam sciendum quòd detractio est triplex in scriptura,scilicet detractio sanctitatis , qua à corde stultorum culpa trahitur.Prouerb.21.Co- *Prouerb.21.* gitat iustus de domo impij,vt detrahat à malo.Detractio æquitatis : qua pœnis vita malorũ traditur.
Esa.14. Esa.14. Veruntamen ad inferos detracta est superbia tua. Detractio prauitatis:qua verbis iustorum
Iacob.4. fama lædit.Iac.4.Nolite detrahere alterutrũ &c. vide supra ver.629.Et quid sit detractio : & vtrum detrahẽs semper teneatur famã restituere.vide ver. 828. Et quòd omnis detractor est inimicus versic. 1594. Et quia istud detractionis vitiũ est maximè detestandum,ideo hoc magis declarãs,noto quòd antiqui morales istud vitium per coruum figurabant:& mirabilem imaginem sibi faciebant.Primũ ideo,quia conditiones corui videtur habere.Nam vt docet experiẽtia,coruus est auis iniquitatis furtis assueta.Loquacitatis linguis variata. Dolositatis vulpi sociata. Malignitatis bonis inimica. Impietatis pullis indurata. Damnabilitatis diis dedicata.Quæ omnia vitiũ detractionis continet.Imaginem autem detractionis taliter figurabant. Erat enim imago hominis existẽtis in equo pallido:qui in manu flagellum gestabat : in quo quinq; versus C
scripti erant.Primus,famam furor qua melius manet in homine nihil.Secundus erat,variis armatus gladiis mores omnes lacero linguis. Tertius erat, dolo dolens semper volo : cunctos decipere volo. Quartus erat,lædere volens alios, me zelo perimo meo.Quintus erat,me verbis perimẽs primo,corde nulli parco secundo.Quæ breuiter deduco.Primò coruus est auis furtis assueta.Vnde 12.de proprieta.rerum dicitur,quòd coruus est auis dolosa, res furtiuè subtrahens , & subtractas abscondens. Sic & detractor furatur aliorum famã. Multi enim videntes quòd propriis meritis laudes nõ possunt acquirere : conantur alios per detractionem diffamare : vt saltem respectu illorũ quos se peiores esse alios faciunt credere,ipsi boni reputentur.De qui- *Hieronym.* bus ait Hierony.in epistola.Vilium hominum de- D
tractorum & suam laudem quærentium : est alios facere viles:vt in comparatione aliorũ laudari possint:& quo suo merito placere non possunt,placere volunt comparatione aliorum alias peiorum.Et hinc est q; detrahere est famã alterius furãdo rapere. Ex hoc apparet huius peccati grauitas : quia quanto res ablata est præciosior:tanto illius furtũ grauius est peccatũ. Quæ autẽ res in hac vita gloriosior,alias præciosior, quàm fama potest haberi? Certè nulla.teste sapiẽte Prou.22.Melius est nomẽ *Prouerb.22.* bonũ,quàm diuitiæ multæ.In cuius signũ antiqui cętera omnia spernebãt : immo etiã mori nõ dubitabant:vt sibi nominis famã acquirerent. Sic agebãt romani : quia vt dicit Augu.5.de ciui.Dei.Ipsi *August.* pro fama acquirẽda suũ viuere ordinabãt : pro hac mori nõ timebãt:aurũ,diuitias,luxuriã , cæteraſq; mundi cupiditates præmebant. Sic & in scriptura sacra fecit Eleazar ille : de quo 1. Macc.6.vt ac- *1.Macc.6.* quireret sibi nomen , se dedit periculo mortis. Quod tanti sapientes non fecissent , nisi boni nominis fama gloriosissima res esset. Et ideo quia melior est fama omni alia temporali substantia:

Universidad de Deusto
Biblioteca

grauissimum vitium est detractio quæ hanc furatur. Vnde. 6. q. 1. deteriores. dicitur. Deteriores sunt detractores: qui nostram vitam, famamq; detrahendo corrumpunt: quàm qui substantias aliorum prædamq, diripiunt. Et ideo subditur, Quia illi ea quæ extra nos sunt, licet nostra sint, auferut: detractores verò nosipsos diripiunt. Et ideo quia
Iob 19. detractor sicut coruus furatur: dicitur Iob 19. Venerunt latrones, fecerunt sibi viam per me: & cum recessissem ab eis, detrahebāt mihi. Secūdò coruus
Coruus. est auis loquacitatis &c. quoniā vt dicitur lib. 21. de proprie. re. Coruus est auis clamosa diuersas formans voces. Sola enim inter aues sexaginta quatuor mutationes vocis habet. Sic & detractor est linguis variatus: quia in nullo statu quis quantūcunq; sanctus potest esse: quin detractor inueniat B
Bernard. modum ad sibi detrahendum. Quod declarās Bernard. in sermone dicit, Si pauper es, detractor statim te vilem & abiectum prædicat. Si dives, ambitiosum, auarum, & cupidum. Si affabilis, dissolutū. Si prædicator, vel doctor, humani honoris & fauoris, quæstorem. Si tacens, inutilem. Si ieiunans, hypocritam. Si comedēs, voracem. Et tales detractores in Pharisæis figurantur. de quibus dicit Chri-
Matth. 11. stus Matth. 11. Venit Ioannes non māducans neq, bibens: & dicunt, dæmoniu habet. Venit filius hominis manducans & bibens: & dicunt, ecce orator, potator vini, & peccatorū amicus. Et ideo detractores omni genere linguarum parati ad detrahendum, figurantur per serpentem illum qui ce-
Magister de proprietat. rerum. rastes dicitur. qui secundum magistrū de proprie. C
lib. 18. nocere volēs homini: per omnes vias & semitas ei ponit insidias: vt suo veneno ipsum interimat. Sic verè facit detractor: quia ad omnē statum ad quem vt bene facias te vertas: semper noua loquēdi genere tibi parat insidias. Vnde de ta-
Deut. 32. libus dicitur Deut. 32. Dentes bestiarum immittā in eis cum furore trahentium, id est, detrahentium
Psal. 108 super terram, atq; serpentium. Vnde Psal. 108. Os peccatoris super me apertum est. Sequitur. Pro eo vt me diligerent, detrahebāt mihi: ego autem orabam. Tertiò coruus est dolositatis &c. Vnde habet quasi quandam dolositatem & cōnaturalem ami-
Magister. citiam cū vulpe. Vnde ait magister vbi suprà: quòd coruus est amicus vulpis: vnde pugnat cum aliis bestiis pro vulpe. Sic & detractor quādam natura- D
lem amicitiā habet culpæ: quia sicut inter omnes bestias vulpis est dolosa, & cautelis plena: sic & detractor semper dolos cogitando seu meditando cogitat qualiter detrahendo alterius famam lædere possit. Quia vt melius eis credatur, antequā detractionem proferant: multa signa simulata falsa &
Bernard. dolosa præmittunt. De quibus ait Bernard. super Can. ser. 24. Detractores quodam simulato verecūdiæ fuco conceptam maliciam quam retinere non possunt: obumbrare conātur. Videas à detractore alta præmitti suspiria: atq; cum quadam grauitate & tarditate: vultu męsto, dimissis superciliis, & voce plangenti egredi maledictionem: & quidem tāto persuasibiliorem, quāto creditur ab his qui audiunt corde inuito, & magis condolentis affectu E
quàm malitiosè proferri. Doleo inquit detractor vehementer: pro eo quia diligo eū, & nūquam potui de hac re corrigere eum: alias quidem mihi bene compertū erat de eo istud: sed per me nūquam innotuisset. Et quoniā per alium res patefacta est: veritatē negare non possum. reuera ita est. Ex quibus patet quòd detractores ad modū vulpis cautelosi sunt, fictis palliationibus suas detractiones operiunt vt nō cognoscātur. Vnde compassionem prætēdentes, durissimè mordent. Vnde Eccl. 10. Si
Eccl. 10. mordeat serpens in silentio: nihil minus eo habet qui occultè detrahit proximo suo. Quartò coruus est auis malignitatis. Nullū enim bonū scit facere sed malū. Bonis enim animalibus & vtilibus multū cōtrariatur. Vnde dicit magister vbi suprà, quòd coruus pugnat cum asino & boue: & volat super ipsos: & nocet eis pungendo eos cū rostro: & eorū oculos pungit. Sic & detractor bonis semper contrariatur. Quod patet: quia detractio procedit ex
Ricardus. inuidia: vt ostēdit Ricardus in 5. de Trini. Et Greg.
Greg. lib. 6. moral. c. 33. 6. moral. cap. 33. Inuidia autē semper nocet, & cōtrariatur bonis & melioribus: igitur & detractio, immo quod plus est sibiipsi maximè cōtrariatur & nocet: quia omnia merita & spiritualia bona annihilat. Propter quod dicitur, de cōsecr. di. 5. nihil. Nihil prodest homini ieiunare & orare & alia religionis bona facere, nisi mens ab iniquitate: & lingua à detractionibus coerceatur. Vnde de tracto
Psal. 108. ribus dicitur Psal. 108. Induātur qui detrahūt mihi pudore: & operiantur sicut diploide cōfusione sua. Quintò coruus est auis impietatis &c. Quia se
Magister. cundum magistrum vbi suprà: tātæ crudelitatis est erga pullos suos, quòd nunquā eis cibū ministrat, quousq; eos pēnas nigras, & sibi illos videat similes. Sic & detractor est magnæ crudelitatis: quia nō solùm cibū sociis & bonis personis nō ministrat: sed etiā eorum viuas comedit carnes. Vnde nō mi-
C nus peccatū est aliis, detrahere, quàm propriis manibus alienum spargere sanguinem: vt dicitur. 11. quæst. 3. Immo quilibet detractor homicida censetur. 11. quæst. 1. in summa. de pænit. dist. 1. homicidiorū. Propter quæ cōsulit sapiens, Prouerb. 4. di-
Prouerb. 4. cens, Labia detrahentia sint procul à te. Sextò coruus est auis dānabilitatis &c. Vnde dicit magister vbi suprà, quòd coruus apud gētiles fuit Apollini cōsecratus. Sic & detractor diis gentiū, scilicet dæmonibus est dedicatus: quia omnes detractores vicarij sunt diaboli: & ideo tāquam eius vicarij & successores eius hæredes erūt, scilicet pænæ infernalis. Ideo dicitur. 2. q. 7. accusatio. quòd omnis detractor flāmis exuretur. nec mirū: quoniam sum ma iniquitas est alteri detrahere. 6. q. 1. in summa.
1 Petr. 3. Propter quod dicitur. 1. Petri 3. In eo quòd detrahunt de vobis, cōfundantur qui calumniant vestrā bonam conuersationē in Christo. Si ergo tantum peccatū est detractio: quid mirū si detractores à bonis persequi debent? Propter quod dicit Psalmista.
Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.

Superbo oculo & insatiabili corde, cum hoc non edebam. 1699

Hic Dauid detestatur superbos & auaros. Si enim ista accipiantur literaliter: superbos & auaros Dauid fugiebat. Vnde hic ait gl. superbo oculo, id est, cū tumido corde: & insatiabili corde, id est, cū auaro: cuius cor satiari nō potest. Cū hoc scilicet, vtro que nō edebā: quia Dauid ad literā cōsortia talium
Superbia per oculos primò ostenditur. vitabat, & fugiebat. Vitiū ergo superbiæ per oculos manifestat, dicēs, *Superbo oculo*: ex eo quia vitiū superbiæ per oculos exterius manifestatur: vt ostē-
Greg. lib. 16. moral. c. 11. dit Greg. lib. 16. moral. ca. 11. super illo verbo Iob 22. Qui inclinauerit oculos suos ipse saluabitur. Hoc autē rectè dicitur: quia quantum per membrorum ministerium deprehendi potest: prima superbiæ ostensio esse in oculis solet. Hinc etenim scriptum

Psal. 17. scriptum est, Et oculos superborum humiliabis. A
Iob 41. Hinc de ipso superborum capite dicitur. Omne sublime videt oculus eius. Hinc de illa generatione
Prouerb. 30. quæ ei per infidelitatem adhæsit: scriptum est. Generatio cuius excelsi sunt oculi: & palpebræ eius in alta subuectæ. Oculos ergo inclinare, est nullum respiciendo despicere: sed se minorē atq; imparem cunctis quos aspicit, æstimare. Hoc idem sentētia-
Auaritia insatiabilis est. liter dicit lib. 34. moral. cap. 16. Vitium verò auaritiæ per cor insatiabile ponit, dicens, Et insatiabili cordē: quia cor auari nunquam satiatur: vt ostēdit
Greg. 15. moral. c. 10. Greg. super illo verbo Iob 20. Nō est satiatus vēter eius. Venter quippe iniqui auaritia eius est: quia in ipso colligitur quicquid iniquo desiderio peruersō glutitur. Liquet verò: quia auaritia desidera- B
tis rebus non extinguitur, sed augetur. Nam more ignis cum ligna quæ cōsumat acceperit, excrescit: & vnde videtur ad mōmētum flamma comprimi: inde paulo post cernitur dilatari. Cum talibus ergo Dauid non edebat: quia literaliter ipsorum cōsortia fugiebat. Potest etiam hoc spiritualiter accipi. Nam comedere, est cibum sibi incorporare. Ille ergo nō comedit cum superbis & auaris, qui ipsorum cibos sibi non incorporat, vel ponit in mēte. vt puta cibus superbi est præsumptio, & vanitas. cibus auari est pecuniæ cupiditas. Ille ergo nō comedit cum superbo vel auaro, qui in suo corde nō
August. ponit vanitatem præsumptionis, nec ambitionem cupiditatis: quamuis cum illis temporaliter comedat & cōuersetur. Et istum intellectum hic ponit C
gl. dicens, Potius hoc quod addit: *superbo oculo & insatiabili corde cum hoc non edebam*: spiritualiter accipiendum est. Nam & Iesus cum superbis conuiuatus est: vt cum Pharisęo: quando venit ad eum Maria peccatrix. Nos quoq; abstinemus à conuiuio fratrum notabilium vt corrigantur. Facimus hoc plerunque propter medicinam: sed cum extraneis multis edimus: vt cum paganis & cum aliis impiis & superbis. Quid est ergo quod Psal. ait. *Cum superbo oculo & insatiabili corde non edebam*? Habet epulas suas cor superbum & insatiabile vnde pascitur: sed non reficitur. Epulæ enim superbi cordis vanitas: epulæ insatiabilis auaritię pecunia. Hoc ergo cibo superbiæ & cupiditatis iustus non pascitur: sed cibo humilitatis & misericordiæ. Hoc est ergo cum istis non edebam, id est, non pascebar, non delecta- D
bar, epulis superbiæ & auaritiæ. Istum textum exponit Bernard. contra illos qui festa Christi celebrant cum pomposo ornatu vestium & apparatu
Bernard. ciborum, dicens, Videas homines seculares in aduentu Christi tanta sollicitudine vestium gloriam parare & ciborum delitias. sed ait Christus: superbo oculo &c. Ac si dicat, Quid tāta ambitione ves-
Corde insatiabili quis est. tes paras in natali meo? Has detestor ego: superbiam non amplector. Quid tanta sollicitudine ciborum copias reponis in tēpus illud? Damno ego carnis delitias; non accepto. plane insatiabilis es corde tanta parans, & ex tam lōgo tempore. Nam & corpori vtiq; & pauciora sufficerēt, & quæ possent opportunius inueniri. Istum etiam textū ali-
Gualfred. ter exponit Gualfredus, dicens, *Superbo oculo & in-* E
satiabili corde &c. Ipsi enim sunt esurientes & ebrij, quibus non est dominicam cænam māducare. Insatiabili corde est illud desiderās, vnde nequeat satiari. Quid illud: concupiscentia carnis & oculorū ambitio seculi, vniuersa deniq; vanitas, curiositas, & voluptas. Non enim satiabitur oculus visu, nec, auarus auditu. Sed & qui diligit pecuniam, nō implebitur ea: nec voluptuosus illecebra: nec ambitiosus honoribus. Superbo oculo est aliud magnū de se sentiens & dicens: quia dives sum & nullius egeo. contraria equidem vitia. Sed inter hæc iter medium virtus tenet. Ipsa est de qua ait dominus.
Matth. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iusticiam: quoniā ipsi saturabuntur. His cōuescitur dominus, & cum eis cænat, qui aperiunt ei. Nam illorum nauseam vel innaturalem famem ideoq; inexplebilē detestatur.

Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeant mecum: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabit. 1700

Hic ostendit qualiter se habeat erga bonos. Et primò hoc facit: secundò iterat suam cum malis displicentiam: ibi, Non habitabit. Sicut enim con-
Societas & cōuersatio bonorum vtilis est: & malorum damnosa. uersatio bonorum faciliter malos ad bonū attrahit: sic & malorum conuersatio ad malum. Ex cōuictu enim in simul similes mores formantur. Ideo sicut qui conuersatur cum sancto sanctificatur: sic qui cōuersatur cum peruersis peruertitur. Et ideo malorum conuersatio est summè fugiēda, & maximè clericis: vt cum prauis non cohabitēt: sed cum bonis & fidelibus. & hoc exemplo Dauid dicēns.
Oculi mei ad fideles terræ vt sedeant mecum. Vocantur autem fideles terræ iusti, adhuc corpore habitātes in terra. *Ambulans in via immaculata, hic &c.* Hoc dicit quo ad subditos & seruitores: quia non sufficit consocios habere fideles: nisi etiam & ministri boni habeantur. Et nota quòd illi ambulāt in via im-
Galat. 5. maculata, qui spiritum sequuntur: non carnem. de quibus ait Apostolus. Spiritu ambulate: & desideria carnis non perficietis. Vbi nota, quòd aliqui viuendo spiritum sequuntur: quia secundum eius
Ambulare secundū spiritū vel secundum carnem. inspirationem se regunt. Et isti dicūtur ambulare. Alij verò non spiritum, sed carnē sequuntur: & isti non ambulare dicuntur: sed magis trotare. Quod ostendit Guillielmus de calce exponens dicta verba apostoli, dicentis. Spiritu ambulate &c. dicens, Nostis fratres quòd non omnibus equis ambulare competit: sed solū domitis & eruditis: & quos ad hoc flexit sollicitudo magistri. Spiritualem huius vitæ ambulationem solum capiunt homines spirituales spiritualibus exercitiis disciplinati, ab impetu mundi alienati. Qui enim ambulant equi pedes D
decentius mouent: compositis quodammodo passibus edocti. Solent autem equi quos trotare dicimus, eundo sese distinguere: quamuis etiam multo durius portare sessores. Ambulantes autem equi quadam pedum connexione mouentur: & incedētes pulchrius. vt si diligenter attendas posteriorem pedem anteriorem supertransire, quodam videbis libertatis incessu: ita vt velocius ambulēt amplius excedentes. Non longè alio modo distingui possunt ambulantes secundum spiritum: & vt ita dicā secundum carnem trotātes. Carnales enim distinguuntur incedētes quos superbia distinguit à deo: inuidia à proximo: ira à seipsis. sic ita ergo à seipsis disiuncti à seinuicem & à Deo: nec Deum nec hominem sessorem recipiunt. Seipsos portare dicendi sunt: quos spiritus carnis quocunque impellit vt etiam compellat. Qui verò spiritu ambulant, coniunctis passibus ambulant: in connexione virtutum, deo per humilitatē, per charitatē proximo: sibi per munditiam vitę curriculum persoluentes: per humilitatem sub Deo ambulant: per charitatem coambulant proximis: per puritatem per-

ambulant in innocẽtia cordis sui. In his etiam pedes posteriores transeunt: quia carnis affectus & opera spiritualibus desideriis & studiis superant, & excedunt. Deniq; sic omnes quos deo placuisse legimus, receperunt duplicia pro omnibus peccatis suis, scilicet, & pœnitentiæ modum ambulantes: addiderunt etiam laborem ad meritorum præmia. Placet certè plurimum deo ambulatio pœnitentis. Quippe non vult mortem peccatoris: sed vt conuertatur & viuat. Placent illi qui relinquunt latam viam spaciosam, quæ ducit ad mortẽ: & per pœnitentiæ ac continentiæ semitas difficiles Deũ quærunt: & propter verba labiorũ eius custodiũt vias duras &c. Sic enim se ambulasse prædixit Psal misita, dicens, *Perambulabam in innocentia cordis mei: in medio domus meæ.* Sic & mundè ambulantes vult habere ministros, dicens, *Ambulans in via immaculata: hic mihi ministrabit.*

1701 Nõ habitabit in medio domus meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua non direxit in cõspectu oculorum meorum.

Hic reuertitur ad ostendendum qualiter se habebat erga malos: quia scilicet primò malos nõ recipiebat: secundò quia obstinatos occidebat: ibi, In matutino. Quantum ad primum dicit, *Non habitabit &c.* Ad literam hoc dicit: ne videatur approbare quos habet familiares si mali sunt, dicens, *Nõ habitabit in medio domus meæ*, id est, inter ministros *meos: qui facit superbiam*, id est, qui facit opera ex superbia: vt puta alios despiciendo vel suppeditãdo. *Qui loquitur iniqua:* aliis detrahendo: *non direxit in conspectu oculorum meorum*, scilicet cor suum nõ habuit rectum in conspectu meo: quia scilicet tales ad literam secum Dauid non retinebat. Dirigere enim componitur ex di, & rego, gis. & est dirigere idem quòd in rectum regere. Illi ergo dirigunt se in cõspectu dei: qui omnia opera sua rectè ad Deũ regunt. Quod non facit superbus: quia se contra Deum erigit: non auarus, qui ad terrena curuatur *Adam.* &c. Istum versum exponens Adam de perseuerantia: ipsum applicat ad virginem Mariam: ostendẽs quæ ad ipsam pertineant, & quæ non: dicens, *Non habitabit in medio domus &c.* Verba hæc sunt mediatoris nostri: cuius domus est ecclesia. Huius autem domus medium est, aut mediatoris mater media- *Maria dicitur medium domus.* trix Maria, aut veritas anguli nescia, aut virtus mediæ charitatis. Non igitur ad mediatricem pertinet, non in veritate ambulat, non in charitate manet, qui facit superbiam, quæ bonis inimicam cõmunibus, & priuatæ gloriæ cupidam sanctorum communio non admittit. Cum ergo rex virtutum iure mediatoris nomẽ obtineat: ipsaq; regina virtutum Maria se exhibeat mediatricem hominum, merito iudex ecclesiasticus virtutibus dare operã debet: & propter moderantiam discretionis satagere, ne quid nimis faciat, vel loquatur. Non enim *Medium in omnibus tenuit Christus.* frustra in medio duorum animalium cognitor verbi incarnati infantia: aut in medio templi se suscipiẽdam exhibuit misericordia: aut in medio latronum probatur redemptoris nostri patientia: aut in medio discipulorum innotescit resurgentis gloria. Vide mediatorem medium sibi locum fere in omnibus eligere: medium nostrum consistere, quotiens duo vel tres in nomine eius fuerimus congregati. De medio quod Christus elegit, vide ver. 759. & 782.

In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: vt disperderem de ciuitate domini omnes operantes iniquitatem. 1702

Hic ostendit quomodo se habebat ad obstinatos & incorrigibiles: quia scilicet tales occidi facie bat. Vbi notandũ, quòd iudex tẽporalis certis pec- *Iustitia cõtra malos cito dicitur fieri. Occidere malos.* catis cõmissis: illos peccatores habet punire habita opportunitate iuridicè celeriter, ne impedimẽtum superueniat. In casu autẽ in quo timetur ciuitatis seditio, punitionem differre potest. Sic & Dauid aliquando statim habito reo ipsum occidébat: quod patet de Rechab & Banaa, qui occiderãt Miphiboseth filiũ Ionathæ, credentes per hoc placere ipsi Dauid: quos statim vt eos habuit, interfici fecit: vt patet. 2. Reg. 4. Aliquando tamen timẽs sedi- *2. Reg. 4.* tionem, punitionẽ distulit: sicut patuit de Ioab qui proditoriè interfecit Abner: quẽ tamen Dauid non statim occidit, sed ipsum occidendũ filio suo Salomoni imposuit: vt patet 3. Reg. 2. Cuius ratio fuit, *3. Reg. 2.* quia Dauid nũquam tantũ fuit firmatus in regno: nec tantũ habuit amorẽ populi propter scelus cõmissum in Vria & Bersabe, sicut firmatus fuit Salomõ. Quia igitur ipse Ioab maximus princeps erat in regno, & à populo dilectus, ideo Dauid distulit ipsum punire, timens seditionem ciuitatis. Notans ergo Dauid quòd sollicitè iusticiã erga malos seruabat: & statim quando cõmodè poterat, dicit, *In matutino*, id est, celeriter sine expectatione: interficiebam omnes peccatores terræ, scilicet qui morte erãt digni. Et quare hoc: vt, scilicet, alij securè manere possent, & deo seruire: amotis hominibus criminosis. Et hoc est quod subdit, *Vt disperderẽ de ciuitate dei omnes operantes iniquitatem.* Per hoc autem *In iudicio omnes peccatores occidentur. Glosa.* vult ostendere quòd in die iudicij omnes peccatores morte occidẽtur æterna. Iudicij enim tẽpus vocatur matutinũ: quia ibi omnia erũt nuda & aperta, quæ in nocte præsentis vitæ manent occulta. Et istũ sensum habet hic gl. dicens, *In matutino*, id est, cũ dies iudicij aduenerit: & erũt omnia manifesta quæ sunt modo occulta: interficiebã omnes peccatores terræ, id est, mittentur mali in ignẽ æternum, qui modo mali tolerantur à patientia dei, vt corrigantur. quod si nõ fecerint tempore misericordiæ quod modo est, pòst interficiẽtur. Et hoc est quod ait, *In matutino interficiebã omnes peccatores terræ*, id est, in iudicio malos mittã in ignẽ æternũ. Quare? subdit, *Vt disperderem de ciuitate dei omnes operantes iniquitatem*, id est, de societate ecclesiæ. Modo enim in ecclesia mixti sunt boni cũ malis: sed tẽpore iudicij separabuntur: quia tunc separabunt angeli malos de medio iustorum: & mittent eos in caminum ignis &c. Matth. 25. *Matth 25.*

PSALM. CI.

DOmine exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat. 1703

Titulus huius psalmi est, Oratio pauperis dum anxiaretur in cõspectu domini effudit precẽ suam (aliàs, Oratio pauperis cùm anxiatus fuerit, & corã domino effuderit precẽ suã.) Ex isto titulo non apparet quis hũc psal. fecerit: neq; per aliquẽ doctorẽ, nisi per August. qui ponit generaliter quòd Dauid omnes psal. fecerit. Cuius oppositũ dicit Hie- *Augustin. Hieronym.* ronymus, ronymus, & alij doctores multi tam hebræorum quàm latinorum. Vnde iste Psal. computatur inter ignotos, scilicet, quo ad auctorem. Quantum verò ad materiam psal. diuersæ sunt opiniones. Nã quidam dicunt quòd iste Psal. est oratio quædam facta ab illis amicis Dauid: qui remanserunt in Hierusalem, quando ipse fugit à facie Absalonis filij sui. Nam de mandato Dauid ibi remanserunt Sadoch sacerdos, & Abiathar, & alij sacerdotes: quos Dauid remisit in Hierusalẽ cum arca domini. similiter & Chusi consiliarius, & amicus Dauid, & decẽ cõcubinæ Dauid: quæ remãserant ad custodiam *2. Reg. 15.* palacij. vt habetur 2. Reg. 15. Isti ergo propter fugam Dauid erãt in magna anxietate: & deuotè orabant deũ pro reuersione ipsius Dauid in pace. vnde pro oratione sua istũ Psalmũ dicebãt. Sed hoc stare non potest: quia in isto Psalmo fit mẽtio de ædificatione Sion. Certũ est autẽ quòd in reditu Dauid nihil ibi fuit reædificatum: quia illo paruo tẽpore quo Absalon regnauit in Hierusalem nihil legitur destruxisse in monte Sion. Propter quod est aliorũ opinio, quòd iste Psalmus fuit oratio deuota populi Israel in captiuitate Babylonica deducti. Tunc enim multi illorum deuoti assiduè deum deprecabantur pro liberatione dictæ captiuitatis, & reædificatione ciuitatis Hierusalẽ, & tẽpli, quod destruxerat rex Babylonis: vt habetur 4. Reg. vlti. Et ad *4. Reg. vlt.* hoc litera Psalmi posset satis applicari. Sed omnes tales opiniones destruit apostolus Paulus: ostendens ad hebræos 1. quòd iste Psalmus ad literam loquitur de Christo. Vbi ad probandum æqualitatem Christi ad patrem in potẽtia & duratione: adducit illud quòd in isto Psalmo habetur: dicens, Et tu domine in initio terram fundasti &c. Et anni tui non deficient &c. Ibi enim ostendit illa verba de Christo ad literam dicta. Sic ergo dicendum quòd iste Psalmus est quædam oratio Christi pauperis, qui, scilicet, cum dives esset secundũ diuinitatem, pro nobis pauper factus est secundũ humanitatem: vt sua paupertate nos diuites faceret: vt ait Apostolus 2. Cor. 8. Est ergo hic Psalmus oratio Christi pauperis. Tamen notandũ quòd Christus hic loquitur quandoque secũdum quòd est caput fidelium: quandoque secundũ corpus: vnde in persona membrorũ in quibus sunt pœnitẽtes, quos, in se trãsfigurat: loquẽs dicit, Cineres tanquã panem manducabam. Non enim in ea egestate erat Christus: vt de sua persona hoc dicere posset: sed in mẽbris loquitur. Christus ergo pauper: vt ait glo. hic orat in persona pœnitẽtis à peccatis liberari, & in pristinũ statũ reponi postulãtis. Est ergo tituli sensus. Psalmus iste est oratio pauperis, id est, Christi qui est pauper in se, & in mẽbris, in quorũ persona loquitur: oratio, inquã, deo habita dum anxiaretur in miseriis, inter quas deiectus est secundum peccatũ primi hominis. quas vt euaderet in cõspectu domini effudit precẽ suã, per quã solũ poterat liberari. Hic ergo loquitur Christus quãdoque vt caput, quãdoque vt corpus. Intentionẽ mouet, omnes suã aduertere miseriã & dei misericordiã postulare. Et secundũ hoc Psalmus iste diuiditur in duas partes. quia primò ponitur afflicti populi deprecatio. secundo ipsius per Christũ liberatio: ibi, Tu autẽ. Prima in duas: quia primò ponitur deprecatio. secundò huius deprecationis allegatur ratio. ibi, Quod defecerunt. Et quãuis in tribus primis versiculis fit repetitio eiusdẽ sententiæ: tamen sic distingui possunt: quia in primo ponit suã orationẽ.

Ad Heb. 1. Vel secundum antiquos iste Psal. literaliter intelligitur de persecutione, Antiochi regis & sic subdẽdo nota.

In secũdo suã ponit tribulationẽ: ibi, Non auertas. in tertio petit exauditionis accelerationem: ibi, In quacũque die. Quãtu ergo ad primũ Christus hic orat dicẽs patri, *Domine exaudi orationem meam.* Vbi aduertendũ q; quãuis Christus à patre semper auditus esset, vt ipse ait Ioã. 11. Ego enim sciebã quia *Ioan. 11.* semper me audis, tamẽ iuxta vnũ modũ exauditionis nõ semper fuit exauditus. Nã exaudire cõponitur ex audire, & ex, quod est extra. & sic exaudire *Oratio aliter à deo auditur aliter exauditur.* idẽ est quod extra audire. & ille exauditur qui extra auditur. Exauditur ergo oratio: quando illud quod orando petitur exterius in effectu ponitur. Quãdo ergo Christus orabat, tũc semper audiebatur à patre: quia sua oratio patri erat accepta. sed *Omnis oratio Christi semper fuit audita à patre: sed non semper exaudita.* tunc exaudiebatur quando effectus orationis ponebatur in esse exterius. vt puta quando Christus orabat patrẽ pro apostolis suis. Ioã. 17. dicẽs, Pater, rogo vt serues eos ad malo: pater sanctifica eos. Quãuis enim tũc Christi oratio Deo esset placita, & à Deo audita. nõ tamẽ tũc erat exaudita: quia effectus orationis nõdũ venerat. nõdum enim erãt à malo seruati nec pœnæ nec culpæ. quia eadẽ nocte omnes peccauerũt ftãgẽdo fidẽ Christo datã. quia omnes relicto eo fugerũt: & Petr⁹ turpius aliis, qui ipsum abiurãdo negauit. sic nec tunc fuerũt sanctificati. Sed in die Pẽtecostes hæc oratio Christi fuit exaudita, quãdo de facto fuerunt per spiritum sanctũ sanctificati: & à malo culpæ ne amplius caderẽt cõseruati. Orat ergo Christus: vt suæ orationis effectus in esse ponatur. dicẽs, *Domine exaudi orationem meã.* Si autẽ exaudire accipiatur pro annuere: sicut cõmuniter accipitur. sic omnis Christi oratio semper fuit exaudita. vt supra fuit dictũ ver. 190. 292. 1105. Itẽ nota quod Christus orauit multipliciter. 268. 399. 400. Itẽ q; oratio Christi aliter fuit exaudita quã nostra versi. 406. Et vtrũ Christus oret pro nobis versi. 442. Et *clamor meus ad te veniat.* De clamore Christi & corporali & spirituali orationis: vide versi. 24. 295. 390. 399. 422. 516. 1092. Qualiter autem oratio clamat ad deum versi. 242. Et quid nos clamando debemus à Deo petere versi. 893.

Non auertas faciem tuam à me: in quacũque die tribulor, inclina ad me aurem tuam. 1704

Hic ostẽdit suã tribulationẽ. Sciebat enim Christus deũ ab ipso non auersurũ faciẽ. sed hic loquitur in persona suorũ, dicẽs, *Non auertas faciem tuam à me.* id est, à meis: despiciẽdo orationẽ ipsorum. Loquitur enim hic de deo ad modũ hominis, qui quãdo petitionem alicuius non vult exaudire, ab ipso auertit faciẽ. quãdo autẽ ipsum vult exaudire, sibi aurem inclinat. quasi dicat, auerte faciem tuam à peccatis meis: non à me. *In quacumque die tribulor inclina ad me aurem tuam.* Notandum quod tribulatio est duplex, scilicet, quædam ab extrinseco, & quædam ab intrinseco. Tribulatio ab intrinseco est quę *Tribulatio duplex.* procedit à carne nostra: quæ nos multipliciter tribulando tẽtat. de qua 1. Cor. 7. Tribulationem car- *1. Cor. 7.* nis sustinebit. & cùm sic tribulamur, ad deum per orationem clamare debemus: exemplo Psalmistæ *Psal. 17.* dicentis, In tribulatione mea ad dominum clamaui. &c. Hæc enim dicitur propriè nostra tribulatio quo ad principiũ actiuũ: quia à carne nostra procedit: & quo ad principiũ passiuũ, quia mẽtẽ impugnat. In ista ergo tribulatione maximè orandus est deus: quia hoc genus dęmoniorũ nõ eiicitur nisi in *Mat. 17.*

Valerius. Exemplum. oratione & ieiunio. Narrat Valerius li. 1. quòd cũ Egles Samius athleta esset mutus,& sibi præmium victoriæ quam adeptus fuerat videret accipi: indignatione tam graui accensus fuit, quòd vocalis euasit, id est, cæpit loqui, qui prius mutus fuerat. Sic moraliter multi sunt fortes athletæ, qui multa fortia virtutum opera faciunt: qui multos hostes vitiorum superant, ita vt sint digni præmio sempiterno: qui tamen quandoque tentantur & tribulantur à carne: vt patet de Paulo. Quando ergo per tales tribulationes vident se præmio quo prius digni erant, priuari: tunc ad orationem oportet habere recursum. vt si prius muti erant, ab oratione vocales fieri debent orando vt auxilium eis diuinũ conferatur. Psal. 90. Clamauit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione &c. Alia est tribulatio ab extrinseco, scilicet, quæ fit per mũdi calamitates & aduersa. de qua Iudith 8. Omnes qui placuerunt Deo per multas tribulationes transierunt fideles. Et in ista etiam est clamandum ad Deum. Dicit magister de proprietati. rer. quòd coturnix mare transiens cum fuerit fatigata vnam alam erigit ad modum veli: & alteram alam ad corpus applicat: & sic super aquas maris quiescẽs flante vẽto ad littus peruenit. Sic & nos moraliter hoc mare magnum & spaciosum transituri, quãdo per aduersa patimur, & tribulamur, incipimus in itinere fatigari 2. Cor. 1. Supra modum fatigati sumus. Licet autem vnam alam dum hîc sumus oporteat applicare corpori, vt scilicet prouideamus quę corpori sunt necessaria. alteram tamen semper ad Deum erectam per orationem debemus habere, & ipsa vti tanquam velo: vt flante vento spiritussancti perueniamus ad portum salutis æternæ. quia dicitur Psal. 45. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus. Qualiter auertit à nobis faciẽ. vide versi. 842. Quid sit auris Dei. versi. 1838.

Orandum est quando quis tentatur carne. *2. Cor. 12.* *Psalm 90.* *Iudith 8.* *Magister de proprietatibus* *2. Cor. 1* *Psal. 45.*

1705 ## In quacumque die inuocauero te: velociter exaudi me.

Hic petit exauditionis acceleratione. Hoc idem aliis verbis petebat, Psal. 69. dicens, Deus in adiutorium meum intende: domine ad adiuuãdum me festina. Sic & nunc ait, *Velociter exaudi me.* Notãdum tamen quòd in aliquibus velocitas est reprehensibilis, & in aliquibus laudabilis. Quia est quædam velocitas mala: & quædam bona. Velocitas autem mala est triplex. Prima consistit in corde, & hæc turbationis & iracundiæ. Cùm enim ira sit accensio sanguinis circa cor: res autem accensa velocis sit motus: sicut ignis velocioris est motus cæteris elementis. hinc est quòd ipsa iracundia quandam velocitatem in se continet detestandam. vnde iracũdus nihil deliberat. Et hæc est causa quare iuuenes velocius irascuntur quàm senes. quia, scilicet, in eis magis viget calor naturalis. Et sic eorum sanguis facilius accẽditur. Et de ista velocitate iræ dicitur, Eccl. 7. Ne sis velox ad irascendum: ira enim in sinu stulti requiescit. Senes autem tardius irascuntur: quia ipsorum sanguis tardius inflammatur. Iaco. 1. Sit autem tardus ad iram. Secundò consistit in ore. Et hæc est velocitas locutionis siue loquelæ. Cùm enim quæ ex ore exeunt de corde procedãt naturaliter vt in pluribus: quanto magis cor appropinquat ori, tanto velocius loquela procedit ad extra. Et hinc est quòd cæteris paribus parui statura velocius loquuntur quam grandes: quia cùm minor distantia in ipsis sit inter cor & linguam: in ipsis motus cordis citius peruenit ad linguam. Et sic minus maturè videntur verba proferre. Et de ista velocitate dicitur Prouer. 29. Vidisti hominem velocem ad loquendum: stultitia magis speranda est quam illius correctio. Tertia velocitas stat in opere. Communiter enim velociores sunt mali ad malum exequendum, quam boni ad bonum. Cuius ratio est, quia ad bonum peragendum, scilicet, bene: oportet multas circunstantias considerare: & illas omnes obseruare. Ad malum autem solum defectus vnius circunstantiæ debitæ sufficit. Sicut facilius sagittantem videmus à signo deficere, quam directè attingere signum: quia pluribus modis deficere potest, scilicet, si sagitta perueniat supra signum, si infra, si à lateribus: & huiusmodi. Ad attingendum ad signum oportet omnia prædicta cauere. Et ideo velocius & citius quis malum agit quam bonum. Vnde de malis dicitur Psalmus 13. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem. Et Prouer. 6. Sex sunt quæ odit dominus. pedes veloces ad currendum in malum &c. Alia autẽ est velocitas bona. Et hæc multiplex. Prima est velocitas increpationis: vt mali corrigantur. Sicut enim medicus infirmo velociter adhibet remedium, ne morbus deterius crescat: sic multo fortius prælatus malis subditorum velociter obuiare debet: ne inualescãt. Et hoc est quod prælatis & superioribus sub angelorũ nomine dicitur Esa. 18. Ite angeli veloces ad gentem conuulsam & dilaceratam. Sic & sermo Dei dicitur velociter currere: quia velociter peccãtes corrigit. Psal. 147. Velociter currit sermo eius. Secunda est velocitas auditionis: vt nescientes informentur. Iacob 1. Sit omnis homo velox ad audiendum. Tertia est obeditionis, vt præcepta obseruẽtur. Sic enim omnes boni studeant velociter adimplere diuina præcepta. Eccl. 32. In omnibus operibus tuis esto velox: & omnis infirmitas non occurret tibi. Quarta est velocitas orationis: vt Dei adiutorii impetretur. Quia enim hostes spirituales vndique nobis & velociter occurrunt: oportet vt velociter diuinum quæramus auxilium: quia si tardaret, succumberemus. Et hoc est quòd Psal. velociter adiuuari postulat. Psal. 69. Deus in adiutorium meum intende: domine ad adiuuandum me festina. sic & Psal. 142. Velociter exaudi me: quoniam defecit spiritus meus. Consimiliter & nunc velocem adiutorem postulat dicens, *In quacumque die inuocauero te: velociter exaudi me.* Notandum tamen quòd orationes etiam iustorum multotiens differt dominus exaudire: saltem quo ad votum propter ipsorum vtilitatem. vide versi. 56. 291. 514. 516. 650. 1495.

Velocitas duplex bona & mala. *Velocitas mala triplex.* *Velocitas iræ.* *Ecclesiastes 7.* *Iaco. 1.* *Velocitas locutionis.* *Nota. de parui.* *Prouer 29.* *Velocitas operis mali.* *Esa. 18.* *Psal. 147.* *Iaco. 1.* *Eccl. 32.* *Psal. 69.* *Psal. 142.*

1706 ## Quia defecerunt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremium aruerunt.

Hic ponitur huius deprecationis ratio. Huius enim deprecationis motiuum & ratio fuit crudelis persecutio Antiochi tribulantis populum. quæ consistebat in duobus, scilicet, in factis & in verbis iniuriosis. propter quæ compellebantur Dei inuocare adiutorium. Vnde primò ponit primum. secundò secundum: ibi, Tota die. Quantum ad primum notandum quòd hic adducit Psal. multa mala quæ populus in illa persecutione fuit passus: quorum primum fuit populi crudelis trucidatio. secundum corporis fame arefactio: ibi, Percussus sum.

sum. tertium vigoris personalis attenuatio: ibi, A voce gemitus. quartum fuit per deserta populi dispersio: ibi, Similis factus. quintum fuit laudis diuinæ conculcatio: ibi. Vigilaui. Quãtum ad primum sciendum quo ad literam: quòd intentio Antiochi regis erat, ex toto abducere Iudæos à cultu veri Dei ad cultum idolorum suorum. vt apparet in pluribus locis primo & secundo Mac. & maximè 2. Mac. cap. 6. & 7. Vnde & aliqui consentientes transibant ad ritum gentilium. nolentes autem consentire, trucidabãtur: vt patet ibidem. Et sic deficiebat populus dupliciter à lege Dei. quia aliqui peruertebantur, & aliqui occidebantur. Et hoc ponens Psal. in persona illius populi dicit, *Quia defecerunt sicut fumus dies mei.* id est, dies mei appropinquant defectui vt omnino deficiat dei cultꝰ, nisi tu adiuues nos. quia multi ex nobis trucidãtur, & multi timẽtes ad ritũ gentiliũ trãseruntur. Et sic hic accipiũtur dies non pro tẽpore, sed pro cultu diuino, qui omnibus alis sectis clarior erat, sicut dies superat noctẽ. Sequitur *Et ossa mea sicut cremiũ aruerunt.* Vbi aduerte quòd secundum grammaticos cremium dicitur à cremo, cremas. Et dicitur cremium fuxorium in patella: & maximè illud quod remanet in patella aridum de carnibus post pinguedinem liquefactam dicitur cremium. Dicit ergo Psal. quòd in illa persecutione ossa mea sicut cremium aruerunt. Quia ad literam aliquos fortes & constantes in lege diuina nolentes regi obedire, ne legem Dei trãsgrederentur, rex Antiochus in patellis cremari & frixari faciebat. Sic enim legitur 2. Mac. 7. quòd septem fratres vnà cum matre compellebantur flagris & verberibus carnes porcinas contra legem manducare. Quorum primus dixit regi, Quid quęris? parati sumus magis mori quam patrias leges dimittere. Iratus rex iussit sartagines æneas succendi. Quibus statim succensis iussit eum qui prior fuerat locutus, amputata lingua & cute capitis abstracta, & summitatibus manuum & pedum præcisis ipsum torreri in sartagine: in qua diu cruciatus & crematus expirauit. Et hæc ad literam præuidẽs Psal. ait, *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.* quia pinguedine & carnibus in sartagine consumptis ossa rem anserunt arida. Per hoc autem vult Psal. designare casum humani generis per elationẽ primi parentis consecutum. Vbi notandum quòd in sacra scriptura per diem prosperitas intelligitur: & aduersitas per noctem. vide versi. 2. 690. 692. 1481. 1587. Per fumum verò denotatur superbia. quia sicut fumus ascendit semper, & ascendendo deficit: sic & superbia. vide versi. 1049. Humanum igitur genus ante primi parentis peccatum erat in die: quia multis prosperitatibus circundatus: quia habitabat in paradiso voluptatis: vbi nihil molestiæ, nihil indigentiæ sentiebat. &c. vide versi. 799. Sed ista dies prosperitatis defecit propter fumũ superbiæ primi parentis. Et hoc est quod Christus allegat patri in personam sui corporis dicens, *Velociter exaudi me.* Ratio, *Quia defecerunt sicut fumus dies mei.* quia propter fumum superbiæ Adæ defecit dies prosperitatis. Vnde ex tali defectione aruit virtus hominis: non solum quo ad corpus, sed etiam quo ad animæ vires: quia propter peccatum primi hominis etiam sol & luna, & omnia sidera obscurata sunt: vt dicit magister li. 4. di. 48. quia à suo lumine defecerunt: quia minus lucent quam ante. quanto magis & vires animæ quæ per ossa significantur. Et hoc notans ait, *Et ossa mea sicut cremium aruerunt.*

2. Macca. 6. & 7. *Dies.* *Fumus.* *4. Senten.* *Cremiũ quid dicitur.* *2. Mac. 7.*

A Glo. id est, animæ virtus & fortitudo contracta est. Quod ideo dicit, vt miseria nostra pium iudicem moueat ad compassionem. Quod enim ossa virtutes significent, vide ver. 55. 468. 519. 532. 867. Ipsa enim aduersitas quam incurrimus vires nostras arescere fecit. prouerbi. 17. Spiritus tristis exiccat ossa.

Percussus sum vt fœnũ, & aruit cor meum: quia oblitus sum comedere panem meum. 1707

Hic ponit secundum malum, scilicet, corporis propter famem arefactio. Vbi sciendum quòd duci & prælato licet quandoque fugere: quando scilicet B videt quòd præsentia mortem incurrit cum dispendio salutis subditorum. tunc fugere licet, considerato quòd sua absentia proficit pro tunc subditis, & præsentia noceret. vt habetur 7. q. 1. per multa exempla. Iudas ergo Mac. in illa persecutione fugit ad tempus cum multis: vt tempore opportuno Iudæis auxilium posset afferre. Vnde dicitur, quòd Iudas Maccabęus secessit in desertum locum: ibique inter feras in montibus vitam agebat, & fœni cibo vescentes demorabãtur, ne participes essent coinquinationis. Et sic eorum corpora fame arescebãt, & desiccabantur: sicut fœnum prati nimio calore solis arescit. Quod præuidens Psal. in persona illorũ dicit, *Percussus sum vt fœnum*, scilicet, sicut fœnum percutitur à sole, ita & ego in montibus vbi sine habitaculis erant. *Et aruit cor meum.* Hic accipitur cor nõ prout est vis animæ: sed prout est quoddam membrum corporeum. Totum enim corpus arefiebat præ æstu solis ac etiam præ fame: quia non panem, sed fœnum comedebant. Et hoc est quod ait, *Quia oblitus sum comedere panem meum*, id est, in vsum duxi non comedere panem. Per hoc autẽ vult ostẽdere Psalm. quòd miseria humani generis ex peccato primi parentis venit. Nam creatus fuit homo immortalis: qui si mandatum Dei seruasset, etiam secundum corpus nunquam aruisset. sed commisso primo peccato statim immortalitate perdita, mortalis est effectus: corpora autem per mortem arescunt. Hanc ergo nostram miseriam allegans Christus patri ait, *Percussus sum vt fœnum*, id est ex peccato hoc patior: quia factus sum vt fœnum: quod scilicet cito arescit ad æstũ solis. Vnde dicitur Esa. 45. Omnis caro fœnum. *Et aruit cor meum*, scilicet, ste rilitate peccati. Totum corpus hominis per mortem arescit. Et sic accipitur cor pro toto corpore. Et vnde hæc pœna processit, subdit dicẽs, *Quia oblitus sum comedere panem meum.* Quid enim propriè nomine panis nisi verbũ Dei intelligitur? Ioan. 6. Ego sum panis viuus. &c. & Matth. 4. Non in solo pane viuit homo, &c. Quæ est ergo causa quare homo ad mortis miseriam venit? Respondet dicens, *Quia oblitus sum comedere panem meum*, id est, oblitus sum obseruare verbum Dei, id est, præceptum à Deo mihi datum. Vnde glo. *Quia oblitus sum comedere panem meum*, id est, verbum Dei custodire: quia præceptum quod dedit Deus primo homini dimisit: & bibit venenum serpentis consentiendo eius indignæ persuasioni.

Ioan. 6. *Matt. 4.*

A voce gemitus mei, adhæsit os meum carni meæ. 1708

Hic ponitur tertium malũ, scilicet, vigoris per-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sonalis attenuatio. Corpus autem attenuatum nimia macie attenuatur:& vigore corporali sicut & debita refectione fortificatur & robur. Tempore autem prædictæ persecutionis Iudæi fugientes in montibus, & cum bestiis comedentes fænum (vt dictum est)multa fame attenuati viribus etiam corporalibus deficiebant. Vnde intantum erant attenuati & macri effecti, quòd consumpta omni pinguedine, cutis ossibus adhærebat. Etiam ex alio: quia tribulatio intẽsa multum exiccat corpus. Isti autem maximam tribulationem patiebantur: maximè quia videbant legem Dei violari, sanctum templum contaminari,& Iudæos passim interfici: ideo vitam suam in dolore & gemitibus perducebant. Quod præuidens psal. ait. *A voce gemitus mei.* id est, propter tribulationem & gemitum meum, ad- B
Hierony. hæsit os meum carni meæ. Hic enim secundum Hiero. caro accipitur pro cute: quia omni carne consumpta ossa cuti adhærebãt. Per hoc vult Psal. ostendere quòd propter peccatum primi parentis spiritus vel ratio quæ prius sensualitati præerat, sibi lubijcitur. Vnde nota quòd per ossa quæ robur & firmitatem habent: significatur spiritus siue ratio. sed per carnẽ ipsa sensualitas denotatur. iuxta modum saluatoris dicentis. Spititus quidẽ promptus est: caro autem infirma. Ante enim peccatum caro adhærebat ossibus: quia sensualitas spiritui subdebatur: sed post peccatum econtrario ossa adhærent carni: quia ratio multoties se subijcit sensualitati. Et hoc est quod nunc in persona generis C
Iob 19. humani dicit, *Adhæsit os meum carni meæ.* non autem dicit: Adhæsit caro mea ossibus meis. Consimilis textus habetur Iob 19. Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum. Quia hic caro pro pelle siue pro cute accipitur. Et ideo iste textus potest exponi sicut illum textum Iob exponit Greg. 14. mor. c. 23. dicens, Pelli meæ consumptis carnibus
Gregorius. Os dicitur Christus carnes apostoli: pelles vel cutis mulieres. adhęsit os meum, In osse formido: in carnibus verò infirmitas designatur. Quia igitur Christus & ecclesia vna persona est: quid per os nisi ipse dominus designatur. quid per carnem nisi discipuli qui passionis eius tempore infirma sapuerant. per pellẽ verò quæ exterior manet carne in corpore quid, nisi illæ sanctæ mulieres designantur: quæ ad præparanda subsidia corporis exterioribus domino D
ministeriis seruiebant? Nam cum eius discipuli quamuis necdũ firmè veritatis fidem domino prędicarent: ossi suo inhærebant carnes. Et cum sanctæ mulieres ea quæ necessaria erãt exteriora præpararent: quasi pelles exterius manebant in corpore. Sed cum ad crucis horam ventum est: eius discipulos grauis ex persecutione Iudæorum timor inuasit. fugerunt singuli, mulieres adhæserunt. Quasi ergo consumpta carne os domini pelli suæ adhęsit: quia fortitudo eius passionis tempore fugientibus discipulis iuxta se mulieres inuenit. Sterit equidẽ aliquamdiu Petrus, sed tamẽ post territus negauit.
Ioan.19. Stetit & Ioannes cum ipso: cui & crucis tempore dictum est, Ecce mater tua. sed perseuerare minimè potuit: quia de eo quoque scriptum est, quòd E
adolescens quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo, & tenuerunt eum. At ille relicta
Mar 14. sindone nudus profugit ab eis. Quia etsi post vt verba sui redemptoris audiuit, ad horam crucis rediit: prius tamen territus fugit. Mulieres autẽ non solum non timuerunt, neque fugisse sed etiam vsque ad horam sepulchri stetisse memorantur. Di-
Iob 19. cit ergo, Pelli meæ cõsumptis carnibus adhæsit os meũ. hoc est, Hi qui meæ fortitudini propinquius inhærere debuerant, passionis meæ tempore consumpti sunt. Et eas quas ad exteriora ministeria po sui: in passione mea sine formidine inhærere mihi fideliter inueni. Consimiliter & iste textus intelligi potest.

Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio. 1709

Hic ponit quartum malum quod fuit dispersio populi per deserta. Nam vt dictum est: & habetur 2. Mac. 3. Iudas Maccabæus cum multis fugerut à *2. Mac. 3.* facie tantæ persecutionis & latitabant in solitudine in montibus cum bestiis. Et in persona horum loquitur psal. dicens, *Similis factus sum pellicano solitudinis.* Pellicanus enim est auis solitaria habitans in solitudine. Isti ergo sic latitantes in solitudine non erant ausi apparere de die, ne caperentur. De nocte tamen & occultè Iudas Maccabæus cum suis introibant per castella: confortantes Iudæos alios, vt legem domini tenerent constanter. vt habetur 2. Mac. 8. vbi dicitur, Iudas vero Maccabæus, & qui *2. Mac. 8.* cum illo erant, introibant latenter in castella: & conuocantes cognatos, & amicos & eos qui permanserant in iudaismo assumentes adducebant ad se. &c. Et quantum ad hoc dicit de illis psal. *Factus sum sicut nycticorax in domicilio.* Nycticorax est auis quæ sõlum de nocte apparet: in die autem latitat inter rimas parietum. Per istas aues vult Psal. ostẽ- *Pellicano cõparatur genus humanũ.* dere quale factum est genus humanũ propter peccatum. Homo habitãbat in paradiso cum angelis: propter peccatum inde expulsus ad mundi solitudinem venit. Ante peccatum ambulabat in die gratiæ: sed post ambulabat in nocte culpæ. Quæ notans Christus in persona suorum ait, *Similis factus sum pellicano solitudinis.* quo ad primum. *Factus sum sicut nycticorax. &c.* quo ad secundum. Vel ista verba *Pellicano similis est Christus.* Christus dicit de seipso: qui propter nostrum peccatum factus est vt pellicanus, & vt nycticorax. Vbi sciendum quòd (vt ait magister de proprietatibus rerum & hic recitatur in glo.) pellicanus naturaliter odit serpentes. Serpens autem per arborem ascendens pullos suos interficit. Quod dum pellicanus percipit: per triduum pullos suos luget: deinde se in pectore proprio vulnerat, & aspersione sui sanguinis filios suos mortuos viuificat. Vel secundum quòd hic ait glo. pellicanus dicitur (etsi non certũ sit) filios suos rostro occidere, & triduo lugere. & tũc rostro sanguinẽ suũ super eos spargere: vnde illi reuiuiscũt. Sic & cõformiter Christi filios, id est, homines ab ipso creatos serpẽs veneno suæ tẽtationis occidit: quibus cõpatiens Christus sanguinẽ proprium super mortuos filios spargẽs in cruce, ipsos viuificauit. Vel etiam Christus ipse filios occidit, & viuificat: quia peccatores occidit, ab eo quod sunt, cõmutãs: & sanguine suo, id est, fide sanguinis sui viuificat illos. Sic enim Christus occidit Saulũ
Deute. 32. 1. Regũ. 2. Nycico. dicitur Christus. persecutorẽ, & ipsum suo sanguine viuificauit. Iuxta illud Deut. 32. Ego occidã, & ego viuere faciam &c. Et. 1. Reg. 2. Dominus mortificat & viuificat. *Factus sum sicut nycticorax in domicilio.* Nycticorax enim secundum magistrum est auis quæ de nocte volans cibos sibi quærit: & quærendo clamat: cuius cibus volucribus cæli est odiosus. Sic & spiritualiter Christus de nocte volans cibos sibi quærit. Quid enim per nocte obscuram nisi peccatores designan

designantur, qui lumine gratiæ carẽt. Per hos vo- A
Matth. 9. lat Christus qui non venit vocare iustos sed peccatores ad pœnitentiam. Mat. 9. In istis cibum sibi quærit, dum sibi per gratiam incorporans ipsos sibi vnit. Et hoc facit clamore suo, scilicet, prædicationis clamore. qui clamor odiosus est volucribus cæli, scilicet, dæmonibus: qui volucres cæli dicuntur. Luc. 8. Volucres cæli comederunt illud. Istum
Luc 8. Alueidus. Pellicano & nycticoraci similatur pœnitens. autem versum exponit Alueidus de pœnitentibus dicens, *Similis factus sum pellicano solitudinis.* Pellicanus pallidi coloris esse fertur: qui pullos mox vt excluserit rostro occidit: rursumque cum gemitu mirabili, & sanguinis sui effusione resuscitat. Felix anima quæ mutuans alas columbæ ad solitudinem secura volauit, in qua mortificãs membra sua quæ sunt super terrã opera sua priora quasi pullos suos B
interficit. deinde in nouam vitam dolore ac sudore quasi sanguinis effusione, gemitibusque inenarrabilibus ac salutari compunctione viuificat. Deinde cibos sibi cælestes in domicilio mutuans scripturarum nycticorax efficitur: spiritualiter in nocte æquè vt in die: in aduersis, scilicet, & prosperis volans & exultans: & de virtute in virtutem proficiens donec quidam passer effectus, & à tenebris huius infelicitatis in illam inaccessibilem lucem euigilans transeat in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum dei in voce exultationis & cõfessionis. Vel istis tribus auibus, scilicet, pellicano,
Pœnitentes assimilantur pellicano, nycticoraci & passeri. nycticoraci, & passeri comparãtur tria genera pœnitentium. Quòd sic hic glo. deducit. Diuersa pœnitentium genera notat per has aues. Pellicano C
enim aui maciei nimiæ & solitariæ comparantur Eremitæ. Nycticoraci verò similis est ille qui à publico remotus: dum alij in nocte huius seculi dormiunt, vigilat, & sibi mentis escas petit. qui si non inter homines: extra tamen in alto est: dicens eis qui dormiunt, Vigilate, quia nescitis diem neque horam. Passer est ille qui sagax ad alta virtutum fugit vbi tutus est à laqueis. Qui solitarius vel vnicus dicitur propter charitatem quæ ex multis facit vnum, &c.

1710 Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.

Hic ponit quintum malum quòd fuit diuinæ laudis cõculcatio. Quia enim in illa persecutione D
Iudæi publicè vniti stare non poterant, sed dispersi erant: ideo laudibus diuinis secundum legis præceptum non poterant intendere. Et hoc insinuans Psal. in persona illius populi dicit, *Vigilaui.* scilicet, mente: sed nõ potui voce publica Dei laudes exoluere. *Quia factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Passer solitarius in campis cantat, sed in tecto silet. Per hoc autem vult ostẽdere quòd quamuis Christus ad modum pellicani sanguine suo filios mortuos ipse moriens viuificauerit: tamen à morte resurgẽs cælos gloriosus ascendit. Vnde hoc exponens hic glo. ait, Christus vigilans factus est passer solitarius in tecto. Quia Christus qui in passione dormierat, vigilauit in resurrectione: & volando in cælum factus est sicut passer solitarius in tecto. id est, in cæ- E
lo, vbi interpellat pro nobis. De hoc vide versicul. 1433. Vel aliter, quia pœnitentia de peccatoribus iustos efficit: ideo postquã ostendit statum pœnitẽtiæ dicens, Similis factus sum pellicano. &c. nunc ostendit statum iusticiæ acquisitum per pœnitentiam dicens. *Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto.* Passer enim significat iustos. vide ver. 1433.

A Vel in istis duobus ver. ponuntur tria genera auiũ, & tria loca quibus diuersi status prædicatorum intelliguntur. Quod sic deducit magister in glo. Tres aues, & tria loca hic distinguuntur. Aues. pellicanus, nycticorax & passer. Loca. solitudo, parietina & tectum. Et dicitur pellicanus in solitudine: nycti corax in parietinis: passer in tecto. Pellicanus auis est, quæ in solitudine habitat. Nycticorax est auis vigil, & teter coruus noctis, habitat in parietinis, quas vulgo dicimus ruinas, vbi parites stant sine tecto, vbi habitat nycticorax auis quæ nocte amat. Passer autem tecta amat. Vnus autẽ homo vel plures possunt habere personam trium auiũ. Tria verò loca: tria genera hominũ. Est enim solitudo vbi Christiani non sunt neque fuerunt. Parietinæ vbi fuerunt sed corruerũt. Tecta verò vbi fuerunt necdum ceciderunt, manentes in domo. Verus ergo prædicator si venit inter eos vbi Christiani non sunt: similis est pellicano solitudinis. Si autem venit ad eos qui Christiani fuerunt, sed tamen ceciderunt: est sicut nycticorax in domicilio, vel in parietinis: quia nec tenebras eorum deserit, sed vult eos lucrari. Si autẽ venit ad eos qui crediderũt, nec ceciderũt manẽtes in domo ecclesiæ, sed tæpidè agẽtes: est sicut passer in tecto: & clamat eis qui sub tecto, id est, sub carne torpẽt cùm ipse sit supra carnem. Vnde dominus in euangelio, Quod in aure auditis, prædicate super tecta. Et alibi. Qui in tecto est non descendat.

Pellicanus, nycticorax & passer significant prædicatores.

Prædicatorũ tria genera.

Matt 10. Matt. 24.

Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabãt me, aduersum me iurabant. 1711

Hic ponitur secundum genus persecutionis, scilicet factæ verbis iniuriosis & contumeliosis. Et primò ponuntur illata opprobria. secundò pœna populi ex hoc habita. ibi, Quia cinerem. Quãtum ad primum ait, *Tota die.* &c. Exprobrabat enim Antiochus cum suis populo Iudæorum: vtputa dicẽs, Vbi est modò Deus vester quem colitis? surgat & liberet vos de manibus meis. q. d. Non est verus Deus: quia vos defendere non potest: & vos fatui estis talem Deum adorare: non aduertentes quòd Deus non se habebat in populo Iudæorum sicut in alijs nationibus: quia istos vt pater temporaliter B
flagellabat vt corrigeret: sed alios impunitos permittebat, ipsos supplicijs reseruans ęternis. Et hoc est quod Iudæi dicebant 2. Mac. 6. Non enim sicut in alijs nationibus dominus patienter expectat, vt eas cum iudicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorum puniat, ita & in nobis statuit vt peccatis nostris deuolutis ita demum in nos vindicet: propter quod quidem nunquam misericordiam suã à nobis remouet. Corripiens verò in aduersis populum suum non derelinquit. Et aduerte quòd talis exprobratio propter iniuriã Deo illatam plus cruciabat bonos fideles, quam proprij corporis tormenta: quia iniuriam dei propriam reputabant. Et hoc est quòd dicit, *Tota die exprobrabant mihi.* &c. Quid autem sit exprobrare propriè vide ver. 1549. Et modum exprobrationis subiungit dicens, *Et qui laudabant me, aduersum me iurabant.* Est enim quædam laudatio ironicè dicta: vt cùm fatuo ironicè dicitur, Tu es sapiens præ cæteris. vel turpi dicitur, Tu es pulchrior cæteris. Isto modo hostes Iudæorum laudabant eos ironicè, quòd realiter erat eos vituperare. vt dicendo, Vos estis sapientiores cæteris, qui

Punire peccatum signum est amoris.

2. Mac. 6.

Universidad de Deusto Biblioteca

qui Deum inuisibilem adoratis, quē nulla alia natio colit.Modo apparet sapientia vestra : & similia. Et sic laudando iurabant aduersus eos : quia scilicet per Deos suos iurabant Iudæorum nationem. & Dei cultum ex toto annulare.vt patet,2. Mac.5. Per hoc vult Psal. ostendere iudæorum malitiam, contra Christum : qui Christo exprobrabant. vt Mat.11.Hic est vorax,& potator vini, & publicanorum amicus.Ioan.8.Dæmonium habes.& consimilia.Quæ præuidens Psalm.in persona Christi loquitur dicens . *Tota die exprobrabāt mihi inimici mei.* Quare?Quia peccatores Diaboli membra conuerto,& ipsos membra mea facio . Ex hoc exprobrāt mihi dicentes,Magister vester manducat cum publicanis & peccatoribus.vt ait glo.Et sic laudabāt Christum verbis adulatorijs : facto autem contra ipsum iurabāt,id est, in mortem eius conspirabāt: vt quando miserunt discipulos suos cum Herodianis dicētes,Scimus quia verax es &c.Est enim mos adulatorum vt primò laudent quem vituperare & perdere volunt.Vnde magnum peccatum est adulari peccatori:quia tunc in peccato nutritur. vide versi.114.Maius peccatum est adulari iusto : quia quantum est ex parte adulantis ipsum cadere facit: Maximum peccatum erat adulari Christo:quia per hoc nō creditur Deus dum æstimatur nescire mentem adulatoris.

Adulatio gradus habet.

1712 Quia cinerem tanquam panem mãducabam:& poculum meum cum fletu miscebam.

Hic ponitur pæna ex dicta improbratione Iudæis consecuta . Et hic triplex pæna nominatur. Prima ex parte victus, qui erat cinis . Secunda ex parte casus,qui erat grauis.ibi , A facie . Tertia ex parte finis , qui videbatur breuis . ibi , Dies mei. Quantum ad primum sciendum quòd vt dictum est:in illa persecutione Iudas & alij multi fugerūt ad mōtes conuersantes cum bestijs:& quandoque latēter descendebāt in castra. vt habetur. 2 Mac. 8. Et sic quandoque aliquantulum de farina vt poterant asportabant, ex qua faciebant panes subcinericios , qui cum cineribus sunt inuoluti : & sic ex penuria cinerem cum pane manducabant . Similiter recordantes quomodo sancta erant conculcata ipsorum peccatis exigentibus,& genus Iudęorum exterminatum , continuas lachrymas emittebant: & sic dum potarent , lachrymæ in ipsorum potu stillabant.Et sic cinerem tanquam panem manducabant , & potum cum fletu miscebant . Per hoc autem vult Psal.ostendere quare Iudæi iurauerunt vel conspirauerunt contra Christum.Vnde si quęras à Christo . Quare iudæi qui te laudabant , aduersum te iurabant,siue conspirabant? Respondet Christus.Causa est,quia cinerem tanquam panem manducabam,&c. Vbi notandum quod per cineres intelliguntur pænitentes siue ipsa pænitentia. Quod pulchrè patet si consideres quòd cinis præcipuè valet ad tria,scilicet, ad lauanda sordida : ad conseruandum ignem : & ad obscura facienda lucida. Sic & conformiter pænitentia . Primò ergo pænitentia ad modum cineris lauat sordida.Ex cinere enim fit lixiuium quòd sordida purgat.Sic & pænitentia sordidam in peccatis purgat animam. Propter quòd dicitur , Pænitentiam ago in cinere & cilicio . In huius figuram dicitur Hebre.9. Sanguis taurorum & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis. Vbi sciēdum quòd (vt habetur Num.19.) præcepit dominus vt vacca ætatis integræ & sine macula extra castra duceretur:& ibi combusta,ex cineribus eius fieret lixiuium, quo immundi homines aspersi mundabātur.Quid autem figurabatur, nisi Christus qui est vacca siue vitulus sine macula ratione suæ immolationis:ætatis integræ , quia trigintatriū annorū. & sine macula,quia peccatum non fecit.Qui extra castra ductus,id est, extra ciuitatem Hierusalē ductus, & in cruce positus , igne charitatis fuit consumptus . Ex cuius cineribus , id est , passionibus nobis fit pænitentiæ lixiuium omnis immunditiæ purgatiuum:vt sententialiter ponit ibi glo.ad Hebræ.9 . Isto ergo cinere aspergimur,&mundamur, cùm passionem eius immitantes , & nos pænitentiam agimus. Et ad istum cinerem pænitentiæ inducimur Hiere.6. Filia populi mei accingere cilicio , & aspergere cinere . luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum.Secundò cinis valet ad operiēdum ignem:ne,scilicet,appareat . Quid autem per ignem omnia consumentem, nisi peccatum intelligitur.Ignis in domo impij. Sed hunc ignem peccati operit pænitentia , ne à Deo videatur ad puniendum.propter quòd dicitur . Saccum cōsui super cutem meam: & operui cinere carnem meam. Quod de virtute pænitentiæ exponēs Grego.ait, Quid in sacco &cinere nisi pænitentia:quid in cute & carne nisi peccatum carnis debet intelligi?Cū ergo quidam post lapsum carnis ad pænitentiam redeunt:quasi saccus super cutem consuitur,& cinere caro operitur:quia culpa per pænitentiam tegitur ne in districti iudicis examine ad vltionem videatur.Et ideo nobis consulitur Hiere.25 . Clamate,& aspergite vos cinere . Tertiò cinis valet ad faciendum obscura lucida. Nam quid lucidius vitro . Quòd tamen fit ex cinere . Sic & consimiliter pænitētia quæ clarificat animas: quia omnem obscuritatem peccati tollit.Psal.147 . Nebulam sicut cinerem spargit . Vbi glo.ad propositum ait, Dum nos ad pænitentiam vocat Deus,nebulam sicut cinerem spargit. Cinis enim ad humilitatem, & pænitētiam pertinet: quia cinis & cilicium sunt arma pænitentium . Nebula verò caliginem peccati , & ignorantiam notat. Et dum vocatur quis ad intelligendum deum , & dicitur ille capere veritatem: incipit velle capere veritatem , & non sufficit , sed patitur caliginem: adhuc est illi nebula , vt sciat se nescire,& non posse capere quem oportet eum scire. Sed si non potest penetrare veritatis arcanum, pæniteat eum peccatorum suorum quibus in hāc difficultatem videndi venit . Et ita erit ei salubris nebula quam spargit Deus vt cinerem, id est,tollit per humilitatem pænitentiæ quæ significatur per cinerem . Nebulam ergo, id est peccati caliginem deus sicut cinerem spargit,id est,tollit per humilitatis pænitentiam.Hæc glo. Et quia talis cinis pænitentię de cælo nobis inspiratur.dicitur Deut.28. De cælo descendet super te cinis donec conteraris, scilicet,de peccatis.Ad propositū ergo dicit Christus, quòd aduersus eum iurabant. causa , quia cinerem,id est,pænitentes manducabam,id est, mihi incorporabam peccatores vocando ad pęnitentiā. Vnde hic glo.*Aduersum me iurabant*, id est, conspirabant.*Quia cinerem tanquam panem manducabam*,id est, quia pænitentes qui per cinerem & fletum significantur in membris meis habere volui . Istū autem versum aliter exponit Balduinus dicens , *Quia cinerem*

Gaudium spirituale dolore miscetur.

rem

rem tanquam panem,&c.Ac si diceret,Memoriam infirmitatis & conditionis meæ qua memini me cinerem,& puluerem,panis mihi est,refectio mea est roborans & confortans me: & poculum spiritualis lætitiæ quòd me lætificat non sine amaritudine est,quia gaudium doloris temperamentum. Si autem esset virtus sine infirmitate:esset gaudium sine mœrore.Nunc autē &infirmitas proficit ad virtutem.Et hoc est, cinerem tanquam panem manducare.Et virtus humiliatur per infirmitatem.Et hoc est,poculum meum cum fletu miscebam.

1713 A facie iræ indignationis tuæ:quia eleuans allisisti me.

Hic ponitur grauitas pænæ ex parte casus. Quanto enim quis magis cadit ab alto,tanto casus est grauior . Nulla autem generatio tantum à Deo fuerat exaltata,vt natio Iudæorum:vt patet si consideres quantum fuit exaltata tempore Dauid, qui omnes circunstantes populos, & regna sibi subiecit. Quantum tempore Salomonis , cuius vultum omnis terra videre desiderabat.De quo 3.Reg.10. Magnificatus est Rex Salomon super omnes reges terræ . Quantum tempore Hester . Quantum tempore Iudith:quæ sola mulier totum exercitum Holofernis deuicit.Et sic discurrendo per scripturam nullum regnū magnificatum tantū fuit gloria,virtute,& mirabilibus , sicut regnum & genus Iudæorum . Modò autem tempore Antiochi non erat natio in orbe tantū vilipensa, tantum abiecta & subiugata , totque miserijs aggrauata, vt natio Iudæorum . Sic enim ad literam de gente Iudæorū tempore Antiochi dicitur. Secūdum gloriam eius multiplicata est ignominia eius,& sublimitas eius conuersa est in luctum. vnde rectè videbatur deus contra Iudæos indignatus.Et hoc præuidens Psal. dicit . *A facie iræ indignationis tuæ* , scilicet , proiectus sum in tantum opprobrium propter iram indignationis tuæ , qua mihi indignaris propter peccata. *Quia eleuans allisisti me*, id est, quanto amplius me eleuasti , nationem, scilicet, Iudæorum exaltando, tanto amplius modò depressisti istam,ipsam in opprobrium & conculcationem gentibus subijciendo. Per hoc vult Psal.ostendere , quòd quanto homo nobiliori modo,& altiori cæteris creaturis inferioribus fuit creatus à Deo , tanto amplius peccando cæteris creaturis fuit depressus , & allisus. patet si consideres hominis miseriam.Vnde secundum glo. Hæc sunt verba generis humani deo dicentis, Eleuans me,scilicet in honorē faciendo me ad imaginem tuam , ex quo omnia animalia superamus:& tanto grauius propter peccatum allisisti me . Nullum enim animal habet tantam pœnam miseriæ præsentis , & gehennæ futuræ nisi homo. Quod enim pecus plangit de peccato ? quòd animal?Certè nullum nisi homo. Quæ auis timet gehennam ignis æterni?Certè nulla nisi homo,Quia sicut nulla est eis participatio vitæ beatæ:ita nulli sunt stimuli miseriarum.Nec mirum:quia cum augentur dona,rationes etiam crescunt donorum:& ampliori ingratitudini maior pæna debetur.

Homo miserior est cæteris creaturis.

1714 Dies mei sicut vmbra declinauerūt: & ego sicut fœnum arui.

Hic ponitur tertia pæna ex parte finis , quæ videbatur breuis . Promiserat enim Deus Dauid stabilire regnū eius & Salomonis. Vt patet 2.Reg.7. vbi Deus per Nathan dixit ipsi Dauid . Suscitabo semen tuum post te,quòd egredietur de vtero tuo: & stabiliam regnum eius vsque in sempiternum. &c. Modò autem tempore Antiochi ex toto defecisse videbatur.Et hoc est quòd Psal.in persona illius populi tempore illius persecutionis deplorat dicens , *Dies mei sicut vmbra declinauerunt* , quæ, scilicet,in se nullam habēt stabilitatem . Et rationem subdit dicens.*Et ego*, id est , quia ego sicut fœnum arui,id est , sicut viriditas fæni ab ardore solis deficit,& arescit, sic & ego ab ęstu persecutionis. quia tunc Iudæi passim interficiebantur. Vnde dicitur. 2.Mac.5 . quòd in triduo octoginta milia Iudæorū interfecti sunt:quadraginta milia vincti:nō minus autem venūdati. Per hoc autem vult Psal. demonstrare , quòd viuere hominis quod ante peccatum fixum & stabile erat : post peccatū breuiter ad modum vmbræ solis transit . Quia sicut sol nunquam cessat à cursu suo:sic & vmbra causata à sole nunquam fixum statum habet,sed semper fluit. Et fœnum ardore solis arescit:sic & homo vitæ cursu.Et hoc est ꝙ dicitur Iob 14. Homo natus de muliere breui viuens tempore,&c. quasi flos egreditur , & fugit velut vmbra . Vbi Grego.11. mor.ca.27. ait. Homo enim more floris procedit ex occulto,& subito apparet in publico: qui statim ex publico per mortem trahitur ad occultum . Carnis nos viriditas ostendit:sed ariditas pulueris ab aspectibus hominum retrahit . Quasi flos apparuimus qui non eramus:quasi flos arescimus , qui temporaliter apparemus. Et quia per momenta homo cotidie cōpellitur ad mortem: rectè adiungitur , Et fugit velut vmbra . Sed cùm sol cursum suum indesinenter peragat : nunquamque in stabilitate figat : Cur cursus vitæ hominis vmbræ potius quàm soli cōparetur: nisi quia amisso amore cōditoris calorem cordis perdidit,&in solo iniquitatis suę frigore remansit? Qui igitur in amorem Dei calorem cordis non habet , nec tamen vitam quam diligit tenet, velut vmbra fugit.Et hoc est quòd de humano genere post peccatum Psal.ait, *Dies mei sicut vmbra declinauerunt*.quia cotidie tendimus ad mortem.*Et ego sicut fænum arui*,scilicet,tempore mortis . Quòd autem vmbra sit vita præsens vide vers.567.

Homo vt flos egreditur: & fugit velut vmbra.

Tu autem domine in ęternum permanes:& memoriale tuum in generatione & generationem. 1715

Hic ponitur dictæ persecutionis per Christum liberatio, quam prædicit Psal . fieri per aduentum Christi. Et diuiditur in partes tres:quia primò ponitur ecclesiæ promotio per aduentum Christi.secundò ecclesię futura tribulatio per aduentum antichristi.ibi,Respondit ei.tertiò præsentis vitæ cessatio in fine mūdi,ibi,In initio.Prima in duas.quia primò ponitur ecclesiæ promotio,secundò ex hoc concluditur gratiarum actio.ibi , Scribantur. Prima in duas:quia primò ponitur ecclesiæ promotio immediatè facta per Christum . secundò facta per cætum apostolicum.ibi, Quoniam placuerūt.Circa primum duo facit : quia ponitur primò Christi æternitas ratione paternæ generationis . secundò Christi pietas ratione maternæ incarnationis: ibi, Tu exurgens. Quantū ad primum sciendum quod Christi duplex est natura , scilicet , diuina ratione personæ,& humana ratione assumptæ naturæ.Ratione autē naturæ diuinæ Christus semper fuit,est, & erit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

& erit: quia persona Christi est verbum Dei, & sapientia Dei. Sicut est impossibile deum esse, vel aliquando fuisse sine sapientia: sic & sine verbo. Et

Christus est æternus ratione personæ.

habent æternitatem Christi ratione suppositi notãs Psal. Christo dicit, *Tu autem Domine in æternũ permanes*. Præuidens enim Psal. quòd aliqui futuri erant hæretici qui dicerẽt Christũ dei filium nihil fuisse, antequam conciperetur ex Maria virgine: sicut fuerunt Ebenomitę hæretici. Istum errorem extirpare volens ait Christo, *Tu autem Domine in æternum permanes*. Et istam æternitatem Christi ratione suppositi bene nouerant Iudæi quando Christo dicebant, Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternum. Sed contra istam æternitatem personę Christi admirantur simplices dicẽtes, Omne quòd nascitur ex aliquo, est posterius illo ex quo nascitur. Quis enim intellectus potest capere, quòd pater aliquis generans filium aliquem, non sit ante filium, & filius post patrem? Quòd autem est post aliquid, non est æternum: quia in æternitate nihil prius aut posterius. Et hanc obiectionem mouet Aug. in de verbis domini, dicens, Dicunt hæretici. Si natus est patri filius: erat pater antequam filius ei nasceretur. hoc autem respuit fides. Ergo dicũt, rationem redde quomodo filius nasci potuit patri vt coæternus esset ei à quo natus est, vel coæuus. Post patrem enim nascitur vtique filius: quòd verum de filio qui nascitur patri morituro successurus. Accipe ergo rationem. Nemo dubitat quòd splendor ex igne generatur. Ponamus ergo ignem patrem splendoris. da mihi ignem sine splendore: & dabo tibi patrem domini sine filio. Similiter ponamus arborem natam supra aquam: nonne cum imagine sua nascitur? Si enim semper esset, vel fuisset arbor super aquam, semper eius imago de ipsa nata fuisset in aqua. Ad hoc autem clarius intelligendum, scilicet, coæternitatem patris & filij: est notandum, quòd principium aliquod productiuum alicuius præcedat duratione aliquod productum ab eo, solum tribus rationibus accidere potest: Primò quia producens à principio sui esse non habet potẽtiam productiuam in seipso perfectam: sicut homo à principio sui non habet perfectam potentiam generandi: & ideo eius filius necessariò duratione est posterior ipso. Secundò hoc contingit propter modum producendi: quia quando aliquid producitur per motũ, qui motus est in tempore, oportet ꝙ productum sit posterius duratione ipso producẽte: quia productum primò habet esse in primo instanti, in quo terminatur ille motus: prout patet in generatione formæ vel compositi. Tertiò hoc accidit quando aliquid producitur liberè, & non de necessitate naturæ: quia tale producens potest expectare quantum vult ad producendum suum effectum. sicut creaturæ à Deo cuius potentia est perfectissima, & sine transmutatione & motu: tamen non sunt ei coæternæ. & si ab æterno potuerit producere creaturas: noluit tamen illas producere ab æterno. Modò ad propositum, nullus istorum modorum potest poni vt verbum Dei sit posterius ipso patre producente. Non primum, quia in diuinis nulla potest esse potentia productiua imperfecta: quia in Deo nihil imperfectum cadere potest. Nec secundum, quia verbum in diuinis non procedit per mutationem & motum, quia vt dicitur Iaco. 1. Apud Deum nõ est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Nec tertium, quia verbum in diuinis procedit de necessitate naturæ: quia Deus necessariò seipsum intelligit. Et sic relinquitur necessariò quòd verbũ in diuinis est patri coæternus: quòd verbum est suppositum Christi. Et ratione suppositi Christo nunc dicit Psal. *Tu autem Domine in æternum*, &c. Sed iterum contra hoc arguunt hæretici, vt dicit magister li. 1. di. 9. dicens, Omne quòd est natum, habet principium: sed verbum in diuinis est natũ: ergo habet principiũ. Tunc sic, omne quòd habet principiũ incipit esse, verbũ habet principiũ, &c. Tunc sic, omne quòd incepit esse, est tẽporale & nõ æternum. Ad istud argumentum respõdetur quòd duplex est principium, scilicet, originis à quo producitur aliquid: & principium temporis in quo aliquid producitur. Tunc ad argumentum, omne quòd est natum habet principium: verum est de principio originis, sed non de principio temporis. Nam vt dictum est: si ignis fuisset æternus: calor vel splendor eius fuisset æternus. Et tunc calor eius habuisset principium originis, sed non durationis siue temporis. Vnde ad prædictum argumentum sic respondet Ambro. vt dicit magister vbi suprà. Dic mihi hæretice. Fuitne quandoque omnipotẽs Deus qui pater nõ erat, & Deus erat? Nam si pater esse cæpit: deus primò erat, & postea pater factus est. Quomodo ergo immutabilis est Deus. Si enim antea Deus, postea pater fuit: vtique generationis accessione mutatus est. Sed auertat Deus hanc amentiam. Ex prædictis ergo omnibus, patet quòd Christus ratione suppositi manet in æternum, dicente Psal. *Tu autem Domine in æternum permanes*. Et quamuis sit æternus: memoriam tamen temporalium habet. vnde subditur, *Memoriale tuum in generatione & generationem*, id est, memoria qua nostri memor es: est in generationem præsentem, & generationem futuram. quia promissionẽ habemus vitæ quæ nunc est & futuræ. vt ait glo.

Ioan.12. *Augusti.*

Tu exurgens misereberis Sion: quia tẽpus miserẽdi eius, quia venit tẽpus. 1716

Hic ponitur Christi pietas ratione suæ incarnationis. Loquitur enim sacra scriptura de deo more hominum, quos dormire dicimus, quãdo oppressis nõ succurrũt: sed tunc surgere, quãdo præstant auxilium, Sic & similitudinarie dicimus Deum iacere, vel dormire, quãdo suos aduersitatibꝰ exponit, sed surgere quando ab aduersis ipsos liberat. Quia ergo Christus per suã incarnationẽ succurrit humano generi: ideo per illã dictus est surgere. Et hoc est quòd ait Psal. *Tu*, scilicet, Christe, *exurgens*, per assumptionem carnis, *misereberis Sion*. Ad hoc autẽ intelligendum: nota quòd Christus ante incarnationem nõ stabat, sed iacebat, vel dormiebat similitudinarie. quoniã aliquibus erat sedẽs, aliquibus verò iaces. Sedẽs quidẽ erat angelis, sed hominibus iacẽs. Quòd sic deduco: quoniã stãtis tã pars superior quã inferior videtur, sedẽtis autẽ pars superior corporis videtur, sed pars interior occultatur. iacẽtis verò vtraq; pars occultatur: quia nõ videtur nisi obscurè & cõfuse. In deo autẽ est cõsiderare partẽ superiorẽ & inferiorẽ: & vtrãq; manifestat. Psal. 138. Si ascẽdero in cælũ, tu illic es: si descendero in infernũ, ades. Et Iob 11. Excelsior est cælo, & profundior inferno. Est enim excelsior cælo, quantũ ad partẽ superiorẽ diuinitatis: sed profundior inferno per humanitatẽ assumptã. alioquin nõ diceret Psa. Eruisti animã meã ex inferno inferiori. Angeli autẽ ante incarnationẽ hãc partẽ superiorẽ, scilicet, diuinitatem

Exurrexit Christus per incarnationẽ. Surgere Christi est incarnatio.

Psal.138. *Iob.11.* *Psal 85.*

uinitatem clare videbant: sed partem inferiorẽ humanitatis non videbant. Vnde Bernard. in ser. de Epiph. loquens angelis beatis, dicit, Habetis sublimitatẽ eius: sed humanitatem eius antea non vidistis. Sic igitur fuit Deus apud angelos quasi sedens. Psalm. 79. Qui sedes super cherubin, &c. Sed hominibus iacebat: quia pars superior, scilicet, diuinitas eos latebat. Exod. 33. Non poteris videre faciem meam. non enim videbit me homo & viuet. quia Deus habitat lucem inaccessibilem, &c. Pars etiam inferior, scilicet, humanitatis latebat homines: quia nondum apparuerat Christi humanitas, nec benignitas, nec humilitas. Vnde Bernard. Priusquam appareret humilitas, latebat benignitas. ideo quo ad homines erat quasi iacens: quia omnino latebat: nisi quia de ipso aliquid enigmaticè per fidẽ de ipso credebãt. iacebat quidẽ in cubiculo, id est, in sinu dei patris vbi æternaliter requieuit. Ideo ad ipsum excitandum vt per incarnationẽ exurgat super ipsum clamabat Psal. dicens, Exurge domine adiuua nos: & libera nos propter nomen tuũ. Et alibi. Exurge quare obdormis domine: exurge, & ne repellas in finẽ. Et dicit bis exurge: Primum propter homines quibus erat iacẽs. Secundũ propter angelos quibus erat sedẽs. Iob 25. Sed nonne videtur magna præsumptio, vt homo putredo & filius hominis vermis, audeat clamare, & inquietare regẽ cælestem dormiẽtem. 1. Re. 26. Quis es, tu qui clamas, & inquietas regem? Sed adhuc maior videtur præsumptio quòd sibi modum voluit imponere exurgendi, dicens, Exurge domine in præcepto quòd mandasti. Præceptum quòd ipse mandauit, est præceptũ mansuetudinis & humilitatis, dicens, Discite à me quia mitis sum. Sed adhuc maior præsumptio videtur ex causa, quare ipsum excitat: quia non ad vtilitatẽ regis exurgentis: sed necessitas hominis iacentis excitauit. excitauit enim eum vt se liberaret, & ab hostibus protegeret: cũ tamen præsciret hoc fieri nõ posse sine magno regis periculo. vnde clamat alibi, Apprehẽde arma & scutum: & surge in adiutoriũ mihi. Ad quẽ tamen misericorditer Christus respondet, dicens, Propter miseriã inopum, & gemitum pauperum: nunc exurgam dicit Dominus. Hęc ergo omnia præuidens Psal. quomodo Christus exurgens per incarnationẽ secum misericordiã afferret, dicit, *Tu exurgẽs misereberis Sion*, id est populi colẽtis deum in monte Sion. Magna enim miseria est implere iustum desideriũ alicuius. Omnes autẽ sancti patres cũ magno desiderio affectabant Christũ incarnatum videre. Luc. 10. Multi reges & prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, &c. Inter quos fuit ille sanctus Simeõ, qui responsum acceperat à spiritu sancto nõ visurũ se mortem, nisi videret Christum. Hoc autẽ fuit adimpletum, quando Christus fuit in tẽplo præsentatus, quòd erat in monte Sion: qñ ibi prædicauit, & miracula multa fecit, quando in mõte Siõ cùm discipulis cœnauit, & sacramentũ eucharistiæ instituit. quando ibidẽ spiritũsanctum apostolis misit. Et sic per Christum fuit adimpleta prophetia Zachariæ dicentis, Exulta satis filia Siõ: iubila filia Hierusalẽ. ecce rex tuus venit tibi iustus & saluator, & ipse pauper. Et per hoc quòd dicitur pauper, manifeste patet quòd consolatio danda per Christum non intelligebatur quo ad bona tẽporalia quæ sunt minima: sed quo ad spiritualia quæ sunt maxima. Et præuidens Psal. tẽpus Christi incarnationis quòd præfixũ fuit æternaliter à patre, subdit, *Quia tempus miserendi eius: quia venit tempus*. De quo tempore dicitur ad Gal. 4. At vbi venit plenitudo tẽporis, &c. Et aduerte quòd cũ dicit, misereberis Sion. per Sion quòd Specula. interpretatur, non solum intelligit iudæos quorum misertus est ex eis sumendo Apostolos & alios discipulos multos: sed etiam intelligit omnes fideles per fidẽ Deũ contemplantes. vide ver. 101. 269. 1336. 1351.

Psal.79. *Exod.33.* *1.Timo.6.* *Psal.43.* *Luc.10.* *Luc.2.* *Zacha.9.* *Mat.11.* *1.Reg.26.* *Psal.34.* *Psal.11.* *Gala.4.*

Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius: & terræ eius miserebuntur. 1717

Hic ponitur promotio ecclesiæ facta per Christum mediantibus Apostolis: qui primò prædicauerunt Iudęis, & inde expulsi gentibus. vt habetur Act. 13. Vbi notandũ quòd hic non loquitur de lapidibus mortuis: sed de viuis, quibus ecclesia construitur. Vnde Greg. 8. mor. c. 36. ait. Lapidum nomine in scriptura sacra homines designantur. sicut sanctæ ecclesiæ per Esaiã dicitur. Ponam iaspidem propugnacula tua: & portas tuas in lapides sculptos. Qui per eosdem lapides quid dixisset aperuit cùm subiunxit, Vniuersos filios tuos electos à domino. Sicut & admonẽte Petro dicitur, Et vos tãquam lapides viui super ædificamini domos spirituales. Et de istis lapidibus viuis dicit, *Quoniã placuerunt seruis tuis lapides eius*, scilicet, seruis tuis apostolis placuerunt lapides eius, scilicet, fideles de Iudæis ad prędicationẽ apostolorũ conuersi, vt patet Act. 2. & multis alijs locis. Ipsi enim de Iudæis cõuersi fuerunt primi lapides viui in spirituali ædificio ecclesiæ positi. Et de istis lapidibus conuersis dicitur Zachar. 9. vbi postquam dixit, Exulta filia Sion, &c. quia ecce rex tuus venit tibi, &c. subdit, Et saluabit eos dominus deus eorum in die illa: quia lapides sancti eleuabuntur super terram eius. Et serui dei, scilicet, apostoli primò in Iudæa prædicando miserti sunt Iudæorũ, ipsis prædicãdo, ipsorum infirmitates sanando: & ipsos ad cultũ veri Dei & fidẽ Iesu Christi adducẽdo. Et hoc est quòd subditur, *Et terræ eius misereburtur*. Vel aliter. Vbi aduerte quòd per lapides solidos & fortes intelligũtur sancti prophetæ, qui mysteria ecclesiæ prædixerunt, & Christi incarnationẽ. Et sic fundamentũ ecclesiæ & principium fuerunt. ad Eph. 2. Superædificati super fundamentum apostolorũ & prophetarum. Serui autẽ dicuntur apostoli: quia idem quòd missi. sed terra ipsius montis Sion dicuntur alij Iudæi & populares. Sic est ergo sensus. *Quoniã placuerunt seruis tuis lapides eius*, id est, apostolis placuerunt prophetæ. quia eorum dicta de Christo & ecclesia receperunt, & crediderunt omnia in Christum esse cõpleta. Et hac fidelitate habita ex dictis prophetarum terræ Iudæorum, id est, populo Iudæorum sunt miserti eos per prædicationem ad fidem adducendo. vnde subdit, Et terræ eius misereburtur. Et hunc intellectum habet glo. dicens hic. *Quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius*, id est, apostolis tuis placuerunt lapides Sion, id est, prophetæ firmi & stabiles. Sunt enim in Sion lapides: sunt & non lapides, scilicet, puluis & terra. Lapides sunt prophetæ. Ibi enim præmissa est prædicatio vnde sumptum est euangelicum officium. Ergo serui, id est, apostoli agnoscunt in lapidibus, id est, in prophetis eloquia Dei. Et de terra formant imaginem Dei, id est, ecclesiam dum terreni mundantur, quorum miserentur. Sicut ergo de puluere terræ plasmatus est homo: sic de puluere tuentium parietinarum Dei imago formatur.

Act.13. *Gregorius. Lapides dicuntur boni conuersi.* *Act.2.* *Zach.9.* *Lapides dicuntur prophetæ.* *Ephe.2.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Inde est quòd misso spiritusancto multi crediderunt eorum qui Christum crucifixerunt. De illo enim puluere siue terra multa vtilia credentiũ venerunt precium rerum suarum ad pedes apostolorum ponentium,&c.

1718 Et timebunt gentes nomen tuum domine, & omnes reges terræ gloriã tuam.

Hic ponitur gentium conuersio. Ad prędicationem enim apostolorum, & ad miracula eorũ gẽtes audientes timuerunt deũ,& conuersę sunt ad fidẽ. Sic enim de Cornelio gẽtili ait Petrus. Omnis qui timet Deũ, & operatur iustitiam, acceptus est illi. Et non solum gentes vulgares receperũt timorem Dei,& fidem: sed etiã magni principes & reges. vt patet de rege Franciæ cõuerso per beatum Dionysium:de rege Angliæ: de imperatore Romanorum per beatũ Siluestrũ: & sic de multis alijs. Si autem nõ omnes reges adhuc cõuersi sunt:omnes tamen in fine timebunt gloriã Christi timore filiali aut seruili, vt dæmones qui credũt & contremiscunt. Nota quòd timoris multæ sunt species. Est enim timor mundanus, seruilis, initialis, & filialis.vide ver.261.Timore mũdano siue seruili omittere malũ,vel bonũ facere, nõ est meritoriũ. vide ver.242. Timore autẽ initiali si plus mouet timor quã amor iustitiæ,peccatũ est:si autẽ econtrario,meritorium est.Si autẽ moueat æqualiter,tunc est peccatũ:quia tunc deus non plus amatur quã idẽ amet seipsum. Item nota quòd timor & amor causa sunt conuersionis.ver.455.Item nota,quòd timor dei vtilis est omnibus peccatoribus pœnitentibus,proficientibus & perfectis. Primò ergo timor dei valet peccatoribus ad tria, scilicet, ad præterita peccata odiendũ:ad præsentia peccata repellendum: ad futura peccata declinandũ.Primò timor dei valet ad peccata præterita odiendũ. Sic latro deprehensus, solo timorepœnę dolet de furto cõmisso.Exẽplum in Adam qui post peccatũ dixit ad dominũ. Vocẽ tuam audiui in paradiso: & timui eo quòd nudus essem,& abscõdi me.Vnde Cassiodorus super Psal. 2.dicit,quòd sicut nimia securitas culpas admittit: sic timor delicta semper excludit. Et hoc est quòd dicitur Prou.8. Timor domini odit malã arroganti& & superbiã.Secundò valet ad peccata presentia repellendũ:sicut mulier timore mariti expellit presentẽ adulterũ. Figura huius in obstetricibus Ægypti.Exo.1.Timuerunt obstetrices Deum,& non fecerunt iuxta præceptũ regis. Vnde Hugo.li.3.de anima dicit,Si amor dei te tenere non potest: saltẽ te teneat iudicij timor,metus gehennæ,meditatio mortis,dolores inferni,ignis vrens, vermis corrodens,sulphur fœtẽs,flamma tartarea,&c,Et hoc est quòd dicitur Eccl.1.Timor domini expellit peccatũ.Nã qui sine timore est:iustificari non poterit. Tertiò valet ad futura peccata cauẽda:sicut carnis timore domini clamantis declinat à prohibito. Figura habetur de Ægyptijs Exo.9.quòd qui timuerunt verbũ domini propter grandinẽ futuram: fugere fecerunt seruos suos & iumẽta in domos,&c. Vnde isto timore declinauit Pharao à peccato q̃ facere disponebat,scilicet,hebræos retinere. Ideo dicitur Prou.15. Per timorẽ domini declinat omnis homo à malo. Sed notandum quòd iste timor seruilis quo deus timetur ratione pœnæ:licet peccatoribus sit vtilis(vt dictũ est)non tamen est perfectus. quia isto timore plus timetur pœna quàm Deus ametur. Vnde Greg. dicit,Qui humani generis conditorẽ adhuc seruiliter timet: proculdubio ipsum nõ amat. Nam tunc solũ Deo vera obsequia reddimus,cùm eum propter amoris fiduciã seruiliter non timemus:cùm nos ad bona opera affectus non metus dirigit:cũ malum nostræ menti iam nõ placet,etiã si licet. Nã qui à peruersitatis opere ex timore restringitur, peruersa libenter ageret, si liceret. Nequaquã ergo veraciter rectus est, qui adhuc à prauitatis desiderio liber non est: quia vera obsequia deo non reddimus si ex timore mãdatis illius,& non potius ex amore seruimus.

Actuum 10.

Timore facere bonum qualiter est meritorium.

Timor etiã seruilis, videlicet, ad peccata fugiẽda.

Gen.3.

Psal.2.

Prouer.8.

Exod.1. Hugo.

Ecclę.1.

Exod.9

Prouer.15.

Grego. 9. mor.li. c.32.

1719 Quia ædificauit dominus Sion: & videbitur in gloria sua.

Hic ponitur ecclesiæ ædificatio. Vbi notandum quòd per Sió significatur ecclesia. Est autẽ duplex ecclesia,scilicet, militans in præsenti: & triũphans in futuro. Significat enim Sion quãdoq; ecclesiam militantẽ.vide vers.1336.1351. Significat etiã ecclesiã triumphantẽ ver.101. De ecclesia ergo militante dicit,quòd ædificauit dominus Sió, scilicet, ecclesiã militantẽ, in qua deus per fidẽ speculatur, quã Christus ædificauit per seipsum & per prædicationẽ apostolorũ. Incepit enim ecclesia in mõte Sion per oblationẽ Christi in tẽplo:per eius miracula & prædicationẽ,& spiritusancti in eadẽ Sion missionẽ.Et hoc est quòd dicit,*Quia ædificauit dominus Sion*, Et in eodẽ loco,videbitur in gloria sua. quia ibi à suis discipulis visus est resuscitatus, & gloriosus. Vel hoc q̃ dicit:Et videbitur in gloria sua.refertur ad ecclesiã triumphantẽ, vbi beati claręgloriã dei vidẽt.Et hoc videtur sentire glo. Aug. dicẽs. *Quia ædificauit dominus Sion*, id est, ecclesiã. Et tandem ædificata ecclesia in ipsa deus videbitur in gloria sua, qui modò nõ videtur aperte quãdiu hic ecclesia ædificatur. Tunc enim videbitur Christus glorioſus,qui prius visus est infirmus &despectus. Tunc enim videbitur Christus glorioſus:quia ipsius diuinitas nõ quidẽ à malis, quia mali deũ etiã sibi præsentẽ videre nõ possunt. vide ver.1672. *Et videbitur in gloria sua.*Nota quòd triplici visione gloria Christi videtur,scilicet,primò visione corporali & sensitiua: & sic viderũt ipsum apostoli incarnatũ &glorioſum resuscitatũ.1.Ioã.1.Quòd vidimus & audiuimus, & manus nostræ cõtractauerunt de verbo vitæ,&c.Et Ioã.1. Vidimus gloriã eius,&c. Sic enim ipsum vidit Simeõ. Luc.2. Viderũt oculi mei salutare tuũ,&c. Secundò visione spirituali & intellectiua. Et sic ipsum modo vident fideles enigmaticè per fidẽ.1.Cor.13. Videmus per speculũ in enigmate,&c. Tertiò visione æternali & fruitiua.Mat.5.Beati mũdo corde:quoniã ipsi deũ videbunt.Istarũ autẽ visionum modo solũ secunda nobis viatoribus congruit.Et ista visione in Christo multa glorioſa videre debemus. Quæ omnia figuraliter nobis demonstrãtur Apoc.al.10.vbi dicitur Vidi angelum fortem stantem, descendentem de cælo:amictum nube:iris in capite eius: facies eius sicut sol: pedes eius tanquam columna ignis: & posuit pedem dextrum super mare:sinistrum autem super terram. In qua figura apparet quòd si volumus videre gloriam Christi in patria: hic primò in ipso per fidem multa videre debemus, scilicet,diuinitatis maiestatem.ibi, vidi angelum fortẽ. &c. Humanitatis veritatẽ.ibi,descendẽtem de cælo. Benignitatis pietatem. ibi, iris in capite eius.

Sion significat ecclesiã.

Visione tertia Christus videtur.

Ioan.1.

Luc.2.

Matth.5.

Videre multa debemus de Christo & credere de Christo.

Subtilitatis claritatẽ.ibi,facies eius sicut sol. Stabilitatis firmitatem.ibi,pedes eius,&c. Auctoritatis potestatem.ibi,& posuit pedem,&c. Primũ patet cum dicitur.Vidi angelum fortem stantem. Per hoc enim diuinitas verbi intelligitur: quia secundum magistrum li.1.di.8. solus Deus stabilis est & immutabilis:sic quòd omnia creata mutabilia sunt & variabilia.Vnde Iaco.1. Apud quem nõ est trãsmutatio,nec vicissitudinis obumbratio. Notãs ergo Christi diuinitatem dicit.Vidi angelum fortem stãtem.Qui rectè vocatur angelus: quia ipse Christus propriè angeli cum habuit officium. Angelus enim idem est quòd nuncius vel legatus,&c.

1.senten.

Iaco.1.

1720 Respexit in orationem humilium: & non spreuit precem eorum.

Hic ponitur orationum per Christum exauditio. Ad quid enim tendebãt sanctorum patrũ orationes, nisi ad postulandum Christi incarnationẽ cuius desiderio summè æstuabant.vt ostẽdit Greg. li.13.mor.c.21.super illo verbo Iob 17.Vbi est nũc præstolatio mea:dicẽs,Quę esse potuit prestolatio iustorum,nisi iustus iustificans deus:qui ad preces humani generis spõte descẽderet:& captiuos mortuos iustitiæ suæ virtute liberaret? Huius enim præsentiam sancti patres minimè cessãbãt intenta cogitatione præstolari:quàm quandoq; venturam esse nouerant, sed venire citius querebant. Vnde non ait: Vbi est præstolatio mea, sed ait: Vbi est nunc præstolatio mea.vt ostendat quia quẽ quandoque vẽturum nouerat,ipsum venire citius quẽrebat. Quid enim aliud orabat Simeon ille senex, vt redemptor cito nisi veniret dicens,Quando veniet:putas videbo? &c.In istorum ergo orationem Christus respexit,quando ipsos exaudiuit carnem assumẽdo. Et hoc est quòd ait. *Respexit in orationem humilium*, scilicet, ipsos exaudiendo. *Et non spreuit preces eorum.* Hoc est enim dei respicere, quòd non spernere. Quid enim est respicere dei in orationẽ, nisi ipsam exaudire,homini misereri.vide ver.444. 541.590.3601363.493. 873. 1385. Item respicere Dei est incarnatio Christi.vide vers.152.158. Sic ergo respexit in orationem humilium quando ipsos exaudiendo carnem assumpsit.

Incarnationẽ Christi sancti patres summe desiderabant.

Respicere dei.

1721 Scribantur hæc in generatione altera: & populus qui creabitur, laudabit Dominum.

Hic ponitur ex prędictis gratiarum actio. Et diuiditur in partes duas.quia primò beneficiorum Christi percipitur memoria. secũdò incarnationis Christi exprimitur clementia.ibi, Quoniã prospexit. Quantum ad primum sciendum quòd ad hoc ordinata fuit scriptura, vt rerum stabilis esset memoria:quia illa quæ verbis proferuntur, in memoria non diutius manent: quæ autem scribuntur, diutius sicut & scriptura longius verbo manent in memoria.Et hinc est quòd illa quæ Deus stabiliter perduratura ordinauit, illa scribere dicitur. nõ autem illa quę mutabiliter disposuit,vt ostẽdit Greg. super illud Iob 13.Scribis cõtra me amaritudines. dicens, Quia omne quòd loquimur transit: quòd verò scribimus,manet. Deus nõ loqui,sed scribere cõtra nos amaritudines dicitur,cùm diu super nos flagella perdurant. Semel quippè peccati homini dictũ est,Terra es,& in terrã ibis.Et sæpe apparentes angeli hominibus præcepta dederunt. Moyses legislator per discretionem peccata coercuit. Ipse vnigenitus summi patris ad nos redimẽdos venit, moriendo mortẽ absorbuit, vitã perpetuam denũtiauit nobis quã ostendit in se. Sed tamen illa quæ in paradiso data est de morte carnis nostræ sentẽtia? ab ipso initio generis humani vsq; ad finẽ seculi nõ mutatur.Quis est enim homo qui viuit,& non videbit mortẽ? Et ideo amaritudines contra nos scribere dicitur: quia illa sentẽtia immutabilis durat. Cõsimiliter ergo prædicationẽ euãgelij quæ vsq;ad finem mũdi est duratura,scribi voluit deus, & non solũ verbis prædicari: vt eius memoria vsq; ad mundi finẽ firmius perduraret. Et hoc est quòd ait,*Scribantur hæc in generatione altera.*quasi dicat, secundũ glo.per Christum esse reparationẽ: per Adã esse destructionem.Hæc,scilicet,scribantur, vt firmiter habeantur in generatione altera, scilicet, in omni generatione vsq; ad finem seculi futura. Vel per alterã generationẽ intelligit non carnalẽ generationẽ,sed spiritualẽ qua quis per aquam & spiritum regeneratur in Christo: quia tali generationi scriptura euangelij proficit nõ carnali. Sed quia talis generatio altera,scilicet, spiritualis nõ erat in antiquo testamento, sed solũ per Christi prædicationem fuit instituta:ideo Psal.ista præuidens non ait,populus qui creatus est laudabit dominum:sed populus qui creabitur laudabit dominum. quia tẽpore Psal.nondum ista spiritualis erat generatio: quæ cõdita per scripturã euangelicã gratias agens laudat Dominũ Iesum Christum. Nota ergo quòd populus nouus,scilicet, per Christum nouiter generatus multipliciter. ipsum dominũ Iesum Christum laudare tenetur.vide.ver.1281.Itẽ nota quòd à duplici generatione, scilicet, viatorũ & beatorũ in quibus perfecta dei laus cõsistit: de qua Psal.8. Ex ore infantiũ & lactentium perfecisti laudẽ. Generatio enim viatorum per infantes:sed beatorum per lactentes designatur. Designatur autem status viatorum per infantes: quia tẽpus infantiæ solùm continet septem annos. Numerus autem septenarius ad totum tempus præsentis vitæ refertur, (vt ostẽdit Greg.)quia septem diebus deducitur.vnde 1.Petr.2. Quasi modo geniti infantes, &c. Et ideo de viatoribus qui semper in vita presenti pœnis multis,& miseriis percutiuntur sub nomine infantium dicitur.Tunde latera eius dum infans est.Per lactentes verò designatur status beatorum & fruẽtium Deo.Non enim omnis qui lac gustat,dicitur lactẽs:sed solùm ille qui de vberibus ipsum immediatè suggit.Sic in proposito. Nã viri contemplatiui præsenti vita lac cælestis dulcedinis gustãt,sed tamen lactentes non sunt: sed cùm existentes in patria quando nudam Dei faciem videbunt, & ex ea immediatè ineffabilem suauitatem haurient, quasi ore nudis vberibus applicato. Dicit enim Auicẽ. quòd lac melius est quòd ex vberibus suggendo bibitur. Sic & illa dulcedo patriæ omnem aliam superat. De qua Psalm.30. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine: quam modò abscondisti timentibus te: sed reuelaturus eam in futuro. Et ideo nobis consulitur, vt hoc lac suggere desideremus in patria. 1.Petri 2. Lac concupiscite sine dolo: vt in eo crescatis in salutem.

Gen.3.

Psalmus 88.

Scripturæ manet sed locutio transit.

Greg.11. mor.cap. 24.

Generatio altera dicitur generatio spiritualis.

Laudatur Deus à viatoribus & à beatis.

Infantes signi ficant viatores.

Gregorius 35. mor.li. cap.6.

Eccles. 30.

Lactentes dicuntur beati.

Auicen 2.ca-no.

Quia prospexit de excelso sancto suo,dominus de cælo in terrã aspexit. 1722

Hic incarnationis Christi exprimitur clemẽtia. Et primò ponitur Christi incarnationis pietas. secundò eiusdem incarnationis vtilitas:ibi, Vt audiret. Quantum ad primum sciendum quòd Dei aspicere significat Christi incarnationem. vide vers. 152.158. Dicit ergo,quia prospexit,&c. Superius enim dixit,quòd ædificauit Dominus Sion. Dixit insuper:Scribantur hæc in generatione altera. Sed quid sit scribendum,& qualiter ædificauit ecclesiã hic ostendit dicens,scilicet, Scribantur hæc. *Quia Dominus prospexit*, id est,misertus est nobis. Et hoc *de excelso sancto suo*:vt,scilicet,inde ad humiles veniret.& per istum respectum ædificauit Sion.Loquitur enim de his quæ erant futura per modum præteriti propter prophetiæ certitudinem. Et istum respectum Dei, scilicet, Christi incarnationis sub alijs verbis aperit dicens, *Dominus de cælo in terram aspexit*. Quòd autem respicere Dei super nos significet Christi incarnationem,sic deducitur. Respicere enim est actus visionis. Licet autem de visu fuerit diuersitas opinionum,scilicet,vtrum fiat extra mittendo,vel intus accipiendo,tantum veritas est secundum philosophum quod fit intus suscipiendo eo quod similitudo rei visæ in oculo recipitur:& visus à re visibili mutatur.& non econuerso.Sic fuit in incarnatione Christi. Nam Dei oculus dicitur Dei filius:sicut & cætera quę ad cognitionem pertinent.vt dicitur Dei sapientia, dei notitia,&c.Iob 29. Oculus fui cæco. Iste igitur oculus à nobis motus est, id est, compassione nostræ miseriæ affectus. Ex qua motione sequebatur ipsius incarnatio.Rex Israel mutauit habitum suum. Fuit autem hæc mutatio nostræ similitudinis in se susceptio.Phil.2. In similitudinem hominũ factus & habitu inuentus vt homo.Hoc igitur fuit suum respicere,nõ aliquid à se extra emittere:quia Deus est vt erat.sed intra se recipere, quia nostram naturam assumpsit,quam prius non habebat. Sic enim respexit humilitatem ancillæ suæ, quia de ipsius substantia in se nostram naturã assumpsit. Vel aliter.*Dominus de cælo in terram aspexit*.vt per cælum intelligamus glorioſam virginem:de qua carnem assumens in terram, id est, in peccatores aspexit sua misericordia.Quòd autem virgoMaria propriè cælum dicatur:apparet,si consideres cęli conditiones sibi propriè conuenire. Nam cælum in suo motu habet viuacitatem:in suo situ subtilitatem : in suo effectu luminositatem:in suo motu regularitatem: in suo esse stabilitatem:in suo aspectu speciositatẽ. Primò cælum habet in suo motu viuacitatẽ : quoniam cælorum influentia omnibus inferioribus vita pręstatur:ac etiam illa omnia quibus vita nostra nutritur & conseruatur, cælorum generãtur virtute.Si enim cælum pluuiã non tribueret terrę: omnia terræ virentia aridescerent deficerent. Ideo dicitur Deute.28. Aperiet Dominus thesaurum suũ optimum cælum vt tribuat pluuiam tempore suo. Et quãtum ad hoc cælum significat virtutem charitatis,quæ est spiritualis vita animæ nostræ: à qua omnia opera viua & meritoria procedunt : sine qua opera omnia mortua esse censentur. vt ostendit magister lib.2. di.25. & lib.3. di. 22. Propter quòd dicebat Apostolus.Si tradidero corpus meũ ita vt ardeam, charitatẽ autem non habeam, nihil mihi prodest. Sed istã cęli virtutẽ quis plenius habuit glorioſa virgine Certè nullus.quia secundum Hiero.cęteris gratia per partes pręstatur:Marię autẽ se tota gratię plenitudo infudit, dicente sibi angelo.Aue gratia plena.Et propter hãc virtutẽ charitatis ipsius, Petr⁹ blesen.ipsam cõparat cęlo,&c.

Respicere Dei dicitur incarnatio Christi.

Iob.29.

3.Reg.22. Phil.2.

Luc.1.

Cælum significat glorioſam virginem Mariã.

Deut.28.

2.senten. & 3 sentẽ. 1 Cor.13.

Hiero.

Vt audiret gemitus compeditorum,& solueret filios interemptorum. 1723

Hic ponitur incarnationis vtilitas. Et aduerte quod hic non accipitur incarnatio præcisè: sed cũ ea etiã quę Christus gessit incarnatus:vt fuit Christi prædicatio,passio,& huiusmodi.Istorum autem triplex ponitur hic vtilitas. Et secundum hoc hæc pars diuiditur in tres. quia ponitur primò sacramentorum virtus & efficacia. secundò prædicatorum vigor & constantia.ibi, Vt annuncient.tertiò fidei vnitas & cõcordia.ibi. In cõueniendo. Quãtum ad primũ sciendũ quod sacramenta nouę legis habuerunt efficaciã & virtutẽ ab ipso Christo,qua peccata remittuntur:& gratia gratũ faciens infunditur.vtputa baptismus lauat omnẽ maculã & gratiam infundit etiã à malo ministro datus. Sic etiã sacramentũ pœnitentiæ quantumcunq; malus sit minister:& sic de alijs. Quia eorum virtus nõ solũ est ratione operis operãtis,id est, deuotionis ministri,sed etiã ratione operis operati. Quòd nõ sic erat de sacramentis antiquæ legis, quæ & si aliqua peccata dimittebãt, vtputa circuncisio remittebat peccatũ originale,non tamẽ de se cõferebat gratiã. Et hoc est quod ait Psal. quod ideo Christus prospexit de excelso sancto suo : & ideo Dominus de cælo in terrã aspexit:ad hoc vt audiret gemitus cõpeditorũ,scilicet, vt per virtutẽ pœnitẽtiæ quæ per gemitũ significatur,audiret pœnitentes : & ipsos à peccatis absolueret. Vocãtur enim peccatores cõpediti : quia vinculis peccatorũ suorũ ligantur ipsorum pedes,id est,affectiones,ne ad bonũ valeant procedere. Vnde Prouer. 5. Funibus peccatorum suorũ quisque cõstringitur.Sed Christi incarnatio & passio talẽ virtutẽ dedit sacramẽto pœnitentiæ: quòd ab istis cõpedib⁹ soluit peccatores.Psal.145. Dominus soluit cõpeditos.Hos etiã peccatores & malos alio nomine vocat filios interemptorũ. Nã interimo,interimis : idẽ est quod occidere.vnde & interemptus dicitur mors vel mortuus. Et sic interẽpti idẽ quod mortui. Filij ergo interemptorũ dicuntur filij primorũ parentũ : qui per peccatum fuerunt interẽpti, ac totũ humanũ genus peccato suo interemerũt.Est ergo sensus, quòd ideo incarnatus est Christus & passus, vt daret virtutẽ sacramentis, quibus mediantibus audiret, id est, exaudiret gemitus compeditorũ,scilicet,peccatorũ pœnitentium.& sic per sacramenta solueret,scilicet,à peccatis filios interẽptorũ,id est, peccatores filios primorũ parentũ. Quæ omnia sacramenta habent efficaciam à Christi passione,vt dicit magister li.2. di.18.& li.4.di.2.Tamen notandũ quod duplex est gemitus cõpeditorũ, sicut duplex est genus lachrymarũ.s. lachrymæ eductæ pro tẽporalibus, & istæ sunt parui valoris : & lachrymæ eductæ pro spiritualib⁹ .i.ex cõsideratione diuinæ offensæ amissionis gloriæ,&c.& istæ sunt fęcũdiores.Dicit Philosophus quòd aqua pluuialis magis cõuenit plãtis, quã aqua fontis. & nihil vniformiter bene crescit nisi aqua pluuiali imbuatur.Sic & spiritualiter, aqua fontis quæ est de terra,significat lachrymas & gemitus : quæ ex amissione terrenorũ prorũpunt. & istę lachrymę nõ valent ad fœcunditatẽ meritorum.Aqua vero pluuialis quæ de sursum descẽdit, significat lachrymas spirituales, & deuotionis ex amissione diuinæ gratiæ, & cõmissione offensæ diuinæ.

Sacramẽta habent efficaciam à Christi passione.

Prouer.5.

Psal.145.

Lachrymarum duplex genus.

Arist.7.de animalibus.

uinæ.Et istis anima nostra plenè fæcũdatur gratia, & à culpa lauatur : & ad fructum meritorũ summè disponitur.Et istum gemitũ exaudit dominus Psal. 11. Propter miseriam inopum & gemitum pauperum nunc exurgam,dicit dominus.Vel hoc accipitur de bonis compedibus gratiæ.vide glo.

Psal.11.

Vt annuncient in Sion nomen domini:& laudem eius in Hierusalem. 1724

Hic ponitur secũda vtilitas,scilicet,prædicatorum vigor,& constãtia. Ante enim missionem spiritus sancti,apostoli & alij prędicatores timidi erãt ad annunciandum nomẽ domini Iesu Christi : sed per spiritum sanctum taliter confirmati fuerunt,vt non timerent minas,non verbera,sed neque ipsam mortẽ:vt manifestè in Petro patuit,qui territus voce vnius mulierculæ non fuit ausus annũciare nomẽ Christi. Sed post missionem spiritus sancti,audacter cũ magna constantia contra præcepta principum ipsum prædicabat, dicens : Obedire magis oportet deo quã hominibus. vt deducit Greg.Scimus quòd Petrus &c.vide.versicu.1141.Et hoc est quod præuidens Psal.ait,quòd ad hoc venit Christus:vt per spiritumsanctum fortificaret suos prædicatores.Vt annuncient in Sion,id est, in ecclesia nomen domini, & laudem eius in Hierusalem. Per Sió enim significatur ecclesia. vide.ver.1719. Hierusalem verò quæ interpretatur visio pacis,significat ecclesiam triumphantem : vbi sancti videntes deum pacificè quietantur.In Sion ergo annunciatur nomen domini : quia in ecclesiã militante fides nominis Iesu Christi prędicatur:sed in Hierusalem annunciatur laus eius:quia beati continuè laudãt deum.Esa. 52. Laudabunt, quia oculo ad oculum videbunt,scilicet,ipsum deum.Et nota quòd in ecclesia multa sunt annũcianda.Primò quæ fide sunt tenenda,scilicet,mysteria Christi, vt est incarnatio, natiuitas &c.vide ver. 657. Item debemus annunciare quæ mente sunt docenda,scilicet, laudes dei. vide versi. 1370. Itẽ debemus annũciare quæ corde sunt purganda,scilicet,peccata proximorum,vt corrigantur,& nostra vt confiteamur. Quãtum ad primum sciendum quòd ad quemlibet prælatum maximè spectat annunciare subditis ipsorum peccata:vt de ipsis agant pœnitẽtiam. Aliter anima illius animabus illorũ esset similis,scilicet,quia vterque peribit.Vnde cuilibet prælato vel prædicatori dicitur,Si dicente me ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei : neque locutus fueris vt auertatur impius à via sua mala, & viuat : ipse impius in iniquitate sua morietur : animam autẽ eius de manu tua requiram. Si autẽ annunciante te impio:& ille non fuerit cõuersus : ipse quidem in iniquitate sua morietur : tu autẽ animam tuam liberasti. Quæ quidem annunciatio qualiter fieri debeat,ostendit Greg.25.moral.

Actu.5. Greg.li.17 mor.c.15.

Sió significat ecclesiam. Hierusalem significat gloriam cęlestem.

Annunciare debemus peccata proximorũ & nostra.

Exch 3.

Greg.li.26. mo.ca.5.

In conueniendo populos in vnum: & reges vt seruiant domino. 1725

Hic ostenditur tertia vtilitas:qui est fideliũ vnitas & concordia. Ad hoc enim venit dei filius : vt suos prędestinatos per diuersas mundi partes extra Iudæam dispersos in vnitatẽ fidei congregaret.Vbi notandũ quòd quamuisjante Christi incarnationẽ soli Iudæi essent de ouib us dei:quia illi soli colebãt verum deum:& per cõsequens soli saluabantur:tamen in aliis nationibus deus multos elegerat prædestinando, qui post mortem suã ad ouile fidei deducti fuerũt:& in vna fide vniti, & quotidie regenerantur in Christo,& ad vnitatẽ fidei accedũt.Et hoc est ꝙ Christus dicit, Ioã.10. Alias oues habeo quæ nõ sunt ex hoc ouili:& illas oportet me adducere,& vocẽ meã audient:& fiet vnũ ouile,& vnus pastor.Quod exponẽs Aug.de verbis domini : ait, Loquebatur enim primò de ouibus generis carnis Israel:sed erãt alij inter gẽtes de genere fidei ipsius extra Israel.Erãt enim adhuc multi in gẽtibus prędestinati:nondũ ad ouile fidei congregati.Illi ergo non erãt de hoc ouili:quia non erãt de genere carnis Israel:sed erunt de hoc ouili:quia post passionẽ Christi ad fidem congregabũtur per prædicationẽ apostolorũ.Et omnia ista præuidens Psal.ait quòd ideo Christus est incarnatus , & passus,vt reducat prędestinatos populos in vnum,& principes mũdi & reges vt seruiãt domino seruitute,scilicet,cultus latriæ. Et hoc est quod ait, *In conueniendo populos in vnum:& reges vt seruiant domino*.Istius enim cõgregationis in vnũ diuersorũ populorũ causa fuit Christi mors & passio : euangelista de Caipha dicente, Expedit vt moriatur vnus homo pro populo,& nõ tota gẽs pereat.hoc autẽ à semetipso non dixit, sed cũ esset põtifex anni illius, prophetauit:quia Iesus moriturus erat pro gẽte,scilicet,Iudæorum.& non tantũ pro gẽte, sed vt filios dei qui erãt dispersi cõgregaret in vnũ. Sic ergo Christus morte sua fideles suos cõgregauit in vnũ. Ex quo apparent mira iudicia Dei contra astutias hominũ. Ad hoc enim solũ Iudæi Christi mortem tractauerunt:vt eius fidem delerent,& suos fideles fugãdo dispergerẽt.& ecce inde fides plus est dilatata:& diuersæ nationes in vnã fidẽ vnitæ. Quod admirãdum ostẽdit Greg. Certè cùm ad nostri redemptoris miracula credẽtiũ turba afflueret:cùm sacerdotes populi inuidiæ facibus accẽsi mũdũ post eum ire clamarẽt dicentes , Videtis quia nihil proficimus:ecce mũdus totus post eũ abiit. vt ab illo vim tantæ occursionis abscinderẽt: finire eius potẽtiã morte conati sunt: dicẽtes,Expedit vt vn⁹ homo moriatur,ne tota gẽs pereat.Sed redẽptoris mors ad vnitatem & cõiunctionẽ ecclesiæ valuit,non ad separationẽ.Persecutores ergo peregerũt : hoc quod pernitiosè moliti sunt.Intulerũt mortem, vt ab eo abscinderẽt fidelium deuotionẽ:sed inde fides creuit, vnde hãc extinguere in fidelium crudelitas credidit. Cumq́ue se existimant hanc persequendo extinguere : hanc compulsi sunt nescíendo dilatare. Multo plures enim Christus moriendo sibi vniuit per fidem, quàm fecerat viuens:vt deducit Grego. 29. moral. 10.Mortuus ergo est Christus in conueniendo , id est,in congregando populos in vnum. Notandum quòd triplici medio fideles in vnum conueniunt, & copulantur Christo suo capiti : vt ostendit Ricar. super illud Psalmus 72. Mihi autem adhærere deo bonum est.dicens,Tria sunt vincula quibus constringimur Christo : sicut sunt tria, quibus res corporales ligantur adinuicem , & vniuntur. primò accipite funes. secundò clauos ligneos vel ferreos. tertiò gluten. primum adstringit & vnit fortiter & durè : secundum fortius & durius : tertium verò fortiter & securè. &c. De ista autem vnitate fidelium dicitur,Multitudinis ante credentium erat cor vnum &c.

Ioan.10.

Ioan.11.

Ioan.11.

Greg.lib.6. moral. ca.12.

Vnimur Christo tripliciter & copulamur.

Actuum 4.

Benedic ei in via virtutis suæ, paucitatem dierum meorum nuncia mihi. 1726

Universidad de Deusto Biblioteca

Hic ponitur ecclesiæ tempore antichristi tribu A latio. Et primò ponitur illius tribulationis breuitas. Secundò postulatur in tribulatione patientiæ stabilitas:ibi, Ne reuoces. Quantum ad primum sciendum quòd tribulatio tempore antichristi qua impugnabitur ecclesia, erit fortis & asperrima,sed breuis & modicum duratura:secundū quòd Christus ostendit, dicens. *Mat.24.* Erit enim tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo nec fiet.Et nisi abbreuiati essent dies illi,non fieret salua omnis caro : sed propter electos breuiabuntur. Et hanc tribulationem hic ponit psal.dicēs,*Respondit ei &c.*Vbi notandum quòd (vt ait Greg.) vocat nos dominus quando collatis nobis suis donis: quasi voce ad nos missa ad se trahit. *Greg.14. Respōdere deo quid est, Greg. 9.mor.c.32.* Nos autē respondere deo,est condigna opera suis donis facere: B vel eius exemplo imitari. Hoc etiam idem Greg. ostendit:dicens, Respondere quippe cuilibet dicimur : cum factis illius digna opera recōpensamus. Deo ergo respondere est donis eius præcedentibus nostra obsequia reddere. Rectum itaque deus hominem condidit, eumque ad peruersa defluentem cum longanimitate tolerauit : cotidie culpas aspicit, & tamen viuēdi spacia non citius abscidit:pro nobis mortem patienter sustinuit &c. Quibus omnibus beneficiis homo respondere debet digna recompensans obsequia.Ille ergo beneficio suæ passionis respondet, qui propter Christum persecutus, persecutionem pro Christo tolerat patienter. C quia ipse passus est pro nobis : vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius : vt dicitur, 1. Pet. 2. *1.Pet.2 Iob.6* Vnde cuilibet propter Christum patienti dicitur,Responde absque contētione,id est,patienter sustine. Ad propositum ergo ecclesia tempore antichristi mirabiliter afflicta respōdebit Christo: quia sicut Christus pro nobis patienter est passus: sic tunc & ecclesia persecutionem portabit patienter per virtutem patiētiæ à Christo ostensæ.Et hoc est quod de ecclesia dicit,Respondit ei,scilicet,ecclesia Christo:in via virtutis suæ, scilicet in via patiētię.Et loquitur de futuro per modū præteriti dicēs,Respondit,id est,respōdebit propter prophetię certitudinem. Verum quia fragilitas humana multa est : forte si illa persecutio magno duraret tempore,multi frangerentur, & non patienter tolerarent:vt ex verbis Christi suprascriptis colligitur. D Et ideo ecclesia vt patiēter toleret breuitatem illius tribulationis, sibi reuelari postulat : dicens, *Mat.24.* *Paucitatem dierum meorum:*quibus, scilicet, durabit illa tribulatio,nuncia mihi. Quātum autem durabit illa persecutio antichristi ostenditur Dan. 12. *Antichristus regnabit tribus annis cum dimidio.* vbi dicitur quòd durabit per tempus & tempora & dimidium temporis, scilicet, tribus annis cum dimidio:in quibus regnabit antichristus.Nam per tempus intelligitur vnus annus : per tempora duo anni:& per dimidium tēporis medius annus.Tantum enim regnabit antichristus quātum prædicauit Christus. vnde Apoca. 13. *Apoc.13.* Datum est ei os loquens magna& blasphemias,& data est ei potestas E facere menses quadraginta duos,id est, tres annos cum dimidio. *Danie.12.* Vnde & Danie. 12. Porro docti intelligent à tempore quo posita fuerit abominatio, dies mille ducenti nonaginta,qui, scilicet, faciunt tres annos cū dimidio.Et sequitur in Daniel. Beatus qui expectat, & peruenerit vsque ad dies mille trecentos triginta quinque.Quod ideo dicit, quia quadraginta quinque dies erunt post mortem antichristi antequam mundus finiatur:vt in illis homines mali ad pænitentiam redire possint. Hanc ergo breuitatem regni antichristi reuelari ecclesia sibi postulat dicens, *Paucitatem dierum meorum nuncia mihi.*

1727 Ne reuoces me in dimidio dierum meorum,in generatione & generationem anni tui.

Hic postulatur in illa tribulatione patientiæ stabilitas.Vbi notandum,quòd in persecutione antichristi : quanto plus durabit, tanto crudelior erit. Tum quia plures sibi adhærebunt.Tum quia semper nouos cruciatus adinueniet. Quanto autem persecutio est crudelior,tanto magis est periculum ne patientis perdatur patientia. Dictum est autem quòd antichristi persecutio durabit per tres annos cum dimidio. Et sic in illo dimidio anno vltimo indigebunt iusti maiori constantia : quia acriora erunt tormenta. Et ideo ecclesia specialiter in illo dimidio temporis,scilicet,in dimidio vltimo anno orat,vt à deo specialius conseruetur, dicens. *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum,* scilicet,in dimidio vltimo anno:quo persecutione antichristi amplius debeo premi. Non enim est intelligendum, quòd deus aliquem reuocet à statu gratiæ ad statum peccati:cùm ipse velit omnes homines saluos fieri. sed quia homo subiipsi dimissus stare nō potest, quin cadat, ideo tunc reuocare à statu gratiæ dicitur, quia ab homine suum subtrahit adiutorium. *Reuocat deus à bono quādo gratiam non apponit.* Sicut deus dicitur indurare cor obstinati peccatoris: non quòd ipse obstinationem immittat, quæ peccatum est:sed quia ipsi non confert gratiæ adiutorium:vt dictum est supra versi.1697.Sic & reuocare dicitur à virtute patientiæ, quando constantia non apponit patienti. Dicendo ergo, ne reuoces me in dimidio dierum meorum:idem est quòd dicere, in illo vltimo dimidio anno conserua me: vt stabilis permaneam in fide. Et quòd hoc deus possit facere subdit, *In generatione & generationem anni,* id est, anni tui sunt æterni : ergo tu æternus : ergo tu omnia potes. Vel aliter, vbi sciendum quòd aliter diuiduntur dies bonorum:& aliter dies malorū,diuidūtur enim dies malorū quando non continuè perseuerant in malo,sed ad pænitentiam conuertuntur : sed tunc non diuiduntur quando continuè in malo perseuerāt. Vnde Greg. *Greg.5. mor. ca.28.* Viri sanguinum & dolosi non dimidiabunt dies suos. Dies quippe dimidiare est tempus vitæ malæ in voluptatibus ductum ad pænitentiæ lamenta diuidere:atque hoc ad bonum vsum partiendo reparare. Sed iniqui dies suos nequaquam dimidiant: quia peruersam mentem nunquam immutant. Ad propositum ergo ecclesia dei gentibus conuersa est in dimidio dierū,quia dies suos dimidiat, *Dimidiū dierum quid est.* dum de statu culpæ venit ad statum gratiæ:in quo confirmari à deo postulat:dicens, *Ne reuoces me in dimidio dierum meorum, in generatione & generationem anni tui.* Et nota quòd annus dei dicitur gloria æterna. qui annus dicitur in generatione& generationem: quia non solū paratus est primæ generationi, quæ fuit ab Adam vsque ad Noe, sed etiam secūdæ quæ fuit à Noe vsque ad Abraham:& sic de aliis succedentibus generationibus:eo quia in omni generatione fuerunt semper aliqui ad gloriam æternam prædestinati.Gloria enim æterna per annum figuratur septimum,qui erat annus pacis & quietis.de quo dicitur Leui.25. *Annus dicitur gloria æterna. Leui.25.* Sex annis putabis vineā tuā: septi

septimus verò annus requietionis erit.quia sex an- A nis deo seruire debemus faciendo opera meritoria.Per sex annos considera totum tēpus vitæ præsentis : quod per sex ætates ducitur : sed septimus annus est quietis : quia in septima ætate quæ erit post resurrectionem, iusti in gloria quietabuntur.

1728 Initio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli.

Hic describitur vitæ mortalis cessatio:quæ erit in generali resurrectione omnium. Duratio enim vitæ præsentis ordinatur ad completionem numeri electorum:qui numerus cum erit completus,statim cessabit vita mortalis : cessabit & motus cæli qui est causa generationis & corruptionis rerum ad obsequium vitæ mortalis.Et circa hoc quatuor B facit : quia ponitur primò orbis productio : secundò mundi cessatio : ibi, Ipsi, peribunt. tertiò dei immutatio : ibi, Et sicut opertorium. quartò beatorum quietatio : ibi, Filij seruorum tuorum. Quantum ergo ad primum ponens mundi creatione ait, *Gen.1.* *Initio tu domine terram fundasti.* Initiū enim idem est quòd principium. *Deus est æternus.* Et idem est in initio tu domine terrā fundasti &c. sicut in principio creauit deus cælum & terram.Per hoc enim vult ostendere Dei ęternitatem:quia si deus cęlum & terram creauit in principio,scilicet, tēporis:ergo ipse fuit ante principium temporis. Sed ante tempus non fuit,nisi ęternitas:ergo deus est ęternus.Et hoc est *Glosa.* quod ait glo. In initio tu domine terram fundasti. q.d. Tu domine æternitate tua fundasti & creasti C omnia. Præcedis ante omnia quæ creasti : ergo tu existis ante omnes creaturas:& per consequens tu es æternus.Et de terra dicit:tu fundasti : quia illud dicitur fundamentum, quod est infimum in ædificio.Cum autem totus orbis sit sphericus, & terra sit in medio, sequitur quòd terra totius orbis est fundamentum. Et fundamentum terræ est ipsius centrum,ad quod omnia grauia tāquam ad bassiorem orbis situm naturaliter tendunt. Consequenter ponit partem orbis superiorem:quæ est supremum cælum,dicens,*Et opera manuum tuarum sunt cæli.*Dicendo enim cælos in plurali, supremū cælum includit.Et aduerte, quòd per manum operamur. & quia omnia deus per suum verbum est operatus: ideo hic per dei manum intelligit dei verbum. De D *Ioan.1.* quo Ioan 1.Omnia per ipsum facta sunt.Vnde hic ait glo. Opera manuum tuarum sunt cæli. Alibi enim dicitur, verbo domini cæli firmati sunt. Sed quod deus verbo suo facit : hoc & manu sua facit, id est, virtute.non enim distinctus est corporeis lineamentis.verbum autem domini manus eius est. Et attende quòd ista dei manus qua cælum & omnia creata produxit,scilicet,dei filius, habet quinque digitos.vide versi.1520.

1729 Ipsi peribunt, tu autē permanes:& omnes sicut vestimentū veterascent.

Hic ponitur mundi cessatio : quia in fine peribunt,& cessabunt omnia quæ naturaliter ordinata E sunt ad generationem vel corruptionem rerum. Completo enim numero electorum, amplius non erit generatio hominum. Et per consequens cum omnia sint facta propter hominem:cessabunt omnia quæ ad generationem vel corruptionē rerum faciunt. Et quia inter omnia creata quæ maximè faciunt ad generationem & corruptionem rerum, cæli sunt præcipuè:ideo ipsos cælos hic cessare dicit,vt nomine ipsorum intelligātur cætera. Et hoc est quod ait de cęlis.*Ipsi peribunt,tu autē permanes.*Sed quomodo in fine peribit cælum & terra, & totus mundus? *Cælum & terra quomodo peribunt. 1.Cor 7. Mundus qualiter innouabitur.* Certè saluator ait Lucæ 21. Cælū & terra transibunt.Apostolus ait. Præterit enim figura huius mundi &c. Ad hoc respondet Greg. lib. 17. mor.cap.5.super illo verbo Iob 25.Auferentur omnia.dicens,Sed quæri potest,cum per Salomonem dicatur,Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum stat : cur beatus Iob omnia asseruit auferri?Quod tamen facile discutimus, si terra & cælum vel qualiter transeat, vel qualiter maneat,distinguamus.Vtraque enim hæc per eam quam nunc imaginem habent,transeunt : sed per essentiam suam subsistunt.Hinc namque per Paulum dicitur.Pręterit enim figura huius mūdi. *1.Cor.7. Mat.24. Apoc.21.* Hinc per semetipsam veritas dicit,Cælum & terra transibunt:verba autem mea non &c. Hinc per Ioannem angelica voce dicitur,Erit cælum nouum, & terra noua. Quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renouantur.Cælū igitur & terra transit,& erit:quia & ab ea quam nūc habet specie per ignē tergitur:& tamen in sua semper natura seruatur. Tamen per Psal.dicitur, Mutabis ea & mutabuntur. *Psal.101.* Quam quidem vltimam commutationem suam ipsis nobis nunc vicissitudinibus nunciant: quibus nostris vsibus indesinenter alterant. Nam sicut terra à sua specie hyemali ariditate deficit:virginali humore viridescit:sic cælum cotidie caligine noctis obducitur,& diurna claritate renouatur. Hinc ergo fidelis quisque colligat & interire hunc & tamen per renouationem refici:quæ cōstat nūc assiduè velut ex defectu reparari. Ad quorum clariorem intelligentiam sciendum quòd ista inferiora sic innouabuntur, quòd ignis qui præcedet faciem Christi ad iudicium descendentis:totū mundum comburet, & ascendet tantum quantum ascenderunt aquæ diluuij in altum:& hoc ad purificandum terram & aërem ab immunditiis factis in ipsis:& maximè à fumo sacrificiorum idólis immolatorum siue oblatorum:post quem remanebit terra purificata : similiter aër splendidissimus. Sphera vero ignis sic innouabitur : quòd ignis suas qualitates sic diuidet:quòd vnam superius mittet per effectum, & aliam inferius. Ignis enim est calidus & lucidus. totam luciditatem suam mittet superius versus cælum : & totam caliditatem suam versus infernum.Cæli autem sic peribunt,scilicet,à motu quem nūc habent.Motus enim cæli continuus est propter generationem & corruptionem. Sed quia post iudicium non erit amplius opus generationis vel corruptionis:ideo cæli amplius non mouebuntur:sed solidè stabunt:sic quòd sol & luna,& cæteræ stellæ stabunt in eo situ in quo creata fuerunt: vt dicit magister li. 4. di. 48. Quantum autem ad elementa clarius loquendo:notant doctores quòd omnia elementa secundum substantiam remanebunt:sed quantum ad qualitates innouabuntur. *Elemēta quomodo innouabuntur.* Et notant quòd tria sunt genera qualitatum in elementis. Quædam secundum quas ordinantur in mundo quo ad situm:vt grauitas & leuitas : & illæ remanebunt:quia remanebit in mundo ordo & situs.Aliæ sunt qualitates elementorum:secundum quas est receptio influentię luminis sine omni corruptione:vt perspicuitas & transparentia:& illę similiter remanebunt:sicut influētia luminis. Quædam autem sunt, secundum quas ordinantur ad

agendum & patiendum, & per consequens ad ge- A nerationem & corruptionem: & secundum has nó remanebunt. Sed inter istas quædam sunt actiuę, vt frigiditas & caliditas: quædam passiuæ, vt humiditas & siccitas. Et illæ quæ sunt actiuæ, & illæ quæ excitant & faciunt transmutationem: illæ tollētur ab elementis: & cadēt in regionem damnatorum: sicut vult Basilius super illud Psal. Vox domini intercidentis flammam ignis. Dicit enim quòd calor cedet in partem damnatorū: sicut lux in regionem saluatorum. similiter & in aqua frigiditas ad affligendum. Siccum verò & humidum non tollentur: sed remanebūt. Ad propositum ergo apparet quomodo innouabitur mundus: & quomodo cæli peribunt, scilicet, quantum ad motum peribunt: non quātum ad esse substantiale. Vel mysticè secūdum B glo. Cæli sunt iusti, qui sunt opera manuum dei. qui secundū vestimentū quod, scilicet, est corpus, peribunt: quia statutum est omnibus hominibus semel mori: sed mutabūtur in melius: Tu autē permanes, scilicet, omnino immutabilis. Vnde sicut æternitatē ostēdit creādo omnia, cū dixit: tu autem domine in initio terrā fundasti &c. sic nūc ostendit manēdo post mutata. Sequitur, *Et omnes sicut vestimentum veterascent.* Et hoc secundum glo. de angelis non potest intelligi: sed de cælis vt dictum est: vel de sanctis, qui veterascent secundum vestimētum, id est, secundum corpus, quod more vestimenti seu vestis consumitur. Vel de toto mundo intelligitur, quòd omnia quæ in mundo sunt veterascent, scilicet à statu quē nunc habent, deficient, vt dictū est. C

Basilius.

Glosa. Iusti peribunt quòad corpus: sed mutabuntur in melius.

1730 Et sicut opertorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es: & anni tui non deficient.

Hic ostenditur mundi immutatio. Loquitur enim Psal. de cælis & aliis elemētis per quandā similitudinē: vt sicut adueniente æstate mutatur vestis hyemalis, quæ amplius non est necessaria, manet tamē hominis substātia. Sic finaliter in fine mūdi corpora cælestia & elemētaria mutabūtur à statu in quo sunt: quia non erunt amplius necessaria ad generationē, cōpleto electorū numero. *Tu autem idem ipse es*, scilicet, omnino immutabilis & inuariabilis. Istos duos versus allegat Apostolus ad literā D de Christo dictos. ad Hebræ. 1. dicens, Et tu in principio domine terrā fundasti, & opera manuū tuarū sunt cæli: ipsi peribūt, tu autē permanebis: & omnes vt vestimentū veterascent. & velut amictū mutabis eos & mutabūtur: tu autē idē ipse es: & anni tui non deficiēt. Quæ omnia de Christo ad literam dicta ostēdit ibidē glo. dicēs, Psalmista de filio ad filiū ait, Tu domine, scilicet, fili dei, in principio terram fundasti: quasi dicat, tu creator ante creata existis sine vllo initio. Et opera manuū tuarū sunt cæli. Quod ita dicit: quasi in eis specialiter sit operatus. Manus autem eius est virtus iussionis, id est, potentia voluntatis: quæ vt voluit facta sunt omnia. Ipsi peribunt &c, scilicet, ab eo quod sunt. Nouissimi enim cæli qui per diluuiū perierūt: sicut aqua E totā istā capacitatē, vbi aues volitāt, occupauit: sic vtique cæli peribunt, scilicet, propinqui terris vbi aues habitant: de quibus non est dubium quin diluuio perierint: & igne perituri sint. De superioribus ergo cælis, vtrū igne perituri sint, dubiū est & inter doctores, an erit incendiū mundi non incendēs sanctos Dei. Quod enim fuit caminus regis tribus pueris: hoc erit ardēs mūdus iustis in trinitate signatis. *Tu autē permanebis.* hoc dicit: quia sicut æternus esse ostenditur: quia est ante omnia: sic etiam ostēdatur, quia permanet idē post omnia mutata. *Et omnes sicut vestimentum veterascēt.* Veterascere ante dicitur illud quod more vestis paulatim consumitur: sicut caro humana: quæ tamē in melius mutabitur: sic cæli meliorē formā recipiēt. *Et velut amictū mutabis eos & mutabūtur.* Per hoc enim significat mutationem cæli. Vnde Ioan. in Apoc. 21. ait. Vidi cælū nouū, & terrā nouam. Et rectè cælos amictui vel vestimēto cōparat: quia cingūt. Tā facile enim mutat deus cælos: sicut amictus extēditur & plicatur. Post mutationem autem permanebunt cæli. Vnde subdit, *Et mutabuntur.* id est, mutati sic permanebūt. Quia facta dei iā sub æternitate stabūt nec ad corruptionē reuertentur. *Tu autem idem ipse es, &c.* Et est sensus, Tu nō mutaris nec deficis. Quod ad filium dictū est. Ac per hoc ipse dicere potest: Ego deus & nō mutor. *Et anni tui non deficiēt.* id est, æternitas tua. Hæc omnia glo. Per hoc autem vult dare differentiā inter æternitatem & annos vitæ præsentis: quia illa omnino inuariabilis totum simul habens. Isti autem semper variantur: quia nō simul totum habent: sed successiuè partem post partem. Ad cuius euidentiam sciendum, quòd in scriptura est annus multiplex. Et de vltimo anno, scilicet, gloriæ, dictū est versicu. 1727.

Non de mutatione elorū (!) terræ in nouissimo.

Æternus est dei filius.

Manus Dei dicitur potentia.

Filij seruorum tuorum habitabūt: 1731
& semen eorum in seculum dirigetur.

Hic vltimò ostenditur beatorum quietatio. Vbi notandum quòd nomine seruorum dei omnes iusti intelliguntur: vt patriarchæ, prophetæ, apostoli, ceteriśque sancti doctores: qui Christo per fidem multos filios genuerunt. Vnde glo. *Filij seruorū tuorum habitabūt,* id est, prophetarum & apostolorum, nedum ipsi: sed etiā filij eorū per imitationem, scilicet, ita dicit hic filios habitare: vt filij Israel intrauere in terram promissionis, nō patres eorū. Quod significat nouos homines intrare in veram requiē, non veteres. Intrauerūt tamē de illis patribus duo, scilicet, Caleb & Iosue: quia etiam in verā requiem intrant vnus & vnitas, id est, Christus significatus per Iosue: & ecclesia per Caleb cum omni nouitate filiorū. Cùm ergo dixit filios habitatores: & historię alludit, & mysterium notauit. Dicat ergo. *Filij seruorum tuorum habitabunt*, scilicet, in annis tuis, id est, in æternitate tua. Filij inquam. s. prophetarū & apostolorum quos genuerunt per verbum prædicationis, & euangelij, iuxta modū loquēdi Apostoli dicentis. 1. Cor. 4. In Christo Iesu per euangelium ego vos genui. Et isti sunt veri fideles & Christiani. Sequitur. *Et semē eorum in seculum dirigetur:* semen idem est quòd filij. Quod ideo dicit, quia fideles & veri Christiani æternaliter in patria dirigentur: quia semper actu & continuè directè ferētur in deū. Vel aliter: per filios seruorū intelligit opera bona illorum qui debitè seruiūt deo: quia virtute istorum operū quæ à nobis generātur & producūtur, vt filij intramus requiē æternam. Et est sensus, Filij tui habitabunt, id est, serui tui per opera sua bona habitabūt in gloria. Et hoc notās glo. dicit. Filij sūt opera bona sine quibus gloriā nemo intrat. Filij ergo seruorū tuorum habitabunt, id est, serui tui per opera bona sua habitabunt, quasi per filios. Noli ergo esse sterilis, si vis habitare. Præmitte fœt⁹ operū quos sequaris: qui te reducāt ad terrā viuētium.

Filij sanctorū dicuntur omnes iusti.

1. Cor. 4.

Filij dicuntur opera nostra.

Glosa.

In

Genes. 45.

In cuius figuram Ioseph filius Iacob antecessit pa- A trem in Ægyptū. Et ait patri suo & fratribus suis. Ego præueni parare vobis escas. Ita ergo præcedāt filij tui, id est, opera tua parare tibi escas refectionis æternæ. Quales enim filios præmiseris: tales sequeris. Hæc gl. Aduertāt ergo illi qui viuētes opera mala præmittunt: vel aliena detinent: sed bona opera sequi volūt: dum illa quæ ipsi restituere noluerunt: hæredibus suis restituēda relinquunt plus de illis quàm de seipsis cōfidentes. Si enim præmiseris opera bona: semē tuum in seculum dirigetur, id est, opera tua æternaliter te in deum dirigent. Quod ideo dicit, quia nihil tortum ibidem potest intrare. Si autē præmiseris malos filios, id est, opera mala, cum illis in æternum cruciaberis. Quid autē B

Quæstio.

propriè sit dirigere. vide versic. 1047. Sed hic fortè dices, Cùm sancti viri liberi sint & non serui, cùm

Ioan. 15.

Christus omnibus suis dicat, Iam non dicam vos seruos sed amicos: quare ergo hic serui appellātur: cum dicitur, *Filij seruorum tuorum*, id est, sanctorum prophetarum & apostolorum? Ad hoc respondet gl. ad Rom. 1. dicens quòd duo sunt genera seruitutis. Est enim seruitus timoris & pænæ seruilis: & est seruitus amoris & filiationis ac humilitatis: qua instar filij qui seruit, non vult offendere patrē. Si ergo sanctos dictos seruos secundum humilitatis & amoris seruitutem putemus, nō errabimus. Non enim per hoc læditur veritas libertatis: quia omni libertate maior est seruitus Christi: cui seruire regnare est. Vnde autem originē traxit vocabulum serui, vide vers. 1130. Notandum autem quòd C non incongruè (vt dictum est) per filios intelliguntur opera nostra. Quod ostendit Greg. dicens, Non incongruè filiorum nomine opera designantur: sicut de muliere Paulus dicit: quòd salua erit per filiorum generationem. Neq; enim mulier, quæ cōtinentiæ studens nequaquā filios generat: propter hoc salua non erit. Sed per generationem filiorum saluari dicitur, quia per effectum bonorum operū perpetuæ saluti sociatur. Nobiles ergo filij sunt opera recta: ignobiles verò peruersa opera &c.

Seruitus duplex.

Rom. 1.

Filij dicuntur opera nostra. Greg. lib. 4. moral. c. 10.

PSALM. CII.

1732 Benedic anima mea domino: & D omnia quæque intra me sunt nomini sancto eius.

Huius psalmi titulus est. Psalmus ipsi Dauid. Hic psalmus historialis non est: sed totus doctrinalis. In ipso Dauid excitat seipsum ad laudādū Deū: vt suo exemplo ad hoc alios inducat. Et vt hoc efficacius faciat: hic ostendit rationes quare à nobis benedicendus est Deus. Sensus autem tituli apparet ex superius multotiēs dictis. Iste ergo psalmus, quia in ipso Dauid ad laudem Dei excitat omnes: diuiditur in tres partes. Quia ad laudē Dei Dauid primò excitat naturam humanam: secundò excitat naturam angelicā: ibi, Dominus in cælo. tertiò generaliter excitat omnē creaturam: ibi, Benedic domino anima. Circa primam partem vt omnes homines ad Dei laudem excitet, tria facit: quia primò recolit beneficia sibi à Deo data personaliter: secūdò beneficia populo Israel data specialiter: ibi, Faciens misericordiā. tertiò beneficia omnibus iustis data generaliter: ibi, Misericordia autem domini. Prima in duas: quia primò seipsum excitat ad Dei laudem: secūdò ad hoc multiplicem assignat ratio- E nem: ibi, Qui propiciatur. Quantum ergo ad primum ait, *Benedic anima mea domino.* Pro cuius euidentia est notandum, quòd benedicere quandoq; compositum est ex bene, & dico, dicis: & sic benedicere idem est quòd de aliquo bonum dicere, vel aliquem laudare. Et hoc contingit dupliciter: quādoq; voce, & sic benedicere est idem quòd aliū voce vel verbis laudare. Quandoq; verò hoc contingit, non voce, sed aliquo signo exteriori, vel opere. Et sic obediendo deo & præceptis eius, ipsum benedicimus: sicut in isto psalmo dicitur. Benedicite domino omnes ministri eius: qui facitis voluntatē eius. Sic etiam omnes creaturę ratione etiam carētes Deum benedicunt: dum eius voluntati obtemperant: & seruant ordinem naturalem eis inditum. Sic etenim dicitur Dan. 3. Benedicite montes & *Dan. 3.* colles domino &c. Quandoq; verò benedicere cōponitur ex bene siue bono: & do das. Et sic benedicere: idem est quòd bonum dare, siue boni datio. Et isto modo spectat ad maiores. Et sic nos Deum benedicere non possumus: quia nullū bonum sibi dare possumus: sed ipse nobis benedicit. Et de ista *Hebr. 7.* benedictione loquitur Apostolus. Sine vlla conditione: quod minus est, à maiore benedicitur. Ad propositum ergo psal. hic seipsum & suo exemplo alios ad benedicendum Deo excitat primo modo benedictionis. Et sic est sensus, *Benedic anima mea domino.* id est, lauda dominum qui dicit: sacrificium *psal. 49.* laudis honorificabit me. Et in hoc tangit benedictionem quæ fit voce siue verbis. Sed benedictionem quæ fit corde, vel operibus bonis tangit, cum subdit, *Et omnia quæ intra me sunt: nomini sancto eius*, scilicet, benedicant. quasi dicat secundum gl. Lauda Deum voce si est homo qui audiat, sed si non est homo qui audiat: lauda & clama sine voce. quia est Deus qui audit. Et hoc declarans, subdit. *Et omnia quæ intra me sunt &c.* id est, omnis cogitatio, omnes vires, nulla discrepet quin benedicat nomini sancto eius. Sicut enim nunquā desinis beneficia Dei recipere, sic núquam desinere debes Deum laudare. Vnde in prima parte versus, dicit, *Benedic anima mea domino:* excitat omnes vires exteriores animæ: vt est visus, auditus, loquela &c. Sed per secundam partem, dicit, *Et omnia quæ intra me sunt &c.* excitat omnes vires interiores animæ: vt sunt intellectus, voluntas, & memoria &c. quia omnia ista tam interiora quàm exteriora diuinis laudibus debēt occupari seruando rectum ordinem in actibus suis propter quē Deus illa creauit. Hic ergo nota, quòd multipliciter debemus Deū benedicere. vide versicul. 502.

Benedicere est duplex.

Benedicere deo debēt omnia exteriora & interiora.

Benedic anima mea domino: & noli obliuisci omnes retributiones eius. 1733

Hic explicat aliis verbis hoc idem quod prius dixerat: addens modum quo Deo debemus benedicere, dicens, *Et noli obliuisci omnes retributiones eius.* Sicut enim summum ingratitudinis genus est acceptorum beneficiorum obliuio: vt dictum est superius versi. 1291. Si vis ergo debitè benedicere & E laudare domino: noli obliuisci omnes retributiones eius. Quomodo autem hoc sit faciendū, ostendit hic gl. dicens, *Noli obliuisci omnes retributiones eius:* vt, scilicet, non sit ante oculos mentis tuæ delectatio peccati: sed peccati damnatio & quasi remissio Dei. Cogita omnia mala tua: quia quot sunt mala tua: tot sunt bonæ Dei retributiones. Nō ergo poterunt ante oculos tuos esse omnes retributiones Dei:

Peccatorū cōsideratio ad Deū benedicendū nos inducit.

Universidad de Deusto Biblioteca

dei: nisi ante oculos tuos fuerint omnia peccata A tua. Et notat gl. quòd non ait omnes tributiones: sed omnes retributiones. Aliud enim debebatur nobis: & aliud redditum est, quod non debebatur. Homo tribuit mala pro bonis: & Deus ei retribuit bona pro malis: pro quibus bonis tribuit homo mala. Ecce bonũ est: quia homo est, & quia viuit, & quia ad imaginem Dei factus est. Pro quibus cũ debuisset reddere deo similitudinem, reddit dissimilitudinem. Et pro his malis reddit Deus bona inspirando pœnitẽtiam & præstando veniam. Ideo

Psal.115. alibi dicit, Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Tribuit mihi cùm me fecit: retribuit cũ me recreauit & iustificauit. Istę ergo sunt retributiones Dei. Item cogita, non solùm quæ tibi bona retribuit: sed à quantis malis te præseruauit. B Quæ considerare ostendit Gregorius, dicens,

Gregor. lib. 23. moral. c. 14. Consideremus igitur: quia aut tales sumus &c. vide versi. 1562. Item nota quòd retributionis multę sunt species. versi. 67. & 535. Sed hic forte dicet aliquis,

Quæstio. Cùm tã sedulè inducimur, vt in omnibus operibus nostris benedicamus domino: quare ergo nõ

Missa quandoque finitur per ite missa est: quãdoque per benedicamus: quandoque per requiescant. in omni missa: quæ inter omnia est sacrificiũ & excellentior Dei laus: non semper dicimus, Benedicamus domino: sed aliquando Ite missa est: aliquãdo Requiescant in pace: aliquando Benedicamus domino? Respondeo. quòd sicut missæ celebrãtur pro tribus generibus personarũ: sic & tribus modis terminantur. Aliquæ enim missæ celebrãtur ad honorem sanctorum in cælo existentium. Et tunc in fine missæ dicitur, Ite missa est. quasi dicatur per C sonis ibi existentibus, Ite ad bene agendum: vt mereamini ire in cælum: sicut fecerũt sancti, quorum missam celebrauimus. Et quia possent forte respõdere. hoc libenter faceremus si haberemus auxiliũ Dei. Ideo eis respondens sacerdos vel diaconus dicit, Missa est. scilicet hostia in cælis ad interpellendum pro vobis. Aliquando verò missæ celebrãtur ad deuotionem viuorum: vt sunt missæ peculiares. Et istæ finiuntur per benedicamus domino. quasi dicat, In nostris tribulationibus & pœnis, bene-

Iob 1. dicamus domino: sicut fecit Iob, dicens, Sit nomen domini benedictum. Aliquando missæ celebrãtur pro defunctis. Et tunc finiuntur per requiescant in pace. quasi dicat, Pœnæ existentium in purgatorio sunt ita graues, quòd cum lachrymis debemus ora D re vt ab eis absoluantur.

1734 ## Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas.

Hic Dauid vt ad laudẽ Dei magis excitetur, recolit beneficia à Deo sibi collata. Et sunt tria. Primum est peccatorum absolutio. Secundum est à morte præseruatio: ibi, Qui redimit. Tertiũ est orationis exauditio: ibi, Qui replet. Quantum ad primum sciendum, quòd tãtum est beneficium alicui collatum: quantum est bonum quod per illud cõsequitur: vel malũ quod per illud declinatur. Nullum autem maius malum potest esse quàm pecca- E tum & iniquitas: immo propriè solum hoc dicitur malum. Quoniam vt dicit Cas. Mali nomine illa solum intelliguntur, quæ mentem crimine implicant. Vnde paupertas corporis, ægritudo, mors, vel ignobilitas mala non dicuntur: sed solum peccata dicuntur mala 15. quæst. 1. illa cauenda sunt. Cum ergo Dauid multis peccatis fuerit implicatus &

Beneficiũ attẽditur: sed bonũ datum vel malũ ablatũ.

enormibus. vt patet versi. 54. quæ tamẽ sibi à Deo omnia gratiosè dimissa fuerũt. vt patet 2. Reg. 12. *2. Reg 12.* Ideo hoc pro magno beneficio sibi collato ad memoriam reducit animæ suæ, dicens, *Qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis.* Quid autẽ propriè sit propiciari. vide ver. 355. Et multipliciter nobis Deus propiciatur ver. 1012. Notandũ autem quòd quãuis omnis infirmitas ex peccato processerit: quia si non fuisset peccatum, nulla pœna fuisset: tamẽ etiã infirmitas carnis quãdoq; causa est peccati. Vnde etiam & caro integra ante peccatum fuit quædam circunstantia minuens peccatum hominis: vt non tantum peccaret, sicut angelus fecit, qui erat sine carne. vt ostendit Grego. dicens, Duas ad se intelli- *Grego. lib. 4. moral. c. 9.* gẽdum creaturas fecerat Deus: angelicam, scilicet, & humanã. Ambas verò superbia perculit, & à statu ingenitæ rectitudinis fregit. Sed vna tegmẽ carnis habuit: alia verò nihil infirmum de carne gestauit. Angelus namq; solummodo spiritus est: homo verò spiritus & caro. Misertus ergo creator vt redimeret, illam ad se debuit reducere, quam in perpetratione culpæ ex infirmitate aliquid constat habuisse. Et eo altius debuit apostatam angelum repellere: quo cum à perfistendi fortitudine corruit: nihil infirmum in carne gestauit. Vnde rectè cum Psalmista misertum redemptorem hominibus diceret: ipsam quoq; causam misericordiæ expressit, dicens, Misertus est dominus timentibus se: quo- *Psal.77.* niam ipse cognouit figmẽtum nostrum: memoratus est quia caro sunt. Ac si diceret, Quo eorũ infirma vidit: eo culpam districtè punire noluit &c. Ex quo apparet quòd etiam caro ad peccandũ inclinat. Et ideo Deus remittẽdo peccata, & post remissionem peccatorum carnis infirmitates sanat: & hoc per gratiã mitigando carnis desideria: quãdoq; prosperis: quandoq; aduersis ne mentem superent. Et hoc notans hic glos. dicit, *Qui propiciatur* *Glosa.* *omnibus iniquitatibus tuis:* remittendo eas. Qui etiam post remissionem iniquitatum: sanat omnes infirmitates tuas: quia corpus infirmũ est: & ex lãguore corporis multa suggeruntur animæ: carnalia desideria titillãr: & quibusdam capitur anima: vt carnis fragilitas pauperem inclinat ad furtum: colericum ad iram: sanguineum ad libidinem. quæ omnia ex infirmitate carnis procedunt. Sed non est timendum: quia Deus per gratiam sanat omnes infirmitates tuas, scilicet, ne animæ possint dominari: nunc fouendo blandis: nũc secãdo asperis. Omnipotenti enim medico nullus languor insanabilis occurrit. Maxime autem istas infirmitates sanabit in fine: quando corruptibile hoc induet incorruptionem. Nota quòd duplex est infirmitas: scilicet corporis & animæ. versicu. 55. Infirmitas omnis ex peccato processit. versi. 611.

Qui redimit de interitu vitam tuam: qui coronat te in misericordia & miserationibus. 1735

Hic ostendit secundum beneficium, quod fuit à morte preseruatio. Vbi nota, quòd interitus dicitur mors: ab interimo, mis. vide supra ver. 529. Da- *Dauid multotiẽs fuit in periculo mortis.* uid autem pluries fuit in periculo mortis. Tũ quia vir bellicosus fuit, & ex consequenti multotiens vulneratus. Tum quia Saul fecit custodire domum Dauid de nocte, vt mane interficeretur: sed Michol vxor eius ipsum emisit per fenestrã: vt habetur 1. Regum 19. Tum quia Saul dũ Dauid psalleret ante *1. Reg. 19.* eum,

cum, nisus est cõfigere lancea Dauid in parietem: A sed lancea casso vulnere perlata est in parietem: vt habetur ibidem. Similiter quando Saul cum exercitu suo circundedit locum in quo erat Dauid in modũ coronæ vt ipsum interficeret: sic quòd tunc desperauit Dauid posse euadere mortem. Sed dominus sua gratia ipsum liberauit: quia tunc nutu dei nuncius venit ad Saul, dicens, Festina, quia infuderunt se Philistei super terram. Ex quo Saul cõpulsus est recedere, & Dauid dimittere. vt habe-

1. Reg. 23. tur 1. Regum 23. Et sic multoties Dauid fuit in periculo mortis: sed miraculosè liberatus à Deo. Et hoc sibi ad memoriam reducens, dicit sibiipsi, Benedic anima mea domino: qui redimit de interitu, scilicet de morte vitã tuam. Et quod plus est non solùm ipsum à morte saluauit, sed etiã ex abũ- B danti misericordia ipsum regem super populũ suũ constituit. primò super tribum Iuda. vt habetur 2.

2. Reg. 2. *2. Reg. 5.* Reg. 2. Deinde supra totum Israel. vt habetur 2. Reg. 5. Et hoc notans ait, *Qui coronat te in misericordia*, scilicet, quando ipsum fecit regem supra tribũ Iuda, & in miserationibus, quando fecit regem super omnes duodecim tribus. Et per hoc multo fortius vult inducere omnes fideles ad benedicẽdum & laudandum Christum: qui nos à spirituali peccati morte redemit: quasi dicat, Si ego benedico Deum: quia me redemit à morte corporali: quanto magis omnes debemus Christo benedicere: qui nos suo sanguine à morte spirituali redemit? Quod solus Christus Deus & homo facere potuit. vide versi. 662. & 794. & 803. Et nõ solum redemit nos: C peccatum nostræ mortis exoluendo: sed etiam nos redẽptos coronat in gloria. vide versi. 1021. Et hoc facit in misericordia & miserationibus: quia corona glorię excedit merita nostra: propter quod opus misericordiæ dicitur: quamuis etiam ibi sit opus

2. Tim. 4. Coronat Deus iustos corona meritorum. iusticiæ: vt dicit Apostolus. Reposita est mihi corona iustitiæ &c. Vel hoc possumus intelligere, de corona meritorum: quæ principalius à Dei gratia procedunt: vt ostendit magister lib. 2. dist. 26. Sic quòd secundum diuersitatem meritorum diuersificatur & corona iustorum. Et de ista corona dici-

Tobiæ 3. tur Tobiæ 3. Hoc autẽ pro certo habet omnis qui colit te: quia vita eius si in probatione fuerit, coronabitur.

1736 ## Qui replet in bonis desiderium tuum: renouabitur vt aquilæ iuuentus tua.

Hic ponitur tertium beneficium, scilicet orationis exauditio. Vbi nota quòd Dauid maximè in

2. Reg. 3. præsenti vita duo desiderauit, scilicet regimen populi Dei, & Dei visionem. Primò enim desiderauit habere coronam regni. Vnde 2. reg. 3. dixit Abner ad Dauid. Surgam vt congregem ad te dominum meum omnẽ Israel, vt imperes omnibus, sicut desiderat anima tua. Et hoc eius desiderium impleuit Deus, qui ipsum assumpsit ad regnum. vt patet 2. Regum 5. Sed forte dices. Nunquid istud desi-

Quæstio. Dominari vel episcopari qualiter desiderari licet & qualiter non. *1. Tim. 3.* derium est iustum? Et videtur quòd non: quia omne E dominium & prælatio ex vitio processit. vt patet ver. 1690. Item quia appetere dominationẽ est desiderium ambitionis. Ad oppositum videtur Apostolus dicere, Si quis episcopatum desiderat, bonũ opus desiderat. Respondeo, quòd in dominio vel prælatione duo continentur, scilicet, honor & labor. Honor mẽtem extollit: labor subditos guber-

nat & regit. Ratione honoris nõ licet: quia est præsumptuosum. Ratione laboris licet, & est meritorium. Vnde glo. 1. Tim. 3. sic ait, Si quis episcopatũ desiderat &c, id est, qui desiderat operari & prodesse multis: non superbè dominari: vt scilicet desideret opus non dignitatem, laborem non delitias, nõ crescere fastigio, sed humilitate decrescere: vt fiat seruus & minister hominum propter Christum, vt etiam intermissa Rachele decora facie, sed non relicta: cum Iacob intret ad Liam oculis lippam: & de monte cum Moyse descẽdat ad campos: de ocio cõtemplationis ad laborem actionis. Non sic enim quisq; debet esse ociosus, vt in eodem ocio vtilitatem non cogitet proximi: nec sic actuosus: vt contemplationem non requirat Dei. In ocio non iners

Eccles. 1. vacatio delectare debet: sed inquisitio, vel inuẽtio veritatis: vt in ea quisq; proficiat: & quod inuenerit, alteri non inuideat. In actione verò non amandus est honor siue potentia: quia in hac vita omnia sunt vana sub sole: sed opus ipsum quod per eundẽ honorem vel potentiam fit: vt sic rectè & vtiliter fiat, vt valeat ad salutem subditorum. Ideo rectè ait apostolus. Si quis episcopatum desiderat, &c. Exponere voluit quid sit episcopatus: quia nomẽ est operis, non honoris. Græcũ enim vocabulum est atq; inde ductũ: quòd ille qui præficitur, illis quibus præficitur superintẽdit curam eorum, scilicet. gerens. Scopos quidem intẽtionem notat. Episcopus ergo latinè superintendens dicitur: vt intelligat se non esse episcopum qui præesse desiderat, nõ C prodesse &c. Ad propositum ergo Dauid desiderabat regnum Israel, nõ vt præesset principaliter: sed vt prodesset. Et in hoc eius desiderium à Deo fuit impletum. Quoniam vt dicitur Psal. 77. Deus ele- *Psal. 77.* git Dauid seruum suum pascere Iacob seruũ suũ, & Israel hæreditatem suam. Et sequitur, Et pauit eos in innocentia cordis sui &c. non dicit: & subiecit eos. Et quia in dignitate regia solum desiderabat prodesse, nõ præesse: ideo Deus impleuit desiderium suum. Quoniam vt habetur Prouerb. 10. *Prouerb. 10.* Desiderium suum dabitur iustis. Secundò Dauid desiderauit Dei visionem, dicens, Psal. 41. Sicut de- *Psal. 41.* siderat cervus ad fontes aquarũ, ita desiderat anima mea ad te Deus. Sed hoc desiderium ipsius fuit impletum etiã in vita præsenti: quia super omnes

D prophetas hic clarius Christi mysteria fuit contẽplatus. vt patet versi. 1683. Vnde & de seipso, dicit, Psal. 126. Beatus vir qui impleuit desiderium suum *Psal. 126.* &c. Hoc ergo beneficiũ recolens, vt magis seipsum ad Dei laudem exciter, dicit, *Qui replet in bonis desiderium tuum.* Verum quia hoc sanctorum desiderium, scilicet, videdi deum hic in vita ex parte licet possit impleri, non tamẽ ex toto. Ideo si quæras, quando hoc desiderium ex toto erit impletum: vt anima totaliter sit saciata. Respõdet, q hoc erit quan- *Aquila quomodo renouatur. Glosa augusti.* do renouabitur vt aquila iuuentus tua. q. d. secundum glo. Desiderium hoc in presenti totaliter non impletur: sed quando erit ad instar aquilæ renouata iuuentus tua, scilicet, ad immortalitatem. Similitudo enim data est (quia dicit vt aquilæ) quanta dari potest de re mortali ad immortalem. Dicitur aquila dum senio grauatur, rostri immodicè crescentis vnco non posse aperire os, & cibum capere: & inde languescit: sed quodam instinctu naturæ collidit rostrum ad petram: & excutit rostri onus quo cibus impediebatur: & redit ad cibum: & ei omnia reparantur, vt robore iuuenis fiat. Sic & quod nos impedit comedere panem nostrum, petra

Universidad de Deusto Biblioteca

tra aufert & excutit vetuſtatem,id eſt, Chriſtus vt in eo renouamur, quibus vetuſtas peccati claudit os oblitis manducare panem noſtrum. Vel per renouationem aquilæ intellige renouationem veteris hominis per ſtatum pœnitentię ad gratię nouitatem. Dicit enim magiſter de proprietatibus rerũ lib.12.quòd aquilæ natura eſt quòd cum ſenuerit: in alis habet grauedinem:in oculis caliginẽ: in roſtro nimiam ſentit duriciem.tũc fontem aquę ſcaturientis petit:& altiſſimè per directum aeris ſenſum volat:& ex motu & ex aeris calefactione & ſolis appropinquatione ſe calefactam ſentiens, ſubito in fontem deſcẽdit. In quo mutatis plumis & oculorum caligine aſcendit recens de fonte. Sic & conformiter pænitẽs:dum ſe grauari ſentit in plumis,vt ad alta contemplenda euolare minimè poſſit peccatorum pondere preſſus,& oculorum mẽtis caliginem pati:incipit cæleſtia quantum poteſt conſiderare: & per aliqualem affectionem ad Deũ appropinquare. Et tunc calefactus proprio motu, ſcilicet, timore ac etiam appropinquatione ad ſolem,ſcilicet,etiam amore iuſticiæ:tunc de peccatis dolendo ſe immergit in aquam frigidam, ſcilicet, lachrymarum,& ſic renouatur, & ad priſtinũ ſtatum reducitur. De hoc vide in litera aquila, parte ſexta.

Aquila ſignificat pænitentes.

1737 Faciens miſericordias dominus & iudiciũ,omnibus iniuriam patiẽtibus.

Hic inducit beneficia data ſpecialiter populo Iſraeli:vt non ſolùm ſeipſum, ſed etiam totum populum Iſrael excitet ad Dei laudẽ. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur beneficiorũ collatio:ſecũdò ad hoc multiplex adducitur ratio:ibi, Quomodo miſeretur.Prima pars diuiditur in quatuor partes, ſecũdum quòd quatuor narrat beneficia eis à Deo collata.Primũ, quia eos à iugo ſeruitutis liberauit.Secundò,quia eos per legem datam informauit:ibi, Notas fecit.Tertiò, quia eos peccãtes patiẽter expectauit:ibi,Miſerator. Quartò,quia iram ſuam erga eos temperauit ibi, Nõ in perpetuum iraſcetur. Quantũ ad primũ notat beneficium liberationis de Ægypto,dicẽs, quòd ipſe dominus eſt faciens miſericordias, ſcilicet, omnibus iniuriam patientibus.Filij enim Iſrael in Agypto multas iniurias patiebantur.vt patet Exod.1. Quia Ægyptij affligebãt iniuſtè filios Iſrael in operibus luti & laterum:& ad amaritudinem deducebant vitam illorum.Inſuper & crudele pręceptum contra filios Iſrael ne multiplicarentur fecit Pharao:vt ſcilicet omnes mares filiorum Iſrael, ſtatim cùm nati eſſent,interficerentur. Iſtas iniurias cernens dominus, miſericorditer illos de tanta ſeruitute liberauit: & eos per manum Moyſi eduxit de Ægypto.Et hoc eſt quod ait,quòd dominus eſt faciens miſericordias omnibus iniuriã patientibus, id eſt,omnibus filiis Iſrael, dictas iniurias in Ægypto patientibus eos liberando, *Et iudicium*. hoc refertur ad ipſos Ægyptios qui iniuriam inferebant: quibus iudiciũ fecit ipſos mirabiliter diuerſis plagis puniendo: & ſimiliter Pharaonem cum toto exercitu ſuo in mare ſubmergendo.vt patet Exod.14.Eſt ergo ſenſus verſiculi, quòd dominus eſt faciens miſericordias omnibus patientibus iniuriã: & eſt faciens iudicium omnibus, ſcilicet facientibus iniuriam.Iudicium enim ſignificat actũ ipſius habitualis iuſticiæ quo puniuntur mali:vt dictum fuit verſi.1622. Per hæc enim verba vult oſtendere Pſalmiſta, quòd Deus à nobis ſemper eſt laudãdus:quia eſt faciens miſericordiam & iudiciũ.ſed miſericordiam bonis:iudicium autẽ malis. Et nota hic,quòd Deus miſeretur maximè tribus generibus perſonarum,ſcilicet primò aliis miſericordiã facientibus.Matth.5. Beati miſericordes &c. Sed ſciendum quòd vera miſericordia in duobus conſiſtit,ſcilicet,in dimittere & dare.& vnum ſine alio imperfectum eſt: vt oſtendit Greg.22.moral.c.12. dicens.Scriptum eſt,Dimittite & dimittemini:date & dabitur vobis. Dare namque noſtrum ad res pertinet,quas habemus exterius:dimittere autem ad relaxandum dolorem quem ex aliena culpa cõtraximus interius.Sed ſciendum eſt, quòd qui dimittit,& non dat:& ſi non plenè operatus eſt:meliorem tamen partem miſericordię tenuit.Qui autem dat,& minimè dimittit:omnino miſericordiã nullam facit:quia ab omnipotenti Deo munus ex manu non accipitur,quod corde obligato in malicia profertur. Mũdari quippe debet animus priuſquàm eleemoſynam tribuat:quia omne quod datur Deo,ex dantis mente penſatur. Cuncta namq; maliciæ macula ab interiori noſtro homine tergẽda eſt:quia irã iudicis placare neſcit oblatio, quæ non placet ex immũdicia offerẽtis. Vnde ſcriptum eſt, Reſpexit Deus ad Abel & ad munera eius: ad Caim autem & ad munera eius non reſpexit.Neq; etenim ſacrum eloquium dicit, Reſpexit ad munera Abel:ac deinde ſubiũxit ad Abel: ſed reſpexit ad Abel primò: ac deinde ſubiunxit & ad munera eius.Et rurſum dicit:quia nõ reſpexit dominus ad Caim,ac deinde ſubdit,nec ad munera eius.Ex dãtis quippe corde id quod datur accipitur. Iccirco non Abel ex muneribus:ſed ex Abel munera oblata placent. Prius namq; ad eum legitur dominus reſpexiſſe qui dabat &c.Vnde qui dat & nõ dimittit:res temporales dat deo,ſed ſeipſum diabolo.vide verſi.484.Ideo ſcribitur Eccl.30. Miſerere animæ tuæ placens deo.vt ſcilicet tibi primò miſerearis,deinde proximo. Secũdò Deus miſeretur à malo recedentibus,ſcilicet per contritionem peccati. Iohel 2.Conuertimini ad dominum Deum veſtrũ: quia benignus eſt,& multæ miſericordiæ &c.Tertiò miſeretur iniuriam patientibus,vt hic.Sed nota quòd patiens quandoque dicitur à paſſione. Et ſic etiam dæmones & mali homines inuiti puniũtur: & ſic non eſt meritorium. Quandoq; autem dicitur à patientia: & ſic patiens diuinam miſericordiam meretur.

Exod.1. Exod.14. Matth.5. Dimittere & dare quomodo differunt. Luc.9. Dimittere melius eſt quàm eleemoſynã dare. Munus datũ ex corde dantis penſatur. Eleemoſyna in peccato facta non valet. Geneſ.4. Eccl.30. Iohel 2.

Notas fecit vias ſuas Moyſi: filiis Iſrael voluntates ſuas. 1738

Hic notat ſecundum beneficium, ſcilicet datæ legis. Præcepta enim in lege à deo data, erant viæ domini:quia, ſcilicet per illa patet ſeu paratur nobis via veniendi ad Deum Matth.19. Si vis ad vitam ingredi ſerua mandata. Dando enim legem nota fecit præcepta: notas etiam fecit voluntates ſuas filiis Iſrael. Sed illa Moyſi immediatè per ſeipſum, vel miniſterio angelico manifeſtauit: ſed populo Iſrael mediante ipſo Moyſe. Sed dubitabit aliquis:quomodo Deus notas fecit volũtates ſuas filiis Iſrael; cùm Dei voluntas ſit nobis incognita: maximè in his quæ tangunt homines. Certum eſt enim quòd Deus certos vult ſaluare, & certos dãnare; quia vult prædeſtinatos ſaluare & damnare præſcitos:

Matth.19.

præſcitos: & volũtariè quos voluit prædeſtinauit. Sed quis hominum nouit in vita præſenti, an Dei voluntas ſit ipſum eſſe prædeſtinatum,an nõ:Certè nullus. Ideo dicitur Eccl.9.Nemo ſcit vtrũ amore vel odio dignus ſit. Præterea cum voluntas Dei ſit idem quod Deus: & ideo ſicut eſt ſolum vnus Deus,ſic ſolum erit vna voluntas Dei. Quomodo ergo plures dei aſſerit eſſe voluntates, dicens, *Notas fecit filiis Iſrael voluntates ſuas*. Notãdũ ergo quòd voluntas Dei cum ſit vna & ſimpliciſſima, vt dictũ eſt verſic.1516.tamen voluntatem Dei impropriè ſcriptura multipliciter accipere conſueuit,ſcilicet, quandoq; pro præcepto: quandoq; pro conſilio: quandoq; pro prohibitione:quæ tamen in ſe non ſunt Dei voluntas: ſed ſunt aliqua ſigna exteriora diuinæ voluntatis.Sicut dicimus punitionem eſſe ſignum iræ diuinæ:cùm tamen punitio qua punit peccatores,non ſit ira Dei:quia ita in deo non cadit.Sic dicimus illas eſſe volũtates Dei: quia ſigna voluntatis.Et quantum ad iſta talia ſigna voluntatis diuinæ:quæ impropriè dicuntur voluntas Dei: certum eſt quòd illas volũtates nobis fecit notas. vt puta voluntatem præcepti per affirmatiua præcepta: & voluntatem prohibitionis per præcepta negatiua:voluntatẽ conſiliationis per conſilia quę dedit hominibus.Et de iſtis loquitur,dicens, *Notas fecit filiis Iſrael voluntates ſuas*. Notãdum etiam quòd accipiendo voluntatem Dei pro ſignis voluntatis eius:voluntas Dei non ſemper impletur: quia nec omnes eius præcepta affirmatiua vel negatiua ſeruant.Vnde & ipſe voluntate ſigni multa præcipit, quæ nõ vult adimpleri voluntate beneplaciti:quia illa ſemper adimpletur. de qua dicitur Pſalm.134. Omnia quæcunq; voluit fecit dominus in cœlo & in terra.

Voluntas Dei quomodo eſt hominibus nõ. Pſal.134.

1739 Miſerator & miſericors dominus longanimis & multum miſericors.

Hic ponit tertium beneficium,ſcilicet, patientiæ Dei in expectatione peccatorum. In hoc enim quòd Deus peccatorem non ſtatim punit æternaliter cùm peccat: ſed ipſum patienter expectat ad pænitentiam vt conuertatur: apparet magna Dei miſericordia.Quam notans Apoſtolus ait, An diuitias bonitatis illius patiẽtiæ & benignitatis cõtemnis?Ignoras quòd patientia Dei ad pænitentiã te adducit?Tu autem ſecundum duritiam tuam,& cor impænitens:theſaurizas tibi iram, &c. De iſta autem miſericordia Dei,qua peccatores patienter expectat,vide verſi.75.& 484.& 1265. Hanc ergo notans dicit, *Miſerator & miſericors dominus,&c.* Vbi gl.Miſerator actu:ſed miſericors natura.Miſericordiam neceſſariò ſequitur patientia. Vnde ſubdit, *Longanimis*: quia peccatores ſuſtinet. & multũ miſericors quia nõ ſolum expectat:ſed etiam dat bona & multis modis vocat. Vocat enim Deus peccatores beneficiis creaturæ:vocat impartiendo tẽpus viuendi:vocat per lectorem: vocat per tractatorem:vocat per intimam cogitationem:vocat per flagellum correctionis: vocat per miſericordiam conſolationis.Qualiter autem Deus ſit miſericors vel miſericordia cadat in deo.vide verſi.55.Miſericordia Dei in quibus conſiſtit.vide verſi.592. Miſericordia Dei quomodo differt à miſeratione ver. 664. Miſericordia Dei eſt multiplex verſic.833.& 834. Iſtud autem beneficium miſericordiæ & expectationis multipliciter Iudęorum populo Deus conceſſit:quia multotiens in deſerto ipſum ad iracundiam concitauerũt. Vnde de illo populo dixit dominus Moyſi.Nume.14. En iam tentauerũt me per decem vices?Tamen(vt dicitur Pſal.105.) vidit cum tribularentur, & audiuit orationem eorum: & dedit eos in miſericordias,&c.Et nota quòd talis ac tanta eſt Dei miſericordia, quòd in omni loco & ad omnes ſe extẽdit:& reperitur vbiq;. Nam ſi ſurſum ad cœlum reſpicias,ipſam in cœlo reperies: quia ibi beatos vltra condignum præmians. Pſalm.35. Domine in cœlo miſericordia tua.Si in mundo,ibi eſt peccatores patienter expectãs.Eſa.30. expectat dominus vt miſereatur veſtri. Si in purgatorio:ibi eſt per ſanctos angelos ibidem cõfortans animas. Eccleſ.51. Liberaſti me à preſſura flammæ quæ circundedit me ſecundum multitudinem miſericordiæ nominis tui. Si in inferno:ibi eſt damnatos mitius puniendo quàm meruerunt. Vnde Pſal.76.Nũquid obliuiſcetur miſereri Deus: aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas?&c.

Rom.2. Vocat deus peccatores multipliciter. Nume.14. Pſal.105. Miſericordia Dei eſt in omni loco. Pſal.35. Eſa.30. Eccl.51. Pſal.76.

Non in perpetuum iraſcetur:neque in æternum comminabitur. 1740

Hic oſtendit quartum beneficium:quia ſcilicet iram ſuam circa illos temperauit. Temperatur autem ira alicuius dupliciter,ſcilicet,ipſam terminãdo,& ipſam mitigãdo. Sic & Deus circa illum populum iram ſuam terminauit:& ſecundò illã mitigauit:ibi,Non ſecũdum. Quantum ad primũ ſciẽdum quòd electis ſuis deus dicitur iratus, quando eos hic punit ne ipſe puniat ęternaliter.Sicut pater irat⁹ videtur filiis qñ ipſos corrigẽdo verberat,quę tñ correctio nõ ex ira ſed magno ex amore ꝓcedit. Apoc.3.Ego quos amo,corripio & caſtigo. Quod oſtendit Greg.dicens,Omnipotens Deus eos quos in æternum diligit: aliquãdo ad tempus relinquit. Vnde ſcriptum eſt,Ad punctum in modico dereliqui te:& in miſerationibus magnis cõgregabo te. In momento indignationis meæ abſcondi faciem meam pauliſper à te:& in miſericordia ſempiterna miſeratus ſum tui. Et hoc eſt quod Pſalmiſta deprecatur,dicens, Non me derelinquas vſquequaque. Derelinqui igitur ſeſe poſſe ad modicum vtiliter nouerat: qui ne vſquequaq; derelinqueretur petebat.Sanctos ſuos dominus veniendo adiuuat: derelinquendo probat:donis firmat: tribulationibus tentat. Iuſtam quippe animam gratia reuocat:tentatio interrogat. Et omnipotens Deus electorum ſuos aduerſarios quandoque permittit tẽporaliter excreſcere: vt per illorum ſæuitiam purgetur vita bonorum. Nunquam quippe dominus bonis malos aduerſos eſſe permitteret, niſi etiam quantum prodeſſent,videret.Nam dum iniuſti ſæuiunt, iuſti purgantur. Et vtilitati innocentium proficit vita prauorum, dum hanc puniendo humiliat: & humiliando ſemper ad melius format, &c.vide ibi. Vnde ſequitur eodem cap. Quia igitur mala prauorum: dum bonos cruciant, purgant:vtilitati iuſtorum militat etiam poteſtas prauorum. Sed talis ira Dei erga electos non ſemper durat:ſed temporaliter tranſit & terminatur. Propter quod dicitur,In me tranſierunt iræ tuę.Quod autem tranſit:non in perpetuum durat.vide verſicul.1497.Et hoc notans Pſalmiſta dicit,quòd non in perpetuum iraſcetur,ſcilicet,electis ſuis.Qualiter autem ira cadat in deo.vide verſi.55.684.1360. Item nota quòd ira Dei diuerſos habet effectus. vide verſi.1563.

Ira Dei proficit bonis. Apoc.3. Greg.20.moral.c.22. Eſa.54. Pſal.118. Boni per malos purgãtur. Pſal.37.

Universidad de Deusto Biblioteca

1741 Non secundum peccata nostra fecit nobis: neque secundum iniquitates nostras retribuit nobis.

Hic ponit iræ circa illos mitigationem. Et primò ponit ipsius mitigationem: secundò mitigationis modum: ibi, Quoniam secundum altitudinem. Quantum ad primum sciendum, quòd in hoc mitigatur ira Dei erga peccatores: quia etiam eos puniendo punit citra condignum; sicut semper præmiando vltra condignum præmiat. Vnde quilibet peccator percussus à Deo, rectè dicere debet illud Iob 33. Deliqui: & vt erã dignus non recepi. Quod exponẽs Greg. ait, Vnusquisq; enim in flagello positus, minus adhuc peccata sua considerat, si vel tãto vel amplius se percussum quàm merebatur, æstimat. Iste autem quanto maiorum extra considerat: tanto se minus percussum quàm merebatur agnoscit: quia in illorum iustitia conspicit quàm grauis culpa fuerit quòd errauit. Et iccirco illud quod patitur districtum esse non sentit: quia districtè nouit pẽsare quod fecit. Valde autem facile est: vt peccatorem quisq; se esse cõfiteatur cum nihil pro peccato suo patitur. Sed cum de peccato flagello interueniente corripimur, murmuramus. Pæna ergo nos interrogat, si veraciter cognoscimus culpã. Et ibidem Greg. dicit, Si sollicita consideratione pẽsamus quantum quotidie contra auctorem nostrũ delinquimus agnoscimus. Si autem culpas perpẽdimus: profectò æquanimiter flagella toleramus. Dolor quippe flagelli temperatur, cum culpa cognoscitur. Quia & tanto quisq; patiẽtius ferramẽtum medici tolerat, quanto putridum cõspicit esse quod secat. Cùm ergo quisq; quæ fecit bene considerat: profectò intelligit quòd cũcta quæ patitur minora sint quàm meruerat. Hoc ergo bene considerans Psalmista dicit, *Non secundum peccata nostra fecit nobis, &c.* Ad hoc autem intelligendum quærũt aliqui vtrum Deus peccatum per iustitiam punire posset sine misericordia, vt si puniret peccatum vel peccatorem, quantũ puniri meretur de condigno. Et videtur quòd sic: quia hoc præcipit fieri: ergo & hoc ipse facere potest. Patet antecedens. Apoc. 18. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit: tantum date ei tormentum & luctum. Et Deute. 25. Secũdum mensuram delicti erit & plagarum modus. Item quia non potest punire sine iustitia: cum sit summè iustus. Ad oppositum, quia deo proprium est misereri & parcere. Et quia in opere Dei cõcurrit misericordia & iustitia. Psalm. 34. Vniuersæ viæ domini misericordia & veritas. Respondeo quòd Deus non potest punire peccatorem, quantum peccator puniri meretur: quinimo si puniret eum quantum meruit puniri, sequeretur quòd nullus peccator pænam aliquam haberet, probatur, quòd omnis peccator ingratus est Deo. Omnis autem ingratus meretur de cõdigno priuari omni beneficio accepto ab illo cui est ingratus. Cũ ergo peccator à Deo acceperit beneficium essentiæ, meretur priuari essentia: ergo & annihilari. Si autẽ peccator esset annihilatus, nullam pænã haberet: quia quod nihil est, nullam pænam pati potest. Ad rationes autem in oppositum dicitur, quòd in illis auctoritatibus ly quantum, denotat æqualitatem proportionis pænæ ad peccatum: nõ æqualitatem quantitatis. Et quòd iustitia Dei intrinsecè includit misericordiam.

Punit Deus peccata citra condignum. — *Iob 33.* — *Greg. 24. moral. c. 12.* — *Greg. 10. moral. c. 8.* — *Quæstio. Peccator an puniri possit ad condignũ.* — *Apoc. 18.* — *Deute. 25.* — *Psal. 34.*

1742 Quoniam secundum altitudinem cœli à terra: corroborauit misericordiam suam super timentes se.

Hic declarat modum mitigationis iræ diuinæ. Ira autem Dei erga nos mitigatur, & quo ad pænã: quia minus punit quàm peccator puniri meretur, vt dictum est. & quo ad culpam: quia culpam mortalem quæ de se nõ meretur veniam, vnde & mortalis vocatur: sua gratia remittit. Et secundum ista duo: ista pars habet duas partes. Quia primò agit de mitigatione iræ Dei quo ad pænam: secundò de ipsa quo ad culpam: ibi, Quantum distat ortus. Pro euidentia istorum duorum notandum quòd multo maior est distantia ab oriente vsq; ad occidens, quàm sit à terra vsq; ad cœlum. cõsideremus ergo spheram cœli in quo sol est positus: qui facit oriẽtẽ & occasum. Distantia in ipso orientis ad occasum est directè secũdum diametrum circuli ipsius. Vnde si circulus illius cœli continet sexaginta miliaria: diameter eius cõtinet tertiam partem. scilicet, viginti. Linea autem ducta à centro circuli vsq; ad circunferentiam continet solum sextam partẽ circunferentiæ circuli, scilicet decem. Et sic distantia orientis ab occidẽte in circulo est maior quàm distantia cœli à terra: etiam vsq; ad centrum terræ. Cùm ergo culpa sit maius malum quàm pæna, immo ipsa pæna propriè malum nõ dicitur: ideo per distantiam cœli à terra intelligit ipsam remissionẽ vel mitigationem pænæ. sed per maiorem distãtiã, scilicet, orientis ab occidente, intelligit remissionẽ culpæ. Quantum ergo ad mitigationẽ iræ suæ quo ad pænam dicit, *Quoniã secundum multitudinem cœli à terra corroborauit, &c.* quasi dicat, quia quãtitas pænæ debitæ intelligitur secundũ altitudinem cœli à terra: istã altitudinẽ mitigat corroborando misericordiã suã super timentes se: quia quanta est illa latitudo pænæ debita: tãta fuit eius misericordia illã dimittendo. Quod facit virtute veræ pænitentiæ, quæ æternã pænã peccato debitam remittit. Et adducit istam cõparationẽ distantiæ cæli à terra: quia quamuis terra multũ distet à cœlo: tamẽ sine cœli influẽtia nullis vsibus esset apta. Sic & homo peccator si puniretur vt meruit: nullis vsibus esset aptus. Vnde hic ait gl. Attẽde aptã cõparationẽ. Cœlũ enim vndiq; terrã circuit. Inde lux ad terrã, inde aer, inde spiritus, inde pluuia, inde fructus: sine cœlo defecit terra. Sic mitigatio debitę pænæ super timentes eũ. Et nota hic ꝙ mitigationẽ pænæ notat per altitudinẽ cœli à terra: quia multiplex est altitudo qua pæna debita remittitur, scilicet altitudo humilitatis, paupertatis, asperitatis, contemplationis, charitatis, & obedientiæ. Vide in litera, altitudo: parte prima. Ista est ergo altitudo diuinæ misericordiæ, qua se timẽtibus pænam dimittit. de qua Psal. 112. Dominus Deus noster in altis habitat: & humilia respicit.

Altitudo cœli à terra significat pænã peccato debitam. — *Distantia ortus ab occidẽte significat culpam.* — *Altitudo bona multiplex.* — *Psal. 112.*

Quantũ distat ortus ab occidente: lõgè fecit à nobis iniquitates nostras. 1743

Hic ostendit mitigationem iræ Dei quo ad culpam. Sicut enim vt dictum est, maior est distantia ortus ab occidente, sic maior est Dei misericordia qui peccatis nostris iratus etiam per pænitentiam ipsa peccata dimittit. Et nota quòd hic per ortum intelligit diuinam gratiam: per occidens autem peccata. quia Deus per suam gratiam quæ est oriẽs, occidit nostra peccata. Vnde hic ait gl. occidunt peccata dum gratia oritur. Peccata tanquã in occasu sunt: quia cadere faciunt gratia verò in ortu est qua liberaris. Auerte ergo ab occasu peccatorum: & attende ad ortum gratiæ. & ita surgit. Fecit ergo à nobis longè iniquitates nostras, quãtum distat ortus ab occidente: quando fecit vt illa occidant & gratia oriatur. quod gratis fecit: non meritis nostris. Et nota quòd secundum distãtiam quæ peccatum nos distare facit à deo: sic Dei misericordia nos deo appropinquare facit, tollẽs peccatum quod est causa illius distantiæ. Distãtia autẽ peccati à Deo, nos in multis facit errare. Quos errores Deus tollit, dum à nobis peccatum distare facit, scilicet, ipsum remittendo. Distantia autẽ qua à Deo elongamur per peccatum: circa vitam beatã nos in multis facit errare, scilicet, secundum quòd in rebus corporalibus distantia corporalis errare facit. Primò distantia facit errare circa rei quantitatem. quanto enim res visa magis distat: apparet minor quàm sit secundum rei veritatẽ. Patet in sole, qui quia multum distat à nobis, videtur minor terra: cum tamen sit inter omnia luminaria maius: & quælibet stella sit maior tota terra. Item distantia facit errare circa qualitatẽ. Patet, quia propter distantiam res alba apparet oculis nigra. vt patet in turribus visis à remotis & montibus & in velis nauium. Item facit errare in figuris: vt patet de re quadra visa à remotis quæ apparet rotunda. Turris enim quadra à remotis rotũda videtur. Sic igitur quia peccatum à cælesti patria nos distare nimis facit: quia longè à peccatoribus, salus: iccirco circa illam modis prædictis nos facit errare. Primò circa quantitatem eius. Credunt enim peccatores maiorem esse gloriam mũdi quàm regni cælestis: ideo istam præferunt illi. Errant quia illa incomparabiliter maior est. Baruch. 3. O Israel quàm magna est domus Dei: & ingens locus possessionis eius, &c. Item errãt circa eius qualitatem: quia cum ibi recepti sint homicidæ vt Dauid: peccatrices vt Magdalena: fures vt latro crucifixus: nõ æstimant illam esse securam neq; mundam: sed spelũcam latronum & prostibulum mulierum. Et ideo intrare non curant. Sed multum errãt: quia vt scribitur Apoc. 21. Nihil inquinatum intrabit in illã: immo canes & venefici foras eiiciẽtur. Item errãt circa figuram: quia credunt illam esse rotundã: cũ tamẽ sit quadra. Res enim rotũda faciliter est mutabilis: quadra autem difficilius: quia credũt illam non esse perpetuam: cum tamẽ sit stabilis & æterna: quia quadra. Apoc. 21. Ciuitas in quadro posita est. Sed remota culpa quæ est causa istius distantiæ: remouẽtur prædicti errores. Sed culpam istam remouet Deus tantũ ipsam a nobis distare faciens, quantum ipsa nos distare faciebat à Deo. Et hoc est quod ait. *Quantum distat ortus ab, &c.*

Oriens gratia occidens peccatum. — *Distantia facit errare circa rẽ visam in tribus.* — *Peccatũ facit errare circa gloriam æternã in tribus.* — *Baruch 3.* — *Apoc. 21.* — *Apoc. 21.*

1744 Quomodo miseretur pater filiorũ, misertus est dominus timentibus se: quoniã ipse cognouit figmẽtũ nostrũ.

Hic consequenter ponitur prædictæ miserationis diuinæ ratio. Quæ sumitur ex tribus, scilicet, primò ratione diuinæ bonitatis: secundò ratione humanæ fragilitatis: ibi, Recordatus est: tertiò ratione nostrę mortalitatis: ibi, Quoniã spiritus. Quãtum ad primum sciendum quòd naturaliter maior est amor parentum ad filios, quàm filiorum ad parentes. Quod probat Philosophus 8. Ethic. maximè triplici via & ratione. Prima ratio sumitur ex diuturnitate temporis. Nam quãto amor plus durat: vehementior efficitur. Amor autem parentum ad filios plus durat, quàm filiorum ad parentes. Nã statim vt filij nascuntur, parentes diligunt eos: immo statim vt sunt concepti antequam nascantur. Non autem sic filij diligunt parentes citò: quia nõ statim nati sunt tãtæ cognitionis vt possint discernere quid sit diligendum: etiam quia statim nati nesciunt discernere parentes ab aliis: ideo non statim per amorem afficiũtur ad illos: sed per processum temporis: quando parentes ab aliis incipiunt discernere: tũc ipsos diligere incipiunt. Diuturnior ergo est amor parentum ad filios, quàm ecõtrario. & per consequens intensior. Secũda ratio sumitur ex parte certitudinis: quia magis certi sunt parentes de prole sua, quàm proles de parentibus. Filij enim non possunt esse certi qui sint parentes eorũ, nisi ex auditu & per quædã signa amoris satis extrinseca: quæ multotiens tanta vel maiora ostendit aliquis non filiis suis. Parentes autem statim habẽt cognitionem de ipsa prole: & certificare possunt de prole sua. Et ex hac ratione deducit Philosophus quòd mater plus amat filiũ quàm pater: quia certior est de filio quòd sit suus quàm sit pater. Tertia ratio sumitur ex parte vnionis parentum ad filios: quia filij sunt propinqui parentibus magis quàm parentes filiis. Cum autem amor quandam vnionem importet: ideo filij tanquam magis vniti parẽtibus magis ab eis diligũtur quàm ecõtrario. Imaginatur enim Philosophus, quòd filij sunt quasi quædam pars parentum: quia filius est quædam portio à parentibus decisa. Pars autẽ magis vnitur toti quàm totum parti. Quia totum comprehẽdit partem: pars autem totum comprehendere nõ potest: quia in toto assignatur aliquid quod multum distat à parte: sed nihil est in parte quod non sit in ratione totius. Quare si pars moueretur ad amorẽ totius, non sic feruẽter diligeret ipsum: quia videret in ipso toto aliqua, quæ multũ distarent ab ea. Sed quia filius est quædam pars parẽtum, nihil est in filio quod non sit propinquum parentibus: & quod secundum aliquem modum nõ pertineat ad illos. Et ideo parentes plus amant filios dictis rationibus quàm econtrario. Et hinc est quòd filius nũquam tantum potest offendere patrem: quin libenter ipsum recipiat ad suam misericordiã si velit reuerti: non autem ecõtrario. Quod satis apparuit in filio prodigo, quem pater reuertentẽ misericordia motus gratiosè suscepit. Nec mirũ, quia naturaliter semper in patris pectore manet: qui pro filio intercedit affectus. Istam ergo rationẽ allegat Psalmista. Nõ mirum si Deus misertus fuit populo suo: Quia si pater carnis naturaliter miseretur filio ab ipso carnaliter genito: quanto amplius pater Deus suorum filiorum? Et hoc est quod ait, *Quomodo miseretur pater filiorum: misertus est dominus timentibus se.* Et aliam rationem huius miserationis assignat, dicẽs, *Quoniam ipse cognouit figmentum nostrum.* Figmentum hic accipitur pro fomite peccati qui est in anima: quo homo ad malũ inclinatur: secũdum: quod dicũt Hebræi. Propter quod hominis peccatũ est magis miseratione dignũ. De quo fomite dicitur Gẽn. 8. Sensus & cũcta cogitatio hominis prona sunt ad malum ab adolescentia sua. Sic etiam gl. hic accipit figmentum pro infirmitate mẽtis, id est, pro fomite, dicẽs, *Ipse cognouit figmentum nostrum,* id est, infirmitatẽ nostrã. Nouit enim quod fecit quomodo

Pater magis amat filium quàm ecõtrario. — *Aristotel.* — *Luc. 15.* — *Figmentum dicitur fomes peccati.* — *Genes. 8.*

dilapsum sit:quomodo reficiendum sit: quomodo adoptandum sit:quomodo ditandum sit. Factura enim creatoris repulsa ipsi nos finximus.

1745 Recordatus est quoniam puluis sumus,homo sicut fœnum,dies eius tãquam flos agri sic efflorebit.

Hic assignat rationem nostræ fragilitatis quo ad carnem siue corpus. Homo enim ex terra creatus est quo ad corpus. Gen. 1. Fecit Deus hominẽ de limo terræ. Terra autem est corpus graue:& sic ipsum corpus animæ cõiunctum semper aggrauat animam,& ad peccatum inducit:& ex consequẽti peccatum hominis redditur magis misericordia dignum. Angelus autem quia non est puluis, neque carnem gestat peccando grauius cecidit:& peccatum suum non fuit venia dignum. Et hanc rationẽ assignat Greg.ad probandum quòd homo debuit redimi,& non angelus: quia homo carneni gestabat,sed non angelus,dicens. Duas ad se cognoscẽdũ creaturas dominus cõdidit &c. vide vers.1734. Et hoc est quod dicitur Sap.9. Corpus quod corrumpitur,aggrauat animam &c.Vnde & hanc nostram fragilitatem ratione corporis,aliis verbis innuit,dicẽs. *Homo sicut fœnum*,id est,sicut herba,quæ statim aresci t. *Dies eius tanquam flos agri,&c.* De hoc vide ver.1556.Vnde ex istis verbis quàm sit fragilis vita nostra demonstratur,dum dicitur, *Homo sicut fœnum,dies eius tanquam flos agri,&c.* Sic enim istũ textum ad hoc propositum inducit Greg.7.mora. cap.20.dicens, Sæpe enim dum præsentis vitę breuitas quasi diu perseueratura diligitur: ab æterna spe animus frangitur, & delectatus præsentibus desperationis suæ caligine reuerberatur. Cumque longum putat quòd ad viuẽdum sibi spacium restat,repente vitam deserẽs, æterna inuenit quæ vitare iam nequeat. Hinc est quod per quendam sapientem dicitur. Væ his qui perdiderunt sustinentiam.Sustinentiam enim perdunt, qui dum diu sensibilibus immorari æstimant,spem inuisibilium derelinquunt. Cumque mens in presentibus figitur,vita terminatur: & repente ad supplicia improuisa perueniũt, que decepti suis presumptionibus, aut nunquam se contingere,aut tarde crediderunt. Hinc enim scriptum est, Dies domini sicut fur ita in nocte veniet. Qui enim ad rapiendam animam minimè propinquans conspicitur: furi in nocte cõparatur. Tanto igitur debet quasi veniẽs semper metui:quanto a nobis non valet venturus præsciri. Vnde & sancti viri qui breuitatem vitæ indesinenter aspiciunt: quasi quotidie morietes viuũt. Et tanto se solidius mansuris præparant; quanto nulla esse transitoria semper ex fine pensant. Hic quippe Psal. veloci cursu fugere vitam presentem ait.Homo sicut fœnum : dies eius tanquam flos agri &c.Sed tamen aduertendum quomodo homo fœnum dicatur.Nam vt ait Grego. Scriptura sacra hominẽ tribus modis appellat,scilicet, aliquando per naturam,aliquando per culpam, aliquãdo per infirmitatem.Homo quippe per naturã in scripturã dicitur:sicut scriptum est, Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostrã.Homo per culpam,sicut scriptum est.Ego dixi,dij estis,& filij excelsi omnes:vos autem sicut homines moriemini. Ac si aperte dicat,Sicut delinquentes obitis. Vnde & Paulus ait. Cum sit inter vos zelus & contẽtio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?Ac si dicat, Qui discordes mentes ducitis: nonne adhuc ex reprehẽsibili humanitate peccatis?Homo per infirmitatem accipitur:sicut scriptũ est.Maledictus qui spem suã ponit in homine.Ac si aperte dicat,in infirmitate.Et quocunq; modo accipiatur homo,apparet quòd est sicut fœnũ : quia ecce per mortem a flore vitæ decidens aresci t.

Gen.1. *Redimi debuit homo & non angelus.*

Gregor.lib.4. moral.c.9.

Sap.9

Gregor lib.7. moral.c.20.

Breuitas vitæ debet considerari.

Eccl.2.

1.Tessal.5.

Gregor.lib.4. moralc.17. Homo tribus modis dicitur.

Gen.1.

Psal 81.

1.Cor.3.

Hiere.17.

Quoniam spiritus pertransibit in illo, & non subsistet: & non cognoscet amplius locum suum. 1746

Hic ponit tertiam rationẽ,quæ sumitur ex parte mortalitatis. Vbi notandum quòd spiritus quãdoq; accipitur pro superbia. Vnde Gregorius exponens illud Iob 6.Sagittæ domini in me,quarum indignatio ebibit spiritum meum , ait.Quid enim est spiritus hominis,nisi spiritus elationis? Sagittæ autem domini spiritum hominis ebibunt:cum supernæ animaduersionis sententiæ afflictam mentem ab elatione compescunt. Sagittæ domini spiritum hominis ebibunt:quando intẽtum exterioribus introrsus trahũt.Vnde & Psalmista dicit,Renuit consolari anima mea:memor fui Dei:& defecit spiritus meus,scilicet,superbia.Et si sic hic spiritus accipiatur,ostendit causam nostrę mortalitatis:quia superbia hominis qua deo inobediẽs fuit, causa fuit nostræ mortalitatis.Rom.5.per vnũ hominem peccatum intrauit in mundum:& per peccatum mors.Et tunc est sensus. Quare homo moritur,& non subsistit? Respondet , *Quoniam spiritus*, scilicet superbiæ pertransibit in illo. accipit enim futurum pro præterito. Et ideo non subsistet,scilicet, in esse hominis : quia mortuus homo non est homo.Quandoq; verò accipitur spiritus pro effectu spirituali.Vnde Greg.11.moral.cap.3.ait , Pro effectu spirituali spiritus accipitur:sicut scriptum est.Qui facit angelos suos spiritus. Angeli namq;, id est,nuncij in sacro eloquio prædicatores vocãtur:sicut scriptum est , Labia sacerdotis custodiũt scientiam : & legem requirũt de ore eius. Angelus enim domini exercituum est. Omnipotens ergo Deus angelos suos spiritus facit : quia prædicatores suos spirituales efficit. Et si sic accipiatur hic spiritus:eodem modo vult ostendere causam mortalitatis.Homo enim à Deo sine aliqua culpæ macula fuit creatus : & statim per gratiam & virtutes spiritus,id est,spiritualis effectus. Sed quia istũ spiritum spiritualis vitæ peccãdo perdidit:ideo mortalis effectus non subsistit:quia statim perdita vita gratiæ;est mortalis effectus. Quandoq; verò spiritus accipitur pro anima rationali: quæ est forma subsistantialis hominis.Vnde Greg.ait. Ponitur nãque spiritus pro anima : sicut de capite nostro scriptum est, Et inclinato capite tradidit spiritum. Si enim aliud spiritum quam animam euangelista diceret:exeunte namq; spiritu, anima remansisset. Et si sic hic accipiatur spiritus,Psalmista ostendit ipsam mortalitatẽ hominis & non causam,dicẽs ; *Quoniã spiritus pertransibit in illo*.i.quia anima nõ semper manet in corpore:sed quandoq; separatur per mortẽ: ideo homo nõ subsistit.i.in esse hominis. Vnde & Philosophus 1.de aia in fine ait.q egrediẽte anima homo expirat.i.desinit esse homo , & corpus marcescit.Et hoc est qđ subditur , *Et nõ cognoscet amplius locum suũ*. Quis enim est locus spiritus siue animæ, nisi ipsum corpus in quo naturaliter manere desiderat? sed anima separata istũ locum amplius non cognoscit,

Spiritus dicitur vita spiritualis.

Psal.103.

Mal.c.2.

Spiritus dicitur ipsa anima.

Gregor.lib.11. moral.c.3.

Philosophus.

Animæ separatæ nõ cognoscunt quæ inc fiunt.

cognoscit,id est, amplius ad ipsum corpus non reuertitur in vita præsenti. Et hoc de lege communi. Vel per locum animæ accipe vitã præsentem,à qua anima violẽter recedit. Et tunc est sensus quòd anima separata à corpore, nõ cognoscet amplius locũ suum:quia sicut existentes in præsenti vita nõ cognoscunt quæ fiũt in receptaculis defunctorũ : sic nec animæ exeũtes à corpore cognoscunt illa quæ fiunt in locis viuẽtium:vt dicit Augu.in li. de cura pro mortuis agenda.Quod intelligendũ est de lege cõmuni:quia aliquãdo accidit oppositũ ex speciali reuelatione diuina. Sciẽdũ etiã quòd beati vidẽt in verbo illa quæ faciũt ad augmentũ beatitudinis ipsorum.Et sic vidẽt pœnas dãnatorum,& illa quæ hic fiunt ad ipsorum honorẽ. Item notãdum quòd litera Hierony.aliter dicit:quæ sic stat. *Et non cognoscet eũ amplius locus eius*.Et tunc sensus est clarior,scilicet,quòd illi qui sunt in vita præsenti, nõ cognoscũt statũ,in quo sit spiritus separatus. Sed hic dubium insurgit. Quia dictum est quod spiritus pertrãsibit in illo,& non subsistet,id est,quòd anima transeunte , homo nõ subsistit amplius in esse hominis.Nunquid Christus separata anima subsistebat verus homo. Ad hoc fuit opinio magistri li. 3. dist,21.quòd Christus in triduo erat verus homo:& tamẽ verè mortuus erat:quia alia ratione Christus erat homo, quàm cæteri hominũ:quia alij nõ sunt homines:quia anima corpus informat. Deus verò erat homo : quia verbũ assumpsit corpus & animã humanam in vnitate personę:quamuis autẽ anima separata fuerit à corpore , & econtrariò,tamen nec corpus nec anima separata fuit à diuinitate : quia quod semel assumpsit nunquam dimisit. Sed communis schola hic nõ tenet magistrum. vide de hoc multa ibi,scilicet,libro 3.dist.22.

Augusti.

Mortui.

Hierony.

Christus an fuerit homo in triduo mortis.

Magister.

Misericordia autem Domini ab æterno, & vsque in æternum : super timentes eum. 1747

Hic cõsequẽter accipitur ratio laudãdi deũ ex beneficiis cõmuniter à deo collatis omnibus iustis. Vbi ostẽdit quòd duo maximè habẽt iusti, quibus dei beneficia merẽtur habere. Primũ est timor dei, quo declinãtur peccata.Secundũ est amor dei.quo adimplẽtur præcepta:ibi.Et iustitia.Duę enim sunt partes iustitiæ , scilicet, declinare à malo & facere bonũ.Primã inducit timor domini,scilicet,filialis: quo offensa patris displicet:etiam si nulla sequeretur pœna.Vnde Prou.15.Per timorẽ domini declinat omnis homo à malo. Istum versum bene cordi suo impresserat virgo Maria:quæ beneficiũ tãtũ vt magister dei esset effecta,ex timorẽ domini cõsiderebatur se habuisse in suo cãtico,dicẽs.Et misericordia eius à progenie in progenies timentibus eum. Quæ verba exponẽs Græcus ait quasi dicat virgo Maria. Ex misericordia dei quã habet à generatione in generationẽ,ego cõcipio. At ipse corpori animato cõiungitur nostrã tractans salutem soliusintuitu pietatis.Miseretur autẽ deus non quibuscunque:sed his quos timor eius cõpescuit in qualibet natione. propter quod subditur:timentibus eum, quasi,scilicet, pœnitẽtia ducti ad fidem cõuertuntur.Nã qui obstinati sunt incredulitatis vitio,claudunt sibi ianuã pietatis. Per hoc quod dicit,à generatione in generationem, idẽ est ꝙ hic dicitur: *Ab æterno vsque in æternũ*,id est,à principio mundi sine fine à parte post,id est,à præsenti seculo vsq; in futurũ:misereturdominus timẽtibus se. Quia dictum est su.ver.1718.quomodò timor valet ad fugienda peccata:nunc cõsequenter ostẽdo quomodo valet ad acquirendã gratiã & dei misericordiã. Vbi nota quòd maximè pœnitẽtibus valet ad tria,scilicet, Ad iustificationẽ,in cõtritione.Ad sanctificationẽ, in cõfessione.Ad obedientiam in satisfactione.Primò valet ad iustificationẽ in cõtritione:sicut humiliatio iniuriãtis valet ad recõciliationẽ iniuriati. Huius figura habetur in duobus latronibus crucifixis cũ domino.Luc.23.Neq; tu times deum,qui in eadem damnatione es &c.Vnde & suprà : quomodo misereturpater filiorũ,misertus est dominus timẽtibus se.Vnde Hiero. super mat.ait.Timor domini corrigit,scilicet,iustificãdo.Timor hominũ differt actionem:sed malã volũtatem nõ mutat:immo audaciores reddit ad crimen quos à crimine quãdoq; suspendit.Et ideo sine dei timore iustitiã nullus acquirit.Eccl.1.Qui sine timore est,iustificari non poterit. Secũdum patet : quia sicut ancilla timore dominæ domũ ab immũditiis purgat : sic & dei timor per cõfessionem domum conscientiæ purgat. Ideo Psalmista vt timore domini cõscientiam melius à peccatis purgare posset orabat Psal. 118. dicẽs.Cõfige timore tuo carnes meas:à iudiciis enim tuis timui. Ideo ait Cassiodorus super Psal. Noueris te, scilicet , tuam conscientiam discutiendo : vt deum timẽs noueris deum, vt anima tua ipsum diligat:quia lex dei à timore incipit,& ad charitatem terminatur.Initium nãque sapientiæ est timor domini:& plenitudo legis est dilectio. quẽadmodum enim ex notitia tui venit in te timor dei:sic ex notitia dei in te venit amor. Et hoc est quod dicitur Eccl.2.Qui timẽt deum præparabunt corda sua:in cõspectu illius sanctificabũt animas suas.Tertium patet quoniã sicut seruus timore principis implet sibi præcepta:sic & timens deũ obediendo satisfacit de peccatis commissis.Cuius figura habetur de Iacob, qui timens fratrẽ suum Esau studebat ei per obediẽtiã satisfacere.vt habetur Gẽ.32.dicẽs,Erue me domine de manu fratris mei : quia valde eũ timeo.Sequitur.& ait,placabo ipsum muneribus.Et huius ratio est:quia timor dei cor pœnitẽtis emollit,vt deo satisfaciat:vt ostendit Grego.dicens. Diuino munere cor iusti emolliri debet : quia superni iudicij timore penetratur. Molle enim dicitur, quod penetrari potest : durum autem quod penetrari non potest.Isto autem timore penetrata:non secura sed perturbata sunt corda bonorum : quia dum futuri examinis pondus cõsiderant:hic habere quietẽ non appetunt. Qui tamẽ inter ipsa timoris supplicia sæpe animum reuocant ad dona. Et dum se magis debitores considerant:timentes deo satisfacere curant.Et hoc est quod dicitur Eccl. 2. Qui timent deum custodiunt mãdata illius, & patientiã habebunt.Et Psal.111.Beatus vir qui timet dominũ,in mãdatis eius volet nimis. Cũ igitur iustificatio,mẽtis purgatio,& mandatorũ obseruatio quæ per timorẽ habẽtur:sint effectus diuinæ misericordię:sequitur formaliter quòd misericordia dei ab æterno vsque in æternum super timentes eum.

Prouer.15. Timor Domini misericordiam acquirit & gratiam. Luc.1. Græcus.

Gen.32.

Grt.16.mora. ca.20.

Eccl.2.

Psal.111.

Iustitia dicitur præmium æternum.

Et iustitia illius in filios filiorũ : his qui seruant testamentum eius. 1748

Hic ostendit secundam partem iustitiæ quã facit amor:quæ est mandatorum dei obseruatio.Vbi nota quòd cùm iustitia sit virtus qua cuicunque redditur quod sibi debetur : ideo iustitia appella-

Psal.111. tur:quando deo reddimus debitum:quãdo & proximo damus eleemosynam:sicut dicitur Psal. 111. Dispersit dedit pauperibus iustitia eius &c. Sic & conformiter præmium æternum dicitur iustitia: *Deus debitor est ex promisso.* quia debetur iustis. Deus enim debitor noster est, non ex condigno,scilicet, aliquid cui prius dederimus,quòd ipse nobis reddere teneatur:sed ex promisso : quia promisit iustis præmium æternum. Et ideo gloria æterna vocatur iustitia:quia ex promisso debita iustis. Vnde & gloriam æternam sibi ex promisso debitam apostolus vocat coronam iustitiæ.2.Tim.4.dicens,Bonum certamen certaui &c. *2.Tim.4.* Ideo reposita est mihi corona iustitiæ &c. De ista ergo iustitia quæ est merces æterna,dicit, *Et iustitia illius*, id est,merces æterna est, *In filios filiorum his qui seruant testamentum eius.* quasi dicat.illis qui seruant testamentum dei, scilicet, eius præcepta debita est iustitia dei,id est, gloria æterna. Vnde hic ait glos. Eccę iusticiã dei dicit retributionẽ mercedis æternæ quæ debetur filiis filiorum &c.Sed hic dubium mouet glo.Cum multi iusti non habeant filios, & per consequens nec filios filiorum:quomodo dicit quòd iustitia dei in filios &c? Et respondet,dicens, quòd filij iustorum sunt opera eorum:sed filij filiorum dicuntur merces operis.Et est sensus prædictorum veteruorum. Misericordia autẽ domini &c. Et iustitia illius &c,id est,per misericordiã & iustitiam dei dabitur timẽtibus eũ æterna merces pro bonis operib⁹.Et ne omnes hoc habere presumãt: ideo subditur quibus dabitur,dicens, *His qui seruãt testamentum eius.* Quod autem filij nostri dicantur opera nostra,vide ver.1731. Item nota quòd testamẽtũ dei dicitur scriptura sacra.vt patet ver. 1503. & 1527.Et sic illi seruant dei testamentũ, qui præcepta in scriptura sacra posita custodiut. Sed forte dices , Cùm scriptura sacra duo testamenta contineat,scilicet,vetus & nouum:& ad obseruationem amborum teneamur,saltem antiqui testamẽti quo ad præcepta moralia. cur dixit in singulari,his qui seruant testamẽtum eius : & non potius in plurali, his qui seruant testamenta eius? Ad hoc respondetur:quia ista duo testamenta vnum faciunt:eo quia nouum testamentum in veteri continetur figuraliter:vt dictum fuit ver.949.Vel aliter:per testamentũ dei intelligitur passio Christi. vt patet suprà ver. 354.& 358. Illi ergo obseruant testamẽtum Christi , qui passionem eius imitantur crucifigẽtes carnem suam cum vitiis & concupiscentiis.

Filij dicuntur opera:sic ij filiorum sunt merces, operibus debita.

1749 ## Et memores sunt mandatorum ipsius,ad faciendum ea.

Iste versus est quasi expositio præcedẽtis:ostendens quòd per testamẽtum dei intelligit præcepta dei. Per hoc ostendens quòd præcepta dei semper debent esse in memoria nostra : non solùm vt memor ter pronuncienturised magis vt per memoriã secundam agant quod didicerunt:quia,scilicet,ad faciendum ea.Nota autem quòd dei memoriam,& mandatorum suorum duo maximè nobis inducũt, scilicet , multiplex similitudo nobis proposita , & multa eius beneficia nobis exhibita.vide ver.1324. Vnde quantum sit nobis habenda dei memoria,& mandatorũ ipsius:ostendit Gualfredus exponẽs illud Ecclesias. vlti. Memento creatoris tui. dicens, Dum adhuc videre creatorem tibi nõ licet : saltem memoriam eius amplectere:si præsentiã eius concupiscis habere.Memẽto creatoris tui:nihil vtilius. Ea nempe memoria tollit extollentiam,& sub deo humiliat.Tollit diffidentiam , & aduersus inimicũ erigit & confortat.Memento creatoris tui. Parum est hoc.Ego amplius aliquid addo.Memẽto redemptoris tui. Nihil enim creari profuit , nisi redimi profuisset. Salomon enim suæ generationis hominibus ꝙ erat notũ pro tempore loquebatur:nobis autem clamat Apostolus. Empti enim estis precio magno &c.Nõ mediocriter periculosa est beneficij huius oblitio. Odibilis foret omnib⁹ hominibus, si quis hominum homini inueniretur ingratus:per cuius operam videretur auditũ recepisse vel visum &c.Et hic notæ quòd multorum memoriam debemus habere : si debitè viuere volumus. Primò dierum sanctorum ad festiuandum.Exod.20.Memento vt diem sabbathi sanctifices. Secundò susceptorum beneficiorum ad gratias agendum. 1. Mac. 4. Mementote quomodo salui facti sunt patres vestri. Et Ecclesiast.vlti.Memẽto creatoris tui.Tertiò status mortuorum ad non peccandum. Eccl. 28.Memento nouissimorum:& desine inimicari:Et Eccl. 14.Memor esto quomodo mors non tardabit.Et in cap.7.Memorare nouissima tua,& in æternum nõ peccabis. Quartò peccatorum commissorum ad pœnitendum. Apoc.2.Memor esto vnde excideris: & age pœnitentiam.Quintò diuinorum iudiciorũ ad nos humiliandum. Eccl.7.Memento iræ : quoniam non tardabit. Sextò diuinorum mãdatorum ad ipsa faciendum : quia misericordia dei ab æterno vsque in æternum super timentes eum.& iustitia eius in filios filiorũ &c.Et memores sunt mandatorum ipsius &c.

Memoria dei nobis est nũcia. Gualfre. Eccl.vlti.

Exo.20. 1.Mac.4. Eccl.vlti. Eccl.28. Eccl.14. Ecc 7. Apoc.2. Eccl.7.

Dominus in cælo parauit sedem suam : & regnum ipsius omnibus dominabitur. 1750

Hic cõsequẽter Dauid inducit ad laudẽ dei naturam angelicam.Et duo facit:quia primò ponit eis, scilicet,angelis à Deo collatum beneficium:secundò concludit in eis diuinæ laudis debitum:ibi,Benedicite domino. Quantum ad primum sciẽdum, quòd quamuis deus quia immensus,sit vbique per suam essentiam,potentiam,& presentiam:quia aliter contineretur loco,& finitus esset:quod contradictionem importaret : tamẽ per quandam specialem influentiam plus dicitur in vna parte mudi esse quàm in alia : secundum quòd maiores effectus in vna parte efficit, vel ostendit quàm in alia.Sic & anima humana licet sit tota in toto corpore,& tota in qualibet parte corporis,quia tamen.magis se manifestat in capite in quo omnes sensus ostendit: quod non facit in aliqua alia parte corporis : ideo principaliorem sedem dicitur habere in capite : vt deducit magister lib.1.distin.37.Sic & deus , quia in cælo maiores effectus ostendit quàm in terra,& nobiliores : ideo ibi dicitur habitare principalius. vt dictum est superius versi.136.Et non solùm hoc intelligendum est de cælo materiali,sed multo fortius de cælo spirituali. quod cælum spirituale sunt sanct angeli : in quo cælo se eis clarè & manifestè ostendit.Et hoc tantum beneficium beatis angelis collatum, eos obligat ad deum semper benedicendum,& laudandũ.Et hoc beneficium angelis præstitum Psalmista hic exprimit,dicẽs,*Dominus in cælo parauit sedem suam*,id est, in sanctis angelis specialiter sedet, & habitat per sui clarã manifestationem. Nec incongruè angeli beati cæli dicuntur:quia sicut cæli solidi sunt , & stabiles : sic & sancti angeli solidi

Angeli beati dicuntur cæli.

solidi & stabiles permanserunt in amorem conditoris,quem acceperant in mũnere,quando aliis cadentibus , ipsi deo per amorem adhæserunt. Et de istis cælis , scilicet,beatis angelis , dicitur Iob. 37. *Iob.37. Gre.27.mor. ca.25.* Cæli solidissimi quasi ære fusi sunt.Quod de beatis angelis exponit Greg.dicẽs.Per cælos hi qui in cælestibus sunt conditi angelici spiritus designantur. Vnde & in oratione dominica voce veritatis dicere instruimur. Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. vt nimirũ sicut voluntas dei à superiore creatura agitur:ita in omnibus etiam ab humana infirmitate seruetur. De quibus bene dicitur,quòd soli dissimi quasi ære fusi sunt.Natura namque æris est rubigine difficile cõsumi. Et virtutes angelicę quę in diuino amore fixæ perstiterũt,lapsis superbientibus angelis, hoc in munere diuinæ retributionis acceperunt , vt in contemplatione conditoris sine fælicitatis fine permanerẽt.& in hoc quòd sunt conditæ æterna stabilitate subsistunt. Quod bene apud Moysen ipsa de mũdi origine historiæ verba testãtur:cùm & prius cælum factum dicitur:& hoc idem postmodum firmamentum vocatur : quia videlicet & natura angelica prius subtilis est in superioribus condita:& post ne vnquam posset cadere, mirabilius cõfirmata &c.In isto ergo cælo parauit deus sedem suam:quia in ipsis sanctis habitat,quibus se clarè & beatificè manifestat. Et de isto cælo *Psal.10.* angelicæ naturæ dicitur Psal.10.Dominus in templo sancto suo,scilicet , in Christo per plenitudinẽ diuinitatis.*Dominus in cælo sedes eius*,scilicet,in angelis per ostensionem suæ maiestatis. Cùm ergo beneficium collatum inducat recta ratione ad gratias agendum benefactori : quid mirum si sancti angeli tantum beneficium receperunt à deo : si ipsi deum laudare tenẽtur? Et hoc est quod ait,*Dominus in cælo parauit sedem suam.*Ne autem aliquis per hoc credat quòd etiam per visionem beatificam deus non regnet in sanctis suis hominibus : ideo ad hoc removendũ subdit, *Et regnũ eius omnibus dominabitur.*Quid enim nomine omnium intelligitur nisi homo, qui solus cum omnibus creaturis participat? Quod ostendit Christus Mar.vlti.dicens,Prædicate euãgelium omni creaturæ,id est,homini qui dicitur omnis creatura. *Mar.vlti.*

1751 ## Benedicite domino omnes angeli eius:potentes virtute , facientes verbũ illius, ad audiẽdam vocem sermonum eius.

Hic ex præmisso beneficio beatis angelis à deo concesso,cõcludit Psalmista angelis sanctis esse debitũ deo benedicere. Et primò ad hoc excitat omnes angelos generaliter:secundò odinem virtutum specialiter : ibi , *Benedicite domino omnes virtutes eius.* Quantum ergo ad primum sciendũ quòd potestas beatorum angelorum excedit mirabiliter potestatem hominum,& omnium corporalium creaturarũ.Vnde multotiens in scriptura leguntur mirabilia opera per angelos facta:quæ nulla alia creatura posset facere. Vt de angelo qui de Iudæa portauit Abacuc virtute capilli sui in Babylonem subito:cũ tamẽ inter Iudæam & Babylonem multa esset distantia.Et subito restituit Abacuc in locũ suum dictum. Sicut etiam pater de angelo domini , qui de exercitu sennacherib regis Assyriorũ occidit vna nocte centum octoginta quinque milia virorũ. vt habetur.4.Reg.19. Sicut patet de angelo qui præcedebat populum in deserto in die per columnam nubis:& in nocte per colũnam ignis.Exo.13.Quæ enim virtus corporalis vel naturalis hæc posset facere ? Certè nulla. Quinimo quod mirabilius est, ista potestas etiam remãsit in angelis damnatis, qui mirabilia virtute sua naturali possunt facere : nisi deus ipsorum ligaret potestatẽ. Apparuit in angelo qui tentauit Christum : qui Christum de deserto post primam tẽtationem subito adsportauit in sanctam ciuitatem , & statuit eum supra pinnaculum tẽpli , & de templo statim & subito adsportauit in mõtẽ excelsum valde.Quis enim homo virtute sua hoc facere posset?Certè nullus.Vnde etiam de malo angelo,dicitur Iob.41.Nõ est potestas super terram quæ cõparetur ei,scilicet,malo angelo. Quod exponens Greg. ait. Potestas diaboli super terram cunctis eminentior perhibetur : quia & si actionis suæ merito infra homines cecidit,omne tamen genus humanum naturæ angelicæ cõditionem transcendit.quamuis enim internæ fælicitatis beatitudinem perdiderit:naturæ tamẽ suæ magnitudinem nõ amisit:cuius adhuc viribus humana omnia superat : licet sanctis hominibus meritorum suorum deiectione subiaceat. Vnde & eisdem sanctis cõtra hunc decertantibus eo retributionis suæ meritum crescit:quo ille ab eis vincitur:qui per naturæ potentiam, quasi iure se hominibus supereſſe gloriatur.Si igitur adhuc tanta potestas in malis remansit angelis,quid credendum est de bonis,in quibus per gratiam natura est fortissima? Et ideo hic Psalmista , omnes bonos angelos potentes virtute appellat,dicens,*Benedicite domino omnes angeli eius potentes virtute.*Et attende quòd hoc non dicit Psalmista angelis beatis imperando,nec eos ad hoc excitando sed magis congratulando. Subdit. *Facientes verbum eius.* Quod dicit:quia sancti angeli obedientes sunt diuinæ voluntati:& officia eis commissa diligenter exercent. Quæ tamen per eos agenda sunt: habent per reuelationes quæ primò & immediatè à deo fiunt angelis superioris hierarchiæ:& isti reuelãt angelis mediæ hierarchiæ : & isti medij reuelant angelis inferioris hierarchiæ : & isti reuelant facienda hominibus.Et ideo stant intenti ad percipiendas supernas reuelationes.Et hoc est quod ait, *Ad audiendam vocem sermonum eius.* Vox enim sermonum dei ipsis angelis:non est nisi reuelatio diuinæ voluntatis.Sed hic occurrit quæstio non omittenda.Quia hic dicitur,quòd beati angeli faciunt verbũ dei:quomodo hoc est possibile , quia nos in sacra scriptura inuenimus in officiis suis sibi à deo commissis ipsos adinuicem præliari:& vnum alteri contradicere.Ex quo sequitur , quòd in sibi commissis contradicũt. quod alter illorum dei verbum non facit,sed sibi contradicit.Habemus enim Dan. 10.quòd angelus custos regni persarum restitit angelo custodi regni Iudæorum.Vnde ibidem angelus regni Iudæorũ dixit Danieli. Ego veni propter sermones tuos:princeps autem regni persarũ , scilicet , angelus ad custodiam regni persarum deputatus : restitit mihi viginti & vno diebus , & ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium mihi. Et paulo post,Nunc reuertar,vt prælier aduersus principem persarum.&c.Hanc materiam pulchrè & apertè tractat Greg.super illo verbo Iob 25.Qui facit cõcordiam in sublimibus suis. dicẽs,Hic licet inquitere : si pax in sublimibus angelis summa retinetur:quid est quod per angelum Danieli dicitur. Ego veni propter sermones tuos:

Exo.13.

Iob 41. Gre 34. mor. ca.13.

Angelorũ etiã malorũ magna est potestas.

Dan.10.

Angeli beati quomodo adinuicẽ prælientur.

Greg 17.mor. cap.7.

Dan.10.

Angeli superiores illuminãt inferiores.

Quæstio angeli beati quomodo adinuicẽ prælientur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sed princeps persarũ restitit mihi: & ecce Michael A
vnus de principibus &c. Quos itaque alios principes gentium appellat, nisi sanctos angelos; qui sibi exeſiti restiterũt? Quomodo ergo in sublimibus angelis pax esse potest: si inter ipsos quomodo angelicos spiritus præliãdi certamẽ aggreditur: qui semper cõspectui veritatis assistunt, Sed quia certa angelorũ ministeria dispẽsandi singulis quibusque gẽtibus sunt prælata, cum subiectorũ mores aduersum se vicissim præpositorum suorum spirituum opem merentur: ipsi qui præsunt spiritus contra se venire referuntur. Ille nãq; angelus qui Danieli loquebatur, captiuis Israelitici populi in perside constitutis prælatus agnoscitur. Michael autem eorum qui ex eadẽ plebe in Iudææ terra remanserant præpositus est inuẽtus. Vnde adhuc ab eodem angelo
B
post Danieli dicitur. Nemo est adiutor meus in omnibus istis, nisi Michael princeps noster. De quo & hoc quod prẽmisimus dicit, Ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium mihi. Qui dum nequaquam simul esse, sed venire in adiutorium dicitur, apertè eidem populo prælatus agnoscitur: qui captiuus in alia parte tenebatur. Quid
Dan.10. est ergo angelo dicere, Ego veni propter sermones tuos: princeps autẽ regni persarum restitit mihi. nisi sua subditis opera nũciare? Ac si apertè dicat. Prẽcum quidẽ tuarũ merita exigũt, vt Israeliticus populus à iugo suæ captiuitatis exuatur: sed est adhuc quod in eodem populo persarum dominio purgari debeat. Vnde ereptionem illius persarũ princeps mihi iure contradicat: quãuis preces tuæ illorũque C
lachrymæ qui in Iudæa relicti sunt, adiuuẽt. Vnde hoc quoque quod prædiximus adiungit. Michael princeps vester venit in adiutoriũ mihi. Cumq; vt aduersus principem persarum prælietur, egreditur: Græcorum princeps aduenies apparet. Qua ex re inuitur quòd aduersum quoq; Græcos aliquid Iudæa cõmiserat: quorũ perfecto causa ereptioni illius resistebat. Prophetæ igitur preces angelus exaudiuit: sed persarum princeps restitit. Quia & si iam iusta vita deprecãtis ereptionem illius populi exigit: eiusdem tamẽ populi adhuc vita cõtradicit. Vnde quia necdũ plene hi qui in captiuitatẽ fuerant ducti, purgati sunt: iure eis adhuc persæ dominentur. Michael adiuuat: sed Græcorum princeps ad prælium venit. Quia mereri quidem veniã tam D
longa oppressorum captiuitas poterat: sed ereptionis eorũ beneficio: hoc quoq; quod in Græcis deliquerũt, obuiabat. Rectè ergo dicitur, quòd contra se angeli veniũt: quia subiectarũ sibi gentiũ vicissim merita contradicũt. Nam sublimes spiritus eisdẽ gẽtibus principantes nequaquam pro iniqua agẽtibus decertãt: sed eorũ facta iuste iudicãtes examinãt. Cũque vniuscuiusque gentis vel culpa vel iustitia ad supernæ curiæ consilium ducitur, eiusdem gẽtis angelus præpositus vel obtinuisse in certamine, vel succubuisse perhibetur. Quorũ tamen omniũ vna victoria est sui super se opificis voluntas summa: quam dum semper aspiciũt, quòd obtinere non valent, nunquã volunt. Hæc omnia Greg. Ex quibus patet quòd arma quibus ad se inuicem E
angeli beati præliantur: sunt merita vel demerita subditorum eis populorum. Ipsi tamẽ angeli semper concorditer præcepta conditoris adimplent.
1.Reg.14. Et ad istum intellectum dicitur. 1. Regum 14. Applicate vniuersos angelos populi, & scitote per quẽ acciderit hoc peccatum hodie.

Benedicite domino omnes virtutes eius: ministri eius qui facitis voluntatem eius. 1752

Angelorum hierarchie tres

Hic specialiter ad laudem dei excitat ordinem virtutum. Vbi notandum est, quòd secundũ doctores triplex est hierarchia angelorũ. s. superior, media, & inferior. Et quælibet istarũ cõtinet tres ordines angelorũ. Superior hierarchia tres ordines cõtinet, scilicet, seraphin, cherubin, & thronos. Media continet tres ordines, scilicet, principatus, potestates, & dominationes. Inferior cõtinet tres, scilicet, virtutes, angelos, & archangelos. Ex quibus omnibus insurgunt nouem angelorum ordines. Et quia
Ordines Angelorũ nouem.
B
in isto loco diffusius tractatur materia angelorum, quam in aliqua alia parte Psalterij. Ideo quia materia est lata & alta, aliquid de istis ordinibus dicã, scilicet, qualiter distinguũtur, & quæ sint propria cuiuslibet ordinis officia. Primus ergo ordo angelicus dicitur, seraphin. Secundum enim Greg. in homel. de angelis, seraphin dicitur multitudo cælestiũ spirituũ: qui ardentes, vel incẽdẽtes interpretatur: eo quòd angelorũ istius ordinis proprium est præ aliis in dei amore ardere: & alios ad incendium diuinæ dilectionis promouere. Istud officium angelicum figuratũ fuit in illo angelo qui Gedeoni apparuit. de quo habetur Iudi. 6. Angelus domini di- *Iudi.6.*
xit Gedeoni, tolle carnes & panes azymos: & pone supra Petram: & ius de super funde. Quod cum
fecisset, extendit angelus domini summitatem virgæ quã tenebat in manu, & tetigit carnes & azymos panes: & ascẽdit ignis de petra: & carnes, azymosque panes cõsumpsit. Gedeon quippe qui circuiens in vtero interpretatur: verum pænitentem significat: qui circuit in vtero mentis suæ omnia
Mat.4.
sua cogitando peccata. Panis autem quo vita sustentatur, significat animam: sed carnes significant corpus nostrũ quod est caro. Petra autẽ est Christus. 1. Cor. 10. Gedeõ ergo ad præceptũ angeli po- *1.Cor.10.*
nit carnes & panes supra petram: quando vir pænitens se totum, scilicet, animam & corpus offert Christo in pænitentiæ sacrificium: quia sacrificiũ deo spiritus contribulatus. Et tunc angelus domi- *Psal.50.*
ni virga quam tenet in manu, scilicet, amore domini tangit sacrificium, scilicet, feruorem inspirando diuini amoris. Quo facto ignis charitatis pœnitẽtem totaliter accendit & inflãmat. Et attende quòd
Greg. in homel. prædicta.
secundum Greg. in prædicta homel. distinctæ conuersationes hominum singulis angelorum ordinibus applicantur: sic quòd quilibet homo iustus in aliquo ordine angelico reponitur. Et sic secũdum ipsum illi homines qui dei & proximi dilectione feruent, & ardent, in primo ordine angelorum, scilicet, Seraphin collocantur: figurati in angelo qui apparuit manuæ. Iudi. 13. de quo ibi dicitur. quòd *Iudi.13.*
cum ascendisset flamma altaris in cœlum, angelus in flamma pariter ascẽdit. Et sic de aliis ordinibus
Virtutes ordo angelorum.
procede. Sed de ordine virtutum: (de quo loquitur præsens textus, dicens, *Benedicite domino omnes virtutes eius.*) sciendum quòd vt ait Gregorius vbi suprà. *Gre. vt suprà.*
ad ordinem virtutum spectat miranda exercere opera. Vnde illi angelici spiritus virtutes vocantur: per quos signa & mirabilia frequentius fiunt. Et sic istius ordinis officium est virtus faciendi miracula: & illam virtutem hominibus perfectis concedere, vt reducti ad primum statum in quo deus fecit hominem ad imaginem & similitudinem

dinem suam, demonstrentur. Istius ordinis fuerunt A
Apoc.15. illi angeli, de quibus dicitur. Vidi signum in cœlo magnum, & mirabile: angelos septem habentes plagas septem, &c. Consimiliter istius ordinis fuit ille angelus qui miraculosè populum domini liberauit: qui occidit de castris Sennacherib vna no
4.Reg.19. cte centum octoginta quinque milia. vt habetur. 4. Reg. 19. Ad istum ordinem secundum Grego. reducuntur illi homines, qui miracula in vita sua faciunt, & mirabilia signa demonstrãt: sicut fuit Petrus suscitando mortuos: Laurentius cæcos illuminando: & huiusmodi. Et istum ordinem fugiunt homines pigri & otiosi: qui carnis pacem quærentes grandia operari recusant, nó aduertentes quòd
Esa.33. scribitur Esa. 33. Angeli pacis amarè flebunt. Et si
B
quæras quare hic Psalmista specialiter nominat istum ordinem virtutum, alios ordines prætermittendo. Ad quòd dicitur quòd huius ratio est: quia iste ordo plus nobis innotescit dum mira operatur contra insolitum cursum naturæ: & plus nos in admirationem ducit cæteris ordinibus. Ideo ipsius hic singularem mentionem fecit Psalmista.
Angelus vnus in diuersis ordinibus reponitur.
Item notandum quòd idem spiritus angelicus in diuersis ordinibus potest poni: secundum diuersa officia sibi commissa. Eidem enim spiritui angelico potest cõmitti vt faciat miracula: & vt reuelet etiã aliqua temporalia: vt puta Michael, quem non dubitamus, sicut dignitate cæteros angelos præcellit sic etiam & cæteris in Dei amore feruentius ardet. Et sic ratione feruentis amoris erit in ordine seraphin: ratione miraculorũ erit in ordine virtutum: C
ratione reuelationis summorum erit in ordine archangelorum: & ratione reuelationis tẽporalium erit in ordine angelorum. Et consimiliter dico de
Greg. vt sup.
hominibus. quòd vnus & idem homo ad diuersos ordines angelorum potest assumi. Ista videtur intentio Greg. in homil. de angelis, sic dicens, Sciendum quòd plerumque ipsi beatorum spirituũ ordines vicinorum sibi spirituum vocabula sortiuntur. Thronos enim, id est, sedes dei specialem spirituum beatorum ordinem diximus. Et tamen per Psalmistam dicitur, Qui sedes super cherubin operare, &c. Quia videlicet in ipsis distinctionibus agminũ dum cherubin thronis iungitur: sedere etiã super cherubin dominus ex vicini agminis æqualitate perhibetur. Sic quippè in illa summa ciuita- D
te specialia quædam singulorum sunt: vt tamẽ sint communia omnium. Et quod in se quisque habet ex parte, hoc in alio ordine totum possidet. Sed idcirco vno eodemq; vocabulo cõmuniter non censentur: vt ille ordo vocari vniuscuiusq; debet nomine qui hanc plenius accepit in munere. Seraphin enim incendium dicimus: & tamen in amore conditoris omnes simul ardent. Sic cherubin plenitudinem scientiæ: & tamen quis ibi aliquid nesciat vbi ipsum omnes simul fontem scientiæ domini vident. Throni illa quoque agmina quibus conditor præsidet, vocantur. Sed beatus quis esse potest: nisi creator eius mẽti præsideat? Quod ergo ex parte ab omnibus habetur: eis in priuato nomine data sunt qui hoc in munere plenius acceperũt.
E
Ad propositum ergo ad istum ordinẽ virtutes appellat Psalmista congratulando: causa prædicta Psalmista specialiter loquitur, dicens, *Benedicite domino omnes virtutes eius.* Et quia per miranda opera vel miracula quæ ad istum ordinem spectat facere (vt est dictum) quæ excedunt virtutem naturæ nobis apertè monstratur quòd Deus non agit ex necessitate naturæ: sed sua & mera libera voluntate. Ideo subditur. *Ministri eius qui facitis voluntatem eius:* quia omnes sunt administratorij spiritus: vt ait A-
Hebr.1. Angeli omnes dicuntur ministri Dei.
postolus. Vnde per hoc quòd subditur. *Ministri eius,* &c. notat omnes alios angelorum ordines. Vnde ait glo. Per hoc ait, *Benedicite domino omnes virtutes eius.* notatur ille singularis ordo angelorũ qui virtutes dicitur. Deinde generaliter omnibus angelis loquitur, dicens, Benedicite domino ministri eius qui facitis voluntatem eius.

Benedicite Domino omnia opera eius in omni loco dominationis eius: benedic anima mea domino. 1753

Hic vltimò ad Dei laudem inducit generaliter omnem creaturam. Vbi notandum, quòd propriè
Benedicit Deo omnis creatura.
solùm creatura rationalis Deũ benedicere potest: quia ista sola capax est illius per amorem & cognitionem. Sed aliæ creaturæ ratione carentes: deo benedicunt methaphoricè inquantum in eis relucet diuina bonitas, & in ipsarum proprietatibus & operationibus: vel inquantum ordinem naturæ à Deo sibi datum conseruant: quia sic videntur Deo obedire & ipsum suum dominum confiteri: quòd est sic deum laudare. Sicut enim suo modo omnis creatura etiam inuisibilis deo benedicit: vt puta cœlum ordinatè motum suum continuando: sol & luna mundum illuminando: stellæ noctem, & tempora distinguendo: ignis calefaciendo: aër respirando: aqua humectando: terra fructus producendo. Propter quòd dicitur Dan. 3. *Dan.3.*
omnia opera domini domino, &c. Similiter modo ait. *Benedicite domino omnia opera eius.* Et aduerte quòd sicut nullum opus excipitur à benedicendo domino: sic & nullus locus. Vnde subdit, *In omni loco dominationis eius*, id est, in omni loco benedicite
Benedicendus est Deus vbique.
domino. Vnde glo. *In omni loco dominationis eius.* Ac si dicat, Sicubi Deus non dominatur: ibi non benedicatur. Sed quia vbique est, & vbique dominatur: ideo vbique benedicatur, nullus excusetur. Sicut nulla creatura excipitur à laude diuina: sic & nullus locus. consimiliter & nullum tempus. Psal. 33. *Psal.33.*
Benedicam dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Sed quia nulla virtus quantumcunque bene inchoata, nisi perseueret est deo accepta: ideo vnde iste Psalmus incæpit: ibi terminatur. *Benedic anima mea domino.* Vnde hic ait glo. Vnde cepit Psalmista: ibi finit. Benedictio à capite, benedictio à fine. A benedictione profecti su- *Glosa.*
mus: ad benedictionem redeamus: & in ea regnemus. Et secundum Cassiodorum per hoc notat eos qui bonis principiis bonum finem adiungunt. Et nota quòd propriè benedicere deo est bene viuere. vide ver. 378. Item nota quòd deum benedicimus multipliciter. ver. 502.

PSALMVS CIII.

BEnedic anima mea domino: domine Deus meus magnificatus es vehementer. 1754

Iste Psalmus secundum Hieronymum nullum habet titulum: nec etiam in Hebræo titulus apponitur. Propter quòd aliquorum fuit opinio, quòd iste Psalmus non est Psalmus distinctus à præcedente. Sed ista opinio expresse conuincitur falsa: quia secundum Hierony. & secundum omnes Hebræos

Universidad de Deusto
Biblioteca

præos psalterium continet centum quinquaginta psalmos. Si autem iste psalmus non distingueretur à præcedenti: non esset talis psalmorum numerus. Magister autem in glo. & alij doctores communiter talem titulum huic Psalmo præmittunt. Psalmus Dauid: qui titulus ex multotiens supra dictis patet. Notandum autem quòd intentio Dauid in isto psalmo est eadem quæ fuit in præcedenti, scilicet, mouere nos ad Dei laudem. Sed aliter hic nos ad hoc inducit, quàm in præcedenti psalmo fecerit. Ibi enim omnes induxit ad Dei laudem ex beneficijs dei nobis collatis. Hic autem materiam laudis assumit ab omni creatura à Deo producta: vtputa à cœlo, & à terra, & ab ornatu eorum, ab angelis & hominibus & ipsorũ operibus. De quibus omnibus agit iste psalmus. Et notat Glo. quòd totus iste psalmus figuris rerum mysteriisque est cõtextus. Quia omnia in isto psalmo posita quãuis ad literam accipi possint: omnia tamen plena sunt mysteriis: vt, scilicet, ex visibilibus operibus Dei quæ realiter iuxta literam hic ponuntur, inuisibilia dei intelligantur: vt, scilicet, ex creaturis productis earum creator cognoscatur: & ex ipsarum magnitudine & pulchritudine, dei magnitudo & pulchritudo intelligatur iuxta modum loquendi Apostoli, dicentis, Inuisibilia dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius & diuinitas: ita vt inexcusabilis sit omnis homo. Et Sapien. 13. ait sapiens, A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri. Nec mirum, quoniam sicut sapientia artificis in artificato suo relucet: sic dei potentia, pulchritudo & sapientia in suis creaturis relucet. Quibus visis ad diuisionem Psalmi accedo. Diuiditur autem psalmus iste in partes tres: quia primò laudé Dei proponit. secundò adhoc rationes adducit: ibi, Cõfessionem. tertiò laudem Dei concludit: ibi, Cantabo domino. Quantum ad primum laudem dei proponit, dicẽs, *Benedic anima mea domino.* Dupliciter enim Deus benedicitur, scilicet, corde & ore. Sed benedictio oris sine benedictione cordis non proficit: sicut est benedictio hypocritarum: de quibus dicitur Psal. 77. Et dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum non erat rectum cum eo. Et Esa. 29. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum lõgè est à me. Laus autem cordis sine laude oris proficere potest. Et ideo Psalmista principalius ad laudem interiorẽ cordis consurgit, dicens, *Benedic anima mea Domino.* de hoc vide vers. 1732. & 1733. Sequitur. *Domine Deus meus magnificatus es vehementer.* Hoc ideo dicit: vt ad ipsius laudem anima magis sollicitetur. quasi dicat, Tu Deus tantum magnificatus es, quòd ad te laudandum non sufficit anima mea. Et propter hoc dicitur Eccl. 43. Glorificantes dominum quantumcũque poteritis: superualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Benedicentes dominum exaltate eum quantum potestis: maior est enim omni laude. Qualiter autem Deus sit immensus, & immutabilis, à nobis potest magnificari. vide vers. 272. & 503. 551. & 1160.

Glosa. Deo cognoscitur per creaturas. *Psal. 77.* *Esa. 29. & Matt. 15.* *Laudari nõ potest Deus: quantum dignus est laude.* *Sapien. 13.* *Rom. 1.*

1755 **Confessionem & decorem induisti: amictus lumine sicut vestimento.**

Hic adducit motiua laudis diuinæ, quæ sunt creaturæ ab ipso productæ. Ostendit ergo deũ ex duobus laudandum. Primò ex partium mundi debita productione. Secundò ex rerum viuentiũ debita prouisione: ibi. Qui emittis. Quantum ad primum sciendũ quòd mundi vel vniuersi partes principales sunt duæ. Prima cælum quòd est supra elementa: quòd tenet à cœlo supremo, scilicet, empyreo vsque ad supremum elementum ignis exclusiuè. Secunda pars sunt elementa quæ incipiunt à sphera ignis inclusiuè vsque ad ipsam terram inclusiuè. Et sic prima pars habet partes duas: quia primò agit de parte cœlesti: secundò de parte elementari: ibi, Qui ponis nubem ascensum tuum. Prima pars habet partes duas: quia primò agit de cœlo empyreo: secundò agit de cœlo sidereo: ibi. Extendens cœlum. Quãtum ad primam partem sciendum quòd in cœlo empyreo habitant angeli sancti & animæ beatæ: quæ nõ cessant continue deum benedicendo laudare. Et illud cœlum vocatur empyreum ab igne: pyr enim idem est quòd ignis. Illud autem cœlum cõcordat cũ igne: non quidem in ardore: sed in claritate & splẽdore. Vnde illud cœlum per lumen figuratur. Laus verò continua angelorum per cõfessionem demonstratur. De istis ergo duobus, scilicet, de cœlo empyreo, & de confessione angelorum dicit, *Confessionem & decorem induisti*: quia ibi angeli mundi & decori semper Deum laudando confitentur. *Amictus lumine sicut vestimento.* hic per lumen intelligit cœlum empyreum, quòd est splendidum & luminosum. Istis enim duobus dicitur indutus: scilicet, claritate cœli, & empyrei: & confessione & decore laudis angelorum. Quia sicut vestimentum facit ad ornamentum corporis induti: sic illa duo faciunt ad ornamentum Dei: quia in illis maximè diuina maiestas & gloria in illis principalius laudatur. Ad istum intellectum istum versum inducit Gregor. super illo verbo Iob 40. Circunda tibi decorem: & speciosis induere vestibus, &c. dicens, Deus enim sibi decorem circundat: quia de ipso scriptum est, Dominus regnauit, decorem indutus est. Ipse speciosis induitur vestibus: quia sanctorum angelorum choros quos condidit in vsum sui decoris assumpsit: & velut quandam vestem gloriosam sibi ecclesiam exhibet non habentem maculam aut rugám. Vnde ei per prophetam aliûs, Psalmistam dicitur, Confessionem & decorem induisti amictus lumine sicut vestimento. Hic quippe confessionem induit: illic decorem. quia quos hic per pœnitentiam cõfitentes fecerit: illic fulgentes per decorem iustitiæ ostendet. Lumine ergo sicut vestimento induitur Deus: quia sanctis omnibus quibus dictum est: vos estis lux mundi, id est, illa æterna gloria vestientur. Vnde per euangelium dicitur, quòd transfigurato in monte domino: vestimenta eius facta sunt candida sicut nix. In qua transfiguratione quid aliud quam resurrectionis vltimæ gloria nunciatur? In monte enim vestimenta eius facta sicut nix. quia in supernæ claritatis culmine sancti omnes ei luce iustitiæ fulgentes adhærebunt. Mysticè autem per hoc vult intelligere, quòd confessione sacramẽtali Deus induitur decore luminoso: quia confessio suos facit decoros & luminosos. Quòd ostẽdit Hugo super illud Psal. 95. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, &c. vide vers. 1647. Vel hic per vestimentum intelligit Christi incarnationem: quia carnem verbum assumpsit. quę vt vestimento operiretur. Vnde hic ait Glos. Incarnationem Christi significat cum ait, *Induisti confessionem & decorem*, id est, carnem assumpsisti: per quam confessio laudis, &

Vestis Dei sunt omnes sancti. *Greg. li. 32 morum cap. 5.* *Psal. 92.* *Hugo. Psal. 95.* *Glosa.*

& decus supernæ maiestatis innotuit. Et per hoc es amictus lumine sicut vestimẽto: quia per eandẽ incarnationem homines eum sunt confessi: quia lumẽ cognitio est. Vel per hoc vult ostẽdere quòd ad hoc quòd confessio decoret animam: debet esse luminosa angelis, & excusationibus carens: & vt omnes circunstantias peccati producat ad lucem.

1756 **Extendens cœlum sicut pellem: qui tegis aquis superiora eius.**

Hic agit de cœlo Sydereo quòd continet spheram stellarum fixarum, & orbem septem planetarum. De quo cœlo ad literam dicit, *Extendens cœlũ sicut pellem.* Ad literam enim cœlum stellatum videtur extendi super Hemisphærium nostrum ad modum cuiusdam tentorij. Suprà autem cœlum sydereum est cœlum crystallinum quòd dicitur aqueũ: quia conuenit cum aqua in diaphanitate & transparentia. Et istæ sunt illæ aquę quæ sunt super cœlum sydereum, scilicet, cœlum aqueum in modum crystalli. De quo cœlo aqueo dicitur Gen. 1. Et diuisit aquas quæ erant sub firmamento: ab his quæ erant supra firmamentum. Vnde quòd istud cœlũ aqueum operiat cœlum stellatum, subdit. *Qui tegis aquis superiora eius.* Hoc enim ad magnam Dei laudẽ pertinet, quòd aquas quæ sunt naturaliter graues super cœlos leues collocauit: quòd nulla virtus creata facere posset. Vnde literaliter hunc passum exponit glo. dicens, Ad literam enim cœlum quasi tentorium extendit deus. Facit enim amplum firmamentum vt tegat orbem terrarum. Et hoc facit sicut pellem, id est, non labore aliquo: vt tu homo tuum extendis tectum. Sed tam facile facit deus: vt pellem quis extendit: deus verò facile illud extendit sicut pellem. Mysticè autem, quia dictum est in præcedenti versiculo quòd deus induit sanctos & ecclesiam. hic ostendit modum quo sibi per fidem vniuit ecclesiam, dicẽs, *Quia extendit cœlum sicut pellem.* Vbi notandum quòd cœli nomine ipsi sancti prædicatores & apostoli intelligũtur. vt patet ver. 253. & 815. 1502. 1660. Istos ergo cœlos dominus extendit: quando prædicatores suos apostolos à Iudæis expulsos per totum orbem dilatauit. Qui Christi fidem gentibus prædicantes, Christo congregauerunt ecclesiam: cuius confessione & decore luminoso induitur. Istam extẽsionem cœlorum ostendit Grego. super illo verbo Iob 9. Qui extendit cœlos solus, dicens, Quid namque cœlorũ nomine, &c. vide vers. 1660. Sed nota quomodo illos extendit: quia sicut pellem. Pellis enim animalium extenditur post mortem ipsorum, vt ad vsum nostrum sit apta: sic & Deus pellem suorum apostolorum per ipsorum mortem extendit: quia omnes martyrio coronati, Christi ecclesiam fabricauerũt. Sed quia hodie prædicatores non circũeunt mũdum prædicando infidelibus timentes, ne pelles suæ per martyria extendantur: ideo conqueritur dominus de ipsis Hiero. 10. dicens, Non est qui extendat tentorium meum & pelles meas. Sed Apostoli vt Christi fidem dilatarent morti se libenter tradebant: quia grátia spiritus sancti protecti mortẽ non formidabant. Et hoc est quòd subditur. *Qui tegis aquis superiora eius.* Per aquas enim accipe spiritu sancti gratiam. Ioan. 7. Qui crediderit in me, &c. Sed per superiora apostolorum intellige eorũ animas quas corporibus præponebant.

Calum sidorum dicitur tentorium. *Glosa.* *Gen. 1.* *Hiero. 10.* *Ioan. 7.* *Cœlos, id est, apostolos extendit deus sicut pellem.* *Greg. 9. moralium ca. 4.*

1757 **Qui ponis nubem ascensum tuum: qui ambulas super pennas ventorum.**

Hic consequenter agit de creatis quæ continẽtur infra spheram lunæ, quæ sunt quatuor elementa. Et diuiditur in quatuor partes. quia primò agit de elemento aëris, secundò ignis, ibi, Qui facis. tertiò terræ: ibi, Qui fundasti. quartò aquæ: ibi, Abyssus sicut. Quantum ad primum sciẽdum quòd hic vult ostendere Psalmista Dei potestatem supra elementum aëris: quia ipse potestate sua ad libitum agitat aërem: & per ventum nubes ducit per aërem secundum bene placitum voluntatis suæ. Per hoc volens inferre, quòd tales impressiones, quæ fiunt in aëre & consimiles: fiunt ex diuina dispositione. Vnde ait. *Qui ponis nubes ascensum tuum.* In hebræo habetur, currum suum: quia nubes videntur discurrere per aëre ad modum curruum: quòd fit dei virtute. Et quia nubes per aërem velociter agitantur, & discurrunt à ventis impulsæ: ideo ait, *Qui ambulas super pennas ventorum.* Dicuntur enim venti habere pennas metaphoricè propter velocitatẽ cursus. Et per hoc voluit ostendere Psalmista Christi ascensionem in nubibus. Nam vt habetur Act. 1. Videntibus illis eleuatus est: & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Et nõ solùm ipse Christus vt caput ascendit in nubibus, sed etiam membra eius ascendent in nubibus: dicente Apostolo. 1. Thes. 4. Nos qui viuimus, qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aëra, &c. Quòd ideo dicit, quia tempore iudicij nubes suscipient fideles, qui tunc erunt: & angelorum ministerio ducentur in nubibus obuiam Christo: vt ibidem ait Glo. Tam ergo de Christo capite quam de mẽbris eius dicit, *Qui ponis nubem ascensum tuum.* Et quia Christi ascẽsus fuit in ictu oculi: & sic etiã erit ascensus sanctorum: ideo ait, *Qui ambulas super pennas ventorum.* Vel mysticè aliter. Vbi nota quòd per nubes sancti Apostoli & prædicatores significantur: vt ostẽdit Greg. vide versiculo 926. & 556. Cœlum autem ad quòd iusti ascendere cupiunt, est sacra scriptura, cœlum dicta à cœlo, as. quia in ipsa mysteria diuina celantur. Ponit ergo Deus nubes ascensum suum: quia per prædicatores hominum corda ad intellectum sacræ scripturę fecit ascendere. Qui ascensus fuit super pennas ventorum: quia Apostoli fidem Christi prædicantes: ipsa sacra scriptura in paruo tempore totum mundum repleuerunt. Et istum intellectum ponit hic Glo. dicens, Spiritualiter cœlum scripturæ per prædicatores ascenditur, quãdo per eos non intelligentibus exponitur. extensa est scriptura, nec nubes desunt, quæ in eam ducunt. Sequitur, *Qui ambulas super pennas ventorum.* Per hoc enim mysticè vult ostendere Psalmista: quòd Christus virtutes omniũ aliarum animarum excedit. Mysticè enim animæ sunt vẽti: quia ipsarum virtute corpora agitantur. vnde & anima hominis ventus siue spiratio dicitur Gen. 1. Et inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ. Pennę autem ventorum, id est, animarum sunt virtutes duæ, scilicet, duo charitatis præcepta. Ambulat ergo Christus super pennas ventorum: quia charitate omnium animarum superat charitas Christi & excedit. Ad istum sensum istum versum exponit Greg. exponens illud Iob 28. Qui fecit ventis pondus. dicens, Velocitate enim ac subtilitate ventorum in sacra scriptura solẽt animæ designari: sicut per Psalmistam de Christo dicitur, Qui ambulat super pennas ventorum, id est, qui transgreditur virtutes

Ascensio Christi. *Actuum 1. Nubes ascensio Christi.* *1. Thess. 4. Ascendent sancti in nube* *Gregorius.* *Ventus dicitur anima.* *Glosa. Pennæ vẽtorum præcepta charitatis.* *Charitas Christi omnẽ aliã superat.* *Gen. 1.* *Psal. 17.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

virtutes omnium animarum. Fecit ergo Deus vētis pondus: quia dum ſuperna ſapientia implet animas: eas maturitate ſolita graues reddit: non illa grauitate qua dicitur, Filij hominū vſquequo graui corde. Aliud namque eſt grauem eſſe per conſilium, aliud per peccatum: aliud eſt grauem eſſe per conſtantiam, aliud per culpam. Iſta enim grauitas pondus habet oneris: illa virtutis. Pondus ergo recipiunt animæ: vt ab intentione Dei non tam leui motu deſiliant: ſed in ea fixæ conſtantiæ grauitate cōſiſtant, &c. Hoc etiā ſentētialiter ponit hic Gloſ. Et quia hic agitur de Chriſti aſcenſione, cum ſibi dicitur, *Qui ponis nubem aſcenſum tuum.* potes notare quòd Chriſtus propter multa aſcendit, ſcilicet, mētem, nauem, crucem, nubem ſiue cœlum.

Pſal. 4. Grauites duplex bona & mala.

Gloſa. Aſcendit Chriſtus multa.

1758 Qui facis angelos tuos ſpiritus: & miniſtros tuos ignem vrentem.

Hic agit de elemento ignis, quòd Deus ad libitum aſſumit ad ſuum famulatum. Vbi notandum eſt, quòd angelus eſt nomen officij non naturæ: & ſpiritus eſt nomen naturæ & non officij. Vnde angelus idem eſt quòd nuncius: vnde ſubſtantiæ ſeparatæ intellectuales ſemper ſunt ſpiritus: ſed non ſemper angeli: vt Michael ſemper eſt ſpiritus: ſed non eſt angelus, niſi quando à Deo ad aliquod myſterium mittitur. Vnde eo quòd eſt, ſpiritus eſt: ex eo autem quòd agit, angelus eſt. Illos igitur beatos ſpiritus ad libitum Deus facit angelos: cum ipſos ad aliqua officia mittit. Hoc apertè ponit Gregorius in homilia de angelis, dicens, Angelorum vocabulum nomen eſt officij nō naturæ. Nam ſancti illi cœleſtis patriæ ſpiritus, ſemper quidem ſpiritus ſunt: ſed ſemper angeli vocari nequaquā poſſunt. Tunc enim ſolum ſunt angeli: cùm per eos aliqua nunciantur. Græca enim lingua angeli nuncij dicuntur: archāgeli verò ſummi nuncij. Eſt ergo ſenſus, *Qui facis ſpiritus beatos angelos tuos*, ſcilicet, ad libitum tuum. Nō quòd faciat angelos eſſe ſpiritus, ſed facit quòd ſpiritus efficiuntur angeli, id eſt, nūcij, quia eos ad libitū mittit. *Et miniſtros tuos ignem vrentem.* Ex hoc vult oſtendere, quòd Deus in poteſtate ſua nō ſolùm habet ſpiritus minores, & inferiorum ordinum: ſed etiam ſuperiores: & ipſos ſuperiores quando vult angelos ſeruos, id eſt, nuncios facit. Nam primus & ſupremus ordo ſpirituū beatorum eſt Seraphin: vt dictum eſt ver. 1752. Ille autem ordo per ignem vrentem ſignificatur: quia Seraphin interpretatur incendium. Et tamen ſpiritus illius ordinis facit quandoque angelos. Vnde Eſa. 6. dicitur, Volauit ad me vnus de Seraphin: qui ſunt ſuperior ordo. Et hoc eſt quòd hic ait, *Et miniſtros tuos ignem vrentem*, id eſt ipſos Seraphin qui dicuntur ignis vrens: ad libitum tuū facis miniſtros tuos & nuncios. Vel ideo hoc dicit, *Et miniſtros tuos ignem vrentem*: ad oſtendendum quòd Deus elemēto ignis vtitur ad votum. quia ſpiritus beatos & nuncios ſuos aliquādo mittit in forma ignis. quia frequenter legitur angelos in elemēto ignis apparuiſſe: vt Moyſi in rubo ardenti. Exo. 3. Qui angelus tamen ibi vocatur Deus: quia dei perſonam repræſentabat. Item 4. Regum 2. in tranſlatione Heliæ quę facta eſt miniſterio angelico: apparuit currus igneus, & equi ignei: qui nihil aliud erat quam beati angeli. Item 4. Reg. 6. Apparuit mons plenus equorum & curruum igneorum in circuitu Heliſæi. quia vt ait Hieronymus: tunc ad defenſionem Heliſæi deſcenderunt ſancti angeli. Per hoc autem

Angelus nomen officij eſt nō naturæ.

Gregor. in homel. de angelis.

Exod. 3.

4. Reg. 2.

4. Reg. 6.

Hieron. Prædicatores ſuos deus

Spiritus ſum mi etiam fiūt angeli, id eſt, nuncij.

vult Pſalmiſta intelligere, quòd Deus prędicatores ſuos qui angeli in ſcriptura dicūtur, facit ſpiritus, id eſt, ſpirituales: quos igne charitatis inflammat. Vnde iſtum textum ad iſtud propoſitum exponit Greg. li. 11. morum ca. 3. dicens, Scriptum eſt, Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos ignē vrētem. Angeli quippè, id eſt, nuncij in ſacro eloquio nonnunquam prædicatores vocantur: ſicut per prophetam dicitur, Labia ſacerdotis cuſtodiūt ſciētiam: & legem requirunt de ore eius: qūia angelus dei eſt. Omnipotens ergo Deus angelos ſuos ſpiritus facit: quia prædicatores ſuos ſpirituales efficit & ardentes ſpiritu: qui alios igne charitatis incendunt & conſumunt ſcoriam vitiorum.

Facit ſpirituales & ignitos.

Greg. li. 11. moral. cap. 3.

Malac. 2.

1759 Qui fundaſti terrā ſuper ſtabilitatē ſuā: non inclinabitur in ſeculū ſeculi.

Hic conſequenter agit de elemento terræ. Vbi notandum quòd fundamentum rei fundatæ: dicitur pars eius inferior. Pars autem inferior rei eſt illa ad quam naturaliter grauitas rei deſcendit. Et per conſequens cum omnia grauia, & omnes partes terrę naturaliter deſcendunt ad centrum terrę: & de facto deſcenderent, niſi obſtaculum alterius rei impediret: ſequitur quòd fundamentum terræ eſt ipſum centrum terræ. Vnde ſicut in vno circulo omnes lineę protractę à circumferentia ad centrū: experimentaliter quantò amplius appropinquant ad centrum circuli, & minus diſtant à centro: tāto plus à ſe inuicem elongantur. Sic conformiter eſt de omnibus grauibus: quia omnia grauia directè centrum terræ appetunt naturaliter: & ſi ibi pertingere poſſent, in eo naturaliter quieſcerēt. Quia ergo ſupra centrum terræ fundata eſt terra: quòd centrum de ſe naturaliter eſt immobile: quia in eo eſt ratio omnis grauitatis: & à quacunque parte moueretur, aſcenderet: quòd eſt contra naturam grauitatis: ſequitur quòd ipſa terra ſit ſtabilis, & moueri non poſſit, ſcilicet, ſecundum ſe totam extra ſpheram ſuam: licet bene moueatur ſecundum partes naturaliter: & hoc tamen infra ſpheram ſuā. Et hoc eſt quòd ait, *Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam*, id eſt, ſupra centrum eius quòd eſt immobile. Et ideo nō inclinabitur, id eſt, nō exibit ſpheram ſuam in ſeculum ſeculi. Et ſi dicas quòd ſcribitur Luc. 21. Cœlū & terra tranſibunt, dico quòd non quo ad ſubſtantiam. ſed ſolùm quo ad formā: vt dictū eſt ſuperius ver. 1729. Myſticè autē per hoc Pſalmiſta vult oſtendere eccleſiæ ſtabilitatem: quæ licet varijs perſecutionum impulſibus turbetur: inconcuſſa tamen & ſtabilis ſemper durabit. De qua dicit, *Qui fundaſti terram*, &c. Terrę namque nomine ipſa eccleſia intelligitur: vt dictū eſt ver. 334. Fundamentum autem eccleſiæ eſt Chriſtus. De quo dicit: Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, id eſt, Chriſtum qui ſic ſtabilis eſt, quòd nūquam peccare potuit, vel errare: vt oſtendit magiſter lib. 3. diſt. 12. Dicat ergo de eccleſia, *Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam*, &c. Quia eccleſia ſuper Chriſtum fundata per martyres fuit roborata: & per ſanctos doctores illuminata: vt ſic fulta a veritate inclinari non poſſit. Quòd pulchrè deducit Greg. ſuper illo verbo Iob 9. Qui fecit arcturum & orationes & hyadas, &c. dicens, Quid namque Arcturi nomine: qui in cœli axe conſtitutus ſeptem ſtellarum radiis fulget: niſi eccleſia vniuerſalis exprimitur: quæ in Ioannis Apocalipſi per ſeptem eccleſias, ſeptemque candelabra figuratur?

Ecclēſia fundata eſt ſtabiliter.

Luc. 21.

Gregor. 9. moral. ca. 16. Arcturus, ſignificat eccleſiam. Apoc. 1.

Quæ

Quæ dū dona in ſe ſeptiformis gratiæ ſpiritus cōtinet: claritate ſummæ virtutis irradians: quaſi ab axe veritatis lucet. Penſandū quoque eſt quòd Arcturus ſemper verſatur & nūquam mergitur: quia ſancta eccleſia perſecutiones iniquorum ſine ceſſatione tolerat: ſed tamen vſque ad mundi terminum ſine defectu perdurat. Sæpe namque reprobi eam vſque ad internitionē perſecuti ſunt: quaſi hāc ſe funditus extinxiſſe crediderunt. Sed eo multiplicius ad ſtatum ſuæ rectitudinis rediit: quo inter manus perſecutorum moriendo laborauit. Arcturus ergo dum verſatur, erigitur: quia tunc eccleſia valentius in veritate reficitur: cùm ardentius pro veritate fatigatur. Et ſtatim ſubdit quomodo per martyres roboratur, dicens, Vnde aptè quoque poſt Arcturum Oriones ſubdit. Oriones quippè in ipſo pondere temporis hyemalis oriūtur: ſuo quoque ortu tempeſtates excitant: maria terraſq; perturbant. Quid ergo per Oriones, niſi martyres deſignantur. Qui dum ſancta eccleſia ad ſtatum prædicationis erigitur: pondus perſequentium, moleſtiaſq; paſſuri: ad cœli faciem quaſi in hyeme venerunt. His etenim natis mare terraq́ue turbata eſt: quia dum gentilitas mores ſuos deſtrui apparente illorum fortitudine doluit: in eorum neceſſe non ſolum iracundos ac turbidos, ſed etiam placidos erexit. Oriones ergo cœlum edidit: cùm ſancta eccleſia martyres miſit: qui dum loqui recta rudibus auſi ſunt: omne pōdus ex frigoris aduerſitate pertulerunt. Et ſtatim ſubdit quomodo per doctores illuminatur, dicēs, Bene autem poſt Oriones hyadas ſubdit: quæ iuueneſcēte verno vel vere, ad cœli faciem prodeunt: & cum ſol iam caloris ſui vires exerit oſtenduntur. Illius quippè ſigni initiis inhęrent quòd ſapientes ſeculi taurum vocant, ex quo augeri ſol incipit: atque ad extendenda diei ſpacia feruentior exurgit. Quid itaq; poſt Oriones hyadum nomine, niſi doctores ſanctæ eccleſiæ deſignantur? qui ſubductis martyribus: eo iam tempore ad mundi notitiam venerunt: quo fides clarius eluceat: & repreſſa infidelitatis hyeme altius per corda fidelium ſol veritatis calet: qui remota tempeſtate perſecutionis, expletis noctibus longis infidelitatis, tunc ſanctæ eccleſiæ exorti ſunt: cùm ei iam poſt vernum credulitatis lucidior annus aperitur. Et infra prædicta recolligendo ait, Vir igitur ſanctus redemptionis noſtræ ordinem contemplatus admirans exclamet, dicens, Qui extēdit cœlos ſolus, & facit Arcturum Oriones & Hyadas. Extēſis enim cœlis, dominus formauit Arcturum: quia in honorem deductis apoſtolis in cœleſti conuerſatione formauit eccleſiā. Formatoq; Arcturo fecit Oriones: quia roborata fide vniuerſalis eccleſiæ: contra procellas mundi edidit martyres. Editiſque Orionibus protulit hyadas: quia conualeſcentibus contra aduerſa martyribus ad infundendā ariditatem humanorum cordium doctrinam cōtulit magiſtrorum, &c. Ex quibus omnibus patet qualiter eccleſia ſtabiliter eſt fundata. quòd aliis hic verbis notans Pſal. dicit, Qui fundaſti terram ſuper ſtabilitatem ſuam, &c.

Orationes ſignificant martyres.

Hyadæ ſignificant doctores.

Eccleſia qualiter fundata ſuit.

1760 Abyſſus ſicut veſtimentum amictus eius: ſuper montes ſtabunt aquæ.

Hic incipit agere de elemento aquæ. Circa quòd quatuor agit: quia oſtendit primò aquarum quantitatem: ſecundò earum qualitatem: ibi. Ab increpatione: tertiò earum æqualitatem: ibi. Aſcendunt, quartò ſtabilitatem: ibi. Terminum poſuiſti. Quantum ad primum ſciendum quòd elementum aquæ quam ſit grande maximè apparet in mari Oceano. quòd abyſſus dicitur propter ipſius nimiam profunditatem. Hoc autem mare circundat terram ab omni latere, excepta vna parte: quæ diſcooperta ſeruatur à Deo propter habitationem hominum & aliorum animalium quæ in aqua viuere non poſſunt. Exiſtimandum enim eſt de mundo ad modum vnius oui: quòd in medio habet vitellum rubeum: & iſtud vndique circundatur albugine: albugo autem pellicula: ſed pellicula cortice. ſic eſt de mundo. Elementum enim terræ conſiſtit: cuius centrum quaſi æqualiter diſtat ab omni parte ſuperficiei terræ. Quòd dico quaſi: quia ſuperficies terræ non eſt ex toto plana: quia habet montes & valles. Sed talis inæqualitas modicum quid eſt reſpectu tāti corporis, vt eſt elementum terræ. Aqua autē imaginetur albugo oui quæ vndique circudat vitellum rubeum: quia elementum aquæ ſiue ipſum mare Oceanum vndiq; terram circundat: & naturaliter tātum eſſet ſuper vnam partem terræ ſicut ſupra aliam: quia cum ſit corpus graue, naturaliter appetit centrum: & cum ſit corpus fluxibile, partes ſuperiores aquæ circūcirca æqualiter diſtarent à centro terræ. Sed Deus ſua poteſtate ligat iſtas aquas maris, ne totam terram cooperiant (vt dictum eſt) propter habitationem hominum. De iſto ergo mari Oceano ſub nomine abyſſus dicit, quòd abyſſus eſt amictus eius, ſcilicet, terræ: & hoc ſicut veſtimentum: quia ex omni parte operit terram, vt dictum eſt. Corpus enim aquę eſt totum ſphericum circa centrū terrę, vt dictum eſt. & ſic eſt veſtimentum terræ, quia ipſam vndique operit. Et vide aliud mirabile quòd Deus facit circa iſtud elementum, quia ſuper mōtes ſtabūt aquæ. Quòd ſic intelligit Rabbiſa. quòd aquæ maris Oceani ſunt altiores omnibus montibus terræ. Quòd vtique verum eſt quo ad ſupremā ipſarum partem: quia vbi terram circundant, non impeditæ à ſua fluxibilitate naturali, terram cooperirent: & earū ſuperior ſuperficies magis diſtat à centro terræ, quā aliqua pars terrę. Poteſt etiam & aliter intelligi de aquis quæ per calorem ſolis eleuantur ſurſum, & in nubibus ligātur: vt inde ſluētes terram irrigent, quæ aquæ in nubibus ligatæ ſine dubio altiores ſunt & magis diſtantes à centro terræ quam montium ſummitates. Et ſic intelligit hic Pſalmiſta, dicens, *Super montes ſtabunt aquæ*, ſcilicet, in nubibus ligatæ, quia Iob 26. Qui ligat aquas in nubibus, &c. Per hoc autem vult oſtendere Pſalmiſta myſticè, quòd abyſſus, ſcilicet, diuinorum iudiciorum nobis occultorum, terram eccleſiæ circundat. Quæ diuina iudicia ſunt vt abyſſus tantæ profunditatis, quòd illa non ſolum ſuper alios, ſed etiam ſupra ſeipſum nullus mortalium cognoſcere poteſt. quòd notabat Pſalmiſta Pſalm. 35. dicens. Iudicia tua abyſſus multa. Quæ domini iudicia terram eccleſiæ circundantia, ſub nomine abyſſus nobis incerta oſtendit Gregorius. lib. 29. moralium cap. 9. dicens, Quis hominum iudicia diuina diſcutere poteſt? Multos enim videmus quotidie qui iuſtitiæ luce reſplendent, & tamen ad finem ſuum nequitiæ obſcuritate tenebrantur. Et multos cernimus peccatorum tenebris obuolutos, & inde iuxta vitæ ſuæ terminum repente reddi luci iuſtitiæ liberos. Multos etiam nouimus ſemel inuentam viam iuſtitiæ

Aquæ terū circundat.

Altitudo rei attenditur penes inſtantiam à centro.

Aquæ mōtibus ſunt altiores.

Iob 26. Abyſſus dicuntur iudicia Dei.

Pſal. 35.

Gregorius.

Quis bene viuens male moritur: & econtrario.

Universidad de Deusto
Biblioteca

illibatæ vsque ad obitum tenuisse. Et plerosque conspeximus vsque ad exitum cæpta semel crimina sine cessatione cumulasse. Quis verò inter ista iudiciorum nubila mentis suæ radium mittat, vt aliqua consideratione discernat: vel quis perduret in malo: vel quis aliqua perseueret in bono: vel quis ab infimis conuertatur ad summum: vel quis à summis reuertatur ad infima? Latent hæc sensus hominum: nec quicquam de cuiuslibet fine cognoscitur: quia diuinorum iudiciorum abyssus humanæ mentis oculo nullatenus penetratur. Videmus namque quòd illa Deo aduersa gentilitas iustitiæ luce perfusa est: & videmus dudum dilecta Iudæa quòd perfidiæ nocte est cæcata. Scimus etiã quòd latro de patibulo transiuit ad regnum: Iudas autem de apostolatus gloria est lapsus in tartarũ. B Rursumque quia aliquando sortes quæ cæperint non mutantur: & latronem alium nouimus peruenisse ad supplicium: & apostolos percepisse propositum quòd desiderauerunt regnum. Video apostolum de illa persecutionis fœuitia ad gratiã apostolatus vocatũ: & certè iam de illo dominica voce dictum: Vas electionis est mihi iste. Et tamen adhuc inter iudicia dei occulta formidat reprobari, dicens, Castigo corpus meum: & in seruitutem redigo: ne forte cum aliis prædicauero: ipse reprobus efficiar. Væ ergo miseris nobis: qui de electione nostra nullam adhuc Dei vocem cognouimus: & iam in ocio quasi de securitate torpemus. Debet profectò non solum in spe esse securitas: sed etiam terror in conuersatione: vt & illa certantes foueat: C & ista torpentes pungat. Et hæc omnia notans Psalmista, dicit quòd abyssus, scilicet, diuinorum iudiciorum, terram ecclesiæ vndequaque vt vestimentum operit, dicens, *Abyssus sicut vestimentum amictus eius. Sed super montes stabunt aquæ.* Per montes intellige beatos angelos: vt patet versi. 1166. & 1552. Et isti non circundantur abyssо tali: quia operti sunt sapientia Dei quæ per aquam significatur: vt patet versiculo 212. & 216. & 257. Et sic clarè circa se diuina iudicia cognoscunt. Vel iste versus potest intelligi de abyssо persecutionum qua circundata fuit ecclesia.

Actuum 9. — *1. Cor. 9.*

1761 Ab increpatione tua fugient: à voce tonitrui tui formidabunt. D

Hic ostendit aquarum qualitatem: quæ, scilicet, multotiens hominibus timorem immittunt: quia pericula aquarum multum terrent homines. Et hoc maximè patuit in diluuio: cuius inundatione totum genus humanum, octo personis exceptis fugit, id est, de terra periit. vt patet Gene. 7. Patet etiã quotidiè: quia virtute aquarum congregatarum in nubibus generantur fulgura, sonitus, & tonitrua terribilia, quæ terrent homines: & quasi naturaliter se quasi abscondendo fugiunt: vt experientia docet, quæ omnia Dei potestate causantur. Et hoc est quòd ait, *Ab increpatione tua fugient.* quia, scilicet, homines taliter his impressionibus territi, fugiunt de campis ad loca magis secura, vt habetur de grandine quam Deus misit in Ægyptum. E Exo. 9. Dedit dominus tonitrua, & grandinem ac discurrentia fulgura super terram, &c. Istæ autem tales impressiones nõ fuissent in nubibus, si homo nõ peccasset. & ideo sunt quasi quædã dei increpationes propter peccata. Dicat ergo, *Ab increpatione tua fugient*, &c. Per hoc autẽ mystice Psalmista vult ostendere, quòd constanti prædicatione apostolorum & miraculorum operatione Christus fugauit ecclesiæ suæ persecutores: ipsos, scilicet, conuertẽdo ad fidem. Et hoc satis deducit Greg. 29. moral. ca. 16. super illo verbo Iob 38. Quis dedit vehemẽtissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui. dicens, Quid enim per tonitruum, nisi prædicatio superni terroris accipitur? Cuius tetrorem dum humana corda percipiunt, quatiuntur. Dominus ergo se viam sonantis tonitrui dare asserit: qui & verba prædicationis tribuit: & per terrorem corda compungit, &c.

Tonitruum dicitur prædicatio.

Greg 29. moral. ca. 16.

Ascendunt montes & descendunt campi: in locum quem fundasti eis. 1762

Hic ostendit aquarum æqualitatem: ponendo differentiam inter terram & aquas. Quoniam terra est corpus solidum: idcirco vna pars super aliam posita in loco superiori manet: si fundamentum habet solidum. Et similiter valles inferius remanẽt ballæ: quia latera habent solida. Sed non sic de aqua: quia cum sit corpus fluxibile, ex ea montem facere non potes: quia statim pars superior fluet inferius. Similiter nec in aqua vallem ballam poteris facere: quia aqua non facit ripas solidas: quia statim fluunt. sicut patet per exemplum: si foueam facis in terra, remanet concauitas propter latera terræ solida. si foueam facis in aqua: non remanet concauitas: quia latera fluida ipsam statim replent. Istius autem differentiæ inter terram & aquã Psalmista solum ponit vnam partem, scilicet, quæ est ex parte terræ: vt aliam partem quæ est ex parte aquæ ex prima concipiamus. Et hoc est quòd de terra dicit *Ascendunt montes & descendunt campi.* quòd totum est potestate diuina. Vnde subdit, *In locum quem fundasti eis.* Per hoc vult Psalmista ostendere, quòd quando Deus permisit: superbi persecutores ecclesiæ qui per montes figurantur, (vt dictum est versi. 208. & 1659.) ipsi ascendunt supra ecclesiã ipsam persequendo sed quando Deo placuit: ipsos humiliauit: & ecclesię suæ subiecit. Nonne ad modum montis ascendit contra ecclesiam superbia Pauli: qui Christum in suis membris persequebatur: Nonne statim quando voluit ipsum descendere ad planiciem humilitatis fecit: Quando, scilicet, circumfulsit eum lux de cœlo: & cadens in terram, &c. Sic de Imperatoribus romanis: qui ad modum montium se contra ecclesiam eleuabant: quos tamen ad campum humilitatis descendere fecit: ipsos ecclesiæ subiiciendo. quòd totum potestate diuina factũ est. Et hoc est quòd dicit, *Ascendunt montes*, scilicet, superbi tyranni contra ecclesiam: sed ad libitum descendunt campi, id est, efficiuntur plani ad modum camporum & humiles. *In locum quem fundasti eis*, id est, secundum gradum humilitatis, quem eis dispositi. Vel per campos intellige statum pœnitentiæ: ad quem multotiens superbos elatos Deus sua inspiratione descendere facit: dum eis sua peccata proponit. De quo campo dicitur Ezech. 37. Duxit me in medio campi, qui erat plenus ossibus. erat autem multa valde super faciem campi. Et sequitur. quomodo flante spiritu, ossa illa ad vitam sunt reducta. Sic conformiter & in pœnitentiæ campo anima quæ est ad modum ossis arida & dura, flante spiritu sancto: ad gratiam vitæ reducitur, &c.

Actuum 9. 5

Superbos Deus humiliat, & ascendentes descendere facit.

Ezech. 37.

Terminum posuisti quem non trãsgredientur: 1763

gredientur: neque conuertentur operire terram. A

Hic notat aquarum stabilitatem. Quãuis enim aqua de sui natura nullam habeat stabilitatem, sed semper fluit ad bassum: Deus tamen ad libitum ei ponit terminum ne fluat: sicut fecit in transitu maris filiorum Israel, vt habetur Exod. 14. Erat enim aqua quasi murus à dextris eorum & sinistris. Et sicut fecit in transitu Iordanis tempore Iosue: vbi aquæ quæ desuper erant, in vna mole steterunt. Et sic etiam facit hodie aquis maris Oceani: quæ multo altiores sunt quã sit terra: quia magis à centro terræ distant, quam aliqua pars terræ: vt dictum B est versi. 1760. Et tamen dominus posuit eis terminum, ne cooperiant terram: vt homines & animalia viuere possint. Per hoc vult Psalmista ostendere, quòd abyssis siue aquis persecutionem ecclesiæ Deus ad sui libitum imponit terminum & mensuram: vt, scilicet, non tantum excrescant, vt ipsam terram ecclesiæ operiant ex toto, vel submergant quinimo ipsas terminat vt sua voluntas dictat. Et hoc est quòd ait Glo. *Terminum posuisti eis*, scilicet, finem posuisti persecutionibus ecclesiæ: ipsos persecutores, scilicet, reges, principes, & imperatores ipsi ecclesię subiiciendo per fidem. *Neque conuertentur operire terrã*, scilicet, ecclesiæ. Quia & si leues fructus insurgunt: terram tamen ecclesiæ diluuio nõ C operiunt: vt iam liceat ecclesię liberè prædicare. Et si ei perstrepunt adhuc, & murmurant pagani: sonitus littorum audio: diluuiũ nõ perhorresco. Cõformiter loquitur Greg. lib. 28. moral. ca. 16. exponent illud Iob 38. Huc vsque venies, & non proceses amplius. dicens, Quia nimirum iudicij occulti mensura est: & quando persecutionis procella prosiliat: & quando conquiescat: ne aut non exagitata electos nõ exerceat: aut non moderata in profundum mergat. Cùm verò notitia fidei vsque ad persequentes extẽditur: turbati maris tumor sedatur. Ibique fluctus suos mare frangit: quia ad cognitionem veritatis veniẽs, omne quòd nequiter egit, erubescit. Fracta quippe vnda in se colliditur: quia cognita nequitia per cognitionem sui cordis accusatur: & quasi ipsam vim quam intulerat, recipit: quia de prauitate quam gesserat, reatus sui stimu- D los sentit. Vnde per Paulum quibusdam dicitur. Quem fructum habuistis in quibus nunc erubescitis? Ac si diceret, Quid se in altum fluctus vestræ prauitatis extulerũt: qui nunc in semetipsis fracti: vnde peruersos vos inflammauerunt, conuersos nunc confundunt. Conformiter omnibus tentationibus & aduersitatibus terminum & mẽsuram Deus imponit: ne supra vires nostras ascendant, & mentem submergant: vt ostendit Greg. li. 9. moral. cap. 34. dicens, Pius conditor noster cum viribus nostris flagella moderatur: ne per virtutem pœna transeat: & per astutiam dæmonum humanam infirmitatem excedat. Vnde & bene per Paulum dicitur, Fidelis autem Deus qui non patietur vos tẽtari supra id quòd potestis: sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. E Nisi enim omnipotens Deus cum viribus tentamenta modificet: nullus profecto est qui malignorum insidias non corruens portet: quia si mensuram tentationibus iudex non præbet: eo ipso protinus stantem deiicit. quo vltra vires onera imponit. Et hoc est quòd hic ait Psalmista. *Terminum posuisti quem non transgredientur*, &c.

Gloſa. Persecutiones ecclesiæ terminat deus vt vult.

Aduersa terminat deus Greg. 28. moral. c. 16.

Rom. 6.

Greg. li. 9. moral. ca. 34.

1. Corin. 10.

Qui emittis fontes in cõuallibus: inter mediũ montiũ pertransibũt aquæ. 1764

Hic adducitur ratio laudis diuinæ ex debita prouisione viuentium. Et diuiditur in tres partes: quia primò ostenditur debita prouisio vitæ eorum qui habitant in terra. secundò eorum qui habitant in aquis: ibi, *Hoc mare.* tertiò quo ad prouisionem vtriusque naturæ: ibi, *Omnia à te expectant.* Quantum ad primum, quòd ad vitam corporalem eorum quæ habitant in terra duo præcipuè requiruntur, scilicet, sufficientia ciborum, & alternatio temporum. quæ duo hic ostendit. secundum ibi, *Fecit lunam.* Ad productionem autem ciborum requiritur quòd terra aquis irrigetur. Et ideo primò ostendit prouidentia Dei circa irrigationem terræ: secundo ex hoc ostendit fructum orientem ex terra: ibi, *Producens fœnum.* Circa primum sciendum quòd duplices sunt aquæ, scilicet, inferiores quæ de terra oriuntur, & superiores quæ de nubibus stillantur. Vnde primò agit de primis: secundò de secundis: ibi, *Rigans montes.* Circa primum duo facit: quia primò ostendit aquarum ex terra productionem: secundò ponit ipsarum ad vitam ampliationem: ibi, *Potabunt omnes.* Quantum ergo ad primum sciendum quòd communiter in pedibus montium quidam fontes oriũtur: ex quibus magna flumina crescunt. Flumina autem valles faciunt, & per valles transeunt. Et hoc est quòd ait, *Qui emittis fontes in conuallibus*, &c. Ad intelligendum autem quomodo ex terra fontes oriantur aquarum, cum terra sit infra elementum aquæ: & aqua naturaliter sit supra terram, sciendum quòd ariditas terræ est causa dissolutionis terræ: quia terra ex ariditate in puluerem conuertitur. Et hinc est quòd in æstate multiplicantur pulueres: quia terra tunc aridior est quam in hyeme. Ne ergo terra ex toto propter ariditatem dissolueretur: miscuit Deus aliquas partes aquæ cum elemento terræ: quæ magis in viscеribus terræ occultantur: quia calor solis arefaciens terram, non sic penetrat interiora terræ sicut tangit superficiem. Et hinc est quòd quanto amplius profundius cauatur: plus de aqua reperitur. Et hoc est quòd dicitur Psal. 135. *Psal. 135.* Qui firmauit terram super aquas. Aqua ergo infra terram violenter inclusa: quærit sibi venas terræ & meatus vnde possit exire. & tales aquarũ meatus, fontes vocantur. Per hoc enim vult ostendere Psalmista, quòd gratia spiritussancti ex prædicatione Apostolorum processit ad irriganda humilium corda. Vbi nota quòd per fontem aquæ intelligitur gratia spiritussancti: teste Christo Ioan. 4. dicẽte, Qui biberit ex aqua quam ego dabo ei, fiet in *Ioan 4.* eo fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Per valles autem humiles designantur & pœnitentes. Psalm. 83. Ascensiones in corde suo disposuit in valle lachrymarum. Per montes autem significantur Apostoli & sancti prædicatores. vide versiculo. 1016. & 1179. Sic ergo Deus emittit fontes in cõuallibus, quia superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Iaco. 4. Sed inter medium montium *Iaco. 4.* pertransibunt aquæ: quia ex doctrina Apostolorum & aliorum prædicatorum aquæ gratiarum ad humiles peruenerunt. Vel idem sunt conualles & montes: quia omnis humilis altus est conuersatione mentis qua habitat in cœlis. Et istam sententiam ponit Glos. hic dicens, *Qui emittis fontes in conuallibus*, id est, fontes aquæ viuę salientis in vi-

Fontes quomodo ex terra possint oriri.

Aquæ intra terram includitur.

Gratia humilibus datur

Gloſa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tam æternam,id est,gratiarum spiritusancti,in cō- A uallibus, id est, in humilibus:qui etiā montes propter spiritualē altitudinē dicuntur, conualles autē propter spiritus sui humilitatē.Et est sensus. De humilibus subditis gratiæ,& si sint montes spirituali altitudine: fluūt fontes spiritussancti qui super humilem & quietū quiescunt.Dicit magister de proprie.rerū in cap.de fonte,quòd in Ægypto est quidam fons: in quo faces accēsæ extinguuntur & accendūtur extinctę.Talis fons est gratia spiritussancti:quia qui est accensus,scilicet, qui se reputat luminosum, & ignē charitatis accensum, per superbiam statim extinguitur: quia in eo omnis gratia spiritussancti amittitur.sed ille qui se reputat extinctum,scilicet, humilis:accenditur & inflammatur.

Magister.

Fontes dicuntur apostoli.

Vel per istos fontes intellige Apostolos quos deus B misit ad conualles,id est, ad gentes quæ erant valles per vitæ fœditatem: per terrenam cupiditatem: & per cultus vanitatem. Nec immerito Apostoli fontes dicuntur:quoniam secundum Isidorum 13. etym. Fons est caput aquæ nascentis: dictus fons quasi aquas fundens.Et ideo per fontes intelligūtur Apostoli:qui erant caput aquæ gratiæ nascentis in mundo. De quibus dicitur Exo.15. quòd in Helim erant duodecim fontes aquarū,id est,Christo adhærentium. Nam Helim interpretatur fortis eorum : & significat Christum : qui dicit Ioan.15. Sine me nihil potestis facere.Et aquę istorum fontium habēt triplicem prærogatiuam. Primò in copiositate : quia in omnem terrā exiuit sonus eorū. Psal. 18. Dicit Vitruuius li.8.de architectura:quòd C aquæ fluētes de saxo rubeo sunt copiosæ & bonæ. Tales istæ fuerunt. Nā saxū est Christus 1.Cor.10. Petra autē,&c.Et Deut.23. Vt suggeret mel de petra,oleumq; de saxo durissimo.Erat autem hoc saxum rubeum: quia proprio sanguine rubricatum. secundum illud apostoli.Ego autē non ab homine illud accepi,scilicet,euangelium:sed per reuelationem Iesu Christi. Et ideo istæ sunt aquæ bonæ & copiosæ.Num.20. Egressæ sunt de petra aquæ largissimæ: ita vt omnis populus biberet,&c.Et Psal. 77.Eduxit aquam de petra:& eduxit tanquam flumina aquas.Secundò ex sui puritate: erāt enim isti fontes purissimi. Dicit Auicen.1.can. quòd aquæ fontium sunt cæteris aquis meliores. fontium inquam terræ:quæ est ab omni extranea dispositione D aliena, id est, ab omni infectione & putrefactione. Sic erant isti fontes Apostolorum liberi ab omni infectione extranea peccati mortalis.Ezec.32.Purissimas reddam aquas eorum:immò &vt puriores essent aquæ fluentes ab ipsis : omnes sordes rerum temporalium abiecerunt. Vnde & Petrus ait. Argentum & aurū non est mihi. Hæc enim temporalia istam aquam viciant. Quia sicut dicit Auicē.1. can. Aquæ vbi miscetur substātia metallina,omnes malę sunt.Et sicut dicit Vitruuius vbi sup.Vbi aurum, argentū, & metalla fodiuntur,sicut in mineriis istorū fontes inueniuntur copiosi: sed maximè vitiosi, Sic & doctrina quæ de corde procedit circa istas diuitias occupato:licet quādoq; possit esse copiosa,tamē semper est viciosa. Num.27. Hi sunt E fontes aquæ contradictionis. quia tales quòd verbis prædicant : moribus impugnant. Tertiò ex sui vtilitate. Dicit enim Vitruuius vbi suprà : quòd aquæ quæ sub radicibus montium oriuntur : sunt vberiores,frigidiores,& salubriores. Sic in propositō. Nam mons est ecclesia:secundū illud Psal.67. Mons in quo beneplacitum est deo habitare in eo.

Iſidorus.

Exod.15.

Ioan.15.

Aqua significat doctrinā apostolorum. Vitruuius.

1.Cor.10.

Deut.23.

Gala.1.

Num.20.

Psal.77.

Auicen.

Ezech.32.

Actuum 3.

Huius montis radix & origo dicitur esse charitas. Ephe.3. In charitate radicati & fundati. Hæc autē *Ephe.3.* Apostolorum doctrina ex magna charitate processit.Phil.1. Testis est mihi Deus,quomodo cupiam *Phil.1.* vos esse in visceribus charitatis. Et ideo istæ aquæ sunt frigidissimæ ad extinguendum feruorem inordinatæ concupiscentiæ. saluberrimæ ad curandas omnes infirmitates tam corporis quā animæ. Ezech.47.Erant pisces multi, postquam venerunt *Ezech.47.* illuc aquæ istæ & viuent.

Potabunt omnes bestiæ agri: expectabunt onagri in siti sua. 1765

Hic applicat istas aquas ad vsus viuentium. Et primò ad vsum bestiarum: secundò ad vsum volatilium:ibi,Super ea volucres. Quātum ad primum sciendum , quòd inter animantia quæ habitant in terra:bestiæ sunt maioris potus:quia magis abundant in calore naturali : quo humidū intrinsecum consumitur. Et inter alias bestias onagri sunt amplioris caloris.Et ideo volens Psalmista ostendere, quòd Deus sufficiēter parat potum omnibus animalibus habitantibus in terra:exemplificat de bestiis:inter quas specialiter ponuntur onagri, dicēs, quòd Deus sic abundè omnibus potum ministrat: quòd potabunt omnes bestiæ agri:& expectabunt onagri in siti sua.Expectabunt sufficienter saturare sitim suam. Vel extinguent sitim suam. Per hoc vult ostendere Psalmista quòd ex doctrina prædicationis Apostolorum,scilicet,sanctorum euangeliorum omnes tam gētiles quam Iudæi bibere debent,id est,ad doctrinam euangelicam conuerti:& ipsam cordialiter desiderare. sed differenter, quia ad Christi fidem gentes prius conuertentur : Iudæi autem expectabunt conuerti vsque in finem seculi. Ad cuius intellectum sciendum , quòd per bestias intelligit gentilem populum , qui colendo idola , & Deum non cognoscendo viuebant bestialiter.Psal.48.Homo non intellexit:comparatus *Psal.48.* est iumentis insipientibus, &c. Sed per onagrum populus iudaicus intelligitur. Quoniam vt dicit magister de proprie.re. Onagri nascentibus maribus inuident: & ne generare possint , dentibus testiculos eis abscindunt . Quòd naturaliter cognoscentes mares nati , à patribus recedunt : & ad alia loca procedunt.Sic & conformiter Iudei videntes apostolos ex eis natos esse mares , & virtuosos , & viriles ad alios per prædicationem Christi generandos in fide, ipsis inuiderunt:& virtutem generandi alios fideles,scilicet, loquelam quam multipliciter eis auferre conati sunt. Vnde Actuum 4. *Actuum 4.* Vocantes apostolos eis præceperunt ne omnino loquerentur : nec docerent in nomine Iesu. Quòd videntes apostoli dimissis patribus:ad gentes processerunt. Et per consequens ipsos Iudæos hodie venatur diabolus: qui dicitur leo quærens quē deuoret.Vnde populo iudaico sub nomine onagri dicitur,Venatio leonum onager in heremo. De gen- *Eccle.13.* tibus ergo ad prædicationem Apostolorum conuertendis, dicit , *Potabunt omnes bestiæ agri*, id est, ex omni generatione gentilium fidem Christi desiderabunt & recipient. Hoc fuit figuratum Petro in lintheo de cœlo ter submisso quatuor initiis : in quo erant omnia animalia. De quibus dictum est Petro. Macta,& manduca. Petrus enim primus Apostolorum significat omnes Apostolos & prædicatores. Vas submissum plenum animalibus est cœtus populi gentilium bestialiter viuentium. Et

Onager significat Iudæos.

Actuum 10.

dictum

dictum est Petro de illis. Macta & manduca. quia A omnes illos mactat Petrus in eo quòd mali sunt:& manducat in corpus ecclesiæ trauiciendo. Et vide modum quo ipsos conuertendo manducat. Nā illud vas quatuor initiis submissum est : ad figurandum quatuor partes orbis:in quibus prædicādum erat euangelium,& homines baptizandi. Ter submissum est : vt in nomine trinitatis baptismus fieret,Et vide per quos,scilicet,per apostolos:quoniā ex ternario & quaternario numerus duodenus cōsurgit : qui est numerus prædicatorum duodecim enim Apostoli electi sunt à domino, quorum prædicatione totus orbis cuius quatuor sunt partes, quæ in nomine trinitatis vocantur vt inde ecclesia congregetur.Sed de Iudæis solum in fine mundi conuertendis dicitur,*Expectabunt onagri in siti sua.* B Vbi glo.id est,Iudæi.Quia has aquas scripturarum & fidei differunt bibere vsque in vltimum tempus. Et sic sitim patientur vsque ad illud tempus.

1766 Super ea volucres cæli habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

Hic agit de vsu aquarum quo ad volatilia. Duplex est enim genus auium:quia **quædā** sunt aquaticæ , quæ in agris vel fluminibus habitant , sicut cignus:& quædam sunt nemorosæ, quæ in arboribus vel in petris nidificant. De primis ait. *Super ea volucres cæli habitabūt.* De aliis verò auibus quæ,scilicet, veniunt ad aquas ad bibendum:& postea re- C cedunt cantando,dicit,*De medio petrarum dabunt voces.* Inter enim cæteras aues nidificantes in petris: aquila dicitur principalior.De qua dicitur Iob.39. In petris moratur,& in cæsis rupibus.Et ideo cum ipsa aquila sit regina auium qua morantur in terra: per ipsam cæteræ aues iutelligūtur:quæ postquam potauerit: ad nidum suum in petris factum rediēs, volitat clamando. Et hoc est quod ait. *De medio petrarum dabunt vocem suam.* Littera autem Hebraica habet.De medio ramorum. Et tunc per illas intelligit aues in arboribus nidificantes. Per hoc vult Psalmista ostendere quòd super ea quæ dicta sunt, scilicet , super aquas scripturæ & dicta apostolorum , habitant non omnes , sed solum spirituales: qui significātur per volucres cæli. Volucres enim D quandoque significant superbos præsuuptuose in altum volare cupientes , & alios suppeditare. De quibus vide suprà versiculo 89.Aliquando verò significāt homines spirituales mente conuersantes in cælis:more apostoli dicentis , Nostra conuersatio in cælis est. Vel per volucres cœli intellige pœnitentes. Nam volucris idem est quòd auis. Auis autem dicitur ab a quod est sine : & vis , quasi sine violentia.Et sic significat statum pœnitentiæ : quæ non violenta debet esse,sed volūtaria.Et tales aues vel volucres de medio petrarum dant voces , quia non sua proferunt , sed solum illa quæ petræ Apostoli & prophetæ prædixerunt.Et hoc est quod ait glosa. Super ea volucres cæli habitabunt, id est,super montes,prophetas & apostolos , volucres cœ- E li,id est, spiritualia corda. Ideo enim addidit cœli, vt notet sanctos:habitabunt, quia ibi petras inueniunt, id est , fundamentum præceptorum. Sicut enim illa vna petra verbum dei Christus est : sic multa verba dei , multæ petræ sunt. Et iste petræ sunt in montibus.Sed ne putes has volucres suam sequi voluntatem:ideo addit dicens , quia dabunt voces de medio petrarum, id est,non de suo:sed de

Volucres dicūtur homines spirituales.

Glosa.

auctoritate verborum dei in quibus sonat petra Christus:à quo etiam sui dicuntur petræ.

Bigans mōtes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra. 1767

Hic agit de aquis superioribus quæ de nubibus descendunt. Calore enim solis vapores aquei sursum eleuantur.& condensantur in nubibus:vt opportuno tempore compluant terram.Et quia aqua pluuialis fœcundior est quam sit aqua fluminis, vel fontis:vt dictum est versicu.690. hinc est quòd plura gignit ad nutrimentum animalium , quam *Prædicatione apostolorū terra est saturata.* aqua inferior. Et hoc est quod ait , *Rigans montes de superioribus suis*, id est,de aquis quæ sunt in nubibus B superioribus:quæ aquę mirabiliter terram fœcundant:ideo de fructu operum tuorum, id est,de effectu pluuiæ quæ est opus tuum , satiabitur , id est, fœcundabitur. Per hoc vult ostendere Psalmista quòd Deus repleuit terram ecclesiæ fidelibus:quia primò corda apostolorum quæ montes dicuntur spiritussancto de super misso rigauit : per quorum postea prædicationem terra per totum mundum dilatata fœcundata fuit. Rigare enim dicitur Deus corda nostra , quando gratiam suam desuper immittit:vel prædicationem fidei spargit per orbem. Sic enim rigati fuerunt montes prophetarum primò & apostolorum : & per ipsos alij : vt ostendit Grego.super illo verbo Iob. 5. Vniuersa deus aquis irrigat.dicens , Possunt vniuersorum nomine ipsæ *Gre.li.6.mor. ca.7.* morum dissimilitudines designari. Alius namque elatione erigitur : alius pondere timoris inclinatur &c. Vel ipsos irrigauit quando per spiritumsanctum docuit omnem veritatem. Vnde Gregorius in homil.de Pentechoste ait , Libet fratres charissimi oculos fidei in virtutem spiritussancti attollere,&c.Sic enim irrigata terra fructu satiatur:quia paulatim de virtute proficit in virtutem. Quarum virtutum fructificationem paulatim de gradu ad gradum procedere ostendit Christus,dicens , Ter- *Mar 4.* ra vltro fructificat primò herbam : deinde spicam: deinde plenum frumentum. Quod exponit Gregorius ad propositum lib. 22. capitulo 20. dicens, Ecce veritatis voce &c.vide versi.222.

Producens fœnum iumētis:& herbam seruituti hominum. 1768

Hic ostendit fructum diuina prouidentia extra productum : & ex arboribus quæ de terra nascuntur.Et primò agit quomodo isti fructus deseruiunt vitæ hominum.Secundò quomodo vitæ auium & animalium : ibi, Saturabuntur. Ad victum autem hominum tria requiruntur , scilicet , cibus , potus , & condimentum. Et sic primò agit de cibo: secundò de potu: ibi , *Vt educas* : tertiò de condimento : ibi , *Vt exhilaret*. Quantum ad primum sciendum , quòd hic fœnum & herba pro eodem accipiuntur. & similiter iumentum & homo:quia homo per peccatum versus est in iumentum. Psalmus 48. Homo cum in honore esset,&c. Dicit ergo quòd deus est producens de terra fœnum iu- *Prædicatoribus dādæ sunt necessaria etiā nō petentibus.* mentis , id est , hominibus peccatoribus : quia herbæ nascentes ex terra sunt ad vsum & seruitium hominum.Et hoc aliis verbis repetit,dicens,*Et herbā seruituti hominū.*Per hoc vult ostendere Psalmista, quòd prædicatoribus euangelij liberè est subue-

niendum,& hoc ante quam petant. Vnde differentia est inter pauperes mẽdicantes,& doctores euangelizantes. Quia primis est dandu quando petunt: quia te quærere debent, non tu illos. Secundis autem dandum est antequã petant: quia tu illos quærere debes. Hoc enim est quasi debitum: illud autem magis quasi gratiosum. Prędicatores enim per iumenta significantur: quia sunt iuuamenta infirmorum. Ideo si te iuuant, & tibi seruiunt: ex debito mercedem quo viuere possint obligaris eis dare: etiam illis non petentibus. Et hoc sentit hic glos. dicens, *Producens fœnum iumentis*, id est, prædicatoribus seruis hominum pro Christo: vt de euangelio viuant, qui euangelium annunciant. Vnde consequẽter exponit quod dixerat, *Et herbam seruituti hominum*, id est, temporalia bona seruituti prædicatorum: qui sunt serui hominum pro Christo. Hæc sunt iumenta quibus merces debetur: quia seruiũt. De quibus dicitur, Non alligabis os boui triturãti. Et dignus est operarius mercede sua. Debentur enim prædicatoribus temporalia: qui largiũtur spiritualia. Vnde Apostolus ait, Si seminamus vobis spiritualia, magnum est si vestra carnalia metamus. De istis enim dicitur, Beatus qui præoccupat vocem petentis, id est, qui intelligit super egenum & pauperem. Et sequitur ad propositum. Non enim ita debes agere boui triturãti: vt mẽdico transeunti. illi enim, id est, mendico das: quia scriptum est. Omni petenti te tribue. Huic etiã non petenti dare debes. Vide ergo ne si sic egeat miles Christi vt petat: te iudicet, id est, damnabilem ostendat antequam petat. Sicut enim enim dicitur de illo qui quærit: da omni petenti. sic de illo quem tu quærere debes, dicitur, Desudet eleemosyna in manu tua: donec inuenias iustum cui des. Omni petenti ergo quicumque sit da: agnoscẽs in eo cui des. Sed multo magis da seruo dei militi Christi etiam non petenti. Hæc glo. Ex quibus apparet, quòd prædicatoribus & militibus Christi non licet mendicare: sed auditores sponte non petenti necessaria debẽt tribuere. Quid ergo dicemus de mẽdicantibus religiosis prædicatoribus? Respondeo, quòd si præueniantur in necessariis: mendicare non debent. si autem non præueniantur: tanto amplius merẽtur: quia & stipendium lucrantur prædicando: & consequenter laborant mendicãdo. Notet tamen quilibet prædicator, quòd (vt dicit Grego.) prædicator non debet prædicare vt alatur: sed ali vt prædicet.

Gloſa Augu. *Deut.25. Luc.10* *1.Cor.9.* *Luc.6.* *Eccl.29.* *Prædicatoribus licet mendicare.*

1769 ## Vt educas panẽ de terra: & vinum lætificet cor hominis.

Hic agit consequenter de potu necessario vitæ animalium. Tamen notandum quòd ista pars prima istius versi. videtur esse finis præcedentis versi. quasi dicat, Ideo enim producit fœnum & herbam de terra: vt inde educat panem ad vitam hominum necessarium. Sicut enim per pecuniam intelligitur omne medium transmutationis in emptionibus & vẽditionibus: sic per panem intelligitur omnis cibus ad vitam necessarius. De potu autem sequitur, *Et vinum lætificet cor hominis.* Vinum enim naturaliter est lætificatiuum: quia sanguinem generat. Complexio autem sanguinea lætitiam parit. Per hoc autem vult Psalmista ostendere, quòd ad vitam spiritualem hominum nutriẽdam deus de terra, idẽ est, de beata virgine Maria quæ terra dicitur, Esai. 45. Aperiatur terra, & germinet saluatorem. vide versi. 1446. & 1455. deus nobis eduxit panẽ spiritualem & vinum. Panis est ipse Christus, qui de seipso ait, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi, &c. Si quis manducauerit ex hoc pane viuet inæternum. Per hoc vult dare differentiam in mãna datum patribus, & corpus Christi. quia illud manna solum erat panis figuratiuus corporis Christi: corpus autem Christi est panis vitæ figuratus. Sed circa hoc Auguſt. super Ioan. mouet dubium. Sed nunquid nos morimur qui mãducamus panem descendentem de cœlo? Sic etenim patres qui manducauerunt manna mortui sunt: sicut & nos sumus morituri, quantum attinet ad mortem huius corporis visibilem, atque carnalem: quantum autem attinet ad mortem spiritualem qua patres istorũ mortui sunt: Manducauit manna Moyses, & multi qui domino placuerunt, & mortui non sunt: quia visibilem cibum spiritualiter intellexerũt, & spiritualiter gustauerunt vt spiritualiter satiarentur. Nam & nos hodie accipimus visibilem cibum. sed aliud est sacramentum, & aliud virtus sacramenti. quod multi de altari accipiunt: & accipiendo moriũtur. Vnde apostolus. Iudicium sibi manducat & bibit: qui indignè accipit. Panẽ ergo cœlestem spiritualiter manducare est innocẽtiam ad altare portare. peccata & si sint quotidiana: nõ sunt mortifera, &c. Hic est ergo panis quem deus eduxit de terra, id est, Christi corpus: quod ex virgine Maria formauit. Et ad hoc manifestandum ipse Christus se nobis manducandum sub specie panis in sacramento reliquit. Vel per terram signficantur prædicatores ratione stabilitatis & constantiæ: & ratione fertilitatis qua fructum spiritualem animarũ producũt. Psal. 84. Dominus dabit benignitatem: & terra nostra, scilicet, stabiles prædicatores dabit fructum suum. De hac ergo terra dominus panem educit, scilicet, verbum dei, quod panis dicitur. quia Apostoli & alij prædicatores panem verbi dei per totum orbem prædicauerunt. Et istum intellectum notat glo. dicens, *Vt educas panem de terra*, id est, verbum dei de prædicatoribus. *Et vinum lætificet cor hominis.* Vbi loquitur de sacramento altaris sub specie vini tradito: qui est calix domini inebriãs, scilicet, dignè sumentem gratiis & virtutibus conformiter ad panem acceptum pro corpore Christi. Vel per vinum accipe dilectionem dei: qua deus suos inebriat delectabiliter. Vbi notandum quòd aliter lætificat cor hominis vinum diuini amoris: & aliter vinum amoris mundi. quia vino mũdanæ dilectionis in principio dulce videtur: sed in fine amarum inuenitur. ecõtrario autẽ vinum amoris dei. Quod ostendens Hugo super illo verbo Ioan. 2. Omnis homo primo bonũ vinum ponit. dicit, Inter amorem Dei & huius mundi hæc est differentia: quia amor mundi in principio dulcis esse videtur: sed finem habet amarum. sed amor dei ab amaritudine incipit: sed vltima eius plena sunt dulcedine. Vnde & dicitur, Omnis homõ primò bonum vinum ponit, &c. Omnis namque homo carnalis ponit bonum vinum primò: quia in sua dilectione primò quandam falsam dulcedinem sentit: sed postquam fame desiderij mentem inebriauerit, tũc quod deterius est propinat: quia spina conscientiæ superueniens mentem quam prius falsò delectabat, grauiter cruciat. Sed sponsus noster Christus postremò bonum vinum porrigit: dum mentem quam sui amoris dulcedine replere disponit quadã prius tribulationum compunctione amaricari sinit: vt post gustum amaritudinis auidius bibat suauissimum

Ioan.6. *Auguſt.* *Pſal.48.* *Mar.4. Gloſa.* *Vinũ amorẽ significat Delectat alter amor dei: aliter ammundi. Hugo.*

mum poculum charitatis. Et hoc est vinum quod verè lætificat. Et de hoc dicitur Iudi. 9. Vinum lætificat deum & homines.

Iudi.9.

1770 ## Vt exhilaret faciem in oleo: & panis cor hominis confirmet.

Hic agit de cõdimẽto ciborum, scilicet, de oleo. Per oleum enim, quod est principale ciborũ cõdimẽtum, intelligũtur omnia cõdimenta. Hic oportet subintelligi quod dictum est superius, scilicet, vt educas panem de terra: educas etiã vinum: educas etiã oleũ. Et ad quid? scilicet, vt in oleo exhilaret faciẽ, & ipsam iucũdam ostendat. Vbi sciẽdum quòd vt ait Hie. super Mat. Erat cõsuetudo prouinciæ palestinæ, q̃ in diebus festiuis oleo aliqualiter homines, & maximè mulieres vngebãt caput & faciẽ: ad hoc, scilicet, vt magis capilli resplẽderent: ac etiã facies iucundior videretur. Et sic oleũ faciem exhilarabat. Sed posito quod hoc sit verũ: nõ tamẽ facit ad propositum: quia talẽ hilaritatẽ faciei, non facit oleũ tãquã ciborũ cõdimentũ. Aliter ergo est dicendũ. Nã oleũ cũ sit quædã pinguedo cõdiendo cibos, illos facit pingues. cibi autẽ pingues magis comedentẽ impinguãt. facies autẽ pinguis hilarior est, seu videtur: sicut & macilenta tristis. & sic quia oleũ impinguat faciẽ, ipsam hilarẽ facit. Per ista autẽ omnia nos ad dei laudẽ cõsurgere debemus. Verũ quia tria principalia ad vitam hominis de terra dixit producta. s. panem, vinũ, & oleum. & dixit effectũ vini quia lætificat: & olei quia exhilarat: & nõ dixit effectũ panis: ideo hic effectũ panis ostẽdit, dicẽs, quòd fortificat. *Et panis cor hominis confirmet.* Vbi per cor intelligit vitã quę principiũ habet à corde, quæ pane cõfirmatur: quia panis est hominis principale nutrimẽtũ. Per hoc autẽ Psalmista vult ostẽdere, quòd caput ecclesię Christus omni gratia spirituſſancti repletus fuit. Quid enim per faciem nisi Christus intelligitur? vide versi. 150. Quid autẽ per oleũ, nisi gratia spirituſſancti? Vnde Gre. ait: Potest nomine olei ipsa spirituſſancti vnctio designari. De qua per prophetã dicitur. Cõputrescit iugũ à facie olei. Iugũ quippe à facie olei cõputrescit: quia dum spirituſſancti gratia vngimur: à captiuitatis nostræ seruitute liberamur. duq; maligni spiritus superba dominatio repellitur: iugũ conteritur quo libertatis nostræ colla premebantur. De hoc quippe oleo rursum scriptum est. Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Filij quippe olei, fidelis populus dicitur: qui ad fidẽ dei in terrena spirituſſancti vnctione generatur. Quid est ergo vt exhilaret faciem in oleo: nisi donis spirituſſancti Christũ replere: à quo tanquã à fonte gratiarũ riuuli nobis conferuntur: quia de plenitudine eius omnes accepimus gratiã. Ioã. 1. Propter quod dicitur Iob 29. Petra fundebat mihi riuos olei. Petra, id est, Christus. 1. Co. 10, Petra autẽ erat Christus. Vel per faciẽ accipe mẽtem nostrã: vt suprà versi. 168. quæ donis spirituſſancti iucũdatur. Et tunc est sensus secundũ glo. Vt exhilaret faciem in oleo, id est, lætificet mentẽ nostram gratia spirituſſancti, qua, scilicet, gratiosus quis efficitur apud alios. Vnicuiq; enim vt ait, Apostolus: datur spiritus ad manifestationẽ &c. Hic autẽ notare possumus quòd in scriptura mysticè oleum est multiplex, scilicet, Oleum adulationis criminalis. Oleum sapientiæ diuinalis. Oleum prosperitatis temporalis. Oleum misericordiæ salutaris. Primò est oleum adulationis: de quo dicitur Psalmus 140. Corripiet me iustus: & increpabit me. oleũ autem peccatoris non impinguet caput meum. Vbi glos. Oleum peccatoris est falsa laus adulatoris: & simulata dilectio, quæ mentes à rigore veritatis emollit ad noxia. Inde est quòd homines cum falsa laude aliquem irriserint: de illo dicunt. vnxit caput illius. Secundum patet: quoniam sacra scriptura ad instar olei vngit mentes quas docet. quæ sicut vnctio docet de omnibus. Vnde de sacra scriptura sub olei nomine dicitur Iob. 29. Petra fundebat mihi riuos olei. Quod ad propositum exponens Gre. ait. Quia Petræ nomine Christus accipitur: prædicator egregius fatetur, dicens, Petra ante erat Christus. Quæ videlicet Petra nunc ad vsum sanctæ ecclesiæ olei riuos fundit: quia in ea loquens dominus prędicamẽta vnctionis intimè emanat. De hac Petra riuus exiit, liber Matthæi: liber Marci: liber Lucæ, liber Ioannis, In diuersis mundi partibus, quos prædicamenta edidit: tot petra hæc per Apostolorum ora omnium riuos olei fudit. Totiens adhuc de petra hac riuus olei funditur: quotiens sancto spiritu vngendis mentibus auditorum ea quæ in libris veteribus de Christo dicta sunt, explanantur &c. Vnde Deut. 32. Vt suggeret mel de petra, oleúque de saxo durissimo. Tertium patet, quoniam sicut oleum extinguit calcem viuam, quam aqua accendit: sic & aduersitas ad dei amorem mentem accẽdit quã prosperitas extinguit temporalis. De hoc vide ver. 1159. Vnde ipsum oleum inter tẽporalia bona specialiter nuncupatur. Psal. 4. A fructu frumenti vini & olei sui, &c. Quartũ patet, quia sicut oleum valet ad sanãda vulnera: sic & misericordia ad mẽtes peccato laceratas sanãdas. In cuius figurã dicitur Luc. 10. quòd ille Samaritan' illius sauciati vulnera curauit infundens vinum & oleum. Quod exponens Gre. In vino morsum districtionis exhibet: in oleo mollitiem pietatis. per vinum purgantur putrida: per oleum sanãda fouentur. Miscẽda est ergo lenitas cum seueritate: ac faciendum est quoddam ex vtroq; temperamentum: vt nec multa asperitate exasperentur subditi: neque benignitate nimia soluãtur. Et quia isto oleo misericordiæ Christus caput ecclesiæ fuit impinguatus: ideo de illo dicit ecclesia. Psal. 22. Impinguasti in oleo caput meũ. Vnde misericordia est illud oleum exultationis quo Christus fuit vnctus. Psal. 44. Vnxit te deus, deus tuus oleo lætitiæ &c. De quo nunc consimiliter ait Psal. *Vt exhilaret faciem in oleo.*

Oleũ significat gratiã ſpi rituſſancti. *Greg. lib. 19. mor. ca. 13.* *Eſa. 10.* *Eſa. 5.* *Ioan. 1.* *Iob 29.* *1. Cor. 10.* *Gloſa.* *Oleũ eſt multiplex.* *Gloſa.* *Iob 29. Gre 19 mor. ca. 12.* *1. Cor. 10.* *Deut. 32.* *Luc 10.* *Gre. 20. mor. ca. 6.* *Pſal. 22.* *Pſal. 44.*

1771 ## Saturabuntur ligna campi, & cedri libani quas plantauit: illic passeres nidificabunt.

Hic ostendit quomodo prædicti fructus ex terra producti deseruiunt vitæ auium: & animalium, scilicet, quo ad victum, & quo ad habitationem. Quo ad victum ait, *Saturabunt ligna campi*, id est, lignis campi. Pro lignis campi intelligit omne lignum quod nascitur in terra. omnis autem herba, & omnis arbor nomine ligni vocatur. Certum est autem quòd his vescuntur aues: & animalia, & saturantur. Ista ligna campi sunt ad escam nõ solum hominum, sed etiam omnium auium & animalium: & non solum ad escam, sed etiam quo ad aues & animalia ad habitationem. Quæ omnia ligna campi figurantur in arbore, Danielem 4. quæ erat arbor in medio terræ: & altitudo eius nimia: esca vniuersorum in ea: subtus eam habitabant animalia & bestiæ: & in ramis eius conuersabantur volu-

Danie. 4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

cres cœli. Vbi tanguntur duo, scilicet, animalium & auium esca, & habitatio. Inter omnia autem ligna notabilia camporum: cedri quæ nascuntur in libano sunt notabiliora: quia cæteris altiora. Ideo nomine illorum cætera ligna comprehendit. Vnde dicit, *Et cedri libani quas plantauit*, scilicet, ipse Deus, supple sunt ad escam auium & animalium. Et non solum ad escam, sed etiam ad habitationem. Vnde subdit, *Illic passeres nidificabunt*. Nomine enim passerum intelligit omnes aues. Vnde textus Hiero. habet: illic aues nidificabũt. Et sic accipit cedros pro omni arbore: quia cæteris altiores, & passeres pro omnibus auibus: quia cæteris communiores. Per hoc autem vult Psalmista ostẽdere, quòd ex fructibus terræ, scilicet, ex fructibus prædicatorum: qui fructus sunt verbi dei: omnes homines saturantur tam magni quam parui, tam nobiles quam plebei: vt dictum est, vers. 1767. Vnde per ligna campi intelligit pauperes subditos & humiles: sed per cedros libani, altos, potẽtes & principes. Quibus omnibus per apostolos & prædicatores ad saturitatem datus est panis diuini verbi. Et istum sensum accipit glo. dicens, *Saturabuntur ligna campi*, id est, plebes humiles prius. *Et cedri libani*, id est, potẽtes in seculo posterius: quia prius electi sunt contẽptibiles & ignobiles, quam sapientes & nobiles. Vel in cedris passeres nidificabũt. Quia pauperes, qui per passeres quæ sunt minuta animalia intelliguntur, nidificant in cedris: quia pauperes qui sua relinquunt vt nudi sequantur Iesum, vt Apostoli qui non solum dimiserunt quicquid habebãt: sed etiam quicquid habere & cupere poterãt. *In cedris nidificant*, scilicet, ex bonis magnatum & principum viuunt. Vt puta pauperes clerici nidificãt in bonis Constãtini imperatoris, quæ dimisit ecclesiæ, Philippi imperatoris tempore Sixti, Karoli magni &c. Vel per cedros intellige prælatos: in quibus passeres, id est, subditi nidificare debent: ab ipsis exempla accipiendo virtutum. Vel per cedrum intellige gloriosam virginem Mariam &c.

Hieron.

Verbo dei saturãtur omnes.

Gloſa.

Pauperes de bonis diuitum viuunt.

1772 ## Herodij domus dux est eorum: montes excelsi ceruis: petra refugium herinaciis.

Hic ostendit quòd ligna, & terra, & alia creata nõ solum à deo sunt facta pro habitatione auium: sed etiam aliorum animaliũ. Et primò quo ad aues dicit, *Herodij domus dux est eorum*. Vbi notandũ quòd Herodius est nomẽ cuiusdam auis prædalis: quę in celeritate volatus cæteras aues trãscedit: quia modicum habet de carnibus quæ grauant: & multum de plumis quæ leuãt. Vnde propter volatus sui celeritatem, etiã aquilam impetit. Hæc auis alio nomine dicitur falco: vt dicit magister de proprie. lib. 9. Hæc auis nidificat in cedris: ita quòd cedri sunt domus eius. Et propter celeritatem volatus, regina aliarum auium dicitur, & ductrix: eo modo quo leo propter fortitudinẽ dicitur rex & dux animalium. De ista ergo aue dicitur: *Herodij domus*. Hæc enim pars spectat ad præcedẽtem. Dictum est enim quòd passeres nidificant in cedris: sequitur quòd similiter & Herodij. Vnde de cedris dicitur, quòd sunt Herodij domus. Sed quod sequitur: *Dux est eorum*. refertur ad passeres, scilicet, ad alias aues: quarum Herodius dux est siue rex. Consequenter agit de habitatione animalium, dicens, *Mõtes excelsi ceruis*, scilicet, præstant habitationẽ: quia cerui libentius latibula sua in montibus parant. Et sequitur, *Petra refugium herinaciis*. Herinaceus enim idem est quod hericius animal totum spirituosum. Et hoc animal libentius habitat in petris, & in locis duris: quia quando est in locis mollibus: eius spinæ infiguntur terræ: & sic minus liberè potest moueri. Sed secundum quòd hic ait glosa. per hæc quæ sunt satis grossa, & naturalia: innuit alia spiritualia esse quærenda. Nam vt dictum est in præcedenti versi. per cedrum intelligitur altitudo prælatorum: in quibus passeres nidificant. Cum ergo prælatorum summus sit Christus: ipse propriè cedrus potest dici. De quo dicitur Esa. 2. Exaltabitur super omnes cedros sublimes & erectas. Ista ergo cedrus non solum domus est, & refugium passerum, scilicet, paruorum & humilium hominum, quos ad suam gratiam liberè recipit: sed etiam est domus Herodij, id est, magnorum & superborum peccatorum: quia etiam tales Christus à sua misericordia non repellit. Et hoc ponit glosa. dicens, Herodius rapacissima auis est omnium volatilium maior: qui & aquilam vincit. per quem intelliguntur rapaces, superbi, & magni peccatores: nec etiam tales deserit Christus. Vnde non solum passeres nidificanti in cedris, id est, in Christo qui omnes cedros in se continet, id est, omnium prælatorum virtutes: sed etiam ibi nidificat Herodius: quia Christus etiam est domus rapacissimorum: quia nec tales deserit. Vel per Herodium auem rapacissimam intellige tribu Beniamin: de qua fuit Paulus apostolus. De quo dicitur Geneſe 49. Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam: vespere diuidet spolia. quia Paulus in adolescentia rapacissimus fuit, & persecutor Christianorum: sed in vespere suæ ætatis conuersus ad dominum: spolia diabolo rapuit prædicando. Et est sensus. In cedris non solùm humiles nidificant: sed etiam Herodis auis rapacissima, scilicet, Paulus. Vnde & ipse factus est dux eorum: quia sua prædicatione alios plures raptores post se traxit ad fidem. Sequitur, *Montes excelsi ceruis*. Vbi nota quòd fidelium sunt duo genera: quidam enim in statu perfectionis sunt, quærentes non solum dei sequi præcepta: sed etiam superogando obseruare consilia. Et isti per ceruos qui alta petunt, figurantur: vt pauperes voluntarij. Dicit enim magister de proprie. re. quòd ceruus tantæ est agilitatis, quòd currendo vel saltando quasi terram non tangit: & inter spinas saltando, eas non sentit: & virgularum summitatibus pascitur. Sic & quilibet perfectus pauper voluntarius tantæ agilitatis est, quia totus mente cælestis: quòd quandiu hic habitat, quasi terram, id est, terrena mente non tangit. dicens cum apostolo. Habentes alimenta. & quibus tegamur, his contenti simus. Vnde inter spinas diuitiarum saltans, eas non sentit: quia in eis cor non apponit. Et de talibus dicitur: *Montes excelsi ceruis*, quia tales solùm montes & præcepta quærunt excelsa. dicentes illud Psalmo 17. Perfecit pedes meos tanquam ceruorum super excelsa statuens me. Alij autem sunt parua animalia non magnæ vel altæ perfectionis, ducentes vitam communem: sicut viuentes in coniugio, mercatores, & alij: quorum vita sine multis saltem venialibus transigi non potest. Et isti per hierichium spinis vndique plenum signi

Gloſa.

Herodius significat super bos & rapaces.

Paulus per Herodium significatur. Geneſ. 49.

Contẽplatiui & Veri pauperes significantur per ceruum.

Eſa. 2.

1. Tim. 6.

Pſal. 17.

Actiuè per hericium significantur.

significant: quæ peccata venialia per spinas hericij significant: quæ licet in seipsis pungant, eius tamẽ carnem non lacerant. Et istis refugium est petra Christus: quia tales Christo per fidem adhærent. Et istos notat dicens. *Petra refugium, &c.*

1773 ## Fecit lunam in tempora: sol cognouit occasum suum.

Hic agit consequenter de alternatione temporum: quæ requiritur ad cõseruationem hominum & animalium. Et primò alternationem temporum ostendit in generali: secundò in speciali: ibi, Posuisti. Quantum ad primum notandum quòd non solum terrestria Deus fecit propter conseruãdam vitam hominum, & animalium: sed etiam ipsa cælestia: sicut est sol, luna, & stellæ. Sed quia inter omnia cælestia ista duo, scilicet, sol & luna nobis magis apparent: ideo ista duo in singulari notauit, dicens, *Fecit lunam in tempora, &c.* Secundum enim lunam quæ est mater humiditatis, maximè alternãtur tempora secundum qualitates quæ ad humiditatem spectant: vt de pluuia in serenitatem: & eõtrario, de tempore ventoso ad tranquillum: & huiusmodi: quia secundum varium motum lunæ nobis sensibiliter apparet maior mutatio aëris. Sol autẽ variat tempora secũdum alias qualitates. scilicet de calore ad frigus: de luminositate ad claritatem: & huiusmodi. Et sine istis alternationibus temporum, non staret vita hominis & animalium. quia si non esset pluuia, terra nõ germinaret. si nõ esset tẽpus clarũ & siccũ: fructus nõ matureſcerẽt: si nõ esset frigidũ: fructus nõ radicarẽtur in terra. si non esset calidũ: non aperiretur terra: & huiusmodi. Sed per ista duo alia voluit psalmista ostendere. Vbi primò quo ad lunam notandum, quòd per lunam quæ illuminatur à sole significatur ecclesia: quæ à vero sole Christo, gratia & veritate perlustratur. Et sicut luna crescit & decrescit: sic & ecclesia crescit & decrescit in omni gradu suo: quo ad doctores, prædicatores, subditos & alios fideles. Vnde Greg. ait. Quid enim per lunam, nisi cuncta simul ecclesia designatur? Quid per stellas nisi singulorum bene viuentium animæ designãtur? Qui inter prauorum hominum conuersationes: dum magnis virtutibus eminent: quasi in tenebris noctis lucent. Quibus per Paulum dicitur. Inter quos lucetis sicut luminaria in mundo. Quia enim appellatione lunæ sancta ecclesia exprimitur, propheta testatur dicens, Eleuatus est sol: & luna stetit in ordine suo. Eleuato enim sole, in ordine suo luna statuitur: quia ascendente ad cœlos domino: sancta protinus ecclesia in prædicationis auctoritate roboratur: quia etiam nec sancta ecclesia virtute propria miraculis emicat, nisi hanc præuenientis gratiæ dona perfundant, &c. De hac igitur luna ecclesiæ, dicit, *Fecit lunam in tempora*: quia ecclesia militans cum tempore incepit: & cum tempore terminabitur. Incepit enim in primo homine: & in vltimo iusto finietur: vt ait Greg. in homil. vide versic. 85. & 1169. Vel per lunam intellige gloriosam virginem mariam: & hoc multiplici ratione. Primò ratione suæ potestatis. Habet enim luna potestatẽ supra mare, & super omnia quæ viuunt in mari. Vnde in plenilunio meliora reperiuntur. De quo dicit Isidorus 12. Etym. cap. 6. Omnium enim clausorum animalium maris, atq; concharũ incremẽto lunæ membra turgescunt, defectu euacuãtur. Luna enim cum in augmento fuerit, humorem auget,

Luna significat ecclesiam.

Greg. 17. moral. c. 8.

Philip. 2.

Abac. 3.

Greg. in homi. Luna significat gloriosam virginẽ Mariam.

Isidorus.

Sic & Maria quæ stella maris dicitur: supra mare, id est, amaritudinẽ vitę præsentis dominatur: iuxta illud Psal. 88. Tu dominaris potestati maris. Et eius virtute mouetur hoc mare ad littus: quod est ipsam amaritudinem in quietem cõuerti. Nam per littus vbi est terminus maris: quies & lætitia designatur. Vnde & Christus post resurrectionẽ in littore stetit, qui ante passionẽ dormiebat in mari. Dicit Albumazar, quòd quãdiu luna est in ascẽdendo versus medium cœli: mouet mare ad littus: & postmodum motu opposito. Sic autem lunam moueri, est ipsam nobis appropinquare. Sic autem & Maria quibus appropinquat: laboris amaritudinẽ in gaudium & quietem perducit. Psal. 65. Conuertit mare in aridam. Insuper & eorum qui in amaritudine viuunt: conditionem meliorat: humorem gratię augmentando: Præcipuè verò eorum quæ inclusa sunt: per quæ intelliguntur illi qui forti se patientia muniunt intrinsecus in aduersis. Vel qui intra secretum conscientiæ Deũ habentes ab huius mũdi temporalibus se abscõdunt. Ideo postulatur Iosue. Luna contra vallem haylon ne mouearis. Cõtra vallem haylon ipsam moueri est ab afflictis & oppressis se elongare, quod auertat. Vnde Bernardus super missus ait. Ex ore tuo pendet consolatio miserorum, redemptio captiuorum, liberatio damnatorum, salus deniq; vniuersorum filiorum Adã. Secundò ratione suæ humilitatis. Luna enim infima omnium planetarum: quamuis lumine post solem omnes excellat: insuper & quanto magis fuerit illuminata superius: tanto minus lumen suum terræ ostendit. Sic & beata virgo Maria post Christum gratia singulari resplenduit, & humilior fuit: & minus apparere hominibus curauit: satis iudicans si Deo & supernis spiritibus lumen suum appareret: iuxta illud Lucę 1. Exultauit spiritus meus in deo salutari meo, &c. Et angelo ait, Ecce ancilla domini. Ezech. 32. Luna non dabit splendorẽ suũ, id est, gratiam sibi datam per humilitatem abscõder. Vnde Bernardus super missus est. Quæ est tam sublimis humilis, quæ cedre nouit honoribus? Insolescere gloria nescit: mater dei eligitur: sed humilitatem non obliuiscitur. Tertiò ratione suæ benignitatis. Luna enim hoc habet singulare, quòd apparet tam die quàm de nocte. Vnde secundum Isidor. 8. etym. Luna dicitur diana, quasi duana: eo quòd die ac nocte apparet. Sic beata virgo tã iustis quàm peccatoribus præsto est: vt de ipsa dicatur illud Act. 19. Magna Diana Ephesiorum. Et illud Quis est hominum qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultricem esse magnæ Dianę, Iouisq; prolis? Ciuitas Ephesiorum est ecclesia Christianorum. Nam Ephesus interpretatur volũtas mea in ea. Et de ecclesia dicitur Esa. 62. Vocaberis volũtas mea in ea. Istam ergo colit ecclesia & meritò præ cæteris; quia (1. Cor. 15.) alia est claritas lunæ & alia stellarum. Quartò ratione singularis dignitatis. Habet enim luna hanc dignitatem; vt festum resurrectionis secundum suum cursum tardius aut citius celebretur. Vnde Ambrosius in hexamerõ ait, Luna decimaquarta significat diem salutis. Sic & resurrectio spiritualis, scilicet à morte culpæ ad vitã consequitur motum voluntatis virginis gloriosæ. Quamuis enim resurrectio dominica celebretur: & nostra resurrectio spiritualis sit principaliter ex diuina gratia: tamen præsupponit lunam decimãquartam plenam, id est, Mariam tam lumine gratię quàm verbo Dei repletam: vt merito si resurrectionem

Pſal. 88.

Iob 21. Abuma.

Pſal. 65.

Ioſue 10.

Bernard.

Luc. 1.

Ezech 32.

Bernard.

Iſidorus.

Act. 19.

Eſa. 62.

1 Cor. 15.

Ambroſ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nem ſpiritualē celebrare volumus:ad ipſius gratiæ plenitudinem recurramus. Eccl.43. A luna ſignum diei feſti. Quintò ratione ſuæ mediationis. Nā ſecundum Hipocratem luna eſt coniungens cæleſtia cum terreſtribus. Sic & virgo Maria fuit medium coniunctionis naturæ diuinæ cum humana: quoniam in eius vtero facta eſt illa coniunctio ſecundum illud Eſa.7. Ecce virgo cōcipiet,& pariet, &c. Emanuel interpretatur nobiſcum Deus,id eſt, in noſtra natura. Vnde & merito ipſa dicitur mediatrix. Inſuper in ipſa fuit cōiuncta virginitas,quę eſt portio angelica cum fœcunditate carnali: quæ eſt conditio terreſtris. Eſt aliud mediū coniungens cæleſtia cum terreſtribus. Ex quibus merito ipſa per lunam figuratur:quam Deus nobis hic tempo raliter viuentibus dedit protectricem:quia fecit lu nam in tempore. Sequitur, *Sol cognouit occaſum ſuum*, id eſt,ſol determinate vadit ad occaſum,ac ſi habe ret intellectum:quia talis motus eſt ab intelligentia mouente. Sic enim dicimus,quòd opus naturæ eſt opus intelligentiæ. Per hoc enim vult Pſalmiſta oſtēdere Chriſti paſſionem & reſurrectionē. Quid enim nomine ſolis,niſi Chriſtus intelligitur. Mal. 4. Orietur vobis timentibus nomen meum ſol iuſtitiæ. vide ver.77. Sol enim eſt rex ſtellarum,ac lumen earum. Propter eum enim cōplentur res terrę ex plantis & fructibus:& per eum creſcit,& augetur ſubſtātia eorum. Sic enim eſt de Chriſto: quoniam ipſe eſt rex ſtellarum, ſcilicet angelorum: & ab ipſo illuminantur: & per ipſum etiam complētur res terræ: quia omnis perfectio noſtra ab ipſo eſt,& omne crementum ſpirituale. Vnde Apoca.1. Vidi ſimilem filio hominis, &c. & facies eius ſicut ſol lucet in virtute ſua. Quid autem per occaſum, niſi mors intelligitur:vide verſi.1051. Quid eſt ergo dictu:ſol cognouit occaſum ſuū: niſi Chriſtus præuidit,& cognouit paſſionem ſuam & mortem? quæ bene occaſui ſolis comparatur. Sol enim ſic occidit vt oriatur:ita & Chriſtus ita occidit vt reſurgeret. Occidit,quia voluit:ſurrexit,quia voluit & quando voluit:quia nemo tollit animam eius.

Ecc.43. *Hipocra.* *Eſa.7.* *Sol ſignificat Chriſtum.* *Mal.ac.4.* *Apoc.1.* *Occaſus ſolis ſignificat Chriſti mortem.*

1774 ## Poſuiſti tenebras,& facta eſt nox:in ipſa pertranſibunt omnes beſtię ſyluę.

Hic agit de alternatione & varietate temporum magis in ſpeciali. Et primò ponit modum varietatis:ſecundò eius effectum:ibi, *Catuli*. Quantum ad primum ſciendum quòd maxima temporis variatio eſt:qua mutatur de die in noctem: & econtrario. quod facit præſentia ſolis ſuper Hemiſpheriū noſtrum,& eius abſentia. Quando enim ſol eſt ſuper Hemiſpherium noſtrum: cauſat diem. quando autem circuiendo recedit ab Hemiſpherio noſtro, & circundat terram circundatam aquis:ibi diē nō cauſat,neq; noctem:ſed hic tūc cauſat noctem. Et hoc eſt quod ait, *Poſuiſti tenebras*, id eſt, in Hemiſpherio noſtro per occaſum ſolis. Tenebra enim nihil eſt,niſi abſentia lucis:ſicut nec ſilentiū aliquid eſt,niſi carentia locutionis. Ideo ſubdit, *Et facta eſt nox*. Quia ſicut dies eſt latio ſolis ſuper terram:ita eius occaſus cauſat noctem. *In ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ*: quia animalia ſyluestria de die ſtant in latibulis ſuis, ne ab aliquo videantur: de nocte autem perambulant quærentes ſibi cibum magis quàm de die. Per hoc enim vult oſtendere & prædicere Pſalmiſta: quomodo ad occaſum veri ſolis tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terrā. Per noctem ergo intellige abſentiā veri ſolis,id eſt, Chriſti:qui à vita præſenti per mortem abſceſſit: & tūc tenebræ factæ fuerunt. Et hoc maximè in Iudæis qui in Chriſti morte perdentes lumen ſacræ ſcripturæ tenebroſi & obſtinati ſunt effecti. Vnde Iudæa ſic effecta tenebroſa omnium immundorum ſpirituum habitatio facta fuit. Vnde de ipſa ſubditur, *In ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſyluæ*. Quid enim per beſtias ſyluæ, niſi dæmones hic accipimus. Nō enim immerito beſtia dicitur diabolus. Beſtia enim quaſi vaſtia à vaſtando dicitur: & diabolus omnia vaſtare nititur bona & corrumpere. Vnde de ipſo dicitur Daniel.7. Beſtia erat quaſi leena, & habebat alas aquilæ. Sicut enim leo rex eſt animalium, ſic & diabolus omnium ſuperborum. Iob 41. Ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ. Vnde & diabolum ratione ſuperbiæ beſtiam appellat ſcriptura: dicens cuilibet humili, Beſtiam terræ non formidabis. Quod exponit Greg. dicens, Callidus quippe aduerſarius beſtia terræ dicitur: quia ad capiēdas mortis tempore animas ſuperbia crudelitatis effrenatur. Quos enim viuentes blandiens decipit: hos morientes ſæuiens rapit. Quocirca de electorum eccleſia per prophetam dominus pollicetur, dicens, Mala beſtia non tranſibit per eam. Illi ergo beſtiam terræ timent: qui viuentes ſui conditoris potentiam non timent, &c. Iſtæ ergo beſtiæ terræ per Iudæam trāſeunt: quia ipſorum obſtinata poſſidēt corda. Et ſic de illis verificatum eſt illud Sap. 16. Superuenit illis ſæua beſtiarum ira. Et nota etiā ad literam, quòd iſtæ beſtiæ dæmonum plus ambulant de nocte quàm die: & fortius homines tentant. Cùm enim Chriſtus dicat, omnis qui malè agit odit lucem,& non venit ad lucem, vt non arguantur eius opera: conſequens eſt quòd dæmones malè agentes, lucem fugiunt: & diligunt tenebras noctis: & aduenīente luce diei, non tantū nobis poſſunt nocere. Vnde & in hymno dicitur hoc, ſcilicet, ſolis ortu omnis errorum chorus viam nocēdi deſerit. Vnde & de dæmonibus dicitur: ortus eſt ſol,& congregati ſunt: & in cubilibus ſuis collocabunt. Hoc etiam generaliter poteſt intelligi de omni peccatore peccatorum tenebris obſcurato, quòd omnes beſtiæ agri in ipſo pertrāſibunt: quia ſuper ipſum poteſtatem habent & dominium.

Tenebræ factæ ſunt in Chriſti morte. *Beſtia dicitur diabolus.* *Dan.7.* *Iob 41.* *Iob 5.* *Grego.6.moral.c.21.* *Eſa.35.* *Sap.16.* *Leo dicuntur dæmones maiores: catuli leonum minores.*

1775 ## Catuli leonum rugientes vt rapiāt, & quærant à deo eſcam ſibi.

Hic oſtēdit varium effectum varietatis temporum. Et primò oſtendit quòd noctis obſcuritas eſt timoroſa. Secūdò, quòd lucis claritas eſt aſſecuratiua: ibi, *Ortus eſt ſol*. Tertiò quòd diei claritas eſt operoſa: ibi, *Exibit*. Quartò ex hoc concludit quòd dei poteſtas eſt glorioſa: ibi, *Quam magnificata*. Primò ergo noctis obſcuritas eſt timoroſa. ſicut enim lux naturaliter aſſecurat hominem & cōfortat: ſic & obſcuritas timorem inducit, & vires diſſoluit, ſcilicet hominibus. ecōtrà autem feris animalibus. Plus enim habet timere quis in nocte quàm in die. Vnde plura mala de nocte quàm de die perpetrantur, maximè ab animalibus brutis, quæ tunc maximè perambulant: vt dictum eſt: quia in ipſa ſcilicet obſcuritate pertranſibūt omnes beſtiæ ſyluæ. Vnde & nunc addit quòd in ipſa obſcuritate, *Catuli leonum ſunt rugientes vt rapiant, &c.* quia tunc magis ad prędam ſunt auidi. Per hoc enim vult Pſalmiſta oſtendere ferocitatem dæmonum erga peccatores. Vbi notandum quòd ſicut inter angelos bonos eſt ordo prælationis & ſubiectionis: ſicut etiam inter homines. ſic & inter dæmones aliqui principātur, vt lucifer: & alij ſubiiciuntur. Principātes per leones figurantur: ſed ſubditi per catulos leonum. De iſtis ergo catulis dicit, *Catuli leonum, &c.* quaſi dicat, Non ſolum principales & maiores dæmones infeſti ſunt hominibus, vt ipſos rapiant in eſcam ſibi: quia peccatis noſtris paſcuntur: ſed etiam hoc faciunt catuli leonum, id eſt, alij dæmones minores & ſubditi. Et aduerte quòd ait, *Vt rapiant & quærant à Deo eſcam ſibi*: quia neminem tentare poſſunt, niſi quantum deus eis permittit. vt patuit de dæmone tentante Iob. Sed quærunt aliqui. Et ſi leo diabolus nullum tentare poteſt, niſi quantum Deus ſibi permittit: quare ergo ſuos electos deus à diabolo ſinit tentari? Ad hoc reſpondet Gregorius dicens, Bona noſtra antiquus hoſtis malitioſè attrectare appetit: ſed hæc tentare Deus, nō niſi benignè permittit: vt dum mens tentatione pulſante, in bonis de quibus gaudebat concutitur: imbecillitatis ſuæ debilitate cognita, in ſpe diuini amoris robuſtius ſolidetur. Fitq; mira diſpenſatione pietatis: vt vnde malignus hoſtis cor tentat vt interimat: inde miſericors conditor hoc erudit vt viuat, &c. Sed fortè dices. Hæc reſponſio eſt de illis qui tētationes vincunt. Sed de illis qui ſuperantur: quæro cur Deus permittit tentare hominem quem nouit eſſe caſurum. Et iſta dubitatio aſſimilatur illi qua quęritur: cur creauit Deus homines quos malos præſciuit. Ad quæ reſpondet magiſter lib.2.diſt.23. dicens, Quæri ſolet: cur Deus hominem tentari permiſerit quem caſurum eſſe præſciebat. Reſpondet. Sed non eſſet laudabile homini: ſi ideo bene viueret, quia nemo malè viuere perſuaderet: cum in natura poſſe, & in poteſtate haberet velle non conſentire ſuadenti deo iuuante. Et eſt glorioſius nō conſentire, quàm tentari non poſſe. Mouēt etiam quidam dicentes. Cur creauit Deus quos malos futuros præſciebat? Reſpondeo, quia præuidit quid de malis eorum eſſet facturus. Sic enim eos fecit vt relinqueret eis vnde aliquid facerent. Et ſi culpabiliter aliquid facerent: illum de ſe laudabiliter operātem inuenirent. A ſe habent voluntatem malam: & ab illo naturam bonam & iuſtam pœnam.

Quæſtio. Tentari ſuos permittit deus & quare. *Gregor.2. moral.c.32.* *Tētari quare permittit deus quos caſuros præſciuit.* *Quare creauit Deus quos futuros malos præſciuit.*

1776 ## Ortus eſt ſol,& congregati ſunt: & in cubilibus ſuis collocabuntur.

Hic oſtenditur quomodo lucis claritas eſt aſſecuratiua. quia ſcilicet ad ortum lucis ſolaris fere in cubilibus ſuis congregantur quæ de nocte vagando quærūt prædam: ideo ſecurius eſt homo de die ambulare, quàm de nocte. Per hoc enim vult Pſalmiſta oſtendere, quòd ſic moriente Chriſto: leo eū ſuis catulis circuiens multos rapuit: quia etiā ipſos Apoſtolos à Chriſto fugauit: Apoſtolorum principem ad negandum ter Chriſtum induxit. Et per conſequens fortius alios ſtrauit. Sic & Chriſto reſurgente, illi ad fidem ſurrexerunt: & dęmones territi fugati fuerunt. Et hoc eſt quod ait, *Ortus eſt ſol*, ſcilicet, Chriſtus, qui per mortem occiderat prius. *Et congregati ſunt*, dæmones ſcilicet, qui prius tentādo erāt diſperſi. *Et in cubilibus ſuis collocabuntur*. Quid enim ſunt cubilia dęmonum, niſi corda peccatorū in quibus habitant per peccata diuerſa. vide verſi. 555. Et attēde quòd Chriſtus ſol maximè dicitur: quia ad modum lucis ſolaris omnia aduerſa & dolores mitigat. Docet enim experiētia quòd luce ſolis aduenīente, alleuiantur infirmi. Lux incarceratis præſtita eorum pœnam mitigat. Lux cæcis redita, eis ingerit conſolationem: in tantum quòd ſine luce nullus poteſt eſſe iucundus. Propter quod dicitur Tobiæ 5. Quale gaudium poteſt eſſe mihi: qui in tenebris ſedeo: & lumen cœli nō video? Vnde dicit Damaſ. quòd lux ſolaris tenebras expellit: mœrores diſſoluit, ægritudines alleuiat, & omnem ſpeciem lætam iucūdamq; facit: omnibusq; rebus formam tribuit & decorem. Sic & Chriſtus ad modum veri ſolis, & lucis omnes aduerſitates infirmi tateſque alleuiat. Et hoc ſuo ortu & reſurrectione ſpem victoriæ ex aduerſitatibus tribuit: & poſt aduerſitates glorioſus reſurgens: nomen quod eſt ſuper omne nomen accepit. Vnde reſurrectio Chriſti per ſolis ortum denotatur Mar.vlt. cum dicitur, quòd mulieres venerunt ad monumentum orto iam ſole.

Tobiæ 5. *Damaſ. Chriſtus dicitur lux.* *Mar.vlt.*

1777 ## Exibit homo ad opus ſuum: & ad operationem ſuam vſque ad veſperā.

Hic oſtenditur quomodo lucis claritas eſt operoſa. Sicut enim animalia fera in die ſtant in latibulis, ne capiantur: de nocte autem perambulant prædam ſibi quærēdo: ſic homo qui eſt animal rationale, per oppoſitum de nocte quieſcit, & in die exit ad opus. Per hoc vult oſtēdere Pſalmiſta quòd Apoſtoli & alij prædicatores fidei qui ante Chriſti reſurrectionem opus prædicationis eis à Chriſto impoſitum, timore concuſſi non audebant exercere: poſt Chriſti reſurrectionē, & ſpiritus ſancti miſſionem fortes effecti: per totum mundum opus eis commiſſum viriliter adimpleuerunt. Vnde ipſos apoſtolos ſic roboratos ſub nomine hominis ponit dicens, *Exibit homo ad opus ſuum*. Nec immeritò quia propriè ſolum ille dicitur homo, qui viuit ſecundum rationem. Qui autem ſenſualiter viuit, nō homo, ſed beſtia debet cenſeri. vide verſi. 558 & 589. Et aduerte quòd Apoſtolos non dicit homines in plurali: ſed ſingulariter homo. & propter vnitatem ſummam quam adinuicem habuerūt poſt Chriſti reſurrectionem: vt de ipſis dicatur, Act.4. Multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. De iſtis ergo omnibus in ſingulari numero dicit, *Exibit homo ad opus ſuum*. vtputa Petrus Romam, Andreas Achaiam. Matthæus Æthiopiam. Bartholomeus Indiam: opus Euangeliſtæ faciendo perambulauerunt. De quo opere ait Apoſtolus 2.Tim.4. Opus fac euangeliſtæ: miniſterium tuum imple. Et quia iſtud opus deuotè fecerunt vſq; ad finem vitę ipſorum, ideo ſubditur. *Et ad operationem ſuam vſque ad veſperam*. Per veſperam enim quæ eſt finis diei, intelligitur mors: quæ eſt finis vitæ hominis. Sic enim veſperam pro morte accipit propheta dicēs, De mane vſque ad veſperam finies me.

Act.4. *2.Tim.4.* *Eſa.38.*

1778 ## Quàm magnificata ſunt opera tua domine: omnia in ſapientia feciſti: impleta eſt terra poſſeſsione tua.

Hic concluditur ex prædictis: quòd dei potētia & operatio eſt glorioſa. Quis enim poſſet excogitare magnificētiam operum Dei prædictorum etiā quo ad literam, quomodo mundum vt dictum eſt diſpoſuit: quomodo elementa adinuicem compoſuit: qualiter cœlos diſpoſuit, &c. Quò verò ad intelligētiam ſpiritualem: qualiter homines creauit, qualiter aliquos ab æterno prædeſtinauit: & aliquos reprobauit, &c. vide verſi. 590. Quæ tamen omnia in ſapientia fecit: quia per verbum ſuū: quia omnia

Not totũ aliquã ad finem. Sapientia dei dicitur filius Dei.

omnia per ipsum facta sunt. quod verbum est sapientia patris. Pro cuius intelligentia notandum quòd sapientia patris dicitur verbum patris, vel filius Dei. Vbi nota quòd verbum in nobis dicitur propriè: non vox prolata exterius: sed notitia mẽtis interior. In nobis autem est duplex interior notitia: scilicet informis & perfecta. quia nostra cognitio procedit de imperfecto ad perfectũ. primo Ethic. Et ideo de re primò habemus notitiam imperfectam & vniuersalẽ: & talis non dicitur verbũ, sed cogitatio. Ab illa autem notitia confusa & imperfecta procedimus ad notitiam rei discretam & perfectam: quæ à Philosophis dicitur diffinitio: à sanctis autem dicitur mentis verbum. Et ista notitia perfecta quæ est in mente: dicitur verbum vel sapientia nostra. Vox autem exterior propriè non est verbum nec sapiẽtia: sed solum manifestatio interioris verbi & sapientiæ. vt dicit Aristotel. primo Perihermenias. quòd voces sunt eorum quæ sunt in anima passionum notæ. Ex hoc autem deuenire possumus in cognitionem sapientiæ siue verbi diuini. Vt enim ab omnibus cõceditur philosophis: Deus est naturæ intellectualis. Et ideo in ipso ponitur verbum, quod est perfecta notitia & sapiẽtia omnium: quo vnico verbo immenso vel vnica immensa sapiẽtia, Deus perfectissimè seipsum cognoscit, & omnia alia: quæ sapientia per omnia sibi est æqualis: aliter seipsum perfectissimè nõ cognosceret. Istud autem Dei verbum vel sapientia dicitur filius Dei. Ad cuius euidẽtiam sciendum quòd de ratione filiationis naturalis & propriè dictæ, sunt tria. Primum quòd ibi sit origo vnius ab altero. sic quòd sicut nullus potest esse homo, nisi sit animal: sic nullus naturaliter potest esse filius alterius, nisi sit ab illo originatus. Secundum quod requiritur est, quòd ibi sit originatio viuentis à viuente. Non enim sufficit originatio. Nam frumẽtum originatur à terra. non tamen propriè dicitur filius terræ: sed oportet quòd vtrunq; , scilicet originãs & originatum habeat vitam. Sed nec hoc etiam sufficit. Vt puta vermis viuus originatur ab homine viuo: non tamen propriè eius filius dicitur. Sed requiritur tertium scilicet quòd originans & originatum sint similes in natura specifica. Sic enim animal viuum originatum ab animali viuo eiusdem speciei: dicitur eius filius. Et ista tria complẽt rationem filiationis naturalis: scilicet originatio viuentis à viuente infra eandem speciem. Ex prædictis duo apparent. Primum quare sapiẽtia nostra, vel verbum non dicitur filius noster: quia non procedit viuum à viuente: neq; sunt eiusdem speciei: cum vnum sit accidens, & aliud substantia. Secundum quòd sapientia Dei vel verbum propriè dicitur filius Dei naturalis. Quia ibi sunt omnia tria prædicta, scilicet originatio: quia verbum quodlibet originatur à mente: cuius est verbum vel sapientia. Secundum quia ibi est processus viuentis a viuẽte. quia sapiẽtia Dei est vita: Deus est vita: quia essentia diuina essentialiter est vita. Tertium, quia ibi est similitudo: immo identitas specifica. quia omne quod est in deo: realiter est Deus. vt dicit magister lib. 1. distinct. 8. Ex quibus omnibus sequitur quòd Dei sapientia realiter est filius Dei naturalis. Et de filio sub nomine sapientiæ hic ait Psal. *Omnia in sapiẽtia fecisti*: quia Deus omnia fecit in filio vel per filium. Ioã. 1. Omnia per ipsum facta sunt. Sed quomodo omnia Deus fecit in sapientia: notãdum est, quòd omnia creata producũtur à deo: sicut artificiata ab artifice: cum ipse deus sit agens nõ necessitate naturæ: sed per intellectũ & voluntatẽ. Vnde de ipso dicitur. Sap. 7. quòd omniũ est artifex. Quod autẽ producitur per intellectũ & artẽ: producitur per exemplũ artificiati quod est in intellectu artificis. sicut dicit Philosophus 7. metaphisi. quòd domus quæ est extra producitur à domo quæ est intra in anima. Et sic per sapiẽtiam artificis quæ est in eius mente, producũtur omnia artificiata. Cùm autem verbum diuinum, siue filius Dei sit sapientia Dei, vt dictum est, sequitur quòd per ipsam sapientiam Deus omnia producit. Et ideo dicitur de ista sapiẽtia quæ verbũ Dei est. Omnia per ipsum facta sunt. Quod & nunc ostendit Psal. dicens, *Omnia in sapiẽtia fecisti*. Et per hoc vult ostẽdere Psal. quòd Deus per filium suum, qui sapientia patris dicitur: sicut omnia creauit, ita illa sapientia omnia redemit & recreauit. Ad quod sequitur, quòd impleta est terra possessione tua. Per terrã enim ecclesia designatur vt dictum est. Possessio autem dei dicũtur fideles. vide supra. Quid est ergo, *Impleta est terra possessione tua*: nisi quia omnia quæ in sapientia fecisti: in sapientia redemisti? ideo ecclesia tua impleta est fidelibus.

Aristot.

Philosophus 7

Sap. 7.

Ioan. 1.

Hoc mare magnum, & spacioſum manibus: illic reptilia, quorum non eſt numerus. 1779

Hic consequẽter agit Psal. de prouisione illorũ quæ habitant in aquis. Et diuiditur in partes duas. quia primò describitur maris ampla capacitas. secundò eius magna vtilitas: ibi, *Animalia pusilla*. Quãtum ad primum sciendũ quòd hic loquitur de mari Oceano quod totã terrã circudat: ad quod omnes aquæ cõfluunt quod est magnũ & latum: quia realiter totã sphæram elementi aquæ continet. Et sic est mare spacioſum: *Manibus*. Dicit Nicolaus de lyra: quòd hic ly manibus, est dictio hebraica significãs duo: scilicet manus & loca. Et si significet manus, est sensus, quòd illud mare est spacioſum ad operandum manibus, id est ad remigandũ quod fit manibus. Si autẽ ly manus, significet loca: tunc est sensus quòd in illo mari sunt multa & diuersa loca. quia multo maius est tota terra. Vel aliter secũdum Grammaticos, Manes, maniũ, manibus, accusatiuo manes: dicũtur dij infernales, qui in illo mari frequenter apparent. Propter quod subditur, *Illic reptilia quorum non est numerus*. scilicet vel pisces diuersi generis: qui à nobis numerari non possunt. Vel secundum gl. *Illic reptilia quorum non est numerus*. id est, mali spiritus quorum insidiæ serpunt: quorũ insidiæ sunt innumerabiles, & incautos occupant. Per hoc vult ostendere psal. quòd mare huius seculi periculis est plenum, & dæmonũ insidiis. quod cautelosè est transeũdum: vt ad portum perueniamus salutis. Et ad stellã maris eleuãdi sunt oculi: ne in ipso operamur: scilicet ad glorioſam virginẽ Mariam. De quo mari ait Bernardus in sermo. Maria merito nuncupatur stella maris: quia exemplo virtutum præradiat vniuersis. In hoc etenim mundo quasi in mari magno & spacioſo sumus. Illic reptilia quorum non est numerus: maligni scilicet spiritus, piratæ crudeles. Quod si ventũ tentationis immittant: si fluctus iræ superbiæ vel alterius vicij in nos iactent: si scopulis aduersitatum nos illidãt: ad hãc stellam erigatur deuotè oculus cordis: & eius beneficio tempestas in auram gratiæ reducetur.

Nicolaus de lyra.

Manes sunt dij infernales.

Bernard.

Quanta

r. Sentẽtiarũ.

Filio Dei qui est sapientia omnia sunt facta.

Quanta autem huius maris mundi sint pericula, figuraliter ostenditur per illas tres syrenas quæ in mari habitant. vide versũ. 653.

Animalia pusilla cum magnis: illic naues pertransibunt. 1780

Hic ponitur maris vtilitas. Aduertendum tamẽ quòd prima pars versus, scilicet, *Animalia pusilla cum magnis*: spectat ad versum præcedẽtem. Quia dictũ est quòd in mari sunt reptilia quorum non est numerus. subdit, quia ibi sunt animalia parua cũ magnis. In mari enim sunt multi pisces valde parui: & aliqui valde magni. Per hoc enim vult ostendere Psal. quòd in præsenti mũdo sunt multi infideles: aliqui magni scilicet & potentes: aliqui autẽ parui & pusilli: quos infideles per animalia significat, qui fideles persequuntur. Vnde gl. ait, *Animalia pusilla cum magnis*. id est infideles pusilli & magni qui nondum crediderunt: qui oderunt ecclesiam: sed Christi nomine præmuntur, ne sæuiant vt volunt. Vel per animalia pusilla intelliguntur in mundo humiles: & per magna superbi: quę animalia pusilla dicuntur volucres. Vnde de arbore Daniel. qua significatur ecclesia: dicitur Dan. 4. quòd subtus arborem habitabant animalia & bestiæ: & in ramis eius volucres cœli conuersabantur. Per arborem enim illam vniuersalem ecclesiam accipe: quæ etiã mare propter multas pressuras quas patitur, dicitur: *Hoc mare magnum, &c.* In ramis eius cõuersantur volucres, scilicet animalia pusilla per humilitatem cælestia cõtemplantes: & vt prælati aliis superintendentes: sed subtus eam animalia magna & bestiæ manent: quia terreni & superbi peccatores per humiles & spirituales debent regi, & nõ regere. Sed vt notant doctores: hodie videbis mirabile: quia rectus ordo peruersus videtur. Sic quòd animalia & bestiæ habitent in ramis arboris ecclesiæ: sed volucres conuersentur in terra. quia animales & bestiales ad prælationes altas eriguntur: sed spirituales, boni, & humiles sub arbore in terra & in abyssο relinquuntur. Quod admirãs Ricardus exponẽs prædicta verba Daniel. dicit, Rectè in ramis arboris magnæ ecclesiæ quasi in sublimioribus conuersantur volucres cœli. quòd spirituales viri & humiles cælestibus succensi desideriis, merito debent in auctoritate erigi: & honore digno super alios sublimari. Sed subtus eam habitabãt animalia magna & bestiæ. Ergo in imis animalia & bestias coercebat: pusillos & spirituales subleuabat in alta. Discãt ergo prælati nostri: discant hic quid facere debeant: discant inquam in disciplinatos & animales premere mores: honorare & attollere bonos. Quid quæso hoc generis mõstrum: quod nostri temporis arbores vrsos portãt in ramis ac leones. Volucres verò cœli & quælibet pennata animalia, contra naturæ iura premunt in imis. Quid quæso est quòd facitis: qui bruta & bestialia corda in sublime attollitis: & velut ad aëra suspenditis: Si verè eos diligitis, cur eis non parcitis: Nam dũ eos ad alta suspenditis, eis vtiq; ruinas præparatis. Cõuersentur volucres cœli in ramis, locumq; teneant in summis, quos pẽna subleuat sanctitatis. Animalia verò & bestiæ in imis resideant. Et qui pronos vultus habent ad terram per appetitum carnis: districtionem sentiant piæ seueritatis & iustæ humiliationis. Est enim contra rationem: quòd rationale ab irrationali regatur. Quoniam vt ait Apostolus 1. Cor. 2. Animalis homo nõ percipit quæ sunt spiritus Dei: spiritualis aũt iudicat oĩa. Vnde Greg. dicit, Nequaquam nosmetipsos intuemur, vt sciamus aliud in nobis esse rationale quod regit: & aliud animale quod regitur, nisi ad secretum mentis redeuntes, ab omni exterius occupatione sepa-remur. Et tũc in semetipso vel quæ præesse debeãt viriliter, vel quę subesse possint infirma distinguit: vt aliud sit quòd in illo regere debeat tanquam vir & rationale: & aliud tanquam animale & fœmina quod regatur. Ex quibus patet quòd non solum in ecclesia, sed etiam in quolibet homine sunt animalia pusilla cum magnis, bestiæ & volatilia, superbi & humiles motus. Ex malo ergo istorum regimine, scilicet quòd animalia regant, & volucres regãtur: quòd animalia stent in ramis ecclesiæ, & volucres in terra: hodie destructum est vtrunq;, scilicet, animalia & volucres & spirituale & temporale: vt Hieremias prophetauit, dicens, Propter malitiam habitantium in ea, scilicet in ecclesia consumptum est animal & volucre. Tamen his non obstantibus Deus fideles gubernat & regit. Vnde sequitur. *Illic naues pertransibunt*. Secundum literam hic notatur vtilitas. quia ad hoc naues petranseũt mare: vt bona in vna terra abundãtia per nauigium deportentur ad aliam terram vbi deficiunt: & ecõtrario. Quãtum verò ad intellectum prophetæ prædictũ: per nauem significatur ecclesia fidelium: quam inter huius mũdi procellas, inter animalia pusilla & magna Deus gubernat & regit. Vnde ecclesia dicitur nauis Simonis petri, quam Christus ascendit, Lucæ 5. Hæc est nauis sine qua in mari huius mũdi nemo saluari potest: figurata per nauim vel arcã Noe: in qua omnes existentes ab aquis diluuij sunt saluati, cæteris submersis. Gen. 7. De qua naui ecclesiæ dici potest illud Act. 27. Nisi in naui manseritis: salui fieri nõ poteritis. quia extra catholicam ecclesiam nõ est salus: nec aliquis potest saluari. vt ait Greg. lib. 14. moral. cap. 2. lib. 23. c. 4. lib. 35. c. 5. & 6. Et 1. q. 1. teneamus 24. q. 1, quia ex sola. Et vide quàm propriè ecclesia dicitur nauis. Quoniam sicut multa ligna copulantur ad faciẽdum nauim, sic in ecclesia fidelium multudo per fidem vnitur. Huius nauis gubernator est Christus. arbor est sanctissima crux. velum charitas: ventus impellẽs spiritus sanctus: anchora spes: sentina, peccatorũ frequens meditatio. Et de hac naui dicitur Marc. 8. quòd Iesus ascendit nauem cũ discipulis suis. Hæc ergo nauis pertransit mare huius mundi. quia nauicula Petri impelli fluctibus potest & agitari: sed Christo iam regente, submergi non potest. 24. q. 1. à recta ergo. & multis cap. sequentibus. Et non mireris si in plurali dicit naues: quia quamuis sit vna vniuersalis ecclesia: sit vna fides, & vnũ baptisma: plures tamen sunt particulares ecclesiæ. de quibus nunc ait. *Illic naues pertransibunt*.

Animalia pusilla & magna: sunt humiles & superbi in ecclesia.

Humiles & boni debẽt regere: sed superbi regi & subiici.

Ricardus.

1. Cor. 2.

Gregorius.

Nauis significat ecclesiam.

Luc. 5.

Genes. 7.

Act. 27.

Marc. 8.

Gregorius.

Draco iste quem formasti ad illudendum ei: omnia à te expectant, vt des illis escam in tempore. 1781

Hic Psal. declarat prouisionẽ diuinã generaliter circa omnia. Notandũ tamẽ ꝙ ista prima pars versus spectat ad versum præcedentem. quia dictum est quòd in mari istius mundi sunt animalia pusilla cum magnis. sequitur quòd ibi etiã est draco quẽ formasti ad illudendũ ei. Vbi notandũ ꝙ literaliter

Universidad de Deusto Biblioteca

Draco dicitur cœtus.

iſte draco exiſtens in mari, dicitur quidā piſcis magnæ quātitatis qui alio nomine dicitur cœtus. Geneſ.1. Creauit Deus cœte grādia. In Iob autem vocatur Leuiathan. Vnde cū dicitur Geñ.1. Creauit Deus cœte grādia. in Hebręo dicitur, Creauit De⁹ dracones magnos. Iſte draco vel cœtus creatus eſt ad illudendum ei: vel ſecundum aliam literam ad ludendum in eo. Vnde ly, ad, non tenet cauſatiuè. vt ſcilicet ad hoc ille draco ſit creatus vt ſibi illudatur ab aliis piſcibus: ſed magis tenet conſecutiuè, quia ad eius formationem conſecuta eſt eius illuſio. Quæ illuſio talis eſt. Nam piſcis ille ſiue draco cùm ſit magnus corpore, multo cibo indiget: propter quod alios piſces multum inſequitur, vt eos deuoret. Propter quod alij piſces videntes cœtū: naturali inſtinctu fugiunt ab eo: & vadunt verſus littus maris: vbi cœtus magnus corpore vorare ipſos non poteſt propter paruitatem aquæ. Vnde & cœtus eos inſequēs impingit ad terram. & ſic nō valens ibi natare à piſcatoribus occiditur. Et ſic ab aliis piſcibus ei illuditur. Per hoc vult Pſal. oſtēdere diaboli poteſtatem in hoc mundo à Chriſto ſuperatam, & ſibi fuiſſe à Chriſto illuſum: vnde & captiuatus fuit. Vbi notandum quòd per iſtū draconem corpore magnū diabolus intelligitur: qui in forma ſerpentis tentauit primos parentes. Qui ideo magnus dicitur, quia non eſt poteſtas ſuper terram, quæ comparetur ei. Sed dum per mare huius mundi alios piſces, id eſt, fideles deuorare vellet: peruenit ad Chriſtum, à quo per eſcam ſuę carnis illuſus fuit & captus. Vnde iſtam materiam ad literam tractans Greg. lib. 33. moral. ſuper illo verbo Iob 40. An extrahere poteris Leuiathan hamo: ſic dicit, Leuiathan quippe additamentum eorum dicitur. Quorum videlicet niſi hominum: quibus ſemel culpam præuaricationis intulit: & hanc vſq; ad mortem quotidie peſſimis ſuggeſtionibus extēdit? Quibus dum peccatū multiplicat: pænas proculdubio ſine ceſſatione coaceruat. Poteſt etiā per irriſionem vocari Leuiathan. Primò quippe homini perſuaſione callida diuinitatē ſe additurū promiſit: ſed immortalitatem tulit. Additamētum ergo hominum per irriſionem dicitur: dū hoc quod non erant ſe addere promiſit: etiam hoc quod erāt fallēdo ſubtraxit. Sed Leuiathā iſte illuſus à Chriſto hamo captus eſt: quia dum in redemptore noſtro per ſatellites ſuos eſcam corporis momordit: diuinitatis illum aculeus perforauit. Quaſi hamus quippe fauces glutientes tenuit: dum in illo & eſca carnis patuit quam deuorator appeteret: & diuinitas paſſionis tempore latuit, quæ ipſum necaret. In hoc ergo mari, vel aquarum abyſſo, id eſt, in hac numeroſitate generis humani ad omniū mortem inhiabat, vitam penè omnium vorans: huc illucq; aperto ore cetus ferebatur. Sed ad mortē ceti iſtius in hac aquarū caliginoſa profunditate mira diſpoſitione hamus eſt ſuſpēſus. Huius hami linea eſt illa per euāgelium antiquorum patrū propago memorata. Nam cum dicitur Abraham genuit Iſaac: Iſaac genuit Iacob: cumq; cęteri ſucceſſores interpoſito Ioſeph nomine vſq; ad Mariam virginem deſcribuntur deſponſatam: quaſi quædā linea torquetur: in cuius extremo incarnatus dominus, id eſt, hamus iſte ligaretur: quē in his aquis humani generis dependētem aperto ore iſte cœtus appeteret: ſed eo per ſatellitū ſuorum ſeuitiā morſū mordendi vires vlterius non haberet. Ne ergo iſte cœtus humanis morſibus inſidiās quos vellet

Gen.1. — *Cœtus quomodo illuditur & capitur.* — *Grego.33.moral.c.12.* — *Diabolus à Chriſto fuit illuſus & captus.* — *Draco diabolus à Chriſto qualiter fuit captus.*

A vltra deuoraret: hamus hic fauces raptoris tenuit: & ſeſe mordentem momordit. Sequitur, *Omnia a te expectant, vt des illis eſcam in tempore.* Hic in Hebræo incipit verſus: & in tranſlatione Hieronymi. vbi Pſal. declarat prouiſionem diuinam generaliter ad omnia animantia tam in aquis commorantibus quàm in terra. Et circa hoc duo facit. quia primò oſtendit erga creaturas diuinam bonitatem. ſecūdò diuinam poteſtatem. ibi, *Qui reſpicit terram.* Prima in duas: quia primò deſcribitur diuina bonitas. ſecundò ex hoc deo agit gratias: ibi, *Sit gloria.* Circa primum primò oſtenditur creaturarum neceſſitas, ſecundò diuinæ bonitatis largitas. ibi, *Dāte te.* Quantum ergo ad primum dicit, *Omnia à te expectant, vt des illis eſcam in tempore.* Expectare enim B idem eſt quòd deſiderare vel extra petere. Cū enim humor radicalis vitam cuiuſlibet animalis cōſeruet: qui per calorem naturalem conſumitur: ideo exteriori cibo omnia animalia indigent ad humorem radicalem fouendum. Et ſic omnia naturali inſtinctu deſiderāt à deo ab extra ſibi dari cibum. Et hoc eſt quod aliis verbis dicitur, Pſal. 144. Oculi hominum in te ſperant domine: & tu das illis eſcam in tempore opportuno.

Hieronym.

Dante te illis, colligent: aperiente te manum tuam, omnia replebuntur bonitate. 1782

Hic oſtenditur diuinæ bonitatis largitas. Et C oſtenditur primò quantæ ſit liberalitatis. ſecundò quantæ ſit neceſſitatis. ibi, *Auertente.* tertiò quantę ſit poteſtatis. ibi, *Emitte ſpiritū.* Quantum ad primū ſciendū quòd aliqua ſunt animalia quæ de victualibus prouiſionem ſibi faciūt: vt ſunt homines qui tēpore meſſis frumenta colligunt pro tēpore hyemali. Sic & formicæ faciūt. Alia autē ſunt quæ nō colligunt, ſed de die in diē eſcā ſibi quærūt: vt ſunt aues, & animalia fera maximè. De primis dicit, *Dāte te illis colligent.* Vnde de formica dicitur Prouerb. 6. Vade ad formicā ò piger, & cōſidera vias eius: & diſce ſapientiam: quæ parat in æſtate cibum ſibi: & congregat in meſſe quod comedat. De aliis verò ſubditur. *Aperiente autem te manum tuam omnia replebūtur bonitate.* Quia etiā talia animalia Deus paſcit: D de die in diem ſibi parat eſcas. Et hoc eſt quod ait Chriſtus Matth. 6. Reſpicite volatilia cœli: quoniā nō ſerunt, neq; metunt, neq; cōgregant in horrea: & pater veſter cęleſtis paſcit illa. Per hoc vult oſtēdere Pſal. quòd omnes tam boni quàm mali eſcas ſuas habent à Deo. Vbi notādum quòd in mundo ſunt duo capita quæ faciunt duo corpora myſtica: ad quæ omnes homines reducuntur. Primū caput eſt Chriſtus qui eſt caput omniū fideliū: & ſic omnes fideles ſunt corpus Chriſti myſticū. Secūdum caput eſt diabolus, qui eſt caput omniū iniquorū. cuius corpus faciūt omnes mali. Et tamē omnibus iſtis dat Deus eſcā ſuā. Sed attende quòd alia eſt eſca corporis Chriſti: & alia eſca diaboli. Vnde hic ait gl. Habet iuſtus cibum ſuū: habet & draco. Ci- E bus draconis terra eſt: cui dictū eſt, Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. quia peccatores qui terrena amant, cibus diaboli ſunt. Cibus autem iuſti eſt verbum Dei. Matthæus 4. Non in ſolo pane viuit homo, &c. Si ergo bene vixeris, cibum Chriſti habebis. Si verò à Chriſto receſſeris, cibus draconis eris. Et tamen nullus iſtorum cibum ſuum poteſt habere niſi tu deus dederis: quia

Prouerb.6. — *Matth.6.* — *Cibus diaboli.* — *Gen.3.* — *Cibus Chriſti & bonorum.*

quia *dante te illis colligent.* Ante enim quàm dederis illis, ſcilicet dæmonibus: ipſi nō poſſunt colligere, nec tentare. Et hoc eſt, *dante te illis colligent.* id eſt, dante te illis licentiā tentandi, illi tentare poſſunt: & non aliter. Per tentationes autem multos in cibum ſibi colligūt. Deinde de cibo bonorum dicitur, *Aperiente te manum tuam: omnia replebūtur bonitate.* Manus enim Dei Chriſtus eſt, quæ aperitur cū reuelatur. Quaſi dicat, à ſe non habent iuſti intelligentiam verbi diuini, nec ad bonum: ſed à Chriſto aperiente manum ſuam, id eſt, reuelante ſeipſum. Hic cadit dubium vtrum iuſtis liceat temporalia congregare. Conſimiliter dicitur Pſal. 144. Aperis tu manū tuā & imples omne animal benedictione.

Pſal.144.

1783 Auertente autem te faciem, turbabuntur: auferes ſpiritum eorum, & deficiēt, & in puluerem ſuum reuertētur.

Hic oſtendit quantæ neceſſitatis nobis ſit diuina bonitas. Quia ſi deſinat ſua bonitate præſtare nobis ſua beneficia, ſtatim omnia animātia morerentur: quia diu ſine cibo manere non poſſunt. Facies namq; dei dicitur eius dilectio. vide verſ. 392. Ex dilectione autem dei nobis conceditur vt terra, aër, & aqua fructus ſuos producāt: ex quibus vita animaliū conſeruatur in eſſe. Eſt ergo ſenſus, *Auertente autem te faciem tuam.* ſcilicet, tuam bonitatem à nobis fructus neceſſarij non producuntur. Et ſic omnia animalia fame turbarētur & morte deficerent. Vnde ſubditur, *Auferes ſpiritum eorum,* id eſt, vitam ipſorū: *& in puluerem reuertentur.* ſcilicet in terram quæ puluis eſt, de qua ſunt creata animalia irrationabilia, & homo quo ad corpus. Per hoc autē vult oſtendere Pſal. quòd nullá virtus in homine remanere poteſt, niſi deo efficiente: quia ſtatim vt auertit Deus faciem ſuæ gratiæ à nobis, cadimus: & nulla virtus in nobis vireſcere poteſt. Quid enim proficiet prædicator auditoribus, ſi ab eis auertatur gratia Dei? Certè nihil. Et hoc eſt quod dicitur Iob 12. Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur. Quod exponēs Greg. ait. Aquarum nomine ſpiritus ſancti gratia accipitur, Chriſto dicēte, Qui credit in me, flumina de ventre eius fluent aquæ viuę, hoc autē dicebat de ſpiritu ſancto. Ait ergo de his aquis. Si continuerit aquas, omnia ſiccabuntur. Quia ſi ſpiritusſancti gratia ab audientis mēte ſubtrahitur, areſcit protinus intellectus, qui iam per ſpem virideſcere in audiēte videbatur: &c. Vel aliter vt ſonet in bonum: vt per faciem intelligantur proſpera; ſicut per dorſum aduerſa. Et ſic auertit Deus faciē ab aliquo, & dorſum vertit ad illū: quādo aufert ab ipſo proſpera & immittit aduerſa, vt ſpiritus ſuperbiæ deficiat in ipſo: & ſpiritus humilitatis formetur. Et ad iſtum intellectum hunc paſſum exponit Gregor. ſuper illo verbo Iob 34. Deficiet omnis caro ſimul: & homo in cinerem reuertetur. dicens, Simul omnis caro deficit, quādo iam nullis ſuis motibus ſeruit: quia præſidens ſpiritus cuncta eius fluxa reſtringit: & quodam diſcretionis ſuæ gladio, omne quod in illa malè viuebat, interficit. Et infra, Nam quanto quiſquis incipit ſuperius viuere: tanto & inchoat inferius interire. Iuxta effectum namq; carnalis operationis omnis caro paulo ſimul defecerat, cùm dicebat, Viuo ego iam non ego: viuit verò in me Chriſtus. Vnde & rectè ſubditur, Et homo in cinerem reuertetur. In peccato enim quiſq; poſitus mortalitatis ſuę obli-

Gratia remota prædicatio non proficit. — *Grego 11. moral.c.6.* — *Greg.24. moral.c.26.* — *Galat.3.* — *Humiliat cōſideratio propria fragilitatem.*

A uiſcitur: & terram ſe eſſe non meminit: dum adhuc per ſuperbiam inflatur. Poſt conuerſionis verò ſuę gratiam cum humilitatis ſpiritu tangitur: quid ſe eſſe aliud quàm cinerem recordatur? Sic enim Abraham in puluerē reuerſus fuerat dicens, Loquar ad dominum meum, cum ſim puluis & cinis. Et ſi viuentem carnem necdum in terra mors ſoluerat: hoc tamē apud ſe erat, quòd ſe futurum abſq; dubitatione præuidebat. Hinc aliàs dicitur. Auferes ſpiritum eorum & deficient: & in puluerem ſuum reuertentur. Quis autem eorum ſpiritus, niſi ſpiritus ſuperbię nominatur? Tollatur ergo ſpiritus eorum, & deficient: id eſt, ſubducto ſuperbiæ ſpiritu, nihil de ſe ſe eſſe cognoſcent. & reuertātur in puluerē. id eſt humilientur ex infirma cōditione pro- B pter hunc puluerem: ad cuius memoriam qui ſeipſos conſiderant, reuocantur. Ad iſtum etiam intellectum hunc verſum exponit gl. hic, dicēs, Multi repleti bonitate dei ſibi tribuunt quod habēt: & facti ſunt ſibi placentes. Volens autem eos probare Deus quòd à ſe hoc non habent, ſed à deo: vt ea bonitate habeant humilitatē, aliquando ipſos perturbat: auertit ab eis faciem, & cadunt in tentationem. Et ita oſtendit illis quia quòd iuſti erāt, & rectè viuebant: eo regente fiebat. Sed quare metuebas? Ecce per hoc. *Auferes ſpiritum eorum,* id eſt, ſuperbiā, & *deficient* omnino vt conuertantur & clament, *Defecit ſpiritus meus:* de peccatis pænitentes: *& reuertentur in puluerem,* id eſt, ſe eſſe puluerem cognoſcent.

Geneſ.18. — *Auerſa humiliant.*

C Emitte ſpiritum tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ. 1784

Hic oſtēdit diuinæ bonitatis poteſtatem. Quia ſicut deo auertēte ſuam bonitatē omnia deficiunt: ſic illam emittente omnia quæ defecerant, renouātur. Patet in naturalibus: quia plantæ, arbores, & herbæ quæ in hyeme defeciſſe videntur: deo in vere emittente ſpiritum ſuum, id eſt effectum ſuæ voluntatis vel bonitatis: iterum creari videntur & reuiuiſcere. Et per hoc terra renouari videtur: quia de nouo ornatur floribus, foliis, herbis, & fructibus. Per hoc autem vult oſtendere Pſal. quòd ſicut Deo auertente a nobis faciem bonitatis omnis in nobis deficit virtus: ſic & ſe ad nos conuertente D per gratiā, omnis virtus perdita recuperatur. quia non minoris poteſtatis eſt ſua gratia quæ per ſpiritum ſignificatur ad viuificādum, quàm fuerat peccatum noſtrum ad mortificādum. Et hoc eſt quod ait. *Emitte ſpiritum tuum & creabūtur,* ſcilicet homines noui efficientur in virtutibus. Homo enim dū de ſtatu culpæ venit ad ſtatum gratiæ, creari dicitur, & nouus homo effici. quia de non homine totali, fit homo rationalis: & de non grato fit gratus. Vel dicitur. *Emitte ſpiritum tuum & creabuntur.* ſcilicet virtutes quæ prius erant perditæ creabuntur. quia nō illæ materialiter redeunt, ſed aliæ illarū loco Deus creat de nouo: ſicut & gratiam confert de nouo creatā. Et tūc facies terræ renouatur: ſcilicet eſſe hominis qui eſt de terra. vide verſ. 1736. Notā- E dū ꝙ per ſpiritū ſanctū merito in virtutibus creari dicimur, & renouari. Cōſideremus igitur quos effectus ſpiritus ſanctus in animā facit ad quā deſcēdit: qui ſunt multi. Primò ſpiritus ſanctus eſt purgatiuus culpæ inficientis. gratia enim cū contraria ſit peccato, inſimul cum peccato ſtare non poteſt. ideo adueniente ſpiritusſancti gratia: ſtatim omnis expellitur culpa. Eſaiæ 4. Si lauerit dominus

Spiritusſanctus in anima multa bona facit. — *Eſa.4.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

sordes filiarum Sion: & sanguinem lauerit de medio eius in spiritu iudicij & in spiritu ardoris. Sion enim significat animas quæ Deū per fidem debent cōtēplari. Vnde & Sion specula interpretatur. Per sordes verò intellige peccata spiritualia. Prouerb. 30. Generatio quæ sibi munda videtur, nō est lota à sordibus suis. Per sanguiné vero peccata carnalia intelliguntur. Esa. 1. Manus vestræ sanguine plenæ sunt. Ista autē lauantur, & purgantur per spiritum sanctū: qui dicitur spiritus iudicij, quia bonos discernit à malis. Dicitur spiritus ardoris, quia animā ad dei amorē accendit, ad desiderium æternorum.

Prouerb.30. *Esa.1.*

Psal 50. Hāc purgationē postulabat Dauid, dicēs, Amplius laua me ab iniquitate mea, &c. Et infrà. Cor mundum crea in me Deus: & spiritū rectum innoua in visceribus meis, &c. Secūdò spiritus sanctus est infusiuus gratiæ viuificantis. Anima enim sine gratia spiritus sancti mortua est. Ioan. 6. Caro nō prodest quicquam: spiritus autem est qui viuificat. Figura Ezech. 37. de cāpo pleno ossibus quæ spiritum nō habebant: quæ per spiritū flantē à quatuor ventis viuificata fuerūt. Quid enim per ossa arida nō habentia vitam, nisi animæ carentes vita gratiæ desiguantur? Sed per spiritum sanctū à quatuor ventis flantem viuificantur. Per quatuor ventos intellige quatuor conditiones quas spiritus sanctus immittit, quibus anima vitam gratiæ sumit. Primus est ventus aquilonaris, cuius principalis qualitas est siccitas: per quam defectus mūdanorum intelligitur: vt arida ab homine nihil reputētur. Per ventū occidētalem, cuius principalis qualitas est frigiditas, intellige carnis mortificationem, per quam ardor carnalis concupiscentiæ refrigeratur. Per ventum meridionalem: cuius principalis qualitas est humiditas: intellige misericordiā & compassionē: quæ cor durum humectat. Per ventum verò orientalem: cuius principalis qualitas est caliditas: intelige amorem & charitatem. Ab istis ergo quatuor ventis spiritus sanctus emittitur: quia dictas cōditiones per dictos ventos significatas largitur: per quas anima prius mortua, resuscitatur per gratiā.

Ioan.6. *Ezech.37.*

Vtuti quatuor quid significent.

Rom.8. Et hoc est quod dicitur Rom. 8. Viuificauit mortalia corpora nostra per spiritum sanctum habitantē in nobis. Vel per istos quatuor vētos intellige quatuor considerationes: quas spiritus immittit, ex quibus anima creatur ad vitam. Primus vētus scilicet orientalis est, cōsideratio nostræ natiuitatis: scilicet quam de vili materia ortus est. & iste vētus immittit humilitatē. Secundus ventus scilicet occidentalis est: consideratio mortis. & iste immittit timorem. Tertius est australis: qui est consideratio mundanæ prosperitatis: quam scilicet sit breuis & incerta. Quartus est aquilonaris: qui est consideratio mundanæ aduersitatis, vt patiēter toleretur, & iste immittit fortitudinē. Tertiò principaliter spiritus sanctus est collatiuus gloriæ quietantis. Psal. 142. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Rom. 8. Qui spiritu Dei aguntur, hi filij Dei sunt: si filij, & hæredes, &c.

Psal.142. *Rom.8.*

1785 Sit gloria domini in seculum: lætabitur dominus in operibus suis.

Hic ex præmissis Psal. Deo gratias agit. Vbi nota, quòd per seculum hic non intelligitur aliquod tempus determinatum: sed æuum, quod fine caret. quasi dicat, Gloria Deo detur sine fine propter beneficia tot & tanta nobis impensa. Lætabitur dominus in omnibus operibus suis. non quòd Deus ab operibus gloriam recipiat, qui in seipso gloriosus est: sed dum creaturas propter seipsum operatus est: gloriari in operibus, est in seipso gloriari. vnde Proueb. 16. dicitur. Vniuersa propter semetipsum operatus est dominus. Loquitur enim more hominum, qui effectus suos diligunt: & per consequens in eis lætantur. quia dilectio sine lætitia esse non potest. Vel sic loquitur propter vnitatem corporis cū capite. Sicut enim mali lætantur cùm male fecerint: sic & iusti delectantur in operibus bonis: & per consequens lætantur in omnibus operibus dei: cum omnia sint bona. Lætitia autem iustorum, dei dicitur esse.

Lætatur Deus qualiter.

Prouerb.16.

Qui respicit terrā, & facit eam tremere: qui tangit montes, & fumigant. 1786

Post commēdationem diuinæ bonitatis sequitur commendatio suæ potestatis. Ad literam enim terram tremere facit Deus, quando virtute ventorum infra terram inclusorū facit terræmotus. *Tangit montes & fumigant*, quando ictu fulguris, quod frequenter cadit in montibus, incendit syluas: & tunc fumigant: non solum quia naturaliter ex igne fumus procedit: sed etiam quia ignis fulguris magis fumigat, quàm imflammat, vt experientia docet. Per hoc enim vult ostendere Psal. quòd tāta est diuina potestas, quòd peccatores quādo vult per cōtritionem conuertit. Et hoc est terram tremere facere. Peccator namq; terra dicitur, &c. vide versic. 959. Respicit ergo terram, & facit eā tremere: quādo oculo suæ misericordiæ peccatorem respicit & ad cōtritionē induxit. sicut de Petro legitur Matt. 26. Respexit dominus Petrū: & recordatus est Petrus, &c. & egressus foras fleuit amarè. *Sed tangit montes & fumigant.* Quid enim mōtes, nisi huius seculi potentes accipimus: qui pro terrena substantia in altum tument. Hos montes tangit dominus, quando aduersa eis immittit: vt seipsos cognoscāt. Magnus mons superbiæ erat Paulus, quādo spirās minarum, & cædis in discipulos domini: accessit ad principes sacerdotum, &c. Hunc montem tetigit Deus quando circunfulsit eum lux de cœlo; & cadens in terra audiuit vocem sibi dicētem, Saule, &c. Hic mōs statim fumum emisit. Quid enim fumus lachrymarum eductiuus significat, nisi cōtritionem vel orationem quibus Deus placatur? Sic enim dicitur Apoc. 8. Ascendit fumus incensorum de orationibus sanctorum de manu angeli coram deo. Sic ergo iste mōs superbiæ tactus à deo statim fumigauit per contritionē: fumū orationis ad Deū emisit, dicens, Domine quid me vis facere? Istū intellectū ponit gl. hic, dicens. *Qui respicit terram & facit eam tremere.* quia peccatores respiciēs dominus, ad tremorē cōtritionis inducit. quia melior est tremor humilitatis, quàm superbia vitæ. *Ipse tangit mōtes & fumigant.* tangit montes superbos per cōpunctionē vel amissionē rerum: & tacti fumigant: quia preces cōtriti Deo offerūt. Iste autē fumus lachrymarum, quia fumus lachrymas educit, est purgatiuus: quia ex eo q̄ lachrymas educit exterius, desiccat interius. propter quod dicit Auicen. q̄ omnes fumi sunt desiccatiui. Vnde fumus cōtritionis educēs lachrymas per oculos interius exsiccat iniquitatis torrentes: vt ipsis desiccatis valeat anima melius inflammari amore diuino.

Respicere Dei tremere facit peccatores per pœnitentiam.

Math.26.

Superbos deus fumigare facit per contritionē vel orationem.

Auicen.4.ca.

Fumus significat cōtritionem vel orationem.

Cantabo domino in vita mea: psallam deo meo quàm diu sum. 1787

Hæc

Hæc est tertia pars principalis: in qua ex omnibus præmissis concludit dei laudem. Et diuiditur in partes tres: quia primò gratias agēs deum veneratur. secundò peccata sua accusat & confitetur: *Iucundum sit ei.* tertiò pro peccatoribus orat vt conuertantur: ibi: *Deficiant.* Quātum ad primum sciendum. quòd vt dictum fuit. versi. 389. cantate domino est in deo corde & voce lætari. psallere verò est manibus & operibus dei obseruare præcepta. Dicit ergo Psal. *Cātabo deo in vita mea.* quia in vita præsenti totam nostram lætitiam in deum ferre debemus. Sed quia præcepta ad plenum hic seruari non possunt propter carnem repugnātem. vt dicit Magister. li. 3. de. 37. de præcepto dilectionis dei vt in ipsum feramur omnibus viribus nostris: sed solum in patria perfectè adimplebitur. Ideo psallere se dicit: non in vita præsenti sed in futura. Post hanc enim vitam homo est, quia principalior eius pars existit, scilicet, anima. Et hoc est quod ait, *Psallam deo meo quandiu sum.* Vel si volumus bene deum laudare in præsenti vita: sibi per actum pœnitentiæ debemus canere. propter quod dicit, *Cantabo deo in vita mea.* Lacrymæ enim & gemitus pœnitentium dulcissimum cantum in auribus dei faciunt. Et hic est cantus quem deo pro gratiarum actione debemus reddere: qui omnibus peccatoribus suadetur.

3.Sent.n.

Esa.23.

Esa. 23. vbi cuilibet dicitur, Sume citharam: circuue ciuitatem meretrix oblitioni tradita. bene cane: frequenta canticum vt memoria tui sit. Meretrix dicitur quælibet peccatrix anima quæ relicto vero sponso Christo peccando, adulteratur cum diabolo. Cui dicitur, Facta es quasi meretrix fastidiosa. Hæc ciuitatem, scilicet, conscientiæ suæ debet circuire considerando peccata sua: & tūc bene canere, scilicet, cantu contritionis & pœnitentiæ. & hoc in cithara quæ manu pulsatur: quia operibus bonis canticum suæ pœnitentiæ debet ostendere. Et de isto cantu pœnitentiali dicitur, Bonum est cōfiteri domino. Et sequitur, In psalterio decachordo cum cantico in cithara. Vbi nota quòd cantus pœnitentiæ has conditiones debet habere. Primò, vt sit in voce per confessionem. ideo præmisit, Bonum est confiteri domino. Secundò debet esse in opere per satisfactionem. propter quod subiungit, In decachordo psalterio. Psalterium enim vt ibidem dicit glo. à superiori parte reddit sonum. Et ideo per ipsum viuificatio spiritus ex pœnitētia intelligitur. Psalterio dico decachordo, id est, decem præceptorum: per quorum obseruantiam spiritus in pœnitentia viuificatur. Tertiò debet esse in moribus per concordantiam: vt, scilicet, cum moribus lingua concordet. Et ideo subditur, Cum cātico in cithara. cum cātico, id est, verbo: cum cithara, id est, opere. Si enim tantum bene loqueris: tunc canticum habes sine cithara. si autem bene operaris, & non bene loqueris: citharam habes sine cantico. & ideo in pœnitentia bene loquere & bene fac: vt sit cithara cum cantico in carnis mortificatione. De isto cantu pœnitentiæ dicitur, Canite tuba, sanctificate ieiunium &c. Et attēde quòd (vt dicit Ricardus super illud Psal. 97. Cantate domino, quia mirabilia fecit.) tribus modis omnis cātus distinguitur: quia aut est grauis: acutus: aut superacutus. Sic in pœnitentia debet esse cantus grauis per contritionem. cuius figura habetur. 2. Paralip. 35. vbi dicitur, quòd omnes cantores & cantatrices super Iosiam lamentantes repleuit, scilicet, omnes pœnitentes vtriusque sexus per contritionem lamentantes Iosiam mortuum, id est, Christum per peccatum ab eis perditum. Item debet esse cantus acutus: hic est qui clarius sonat: & significat confessionem. Psal. 105. Cantate ei: psallite ei: narrate omnia, scilicet, vestra peccata. Item ibi debet esse cantus superacutus: qui significat carnis mortificationem. in qua caro repugnans sensualiter semper clamat & stridet. Et sic dicere poterit illud Abac. 3. Super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem. Iste est ergo pœnitentiæ cantus, qui cuilibet suadetur. Ezec. 32. Fili hominum cane carmen lugubre super multitudinem Ægypti, id est, peccatorum. Aegyptum enim interpretatur tenebra, quod peccatum significat.

Cātus pœnitētiæ qualis debet esse.

Exech.16.

Iobel.2. Ricardus.

2.Para.35.

Abac.3.

Iucundum sit ei eloquium: ego verò delectabor in domino. 1788

Hic Psal. se accusat & confitetur. Vbi notādum quòd in scriptura nomine eloquij confessio designatur peccatorum. Sic enim de confessione dicitur Iob. 10. Dimittam aduersum me eloquium meum. Quod ad propositum exponens Grego. dicit, Cum presens vita vilescere, cū conditoris amor dulcescere ceperit: seipsum contra se animus accendit: vt accusare se de culpis debeat: in quibus se ante supernorum nescius defendebat. vnde ait, Dimittam aduersum me eloquium meum. Quasi pro se eloquio suo vtitur qui praua quæ gessit defendere excusationibus conatur. Sed aduersum se eloquium dimittit: qui accusat in se quod erauit. Sæpè verò cum delinquimus, ea quoque quæ agimus diiudicamus. accusat mens ipsa quod perpetrat. Sed quia hoc ex desiderio minimè deserit, erubescit confiteri quod fecit. cùm verò toto iam iudicio carnis delectationem præmit: audaci voce in accusationis suæ confessionem se erigit. Vnde bene ait, Dimittam aduersum me eloquiū meum. quia fortiter mens relaxare contra se verba detestationis inchoat: quæ apud semetipsam prius infirmè verecundata retinebat. Et de isto eloquio confessionis nunc ait Psalmus. *Iucundum sit ei eloquium meum.* Sed forte dices, Cum eloquium confessionis debeat esse amarum: quia cum conteratur quomodo iste ait, *Iucundum sit eloquium meum*? Quod enim debeat esse amarum: audi Iob dicentem, Dimittam aduersum me eloquium meum: loquar in amaritudine animæ meæ. Quod exponens Gregorius ait, Sunt nonnulli qui apertis vocibus culpas fatentur: sed tamen in confessione gemere nesciūt: & lugenda gaudentes dicunt. contra quos dicitur, Loquar in amaritudine animæ meæ. Qui enim culpas suas rectè detestans loquitur, necesse est vt has in amaritudine animæ loquatur. vt hæc ipsa amaritudo puniat: quicquid lingua per iudicium mentis accusat. Si ergo amarum debet esse confessionis eloquium: quomodo Psalmus ait. *Iucundum sit eloquium meum*? Respondeo, quòd amarum debet esse ex parte confitentis: sed iucundum ex parte Dei acceptantis. vnde nihil aliud est, *Iucundum sit ei eloquium meum*: nisi deo sit acceptum. Et hoc notat glosa. dicens, Iucundum sit ei eloquium meum, id est, eloquium meum quo me iudico me scienti: vt se mihi indicet nescienti: sit ei iucūdum. Et re vera sic est: quia suauis est deo cōfessio tua. Quod autem hic ad litteram loquatur de eloquio cōfessionis: patet, quia vbi nos habem⁹

Eloquiū dicitur confessio.

Gre.9. moral. ca.33.

Grego.

Confessio dicitur disputatio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

iucundum sit ei eloquium meum: alia littera habet: A
suauis sit ei disputatio mea, vbi glosa: hic, Disputatio enim hominis ad deum est confessio peccatorum: quæ suauis est deo. Confitere ergo deo quod es: fac bona opera, & disputas. Vnde Iob 13. dicitur. Cum deo disputare cupio. Et verè confessio disputatio quædam dicitur: quia in ipsa magnũ certamen homo sustinet. Nam verecundia arguit quòd non debeat confiteri quod secretum est quòd nullus famam suam negligere debet: quòd soli deo qui solus peccata dimittere potest, sit confitendum. Ex alia verò parte arguit ratio. vulnus medico occultari non debet: & huiusmodi. Intantum inualescit in mente peccatoris ista disputatio: quòd maioris certaminis est peccata commissa confiteri, quam B nõ commissa vitare. Quod apertè ostendit Gre. super illo verbo Iob. 31. Si abscondit peccatum meũ quasi homo, dicens, Mirentur qui volunt in Iob castitatis continentiam: mirentur integritatem iustitiæ: mirentur viscera pietatis: miretur patientiæ vigorem. Ego verò in eo non minus admiror confessionem humilem peccatorum: quam tot sublimia virtutum. Scio enim quia per infirmitatis verecundiam plerumque grauioris est certaminis commissa peccata prodere, quam non commissa vitare. Et vnumquodque malum quamuis robustius vitetur: tamen humilius proditur. Beatus ergo Iob, qui tot magnis operibus fultus confiteri culpam non erubuit: ostendit in virtutibus quam C humilis fuit. Sequitur, *Ego vero delectabor in domino.* quasi dicat Psal. Circa confessionem peccatorum in me est disputatio partium contrariarum: quia vna pars arguit quòd non: alia quòd sic. Sed ego delectabor in illa parte: quæ arguit confitendum esse domino, & illam eligo. Et hoc est quod ait, *Ego vero delectabor in domino*, id est, in parte quæ arguit pro eo.

Iob.13.

Cõfessio est magni certaminis. Greg. 22. mor. ca.14.

1789 ## Deficiant peccatores à terra, & iniqui ita vt non sint: benedic anima mea domino.

Deficit quisque dupliciter.

Hic pro peccatoribus orat vt conuertantur. Vbi notandum quòd res duobus modis dicitur deficere, scilicet, quo ad esse: & quo ad modum essendi. D
Quo ad esse, sicut homo deficit quando moritur.

Iudi.4.

sic enim dicitur Iud.4. Defecit & mortuus est. Quò verò ad modum essendi, sicut quando quis calidus

Trenn.5.

efficitur frigidus, albus niger, lætus tristis. Trenn. 5. Defecit gaudiũ cordis nostri. Et isto modo quando quis de bono efficitur malus, deficit à bonitate. & quando de malo efficitur bonus, deficit à malicia. Sic enim per pœnitentiam peccator deficit ab

Peccator per pœnitentiã deficit quia amplius non est peccator.

esse peccatoris: & amplius peccator dici non debet. 36. q. 2. apud omnipotentem. Isto ergo modo hic Psal. accipit deficere peccatorum: vt, scilicet, conuertantur vt amplius peccatores non sint: dicens, *Deficiant peccatores à terra.* glosa. Deficiant, scilicet, à peccatis ne iam sint quod prius erant, scilicet, iplorum auferantur peccata & mala voluntas. Et iniqui, scilicet, qui peccant, in proximos deficiant, scilicet, ita vt non sint iniqui. Et quia ad laudem dei est quando sic peccator deficit: vt sic deo subiiciatur voluntarie: qui deo ante contrarius erat. Et per consequens qui suis orationibus vel doctrina peccatorem conuertit, hic deum laudat. ideo Psal. pro peccatoribus orans se deum laudare fatetur, dicens, *Benedic anima mea domino.*

PSALMVS CIIII.

1790 COnfitemini domino, & inuocate nomen eius: annunciate inter gentes opera eius.

Iste Psalmus talem habet titulum, Alleluia. Vbi sciendum quòd secundum glosa. hic est primus locus in quo in scriptura inuenitur alleluia. Est enim nomen Hæbraicum, quod nullus doctor Hębræus, Græcus vel Latinus propter sui dignitatem vnquam mutare fuit ausus. Sicut amẽ primo in euangelio à Christo dictum reperitur. Sciendum ergo *Alleluia quid sit.* quòd alleluia non est solum vna dictio, vt aliqui putant: sed sunt duæ dictiones simul compositi, scilicet, allelu, & ia. Nam allelu, idem est quòd laudate. & est verbum imperatiui modi. ia verò est nomen domini. & est hic ia accusatiui casus. vnde alleluia idem est quod laudate deum. ia enim significat deum, vt est inuisibilis. Et sic alleluia idem est quòd laudate deum inuisibilem. Quod autem ab aliquibus dicitur quòd alleluia quatuor habet syllabas: per quas quatuor intelliguntur, scilicet, al. id est, altissimus. le, id est, leuatus est in cruce. lu, id est, lugebant apostoli. ia, id est, iam surrexit. etymologia est nominis, non significatio. Istius ergo Psalmi titulus est alleluia. quia totus iste Psal. nos monet ad laudem dei ex suis operibus & beneficiis quæ contulit deus spirituali semini Abrahæ, id est, imitatoribus eius: quæ etiam & quotidie spiritualiter intellecta exhibet. De dignitate autem & excellentia istius nominis alleluia: sic dicit Ioannes Cassianus. Alleluia tantum habet honorem vt in Hebraica lingua sit traditum, nullo(q); alio sermone translatum. Hoc Græcus, hoc latinus, hoc chaldeus, hoc syrus, hoc persa, hoc arabs, hoc tenet cũcta terratum natio. Et quicquid est debitum diuinitati: dignitate huius nominis pia deuotione veneratur. Hoc nomen nulli ab sonum: nulli absurdum. quia omnes celebrant gaudia sua cum huius nominis suauitate prolata. Est ergo sensus tituli, alleluia, id est, laudate deum. vnde & à laude dei hic incipit Psalm. Per titulum ergo quamuis appareat materia Psalmi, non tamen apparet quis fuerit auctor. vnde & secundum Hieronymum auctor istius Psalm. quis fuerit ignoratur. & sic iste Psal. quo ad auctorem inter psalmos ignotos computatur. Quibus visis venio ad psalmi diuisionem. Diuiditur ergo in partes duas. quia psalmus primò omnes ad dei laudem excitat. secundò ad hoc multiplicem rationem assignat: ibi, *Mementote.* Prima in duas. quia primò omnes ad dei laudem inducit. secundò modum laudandi deum ostendit: ibi, *Cantate ei.* Quantum ergo ad primum omnes excitans ad dei laudem dicit, *Confitemini domino*, scilicet, confessione laudis. Multiplex est enim confessio, scilicet, quædam reorum damnatiua. quædam peccatorũ purgatiua: & quædam dei laudatiua. vide. ver. 81. Hic autẽ loquitur de confessione laudatiua. De hac confessione vide ver. 250. 1468. Vnde ad veram confessionem laudis requiritur dilectio dei. propter quod hic ait glos. *Confitemini domino*, id est, laudate deum. quod recte solum fit ab amante deum. Non enim est speciosa laus in ore peccatoris. An autem existẽs in peccato possit confiteri domino, vel ipsum laudare, quin nouiter peccet. vide versi. 825. Sequitur, *Et inuocate nomen eius.* Inuocare enim deum

Hieron.

Glosa.

Inuocare deũ quid est.

deum est actus ad quem duo requiruntur, scilicet, A
mentis puritas: & fidei credulitas. Requirit enim primò puritatem conscientiæ. Nam cum scribatur

Iobel.2. Ioan.9.

Iohe. 2. Quicumq; inuocauerit nomen domini saluus erit. & tamen peccatores deus nõ exaudit. sequitur quòd peccatores deum nõ inuocant. Inuocare enim componitur ex in, & voco, vocas. & sic inuocare idem est quòd intus vocare. Inuocas ergo deum quãdo intus vocas eum, scilicet, quando in domum cordis inuitas eum. Ad faciendũ primum oportet mundari ab omnibus immũdiciis. In turpi enim hospitio tãtum dominũ inuocare non debes. Mũdas autem cõscientiæ hospitiũ, quãdo deũ vocas, nõ pro tẽporalibus, sed solum pro spiritualibus bonis. Si enim vocas deũ, vt det tibi lucrum, lucrũ inuocas nõ deũ. Si inuocas eum vt prosperis B
in furto, furtũ inuocas non deũ. Gratis ergo, id est, sine causa auare inuocas deum, vt te ipse deus impleat. Nunquid sine auro & argento non vis illum ad te venire? Quid ergo de his quæ facit tibi deus? Quomodo illa sufficient tibi: cui deus non sufficit? Secundò inuocare requirit fidei credulitatem. vide ver. 204. Istis ergo modis inuocandus est deus, scilicet, cum puritate & fide. vnde nunc ait Psal. *Et inuocate nomen eius.* Sequitur, *Annũciate inter gentes opera eius*, id est, cognoscere facite in populis. Quæ autem sunt opera dei quæ annunciare & prædicare debemus aliis. vide versi. 657. 1370.

1791 ## Cãtate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia eius.

Hic ostẽdit modum laudis diuinæ. ostẽdit enim quòd tripliciter debemus laudare deũ. Primò vniuersaliter. Secũdò delectabiliter: ibi. *Laudamini.* Tertiò perseueranter: ibi, *Quærite dominum.* Primò debemus deum laudare vniuersaliter, scilicet, & quo ad nos & quo ad omnia eius opera. Quo ad nos primò: quia & intrinsecè & extrinsecè. i. corde & opere. Et quo ad hoc dicit, *Cãtate ei, & psallite ei.* Cãtate quia cãtatur corde ore & voce. Psallite, verò quo ad opera. psallere enim est opere laudare: quia manib⁹ psallitur. Quid autem sit cantare deo. vide ver. 482. 1145. 1643. Vel hoc intelligit de cãtu charitatis in consonantia morũ. Et de cãtu charitatis dicitur ad Eph. 5. Impleamini spiritu sancto loquẽtes vobis- D
metipsis in psalmis, & hymnis: & cãticis spiritualib⁹ cãtantes & psallẽtes domino in cordib⁹ vestris. Et vide quòd iste cantus charitatis quo deo canere debeamus, directè opponitur cantui prauitatis & diaboli. vt ostendit Hugo in de. 12. abusionibus seculi. abusione, 11. dicens, differt musica Christi à musica diaboli. Illa enim cãticum suũ incipit à voce sublimiori: hæc autem ab humiliori: dicens, Discite à me quia mitis sum. In musica siquidẽ Christi sex sunt voces consonæ inter se & concordes. Prima vox concordiæ est humilitas cordis: secunda mortificatio carnis: tertia compassio: quarta consolatio: quinta oratio: sexta deuotio. In istis ergo sex vocibus cantatur domino cantus charitatis. In his auditur iubilus vnitatis, consonum me- E
los deuotionis, & dulcedo contemplationis. Et ad istum cantum charitatis & concordiæ nos inducit psal. dicens, *Cantate ei.* Et Hugo vbi suprà consimiliter ad hoc nos inducens ait, Sunt tres species sonorum quæ fiunt, pulsu, flatu, & cantu. Ad citharam pertinet pulsus: ad organum. flatus? cantus ad vocem. Assignatur hæc cõsonantia sonorum: con-

Cãtus significat charitatẽ & cõcordiam.

Hugo.

Ysat. 11.

cordiæ morum: si referatur ad pulsum citharæ manuum operatio: ad flatum organi mentis deuotio: ad cantus vocis sermonis operatio. Percute ergo chordas citharæ manu bonæ operationis: vt concordes proximo per exemplum mortificante carnis. Imple organum cordis flatu, id est, spiritu sanctæ inspirationis: vt reddas deo sonum piæ deuotionis. Hæc ille. Et hoc est quod de isto cantu quo deo canere debemus: nobis dicit apostolus. Sitis in *Coloss.3.* gratia canentes in cordibus vestris domino. Ad quem nos conformiter nunc hortatur psal. dicens, *Cantate ei, & psallite ei.* Quid enim sit psallere: vide versi. 708. 771. 772. Sequitur. *Narrate omnia mirabilia eius*, id est, loquimini de vniuersis mirabilibus eius. Hoc est quasi declaratiuum illius quod dixerat superius. Annunciate inter gentes opera eius. nisi quòd hic additur omnia. & hoc ad determinãdum quòd laus dei debet esse vniuersalis: non solum quo ad nos vt dictũ est: sed etiam quo ad opera eius: vnde ait, *Narrate omnia mirabilia eius.* Sed quo modo omnia mirabilia dei possunt à nobis narrari, cum sint sine numero? vide versi. 91. Et aduerte quòd non dicit monstrate vel ostendite omnia mirabilia eius: sed narrate: quia mirabilia dei credi debent quæ inuestigari non possunt à nobis. vide ver. 1182. 1466. Et quæ mirabilia narrare debemus, vide versi. 1268. 657. 1370.

1762 ## Laudamini in nomine sancto eius: lætetur cor quærentium dominum.

C
Hic ostendit quòd deum laudare debemus hilariter. Omnia enim opera cum lætitia cordis debẽt fieri. quia omnia ex voluntate & libertate arbitrij proceduntt. Omnia autem quæ ex voluntate pro- *Lætitia debet esse in omnibus operibus bonis.*
cedunt, quandam secum delectationem gerunt. Omnis autem delectatio lætitiam causat. Et hoc est quod dicitur. 2. Cor. 9. Hilarem enim datorem diligit deus. Vbi ex bona electione quòd lætanter faciendum est, conformiter inducit glosa. de omni alio bono opere: dicens, Hilarem enim datorem diligit deus, id est, qui ex voluntate bona dat talem diligit deus & remunerat: non tristem murmurantem. Qui enim dat vt careat tædio interpellantis non vt reficiat viscera indigentis: & rem & meritum perdit. Et subdit ad propositum. Quicquid ergo boni facis, cum hilaritate fac: & tunc bene facis. si autem cum tristitia facis, illud fit de te: non tu facis. Similiter & cum bonum abstinentiæ agimus: illud lætanter debemus facere. propter quod Christus ait, Cum ieiunatis nolite fieri tristes &c. *Ysat.6. Hieron.* vbi ait Hieronymus. Hic præcipit vt cum ieiunamus: nos lætos & festiuos esse monstremus. Similiter ergo deum laudando: læto animo hoc facere debemus. & hoc est quod hic ait Psal. *Laudamini &c.* Lætetur cor &c. Vbi notãdum quòd quatuor sunt *Laus honor gloria & fama differunt.*
quæ quasi idem videntur: sed tamen differunt ab inuicem, scilicet, laus, honor, gloria & fama. Primò enim differunt: laus & honor à fama & gloria: tanquam causa ab effectu. Ex hoc enim quòd aliquis laudatur & honoratur: apud alios habet famam & gloriam. Honor etiam differt à laude tanquam genus à specie: quoniam laus propriè stat in verbis, quibus aliquis honoratur & commendatur. sed honor non solum est in verbis: sed etiam in aliis signis exterioribus. vt dicitur primò rethorice. fama autem differt à gloria: quia ex honore fama procedit. Ex hoc enim quòd quis honoratur, consequẽter laudatur: & ex laude sequitur gloria: ex gloria

Aristo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Laudē soli bonis merentur.

autē sequitur fama. Ex quibus apparet quòd laus est honor verbis alicui exhibitus. Cum igitur honor nulli debeatur nisi virtuoso, (vt habetur. 3. ethicorum. quia est exhibitio reuerentiæ in testimonium virtutis.) sequitur quòd consimiliter solus virtuosus & bene operās laudem meretur. Vnde sicut honorem vicioso exhibere, est falsum dare testimonium. sic & laudare non virtuosum. Ad propositum ergo ait psal. *Laudamini in nomine sancto eius.* Non est aliud quam dicere, nisi sic virtuose

Glosa.

operamini sub nomine sancto eius: vt laude digni sitis. Et hoc est quod hic ait glos. *Laudamini in nomine sancto eius*, id est, operamini sic, vt laudemini.

Laudē bonorū operis deo non nobis dare debemus.

quod bene operantes solum merito possunt. Sed ne ex bonis operibus tibi adscribas laudem, sed soli deo à quo bonum habes quo laudaris, ideo dicit, *Laudamini*, non in vobis: *Sed in nomine sancto eius.* Vt qui gloriatur: non in seipso: sed in domino glorietur. Quod dicit contra hypocritas qui de bonis operibus laudem sibi quærunt, non deo. & sic faciendo, furtum committunt. De quibus ait Gregorius. Hypocritarum vita ad bona opera peragenda infusione quidem superueri muneris percipit: sed in cunctis quæ agit exteriores laudes appetens: à fructu perceptæ infusionis inanescit. Sæpe namque mira signorum opera faciunt: ab obsessis corporibus spiritus expellunt: prophetiæ dono ventura quæque sciendo præueniunt. Sed tamen à largitore tot munerum cogitationis intentione diuisi sunt. quia per eius dona, non eius gloria, sed proprias laudes quæsierunt. Cumque per accepta bona sese in laude sua eleuant ipsis muneribus contra largitatorem puguant. Inde quippe contra dantem superbiunt: vnde ei amplius humiles esse debuerunt. Sed eo eos postmodum districtior sententia percutit: quo nunc superna bonitas & ingratos largius infundit. Fitque eis amplitudo muneris incrementum damnationis. quia irrigati fructum non ferunt &c. Contra istos ergo ait psal. *Laudamini in nomine sancto eius*, id est, omnem vestram laudem nomini eius attribuite. Si autem quæras: quod est nomen sanctum domini in quo

Glosa.

laudari debemus. Respondet glosa. quòd est nomen Christi: à quo Christianus diceris in quo laudaris: quando Christum imitaris operibus. Sed quia omnia ista, non ex timore, sed magis amore iustitiæ lætanter sunt facienda, ideo subdit. *Lætetur cor quærentium dominum.* Non quidem lætetur in seipso: sed in domino. Sic enim dicitur Psalmus

Psal.149.

149. Lætetur Israel in eo qui fecit eum: & filiæ Sion &c.

1793 ## Quærite dominum, & cōfirmamini: quærite faciem eius semper.

Hic ostendit quòd deum laudar debemus perseueranter. Nullum enim opus sine perseuerantia laudem meretur, nec præmium: vt ostendit Bernardus super illo verbo Christi, Qui autem perseuerauerit vsque in finem &c. dicens, Perseuerantia sola meretur viris gloriam: coronam virtutibus. &c. vide versi. 844. Et hanc nobis præcipit nunc Psalm. dicens, *Quærite dominum & confirmamini.* glosa. id est, quærite dominum vobis in præmium. vnde hic versus est quasi confirmatio præcedentis: vbi dictum est, quòd in omnibus nostris operibus non laudem nostram sed domini quærere debemus. Quod nunc confirmans ait, *Quærite dominum, & non laudem vestram &c.* Vbi nota quod hic quæritur dominus per fidem: sed in futuro per clarā visionem. In futuro autem fides non erit, sed cessabit, aduenientе specie. Confirmatur autem fides in præsenti: quando durat vsque ad vltimum articulum vitæ. Sed visio in futuro nullo termino finitur. Et ideo de vita præsenti dicit, *Quærite dominum & cōfirmamini*, scilicet, per fidem. De futura verò vita subdit: dicens, *Quærite faciem eius semper.* Ve ly semper, potest referri ad præsentem vitam & futuram. vt sit sensus, *Quærite semper.* id est, in præsenti & in futuro. tūc enim sine fine quæritur: quia qui amatur semper desideratur & semper quæritur ne sit absens: sed semper præsens. Malus autē potest timere præsentiam: quam bonus amat. Quomodo autē deus quærendus sit. vide versi. 1123. Per faciem autem dei Christus intelligitur: in quo totaliter beatificamur: & quo ad animam & quo ad corpus. vide ver. 150. 1374. Vel per faciem dei intellige verbum dei versiculo 459.

1794 ## Mementote mirabilium eius quæ fecit: prodigia & iudicia oris eius.

Hic consequenter Psalm. recitat dei beneficia: quæ homines ad laudem dei excitant. Et diuiditur ista pars in partes quinque secundū quinque tempora quæ narrat: in quibus deus beneficia sua contulit populo suo. Prima pars continet tempus ab Abraham vsque ad Iacob: in principio. Secunda tempus à tempore Iacob vsque ad Ioseph. ibi, *Et statuit illud in Iacob.* Tertia à Iacob vsque ad Moysen, ibi, *Et vocauit famem super.* Quarta à tempore Moysi vsque ad Iosue. ibi, *Misit Moysen.* Quinta à tempore Iosue vsque ad ingressum terræ promissionis. ibi, *Et eduxit populum suum.* Prima autem pars diuiditur in partes quatuor. quia primò implicitè dei mirabilia notantur. secundò auditores vt attendant excitantur: ibi, *Semen Abraham.* tertiò dei mirabilia ad omnes gentes perducuntur. ibi, *Memor fuit.* Quantum ad primum sciēdum quòd tempore Abraham deus multa mirabilia pro suis operatus est. Vt puta quando Abraham cum vxore sua ingressus est Ægyptum, Pharao rex Ægypti tulit Sara, vxorem Abraham. vt habetur gen. 12. quia erat pulchra nimis? Deus autem miraculosè flagellauit regem Ægypti: sic quòd illam cognoscere non potuit: sed intactam restituit viro suo, ipsumque in multis ditauit: vt ibidem habetur. Similiter miraculosè eius tempore subuertit pentapolim: igne cum sulphure emisso de cælo. & de medio ipsorum saluauit Loth: nepotem Abrahę per manum angelorum. Gen. 19. Similiter cum venisset Abraham in Gerare: Abimalech rex terræ tulit Sarram vxorem Abrahæ. Deus autem miraculosè ipsam custodiuit ne pollueretur ab eo. Nam vt habetur Geneseos 20. Deus statim in nocte apparuit ipsi regi Abimelech, dicens, En morieris propter mulierem quam tulisti: redde eam viro suo. Restituit eam & munera multa dedit ipsi Abrahæ. Et multa alia fecit tempore Abrahæ. vt patet ex decursu libri Geneseos ab. 11. capitulo vsque ad capitulum 25. Et nota quòd ista dei mirabilia vocantur prodigia. Prodigium enim dicitur, quasi procul à digito, id est, ab ostensione. quia talium causa à nobis ostendi nō potest. vt puta quòd super pentapolim plueret ignis & sulphur: nullus naturalium causam posset assignare: nec

Abrahæ deus fecit mirabilia. *Gen.12.* *Gen.19.* *Gen.20.* *Mirabilia dicuntur prodigia.*

nec Dei voluntatem nobis occultam. Quòd vxor Loth illo tempore verteretur in statuam salis: causam nullus reddere posset. Propter quod prodigia vocantur. Et hoc est quod ait, *Mementote mirabilium eius quæ fecit.* quæ, scilicet, sunt prodigia eius: sunt & iudicia oris eius. Quòd ideo dicit: quia flagellatio dictorū regum fuit quidam effectus diuinæ iustitiæ. effectus autem iustitiæ siue actus iudicium vocatur. Nota ergo quòd Dei memoriam & opetum eius habere debemus. vide ver. 715. 1230.

1795 ## Semen Abraham serui eius: filij Iacob electi eius.

Hic auditores excitantur. Cum enim semen in seipso gerat similitudinem eius à quo deciditur: vnde & postea per illud aliud simile in specie generatur. Et filius sit semen patris, patet quòd filius patrem imitatur, & hinc est quòd omnes alterius imitatores, semen illius dicuntur. Sic enim illis lubricis iudicibus quia imitabantur chananeos in suis immundiciis: ait, Semen chanaan & non Iuda.

Semen dicuntur imitatores.

Dan.13.

Psal.21.

Sic & imitatores Iacob ipsius semen dicitur, Psal. 21. Qui timetis Deum laudate eum: vniuersum semen Iacob glorificate eum. Merito ergo sequitur quòd semē Abraham debet recordari de mirabilibus factis in ipso Abraham vel tēpore suo sicut & ille recordabatur. Dicat ergo, *Mementote mirabilium eius*, &c. Sed qui sunt illi qui debent recordari? Isti sunt successores Abrahæ: quia semen Abrahā serui eius. Sic & consequēter filij Iacob electi eius. Vocat enim Abrahā seruum propter actum maximū obedientiæ quam ostendit obediens Deo in immolatione sui vnigeniti. Sed Iacob vocat electum: quia in ventre matris fuit à Deo electus: & Esau reprobatus. Per hos ergo filios Abraham & Iacob vult intelligere omnes fideles istorum imitatores in fide: qui Dei mirabilia meditari debent. Notandum ergo vt imitari possimus Abraham quòd ipse multarum virtutum nobis ponitur in exemplum, scilicet, fidelitatis: quia fuit citus credendorum amplexator. In ipso enim primum signum fidei reperimus: scilicet, circuncisionem. sicut in nouo testamento baptismus fideles distinguit ab infidelibus. Propter quòd de ipso dicitur, Credidit Abrahā deo & reputatum est ei ad iustitiam. Hoc ideo ad testimonium suæ credulitatis adducit Apostolus ad Ro. 4. &ad Gal 3. Vbi notandū est quòd Abraham quamdiu fuit in domo patris: signum fidei non accepit, scilicet, circuncisionem: sed postquā ad præceptum dei egressus est de domo sua, & patris sui, vt habetur Gen. 15. Et infra. Et hoc ad denotandum: quòd qui fidem vult suscipere ad naturalia instrumenta non debet intendere vel rationes: sed egredi de domo sua: id est, intellectum suum captiuare in obsequium fidei. Vnde Origen. super gen. ait, Abrahā cum adhuc carnalis natiuitatis vocabulum ferret: non poterat suscipere testamentum Dei, fidei signum, circuncisionem. Et ideo exiuit de terra sua, & de cognatione sua: & ad eum secretiora deferuntur. vnde primo dicitur ei. Non vocaberis Abram: sed Abraham erit nomē tuum. Tunc & testamentum Dei signaculum fidei accepit circuncisionem: quam non potuit recipere: cum esset in domo patris sui & in consanguinitate carnali. vt ostēdat volētem crēdere extra se & suos oportere exire. vt non sensibus suis, nec scientiis mundanis innitatur: sed ab omnibus his exutus: soli Deo intellectum suum subiiciat. Sicut & Abrahā

Abraham fuit exemplū fidei.

Gen.22. *Rom.9.*

Gen.15.

Fides non innititur naturalibus rationibus.

Gen.17.

de quo scriptum est, Credidit Abrahā Deo: & reputatum est ei ad iustitiam. Et hinc est quòd in generatione Christi in quo nostra fides consistit, Abrahā primus pater ponitur: vt fidei typum gerēs. Vbi notandum quòd ad veram fidem tria requiruntur, scilicet, fidei deuotio: operum fidei executio: & aduersitatum pro fide toleratio. Quæ tria in Christi generatione denotantur, vt, scilicet, in Abraham fides, in Dauid operatio: in trāsmigratione Babylonis toleratio. vt ostendit Gualfre. super illo verbo Matt. 1. Ab Abraham vsque ad Dauid generationes sunt quatuordecim, dicens, In genealogia saluatoris triplex est distinctio, scilicet, ab Abrahā vsque ad Dauid. à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis. & exinde vsque ad Christum. Tria enim nobis necessaria sunt ad salutem: vt quisque in seipso per fidem veram pariat saluatorem, scilicet, deuotio fidei, fortitudo operis, & tolerantia tribulationis. Abraham autem prima fidelitatis & credendi via est dictus pater multarum gentium. quia fides parens est omnium virtutum. Dauid autem manu fortis: formam exprimit sanctæ actionis. Transmigratio autem in Babylonem: est subire confusionem: sustinere tribulationem. Quæ quāuis pluribus propter peccata sua acciderit: indignatur tamen Deus his qui recalcitrant: & suscipere disciplinam recusant. Post igitur istam triplicem patrum seriem per fidem in nobis vere nascitur Christus. quia electus quisque per hæc tria in fide saluatur. In singulis autem distinctionibus generationes quatuordecim numerantur. quia necesse est vt in omnibus decalogo legis quatuor euangelistæ fideliter sociētur. Docemur enim in lege quid credendum per Abraham. quid agendum per Dauid. quid sustinendum per Babylonis transmigrationem. Sed in his omnibus sine euangeliorum fide lex neminem duxit ad perfectum. Vnde quia fides in Abraham significatur: ideo ipse multarum gentium, id est, omnium fidelium pater interpretatur, propter quòd de ipso dicitur Eccl. 44. Abraham magnus pater gentium nō est inuentus similis illi in gloria. qui conseruaret legem excelsi: & fuit in testamento cum illo. In carne eius stare fecit testamentum: & in tentatione inuentus est fidelis. Ex quibus omnibus patet quòd loquendo Psal. semini Abrahæ: loquitur omnibus fidelibus. quorum omnium ipse pater fuit. dicens, *Semen Abraham*, &c.

Gen.5.

Matth.1. *Gualfredus.*

Fides tria requiruntur.

1796 ## Ipse Dominus Deus noster: in vniuersa terra iudicia eius.

Hic ostendit quòd Dei mirabilia ad omnes mūdi partes dilatantur. Quia enim fideles qui semen Abraham dicūtur, per vniuersam terram seminati sunt & generati per Apostolos: sequitur quòd si Deus mirabilia sua facit ipsi Abrahę & semini eius, ostendit sua iudicia: quòd hoc faciat in omni terra vbi fideles habitant. Vel per vniuersam terram intellige omnes tam bonos quàm malos. quia omnes de terra habent corpus creatum. Et in istis omnibus iudicia sua ostendit mirabilia. vt puta quòd vnum eligat & alium reprobet. quòd gentes cęcas illuminauit: & Iudæos videntes excecauerit. Ista sunt Dei iudicia quæ in omni terra operatur. quæ iudicia abyssus multa nullus mortalium discutere potest. De quibus iudiciis dictum est ver. 557. 754.

1797 ## Memor fuit in seculum testamenti sui:

Universidad de Deusto
Biblioteca

sui: verbi quod mandauit in mille generationes.

Testamentum dicitur scriptura sacra.

Hic ostendit quòd dei mirabilia se extendunt ad omnes generationes præteritas præsentes & futuras. Vbi notandum quòd sacra scriptura nō immerito testamentum dicitur. vide vers. 1503. 1527. Hoc autem testamentum primò fuit lex vetus: quę quia neminē ad perfectum poterat adducere: ideo huius testamēti memor, illud perfecit addens nouum testamentum sacræ scripturæ: quam mādauit obseruari vsque in finem. quia nouum testamentum amplius non mutabitur per aliud: sicut mutatum fuit antiquum per nouum. Et hoc est quòd ait, quòd, scilicet, testamentum mandauit in mille

Greg. li. 9. moral. cap. 1.

generationes. Ibi enim accipitur numerus determinatus pro indeterminato. Quod ostēdens Greg. super illo verbo Iob 9. Non poterat respondere ei vnum pro mille. ait, In sacra scriptura millenarius numerus pro vniuersitate solet intelligi. Hinc etenim Psal. ait, Verbi quòd mandauit in mille generationes. cum profecto constet quòd ab ipso mundi exordio vsque ad redemptoris aduentum per euangelistam non amplius quam septuaginta & septem propagines numerentur. Quid ergo in millenario numero: nisi ad proferendam nouam sobolē: perfecta vniuersitas præscitæ generationis accipitur? Hinc & per Ioannem dicitur. Et regnabit cum eo mille annis. Quia videlicet regnum sanctæ ecclesiæ vniuersitatis perfectione solidatur. Est ergo sensus quòd mandauit testamentum suum, scilicet, seruari in mille generationes, id est, sine fine. Et sic loquitur de testamento nouo: nō de antiquo quòd finem habuit. Vel etiam si loquatur de antiquo: loquitur de ipso vt nouum includit: quia nouum testamentum vetus includit: vt supra dictum est ver. 949. Vnde sententia versus est hæc. *Memor fuit*, scilicet, promissionis factæ ad Abrahā, scilicet, quòd Christus ex eo nasceretur. Gen. 12. Dixit dominus ad Abraham. In te benedicentur omnes cognationes terræ, scilicet, in Christo qui erit ex te oriundus. Et sic memor fuit verbi, scilicet, implēdo promissum ipsi Abrahæ. Quę quidē promissionis impletio in Christo fuit formatio noui testamenti: quòd mandauit in mille generationes. Ita quòd ly verbi, refertur ad memor fuit. Et hanc expositionē hic insinuat Glo. Vel aliter per mille generationes intelliguntur solum boni & fideles: quibus Deus mandat testamentum suum, id est, hęreditatem in testamēto suo promissam donat. Numerus autem millenarius perfectionē significat vt ostēdit Greg. 35. moral. cap. 19. dicens, Breuiter dicere possumus quòd apud secularem scientiam millenarius numerus idcirco perfectus habetur: quia denarij numeri quadratum solidum reddit. Decem quippe decies ducta fiunt cētum: quæ iam figura quadrata est: sed plena non est. Vt autem ad altitudinem surgat, & solida fiat: rursus centum decies multiplicantur & mille sunt. Sic ergo testamentum est verbum fidei: verbum euangelij quòd extenditur in omnes generationes. pro quo seruato datur prēmium æternum: sed solum illis qui sunt de mille generationibus, id est, de numero perfectorum. Quamuis enim euangelium manderur omnibus: quia tamen nō obseruatur ab omnibus: ideo promissa hęreditas per euangeliū non omnibus datur.

Apoc. 20.

Mille significat perfectionem.

Greg. 35. moral. cap. 19.

1798 Quod disposuit ad Abraham: & iuramenti sui ad Isaac.

Hic ostendit quibus primo promissum est nouum testamentum, scilicet, ipse Christus qui nouū testamētum condidit. Promissus enim fuit Christus principaliter ipsi Abrahæ & ipsi Isaac. Abrahę namque vt habetur Gen. 22. quādo ad præceptum domini voluit immolare filium suum Isaac: sibi ait dominus. Per memetipsum iuraui, dicit dominus: quia non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicens benedicam tibi: & benedicētur in semine tuo omnes gentes terræ. Et Luc. 1. Iusiurādum quòd iurauit ad Abraham patrem nostrum: daturum se nobis. Consequenter autem & hoc disposuit & iurauit ad Isaac qui erat filius suus per quem Christus erat descensurus. Vnde dixit dominus ipsi Abrahæ Genes. 21. In Isaac vocabitur tibi semen. Si ergo iurauit dominus Abrahæ quòd ex semine suo nasceretur Christus: & determinauit quòd in Isaac vocaretur sibi semen: consequens est quòd iurauit quod ex Isaac Christus nasceretur. Et hoc est quòd ait, quòd, scilicet, *testamentum disposuit ad Abraham: & iuramenti sui*, scilicet, intentio erat ad Isaac. Vbi nota quòd quamuis diuersi sancti patres diuersis polleant virtutibus: sic quòd in vna virtute vnius superat alium: sed in alia superatur ab illo, tamen inter omnes sanctos patres Abrahā in humilitatis obedientia maior prædicatur. Et quia hæc virtus præcipua fuit in Christo: per quam totum mysterium redemptionis humanæ compleuit, qua factus est obediens patri vsque ad mortem. ideo in signum huius conformitatis in humilitatis virtute: Deus maximè legitur disposuisse Christum ex semine Abrahæ incarnari. Quod ostendit Greg 27. moral. dicens. Ad medium sanctorum patrum exempla ducamus. Ecce cum præceptis celestibus subiici per obedientiam cupimus: consideratis antiquorum patrum vestigiis iuuamur. Quid enim Abraham obedientius: qui ad vnam vocem dominicam cognatos & patriam deseruit: & pro adipiscenda æterna hæreditate ipsum ferire non trepidauit quam senex iam & penè moriturus acceperat hæredē, &c. vide residuum vers. 1249. Quia igitur virtus humilitatis maxima fuit in Christo: cuius exemplum præcipuum præcessit in Abraham: ideo inter omnes quibus promissus est Christus principalius notatur Abraham. Similiter quia exemplum patientię maximum fuit in Isaac qui iam grandis effectus se à patre ligari permisit: & arę superponi, vt occideretur à patre. Christo autem nihil patientius: ideo eadem ratione ex ipso Isaac Christum procedere fuit promissum. Quòd notans Gregorius, ait, Cum patientiæ apprehendere virtutem conamur: præcedētium patrum exempla inspicimus. Quid enim Isaac patientius qui ligna portat, & de holocausto interrogat: atque post paululum ab Abraham ligatur & non loquitur: arę superponitur & non reluctatur: Quid isto viro patientius dici potest: qui quasi ad solatium ducitur & requiritur ad feriendum: ligatur & contiecit: & oblatus in holocaustum tacet.

Gen. 22.

Abraham exemplum humilitatis & obedientiæ.

Gregor. lib. 27. moral. cap. 7.

Isaac exēplum fuit patientiæ.

Greg. vbi sup.

1799 Et statuit illud Iacob in præceptū: & Israel in testamentum æternum.

Hic consequēter describuntur facta à tempore Iacob vsque ad Ioseph. Mirabilia autem quæ notantur facta ipsi Iacob sunt plura: secundum quæ ista

ista pars diuiditur. Primum est diuini cultus imperatio. secundum est suis terræ promissionis distributio: ibi, *Dicens tibi*. tertium est sui generis multiplicatio: ibi, *Cum essent in numero*. quartum est per mundum peregrinatio: ibi, *Et pertransierunt*. quintū est ipsius ab hostibus protectio: ibi, *Non reliquit*. sextum est Christianorum commendatio: ibi, *Nolite tangere*. Quantum ad primum notādum quòd præceptum diuini cultus singularissimè datum à Deo fuit ipsi Iacob. quòd tamen ante datum fuerat Abrahæ & Isaac minus lucidè. Quòd quidem fecit Deus. quando Deus apparuit ipsi Iacob dicēs, Ego sum dominus Deus Abraham patris tui, & Deus Isaac. Terrā in qua dormis dabo tibi & semini tuo. Et illa erat terra promissionis in qua nasciturus erat & Christus moriturus: & nostræ redemptionis impleturus mysterium. In qua terra cultus diuinus erat ampliandus: sacerdotes & ministri ad illum cultum deputādi: templum per Salomonem construendum. quem cultum maximè ampliauit Dauid & Salomon. Quando ergo Deus dixit ipsi Iacob quòd sibi daret terram illam & semini suo: per hoc sibi præcepit diuinum cultum quòd in illa ampliandum obseruaret. Ideo sibi ait. Ego sum Deus Abraham: imponens sibi cultum vnius Dei. Et ideo statim Iacob euigilans intelligens præceptum de diuino cultu sibi per illa verba datum: statim promisit se colere Deū. Vnde dicitur ibi quòd surgens Iacob accepit lapidem quem supposuerat capiti suo: & illum in altare consecrauit fundens oleum desuper, dicens, Erit mihi dominus in Deū, & lapis iste quem erexit in titulum: & cunctorum quæ dederis mihi decimas offeram tibi. Vnde de præcepto diuini cultus ait, *Et statuit illud in Iacob præceptum*. Et quia Iacob binominis fuit: vocatus est enim Iacob, id est, supplantator: quia nascens tenebat plantam fratris. Gen. 25. Sed postea quādo luctauit cum angelo, & Deū clarè vidit Israel, id est, videns Deum ab angelo vocatus fuit. Ideo primū dictum de Iacob sub alio nomine replicat: dicens. Et illud idem statuit Israel in testamentum æternum, id est, in descendentibus ab illo Israel siue Iacob. non quidem secundum generationem carnalem, sed secundum generationem spiritualem quæ fit per imitationem cultus & bonorum operum. Isto enim modo gentiles conuersi dicuntur filij Abraham, Isaac, & Iacob. Ideo autem præceptum diuinum cultus posuit in Iacob ad denotandū quòd fides sine operibus mortua est. Inter omnes enim sanctos patres Iacob fuit laboribus plurimis magis deditus. Vnde de ipso ait Greg. Quid enim Iacob laboriosius qui apud Laban tam longo tempore propinquus iure cognationis opera exercuit seruitutis? & vice obsecutus est famuli vt perfrueretur præmiis hæredis.

Iacob habuit præceptū cultus diuini. Gen. 28.

Iacob vocatus fuit Israel.

Greg. lib. 27. moral. ca. 7.

1800 Dicēs tibi, dabo terram Chanaam: funiculum hæreditatis vestræ.

Hic ponitur secundum, scilicet, terræ promissionis suis distributio. Ipsi enim Iacob promisit Deus dare terram promissionis in hęreditatem: nō quidem dare personæ suæ, sed successoribus suis descendentibus ex eo. quando, scilicet, ipsi eunti *Gen. 28.* Mesopotamiam apparuit sibi dominus dicēs, Terram in qua dormis dabo tibi & semini tuo. Quòd postea fuit impletum tempore Iosue, quando omnes duodecim tribus de Iacob descendentes intrauerunt terram promissionis, quam omnibus eis dimisit Iosue per sortes vt habetur Iosue 18. Quamlibet autem contingentem singulas tribus vocat funiculū hęreditatis. Funiculus enim dicitur quædam mensura. Et secundum certam mensuram, & certos terminos Iosue cuilibet tribui assignauit dictam terram promissionis. De hoc vide vers. 1337. Quia autem multi mirantur quòd sacra scriptura totiens facit mentionem de ista terra promissionis data populo Israel: Ideo notandum quòd hoc non facit scriptura propter ipsam terram promissionis in se: sed magis ad imprimendum mentibus fideliū significatum illius terræ: & qui sunt qui modo eiciuntur, & quibus distribuitur. Notans ergo quòd illa terra promissionis significat celestem patriam quam Deus suis fidelibus promisit, ad quam non omnes pertinent, sed solum prædestinati quibus datur in funiculo distributionis: quia secundum proportionem meritorum erit & proportio præmiorum. dicente Christo. In domo patris mei mānsiones multæ sunt. Hæc autem cœlestis patria dicta est terra Chanaan: qui interpretatur humilis: quia sine humilitatis virtute nullus intrat in eam. Datur autem duodecim filiis Iacob: per quos duodecim virtutes significantur: quibus hæc terra meretur à nobis. Isti filij Iacob fuerunt, Ruben, Symeon, Leui, Iudas, &c. Quid autem isti significent: vide vers. 1372.

Ioan. 14.

1801 Cùm essent in numero breui, pauci & incolæ eius.

Hic ostēditur tertium, scilicet, sui generis multiplicatio mirabilis. Nam quando Iacob ingressus est Ægyptum cum omnibus ab ipso descendentibus: omnes insimul erant septuaginta. Et tamen sic in paruo tempore multiplicati sunt, quòd non numeratis illis de tribu Leui, ex aliis vndecim tribubus Moyses solum viros bellatores numerando à viginti annis & supra, omissis mulieribus & paruulis, sexcenta tria milia quingenti quinquaginta. Hoc ergo admiratione dignū ostēdit Psal. dicēs, *Cùm essent in numero breui*. quia solum septuaginta. *Et pauciſſimi incolæ eius*, scilicet, ipsius Iacob supple mirabiliter multiplicati sunt. Per hoc autem quòd dicit: *incolæ eius*: notāt grammatici, quòd ista differunt, scilicet, inquilinus, incola, aduena, & peregrinus. Nam inquilinus dicitur à colo colis, scilicet, qui aliena colit, vel habitat. Sic tamen differunt inquilinus, incola, aduena & peregrinus. Nam inquilini sunt qui emigrant: sed incola vel aduena qui aliunde veniunt. Nam incola non indigenam, sed aduenam designat. Hæc ergo inter illa differentia est. Nam inquilini sunt qui emigrant, & non perpetuo permanent: sed aduenæ vel incolæ sunt aduenticij, sed permanentes. idem & accolæ. Peregrini verò propriè dicuntur quorum parentes ignorantur. sunt enim de longinqua regione. Indigenæ verò sunt inde geniti, inde nati, scilicet, in eodem loco vbi habitant. Sic ergo Iacob cum suis descendentibus fuit incola in terra Ægypti. quia aliunde ibidem venit permansurus. Per hoc enim vult ostendere Psal. multiplicationem fidelium qui eadem via multiplicati sunt: sicut & successores. Nam isti sunt multiplicati mediantibus aduersitatibus & persecutionibus. Nam vt scribitur Exod. primo. Oderāt Ægyptij filios Israel: & affligebant illudentes eis: atque ad amaritudinem perducebant vitam illorū operibus duris, &c. Sed quanto magis opprimebant eos, tanto magis multiplicabantur & crescebant.

Acola. in colatu inquilinus. aduena. indigena. peregrinus.

Ecclesia aduersitatibus creuit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bant. Consimiliter fideles à principio erant paucissimi, vt puta duodecim Apostoli, homines rudes, & idiotæ: expulsi de Iudæa per orbem fidem prædicauerunt, persecuti sunt, flagellati, occisi, crucifixi, decollati. Sed quanto magis persequebantur, & martyrizabantur: tanto amplius numerus creuit fidelium. Quot fideles credis fecerit vna mors Petri ratione suæ constantiæ ostensæ: quot mors Pauli. Occidebatur vnus: & conuertebãtur multa millia. Modo autem cessante persecutione fidelium, decrescit fidelium numerus & deuotio. Et per ista quæ patent ad sensum: denotatur quòd aduersitatibus virtutes multiplicantur in nobis quæ in prosperitate decrescunt. Vnde Greg. li. 12. moral. c. 2. ait, Cùm enim morte passionis iustus pro veritate afficitur, in æternæ vitæ hæreditate recuperatur. Et qui hic virebat per fidem: ille virescit per spem: & rami eius pululant. quia plerumq; ex passione iusti fideles quique ad amorem cœlestis patriæ multiplicantur: & viriditatem vitæ spiritualis accipiunt: dum pro deo se fortiter agere vident.

Aduersitatibus crescunt virtutes.

1802 **Et pertransierunt de gente in gentem: & de regno ad populum alterum.**

Hic ponitur quartum, scilicet, ipsius per mundum peregrinatio. Prædixerat enim Deus Abrahæ qualiter descendentes ab eo debebant peregrinari in Ægyptum, & ibi seruituti subiici: & post quadringentos annos inde educi magnificè. Vnde dixit Deus ad Abraham Gen. 15. Scito prænoscès quòd peregrinum, futurum sit semen tuum in terra non suâ: & subiicient eos seruituti, & affligent quadringentis annis: veruntamen cui seruituri sunt ego vindicabo. Et post hæc egredientur cum magna substantia. Hoc autem temporaliter adimpletum fuit quando Iacob cum omnibus suis descendentibus tempore famis intrauit Ægyptum: vbi filius suus Ioseph dominabatur. Et hoc est quod commemorans Psal. *Et pertransierunt de gente in gentem.* quia, scilicet, à gente Chananeorum recesserunt & transierunt ad gentem Ægyptiorum. Et hoc aliis verbis explicat: dicès, *Et de regno ad populum alterum.* Sed hic occurrunt duo dubia. Primum quomodo vocat terram Chananeorum regnum: quia quãdo Iacob inde recessit: regnum non erat. Secundum quomodo vocat gentem Ægyptiorum populum qui erant idololatræ. Et dictum est ver. 816. quòd solùm iusti & subditi Dei faciũt populum. Ad primum dicitur quòd si terra illa nondum erat regnũ: tamen futurum erat, vt esset regnum: sicut temporibus Saulis, Dauid, &c. Et hoc est quòd ait Glo. hic. Terram promissionis vocat regnum: non quia tunc esset regnum, sed quia futurum erat, vt esset ibi regnum Israel. Ad secũdum dicitur: quod quãuis propriè accipiendo populum solum ex iustis constituatur: tamen aliquando populus accipitur magis largè. Et sic eum diffinit Aug. 19. de ciuita. Dei ca. 24. dicens. Populus est cœtus multitudinis rationalis rerum quas diligit concordi communione sociatus. Sic ergo hic accipit populum largo modo loquendi: vt mali etiam faciant populũ iuxta modum Christi de malis hypocritis: dicens, Mat. 15. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me, Notandum tamen quia sacra scriptura in diuersis locis pro eodem videtur accipere populũ, plebem, vulgum, & tribũ. quamuis ista propriè accepta multum differunt secundum Isido. 9. etymo. Nam populus est collectio tãnobilium quàm ignobiliũ eiusdem ciuitatis. Plebs autem est collectio solum ignobilium. Et dicitur plebs à pluralitate: quia plures sunt ignobiles quã nobiles. Vulgus est multitudo passim inhabitans. Et dicitur vulgus à volendo. quia quilibet facit quòd vult. Tribus dicuntur congregationes distinctę populorum, sic dictæ. quia in principio Romani fuerunt à Romulo distincti tripliciter, scilicet in senatores, milites, & plebeios. Et ideo populus vt distinguitur contra vulgum, plebem, & tribum: stat pro collectione tam nobilium quam ignobilium. sequitur quòd continet omnes tam bonos quam malos, nobiles, & ignobiles.

Quæstio.

Populus largè sit ex malis.

Matt. 15. Populus plebs. vulgus. tribus.

Isidorus.

1803 **Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit pro eis reges.**

Hic ponitur quintum, scilicet, ab hostibus protectio. Hoc enim refertur ad tempus: quo filij Iacob transierunt per desertum ad capiendam terrã ipsis promissam: non autem ad tempus quo steterunt in Ægypto. quia certum est quòd tunc Ægyptij multum Israelitis erant infesti: & eis multa nocumenta inferebant, vt patet Exod. 1. Sed per tempus quo per desertum processerunt, nullus ei nocere potuit: quamuis multi & magni hoc attentassent. Statim enim transacto mari rubro Amalech venit ad pugnandum contra Israel. qui tamen superatus fuit à Iosue mediante oratione Moysi: vt patet Exod. 17. Similiter insurrexit contra eos Seõ rex Armorreorum manu armata, & eis nocere nõ potuit: sed superatus fuit ab eis & mortuus: vt habetur Numeri 21. Similiter & Balaam regem madianitarum cum populo suo interfecerunt gladio cum multis aliis regibus: vt habetur Numeri 31. Et de multis aliis populis & regibus qui volebãt nocere filiis Israel non permisit illos Deus: sed illos occidendos tradidit in manu Israel. Et hoc recolès Psal. ait, *Non reliquit hominem nocere eis: & corripuit*, id est, interfecit pro eis reges terræ. Per hoc enim vult Psalm. ostendere quòd bonis nocere non possunt mali. immo quanto plus mali contra bonos sæuiũt ipsi sibiipsis nocent: sed bonis proficiunt. Quanto bonorum crescunt certamina: tanto & eorum prẽmia crescunt. Quid nocuit Nero Apostolis Petro & Paulo quos laureatos trãsmisit ad cœlum? Quid Laurencius Decius: vide versi. 997. Quid noceret tibi in effectu auferens denarium ex cuius actu lucraberis regnum? Nocent ergo mali bonis quo ad affectum: sed quo ad effectum proficiũt eis. Quòd satis notatur Psal. 9. Dum superbit impius incenditur pauper. Bene ergo de bonis dicitur, *Non reliquit hominem nocere eis.* Sed eis nocere volentes sibi ipsis nocuerunt. Vnde sequitur. *Et corripuit pro eis reges terræ.* Notandum autem quòd correptio tam diuina quam humana à pietate incipit: sed obstinatis in seueritatem vertitur. Quòd satis fuit figuratum in virga Moysi. Moyses enim corrigere volès Pharaonem primò virgam gracilem portauit in manu, quæ tandem ipsi Pharaoni incorrigibili in colubrum est versa. Exo. 4. Quam figuram ad propositum applicans Bruno dicit, Moysi dixit Dominus. Quid est quòd tenes in manu tua? Respõdit, virga. Dixitque dominus, proiice illam in terram. & proiecit: quæ versa est in colubrũ. Interrogatur Moyses non propter aliud: sed vt responsionis suæ vinculo teneatur, Ipse enim confessus est se tenere virgam quam mox in serpentem versam fugiens expauit. Credat huic signo qui non vult credere verbis.

Nocent mali sibiipsi non bonis.

Psal. 9.

Correctio incipit à pietate: sed obstinatis seueritate terminatur.

Bruno.

bis. Sed quid per virgam: nisi correctio Dei designatur? Vnde ait Psalm. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Hæc autem virga illis vertitur in draconem qui misericorditer & leuiter correcti emendare se nolunt. quia qui incorrigibiles existunt: tandem diuinæ vltionis vim & indignationem super se sæuientem sentiunt. vnde Psalm. Reges eos in virga, &c. vide ver. 1562.

Psal. 22.

1804 **Nolite tangere christos meos: & in prophetis meis nolite malignari.**

Hic ponitur sextum, scilicet, Christianorum cõmendatio. Quantum enim ad literam spectat: hic Psalmus ostendit quòd illos antiquos patres, scilicet, Abraham, Isaac, & Iacob Deus ab inimicis & potentibus defendebat: dicens regibus & principibus mundi, verbis, signis, vel factis. *Nolite tangere christos meos & prophetas meos.* Sic enim dixit Pharaoni regi Aegypti quem flagellauit propter vxorem ipsius Abrahæ. Gene. 12. Sic & regem Gerare flagellauit: quia tulerat vxorem Abrahæ Gene. 20. Et sic factis dicebat illis ne nocerent seruis suis: dicès, Nolite tangere christos meos, &c. Et aduerte quomodo Abraham, Isaac, & Iacob vocat christos & prophetas. Vbi notandum quòd Christus idem est quòd vnctus. vngebantur autem exteriori vnctione sacerdotes & reges. ideo quilibet illorum Christus dicebatur, id est, vnctus. Sed cùm talis vnctio incæperit de præcepto domini tempore Moysi: vt apparet in Exodo: & isti, scilicet, Abraham, Isaac, & Iacob, fuerunt per magnum tempus ante Moysen: & sic vncti non fuerunt. Quomodo ergo vocat eos christos: cum Christus sit idem quòd vnctus. Respondeo quòd vnctio est duplex, scilicet, exterior & interior, corporalis & spiritualis. Spiritualis est qua spiritus sanctus sua gratia inungit mẽtes fidelium. Sic enim omnibus fidelibus dicitur 1. Ioan. 2. Vos vnctionẽ habetis à spiritu sancto. Sic enim omnes baptizati Christi siue Christiani dicuntur. quia gratia spiritussancti interius sunt vncti. Sic ergo ad propositum ipsi patres dicebantur Christi, non ab vnctione exteriori, sed ab interiori. Dicuntur etiam prophetæ: quia quilibet eorum spiritu sancto tactus multa prophetauit: vt in pluribus locis in lib. Gene. patet. De Abraham patet quòd prophetauit dicens seruo suo. Dominus mittet angelum suum coram te: & accipies inde vxorem filio meo, &c. De Isaac patet: qui benedicens filio suo Iacob multa futura ei prædixit ipsi Iacob & semini eius, Gen. 27. Consimiliter patet de Iacob qui benedicens filios suos omnibus eis futura prædixit. Gene. 49. Bene ergo istos patres antiquos vocant christos & prophetas dicens regibus & aliis. *Nolite tangere christos meos*, &c. Et hoc est quod sentit hic Glo. dicens, Quod autem dixit illos Christos, nullum moueat: quia iam tunc christiani erant: & si latenter. Vnde Abraham exultauit vt videret diem Christi: vidit & gauisus est. Nullus enim præter hanc fidẽ Christi vel ante incarnationem vel post Deo reconciliatus est. vnde enim mediator est Dei & hominũ Christus Iesus. *Et in prophetis meis nolite malignari.* Pro huius euidentia sciendum quòd prophetia à Deo multis modis reuelatur. vide in prœmio. Et sic multipliciter quis propheta constituitur. Notandum quòd propheta triplex reperitur, scilicet, Propheta falsidicus & decipiens. Propheta veridicus & non intelligens. Propheta catholicus & intelligens.

Vnctio duplex: interior scilicet, & exterior.

1. Ioan. 2.

Gene. 12. Gene. 20.

Gene. 24.

Gene. 27.

Gene. 49.

Gloſa.

Prophetia multipliciter reuelatur.

Propheta multiplex.

Et vocauit famem super terram: & omne firmamentum panis contriuit. 1805

Hic describuntur mirabilia quæ acciderunt à tempore Ioseph vsque ad Moysen. Tota enim istius partis intentio est ostendere quomodo Deus mirabili modo exaltauit Ioseph. propter cuius exaltationem Iacob cum omnibus suis intrauit Aegyptum. Et diuiditur in nouem partes: quia ponitur primò exaltationis Ioseph occasio. Secundò ipsius Ioseph vẽditio: ibi, *Misit ante eos.* Tertiò ipsius Ioseph incarceratio: ibi, *Humiliauerunt.* Quartò ipsius Ioseph liberatio: ibi, *Eloquium domini.* Quintò ipsius Ioseph exaltatio: ibi, *Constituit eũ.* Sextò ipsius Ioseph illustratio: ibi, *Vt erudiret.* Septimò populi Dei in Aegyptum descensio: ibi, *Et intrauit Israel.* Octauò ipsius populi multiplicatio: ibi, *Et auxit.* Nonò ipsius populi ab Aegyptiis afflictio: ibi, *Conuertit cor eorum.* Quantum ad primum ponitur occasio omnium prædictorum quæ fuit fames generalis per orbẽ septem annorũ. De qua habetur Gen. 41. Vbi dicitur quòd transactis septem annis vbertatis cœperunt venire septem anni inopiæ. & in vniuerso mundo prævaluit. Et hoc est quod ait, *Et vocauit*, scilicet, Deus sua ordinatione, *famem super terram*, scilicet, septẽ annorum. in quibus septem annis omne frumentum (alias, firmamentum) panis contriuit. quod non intelligitur de frumento per annos præcedentes congregato: quia ipsius magna copia erat in Aegypto: sed de frumento in illis septem annis famis nascituro: quia terra illis septẽ annis nihil fructificabat: quia semẽtem vix colligere poterant. historia est clara Gene. 41. Nota quòd in scriptura triplex fames reperitur, scilicet, Fames cibi corporalis. Fames verbi diuinalis. Fames pænæ infernalis. Primò est fames cibi corporalis: quæ nihil aliud est nisi naturale desiderium cibi pro conseruatione humidi radicalis quod cõsumit calor naturalis. De qua Luc. 15. Facta est fames valida in regione illa: & ipse cæpit egere. Et quandoque Deus immittit, vt ex indigentia hõmines reducantur ad Deum. Sic enim ille prodigus filius fame pressus reuersus est ad patrem: qui abundans recesserat à patre. Vnde in se reuersus, dixit, Quanti mercenarij in domo patris mei abũdant panibus: ego autem hic fame pereo: surgam ergo, &c. Quod exponens Petrus ra. ait, In seipso reuersus est, quia à seipso recesserat: dum recessit à patre transit, & totus ab homine migrat in bestiã: paternæ pietatis immemor gratiæ genitoris oblitus. Sed hunc fames ad patrem reuocat: quem saturitas expulerat à patre, &c. Sic ergo Deus multis famem & alias aduersitates immittit: vt homines ad seipsum reducat. Sic ergo nunc dicit Psal. *Vocauit famem super terram*, quæ fuit occasio vt fratres Ioseph cognoscerent quod in venditione eius cõmiserãt. Secundò est fames verbi Dei, id est, desiderium audiendi verbum Dei, vel carentia prædicationis verbi Dei. Vnde Amos 8. Immittam famem in terra: non famem panis sed audiendi verbi Dei. Vnde Gregorius ait, Omnis homo quia ex anima & carne consistit: quasi ex robore & infirmitate compositus est. Ex ea enim parte qua spiritus rationalis est conditus, non incongrue dicitur ro-

Gene. 41.

Gene. 41.

Fames multiplex.

Luc. 15.

Luc. 15.

Petrus ra.

Amos 8.

Greg. li. 14. moral. cap. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bustus:ex ea verò qua carnalis::infirmus est.Robur ergo spiritus est anima rationalis quam impugnatibus viciis resistere per rationem valet. Ex rationali quippè anima habet homo: vt in perpetuum viuat.Peccatoris ergo robur fame attenuatur quãdo eius anima nulla interni cibi refectione pascitur.Hinc ergo famẽ quandoq; deus immittit propter rebellionem audientium, sicut à Iudæis trãstulit prædicatores Apostolos propter ipsorum obstinationem.Vel tunc istam famem immittit, quãdo cordibus nostris desiderium audiendi verbum
Psal 58. Dei inspirat. Sicut de gentibus conuersis dicitur, Conuertentur ad vesperam:& famem patientur vt canes: vide vers.944. Tertiò est fames pœnæ infer-
Apoc.18. nalis.vnde de quolibet dãnato dicitur.Plagæ eius, ignis,luctus & fames. Ignis quia damnati reali igne qui non extinguitur cruciabuntur.Luctus pro-
Matth.13. pter acerbitatem doloris. Mat. 13.Ibi erit fletus & stridor dentium. Sed fames quia ibi naturale desiderium frustrabitur:quia desiderabunt mortem & mors fugiet ab eis.

1806 ## Misit ante eos virum:in seruum venundatus est Ioseph.

Hic ponitur secundum, scilicet, ipsius Ioseph
Gene.37. venditio. Vt enim habetur Gene.37. videntes fratres Ioseph quòd ipse à patre cunctis plus amaretur:& quòd propter somniũ quod fecerat, scilicet, quòd manipuli fratrũ adorabant manipulum suũ. Item quia vidit solem & lunam & stellas vndecim ipsum adorare. Quæ somnia pater eius Iacob interpretatus est quòd ipse à patre & matre ac vndecim suis fratrib⁹ adoraretur. Et hoc fratres sui sufferre non poterant.Et ideo ne hoc eueniret, ipsum semel à patre ad eos missum, vendiderunt mercatoribus Ismaelitis euntibus in Ægyptum cogitantes & cogitatione dicẽtes,Vendidimus eum seruũ: amplius non dubitamus quòd nobis nõ dominetur.Et vide mirabile iudicium Dei. Ista vẽditio directè fuit via,vt dominaretur ipsis. Vnde hoc ostẽdit Grego.super illo verbo,Iob 5.Qui apprehendit
Gre.li.6.moral.cap.11. sapientes in astutia sua.dicens,Sæpè enim nonnulli humana sapientia inflati dum desideriis suis di-
Iob 5. uina iudicia contraire conspiciunt: astutis ei reluctari machinationibus conantur.Et quòd ad votũ
Consilia nostra contrà ordinationẽ dei non possunt. suum vim supernæ dispensationis intorqueãt: callidis cogitationibus insistunt.subtiliora cõsilia exquirunt.Sed inde voluntatem Dei peragunt: vnde hanc immutare contendunt.Atque omnipotentis Dei consilio dum resistere nituntur,obsequuntur. Et subdit infra ad propositũ de venditione Ioseph:
Ioseph vẽditus fictus est dominus Ægypti. dicens, Ioseph somnium viderat: quòd suo manipulo fratrum manipuli se prosternebant. Somniũ viderat quòd sol & luna cũ reliquis stellis se adorabant. Quæ quia purè fratribus retulit: eorũ corda protinus futurę damnationis inuidia pauorq; percussit. Cumq; hunc ad se venire conspicerẽt malitia sæuiẽte dixerunt,Ecce somniator ille venit: venite occidamus eum: & videamus quid illi proderunt somnia sua.Cũq; eius dominio se subiici metuunt: somniatorem in puteo deponunt: eumque Ismaelitis transeuntibus vendunt. Qui in Ægypto ductus seruituti subditus,luxuriæ accusatione dãnatus:castitatis merito adiutus,prophetiæ iudicio creptus est:omni Ægypto prælatus est. per supernam verò sapiẽtiam prouidus frumenta congessit: & futuro periculo famis obuiauit.Cumq; in orbẽ fames irruit, de alimentorum præparatione sollicitus Iacob filios in Ægyptum misit.Qui frumentorum dispensationi præpositum Ioseph nescientes inueniunt:atque vt mererentur alimenta percipere, eorum dispensatorem compulsi sunt protinus pronis in terra ceruicibus adorare. Pensemus ergo rei gestæ ordinem: pensemus quomodo sapientes in ipsa sua astutia vis diuina comprehẽdit. Ideo enim ab eis Ioseph venditus fuerat,ne adoraretur.Sed ideo est adoratus,quia venditus,&c. Ex quibus pater: quòd quamuis Dei bona dispensatione Ioseph sit venditus,missus fuit in Ægyptum vt parentibus & fratribus aliis prouideret tempore famis. mala tamẽ voluntate fratres sui ipsum vẽdiderunt.Vnde eis dixit Ioseph postquã ipsum cognouerunt:non vestro consilio sed Dei huc missus sum voluntate,vt reseruemini super terram &escas ad viuendum habere possitis.Gen 45. Est versiculi *Gen.45.* sensus iste, *Misit ante eos virum*, scilicet, Deus misit ante patrem suum & fratres: virum,scilicet,Ioseph qui rectè vir, id est, virtuosus erat: & hoc ad prouidendum. Sed per quem modum misit: adiungit dicens, *In seruum venundatus est Ioseph*, &c. Respectu ergo eiusdem missionis ponitur bona voluntas dei in prima parte versus: sed mala voluntas fratrum eius in parte secunda.

1807 ## Humiliauerunt in compedibus pedes eius. ferrum pertransiit animam eius:donec veniret verbum eius.

Hic ponitur tertium, scilicet, ipsius Ioseph in-
Gene.39. carceratio: quæ habetur Gene.39. Nam cum Ioseph ab Ismaelitis ductus esset in Ægyptũ, ipsum in seruum sibi emit Phutiphar princeps exercitus Pharaonis: qui inuenit gratiam corã domino suo: vt libere de ipso confidẽs administrationem totius domus suæ in manu ipsius Ioseph poneret.Dominus autem Deus benedixit illi domui propter Ioseph, & multiplicauit omnia bona eius. Erat autem Ioseph pulchra facie, & decorus aspectu. Domina autem ipsius Phutipharis semel iniecit oculos in Ioseph,& ait illi,Dormi mecum. Qui nequaquam acquiescens operi nefario respondit, Ecce, dominus meus omnib⁹ mihi traditis ignorat quid habeat in domo sua; nec quicquam est quod non tradiderit in mea potestate præter te,quę vxor eius es. Quomodo ergo possum hoc malum facere & peccare in dominum meum? Illa autem continuò molesta erat illi. Accidit autem quadam die, vt illa apprehenso vestimento Ioseph diceret: dormi mecum. Ille autem relicto in manu eius pallio fugit foras. Cumque illa videret se contemptam marito suo ait.Ingressus est ad me seruus Hebræus vt illuderet mihi.Cumq; ego clamassem, ipse timens reliquit pallium quod tenebat in manu, & fugit foras: & in argumẽtum fidei retentum pallium ostẽdit. Quibus auditis dominus nimis credulus verbis cõiugis fecit Ioseph in carcerem poni, & compedibus ferreis alligari. Et sic mansit vltra duos annos.Hoc ergo exprimens Psalm.dicit, *Humiliauerunt in compedibus pedes eius*,scilicet,ministri Phutipharis ad præceptum Domini sui ipsum incarceratum pedes eius compedibus ferreis ligauerunt: ferrum pertransiit animam eius: quia ex illis compedibus non solum affligebatur in corpore, sed etiam in mente. Quamuis enim patiẽtiam seruaret: tamen affligebatur mente: maximè considerans infa

Ioseph falsò accusatus incarceratur.

infamiam sibi illatam,& malitiam mulieris. Et sic remansit donec veniret verbum eius, id est, donec veniret tempus in quo verbis suis ostenderet sapientiam suam. Quod tẽpus fuit quando ipso existenti in compedibus duo ministri regis qui erant cum ipso in carcere, scilicet, pincerna & princeps pistorum, viderunt somnia: quæ ille prudenter & veraciter exposuit. Quæ expositio fuit causa liberationis suę:vt dicetur.Istud autem verbum:*ferrum pertransiit animam eius*,exponit Ber.de Christo dicẽs. *Bernard.* Foderunt Iudæi manus Christi & pedes & latus lancea foraeuerunt:vt eius anima sciat compati infirmitatibus meis.Patet arcanum cordis. Per foramina corporis patet magnum pietatis illud sacramentum:patent viscera misericordiæ dei nostri:in quibus visitauit nos oriẽs ex alto:quòd viscera per vulnera pateãt: in quo enim clarius quã in vulneribus illuxisset.Quoniam tu domine suauis & mitis & multæ misericordiæ? Maiorem enim miserationem nemo habet: vt animam suam ponat quis pro amicis suis & damnatis. Meum proinde meritum miseratio domini, &c. Per hæc omnia vult ostendere Psal. quòd aduersa præsentis vitæ patienter sufferre debemus: ignorãtes diuinæ dispositionis consilium.Quòd quandoque ideo hominẽ humiliat: vt ipsum exaltet gloriosius: hominẽ in carcerem ponit:vt inde ipsum gloriosius ducat ad regnum. sicut in Ioseph hic ostendit exemplum. vt *Act.4.* Act.4.Nescit quis præuidere: quòd de carcere catenisq; introducatur quis ad regnum: & alius natus in regno inopia consumatur.

Aduersitas in via est ad felicitatem.

1808 ## Eloquium domini inflammauit eũ: misit Rex & soluit eum: princeps populorum,& dimisit eum.

Hic ostenditur quartum, scilicet, ipsius Ioseph
Hieron. liberatio. Aduertendum tamen quòd in translatione Hiero.habetur,*Eloquium domini probauit eum*, scilicet,habere spiritum & sapientiam Dei. & idẽ est, quia ex hoc quòd eloquiũ domini inflãmauit eũ, probatum fuit ipsum habere sapientiam Dei. Hu-
Gene.40. ius historia habetur Gene.40. Cum enim Ioseph
Somnia Pharaonis & officialiũ eius. compedibus ferreis in carcere esset detentus:accidit vt duo ministri regis Ægypti peccarent domino suo regi.quos in carcerem vbi erat Ioseph iussit mitti. quos semel cum Ioseph tristiores solito vidisset,dixit eis, Cur tristior solito est hodie facies vestra?Qui dixerunt. Vidimus somnium,& non est qui interpretetur nobis. Dixitq; Ioseph. Referte mihi quod vidistis.Narrauit præpositus pincernarum somnium suum, dicens, Videbam coram me vitem, in qua erant tres propagines, crescere paulatim gemmas:& post flores vuas matuescere. calicemque Pharaonis in manu mea. Tuli ergo vuas & expressi in calicem quem tenebam,& tradidi poculum Pharaoni.Respondit Ioseph. Hæc est interpretatio.Tres propagines:tres adhuc dies sunt:post quos recordabitur Pharao ministerij tui: & restituet te in gradum pristinum: dabisq; ei potũ sicut facere consueueras. Rogo te memento mei cũ bene tibi fuerit: vt suggeras Pharaoni vt educat me de isto carcere: quia furtim sublatus sum de terra Hebræorum:& hic innocens in lacum missus sum. Tunc alius pistorum magister,videns quòd prudenter somniũ exposuisset: ait,Et ego vidi somniũ, quòd haberem tria canistra farinę super caput meũ & in vno canistro quod erat superius:portare omnes cibos qui fiunt arte pistoria:aueśq; cœli cõmedere ex eo.Respõdit Ioseph. Hæc est interpretatio. Tria canistra, tres adhuc sunt dies post quos Pharao auferet caput tuum:& suspendet te in cruce,& lacerabũt volucres carnes tuas.Et sicut Ioseph exposuit,sic & rei exitus fuit: quia post tres dies pincerna fuit restitutus in officium suum:& pistor fuit suspensus. Ista autem interpretatio fuit eloquium: quia reuelatũ fuit sibi à domino verbũ, quod hic protulit.Et hoc est quod ait,*Eloquium domini inflammauit eum*. Istis ista gestis: ille pincerna liberatus: oblitus est interpretis sui Ioseph: nec aliquá mentionẽ de ipso fecit Pharaoni.Sed duobus annis postea elapsis:Pharao vidit somniũ: quòd septẽ boues crassæ pascebantur:post quos veniebãt aliæ septem macilentæ nimis. Rursumq; dormiens vidit aliud somnium: quòd septem spicæ pullulabant in culmo vno plenæ atq; formosæ. post quas videbat alias septem tenues vredine cõsumptas. Quæ somnia dum sapientibus Ægypti narrasset:nullus sciebat illa exponere. Tunc pincerna reminiscens Ioseph interpretis sui:ait Pharaoni. Cõfiteor peccatũ meum.Dum essem in carcere:vidi somnium ego & pistorum magister, cũ narrauissemus vni incarcerato Hebræo, scilicet,Ioseph:exposuit nobis verè sicut rei euentus probauit. Et tunc ad regis imperiũ subito de carcere eductus fuit Ioseph. Causa ergo quare eductus fuit de carcere, fuit eloquiũ domini: qui inflammauit eum,id est,informauit in solutione somniorũ pincernæ & magistri pistorum.
C Et hoc est quod ait,*Eloquium domini inflammauit eum, misit rex & soluit eum*.Et non misit minores ad liberandum eum: sed misit principes populorũ: & dimisit eũ:scilicet,à carcere,Non est credendũ quòd scriptura sacra tanta de isto recitet propter eius corporalẽ liberationem: sed magis propter significatũ:quia per hoc significatur quòd vinculis peccatorũ ligati:gratia spiritus sancti soluuntur. Quid enim est eloquium domini: nisi spiritus sanctus:dicente Christo suis Apostolis. Non enim vos estis qui loquimini: sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Cũ autem istud eloquiũ incarceratũ peccatorum vinculis inflammat: statim ipsum liberatum à vinculis emittit.

Eloquiũ domini est spiritussanctus.

1809 ## Constituit eum dominum domus suæ: & principem omnis possessionis suæ.

Hic ponitur quintum,scilicet,ipsius Ioseph ex-
Ioseph in regnum exaltatur. altatio. Causa enim huius exaltationis habetur Gen.41.Nam cùm Ioseph eductus esset de carcere ad suggestionẽ magistri pincernarum, vt solueret somnia Pharaonis de septẽ vaccis pinguibus præcedentibus,& septem macris sequentibus: similiter & de septem spicis pinguibus præcedentibus, & septem vaccis subsequentibus.& illa prudenter soluisset,dicẽs:quòd primæ vaccæ septem pingues & septem spicæ priores plenæ: significabãt septem annos proximè futuros maximè abundantiæ & fertilitatis. sequentes autem septem vaccæ macilentes & septem spicæ vacuæ: significabant septem alios annos sequentes maximæ sterilitatis, in quibus cõsumptura est fames omnem terram.subdit dicens regi. Prouideat ergo Rex virum sapientem & industrium & præficiat eum terra Ægypti qui constituat præpositos per singulas regiones Ægypti, qui tempore septem annorum fertilitatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

congregent frumenta in horrea regis: vt habeatur tempore sterilitatis. Placuit consilium Pharaoni, & cūctis principibus eius. Et tunc dixit ad Ioseph. Quia Deus ostendit tibi omnia quæ locutus es, tu eris super domum meam: & ad tui oris imperium cunctus populus obediet. vno tātum solio te præcedam. Ecce constitui te super vniuersam terram Ægypti. Et tulit annulum de manu sua: & dedit in manu eius: & ascendere fecit eum super currum suum secundum: clamante præcone vt omnes coram eo genua flecterent: & præpositum eum scirēt vniuersæ terræ Ægypti. Et hoc cōmemorans Psal. dicit, *Constituit eum dominum domus suæ: & principem omnis possessionis suæ.* Per ista enim Psal. vult ostendere: quòd in domo regis quæ est ecclesia: dominus & princeps siue prælatus ille solum debet constitui: qui exemplo ipsius Ioseph castitatem seruet integraliter: qui aduersa portet patienter: qui scripturam exponat sapienter: quæ habuit Ioseph. vt patet ex dictis.

Prælati conditiones.

1810 Vt erudiret principes eius sicut semetipsum: & senes eius prudentiam doceret.

Hic ponitur sextum, scilicet, ipsius Ioseph illustratio. Quia sicut ipse à Deo illustratus fuerat sapientia: ita ad hoc fuit exaltatus vt alios erudiret: ne lucerna domini tecta lateret sub modio. Vbi aduerte, quòd scientia est duplex: vna, scilicet, per exercitium & studiū acquisita: alia autem diuinitus infusa. Prima non concernit, nisi solum necessaria quæ aliter se habere non possunt: vt est naturalis philosophia. Et ista non se extendit ad actus humanos qui sunt variabiles: neque ad certam futurorum cognitionem, quę pater posuit in sua potestate. Sed scientia diuinitus infusa: omnia cōcernit præsentia, præterita, & futura. malitias hominum & euentus temporum: vt dicitur Sap. 8. Primam scientiam acquisitam per studium habebant Aegyptij. Quoniam in Aegypto primò viguit studium sapientiæ. vt dicitur 1. Metaph. sed secunda scientia carebant, quæ necessaria erat ad prouidēdum cōtra sterilitatem futuram. Et ista docuit Ioseph principes Aegypti, quia statim circuit omnes regiones Aegypti doces principes prouinciarum: quem ordinem tenere deberent in congregatione frumentorum per septem annos fertilitatis. Et hoc est quod ait, *Vt erudiret principes eius, sicut semetipsum.* Et quia talis doctrina maxime erat circa actus humanos, & circa practica magis quàm circa speculatiua: ideo dicitur prudentia. Et hoc est quòd subdit, *Et senes eius prudentiam doceret:* qua scirent frumenta congregare. Notandum autem quòd prudentia est multiplex, scilicet, temporalis, moralis, & spiritualis. Primò est prudentia temporalis. quā, scilicet, habēt homines mundi in acquisitione rerum temporalium: sicūt mercatores astuti ad lucrandum, dicuntur prudentes: aduocati & iudices, qui temporalia per fas & nefas congregare sciunt. De qua prudentia dicitur Luc. 16. Filij huius seculi prudentiores sunt filiis lucis in generatione sua. Et Baruch 3. Filij Agar exquisierunt prudentiam quæ de terra est. Sed forte dices. Nūquid ergo peccatores & mali possunt habere virtutem prudentiæ? quia hoc videtur contra Philosophum, dicentem, Impossibile est prudētem esse non entem bonum. Respondeo quòd duplex inuenitur prudentia tēporalis, scilicet, vera & falsa. Falsa est illa quæ intendit non bonum finē: & tamen moderat cautè illa quæ sunt ad finem illum. Et istā habentes, vulgariter dicuntur prudentes: licet nō sint verè prudentes. sicut dicitur prudens latro: prudens adulter: & huiusmodi. Et ista virtus. 6. Ethic. dicitur Gnotic. id est, naturalis industria: quæ se habet indifferenter ad bonum & ad malū: siue dicitur quędam astutia, sed non est propriè prudētia. cùm virtutes denominentur secundum dictamen rectę rationis ad finem debitum. Isto modo prudentiæ: vir dicitur, sapiens sibi videtur. vt dicitur Prou. 28. Et quia ista prudentia est imperfecta: quia potest esse in bonis & in malis: secundum quòd aliquos actus prudentiæ potest habere, vt bene consiliari: bene eligere in aliquib⁹. Et dicitur largè eubulia. 6. Eth. Et sic dicitur quis prudens mercator vel prudens agricola. Secunda prudentia est moralis: quæ est vera virtus. quam Tullius 2. rethoricæ sic describit dicens, Prudentia est bonorum malorumq; scięctia: scilicet, ad fugienda mala & inquirenda bona. Et quasi eandem diffinitionē dat Philosophus 6. Eth. dicens, quòd prudentia est habitus verus cum ratione actiuus circa hominis bona aut mala. Et primò rethoricæ dicit, quòd prudentia est virtus intellectualis: secundum quam homines possunt bene cōsiliari de his quę dicūtur optima vel bona ad felicitatem. Vnde inter omnes virtutes morales vel intellectuales: prudētia cōtinet has prærogatiuas: quia, scilicet, in virtutibus moralibus habet medium inuenire. Principalis actus eius est pręcipere. Ad regimē multitudinis habet se extēdere. Alias virtutes sub se aliquo modo habet includere. Primū habetur ex hoc q̄ ponitur in diffinitione virtutis moralis. 2. Ethic. vbi dicitur, quòd virtus moralis est habitus electiuus immediatè existēs determinatus ratione quo ad nos prout sapiēs determinabit. i. prudēs. Sicut fuit Hirā. de quo 2. Paral. 2. dicitur, quòd ipse prudēter sciebat inuenire omne quod in opere erat necessarium. Secundum patet 6. Ethic. vbi dicitur quòd prudentia est præceptum. Cuius ratio est: quia actus propriis rationis practicæ est applicare consiliata & iudicata ad operandum. Et quia iste actus est propinquior fini practicè: ideo bene dicitur principalis actus. Exemplum de Dauid: qui ad omnia prudenter se agebat: & ideo posuit eum Saul super exercitum, scilicet, ad præcipiendum. vt habetur. 1. Re. 18. Tertium patet ex tertio politicę. vbi dicitur, quòd prudētia est propria virtus principis. Etenim certū est: quòd ista virtus est maximè necessaria principibus: & in illis qui alios habent gubernare. Vnde in Policraton lib. 4. dicitur, quòd nunquam meminit actor libri istos per quos res publica viguit illiteratos fuisse. Et vegetius de re militari, dicit, quòd nullus est quem oporteat vel plura vel meliora scire: quàm principem cuius doctrina omnibus subditis prodesse debet. Talis fuit Salomon: cui Deus dedit multam prudentiam. Quartum patet, quoniā vt dicitur 6. Ethico. Prudentia existenti vna, omnes erunt virtutes. Causa est, quia habet ordinare circa materias omniū virtutum moralium: cū sit ratio recta & perfecta agibilium: non respectu vnius virtutis tantum: sed respectu omniū. quia pro obiecto sibi adæquato habet totū bonū agibile humanū. Vnde Pro. 17. Gēma gratissima expectatio pręstolātis quocunq; se vertat. prudenter intelligit, id est, quantū ad omnes alias virtutes: prudens se rectè diriget & ordinabit prout

Scientia est duplex.

Sapien. 8.

Studiū scientiæ in Aegipto incepit.

Prudentia multiplex.

Luc. 16.

Baruch. 3.

Phil. 6. Ethicorum.

Prouer. 28.

Tullius.

Philosophus.

Aristę.

2. Paral. 2.

Policraton.

Vegetius.

1. Reg. 18.

3. Reg. 4.

Prouer. 17.

prout fuerit rationis. Ista autem prudentia facit in homine ista bona: quia Rationem dirigit ad rectè consiliandum. Volūtatem ad rectè eligendum. Intellectum ad rectè iudicandum. Affectum ad bene operandum. De primo dicitur, 6. ethic. quòd prudentis est bene consiliari posse circa ipsum, id est, circa bona humana & conferentia: non secundum partem: sed ad totum bene viuere. Et ista vocabitur cubulia. 6. ethic. Et ideo dicitur Prou. 2. Consilium custodiet te: & prudentia seruabit te. De secundo dicitur. 6. eth. quoniam non erit electio recta sine prudentia. Et ad hoc dicitur homo prudēs: vt sciat reprobare malum & eligere bonum: sicut Salomō elegit prudentiam. De tertio dicitur 6. ethicorum. quòd synesis est virtus: qua quis bene iudicat quæ sunt eligenda aut fugienda. Synesis autem est quædam species prudentiæ aut pars. Et sic prudens est bene iudicans circa agibilia. Vnde Prouerb. 14. dicitur. In corde prudentis requiescit sapientia. De quarto dicitur 2. ethic. quòd virtus est quæ habentem perficit: & eius opus bonū reddit. Modo prudentia est directiua ad opus bonum. Ideo dicitur Prouerb. 16. Vir prudens dirigit gressus suos. Et Prouerb. 3. Beatus vir qui affluit prudentia. Tertia est prudentia spiritualis: quam quilibet possidens, gratiam habet. Et quia gratia charitatis est eadem: ideo posuerunt aliqui quòd est dare prudentiam spiritualem correspondentem charitati: sicut est dare prudentiam correspondentem omnibus virtutibus moralibus, theologicè loquēdo. Vnde ista prudentia, habet Honestatis conuersationem. Sanctitatis meditationem. Bonitatis operationem. Felicitatis contemplationem. Veritatis affirmationem. De primo. Estote prudentes sicut serpentes: & simplices sicut columbæ. simplicitas autem attenditur in motu & gestu. Super quo dicit Augu. Simplicitatem columbinam habete: ne cuiquam malum machinaueritis: & prudentiam serpentinam ne vnquam fallaris cuiusquam insidiis: quia non multum distat in vicio decipere vel decipi. De secundo. Qui sapiens est corde: appellabitur prudens. De tertio. Estote prudentes, scilicet, operatione: & vigilate in orationibus. De quarto prouer. 9. dicitur, quòd sapientia sanctorum est prudentia. Sapientia autem sanctorum est in contemplatione verę fœlicitatis. De quinto. Os prudentis quæritur in ecclesia. Sed vtrum possit inueniri in prælatis modernis & viris ecclesiasticis? quia dubiū est ne magis verificetur illud Deut. 32. Gens absque consilio est & sine prudentia: vtinam &c. Prudentia autem est circa futura. vt habetur. 6. ethic. Ad propositum ergo electus fuit Ioseph vt senes Aegypti doceret prudētiam non primam, quia non est perfecta: non tertiam, quia erant infideles & sine gratia. sed secūdam quę est moralis. vt scilicet, prudenter scirent fami futuræ prævidere.

Aristo 6. Ethicorum.

Prouer. 2.

5. Reg. 3.

Prouer. 14.

Prouer. 15.

Matt. 10.

Augusti.

Prou. 6.

1. Petri. 4.

Eccl. 9.

Aristo.

1811 Et intrauit Israel in Aegyptum: & Iacob accola fuit in terra Cham.

Hic ponitur septimum, scilicet, populi dei in Aegyptum descensio. Vbi notandum quòd Iacob fuit binominis. Prius enim dictus fuit Iacob: sed postquam luctauit cum angelo, & deum vidit facie ad faciem (vt habetur Gene. 32.) ab angelo fuit vocatus Israel. Hic autem cum omni sua familia tempore famis prædictæ intrauit in Aegyptum: vt à filio suo Ioseph ibi cum omnibus suis aleretur: vt habetur Gen. 45. Cùm enim fratres Ioseph filij Iacob descendissent in Aegyptum vt emerent frumenta: & finaliter Ioseph se manifestasset eis dicens, Ego sum frater vester Ioseph quem vendidistis in Aegyptum: nolite timere: pro salute enim vestra me præmisit dominus in Aegyptum, Biennium est enim quòd fames cæpit: & adhuc quinque anni restant quibus arari non poterit, nec meti. Festinate ergo, ascendite ad patrem meum. & dicetis ei. Hæc mandat filius tuus Ioseph. Deus fecit me dominum vniuersæ terræ Aegypti. descende ad me cum omnibus quæ possides: erisque iuxta me tu & filij tui, & filij filiorum tuorum &c. Et dedit eis plaustra ad portandum patrem & omnia supellectilia eius. Isti ergo venientes ad patrem, nunciauerunt ei dicentes. Ioseph filius tuus viuit: & ipse dominatur in totam terram Aegypti. Quo audito Iacob & visis plaustris & vniuersis quę miserat Ioseph: reuixit spiritus eius: & ait, Sufficit mihi si adhuc viuit filius meus Ioseph. vadam & videbo ipsum antequam moriar. Sicque profectus est Iacob in Aegyptum cum omnibus filiis suis & familia: & cū omnibus quæ habebat in terra Chanaam. Erant autem omnes tam Iacob cum filiis & filiorum filiis: numero septuaginta. Et hoc est quod commemorans Psalmista ait. *Et intrauit Israel in Aegyptum*, scilicet, cum omnibus suis: *Et Iacob*, qui idem quòd Israel, *Accola fuit in terra Cham.* Accola enim idem est quòd aduena, non indigena. Terra enim Cham dicitur Aegyptus: cuius gens à Cham filio Noe descendit. Cham enim filius Noe fuit pater Chanaam: de quo Aegyptij traxerunt originem.

Accola an dicitur.

1812 Et auxit populum suum vehementer: & firmauit eum super inimicos eius.

Hic ostendit octauum, scilicet, ipsius populi, scilicet, Iacob filiorum multiplicatio. Nam vt habetur Exode 1. Filij Israel creuerunt: & quasi germinantes multiplicati ac roborati sunt nimis: & impleuerunt terram. Vbi notandum quòd filij Israel quandiu vixit Ioseph, qui dominabatur in Aegypto: propter ipsius Ioseph potestatem fratres eius ab omnibus aliis Aegyptiis timebantur, & honorabantur. Et quia tamen Aegyptij hoc faciebant, non amore sed timore: ideo corde eis maledicebāt quibus ore benedicebāt. Propter quod & si apparenter amici erant: tamen realiter erant inimici. Et hoc est quod ait, *Et confirmauit eum super inimicos eius*, scilicet, quādiu vixit Ioseph. Propter quod statim mortuo Ioseph: Aegyptij aperte ostenderunt se inimicos eorum. vt habetur Exod. 1. Vel hoc quòd deus confirmauit populum suum super inimicos eorum, scilicet, Aegyptios: refertur ad tēpus Moysi. Mortuo enim Ioseph, filij Israel fuerunt multum afflicti ab Aegyptiis, in tantum quòd regis præcepto omnis masculus qui ex filiis Israel nascebatur, necabatur. Sed post quando deus per manum Moysi fecit illa mirabilia signa in Aegypto: & eam suis plagis percussit, tunc filij Israel fortificati & confirmati fuerunt super Aegyptios. Et hoc ponit glosa, dicens, *Et firmauit eum super inimicos eius.* Hoc non ante Moysen factum fuit: sed per signa Moysi. Ante enim masculi filiorum Israel necabantur: & ipsi in faciēdis lateribus cōterebantur. Sed post in manu potēti per signa &

Exod 1.

Israel in Aegypto quomodo fuit fortificatus.

Exod 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

portenta domini, metuendi & honorādi facti sunt: donec duri regis contentio vinceretur: ipsumque cum exercitu suo mare rubrum obrueret. Ex hoc quòd mortuo Ioseph filij Israel multiplicati sunt, quia auxit populum suum vehementer & firmauit eum &c. vult spiritualiter Psal. ostendere quòd per Christi mortem multiplicati sunt fideles. Vnde Grego. super Exodum. Christus mors multiplicauit fideles & virtutes. Origenes. Philip. 1. Exo. 1. Exo. 7. Cor ad malū quomodo conuertit deus.

1813 Conuertit cor eorum vt odirent populum eius: & dolum facerent in seruos eius.

Hic ponitur nonum, scilicet, ipsius populi ab Ægyptijs afflictio. Quod fuit quando rex Ægypti alios Ægyptios induxit aperte ad persequendum filios Israel, dicens eis. Ecce populus filiorum Israel multus, & fortior nobis est. Venite sapienter opprimamus eum: ne forte multiplicentur &c. Et tunc afflixerunt eos apertè operibus duris luti & lateris. Et quantum ad hoc dicit, *Conuertit cor eorum vt odirent populum eius.* Etiam occultè insidiabantur eis. Vt puta, quia rex Ægypti præcepit obstetricibus, vt in partu Hæbræarum masculos interficerent: simulando quòd abortiuum fecissent. vt habetur Exo. 1. Sed dices: Quis conuertit cor eorum ad tantum malum peragendum: vt odirent populum eius, & dolum facerēt &c. Dicunt aliqui quòd hoc refertur ad regem Ægypti: qui dixit. populo suo, Populus filiorum Israel fortior est nobis. Venite sapienter opprimamus eum &c. Non enim ausi sunt dicere quòd hoc fecerit deus: timentes ex hoc dicere quòd deus est causa peccati. Sed hoc non stat in veritate: quia ad literam Psal. loquitur de deo, scilicet, quòd deus conuertit cor eorum vt odirent filios Israel. Non est maius periculum confiteri: quòd deus conuertit cor eorum ad odium: quam dicere quòd deus indurauit cor Pharaonis. Et tamē deus dicit apertè. Ego indurabo cor Pharaonis. Qualiter autem hoc deus facere possit: non tamen sit causa peccati, vide ver. 1697. Cōsimiliter dicitur hic de deo: quòd conuertit cor eorū vt odirent populum eius &c. Quomodo autem hoc sit possibile deo: hic declarat glos. non quòd deus illorum corda ad malum induxerit: sed ipsi propter bona dei opera ad malum sunt moti. verbi gratia, Deus benefaciebat populo Israel: ipsos multiplicando & fortificando. Ægyptij ergo hoc videntes: ad inuidiam sunt excitati, scilicet, quòd accolæ & peregrini in ipsorum patria tantum prosperarentur. Et ex hoc bono opere dei, se ad illorum odium conuerterunt. Vnde hoc ponens glos. hic dicit. *Conuertit cor eorum vt odirent populū eius.* Non ideo dicit, Conuertit cor eorum: quòd deus sit auctor mali. Non intelligendum est vel credendum quòd deus cor hominis ad facienda peccata conuertat: vel quòd paruum peccatum sit odisse populū dei. Istorum ergo grauium peccatorum auctor non est deus: quia nullius etiam leuissimi peccati, auctor credendus est. Sed mirabilis dei bonitas etiam malis bene vtitur. Cū enim ipsi vitio suo mali essent: ille de malo illorum bene fecit. Non enim antequam odissent populum eius, boni erant: sed maligni & impij: tales erant qui facile incolis suis fœlicibus inuiderēt. Dum ergo auxit deus fœlicitatem populi sui: hoc dei beneficio illi ad inuidendum sunt conuersi: quia iam mali erant. Non itaque cor illorum malum faciendo: sed populo suo benefaciendo cor eorum sponte malum conuertit: dum suos multiplicauit: vt odirent per inuidiam populum eius. Inuidia enim est odium alienæ fœlicitatis. quo illorum odio ad exercitationem populi sui: & ad gloriā nominis sui vsus est: sicut sequentia docent &c, Vnde Exode 1. dicitur. Oderant filios Israel Ægyptij: & affligebant illudentes eis.

1814 Misit Moysen seruum: Aaron quem elegit ipsum.

Hic describuntur mirabilia facta tempore Moysi: tam in terra Ægypti quam in deserto. Et primò describuntur prima. secundò secunda. ibi. *Petierunt & venit cōturnix.* Circa primum duo facit: quia primo ostenditur quorum ministerio illa mirabilia sunt facta. secundò quomodo: ibi. *Posuit in eis.* tertiò quæ mirabilia fuerunt illa. ibi, *Misit tenebras.* Quantum ergo ad primum primo notat ministros mirabilium factorum in Aegypto: qui fuerunt Moyses & Aaron. In illis enim mirabilibus Moyses erat principalis minister. sed quia nō erat multum eloquens: deus sibi associauit fratrem suum Aaron: qui loquelæ magnam habebat facundiam. Vnde Exod. 4. Postquam dixisset dominus Moysi, Veni mittam te ad Pharaonem: vt educas filios Israel de Aegypto. Ait Moyses ad dominum. Obsecro domine non sum ego eloquens: sed impeditioris & tardioris linguæ sum. Tūc sibi respondit dominus, Aaron frater tuus scio quòd eloquens est. tu pones verba mea in ore eius. ipse loquetur pro te ad populum: & erit os tuum. Sic ergo istos duos ministros elegit deus vt loquerentur Pharaoni: & ipsorum ministerio mirabilia in Aegypto faceret coram Pharaone. Moyses erat immediatus dei minister: sed Aaron quasi minister Moysi. Et aduerte, quòd vt ait glosa. Exo. 4. Moyses ideo dicebatur nō eloquens: quia secundum Hæbræos Moyses gracilē & tenuem habuit vocem: & in illis mirabilibus fiendis coram Pharaone, necesse erat vti voce clamosa quia regio fastu prope Pharaonem accedere nō permittebatur. Erat autem tunc Moyses octuaginta annorum: Aaron autem octuaginta tres. Hos ergo duos, scilicet, Moysen & Aaron insimul misit dominus vt liberarent populum suum de seruitute Aegypti: ad denotandum quòd prælatus volens subditos de seruitute peccati liberare in se debet simul habere Moysen & Aaron. Per Moysen qui fuit legislator, scientia intelligitur: sed per Aaron charitas: quia nec scientia sine charitate: sed nec charitas sine scientia subditis proficit. immo magis potest subditis proficere scientia prælati quam bona

Moyses quomodo inelocuens fuit. Exod. 4. Exo. 4. Moyses significat scientiam. Aarō significat charitatē. Moyses in mirabilibus faciendis erat principalis: sed

Oddo. Exo. 28. Prælatus debet habere scientiā & caritatem. Exo. 17. Aarō significat caritatē & dilectionē dei. 1. Corin. 13. Exo. 19. Hur significat caritatē & dilectionē proximi. 1. Ioan. 3. Exo. 7.

bona ipsius vita: vt dicit Oddo. super illo verbo Exo. 28. Applica ad te Aaron fratrem tuum. dicēs. Prælatus si ignorat legem dei, quomodo suum sequetur officium? qui nec de vulnere scit iudicare: quomodo ipsum curare poterit? Cum ergo reprobandus sit prælatus ex mala vita: multo fortius ex ignorantia. Peccare enim potest prælatus occultè vt noceat sibi soli. Si verò cæcus fuerit: nō se solum, sed totum gregem in foueam trahit. Sic ergo quia ratione subditorum plus in prælato necessaria est scientia vel cognitio diuinæ legis figurata per Moysen: quam caritatis vel bona vita figurata per Aaron. Hinc est quòd Moyses præmittitur ipsi Aaron, cum dicitur, *Misit Moysen seruum suum: Aaron, &c.* Et quòd per Aaron charitas vel sanctitas vitæ denotetur: quod videtur magis obscurū: hoc patet. Quoniam magnam charitatem expressit Aaron quādo se totum in adiutorium Moysi orantis dedicauit: immo in subsidium totius populi: pro quo Moyses orabat. Exo. 17. Vbi dicitur quòd dū Moyses oraret: Aaron & Hur sustentabant manus eius. Quæ verba ad propositum exponit Gualfre. dicens, In Aaro & Hur amorem dei & proximi accipite: quia in his duobus mandatis vniuersa lex pēdet & prophetæ. Nihil est quod timeas, si tales auxiliatores & consiliatores habeas tecum. Per Aaron enim amor dei designatur: quia Aaron mons fortitudinis interpretatur. Et quid est mons fortitudinis: nisi amor omnipotentis? Vis scire quantum mons iste sit fortis. Charitas (vt ait apostolus) nunquam excidit: & charitas omnia suffert, Hunc montem diabolus non facile aggreditur: sciens quod scriptum est, quòd qui tetigerit montem lapidabitur. Hur autem qui lumen, siue ignem significat: amorem proximi nobis euidenter insinuat. Quod enim amor proximi lumen sit: Ioannes ostendit dicens, Qui diligit fratrem suum, in lumine manet. Sit ergo nobiscum Aaron, vt ardeat in nobis ignis diuini amoris: & sic intus ferueat, vt etiam foris exeat per exhibitionē fraternæ dilectionis. Hoc namque mandatum habemus à deo: vt qui diligit deū, diligat, & fratrē suum. O quam frigidus est in quo nō ardet iste ignis. Parū dixi: mortuus est: iuxta illud. Qui nō diligit, manet in morte. Et ideo quia null' amor in infimis dulcior est amore fraterno, ideo ad ostendēdum quòd Aaron significat charitatis amicitiam: ipse in scriptura sæpius fraterno nomine designatur. vt Exod. 7. Dixit ad Moysen: Aaron frater tuus, ipse erit prophēta tuus. Ex quibus patet quòd in prælato simul Moyses & Aaron debent coniungi, scilicet, scientia & amor vt subditos de potestate diaboli possit liberare. Sic enim deus misit Moysen seruum suum Aaró quem elegit ipsum.

1815 Posuit in eis verba signorū suorum & prodigiorum in terra Cham.

Hic ostendit modum quo prædicti Moyses & Aaron fecerūt mirabilia in terra Aegypti. Vbi notādum quòd illa signa fuerunt facta virtute diuina, non virtute Moysi vel Aaron: sed facta fuerunt ad verba eorum. quia deus vt ostenderet potētiam in seruis suis: posuit verba in ore ipsorum: quibus signa mirabilia imperarent fieri. tamen ipse deus miracula illa faciebat. Sicut sacerdotis ore verba consecrationis eucharistię proferuntur: tamen deus est qui sua virtute panem conuertit in Christi corpus, & vinum in sanguinem. vt dicitur de conse. distin. 2. quia corpus. Et aduerte quòd aliter posuit ver-

Aarō minister Moysi. Augus. Gen. 10. Signum multiplex. Tenebrarum plaga. Exacerbātur sermones qui nō implētur. Exo. 7.

ba signorum suorum in Moyse: & aliter in Aaron. Nam deus per semetipsum informabat Moysen quid esset dicturus: sed mediante Moyse informabat ipsum Aaron. Vnde dixit dominus ad Moysen. Loquere ad Aaron: & pones verba mea in ore eius. ipse loquetur pro te ad populum. Vbi glosa. Augustinus. Hoc adiutorium Aaron Adiunxit dominus Moysi, qui conuenienti voce sufficeret populum docere. quoniam Moyses gracilis vocis & tardioris linguæ erat. Quod autem ait: Dabis verba mea in ore eius: ostendit quòd ea loquendo esset daturus. Deinde quod postea ait: Et loquetur pro te ad populum, & ipse erit os tuum. Ex hoc indicat in Moyse principatum: in Aaron autem ministerium. Sic ergo differenter posuit in eis, in Moyse & Aaron verba signorum suorum & prodigiorum in terra Cham, scilicet, quæ ibi in Aegypto erat facturus. Terra enim Cham vocatur Ægyptus, eo quòd mesraim à quo denominata est Aegyptus, fuit filius Cham filij Noe. Gen. 10. Vnde vbicumque in veteri testamento habetur Aegyptus in Latino: in Hæbræo habetur mesraim. Hic nota quòd signa diuina sunt in multiplici differentia. Est enim quoddam signum placatiuum diuinæ iracundiæ? quod est misericordiæ. Quoddam signum punitiuum humanæ immundicię: quod est pœnitentiæ. Quoddam directiuum humanæ ignorantiæ: quod est sapientiæ. Quoddam expressiuum diuinæ potentiæ: quod est efficaciæ. De quarto autem signo hic agitur. quia in decem plagis quæ Deus immisit per verba Moysi & Aarō in Aegytū ostēdit potentiam suam cūctis prævalere. vt ait domius Exo. 7. Multiplicabo signa & portēta mea. Et de talibus signis nunc ait, *Posuit in eis verba signorum suorum &c.*

1816 Misit tenebras & obscurauit: & non non exacerbauit sermones suos.

Hic incipit narrare mirabilia quæ in terra Chā facta fuerunt. Et diuiditur in partes decem secundum quòd fuerunt mirabilia secūdum decem plagas quibus percussit Aegyptum. quæ tamen plagę hic non ponuntur illo ordine quo immissæ fuerūt. nec etiam hic omnes plagæ numerātur siue ponūtur: quia solū ex decem hic octo numerātur. Et secundum istas octo plagas: hæc pars habet octo partes, quæ patebunt successiue. Prima plaga quæ hic ponitur in ordine fuit nona, scilicet, plaga tenebrarum. De qua dicitur Exo. 10. Dixit dominus ad Moysen. Extende manum tuam in cœlū, & sint tenebræ super terram Aegypti tam densæ vt palpari possint. Extendit Moyses manum & factæ sunt tenebræ horribiles in tota terra Aegypti: tribus diebus nemo vidit fratrem suum: nec mouit se de loco in quo erat. Vbicumque autem habitabant filij Israel: lux erat. Et hoc recolens psal. ait. *Misit tenebras & obscurauit: & non exacerbauit sermones suos*, scilicet, ipse deus: quia, scilicet, ipsos compleuit. Res enim quæ remanet acerba: non peruenit ad finem intentum naturæ. Illi ergo dicuntur exacerbare sermones suos, qui promittunt, & promissa non implent. Sed quia deus plagas quas immittere promisit: ad effectum produxit: ideo dicitur quòd non exacerbauit sermones suos. Et quamuis ista plaga tenebrarum secundum rei veritatem non fuerit prima: hic tamē ideo ponitur primo loco: quia per ipsam significatur mentis cæcitas, quæ est omnis mali initium. quia secundum Aristo. 3. eth. omnis malicia præsupponit mentis obscuritatem. ideo dicit.

ibi ꝙ omnis malus eſt ignorans. Cum enim obiectum voluntatis ſit bonum : nũquam aliquid vult, niſi aut quod eſt verè bonũ, aut quod apparet bonum,& nõ eſt: & tũc decipitur & ignoratur intellectus. Et hoc intelligit hic glo.dicẽs Per tenebras intelligimus corda eorum obſcura, qui præcepta dei ſpernebãt. Et eſt competens initium plagarum cæcitas,ſine qua non incurriſſet cætera.Et attende quòd iſta plaga quę realiter fuit nona:directè competit tranſgreſſori noni præcepti.Pręceptum enim nonum eſt. Non concupiſces vxorem proximi tui. Nona plaga denſæ tenebræ. Eſt enim quædam tenebra Mechia etiam in appetẽdo vxorem alienam: quando cuiuis non ſufficit ſua, etiam alienam tentare:verè denſæ tenebræ ſunt. Nihil enim tam dolet patiens, nihil tam nolit pati faciẽs:qui ergo hoc facit:verè cæcatur furore horribili.

Vxorẽ alienã concupiſcere:cæcitas eſt horribilis.

1817 Conuertit aquas eorum in ſanguinem:& occidit piſces eorum.

Hæc enim fuit prima plaga qua deus percuſſit Aegyptum. quia omnes aquas Aegypti conuertit in ſanguinem : & ſic occidit omnes piſces eorum. nec aliquis ex aquis poterat bibere. Hæc tamen plaga non tetigit terram Aegypti quam incolebãt filij Iſrael. Iſtam plagam expoſitam vide ver.1326. *Et occidit piſces eorum.* Per hoc enim quòd aquas cõuertit in ſanguinem : præſignabat eis deus, quòd aqua maris rubei verteretur eis in mortem. *Et occidit piſces eorum*: præſignans eorum finalem deſperationem.Vnde gloſa.Et occidit piſces eorum : ne ſit in aquis ſpes vitæ illis hominibus, cùm in aqua moritur,quod ibi naturaliter nutritur.Aqua enim ſignificat gratiam ſpiritus ſancti. Piſces ergo naturaliter viuentes in aqua ſignificant eos qui ſpe gratiæ viuunt:qui occiduntur apud Aegyptios : quia ſpe gratiæ priuantur. Vel per piſces qui viuunt in aquis : accipe pœnitentes, qui in aquis lachrymarum vitam ſuam ducunt. Et iſti apud Aegyptios occiduntur, quia nullus eorum ab obſtinatione ſua ad ſtatum pœnitentiæ erat reuerſurus:ſed omnes obſtinati in mari erant ſubmergendi.

Piſces ſignificat ſpẽ & pænitentes.

1818 Et dedit terra eorum ranas : in penetralibus regnum ipſorum.

Hic ponitur alia plaga quæ fuit ſecunda. vt habetur Exod. 8. Vbi dixit dominus ad Moyſen. Dic ad Aaron.Extende manum tuam ſuper riuos, fluuios,& paludes:& educ Ranas ſuper terram Ægypti. Et extende Aaron manum ſuper aquas Ægypti: & aſcenderunt Ranæ:& operuerunt terram Ægypti.Quæ Ranæ fuerunt in tanta multitudine quòd intrabant omnia loca Aegypti quantuncumque ſecr eta,cameras,mẽſas,lectos &c. Et hoc eſt quòd ait, *Dedit terra eorum Ranas in penetralibus regum ipſorum.* Et dicit regum in plurali, quamuis vnus ſolus eſſet rex Aegypti : quia reges intelligit omnes principes regum, populumque regentes. Quid autem iſtæ Ranæ myſtice ſignificent. vide verſicu. 1327.Et vide quòd iſta ſecunda plaga:ſecũdo præcepto correſpondet. Quod deducit Richardus.dicens,Secundum præceptum eſt. Non accipies nomen dei tui in vanum. Nomen domini veritas eſt. Ipſe enim ait. Ego ſum veritas. Qui loquitur veritatem de deo loquitur:qui autem loquitur mendacium, de ſuo loquitur. Veritatem loqui,eſt rationabiliter loqui : vanitatem autem loqui, ſtrepere. Secundum ergo præceptum eſt dilectio veritatis. cui contrariatur dilectio vanitatis. Loquitur veritas : Perſtrepit vanitas. Huic contraria eſt ſecunda plaga Ranarum abundantia : quarum loquacitas vanitatem ſignificat. Amatores veritatis non accipiunt nomen dei in vanum : quia à veritate in vanitatem non recedunt. qui autem veritati contradicunt : & vanitati decepti decipiunt: Ranæ ſunt tædium inferentes auribus, non verbum mentibus. Audi homines rationabiliter loquentes.non ſunt loquelæ neque ſermones : quorum non audiantur voces eorum : ſed voces non inanes : quia in omnem terram exiuit ſonus eorum &c.Audi & Ranas:vana locuti ſunt vnuſquiſque ad proximum ſuum.

Exo.8. *Ranarũ plaga.* *Ranæ ſignificãt vane loquentes.*

Dixit & venit cynomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum. 1819

Hic ponitur alia plaga quæ fuit quarta. vt habetur Exod.8.vbi dicitur,Dixit dominus ad Moyſen. Loquere ad Aaron. Extende virgam tuam & percute puluerem terræ, & ſint cinifes in tota terra Aegypti : feceruntque ita : & extendit manum ſuam Aaron virgam tenens : percuſſitque puluerem terræ : & facti ſunt cinifes in hominibus & in iumentis:omnis puluis terræ verſus in cinifes per totam terram Ægypti. Et ſtatim poſt ſequitur de plaga cynomyiarum ſiue muſcarum. Et venit muſca grauiſſima in domo Pharaonis & ſeruorum eius in omnem terram Aegypti. Corrupta eſt autem terra ab huiuſmodi muſcis. Iſta duo inſimul commemorans Pſalmiſta ait, Dixit & venit cynomyia, id eſt, muſca canina. Et cum hoc venerunt aliæ muſcæ graues diuerſi generis.Et hæc fuit plaga quarta. De alia autem plaga quæ fuit tertia:ſequitur, *Et cinifes in omnibus finibus eius.* Quid autem ſit cynomyia. vide verſiculo 1327.Et nota quod dicitur, *Et venit cynomyia*: in Exodo dicitur:Et venit muſca. vbi accipitur ſingulare pro plurali.quia ibi fuit tanta muſcarum multitudo quòd totam terram Aegypti impleuerunt. Vnde Auguſtinus in gloſ. Exo.Et venit muſca &c. Muſca pro multitudine muſcarum poſita eſt. Neſcio enim quomodo per loquendi conſuetudinem imbutis ſenſibus hominum plus videtur quod ſingulariter quam quod pluraliter dicitur. verbi gratia, Eſt illic miles : plus ſignificat, quam ſunt illic milites. Eſt illic piſcis : plus ſignificat, quam ſunt illic piſces. *Et cinifes in omnibus finibus eius.* Cinifes enim ſecundum catholicon eſt genus paruarum muſcarum : quod vulgo dicitur zinzala. Et ſecundum papiam cinifes eſt genus culliçũ aculeis permoleſtum. quæ ſunt ita paruæ,quòd vix oculis hominum videntur. Et attende quòd in iſta tertia plaga cinifũm, magi Pharaonis defecerunt. Nam in prima plaga magi Pharaonis etiam aquã verterũt in ſanguinem,vt fecerat Moyſes. Similiter & in ſecunda plaga Ranarũ,ipſi ſuis incantationibus Ranas produxerunt. Sed in iſta tertia plaga defecerunt:non valentes ſuis incãtationibus producere cinifes. Vnde dixerunt, Digitus dei eſt hic.Quod petractans Auguſtinus ſuper Exo.dicit, Quod dixerunt magi ad Pharaonem, Digitus dei eſt hic : quia non potuerunt educere cinifes. Senſerunt profectò(cum artium ſuarum nefariarũ ſcirent potentiam non talibus artibus velut potẽtior in eis eſſet Moyſes)ſe fuiſſe fruſtratos.ſed digito dei qui operabatur per Moyſẽ,qui eſt ſpiritus ſanctus. Quod

Plaga quarta muſcarũ. *Cynomyia eſt muſca canina* *Auguſt.* *Plaga Cinifum.* *Cinifes eſt Zinzala.* *Magi Pharaonis defecerũt in tertia plaga.* *Augu.*

Quod enim alius euangeliſta ait. In digito dei eiicio demonia:id expoſuit dicẽs,in ſpiritu Dei.Cum vero magi:in quorum potentia Pharao cõfidebat: confiterẽtur digitum dei eſſe in Moyſe : in quo ſuperabantur eorum beneficia. Induratum tamẽ eſt cor Pharaonis.Cur autem in tertia plaga magi defecerunt:ſentire & explicare difficile eſt. Poterant enim in primo ſigno deficere.verbi gratia.Vbi virga verſa eſt in ſerpentẽ:& in prima plaga vbi aqua verſa eſt in ſanguinem:& in ſecunda de ranis ſi hoc voluiſſet digitus dei.id eſt ſpiritus Dei. Quis enim dixerit digito Dei magos in hoc ſigno poſſe impediri:& nõ in ſuperioribus ? Certa eſt ergo cauſa: quare huc vſq; facere permiſſi ſunt. Cõmendatur enim fortaſſe trinitas : & quaſi verum eſt. Summi philoſophi gentium quantum in eorum literis indagatur:ſine ſpiritu ſancto philoſophati ſunt:quãuis de patre &filio non tacuerint. Iſta tertia plaga cinifum directè correſpondet tertio mandato. Vnde Rabanus ait,Tertium præceptum eſt, Memento vt diem ſabbati ſanctifices. quo inſinuatur vacatio & tranquillitas mentis,quam bona conſciẽtia facit.Ibi ſanctificatio:quia ibi ſpiritus Dei. Vnde ſuper quem requieſcet ſpiritus meus : niſi ſuper humilem.quietum,&c.Inquieti ergo a ſpiritu ſancto reſiliunt.prouocatores rixarum, amatores calumniarum.nec admittẽt quietem ſpiritualis ſabbati. Eſto ergo manſuetus.nõ ſit tumultus in corde tuo volitãtibus per corruptionem fantaſmatibus & te pungentibus.Audi Deum dicentem.Vacate & videte quoniam ego ſum Deus. Tu per inquietudinem vacare non vis:& cæcatus exigis videre quod non potes.Attende enim contrariã plagam. Cinifes natæ ſunt in terra Ægypti de limo muſcæ:ſcilicet minutiſſimæ,inquietiſſimæ,inordinate volantes,in oculos ruentes, & negãtes hominibus requiem : dum abiguntur redeunt : ſic fantaſmata inquietorum.Pręceptum tene:plagam caue. Similiter & quarta plaga quarto præcepto reſpõdet.vnde idem ait, Quartum præceptum eſt. Honora patrem tuum & matrem tuam. Huic præcepto cõtraria eſt quarta plaga ſcilicet cynomyia. id eſt muſca canina. Canum enim eſt parentes non agnoſcere. Vnde & catuli canum cæci naſcuntur. De iſta quarta plaga vide verſi.1327.

Digitus Dei eſt ſpiritus ſanctus. *Rabanus.* *Pſal.45.*

1820 Poſuit pluuias eorum grandinem: ignem comburẽtem in terra ipſorum.

Hic ponitur alia plaga quæ in ordine fuit ſeptima.vt habetur Exod.9.Dixit dominus ad Moyſen. Extende manum tuam in cœlum,vt fiat grando in omni terra Aegypti ſuper homines,& ſuper iumẽta, & ſuper omnem herbam agri in terra Aegypti. Extẽdit Moyſes virgam in cœlum:& dominus dedit tonitrua,& grandinem,& diſcurrentia fulgura ſuper terram.pluitq; dominus grandinẽ ſuper terram Aegypti:& grando igni mixta pariter ferebatur.tantæq; fuit magnitudinis, quanta nunquam ante apparuit in vniuerſa terra Aegypti, &c. Et hoc commemorans Pſal.ait. *Poſuit pluuias eorũ grandinem,&c.* De iſta plaga vide verſic.1329.Iſta plaga quæ in ordine fuit ſeptima : ſeptimo præcepto reſpondet.vt deducit Rab.dicens, Septimum præceptum eſt : Non furaberis. ſeptima plaga grando in fructibus. Nemo enim habet iniuſtum lucrum ſine iuſto damno.Dum furaris,acquiris veſtem:perdis fidem:lucrum viſibile, damnum inuiſibile.lucrum de tua cæcitate : damnum de domini nube. Qui enim malo deſiderio forinſecus furantur:Dei iudicio intrinſecus grandinantur : & ager cordis eorum deuaſtatur.

Exod.9. *Plaga ſeptima grãdinis.*

Et percuſsit vineas eorum:& ficulneas eorum:& cõtriuit lignum finium eorum. 1821

Hic nõ ponitur plaga diſtincta:ſed effectus plagæ grandinis. Nam grando igni immixta deſcendens conſumpſit omne quod in campis vel in locis diſcoopertis reperit.Quoniam vt dicitur Exod. 9. Percuſſit grando in omni terra Aegypti cuncta quæ fuerunt in agris ab homine vſq; ad iumẽtum: cunctam herbam agri percuſſit grando, & omne lignum regionis confregit : tantum in terra Geſſen vbi erant filij Iſrael grando nõ cecidit. Myſticè autem per vineam & ficulneam deſtructam:intellige hypocritarum opera à Deo eſſe reprobata. Vnde Greg.ait. O miſeri hypocritæ qui affectantes laudes hominum in ſemetipſis diſſipant fructus laborum. Cumq; ſe oſtendere alienis oculis appetunt: damnant quod agunt.Quos nimirum maligni ſpiritus cum ad iactantiam prouocant : eorum opera captiuantes denudant. Vnde ſub cuiuſdam gentis ſpecie antiquorum hoſtium malitiam ſignans,per propheram veritas dicit, Poſuit vineam meam in deſerto:decorticauit ficum meam : nudans ſpoliauit eã:albi facti ſunt rami eius.Inſidiantibus quippe ſpiritibus, vinea Dei in deſerto ponitur cũ plena fructibus anima humanæ laudis cupiditate diſſipatur. Ficum dei gens iſta decorticat.quia ſeductam mentem in fauoris appetitum rapiens : quo hanc ad oſtentationem pertrahit, tegmẽ ei humilitatis tollit:eamq; nudans ſpoliat:quia quouſque in bonis ſuis abſconditur, quaſi proprij tegminis cortice veſtitur.Cum verò mens hoc quod egerit, videri ab aliis appetit:quaſi ſpoliata ficus eum qua ſe texerat corticem amiſit. Vnde apertè ſubditur. Albi facti ſunt rami eius.quia oſtẽſa humanis oculi eius opera candeſcunt. De ſanctitate nomen ſumitur,cùm recta actio diuulgatur:ſed quoniã ſubducto cortice,rami huius fici areſiunt : ſolerter intuendum eſt,quia facta arrogãtium humanis oculis oſtenſa : vnde placere appetunt,inde ſiccantur. Mens itaq; quæ per iactãtiam proditur:decorticata rectè ficus vocatur. Vnde ait Pſalm.de appetitu laudis humanæ. *Et percuſsit vineas eorum & ficulneas eorum, &c.* Vide de hoc effectu iſtius plagæ.verſicul.1330.

Exod.9. *Vineæ diſsipatæ & ficui expoliatæ hypocritæ ſimilãtur.* *Grego 8.moral.c.38.* *Ioel 1.*

Dixit, & venit locuſta, & brucus: cuius non erat numerus. 1822

Hic ponitur alia plaga quæ in ordine fuit octaua immediatè ſequens plagam ſeptimam. Vbi notandum quòd(vt habetur Exod.9.) poſt plagam ſeptimam grandinis remanſerũt aliqua terræ naſcẽtia,quæ adhuc ſub terra latebant:necdũ ſupra terram erant nata.vnde grãdine(vt ibi dicitur) linum & hordeum læſum eſt : eo quòd hordeum eſſet virens,& linum iam folliculos germinaret.Triticum autem & far non ſunt læſa:quia ſerotina erant.Iſta ergo octaua plaga ſuperueniẽs,ſcilicet locuſtarum & brucorum:totum quicquid remanſerat à plaga grandinis conſumpſit. Vnde vt habetur Exod.10. Dixit Moyſes ad Pharaonem. Hæc dicit dominus. Dimitte populum meum. Et ſi non vis dimittere: ecce ego inducam cras locuſtam in fines tuos,quę operiat

Plaga octaua locuſtæ & brucus. *Exod.10.*

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

operiat superficiē terrę:nec quicquam eius appareat,sed comedatur quod reſiduum fuerit grandini:& corrodēt omnia ligna quę germināt in agris. Cum ergo Pharao nollet etiā adhuc dimittere populum:dixit dominus ad Moyſen. Extēde manum tuam ſuper terram Aegypti ad locuſtam,vt aſcendat ſuper eam,& deuoret omnem herbam quæ reſidua fuerit grandini. Extendit Moyſes virgam ſuper terram Aegypti : & dominus induxit ventum vrentē tota die & nocte:& mane facto,ventus vręs leuauit locuſtas quæ aſcenderunt ſuper vniuerſam terrā Aegypti : & ſederūt in cunctis finibus Aegyptiorum innumerabiles,quales ante illud tempus non fuerunt. Deuorata ſunt ergo omnia quæ grādo dimiſerat.Iſtam ergo plagam memorans Pſalm. ait. *Dixit & venit locuſta, &c.* Vnde locuſta & brucus fuerūt inſimul vna plaga.Brucus enim eſt quidam paruus vermis à locuſta generatus qui dicitur brucus à bracos quod eſt breue, eo quòd breuis ſit. Et vide quòd iſta octaua plaga correſpondet octauo præcepto. Quod deducit Rab.dicens, Octauum præceptum eſt.Falſum teſtimonium nō dices.Octaua plaga locuſta animal,ſcilicet, dente noxium.Falſus enim teſtis mordendo nocet & cōſumit mentiendo.Vnde ſi mordetis & conſumitis, videte ne adinuicem conſumamini.

Rabanus.

1823 Et comedit omne fœnum in terra eorum : & comedit omnem fructum terræ eorum.

Hic non ponitur noua plaga ſed effectus plagæ octauæ, ſcilicet locuſtarum & brucorum quæ cōſumpſerunt omnia terræ naſcentia quæ remanſerant à plaga grandinis:vt dictū eſt. Litera clara eſt. Sed moraliter quid per locuſtas quæ omne bonū conſumpſerunt,quas ventus vrens adduxit,intelligitur:niſi adulatio quæ omnia bona deuorat hominis?Vnde Grego.ſuper Exod.ait.Exhibitæ cælitus Aegypti plagæ:exigentibus meritis corporaliter illatæ ſunt. Sed quæ mala quotidie prauas mētes feriant,ſpiritualiter ſignauerunt.Quibus exteriori percuſſione commota humana mens,dolenſque perpendet,quę vaſtationis damna interius negligens toleret. Per locuſtas enim quæ plus quàm cætera minuta animantia fructibus nocent,linguę adulatorum figurantur, quæ terrenorum mentes aliqua bona proferentes immoderatius laudando corrumpūt.Fructus enim Aegyptiorum opera cenodoxorum quæ locuſtæ exterminant, dum adulantes linguæ ad appetendas laudes trāſitorias cor operantis inclinant. Herbam locuſtæ comedunt: quando adulatores verba loquentium fauoribus extollunt.Poma vero bonorum deuorāt, dum vanis laudibus quorundam tanquam fortium opera enarrant. Vel per locuſtam ſignificatur inanis gloria : per brucum autem vitium gulæ figuratur.vt oſtendit Greg.33.moral.c.39.exponēs illud Iohel. 1.dicēs.Reſiduum erucæ comedit locuſta. reſiduū locuſtæ comedit brucus.reſiduum bruci comedit rubigo.dicēs, Quid enim per erucam quæ toto in terram corpore repit:niſi luxuria deſignatur : quæ cor quod tenet ita polluit, vt in ſuperioris mundicię ſurgere amorem nō poſſit? Quid per locuſtam quæ ſaltibus euolat, niſi inanis gloria exprimitur quæ ſe variis modis præſumptionis exaltat. Quid enim per brucum cuius penè totum corpus in vētre colligitur:niſi edēdi ingluuies figuratur? Quid

Gregorius.

Locuſta ſignificant adulatores.

Greg.33.moral.c.39.

Eruca ſignificat luxuriā. Locuſta ſignificat inanem gloriam.

Brucus ſignificat gulam. Rubigo ſignificat impatiētiam.

per rubiginem quæ dum tangit,incēdit niſi ira innuitur? Reſiduū ergo erucæ locuſta comedit:quia ſæpè dum luxuriæ vicium à mente receſſerit inanis gloria ſuccedit. Nam quia iam quaſi per amorem Dei caro ſternitur : mens quaſi ſe ſanctam ex caſtitate gloriatur. Et reſiduum locuſtæ comedit brucus:quia ſæpe cum inani gloriæ quæ quaſi ex ſanctitate veniebat,reſiſtitur : vel veneri vel quibuſlibet ambitionis deſideriis immoderatius indulgetur. Mens enim dei neſcia tāto atrocius ad quemlibet ambitum ducitur:quanto nullo vel humano laudis amore refrenatur.Reſiduum vero bruci cōſumit rubigo:quia ſæpe dum ventris ingluuies per abſtinentiam reſtringitur : impatientia acrius dominatur. Et more rubiginis quaſi exurendo meſſem comedit : quia virtutum fructus impatientiæ flamma tabefacit. Dum ergo intus vitia ſuccedūt: agrum mentis alia peſtis deuorat quod alia relinquit.Sic etenim quod plaga grandinis dimiſit : locuſta & brucus conſumpſit.

Peccatū ſuccedēs conſumit quod præcedēs relinquit.

1824 Et percuſsit omne primogenitum in terra eorum : primitias omnis laboris eorum.

Hic ponitur alia plaga:quæ fuit decima & vltima,ſcilicet, omnium primogenitorum Aegyptiorum interfectio. Aduertēdum autem quòd hic nō facit mētionem de duabus plagis,ſcilicet,de quinta & ſexta. Quinta enim fuit omnium animalium Aegyptiorum peſtilentia & mors.quæ ſecundum Rabanum correſpondet 5 .præcepto.Quintū enim præceptum eſt: Non mæchaberis. Quinta plaga mors in pecoribus & animalibus : Comparemus hæc.Da hominem mæchari volentem cōiugio nō contentum:appetitum carnis domare nō vult:nobis pecoribusq; communem. Coire enim & generare etiam pecudum eſt:ratiocinari & intelligere hominum.Ratio ergo quæ præſidet : motus inferiores tanquam regina frenare debet, nō immoderatè laxare. Ideoq; pecoribus natura datum eſt: vt certis tantum temporibus ad coitum moueantur.Interim namq; motus ipſe torpeſcit:homo autem ſemper moueri poteſt : quia refrenare motum ſemper poteſt.Tibi determinationem rationis creator dedit : tibi præcepta continentiæ tanquam in beſtias inferiores lora cōceſſit. Tenes quod pecus non poteſt : & ſperas quod non poteſt.laboras in continendo non pecus.ſi opus fatigat : merces cōſolatur.Debes interiorem motum frenare:non tāquam pecus in omnia laxare. Quod ſi contempſeris & imaginem Dei quæ in te eſt ſeruare neglexeris:victus cupiditate tāquam dimiſſo homine, pecus eris:cōtra illud,Nolite fieri ſicut equus & mulus quibus nō eſt intellectus. Sed forte eligis libera libidine vagari:nulla lege refrenari. Attēde plagam:ſi pecus es ſaltem mori time.Sexta verò plaga fuit : quòd in hominibus & in iumentis facta ſunt vulnera & veſicę turgentes : nec poterant malefici Pharaonis propter vulnera quæ in eis erant ſtare coram Moyſe. Et hæc plaga ſexto præcepto correſpōdet ſecundū Raba.quod ſic deduxit. Sextum præceptum eſt:nō occides. Sexta plaga puſtulæ in corpore, veſicæ bullientes & ſcatentes incendia vulnerum fauillæ fornacis. Ardēt enim homicidæ, ira,inſania.Si poſſes videre animas homicidarum: plus plangeres quàm putrentia corpora vlceratorum.Iſtas duas plagas interpoſui quia iſtas omittit hic

Rabanus.

Plaga quinta fuit peſtis animalium.

Luxuria facit hominē pecus.

Pſal.31.

Sexta plaga fuit vlcera & veſicæ turgētes. Rabanus.

Plaga decima primogenitorum interfectio.

hic Pſal.& neſcio quare. Reuertor ergo ad decimā plagam quæ fuit primogenitorum interfectio, Nā vt habetur Exod.12. Celebrato Paſcha à populo Dei quando comederunt per familias ſuas agnum paſchalem:factū eſt, in noctis medio percuſſit dominus omne primogenitum in terra Aegypti à primogenito Pharaonis qui ſedebat in ſolio eius,vſq; ad primogenitum captiuæ quæ erat in carcere.& omne primogenitum iumentorū. Surrexitq; Pharao nocte,& omnes ſerui eius,cunctaq; Aegyptus: & ortus eſt clamor magnus in Aegypto:neq; enim erat domus in qua non iaceret mortuus, &c. De iſta plaga vide verſic.1333.Hæc decima plaga correſpondet decimo præcepto.vide verſi.1333.

1825 Et eduxit eos cum argento & auro: & non erat in tribubus eorū infirmus.

Narratis plagis quibus Deus Aegyptios percuſſit:& conſequenter narratur exitus populi Dei d. Aegypto.Et primo narratur exitus ipſorum.Secūdo ipſorum progreſſus:ibi, *Expandit.* Quantum ad primum : primò oſtendit ipſorum exitum quo ad filios Iſrael.Secundò quo ad Egyptios : ibi. *Letata eſt.* Quātum ad primum circa populum Iſrael duo tangit,ſcilicet, ipſorum proſperitatem temporalē: ibi, *Et eduxit eos cum argento & auro.* Secūdò proſperitatem perſonalem : *quia non erat in tribubus eorū infirmus.* Quantum ad primum ſciendum quòd Pharao cum omnibus ſuis ſubditis viſis plagis Dei: maximè vltima quæ fuit mors omnium primogenitorum:omnes mori timuerunt.vnde amplius nō fuit auſus retinere populum Dei : ſed etiam ipſum exire cum omnibus ſuis coegit,In illo autem exitu (vt habetur. Exod.12.) dominus dedit gratiam populo Iſrael coram Aegyptiis. quia quicquid ab eis poſtularunt mutuo,conceſſerunt eis. Poſtulauerūt ergo ab illis mutuo ex præcepto domini vaſa aurea,& argentea,& veſtes:quæ omnia eis cōceſſerunt. & ſic cum omnibus illis receſſerunt & expoliauerunt Aegyptios. Vnde dixit dominus ad Moyſen.Dices omni plebi : vt poſtulet vir ab amico ſuo : & mulier à vicina ſua vaſa aurea & argentea : dabit autem dominus gratiam populo coram Aegyptiis, Et hoc eſt quod ait Pſalm.quòd eduxit eos dominus,ſcilicet,de Aegypto cum argento & auro.Sed nunquid furtum fecerunt:quia ſic dolose petētes mutuo expoliauerūt Aegyptios? Reſpōdetur quòd non:quia hoc fecerūt ex præcepto domini cuius ſunt omnia : & poteſt illa dare quibus vult:& auferre à quibus vult. Vel etiam aliter.nam ipſi Aegyptij expoliauerūt Hebræos : quia mercedem ipſorum retinebant, quam eis pro laboribus ſuis dare tenebātur.Hęc ergo expoliatio Aegyptiorum ab Hebręis facta fuit magis bonorum ſibi debitorum acceptio quàm alienorum.Sed hic Auguſtinus mouet dubium.Hebræi habitabāt in Aegypto ſeorſum ab Aegyptiis : ſcilicet in terra Geſſen vbi nec plagæ fiebant:quomodo ergo potuit quis petere a vicino ſuo,vel vicina vaſa aurea,& argentea,vel veſtes : Reſpondet. Intelligendum eſt ergo in terra Geſſen non ſolum Hebræos habitaſſe : ſed etiam aliquos Aegyptios cohabitaſſe:ad quos potuerunt merito Hebræorum illa diuina beneficia peruenire vt eos etiam diligerent.& quod petebāt facilè commodarunt. Nec tamen Deus iudicauit ita eos alienos fuiſſe ab iniuriis & contritionibus quas populus Dei pertulit:vt nec iſto damno ferirentur qui plagis aliis percuſſi non fuerāt. Sed nū-

Exod.12.

Exod.11.

Aiu furtū fecerint filij Iſrael expoliātes Aegyptios.

Occidens aliū qualiter eſt homicida: & qualiter non.

Gloſa. Auguſt.

Veſtes populi in deſerto nō fuerūt attrite.

Deuter.8.

Exod.12.

quid exemplo iſtorum licet nobis proximos decipere:Reſpondit Auguſt.ſuper Exo.dicens. Nō debet hinc quiſquam exemplum ſumere, vel proximum expoliare. Hoc enim Deus iuſſit qui nouerat,quid quodq; oporteat pati. Nec Iſrael furtum fecerunt : ſed deo iubenti miniſterium præbuerūt. Sicut enim miniſter iudicis occidit quem iudex præcepit:ſed ſi illud ſpōte faciat,homicida eſt:etiā ſi eum occidat quem ſcit à iudice occidi debuiſſe. Item notandum quòd iſta vaſa mutuo fuerunt poſtulata,non poſt mortem primogenitorum ſed ante.Non enim eſt veriſimile quòd in tanto luctu : vt fuit plaga primogenitorum,iſta commodarentur. Sed adhuc maius reſtat dubium.quoniā & ſi Deus vt verus omnium dominus iſta potuerit licite auferre ab Aegyptiis & conferre Hebræis : ſed tamen hoc Deum per deceptionem facere nō licuit.quomodo ergo præcepit vt vaſa illa mutuo peterent: quæ tamen non mutuare:ſed dominium transferre volebat ad Hebræos?Hoc dubium mouet gl.dicens, Præcepit Deus Hebræis vt vaſa aurea & argentea ac veſtes preciosas ab Aegiptiis mutuarēt: ac ſecum aſportarent.In hoc autē quòd Aegyptios deceperunt: non eſt putandus deus dolos eis qui ſurſum habent cor,vel iubere vel approbare : quia in eis non fuit hic dolus:quia nō ex cupiditate fecerunt:ſed vt deo mandanti parerēt. Illi autem infirmi quorum cupiditates examinabat Deus : magis permiſſi ſunt hoc facere illis,ſcilicet, Aegyptiis qui talia iure paſſi ſunt,quàm iuſſi.Sicut enim bonis præceptum fuit : ita & cupidis permiſſio ſecūdum aliquid:& ſecundum aliud præceptio.Præcepit Deus vt facerent:ſed permiſit.Non præcepit vt ita facerent.Quantitas ergo facti fuit in permiſſione:factum vero in præceptione. Sequitur de ſecūdo beneficio. *Et non erat in tribubus eorum infirmus.* In toto enim tempore quadraginta annorū quo fuerunt in deſerto:veſtimenta ſua,ſcilicet filiorum Iſrael nō fuerunt læſa nec attrita:vt dicitur Deute.8. Veſtimentum tuum quo operiebaris nequaquam vetuſtate defecit : & pes tuus non eſt ſubtritus. En quadrageſimus annus eſt. Similiter quando exierunt Aegyptum:in toto illo tā grandi populo nullus erat infirmus:quod dei prouidēria fecit:ne alicuius ipſorum infirmitate ipſorum exitus de Aegypto tardaretur.Nam ſecundū quod habetur Exod. 12. Numerus filiorum Iſrael qui exierūt Aegyptū: fuit ſexcenta fere millia peditum virorum abſque paruulis:ſed & vulgus promiſcuum innumerabile aſcendit cū eis. & in tanta multitudine nullus erat infirmus. Sed nunquid iſta corporalis ſanitas duranit per totum tēpus quo fuerunt in deſerto? Credo quòd non : quia omnis illa multitudo ſexcētorum milium moriebatur in deſerto : duobus exceptis.Et certum eſt : quòd mortem naturaliter præcedit infirmitas.

1826 Lætata eſt Aegyptus in profectione eorum:quia incubuit timor eorum ſuper eos.

Hic oſtendit exitus illorum conditionem quo ad Aegyptios.Videntes enim Aegyptij plagam vltimam interfectionis primogenitorum:timētes neſi filij Iſrael violenter tenerentur, reliquis ita accideret:eos emiſerunt:immo eos exire ægyptum coegerunt. Vnde cum tanta feſtinantia exierūt ægyptum quòd non potuerūt ſibi de victualibus prouidere:

Aegyptij lætati ſunt in profectione filiorum Iſrael & qualiter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

uidere: vnde nec panem fermentatum potuerunt A
coquere: sed fecerũt panes subcinericios azymos:
Exod.12. vt dicitur. Exod. 12. Neq; enim poterant fermẽtari
cogentibus exire ægyptiis: & nullam facere sinen-
tibus moram. Et ideo in memoriale huius libera-
tionis deus præcepit eis: vt omni anno Hebrei pas-
cha facerent in quo non comederent panem fer-
mẽtatum, sed solum azymum: in memoriam quòd
compulsi exire ægyptum azymos panes sibi præ-
parauerunt. Et quia illud pascha sue transitus erat
figura transitus Christi ex hoc mundo ad patrem:
in quo transitu sacramẽtum eucharistiæ instituit:
ideo sacramẽtum eucharistiæ adhuc ecclesia cele-
brat in pane azimo. *Lætata est ergo ægyptus in profectio-*
ne eoorum. Non quidem proprie lætata: quia malè li-
benter caruit seruitute Hebræorum. sed ideo læta- B
ta: quia libentius elegit eorũ seruitute carere quàm
mori. Sicut homo timens mori lętatur si liberatus
à morte mittatur in exilium: quod tamen exilium
de se sibi non placet. Vel aliter secundum aliquos,
Lætata est ægyptus in profectione eorum. Hoc quidem nó
refertur ad exitum de ægypto. Sed quando audita
tanta strage mortuorum in mari rubro: quãdo, sci-
licet, Pharao persequens Hebræos: cum toto suo
exercitu in mari rubro fuit submersus. timebant
ægyptij ne populus Israel reuerteretur ad ægyptũ
reliquias ægyptiorum cõsumere. Et sic lætati sunt
quando scierunt quòd Israel illis mortuis proficis-
cebantur versus terram promissionis: & nõ reuer-
tebantur in ægyptum: quia mortuis in mari exer-
citibus: si fuissent reuersi, faciliter totam ægyptum
C obtinuissent. Et hoc est quod subditur, *Quia incu-*
Plagæ decem ægyptiorũ quibus Deus vocat peccatores. *buit timor eorum super eos.* Ex prædictis possumus no
tare modum diuinæ bonitatis: quo peccatores ad
pœnitentiam vocat per aduersitates: quia incipit à
leuioribus ad grauiora procedens, si non conuer-
tãtur ex primis. si autem obstinati finaliter manẽt:
ipsos in mare inferni submergit. Quod deducit ex
Origenes. prædictis plagis. Orige. super Exod. dicens, Consi-
dera erga peccatores Dei bonitatem siue pietatem
& sapientiam. Primo enim non flectitur Pharao cũ
vertitur aqua in sanguinem. In secundo parũ mol-
liri videtur, scilicet, in plaga ranarũ. Vocauit enim
Moysen & Aaron dicens, Orate pro me ad domi-
num. In tertio autem signo, scilicet, cinifum magi
cedunt: dicentes, Digitus dei est hic. In quarto per D
cynomyiam verberatus: dixit, Eũtes immolate do-
mino deo vestro, &c. In quinto verò signo necis
pecudũ & animaliũ non cedit: sed amplius indura-
tur. In sexto similiter super plagam vlcerum. In se-
ptimo verò cum grandine deuastatur & ignibus:
vocauit Moysen & Aaron, dicens, Peccaui etiam
nunc: dominus enim iustus: ego autem & populus
meus impij sumus. In octauo verò cum locustis
vrgetur: festinanter vocat Moysen & Aaron, dicẽs,
Peccaui ante dominum deum vestrum & in vos:
susci pite peccatum meum etiam nunc & orate ad
dominum deum vestrum. In nono cum tenebris
effunditur vocat Moysen & Aaron: dicens, Ite ser-
uite domino deo vestro, &c. In decimo verò cum
primogenita extinguuntur vocat eos nocte: & di- E
cit. Surgite & exite de populo meo vos & filij ve-
stri, &c. Et subdit: Benedicite autem me. Sic & my-
sticè deus diuersis aduersis vocat peccatores. Sed
nota quia dicit quòd lætata est ægyptus, &c. quia
incubuit timor eorum super eos. Quod conuersio
peccatoris vel pœnitentia facta timore pœnæ non
valet. vide versi. 242. 1315. 1718.

Expandit nubem in protectionem eorum: & ignem vt luceret eis per noctem. 1827

Hic incipit narrare ipsorum progressum: & eis
beneficia collata in ipsorum progressu describere.
Et tria facit: quia primò narrat beneficia eis exhi-
bita quo ad tempus. Secundò quo ad corpus: ibi,
Petierunt. Tertiò ex his concludit quòd in promis-
sis est verus: ibi, *Quoniam memor.* Quantum ad pri-
mum sciendum (vt habetur, Exod. 14.) quòd statim *Exod.14. Columna nubis & ignis præcedebat filios Israel.*
vt populus Israel exiuit de ægypto, dominus duca
tum præstabat eis viam quam eos tenere volebat.
Per diẽ namq; præcedebat eos in columna nubis
quæ eos protegebat ab æstu solis. sed per noctem
in columna ignis: vt obscuritatẽ noctis perlustra-
ret. Hoc declaratum fuit versi. 1294. Et sic nubes
in die erat ad protectionẽ eorum. prout tego, gis,
stat pro operire. & sic protegere pro valde operire:
quia nubes interposita inter solem & eos operie-
bat eos contra solis ardorem. De protectione vide
versic. 438.

Petierunt & venit coturnix, & pane cœli saturauit eos. 1828

Hic describit beneficia eis collata quo ad vitam
corporis necessariam. Et primo quo ad cibum. Se-
cundo quo ad potum: ibi. *Dirupit petram.* Quantum *Numer.11.*
C ad primum sciendum quòd cum esset populus Is-
rael in deserto, vulgus promiscuum quod afcẽde-
rat de filiis Israel de ægypto: non contentus manna
flagrabat desiderio carnium, flens & ait, Quis da-
bit nobis carnes ad vescẽdum: Recordamur piscẽ
quos comedebamus in ægypto. Audiuit autem
Moyses murmur populi & ait ad dominum. Vnde
mihi carnes vt dem tantæ multitudini? flent enim
coram me dicentes, Da nobis carnes vt comeda-
mus: Dixitq; dominus ad Moysen. Dices populo. *Coturnices dedit Deus populo.*
Sanctificamini. cras comeditis carnes: dabo enim
vobis carnes non vno die vel duobus, aut quinq;
aut decem, nec viginti quidem: sed vsq; ad mensem
dierum donec exeant per nares vestras & vertãtur
vobis in nauseam, &c. Tunc ergo ventus egrediẽs
D à domino: arrepras trans mare conturnices detu-
lit, & dimisit in castra: itinere quantum vno die cõ-
fici potest ex omni parte castrorum per circuitum.
volabãtq; in aere duobus cubitis altitudine super
terram. Surgens ergo populus collegit coturnices,
&c. Et hoc est quod dicitur Psal. 77. Transtulit au- *Psal.77.*
strum de cœlo, & pluit super eos sicut puluerẽ car-
nes, &c. vide ibi versi. 1307. & infra. Et hoc hic re-
colens Psal. dicit, *Petierunt & venit coturnix.* Sed qui
petierunt? Populus? non quidem: quia ille non po-
stulauit sed murmurauit. sed hoc postulauit a deo
Moyses cum aliquibus aliis bonis vt murmuratio-
nem populi sedarent. Et hoc est quod ait gl. Petie-
runt itaq; non coturnicem sed carnes: & venit co-
turnix: non quælibet caro, sed coturnix quæ habet
nobilissimas carnes. Et quia hic nõ de amaricatio-
ne iniquorum in quibus non est beneplacitũ deo:
sed de fide electorum qui sunt verũ semẽ Abrahæ,
loquitur. Ideo ipsi intelligendi sunt postulasse car-
nes: vnde amaricantium murmura præmerentur.
Et non solum prouidit eis de carnibus: sed etiam
de pane. vnde subditur, *Et pane cœli saturauit eos.* Hic
panis de cœlo fuit manna: quod eis pluit de cœlo.

de

Psal.77. de quo dictum est Psal. 77. Et pluit illis manna ad A
manducandum: panem cœli dedit eis. vide versic.
1305. 1306.

Dirupit petram, & fluxerunt aquæ: abierunt in sicco flumina. 1829

Aquam dedit Deus populo in deserto. Hic ostendit beneficium eis collatum quo ad
potum. Istud autem beneficium aque sibi miracu-
losè traditæ: bis eis dominus contulit, scilicet, pri-
mò ante dationem legis: vt habetur Exod. 17. Vn-
de de hoc dicitur. Psal. 77. Interrupit petrã in Ere-
mo, &c. vide 1295. Secundò post dationem legis:
Nume.20. vt habetur Nume. 20. Et de ista secunda vice dici-
tur ibidem. Et eduxit aquam de petra. vide versi-
cul. 1296.

Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerũ suum. 1830

Hic ex dictis concludit quòd Deus in promissis
Genes.15. est fidelis. Promiserat enim Deus Abrahæ quòd se-
men suum peregrinum esset futurum in terra alie-
na: & subiicerentur seruituti, & affligerentur qua-
dringentis annis: post quos educeret eos inde cum
magna substantia: & eos introduceret in terrã pro-
missionis. Vt ergo seruaret promissa, prouidit eis in
deserto in omnibus necessariis. Et hoc est quod
dicitur, Quare dicta beneficia contulit eis? Respõ-
det: quoniã memor fuit verbi sancti sui quod ha-
buit ad Abraham. Vel aliter: vt per hoc ostendat
quòd illa beneficia non dedit illi populo propter
ipsorum merita, cum essent rebelles, & murmurã-
tes: sed propter merita Abrahæ quibus merebatur
vt promissio sibi facta perficeretur. Et nota quòd
Abraham fuit summæ pietatis ergà pauperes. præmia correspondẽt meritis. Inter omnes autem
sanctos patres Abraham maximè de pietate erga
indigentes & peregrinos commendatur: propter
quod conueniens erat quòd propter illum deus se-
mini peregrè per desertum cõstituto etiam de ne-
cessariis prouideret. Abraham enim omnibus in
exemplum pietatis erga indigentes & peregrinos
Genes.18. ponitur. Hic enim pauperum pater & hospitalita-
tis fuit: propter quod angelos meruit recipere. Vn- D
Eleemosyna omnibus est danda. de de ipso dicitur Dist. 42. Quiescamus. Quiescã-
mus. ab hac absurda curiositate. & infra, Abraham
circa omnes hospitalem se ostendebat. Si scrutator
fuisset circa refugientes ad se, nunquam angelos
hospitio recepisset. Fortassis enim nõ putasset eos
angelos: sed cum reliquis repelleret. Sed quoniam
Abrahã omnes suscipiebat, suscepit angelos hospi-
tio. Non enim ex vita eorum quos accipis merce-
dem tibi tributurus est dominus: sed ex voluntate
& ex honorificentia multa, & misericordia & bo-
Chrysost. nitate tua. Et sunt verba Chryso. super epistolam
ad Hebræ. Et vide mirabilem ipsius Abrahæ erga
pauperes pietatẽ: quia non fuit contentus Abrahã
in præsenti vita pauperes fouere & hospitio reci-
pere: quinimo etiam post mortem in alia vita pau- E
Luc.16. per Lazarum post hãc vitam gestabat in sinu. Vn-
de Luc. 16. dicitur, Factum est autem vt moreretur
mendicus & portaretur ab angelis in sinu
Pe.Ra. Abrahæ, &c. Quod exponens Pe. Ra. dicit. Vides
quàm rerum lamentanda permutatio. pauperem
portant angeli in sinu Abrahæ: diuitem autem de-
glutit infernus. Quare ergo sic exequiarum pom-
pa mentitur? In obsequium diuitis migrat tota ci-
uitas cum funus effertur. Pauper vadit solus: pau-
perem portat duorum miseratio baiulorum: nec
quatuor vt mortuo: sed duobus vno vecte: quasi
proiiciendo cum portatores adducuntur inuiti.
Merito mox ei officia deputãtur angelica: cui tam
crudeliter negata sunt ipsa humanitaris. funus di-
uitis antecedit lugubris turba suorum: feretrum
pauperis antecedit angelorum psallentium multi-
tudo. Vnde & de mẽdico paupere dicitur, Factum
est autem vt moreretur mendicus & portaretur ab
angelis in sinu Abrahæ. Sed cur Abraham sic am-
bit pauperem: diuitem autẽ sic refugit & refutat?
Nõne & ipse diues fuit. Re vera diues fuit: sed pau-
perum pater: & opes non habere sed prærogare B
gestiuit, magisq; in sinu pauperis quàm in horreis
recondere suas studuit facultates: sicut in toto vi-
tæ eius exordio perdocetur. Exterus patria, domus
nescius, ipse & domus omnium fuit & patria: sciẽs
se non incubatorem sed dispensatorem diuinæ po-
situm largitatis. Et de eius hospitalitate quid di-
cam? cum & ipsum Deum Abrahæ humanitas in-
uitauit & compulit hospitari? Vnde & nũc parum
se beatum credidit: si etiam ipsa superna gloria ab
hospitalitatis cessaret officio & solis donis fruere-
tur diuinis: qui hic crudelem se credidit, si huma-
na bona cuiq; negaret. Hæc ille. Et quia pietas &
misericordia erga pauperes etiã temporalia multi-
plicat bona: ita & Abraham diuitiæ quanto plura
C erogabat: tanto amplius multiplicabantur. Pro- *Genes.24.*
pter quod de ipso dicitur, Erat autem Abraham
senex multorumq; dierum: & dominus in cunctis
benedixerat ei. Ex quibus patet: quòd Abraham
propter sua pietatis opera erga pauperes apud
Deum meruit, vt somnio suo peregrè proficiscenti
etiam dominus in cunctis necessariis prouideret.
quia si deus iniquitates patrum visitat in filios:
quanto amplius propter bona opera patrum cum
filiis bene agit? Et ideo si quæras: quare ista popu-
lo Deus sic prouidebat in deserto. Respondetur:
quòd propter merita Abrahæ. Et hoc est quod ait
Psal. *Quoniam memor fuit verbi sancti sui: quod habuit ad*
Abraham, &c. Vel hoc solum refertur ad illud quod
dictum est superius: Et eduxit eos cum argento &
D auro. ratio quia memor fuit verbi sui quod habuit
ad Abraham: quando, scilicet, dixit ad Abraham *Genes.15.*
quòd semen suum educeret de seruitute cum ma-
gna substantia. Qualiter autem memoria cadat in
deo, scilicet, quomodo memorari dicatur. vide ver.
270. 1234. 1324. 1363.

Exequiarũ pompa mẽtitur.

Nota totũ de diuitibus & pauperibus quantũ distãt ad inuicẽ in morte.

Et eduxit populum suum in exultatione: & electos suos in lætitia. 1831

Hic describuntur beneficia facta populo Israeli
tempore ducatus Iosue. Et diuiditur in tres par-
tes: secundum quòd tria hic narrantur beneficia.
Primum fuit viæ ipsorum præparatio. Secundum
terræ promissionis distributio: ibi, *Et dedit illis.* Ter-
tium fuit ipsorum paternalis eruditio: ibi, *Vt custo-*
diant. Quantum ad primum sciendum quòd tem- *Iordanis descriptio. Iosue 3.*
pore ducatus Iosue; dominus siccauit iordanis
fluuium eis viam præparans. vt enim habetur
Iosue 3. peruenerunt filij Israel ad iordanis flu-
uiũ in tempore messis: qui aquis impleuerat ripas
suas. Iosue præcepit, quòd sacerdotes acciperent

O arcam

Universidad de Deusto
Biblioteca

arcam domini, & intrarent aquas iordanis. quòd A cum posuissent pedes in aquis fluminis sacerdotes domini, statim aquæ superiores steterunt in vno loco ad instar mõtis intumescentes: quæ erant inferiores, descenderũt in mare: & sic desiccatus fuit fluuius & totus populus lætus transiuit. Quibus omnibus transactis sacerdotes vltimi transierunt cum arca fœderis: & statim aquæ superiores fluxerunt per ripas iordanis: vt prius facere cõsueuerãt. Vnde lætitiam quam habuit populus ex ista præparatione viæ: hic notat Psal. dicens, *Et eduxit populum suũ in exultatione.* Nota quòd lætitia est duplex, scilicet, iustorum & peccatorum. Lętitia iustorum est vera & grandis: sed lætitia peccatorum falsa est & breuis. Prima est lætitia iustorum qui lætantur in solo Deo. Psal. 31. Lætamini in domino, & exultate iusti. Et ista est vera & grandis lætitia. Vbi notandum, quòd secundum naturales cor nostrum in quo stat lætitia vel tristitia sic est dispositum, quòd superius est latum, & strictum inferius. Cum ergo lætitia de deo & bonis spiritualibus sit superior: lætitia autem de tẽporalibus & carnalibus sit inferior, consequens est quòd lætitia iustorum stat in parte superiori cordis: & peccatorum in parte inferiori. Cum ergo cor in parte inferiori sit strictũ: ibi de lætitia temporalium modicum potest contineri: quia parua lætitia ibi repletur. sed in superiore parte cum sit latum: ibi capax est magnę lætitię. Est enim de lætitia bonorum & malorum: sicut de auro vero & falso. Nam secũdum naturales aurum verum habet cor confortare & dilatare: & per cõsequens lætificare. & propter hoc in medicinis ponitur. Sed aurum falsum: quamuis exterius habeat apparentiam auri non tamen cor cõfortat: sed magis grauat si sumatur. Sic & in proposito: mali quamuis lætitiam simulent exterius ex temporalibus bonis quæ assumunt contra tristitiam, tamen quia illa non sunt vera bona: realiter magis grauãt cor quàm lætificent. Vnde Sene. epistola 96. Ista quæ sic petis tanquam veram datura lætitiam ac voluptatem: causæ sunt dolorum. & infra. Quid igitur stulti ac mali, inquit, non gaudent sed magis grauantur. Sed boni, cum Deus sit obiectum lætitiæ ipsorum verum gaudium possidẽt. Psal. 63. Lætabitur iustus in domino, & sperabit in eo. Vis videre si mundanorum lætitia cor non lætificat sed D dissoluit? Narrat magister in historiis quòd Cirus rex Persarum gentem Lydorum bellicosam: quam armis superare nõ poterat, astutè redegit in vecordiam. Tradidit enim eis solennitates & ludos: quibus vacarent, ludis, comessationibus, & amplexibus essent intenti: quasi beneuolentiam eis ostendens. Et cum talibus lætitiis eos eneruauit: & sibi plenè subiugauit quos bello subiugare non poterat. Sic & diabolus, mundus, & caro multis procurant occasionem mundialis lætitiæ: suadẽtes vt talibus occupentur, certi quòd per hoc posterius de ipsis triumphabunt virtute mentis totaliter ablata. Ideo de ista peccatorũ lætitia dicitur, Cor stultorum vbi est lætitia, scilicet mundialis. Nam lætitia spiritualis non est stultorum sed iustorum. Psal. E 31. Lætamini in domino & exultate iusti. Ad propositum ergo tali lætitia habita de diuinis beneficiis præstitis filiis Israel: *Eduxit dominus populum cum exultatione: & electos cum lætitia.*

Lætitia duplex.

Psal. 31

Seneca.

Psal. 63.

Eccl. 7.

Psal. 31.

1832 Et dedit illis regiones gentium: & labores populorum possederunt.

Hic ponitur terrę promissionis distributio. Nã sub ducatu Iosue introduxit filios Israel in terram: quam electis gentilibus populis qui in ipsa habitabãt, ipsis illam sorte distribuit. Et hoc est quod ait. *Et dedit illis regiones gentium*, scilicet, Amorreorum, Chananeorum, Iebuseorum, Pherezeorum, Eueorum, &c. vt diffuse patet in libro Iosue. *Et labores populorum possederunt*, scilicet, ciuitates terræ promissionis. quas illi suis laboribus ædificauerũt. Et hoc est qđ dicitur Psal. 77. Et eiecit à facie eorum gẽtes, & diuisit eis terrã, &c. Et habitare facit in tabernaculis eorum tribus Israel. vide ibi. Notandũ autem quòd sæpius scriptura mẽtionem facit de terra promissionis data filiis Israel quasi in præmium cultus diuini: quo ipsum soli verum Deum colebant. Sed quia secundum apostolum omnia in figura contingebant illis: ideo non est credendum quòd Deus bonis terrenis suos fideles velit præmiare: quia cùm deus semper præmiet vltra condignum: semper melius est præmium quàm sit meritum nostrum. Ideo cum nullum bonum creatum sit melius virtute & actu meritorio: sequitur quòd nullum bonum creatum potest esse sufficiens prẽmium virtutis. Et nullum bonum creatũ recta ratione eligibilius est virtute. Per illam ergo terram promissionis eis datam quasi stipendiũ diuini cultus: intelligitur nõ ipsa terra: sed significatũ ipsius: quod est terra viuẽtium: vbi Deus seipsum suis veris cultoribus dat in præmium. Vnde hic ait glos. *Dedit eis regiones, &c.* Hoc dicit: nõn vt propter ista C terrena Deum colant: sed vt ista ad sua significata, scilicet, ad bonum æternum referãt: quod quidem suis cultoribus dare semper est paratus. Sicut enim deus superbos ãgelos de cœlo eiecit: & ibi eorũ loco homines iustos collocauit: sic eiectis superbis idololatris de terra promissionis ipsam in possessionem populo Israel tradidit. Nota ergo quanta negligentia est nostra: qui Deum dare nobis æterna præmia semper paratum cernimus: & nos illa petere, aut nobis oblata negligimus accipere. Vnde Pe. Ra. super illo verbo, Quis vestrum habebit amicum, & ibit ad illum media, &c. dicit, O quàm dare vult deus: qui se inquietari taliter vult suscitari. O quàm pulsanti gestit occurrere qui sic secreti sui cubilis ipsum collocauit ad ianuam. O quàm denegare noluit qui sibi etiam deneganti qualiter extorqueretur, ostendit. O quàm dare desiderat: qui dormientibus seruis pulsantis necessitatem solus & primus audit. O quàm misericors: quia quod mandatis dicit probat & informat exemplis. Cum facis eleemosynam: noli tuba canere ante te. Quod ibis ad illum media nocte: parum est. Quod facientis misericordiam nox velabat: quòd largitatem dantis & petentis obtegebat improbitas nisi ad cumulum pietatis velandum asceriberetur etiam somniis. Vnde necnon potuit impetrare quod voluit, &c. Si ergo sic se offert deus nobis dare regiones gentium, scilicet, supernas sedes angelorum. quid torpemus petere: quinimo quid accipere tardamus? Narrat Vale. lib. 1. de Dionysio Siculo. quòd cum pertransiuit per Siciliam, vidit simulachra deorum habentia manus extensas, & in manibus coronas aureas. Quæ omnia ab eis recepit. Et cum argueretur quòd deos expoliabat. Respondit, quòd cum a diis bona precamur: absurdum esse oblata nobis ab eis nolle recipere. Et constat quòd verum dixisset: si ea quæ recipiebat sibi à diis oblata fuissent.

Terra promissionis significat gloriam æternam.

1. Cor. 19.

Gloſa.

Dare nobis semper deus paratus est.

Valerius.

Vnde

Psal. 83. Vnde. Psal. 83. Gratiam & gloriam dabit dominus. A Deus deus virtutum: beatus homo qui sperat in te.

1833 Vt custodiant iustificationes eius: & legem eius requirant.

Hic ponitur Dei paternalis eruditio populi sui. Deus enim ad modum patris eos erudiendo incitabat ad virtutes: quandoq; donis & promissionibus: quãdoq; verò flagellis & verberibus. Hic autẽ notat primam partem: quia: scilicet, vt custodiant mandata eius: ideo illos donis alliciendo dedit eis regiones gentium, &c. Hic enim iustificationes & legem intelligit mandata decalogi data in lege quę spiritualiter obseruata, obseruantẽ iustificãt. Nulli B enim dubium quòd spes æterni præmij ad obseruationẽ diuinæ legis inducit. Propter quod. Psal. 118. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem, scilicet æternã quæ Deus est. Si enim propter retributionem temporalem quis obseruaret præcepta diuina: iam peccaret: quia temporalem mercedem finẽ sibi constitueret. Vel per iustificationes dei duo intellige quibus iustificantur electi, scilicet, aduersitatem temporalem & prosperitatem: vt, scilicet, in aduersis patientia, in prosperis seruetur humilitas. Istis enim duabus probantur electi & iustificãtur. Vnde hic ait August. Vos ergo verum semen Abrahę qualiter vti debeatis temporali aduersitate ac prosperitate hic intelligite. Si aduersitates seculi vobis duræ vidẽtur: Ioseph in carcere, & Christum in cruce cogitate: & Ioseph per carcerem ad dominium ægypti peruenisse: & Christũ per crucẽ super omnia exaltatum fuisse. Si prospera vobis arrident: nõ propter ipsa deo, sed ipsis propter Deũ vtamini. Nec illa putetis præmium iustis debitum: quæ dat malis & blasphematoribus suis. Sed primum quærite regnum Dei: & hæc omnia adiicientur vobis. Quantum autem ad custodiam diuinorum præceptorum tenemur: vide versi. 1339.

Iustificationes Dei quid sunt.

Psal. 118.

Aduersitas requirit patientiã prosperitas humilitatem.

August.

PSALM. CV.

1834 COnfitemini domino quoniã bonus, quoniam in seculum misericordia eius.

Iste psalmus hunc habet titulum, Alleluia alleluia. Quid autem dictum sit alleluia: dictum est in titulo psal. præcedentis. Sed hic notandum quòd apud magnos doctores de titulo istius psal. in quo bis ponatur alleluia varia est opinio: dicentibus quibusdam quòd primum alleluia spectat ad præcedentem psalmum: & est finis eius. Secundũ verò alleluia est titulus istius psalmi. Vnde dicit generaliter: quòd quandocunq; in titulo alicuius psalmi ponitur duplex alleluia quòd primum spectat ad psalmum præcedentem. Et ista videtur fuisse opi- *Hieroym.* nio Hieronym. & Cassiodori. Sed quàm plures alij *Cassiodo.* dicunt: quòd vbicũq; in titulis psalmorum duplicatur alleluia vel triplicatur: totum spectat ad psalmum sequentem. Sicut quandoq; Christus volens affirmare quæ dicturus erat: quandoque ponebat *Mar. 14.* vnum solum amen: sicut quando dixit Petro, Amẽ dico tibi: tu in hac nocte ter me negabis. Quandoque verò duplicabat: & hoc ad maiorem certitudinem: sicut quando dixit Nicodemo. Amen amen *Ioan. 3.* dico tibi: nisi quis renatus fuerit denuo. &c. Et tamen certum est: quòd vtrũq; amen ad futurã prõpositionẽ spectabat. Et istius opinionis videtur esse August. Et hanc tenet gl. præsertim quia nulli co- *August.* dices græcorum habent in fine alicuius psalmi alleluia. Ponitur ergo hic duplex alleluia in titulo. Primum pro laude Dei: qua in præsenti laudatur à iustis. Secundum pro laude quæ est in futuro: qua laudatur à beatis secundum modum qui habetur Apoc. 19. vbi dicitur. Audiui voces in cœlo ange- *Apoc. 19.* lorum multorum dicentium alleluia, &c. Et sequitur, Et iterum dixerunt alleluia. De materia vero psalmi notãdum: quòd sicut ecclesia Dei nunc insimul cõtinet bonos & malos: sic & synagoga populi Israel in qua aliqui erant boni & deo deuoti: aliqui verò mali & obstinati. Et secudum hoc iste psalmus differt à præcedente: quia præcedens agit de populo Israel secundum partem bonorum: nihil agens de malis: sed ostendens dei beneficia eis collata. hic autem psalmus agit de eodem populo: sed secundum partem malorum agens de ipsorum peccatis quibus sępius deum ad iracundiam prouocauerunt. tamen ostendens quòd Deus illis sua beneficia conferebat. Et sic iste psalmus mouet ad confessionem peccatorum: ac etiam laudis diuinę. Agit enim de peccatis malorum: vt ipsos ad cõfessionem peccatorum inducat. Agit etiam de beneficiis diuinis: vt eos ad confessionem laudis diuinæ attrahat. Quibus visis venio ad psalmi diuisionem. Diuiditur ergo psalmus iste in duas partes: quia primò excitat peccatores ad confessionem peccatorum. secundò ad cõfessionem laudis diuinorum: ibi, *Memento nostri domine.* Prima pars subdiuiditur in tres partes: secũdum quòd ex tribus nos ad cõfessionem peccatorum induxit, scilicet, primò ratione diuinæ bonitatis: quæ veniam vult dare. secundò ratione diuinæ potestatis: quæ culpam potest delere: ibi, *Quis loquetur.* tertiò ratione diuinæ æquitatis: quæ culpam habet punire: ibi, *Beati qui custodiunt.* Primò ergo induxit ad confessionẽ peccatorum ratione diuinæ bonitatis: quæ tanta est quòd pœnitẽtibus semper veniam præstat. Et hoc proponit: dicens, *Confitemini domino quoniam bonus.* Bonitas enim iudicis: qua cunctis suum defectum cognoscẽtibus dispositus est veniam dare: reos ad *Bonitas Deũ ad confessionem inducit.* sui reatus confessionem inducere debet. Propter quod ad Ro. 2. dicit Apostolus. An diuitias bonitatis illius contemnis: an ignoras quòd benignitas Dei ad pœnitẽtiam te adducit? Vbi ait gl. Copiosa *Gloſa.* est bonitas Dei quæ multa peccantibus bona ministrat: blandiens vt ad pœnitẽtiam adducat. Copiosa est patientia Dei: quæ tot & tanto peccantes sustinet: & non cito eos punit: sed per multa tempora peccatores expectat ad pœnitentiam. Hanc ergo bonitatem Dei nobis vt confiteamur proponit nunc Psalm. dicens, *Confitemini domino.* Et ideo subdit: *quoniam bonus, &c.* Notandum tamen quòd vt confessio peccati veniam mereatur: multas cõditiones debet habere, scilicet, debet esse iusta, propria, plorans scelera. vide ver. 1667. Secundò debet esse propria: aliorum tacẽs crimina. vide ver. 1691. *Confessio debet nullã falsa dicere.* Tertiò debet esse vera: vt falsa omittantur omnia. Quod hic ostendo. Nulla enim causa licet in cõfessione mentiri: vel scienter falsum dicere. Confessio enim inducta est: vt animam à peccatis viuificet. quod mendaciũ facere non potest: quinimo ipsius animæ vitam occidit. Sapien. 1. Os quod mentitur occidit animam. Et ideo præcipitur. 2. Paral. 20. *Sapien. 1.* *2. Paral. 20.*

Voce consona confitemini domino. Vox enim cõ- A sona dicitur quæ conscientiæ concordat & menti, &c. Ad confessionem ergo ex dei bonitate & misericordia Psalm. cunctis peccatores prouocans: ait. *Confitemini domino quoniam bonus, &c.* Vbi gl. Hoc dicit: ne pro culpa commissa quis terreatur & ne desperet: sed misericordiam Dei poscat. *Quoniam in seculum misericordia eius*, id est, vsq; in finem seculi est misericordia eius: quæ miseris exhibetur: veniam dando peccatorum: quæ solum in præsenti seculo præstatur.

1835 Quis loquetur potentias domini: auditas faciet omnes laudes eius?

Potestas Dei ad remittẽdi peccata est infinita.

Hic peccatores inducit ad confessionem ratio- B ne diuinæ potestatis: quia solus ipse potest peccatis veram dare veniam. Cum enim (vt ait August. super Ioan. maius sit totum peccatorem iustificare quàm totum mundum creare. & nulla creatura possit totum mundum creare: consequens est ergo quòd nulla creatura potest peccatorem iustificare. quia ad peccatum tollendũ requiritur potestas infinita: cũ ratione obiecti infiniti præoffensi peccatum sit malitiæ infinitæ. Hãc ergo summam dei potestatem admirans hic Psalm. dixit. *Quis loquetur potentias domini*? quasi dicat, nullus hominũ ad hoc sufficit. Et dicit in plurali potentias: quamuis vna sola potentia sit in deo: sicut vna essentia propter plures effectus illius potentiæ: sicut cum vna sola sit in Deo voluntas: in plurali tamen quandoq; dicitur Psal. 110. Magna opera domini exquisita in C

Nota totũ de solutione peccati.

omnes voluntates eius. Verum quia multotiẽs reperitur quòd Christus tollit peccata mundi: etiam quòd sacerdotes possunt à peccatis ligatos soluere. quomodo ergo solus Deus habet potestatẽ dimittendi peccata? Notãdum ergo quòd peccatum multis modis tolletur, scilicet, impetratiuè: & sic quilibet homo iustus potest dispositiuè: & sic peccator seipsum potest soluere satisfactiue: & sic solus Christus. iustificatiuè: & sic solus Deus. De hoc

Ligatur peccator multiplicker.

vide versic. 1445. Ad intelligendum autem clarius quomodo sola Dei potẽtia à vinculo peccati peccatorem soluere potest: est notãdum quòd peccator triplici vinculo tenetur ligatus, scilicet, Primo vinculo culpæ. Ipsa enim peccata sunt quædã vincula quibus ligatur anima: & in diaboli potestate D

Prouerb. 5. Sapien 17.

ligata tenetur. Prouerb. 5. Iniquitates suæ capiunt impium? & funibus peccatorum suorum cõstringitur. Et Sapien. 17. dicitur, quòd iniqui vinculis tenebrarum compediti sunt. Secundo ligatur vinculo pœnæ æternalis ad quã ratione peccati obligatur: quia eo ipso quòd quis mortaliter peccat: iudicio Dei iusto æternæ pœnæ obligatus manet. Vnde in epistola Iudæ dicitur: quòd iudicium magni Dei vinculis æternis sub caligine reseruauit. Tertiò ligatur vinculo pœnæ temporalis: quia anima existens in peccato: eo ipso punitur temporaliter: dum per remorsum conscientiæ semper stimulatur: & pro tunc bono gratiæ priuatur. Vnde peccatori dicitur, Fili hominis data sunt super te vincula & ligabunt te. Secundum ergo ista ad decla- E

Ezech. 3. Peccatore quomodo deus soluere potest: & qualiter faciendos.

randum præsentem difficultatem dico aliqua. Primò quòd sola diuina potestas animam a vinculo, culpæ potest soluere. Probatur, quia ille solus potest vinculum culpæ soluere qui animæ gratiã infundere potest: quia culpa non tollitur sine gratia: sed hoc potest solus Deus: sed solus Deus gratiam potest infundere: vt dicit magister lib. 3. dist. 27. A Et lib. 4. dist. 18. dicit: quòd solus Deus animam à morte culpæ resuscitat: ac pulsis interioribus tenebris & maculis: animam illuminat & mundat qui solus animæ faciem lauat. Et secundum hoc: dico quòd sacerdotes non possunt soluere vinculũ culpæ. quod probo: quia nõ possunt soluere animam contritam: quia iam soluta est: nec non contritam: quia contradictionem implicat. Secundum quòd solus Deus & homo potest soluere à vinculo pœnę æternæ. patet, quia debitum ęternæ pœnæ est inseparabile à culpa mortali: quia omnis existens in mortali culpa: est debitor æternæ pœnæ: & ecõtrariò. Vnde eo ipso quòd vinculum culpæ soluitur: soluitur etiam vinculum æternæ pœnæ: & ecõtrariò. & ideo sicut solus Deus potest primum: sic solus Deus potest & secundum. Statim enim soluta B culpa: pœna ęterna in temporalem mutatur. Tertiũ dico quòd nõ solum Deus potest soluere à vinculo temporalis pœnæ: sed etiam sacerdotes quibus hoc ipse concessit. Vbi sciendum quòd postquam anima per ipsum Deum soluta est à culpa: & debitum pœnæ æternæ in temporalem pœnam cõmutatum: tunc si peccatoris contritio fuerit tanta vt æquipolleat pœnæ temporali debitæ pro culpa soluta: tunc virtute contritionis anima soluitur à toto debito illius pœnæ: vt ostendit magister lib. 4. dist. 20. Si autem contritio nõ fuerit tanta quòd sit æquiualens toti illi pœnæ temporali debitæ: runc illius pœnæ parti in qua illa pœna excedebat contritionem: anima remanet obligata ad ipsam tolerãdam hic, vel in purgatorio. Et à tali vinculo pœ- C næ possunt sacerdotes soluere virtute clauium. Sic ergo sacerdotes soluunt, dum totam illam pœnam aut partẽ dimittunt. Ex quibus patere potest: quãta sit potestas domini remittentis culpam, de qua nunc dicit. *Quis loquetur potentias domini.* Sequitur. *Auditas faciet omnes laudes eius.* Hoc duobus modis exponitur. Primo modo: vt sit sensus quòd sicut nullus sufficit loqui & declarare potestatem Dei: sic nec ipsum tantum laudare quantum dignus est laudare: quia maior est omni laude. Secũdo modo *Eccles. 43.* exponitur: vt sit sensus. Quis omnes laudes eius auditas faciet? Et tunc per laudẽ eius intellige præcepta eius: quæ quis faciendo laudat Deum. Et tũc est sensus: quòd ille solus poterit loqui potentias D domini, id est, dignè laudare Deum qui facit omnia eius præcepta, scilicet, data à Deo & à populo audita.

Beati qui custodiunt iudicium, & faciunt iustitiam in omni tempore. 1836

Hic inducit ad cõfessionẽ ratione diuinæ iustitiæ. Vbi nota quòd tanta ac talis est diuina iustitia *Peccatũ impunitum esse non potest.* ꝙ peccatum cõmissum nũquam impunitũ dimittit: vnde oportet ꝙ peccator vel seipsum puniat in præsenti per pœnitentiã: aut Deus illũ puniet in futuro: vt habetur de pœni. dist. 1. si peccatũ. sic igitur *De pœnitentia dist. 1.* ad diuinam iustitiã spectat peccatũ punire. Sed ille qui peccatum suũ punit in præsenti: ex toto à peccato liberatur: & sic post hanc vitã beatificatur. Ille autẽ qui in præsenti per pœnitẽtiã nõ vult seipsum pro peccato punire: in futura vita Deus ipsum ęternaliter punit. Et hoc est qđ hic ait Psal. *Beati qui custodiũt iudicium.* s. seipsos hic puniẽdo. Sed quia non sufficit commissa punire peccata: nisi in posterum homo à peccatis caueat, diuina adimplendo præcepta. ideo subditur, *Et faciunt* iustitiam. Nam facere iustitiam est facere opera iusta. Item quia non

non sufficit semel pœnitere, nisi contritio de pec- A cato perseueret: similiter non sufficit facere iustitiam ad tempus, & postea dimittere: ideo quo ad ista duo subdit, *In omni tempore.* Sic ergo beati qui iudiciũ custodiunt omni tempore: beati qui faciũt iustitiã omni tempore. Cum ergo confessio sit pars pœnitentiæ: sequitur quòd ratione diuinæ iustitiæ

Quæstio.

quis peccata debet confiteri. Sed forte dices, Nunquid semper oportet pœnitere de peccato & semper confiteri: quia dicit, in omni tempore: Respondeo: quòd ly, in omni tempore, refertur ad omne tempus quo quis se peccato videt implicari. Semper enim debet displicentiam habere de peccato, & confessionis propositum. Displicentia autem debet perseuerare, etiam post commissum pecca- B tum. Confessio autem peccato sacramentaliter remisso necessitatem nõ habet: nisi in certis casibus. Vbi notandum quòd confessio debet esse integra. Sicut enim multis obnoxius pro quorum quolibet morti est iudicatus: vt puta propter homicidium, furtum, adulterium &c. fatue & vane supplicaret veniam de aliquo illorũ & non de aliis: vel de omnibus vno illorum excepto: quia sic etiã mortem non euaderet. Sic etiam pluribus peccatis mortalibus implicatus: pro quorum quolibet mortem meretur æternam: vane de illis confitetur vno illo-

Quæstio.

rum retento &c. Sed dices. Nunquid omni tempore quis habens conscientiam peccati mortalis tenetur confiteri, scilicet, habita opportunitate? Re- C spondeo quòd sic. vers. 1632.

Memento nostri domine in bene placito populi tui: visita nos in salutari tuo. 1837

Visitatio dicitur Christi in carnatio.

Hic consequenter nos inducit ad confessionem laudis. Vbi aduerte quòd omnis qui postulat dei gratiam: eo ipso laudat deum & ipsi confessionem laudis offert: quia hoc ipso confitetur ipsum esse gratiarum dominũ. Ideo ista tria facit: quia deum laudando primò dei precatur gratiam. Secundò suam confitetur malitiam: ibi, *Peccauimus.* Tertiò se totum ad diuinam confert misericordiam: ibi. *Saluos nos fac.* Quantum ad primum sciẽdum quòd gratia peccatoribus facta est per Christum. & ideo D vt humanum genus gratiam consequatur: iste petit Christi incarnationem ad duo. Primò vt ipsa visitemur. Secundò vt ipsa peccatores iustificentur: ibi, *Ad videndum.* Quantum ergo ad primum nota quòd Christi incarnatio dicitur humani generis visitatio. Lu. 1. Per viscera misericordiæ dei no-

Luc. 1.

stri: in quibus visitauit nos oriens ex alto. Quæ vi-

Chryso.

sitatio fuit eius incarnatio. Vnde Chry. super Luc. ait. Zacharias dum deum benediceret, visitationẽ dicit esse factam ab ipso deo erga populum suum: siue materiales Israelitas quis velit accipere. Venit enim ad oues quæ perierant domus Israel: siue spirituales, id est, fideles qui digni fuerunt hac visitatione efficaciter erga se diuinam prouisionem facientes. Hanc ergo visitationem pro adipiscenda gratia diuina sancti patres postulabant: dicentes, *Memento nostri domine &c.* Notandum ergo quòd ideo Christi incarnationem petit: vt eius populus

Beneplacitũ dei est in multis virtutibus.

sit in dei beneplacito. Pro quo sciendum: quòd beneplacitum dei est in multis virtutibus: quæ per Christi incarnationem nobis fuerunt exhibite. Nam beneplacita sunt deo, scilicet, stabilis credulitas: humilis synceritas: gracilis benignitas: præce- E ptorum obseruatio: deuotorũ habitatio: filiorum deprecatio. Sed ista omnia nobis attulit Christus per suam incarnationem. Primo fidem docẽs se verum deum & hominem: dicens. In deũ creditis: & in me credite. Secũdo humilitatẽ, quia humiliauit semetipsum &c. propter quòd dicit. Discite à me. *Phil. 2.* &c. Tertiò benignitatem. Mat. 5. Beati misericor- *Mat. 5. Luc. 6.* des. & Luc. 6. Estote misericordes: sicut pater ve- *Ioan. 4.* ster. &c. Quarto obedientiam. Ioan. 4. Meus cibus *Luc. 22.* est: vt faciam voluntatem. &c. Quintò deuotorum *Mat. 5.* &c. dicens. Ego in medio vestrum &c. Sextò orationem: dicens. Orate pro persequentibus &c. Ad propositum ergo sciẽs quòd omnium istarum virtutum Christus exemplum nobis erat daturus: vt in ipsis ecclesia sit in dei beneplacito: ipsum Christum incarnari postulat dicens. *Visita nos domine in salutari tuo*, id est, in Christo qui salutare dei dici- *Luc. 1.* tur. Luc. 1. Exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Et ad quid? vt populus tuus dictis virtutibus sit in beneplacito tuo. Vnde hic ait Glosa. *Memento nostri in beneplacito populi tui*, id est, vt simus de numero illorum in quibus beneplacitum est tibi. Et per quem modum precor memento nostri, subdit, *Visita nos in salutari tuo*, id est, in Iesu, quem sequentes erigimus beneplacentes tibi.

Ad videndum in bonitate electorum tuorum: ad lætandum in lætitia gentis tuæ, vt lauderis cum hæreditate tua. 1838

Hic consequenter postulat: vt per Christi incarnationẽ peccatores iustificentur, id est, à peccatis purgentur per gratiam: vt Christum videre mereantur. Nullus enim nisi iustificatus Christum videre potest saltem meritorie. Mat. 5. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt. Aduertẽdum ergo quòd hic tria nomina ponit: cum quibus omnes ante deum esse cupit: & tria verba illis adiungit. Primum nomen est, *Electorum.* Secundum. *Gentis tuæ.* Tertium, *Hæreditate tua*: quæ tria idem significant: sed diuersis respectibus, scilicet, beatos deum facialiter contemplantes. Qui dicuntur electi ra- *Electio domini est causa meritorum.* ctione æternæ prædestinationis. Eph. 1. Elegit nos ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Et iste actus electionis est solum ex parte dei: nullum bonum vel meritum præsens vel futurum supponens in electo. Vnde ibidem ait Glosa. Ne quis ergo putet animas cum deo fuisse æternas: & tunc aliquid meruisse iuxta errorem illorum: qui ante hæc visibilia dicunt fuisse animas sanctas: & ideo tunc fuisse à deo electas. Sed aperte ostendit hoc falsum esse dicens. Elegit nos ante mundi constitutionem. Quomodo autem eligeret illos qui nondum erant: nisi prædestinando? Elegit ergo prædestinans nos. Et sicut non elegit nos tunc eo quòd sancti essemus: ita nec ideo quia sancti futuri eramus. Sed potius elegit nos ad hoc vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius, scilicet, in tempore gratiæ. Non ergo quia futuri eramus sancti: sed vt essemus sancti. Ideo quippe tales futuri eramus: quia ad hoc ipse nos elegit prædestinans vt tales per gratiam eius essemus. Sed Pelagianus veritati resultans ait, Præsciebat deus qui futuri erant sancti, & immaculati per liberum voluntatis arbitrium. Et ideo in sua præscientia quales futuros esse præsciuit: elegit in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quit antequam essent: prædestinãs filios suos quos A futuros sanctos præsciuit esse, non fecit nec se facturum: sed ipse futuros esse præuidit. Quem confutat Aposto. dicens. Vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius, id est, vt eum conspiciamus, Ex quibus apparet quòd sancti dicuntur electi ratione æternæ prædestinationis: ad hoc vt sint sancti & immaculati: in qua sanctitate deum faciaLiter videre possint. Et ideo huic nomini electorum addidit Psal. hoc verbum videre dicens, *Ad videndum in bonitate electorum tuorum*, Glo. id est, ad videndum te in bonitate quam præstas electis tuis per gratiam tuam. Et hoc potest intelligi de visione fidei & de visione dei faciali. Per hoc ergo nihil petit psal. in persona aliorũ à deo: nisi vt sit de numero electorũ. Se d quia diuinitas sine gaudio & lætitia videri non potest: vt ait magister lib. 4. dist. vlti. Cum enim obiectum voluntatis sit bonum: & ibidem intellectus conspiciat rationem omnis bonitatis: ideo impossibile est voluntatem clare deum videre: & non delectari in obiecto suo ipsum totaliter satiantem. Ideo subdit psal. secundum nomen cum verbo delectationis dicẽs, *Ad lætandum in lætitia gentis tuæ*. Vbi aduertendum quòd electio præcedit meritum electi: vt dictum est: immo est causa omnis operationis meritoriæ. Vnde ipsa electio æterna facit postea electos in vita ista bene operari per gratiam. Et ratione istius operationis diuinæ dicuntur gens dei: nam gens dicitur à generando. Illi ergo dicuntur gens dei: qui generant & faciũt opera dei. Et quia opera dei semper fieri debẽt cum C lætitia: ideo ait ad lætandum in lætitia gentis tuæ. Quia meritorie nullus bene potest operari: nisi complacenter operetur. vide versicu. 1792. Et sic psal. dicẽs: *Ad lætandum in lætitia gentis tuæ*, nihil aliud petit: nisi post electionem diuinam sit generans opera dei, scilicet, meritoria hilariter. Sed quia qui libet generans opera meritoria complacet eis, & condelectatur: aliter virtuosè non ageret: quòd totum ad laudem dei procedit, quia sicut per omne malum opus deus inhonoratur quantum est ex parte peccantis: sic per omne opus bonum deus honoratur & laudatur. Ideo subdit tertium nomẽ cum verbo laudationis dicens, *Vt lauderis hæreditate tua*. Hæreditas dei vocantur sancti in patria qui D deum habent: & deum possident: sicut filius hæres patris dicitur, bona paterna possidens. psal. 46. Elegit nobis, id est, nobis hæreditatem suam. Sunt ergo sancti hęreditas dei: vt veri filij in patria. Sancti autem hæredes dei in patria semper deum laudant: semper gratias agunt. Psal. 83. Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te. Et sic psal. dicens: *Vt lauderis cum hæreditate tua*: nihil aliud petit: nisi vt post generationem bonorum operum perueniat ad diuinam hęreditatem, scilicet, ad possessionem æternæ gloriæ: vbi sine fine gratias agendo diuinis laudibus insistat. Psal. Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo.

Gens dei dicuntur electi.

Hæreditas dei, scilicet, sancti semper laudãt deum.

Psal. 46.

Psal. 63.

1839 Peccauimus cum patribus nostris: iniustè egimus, iniquitatem fecimus. E

Hic psal. vt dignius possit deo confiteri confessione laudis: sciens quòd non est speciosa laus in ore peccatoris: sua & patrum peccata confitetur: vt illorum acquirat veniam. Et quia ingratitudo

Eccl. 15.

beneficiorum receptorum est circunstantia omne peccatum aggrauans: ideo ad ostendendum peccatorum suorum & patrum grauitatem confitendo peccata patrum: narrat cum hoc beneficia eis à deo collata quibus fuerunt ingrati. Et diuiditur in tres partes. Quia primo confitetur peccata quæ fecerunt in Ægypto. Secundo quæ fecerunt in deserto: ibi, *Cito fecerunt*. Tertiò quæ fecerunt in terra promissionis: ibi, *Et distinxit in labiis*. Prima in duas: quia primò confitetur ipsorum infidelitatem. Secundò circunstantiam beneficiorum aggrauãtem: ibi. *Et saluauit eos*. Prima pars diuiditur in partes tres: secundum quòd tria peccata narrat, Primum fuit infidelitatis. Secundum fuit ingratitudinis. ibi, *Patres nostri*. Tertium fuit contradictionis, ibi, *Et irritauerunt*. Quantum ad primum sciendum quòd quamuis filij Israel primò credidissent Moysi dicenti eis, quòd deus ipsos volebat liberare de Pharaonis seruitute: vnde dicitur Exode 4. Credidit populus. audierunt quòd dominus visitasset filios Israel & respexisset afflictionem eorum: & proni adorauerunt, Tamen satis cito post incredduli sunt effecti. Quia cum Moyses dixisset Pharaoni ex parte dei: vt dimitteret populum eius: propter quod indignatus Pharao præcepit vt filij Israel magis grauarentur in operibus suis: statim infideles effecti: murmurauerunt contra Moysen & Aaron dicentes eis. Videat dominus & iudicet: quoniam *Exo. 5.* fœtere fecistis odorem nostrum coram Pharaone, & seruis eius: & præbuistis gladium ei, vt occideret nos. Istud ergo peccatum infidelitatis, quia oppressi nouiter amplius crediderunt quòd moyses eos decipisset: & infideles deo per consequens fuerunt: commemorans psal. ait, *Peccauimus cum patribus nostris*. Increduli enim tunc fuerunt, non solum patres antiqui, sed etiam filij eorum. Vnde hic in persona filiorum loquitur psal. dicens, *Peccauimus &c.* Et attende quòd tunc peccauerunt contra deum, & contra proximum: quia non crediderunt verbis dei dictis per Moysen: & per consequens reputauerunt Moysen deceptorem. Vnde hic ait glo. Iniustè egimus quantum ad deum: iniquitatem fecimus quantum ad proximum. Sed statim oritur dubium, Isti confitentur peccatum parentum, dicentes, *Peccauimus cum patribus nostris*, id est, sicut patres nostri. Sed nunquid licitum est aliena peccata confiteri: cum tamen dicatur. Dixi confitebor aduersum me iniustitiam meã domino &c. Respondeo: quòd quamuis aliena peccata quis nõ debeat confiteri in excusationem sui criminis: quãdoque tamen licet ratione declarationis peccati proprij. vt dictũ fuit ver. 1691. Et sic est in proposito. Non enim est verisimile, quòd omnes de populo Israel illa verba infidelitatis dixissent Moysi: qui erant fere sexcenta milia: sed principalis patres aliorum. Erat ergo manifestũ peccatũ infidelitatis patrum: sed peccatum filiorum qui erant imitatores in hoc patrum ipsorũ, occultum manebat. Declarãtes ergo occultum peccatum ipsorum: inducũt peccatum publicum patrum: declarantes se eodem modo peccasse. Et hoc licet. Dicunt ergo. *Peccauimus cum patribus nostris*, id est, secundum glo. peccauimus sicut patres nostri.

Infideles fuerũt patres & filij Iudeorũ deo & Moysi.

Psal. 31.

Peccatum alterius rationẽ declaratio nis cõfiteri licet.

1840 Patres nostri in Aegypto nõ intellexerũt mirabilia tua: non fuerũt mores multitudinis misericordiæ tuæ.

Hic

Hic ponit secundum ipsorum peccatum: quod A fuit ingratitudinis. Quamuis enim peccatum ingratitudinis inter alia sit maximum: tamen habet certas partes, inter quas obliuisci de receptis beneficiis est grauius. vt dictũ fuit ver. 1291. Isto peccato peccauerũt patres antiqui: quia non fuerũt memores multitudinis misericordiæ dei. Vbi notandum, quòd in Ægypto deus multa mirabilia ostendit populo suo: quia in decẽ plagis quibus totam terram Ægypti percussit: nulla illarum tetigit filios Israel: nec terrã Gessen in qua illi habitabãt: quòd in manu potenti eos de seruitute liberauit. Quamuis enim illa mirabilia oculata experientia vidissent, illa tamen non intellexerunt, scilicet, quid per illa deus vellet significare. Verbi gratia, Prima plaga fuit, conuersio aquæ in sanguinem. per quam B vult significare, quòd per ea quæ peccat quis, & punietur. Et ideo, quia Pharao occidens pueros Iudæorum ipsorum sanguinem sparserat: ideo in pœnam ipsorum, potum sanguinis dedit eis. Et sic de aliis. Omnia enim solum literaliter accipiẽtes, sensum spiritualem quem in eis operabatur spiritus sanctus non intelligebant. Et sic quãtum ad intellectum defecerunt non intelligentes per illa mirabilia significata. Etiã quo ad mirabilia eis promissa, per quæ æterna præmia significabantur: quæ tamen omnia solum temporalia intelligebant. Vnde glo. *Non intellexerunt mirabilia tua*, id est, quid per illa eis dare velles, scilicet, non temporale: sed æternum bonum quod per patientiam expectatur. Et ideo C ipsi peccatores murmurauerũt: temporalibus bonis fallacibus & fugacibus beati volẽtes. *Et non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ*, id est, multorum mirabilium alias miraculorũ quæ pro ipsorum liberatione in Ægypto fecisti: vt saltẽ illa temporaliter recolentes: potestate quam experti fuerãt se ab inimicis liberandos sperarent. Talia enim hic debent memorari: quia ipsorum memorari post mortem non proficit. versi. 58. Hic autem beneficiorum dei memorari nobis magnam cõfidentiam parit. versi. 695. 715. 1230. 1268. Sed attende quòd memoriam beneficiorũ dei multa impediũt. 1316.

Præmia æterna per tẽporalia bona figurificantur.

1841 Et irritauerunt ascendentes in mare, mare rubrum. D

Hic ponit peccatũ eorum cõtradictionis: quo, scilicet, deum ad iracundiam prouocauerunt, dicens, *Et irritauerunt*. Nam irrito, as. quãdoque idem est quòd prouocare: quandoque vero idem quòd rem promissam non obseruare. vide ver. 1533. Hic autem accipitur pro prouocare: quia suis cõtradictionibus deum ad iracundiam prouocauerunt, quando mare intrare debebant. Nam vt habetur

Exod. 14. Exod. 14. Cùm eduxisset Moyses populum de Aegypto castra posuerunt supra mare: Pharao autem dolens quòd illos emiserat, dixit Aegyptiis. Quid facere voluimus, vt dimitteremus Israel ne seruiret nobis? Tulitque omnes currus ad prælium aptos, & omnes duces exercitus, & per consequens totum exercitum suum. & persecuti sunt filios Israel E existentes supra mare. Cum appropinquasset Pharao, leuantes filij Israel oculos viderunt Aegyptios in graui multitudine contra se venientes: & timuerunt valde, & clamauerunt contra dominum: & contra Moysen dicentes, Forsitan non erant sepulchra in Aegypto: ideo tulisti nos vt moreremur in solitudine? Quid hoc facere voluisti, vt educeres nos de Aegypto? Nonne melius erat nobis seruire Aegyptiis quam mori in solitudine? Ecce etgo quomodo obliti sunt mirabilium quæ dominus fecit in Aegypto: & contradicendo verbis Moysi, deum ad iracundiam prouocauerunt. sed Moyses suis orationibus deũ placauit. Hanc ergo contradictionem notans psal. dicit, *Et irritauerunt ascendẽtes in mare*. quia, scilicet, erant supra mare castra metati. Vnde glosa. ait. Hæc est irritatio facta, cum egredientes de Aegypto peruenerunt ad mare rubrum: vbi erant concluſi. quia ex vno latere mons nimis arduus, & nemini ad transeundum peruius. ex alio latere erat mare rubrum: & à dorso erant in sequentes Aegyptij. vnde cæperunt grauiter murmurare obliti potentiæ dei. Sed tunc mare ante eos diuisum est in duodecim diuisiones, sicut erant duodecim tribus. Et adhuc tantum formidantes & incredduli deo: nullus ausus erat intrare marc. Sed Aminadab princeps in tribu Iuda, fuit primus qui cum quadrigis suis, & tribu sua intrauit mare per vnam diuisionem: post quẽ aliæ tribus sequentes eum intrauerũt mare, quælibet per viam suam. Et propter istam probitatẽ, tribus Iudæ quæ prior mare intrauit, illa tribus meruit dignitatem regiam & principatum super omnes alias. Quod aliæ tribus postea videntes, turbatæ sunt: quasi dicat. Quare ego non primo intraui mare sicut fecit Aminadab princeps tribus Iudæ: & sic obtinuissem principatũ? Et hoc est quod dicitur ar. Cãtico. 6. Anima mea turbauit me propter quadrigas Aminadab, scilicet, primò mare transeuntes. Et nota quòd illud mare quod transierunt filij Israel, dicitur mare rubrum: non quia aqua eius sit rubra: sed quia terram rubram habet in littore. Per hoc enim mysticè denotantur aliqui, qui videntes se persequi ab Aegyptiis, id est, dæmonibus: timent intrare mare pœnitentiæ &c.

Iudæ tribus quare meruit regnum.

Cantico. 6.

Rubrũ mare dicitur propter ripã rubram.

Et saluauit eos propter nomen 1842
suum: vt notam faceret potentiam suam.

Nunc describit circunstantiam beneficiorum aggrauantem. Duo autem beneficia tunc eis collata describit. Primum fuit populi Israel salutatio. Secundum fuit persecutorum submersio, ibi, *Operuit aqua*. Circa primum, scilicet, circa ipsorum liberationem tria facit. quia primò ponit saluationis motiuum. secundò saluationis modum, ibi, *Et increpuit*. tertiò saluationis effectum, ibi, *Et saluauit eos*. Quantum ad primum ostendit, quòd causa quare deus ipsos liberauit: non fuit ipsorum meritum: immo merebantur oppositum: quia visis tot mirabilibus, adhuc non sperantes ipsum irritauerunt. Sed tota causa fuit diuina bonitas: quæ non obstante tanta ipsorum ingratitudine, propter seipsum illos saluauit, Propter quod dicit, *Et saluauit eos propter nomen suum*, scilicet, inter gentes magnificandum. Nonne etiam vsque hodie magnificatur nomen domini, dum audimus quòd gentem tam incredulam & obstinatam deus sola sua pietate saluauit, ipsorum meritis contradicentibus. Ex hoc enim apparet bonitas dei: quia contradicentibus meritis saluat. Apparet etiam potentia dei: quia tam miraculosè contra omnem modum naturalem saluat quos vult. Vnde subditur: *Vt notam faceret potentiam suam*. quæ, scilicet, maximè parcendo peccatis manifestatur: quia magis est impium iustificare, quam totum mundum

Universidad de Deusto Biblioteca

Saluat deus tripliciter.

Luc.7.

creare. Nota autē quòd deus saluat aliquos tripliciter. Primò quosdam propter ipsorū merita: quia, scilicet, fides ipsorum saluationem meretur. Sic fides & pœnitentia Magdalenæ, sibi meruit saluationem. Lu. 7. Fides tua te saluā fecit: vade in pace.

Ambrosius.

Fides enim cum lachrymis saluationem meretur. Vnde Ambr. super Lu. Ingressus domum Pharisei discubuit. Et ecce mulier quę erat in ciuitate peccatrix, &c. Sic & tu si vis à Christo saluari, deflē. & post peccati pœnitentiam vbicūque audieris Christi nomē, accurre. In cuiuscunque interiorem domum Iesum intrasse cognoueris in penetrabilibus recumbentem, accurre ad pedes. hoc est: vel extremam partem quæ te sapientiæ. lachrymis confitere delicta. Et fortasse ideo non lauit pedes suos Christus: vt eos nos lachrymis lauemus: Bonę lahrymę, quæ non solum nostrum possunt lauare delictum: sed etiam verbi cælestis rigare vestigium: vt gressus eius in nobis exuberent. Bonæ lachrymæ; quæ non solum merentur saluationem peccatorum: sed etiam iustorum refectionē. Sic enim ait Christus mulieri Emorroissę. Fides tua te saluam fecit, &c. Secundo saluat aliquos meritis aliorum: vt in fide parentum saluantur paruuli baptisati. Vnde

Lachrimarū vtilitas.

Mar.2.

de paralytico, quem portantes non habentes modum quo ipsum possent inferre: ipsum submiserūt per tegulas ante Iesum. dicitur, Cum vidisset autem Iesus fidem illorum: ait paralytico. Fili, dimittuntur tibi peccata tua &c. Vbi ait Beda, Intuendum sane quanti propria cuiusque fides apud deum valeat: vbi tantum valuit aliena, vt totus homo repente interius exteriusque iam saluatus exurgeret: aliorumque merito illi relaxarentur errata. Et ad istum sensum loquitur Apostolus. 1.

Beda.

1.Cor.7.

Corinthios 7. dicens, Sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem: & sanctificata est mulier infidelis per virum fidelem. Tertio saluat aliquos absque omnibus cuiuscunque meritis, solum propter gloriam nominis sui. Sic enim dixit de cæco nato, & de Lazaro. Hæc infirmitas non est ad mortem: sed pro gloria filij dei. Ex talibus enim liberationibus inopinatis, nomen dei magis honoratur: & eius potestas magis cognoscitur. Vnde Gregorius ait. Alia est percussio qua peccator percutitur, vt sine retractatione puniatur. alia qua peccator percutitur vt corrigatur: alia qua quis percutitur, non vt præterita corrigat: sed ne ventura committat: alia per quam nec præterita culpa corrigitur, nec futura prohibetur: sed dum inopinata salus percussionem sequitur: saluātis virtus cognita, ardentius amatur. Et sic fuit in proposito: quoniam dum filij Israel inter mare & hostes essent concluſi, desperantes euadere, dum fuerunt per deum liberati: gratias nomini domini magis egerunt, dicentes. Cantemus domino &c. Et hoc hic notans psal. ait, *Et saluauit eos propter nomen suum &c.* Sic & nos petamus dicentes, Adiuua nos deus salutaris noster. &c..

Aduersa diuersis causis proueniunt.

Ioan.9.

Ioan.11.

Gre.1.moral. c.4.9.

In præfatione.

Exo.15.

Psal.78.

1843 Et increpuit mare rubrum, & exsiccatum est: & deduxit eos in abysis sicut in deserto.

Hic ostendit modum, quo tunc eos saluauit, scilicet, mare exsiccando. Modus enim quo mare meabile fecit eis, habetur Exode 14. Dum essent filij Israel concluſi inter mare ab vna parte, & hostes ab alia, & montes ab alia: sic quòd eis non patebat modus euasionis: dixit dominus ad Moysen, Eleua virgam tuam supra mare: & diuide illud vt gradiantur filij Israel in medio maris per siccum. Quod cum fecisset moyses, abstulit dominus mare flante vento vrēti tota nocte: & vertit in siccum. Diuisaque est aqua, & ingressi sunt filij Israel per medium maris sicci. Erat enim aqua quasi murus à dextris eorum & sinistris. Et sic mare trāsierunt. Vt enim ait glo. 135. Sicut duodecim erant tribus, ita duodecim diuisiones fecit in mari, vt quælibet tribus suam viam haberet: vt vna tribus aliam non impediret: & sic citius transirent. Et istum modum recolens psal. ait, *Increpuit mare &c. Et deduxit eos in abysis sicut in deserto.* In abyssis, non quòd ipsi irent per aquas: sed inter aquas quæ erant altissimæ ab omni latere ipsorum. Iste modus liberationis mysticè figuram gerit baptismi quo liberamur ab Ægyptiis persecutoribus. vt deducit Origenes super Exode dicens. Iubetur Moyses virga percutere mare vt ingrediente populo dei cedat: & aquæ quæ timebantur, dextera læuaque murus effectæ: quæ non solùm perniciem nesciāt: sed etiam munimen exhibeant: soliditatem recipit liquor, & solum maris arescit in puluerem. Bonitatem creatoris intellige si voluntati eius obtemperes: si legem eius sequaris, elementa tibi contra naturam compellet seruire. Audiui à maioribus traditum, quòd singulis tribus singulę aquarum diuisiones factę sunt & propria vnicuique via. Quod ostenditur, eo quòd dicitur: Qui diuisit mare rubrum in diuisiones. Apostolus autem baptismū in Moyse constitutum: dicit in nube & in mari: vt & tu qui in Christo baptizaris in aqua & spiritu: scias te insectari Ægyptios: & ad seruitium eorum reuocare rectores, scilicet, mundi: & spirituales nequitias quibus ante seruisti. Sed cum descendis in aquam, euadis incolumis: & nouus ascendis: peccatorum sordibus ablutis: paratus ad cantandum nouum canticum. Ægyptij insequentes submerguntur in abyssum: quia peccata omnia in aqua necantur. Et ad eundem sensum huius maris transitum inducit Isidorus dicens. Mare rubrum baptismum Christi sanguine consecratum significat. Hostes à tergo sequentes cum rege suo moriuntur: quia peccata præterita in baptismo delentur, & dyabolus suffocatur. Premunt Ægyptij vsque ad mare, & peccata vsque ad baptismum. Post transitum maris cantat populus submersis hostibus & fideles de lauacro ascendentes exstinctis peccatis, hymnum decantat, dicentes, Cantemus domino gloriosè. Vel per istud mare intellige sacramētum pœnitentiæ. vt dictum est. ver. 1015.

Gloſa.

Isidorus.

Exo.15.

1844 Et saluauit eos de manu odiē tium, & redemit eos de manu inimici.

Hic concluditur saluationis effectus. Vbi primò videndum, quid per odientes filios Israel, & quid per inimicum significetur. Vt enim habetur Exod. 1. Surrexit rex nouus in terra Ægypti: qui videns quòd populus Israel multum creuerat timens eos, induxit cæteros Ægyptios ad odium eius. Propter quod ibidem dicitur, quòd oderant filios Israel Ægyptij: & affligebāt illudentes eis: atque ad amaritudinem inducebant vitam illorum. Et sic Pharao erat inimicus eorum. Sed alij Ægypti etant odientes eos inducti à Pharaone. Sed istud odium adhuc magis creuit, quando propter filios Israel

Exo.1.

Ægy

Ægyptij à Deo decem prædictis plagis flagellati fuerunt: & ab omnibus istis illos saluauit Deus. Quod commemorans Psal. ait, *Et saluauit eos de manu odientium*, scilicet, Ægyptiorum. *Et redemit eos de manu inimici*, scilicet, Pharaonis. Hæc autem saluatio fuit per transitum maris. Per quod manifestè figurabatur saluatio fidelium facta per transitum aquæ baptismalis. Vnde hic ait Gloſa, Hoc in figura baptismi dictum est: in quo redimimur de manu diaboli sanguine Christi. Vnde mare rubrum dixit: quo colore sanguis Christi figurabatur. Notādum quòd Christus nos redemit de manu inimici tripliciter, scilicet, sapienter: & hoc contra dæmonis astutiam: quia Christus muscipulam prudenter parauit diabolo: quando diuinitatis occulte suæ carni escа operuit. Vnde Psal. 30. Redemisti me domine Deus veritatis. Secundò nos redemit iuste: quia iustum preciū pro nobis exoluit. Psal. 110. Redemptionem misit dominus populo suo, scilicet, filium suū. Tertiò nos redemit clementer: quia sola charitate. ad Titum 2. Dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate. Quæ notans Apostolus de Christo dicit. quòd factus est nobis à Deo sapientia iustitia sanctificatio & redemptio. Quæ verba exponens Ber. ostendit quomodo & qui huius redemptionis participes esse possunt: dicens, Christus factus est nobis sapientia: vt expectata futuræ gloria præmia, per ipsius gratiam prælibemus. Iustitia, quia ipse est qui operatur in nobis, & velle, & operari, & proficere pro bona voluntate. Sanctificatio: vt peccata quæ odimus eius ope, & opere declinemus. Redemptio: vt per ipsum ab æternis quæ meruimus peccādo suppliciis eruamur. Et hæc quatuor vnusquisque nostrum in se debet habere. Sanctificationem, in contritione cordis. Sapiētiam, in confessione oris. Iustitiam, in satisfactione operis. Redemptionem, in consummatione virtutis. Qui enim perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc quatuor in se habuit latro: qui in cruce Christum confessus est. Habuit sapientiam: quia perfectè illuminatus Christum Deum esse cognouit: quando omnes discipuli eum reliquerunt. Habuit iustitiam: quia alium latronem blasphemantem per charitatē coripuit: & seipsum per iustitiam accusauit: & Christi innocentiam fideliter prædicauit. Hanc enim triplicem perfectionem iustitiæ sonant verba latronis. Ait enim ad alterum. Nec tu times Deum: qui in eadem damnatione es? Ecce correctio per charitatem erga proximum. Et nos quidem iustæ, inquit, nam digna factis recipimus: ecce cognitio culpæ per pœnitentiam. Hic verò nihil mali gessit. ecce prædicatio innocentiæ Christi. Habuit sanctificationem: quia per fidem & dilectionem Christum orauit, dicens, Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum. Habuit participium redemptionis: sicut ei dominus ait, Amen dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso. Et de omnibus cōsimilibus dicitur, *Et de manu inimici redemit eos.* quia vt dicitur Matth. 18. Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam suam in redemptionem pro multis.

Baptismus per mare significatur.

Gloſa.

Redemit nos Christus multipliciter.

Psal.30.

Psal.110.

Titum 2.

1.Cor.1. Christus est sapientia: iustitia, sanctificatio & redemptio.

Luc.23.

Luc.3.

Matt.18.

1845 Et operuit aqua tribulantes eos, vnus ex eis non remansit.

Hic ponitur persecutorum submercio. Et primò ponit ipsorum submersionem. secundò consequentem vtilitatem, ibi, *Eo crediderunt.* Quātum ad primum modus ponitur Exo. 14. Nam cū filij Israel ingressi essent per siccum maris, Pharao cum exercitu suo & curribus peruenit ad mare. Et videntes filios Israel fugiētes per siccum maris, ingressi sunt post eos ipsos persequentes: omnis exercitus Pharaonis, curruſq; eius, & equites per medium maris. Iamq; aduenerat vigilia matutina: subuertit dominus rotas curruum Pharaonis & ferebantur in profundum. Cumq; vellēt reuerti, Moyses præcepto domini extendit manum suam supra mare: & aquæ quæ erant quasi pro muro consolidatæ à dextris & à sinistris, reuersæ sunt ad pristinam naturam fluxibilem. Et sic Pharao cum toto suo exercitu inuolutus in mediis fluctibus, aquis operti omnes submersi fuerunt: nec vnus quidem superfuit ex toto exercitu Pharaonis, quin submergeretur in mari. Et verisimile est: quòd erant in grandi multitudine quando persequebantur filios Israel: vt eos captiuos reducerent ad Ægyptum. Qui tamen filij Israel erant sexcenta milia hominum armatorum. Vnus enim persecutus (vt communiter) valet duos persequentes. Sic ergo de illis persecutoribus Ægyptiis nullus penitus remansit. Illi autem qui remanserant in ciuitatibus Aegypti non persequentes: remanserunt superstites. Mysticè autem per hoc denotatur: quomodo aqua baptismi omnia peccata quibus impugnamur, occidit. Vnde ait Glo. super Exod. Spiritus sancti gratia aquas baptismatis fidelibus meabiles facit: vt de spirituali Aegypto, scilicet, peccatorum: in terram promissionis trāseant. hostium verò suffocat exercitū.

Exod.14.

Submersio Aegyptiorū

Filij Israel. quādo egressi sunt de Aegypto erant 6000. armatorum hominum.

Baptismus omnia peccata occidit.

Exod.14.

1846 Et crediderunt in verbis eius: & laudauerunt laudem eius.

Hic ponitur effectus dictæ punitionis quo ad filios Israel: quia, scilicet, videntes Aegyptios submersos, considerantes potentiam Dei, crediderunt verbis quæ dixerat Moyses eis ex parte Dei. Nam vt habetur Exod. 14. Antequam filij Israel intrarent mare: videntes Aegyptios contra se venientes in manu forti: timuerunt valdè: & insurrexerunt verbis contra Moysen, quia eos eduxerat de Aegypto. Et ait eis Moyses. Nolite timere. State, & videte magnalia Dei: quæ facturus est hodie. Aegyptios enim quos nunc videtis, nunquam vltra videbitis vsque in sempiternum. Ista ergo sunt verba quibus crediderunt: quando Aegyptios omnes viderunt mortuos. Vnde in fine eiusdem cap. dicitur. Liberauit dominus in die illa Israel de manu Aegyptiorum: & viderunt Aegyptios mortuos super littus maris & magnam manum quam exercuerat Dominus contra eos: & crediderunt domino & Moysi seruo eius, scilicet, verba quæ dixerat Moyses vera fuisse. Et notat hic Glo. duritiā ludæorū qui ante miracula visa credere noluerūt. Et ideo eorum credulitas meritoria non fuit. quia fides nō habet meritum: cui humana ratio prebet, experimētum. Sequitur. *Et laudauerunt laudem eius.* quia vt habetur Exo. 15. ſtatim visis Aegyptiis mortuis: laudantes dominum, cantauerunt, Cantemus domino, gloriosè, &c. Quod autem isti crediderūt verbis Moysi propter impletionē visam, & nō crediderunt impletionē futurā propter verba: nō habuerunt verū credere, quod est meritoriū. probo. Vbi notandum quòd quatuor modis contingit aliqua credere, scilicet, ratione naturali: auditu, miraculis & fide.

Exod.14.

Credere alicui multiplicitèr.

1847 Citò fecerunt, obliti sunt operum, eius:

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius : & non sustinuerunt consilium eius.

Hic consequenter ostendit eorum peccata quæ fecerunt in deserto postquam mare transierunt. Et inter alia numerat septem peccata quæ commiserunt in deserto, secundum quæ hęc pars diuiditur. Primum fuit peccatum gulositatis & castrimargię. secundum rebellionis & superbiæ : ibi, *Et irritauerunt Moysen*. tertium fuit infidelitatis & idololatriæ: ibi, *Et fecerunt vitulum*. quartum fuit ingratitudinis & nequitiæ : ibi, *Obliti sunt Deum*. quintum fuit incredulitatis & perfidiæ, ibi. *Non crediderunt*. sextum fuit voluptatis & luxuriæ : ibi. *Et initiati sunt*. septimum fuit prouocationis ad malum & discordiæ: ibi, *Et irritauerunt eum*. Quãtum ad primum tria facit. quia primo ponit ipsorum instabilitatem. secũdò ipsorum gulositatem: ibi, *Et concupierunt*. tertiò, ipsorum saturitatem: ibi, *Et dedit eis*. Notat ergo primò eorum instabilitatem. Vbi sciendum quòd diuinum consiliũ & prouidentia erat prouidere populo suo: quem tam mirabiliter eduxerat de Ægypto, scilicet, de omnibus necessariis sibi. Promiserat enim eos educere de Ægypto & inducere in terram promissionis, vt patet Exo. 3. quòd requirebat necessaria vitæ. Sed ipsi citò satis transacto mari: non expectauerunt quòd Deus daret eis: sed murmurando quęsierunt victualia. Et sic patet eorum instabilitas: quia visis Ægyptiis mortuis : crediderunt verbis domini, & statim post increduli non expectauerunt quòd Deus prouideret eis. Et hoc est quòd hic dicitur. *Cito fecerunt*. Quid fecerunt? hoc quod subditur. Quod obliti sunt operũ eius. quasi summa celeritate mutati à credulitate in credulitatem: à laude in murmurationem. Et non sustinuerunt consilium eius, id est, non patienter expectauerunt prouidentiam Dei : quæ daret eis victualia : quod Deus facere aliquantulum differebat alto consilio : vt, scilicet, eos probaret, scilicet, & mundo ostẽderet ipsorum instabilitatem & malitiam. Si enim Deus eis prouideret in maioribus sine ipsorum requisitione, multo fortius sperare debuerant quòd eis in victualibus prouideret. Et vide quàm cæca istorum fatuitas, qui sperabant suis murmurationibus diuinum mutare consiliũ: quod est immutabile, dicens, Cõsilium autem domini in æternum manet.

Exod.3.

Cõsilium Dei à nobis mutari non potest.

Psal.32.

1848 Et concupierunt concupiscentiam in deserto : & tentauerunt Deum in inaquoso.

Hic ponitur eorũ gulositas. Vbi notandum quòd vt habetur Exo. 16. quintodecimo die mensis secundi egressionis filiorum Israel de Ægypto: ipsi peruenerunt in desertum Sin: & statim ibi murmurauit omnis congregatio filiorum Israel contra Moysen & Aaron, dicentes, Vtinã mortui essemus in Ægypto, quando sedebamus super ollas carniũ, & comedebamus panes in saturitate. Cur induxisti nos in desertum istud, vt occideres omnẽ hanc multitudinem? Tũc locutus est dominus ad Moysen, dicens, Loquere. Audiui murmurationes filiorũ Israel. Loquere ad eos. Vespere comedetis carnes, & mane saturabimini panibus. Quod & sic factum est : quoniam vespere venerunt ad castra eorum tot coturnices, quòd operuerunt, castra : & quilibet capere potetat ad libitũ. Mane verò quando surrexerunt, apparuit manna panis de cœlo datus per circuitum castrorum. Et iste cibus omni die pluebat de cœlo : excepto die sabbathi. Et sic durauit per quadraginta annos quousque ceperũt comedere de fructibus terræ promissionis. Hanc ergo eorum gulositatem notans Psal. ait, *Et concupierunt concupiscentiam*, id est, concupierunt carnes in deserto. Et dicit, concupierunt cõcupiscentiam: quasi geminando eorum desiderium : vt desiderij nimietatem ostendat. Statim autem inde moti venerunt in Raphidin, vbi erat terra inaquosa: vbi surrexerunt filij Israel contra Moysen, dicentes, Da nobis aquam vt bibamus. Cur feciſti nos exire de Ægypto, vt occideres nos & filios nostros? Et hoc notans Psal. dicit, *Et tentauerunt deũ in inaquoso*, id est, in loco qui erat inaquosus, id est, sine aqua, vel in solitudine. Et dicit tentauerunt, quia non solum quæsierunt aquam ad sitim refocillãdam: sed etiam ad experiendam potentiam Dei. cuius exempla tamen antea multa experti fuerant. Quid autem sit tentare Deum: & quòd multipliciter tentatur, vide vers. 1298.

Exod.17.

Tentare Deũ quid sit.

1849 Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum.

Hic ponitur ipsorum saturitas, quòd ipsorum desiderium adimpleuit dominus: quia & carnes abundanter eis ministrauit, & panem de cœlo, vt statim dictum fuit, & similiter aquam abundanter eis de petra fluxit. De administratione panis de cœlo dictum est vers. 1304. 1305. 1306. De datione carnium dictum est vers. 1307. 1308. 1309. De datione aquæ de petra: dictũ est ver. 1295. 1296. Et attẽde quòd deus exaudiuit eos in malu ipsorũ: quia habita saturitate ira Dei ascendit super eos: & magnã partẽ illorũ occidit. vt dictũ est ve. 1311. 1312. Et sic nota quòd nõ omnis qui exauditur à Deo, exauditur ad eius vtilitatem: immò quandoque ad damnum temporale & æternum. vide vers. 1310. Quæ omnia considerans Psal. dicit, *Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum*. Hic nota quòd multiplex est saturitas, scilicet, Saturitas criminalis & vitiosa. Saturitas spiritualis & virtuosa. Saturitas æternalis & glorioſa. Primò est saturitas criminalis. Et ista magis consistit in desiderio quàm in esse reali. Vtputa auarus quærit saturari diuitiis: & illæ sitim augent. vide ver. 509. 568. 582. Luxuriosi quærunt satiari libidine, quę satiari non potest, sed fatigat. Hypocrita quærit saturari laude. Et quanto amplius laudatur : amplior sitis laudis excrescit in eo. Gulosus cibis non satiatur quia non satietatem, sed nauseam magis inducunt. Et de ista saturitate dicitur, Manducauerunt & saturati sunt, &c. Sequitur, Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, &c. Secũda est saturitas spiritualis. Et hanc facit iustitia. Matth. 5. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam. quoniam ipsi saturabuntur. Quod ideo dicitur: quia desiderium iustitiæ: omni virtute animam replet. Vnde prędicta vt ba exponens Isaac: ait. Beati qui esuriũt & sitiunt iustitiam, &c. Liber sapientiæ scriptus est intus & foris. Qui peruersos corrigit : foris loquitur. & quasi intus qui peruersos dirigit. Iustitia est virtus quæ omnia æquat, reddẽs cuique quod suum est. Hanc lex naturæ continet: scriptura præcipit: euangelium cõplet. Hac itaque dirigendus est qui veram saturitatem quęrit: qui beatitudinem contendit habere ne cum naturali lege maneat, vt philosophus : vel iustitiam

Saturitas multiplex.

Psal.77.

Matt.5.

Isaac.

Commendatio iustitiæ.

ſtitiam instituat vt Iudæus. Hinc præsumptor, hinc simulator, sed iustitiæ fidei se subiuciat vt Christianus & humilis accusator sui. Vis saturari virtute? Vide ne vnquam affugiat iustitia à manu, ab ore, à corde. Nam qui continens est iustitiæ apprehendet illam : non vacuam sed plenam : sed perfectam & quietem. Ideo beati qui esuriunt & sitiunt iustiam: quoniam ipsi saturabuntur. Iustitia viaticum est in itinere: iuxta quod ex parte est. Ipsa cœna in patria: iuxta quod perfecta est : nunc ad medicinã: tunc ad delectationem. Cuius inchoatio obtinet, nemini iniuriam facere. profectus, illatam patienter ferre : perfectio, omnibus benefacere si potest: si minus, velle. Hãc qui habuerit, satiatus erit. Hęc enim est illa virtus : de qua dicitur, Quæ satiauit animam inanem, & animam esurientem satiauit bonis. Tertia est saturitas æternalis: quæ stat in visione nuda, & fruitione diuinitatis. de qua Psal. 16. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Vide ibi.

Psal.106.

Psal.16.

1850 Et irritauerunt Moysen in castris: Aaron sanctum domini.

Hic ponitur secundum peccatum ipsorũ. quod, scilicet, fuit rebellionis & superbiæ. Et primò ponitur ipsorum rebellio. secundò rebellionis punitio. ibi, *Aperta est terra*. Pro euidentia istius rebellionis sciendum quòd cum Moyses & Aaron cum cęteris filiis Israel in deserto essent in castris : & Aaron iam præcepto domini in summum sacerdotẽ esset consecratus : aliqui sibi inuidentes, ambiebant & ipsi summum habere sacerdotium. Quorum tres inter alios erant principales, scilicet, Chore Datan & Abiron. Qui rebellantes Moysi, dixerunt, Sufficiat vobis quòd omnis multitudo sanctorum est, quasi dicat, Debet vobis sufficere quòd vos, scilicet, Moyses & Aaron sitis in eodem gradu cum aliis de tribu Leui: quia omnis multitudo est sanctorum, id est, ita spectant ad Deum sicut & vos. Cur ergo eleuamini super populum? Quod cũ audisset Moyses: cecidit pronus in terram : & dixit ad omnem multitudinem. Mane notum faciet dominus qui ad se pertineant: & sanctos applicabit sibi: & quos elegerit, appropinquabunt sibi. Tollat vnusquisque vestrum thuribulum suum: & hausto igne ponat desuper thymiama coram domino. Et quem elegerit dominus, ille sanctus erit, id est, summus sacerdos. Quid enim fecit Aaron vt murmuraretis contra eum. Misit ergo Moyses & vocauit Dathan & Abiron. Qui responderunt, Non veniemus. Nunquid parum tibi est quòd nos eduxisti de Aegypto quæ fluebat lacte & melle, nisi nostri dominatus fueris? An oculos nostros vis eruere? Et tunc iratus est Moyses valde, &c. Istam ergo rebellionem notans Psalm. ait, *Et irritauerunt Moysen in castris*, &c. id est, id iracundiam prouocauerunt. Quid autem propriè sit irritare, vide ver. 1533. In hoc enim denotatur aliquorum præsumptio subditorum : qui suis prælatis rebellare contendunt: ipsorum audientes honorem. Nam ipse Aarõ summus sacerdos cæteros ecclesiæ prælatos significat. Et hoc ratione sui nominis : sui ponderis : sui pectoris, &c.

Num.16.

1851 Aperta est terra, & deglutiuit Dathan : & operuit super congregationem Abiron.

Hic ponitur dictæ rebellionis punitio. Huius punitionis historia habetur Num. 16. Facta hac rebellione dixit dominus ad Moysen. Præcipe vniuerso populo, vt separentur à tabernaculis Chore, Dathã & Abiron. Cumq; recessissent à tabernaculis eorũ per circuitũ: Dathan & Abirõ stabãt in ingressu papilionum suorum cum vxoribus & liberis omniumque frequentia. Et ait Moyses ad populum. In hoc scietis quia dominus misit me. si isti consueta hominum morte interierint, nõ misit me dominus. Si autem rem nouam fecerit dominus: vt aperiens terra os suum deglutiat eos, & omnia quę ad illos pertinent, descenderintque viuentes in infernum: scietis quia blasphemauerunt dominum. Igitur vt Moyses cessauit loqui, confestim dirupta est terra sub pedibus eorum: & aperiens os suũ deuorauit eos cũ tabernaculis eorum vniuersa substantia eorum. Descenderuntque viui in infernum operti humo, &c. Et istam pœnam commemorans Psal. ait, *Aperta est terra & deglutiuit Dathan*, &c. Hic notat Glo. quòd pœna, culpæ respondet. N iãsti qui terrena ambiebant : à terra sunt absorpti. secundũ quod dicitur Sapiẽ. 11. Per quæ peccauerit homo, per hęc & torquetur. Attende quòd aperire in scriptura, quandoq; punitionem malorum significat. qua diuina iustitia aperit pharetram suam vt malos percutiat. quia sicut reprobi aperiunt cogitationes suas, & opera ad mala peragenda: sic & dignum est vt Deus iustitiam suam aperiat ad illos puniendos. Sicut enim sagittarius aperit pharetrã suam vt hostem feriat : sic & Deus suam iustitiam vt malos puniat. Propter quod de Deo dicitur Iob 30. Pharetram suam aperuit & afflixit me. Sic & in proposito: Deus aperuit terram : vt peccatores puniret. quia aperta est terra.

Num.16.

Dathan & Abiron absorpti.

Aperire significat punitionem.

Iob 30.

1852 Et exarsit ignis in synagoga eorum: flamma combusit peccatores.

Hic ponitur alterius partis punitio. Apertio enim terræ puniuit Dathan & Abiron : vt dictum est, sed Chore cum suis igne fuit punitus. Nam volens Moyses ostendere, quòd Aaron à Deo in summum sacerdotẽ fuerat electus, dixit ad ipsum Chore qui erat de tribu Leui, & ambiebat sacerdotium summum. Dixit ad Chore. Tu & omnis congregatio tua, state seorsum coram domino : & Aaron ex alia parte : & tollite singuli thuribula vestra offerentes incensum coram domino, scilicet, ducenta quinquaginta thuribula. Aaron quoque teneat thuribulum suum. Quod cum feciſſent, tum dixit dominus ad Moysen. Separamini de medio cõgregationis huius: vt eos repente disperdam. Cumque Chore cum suis ducentis quinquaginta thuribulis vellent incensum offerre domino: ignis egressus est à domino : & interfecit illos ducẽtos quinquaginta viros qui offerebant incensum. Quo facto murmurauit vniuersa multitudo contra Moysen & Aaron, dicentes, Interfeciſtis populum domini? Qui timentes fugerunt ad tabernaculum fœderis. Et dixit dominus ad Moysen & Aaron. Recedite de medio huius multitudinis, & nunc delebo eos: & egressus est à domino ignis deuorans multitudinem. Dixitque tunc Moyses ad Aarõ. Tolle thuribulum & perge cito ad multitudinẽ : vt ores pro eis. Quod cum feciſſet Aaron: venit ad mediã multitudinem quam iam vastabat incendium, & obtulit thymiama: & stans inter viuos & mortuos orauit pro populo : & cessauit plaga. Fuerunt autem qui igne perierunt quatuordecim milia septingenti

Num.16.

Chore cũ suis combusti.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti absque illis qui perierunt in seditione Chore. A
Huius ergo incēdij quo puniti fuerunt rebelles &
superbi : commemorans Psalmus ait , *Et exarsit ignis in synagoga ipsorum*,&c. Quid autem dicatur synagoga: & quomodo differat ab ecclesia.vide versicul.1406. Et vide pœnam correspondere peccato.Illi enim acceptis thuribulis igne impositō: superbè Deo sacrificare voluerunt : vnde & igne perierunt.quoniam exarsit ignis in synagoga eorum, id est valde arsit.Notandum ergo quòd ardor ignis
Ardor multipl. x. ardori ignis correspondet,scilicet,ignis pœnę,igni culpæ. Est enim duplex ardor , scilicet, criminalis immunditiæ : & hic est multiplex.& est ardor pœnæ peccato correspondens:scilicet, ardor ignis infernalis.quia qui hic ardet igne viciorum:ibi ardebit igne tormentorum. B

1853 **Et fecerunt vitulum in Horeb : & adorauerunt sculptile.**

Hic ponitur tertium ipsorum peccatum: quod fuit infidelitatis & idololatriæ. Et primò punitur ipsorum idololatratio.secundò ex hoc ipsorum vi-
Exod.32. tuperatio.ibi,*Et mutauerunt gloriam*.Quantū ad primum historia habetur Exo.32. Nā cū Moyses esset in monte Sinai: in quo fuit quadraginta diebus,& quadraginta noctibus ieiunans: vt legem de manu domini mereretur accipere.Videns populus quòd Moyses moram faceret in monte: congregatus est aduersus Aaron : dicens , Fac nobis deos qui præcedāt nos. Moysi enim ignoramus quid acciderit. Aaron autem volens eos ab ista stultitia auertere: C
cogitauit petere ab eis rem tam difficilem pro factura idoli : quòd ipsi non acquiescerent.Dixit ergo Aaron ad eos. Tollite inaures aureas de auribus vxorum,filiorum & filiarum vestrarum: & ferte ad me.Illi autem nullam difficultatē in hoc facientes: fecerunt sicut dixit. Quas cum Aaron accepisset: fecit ex eis vitulum conflatilem opere fusorio, quē populus adorauit , & hostias attulit illi. Et hoc est quod ait.*Et fecerunt vitulū in Oreb:& adorauerunt sculptile.* Et aduerte quòd vitulus ille conflatilis fuit, scilicet , opere fusorio factus & non sculptus. Sed
Aaron an fuerit causa idololatriæ. hic accipitur vnum pro alio. Sed nunquid Aaron causa fuit prædictę idololatriæ,qui aurum petiit,& formauit idolum? Aliqui excusant eum de primo, scilicet , quòd aurum eorum petiit, vt eos difficul- D
Rabanus. tate postulationis reuocaret. Et hæc est intentio Rabani super Exod.dicens,quòd iubet Aaron aurum dari ab auribus vxorum , filiorum & filiarum suarum, vnde illis faceret deos:non absurdè intelligitur difficilia voluisse præcipere : vt difficultate præcepti eos ab intentione idololatrię facilius reuocaret.Et si dicas, postquam isto modo reuocare non potuit, quia libenter ei dediderunt quod petierat:quare tamē ipse summus sacerdos ex illo auro idolum fabricauit,seu fecit eis ? Ad hoc respondent aliqui,quòd non fuit intentionis eius idolum facere:nec ista intentione aurum acceptum proiecit in ignem: sed potius ipsorum postulatione turbatus vt inaures ipsorum destrueret. Et hoc videtur sentire magister in historiis scolasticis super E
Exod.dicens,Tradunt quidam Aarō inaures ipsorum in ignem proiecisse : sed dæmonis opera conflatum fuisse caput vitulinum. quod tamen quandoque vitulus : quandoque caput vituli vocatur. Vnde in excusationem sui quando Moyses arguit eum , ipse ait , Dederunt mihi aurum. proieci illud in ignem : & egressus est vitulus iste. Sed posito quòd in prædictis possit excusari : non video tamē de his quę consequenter fecit:qualiter excusari possit:vt non dicatur causam dedisse illi idololatriæ.Nā postquam vitulus ille factus est, arte cuiuscunq; factus fuerit,Aaron ędificauit altare corā *Exod.32.* eo:& præconis voce magna fecit clamari, dicens. Cras solennitas domini est. Vnde surgentes mane obtulerunt holocausta & hostias,&c.imò ipse Aaron populo dixit.Isti sunt dij tui qui eduxerunt te de Ægypto. Et nota quòd per istum actum quem Aaron fecit,notant doctores auaritiā à clericis ortum habere:vt dictum est superius ver.818.De pœ- *Auaritia procedit à clero.*
nā autem qua hoc peccatum idololatrię fuit punitum,nihil hic dicitur:sed illam vide Exo.32.

Et mutauerunt gloriam suam in si- 1854
militudinem vituli comedentis fœnū.

Hic ponitur dictæ idololatriæ vituperatio. Nōne magna confusio est homini idololatrę:& maximè Iudæo qui maiestatem inuisibilis Dei:quā non solum ex creaturis agnouit : sed per legem, per tot mirabilia illis ostensa,&tam multiplicia beneficia, in similitudinem vituli commutare : & imaginem vituli pro Deo colere : Dicant quod est excellentioris perfectionis,vel res viua & sensibilis : vel res *Idololatria est detestāda.*
insensibilis & sine vita. Quis Philosophus etiam mere naturalis non diceret,quòd res viua:Et tamē ipsi non adorassent vitulum viuum. Et ad tantam dementiam deuenerunt , quòd similitudinem vituli vita carentem coluerunt. O quāta mentis hębetudo : quantaq; stultitia eorum apud quos plus potest imago quàm veritas: insensibilitas quā vita. Isti ergo recedentes à Deo viuo & vero : vt experti fuerunt,ad similitudinem vituli se contulerunt: similes gētilibus de quibus dicit Apostolus Rom.1. *Rom.1.*
quòd commutauerunt gloriā incorruptibilis Dei: in similitudinem imaginis corruptibilis hominis quadrupedum & serpentum.

Obliti sunt Deū qui saluauit eos,qui 1855
fecit magnalia in Aegypto : mirabilia in terra Cham:terribilia in mari rubro.

Hic ponitur quartum ipsorum peccatum:quod fuit ingratitudinis. Et primò ponit ipsorum ingratitudinem. Secundò Dei indignationem:ibi, *Et dixit*.Tertiò Dei placationem : ibi,*Vt auerteret iram*. Quantum ad primum notat beneficia eis collata pro ipsorum liberatione,vt ex hoc exigeret eorum *Ingratitudo Iudæorum.*
ingratitudinem : dicens quòd Deus saluauit eos, scilicet , de tanta miseria : qua subiugati erant in Ægypto : sicut dictū est supra. Et saluauit eos propter nomen suum,vt notam faceret potentiā suam: vide ver.1842. Sed modū quo saluauit eos subdit: dicēs, *Qui fecit magnalia in Aegypto*.Et hoc dicit:quoad decem plagas,quibus flagellauit Ægyptum, de quibus plagis dictum est supra, *Qui fecit mirabilia in terra Cham*, scilicet, in Ægypto qui dictus est Chā. Quia Æfraim à quo denominata est Aegyptus, fuit filius Cham vt habetur Gene.10. Vbi vbicūq; in veteri testamento habetur Aegyptus in latino, *Gene.10.*
in hebręo habetur Mesraim.Mirabilia ergo fecit in Aegypto siue in terra Cham.quia cum cæca Aegyptus decē plagis percuteretur : mirabile erat quòd terra Gessen in qua habitabant filij Israel, illis plagis nullo modo fuit percussa.*Terribilia in mari rubro*: quando,scilicet,filij Israel sicco pede mare transierunt, in quo totus exercitus Ægyptij submersus fuit:

fuit:vt vnus quidem non superesset.quæ omnia fe- A
cit ad saluandum populum Israel. Et tamen isti ita ingrati fuerunt , quòd obliti sunt Deum : qui, scilicet, modis prædictis saluauit eos. Quæ tamen omnia propter facientis virtutem & talium operum in consuetudinem non solùm videntes, sed etiam audientes merito ducuntur in stuporem : & per consequens memoriæ hominum magis imprimuntur. Quæ tamen isti ingrati obliti sunt. quod
Admirabilis deus dicitur vbique. est summum genus ingratitudinis : vt dictum est vers.1291. Ex omnibus ergo prædictis vult Psalm. concludere:quòd ex operibus illis Deus admirabilis apud filios Israel esse debuerat:& per consequēs
Psal.8. non tradendus obliuioni. Si enim admirantur homines opera mirabilia quæ vident incōsueta: quomodo non admirari debent potentiam facientis? Sic enim ex operibus mirabilibus Dei: ipse Deus vbique admirabilis prædicatur. Psalm.8. Domine Domine dominus noster,quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra,&c.

1856 **Et dixit vt disperderet eos : si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius.**

Hic ponitur Dei contra illos indignatio. Hoc enim fuit quando fecerunt sibi vitulum conflati- C
lem , atque adorauerunt. Tunc enim (vt habetur *Exod.32.* Exod.32.) dixit Dominus ad Moysen. Descende, peccauit populus tuus ; fecerunt sibi vitulum & adorauerunt.Cerno enim quòd populus iste duræ ceruicis sit, dimitte vt irascatur furor meus contra eos:& deleam eos,faciamq; te in gentem magnam. Sed Moyses indignationi diuinæ orationibus se opposuit dicens, Quiescat domine ira tua : & esto placabilis super malitiam populi tui. Et infra. Aut dimitte eis noxam hanc:aut dele me de libro tuo quem scripsisti. Hanc ergo indignationem domini,& per Moysen factam placationē recolit Psa.dicēs,*Et dixit vt disperderet eos:si non Moyses*,&c.Ex qui- *Augustin.*
bus verbis ostendit Augustin. quantum apud Deū pro peccatoribus valeat iustorum oratio : quia *Oratio iustorum pro peccatoribus multum proficit apud dominū.*
Deus dixit Moysi. Dimitte me , &c. Et tamen ipse D
Moyses tanti peccati indignationem diuinam sua orationе placauit. Vnde sic ait Augustin. Volebat Moyses vt filij Israel in domino spem ponerent : & in eius misericordia se ab illa seruitute liberatos crederent. Cuius tamen tantum erat meritum : vt ei diceret dominus. Dimitte me : vt irascar contra eos.Quod sit iubentis cum ait : sine me: aut quasi petentis. vtrumque videtur absurdum. Nam si Deus iubebat: famulus obedienter non parebat. Et Deum hoc à seruo pro beneficio petere non decebat: qui poterat eos etiam ipso nolente conterere. Significat ergo his verbis Deus plurimum prodesse apud se illi populo , sic ab illo diligi : quem Deus sic diligebat:vt eo modo admoneremur:cum merita nostra grauant ne diligamur à Deo,releuari nos apud Deum illorum meritis posse, quos di- E
ligit. Nam cum à Deo homini dicitur : sine me, & conteram eos:hoc est conteram eos nisi diligerentur à te. quasi noli eos diligere: & conteram eos. quia ne illud faciam : dilectio tua intercedit. Obtemperandum esset Deo dicenti : noli eos diligere: si hoc iubendo dixisset & non potius admonēdo : exprimendo quid illum ab eorum supplicio reuocaret. Nec tamen illo intercedente sine flagello disciplinæ populum dereliquit. Nescio enim quomodo , vt sic eos diligeret ipse Moyses , Deus occultus illos diligebat , qui manifesta voce terrebat. Et hic in isto versu Glos.dicit. Hic monstratur *Glos.*
quantū valet intercessio sanctorum. Securus enim Moyses de iustitia Dei qua eum delere non posset: impetrauit misericordiam Dei his qui iustè perirent.Et attende quòd Deus orationibus iustorum *Prælatus misericordiā cū iustitia debet habere.*
placatus sic peccatoribus vno modo parcit, vt eos etiam alio modo percutiat. Nam Moyses qui suis orationibus tanti sceleris à Deo veniam impetrauit populo : ipsemet postea puniuit populum : vt *Exod.32. Greg.lib.20. moral. cap.6.*
ibidem habetur Exod. 32. Vnde istum versum pertractans Gregor.ait. Intueri libet Moysi pectore misericordiam cum seueritate sociatam. Videmus enim piè amantem & districtè sæuientē. Certe cum Israeliticus populus ante Dei oculos penè inueniabilem contraxisset offensam : ita vt eius rector audiret: descende. peccauit populus tuus. Ac si ei diuina vox diceret. Populus qui in tali peccato lapsus est: iam meus non est : ac subiungeret. Dimitte me : vt irascatur furor meus contra eos & deleam eos:faciamq; te in gentem magnam.Ille semel & iterum pro populo cui præerat obicem se ad impetum Dei irascentis opponens ait. Aut dimitte eis hanc noxam : aut si non facis dele me de libro tuo quem scripsisti. Pensemus ergo quibus viscеribus eundem populum amauit : pro cuius vita deleri se de libro vitæ petiuit. Sed tamen iste qui tanto eius populi amore constringitur contra eius culpas pensemus quanto zelo rectitudinis accendatur. Mox enim vt petitione prima culpæ veniam ne deleretur obtinuit : ad eundem populum veniens ait.Ponat vir gladium super fœmur suum: ite & redite de porta vsque ad portam per medium castrorum:& occidat vnusquisque fratrem & amicum & proximum suum.Ceciderunt́que in die illa quasi viginti tria milia hominum. Ecce qui vitam omnium etiam cum sua morte petiuit: paucorum vitam gladio extinxit. Et intus arsit ignibus amoris,& foris accensus est zelo sæueritatis. Tanta fuit pietas : vt se pro illis coram domino offerre non dubitaret: tanta sæueritas , vt eos quos diuinitus feriri timuerat , ipse iudicij gladio feriret. Sic amauit eos quibus præfuit,vt pro eis nec sibi parceret. Et tamē delinquentes sic persecutus est quos amauit , vt eos etiam Domino parcente prosterneret, &c.Et hoc notans Psal.ait. *Et dixit vt disperderet eos si non Moyses*,&c.

Vt auerteret iram eius ne disperde- 1857
ret eos : & pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.

Hic ostenditur diuina placatio. Et est quasi declaratio intensionis Moysi orantis pro populo, quasi dicat , Ad quid fuit Moyses pro populo in confractione in conspectu Domini ? Respondet.*Vt auerteret iram eius*,scilicet,à populo. Oratio enim iusti hominis tantæ est efficaciæ quòd Deū erga peccatorem placat , & iram Dei auertit à peccatore. In cuius figurā dicitur Num.25.quòd statim quòd *Num.25.*
Phinees luxuriantes percussit, scilicet, Iudæum & Madianitidem : Deus iram suam auertit à populo. vnde ibidem ait Deus.Phinees auertit iram meam à filiis Israel. Similiter & quandocunque nos contriti peccata nostra punimus , Deus iram

Universidad de Deusto
Biblioteca

suam à peccatis nostris auertit. Ergo & nos sibi
Psal.50. verè cõtriti dicamus. Auerte faciem tuã à peccatis
meis,&c. Si enim nos aspicimus peccata nostra illa
puniendo : Deus ab ipsis auertit iram suam,ne illa
puniat: si autem nos ab ipsis faciem nostram auer-
timus,tunc Deus illa respiciẽdo punit. Vnde super
præallegato verbo. Auerte faciem tuam à peccatis
Glosa. meis,ait Glo. Auerte faciem tuam à peccatis meis.
Non dicit à me:sed à peccatis meis : quia, scilicet,
ego illa habeo ante faciem meam. Sic enim homo
auertit, & illa bene respicit : Deus faciem suam
auertit ab illis ne ipsa puniat. Auerte ergo peccatũ
tuum,vt auertat ab illo iram suã Deus:ne tu auer-
Auertere Dei irã quomodo quis possit. tendo, ipse animaduertat. Et non solum actus pæ-
nitentis à suis peccatis iram Dei auertit : sed etiam
actus orationis iusti pro alio orantis. vt in præce- B
denti versiculo patuit. Et ad hunc finem Moyses
orauit pro populo & veniam obtinuit. Sed hic est
dubium:quomodo quis pœnitẽtia vel orationibus
Iob 23. iram Dei possit auertere:cum scriptum sit Iob 23.
Et nemo auertere potest cogitationes eius. Hoc
Greg.li.16. moral.cap.18. declarans Greg.ait.Sicut enim Deus natura est im-
mutabilis:ita immutabilis est cogitatione.Cogita-
tionem quippe eius nullus auertit:quia nemo resi-
stere occultis eius iudiciis præualet. Nam & si fue-
runt quidam qui orationibus suis eius cogitatio-
nem auertisse viderentur:ita fuit interna eius cogi-
tatio:vt sententiam illius auertere potuissent:& ab
ipso acciperent quod agerent apud ipsum. Dicat
ergo. Nemo auertere potest cogitationẽ eius.quia
semel fixa iudicia mutari nequaquam possunt. Vn- C
Psal.148. Luc.21. de scriptum est. Præceptum posuit & non præte-
ribit.Et rursum. Cœlum & terra transibunt:verba
autem mea non transibunt. Cum ergo exterius
mutari videtur sententia : interius consilium non
mutatur : quia de vnaquaque re immutabiliter
intus constituitur, quicquid foris mutabiliter
operatur. Est ergo intentio Grego.quòd sententia
(quia stat in signis exterioribus) mutari potest : si-
cut & signa exteriora mutabilia sunt. sed Dei con-
silium & cogitatio interius nullatenus orationi-
bus potest auerti. Sequitur. *Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem.* Hic incipit versus sequens in
Hieronym. Hebræo : & in translatione Hierony.Et sic hic in-
cipit quintum peccatum: quod,scilicet, fuit incre-
dulitatis & perfidiæ. Quod fuit, scilicet, quando D
populus territus verbis exploratorum (vt habetur
Nume.14) voluit reuerti in Ægyptum. Et hoc est
quod dicitur.*Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem*,idest,terram promissam Abrahę & semini eius.
Num.14. Vnde ipsam despicientes quasi sterilem:in Ægy-
tum voluerunt reuerti. Pro cuius intellectu scien-
dum quòd Moyses de deserto misit de qualibet tri-
bu vnum principem ad explorandum terram pro-
missionis:vt populo referrent conditiones eius:ad
hoc vt populus audita eius bonitate & pulchritu-
dine patriæ, ad ipsam magis animaretur acquiren-
dam.Inter istos duodecim exploratores fuit Caleb
de tribu Iuda. Qui reuersi detraxerunt terræ,dicẽ-
tes. Nequaquam ad istam terram valemus ascen-
dere:quia ibi est populus fortior nobis. Terra quã E
vidimus : deuorat habitatores suos, scilicet, steri-
litate. Populus quem vidimus proceræ staturæ est:
ibi vidimus gigantes, &c. Caleb vero econtrario
compescens murmur populi:quod oriebatur con-
tra Moysen, dicebat. Ascendamus secure ad possi-
dendam terram nobis promissam quoniam opti-
ma est: & poterimus obtinere illam. Populus au-
tem credidit maiori parti : & despexit terram pro-
missionis : & dicebat alter ad alterum. Constitua-
mus nobis ducem : & reuertamur in Ægyptum.
Et sic illam terram promissam spreuerunt. Et hoc
est quod hic ait, *Et pro nihilo habuerunt terram desi-
derabilem.*

Non crediderunt verbo eius : & murmurauerunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem Domini. 1858

Hic exequitur peccatum incredulitatis illorum.
Et primò ponitur ipsorum incredulitatis mali-
gnatio.Secundò ex hoc diuinę iræ prouocatio:ibi.
B *Et eleuauit manum.*Quantum ad primum sciendum,
quòd ista litera duobus modis exponitur. Primo
modo : vt pro ly verbo eius intelligatur verbum
Caleb. quoniam vt statim dictum est: omnes ex-
ploratores reuersi terruerunt populum non cre-
dentes illam terram posse obtinere : solo Caleb
dicente quòd facile erat eis ipsam capere. & eos
confortabat vt ad ipsam ascenderent. Ipsi ergo
crediderunt aliis distrahentibus : vt redirent in
Ægyptum : & noluerunt credere verbo ipsius Ca-
leb. Et hoc est quod ait. *Non crediderunt verbo eius.*
Vel secũdo potest intelligi de verbo Dei qui mul-
totiens per Moysen promiserat eis introducere il-
los in terram illam : ipsi autem audientes explo-
ratores : dicentes quòd ibi erat populus fortissi-
C mus & homines quasi gigantes : quòd ibi erant
ciuitates fortissimæ vsque ad cœlum muratæ: sta-
tim diffiderunt illam terram posse obtinere : &
quòd Deus non daret eam illis. Et hoc est quod
ait. *Non credidernut verbo eius*,id est,ipsius Dei. Vnde
sequitur. *Murmurauerunt in tabernaculis suis.* quia vt *Num.14.*
habetur Nume.14. Filij Israel audientes verba ex-
ploratorum fleuerunt tota nocte illa : & mur-
murabant contra Moysen & Aaron dicti filij
Israel : dicentes, Vtinam mortui essemus in Ægy-
pto : & non in hac vasta solitudine. Vtinam pe-
reamus : & non inducat nos dominus in terram
istam : ne cadamus gladio : & vxores nostræ & fi-
lij ducantur captiui. Nonne melius est reuerti in
Aegyptum ? Et dicebant ad alterutrum. Consti-
tuamus nobis ducem & reuertamur in Aegyptũ.
Et de isto murmure hic ait Psalm. *Et murmurauerunt in tabernaculis suis : & non exaudierunt vocem Do-*
*mini.*Per hoc autem spiritussanctus intendit repre- *Terra promis sionis significat terrã cœlestem. Matth.vlti. Glosa.*
hendere eos qui pro nihilo reputant terram viuẽ-
tium per istam terram promissionis figuratam:qui
de diuino adiutorio diffidentes : timent superari à
mundo, à carne vel à diabolo. Et sic non credunt
verbis Domini dicentis.Ego autem vobiscum sum
omnibus diebus, &c. Et istum sensum hic ponit
Glos.dicens. Et pro.ni.ha.ter.desi. id est, contem-
pserunt: quod per illam significabatur bonum,
scilicet, æternum : quòd est vere desiderabile,Nec
crediderunt verbo eius per parua ad magna vo-
cantis. Pro certo nisi aliquod magnum terra illa
significaret ad quod inuitaremur : nullo modo
culparentur qui pro nihilo habuerunt eam: cuius
temporale regnum etiam sancti pro nihilo du-
cunt: vt Hierusalem quæ est in cœlo vere deside-
rabilis ament.Sed infidelitas merito arguitur:quia
in eo quod pro nihilo habuerunt eam: nõ credide- *Murmuratio quid sit & quam multiplex.*
runt verbo.n Dei per parua ad magna ducẽtis. No-
tandũ quod dicit,*Et murmurauerũt in tabernaculis suis.*

Quod

Quod murmuratio est querela cum impatientia in A
iis quæ homo deberet sustinere patienter,&c.

Et eleuauit manum suam super eos, vt prosterneret eos in deserto. 1859

Hic ponitur ex prædicta incredulitate cõtra ip-
sos Dei indignatio.Et primò contra patres.Secun-
dò contra natos:ibi.*Et vt deiiceret.*Quantum ad pri-
Mortui sunt in deserto omnes qui exierunt Aegyptũ à viginti annis supra. mum sciendum:quòd vt habetur Num.14.ex pec-
cato prædictæ incredulitatis & murmurationis,
contra eos data fuit diuina sentẽtia: vt omnes ma-
iores natu prosternerẽtur in deserto. sic quòd nul-
lus eorum terram promissionis intraret. Et voco
maiores natu,id est,omnes illi qui in exitu Israel de
Ægypto numerati sunt à viginti annis & suprà:
omnes illi mortui sunt in deserto:duobus exceptis B
Num.14. scilicet,Iosue & Caleb. Vnde dicitur Nũ.14.quòd
dominus ex peccato prædicto prouocatus ait,Vs-
quequo multitudo hæc pessima murmurat contra
me ? Querelas filiorum audiui. Dic ergo eis.Viuo
ego ait Dominus:sicut locuti estis audiente me:sic
faciam vobis.In solitudine hac iacebunt cadauera
vestra omnes qui numerati estis à viginti annis &
supra, & murmurastis contra me : non intrabitis
terram super quam leuaui manum meam: vt habi-
tare vos facerem : præter Caleb & Iosue. Istam er-
go sententiam contra ipsos datam ostendens Psal.
ait,*Et eleuauit manum suam super eos:vt prosterneret eos in deserto*: quia,scilicet,sententiam dedit quòd om-
nes illi in deserto morerentur. Et hæc fuit causa
quare per quadraginta annos vagi per desertũ am- C
bulauerunt antequam peruenirent ad terram pro-
missionis : cum tamen non multum distet Ægy-
ptus à terra promissionis:vt,scilicet,omnes illi qui
à viginti annis suprà ex Ægypto exierunt : primò
in deserto morerentur, quàm terram promissionis
attingerent. Ex quo concluditur.quòd ex illis qui
intrauerunt terram promissionis : nullus erat ætа-
tis vltra sexaginta annorum. Mysticè autem per
manum domini intellige Dei potentiam : vt patet
ver.125.quam in iudicio super malos eleuabit : vt
eos in deserto infernalis miseriæ prosternat. Item
nota quòd manus domini multa facit ver.127. Vel
manus Dei dicitur Christus ver.197.qui in iudicio
supra malos eleuabitur.

Et vt deiiceret semen eorum in nationibus, vt disperderet eos in regionibus. 1860

Hic ostenditur diuina indignatio contra filios
eorum.Per semen tamen ipsorum intelliguntur fi-
lij qui ex ipsorum semine sunt nati.Vbi nota quòd
ista pœna erga filios eorum à Deo fuit comminа-
ta : sed pro tunc precibus Moysi fuit impedita: sed
fuit implera tẽpore captiuitatis Babylonicæ : quia
tunc descendentes ex illis in nationibus extraneis
captiui ducti fuerunt: & in alienis regionibus,sci-
Filius pro peccato patris punietur. licet,in Babylonia, & dispersi per regnum illud.Et
si dicas:illi qui dispersi fuerunt per orbem tempo- E
re Nabuchodonosor, quid culpabiles fuerunt in-
credulitatis patrum suorum : vt pro peccato parrũ
deberent puniri ? Dico quòd de pœna temporali
multotiens filius portat pœnam patris: sed non de
pœna spirituali. Vel etiam quia isti fuerunt non so-
lum semen patrum nati ab ipsis:sed etiam peccato-
rum patrũ imitatores.Ideo nõ solũ propter pecca-
ta pattũ,imò propter sua dispersi & captiuati fue-
runt. Et hoc notat cum vocat eos semen eorũ : di-
cens.*Et vt deiiceret semen eorum*,&c.Nam propriè se-
men alicuius dicũtur illi qui sunt eius imitatores:
vide ver.1795. Vel ista pœna in filiis Israel directa
fuit impleta,quando per Titum & Vespasianũ fue-
runt trucidati & venundati : & a propria patria
expulsi, & per orbem dispersi : & sic vsque hodie
manẽt.Et vide quòd istius dispersionis duo notat.
Primò extremum à quo fuerunt expulsi:dicens, Et
vt deiiceret.Et exteras nationes ad quas fuerunt dis-
persi,dicens,*Et dispergeret eos.*

Et initiati sunt Beelphegor: & comederunt sacrificia mortuorum. 1861

Hic ponitur sextum peccatum: quòd fuit volu-
ptatis & luxuriæ. Vbi sciendũ,quòd quamuis tex-
tus iste principalius videatur agere de peccato
idololatriæ: tamen ad illud peccatum deuenerunt
propter peccatũ luxuriæ.Et sic tractando ipsorum
Initiare quid est. idololatriam:principalius intendit manifestare lu-
xuriam ipsorum.Hic aliqua sunt prænotanda. Pri-
mò quid est initiare. Vbi sciendum quòd secun-
dum grammaticos initior, initaris. dicitur ab ini-
tiũ.Et est initiare idẽ quod inchoare, introducere,
vel sacrificare. Vnde initiare vel initiari est quasi
encenia facere,id est, noua festa colere : vel aliquid
de nouo sacrificare. Hic autẽ cum dicitur : initiati
Beelphegor. sunt,stat pro sacrificare.Item notandum quòd Beel-
phegor erat idolum Moabitarum : pro cuius eui-
Beda. Idololatria quomodo incœpit. dentia sciendum quòd vt ait Beda: Ninus rex Assi-
riorum qui condidit Niniuem patre suo mortuo:
qui Beel vocabatur : fecit imaginẽ ad eius memo-
riam fieri : quã vocauit Beel, iuxta nomen patris.
Et vt ad maiorem patris memoriam illa imago
ab hominibus in maiori reuerentia haberetur : or-
dinauit quòd quilibet reus ad dictam imaginem
confugiens, saluus esset : vnde & illa imago cæ-
pit multum ab hominibus venerari:in tantum etiã
quòd diuinos honores cœperunt homines illi ex-
hibere,ab illa gratias postulare:& illã vt Deum co-
lere.Et inde incœpit idololatria: & ad alias gentes
est deriuata : ita quòd nomen istius idoli Beel ad
alia idola deriuatum fuit secundum diuersitatẽ lin-
guarum. Et maximè istud nomen Beel, ad omnia
idola applicabatur. quia lingua punica Beel idem
est quòd Deus. Vnde sicut Assyrij vocabant idolũ
suum Beel, vel Belum:ita & Babylonij suum idolũ
vocabant Beel: alij Baal:alij Beol secundum varie-
tatem linguarum. Moabitæ autem idolum suũ vo-
cabãt Beelphegor: quod est nomen cõpositum ex
duobus integris, scilicet, ex Beel & Phegor: quod
est nomẽ cuiusdã mõtis in quo colebatur idolum
Moabitarũ.Istud ergo idolum,scilicet, Beelphegor
Iudæi propter derisionem gentiũ vocabãt Beelze-
bub : asserentes in isto idolo principem dæmonio-
rum habitare.Erat ergo Beelphegor idolũ Moabi-
tarum.Quod filij Israel in deserto coluerunt,& sibi
sacrificauerunt. Et hoc est quod ait. *Et initiati sunt Beelphegor.* Huius autem idololatriæ causa fuit ip-
sorum luxuria Nam vt dicũt doctores. & habetur
Numer.22. Balach rex Moabitarum videns quòd *Num.22.*
populus Israel erat iuxta terram suam, timens ne
ipsum & regnum eius caperent : misit pro Ba-
laam qui erat magnus diuinator & propheta : vt
sibi contra filios Israel consilium daret : ipse au-
tem finaliter tale consilium ei dedit. Non pote- *Nota malam consilium Balaã prophetæ.*
ris istos superare quamdiu seruient Deo suo:
sed si ipsum offendant,leuiter superabuntur.Mitte

Universidad de Deusto
Biblioteca

ergo puellas pulchras & nobiles prope castra ipsorum: vt per eas inducantur ad idololatriam: & sic Deus ipsorum irascetur contra eos. Quod & factũ est. Videtes ergo filij Israel illas puellas moti ad luxuriam ibant ad illas. Illæ autem vt edoctæ erant: nullo modo permittebant se ab illis cognosci, nisi illi cum ipsis prius adorarent Beelphegor deum illarum. Illi autem impetu brutali deuicti, vt eis cõsentirent, idololatrabant. Et patet quòd principalis causa istius idololatriæ fuit peccatum luxuriæ. Sic etiam fuit de Salomone: qui per mulieres infatuatus: templa idolis ædificauit: vt habetur 3.Reg.11. Ponit ergo primo istorum idololatriam. Secundo Dei displicentiã ibi, *Et irritauerunt*. Quantum ergo ad primum dicit, *Et initiati sunt Beelphegor*, id est, coniuncti sunt, vel sacrificauerunt illi idolo Moabitarum. *Et comederunt sacrificia mortuorum*, id est, de carnibus animalium mortuorum illi idolo sacrificatorum. Iste versus habetur Numer.25.vbi dicitur, Fornicatus est populus cũ filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua: at illi comederunt & adorauerũt deos earum. Quomodo autem Balaam docuit Balach, vt per mulieres induceret filios Israel ad idololatriã, habes Apocal.vbi dicitur, Balaam docebat mittere scandalum coram filiis Israel, edere, & fornicari, &c. vide in postil. Et vide duo vitia coniuncta, scilicet, edere & fornicari: quia vnum sequitur ad aliud. vnde Hierony. ait, Venter mero æstuãs, cito in libidinem spumat. vicina enim sunt venter & genitalia. Ista autem duo vitia diabolus omnibus communicat. Vbi nota quòd Glo. super illud Tob.6. dæmõ occidit septem viros Sarræ. dicit, Diabolus de cõcupiscentia vxore sua nouem filias habuit, quarum septem diuersis generibus hominum maritauit, scilicet, primam simoniam prælatis & clericis. Secundam, scilicet, hypocrisim, monachis luxuriosis & falsis fratribus religiosis. Rapinam, militibus & aliis nobilibus. Vsuram, burgẽsibus. Dolum, mercatoribus. Sacrilegium, agricolis, qui decimas Deo sacratas auferunt. Fictum seruitium operariis conducticiis. Luxuriam autem & gulam nulli maritari voluit: sed omnibus generaliter illas exposuit. Ex quibus patet quàm pauci sunt hodie sine vxore: sed pauciores sine concubina.

Luxuria causat idolatriam.

Num.25.

Apoc.2.

Ad gulã sequitur luxuria.

Hierony.

Peccata nouẽ genuit diabolus ex concupiscentia.

Peccata diuersa diuersis applicantur.

1862 **Et irritauerunt eũ in adinuẽtionibus suis: & multiplicata est in eis ruina.**

Hic ponitur erga eos Dei displicentia. secundo ponitur placatio diuina: ibi. *Et stetit*. Quantum ad primam notandum quid sit adinuentio. Quamuis enim adinuentio vno modo idẽ sit quod prẽceptũ. vt dictum est ver.1401. quandoq; tamen aliter accipitur. Nam venio, venis. componitur cũ in: & fit inuenio, nis. quod est in id quod cupimus, vel quẽrimus venire. vnde inuenimus quæsita: reperimus vltro occurrentia. Inuenio autem componitur cũ ad, & fit adinuenio, id est, valde iuxta nostrum votũ inuenire quæsita & desiderata. vnde adinuẽtio, id est, valde exquisita inuẽtio. vt quando quis propter id quod concupiscit, diuersas vias ad illud cõsequendum inuenit. Sicut in proposito, isti pro cõcupiscentia illarum puellarum, etiam ad idolatriam se inclinauerunt: & sic adinuentiones fuerũt peccata: quæ studiosè vt quod quærebant habere possẽt, commiserunt. Dicit ergo, *Et irritauerunt Deum in adinuentionibus suis*, id est, in idolatriis suis. & commestionibus sacrificiorum idolis oblatorũ.

Adinuẽtiones sunt peccata exquisita pro velito consequendo.

Qualiter autem fuit irritatus dominus ex istis adinuentionibus, habetur Num.25.vbi dicitur, quòd cum initiatus Israel Beelphegor: iratus dominus dixit ad Moysen. Tolle cunctos principes populi: & suspende eos contra solem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Israel. Quod ideo præcepit: quia peccata subditorum principibus & prælatis imputantur: maximè quãdo perueniunt ad eorum notitiam publicam, & illa non corrigunt. Et vocat principes primos tribuum. Quælibet enim tribus vnum principaliorẽ habebat: qui in illa tribu principabatur. Istis ergo principibus qui suas tribus habebant corrigere & non corrigebant: subditorum imputantur peccata. Nam vt dicit Leo epis. & habetur di.86.inferiorum. Inferiorum ordinum culpæ, ad nullos magis referẽdæ sunt, quàm ad desides negligentesque rectores: qui multam sæpè incurrunt pestilentiam, dum austeriorem dissimulãt adhibere medicinã. Et ideo dominus peccata populi imputans: principibus iussit, vt omnes principes suspenderent. vnde sequitur. *Et multiplicata est in eis ruina.*, quia, scilicet, ex isto peccato multi corruerunt. vt enim habetur Num.25. Moyses ad præceptum domini dicit. suspende principes populi, &c. præcepit principibus vt emendarent negligentiam suam, & corrigerent malos. vnde dixit ad iudices Israel. Occidat vnusquisque proximos suos qui initiati sunt Beelphegor. Et occisa sunt 23.milia hominum. Et propter istam strangem dicit. *Et multiplicata est in eis ruina.* Ruina enim dicitur à ruo, is. quod est cadere. Et sic ruina est casus. Multiplicata fuit ergo in eis ruina: quia 23.milia occiderũt.

Num.25.

Prælatis imputantur peccata subditorum.

Leo.

Num.25.

1863 **Et stetit Phinees, & placauit: & cessauit quassatio.**

Hic ponitur diuina placatio. & ponitur per quẽ facta fuit placatio. secundo placantis commendatio: ibi. *Et reputatum*. Quantum ad primum quomodo facta fuit in hoc facto placatio Dei: notandum quòd (vt scribitur Nume.25) dum tanta commotio in proposito Dei esset vt principes tribuum occiderent quos reperiebant initiasse Beelphegor: accidit vt princeps, tribus Simeonis, cui nomen Zambri luxuria ductus, publicè coram omnibus videns puellam pulcham nomine Corbi filiam Sur nobilis principis Madianitarum, introiuit ad eam. Quod videns Phinees filius Eleazari sacerdotis filij Aaron, zelo Dei accẽsus, surrexit de medio multitudinis: & arrepto pugione, ingressus est post istũ principem Zambri in lupanar: & inuenit eos pariter commiscentes: & perfodit ambos simul virum, scilicet, & mulierem in locis genitalibus. Quo facto statim cessauit quassatio: quia ex zelo istius, & & morte illius principis Deus placatus: dixit ad Moysen. Phinees auertit iram meam à filiis Israel; quia zelo meo commotus est contra eos. Et hoc est quod recolens Psalm.ait, *Et stetit Phinees*, &c, Ex hoc apparet quòd multitudine peccante: non omnium, sed aliquorum cæde Deus placatur.

Num.25.

Peccãte multitudine pauci puniuntur.

1864 **Et reputatum est ei ad iustitiam in generatione & generationem: vsque in sempiternum.**

Hic ponitur placantis, scilicet, Phinees commẽdatio. Deus enim non tantum factu quã intentionẽ aspicit facientis tam in bono quàm in malo. Et ideo intentionem Phinees respiciens Deus: quia hoc

hoc fecit zelo dei motus: ipsius opus ad meritum sibi & aliis imputauit. & non solum sibi: sed etiam successoribus suis. vnde per hoc à deo fuit certificatus, quòd patri suo succederet in sacerdotio. Nã vt habetur Nume. 25. hoc facto dixit dominus ad Moysen. Phinees filius Eleazari filij Aaron sacerdotis auertit iram meã à filiis Israel: quia zelo meo commotus est contra eos. Idcirco loquere ad eum. Ecce do ei pacem fœderis mei: & erit illi pactum sacerdotij sempiternum: quia zelatus est pro deo suo. Sed fortè dices. Cum actus istius Phinees fuerit actus fortitudinis, quomodo ergo sibi reputatum est hoc factum ad iustitiam, & non potius ad fortitudinem? Sciendum est igitur quòd (vt dicit Philosophus 5.ethico.) iustitia est duplex, scilicet, iustitia legalis, & iustitia æqualis. Iustitia enim legalis est quodammodo omnis virtus: sed iustitia æqualis est virtus particularis. Quod autem iustitia legalis dicatur omnis virtus: ex hoc declaratur. Nam ex hoc aliquis dicitur iustus: quia adimplet præcepta ad quæ obligatur. Sed vt dicitur in. 1. magnorũ moralium. Lex præcipit actus omnium virtutum. Vnde & 5.ethico. dicitur: quòd lex præcepit non derelinquere actiue nec fugere: quod spectat ad virtutem fortitudinis. Lex præcipit non mœchari: quod spectat ad temperãtiam. Lex præcipit non repercutere: quod spectat ad mansuetudinem. Et sic vniuersaliter lex iubet actus omnium virtutum adimplere: & omnem maliciam fugere. Cum igitur iustitia legalis sit implere legem: consequẽs est, quòd iustitia legalis actus omnium virtutum præcipit. Iustitia autem æqualis dicitur particularis virtus, per quam redditur vnicuique quod sibi debetur. Ad propositũ ergo patet: quòd Phinees exercendo actum fortitudinis, habuit iustitiam legalem, quæ actum omnis virtutis imperat. Dando autem illi Zambri quod meruerat: habuit iustitiam æqualem. Et ideo actus ille reputatus est ei ad iustitiam. Eodem modo actus fidei reputatus fuit Abrahæ ad iustitiam: cum tamẽ fides sit alia virtus à iustitia particulari. Vnde Genese. 15. Credidit Abraham deo: & reputatum est ei ad iustitiam.

Num.25.

Iustitia duplex, scilicet, legalis & æqualis.

Philosoph.

Gen.13.

1865 **Et irritauerunt eum ad aquas contradictionis: & vexatus est Moyses propter eos: quia exacerbauerunt spiritum eius.**

Hic ponitur septimum peccatum: quod fuit prouocationis ad malum & discordiæ: quod fuit propter defectum aquæ. De quo habetur Nume. 20. De qua cõtradictione & aquæ datione dictum est superius. versicu. 1295. 1296. 1829. Et vocatur aqua illa data, aqua contradictionis: quia impatienter & contentiosè locuti sunt contra Moysen: & per consequens contra deum, non expectantes patienter eius beneplacitum. Vnde vt habetur Numero. 20. Cumque indigeret aqua populus, conuenerunt aduersum Moysen & Aaron: & versi in seditionem dixerunt, Vtinam perissemus inter fratres nostros coram domino. Cur eduxistis ecclesiam domini in solitudinem: vt nos & iumenta nostra moriamur? Quare nos fecistis ascendere de Ægypto: & adduxistis in locum hunc pessimum? &c. Et hoc est quod ait Psalmista *Et irritauerunt eum*, scilicet, deum, & etiam ipsum Moysen ad aquas contradictionis. *Et vexatus est Moyses propter eos*, id est, turbatus mente, in tantum quòd dubitauit aliqualiter de bonitate dei: ne, scilicet, exaudiret eum, dando eis aquam. Vnde non plenè credidit verbis domini, dicentis sibi & Aaron. Loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. vnde & percutiendo petram, locutus est dubitatiuè dicens. Num de petra hac vobis aquam poterimus eiicere? vnde quòd Moyses & Aaron deo in hoc non plenè crediderint, apparet, quia propter illorum incredulitatem puniendam fuerunt priuati ambo ingressu terræ promissionis, & in deserto sunt mortui. Vnde dicitur Nume. 20. quòd postquam deus de petra aquam dederat in abundantia, dixit dominus ad Moysen & Aaron. Quia non credidistis mihi vt sanctificaretis me coram filiis Israel non introducetis hos populos in terram quã dabo eis. Vexatus ergo fuit Moyses tunc propter verba ipsorum, id est, turbatus, quia exacerbauerunt spiritum eius, id est, asperum & acerbum fecerunt, ne domino crederet. Et ad hoc facit quod subditur, *Et distinxit in labiis suis*, id est, distincte & apertè ostendit in verbis suis quòd non credebat: quando, scilicet, dubie pronunciauit coram populo, dicens, Num de petra hac poterimus eiicere aquam? Et nota quòd istud peccatum contradictionis præcessit peccatum luxuriæ & initiationis Beelphegor, quamuis illud hic præponatur. Sicut multoties faciunt etiam euangelistæ: qui posterius acta prius narrant. Sicut Matthæus 27. narrat desperationem & suspẽsionem Iudæ: antequam narret examinationem Christi factam per Pilatum: cũ tamen post Christi condemnationem Iudas se suspenderit.

Num.20.

Aqua cõtradictionis quare dicitur.

Num.20.

Moyses & Aaron non crediderant deo.

Num.20.

Moyses non credidit deo.

Glosa.

Hæc est glosa Augustini.

1866 **Et distinxit in labiis suis, & non disperdiderunt gentes quas dixit dominus illis.**

Hic narratis peccatis quæ fecerunt in deserto, narrat peccata quæ fecerunt in terra promissionis. Et diuiditur in duas partes: quia primò ipsorum describitur culpa: secũdò pœna, ibi, *Et iratus*. Quantum ad primum aliqua ipsorum notat peccata. primò peccatum inobedientiæ. secundo peccatum idololatriæ, ibi, *Et commixti*. tertiò peccatum homicidij, ibi, *Et immolauerunt*. Quantum ad primum sciendum, quòd prima pars istius versus, scilicet, *Et distinxit in labiis suis*. refertur ad versum præcedentem: cuius est finis: qui intelligitur de Moyse, qui non distinctè sed dubitatiue locutus est, quando præcepto domini de petra aquam eduxit: vt dictum est. Vnde hic ait Glosa. & est Cassiani. *Et distinxit in labiis suis*, scilicet, hoc miraculum Moyses à priori constantia quam habuit in aliis miraculis. Hoc enim ambiguè dixit: qui omnia alia certa fide promiserat. Perturbatus namque murmure populi infidelis, non renuit fiduciam quam debuit: quasi non posset, vel nollet deus facere, qui tanta iam fecerat. Dubitans namque petram percussit, qui in aliis miraculis nõ dubitauerat. De hoc autẽ hac sola pœna correptus est, vel punitus: quòd nõ intrauit terram illam. Nõ alienatus est à regno gratiæ, sicut illi de quorũ iniquitatibus loquitur iste Psal. Hæc glos. Ex quibus patet, quòd pars ista in qua incipit agere de peccatis commissis infra terram promissionis: incipit in sequẽti parte istius Versus, ibi, scilicet, *Et nõ disper-*

Societas malorum nocet.

Cōtraria agūt ad inuicē & patiuntur.

diderunt gentes, quas dixit dominus illis. Vbi sciendum quòd contraria iuxta se posita, semper in inuicem agunt & patiuntur. & quodlibet eorum alterum conatur similare sibi. vt patet de calido & frigido: de sicco & humido: sic & de bono & malo. Et hinc est, quòd si boni sint mixti cum malis: sicut boni conantur malos ad suam similitudinem ducere, sic & mali bonos: & ratione fragilitatis humanæ quæ prona est ad malum: vt in pluribus: malis ad se trahunt bonos, quam trahantur ab eis. Et ideo sciens deus pronitatem populi sui Israel ad malū: ne malorum & idololatrarum societate ad idololatriam traherentur: præcepit eis, dicens, Cum intraueritis

Num.33. terram Chanaam, dispergite, id est, interficite cunctos habitatores eius: ne, scilicet, eorum societas vobis sit in ruinam. Ipsi autem in hoc domino B inobedientes fuerunt: quia cupiditate ducti, vt ab eis haberent tributum, sub se illos permiserunt viuere. Et hoc peccatum hic notans psal. ait, *Et non disperdiderūt gentes quas dixit dominus illis.* Vnde & post

Obedientia quātū bonum sit. experti fuerunt, quam malum est deo non obedire. Quod patere potest: considerato quantum bonum sit obedientiæ virtus. De qua ait Grego. libro 35.

Grego. lib 35. mor. cap. 12. moral. ca. 12. dicens. Obedientia est virtus, quę cæteras virtutes mēti inserit, insertasque custodit. Vnde primus homo præceptum quod seruare accepit: cui si vellet subesse ad æternam beatitudinem

1. Reg. 15. sine labore peruenire. Hinc Samuel ait. Melior est obedientia quā victima: & auscultare magis quam offerre adipem arietum. quoniam peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatrię nolle acquiescere. Obedientia quippe victimis recte

C præponitur: quia per victimā aliena caro: per obedientiam vero voluntas propria mactatur. Tanto ergo quisque citius deum placat, quāto ante oculos eius reprehensa arbitrij superbia, gladio præcipientis se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur: vt quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex aduerso igitur melius ostēditur quid de eius laude sentitur. Si enim quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere: obedientia sola est, quæ meritum fidei possidet, sine qua quisque infidelis cōuincitur, etiam si fidelis esse videatur. Hinc

Prouer. 21. per Salomonem in ostensionem obedientiæ dicitur. Vir obediens loquetur victorias. Vir quippe D obediens victorias loquitur: dum alienæ voci humiliter subdimus, nosmetipsos in corde superamus &c.

1867 ## Et commixti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorum, & seruierunt sculptilibus eorum: & factum est illis in scandalum.

Hic ponitur secundum peccatum eorum, quod fuit idololatria. Quoniam vt statim est dictum: mali bonos ad suam similitudinem trahunt. Ideo filij Israel habita terra promissionis. illos idololatras reseruauerunt: vnde habitātes cum eis, ad illorum idololatriam deuenerunt. Propter quod multoties E à deo derelicti, grauia passi fuerunt. vt patet per totum librum Iudicum & regū. Et hoc est quod ait,

Seruitus mala peccati. *Et commixti sunt inter gentes &c.* Quia hic ait, quòd *Seruierunt sculptilibus suis: & factum est illis in scandalum.* Quod seruire peccatis, est seruire dęmonibus: quia qui facit peccatum, seruus est peccati. Ioan. 8. Vbi Hierony. Immo tot dæmoniorum, quot vitiorum. Quantum autem detestabilis sit talis seruitus & damnosa, apparet si consideres quòd illa seruitus inducit Mentis fœditatem, Culpæ pronitatem. Mentis cæcitatem, Pœnæ calamitatem. Primum patet, quoniam sicut seruiens immunditiis carnalibus, & si maculat corpus: multo fortius mentem quia mores mali plus fœditatis offerunt quā seruitia corporalia etiam corporaliter minus munda. vt sunt multa artificia quibus corpus maculatur. de quibus loquitur Philosoph. 1. politicæ. Prętera Seneca epistola, 47. dicit, Erras si æstimas me quosdam quasi sordidioris operis reiecturum: vt puta bubulcum. Non enim ministeriis eos, æstimabo fœdos: sed moribus. Et sequitur. In illis ex sordida conuersatione seruile est: honestiorum conuictus excutiet. Ideo ad Ro. 6. dicitur. Sicut exhibuistis *Rom. 6.* membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem: ita nunc exhibete seruire iustitiæ &c. Secundum patet. quia sicut dicitur ad Titum. 1. Coinquinatis *Tit. 1.* & infidelibus nihil est mundum. inquinatæ sunt eorum mens & conscientia. Isti non seruiunt deo, sed dagon. sicut illi de quibus dicitur. 1. Reg. 5. Dagon enim interpretatur piscis iniquus, aut piscis *1. Re. 22.* mœroris. quia illi qui seruiunt viciis: semper iniquitate grauantur & miseria. Et tales figurantur per Amon regem Iuda: de quo dicitur. 4. Reg. 21. quòd seruiuit immunditiis quibus seruierat pater *4. Reg. 21.* suus. pater enim malorum est dæmon. Tertium patet, nam vt dicitur. 7. ethico. venus furatur intel- *Aristo.* lectum ipsius sapiētis. & sic seruitus veneris excæ-

C cat intellectum. Nam vt dicit Sene. multis seruit *Seneca Epist. 15.* qui corpori seruit: qui pro illo nimium timet. qui ad omnia illud refert. quod est honestum, illi vile est cui corpus suum nimis carum est. Ex quo sequitur quòd qui seruit corpori: caret iudicio rationis. De quibus dicitur Rom, 16. quòd non seruiūt *Rom. 16.* Christo: sed ventri suo. Quantum patet, quia qui seruiunt diabolo: pro præmio seruicij sui habent *Bernar.* pœnam æternam. De hoc Bernard. in vno sermone fingit q̄ esset vnus homo in medio, caro, mundus & diabolus essent in circuitu eius. Et quilibet eorum clamat quòd ille homo sibi seruiat ostendendo præmium seruicij quod sibi dabit: sic quòd caro clamat: serui mihi, & ego te inficiam. mundus clamat: serui mihi & ego tibi deficiam. diabolus clamat: serui mihi & ego te decipiam. Christus clamat: serui mihi: & ego te reficiam. ad cuius seruitium potius declinare debes? & tamen excæcatus homo ad seruitium creaturarum declinat: relicto seruitio creatoris quod ei in scandalum vertitur. De talibus dicitur Rom. 1. quòd seruierunt potius *Rom. 1.* creaturæ quam creatori. propter quod tradidit illos in reprobum sensum. Conformiter nunc de filiis Israel dicitur, quòd seruierunt sculptilibus eorum, id est, idolis sculptis: & factū est illis in scandalum.

Et immolauerunt filios suos, & filias suas dæmoniis. 1868

Hic ostendit tertium ipsorum peccatum: quod fuit homicidij filiorum suorum. Vbi ostendit quòd illa homicidia erant magnæ peruersitatis. secundo erant magnæ crudelitatis: ibi, *Et effuderunt.* tertio quòd erant prauæ volūtatis: ibi, *Et infecta est.* Quantum ad primum sciendum quòd (vt ait Hierony. super Matth.) idolum quoddam nomine Baal, fuit iuxta Hierusalem ad radicem montis mora: vbi erat vallis aquosa, nemorosa, & deliciis plena. vbi ante

Immolabant filios suos dæmoniis filij Israel.

Hierony.

ante per gentiles colebatur idolum Baal: quod ibi A erat in loco quodam obscuro. In tātam autem dementiam deuenerant filij Israel: quòd ritu gentilium idololatrando hostias & sacrificia immolabant illi idolo. Et quandoque non solum immolabant illi bruta animalia vt deo: sed ad maiorem deuotionem ad idolum ostendendum immolabāt etiam quandoque filios suos & filias. quod maximæ peruersitatis opus erat. Et hoc recolens psalm. dicit, *Et immolauerunt filios suos &c. dæmoniis*, id est,

Immolare quid est. idolo in quo dæmones habitabant. Vbi aduertendum secundum grammaticos quod immolo, as. componitur ab, in, & moles, vel mola: qui est lapis grandis. Et est immolare quasi in molam altaris victimam ponere. vnde & immolatio dicta est ab an- B tiquis eo quòd in mola altaris posita victima occideretur. vnde & mactatio post immolationem erat. Et attēde quòd immolo scribitur per duo. m. quia. n. mutatur in, m. cum ante. m. n. stare non possit. Immolabant ergo primò filios & filias, id est, super altare offerebant viuos: & postea mactabant.

Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum & filiarum suarum: quas sacrificauerūt sculptilibus Chanaam.

Crudelitas maxima filios occidere.

Hic ostenditur ipsorum crudelitas. Si enim magnæ crudelitatis est scienter spargere sanguinem C innoxium quantuncunque alienum: multo fortius est crudelitatis innocentem sanguinem suorum filiorum spargere: cum non sit aliquod animal tam ferum, vel crudele, quod non conseruet quantum potest vitam filiorum. Quam crudelitatē augget motiuum pessimum: quia vt illos sacrificarent idolis: quia illos sacrificauerunt sculptilibus Chanaam, id est, idolis Chananæorum inter quos habitabant. Et nota quòd per istius sanguinis innocētis filiorum suorum effusionē: iam præsignabant infœlices Iudæi se crudeliter sanguinē Christi innocētis & suorum sanctorum effusuros: quoniam Christus & apostoli filij Iudæorum dicuntur: quia

Psal. 78. Gen. 9. ex eis nati. De quibus dicitur psal. 78. Effuderunt sanguinem sanctorū velut aqua in circuitu Hierusalē. non considerantes quod scriptum est Gen. 9. D Quicūque effuderit sanguinem humanum, effundetur sanguis eius. Sanguis enim humanus dicitur sanguis innocentis: quia cū quis perdit innocentiā peccando: iam limites exit hominis, & mutatur in bestiam. Nos ergo non sanguinem innocentem sed

Sāguis significat peccatū. sanguinem noxium, scilicet, peccatū effundamus. Sic enim præceptum est in lege. Effundent filij Aaron sanguinem per circuitum altaris. Quod expo-

Radul. nens Radulph. ait, Filij Aaron nonnūquā rectores ecclesiæ: nōnunquā vero quilibet fideles accipiuntur. Per sanguinem verò in quo vita carnis cōsistit, prauam intelligimus voluntatem. Fūde sanguinē, & caro morietur. tolle malam volūtatem: nec erit E

Sāguinē peccatis qualiter effundere debemus. qui mala operetur. Fundunt ergo filij Aaron sanguinē: quia doloris sancti assiduitate sua de discipulorum cordibus expellunt malitiam. Et quoniā dei timore hoc agitur, hæc ipsa effusio, dei oblatio appellatur. Effundent inquit per altaris circuitum. Altare Christus est: quia oblationes nostras ei

Altare dicitur Christus. imponimus: & per ipsum illas acceptas patri fore posse speramus. Per huius circuitū altaris sanguinem fundimus: dum Christi virtutes mente reuoluentes, vicioſos affectus à nobis eiicimus verbi gratia. dum mansuetudinem illius recolimus: nostram iracundiam abdicamus. & sic de singulis est agēdum. Si verò nomine altaris sancta ecclesia designatur: per eius circuitum sanguinem fundimus, dum sanctorum qui in ea aut sunt aut fuerūt, sanctitatē considerantes. in singulis oculos tēdimus, correctionis nostræ exempla videmus. &c.

Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorum: & fornicati sunt in adinuētionibus suis. 1870

Hic ostenditur eorum praua voluntas: quæ, scilicet, ad tantum scelus à nullo coacti, sed sola libidine malæ voluntatis deuenerūt. Quod notat cum dicit: quòd fornicati sunt in adinuentionibus suis, scilicet, studiosè & cum magna diligentia in malis ab ipsis adinuentis. Dicit ergo: *Et infecta est terra in sanguinibus.* vbi per terram significat ipsos habitantes in illa terra promissionis qui interfecti sunt: dū quidam corporaliter, scilicet, filij & filiæ qui immolabantur idolis: quidam spiritualiter, scilicet, ipsi immolantes: qui tam enormi scelere interficiebant animas suas. Et etiam quia propter talia peccata multoties deus tradidit eos in manibus inimicorum à quibus trucidabantur. vt patet in libr. Iudicum & regū. Sic enim dicitur Psal. 77. Et tradidit pulchritudinem eorum in manus inimici. Et cōclusit in gladio populum suum: & hæreditatem suam spreuit. Sacerdotes eorum in gladio cecideruntt. &c. vide histo. 1. Re. 22. Dicat ergo. *Et infecta est terra in sanguinibus*, id est, in peccatis eorum. Quāuis enim secundum grammaticos sanguis in plurali non dicatur: tamen illo licentia spiritus sancti scriptura sacra vtitur in plurali, per sanguines signi ficans peccata. vide ver. 847. *Et contaminata est in operibus eorum.* Vbi aduerte quòd contamino, as, componitur ex con, & tamino, as. quod est aduersari, corrumpere, polluere. Et inde contamino, as. idem est quòd simul polluere, deturpare, vel corrūpere. Contaminata est ergo terra in operibus eorum, id est, polluta & deturpata vel dehonestata: sicut ciuitas per maleficia deturpatur. *Et fornicati sunt in adinuentionibus suis.* fornicari enim est idololatrare: quia fornicatio dicitur ipsa idololatria. vide versic. 157. 1209. Et tamen (quod ipsorum grauat peccatum) de istis eos deus præmunierat dicens, Caue ne imi- *Deut. 12.* teris gentes: postquam fuerint te introeunte terrā promissionis subuersæ: & requiras cærimonias eorum dicens, Sicut coluerunt gentes istæ deos suos: ita & ego colam. Offerebant enim filios suos & filias comburentes igni. Et tamen hoc non obstante, ita sicut gentes fecerunt. Quia fornicati in adinuētionibus suis. Vbi glo. id est, polluti sunt adulterinis pollutionibus suis: quas dicit adinuentiones ipsorum: non quia ptimi inuenirent: sed quia alios imitati sunt. Nota quòd fornicatio in scriptura est triplex. Prima stat in carnis delectatione. Nu. 25. Fornicatus est populus cum filialibus Moab. *Fornicatio triplex.* Secunda stat in dæmonis veneratione. Iudic. 8. Fornicati sunt cum Baalim. Tertia stat in cuiusque *Iudicum. 8.* criminis commissione. Psal. 72. Perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

Et iratus est furore dominus in populum suum: & abominatus est hæreditatem suam. 1871

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic ponitur pœna pro illis peccatis eis hic à deo inflicta. Et diuiditur in partes duas : quia primò ponitur eorum punitio. Secundò diuina miseratio, ibi, *Et vidit cum tribularentur*. Prima pars diuiditur in partes duas : quia primò ponitur ipsorum punitio. Secundò punitionis ostenditur iusta ratio. ibi, *Ipsi autem*. Prima autem diuiditur in tres partes : secundum quòd tres ipsorum pœnas assignat. Prima fuit diuini auxilij subtractio. Secunda inimicis suis subiugatio, ibi, *Et tradidit eos*. Tertia fuit ipsorum ab inimicis afflictio, ibi. *Et tribulauerunt eos*. Prima ergo pœna fuit, quia à deo qui solebat eos protegere, fuerunt derelicti. Deus enim derelictus à nobis per peccata nostra, nos derelinquit. Vnde ait, *Et iratus furore dominus. &c.* Non quòd propriè ira vel furor cadat in deo : sed quia iuxta nostrum modum intelligẽdi vocatur iratus: quando ad modum irati se habet. Puniens peccata, & furibundus dicitur, quando peccata subito & acriter punit: quæ tamen omnia cum tranquillitate facit & mansuetudine: sicut dicitur Sap. 12. Tu autẽ domine cum tranquillitate iudicas. Quomodo autem furor, vel ira cadat in deo, vide ver. 12. 54. 55. 684. Vnde hic ait glo. Ira non est in deo : sed per simile hoc dicitur: quasi potentia vindicandi excitatus est. vt puta, quãdo reliquit eos viribus propriis ipsos non defendendo. *Et abominatus est hereditatem suam*. De hereditate dei: vide ver. 178. 410. 975. 556. Et nota quòd ista abominatio fuit dei erga eos ad vtilitatem eorum. Qui enim flagellat aduersitatibus, videtur illum repellere & abominari: sed tamẽ hoc multoties facit ad eius vtilitatem temporalem vel spiritualem. Sic enim deus abominatus est populum peccantem: non vt eum perderet, sed vt eum corrigeret & castigaret. Sic & nunc dicitur, quòd abominatus est hæreditatem suam. Ex hoc enim quòd ipsum populum abominatum nominat hæreditatem suam datur intelligi quòd ista abominatio erat ad reducendum eos : vt hæredes essent domini. Vnde hic ait glo. *Abominatus est hereditatẽ suam*, id est, aduersus est ab eis: non ad perditionem, sed ad disciplinam. quod innuit nominans hæreditatẽ. Abominatus est ergo eos : quia ad tempus auersus est ab eis, tradens eos in manus gẽtium. quòd auerti ab eis: est extremum omnium malorum prænomen. Sic enim eos abominari ad correctionẽ ipsorum eis prædixerat deus, dicens. Si ambulaueritis contra me, & ego incedam contra vos : & corripiã vos : & abominabitur vos anima mea in tantum vt vrbes vestras redigam in solitudinem. Ex hoc datur nobis exemplum vt peccatores ratione viciorum suorum abominemur. Prouer. 29. Abominantur iusti virum impium: & abominantur impij eos qui in via recta sunt. Et nota quòd quãuis viri iusti generaliter abominentur omnia vicia. de aliquibus tamen in scriptura fit specialis mentio.

Sap. 12.

Abominatur deus peccatores ad vtilitatem eorum.

Leui. 26.

Abominantur iusti peccatores & peccatum.

1872 **Et tradidit eos in manus gentium : & dominati sunt eorũ qui oderunt eos.**

Hic ponitur secunda pœna : quæ fuit subiicere ipsos inimicis suis. Propter enim ipsorum peccata multoties ipsos permisit deus ab inimicis subiici: vt quia derelinquẽtes deum, idola colebant: merito idololatris subiicerentur. Nam vt habetur Iudicum. 2. Fecerũt filij Israel malum in conspectu domini: & reliquerũt deum patrum suorum: & secuti sunt deos alienos. Iratusque est dominus contra Israel : & tradidit eos in manus diripientium : qui ceperunt eos & vendiderunt hostibus, nec poterant resistere aduersariis : sed quocunque pergere voluissent, manus domini erat super illos. Vnde cap. 3. nominantur aliqui in quorum manus traditi fuerunt. vbi dicitur. Iratus dominus contra filios Israel : tradidit eos in manus Chusanresataim regis Mesopotamiæ : & seruierunt illi octo annis. Sed postea misertus dominus liberauit eos per manus Othoniel. Et quieuit terra sub Othoniel quadraginta annis. Quo mortuo, fecerunt filij Israel malum coram domino : & tradidit eos in manus Eglon regis Moab : & seruierunt ei decem & octo annis. Et misertus dominus liberauit eos per manus Ahot. Et quieuit terra octuaginta annis sub ipso Ahot. Quo mortuo, addiderunt facere malum in conspectu domini : & tradidit eos in manus Iabim regis Chanaam per quadraginta annos. Quibus regebatur populus Israel per vnam mulierem, scilicet, Delboram prophetissam. Et misertus dominus liberauit eos per manum Barach: sub quo quieuit terra per quadraginta annos. Quo mortuo, fecerunt filij Israel malum in conspectu domini : qui tradidit eos in manus Madian septem annis : & oppressi sunt ab eis valde. Et misertus dominus liberauit eos per manus Gedeon, & quieuit terra sub eo. 40. annis. Quo mortuo, filij Israel fecerunt malum coram domino : & adorauerunt Baalim, & Astaroth deos Philistinorũ : & tradidit eos deus in manus Philistim & filiorum Amon. Et afflicti sunt ab eis vehementer annis decẽ & octo. Et misertus dominus liberauit eos per manus Iepte. & postea cæperunt inter seipsos dimicare. Multis etiam aliis vicibus tradidit eos deus in manus gentium. Et quando pleno corde reuertebantur ad dominum : liberabat eos. vt patet per totum librum Iudicum & regum. Hoc ergo recolens Psalmista eis propter peccata sua factum dicit. *Et tradidit eos in manus gentium &c.* Omnia autem ista quamuis litteraliter sint dicta ad mysticum tamen intellectum reducuntur : vt per illos in quorum manus sunt tradit, diuersa denotantur vicia, in quibus deum derelinquentes cadunt : & per illos à quibus liberantur denotentur virtutes quibus ab illis liberantur vitiis.

Filij Israel subditi facti sũt gẽtibus multoties.

Iudicum. 2.

1873 **Et tribulauerunt eos inimici eorũ, & humiliati sunt sub manibus eorum: sæpe liberauit eos.**

Hic ponitur tertia pœna, scilicet, qualiter ab inimicis afflicti & tribulati fuerunt. Iste versus ex statim dictis patet quomodo sæpe ab inimicis vexati & tribulati fuerunt : & quomodo ipsi tribulati clamauerunt ad dominum : & ipse sæpe liberauit eos. Sed hic est notandum quòd deus eos tribulari ab inimicis permittebat, non solum vt de suis peccatis punirẽtur: sed etiam vt tribulatio aurem cordis ipsorum aperiret: & sua peccata facilius cognoscerent: & per consequens ad deum redirent. Pœna enim oculos mentis aperit : quos culpa claudit: vt ait Gre. Ideo dicitur psalmo 82. imple facies eorum ignominia : & quærent nomen tuum domine. Et Psal. 77. Cum occideret eos quærebant eum: & diluculo veniebant ad eum: Vnde Gregorius 6. moralium. Plerumque culpas imminentes non solum minimè vitamus: verum etiam nec commissas agnosci

Tribulatio & pœna corporalis aperit oculos mentis.

Gre. 25. mor. ca. 3.

Psal. 77.

Greg. 6. mor. ca. 17.

agnoscimus. Et peccatoris mẽs tanto altius tenebrescit : quanto nunc damnum suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerunq; diuini muneris largitate, vt culpã pœna subsequatur: & flagella oculos delinquentis aperiant : quos inter vitia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur, vt excitetur : quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit : afflictus consideret quo iacet. Hinc itaq; ipsa asperitas correctionis origo fit luminis. Vnde per Paulũ dicitur, Omne quod arguitur: in lumine manifestatur. Argumentum vero salutis est vis doloris. Hinc est quod Salomon ait: curatio cessare facit peccata maxima. Hinc iterum dicit. Quem enim diligit dominus flagellat : castigat autem omnem filium quem recipit. Hinc voce angelica ad Ioannem dominus loquitur. Ego quos amo corrigo & castigo, &c. Si ergo permisit eos dominus tribulari : vt per afflictionem se ipsos cognoscerent & humiliarentur. Et hoc est quod ait, *Et tribulauerunt eos inimici eorum : & humiliati sunt sub manibus eorum*. Et hoc duobus modis intelligi potest. Nam humiliatio quandoq; significat pœnam & non virtutem. Et sic humiliari est de alto statu in bassum deponi. Quandoq; vero significat virtutem: vide versi. 616. Potest ergo intelligi, humiliati sunt, id est, afflicti & ad bassum deducti. Vel humiliati, id est, virtuose se cognoscentes, deo se humiliauerunt petentes veniã. Et iste sensus magis prædictis conformari videtur; ac etiam ei quod sequitur. *Sæpe liberauit*, quia: scilicet quandocũq; humiliati reuertebantur ad Deum deuotẽ: ipse liberabat eos: vt patet in versi. præcedente. Nota quòd liberatio est multiplex. versi. 1110.

Ephes. 5.

Eccles. 10. Hebr. 12.

Apoc. 3.

1874 **Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo : & humiliati sunt in iniquitatibus suis.**

Hic ponitur ratio punitionis ipsorum: quia scilicet, ipsi peccatis suis quotidie ad iracũdiam Deũ prouocabant. Et hoc est quod dicit : *Ipsi autem exacerbauerunt eum in consiliis suis*. Quid autem sit exacerbare: vide ver. 1322. 1816. Per hoc autem quod dicit. *In consilio suo* : notat quòd peccabant non ex infirmitate vel ignorantia : sed potius ex deliberatione & certa malitia. Et hæc est ratio punitionis ipsorum. Et ideo subditur. *Et humiliati sunt in iniquitatibus suis*, id est, propter iniquitates suas afflicti, depressi & subiugati: vt hic humiliatio stet pro pœna. Et nota quòd quamuis consilium debeat esse de his quæ sunt ad finem: isti tamen consilium suũ solum dirigebant contra finem, scilicet ad irritandum Deum : per quod homo elongatur à fine humano: sibi scilicet, & aliis malè consulendo: nõ aduertentes quòd prauum cõsilium primo præcipitat illum à quo datur, quàm illum cui datur. Propter quod dicitur Iob 18. Præcipitabit eum cõsilium suum. Quod exponens Gregor. dicit. Habet nunc consilium suum omnis iniquus, scilicet, præsentia appetere. æterna desperare. iniusta agere. iusta deridere. Sed cum iudex iustorum iniustorumque venerit: suo vnusquisq; impius consilio præcipitabitur. quia per hoc quòd hic appetere prauis cogitationibus elegit: in æterni supplicij tenebras ingreditur. Quem enim hic gloria temporalis extollit: illic sine termino pœna premit. Quia hic in voluptate lętatus est: illic perpetua vltione cruciatur. Et fit plerunq;, vt hæc ipsa mundi prosperitas: quæ ab aliis inhianter appetitur: eorum greſſus ita obliquat, vt etiam cum ad bona opera voluerint redire, vix possint. quia recte agere nõ valent : cum mundi huius amatoribus displicere timent. vnde agitur vt per gloriam quam impius ex peccato cõsequitur : adhuc eius peccatum amplius multiplicatur, &c. Et hoc maxime fiet quãdo dominus vemẽt, & illuminabit abscõdita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. vt dicitur 1. Cor. 4. Et notandum quòd consilium peccatorum vel criminalis prauitatis in scriptura multiplex reperitur, &c.

Consiliũ peccatorum.

1875 **Et vidit cum tribularentur: & audiuit orationem eorum.**

Hic consequenter ponitur circa eos diuina miseratio. Et diuiditur in partes tres. quia ponitur primò dei pietas ipsos exaudiendo. secundò dei fidelitas promissa adimplendo: ibi. *Et memor*. tertiò dei largitas ipsos liberando: ibi. *Et dedit eos*. Quantum ad primum notandum quòd aliter videt deus peccatores in præsenti: & aliter in futuro. Nam videro Deum peccatorem in præsenti: est cor eius emollire : vt seipsum cognoscat & se corrigat. in futuro autem videt, vt puniat. Vnde Grego. super illo verbo Iob 7. Nec aspiciet me visus hominis. ait, Visus hominis est misericordia nostri redemptoris : qui insensuabilitatis nostrę duritia cum respicit emollit. Vnde teste quoq; euangelio dicitur, Respexit dominus Petrũ: & recordatus est Petrus verbi Iesu quod dixerat, Et egressus foras fleuit amarè. Exutã vero carne animam nequaquam iam visus hominis aspicit: quia post mortem non liberat quẽ ante mortem gratia ad veniam nõ reformat. Hinc enim Paulus dicit. Ecce nunc tempus acceptabile : ecce nunc dies salutis. Hinc psal. ait. Quoniam in seculum misericordia eius. quia nimirum quẽ nequaquam modo misericordia eripit : sola post præsens seculum iustitia addicit. Hinc Salomon ait, quia lignum in quocunq; loco ciderit, siue ad austrum siue ad aquilonem, ibi erit. quia cum humani casus tẽpore siue sanctus siue malignus spiritus egrediẽtem animam claustra carnis acceperit: in æternum secũ sine vlla permutatione retinebit. vt nec exaltata ad supplicia proruat : nec mersa æternis supplicijs vltra ad remedium ereptionis ascendat. Vir igitur sanctus humani generis damna cõsiderans, quòd à præsenti seculo sine redemptoris cognitione subtrahitur: atq; æternis ignibus irreparabiliter sepelitur : & eius vocem in se suscipiẽs dicat, Nec aspiciet me visus hominis. Quia nimirum redẽptoris gratia quem nunc non intuetur vt corrigat: tunc non respicit vt ab interitu abscondat. In iudicium quippe dominus veniẽs, peccatorem videt vt feriat: sed non videt, vt ad largiendam salutis gratiam recognoscat: culpas examinat, & vitã pereũtium ignorat. Ex quibus patet quòd illos quos scriptura dicit Deum videre in præsenti: ostẽdit allos ad bonum emollire & conuertere. Ad propositum ergo vidit Deus filios Israel cum tribularentur: quia ipsos ad pœnitẽtiam prouocabat, scilicet, vt seipsos cognoscerent : & ad dei gratiam postulãdam redirent. Vnde in lib. iudicum. quando filij Israel traditi erant in manus gentium & tribulabantur, semper dicitur, Et clamauerũt filij Israel ad dominum: & liberauit eos. Et quare & vnde clamabant ad dominum : nisi quia deus prius eos oculo misericordiæ videndo, ipsorum corda emolliebat?

Vidit Deus peccatorem in præsenti vt parcat: in futuro, vt puniat.

Gregor. 8. moral. c. 13.

Iob 18. Greg. 14. moral. c. 4.

Luc. 22.

2. Cor. 6.

Psal. 135.

Eccl. 11.

Iob 7.

Exaudit deus orationẽ antequam fiat.

Et sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et sic cum clamarent, ipsos exaudiebat. imo quod plus est: antequam clamarẽt exauditi. Et ideo quia eos iam exaudierat: ipsos ad clamorem orationis excitabat. Ideo dicitur Psal. 16. Ego clamaui: quoniam exaudisti me. Et hoc est quod hic dicitur, *Et vidit cum tribularentur: & audiuit orationem eorum.*

1876 **Et memor fuit testameti sui: & pœnituit eum secundum multitudinem misericordiæ suæ.**

Hic ostenditur dei fidelitas in promissis: quia testamentum quod promisit Abrahæ, scilicet promissio quam sibi fecit, quòd semen eius multiplicaretur: & quòd in ipso omnes gentes benedicerẽtur, adimpleuit. Et ideo filios Israel quãuis malos B non deserebat finaliter in manus inimicorum: sed ipsos ad tempus in manibus inimicorum propter ipsorũ peccata tradebat: sed postea pœnitens ipsos liberabat. Et hoc est quod ait. *Et memor fuit, &c.* Vel memor fuit testamenti sui id est, promissionis suæ, quam per Moysen fecerat, dicẽs, Si ad cardines cœli fueris dissipatus scilicet, propter peccata tua: rẽtrahet te dominus Deus tuus scilicet, si vere pœnitueris: & assumet atq; introducet in terram quam possederunt patres tui. *Et pœnituit eum secũdum multitudinem misericordiæ suæ*, id est, ad modum pœnitẽtis se habuit: quãdo quos propter peccata sua captiuauerat, de captiuitate reduxit. Quãliter autem memoria cadat in deo, vel obliuio: vide versi. 1324. 1363. 349. Quomodo autem deus possit pœnitere, vide versi. 555. Hic gl. duo notat. Primò quòd causa quare Israel pro debito peccati non periit, fuit testamentum quod disposuit ad Abraham scilicet, testamentum nouum: vbi est aduentus domini: qui est Abrahæ promissus. Et hoc notat, dicens, *Et memor fuit testamenti sui.* Secundũ quod notat est, quia quod dicitur: *Et pœnituit eum, &c.* Ideo enim dicit, *Et pœnituit*: non quia pœnitẽtia in Deum cadat: sed quia mutauit quod facturus videbatur. Tũc enim pœnitet deus: quãdo nos pœnitere videt. Talis est nobis, quales nos illi. Nihil autẽ repẽte facit deus: sed quod ab æterno præsciuit. Sed mutari dicitur: quia cursum causarum sequi nõ videtur, aliis causis occultis interueniẽtibus. Sed & causas, & quid fieret, præuidit immutabiliter.

Deuter. 30.

Pœnitet deus & qualiter.

Gloss.

1877 **Et dedit eos in misericordias in conspectu omnium qui ceperant eos.**

Hic ponitur larga dei bonitas ipsos mirabiliter liberando. Tali enim modo & mirabili deus liberabat eos: vt inimici eorum manifestẽ viderent misericordias domini ipsos liberare, & nõ virtus humana. Si cõsideres quàm mirabiliter Gedeon liberauit populum de manibus Madianitarum: quia contra infinitam multitudinem venerunt trecenti viri, pro armis portãtes lampades in lagenis, & tubas: Quam mirabiliter liberauit populum de manu Holofernis per manum vnius mulieris scilicet, Iudith. Qualiter liberauit Israel de manu Philistinorum, omnes philistinorum prouincias pestẽ natium percutiendo: propter quod & compulsi, arcã domini quam ceperant, honorificè remiserunt. Et sic de multis aliis. Vel aliter. *Dedit eos in misericordias in conspectu omnium, qui ceperant eos.* Quia illimet inimici qui eos capiebant, illos captiuos misericorditer exaltabãt. vt patet de Manasse rege iuda: quem de captiuitate in regnum suũ restituit. De Ioachim rege Iuda: quem rex Babylonis de carcere eduxit: & ipsum inter maiores sui regni constituit. De Daniele in captiuitate posito, quem rex babylonis super totum regnum exaltauit. De Tobia cui in captiuitate posito dedit Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis Assyriorũ. Et sic de Mardocheo: de Hester regina & de multis aliis: quos mirabiliter in conspectu illorum qui eos ceperant, faciebat gratiosos. Verum quamuis de multis hoc legatur: quia tamen hoc nõ fuit vniuersaliter de omnibus, vt patet de rege babylonis, qui captum Sedechiam regem iuda cum filiis suis tenens, omnes filios Sedechiæ occidit coram illo: & oculos Sedechiæ regis eruit: & vinctum catenis duxit in babyloncm. Et ideo ly omnium, cum dicitur, in conspectu omnium qui ceperant eos, accipitur vt nullus fuerit qui non inuenerit gratiam apud, eos captiuantes, nisi hoc deo faciente. Vel hoc mystice exponit gl. de prædestinatis de illo populo: quia quicquid boni habent, est miserentis Dei. Prophetę enim, Apostoli, martyres & confessores de Iudæis fuerunt: quos dedit in misericordias in cõspectu omnium qui ceperant eos, scilicet, gentium: vt gentes miretur quæ prius eos despexerãt. Vel dedit eos in misericordias in cõspectu omnium, &c. id est, diaboli & angelorum eius: qui eos prius captiuos tenebãt. Nam coram dæmonibus liberi facti sunt: sub quibus sancti fuerant captiui.

4. Reg. vlt. *Daniel. 2.* *Tobiæ 1.*

Iudicum 7. *Iudith 13.*

1878 **Saluos nos fac domine deus noster: & congrega nos de nationibus.**

Hic Psalm. se totum ad diuinam misericordiam confert. Et tria facit: quia primò gratiam Dei postulat. secundò deo se humiliat. ibi, *Et confiteamur.* tertio deum glorificat. ibi, *Benedictus.* Quantum ad primum sciendum, quòd populus Israel à tempore iudicum frequenter fuit captiuatus: & ad diuersas nationes ductus propter ipsum peccata. Et ideo contra hoc dei misericordiam postulat: vt Dei populus de nationibus educatur: & ad locum diuini cultus introducatur. Et hoc est quod ait, *Saluos fac nos domine deus noster: & congrega nos de nationibus* scilicet ad locum tui cultus. Per hoc autem orat Psal. vt deus suos electos in nationibus gentium contẽtos ad ouile reducat ecclesiæ, dicens, *Congrega nos de nationibus* id est, de gentibus. vnde hic ait gl. Dominus ait: Alias oues habeo, &c. id est, filios Dei, qui dispersi erant in gentibus. vnde Ioannes euangelista ait de Caypha qui prophetauit. Expedit vt vnus moriatur pro populo: ne tota gẽs pereat. Hoc autem non dicit à semetipso, sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit quod vnus erat moritu rus pro gente: & non tantum pro gẽte, scilicet, Iudæorum, sed vt filios Dei qui erant dispersi cõgregaret in vnum id est, filios Dei dispersos de gentibus congregaret cum Iudæis vt fieret vnum ouile & vnus pastor. Et hoc est quod hic orat Psal. dicẽs, *Congrega nos de nationibus.* Hoc autem falso Iudæi putant impleri per antichristum. Ad videndum autem qualiter electos suos cõgregat Christus ad diuersa: est notandũ quòd congregatio in scriptura multiplex reperitur, scilicet, cõgregatio fidelitatis ecclesiæ. cõgregatio charitatis atq; gratiæ, &c.

Congregauit Christus electos de gentibus.

Ioan. 10. *Ioan. 11.*

1879 **Et confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua.**

Hic deo se humiliat, non quærens in persona omnium electorũ gloriari vel lætari in alio, quàm in con

1. Reg. 5. Misericordia Dei erga Iudæos. *2. Para. 33.*

Meritorum nunc est tempus, sed in futuro præmium.

A fessione Dei & laude. Vbi attende, quòd sicut sunt distincta merita & præmia: sic distinguũtur & tempora meritorum & præmiorum. Nam in præsenti est tempus meriti: sed in futuro præmij. De tempore ergo meriti dicit, Et *confiteamur nomini tuo* scilicet, confessione laudis ipsum exaltando. Et in hoc stat meritum nostrum: quia per omne bonum quod agimus, cõfitemur domino, id est, laus datur domino. De qua cõfessione laudis vide versi. 250. Consequenter verò agit de tempore præmiorum quod erit in futuro, dicens, Et *gloriemur in laude tua.* Quia in gloria sancti semper Deum laudabunt. vide versi. 1721. Si autẽ hoc referre volumus ad gloriam iustorum, quam habent in præsenti: tũc dicendum quòd iusti gloriãtur in multis. ver. 479. 860. Dicat ergo. *Gloriemur in laude tua:* quia gloriã B omnium bonorum nostrorum, non nobis sed soli Deo dare debemus.

1880 **Benedictus dominus Deus Israel a seculo & vsque in seculum: & dicet omnis populus, fiat fiat.**

Hic concludẽdo ex omnibus prædictis, Deum benedicit & glorificat dicens. *Benedictus dominus Deus.* Vbi nota quòd benedicimus Deum multipliciter. versi. 502. Item benedicere Deum est bene viuere. versi. 378. Item quòd omnia nostra tam interiora quàm exteriora Deum benedicere debent. versi. 1732. Item quòd vbiq; benedicẽdus est deus. versi. 1753. Item quòd semper, in præsenti scilicet, & in futuro. Et hoc est quod hic ait. *Benedictus dominus Deus Israel à seculo* scilicet, præsenti: *& vsque in seculum*, futurum. Vbi notandum, quòd secundum grammaticos seculum dicitur à sequor, eris. Et est seculum hoc quandoq; spatium cẽtum annorum. quandoq; ponitur pro tota vita vnius. quandoq; pro quolibet longo spatio temporis. quandoq; vero pro toto tempore vitæ præsentis. Et dicitur seculum, quia partes temporis succedũt se habent, quòd vna sequitur ad aliam. Quãdoq; & seculum dicitur vita futura, eo quòd sequatur ad istam. Et sic hic seculum pro loco positum stat pro tota vita præsenti: sed secũdo loco positum stat pro vita futura. Et est sensus, *A seculo vsque in seculum*, id est à præsenti vita vsq; in futurã inclusiue: semper Deus D sit benedictus. *Et dicet omnis populus, fiat fiat.* Hic accipit populum pro omnibus bonis tam in præsenti quàm in futuro: qui merito nomine populi desiguantur: quia populum non mali proprie: sed solũ boni facere possunt: vt dictum fuit versi. 816. Vnde istum textum sic exponit gl. *Benedictus dominus Deus Israel:* & hoc *à seculo vsque in seculum:* quia ab æterno in æternũ: quia sine fine laudabitur ab eis, de quibus dicitur, Beati qui habitant in domo tua domine: in secula seculorum laudabunt te. *Et dicet omnis populus, fiat fiat.* Iste est populus prædestinatus tã de Iudæis quàm de gentibus. *Fiat fiat*, id est, isti laudi cõsentient omnes prædestinati. Idem enim est fiat fiat, quod Amen amen. Et secũdum opinionẽ illorum qui dicunt, quòd psalterium continet quinq; E libros: quia vbicúq; in fine psalmi ponitur fiat, ibi est finis vnius libri. Et sic primus liber finiretur in Psal. 40. secundus in 71. tertius in 88. quartus hic, scilicet, 105. quintus in 150. Hic finiretur ergo quartus liber psalmorum. Sed magister illam opinionem improbat, dicens, quòd est solum vnus liber psalmorum: licet plures habeat distinctiones: sicut epistolæ Pauli plures habent distinctiones: tamen vnum solum librum faciunt. Vnde Dauid vnum solum librum ponit dicens. In capite libri scriptum est de me. non ait librorum. Et consimiliter in actibus apostolorum dicitur. sicut scriptum est in libro psalmorum.

Seculũ quid dicitur.

Psalterium facit solũ vnum librũ & non plures.

Psal. 83.

Psal. 39. Act. 1.

PSALM. CVI.

1881 Confitemini domino quoniã bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Quinta pars psalterij.

Hic est Psalmus 106. qui talem titulum habet, Alleluia alleluia. Vbi notãdum, quòd quamuis iste Psal. habeat eundem titulum cum præcedenti: tamẽ alia de causa hic ponitur duplex alleluia quàm ibi. Nam vt ibidem dictum fuit, ibi ponitur duplex alleluia pro duplici laude Dei, scilicet, quam sibi exhibemus in præsenti: & exhibetur à beatis in futuro. Sed in titulo istius psalmi ponitur duplex alleluia: solũ pro laude quam deo exhibemus in præsenti: sed à duplici pariete ecclesiæ quos Christus lapis angularis coniunxit in vnum, scilicet populũ gentilem & Iudaicum: vt primum alleluia respondeat populo gentili conuerso: quoniam iste psalmus agit de duobus dictis populis in Christo per fidem coniunctis: Est ergo tituli sensus, alleluia alleluia, id est, alleluia decantant Iudæi credentes in C Christum, ipsum laudantes: & alleluia decantant conuersi ad Christum gentiles. Quid autẽ sit propriè dictũ alleluia, vide versi. 1790. Quantum vero ad materiam psalmi diuersæ sunt opiniones. Nam opinio videtur esse Augustini, quòd iste psalmus est quædam gratiarum actio facta à redemptis omnibus generaliter per Christum. Quoniã psalmus iste præuidit Christum humanum genus redemturum: ideo in persona redemptorum generaliter pro gratiarum actione fecit hũc psalmum. Ad hoc videtur facere quod statim subditur, Dicant nunc qui redempti sunt à domino, &c. Et quia ista redẽptio quo ad sufficientiam fuit generalis omnium: quo verò ad efficaciam fuit generalis quo ad genera singulorum: quia ex omni parte aliquos elegit: ideo subditur, A solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. Sed saluo semper meliori iudicio, talis expositio est magis mystica quàm literalis: vnde in multis locis litera huius psalmi illi expositioni non conuenit. Est ergo aliorum opinio: quòd iste psalmus est quædam inuitatio ad gratiarum actionem quorumcunq; à deo redemptorum, vel liberatorũ à pressuris & periculis vndequaq; & maximè ipsorum Iudæorum. Certum est enim quòd filij Israel vt habetur in libro iudicum: & in 4. Reg. diuersis vicibus & in diuersis partibus fuit captiuatus. & oppressus. Et si non vniuersaliter totus populus Israel: tamẽ particulariter fuit captiuatus ad omnem plagam circunstantem terram promissionis: quandoq; versus orientem, quãdoq; ad occidentem, &c. Et hoc est quod dicit. *Confitemini domino, &c.* Dicant nũc qui redempti sunt, a solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. Et ista opinio est magis literalis. Opinio autem Augustini pulchra est: sed magis moralis & mystica quàm literalis. Quis autẽ fecerit ipsum psalmũ, inter ipsos ignotos computatur. His visis accedo ad psalmi diuisionem. Diuiditur ergo psalmus iste in duas partes: quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia Psal.inducit ad gratiarum actionẽ, primo liberatos a periculis.secundò liberatos particulariter, ibi, *Errauerunt*. Quantum ad primum duo facit:quia primo ponit gratiarum actionis modum. secundo ponit debitũ,ibi, *Dicant nunc*. Quãtum ad primũ sciẽdũ ꝙ gratias agimus deo per cõfessionẽ criminis & per confessionẽ laudis. Nã quando cõfitemur criminariam dei prædicamus omnipotentiam:quia ex ipso speramus per ipsum veniam cõsequi,& iustificari:quod est summæ potestatis : vt dictum est versi.1158.Similiter quando cõfitemur deo confessione laudis:tũc ab ipso recognoscimus bona quæ habemus. Sic ergo intelligitur iste versus de vtraq; confessione, scilicet,laudis & criminis.De confessione laudis,vide versi.1790. De cõfessione criminis,vide versi.1838. Sed quo ad confessionem criminis hic addo,quod ibi dictum non fuit: quòd confessio criminis inter alias conditiones quas requirit,est, quòd debet esse cum spe veniæ. Si quis enim doleret de peccatis suis omnibus,& omnia confiteretur,non tamen a deo sperãs veniam:nihil in tali confessione proficeret. Iudas enim tradito Christo doluit de peccato quod fecerat: & pœnitentia ductus confessus est peccatum suum,dicens, Peccaui tradens sanguinem iustum. quia tamen de venia desperauit: nihil profuit sibi. Vnde spem veniæ in cõfessione necessariam habere docet psal.dicens, Spera in deo,quoniam adhuc confitebor illi.Loquitur enim animæ suæ.

Confessio debet habere spẽ veniæ.

Matth.27.

Psal.42.

1882 Dicant qui redempti sunt à domino,quos redemit de manu inimici : & de regionibus congregauit eos.

Hic ponitur gratiarum actionis debitum,scilicet,datum beneficium,& primo in se: secundo in circunstantiis,ibi, *A solis ortu*. Quãtum ad primum sciendum, quòd deus multoties redemit filios Israel de manu inimicorum eos opprimentium.Redemit enim eos de manu Ægyptiorũ.vt patet Exo. 14.Et similiter postquam fuerunt in terra promissionis,multoties fuerũt traditi propter peccata sua in manus gentium, miraculose fuerunt à domino liberati.vt patet versic.1872.Istud igitur beneficiũ recolens psal.ait. *Dicant nunc qui redempti sunt a domino,&c.* Sed quid dicant,scilicet,primum versum præmissum dicant.Confitemini domino quoniam bonus,&c.Ex quo apparet, quòd in isto versiculo incipit constructio totius primæ partis istius psalmi: sic quòd iste versus secundus in constructione præcedit primum. Per hoc autẽ vult inducere populum Christianum ad gratiarũ actiones Christo domino : qui gentiles per mundum dispersos non solum corpore sed magis mente per diuersum cultum idolorũ suo sanguine redemit de manu inimici diaboli,sub cuius potestate pressi tenebantur:& congregauit in vnam catholicam fidem : non quidem omnes simul sed paulatim. Quod & quotidie facit per sacramentum baptismi nos ad vnitatem ecclesiæ ducens.Et non solum ab vna plaga mundi, sed de diuersis mundi regionibus : imo & de omni regione aliquos cõgregauit in fidem ecclesiæ. De istis ergo sic redẽptis & congregatis dicit. *Dicant nũc qui redempti sunt a domino Iesu Christo, quos redemit de manu inimici,* diaboli. *& de regionibus diuersis congregauit eos,* scilicet, in vnam fidem & cultum veri dei.Redempti enim sumus per Christum.ver. 267.377.431.533.521.662.794.803. Notandum etiam quòd Christus nos de multis redemit, scilicet,de praua peccatorum inquinatione. De vana mundanorum conuersatione. De dura dæmoniorum subiugatione.Item notãdum quòd multiplex est congregatio tam bona quàm mala:& quòd bona congregatio ne nos Christus misericorditer cõgregauit. Et prima est cõgregatio fidelitatis ecclesiæ:qua,scilicet,Christus diuersitatem gentium in vnam fidem congregauit,& ecclesiam.Et istã congregationem per suos apostolos & prædicatores fieri præcepit:eis præcipiens.Ite ad exitus viarum: & quoscũq; inueneritis,vocate ad nuptias. Egressi autem congregauerunt omnes, quotquot inuenerunt.De congregatione autem diuersa,vide versicul.1878.

Exod.14.

Redempti sumus per Christum.

Matth.22.

B

A solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. 1883

Hic ostendit circunstãtiam,qua,scilicet, augetur beneficium redemptionis. Quia non solum redemit & cõgregauit ab vna parte,sed ab omnibus. Vnde hic nominat quatuor partes mundi principales,scilicet, per mare intelligens partem australem. Sciendum enim quòd filij Israel in terra promissionis odiosi erant omnibus circunstantibus: ideo diuersitatem cultus & ab omni parte inimicos habebant:à quibus quãdoq; subiugati fuerãt: tamẽ ab omnibus liberati. Per hoc enim vult Psal. ostendere,quòd ex omni statu mũdi quosdã Christus redemit:& in vnitatem congregauit ecclesiæ: quia aliquos ab oriente,aliquos ab occidente.&c. Quia aliquos vocat in iuuentute, aliquos in senectute,aliquos in aduersitate, & aliquos in prosperitate. Vbi notandum quòd per oriens in quo lux solis primò aspicitur, significatur vitæ humanæ principium. Illos ergo vocat ab oriente, quos in principio conuertit ad fidem : sicut pueros statim ortos per sacramentum baptismi. Per occidẽs autem in quo lux solaris occidit nobis, intelligitur finis humanæ vitæ,scilicet, mors. Illos ergo vocat ab occidente,quos solum in fine vitæ cõuertit.Sic enim vocauit latronem cum ipso a dextris crucifixum : qui in hora mortis cõuersus fuit ad Deum. Per aquilonem autẽ status significatur aduersitatis:quoniam ventus aquilonis est frigidus & tempestuosus. Sic & status aduersitatis est frigidus, quia caret amore siue igne charitatis : eo quòd in aduersitate positus nullum habet amicũ. Et est tẽpestuosus:quia talis multiplicationẽ pœnarũ sustinet:quia vna pœna inuitat aliã.Illos ergo ab aquilone redimit,quos in miseria & paupertate positos vocat:sicut vocauit hominem illũ qui viginti octo annis iuxta piscinã in Hierusalẽ iacuit infirmus:sic & vocauit cæcũ à natiuitate.Per austrum vero ipsa prosperitas intelligitur:quia pars australis est calida,& in illa parte sol est altior & magis resplẽdes: sic & homo positus in prosperitate altè situatur,ac lucidus & famosus prædicatur. Sic enim vocauit ab austro prosperitatis Cõstantinũ Imperatorem, Karolum magnũ,ac Romanos principes. Hæc ergo denotans psal.de Christo dicit, *Quos redemit de manu inimici:* aliquos ab ortu solis,aliquos ab occasu, aliquos ab aquilone : & aliquos à mari siue ab austro.Per mare enim bene intelligitur pars australis in qua sol est altior:quia per mare significantur superbi se in altũ eleuantes seculares:quos tamẽ ad fidẽ reduxit dominus.Quod ostendit Grego.super illo verbo Iob 26.capit. In fortitudine illius maria aggrega

Occidẽs mors. Oriens vita Aquilo: aduersitas. Auster:prosperitas.

Luc.23.

Eccl.43.

Ioan.5.

Ioan.9.

Mare significat superbiã

Greg.17.moral.c.15.

aggregata sunt.dicens. Quid autem maris nomine nisi præsens seculum designatur:in quo corda hominum terrena quærẽtium diuersis cogitationum fluctibus intumescunt ? Qui elatione superbiæ incitati:dum alterna intentione se impetũt:quasi aduersitates se vnde collidũt. Sed iam in fortitudine illius maria cõgregata sunt : quia incarnato domino,discordantia secularium corda cõcorditer credunt.Iam Petrus iam in mare ambulat.quia nimirum Christi prædicatoribus illa quondam tumida corda humili auditu subtracta sunt. Vnde rectè & in euangelio huius mundi mansuetudinem figurauit:quòd procellosa maris aqua domini pedibus presso tumore calcata est.

Mare,id est, mundũ cõgregauit Christus.

1884 Errauerũt in solitudine in inaquoso:viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt.

Hic ostenditur quòd eos liberauit à periculis particularibus multis,quæ cõmuniter hominibus accidere solẽt : per quæ pericula multa tentationũ genera intelligit.Et diuiditur in sex partes : secũdũ quòd sex pericula exprimit, à quibus liberati fuerunt.Et ponuntur sex pericula,secundum quæ ista pars habet sex partes. Primum fuit erroris in itinere.Secundũ captiuitatis ab hoste.ibi, *Sedentes*.Tertium fuit, infirmitatis in corpore.ibi, *Suscepit eos*. Quartum fuit tempestatis in mare, ibi, *Qui descendunt*.Quintum sterilitatis patriæ.ibi, *Posuit flumina,* Sextũ fuit dissensionis interioris & discordiæ.ibi, *Et pauci facti sunt*. Quantum ad primum sciendum quòd in primo periculo quatuor ponit,scilicet,primò ponitur periculi expositio:secundò cõtra periculum apponitur oratio.ibi, *Et clamauerunt*. tertiò ponitur orationis exauditio.ibi,*Et eduxit eos*.quartò gratiarum actio.ibi, *Confiteantur*. In prima autẽ parte primo exponitur error itineris.secũdo consequentia famis.ibi, *Esurientes*. Quantum ad primũ sciendum quòd filij Israel vagi quasi viam nescientes,steterunt in deserto quadraginta annis:cum tamen non multa esset via ab ægypto vsq; ad terram promissionis:quod accidit eis propter peccata sua: nec in toto tempore habuerunt aliquam ciuitatem in qua pacifice habitare possent. Nã vt habetur Nume.13.exploratores missi Moyse ad considerandam terram promissionis quadraginta diebus illam circundederunt & considerauerunt:qui postea reuertentes ipsam populo diffamauerunt: propter quod populus in ægyptum voluit reuerti. Et in pœnam huius peccati Deus decreuit iuxta numerum quadraginta dierum vt quadraginta annis vagabundi per desertum incederent. Vnde illis ait dominus. Omnes qui numerati estis à viginti annis & supra,scilicet,in exitu de Ægypto,& murmurastis contra me,non intrabitis terram pro qua iuraui patribus vestris.filij autem vestri vagi erunt in deserto annis quadraginta,donec consumantur cadauera patrum in deserto:iuxta numerum quadraginta dierum,quibus considerastis terrã:annus pro die cõputabitur : & quadraginta annis feretis vltionem meam.Istam ergo per desertum vagationem notans psal. dicit, *Errauerunt in solitudine in inaquoso* : quia in solitudine illa aquarũ penuria erat, vt habetur Nume.20. *Et viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt*. quia in toto tempore quadraginta annorum nullam ciuitatem habuerunt.Per hoc autẽ vult ostendere psal.quòd gentilis populus vsq; ad Christi aduentum errauit in solitudine huius mũdi, non inueniens viam per quam accedere posset ad ciuitatem supernam. Et hãc expositionem notat gl.hic dicens,*Errauerunt*,scilicet,gẽtiles existentes in solitudine:quia soli erant sine deo. Existebãt & in inaquoso.Per aquam enim vera doctrina intelligitur.Eccl.15. Aqua sapientiæ salutaris potauit illum.Ille ergo existit in inaquoso, id est,in loco sine aqua qui vera doctrina fidei caret. Et ideo quia erat sine vera doctrina, non inuenerunt viam ciuitatis habitaculi. Quid est enim hæc via, nisi Christus,qui de se dicit. Ego sum via,veritas, &c. quæ via ducit ad cælestem ciuitatem Hierusalem in qua habitandum est. Quandiu ergo gentiles errauerunt,viam quę ducit ad ciuitatẽ,scilicet,Christum,non inuenerunt.Qui quantum ad diuinitatẽ immobilis,sed quo ad humanitatẽ mobilis, & via ducens existit:vt ostendit Gregor.super illo verbo Iob 28.Deus intelligit viam eius:dicens,Sapientia Dei æterna,aliter habet locum,aliter viam.Viã habet per humanitatis trãsitum : locum vero per statum diuinitatis. Inde enim nõ transit vt coæterna est:sed inde trãsit, vnde propter nos apparuit temporalis. Sic namq; in euangelio scriptum est : quia egrediens à Hiericho transibat:duo autem cęci sedentes iuxta viam,clamabant dicẽtes,Domine miserere nostri fili Dauid. , Ad quorum vocem sicut illic scriptũ est,stetit Iesus,& lumen reddidit.Quid est autem transeundo audire,stando autem lumen restituere:nisi quòd per humanitatem suam nobis misertus est qui per diuinitatis suæ potẽtiam à nobis mentis nostræ tenebras exclusit ? Quod enim propter nos natus & passus est,quòd resurrexit,ascendit in cœlũm,quasi transit Iesus.quia nimirum hæc actio est temporalis.Sed stans nos tetigit & illuminauit:quia non sicut illa dispensatio verbi tẽporalis,ita verbi æternitas transit:quæ in se manẽs innouat omnia.Stare enim est incommutabili cogitatione mutabilia cũcta disponere.Qui ergo voces petentium transiens audiuit, stans lumen reddidit.quia & si propter nos temporalia pertulit: inde tamen nobis lucem tribuit, vnde habere mutabilitatis transitum nescit, &c. Ex quibus apparet,quòd Christus via dicitur ratione humanitatis assumptæ, quam gentiles errantes non inuenerunt.Notandum etiam quòd homines errare contingit ex tribus. Primò ex iustitiæ diuinæ permissione : & tunc talis error non solum peccatum est: sed & pœna peccati.vnde Psal.106.Errare fecit eos in inuio,& non in via. Secundo ex negligentia sacræ lectionis : & similiter est peccatũ & pœna peccati. Sic errabant Iudæi nolentes scripturas ad verum sensum intelligere.Matth.22. Erratis nescientes scripturas. Tertiò ex fuga humanæ increpationis:quia quando homo non vult corrigi : faciliter cadit in errorem. Prouerb.10. Qui increpationes relinquit,errat,& Sapien.17.Indisciplinatæ animę errauerunt.

Errauerũt filij Israel 40. annis in deserto.

Nume.13.

Ioan.14.

Christus dicitur via, nostræ humanitatis.

Gregor.19.moral.c.3. Iob.28.

Matth.10.

Errat quis multipliciter.

Matth.22.

Prouerb.10.

Sap.17.

Esurientes & sitiẽtes,anima eorum in ipsis defecit. 1885

Hic ostenditur defectus proueniens ex prædicto defectu siue errore. Errantes enim per solitudinis inuias vbi nõ reperiuntur necessaria vitæ humanę: vt cõmuniter defectum famis patiuntur & sitis.Sic enim legimus de Agar ancilla Abrahę quãdo emissa fuit de domo Abrahę cum filio suo Hismael:ipsa errabat per solitudinem Bersabee : & consumpta

Genes.21.

aqua quam portauerat in vtre,puer fuit in periculo mortis:nisi Deus aliter prouidisset. Sic & filij Israel vagantes per desertum, quandoq; esuriebāt & sitiebāt.Quamuis enim manna haberent ad sufficientiam:tamen illo cibo non contenti alios cibos & potum desiderabant. *[Nume.21.]* Sic enim ex desiderio cibi locutus est populus cōtra dominum & Moysen,dicens,Cur eduxisti nos de Ægypto : vt moreremur in solitudine?Deest panis:non est aqua:anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Et hoc notans psalm.ait. *Esurientes & sitientes, &c.* *[Esuriebāt & sitiebāt gētiles verbū dei.]* Per hoc enim Psal.vult ostendere, quòd inter gentiles multi erant : qui diuersis studiis inquirebant veritatem doctrinæ cum magno desiderio:& tamē ambulando per multos circuitus errorum ipsam non inueniebant : & verum doctrinæ cibum & potum desiderantes,nec inuenientes,esurientes & sitientes deficiebant. *[Philosophus.]* Sicut Aristoteles cum magno studio indagauit inuenire veram vitam moralem, per quam homo esset verè virtuosus:nec inuenit:quia sine fide nulla vera virtus habetur. *[August.]* Similiter de beato Augustino legitur,quòd post multos circuitus errorum quærebat verum animæ virum cuius amplexibus semper inhæreret:nec inueniebat. Isti ergo erant esurientes & sitientes. Esuries enim & sitis nihil aliud est quàm naturale desiderium cibi & potus.Et sic esurire & sitire est desiderare. Et ad istum intellectum exponit glo.dicens, *Esurientes & sitientes.* scilicet, ipsi gentiles qui erāt sine cibo vero Dei & potu gratiæ. *[Glosa. August.]* Per hoc autem quod dicit. *Esurientes & sitientes*, curiosos seculi significat : qui veritatem diuersis opinionibus exquirebant : nec inueniebāt:ideo anima eorum in ipsis defecit, scilicet,a bono interiori. Et hoc ideo quia anima eorū mansit in ipsis:quia nō se excessit : sed se sibi ipsi sufficere putauit.Et aduerte quòd cū dicitur, *Anima eorum in ipsis defecit* : non ostenditur dei crudelitas:sed monstratur quomodo Deus commendabilem se nobis ostendat : permittens hominem deficere:quod nobis expedit.Deficimus enim vt rogemus:& vt subuenientem amemus.Nota quòd esuries vel fames est duplex,scilicet, mentis & corporis.versi.944.Item quòd est multiplex.1805.

1886 Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur:& de necessitatibus eorum eripuit eos.

Hic cōtra dictum periculum apponitur oratio. Tanta est enim Dei pietas vt subueniat omnibus deuotè ad ipsum recurrentibus. *[Clamans ad dominū orādo exauditur.]* Psal.90. Clamauit ad me : & ego exaudiam eum.Sic & quādocūq; filij Israel clamauerunt ad dominum : exauditi fuerunt. *[Exod.16.]* vnde literaliter clamauerunt ad dominū desiderātes cibos:& statim eis per Moysen fuit respōsum.Dabit dominus vobis vespere carnes : & mane saturabimini panibus. Sic etiam clamauerunt desiderantes aquam ad potandum:& statim dominus exaudiuit eos. *[Nume.20.]* vnde aqua abundantissimè eis de petra fluxit. Verumtamen quia clamor in talibus filiorum Israel erat magis quoddam murmur: & sic magis clamor est contra dominum quàm ad dominum.ideo melius intelligendum hoc puto de clamore Moysi & Aaron:quo orabant Deum vt in prædictis necessariis populo suo prouideret. Sic enim orando clamabant ad dominum : quoniam ipso Moyse orante sibi ait dominus. *[Exod.14.]* Quid clamas ad me?Clamauerunt ergo filij Israel ad dominū in prędicto necessitatis articulo:quia Moyses & Aarō pro ipsis orabant vt Deus eorum saturaret desiderium. Et per hoc vult psalmus ostendere quòd gētiles esurientes & sitientes saturari verbo quando non ad vanitatem mundi studebant:sed solā ad intelligēdam veritatem : quòd dominus illis inspirabat gratiam qua ipsum intelligerēt.sicut fecit Dionysio philosopho.sicut fecit beato Augustino. sicut fecit Cornelio. *[Act.10.]* Sic enim dicitur Psal.21. Ad te clamauerunt patres nostri : clamauerūt & salui facti sunt. *[Clamor orationis.]* Nota ergo quòd oratio deuota quamuis principalius stet in mente quàm in voce : tamē dicitur esse quidam clamor spiritualis ad deum. Sic enim orans Propheta ad Deum,ait, Domine exaudi orationem meam, & clamor meus ad te veniat. *[Psal.101]* Et quòd tali clamore pro multis clamare debemus ad dominum,vide versi.893.

Et deduxit eos in viam rectam : vt irent in ciuitatem habitationis. 1887

Hic ponitur exauditio quo ad principale periculum,scilicet,erroris viæ. Secūdum enim literam consumptis in deserto murmurationibus contra Deum:filios eorum qui pro peccato parētum vagi per desertum fuerant annis quadraginta:dominus per manum Iosuæ ipsos per viam rectā deduxit ad terram promissionis,quam obtinuerunt:& ipsorū ciuitates habitauerūt.vt habetur in lib. Iosuæ per capit.multa. Quod hic commemorans Psal.ait, *Et deduxit eos in viam rectam,&c.* Per hoc autē vult Psal. ostendere quòd gentiles qui prius errabant in diuersis erroribus diuersa adorantes idola:dominus Iesus Christus incarnatus ad viā veritatis reduxit: quia ipsos à cultura idolorum ad cultum veri Dei deduxit per se,& per apostolos suos,& alios prędicatores. vt per Petrum,in viam rectā fidei deduxit Italiam:per Ioānem,Asiam:per Andream, Achaiā: per Bartholomeum,Indiam: per Mattheū, Æthiopiam : & sic de aliis. Et prædicatione apostolorum deduxit eos in viam rectam,scilicet,in Christū : vt per illam viam ambulantes irent in ciuitatem habitationis,scilicet,Hierusalem cælestem quā prius nesciebant inuenire. Sic enim istum versum exponit gl.dicens,*Et deduxit eos in viam rectam:* illos,scilicet,gentiles qui prius errabāt, deduxit in viam rectam,quę Christus est,qui dicit:Ego sum via,veritas,&c. *[Ioan 14.]* quia:scilicet,Christus eripuit eos de ignorantia,ostēdens eis seipsum viā vt per hāc viam irēt bene operādo,& eius exēpla imitādo,in ciuitatem habitationis quā prius inuenire nesciebāt. De isto ductore Christo dicitur,Iustū deduxit dn̄s per vias rectas:& ostēdit illi regnū Dei. *[Sap.10.]* quia illū quē iustificat:per vias rectas deduxit ad gloriā. *[Deducuntur multi male multipliciter.]* O quàm ergo miseri qui iustū ducem dimittentes,ad duces se cōuertūt erroris : quia ducūtur illecebrosa sensualitate,alij perniciosa familiaritate,alij præsumptuosa temeritate:alij maliciosa cæcitate. *[Deducit nos Christus ad ciuitatē gloriæ.]* Nō sic ductor Christus, qui suos recta via ad patriam ducit.ideo hūc ductorē sequi debemus more formicæ excæcatę.De qua dicit Albertus 8.de animalibus, &c.vide ver.1467.quia Christus se sequētes ducit ad fontē vitæ beatæ, Apoc.7. *[Apoc.7.]* Agnus qui in medio throni est,reget eos:& deducet eos ad fontem aquarum.

Confiteātur domino misericordiæ eius : & mirabilia eius filiis hominum. 1888

Hic ponitur ꝓ prędictis gratiarū actio.& cōsequēter ponitur beneficij recordatio:ibi. Quia satiauit.

Indu

Inducēs ergo filios Israel quibus præfatum beneficium contulit ad gratiarum actiones,dicit. *Confiteantur domino misericordiæ eius*, id est, misericordiæ quas vobis fecit,debent vos inducere ad confitendum domino confessione laudis.Ac etiam mirabilia eius facta filiis hominum:ipsos ad confitendum domino inducere debēt. Et sic ex duobus inducit eos ad gratiarum actionem.primo quia misericorditer eos deduxit.secūdo quia mirabiliter.Per hoc conformiter vult psal.ostēdere fideles quos de regionibus ad vnitatem cōgregauit ecclesiæ ad gratiarum actionē,dicens, *Confiteantur domino*. Et quid debent cōfiteri?hoc,scilicet quòd eos liberauit ab errore:hoc attribuant misericordiæ eius:quia misericordiæ eius nos liberauerunt : non merita nostra,non virtutes,non sapientia : sed misericordiæ. Etiam mirabilia eius sint filiis hominum materia laudandi Deum. Non enim misericorditer solum gētes vocauit ad fidem : sed cum mirabilibus suis, id est,miraculis ostensis.Potest & iste textus intelligi de confessione peccatorum. Si enim deus sua mera misericordia nos vocauit ad fidē, nullis nostris meritis præcedentibus:quanto magis misericorditer iam vocati veniā dabit.vt sit sensus:Misericordiæ domini nobis factæ & mirabilia nobis ostensa:sunt causa sufficiens filiis hominum:vt cōfiteantur domino,scilicet, peccata sua:ab ipso sperantes veniam. *[Confessio debet esse verecunda.]* Nota tamen quòd talis confessio & si voluntaria debeat esse:cum hoc tamen debet esse verecunda.Ideo enim ordinauit Deus, vt homo homini confiteretur:& secreta suæ conscientiæ reuelaret,vt inde verecundaretur:& sic per verecundiam pœniteret:aliàs puniretur. Quæ verecundia est magna pars satisfactionis.

1889 Quia satiauit animam inanem : & animam esurientem satiauit bonis.

Hic recolit beneficium pro quo illos ad gratiarum actionem inducit.Quoniam vt dictū est,desiderium ipsorum cōpleuit ipsis dādo panes de cœlo & carnes in abundātia & aquam de petra. *[Psal.77.]* Propter quod dicitur Psal.77. Manducauerūt & saturati sunt nimis:& desiderium eorum attulit eis dominus:& non sunt fraudati a desiderio suo.Et hoc notans Psal.dicit. *[Inanis.]* *Quia satiauit animam inanem. &c.* Inanis enim idem est quod quasi annihilatus, depressus,diminutus,vel vacuus. Et attēde quòd hic accipitur anima pro toto homine.Et sic anima vel homo dicitur inanis,scilicet, famescens præ fame quasi annihilatus,consumptus vel vacuus. Illis ergo datis abundanter victualibus in ęremo & quibusdam cibis adiungit dicens. *Quia animam esurientem satiauit bonis*, scilicet, cibis : quia pane cœlesti omne delectamentum in se habēti & omnis saporis suauitatem.vt scribitur Sapien.16.Per hoc vult psal.ostendere:quòd Deus illos quos ad fidem misericorditer elegit spiritualibus hic replet per spē: sed in futuro realiter.iuxta quod dicitur. Satiabor cum apparuerit gloria tua. *[Psal.16.]* Vbi notandum quòd multiplex est bonum,scilicet temporale,morale & æternale. Et istud vltimū in patria nos satiat.quod quamuis solum sit vnicum : tamen propter multiplicem eius effectum, multiplex vocatur. vt puta quia satiantur omnes partes animæ.vide ver.1014. vnde Psalm.64.dicit. *[Psal.64.]* Replebimur in bonis domus tuæ.Itē nota quòd triplex est satietas, scilicet, criminalis,temporalis & æternalis.vide versic.1849. De satietate autem æternali, quā esurientes & sitientes satiat dominus:dicitur Matth.5. *[Matth.5.]* Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam : quoniam ipsi saturabuntur. Quod ad propositum exponens Bernard. ait. *[Bernard. Satietas beatorum.]* Qui esurit esuriat amplius : & qui desiderat, abundantius desideret adhuc. Quoniam quandocunq; desiderare poterit:tantū est accepturus:imo vero non secundum imperfectionem moderni desiderij : quoniam donec perfectè habeat, perfectè desiderare non potest:sed nec perfectè habere, donec perfectè desideret. Inferiori palato cordis & animæ languenti adhuc dura & insipida:res videtur esse iustitia : qua tamē anima satiatur in patria. Sed qui gustauerunt,ipsi sciūt:quoniam beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam : quoniam ipsi saturabūtur. O vere fœlix & gloriosa satietas.ô sanctum cōuiuium.ô desiderabiles epulæ.vbi anxietas nulla.nullum poterit esse fastidium.Iam vero hoc verbum aduersus Adam procedere credo:qui portionem videtur tenuisse iustitiæ : in eo quòd mulieri compassus est.Sed si vere esurisset iustitiam:curasset reddere quod debebat.nō modo vxori, sed multo magis creatori.Debebat enim vxori cōpassionē & disciplinam tanquam inferiori.deo autem obedientiam & subiectionem. Sed quàm multi vsque hodie factum illud grauiter diiudicant:& tamē insipienter illud imitantur. Indignantur aduersus Adam quòd obedierit voci vxoris suæ plusquam dei.& ipsi Euam id est,carnem suam audiunt plusquam Deum. Si modo præsentem videremus Adā in hoc articulo positum:coarctari inter præceptū vxoris & præceptum creatoris : nōne clamaremus aduersus eum dicētes:Caue tibi miser, seducta est mulier:ne acquiescas ei. Vt quid ergo quotiēs apprehendit nos tentatio similis : non persuademus similiter nobisipsis:vt vere sitientes iustitiam,vero fructu iustitiæ saturemur?Scriptum est enim.Quia satiauit animam inanem : & animam esurientem satiauit bonis,scilicet,æternis.

Sedētes in tenebris & vmbra mortis:vinctos in mendicitate & ferro. 1890

Hic ponitur secundum periculum in quo fuerunt filij Israel.Istud enim refertur ad tempus quo in ægypto miserabili seruitute pressi fuerunt.a qua per dominum miraculose liberati fuerunt. Et diuiditur in quatuor partes : quia ponitur periculi expositio. secundò contra periculum deprecatio: ibi, *Et clamauerunt*. tertiò à periculo liberatio : ibi, *Et eduxit*. quartò gratiarum actio:ibi, *Confiteantur*. Circa primum tria ostenduntur. primò ipsorum dura subiugatio. secundo subiugationis occasio: ibi, *Quia exacerbauerunt*.tertiò ipsorum à deo derelictio:ibi, *Humiliatum*. Quantum ad primum sciendum quòd per tenebras vel vmbram mortis in scriptura ægyptus intelligitur. quoniam ægyptus tenebræ & angustia siue tribulatio interpretatur. Dum autem in ægypto sederunt filij Israel : vincti fuerunt mendicitate & ferro. mēdicitate:quia duris laboribus luti & lateris victum suum mendicare cogebantur.ferro , id est,morte crudeli : quia statim nati præcepto Pharaonis necabantur.vt habetur Exo.1.Est ergo sensus versiculi:quòd quādo erāt sedentes in tenebris & vmbra mortis,scilicet, quādo erant habitātes in ægypto:Pharao tenebat eos vinctos mendicitate & ferro:vt expositum est. Per hoc vult ostendere psal.ꝙ quandiu habitamus in vita præsenti, lege peccati vel carnis vincimur ne malu quod odimus plene fugiamus:nec bonum

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod volumus, perfecte compleamus. Vbi primo notandū quòd per tenebras vita præsens designatur: quia in ipsa sedentes vndiq; tenebris circundamur: quia finem nostrum & operum nostrorum ignoramus. vt deducit Grego. super illo verbo Iob 3. Viro cuius abscondita est via: & circūdedit eum deus tenebris. dicens. In præsenti enim vita via sua viro abscondita est: quia & si iam in qua sit vitæ qualitate considerat: adhuc tamen ad quem finem rendit ignorat. Et si iam superna appetit & plenis desideriis quęrit: adhuc si in eisdem desideriis permanebit, nescit. Peccata quippe deserētes ad iustitiam tendimus: & vnde venimus nouimus: sed quo perueniamus ignoramus, &c. Sequitur infra. Bene autem subditur, *Et circundedit eum Deus tenebris.* Tenebris namq; homo circundatur: quia quāuis cœlesti desiderio ferueat, quid de semetipso dispositū sit, intrinsecus ignorat: & valde meruit ne quid in iudicio sibi obuiet, quod se de se nūc & in desiderio boni fructus latet. Tenebris homo circūdatur: quia ignorantiæ suæ caligine premitur. An tenebris circundatus non est qui plerunq; præteritorū non meminit: futura nō inuenit: præsentia vix cognoscit? Tenebris se circundatum quidam sapiens viderat cū dicebat: Quæ in prospectu nostro sunt: inuenimus cum labore. & quæ in cœlis sunt: quis inuestigabit? His tenebris propheta se circundatū vidit: cum dispositionis intimæ penetrare interna non potuit, dicens, Posuit tenebras latibulum suū. Auctor enim noster qui a nobis in hoc exilio deiectis lucem suæ visionis abstulit: sese nostris oculis quasi in tenebrarum latibulo abscondit, &c. Ex quibus apparet quòd per tenebras intelligitur status obscurus vitæ presentis: vt nostrum quilibet in vita præsenti positus merito dicat, Tenebrę circūdant me. Consimiliter per vmbram mortis intellige vitam præsentem: quę nihil aliud est quàm prolixitas mortis. vnde in hac vita existētes illuminari quærebat Zacharias, dicens. Illuminare his qui in tenebris, & in vmbra mortis sedēt. Similiter & dei electos in hac vita positos: sedere in tenebris & vmbra mortis dicit psal. *Sedentes in tenebris & vmbra mortis.* Quādiu ergo sumus in præsenti vita astringimur mendicitate & ferro, id est, difficultate ad bonum agendum & ad malum fugiēdum. vnde & Apostolus Paulus se sic vinctum sentiebat cum dicebat. Velle adiacet mihi: perficere autem bonum non inuenio. Non enim quod volo bonum hoc ago: sed quod odit malum hoc facio. Quod ideo quilibet etiam electus dicere potest: quia concupiscentia carnis ligatur. vnde ibidem ait gl. Attende quòd ait: Velle adiacet mihi: perficere autē bonum non inuenio. Non dicit facere: sed perficere. quia & si aliquid boni facit: non tamen perficit. rebellat enim concupiscentia & non cōsentit. vt puta, delectat vxor aliena & non amat. mentem euertit: in secretarium mentis intrat. videt foris strepētem concupiscentiam. agit ergo bonum, quia concupiscentiæ non consentit: sed nō perficit bonum, vt, scilicet, non concupiscat. Sic & hostis eius, scilicet, concupiscentia agit malum quia mouet malū desiderium: sed non perficit malum, quia non parturit malum repugnante voluntate. Et in isto bello est tota vita sanctorum. Sic & Petrus erat vinctus catenis duabus ferreis. quarum prima est difficultas perficiendi bonum. secunda verò est difficultas fugiēdi malum. Sic ergo omnes electos ponit psalm. hic sedentes in tenebris & vmbra mortis: vinctos esse mendicitate & ferro.

Tenebræ dicuntur vita præsens. Grego 5. moral. c. 3.

Ignoramus finem nostrū.

Psal. 17.

Eccl. 23. Vmbra mortis dicitur vita præsens.

Luc 1.

Concupiscētia rebellat voluntati.

Rom. 7.

Act. 12.

Quia exacerbauerunt eloquia dei: & consilium altissimi irritauerunt. 1891

Hic ponitur tantæ subiugationis & captiuationis occasio. Quantum ad literam deus permisit filios Israel in Ægypto taliter opprimi: quia ibidem primo exacerbauerūt eloquia. Nam vt dictum est versicul. 1816. exacerbare eloquia dei est præcepta eius non obseruare. Præceptum autem principale dei erat non colere deum alienum: quòd & si nondum lex erat data per Moysen: erat tamē hoc præceptum patribus eorum a deo: & ipsi pro se suisq; successoribus obseruare promiserūt. propter quod & Deus vocabat se Deū Abraham Isaac & Iacob. Ipsi autem in Ægypto existentes: hoc præceptum non seruarunt: sed adoraueruēt idola ægyptiorum. Vnde super illo verbo Exod. 32. fecit eis vitulum conflatilem: ait gl. Ideo fecit eis vitulum, quia bouem adorauerunt in ægypto: forsitan enim aliud idolum non susceppissent. Hoc ergo ipsorum peccatū innuēs psal. ait. *Quia exacerbauerunt, &c.* Quasi si quęratur quare permisit Deus filios Israel tanta seruitute opprimi in ægypto? Respōdet: quòd ideo hoc permisit quia exacerbauerūt eloquia dei, &c. Per hoc autem vult ostendere psalm. causam quare electi Dei concupiscentia repugnante sic in præsenti vita ligantur, dicens quòd causa est: quia exacerbauerunt eloquia Dei. Nō loquitur de ipsis nūc electis: sed de primis parentibus qui trāsgressi fuerunt primum præceptum eis a deo datum, contingendo prohibitum eis lignum. Hoc enim primum peccatum fuit causa totius carnalis concupiscētiæ & carnalis rebellionis. Dignum namq; fuit vt anima quæ deo per obedientiam subiici noluit: ipsa quoq; suum inferiorem, scilicet, carnem sibi repugnantem haberet. vnde & in carnali conceptione propter primorum parentum peccatum carnalis oritur peccati fomes & concupiscētia mali. Quod ostendens Greg. super illo verbo Iob 14. Quis potest facere mundum de immundo cōceptum semine? ait. Is qui per se solus est mundus, mundare valet immūda. Homo enim in corruptibili carne viuens habet tentationum immundicias impressas in semetipso: quia nimirum eas traxit ab origine. Ipsa quippe propter delectationem carnis eius cōceptio immunda est. Hinc est ergo quòd electus quis tentatur etiam nolens. Hinc est quòd immūda quædam in mente patitur: quamuis ex iudicio relucetur. quia exceptus de immundicia dum ad mundiciam tendit: hoc conatur vincere quod est. Quisquis autem occultæ tentationis motus aut immundiciam cogitationis euicerit: nequaquam sibi suam mundiciam tribuat: quia de immundo conceptum semine nullus facere potest mundum: nisi is qui mundus per semetipsum solus est. Qui ergo iam ad locum mundiciæ mente peruenit: cōceptionis suæ viam respiciat per quam venit. atque inde colligat quia ex sua virtute non habet mundiciam viuendi: cui de immunda conceptione factum est initium subsistendi. Hanc ergo causam psalmus exprimens ait. *Quia exacerbauerunt eloquia domini*, scilicet, primi parentes. Et *consilium altissimi irritauerunt.* quo, scilicet, consulit eis ne de ligno scientiæ boni & mali comederent: quia vt dicitur Psal. 77. Non custodierunt testamentum dei: & in lege eius noluerunt ambulare.

Concupiscētia carnis ex originali peccato oritur & fomes peccati.

Greg. 11. moral. c. 28. Mūdicia nullus habet.

Psal. 77.

Et

Et humiliatum est in laboribus cor eorum, & infirmati sunt: nec fuit qui adiuuaret. 1892

Hic ostenditur ipsorum à deo ad tempus derelictio. Peccatis eorum exigentibus deus permisit eos ad tempus in Ægypto sic affligi ipsos non adiuuando, vt ex afflictione cognoscerent seipsos: & redirent ad deum. Et hoc notat Psal. dicens, *Et humiliatum est in laboribus cor eorum.* humiliatū, scilicet, humilitate afflictionis & pœnæ. quia vt dicitur Exo. 1. Oderant filios Israel Ægyptij, & affligebant illudentes eis: & ad amaritudinem ducebant vitam illorum operibus duris: omniq́ue famulatu in terra præmebantur. & sic humiliati sunt, id est, passi & subiecti effecti. Et vnde hoc? quia non fuit qui adiuuaret, scilicet, deus non iuuabat eos, ab illis afflictionibus eos liberando. & sic infirmati sunt, id est, debilitati resistere non valētes. Et ex hoc vult psal. ostendere quòd in præsenti vita quandoque deus derelinquit sanctos suos affligi à diuersis personis & occidi corporaliter, vt inde magis coronentur. Et quamuis dicatur quòd dominus nō derelinquit sanctos suos. hoc intelligitur de prędestinatis, quos finaliter non deserit. Et nota quòd ad adiutorium diuinum multi multimode se habēt. quoniam aliqui illud spernunt. aliqui illud colunt. aliqui illud impugnant &c. vide ver. 1131. Istud autem adiutorium impugnauerunt filij Israel in Ægypto: quando deum deserentes idola coluerunt. Ideo nō meruerunt adiuuari à deo. propter quod dicitur: *Et nō fuit qui adiuuaret*, quousque redirent ad deum.

Exo. 1.

Adiutorio dei aliqui ad tempus priuatur.

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberauit eos. 1893

Hic ponitur cōtra defectum deprecatio. Quantum enim ad literam: postquam filij Israel in Aegypto sic afflicti fuerunt & humiliati: reuersi sunt ad deum vt eos liberaret: & ad dominum clamauerunt. Sic enim ad literam scribitur Exo. 3. Ingemiscentes filij Israel propter opera, vociferati sunt: ascenditq́ue clamor eorum ad deum ab operibus: audiuitq́ue gemitum eorum: & recordatus est fœderis quod pepigerat cum Abrahā, Isaac & Iacob. Et infra ait ad Moysen. Vidi afflictionē populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui: descendi vt liberem eum de manibus Aegyptiorum &c. Et hoc est quod hic Psalm. ponit, dicens, *Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de manibus eorum liberauit eos.* Per hoc autem vult ostendere quòd licet electos suos deus ad tempus aduersitatibus affligi permittat vt seipsos cognoscant: ipsos tamen finaliter liberat. Expone vt suprà. versi. 1886. Nota ergo quòd clamor oppressorum ab aliis iniuste exauditur à domino.

Exo. 3. Clamauerunt filij Israel ad dominum in Ægypto.

Clamor oppressōrū auditur à domino.

Et eduxit eos de tenebris, & vmbra mortis: & vincula eorum dirupit. 1894

Hic ponitur à prædicta seruitute liberatio. Vt enim dictum est versi. 1890. per tenebras & vmbrā mortis significatur Aegyptus. Tunc ergo quando filij Israel reuersi fuerunt ad dominum afflicti & clamauerunt: ipse mirabiliter liberauit eos: & eduxit eos per manum Moysæ & Aaron de Aegypto. vt habetur Exode 14. Per hoc vult ostendere Psal. quòd deus electos, si in præsenti vita quæ dicitur tenebræ & vmbra mortis ipsos affligi permittit, de tali tamen afflictione ipse ipsos glorioſe educit ad gloriam: & vincula ipsorum disrumpit: quando ipsos de præsenti vita educit ad gloriam. Nam vt dictum est versicu. 1890. per tenebras & vmbram mortis intelligitur vita præsens. Quamuis enim concupiscentia carnis & difficultate ad bonum agendum & ad malum fugiendum in præsenti vita ligentur electi: tamen omnia ista vincula disrumpuntur, cum de hac vita electi deducuntur ad gloriam. Et hoc est quod ait. *Et eduxit eos de tenebris &c.* Sic enim educi de vinculis præsentis vitæ orabat psal. 141. Educ de custodia animam meam: vt confiteatur nomini tuo. Ad ipsum enim deuote recurrendum est: quia ipse est qui educit vinctos in fortitudine. Et nota quòd tria sunt mystica vincula, scilicet, vinculum culpæ & inquinationis. pœnæ & afflictionis: gratiæ & charitatis. Prima tria vincula in suis electis disrūpit dominus: vt eos ad charitatis perfectæ vincula perducat.

Exo. 14.

Exo. 5.

Psal. 141.

Psal. 67. Vincula multiplicia.

Confiteātur domino misericordiæ eius: & mirabilia eius filiis hominum. 1895

Hic ponitur gratiarū actio primò. & consequenter ponitur beneficij recordatio: ibi, *Quia contriuit.* Quantum ad primum certum est quòd iuxta literam deus misericorditer liberauit filios Israel de Aegypto: faciens pro eis multa mirabilia. vide psal. 77. 104. 105. Quæ omnia mouere debuerant filios Israel ad confitendum deo. Sic enim ait dominus Exo. 3. Percutiam Aegyptum in mirabilibus meis. Per hoc vult Psal. inducere dei electos de vinculis huius mundi absolutos & mirabiliter ad gratiarū actiones, multoties enim mira ostendit: & magna miracula in morte sanctorum ostendit. ex quibus sancti liberati: tenentur gratias deo reddere. Et hoc est quod dicit. *Cōfiteantur domino omnia. &c.* expone vt ver. 1886. Potest etiam hoc intelligi de cōfessione criminis: vt misericordia nostris patribus exhibita, & mirabilia pro ipsorum liberatione ostensa, nos ad confessionem criminis induceret. Et quantum ad hoc præter alias de confessione dicta criminis: hic notandum quòd confessio criminis inter cætera debet esse volita, & liberè facta &c.

Exo. 5.

Cōfessio debet esse voluntaria.

Quia contriuit portas æreas: & vectes ferreos confregit. 1896

Hic recolitur datum liberationis beneficium. Vbi nota, quòd captiuitas populi Israel in Aegypto propter magnam oppressionem duram, vocabatur carcer ferreus. Sic enim ad literā dixit Moyses populo. Nos autem tulit dominus, & eduxit de fornace ferrea Aegypti. Et per consequens quando eos liberauit de captiuitate illa: vectes ferreos & portas æreas dicitur confregisse. Quamuis dicant aliqui quòd ciuitas Gessen vbi habitabant filij Israel in Aegypto, claudebatur portis æreis, & vectes ferreos habebat. Quæ omnia in nocte qua primogenita Aegyptiorum per manum domini fuerunt occisa: angelico ministerio confracta fuerunt. quod beneficium rememorans Psalmista ait, *Quia contriuit portas æreas.* Per hoc autem vult Psalmista ostendere quòd deus in electis suis quando ipsos eduxit de præsenti vita quæ est vmbra mortis & tenebræ: omne obstaculum soluit carnalis concupiscentiæ. Vel per portas

Deut. 4.

Exo. 12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Porta ærea sunt cõsuetudines malæ. Vectes ferrei sunt dæmones.

æreas intelige secundum glo. carnalem cupiditatem. & per vectes ferreos, diabolicas suggestiones. Portæ enim æreæ sunt hominum cupiditates viciosę: quæ clausos non sinunt exire. vectes autem sunt spiritus immundi qui portas obseruãt. Æreas autem portas & vectes ferreos pro fortitudine ponit. Quæ omnia disrumpũtur: cum anima cuiuslibet electi à corpore migrat. Ricardus autem istum versum aliter exponit, dicens, *Quia contriuit portas Aereas &c.* Portis procedentium transitum obstruimus: vectibus autem ipsam clausuram, munimus atque obfirmamus. Quid itaque per portam accipimus, nisi contradictionem. quid per vectes, nisi rebellionem? Per ferrum enim quod omnia metalla domat: audacia quæ neminem formidat accipitur. Per æs vero quod est cæteris durabilius: pertinacia designatur. Porta enim Ærea, contradictio pertinax: vectis ferreus, & rebellio audax. Portas itaque æreas & vectes ferreos dominus confregit: quando pertinacem contradictionem & audacem rebellionem interna aspiratione & cordis cõpunctione conterit & dissoluit. Hic potest notare quòd in scriptura est multiplex vectis. Primo est vectis sapientiæ: quo portatur vinum consolationis spiritualis. Num. 13. Absciderunt palmitem cum vua sua: quem portauerunt in vecte duo viri. Secundo vectis pudiciciæ ad portandum arcam sanctitatis. Exo. 25. Facies vectem de lignis sethim: quæ sunt ligna imputribilia. quia sacerdotes & clerici qui arcam legis prædicando circunferre debent: debẽt esse per castitatem incorruptibiles. Tertio publicæ iustitiæ ad dãdum vrbi debili fortitudinem firmitatis. Prou. 18. Iudicia, quasi vectes vrbium. Quarto est vectis diuinæ potentiæ ad præstandum rei labili quietudinem stabilitatis. Iob. 38. Posui vectem & ostia & dixi. hucusque venies & non procedes amplius. hoc dicitur mari labili. Quinto est vectis diabolicæ maliciæ ad obdurandum cor peccatoris: quem deus sua gratia frangit. de quo hic. *Et vectes ferreos confregit.*

Ricardus.

Porta ærea contradictio pertinax.

Vectis ferreus audax rebellio.

Vectis multiplex.

Exod. 25.

Prou. 18.

Iob. 38.

1897 **Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sunt.**

Hic ponitur tertium periculum: quod est infirmitatis corporalis Et diuiditur vt prius in quatuor partes. quia primo periculum exponitur, secundo remedium à deo quęritur: ibi, *Et clamauerũt.* tertio à deo remedium conceditur: ibi, *Misit verbum.* quartò gratiarum actio exoluitur: ibi, *Confiteantur.* Quantum ad primum sciendum, quòd dum filij Israel vagarentur per desertum, cœpit eos tædere laboris & itineris: & locuti sunt contra dominum & Moysen, dicentes, Cur eduxisti nos de Ægypto vt moreremur in solitudine? deest panis: non est aqua anima nostra nauseat super cibo isto leuissimo. Propter quam murmurationem dominus serpentes ignitos misit in populum: qui mordebant populum & plures ad ipsorum plagas moriebãtur. Quod ideo fecit dominus: vt per istam mirabilem punitionem eis præmissam ipsi recognoscerẽt potentiam dei. & per infirmitatem corporis, ipsi à tali murmuratione cessarent. Multoties enim deus percutiens corpora sanat animas. Et hoc est quod recolens Psal. ait, *Suscepit eos de via iniquitatis eorum,* scilicet, qua contra dominum murmurabant: per illam, scilicet, plagam quam immisit: quia per illam

Deut. 4.

Infirmitas corporis multoties sanat animam.

A seipsos recognouerunt, & reuersi sunt ad dominum. Et hoc est quod subditur. *Propter iniustitias enim suas humiliati sunt,* id est, propter iniustitias suas remouendas, humiliati sunt, id est, afflicti, & puniti per plagas serpentium. Sic enim multoties deus percutit corpora: vt sanet animas. exemplum de Ezechia rege Iuda. Sic igitur suscepit eos de via iniquitatis eorum, scilicet, suscepit eos ad puniendum infirmitate corporali: sicut pater accipit filium ad castigandum. Per hoc vult Psalm. ostendere quòd deus suis electis multoties aduersitates temporales immittit: vt ipsis peccata commissa purgentur. vide ver. 1842. Nam pœna corporalis. oculos aperit mentis. 1873. Et nota quòd Christus diuersos suscepit ad diuersa. Primo suscipit innocentes per gratiam conseruantem. Psalm. 40. Me autem propter innocentiam suscepisti & confirmasti &c. Secundò, suscipit pœnitentes per gratiam reparãtem. Iere. 3. Reuertere ad me: & ego suscipiam te. Tertio, suscipit patientes per gloriam præmiantem. Actu. 7. Domine Iesu suscipe spiritum meũ. Quarto, suscipit delinquentes per disciplinam corrigentem. sicut hic. *Suscepit eos de via: &c.*

4. Reg 20.

Suscipit nos Christus multipliciter.

Iere. 3.

Omnem escam abominata est anima eorum: & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. 1898

Hic exaggeret & peccatum eorum & pœnam. Peccatum: quia omnem escam abominata est anima eorum: quia, scilicet, mãna quæ dicebatur omnis esca: quia in se omnem saporẽ habebat, & suauitatem omnium escarum: ipsi abominati sunt. vnde & dixerunt de manna. Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. quod fuit magnæ ingratitudinis. Consequenter exaggerat pœnam, dicẽs, *Et appropinquauerunt vsque ad portas mortis,* id est, tanta fuit pœna eis per illos serpẽtes immissa, quòd quasi omnes mortui sunt. Vel aliter. inualescente infirmitate, omnem escam abominata est anima eorum: sicut infirmus omnem cibum abominatur. Et sic appropinquauerũt vsque ad portas mortis, scilicet, ex desperatione recuperandæ sanitatis. sicut legitur de Ezechia: qui auditis verbis Esaiæ prophetæ sibi dicentis ex parte domini, Dispone domui tuæ &c. ait. Ego dixi in dimidio dierum meorum: vadam ad portas inferi. Sed prior expositio magis litteræ conformatur. Per hoc vult Psal. ostẽdere quòd defectus verbi dei, mortem inducit animæ. Nã verbum dei esca & cibus est animæ. Matt. 4. Non in solo pane viuit homo: sed &c. Quandocunque ergo anima istam escam abominatur & ipsam nõ percipit: moritur spiritualiter. Vnde glo. Omnem escam abominata &c. id est, verbum dei quo anima viuit. De hoc vide versi. 1805. Illi ergo istam escam abominantur: qui verbum dei reiiciũt: nec reuerentur ipsum audire satagunt. Sic enim Iudei istam escam abominabantur: quando Christum prædicantem contempserunt. De quo Christus cõqueritur, dicens, Abominati sunt me quondam consiliarij mei: & quem maxime diligebam, aduersatus est mihi. Consiliarij enim dei dicti sunt prophetæ & maiores Iudæorum: quia consilia & si non deo in se: tamen ipsi in membris suis ministrabant. Vnde prædicta verba ad propositum exponens Gregor. ait. Cunctis liquet quia dominus consiliariis non indiget &c.

Esa. 38.

Verbi dei cãtia occidit animam sue mors est animæ.

Abominati sunt Iudei Christum. Iob. 19.

Gregori. 14. moral. 23.

Et

1899 **Et clamauerunt ad dominum cum tribularẽtur: & de necessitatibus eorum liberauit eos.**

Num. 21.

Hic contra dictum periculum opponitur humilis oratio. Sic enim ad literã habetur Nu. 21. quòd filij Israel percussi ab illis serpentibus: orauerunt pro sua liberatione. vnde ibi dicitur, quòd videtes serpentium plagas, morteſque plurimorum: venerunt ad Moysen dicentes, Peccauimus: quia locuti sumus contra deum & contra te. Ora vt deus tollat à nobis serpentes. quòd quidem ipsorum oratio: clamor quidam fuit in auribus dei. Per hoc vult psal. ostendere quòd aduersitas corporalis, ad orationem consurgere facit. vide versic. 1783. Et nota quòd orantes dicuntur clamare. Cuius causam ostendit Grego. dicens, Vera quippe oratio vel postulatio non est in oris vocibus, sed in cogitationibus cordis. Valentiores namque voces apud secretissimas aures dei non faciunt verba nostra, sed desideria. Æternam quippe vitam si ore petimus, non tamen corde desideramus, clamãdo tacemus. Si vero desideramus ex corde: & tamen ore conticescimus: taecntes clamamus. Hinc est quòd in eremo populus vocibus perstrepit: & Moyses à strepitu verborum tacet. & tamen silens, aure diuinę pietatis auditur: cui dicitur, Quid clamas ad me? Intus ergo in desiderio est clamor secretus, qui ad humanas aures non peruenit: & tamen auditum conditoris replet &c. Ex quo apperet quòd omnis deuota oratio apud deum clamat: etiam si vox corporis sileat. vide de clamore orationis ver. 24. 412. 898. 1886. 1893.

Gre. 22. mor. ca. 18.

Clamat oratio cordis ad deum.

Exo. 14.

1900 **Misit verbũ suum & sanauit eos: & eripuit eos de interitionibus eorum.**

Hic contra dictam tribulationem apponitur à deo remedium. Vbi notandum quòd (vt habetur Nu. 21.) cum populus Israel pœnitens propter plagam serpentum de murmuratione quam fecerant contra deũ & Moysen, dixisset Moysi: peccauimus: quoniã locuti sumus contra deum & cõtra te: ora pro nobis ad dominum vt tollat à nobis serpentes. orauit Moyses pro populo: & dominus locutus est verbum Moysi per quòd sanati fuerunt, & cessauit plaga. Et quod fuit verbũ ꝙ misit dominus Moysi, id est, dixit Moysi: hoc, scilicet, fac serpẽtem æneũ: & pone eũ pro signo, qui percussus aspexerit serpẽte, viuet. Fecit ergo Moyses serpentem æneũ, & posuit eũ pro signo: quẽ percussi aspicientes sanabantur. Et hoc est ad literam, verbũ quod misit dominus ad sanandũ eos quãdo, scilicet, dixit Moysi, fac serpentem æneũ. Accipitur enim multoties verbũ pro significato verbi, nõ pro ipso verbo. sicut cũ dicit Christus. Qui audit verba mea hæc & facit ea &c. scilicet, illa quę per verba significãtur. Sic enim facimus verbũ Christi quãdo significata per verbũ eius obseruamus. Verbũ ergo quod deus misit, fuit serpẽs æneus, quẽ fieri præcepit. Et hoc notãs psal. ait. *Misit verbũ suum & sanauit eos,* id est, effectum verbi. *Et sanauit eos de interitionibus eorum.* Interitus enim idem est quòd mors. Interitiones ergo idem sunt quòd mortes. Saluauit ergo eos de interitionibus eorum, id est, à mortibus. quia abstulit serpentes quibus illi percussi moriebantur. ac etiam percussos ad mortem intuitu serpentis sanauit. Quid autem ex hoc Psal. velit innuere Christus satis expressit Ioã. 3. cum Nicodemo dixit. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filiũ hominis, vt omnis qui credit in eũ &c. Vnde verba prædicta exponens Aug. ait. Serpentũ enim morsibus multi in deserto moriebantur: ac sic Moyses ex præcepto domini serpentem æneũ exaltauit: quem videntes sanabantur continuo. Quid est autẽ exaltatus serpens: nisi mors Christi eo modo significãdi, quo per efficientẽ effectus designatur? A serpente quippe mors venit qui peccatum quo mori mereretur, homini persuasit. Dominus autẽ in carnem suam, non peccatũ transtulit tanquã venenum serpẽtis, sed mortẽ: vt esset in similitudine carnis peccati pœna sine culpa. vt in carne peccati pœna solueretur & culpa. Sicut ergo tunc qui conspiciebãt exaltatum serpentem, à veneno sanabantur, & liberabantur à morte: sic nunc qui conformatur similitudini mortis Christi per fidem baptizatus: & à peccato per iustificationem: & à morte per resurrectionem liberatur. Sic ergo per serpentẽ qui fuit causa mortis: intellige mortem. Christus ergo serpens dicitur: quia verbum caro factũ, in cruce pro nobis mortem suscepit. Et hoc notans Psal. dicit, *Misit verbum suum in carne,* vt in ipsa mortem susciperet. *Et sic sanauit eos à peccatis: & eripuit eos de interitionibus eorum.* Vnde prædictam serpentis figurã ad Christi mortem applicans Theo. ait. Videas igitur figuram veritate impletã. Ibi enim serpentis similitudo, speciem quidem bestiæ habet: sed venenum nõ habet. Sic & hic, Christus à peccato liber: in similitudinem carnis peccati venit. Exaltari autem serpentẽ audiens, suspensionem intellige in altum: vt sanctificaret aërem qui sanctificauerat terrã, ambulando in ea. istam missionem verbi pro sanatione à morsibus serpentum factam, expresse præuidit sapiens de prædicta serpentum plaga, dicens. Etenim cum superueniret illis sæua bestiarũ ira: morsibus peruersorum colubrorum exterminabantur: sed non in perpetuum permãsit ira tua. sed ad correptionem in breui turbati sunt: signum habentes salutis, scilicet, serpentem exaltatum. Qui enim nõ per hoc quod videbant, sanabantur: quia, scilicet, serpẽs ille solum erat figura Christi passionis. Ideo dicit: non enim per hoc quod videbant sanabãtur: sed per te omnium saluatorem, scilicet, in illo serpẽte figuratum. Neque enim herba nec malagma sanauit eos, sed tu, domine sermo qui sanauit omnia. Malagima, atis. enim est quoddã medicamentum ex herbis confectum. Ex quibus verbis apparet quòd per illum serpentem exaltatum in deserto non sanabantur aspiciẽtes in eum: sed per significatum eius quod erat dei verbum. De quo nunc ait, *Misit verbum suum & sanauit eos &c.*

Num. 21.

Serpẽs æneus sanauit à morte.

Matth. 7.

Serpẽs æneus significat Christũ cruci fixum.

Aug. in li. de baptismo paruulorum.

Theophil.

Sap. 16.

Confiteantur domino misericordię eius: & mirabilia eius filiis hominum. 1901

Hic cõsequẽter ponitur ex dicto beneficio gratiarum actio. Et exponitur vt suprà ver. 1888. 1895. Si autẽ intelligatur, quòd per hoc nos inducat ad confessionẽ criminis, circa confessionẽ criminis vl tra cõditiones eius alias dictas. nota quòd cõfessio debet esse lucida, nulla omissa circunstantia. Non enim sufficit peccatum simpliciter confiteri: nisi circũstantiæ omnes quæ peccatum mortaliter aggrauant confiteantur. &c.

Cõfessio expri mere debet circunstãtias.

Et sacrificẽt sacrificiũ laudis: & annuncient opera eius in exultatione. 1902

Universidad de Deusto Biblioteca

Hic oſtendit qualiter deo gratias debemus reddere & cõfiteri.Nam vt ſæpius dictum eſt, duplex maxime eſt confeſſio,ſcilicet,laudis & criminis. & vtraque dicitur ſacrificium laudis.Nã laudare deũ, *Pſal.49.* dicitur ſacrificiũ. pſal.49. Immola deo ſacrificium laudis.Confeſſio etiam quæ cõtritionem includit, *Pſal.50.* dicitur ſacrificium. pſal.50. Sacrificiũ deo ſpiritus contribulatus.Et eſt ſacrificiũ laudis:quia confitẽs peccata ſua laudat deum,dum ſe ſibi humiliat cum ſpe veniæ,credens ipſum peccatis veniã poſſe dare. *Sacrificiũ ſolũ ex corde deus acceptat.* Nota tamen generaliter quòd nullũ ſacrificiũ deus acceptat, quod ei corde bono nõ ſacrificatur. Vnde Gre.in ſuo paſtorali.li.34.ait. Hoc ſolũ deus ſacrificium accipit, quod ante eius oculos in altari cordis boni operis charitatis flamma incendit. De diuerſis ſacrificiis antiquę legis & qualiter ſpiritualiter illa ſacrificia ſacrificare debem⁹. vide.ver.817. *Sacrificium multiplex.* Poſſumus etiam notare quòd multa ſunt ſacrificia quæ deo ſacrificare debemus, ſcilicet, Sacrificium corporalis macerationis & pænitẽtiæ.Sacrificium temporalis diſtributionis & eleemoſynę.Sacrificiũ ſacramentalis conſecrationis & euchariſtię.Primũ *Pſal.50.* eſt ſacrificium pænitentiæ.pſal.50.Sacrificium deo ſpiritus cõtribulatus &c.De hoc vide.ver.849.34. Secundum eſt ſacrificium eleemoſynæ. Nam eleemoſyna quæ ex corde datur, ſacrificium dicitur. quod probatur.Sacrificium ſummè deo acceptum eſt obſeruatio diuinorum mãdatorum. vnde Eccl. *Eccl.35.* 35.Sacrificium ſalutare eſt attendere mandatis domini.Cũ ergo eleemoſyna cadat ſub præcepto.Eſa. *Eſa.58.* 58.Frange eſurienti panẽ tuum:egenoſque. &c.ſequitur quòd eleemoſyna ſit ſacrificium. Sed nota quòd iſtud ſacrificiũ non acceptat deus niſi à iuſto. vide ver.484.592.Tertium eſt ſacrificium euchariſtiæ.de quo pſal. 4. Sacrificate ſacrificium iuſtitiæ &c.Et pſal. 249. Sacrificium laudis honorificabit me.Reſpice de iſto ſacrificio vbi de euchariſtia.

1903 **Qui deſcẽdũt mare in nauibus: facientes operationem in aquis multis.**

Hic ponitur quartum periculum à quo deus liberat ſuos.Et diuiditur in quatuor partes.& primò periculum exponitur.ſecundo ſuffragium poſtulatur:ibi, *Et clamauerunt*. tertiò adiutorium impetratur:ibi,*Et ſtatuit*,quartò ex hoc deus laudatur: ibi, *Confiteantur*. Quantum ad primum oſtendit pericula maris ex multis.primò ex parte nauis. ſecundo ex parte maris. ibi, *Ipſi viderunt*. tertiò ex parte venti:ibi,*Dixit & ſtetit*. quartò ex parte fluctus:ibi, *Aſcendunt*.quintò ex parte effectus:ibi, *Turbati ſunt*. Quantum ad iſtud periculum maris Pſal. vertit ad *Ion.2.* hiſtoriam Ionæ prophetæ : qui in mari ſæuiente *Nauis exiguo ligno credũt homines animas ſuas. Ionas in mare fuit proiectus.* tempeſtate fuit proiectus & à cæte deuoratus:& tamen à deo finaliter liberatus. Et primò oſtendit maris periculum ex parte nauis. Quantum enim ſit periculum modico ligno nauis credere vitam ſuam in mare, apparet cogitanti pelagus & ligni fragilitatem. Vnde Galfre.ſuper illo verbo Prouer. 30. Quatuor ſunt mihi difficilia &c.via nauis in medio mari.ait, Nihil enim in rebus humanis terribilius, nihil periculoſius,quam inter flatus aëris & fluctus maris : inter auras mutabiles & vndas mobiles ligno fragili credere vitam ſuam: & vix duobus digitis à morte diſtare.vnde Sap. 14. dici- *Sap.14.* tur. Alius nauigare cogitans, & per feros fluctus incipiens iter facere, exiguo ligno credit animam ſuam.Hoc periculum expertus fuit Ionas. de quo habetur Ioann.1. *Ionæ 1.* Nam cum præcepiſſet dominus Ionæ vt iret in Niniuem ciuitatem magnam ad prædicandum: quòd ipſe timore motus facere recuſauit. Ionas cogitauit fugere in Tharſis: & deſcẽdit in Ioppen:& inuenit nauem quæ ibat Tharſis: & intrauit in illam vt fugeret præceptum domini. Dominus autem immiſit ventum magnum in mare: & facta eſt tempeſtas magna in mari: & nauis periclitabatur conteri: & timuerunt nautæ: & clamauerunt vnuſquiſque ad deum ſuum. Et Ionas deſcenderat in profundum nauis & dormiebat. Et acceſſit ad eum gubernator dicens. Quid tu ſopore deprimeris? Surge inuoca deum tuum: ſi forte cogitet de nobis & non pereamus. Et dixerũt adinuicem. Mittamus ſortem: & ſciamus quare hoc malum ſit nobis.Et miſerunt ſortem:& cæcidit ſors ſuper Ionam. Et dixerunt ei. Indica nobis quare hoc malum ſit nobis? Quod eſt opus tuum. quæ terra tua:quo vadis:vel ex quo populo es tu?Et reſpondit eis Ionas.Hebræus ego ſum: & dominum deum cæli ego timeo, qui fecit mare & aridam. Et indicauit eis quòd à facie domini fugeret.Et dixerunt ei.Quid faciemus tibi vt ceſſet mare à nobis? Et tunc Ionas recognoſcens peccatum ſuum. dixit eis, Tollite me & proiicite in mare: Scio enim quòd propter me venit hæc tempeſtas. Tunc nautæ ſoliciti euadere periculum:omnia vaſa quæ erant in naui proiecerunt in mare:& ſimiliter proiecerunt ipſum Ionam.Sic ergo omnes iſtas operationes quas iſti fecerunt in aquis maris poſiti vt euadere poſſent:quia quilibet clamauit deum ſuum ſortes miſerunt. omnia vaſa proiecerunt: & finaliter ipſum Ionam proiecerunt in mare. Notans Pſal. ex periculo nauis ait. *Qui deſcendunt mare in nauibus*.ſupple ipſi ſunt facientes operationem in aquis multis. Per hoc vult Pſalm.oſtendere, quam periculoſum ſit in mari huius mundi mente conuerſari: quia tales operationes multas oportet facere in aquis multis, ſcilicet, aduerſitatum. quia implicati mundo, ſemper ſolicitantur inter aduerſa mundi & operantur. Per mare enim mundus ſignificatur.Et de periculis eius vide ver.653.

Ipſi viderunt opera domini:& mirabilia eius in profundo. 1904

Hic ponitur periculum ex parte maris. Vbi aduertendum quòd realiter in maris profundo mirabilia videntur, quando nautæ quandoque cautè ſiue ſtudioſè deſcendunt ſub naui, vel ad aptandum vel ad colligendum anchoras. Ibi enim ſunt mirabiles ſpecies animalium. Propter quod dictum eſt Pſalmo 103. Hoc mare magnum & ſpacioſum: illic reptilia quorum non eſt numerus. Dicunt ergo aliqui quod proiecto Iona in mare, ſtatim facta fuit maris tranquillitas: quod nautæ videntes admirati, aliquos miſerunt in mare vt viderent quid de ipſo Iona factum eſſet. Et tunc viderunt mirabilia opera domini in profundo maris. quia, ſcilicet, viderunt cætum grandem: qui Ionam ſine aliqua læſione deglutiuit. Et hoc notans Pſalmiſta. ait. *Ipſi*, ſcilicet, deſcendentes, *viderũt opera domini &c*. *Mirabilia iudicia dei.* Per hoc enim vult pſal.oſtẽdere quomodo in profundo maris hui⁹ ſeculi deus mirabilia operatur.Nõne mirabile eſt quòd vnus homo benè viuat,& malè moriatur? Nõne mirabilius ꝙ vn⁹ ſit in profundũ maris huius merſus per vitia: & tamẽ ꝙ bene morietur.Quę tamẽ ſæpe videmus contin

Greg.29.moral.cap.9. contingere.vt notat Greg.lib.29.moral.cap.9.vide verſ.1760. Nonne mirabilia in huius profundo maris operatur Deus? vt duo ex eiſdem parentibus in eadem conſtellatione eodẽq; tempore concepti & nati: & tamen vnus eorum inclinatur ad virtutes: alius ad vitia? vt exemplum patet de Iacob & *Gene.25.* Eſau. Et de iſtis & conſimilibus mirabilibus ait Pſal.quòd ipſi,ſcilicet,qui deſcendunt per humilitatem conſiderando iudicia Dei viderunt opera *Iob 5.* domini & mirabilia eius in profundo. Iob 5. Qui *Mirabile quid dicitur multipliciter.* facit mirabilia abſque numero. Et quotidie multa mirabilia Deus operatur. Vbi nota quòd mirabile aliquid dicitur propter multa.quandoque propter nouitatem. vt in naturalibus inſolita operatio. vt quòd de petra arida educatur aqua abundantiſſi- *Num.20.* me:ſicut Moyſes fecit.Et de hoc Eccle 36.Innoua ſigna & immuta mirabilia. Quandoque propter raritatem: vt quòd homo magnæ poteſtatis ſit humilis. quòd diues homo ſit bonæ conuerſationis. *Eccle.31.* Propter quod dicitur Eccl.31.Beatus diues qui inuentus eſt ſine macula: & qui poſt aurũ non abiit. Quis eſt hic & laudabimus eum? fecit enim mirabilia in vita ſua. Quandoque propter naturalẽ cõtrarietatem: vt quia naturale eſt quòd ignis ardeat appoſito combuſtibili. Quod tamen non fecit in fornace tribus pueris. quòd ignis ardeat in aqua: *Dan.3.* quod tamen fecit Deus. Vnde Sap.16.Quod enim mirabile erat in aqua quæ omnia extinguit, plus valebat ignis.Quæ tamen mirabilia in huius profundo ſeculi Deus operatur ſpiritualiter in nobis. quoniam mirabiliter aquam educit de petra: quãdo cor peccatoris lapideum conuertit ad lachrymas per pœnitentiam.Diuites facit humiles: quia tyrannos & principes mundi conuertit ad fidem. Naturalem vſum immutat quando ſancti propter fidem ſeipſos ad ſupplicia tradunt. Et iſta mirabilia videmus Deum facere ſæpe.

1905 **Dixit & ſtetit ſpiritus procellæ: & exaltati ſunt fluctus eius.**

Hic ponitur periculum ex parte venti qui faciliter agitatur in mari.Hoc namque periculum rea- *Ionæ.1* liter fuit in naui Ionæ. Nam vt dictũ eſt ver.1903. dum Ionas intraſſet nauem:dominus immiſit ventum magnum in mare: & facta eſt tempeſtas magna in mari. Quod notans Pſal. ait. *Dixit*, ſcilicet, Deus, cuius dicere eſt facere. quia dixit & facta *Pſal.32.* ſunt. Dixit ergo ad cuius pręceptum ſtetit ſpiritus procellæ. Spiritus namque idem eſt quòd ventus. Ioan.3.Spiritus vbi vult ſpirat,&c. Stetit ergo ſpiritus procellæ, id eſt, ſurrexit ventus procelloſus. Vbi nota procello,is. idem eſt quòd percutere. & componitur cum pro.& fit procello.vnde hęc procella,ę,id eſt,ſubita vis ventorum cum pluuia:quia procellat,id eſt,percutit. Quandoque dicitur procella eleuatio fluctuum maris ex vi ventorum. Eſt ergo ſenſus. *Dixit & ſtetit ſpiritus procellæ*, id eſt, ad pręceptum domini ſurrexit ventus vehemens procellæ, id eſt, tanquam procella percutiens aquas maris. propter quam procellam conturbatum eſt mare: & per conſequens exaltati ſunt fluctus eius. *Aduerſa & pericula contra ſuos excitat Deus ad multa:* Per hoc autem vult Pſal. oſtendere quòd dominus quandoque mare huius mundi contra ſuos agitat aduerſitatibus: vt & ſua virtus aduerſa placando, amplius cognoſcatur.Sic enim fecit cæcum naſci à natiuitate, vt opera ſua manifeſtaret in illo. Sic *Mar.4.* enim(vt habetur Mar.4.)cum eſſet in naui cũ diſcipulis ſuis, facta eſt procella magna. venti fluctus mittebãt in naui vt impleretur nauis. Et ſimile habetur Matt.8. Et ecce motus magnus factus eſt in mari: ita vt nauicula operiretur fluctibus. Vbi ait *Origenes.* Orige. Hæc tempeſtas non ex ſe orta eſt, ſed poteſtati paruit imperantis: quæ educit ventos de theſauris ſuis. Facta eſt autem tempeſtas magna, vt magnum opus oſtenderetur: quia quanto amplius fluctus nauiculę irruebant,tanto magis diſcipulos timor conturbabat,vt plus deſiderarent ſe liberari *Chriſoſt.* per miracula ſaluatoris.Et ideo ſecũdum Chriſoſt. poſtquam multa & magna operatus fuerat in terra, tranſiuit ad mare vt ibi excellentiora opera demonſtraret: quatenus terræ mariſq; dominum ſe omnibus demonſtraret. Hoc autem etiam ſe permittit,vt patientes deuotius ad orationem conſurgant.quia aduerſitatibus preſſi:deuotius ad orandum conſurgunt. Quæ omnia in naui Ionæ apparuerunt. Ibi enim cognita fuit Dei potentia: quia proiecto Iona in mare: ſtatim facta fuit tranquillitas magna. Propter quod (vt dicitur Ione 1.) ſtetit mare à feruore ſuo: & timuerunt viri timore magno dominum: & immolauerunt hoſtias domino. &c. Ibi etiam ad orationem ſurrexerunt: vnde vt dictum eſt,quilibet inuocabant Deum ſuum. Non ergo credas quòd ſuis Deus aduerſa agitare permittit: niſi quia illis ipſos ad deuotionem excitat *Fluctus multa ſignificat.* & fidem.Et notat quòd in hoc quòd ait.*Et exaltati ſunt fluctus eius*, quòd fluctus habent tres conditiones quibus tria ſignificant. Primò ſunt inſtabiles:quia ad ventis agitantur faciliter,& ſic ſignificant mobilitatẽ conſcientię peccatoris quæ nulla ſtabilitate fulcitur.Iaco.1.Qui enim hæſitat: ſimilis eſt fluctui maris qui à vento mouetur, &c. Secundò ſunt eleuabiles: quia in altum eleuantur ac deprimuntur.Pſal.92.Eleuauerunt flumina fluctus ſuos. Tertiò ſunt formidabiles. vnde etiam & apoſtoli dum cum Chriſto eſſent in naui:videntes fluctus maris,timuerunt valde. Et ſic ſignificãt diuinam iuſtitiam: quæ cuilibet redditur formida- *Matth.8.* bilis.Iob 31. Quaſi tumentes ſuper me fluctus: ſic timui dominum.Primi fluctus quietantur per animi conſtantiam.Eccl.24.In fluctibus maris ambulaui.Secundi diſſipantur per Dei potẽtiam Iob 38. Ibi confringes tumentes fluctus ſuos. Tertij mitigantur per ſatisfactionem & pœnitẽtiam. Pſal.88. Motum autem fluctuum eius tu mitigas.

Aſcendunt vſque ad cœlos,& deſcendunt vſque ad abyſſos: anima eorum in malis tabeſcebat. 1906

Hic ponitur periculum ex parte fluctus maris, qui, ſcilicet, quando mare turbatur, de profundo maris in altum aëris ſpacium aſcendunt: & ſtatim de alto deſcendunt in abyſſum. Quod fuit in naui Ionæ. Nam vt dicitur Ionæ 1.Mare orta tempeſta- *Ionæ.1.* te ibat & intumeſcebat ſuper eos. Quod notans Pſal.de illis fluctibus:ait.*Aſcendũt vſque ad cœlos*.&c. Per cœlum enim intelligitur altum aëris ſpacium, ad quem aues aſcendunt volando. propter quod & dicuntur aues cœli. Per abyſſum vero intelligit *Luc 8.* maris profunditatem inuiſibilem nobis. Vnde ex tali aſcenſu fluctuum & deſcenſu illi qui in naui erant, timebant mori. Nam vt habetur Ionæ 1. re- *Aſcendunt ſuperbi ad cœlos: ſed deſcendũt ad infernum.* migabant viri vt reuerterentur ad aridam, & non valebãt: quia mare intumeſcebat ſuper eos.& clamauerunt ad Deum & dixerunt. quæſumus domine pereamus, &c. Et hoc notans Pſal.ait. *Anima eorum*

Universidad de Deusto Biblioteca

Esa.14.

Abyſſus ſignificat infernum.

Contemplatiui aſcendunt vſque ad cœlos & deſcendunt ad abyſſos.

rum in ipſis tabeſcebat.Per hoc vult oſtendere Pſalm. quòd ſuperbi qui in mari huius mundi aſcendunt vſque ad cœlos per ſuperbiam : trahuntur conſequenter vſque ad abyſſos,id eſt,vſque ad infernum per diuinam iuſtitiam. Sic fuit & de lucifero qui dicit,In cœlum aſcendam, &c.ſequitur. Veruntamen ad infernum detracta eſt ſuperbia tua. Et non immerito per abyſſum ſignificatur infernus : quia ſicut abyſſus quos capit retinet : ſic & infernus quos ſemel cœpit,amplius non relaxat. Iſtum verſum exponit Gregor.de viris contemplatiuis : qui contemplatione vſque ad cœleſtia eleuantur : & inde tentati ſtatim ad turpia cogitanda deſcendũt. deſcendunt. Vnde exponens illud verbum, Iob 9. Cum inuocantem me exaudierit: non credo quòd exaudierit me,dicit,Plerumque enim mens deſiderio diuini amoris accenditur : atque ad intuenda cœleſtia ſubleuatur:ad ſumma iam rapitur: & perfecto deſiderio compuncta ab infimis eleuatur: ſed repentina tentatione percuſſa quæ intẽtione forti execta in Deũ fuerat ab ortis cogitationibus tranſfixa curuatur : ita vt ſeipſam diſcernere neſciat atque inter vitia virtuteſq; deprehenſa : ex qua parte ſit valentior non agnoſcat.Nam ſæpe ad hoc vſque perducitur vt miretur quomodo tam ſumma comprehendit quam cogitatio illicita polluit. Et rurſum quomodo illicitam cogitationem recipit: quam ſupra ſe valdè fortior ſpiritus rapit.Quos alternantes cogitationum motus in animo bene per Pſal.intuens ait. *Aſcendunt vſque ad cœlos:& deſcẽdunt vſque ad abyſſos.* Vſque ad cœlos quippè aſcendimus:cum ſumma penetramus. ſed vſq; ad abyſſos deſcendimus : cum repente à contemplationis culmine per turpia tentamenta deiicimur,&c.

1907 Turbati ſunt , & moti ſunt ſicut ebrius : & omnis ſapientia eorum deuorata eſt.

Hic oſtendit periculum conſequens talem maris perturbationem exteriorem in tali commotione habitũ. Nam vt docet experientia ex maris cõmotione cerebrum agitatur,ſtomachus perturbatur, & omnes vires ſenſitiuæ debilitantur. Vnde quædam vertigo in capite generatur : ſicut ebriis accidere ſolet : propter quæ impeditur intellectus ab actu ſuę virtutis intellectiuæ.Quamuis in ebrio maneat habitus artis vtputa habitus ſcribendi: tamen quamdiu durat talis commotio cerebri atque vertigo, actum ſcribendi elicere non poteſt. Sic & de virtutibus moralibus & intellectualibus : quia quamuis maneant & ſic commoto:illarum tamen virtutum actus habere non poteſt. Sic enim accidit illis qui erant in naui cum Iona. Vnde & amiſſo actu ſapientiæ:conabantur contra fluctus nauigare : cum magis fluctus ſequi debuiſſent. Et hoc quod notans Pſal. ait. *Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius:omnis ſapientia eorum deuorata eſt*, id eſt , omnis actus ſapientiæ non habitus in eis perditus fuit. Aliqui autem textus habent: omnis ſubſtantia eorum deuorata eſt.Et tũc hoc intelligitur, quia omnem ſubſtantiam,id eſt, omes merces, omnia vaſa quæ habebant in naui proiecerunt in mare:& ſic à mari omnia conſumpta fuerunt. Communius autem habetur.*Omnis ſapientia eorum deuorata eſt:* quia, ſcilicet,ipſi ab actu ſapientiæ alienati fuerunt. Nec mirum:quoniam vt hic ait Glo.tempore proſperitatis aliqui ſapientes apparent,quando loquuntur & quando legunt: ſed adueniente tempeſtate,omnia conſilia humana deficiunt : & quid agendum ſit,non vident.Propter quod dicitur : *Omnis ſapientia eorum deuorata eſt.*Vnde Apoſtolus ait.Supra modum grauati ſumus:ita vt tęderet nos viuere.&ipſi in nobiſmetipſis reſponſum mortis habuimus : vt non ſimus fidentes in nobis. Orta enim maris tẽpeſtate quantumcunque ſe vertant:fluctus fremũt, tempeſtas ſæuit, brachia deficiunt , quo prora impinguatur : quo nauis impulſa dimittatur : à quibus ſaxis ne pereat refrenetur : omnino à rectoribus non videtur. Nihil ergo reſtat niſi clamare ad Deum vt dirigantur. Et nota quòd hic Pſal.turbatum & commotum comparat ebrio : quia omnia mala quæ facit ebrietas , facit & commotio iræ. Ebrietas autem multa mala facit : propter quod maximè in prælatis & principibus eſt vitanda.

Actus virtutis perditur quãdoque manente habitu. — *Ionæ 1.* — *Gloſa.* — *Maris pericula.* — *2.Cor.1.* — *Ebrietas multa mala facit.*

Et clamauerunt ad dominum cum tribularentur: & de neceſsitatibus eorum eduxit eos. 1908

Hæc eſt ſecunda pars iſtius periculi in qua ſuffragium poſtulatur à Deo. Realiter enim illi qui erant in naui cum Iona videntes ſe in periculo mortis:pro ſubſidio clamauerunt ad dominũ.vnde Ionæ 1. dicitur. quòd orta tempeſtate timuerunt valde.& clamauerunt ad dominum ſuum: & infra, clamauerunt ad dominum atque dixerunt , Quæſumus domine ne pereamus.Quod notans Pſalm. dicit:*Et clamauerunt ad Dominum*, &c. Exponitur vt ſup.ver.1893.1899.Per hoc vult notare Pſal.quòd quandoque Deus immittit aduerſa : vt ad ipſum per deuotam orationem clamare cogamur. Iſta enim ratione (vt habetur Matt.8.)dum eſſet in nauicula cum diſcipulis ſuis:commoto mari ipſe Ieſus dormiebat,vt diſcipuli cogerentur ipſum excitare. Vnde Chriſoſtomus ibi aſſignat duas rationes : quare mare tunc commouit : & dormiebat: dicens, Quia enim viderant apoſtoli alios Chriſti beneficia recepiſſe : non autem ſimiliter quis æſtimat quæ in alienis corporibus fiũt, & quæ in ſeipſo : ideo oportuit per familiarem ſenſum eos potiri beneficiis Chriſti: & ideo voluit hanc fieri tempeſtatem : vt per liberationem manifeſtiorem acciplant beneficij ſenſum : ſed vt daret tempus formidini ipſe dormiebat. Sic enim eo vigilante facta eſſet tempeſtas: vel non timuiſſent, vel non rogaſſent. Et quia ideo dormiebat : acceſſerunt ad eum & ſuſcitauerunt eum,dicentes, Domine ſalua nos, perimus.Et ſic aduerſa ad Deum per orationẽ nos redire cogunt.Pſal.77.Cum occideret eos: quærebant eum,&c.& Pſal.82.Imple facies eorum ignominia:& quærent nomen tuum domine.

Ionæ 1. — *Mat.8.* — *Chriſoſto.* — *Beneficia in propria perſona plus mouent quam in aliena.* — *Aduerſa ad orationẽ inducunt.*

Et ſtatuit procellam eius in auram: & ſiluerunt fluctus eius. 1909

Hic ponitur adiutorij impetratio: & conſequẽter ex impetrato adiutorio exultatio:ibi: Et lætati. Quantũ ad primum : vt habetur Ionæ 1.facto clamore ad Deum : & proiecto Iona in mare ſtatim tempeſtas maris ceſſauit:vnde dicitur ibidem. Clamauerunt ad dominum : tulerunt Ionam & proiecerunt in mare : & ſtetit mare à feruore ſuo. Quod nunc oſtendit Pſal. dicens. *Et ſtatuit procellam eius in auram.*Aura enim dicitur leuis motus aëris:quo aër non tempeſtuosè: ſed dulciter mouetur & leniter. Et ſic procella ac tempeſtuoſi fluctus maris in auram

Ionæ 1.

Matt.8.

Mare tranquillatur à Chriſto miraculoſe.

Chriſoſto.

ram ſunt conuerſi.Conſimile dicitur Mat.8. Quia cum diſcipuli eſſent cum Chriſto in naui , & tempeſtas magna eſſet : Chriſtus à diſcipulis inuitatus ſurgens imperauit ventis & mari : & facta eſt tranquillitas magna.Per hoc vult Pſal. oſtendere quòd Chriſtus eſt æqualis patri ratione ſuppoſiti : quia quod hic dicitur de patre , quòd ſtatuit procellam eius in auram, Chriſtus adimpleuit quando imperans mari & ventis tranquillitas magna facta eſt in mari. Vnde Chriſoſto. ſuper Matth. hoc inducens ait.In hoc enim quòd Chriſti imperio omnis ſubito ſoluta eſt tẽpeſtas , ſic ꝙ neq; ſemita quidẽ turbationis aquarum remãſit:quod quidem extraneũ erat. Cũ enim naturaliter maris fluctuatio terminatur:vſque ad multum tempus aquæ concutiuntur: ſed hic ſimul omnia ſoluebantur. Vnde quod de patre prædixit Pſalm.dixit,& ſtetit ſpiritus procellæ:& ſtatuit procellam eius in auram:hoc Chriſtus opere adimpleuit: ſolo enim verbo mare ſedauit & refrenauit.In hoc etiã prouidebat Pſal.quòd tempeſtuoſas procellas & fluctus perſecutionum quas mare huius mundi in primitiua eccleſia contra Chriſtum & eius eccleſiã per tyrannos & principes excitauit. Hæc omnia Chriſtus verbo ſuæ prædicationis per Apoſtolos ſuos placauit. Quod notans Greg. ſuper illo verbo Iob 9. Qui graditur ſuper fluctus maris,ait. Quid enim maris nomine niſi in bonos ſeuiens mundi huius amaritudo ſignatur?De quo per Pſal.dicitur.Congregans quaſi in vtre aquas maris. Aquas enim maris quaſi in vtre congregat:cum miro moderamine cuncta diſponens in ſuis clauſas cordibus carnalium minas frenat.Super fluctus ergo maris dominus graditur: quia cum ſe procellæ perſecutionis erigunt : miraculorum eius obſtupefactione franguntur. Qui enim tumores humanæ veſaniæ mitigat:quaſi erectas in cumulo vndas calcat.Nam cum morem ſuũ gentilitas deſtrui nouæ conuerſationis prædicatione conſpiceret : cum mundi huius diuites elationi ſuæ contrairę viderent facta pauperum : cum ſapientes ſeculi aduerſari ſibi imperitorum verba penſarẽt : in perſecutionis protinus tempeſtate intumuerunt. Sed qui verborum aduerſitate commoti ad perſecutionis procellas inſiliunt: ſignorũ vt diximus admiratione temperantur. Tot ergo in iſtis fluctibus dominus greſſus poſuit: quot ſuperbis perſecutoribus miracula oſtendit. Vnde bene rurſum per Pſal.dicitur,Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis dominus.Quia contra electorum vitam ad perſecutionis vndas mundus ſe mirabiliter extulit , ſed has ſupernorum conditor ſubleuata virtute prædicantium, mirabilius ſtrauit. Miniſtros etenim ſuos plus oſtendit poſſe per miracula, quàm poteſtates terrenæ tumuerãt per iram. Et hoc eſt quod nunc Pſal.præuidens ait. *Et ſtatuit procellam eius in auram : & ſiluerunt fluctus eius*, ſcilicet, mundi maris.

Greg.libr.9. moral.cap.5. — *Pſalm.32.* — *Perſecutiones eccleſiæ per tempeſtatem maris ſignificatas dominus placauit.* — *Pſal.92.*

1910 Et lætati ſunt,quia ſiluerunt: & deduxit eos in portum voluntatis eorũ.

Hic ponitur conſequenter exultatio impetrati adiutorij. Naturaliter enim quantum malum turbat:tantum lætificat ablatio vel terminatio mali. Et ſic quam turbati & commoti fuerunt exiſtentes in naui,cum Iona exorta tempeſtate,tantum lętati fuerunt in eius ſedatione. Vnde vt habetur Ionæ 1. Ex lætitia immolauerunt hoſtias domino , & vouerunt vota.& ſic peruenerunt tranquillè ad portum voluntatis eorum.Per hoc vult Pſal. oſtendere quòd aduerſa præſentis vitæ : dominus electos ſuos deducit ad portum ſalutis æternę.Similiter & Ionam deduxit ad portũ ſuæ voluntatis: quia quãdo Ionas fuit proiectus in mare(vt habetur Ion.2.) Dominus parauit piſcem grandem, qui deglutiuit Ionam. Et erat Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus , & euomuit Ionam in aridam. Et ſic iuit ad locum quem præceperat illi Deus, ſcilicet,in Niniuem ad prædicandum pœnitẽtiam. Nota quòd in beneficiis & donis Dei ſpiritualibus lætari debemus: & non in rebus temporalibus. Et quæ ſit lætitia mundi , & quæ iuſtorum , vide ver. 155.Item nota quòd iuſti lætantur in multis,ver. 479. Item quòd lætitia mundi ducit ad interitum & mortem:ſed lætitia in Chriſto ad vitam ęternam ver.1666.

Ionæ 1.

Confiteantur domino miſericordiæ eius:& mirabilia eius filij hominum. 1911

Hic ex prædictis deus laudatur : & conſequenter modus laudis oſtenditur:ibi , *Et exaltent.* Quãtum ad primum expone vt ſupra. ver.1888.1895. Si autem hoc intelligatur de confeſſione criminis: tunc circa illam vltra cõditiones alibi poſitas,Nota quòd confeſſio debet eſſe debita,ſcilicet, debito facta confeſſori : quia nõ omnis habet poteſtatem abſoluendi ſacerdos:quamuis quilibet habeat eccleſiæ claues ordinis,nõ iuriſdictionis.Solus enim ſummus pontifex habet claues iuriſdictionis plenariæ ſuper omnes,& in omnibus caſibus.Alij autem ſacerdotes hoc habent ex commiſſione ſuper illos,quos papa in hoc illis ſubditos fecit:& ſolum in illis caſibus quos tales illis voluit ſubiici. Et hinc eſt quòd vnus curatus habet claues ligandi: non quidem ſuper omnes homines ciuitatis : quia papa non ſubiecit omnes ſibi: ſed ſolum illos de cura ſua. Nec etiam in illis habet poteſtatẽ in omnibus caſibus:ſed ſolum in certis: quia aliquos retinet ſibi papa: aliquos epiſcopus,&c. Eſt ergo cõfeſſio debita quando peccatum confitetur illi qui poteſtatem habet iuriſdictionis ſupra cõfitentem, & ſupra caſum de quo confitetur.

Confeſſio debitum confeſſorem debet habere.

Et exaltent eum in eccleſia plebis: & in cathedra ſeniorum laudent eum. 1912

Hic oſtendit modum quo Deus eſt laudandus, vt,ſcilicet, laudetur vniuerſaliter ab omnibus tam ſubditis quàm prælatis & rectoribus.Vnde per eccleſiam plebis intelligit ſubditorum congregationem:quoniam eccleſia eſt communis locus in quo plebs conuenit ad orandum.Pſalm.67.In eccleſiis benedicite Deo domino de fontibus Iſrael .Qualiter autẽ eccleſia differt à ſynagoga, vide ver. 1406. Sed per cathedram ſeniorum intelligit præſidẽtes & prælatos qui alios habent regere. Vnde hic ait Glo.*Laudent eum in eccleſia plebis*, id eſt, laudent eum populi minores qui reguntur.*Et in cathedra ſeniorum laudent eum*, id eſt, laudent eum ſeniores & prælati qui alios regunt & docent. Qualiter autem Deus exaltetur à nobis vide ver.69. Nota quòd multiplex eſt cathedra in qua Deus debet laudari:& vna quæ eſt maligna quæ debet exterminari.

Gloſa. — *Cathedra multiplex.*

Poſuit flumina in deſertum: & exitus aquarum in ſitim. 1913

Hic ponitur quintum periculum quod fuit ſterilitatis patriæ ex carentia pluuiæ. Et primò ponitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur terræ ſiccitas. ſecundo terræ ſterilitas: ibi, *Terrã fructiferã*, tertiò terræ reddita fertilitas: ibi, *Poſuit deſertum*. Quantum ad hoc ſciẽdum quòd Pſal. iſtam terræ fertilitatem applicat ad ſterilitatem quæ fuit in regno Iſrael tempore Helię prophetæ ex nimia ſiccitate terræ ſub rege Achab: de qua habetur. 3. Reg. 17. quando, ſcilicet, propter peccatum Achab regis Iſrael ad orationem Heliæ clauſum eſt cœlũ annis tribus & menſibus ſex, quibus non pluit ſuper terram, ſcilicet, illius regni. vnde propter ſiccitatem terra facta eſt ſterilis. Et hoc eſt quod commemorans Pſal. dicit. *Poſuit flumina in deſertum*, ſcilicet, illa deſiccãdo ab aquis fecit deſerta. Sicut enim ex pluuiis augentur torrentes & flumina: ſic ex defectu pluuiarum minorantur: & aliquando deſiccantur totaliter. ſimiliter & fontes ex quibus oriũtur flumina. Et hoc eſt quòd ait, *Poſuit flumina in deſertum*, ſcilicet, illa exiccando. *Et exitus aquarum*, id eſt, fontes vnde ſcaturiunt aquæ in ſitim, id eſt, in ſiccitatem: ſicut dicimus quòd terra ſtitit quando eſt ſicca. Per hoc vult Pſal. oſtendere quòd ſynagoga Iudæorum quæ gratiis abundare ſolebat, in aduentu Chriſti priuaretur: & à gratia Dei maneret aliena. vnde ait, *Poſuit flumina in deſertum*, id eſt, Iudæos qui ad modum fluminum gratiis abundare ſolebant: vbi erant doctrinæ: vbi currebãt prophetæ, poſuit in deſertum: quia ibi iam non eſt propheta: non fides Chriſti: non ſacerdos: non ſacrificium, nec templũ. vt ait Glo. Et hoc idẽ aliis verbis exprimit, dicens, Poſuit exitus aquarũ in ſitim, id eſt, Iudæos vnde alii manabant aquæ doctrinæ poſuit in ſitim, id eſt, ſine aqua doctrinę atque gratiæ. Nota quòd non immerito per aquam intelligit diuinam gratiam qua Iudæi ſunt expoliati propter ſuam incredulitatem: quoniam ipſa gratia ad modum aquæ purificat maculam deformantem: refrigerat fomitem ardeſcentem; viuificat animam morientem, &c.

Pluuia tempore Heliæ ceſſauit annis & ſex menſibus.

Iudæi gratia dei ſunt priuati.

Gloſa. Aqua ſignificat gratiam

Aqua aſſẽdit quãdoque vſque ad talos vſque ad genua: vſque ad renes.

1914 ## Terram fructiferam in ſalſuginem: à malicia inhabitantium in ea.

Hic conſequenter ponitur terræ ſterilitas propter penuriam aquæ. Quoniam terra Iſrael quę lacte & melle manare conſueuerat, ad tantam ſterilitatem peruenit tempore ipſius Achab deficiente pluuia: quòd nec modicam herbam pro equis & iumentis ſaluandis reperire poterant. Vnde vt habetur. 3. Reg. 18. Achab præ penuria herbarum dixit ad Abdiam diſpenſatorem domus ſuæ. Vade ad vniuerſos fontes aquarum: & ad vniuerſas valles: ſi forte inuenire poſſimus herbã & ſaluare equos & mulos noſtros. Et iſta tanta ſterilitas terræ fuit propter ceſſationem pluuiæ: quam impetrauit Helias propter peccata ipſius Achab regis, & Iezabel reginæ. Et hoc eſt quod notas Pſal. ait, *Quia deus poſuit terram fructiferam in ſalſuginem*, id eſt, poſuit terram illam quæ prius faciebat fructus vberes in ſterilitatem. Sal enim in terra poſitum facit terrã ſterilem: quia deſiccat & conſumit humorem terræ. Et cauſam ſubdit, dicens, *A malitia habitantium in ea*, id eſt, propter malitiam & peccata Achab regis & Iezabel reginæ. Per hoc vult Pſal. oſtendere: quòd terra, id eſt, natio Iudæorum quæ prius electa fructus meritorum ſol. bat producere, & bonorũ operum: propter ipſorum malitiam ſterilis eſt effecta à bonis operibus. Vnde Glo. *Poſuit terrã fructiferam in ſalſuginem*, in eſt, Iudæam que prius bona opera faciebat; poſuit ſterilem à bonis operibus: quia ſine fide impoſſibile eſt placere deo. Salſus enim humor vbi dominatur: tollit fœcunditatem. Et hoc ſecundum malitiam habitantium in ea, ſcilicet, ſacerdotum, ſcribarum, & phariſeorum, qui in ea doloſis mentibus dominabãtur. Ex quo habes, quòd propter peccata principis multotiens punitur populus. Sic enim propter Dauid numerantis populum puniti fuerunt ſubditi. vnde vt habetur 2. Re. vlti. infra tres dies mortui ſunt peſte angelico myſterio ſeptuaginta milia virorũ. Et hic nota: quòd ſicut ſal facit ſterilitatem terræ: ſic malitia ſterilitatem mẽtis inducit. quoniam ipſa malitia in homine malitioſo eſt rectæ rationis peruerſiua: humanæ conuerſationis turbatiua: & in proprium auctorem reflexiua.

Sterilitas terra tẽpore Heliæ.

3. Reg. 18.

Iudæi ſteriles ſunt effecti.

Gloſa.

Punitur populus pro peccato domini.

2. Reg. vlti. Malitia multa mala facit

1915 ## Poſuit deſertum in ſtagna aquarum: & terram ſine aqua in exitus aquarum.

Hic ponitur terræ reddita fertilitas. Sicut enim Helias ſua oratione clauſit cœlum, & nõ pluit tribus annis & ſex menſibus: ſic & conſequenter ſua oratione aperuit cœlum, & cœlum dedit pluuiam ſuam: & ſic terra quæ facta fuerat ex ſiccitate ſterilis: adueniente pluuia fructificauit. vt dicitur Iac. 1. Et circa hoc multa oſtenduntur: primò ſequitur tertæ irrigatio, ſecundò terræ deſertæ inhabitatio ibi, *Et collocauit*. tertiò terræ fructificatio: ibi, *Et ſeminauerunt*. quartò bonorum multiplicatio: ibi, *Et benedixit eis*. Quantum ad primum ad orationem Helię apertum fuit cœlum, & terræ dedit pluuiam. Nam vt habetur 3. Reg. 18. Poſtquam cœlum clauſum fuerat tribus annis & ſex menſibus: Helias qui tempore illo fugerat à facie Achab, ex præcepto domini ſeipſum Achab præſentauit: & dixit ipſi Achab. Aſcende quia ſonus pluuiæ eſt. Helias autẽ aſcendit in verticẽ montis Carmeli: & dixit ad puerũ ſuũ: Reſpice contra mare. Qui reſpiciens dixit. Non eſt quicquã. Et rurſum ait illi. Reſpice ſeptẽ vicibus. In ſeptima autẽ vice vidit nebulã paruulam quaſi veſtigium hominis aſcendentem de mari. Et tunc dixit ad Achab. Iunge currum tuum & deſcende: ne occupet te pluuia. Et ecce cœli cõtenebrati ſunt, & nubes & ventus: & facta eſt pluuia grandis: ita quòd terra quæ prius erat ſicca, aquis ſufficienter compluta fuit. Et hoc in breuibus recitans Pſal. ait. *Poſuit deſertum in ſtagna aquarũ*, id eſt, terram prius deſertam aquis & deſiccatam, poſuit in ſtagna aquarum, ſcilicet, dando pluuias in tanta abundantia, vt in ſtatum priſtinum reducerentur fontes & flumina. Et hoc idem aliis verbis exprimit dicens, *Et terram ſine aqua*, id eſt, quæ prius erat ſine aqua: poſuit in exitus aquarum. ſic ſcilicet, quòd aqua exibat de fontibus & replebat flumina vt prius. Per hoc enim vult Pſal. oſtendere quòd per aduentum Chriſti gentilitas quæ erat deſerta, & ſine aquis gratiæ vel diuinæ ſapientiæ exiccata: aquis gratiarum & ſcientiæ Dei fuit irrigata & fertilis effecta. Et iſtum intellectum ponit hic Glo. dicens, Poſuit deſertum in ſtagna aquarũ, id eſt, gentes deſertas aquis gratiæ irrigauit: vt velut in ſtagno in cis manerent aquæ gratiarum. Et reperit idem dicẽs, *Et terram*, ſcilicet, quæ prius erat ſine aqua in exitus aquarum, vt, ſcilicet, ab ipſis aliis emanent aquæ viuæ gratiarum, Per aquã ergo intellige gratiam vt ver. 1913. Vel per aquam intellige ſapientiam fidei ſalutarem: quæ data eſt gentibus

3. Reg. 17.

Iacobi 1.

3. Reg. 18.

Gẽtes aquũ gratiæ & ſcĩẽtiæ percepe-runt.

Gloſa.

tibus per Chriſti aduentum. Nec mirum quòd per aquam ſignificatur fidei ſapientia ſalutaris: ſi conſideres quòd aqua habet ſuperficialem continuationem, ſummam humectationem, & figuralem reputationem, &c.

Aqua ſignificat ſapientiam fidei.

1916 ## Et collocauit illic eſurientes: & conſtituerunt ciuitatem habitationis.

Hic conſequenter ponitur terræ prius derelictę inhabitatio, Veriſimile eſt enim quòd propter prędictam ſiccitatem aliàs ſterilitatem terræ regni Iſrael, quòd multi inde ad alias partes receſſerint fertiles vt viuere poſſent. Sicut etiam Iſrael quandoque cum omnibus ſuis intrauit in Ægyptum ad habitandum propter ſterilitatem terræ Chanaan. vt habetur Gen. 46. Et per conſequens multa loca deſerta remanſerunt inhabitata. Sed conſequenter adueniente pluuia & terræ fœcunditate ad proprias manſiones inhabitandas reuerſi fuerunt. Et hoc notans Pſal. dicit, *Et collocauit illic eſurientes*, ſcilicet, Deus, reſtituendo pluuiam illuc induxit vagos eſurientes: & ciuitates prius deſertas inhabitauerunt, *Et conſtituerunt ciuitatem habitationis*. Per hoc enim vult Pſal. oſtendere, quòd Chriſtus incarnatus, gentes quæ prius eſuriebant: quia cibo verbi Dei carebant: ad fidem vocauit: ex quibus ciuitas eccleſiæ eſt conſtituta. Vnde Glo. *Et collocauit illic*, ſcilicet, in gratia fidei. *eſurientes*, id eſt, gentiles qui auidè verbum Dei reciperent. *Et conſtituerunt ciuitatem habitationis*, ſcilicet, eccleſiam diuinis obediẽdo præceptis. Poteſt etiam hoc & melius intelligi de Apoſtolis: quos primo in fide Chriſtus collocauit: vt ciuitatem eccleſiæ ſuis prædicationibus ex vtroque populo fabricarent. Ipſa namque eccleſia dicitur ciuitas. ver. 461. 758. 775. Et hæc fundata fuit per Apoſtolos. ver. 1474. 1475.

Gen. 46.

Gloſa.

Eccleſia dicitur ciuitas.

1917 ## Et ſeminauerunt agros, & plantauerunt vineas: & fecerunt fructum natiuitatis.

Hic ponitur terræ fructificatio: quia, ſcilicet, iſti reuerſi poſt datam pluuiam terram ſuam quæ prius inculta fuerat, incœperunt colere & vineas plantare. Et tandem terra ſic culta & plantatæ vineæ fecerunt fructum natiuitatis, id eſt, naturalem & bonum. Quando enim terra diu quieuerit à cultura, ſi poſtea cultiuetur meliores & vberiores fructus producit. Per hoc vult Pſalm. oſtendere quòd gentiles qui prius abſque rore gratiæ erant aridi: poſtquam compluti fuerunt aqua ſalutaris ſapientiæ, ipſi verbum Dei per agrum mundi prædicando ſeminauerunt: & fructum multum attulerunt alios ad fidem conuertendo: ſicut fecerunt Dionyſius, Auguſtinus, Ambroſius, Hieronymus, & Gregorius, de gentilibus ad fidem conuerſi. Eccleſia enim quandoque in ſcriptura dicitur ager. Matth. 13. Simile eſt regnum cœlorum theſauro abſcondito in agro, &c. quandoque dicitur vinea. Matth. 20. Simile eſt regnum cœlorum homini qui exiit primo mane conducere operarios in vineam ſuam. Vel hoc intellige de Apoſtolis qui verbum Dei per totum orbem etiam vſque ad mortem certantes fideliter ſeminauerunt: de quibus Pſalm. 125. Euntes ibant & flebant mittentes ſemina ſua. Ipſum enim agrum totius mundi per duodecim partes diuiſum ſemine verbi Dei implerunt. vt puta Petrus ſeminauit in agro Italiæ, Ioannes Græcię, Matthęus Æthiopiæ, Bartholomeus Indiæ: & ſic de ſingulis: & fructum plurimum domino fidelium attulerunt eis: dicente Chriſto. Ite prædicate euangelium omni creaturæ, &c. Vel ſecundum Glo. ſeminant agros & plantant vineas qui corpora ſua cœleſti inſtitutione purificant: vt fructus bonorum operum ferant. Vnde hic nota quòd ager myſticus in ſcriptura eſt multiplex, ſcilicet, ager vniuerſalis eccleſiæ meritorum productiuus, &c.

Semen verbi Dei per gentiles & apoſtolos fuit ſeminatum.

Matth. 13.

Matth. 20.

Pſal. 125.

Matth. vlti.

Gloſa.

Ager multiplex.

Ager dicitur eccleſia.

1918 ## Et benedixit eis, & multiplicati ſunt nimis: & iumenta eorum non minorauit.

Hic ponitur bonorum per benedictionem Dei multiplicatio. Quia, ſcilicet, in regno Iſrael, reddita fertilitate terræ per Dei gratiam, & benedictionem, multum fuerunt multiplicati & in hominibus & in iumentis. Et per hoc vult oſtendere Pſal. quomodo eccleſia per verbum prædicationis apoſtolorum, qui agrum mundi fidem ſeminauerunt: mirabiliter & ſubito augmentata fuit & merito ac numero. Quod totum fuit: non principalius virtute Apoſtolorum: ſed virtute benedictionis diuinæ. Sicut etiam in carnali generatione virtute verbi Dei quo primis parentibus benedicẽs, dixit: Creſcite & multiplicamini, & replete terram: homines mirabiliter cito fuerunt multiplicati: mediante tamen humano opere. Sic & in generatione ſpirituali mediante apoſtolorum prædicatione: principaliter tamen virtute benedictionis diuinæ multiplicati ſunt. Et hoc eſt quod ait. *Et benedixit eis & multiplicati ſunt nimis*, id eſt, multum. ſicut Alibi dicitur: Nimis honorati ſunt amici tui Deus: nimis confortatus eſt, &c. Vide de nimis quomodo dupliciter accipitur ver. 1607. 1645. *Et iumenta eorum non minorauit*. Et nota quòd iumentum quandoque ſignificat prædicatores & prælatos: quia iuuant & aliorum onera ſuſtinent. & ſic coadiutores Dei dicuntur. Pſal. 72. Vt iumentum factus ſum apud te: & ego ſemper tecum. Et hoc eſt magnæ dignitatis onera Chriſti portare: immo potius ipſum Chriſtum per patientiam. Vnde de iſto iumento dicit Bernard. ſuper illo verbo Pſalm. 48. Homo cum in honore eſſet non intellexit: comparatus eſt iumẽtis, &c. Quid tantopere propheta plangit in homine ſimilitudine iumentorum: præſertim qui alio loco de ſe loqui videtur & dicere. Vt iumentum factus ſum apud te, &c. Scio aliquam ſimilitudinem iumentorum & hominum commendari, ſcilicet, patientiæ & manſuetudinis. Neque enim plãgentis vox videretur ſi diceret. homo cum ſub Dei honore eſſet, non recalcitrauit: vt iumentum factus eſt apud eum. Quis non illi iumento plurimum inuideret: in cuius humili tergo ſaluator ſedere dignatus eſt? ſi cum illius tam precioſi oneris intelligentia quoque tam ſingularis honoris habuiſſet. Vt iumentum ergo eſto: non tam iumentum quidem patienter ſuſtinens onus: ſed etiam honorem intelligens ſapienter & delectabiliter cogitans tam ipſius oneris digniratem quam propriam vtilitatem. Nempe geſtare cum, cui ſeruire regnare eſt, non oneris eſt: ſed honoris, &c. Et de iſtis iumentis dicitur, Interroga iumenta, & docebũt te. Quandoque verò iumentum

Benedictio dei multiplicat temporaliter & ſpiritualiter.

Gen. 1.

Iumentũ multiplex.

Iumentũ dicitur prædicator & quilibet prælatus virtute patientiæ.

Iob 12.

ſignificat ſimplices & inferiores, qui iumenta dicuntur: quia ſuperiores in temporalibus iuuant, ſicut à ſuperioribus iuuantur in ſpiritualibus. Et in ipſorum comparatione prælati & prædicatores dicuntur homines. *Pſal.35.* Pſal. 35. Homines & iumenta ſaluabis. Quandoque iumentum ſignificat peccatores, qui vt iumentum in ſtercoribus iacent peccatorum. *Iohel.1.* Iohel. 1. Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo. Hic ergo cum dicitur, quod Deus iumenta eorum non minorauit: de duobus primis generibus iumentorum intelligitur. Item nota quòd benedictio Dei valet ad multa. ver. 1444.

1919 Et pauci facti ſunt: & vexati ſunt à tribulatione malorum & dolore.

Hic ponitur ſextũ periculum: quod fuit interioris diuiſionis & diſcordiæ. Hic enim loquitur de diſſenſione & diſcordia orta in populo Dei, quando Moyſes miſit duodecim principes, ſcilicet, de qualibet tribu vnum principem ad explorandum terram promiſſionis: qui cum reuerſi fuiſſent, dixerunt populo quòd impoſſibile foret populo illã terrã acquirere. propter quod populus in ſeditionem verſus fuit contra Moyſen. vt habetur Nũ. 14. *Num.14.* Circa iſtud ſeditionis periculum, primò ponitur eius narratio: ſecundò ex omnibus prædictis gratiarum actio, ibi, *Videbunt.* tertiò ad conſiderandum prædicta omnium excitatur intentio, ibi, *Quis ſapiens.* Circa primum tria facit, quia ponitur primò populi turbatio: ſecundò principum punitio: ibi, *Effuſa eſt.* tertiò humilium directio: ibi, *Et adiuuit pauperem.* Quantum ad primum ſciendum quòd iſtæ primæ tres partes ſatis patere poſſunt ex dictis ver. 1884. & infra: quia ibi iſtud periculum tractatũ eſt. *Num.16. Cõtentio Dathã & Abiron, & Chore contra Moyſen.* Melius ergo exponitur de diſcordia in populo orta contra Moyſen per Dathan, Chore, & Abiron. de qua habitum eſt ſupra ver. 1850. Sciendum eſt ergo quòd cum Chore, Dathan, & Abiron cum ducẽtis quinquaginta aliis viris de maioribus inſurrexiſſent contra Moyſen, nolentes quòd ipſe populum regeret: diuino iudicio primò omnes qui erãt cum Chore igne diuino interfecti fuerunt: & conſequenter Dathan & Abiron cum omni ſua familia à terra fuerunt abſorpti. vnde in ſumma ceciderunt de illis quatuordecim milia 950. hominum. vt habetur Num. 16. & 17. *Num. 16. & 17.* Et ſic de cõplicibus ipſorũ puniti remanſerunt. Ex quo omnis multitudo turbata fuit. vnde vt dicitur Nume. 17. Murmurauit omnis multitudo contra Moyſen: dicens, Vos interfeciſtis populum domini. *Pauci ſunt boni, & mali multi, & ecõtrario.* Et hoc eſt quòd notãs Pſa. ait. *Et pauci facti ſunt,* ſcilicet, illi qui erãt ex parte Chore, Dathan, & Abirõ, quia, ſcilicet, tot milia mortui ſunt. Ex quo alij hoc videntes vexati ſunt à tribulatione & dolore, ſcilicet, malorum quę videbant, ſcilicet, tantum de populo interfici. Per hoc vult Pſal. oſtendere, quòd inſurgentes contra eccleſiã hæretici & ſchiſmatici à veris catholicis ſuperati ad paucum numerum ducerentur reſpectu, catholicorum. *Gloſa.* vnde Glo. *Et pauci facti ſunt,* quia omnes diuiſi ab vnitate fidei, ſcilicet, hęretici qui cum catholicis communia habent ſacramenta & ſpeciẽ pietatis: pauci ſunt, non tam meritis quàm numero. Vel per oppoſitum poteſt intelligi, quòd quia in eccleſia ſunt boni mixti cum malis, & mali multiplicantur, & ſemper bonos perſequuntur: ideo ipſi boni pauci facti ſunt, & vexati à tribulatione & dolore malorũ, ſcilicet, per malos illata. Sic enim per multos mali intelliguntur, ſed boni per paucos: A Matth. 20. Multi ſunt vocati: pauci verò electi. vide ver. 895. *Matth.20.*

Effuſa eſt contentio ſuper principes eorum: & errare fecit eos in inuio, & non in via. 1920

Hic oſtenditur principum contentio. Quia vt dictũ eſt, principes populi, ſcilicet, Chore, Dathan, & Abiron contra Moyſen & Aaron: quia à Deo inſtituti erant principes populi, contendere ceperũt volentes dominari ipſi in populo. *Contẽtio exploratorum. Num.16.* Vnde cum Moyſes vocaſſet eos, ipſi contentioſè reſponderunt: dicentes, Non veniemus. Nunquid parum tibi eſt, quòd nos eduxiſti de terra Ægypti quæ lacte & B melle manabat: an etiam oculos noſtros vis eruere? Non veniemus. Et hoc eſt quòd ait. *Effuſa eſt contentio ſuper principes illorum,* ſcilicet, eorum aduerſus Moyſen & Aaron. Et propter tales contentiones & conſimiles Deus fecit eos errare in inuio, id eſt, in deſerto quod erat inuium, & non in via: quia non poſuit in viam rectam eos propter ipſorum peccata: ſed errare fecit eos per deſertum circũeundo per annos quadraginta, donec omnes morerentur qui exierant de Ægypto ab annis viginti & ſupra. *Inuium dicitur deſertũ, id eſt, ſine via.* vt habetur Num. 14. *Num.14.* Et ſic dum eſſent in inuio & non in via, ſcilicet, in deſerto: errare fecit eos. vide ver. 1884. Per hoc vult Pſal. oſtendere, quòd Deus iuſto iudicio errare à via veritatis fecit hæreticos: *Hæreticorũ contentio & ſuperbia.* quia contentioſè contra eccleſiam ſe erexerunt, in C eccleſia quærentes habere primatum. Sed ex hoc ipſi magis contempti fuerunt. Vnde hic ait Glo. *Gloſa.* *Effuſa eſt contentio ſuper principes eorum,* ſcilicet, hæreticorũ, id eſt, ſuper hæreſiarchas & magiſtros hæreſum: vnde reprobati ſunt ab eccleſia: & magis contempti ſunt: quia principes eſſe voluerunt. De quibus dominus per prophetam ait, Ipſi regnauerunt: & non ex me principes extiterunt: & non cognoui. *Oſee 8.* vnde errare fecit eos ipſos, ſcilicet, ſibi relinquendo. ſicut dicitur Roman. 1. *Rom.1.* Tradidit eos Deus in reprobum ſenſum, &c. Boni enim poſiti ſunt in via recta, vt vadant in ciuitatem cœleſtem: ſuperbi verò à Deo relicti, in inuio extra viam ſunt poſiti. Et nota quòd licet ſit multiplex contentio in ſcriptura, quædam virtuoſa, & quædam vitioſa: *Contentio vitioſa.* D hic ſolum agitur de contentione vitioſa, quæ eſt contentio iniquitatis & malitiæ, atque diſcordiæ.

Et audiuit pauperem de inopia: & poſuit ſicut oues familias. 1921

Hic ponitur humilium directio. In illa enim plaga quãdo percuſſi fuerunt Chore, Dathan & Abiron: ſolum ſuperbi & præſumptores ceciderunt. *Num.16.* humiles verò non contradicentes directi fuerunt, & terram promiſſionis intrauerunt. Et hoc eſt quòd ait Pſal. *Et audiuit pauperem de inopia:* quia, ſcilicet, illos humiles qui intrauerunt terram promiſſionis, ditauit bonis gentium, qui terram promiſſionis habitabant: quas ingreſſi exterminauerunt, & ipſorũ bona poſſederũt. quos nõ ſolũ mul- E tiplicauit diuitiis tẽporalibus, ſed filiis ipſos mirabiliter multiplicando. Et hoc eſt q; ait, *Et poſuit ſicut oues familias.* Ouis enim eſt animal quod multũ fœcunditate multiplicatur. Per hoc vult Pſal. oſtendere quod diſſipatis hæreticis, Deus ſuos fideles adiuuat & multiplicat. *Eccleſia perſecutionibus creſcit.* Et quanto fideles plus impugnantur: tanto amplius creſcunt. Et ſic dum contra fideles creſcit contentio impugnantium: dilatatur

dilatatur eccleſia. vide ver. 221. 448. Ponit autem A Deus ſicut oues familias. quilibet enim electus eſt de familia Dei. Iſtos autem per diſtinctos gradus collocat in patria: quia diuerſæ & multæ manſiones ſunt in domo patris mei. *Ioan.14.* Sed quia nullum ad ſuam familiam admittit, niſi ſit innocens: ideo dicitur quòd ponit ſicut oues familias. *Adiuuat Deus pauperes & patientes.* Et nota quòd Deus maximè pauperes adiuuat: quia iſti à mundo premuntur. Si enim homo iuſtus dici non poteſt, ſi pauperes iniuſtè oppreſſos non adiuuat, quos adiuuare poteſt: quomodo Deus iuſtus diceretur, ſi pauperes oppreſſos non adiuuaret? Propter quod de ipſo dicitur. *Pſal.9.* Factus eſt dominus refugium pauperi: adiutor in opportunitatibus in tribulatione.

1922 Videbunt recti & lætabuntur: & omnis iniquitas oppillabit os ſuum.

Hic ex prædictis concludit lætitiam iuſtorum, & gratiarum actionem. *Lætantur iuſti in omnibus operibus Dei: mali triſtantur.* Iuſti enim gaudent de omni opere Dei tam iuſtitię, quàm miſericordiæ. vnde etiam beati videntes ſupplicia damnatorum, quæ ſunt opus diuinæ iuſtitiæ, lætantur Pſal. 57. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam. Lætantur de præmiatione bonorum: quod eſt opus miſericordiæ. Pſal. 5. Lætentur omnes qui ſperant in te: quoniam tu benedices iuſto. Et de iſtis duobus dicitur ſimul. *Pſal.66.* Pſal. 66. Lætentur & exultent gentes: quoniam iudicas populos in æquitate. Et hoc quo ad opera iuſtitiæ. Et gentes in terra dirigis: quo ad opera miſericordiæ. Cum iſta duo genera operum Dei ſint tractata ſuperius, ſcilicet, quod malos per iuſtitiam punit, ibi: effuſa eſt contentio ſuper principes, &c. & quòd bonos adiuuat per miſericordiã, ibi: & audiuit pauperem de inopia. ſequitur quòd iuſti iſta videntes opera, lætantur in patria. Quod notans Pſal. ait. *Videbunt & lætabuntur.* Sed econtra mali & peccatores de omni opere Dei dolebunt, & triſtabuntur: quia dolebunt de ſuppliciis quæ per iuſtitiam patiuntur. dolebunt de præmiis iuſtorum quæ ſe perdidiſſe vident. Et hinc eſt quòd ad augendam lętitiam iuſtorum: beati ſemper ſupplicia damnatorum videbunt. ad mitigãdam verò pænam damnatorum, non ſemper damnati videbunt beatos: quia non poſt iudiciũ, vt oſtendit maD giſter li. 4. di. 50. vnde de malis ſubditur, *Omnis iniquitas oppilabit os ſuum.* Iniqui enim ęterno ſupplicio preſſi: vidẽdo iuſtorum prẽmia, loqui nõ poſſunt, qui hic poſiti iuſtos ore aperto lacerabant, Et hoc eſt quod dicitur Iob 5. Erit egeno ſpes: iniquitas autem contrahet os ſuum. *Grego.6.moral.cap.16.* Quod exponens Greg. ait, Sic enim Deus mentes humilium in ſe ſolidat, vt eas ad perpetrandam nequitiam nec blandimẽta ſuaſionum pertrahant, nec dolores ſuppliciorũ ſternãt. Spes quippe in æternitate animum dirigit: & idcirco nulla mala quæ exterius tolerat ſentit. Ad cuius ſpei fructum cum pauper peruenit: omnis elatus obmuteſcit. *Os malorum ne loquatur claudit iniquitas.* Propter quod ſubditur, *Iniquitas autem contrahet os ſuum.* Nunc enim malus bonis derogat: & recta quæ agere negligit: hæc in aliis obtrectando lacerare non ceſſat. Sed tunc iniquitas os ſuũ contrahit: cũ iuſtis quanta ſuppetat gloria retributionis agnoſcit. Tunc enim ei loqui cõtra bonos non vacat: quia malorum ſuorum digna retributione linguam tormenta ligant. Vnde bene *1.Reg.2.* Anna prophetante dicitur. Pedes ſanctorum ſuorum ſeruabit: & impij in tenebris conticeſſent. Quod ſimiliter nunc ait Pſal. dicens, *Et omnis iniqui-* A *tas oppilabit os ſuum.* quia nihil quod tantam audaciã præſtet loquendi, ſicut innocentia. & nihil quod tantum intumeſcere faciat: ſicut culpa perpetrata.

Quis ſapiens & cuſtodiet hæc: & intelliget miſericordias domini? 1923

Hic ad opera miſericordiæ Dei, quibus ab omnibus periculis oppreſſos liberat, mente conſideranda omnes excitantur. Vbi aduertendum quòd hic ly, quis, non ſtat interrogatiuè: ſed magis indicatiuè. Et eſt ſenſus. Ille qui eſt ſapiens cuſtodiet hæc, ſcilicet, prædicta opera miſericordiæ Dei cõſeruabit in corde ſuo illa ſæpe meditando. Sicut de B glorioſa virgine dicitur, Maria autem conſeruabat omnia verba hæc conferens in corde ſuo. *Luc.2.* Et quis eſt fructus iſtius cuſtodiæ, ſubdit: quia ille qui iſta cuſtodiet, intelliget miſericordias domini, id eſt, non attribuet ſibi aliquod bonum quod habeat: nõ quòd de errore ſit ductus ad viam veritatis: non quòd pericula euaſerit. ſed omnia hæc cognoſcet miſericordias domini in illo ſtetiſſe: & omni in ipſo ſperanti, fideliter ſubuenire. Quilibet etiam iuſtus opera dei mente cõſiderando intelliget miſericordias Dei multas eſſe in ipſo. *Miſericordia dei multiplex in nobis.* Quod notans Bernar. ſuper illo verbo: Miſericordias domini in æternum cantabo, dicit. *Pſal.88.* Septem in me miſericordias Dei intelligo. Prima eſt cõſeruatio gratiæ quæ C à multis peccatis, &c. vide ver. 1500. Ergo intelligite hæc qui obliuiſcitur Deum: ne quãdo rapiatur, & non ſit qui eripiat.

PSALMVS CVII.

PAratum cor meum Deus, paratũ cor meum: cantabo & pſallam in gloria mea. 1924

Hic Pſalmus hunc habet titulum. Canticũ Pſal. ipſi Dauid. Vbi notandum quòd iſte Pſal. eſt compoſitus ex duobus Pſal. præcedentibus, ſcilicet, ex Pſal. 56. & 59. Nam prima pars iſtius Pſal. vſque ad illum locum. Et ſuper omnem terram gloria tua: habetur formaliter in vltima parte Pſal. 56. Totum verò quòd in iſto Pſal. ſequitur: habetur in Pſal. 59. D ſcilicet, vt liberentur dilecti tui. & infra. Ita quòd ex duabus partibus illorum Pſal. Dauid illas partes recapitulando, iſtum Pſal. compoſuit: volens oſtẽdere quòd illi duo Pſal. ad vnum concurrant intellectum: non quidem ſecundum ſuperficiem hiſtoriæ in qua fundantur, ſed ſecundum ſenſum propheticum. Verba ergo de duobus prædictis Pſalm. hic in vnum Pſal. cõiuncta, ducuntur ad alium intellectum in hoc Pſal. quam ibi contineant ſecundum ſuperficiem hiſtorię. In illis enim duobus primis Pſ. agitur de primo de fuga Dauid à facie Saulis. In ſecundo autem agitur de fortitudine & victoria Dauid. Conformiter ad illa duo hic agitur de Chriſto ſecũdum duas Chriſti naturas. quia hic agitur de Chriſti humilitate ſecundum hominem: E quæ ſignificatur per fugam Dauid. agitur ſecundò de Chriſti altitudine ſecundum diuinitatem: quæ per fortitudinem & victoriam Dauid ſignificatur. Quod declarat huius Pſal. titulus, dicens, Canticũ Pſal. ipſi Dauid. Et eſt ſenſus tituli. Iſte Pſalm. dicitur canticũ: quia agit de mẽtis iocuditate. Dicitur etiã Pſa. quia mouet ad bonã operationẽ. Canticũ enĩ ad diuinas res pertinet. Pſ. verò ad actuales operationes. Attribuitur ipſi Dauid. i. Chriſto: in cuius

 perſona

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

perſona Dauid hic loquitur. Intentionem mouent vt Chriſtum verum Deum credamus & hominem. & litera patet ex dictis duobus præteritis Pſalm.ex quibus huius Pſal.litera accipitur. Ideo hic ſolum ſenſum tractabo propheticum .Iſte ergo Pſal.diuiditur in partes duas. quia primò Chriſtus gratias agit patri ſuo : quia à mortuis reſurrexit glorioſè. ſecundò oſtendit fructum qui ſecutus eſt ex ſua reſurrectione:ibi, *Vt liberentur dilecti tui.* Quantum ad gratiarum actionem Chriſtus tria oſtendit. primò gratiarum actionis modum. ſecundò gratiarum actionis effectum : ibi,*Exurge.* tertiò oſtendit cauſam : ibi,*Quia magna.* Quantum ad primum gratias agit Chriſtus patri:quia in paſſione ſibi dedit perfectam patientiam,vt eſſet pleno corde paratus pro nobis mortem ſubire.Et hoc eſt quod ait, *Paratum cor meum Deus, paratum cor meum.* Quod bis dicit: quia gratiarum actio fit duobus modis, &c. vide ver.923. Quæ duo alijs verbis diſtinguit, dicens, *Cantabo & pſalmum dicam,*&c.vt ibi. Vbi notandum quòd ex iſtis verbis nos docet Chriſtus cor noſtrũ in omnibus Deo ſubiugare in aduerſis & proſperis. vt in aduerſis ſit paratum per patientiam : in proſperis autem per humilitatem. Ad tantam enim elationem venit cor noſtrum ex fomite primi peccati,quòd plus appetit apparere quam realiter exiſtere.plus falſam apparentiam quam veram exiſtẽtiam,plus vana quàm ſolida.Propter quod dicitur, Non eſt in ore eorum veritas : cor eorum vanum eſt,&c.

Gratiarum actio fit dupliciter.

Cor noſtrum vanum debet Deo humiliari.

Pſal.5.

1925 Exurge pſalterium & cithara: exurgam diluculo.

Hic ponit Chriſtus effectum gratiarum actionis.Et ponit duplicem effectum , ſcilicet, ſuæ glorioſæ reſurrectionis : & gentium ad fidem conuerſionis : ibi. *Confitebor.* Quantum ad primum nota quòd iſta verba prima poſſunt eſſe patris ad filium, vel ipſius Chriſti ad corpus proprium. prout ſint verba patris ad filium,dicentis. *Exurge pſalterium & cithara.*. Vbi notandum quòd Chriſtus per pſalterium & citharam intelligitur. dicitur enim pſalterium vt hic ait Glo. propter morum probitatem. pſalterium decem chordas continens manu pulſatur: & ſignificat conſummationem legis quæ in decem præceptis conſiſtit:quam Chriſtus perfectè adimpleuit & perfecit. Math.5. Non veni legẽ ſoluere ſed adimplere. Dicitur autẽ cithara. vide verſ. 481. Sub iſtis ergo duobus nominibus pater loquitur filio,dicẽs,*Exurge pſalterium,*&c.Ex quo apparet effectus gratiarum actionis, qui fuit Chriſti reſurrectio. Poſſunt etiã eſſe verba Chriſti ad corpus ſuum diuinitati vnitum : quod eis rationibus pſalterium & cithara dicitur.Et ſic eſt ſenſus,*Exurge*,id eſt,exurges. Ad quæ verba Chriſtus reſpõdet, dicẽs,*Exurgam diluculo.*Quod ideo dicit:quia Chriſti reſurrectio primo diluculo fuit facta.diluculum enim dicitur prima pars diei & vltima noctis, ſcilicet, quando iam lux aliqualiter incipit apparere. vide ver.943. Et illa hora Chriſtus reſurrexit. In Pſalm.autem 56. præmittitur ante : Exurge gloria mea.quod hic non premittitur.ſed non variat ſenſum:quia Chriſti caro, gloria Chriſti dicitur. vide ver.924.

Chriſtus dicitur pſalteriũ & cithara.

1926 Confitebor tibi in populis domine: & pſallam tibi in nationibus.

Hic ponitur ſecundus effectus,ſcilicet,ex Chriſti reſurrectione gentium ad fidem conuerſio. Expone ſicut verſ.925. Et nota quòd Chriſtus patri confitetur:& per ſeipſum dum patri gratias agit,& per alios qui per fidem in Deum credunt. De prima confeſſione,quæ eſt filialis ſapiẽtiæ,dixit Chriſtus.Cõfiteor tibi domine pater cœli & terræ,quia abſcondiſti hæc à ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis.Ita pater:quoniam ſic placitũ eſt ante te. Iſta enim confeſſio Chriſti ad patrem quid aliud eſt quàm noſtra eruditio?ne,ſcilicet,iudiciorum occultorum Dei aliam quæramus cauſam, niſi ipſam Dei voluntatem. Quod oſtendens Greg.25.moral.ca.18.exponens illud Iob 34. Ipſo concedente pacem : quis eſt qui condemnet? &c. Nemo diſcutiat cur ſtante populo Iudaico in fide: dudum in infidelitate gẽtilitas iacuit. Et cur ad fidem gentilitate ſurgente,Iudaicum populum infidelitatis culpa proſtrauit.Nemo diſcutiat cur alius trahatur ex dono : alius repellatur ex merito. Si enim miraris gentilitatem aſſumptam ipſo concedente pacem:quis eſt qui condemnet? Si Iudæam obſtupeſcis perditam: ex quo abſconderit vultum ſuum:quis eſt qui contempletur eum? Itaque conſiliũ ſummę & occultæ virtutis ſatisfactio ſit apertę rationis. Vnde in euãgelio cum dominus de huius rei cauſa loqueretur,ait. Confiteor tibi domine pater cœli & terræ , quia abſcondiſti hæc , &c. Atque mox tanquam rationem quandam abſconſionis ac reuelationis adiungens ait, quia ſic placitum fuit ante te.Quibus nimirum verbis exempla humilitatis accipimus : ne temere diſcutere ſuperna conſilia de aliorum vocatione aliorumque repulſione præſumamus. In cũctis ergo qui exterius diſponuntur, aperta cauſa rationis eſt occultæ iudiciũ voluntatis.Et ideo quia Chriſtus in tali confeſſione noſtram reprimit ſuperbiam : & paternæ voluntatis prædicat potentiam: ipſius confeſſionẽ mente conſiderare debemus:vt dicit Apoſtolus ad Hebręos 3.dicens,Conſiderate Apoſtolum & Põtificem confeſſionis noſtræ Ieſum: qui fidelis eſt ei qui fecit illum.

Cõfeſſio Chriſti ad patrem eſt noſtra eruditio.

Gregor.25 moral.cap.18.

Iudiciorũ Dei aliã non quæramus cauſã niſi diuinam voluntatem.

Quia magna eſt ſuper cœlos miſericordia tua:&vſq; ad nubes veritas tua. 1927

Hic ponitur cauſa tantæ actionis gratiarũ. Vbi ſciendum quòd merito paſſionis Chriſti ipſe fuit exaltatus ſuper omnem creaturam angelicam vel humanam, cœleſtem vel terreſtrem.vt oſtendit Apoſtolus ad Phil.2. Propter quod Deus dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen:vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, &c. Quod hic notans Chriſtus ait patri.*Quia magna eſt ſuper cœlos miſericordia tua,* &c. Vbi nota quòd nomine miſericordiæ Dei ipſe Chriſtus homo intelligitur:vel ipſa Chriſti humanitas à verbo aſſumpta. De qua dicitur Pſal.47.Suſcepimus Deus miſericordiam tuam in medio templi tui,&c. Expone vt ver.926.Solũ autẽ in hoc diſtat iſta littera ab illa : quia ibi dicitur, Quoniam magnificata eſt vſque ad cœlos miſericordia tua. Hic autem dicitur, quia magna ſuper cœlos miſericordia tua. Eadem enim eſt ſententia: quia magnificatus idem eſt quòd magnus factus. Et ſic magnus in creatura idẽ eſt quod factus magnus: quia nulla creatura eſt magna niſi ab alio facta & magnificata.Item ibi dicitur vſque ad cœlos: hic autem dicitur ſuper cœlos. Illud enim non obuiat iſti:ſed iſtud magis eſt illius declaratiuum.Sequitur,*Et vſque ad nubes veritas tua.*Exponitur vt ibi.

Chriſtus dicitur miſericordia Dei.

Pſal.47.

Magnus idẽ eſt in creaturis quod magnificatus.

Notandum

Notãdum autem quòd cum de humanitate Chriſti dicitur , *Quia magna eſt ſuper cœlos miſericordia tua:* hic poteſt accipi cœlum materialiter:Chriſtus autem ſuper omnes cœlos aſcendit corporaliter. ad Eph.4. Vel poſſunt accipi cœli magis myſtice.Vbi notandum quòd cœlum in ſcriptura ſacra ſtat pro cognitione diuina:& hoc ratione ſuæ luminoſitatis.Et ſecundum quòd eſt triplex viſio vel cognitio dei:ſic dicitur eſſe triplex cœlum. Et hoc eſt quòd Paulus fuit raptus vſque ad tertium cœlum in illo triduo,quãdo,ſcilicet,circũfulſit eum lux de cœlo: & fuit tribus diebus cæcus corpore non manducans neque bibens.vt habetur Actu.9.De quo tertio cœlo ipſe ait. Scio hominem in Chriſto raptum vſque ad tertium cœlum &c. Ad propoſitum verò ex hoc quòd Chriſtus dicit humanitatem ſuam magnam ſuper cœlos , vult oſtendere quòd humanitas ſua omnia illa genera tranſcendit , clarius videns diuinitatem & perfectius aliqua alia creatura. Sed nunquid ſic ſuper omnes cœlos iſto modo fuit exaltata humanitas Chriſti per meritum ſuæ paſſionis.Reſpondeo,quòd anima Chriſti à principio ſuæ creationis habuit omne meritum & præmium in ſe:quod poſtea habuit.Vnde nunquam profecit in merito:non in gratia:non in ſciẽtia:non in præmio.vnde omnia quæ meruit in paſſione : iam illa omnia meruit in primo inſtanti ſuæ conceptionis: ſed idem pluribus actibus meruit.Hæc ſatis deducit magiſter lib.3.diſt.18.

Cœlũ triplex dicitur triplex cognitio.

2.Cor.12.

Chriſtus non profecit in merito.

1928 Exaltare ſuper cœlos deus,& ſuper omnem terram gloria tua:vt liberẽtur dilecti tui.

Hic ponitur fructus qui ex reſurrectione ſecutus eſt. Quamuis proprie verſus hic non incipiat: ſed in Hebræo incipit ibi, vt liberentur dilecti tui. vſque enim ad illum locum excluſiuè totum ſumptum eſt de pſal.56.ſed ab illo loco , vt liberentur, & infra:ſumptum eſt de 59.Sed quia ſecundũ pſalterium noſtrum totum in vno verſiculo cõtinetur: ideo totum inſimul legam : hic incipiens ſecũdam partem iſtius pſal. Sic ergo iſta ſequens pars diuiditur in tres:quia ponitur primò electorum conſolatio.ſecundò diuinæ virtutis recognitio:ibi , *Quis deducet.* tertiò reproborum finalis damnatio:ibi. *In deo.*Prima pars diuiditur in partes quinque : quia ponitur primò eccleſiæ generalis deprecatio.ſecũdò gentium ad fidem conuerſio:ibi, *Deus locutus eſt.* tertiò gentium cõuerſarum applicatio:ibi, *Meus eſt.* quartò tribulationum cõſolatio : ibi. *Iuda rex meus.* quintò euãgelij Chriſti per orbem prædicatio:ibi, *In Idumeam.* Quantum ergo ad primum ſciendum quòd iſta verba poſſunt eſſe verba pſal.ad Chriſtũ: vel verba Chriſti ad patrem. Si autem ſint verba pſal. tunc pſal. viſis iniuriis Chriſto in paſſione illatis:viſa Chriſti triumphali reſurrectione: deſiderans quòd Chriſtus ſuper omnem creaturam cognoſcatur glorioſus,& verus deus:optat prędicendo & prædicit optando , quòd nomen diuinitatis ſibi dabitur vt ſuper omnem creaturam verus deus nuncupetur.Quamuis enim in ſua cõceptione verus eſſet deus:tamen quia mortalis & paſſibilis,nõ apparebat hominibus & dæmonibus clarè ipſum eſſe deum : vt poſtea apparuit per reſurrectionem eius & aſcenſionem. Dicitur ergo per reſurrectionem & aſcenſionem exaltatus ſuper omnem terram:alias, creaturam:vt deus fieret quod tamẽ erat ante. ſed dicitur deus factus per reſurrectionem & aſcenſionem,eo loquẽdi modo quo res dicitur fieri quando innoteſcit.Illud ergo quod ante reſurrectionem erat:non tamen euidens erat:poſt reſurrectionem fuit in euidenti poſitum, vt euidenter ſcirent homines & dęmones ipſum eſſe verum deum, quod eis ante ineuidens erat. Hæc omnia habẽtur à magiſtro li.3.diſt.18.Quę omnia præuidens pſal. ait Chriſto.*Exaltare ſuper cœlos deus,* id eſt , ſuper angelos vt deus cognoſcaris.Nomine enim cœlorum ipſi beati angeli intelligũtur. vnde in oratione dominica cœlum angelicam naturam dicimus cum oramus : Fiat volũtas tua ſicut in cœlo & in terra. Quod exponens Greg.dicit.Per cœlos enim hi qui in cæleſtibus ſunt cõditi angelici ſpiritus deſignãtur.vnde & orando voce dominica inſtruimur:Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. vt nimirum voluntas dei ſicut à ſuperiori,id eſt,ab angelica natura agitur:ita etiam in omnibus ab humana infirmitate ſeruetur.Cum ergo Pſal.Chriſto dicit:*Exaltare ſuper cœlos deus:*hoc prædicit,quòd Chriſtus per reſurrectionem & aſcenſionem cognoſcatur verus deus:& per conſequens ſuper omnes angelos exaltatur enim deus , non in ſe, ſed in nobis : quando ipſum exaltatum cognoſcimus,quod prius neſciebamus.Et iſtum ſenſum aperiens Conſequẽter ait, *Et ſuper omnẽ terrã gloria tua,*id eſt,ſic exaltare vt gloria tua in qua verus deus es, in omni terra cognoſcatur & dilatetur. quod ſic factum fuit quando apoſtoli poſt eius reſurrectionẽ & aſcenſionẽ Chriſtum eſſe verum deum per omnem terram prædicauerunt,& euidẽtibus miraculis oſtẽderunt.quoniam vt habetur Pſal. 18. In omnem terram exiuit ſonus eorũ &c. Si autem iſta ſint verba Chriſti ad patrem:tunc eſt ſenſus vt Chriſtus patri dicat.O tu deus pater exaltare ſuper cœlos,id eſt,fac in me per quod cognoſcaris ſuper omnes cœlos,id eſt,angelos exaltatus, id eſt,fac me reſurgere & aſcẽdere ad dexteram tuam.Et tũc apparebit hominibus quod gloria tua excedit gloriam angelorum:quia , ſcilicet, tunc apoſtoli mei per omnem terram gloriam tuam prædicabunt. Et hoc eſt quod ſubdit:*Et ſuper omnem terrã gloria tua,*ſcilicet,per apoſtolos erit manifeſtata.Sequitur , *Vt liberentur dilecti tui.*Et hic eſt principium verſus ſequentis in Hebræo : & etiam apud nos in pſal.50. vnde totum quod in iſto pſal. ſequitur , fuit ſumptum. ita quòd iſta pars continuatur cũ ſequenti ver.Sciẽdum ergo quòd Chriſti paſſio in ſe fuit ſufficiens pretium pro redemptione omnium : immo infinitorum mundorum ſi eſſent.tamen quo ad efficaciam ſolum dilectis applicatur & prædeſtinatis à deo , qui fidem formatam cũ operibus habẽt.maior autem pars electorũ erat in gentilibus : ex quibus eccleſia Chriſti fabricãda erat. oportebat gẽtiles vt per Chriſti paſſionem liberarẽtur:& ipſos in Chriſtũ credere.Sed quomodo crederent niſi audirent?Quomodo autem audirẽt ſine prædicante?Quomodo autem prædicabũt, niſi mittãtur?vt deducit apoſtolus Rõ.10.Sed quis habebat eos mittere per orbem, niſi Chriſtus poſt eius reſurrectionẽ aſcenſionẽ & ſpiritusſancti miſſionem?Et ideo vt ſpiritusſanctus per Chriſtũ mittatur,orat Pſal.vt Chriſtus reſurgat,& in cœlũ aſcẽdat:quia niſi aſcẽderet , ſpiritusſanctus non mitteretur.ipſo dicente.Niſi ego vadam,paracletus non veniet ad vos. Orat ergo pſalm.vt Chriſtus aſcendat,dicens.*Exaltare ſuper cœlos deus : ad hoc* , ſcilicet, vt ſpiritusſanctus mittatur , quo apoſtoli edocti

Chriſtus qualiter in reſurrectione dicitur exaltatus

Chriſto in reſurrectione datum eſt vt ſit deus & qualiter.

Angeli dicũtur cœlum.

Gre.27.mor. ca.25.

Mat.6.

Pſal.18.

Vt prædeſtinati ſaluarẽtur oportuit Chriſtum aſcendere & ſpiritũ ſanctũ mittere.

Rõ.10.

Ioan.14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad prædicandum per omnem terram mittantur: A ad hoc vt fide Christi per orbem prædicata prædestinati Christi fidem accipiant. Quod totum hoc ad hoc tendit:vt,scilicet, per passionem tuam liberentur dilecti tui.Quod declarat versus sequês cuius hoc quod dictum est,est principium.

1929 Saluum fac dextera tua , & exaudi me:deus locutus est in sancto suo.

Sic ergo continuatur iste versus : vt, scilicet,liberentur dilecti tui:saluum fac dextera tua &c.Vbi notandum quòd in scriptura per dexteram dei aliquando significatur dei gratia bonorum præmiatiua : sicut per sinistrā diuina iustitia malorum punitiua. Et hoc significatur ex hoc quòd in iudicio *Mat.25.* statuet beatos à dextris,scilicet, ad partem misericordiæ per ipsum præmiandos:malos autem à sinistris,scilicet, ad partem iustitiæ per ipsum puniendos. Vnde Christus pro suis fidelibus orans ad patrem ait.*Saluum fac* , scilicet , populum mihi creditum.Non quidem peto vt saluetur meritis suis:sed dextera tua , id est , misericordia & gratia tua. *Et exaudi me* , scilicet , pro eis orantem. Orabat enim Christus pro suis tempore suæ passionis dicens patri. Non pro mundo rogo : sed pro eis quos tradidisti mihi. Non rogo vt tollas eos de mundo : sed vt serues eos à malo. Et non pro eis rogo tantum: sed pro eis & qui per verbum eorum crediturí sunt in me. Et in ista oratione se postulat exaudiri. Sed forte dices. Quomodo ista sunt possibilia quæ postulat Christus vt non tollantur de mundo , & tamen seruentur à malo : cum in mundo nullus sine multis pœnis & miseriis viuere possit? Respondeo quòd duplex est malum , scilicet , culpæ & pœnæ. 15. q. 1. Illa cauenda sunt. Orat ergo Christus vt sui seruentur à malo:non quidem pœnæ sed culpę. vt , scilicet , mala pœnæ quæ patientur illos corrigant:non per impatientiam ad peccatum inducãt. Quomodo autem omnis oratio Christi fuit exaudita,vide versi.190. 292.406.1105. 1703.Et quòd *Sæclus absolute dicitur Christus.* Christus se exaudiendum à deo reputet , certum ostendit cum subdit.*Deus loquutus est in sancto suo.* Vbi nota quòd per ly , sanctum quando ponitur absolutè Christus intelligitur qui per excellentiam dicitur sanctus cæteros sanctificans. Vnde ipsum sanctum absolutè vocauit angelus Marię dicēs. Quod *Luc.1.* enim ex te nascetur,sanctum &c. Vnde & Leui.6o. ait. Ego sanctus sum qui sanctifico vos. Sed quid locutus est deus pater in isto sancto : nisi quòd per *Luc.1.* ipsum redimeret genus humanum ? Sic enim per angelum dixit Mariæ. Vocabis nomen eius Ierusalem:ipse enim saluum faciet populum. &c. Vnde hic ait glo. Deus locutus est in sancto suo,id est,in me Christo. Non ait deus locutus est per sanctum suum : sed in sancto suo. ne per eum putaretur loqui sicut per prophetas & apostolos:quia deus est in Christo per gratiam vnionis:in aliis autem per gratiam adoptionis. Locutus est ergo in sancto suo,quòd per ipsum dilecti liberarentur. Cum ergo diuina promissio irrita esse non possit:certificatus erat Christus de salute dilectorū, & quòd prædestinati ad fidem vocarentur. Et hoc est quod subditur.

Orauit Christus pro suis vt seruaretur a malo. *Ioan.17.*

1930 Exultabo & diuidam sichimam: & conuallem tabernaculorum dimetiar.

Hic ponitur ex Christi oratione gentium electarum ad Christi fidem conuersio. Iste versus plenè expositus est versicu. 963. Dic vt ibi.Ista enim sunt verba Christi:qui exultat in conuersione peccatorum.

Meus est Galaad & meus est Manasses : & Ephraim susceptio capitis mei. 1931

Hic ponitur gentium conuersarum applicatio. Vbi aduertendum quòd deus fideles suos conuersos ad fidem ad diuersa applicat officia &c. Dic vt versi. 964. quia ille est in omnibus idem cum isto: nisi quòd ibi dicitur Ephraim fortitudo capitis mei. Et hic dicitur Ephraim susceptio capitis mei. B Prima littera ibi exposita est : sed ista hic debet exponi. Nam per Ephraim quod interpretatur crescens,siue augmentum,significantur prædicatores: per quos fideles multiplicantur , & crescunt:vt ibi dictum fuit. Hic autem vult aliam assignare causam multiplicationis fidelium: quæ fuit susceptio capitis Christi , scilicet , quando caput Christi suscepit spineam coronam.Illa enim susceptio coronæ præfigurabat gentibus Christum per passionē gloria & honore coronandum : vt etiam regnaret in gentibus.Et sic illa corona non solum figura fuit augmentationis fidelium:quæ per Ephraim significatur:sed etiam causa fuit.Et hoc est quòd ait,*Susceptio capitis mei*,scilicet,corona est Ephriam,id est, C augmentatio fidelium. Et istum sensum hic ponit glos.dicens,Ephraim,id est,augmentum vel fructificatio:est susceptio capitis mei.quia dum spineam coronam caput meum susceptit:vltra omnes fructificauit. Totum enim mūdum hæc susceptio lucrata est:quia,scilicet,me totius orbis regem fecit , id est,me regem mundi esse manifestauit.

Iuda rex meus : Moab lebes spei meæ. 1932

Hic ponitur consolatio tribulationum.Vbi notandum quòd iusti ad deum conuersi , plus consolantur aduersis quam prosperis :! & plus prospera timent quam aduersa &c. expone vt supra versicu. 964.quia in nullo hic & ibi variatur litera:nisi quia D ibi dicitur Moab olla spei meæ : hic autem lebes spei meæ. Sed non est diuersitas : quia pro eodem accipitur lebes & olla.

In Idumeam extendam calceamentum meum:mihi alienigenæ amici facti sunt. 1933

Hic ponitur euangelij per orbem prædicatio. Hic versus est idem cum versu.966.Ideo expone sicut ibi. Solum in hoc differūt:quia ibi dicitur,Mihi alienigenæ subditi sunt : hic autem dicitur,Mihi alienigenæ amici facti sunt. Tamen idem vtrobique designatur. quia omnis voluntariè subditus Christo per fidem formatam amicus est Christi. *Ioā.14* Quibus Christus loquitur dicens, Vos amici mei E *Amicus vetestis,si feceritis quę ego præcipio vobis.Et hic no- rus multa debet habere.* tandum , quòd ad hoc quòd quis sit verus Christi amicus,ac etiam cuiuslibet alterius multas conditiones debet habere,scilicet , Intentionis puritatē, dilectionis æqualitatem , volitionis conformitatē, patientiæ stabilitatem , conuersationis iucunditatem:& castigationis syncetitatem.

Quis

1934 Quis deducet me in ciuitatem munitam : quis deducet me vsque in Idumeam?

Hic ponitur diuinæ virtutis recognitio.Iste ver- *Ciuitas gloriæ Ciuitas infernī.* sus in nullo discrepat à versic.967.Ideo per omnia exponatur vt ibi.Vel secundum glos. hic per ciuitatem munitam,id est, bene clausam & firmam,infernus intelligitur: quam nullus poterat penetrare nec aperire. Christus ergo de hoc interrogat:vt respondendo ostendat,quòd ad infernum aperiendum post mortem : & Idumeam , id est , ad gentes conuertendum , nullus eum deducere potest : nisi solus deus:& non alius purus homo. Vnde ad hoc B respondet dicens statim.*Nonne tu deus.* Sic ergo iste versus de duplici ciuitate intelligitur , scilicet , de cœlesti & infernali.

1935 Nonne tu deus qui repulisti nos:& non exibis deus in virtutibus nostris?

Hic respondetur prædictæ interrogationi. Ista responsio potest esse Christi loquentis in persona suorū membrorum,quæ à deo repulsa videntur cū pœnis & aduersitatibus exponūtur in vita præsenti.Istum versum expone,vt versi.968.quia idē sunt.

1936 Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis. C

Exponitur vt ver. 969.quia idem sunt pœnitus. In tribulationibus enim & aduersitatibus anima intus fortificatur.Et sic per tribulationes deus suis *Auxiliū dei datur tribulatis & pugnātibus.* electis auxilium præstat:vt deducit Gre. 23.li.mor. cap. 24. Notandum ergo quòd diuinum auxilium maximè datur agonizātibus tribulatis,& laborantibus,quia est confortatiuum militantium.

1937 In deo faciemus virtutem:& ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

Hic ponitur reproborum finalis damnatio. Iste ver.est idem cum versu.970.ideo exponitur vt ibi. In hoc enim solum est differentia istius literæ & illius:quia ibi dicitur , Tribulantes nos. hic dicitur inimicos nostros. quæ pro eodem accipiuntur,scilicet , pro malis & reprobis qui electos dei perse- D quuntur.

PSALMVS CVIII.

1938 Deus laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris & os dolosi super me apertum est.

Psalmus iste talem habet titulum.In finem psal. Dauid. Qui titulus patet ex multoties superius dictis. Quantum ad materiam notandum , quòd iste psal.est quintus inter illos qui latius de Christi pas- E sione loquūtur. Quorum primus est psal.21.Deus deus meus.secūdus est psal.34. Iudica domine nocentes me.tertius est psal.Exaudi deus orationem. quartus est psal.68.Saluum me fac,quintus est iste. Deus laudem meam. Hic ergo psal.agit specialiter qualiter Christus à Iuda fuit traditus. qualiter ipse Iudas de apostolatus gradu fuit depositus:& Matthias in locum eius substitutus.vnde literam istius psalm. de Iuda ad literam allegat Petrus apostolus *Actu.1.* Actu.1.dicens,Viri fratres oportet impleri scripturam quam prædixit spiritussanctus per os Dauid de Iuda qui fuit dux eorum qui cōprehenderūt Iesum.Et subdit,Scriptum est enim in libro psal.Fiat habitatio eorum deserta : & non sit qui inhabitet in ea.& episcopatum eius accipiat alter.Prima pars istorum verborum habetur in psal.68.sed secunda, scilicet,& episcopatum eius accipiat alter:habetur in isto psal. In eo ergo quod agit de proditione & ingratitudine Iudę:consequenter agit de omnibus inimicis Christi ingratisque Iudæis:quorum personas exprimit Iudas:quibus etiam competunt illa quæ hic de Iuda sunt expressa.Intentionem monet iste psal Iudæ malitiam declinare : & humilitatem Christi passionis & patientiam imitari.In isto ergo psal.Christus loquitur ad patrem orando.vnde est quædam Christi oratio declarans suam innocentiam:& Iudæ ac Iudæorum maliciā.Diuiditur ergo psal.iste in partes quinque:quia in ista Christi oratione primò prenotatur Christi innocentia.secundò Iudæorum demonstratur malitia:ibi,*Locuti sunt.* tertiò Iudæorum prædicitur miseria:ibi , *Constitue.* quartò resurrectionis Christi postulatur gloria:ibi, *Et tu domine.* quintò obstinatorum prædicantur futura supplicia,ibi,*Induantur.* Quantum ad primum notandum,quòd illa sola est vera laus,quæ fit ab illo qui nec decipi,nec decipere potest. Cum igitur deus sit huiusmodi:sequitur , quòd ille quem laudat,verè laudabilis existit. Et ideo à deo cui omnia sunt nota:laudes,non ab hominibus sunt quærendæ.Sed forte dices.Nunquid licet homini quācun- *Quæstio. Laudare seipsum an sit licitum.* cunque iusto laudari velle:vel seipsum laudare ? Et *Luc.18.* videtur quòd non:dicente Christo Mat. 6. Nesciat sinistra tua,quid facit dextera tua. Quoniā & Luc. 18. abiectus est Pharisæus ille , qui seipsum laudabat. Ad oppositum Paulus apostolus laudans *2.Thi.4. Matth.* seipsum dicit, Bonum certamen certaui:fidem seruaui &c.Ad hoc respondet glo. super verbo Christi , Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus &c.dicens.Prohibet deus opera nostra bona facere coram hominibus ad hunc finem , vt videamur ab eis & laudemur. Præcipit autē vt videant opera nostra bona proximi , vt deus glorificetur.Ad quod magis declarandum,sciendu,quòd deus qui omnium corda scrutatur,nō verba nostra attendit principaliter:sed magis nostræ mentis intentionem.Nam eisdem verbis à duobus intentione diuersa dictis,ab vno deus placatur, ab alio vero irritatur.Quod ostendit Gre.dicēs,Sicut enim gra- *Grego.lib.12. mor.c.16.* uis culpa est hominem sibi arrogare quod non est: sic plerumque nulla culpa est, si humiliter bonum dicit quod est.Vnde sæpe contingit , quòd iusti & iniusti habent verba similia:sed tamen semper cor longè dissimile.Et ex quibus dictis dominus ab iniusto offenditur : in eisdem quoque à iustis placatur. Nam Pharisæus ingressus in templum dice- *Luc.18.* bat. Ieiuno bis in sabbatho : decimas do omnium quæ possideo. Sed iustificatus magis publicanus quam ille exiit. Ezechias quoque rex : cum molestia corporis afflictus ad extremitatem vitæ peruenisset:in oratione compūctus dixit,Obsecro domine:memēto quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto. Nec tamen *4.Re.20. Esa 38.* dominus hanc confessionem perfectionis eius despexit , aut renuit : quem mox in suis precibus exaudiuit.Ecce Pharisæus se iustificat in opere.Ezechias se iustum asseruit etiam in cogitatione:atque vnde ille offenditur:inde iste dominum placauit.Cur itaque hoc nisi quia omnipotens deus singulorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

verba atque cogitationes pensat:& in eius auribus superba non sunt, quæ humili corde proferuntur &c. Ex quibus verbis clarè patet, quòd licitè potest quis in casu velle laudare. sed hoc non pro se sed pro proximorum vtilitate. Nam certum est: quòd quandoque qui bonus est intus, exterius diffamatur & malus creditur. Et econtra qui malus est intrinsecus: exterius commendatur & bonus creditur. Si ergo quis doctor vel prælatus alios habens docere vel regere: quamuis intus sit bonus: si exterius diffamatus videt auditores suos doctrinâ eius despicere, subditos eius præcepta cõtemnere: nonne talis pro vtilitate subditorum appetere licite potest suam bonitatem esse subditis manifestam & suam bonam famam apud suos rutilare? Certũ est quòd sic: immo in tali casu crudelitatis argueretur: si circa bonam suam famam procurandam negligens foret. Vnde Greg. dicit, Sicut viri de sua bona opinione nonnunquã gaudent: sed cum hanc proficere audientibus pensant: nec iam de opinione sua: sed de proximorum gaudent vtilitate: quia aliud est fauores quærere, aliud de prouectibus fauorum exultare. Sicut infirmus libenter medicinã amaram recipit ratione consequendæ sanitatis: sic & iustus laudes suas quærit ratione consequendæ vtilitatis subditorum. Et huiusmodi exemplũ nobis Christus dedit, qui laudes suas à deo publicari quæsiuit, dicẽs, *Deus laudem meam ne tacueris*. Si enim Christi infamia iniustè sibi illata, vt puta quòd esset seductor & dæmoniacus: apud mentes hominum remansisset. quis ad eius fidem fuisset cõuersus? Certũ est quòd nullus. Dicat ergo Christus patri. *Deus laudem meam ne tacueris*. sed ipsam mundo manifesta. *Quia os peccatoris super me apertum est*, id est, populi Iudaici. Ex quibus apparet quòd in casu peccatum esset suas virtutes & laudes tacere. Sed pone. Duo sunt, quorum vnus se laudat vltra cõdignum. alius seipsum vituperat vltra condignum. Certum est, quòd vterque peccat. Sed quis istorum magis peccat: vide ad Titum. 6.

Famã suam nullus negligere debet.

Greg. lib. 22. mor. ca. 9.

Laudans se vltra cõdignũ vel vituperãs quin magis peccat.

1939 **Locuti sunt aduersum me lingua dolosa: & sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis.**

Hic ponitur Iudæorum erga Christum malitia quia Christo summè fuerunt ingrati. Et diuiditur in tres partes. secũdum quòd suam malitiam & ingratitudinem contra Christum habuerunt in tribus. Primo in falsa oblocutione. Secundo in praua emulatione, ibi. *Pro eo*. Tertio in iniqua operatione, ibi, *Et posuerunt*. Quantum ad primum notandum, quòd Iudæi contra Christum quandoque loquebantur dolosè: quandoque iniquè. Loquebantur dolosè, quando ficte eum commendabant vt ipsum deciperent & caperent in sermone: sicut quando dolosè sibi dicebant. Magister scimus quia verax es: & viam dei in veritate doces &c. quando adduxerunt ei mulierem in adulterio deprehensam, dicentes, Magister hæc mulier modo deprehensa est in adulterio &c. Locuti sunt dolosè, quando consilium fecerunt: quomodo Ierusalem dolo tenerent & occiderent. Loquebantur dolosè, quando ipsis congregatis vt dolosè Iesum tenerent: ad ipsos Iudas accessit, dicens, Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? Loquebantur dolosè, quando vt ipsum traderet, sibi pecuniam dare promiserũt,

Matth. 22.

Ioan. 8.

Matth. 26.

A Quæ omnia præuidens psal. in persona Christi dicit, *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa*. Et ab ista lingua dolosa: per suam resurrectionem se liberari postulabat Christus dicens patri, Domine libera animam meam à labiis iniquis & à lingua dolosa. Aliquando vero non dolosè, id est, absconsè, sed iniquè & apertè contra Christum loquebantur. vt puta quando apertis vocibus dicebant. Nonne bene dicimus nos: quia Samaritanus es tu: & dæmonium habes? Quando Pilato dicebant. Ioan. 19. Si non esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eum. Quando clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum. Quæ omnia verba ex fomite odij procedebant. Quæ notans hic Christus ait. *Sermonibus odij circundederunt me: & expugnauerunt me gratis*, id est, B sine iusta causa. Sicut enim piis placet per se æquitas: sic & impiis iniquitas. Nota quòd aliquis contra alium potest loqui multipliciter. Primò iusta iustè. vt puta quando aliquis peccatum quod alius fecit, loquitur iusta intentione. vt, scilicet, ille corrigatur. Secundò iniusta iniustè. vt cum quis alium falsè diffamat: & iniqua intentione: tunc loquitur iniusta, quia falsa: & iniustè quia intentione sinistra. Tertiò iniusta iustè. vt cum quis credens verum dicere alteri crimen obiicit falsum: tamen bona intentione. Quartò iusta iniustè. vt cum quis loquitur vera: sed malo animo & intentione non corrigendi sed vituperandi. Vnde Gregorius dicit. Omne quod dicitur: quadrifaria potest qualitate distingui. Quia autem mala malè: aut bona bene: aut mala bene: aut bona malè dicuntur. Malum enim malè dicitur, cum res peruersa suadetur, sicut scriptum est. Benedic deo: & morere. Bene bonum dicitur, cum rectè recta prædicantur. Sicut Ioannes ait. Agite pœnitentiam: appropinquabit enim regnum cœlorum. Malum bene dicitur, quando per os dicentis idcirco vicium exprimitur, vt reprobetur. sicut Paulus ait. Fœminæ eorum immutauerunt naturalem vsum in eum qui est contra naturam. quo loco execranda quoque virorum facinora subdidit. Sed honestè inhonesta narrauit: vt multos ad honestatis formam ab inhonestis reuocaret. Malè autem bonum dicitur, cum rectum aliquid non recto studio profertur: sicut illuminato cæco Pharisæi dixisse perhibentur. Tu sis discipulus eius. quod maledictionis vtique dixerunt studio non orationis voto. Et sicut Caiphas ait, Oportet vnum hominem mori pro populo: vt non tota gens pereat. Bonum quippe, sed non bene locutus est: quia dum crudelitatem vobis appetiit, redemptoris gratiam prophetauit. In proposito ergo isti contra Christum locuti sunt mala malè. quia, scilicet, falsa & intentione corrupta. Quod explicans Christus ait, *Locuti sunt aduersum me lingua dolosa &c.*

Greg. 23. mor. c. 3.

Matth. 3.
Ioan. 1.

Rom. 1.

Ioan. 9.

Ioan. 11.

Pro eo vt me diligerent, detrahebãt 1940
mihi: ego autem orabam.

Hic ostendit quòd contra Christum ostenderunt suam ingratitudinem in praua æmulatione: quia, scilicet, pro dilectione ipsi rependebant odia, & pro oratione detractiones. Et hoc est quod ait Christus, *Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi*, id est, pro eo quod debebant diligere: detrahebant mihi, scilicet, negãdo me esse filium dei. vt puta detrahebant Christo, quando dicebat, In Belzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Ioann. 9.

Luc. 11.

Detractio quã graue sit peccatum.

Nos

Matth. 11. Nos scimus, quia hic homo peccator est. Matt. 11. A Hic homo est vorator & potator vini, & publicanorum amicus. Nota quòd aliqui textus aliter habẽt, scilicet, pro eo vt me diligerent interficiebant me: & detrahebant mihi. q.d. secundum gl. ideo interfecerunt: quia detraxerunt. Plus enim nocent membris Christi detrahentes Christo qui animas crediturorum interficiunt quàm qui eius carnem mox resurrecturam peremerunt. Et sic est sensus. Pro bono mala reddebant: quia illi detrahebant: ego autem orabam: non solum pro discipulis, sed etiam pro illis. vt puta quando existẽs in cruce ait ad patrem. Pater dimitte illis, &c. Sed dices. Nunquid Christi oratio fuit exaudita à patre: cum illi Iudæi obstinati permanentes vsq; hodie non sint conuersi ad Christum? Dicitur quòd omnis Christi oratio fuit exaudita: vnde & omnes illi conuersi sunt, pro quibus orauit. Nam vt dicit Hiero. super Matthæum in prolatione huius orationis vltra quinq; milia conuersi sunt. Orabat ergo pro illis quos videbat electos: & illi conuersi fuerunt. Nos autem quia discernere non valemus inter electos & præscitos: generaliter oramus pro omnibus, & de primis exaudimur nõ pro secundis. Nota quòd detractio est multiplex. quædam bona: quædã mala. Vide. versic. 629. Item nota quid propriè est detractio mala, & quàm multiplex sit. versi. 828. Item nota quòd detractio per coruũ figuratur: & quot mala facit. Vide supra. versic. 1698.

Gloſa.

Luc. 23. Quæſtio.

Orauit Christus pro electis non pro præscitis.

Detractio multa mala facit.

1941 **Et posuerunt aduersum me mala pro bonis: & odiũ pro dilectione mea.**

Hic ostendit quòd suam ingratitudinem Christo ostenderunt per iniquam operationẽ: quia: scilicet, non solum verbis sed operibus mala pro bonis acceptis reddebant. Christus enim multa bona fecerat eis prædicando, infirmos eorum sanando, mortuos suscitando: & pro ipsis orando. Pro quibus omnibus ipsi ipsum persequebantur ad mortem. Et hoc est quod Iudæis Christus dicebat.

Ioan. 10. Multa bona opera ostẽdi vobis ex patre meo: propter quod eorũ opus vultis me lapidare? Quæ omnia præuidens psalmus in persona Christi dicit de Iudæis. *Et posuerunt aduersum me mala pro bonis*. Sed quæ fuit causa omnium illorum malorum? Certè sola illorum mala intẽtio & odium: propter quod D subdit, *Et odium pro dilectione mea*. Nã occidere Christum, non fuit malum nisi inquantum ex odio & mala voluntate ipsorum processit. Nam pater tradidit pro nobis Christum in mortem: sed quia nõ odio, sed charitate ideo commẽdatur. Sic & Christus tradidit seipsum: vnde eius charitas vbiq; cõmendatur. Sed quia Iudas & Iudæi ipsum tradiderunt odio: ideo reprobantur: vt deducit magister. lib. 3. dist. 20. Vnde ait hic glo. *Et odium pro dilectione mea*. Hic est omnis & magnus reatus eorum. Non enim nocere Christo potuerunt persequentes, non necessitate sed voluntate moriẽtem. sed totum crimen persequentium fuit odium. Hic notat Augu. super istum locũ: quòd retributionis sex sunt differentiæ. Et similiter ponitur. 23. quæst. 3. sex sunt. E Vnde ait. Notandum quòd in reddendis bonis vel malis pro bonis vel malis: sex sunt differentię, quæ cõmemoratæ animaduerti facile possunt, scilicet, reddere bona pro malis: non reddere mala pro malis. Hæc duo bonorum sunt: & primum quidẽ melius est. Itẽ non reddere bona pro bonis & reddere mala pro bonis. Et hæc duo malorũ sunt: sed

Odiũ & mala voluntas omnis peccatorii est causa.

Occidisse Christũ ex charitate non fuit peccatum.

Reddere sex sunt differẽtiæ.

posterius peius est. Item reddere bona pro bonis: & mala pro malis. Et hæc duo sunt mediorum, scilicet, illorum qui sunt vel mediocriter mali. & primum propinquius est bonis. Quod Christus non arguit in euangelio: sed plus oportere dicit: quia ethnici hoc faciunt. diligunt enim diligentes se. Postremum verò, scilicet, reddere mala pro malis propinquum est malis: conuenit tamen bonis. Vnde & lex modum vltionis statuit: oculum pro oculo, & dentem pro dente, & huiusmodi: quæ (si dici potest) iniustorum iustitia est: non tamen ideo quia iniqua sit vltio quam lex statuit: sed quia vitiosa est libido id expetẽtis desiderio vlciscẽdi. Hoc autem non ad hominem: sed magis ad iudicem pertinet. Cum enim homo hoc agit: reddit malum pro B malo. Iudex vero nõ: sed delectatione iustitiæ iustũ reddit pro iniusto: quod est reddere bonũ pro malo. quod etiam deus iudex facit. Tribus ergo modis omne peccatum cõtrahitur in huiusmodi redditionibus. Primus gradus est non reddere bona pro bonis. Secundus reddere mala pro malis. Vltimus est reddere mala pro bonis. & hoc est deterius. Et hoc Iudæi elegerũt, scilicet, vt Christo detraherent: & odium pro dilectione redderent. Cõtra hæc sunt alia tria quæ spectant ab bonos. Primum est dare bona pro bonis. Secundum nõ reddere mala pro malis. Tertium vero quod est perfectum: est reddere bona pro malis. Et hoc Christus orans pro Iudæis fecit. Et hoc est quod contra Iudæos ait. *Posuerunt aduersum me mala pro bonis, &c.*

Matth. 5.
Exod. 21.

C Constitue super eum peccatorem: 1942
& diabolus stet à dextris eius.

Hic consequenter ex præmissis peccatis Iudæ & Iudæorum prædicitur miseria. Et diuiditur in partes duas. Quia primo ponitur pœna Iudæ in speciali. Secundò pœna Iudæorum in generali. Secunda pars ibi, *Nutantes*. Prima pars diuiditur in quatuor partes secundum quòd quatuor pœnas de ipso prædixit: quia ex illo peccato primo Iudas diabolo fuit deputatus. Secundo ad pœnam æternam fuit condemnatus, ibi, *Cum iudicatur*. Tertio de apostolatu fuit cancellatus: ibi, *Fiant dies*. Quartò vita cito fuit priuatus: ibi, *Fiant filij eius*. Quantũ ad primum sciendum, quòd in scriptura nomine D peccatoris simpliciter positi significatur diabolus: tum quia primò ipse peccauit: tũ quia primos parentes ad peccandum induxit: tum quia omnium peccatorum est caput. vnde hic ait gl. *Constitue super eum peccatorem*, id est, super Iudam diabolum: vt qui noluit esse Christo subditus, diabolo subiiciatur. Vnde & si quæras quem peccatorem cõstituet super eum? respondet diabolum. Vnde subditur, *Diabolus stet à dextris eius*. vnde notat glos. quòd hoc cuilibet dextrum vocatur: quod cæteris aliis præponitur & tanquã melius elucet. quia dextera pars fortior est, nobilior & ad operandum promptior. vt qui præponit castitatem libidini: castitas est illi dextrum. qui verò libidinem: libido est sibi dextrũ. Similiter qui præponit diuitias scientiæ: diuitiæ sunt sibi dextrum: & econuerso. Iudæ ergo quòd erat dextrum, scilicet, opera diaboli quę præposuit operibus Christi, auaritia quam præposuit suæ saluti. Stetit ergo diabolus à dextris eius: quia diabolum præposuit Christo: dum præposuit auaritiam sapientiæ: pecuniam suę saluti: vt cum pecunia traderet, à quo debuit possideri, ne à diabolo possideretur. Hæc ergo præuidens psal. ait. *Constitue super eum*

Peccator absolutè dicitur diabolus.

Dextrũ dicitur cuilibet quod sibi præponit.

Diabolus super Iudã fuit constitutus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum peccatorem,&c.prædicit,non optat.Hoc autem maxime impletum fuit in Iuda,quãdo Christus cum intinxisset bucellam panis tradidit Iudæ: & post bucellam introiuit in eum Sathanas: quia tunc,scilicet,plenius ipsum possedit.vnde Augustꝰ. super Ioan.Tunc introiuit in Iudam sathanas: introiuit in eum:vt iam sibi traditum plenius possideret. Neq; enim non in illo ante erat quando de pretio tradendi dominum ad Iudæos pactus est: cum Lucas dicat, Intrauit autem Sathanas in Iudã & abiit:& locutus est cum principibus sacerdotũ: vt proderet eum illis. Talis iam venerat ad comedendum: sed post panem introiuit in eum diabolus:nõ vt adhuc alienum tentaret:sed vt proprium possideret.Tunc enim verificatũ est quod per psal. prædictum fuerat. *Cõstitue super eum peccatorem, &c.* Quod Deus dicitur facere:quia iusto iudicio illud permittit. Istum autem versum aliter exponit Nicolaus: & iudicio meo magis extraneo modo dicens. Hoc intelligendum non solum de Iuda, sed etiam de populo illo Iudaico.vt sit sensus, *Cõstitue*, id est,cõstitues super eum,scilicet,populum Iudaicum peccatorem,id est, Caipham qui erat pontifex anni illius : qui ideo hic dicitur peccator absolutè:quia dedit vltimum cõsilium de morte Christi:vt habetur Ioan. 11. *Et diabolus stet a dextris eius*,id est,stabit:quia ad hoc à diabolo principaliter incitabatur:quia cum esset pontifex anni illius , & per consequens magnæ auctoritatis , poterat alios ad suam sententiam facilius inclinare.Et tunc diabolus stetit à dextris eius : quia voluntatem diaboli, scilicet,de morte Christi sententiando prælegit.

Ioan.13. Aug. Luc.22. B Caiphas peccator dicitur. Ioan.11. C

1943 Cum iudicatur exeat condemnatus:& oratio eius fiat in peccatum.

Hic ostendit quomodo inde ad æternam pœnã fuit condemnatus.Vbi notãdum quòd cum Christus in cæna suis dixisset discipulis, vnus vestrũ me traditurus est, adiunxit dicens , Filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de illo:statim sentẽtiam contra proditorem Iudam protulit dicẽs,Væ autem homini illi per quem tradetur. Per væ enim significatur dãnatio æterna : vt apparet Matth.23. vbi Christus hypocritas ostendit damnãdos æternaliter dicens, Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ qui clauditis regnum cælorum ante homines nec vos intratis , &c. Dicens ergo Christus de Iuda proditore , vę autem homini illi per quẽ tradetur:ipsum ex peccato suo quod præsciebat condemnauit ad æternam pœnam. Quãdo autẽ Christus illam sententiam protulit adhuc erat in cæna cum illo : vt habetur Matth.26.post autem prædictam sententiam cõtra Iudam datam discipuli volentes scire contra quem data esset sentẽtia aspiciebant se mutuo hæsitantes de quo diceret. Cum ergo Ioannes recumberet in sinu Iesu ad nutũ Petri dixit ad Iesum. Domine quis est qui tradet te? Cui dixit Iesus. Ille est cui intinctum panem ego porrexero. Et cum intinxisset panem dedit Iudæ. Cum ergo accepisset ille bucellam exiuit cõtinuo: vt habetur Ioann.13. Ex quibus patet quòd Iudas antequam de societate Christi in nocte cænæ exiret:iam contra eum data erat sententia damnationis æternæ per Christum. Et hoc est quod præuidens psal.in persona Christi dicit, *Cum iudicatur*,scilicet in cæna à Christo, *exeat condemnatus*,id est,exibit iam condemnatus:quia post prolatam sententiam a Christo Iudas exiuit à consortio Christi &

Matth.26. Væ significat damnationẽ æternam. Matth.26. Iudas exiuit a cæna condemnatus. Ioan.13. E

apostolorum ad perficiendum proditionem suam: quam ante facere principibus sacerdotum promiserat,scilicet,vt de facto traderet Christum in manibus eorum:vt habetur Ioann. 18.Sequitur quod est mirabile.*Et oratio eius fiat in peccatum.* Vbi notandum quòd oratio secundum grammaticos dicitur quasi oris ratio. Et sic omnis ad alterum prolocutio:oratio potest nũcupari. Vnde & ambasiatores ad loquendum alicui missi oratores dicuntur. Et secundum istum intellectũ:oratio Iudæ fuit quando exiuit de cæna à consortio Christi quòd directa via iuit ad principes sacerdotum ad orãdum,id est, ad loquendum cum eis quòd modo erat hora capiendi Christum:& ad petendum ab eis cohortem & ministros vt caperẽt Iesum. Et sic nulli dubium quòd talis Iudæ oratio illi fuit in peccatum , scilicet tractatio quòd Christus caperetur : quod & de facto fecit.Et hoc est quod præuidens psalm.ait. *Et oratio eius fiat in peccatum*, scilicet , ipsi Iudæ , & aliis qui ad orationem eius dederunt ei cohortem & ministros.Magis autem hic mysticè notat gl.quòd illa oratio oranti fit in peccatum qua quis nõ vult sequi Christum , sed persequi magis.Non enim est iusta oratio:nisi illa quæ fit per Christum.Illa autẽ quæ non fit per Christum:non solũ non delet peccatum:sed etiam ipsa fit peccatum. Illa autem oratio non fit per Christum quæ nec affectu bono fit nec bonum petit.Sicut ecõtrario illa oratio fit per Christum : qua petitur quod petendum est & eò modo quo petendum est. Alioquin aut sic oratur vt in parte sit oratio per Christum : & in parte nõ: quando,scilicet , bonum non bene , vel bene non bonum petatur. Iudas autem nec bonum nec bene petiit. Quando autem Iudas sic orare potuit vt oratio eius fieret in peccatum , certe iam nõ poterat orare per Christum : cum iam cogitaret de illo tradendo.Ex quo habes quòd omnis orans peccat orando : qui orando aut petit quod non decet aut petit affectione & modo : quo non petere decet. Quid ergo dicemus de petentibus in oratione tẽporalia non æternam salutem corporis,non animę & huiusmodi?De talibus enim dicitur:Cum multiplicaueritis orationes vestras , nõ exaudiam vos: manus enim vestræ plenæ sunt sanguine.

Ioan.18. *Oratio idẽ est quod oris ratio siue locutio.* *Oratio quomodo fit in peccatum.* *Oratio bona oratio quæ fit per Christum.* *Orans quod non debet vel qualiter non debet peccat.* Esa.1.

1944 Fiant dies eius pauci : & episcopatum eius accipiat alter.

Hic ponitur tertia pœna Iudæ,scilicet,quòd in apostolatu modicum stetit , & de collegio apostolorum fuit cancellatus. Et hæc vtẽti ratione maxima pœna esse videtur.Nam sicut honor in prẽsenti vita videtur bonum supremum : sic priuatio honoris qua quis ab honore alto ad confusionem cadit : pœnarum temporalium maxima esse videtur. Considera ergo quam altus honor & gradus erat Christi apostolatus , ad quẽ gratuitè à Christo Iudas fuerat electus : quia de toto orbe ad tam altam dignitatem duodecim elegit,vt essent totius orbis lumen:seculi totius iusti iudices : vt cœlum verbo clauderent:seraq; eius soluerent:animas hominũ ligare & soluere possent. Et ideo quanto gradus apostolatus honore erat altior,tanto ab ipso deponi,maior fuit pœna. In isto autem gradu apostolatus Iudas paucis stetit diebus:quia apostoli à Christo fuerunt electi postquam Christus incepit prædicare.cuius prædicatio durauit per tres annos.Petrus autem apostolatum tenuit post mortẽ Christi per multos annos.sic & Andræas, Matthæus , &c.

Philosophus 4.Ethicorũ. Iudæ modicũ tẽpus stetit in apostolatu.

Et

Et hoc præuidens psalm.ait. *Fiant*, id est erunt dies eius pauci,scilicet,in apostolatu. *Et episcopatum eius accipiat*, id est,accipiet alter:quia scilicet,dignitatẽ apostolatus loco eius accepit Matthias:vt habetur Act.1. Act.1.vbi hunc textum pro electione Matthiæ faciẽda allegat Apostolus Petrus , ad literam dictum esse de Iuda,dicẽs,Viri fratres oportet impleri scripturã quam prædixit spiritussanctus per os Dauid de Iuda qui fuit dux eorum qui comprehenderunt dominum Iesum:qui cõnumeratus erat in nobis, & sortitus est sortem ministerij huius,&c. Scriptũ est enim in lib.psal. *Fiat commoratio eorũ deserta , &c. Et episcopatum eius accipiat alter.*Nota ergo quòd episcopatus in ecclesia alti est honori,sed magni laboris.quod ex suo patet nomine. Nam scopin quod est intendere vel speculari componitur cum epi, quod est supra:& inde dicitur episcopus,quasi speculator,& superintendens,curam subditorum gerens. Vel dicitur ab epi & copos , quod est labor quasi superlaborãs supra gregem sibi commissum. Et quia talis labor & speculatio est labor bonus & meritorius : ideo de episcopatu ait Apostolus. Si quis episcopatum desiderat , bonum opus desiderat.Sed vt ait catholicon:hodie magis videtur esse nomẽ honoris quàm oneris : magis domini quàm ministratoris. De tanto ergo officio depositus fuit Iudas : quia oportet esse episcopum sine crimine. Ipse autem radicem omnium criminum in se cõtinebat,scilicet,auaritiam:qua inebriatus Christum vẽdidit suum dominum & magistrum.Vnde istius iustam depositionem propter cupiditatẽ auaritiæ notans Ioãnes Chrysostomus in sermone de proditione Iudæ, sic ait , Ait Iudas principibus sacerdotum, Quid vultis mihi dare & ego eũ vobis tradam?Dico Iuda omniũ sceleratissime,hoc tibi magister docuit:hoc tibi tantus doctor ostendit? Ideo enim diuitias debere contemnere prędicabat:ideo admonebat. Nolite possidere aurum nec argẽtum in zonis vestris , vbiq; auidam cupiditatem pecuniarum excludens. Nam & hoc tibi persuadebat dicens.Si quis te percusserit in vna maxilla:præbe ei alterã.Quid vultis mihi dare , &c.Dic mihi quæ causa proditionis est.Tradis magistrum : nunquid laceratus ab eo? audiam læsionem tuam. Forsitan quòd tibi dęmonum tradidit potestatem. quòd fecit te languẽtibus subuenire.quòd mortuos suscitare didicisti : has beneficiorum vices exsoluis dicens , Quid vultis mihi dare & ego vobis eum tradam?O dementia,imo cupiditas proditoris: Cũcta enim mala cupiditas procurauit. Hac affectus Iudas magistrum tradidit.Nam cupiditas huiusmodi sortita est naturam : captas animas retinet : & omnibus modis alligatas constringit . beneficiorum omnium obliuionem imponit : & alienationem mentis ostendit & animæ. Iudas captus cupiditatis insania:quanta beneficia conuersationis mensę apostolatus admonitionis suasionis oblitus est:cupiditati intentus?Vnde & Apostolus omnium malorum radicem cupiditatem dicit esse.Hæc Iudam à Christi mensa expulit : de libro vitæ cancellauit: ac de episcopatu sui apostolatus exclusit , vt alter sui loco poneretur,dicente psal. *Fiant dies eius pauci: & episcopatum eius accipiat alter.*

Act.1. *Episcopatus est nomẽ honoris & laboris.* 1.Tim.3. 1.Tim.3. *Iudas auaritia tradidit Christum.* Matth.26. Matth.20. Matth.5. Matth.26. 1.Tim.6. A B C D E

1945 Fiant filij eius orphani:& vxor eius vidua.

Hic ponitur quarta pœna Iudæ. quia scilicet, citò post proditionem suã fuit vita priuatus : quia, scilicet,eodem die quo Christus fuit passus. Nam vt habetur Matth.27.videns Iudas quòd damnatus esset,scilicet,Christus ad mortem : pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum,dicens,Peccaui tradens sanguinem iustum:& abiens laqueo se suspendit : & diffusa sunt omnia viscera eius.vt habetur Act.1. Hoc ergo notans psalm.dicit. *Fiant filij eius orphani.* Filij enim alicuius fiunt orphani ex morte patris : quia,scilicet,eodem die passionis se suspendit. Quod aliis verbis repetit:dicens , *Et vxor eius vidua* : quia vxor alicuius non fit vidua nisi per mortem illius cuius est vxor.Habebat enim Iudas vxorem & filios , vt hic ait glo.Ex hoc enim vult notare psal.quòd etiã filij & vxor Iudæ propter ipsius peccatũ sunt passi: quia scilicet , filij effecti sunt orphani , & vxor vidua.Sed hic gl.mouet quæstionem : quare hic nominat filios Iudæ & vxorem?vult ne forte ex hoc innuere quod ad pœnæ Iudæ spectet,quòd sui cari hic relicti passi sunt : an etiam nullus dolor tangat mortuos de iis quæ in suis caris post mortem contingunt : vel quomodo ea quæ circa nos aguntur: nouerunt spiritus mortuorum.Ad istud respondet gl.dicens , Breuiter dici potest , quòd mortuis est cura de suis caris:vt de diuite legitur:qui dum tormenta apud inferos pateretur: leuauit oculos ad Abraham:& inter alia dixit, Habeo enim quinque fratres:ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Habent enim mortui curam de viuis quos sciunt viuere : quia nec in locis pœnarum vident eos,vbi diues sine fratribus erat:nec in requie beatorum vbi Abraham & Lazarum agnoscebat. Dãnati enim videbunt beatos vsq; ad diem iudicij:nõ tamen ideo consequens est eos scire quæ circa casos illorum agantur hic , vel læta vel tristia. Vult dicere quòd mortui sciunt suos viuere:ex hoc quia nõ vident eos ibi esse,nec cum beatis neq; cũ malis:non tamen eos hic vident : vnde nesciunt quid circa eos,scilicet,viuos agatur.

Gloſa. *Mortui an cognoscant quæ hic aguntur.* Gloſa. Luc.16. *Damnati vi debiũt beatos vsque ad diẽ iudicij.*

1946 Nutantes transferantur filij eius, & mendicent : & eiicientur de habitationibus suis.

Hic ponitur Iudæorum pœna in generali. Et diuiditur in duas partes:quia primò ipsorum multiplex pœna ponitur : secundò dictæ pœnæ causa ostenditur:ibi , *Fiant contra dominum semper*. Quantum ad primum,pœna multiplex Iudæorum prædicatur , quam propter Christi mortem erant passuri : quia primo à suis habitationibus fuerunt expulsi.secundò suis bonis omnibus fuerunt expoliati : ibi , *Scrutetur*. tertiò omni adiutorio fuerunt destituti:ibi,*Non sit illi adiutor*.quartò de mundo citò fuerunt eradicati:ibi , *Fiant nati eius*. quintò pro patribus filij fuerunt trucidati : ibi, *In memoriam*. Prima pœna quam ponit Iudæorum pro peccato mortis Christi est:quia de suis habitationibus fuerunt expulsi.Quod fuit quando Titus & Vespasianus Romani principes obsederũt ciuitatem Hieru salẽ in die festo : & ipsa capta omnes trucidauerũt, vendiderunt , vel sic captiuarunt,quòd in toto regno Iudæę nullus ipsorum remanere potuit. Et hoc præuidens psal.dicit , *Nutantes transferantur filij eius*,id est , populi Iudæorum , id est , cadentes vel ruentes.Nam nuto , as , idem est quod cadere , vel ruere:quia ipsi ruentes in captione ciuitatis,multi ipsorum venundati ad alias regiones translati fuerunt.

Iudæorũ captiuitas per Romanos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

runt. Et notandum quòd non dicit de Iudæis qui Christum persecuti sunt:sed de filiis:quia cũ quadraginta duo anni transierunt inter Christi passionem & captionem ciuitatis per Titum & Vespasianum: verisimile est quòd persecutores Christi iam erant mortui: vel saltem maior pars ipsorum: pro quorum peccato filij puniti fuerunt.& expulsi. Et ideo sicut vagabundi omnibus suis priuati: exierunt coacti mendicare.Et hoc est quod subdit, *Et mendicent & eiçientur de habitationibus suis.* Hoc autem intelligit glo.dictum de filiis & vxore Iudæ: qui post mortem Iudæ expulsi fuerunt & expoliati etiam ab ipsis Iudæis in detestationem proditionis commissæ.Licet enim quandoq; malæ placeãt proditiones quibus suos inimicos euertant: nunquam tamen proditores: maximè cum secundum aliquos vxor Iudæ cum filiis fuerint consentientes proditionis Christi: quam Iudas eis reuelauit propter lucrum inde recipiendum.

1947 ## Scrutetur fœnerator omnem substantiam eius: & diripiant alieni labores eius.

Hic ostenditur quòd Iudæi omnibus bonis tẽporalibus fuerunt expoliati. Vbi primò aduertendum quòd nomine fœneratoris intelligitur princeps Romanus Titus.Cuius ratio est. Nam vt dictum fuit,versic.1177.vsura siue fœnus est triplex, scilicet, culpæ,gratiæ, & pœnæ.Et dicitur fœnus pœnæ quando plus exigitur in pœnis quàm commissum fuerit in culpis:quod multipliciter accidit: vt paret ibidem.quòd & fecit Titus:quia a Iudæis vnus solus iniustè fuit mortuus: & ipse tot milia Iudæorum trucidauit pro vindicta illius. Vnde & alia litera habet exactor: vbi hic habetur fœnerator.Secundò notandum quòd nomine substantiæ tria intelliguntur: quoniam substantia est triplex, scilicet,interior,& sic anima nostra dicitur substãtia, quia est corporis humani forma substantialis: vt deducit Philosophus 3.de anima.Et de hac substantia dicit psal.Deo. Et substantia mea apud te est.Secundò est substantia superior,scilicet, fides: quia dicitur fundamentum primum omnibus virtutibus substantiãs.Et de hac ad Heb.11. Fides est substantia rerum sperandarum:ar. &c. Tertio est substantia exterior,scilicet,omnia bona temporalia,quæ dicuntur substantia : quia subesse debent homini & non dominari. Sic enim de bonis temporalibus dicitur Gen.13.de Abraham & Loth quòd erat substantia eorum multa, & nequibant simul habitare. Et in ista tẽporali & exteriori substantia tria debent attendi. Primum ne indebitè acquiratur.Eccl.13.Bona est substantia,cui nõ inest peccatum in conscientia.Secundum ne iniustè dissipetur : sicut fecit ille adolescens qui accepta portione substantiæ quæ ipsum contingebat:a patre recessit:& dissipauit substãtiam suam cum meretricibus: & postea cæpit egere:vt habetur Lucæ 15.Tertium,ne nimis cupidè retineatur. Eccle.14. Viro cupido & tenaci sine ratione est substantia. Ad propositum hic accipitur substantia pro diuitiis & temporalibus bonis : quibus omnibus per Titum & suum exercitum Iudæi expoliati fuerũt: quãdo ab eo ciuitas Hierusalem capta fuit in vindictam mortis Christi. Et hoc est quod præuidens psal.de populo Iudæorum ait. *Scrutetur*,id est,scrutabatur fœnerator, id est, Titus cum suo exercitu, omnem substantiam eius. *Et diripiant alieni labores eius*,id est,Romani qui alieni erant a Iudæis & natione & cultu. Vbi per labores intellige diuitias ipsorum laboribus acquisitas. Vel aliter istũ textũ intelligit glos.dictum de vxore Iudæ relicta & filiis suis:de quibus etiam intelligitur versus præcedẽs. Sed tunc facit dubitationem,vnde Iudæ vxor & filij habebant substantiam rerum temporalium quã Iudas pater eorum non habuit:qui cum aliis apostolis sequebatur dominum , & omnia reliquerat. Ad hoc respondetur quòd quamuis Iudas à principio quãdo secutus est Christum omnia reliquerit : tamẽ postea a Christo factus societatis procurator,habebat loculos : & ea quæ Christo dabãtur ipse portabat.Et sic vsu pecuniarum mutato , animo factus est fur.Et de illis quæ dabantur Christo & Apostolis ipse partem furabatur. (vt habetur Ioann.12.) & illam dabat vxori ac filiis.& ex hoc habetur verisimiliter quòd illos triginta argẽteos quos recepit pro Christi proditione retulit vxori ac filiis.& sic vnde illos habuerat intimauit illis. Ex quo satis apparet quòd illi etiam consentientes fuerunt in Christi traditione.Vnde hic ait glo. Omnia quæ Iudas habuit , vxori & filiis dimisit, scilicet, quæ de loculis Christi furabatur. Et de istis substantiis quas Iudas dimisit vxori & filiis hic dicitur: *Scrutetur fœnerator omnem substãtiam eius, &c.*quia istis ipsi postea expoliati fuerunt. Sed dicet quis. Cum dominus cognosceret Iudam ad furtum dispositum:quomodo sibi commisit loculos dans ei occasionem furandi? Ad hoc respondet Chrysosto.super Ioan.dicens. Ideo enim Iudæ furi existenti loculos commisit dominus:vt omnem ab eo furandi abscindat occasionem. Non enim habebat dicere quoniam propter pecuniarum desiderium hoc fecit.Etenim sufficientem habebat ex loculo concupiscentiæ mitigationem.

Substãtia accipitur triplici ter.

Articulus.

Hebr.11.

Substãtia diuitiis sumpta tria debet habere.

Eccl.14.

Gloſa.

Iudas habuit diuitias quia fur erat.

Ioan.12.

Gloſa.

Iudam quare dominus Christus fecit procuratorẽ cum sciret eũ furẽ.

1948 ## Non sit illi adiutor : nec sit qui misereatur pupillis eius.

Hic ponitur tertia pœna , scilicet, quòd in illa captiuitate omni fuerunt adiutorio destituti.quia propter timorem potestatis Romanorum nullus alius populus ausus fuit sibi præbere auxilium cõtra Romanos. & etiam quia aliæ nationes circunstantes erant gentiles : & propter cultus disparitatem ipsos habebant odio. Quinimo Agrippa Rex qui erat Iudæus:populo Iudeorum relicto:confœderauit se,& iunxit cũ Romanis : vt dicit Iosephus in lib.de bello Iudaico.Istum autem textum intelligit gl.de Iuda,dicens sic,*Non sit illi adiutor.* De Iuda hoc ideo dicit , quia & boni quandoq; tentantur:sed dominum habent adiutorem. De Iuda autem dicitur : non sit illi adiutor , scilicet, ad tuendum eius posteritatem : propter quod subditur, *Nec sit qui misereatur pupillis eius.* Pupilli enim dicuntur quasi pusilli.vnde & pupillus dicitur quasi paruus. Hoc dicit , quia filij Iudæ non habuerunt protectorem qui eos à morte tueretur:vt statim dicetur in sequenti versiculo.Et nota quòd diuinum adiutorium multiplici ratione a multis subtrahitur:quibus omnibus merito à Iuda & sua posteritate fuit subtractum. Subtrahitur enim primo ratione præuaricationis & inobedientiæ. Qui enim deo inobediẽs est : qualiter eius auxilio fulciri meretur ? Sic enim de populo Iudæorum qui deo fuit rebellis

Ioſephus. Gloſa.

Auxilio diuino quis priuatur propter multa.

rebellis dicitur Psal.88. Auertisti adiutorium gladij eius:& non es auxiliatus ei in bello.Iudas autẽ Christo inobediens fuit : quia sibi cum aliis præceperat Christus. Nolite possidere aurum nec argentum,&c. Secundò ratione præsumptionis & superbiæ.Sic enim superbus & facinorosus Nicanor deposita veste gloriæ fugiens solus:omni auxilio destitutus venit Antiochiã.vt habetur 2.Mace. 8. Tertiò ratione humanæ confidentiæ. Quando enim quis in auxilio mundi sperat,& non dei:merito diuino priuatur adiutorio. Sic enim accidit Iudæis quando in mundo sperabant.Esa.30.Væ filij desertores sperantes in auxilio & fortitudine Pharaonis:& habẽtes fiduciam in vmbra Ægypti. Talis erat Iudas:& ideo furabatur:spem in temporalibus ponens:vt ab illis adiuuaretur. Quartò ratione sustentationis malitiæ:quando,scilicet, quis malis auxilium præstat & ipsos fouet. Vnde 2.Paral.19.Impio præbes auxilium:& his qui oderunt dominum amicitia iungeris ? idcirco iram domini merebaris. Talis fuit Iudas qui auxilium præstitit principibus sacerdotum ad Christum capiẽdum. Quintò pusillanimitatis & vecordiæ. Qui enim indigenti timet præstare auxilium : quomodo ipse a deo auxiliari meretur ? Sic enim accidit Assyriis, de quibus 2.Reg.10.Si præualuerũt aduersum me Syri : eris mihi in adiutoriũ.si autem filij Ammon præualuerint aduersum te:auxiliabor tibi. Sic fuit Iudas qui Christo auxilium debuit præstare : per oppositum fecit. Sexto ratione obstinationis voluntariæ. Vnde de obstinato Antichristo dicitur. Veniet vsq; ad summitatem eius:& nemo auxiliabitur ei.Talis fuit Iudas qui obstinatus periit. Septimò ratione damnationis & perpetuæ miseriæ. Damnatis enim non præstabitur auxilium dei.vnde Esa.10. Quid facietis in die visitationis & calamitatis de longe venientis : ad cuius confugiẽtis auxilium? Quasi dicat. Nullus auxiliabitur vobis. Talis fuit Iudas:de quo deus ait. Væ autem homini illi,&c.Et hæc omnia etiam populo Iudæorum possunt applicari iuxta primam expositionem.

Matth.10.

1949 ## Fiant nati eius in interitum : in generatione vna deleatur nomen eius.

Hic ponitur quarta pœna,scilicet,quòd de mũdo cito esset eradicati. Hic de populo Iudæorum intelligitur. Vbi notãdum quòd non omnes Iudei tractauerunt mortem Christi : quinimo aliquibus displicebat quod cõtra Christum agebatur. Quoniam vt dicitur Luc.23.dum Christus duceretur ad crucem,sequebatur eum multa turba populi & mulierum quæ plangebant , & lamentabantur eũ. De illis ergo Iudæis qui principales fuerunt contra Christum,intelligitur hic textus. Tales enim iam verisimiliter erant mortui tempore captionis ciuitatis. Sed ne aliqua posteritas talium remaneret,omnes nati illorum in illo excidio ciuitatis interierunt. Quod præuidens psal.de illis principalioribus dicit, *Fiant nati eius in interitum* , scilicet, eius gentis quæ principaliter Christi mortem tractauit.vt,scilicet,memoria eorum ex toto eradicetur de terra.Et hoc est quod subditur, *In generatione vna deleatur nomen eius* , id est,in generatione prima.Nam prima generatio patris est filius , secunda filius filij,tertia filius filij , & sic vlterius. Tales ergo non habuerunt secundam generationem:quia omnes ipsorum nati mortui sunt in illo excidio absque filiis.Quod quidem satis est verisimile. Si enim in vindictam mortis Christi , Romani tantam stragem Iudæorum fecerunt : credendum est quòd omni diligentia ádhibita ipsi principalius quærebant illos occidere,quæ fuerunt causa,mortis Christi , & natos eorum. Aliter istum textum Nicolaus de omnibus Iudæis intelligit generaliter.quia anno quadragesimo secundo post passionem domini : Romani ceperunt ciuitatem : & natos multorum qui fuerant tempore occiderunt.Et taliter illos qui de Iudæis remanserunt , dispersерunt hincinde per mundum aliis nationibus subiectos , quòd hodie per se non faciunt populum habitantem aliquam terram , vel habentem aliquod dominium. Et sic in prima ipsorum generatione deletum est nomen eorum:quod erat populus Dei vel populus Israel:quo amodò nomine carent.Et hoc præuidens psalm.ait , *In generatione vna deleatur nomen eius.*Aliter istum versum de Iuda proditore & eius filiis exponit gl.dicens , Quia supra de Iuda & filiis eius ait psalm. Non sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius.Et possent sine adiutore filij Iudæ(licet in erumnis)crescere,& genus suum propagationem seruare : ideo de ipsis subdit,*Et in generatione vna*, scilicet, prima,deleatur nomen eius,id est,quod de Iuda generatum est,cito per interitum transeat & deficiat. Ricardus autem de sancto Victore , istum textum magis mysticè exponit de tentatione : quæ ne robur acquirat: in prima generatione debet occidi.vnde dicit sic, *Fiant nati eius in interitum,&c.* de prima suggestione cui in ipso exordio non resistitur , praua desideria tanquam filij vel filiæ oriuntur. contra quam sobolem increpationis iaculũ , propheta valida manu deuotionis intorsit , cum dixit , *Fiant nati eius in interitum.* Filiæ ergo sunt species quæ mentem alliciunt:nati verò cum per consuetudinem robur acquiritur. In fœminis enim forma quæritur : in viris autem virtus præfertur.Quoniam ergo quasdam prius assuetas , quasdam quamuis minus assuetas , tamen multum illecebrosas cogitationes toleramus : nunc contra filios , nunc contra filias pugnamus. Fiant inquit nati eius in interitum, &c. Noluit eos viuere cum dicit:*In generatione vna deleatur nomen eius.* Prima proles est in cogitatione: secunda in delectatione.tertia in consensu : & quarta in effectu. Vigilanter tamen attendendum est quòd non dixit , sine generatione deleatur nomen eius:sed ait.*In generatione vna deleatur nomen.* Si enim non tentemur , non coronabimur: quia si non pugnemus , non superabimus. Sed quia internæ pacis gaudia , quæ exuperant omnem sensum,non contemplamur:quandiu tentationis pertubationum molestiis fatigamur , non ipsum tantum : sed nomen eius etiam deleri desiderat : vt vel nulla memoria conscientiam remordeat.

Iudæi nomen suũ perdiderũt quod erat populus.

De Iuda proditore nullus superest.

Tentatio statim debet occidi.

Iudæi tractãtes Christi mortẽ omnes sunt exclusi cum suis.

1950 ## In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini: & peccatum matris eius non deleatur.

Hic ponitur quinta pœna:quia pro peccato patrũ filij puniti fuerunt,quod generaliter de Iudæis

Universidad de Deusto
Biblioteca

intelligitur.Nam vt dicit Nicolaus: ista dissipatio A
Iudæorum fuit facta per Romanos per quadraginta duos annos post mortem Christi. Et verisimile est quòd illi qui tractauerunt mortem Christi:iam erãt mortui:vel saltem pro maiori parte. Sed ipsorum iniquitas ad memoriam fuit reducta domini: quando in vindictam Christi mortis nati eorum
Quæstio. captiuati & interfecti fuerũt.Sed forte dices.Quæ
Ezech.18. iustitia est Dei,vt filium nõ peccantem puniat pro peccato patris?cum tamen dominus dicat.Omnes animæ meæ sunt:ita anima patris, ita anima filij. Anima quę peccauerit ipsa morietur.filius nõ portabit iniquitatem patris,&c. Istam materiã tractat
Quomodo pro peccato patris filius punitur. Exod.34. Greg.lib.15.moral.cap.22.super illo verbo Iob 21. Deus seruabit filiis eorum dolorem patris.dicens sic.Scriptum nouimus,qui reddis peccata patrum B
Ezech.18. in filiis ac nepotibus vsq; in tertiam & quartã generationem.Et rursum scriptũ est.Anima quę peccauerit ipsa morietur.filius non portabit iniquitatem patris,&c. In vtraq; igitur hac sententia dum dissimilis sensus inuenitur:sed auditoris animus vt discretionis viã subtiliter requirat,instruitur. Peccatum quippe originale à parentibus trahimus: & nisi per gratiam baptismatis soluamur:etiam parẽtum peccata portamus: quia vnum adhuc videlicet cum illis sumus. Reddit ergo peccata patrũ in filiis:dum pro culpa parentis ex originali peccato anima polluitur prolis. Et rursum non reddit parẽtum peccata in filiis: quia cum ab originali culpa per baptismum mundamur,non iam parentum culpas, sed quas nosipsi committimus habemus. C
Quod tamen aliter intelligi potest.quia quisquis parentum iniquitatem imitatur: etiam ex eius delicto constringitur. quisquis etiam parentum iniquitatem non imitatur: nequaquam delicto illius grauatur. Vnde fit vt iniquus filius iniqui patris imitator:non solum quæ addidit:sed etiam peccata patris persoluat: cum viis patris quibus iratum dominum non ignorat:etiam suam adhuc malitiã adiungere non formidat. Et iustum est vt qui sub districto iudice vias parentis iniqui nõ timet imitari: cogatur in vita præsenti etiam culpas parẽtis iniqui persoluere.Vnde & illic dictũ est.anima patris mea est.anima filij mea est: anima quæ peccauerit ipsa morietur: quia in carne nonnunquã filij etiam ex patris peccato puniuntur. Deleto autem D
originali peccato:ex parentum nequitia in anima non tenetur. Quid enim est quòd paruuli nonnũquam à dæmonibus arripiuntur,nisi quòd caro filij ex patris pœna vulneratur. In semetipso enim percutitur pater iniquus, & percussionis vim sentire contemnit.Pleruq; percutitur in filiis vt acrius vratur.vnde dolor patris carni filiorum redditur: quatenus per filiorum pœnas mens patris iniqua puniatur.Cum vero non iã paruuli,sed prouectiores filij ex parentum culpa feriuntur, quid aliud apertè datur intelligi, nisi quòd illorum etiã pœnas luunt:quorum facta secuti sunt? Vnde rectè dicitur vsq; ad tertiam & quartam progeniem.Quia enim vsq; ad tertiam vel quartam progeniem eam quam imitantur filij parentum vitam possunt vi- E
dere:vsq; ad eos vltio extenditur qui viderũt quòd malè sequerentur,&c. Istum autem textum applicat gl.non ad Iudæos generaliter, sed ad Iudam & suos filios.quia Iudas fuit imitatus peccatum patrum qui iustos & prophetas persequebantur: & similiter filij ipsius Iudæ peccata patris sui. ideo pro ipsis puniti fuerunt.vnde ait,Peccata enim patrum eis redduntur: qui à malis eorum non recedunt.sed non eis qui mutati sunt in Christo qui iã non sunt filij iniquorum: quia iam non imitantur mores eorum. Si ergo Iudas teneret adoptionem quam ceperat: non pertineret ad eum vel sua præterita vel parẽtum iniquitas:sed quia rediit ad malam vetusti generis:redit iniquitas patrum in conspectu domini:vt in eo puniretur. Vel breuiter ad difficultatẽ potest dici, quòd pro peccato alterius non punitur quis spiritualiter:sed solum temporaliter vel corporaliter:sicut pro peccato patris adulterantis filius ex adulterio natus punitur temporaliter: quia hæreditate priuatur.vel corporaliter: quia ex seruo natus in seruitutem redigitur.

Fiant contra dominum semper, & dispereat de terra memoria eorũ: pro eo quòd nõ est recordatus facere misericordiam. 1951

Hic ostenditur dictarũ pœnarum causa.Et assignatur multiplex causa.prima ipsorũ peruersitatis obstinatio:secunda crudelitatis persecutio,ibi, *Et persecutus est.*tertia peruersitatis electio,ibi,*Et dilexit.* quarta diuinæ æquitatis retributio, ibi, *Hoc opus eorum.*Quantũ ad primũ notandum quòd quilibet *Obstinatus est semper cõtra dominũ.* obstinatus est cõtra dominũ: quia negat bonitatẽ domini. quod maximè intelligitur de finaliter in malo obstinatis.Illi enim propriè dicuntur semper cõtra dominũ.Cuius ratio est,quoniã in eodẽ statu in quo anima separatur à corpore quo ad bonitatẽ & malitiã:semper sine fine perdurabit.Et ideo quia mali moriẽtes obstinati semper erũt obstinati:& omnis obstinatus opponitur domino:ideo de talibus dicitur,quòd semper erunt cõtra dominũ. Hoc ergo intelligitur de Iudæis generaliter: quia Iudæi qui remãserũt post captionẽ ciuitatis & trucidationẽ multorum: vt in pluribus cõtra Christũ manent obstinati & infideles: & sic permanebunt vsq; ad finẽ seculi. Sed quia malorũ nomẽ & fama
Greg. lib.14. moral. cap.7. cito transit(vt ostendit Greg.) hinc est quòd fama Iudæorum quæ per totum orbẽ diuulgabatur: ad nihilum est redacta. Quod considerans psalm.ait, *Et dispereat de terra memoria eorum*,scilicet,quãtum ad virtutes & bonam famã.licet eorum memoria duret in malũ ipsorum & infamiã. Sic enim dicitur. Prouerb.10.Memoria iusti cum laudibus:& nomẽ impiorum putrescet. Quæ autẽ sit causa ipsorum talis infamiæ per orbẽ subdit de illo populo:*Pro eo quòd non est recordatus facere misericordiã.* Minus ponit & plus significat.Per hoc enim intelligit quòd populus Iudaicus crudelitatẽ maximã fecit Christũ
Negatio infert affirmationem. persequendo.Ex quo patet,quòd per illam propositionem negatiuam,scilicet,nõ est recordatus facere misericordiam:vult inferre istam affirmatiuã: fecit magnam crudelitatem. Sed illa propositione negatiua vsus est:vt ostendat populum Iudæorum iustè derelictum à deo: sine misericordia finali puniendum:iuxta illud quod dicitur Iacob.2.Iudicium sine misericordia fiet illi qui nõ fecerit misericordiam. Aliter istum versum exponit glos.de Iuda & *Contra accipitur dupliciter.* parentibus suis.Pro quo notandum quòd hæc dictio contra, quandoq; significat contrarietatem, quãdoq; præsentialitatẽ. Notat enim cõtrarietatẽ: sicut vnum cõtrariorum alteri cõtrariatur:vt calidum frigido,album nigro.sic mali cõtra bonos cõtinuè bellãt.sic & Iudæi cõtra Christum. Filij matris meæ pugnauerunt contra me.Quandoq; verò *Cantic.1.*

notat

notat præsentialitatem rei ante conspectũ positæ. A
Matth.21. Sic enim dixit Christus Apostolis. Ite in castellum quod contra vos est.quæ,scilicet,ciuitas Hierusalẽ directè erat ante oculos ipsorum. Et isto modo dicebat Psal.50. Peccatum meum cõtra me est semper,id est,ante oculos meos. Dauid enim peccatũ suum post tergum habuit, & non contra se,id est, ante:cum sententiam contra diuitem qui rapuerat ouẽ pauperis dedit:oblitus quòd ille erat qui Bersabe rapuerat.Sed tunc illud cõtra se habuit: cum per Nathan reprehensus peccatum suum recognoscens fleuit,dicens,Peccatum meum cõtra me est semper,id est,ante me, in conspectu meo. Isto etiam modo accipitur contra pro ante Psal.49.vbi deus ait peccatori. Arguam te & statuam cõtra faciem tuã.Vnde ibidẽ ait gl. Arguam te, &c.id est, B
arguendo ostendam te tibiipsi & displicebis tibi. quod & modo faceres si te videres mihi non placens.quasi dicat,Statuam cõtra faciem tuam:quia peccatum tuum quod post tergum posuisti: ante faciem tuam ego ponam,vt scias quòd malè egisti, & fœditatem tuam erubescas. Ad propositum ergo hic accipitur ly contra,secundo modo,scilicet, vt notat præsentialitatem. De Iuda ergo & parentibus eius ait Psalm.*Fiant contra dominum semper.*vbi glosa,id est, pater & mater Iudæ fiant contra dominum:non quidem vt aduersentur domino: sed vt deus mala ipsorum aspiciens, non obliuiscatur in isto. Et est sensus. *Fiant contra dominum*, id est,in conspectu domini.*Et memoria eorum*,id est,parentũ ei dispereat de terra:quia memoria parentũ in succes- C
soribus dicitur continuari.sed successores Iudę in prima generatione fuerunt deleti, vt dictum est versi.1949.Et causam assignat. *Pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam cum effectu*, scilicet,cum Christo.sed ipsum prodidit in mortem.

Et persecutus est hominem inopẽ & mendicum: & compunctum corde mortificare. 1952

Hic ostendit secundam causam tanti exterminij Iudæorum: quæ fuit ipsorũ persecutionis crudelitas. Vbi aduerte quòd in Christo erat duplex natura,scilicet, diuina & humana.diuinam Iudæi persequi non poterant:sed humanam persequebã- D
tur, quæ adhuc mortalis erat, & infirmitatibus subiecta. Et in illa natura Christus erat inops &
Christus fuit inops & mẽdicus. mendicus:inops,id est,sine ope: quia nihil habuit sibi proprium:ipso dicente,Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi reclinet caput suũ. Et quia nihil habuit quando mendicando vixit:vt dicit Bernard.in illo triduo quando remansit in Hierusalem recedentibus parentibus eius,cũ esset annorum duodecim. Nec derogat dignitati Christi mendicasse:cui non derogat,imo sibi gloriam infert,quòd cum in forma Dei esset, tantum se pro nobis humiliauit, vt eius humanitas non solum in manibus diaboli,sed quod amplius est in manibus membrorũ eius traderetur. Assumpsit enim omnes defectus nostros E
non culpabiles excepta ignorantia:vt ostẽdit magister lib.3.de.15. Cum ergo mendicitas in nobis sit defectus non culpabilis distinctus ab ignorantia:sequitur quòd hunc sumpsit. Quod autem nõ sit defectus culpabilis,patet intuenti: quid sit mẽdicitas,vel mendicare. Nã secundum grãmaticos, manus componitur cũ dico dicis:& fit mendicus. a.ũ.id est, ex toto pauper: quasi manu dicens vel manu ducens: eo quòd mos erat antiquus egenũ os claudere & manum extẽdere: quasi manu dicere,vel manum ducere. Nihil autem aliud includit quod sit culpabile.Dicit ergo de populo Iudæorũ quòd ideo tantam cladem fuit passus: quia persecutus est hominem inopem & mendicum,scilicet, Christum gratis & iniustè:quod fuit maximæ crudelitatis.Vnde hic ait glo. Pauperes enim persequi sola sæuitia est.Alij autem vt diuites persequuntur quandoq; vel pto diuitiis ipsorum habendis, vel ipsorum dignitatibus. Vel secundũ gl.hoc totũ intelligitur de Iuda qui specialiter persequutus est Christũ:ipsum in manus hostiũ tradendo.propter quod tantã pœnã ipse meruit cũ omnibus suis natis. De Christi mendicitate, & inopia in qua eum sequi debemus.vide versic.672. Et de isto eodẽ inope & mẽdico,scilicet,Christo:sequitur. *Et compũctum corde mortificare.* Christus enim compunctus,id est,totus simul pũctus, & vulneratus fuit carne & corde.carne per flagella: mẽte per peccata Iudæorum: quibus videbat aliàs electũ populũ Iudæorũ morte sua perire. Vnde dolore tactus cordis: pro *Matth.27.* populo Iudæorum dixit patri in cruce. Deus deus meus vt quid dereliquisti me? Quod secũdũ Theo. sic intelligitur.hoc pro Iudæis dixit: quasi & ipse secundũ carnẽ Iudæus existens quasi patri diceret. Vt quid dereliquisti populũ Hebraicũ intantũ cadere flagitiũ vt tuũ crucifigeret filiũ? Plus enim me affligũt ipsorũ peccata, quàm vulnera mea.Et istũ C
ye Christũ cord e cõpunctum:ipse populus Iudaicus quæsiuit mortificare,id est, mortuũ facere.Nã iudicãte Pilato illũ dimittendũ acquiescere noluerunt:sed clamantes dicebant.Si hunc dimittis, nõ *Ioan.19.* es amicus Cæsaris.Similiter & Iudas hunc mortificare quęsiuit:dũ ipsum ad mortẽ tradidit.De populo ergo Iudæorum & de ipso Iuda dicitur quòd quæsiuit compunctum corde mortificare. Per hoc enim vult ostendere quomodo vterq; illorum persecutus est hominem inopem & mendicum.

Et dilexit maledictionem & veniet ei:& noluit benedictionem,& elongabitur ab eo. 1953

Hic ostendit tertiã causam quæ fuit ipsorũ volũtatis,vel electionis peruersio.Et diuiditur in tres partes.quia primò ponitur ipsorũ electionis peruersitas.secundò ipsorũ punitionis grauitas,ibi,*Et induit.*tertiò ipsorũ captiuationis qualitas,ibi, *Fiat ei sicut.* Quantũ ad primũ sciẽdum q̃ deus ad malũ *Deus nullum cogit ad peccatũ neque ad meritum.* neq; bonũ nullũ cogit:quia quod coactè fit,& nõ liberè,neq; peccatũ est,nec meritũ,nec laudabile, nec vituperabile.Sed homini dedit rationẽ qua posset cognoscere & deliberare quid agendũ,quid fugiendũ:& voluntatẽ qua posset eligere liberè partẽ quã vellet.Et si eligeret bonũ: ordinauit tali debitũ præmium.si autẽ ex peruersitate volũtatis eligeret malũ:tali ordinauit pœnã & suppliciũ.Et hoc est quod dicitur Eccl.15.Deus ab initio creauit homine:& reliquit eũ in manu cõsilij sui.adiecit mãdata & præcepta: apposuit tibi aquam & ignẽ: ad quodcũq; volueris porrige manũ tuã.ante hominẽ vita & mors:bonũ & malũ:quod placuerit ei dabitur illi.Etiã sciendũ q̃ omnia præcepta legis ad dilectionẽ proximi terminabantur:vt deduxit Apostolus ad Rom.13.dicens,Qui proximũ diligit: legem impleuit. Nam non adulterabis:non occides:

Universidad de Deusto
Biblioteca

non furtum facies. Et si quod aliud est mandatum in hoc verbo instauratur: diliges proximum tuum sicut teipsum. plenitudo ergo legis est dilectio. Et ideo vt dilectionem proximi nullus violaret: certas maledictiones & pœnas statuit contra persequentes proximum: vt patet Deuter. 27. & certas benedictiones obseruantibus legem & dilectionē proximi. Qui ergo studiosè & gratis eligit proximum persequi & iniustè: talis consequenter eligit mala quæ persecutoribus proximorum sunt ordinata. vt puta eligit inquinari peccato, a deo derelinqui, æternis pœnis deputari. Non quòd ista per se cadāt sub electione: quia nullus potest velle malum per se sub ratione mali: sed per accidens: quia eligit illud agere ad quod ista mala sequuntur. sicut eligens fornicari: per accidens eligit pœnam fornicantibus debitam. Ad propositum ergo Iudæorū populus habebat legē de dilectione proximi: habebat insuper maledictiones & pœnas debitas iniustè persequentibus proximum. Sed his non obstantibus peruersum habentes iudicium elegerunt Christum innocentem persequi. & ideo ex cōsequenti maledictiones & pœnas talibus debitas elegerūt. Et hoc est quod de illo populo ait, *Et dilexit maledictionem*: quia dilexit persequi proximum: ad quod sequitur debita maledictio: & veniet ei. Et similiter noluit benedictionem. sicut enim maledictionem nullus per se potest eligere: sic nec benedictionem per se nullus potest nolle: sed per accidens: vt dictum est: nolendo aliquid ad quod sequitur benedictionis priuatio. Et isto modo nolentes dilectionem proximi, benedictionem debitam diligentibus proximum noluerūt. Isti ergo populo merito venit maledictio: quia a Romanis grauiter & merito afflicti fuerūt & venundati. & sic ab istis elōgata fuit benedictio: quia Romani illius populi nullatenus miserti fuerunt. Vnde istum passum tam de populo Iudæorum quàm de ipso Iuda exponit gl. dicens, Dilexit maledictionē, scilicet, ipse Iudas furādo de loculis: & magistrum suum vendendo. Vel etiam populus Iudæorum dilexit maledictionē, dicens, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Et veniet ei: quia adhuc vsque hodie maledictio pro illa Christi persecutione durat in eis. Noluit benedictionem: quia Christum regem negauerunt, dicentes, Non habemus regem, &c. Vnde & cæco nato dixerunt. Tu discipulus eius sis: nos autem non. *Et elongabitur ab eo*: quia benedictio in lege promissa ipsi Abrahæ: cui dictum est, In semine tuo benedicentur omnes gētes: ab ipsis Iudæis elongata transiuit ad gentes. Et verè merito populus Iudæorum benedictione Dei est priuatus: quoniam dei benedictio sex virtutibus haberi meretur: quibus omnibus in Christi persecutione priuati fuerunt Iudæi.

Malū per se nullus eligere potest.

Bonū per se nullus potest nolle.

Maledictionē voluerunt Iudæi & non benedictionē.

Ioan. 9.

1954 Et induit maledictionem sicut vestimētum: & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius.

Hic ostenditur ipsorū maledictionis siue punitionis grauitas. Vbi notandū quòd Iudæi triplicē maledictionē passi fuerunt in persecutione Romanorum, & ipsorū excidio. Primo bonis exterioribus, scilicet, temporalibus fuerūt priuati. Vnde de ipsis hic prædicitur. *Mendicent & ejciantur de habitationibus suis.* Secūdo corporaliter populares fuerunt interfecti, venundati, & captiuati. Sic enim dictū est, *Fiant nati eius in interitum, &c.* Tertiò ipsorum multi in tāta persecutione desperati fuerūt: & sic in anima perpetuò mortui. Vnde de eis prædictum est: *Fiant contra dominum semper.* Volens ergo psal. ostendere acerbitatem maledictionis quæ super Iudæos venit: ista tria hic insimul comprehendit. Et primò tangit bonorum temporalium expoliationem, dicens, *Fiat ei sicut vestimentum quo operitur.* Vestimentū enim est inter exteriora bona. Et sicut maledictio fuit eis sicut vestimentum: quando loco bonorum exteriorum maledictionem induerūt. Secundò tāgit corporum trucidationem vel captiuationē, dicēs, *Et intrauit sicut aqua in interiora eius.* Aqua enim significat mortē corporis: quia sicut aqua corpus semper fluit ad mortem 2. Regum. 14. Omnes morimur: & sicut aquæ dilabimur super terram quæ non reuertuntur. Inter bona autē intrinseca & nō extrinseca computantur corpora nostra quæ sunt intrinsecæ partes hominis. Maledictio ergo sicut aqua intrauit in interiora eius: quando mors corporalis in dicta strage ad Iudæorum corpora peruenit. Tertiò tangit mortem animæ ipsorum dicēs, *Et sicut oleum in ossibus eius.* Quid enim per ossa, quibus totum corpus fortificatur, & totus homo sustentatur intelligitur: nisi anima qua corpus viuit & sustinetur? Quid autem per oleū quod est summè penetratiuū nisi peccatum figuratur? Maledictio ergo sicut oleum intrauit in ossibus eius, scilicet, Iudæ: quando abiens laqueo se suspendit: & sic irrecuperabiliter eius anima peccato mortua fuit. Vel populi Iudæorum: quando in illa strage multi desperati obierunt. Aliter autem istum versum exponit gl. dicens, *Induit maledictionem.* scilicet peccata quæ modo delectant: sed dicuntur maledictio: quia tormenta parant. *Sicut vestimentum*: quòd quia corporis est per ipsum depraua tum: corpus significatur. Et eadem maledictio intrauit sicut aqua in interiora eius: per quod intelligitur depraua ta anima. Foris enim in corpore & intus in anima maledictionem habuit, incidens in eis iudiciū: qui corpus & animam perdit in gehennam. Et eadem maledictio fuit in ossibus eius. per quod notatur depraua ta ratio. Addit autem sicut oleum. per quod ostenditur: quia delectat eos modo malè agere. Et nota quòd maledictio est multiplex, scilicet, opprobrij. vnde maledicta erat sterilis in lege. Deut. 7. Et istam maledictionem hodie sustinēt Iudæi: quia in opprobrium sunt toti mūdo. Secunda est maledictio culpæ. vnde maledictus dicitur qui in homine confidit plus quàm in deo. Hier. 17. Maledictus homo qui confidit in homine. Istam maledictionē sustinent Iudæi: quia infideles effecti. Tertia tēporalis pœnæ. Esa. 24. Dabo eos in maledictionem & vexationem. Istam sustinent Iudæi: quia per orbem vagabūdi. Quarta pœnæ æternæ. Matth. 25. Discedite à me maledicti in ignem, &c. Et istam sustinebunt æternaliter: nisi conuertantur ad Christum.

Vestimentum significat bona temporalia.

Aqua significat mortem.

Ossa significāt animam. Oleū significat peccatum.

Maledictio multiplex.

Fiat ei sicut vestimētum quo operitur: & sicut zona qua semper præcingitur.

1955

Hic ostenditur captiuationis qualitas, siue modus. Hic enim vult psal. ostendere, quòd maledictio Iudæ, & Iudæorum confusio ex Christi morte erit publica toti mundo & perpetua. Erit publica: & quātū ad hoc dicit, *Fiat ei sicut vestimētū quo operitur.* Quamuis

Quamuis enim sit differentia inter vestimētum & oprimētum: quia vestimentū non totū hominem operit: immo aliquā partē liberam dimittit, vt caput & manus: operimentū autē vt palliū totū operit: & nihil inopertū dimittit: vt notatur ver. 1189. Tamē Psal. hic accipit vestimentū largo modo, vt etiam se extēdit ad operimentū. Propter quod statim exponit seipsum, dicēs, *Fiat ei sicut vestimētū.* Vnde quòd vestimētū accipiat pro operimēto: statim subdit, *Quo operitur.* Vnde glo. hic ait, Suprà dixit: Et induit maledictionē sicut vestimētū: accipiēs vestimentū pro tunica: hic verò dicit, vestimentum quo operitur vt pallio. Quod ideo dicit: quia sicut homo operatus pallio, hominis perdit apparētiā: quia si vna statua lignea sit operta pallio, & vnus homo sit opertus pallio: nō plus intuēti apparebit, seu in cōspectu hominū homo quā statua. Sic & Iudæi in cōspectu totius orbis: sic indumēto vel pallio maledictionis operiūtur: vt ab omnibus nō hominēs esse videātur, id est, secundū rationem viuētes: ideo quia vt dicitur Psal. 72. Quia tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua: quæ, scilicet, faciūt hominē desinere esse à vero esse hominis. Vel ideo Iudæi dicūtur maledictione operti: quia Christi persecutionem falsis coloribus operiebāt, vt puta dicētes eum legis trāsgressorem, deum blasphemantem &c. Tamen istud operimentorum falsorum colorum hodie toti mundo denudatū est: vt non zelo iustitiæ: sed liuore & odio ipsum Christū fuerint persecuti credatur. vt prædixit propheta. Esa. 22. Reuelabitur operimentū Iudæ, scilicet, populi Iudæorū: vel etiam ipsius Iudæ: qui reuelauit operimentū suę maliciæ: quādo pœnitēs dixit, Peccaui tradens sanguinē iustum. Quātum vero ad secundū, scilicet, quòd ista maledictio sit eis durabilis declarat, dicēs, *Et sicut zona qua semper præcingitur.* Præcinctus enim siue ab hoste zona ligatus: nō potest se ad libitum liberare. Sic & Iudæi maledictione vt zona semper præcincti dicuntur: quia ab ista maledictione nullatenus liberari possunt: quia ligatas habēt manus & pedes, scilicet, affectiones & opera ad bonū. Vel ideo hoc dicit: quia in illa clade à romanis captiuati, ligati fuerunt vt captiui, & tracti extra patriam suam. Nota quòd in scriptura multiplex zona reperitur, scilicet, mala & bona. Primo est zona mala, scilicet, prauæ cōsuetudinis: qua homo in peccato ligatus tenetur: & ducitur ad perpetuā miseriā. Et ista zona ligati sunt Iudæi, vt hic dicitur. Secundò est zona bona. Et hæc est quadruplex qua multipliciter accingi debemus. Prima zona est puritatis & mūditiæ. Et hæc est zona poderis: quę, scilicet, est quædam vestis sacerdotalis linea: qua sacerdotes induebantur, quæ descēdebat vsque ad pedes: sed circa pectus erat stricta. & hac significatur mūditia castitatis. Et ista circa pectus accingi debemus exemplo Christi: de quo Apoc. 1. Vidi similē filio hominis vestitum podere: præcinctum ad mamillas zona aurea. Secūda zona est funea: & significat vir tutē asperitatis & pœnitentiæ: & ista debet poni ad renes contra impetus libidinis & luxuriæ. Iob. 12. Baltheum regū dissoluit: & præcingit fune renes ipsorum. Tertia est zona pellicea, significans memoriam nostræ mortalitatis: & hæc debet poni ad lumbos, vbi est virtus generatiua: vt geniti nos semper cognoscamus morituros. Ista zona pellicea accinctus erat Helias. Et de Ioanne baptista: quòd habebat zonam pelliceam circa lumbos suos.

Operti fuerūt Iudæi maledictione.

Matth. 27.

Zona multiplex qua multipliciter debemus accingi.

4. Reg. 1. Matth. 3.

Hoc opus eorum qui detrahūt mihi apud dominū: & qui loquūtur mala aduersus animam meam.

1956

Hic ostenditur diuinę æquitatis retributio. Vbi notandum quòd Christus ex duabus naturis consistēbat: diuina, scilicet, & humana. Et vtrique naturæ Iudæi Christo detraxerunt, scilicet, primo diuinæ, quādo, scilicet, negabāt eum filiū dei esse, vnde ex hoc allegauerunt Pilato ipsum dignum morte, quia filium dei se dixerat Christus, dicentes: Nos legem habemus, & secūdum legē debet mori, quia filium dei se fecit. Et quantum ad hoc dicit, *Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud dominum.* Nam secundum glo. apud dominū Christo detrahunt dicentes, ipsum nō esse filium dei, non esse illū quem lex & prophetæ deum vēturum pronunciauerunt, qui dicūt eum nō esse ex patre vel minorem patre. Secundò Christo detraxerunt quantum ad humanitatem, vt puta, qui dicebant ipsum peccatorem & hominem maleficum, sicut quādo dixerūt, Nos scimus quia hic homo peccator est. & Mat. 11. Hic homo vorator & potator vini, & publicanorū amicus &c. Et quantum ad hoc dicit, *Et qui loquuntur mala aduersus animā meam.* Per animam enim accipitur totus homo quādoque, sicut aliquādo per carnem totus homo intelligitur. vt Verbum caro factum est. Item nota quòd hic opus eorū accipitur pro ipsorū malis operibus, sed pro pœna illis operibus malis debita. vt sit sensus, Hoc opus eorū, id est, hæc est retributio operis eorum qui detrahunt mihi &c, scilicet, pœnæ supradictæ sunt retributio operis Iudæorum contra Christum.

Detrahebant Iudæi Christo duplicater.

Ioan. 19.

Ioan. 1.

Et tu domine domine fac mecum propter nomen tuum: quia suauis est misericordia tua.

1957

Hic expositis malis & calamitatibus Iudæ & Iudæorum, qui Christum perduxerūt ad mortem: cosequenter ponitur à Christo resurrectionis eius postulatio. Orat enim Christus, vt per resurrectionem de manibus Iudæorum eripiatur. Et primò quòd debeat in hoc exaudiri, multiplicem adducit rationem. Secundo expresse suam postulat orationem: ibi, *Adiuua me.* Quantum ad primum Christus adducit tres rationes propter quas à patre debet exaudiri. Prima sumitur ex parte diuinæ clementiæ, secunda ex parte Christi miseriæ: ibi, Libera me. tertia ex parte Iudæorum maliciæ: ibi, Et ego factus sum opprobrium illis. Quātum ad primum sciendum quòd non nostris meritis deus nostras preces exaudit, sed sua sola misericordia. quoniam (vt ait Magister) meritis nostris inquantum huiusmodi non debetur gratia, sed pœna. libro 2. distinctio 26. Et hoc ostendens Christus solam dei misericordiam pro exauditione sua inuocat, dicens, *Et tu domine domine fac mecum propter nomen tuum: quia suauis est misericordia tua.* Quasi dicat. *Et tu domine domine fac mecum*, scilicet, misericordiam tuam me resuscitando propter nomen tuum, scilicet, per mundum prædicandum & dilatandum. *Quia suauis est misericordia tua*, id est, assueta preces istas exaudire. Nam secundam grammaticos suauis dicitur à sueo, sues: quæ assueta sunt suauia solent esse. Sic ergo misericordia

Suaue dicitur quasi assuerū.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei dicitur suauis: quia sueta exaudire. Et nota A quòd cum Christus dicit patri fac mecum: ly mecum, tenetur merè passiuè: vt sit sensus, fac mecum, id est, fac mihi. Vel potest teneri actiuè: vt sit sensus, fac mecum, id est, id quod ego facio, tu mecum facis. Et hunc sensum magis approbat glosa. Et ideo permittit coniunctionem, dicés. *Et tu domine.* Christus enim inquantum verbum omnia opera ad extra faciebat vt pater. Ioan. 6. Pater meus vsque modo operatur: & ego operor. Inquantum enim verbum, resuscitauit se mortuum vnà cum patre: inquantum verò homo, resuscitatus fuit à patre & à verbo. Vnde hic ait glo. Nota quòd ait, *Et tu domine domine fac mecum*: quia non sine causa præposita est coniũctio: ac si diceret, Et tu domine fac: quia ego facio. vnde sequitur, *Fac mecum*, id est, operare vt ego B in vasa misericordiæ: vel fac mecum, id est, adiuua me secũdum hominem. Et sic glo. notat vtrumque sensum. Et sic vides quòd idem homo Christus rogat patrem: qui omnia agit vna cum patre. Rogat vt homo: ideo patrem dominum vocat, dicens. *Et tu domine.* Agit cum patre inquantum verbum. & ideo dicit, *Fac mecum*, id est, tu & ego insimul faciamus.

Merita nulla præcesserũt vt homo Christus esset deus.

Sed quòd ad tantam dignitatem peruenerit Christus: vt assumptus à verbo patri dicere possit: fac mecum: hoc non habuit Christus homo aliquibus suis præcedentibus meritis: sed sola gratia dei sibi collatum fuit tantum beneficium. Et hoc notans dicit, *Propter nomẽ tuum.* quasi dicat: quòd ego Christus homo tibi patri dicere possim: fac mecum. hoc est: quia in vnitate personæ assumptus sum: sed talis assumptio non est propter merita mea præcedentia: sed solum propter nomen tuũ. Et sic in hoc gratiam dei cõmendat. Nullis enim operum Christi meritis præcedentibus in tantam celsitudinem subuecta est humana natura: vt totum simul verbũ & caro, hoc est deus & homo vnigenitus filius diceretur. Vnde hoc totum misericordiæ dei attribuit, dicés, *Quia suauis est misericordia tua.* Sicut enim

Rom. 8.

nullis precedentibus meritis ab æterno deus elegit & prædestinauit quos voluit: sed sola gratia eligentis: sic nullis precedẽtibus meritis humanitas Christi assumpta est à verbo: sed sola inextimabili gratia creatoris. Quod notans Christus ait, *Quia suauis est misericordia tua.* Verè suauis nobis est misericordia,

Misericordia dei in Christo nobis valet ad multa.

qua deus humanam naturã assumpsit: quia in hoc D eius misericordia nobis subuenit in multis, scilicet, primò contra incommodum nostræ infirmitatis per suam omnipotentiam: quia natura humana in Christo omnipotentię dei fuit copulata: ipso dicente, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Et de hac misericordia dei dicitur Sapien. 11. Misereris omnium: quia omnia potes. Secundò cõtra incómodum ignorantiæ: quia natura humana in Christo facta est omnia sciens: quia omnia nouit quæ deus. Et sic nostra per illum illustratur ignorantia. Eccle. 36. Miserere nostri deus & respice in nos: & ostẽde nobis lucem miserationum tuarum. Tertio contra incommodum peccati vel malitiæ: quia natura humana in Christo innocens fuit absque omni macula. 1. Petr. 2. Non fecit peccatum E &c. Immo accepit potestatem purgandi peccata, dicens, Ecce agnus dei: ecce qui tollit peccata mũdi. Vnde Ionæ. 4. Scio quia tu domine clemens & misericors es & patiés: & multæ miserationis ignosces super malicia.

Matt. vl.

1958 Libera me, quia egenus & pauper ego sum: & cor meum conturbatum est intra me.

Hic Christus assumit rationes quòd debeat à patre exaudiri, ex parte pœnæ suæ & miseriæ. Quãto enim quis in maiori miseria est: tanto amplius alium inclinat ad misericordiam sibi exhibendam. Christus autẽ vt homo hic suas miserias exprimit: quæ maximè sunt tres. Primò miseria paupertatis & inopiæ, secundo miseria persecutionis varię: ibi. *Sicut vmbra.* tertiò miseria infirmitatis & pœnæ: ibi, *Genua mea.* Quantum ad primum experiẽtia docet: quòd alterius paupertas & miseria hominẽ inclinat ad misericordiam. Quid enim aliud est misericordia: nisi miserum cor ex alterius miseria: Christus autem propter nos homo factus (vt aliàs dictũ est) defectum nostrum non culpabilem assumpsit præter ignorantiam siue ignorantia excepta. Et sic quo ad corpus assumpsit paupertatem: quo ad mẽtem tristitiam. Et ista hic allegat patri: vt ipsum iuxta nostrum modum loquẽdi ad misericordiam flect at & facilius exaudiatur, dicens, *Libera me*, scilicet, de manibus Iudæorum & de morte: & hoc per resurrectionem. *Quia egenus & pauper sum ego:* quia cum esset dives, pro nobis egenus factus est: vt sua paupertate nos faceret diuites. Vel egestas & paupertas Christi est assumptæ carnis infirmitas, ex qua crucifixus est. *Et cor meum conturbatum est intra me.* Quod fuit quando in passione sua ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Cor enim Christi vel C anima sic potuit conturbari: sicut & caro crucifigi. Et hoc in vtroque ostenditur vera humanitas. Consimilem orationem fecit Christus supra psal. 39. dicés, Ego autẽ mendicus sum & pauper: dominus solicitus est mei. Et psal. 69. Ego vero egenus & pauper sum: de us adiuua me. vide ver. 672. 1136.

Miseria inclinat ad misericordiam.

Matt. 26. & Mar. 14.

1959 Sicut vmbra cum declinat ablatus sum: & excussus sum sicut locusta.

Hic consequenter Christus allegat suam persecutionem variè. Vbi notandum quòd Christus à principio suæ natiuitatis persecutus fuit, & de terra sua excussus: vt quando à facie Herodis fugit in Ægyptum: similiter grandis effectus, à Iudæis & principibus sacerdotum: & sic finaliter ductus ad mortem. Vbi notandum quòd per vmbram mutabilitas vitæ præsentis designatur. Vnde de homine qui in continua mutatione persistit, dicitur Iob. 14. quòd fugit velut vmbra: & nunquam in eodem statu permanet. Sic & Christus se vmbræ comparat: quia diuersas persecutiones passus diuersimodè agitabatur vita eius. & tandem eleuata super ipsum persecutione, finita & ablata fuit eius vita. Quod notans dicit. *Sicut vmbra cum declinat ablatus sum.* Pro cuius euidentia sciendum quòd vmbra causatur à sole interposito corpore opaco: sic quòd quanto sol est bassior, maiorem & altiorem vmbrã causat: quanto autem est altior tanto paulatim minuitur vmbra. Et si tantum eleuaretur quòd directe esset supra corpus opacum: nullam vmbrã causaret. Vnde dicitur quòd in monte Sion est vna columna, quæ dicitur esse in medio mundi: & cum in solisticio æstiuali in meridie sol respicit illam columnam quòd nullam vmbram causat: sed ex omni parte illuminatur à sole. Cuius ratio est: quia cum corpus solare multo maius sit illa columna: ad omnem partem eius expandit radios suos: & per consequens totam illius vmbram euacuat. Ista similitudine

Vmbra significat vitam præsentem.

Sol significat persecutionis aduersitatẽ.

tudine vtitur hic Christus. Vbi notandum quòd A per solem ratione sui ardoris significatur quandoque in scriptura persecutionis ardor & crudelitas: quod ostendit Grego. dicens, Per solem in scriptura persecutio designatur: sicut dominus in euangelio dicit: quòd orta sine radicibus semina, orto sole aruerunt: quia videlicet verba vitæ in corde terrenorum hominum temporali momento virentia superueniente persecutionis ardore siccantur. Sol ergo persecutionis quanto magis inaltatur: tanto vmbra vitæ præsentis minoratur: & quando est in summo ipsa vmbra vitæ præsentis aufertur. Sic ergo quando persecutio Iudæorum contra vitam Christi fuit in summo: quia ipsorum contra Christum malicia erat confirmata: & potestas eis à deo B permissa: statim ad nihilum deduxit vitam Christi per mortem. Et hoc est quod de se Christus ait. *Sicut vmbra cum declinat ablatus sum*, scilicet, à persecutione inaltata. Sequitur. *Et excussus sum sicut locusta.* Quod ideo dicit: quia fugiendo persecutores multotiens transiuit de loco ad locum quousque venit tempus suæ passionis à deo præfinitum vt puta fugiendo persecutionem Herodis fugit in Ægyptum. Iam grandis effectus fugiẽdo persecutionem Iudæorum fugit trans Iordanem. Vnde cum Christus prædicaret, quærebant Iudæi apprehendere eum: & ipse exiuit de manibus eorum, & abiit trans Iordanem. Item cum dixisset Iesus Iudæis. Amen dico vobis: antequam Abraham fieret, ego C sum: tulerunt lapides vt iacerent in eum: Iesus autem abscõdit se, & exiuit de templo. Item cum deliberato consilio ad verbum Caiphæ dicentis: expedit vt vnus homo moriatur pro populo &c. deliberassent Iudæi interficere Christum: Iesus iam non in palam ambulabat apud Iudæos: sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitatem quæ dicitur Ephrem: & ibi morabatur cum discipulis suis: & sic multis aliis vicibus contigit. Et propter istas fugas frequentes, & mutationem locorum comparat se Christus locustis quæ in eodem loco non perdurant: sed saltant hinc inde, dicens, *Et excussus sum sicut locusta.* Istum autem textum: *Excussus sum sicut locusta*, exponit Grego. de Christi resurrectione: ostendens quòd locusta in scriptura multa significat. dicens, Locustarum nomine aliquãdo Iudæo- D rũ populus: aliquando conuersa gẽtilitas: aliquando adulantium lingua: aliquando vero resurrectio dominica: vel prædicatorum vita significatur: & procedit de singulis: vide ibi. & subdit ad propositum. Locustæ nomine per comparationem redemptoris nostri resurrectio designatur: vnde & voce eius per prophetam dicitur, *Excussus sum sicut locusta.* Teneri enim se Christus vsque ad mortem à persecutoribus pertulit: sed sicut locusta excussus est: quia ab eorum manibus saltu subitę resurrectionis euolauit &c.

Fugit Christus multotiẽs à facie persecutorum.

Matth. 2. Ioan. 10.

Ioan. 8.

Ioan. 11.

Locustis cõparatur Christus.

Locusta multa significat. Grego lib. 31. mor. ca. 19. & 20.

Locusta significat Christi resurrectionẽ.

1960 Genua mea infirmata sunt à ieiunio: & caro mea immutata est propter oleum.

Hic Christus allegat miseriam suæ infirmitatis & pœnæ. Vbi sciendum quòd in genibus maxime debilitas apparet corporis: in quibus totum corpus vertitur. Hinc est quòd homo fessus statim sedere quærit: quod maxime facit propter genua quæ laborem corporis portant & pondus. Christus autẽ in vita præsenti multos labores sustinuit: vt puta itinerando, ieiunãdo: vnde & eius genua infirmata sedere quærebat quandoq;. Ioan. 4. Iesus autẽ fatigatus sedebat sic super fontẽ. Cũ ergo Iesus statim post baptismũ ieiunauerit quadraginta diebus & quadraginta noctibus nihil penitus gustando & postea esurierit: cõsequẽs est q; ex defectu cibi eius genua debilitata & infirmata fuerint nõ modicum. Et hoc est quod ait, *Genua mea infirmata sunt à ieiunio.* Sequitur, *Et caro mea immutata est*, id est, intrinsecus mutata & debilitata. & sequitur causa, ppter oleũ. Quod exponit Nicolaus, dicens: propter oleum, id est, propter defectum olei: quia Christus sine cõdimento olei, & multotiens fortius alterius pinguedinis sua cibaria comedebat. Et sic in hoc notatur tenuitas cibi sui. Et probat quòd sic debet exponi propter oleum, id est, propter defectum olei: primò per textum Hieron. qui sic dicit, Et caro mea lenta est absque oleo. Et in Hebrẽo habetur. Et caro mea maciléta à pinguedine. Corpus enim Christi optimè complexio natũ erat: quia virtute spiritus sancti formatum, qui errare non poterat, & ideo in iuuentute habuit conuenientem carnositatem: quæ tamen mutata fuit in maciem ex ieiuniis, vigiliis, itinerationibus, & aliis laboribus. Et hinc est quòd in apparentia videbatur amplioris temporis quam de facto esset. Vnde & Iudæi dixerunt ei quinquaginta annos nondũ habes. Sic enim locuti fuerũt: quia licet solum tunc haberet triginta duos annos cum dimidio: vel secundũ alios triginta tres: videbatur tamen multo plures habere propter mutationem faciei & corporis ex causis prædictis. Vel aliter: Christus hic assumit personam discipulorũ suorum quos vocat genua sua: quia in genibus stat virtus ambulationis. Et ipsi Christum per totũ orbem portauerunt: ambulantes prædicando. Isti autem Christo capto, & ab eis subtracto sic infirmati fuerunt: vt Petrus ipsum negaret: Ioãnes nudus fugeret: & cæteri omnes relicto eo fugerũt. & sic tunc ieiunabãt: quia verus panis, scilicet, Christus ab eis erat subtractus. Et hoc est quod ait. Genua mea infirmata sunt à ieiunio. Vbi glo. Hoc aperte de Christi membris intelligitur. Et est sensus. *Genua mea infirmata sunt à ieiunio*, id est, fortes mei, apostoli mei. pane, id est, Christo subtracto defecerunt: vt patuit in Petro & aliis. De quibus etiam subdit, *Et caro mea immutata est propter oleum.* Per oleum enim vnctio spiritus sancti designatur: quia quos tangit vngit spiritualibus donis. De quo dicitur. 1. Ioã. 2. vnctio nem habetis à spiritu sancto: qui sicut vnctio vos docet, Caro igitur Christi, id est, apostoli sui qui prius erãt debiles & infirmi: immutata est propter oleum, id est, per spiritũ sanctũ fortificata: quia accepto spiritu sancto sic fortes sunt effecti in Christo: vt nõ verba timerẽt: nõ minas, non verbera: sed nec mortem. Et hoc est quod ait glo. *Et caro mea immutata est propter oleum*, id est, apostoli confirmati sunt per spiritum sanctum.

Genua primo sentiũt debilitatẽ corporis.

Christus amplius temporis apparebat quam esset. Ioan. 8.

Genua significãt apostolos.

Oleũ dicitur spiritus sanctus.

1961 Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me & mouerunt capita sua.

Hic assignat tertiam rationem suæ exauditionis quæ sumitur ex crudelitate Iudæorum persequentium. Aperta enim iniuria alicui crudeliter illata mouet ad compassionem. Quæ autem maior poterat esse Iudæorum crudelitas, quam postquam ipsum ceperunt, ligauerunt, flagellauerunt, & posuerunt in cruce: adhuc non contenti dum in cruce pẽderet ipsum opprobriis lacerabãt, & blasphemabant

Iudæorũ crudelitas cõtra Christum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mabãt mouentes capita sua dicentes. Si Christus A
Matth.27. rex Israel est:descẽdat nũc de cruce:& credimus ei? Alij insuitabãt,dicentes. Alios saluos fecit,seipsum nõ potest saluũ facere:& similia. Quæ omnia præuidẽs Psal. in persona Christi dicit. *Et ego factus sum opprobriũ illis.* Cõsimiliter dicit psal.21.Ego sum vermis & nõ homo : opprobrium hominũ & abiectio plebis:omnes videntes me deriserũt me:locuti sunt labiis & mouerũt caput.Et hoc idẽ nunc præuidẽs psal.ait. Viderunt me,& mouerũt capita sua. vide. ver.296.297.Dicat ergo. *Viderũt me & mouerũt capita sua.* Q. d.viderũt me pendentẽ in cruce:sed non resurgentẽ. Viderũt me:quando genua mea infirmata sunt:sed non quando caro mea immutata est.Et ideo mouerunt capita sua tanquam furiosi : commotione capitis adhuc minantur.

Caput mouere & minari.

B

1962 Adiuua me domine deus meus:saluũ me fac secundum misericordiã tuam.

Hic Christus expresse a patre suam postulat resurrectionẽ.Et diuiditur in partes tres : quia Christus primo postulat resurrectionẽ. secundo ex hoc manifestat dei potestatẽ:ibi,*Et sciant.* tertiò ex hoc ostendit apostolorum confirmationẽ:ibi;*Maledicẽt.* Quantum ad primum sciẽdum quòd Christus qui erat verus deus & homo:vt homo orat:sed vt deus exaudit orationẽ. Dicit ergo. *Adiuua me domine deus meus,*scilicet, me Iudæorũ manibus liberãdo:quod fit per resurrectionem : quãdo corpus mortale immortale fuit effectũ. & sic in ipsum amplius Iudæi potestatem non habuerũt.vnde subdit.Saluum me C
fac. Anima enim Christi ante resurrectionem erat vere beata:& deo fruebatur:sed corpus nõdũ à miseriis mũdi erat eruptum:sed in resurrectione beatitudinis dotes assumpsit.Et ideo quantum ad hoc ait. *Saluum me fac,* scilicet, corpus resuscitando. Et quia resurrectio Christi fuit opus non solũ iustitiæ: sed etiam misericordiæ.vide,ver.69. 918. & in ipsa maximè dei misericordia relucet:ideo ipsam Christus petit magis ex misericordia quam ex iustitia, dicens,*Secundum misericordiam tuam.*vnde secundum glo. nõ petit adiuuari ex debito operum:sed à misericordia. Qualiter autem adiuuat deus inuocantes eum:vide supra in multis locis : vbi de adiutorio dei tractatur.

1963 Et sciãt quia manus tua hæc:tu domine feciſti eam. D

Hic ostendit Christus ex sua resurrectione quòd manifestabatur mundo eius potestas.quia cum resurrectio erit mũdo publicata, cũ solus deus mortuos sua potestate suscitare possit:ex cõsequẽti eius potestas publicabatur.Vel aliter : ex hoc vult ostẽdere quòd per resurrectionem Christus cognoscetur verus dei filius. Vbi aduertendũ quòd manus dei dicitur eius potẽtia:quia per manũ operamur. Cum ergo deus omnia operetur per verbum:ideo ipsum verbum rectè manus dei dicitur : quã manũ petebat Psal.in mundũ emitti.dicẽs, Emitte manũ tuã de alto,eripe me &c:vide.vers. 197.469.1215. 1520. De ista ergo manu quæ est Christus ait, *Et sciãt quia manus tua hæc.* n. cum resuscitat⁹ fuero,electi qui sut inter peruersos,cõuertẽtur & sciẽt,quia hęc est manus tua,scilicet,cognoscẽt q̃ Christus est manus tua.i.verus filius tu⁹. Et nota quòd ista manus dei quæ est Christ⁹ duas partes habet,scilicet,duas naturas,diuinitatis & humanitatis.secundũ primã non est facta:quia filius à solo patre est:nõ creatus

Manus dei dicitur Christus.

Psal.143.

E

nõ factus sed genitus:quia factum à faciẽte essentia liter differt:nõ autẽ dei filius à patre.sed secundum humanitatẽ est factus quãdo,scilicet,verbũ caro factũ est. Gal. 4. Misit deus filiũ suũ factũ ex muliere &c. Secundũ humanitatem ergo dicit. *Et sciãt quia tu feciſti eam.* Sic ergo quantũ ad diuinitatem dicit. *Et sciãt quia manus tua hæc.* sed quãtũ ad humanitatẽ: sciant quią tu feciſti eam. Et nota quòd Christus dicitur factus multipliciter.vide:ver.1551.

Athanasius in symbolo.

Ioan.1.

Factus multipliciter dicitur.

Maledicent illi, & tu benedices qui 1964
insurgunt in me,confundantur:seruus autem tuus lætabitur.

Hic ex resurrectione ostẽditur apostolorũ cõfirmatio.vt enim habere in pluribus locis in actibus apostolorũ:dũ apostoli prædicarẽt Iudæis Christi resurrectionẽ:Iudæi ipsos persequebantur & maledicebãt:etiã verberibus flagellabãt:præcipiẽtes eis ne in nomine Iesu amplius prędicarent.Vnde dicitur Actu.4. & 5. Quia prædicantibus apostolis ad populũ,superuenerũt sacerdotes & magistratus tẽpli dolentes quòd docerẽt populũ, & annunciarẽt Iesum resurrxisse à mortuis:& iniecerũt in eos manus:& posuerũt eos in carcere.Et in crastinũ congregato concilio vocauerũt apostolos:præcipiẽtes eis:ne amplius docerẽt in nomine Iesu. Sic ergo etiam Christo iã resuscitato maledicebãt: dũ ipsum dicebant malũ:prohibẽtes ne suum nomen diuulgaretur. Sicut ergo de bonis electis qui inter malos erant, statim ostendit quòd per resurrectionem erant erediturí, dicens. Et sciant quia manus tua hæc. Ita nunc de reprobis dicit : quòd per resurrectionem magis obstinabuntur, & Christo maledicent : eius nomen tanquam malum prohibebant annunciari populo.Et hoc est quod ait, *Maledicent illi,* scilicet,Christo resuscitato.Vel maledicent illi, id est, membris eius electos & prædicatores persequendo.Et sequitur. *Et tu benedices:*quia quãto amplius impugnabant nomen Christi, tanto plures conuertebantur ad fidẽ Christi:& sic nomẽ Christi benedicebant, id est, bonum esse dicebant, & ipsum adorabant. immo quod plus est vide quòd propter maledictionem à reprobis factam nominis Christi, nomen Christi per totum orbem fuit diuulgatum & honoratum, quia propter illorum maledictionem apostoli de Iudæa expulsi totum mundum fide Christi repleuerunt, quod totũ fuit diuina virtute factũ. Quæ omnia præuidẽs psal.dicit.*Maledicẽt illi & tu benedices,*scilicet, nomini Christi,vel ipsis apostolis,ipsos in fide cõfirmãdo.Vnde propter magnã apostolorũ in Christi fide cõstãtiã ipsi sacerdotes & magistrat⁹ in seipsis cõfundebãtur,nec sciebãt apostolorum verbis respondere. Si enim habetur Actu. 4.ꝙ cũ præcepissent apostolis ne ampli⁹ prædicarẽt Christi resurrectionem,Petr⁹ eis respõdit, Si iustũ est in cõspectu dei vos potius audire quã deũ,vos ipsi iudicate.Et tũc cõfusi sunt, nescientes quid respõderẽt,nõ inuenientes quomodo punirẽt eos.Et sic illi torquebãtur inuidia,& apostoli ibãt gaudẽtes à cõspectu cõcilj.Et hoc notãs Psal.in persona Christi ait.*Qui insurgũt in me:cõfundãtur,*id est,cõfundẽtur. *Seruus autẽ tuus lætabitur:* loquitur enim in persona apostolorũ, vnde Actu.3. dicitur,quòd cum Petrus sanasset Æneã ad portam speciosam tẽpli sedẽtẽ mẽdicãdo,adduxerunt apostolos in cõsiliũ suũ & illũ hominẽ sanatũ.Audiẽtes autem Petrũ prędicatẽ,& videntes Petri cõstãtiã & Ioãnis,cõperto quòd essent homines idiotæ & sine

Maledicebãt Iudæi Christo resuscitato.

Benedicebat apostolis deus ipsos cõfirmãdo.

literis

literis confundebantur : scientes eos fuisse cum Ie- A
Benedictio dei vt ad multa. su : videntesque hominem qui curatus fuerat stantem cum eis nihil contradicere poterant. Nec mirandum si apostoli à Deo benedicti tantam habebant in fide constantiam. quoniam benedictio dei valet ad multa. vide literam, benedictio, parte secunda.

1965 Induantur qui detrahunt mihi pudore : & operiantur sicut diploide cõfusione sua.

Hic obstinatorum prædicuntur futura supplicia.Et tria facit:quia primò ponit ipsorum damnaB
tionem.secundò gratiarum actionem : ibi, *Confitebor Domino.*tertiò Christi exaltationem:ibi,*Quj astitit.*Quantum ad primum notandum quòd confusio spectat ad mentem : cum sit quædam verecundia mentis & compunctio de malis commissis.Sed pudor secundum grammaticos est verecũdia corporis, id est, per aliquod signum extrinsecum apparens in corpore ex aliquo malo commisso. Volens ergo ostendere Psal. quòd damnati patientur verecundiam & confusionem intus & extra in corpore & in mente:in se ipsis & in cõspectu aliorum : dicit,*Qui detrahunt mihi,* scilicet, infideles qui dicunt Christum non esse verum Deum : tales inquam induantur pudore, id est, circundabuntur verecundia exterius in corpore coram aliis : sicut homo circundatur vestimento. *Et operiantur sicut diploide confusione sua,*id est, intus in mente totaliter erunt confusi. & sic confundentur intus & extra. Diplois enim est duplex vestimentũ. Vnde ad hunc sensum istum versum exponit Gregor.dicẽs,Duobus autem modis in hac vita hominem iudicat Deus:quia aut per mala præsentia irrogare iã tormenta sequentia stagellis præsentibus extinguit. Nisi enim delictis exigentibus iustus iudex & nuc & postmodum quosdam percuteret : Iudas Apostolus minimè dixisset:secundum eos qui non crediderunt perdidit. Et de iniquis Psal. non diceret. *Induantur quæ detrahunt mihi pudore : & operiantur sicut diploide confusione sua.* Diploidem duplex vestimentum dicimus. Confusio ergo sicut diploide induti sunt: qui iuxta reatus sui meritum & temporali & D
æterna animaduersione feriuntur. Solos enim illos pœna præsens ab æterno suplicio liberat: quos immutat.Nam quos præsentia mala non corrigũt: ad supplicia æterna perducunt. Vel operiantur cõfusione sicut diploide: quia dupliciter confundentur, scilicet, coram Deo & coram hominibus. Et hoc est quod dicitur Hiere.17. Duplici contritione contere eos domine Deus noster. Et notanter dicit operientur : quia nihil eis à pœna manebit liberum. Quanta autem erit damnatorum cõfusio. vide ver.455.550.55. Vel posset exponi iste ver. in bono : vt,scilicet,oret Christus pro electis qui adhuc sunt de numero malorum : vt de peccatis suis verecundentur, & confundantur. & sic per pœnitentiam veniant ad statum gratiæ. Sed ista expositio licet pulchra : tamen non est literalis:sed ma- E
gis mystica.

Damnatorũ confusio duplex.

Gregor. lib.9. moral. ca.33.

Diploidis significat damnatorum duplicem pœnã.

1966 Confitebor domino nimis in ore meo:& in medio multorũ laudabo eũ.

Hic consequenter Christus ex omnibus prædictis consurgit ad gratiarum actionem. Confessio est multiplex,scilicet,laudis & criminis : vt multototiens superius dictum est. Hic autem accipitur pro confessione laudis : quia qui laudat Deum in beneficiis suis, de illis sibi gratias agit. Dicit ergo, *Confitebor Domino,*id est, laudem dicam domino, & in meipso & in membris meis:& non solum corde sed etiam ore.vnde subdit,*Nimis in ore meo.*Et attẽde quòd hic nimis non accipitur prout sonat vltra debitum:sed accipitur pro valde.sicut dicitur Psal. 95.Nimis exaltatus es super omnes deos.vide ver. 1607.1645. De confessione laudis vide ver. 81.91. 250.806.1044.1236. 1468. Sed quia non sufficit confiteri corde : nisi etiam & homo confiteatur Dei laudes ore:vbi adsit facultas : vt ostensum fuit ver.1926. ideo ait. *Confitebor domino nimis in ore meo:* quia corde creditur ad iustitiam : ore autem confessio fit ad salutẽ. Sequitur. *In medio multorum laudabo eum.*Quod realiter verificatum fuit in Christo: quando post resurrectionem suam discipulis apparuit:& stetit in medio eorum : ostendens se à Deo resuscitatum ad Dei laudem, dicens : Videte ma- *Ioan.20.*
nus meas,& pedes meos,&c. Hoc etiam quotidie Christus in membris suis facit.

Qui astitit à dextris pauperis:vt saluam faceret à persequẽtibus animam meam. 1967

Hic finaliter concludit Christi exaltationem. Vbi notandum quòd nomine pauperis, Christus intelligitur. Sic enim se pauper vocabat superius dicens,Libera me:quia egenus & pauper ego sum. De hoc vide ver.315.574.1408.1958. Item sciendum quòd per dexteram significatur illud quod quis sibi præeligit : & per sinistram id quod minus:vt dictum est ver.1942.Et quia Christus elegit sibi Deum : ideo Deus dicebatur dextera Christi. sicut quia Iudas elegerat sibi congregare diuitias: ideo diuitię erant dextera eius.Est ergo sensus.*Qui,* scilicet, *Deus astitit à dextris pauperis,* id est, ipse Deus fuit dextera Christi pauperis.sicut & diabolus stetit à dextris Iudæ:qui,scilicet,fuit dextra eius. Vel aliter Dominus habet dexteram & sinistram. dextera sunt electi : vnde & ponet eos à dextris in iudicio. sinistra autem sunt reprobi : vnde ipsos ponet à sinistris.Mat.25. Assistit ergo Deus à dextris: quia suos electos adiuuat & saluat.Non autem assistit à sinistris : quia reprobos sibiipsis dimittit & damnat. Assistit ergo à dextris pauperis,scilicet, vt saluam faciat animam meam : quia, scilicet, protegit pauperem, id est, humiles, ne paupertate vel infirmitate deficiant:quia ipsi humiles sunt dextera Christi. Vel aliter:vbi sciendum quòd per sacramenta ecclesiæ quæ virtutem habent ex Christi passione:saluantur animæ nostrę. Quæ quidem sacramenta fluxerunt de latere Christi dextro dormientis in cruce.vt ait magister li.2.dist.18. Volẽs ergo Deus saluare animas nostras:astitit à dextris pauperis : quia,scilicet, virtutem sacramentorum, quibus saluamur posuit in latere dextro pauperis Christi.Et hoc est quod per dexteram Christi orabat propheta Psal.59. dicẽs. Saluum me fac dextera tua : & exaudi me. A latere enim dextro Christi in cruce pendentis salus nostra processit, quando vnus militum lancea latus eius perforauit:& continuo exiuit sanguis & aqua. Ioan.19. Per sanguinem enim & aquam intellige tria sacramenta : in quibus salus nostra consistit principaliter. Nam aqua significat sacramentum baptismi : sine quo

Dextera est illud quod præligimus.

Dexteræ sunt electi.

A dextris Christi processit salus nostra.

nullus

Universidad de Deusto
Biblioteca

nullus poteſt ſaluari. Ioan. 3. Significat & ſacramẽtum pœnitentiæ: quo quis aquis lachrymarum à peccatis purgatur. Sanguis autem ſignificat ſacramentum euchariſtiæ, in quo realiter Chriſti ſanguis continetur & corpus. Et iſta ſacramenta ſalutis cauſa proceſſerunt à dextera Chriſti. Pro quorum euidentia dicit Iſidorus 17. etymol. de ſucco balſami, quòd arbore balſami percuſſa vngulis ferreis in cortice: per illa foramina exit gutta balſami eximij odoris: quæ eſt inter omnes guttas maioris ſalutis. Nam hæc gutta fœtum mortuum expellit de ventre matris, cicatrices curat, & corpora à putrefactione præſeruat. Sic & in propoſito Chriſtus quaſi arbor balſami & lignum vitæ vngulis ferreis percuſſus in cortice, id eſt, in carne, guttam ſuauiſſimam diſtillauit ex foraminibus vulnerum, ſcilicet, perforatus clauis & lancea. Quæ quidem gutta vel vnda ſanguinis & aquæ fœtum mortuum expellit, id eſt, peccata & opera mortua: cicatrices, id eſt, inordinatas affectiones ſanat. & tam corpus & animam ſaluando ſeruat à putrefactione. vnde Ambroſius ſuper Pſa. beati immaculati, dicit, Chriſtus in ligno compunctus eſt lancea: & exiuit ex eo ſanguis & aqua omni ſuauior vnguẽto. Et quaſi balſamum ex arbore: ſic virtus de Chriſti corpore exibat. Compuncta ergo dextera Chriſti: odorem remiſſionis peccatorum & redemptionis effudit. Hæc Ambroſius. Vnde Pſalm. 19. In potentatibus ſalus dexteræ eius. Et Ezech. 47. Aquæ redundabant à latere dextro: & erũt piſces multi ſatis poſtquam illuc peruenerint aquæ iſtæ: & ſanabuntur & viuent. Exiuit etiam ſanguis à dextera. Sanguis enim præcipuè audaciam confert & vires. vnde dicitur in libro de naturis rerum: quòd aues prædales de ſanguine auium venatarum magnam ſumunt audaciam & venandi conatum. Sic regenerati in aqua baptiſmi cum ſint quaſi aues prædales: vtputa quarũ præda Chriſtus eſt qui eſt quaſi auis. Eſa. 46. Vocans ab oriente auem: & de terra longinqua virum voluntatis meæ. Auis iſta re vera in ſacramento euchariſtię ſumitur. Et ideo ſanguis eius magnam audaciam & potentiam venandi, id eſt, ſtrenue prædam ſuam capiendi confert. Quæ omnia facit virtus Dei quam collocauit in dextera Chriſti, vt merito de ipſa dicamus illud Pſal. 117. Dextera domini fecit virtutem: dextera domini exaltauit me. Et hoc ideo quod dominus aſtirit à dextris pauperis: vt ſaluam faceret à perſequentibus animam meam.

Balſami gutta vtilis eſt ad membra.

Sanguis Chriſti audaciam & fortitudinem confert.

PSALMVS CIX.

1968 DIxit dominus domino meo, ſede à dextris meis.

Iſte Pſalmus hunc habet titulum. Pſalmus Dauid. Patet titulus ex ſupra poſitis titulis multoties. De materia verò literali iſtius pſalmi diuerſorum eſt multiplex opinio. Quidam dicũt quòd eſt quædam gratiarum actio pro victoria diuinitus conceſſa ipſi Abrahæ de quatuor regibus: de quibus habetur Gen. 14. quòd rex Sannaar & rex Ponti, & rex Elamitarum, & rex gentium ſimul congregati: venerunt contra regem Sodomorum, & contra regem Gomorre, & contra regem Adame, & contra regem Seboim, & contra regem Bale ſiue Segor: & percuſſerũt omnẽ regionẽ Amalechitarũ & Amorreorum. Et facto bello rex Sodomę & Gomorreorũ terga verterunt, & illi tulerũt omnẽ ſubſtantiã Sodomorũ & Gomorre: & inter cætera ceperũt Loth, qui habitabat in Sodomis filiũ fratris Abraham: & omnẽ ſubſtantiã eius abſtulerũt. Quod cũ audiſſet Abraham, qui tunc habitabat in conualle Mãbre, ſcilicet, iuxta regiones illas numerauit de ſua familia vernaculos trecentos decem & octo: & perſecutus eſt eos vſque Dan. & irruit ſuper eos nocte & percuſſit eos: redemitq; omnem prædam quam illi abſtulerant: & Loth nepotem ſuum cum omnibus ſubſtantia illius: mulieresq; & omnem populum. Et tunc Melchiſedech rex Salem: qui erat ſacerdos Dei altiſſimi: venit obuiam ipſi Abrahæ reuertenti cum victoria: & obtulit ipſi Abrahæ panem & vinum, &c. De hac ergo victoria per ipſum Abraham habita, dicunt iſtum pſalmum factum pro gratiarum actione ab ipſo Dauid. Et tũc ſic exponunt Pſal. *Dixit dominus domino meo*, id eſt, dixit Deus ipſi Abrahæ: quem Dauid dominum ſuũ vocat: quia deſcendit ex eo. *Sede à dextris meis*, id eſt, ſis ſecurus de protectione mea contra iſtos reges: ad quos debellandos procedis: quia, ſcilicet, ponã eos ſub ſcabello pedum tuorũ: quia, ſcilicet, dabo tibi victoriam contra illos. Et quia Melchiſedech obtulit ſibi panem & vinum & decimas: ideo hic vocatur Abraham ſacerdos ſecundum ordinem Melchiſedech, id eſt, Melchiſedech ex illo actu oſtẽdit ipſum eſſe ſacerdotem. Et ſic conſequenter applicant literam ad illam hiſtoriam. Aliorum verò opinio eſt, quòd iſte Pſal. eſt gratiarum actio ipſius Dauid: pro hoc quòd Deus ipſum aſſecuratit in perſecutione Saulis: quòd non traderetur in manibus eius. Et tunc ſic exponitur, *Dixit dominus domino meo*. vt ſint verba Dauid dicẽtis, Dominus dixit mihi, domino meo, id eſt, pro domino meo Saule me perſequente: ſede à dextris meis, id eſt, ſis ſecurus de protectione mea, quòd non traderis in manus eius. *Donec ponam inimicos tuos*, id eſt, omnes illos qui te cum Saule nituntur impedire à regni executione: *ſcabellum pedum tuorum*, id eſt, tibi faciã illos ſubditos. quod fuit adimpletum poſt mortem Saulis, vt patet 2. Reg. per multa capitula. Et ſic cõſequenter applicat Pſal. ad ipſum Dauid. Sed iſtæ expoſitiones ſtare non poſſunt ſecundum intentionem literæ. patet: quia litera Pſalmi eſt de illo qui eſt ſacerdos in æternum: ipſe autem Abraham non fuit ſacerdos, nec ipſe Dauid. Et dato quòd fuiſſent ſacerdotes non tamẽ habuerunt ſacerdotium æternum. Vnde ad literam iſte Pſal. intelligitur de Chriſto: qui ſolus habet ſacerdotiũ æternum: vt diffusè tractat Apoſtolus ad Hebr. 7. Item hoc patet ex verbis Chriſti qui iſtum Pſal. de ſe dicit ſcriptum. Nam congregatis Phariſeis interrogauit eos Ieſus dicẽs. Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? Dicũt ei. Dauid. Ait Ieſus. Quomodo ergo Dauid vocat eum dominum, dicens: *Dixit dominus domino meo, ſede*, &c. Si ergo Dauid vocat eum dominum: quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat reſpõdere illi verbum. Quod ideo erat: quia Phariſei ignorabant diuinitatem Chriſti, per quam erat dominus omnium: & per conſequens ipſius Dauid. quamuis eius filius eſſet ſecundum carnem. Item quòd hic Pſal. ad literam ſit de Chriſto, patet per Apoſtolum qui ex litera iſtius Pſal. probat Chriſtum maiorem eſſe angelis, dicẽs, Cui enim angelorum dixit aliquando Deus, ſede à dextris meis, quouſque ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorũ? Vnde de Angelis ſubdit. Nõne omnes

Nota hic hiſtoriam quia non videtur hoc dicere. Melchiſedech obtulit Abrahæ panem & vinum.

Dauid ſedet a dextris Dei & qualiter.

Matth. 22.

Hebr. 1.

omnes ſunt adminiſtratorij ſpiritus in miniſterĩ miſſi? Probatio autem per ſcripturam ſacram non fit, niſi ex ſenſu literali: vt dicit Auguſt. contra Vicentium donatiſtam. Item patet ex alio. quoniam quidam doctor Hebræus, ſcilicet, Rabbi Ionathas filius Oziel: qui tantæ fuit auctoritatis apud Hæbræos: quòd nullus fuit auſus contradicere ſibi, in tranſlatione ſua Chaldaica, vbi nos habemus, dixit dominus domino meo, &c. tranſtulit ſic. Dixit Dominus verbo ſuo, ſede, &c. Certũ eſt autem quòd nec Abraham poteſt dici verbum Dei: nec aliquis alius niſi dominus Ieſus Chriſtus. His ergo præmiſſis: accedo ad Pſalmi diuiſionem. Vbi ſciendum quòd intentio Pſalm. eſt hic oſtendere tria de Chriſto, ſcilicet, eius humanitatem, qua eſt minor patre. ſecundò eius diuinitatem, qua eſt æqualis cũ patre, ibi, *Tecum principium*, tertiò eius ſacerdotalem dignitatem, qua pro nobis intercedit ad patrem, ibi, *Iurauit Dominus*. Circa verò Chriſti humanitatẽ tria oſtendit. Primò eius dignitatem: qua à patre fuit exaltata. Secundò eius poteſtatem: qua omnia ſibi fuerunt ſubiugata, ibi, *Donec ponam*. Tertiò eius fidei veritatem: quæ per orbem fuit prædicata, ibi, *Virgam virtutis*. Quantum ad primum ſciendũ quòd humanitas Chriſti ſecundum quam eſt minor patre, in hoc fuit oſtenſa inter cætera quòd à patre Chriſtus in ſua aſcenſione eleuatus eſt in cœlum: & ad dexteram ipſius patris collocatus. ſicut dicitur Mar. vltimo. Et dominus quidem Ieſus poſtquã **locutus eſt eis**, aſſumptus eſt in cœlum: & ſedet à dextris Dei. Nullus enim ab aliquo poteſt ſic exaltari niſi ab habente poteſtatem & auctoritatem ſuper eum: & per conſequens à maiore ſuo. In hoc ergo quòd Chriſtus ſic à patre ſuo fuit exaltatus: oſtenditur eius humanitas, qua minor eſt patre. Eſt ergo ſenſus iſte, *Dixit dominus domino meo*, id eſt, dominus, ſcilicet, Deus pater, dixit domino meo, id eſt, Ieſu Chriſto, quem Dauid ſecundum diuinitatem æqualem patri, & omnium cognoſcebat Dominum, quem præuidebat incarnandum: & etiam ſecundum humanitatem ſuper omnia exaltãdum: & ſic omnium dominum in humanitate futurum. Vnde Hieronymus ſuper Matth. Dominus Dauid, erat Chriſtus iuxta illud quòd natus eſt de patre: ſecundum quòd fuit ſuperpræueniens ipſum ſuæ carnis patrem. Sed quomodo hoc dixit, dominus domino, id eſt, pater filio? Non enim hoc dixit vocali ſono vocis: ſed potius re, ipſum verbum æternaliter generando. Vbi nota, quòd dicere Dei multipliciter accipitur. vide ver. 14. Quomodo autem dicere Dei ad intra ſit idem quòd filium generare: eſt ſciendum quòd in nobis eſt duplex dicere, ſcilicet, ad intra & ad extra. Dicere enim ad extra, præceditur à dicere ad intra: quia antequam verbum extrinſecum & vocale dicatur: prius dicitur verbum intrinſecum ſine voce, à quo procedit extrinſecum verbum. Vnde verbum extrinſecum nõ poteſt dici ſine intrinſeco: ſed bene econtrario. quia noſtrum intelligere poteſt eſſe ſine extrinſeca loquela. Dicimus enim verbum intrinſecum, quãdo intelligimus: ſed verbum extrinſecum per vocem exterius proferimus. Propter quod ait Philoſophus, quòd voces ſunt earum quæ ſunt in anima paſſionum notæ. Conſimiliter etiam Deus dicit intrinſecè: dum verbum intrinſecum ſuum produxit intelligendo: quod verbum dicitur filius dei. Et quia Deus æternaliter intelligit & perfectiſſimè ſeipſum: ideo æternaliter dicendo produxit ſibi

Queſtio.

Dicere Dei quid ſit.

Dicere noſtrũ duplex.

Philoſophus 1. perihermeniæ.

verbum æquale per omnia. Et iſto modo dicitur Pſal. 2. Dominus dixit ad me: filius meus es tu, &c. id eſt, dominus pater generãdo dominum verbum ſiue filium: produxit ipſum ſibi æqualem per omnia. quæ æqualitas per hoc notatur, quòd dicitur, ſede à dextris meis. Hoc enim nomen dominus cõperit tam patri quàm filio. ver. 28. Si autem ly, dominus, ſecundò loco poſitus, ſtet pro Chriſto ſecundum humanitatem: tunc eſt ſenſus. Dixit dominus, &c. id eſt, Deus pater diſpoſuit æternaliter quòd Chriſtus homo exaltaretur ad dexteram ſuã. Vnde hic ait Glo. Sede à dextris meis. hoc humanitatis iudicium eſt: quòd dicit pater filio: ſede, id eſt, poſt laborem quieſce, & regna ſecundum quòd homo. ſede non ſolum in alto vt excellens dominẽris, ſed etiam in occulto, vt latens & occultus credaris. quia non eſt merces fidei, niſi lateat quod credimus. Dum ergo dicit pater Chriſto: ſede: duo notat, ſcilicet, eum poſt laborem paſſionis quieſcere & conregnare: & in occulto eſſe. Sede dico à dextris meis, id eſt, in potioribus bonis meis conregna, vt æqualis mihi. Per dexteras enim accipitur æqualitas. Hic notandum quòd Chriſtum reperio dupliciter ſedentem, ſcilicet, primo in throno crucis ſedet ignominioſe: ſecũdò in throno patris ſedet glorioſe. Primò ſedet in throno crucis ignominioſe. Quid enim per Chriſti thronum: niſi Chriſti crux deſignatur? Vnde Balduinus de laude crucis ait, Quem inquit decet magis Chriſti thronum dicere: quàm Chriſti crucem tormentis paratam? In iſto throno ſediſſe dicitur Chriſtus: quãuis ibi affixus fuerit extenſus, quia ſedens habet partem ſui corporis erectam, ſcilicet, ſuperiorem, inferiorem verò curuatam. Sic & in Chriſto: quãuis ſenſualitas & inferior pars rationis pœna curuabatur: quia humiliauit ſemetipſum factus obediẽs vſque ad mortem crucis: ſuperior tamen pars rationis continue in Deum erecta ferebatur. In hoc ergo throno ſedet Chriſtus: vt iuſtitiam faceret de hoſtibus, qui iniuſte captiuos tenebant homines: quamuis iſti iuſte tenerentur. Et ideo dicitur. Parauit in iudicio thronum ſuum, &c. & ſedes ſuper terram qui iudicas iuſtitiam. Secũdò ſedet in throno patris glorioſè. vide ver. 841.

Chriſtus ſedet in cruce & in gloria.

Philip. 2.

Pſal. 9.

Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. 1969

Hic oſtendit quomodo omnia Chriſto homini fuerunt ſubiugata. Hoc autem ſic probatur: quia omnes homines aut ſunt de numero prædeſtinatorum, aut reproborum. Sed tam iſti quàm illi ſunt ſub pedibus Chriſti: quia boni per humilitatem & deuotionem: mali autem per iudiciariam poteſtatem. Et hoc eſt quod dicit Chriſtus. Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Per cœlũ intelige bonos: ſed malos per terram. Et hoc alibi præuidens Pſal. de Chriſto, dicit, Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius, &c. vide ibi ver. 88. Iſta poteſtas Chriſti qua ſibi omnia, ſcilicet, & boni & mali ſubiugãtur: figuraliter ponitur Apoc. 10. vbi ait, Vidi angelum deſcendentem de cœlo, &c. & infra. Et poſuit pedem dextrum ſuper mare: ſiniſtrum autem ſuper terram, &c. Per terrã intellige malos: per mare autem bonos in ſacramento pœnitentiæ, exiſtentes. vide in prædictis. Vel per inimicos Chriſti intelige ipſos Iudæos de facto poſitos ſub ſcabello pedum Chriſti: quia de facto Iudæi qui per fidem Chriſto crediderunt: ſibi per fidem ſunt ſubiecti

Chriſto omnia ſubiiciũtur.

Matth. vlti.

Pſal. 8.

Iudæi omnes Chriſto ſubiiciuntur.

&

Universidad de Deusto
Biblioteca.

& deuotionem. Qui autem obstinati credere nolunt, etiam sunt Christo subiecti: quia membris eius. quia in terris Christianorum habitātes, christianis sunt subiecti. aliæ autem nationes ipsos nō permittunt in terris suis habitare. Dicat ergo pater Christo. *Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.* Vnde hic ait Glo. ponā inimicos tuos scabellum pedum tuorum, id est, ponā illos tibi plenè subiectos: aut ex voluntate vt conuersos, aut ex necessitate, vt malos. Et si dicatur quando omnes inimici Christi, Christo erūt plenè subiecti: nūquid postea Christus sedebit ad dexteram patris? quia dicit: sede, &c, donec, &c. Respondeo: quòd ly donec, hic non accipitur pro aliquo determinato tempore: sed pro ęterno. Vnde donec, id est, ęternaliter. sicut accipitur Matth. 1. quòd Ioseph non cognouit Mariam donec peperit filium suum. vide ver. 915. Vnde istum textum exponit Greg. & ait. Per Psal. dicitur, *Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis: donec ponam*, &c. non quòd à dextris domini nequaquam dominus sedeat postquam inimicos illius feriens eius potestati substernit: sed quòd in æterna cunctis beatitudine præsidet: & priusquam rebellium suorum corda cōculcet: quia nimirum constat quòd subiectis hostibus suis, sine fine etiam posterius regnat. Sic enim per euangeliū de Mariæ sponso dicitur. Ioseph nō cognouit eā donec peperit filiū suum primogenitū. Non quòd hanc post natiuitatem domini cognouerit: sed quòd nunquam illam contigit: etiam cū conditoris sui matrem esse nesciuit: etiam quia eā nequaquam contingere valuit: postquam redemptionis nostræ ex eius vtero celebrari mysterium agnouit. De illo profectò tempore necesse erat vt Euangelista testimonium ferret: de quo propter Ioseph ignorantiam dubitari potuisset.

Greg 8. moral. cap. 41.

Mat. 1.

1970 Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.

Hic ostenditur fidei veritas, quæ per totum orbem fuit prædicata: quæ de Sion monte fuit emissa per orbem. Vbi sciēdum quòd postquam Christus assumptus fuit in cœlum secundum humanitatem à dextris collocatus: spiritussanctus apostolis fuit missus: qui omnia mysteria fidei eos docuit: & omnia linguarum genera: qui eos ad prædicandum fidem, fortes fecit & constantes. qui eis datus fuit in monte Sion, in loco vbi Christus cum eis cænauerat. Quo spiritusancto accepto ibidem: statim inde exierunt ad fidem Christi prædicandum. Sic enim in assumptione sua eis prædixerat Christus. Accipietis virtutem spiritussancti in vos: & eritis testes in Hierusalem & in omni Iudæa & Samaria & vsque ad vltimum terræ. Per hanc autem fidei prędicationem Christus per fidem incepit regnare in cordibus fidelium. & per consequens prædicatio euangelij de mente Sion fuit emissa: & ibi regnum Christi incepit. Sic enim prædictum fuerat Esa. 2. De Sion exibit lex: & verbum domini de Hierusalem. Et hoc est quod præuidēs Psal. Christo prædicit. *Virgam virtutis tuæ emittet dominus ex Sion*, id est, potestatem cum scientia docendi omnium linguarum Deus emittet ex Sion: quia ibi spiritussanctus fuit datus qui Apostolos docuit & fortificauit. Vel per virgam intellige ipsam potentiam Christi regiam, quæ de Sion exiuit: quia inde missi sunt discipuli Christum verum regem mundo prædicare. Vnde hic ait Glosa. Laudem subiectionis inimicorum propheta Christo canit ad ipsum in sua persona loquens, & ordinem incipiendi regni Christi: ostendens quòd à Iudæis incepit & transiuit ad gētes. Propheta ergo loquens in sua persona ait, *Virgam virtutis tuæ*, &c. quasi dicat, Dominus ponet inimicos tuos, scabellum pedum tuorū. quod ita fiet quòd, scilicet. incipiet à Iudæis. Et hoc est, *Dominus emittet virgam virtutis tuæ*, id est, regiæ potentiæ tuæ. ex Sion, scilicet, inde exibit fidei & regię tuę dignitatis prædicatio. Et quia prædicata fide Christi per totum orbem Christus fideles & sibi subiectos habuit: & ideo sequitur, *Dominare in medio inimicorū tuorum*. quasi dicat, Hæc erit vtilitas talis emissionis: quia, scilicet, tu Christe dominare, id est, dominaberis in medio inimicorum tuorū: quia inimici tui, scilicet, infideles recepta fide tibi subiicientur. Hic potest notari quòd multiplex est virga. vide ver. 1214. Itē quòd beata Maria dicitur virga. ver. 1531. Vel aliter diuidendo, nota quòd multiplex est Christi virga. scilicet, virga crucis Christi, & pænalitatis: virga iustitiæ Christi & æquitatis, virga pietatis Christi & humanitatis. Primo est virga, scilicet, crux dominica. Crux enim dominica fuit Christo lancea & armatura, qua hostes nostros superauit. 2. Reg. 23. Præuaricatores & spinæ euellētur: si quis tangere voluerit, armabitur ferro: & ligno lanceato. Ista virga crucis dominicæ dęmones superati fuerunt: & Christo subiugati. Et bene dicitur virga ferrea: quia ferramentis vndique plena. quia in ipsa multis clauis ferreis corpus Domini cōfixum fuit. Vnde crux Christo fuit quasi sceptrū sui regni. Vnde Bernard. ait. Improperabant insani Christo dicētes. Si rex Israel est: descendat de cruce, &c. immo totum oppositum oportebat dicere. si rex Israel est: titulum regni non deserat. virgam imperij, scilicet, crucem non dimittat: cuius imperium nimirum super humerum eius. Per istam virgam mali corriguntur: quia per eius meditationē reducuntur ad pœnitentiam. Prou. 23. Tu percutis eum virga: & animam eius liberasti. Istam virgam ex Sion emisit dominus: quia ad literam, palacium regium in quo Christus per Pilatum ad crucē fuit iudicatus, erat in monte Sion iuxta templū: & inde exiuit Iesus condemnatus, baiulans sibi crucem. Secundò est virga iustitiæ & æquitatis. Per virgam enim intelligitur rectitudo iustitiæ. Vnde & regibus Sceptrum datur: vt ostendatur eos habere potestatem iustè rectęq; iudicandi. Sed fortè dices. Regibus virga datur aurea, quam Christus nō habuit. Respondeo quòd auream virgam noluit habere: quia apud ipsum aurum nō erat preciosum. Sapiē. 7. Omne aurum in comparatione eius, arena est exigua. sed magis virgam ferream per quam inflexibilis à iustitia regeret mundum. quia vt habetur Dan. 2. Ferrum omnia domat. Et sic magis ferrum iustitiæ cōgruit quàm aurum: quinimo aurum repugnat magis, & est venenum iustitiæ: quia qui diligit aurū non iustificabitur. Et ideo de Christo dicitur: quòd recturus est gētes in virga ferrea. Istam virgam iustitię ex Sion emisit dominus: quia in templo quod erat in monte Sion cæpit primo Iesus actum iustitiæ in malos exercere: quando ementes & vendentes eiecit de templo. vt habetur Ioan. 2. Tertiò est virga Christi humanitatis. Humanitas enim Christi virga dicitur, quasi vi regēs: quia potestate diuina omnia gubernat & regit.

Act. 2.

Act. 2.

Virga virtutis dicitur fidei prædicatio.

Virga multiplex.

Virga dicitur crux.

Mat. 15.

Ioan. 19.

Virga dicitur iustitia.

Eccle. 3.

Apoc. 12.

Virga dicitur humanitas Christi.

Virga

Virga autem dicitur secundū Cassiodorū. eo quòd vi sua regat: & non sinat cadere innitētes. Sic hæc virga humanitatis Christi non sinit sibi innitentes submergi vel cadere: sed potenter sustinet illos. Esa. 50. Quis ambulat in tenebris: & non est, &c. Et Psal. 22. Virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Et ista virga dicitur ferrea: quia sicut dicitur in libro de naturis rerum, vis adamantis Iudici maior esse perhibetur, cui in annulo ferreo ponitur. vnde sicut dicit Philosophus in libro de lapidibus: adamas ferrum attrahit: & magneté surripit. Sic in proposito: nā adamas (secundū Isido. 16. Etym.) Græca Etymologia, dicitur quasi vis indomita: quia nec ferro nec igni cedit, sed tantum hircino sanguine emollescit. Sic nec ira Dei nec igne veteris legis sacrificiis consumebatur perpetuò: quia præceptum veteris legis erat. Ignis in altari modo semper ardebit. Nec ferro, id est, humano corpore consumpto emollita est: ad misericordiam, id est, ad remissionem culpæ originalis: donec sanguine innocentis filij placaretur. Ezechi. 5. Adamantem & silicem dedi faciem tuam. Facies Christi, sua erat diuinitas. Iste autem adamas: vt virtutem suam nobis magis ostenderet: positus est in virga ferrea, id est, in natura assumpta à patribus veteris legis, tanquā in sede cōuenientissima. Lu. 1. Dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris eius, &c. Vnde propter hoc ipse ferrum illud rapuit à magnete. Nam magnes erat diabolus qui totum ferrum illud, id est, naturam humanā ad se rapuerat. sed adamas iste sua virtute ferrum magneti surripuit: quando naturam nostram sic ab omni peccato mundauit: vt de purissimis sanguinibus virginis Mariæ sibi corpus assumeret. Iob 28. Ferrum de terra tollitur, id est, de beata Maria: quando terra dedit fructum suum. Et de ista virga dicitur, Virga directionis, virga regni tui.

Adamas significat diuinitatem.

Leui 16.

Psal. 62.

Psal. 44.

1971 Tecum principium in die virtutis tuæ in splēdoribus sanctorum: ex vtero ante luciferum genui te.

Hic exprimitur Christi diuinitas: qua patri est æqualis. Vbi primò sciendum, quòd nomine principij: propriè Deus pater intelligitur. Cuius ratio est quoniam principium dicitur illud ex quo aliud procedit. Sic parentes dicuntur principium filiorum: quia ab ipsis procedunt: sicut ignis dicitur principium caloris, sol splendoris, & huiusmodi. Cum ergo à Deo procedant omnia visibilia & inuisibilia: ipse Deus dicitur principium omnium. Apoc. 3. Est principium creaturæ Dei. Deus autem dicitur principium quandoque ad extra, quandoque ad intra. Si dicatur principiū ad extra, sic nomen principij conuenit toti trinitati: sic quòd omnes tres personæ diuinæ insimul sunt vnum solum principium omnium creaturarum: quia opera trinitatis ad extra sunt indiuisa. vt habetur lib. 3. di. 5. Si autem in diuinis accipiatur principiū ad intra, sic distinguitur. quia aut est principium non de principio aliquo egrediens: aut est principium de aliquo principio. Si secundo modo, sic principium est filius qui producit spiritumsanctum: quia ab ipso filio simul cum patre procedit spiritussanctus. & sic pater & filius dicuntur vnum principiū spiritussancti. vt habetur extra de summa trin. & fide cap. lib. 6. Si autem accipiatur in diuinis principium ad intra non de aliquo principio: sic solum competit patri, qui à nullo procedit: & à quo procedit filius per generationem: & spiritussanctus per spirationem. Ex prædictis apparent tria. Primū quòd spiritussanctus ad intra nullo modo dicitur principium: sed solum ad extra respectu creaturarum. Secundum quòd filius ad intra dicitur principium: sed de principio: quia de patre. Tertium quòd pater dicitur proprie principium, quia principium non de principio: & quia est principium respectu omnium, quorum filius & spiritussanctus est principium ad intus vel ad extra: & non econtrario. nam spiritussanctus solum est principium respectu creaturarum: sic & omnium pater & filius. & filius est principium respectu spiritussancti, & respectu creaturarum: sic & pater. Sed pater est principium respectu filij: quod non competit filio nec spiritusancto. Omnia ista satis habentur lib. 1. senten. dist. 29. Ex quibus omnibus concluditur, quòd nomen principij proprius competit patri, quàm alicui creaturæ vel alteri personæ diuinæ. Vnde de patre sub nomine principij dicitur. In principio erat verbum, &c. Vnde Orige. prædicto verbo exponens ait. Quia principium filij pater est: & principium spiritussanctus ac etiam omniū entium. ideo per illud in principio erat verbum: per verbum filium intellige: per principium patrem. tanquam si foret dictum, in patre erat filius Et cōformiter hic nomine principij patrem intellige cum filio dicitur, *Tecum principium*, &c. Et attēde quòd non ait tu es cum principio: sed tecum principium: nec filius minor patre indicetur. Vnde ista possunt esse verba Dei patris dicentis filio, Quasi dicat pater, Ego dominus emittam virgam virtutis tuæ: quia tecum est mihi principium. quia quod ego facio, tu facis: quia tu es filius meus per naturam. vnde ego & tu vnum principium sumus omnium. Sed hoc hic plenè videri non potest: sed videbitur in patria vbi clarè diuina essentia conspicietur cum omnibus personis & proprietatibus earum. Et hoc est quod subdit. *In die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum*, id est, hoc videbitur clarè in æternitate vbi virtus diuina conspicitur à sanctis qui fulgent: vt sol in regno patris eorum: quoniam in resurrectione omnes sancti erunt splendidi vt angeli. Sic ergo est sensus. hoc quòd filius sit æqualis patri, & vnum principium cum patre: hic non videtur clarè: sed videbitur quando erimus in splendoribus sanctorum, id est, inter sanctos splendentes quibus clarè diuina virtus manifestatur, Sequitur, *Ex vtero ante luciferū genui te*. Vbi primò notandum quòd per vterum Dei, significatur essentia diuina: in qua velut in vtero ab æterno omnia quæ ex tempore erant fienda concipiebantur: & in qua ab æterno electi prædestinabantur. Vterus enim in nobis significat mentem nostram: teste Grego. dicente. Sciendum vero est quòd in sacro eloquio vteri nomine mens solum intelligitur. Hinc enim per Salomonem dicitur, Lucerna domini spiraculum hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris. Lux enim gratiæ, quæ desuper venit spiraculum præstat homini ad vitam. quæ videlicet, lux omnia secreta ventris inuestigare dicitur: quia occulta mentis penetrat, vt ea quæ de seipsa latebant animam ante eius flenda oculos reducant. Hinc Hieremias ait. Ventrem meum doleo. Qui vt ventrem suum quid dixisset ostenderet:

Principium propriè dicitur Deus pater.

Extra de summa trinitate. lib. 6.

Ioan. 1.

Greg. 12. moral. cap. 28. Vterum dicitur mens.

Prouer. 20.

Esier. 12.

T ad

adiunxit. Sensus cordis mei turbati sunt. Vteri itaque nomine recte mens accipitur: quia sicut proles in vtero concipitur: sic cogitatio in mente generatur. Et sicut in ventre cibi:ita continentur in mente cogitationes. Si ergo in nobis per vterum signatur mens nostra: sic & in Deo vterus Dei est mens Dei,id est,diuina essentia. Dicit ergo filio pater. *Eh vtero genui te*,id est,secundum Glo.ex occulta & secreta substantia mea genui te ineffabiliter. Et hoc *ante luciferum*,id est,ante omnia tempora. Lucifer enim quæ est emicans stella quæ diem nunciat seculo: hic accipitur pro omnibus stellis & syderibus:per quæ sydera, omnia tempora intelligũtur: quia in signis & in temporibus posita sunt. Et est sensus secundum Glo. *Ante luciferum genui te*, id est, ante omnem creaturam: & ante omnia tempora: & per consequens ab æterno.cum ante omnẽ creaturam nihil fuerit:nisi æternum. Vel possunt omnia verba istius versus esse ipsius Psalmistæ loquẽtis ad filium. Quasi dicat,Benedixi quòd dominus emittet virgam virtutis tuæ:quia ipse est principiũ tecum,id est,in principio tecum & coæternus tibi: non tamen secundum quòd homo, sed in die virtutis tuæ,id est,in claritate diuinitatis tuæ quæ est tua:quia tu consubstantialis es patri. Etiam est pater tecum principium. Et hoc in splendoribus sanctorum, id est, in spirituſancto: quia est splendor sanctorum & sanctos splendificat. Sed quantum ad humanitatem ego ex vtero genui te. Quasi dicat Dauid. Cum Maria sit de me:ex vtero virginis eius genui te. Et hoc ante luciferum,id est,in nocte:ante diem corporaliter natus est Christus. Hic notãdum magis moraliter, quòd principium reperitur multiplex,scilicet, principium efficiens, deficiens, iuficiens,reficiens,& perficiens. vide super Ioan.6.

Vterus Dei est essentia Dei.

A

B

C

1972 **Iurauit dominus & non pœnitebit eum:tu es sacerdos in æternum:secundum ordinem Melchisedech.**

Hæc est tertia principalis pars: in qua agit de Christi sacerdotali dignitate & regali. Et primò agit de sacerdotali. secundò de regali: ibi, *Iudicabit*. Prima pars in duas. quia primo agit de ipsius sacerdotali dignitate. secundò de ipsius potestate: ibi, *Dominus à dextris tuis*. Quantum ad primum sciẽdum quòd iurare Dei nihil aliud est, quàm aliud stabiliter ordinare. Stabiliter autẽ Deus ordinauit Christum regere futurũ. quod fecit:quando dixit Abrahæ. Per memetipsum iuraui dixit dominus, sequitur:in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ,id est,de semine tuo nascetur ille,qui omnes gẽtes habet benedicere. Benedicere autem aliis, est officium sacerdotis. Et sic iurauit dominus ipsi Abrahę,quòd de semine suo nasceretur sacerdos:qui omnes gentes benediceret. Et sic est sensus secundum Glo.vt Psa.loquatur filio, dicens, *Dominus iurauit tibi*,id est,firmiter promisit tibi,scilicet,secundum quòd tu es homo. Iuratio enim Dei firmamẽtum est promissionis. *Et non pœnitebit eum*,id est,non mutabit sacerdotium tuum:sicut cõtigit de sacerdotio Aaron quod mutauit in sacerdotium nouæ legis:quia illud erat figura,sed illud est figuratum. Ideo significans æternitatẽ sacerdotij Christi, ait. *Iurauit dominus & non pœnitebit eum*. Loquitur enim de Deo more hominum: in quem tamen nulla cadit pœnitentia. Scit enim quid agat: nec mutat consilium. sed verbo pœnitentię Dei:mutatio non voluntatis Dei, sed rerũ ab extra intelligitur:quando, scilicet, res aliter mutantur quàm sperabatur euenturum. Quomodo enim tu cum aliquid pœnitet te fecisse: doles factum quod fecisti. sic quãdo aliquid Deus, præter quàm homines spérant, mutat in aliud: pœnitere se dicit: vsque adeò vt de pœna nostra pœniteat eum si nos de vita nostra mala pœnituerit. Ergo non pœnitebit eum: quia sacerdotium non mutabit. Vnde quid dominus iurauerat de quo non pœnitebit eum, subdit quòd hoc iurauit: *Tu es sacerdos in æternum*, id est, sacerdos æternus. Istum textũ adduxit Apostolus ad Heb.7. ponens ipsum Melchisedech figuram fuisse Christi sacerdotis, dicens, Contestatur enim, scilicet, Dauid dicens, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Vbi notandum quòd secundum Glo.quæ habetur ad Heb.7.tradunt Hebræi istum Melchisedech fuisse Sem filium Noe. Et quando Abraham natus est:ipsum trecentos & nonaginta annos habuisse.hic Abrahæ nepoti suo obuiauit, quando reuertebatur de cæde quatuor regum. de quibus dictum est in principio istius Psa.& panem & vinũ Abrahæ obtulit in refectione eius & suorum. Salem verò dicunt fuisse Hierusalem:nõ quòd Hierusalem tunc esset: sed ibi erat quoddam oppidum:vbi post Hierusalem fuit ædificata. Ex quibus & multis aliis deducit Apostolus: quòd Melchisedech erat Christi figura. Primò ex nomine: quia vocatur Melchisedech rex Salẽ. primò quia Melchisedech interpretatur rex iustitiæ. & hic est Christus qui suos iustos facit & regit. Deinde dicitur rex Salem, id est, rex pacis: quod verè Christo competit: qui pacificauit quæ in cœlo & quæ in terra sunt. Quis ergo hominum propriè dicitur rex iustitię & rex pacis:nisi solus Christus? Certè nullus. Etiam dicit Apostolus ipsum Melchisedech fuisse sine patre & sine matre. Non quidem est intelligendum quòd ille non habuerit patrem & matrem: sed ideo sine illis dicitur fuisse:quia scriptura de patre vel matre eius nullam facit mentionem. Sic & Christus fuit sine patre quo ad humanitatem:& sine matre quo ad diuinitatem:quia in cœlis natus sine matre:& in terris sine patre. Ille etiam non animalia bruta in sacrificium obtulit: sed panem & vinum quæ figurabant sacrificium Christi: quod sub speciebus panis & vini cõsecratur. Quibus omnibus consideratis concludit Apostolus: Christum verè sacerdotem esse secundum ordinem Melchisedech: secundum quòd Psal.dicit, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech*. Vnde & Apostolus ibidem probat Christum esse sacerdotem in æternum: dicens quòd secundum legem plures facti sunt sacerdotes: ideirco quòd morte prohibentur permanere. Iesus autem eo quòd maneat in æternum: sempiternum habet sacerdotium,&c. Et aduerte quòd non solum Iesus est sacerdos æternus in se:sed etiam in suis sacerdotibus: quoniam character sacerdotalis est indelebilis:& idcirco in resurrectione omnes qui modo sunt sacerdotes, sic & tunc erunt sacerdotes: quod non erat in sacerdotio legis antiquæ. Non autem omnes qui modo sunt religiosi,tunc erunt: & secundum Theologos, neque Episcopi: quia episcopatus non est ordo sed dignitas. Notandum quòd sacerdotes sacerdotium Christi volẽtes imitari multas conditiones debent habere: & in multis beatis assimilari angelis.

Melchisedech figurã fuit Christi multipliciter.

Gene.14.

Heb.7.

Sacerdos à nullis debet assimilari.

Iurare Dei.

Gene 22.

Dominus quo modo pœnitet

D

E

Domi

1973 **Dominus à dextris tuis: confregit in die iræ suæ reges.**

Hic ostendit Christi potestatem regalem. Et primò ostendit Christi potestatis officium. secundò eius potestatis causam & meritum: ibi, *De torrente*. Potestas autem Christi maximè ad duo se extẽdit, scilicet, ad malos puniendum. secundò ad bonos præmiandum: ibi, *Iudicabit*. Quantum ad primum sciẽdum quòd per reges in quibus totum regnum consistit:intelliguntur omnes etiam subditi. *Dominus ergo confregit reges*:quia tam superiores quàm inferiores Iudæorum sibi resistentium redegit ad nihilum. Quod maximè patuit de Herode, de Pilato, de principibus sacerdotum: qui principalius insurrexerunt contra Christum. De quibus dicitur Psal.2. Astiterunt reges terræ: & principes conuenerunt in vnum aduersus dominum: & aduersus Christum eius. Istos confregit dominus in die iræ suæ,scilicet, quando vindictam de ipsorum peccatis voluit facere per manus Romanorum. Nam Herodes & Pilatus fuerũt in exilium relegati per imperatorem Romanũ. Pilatus occidit seipsum: Herodes verò postea cum esset in gloria sua,statim ab angelo percussus & vermibus plenus expirauit. Principes verò sacerdotum cum reliquo populo consequenter per Romanos principes Titum & Vespasianum fuerunt trucidati:partim venundati: & de propria terra expulsi: per mundum vsq; hodie peregrè constituti. Dicat ergo Psalm. Christo. *Dominus à dextris tuis confregit in die iræ suæ reges*. Quomodo autem ira cadat in deo:multoties dictum est superius. Sed notandum est quomodo dominus, scilicet,Deus pater dicitur esse à dextris Christi:cũ magis videatur esse à sinistris. Dictum est enim supra quòd Christus est à dextris patris, quia dixit dominus domino meo,id est, pater filio, sede à dextris meis. Quicunque autem sedet ad dexteram alicuius:oportet quòd ille ad cuius dexteram sedet sit ad sinistram illius, qui ad eius sedet dexteram. Respondeo quòd argumentum procedit de dextera corporali:hic autem non accipitur dextera corporalis, cum talis non cadat in Deo qui corporalia membra non habet, sed accipitur dextera spiritualis,scilicet,pro potestate gloria & honore: quia vna essentia diuina, vna potestas, vnus honor & gloria est patris & filij per naturam, quæ Christo homini per gratiam sunt communicata. Et sic filius est ad dexteram patris:quia ciusdem potentiæ & essentiæ est cum patre. & pater ad dexteram filij eadem ratione. Tamen proprius, filius dicitur ad dexteram patris,quam pater ad dexteram filij:quia filius habet esse à patre per potentiam & virtutem: quia nascendo accepit eternaliter à patre quicquid habet. Hic est notandum,quòd peccator aliquãdo confringitur à Deo,aliquando comminuitur. Cõfringitur enim aduersitatibus huius vitæ:sed comminuitur suppliciis æternæ pœnæ. Quod notans saluator ait, Qui ceciderit super lapidem istum,cõfringetur: super quem verò ceciderit,conteret eũ. Quod exponens Augu.in de quæstionibus euangeliorum exponit confractionem ad pœnam vitæ præsentis:sed comminutionem ad pœnã vitę futuræ,dicens, Qui ceciderit super lapidem istum;confringetur. de his loquitur Christus qui modo caduntsuper eum:qui,scilicet, peccando illum modo contemnunt vel afficiunt iniuriis, qui non penitus intereunt: sed tamen confringuntur, vt non recti ambulent. super quos tamen cadet dum venient in iudicio desuper cum pœna perditionis. Ideo dixit, Conteret eos:vt sint ipsi tanquam puluis ante faciem venti: De quibus dicitur in Psal. Reges eos in virga ferrea: & tanquam vas figuli cõffinges eos. Aliter tamẽ exponit Chrisostomus.

Reges terræ cõfregit Christus ipsum per sequentes.

Act.2.

Confringitur peccator & conteritur. Matth.21.

Psal.2.

A

B

C

D

E

1974 **Iudicabit in nationibus: implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorum.**

Hic ostendit Christi potestatem in bonorũ saluatione. Vbi notandum quòd inter cæteras causas quare Deus hominem creauit: hæc fuit vna, vt, scilicet, ex hominibus restauraretur angelorum ruina. Statim enim creatis angelis:lucifer cum aliis multis superbiens,Deo voluit æquari. Michael autem cum cæteris voluntati illorum resistens, Deo adhæsit humiliter. Et hoc fuit prælium inter angelos primitus factum. vnde & tunc Michael cũ suis Deo adhærentibus fuit confirmatus in gratia: diabolus verò cum suis,ruit ad infernum. Et sic quo ad numerum tanta ruina mansit in angelis beatis: quot numero fuerunt angeli qui ceciderunt. Volẽs ergo Deus istam ruinam implere & beatorum angelorum numerum reintegrare, hominem condidit, vt ex hominibus dicta ruina implerentur. non quòd restauratio dictæ ruinæ fuerit totalis causa creationis hominis:sed inter cęteras fuit vna. Et hoc notans magister lib.2.dist.9. dicit, Notandum est quòd decimus ordo angelorum legitur de hominibus restaurandus. Sed cum non sint nisi nouem ordines angelorum,nec plures fuissent,etiã si illi qui ceciderunt perstitissent:mouentur lectores quomodo scriptura dicat decimum ordinem angelorum compleri ex hominibus. Gregorius namque dicit homines assumendos in ordines angelorum. Quorum alij sumuntur in ordine superiorum, qui, scilicet, magis ardent caritate. Alij in ordine inferiorũ, qui,scilicet,minus perfecti sunt. Ex quo apparet non esse de hominibus formandum decimum ordinem angelorum:tanquam nouem sint ordines angelorum, & decimus hominũ: sed homines pro qualitate meritorum statuendos in ordinibus angelorum. Quod ergo legitur quòd decimus ordo de hominibus est complendus: ex tali sensu dictum accipi potest:quia de hominibus restaurabitur ruina angelorum:de quibus tot rueruntvt posset fieri decimus ordo. Propter quod dicit Apostolus restaurari omnia in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terris sunt:quia per Christum redemptum est humanũ genus:de quo fit reparatio angelicæ ruinæ,&c. Istam ergo angelorum ruinam ex hominibus implendam per Christum præuidens Psal.ait. *Iudicabit in nationibus*, id est, discernet in nationibus tot homines bonos & electos. quia de qualibet natione aliquos elegit, quòd de ipsis electis implebit ruinas angelorum. Vnde Apostolus ait:quòd instaurauit omnia per Christum:quæ in cœlo & quæ in terra sunt. Vbi ad propositum ait Glo. Instaurauit,id est, ad primum statũ reduxit omnia per peccatũ destructa:& quæ in cœlis,id est, angelos:& quæ in terris sunt.i.homines. Nõ quidẽ q̃ pro angelis reparandis mortuus sit Christus: sed quia ex ipsa redemptione hominũ ruinæ angelicæ damnum reparatur. Et vtiq; nouerunt angeli docti à Deo quanti numeri supplemento de genere humano, integritas illius ciuitatis sit restauranda.

Ruina angelorum ex hominibus implebitur.

Ephe.1.

Ephe.1.

T 2 In

Universidad de Deusto
Biblioteca

Instaurantur ergo quæ in cœlis sunt: cũ illud quod indè cicidit in angelis, redditur ex hominibus: ex quibus angelorum ruina impletur. Sed qualiter de nationibus iudicabit, id est, discernet electos ad implendum ruinam angelorum. subdit. *Conquassabit capita in terra multorum.* Per multos enim intelligemalos. quorum capita conquassauit Christus: quando de peccatoribus fecit iustos. Vbi aduertẽdum quòd caput omnium est superbia. quæ ideo malorum dicitur caput: quia ipsa est radix omnis peccati & origo. Istud autem caput superbiæ: in plurali dicitur capita: quia plura aliorum vitiorũ in se capita portat. Vnde superbia figuratur per illam bestiam: de qua habetur Apo. 13. Vidi bestiam ascendentem de mari: habẽtem capita septem. Hæc bestia est superbia: quæ homines extra cognitionem propriam trahens: in bestias vertit. Quæ ascẽdit de mari, scilicet, huius mũdi: quia ex rebus mũdanis, scilicet, ex diuitiis, potentiis, honoribus & huiusmodi oritur. Habet capita septem: quia ex ea septem principalia vicia oriuntur. vt ostẽdit Greg. *Conquassabit ergo Christus in terra*, scilicet, gentes capita malorum: quia conquassando & dissipando multorũ vicia, ipsos iustificauit: & ex ipsis ruinas angelorum impleuit. Vnde hic ait Glo. *Conquassabit capita in terra multorum*: quia vt impleret ruinas angelicas: hic in vita ista de multis superbis humiles fecit.

Caput omniũ malorum superbia.

Greg 31. moral. cap 31.

1975 De torrente in via bibit: propterea exaltabit caput.

Hic ostenditur Christi potestatis meritum, scilicet, quid fuit in Christo vt tantam dignitatẽ mereretur & potestatem. & ostendit quòd hoc meritũ fuit humilitas suæ passionis. Vbi notandum quòd per torrentem significatur aduersitas & miseria vel mortalitas vitæ præsentis. Nam secundum Grammaticos Torreo, res, torrui. idem est quod vrere, assare, siccare, cremare. Et à torreo dicitur hic torrens, tis, id est, fluuius vel aqua veniens cum impetu ex imbribus repentina, & magnum habens incrementum: sed adueniente æstate: calore solis, torrescit & exiccatur. Et est sic dictus, quia pluuia crescit: sed in æstate torrescit & siccatur. Quid autem per aquas: nisi mundi aduersitates designantur. Psal. 68. Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ, &c. Vel ipsa mors. 2. Reg. 14. Omnes morimur, & quasi aqua, &c. Et sic torrens aquarũ ducens impetum: significat aduersitatis impetum ducens ad mortem. Quæ aduersitates non diu durant: sed cito torrentur: quia saltem terminantur in morte. De isto ergo torrẽte Christus bibit dum hic esset in via: quando calicem amarum suæ passionis potauit. Quæ potatio vel mortis toleratio fuit meritum suæ exaltationis: vt ostendit Apostolus ad Phil. 2. vnde Glo. hic ait. *De torrente in via bibit.* quia Christus de fluxu mortalitatis nostræ & de transitoria & turbulenta passione bibit nascendo & moriendo. Et hoc in via, id est, in præsenti vita qua itur ad patriam. Et propterea quia sic bibit humiliatus & factus obediens patri vsque ad mortem: Deus pater propter hoc exaltauit caput eius, scilicet, dando illi nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu, &c. Cõsimiliter hunc versum de Christo exponit Gregor. dicens, Quid per torrentem nisi mortalitas huius vitæ exprimitur. de quo per prophetam dicitur, De torrente in via bibit: propterea exaltabit caput. quia, videlicet, redemptor noster mortalis vitæ pœnam in quodam terræ situ attigit. Et idcirco eidem morti cui sponte succubuit: nõ adhæsit. Vnde die tertia hoc quod moriendo posuerat: resurgendo caput eleuauit. quia, scilicet, pater ipsum Christum caput omniũ exaltauit. Et aduerte quòd recte Christus per caput designatur. quia ipse omnium fidelium caput existit. Col. 1. Ipse est caput corporis ecclesiæ: qui est principium primogenitus ex mortuis. vt sit ipse in omnibus primatum tenens, &c:

Torrẽs significat aduersitates & mortem.

Caput dicitur Christus.

PSALMVS CX.

1976 Confitebor tibi domine in toto corde meo: in consilio iustorum & congregatione.

Hic Psal. talem titulum habet. Alleluia. Expositus est in principio Psal. 104. vide ibi. Et quamuis hic titulus omnibus Psal. congruat, ibi tamen præcipuè ponitur, vbi de magna exaltatione agitur. sicut ait Glo. in hoc Psal. populus enim Dei ab omni malo liberatus laudat Deum: & ad eius laudẽ consideratis operibus Dei alios inuitat. quæ laus vitæ præsentis, figuram gerit laudis quæ erit in patria. Diuiditur autem iste Psal. in duas partes. quia Psal. primò laudem Dei proponit, secundò rationes diuinæ laudis ostendit, ibi, Magna opera domini. Quantum ad primum sciendum quòd duplex est confessio, scilicet, laudis & criminis. Ista gaudet: illa luget. Illa medico vulnus ostẽdit: ista medico de sanitate gratias agit. Et hæc toto corde est facienda non labiis solum. ne simus de illorum numero de quibus dicitur. Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. vide ver. 91. Sed quia non est speciosa salus in ore peccatoris. ideo vt Deo dignè cõfiteri valeamus ipsi laudando, primo cor nostrum debet emundari. Docet autẽ scriptura quòd cor nostrum multipliciter emundatur, scilicet, per adhæsionem credendorum, per contritionem peccatorũ, &c. Sed quia laus diuina quanto est communior & insimul à pluribus facta, gloriosior est. Propter quod & clerici ad Deum laudãdum insimul conueniunt ecclesia. Ideo subdit, *In consilio iustorum & congregatione.* Vel per consiliũ iustorum intellige causam laudis Dei, quam iusti assumunt: non quidem pro terrenis, sed pro spiritualibus gratias agentes. Vel per consilium & cõgregationem iustorum: accipe angelorum beatorum multitudinem: in quorũ consilio & ordinibus homines positi & assumpti in patria, Deum cum illis laudabunt. sicut Psal. 137. dicitur. Confitebor tibi domine in toto corde meo. sequitur in conspectu angelorum psallam tibi, &c. Vel per consilium iustorum: accipe exempla sanctorum quibus instruimur ad Dei laudem. Non enim quis alteri consulit verbis: sed multo fortius factis & exemplis: quia sicut efficacius quis docetur exemplis quàm verbis: sic etiam efficacius est consilium factis datum & exemplis quàm verbis nudis.

Cor mundatur multipliciter.

Esa. 29.

Consilium iustorum dicitur exempla sanctorum.

1977 Magna opera domini: exquisita in omnes voluntates eius.

Hic adducit rationes laudis diuinæ. Et primò adducit rationes generales. Secundò rationes speciales. ibi, *Confessio.* Quantum ad primum rationes generales adducit duas. Prima sumitur ex parte potentiæ. Secunda ex parte iustitiæ, ibi, Confessio.

Quantum

Voluntas dei est causa omnium.

Quantum ad primum dicit deum laudabilẽ ex parte suæ potentiæ: quæ talis est, quòd potentia sua est voluntas sua: & voluntas est potẽtia. Et ideo sicut leue est deo, magna opera facere velle: sic & illa facere. Et hoc est quod ait, *Magna opera domini*: quæ tamen à voluntate eius procedũt. Vnde subdit. *Exquisita in omnes voluntates eius.* Quasi dicat, Ideo magna opera facit dominus, quia illa vult facere. quasi dicat, Non est alia causa magnorum operum dei, nisi voluntas eius: & alia causa non est inquirenda. Si ergo consideras operum dei magnitudinem: quòd totũ mundũ ex nihilo creauit, quòd cœlos incorruptibiles fecit, & in suo motu infatigabiles, quòd in homine naturã spiritualem & corporalẽ sic coniunxit, vt nullatenus ab inuicẽ separari velit, & huiusmodi. si velis quærere quare deus sic fecit ista opera magnalia: certè nulla alia cadit responsio, nisi quia sic voluit. quia magna opera domini, exquisita in omnes volutates eius. Si autẽ vlterius quæras, quare sic voluit, fatuè quæris, quia quæris diuinæ volũtatis causam: quæ tamen nõ habet causam, sed aliorũ omniũ causa existit. Et hoc est quod ait magister. li. 1. di. 45. volũtatis dei causa quærẽda nõ est: quia causam nõ habet, cũ ipsa omniũ causa existat. Vnde Augu. 83. q. ar. 28. ait. Qui quærit quare voluit deus mũdũ facere, causam quærit volũtatis dei. Omnis autẽ causa efficiens: maior est eo quod efficitur. Nihil autẽ maius est voluntate dei. Nõ ergo eius causa quærẽda est. Tãtũ piè quærẽtibus satisfaciẽdo. possumus dicere, quòd deus ideo mũdũ voluit facere: vt bonitatem suã omnibus creaturis cõmunicaret generaliter: in spirituali autem creaturę rationali. ita quòd nõ propter suum bonũ, sed propter nostrũ fecit nos & mũdũ. Vnde magister. li. 2. di. prima. Credimus ergo omniũ creaturarũ visibiliũ & inuisibiliũ causam nõ esse, nisi bonitatẽ ac volũtatẽ creatoris. cuius tãta est bonitas, vt beatitudinis suæ qua æternaliter est beatus: alios velit esse participes. Et quia nõ valet ei⁹ beatitudinis aliquis particeps existere, nisi per intelligẽtiã, ideo fecit rationalẽ creaturã quæ ipsum intelligeret, & intelligendo amaret: amãdo possideret, & possidẽdo frueretur eo. Si autem quæras, quare ita voluit, fatuè quæris, quia magna opera domini exquisita &c. Vel aliter, *Magna opera domini, exquisita &c.* quia dum volũtati eius resistere quis conatur, inde eius volũtatẽ cogitur proficere. vt deducit Greg. dicẽs, Sæpe enim nõnulli hominum sapiẽtia inflati, dũ desideriis suis diuina iudicia cõtrarie cõspiciunt &c. vide ver. 440. Et concludit fine cap. 13. dicẽs. Iustus nãq; & misericors deus facta mortaliũ disponẽs, alia cõcedit propicius, alia permittit iratus. sicq; illa quæ permittit sic tolerat, vt etiã hæc in suæ voluntatis vsum cõuertat. Vnde miro modo fit, vt quod sine voluntate dei cõtrarium nõ sit: quia dum in bonũ vsum malè facta vertuntur: eius voluntati militant, etiã quæ eius voluntati repugnant. Hinc enim per Psal. dicitur. *Magna opera domini, exquisita in omnes voluntates eius.* Sic quippe eius opera magna sunt. vt per omne quod ab hominibus agitur: eius voluntas exquiratur. Nam sæpe inde voluntas dei perficitur: vnde repelli videbatur &c.

Volũtati dei nullus resistere potest. Greg. lib. 6. mor. ca. 51.

Voluntas dei semper adimpletur.

1978 Confessio & magnificentia opus eius: & iustitia eius manet in seculum seculi.

Hic ostendit Psal. deum esse laudãdum generaliter ratione iustitiæ. Vbi notandũ, quòd iustitia legalis est omnis virtus (vt ait Philosoph.) eo quòd sine iustitia nullũ opus moraliter potest esse bonũ. Hinc est ꝙ habẽs iustitiã legalẽ, omnes habet virtutes, quia talis seruat omnẽ legẽ. Vnde & ipsa legalis iustitia, nõ solum laudãda & magnifica virtus est: sed ipsa in abstracto dicitur laudatio & magnificentia. Quod notãs Psal. dicit, quòd opus dei est cõfessio & magnificẽtia, sicut de vno qui excellenter sit sapiens, dicimus quòd ipse est ipsa sapientia. & de vno excellenter bono, quòd ipse est ipsa bonitas. Sic & opera dei quæ in iustitia legali fundãtur: ostendit quòd deus nõ solum est laudãdus, sed etiã ipse est ipsa laus. & quòd nõ solum est magnificus, sed quòd est ipsa magnificentia. Ratio, quia omnia in iustitia sunt fundata. Et hoc est quod subditur, *Iustitia eius manet in seculũ seculi*, id est, incõmutabilis durat in æternum Psal. 118. Iustitia tua iustitia in æternũ. Et maximè verificabitur de iustitia vltimæ sentẽtiæ per ipsum dãdæ pro bonis dicens, Venite benedicti &c. & cõtra malos, dicẽs, Discedite à me maledicti in ignem æternum &c. Et ibũt hi in supplicium æternum: iusti autem &c. Opera ergo dei dicuntur cõfessio, quia omnia deum cõfitentur: vt puta naturalia obseruãdo naturã eis à deo indictã. Cœlum deum confitetur, dum regulariter motum suum seruat. Ignis dum lucet & calefacit. Aër dum spiratur & spirat. Aqua dum irrigat & terram fœcundat. Terra dum germinat, & fructus produxit. Homo bonus, dum dei præcepta seruat. Malus, dũ per deũ punitus ipsum iudicẽ iustũ ostẽdit. Et breuiter omnia superiora & inferiora cœlestia, terrestria deũ cõfitẽtur. Psal. 148. Cõfessio eius super cœlũ & terrã. De hoc vide. versi. 250. Ad videndũ autẽ qualiter dei iustitia est virtus perpetua manens in seculum seculi: est notãdum, quòd cum omnis virtus consistat in medio: vt dicitur 2. & 3. ethicorũ. & iustitia sit omnis virtus, vt dicitur. 4. ethicorum: sequitur quòd præ omnibus aliis virtutibus iustitia consistat in medio. Mediũ autem est cõsecratiuum rei. Et hoc est quod ipsa iustitia de se profitetur. prouer. 8. dicens. In viis iustitiæ ambulo in medio semitarum iudicij. Ad quod magis intelligẽdũ, notandum: quòd secundum Aulum Gellũ, li. no ctiũ atticarũ ca. 4. Antiqui imaginem iustitię sic descripserũt, scilicet, in specie virginis incorruptæ: clarũ habens lumen oculorum: quæ non humilis nec atrocis aspectus: sed cuiusdam reuerendæ dignitatis videbatur. capite coronata: in cathedra sedens: sceptrum tenens in manu. Ex qua figura clarè patere potest iustitiæ perpetuitas: quæ nunquam violari potest. Vbi notandum quòd in scriptura multiplex medium reperitur in quo consistit iustitia &c. Et ideo de iustitia dicitur Sapientiæ. 1. Iustitia enim perpetua est & immortalis. Si igitur iustitia de ratione sui est perpetua: quanto magis in Deo? Propter quod nunc ait Psalmista. *Iustitia eius manet in seculum seculi.*

Philosoph. 5. ethicorum.

Confessio & magnificẽtia dicitur opera dei.

Cõfitẽtur omnia deũ esse.

Iustitia quomodo cõsistit multipliciter in medio.

Nota imaginem iustitiæ.

1979 Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator dominus: escam dedit timentibus se.

Hic ponitur ratio laudis diuinæ ex sacramẽto eu charistiæ. Circa ꝙ duo ponũtur. primò eius ostẽditur cõditio. secudo eius institutio: ibi, Redẽptionẽ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Prima in duas: quia primo ostenditur eucharistiæ conditio respectu vitæ præsentis. secundò respectu vitæ futuræ: ibi, *Memor erit*. Quantum ad primum sciendum quòd inter cætera mirabilia quæ deus fecit filiis Israel in deserto; fuit quòd quadraginta annis ipsos pane cœlesti pauit. Vnde in signum admirationis manna dicitur, id est, quid est hoc. quia quando Iudæi primo illud manna viderunt: admirantes adinuicem dixerúnt. Man, id est, quid est hoc? *Exo.16. Eucharistia per mãna significatur.* Quod quidé manna expressa figura fuit sacramenti eucharistiæ: vt dictum est. versi. 1305. 1306. Cum ergo figura & figuratum sint relatiua: & vnum relatiuorum ducat in cognitionem & memoriam alterius; sicut videndo imaginem Petri: duceris in memoriam petri. & econtrario; videndo Petrum: duceris in memoriam figuræ suæ. Sic & in propositio: sancti patres videndo manna: per illud recordabantur sacramenti eucharistiæ futuri. Et nos videndo sacramentum eucharistiæ recordamur figuræ suæ, scilicet, manna: in quo multa mirabilia dei virtus operabatur. Inter autẽ alia mirabilia ipsius manna duo erant notabilia. Primum quòd ille cibus bonis erat sapidus & miræ delectationis, ac boni nutrimenti: propter quod dicitur Sapien. 16. Panem de cœlo præstitisti eis: sine labore omne delectamentum in se habentem. Secundum vero mirabile erat: quòd malis videbatur cibus insipidus & abominabilis. Vnde & mali dicebant, Nauseat anima nostra super cibo isto leuissimo. Sic & conformiter sacramentum eucharistiæ bonis quidem *Num.21. Eucharistia bonis est ad salutẽ: malis ad iudicium.* est vtilis & summæ delectationis, quia nutrit nos: non quidem vita temporali: sed spirituali & eterna. Propter quod Christus dicit, Ioan. 6. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane, scilicet, dignè: viuet in æternum. Malis autem & peccatoribus insipidus est, & damnosus: quia ipso damnantur æternaliter, Vnde ait apostolus. 1. Corin. 11. Probet autem seipsum homo: & sic de pane illo edat & de calice bibat: qui enim manducat & bibit indignè: iudicium sibi manducat & bibit &c. Nec mireris: si sacramẽtum istud malis sit ad damnationẽ. quoniam sicut mala possunt proficere bonis vt aduersa patienter tolerata: (sic enim Decius malus multũ profecit Laurentio patienti) sic & econtrario bona malis possunt nocere. Vnde glos. super illo verbo, Quicunque manducauerit vel biberit calicem domini indignè: reus erit &c. dicit, Ecce ex his habes: quòd sancta obsunt malis: bonis autem sunt ad salutem: sed malis ad iudicium. Vtique sanctum est quod accipimus: nec ideo reus est qui malè accipit: quia malum est quod accipit: sed quia ille malus malè accidit quod bonum est. Cauendum est ergo malè accipere bonum: quia bonum male acceptum obest malis, sicut econtrario mala patienter portata *Glosa super 1.Cor.11.* *2.Cor.12.* prosunt bonis, vt Paulo angelus sathanæ. Propter ergo istas similitudines quas eucharistia habet cũ manna: ponitur ipsum mãna summa figura eucharistiæ fuisse. Cum igitur figuratum visum ducat ad memoriam figuram ipsius prꝛeritã, sequitur quòd eucharistia ad memoriam nobis inducit mirabilia dei ostensa in manna. Et hoc est quod ait psal. *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors & miserator dominus*, id est, mirabilium ostensorum in manna. Et in quo fecit istam memoriã? Certè in hoc quòd escam dedit timentibus se, scilicet, escam & cibum corporis & sanguinis sui. Vnde hic ait glosa. *Memoriam fecit mirabilium suorum &c.* Quasi dicat, Ideo consiteri debemus domino & ipsum laudare: quia ipse dominus misericors natura: & miserator exhibitione: fecit memoriam suorum mirabilium: quia nobis dedit quod in veteri lege erat significatum: quia, scilicet, escam dedit timentibus se. escamquidem non corporalẽ, quam etiam malis dat. Escam enim dicit Christum in sacramento eucharistiæ contentum. Ad intelligendum autem qualiter in esca ista Christus continetur est notandum: quòd vt ait glo. 1. Corin. 11. in isto sacramento sunt tria cõmendanda. Vnum quod est tantum sacramentum. Alterum quod est sacramentum & res. Tertium quod est res & non sacramentum. Sacramentum & nõ res, est species visibilis panis & vini. Sacramentum & res, caro Christi propria & sanguis. Res & non sacramentum, est mystica caro Christi. Porro species illa visibilis sacramentum est duplicis rei, scilicet, contentæ & significatæ. Sacramentum enim est sacræ rei signũ, & species illa vtramque rem signat, & vtriusque gerit similitudinem. Nam sicut panis præ cæteris cibis corpus reficit & sustentat, & vinum hdminem lætificat & inebriat. sic caro Christi interiorem hominem magis cæteris gratiis spiritualiter reficit & saginat, quem & sanguis Christi spiritualiter lætificat, & inebriat, vt sobriam reddat. Vnde psal. Calix tuus inebrians *Psal.22.* quam præclarus est. Habet etiam similitudinem cum re significata tantum: quæ est vnitas fidelium. quia sicut ex multis granis conficitur vnus panis, & ex pluribus acinis, vinum in vnum confluit, sic ex multis fidelium personis vnitas ecclesiæ constat. Cuius etiam sacramentum est corpus Christi propriũ, quod de virgine sumpsit. Quia sicut corpus Christi ex multis membris puris & ab omni macula peccati immunibus constat: Ita & vnitas ecclesiastica ex multis personis mundis & immaculatis consistit &c. Et per prædicta patere potest, quare sub speciebus panis & vini, Christus hoc sacramentum instituit. Hic acinus, ni. est botrus, scilicet, granellum quod est in vua, & ponitur quandoque pro vua, quandoque pro racemo: sicut & botrus.

Eucharistia in se tria continet.

Memor erit in seculum testamenti 1980 sui: virtutem operum suorum annunciabit populo suo.

Hic ostendit conditionem huius sacramenti respectu vitæ futuræ. Hoc enim sacramentum dignè sumentibus confert æternam gloriam. Vnde est quasi quædam via per quam iusti ad gloriam pergunt: & propter hoc viaticum dicitur. Et circa hoc Psal. ostendit, in quibus hoc sacramentum excedit alia. Et primo ratione existentiæ. secundo ratione efficaciæ: ibi, *Vt det illis*. tertio ratione permanentiæ: ibi. *Fidelia*. Quantum ad primum sciendum quòd in isto sacramento ratione corporis & sanguinis Christi in ipso realiter existentium: plura miranda opera dei continentur quam in aliquo alio, & per consequens diuinam virtutem quæ miranda operatur, nobis efficacius ostendit. Et hoc est quod hic Psal. de hoc sacramento. *Memor erit in seculum testamenti sui*, id est, istius sacramenti, quod testamẽtum Dei vocatur. Vnde istud sacramentum Christus *Matth.26.* dando discipulis suis in cœna, ait, Hic est sanguis meus noui testamenti &c. id est, in isto sacramento inchoatur nouum testamentum, quia sicut antiquum consecratum fuit sanguine hircorũ & agnorum:

rum, sic nouum testamentũ Christi corpore & sanguine. Memor ergo fuit Christus istius testaméti in seculum, id est, in vita præsenti, quia in ipso nobis annunciat virtutem operum, id est, virtutem qua mirabilia opera deus operatur. Vide ergo in isto sacramento tibi annunciatam virtutem operum dei in multis & multorum ratione. Primo ratione cõsecrationis. Nonne magna virtus operum dei hic ostẽditur quòd in altari ponitur verus panis corporalis & vinum: & tamen virtute diuina ad verbũ sacerdotis panis fit verum corpus Christi, & vinum verus Christi sanguis? Quid enim vanius verbo: quod statim prolatũ desinit esse? Quid solidius corpore Christi, quod diuinitati personaliter manet vnitum? Et tamẽ ad verbũ sacerdotis hic fit ex pane, Christi corpus. Vnde Ambro. In altari ante verba sacramentalia est verus panis, vbi vero accesserint verba consecrationis, ex pane fit Christi caro &c. Sic etiã determinat ecclesia. extra de sum trini. dicens. Corpus & sanguis Christi in sacramẽto altaris sub speciebus panis & vini veraciter cõtineri: transubstantiato pane in corpus Christi, & vino in sanguinem virtute diuina. Hic ergo annunciatur virtus operũ dei, quia sicut deus solo verbo mundum produxit ex nihilo, quia dixit & facta sunt, sic solo verbo sacerdotis virtute diuina ex pane fit Christi corpus, & ex vino Christi sanguis. Vnde Chriso. ait. Attẽde in sacramẽto eucharistiæ virtutem operum dei. Nõ enim homo est qui proposita, scilicet. panẽ & vinũ Christi corpus facit & sanguinem, sed ille qui pro nobis crucifixus est Christus, sacerdotis ore verba proferuntur & dei virtute consecrãtur. Nec hoc tibi videatur impossibile. Si enim tãta virtus est in sermone dei: vt ipso inciperent quæ non erãt: quãto magis operatorius est, vt ipso illa quæ erant in aliud conuertãtur? Vide exempla scripturæ. Quamuis enim naturæ virtute homo generari nõ possit nisi commixtione viri & mulieris, tamen quia deus voluit, verbo angeli solum Maria consentiens Christum concepit. Aliud exemplũ ponit Chriso. in sermone de passione, dicens. Sicut illa vox dei quę dixit primis parentibus. Crescite & multiplicamini: semel quidem dicta est, sed omni tempore sentit effectum ad generationẽ operante natura. Ita vox Christi cõsecrationis huius sacramenti, semel quidem dicta est, sed omnes mensas ecclesiæ præstat sacrificio firmitatem. Ex quibus patet quòd in isto sacramẽto siue testamẽto virtus operũ dei nobis annũciatur, quisicut solo verbo totum mundum produxit, sic solo verbo ex pane & vino istud conficit sacramentum. Propter quod dicitur Hebræo. 1. Portans omnia verbo virtutis suæ &c. Secundo ratione mensurationis. Nonne magna dei virtus nobis annunciatur in isto sacramento, dum consideras quòd tam grãde corpus Christi, sub tam parua mensura hostiæ totum realiter continetur. Docet enim experientia sensus nostros, quòd aliorum corpora naturaliter tantum locum occupant, quantũ illa sunt magna, hic autẽ non sic. Ad declarandũ possibilitatem istius, sciendum primo quòd in omni re naturali quantitas & substantia differũt. quia manẽte eadem rei substantia, quantitas augeri potest & minui. Substãtia autem de se locum non occupat, nisi ratione quantitatis cum de se substantia non habeat partem extra partem, sed solum ratione quatitatis quæ partẽ habet extra partem. Videmus tamen quòd substãtia quãdo est alicubi mediante quãtitate, quòd tũc substãtia induit modum quantitatis. sicut patet de anima quæ tantũ locum occupat: quãtum est corpus hominis siue quãtitas eius, quia est tota in toto & tota in qualibet parte corporis. Considera ergo quòd si quantitas quæ est accidens, quãdoque trahat substantiã ad naturam eius vt accipiat locũ, quid miraris si quandoque substantia trahat quantitatem ad naturã eius: vt sit alicubi & locum non occupet? Et ideo cum in isto sacramento sit virtute consecrationis principaliter substantia: ex consequenti autẽ quantitatis, quãtitas induit naturam substantiæ, & sic magnum corpus in parua hostia poterit cõtineri. Et ideo quia substãtia de se nõ habet partẽ extra partem, quãuis totum corpus Christi sit in hostia, nõ tamẽ assignãdus est loc⁹ capitis: & locus pedũ, qua in omni particula est totũ Christi corpus. Si ergo admiraris virtutem operum dei, vt puta quia clauso virginis vtero exiuit, quia clauso sepulchro resurgẽs exiuit, quia ad discipulos ianuis clausis intrauit, considera istud sacramentũ & hic tibi annũciatur virtus operũ dei. quia hic corpus Christi nõ occupat locum. Tertiò ratione fractionis. Hostia enim cõsecrata in qua christus realiter cõtinetur, frãgitur, & in multas diuiditur partes, corpus tamẽ Christi nõ frãgitur, sed integrum sub qualibet diuisionis particula perseuerat. Vnde ait magister. 4. sententiarũ. quòd corpus Christi in- *4.sen.dist.12.* corruptibile est, ideo sanè dici potest, quòd fractio illa hostiæ & partitio non est in substãtia corporis Christi, sed in ipsa accidentali forma panis: vt vera sit fractio & partitio nõ substantiæ sed sacramenti. Sed quomodo hoc est possibile: Sciẽdũ quòd sicut anima nostra est tota in toto corpore & in qualibet parte corporis, sic & Christi corpus in hostia. Et ideo sicut diuiso corpore non diuiditur anima, sic diuiso sacramento nõ diuiditur Christi corpus. Sicut datur exemplũ de speculo, ad cuius diuisionẽ nõ diuiditur imago, sed multiplicatur. Et in hoc nobis annunciatur virtus operũ dei. Si enim miraris quomodo vnica & simplex dei volũtas in se immutabilis & indiuisibilis manẽs diuersos habet effectus, considera quòd in isto sacramento virtute diuina fractis accidẽtibus sacramẽti, non frangitur corpus Christi. Quartò ratione motionis. Nã cum idẽ Christi corpus sit realiter in omni hostia cõsecrata, sequitur quòd simul diuersis mouetur motibus, scilicet, sursum & deorsum, & quòd hic mouetur, & ibi nõ mouetur. Nec hoc est impossibile diuinæ virtuti. Nã si de facto poneret deus vnũ corpus in pluribus locis simul. sicut dicitur de beato Ambrosio, quòd cũ celebraret in Mediolano, fuit raptus Turonis ad exequias beati Martini, tũc nõ esset impossibile quòd in vno loco cantaret, & alibi dormiret. in vno loco ascẽderet, & in alio descẽderet. in vno loco quiesceret: & in alio moueretur. Sed corpus Christi insimul est in pluribus locis, quia in pluribus hostiis. Quomodo autẽ est possibile Christi corpus simul in pluribus locis existere? Accipe experientiã. Nõne vna vox simul existit in pluribus auribus localiter? Prꝛeterea, sicut plura corpora in simul possũt esse vt patuit in Christi resurrectione & natiuitate, sic conformiter vnũ corpus simul in pluribus potest esse locis. Etiam Paulus in *2.Cor.12.* paradisum fuit raptus, & tamẽ eius corpus remãsit in terra. Et in hoc nobis virtus diuinorũ operũ annũciatur. Si enim miraris cũ deus sit vnicus, & simplex in affectione & volũtate, quomodo vni irascitur, & alteri placatur. vnũ diligit, & alterũ odit. Vi-

Eucharistia cõtinet virtutẽ operũ dei in multis.

Eucharistia multa mirabilia cõtinet.

Ambr. in li. de sacramẽtis.

Extra de sum. tri. c. firmiter.

Chrisostomus in sermone de passione.

Exemplũ de beato Ambrosio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

de exemplum in isto sacramẽto, quia idem Christi corpus diuersis moribus insimul moratur & quiescit. Quintò ratione visionis, quia videdo cõsecratã hostiã, video corpus Christi, cuius tamẽ nullam video partẽ: quia non caput, non pedes, non manus & huiusmodi. Pro cuius euidentia sciendũ quòd aliquid dicitur multipliciter videri. Primo modo vt visionis per se obiectum, & isto modo solũ color videtur. Secũdò vt per se obiecti visionis subiectũ: & sic viso colore dicitur videri corpus, quod est illius coloris subiectũ. Tertio modo vt suppositum subiecti talis obiecti: & sic Iudæi videndo corpus Christi videbãt & verbũ. Quarto modo tanquam subiecto visionis obiecti coniunctũ, vt videdo aliquẽ indutum: dico me illum videre cũ non videam ipsum nec aliquid eius, sed solum pãnos quibus induitur. Et isto modo videndo sacramentũ videmus corpus Christi, quia, scilicet, videmus accidẽtia quibus Christi corpus sacramẽtaliter est indutũ. Et in hoc virtus operum dei annunciatur nobis. qui patribus in assumpta specie apparere poterat quẽ tamen in seipso videre non poterãt. Si ergo in isto sacramento tã multipliciter virtus operum dei nobis ostenditur, quid miraris si de ipso dicat psalm. quòd Christus memor erit in seculũ testameti sui, scilicet, huius sacrameti, in quo virtutẽ operũ suorũ annunciabit populo suo: quia hic dat tibi multa exẽpla virtutis operũ suorũ. Vel in isto sacramento nobis annũciatur virtus operũ dei: quia nobis annũciatur Christus qui est virtus dei, per quã facta sunt omnia. Sic enim ipsum dei esse virtutẽ dicebat apostolus. 2. Pet. 1. dicens, Notã vobis facimus domini nostri Iesu Christi virtutem.

Videri multipliciter.

1981 ## Vt det illis hæreditatem gentium: opera manuum eius veritas & iudiciũ.

Hic ostẽdit huius sacrameti præ aliis efficaciã. Vbi aduertẽdũ q̃ ad hoc directè & principaliter est ordinatũ à Christo hoc sacramẽtũ, vt virtute illius cœlestem cõsequamur hæreditatẽ: dicẽte Christo, Qui mãducat carnẽ meã: & bibit meũ sanguinẽ: habet vitã æternã. Si ergo queras, quę est huius sacrameti virtus, & ad quid institutũ est: respondet psal. dicẽs. *Vt, scilicet, det illis hæreditatẽ gẽtiũ*, scilicet, dignè sumẽtib⁹. Et attẽde q̃ gloriã cœl estẽ vocat hęreditatẽ gẽtiũ: quia gẽtib⁹ Abraæ fuit promissa: sibi dicẽte domino, In semine tuo benedicẽtur omnes gẽtes. Quãuis enim gẽtes essent idololatriæ: tamẽ ad prædicationẽ Christi & apostolorũ in magna parte fidẽ cõuersæ sunt. vnde & multo plures de gẽtibus saluãtur, quã de Iudæis. Et ideo salus æterna hæreditas gẽtiũ nũcuparur. Sic ergo causa finalis institutionis huius sacrameti est, vt det illis hęreditatẽ gẽtiũ. Ad quod intelligẽdũ, est notandũ q̃ istud sacramẽtũ digne sumẽtibus magnã præbet efficaciã. quo niã ideo institutũ est: vt à maculis peccatorũ mũdaremur: vt à pœnis infernalibus saluaremur: vt dei gratia informaremur, vt passionis Christi recordaremur: vt ad dei amorẽ accẽderemur. & vt ad cælestẽ hęreditatẽ per ipsum assumeremur. vide de istis in psal. 68. Sequitur, *Opera manuũ eius veritas & iudiciũ*. Per manũ enim signatur virtus qua operamur. Dicitur ergo hoc sacramẽtũ opus manus Christi: quia virtute Christi primo fuit institutũ, & ab ipso apostolis collata potestas ipsum cõficiẽdi. De isto ergo sacramẽtũ quod est opus manus Christi, ait, *Opera manuũ eius veritas*: quia hic nõ est corpus Christi solũ in signo: vt quidã dicũt hæretici: sed etiam in veritate: quia illudmet corpus quod pro nobis sumpsit de virgine: hic realiter cõtinetur. Vnde Ambro. & habetur de consecra. di. 2. dicit, Omnia quęcunque voluit fecit dominus in cœlo & in terra. & quia sic voluit, sic factũ est. Ita licet figura panis & vini videatur: nihil tamẽ aliud quã caro Christi & sanguis post consecrationem credenda sunt. Vnde ipsa veritas ad discipulos inquit, Hæc est caro mea pro mundi vita. Et vt mirabilius loquar, non alia plane caro, quã quæ nata est de Maria: quæ passa fuit in cruce & resurrexit de sepulchro: hæc inquã ipsa est &c. Et hãc veram Christi carnem: hic contineri notãs Psal. hic ait, quòd opera manuum eius veritas. Sequitur. *Et iudicium*. Quod ideo dicit: quia istud sacramentum est ad iudicium vitæ bonis, & ad iudicium mortis æternæ malis, vt deducit apostolus. 1. Corin. 11.

Ioan. 6. Eucharistiæ multiplex vtilitas.

Gen. 22.

Eucharistia vera Christi caro.

1982 ## Fidelia omnia mandata eius confirmata in seculum seculi: facta in veritate & æquitate.

Hic ostẽdit hoc sacramẽtum alia excedere sacramẽta. & hoc ratione permanentiæ: quia durabit vsque ad cõsummationem seculi, dicẽte Christo. Ego autẽ vobiscũ sum omnibus diebus vsque ad consummationẽ seculi. Et de hoc dicit, *Fidelia omnia mãdata eius confirmata &c.* Ipse enim præceptũ dedit de cõsecratione huius sacrameti, dicẽs, Matt. 26, Hoc facite in meam commemorationẽ. Et de eius receptione, dicit, Accipite & mãducate: hoc est corpus meum &c. In hoc ergo ista mãdata Christi, scilicet, de cõsecratione & communicatione dicũtur fidelia. quia sicut promisit vobiscũ se manere vsque ad cõsummationẽ seculi: sic fideliter obseruat. Et aduerte quòd ista mãdata de sacramento eucharistiæ dicũtur confirmata in seculum seculi. Res enim fidei confirmãtur miraculis. sicut dicitur Mar. vlti. quòd apostoli fidẽ prædicauerũt vbique, domino cooperãte & sermonẽ cõfirmãte sequẽtibus signis. Nullũ autẽ aliud sacramẽtũ tot in se mirabilia cõtinet & miracula, sicut illud. Excellit etiam alia sacramẽta ratione potestatis cõsecrantis. Nã potestas cõsecrandi fundatur in charactere sacerdotali qui est indelebilis. Et sic etiã in patria remanebit character ille consecrandi corpus Christi: licet ibi non remaneat vsus consecrationis: quia viatico non indigemus nisi dum sumus in via. Non autem sic est de omnibus aliis sacramentis: quia non omnia in agente requirunt characterem. Sequitur. *Facta in veritate & æquitate*. Dicuntur enim ista mandata facta in veritate: quia realiter veritatem continẽt quam significant. Non autem sic de aliis sacramentis. vt patet de baptismo qui significat ablutionem animę per gratiam. quod realiter quandoque non continet, vt puta in fictè accedente. Hoc autem sacramentum rite à sacerdote celebratum bono vel malo, alteri datum bono vel peccatori semper in se realiter continet quod figurat, scilicet, verũ Christi corpus & sanguinem. Et hic potes notare quòd in isto sacramento aliqua continentur virtute verborum: aliqua vero ratione naturalis concomitantię. Et sic dicuntur facta in veritate: quia ibi realiter Christus continetur: qui est veritas. Ioannes 14. Dicuntur etiam facta in æquitate: quia istud sacramentum æquat se & conformat recipienti, ac etiam consecranti quo ad effectum: quia bonis bonum est: & malis malum. bonis profi-

Eucharistia dicitur confirmata.

Eucharistia semper cõtinet quod figurat.

proficit ad vitam: malis est ad iudicium. Vel aliter secundum gl. Huius sacramenti mandata dicũtur fidelia: quia seruant seruantes se: non sunt mendacia. Sunt confirmata in seculum seculi: quia non in cassum missa sunt vt verba humana. Sunt facta in veritate & æquitate, id est, data à Christo veritate qui non mentitur, & qui æquitas est: quia nihil nisi æquum mandat.

1983 ## Redemptionem misit dominus populo suo: mandauit in æternum testamentum suum.

Hic ostenditur huius sacramenti institutio. Et diuiditur in partes tres. quia ponitur primò consecrantis dignitas. secundò communicantis puritas: ibi, *Sanctum & terribile*. tertio dignè sumentis vtilitas: ibi, *Intellectus bonus*. Quantum ad primum sciendum quòd non solum Christus fuit huius sacramenti institutor: sed etiam ipse est principalis cõsecrator: quia licet sacerdotis ore verba proferantur: Christus tamen est ille sacerdos inuisibilis qui proposita, scilicet, panem & vinum in suum corpus conuertit & sanguinem: vt dicit textus de cõsecra. dist. 2. Sed istud sacramentum Christus instituit tẽpore suæ passionis. quia in cena vltima. Ipsa autem Christi passio humani generis fuit redemptio. Et sic tempore nostræ redemptionis Christus hoc sacramentum instituit. Si ergo quæras quando Christus hoc sacramentum instituit. Respondet psal. quando redemptionem misit populo suo. Populum suum vocat populum Iudæorũ: qui singulari cultu dei populus erat. Ad quem specialiter Christus fuit missus. ipso dicẽte, Non sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Sed quia hoc aduentu istius redemptionis Iudæi se fecerunt indignos: ideo hæc redemptio ad gentium populũ est translata. vt nõ solum ad vnam gentem Christi redemptio spectet: sed ad omnes indifferẽter. sicut dicitur Psal. 129. Quia apud dominum est misericordia: & copiosa apud eum redemptio. Sequitur, *Mandauit in æternum testamentum suum*. Hoc dicit ad differentiam sacramentorum legis antiquæ: quæ non erant semper duratura: sed quia solum erant figura, aduenientis figurato, debebant cessare. Hic enim per testamentum intellige eucharistiæ sacramentum: quod instituendo Christus vocauit testamentum dicens, Hic est sanguis meus noui testamenti. Quod meritò dicitur testamentum: quia per istud sacramentum nobis Christus hæreditatẽ legauit æternam. Mandauit ergo in æternum testamentum suũ: quia huic sacramento aliud non succedit: sed vsq; ad finem seculi durabit. sed sibi succedet clara visio Christi: cuius diuinitate beatificamur interius, & humanitate exterius. Vel per testamentum intelligere potes nouum testamentum, scilicet, legem euangelicam: quæ terminauit legem antiquam, siue vetus testamentum. Mandauit ergo Christus in æternum testamentum suum nouum, scilicet, duraturũ: quia nulla alia lex huic succederet.

Eucharistiæ institutio.

De consec. di. 2. quia corpus: & capit. omnia panis.

Matth. 15.

Eucharistia dicitur testamentum.

Matth. 26.

1984 ## Sanctum & terribile nomen eius: initium sapientiæ timor domini.

Hic ostenditur quanta in recipiente debet esse puritas. Vbi aduertendum quòd istud sacramentũ sicut dignè sumentibus vitam præstat æternam: sic indignis ad iudicium æternũ prouenit. Propter primum dicit Christus. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi: si quis manducauerit ex hoc pane: viuet in æternum. Et sic dignè sumentibus ampliorem gratiam confert. Vnde & per excellentiam eucharistia dicitur (vt ait magister,) bona gratia: quia hic nõ solum augmentum gratiæ recipitur: sed hic sumitur ille qui est fons & origo omnis gratiæ. Tales ergo sanctificat. et sic bonis est sanctum nomen eius. Leuit. 20. Ego dominus qui sanctifico vos. Malis autem est terribilis: quibus ad iudicium cedit. quia qui manducat & bibit indigne: iudicium sibi manducat & bibit. vide versic. 1979. Et hoc est quod ait. *Et terribile nomen eius*, scilicet, malis est timẽdus. Sed dices. Quod est istud nomẽ: quod sic bonis est sanctum: & terribile malis? Hoc est nomen iudicis: quia Christus qui in hoc sacramento continetur realiter: iudex est omnium viuorum & mortuorum, id est, omnium bonorũ & malorum. Sed bonis erit sanctus sententiam dans pro ipsis: malis erit terribilis sententiam dans contra illos. Quid ergo agendum est hoc sacramẽtum sumere volenti? Certe hoc quòd omnia peccata deponat & mũdiciam seruet. Et hoc est quod subditur. *Initium sapientiæ timor domini*. quia per timorẽ domini declinat omnis homo a malo. Hoc est ergo principium sapientiæ quod debet habere communicans, scilicet, timere Deum: per quem timorẽ iustus efficietur & mundus. Sed nota quòd dicit timor domini. quia aliud est timor Dei: alius timor mundi. vide versi. 17. Timor Dei multa bona facit. versicul. 359. 358. 897. 1728. Item nota quòd solus Deus terribilis est versi. 1680.

Eucharistia est sancta bonũ.

Ioan. 8.

Proverb. 15.

1985 ## Intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio eius manet in seculum seculi.

Hic ostenditur istud sacramentum dignè sumentibus quantæ sit vtilitatis. Vbi aduertendum. quòd scientia cæteris paribus aggrauat peccatum: sicut & ignorantia inuoluntaria minuit. Propter quod dicitur, Seruus qui scit voluntatem domini sui, & nõ facit: vapulabit plagis multis. qui autem non cognouit voluntatem domini sui & nõ facit, vapulabit plagis paucis. Et hoc est quod hic ait. *Intellectus bonus omnibus facientibus eum*, id est, intelligere quæ de isto sacramento sunt dicta: illud intelligere est bonum & vtile: sed quibus? *Omnibus facientibus eum*. quia intelligere bonum & nõ facere: peccatum est illi. Vel intellectus diuini timoris, de quo statim dictum est: Initium sapientię timor domini. hoc, scilicet, intelligere & operibus adimplere, scilicet, vt sic timeatur dominus, vt per timorem eius ab omni declinetur peccato: talis intellectus est bonus. sicut intelligere & non facere, damnosum est & peccatum. Sed quæ vtilitas est intelligentibus quid sit faciendum & facientibus? subditur, *Laudatio eius manet in seculum seculi*, scilicet, quia talis habebit præmium æternaliter dignum laude. quia si virtus est laudabilis: multo amplius virtutis præmium quod est ipse Deus. Præmium ergo æternũ, quod intelligenti & faciẽti dabitur in futuro: ostẽdet æternaliter illum fore laude dignum & honore. sicut supplicium damnatis datum: ostẽdet illos omnes vituperio dignos. De quolibet ergo bonum intelligenti & facienti dicitur: *Laudatio eius manet in seculum seculi*. quia illius laus erit perpetua. quod dicit ad differentiam laudis vitę præsentis. Quamuis enim

Scientia auget peccatum & meritum.

Luc. 12.

Laus præsentis vitæ nõ est tanta sed fatua re.

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim quis hic virtuosus iustè laudari possit: nõ tamen tute.quia finis eius est incertus. Et ideo dicitur Eccl.11.Ante mortẽ ne laudes hominũ quemquam.Vnde Ambro.in sermone,Lauda nauigãtis fælicitatem:sed cum peruenerit ad portum. Lauda ducis exercitus virtutem:sed cũ peruenerit ad triũphum. Quis autem viuẽs possit tute ac sine trepidatione laudari:qui & de præterito meminit se habere quod doleat:& de futuro videlicet sibi imminere quod timeat? Sed in futuro laudatio bonorũ erit in seculum seculi,id est,sine fine.quia in gloria & gratia confirmati amplius a virtute deficere nõ poterunt: & per cõsequens nec à cõdignitate laudis cadere. Vnde nota quòd laudatio in vita præsenti laudato multipliciter nocet. Primo quia eius virtutem debilitat.Quoniam vt ait Grego.Per Salomonem dicitur. Quomodo probatur in conflatorio argentum & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudantis. Laus quippe sua iustos cruciat:iniquos exhilarat. Sed iustos dũ cruciat, purgat:iniquos dum lætificat,reprobos monstrat. Isti enim sua laude pascũtur: quia auctoris sui laudem non requirunt.Illi autem qui auctoris sui gloriam quærũt,sua laude cruciãtur:ne non sit intus quod foris dicitur: ne si est etiã quod dicitur:ante oculos dei ipsis fauoribus euacuetur. Et sequitur ad propositum.Ne humana laus robur mentis emolliat: eamq; in sua delectatione prosternat: & quæ adiumentum debet esse augendi operis,iam retributio fiat laboris.Dicit Philosophus:quòd cũ ventus fuerit meridionalis:illud quod nascitur de ouibus,erit fæmina.Ventus meridionalis placidus est: quia temperatus.& significat linguam blandã quę suo flatu,id est,loquela,fœtus qui futurus erat masculus, id est, opus quod quis eliceret fortiter & virtuose,efficitur fæmineum,id est,debile,vel simpliciter nullius virtutis: quia propositũ boni operis quod inchoatur existeret in bono fine: nisi ipsum lingua adulatoris peremisset: quæ partum efficit inutilem & mõstruosum. Vnde dicit Philosophus:quòd quandoq; generatur vitulus habẽs caput hominis:quod quandoq; accidit ex parẽtibus occasionatis in corpore,id est,patientibus defectũ naturalem.Sic & opus extrinsecæ bonum quãdoque rationabiliter inchoatur:quia bona intentione.sed postmodũ irrationabiliter consumatur propter defectum in parentibus,scilicet, in intellectu & voluntate:in quibus est defectus notabilis,quãdo praua intentione corrumpitur opus: quod deberet ordinari ad laudem diuinam, ordinatur ab ipsis ad ostentationem vanam:& mutant gloriam suam,qua:scilicet,deberent in domino gloriari: in similitudinem vituli comedentis fœnum. Ideo dicitur,Ne laudes hominem in specie sua. Secundo ipsum exæcat. Vnde Augustꝰ. Eláditor omnis virtutis inimicus,ei cum quo sermonẽ conferit:quasi clauum in oculo figit. Nulla enim videtur maior cæcitas,quàm vt seipsum homo qualis sit & opera propria non cognoscat.Sed hoc facit suauitas laudis humanæ. Vnde videtur esse de sermone adulatorio:sicut de melle venenato:de quo dicit Auice. quòd est quoddã mel naturaliter venenatũ: quod si homo concedat aufert rationem subito,& affert sudorem frigidum: & odor eius facit sitire. Sic & blanda locutio adulantis,aufert vsum rationis qua deberet homo seipsum cognoscere.& causat sudorem frigidum:quia quæ prius latebãt in corde frigescente:extrà prodeunt per iactantiam sermonis,

Laus nocet laudato multipliciter. Greg. lib.29. moral.cap.30 Prouerb.27.

Adulatio multũ nocet.

Nota bene vsque ad finem.

Philosophus 18.de naturalibus.

Philosophus 18.de animalibus.

Auicena secundo Can.

Odor etiam eius sitim causat:quia qui flatum habent pestifetum, sibi intrinsecus attrahunt inæstimabilem sitim inanis gloriæ. Vnde Seneca in Prouerb.dicit. Habet suum venenum blanda oratio. Et Ouidius. Impia sub dulci melle venena latent. Tertiò finaliter necat.vnde super,Psal.9.ait Hiero. Ab adulatoribus, non à iustis laudatur peccator. Et quando peccator peccatorem laudat,alius aliũ occidit & necat.Et propter hoc cõsulitur Eccl.11. Ante mortem ne laudes hominẽ. Ex quibus omnibus patet quàm periculosa sit laus vitæ præsentis & caduca: sed vitæ futuræ erit gloriosa.de qua nunc ait,*Laudatio eius manet in seculum seculi.*

Ouidius in epistola.

PSALM. CXI.

BEatus vir qui timet dominum: in mandatis eius volet nimis. 1966

Huius psalmi titulus est iste. Alleluia reuersionis Aggei & Zachariæ. Ad cuius intelligentiam sciendum quòd hic ponuntur isti duo prophetæ, scilicet,Aggeus & Zacharias,qui fuerunt completa captiuitate Babyloniæ: quæ.70.annis durauit: & tunc prophetauerunt. Ponuntur ergo in titulo isto:non quòd ipsi hunc psal.fecerint: sed quia inter alios prophetas prophetauerunt reædificãdum templum Hierusalẽ, quod per Babylonios destructum fuerat:imo etiam ipsi ad ipsum reædificãdum personaliter laborauerũt. Iste autem psalmus agit de ædificatione templi:non quidem materialis,sed spiritualis significati per illud templum materiale. de quo templo spirituali ait Apostolus 1.Cor.3. Templum sanctum Dei quod estis vos.vnde quia reædificatio illius templi materialis quam illi prophetæ prædixerunt:& quam propriis etiam manibus fecerunt: significat spiritualis templi ædificationẽ.De quo templo spirituali hic psal. Agit.Ideo ipsi specialiter in hoc ponũtur titulo. Istud autem templum spirituale hic per peccatum destruitur: sed cõpletis septuaginta captiuitatis annis reædificabitur immortale. Quid enim per septuaginta annos:nisi totum tempus præsentis vitæ intelligitur:quod septenario dierũ numero voluitur? quo tempore hic captiuamur à peccatis & diabolo.sed illo completo, reædificabitur de fidelibus templũ spirituale & incorruptibile,scilicet, beata immortalitate æternaliter permansurum. Quid autem sit alleluia:vide in titulo Psal.104. Est ergo tituli sensus iste.Alleluia,id est, laus Dei. Sed ex quo sit ista laus,subditur,reuersionis Aggei & Zachariæ,quia scilicet,illi reuertentes de captiuitate:laudauerunt Deum pro reædificatione templi materialis quo significabatur templum spirituale in patria ex fidelibus reædificãdum immortale.de quo agit iste psalmus:ostẽdens post liberationem peccatorum, quanta sint bona fidelium:& quæ sit retributio reprobꝰorum.Quibus visis accedo ad psal.diuisionẽ. Ad cuius euidẽtiam sciendũ,quòd quamuis æterna beatitudo reddatur pro omni opere meritorio: tamen per quandam appropriationem & excellẽtiam pro operibus misericordiæ dari videtur. Sic & quamuis pro omni mortali peccato detur æternum supplicium:tamen maximè pro operibus impietatis & immisericordiæ dari videtur. Sic enim Christus in iudicio pro præmio dando bonis, solũ allegabit opera misericordiæ:& pro supplicio malorum, solum opera immisericordiæ. vt habetur Matth.25.

Templũ duplex materiale & spirituale.

Matth.25.Et secundũ hoc psalmus iste habet duas partes.quia primò agit de misericordibus & eorũ præmio.secundò de immisericordibus & eorum supplicio: ibi, *Peccator videbit.*Prima in duas: quia primò agit de beatitudine misericordiũ in via.secundò de ipsorum beatitudine in patria: ibi, *In memoria.* Prima diuiditur in duas partes: quia primò ponit beatitudinis misericordium præmium: secundò ponit meritum:ibi. *Iucundus homo qui miseretur.* Ad euidentiam primæ partis est sciendum, quòd beatitudo vitæ: licet principalius cõsistat in bonis interioribus animæ: tamen etiam accidẽtaliter cõsistit in bonis exterioribus:prout sunt ipsis virtuosis quædam adiuuamenta virtutis: & maximè misericordibus qui tenent vitam actiuã.vnde sicut diuitiæ impedimenta sunt reprobis:ita bonis proficiunt ad executionem actus exterioris misericordiæ. Et secundum hoc duo facit.quia primò agit de bonis interioribus in quibus beatitudo vitæ consistit. secundò de bonis exterioribus, ibi, *Potens in terra erit.* Quantum ergo ad primum sciẽdũ quòd beatitudo vitæ præsentis interior,in duobus præcipuè consistit, scilicet, in declinatione à peccato:& in operatione boni.iuxta illud Psal.23. Quis est homo qui vult vitam & diligit dies videre bonos? Sequitur.diuerte à malo & fac bonum. Timor autem domini facit declinare à malo. Per timorem domini declinat omnis homo à malo.sed per amorem Dei bonum operamur:dicente Christo, Si quis diligit me:sermonem meum seruabit. Sic igitur timor Dei & amor: hominẽ in vita præsenti beatum faciunt. Et hoc declarãs hic psalmus dicit, *Beatus vir qui timet dominum*:quantum ad primum:timore,scilicet, filiali.*in mandatis eius volet nimis*:quo ad secundum.nam amor in voluntate cõsistit. Quanto enim quis alium plus diligit: tanto amplius eius mandata satagit custodire. Et aduerte,quòd non ait mandata eius faciet: sed in mãdatis eius volet nimis.quoniam apud Deum voluntas pro facto reputatur tam in bonis quàm in malis. Et sic in malis volũtas punitur nõ opus:vt notatur dist.50.Sic & apud Deum in bonis:nõ opus sed voluntas præmiatur.Non enim opus extrinsecum de se meritorium est, vel demeritoriũ.sed ratione voluntatis interioris.quoniam peccatum est in voluntate non in censu:sic & meritum.vt ostẽdit Greg.10.lib.moral.Sunt nonnulli,quos census per tumorẽ non alleuat:sed interior voluntas exaltat. Et sunt nonnulli qui dum se opibus exterioribus abũdare conspiciunt: veras diuitias nõ requirunt:atque æternam patriam non amant.quia hoc sibi sufficere quòd rebus temporalibus abundant, putant.Nõ est ergo census in crimine sed effectus. cuncta enim quæ Deus cõdidit,bona sunt:sed qui bonis male vtitur,profecto agit vt quasi per edacitatis ingluuiẽ: eo de quo pane viuere debuit moriatur. Pauper ad requiem Lazarus venerat:superbum vero diuitem tormenta cruciabant, sed tamẽ dicit Abraham fuerat, qui in sinu Lazarum tenebat.Qui tamen auctori suo colloquens:dicit, Loquar ad dominum meum,cum sim puluis & cinis. Quid itaq; iste æstimare diuitias nouerat: qui semetipsum puluerem cineremq; pensabat.Aut quo modo hunc res possessæ extollerẽt, qui de se quoque earum possessore tam abiecta sentiret? Atque iterum sunt nonnulli,quibus res terrenę non supperunt: & tamen apud se per fastum tumoris eriguntur.hos & census ad ostẽsionem potentiæ minime subuehit: & tamen morum proteruia inter reprobos adiicit. Quoscunq; ergo sequentis vitæ amor non humiliat: facer sermo hic diuites appellat: quia apud Deum nihil discrepat,vtrum rebus aut solum moribus intumescãt,&c. Ex quibus apparet quòd peccatum non stat in censu: sed in voluntate.sic & conformiter non stat in opere exteriori:sed solum in voluntate a qua illud opus procedit. Sic & conformiter de merito est dicendum. quia Deus prius voluntatem aspicit:non extrinsecum opus. Et ideo hoc notans psalm.hic non ait, *Beatus vir qui mandata Dei facit:sed qui mandatis eius volet nimis,*id est,multũ & efficaciter.vnde hic ait glo. Et nota quòd non ait faciet:sed nolet nimis,id est, multũ.quia sufficit velle, si perficiendi desit facultas:quia pax est hominibus bonæ voluntatis, & si non adeo proficiat homo in eis implẽdis: quia tẽtatio est vita ista hominis super terram. Sed tamen hic restat dubium vtrum tãtum mereatur quis sola bona voluntate sine operibus: cæteris paribus sicut cum opere:& similiter de peccare.

Voluntas sine opere meretur & peccat.

Dist.50. cap. cõtra animũ, & ca.vt imperator & capit.quantum dixit.

Greg. lib.10. moral. ca.28.

Quæstio.

Potens in terra erit semen eius:generatio rectorum benedicetur. 1897

Hic consequenter ponit illa in quibus beatitudo vitæ præsentis consistit extrinseca. Quod intelligendum est,de beatitudine non contemplatiuorum sed actiuorum, qui circa opera misericordiæ magis insistunt. Et diuiditur in tres partes secundum quòd tria ad illam requiruntur.Primũ est potestas iuris præsidentis.secundum est facultas census abundantis.ibi, *Gloria*:tertium est honestas famæ rutilantis.ibi. *Exortum.* Quantum ad primum sciendũ,quòd vir misericors volens subuenire miseris indiget etiam temporali potestate: vt oppressores innocentium deprimere possit. Et hinc est quòd lex volens inter improbos tutam esse innocentiam: principi concedit gladium:sine quo improbos reprimere non posset. quo si vtatur vt debet,non modicum hic beatus existit. Quid enim valeret princeps sine potestate?quem effectum misericordiæ erga oppressos ostendere posset?Sed homo misericors quanto potentior est: tanto opera misericordiæ abundantius præbet. Propter quod de deo dicitur. Omnium misereris domine: quia omnia potes.vnde & cuilibet misericordi dicitur. Noli fieri iudex: nisi valeas virtute irrumpere iniquitates. Et hãc conditionem beatitudini actiuorum annexam ponit psal.de misericordibus dicẽs. *Potens in terra erit semen eius.*quia misericordia patrũ meretur filiis potestatem. Sic enim Dauid suis misericordiis meruit Salomoni filio suo potestatẽ super alios altam.Et hoc si sint imitatores misericordiarum patrum. propter quod subditur. *Generatio rectorum benedicetur.*quia tales,meritis patrum exaltantur à populo.Vel aliter magis mysticè.Per semẽ misericordium: intellige opera misericordiæ,quæ procedunt & generantur ab eis. Tale semen siue opera misericordiæ erit potens: quia in operibus suis stabiles erunt.vt nec morte, nec vita,nec præsentibus, nec futuris separari possint à charitate Dei. Vel potens erit in terra semen eorum, id est, opera misericordiæ ipsorum:potẽs inquam erit ad merendum æternam mercedem: quæ meretur hic in terra vitæ præsentis. quia sicut semen paruum multum fructum affert iactatum in terra: sic opere etiam paruo misericordiæ potenter magna merces acquiritur: quia ipso regnum emitur cælorum.vt

Sapient.11.

Eccles.7.

Potestas indigent bonis actiui.

Semen dicitur opera nostra.

puta

Genes.18.

Universidad de Deusto
Biblioteca

puta calice aquæ frigidæ: duobus minutis viduæ: A ita meruit iſtis regnum cœlorum: ſicut Zacheus dãs dimidium bonorum ſuorum. Et hoc aliis verbis aperit dicens, *Generatio rectorum benedicetur.* Per generationem rectorum: intellige idem quod per ſemẽ eorum, ſcilicet, opera miſericordiæ. Et ſic eſt ſenſus: generatio rectorum, id eſt, opera rectorum benedicentur æterna retributione. Et ne intelligas quòd cuiuſcunq; opus miſericordiæ benedictionẽ cœleſtem acquirat, determinat quorum generatio benedicetur dicens: generatio rectorum, non curuorum. Qui autem recti dicantur, & qui curui: vide verſic. 480. Aliter tamen gl. hic diſtinguit inter rectos & curuos dicens, Recti ſunt qui nõ reſiſtũt patri emendanti: qui credunt deo promittenti: qui non credunt periiſſe opera ſua cum eis temporaliter nõ tribuitur. Sunt vero curui qui de bonis quę agunt, hic à deo ſperant mercedem: vel qui hominibus placere volunt. Quod non faciunt recti: qui nec gloriam hominum: nec terrenas concupiſcũt diuitias. Generatio ergo rectorum benedicetur: quia ſolum operibus iuſtorum merces redditur æterna.

Qui dicantur recti & qui curui.

1988 **Gloria & diuitiæ in domo eius: & iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.**

Hic ponitur ſecũdum requiſitum ad opera miſericordiæ: quod eſt facultas cenſus abundantis. Quamuis enim pauper poſſit eſſe miſericors: non tamen poteſt eſſe miſerator: quia miſericors dicitur ab habitu: ſed miſerator ab actu. Poteſt autem C pauper habitum miſericordiæ habere intrinſecus: ſed actum miſerendi ſine diuitiis habere non poteſt. Et hinc eſt quòd viris miſericordibus vt actũ miſerendi poſſint habere: multas Deus tribuit diuitias: ſicut Abrahæ, cuius tota intẽtio actibus miſericordiæ dedita erat. cui tamen deus contulit diuitiarum copiam. Si enim vt ait ſaluator Matth. 5. Beati miſericordes: quoniam ipſi miſericordiã cõſequentur: conſequẽs eſt quòd miſericordibus qui ſua libenter impendunt indigẽtibus: Deus illorum etiam tẽporalia multiplicat bona. Et hoc eſt quod ait pſal. *Gloria & diuitiæ in domo eius*, ſcilicet, in familia miſericordis. Sed ne credas quòd in iſtis temporalibus ſolum ſit miſericordibus retributio: ideo addit. *Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.* Nomine D enim iuſtitiæ: ipſa eleemoſyna intelligitur: qua iuſtè ſubuenitur egeno. Iuſtitia ergo miſericordis manet in ſeculum ſeculi: quia ſcilicet, eius miſericordiæ correſpondet etiam æternum præmium. Per iſta enim vult pſal. oſtendere, quia deus nõ damnat diuitias: ſed diuitum cupiditatem vt dictũ eſt verſi. 1986. Veruntamen notandum quòd diuites ſunt duplices: quia aliqui poſſident diuitias: & aliqui poſſidentur, ſcilicet, à diuitiis. Primi deo ſunt accepti: ſed ſecundi reprobati: vnde Greg. 15. moral. capit. 21. ait ſuper illo verbo, Iob. 21. Nõ ſunt in manu eorũ bona. Bona in manu ſua habet: qui deſpiciendo temporalia, illa ſub dominio mentis premit. Nam quiſquis ea nimiè diligit: ſe magis illis quàm ſibi ipſa ſupponit. Multi enim iuſtorum in E hoc mundo diuites fuerunt, rebus & honoribus fulti: habere multa videbantur: quorum mentem, quia eorum quæ aderant, delectatio nimia nõ poſſidebat: bona illorum in ipſorum manu erant: quia poteſtate animi ſubiecta tenebãtur. At contrà iniqui ita ſe totis deſideriis in exteriorum rerum appetitionibus fundunt: vt non magis ipſi habita teneant: ſed ab his quæ habẽt, captiua mente tenẽtur, &c. Vel aliter. vt hic pſal. loquatur de diuitiis: non quidem exterioribus, ſed interioribus: quæ violenter amitti nõ poſſunt, vt ſunt virtutes. Vnde narrat Valerius, lib. 7. capit. 2. quòd quidam Philoſophus nomine Bias, cùm patriam eius inuaſiſſent hoſtes: & capta ciuitate permiſiſſent omnes incolumes cum illis diuitiis quas aſportare poterãt, fugere. aliis ergo precioſarum rerum onuſtis põdere fugiẽtibus: & ipſe Bias de ſuis diuitiis nihil aſportaret: ſuper hoc interrogatus: ipſe Bias reſpondit. Ego omnes diuitias meas porto mecum. Pectore illas enim geſtabat non humeris: nec oculis viſenda, ſed æſtimanda animo: quæ domicilio mẽtis incluſa, nec mortalium nec deorum manibus labefieri queunt: & vt manentibus præſto ſunt, ita fugientes non deſerunt. De iſtis ergo diuitiis, id eſt, virtutibus: de miſericordibus ait pſal. *Gloria & diuitiæ in domo eius*, id eſt, virtutes tales in domo conſcientiæ habẽt. pro quibus eis gloria debetur ęterna. Et de iſtis diuitiis ait Apoſtolus. Mihi autẽ minimo datũ eſt euangelizare in gentibus inæſtimabiles diuitias gratiæ Chriſti. Et quia iſte diuitiæ ſunt immortales & perpetuæ: ideo ſubdit, *Iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi.* Nomine enim iuſtitiæ, omnis virtus ſignificatur: quia iuſtitia legalis, dicitur omnis virtus: vt ait Philoſophus 5. Ethicorũ.

Valerius Bias diuitias geſtabat in pectore.

Ephes 3.

1989 **Exortum eſt in tenebris lumen rectis: miſericors & miſerator & iuſtus.**

Hic ponitur tertium requiſitum ad opera miſericordiæ. quod eſt honeſtas famæ rutilãtis. Vbi notandum quòd mũdus iſte tenebris peccatorum inuolutus: tenebrarum nomine ſignificatur. vnde de Chriſto vero lumine in iſto mundo ſanctitate vitæ & exemplis rutilante dicitur, Lux in tenebris lucet: & tenebræ eam non comprehenderunt. Et luminis nomine intelligũtur iuſti: qui alios tenebroſos illuminare dicuntur. Quibus dicebat Apoſtolus. Eſtis in medio nationis prauæ: inter quos lucetis ſicut luminaria in mundo verbum vitæ continentes. Lucent ergo in mũdo miſericordes: quia nulla virtus magis hominem firmat: quàm pietas & miſericordia. Nec mirum: quia Deus qui eſt verum lumen: in mentibus iſtorum oritur. Et hoc eſt quod ait, *Rectis*, id eſt, miſericordibus exortum eſt lumen, ſcilicet, Chriſtus in mentibus ipſorum rutilãs. Et hoc *in tenebris*, id eſt, in hac vita tenebroſa. Et quòd ſit illud lumen ortum: declarat cũ ſubdit, quòd eſt miſericors & miſerator dominus, ſcilicet, Chriſtus qui dicitur miſericors habitu, ſed miſerator actu. Vel aliter. Hic agit Pſal. de operibus miſericordiæ ſpiritualibus: inter quæ præcipuum eſt, docere ignorantes. Circa quod notandum quòd miſericordiæ opera ſunt duplicia, ſcilicet, corporalia & ſpiritualia. Corporalia iſto verſu continẽtur. viſito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo. Sed ſpiritualia ſunt iſta: docere ignorantem, conſulere dubitanti, conſolari triſtem, corrigere peccantem, remittere offendenti, ſupportare oneroſos & graues: & orare pro omnibus. Quæ omnia iſto verſu continentur. Doce, conſule, caſtiga, ſolare, remitte, fer, ora. Ad opera autem miſericordiæ corporalis requirũtur duo in duobus præmiſſis verſiculis poſita, ſcilicet, poteſtas & facultas. Ad opera autẽ miſericordiæ ſpiritualis ſpecialiter requiritur ſcientię lumẽ: quo alios obſcuros poſſit illuminare. Et hoc maximè ſpectat ad prælatos & doctores: quos deus illumi

Philip. 2.

Miſericordiæ opera corporalia & ſpiritualia.

Verſus.

Diuitiæ non dãnatur, ſed cupiditas diuitiarum. Diuitias aliqui habẽt. aliqui habentur ab eis. Gregor. lib. 5. moral. ca. 21.

Miſericors & miſerator differunt.

illuminat, vt & ipſi alios illuminare poſſint. De A quibus nunc dicitur, quòd *rectis exortum eſt lumen*, ſcilicet, gratiæ & doctrinæ. & hoc *in tenebris*, id eſt, ad illuminandum tenebroſos & ignorantes. Si autem quæras à quo tale lumen oritur in cordibus doctorum & prælatorum, reſpõdet, quòd illud lumen eis dat Chriſtus, qui eſt miſerator & miſericors dominus. Vel aliter. Iſte verſus de natiuitate Chriſti exponitur, qui cauſa & exordium eſt omnis noſtræ beatitudinis. Vnde hic ait gl. Hoc de aduentu domini ait: per quem homines ex peccatoribus iuſtificati, in æternum beatificantur. Quaſi dicat, Hæc omnia inde ſunt: quia *exortum eſt lumen in tenebris*, id eſt, Chriſtus ſol iuſtitiæ exortus eſt, vt pellat tenebras, & rectos faciat. Et quod eſt illud lumen ortum? Certè eſt *dominus miſericors & miſerator*, ſcilicet, miſericors natura, dum expectat: miſerator exhibitione, dum iuſtificat: & iuſtus remunerando, dum beatificat.

Chriſti natiuitas.

1990 **Iucundus homo qui miſeretur & commodat: diſponit ſermones ſuos in iudicio: quia in æternum non commouebitur.**

Hic conſequenter ponit beatitudinis meritum. quod meritum poteſt conſiſtere in actibus miſericordiæ liberaliter exhibitis. Vbi notandũ quòd cũ omnia noſtra bona opera debeãt fieri cũ lætitia, vt dictũ eſt verſic. 1922. maximè hoc cõuenit in operibus miſericordiæ: vt miſericors ſubueniat indigentibus liberaliter & læto animo non proteruis verbis vel ſuperbè. vt oſtendit Greg. 21. moral. ca. 13. dicens, Nã ſunt nonnulli, qui mox vt ab egenis fratribus fuerint neceſſaria poſtulati, pòſt dona largiti, in eos prius contumelioſa verba iaculãtur. Quare etſi rebus miniſterium pietatis perficiunt: verbis tamẽ gratiã humilitatis pẽrdunt. Ita vt plerunq; videãtur, quia illatæ iam iniuriæ ſatisfactionẽ ſoluunt: cũ poſt cõtumelias dona largiãtur. Nec magni eſt operis quòd poſtulata tribuũt. quia ipſo dationis ſuæ munere vix eundẽ exceſſum ſermone tegũt. Quibus bene per eccleſiaſticũ librũ dicitur. *Eccleſ. 18.* Omni dato non des triſtitiã verbi mali, & rurſum. Ecce verbũ ſuper datũ bonum, & vtraq; cũ homine iuſtificato: videlicet vt datũ exhiberi debeat per pietatẽ, & bonum verbũ tribui per humilitatẽ. At contrà alij egenos fratres nõ ſtudent rebus fulcire, cùm poſſint: ſed blandis tantũ ſermonibus fouere. *Iacobi 2.* quos vehementer Iacobus reprehendit, dicens, Si frater aut ſoror nudi ſint, & indigent victu quotidiano: dicat autẽ vnus ex vobis, Ite in pace, & calefacimini: non dederitis autẽ illis quæ ſunt neceſſaria corpori, quid vobis proderit? Quos Ioannes *1. Ioan. 3.* quoq; Apoſtolus admonet dicens, Filioli mei non diligamus verbo nec lingua: ſed opere & veritate. Dilectio namq; noſtra ſemper exhibenda eſt & veneratione ſermonis & miniſterio largitatis. Multũ verò ad edomandã dantis ſuperbiã valet, ſi cũ terrena tribuit, verba ſolicitè cœleſtis magiſtri penſet qui ait, *Luc. 16.* Facite vobis amicos de mãmona iniquitatis: vt cũ defeceritis, recipiãt vos in ęterna tabernacula. Si enim eorũ amicitiis ęterna tabernacula acquirimus: dantes proculdubio penſare debemus. quia patronis potius munera offerimus, quam egenis dona largimur. Hinc per Paulũ dicitur. *2. Cor. 8.* Veſtra abundantia illorũ inopiã ſupplear: vt & illorũ abũdãtia veſtræ inopię ſit ſupplementũ. vt videlicet ſolicitè perpẽdamus, quia eos quos nũc inopes cernimus, abundãtes quãdoq; videbimus. Et qui abũdãtes aſpicimur, ſi largiri negligimus, quãdoq; inopes erimus. Qui itaq; nũc tẽporale ſubſidiũ pauperi tribuit: ab eo poſtmodũ perpetua recepturus (vt ita dicã) quaſi frugẽ terrã excolit, quæ quod acceperit vberius reddit. Reſtat ergo vt nunquã elatio ſurgat ex munere: quando ſcilicet, dies ex eo quod pauperi tribuit, id agit, vt in perpetuum pauper nõ ſit. Hæc omnia Greg. Ex quibus verbis duo apparẽt. Primùm quòd opera miſericordiæ debent fieri humiliter & iucũdè. Secundũ quòd dare pauperibus eſt quoddã mutuare pro maiori lucro recipiẽdo. Et hæc duo hic notat Pſal. dicens, *Iucundus homo qui miſeretur*, quo ad primum: & *commodat*, quo ad ſecundum. iucũdus inquã homo qui miſeretur. B quia nõ cum verbis iniurioſis, ſed hilariter & humiliter alteri miſericordiam facere debes. Aliter enim miſeratio nõ procedit à te ex habitu miſericordiæ. quoniã omnis actus procedẽs ex habitu fit delectabiliter. vt dicitur 2. Ethicorum. Et ideo ſequitur. *Diſponit ſermones ſuos in iudicio*: quia ſecundũ iudiciũ rectæ rationis verba, quæ pauperi loquitur, diſponere debet: vt nõ ſuperbè reſpondeat, ſed affabiliter & promptè. Quòd ſi ſic faciat, ſcilicet, quòd diſponat ſermones ſuos in iudicio, ſcilicet, rectę rationis: talis non cõmouebitur in æternum, ſcilicet, per ſuperbiã vel irã contra pauperes iniurioſa verba proferẽdo. Vel hoc exponitur de operibus miſericordiæ ſpiritualis. vnde hic ait gl. *Iucundus homo*, id eſt, ille homo eſt ſuauis Deo gratúſque: C *qui miſeretur*, ſcilicet, animo aliis iniurias cõdonando, quo ſibi meretur veniã. *Et cõmodat*, ſcilicet, aliis dando ſub ſpe futuræ mercedis, qui dat vel ſumptũ pecuniæ vel laboris induſtriã. Hæc ſunt duo officia miſericordiæ ſpiritualis, ſcilicet, ignoſcere: & ſeipſum ad aliorum ſeruitium cõmodare. vt docẽdo, cõſulendo, corrigendo, &c. Et de tali ſequitur, *Diſponit ſermones ſuos in iudicio*: quia ſcilicet, hæc opera eius ſunt ſermones quibus in iudicio vltimo defendetur: quia ſcilicet, tũc ei fiet miſericordia: quia ipſe aliis miſericordiã fecit. Et dicitur hoc à ſimili alicuius præmeditãtis cauſam ſuam, vt eam firmis allegationibus in iudicio muniat. Sic iſte opera ſua diſponit: ſic & ordinat vt ipſius cauſa ſua in iudicio defendatur. Iſte autẽ qui ſic diſponit opera ſua, vt D in iudicio ipſis defendatur: erit cũ bonis ad dexteram: & aſſumetur ad gloriam æternaliter duraturã. Et ideo de tali ſubditur, *quòd in æternum nõ commouebitur*, id eſt, à gloria domini nũquam ſeparabitur.

Philoſophus.

Eleemoſyna debet fieri humiliter & iucundè.

Sermones quãdoque dicuntur opera.

1991 **In memoria æterna erit iuſtus: ab auditione mala non timebit.**

Hic cõſequenter agitur de beatitudine patriæ, quæ reſpõdet operibus miſericordiæ. Et de iſta gloria danda miſericordibus tria oſtẽdit. Primò quòd ibi erit vera ſecuritas. ſecũdò æterna ſtabilitas. ibi, *Paratum*. tertiò alta ſublimitas. ibi, *Diſperſit, dedit*. Quantum ad primum, ſciendum quòd in iudicio à Chriſto iudice dabitur duplex ſententia, ſcilicet, vna pro bonis: alia contra malos. Primam audire bonis erit delectabile, quando eis dicet, Venite benedicti, &c. alia malis erit immenſæ triſtitiæ: qua illis dicet, Ite maledicti, &c. Et iſta vocatur auditio mala: quia maledictione plena. Ne ergo iuſti illam audiendo aliqualiter terreantur, dabitur primò ſententia pro iuſtis qua in requie ponentur

Universidad de Deusto
Biblioteca

æterna:& cõsequenter cõtra malos: quà æternaliter cruciabuntur. Et hoc est qđ hic ait Psal. dicẽs, *In memoria æterna erit iustus*, scilicet, in gloria collocatus: antequam sententia detur cõtra damnatos. *Memoriã bonorum Deus habet, nõ malorum.* Et ideo iam secutus ab auditione mala non timebit. Et aduerte, quòd quamuis Deus æqualiter videat bonos & malos: tamen boni in memoria Dei æterna esse dicuntur, & non mali. Cuius rationem assignat Greg. 17. lib. moral. cap. 1. dicẽs, In memoria vel recordatione conditoris nõ reducitur quisquis vsq; ad finem vitæ vitiis subiugatur. Sciẽdum enim est quòd recordari vel memorari nequaquã propriè Deus dicitur. Qui enim obliuiscitur non potest, quo pacto recordari potest? Sed quia eos quorum recordamur, amplectimur: ab iis autem quorum obliuiscimur, elongamur: humano vsu recordari Deus dicitur, cum bona tribuit: & obliuisci, cum in culpa derelinquit. Sed quia cuncta pensat, & sine intermissionis alteratione considerat: & recordatur bonorum, quorum tamen nũquam obliuiscitur: & nullatenus recordatur malorum: quos tamen per iudicium semper intuetur. Quasi enim redit ad beatorum memoriam, quam tamen nunquam deseruit: & quasi nequaquã malos respicit, quorum tamen facta considerat. Sed super hoc dãnationis iudiciũ in vltimis seruat. Hinc enim scriptum est. Oculi domini contemplantur bonos & *Proverb. 15. Psal. 33.* malos. Hinc per Psal. dicitur. Oculi domini super faciẽtes mala, vt perdat de terra memoriam eorũ. Cõsiderat ergo quos puniat: sed eosdem ipsos antè non vidit, quos nescit. Nam quibusdam in fine di- *Matth. 25.* cturus est. Nescio vos vnde sitis. Discedite à me omnes operarij iniquitatis. Miro igitur modo & prauorum vitã intuetur & obliuiscitur. quia quos per districtionem sententiæ iudicat, quãtum est ad *Memoria bonorum durat: nõ malorum.* memoriam misericordiæ ignorat. Et sic per consequens iustorum memoratur, quos inæternũ beatificat. Ecce ergo quanta differẽtia bonorum & malorum. quia mali sui memoriam solùm in præsenti vita fabricare contendunt, & non in æterna: boni autem econtrario. Quod ostendens Greg. introducens præsentem textum lib. 11. moral. capit. 17. sic ait super illo verbo Iob 13. Memoria vestra cõparabitur cineri. Omnes qui cogitatione terrena huic seculo conformantur, per omne quod agunt, huic mundo relinquere sui memoriam conantur. Alij bellorum titulis: alij altis ędificiorum mœnibus: alij distertis doctrinarum secularium libris instanter elaborant: sibimet memoriam vel nomen memoriæ ædificãt. Sed cum ipsa ad finem celerius vita percurrat, quid in ea fixum stabit, quando & ipsa celeriter mobilis transit? Aura enim cinerem rapit. sicut scriptum est Psal. 1. Nõ sic impij nõ sic: sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Rectè ergo stultorum memoria cineri comparatur: quia illic ponitur vbi ab aura rapiatur. Quantumlibet enim quisq; pro perficienda gloria sui nominis elaboret. memoriam suam quasi cinerem posuit. quia hanc citius ventus mortalitatis rapit. Quod contra de iusto scriptum est. *In memoria æterna erit iustus, &c.* Eo enim quo facta sua solius Dei oculis imprimit, nomen suæ memoriæ in æternitatem figit.

1992 **Paratũ cor eius sperare in domino. confirmatum est cor eius: nõ cõmouebitur donec despiciat inimicos suos.**

Hic ostenditur quòd in gloria erit æterna stabilitas. Quanto enim res de se mobilis rei stabiliori adhæret, & vnitur: tãto illa stabilius permanet. Cũ ergo solùm Deus sit ipsa stabilitas, & fortitudo per essentiam: omnis autem creatura mutabilis: vt deducit Magister. lib. 1. dist. 8. Et inter omnes creaturas homo sit magis mutabilis, qui nũquam in eodem statu permanet: sequitur quòd de se nulla stabilitate fulcitur, nisi inquantum ipsi Deo firmiter adhæret. Quod hic fit per spẽ: sed in futuro per cõsummatam charitatem. Et hoc notat Psal. dicẽs de iusto, quòd *paratum est cor eius sperare in domino*, scilicet, quandiu est hic in via. quia spes non manet in patria, sicut nec fides. Sed in patria cõfirmatum est cor eius, scilicet, per charitatem consummatã: quæ insolubiliter Deo coniungit cor beatorum vt confirmatum est, vt cadere non possit. Quandiu enim est in vita præsenti: mutabile est cor hominis: donec despiciat inimicos suos. In patria enim iustus stabilis effectus, despiciet tentationes dæmonum, persecutiones malorum hominum. quia in nullo amplius ipsum lædere possunt. Et aduerte quòd hic ly donec, non stat pro certo tempore; sed pro æterno, vt dictum est versic. 1969. Tunc ergo beati despicient inimicos suos. quod ideo erit, quia beati in patria videbunt dæmones & damnatos deorsum positos. Nã specio, cis, quod est videre vel cõsiderare, componitur cũ de: & fit despicio, cis, quod est deorsum videre, vel contemnere. Vnde quilibet sanctorum tunc dicet illud Psalm. 53. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus. Nota tamẽ quòd multiplex est commotio, & bona & mala. Aliqua beati commouentur: & aliqua non.

Dispersit, dedit pauperibus. iustitia eius manet in seculum seculi: cornu eius exaltabitur in gloria. 1993

Hic consequenter ostendit quòd in gloria erit alta sublimitas. Secũdum enim proportionem meritorum datur altitudo præmiorum. Cũ ergo opera misericordiæ tam corporalis quàm spiritualis sint alti meriti debitè exhibita: sequitur quòd pro ipsis altum datur præmium. Hic ergo primo ponit altitudinem operum misericordiæ dicens, *Dispersit, dedit pauperibus.* Si enim in pauperibus Christus recipitur: ipso dicente Matth. 25. Quòd vni ex his mi nimis fecistis, & mihi fecistis. quãtum altũ est meritũ vni pauperi opera misericordiæ Dei tribuere: sed multo altius multis pauperibus subuenire. Ideo notans operum misericordię merita ait, *Dispersit, dedit pauperibus.* Frumentum enim insimul in horreum congregatũ non multiplicaretur: sed dispersum in terra & seminatum. Sic & diuitiæ custoditę perduntur: sed pauperibus dispersæ multiplicãtur. vt ostendit Greg. Et nota quòd dispergere est multiplex. Quoddam discordiæ, vt cum quis vnitos in charitate dispergit per discordiam. sicut mali domini & prælati vt fortius damnari possint in subditis generant lites & discordias: vt ipsorum fortitudinem diminuant. Scientes quòd omnis virtus vnita, fortior est seipsa dispersa. Et de talibus superioribus loquitur dominus. Hiere. 23. Væ pastoribus qui dispergunt & lacerant gregem meũ. Istius generis fuerũt sacerdotum principes: qui vt Christi gregem dispergerent: ipsorũ caput percusserũt. Zacha. dicente: Percutiam pastorẽ, & dispergentur oues *Greg. 18. moral. cap. 9. Dispersio multiplex.* *Zachar. 13.*

oues gregis. Secundò est quoddam dispergere pœnæ. Sicut bonus pastor & prælatus malos ad malũ congregatos, puniẽdo dispergit: vt in malo minus possint. sic enim Deus per mundum dispersit Iudæos: ipsos puniẽdo. sicut Psal. prædixerat Psal. 58. Disperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus. Et Hiere. 9. Dispergam eos in gentibus quas non nouerunt. Tertiò est quoddam dispergere gratiæ & meritorum: sicut boni diuites congregatas diuitias dispergunt inter pauperes. vt fecit Laurẽtius. Et de isto dispergere hic de homine misericorde dicitur, *Dispersit, dedit pauperibus.* Et quia istud dispergere vitam meretur ęternã. quoniam vt dicitur Tobiæ 4. Si multum tibi fuerit, abundãter tribue siue disperge. si exiguum, etiam libẽter illud partiri stude. quoniam eleemosyna ab omni peccato & morte liberat. & infra cap. 12. Eleemosyna vitam æternam facit inuenire. Ideo subditur. *Iustitia eius manet in seculum seculi*, id est, in æternum manet præmiũ quod diuina iustitia operibus misericordiæ reddit. Et ad istud propositum istum textum inducit Apostolus 2. Cor. 9. dicens, Hilarem enim datorem diligit Deus. Potens est autem Deus omnem gratiam abundare facere in nobis, &c. sicut scriptum est, *Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi.* Vbi gl. cõditiones quas eleemosynas faciens debet habere notat dicens, *Dispersit*, quia non vni tantùm conferens, sed pluribus diuidens, dedit, scilicet, gratis. nõ vendidit: nõ ex prius accepto seruitio contulit. *pauperibus*, non diuitibus qui sibi reddere possent. Et ideo *Iustitia eius*, id est, merces iustitiæ eius: *manet in seculum seculi*, id est, in æternum sine fine. Iustus est enim qui bona mũdi, fine æterni præmij communia reputat. Et subdit glo. dicens. Et nota quòd Apostolus hoc exemplo ad largiẽdum sanctis, omnes inuitat. Si enim illius qui pauperibus largitur merces magna est: quãto magis eius qui ministrat sanctis? Pauperes enim possunt dici qui etiam sunt mali. Consequẽter ergo post altitudinem meriti misericordiæ ponit altitudinem præmij dicens, *Cornu eius exaltabitur in gloria.* Vbi aduerte, quòd per cornu virtutes significantur: quia velut cornua defendũt animalia: sic & virtutes iustos defendũt homines. Et nota: quòd maximè triplex virtus per cornu significatur, scilicet, humilitatis, castitatis & pietatis. Exaltatur ergo cornu iusti in gloria: quando ratione virtutis hic habitę: sibi in supremo regno æterna confertur gloria. Sicut & cornua superbię peccatorum confringũtur in pœna æterna. Psal. 74. Omnia cornua peccatorum confringam: & exaltabuntur cornua iusti.

Eleemosyna merces est æterna. *Nota conditiones quas quis debet habere in faciẽdam eleemosynam.*

Peccator videbit & irascetur: dentibus suis fremet & tabescet: desideriũ peccatorum peribit. 1994

Hic consequenter agit de immisericordibus & ipsorum supplicio. Et nota quòd sicut in præsenti psal. actum est de beatitudine misericordiũ in præsenti & in futuro: sic & iste versus potest intelligi de pœna & supplicio immisericordium in præsenti & in futuro. Si de ipsa pœna in præsenti intelligitur, tunc notandum quòd vt dictum est, Deus in præsenti misericordibus (vt opera misericordiæ adimplere possint) concedit quandoq; potentiam, diuitias, & honores. Quæ videns homo crudelis & immisericors stimulo accensus inuidiæ: infra sę- ipsum turbatur & tabescit: non solùm in corde, sed in verbis exterioribus & actibus. Sic enim multi videntes magnos episcopos & prælatos misericordes ex officio (quia pauperum patres) habere altam potentiam, diuitiarum abũdantiam, honorẽ magnum & gloriam: inuidiæ facibus accensi, irascuntur interius: ipsis detrahunt exterius: ipsis dẽtibus minantur: qui si possent, ad nihilum redigerent illos. Quid enim excitauit sacerdotũ principes contra Christum: nisi inuidia ex Christi clara potestate & gloria? & similiter contra eius apostolos. Et de quolibet tituli dicitur. *Peccator videbit & irascetur, &c.* scilicet, hic in præsenti. Potest etiam intelligi de futuro: quia damnati, scilicet, inuidia agitati: non solùm dolebũt de suis suppliciis: sed etiam cruciabuntur de beatorum gloria. sicut & pœna damnatorum à beatis visa: auget & declarat ipsorũ gloriam. Sed qualiter damnati videbunt beatos: saltem post diem iudicij? Dicitur quòd quamuis damnati intuitiuè non videant sanctos: sicut sancti vident damnatos: tamen ipsos vident abstractiuè. quia in iudicio simul boni & mali erũt ante iudicem: & se mutuò videbunt. Et primo quia sancti assumpti erunt ad gloriam ante sententiam damnatorum: videbunt tunc, scilicet, in iudicio. Et huius visionis memoria perpetuò remanebit in eis. Propter quorum memoriam ipsi cruciabuntur & blasphemabũt Deum cum cæteris beatis: vt habetur Apocal. 16. desiderantes Deum cum omnibus sanctis secum natos esse: sed desiderium peccatorum peribit. Vel aliter: damnati tunc videntes beatorum gloriam, & cruciatus proprios: irascentur contra seipsos: & displicebit eis se peccasse: sed eorum pœnitentia tunc erit infructuosa: quia erũt extra statum vitæ. Et istam intentionem hic ponit gl. dicens. *Peccator videbit & irascetur* cõtra se ipsum: quoniam vt habetur Sapientiæ 5. Videntes, turbabuntur timore horribili. gementes præ angustia: spiritus dicentes intra se pœnitentiam agentes. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum: & in similitudinẽ improperij. Nos insensati extimabamus vitam illorum insaniam: & finẽ illorum sine honore. Ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei, &c. Quid ergo nobis profuit superbia? quid diuitiarum iactantia? *Dentibus suis fremet & tabescet:* quia malum inuidiæ quod apud se retinet: nulli tamen nociturus. *Et sic tabescet*, quia non poterit reuiuiscere per pœnitentiam. Et sic desiderium peccatorum peribit, quia ipsorum pœnitentia nõ erit eis vtilis vel fructuosa: sed maioris anxietatis causatiua.

Dãnati pœnitẽt: sed inutiliter.

PSALM. CXII.

Laudate pueri dominum: laudate nomen domini. 1995

Iste psalmus habet hũc titulum, Alleluia. Quid sit alleluia vide in titulo Psalm. 104. quia idem est quod Laudate dominũ. Vnde istum titulũ exponit iste psalmus in principio dicens, *Laudate pueri dominum.* Tota enim psalmistæ intentio in hoc psalmo est, inducere nos ad laudandũ Deum, ex cõsideratione suæ profundissimæ prouidẽtiæ quę aliquãdo & in pręsenti vita oppressos & abiectos iniustè, ineffabili modo suæ prouidẽtię exaltat. Sic enim exaltauit Moysen fugitiuũ: vt ipsum faceret ducem totius populi Israel. Sic exaltauit Ioseph venditum *Exod. 4. Genes. 41.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

& incarceratum, vt ipsum faceret post Pharaonem Ægypti dominum. Sic exaltauit Dauid profugũ, vt ipsum totius populi sui faceret regem. Et sic de multis aliis. Quibus consideratis ad laudem Dei prouocari debemus. Quibus visis, venio ad diuisionem psal. qui diuiditur in partes duas: quia psal. docet laudare Deum. secundo ipse facit quod docet: ibi. *Excelsus*. Circa primum tria ostendit circa laudem Dei: quia primo ostẽdit a quibus deus debet laudari. secundo quando debet laudari, quia semper: ibi. *Sit nomen*. tertio vbi debet laudari, quia vbiq;: ibi. *A solis ortu*. Quãtum ad primum sciendũ, quòd proprie peccator Deum laudare non potest: qui moribus & vita sibi contradicit. sed solũ iustus Deum debitè laudat. vide ver. 480. Quod satis hic psal. innuit dicẽs. *Laudate pueri dominum*. Et in figuram huius, dicitur Apoc. 14. quia sancti cantabant cãticum nouum ante sedem Dei: & nemo poterat dicere canticum, nisi illi qui cum mulieribus non sunt coinquinati: virgines, &c. Cui cõcordans psal. pueros ad Dei laudem inuitat dicens, *Laudate pueri dominum*. Ad cuius euidentiam sciẽdum, quòd puer quandoq; dicitur ab ætate, quandoq; ab iniquitate. quandoq; ab humilitate: quandoq; a sanctitate. Primo puer dicitur ab ætate. & sic pueritia dicitur à septimo anno vsq; ad decimum quartum. Et isto modo de Christo dicitur: quòd cum esset Iesus annorum duodecim: remansit puer Iesus in Hierusalem: & non cognouerunt parentes eius, &c. Et talis ætas multas habet conditiones laudabiles: & alias non laudabiles. Secundo dicitur puer ab iniquitate: & sic quilibet peccator puer dicitur. Esa. 65. Puer centum annorum morietur: & peccator centum annorum maledicetur. Quod exponens Grego. 71. moral. cap. 3. ait, Esaias ait: puer centum annorum morietur, &c. Ac sic aperte nos deterreat dicens, Vita quidem pueri in longum trahitur: vt à factis puerilibus corrigatur. Sed si à peccati perpetratione nec temporis longinquitate compescitur: hæc ipsa longinquitas vitæ quam per misericordiam accipit: ei ad cumulũ maledictionis crescit, &c. Isto modo puerum accipiebat Apostolus, primæ Cor. 14. dicẽs, Nolite pueri effici sensibus: sed malitia pueri estote. Puer enim dicitur peccator: & maxime prælatus vel prædicator: quia puer loquitur quæ nõ intelligit: & malus prælatus vel prædicator loquitur quæ non facit. Tertiò dicitur puer ab humilitate & subiectione. Isto modo Achimelech dixit ipsi Dauid quando panes ab ipso postulabat: de seruis suis & subditis. Si mundi sunt pueri & maximè à mulieribus: mãducent. Sic & cum inter apostolos esset quæstio: quis eorũ esset maior. accepit Iesus puerum: & statuit eum in medio eorũ: & dixit eis, Qui nõ humiliauerit se sicut paruulus iste: non intrabit in regnum cœlorum. Sic & Christus apostolos suos humiles, & sibi subditos, post resurrectionem vocabat pueros dicens, Pueri numquid pulmentum habetis? Quarto dicitur puer à putritate & sanctitate. Isto modo dicitur: Dan. 1. quòd rex Nabuchodonosor præcepit vt introducerent pueros de filiis Israel & de semine regio: in quibus nulla esset macula: decoros forma: & eruditos in omni sapientia. Nec mirum si sancti & puri dicantur pueri: cum ipsi in multis cõditionibus assimiletur pueris. Ad propositum ergo cum psal. ait. *Laudate pueri dominum*: accipit pueros tertio & quarto modo. Laudamus autem dominum dupliciter, scilicet, ore ipsi confitendo. & opere: quando ex operibus nostris ad Dei laudẽ alios inducimus. Vnde gl. *Laudate pueri dominum*, id est, ita operamini vt alij videntes opera vestra bona, glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Sequitur, *Laudate nomen domini*. Vbi ait glo. Nomen domini laudat: qui virtutes eius prædicat. Et hoc solum faciunt pueri, id est, humiles & puri qui intrant per angustam portam. Et ideo nemo nisi puer intrat in regnum cœlorum. Tales dignè laudant quibus non obuiat superbia. quia ex ore infantium & lactantium Dei perficitur laus. Indigne autem cantant ista: qui se magnos putant: qui cognoscentes Deum, nõ sicut Deum glorificant aut gratias agunt. Et quia solum dignè laudãt qui pueri sunt: quasi puri. ideo in horis in fine a pueris cãtatur Benedicamus domino.

2. Reg. 2.

Laudat Deũ iustus & puer.

Puer accipitur multipliciter.

Lucæ 2.

1. Reg. 21.

Matth. 19.

Ioan. 21.

Pueri dicuntur sancti & boni.

Laudare nomen domini quid est.

B De laude puerorum, vide versi. 84.

Sit nomen domini benedictum: ex hoc nunc & vsque in seculum. 1996

Hic consequenter ostendit, quãdo Deus sit laudandus: quia semper. Quamdiu enim quis ab alio beneficium recipit: ipse tamdiu ad gratiarũ actionem obligatur. Cum igitur Dei beneficia in nobis sint non solum quotidiana sed etiam cõtinua: nos semper ad ipsius laudem obligamur. Propter quod dicitur, Benedicam dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Quomodo autẽ Deus à nobis semper sit laudandus & benedicendus: vide versi. 502. Hic autem per hoc quod ait, *Sit nomen domini benedictum: ex hoc nunc & vsque in seculum*: intelligit extẽsionem omnis durationis. Aduerte autem quòd dicitur ex hoc nunc. Nũc enim idem est quòd instans temporis. De tempore autem nõ habemus, nisi nunc. quia præteritum tempus transiit & non est: futurum autem nondũ adest. 4. Physicorum. Deliberatio autem vel consilium non est de præteritis: sed solum est præsens de futuris. Ideo per hoc vult psal. intelligere, quòd quamuis Deus fuerit benedicendus & laudandus: tamen quia de præterito nõ possumus deliberare: ideo in præsenti semper nunc debemus ipsum laudare & deliberare nunc: hoc in futurum nos semper esse facturos. Vel per nunc intelligit totum tempus vitæ præsentis. quia sicut instans nihil est respectu totius temporis: sic & totum præsens tempus nihil est respectu æternitatis. Vnde totum tempus præsens, nũc esse dicebat Apostolus 2. Cor. 6. dicẽs, Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies salutis, &c. Est ergo sensus. *Ex hoc nunc & vsque in seculum*, id est, ex tempore præsenti vsque in æternum.

Laudare deũ semper debemus.

Psal. 33.

A solis ortu vsque ad occasum: laudabile nomen domini. 1997

Hic ostendit vbi Deus sit laudandus: quia vbique. quia secundum omnem extensionem distãtiæ localis. Per hoc iam intelligebat psal. quòd nomen Christi per totum orbem prædicaretur per apostolos. quia alibi de ipsis prædixerat. In omnem terrã exiuit sonus eorum, &c. Vel per hoc vult ostendere psal. quòd in omni statu & in omni ætate Christum laudare debemus, scilicet, in principio vitæ nostræ: quod per oriens significatur. in fine & in morte: quod per occidens, &c. Vide ver. 1883. Vel per hoc vult ostendere quòd Christus in omnibus quæ hic fecit: est laudandus à nobis: Nam Christus solis

Psal. 18.

Sol dicitur Christus qui habuit ortum & occasum.

solis nomine designatur: quia est lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Vnde de ipso dicitur Apoc. primo. quòd facies eius sicut sol lucet in virtute sua. Per solis ergo ortum intellige Christi natiuitatẽ. Malach. 4. Orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ. Per occasum verò istius solis intellige Christi mortem & passionem: quam ipse per suam resurrectionem superauit, Psalm. 67. Qui ascendit super occasum: dominus nomen illi. Est ergo laudabile nomen domini: id est, Iesu Christi. & hoc: *A solis ortu vsque ad occasum*, id est, in omnibus operibus suis quę operatus est à natiuitate sua vsque ad mortẽ. Vel per occasum significãtur tria, scilicet, mors, peccatum, & cœlum. Ex quibus omnibus Christi nomen est laudabile. vide versiculũ 1051. Vel per oriens significantur boni, quos Deus glorificat: per occidens verò mali, quos Christus iustè damnat. Et in omnibus istis laudabile est nomen domini. quia ab oriente laudatur eius misericordia: sed ab occidente eius iustitia. vide versiculũ. 1241. Vel oriens significat gratiam: & occidens culpam. versic. 1743.

A

B

Excelsus super omnes gẽtes dominus: & super cœlos gloria eius. 1998

Hic Psalm. facit quod facere docuit, scilicet, laudat Deum. Laudat autem Deum multiplici ratione, scilicet, primò ratione suæ excellentię. secundò ratione suæ prouidentiæ, ibi, *Quis sicut*. tertiò ratione suæ misericordiæ, ibi, *Suscitans*. Primò ergo ipsum laudat ratione suæ excellentiæ, dicens: quòd excelsus est super omnes gentes dominus. Quantum ad primum, sciendum, quòd excelsus dicitur idem quod altus. Nam dicitur celsus à cœlo: cœlum autem altum est & eleuatum. Et ideo celsus à cœlo dictus: idem est quòd altus. Et componitur celsus cum ex. & dicitur excelsus. a. um. idem quòd valde altus & cœlestis. Volens ergo ostendere psal. Deum esse laudandum ratione suæ excellentiæ dicit, *Excelsus super omnes gentes dominus*. Quasi dicat, Quanto quis est altior vel dignior: tanto amplius honorandus & laudandus. Sed Deus excellit omnem creaturam cœlestem & terrestrem: igitur Minorem probat: primo quòd excellat omnem creaturam terrestrem dicens. *Excelsus super omnes gentes dominus*. Vbi notandum, quòd gens dicitur à generatione & propriè hominum. Et sic per gentes intelliguntur homines omnes qui generant & generantur. Psalm. 9. Sciant gentes quoniam homines sunt. Homo autem excellit omnem creaturam terrestrem: quia omnis creatura terrestris sub hominis imperio fuit à Deo ordinata. Psal. 8. Omnia subiecisti sub pedibus eius &c. Deus autem excelsior est homine: quia excelsus super omnes gentes dominus. Vt sic arguat. Quicquid in dignitate & poreſtate excellit hominem: excellit omnem creaturam terrestrem. patet: quia homo est excelsior omni creatura terrestri. sed Deus excelsior est homine: quia excelsus super omnes gentes dominus. Consequẽter probat quòd sit excelsior omni creatura spirituali & cœlesti, dicens, *Et super cœlos gloria eius*. Vbi sciendum quòd cœlorum nomine in scriptura intelliguntur ipsi angelici spiritus cœlestes, teste Christo dicẽte. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra. vt deducit Gregorius libro 27. mor. capitulo 25. Certum est autem quòd angeli celsiores sunt omni natura spirituali. sed Deus excelsior est omnibus angelis. Quod hic ponit dicens. *Et super cœlos gloria eius*, id est, super omnes angelos. Vnde ad Hæbræ. 1. dicitur de Christo, quòd tanto melior angelis effectus, quanto differentius præ illis nomen hæreditauit, &c. Et istum intellectum hic ponit Glosa. dicens, *Excelsus super omnes gentes dominus*. Quasi dicat, Ideo laudare, quia dominus excelsus est, &c. Per gentes enim, omnia terrena: per cœlos verò, omnia cœlestia notat. vt per hæc duo omnes creaturas indicet Deo subiectas. Vel aliter: vt per gentes intelligantur gentiles & idolatræ qui per mundum erant dispersi: per cœlos verò intellige apostolos, & alios sanctos prædicatores. Mediante autem prædicatione apostolorum, gentes ad Christi fidem sunt conuersæ: & in ipsis regnat Christus. Et ex hoc ad Dei laudem nos inuitat Psal. dicens, *Excelsus super omnes gentes dominus*. Quasi dicat, Ideo omnes ad Dei laudem inuito: quia Christus super omnes gentes est regnaturus, & excelsus. Ratio, quia super cœlos, id est, super apostolos gloria eius. Super apostolos enim fuit gloria Dei: quãdo ipsorum prædicatione & miraculis per totum mundum fuit ostensa.

C

D

E

Excelsus est ide quod altus & cœlestis.

Excelsus est Deus super omnem creaturam.

Gen 2.

Cœlum dicitur Apostolis

Quis sicut dominus Deus noster: qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra? 1999

Hic ostendit Deum laudandũ ratione suæ prouidentiæ: quia, scilicet, quamuis sit excelsus super omnem creaturam, & habitet in altis per suæ gloriæ refulgentiam: omnia tamen gubernat in cœlo & in terra per suam prouidentiam: quia, scilicet, in cœlo & in terra humilia respicit & approbat: & superba deponit & damnat. Quamuis enim Deus sit ratione suæ immensitatis vbique, non tamen vbique habitat: sed solùm in sanctis, in quibus est per gratiam: qui alti à terra & terrenis desideriis sunt eleuati. vide ver. 11. 101. 136. 293. Et quamuis solùm in sanctis habitet, tamẽ hîc inferius ac etiam in cœlestibus sua prouidentia gubernat & disponit. vt puta, humilia respicit in cœlo, quia bonos angelos humiliter sibi subiectos respexit, in gratia & gloria ipsos confirmando: superbos verò angelos & apostatas deiecit. Consimiliter humilia respicit in terra: quia humilibus hominibus dat gratiam: sed superbis resistit. Sic enim respexit humilem matrem suam: ipsa dicente, Quia respexit humilitatem ancillę suæ &c. Respicere enim Dei creaturam suam, est sibi misericorditer dare gratiam, & illam gratam habere. vide versiculum 150. 360. 363. 493. 873. 1385. 1439. Dicat ergo psal. *Quis sicut dominus Deus noster, qui in altis habitat*. Et verè in altis habitat Deus: cuius altitudo nostram mentem tantum excedit, vt ad ipsam comprehendendam nullo modo sufficiat fragilitas nostra. Vnde hanc Dei altitudinem admirans Apostolus exclamat, Rom. 11. dicens, O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius &c. Et attende quòd Deus multipliciter dicitur altus, scilicet, cognitione, prælatione, miseratione, operatione, expectatione, & habitatione.

Luc. 1.

Altus multipliciter dicitur Deus.

Suscitans à terra inopem: & de stercore erigens pauperem. 2000

Hic ostendit Deum laudandũ ratione suæ misericordiæ. Sua enim misericordia maximè in tribus

Cœli dicuntur angeli. Matth. 6.

Universidad de Deusto
Biblioteca

apparet in nobis? secundum quæ præsens pars diuiditur. Primò homines resuscitat à vitiis: secundò humiles honorificat in solijs: ibi, *Vt collocet eum*. tertiò steriles multiplicat in gratijs: ibi, *Qui habitare*. Quantum ad primum, notandum quòd per terram significantur peccata terrena: vt sunt auaritia, gula, & similia: in quibus peccatores mortui iacent. vide versi. 208. 951. 1026. 1056. Sed per stercus, peccatum luxuriæ. Propter quod dicitur Iohel. 1, Computruerunt iumenta in stercore suo. Quod exponens Grego. 24. mor. ait, Qui carnali affectu succumbunt, iam nõ homines, sed iumenta nominantur: sicut de quibusdam in peccato suo morientibus per prophetam dicitur, Computruerunt iumenta in stercore suo. Iumenta quippe in stercore suo computrescere, est carnales homines in peccato luxuriæ vitam finire, &c. Ista enim duo peccata sunt quæ cum superbia magis homines alliciendo inficiunt. A quibus tamen Deus multoties hominem resuscitando reuocat. Sic enim Matthæum sedentem in teloneo suscitauit à terra: quando ipsum vocando ad apostolatum, omnia pro Christo contempsit. Et aduerte quòd terræ, id est, auaritiæ deditum inopem vocat: quia talis voluntas nunquã satiatur. Et de talibus ait Psal. *Suscitans à terra inopẽ*. Quandoque verò de peccato luxuriæ suscitat hominem, & erigit ad continentiam: sicut in Magdalena patuit, & in muliere in adulterio deprehensa: cui imposuit Dominus, Neque ego te condemnabo: vade in pace, & amplius noli peccare. Et de talibus dicit, quòd Deus sua misericordia est de stercore erigens pauperem. Et nota quòd deditum luxuriæ non inopem, sed pauperem vocat: quoniam inops dicitur qui nihil habet: pauper autem, qui parũ habet. Auarus ergo dicitur inops: quia quanto plura habet: plura sibi deficere existimat. Sed luxuriosus dicitur habere parum, quia semper peccatũ illud est cum pœnitudine: quæ pœnitudo dicitur esse parum: quia videlicet ad peccati detestationem, sed non sufficit de se ad veniam.

Gre. 24. mor. cap. 8.

Iohel. 1.

Matth. 9.

Ioan. 8.

2001

Vt collocet eum cum principibus: cum principibus populi sui.

Hîc secundò ostenditur quòd Deus sua misericordia humiles exaltat & subleuat. Vbi nota quòd tam in præsenti vita quàm in futura Deus exaltat humiles. In præsenti enim vita secundum gradum humilitatis datur gradus exaltationis spiritualis. vt puta quia Christus præ omnibus fuit humilior, supra omnes fuit exaltatus: vt ostendit Apostolus ad Phili. 2. Sic & post Christum virgo Maria, quia fuit maioris humilitatis, supra cæteros exaltatur, Lucæ primo, Quia respexit humilitatem ancillæ suæ &c. Sic & Ioannes Baptista consequenter. Et hoc est quod ait, quòd suscitat de puluere egenum, &c. id est, humilem exaltat: ad hoc vt collocet eum cum principibus &c. Vel magis sequendo literam præcedentem: Deus peccatores quos quandoque de peccatis suscitat, eos cõsequenter aliorum principes fecit. vt puta suscitauit Petrum, qui negauerat Christum: Paulum, qui persecutus eum fuerat. Nonne istos principes Christianorum collocauit? De quibus psal. 44. *Constitues eos principes super omnem terram*. Suscitauit de puluere auaricię Matthæum: nõne constituit eum principem, quem fecit euangelistam, & Apostolum: Quos de peccatis suscitat: facit principes. Vel aliter, vt intelligatur de exaltare gloriæ. Vbi sciendum quòd angeli beati dicuntur principes, quia ipsorum ministerio Deus mundum gubernat & regit: & etiam quia inter se principatum habent: sic quòd vnus alteri principatur. Vnde & Michael angelorum princeps dicitur, Dã. 11. Consurget Michael princeps magnus &c. Angeli enim diuiduntur per tres hierarchias, scilicet, superiorem, mediam, & inferiorem. Hierarchia autem idem est, quod sacer principatus. Cum istis ergo principibus, scilicet, beatis angelis, Deus collocat in gloria, quos suscitat de puluere, vel de stercore erigit. quia beati assumuntur ad ordines angelorũ, secundum qualitatem suorum meritorum: vt patet versic. 1752. Suscitat ergo Deus peccatores, vt collocet eos cum principibus, id est, in ordinibus sanctorum angelorum ipsos reponat & collocet: & sic cum ipsis angelis beatis solium gloriæ teneant. Solium enim meritò dicitur collocatio gloriæ, siue in gloria: quia solium dicitur quasi sedes solida. Iste textus prophetizatus primò fuit ab illa muliere Anna, matre Samuelis dicentis, Dominus suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem, vt sedeat cum principibus, & soliũ gloriæ teneat. Et nota quòd angeli beati meritò dicũtur principes: quia boni principis conditiones habent.

Humiles Deus exaltat.

Angelorum ordinibus collocantur homines.

Luc. 1.

1. Reg. 2.

Angeli sancti dicuntur principes.

2002

Qui habitare facit sterilẽ in domo, matrem filiorum lætantem.

Hîc ostẽdit quòd Deus sua misericordia steriles multiplicat in gratijs. Ex his autem sensibus apparet quòd Psalm. nos ad spiritualia ducere conatur. Docet enim experientia, & sacra scriptura testatur, quòd mulier naturaliter sterilis, virtute Dei concipit & parit: & tales partus sunt mirabiliores, & causa maioris lætitiæ: sicut patuit de Sara, vxore Abrahæ sterili: quæ dum nonagenaria esset, angelo nunciante, concepit filium, & genuit Isaac, ex quo totus populus Israel successit. Gen. 17. Sic & gratia diuina vxor Manuæ sterilis, angelo nunciante, virtutem concipiendi accepit, & genuit Sansonem, virum fortissimũ. Iudic. 13. Sic & Anna vxor Helchanæ sterilis, gratia Dei concepit, & peperit Samuelem, virum sanctissimum. 1. Reg. 2. Et breuiter sic Anna vxor Ioachim sterilis, virtute diuina angelo nũciante, concepit, & peperit Mariam, sanctarum sanctissimam. Sic & Elizabeth vxor Zachariæ, sterilis, virtute diuina cõcepit, & peperit Ioannem Baptistam: quo inter natos mulierum nemo surrexit maior. Ex quibus apparet quòd conceptus sterilium nati virtute diuina cæteris fuerunt mirabiliores, & causa intentioris lætitiæ. Hoc ergo exemplum nobis proponit psal. dicens. *Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem*. Per hoc autem Psalm. vult ostendere quòd Deus sua misericordia gentilem populum olim sterilem & idololatram, ex quo nullus electus generabatur, Deus fœcũdaret per aduentum Christi: vt ex eo filij nascerentur fideles: & non solùm filij carnaliter geniti, sed spirituales: quia opera meritoria faceret Deo accepta. Nam opera nostra dicuntur filij nostri. vt patet ver. 1748. vt puta, considera Dionysium, aliquando sterilem & gentilem, gratia Dei fœcundatum, quot filios in ecclesia Deo generauit. Sic August. sic Ambro. sic Greg. sic Hiero. Sic ergo ecclesiam gentilium olim sterilem Deus fœcũdauit, generatione filiorum fidelium, & bonorum operum ac meritorum: & ad magnam Dei laudem cedit. Propter quod Psal. ait, *Laudate pueri dominum*. Ratio: quia

Multæ steriles mirabiliter fœcundatæ fuerunt.

Gẽtes steriles fecũdatæ fuerunt.

quia ipse est, qui habitare facit sterilẽ in domo &c. Et hoc est quod de ecclesia gentium præuidens Esaias, cap. 54. sibi dicebat, Lætare sterilis quæ non paris: erumpe & clama quæ nõ parturis: quia multi filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum. Virum enim habebat synagoga Iudæorum, scilicet, legem cui copulata per obseruantiam poterat & filios Deo generare, & opera facere meritoria. Sed ecclesia gentium sterilis erat sine viro, id est, sine lege ipsam erudiente. Et tamen per aduentum Christi factum est, vt quia illa quæ priùs erat sterilis & sine viro: Christo sponso sociata multo plures Deo parit filios numero & merito, quàm Iudæorum synagoga fecerit. Et hæc in domo ecclesia habitat, synagoga expulsa & per mundum effecta vagabũda. Et hoc est quod intelligit Psal. dicens: quòd Christus habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem.

PSALMVS CXIII.

2003

IN exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro.

Iste Psal. titulum habet vt præcedens: scilicet. alleluia. Quia iste Psal. nos ad laudem Dei inuitat, vt præcedens: sed ex aliis causis, scilicet, ex quibusdã beneficiis populo Israel in exitu de Ægypto collatis & ostẽsis miraculis. Vbi aduertendum quòd illa beneficia illi populo collata & ostensa, miracula erant quædam, figuræ prædicentes aduentũ Christi, & beneficia quæ suæ contulit ecclesiæ catholicæ: vt in expositione Psal. patebit. Vnde Psal. hic nõ narrat omnia beneficia illi populo collata, sed solũ illa quæ Christi mysteria figurabant. Narrat ergo Psal. solùm præterita. vt ex præteritis prædicat futura, per quæ ad laudem nos inducat. Quo viso, venio ad diuisionem Psal. Diuiditur ergo Psal. iste in partes duas: quia primò Dei beneficia illis data narrantur. secundò ex illis laus à nobis Deo debita cõcluditur: ibi, *Non nobis domine*. Prima in duas: quia primò Dei beneficia narrantur: secundò, quare sint facta interrogatur: ibi, *Quid est tibi mare*. Quantum ad primum, sciendum quòd beneficia hîc narrata non ponuntur eodem ordine quo fuerunt exhibita: quia aliqua facta prius ponuntur, hîc posterius: & econtrario. sicut fit etiam in ordine Psalmorum. Prima pars diuiditur in duas: quia ponitur primò tempus in quo dicta beneficia facta narrantur: secundò ipsa beneficia explicantur: ibi, *Facta est Iudæa*. Quantum ad primum, sciẽdum quòd per domum Iacob, & per Israel idem significatur, scilicet, populus Israel. Nã Iacob fuit binomius. Primò enim vocatus est Iacob. Gen. 25. postea ab angelo cum quo luctauit, vocatus fuit Israel. vt patet Gẽ. 32. Ab isto enim descenderũt duodecim patriarchæ: ex quibus duodecim tribus populi Dei sunt generatæ. Isti ergo propter patrem binomiũ aliquando in scriptura dicuntur domus Israel: aliquando domus Iacob. Ex quo apparet quòd plus in se habet domus Iacob vel populus Israel quàm populus Iudæorum: quia populus Israel comprehendit totum populũ duodecim tribuum: populus verò Iudæorum propriè solùm vnam tribum comprehẽdit, scilicet, natos ex Iuda. Quãdoque tamen, licet impropriè, accipitur populus Iudæorum pro toto populo duodecim tribuum. Item notandum quòd omnis lingua, tribus exceptis, scilicet, Hæbraica, Græca, & Latina, dicitur lingua barbara. Et sic omnis natio, excepta Latina, Græca, & Hæbraica, barbara vocatur. Cum ergo lingua Ægyptiaca alia esset ab istis tribus, ille Ægyptiorum populus dicitur populus barbarus. Secundum enim grammaticos à barba dicitur barbarus, ra, rum. quod est idem quòd crudelis, incultus, austerus, squallidus. Vnde olim omnes gentes dictę sunt barbaræ, exceptis Græcis, Hæbraicis, & Latinis. Volens ergo Psal. ostendere quando ista miracula de quibus vult loqui, fuerũt acta: dixit *In exitu Israel de Aegypto*. quod aliis verbis replicat, dicens, *In exitu domus Iacob de populo barbaro*. Et sic hîc ly Israel & domus Iacob sunt casus genitiui. Sed per ista quæ in tali exitu facta literaliter narrat, alia spiritualia vult intelligere. Ideo cõsimiliter per exitum Israel de Ægypto alium spiritualẽ exitum intelligit. Primò ergo per Ægyptum intelligit mũdum. Ægyptus namque tenebra interpretatur. Sic & mundus totus est tenebrosus, diuersis peccatis inuolutus. Ad quem illuminandum Christus venit: ipso dicente, Ego lux veni in mundũ, & dilexerunt homines magis tenebras quàm lucem, &c. In ista ergo Ægypto quãdoque populus Israel habitabat: quia multoties prędestinati diuersis peccatis in mundo mẽte sunt inuoluti. In Ægypto habitabat Matthæus: quãdo lucris mundi intẽtus sedebat in theloneo. Magdalena, quando voluptati carnis erat subdita. Samaritana, quãdo cum Samaritanis erat posita. Sed quãdo Christus sua gratia tales de statu culpæ vocat ad gratiam: tũc facit eos Israel, id est, videre Deum per fidem: & Iacob, qui supplantator interpretatur: quia facit eos supplantare mundum, & cũcta calcare vitia. Exit ergo anima de Ægypto, quãdo depositis amore mũdi conuertitur ad Deum. Exit de populo barbaro, scilicet, crudeli & austero: quãdo viciis depositis de potestate liberatur dæmonum. Et nota hîc quòd triplex est exitus electorum. Primus est oriẽtium ad laborem: quando scilicet, exeunt de corpore matris in hãc vallẽ miseriæ. Eccl. 40, Occupatio magna creata est hominibus à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diem sepulturæ. Secundus est exitus pœnitentium: quo scilicet ad purgandum peccata, lacrymarum deducunt abundãtiam. Psal. 118. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, &c. Tertius est exitus morientiũ: quãdo scilicet, de mundo exeuntes ad patriam pergunt. Psalm. 145. Exibit spiritus eius & reuertetur in terram suam. Hîc agitur de secũdo exitu cum dicitur: *In exitu Israel de Aegypto &c.*

Barbarus dicitur omnis nõ Latinus, Græcus vel Hæbraicus.

Exit de Ægypto peccator per pœnitentiam.

Ioan. 8.

Exitus multiplex.

Populus Israel & Iudæi quomodo differunt.

2004

Facta est Iudæa sanctificatio eius: Israel potestas eius.

Hinc incipit narrare mirabilia & beneficia facta. Et inter cætera tria narrat magnalia facta beneficia. Primum fuit sanctificationis: secũdum fuit deductionis: ibi, *Mare vidit*. tertium fuit exultationis: ibi, *Montes*. Quantum ad primum, sciendum primò, quòd hîc accipitur exitus de Aegypto pro toto tempore sequente vsquequo populus Israel intrauit terram promissionis: quod patet, quia hîc ponitur miraculum factum in Iordane: quod fuit quando filij Israel intrauerũt terram promissionis. Postquam ergo exiuit populus de Aegypto, tunc facta est Iudæa sanctificatio eius. Quod dupliciter exponitur. primò vt accipiatur Iudæa nõ solùm pro tribu Iuda, sed pro toto populo Israel. quia quandiu fuit populus Israel in Aegypto, non poterat inter

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aegyptios colere publicè Deũ: quia Aegyptij idolatræ erant. Et quia conuersati cũ malis, magna est occasio ad malum. Psal. 17. Cũ sancto sanctus eris: & cum peruerso peruertêris. Ideo multoties populus Israel cum illis idolatrauit. in cuius signum statim etiã post trãsitum maris ad idololatriã reuersi, adorauerunt vitulum conflatilem. vt habetur Exo. 32. Sed postea per Moysen ipsorum peccatum fuit punitũ: & reliquus populus sanctificatus est in occisione idolatrarum. Vnde illis dixit Moyses, postquam occiderãt in vna die quasi viginti tria milia, Consecrastis hodie manus vestras domino: vnusquisque in filio & in fratre suo, vt detur vobis benedictio. Sic ergo facta est Iudæa sanctificatio eius: quia isti occidendo idolatras, Deo fuerunt cõsecrati, zelantes cultum veri Dei. Vel aliter exponitur: vt Iudæa accipiatur propriè pro tribu Iuda. Nã vt dictum est, ver. 1841. postquam peruenissent Moyses cum populo ad mare rubrũ, & virtute diuina mare fuisset diuisum, nullus eorum ad præceptũ domini audebat intrare mare: & quodammodo Deo videbantur repugnare, & de diuina potestate diffidere. Sed tribus Iuda præ aliis de Deo cõfidens, audacter mare intrauit, scilicet, Aminadab, qui erat princeps in tribu Iuda cũ suis. Et sic Iudęa, id est, tribus Iuda, facta est sanctificatio domini: quia primi fuerunt in hoc Deo obedientes, & aliorũ rebellionẽ sedari faciẽtes. Et ista videtur proprior expositio. In cuius probationem in Hæbræo nõ dicitur, *Facta est Iudæa sanctificatio eius*: sed dicitur, *sactus est Iuda*: quia in isto facto tribus Iuda: ex obedientia fuit Deo magis accepta: etiã quia in isto facto declarauit Dei sanctitatẽ: cuius custodia tribus Iuda audacter mare intrauit. Sequitur, *Israel potestas eius*, id est, tũc in illo transitu potestas Dei apparuit in Israel, id est, in toto populo: quia tũc Deus pugnauit cum eis, submergẽdo omnes persecutores eius. vt habetur Exo. 14. Vnde tũc Aegyptij videntes potestatem domini ad defensionem populi Israel contra ipsos Aegyptios: dixerũt, Fugiamus Israelem: dominus enim pugnat pro eis contra nos. Per hoc autem vult ostendere Psal. beneficium quod suis præstat, qui de Aegypto peccati exeunt: quia, scilicet, illos sanctificat & fortificat. Sanctificat: quia facta est Iudæa sanctificatio eius. Fortificat: quia factus est Israel potestas eius. Primò ergo sanctificat: quia facta est Iudæa sanctificatio eius. Quid enim Iudæa sanctificat, nisi sacramentũ pœnitentiæ & confessionis? Nam Iuda confessio interpretatur. Iudæa ergo exeuntes de Aegypto sanctificat: quia criminis debita confessio & culpatus delet, & infundit gratiam. Psal. 95. Confessio & pulchritudo in conspectu eius, sanctitas & magnificentia in sanctificatione eius. Vbi ait Glos. Confitendo, fit homo de fœdo pulcher. Si igitur amas pulchritudinem, confitere, vt sis pulcher, id est, iustus. Ideo dixit, cõfessio prius: & pòst subiunxit, & pulchritudo &c. Secúdò illos fortificat. propter quod subdit, *Israel potestas eius*. Quid enim tantum fortificat pœnitentem contra vicia, quantum considerare Christum iudicem iustum: à quo nihil celari potest, quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius? Et ista speculatio Christi per Israel significatur. Nã Israel interpretatur videns Deũ. Israel ergo potestas eius, quia Christũ mẽte videre, fortificat pœnitẽtem. Psal. 17. Diligam te domine, fortitudo mea: dominus firmamentum meum.

Sãctificati fuerunt occisores idolatrarum.

Tribus Iudæ primò mare intrauit, & sic sanctificata fuit.

Cõfessio sanctificat.

Christi cõfessio fortificat.

2004 Mare vidit, & fugit: Iordanis cõuersus es retrorsum.

Hic ponitur beneficiũ deductionis: quãdo scilicet, Deus parãs viam populo suo, mare diuisit: & quãdo Iosue Iordanem in siccũ redegit. Primũ ponit dicens, *Mare vidit, & fugit*. Loquitur enim modo humano: cũ tamẽ mare nec oculos habeat, quibus videre possit: nec aures, quibus audire: nec pedes, quibus fugere possit. Sed quædã locutio metaphorica: sicut cũ dicimus, pratũ ridet: & tẽpus est pulchrũ: nó quia tẽpus, sed quia aër est pulcher. Vidit ergo mare & fugit: ac si haberet intellectũ, Deo obediẽs: se in duodecim partes diuisit: secũdũ quòd erãt duodecim tribus: vt quælibet tribus viã suã per quã trãsiret, haberet. Fugit ergo mare: quia partes eius à loco vbi erãt recesserũt: vt siccã viã præstarẽt Israel. vt dictũ est versi. 1843. *Iordanis conuersus est retrorsum*. hoc fuit tempore Iosue. vide ver. 1831. Sed quomodo dicitur quòd Iordanis conuersus fuerit retrorsum: cũ ibi, scilicet, Iosue. 3. sólùm dicatur, q; aquę inferiores decurrerũt ad mare: quæ verò superiores erãt, steterũt: & ad instar mõtis crescebãt in altũ? Respõdeo, quòd quãdo aquæ descẽdẽtes vsq; ad locũ trãsitus populi: in tãtũ in altatę fuerũt, quòd altiores erãt origine fluminis: tũc retrocedebãt versus Iordanis exordiũ. Per hoc autẽ vult Psal. ostẽdere quòd Deus prædicationibus & miraculis crudelitatẽ mundi cõtra ecclesiã suam fœuientẽ pacificauit, & gentes cõuertit ad Deum. Quod notans dicit, *Mare vidit, & fugit*. Quid enim per mare nisi mundi crudelitas & tyrannorum rabies contra sanctos significatur? Et tamen istud mare videns Christi & Apostolorum miracula fugit: quia à sua persecutione cessauit. vt deducit Grego. 9. moral. dicens, Quid enim maris nomine, nisi in bonos fœuiens mundi huius amaritudo significatur? &c. vide ver. 1909. Et hoc est quod de mari huius mundi priùs crudeli, sed pòst quietato dicitur, *Stetit spiritus procellæ: & exaltati sunt fluctus eius. Ascendunt vsque ad cœlos &c.* Et sequitur, *Et statuit procellam eius in auram: & siluerunt fluctus eius*. Et hoc est quod dicitur Matth. 8. quòd cùm tempestas magna esset in mari, Iesus imperauit ventis & mari: & facta est tranquillitas magna. Sed qualiter hoc factum sit, subdit. *Iordanis conuersus est retrorsum*. Iordanis enim nomine, baptismus intelligitur: quia in ipso Iordane baptismus à Christo fuit institutus. Et sic per Iordanem quilibet baptizatus intelligitur. Gentes autem ante baptismum decurrebant ad mundum, sicut aqua Iordanis ad mare: sed baptizatæ conuertuntur retrorsum: quia primò à Deo recedebant per peccata: & sic dorsum Deo vertebant: sed faciem ad mare mundi. Sed baptizatæ conuersæ sunt retrorsum: quia redeunt ad Deum, à quo habuerunt originem. vnde nunc dorsum vertunt ad mare, faciem autem ad Deum. vide ver. 669. Sic enim de Magdalena dicitur, quòd ipsa conuersa retrorsum, vidit Iesum.

Exo. 14. Iosue. 3.

Iordanis qualiter conuersus fuit retrorsũ.

Mare mũdi, id est, persecutiones Christus sedauit.

Psal. 106.

Baptizatus conuertitur retrorsum.

Ioan. 30.

Montes exultauerunt vt arietes: & colles sicut agni ouium. 2005

Hîc agitur de beneficio exultationis. Vbi sciendum, quòd dum Dei populus per desertum pergeret, & peruenisset ad torrentem Arnon: qui torrens est terminus Moabitarum, diuidens Moabitas & montes: & cùm populus Israel illum torrentem vellet transire, montes qui erant

Montes se inclinauerũt, dãtes iter populo Dei.

erant ab alia ripa torrentis, se miraculosè inclinauerunt vsque ad aliam partem torrentis, in qua erat populus: & hoc vt liberum transitum præberent filiis Israel. Quod videns populus Israel, inde magnam lætitiam & exultationem assumpsit. Et hoc est quod dicitur Num. 21. Si quidem Arnon terminus est Moabitarum, diuidens Moabitas & montes. Vnde dicitur in li. bellorum domini, Sicut fecit in mari rubro: sic faciet in torrentibus Arnõ. Scopuli torrentium inclinati sunt, vt requiesceret in Arnon: & recumberent in finibus Moabitarum: quia, scilicet, illi montes se inclinauerunt ex transuerso torrentis: & erant ita altì quòd summitas montium transibat torrentes, & requiescebat supra ripam quæ erat ex parte Moabitarum. Et sic ad modum cuiusdam montis stabant ex aduerso torrentis, præbentes iter populo. Et hoc est quod notans hic Psal. ait. *Montes exultauerunt vt arietes*. Non quòd illi montes propriè exultarent: sed quia causa exultationis fuerunt populo. sicut exultant arietes & agni quando lata pascua reperiunt. Per hoc vult Psalm. ostendere lætitiam in ecclesia causatam ex prædicatione fidei Christi. Vbi sciendum, quòd per montes significantur prædicatores Apostoli. teste Greg. super illo verbo Iob 9. Qui trãstulit montes: dicente, In scriptura sacra, sæpe monitũ nomine prædicantium altitudo significatur. De quibus per Psal. dicitur. Suscipiant montes pacem populo. Electi quippe prædicatores æternæ patriæ non immeritò montes vocantur: quia per vitæ suæ celsitudinem ima terrarum deserunt, & cœlo propinqui fiunt. Sed montes istos veritas transtulit, cum prædicatores sanctos à Iudææ obduratione subtraxit. vnde rectè per Psal. dicitur, Transferẽtur montes in cor maris. In corde enim maris montes translati sunt, quando ad gẽtes venerunt. Isti enim primitiui prædicatores, id est, Apostoli, non solùm montes sunt dicti, sed etiam arietes: quia ductores domitici gregis fuerunt. vide ver. 411. Per colles verò minus montibus altos, intellige alios minores doctores vel prædicatores: in quibus doctrina descendit à montibus, id est, à superioribus prædicatoribus. Hiere. 50. A monte in colle transierunt. Per agnos autem ouium intellige fideles reliquos ab illis in fide genitos. de quibus dominus dixit Petro, Pasce agnos meos. Ex omnibus ergo prædictis causam interrogat de fuga maris & conuersione Iordanis: secundò de exultatione montium & omnium fidelium: ibi, *Montes exultastis*. Quantum ad primum, sciendum quod in magnam mentis admirationem inducitur: considerare volẽs qualiter mare mundi, quod erat tantæ potestatis tantæque contra ecclesiam & nomen Christi crudelitatis, ad prædicationem Apostolorum, qui erant pauperes & dẽspecti, nulla fulti potestate terrena, tam citò à sua rabie fugit: & se ad fidem conuertit. Hoc ergo mirantur multi, dicentes, *Quid est tibi mare quòd fugisti*. Quasi dicat, O principes mundi quis à vestra rabie & persecutione vos impediuit: vt à persecutione Apostolorum & ecclesiæ desisteritis: immò quod plus est, quia tu Iordanis conuersus es retrorsum: quia non solùm cessastis persecutioni: sed humiliter baptizati conuersi estis ad fidem, & mundo renunciastis, fidei iugo colla vestra submittentes.

Montes dicuntur prædicatores.

Psal. 71.

Psal. 45.

Act. 13.

2006 Quid est tibi mare, quod fugisti: & tu Iordanis, quia conuersus es retrorsum?

Hic de prædictis causam interrogat: vt cognita virtute nos magis ad Dei laudem inducat. Et primò de hoc ponit quæstionem: secundò subinfert responsionem: ibi, *A facie domini*. Et primò interro-

Potestas mãdi se subdidit Christo.

Montes exultastis sicut arietes: & colles sicut agni ouium. 2007

Hic interrogat de secundo. Videntes enim multi Apostolos verbis laceratos, verberibus flagellatos, incarceratos, ac etiam martyrizatos propter prædicationem nominis Christi: quæ omnia naturaliter inducunt tristitiam, & ipsos in omnibus exultare mirabantur. similiter & de aliis prædicatoribus & fidelibus qui ardenti desiderio pro Christi fide mortem amplexabantur. Vnde de Apostolis dicitur, quòd ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. In hoc admirantes, quærũt ab eis causam tantæ lætitiæ, dicentis, Montes, scilicet, quare exultastis, &c. Quasi dicat, quod scribitur Esa. 29. Quando addent mites in domino lætitiam, & pauperes homines in sancto Israel exultabunt.

Exultabant fideles in pœnis.

Act. 5.

A facie domini mota est terra: à facie Dei Iacob. 2008

Hic respondet prædictis quæstionibus. Et duabus prædictis quæstionibus vna datur responsio, scilicet, quòd illa non fuerunt facta virtute humana vel naturali: sed virtute diuina & supernaturali: quæ ad libitum mouit terrã & petras, inde aquas educens. Et primò hoc probat exemplo commotionis: secundò exemplo aquæ de petra eductæ: ibi, *Qui conuertit petram*. Quantum ad primam quæstionem quia quæsiuit *quid est tibi mare quod fugisti*, Ipsemet sibi respondet: dicens, quòd hoc non fuit virtute naturali, sed diuina: quia ille fecit mare fugere, mundum à sua crudelitate cessare: & sic de aliis quæsitis, qui terram mouit in deserto. Quod fuit quando aperta fuit terra, & deglutiuit Chore, Dathan, & Abiron, cum omnibus suis: vt dictum est superius. ver. 1851. quod singulare Dei miraculum fuit. Iste est ille qui etiam commouit terram à persecutione fidelium: quia, scilicet, *A facie domini mota est terra*. Vbi notandum quòd per faciem Dei Christus intelligitur: quia per ipsum sicut per faciem, ipsum Deum cognoscimus. vide ver. 15. 1374. 689. 844. Per terram verò significantur homines terreni & peccatores. ver. 208. 869. 1029. 1056. Quid est ergo, *à facie domini mota est terra*: nisi à præsentia Christi vel predicationis fidei eius: terra, id est, peccatores & idolatræ ecclesiæ persecutores moti sunt, scilicet, à statu crudelitatis cessauerunt: & moti sunt à cultura idolorum ad Christi fidem?

Christus mũdum cõuertit.

Terra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Terra enim vt bene sit fructifera, sæpe mouetur aratro, ligonibus & huiusmodi. Sic & Christus sua virtute illos mouit, conuertendo eos ad fidem. Et similiter dum quærebatur, *quare montes exultastis sicut arietes*, &c. Hoc etiam modo respondet: quòd homo in persecutionibus exultet, & flagellis & martyrio. hoc non fuit virtute naturali ipsorũ Apostolorum, doctorum & martyrum: sed hoc in eis fuit à facie domini, scilicet, ab ipso Christo: qui terram illorum, id est, sensualitatem commouit: vt ex toto non affectionem naturalem sequeretur, sed rationalem: vt mundi gaudia spernerent & gloriã, & tristitiã, pœnam, & mortem lætanter acceptarẽt pro Christo: verè hæc fuit magna commotio terræ, id est, affectionis terrenæ atque mirabilis, quã fecit facies domini. Ne autem dubites de qua facie domini loquatur, declarauit seipsum: dicens, *A facie Dei Iacob*, scilicet, Christi: qui vocatur Deus Iacob: quia & illum Iacob credidit esse venturum: ac ipsum de se nasciturum esse prædixit. Gen. 49. Non auferetur sceptrũ de Iuda, &c. Vel ex alio Christus dicitur Deus Iacob, quoniã Iacob interpretatur supplãtator: & Christus est ille qui docet suos supplãtare mũdum cũ suis prosperitatibus, carnem cũ suis delectationibus, dæmonem cum suis tentationibus, quia docet nos non in requie hic stare: sed semper contra mundum pugnare, contra carnem & diabolum.

Christus dicitur Deus Iacob,

2009

Qui conuertit petrã in stagna aquarum, & rupem in fontes aquarum.

Petram Christus conuertit in aquam dupliciter.

Hic adducit aliud exemplum, scilicet, de mollificatione petræ quam cõuertit in stagna aquarum. Vbi nota quòd bis Deus eduxit populo suo in deserto aquam de petra, scilicet, Exo. 17. & Num. 20. De prima eductione, vide ver. 1295. De secũda verò 1296. Istemet ergo Deus qui conuertit petram in stagna aquarum, &c. est ille qui fecit mare mundi fugere, & retrorsum infideles conuerti: & suos in aduersitatibus facit exultare. Quod dupliciter exponitur. Primò quòd Deus petram conuertit in stagna aquarum, primò quando cor peccatoris lapideum conuertit ad statum pœnitẽtiæ, vt per cõtritionem veram aquam lacrymarum abundãter emittat. vide ver. 1296. Vel aliter. Christus conuertit petram in stagna aquarum, quando de seipso seu petra aquam gratiarum nobis abundanter eduxit. De hoc vide ver. 1295. Si ergo queras quare mare fugit, & Iordanis est cõuersus, respõdetur, quòd hoc fecit Christus qui conuertit petram in stagna aquarum, &c.

2010

Non nobis domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam.

Hîc ex præmissis Christi beneficiis laus diuina concluditur. Et diuiditur in tres partes: quia primò laus Deo debita cõcluditur. secundò idolatria excluditur: ibi, *Simulacra*. tertiò à quibus Deus sit laudandus ostenditur: ibi, *Non mortui*. Quantum ad primum, concluditur hic laus diuina ex tribus, scilicet, primò ratione suæ mirabilis operationis: secundò ratione suæ multæ miserationis: ibi, *Super misericordia*: tertiò ratione suæ omnipotentis volitionis: ibi, *Deus autem noster*. Quãtum ad primũ, sciendum quòd differentia multa est inter illa quæ producuntur naturaliter, & illa quæ supernaturaliter, vel miraculosè. quoniam in his quæ naturaliter producuntur, non solùm concurrit potentia

Agens naturaliter requirit dispositionem passiui, non supernaturaliter.

A principij actiui, sed etiam dispositio principij materialis. Sonus enim nunquam lapidem immutaret: quia licet sonus de se sit aptus ad immutandum rem aliam: lapis tamen ad hoc non habet de se dispositionem. Similiter quòd sol de ligno produceret aurum, sicut facit de terra, esset impossibile: non propter impotentiam solis: sed propter indispositionem materiæ. Sed in his quę fiunt supernaturaliter & miraculosè, nulla dispositio requiritur in materia: sed tota ratio est potentia faciẽtis: vt quòd mare diuidatur, quòd aqua fluuialis retrocedat: de se ad hoc nullam habent dispositionem: sed si hoc fiat, totum erit ratione potentiæ agentis. Similiter
B in rebus spiritualibus, quòd infideles contra Christum furibundi sint conuersi ad Christum: quòd appetant aduersa portare propter Christũ, & prospera fugiant de se: ad hoc nullam dispositionem habebant: sed magis ad oppositum. quòd ergo talia in ipsis sint facta, totum agenti principali, scilicet ipsi Deo est attribuẽdum, & nullatenus nobis: quia hoc non fuit propter merita nostra, sed sola gratia Dei. Ergo tota gloria talium Deo debetur, & nullatenus nobis. Et hoc est quod considerans hic Psal. ait, *Non nobis domine, non nobis: sed nomini tuo da gloriam*. Bis ait, *non nobis*, vt nullum excludat, Iudęum vel gentilem. vt sit sensus, *Non nobis*: scilicet, Iudæis: *non nobis*, scilicet, gentilibus, id est, non me-
C ritis nostris, sed solùm nomini tuo da gloriam, scilicet, ista faciendo. Quod ideo dicit, quia pro bonis nobis gratis & sine meritis nostris à Deo datis Deus gloriosus apparet: quia idem est Deum gratis bona nobis dare, & se gloriosum ostendere. Curialius ergo à Deo bona petimus, dicẽdo, *Non nobis domine*, &c. & quasi dicendo, da nobis bona. Sed fortè dices: Ex hoc sequitur quòd actus nostri meritorij nullo modo sint à nobis: sed solùm à Deo operãte. Cum tamen Magister dicat li. 2. di. 25. quòd omnia merita sunt à Dei gratia & à libero arbitrio nostro. Respõdeo, quòd omnem dispositionem quam habet voluntas ad merendum, non habet à se, sed ab agente: non tamẽ sequitur, quòd voluntas ad actũ meritorium non concurrat: sed solũ sequitur hoc quòd ille actus sit meritorius, non habet à voluntate, sed à Deo, scilicet, à Dei gratia producente &
D acceptante: sicut instrumentum concurrit effectiuè cum pictore ad pingendum: nunquid ergo aliquo modo attribues picturam instrumento?

Merita nostra attribuũtur nõ nobis, sed Deo.

2. sentẽt.

2011

Super misericordia tua & veritate tua: ne quando dicant gentes, vbi est Deus eorum?

Hîc ostendit consequenter quòd laus tota debetur Deo ratione suæ miserationis per exemplũ: quia sicut illa beneficia prædicta quæ Deus fecit populo suo, quòd aperuit sibi mare, quòd Iordanis conuersus est retrorsum, quòd mõtes & colles exultauerunt: non fuerunt eis collata ratione bonitatis ipsorum, sed propter gloriam Dei. Sic & beneficia spiritualia significata per illa nobis gentibus collata: non sunt propter nostram bonitatem,
E sed solum propter gloriam nominis Dei. Quod patet ex hoc. Nam Deus promiserat multoties ipsis sanctis patribus Abrahæ, Isaac, & Iacob: quòd semini eorum daret terram promissionis in hæreditatem. Ista per Deum implenda non meruerunt Iudæi. quinimo oppositum, quia multoties in deserto Deum ad iracundiam concitauerunt idolatrando,

Deus ex sua misericordia bona nobis trãbuit: non meritis nostris.

do, murmurando, Deo detrahendo. Vnde non pro-
A pter eorum merita, sed solùm propter gloriam nominis sui, Deus eis promissa adimpleuit: quia si non adimpleret promissa, gentes non respicientes ad eorum peccata, sed solùm ad Dei factã promissionem, nomini Dei detraherent: dicentes, *Vbi est Deus Iudæorum*, id est, vbi est virtus eius? quia aut nõ potest facere quæ promisit, & sic est impotens: aut
Psal. 78. potest, & non vult: & sic est mutabilis, & non verax in promissis. Consimili ratione alibi petebant filij Israel à Deo adiuuari: dicentes, Adiuua nos Deus salutaris noster: & propter gloriam nominis tui, &c. ne fortè dicãt in gẽtibus, *vbi est Deus eorum*? Cõsimili & nunc in spiritualibus beneficiis: ecclesia recognoscit se à Deo illa habere propter gloriam nominis ipsius Dei: nõ propter merita propria, di-
B cẽs, *Super misericordia tua & veritate tua*, id est, secũdũ Glo. de misericordia tua est, qua vocas impios, & peccatoribus parcis: & de veritate tua est, qua non venientes iudicas: & bonis præmia promissa restituis. Hoc ideo in misericordia sua Deus vocat impios: & peccatoribus parcit in veritate sua, id est, iustitia sua, Deus impios & non venientes iudicat & punit: & iustis promissa præmia concedit. Omnia ergo ista dant gloriam nomini tuo: non nobis sunt ascribenda: quia si secus fieret, fortè dicerent in gentibus, id est, aliqui gentiles, *vbi est Deus eorum*? Hoc enim infideles & mali Christiani insultare solent iustis: quando vident eos aduersitatibus expositos: dicẽtes, Modò apparet quid prodest tibi benefacere: qualem curam Deus habet de bonis. Ad
C quid ergo volo ieiuniis vacare, carnem meam affligere, & similia? Vbi est ergo Deus vester, pro quo facitis talia? Sic enim insultabant mali ipsi Iob afflicto: sic & Tobiæ exęcato. vnde Tob. 2. Cũ semel Tobias fatigatus à sepultura interfectorum iactasset se iuxta parietem, & obdormisset: & ex nido hirundinum stercora calida super eius oculos cecidissent: ex quibus cæcus factus fuisset, multi insultabant ei. Vnde ibi dicitur, Nam sicut beato Iob insultabant reges: ita isti parentes & cognati eius irridebant: dicentes, Manifestè vana facta est spes tua: & eleemosynæ tuæ modò apparuerunt. Quasi dicat, Vbi modò est Deus tuus? Certè talia non dicit, nisi qui est idolatra, & visibilem Deum sibi facit. Sed noster Deus modò per fidem videtur: videbitur autem per omnes in iudicio, quando cõgregabuntur ante eum omnes gentes, &c.

Deus quomodo dicitur esse in cœlo cum sit vbique.

Quæstio.

2012

Deus autem noster in cœlo, omnia quæcunque voluit fecit.

Hic ostendit laudem Deo debitam ratione suæ omnipotentis voluntatis. Et primò soluit propositam quæstionem qua insultantes dixerunt, *Vbi est Deus eorum*, dicẽs, *Deus autem noster in cœlo*. Quamuis enim sit vbique per essentiam, potentiam & præsentiam: tamen spiritualiter in cœlo dicitur esse, quia res ibi esse dicitur, vbi videtur. Deus autem solùm à sanctis videtur in cœlo per gloriam. Quasi dicat, Aliæ nationes habent deos suos prope se, scilicet, idola sua quæ sibi fabricant: & illos deos in
E cista sua claudunt, quando volunt, & educunt: noster autem Deus manibus non tractatur, sed mẽte, manens in cœlo. Sed hic ostenditur dubium: quia cùm cœlum multum distet à nobis: si Deus noster habitat in cœlo, sequitur quòd plus distet à nobis quàm dij gentium familiares, quos apud se retinẽt. Cuius oppositum dicitur Deut. 4. vbi dicitur, Nõ

Quæstio. Voluntas dei an semper impleatur. Matth. 23.

1. Tim. 2.

est aliqua natio tam grandis, quæ habeat deos appropinquantes sibi, sicut Deus noster cunctis obsecrationibus nostris facilè soluitur. Primò quia Deus noster, licet solùm videatur in cœlo empyreo à beatis per lumen gloriæ: tamen essentialiter est intimior cuilibet rei, quàm res ipsa sibi. Secundò proximior est nobis Deus noster per auxiliũ, quia adiuuat suos. Alij autem dij nec seipsos nec suos possunt adiuuare. Quomodo autem Deus noster dicatur esse in cœlo, vide ver. 11. 293. 101. 517. 1183. Item qualiter dicatur Deus noster, vide ver. 755. Consequenter autem propositum, scilicet, diuinæ voluntatis omnipotẽtiam: quia omnia quęcunq; voluit fecit. Cùm enim voluntas Dei sit idẽ quod potentia Dei: sequitur quòd omnia quæcunque vult, facere potest. Et hoc est quod Deo dicitur Sapiẽ. 12. Tu autem es dominator virtutis: subest enim tibi, cùm volueris posse. Sed hic insurgit dubium: quia multa legimus Deum voluisse quæ impleta non sunt. Nam voluit saluare Iudæos: sed ipsi resistentes saluati nõ sunt. quibus ait Christus, Hierusalem, Hierusalem, quoties volui congregare filios tuos sub alis, & noluisti, &c. Item ait Apostolus, Vult omnes homines saluos fieri: & ad agnitionem sui nominis peruenire. quod indubiè non impletur. Præterea autem voluntas Dei vult mala culpæ fieri: aut non. si sic: non esset iustus. si non: cum mala culpæ fiant, sequitur quòd eius voluntas non semper impletur. & per consequens, quòd non omnia quæ voluit fecit. Ad oppositum
C autem dicit, *Omnia quæcunque voluit fecit*. Respõdeo, primò sciendum quòd voluntas Dei multipliciter accipitur, scilicet, propriè & impropriè. Vnde Magister li. 1. dist. 45. Sciendum est quòd scriptura de voluntate Dei multipliciter loquitur: & tamen nõ est voluntas Dei diuersa: quamuis locutio sit diuersa. Voluntas enim Dei verè & propriè dicitur, quæ in ipso est, & ipsius essentia est. Et hæc est vna, nec multiplicitatem capit, nec mutabilitatem: quæ inexpleta esse non potest. de qua propheta ait, *Omnia quæcunque voluit fecit*. Aliquãdo tamen secũdum quandam dicendi figuram, voluntas Dei appellatur, quæ secundum proprietatem non est. verè voluntas eius: vt præceptum, prohibitio, consilium, permissio, & operatio. Et ideo quandoque scriptura pluraliter voluntates Dei pronũciat. Vnde Prophe-
Psal. 110. ta, Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius: cum tamen non sit nisi vna Dei voluntas. Pluraliter tamen dicitur voluntates, quia pluribus ac variis modis accipitur. Præceptũ enim, prohibitio atque consilium, dicuntur ideo voluntates Dei, quia sunt signa diuinę voluntatis. quemadmodum signa iræ quæ foris ostenduntur: quibus iratus dicitur Deus, ira Dei dicũtur. Et est quędam figura loquendi, secundum quam non est falsum quod dicitur: sed verum sub nubilo obumbrãs. Hæc ergo tria, præceptum, prohibitio, & cõsilium dicuntur signa diuinæ voluntatis: non tamen intelligẽdum est Deum velle fieri omne quod præcipit: vel non fieri omne quod prohibet. Præ-
Gene. 22. cepit enim Abrahæ immolare filium: non tamen voluit: sed vt Abrahæ fides ostenderetur. Præcepit
Matth. 8. in euangelio sanato, ne cui diceret, ille autem prædicauit vbique: intelligens Deum non prohibuisse quin vellet opus suum prædicari: sed vt daret formam homini humanam laudem declinandi. Ista ergo signa diuinæ voluntatis, quæ Dei voluntates dicuntur: non semper implentur: sed voluntas Dei

Voluntas dei accipitur multipliciter.

propriè

Universidad de Deusto
Biblioteca

propriè quæ est efficax & beneplacitum Dei, inexpleta esse non potest. Et secundum istum sensum seu istam voluntatem, dicit Psal. *Omnia quæcunque voluit fecit.* Ad argumenta ergo. Ad primũ de Christo dicit, Hierusalem quoties volui, &c. Ad hoc respondens Aug. in Enchiridion dicit, Non enim est intelligendũ quòd dominus voluerit cõgregare filios Hierusalẽ, & nõ sit factũ quia ipsa noluerit: sed potius illa quidem filios suos ab illo colligi noluit: qua tamen nolente, filios eius collegit ipse omnes quos voluit: quia in cœlo & in terra nõ quædã voluit & fecit: & quædam voluit & non fecit: sed omnia quæcunque voluit fecit: vt sit sensus, Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti, id est, quotquot congregaui voluntate mea efficaci, te nolente feci. Ad secũdum, scilicet, dictum Apostoli, vult omnes homines saluos fieri: eodem modo respondendum est. Non enim intelligendum est quòd sit aliquis homo quem Deus non velit saluũ fieri: sed quòd nullus fiat saluus, nisi quem velit saluari. Ideo rogandus est vt velit: quia necesse est fieri si velit. Vel aliter, scilicet, quòd hic ly omne accipitur pro generibus singulorum, non pro singulis generum. Vel aliter ad duo prædicta: quòd intelliguntur dictæ auctoritates de voluntate signi, non beneplaciti. Ad tertium dicẽdum quòd Deus voluntate signi vult mala non fieri: voluntate verò efficaci, nec vult mala fieri, nec vult: sed non vult,

2013 ## Simulacra gentium, argentum & aurum: opera manuum hominum.

Hic idolatria excluditur. Et duo facit, quia primò excludit idolatriam: secundò latrię ostendit efficaciam: ibi, *Domus Israel.* Ostendens autem vanitatem idolatriæ, ostendit vanitatẽ idolorum ex quatuor. primò ratione causæ materialis: secundò ratione causæ efficientis: ibi, *Opera manuum hominum:* tertiò ratione causæ formalis: ibi, *Os habent:* quartò ratione causæ finalis: ibi, *Similes illis.* Quantum ergo ad primum, ostẽdit idola esse vana, ratione causæ materialis: quia facta sunt ex argento & auro, lapide vel ligno. Sed omnia ista sunt vana & corruptibilia: quia omnis res includens intrinsecè materiam, est corruptibilis. Et vide quòd quamuis idola fiant quandoque ex viliori materia: vt pura ex lapidibus vel lignis: tamen Psal. posuit nobiliorem materiam, scilicet, argentum & aurum, vt qui in istis erubescit, facilius erubescat in cęteris. Qualiter autem simulacra inceperint, vel idolatria, vide ver. 1861. Et aduerte quòd istam duplicem materiam idolorum, scilicet, argentum & aurum, specialiter voluit ponere: quia per ista maxime idolatria signatur. Certum est enim primò quòd argẽtum significat cupiditatis auariciam. Vnde auaricia in scriptura sæpius per aurum & argentum significatur. Vnde Baruch 3. dicitur de auaris, quòd aurum & argẽtum thesaurizant: in quo confidũt homines, & non est finis possessionis eorum. Et quia auaritia est idolorum seruitus: secũdum Apostolum ad Col. 3. hinc est quòd aurum & argẽtum maximè idolis dedicãtur. propter quod nunc Psal. ait, *Simulacra gentium, argentum & aurum.* Est & alia ratio de auro: quoniam aurum proprię significat auaritiam: quia sicut inter omnia metalla aurum sua grauitate inclinatur ad terram: sic & auaritia solum petit terrena. Vnde de cupidis auaris dicitur Iob 31. quòd possident aurũ, & replent domos suas argento. Et verò aurum auaritiam significat: vt deducit Petrus Rab. super illo verbo Mat. 9. Vidit hominem sedentem in, &c. dicens, Vidit Iesus Matthæum sedentem: quia ille stare non poterat cupiditatis pondere pressus. Aurum enim natura graue est: sed grauior auaritia nimis. Hinc est quòd aurum plus habentem deprimit quàm ferentem: & vehementius aggrauat corda quàm corpora. Nascitur enim aurum in terra profunda: scrutatur ipsa montium fundamenta, & certis venarum discurrit anfractibus. ideo semper suam repetit naturam. Vnde & cœlestes animos ad inferna deponit. Auri fulgor ardentius humano feruet in pectore, quàm caminus totis ignescat incendiis. Et citius aurum homines dissoluit in terra, quàm à calore flammarũ ipsum soluatur. Et ideo dicitur Eccl. 31, Qui diligit aurum, non iustificabitur. Ecce ergo quòd aurum significat auaritiam, sed (vt dictũ est) auaritia est idolorum seruitus: ergo & ipsum aurũ significat idolatriam. Sequitur, *Opera manuum hominum.* Vbi ostenditur idolorum vanitas ratione causæ efficientis. Nullum enim operatum est nobilius vel perfectius in natura, quàm sit operans illud, vel causans: non quidem in causis vniuocis, quia illæ sunt eiusdẽ rationis cum operato: vt homo producens hominem: & canis canem. Nec in causis æquiuocis quę non sunt eiusdem rationis cũ causato: quia illæ semper sunt maioris perfectionis causato: vt habetur 2. Phys. Homo autem facit idolum vel simulacrum. Cùm ergo non sint eiusdem rationis, homo & simulacrum: sequitur quòd homo in perfectione simulacrum excedit. Cũ ergo homo quilibet de se sit quædam vanitas. Psalm. 38. Vniuersa vanitas omnis homo viuens: multo fortius sequitur quòd ipsa idola vana sunt. Et istã rationẽ facit Psal. dicens, quòd idola vel simulacra sunt opera manuum hominum. Vnde ratione causæ efficientis, simulacrorum vanitatem ostendit Sapiens dicens, Inter infelices & inter mortuos spes illorum est, qui appellauerunt deos opera manuum hominum, aurum & argentum, artis inuentionem, similitudinem animalium, saeit illi habitationem in parieti, ponens idolum, & confirmãs ferro, ne fortè cadat: sciens quoniam non potest se adiuuare: imago enim est, & opus est illi adiutoriũ. Non erubescit, homo loqui cum illo qui sine anima est: & pro sanitate infirmum deprecatur: & pro vita mortuum rogat, & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest, &c. Et propter hoc dicitur Mich. 5, Non adorabis vltra opera manuum tuarum.

Idolorum vanitas.

Phil. 1. Physicorum.

Argentum cõpetit idolis.

Aurum & argentum significãt auaritiã & idolatriam.

Sapien. 13.

2014 ## Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

Hic ostendit idolorum vanitatem ratione causæ formalis. Vbi sciendum quòd causa formalis rei dicitur illa qua res est talis substantialiter: vel quæ intrinsecè dat esse rei: sicut anima rationalis dicitur causa formalis hominis: quia est quædam forma substantialis: quæ quamdiu est in homine, homo habet esse hominis, ipsa autem separata, homo desinit esse homo. Omnis autem causa formalis substantialis, est perfectior omni causa formali accidentali: quo ad esse naturæ. Et inter formales causas substantiales, omnis causa formalis, viua est perfectior non viua: sicut est perfectior forma hominis qua est homo, quàm forma lapidis qua est lapis. Et per consequens omne formatum forma substantiali animata, perfectius est quàm formatum forma inanimata. Vnde canis in essentia naturali, perfectior est omni lapide. Inter formas verò substantiales viuas, est triplex differentia: secundum quòd est triplex vita: scilicet vegetatiua, sensitiua, & intellectiua. & vltima continet duas primas: & nõ econuerso, &c. Volẽs ergo probare idolorum vanitatem, ostendit quòd ipsa carẽt forma substantiali viua, quia non habẽt vitam: quia sunt aurum & argentum, quæ sunt insensibilia. Et hoc ostendit per carentiam sensuum corporalium. Et primò hoc ostendit de loquela & visu: dicẽs, *Os habent, & non loquentur,* os, id est, similitudinem oris. Et quòd inter omnes actus sensibiles, solũ loquela competit homini: alij autem actus, vt videre, audire, odorare, ambulare: & huiusmodi, etiam brutis animalibus competunt. Volẽs ergo probare quòd homo melior &. perfectior est illis, arguit per loquelam, quæ propriè competit homini: dicens de illis, *Os habent, & non loquentur.* Quasi dicat, secundũ Glo. Homo illis melior est qui loquitur. hoc enim proprium est homini loqui: cætera verò quæ sequuntur, communia sunt homini cum bestiis. Et tamen de aliis prosequitur, vt scias non solùm hominem simulacris præponendum: sed etiam cæteras bestias quæ vident, audiunt, &c. simulacris esse perfectiores. Sequitur, *Oculos habent, & non videbunt.* Homo enim solùm oculos habet duplices quibus videt, scilicet interiores mentis, & exteriores corporis. Simulacrum autem quando habet figuram hominis, habet quidem speciem oculorum corporalium: sed non sunt oculi. Similiter inquantũ habet effigiem hominis, videtur habere oculos corporales: quos tamen non habet. Et nota quòd inter omnes sensus corporales, visus est maioris perfectionis: quia plures nobis differentias rerũ ostendit, & de anima. Et quando est oculus bene dispositus, verius & certius iudicat de obiecto suo, quã aliquis aliorũ sensuum. Cuius ratio est, quia oculi per solã lineã rectã mouentur à visibili: alij autem sensus per lineam indirectam: vt patet de odoratu, auditu, &c. Et ideo per indispositionem eorũ, sunt principium malè iudicandi. Vnde dicit Phil. in lib. de problematibus, quòd inebriatis omnia videtur moueri in circuitu à fortitudine vini. Differt autẽ nihil ad faciendum apparentiam prædictam, quòd visus moueatur, vel quòd res visa. Sic spiritualiter hi qui inebriati sunt vino amoris vel odij, respectu alicuius, non recte de illo possunt iudicare: sed semper in circuitu cogitant ad defendendum per fas vel nefas quem diligunt: consimiliter ad nocẽdum ei quem odiunt: ad modum ebriorum habentes iudicium oculorum interiorum in continuo circuitu. Et sic de nullo habent certum iudicium. De quibus dicitur Psal. 13. Nõ est timor Dei ante oculos eorum. Et Psal. 16. Statuerunt oculos declinare in terram. Alia autem causa redditur, quare malè iudicant: quæ est ex parte medij. Nam quando medium est diuersum, & primum rarius, & secundum densius, non videt rectè sibi obiecta. Sicut patet de baculo recto, qui in aqua videtur fractus vel curuus. Et hoc ideo quia oculus videt primò mediante aere: pòst mediante aqua, quæ est densior. Causa autem assignatur à prospectiuis: quia radij visuales refranguntur ad medium densius. Sic est de eo qui à passionibus carnis vincitur. Nam secundum Phil. 7. ethic. Incontinentes syllogizando de agibilibus, vtuntur duabus propositionibus: quarum vna, scilicet prima pertinet ad rationem: puta quòd

Causa formalis multiplex.

Omne vlaum perfectius est non vino.

Homo perfectior est idolo.

Col. 3. Homo perfectior est idolo & potest adiuuare idola: & non econtrario.

Oculus bene dispositus verius iudicat quã alii sensus.

Oculus qualiter decipitur in videndo.

Iudicij qualiter decipitur in iudicando.

A nihil nociuum est gustandum. secunda verò pertinet ad concupiscentiam: vt puta, omne dulce est gustandum. Et omissa prima, sub ista secunda accipiunt minorem: puta quòd hoc est dulce. Et sic cõcludunt: ergo hoc dulce est gustandum. Prima ergo vniuersalis est medium subtilius: secunda verò medium grossius. Et ideo non rectè vident, nec iudicant. Ad propositum: apparet quòd habens oculos debitè dispositos cum requisitis circũstantiis, rectè videt & iudicat: & sic rectè potest adiuuare alium. Habens autem malè dispositos, potest (quãuis indebitè) iuuare aliũ: nullo autem modo videẽs, nullo modo potest iuuare aliũ. Quæ ergo fatuitas, B inuocare simulacrũ quod non videt pro subsidio? quia nec directè nec indirectè inuocantem inuocare potest. Et hoc notans Psal. dicit, *Oculos habent, & non videbunt.*

Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. 2015

Hic agit de sensu auditus & odoratus. Vbi sciẽdum quòd ista quæ hic notat Psalm. omnibus sunt manifesta, scilicet quòd simulacra argentea, aurea, lignea, vel alterius materiæ non habent sensus aliquos, quia sunt res inanimatæ. Et tamen spiritus- C sanctus in multis scripturæ locis ista multoties replicat. Et ideo multi admirantur cur facta tam manifesta toties per spiritum sanctum replicata nobis reducuntur ad memoriam. Ad hoc respondet Glo. dicens, Manifestissima sunt hæc. Quis enim etiam puer interrogatus non hoc certum responderet, quòd simulacra os habent, sed non loquũtur: oculos habent, & non vident: aures habent, & non audiunt, &c. quæ diuinus sermo contexit? Ad quid ergo spiritussanctus ista inculcat in multis scripturæ locis, quæ sunt omnibus nota? Et respondet, quia effigies viuenti similis homines stultos inducit, vt putent in simulacro esse occultum numẽ: & non esse sine viuo habitatore. Vnde & dæmonia ad possidenda simulacra inuitant: quorum præsidentium varia fallacia mortiferi seminantur & multiplicantur errores. Hoc autem alibi damnat Propheta: dicens, Omnes dij gentium, dæmonia. Prudentiores verò dicunt se, nec idola, nec in eis dæmonia colere: sed quæ per idola significantur, vt per hoc aërem, per illud terram: & cætera huiusmodi. Hos & alij transeunt, dicentes, se non colere ipsa corpora, sed quæ illis regendis præsident numina: vt Iouem, Mercurium, & huiusmodi. Quæ omnia damnat Apostolus: dicens quòd commutauerunt veritatem Dei in mendacium: & seruierũt creaturæ potius quàm creatori. Vel magis mysticè per ipsa simulacra intellige idolatras simulacrorum cultores. De quibus dici potest, *Aures habent, & non audient.* Tales enim habent aures obstinatas, quibus mandata Dei nolunt audire: de quibus Psal. 57. dicitur, Furor illis secũdum similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ & obturantis aures E suas, &c. Similiter tales nares habent, & nõ odorabunt. Nam omnis virtus magnum de se odorem reddit animæ purgatæ & iustæ: similiter omne vitium magnum fœtorem. Sed mali istum odorem virtutum non recipiunt: sed magis æstimant esse fœtorem, & fœtorem vitiorum æstimant esse odorem. Et hoc est quod dicebat Apostolus, 2. Corinth. 2. Christi bonus odor sumus his

Idola colunt & diuersis spectibus.

Auris obstinationis malorum.

Odorem virtutum & fœtorem vitiorũ malè non percipiunt.

qui salui fiunt, & his qui pereunt: & aliis quidem A odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Quod ibidem Glo. exponens, ait, Miro modo fit vt bono odore boni viuãt: & mali moriãtur. Verbi gra. Apostolus bene agens & bene viuens iustitiam Dei prædicabat, & opere demonstrabat: ac bonam famam vbique diffeminabat: imitans doctorem veritatis Christum. Sed hoc quidam diligebant, quidam verò inuidebant. Illi qui inuidebant famæ Pauli vel Christi: bono odore peribant. qui verò eam diligebant, viuebãt. Mali ergo nares habent, sed non odorant: quia odorem non recipiunt ad vitam, sed ad mortem. Similiter fœtorem vitiorum infectiuum non respuunt vt viuant, sed ad mortem ipsum recipiunt.

Glosa.

2016 Manus habent, & non palpabunt: pedes habent, & non ambulabunt: nó clamabunt in gutture suo.

Hic consequenter agit de tactu & gressu. Ista enim tam manifesta Psal. tam prolixè dicit & distinctè, vt per omnes sensus vitæ inferat, omne genus bestiarum maioris esse perfectionis quàm sit aliquod simulacrum. Nam simia manus habet, & palpat: sed simulacra habent quidem effigiem manuum, sed nequaquam palpare possunt. Formica pedes habet, & ambulat, sed simulacra effigiem quidem pedum habent, sed nequaquam ambulare possunt. Canes, leones & cæteræ feræ, etsi loqui non possunt, clamare tamen & mugire possunt: simulacra autẽ in gutture suo clamare nó possũt. Ex quibus sequitur quòd non solùm homo, sed etiam omnis auis & omnis bestia perfectior est simulacro. Quod ideo inducit, vt si pudet te adorare formicas vel pulices: multo fortius confundaris adorare simulacra quæ sunt imperfectiora. Vel ista de peccatoribus intelligi possunt: quoniam peccatores habẽt manus, & nó palpãt, quia quãdoq; habẽt bona opera de genere: sed illis nó palpant. Palpare enim est actus vitalis. Et mali per opera bona de genere quæ agunt, nullũ actũ vitæ consequuntur. Pedes habent, sed non ambulant: quia multoties affectiones bonas habent, quæ per pedes significantur: sed illis non proficiunt, quia non perseuerant. Guttur habent, sed clamare non possunt: quia voces quæ in gutture formantur, quandoque habent dum aliquando orant Deum: sed ipsorum oratione ad Deum non clamant. In auribus enim Dei quandoque tacens clamat: & quandoque clamãs tacet. Et ista dilatare ad libitum potes.

Animal quod sibet perfectius est simulacro.

Peccator non palpat, nõ ambulat, nõ clamat.

2017 Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Hic ostendit idolorum vanitatem ex parte causæ finalis: quia scilicet eorum finis & vanus & sine vtilitate: quia scilicet ipsorum factores & cultores faciunt esse sine vita spirituali: sicut illa sunt etiam sine vita naturali. Et nota quòd de simulacris vel idolis septem dixit, in quæ deficiunt, scilicet, quia non loquuntur, non vident, non audiunt, nó odorant, non palpant, non ambulant, & non clamant. In quibus omnibus prædicit vel optat factores & cultores similes illis fieri. Et sic duobus modis potest legi, scilicet prædictiuè & optatiuè. Primo modo prædictiuè, quòd omnia prædicta malis eueniẽt in iudicio. Primò, *Os habent, & non loquentur*: quia hic ora habent aperta ad iniurias, ad detractiones & mendacia: sed in iudicio manifestante veritate tacebunt, & non poterunt loqui: quia in iudicio (vt habetur 1. Reg. 2.) dominus pedes sanctorum suorum seruabit: sed impij in tenebris conticescẽt. Vnde cuilibet damnato tunc dicetur illud Esa. 47. Denuda turpitudinem tuam, reuelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum. Vltionem capiam, & non resistet mihi homo: tace & intra tenebras. Secundò, *oculos habent, & non videbunt.* Hic enim habent oculos apertos ad temporalia & malicias: quia prudentes sunt vt faciant malum: bene autem facere nesciunt. Sed in iudicio oculi eorum excæcabuntur ne videant diuinitatem quam omnes videre desiderant: dicente Propheta, Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Tertiò, *aures habent, & non audient*: quia aures habebunt ad audiendam vocem maledictionis: sed non audient vocem benedictionis sibi dicentem, Venite benedicti patris mei, &c. vnde de damnatis dicitur, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne fortè oculis suis videat, & auribus audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Quartò, *nares habent, & non odorabunt.* Per odorare autem discretio intelligitur: quia ibi à tormentis pressi in ipsis cessabit discretio. Vnde Eccl. 30. Quid proderit libatio idoli? nec enim manducabit, nec odorabit: sic qui effugatur à domino, & portans mercedem iniquitatis. Quintò, *manus habent, sed non palpabunt*, quia corpus Christi non amplexabuntur, nec eius erũt participes. Iob 12. Palpabunt quasi in tenebris, sed non in luce. Sextò, *pedes habent, & non ambulabunt*, scilicet post Christum ad gloriam. sed vt dicitur Iob 6. Ambulabunt in vacuum, & peribunt. Septimò, *non clamabunt in gutture suo*: quia eorum vota non intrabunt in aures domini vt audiantur: quia vt habetur Iob 36, Simulatores & callidi prouocant iram Dei, nec clamabunt cum vincti fuerint. Ex quibus omnibus apparet quòd omnes peccatores in iudicio similes erunt simulacris quæ coluerunt. Quod prædicens Psalm. ait, *Similes illis fiant qui faciunt ea*, &c. Et quia idola vana sunt, vt probatum est supra, ideo de colentibus & facientibus ea dicitur, Homo vanitati similis factus est. Et nota quòd non solum similes illis fient qui cõfidunt in eis, sed etiam qui faciunt ea: quia non licet illa facere, quibus vti non licet. Et per consequens non licet facere taxillos, non scribere sortilegia, non facere inter aliquos pacta vsuratum, neque scribere cartas falsas in fraudem vsuratum, & consimilia. Secundò potest legi iste versus optatiuè. Et tunc est sensus, *Similes illis fiant*, id est, similes illis se esse intelligant: ad hoc scilicet vt fiant dissimiles.

Peccatores & dãnati similes erunt idolis & simulacris.

Hier. 4.

Matth. 25. Esa. 6.

Psal. 143.

Domus Israel sperauit in domino: adiutor eorum & protector eorum est. 2018

Hic ostenditur latriæ efficacia. Et hoc in duobus, scilicet, primò in euasione mali: secundò in adeptione boni: ibi, *Dominus memor fuit nostri.* Quãtum ad primum, ostendit quòd colentes verè Deũ, ab ipso proteguntur. Et primò hoc ostendit de Iudæis: secundò de gentibus conuersis: ibi, *Qui timet dominum.* Prima pars diuiditur in duas: quia primò hoc ostendit de Iudæis omnibus generaliter: secũdò de Leuitis spiritualiter: ibi, *Domus Aaron.* Quantũ ad primũ, sciendum q̃ domus Israel vel domus Iacob, dicuntur omnes qui descenderunt de ipso Iacob, scilicet, omnes duodecim tribus. Et sic domus Iacob non solùm comprehendit Iudæos, sed etiam omnes duodecim tribus: de quibus ait, *Domus Israel sperauit*, &c. Pro cuius euidentia sciẽdum quòd spes est virtus theologica, quam sic describit Magister, dicens, quòd spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & meritis præcedentibus. Sine meritis enim aliquid sperare, non est spes, sed præsumptio. Vnde sicut fides est de his quæ non videntur: sic & spes est de iis quæ non videntur, nec habentur. Nullus enim credit quod videt: nec sperat quod habet. Et ideo ponimus quòd in beatis non remanet fides, nec spes. Non fides, quia vident clarè ipsum Deum, qui est obiectum fidei. non spes: quia æternam beatitudinem de facto possident. Similiter ponimus quòd nec in Christo fuit fides, neque spes. Quid est ergo sperare in domino? Confidentiam habere in Deo cum operibus bonis: vnde ait Psal. Spera in domino, & fac bonitatem. Quandiu autem domus Israel perauit in domino, adiutor & protector eorũ fuit. vt patuit quando pro eis pugnauit contra Pharaonem, & exercitum eius: contra Amalech, & exercitum eius, &c. Nota ergo quòd nullus in seipso sperare debet, sed solùm in domino: si solidè persistere cupit in aduersis mũdi huius. Spes enim est nostra anchora, dũ sumus in huius mari mundi. vnde Chrysost. in de reparatione lapsi ait, Spes est anchora nostræ salutis, & vitæ nostræ firmamentum. Accedamus ergo ad tenendam propositam spem: quam sicut anchoram habemus. Ad anchorã autem spectat stabilire & firmare nauem, ne à fluctibus rapiatur. Quod similiter facit spes, ne à tentationibus & aduersitatibus mundi quis superetur. Dicit Ambr. homil. 5. in hexahemeron: quòd echinus, animal marinum exiguum & vile, cum procellam tempestuosam præsenserit: calculum validum arripit, eumque tanquam anchoram tenet, ne excutiatur fluctibus. Itaque non suis stabiliter viribus in seipso sperans, sed alieno pondere fulcitur. Sic & nos imminente tempestate tentationis vel alterius aduersitatis, accipiamus calculum illum, de quo Apocal. 2. Dabo illi calculum candidum: & in calculo nomen meum scriptum. Et huic calculo adhæreamus fortiter, in ipso sperantes, & nó in viribus nostris: ne inundatione fluctuum superemur. Psal. 124. Qui confidit in domino, sicut mõs Sion, non commouebitur in æternum. Et quãtum ad hoc, nota quòd spes multa bona facit. vide ver. 133. 443. 559. 694. Item nota quòd sperare in domino quis dicitur dupliciter. ver. 458. Item nota quòd Deus nos adiuuat multipliciter. ver. 673. 957. 1137. Item nota quòd aliud est adiuuare, & aliud protegere. ver. 407. Item quomodo Deus nos protegit, ver. 438. 1140. 1570.

Spes quid est.

3. sen. dis. 26.

Psal. 36.

Exod. 14. Exod. 17.

Spes dicitur anchora.

Chrysost.

Spes multa bona facit.

2019 Domus Aaron sperauit in domino, adiutor eorum & protector eorum est.

Hic consequenter ostendit hoc idem de Leuitis, qui per Aaron significantur, qui erat summus sacerdos, & de tribu Leui. Sed fortè dices, Cũ domus Aaron contineretur in domo Israel, sicut pars in toto: quia erat vna tribus de duodecim, quæ omnes simul dicuntur domus Israel, & per consequẽs cum dixit quòd domus Israel sperauit in domino, &c. etiam per hoc inclusit domum Aarõ: quare ergo hoc idem replicat? dicens, *Domus Aaron*, &c. Ad hoc respondetur, Psal. enim hic spiritualiter vult ostendere vtilitatem cultus latriæ, qui maximè sacerdotibus pertinet: vt ipsum suis exemplis & verbis seculares doceant. Idcirco de ordine sacerdotali hic facit mentionem spiritualem. Etiam quia Deus singulari modo fuit adiutor & protector ipsius Aaron in ipso sperantis: vt patuit in seditione Chore, Dathan, & Abiron: qui contra sacerdotium ipsius Aaron insurrexerãt: vt patet Num. 16. vide ver. 1852. Vel per hoc vult ostendere qualiter Deus singulariter adiuuat Christi corpus mysticũ, & ab omni spirituali protegit periculo. Et hoc significat per domum Aaron, qui significat Christi figuram. vide ver. 1277.

Quæstio.

Qui timent dominum, sperauerunt in domino: adiutor eorũ & protector eorum est. 2020

Hic ostẽdit illud idem de gentibus ad fidẽ conuersis. Nam secũdum rei veritatem etiam antiquo tempore multi de gentilitate conuertebantur ad Iudaismum: quos Deus pariter adiuuabat vt filios Israel. Vnde dixit Ra. Sal. quòd ad literã Psal. hunc versum ponit propter eos qui de gentilitate conuertebantur ad Iudaismum: qui à Deo protegebantur vt filij Israel. Multi enim ex talibus conuersi cum filiis Israel exierunt de Ægypto: qui æqualiter cum filiis Israel à Deo adiuti & protecti fuerũt in mari rubro, & in deserto manna cibati. Quos tãgit, dicens, *Qui timent dominum.* &c. Tales enim Deũ verè timere dicuntur, qui relinquentes idolorum cultum, ad fidem Dei veri se conuertunt, & iustificantur. quoniam, vt dicitur Eccl. 1, Qui sine timore est, non poterit iustificari. Hoc manifestè patuit in Achior, qui cum esset gentilis, conuersus ad Iudaismum, ipsi Holoferni prædicauit virtutem Dei cœli: dicens; Nunc domine vide, & perquire si aliqua iniquitas est in Iudæis in conspectu Dei ipsorum: & tunc ascende ad illos, quia tradet eos Deus in manibus tuis. Si verò non est offensio populi huius corã Deo suo, non poteris resistere illis: quoniam Deus eorum defendet illos: & eris in opprobrium vniuersæ terræ. Ad cuius verba iratus Holofernes, ait, Quis est iste qui dicit filios Israel posse resistere Nabuchodonosor regi? Vt ergo sciat Achior quoniam fallit nos, cũ capti per nos fuerint Iudæi: tunc cum eis gladio nostro transuerberabitur. Et tunc captum Achior misit ad partẽ Iudæorum: vt cùm capti fuissent Iudæi, ipse cum illis interficeretur. Et quia sperauit in domino, adiuuit illum dominus: quoniam ipse Holofernes manu fœminæ fuit interfectus, & exercitus suus fugatus & dispersus: ipse autẽ Achior à Deo liberatus & protectus. Sic & in nouo testamento, ipse Cornelius centurio, qui erat timẽs Deum. vt habetur Act. 10. Sed nota quòd timoris multę sunt species. ver. 261. 999. Et quòd timor multa bona facit, 356. 358. 1747. Item quòd timere mundum non debet sperans in Deo. ver. 904.

Timẽtes Deũ adiuuãtur & protegũtur à Deo.

Iudith 5.

Dominus memor fuit nostri, & benedixit nobis. 2021

Hic consequenter ponitur vtilitas latriæ in boni assecutione. Et primò hoc ostendit de bonis tẽporalibus: secũdò de bonis spiritualibus: ibi, *Adijciat dominus.* Et in prima parte primò vtilitatẽ dictã

Universidad de Deusto
Biblioteca

Memoratur nostri Deus, quando bona tribuit nobis.

proponit:secundò ipsam exponit: ibi, *Benedixit domui Israel.* Quantum ad primum, notandum quòd sicut obliuio in Deo cadere non potest,ita propriè nec recordatio. Sed loquitur scriptura more humano: quo dicimus illi qui quandoque bona faciebat, & modò non facit: Tu oblitus es mei. & quando bona tribuit,dicimus,Nunc tu recordaris mei. Sic Deum dicimus nostri recordari, quando bona nobis concedit: vel concessa multiplicat. Et hoc est quòd ait,*Dominus memor fuit nostri.* Qualiter autem memoria vel recordatio cadat in Deo, vide ver. 270.1234. 1324.1363. Vnde quòd memorari Deum de nobis, sit idem quod nobis benefacere ostendit subdens, *Et benedixit nobis*, scilicet, temporalia largiendo & multiplicando.Benedictio enim Dei valet ad multa,vide ver.1964.

2022 **Benedixit domui Israel: benedixit domui Aaron.**

Benedictio temporalium datur bonis.

Maledictio temporalium datur malis.

Hic suum declarat propositum.Et primò in populo Iudæorum:secundò in populo gentilium:ibi, *Benedixit omnibus.* Quantum ad primum,ait, *Benedixit domui Israel.* Quod maximè fuit tempore Iosue: quando dedit eis possessionem terræ promissionis. tunc enim habuerunt plenum dominium, & rerum temporalium copiam. Et illam benedictionem habuerunt, quandiu domino seruierunt: sed quando Dei cultum deseruerunt, benedictionem mutauerunt in maledictionem: sicut eis prædixerat Moyses Deut.28.dicens,Si audieris vocem domini Dei tui,vt facias mandata eius:venient super te benedictiones istæ. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & terræ tuæ: fructus q; iumentorum tuorum. Benedicta horrea tua: & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris tu ingrediens, & egrediens:abundare te faciet dominus omnibus bonis, benedicetq; te operibus manuum tuarum.Si autem non custodieris mandata domini Dei tui, venient super te omnes maledictiones istæ.Maledictus eris in ciuitate: maledictus in agro, &c. Quæ omnia hodie realiter in populo Israel adimpleta videmus. Sed fortè dices, quòd hodie totù oppositum videmus: (vt multoties dictum est superius.) quoniam iusti egent, mali abundant: iusti premuntur aduersis, mali prosperitatibus florent,&c. Dicendum quòd omnia promissa & acta in antiquo testamento erât quædam figuræ illorum quæ in nouo testamentò erant promittenda & agenda. Nam ibi promittebantur terrena, quibus cœlestia figurabantur: ibi agebantur sacrificia animalium, quibus verum sacrificium eucharistiæ figurabatur. Et ideo sicut terminata est lex antiqua,& noua regnat:debitum est vt figuris cessantibus, figurata prædicarentur. Vt ergo Deus sua benedictione cœlestia plenius ac dignius conferat:hic suis vt communiter non temporalia, non prospera, sed spiritualia bona & pro ipsorum custodia aduersitates concedit. & sic benedictionem temporalem in cœlestem mutauit.

Benedictio in maledictionē est Iudæis cōuersa.

Gene.27.

Illi autem populo Israelitico aduerso, benedictionem temporalium in maledictionē mutauit æternam. Quod bene præuiderat Iacob pater ipsorum: cùm dixit, non pro se,sed pro suis malis succelloribus:Timeo ne inducat super me maledictionem pro benedictione. Benedixit autem temporaliter domui Aaron:quando sacerdotium sibi confirmauit,& impugnatores partim igne consumpsit: reliquos absorbuit terra. vt habetur Num.16.Nobis autē sacerdotium illud Aaron in sacerdotiū æternū Christi commutauit: vt dictum fuit Psal.109.

2023 **Benedixit omnibus qui timent dominum, pusillis cum maioribus.**

Benedictio duplex est, duplex prædestinatio.

Hic agit de benedictione gentium conuersarū: quæ multo amplior est quàm benedictio in antiqua lege populo Israel data. Hæc enim benedictio fuit verbi incarnatio,per quam omnibus volentibus benedicitur indifferenter,cuiuscunque status, sexus, vel conditionis existant. Vnde ad Ephes.1, Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi: qui benedixit nobis in omni benedictione spirituali in cœlestibus. Quid autem sit ista benedictio ostendit Magister ibidem Glo.dicens,Hic ponit Apostolus benedictiones siue beneficia quæ toti humano generi per Christum sunt facta. Distinguit autem duas benedictiones siue prædestinationes,& earū effectus: quarum vna est de præsenti ad iustitiam: alia de futuro ad coronam. Nec dicuntur duæ prædestinationes in se, cùm vna sit Dei prædestinatio,quæ est essentia sua:sed quia de duobus est ipsa Dei prædestinatio,scilicet,de iustitia in præsenti, & de gloria in futuro. Deus enim ante mundi cōstitutionem,cùm nullus quicquam mereretur, præordinauit quòd in tempore gratiæ aliquos à perditis separaret,& iustos & immaculatos faceret. Præordinauit etiam quòd illos iustificatos ad æternam beatitudinem perduceret. Harū benedictionum alteram hic implet quæ iustos facit:alteram in futuro impleuit, quæ erit omnium perfectio.Et hoc est quod ait,quòd benedixit nobis in omni spirituali benedictione in cœlestibus. Quod bene præuiderat Psal.dicens, *Benedixit omnibus qui timent dominum*, scilicet, timore filiali: *pusillis cum maioribus.* Et ista benedictio refertur ad primam prædestinationem, quæ suos hic iustificat. Per pusillos intellige humiles:per magnos autē,non quidem mole corporis,vel potestate terrena altos, sed virtutibus claros.

2024 **Adiiciat dominus super vos: super vos & super filios vestros.**

Patres sunt doctores: filii sunt discipuli

Hic ostendit vtilitatem latrię in bonis spiritualibus & æternis. Et tria facit: quia primò ostendit æternorum bonorum retributionem:secundò retributionis datorem:ibi, *Benedicti vos*: tertiò ex hoc differentiam inter antiquam & nouam legem assignat: ibi, *Cœlum cœli.* Quantum ad primum, sciēdum quòd antiqua lex promittebat pro munere illi populo carnali bona carnalia & temporalia: sub quibus tamen figurabātur bona spiritualia & æterna.Sic enim promissum est illi populo Israel, Ego dabo vobis omnia bona terræ, vt comedatis medullam terræ. Quid autem est bonum vltra omnia bona mundi: nisi bonum æternum quod est supra omnia bona terrena:Et ideo hoc bonum quod excedit omnia bona, prædicit Psalm. fidelibus dandum, dicens, *Adiiciat dominus super vos*, &c.scilicet, adiiciat aliud bonum, quod est alterius generis. Sed quibus istud bonum æternum sit adiiciendum adiungit dicens, *Super vos & super filios vestros.* Vbi sciendum quòd in ecclesia sunt duo genera fideliū, scilicet,patrum & filiorum.Patres sunt doctores & magistri,qui alios in fide Christo generant doctrina & exemplo: sed filij vocātur per illos in fide generati.Et vtrique debetur hoc præmium: sed tamen principalius patribus:sicut maioris est meriti

Gen.45.

erudire quàm erudiri,docere quā doceri. Et patres præmittit filiis, dicens ipsis patribus, *Super vos.* Et consequēter,*Et super filios vestros*,scilicet adiiciat bona &c.Vnde hic ait Glo.Hic distinguit inter patres & filios,scilicet, inter magistros & discipulos. Vel aliter exponitur, vt ista adiectio sit numeralis & personalis: vt sit sensus, O vos patres, ô magistri, adiiciat dominus super vos, id est, numero vestro. Et sic factum est,quia numerus magistrorum multiplicatus est. Adiiciat etiam super filios vestros: quod ita factum est, quia creuit numerus sequentium.Accessit enim fides gentium & creuit numerus,non solùm sapientum antistitum, sed etiam obedientium subditorum. Et nota quòd ad hoc vt quis in ecclesia verus dicatur filius, maximè tria debet habere.Primò obedientiæ promptitudinem, vt mandata patris perficiat. Vnde ad Ephes. 6,Filij obedite parentibus vestris in domino. Hoc enim iustum est:honora patrē tuū & matrem tuā. quod est primum mandatum in promissione: vt bene sit tibi, Non enim debet filius præcepta discutere patris, sed semper credere quòd pater filio solùm salutaria mandat.Vnde si filius patris mandata discutiat,videtur an ille sit pater discutere.Vnde Pet.Ra. super illo verbo Luc.11,Quis ex vobis patrem petit panem, ait, Caritas dolum nescit. Si pater est, non potest non amare:si amat,non nisi quod bonū est dare vel præcipere restat. Negat patrem,qui de patris suspectus est largitate.Patris præcepta discutere non licet:patris monita retractare non conuenit. Etsi paterni mandati species tristior videatur, res tamen ipsa salutifera & vtilis est. Sic & Abrahā vbi patrem Deum credidit, mandatorum formas non attendit asperas & acerbas, circuncisionem recipit: & quæ pater cœlestis iubet, non discutit: sed circuncisionem verecūdam iudicat gloriosam. Filicidium considerat persceleſtum:sed quia Deus imperat, totum pietati committit. Hinc Isaac patris gladium cùm videret, vnde dolere poterat, est gauisus. Hinc Iephthe filia patris vota sua morte tota gratulatione persoluit.Panis autem quem pater Christus Iudæis dedit, versus est in lapidem:nō dantis vicio,sed infidelitate capiētis.Secūdò,debet habere fidei rectitudinem, vt credenda non discutiat,sed illis adhæreat fideliter.Ioā.1, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt &c. Vbi Auguſt. Credentes filij Dei fiunt,& fratres Christi nascuntur. Nam si non nascuntur fratres Christi, quomodo filij Dei esse possunt? Tertiò,debet habere affectionis tranquillitatem, vt paci & vnitati sit intentus.Matth.5,Beati pacifici,quoniam filii Dei vocabuntur.Vbi Aug.Pacifici dicuntur qui omnes animi sui motus componentes & subiicientes rationi, carnalésque concupiscentias habentes edomitas, fiunt regnum Dei: in quo ordinata ita sunt omnia, vt illud quod est in homine præcipuum & excellens, hoc imperet cæteris non reluctantibus, quę sunt bestiis nobísque communia.Atque ipsum quod excellit in homine,id est,mēs & ratio, subiiciatur potiori,quod est ipsa veritas vnigenitus Dei filius. Neque enim imperare inferioribus potest quis, nisi se superiori subiiciat. Et hæc est pax quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis: quæ ipsos filios Dei facit. Quia igitur per tria prædicta quis efficitur filius Dei, ideo consequens est vt per illa hæres sit Dei.Rom.8,Si filij & hæredes, hæredes quidem Dei:cohæredes autem Christi. Hæreditas autem Dei excellit omnia temporalia bona.

Filius patri obedire debet.

Gen.22.

Filium Dei facit fides.

Filium Dei facit pax mētis.

Et ideo istam hæreditatem talis filij dandam præuidit Psal.doctoribus ecclesiæ:dicens, *Adiiciat dominus super vos,& super filios vestros.*

2025 **Benedicti vos à domino, qui fecit cœlum & terram.**

Consequenter hîc ostendit huius additionis vel hęreditatis datorem.Quasi dicat,Ille qui dedit terrena in antiqua lege,Deus fuit qui illa dare potuit: quia dominus omnium terrenorum,quia fecit terram.Consimiliter dare potest cœlestia,quia dominus cœlestium,quia fecit cœlum. Sic ergo vos benedicti estis à domino in terrenis & in cœlestibus: quia ipse fecit cœlun & terram. Vel per ista verba vult ostendere quòd Deus potest beatificare & corpus & animam: corpus in præsenti per bona temporalia, eo modo quo hæc beatitudo in temporalibus potest consistere:& animam, in futuro, veram conferendo gloriam. Quod probat, quia Deus fecit cœlum & terram,id est,animam & corpus: ergo vtrúque quietare potest. Quid enim per terram nisi corpus de terra creatum intelligitur? vide ver.1444.1552. Per ipsum verò cœlum animas de cœlo à Deo creatas,id est, cœlestes: quia cœlestia capere possunt,in quibus Deus vt in sede habitat.Psal.10,Dominus in templo sancto eius:dominus in cœlo sedes eius.Nec immeritò anima maximè iusta cœlum dicitur:vt ostendit Bernard. super illud psal.Psallite Deo qui ascēdit super cœlū cœli ad orientem:dicēs,Est enim cœlum quælibet sancta anima: nec immeritò sibi cœli nomen vsurpat vnde originem ducit. Si enim propter corpus quod est de terra homo terra dicitur:cur nō propter animā quæ de cœlo est, cœlum esse glorietur: præsertim cùm testetur cœlesti vita naturę dignitatem & patriæ:Vnum Deum adorat & colit,quomodo angeli:Christū super omnia amat, quomodo angeli: casta est, quomodo angeli, idque in carne fragili, quòd non angeli,sapit quæ in cœlis sunt, non quæ super terram.Quid euidentius cœlestis originis insigne quàm hominem in regione dissimilitudinis, similitudinem retinere vitæ cœlestis:& in terra atque corpore pene bestiali, cœlestē ducere vitam? Cœlestis sunt ista potentiæ, non terrenæ. Et quòd verè cœlum ac de cœlo sit anima quæ hæc potest cognoscere.Est itaque cœlū anima sancta, habens solem intellectum, lunam fidem, stellas virtutes. Stellas ideo virtutes dixerim, quia quomodo stellæ in nocte lucent,sed latent in die: sic vera virtus quæ in prosperis non apparet,micat in aduersis.Illud sanè cautelæ est, hoc necessitatis. Ideo fidus virtus est, & homo virtutum est cœlum vita & opinione conspicuum, fide purum, spe firmum,latum caritate, speciosum contemplatione, pluens verbi diuini pluuiam salutarem, tonans increpationibus, coruscans miraculis.Ad maiorem autem huius cœli euidentiam,sciendum quòd animę sanctæ vel ipsi sancti multipliciter cœlis assimilantur: quoniam sicut cœli cæteris corporibus sunt altiores,puriores,clariores,& aptiores:sic & animę sanctæ.vide deductionem ver.815.

Psal.67.

2026 **Cœlum cœli domino, terram autē dedit filiis hominum.**

Hîc ex prædictis ponit differentiā inter antiquā legē & nouā.Vbi notandū q; dominus noster Iesus

Universidad de Deusto Biblioteca

Cœlum dat Christus dominus.

Christus primitus cœlum suis fidelibus in lege noua promisit: dicens Matth. 5. Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum. Et tales in lege noua per Christum geniti non sunt filij hominum, sed ex Deo nati: nō ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis &c. sed ex Deo nati sunt. Filiis autem hominum, id est, sub antiqua lege seruientibus, terra promittebatur: id est, temporalia bona, quibus bona promittebantur. Quantum ergo distat cœlum à terra, tantum lex noua ab antiqua. Et hoc insinuans ait, *Cœlum cœli domino*, id est, promittere cœlum cœli, id est, bona cœlestia dare: domino fuit reseruatum. Terram autem dare, fuit concessum filiis hominum: vt puta, ipsi Moysi & Iosue, qui diuisit eis terram in funiculo distributionis. Dicitur enim cœlum cœli summum cœlorum, scilicet, cœlum empyreum in quo animæ beatificantur. Vel aliter: per cœlum intellige gloriam cœlestem: per terram verò, ipsum infernum qui in medio terræ situatur. vide versic. 108. Vnde infernus terra dicitur. Iob. 10. Terra tenebrosa & operta mortis caligine: vbi nullus ordo &c. Itē nota quòd inter homines aliqui dicuntur domini & non serui: & aliqui serui & non domini. Nam seruus dicitur omnis peccator. Ioan. 8. Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Domini autem dicuntur qui soli Deo se subiiciunt: cui seruire, regnare est. Tales enim sunt domini suorum actuum: quibus dicitur Gen. 4, Subtus te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illius. Peccatores autem & serui dicuntur filij hominum, quia imitantur homines nō domini. Nam hominis nomine culpa intelligitur: vt ostendit Grego. li. 4. moral. cap. 17. Quid est ergo, *Cœlum cœli domino*: nisi gloria æterna iusto data: terra autem filiis hominū, id est, infernus peccatoribus deputatur?

Terrā promissionis dedit Iosue.

Psal. 77.

Terra dicitur infernus: cœlū gloria æterna

Dominus dicitur quilibet iustus: filius hominū, quilibet peccator.

2027

Non mortui laudabunt te domine, neque omnes qui descendunt in infernum.

Hîc ostendit à quibus dignè Deus laudatur. Et primò negatiuè, secundò affirmatiuè: ibi, *Sed nos.* Quantū ad primum, sciendum quòd mors est multiplex: scilicet, bona & mala, & indifferēs. Mors indifferēs est mors naturalis, quę dicitur indifferēs ad bonum & ad malū: quia de se nec est meritoria nec demeritoria: de qua Psal. 88, Quis est homo qui viuit, & nō videbit mortem? Secundò est mors bona: qua scilicet quis moritur mundo & viciis: de qua Rom. 6, Qui mortuus est, iustificatus est à peccatō. Sed hic nota quòd aliquis mortuus est mundo, & sibi mortuus est mundus: sicut renuncians mundo iustus quem aduersitas mūdi persequitur. Aliquis est mortuus mundo, sed sibi viuit mundus: sicut iustus renuncians mundo: cui tamen prospera mundi succedunt: sicut fuit Abraham, & magni reges & principes iusti. Aliquis nec est mortuus mundo, nec sibi moritur mundus: sicut sunt peccatores mundum amantes, quibus prospera mundi succedunt. Aliquis non est mortuus mundo: cui tamen moritur mundus: sicut miser & pauper, qui mente diligit mundum & ea quæ sunt in mundo: cui tamen non arridet prospera mundi, sed ipsum persequuntur aduersa. Tertiò est mors mala. Et hæc est triplex: scilicet, naturæ, culpæ, & gehennæ. vide versic. 520. Ad propositum ergo, hic loquitur de morte culpæ & gehennæ. Mortem culpæ tangit: dicens, *Non mortui laudabunt te domine*: scilicet dignè: quia non est speciosa laus in ore peccatoris. De talibus enim qui in peccato laudant Deum conqueritur Christus, dicens, Hic populus labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. Consequenter subinfert mortem gehennæ: dicens, *Neque omnes qui descendunt in infernum.* Existentes enim in inferno, Deum non laudant, sed præ doloribus linguas suas mordentes ipsum blasphemant. De quibus dicitur Apocal. 16, quòd manducauerunt linguas suas præ dolore: & blasphemauerunt Deum cœli, nec egerunt pœnitentiam. Tales ergo mortui & in infernum descendentes, non laudant dominum. Et aduerte quòd non dicit generaliter quòd nullus descendens in infernum laudet Deum: sed particulariter dicit, *neque omnes.* quòd æquipollet huic, quidam non. Quod ideo dicit, quia tempore suo ante Christi passionem, omnes quantumcunque iusti morientes ad infernum descendebant: & tamen certum est quòd illi Deum laudabant: quia erant in statu gratiæ expectantes apertionem cœlestis ianuæ per Christi passionem fiendam. Ideo non de omnibus descendentibus in infernum ait, sed de quibusdam: dicens, *neque omnes &c.* Et istum intellectum hic ponit glo. quare hoc nō dixit vniuersaliter, sed solùm particulariter.

Ecc. 15.

Matth. 15.

Blasphemant damnati Deū.

Sed nos qui viuimus, benedicimus domino, ex hoc nunc & vsque in sæculum.

2028

Hîc ostendit affirmatiuè à quibus benedicitur Deus, scilicet, à viuentibus. Et potes de vita distinguere, sicut statim distinctum est de morte: scilicet, quòd est quædam vita bona, quædam mala, quædam indifferens. Vita indifferens est vita naturalis: de qua Gen. 1, Inspirauit in faciem eius, spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem. Secundò est vita mala: scilicet, criminalis & viciosa. De qua cuilibet peccatori dicitur, Nomen habes quòd viuas, & mortuus es. Alia est vita bona. Et hæc est duplex: scilicet, gratiæ & gloriæ. De quibus omnibus vide diffusè in postillis super Ioan. cap. 9. Ad propositum autem, hic loquitur de illis qui viuunt vita gratiæ ac vita gloriæ: quia à talibus dignè laudatur Deus. vide versi. 1995. 480. 502. 1636. 1721. 1838. Et nota quòd idem est laudare Deum, quod benedicere Deum. Benedicere autem Deum est bene viuere. vide ver. 378. Itē nota quòd Deum benediximus multipliciter. ver. 502.

Vita multiplex: bona & mala, & indifferens.

PSALMVS CXIIII.

Dilexi quoniam exaudiet dominus vocem orationis meæ.

2029

Psalmus iste talem habet titulum, Alleluia. Idem est quod laudate Deum. vide in titulo Psalm. 104. Istum autem Psalmum fecit Dauid ad laudandum Deum qui ipsum liberauerat à persecutione Saulis: maximè quando (vt habetur 1. Reg. 23,) Dauid fugiens à facie Saulis se cum suis absconderat in deserto Maon. Ziphæi autem qui iuxta illud desertum habitabant, qui erant de genere Dauid, prodiderunt eum Sauli, promittentes ipsum Dauid tradere in manus Saulis, si illuc ascenderet. Venit ergo Saul cum exercitu magno: & circundedit locum

cum in quo erat Dauid, in modum coronæ, vt nullo modo euadere posset. Et tunc Dauid desperauit posse euadere manus Saulis. Et statim venit nuncius ad Saulē, dicēs, Festina & veni: quoniam insuderunt se Philisthæi super terram. Tunc Saul coactus, inde recessit, & dimisit Dauid persequi. Et tunc Dauid inde recessit, & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Ad propositum ergo: videns se tunc Dauid liberatum de manibus Saulis, à quibus desperabat posse euadere: pro gratiarum actione ipsi Deo & pro laude Dei fecit istum Psalmum, etiam alios ad laudem Dei inuitans. Et hoc sonat Psal. titulus, qui est, alleluia, id est, laudate Deum. Quantum ergo ad sensum literalem, dic vt Nicolaus. Quātum verò ad sensum propheticum, sciendum quòd omnes nascimur filij iræ: & post natiuitatem multoties peccantes, per deserta huius mundi errando vagamur: sed pietate Christi, mediantibus suis sacramentis, reducimur ad ipsum, tāquam ad pastorem proprium, & ad eius ouile. Quod alibi præuidens Psal. ait Christo, Psal. 118. Erraui sicut ouis quæ periit: quære seruum tuum domine. Quod & Christus fecit sua præsentia, suis monitis & exemplis per se & per prædicatores suos. Quod cōsiderās Psal. in hoc Psal. de hoc gratias Deo agit. Et tota intentio psal. est, ex hoc nos ad Dei laudem inducere. Quibus visis, ad diuisionem Psal. accedo. Diuiditur ergo Psal. iste in partes tres: quia primò Psal. in persona peccatoris conuersi ponit suam liberationem: secundò petit suam beatificationem: ibi, *O domine*: tertiò consurgit ad gratiarum actionem: ibi, *Conuertere*. Prima pars diuiditur in partes quatuor: quia psal. primò ponit suam orationem: secundò Dei miserationem: ibi, *Quia inclinauit*: tertiò status in quo priùs erat declarationem: ibi, *Circūdederunt*: quartò suam preteritam tribulationem: ibi, *Tribulationem*. Quantum ad primum, sciendum quòd differentia est inter bonos & malos: in hoc quòd mali plus diligūt temporalia quàm spiritualia: & ideo plus accenduntur ad dilectionem benefactoris temporalis quàm spiritualis. boni autem econtrario. Vnde iste iam conuersus ad Deum in persona iustorum clamat, dicens, *Dilexi*, scilicet, Deum. Et causam subdit, *Quoniam exaudiuit vocem orationis meæ.* Vera enim oratio non petit temporalia principaliter, sed solùm spiritualia: dicēte Christo, Quærite primùm regnum Dei &c. Et ideo in hoc quod dicit orationem suam exauditam: ostendit se Deum diligere propter spiritualia bona, non propter temporalia. Et hoc hîc notans Glo. dicit, Non parum differt dilectio istius à dilectione infidelium. Diligitur enim Deus etiam ab infidelibus vel peccatoribus: quia bona tēporalia eis tribuit. Vnde alibi scriptum est, Confitebitur tibi, cùm benefeceris ei. Diligitur autem perfectè, cum animus aduersis nō mouetur: sed spe futurorum bonorum magis in caritate accenditur: quemadmodum iste de se exponit: dicens, *Dilexi*, scilicet Deum: nō quia me regem vel diuitem fecit, vel quia prospera dedit: sed quia vocem orationis meæ exaudiet, id est, exaudiuit: spiritualia, scilicet, conferendo: quæ statim exponit inferius. Sed hic cadit dubium, scilicet, an propter beneficium temporale siue spirituale quis plus Deum teneatur diligere quàm sine beneficio. Et videtur quòd non: quia nullus tenetur plus Deum diligere quàm possit: quia nullus ad impossibile potest obligari. Sed quilibet etiam sine beneficio tenetur Deum diligere quantum potest: quia ex toto corde, ex tota anima, & ex omnibus viribus: vt habetur Matth. 22, & Mar. 12. Quod exponens Augustinus primo de doctrina Christiana, ait, Deum ex toto corde diligere præciperis, vt omnes cogitationes tuas, ex tota anima tua, vt omnē vitam tuam, & ex tota mente tua, vt omnem intellectum tuum in illum conferas à quo habes ea quę confers. Nullam ergo vitæ nostræ partem reliquit quæ vacare debeat, & quasi locum dare, vt alia re velit frui: sed quicquid ad diligendum venerit in animam, illuc rapiatur quò totus dilectionis impetus currit. Tunc est enim optimus homo, cùm tota vita sua pergit in incommutabile bonum. Ex quibus apparet quòd quilibet Deum tenetur diligere quantum potest. Præterea, bonitas diuina est ratio immensa, mouens nos ad dilectionem Dei: ergo non plus mouere debemus ad Dei dilectionem ratione beneficiorum, quæ ratio est finita: sicut & beneficia collata sunt bonitatis finitæ. Aliter enim finitum additum finito faceret ipsum minus: quod est contra Philosophum 3, Physicorum. Ad oppositum, videtur hic Psal. qui dicit Deum se diligere propter beneficium exaudītionis, dicens, *Dilexi, quoniam exaudiuit dominus &c.* Respōdeo quòd ista quęstio est similis illi, qua quęritur, vtrū Christus nostram salutē magis meruerit per actum suæ passionis, quàm per actum suæ incarnationis fecerat. Et respōdent doctores, quòd Christus per plura merita vel actus meritorios nostram salutem potuit mereri: sed non per maius meritum quàm fecerit in principio per actū suæ incarnationis: quia quilibet actus suus erat infiniti meriti. Sic in proposito, dico quòd tenemur ad dilectionem Dei toto corde, tota anima &c. & hoc ratione suæ infinitæ bonitatis: nec ad hoc magis obligari possumus, sed bene pluribus rationibus: non tamen magis. Ratione ergo beneficij à Deo recepti teneris Deū diligere, id est, noua ratione obligaris ad dilectionem Dei quàm ante, sed non magis: quia ante eriā infinitè obligabaris. Et hæc est intentio Grego. in homil. dicens, Cùm enim augentur dona, rationes crescunt donorum. Et magis ex donis obligaris: & sic hoc extensiuè, scilicet, pluribus rationibus.

Mors multiplex.

Moritur quis mundo, sed nō ecōtrario. Moritur quis mūdo, & ecōtrario.

Viuit quis mūdo, & ecōtrario.

Viuit quis mūdo, & non econtrario.

Matth. 6.

Quæstio, Deus an sit diligendus plus propter beneficiū.

Diligere Deum ex toto corde, ex tota anima &c.

Quia inclinauit aurem suam mihi: & in diebus meis inuocabo.

2030

Hîc consequenter ostendit Dei miserationem. Vbi notandum quòd cùm Deus non sit corpus, & per consequens nec membra corporalia habeat: ideo oportet hîc aurem Dei aliud intelligere quàm sit auris instrumentum corporale auditus. Notandum ergo quòd auris in nobis dicitur instrumentum corporis, quo aliorum percipimus voces. Sic spiritualiter auris Dei dicitur illud per quod nostra perdpit vota, & orationes exaudit. Orationes autem nostræ exaudiuntur per Dei filium. Et hinc est quòd ecclesia suas orationes per Dei filium terminat: dicens, Per dominum nostrum Iesum Christū. vide ver. 1439. Et ideo ipse Dei filius auris Dei dicitur. Sola enim Dei sapientia, cordis nostri vota intelligere & audire potest: quia solus Deus corda scrutatur. Cùm ergo filius Dei sit sapientia Dei, & sapientia Dei sit auris Dei: consequens est vt filius Dei sit auris Dei. Et istam aurem sibi per incarnationem inclinari postulabat Psal. dicens, Inclina aurem tuam mihi, & exaudi verba mea, id est, inclina & nitte filium tuum ad susceptionem nostræ humanitatis. Et istam aurem nobis iam inclinatam

Auris Dei est filius Dei.

Psal. 16.

Universidad de Deusto Biblioteca

A nunc oſtendit Pſal.dicés, *Quia inclinauit aurem ſuam mihi.* Quaſi dicat, Ideo Deum dilexi:ideo me deus exaudiuit,quia filium ſuum inclinauit in terris. Et hæc eſt intentio Gloſæ:dicentis hîc, Inclinauit aurem ſuam mihi, dum humano generi filium ſuum dedit:inclinauit deus aurem ſuam in incarnatione filij & in paſſione. Et quia beneficiú gratis datum, animat recipientem ad alia poſtulanda : ideo Pſal. conſiderato tanto beneficio gratis nobis dato, ad alia poſtulanda confidens aſſurgit,dicens, *Et in diebus meis inuocabo.* Et nota quòd dicit *In diebus meis*: quia dies noſtri ſunt dies quos fecimus nobis, ſcilicet,dies pœnę,tribulationis,& miſerię:in quibus maximè compellimur ad inuocandum dominum. Vnde Gloſa,*In diebus meis*, id eſt, meæ miſeriæ;quos mihi feci peccando,qui ſunt pleni laboris & doloris. Et nota quòd inclinatio in ſcriptura multa ſignificat.quia eſt inclinatio humiliationis.qui enim ſe inclinat, ex magno paruus efficitur. Iſto modo inclinauit ſe Berſabe,ſe humiliando regi Dauid. 3. Reg.1.Inclinauit ſe Berſabe, & adorauit regẽ. Iſto modo inclinauit ſe Chriſtus quando exinaniuit ſemetipſum,formam ſerui accipiens &c.Pſal. 17,Inclinauit cœlos,& deſcendit.Secundò eſt inclinatio eruditionis : ſicut magiſter docere volens diſcipulum ſe inclinat ad illum.Et iſto modo videns Ieſus Phariſęos & Scribas ad peccata aliorum ſine miſericordia puniẽda paratos:vt eos doceret miſericorditer alios iudicare,ſe inclinauit.Ioan.8, Ieſus autem inclinans ſe,ſcribebat in terra.Scribebat enim quaſdam figuras, in quibus illorum quilibet peccata ſua legebat.Tertiò eſt inclinatio exauditionis: ſicut alium exaudire volens,ſe ad ſupplicantem inclinat.Et iſto modo ſe Chriſtus inclinauit,quando preces cęcorum exaudiuit.Et iſtam inclinationem poſtulabat Daniel, dicens, Deus meus inclina aurem tuã,& audi:aperi oculos tuos, & vide deſolationem noſtram. Quartò eſt inclinatio ſatisfactionis:ſicut diues non obligatus ſe inclinat ad ſatisfaciẽdum pro alio obligato. Et ſic ſe inclinauit Ieſus pro nobis in morte ſatisfaciendo. Ioann. 19, Inclinato capite, tradidit ſpiritum. Quas omnes Chriſti inclinationes notans Pſal. ſub nomine auris quæ Dei filium ſignificat, ait, *Et inclinauit aurem ſuam mihi.*

Inclinatio multiplex. *Inclinauit ſe Chriſtus pro nobis multipliciter.* *Phili.2.* *Lucæ 21.* *Dan.9.*

2031 Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me.

Hîc vt maiorem Dei oſtendat gratiam, declarat ſtatum in quo priùs erat. Vbi nota quòd dolores mortis dicuntur illi ex quibus mors ſequitur & cauſatur:ſic & dolores mortis ſpiritualis ſunt illa, ex quibus mors ſpiritualis inducitur. Mors autem ſpiritualis eſt duplex, ſcilicet culpæ & gehennæ. Peccata autem inducunt mortem culpæ & animæ. Ezech. 18, Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Inducũt etiam mortem pœnæ æternæ. Sic enim de illo peccatore epulone dicitur, Mortuus eſt diues: & ſepultus eſt in inferno. Quid ſunt ergo dolores mortis,niſi peccata quibus mors ſpiritualis animę & infernalis pœnæ cauſatur?Et ſic dicere, *Circundederunt me dolores mortis*, nihil aliud eſt,niſi circundederunt me peccata. Et quia quilibet continuè in præſenti vita ſtat in periculo mortis, quia mors vbique & ſemper expectat:ideo omnis qui eſt peccato circundatus,ſemper manet in periculo pœnæ infernalis.Et hoc notans,ait, *Et pericula inferni inuenerunt me.* Et aduerte quòd licet malum culpæ quandoque inueniat hominem : vt puta cum quis peccat,& non à propoſito : quandoque verò inuenitur ab homine : vt puta cum quis ex deliberatione & à propoſito peccata committit : ſic conſimiliter quandoque homo tenet peccatum, quandoque tenetur à peccato. vide verſicul. 1189. Tamen pœnam infernalem nunquam aliquis inuenit:quia illam nullus appetit, nec appetere poteſt: quia affectio commodi inſeparabilis eſt à voluntate : ſed inuenitur ab ea. Et ideo non ait Pſalm. Pericula inferni ego inueni : ſed ait, *Pericula inferni inuenerunt me.*

Dolores mortis ſunt peccata. *Luc.16.* *Pœnã nõ inuenimus, ſed inuenit nos.*

B Tribulationem & dolorem inueni: & nomen domini inuocaui. 2032

Hîc exponit ſuam tribulationem. Sed fortè dices, Videtur quòd iſte textus contrarietur præcedenti,quo dicitur, *Pericula inferni inuenerunt me*,modò autem dicitur quòd ipſe illa inuenit. Ideo notãdum quòd inuenire quãdoque eſt terminus inquiſitionis : vt quando quis aliquid inquirendo illud inuenit. Et ſic dicebat ſaluator, Quærite & inuenietis. Quandoque verò eſt terminus cognitionis: vt quando ad cognitionẽ alicuius quod ante ignorauerat, deuenit. Et ſic dicitur Sapien. 9, Difficile æſtimamus quæ in terra ſunt : & quæ in proſpectu ſunt,inueniemus cum labore &c. C Modò ad propoſitum:ſi inuenire ſit terminus inquiſitionis, tunc pericula inferni nos inueniunt,& non econtrario. Si autem ſit terminus cognitionis : nos illa inuenimus,& non econtrario. Primo modo loquebatur in præcedenti verſiculo : ſecundo modo loquitur in iſto. Vnde hîc Gloſa, *Tribulationem & dolorem inueni*:hæc ſunt mala quæ priùs dixerat, pericula inferni : quæ priùs ipſum inuenerant : ſed poſtmodum ipſe illa inuenit:id eſt,cognouit.Et ideo ne in illis incideret,nomen domini inuocauit.Vel aliter: quando quis conſiderat ſtatum peccati in quo iacuit, Dei offenſam & pœnam futuram : multoties dolet & turbatur de tali ſtatu, & ad ſtatum pœnitentiæ ſe præparat:& Deum vt ſibi parcat,inuocat corde.Et ſic iſte ait,cognoſcendo periculum inferni D in quo eram,peccata me circundantia : verti me ad ſtatum pœnitentiæ : per tribulationem habendo contritionem, per dolorem meipſum puniendo. Et ſic tribulationem & dolorem inueni, quia ſtudioſè illa quæſiui,per quæ nomen domini inuocaui : & hoc poſtulando veniam. Et attende quòd talis ex commiſſis offenſis pœnitere volens, duplicem tribulationem & dolorem inuenire debet. Primò quòd non fecit bonum quod debuit. Secundò quia fecit malum quod non debuit. Quod notans Gregor. ait, Omnis peccator in pœnitentia duplicem gemitum habere debet. Quia nimirum & bonum quod oportuit non fecit : & malum quod non oportuit fecit. Hinc eſt enim quòd per Moyſen de eo qui iuramentum protulit vt vel E malè quid vel bene faceret, atque ipſum obliuione tranſcendit : dicitur, Offerat agnam de gregibus ſuis, ſiue capram : orabítque pro eo ſacerdos & pro peccato eius.Sin autem non potuerit offerre pecus, offerat duos turtures, vel duos pullos columbarũ.vnũ pro peccato,& alterũ in holocauſtum.Iuramentũ nãque proferre eſt,voce nos diuinæ ſeruitutis obligare. Et cum bona opera facere

promitti

Inuenit quãdoque quis dolorẽ, quandoque inuenitur à dolore. *Luc.11.* *Dolor in pœnitentia duplex debet eſſe.* *Gre 32. moral. cap.2.* *Leuiti.5.*

promittimus,bene nos facere ſpondemus:cùm verò abſtinentiam cruciatúmq; carnis noſtræ vouemus, malè ad præſens nos nobis facere iuramus. ſed quia nullus in hac vita ità perfectus eſt,vt quãtumlibet Deo deuotus ſit,inter ipſa quantumcunque pia vota non peccet:pro peccato agnus offerri de gregibus ſiue capra præcipitur. Quid enim per agnam, niſi actiuæ vitæ innocentia? Quid per capram, quæ in ſummis ſæpe extremiſq; pendens rupibus paſcitur, niſi cõtemplatiua vita ſignificatur?Qui ergo conſpicit ſe promiſſa atq; propoſita non impleſſe,ad ſacrificium Dei ſeſe ſtudioſius debet, vel innocentia boni operis, vel ſublimi paſtu contemplationis attingere.Et bene agna de gregibus : capra verò de gregibus offerri non iubetur. B quia actiua vita multorum eſt : contemplatiua verò paucorum. Et cũ hæc agimus quæ multos agere & egiſſe conſpicimus:quaſi agnam de gregibus damus.Sed cùm offerentis virtus ad agnam capráque non ſufficit, in remedio pœnitentis adiungitur, vt duo columbarũ pulli vel turtures quæ pro cantu gemitum habent offerantur. Quid ergo per duos columbarum pullos vel turtures,niſi duplex pœnitentiæ noſtræ gemitus vel dolor deſignatur? vt cùm ad offerenda bona opera nõ conſurgimus, noſmetipſos dupliciter defleamus : quia & recta nõ fecimus,& praua operati ſumus. Vnde & vnus turtur pro peccato,& alter in holocauſtum offerri iubetur. Holocauſtum namq; totum incenſum dicitur. Vnum ergo turturem pro peccato offerimus,cùm pro culpa gemitum damus:de altero C verò holocauſtum proferimus,cũ pro culpa eo quòd bona neglexi mus, noſmetipſos funditus ſuccẽdẽtes igne doloris ardemus.Hæc Greg.Iſta ergo duo notans Pſal.ait in perſona pœnitentis, *Tribulationẽ & dolorem inueni.* vt tribulatio referatur ad malum commiſſum,& dolor ad bonum omiſſum.

2033 O domine libera animam meam. miſericors dominus & iuſtus : & Deus noſter miſeretur.

Hîc conſequenter Pſal.petit beatificari à Deo. Et primò petit præmium:ſecũdò allegat meritum ibi,*Cuſtodiens.* Quantum ad primum,ſciendũ quòd præſens vita tota miſeriis eſt plena : ita vt ipſa proſperitas mundi multis aduerſitatibus ſit reſperſa: ipſa lætitia multis tribulationibus, ipſa corporis ſanitas multis laboribus indigeat. Vnde præſens vita tota eſt moleſtiis plena.Quod oſtẽdens Gaulfred.ſuper illo verbo Eccl.40, Graue iugum ſuper filios Adam,&c.dicit,Quem non humiliet conceptus impurus,&c. Ex quibus ſequitur quòd nullus beatificari poteſt,niſi primò ab iſta vita liberetur.Et hoc eſt quod poſtulabat Apoſtolus,dicens, Infelix homo:quis me liberabit de corpore mortis huius? Conformiter & nunc Pſal.à præſenti miſeria liberari à Deo poſtulat : dicens, *O domine libera animam meam*, ſcilicet, vt ad tuam gloriam poſſim peruenire.Sic liberari Iob à Deo poſtulabat:dicẽs, Libera me domine, & pone me iuxta te. Sed quis poteſt iſtam liberationem facere, niſi Deus? ideo ſubdit, *Miſericors dominus & iuſtus.* Sic & Apoſtolus cùm dixiſſet,Quis me liberabit de corpore mortis huius?ſtatim ſubiunxit, Gratia Dei per Chriſtum. Sic & Pſalm. dicit, *Miſericors dominus.* Quaſi dicat, Liberari nullus dubitet, quia miſericors eſt dominus & iuſtus.miſericors, quia primò per gratiam A ſuam me vocauit à vitiis:iuſtus,quia hic me caſtigat & punit pro vitiis,ne flagellet in perpetuũ. Et omnibus iſtis modis miſericordiam ſuam nobis oſtendit,ſcilicet, vocando nos ad gratiam,hic puniendo mala commiſſa.Et totum ad iſtum finẽ miſericors dominus facit,vt nos coronet in gloria.Et hoc eſt quod ſubdit,*Et Deus noſter miſeretur.* Miſeretur namq;,quia per flagella recipit ad beatitudinẽ: nec tam amarum eſt quod hic flagellat,quàm dulce quod in beatitudine donat. Flagellat Deus nos hic,vt per pœnas ad gloriã trahat:vt oſtendit Gregor.dicens,Diu quippe Deus tolerat,quem in perpetuum damnat,& furorem ſuum non inferre diſſimulat, quia effundendum ſine fine in poſterum ſeruat.Electorum autem eſt hic conteri,vt in æternum B ad præmia debeant æternæ beatitudinis erudiri.Noſtrum eſt hic flagella percipere,quibus ſeruatur de æternitate gaudere. Hinc enim ſcriptum eſt,Flagellat Deus omnem filiũ quem recipit, &c. Et ſic patet quòd dominus nobis miſeretur, dum pro peccatis hic punit & flagellat, dum de miſeria huius vitæ nos tollit, dum ad gloriam nos eleuat. Et in omnibus iſtis dicit Pſal.*Et Deus noſter miſeretur.*

Vita præſens miſeriis eſt plena. *Rom.7.* *Iob 10.* *Miſericors eſt Deus multipliciter.* *Pœnæ & aduerſa nos ad gloriam trahunt.* *Greg.26.moral.cap.18.* *Hebr.12.*

Cuſtodiens paruulos dominus,humiliatus ſum,& liberauit me. 2034

Hic allegat meritum quo Deus liberat animam & beatificat. Vbi ſciendum quòd inter omnes virtutes humilitas maximè exaltat hominem in gloria:ſicut ecõtrario ſuperbia maximè ad inferna deponit. C Lucæ 18, Omnis qui ſe exaltat humiliabitur,& qui ſe humiliat exaltabitur. Iſta virtute virgo Maria meruit exaltari.Lucę 1,Quia reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ,&c.Iſta virtute Chriſtus ſuper omnem creaturã fuit exaltatus.Philipp.2,Humiliauit ſemetipſum,&c.propter quod Deus exaltauit eum,& dedit illi nomen,&c.vide verſic.227. 479.1762.Propter quod dicitur Iob 22,Qui humiliatus fuerit,erit in gloria. Vnde humilitatem noſtræ liberationis à peccati miſeria & glorificationis oſtendit Pſal.dicens,*Humiliatus ſum, & liberauit me.*Sed ne credas tantam virtutem à te habere, ſed Dei donum eſſe:ideo præmittit, *Cuſtodiens paruulos dominus.* Quaſi dicat,Dominus eſt ille qui paruulos facit,id eſt,humiles,& ipſos cuſtodit.Vel aliter, vt D hic humiliari non accipiatur pro virtute, ſed pro pœna : vt dictum eſt verſic.616.Et tunc eſt ſenſus, *Dominus cuſtodit paruulos*,id eſt, humiles. Et per quẽ modum cuſtodit? certè per aduerſitates & pœnas. Et hoc eſt quod ſubdit, *Humiliatus ſum, & liberauit me.* Et iſtum ſenſum hic ponit Gloſa,dicens, *Cuſtodiens paruulos dominus*, id eſt,dominus vt paſtor cuſtodit humiles, quos grandes quærit in gloria. Et experto credite,quia ego humiliatus ſum, & ipſe liberauit me. Quaſi dicat, Dolor iſte quo hic me cuſtodit,non eſt mortalis,ſed ſalutaris:quem ſecãdo medicus facit.Et hic nota quòd dominus cuſtodit multa perſonarum genera : vt dictum eſt 1665. Ibi dictum eſt de primo membro, hic proſequere.

Humilitas gloriam meretur. *Cuſtodit dominus multa perſonarũ genera.*

E Conuertere anima mea in requiem tuam,quia dominus benefecit tibi. 2035

Hic conſurgit ad gratiarum actionẽ. Hic enim Pſal.loquitur animæ ſuæ.vt hic ly anima ſit caſus vocatiui,& non accuſatiui. Et primò gratias agit: ſecũdò beneficia recolit:ibi, *Quia eripuit:*tertiò patriam æternam ſperando quærit:ibi,*Placebo.*Quantum ad primum, ſciendum quòd in vita præſenti

requies

Aduerſa hic patimur, ſed in Deo requieſcimus & conſolamur.

roquies esse non potest, quia multis laboribus plena est: vt dictum est versic. 2633. Et quanto quis plus in mundo conuersatur, tanto pluribus subiicitur laboribus. Quanto autem quis plus mente mundū deserit, tanto amplius quiescit interius. Et hoc est quod dicebat saluator, In me pacem habebitis: in mundo autem, pressuram. Quia quamuis mundus pressuris premitur exterius, anima tamē per cōtemplationē à mūdo separata, quiescit interius. Quod bene considerans scriptura dicit, quòd Deus dedit carmina in nocte, id est, requiem in pressura & tribulatione. Vnde Greg. prædicta verba exponēs, ait, Carmē in nocte est lętitia in tribulatione: quia etsi pressuris temporalibus affligimur: sæpe iam tamen de æternitate erigimur vel gaudemus. Carmina in nocte Paulus prædicabat, dicens, Spe gaudentes, in tribulatione patientes. Carmen in nocte Dauid assumperat qui dicebat, Tu es mihi refugiū à pressura quæ circundedit me: exultatio mea, erue me à circundantibus me. Ecce de nocte pressuram nominat: & tamen liberatorem suum inter angustias exultationem vocat. Foris quidem nox erat in circundatione pressuræ: sed intus carmina resonabāt de consolatione lętitiæ. Quia enim ad æterna gaudia redire non possumus nisi per temporalia detrimenta, tota scripturæ sacræ intentio est, vt spe manentis lętitiæ nos inter hęc aduersa trāsitoria corroboret. Vnde Ezechiel propheta librum se accepisse testatur, in quo scriptæ erant lamentationes, carmē, & væ. Quid enim libro hoc, nisi diuina eloquia figurantur? Quæ quia nobis lacrymas luctusque præcipiunt, lamentationes in eo scriptæ referuntur. Carmen quoq; & væ continēt, quia sic de spe gaudium prædicant, vt in præsenti tamen pressuras atq; angustias indicent. Carmen & væ continēt, quia si illuc dulcia appetimus, primùm necesse est vt hic amara toleremus. Carmen & væ dominus discipulis prædicabat, dicēs: Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis: in mundo autem pressuram habebitis. Ac si apertè diceret, Sit vobis de me interius, quod consolādo teficit: quia erit de mundo exterius, quod sæuiendo grauiter premat. Ex quibus apparet quòd à laboribus mundi requiescere non valemus, nisi nos ad requiescēdum in Christo per cōtemplationem vertamus. Et hoc est quod Psal. suæ animæ consulit: dicens, *O anima mea conuertere in requiem tuam*: quæ requies Christus est: ipso dicēte, Venite ad me omnes qui laboratis, &c. sequitur, & inuenietis requiem animabus vestris. Et quomodo in hanc requiem debeat cōuerti, nisi per gratiarum actionem, cogitando & confitēdo gratias à Deo receptas? Et hoc est quod subdit, *Quia dominus benefecit tibi*. Quasi dicat, Hoc confitere corde & ore, scilicet, quòd dominus benefecit tibi, vocando te à viciis, iustificando per gratiam, & eleuando per spem.

Ioan.16. *Iob 35. Greg. 26. moral. cap. 11.* *Rom.12.* *Psal.31.* *Ezech.2.* *Ioan.16.*

2036 Quia eripuit animā de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu.

Hic beneficia recepta recolit. Vbi nota, quòd potissima sunt tria Dei beneficia: quorum vnum cōfert in præsenti: & duo in futuro. Primum quod confert in præsenti, est quando nos iustificat, & de peccato ducit ad gratiam. Et istud notans Psal. dicit, *Quia eripuit animam meam de morte*, scilicet peccati. Et quamuis omne peccatum mortale mortem inferat animæ, hoc tamen maxime facit peccatum infidelitatis. Eripit ergo Deus animam de morte, quando infideles vocant ad fidem. Et hoc est quod hic Gl. Augustī dicit, Mors est infidelitas. Vnde dominus in euangelio dicit, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Et alibi, Non mortui laudabūt te domine. Iam ergo iste ab infidelitate habet animā ereptam à morte, eo ipso quòd ex infideli factus est fidelis. Quia sicut dominus ait, Qui credit in me, transit de morte ad vitam. Potest etiam intelligi de erepto à quocunq; peccato mortali, & ad vitā gratiæ reducto: vt talis dicat agendo grātias Deo, *Quia eripuit animam meam de morte*. Quod ideo dicit, quia solus Deus animam iustificare potest ad vitā gratiæ. Alia autem duo beneficia nō sunt in vita præsenti, sed in vita futura. Quorum primum est omnis miseriæ cessatio. Quāuis enim in præsenti semper sit miseria & tribulatio, in beatitudine tamen erit sine omni miseria consolatio. Quod notatur Apoc. 7. vbi de sanctis dicitur, Non esurient neque sitient amplius. Et hoc quo ad miserias naturales: cuiusmodi sunt fames & sitis. Neq; cadet super illos sol, neq; vllus. Et hoc quo ad miserias accidentales: cuiusmodi sunt ardores febrium, & æstus cōcupiscentiarum. Et absterget Deus omnem lacrymam ab oculis sanctorum. Et hoc quo ad miserias spirituales: sicut est plangere peccata præterita: timere futura: quia, quamuis in patria beati recordentur de malis & peccatis eorum, tamen ex hoc ibi non recipient dolorem. quia solùm in eis considerabunt Dei misericordiam, quæ eos de tantis malis liberauit. Sicut quis cùm fuit in periculo mortis, & se liberatum considerans: non dolet, sed gaudet de sanitate recepta. Sic sancti considerabūt tam intensè misericordiam Dei in ipsorum iustificatione, quòd non ad lacrymas ex ipsorum peccatis inducentur: sed ad gaudium & gratiarum actionem. Et istud beneficium notans Psal. ait, *Eripuit oculos meos à lacrymis*. Et hic accipitur præteritū pro futuro propter certitudinem prophetiæ. Vnde de beatis dicitur, Auferet Deus omnem lacrymam ab omni facie, & opprobrium populi sui auferet de vniuersa terra. Secūdum beneficium de futuro est in bono confirmatio: quia beati ita in bono erunt cōfirmati, vt amplius per aliquod peccatū nō possint cadere: quia si cadere possent, semper de casu suo haberent timere & dubitare: quæ sine pœna in eis esse nō possent, quæ felicitati patriæ repugnāt. Et hoc notans Psal. hic ait, *Eripuit*, id est eripiet pedes meos à lapsu. per pedes intelligēs intellectum & voluntatem quibus totus homo interior circūfertur & agitatur. Vnde in persona cuiuslibet beati, Psal. loquitur, dicens, Reddam laudationes tibi, quoniam eripuisti animam meam de morte, pedes meos de lapsu: vt placeam coram Deo in lumine viuentium.

Mors est infidelitas. *Luc.9.* *Psal.113.* *Ioan.5.* *Esa.25.* *Luc.15.* *Psal.55.*

2037 Placebo domino in regione viuorū.

Hic vltimò spe beatum se futurū prædicit. Vbi notādum quòd multiplex est regio, scilicet duplex in ista vita, & duplex in alia. In ista vita est regio peccatorum, & regio deuotorū. In alia vita est regio damnatorum, & regio beatorū. Primò hic est regio peccatorum. Mundus enim iste quædam regio lata est & spaciosa: quam mente inhabitantes, dissimiles & longinqui fiunt à patre cœlesti. In cuius figura dicitur de filio prodigo, quòd filius prodigus congregatis omnibus, abiit in regionem longinquam:

Regio quæ duplex.

ginquā: ibiq; dissipauit omnia sua, &c. Quæ enim est regio longinqua, nisi mundus iste cum suis cōcupiscentiis & voluptatibus? quæ regio in ipsa mēte manentes elongat à Deo: non quidem loco, sed similitudine. Vnde verba prædicta exponēs Gualfred. ait, Prodigus filius abiit in regionem longinquam: non est localis istius regionis elongatio. siquidem cū non sit locus, vbi non sit Deus: sed per noxiam dissimilitudinem in longinquam deuenimus regionem. Cùm enim nullus sit vnquam vel tenuissimus motus à ratione quantulumcunq; extraneus, qui diuinam possit attingere mentē: quāto magis & grauiora peccata elongant regionem nostram à Deo, &c. Vnde iste mundus est regio deserti, à qua ventus vehemens irruit, & domum cōscientiæ funditus destruit. de qua dicitur Iob 1, Ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus. quæ corruens oppressit liberos tuos, & mortui sunt. Regio deserti est mundus iste: qui cùm à Deo deseritur, à nullo inhabitatore colitur. Domus est conscientia nostra, quæ in quatuor angulis, id est in quatuor virtutibus sustentatur, scilicet iustitia, prudentia, fortitudine, & temperantia. Sed ventus à mundo irruens, scilicet tentationis, validè concutit quatuor angulos domus: dum amore mundi iustitia deseritur, & conuertitur in fraudem: prudētia deseritur & cōuertitur in astutiam vel malitiam: fortitudo deseritur & conuertitur in molliciem carnis & voluptatem: temperantia deseritur & conuertitur in ventris ingluuiem. Quibus angulis sic concussis, liberi moriuntur: quia omnia bona meritoria mortificantur. Secunda est regio deuotorum, scilicet Deo seruientium. De qua dicitur Iohel 1, quòd flamma succēdit omnia ligna regionis. Ligna istius regionis sunt sancti, de quibus dicitur Psal. 1, Et erit tāquam lignum quod plantatum est, &c. quæ ligna succenduntur à flamma diuini amoris. Tertia regio est damnatorum, de qua Hierem. 31, Circuibit vniuersam regionē mortis. Dicitur enim infernus regio mortis, quia ibi mors perpetuò regnat. Quarta est regio beatorum, in qua omnes beati gaudēt & regnant cum Christo: ad quam ascendit Christus, vt regnum ad dexteram patris sibi reciperet. De quo dicitur, Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere sibi regnum. Et ista dicitur regio viuentium, quia ibi est perpetua vita. Et de ista nūc ait Psal. *Placebo domino in regione viuorum*. Quod ideo dicit, quia in præsenti vita nullus Deo plenè placere potest, quia nec sine peccato permanere: sed ibi omni peccato extincto, perficietur charitas, quæ nos Deo placere facit. Hic enim multa Deo placent: vt dictum est versic. 1124. sed non plenè: sed in patria summè quilibet Deo placebit. Sapient. 4. Deo placens dilectus factus est.

Luc.19.

PSALM. CXV.

2038 Credidi, propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis.

Hic Psal. 115. secundum multos doctores, nullum habet titulum, nec in Hæbræo nec in Latino. sed secundum magistrum in gl. habet titulum, qui talis est, Alleluia. Qui titulus multoties superius expositus est: & maximè in titulo Psalm. 104. Idem enim est quod Laudate Deū. Qui meritò huic psalmo præponitur, quem fecit Dauid liberatus à persecutione Absalonis filij sui, cōfitens peccata sua, & Deo gratias agendo de sua liberatione. Et ideo, quantum ad sensum historialem, est sciendū, quòd in illa persecutione tria maximè leguntur de Dauid, scilicet primò quia peccauit decipiendo, scilicet ipsum Miphiboseth: quē iniustè hæreditate sua priuauit: secundò humilis fuit patiēter tolerando: tertiò deuotus fuit gratias agendo. Et secundū ista Psalmus iste diuiditur in tres partes. quia primò ponitur primum: secūdò secundum: ibi, *Quid retribuam*: tertiò tertium: ibi, *Vota mea, &c.* dic vt Nicolaus. Quantum verò ad sensum propheticum, notandum quòd iste Psal. est vox sanctorum martyrū pro Christo & eius fide passorū. Ipsum enim martyrium aliqua præcedūt per modum dispositionis, aliqua concomitantur per modum expositionis, & aliqua cōsequuntur per modū vtilitatis & præmiationis. Et secūdum hoc Psalmus iste diuiditur in tres partes: quia primò ponitur martyrū dispositio: secundò martyrum expositio: ibi, *Quid retribuā?* tertiò martyrij vtilitas & perfectio: ibi, *Dirupisti*. Quantum ad primum, sciendum est quòd tres virtutes maximè ad martyrium pro Christo disponūt hominem: sine quibus quis passus, etiā martyr, nō diceretur. Et secundum hoc prima pars diuiditur in tres: primum est fidelis credulitas: secundum est virtutis humilitas: ibi, *Ego autem*. tertium est, cōfessionis synceritas: ibi, *Ego dixi*. Quātum ad primum, sciendum quòd sine fide & credulitate, quantumcunq; quis ab infidelibus patiatur, martyr non est censendus. Vnde etiamsi quis extra ecclesiam existens pro Christi nomine patiatur, vt puta hæreticus, martyr non censetur. vt habet textus, dist. 90. neq;. Et hoc est quod ait Gregor. super illo verbo Iob 28, Est locus auro, in quo conflatur. Nam sæpe pro Iesu domini ac redemptoris nostri nomine multa patiūtur hæretici, seseq; eisdem passionibus eius fieri martyres sperant. Quibus nūc voce sancti viri dicitur, Auro locus est, in quo cōflatur. Nā quicunq; extra vnitatem ecclesiæ patitur, pœnam quippe pati potest, sed martyr fieri non potest: quia locus est auro, in quo conflatur. Quid itaq; ad hoc hæretici dicitis? cōflari per afflictionem carnis, vel etiam per martyrium vultis: sed locum in quo cōflari debeatis nescitis. Audite quod sancti prædicatoris voce dicitur, Est auro locus, in quo cōflatur. Hunc ergo conflationis locum quærite: hanc fornacem qua aurū aptè purgari valeat inuenite. Vna est ecclesia, in qua quisq; conflari voluerit, ab omni poterit peccatorum sorde purgari. Siquid pro Deo amaritudinis, siquid tribulationis extra hanc positi sustinetis, incendi poteritis: non tamen purgari. Dicat Hieremias, dicat quomodo conflationis vestrę ignis omni virtute sit vacuus. Fruſtra cōflauit conflator: malitiæ enim eorum non sunt cōsumptæ. Ecce ignis exterius conflans & duræ passionis admouet pœnam: & tamen erroris non excoquit culpam. Tormenta crudelium dat pœnarū: & bonorum non facit incremēta meritorum. Huius etiam conflationis ignis qui extra catholicam toleratur ecclesiam, quàm nullius omnino virtutis sit, Paulus insinuat Apostolus dicens, Si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem nō habeam, nihil mihi prodest. Alij quidem praua de Deo sentiūt, alij recta de auctore retinent: sed vnitatem cum fratribus non tenent. Illi errore fidei, isti

Martyr sine fide nullus potest esse. *Martyr extra ecclesiam nullus potest esse.* *Gregor. 18. moral. ca. 14.* *Hierem. 6.* *1. Cor. 13.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

istí verò schismatis perpetratione diuisi sunt, &c. Ex quibus apparet quòd ad verum martyriũ primò fidei rectitudo, vt recta de Deo cũ ecclesia credat: & cum hoc requiritur etiam vnitas cũ proximo, vt recta quæ credit proximum doceat. Et ista duo notat Psal. in persona martyrum, dicens, *Credidi*, propter primum: *propter quod locutus sum*, quo ad secundum. Et hæc est intentio Gl. hic dicẽtis, *Credidi*, scilicet verè & perfectè, quod credit ecclesia. *Propter quod locutus sum*, quia credenti necesse est loqui. Non enim perfectè credit qui quod credit nõ loquitur. Piger est ille seruus & inuidus: sed fidelis seruus, quod accipit, impendit, & lucratur alios. Hic verus & cõgruus ordo: prius credere, & postea loquí: ne nondum credens audeat loqui, sed fidem sequatur confessio. Et notandũ quòd non ait, Credidi, & locutus sum: sed *Credidi, propter quod locutus sum*. qui non tantùm credidit cætera quæ fides exigit, sed simul cum illis credidit quòd præmium loquendo spẽrare, & quòd pœniam tacendo timere deberet. Vnde loquendo quidam amor ex præmio innuitur: & necessitas exptena inducitur. propter quod ait, *Credidi, propter quod locutus sum*. Sed attende quòd multi credũt, & tamen tacẽt ex diuersis causis. quandoq; timore temporalium rerum, ne illas perdat. Et talis est similis seruo qui abscondit pecuniam domini sui. quandoq; timore infamiæ & enormitatis: quia scilicet scit se indignũ. vnde Psal. 49, Peccatori autẽ dixit Deus, Quare enarrasti, &c. quandoq; timore ignorantiæ: quia non intelligit quæ credit. vnde Esa. Principes vestri omnes cæci sunt: canes muti, non valẽtes latrare. quandoq; ratione humilitatis & simplicitatis bonæ. vt Hierem. 1, Et dixi, a. a. a. domine Deus ecce nescio loqui, &c. quandoq; ratione indispositionis auditoris incapacitate. vnde dominus Ioan. 16, Adhuc habeo multa vobis loqui: sed non potestis portare modò. Item notãdum quòd illa quæ sunt fidei dinersimodè credi possunt. vide versic. 776. Sequitur secundum requisitũm ad martyriũ, scilicet virtus humilitatis. Vnde sequitur, *Ego autem humiliatus sum nimis*. quia nisi quis paruulus sit per humilitatem, animam nõ potest dare pro Christo. Vel aliter: vt hic humilitas stet pro pœna: sicut Psalm. 43, dixit, Humiliasti nos in loco afflictionis. Et sic est sensus: vt verus martyr dicat, *Ego autem humiliatus sum nimis*, id est passus sum multas tribulationes propter verbum Dei quod fideliter impendebam.

Credẽs loqui debet quæ credit.

Humiliari idem est quod pati.

2039 Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax.

Hic ponitur tertium requisitum, quod est confessionis synceritas. Vbi notandum quòd mendacium non solum stat in verbis: quando quis scilicet vnum dicit, & aliud habet in corde: sed etiam in factis. immò quãto facta sunt maiora quàm verba, sic & mẽdacia rerum sunt maiora quàm verborum. Realiter enim omnis res dicitur mendax quæ vnum prætendit exterius, & aliud existit interius. Sic aurum sophisticum, est aurum mendax. Sic hypocrita quilibet est mendax: sic quilibet peccator dicitur mendax, quia imaginem Dei prætendit. & quia peccator, imago dæmonis existit. Cùm ergo omnis homo, ratione saltem corporis, tendat ad ima & terrena, & exteriori figura prætendat se tendere ad superiora: quia inter cætera animalia corpus erectum habet, quo prætendit solùm diuina se quærere. hinc est quòd omnis homo dicitur mendax. Et hanc veritatis confessionem ostendit Psal. dicens, *Ego dixi in excessu meo, &c.* Vbi notãdum quòd excessus mentis idem dicitur quòd extasis. quãdo quis scilicet ponitur extra statum suæ mẽtis. Quod duobus cõtingit modis. aut scilicet cum mens ingenti pauore mortis vel alicuius grauis periculi concutitur: & cõcussa, quasi extra seipsam ponitur. Et sic dicitur Psal. 30, Ego dixi in excessu mentis meæ, Proiectus sum à facie oculorum tuorum. Fit secundò ex contemplatione supernorum: quando scilicet mens rapitur ad superna contemplanda: vel ex aliqua inspiratione sibi superna reuelante. Sic in excessu mentis fuit Paulus, quando vsq; ad tertium cœlum fuit raptus: vt nesciret an anima eius vnita esset corpori, vel extra corpus. Hic ergo accipitur e. cessus, non pro pauore quo mens alienatur: sed pro mente rapta. quando scilicet aliqua inspiratione reuelationis sursum assumitur. vt cum homo sic seipsum cognoscit, vt sciat nihil boni proprium habere à seipso. Et sic confitetur Psal. in excessu, quòd omnis homo mendax: quia scilicet aliquid esse seipsum ostendit, cùm tamen à seipso sit nihil. Et hoc est quod ait Apostolus ad Galat. 6, Qui se existimat aliquid esse cum nihil sit, ipse se seducit: & per consequens mendax est. Sed ex isto textu Gregor. facit vnum sophisma contra Psalmistam. lib. 22. moral. dicens, Psalm. ait, *Ego dixi in excessu meo, omnis homo mendax*. Cui respõderi potest, id est contra quam sic argui potest: Si omnis homo mẽdax, ergo & tu. falsa ergo etit sententia, quam ipse mendax protulit: dicens: *Omnis homo mendax*. Si verò ipse sit non mendax: vera iam sententia non erit: quia dum tu verax es, non omnis homo cognoscitur mendax. Et respondet: Sed notandum quòd præmittitur, *Ego dixi in excessu mẽtis meæ*. Per excessum ergo mentis, etiam seipsum transiit, cum de hominis qualitate diffiniuit. Ac si aperte dicat, De falsitate õnium hominũ inde veram sententiam protuli: vnde ego ipse super hominem fui. Intantum ergo & ipse mendax, inquãtum homo: intantum autem omnino non mẽdax, inquantum per excessum mentis super hominem, &c. Et nota quòd aliud est mentiri, aliud falsum dicere: versic. 44.

Excessus quid sit: qui dupliciter fit.

Gregor. 22. moral. cap. 15. Sophisma quòd omnis homo non sit mendax.

2040 Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

Hæc est secũda pars in qua ponitur martyrum expositio, scilicet quando mente se disponũt ad martyrium pro Christo. Vult ergo hic Psal. ostendere quòd multipliciter quilibet se martyrio exponere debet pro Christo. Et primò ratione: secũdò affectione: ibi, *Calicem salutaris*: tertiò operatione: ibi, *Vota mea*: quartò obligatione: ibi, *O domine*. Quãtum ergo ad primum, vult Psal. per rationem ostendere nos prõptos debere esse ad patiendum pro Christo: quia aliter peccatum ingratitudinis non possumus euadere. Recompensatio enim beneficij recepti debet esse iuxta proportionem beneficij & beneficiati. Nos autem propter peccata nostra eramus subditi diaboli, æternæ pœnæ depurati, & infectione culpæ maculati: sed Christus hoc totum quod perierat redemit, & bonum pro malo nobis retribuit. Quæ ergo recompensatio potest

potest esse sufficiens, nisi vt nos totos sibi debitores cognoscamus? Quicquid enim minus reipso dares, non debitè recompensares. Et hoc est quod ait, *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi*? quasi dicat, nisi meipsum. Et aduerte quòd non ait, Quid tribuam domino pro omnibus quæ tribuit mihi? nec, Quid retribuam pro omnibus quæ tribuit. sed ait, *Quid retribuã pro omnibus quæ retribuit mihi*? Vbi nota quòd differentia est inter retribuere & tribuere. Nam tributio est vbi ex parte recipientis nullum præcessit meritum, ad hoc nec demeritum. Et sic Deus tribuit nobis esse per creationem, electionem per æternam prædestinationẽ. Sed retributio præsupponit aliquid in recipiente bonum vel malũ, pro quo aliquid reddatur. vt puta præmium vel pœna. Dicens ergo, *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi*: solum notat quę dominus bona pro operibus nostris nobis reddit. Considera quid in nobis præcesserit: certè non nisi peccata & mala, quibus homines mala reddunt: quinimmo sæpe mala pro bonis. Deus autem non sic, sed pro malis bona nobis retribuit: quia pro nobis factus homo, humiliatus vsq; ad mortẽ crucis, mortuus. Si ergo bona pro malis tibi retribuit, quãto amplius tu ei bona pro bonis retribuere debes, vt te pro ipso exponas martyrio: sicut ipse pro te se exposuit? quinimmo tibi teipsum retribuens, non tuum, sed suum tibi reddis: non tibi proficis, sed tibi. Et nota quòd multæ sunt species retributionis, siue redditionis. vide versic. 67. 535. Istũ versiculum pertractans Bern. non tamen seruans distinctionem prædictam inter retribuere & tribuere, dicit, *Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi*? quòd me fecit de nihilo: quòd gratis, q̃ me in tanta dignitate cõdidit: quòd debitum magnum dilectionis ostendit. Cæterum quãtum putamus adiectum beneficij, & cùm homines & iumenta saluauit? Nos dico qui peccando comparati iumentis insipientibus, mutauimus gloriam nostram in similitudinem vituli comedentis fœnum. quòd si totum me debeo pro me facto, quid addã pro me refecto, & sic refecto? Nec enim tam facilè refectus quàm factus. Dixit enim, & facta sunt omnia. At verò qui me semel dicendo fecit, in reficiẽdo profectò & fecit multa, & gessit mira, & pertulit dura: nec tãtùm dura, sed etiam indigna. In primo opere me mihi dedit, in secũdo, se. Et vbi se dedit, me mihi reddidit. Datus ergo & redditus, me pro me debeo, & bis debeo. Quid ergo Deo retribuam pro se? Nam etsi me milies repẽdere possem, quid sum ego ad Deum? Quid ergo retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?

Tribuere & retribuere quo modo differunt.

Retribuere Deo pro beneficiis suum sufficimus.

2041 Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo.

Hic se Deo exhibet per affectionem & volũtatem. Cùm enim quæreret superius, dicens, *Quid retribuam domino* &c. non inuenit quòd aliquid retribuere possit ex his quæ gratis recepit à domino. Et nota quòd calix est triplex quem Deo debemus reddere: scilicet calix consecrationis Christi sanguinis: calix passionis Christi hominis: calix pœnitentiæ contriti hominis. Primum calicem accipimus cùm digne Christi corpus & sanguinem sumimus, & Christo per fidem copulamur. Secundum calicem accipimus quando mortem quam pro nobis Christus tulit, pro gloria nominis sui patiendo, sibi reddimus. Sed tertium calicem accipimus, quãdo nosmetipsos pro eius nomine affligimus. Sed quantum ad literam spectat, maximè de calice passionis Christi intelligitur: vt eius passionẽ & mortẽ in corde semper accipiamus: & pro ipso mori si articulus requirat, parati voto simus. Et attende quòd ait, *Calicem salutaris*. salutare enim dicitur Christus. Lucæ 2. quia viderũt oculi mei salutare tuũ. Et sic calix salutaris est calix Christi. Vnde Augustinus istum locum exponens ait, Quærit iste quid retribuat domino: & non inuenit nisi ex his quæ dominus retribuit sibi. Vnde ait, *Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo*. O homo peccato tuo mendax, sed dono dei verax, & ideo iam non homo: quis dedit tibi calicem salutaris, quem accipiens & inuocans nomen domini, retribues ei pro omnibus quæ retribuit tibi? Quis nisi ille qui ait, Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Quis dedit tibi imitari passiones suas, nisi qui pro te passus est prior? &c. Iste calix est via sine qua nemo venit ad patriam: vt ostẽdit Gregor. super illo verbo Iob 24. Oculi eius in viis eius: dicẽs, Vias gloriæ sequentium oculis monstrabat veritas, dicens, Si quis mihi ministrat, me sequatur. Ad has vias tumentia discipulorum corda reuocabat, cum locum iam gloriæ quærerent, sed eiusdem gloriæ iter ignorarent: dicẽs, Potestis bibere calicem quẽ ego bibiturus sum? Confessionis quippe illius celsitudinem à dextris sinistrisq; quæsierant: sed quãta ad hanc itineris esset angustia, non videbant. Vnde & eorum oculis imitandus calix passionis mox obiicitur: vt videlicet si ad sublimitatis gaudia intenderent, priùs vias humilitatis & passionis Christi inuenirent. Et sic voto dicerent, *Calicem salutaris accipiam* &c. Et attende quòd sine isto calice martyrij & imitationis Christi, nullus potest saluari: non quidem intelligendum sine martyrio morte corporis consumato, sed voto, si expediens fuerit. Verus enim martyr dicitur qui voluntate paratus est pati pro Christo, etiam si passio non sequatur in opere. quoniam aliud est, martyrium deesse voluntati, & aliud, voluntatem deesse martyrio: vt ostenditur de pe. dist. 1. nunquid Caim. In isto ergo versiculo agitur de voluntate martyrij, & in sequenti agitur de opere martyrij consumati.

Calix multiplex.

Calix passionis Christi.

Calix passionis est via ad gloriam.

Gregor. lib. 7. moral. c. 4.

Ioan. 12.

Matth. 20

Martyr quis est, dicit & voto & facto.

2042 Vota mea domino reddam coram omni populo eius: preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius.

Hic consequẽter agitur de martyrio operis recepto pro confessione nominis Christi. Vbi notãdum quòd confessio nominis Christi non sufficit in corde vbi persecutionis articulus instat, nisi etiam sit publica & in voce. Et hoc notans hic Psalm. ait, *Vota mea reddam domino coram omni populo eius*: non solùm in corde. Vel votum quod habebat quis martyrij in corde: quando articulus exigit, publicè mortem tolerando debet implere. Vnde hic ait Glosa, *Vota mea domino reddam*, id est calicem quem priùs habebam in desiderio reddam ipso actu: & hoc publicè coram omni populo eius, vt exemplum capiant vniuersi. Et cur hoc ita faciat, subdit causam. *Quia preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius*. Et vere preciosa, quia emit eam sanguine suo, quem primò fudit pro salute seruorum: ne pro domini nomine ferui suum fundere sangui-

Confessio nominis Christi debet esse publica.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanguinem dubitarent. quod tamen ad eorum vtilitatem, non domini, proficeret. Et verè preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius, quia ipsi de morte transeũt ad vitam, de labore ad requiem, de mœrore ad lętitiam, de spe ad rei possessionem, de fide ad claram Dei visionem. Et hinc est quòd martyres plus honorantur post mortem quàm ante. Vnde Gualfred. super Apoc. ait. Felix martyrum victoria: per quã mors corporis vincitur: nec modò vt non sit noxia, sed magis sit preciosa in cõspectu domini mors sanctorum eius, quia sicut dum viuunt qui rectè sapiunt, ad diẽ noctis semper oculos cordis intendũt: sic memoria sanctorum in die mortis eorum celebrior festiuatur. Celebratur eorum memoria, cùm præsentia tollitur: nec modò ipsos quos mortis causa, non pœna martyres facit, illustrat: sed & omnes qui perseuerãt vsq; in finem operum Dei, custodia victoriosa coronat. Beati siquidem mortui qui non solùm pro domino, sed etiam qui in domino moriuntur.

2043 O domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ.

Hic ostendit se debitorem Christo, vt seipsum pro ipso morti exponat. Si enim seruus ab aliquo emptus pro domino suo se exponere debet, quãto magis nos pro Christo debemus exponere, qui nos emit sanguine proprio, non auto vel argento? 1. Cor. 6. Et hanc rationem facit Apostolus, dicens, Nõ estis vestri, id est vestræ potestatis, sed Dei qui vos redemit à diabolo. Empti enim estis pretio magno, id est sanguine Christi. Portate ergo Deum in corpore vestro, id est omnem pœnam & molestiam corporis etiam vsq; ad mortem pro ipso sustinere debetis. Et hanc eandem rationem facit Psal. dicens, Non mirum si reddam vota mea domino corã omni populo. ratio: quia domine ego sum seruus tuus &c. id est à te tuo sanguine emptus. Vnde August. Confiteatur ergo conditionem suam mancipium tãto precio comparatum: & dicat, *O domine, ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* Verissimo autem domino verissimum famulatum debemus: vt ei non necessitate, sed volũtate seruiamus. Et bis dicit, *ego seruus tuus*: quia duplici ratione serui sumus Christi: & quia ab eo creati, & quia ab eo redempti. Sed quia nullus animam suam potest dare pro Christo, vt sit verus Christi martyr: nisi in vnitate maneat ecclesiæ: vt dictũ est versic. 2038. ideo subdit, *Et filius ancillæ tuæ*, id est ecclesiæ: quæ ancilla dicitur dum seruit: sed sponsa, dum iungitur sponso. Aliter enim non esset martyr nisi filius esset ancillæ. Qui enim sunt extra ecclesiam, etsi se dicunt seruos Christi & martyres, vt hæretici: non tamen verè sunt serui neq; martyres. Dicat ergo Deo seruus iste, Multi se martyres dicunt, multi seruos tuos, quia nomen tuum habent in variis erroribus existentes: sed quia præter ecclesiam tuam sunt, nõ sunt filij ancillæ tuæ: ego autem seruus tuus & filius ancillæ tuæ. Et nota quòd ecclesia meritò dicitur ancilla Dei. Nã vera ancilla dicit nomen personæ seruientis: quoniã ancilla dicitur ab an, quod est circum, & cillo cillas, quod est mouere. inde ancilla: quia circumquaq; seruiendo mouetur ad nutum dominantis. Et quantum ad hoc, notandum quòd ancilla in suo seruitio sex conditiones debet habere, quas habet ecclesia Deo seruiẽdo: propter quas ancilla domini dicitur. Debet enim ancilla esse in conuersando humilis, in operando agilis, in patiendo stabilis, in seruiendo agilis, in lucrando fertilis, in seruãdo habilis. Ista omnia ad ecclesiam faciliter applicari possunt: propter quæ ancilla domini dicitur 1. Macch. 2. Quæ erat libera, facta est ancilla. quod exponitur de gentilitate, quæ primò erat libera, scilicet peccatis, nullo legis iugo subdita: quæ modò facta est ancilla, id est ecclesia Deo obediens & subiecta.

Ancilla dicitur ecclesia.

Ancilla sex cõditiones debet habere.

Dirupisti domine vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis: & nomen domini inuocabo. 2044

Hic ostenditur martyrij vtilitas & perfectio. Et duo facit: quia primò ostẽditur martyrij vtilitas & perfectio: secũdò ex hoc redditur gratiarum actio, ibi, *Vota mea*. Quantum ad primum, sciẽdum quòd martyrium tantam habet efficaciam, quòd omnia peccatorũ vincula disrumpat: sicut & baptismus. vnde & vicem baptismi gerit: quia martyr in sanguine suo baptizatur. De consecr. dist. 4. vicem baptismi. & cap. catechumenum. Et hoc est quod dicit martyr quilibet Deo, *Dirupisti vincula mea*, scilicet virtute martyrij vincula peccatorum. quinimmo etiam martyriũ omnia vincula disrumpit. Vbi notandum quòd multa sunt vinculorum genera, scilicet vincula culpæ, pœnæ, & gratiæ. de quibus vide versic. 1894. duo prima vincula soluit martyrium, sed tertiũ confirmat. Vnde hic notabile verbũ dicit Magister in gl. quòd iste versus tantæ virtutis creditur, vt peccata homini dimittantur, si in fine vitæ trina cõfessione dicatur. Nec mirum si de tanta efficacia Deo quilibet gratus existat. Ideóq; subdit, *Tibi sacrificabo hostiam laudis*. Quid est hostia laudis, nisi seipsum recognoscendo, beneficiũ Deo immolare? Idem enim est hostia laudis, quod sacrificiũ laudis. Et ideo sicut sacrificiũ erat multiplex in antiqua lege, sic & in noua multiplex est hostia. vide versic. 817. Et maximè hostia laudis est hostia viua, qua quis seipsum viuum Deo immolat. vide versic. 411. Istum versiculũ aliter deducit Gregor. ostendens quòd tunc Deus vincula nostra disrumpit, quando nos ad patiẽtiam inducit, peccata nostra nobis faciendo cognita. Vnde sic ait, Sæpe nãque peccator iniquitatis suæ vinculis ita constringitur, vt pondus quidem peccatorum toleret: sed tamen quia toleret, ignoret. Sæpe etiam si cogitet quanto reatu premitur, erumpere conatur: & hinc in se mente libera, conuersione integra persequatur, & non potest. Flere ergo dolorem suum non valet, qui & iniquitatis suæ dolorem cõsiderat: & tamen præ terrenæ occupationis pondere, hanc ei gemere nequaquam vacat. Flere dolorem suum nõ valet qui prauæ quidem cõsuetudini contrariè nititur: sed tamen adhuc succrescentibus desideriis carnis grauatur. Huius doloris præsentia prophetæ mentem cruciauerat, cum dicebat, Dolor meus contra me est semper: quoniam iniquitatem meam ego pronuncio, & cogitabo pro peccato meo. Sed solutis iniquitatis vinculis, dimissum se nouerat, qui exultabat, dicens, *Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiam laudis*. tunc ergo ad plangendũ doloré dominus nos admittit, cùm & mala quæ fecimus nobis demonstrat; atq; ad hæc eadem flẽda quæ cognoscimus adiuuat. Culpas oculis obũcit, & pia manu gratiæ vincula nostri cordis disrũpit, vt ad vacationẽ pœnitentiæ mens nostra se erigat: & car

Martyriũ hæc vice baptismi.

Vinculũ multiplex soluit martyrium.

Gregor. lib. 9. moral. c. 44.

Peccatorũ cognitio ipsorũ vincula disrumpi facit.

Psal. 37.

& carnis cura soluta, cum pedibus in auctorem suum libera gressum amoris tendat, &c.

2045 Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius: in atriis domus domini in medio tui, Hierusalem.

Vota nostra plenè reddentur Deo in patria.

Hic ponitur gratiarum actio quæ plena erit in patria. Quæ enim sunt vota quæ promisimus domino in baptismo? Certè diligere Deum, & mãdata eius custodire: renuntiare mundo & pompis eius: diabolum fugere cum vitiis eius. Ista autem vota licet ex parte hic Deo soluantur, non tamen perfectè: quia mens nostra põdere carnis fatigata in Dei amorem tendere perfectè non valet. vt ostẽdit Magister lib. 3, dist. 37, sed in vita beata anima à pondere carnis libera, tota ac totaliter in Dei amorem rapietur. Et hoc est quod ait, *Vota mea*. scilicet quæ in baptismo Deo vouí: *Domino reddam*. scilicet in patria. Quod notat per hoc quod subditur, *In conspectu omnis populi eius*. Populus enim Dei hic dispersus manet, & mixtus cum malis: sic vt nullus quantũcũq; iustus coram omni populo Dei Deo vota sua reddere possit: quia nec in omni loco vbi est populus Dei aliquis potest esse. Sed in patria quilibet beatus erit in conspectu omnis populi Dei: quia omnes beati tam angeli quàm homines se adinuicem apertè videbunt & nudè: sic quòd iustitia cuiuslibet cæteris omnibus erit manifesta. Vnde non hic, sed in patria in conspectu omnis populi Dei, Deo reddemus vota nostra. Et ad hoc magis declarandum, subdit, *In atriis domus domini*. In sacra enim scriptura ipsa gloria æterna, atrium dicitur, quoniã atrium idem est quòd ampla domus & spaciosa. Et quæ domus potest esse spaciosior ipsa gloria, de qua dicitur, O Israel, quàm magna est domus Dei, ingens locus possessionis eius: & non habet finem excelsus & immensus? Vnde ista atria gloriæ desiderabat Psal. dicens, Quàm dilecta tabernacula tua domine: concupiscit & deficit anima mea in atria domini. Vnde gl. cõcupiscit & defecit anima mea, à se vel à statu suo tendens in atria domini æterna. Defecit anima mea in atriis tendẽs, quasi sicut vua pressa deficit in vinum: sic iste in requiẽ cœlestem tendere appetens, desiderio languet & amore: quia nondum habet atria quæ desiderat. In istis atriis gloriæ est æternitas sine fine. Psalm. 83, Melior est dies vna in atriis tuis super milia. Vbi gl. Immutabilis dies in atriis domini sine ortu, sine occasu: cui non cedit hesternus, quẽ non vrget crastinus. Hæc æternitas fuit figurata in atrio Salomonis: de quo 3, Regum 7, dicitur, quòd fecit Salomon atriũ maius rotundum. Figura enim sphærica principio caret & fine. Ibi est obumbratio ab omni iniquitatis ardore. Exod. 40. Circundabis atriũ tentoriis: quia ibi sub vmbra alarum Dei sancti proteguntur. propter quod dicitur, Nubes impleuit atriũ interius. Ibi est clarus splendor gloriæ. Ezech. 10, Atrium repletum est splendore gloriæ domini. Vel vis ex tribus prædictis dicere, quòd in atrio gloriæ sunt tria in quibus plenè beatitudo perfecta cõsistit: scilicet firma tentio, ratione æternitatis: grata vnio, ratione charitatis, quæ per nubem designatur, & clara visio, ratione splẽdoris. Ad propositum: cum dicit, quod vota sua reddet in atriis domus domini, per hoc significat quòd in cœlesti gloria vota nostra perfectè soluentur. Ad quod magis confirmandum, subdit, *In medio tui, Hierusalem*: quid enim per Hierusalem intelligit, nisi cœlestem patriam, in qua clarè Christus videtur, qui est pax nostra: nam Hierusalem visio pacis interpretatur. Vnde hic ait gl. *In medio tui, Hierusalem*: vbi scilicet pax est, & sancti Dei visione lætantur. Et ad hanc perueniunt filij ancillæ scilicet ecclesiæ catholicæ. Qui autẽ filij huius ancillæ nõ sunt, bellum potius quàm pacem amauerunt. & ideo ad visionem pacis peruenire non possunt.

3. Sentent.

In cõspectu omnis populi erimus in patria.

Atriũ significat æternam gloriam.

Baruch. 3.

Psal. 83.

PSALM. CXVI.

LAudate dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi. 2046

Iste Psalmus hũc habet titulum, Alleluia. quod idem est quòd Laudate Deum: vt patet in principio Psal. 104. Qui titulus meritò huic Psal. competit: quia iste Psal. omnes ad laudem Dei inuitat tam Iudæos quàm gentiles: quia enim in fine præcedẽtis Psalmi dixerat Psalmista, *Vota mea domino reddam in conspectu omnis populi eius*, &c. *in medio tui, Hierusalẽ*. Et ideo nequis extimaret atria domus domini, & omnem populum eius solum Iudæos significare: quem Psalmum ita clausit, vt diceret *in medio tui, Hierusalem*: cuius nomine carnales Israelitæ gloriãtur. Ideo vt ostendat quòd superna Hierusalem nõ solùm Iudæos, sed etiam gentiles continet ciues: ideo statim post illum Psalmum præsens adiungitur: in quo omnes indifferenter, id est vniuersalem ecclesiam ad Dei laudem inducit: quæ quidem cõsistit ex Iudæis & gentibus. Vnde tota huius Psal. intentio est ad Dei laudem & honorem ex Christi incarnatione inducere. Diuiditur autem Psal. iste in duas partes: quia primò omnes ad laudem Dei inducit: secundò rationem laudis adducit, ibi, *Quoniam confirmata*. Quantum ad primum, sciendum quòd per populum in antiqua lege propriè solum Israelitæ intelligebantur: quoniam illi soli verum Deum colebant. Sine cultu autem Dei vera iustitia haberi non potest: quia omnis non colens Deum, est idolatra & sceleratus. Iustitia autem cum scelerato homine consortium habere non potest: vt dicitur extra. de verborum significatione cap. forus. Nulla autem cõgregatio sine iustitia populum potest facere, cũ populus sit cœtus multitudinis, iuris consensio, & communionis vtilitate sociatus: vt declaratum fuit versi. 816. Cæterę autem nationes ab Israelitis gentes appellabantur. Sic ergo in isto versiculo omnes ad laudem Dei prouocat. Et primò gentiles, quia vbi maior est morbus, citius est succurrendum. Vnde ait, *Laudate dominum omnes gentes*, id est omnes idolatræ & gentiles. Consequẽter prouocat Israelitas, dicens, *Laudate eum omnes populi*. Et nota quòd mali laudant dominũ in prosperitate, sed non in aduersis. versic. 250. Item quòd laudare dominũ est laudare opera Dei, non nostra. versi. 250. Item quòd solum iusti Deum dignè laudant, & non peccatores. versic. 880. Et quòd Deus laudatur multipliciter. versic. 1127. 1152. Dicat ergo primò, *Laudate dominum omnes gentes*. Vbi nota q istum textũ adducit Apostolus Rom. 15. ostendere volens quando gentes per Christũ ad fidẽ vocatæ Deũ laudare tenentur, dicens, Gentes autem super misericordia laudate Deũ: sicut scriptum est. Propterea cõfitebor tibi in gẽtibus domine, & nomini tuo Psalmũ dicam. Et iterũ dicit, Lętamini gentes cum plebe eius. & iterum, Laudate omnes gentes dominum, & magnificate eum omnes populi.

Extra. de verbor. significatione in cap. forus.

Laudare Deũ debent gẽtes.

Psal. 17.

Esa. 11.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Veritas per Christū exhibita est Iudæis, sed gentibus misericordia.

Ex quibus vult Apostolus ostendere, quòd gentiles tenentur laudare Deum ex hoc, quia primò erāt alienæ à cognitione & cultu veri Dei, sed per Christum vocatæ sunt: & ex gentibus & Iudæis facta est vna ecclesia, cognoscens & colens verum Deum. Nam vt ibidem ait glo. ex Christi incarnatione Iudæis facta est veritas, sed gentibus misericordia. Iudæis namque facta est veritas, quia completa promissa patribus Iudæorum. Promisit enim Abrahæ, *Gen.22.* dicens, In semine tuo benedicentur omnes gentes. *Psal.131.* Et ipsi Dauid, De fructu tuo ponam super sedem tuam. Ex quibus patet quòd non repulit Deus Iudæos: quibus propriè veritas facta est. Gentibus verò misericordia est præstita: quibus nulla promissio erat. Impleta est ergo veritas in Israelitis qui crediderunt. Venit vnus paries ex circumcisione B applicās se ad lapidem angularem: sed ille lapis angulum non faceret, nisi in se alium parietem susciperet. Ille enim primus paries propriè pertinet ad veritatem: secūdus verò, scilicet ex gentibus, ad misericordiam: de quo subdit Apostolus, Gentes autem super misericordia honorare Deum, quasi dicat, Non modò assumpsit Christus Iudæos *Rom.15.* propter veritatem: sed etiam gentes assumpsit propter misericordiam: ideo dico gentes honorare debere Deum, de misericordia: quia gentes susceptit, eis non promisit, nec ad eas missus est. Verèque ergo laudare debent dominum Iudæi, quia eis veritatem exhibuit: gentes, quia eas misericorditer suscepit. Et hoc confirmat auctoritate huius Psalmi. Vnde subdit Apostolus, sicut scriptum est, *Laudate* C *omnes gentes dominum*, id est, omnes gentiles, *& magnificate eum omnes populi*, id est, omnes duodecim tribus Israel. Sed nota quòd in scriptura multiplex *Populus multiplex qui laudat Deum.* reperitur populus, qui etsi non omnis laudat Deū, in quolibet tamen Deus laudatur. Est enim populus deuotorum viatorū, populus defunctorū purgādorū, & populus beatorū comprehensorū. Et iste triplex populus Deū propriè laudat, & in ipso laudatur Deus: quia Dei misericordia. Est etiā populus peccatorū viatorū, populus hominū dānatorū, populus dæmonū superborū. Et iste triplex populus nō laudat Deum, sed magis blasphemat: tamē in ipso laudatur Deus, quia Dei iustitia in ipsis relucet. *Populus multiplex in quo laudatur Deus.*

2047 Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & veritas domini manet in æternum. D

Hic redditur ratio prædictæ laudis, & primò laudis gentium, cum dicit, *Quoniam confirmata est super nos misericordia eius*: secundò Iudæorum, cum dicit, *Et veritas domini manet in æternum.* Primò ergo in persona gentium loquitur, dicens, Ideo nos gentiles cōuersi Deum laudemus. ratio, quia confirmata est super nos misericordia eius: quia vt dictum est, gentibus nulla facta fuit promissio de Christo. Et ideo quòd per Christum fuerint vocatæ, ex mera misericordia fuit. Quo autem ad Iudæos, subdit, *Et veritas domini manet in æternum*: quia scilicet, Iudeis facta fuit promissio: & in eo quòd fuit completa, E apparuit in eis veritas Dei. Confirmata est ergo misericordia super gentes: & veritas supra Israelitas. Et hic nota quòd Dei misericordia super nos multipliciter dicitur confirmata. Est enim confirmatio quædam pastoralis eminentiæ, quædam salutaris pœnitentiæ, & quædam spiritualis sanctimoniæ: quibus omnibus nos confirmat Deus &c. *Confirmatio multiplex.*

A Sed est quædam confirmatio diuinalis iracundiæ, quæ confirmatur super damnatos.

PSALMVS CXVII.

Confitemini domino quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius. 2048

Psalmus iste habet titulum istum, Alleluia. Cuius expositio patet in titulo Psal. 104. Qui titulus meritò isti Psal. competit, quia hic Psal. omnes ad Dei laudem inuitat. De materia verò Psalmi notandum quòd Dauid fecit istum Psalmum, & secundum quod aliqui dicunt, propter duo voluit hic excitare alios ad Deum laudandum ex duobus. Primò pro beneficio suæ liberationis: qua fuit liberatus à persecutione Saulis, & à perturbatione gentium, quæ circa regnum Israel erant, quas Dauid tempore suo subiugauit & tributarias fecit: vt patet 2. Regū. Et hoc facit à principio huius Psalmi vsque ad illum locum, *Aperite mihi portas*. Secundò vult omnes inducere ad laudem Dei pro ædificatione templi: quod præuidit Dauid ædificādum tempore Salomonis filij sui. Cuius etiam impensas ipse Dauid præparauit. Et hoc facit ab illo loco, *Aperite mihi portas*: vsque ad finem Psalmi. Et quòd ibi agat de ædificatione templi, probatur per illud quod ibi dicitur, *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Quod exponit magister in historiis scholasticis super tertium librum *Lapis reprobatus factus est in caput anguli.* C Regum, dicens, quòd cùm templum ædificabatur, ibi fuit quidam lapis notabilis, qui sæpius oblatus fuit magistris ædificantibus templum à latomis: & tamen semper reprobatus est ab eis, quia semper videbatur modò nimis longus, vel nimis breuis. sed finaliter in consummatione muri, in coniunctione duorum parietum aptissimus fuit inuentus: quod pro magistro mirabili fuit reputatum. Et hoc in spiritu præuidens Dauid de illo lapide dicit, *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli &c.* Sed hoc stare non potest. quamuis enim fuerit possibile, vel fortè verum, quod de illo lapide dicitur, tamen Psalmista in hoc Psal. ad literam non agit de ædificatione illius templi, sed de ædificatione ecclesiæ factæ per Christum: ostendēs quòd in Christo angulari lapide duo parietes sunt coniuncti ad ædificationem ecclesiæ, scilicet, populus Iudaicus & gentilis. Et hinc est quòd literam illā allegat Christus de se dictā, dicens, Nunquam legistis in scripturis, *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli*: à domino *Matth.21.* factum est istud &c. Quod idem habetur Lucæ 20. Similiter & hoc de Christo dictū adducit Petrus Apostolus, dicēs, Hic est lapis qui reprobatus *Act.4.* est à vobis ædificātibus, qui factus est in caput anguli: & non est in aliquo alio salus. Ex quibus patet quòd psal. iste ad literam de Christo loquitur. Item * Ra. Sal. magnus doctor Hæbræus super illo verbo Mich. 5. Et tu Bethleem terra Ephrata &c. dicit. Ex te enim exibit dux &c. exponit, id est, Messias: sicut ipse Dauid dicit Psal. 117. *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Ex cu-

* *Hiis Rabbi Salomonis verba sunt hæc. Et tu Bethleem Ephrata ex qua egressus est Dauid, sicut scriptum est 1. Reg. ca. 17. Filij Isai Bethlemitæ. & Bethleem vocatur Ephrata: sicut dicitur Gen. cap. 45. In via Ephrata ipsa est Bethleem, parvus ad essendum in milibus Iuda propter maculam & crimen Tathe Ruth Moabitidis quæ fuit in te. Ex te mihi egredietur Messias filius Dauid, pro quo dixit Psalmista Psal. 117.* Lapidem quem reprobauerunt ædificantes fuit in caput anguli. *Et egressus eius ante diem seculi fuit dicitur Psal. 71. Ante solem Hynon, id est, filiatum nomen eius. Et sic transfulit Ionatham. Huc vsque sunt verba Rabbi Salomonis, nec plus nec minus.*

ius

ius verbis tria apparent: primum quòd Dauid fecit A istum Psalmum: secundum, quòd iste Psal. de Christo loquitur ad literam: tertiū, quòd Christus primò erat reprobandus, sed postmodum glorificandus. Istis ergo præmissis accedo ad Psalmi diuisionem. Qui diuiditur in partes duas: quia primò Dauid generaliter omnes inducit ad Dei laudem: secundò ad hoc multiplicem inducit rationem, ibi, *De tribulatione.* Prima pars diuiditur in duas: quia ad Dei laudem primò omnes inducit generaliter: secūdò gradatim & spiritualiter, ibi, *Dicat nunc Israel.* Quantum ad primum, inducens omnes generaliter, ait, *Confitemini domino quoniam bonus &c.* Consimilis versus habetur in principio Psal. 105. & 106. vide ibi, scilicet, versic. 1874. & 1881. Tamen hic B *Confessio duplex: scilicet laudis & criminis.* notat Augustin. quòd iste Psal. agit de confessione laudis, non de confessione criminis, dicens, Confessio autem duplex est, vel laudis Dei, vel peccatorum nostrorum. Et illa quidem confessio qua peccata Deo confitentur, omnibus quidem nota est. ita vt hanc solam dici confessionem in scripturis sanctis minus erudita æstimet multitudo. Nam vbi hoc verbum lectoris ore sonuerit, continuò strepitus pius pectora tundentium consequitur. Sed aduertant quod scriptum est, Benedicite domino super omnia opera eius: date nomini eius magnificentiam: & confitemini in laudem ipsius. & sic dicite in confessione, quoniam omnia opera domini bona nimis. Hic certè nullus vel tardissimus am *Eccl.39.* C bigit, confessionem in Dei laudibus poni: nisi fortè tanta esset alicuius mentis pertersitas, vt dicere audeat ipsum dominum Iesum peccata sua patri *Matth.11.* fuisse confessum: dicens, Cōfiteor tibi domine cœli & terræ: sed faciliter conuincitur: quia ait, Confiteor tibi domine &c. quia abscondisti hæc à sapientibus &c. Quis non intelligat in laudem patris dicere hoc? Quis non intelligat istam confessionem non ad dolorem cordis, sed ad gaudium pertinere: cum etiam euangelista præmiserit, dicēs, *Luc.10.* In ipsa hora exultauit in spiritu sancto, & dixit, Cōfiteor tibi pater? &c. Ex quibus patet non tantum in peccatis, sed etiam in Dei laudibus cōfessionem nominari. Quod in hoc Psal. clarè cognoscimꝰ: cui prēmittitur ai leluia: quod est, Laudate Deū: sic incipitur, *Confitemini domino, quoniam bonus &c.* Vbi nota D quòd solus Deus dicitur bonus. & quomodo, vide versi. 351. Quomodo autem misericordia cadat in Deo, vide versus 55. & 484. Et quāta sit misericordia Dei erga nos, versi. 782. 833. 838. 1363. 1500. 1739.

2049 Dicat nunc Israel, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Hic ad laudem Dei inuitat in speciali. Et primò inuitat beatos comprehensores: secundò homines viatores, ibi, *Dicat nunc domus Aaron.* Per Israel namque quod interpretatur videns Deum, omnes beati facie tenus Deum videntes intelliguntur, quos E ad laudem Dei inuitat, non ex necessitate, sed ex quadam lætitia & mutua charitate. Sic enim Psal. 102. & ipsos beatos angelos ad Dei laudem conuocabat, dicens, Benedicite dominum omnes angeli eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius. Et quid in laudem Dei debeamus proferre, ostendit dicēs, *Dicat quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius.* Nihil enim maius in Dei laudem, dici potest. Breue verbum est, sed perfectum. Vnde hic ait August. Non potuit laus Dei breuius explicari, quàm vt diceretur, *Quoniam bonus est.* Quid sit grandius ista breuitate non dico, cùm hoc sit proprium Dei, quòd bonus est. Vnde à quodam compellabatur ipse filius Dei, cùm audiret, Magister bone: ab eo scilicet qui carnem eius intuens, & diuinitatis plenitudinem non intelligens: solum hominem arbitrabatur, respōderit, Quid me interrogas de bono? Nemo bonus, nisi vnus Deus. Quid est aliud di- *Matth.19.* cere, quàm si me bonum vis appellare, intelligere & Deum? Deus enim solus multipliciter dicitur bonus: vide versic. 351. *Quoniam in sæculum misericordia eius*: quia in æternum misericordiæ dona concedit, scilicet præmians vltra condignum bonos, & malos puniens citra condignum.

2050 Dicat nūc domus Aaron, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Hic consequēter inuitat viatores. Et primò clericos & sacerdotes: secundò laicos & seculares, ibi, *Dicant nunc qui timent.* Quantum ad primum, sciendum, quòd per Aaron intelliguntur sacerdotes & clerici: eo quòd ipse Aaron non solùm de tribu Leui fuit, sed etiam pontifex, ac etiam summus sacerdos, & omnium sacerdotum figura: vt dictum fuit versic. 1850. Et ideo nō immeritò per domum Aaron intellige omnium sacerdotum & clericorum ordinem, qui maximè Deum laudare tenētur: quia sicut cæteros dignitate præcedunt, ita & sanctitate præcedere debent. Ad clericos enim maximè spe- *Misericordia maximè spectat ad clericos.* ctat misericordiam Dei prædicando commendare, & misericorditer suos tractare subditos: quia scilicet ipsos debēt misericorditer informare, ipsis misericorditer indulgere, ipsos misericorditer corrigere.

2051 Dicant nunc qui timent dominum, quoniam in sæculum misericordia eius.

Hic consequēter inuitat seculares & laicos. Vbi notandum quòd timor magis spectat ad debiles & infirmos, quàm ad fortes. Et ideo cùm seculares sint in fide clericis debiliores, ipsi per timentes dominum significātur. Vel aliter: Vbi plus est de præsumptione & superbia, ibi minus est de timore domini: & vbi minus de superbia, ibi plus de timore. Cū igitur superbia magis in clerico dominetur: vt dictum fuit, versic. 1188. sequitur quòd minus habent de timore diuino, quàm seculares. Et ideo per timentes Deum, hic status laicorum intelligitur. Vel per timentes dominum intellige omnes humiles. Et nota quòd tanto ampliùs Deus est timendus à nobis, quanto clarius ipse nos & omnia nostra videt: nos autem ipsum non valemus videre: vt ostēdit Gregor. super illo verbo Iob, 23. Ipse verò sic it viam dicens, Ac si aperte dicat, Videre non valeo videtem me, & cum qui me subtiliter intuetur, intueri non possum: vt videlicet ostēdat quòd tanto cautius formidandus est, quanto conspicabilis non est. Qui enim nos aspicit vt à nobis aspici nequeat, eo magis timendus est, quo cuncta videns minimè videtur. Cum enim contra nos laterè quempiam insidias credimus, eo illum amplius metuimus, quo minimè videmus: quumque eius insidias nequaquā deprehendimus vbi sunt, & ibi *Timentes dominū dicitur seculares.* *Timere debemus Deum, quia nos videt: & non videmus eū. Greg. lib. 16. mor. ca. 15.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

eas metuimus etiam vbi non sunt. Creator autem noster qui vbique totus est & concernens cuncta, tanto magis metuendus est, quanto inuisibilis permanens de nostris actibus quando & quid decernat ignoratur.

2052 ## De tribulatione inuocaui dominum : & exaudiuit me in latitudine dominus.

Hic assignat rationes laudis diuinæ. Et diuiditur in partes duas, quia ad hoc adducit primò rationes proprias & speciales: secundò communes & generales. ibi, *Aperite mihi portas*. Quantum ad primum, sciendum quòd ad laudem Dei rationes speciales assignat Dauid : ostendens liberationem suã B de manu Saulis persequentis eum: ex quo vult innuere quòd modo simili omnes qui Deum deuoto corde in aduersitatibus inuocant, ab ipso Deo adiuuantur. Et circa hoc duo facit : quia primò ostendit suam liberationem : secundò surgit ad gratiarum actionem, ibi, *Vox letitiæ*. Narrando autem suam liberationem, tria facit: quia primò ostendit se à Deo liberatum: secundò hominem, dæmonẽ, vel mundum non timendum, ibi, *Dominus mihi adiutor*. tertiò in solo Deo esse confidendum, ibi, *Bonum est confidere*. Quantum ergo ad primum, sciendũ quòd Dauid in magna persecutione Saulis existens, multoties pro sua liberatione inuocauit dominum: similiter & in persecutione Absalon filij sui. Et quãuis Deus non statim exaudiat iustos orãtes ad votum, finaliter tamen eos exaudit ad ipsorum vtilitatem: vt dictum est supra, ver. 514. 516. Tamen finaliter dilatat petitionem, quia plus concedit, & melius quàm petatur. Et hoc est quod dicitur Psal. 4, Cum inuocaré exaudisti me Deus iustitiæ meæ &c. Consimiliter & nunc ait, *De tribulatione inuocaui dominum: & exaudiuit me in latitudine dominus*: quia scilicet Dauid semel petebat ab iniusta persecutione liberari. Deus autem dilatauit petitionem suam, quia non solum ipsum liberauit à persecutione, sed ipsum etiam regem constituit & conseruauit. Et hoc est quod ait, *Et exaudiuit me in latitudine dominus*. Per hoc enim vult Psalmista ostendere quòd etiam dum persecutiones & aduersa patimur, ad Dei laudem consurgere debemus: quia etsi pro illa homo D exterius angustatur, interius tamẽ dilatatur. Quod ostendens Greg. super illo verbo Iob. 38. Nunquid consideraſti latitudinem terræ? sic ait, Latitudo nãque bonorum interior est: quæ nequaquam apprehenditur, nisi cautè consideretur. Nãque plerumq; quos exterius inopia humiliat, vel pœnę cruciatus angustat: interior fortitudo vsque ad speranda cœlestia dilatat. Angustati namque exterius fuerant Apostoli qui flagella sustinebant, sed in magna stabant interius fortitudine liberi : quia apud se hæc eadem flagella in gaudium vertebant. Scriptũ nãque est, Ibant Apostoli gaudentes à cõspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hanc latitudinem inter angustias Paulus inuenerat, qui dicebat, Scire autẽ volo E vos fratres, quia quæ circa me sunt, magis ad profectum venerunt euangelij: ita vt vincula mea manifesta fierent in omni prætorio. Hanc latitudinem Dauid inter angustias obtinebat, dicens, In tribulatione dilatasti me. Tunc iustorum cõscientia dilatatur, cum mundi huius aduersitatibus premitur exterius. Nam cũ à præsentis vitæ securitate repellitur, intus ad se impingitur, vt ad speranda supernа tendatur. Cúmque euagari exterius nõ permittitur, quasi in sinum suum reuocata dilatatur. Nos autem quæ boni viri aduersa tolerant cernimus, sed intus quantum gaudent, non videmus: mentis eorum latitudinem modò in verbis, modò in operibus considerando cognoscimus : sed tamen quãta in eis amplitudo sit eiusdem latitudinis ignoramus. vt meritò ipsorum quilibet dicat, *De tribulatione inuocaui dominum: & exaudiuit me in latitudine dominus*. Vel aliter, De tribulatione in latitudinẽ dominus nos exaudit: quia parua & angusta sunt illa aduersa quæ hîc toleramus: quæ tamen in latitudinem terminantur, quia per illa meremur præmia cœlestia, quæ non terminantur. Et hanc expositionem ponit Augustinus dicẽs, *De tribulatione inuocaui dominũ: & exaudiuit me in latitudine dominus*: quia angustia nostra & tribulatio finitur: latitudo autem quòd transimus, non habet terminum.

2053 ## Dominus mihi adiutor : non timebõ quid faciat mihi homo.

Hîc consequenter deducit, præter Deum nihil timendum. Et primò ostendit quòd timere non debemus homines: secundò quòd nec dæmones, ibi, *Dominus mihi adiutor*. Quantum ad primum, ostendit, quòd ille qui adiuuatur à Deo, nullum hominem debet timere : quia homines non habent potestatem auferendi à nobis, nisi illa quæ etiam sine persecutoribus nos oportet relinquere. Et hoc est *Matth. 10. Homines timere nõ debemus.* C consilium Christi, dicentis, Nolite timere eos qui occidunt corpus &c. Quæ verba ad propositum pertractãs Ioannes Chrysostomus super Matthæũ, ait, Nolite timere eos qui occidunt corpus : quoniam etsi corpus ab impiis occisum nõ fuerit propter Deum, à seipso post modicum morietur propter naturam. Ergo occisi secũdum corpus ab impiis, nihil perditis, nisi mortis dilationem : vt corpus quod post modicum fuerat moriturum, antè moriatur : magis autem nec ipsam mortis dilationem. Si enim verum est quòd nec folium quidem cadet de arbore sine præcepto patris, quia numerati dies ad vitã nobis sunt dati : credere debemus, quòd nec moriemur ante diem, nec transire possumus diem. Nunc ponamus quòd ante diem moriamur propter Deum. Si ergo & necessitate post modicum morituri sumus, nulla Dei causa propositа: quare non ante modicum in causa Dei cum gloria morimur. vt fiat volũtarium quod est necessarium, vt offeramus pro munere quod reddetur à te pro debito? Ideo ait Christus, Nolite timere eos qui occidunt corpus : substantia enim hominis non est *Corporis mors non est timẽda.* corpus, sed anima. Hanc enim solum Deus ad imaginem suam fecit, & hanc diligit : propter hanc fecit & mundum, & hãc zelat & persequitur inimicus. & propter hanc ipse filius Dei venit in mundum: corpus autem vestimentum est animæ. Sicut ergo vestimentum super homines positum siquis furibundus scindat, dolorem quidem iniuriæ sentit homo : damnum autem non patitur in natura. Sic corpus super animam positum si occidatur ab impiis, anima quidem occisionis illius sentit dolorem : damnum autem suæ naturæ non patitur. Aut (quòd sentio verius) non solum ad vestimentum animæ caro creata est : sed magis ad tentationem eius: quasi domestica & naturalis inimica copulata: vt dum expugnatur à carne, nec vincitur, coronetur à Deo. Si ergo caro inimica animæ tentatio est:

est: quis sapiens non intelligit, quia occisio corporis optanda est magis quã timenda? Ideo enim tibi corporalis natura creata est corruptibilis: ideo deponendi corpus tempus est numeratum: vt dũ homo moritur, corpori illi non parcas : sed commercio perituro compares tibi vitam mansuram. Ecce si mutuo aliud acceperis, vt puta equum aut bouẽ: nónne assiduè opus tuum operaris in eum? Dicis enim apud te, Hodie vel cras tollẽdus est à me, quia nõ est meus. Et in corpore corruptibili natus: quare ad vtilitatem animę tuæ non vteris tẽporali corpore tuo: sciens quòd post modicum tollẽdum est à te quia non est tuũ? Quæ est ista insipientia nostra, odire quod nostrum est, & amare quod nostrum nõ est: studere quod saluare nõ possumus, & negligere quod in æternum habebimus? Hęc Chrysostomus. B Si ergo vltimum quod homines malũ nobis facere possunt, est mors corporis, & in hoc timendi nõ sunt: sequitur quòd in domino sperantes nullũ hominẽ timere debemus. Et hoc est quod ait Psalmista, *Dominus mihi adiutor &c.* Et nota quòd De⁹ multarum personarum est adiutor : quoniam adiuuat contritos pœnitentes. vide ver. 957. Adiuuat iniustè patientes. vide ver. 1921. Adiuuat cũ hoste præliantes. vide ver. 983. Adiuuat egenos mendicãtes. vide ver. 96. Adiuuat in domino confidentes. Adiuuat deuotè exorantes. vide ver. 672.

2054 ## Dominus mihi adiutor : & ego despiciam inimicos meos.

Hîc ostendit quòd in domino sperãtes nõ debemus timere dæmones. Vbi aduertẽdũ quòd nomine inimici diabolus intelligitur, quia semper insidiatur nobis, & pugnat cõtra nos. 1. Pet. 5, Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiẽs circuit, quẽrẽs quẽ deuoret. vide ver. 234. Et ideo inimicus noster meritò dicitur. vide ver. 389. Et de isto inimico & omnibus angelis eius hîc loquitur Psalmista, dicẽs, *Dominus mihi adiutor &c.* quasi dicat, Quid dæmones timebo, domino me protegente? Non enim pl⁹ tẽtare possunt, quàm sibi permiserit Deus. Quis enim tantorum insidias euadere posset, nisi illum Deus adiuuaret? Certè nullus. sed Deus non deserit quos misericorditer creauit: vt ostendit Greg. super illo verbo Iob. 10. Et consiliũ impiorũ adiuues, di- D cẽs, Quos nãque inimicos vel impios hoc loco vocat, nisi malignos spiritus: qui cùm redire ad vitam ipsi nequeãt, crudeliter socios ad mortẽ quærunt? Hoc indesinenter cõsilium contra bonos maligni spiritus ineũt, vt ij quos seruire Deo innocuè in trãquillitate conspiciũt, vexati aduersitatibus ad voraginem culpæ rapiãtur. Sed eorum consilij acumẽ destruitur, quia pius conditor cum viribus flagella moderatur, ne virtutẽ pœna trãseat, & per astutiã fortiũ humana infirmitas cadat. Vnde & bene per Paulũ dicitur, Fidelis autẽ Deus qui non patietur vos tẽtari supra id quod potestis: sed faciet cũ tentatione prouentũ, vt possitis sustinere. Nisi enim misericors Deus cũ viribus tentamẽta modificet, nullus profectò est qui malignorum spirituũ insidias E non corruẽs, portet: quia si mensurã tentationibus iudex non præbet, eo ipso protinus stantẽ deiicit, quo vltra vires onera imponit. Sic igitur nos adiuuat Deus: quia tentationibus inimicorum mensuram imponit: vt nullus nisi volens superetur. Vnde meritò clamat Psalmista, dicẽs, *Dominus mihi adiutor: & ego despiciã inimicos meos*. Vel aliter, hoc potest intelligi non solùm de dæmonibus, sed etiam de hominibus, quos inimicos toleramus. Vnde hunc locum exponens Aug. ait, Sed nunquid solos homines inimicos habet ecclesia? Quid est homo carni & sanguini deditus, nisi caro & sanguis? Sed Apostolus ait, Non est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ, sed aduersus principes & rectores mundi tenebrarũ harum, id est, rectores iniquorũ mundum istũ diligentium, & propterea tenebrarũ: quia & nos aliquãdo tenebræ fuimus, nunc autem lux in domino : aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus, id est, diabolũ & angelos eius. Audi ergo quod sequitur, *Dominus mihi adiutor &c.* Ex quolibet genere inimici exurgant, siue ex numero malorum hominum, siue ex numero malorũ angelorum, in Dei adiutorio despicientur, quia si consistãt aduersum me castra, nó timebit cor meum: si exurgat aduersum me prælium, in hoc sperabo. Vel adhuc generalius hoc potest intelligi de omni genere inimicorũ, scilicet, mundi, carnis, & diaboli: cõtra quos De⁹ nos adiuuat, ne inuiti vincamur. vide ver. 983.

Inimicus noster dicitur diabolus.

Greg. 9. mor. cap. 34. Diabolus vincere nõ potest nisi volẽtem. Tẽtatio diabo li non superat vires nostras.

1. Cor. 10.

Homines & dæmones dicũtur inimici nostri. Ephes. 6.

Eph. 5. Eph. 2.

Psal. 26.

Bonũ est cõfidere in domino, quàm confidere in homine.

2055

Hîc ostendit solum in Deo spem esse ponẽdam, non in hominibus, non in dæmonibus. Et primò ostendit primum: secundò secundum, ibi, *Bonum est sperare*. Quantum ad primum, confidentiam in Deo ostendit esse ponendam, non in hominibus. Et hîc nota quòd multa sunt, in quibus confidunt homines, & decepti reperiuntur, si non principalius cõfidunt in domino. Nam aliqui confidunt in terrenorum abundantia : aliqui in personali sanctimonia : aliqui in temporali vana gloria: aliqui in mundiali eminentia : aliqui in seculari sapientia: aliqui verò in diuina misericordia. Et solùm vltimi bene & tutè confidunt. Quibus omnibus consideratis, ait Psal. *Bonum est cõfidere in domino* &c. Et est sensus, Bonum est confidere in domino, cùm fuerimus ab inimicis prædictis persecuti, qui solus adiuuare potest: quàm cõfidere in homine, quia illud est bonum, sed istud malum. quia, vt dicitur, Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum.

Cõfidẽtes homines in multis.

Cõfidẽtiũ est in solo Deo.

Bonũ est sperare in domino, quàm sperare in principibus.

2056

Hîc ostẽdit quòd nõ est ponẽda spes in angelis vel dæmonibus. Nõ quidẽ in angelis bonis, quia illi etsi adiuuãt nos, hoc tamẽ nõ faciũt à se: sed solũ vt ministri Dei. ergo in Deo sperãdũ est, nõ in illis. Nõ etiã in dæmonibus: quia quicquid agũt, ad hoc intẽdunt, vt nos decipiãt. Vbi notãdũ, q⁹ principes in scriptura dicũtur angeli tã boni quã mali: quoniã inter angelos tã bonos quã malos est prælatio: sic q⁹ superiores aliorũ principes dicũtur. Vel etiã quia principãtur hominibus, scilicet, bonis boni angeli, & malis mali. Quòd enim boni angeli dicantur principes, ostenditur Dan. 10. Vbi angelus domini Danieli de angelo beato custode regni Persarum, ait, Princeps regni Persarum restitit mihi viginti & vno diebus. Et ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meũ. de hoc vide vers. 1751. Mali etiam angeli dicuntur principes. Vnde de diabolo ait Christus, Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras &c. In istis ergo principibus, scilicet, angelis bonis vel malis, non est sperandum : quia creaturæ sunt. Secundum autẽ quòd ait Greg, spem in creatura po-

Principes dicũtur angeli tã boni quã mali.

Ioan. 12.

Sperãdũ non est in angelis etiam bonis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gre.22. mor. cap.2. nere,& est de Deo desperare.Et ideo ait nunc Psal. *Bonum est sperare in domino &c.* Vnde istũ passum exponens Aug.ait, Nullus enim rectè dicere potest, Angelus bonus sic à me cogitetur, vt in eo spẽ ponere debeam:nemo enim bonus, nisi solus Deus.

Mar 10. Et cum videntur adiuuare homo vel angelus,cùm hoc vera dilectione faciũt:ille per eos facit,qui eos pro modo eorum bonos fecit.Bonum est ergo sperare in domino,quàm sperare in principibus.Nam & angeli dicti sunt principes:sicut in Daniele legimus,Michael princeps noster.

2057 ## Omnes gentes circuerunt me:& in nomine domini,quia vltus sum in eos.

Hic ostendit Dauid in persona iustorum se grauiter fuisse persecutum.ostendit autem grauitatem persecutionis, vt ex hoc ostendat ampliorem gratiam liberationis. Vbi notandum quòd à malis & persecutionibus Deus suos liberat dupliciter. primò reseruando ne cadant:secundò lapsos adiuuando, vt surgant. Sic &c in grauibus persecutionibus Dauid dupliciter se dicit à Deo liberatũ. Et primo modo primò:secundo modo secundò,ibi, *Impulsus.* Circa primam partem tria ostendit:primò persecutionis iustorum grauitatem:secundò persecutionis Christi crudelitatẽ,ibi, *Circundantes*:tertiò persecutionis nostræ vtilitatem,ibi,*Circundederunt me sicut.*

A gentibus in principio ecclesia passa fuit. Quantum ad primum,sciendum,quòd hic Psal.loquitur in persona ecclesiæ, quæ à principio grauibus persecutionibus à gẽtibus fuit circũdata. Cõtra enim ecclesiam statim insurrexerunt principes mundi, ipsam exterminare volentes : sed dominus ipsam adiuuans de persecutoribus fecit vltionem.

Gregor.lib.9. mor.ca.51. vnde Greg. super illo verbo Iob. 9. Graditur supra fluctibus maris,ait, Quid enim maris nomine,nisi in bonos sæuiens mũdi huius amaritudo signatur?

Psal.32. De quo per Psal. dicitur, Congregans sicut in vtre aquas maris.Aquas enim maris dominus quasi in vtre cõgregat, cum miro moderamine cuncta disponens, in suis clausas cordibus carnalium minas frenat.Super fluctus ergo maris dominus graditur, quia cum se procellæ persecutionis erigunt, miraculorũ eius obstupefactione franguntur.Qui enim tumores humanę insanię mitigat, quasi erectas in cumulõ vndas calcat. Et sequitur ad propositum, Nam cùm morem suũ gentilitas destrui nouę conuersationis prædicatione cõspiceret:cũ mundi huius diuites elationi suæ contraire viderẽt facta pauperum:cum sapiẽtes sęculi aduersari sibi imperitorũ verba pensarent:in persecutionis protinus tempestate tumuerunt. Sed qui verborum aduersitate cõmoti ad persecutionis procellas insiliunt:signorum(vt diximus) admiratione temperatur.Tot ergo in huius maris fluctibus dominus gressus posuit,quot superbis persecutoribus miracula ostendit.

Psal.92. Vnde bene rursum per Psal. dicitur. Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis dominus. quia contra electorũ vitã ad persecutionis vndas mundus se mirabiliter extulit:sed has supernorum conditor sublevata virtute prædicantium mirabilius strauit.Ministros etenim suos plus ostẽdit posse per miracula, quã potestates terrenas timere per vim.

Vita est ecclesia de gentibus, illa conuertendo. Ex quibus verbis duo patent.Primũ quomodo ecclesia à principio gentiũ persecutionibus vndique fuit circundata. Et quantũ ad hoc, ecclesia dicit, *Omnes gentes circuerunt me.*Secundũ quomodo gentilitas visis miraculis & auditis prædicationibus ad Christi fidem fuit conuersa,Et quantum ad hoc dicit, *Et in nomine domini : quia vltus sum in eos.* Quæ enim maior vltio de persecutore potest fieri, quàm ipsum facere defensorem, de inimico amicum, de infideli fidelem ? Vnde hîc ait glo. *In nomine domini vltus sum in eos* : quia persecutores modò pro nomine domini ad fidem conuersi pœnitendo pœnas tolerant, quas aliis inferebant. & August. hîc ait, Quod ait, *Omnes gentes circuerunt me* &c. significat ecclesię labores atque victoriam.Et nota hic quòd *Vltio domini multiplex.* vltio domini est multiplex:secundum quòd diuersimodè vlciscitur de peccatoribus.Vlciscitur enim primò,peccatum commissum puniendo æternaliter.Hierẽ.51,Nolite tacere super iniquitatem eius: quoniam tempus vltionis est domino. Secundò, peccatum continuatum puniendo æternaliter. Exod. 32, Ego autem in die vltionis visitabo peccatum eorum. Tertiò, peccatum committendum impediẽdo paternaliter.2.Macchab.6.Etenim non sinere multo tempore peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium. Quartò, inimicum ad suum amorem conuertendo. Et hoc est summum genus vltionis,& nobilissimum. sicut hic,*Et in nomine domini quia vltus sum in eos.*

2058 ## Circundantes circundederunt me : & in nomine domini , quia vltus sum in eos.

Hic ostẽdit persecutionis Christi crudelitatem. Vnde notandum,quòd hic Psalmista mutat personam:quia in præcedẽti versu loquebatur in persona corporis Christi, scilicet ecclesiæ:hic autem loquitur in persona capitis,scilicet,Christi.Hic enim *Circundatus fuit Christus à Iudæis.* adducit Christi passionẽ & persecutionem Christi:vt ostendat, quòd ecclesia exemplo Christi passionis fortificata fuit in suis passionibus,vt eas ferret patienter. Ipse enim multoties à Iudæis fuit circundatus qui sibi insidiabãtur. Vnde dicitur Ioan. 10,Circundederunt ergo eum Iudæi : & dixerunt, si tu es Christus,dic nobis palã.Vnde de ipsis conqueritur Christus Psal.21.dicens,Circundederunt me vituli multituduni pingues &c.Et infra,Circundederunt me canes multi &c. Et vide quòd hic nõ ponit gentes:sicut statim fecit in persecutione ecclesiæ,dicẽs,*Omnes gentes circundederunt me* &c. quia non gentes , sed Iudæi causa principaliter Christi passionis fuerũt.Et aduertẽ quòd de ipsis Christus *Vltus fuit Christus de Iudæis diuersimodé.* fuit vltus:aliquos ad fidem cõuertendo:alios temporaliter per Titum & Vespasianum puniendo:aliquos obstinatos æternaliter damnando.Et ideo sequitur, Christo dicente, *Et in nomine domini:quia vltus sum in eos.*Vnde istum sensum hic habet August. dicens , Si quæratur vnde tanta mala superare potuit ecclesia,certò exemplo passionis Christi.cuius exemplum hic ponit , dicens primò quid fuerit passa : quia omnes gentes &c. & nunc sequitur, quid in suo capite Christo fuerit passa, vnde sequitur , *Circundantes circundederunt me.* Et bene hic non est repetitum , *omnes gentes* : quia à Iudæis solum factum est.Hæc est ergo circundatio pœnalitatis & miseriæ. Vnde notandum , quòd multiplici miseria in hac vita circundamur & pœna : vt ab *Circundatur quilibet homo in hac vita miseria.* hac circundatione nullus hominum gradus , nulla ætas , nullus sexus excipiatur.Deus enim peccata impunita dimittere nescit. Et ideo in persona omniũ clamat scriptura,dicẽs,Circũdederũt me mala, *Psal.39.* quo

quorum non est numerus.Et rationem subdit, dicens,Comprehenderunt me iniquitates meæ, &c.

2059 ## Circundederunt me sicut apes : & exarserunt me sicut ignis in spinis : & in nomine domini, quia vltus sum in eos.

Vtilitas passionis Christi. Hic ponitur persecutionis vtilitas. Vbi notandum quòd circundatio passionis quam Iudæi fecerunt Christo,directè fuit sicut apes,&sicut ignis in spinis. Apes enim producunt mel in fauis , sed aliis,non sibi. Sic Iudæi Christum occidentes,mel nobis protulerunt , non sibi : quia Christum nobis gentibus fecerunt dulcissimum & misericordem, non autem sibi:quinimo ipsum fecerunt sibi vltorem, mediantibus Tito & Vespasiano . Et hoc est quod ait Christus,*Circũdederunt me sicut apes.* vbi Augustinus ait,Nam ipsum dominum Iesum Christum caput ecclesiæ rectè accipimus circundatum à persecutoribus : sicut circundant apes fauum. Quid enim ab ignorantibus gestum sit, mystica subtilitate spiritussanctus loquitur. Mel quippe apes operantur in fauis.Nescientes autem persecutores domini , fecerunt eum nobis ipsa passione dulciorem,vt gustemus & videamus quàm suauis & dulcis est dominus,qui mortuus est propter delicta nostra:& resurrexit propter iustificationẽ nostram.Et quantum ad hoc dicit , Circundederunt me sicut apes.Item ex alio vtilitas huius ostenditur, quia per charitatem Christi passionis peccata nostra sunt nobis dimissa : quæ charitas per ignem denotatur,Christo dicente,Ignem veni mittere in terram:& quid volo nisi vt ardeat? Hic enim ignis charitatis Christi , spinas peccatorum comburit. Quid enim spinæ pungentes,nisi peccata suis aculeis conscientiam pungentia designant:Prouer.15. Iter impiorum quasi sepes spinarum. Ignis ergo ardens spinas , est charitas passionis Christi , vitia nostra consumens.Et quantum ad hoc ait, *Et exarserunt me sicut ignis in spinis*, id est , sicut ignis spinas consumit , Et hoc est quod ait Glo. Et exarserunt me sicut ignis in spinis : quia ea peccata quæ infideli populo erãt,igne persecutionis cremauerunt: *Vlciscitur Christus dupliciter.* cui volentes officere, profuerũt.Et vide aliam vtilitatem:quia etiam passio Christi multos persecutorum suis fidelibus sociauit : faciens eos de infidelibus fideles, & de inimicis amicos : obstinatos autem æternaliter puniens.Et hoc notans dicit, *Et in nomine domini*, &c. Quod exponitur vt in ver. 2057.Vnde hic ait August. *Et in nomine domini*, &c. siue quia malicia quæ in persecutoribus erat extincta,Christiano populo sunt sociati : siue quia cæteri eorum qui contempserunt hoc tempore vocantis misericordiam, veritatem iudicantis in fine sensuri sunt.

Passio Christi ipsamnobis fecit dulciorẽ.

Passio Christi peccata nostra tollit. Lucæ 12.

2060 ## Impulsus euersus sum vt caderem, & dominus suscepit me.

Hîc ostendit se iam lapsum,à Deo liberatũ. Dominus enim non solùm iuuat hominem in tentatione ne cadat, sed & post casum ipsum suscipit & facit surgere.Impulsus fuit Petrus ab ancilla vt caderet, scilicet vt si confiteretur se Christi discipulum,& periret cum Christo.Ipse autem fortius cecidit,quia ne corpus caderet,in animam prælegit cadere,Christum negando.Similiter & omnes discipuli timore mortis corporum impulsi,in anima ceciderunt.Sed nũquid lapsos Deus deseruit?Certè non:immò suscepit eos ad gratiam resuscitando, & eos fecit fortiores quã essent ante casum. Quod *Greg.17. mor.cap.16.* ostendit Gregor.dicens, Scimus enim Apostolorũ primum, scilicet Petrum,ante acceptã spiritussanctι gratiam quoties dum mori timuit, vitam negauit,&c.ver.1068. Et istum intellectum habuit supra,Psal.36.dicens de quolibet Dei electo, Cũ ceciderit, non collidetur : quia dominus supponit manum suam. vide ver. 590. Et hic potes notare, *Cadunt boni, & resurgunt finaliter.* quòd quamuis intentio dæmonis impellentis homines ad casum,sit vt à casu non resurgant:tamen *Cadunt mali, & non resurgũt finaliter.* magna est differẽtia inter electos & reprobos.quia electi etsi quandoq; cadunt,finaliter tamen à Deo suscepti resurgunt. Sic enim irreparabiliter cecidit Lucifer, Lucæ 10, Videbant sathan quasi fulgur de cœlo cadentem. Et de omnibus reprobis dicitur Psal.35.Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem : expulsi sunt,nec potuerunt stare. Quod ideo dicit, quia etsi in reprobis quandoque bona vita præcesserit, finaliter tamen stare non possunt : sed impulsi æternaliter cadunt. Quod notans sapiens *Eccles.11.* ostẽdit,& dicit,Si ceciderit lignum ad austrum vel ad aquilonem , in quocunque loco ceciderit , ibi erit. Per austrum enim intelligit statum gratiæ & felicitatis:sed per aquilonem, statum culpæ & dãnationis æternæ. Vnde dicta verba exponens Ber- *Bernard.* nard. ad propositum dicit, Austri calor & claritas in scriptura sacra bonam solet habere significationem.Ab aquilone verò pandetur omne malũ.Porro hominem vidit aliquis. Cadit arbor in morte, & quocũque ceciderit,ibi erit.quia in statu in quo te Deus inuenerit , in eo te iudicabit. Videat ergo quò casura sit arbor,antequam cadat:quia postquã ceciderit,iam non adiiciet vltra vt resurgat,sed nec vt seipsum per pœnitentiam vertat. Qua parte autem casura sit arbor , si scire volueris , ramos eius attende.Inde enim vnde maior est copia & ponderosior,inde casuram non dubites.Rami nostri desideria nostra sunt,quibus ad austrum vertimur, si spiritualia fuerint: si verò carnalia , ad aquilonem, &c. Vnde de cadentibus ad aquilonem in morte, *Casus pœnæ æternalis multa mala continet.* dicitur Hiere.8,Qui cadit,nõ resurget,& qui auersus est , non reuertetur. Et attende quòd in isto casu sunt multa mala.Primò ibi est pœna ignis cõbustiua. *Psal.139.* Psal.139, Cadent super eos carbones : in ignem deiicies eos, in miseriis non subsistent. Ibi est pœna obstinationis irretiua. Psal.140, Cadent in retinaculo eius peccatores. Ibi est pœna omnis bonæ operationis exclusiua. Iob 31 , Humerus meus à iunctura sua cadat , & brachium meũ cum ossibus suis conteratur.Per brachium enim & humerum virtus operandi designatur,quæ in isto casu cessat omnino. Ibi est pœna timoris , & status mẽtis percussiua. Psal.54. Formido mortis cecidit super me: timor & tremor venerunt super me : & contexerunt me tenebræ. Et ideo de quolibet ibi cadẽte,dicitur Esa.22, Frangetur,cadet & peribit, scilicet , æternaliter. Econtra autem de quolibet elẽcto dicitur Prouerb.24, Septies in die cadet iustus,& resurget. Hoc ideo , quia dominus suscipit eum. Hoc ergo notans Psalmista in persona cuiuslibet iusti,ait,*Impulsus,euersus sum vt caderem*,id est impulsus, scilicet à dæmone & tentatione : ad hoc vt caderem. & euersus sum : quia scilicet cecidi à statu gratiæ,sed dominus suscepit me.

2061 Fortitudo mea & laus mea domi- nus:

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus:& factus est mihi in salutem.

Fortior surgit homo post peccatum quandoque, quam erat ante. Greg.18.moral.cap.15.

Hic ostendit se à Deo fortificatum. Nam vt dictum est statim,multoties peccator post casum susceptus à Deo, fortior resurgit quàm esset ante casum : vt exemplo militis ostendit Gregor. dicens, Pensandum est quòd Deus omnipotens occulto consilio quosdam ab ipsis exordiis suis innocentes custodiens,vsque ad virtutum summa prouehit:vt simul in eis proficiat, & annorum numerositas & celsitudo meritorũ. Alios verò in exordiis suis deserens , scaturiétibus vitiis ire per abrupta permittit.Plerumque tamen etiam eos conspicit,& ad sequendum se sancti amoris igne succendit : atque inolitas in eorum cordibus prurigines vitiorum vertit in feruorem virtutum:& eo magis ignescunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ. Sicut sæpe contingit,vt in pugnæ certamine miles ante ducis sui oculos constitutus , hostili virtuti turpiter cedat,& eneruiter præbens terga,feriatur:qui tamen hoc ipsum quòd turpiter cessit erubescés,ante ducis sui oculos maiores ex ipsa verecundia vires sumit:tantoque pòst fortia exercet, quanto & præsentem gloriam virtutis peragat,& prèteritá ignominiam debilitatis tegat. Sic ergo nonnunquam quædam in Dei seruitio ex anteacta debilitate , acrius in Dei seruitio roborantúr : eóque ad custodienda mandata & futurorum tribuit desiderium, & impellit memoria præteritorum:vt hinc ad ventura amor prouocet , illic de præteritis verecundia instiget &c. Tales enim ex anteactis culpis infirmitatem suam cognoscunt : & si quid possunt boni, totam suam fortitudinem Deo attribuunt : dicentes Deo illud Psal.30,Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu : & propter nomen tuum deduces me &c.Sic & nunc in persona iustorũ qui per pœnitentiam à peccatis surrexerunt, à Deo susceptí, ait , *Fortitudo mea & laus mea dominus:& factus est mihi in salutem.*Nec mirum.Illi enim soli in certamine cadũt,quorum fortitudo cadit, quorum laus deficit. Qui ergo Deum ponit fortitudinem suam & laudem, sicut Deus deficere non potest : sic nec ipsi cadere.Vnde hic ait August. Qui ergo cadunt cum impelluntur ? Certè nulli , nisi illi qui sua sibi fortitudo,& sibi sua laus volunt esse. Nullus quippe in certamine cadit , nisi cuius fortitudo & laus cadit.quapropter cuius fortitudo & laus est dominus,tam non cadit , quàm non cadit dominus. Et nota quòd fortitudo nostra dicitur Deus.vers.439. *Et factus est mihi in salutem.* Non tamen ex hoc habetur , quòd Deus aliquo modo sit factus, sicut cùm dicimus, Verbum caro factum est:non sequitur ex hoc quòd verbum aliquo modo sit factum vel mutatum : sed solum quòd actione Dei factum est vt aliquid sit vnitum verbo quod antè non erat vnitum. Sicut homo qui est tibi à dextris , potest tibi fieri à sinistris , sine sui mutatione : sic & dominus suis fit in salutem sine sui mutatione : de hoc vide versic.438.755.655.Vnde hic Augustinus ait , Factus ideo nobis dicitur dominus in salutem , non quia ipse aliquid factus est quod antè non erat:sed quia ipsi eum in eum crederent , quod non erant facti sunt.Etiam ipse non sibi,sed illis,quod auersis à se non erat,salus cœpit esse conuersis.

Fortitudo iustorum Deus.

Factus quomodo dicitur Deus salus.

2062 Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum.

Hic Psalmista pro se cæterisque iustis consurgit ad gratiarum actionem ex prædictis. Circa autem gratiarum actionem Dauid multa ostendit : quia ostenditur primò modus,secundò laus,ibi,*Dextera domini*:tertiò tẽpus,ibi,*Non moriar* : quartò fructus, ibi,*Castigans*.Quantum ad primum, sciẽdum quòd in scriptura tabernaculum quãdoque sumitur pro conscientia, quandoque ipsum corpus nostrum, quandoque verò ipsa iustorum congregatio , siue ecclesia.Primò namque tabernaculum dicitur mẽs nostra,siue conscientia : quia in ipsa sancti viri , vt in tabernaculo absconduntur & habitant : ibi pax eorũ & requies : foris autem nisi bella.Iob 5.Scies quòd pacem habebit tabernaculum tuum : ibi habitat tecum dominus.Iob 29,Erat secretò Deus in tabernaculo meo. Quod exponens Gregor. dicit, Quid hoc loco tabernaculum , nisi habitationem mentis accipimus ? quia per omne quod cogitando agimus , in consilio cordis nostri habitamus. Quisquis autem mandata Dei tacitus cogitat , secretò Deus illi in tabernaculo est. Habitationem enim cordis sui ante oculos Dei viderat qui dicebat, Et meditatio cordis mei in cõspectu tuo semper, &c. Ad propositum ergo : sancti etsi exterius patiuntur in corpore , interius tamen exultant in mente : immò quanto exterius corpus persecutionibus & aduersis atteritur,tanto amplius in mente gaudent,& Deo gratias agunt.Quid cogitas quòd Laurentium tam lætanter tormenta perferre fecerat,nisi lætitia interior cordis?In isto ergo tabernaculo conscientiæ sancti viri Deo gratias agunt, lætantur & gaudent, dum corpus atteritur exterius. Et hoc est quòd dicit Apostolus , Gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi : nam virtus in infirmitate perficitur. Et hoc est quod nunc de iustis aduersitatibus pressis,ait Psalmista, *Vox exultationis & salutis in tabernaculis*, id est, in conscientiis iustorum. Oppositum autem accidit peccatoribus: quia exterius gloriantur & exultant , sed verme conscientiæ corrodũtur interius. Et hanc expositionem ponit August. hic dicens. Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorum. Vbi vocem mœroris putabant esse qui in eorum corpora sæuiebãt : non enim sentiebãt interiora gaudia sanctorum de spe futuræ gloriæ. Vnde Apostolus dicit,Quasi tristes, semper autem gaudentes.Et iterum,Non solum autem,sed etiam gloriamur in tribulatione. Secundò per tabernaculum intelligitur ecclesia militans. vide ver.691.758.In isto ergo tabernaculo iusti exultant,& Deo gratias agũt:quia insimul charitate cõgregati , sua opera & orationes Deo reddunt.di. Psal.110. Cõfitebor tibi Domine in toto corde meo,in concilio iustorum & congregatione. Quanto enim orationes & opera bona à pluribus bonis simul congregatis sunt facta, tanto sunt amplius Deo accepta. Sic enim dicitur Psal.67,In ecclesiis benedicite domino. Et hoc modò notans Psalmista dicit , quòd vox lætitiæ & exultationis in tabernaculis iustorum,id est,in congregatione iustorum.

Tabernaculũ dicitur conscientia.

Greg.19.moral.cap.10.

Psal.18.

2.Cor.12. Exultãt sancti interius, dum patiuntur exterius.

2.Cor.6.

2063 Dextera domini fecit virtutem:dextera domini exaltauit me: dextera domini fecit virtutem.

Hic ponitur ipsa laus siue gratiarum actio. Vbi notandum quòd per dexteram Dei in scripturis intelligitur ipse Christus, qui sedet à dextris Dei, vide

Dextera Dei est Christus. Matth.vlt.

de ver.23.235.713.1967. Hæc autem dextera primò facit virtutem,dum peccata dimittit:quod virtutem infinitam exigit.vt dictum est ver.1835.Dimissis autẽ peccatis, nos exaltat : quia per gratiam nos filios Dei & hæredes efficit. Et consequenter facit virtutem,dum nos fortificat in aduersis. Vel hæc dextera facit virtutem, nos iustificando, exaltat nos glorificando, facit virtutem, in gloria confirmando. Vnde hunc passum exponens Aug. dicit,*Dextera domini fecit virtutem.* quam virtutem inquit?*Dextera domini exaltauit me.*Magna virtus,exaltare humilem, deificare mortalem, præbere de infirmitate perfectionem,de subiectione,gloriam,de passione,victoriam:dare auxilium de tribulatione, vt afflictis vera Dei salus patesceret : affligentibus autem vana salus hominis remaneret : magna hęc. Sed quid miraris? si aliquid reptat , non homo vicit:non homo sibi salus fuit,sed Deus homini:quia dextera domini fecit virtutem. Vel alitet : vbi notandum quòd exempla virtutum ab aliis nobis data,nos ad virtutes inducũt: sicut Abraham exẽplo suo quo Deo obediuit,volẽs immolare filium, nos ad obedientiam Dei trahit:Isaac ad patiẽtiam : Iacob ad tolerantiam : Ioseph ad castitatem, &c. vt deducit Gregor. Et infrà.vide ver. 1394. Christus autem virtutes omnes in cæteris sanctis dispersas, in seipso omnes solus simul habuit & perfectius: quia si præcepto Dei Abraham voluit immolare filium, & Christus obediens patri, immolauit seipsum.Si Isaac seruauit patientiam, quid patientius Christo ? qui sicut ouis ad occisionem ductus est: & non aperuit os suum,&c. Quibus consideratis, de Christo sub nomine dexteræ Dei dicit Psalmista,*Dextera domini fecit virtutem* : quia scilicet actum omnis virtutis in seipso habuit,quod de nullo alio dici potest : vt ostendit Gregorius, dicens , Nullus hominum virtutes & operationes spiritussancti omnes simul habuit,nisi mediator Dei & hominũ: cuius est idem spiritus , qui de patre ante sæcula procedit. Alius namque sanctorum prophetiam, alius virtutes, alius scientiam habuit : alius genera linguarum , alius interpretationẽ sermonum iuxta distributionem spiritussancti accepit.Ad habenda verò cuncta eiusdem spiritussancti munera aliorum nullus pertingit. At verò conditor noster infirma nostra susciens , per diuinitatis suæ potentiam simul se habere omnes spiritussancti virtutes edocuit. Quia ergo hæc dextera domini, scilicet, Christus , omnes virtutes spiritussancti quas alij diuisim habuerunt , ipse insimul quasi vnitas habuit:ideo de ipso non in plurali , sed in singulari dicitur,*Dextera domini fecit virtutem.*Et quia per exẽpla suarum virtutum nos fecit virtuosos,ideo subditur, *Dextera domini exaltauit me.* Quæ enim maior potest esse hominis exaltatio , quã ipsum de vitioso facere virtuosum : de filio diaboli filium Dei, & huiusmodi ? Et ideo quòd ista exaltatio hominis fuerit per virtutem nobis datam per ipsum, subditur,*Dextera domini fecit virtutem,* id est, hominem fecit virtuosum. Ita quòd hoc quod primò dicitur, *Dextera domini fecit virtutem*, ad Christi virtutes referatur. Quod autem dicitur secundò , *Dextera domini fecit virtutem*,ad nostras virtutes , per ipsum in nobis genitas,deputetur.Et nota quòd ecclesia iustorum à Christo exaltatur multipliciter. vide ver. 249.& 389.

Christus virtutes operatur.

Greg.27.moral. cap.6. & 7.

Christus omnes virtutes habuit : & exemplũ nobis dedit. Greg.29.moral.cap.24.

2064 Non moriar,sed viuam, & narrabo opera domini.

Hic ponitur tempus gratiarum actionis : quia scilicet , semper. Vbi notandum , quòd hoc & de morte corporis, ac de morte animæ accipi potest. Si de morte corporis:sciendum quòd iusti nó quęrunt laudare Deum,vt temporaliter viuãt : sed magis econtrario quærunt viuere , vt benefaciendo, Deum laudare possint.Et hoc est quod ait hic, *Non moriar,sed viuam*,id est,placet mihi hic temporaliter viuere, vt merendo & præcepta Dei adimplendo, possim narrare aliis opera domini : quia quamdiu viuam, benedicam dominum : semper laus eius in ore meo.Sed quæ sunt illa opera domini quæ narrare debemus? ostendit Psal.77.dicens , Narrantes laudes Dei, & virtutes eius & mirabilia quæ fecit. in quo ostenditur tria opera Christi maximè aliis narranda, vt conuertantur ad Christum, vide ver. 1281.Vel de morte corporali ecclesia ista verba dicit,*Non moriar*,&c. Persecutores enim ecclesiæ primitiuæ , crediderunt suis persecutionibus ecclesiã penitus annullare, martyres persequendo & trucidando : sed quanto plures occidebantur , ecclesia meritò & numero magis multiplicabatur. vt paret ver.335.220.221. Sed persecutores stragem funerum vbique facientes, ecclesiam Christi mori arbitrabantur:& ecce nunc viuit & creuit, & narrat opera domini. Vbique Christus gloria beatorũ martyrum est:vicit vapulando ferientes , patiendo facientes,diligendo sæuiẽtes.Vel hoc potest intelligi de morte animæ , quæ sit per peccatum : quia peccato mortuus,domini opera dignè narrare non potest : quoniam non est speciosa laus in ore peccatoris.Vnde Psal.49.Peccatori autem dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas,&c.vide ver. 825. Et hoc est quod dicitur Psal.113, Non mortui laudabunt te domine, &c.vide ver.2027. Consimiliter & iste nunc ait,*Non moriar,sed viuam.*quasi dicat. Ego narrabo opera Dei : quòd vt dignè facere valeam,mortem peccati cauebo:quia nó moriar, sed viuam.

Psal.33.

Ecclesia persecutionibus non moritur, sed crescit.

Ecclesiastes.15.

2065 Castigans castigauit me dominus: & morti non tradidit me.

Hic ostẽdit fructum aduersitatis. Aduersa enim permittit Deus suis euenire electis:non vt eos perdat,sed vt corrigat:non vt moriantur , sed vt spiritualiter viuant. Et hoc est quod ait Apostolus ad Hebr.12, Quem diligit dominus , castigat , id est, castum facit corrigendo. Vnde Apocal.3,Ego quos amo, hos corrigo & castigo. Et ideo vt eius castigatione non grauemur,sed ipsam patienter pro nostra emẽdatione toleremus: etiam proprium suum filium sine peccato flagellis subiecit. Si ergo exceptus es à passione flagellorum , exceptus es à numero filiorum:quia flagellat Deus omnem filium quem recepit. Vnicus enim filius de patris substantia natus, æqualis patri,in forma Dei verbum quo facta sunt omnia , non habebat vbi flagellaretur. Ad hoc autem carne indutus est , vt sine flagello nó esset. Qui ergo flagellat vnicum sine peccato , relinquet adoptatum qui est cum peccato? Vnicus sine peccato,non tamẽ sine flagello, exemplum nobis proposuit in passionibus suis. Non ergo turbari debemus, cùm aliquis nostrum grauia & indigna patitur:si obliti non sumus quæ pertulit iustus iustorum,sanctus sanctorum. Et attende in hoc iustitiam & misericordiã Dei. Iustitia est in hoc

Castigat nos Deus per aduersa. & corrigit.

Castigat deus omne iustum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

hoc quòd flagellat: misericordia ipsi in eo quòd flagellis recipit & corrigit. Et attende quòd nō ait, Omnis qui flagellatur, est filius Dei: sed omnis filius flagellatur. Non ergo intendit dominus flagellis suos occidere, sed seruare: non repellere, sed recipere; non corrumpere, sed castigare & corrigere. Quod bene hic nouerat Psalmista dicens, *Castigans castigauit me dominus: & morti non*, &c. Vnde hic Augustin. dicit, *Castigans castigauit*, &c. Cur tanta indigna pertulit eorpus Christi, scilicet, ecclesia: Psalmista in persona populi in adoptione filiorū recepti indicat, dicēs, *Castigans castigauit me dominus*, &c. Non ergo quicquam viribus suis licuisse arbitretur frenitus impiorum: non haberet istam potestatem, nisi sibi data desuper esset. Sæpe enim filios paterfamilias per nequissimos seruos emendat, &c. Per hoc ergo vult nobis Psalmista ostendere, quòd Deus per aduersa nos castigat & corrigit. vide ver. 19.236.329.731.89.113.138.448.578. Quibus cōsideratis, dicat Psalmista, *Castigans castigauit me dominus: & morte non tradidit me.* Morti enim nō traditur, cuius vita purgatur. Hāc castigationem bene Tobias nouerat, dicens, Benedico te Deus Israel, quia tu castigasti me, & saluasti me. Castigarum enim se dicit in eo quòd ceciderit. & ibidem Tobias dicit, Confitemini domino filij Israel: ipse castigauit nos propter iniquitates nostras: & ipse saluauit nos propter misericordiam suam. Nulli enim dubiū quòd talis castigatio facta per aduersa, oculos mentis aperit, quos clauserat culpa. Cognitio autem proprij defectus, est magnum principium salutis peccatoris. Et ideo de castigatione per flagella & aduersitatis facta, dicitur Hier. 31, Castigasti me, & eruditus sum.

Nocere non possunt mali bonos, nisi quatenus Deus permittit.

Tobiæ 11.

Tobiæ 13.

2066 **Aperite mihi portas iustitiæ: & ingressus in eas, confitebor domino. hæc porta domini, iusti intrabunt in eam.**

Hic Psalmista pro laude Dei adducit rationes generales. Hic enim prædicit redemptionem generis humani factam per Christum, quæ in multis consistit. Et primò prædicit beneficia redemptionis: secundò exoluit debitum gratiarum actionis, ibi, *Constituite diem.* Quantum ad primum, multa beneficia nostræ redemptionis enumerat per Christum incarnatum nobis collata: quorum primum est nouæ legis institutio: secundum, ecclesiæ ex gētibus & Iudæis constructio, ibi, *Lapidem quem.* tertiū est, Christi passi resurrectio, ibi, *Hæc dies.* quartum est totius hominis beatificatio, ibi, *O domine.* Quantum ad primum ergo, primò ponitur Christi aduētus & incarnatio. Secundò ex hoc concluditur desiderij sanctorum patrū adimpletio: ibi, *Confitebor.* Quantum ad primum, sciendum quòd ante Christi incarnationem paradisi nullus patebat ingressus: quia quicunque quantumcunque iusti ad inferos descendebant: sed Christus per suam incarnationem factus est porta cœli insimul & via: per quā iusti in cœlum ambulant. Et hoc est quod ipse ait, Ioan. 10, Ego sum ostium: per me si quis introierit saluabitur. Ista autem porta fuit quasi occulta, quousque ipse sacramenta ecclesiæ incepit instituere: quæ ab ipso Christo etiam portæ cœlestes dicuntur, quia iustificant hominem: quod non faciebant sacramenta legis veteris. Propter quod dicitur Rom. 3, Ex operibus legis non iustificabitur omnis caro: iustitia autem Dei est per fidem Iesu Christi. Et hinc est quòd ipse Christus qui est ostiū vitæ, dum sacramenta nouæ legis instituit quæ hominem iustificant: portas iustitiæ aperuit. Hoc prædicens Psalmista per modum cuiusdam postulationis, ait sanctis angelis, *Aperite mihi portas iustitiæ*, id est, aperieris: & hoc annunciando Christi incarnationem: qui incarnatus portas iustitiæ aperiet, dum sacramenta nouæ legis instituet. Et sequitur, *Ingressus in eas, confitebor domino*: quia recipiētes nouę legis sacramenta, primò cōfitentur ipsum Deum per seipsos, si sunt adulti, vel per alios, vt paruuli. Et quia solum per Christum talia sacramēta sunt instituta, vt baptismus, pœnitentia, & huiusmodi. Ideo subdit, *Hæc porta domini.* id est, per dominum instituta, *iusti intrabunt in eam.* Quod ideo dicit, quia omnes qui recipiunt deuotè nouæ legis sacramenta, iustificantur. Et aduerte quòd ista sacramenta per Christum instituta, primò vocat portas in plurali, quia plura sunt sacramenta: secūdò ipsa vocat portam in singulari: ratione institutis Christi, qui ex duabus naturis in vna persona consistit. Vel quia aliquando ipsa sacramenta instituta dicuntur portæ: quia per illa intramus ad vitam: & sic dicuntur in plurali portæ: quandoque verò ipse Christus instituens, porta dicitur: & sic in singulari. Portæ ergo cœlestes, id est, sacramenta nouæ legis, per Christum portam nobis omnibus sunt apertæ: quibus quilibet ad vitam æternam potest intrare, si iustitiam velit imitari, aliter sibi portas clausas inueniet. Vnde bene dicit, *Hæc porta domini, iusti intrabunt in eam.* quoniam vt dicitur Apoc. 21. Non intrabit in illam aliquid coinquinatum faciens abominationem & mendacium, nisi qui scripti sunt in libro vitę & agni. Hic autem nota quòd scriptura duplices portas nominat: scilicet, portas mortis, quæ sunt vitia: & portas vitæ, quæ sunt virtutes. Psal. 9, Qui exaltas me de portis mortis: vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion. De istis portis & illarum viis, vide ver. 104. Vel per portas iustitiæ quibus intramus ad vitam, intellige duodecim virtutes: quas nobis per exempla vitæ aperuit Christus. de quibus dicitur Apoc. 21, quòd ciuitas cœlestis Hierusalem habebat portas duodecim: tres ab oriente, tres ab occidente, tres ab austro, & tres ab aquilone, &c.

Porta duplex mortis & vitæ.

Portæ cœlestes sunt virtutes, portæ mortis sunt vitia.

2067 **Confitebor tibi, quoniam exaudisti me & factus es mihi in salutem.**

Hic ex incarnatione Christi concluditur desiderij sanctorum patrum exauditio. Quanto enim desiderio sancti patres scientes verbum incarnandum, ipsum expectabant: ostendit ipse Simeon: qui Christo receptō, statim pacem mentis habuit, quā antè habere non poterat. Ideo dixit Lucæ 2, Nunc dimittis domine seruum tuum, secundum verbum tuum in pace: quia viderūt oculi mei salutare tuū. Vnde & Christus suis dicebat Apostolis, Beati oculi qui vident quæ vos videtis, &c. Multi enim reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, &c. Vnde de sanctorum patrum Christi aduentum desiderantium expectatione, ait Gregor. super illo verbo Iob 18, Vbi est ergo nunc præstolatio mea? Quia electi ante aduentum domini, & in labore vitæ præsentis se esse cernebant: & tamē post præsentem necdum cœlestia bona percipere, multis cogitationibus vrebātur. Expectabāt enim gratiā redemptoris sui: nec tamen ad eam poterant in

Christi aduētum sancti patres desiderabant.

Lucæ 10.

Greg. lib. 33. moral. c. 21.

in carne viuendo peruenire. Vnde & quilibet ipsorum dicebat, Vbi est nunc præstolatio mea? Quæ enim potuit esse præstolatio iustorum, nisi iustus & iustificans Deus: qui ad pœnas humani generis sponte descenderet, & captiuos mortis iustitiæ suæ virtute liberaret? Huius enim præsentiam minimè cessabant intenta cogitatione præstolari, quam quandoque esse venturam nouerant: sed venire citius quærebant. Vnde non simpliciter ait, Vbi est præstolatia mea? sed, Vbi est nunc præstolatio mea? Dum enim addit nunc, ostendit quia quod quandoque venturum erat, venire citius desiderabat. Ex quibus apparet, quòd quando Christus venit in carnem, desiderium sanctorum impleuit, ipsos exaudiendo. Et hoc est quod in persona illorum omnium Psalmista Deum laudans dicit, *Confitebor tibi quoniam exaudisti me*, scilicet confessione laudis: quando exaudisti me. Si autem quæras, quare exaudire orationem iustorum quandoque tantum differt Deus: de hoc vide ver. 56. 516. 650. 1495. Sequitur, *Et factus est mihi in salutem.* Et hoc quia Christus incarnatus, saluator noster est factus. Vis autem videre quomodo non meritis nostris, sed sola Christi gratia saluati sumus? quia ipse sua gratia nobis factus est in salutem: audi Gregor. dicentem super illo verbo Iob 28, Nescit homo precium eius. Quid autem nos dedimus vt hanc sapientiam, quæ Christus est, accipere mereremur? Gratia namque redempti sumus: ipsa namque sola opera malè viuendo dedimus: quibus si iusta retributio seruaretur, non Christus, sed supplicia redderētur. Sed aliud homo per iustitiam meruit, aliud per gratiam accepit. Testatur Paulus dicens, Cum (inquit) adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis impiis mortuus est. Vnde quisquis à brutis animalibus rationis intellectu discretus est: quoniā quòd non suis meritis sit saluatus, intelligit, nihil se dedisse boni operis vt ad fidem veniret, agnoscit. Hinc scriptum est, Gratia salui facti estis per fidem Christi, sed non ex nobis. Dei enim donum est: nō ex operibus, vt ne quis glorietur. Sed sunt nonnulli, qui saluos se suis viribus exultant: suisq; præcedentibus meritis se redēptos esse gloriantur. Quorum profectò assertio inuenitur sibiipsis contraria: quia & dum se innocentes asserunt, & redemptos: hoc in se iusti nomen, per nomen redēptionis euacuant. Omnis namq; qui redimitur, ex aliqua proculdubio captiuitate liberatur. Vnde quilibet iste redemptus est, si priùs non fuit sub culpa captiuus? Liquet itaq; quia multum desipit quisquis hoc sapit. Hominis quippe meritum, superna gratia vt veniat, non inuenit: sed postquam venerit, facit: atque ad indignam mentem veniēs Deus, dignam sibi exhibet veniendo. & facit in ea meritum quod remuneret, qui hoc solùm inuenerat quod puniret. Libet inter hæc mentis oculum ad illum latronem reducere, qui de fauce leonis ascēdit crucem, de cruce paradisum. Intuemur qualis & ad patibulum venerit, & à patibulo qualis abscesserit. Venit enim fraterno sanguine cruentus: sed superna gratia est in cruce mutatus, &c. vsque ibi. Sed hi qui saluari hominem propriis viribus astruunt, eandem confessionem hominis ab ipsius virtute hominis esse suspicantur. Quod si ita esset, in Dei laudem Psalmista non diceret, *Confessio & magnificentia opus eius.* Nec quod alibi ait, *Confitebor tibi quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.*

Salus nostra Christus est.

Saluamur per Christum: & non ex operibus nostris. Greg. 18. moral. cap. 24.

Rom. 11.

Rom. 5.

Ephes. 2.

2068 **Lapidē quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.**

Hic ponitur secundum: scilicet, ex Iudæis & gētilibus ecclesiæ constructio. Et primò ponitur ecclesiæ constructio: secūdò constructionis admiratio, ibi, *A domino.* Quantum ad primum, sciendum quòd ad literam istum passum dixit Dauid de Christo, qui est verus lapis angularis. Vnde istum versum de se dictum Christus allegat, dicens, Nunquā legistis in scripturis, Lapidem quem reprobauerūt ædificantes, hic factus est in caput anguli: à domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Vocatur enim Christus ideo lapis angularis, quia lapis angularis duos parietes in vnum coniungit. Sic & Christus duos distinctos populos, scilicet Iudaicum & gentilem in vnam fidem & ecclesiam coniunxit. Qui populi ante Christum in cultu multum erāt diuisi: quia vnus colebat Deum, alius diabolum: vnus fidelis, alius idolatra: vnus prope Deum, scilicet per fidem, alius longè à Deo, per infideliratem. Vnde Apostolus sic istum textum ad istud proposītum adducit ad Ephes. 2. dicens, Nūc autem in Christo Iesu vos qui aliquando eratis longè, facti estis prope in sanguine Christi. Ipse enim pax nostra, qui fecit vtraque vnum: qui veniens euangelizauit pacem, & vobis qui longè fuistis, & pacem his qui erant prope: quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem. Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum superædificati super fundamentum Apostolorum & prophetarum ipso summo angulari lapide Christo Iesu, &c. Et hæc omnia prævidens Psalmista de Christo, ait, *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes*, &c. Et loquitur de futuris per modum præteriti, propter certitudinem prophetiæ. Hic enim secūdum Origenem lapidem Christum vocat: ædificatores autem, doctores Iudæorum, qui Christum lapidem reprobauerunt, dicentes, Non est hic à Deo: sed illis nolentibus, lapis iste caput anguli firmauit: quia de vtroque populo, quotquot voluit, in vna fide firmauit. Et sic factus est caput anguli, quia ipse est inter legem & gentes, lateris vtriusque coniunctio. Et ad istum intellectum beatus Gregor. inducit istum textum, & exponit, dicens super illo verbo Iob 38, Quis dimisit lapidem angularem? dicens, Iam diuina gratia omnibus liquet, quem scriptura sacra angularem lapidem vocat: illum profectò qui dum in se hinc Iudaicum, illinc gentilem populum suscepit: in vna ecclesiæ fabrica quasi duos parietes iungit: illum de quo scriptum est, Fecit vtraque vnum: quia angularem lapidem non solùm in inferioribus, sed in supernis seipsum exhibuit: quia etiam in terra plebi Israeliticæ nationes gētium & vtrasque simul angelis spiritibus sociauit in cœlo. Eo quippe nato clamauerunt angeli, In terra pax hominibus bonæ voluntatis. In ortu namque regis nequaquam pro magno offerrēt hominibus gaudia pacis, si antè discordiam non haberent. De hoc lapide per Prophetam dicitur, *Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.* Huius lapidis typum Iechonias tenuit: quem Matthæus, dū quaterdenas generationes describeret, secundò numerauit. Quē enim in fine secūdę, ipsum rursum in principio tertiæ generationis inseruit. Ipse namque in Babyloniam cum Israelitica plebe migratus est:

Lapis angularis dicit ur Christus.

Matth. 21.

Ecclesia conflat ex Iudæis & gentilibus.

Ephes. 2.

Lucæ 2.

Greg. 28. moral cap. 9.

Matth. 1.

Universidad de Deusto Biblioteca

eſt:qui dum ab aliis ad alia ducitur, pro vtriuſque parietis latere non immeritò ſecundus numeratur. Cuius numerationis flexu, angularem lapidem ſignat. Vbi enim ordo à rectitudine flectitur, vt eat in diuerſum, tanquam angulum facit. Rectè ergo numerari bis potuit, quia per vtrumque parietem quaſi duo latera in ſe oſtendit. Vnde & eius bene imaginem tenuit, qui in Iudæa ortus, gentilitatem colligens, quaſi à Hieroſolymis Babyloniam venit: atque hanc in ſemetipſo fidei fabricam priùs diſcordię ſtudio ſciſſam, arte charitatis intexuit. Et in ſententia eandem expoſitionem ponit Auguſtinus, Chryſoſtomus, & cæteri doctores. Et ſic nota quòd Chriſtus directè dicitur factus in caput anguli, quia ipſe eſt caput totius eccleſiæ: quæ ex

Coloſ.1. duobus populis cõſiſtit. de quo ait Apoſtolus, Ipſe eſt caput corporis eccleſiæ, qui eſt primogenitus ex mortuis: vt ſit ipſe in omnibus primatum tenens, &c.

2069 A domino factum eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris.

Hic ponitur conſtructionis eccleſiæ admiratio.

Mirabilia in carnationis. Hoc exponitur dupliciter, ſcilicet de Chriſti incarnatione, & de eccleſiæ ædificatione. Quantum ad primum, ſciendum quòd fundamentum conſtructionis eccleſiæ fuit Chriſti incarnatio: quando ſcilicet verbum caro factum eſt. Non quidem quòd filius Dei ſit factus homo operatione humana: quia non ex virili ſemine, ſed myſtico ſpiramine: quia ſolùm Dei operatione. Hoc ergo quòd iſte lapis angularis ſit Deus & homo, non ab homine, ſed à Deo factũ eſt. *Et eſt mirabile in oculis noſtris.* Quis enim non miretur Deum factum hominem, æternum temporalem, immortalem mortalem, inuiſibilem viſibilem, dominum angelorum hominum ſeruum, & ſimilia? etiam matrẽ virginem matrem, fœminam parere ſuum creatorem? Hoc eſt ergo fa-

Lucæ 2. ctum mirabile: de quo dicitur quòd paſtores loquebantur adinuicem, Tranſeamus vſque Bethlehem: & videamus hoc verbum quod factum eſt, quod dominus fecit & oſtendit nobis. & venerunt feſtinanter: & inuenerunt Mariam & Ioſeph & infantem poſitum in præſepio. Sequitur, Et omnes

Mirabilia in gentibus conuerſis. qui audierunt mirati ſunt. Secũdò poteſt exponi de fabrica eccleſiæ, quam dominus fecit. Nonne mirabile fuit, gentiles cultus Dei contemptores ad fidem ducere: diſparis cultus Iudæos & gentiles in Dei cultum vnire: lapidem reprobatum caput anguli facere? Et hoc eſt quod ait, *A domino factum eſt iſtud*, ſcilicet quòd iſte lapis reprobatus, caput eſſet anguli: in vna fide Iudæos & gentiles copulans: quod tamen Deus fecit virtute Chriſti paſſionis. Et tamen iſtorum coniunctio licet ſit facta virtute Chriſti paſſionis, non tamen hoc factum eſt ab illis à quibus paſſus eſt: ſed à domino, qui per Chriſti paſſionem hoc faciebat, vt gratiam ſuam ita gẽtibus vt Iudæis daret. Hoc eſt quod mirabantur Iudæi videntes gratiam Dei gentibus datam: quoniam, vt habetur Actuum 10, Fideles qui ex Iudęis in Chriſtum crediderant, admirati ſunt, quãdo viderunt ſpiritum ſanctum in ſigno viſibili Cornelio, & aliis gentilibus dari. Vnde Actuum 10, dicitur, Et obſtupuerunt ex circuncifione fideles qui venerant cum Petro, quòd & in nationes ſpiritusſancti gratia diffuſa eſt. Et hoc eſt quod præuidens Pſalmiſta ait, *A domino factum eſt iſtud: & eſt mirabile in oculis noſtris.* Vnde meritò dominus dicit, Ioan.7.

A Vnũ opus feci, & omnes miramini. Et nota, quòd iſta eccleſiæ conſtructio facta per Chriſtum, multiplici ratione redditur mirabilis. Si enim effectus inſolitus inducit admirationem, quanto magis eccleſiæ ædificatio erit admirabilis: in qua exiſtentes de terra creati, nihil terrenum amant, ſed animas habent in cœleſtibus? &c.

Hæc eſt dies quam fecit dominus: exultemus & lætemur in ea. 2070

Dies reſurrectionis domini eſt magnæ lætitiæ & exultationis. Auguſtinus in ſermone reſurrectionis dominicæ. Hæc eſt dies quam fecit dominus, vt audiſtis. excelſior cũctis, dulcior vniuerſis, in qua dominus reſurrexit, in qua nouam ſibi plebem, vt videtis, generationis ſpiritu acquiſiuit: in qua ſingulorũ mẽtes gaudio & exultatione perfudit. Sic ergo dies reſurrectionis Chriſti defunctis vita, peccatoribus venia, ſanctis eſt gloria. Si quidẽ operationes virtutũ eleuat de imis, ſuſcitat de terrenis, collocat in excelſis. Cõſumat iuſtos, firmat dubios, damnat incredulos. Ad hoc enim dominus reſurrexit, vt imaginem futuræ reſurrectionis oſtẽderet. Et poſt pauca, Et diẽ ſancti diei paſchæ ſolennitatem colimus, futuræ reſurrectionis ſpeciem iã videmus. Reſurrecturũ enim eſt humanum genus in ſæculi conſummatione poſt mortẽ: nũc reſurgit in baptiſmo, &c. vide per eum ibi.

Hic ponitur tertium: ſcilicet Chriſti paſſi reſurrectio. Quamuis enim Chriſti natiuitas, conuerſatio & prædicatio ad noſtram ſalutem facerent, tamen ſalus noſtra in morte & in reſurrectione eius B eſt conſummata. Quid enim naſci nobis profuit, niſi redimi profuiſſet? Et ideo ſicut ſummum beneficium ſummam exultationem inducere debet: ſic & nobis dies Chriſti reſurrectionis inducit. Hãc ergo diem prę uidens Pſal. ait, *Hæc eſt dies quã fecit dominus: exultemus*, &c. Ideo hanc diem reſurrectionis Chriſti dominus feciſſe ſingulariter dicitur: quia etſi omnes dies fecerit, hanc tamen ſingulariter fecit: non quia iſtam diem plus aliis fecerit, ſed quia in iſta die plus quàm in aliis nobis fecit: in qua dominus mortuus reſurrexit, & diabolus de mundo fuit eiectus: & homo ſpiritualiter reuixit. Hæc eſt dies in qua dominus ſalutem nobis dedit: de qua Apoſtolus dicit, Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nunc dies ſalutis. Hæc dies eſt annus iubilæus C ſub lege figuraliter obſeruatus: in quo ſ. rui manumittebantur, debita laxabãtur, poſſeſſiones dominis reſtituebantur. Et nos hac die à ſeruitute peccati redempti ſumus, & nobis reſtituta eſt hæreditas æterna. Et ideo exultemus & lætemur in ea. Et hinc eſt quòd in feſto reſurrectionis domini, ſancta mater eccleſia multoties cantat & repetit, dicens, *Hæc dies*. &c. Vel aliter: Pſalmiſta hic per diẽ intelligit totum tempus noui teſtamenti: ſcilicet ab incarnatione Chriſti vſque ad finem: qui meritò dies dicitur, ratione veritatis reuelatæ: quę in veteri teſtamẽto latebat ſub figurarũ obſcuritate. Sic enim Paulus tempus legis noctem appellat: & tempus gratiæ diem, dicens Rom.13, Nox præceſſit: dies autem appropinquauit. Hæc ergo eſt dies quam D fecit dominus: quia licet omnia tempora generaliter fecerit, dicitur tamen facere aliquod tempus ſpecialiter, propter aliquod bonum quod in illo tempore contingit, ſecundum vſitatum modum loquendi: vt dicimus danti nobis aliquod bonum in aliqua die, Tu dediſti mihi bonam diem. In tempore autem gratiæ Deus multa bona nobis fecit: quia filium dedit mundo, legem euangelicam publicauit, miracula multa oſtẽdit, nos redemit & iuſtificauit. Quæ omnia ſunt cauſa lætitiæ. Et ideo ſubditur, *Exultemus & lætemur in ea.* Lætemur intus mente, ſed opere foris. Qualiter autem exultatio & lætitia differant, vide verſic.92. Item nota quòd omnis creatura exultauit ad præſentiam Chriſti. ver.1652. Item quomodo & nos exultare debemus in Chriſto. ver.1631.

E O domine ſaluum me fac, ô domine bene proſperare: benedictus qui venit in nomine domini.

Hic ponitur quartũ quod habemus ex Chriſti in- 2071
carnatione: ꝙ eſt totius hominis beatificatio. Ante

enim

Saluat nos Chriſtus. enim Chriſti reſurrectionem, ſancti patres quantumcunque iuſti detinebantur in limbo: ſed Chriſto reſurgente, illos ſecum ex limbo eduxit, & in aſcenſione ſecum ad cœlos attraxit: & tunc multos cum eo reſuſcitatos, in corpore & anima beatificauit: reliquos autem poſt iudicium reſuſcitatos, ſecum in gloria collocabit. Quę omnia præuidens Pſalmiſta ait Chriſto, *O domine ſaluum me fac.* & loquitur in perſona omnium electorum. Et hoc nõ ſolùm dicit optatiuè: ſed à ſpiritu ſancto illuminatus, dicit hoc prædictiuè, *O domine ſaluum me fac.* id eſt, ſaluum me facies, educendo de limbo ad gloriã. Pſal.27. Saluum fac populum tuũm domine, &c. *ô domine bene proſperare.* vbi inſinuat duplicem proſperitatem, ſcilicet bonam & malam, ſpiritualium & terrenorum. Ille ergo bene proſperatur, qui in ſpiritualibus creſcit: ille malè (ſaltẽ vt in pluribus) qui in temporalibus. Iſte ergo dicens, *O domine bene proſperare*, id eſt, in ſpiritualibus gratiis fac me creſcere. ſciebat enim quòd præmia æterna proportionaliter dantur ſecundum proportionem meritorum. Et ideo poſtquam ſalutem poſtulauerat, dicens, *O domine ſaluum me fac*: vt potioribus fruatur præmiis, proſperitatẽ petit meritorũ, dicẽs, *O domine bene proſperare.* Vel per hoc petit vt eccleſia vniuerſaliter creſcat merito & numero fidelium. Hãc proſperitatem per verbum incarnatum in eccleſia faciendam prædixerat Deus pater. Eſa.55, dicens, Verbum quod egredietur de ore meo, non reuertetur ad me vacuum: ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his ad quæ miſi illud: quia in lætitia egrediemini, & in pace deducemini. Et Pſal.

Proſperitas triplex. 1, Omnia quæcunque faciet, proſperabuntur. Nota ergo quòd proſperitas eſt triplex, ſcilicet, malorum. Prouerb.1, Proſperitas ſtultorũ, perdet illos. Et Hier.12, Quare via impiorum proſperatur, &c. Et Pſal.36, Noli æmulari in eo qui proſperatur in via ſua, & in homine faciente iniuſtitias. Secundò eſt proſperitas bonorum. Pſal.1, Omnia quæcunque faciet, proſperabuntur. Tertiò eſt proſperitas beatorum. Pſal.44, Intende proſperè, procede & regna. Hier.46, Proſperabitur, & non erit qui ex-

Chriſtus venit in nomine domini. terreat. Sequitur, *Benedictus qui venit in nomine domini.* Et nota hic quòd loquitur de duplici aduẽtu Chriſti, ſcilicet, in mundum & ad iudicium. De aduentu in mundum hoc dicit ad differentiam Antichriſti. Ille enim venit in nomine domini, qui domini gloriam quærit: ille autem venit in ſuo nomine proprio, qui gloriam quærit propriam. Antichriſtus enim in ſuo aduentu gloriam propriam quæret, quia extolletur ſupra omne quod colitur aut dicitur Deus. Ideo non erit benedictus, ſed maledictus. Chriſtus non propriam ſed patris quærebat gloriam: ideo benedictus. Vnde hic ait Auguſt. *Benedictus qui venit in nomine domini*: maledictus ergo ille qui venit in nomine ſuo. ſicut dominus in euã-

Ioan.15. gelio ait, Ego veni in nomine patris mei, & nõ recepiſtis me: ſi alius venerit in nomino ſuo, illum recipietis. Si autem intelligatur de aduentu ad iudicium, tunc Chriſtus erit benedictus, ab illis ſiquidem qui viui reperientur in fine: quia omnes conuertentur ad Chriſtum. Et hoc notabat Chriſtus Iudæis, dicens, Non me videbitis à modò,

Matth.23. donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine domini. Quaſi dicat, ſecundum Hieronymum, Niſi pœnitentiam egeritis, & confeſſi fueritis meipſum eſſe filium, ſcilicet omnipotẽtis patris, de quo prophetæ cecinerunt: meam faciem non videbitis.

A Habent ergo Iudæi datum ſibi tempus pœnitentię vſque ad aduentum Chriſti ad iudicium, &c.

Benediximus vobis de domo domini: Deus dominus, & illuxit nobis. 2072

Hic oſtenditur ad quid nobis profuerit aduentus Chriſti, quia ſcilicet nos Deo gratificauit: & nos de credendis illuminauit. Quantum ad primũ, ait, *Benediximus vobis de domo domini.* Vbi aduertendũ quòd prælati in eccleſia locum Dei tenent: & ſic ſubditos ex parte Dei benedicunt, id eſt, miniſterialiter abſoluunt à peccatis, & gratiam impetrãt. B Sic enim (vt habetur 3.Regum 8,) Salomon conſecrato templo, benedixit omni eccleſiæ: quia Rex vices Dei gerebat. Sed quia nullus ab eccleſia præciſus vices Dei gerit, nec aliis benedicere poteſt: ideo hic dicitur, *Benediximus vobis: & hoc de domo domini*, id eſt de eccleſia quæ domus Dei dicitur. Ioã. 2, Domus mea domus orationis vocabitur. Et ad quid proficiat iſta benedictio quæ fit de domo domini: vide ver.1964. Sequitur quo ad ſecundũ, *Deus dominus, & illuxit nobis*, i. Chriſtus, qui eſt Deus, & eſt dominus noſter: quia nos redemit, illuminauit nos: iuxta illud Lucæ 1, Viſitauit nos oriens ex alto, illuminare hos qui in tenebris & vmbra mortis ſedent. Propter quod de Chriſto dicitur Ioan.1, C quòd erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem veniẽtem, &c. Et vide quàm propriè Chriſtus dicitur lux, quæ illuxit nobis: quoniam omnes lucis habet proprietates.

Conſtituite diem ſolennem in condenſis, vſque ad cornu altaris. 2073

Hic concluditur ex prædictis gratiarum actio. Et diuiditur in partes tres: quia oſtendit primò quòd gratiarum actio Deo debet fieri generaliter ab omnibus. Secundò quòd debet fieri ſpecialiter cum laudibus: ibi, *Deus meus es tu.* Tertiò quòd debet fieri pro adimpletis orationibus: ibi, *Confitebor tibi.* Quartò concludit principium Pſalmi ex prædictis omnibus: ibi, *Confitemini.* Quantum ad primum, notandum quòd Pſalmiſta præuidit feſtiui- D tates ſolennes agendas in eccleſia de ipſo Chriſto: vt diem natiuitatis, paſſionis, reſurrectionis, & aſcenſionis eius in cœlum. In quibus diebus fideles copioſè congregantur in eccleſia ad Deo gratias agendũ. Et hoc eſt quòd Pſalmiſta præuidens quod futurum erat, ait, *Conſtituite*, id eſt, cõſtituetis diem ſolennem, id eſt dies ſolennes: vtputa diem natiuitatis, reſurrectionis, &c. *Et hoc in condenſis.* Vbi nota quòd cõdenſa res vocatur, vbi eſt multum de ſubſtantia. Et ſic condenſum diſtinguitur contra rarũ. Vocatur enim arbor cõdenſa, quæ abundat in ramis. Iſto enim modo dicitur, 2.Regum 18, quòd cum Abſalon fugeret in prælio ſedens in mulo, ingreſſus mulus ſubter condenſam quercum, quæ ſcilicet multos ramos habebat: & adhæſit caput eius quercui. & illo ſuſpenſo inter cœlum & terrã, E mulus in quo ſedebat, tranſiuit. Conſimiliter feſtũ condenſum dicitur, quando ibi multa preſſura cõcurrit hominum. Vult ergo Pſal. dicere, Conſtituite diem ſolennem in condenſis, id eſt, ad gratias agendum Deo pro beneficiis in iſto Pſal. expreſſis: eccleſia ordinabit dies ſolẽnes in cõdenſis, id eſt, in quibꝰ cõdenſus & multus populus cõfluet ad eccleſiam. Et hoc vſq; ad cornu altaris. Quaſi dicat, Erit

Condenſum dicitur aliquid, & qualiter.

Condenſus dicitur dies, vbi multus concurrit populus.

 populus

Universidad de Deusto
Biblioteca

populus ita condensus, quòd ecclesia implebitur A vsque ad altare. Et sic de facto est constitutum: vt patet in festiuitatibus Christi. Vel per cornu altaris accipe ipsum sacramentum eucharistiæ. Christus enim verè dicitur cornu altaris. vide ver. 1993. Et tunc est sensus, quòd in illis diebus solenibus Christi fideles ibunt in condensis, id est, in multitudine copiosa vsque ad cornu altaris, id est, vsque ad sacramentum corporis Christi recipiendum: quia in illis festiuitatibus maximè fideles communicant.

Greg. lib. 9. moral. ca. 21. Istum autem versum magis mystice exponit Greg. dicens, Deo quasi quoddam gaudium ex pœnitentia nostra facimus: cum per sancta desideria pro eius nos amore castigamus. Hinc Psal. ait, *Constituite diem solennem in condensis*, &c. Solennem namque diem domino in condensis cõstituit quisquis B assiduè in eius desiderio se affligit. Qui nimirũ dies solennitatis vsque ad cornu altaris prætendi præcipitur: quia tam diu necesse est vt quisquam se afficiat, quousque ad superni sacrificij altitudinem, id est, ad gaudia æterna pertingat. Sic ergo agere domino diem festum in condensis vsque ad cornu altaris, nihil aliud est, quàm quòd homo, quamdiu est in præsenti vita pro amore cœlestis patriæ continuè se affligere debet: quousque perueniat ad altare cœlestis patriæ. Ipsa enim gloria cœlestis altare dicitur.

2074 **Deus meus es tu, & confitebor tibi: Deus meus es tu, & exaltabo te.**

Hic ostendit quòd gratiarum actio debet fieri C specialiter cum laudibus. Confiteri enim domino, nihil aliud est, quàm Deum laudare. vide ver. 2048. Similiter exaltare Deũ, nihil aliud est, quàm ipsum laudando altum & summum esse bonum ostendere. Qualiter autem Deus exaltatur à nobis, vide ver. 69. 421. Vel exaltare Christum est passionem
Phil. 2. suam propter quam fuit exaltatus, memoriter retinendo, de ipsa sibi gratias agere. vide ver. 1664. Et nota quòd quamuis Deus sit omnium Deus & dominus, tamẽ illorum singulariter dicitur Deus, qui ipsum colunt, qui per votum ipsum sibi Deum elegerunt.

2075 **Confitebor tibi, quoniam exaudisti me: & factus es mihi in salutem.** D

Hic ostendit quòd gratiarum actio debet fieri pro exauditis orationibus. Iste versiculus in forma est ver. 2067. Et ideo in nullo mutatur sententia. Ideo expone vt ibi.

2076 **Confitemini domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia eius.**

Hic ex prædictis omnibus concluditur gratiarum actio: sic quòd finis Psal. concordat principio, & quia nõ variat sententia istius versiculi à primo, ideo ibi vide, scilicet, ver. 2048. Iste versiculus etiã in forma est pricipij Psalmi 105, 106. Ideo vide ibi.

PSALMVS CXVIII. E

2077 **Beati immaculati in via: qui ambulant in lege domini.**

Aleph. Titulus istius Psal. est, Alleluia. Expositus fuit superius in titulo Psal. 104. Circa istum Psalmum primò, quantum ad causam efficientem, sciendum quòd non reperitur in singulari quis hunc fecerit Psalmum. Sed nulli dubium esse debet quòd aliquis sanctus Propheta hunc fecerit: maximè considerata istius Psalmi excellentia: quæ cæteros Psalmos excellit non solùm in longitudine, sed multo fortius in sententiæ profunditate. Vnde de isto Psal. ait Augustinus in hoc loco, Postquam cæteros Psalmos exposueram, istum Psalmum nõ tam propter eius nutissimam longitudinem, quàm propter altitudinem paucis cognoscibilem differebam. quãto enim in sententia videtur apertior, tanto mihi profundior videri solet: ita vt quàm sit profundus, demõstrare non possim. Aliorum quippe Psalmorum obscuritas, etsi in profunditate sensus latet: ipsa tamen apparet obscuritas. Huius autem obscuritas non apparet, quoniam talem præbet superficiem, vt lectorem atque auditorem non credatur expositorem necessarium habere. Et magister in Glo. ordinaria hic dicit, Psal. iste institutor est fidelium, paradisus omnium pomorum, apotheca spiritussancti: qui quanto in superficie verborum videtur apertior, tanto mysteriorum altitudine est profundior. Hic Psal. totus est morali doctrina insignis. Omnis autem doctrina moralis, suauis est: in qua hic Psal. eminet cæteris. Alij enim Psalmi tanquam minores stellæ aliquatenus lucent: iste verò Psal. quasi sol pleni luminis meridiano calore feruens, totus morali dulcedine splendet. Ad intelligentiam ergo istius Psalmi tam profundam sciẽdum quòd tota intentio Psalmistæ est nos ad vltimum finem creaturæ rationalis dirigere: qui vltimus finis est beatitudo: ad quam peruenire possumus per virtutes, & non aliter. Sic quòd ille qui est virtuosus, vocatur beatus in spe, quia per virtutes peruenit ad veram rei beatitudinem. Consimiliter enim loquitur Phil. 1. ethicorum, de beatitudine politica, quæ consistit in vsu virtutũ, dicens, quòd pueros beatificamus in spe: non quia adhuc operentur virtuosè, sed quia videntur bonæ indolis ad habendum virtutes politicas tempore procedente. Sic & fideles homines hic virtuosos dicunt in spe beatos: non quia de facto sint beati, sed quia virtutes quas habent, ad habendum realem beatitudinem sunt apti & dispositi. Item notandum est, quòd iste Psal. mirabiliter præ omnibus aliis est alphabeticus: quia secundum literas alphabeti Hæbræorum procedit: incipiẽdo à prima litera alphabeti, & ordinatè secundum alias literas procedendo. Et ideo secundum quòd sunt literæ alphabeti Iudæorum viginti & duę: sic iste Psal. habet viginti & duas partes. Sic quòd prima pars incipit à prima litera Hæbræorum quæ est aleph: secunda à secũda quæ est beth: tertia à tertia quæ est gimel: & sic de aliis. Sic tamen quòd quælibet pars continet octo versus per eandem literam incipientes: qua primus versus incipit. Et primus octonarius in Hæbræo incipit per aleph: & habet octo versus per eandem literam incipientes, scilicet, *Beati immaculati*, vsque ad secundum octonarium, ibi, *In quo corrigit*. Secundus octonarius, scilicet, *In quo corrigit*, incipit per secũdam literam, quæ est beth. & sic omnes versus illius octonarij: & sic de singulis. Et ideo istum Psalmum diuidam secundum literas alphabeti Hæbræorum. Et sic iste Psal. habet viginti duas partes: quarum quælibet octo versus continet. secunda pars est ibi, *In quo corrigit*: tertia ibi, *Retribue*: quarta ibi, *Adhæsit*: quinta, ibi, *Legem*: & sic de singulis

singulis octonariis. Et si dicas, Quomodo dicis A tur. Ac deinde perpendant cùm ad seipsos introrsus redeunt in eo quòd spiritualia rimantur: nequaquam secum rerum temporalium vmbras trahant, aut fortasse tractas, manu discretionis abigant. vt incircunscriptum lumen videre cupientes, cuñctas circunscriptionis suæ imagines deprimant: vt in eo quod super se est contingere appetunt, vincant quod sunt. Et ideo Psal. primò præmittit vitam actiuam: dicens, *Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini.* Et vide quòd iste Psal. incipit à beatitudine: non quòd ad beatitudinem nos velit exhortari: quia non est opus, cum omnes hanc naturaliter desiderent, & nullus possit eam nolle: sed vt viam doceat ipsam adipiscendi. Vnde ait Augustinus. Ab exordio suo Psal. iste magnus exhortatur nos ad beatitudinem, quam nemo est qui non expetat. Quis enim vnquam potest, vel potuit, vel poterit inueniri qui nolit esse beatus? Quid igitur exhortatione opus est ad eam rem, quam suus sponte animus appetit humanus: Nam profectò qui exhortatur, id agit, vt excitetur voluntas eius cum quo agit, ad id propter quod exhortationis adhibetur colloquium. Vt quid igitur nobiscum agitur, vt velimus quod nolle non possumus: Et respondet, Nisi quia omnes quidem beatitudinem concupiscunt: sed quãdo ad id peruenia-tur, plurimi nesciunt. Ideóque hoc docet iste qui dicit, *Beati immaculati qui ambulant* &c. Tanquam si diceret, Scio quid velis: beatitudinem quæris. Si ergo vis esse beatus, esto immaculatus. Illud quidem omnes, hoc pauci volunt: sine quo non peruenitur ad illud quod omnes volunt. Et vide quòd vitam immaculatam præponit studio legis: dicens, *Beati immaculati in via.* & consequenter, *Qui ambulant in lege domini.* Vnde Ambros. hæc litera primò dicit. Non enim prius dixit, qui scrutantur testimonia eius: sed prius, *Beati immaculati in via.* Ante enim vita quàm doctrina quærenda est. Vita enim bona & sine doctrina gratiam habet. Doctrina verò sine vita, integritatem non habet: quia in prauitate cæcatur oculus mẽtis. Hunc etiam ordinem & in primo Psalm. tenuit: vt in via ambulandum esse doceret prius, & tunc in lege meditandum. Sic & hic ait, *Beati immaculati.* Et si quæras qui sunt illi qui D sunt immaculati: respondet, *Qui ambulant in via*, scilicet, in lege domini, id est, qui faciunt quæ præcepta sunt in lege domini, & cauent quæ ibi sunt prohibita. Sed mirandum est de multis qui volunt ad beatitudinem peruenire, & nolunt ire per viam beatitudinis: sed magis per oppositam. Vnde hoc hîc admiratur Augustin. dicens, Beatum quippe esse tam magnum bonum est, vt hoc velint boni, velint & mali. Nec mirum est quòd boni propterea sunt boni: sed illud est mirum, quòd etiam mali propterea sunt mali, vt sint beati. Nam quisquis libidinibus deditus luxuria stuprisque corrumpitur, in hoc malo beatitudinem quærit: & se miserum putat cùm ad suæ concupiscentiæ voluptatem lætitiámque non peruenit: beatum verò non dubitat iactare, dum ad illa mala peruenit. Et quisquis auariciæ facibus inardescit, ad hoc congregat quocunque modo diuitias, vt beatus sit. Inimicorum sanguinem fundere quicunque desiderat: dominationem quisquis affectus: crudelitatem suam quisquis alienis cladibus pascit: in omnibus sceleribus beatitudinem quærit. Hos igitur errantes,

Beatitudinẽ omnes volũt, nec aliquis potest eã nolle.

Mat. 15. Latinum, dixit, Deus meus, deus meus, vt quid me dereliquisti? Certum est enim quòd eadem est sententia: sed eædem non sunt principiantes literæ. Sic est in proposito. Sic ergo diuiditur iste Psal. secundum numerum literarum alphabeti. Et hoc est B quod hic ait Glosa, Quot enim sunt literæ, tot in isto Psal. sunt partitiones: vt in singulis octonariis sint partitionum distinctiones. Octonarius verò ipse in singulis distinctionibus innuit quòd vnaquæque pars perfecta est. Et sufficit, vt si quis eam seruet in vita septem dierum, vt perueniat ad octauam resurrectionis. Consimilis modus alphabetici habetur in illo hymno natiuitatis domini, A solis ortu cardine: in quo versus incipiunt secundum literas alphabeti: vsque ad g. vt patet intuenti. Quibus visis, accedo ad primum octonarium. Primus enim iste octonarius est quasi quidam prologus totius Psal. Ideo isti octonario præmittitur prima litera Hębreorum, scilicet aleph. Quę litera in- C terpretatur doctrina: quia iste primus octonarius est quasi doctrina & prologus totius Psal. vt dictum est. Agit autem iste primus octonarius de via actiua & cõtemplatiua: quæ sunt via ad veram beatitudinem obtinendam. Diuiditur autem in partes duas: quia primò ostendit beatitudinis meritum: secundò ostendit eius desiderium: ibi, *Vtinam dirigantur.* Prima in duas: quia primò ostendit beatitudinis meritum: secundò eius meriti impedimentũ: ibi, *Non enim qui operantur.* Quãtum ad primam partem, primò agit de vita actiua: secundò de vita contemplatiua: ibi, *Beati qui scrutantur.* Circa primam partem, sciendum, quòd vita actiua stat in exercitio virtutum moralium: vita autem cõtemplatiua, magis in studio vel doctrina. Certum est autẽ quòd vita bona præcedere debet studium & doctrinam. D Sic enim de Christo scribitur Actuũ 1, quòd cœpit Iesus facere & docere. Non enim potest mẽs eleuari liberè ad cõtemplationis studium, nisi priùs passiones appetitus sensitiui per excercitium moraliũ virtutum fuerint moderatæ: secundum quòd docet *Greg. libr. 6. mor. c. 26.* Greg. dicens, Priùs ergo mens ab appetitu gloriæ temporalis atque ab omni carnalis concupiscẽtiæ delectatione tergenda est: & tunc ad aciem contẽplationis est erigenda. Vnde & cum lex accipitur, *Exod. 18.* populus à monte prohibetur. vt videlicet qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderant, considerare sublimia non præsumant. Vbi & rectè dicitur, *Num. 5.* Si bestia tetigerit mõtem, lapidabitur. Bestia enim E montem tangit, cum mens irrationabilibus desideriis subdita, ad contemplationis alta se erigit. Sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinens, ipsis supernis ponderis ictibus necatur. Qui ergo contẽplationis arcem tenere desiderant, priùs se in campo operis per exercitum probent: vt sollicitè sciant, si nulla iam mala proximis irrogant, si irrogata à proximis æquanimiter portant, si obiectis bonis temporalibus, nequaquam mens lætitia soluitur, si subtractis etiam nimio mœrore saucia-

Actiua vita præcedit cõtẽplatiam.

& vera miseria falsa beatitudine requirentes,reuocat ad viam,si audiatur vox ista diuina, *Beati immaculati in via,qui ambulant in lege domini.* Quasi dicat, Quò itis? Peritis & nescitis. Via qua pergitis non ducit ad illa quò peruenire desideratis.Nam vtique beati esse cupitis:sed misera sunt, & ad maiorē miseriam ducūt itinera ista quibus curritis.Tam magnum bonum quærere, per tam mala nolite. Si ad illud peruenire vultis, huc venite:hac ite via. Peruersam relinquite malignitatem:quia non potestis relinquere beatitudinis voluntatem, frustra tendendo fatigamini:quò peruenientes inquinamini. Non autem beati inquinati in errore, qui ambulant in peruersitate sæculi: sed beati immaculati in via qui ambulant in lege domini.Hæc Augusť.

2078 ## Beati qui scrutātur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum.

Hîc consequenter agit de vita contemplatiua. Vbi notandum quòd testimonia Dei dicuntur eloquia sacræ scripturæ per prophetas nobis tradita, & miraculis tanquam diuinis confirmata testimoniis.Et vide quàm ordinatè post vitam immaculatam inducit sacræ scripturæ studium: sciens quòd in maleuolam animam non introibit sapientia,nec habitabit in corpore subdito peccatis. Vnde hic ait Glosa,Nota quòd priùs dixit, *Beati immaculati in via*:pòst,*Beati qui scrutantur testimonia eius*.quàm pulcher ordo plenus doctrina & gratia. Ante enim est vita quàm doctrina.Ideóq; de Christo dicitur,Cepit facere Iesus & docere.Et Apostolus describens pontificem eligendum, priùs dicit de vita, Oportet episcopum irreprehensibilem esse,sobrium,pudicum:quæ pertinēt ad bonam vitam. Deinde adiungit de doctrina, scilicet doctorem. vt scilicet, prius consuescat bona agere,quę præsumat docere. Item etiam legalis sacerdos priùs induebat superhumerale,& deinde rationale.Bona enim vita etiam sola,gratiam habet:doctrina autem sine vita non est integra. Et sumuntur hæc verba à beato Ambrosio super istum Psalmum,litera prima.Præmissa ergo vita immaculata, sequitur Psal. de doctrina,dicens,*Beati qui scrutantur testimonia eius.*Sacrę enim scripturæ testimonia Christi vocantur: quia de ipso testimonium perhibent. de quibus dixit Christus huic verbo cōcordans,Ioan.5.Scrutamini scripturas, & illæ sunt quæ testimonium perhibent de me. Quod verbum exponens Alcuinus, ait, Omnis scriptura testimoniū perhibet de Christo:siue per figuras,siue per prophetas,siue per angelorum mysteria.Et attende quòd notanter dicit, *Beati qui scrutantur*. Scrutari enim secundum grammaticos est diligenter inuestigare, scripturam subtiliter inspicere, & non solùm superficialiter. Per hoc ergo quòd Psal.ait,*Beati qui scrutantur testimonia eius*, nos mittit nō ad lectionem simplicem scripturarum & superficialem:sed ad scrutationem exquisitam. quia ea quæ de Christo dicebantur in scripturis,desuper obumbrabantur: nec in superficie aperiebantur. Et hinc est quòd Iudæi Christum non receperunt,quia scripturas non scrutabantur: sed solum superficialiter illas legebant,Sequitur,*In toto corde exquirunt eum.* Hîc ostendit quo fine scripturæ vel testimonia Dei debent scrutari: scilicet, ad hoc solum vt in illis Deus toto corde exquiratur,id est,plenè & deuotè quæratur.Quod ideo dicit,quia multi exquirunt scripturas,vt in illis Deū intelligant:sed non in toto corde, qui scilicet cor habent in illis diuisum:quia volunt esse docti,non iusti:volunt dicere,sed non facere.Quia igitur scriptura docet facere & dicere, intelligere & operari: illi in toto corde Deum in scripturis exquirūt, qui ipsum benefaciendo & bene docendo Deum quærunt:illi autem solùm in parte cordis, qui doctrinā quærunt,non vitam:hominibus apparere,non realiter existere. Notandum ergo quòd in toto corde in scripturis debemus exquirere Deum:vt scilicet nihil aliud quæramus propter se,nisi Deum, & reliqua propter Deum. Ille enim non in toto corde exquirit Deum,qui aliquid aliud diligit cum Deo, & nō propter Deum.De hoc vide verſic.1208.Possumus etiam hic notare, quòd qui toto corde Deū exquirit,meritò dicitur beatus.Nam beatus secundū Isidor.& Remigium dicitur quasi bene auctus. Qui enim est beatus, peruenit ad suum debitū augmentum &c.Vide in abstractionibus,c.9.

Vita præcedere debet doctrinam.

Actuū.1.

1.Tim.1.

Scripturæ sūt testimonia Christi.

Perscrutari quid est.

Toto corde quærendus est Deus.

2079 ## Non enim qui operantur iniquitatem,in viis eius ambulauerunt.

Postquam ostendit Psal. beatitudinis meritum, quod in duobus consistit:scilicet, in vita actiua,in primo versu:& in vita contemplatiua, in secundo: hic consequenter ostendit beatitudinis impedimentum:quod similiter in duobus consistit, scilicet, primò in mali operatione: secundò in cordis diuisione: ibi, *Tu mandasti*. Quantum ad primum, sciendum quòd principalis pars beatitudinis est fruitio, qua Deus per se & propter se diligitur super omnia. Omnis autem qui peccat,aliquid aliud plus diligit quàm Deum: ergo beatus esse non potest, quia nec etiam talis à Deo diligitur. Propter quod dicitur Psal. 5, Odisti omnes qui operantur iniquitatem.Et attende quòd ait, *Non enim qui operantur iniquitatem* &c. Viæ namque domini sunt sacræ scripturæ per prophetas vel ab ipso domino nobis descriptæ,quæ omnem iniquitatem & maliciam detestantur. Et ideo qui operantur iniquitatem & maliciam diligit,non in eis ambulat:sed magis contra illas incedit. Vt verbi gratia: Scriptura docet te non esse superbum:dicens, Superbiam in tuo sensu vel animo nūquam dominari permittas: sed magis te docet sequi humilitatem. Matth. 11, Discite à me, quia mitis sum. Ideo qui operantur iniquitatem superbiæ, in viis eius non ambulauerunt.Similiter docet declinare auariciam : dicente Christo, Cauete ab omni auaricia. Docet seruare castitatem,dicens, Sint lumbi vestri præcincti &c. & sic de aliis peccatis. Qui autem committit quæ illa fugere docet, non ambulat in viis domini : sed magis contra illas.Bene ergo dicit,*Non enim qui operantur iniquitatem,in viis eius ambulauerūt.*Sed hic Augusť. magnam facit difficultatem:quia cùm omnis homo peccatum habeat, sequeretur quòd nullus in viis domini ambularet.quod tamen nō est concedendum. Vnde hic ait Augusť. *Non enim qui operantur iniquitatem,in viis eius ambulauerunt.*Elaborandum est,opitulāte Deo(in cuius manus sunt & nos & sermones nostri) ne rectè dictum, non rectè intellectum,lectorem auditorémve perturbet. Cauēdum est enim ne omnes sancti quorum illa vox est, Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nosipsos seducimus:& veritas in nobis nō est. Aut non putentur ambulare in viis domini, quoniam peccatum iniquitas est:& qui operatur peccatum, iniquitatem operatur : & qui operantur iniquitatem, in viis eius non ambulauerunt. Aut quia dubium

Peccantes in viis dominī nō ambulant.

Tob.4.

Luc.12.

Luc.12.

1.Ioan.1.

1.Ioan.3.

bium non est eos ambulare in viis domini, credatur eos non habere peccatum : quod proculdubio falsum est.Et finaliter soluens quæstionem, ostendit quòd sancti non sunt sine peccato : & tamen in viis domini ambulant. & tamen verum hic dicit Psal. quia etsi sancti sint in peccato,non tamen illud operantur.Vnde sic infra per magnum processum respondet Augusť. dicens, Exurge in adiutorium meum domine Iesu: & per Apostolum tuum in hac quæstione mihi opitulare.Ipsum ergo Apostolum de ista quęstione audiamus.Dic ergo nobis Paule beatissime,an ambulaueris in viis domini cū adhuc in carne viueres.Et respondet,Quādiu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino:per fidem enim ambulamus,non per speciem. Quæ autem certior via domini,quàm sit fides,ex qua iustus viuit:In alia etiam via domini tendebam ad superna quando dicebam, quæ retro sunt oblitus, in ea quę ante sunt extentus:secundum intentionem sequor ad palmam supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. Postremò in qua alia via cucurrerā quando dicebam, Bonū certamen certaui:cursum consumaui:Satis sunt ista responsa quibus Apostolum Paulum in viis domini ambulasse didicimus. Sed ab illo etiam aliud inquiramus. Dic obsecro Apostole, quando in carne viuēs in viis domini ambulabas,habebas peccatum, an sine peccato eras? Et ipse respondet, Nónne legitis vbi confiteor, dicēs, Non enim quod volo facio bonum:sed quod nolo malum hoc ago? Et hoc audiuimus.Iam itaque illud interrogemus. Quomodo in viis domini ambulabas, si malum quod nolebas hoc agebas:cum Psal.sanctus intonet, dicens, *Non enim qui operantur iniquitatem,in viis eius ambulauerunt.*Audi ipsum continuò respondentem per sententiam sequentem,Si quod nolo inquit hoc facio, iam non ego operor illud:sed quod inhabitat in me peccatum. Ecce ergo quomodo qui ambulant in viis domini non operantur peccatum, tamen non sunt sine peccato:quia iam non ipsi operantur illud, sed quod inhabitat in eis peccatum. Hæc Augusť.In sententia vult dicere, quòd illi peccatum operantur, qui à proposito & ex certa malicia peccant.& quòd hoc tale est mortale, & qui sic peccant, non ambulant in viis domini. Illi autem qui peccāt ex carnis fragilitate, vel ex fomite concupiscentiæ, non à proposito in voluntate, non operantur talia peccata: sed ex fomite procedunt:& talia sunt venialia, quæ non tollunt caritatem. Et talia peccata sancti habentes,etiam in viis domini ambulant.

2.Cor.5.

Rom.7.

Rom.7.

2080 ## Tu mandasti,mandata tua custodiri nimis.

Nimiū accipitur dupliciter.

Hîc ostendit secundum impedimentum beatitudinis,quod est cordis diuisio.Vbi notandū quòd hoc quod dicitur *nimis*,secundum glosam quandoque accipitur pro plus quàm oportet. Et sic dicitur 1.Reg.25, Cor Nabal erat iocūdum:erat enim ebrius nimis: quia scilicet potauerat plusquam oportebat. Quandoque verò accipitur Nimis pro valde.sic enim de Dauid dicitur, quòd celebre factum est nomen eius nimis,id est,valde.Hic autem accipitur pro valde.Et est sensus, *Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis*,id est, valde : vt scilicet, toto corde custodiantur. Qui enim diuidit cor suum in custodiendo præcepta domini, non est aptus ad beatitudinem:quia illa non seruat nimis:id est, toto corde.Ille custodit nimis mandata Dei qui in illis habet totam diligentiam & solicitudinem, qua carent negligentes vel rebus transitoriis intenti. Vnde hoc verbum exponens Ambros. super beati &c.litera prima,ait,*Tu mandasti,mādata tua* &c.Non solum(inquit)mandasti custodire mandata tua:sed etiam custodire nimis.Quando hoc mandauit? In paradiso quippe mandauit Adæ vt custodiret mandata sua : sed fortè non mandauerat nimis custodire.& ideo lapsus est Adam,& flexus in voce mulieris suæ.ideo deceptus est à serpente:putans quòd si in parte aliqua recederet à mandato, non penitus erraret. Sed quia semel à semita mādatorum recessit,totam deseruit viam.Inuenit eum serpens extra viam : & exspolians omnibus, ipsum nudum reliquit.Et ideo dominus,quia lapsus fuerat qui in paradiso positus fuerat, postea te per legem,per prophetas, per euangelium, per Apostolos monuit vt nimium custodias mandata domini Dei tui. Omne (inquit)verbum ociosum quod locutus fueris,reddes pro eo rationem. Noli ergo dissimulare ab aliquo mandato. nam iota vnum aut apex non præteribit. Noli recedere de via:si in via ambulans vix tutus es à latrone, quid ergo facies si te extra viam vagantem inuenerit? Sic ergo mandauit mandata sua nimis custodiri, quia vult illa ex omni parte & omni diligentia obseruari. Et eandem sententiam sub aliis tamen verbis hic ponit Augusť. dicens, Nimis quippe dicitur quicquid plus fuerit quàm oportet. Nam parum & nimium duo sunt inter se contraria.quoniam parū est quod minus est quàm oportet:nimium autem,quod plus est quàm oportet.Horum in medio modus est, quòd dicitur satis est.Cum itaque vtile sit in vita & moribus, vt amplius quàm oportet, nihil omnino faciamus:quomodo dicit Psal.*Tu mandasti* &c.Sed aliquando Latina lingua hoc verbo sic abutitur, vt nimis pro eo quod est valde & positum inueniamus in literis sacris, & ponamus in sermonibus nostris. Nam & hic dicitur, Tu præcepisti mandata tua custodiri nimis:non nisi valde intelligimus si rectè intelligamus.Et,Nimis te diligo,alicui charissimo dicimus: non vtique plusquam oportet : sed valde nos diligere intelligi volumus. Vnde & nonnulli codices non habent, *Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis*: sed *valde*. Valde itaque hoc præcepit Deus:& valde oportet custodire Dei mādata. Item aduerte quòd hic glosa differentiam facit inter testimonia & mādata.Quia superius posuit testimonia,dicens,Beati qui scrutantur testimonia eius:hic autem ponit mandata,dicens,*Tu mandasti mandata tua* &c. Et differentia est hæc, quia testimonia accipit in prohibendo : mandata verò in iubendo. Et sic testimonia erunt præcepta negatiua : sed mandata, affirmatiua.

Nimis custodire debemus mādata Dei.

Matth.12.

Matth.5.

Nimis quid est, & quid parum.

Mandata & testimonia Dei quomodo differunt.

2081 ## Vtinam dirigantur viæ meę,ad custodiendas iustificationes tuas.

Hæc est secunda pars principalis primi octonarij,in qua ostēdit beatitudinis desiderium. Et quatuor facit, vt ad finem beatitudinis peruenire valeat. Primò diuinum postulat adiutorium:secundò Deo suum disponit ingenium:ibi, *Tunc non confundar* : tertiò recognoscit acceptum beneficium : ibi, *Confitebor tibi* : quartò Deo firmum promittit obsequium:ibi,*Iustificationes*.Quantú ad primum,sciendum quòd liberum arbitrium sine adiutorio diuinæ gratiæ, non sufficit ad merēdum æternum præmium. vt ostendit Magist. li. 2. dist. 25. quia aliter

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis sine gratia Deo esset gratus. Si ergo non sufficeit per se ad merendum, ergo nec ad mandata Dei adimplenda: quia omnis qui mandata Dei seruat, vitam meretur æternam: dicente Christo, Matth. 19, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Videns ergo propheta quòd Dei mandata sine Dei adiutorio implere non potest, quæ tamen Deus mandauit custodiri nimis: se ad Deum erigit: vt ab ipso adiuuetur & dirigatur: dicens, *Vtinam dirigantur viæ meæ.* &c. Vbi aduerte quòd viæ nostræ dicuntur actiones præsentis vitę, quibus ad terminum tendimus. Per has vias tendunt boni ad vitā: sed mali ad mortem. Vnde Gregor. dicit, Viator quippe dicitur qui præsentem vitam, viam sibi esse & non patriam attendit: qui in dilectione prætereuntis sæculi cor figere despicit: qui non remanere in transeuntibus, sed ad æterna peruenire concupiscit &c. Istas ergo vias, id est actiones vitæ præsentis Psal. à Deo dirigi petit. Dirigere enim est indirectum regere. Et sic Deus vias nostras dirigit quando opera nostra sic regit, vt in directum tendant: scilicet, ad ipsum vltimum finem terminentur, & diuino placeāt conspectui. Sic alibi Psal. orabat, dicens, Psal. 5, Dirige in conspectu tuo viam meam: quæ via tunc dirigitur quando Dei mandata custodiuntur. Et hoc est ergo quod ait, *Vtinam dirigantur viæ meæ* &c. vbi Augustin. Quasi orando Psal. dicat, Tu quidem præcepisti mandata tua custodiri nimis: sed vtinam quod præcepisti fiat mihi. Vbi audis Vtinam, vocem optantis agnosce: & agnita voce optantis, depone superbiam præsumentis. Quis enim se dicat optare quod sic habet in arbitrij potestate, vt nullo indigens adiutorio illud possit efficere? Ergo si optat homo quod præcipit Deus, vt det ipse quod præcipit, rogandus est Deus. A quo enim hoc optādum est, nisi ab illo patre luminum, à quo omne donum optimum & omne datum perfectum (sacra scriptura teste) descendit? Et Ambr. hic ait, Dirigantur gressus tui: & ne infirmus sis ad ipsos dirigendum, precare vt dominus dirigat vias tuas: quia si rogaueris, obtinebis. Sic enim optat iste, dicens, *Vtinam dirigantur viæ meæ.* & sic obtinuit. Vnde & alibi dicit, Expectans expectaui dominum: & exaudiuit me, & statuit supra petram pedes meos: & direxit gressus meos. Roga ergo & tu vt dominus dirigat vestigia mentis tuæ, quò possis domini custodire iustificationes. Vel per iustificationes Dei intellige illa per quæ homo iustificatur apud Deū: scilicet aduersitas & prosperitas. Iustificat aduersitas per patientiam tolerata: iustificat prosperitas humiliter in Deum relata. Vnde Augustin. super illo verbo Psal. 104, vt iustificationes eius exquirant: dicit, Audite serui Dei. Si tentationes sunt duræ in isto sæculo: Ioseph in carcere, Iesum in cruce cogitate. Ioseph humiliatus & exaltatus est: Iesus humiliatus & exaltatus in cruce: propter quod regnat in cœlis. Si autem temporalium rerum prosperitas adiacet, non propter ipsam Deo, sed ipsa vtimini propter Deum. Quæcunque enim bona dat Deus, referēda sunt ad gratuitum cultum eius: ipse autem cultus eius non est referendus ad alia bona. quia scilicet nō debemus colere Deum propter ista: sed istis vti propter Dei cultum.

Viæ nostræ sunt actiones.

Greg. 15. mor. cap. 27.

Vtinā significat indigentiam alterius adiutorij.

Psal. 39.

Iustificationes Dei quid sunt.

2082 Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

Hic postquam suam disposuit voluntatem ad obseruationem mandatorum Dei: hic consequenter suum disponit ingenium, vt scilicet perspiciat & intelligat omnia Dei mandata. Vbi nota quòd ex hoc loco Pelagius occasionem sumpsit erroris: dicens, quòd ad complenda mandata Dei indigemus diuino adiutorio: ad hoc scilicet, vt nobis per Dei adiutorium cognita fiant: illis autem cognitis, per solam voluntatem nostram sine alio adiutorio gratiæ possimus illa adimplere. Quod probauit per hoc quod hic Psalmista dicit, quia prospiciens in omnibus mandatis Dei non confunditur: quia scilicet postea in potestate sua est illa adimplere. Quapropter hic videtur à Deo solùm petere gratiam, vt illa cognoscat. Et vbi est quod statim superius postulauit, dicens Deo, *Vtinam dirigantur viæ meæ?* Ad quid? Certè non solum ad cognoscendum, sed multo fortius ad perficiendum. Vnde hoc hic notans Augustin. dicit, Propter eos autem qui ponunt, hoc solo nos ad faciendam iustitiam diuinitus adiuuari, quòd Dei præcepta nobis in noticiam proferuntur, vt ea cognita iam sine vlla Dei gratia solis voluntatis nostræ viribus impleantur. Hic non optauit dirigi vias suas ad custodiendas iustificationes Dei, nisi iam ipso præcipiente acceptis mandatis eius. Ad hoc enim pertinet quod præmisit, *Tu mandasti, mandata tua custodiri nimis*: tanquam diceret, Iam legem acceptam noui: tu enim præcepisti mandata tua custodiri nimis, & mandata tua iusta & sancta & bona sunt: sed peccatum meum per bonum mihi operatur mortem, nisi adiuuetur gratia. Vult ergo dicere quòd lex data qua cognoscimus Dei mandata, bona quidem est: sed per istud bonum legis quo peccata cognoscimus, si illa non facimus, peccatum generatur in nobis. Indigemus ergo adiutorio gratiæ, ne per legem peccatum dominetur in nobis. lex ergo non iuuat, sed gratia. Lex autem occasio est peccati ipsam sic obseruantibus: quia vt dicitur Rom. 4, Vbi non est lex, ibi non est præuaricatio. Non ergo indigemus gratiæ adiutorio solùm ad cognoscendum mandata, sed etiam ad perficiendum. Et hoc notans dicit, *Tunc non confundar, cum prospexero in omnibus mandatis tuis.* Notandum est ergo quòd secundum grammaticos specio, cis, idem est quod videre vel considerare: & componitur cum per, & fit perspicio, cis. quod est perfectè considerare. Ille mandata Dei imperfectè considerat, qui illa cognoscere vult, sed non facere: ille autem perfectè illa considerat, qui ideo illa vult cognoscere, vt perficiat. Vnde hanc differentiam inter considerare mandata Dei, & perspicere, notans Apostolus, dicit, Si quis auditor est verbi, & non factor: hic cōparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo. Cōsiderauit enim se, & abiit: & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autē perspexerit in lege perfectę libertatis, nō auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. Vides ergo quod hic Iacobus per ly Perspicere, intelligit considerationem legis cum operatione. Et sic ad istum intellectum hic Psalmista accipit ly perspicere: dicens, *Tunc non confundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis.* Et aduerte quòd dixit *in omnibus mandatis.* Quid enim proficit ad vitam, omnia mandata perspicere, si vnum transgrediaris? Certè nihil.

Mādata Dei sine gratia perficere non valemus.

Lex sine gratia peccatum generat.

Rom. 7.

Iacob. 1.

Omnia mandata oportet custodire.

Qui offendit in vno factus est omnium reus.

nihil. Vnde hic ait Ambros, Ait Psal. *Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis.* Ergo ne confundamur, custodiamus mādata Dei: & custodiamus omnia. Nam si quis vnum mandatum custodiat, & aliud præuaricetur, nil ei prodest. Custodiuit se quis à sanguine, non custodiuit se ab adulterio: vtiq; in vno cōuictus, punitur etiam legibus secularibus: nec prodest ei alterius criminis abstinentia, si in altero fuerit deprehēsus. Et Gl. hic ait, Addit autem *in omnibus mandatis.* hoc ideo dicit, vt peccādo circa vnum, sit omnium reus. vnius namque mandati reus, punitur æternaliter. Vnde Iacobus ait, Si quis autem totam legem seruauerit, offendat autem in vno: factus est omniū reus. Quod cuitat qui perspicit in mandatis: qui autem in eis non perspicit, in quo erret nescit. Et si dicas, Nunquid aliquid proficit seruare multa mandata, etiam si transgrediatur vnum? Iudicabuntúrne pariter ille qui omnia mandata trangressus est, & ille qui omnia seruauit præter vnum? Respōdeo, quòd nihil proficit omnia seruare, si vnum transgrediatur, quo ad meritum vitæ æternæ, vel quo ad vitationem æternæ damnationis: sed bene proficit quo ad minus iudicium tolerandum. Et sic quo ad priuationem regni & intensionem damnationis, iudicabuntur æqualiter: sed non quo ad gradum pœnæ. Vt ergo non confundamur damnatione æterna, oportet seruare omnia: præcepta. Quod deducit Gregor, super illo verbo Iob, Iustitia vestiui me sicut vestimento: dicens, Vestimēto: namq; cùm vestimur, ex omni parte circundamur. Ille ergo iustitia sicut vestimento vestitur, qui se vndique bono opere protegit: & nullam partem actionis suæ nudam peccato relinquit. Nā qui in aliis actionibus iustus est, in aliis iniustus: quasi hoc latus cooperuit, & illud nudauit: nec iā bona sunt opera, quæ subortis aliis prauis operibus inquinantur. Hinc enim per Salomonem dicitur, Qui in vno offenderit, multa bona perdit. Hinc Iacobus dicit, Qui totam legem seruauerit, offenderit autem in vno: factus est omnium reus. Quam videlicet sententiam ipse diligēter explicat cum subdit, Qui enim dixit, Non mœchaberis: dixit, non occides. quòd si non mœchatus fuerit, occidat autem: factus est transgressor legis. Cordis ergo oculis circūquaq; porrectis, vndiq; nobis adhibenda est custodia. Vnde quoq; rectè per Salomonem dicitur, Omni custodia serua cor tuum: quia ex ipso vita procedit. Dicturus enim Custodia, præmisit Omni: vt videlicet vnusquisq; hincinde se diligenter inspiciat: & quandiu in hac vita est, cōtra spirituales inimicos in acie se positum sciat: ne mercedes quas per has actiones colligit, per alias amittat: ne hinc hosti fores obstruat, & aliunde aditum pandat. Si qua enim ciuitas contra insidiantes inimicos magno valletur aggere, fortibus cingatur muris, omni muniatur custodia: dum verò in ea foramen tantummodo immunitum per negligentiam relinquatur: inde proculdubio hostis ingreditur, qui vndique exclusus videbatur. Pharisæus namque ille qui in templo oraturus ascenderat, ciuitatē mentis quanta munitione vallauerit, audiamus. Ieiuno (inquit) bis in sabbatho: decimas do omniū quæ possideo. Qui præmisit, Gratiās tibi ago: magna certè munimina adhibuit. Sed videamus vbi immunitum foramen hosti reliquit, quia non sum (inquit) quasi publicanus iste. Ecce, ciuitatem cordis sui insidiātibus hostibus per elationem aperuit, quā frustra per ieiuniū & eleemosynas clausit. Incassum munita sunt cætera, cum locus vnus de quo hosti pateret aditus, munitus non est. Gratias rectè agit: sed peruersè super publicanū se extulit. Ciuitatē cordis sui extollendo se prodidit, quam abstinendo & largiendo seruauit. Victa est per abstinentiam gula, destructa ventris ingluuies: superata est largitate renacia, repulsa auaritia. Quibus hoc laboribus actum credimus? Sed ô quot labores vno vitio ceciderunt: quāta bona vnius culpæ gladio sunt perempta? Vnde & magnopere oportet & bona semper agere, & ab ipsis nos semper bonis operibus cautè in cogitatione custodire, ne si mentem eleuent, bona non sint: quæ non auctori militant, sed elationi. De qua re non inordinatè agimus: si de libris Macchabæorum ad ædificationē ecclesiæ editis, proferamus. Eleazar namq; in prælio elephantem feriens strauit: sed sub ipso quem extinxit, occubuit. Quos ergo iste significat, quem sua victoria oppressit, nisi eos qui vitia superant, sed in ipsis quæ subigunt, superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste quem prosternit moritur, qui de culpa quam superat eleuatur. Pensandum namque magno opere est, quia bona prodesse nequeunt, si mala quæ subrepunt nō cauētur. Perit omne quod agitur, si non solicitè in humilitate custodiatur. Ex quibus omnibus clarè deducitur, quòd simul omnia mandata debent custodiri, ne confundamur: quia vnius solius transgressio confusionem parit damnationis æternæ. Quod bene notans hic Psal. ait, *Tunc non confundar cum perspexero in omnibus mandatis tuis.*

Eccl. 9.

Iacob. 2.

Cor qualiter debet ex omni parte custodiri.

Prouerb. 4.

Quæstio.

Macchab. 6.

Gregor. 19. moral. cap. 16. Iob 29.

Sine humilitate omnia bona & virtutes perdūtur.

Luc. 18.

2083 Confitebor tibi in directione cordis in eo quòd didici iudicia iustitiæ tuæ.

Hic recognoscit acceptum beneficium: scilicet quia habet intellectus illuminationem ad mandata percipienda, & gratiæ adiutorium ad ipsa custodienda. Et hoc est, *Confitebor tibi in directione cordis.* Hic enim loquitur de confessione laudis, non de confessione criminis. Vnde hic ait Augustin. Non est confessio criminis ista, sed laudis. sicut etiam ait ille in quo peccatum nullum erat, Cōfiteor tibi pater & domine, pater cœli & terræ. Et attende quòd de duobus supradictis hic gratias agit. Primò quia per gratiam habuit cor directum ad Deum, & adiutum ad custodiam mandatorum. quod superius optabat, dicens, *Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiēdas iustificationes tuas.* Et hoc hic notans ait, *Confitebor tibi in directione cordis*, id est in hoc quòd cor meū direxisti. Secúdò gratias agit, quia illuminatus fuit intellectus ad cognitionem mandatorū. quod statim præmiserat, dicens, *Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.* Perspicere enim principaliter ad intellectum pertinet. Et hoc hic notat, dicens, *Cōfitebor tibi in eo quòd didici iudicia iustitiæ tuæ.* Et attēde quòd vnum istorum sine alio perfectum esse non potest: quia non potes cor habere directū ad custodiam mādatorum Dei, nisi illa cognoscas. Cognitio autem illorum sine obseruantia nō proficit: sed magis auget peccatum. Vnde hic ait Augustin. *Confitebor tibi in directione cordis.* Quasi dicat, Vtiq; si dirigatur cor meum, confitebor tibi: quia tu fecisti, & tua laus est ista, non mea. Tunc enim cōfitebor tibi, quòd didicerim iudicia iustitiæ tuę: si videlicet cor directum habebo: scilicet directis

Cōfessio laudis.

Matth. 11.

Boni cognitio non proficit sine operatione.

vīs

Universidad de Deusto Biblioteca

viis meis ad cuſtodiẽdas iuſtificationes tuas. Nam quid mihi proderit quòd ea didicerim, ſi corde peruerſo vias hominum abibo prauas? Non enim lętabor in eis,ſed accuſabor ab eis.Et attẽde quòd iudicia iuſtitiæ appellat diuina mandata: quæ dicuntur iudicia, quia per illa iudicantur tranſgreſſores.Dicuntur etiam iuſtitiæ,quia per illa iuſtificantur obſeruatores. Et nota quòd hic rectè Pſal. Deo gratias agit in directione cordis:quia cor noſtrum de ſe multis culpis inclinatur, ſiue incuruatur, & maculatur. vt patet verſic.1288. Et ſolùm per ipſum Deum dirigitur & mundatur. vt patet ſuprà,verſic.1976.

Iudicia iuſtitiæ ſunt mãdata Dei.

2084 Iuſtificationes tuas cuſtodiam:non me derelinquas vſquequaque.

Hîc Pſal.ex prædictis obligatus,Deo firmũ promittit obſequiũ.Qui à Deo illuminatus cognoſcit mandata Dei, & per gratiam à Deo eſt adiutus ad faciendum bona quæ cognoſcit: meritò omni excuſatione poſtpoſita, ſe totum Deo offerre debet: dicens, *Iuſtificationes tuas cuſtodiam.* Vel aliter:nõ cõtentus Pſalm.de iuſtificationibus veteris legis, de quibus omnia prædicta propoſuit: dicens, *Vtinam dirigantur viæ meæ ad cuſtodiendum* &c.Nunc ad iuſtificationes nouæ legis accedit:illas cupiens intelligere & obſeruare. Vnde iſta eſt intentio Ambroſ. hic litera prima:dicens, *Iuſtificationes tuas cuſtodiam.* Hoc loco myſtica ſe plenius cognoſcere velle teſtatur:vt ingrediatur penetralia myſteriorum cœleſtium:& aperiantur ſibi theſauri ſapiẽtiæ & ſciẽtiæ in Chriſto abſcõditi:ſcilicet paſſionis tempus, lateris compunctio declaratur, ſanguinis effuſio, ſepulturæ vnguentum,reſurrectionis myſteriũ.Hę ſunt iuſtificationes quas eccleſia Chriſti ſponſa ſe cuſtodire promittit. Quæ etiã iuſtificationes ſunt ſacramenta nouæ legis:vt ſacramentum baptiſmi, in quo omnis iuſtitia impletur. Vnde veniẽti Chriſto ad baptiſmum, cum Ioannes prohiberet eum: dicẽs,Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Chriſtus reſpondit,Sine modò:ſic enim decet nos implere omnem iuſtitiam. Sed quia quanto quis perfectior eſt,tãto maiora patitur tentamẽta: vnde nullus poteſt eſſe perfectus neq; tutus ſine diuino fauore:ideo quilibet ad ſumma prouectus, rogare debet ne ipſum penitus Deus derelinquat. Vnde ſubdit, *Nõ me derelinquas vſquequaque*,id eſt nimis vel valde. Vbi notandum quòd Deus quandoq; derelinquit ſanctos ſuos: & hoc ad tempus, vel vt ipſi per ſe ipſos ſtare nõ poſſe cognoſcentes, humiliẽtur:vel vt ipſi in certamine dignius coronẽtur.Primo modo dereliquit Dauid. Vnde hic ait Auguſt. *Non me derelinquas vſquequaque.* poteſt hoc intelligi,vt eius iſta ſit vox:qui cum dixiſſet, In abũdantia mea nõ mouebor in æternum:velut ſua virtute confidens,vt oſtenderet ei Deus,quòd nõ merito eius,ſed in volũtate ſua præſtiterat decori eius virtutem:auertit ab eo faciem ſuã,& factus eſt cõturbatus.Inueniens ergo ſe,nec iam præſumẽs de ſe, clamat, *Non me derelinquas vſquequaque.* Si enim me dereliquiſti vt ſine adiutorio tuo infirmus apparerem,noli me derelinquere vſq; valde, ne peream.Alios autem derelinquit vt probati coronentur:alios autem vt reprobati damnẽtur. Vnde hic ait Ambroſ. *Non me derelinquas vſquequaque.* hoc eſt multum. Supra fortè quaſi adhuc imperfectus & in magnis perturbationibus poſitus, ne derelinqueretur timebat: hic autem iam fortior nõ timet derelinqui vt tentetur: ſed rogat ne penitus derelinquatur. Plerũque enim derelinquit Deus quos vult probari: penitus autem derelinquit quos deſerit.Dereliquit penitus Iudam: nõ dereliquit autem ſanctum Iob: in cuius patrimoniũ in cuiúſq; corpus poteſtatem diabolo dedit. Nam ſi dediſſet in animam,penitus dereliquiſſet eum. Nũquid nõ ideo derelictus eſt Iob,vt relictus probaretur:probatus coronaretur? Dereliquit igitur Iudam: cui ait,Quod facis,fac citius.dereliquit enim eum penitus,quem ſceleris ſui permiſit effectui. Alios autẽ apoſtolos cùm vidiſſet eſſe turbatos, quia dixerat,Quò ego vado vos nõ poteſtis venire: addidit, Non turbetur cor veſtrum: quia iterum venio, & accipiam vos ad meipſum: vt vbi ego ſum, & vos ſitis &c.Et ſubdit, Nemo autẽ debet inflari,quòd nunquam derelinquatur:neq; dolere quia aliquãdo derelinquatur. Siquidem ipſe Dei filius dicit ſe derelictum:ſicut habes,Deus deus meus,reſpice in me:quare me dereliquiſti? Et ille quidem nũquam derelictus eſt à patre,cum quo pater ſemper eſt.ſed ſecundum corpus quo traditus fuit paſſioni, vox illa derelictionis proceſſit. quoniã derelinqui nobis videmur,quando ſumus in periculo conſtituti &c.Sic ergo derelinquit Deus quandoque ſanctos ſuos:ſed ad modicum, non vſquequaq;.Vnde Vlricus exponẽs iſta verba,ait, *Non me derelinquas* &c. Acſi diceret, Scio quòd derelinquere ſoleas vtiliter ſanctos tuos, vt eos probes.aliter enim ab aduerſario tentari nõ poſſunt, niſi à te pauliſper fuerint derelicti. Et ideo non rogo vt nunquam me derelinquas:quia non expedit mihi, vt non vel meam infirmitatem ſentiens:dicam, Bonum mihi quòd humiliaſti me: vel exercitium non habeam præliandi.Sed magis peto ne me vſquequaq; deſeras: id eſt ne me deſeras vſq; ad nimietatem. Nulla enim virtus humana, ſi diutius in tentatione tuo deſeratur auxilio, ſua poterit cõſtantia perdurare. Vnde oportet vt tu qui humanarum virtutum es conſcius,ſis etiam luctaminum moderator.

Iuſtificationes ſunt ſacramenta nouæ legis.
Matth.3.
Derelinquit Deus aliquos multipliciter.
Pſal.29.
Ioan.13.
Ioan.14.
Derelictus fuit Chriſtus à patre.
Pſal.21.

IN quo corrigit adoleſcentior viam ſuam?in cuſtodiẽdo ſermones tuos. 2085

Beth.

Hic incipit ſecunda litera, ſiue ſecundus octonarius: cui præmittitur ſecunda litera alphebeti Hæbraici,ſcilicet beth.Vbi notandum,quòd ſecũdum Ambroſ.in iſto Pſalmo, litera ſecunda beth: quæ interpretatur confuſio,declaratur. Dignè ergo huic octonario præponitur, in quo de correctione peccatorum agitur. Cõfuſio autem duplex eſt,ſcilicet damnationis & contritionis. Qui enim iam ſeipſum corrigit,non confundetur damnatione:ſed qui conteritur & ſeipſum corrigit, in ſeipſo confunditur de diuina offenſione. Præmittitur ergo huic octonario ſecunda litera beth, quæ interpretatur confuſio: ad denotandum quòd per correctionem peccati æterna confuſio vitatur, & interius mens erubeſcens de Dei offenſa dolens cõfunditur.Vnde Ambroſ. Sed qui viam ſuam corrigit,non confundetur: verum quia is qui corrigit, antè in errore fuit:quomodo enim corrigitur, niſi quòd antè deflexit à vero? Vtiq; in lapſum ſitus,& adoleſcentiæ luxu ac laſciuiæ ætatis captus illecebris: vbi ad iuuentutis prouectus confinia ſobria mente reſpuit,tanquam confuſus animo, quomodo erubeſcenda deponat, & plena probitatis aſſumat,diu ſecum voluit: & diuerſis fluctuans cogitationibus librat quemadmodum viam ſuam corrigat:

Confuſio duplex.

rigat:offenſionémq; adoleſcẽtioris ætatis,ſeria iuuentutis fronte prætexat. Iſte ergo octonarius qui intitulatur à beth,quod eſt confuſio,docet æternã confuſionem vitare.Ad quod octo requirũtur: ſecundum quæ Pſalmus diuiditur.Qui enim æternã confuſionem vult vitare,iſta octo per ordinem debet facere. Primò, errata mala debet corrigere:in principio: ſecundò in ſolo Deo ſpem debet ponere:ibi, *In toto corde*: tertiò gloriam extrà non debet quærere:ibi, *In corde meo*:quartò agenda quæ neſcit debet diſcere:ibi, *Benedictus*: quintò bona cognita aliis debet pandere:ibi, *In labiis*:ſextò delectabiliter bona debet facere:ibi, *In via*: ſeptimò ocium debet fugere:ibi, *In mandatis*:octauò monita memoriæ debet tradere:ibi, *In iuſtificationibus*.Primũ ergo quod requiritur ad euadendum confuſionem æternam, eſt,errata mala corrigere. Et circa iſtam correctionem in iſto primo verſiculo Pſal.primò proponit quæſtionem:dicens, *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam?* Et conſequenter reſpondet:dicens, *In cuſtodiẽdo ſermones tuos*.Sermones enim principaliter docẽt emendare peccata.Vnde Ezechiæ 18, Cõuertimini & agite pœnitẽtiam ab omnibus iniquitatibus veſtris:& non erit vobis in ruinam iniquitas. Qui ergo ſermones Dei ſeruat,errata corrigit & emendat. Et aduerte quòd hic loquitur de cuſtodia ſermonum Dei,qua cuſtodiuntur, non memoria ſolùm,ſed operibus bonis.Vnde hic Auguſt.Hoc loco cuſtodia ſermonum Dei,intelligenda eſt operatio præceptorum. Fruſtra enim cuſtodiuntur memoria,ſi non cuſtodiantur & vita.Nam quidã verba Dei tenendo agunt ne obliuiſcantur,nec agunt viuendo vt corrigantur. Vnde non ait iſte, In quo exercet iunior memoriam ſuam? ſed *In quo corrigit viam ſuam?* Atq; ad hoc reſpondet, *In cuſtodiendo ſermones tuos*.Neq; enim vllo modo dicẽda eſt via correcta, quandiu eſt vita peruerſa. Sed fortè dices. Quare ad corrigẽda errata hic ſolùm ætatem adoleſcentiæ notat? Nunquid non fructuosè ſenes ſe corrigere poſſunt?Reſpondeo,quòd quamuis vſq; ad vltimum articulum vitæ quiſquis fructuosè ſe corrigere poſſit:illam tamen ętate ſpiritualiter hic ponere voluit: in qua correctio vtilioris eſt fructus,actúſq, facilioris, firmioríſque ſtatus. Quod enim quis à iuuentute capit, illud pòſt difficiliter mutat. cum ſcriptum ſit, Quod noua teſta capit, inueterata ſapit.Et hanc rationẽ adducit Ambroſ. dicẽs,Quia Iudæi iugũ domini in iuuentute ſuſcipere recuſarant,ideo captiui ducti ſunt. Flens ergo mortem perpetuam Iudæorum Hierem.dicit. Bonum eſt viro cum portauerit iugum ab adoleſcentia ſua.Non enim ſolum tollere iugum verbi diuini,ſed etiã in adoleſcẽtia debemus tollere. Si enim ſerò tollamus, incipimus ſapientiam ſuperiorum magis habere,quàm tenere gratiam.Præueniamus ergo iuuentutis annos correctione cõgrua,vt magis dicamus ſinguli,Deus qui paſcis me à iuuẽtute mea: quam recordationem habentes, lapſum defleamus,dicentes,Delicta iuuentutis meę,& ignorantias meas ne memineris. Hoc debilitatis eſt remediũ:illud,robur ſalutis. Medicina vulneri quæritur,gratia ſanitati.Ideóq; ait, Bonum eſt viro cũ portauerit iugum ab adoleſcẽtia ſua. Ei autem qui poſt decurſæ iuuentutis annos iugum tulerit,non eſt ſtatim perfectum bonum. ſtimulant enim eum peccata ſua,exagitat conſcientiam cõſuetudo peccandi,& vſus erroris inſtabilem facit. Luctandum eſt diu huiuſmodi viro, vt abolere faciat inueterata atq; diuturna &c. Ad hoc ergo denotãdũ quòd tempus magis aptum correctioni eſt tempus iuuentutis: ideo hoc principalius expreſſit: dicens, *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam?* Et propter hoc dicitur, Eccl.6,Fili à iuuentute tua excipe doctrinam,& vſq; ad canos inuenies ſapientiam. Vel per adoleſcentiorem filium intelligit gentilem populum,qui viam ſuam per aduẽtum Chriſti correxit. Qui ideo dicitur adoleſcẽtior, quia priùs fuit cultus Dei quàm idolorum. Vult ergo per iſta verba, *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam*? &c.prædicere correctionem & conuerſionem gentilis populi,& damnationem antiquioris: ſcilicet Iudæorum. Et hoc idem figuratiuè etiã dixit Chriſtus Lucæ 15. in parabola filij prodigi. Et hoc ponit hic Auguſt. dicens,Eſt & alius hic intellectus:vt ille hic agnoſcatur filius euãgelicus iunior, qui profectus à patre in regionem longinquam effudit ſubſtantiam, viuens cum meretricibus prodigè. Et poſtquam porcos pauit,famen egeſtatémq; perpeſſus,reuerſus eſt ad ſemetipſum:& dixit, Surgam, & ibo ad patrem meum. In quo enim correxit viam ſuam? in cuſtodiendo verba Dei: quæ tanquam panem paternum eſuriens concupiuit. Neq; enim corrigeret viam ſuã frater ille ſenior,qui patri ſuo dixit, Ecce,tot annis ſeruio tibi: & nunquam mãdatum tuum præteriui.Iunior ergo ille correxit viam ſuã, quia ita ſe deprauaſſe peruersámq; habuiſſe cõfeſſus eſt,vt patri diceret,Iam non ſum dignus vocari filius tuus.Vel aliter,ideo dixit, *In quo corrigit adoleſcentior viam ſuam*? &c.vt per hoc differentiam daret inter hominem nouum & veterem:quia nouus corrigit,non vetus.Et iſtum hic præponderat Auguſt.aliis duobus ſupradictis:dicens,Tertius quoque mihi intellectus occurrit: quem ſuperioribus antepono:vt ſenior agnoſcatur vetus homo:& nouus, iunior. Senior, qui portat imaginem terreni hominis:iunior, qui cœleſtis. Quia non primum quod ſpirituale eſt,ſed quod animale:poſtea quod ſpirituale.Sic ergo,licet quilibet,quantum ad ætatẽ pertinet corporis, annoſa vetuſtate decrepitus, iunior erit ad Deum percepta gratiæ nouitate cõuerſus.Et in hoc corrigit viam ſuam,in cuſtodiendo ſermones eius. Hoc eſt verbum Dei quod prædicamus:& ipſa eſt fides quæ per dilectionem operatur.Sed iſte iunior populus, gratiæ filius, homo nouus,cantator cantici noui,hæres teſtamẽti noui,iſte iunior eſt non Caim,ſed Abel:non Hiſmael, ſed Iſaac:non Eſau, ſed Iſrael: non Manaſſes, ſed Ephraim:non Heli,ſed Samuel:non Saul, ſed Dauid.quia ſcilicet iſti iuniores à Deo electi mandata Dei cuſtodierunt,aliis reprobatis.

Cuſtodia ſermonũ Dei,eſt operatio mãdatorum.
Quæſtio
Thren.3.
Pſal.24.
Iunior filius eſt populus gẽtilis.
Iunior filius dicitur homo nouus.
1.Cor.15.
Galat.5.

In toto corde meo exquiſiui te: ne repellas me à mandatis tuis. 2085

Hic ponitur ſecũdum:ſcilicet quòd in ſolo Deo homo ſpem debet ponere. Vbi notandum quòd quæro,ris,componitur cum ex, & fit exquiro,ris. quod eſt diligenter aliquid quærere & inueſtigare. Ille ergo Deum in toto corde ſuo exquirit, qui cor ſuum alteri rei nõ inclinat:ſed ad ipſum Deum diligenter quærendum eleuat.Sed quia hoc nullus per ſe facere poteſt,niſi adiutus gratia Dei:ideo illius adiutorium inuocat Pſalmiſta,dicens, *Ne repellas me à mandatis tuis.* Retinet apud ſe illum Deus, cui adiutricem gratiam confert: illum autem repellit,

Repellit Deus quos non iuuat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pellit,cui ipſius peccatis exigentibus gratiam non A
inſpirat. Vnde hic ait gl. A mandatis Dei repellitur
qui à Deo non adiuuatur. Mandatis quippe eius
rectis ac arduis humana non comparatur infirmi-
tas: niſi ipſam præueniens Dei adiuuet charitas.
Quæſtio. Sed dices, Nũquid crudelitatis eſt, aliquem à ſe re-
pellere, ne mandata ſancta & iuſta perficere poſſit?
Repellere ma los pietatis eſt, non cru delitatis. Iſtam materiã hic diffusè tractat Ambroſius: oſtẽ-
Matth.25. dens quòd negligentes mandatorum Dei operato-
res à ſe Deum repellere, non crudelitatis, ſed ſum-
mæ eſt pietatis: dicens, Bonus Deus nó repellit ſe-
quẽtem ſe, niſi ipſe mereatur repelli. Sicut ipſe do-
minus ait, Omni habenti dabitur: non habenti au-
tem etiam quod videtur habere auferetur ab eo.
Cui addit, niſi illi qui ex toto corde exquirit eum:
vt quod deeſt naturæ humanæ, id Dei operatione B
acquiratur & gratia. Qui autem nõ habet in cor-
de ſuo vt exquirat Deũ, & facit quidem opus Dei,
ſed negligenter facit: meritò repellitur, quia pol-
luit magis & impedit opus quod negligenter pu-
tauerit exequendum. Conſideremus igitur vtrum
bonitas ſit repellere ab opere negligentem, an ve-
rò retinere. Et huius rei veritatem ex aliis ſuma-
mus artibus. Curat medicus ægrotum, & nullum
leuamen ſentit ex medicina illius æger. Igitur me-
lius eſt remoueri huiuſmodi medicum qui tempus
perdit, cùm profectum nullum ſentiat vulneratus:
vt curandi officium ad eum medicum transferatur,
qui maturius poſſit ægroto ſua diligentia ſubue-
nire. Nónne clementior eſt qui repellit minus
proficientem, quàm qui retinet ad diſcrimẽ ægro-
ti? Conſtitue aliquem præpoſitum ædificantibus,
vel etiam texentibus, qui debeat ſummam operis
explicare: vtrum is tibi probabilior videtur ſi in id
diligenter inſiſtat, ac ſi quem fortè incurioſum ad-
uerterit, de his qui operantur in domo aliqua con-
ſtruenda, repellat eum: melius credens non ædifi-
care, quàm hiantibus ruinis, ædificata diſſoluitatq;
aliquem in eius ſubſtituat locum, qui cum diligẽ-
tia ædificet? Similiter etiam textrini præpoſitum
repulſorem negligentium, vt ſubſtituat, ne longa
textrinum corrumpat incuria: non magis proba-
bis quàm illum qui deſidem in ſua negligentia pa-
Repellendus eſt prælatus negligens. tiatur perſeuerare? Conſequenter iſta applicat ad
propoſitum: & maximè ad prælatos, dicens, Videa-
mus tandem ſi non pertineant hæc ad eos qui mã- D
data ædificant, & legem intexũt: & animam vniuſ-
cuiuſq; receperunt ſanandam. Nónne ſi quis eo-
rum ædificet domum Dei cum iuſtitia, texat indu-
mentum cum diligentia, ſanet animam cum gra-
tia, bonum opus facit: Si verò incurioſus ac remiſ-
ſus aliquis, fabri, textoris, medici ſpiritualis locum
occupet: vt ſacerdos ſummus, vt preſbyter, vt mi-
niſter altaris ſacri: nónne commodius eſt non ſu-
bire vnumquemq; id muneris quod implere non
queat, quàm ſubeuntem neq; ipſum ſtrenuè ſuſce-
pto fungi munere: & eripere locum alteri, qui poſ-
ſit eum tueri? Sic enim remiſſior repellitur, ne plus
offenſionis contrahat. Hęc ille. Ad propoſitum ergo.
Pſalmiſta, ne tanquam minus idoneus repella-
tur à Deo, primò toto corde Deum exquirit: nihil E
aliud præter Deum quærens. Vnde ait, *Ne repellas
me à mandatis tuis.* Ratio: quia in toto corde meo ex-
quiſiui te: & ſic nullam partem cordis mei alteri
Quæſtio. rei applicaui. Sed fortè dices: Quis eſt amplius re-
pellendus, vel Iudæus non exquirens toto corde
ſuo Deum, vel gentilis? Ad iſtam quæſtionem hic
reſpondet Ambroſius: inducens illud Apocalyp. 3.

Iudæus peior eſt gentili, ſi non credat.

Vtinam frigidus eſſes aut calidus: ſed quia tepidus
es, incipiam te euomere ex ore meo. Hic apertè ne-
gligentiam grauiori damnat iudicio, quàm im-
prudentiam. Frigidus eſt enim qui fidem neſcit: ca-
lidus, qui ſpirituſſancti feruore ſuccenſus eſt: tepi-
dus, qui negligens eſt. Qui ergo calorem fidei non
habet, tolerabilius illi fuerat fidem non accepiſſe,
quàm neglexiſſe. Eſt enim tepidus peior frigido: vt
Iudæus qui ſibi videtur fidem habere quam non
habet. Quanto tolerabiliorem cauſam gentilis ha-
bet, qui vt pote dicere poteſt, Non cognoui legem,
non audiui prophetas: ideo non credidi: quàm ille
qui legem & omnia ex quibus venturum Ieſum
credere habuit, & non credidit? Neuter quidem
excuſatur: nec ille qui legit, nec ille qui legere no-
luit: ſed plus deliquit qui negauit quæ legerat,
quàm qui opera non fecit quæ facienda non co-
gnouit &c. Ex quibus etiam ſequitur, quòd Chri-
Chriſtianus malus peior eſt infideli. ſtianus negligens peior eſt infideli. Nota etiam
quòd multipliciter nos Deus repellit. verſic. 705.
& 718.

In corde meo abſcõdi eloquia tua, 2086
vt non peccem tibi.

Hic ponit tertium: ſcilicet quòd gloriam extrà
non debet quærere: ſed ſolum in conſcientia, di-
cente Apoſtolo, Gloria noſtra hęc eſt, teſtimonium *2.Cor.1.*
conſcientiæ noſtræ. Quid enim eſt, in corde elo-
quia Dei abſcondere, niſi eloquia Dei non ad oſtẽ- C
tationem exteriorem facere: ſed ſolùm per illa in-
tus Deo velle placere? Qui enim de bonis quæ fa-
cit, exterius gloriam quærit, Deo peccat, & merce-
de priuatur æterna. vt in fatuis virginibus patet. *Matth.25.*
Semen enim niſi priùs abſconſum fuerit in terra,
fructum non producit. Sic & eloquia Dei, niſi in-
tus abſconſa fuerint in corde, fructificare non poſ-
ſunt. Per hoc enim vult oſtendere, quòd eloquia
Dei indignis non ſunt manifeſtanda. Et hoc eſt
quod Chriſtus dicebat Matthęi 7, Nolite ſanctum
dare canibus, nec margaritas ſpargere ante por-
cos: quia ſcilicet myſteria fidei, ſacramentorum &
aliorum ſecretorum indignis non ſunt aperienda:
quia illa magis venerãtur occultata, quàm eis pu-
blicata. Si enim ſecretum tuum tibi abſconditum D
conſeruare debes, quanto magis diuina ſecreta: ne
ſcilicet prodantur, maximè nocere cupientibus.
Vnde iſtum verſum hic exponens Ambroſius ait,
Peccat Deo qui commiſſa ſibi ſecreta myſteria pu-
tauerit indignis eſſe vulganda. Periculum itaque
eſt, non ſolùm falſa dicere, ſed etiam vera, ſiquis ea
inſinuet quibus non oportet. Quod quidem vi-
Loquẽdo peccat quis quadrupliciter. tium quadripartitum eſt: vel adulationis, vel aua-
ritiæ, vel iactantiæ, vel loquacitatis incautæ: quia
dum adulari vult aliquis, ei cui loquitur, oſtendit
myſterium, vt placeat ei cui vulgat. Nónulli etiam
ſtudio lucri mercedem proditionis ſequuntur: vt
tegenda ſilentio vendant loquendo. Alij vt plura
noſſe videantur, & ſcientiam ſuam iactitent, ape-
riunt quod celare deberent. Pleriq; autem dum ſi-
ne præiudicio loquuntur, verbum emittunt, quod
reuocare non poſſunt. Ideo Salomon ait, Tempus *Eccl.3.*
loquendi, & tempus tacendi. Et ideo bene facit qui
abſcondit verba Dei in corde ſuo. Sic abſcondebat
Pſalmiſta: dicens, *In corde meo abſcondi eloquia tua.* Sic
& Maria, quæ conſeruabat omnia verba domini
Ieſu in corde ſuo. Etenim ſi bonum eſt viro ſer-
mones

Prædicator tacere debet quando non proficit auditoribus. mones ſuos abſcondere, quanto magis ſermones A
Gregor.22. moral.c.16. Dei noſtri cordis gremio debemus operire? Con-
formiter etiam & ſancti prædicatores, quando ſuis
prædicationibus vident auditores non proficere
& vilipendi verbum Dei: in corde ſuo abſcondunt
verbum ſiue eloquia Dei tacẽtes: vt oſtendit Gre-
gorius, dicens, Sancti etenim viri cùm auditoribus
prodeſſe nequeunt, deſpici tacentes volunt: ne de
ſapientiæ ſuæ oſtentatione glorietur. Cúmq; quid
prudenter dicunt, non quærunt ſuam gloriam, ſed
auditorum vitam. Cùm verò conſpiciũt quòd au-
ditorum vitam prædicando lucrari non poſſunt,
tacendo abſcondunt in corde ſuo eloquia Dei. Ad
imitandum quippe vitam domini, quaſi ad pro-
poſitum quoddam nobis ſignum &c. Ipſe enim quia
vidit Herodem non profectum quærere, ſed ſigna, B
vel ſcientiam velle mirari: requiſitus ab eo tacuit.
Luc. 23. Et quia conſtanter tacuit, ab eo irriſus exiit. Scri-
ptum namq; eſt, Herodes autem viſo Ieſu, gauiſus
eſt: erat enim ex multo tempore cupiens videre eũ,
eo quòd audierat multa de illo: & ſperabat ſignum
aliquod videre ab eo fieri. Vnde & ſubditur, Inter-
rogabat autem eum multis ſermonibus: & ipſe ni-
hil reſpondebat. Tacens verò dominus quàm ſit
deſpectus oſtenditur, cum illic protinus ſubinfer-
tur, Spreuit autem illum Herodes cum exercitu
ſuo, & illuſit. Quod videlicet factum oportet nos
audientes dicere, vt quoties auditores noſtri volũt
quaſi illudendo cognoſcere, non autem ſua per-
uerſa mutare, omnino tacendo abſcondamus elo-
quium domini: ne ſi oſtentationis ſtudio verbum C
Dei loquamur, & illorum culpa quæ erat, eſſe non
deſinat, & noſtra quæ non erat fiat. Vnde & Pſal-
miſta ait, *In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non pec-
cem tibi.*

2087 Benedictus es domine: doce me iu-
ſtificationes tuas.

Hic ponitur quartum: quia ſcilicet agenda quę
neſcit, debet diſcere, & à ſcientibus velle doceri. Et
ſi dicas: Quomodo iſte petit hic doceri iuſtificatio
nes Dei, cum iam ſuprà ad plenum in his ſe oſten-
derit doctum? dicens, *Confitebor tibi in directione cor-
dis, in eo quòd didici iudicia iuſtitiæ tuæ.* Reſpõdet, quòd
Scire duplex, ſpeculatiuum & practicũ. eſt duplex addiſcere. Vnũ quo prius ignorata co- D
gnoſcuntur per intellectum: & hoc eſt addiſcere
ſpeculatiuum. Aliud quo cognita priùs exercen-
tur per effectum. Multi enim bona cognoſcunt,
quæ negligunt operari. Et iſtud ſecundum dicitur
ſcire practicum, vel addiſcere. Superius igitur lo-
cutus eſt primo modo didiciſſe: nunc autem ſecũ-
do modo poſtulat edoceri. Sic ergo iſte iuſtifica-
tionem Dei poſtulat quæ per gratiã datur: vt priùs
cognita opere perficere poſſit, dicens, *Benedictus es
domine:* ſcilicet in tuis, quos per gratiam tuam be-
nedicis. *Doce me* &c. Sic enim iſtum locum expo-
nit hic Auguſtinus, dicens, *Benedictus es domine: doce
me iuſtificationes tuas.* Doce dixit, eo modo quo eas
diſcunt qui faciunt: non quomodo hi qui vt ha-
beant quòd loquantur, tantummodo meminerũt. E
Iam enim vtiq; dixerat, *In corde meo abſcondi eloquia
tua, vt non peccem tibi.* Quid ergo adhuc quærit di-
ſcere quæ abſcondita iam cuſtodit in corde? quod
vtiq; non feciſſet, niſi ea didiciſſet. Ad quid ergo
addit & dicit, *Doce me iuſtificationes tuas?* niſi quòd ea
vult faciendo diſcere: non loquendo vel memoria
Pſal.83. retinendo. Quoniam ergo in alio Pſal. legitur, Be-

nedictionem dabit qui legem dedit: ideo benedi- A
ctus es domine: doce me (inquit) iuſtificationes
tuas. Quia enim in corde meo abſcondi eloquia
tua ne peccem tibi, legem dediſti: da tuam benedi-
ctionem gratiæ, vt faciendo diſcam, quod intimã-
do iuſſiſti. Et nota quòd prædicta duplici ſcientia
ſolus Deus hominem docere poteſt: quia & ipſe
ſolus animam poteſt illuminare, quo ad ſcientiam
ſpeculatiuam. vide verſic. 155. & ipſe ſolus ad
operandum cognita gratiam poteſt inſpirare, quo
ad ſcientiam practicam: vt dicit Magiſter lib. 4.
diſtinct. 20.

In labiis meis pronunciaui omnia 2088
iudicia oris tui. B

Prædicator docere debet, ſed primò ſi-cere. Hic ponitur quintum: ſcilicet quòd bona co-
gnita aliis debet pandere. Hæc enim eſt lex præ-
dicatoribus data, vt bona quæ nouerunt priùs ãgã:
& quod agunt, alios doceant. Sic enim ſuis præ-
dicatoribus Chriſtus præcepit, Ite, docete omnes
gentes &c. Vnde Gregorius, dicit, Lex quippe eſt
ipſis prædicatoribus poſita, vt viuendo impleant
quod loquendo ſuadere feſtinant. Nam loquendi
auctoritas perditur, quando vox opere non adiu-
uatur. Iſte ergo qui omnia Dei mandata ſeruabat,
meritò officiũ prædicationis aſſumpſit. Iſte enim
ait ſuperius, *In mandatis tuis exercebor.* Nunc autem
ait, *In labiis meis pronunciaui omnia iudicia oris tui.* Et
vide quàm bene in perſona prædicatoris loquitur
ordinatè. Non enim dicit, Labiis meis docui, ſed
Prædicator verba formare poteſt, ſed non intus do-cere. pronunciaui: quia prædicator verba exterius pro-
nuntiare, ſed audientis mentem docere non po-
teſt: vt docet Gregorius, dicens, Quilibet prædica-
Gregor.29. moral.c.16. tor verba auribus dare poteſt: corda verò aperire
non poteſt. Et niſi per internam gratiam, ſolus om-
nipotens Deus prædicantium verbis ad corda au-
dientium aditum præſtet, incaſſum prædicatio au-
re audientis percipitur: quia peruenire ad intima
ſurdo corde prohibetur &c. Hoc ergo hic notans
Quæſtio. Pſalmiſta, non ait, Docui: ſed pronuntiaui. Sed hic
non parua inſurgit difficultas: quia cum tot & ta-
lia ſint iudicia Dei, quòd humana mente perſcru-
tari non poſſint. Propter quod & Apoſtolus Pau-
Rom.11. lus clamare cogitur, dicens, O altitudo diuitiarum
ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quàm incomprehenſibi-
lia ſunt iudicia eius &c. Et Pſalmiſta dicat, Iudicia
Pſal.35. Dei abyſſus multa. Quomodo ergo iſte dicit ſe
pronuntiaſſe omnia iudicia Dei, cum nullus poſ-
ſit illa perſcrutari? Enuntiauit ergo quæ nõ intel-
ligebat: aut ſi omnia iudicia Dei intelligebat, quo-
modo illa dicuntur incomprehẽſibilia, quæ ab in-
tellectu humano intelligi poſſunt? Hanc quæſtio-
nẽ hic faciunt Auguſt. & Ambroſius. Vnde hãc ſic
Omnia iudi-cia oris Dei quomodo quis poſſit pronũ-ciare. proponit Auguſt. dicens, Quid eſt hoc chariſſimi:
quid eſt hoc? Quis omnia iudicia Dei enunciare
poſſit, cum inueſtigare non poſſit? An verò cum
Apoſtolo exclamare dubitamus, O altitudo di-
uitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei: quàm inſcru-
tabilia ſunt iudicia eius, & inueſtigabiles viæ eius?
Quomodo ergo iſte dicit, *In labiis meis pronuntiaui
omnia iudicia oris tui.* Quomodo ergo ſe dixerit om-
nia iudicia oris Dei labiis ſuis pronũtiaſſe, cùm di-
cta ſint inſcrutabilia: & de quorũ profunditate ali-
bi ſcriptũ eſt, Iudicia tua abyſſus multa? quãtũ deus
donat tractare ſuſcipimus. Quid ergo hic intelli-
gamus attẽdite. Nũquid iudicia Dei neſcit eccleſia? *Pſal.35.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scit plané. Nã scit qualiter dicturus sit iudex omniũ, Venite benedicti patris mei, percipite regnũ. Et qualiter dicturus sit, Ite maledicti in ignẽ æternum. Scit inquam, nec fornicatores, nec idolis seruientes, nec alios quos Apostolus connumerat, regnum Dei possessuros. Hæc autem & huiusmodi iudicia Dei euidenter expressa nouit ecclesia. Sed ista non sunt omnia, cùm sint quædam inscrutabilia: & sicut abyssus profunda & occulta: sed inscrutabilia fortasse dicta sunt homini, quia viribus suis ea non potest perscrutari. Sed cur non possit donospiritussanctus, cuicunq; hoc dominus conferre dignatur? Sic enim & illud dictum est, Deus habitat lucem inaccessibilem. Et tamen audimus, Accedite ad eum, & illuminamini. Quę vtique ita soluitur quæstio, vt inaccessibilis sit viribus nostris: accedatur autem ad eum muneribus suis. Quanquam etsi nemini ompino sanctorum, quandiu corpus quod corrumpitur aggrauat animam, omnia iudicia Dei scire conceditur: re enim vera multum est ab homine sciri iudicia Dei: vt exempli gratia. Scire quare quis tardus est in animo, vel claudus in corpore: habet tamen vnde dicat Psalmista & ecclesia, *In labiis meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.* id est, nihil iudiciorum tuorum tacui, quæ mihi per eloquia tua innotescere voluisti: sed omnia prorsus in labiis meis enuntiaui. Hoc enim mihi videtur significare voluisse quòd non ait, Omnia iudicia tua, sed *omnia iudicia oris tui*, id est quæ mihi dixisti, vt per os eius eloquium eius intelligimus, quod fecit ad nos in reuelationibus sanctorũ pluribus, & testamentis duobus. quæ omnia iudicia vsquequaque in labiis suis pronuntiare non cessat ecclesia. Hęc Augustinus. Ambrosius autem in ista vltima responsione Augustini concordat, dicens, Consideremus quia non dixit Psalmista, Iudicia oris eius, abyssus multa: sed dixit, iudicia tua abyssus multa. Nec Apostolus dixit, Inscrutabilia iudicia oris eius: sed inscrutabilia iudicia eius. Possumus enim iudicia Dei inscrutabilia æstimare, quæ occulta nobis non patefecit. Iudicia autem oris eius illa quæ nobis annũciauit, & per os prophetarum locutus est. Os enim domini propheta intelligitur.

Matth.25. *Galat.5.* *1.Tim.6.* *Psal.33.* *Deus habitat lucẽ inaccessibilem per naturam, nõ per gratiam.*

2089 In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.

Hic ponit sextum: quia scilicet bona delectabiliter debet facere. Cum enim nec Deo nec hominibus inuita placeant seruitia, sequitur quòd qui mandata Dei cupit adimplere vt Deo placeat, illa liberè & voluntariè perficere debet. Sed omne voluntarium est delectabile: sicut per oppositũ omne inuolũtarium est tristabile: vt dicit Philosophus 3. Ethicorum. Et ideo Psalmista ad demonstrandum quòd volũtariè in præceptis Dei delectabatur, ait, *In via testimoniorum tuorum delectatus sum.* Sed quid est delectari in via testimoniorum Dei, nisi delectari in Christo; qui est vera via, in qua sunt vera signa & testimonia Dei, ostendentia ipsius ad nos dilectionem? Delectabatur ergo in via testimoniorum Dei, quia cum ingenti amore expectabat Christi incarnationem: quam fideliter affuturam esse credebat. Et ad istum intellectum hũc passum hic exponit Augustinus, dicens, Viam testimoniorũ Dei, nihil citius, nihil certius, nihil breuius, nihilq; grandius intelligimus esse quàm Christum: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Inde iste ait se iocundatum in hac via, quasi in omnibus diuitiis. Testimonia quippe Dei sunt, quibus quantum nos diligit, probare nobis dignatur. Commendat autem Deus charitatem suam in nobis: quia cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Cùm ergo ipse dicat, Ego sum via: & humilitas eius carnalis natiuitatis atq; passionis euidẽtia sint testimonia diuinæ erga nos dilectionis: proculdubio via testimoniorum Dei Christus est. Per hæc quippe testimonia quæ in illo videmus impleta, etiã futura erga nos quæ sempiterna promissa sunt, expectamus & speramus implenda. Qui enim filio suo proprio non peper-cit, sed pro nobis omnibus tradidit illum; quomodo & non cum illo omnia nobis donabit? Ambrosius autem accipit viam testimoniorum pro intelligentia sacræ scripturæ & perfectione mandatorum: in quibus delectari debemus, sicut in omnibus diuitiis, quia Dei sapientiam debemus præponere omnibus regnis & sedibus, & diuitias dicere nihil esse in cõparatione illius. vt dicitur Sapiẽt. 7. Vnde in isto passu sic ait Ambrosius, *In via testimoniorum tuorũ delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis.* Alij in auro, alij in argento, alij in vestibus, alij in possessionibus, vinetis, oliuetis, segetibus: alij in operibus picturæ vel sculpturæ marmorũ: in diuersis deniq; singuli suas delectationes habent: sed spiritualis homo in via testimoniorum cœlestium delectatur, tanquam omne possidens patrimonium, in omnibus diues: sicut Apostolus dicit, Gratias ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei nostri, quæ data est vobis in Christo Iesu: quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia. Delectabatur ergo Psalmista in diuitiis cognitionis sapientiæ & scientiæ, in omni actu bonorum operum. Vel aliter, vt via testimoniorum Dei sit quælibet actio Christi, qua nobis viuendi dedit exemplum: quę Christi exempla vocantur viæ testimoniorum Dei: quia nobis Christi vitæ sanctitatem testantur. In istis viis delectantur qui illas intelligere, & intellectas imitari conãtur: illas autem spernunt qui illas nec intelligere nec imitari cupiunt. De quibus dicit Gregorius, super illo verbo Iob 34, Et omnes vias eius intelligere noluerunt: sic, Non enim ait, Infirmitate nõ intelligunt: sed intelligere noluerunt: quia sæpe quæ facere despiciunt, scire contemnunt. Quia scriptum est, Seruus nesciens voluntatem domini, & non faciens digna, plagis vapulabit paucis: & seruus sciens voluntatem domini sui, & non faciens iuxta eam, plagis vapulabit multis. Impunitatem peccãdi extimant remedium nesciendi, qui nimirum sola superbiæ caligine tenebrescunt. Atque ideo non discernunt, quia aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescire enim, ignorantia est: scire autem noluisse, superbia. Et tanto magis excusationem non possunt habere quia nesciunt, quanto magis eis etiam nolentibus oppositum quòd cognoscant. Et infra ad propositum. Via quippe incarnatæ sapientiæ est omnis actio, quam temporaliter gessit. Viæ eius sunt viuendi ordines, quos ad se venientibus reliquit. Tot itaque ad se venientibus nobis vias præbuit, quot bene viuendi exempla monstrauit. Humilitatis eius vias propheta aspexerat cùm dicebat, *In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas.* Hinc rursum de vno quoque iusto dicitur, qui currit vt per dominicæ humilitatis

Rom.5. *Ioan.14.* *Rom.8.* *Via testimoniorũ Dei est cognitio scripturæ sacræ.* *1.Cor.1.* *Via testimoniorum Dei sunt exempla viuendi quæ nobis Christus dedit.* *Gregor.25. moral.c.16.* *Lucæ 12.* *Scientia quomodo aggrauat peccatũ, & quomodo non.* *Ignorãtia affectum aggrauat peccatũ.*

Via testimoniorum Dei Christus est. *Coloss.2.*

litatis exempla gradiatur. A domino gressus hominis dirigetur, & viam eius volet. Quia ergo superbi humilitatis dominicæ exempla cõtemnunt, recte dicitur, Vias eius intelligere noluerũt. Iusti autem illas delectabiliter imitantur: in quorum persona ait Psalm. *In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus diuitiis.*

2090 In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas.

Hic ponitur septimum: quia scilicet ocium debet fugere, & in bonis operibus exercitari. Scientia enim & cognitio boni ordinatur ad opus. Quid enim prodest bonum cognoscere, & non operari? malum cognoscere, & ipsum nõ fugere? Sic & nũc Psal. considerare vias domini dicit se velle ad hunc finem, vt mandata Dei operetur. Et hoc est quod ait, *In mandatis tuis exercebor*: quod scilicet vt melius facere possim considerabo, id est ad considerãdum intellectum applicabo: *vias tuas*: scilicet præcepta tua, per quæ vt per vias ad te possim peruenire. Ad quod clarius intelligendum, est sciendũ quòd mãdata Dei sunt multiplicia, & inter se differentia: vt ostẽdit Bernardus super illo verbo Lucæ 17, Cùm feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus. Sunt mandata quædam, quæ constat non posse fieri sine gloria: posse tamen non fieri sine culpa. Ideóq; digna esse præmiis si fiant: nec tamen suppliciis digna, si non fiant. Nam non tangere mulierem, meriti est nõ mediocris: & nullius tamen delicti propriam amplexari coniugem. Et istiusmodi sunt quæcunq; in illo capitulo euãgelico cõgruere possunt: Qui potest capere capiat. Et rursum quædam sunt per contrarium, quæ quidem neglecta culpam contrahunt: impleta verò, gloriam non merentur: damnant contemptorem, & actorem non glorificant. Talia enim sunt quæcunq; naturali lege & publica imponũtur hominibus: sine quibus nec saluari queunt. Hinc est illud apud gentiles, Non facere furtum, non pascere in cruce coruos. Et in euãgelio, Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? nónne ethnici hoc faciunt? Et vniuersaliter, Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus &c. Acsi dicat, Si solis contẽti estis præceptis, & traditionibus impositæ legis, & non sponte etiam vos perfectionis cõsiliis & suasionibus mancipatis: liberi quidẽ estis à debito, sed non pro merito glorioſi: euasistis pœnam, sed non acquisistis coronã. Eapropter in talibus hæc regula generalis teneatur: vt in difficilioribus quidẽ agẽdis, obeditio gratior quàm grauior præuaricatio iudicetur: & in facilioribus minúsq; onerosis contemptus pernicioſior quàm actus glorioſior iudicetur. Istas ergo differentias mandatorũ dicit Psalmista se velle considerare: scilicet vt coronam mereatur in primis exerceri, & vt pœnam euadat occupari in secundis. Vnde dicit, *In mandatis tuis*: tam primis quàm secundis exercebor. *Et considerabo vias tuas*: quia scilicet per exercitationem in primis gloriam donas, & à pœna liberas per exercitationem in secundis. Vel aliter secundum August. Vbi sciẽdum quòd alius textus secundum August. habet sic, *In mandatis tuis garriam: & considerabo vias tuas.* vbi Garrire accipitur pro Disputare. Et tunc sic exponit August. In Græco habetur adoleſcheſo: quod Latini quidam interpretantur Garriam, & quidam Exercebor interpretati sunt. Quæ duo inter se videntur esse diuersa: sed si exercitatio intelligatur ingenij cum quadam delectatione disputationis, vtrumq; coniungitur, & quasi ex vtroque vnum aliud temperatur: vt sit altera ab huiusmodi exercitatione garrulitas. solent enim garruli vocari loquaces. Si autem se in mandatis Dei exercet ecclesia aduersus omnes inimicos fidei Christianæ atq; catholicæ, copiosis doctorum disputationibus est garrula: quæ tunc fructuosæ sunt disputantibus, si non ibi considerentur, nisi viæ domini. Vniuersæ autem viæ domini sunt (sicut scriptum est) misericordia & veritas: quorum plenitudo inuenitur in Christo. Et sic vult Augustinus, quòd ista talis exercitatio vel garrulitas, sit copiosa doctorum disputatio: quam in intellectu suo primò differentes, consequenter scriptis tradiderunt cõtra infideles, solicite considerantes vias domini: id est misericordiam & veritatem Christi declarãtes.

Scientia ordinatur ad opus. *Obseruatio mandatorum cõfert gloriã: omissio verò dat pœnã: & econtrario de aliquibus.* *Exercitatio est etiam intellectus & disputationis. Garrulitas bona est disputatio intellectus.*

In iustificationibus tuis meditabor: 2091 non obliuiscar sermones tuos.

Hic ponitur octauum: quia scilicet monita memoriæ debet tradere. Vnde in toto isto versiculo nihil aliud intendit, nisi vt sermones Dei meditando, ipsos memoriæ commendemus, & operando perficiamus. Nam meditatio spectat ad operationem: sed non obliuiſci, ad memoriæ commendationem. Vnde hic ait Ambrosius, Admonet hic locus memores scripturarum nos esse debere: & iustitias eius non solum sermone, sed operis imitatione meditari. Non enim qui disputant de lege, & non faciunt quæ legis sunt: sed factores legis iustificantur. Et quòd contra obliuionem ponit meditationem: quoniam, vt ait gl. obliuioni, quæ ex infirmitate originalis peccati euenit, opposita est meditatio. Nouerat ergo iste vitium humanitatis: & cõtra illud auxilium reperit meditationis. Sed notandum quòd quanquam suprà sit dictum quòd iustificationes Dei sunt eius mãdata quibus iustificamur: tamen hic ex modo loquendi Psalmista differentiam videtur ponere inter iustificationes & mandata: sicut aliud est exerceri, & aliud meditari. Exercitium enim spectat ad operationem, sed meditatio ad cogitationem. Mandatis autem tribuit exercitium. vnde statim suprà dixit, *In mandatis tuis exercebor.* Iustificationibus autem attribuit meditationem, hic dicens, *In iustificationibus tuis meditabor.* Quæ ergo differentia est inter mandata & iustificationes? Respondeo, quòd licet omne mandatum Dei generaliter possit dici iustificatio, quia obseruantem iustificat: & iustificatio talis sit mandatum, quia nos obligat: tamen propriè loquendo differunt ab inuicem. Vbi notandum quòd mandatorum quædam sunt moralia & apertè tradita. vt puta, Non occides, non mœchaberis: honora patrẽ tuum & matrem. Et talia non requirunt meditationem, quia de se sunt clara: sed requirunt operis exercitationem. Quædã verò sunt mandata magis figuratiua. vt puta, mandauit Deus quòd Aaró & filij eius deberent habere fœminalia, quãdo introibant in tabernaculũ ad ministrandum ante altare. Hoc enim erat mysticũ: quia per hoc percipiebatur quòd quando debebant in tẽplo ministrare, quòd ipsi etiam ab vxoribus debebant abstinere & seruare castitatẽ. Consimiliter mandatur Deut. 15.

Memoriæ sacrã scripturã tradere debemus. *Iustificationes & mãdata quomodo differunt.* *Nota.* *Exod.28.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

Exercitium decet ut mandata: sed meditatio iustificationibus.

Si vĕditus fuerit tibi frater tuus Hæbræus aut Hæbræa, sex annis seruiet tibi: & in septimo dimittes eum liberum. Per hoc enim figurabatur, quòd fideles in mundo isto qui per sex ætates distinguitur, seruire oportet necessitatibus carnis: sed in septimo anno, scilicet in septima ætate, quæ erit resurrectionis, à tali seruitute plenè liberi erunt. Et talia mandata ænigmatica propriè dicuntur iustificationes: & in istis requiritur meditatio. Et istam sententiam hic apertè ponit gl. dicens, Iustificationes sunt, sicut quòd Hæbræus venditus in lege, nŏ pluſquā sex annis seruit: & in septimo liber emittitur: quia fidelis in mŭdo, qui sex ætatibus distinguitur, tātum seruit: sed in resurrectione liber erit. Et his & huiusmodi quæ in ænigmate dicta sunt, conuenit meditatio: mandatis verò moralibus cŏuenit operatio. Congruè ergo distinxit verba: dicens, *In mādatis tuis exercebor: & in iustificationibus tuis meditabor.* Et nota quia dicit, *Non obliuiscar sermones tuos.* quòd multiplex est obliuio tā bona quàm mala. Prima est obliuio quam facit charitas, scilicet fraternæ iniuriæ. Sicut enim beneficia nunquam debemus obliuiſci, sic nec iniurias recordari. Si enim volumus Deŭ obliuiſci iniuriarŭ quas peccando sibi intulimus, sibi dicentes illud Psalm. 78, Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarŭ &c. & nos iniuriarum nobis illatarum obliuiſci debemus: aliter enim quomodo dicere possemus Deo, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus &c. Quoniam & fratres Ioseph ipsi supplicabant. Genes. 50. dicētes, Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorum. Propter quod præcipitur Eccl. 10, Omnis iniuriæ proximi ne memineris. Secunda est obliuio quam facit voluntaria pauperta: scilicet terrenæ opulētiæ. Psal. 44, Obliuiſcere populum tuum, & domŭ patris tui: & concupiſcet rex decorem tuum. Tertia est obliuio quā facit prauitas: scilicet exercendæ iustitiæ: vt faciŭt ebrij. Prouerb. 31, Noli dare regibus vinŭ, ne forte bibant, & obliuiſcātur iudiciorum iustorŭ. Quarta est obliuio quam facit iniquitas: scilicet diuinæ legis obseruantiæ. sic enim de Hierusalem dicitur Oseę 4, Oblita es legis Dei tui. Et contra istam nūc ait Psalmus, *Non obliuiſcar &c.*

Obliuio multiplex.

2092 Gimel.

Retribue seruo tuo, viuifica me: & custodiam sermones tuos.

Hic incipit tertius octonarius: in quo præmittitur tertia Hæbræorum litera, scilicet Gimel: quæ interpretatur retributio. Hic enim Psalmista considerat humanam multiplicem indigentiam: vt est, infirmitas carnis, ignorantia mentis, pronitas ad malum, exilium à patria, hostium multiplicitas. Et propter ista hic Psalmista gratiam Dei quærit, sine qua anima non viuit: vt per gratiam viuificata, custodire possit omnia mandata. Gratiam ergo viuificantem postulat, dicens, *Retribue* (scilicet gratiam) *seruo tuo: viuifica me* &c. Et ideo in isto octonario cōtra diuersos defectus humanæ naturæ, sibi à Deo diuersa auxilia retribui petit: secundum quæ iste octonarius diuiditur in octo partes. Quia primò contra culpam, fidei petit gratiam: secundò contra ignorantiam, arcanorum petit notitiam, ibi, *Reuela*: tertiò contra exilium, supernam petit patriam, ibi, *Incola*: quartò contra vanitates mentis, petit iustitiam, ibi, *Concupiuit*: quintò contra infirmitatē carnis, spiritus petit constantiam, ibi, *Increpasti*: sextò contra opprobria, diuinam petit clementiam, ibi, *Auser à me*: septimò cŏtra hostes, in bono petit perseuerantiam, ibi, *Etenim sederunt*: octauò contra labores, habere petit patientiam, ibi, *Nam & testimonia*. Quantum ergo ad primum, sciendum quòd sicut corporaliter mortuus opera corporalia operari non potest: sic nec spiritualiter mortuus opera spiritualia (vt puta Deimandata) custodire non potest, saltem quo ad intētionem legislatoris. Et ideo vt illa possit obseruare, primò postulat à Deo viuificari: quæ spiritualis vita dătur per gratiam fidei: quia vt dicitur ad Hæbr. 10, Iustus ex fide viuit. Hanc gratiam fidei postulans dicit, *Retribue seruo tuo, viuifica me* &c. Vnde hic ait Auguſt. *Retribue* &c. Quid est aliud quàm dicere, Scio mortuos mandata tua custodire non posse: mortuos, scilicet infideles. de quibus dicitur, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Quapropter, si mortuos intelligimus infideles, viuos autem fideles: quoniam iustus ex fide viuit, nec possunt custodiri mandata Dei, nisi fide, quæ per dilectionem operatur. Hanc sibi postulat qui dicit, *Retribue seruo tuo, & custodiam* &c. Sed fortè dices: Si iste qui petit seruus Dei est: ergo fidelis est. si fidelis: ergo gratiam fidei habet. quòd si illam habet, ad quid sibi illā dari postulat? Respŏdeo, quòd hic Psalmista loquitur in persona ecclesiæ, quæ pro infidelibus orat, vt conuertantur ad fidem. Vel aliter, secundum Auguſtinum: iste qui iam orat, & dicit, *Retribue* &c. si penitus esset mortuus, non oraret: sed ab illo accepit initium bonæ cŏcupiscentiæ, à quo vitam postulat obedientiæ. Habebant enim aliquam fidem illi qui dicebant, Domine auge nobis fidem. Ille verò & incredulitatem suam confitebatur, nec fidem diffitebatur, qui cùm esset interrogatus vtrŭ crederet, ait, Credo domine: adiuua incredulitatem meam. Iam itaque viuere incipiens, postulat vitam, qui credens, postulat obedientiam: non pro ea seruata præmiŭ, sed vt seruetur auxiliŭ postulat. Vita quippe crescente, viuiscit per omnem diem, qui renouatur de die in diem. Vult dicere, quòd fides (sicut & cæteræ virtutes) habet gradus distinctos, quibus incipit, crescit, roboratur & perficitur. Iste ergo sic orans erat incipiens in fide, & proficere desiderabat. Sed fortè dices: Cum ante fidē nobis non debeantur nisi mala pro malis nostris, propter quod & superius orauerat Psalmista, Nŏ secundum peccata nostra reddas nobis, neq; secundum iniquitates nostras retribuas nobis: quomodo ergo hic orat, dicens, *Retribue* &c? Ad hoc hic respondet Auguſt. dicēs, Retribuit Deus per indebitam gratiam bona pro malis. Et hanc retributionem rogat qui dicit, *Retribue* &c. Quatuor enim sunt retributionis differentiæ. Aut enim mala pro malis retribuŭtur: sicut Deus ignem æternum retributurus est impiis. Aut bona pro bonis: sicut regnum æternum retributurus est iustis. Aut bona pro malis: sicut Christus per gratiam iustificat impium. Aut mala pro bonis: sicut Iudæus per malitiam persecutus est Christum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iustitiam, vt retribuantur mala pro malis, & bona pro bonis: tertia pertinet ad misericordiam, vt retribuantur bona pro malis: quartam Deus nescit. nulli enim malum pro bono retribuit. Hæc autem quam tertio loco posui, primitus necessaria est. Nisi enim deus retribueret bona pro malis, nullo modo essent qui retribuerent bona pro bonis. Audi illum Saulum, postea

Fides est vita animæ.

Quæstio.

Fides habet gradus, quibus incipit & crescit.

Luc. 17.

Marc. 9.

2. Cor. 4.

Retributionis multa sunt differētia.

Ad Tit. 3. postea Paulum: Non ex operibus (inquit) iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. & iterum, Qui prius fui blasphemus & persecutor, sed misericordiam consecutus sum. Mortuus ergo erat prius per suam iniustitiam, antequam viueret per Dei gratiam. Retribuit ergo illi Deus bonum pro malo: scilicet vitam pro morte. Et talis est retributio, quam iste hic postulat, dicens, *Retribue seruo tuo: viuifica me* &c. Sed fortè dices: nónne præsumptionis est, sic à Deo petere, qui nobis non debet nisi pœnam? Ad hoc hic respondet Ambrosius dicens, Hoc enim sic à Deo petere, non est à virtute alienum, nec arrogantis. Prærogantia namque fidei est atque iustitiæ, de domini fauore mercedem vsurpare. Denique reprehenditur Petrus, quia super fluctus ambulans, humano magis dubitauit affectu, quàm Apostolica auctoritate præsumpsit. In euangelio quippe docemur habere fidem, & non hæsitare de his quæ supra hominem sunt gerendis. Denique non insolentis est arrogantiæ, sed innocentis conscientiæ, ab ipso cui seruieris, petere mercedem: quoniam desperare, segniciei est materia: sperare autem, incentiuum est laboris. Pete igitur confidenter, si merita suffragantur, vt talia petendo, studiosius elabores, quò ea petitione sis dignior. Quis enim athleta, si desperet coronam, descendet in stadium, aut si eam postulet victor offendat? Probatio enim spem facit, spes confidentiam. Et infrà. Si quis ergo Dei seruus est, & bene seruit domino, & nihil facit quasi seruus peccati: is cōfidenter Deo dicat, *Retribue seruo tuo.* Gloriosa seruitus quæ pro nobis seruiuit & Christus: sed ita si nihil possit aduersarius sibi de tuo seruitio vendicare.

Petere à Deo debemus bona confidenter.

Quæstio.

2093

Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

Hic postulat secundum: scilicet, contra ignorantiam diuinæ legis notitiam: hoc ideo, quia Dei mandata non possunt custodiri, nisi per intelligentiam videantur. Vbi aduertendum, quòd velo, velas, idem est quod tergere, cooperire, obumbrare. Vnde illa quæ figuratiuè dicuntur & non apertè, dicuntur velata, id est obumbrata & obscurè dicta. Sic enim legimus Lucæ 9, quòd Christus dixit discipulis suis, Futurŭ est vt filius hominis tradatur in manus peccatorum. Et sequitur, At illi ignorabant verbum istud: erat enim velatum ante illos. Sic ergo velatum dicitur illud quod obscurè, ænigmaticè, vel figuratiuè est dictum. Cùm tota series antiqui testamenti sit figuratiua, ideo dicitur velata. Illa autem velamina per Christum sunt remota: quoniam per ipsum veritas est manifestata. Velare autem componitur cum re, & fit reuelo, as, idem quòd velum remouere, obscura declarare. Et sic per Christum velum antiquæ legis est remotŭ. Vnde ait Apostolus, Vsque enim in hodiernum diem ipsum velamen in lectione veteris testamenti manet: quod in Christo euacuatur. Nam vsque in hodiernum diem cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum: cùm autem conuersus fuerit ad dominum, auferetur velamen. Istud ergo velamen legis antiquæ remoueri ab eo postulat Psal. dicens, *Reuela oculos meos.* Oculi enim dicuntur velati, quando proposita vident obscurè: sed reuelantur, quando obscura declarantur. Homo ergo in figuratis per legem velo ignorantiæ tegitur, sed Deus velamen tollit: vt videas & consideres mirabilia vmbraticè proposita. Et hoc multis exemplis ait hic Ambrosius, dicens, Habes quomodo auferas velamen, quod manet super oculos cordis tui. Conuertere ad dominum Iesum Christum, & velamen cadet. Et primò ponit exemplum de Paulo, dicens, Conuersus Paulus ad benedictionem Ananiæ, velut squammæ ceciderunt ab oculis eius, & vidit, quia per triduum antè non viderat: simul oculis corporis animæque sanatus: quia medicamentum ei medicus demonstrauerat ille de cœlo: de quo scriptum est, Misit etiam verbum suum, & sanauit eos: & ex omnibus infirmitatibus eorum liberauit eos. Mitte ergo pater medicum istum, veniat verbū tuum, & reuelet oculos meos. Aliud exemplum ponit de Apostolis, dicens, Et Apostolorum oculi clausi erant, nisi Iesus aperuisset eos. Denique duobus ex illis euntibus in castellum, cui nomen erat Emaus, cum interpretaretur eis scripturas, & benediceret eos, aperti sunt oculi eorum: & cognouerunt eum. Ergo nisi Iesus aperuisset nobis oculos, ipsum nemo cognouisset. Nisi ab oculis nostris velamen tulisset, nulli gratia euangelij refulsisset. Aliud exemplum de Apostolis ponit, dicens, Et Petrus quidem, Iacobus & Ioannes, clausos habebāt oculos. Denique in monte grauati erant somno, sed excitati fulgore maiestatis diuinæ, oculos suos aperuerunt. Et subdit, Quis igitur tantus vt aperiat oculos, & legis videat sacramenta, nisi Christus ei demŏstraret? Non Moyses tantus. Denique iubente domino, Moyses proiecit virgam in terram, & facta est serpens: & fugit ab eo. Apprehendit caudam serpentis: & facta est virga. Et adhuc non cognoscebat mysterium quod declarabat, descensurum in terram dominum Iesum. Qui cum se exinanisset, & in cruce poni & proiici pateretur in tumulum: in gloriam Dei diuinæque sedis regale consortium, de serpente remearet. Apprehendamus ergo & nos caudam illius serpentis crucifixi, vt potestatem eius regiam possimus agnoscere. Sic igitur Psalmista vt ab oculis suis velamen tolleretur, conuersus ad dominum precabatur, dicens, *Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua.* Quis enim de terrenis ad cœlestia, de vmbra ad claritatem humano gradu sine diuino ductu possit ascēdere? Certè nullus. Et consequenter multa alia adducit exempla. Sic ergo Psalm. dicens, *Reuela oculos meos* &c. rogat vt in figuris antiquæ legis mirabilia nouæ legis figurata cognoscat per Christum: de quo ait Symeon, Lucæ 2, Viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum: lumen ad reuelationem gentium &c. Nemo enim secreta & occulta scripturarum scire potest, nisi Christus reuelet oculos suos: ipso dicente, Nemo nouit filium nisi pater: nec patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Ad ipsum accedamus supplices, dicentes, *Reuela oculos meos* &c.

Reuelare quid est.

2. Cor. 3.

Reuelat oculos nostros Christus ad intelligēdam scripturam.

Exod. 3.

Matth. 11.

2094

Incola ego sum in terra: nō abscondas à me mandata tua.

Hic petit tertium: scilicet, contra exilium patriam. Iste textus variatur, quia aliqui codices habent, *Inquilinus ego sum in terra.* Aliqui habent, *Incola ego sum in terra.* Aliqui habent, *Aduena ego sum*

Incola. Accola. Aduena. Inquilinus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in terra. Quæ quamuis aliqualiter differant, tamen ad propositum eandem sententiam significãt. Nam secundum Augustinum hic, Inquilini dicuntur nõ habentes propriam domum: sed habitantes in aliena: incolæ autem vel aduenæ dicuntur, non ciues, sed adu ētitij. Vocantur itaque incolæ in terra, siue inquilini, vel aduenæ, qui in terra domum non habent, nec ciues sunt terræ, sed magis cœlestes. Et si quæras: quomodo aliquis hominum incola in terra possit dici, cum de terra corpus originem ducat. Sed hic propriè incola vel inquilinus dicitur in terra, qui mente hic non possidet terrena: etsi corpore habitat in terris, spiritu tamen habitat in cœlis. Quod hic declarans Ambros. dicit, *Incola ego sum in terra.* Non cuiuscunque vox ista est, sed eius qui terrenis renunciat voluptatibus, & omni se mundanæ cupiditatis exuerit affectu. Ille est in hac terra aduena, qui potest dicere, Nostra conuersatio in cœlis est: qui suam in domino habet portionem: qui potest dolere quòd diutius viuat in terris: qui vitæ huius longitudine lassatur. Cui prolixitas habitationis huius fastidio est: qui dissolui non timet: & si dissoluatur, præsumat se cũ Christo futurum. Hic verè peregrinus in terra est, qui sanctorum est ciuis & domesticus Dei: & thesaurum sibi condit in cœlum. Non vtique is exiens de Ægypto, in hãc intelligibilem Ægyptum remeasse desiderat: nec depositæ senectutis & mortis paueſcit confinia: nec horrea struit messibus recondendis, iam alienis victuris ætatibus: sed sola diues virtutum fœcunditate ea congregat quæ sibi mors non possit auferre. Et eandem sententiam hic ponit August. dicens, Ideo nos incolas vel inquilinos in terra esse dicamus, quia supernam patriam vnde pignus accepimus, & quò peruenientes, nũquã minde migremus, inuenimus. Nam & ille qui in alio Psal. dicit, Aduena ego sum apud te & peregrinus, sicut omnes patres mei: non ait, sicut omnes homines: sed dicendo, sicut omnes patres mei, iustos proculdubio vult intelligi: qui eum tempore præcesserũt, & in hac peregrinatione gemitu pio ad supernam patriam suspirant: de quibus scriptum est, ad Hæbræos, Secundum fidem mortui sunt hi omnes, cùm non accepissent promissiones: sed longè eas videntes, & salutantes, & confitentes: quia hospites & peregrini sunt super terram. Qui enim talia dicunt, ostendunt quia patriam quærunt. Et si quidem eius memores essent à qua discesserãt, habuissent tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est cœlestem. Ideo de his Deus non confunditur vocari Deus eorum. Præparauit enim eis ciuitatem. Et illud quod legimus, Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino; potest intelligi hoc non esse omnium, sed fidelium: nõ enim omniũ est fides. Et videamus quid his verbis Apostolus iungat. Cùm enim dixisset, Quandiu sumus in corpore, peregrinamur à domino, ait, Per fidem enim ambulamus, non per speciem. vt intelligeremus eorum esse istam peregrinationem, qui ambulant per fidem. Infideles autem quos Deus non præsciuit, nec prædestinauit fieri conformes imaginis filij sui, non possunt veraciter se dicere in terra peregrinos, quando ibi sunt, vbi secundũ carnẽ nati sunt. Non enim habent alibi ciuitatẽ. Ac per hoc non sunt in terra alienigenę, sed terrigenę. sunt tamen & hi accolæ & peregrini, sed non huic terræ: sed populo Dei, à quo sunt alienigenæ. Vnde credentibus, & sanctam ciuitatem quæ non est de hoc mundo, habere incipientibus, Apostolus dicit, Iam non estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctorum & domestici Dei. Ipsi ergo sunt ciues terreni, qui sunt in Dei populo peregrini: qui verò ciues sunt in Dei populo, ipsi sunt in terra peregrini. Dicat itaque quilibet fidelis, siue cœlestis & spiritualis homo, *Incola ego sum in terra.* Sed hic aliud restat dubium: quomodo talis peregrinus in terra Deo dicat, *Non abscondas à me mandata tua*, cùm Dei mandata etiam infidelibus sint publicata: quæ vbique Deus voluit prædicari. Et vtinam quàm multis sunt clara, sic & cara sint. Nam quid est mundo clarius quàm, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo: & proximum tuum sicut te ipsum? In quibus mandatis tota lex pendet & prophetæ. Et quis est quem lateant ista mãdata? Nempe omnibus fidelibus & plurimis infidelibus sunt nota. Cur ergo iste fidelis postulat, dicens, *Non abscondas à me mandata tua*? Ad hoc respõdet hic Augustinus, quia quamuis omnes sciant hoc mandatum, Diliges dominum Deum tuum, tamen quia difficile est Deum nosse: consequens est vtique vt diligas dominum Deum tuum: difficile intelligatur, interrogatur ne aliud pro alio diligatur. Sic quia difficile est vt homo cognoscat seipsum: quapropter vt sciamus diligere Deum, sciendus est Deus. Et vt sciat homo diligere proximum sicut seipsum, prius debet diligendo Deum, diligere seipsum: quod facere nõ poterit, si nescit Deum, & si nescit seipsum. Rectè itaque dicitur Deo, *Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.* Hæc namque meritò illis absconduntur, qui non sunt incolæ in terra: quia illi etsi hæc mandata audiunt, non sapiunt, quia terrena sapiunt. Petunt ergo iusti ne abscondantur ab eis mandata Dei, per quæ ab hoc incolatu liberentur diligendo Deum, cum quo in æternum erunt: & diligendo proximum, vt ibi sit, vbi ipsi erunt. Vult ergo dicere Augustinus, quòd dicendo, *Non abscondas à me mandata tua*, petit vt Deus manifestet sibi seipsum, vt cognoscat ipsum Deum, seipsum, & proximum.

Quæstio. *Sãcti incolæ sunt in terra.* *Phil.3.* *Pſal.38.* *Hebr.11.* *2.Cor.5.* *4.Theſſ.3.* *Epheſ.2.* *Diligere Deũ nõ potest quis Deũ nõ cognouit, nec proximum.* *Dilectio præsupponit cognitionem.*

Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. 2095

Hîc petit quartũ, scilicet contra vanitates mentis iustitiam: quia concupiscentiam habet iustificationum Dei. Vbi notãdum, quòd duplex est concupiscentia: scilicet, bona & mala, mala, vt cum dicitur, caro concupiscit aduersus spiritum: bona, vt cum dicitur, spiritus concupiscit aduersus carnem. Quandocunque autem ponitur concupiscentia in scriptura, non dicendo quid concupiscatur: tunc mala notatur concupiscentia. si autem declaretur quid concupiscatur, tunc si illud est malum, concupiscentia est mala: si bonum, bona. Vnde hic ait August. Hoc sanè interest inter bonam concupiscentiam & malam, quia non tacetur quod concupiscitur, quando bona commemoratur concupiscentia. Cum autem non additur quid concupiscitur, sed sola ponitur: non nisi mala intelligitur. sicut cum dicitur, Concupiscentia sapientiæ deducit ad regnum. Si non adderetur sapientiæ, nullo modo diceret, concupiscentia deducit ad regnum &c. Sed dices: quid est dicere, *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes*, cum idem sit concupiscere & desiderare? Ad hoc respondet Ambros. hic dicẽs,

Concupiscẽtia duplex: bona & mala. *Sap.6.* *Quæstio. Concupiscẽtia & desiderium quomodo differunt.*

Non

Non dixit, concupiui iudicia: sed concupiui desiderare. Sicut enim vita viuere, plus est quàm viuere (viuere namque commune est etiam huius vitæ: vita autem viuere beatorum est) sic cõcupiscere vt desideremus iudicia Dei, plus est quàm desiderare iudicia. Concupiscimus enim desiderare, quasi nõ sit in potestate nostra desiderium, sed gratiæ Dei. Cùm enim dominus oblectari nos viderit cupidine iudiciorum suorum, sobrium auget affectum: cùm autem peccamus, non concupiscimus desiderare iudicia Dei. Neque enim ægrotus vri desiderat, vel incidi, vt recipere possit sanitatem. Refugit qui grauius ægrotat, ne vratur, ne incidatur, ne ligetur, ne abstineat à cibo: qui autem salutarem habet valetudinem, medico securius occurrit. Vnde *Luc.22.* & dominus non ocioſe ait, Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum: non solùm desiderans, sed etiam geminato desiderio concupiscens remissionem tribuere peccatorum. Concupiscamus ergo & nos desiderare iudicia Dei. Bona conscientia cum examinatur, probatur: & concupiscamus desiderare in omni tempore, vt nullum momentum prætereat vacuum bonæ cupiditatis. Augustinus autem hic aliter respondet, quòd aliud est cõcupiscere desiderare, & aliud desiderare. Vnde ait, Nam & ægrotus qui fastidio laborat, & vult euadere hoc malum, concupiscit vtique desiderare cibum, hoc est carere fastidio. Et infra dat aliud exemplum: dicens, Diligenda est dilectio qua diligitur quod diligi oportet: sicut odio habenda est dilectio qua diligitur quod diligi non oportet. *Gal.5.* Odio quippe habemus concupiscentiam nostram, qua caro concupiscit aduersus spiritum. Et quid est ista concupiscentia, nisi mala dilectio? Et diligimus concupiscentiam nostram, qua spiritus concupiscit aduersus carnem. Et quid est ista concupiscentia, nisi bona dilectio? Cùm autem dicitur diligenda est, quid dicitur, quàm concupiscentia est? Quocirca, quoniam rectè concupiscuntur iustificationes Dei, rectè concupiscitur cõcupiscentia iustificationum Dei. Hoc enim & alio modo dici potest. Nam si rectè diliguntur iustificationes Dei, rectè diligitur dilectio iustificationum Dei. An aliud est concupiscere, aliud desiderare? Non quòd non sit concupiscentia desiderium, quia non omnis concupiscentia desiderium est. Concupiscuntur enim & quæ habentur, & quæ non habentur. Nam concupiscendo fruitur homo rebus quas habet: desiderando autem, absentia concupiscit. Desiderium ergo quid est, nisi rerum absentium concupiscentia? Sed Dei iustificationes quomodo absentes esse possunt, nisi quando nesciuntur? An & quando sciuntur, & non fiunt, absentes habendæ sunt? Nam quid sunt iustificationes, nisi opera iusta, & non verba? Ac per hoc possunt infirmitate animæ non desiderari, & per rationem mentis vti. Videtur quippe quàm sint vtiles atque salubres: & ideo potest earum desiderium concupisci. Sæpe enim quid agendum sit videmus, nec agimus: quia non delectat vt agamus, & cupimus vt delectet. Præualet intellectus, & tardè sequitur infirmus animus humanus. Ideo ergo desiderare cõcupiscebat, quia bona esse cernebat: cupiens eorum habere delectationem, quorum potuit videre rationem. Ad hoc potest dari familiare exemplum. Nam quis peccato aliquo implicatus, voluntariè concupiscit vt Deus det sibi desiderium, vt illud peccatum relinquat.

Dilectio diligitur & oditur.

Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis. 2096

Hîc petit quintum: scilicet mentis constantiam: sciens quòd nemo mittens manum suam ad aratrũ, & respiciens retrò, aptus est regno Dei: & quòd omnes qui à mandatis Dei declinant, sunt maledicti. Vbi notandum quòd superbos primos: scilicet, parentes qui in scientia Dei æquari voluerunt, dupliciter Deus increpauit: scilicet, verbis & flagellis. Verbis, cùm ipsi Adæ post peccatũ dixit, Adam vbi es? flagellis autem, cùm sententiam mortis contra ipsum & posteritatem suam protulit, & ipsum multiplici miseriæ & laboribus subiugauit. Quem enim dominus ad salutem vult reducere exterius, increpat pœnis & aduersitatibus, vt ipsius mentem sanet interius. vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 5, Increpationem domini ne reprobes: dicens, Deus enim increpando superbos, aliquando carnem percutit exterius, & mentis duriciam suo pauore tabefacit. Vnde vulnerando ad salutem reuocat, cum electos affligit exterius, vt interius viuãt. Vnde bene per Moysen loquitur: dicens, Ego occidã, & ego viuere faciam: percutiam, & ego sanabo. Occidit enim vt viuificet: percutit vt sanet. quia idcirco foris verbera admouet, vt interius vulnera delictorum curet &c. Isto ergo modo increpauit superbos primos parentes, dum propter transgressionem diuinorum mandatorum, ipsos & ex ipsis descendentes multis subiecit miseriis: vt mens quę superbiendo seipsam non cognoscebat, duris miseriis sauciata, seipsam cognoscat. Et attende quòd dicit, *qui declinant à mandatis tuis*: quia aliud est mandata Dei per infirmitatem vel ignorantiam non implere: aliud per superbiam voluntariè ab illis declinare: quia primi aliqualem excusationem habẽt, vt non tam grauiter offendant: sed nullã secundi. Et in isto secundo modo primi parentes transgressi sunt diuina mandata. Quod Psal. notans dicit, *qui declinant*. Vnde hic August. ait, Declinauerunt enim primi parentes à mandatis Dei: quia delectauit eos, quòd audierunt promissum, Eritis sicut dij. Ac sic eos à mandato Dei quod sibi mandasse eum sciebant, & quod facillimè nulla infirmitate reuocante vel impediente implere poterant: per hanc ergo superbiam declinauerunt. Et ecce quam dura increpatio: quia tota ista dura & infelix eruma mortalium, quodammodo hæreditaria est increpatio superborum. Quando enim dixit Deus, *Gen.3.* Adam vbi es? non vbi esset ignorabat, sed superbum increpabat. Et vbi tunc esset, & ad quam miseriam peruenisset, non scire cupiebat: sed interrogando increpans admonebat. Ex hoc enim apparet quantũ malum sit superbiæ crimen, quod omnia bona dissipat: omnium existit causa malorum. Vnde hic Ambros. ait, *Increpasti superbos* &c. Cum dominus Iesus per obedientiam genus humanum redemerit, iustitiam reformauerit: serpens autem per inobedientiam peccatum introduxerit: quid vitij habeat superbia hinc æstimare possumus, cuius auctor diabolus est. Itaque volens Christus à tanto crimine vindicare genus humanum, introduxit Pharisæum & publicanum orantes in templo: & docuit etiamsi bona cætera habeat, quòd magis superbus offendat quàm humilis qui nulla dote virtutum subnixus est. Studet enim supplantare diabolus bonis operibus intentos. Quantum laborauit Pharisæus ille ne raperet aliena, ne iniu-

Increpare duplex, scilicet, verbis & pœnis. *Greg. lib.6 mor.17.* *Deut.32.* *Declinare à mãdatis quid est.* *Superbia quãtũ malum sit.* *Pharisæus superbus multa perdidit bona.*

Universidad de Deusto Biblioteca

stus esset, ne adulteraret? Quantũ laborauit ne peccaret: sicut peccauit publicanus? Quantum laborauit vt bis in sabbatho ieiunaret? Quantum laborauit vt decimas daret omnium quæ acquireret? Quis nostrum hæc facit? Quanti habent possessiones, & soli incumbunt fructibus, & soli sibi messes recõdunt? Aduertit hoc diabolus, & perfodit eum vlcere graui: vt non teneret caput mente carnis inflatus, & in eo in quo laudabilis fore crederetur, ibi reprehensibilior iudicaretur. Agebat enim gratias Deo, quòd nõ esset raptor, adulter, iniustus. Quàm noxiè ei luctatus est serpens, & grauibus eum spiris ligauit. Superiorem fecit, vt de altiori gradu deiiceret eum: inferiorem se præbuit, vt superiorem casu grauiore prosterneret. Mala ruina est arrogantiæ: superiores obruit. mala hæc lucta serpentis, quæ in plurimos torquet anfractus. Inflare volebat & Paulum. Quem Paulum? Illum vtique Apostolum, non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum. Et penè deceperat: ita vt stimulum carnis suæ qui se humiliabat rogaret auferri. Sed bonus dominus qui Paulum in infirmitatibus vellet facere fortiorem, adhibuit ei & angelum sathanæ, vt suis diabolus artibus vinceretur. Non mentiebatur Pharisæus: immò etiam vera dicebat. Sed omnis qui se exaltat, etiamsi vera dicat, offendit. Denique Pharisæus probabilior ingressus est in templum quàm publicanus: & condemnatus exiuit. O quantum crimen est superbiæ: vt ei etiam adulteria præferantur? Denique dominus qui aliis donat, superbis resistit, & tanquam congreditur his qui se exaltant, sibíque hoc certamen vendicat. Et qui aliis compatitur, arrogantes increpat: quia nihil grauius, quàm vt fratres nostros pauperes superbo oculo despiciamus: conformes nobis intolerabili repellamus fastidio: nostra indignos gratia iudicantes quia sunt inopes, cum paupertas proximior sit Deo, quàm thesaurus acceptior. Sequitur, *Maledicti qui declinant à mandatis tuis*. Non dicit qui declinauerunt: sed *qui declinant*: vt locum reseruet veniæ. Quoniam à mandatis Dei declinauit Petrus: sed quia pœnituit, nõ inter maledictos, sed inter benedictos locatur. Sic & Paulus, & cæteri Apostoli. Sic & alibi dicit Christus, Descendite à me omnes qui operamini iniquitatem. Et non dixit, qui operati estis iniquitatem.

Paulus rogabat vt stimulus carnis auferretur ab eo inductus à diabolo.

Psal.6.

2097 Aufer à me opprobrium & contemptum, quia testimonia tua exquisiui.

Hic petit sextum: scilicet, contra opprobria diuinam clemẽtiam. Ista litera dupliciter exponitur. Vbi sciendum quòd opprobrium est duplex: similiter & contemptus. Vnus apud mundum: alius apud Deum. Et illud quod est opprobrium apud mundum, est gloriosum apud Deum, & econtrario. vt puta diuitem esse, potestatem multam habere, & huiusmodi: gloriosum est mundo, sed apud Deum opprobrium. Et econtra: mendicare, aduersa pati pro fide, opprobrium est mundo, sed apud Deum, gloriosum. Hic ergo loquitur de opprobrio & contemptu qui est apud Deum, non de illo qui est apud mundum. Non enim timet iustus à mundo despici, sed à Deo. Vnde de Apostolis dicitur, Act.5, quòd ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et istam expositionem hic ponit

Opprobrium duplex: scilicet, apud mũdũ & apud Deum. Contẽptus duplex.

A Ambr. dicens, *Aufer à me opprobrium* &c. Si contemptus loco opprobrij ducitur: quomodo scriptum est, Contemptibilia mundi elegit Deus? Sed considera, quia mundi contemptibilia dixit, non Dei. quod enim in hoc mundo est contemptibile, hoc preciosum est apud Deum. Denique humilitas in hoc mundo contemnitur, sed Dei iudicio approbatur. Audi quem opprobrio & pro nihilo habeat Deus. Quicunque sanctus est, qui sine macula viuit, veritatem custodit, non offendit proximum, ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. Omnia quæ maliciæ sunt, apud Deum pro nihilo æstimantur & cotemnuntur. Caue ergo Christo opprobrio sis, non contemptus à Christo. Maledicat homo mihi, opprobria inferat, contemnat me, B istis coronam mihi fabricat. Sed quàm graue est, si Christus dignum opprobrio, dignum contemptu ducat. Opprobrio sunt Christo & ab ipso contemnuntur qui peccatorum suorum pœnitentiam non egerunt. Nos ergo agamus pœnitentiam, ne simus opprobrium Christo. Et hoc orat Psal. dicens, *Aufer à me opprobrium & contemptum*, id est, ne sim tibi opprobrio: da mihi veram pœnitentiam peccatorum. Aliter exponitur: vbi sciendum quòd martyr idem est quod testis. Nam martyr Græcè, Latinè dicitur testis: quia martyres testes sunt fidei. Et sic testimonia Dei idem sunt quòd martyria. Persecutores autem fidei, opprobrio habent martyres, & ipsos contemnunt. Rogat ergo ecclesia vt istud opprobrium auferatur. vt scilicet qui opprobrio C habent martyria, conuertantur ad fidem, & ipsa martyria venerentur. Et hanc expositionem hic ponit August. dicens, Testimonia Græcè martyria nuncupantur. Quo verbo iam vtimur pro Latino. Vnde illos qui pro testimonio Christi diuersis passionibus humiliati sunt, & vsque ad mortem pro veritate cõcertant: non testes (quod vtique Latinè possemus) sed Græcè martyres appellamus. Sic ergo accipiamus hæc verba, *Aufer à me opprobrium* &c. tanquam dictum sit, Aufer à me opprobrium & contemptum, quoniam martyria tua exquisiui: Christi enim corpus cùm ista dicit, nunquid ab impiis & superbis aufert opprobrium & contemptum? nullam deputat pœnam, cum potius inde perueniat ad coronam. Cur ergo quasi graue ali- D quid & intolerabile à se postulat auferri, nisi quia orat pro inimicis suis: quibus esse perspicit noxiũ obiicere sanctum nomen Christi tanquam opprobrium Christianis: & eius à Iudęis irrisam crucem, totámque humilitatis Christianæ medicinam (qua sola tumor ille sanatur quo inflati cecidimus, & iacẽtes amplius intumuimus, eadem superbia manẽte & crescẽte) cõtẽnere? Dicat itaque corpus Christi, quod iã nouit diligere inimicos suos, dicat Deo suo, *Aufer à me opprobrium & contẽptum, quia martyria tua exquisiui.* id est opprobrium quod ideo audio, quia martyria tua exquisiui, aufer à me: inimici enim mei, quos à me pręcipis diligi, qui magis magísque moriuntur & pereunt, cũ martyria tua contemnunt & criminantur in me: profectò reuiuiscẽt E & inuenientur, si martyria tua venerentur in me. Et ita factum esse hoc videmus. Ecce martyrium Christi & apud homines in hoc mundo non solùm non est opprobrium, sed magnum est ornamẽtum. Ecce non solùm in conspectu domini, verũetiam in cõspectu hominum, preciosa mors sanctorũ eius. Ecce nõ solùm non contẽnuntur, verũetiam magis honoribus præferũtur martyres eius. Sed

1.Cor.1. *Psal.14.* *Martyr idem est quod testis.* *Opprobrium & cõtẽptus ablata sunt ab ecclesia.* *Psal.115.*

Sed quãdo ecclesia hoc precabatur, martyria Christi opprobrium erãt illis à quibus persequebatur.

2098 Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis.

Hic postulat septimum: scilicet contra hostes in bono perseuerantiam. Quis enim posset in persecutionibus firmus existere, nisi à Deo esset fortificatus? Vnde vehementiam persecutionis & stabilitatem perseuerantiæ insimul complectitur: dicẽs, *Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur*: vbi notat persecutionis grauitatem. *Seruus autẽ tuus exercebatur in iustificationibus tuis*: vbi notat perseuerantiæ stabilitatem. Hic autem versus multipliciter exponitur à sanctis. Et primò de Christo capite: vt sint verba Christi, dicentis, *Etenim sederunt principes*, &c. Et ad istum sensum istum versum exponit Ambros. dicẽs, Est vox ista domini nostri Iesu Christi. Cùm enim conuenisset presbyterium plebis, & principes sacerdotum & scribæ: & ad concilium Iudæorum ductus esset Iesus dicentium, Quid adhuc desideramus testes? audiuimus enim de ore ipsius. Et cùm staret ante præsidem, & duceretur ad crucem: quid pulchrius diceret, quàm Sederunt principes, & aduersum me loquebantur? Hoc est, me stante, sederunt principes. Et quia tribunalium sedibus sublimes erant, dominum non videbant. sedebant ergo elati fastigio principatus, nec principem principum cogitabant. Et ideo imitatores mei, discipuli mei, nolite iniuriam erubescere, si steteritis ante principes pro nomine meo: cùm ego steterim pro vestra salute. Secundò hic versus exponitur de Christi corpore. vt ista sit vox martyrum, dicens, *Etenim sederunt principes*, &c. Et hoc hic deducit August. dicens, Refer hoc ad corpus Christi, id est, ecclesiam: & inuenies reges terræ excogitasse atq; inuenisse quomodo Christianos quæsissent. Consimiliter & Ambros. ad istum sensum hic exponit: dicens, Vox ista martyris est, qui perductus ad iudicium persecutorum, cùm cogeretur idolis immolare, & constanter resisteret, iudices autem sedentes in tribunalibus stipati officiis: indignantes quòd suis nõ obsecundaretur imperiis: conferentes quo dignum supplicio censerent, stabat intrepidus: dicens, Etenim sederunt principes, & aduersum me decertabant. Sed quid tunc martyr agebat? Audi quod sequitur, *Seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis*. Hic adducuntur arma iusti, quibus omnes aduersorum impetus repellantur. Alibi autem ait, Circunuenerunt me & expugnauerunt me gratis: pro eo, Vt me diligerẽt, detrahebant mihi: ego autem orabam. Hic autem ait quòd studium ei erat, non exercendi ad bellum artes iuuentutis: non decipiẽdi aduersantes: astutia nulla cordis, vt illum vinceret quem videbat: sed aduersus eos præliabatur quos non videbat: maiorq; in eo pietas quàm virtus corporis militabat. Itaque in Dei exercebatur iustificationibus, vt contrario ictu diabolũ vulneraret. Ille enim ab intentione iustitiæ & studio deuotionis occupationibus bellicis conabatur abducere: hic magis se diuini operis & cultus meditationibus occupabat. Tertiò exponitur de pugna spirituali, qua diabolus sanctos impugnat. Vnde & hic Ambros. ait, Sunt & alij principes, qui aduersus nos decertant:

Christus ante principes fuit ductus. *Mar.14.* *Martyres ante principes ducti fuerũt.* *Diabolus iustos ĩpugnat.*

A de quibus dicitur, Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates mundi huius, rectores tenebrarum harum: aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Isti sedent & explorant qui iustus sit in hoc sæculo, qui Christianus intẽtè Deo seruiat, studiosus boni operis & facti: decertant de eo, dicẽtes, Insidiemur illi, impediamus eum, prohibeamus eum efficere quæ desiderat: conteramus eius mentem: frangamus eius animum aduersitatibus frequentibus & repentinis. Et si Deo probatus est propter iustitiam, rogemus dari nobis tentationes eius, &c. Sed contra hos remedium est exerceri in B iustificationibus Dei, vt statim est dictum.

Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum iustificationes tuæ. 2099

Hic petit octauum: scilicet contra labores patientiam. Dum enim persecutores sæuiebant in martyres, & isti patienter tolerantes orabant pro ipsis, sequentes consilium Christi dicentis, Orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Isti enim meditabantur testimonia Christi: id est martyria ipsi illata, & Christi consilium quo iustificari possent, scilicet orando pro inimicis, conserua- C bant. Et hoc est quod ait, *Nam & testimonia tua meditatio mea est*. Vnde August. hunc locum exponens ait, Recole testimonia esse martyria. In iustificationibus autem domini recole nullam esse difficiliorem & mirabiliorẽ, quàm vt suos quisque diligat inimicos. Sic ergo exercebatur corpus Christi: sc. ecclesia, vt martyria eius meditaretur & diligeret eos à quibus persequebatur: & propter ipsa martyria patiebantur persecutiones. Non enim pro se, sed potius pro persecutoribus orabat: dicens, *Aufer à me opprobrium & contemptum*. propter quod & dicit, *Nam & testimonia tua meditatio mea est, & consilium meũ iustificationes tuæ*. Vide consilium contra consilium. Nam consilium sedentium principum, fuit inuẽtos martyres perdere: consilium patientium martyrum, fuit inimicos perditos inuenire. Reddebãt illi mala pro bonis: isti, bona pro malis. Quid ergo D mirum si illi occidendo defecerunt, & isti moriẽdo vicerunt? Quid (inquam) mirum si martyres sæuientibus gentibus temporalem mortem patientissimè pertulerunt, & gentes martyribus orantibus ad æternam vitam peruenire potuerunt, dum corpus Christi sic exercetur, vt & martyria meditetur, & malis martyrum persecutionibus bona precetur? Aliter autem istum textum deducit Ambros. vt scilicet per hoc ostendatur, quòd cõsilium iusti, est pręcepta Dei meditari, & operibus Deum ostendere iustum. Vnde hic dicit Ambrosius, *Etenim testimonia tua*. Aduerte quid doceat: quòd hæc debeant esse consilia iusti, vt meditetur mandata Dei, & exerceatur in Dei laudibus & oraculis, vt iustificet Deum semper. Qui facit quæ Deus man- E dat, qui Deo credit placere, iustificat Deum. Quod ex euangelio possumus colligere, quia Pharisæi spreuerunt consilium Dei: non baptizati baptismo Ioannis. In alio verò loco habes, Non iustificauerunt Deum qui baptizari noluerunt. Ideo dominus ad Ioannem dicẽtem, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit, Sine modò: sic decet nos implere omnem iustitiam. Qui ergo facit mandata Dei, iustificat Deum, quia facit eius iustitiam.

Ephes.6. *Testimonia Christi sunt martyria.* *Matth.5.* *Deus iustificatur à nobis, dum facimus quæ ipse mãdat.* *Matth.3.*

tiam. Et bonum est vt consilium Dei sequantur hominum consilia, quia Dei consilium est certum semper, nostra autem, plerumque incerta consilia: quod rerũ probat euẽtus. Et ideo scribitur Psal. 32, Dominus dissipat consilia gentium: consilium autem domini inæternum manet.

Consiliũ Dei certũ manet, nostrum autẽ incertum.

2100 ADhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum.

Daleth Hic incipit quartus octonarius, cui præmittitur pro titulo quarta litera alphabeti Hæbraici: scilicet daleth. Vbi aduertendum, quòd quamuis quis in hac vita disponatur ad Deum, vt Dei mandata custodiat, & ab omni offensa Dei caueat: tamen quamdiu est in præsenti vita, semper manet in dubio, quia anima coniuncta cum carne, semper impugnatur à carne. Et nisi gratia Dei adiuuetur, meritò casum à gratia debet timere. Et de isto timore hic agit Psalmista in isto octonario: petẽs vt per Dei gratiam sic roboretur, vt pondus carnis portet sine culpa. Istud autem carnis pondus dupliciter auferri potest: scilicet per separationem animæ à corpore: & hoc hic non postulat. alio modo, per augmentationem virtutis. sicut si quis magnum pondus ferret, sub quo sic premeretur quòd meritò de casu dubitaret. pondus enim sibi potest dupliciter mitigari: scilicet vel ipsum pondus diminuendo, vel virtutem portantis augendo. Sic enim potest augeri virtus portantis, quòd leuiter illud onus in se non diminutum portaret. Et sic de pondere carnis ipsi animæ, quoniam, vt dicitur Sapiẽ. 9, Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam. Quę ponderis grauitas alleuiatur, fortificando ipsam animam: licet pondus in se non diminuatur. Et hoc fit per augmẽtum gratiæ, qua ipsa anima fortificatur. Et hoc est quod dicebat Apostolus ad Rom. 7, Infelix homo: quis me liberabit de corpore mortis huius? id est, à grauitate ponderis eius. Et respondet, Gratia Dei per Iesum Christum. Sic ergo in toto isto octonario quarto timens huius oneris grauitatem ne succumbat, petit gratiam Dei ipsum fortificantem. Et ideo huic octonario præmittitur quarta litera: scilicet daleth, quę timor interpretatur. Vel secũdum alios interpretatur natiuitas, quod etiã timori cõpetit. Natiuitas hic intelligitur nõ spiritualis, sed temporalis: quæ scilicet est eorũ quæ in hoc sæculo grauãtur, quę sunt corporalia & caduca: ex qua natiuitate timor generatur. Et hoc hic Psal. deplorat. In isto ergo octonario cõtra periculũ & timorẽ cadẽdi ex onere carnis, diuinę gratię auxilium petit. Et diuiditur iste octonarius in octo partes, secundum quòd circa istam materiam Psal. octo facit: quoniam ab ipso primò periculum quare timet explicatur, in principio: secundò peccatum ne impugnet confitetur: ibi, *Vias meas*: tertiò agendorum cognitio postulatur: ibi, *Viam iustifica*: quartò ne cadat confirmatio imploratur: ibi, *Dormitauit*: quintò gratia qua confirmetur peroptatur: ibi, *Viam iniquitatis*: sextò Christus, vt omnis boni fundamentum situatur: ibi, *Viam veritatis*: septimò omnia vana mundi abnegantur: ibi, *Adhæsi*: octauò omne bonum Christi gratiæ imputatur: ibi, *Viam mandatorum*. Primò ergo Psal. periculum quare timet explicat; dicens, *Adhæsit pauimento anima mea*. Vbi nota quòd periculum quo iustus in vita ista timet cadere, est maximè carnis vel mundi impugnatio: quia concupiscẽtia carnis contra spiritum nos impingit ad lapsum, & similiter amor rerum temporalium. Vnde secundum ista iste versus exponitur dupliciter: secundum quòd per pauimentum duo intelligũtur: scilicet corpus nostrum, & ipse mundus. Primò ergo per pauimentum corpus nostrum, quia pauimentum domus dicitur terra. Cùm ergo corpus nostrum sit de terra, rectè pauimentum dicitur: cui adhæret anima quamdiu manet in hac mortali vita. & inde contrahit periculum casus. Vnde istum passum exponẽs hic Augustinus dicit, Corpus ipsum quia de terra est, non absurdè pauimentum intelligitur: quod ad hoc quia corruptibile est aggrauat animam. Vnde rectè in illo ingemiscitur & dicitur Deo, *Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum*. Neque enim semper cum corporibus nostris, sed cum domino erimus. Sed tunc quia non erunt corruptibilia corpora, non aggrauabunt animas. Et si diligenter consideramus, tunc non corporibus nos, sed potius ipsa nobis adhærebunt: nos autem Deo. Vnde adhæsio ista de qua dictum est, *Adhæsit pauimento anima mea*, non est cõiunctionis carnis & animæ: licet carnalem magis animæ affectum quo caro concupiscit aduersus spiritum sanctificare videtur. Et ideo qui dicit, *Adhæsit pauimento anima mea, viuifica me*, &c. non illud orat, vt de corpore mortis huius, corporis morte interueniẽte soluatur: quod dies vltimus huius vitæ facturus est: sed orat vt cõcupiscentia carnis qua concupiscit aduersus spiritum, magis magisque minuatur: & concupiscentia qua concupiscit aduersus carnem, magis ac magis augeatur, donec ista consumatur in nobis, & illa consumetur per spiritum, qui datus est nobis. Vnde & bene ait, *Viuifica me secundum verbum tuum*: & non dixit, secundum meritum tuum. Quid enim est aliud dicere, viuifica me secundum verbum, nisi secundum promissum, id est, viuifica me per Christum promissum, qui esset verbum tuum: secundũ illud quod habetur ad Hæbr. 1. quia est portãs omnia verbo virtutis suæ purgationem peccatorũ faciens. Vel aliter: vt per pauimentum, quod est terra, ipse mundus intelligatur, vel omnia temporalia. Et tunc adhæret pauimento anima, quando per amorem in istis rebus temporalibus delectatur. Et tunc vocatur mortua, quia vt hic dicit Augustinus, adhærere terrenis, mors animæ est. Contra quod malum orat: dicens, *Viuifica me*. Et hanc expositionem ponit Ambrosius dicens, Per pauimentum intelligimus terram: per terram, materialia. Peccatori enim dictum est, Terra es, & in terram ibis: eo quòd diuinis mandatis inhærendum non putauerit, sed in rebus materialibus temporalibus deflexerit: cui impressa fuit vitæ huius secularis delectatio. Denique eiectus à paradiso, homo est exilio subiectus. Exillo ergo eminenti loco deiectus in terram deplorat Adam: dicẽs, *Adhæsit pauimento anima mea*. Sicut & alibi ait, Humiliata est in puluere anima mea: & adhæsit in terra venter meus. Hæc ergo vox est agentis pœnitentiam: qui meminit se adhærentem Deo, nec potuisse discernere. Quod non sentiebat & Paulus, vtrum in corpore vel extra corpus esset. Itaque infirmitatem pigritiamq; corporis minimè sentiebat, cui domini adhærebat præsentia. Loquatur ergo Adam: dicens, *Adhæsit pauimento anima mea*: quia antè beatissimus auram carpebat æthereã: nunc curas vitæ huius, luxuriæ studio, pecuniæ cupiditate curuatus, vt vulpium foueis

Pauimentum dicitur corpus nostrum.

Sapien. 9.

1. Cor. 15.

Gala. 5.

Viuificamus secundum verbum Dei, nõ per meritum nostrum.

Pauimentum dicuntur omnia temporalia.

Adhæret mundo peccator.

Psal 43.

Mundus & caro nos decipit vt meretrix.

ueis se inferat, latibulisq; terrestribus. Meritò adhærebat puluери qui se leuare nõ poterat: nisi cum supra crucem suam leuasset Christus. Meritò adhęrebat pauimento qui se abscondebat à Christo. Non adhæret pauimento cui dixit Iesus, Sequere me. Non adhæret pauimento qui audit & sequitur
1. Cor. 6. legem dicentem, Qui adhæret meretrici, vnũ corpus est cum ea: & qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Terra ista quam gerimus meretriciis quibusdam illecebris nos capit, & quasi vultus quosdam voluptatum corporaliumq; delectationum fucis illinit: vt lateat in his veritas, & forensi quadam specie decipiat appropinquãtes. Sed cùm interiorem oculum mentis ad tempus abduxerint, postea tamen depulso velut quodam puluere voluptatum huiusmodi de corpore, quàm sit inanis gloria sæculi huius aut corporis, facilè deprehenditur. Bonum est igitur adhærere Deo, nec inflexã ceruicem habere ad iugum mundi: dicẽte scriptura, Mihi autem adhærere Deo bonum est, & ponere in Deo spem meam.
Psal. 72.

2101 Vias meas enunciaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

Hic facit secundum: scilicet peccatum suum confitetur, ne impugnetur ab ipso. Vbi sciendum, quòd adhærenti pauimento suæ carnis vel mundi, si ab hoc pauimento se vult excludere, & Deo adhærere, duo habet facere: primum cõmissa peccata per confessionem delere: secundum, omissa bona per exercitationem bonorum operum perficere. Quæ duo hic ponit Psal. primum dicens, *Vias meas enunciaui*: secundum, dicẽs, *Doce me iustificationes tuas*. Primò ergo confessionem peccatorum commissorum præmittit: dicẽs, *Vias meas enunciaui*. Quid enim sunt viæ hominum, nisi propriam voluntatem facere, secundum carnem viuere, voluptatibus mundi inhærere? Has ergo vias confitetur, dicens, *Vias meas enunciaui*. Vnde hoc exponens hic Augustinus dicit, Nam multi codices habent, *Vias tuas enunciaui*: sed plures, & maximè Græci habent, *Vias meas enunciaui*. Hoc ergo videtur mihi dicere: Vias meas, scilicet malas, enunciaui. Hoc est peccata mea cõfessus sum. *Et exaudisti me*: hoc est dimisisti ea. Primò ergo peccata confitetur: secundò iustificationes Dei facere optat. Vnde hic Ambrosius ait, *Vias meas enũciani*, &c. Pulchro ordine ad iustificationes Dei Psal. peruenien dum esse putat: vt primùm sua peccata fateatur. Sic etenim alibi docemur, Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. Itaque scire debemus quid sit vias ambulare hominum, & quid, vias Dei. Qui facit voluntates carnis, & viuit secundum cõcupiscentiam huius mũdi, vias suas ãbulat, quibus delectatur & gaudet: qui autem venit voluntãtem facere patris sui qui in cœlis est, cuius cibus est vt mandata Dei compleat, qui nõ quærit quod sibi voluptatis sit, sed quod placeat Deo: ille vias
Ioan. 14. domini pergit, illam viam quæ ait, Ego sum via, veritas & vita. Vides ergo quòd ille viuit secũdum verbum Dei, qui viam ambulat Christi. Ipse etiam dominus in Deuteronomio docet quomodo am-
Deut. 10. bules vias eius, dicens, Et nunc Israel, quid dominus Deus petit à te, nisi vt timeas dominum Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eum, & seruias ei ex toto corde tuo, & custodias mandata & iustitias eius? Liquet ergo alias vias esse carnis, & alias Dei. Et si quis cupit ambulare vias Dei: ei priùs vias carnis & corporis & sæcularis sapientiæ esse deserendas. Et has relinquens Psal. pronunciat & apud dominum non tacet: confitetur errores, non negat lapsus. Cuius simile alibi dicitur, Annunciabo aduersum me iniquitatem meam domino. Si enim accusauerit se iustus, vocem parati accusatoris exaudit: qui solet coaceruare peccata, & vniuscuiusque exaggerare flagitia. Obstruit ergo os eius ipse qui de se fuerit ante confessus, & præstitit veniam confitentis verecundia: excusat reum pudor suus, accusat auctorem. Qui enim delicta sua non tacuit, videtur in se doluisse quod fecit: in diabolo prodidisse quod suasit. ideo ait scriptura, Iustus in principio sermonis accusator est sui. Qui se accusat, etsi peccator sit, iustus esse incipit, quia nec sibi parcit: & Dei iustitias cõfitetur, quem putat nihil latere posse. Vtinam Adam se priùs accusare quàm celare voluisset. Sed non satis est vt confiteamur errare, verumetiam si corrigi volumus à domino, postulemus vt doceat nos iustificationes suas, ne postea errare possimus. Vnde sequitur, *Doce me iustificationes tuas*. Et hoc est secundum: quia post peccatoris confessionem bona opera debet facere. vnde dicit Deo, *Doce me iustificationes tuas*. Quasi dicat, Confessus sum vias meas, deleστieas: doce me tuas. sic doce vt agam, non tantummodo vt sciam quid agere debeam. Vt enim dictum fuit ver. 2097. scire est duplex, scilicet, speculatiuum & practicum. Hic ergo petit doceri practicè, non tãtùm speculatiuè. Vnde hic Augustinus. Doce me vt agã, non solùm vt sciam quid agere debeam. Sic enim dictum est de domino, quòd peccatum non nouit, id est non fecit: & iustitiam ille verè dicendus est nosse qui facit.

Confessionis vtilitas. Psal 31.

Prouer. 18.

Scire quãdoque idem est quod facere, & nescire idẽ quod non facere.

2102 Viam iustificationum tuarum instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis.

Hic postulat tertium, scilicet cognitionem mandatorum. Et attende quòd differt hoc quod hic dicit, *Viam iustificationum tuarum instrue me*, ab eo quod statim dixerat, *Doce me iustificationes tuas*. Nam aliud est scire quod quis debet agere: & aliud est scire ordinem quo illud agere debet. Ordo enim in qualibet re necessarius est: & bona agere præposterè vitiosum est. vt posito quòd noueris quòd oportet de peccatis conteri, & confiteri, & satisfacere: sic quòd cõtritio præcedere debet vt sequatur cõfessio: & post confessionem satisfactio. Si autem velis agere præposterè: vt primò confiteri, & postea pœnitere: iam bonum fecisti, sed non bene. Sic & in proposito: aliud est scire iustificationes Dei quas agere debes, & aliud scire ordinem quo illas debes facere. In præcedenti ergo versiculo quæsiuit primum: dicens, *Doce me iustificationes tuas*. Hic verò petit secundum: dicens, *Viam iustificationum tuarum instrue me*. Et ad istum intellectum hic loquitur Ambrosius. dicẽs, *Viam iustificationum tuarum instrue me*, &c. vide ordinem. Prius enim est vt discamus domini iustificationes, deinde vt gradus quosdam iustificationum & ordinem nouerimus: scilicet quid priùs, quid sequens esse debeat. Nam scire quid facias, & ordinem nescire faciendi, non est perfectæ cognitionis: offendunt plerunque præpostera. Vt denique iustus est qui se in exordio sermonis accusat: iniustus autem quid quod prius negauerat, postea confitetur. Illo verecũdiæ inuenit gratiam: hic notam incurrit impudentiæ. Ita ordinis ignorantia

Aliud est scire bona quæ debes facere: aliud scire ordinẽ quo facere debemus.

Via hominis quæ sit, & quæ Dei.

Viæ hominũ sunt peccata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rantia conturbat negociationem formámque meritorum. Ille autem qui didicerat primò mysteria Dei, deinde ordinem mysteriorum: exercetur in mirabilibus Dei. Aliter autem ipsum versum cum precedente distinguit August. hic: dicens, Suprà dixit Psal. *Seruus autē tuus exercebatur in iustificationibus tuis.* non ergo illas in quibus exercebatur à domino discere cupit, sed ab istis ad alias proficiendo: velut crescendo desiderat peruenire: cùm dixit, *Doce me iustificationes tuas.* Nunc quoque adiungit; dicens, *Viam iustificationum tuarum instrue me, & exercebor in mirabilibus tuis*: ipsas iustificationes ampliores quàs proficiendo cupit apprehendere, mirabilia Dei vocat. Sunt enim quædam iustificationes Dei ita mirabiles, vt humana infirmitas ab eis qui experti non sunt, non ad eas posse peruenire credant. Iste autem vt ad eas peruenire possit, in eis exerceri cupit, vt per exercitium ad illas paulatim assuescat. Sicut iustificatio Dei est, mūdum totaliter deserere, carnem totaliter spiritui subdere, inimicos plenè diligere. Ad istas enim mirabiles iustificationes homo non subitò, sed paulatim se in illis exercendo assuescit & proficit. Sicut ille qui cum aliquo luctari debet, primò exercet membra sua diutius, vt assuescat & roboretur. Vel per mirabilia Dei intellige secreta mysteria, quæ latent in figuris sanctarum scripturarum: quæ quasi tot sacramenta continent quot verba.

2103 **Dormitauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.**

Hic quærit quàrtum: scilicet in bono confirmationem. Vbi notandum quòd homo componitur ex duabus substantiis contrariis: scilicet corpore & anima: quæ sibi inuicem repugnant, dum spiritus concupiscit aduersus carnem: & econtrario. Et sic in dormitione & vigilia sibi opponuntur, quia quando anima vigilat ad Deum, tunc dormit mundo: & econtrario. Tunc autem anima vigilat Deo, quando verè est memor Dei & mandatorum eius. Tunc autem dormit Deo, quādo obliuiscitur eius. Similiter anima tunc dormit mundo, quando obliuiscitur mūdi: tunc autem vigilat mundo, quando mundum diligit, & ea quæ sunt mundi. Ad propositum ergo: ille qui vult discere iustificationes Dei, & cognoscere cœlestia, intendere debet ne ipsius anima in mundo delectata vigilet mundo: sed magis vt in Deo delectata vigilet ad Deum. Multoties autem quis contemplatione diuinorum, vel exercitio fatigatus atque fastidio, dormitat ipsis diuinis. Et hoc in seipso Psal. sentiens, dicit, *Dormitauit anima mea præ tædio.* Et attende quòd non dicit dormiuit: quia dormiens anima Deo, totaliter vigilat mundo: sed dicit, *dormitauit.* Dormitare enim est quidam leuis sopor somnum præcedens. Tunc ergo anima dicitur dormitare, quando fatigatione vel tædio inducitur ad mandum diligendum: sed tunc dormit, quando diligit. Vnde hic ait Ambros. Perfectus non dormitat, cuius animus diuinis intendit mysteriis. Denique alibi Psal. dicit, Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, sed vigilat semper: & si caro dormit, cor vigilat. Non ergo dormiebat qui templum condere cogitabat, ex ædificatione verborum cœlestium, nō lapidum. Verbum enim Dei, repulsiuum est tædiorum: quo somnus animæ sopor mentis expellitur. Ex tristitia enim & solicitudine secularium somnus irrepit. Qui autem adhæret Deo, curarum fu-

Dormit corpus anima vigilante: & econtrario.

Psal. 131.

giens voluptatem, voluptatem capit cognitionis æternæ, nullam sibi mutationem rerum licut sæcularium pertimescens. Qui facilioribus igitur laborum vtuntur compendiis dormitari dicuntur: qui autem grauioribus, dormire. Et ideo Psal. ne de dormitatione ad dormitionem descendat, in bono confirmari à Deo postulat: dicens, *Confirma me in verbis tuis.* Vbi August. sic dicit, *Confirma me in verbis tuis*, ne ab eis quoque ad quæ iam me peruenisse sentio, decidam dormitando. Confirma itaque me in eis verbis tuis quæ iam teneo, quæ iam facio, vt ex illis ad alia possim proficiendo protendere. Et nota quòd confirmat Deus iustos multipliciter. vide ver. 1078.

Confirmat Deus iustos multipliciter.

2104 **Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miserere mei.**

Hic postulat quintum: scilicet gratiam qua in in bono cōfirmetur. Vbi nota quòd duplex est lex: scilicet, lex factorū: vt lex vetus quæ præcipiebat fienda & cauenda: sed illa non iustificabat. Et est lex fidei, quę iustificat credentes. Et ista est lex euāgelica, quæ misericordiam reo præbet: dicens, Vade, & amplius noli peccare. Hanc ergo gratiam fidei, quæ commissa delet peccata, & adiuuat vt futura vitentur: hic Psal. inuocat: dicens, *Viam iniquitatis amoue à me*: quo ad primum: & quo ad secundum, *in lege tua miserere mei.* Dicit ergo primò, *Viam iniquitatis amoue à me*, id est, peccata amoue à me. Quid enim impedit ambulare in via iudiciorum Dei, nisi peccata? Non enim insimul potest quis viā iniquitatis ambulare & veritatis. Ideo vt in via ambulet veritatis, viam abnegat iniquitatis: dicens, *Viam iniquitatis amoue à me.* Et aduerte quòd non dixit, Amoueam me à via iniquitatis: sed *viam iniquitatis amoue à me*: quasi via iniquitatis in nobis sit, & non inesse videatur. Quamdiu enim exercemus aliquid improbum, via iniquitatis interius manet & non recedit à nobis: vt hic ait Ambros. Ideo studiosè agamus vt eam à nobis separemus. Sed quia hæreditarium iniquitatis glutinum mentibus inhæsit humanis, opus est liberantis auxilio. Precare ergo tu & dicito, Infelix homo: quis amouebit à me viam iniquitatis? Gratia Dei per Christum dominum nostrum. Et pulchrè dixit, *viam iniquitatis*, non iniquitatem: eo quòd non quasi naturalis sit iniquitas in nobis, sed quia malorum post peccata currentium sit attrita vestigiis. Sequitur, *Et de lege tua miserere mei.* Sed de qua lege misericordiam sibi postulat? Certè non de lege factorum, quæ subintrauit vt abundaret delictum: sed de lege fidei. In lege enim factorum est Dei iubentis iustitia: in lege autem fidei est Dei subuenientis misericordia. Et notat hic Ambros. quòd sola illa vocatur misericordia, quæ de lege procedit. vt puta, quando misereatur cui miserendum est: & non misereatur cui non est miserendum. Quando dimittitur quod dimittendum est: & quod dimittendum non est, non dimittitur. Vnde hic ait Ambros. Lege miseretur qui cum iustitia sapientiáque miseretur: vt scilicet dimittat quæ scit iure posse dimitti: ne cum alterius misereatur, seipsum faciat legis obnoxium. Agag postquam miserationi donatus est, fecit peccare Saul. Peccauit enim in ipsa misericordia: & non peccauit post misericordiam. Consideremus etiam ne & ipsum deteriorem faciamus, cui miseremur iniustè. Plerumque enim non coercere delinquentes, maioris auctoritatis est, quàm si vlciscaris.

Rom. 7.

Misereri legis quid sit.

1. Reg. 15.

caris. Traduntur enim in passiones ignominiæ, cū qui aliquid inhonestum commiserint, nullū culpæ precium ferunt. Denique eos qui cognitorem Deum suorum scelerum non putabant, & quasi sine lege & sine iudice viuebant: tradidit eos Deus in reprobum sensum: quia elegerunt viam iniquitatis. Ex quibus vult habere Ambros. quòd nō omnibus est miserendum, sed de lege, id est, secundum dictamen legis, & rectæ rationis.

Rom. 1.

2105 **Viam veritatis elegi: & iudicia tua non sum oblitus.**

Hic ponitur sextum, quia Christus vt omnium bonorum fundamentum situatur. Christus enim spiritualis hominis est fundamentum, præter quod aliud nemo ponere potest: dicēte Apostolo 1. Cor. 3, Fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est Christus Iesus. Ipse autem Christus via veritatis dicitur: quinimo via & veritas. Quid est ergo viam veritatis eligere, nisi fundamentum omnium suarum cogitationum, voluntatum & operum Christum sibi statuere? In hac via veritatis sine offendiculo currere potes: nō autem in via mundi quæ laqueis est plena. Et sic dicere, *Viam veritatis elegi*: nihil aliud est dicere, quàm elegi mihi Christum, qui est via, veritas & vita. O quàm pauci hoc possunt dicere: quia plures viam vanitatis, viam voluptatis vel superbiæ sibi eligūt, quàm viam veritatis. Vnde hic Ambros. ait, *Viam veritatis elegi*: hoc auarus dicere non potest, qui secularia & materialia concupiscit. Non potest hoc dicere qui negociatur. Non est enim via veritatis, habendi studium, cupiditas possidendi. Quomodo est via veritatis, cum ille diues in sæculo nequeat secum suas transferre diuitias: & incipiat mēdico illo Lazaro egentior esse post mortem? Non est via veritatis, honor sæculi, sollicitudo mundi. Deniq; qui viam veritatis elegit, paulo pòst dicit, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Vanitas temporalium est veritas æternorum. Si volumus ergo ambulare viam veritatis, peregrinemur sæculo magis quàm Deo: & ambulemus per fidē. Qui enim per fidem ambulat, Deo præsens est: qui ambulat per speciem, adest sæculo, & peregrinatur à domino: sed hic citò confunditur. Quid autem sic per viam veritatis ambulare nos faciat, maximè est memoria iudiciorum Dei: quæ semper in Dei timore faciunt hominem esse, siue prospera ipsum sequātur, vel aduersa. quia quandoque occulto iudicio prospera hic dantur bonis, quandoque malis: similiter & aduersa quandoque malis, quandoque bonis. Et aduersa quādoque feriunt bonos, & prospera eleuant malos. Econtra autem quandoque prospera bonos sequuntur, & aduersa feriunt malos. Quis enim ista cogitando, à timore Dei recedat, siue in prosperitate sit, siue aduersis feriatur? Qui autem timori diuino subditur, viam ambulat veritatis. Et hoc notans Psal. dicit, *Viam veritatis elegi.* Et motiuū adiungit: dicens, *Et* (pro quia) *iudicia tua non sum oblitus.* Et aduerte mirabilia iudiciorū Dei, quæ per viam veritatis nos ambulare faciunt. Nam vt dicit Gregor. 5. li. moral. c. 1. Cum valde occulta sint diuina iudicia, cur in hac vita nonnunquam bonis malè sit, & malis bene? tunc tamē occultiora sunt, cum hic bonis bene est, & malis malé. Nam cum bonis malè est, & malis bene, hoc fortassè facilè deprehenditur: quia & boni siqua deliquerūt, hic recipiunt mala, vt ab æterna damnatione plenius

Via iniquitatis quid est.

Iudiciorum Dei consideratio nos dirigit ad Deū.

Iudicia Dei sunt occultiora, quādo bonis bene est, & malis malè, quā quando bonū malè, & malis bene.

liberentur: & mali bona quæ pro hac vita faciunt, inueniunt, vt ad sola in posterum torméta pertrahantur. Vnde & cadenti in inferno diuiti dicitur, Memento fili quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nunc verò hic consolatur, tu verò cruciaris. At cum bonis bene est, & malis malè, incertum valde fit vtrum boni idcirco bona accipiant, vt prouocati ad aliquid melius crescant, an iusto latentiq; iudicio hic suorum operum remunerationem percipiant, vt à præmiis vitæ sequētis inanescāt. Et vtrum malos idcirco aduersa feriant, vt ab æternis suppliciis corrigentia defendant, an hic eorum pœna incipiat, vt quandoque complenda eos ad vltima gehennæ tormenta perducat.

Luc. 16.

2106 **Adhæsi testimoniis tuis domine: noli me confundere.**

Hic ponitur septimum, vbi omnia vana abnegantur. Quid enim est adhærere testimoniis Dei, nisi fideliter Deo credere: & credendo mandata Dei custodire, & omnibus spretis tēporalibus etiā corpus suum pro Deo morti tradere? Nam (vt dictū est suprà ver. 2097.) testimonia Dei sunt martyria. Adhæret ergo testimoniis Dei qui martyrium acceptat pro Christi nomine. Et talis non confunditur finaliter, sed exaltatur ad regnum. Vnde notandum quòd sicut arbor adhærens terræ à qua trahit humorem, viuit, roboratur & crescit: si autem adhærere terræ desinat, & separetur à terra, statim viror eius deficit & moritur: sic spiritualiter est de nobis. quoniam quilibet homo Deo per fidem adhærere debet, ipsi credere, ipsi obedire. & hæc adhærentia vitam spiritualem tribuit: à qua siquis recedat, statim mortificatur & cōfunditur. Et hoc est quod Deut. 4 dicitur, Vos qui adhæretis domino Deo vestro, viuitis vniuersi. Et aduerte mirabile, quòd in hac adhæsione fortiores sunt viris mulieres, & peritis simpliciores, quod maxime tempore Christi passionis patuit. Quod pulchre deducit Greg. exponens illud Iob 19, Pelli meæ cōsumptis carnibus adhęsit os meū. dicēs, In osse fortitudo, in carnib⁹ verò infirmitas corporis designatur. Quia igitur Christus & ecclesia vna persona est, quid per os nisi ipse dominus designatur? Quid per carnem, nisi discipuli, qui passionis tempore infirma sapuerunt? Per pellem verò quæ exterior carne manet in corpore, quid nisi illę sanctæ fœminæ designantur, quæ ad præparanda subsidia corporis, exterioribus domino ministeriis seruiebant? Nam cùm eius discipuli, quāuis necdū firmæ veritatis fidem populis prædicarent, ossi suo adhærebāt carnes. Et cū sanctæ mulieres ea quæ necessaria erāt exteriora præpararent, quasi pelles extrinsecus manebāt in corpore. Sed cū ad crucis horam ventum est, eius discipulos grauis ex persecutione Iudæorū timor inuasit: fugerunt singuli, mulieres adhęserunt. Quasi ergo cōsumpta carne, os domini pelli adhæsit: quia fortitudo eius passionis tempore fugiētibus discipulis iuxta se mulieres inuenit. Sterit equidem aliquādiu Petrus: sed tamē pòst territus negauit. Stetit etiam & Ioannes cum ipso: cui crucis tempore dictum est, Ecce mater tua: sed perseuerare minimè potuit, quia de ipso scriptū est ꝙ adolescēs quidam sequebatur eū amictus sindone super nudo, & tenuerūt eū: at ille reiecta sindone, nudus profugit ab eis. Quia etsi post, vt verba sui redemptoris audiret, ad horā crucis rediit, prius tamē territus fugit. Mulieres autēnō solū nō timuisse nec fugisse, sed etiā

Adhærere Deo per fidē.

Adhæserunt fortius mulieres Christo quā eius discipuli.

Greg. 14. cor. cap. 23.

Ioan. 19.

Mar. 14.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iob 19. vsque ad sepulcrum steriſſe memorantur. Dicit ergo, Pelli meæ cõſumptis carnibus adhæſit os meũ. Hoc eſt, illi qui meæ fortitudini propinquius adhærere debuerunt, paſſionis meæ tempore conſumpti ſunt. Et eas quas ad exteriora miniſteria poſui, in paſſione mea ſine formidine adhærere mihi ſideliter inueni. Pſalmiſta ergo in perſona fidelis eccleſiæ fideliter adhærentis Deo, dixit, *Adhæſi teſtimoniis tuis domine: noli me confundere.* Quaſi dicat, Cæteris omnibus ſpretis, tibi fideliter credidi: & per amorem tibi fideliter adhæſi. Vnde Ambroſ. iſta verba pertractans, dicit, *Adhæſi teſtimoniis tuis domine*, &c. Adhæret teſtimoniis domini, qui eius mandata non reſpuit, iudicia non obliuiſcitur, nec ſuis indulget voluptatibus. Qui adhæret domini teſtimoniis, renũciat mundo, poſteriora obliuiſcitur, ad priora contendit, vt perueniat ad brauium, quod eſt inſigne victoriæ. Non ergo confunditur, quem mundi huius illecebroſa non ceperint. Non confunditur, etiamſi erubeſcenda commiſerit, qui veniam delictorum poſcit à Chriſto. Ideóque reſpondetur ei, Dimiſſa ſunt tibi peccata tua: vade in pace. Sed ita non confunditur, ſi fuerit in eo operata peccatorum remiſſio: vt non ſolũ peccata, ſed etiam affectum peccandi auferat, iuſtitia remittat iniquitates, fortitudo timores, temperantia impuritates: vt non ſolum temporalis, ſed etiam perpetua fiat peccatorum remiſſio. Intret ergo in animã tuam Chriſtus: habitet in tuis Ieſus mentibus: vt in tabernaculo virtutis peccato locus eſſe nõ poſſit. Iſtum etiam paſſum ad idem Glo. exponit: dicens, *Adhæſi teſtimoniis* &c. Adhæret teſtimoniis Dei, qui mundo renunciat, qui curam huius vitæ & regdia ſpernit, qui luxuriæ ſtudio ac pecuniæ cupiditate non curuatur. Et talis Deo liberè dicit, *Noli me confundere.* Quaſi dicat, Sed fac vt quò curro pertẽdam: quò tendo perueniam. Et aſſecuratus dicit, Non confundar domine, quoniam inuocaui te.

Adhærens Deo omnia vana relinquit.

Adhærens Deo non confunditur.

Lucæ 7.

2107 ## Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilataſti cor meum.

Hic ponitur octauum: quia ſcilicet omne bonũ à Chriſti gratia recognoſcit: ſciens quòd per ſe viã diuinorum mandatorum currere non poteſt, niſi gratia Dei cor ſuum dilataſſet. Vbi ſciendum, quòd cor noſtrum dilatatur per lætitiam & aperitur: etiã per triſtitiam, ſecundum naturales conſtringitur. Cor enim ſecundum Auicen. 3, canon. nutritur cũ ſuis virtutibus naturalibus ex ſua dilatatione. quia quando dilatatur, attrahit ad ſe ſanguinem: & quãdo conſtringitur, ipſum expellit. Sanguis autem eſt cordis nutrimentum. Et ideo ex dilatatione nutritur & viuit, ſed ex conſtrictione deficit. Illa igitur quæ inducunt in nobis cordis lætitiam, ipſum cor habent dilatare. Sed quæ maior lætitia poteſt eſſe iuſtis, quàm videre ſeipſos ſic gratia Dei roboratos, vt pro Chriſto ſint parati omnia mundi delectabilia ſpernere: & mundi aſpera etiam & mortem ardenter appetere, patienterque ſuſtinere? Et ideo aduerſis cor dilatatur interius, quia exterius vagari non permittitur: ſed per proſpera exterius fuius conſtringitur interius. Quod oſtendẽs Greg. ait, Latitudo namq; bonorum interiorum nequaquam comprehenditur, niſi cautè conſideretur. Nam quos exterius inopia humiliat, pœnæ cruciatus anguſtat intus: interior fortitudo vſque ad ſperanda cœleſtia dilatat. Anguſtati fuerũt Apoſtoli exterius, qui flagella ſuſtinebãt, ſed in magna ſtabant intus latitudine liberi: quia apud ſe hæc eadem flagella in gaudium vertebant. Scriptum namq; eſt, Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu concilij: quoniam digni habiti ſunt pro nomine Ieſu cõtumeliam pati. Hanc latitudinem inter anguſtias Paulus inuenerat, qui dicebat, Scire autem volo vos fratres, quia quæ circa me ſunt, magis ad perfectum venerunt euangelij: ita vt vincula mea manifeſta fierent in omni prætorio. Hanc latitudinem Dauid inter anguſtias obtinebat: dicẽs, In tribulatione dilataſti me. Tunc itaq; conſcientia ſanctorum dilatatur, cum mundi huius aduerſitatibus exterius premuntur. Nã cum à præſentis vitæ ſecuritate repellitur: intus ad ſe impingitur vt ad ſperanda ſuperna tẽdatur. Cúmq; euagari exterius non permittitur, quaſi in ſinum ſuum reuocata dilatatur, &c. Hanc ergo dilatationem facit Dei gratia, vt nulla aduerſa timentes, Dei ſeruemus mãdata. Et hoc eſt quod ait Pſal. *Cùm dilataſti cor meũ, tũc ego cucurri viam mandatorum tuorum.* Auguſt. cõſimiliter hic iſtum paſſum exponens dicit, Cordis dilatatio iuſtitiæ eſt delectatio. Hoc munus eſt Dei: vt in præceptis eius nõ timore pœnæ anguſtemur, ſed dilectione & delectatione dilatemur. Hãc latitudinẽ nobis Deus promittit: dicẽs, Habitabo in eis & deãbulabo. O quã latũ eſt vbi deambulat Deus. In hac latitudine diffunditur caritas in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum qui datus eſt nobis. Ex iſto ergo verſu Pſal. dicens, *Viam mandatorum*, &c. vult totum bonum quod habet gratiæ diuinæ attribuere. Quod declarans hic Ambroſ. dicit, *Viam mandatorum*, &c. Neq; enim poterat viam currere, ſi cor eius coarctaretur anguſtiis. Denique currentibus viã domini, ait Apoſtolus, Dilatamini & vos, & nolite iugum ducere cum infidelibus. Et de ſeipſo ait, Os meum patet ad vos ô Corinthij: cor noſtrum dilatatum eſt. Et vide diſtantiam, vt via mandatorum ſit anguſtior, & cor latius, vt patris & filij & ſpiritus ſancti ſuſtineat manſionem: ne veniat verbum Dei & pulſet: & videns cordis eius anguſtias, dedignetur habitare. In hoc ergo campo interioris hominis, non in anguſtiis mentis nobis currendum eſt vt comprehendamus. Scriptum enim eſt, Sic currite vt comprehendatis. Quid eſt ergo viam mandatorum Dei currere, niſi mandata Dei lętanter & velociter ſine tarditate complere: Quod facit caritas, cùm per ipſam cor noſtrum dilatatur.

Greg 29. moral. cap 8.

Act 5.

Phil 1.

Pſal 4.

Rom 5.

2. Cor 6.

1. Cor 9.

Dilatatio cordis cauſatur ex lætitia.

2108 LEgem pone mihi domine, viam iuſtificationum tuarum: & exquiram eam ſemper.

Hic incipit quintus octonarius: cui pro titulo præmittitur quinta litera alphabeti Hæbraici, quę eſt he. Hæc enim litera huic octonario cõgruè præmittitur: quia duas habet interpretationes, quibus materia huius octonarij declaratur. Hæc enim litera interpretatur eſſe: interpretatur & viuo. In iſto autem octonario tractatur de lege noua data per Chriſtum, quę nobis dat verum eſſe, & veram gratiæ vitam. Cùm enim ſolus Deus ſit eſſe per eſſentiam (vt habetur lib. 1. ſententiarum, di. 8.) cætera non habent eſſe, niſi in quantum participant eſſe diuinum. Vnde quanto quis elongatur à Deo per peccati diſſimilitudinem, tanto minus eſſe Dei participat, & habet minus de vero eſſe, imò rẽdit ad nihil, vt oſtẽdit Aug. ſuper illo verbo Ioã. 1, Sine ipſo factum

He.

Cor dilatatur aduerſis: ſed proſperis conſtringitur.

Eſſe per eſſentiã ſolus Deus habet & vitã cæterã per participationem.

factum eſt nihil. Sic & per oppoſitum quanto quis magis accedit ad Deum per aſſimilationem, & conformitatem, quam in nobis Dei gratia facit: tanto amplius diuinum participat eſſe, & verius exiſtit. Et conſimiliter cum Deus ſolus ſit vita per eſſentiam, nihil propriè viuit niſi participatione diuinæ vitæ. Sic quòd quanto quis magis Deo appropinquat modo prędicto, verius viuit. Cum igitur lex euangelica nos maximè conformes Deo faciat per gratiã: hinc eſt quòd per ipſum participamus verum eſſe & verum viuere. Et ideo quia iſte octonarius agit de lege euangelica quæ nobis dat verum eſſe & verũ viuere: ſibi meritò prẽmittitur quinta litera, quę eſt he: quę eſſe interpretatur, & viuo. Sic igitur in iſto octonario Pſal. petit legem euangelicam per Chriſtum mũdo dari: vt per ipſam verum eſſe acquiramus & verũ viuere. Et circa hoc octo facit: ſecundum quæ iſte octonarius habet octo partes. Pſal. ergo primo agit de legis euangelicæ inſtitutione, in principio, ſecũdo de eius obſeruatione ibi, *Damihi*: tertiò de ipſius volitione: ibi, *Deduc me*: quartò de ipſius perfectione: ibi, *Inclina*: quintò de ipſius directione: ibi, *Auerte oculos*: ſextò de ipſius veneratione: ibi, *Statuæ*: ſeptimò de ipſius delectatione, vel locũdatione: ibi, *Amputa*: octauò de ipſius iuſtificatione: ibi, *Ecce, concupiui*. Primò ergo agit de legis euãgelicę inſtitutione petẽs exemplo illam dari & inſtitui: dicens, *Legem pone mihi domine*. Sed quærit Auguſt. Apoſtolus dicit, 1. Tim. 1. Iuſto lex non eſt poſita: iniuſtis autem & non ſubditis, impiis & peccatoribus, ſceleratis, & contaminatis, &c. Nũquid ergo talis erat iſte, qui hic dicit, *Legem pone mihi domine*, qualibus beatus Paulus dicit poſitam eſſe legem? Reſpondet, Abſit. Si enim talis eſſet, non ſuperius dixiſſet, *Viam mandatorum tuorum cucurri*, &c. Quid eſt ergo quòd orat, vt ſibi lex à domino ponatur, ſi lex nõ ponitur iuſto? An non eo modo ponitur iuſto, quo modo poſita eſt populo contumaci in tabulis lapideis: non in tabulis cordis, ſicut vetus teſtamentum? Lex autẽ noui teſtamenti in tabulis cordis noſtri per ſpiritum ſanctum ſcribitur: ſicut per Hieremiam Prophetam dictum eſt, Ecce, dies veniunt, dicit dominus: & conſummabo domui Iuda, & domui Iſrael teſtamentum nouum: non ſecundum teſtamentũ quod diſpoſui patrib. eorum, cum educerem eos de terra Ægypti: ſed dabo leges meas in mentib. eorũ & in cordib. eorum ſcribã eas. Ecce ergo quomodo vult iſte legem ſibi poni à Deo: non ſicut iniuſtis ad vetus teſtamentum pertinentibus, ſed ſicut ſanctis & fidelibus: quibus lex ſpiritu ſancto tanquã digito Dei in mente datur, & in cordibus ſcribitur: non quam memoria teneant & vita negligãt, ſed quam ſciant intelligendo, & faciant diligendo in latitudine amoris, non inanguſtijs timoris. Nam qui timore pœnæ, non amore iuſtitiæ opus legis facit, profectò inuitus facit. Qui autẽ inuitus facit ſi poſſet fieri, mallet vtique non iuberi. Ac per hoc legis quam vellet non eſſe non eſt amicus, ſed potius inimicus: nec mundatur opere, qui immũdus eſt voluntate. Ad maiorem autem huius legis quã Pſal. ſibi poni poſtulat notitiam, eſt ſcẽdum quòd Pſal. ſciens legẽ teſtamenti veteris eſſe timoris, in cuius ſignum in eius datione (vt habetur Exod. 19.) cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, clãgere que clangor buccinæ. Vnde & populus perterritus dixit Moyſi, Loquere tu ei: Nõ bis, & audiemus: non loquatur nobis dominus, ne forte mo-

Quæſtio. Lex quomodo ponitur peccatoribus & quomodo iuſtis.

Exod. 31.

Hierem. 31.

2. Tim. 1.

Facies bonũ timore pœnæ non amore iuſtitiæ, peccat.

riamur. Erat itaque lex timoris, quia timore pœnarum ſeruabatur communiter, non amore iuſtitiæ. Et ideo obſeruatores non iuſtificabat. Vnde & Pſal. præuidit legis nouæ latorem, qui legem daret euangelicam, quæ amoris eſſet & non timoris: & ſic obſeruantes iuſtificare poſſet. Et hunc legiſlatorem incarnãdum, vt nouam legẽ condat amoris, quam ſuis ponat fidelibus, humiliter poſtulat vt veniat, & legem nouam inſtituat: dicens, *Legem pone mihi domine, viam iuſtificationum tuarũ*: quę ſcilicet, eſt lex iuſtificationis ſiue iuſtificans, quia per gratiã iuſtificat. Vnde magiſter dans differẽtiam inter legem antiquã & euangelicã: dicit lib. 3. diſt. 40. Litera occidens dicitur lex antiqua: non quia mala ſit lex, ſed quia prohibens peccata, auget cõ cupiſcẽtiam, & addit preuaricationem, niſi liberet gratia: quæ gratia non ſic abũdat inlege vt in euãgelio. Lex ergo bona eſt, & tamen occidit ſine gratia. Diſtat autẽ lex antiqua à lege euãgelica, quia diuerſa ſunt promiſſa. Ibi enim terrena, hic cœleſtia. Diuerſa etiã ſacramẽta: quia illa figurabant, hæc autem cõferunt gratiam. Et ideo illa occidẽs dicitur, hæc autem iuſtificans. Illa enim etſi gratiam quandoque cõferebat, hoc erat non ratione operis operati, ſed ſolum ratione operis operantis. Hęc autem vtroque modo iuſtificat: & ideo lex iuſtificationũ Dei nuncupatur. Sequitur, *Et exquirã eam ſemper*. Vbi aduerte quòd per ly, ſemper intelligitur totũ tempus vitę præſentis, nõ futuræ. Hic enim exquiritur lex Dei, vt in ea proficiatur: ibi autẽ erit perfecta, Exquirere enim eſt aliquid toto corde inueſtigare & quærere. Quis autem inueſtigat quod habet? quis quærit quod poſſidet? Lex autem diuina hic exquiritur: ibi autem perfectè poſſidetur. Nunc ergo queritur lex vt teneatur; tunc autem tenetur vt non amittatur.

Lex euangelica dicitur iuſtificans.

Lex antiqua dicitur litera occidens.

Exquiritur lex impræſenti ſed tenetur in futuro.

Da mihi intellectum, & ſcrutabor legem tuam: & cuſtodiam illam in toto corde meo. 2109

Hic agit de ſecũdo: ſcilicet de legis obſeruatione. Orat enim hic Pſal. ſciens quod litera occidit, ſpiritus autem viuificat, vt per ſpiritum ſanctum illud facit quod per literam faciendum ſciebat: ne per ſcientiam mandati non obſeruati, etiam præuaricationis crimẽ accedat. Et aduerte quòd prius poſtulat intellectum ſibi dari, vt legem Dei poſſit cuſtodire: quia quicunque perfectè legem intelligit, ipſam perfectè cuſtodit. Voluntas enim nõ poteſt ferri, niſi incognitum & per intellectum ſibi oſtenſum. Et quandocunque voluntas vult vel facit quod non debet velle vel facere: vel non facit quod facere debet, oportet quòd per intellectum decipiatur, vel quod ipſe intellectus ſit deceptus. Propter quod dicit Phil. 3. ethic. quòd omnis malus eſt ignorans. Et hoc hic videtur Auguſt. innuere: dicens, *Da mihi intellectum*, &c. Cùm enim legẽ quiſque ſcrutatus fuerit, & ad eius alta peruenerit, in quibus tota lex pendet & prophetæ: debet Deũ diligere ex toto corde, & proximũ ſicut ſeipſum. In his enim duobus mandatis vniuerſa lex pendet & prophetæ. Et hoc iſte ſe facturum promittit, habito intellectu: cũ dicit, *Scrutabor legem tuã & cuſtodiam illam in toto corde meo*. Et hoc idẽ Ambro. hic notat: dicens, Si intellexeris legẽ, ſeruabis eam in toto corde tuo. Quis autem poteſt cuſtodire legem domini, niſi intellectum acceperit? Qui au

Omnis malus eſt ignorans. Error intellectus facit malitiam voluntatis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rem intelligit & scrutatur, scrutando in semitam A
mandatorũ deducitur. Et notat hic Ambros. quo-
modo lex est via iustitiarum: vt in præcedenti ha-
betur versiculo & est via mandatorũ, vt habetur
in isto versiculo. Et istas vias oportet scrutari, si
ad Christum cupimus peruenire. Vnde sic dicit,
Hic quoque aduertẽdum est, quod lex est iustitia
mandatum, & iudicium. Est enim lex via iustitia-
rũ sicut dictũ est, *Legem pone mihi domine, viam iu-
stificationum tuarũ.* Est etiam & via mandatorum:
vnde scriptũ est, Viam mãdatorum tuorũ cucurri.
Interrogemus ergo has vias, & ambulemus in eis
quia cum ambulauerimus vias istas, veniemus in
omnium finem viarum, scilicet, Christum, qui ait B
Ego sum via, &c. Christus ergo est finis viarum.
Ipse est enim finis legis ad iustitiã oĩ credẽti. Hinc
audeo dicere, quia finis iustitiarum Christus, qui
est iustitia finis testimoniorum Christus. De quo
scriptum est, estote mihi testes, & ego testis, dixit
dominus, & puer meus quem elegi. Aduertamus
ergo quantum ambulãdum nobis sit, vt veniamus
ad Christum. Ambulandum in lege, quia finis le-
gis Christus est, Sine lege ergo non peruenitur ad
Christum. Oportet igitur vt ambulemus secundũ
legem spiritualem, vt veniamus ad legis finem do-
minum iesum. Oportet vt sequamur testimoia, vt
perueniamus ad magnum legis testimonium, do-
minum Iesum. Oportet vt in præceptis domini
ambulemus, vt perueniamus ad magnũ legis præ-
ceptũ: de quo legitur, Dictum est antiquis, Non C
occides, ego autem dico vobis hoc est super om-
ne præceptum dico Itaq; non vsurpatorie dixerim
sed verè: quia sicut sunt sancta sanctorum, sic est
præceptum præceptorum. Sed vt ista seruare pos-
simus, intellectum petamus à domino. Intelliga-
mus quæ sit circuncisio. Circũcidit Iesus petrinis
gladiis: & abstulit opprobrium Ægipti à filiis Is-
rael. Petra Christus est. Circuncidat te verbũ Dei
& gladius oris eius: & sic Ægipti carebis opro-
brio. Non ego corporis sed cordis intelligenda est
circuncisio. Si intellexeris legem, seruabis eam in
corde tuo. Iudæus in corde legem non seruat, sed
in labiis legem recitat, & legem ignorat. Denique
populus hic labiis me honorat, cor autẽ eorum
longè est à me. Quomodo potest legem tenere, D
qui longè est à legis auctore? Sed quia hæc facere
nullus valet viribus propriis, nisi adiuuetur ab
eo qui iubet vt faciamus quod iubet, ideo ab ipso
adiuuari petit Psalmista in sequẽti versiculo: dicẽs,

2110 **Deduc me in semitã mãdatorum tuorum, quia ipsam volui.**

Hic agit de tertio: scilicet de legis volitione. Cũ
enim nihil sit meritorium, nisi sit voluntarium di-
rectè vel interpretatiuè, sic nihil est demeritoriũ
nisi voluntarium, quia sicut sola voluntate pecca-
tur sic sine voluntate nullus meretur, vt habetur
à Magistro, li. 2. dist. 25. Ideo ad hoc quod manda-
torum obseruatio ac nouæ legis custodia sit meri E
toria, requiritur necessario quod sit voluntaria. Et
hoc notãs hic Psal. dicit, *quia ipsam volui.* Sed quæ
rendum est quia legem euangelicam, quam prius
in primo versiculo dixit esse viam iustificationum
Dei, quomodo hic illam dicit esse semitam cum se-
mita multum distet à via, quia via dicitur iter la-
tum, sed semita est iter strictũ & arctum? Ad hoc
dicendum, quod lex diuina potest considerari vel
ratione obseruationis: & sic dicitur semita, quia

Lex est via iustitia & via mandatorũ.

Iohan. 14. Ambulare qualiter debemus vt perueniamꝰ ad Christũ.

Circuncisio spiritualis.

Matth. 5.

Psal. 7.

arcta est via que ducit ad vitam: vel ratione præ-
miationis: & sic dicitur via lata, quia ad magna
præmia perducit. Superius ergo quando ipsam di-
cit viam Psal. oculum mentis habuit ad præmium.
Nunc autem dicens illam semitam, mentem diri-
git ad obseruationis meritum. Et satis habetur ex *Greg. 27. moral. c. 24.*
dictis Greg. Et dicentis, Arcta quippe est via quæ
ducit ad vitam. os ergo lex astringit, quia per mũdi
lata desideria euagando non incedunt. Arcta enim
benè viuendi censura est: non ampla via, sed semi-
ta, in qua quisque astringitur: quia sub præceptо-
rum custodia solicitè coangustatur. Annon quasi
quædam angustia est itineris in hoc quidem mun-
do viuere, sed de huius mundi concupiscentia ni-
hil habere, aliena non appetere, propria non tene
re, laudes mundi despicere & pro Deo opprobria
amare, gloriam fugere, despectum sequi, adulãtes
despicere, despicientes honorare, mala nocentium
ex corde dimittere, & erga eos dilectionis gratiã
immobilem in corde retinere? Quæ videlicet om
nia semitæ sunt, sed etiam viæ magnæ quia quãto
in præsenti vita pro ipsa viuendi custodia angustæ
sunt, tanto amplius in æterna retributione dilatã-
tur, &c. Quis per tales secretas semitas legis ince
dere posset, nisi deductorem haberet qui præcẽ-
tium viam sibi dilataret? Et ideo Christum dedu- *Deducit nos Christus.*
ctorem petit Psal. dicens, *Deduc me in semitam*, &c.
Quasi dicat secundum August. Parum est mihi vo
luntas nisi in eo quod volui, tu ipse me deducas.
Vnde ad istum intellectum hunc versum etiã hic
exponit Ambros. dicens, *Deduc me in semitam.* &c. *Deut. 10.*
Quis hoc dixit, nisi qui sequitur Christum? Non
potest hoc dicere alius, nisi qui exequitur illud,
quod scriptum est, Post dominum tuum ambula-
bis, & ipsi adhærebis, quia ipse te deducet. Quo-
modo autem deducat te Christus, audi Nisi quis *Lucæ 14.*
tulerit crucem suam, & post me secutus fuerit: non
est me dignus. Præcedit ergo Christus vt nos se-
quamur, præcedit verbum principiũ Christus est.
Ideo Sapientia dicit Dominus creauit me princi-
pium viarum suarũ. Aduertimus quod & princi-
pisi Christus est, & finis viarũ suarũ. Non vereor *Prouer. 8.*
ne quis dicat Creatum ergo Christũ asseris? Respõ
debo, I ta creatũ Christum dico, quemadmodum
ipsum factũ lego. Hoc est factũ de muliere, factũ
sub lege, hoc est secũdum susceptionẽ carnis crea
tũ, secũdũ quod natus est de virgine, creatus est vt
redimeret creaturas. Homo factus est vt homines
à morte perpetua liberaret. Creatus est, vt vias mi
hi demonstraret æternas, quibus homo ad Dei re-
gnum posset redire. Ergo quia Christus principiũ
est viarum Dei, hoc principium sequamur. Prius
ipse viam ingressus est noui testamẽti vt viam no
bis deuotionis ostenderet, & ostendendo nos de-
duceret. Quoniam si nos ieiunamus ante nos ille
ieiunauit, Si pro nomine Dei sustinemus iniurias,
priùs ille sustinuit pro nostra redemptione. Cer-
uices suas posuit in flagella, maxillas in palmas. A-
scendit crucem vt doceret mortem non esse timẽ
dam. Denique quasi præcedens ait Petro, Tu me
sequere. & ideo Petrus cursum cõsummauit, quia *Ioan. 21.*
secutus est Christum. Et aduerte, quòd Christus di
recte deducit nos, & est ductor noster, ideo ipsum
indefessèse qui debemus, exemplo formicæ certan
tis. vide supra, ver. 1467.

Inclina cor meum in testimonia 2111
tua, & non in auaritiam.

Hic

Hic consequenter agit de quarto: scilicet de le- A
gis perfectione. Tanta est enim perfectio nouæ le-
gis, quòd omnem amorem pecuniarum excludit,
& omnem auariciam. Et hoc est quod dixit Chri-
stus Lucæ 14. Nisi quis renunciauerit omnibus
quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Vn-
de & in lege noua præcipit Christus: dicens, Ca-
uete ab omni auaritia. Iste ergo meritò legem euã- *Luc. 12.*
gelicam custodire volens, auariciam detestatur: di-
cens, *Inclina cor meum* &c. Et, vide quàm subtiliter
omnia bona attribuit gratiæ Dei: vt etiam nec bo-
num possit velle, nisi Dei gratia ipsum faciat velle.
vnde vt velit rogat Deũ, vt ipsum faciat velle. Quod
hic deducit August. dicens, Denique & quia ipsum
velle Deus operatur in nobis (præparatur enim vo- B
luntas à domino) ideo orat Psal. dicens, *Inclina cor*
meum in testimonia tua &c. Quid enim est inclinatum
cor ad aliquid habere, nisi hoc velle? Et voluit ergo,
& orat vt velit. Voluit cùm dicit, *Deduc me in semi-*
tam mandatorum &c. Orat autem vt velit, dicens, *In-*
clina cor meum in testimonia tua. Hoc itaque orat, vt *Testimonia Dei sunt exẽpla Christi.*
ipsa voluntate proficiat. Orat ergo vt vtiliter testi-
monia Dei velit. Sed quid hic sunt Dei testimonia,
nisi Christi exempla, quibus nobis attestatur &
suadet vt legem euangelicam obseruemus? Vnde
hic ait August. Quid autem sunt testimonia Dei,
nisi quibus ipse Christus sibi attestatur? Testimo-
niis enim Dei aliquid probatur: ac per hoc iustifi-
cationes Dei & mandata, testimoniis Dei (id est,
exemplis Christi) probantur. Et quicquid vult no- C
bis Christus persuadere, suis testimoniis, id est e-
xemplis persuadet. quia quicquid faciendum do-
cuit, ipse primò exemplis suis nobis ostendit. Quid
est ergo Christo orando dicere, *Inclina cor meum in*
testimonia tua: nisi fac me velle vtiliter sequi exem-
pla tua. Et quia auaricia testimoniis Christi repu- *Auarus Deum non colit.*
gnat & contradicit: ideo sequitur, *Et non in auari-*
ciam. Et meritò hoc dicit. Quis enim potest colere
Deum, & sequi auariciam? Certè nullus: cum aua-
ricia sit idolorum seruitus. Vnde hic ait August.
Omnis autem à nobis circunciditur auaricia, vt
gratis colatur Deus. Ad quod sanctum Iob in ago-
ne positum tentationis, ipsum prouocat inimicus, *Iob. 1.*
cum de illo Deo dicit, Nunquid Iob gratis colit D
Deum? Putabat enim diabolus quòd vir iustus in
colendo Deum, cor inclinatum haberet in auari-
ciam: & causa emolumenti vel vtilitatis rerum
temporalium quibus eum ditauerat Deus, velut
mercenarius ei pro tali mercede deseruiret. Sed
quàm gratis Deum coleret, tentatus apparuit. Si
ergo cor non habemus inclinatum in auariciam,
Deum non colimus, nisi propter Deum: si autem
in auariciam, Deum colimus propter lucrum. Et
Auaritia par peccatum est cũ idolatria. nota quòd inter omnia alia vicia, auaricia impedit
obseruationem legis euangelicæ, & cultum diui-
num. Et ideo euangelicam legem volens obseruа-
Matth. 6. re, à corde suo auariciam expellere debet. Si enim
(vt ait saluator noster) nemo potest duobus domi-
nis, scilicet contrariis seruire; & auaricia facit ho-
minem diaboli seruum, qui contrarius est Deo: E
consequens est quòd auarus Deo seruire non po-
test. immò magis diabolum vel idola colit. Vnde
Coloss. 3. ait Apostolus, quòd auaricia est idolorum seruitus.
Quod verbum exponens Glosa ait, Id est, tam fu-
gienda est auaricia, sicut idolatria. Cui simile est, &
par vicium, quia rebus pro Deo seruit. Vnde Apo-
stolus sub vno verbo duo pessima & impiissima
vicia prohibet: auariciam scilicet, & idolatriã; quæ
auaricia non est dispar malicia, quia radix est om- A
nium malorum. Et penè vno explentur opere: quia
sicut idolatria Deo nititur auferre gloriam, ne so-
lus nomen habeat diuinitatis: ita auaricia in Dei
rebus se extendit, vt sola vsurpet res quas Deus pro
omnibus fecit. Vtraque ergo Deo est inimica, quia
negant Deo quæ Dei sunt. Propter quod dicit A-
postolus, quòd auaricia est idolorum seruitus. Et
nota quòd istud auariciæ vitium in omnibus ge-
neraliter impedit obseruantiam euangelicæ legis,
& cultum diuinum: quasi in omnibus regnans &
imperans gradibus hominum. Hæc enim hodie
regnat & dominatur in clericis & laicis, in præla-
tis & subditis, in regibus & popularibus. Vnde
Hierem. 6, dicitur, A maiore vsque ad minorem
omnes auariciæ student: à propheta vsque ad sacer- B
dotem, cuncti faciũt dolum. Vnde Gualfred. decla-
rans qualiter auaricia est idolorum seruitus, & di-
uinum impedit cultum: exponens prædicta verba
Apostoli, dicens, Auaricia est idolorum seruitus: sic
ait, Verè quidem auarus idolatra est, & auaricia est
idolatria: omnium quidem malorum finis & cau-
sa &c.

Auerte oculos meos, ne videãt va- 2112
nitatem: in via tua viuifica me.

Hic agit de quinto: scilicet de legis euangelicæ
directione. Lex enim euangelica omnes actus no- *Dirigit nos lex euãgelica.*
stros dirigit, ne vanis intenti Deum offendamus.
Dirigit enim pedes, ne affectiones animæ ad vani- C
tatẽ dilabantur: dicens, Matth. 18, Si pes tuus scan-
dalizat te &c. Dirigit manus, vt in nostris operi-
bus vanam gloriam non quæramus: dicens, Matth.
6, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua &c.
Dirigit linguam, ne in vanum nomen dei assuma-
mus: dicens Matth. 6, Sit sermo vester, est est, non
non. Dirigit oculos, ne vanitates inquiramus: di-
cens Matth. 18, Si oculus tuus scandalizat te &c.
Et sic de omnibus aliis membris vel sensibus no-
stris. Et quia inter omnes sensus, visus est nobilior:
1. de anima, quia plures rerum differentias nobis
ostendit: ideo sub illo sensu omnes alios Psal. à deo
petit dirigendos: dicens, *Auerte oculos meos, ne videant*
vanitatem. Sed hic quærit August. quid orat iste: *Quæstio.*
dicens, *Auerte oculos meos, ne videant vanitatem?* Nun-
quid quandiu sumus in hoc mundo, possumus nõ
videre vanitatem? Omnia enim quæ in isto mundo
sunt vanitati sunt subdita. Omnis enim creatura *Rom. 8.*
(ait Apostolus) vanitati subiecta est. Et omnia quæ
sunt sub sole vana sunt. Et specialius de homine di- *Psal. 38.*
citur, Vniuersa vanitas, omnis homo viuens. For-
tasse ergo quærit iste vt vita eius non sit sub sole:
sub quo omnia sunt vana? Et respondet Augustin. *Vanitas in omni opere est fugienda.*
quòd per ista verba *Auerte oculos meos* &c. Psal. orat
vt intentio interior sic in omnibus operibus diri-
gatur ad dominum, vt omnia opera faciat propter
dominum: & in nullo quærat aliquam vanam glo-
riam sibi. Vnde sic ait August. Sic ergo intelligen-
dum est quod dicitur, *Auerte oculos meos* &c. Magni
enim intereſt, cum aliquid boni facimus, cuius rei
contemplatione illud faciamus. Officium quippe
nostrum, non officio sed fide pensandum est: vt
scilicet non tantum, si bonum est quod faciamus:
sed præcipuè si bonum est, propter quod illud fa-
ciamus cogitemus. Hos oculos quibus contem-
plamur quare faciamus quod facimus, auerti po-
stulat ne videant vanitatem, id est, ne hanc attendat
propter quam faciat, cum bonum aliquid facit. In

Universidad de Deusto Biblioteca

qua vanitate precipuum locum obtinet amor laudis humanæ: propter quam multa magna fecerũt, qui magni in hoc sæculo nominati fuerunt: quærẽtes non apud Deum, sed apud homines gloriam. *Ioan.5.* Et propter hanc velut prudenter, fortiter, temperanter iusteque viuentes: ad quam peruenientes, receperunt mercedem suam: vani vanam. Ab hac vanitate volens dominus auertere oculos suorum, *Matth.6.* dixit, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus: vt videamini ab eis. Alioquin non habebitis mercedem apud patrem vestrum qui in cœlis est. Deinde cum ipsius iustitiæ quasdam partes exequeretur, præcipiens de eleemosyna, de oratione, de ieiunio, vbique illud admonet, ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat. Non quia ipsa laus humana culpanda sit, sed propter ipsam laudem bene operari: hoc est vanitatẽ in suis operibus intueri. Quandoquidem & ipsa laus homini iusto quantacunque præuenerit: nõ ibi eiusdem est finis boni, sed etiam ipsa referenda est ad laudem Dei: propter quam bona faciunt verè boni. quoniam non à seipsis, sed ab illo fiunt boni. Porro si bonum non est, propter laudes hominum bona facere, quanto magis propter augendam pecuniam vel retinendam? Et si quid huiusmodi est commodi temporalis quod nobis accedit extrinsecus, quia omnia vanitas: propter ipsam denique temporalem salutem, non debemus facere bona: sed potius propter illam quam speramus æternam. *Oculi auertẽdi sunt à vanis. Oculorũ habẽda est custodia.* Iste etiam versus de oculis corporalibus intelligi potest: quia per vanam oculorum visionem concupiscentia intrat mentem. Et sic oculi sunt quasi quædam fenestræ per quas intrat mors ad animam. Et istum sensum hic tangit Ambros. dicens, Qui in via est Dei, vanitatem non aspicit: via perfecta Christus est. Qui ergo in Christo est, quomodo potest vanitatem aspicere, cum Christus in carne sua omnes mũdi huius crucifixerit vanitates? Auertamus igitur oculos nostros à vanitatibus: ne quod oculus viderit, anima concupiscat. Luctatores aspicis: vanitas est, quia cernis eos de vilibus frondibus luctantes habere coronam. Equos currentes aspicis: vanitas est, quia vanè currunt: quia ascendentem saluare non possunt. Ante nos est Christus: ante nos brauium est, ad quod peruenit qui non in incertum cucurrerit. Ad hunc dirige oculos tuos: auerte à spectaculis, auerte à seculari pompa. *Nota.* Sicubi seculares agnoueris plausus, auerte ab his oculos tuos: deprime, & serua eos vt erigas melioribus. erige oculos ad cœlum, vel nocte stellarum monilia, orbem lunæ decorum: vel die solem aspice. Specta mare, terram circunspice, vt opere facta diuino: omnis creatura te pascat. Quæ formarum gratia in ipsis bestiis: quantus decor in hominibus, quanta in auibus pulchritudo. Hæc intuere: & nõ videbis iniquitatem, nec contradictionem in ciuitate. Hæc vide: & non introibit mors per fenestras oculorum tuorum. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, intrauit mors per fenestras: intrat *Matth.5.* mors, si loquaris. Si videris possessionem minoris vel viduæ, & cõcupieris dirimere eam: intrat mors per fenestras. Si videris aliena monilia, argentum & aurum, & concupieris vt extorqueas: intrauit mors per fenestras. Claude ergo has fenestras, quibus vides alienę mulieris pulchritudinem, ne mors possit intrare. Oculi tui ne videant aliena, nec lingua peruersa loquatur &c. hæc moralia sunt. Et subdit, Est etiam & vanitas sensuum, quam oculi animæ tuæ videre non debeant: quia illi ea vident quæ Christus damnat &c. Et quia non sufficit abstinere à malo, nisi etiam quis faciat bonum: ideo subdit Psal. *In via tua viuifica me*. Quid est via viuificans, nisi Christus qui ait, Ego sum via, veritas & vita? Qui enim oculos suæ mentis à vanitate auerterit: conuerterit autem in viam Christum, viuificatur. Et hoc est quod petit Psal. dicens, *In via tua*, (quæ scilicet est Christus) *viuifica me*. Ipse est enim qui dicit, Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ. *Ioan.8.*

2112 Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

Hîc agit de sexto: scilicet, de legis euangelicæ veneratione. In magna etenim reuerentia verba legis euangelicæ debent haberi à fidelibus & venerari: vt ostendit August. & habetur 1.q.1. interrogo &c. *Timor duplex.* Istam autem reuerentiam causat timor: nõ quidem seruilis quo pœna timetur, & sic generat despectum & odium illius quod timetur: sed timor filialis, quo timetur offensa: & iste generat deuotionem & amorem illius qui timetur. Optans igitur talem reuerentiam habere legi diuinæ: in persona omnium fidelium ait, *Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo*. Vbi August. hic ait, Quid est hoc aliud quàm dicere, Da mihi vt faciam quod eloqueris? Neque enim statutum est eloquium Dei illis qui illud in se mouent contrà faciendo. Illis autem statutum est, in quibus immobile est. Statuit itaque Deus eloquium suum in timore suo, eis quibus dat spiritum timoris sui. Timoris inquam, nõ illius de quo dicit Apostolus, *Rom.8.* Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore. Hunc enim consumata caritas foras eiicit timorem: sed illius timoris quem dicit propheta spiritum timoris Dei: *Esa.11.* timoris itaque casti permanentis in sæculum sæculi: timoris quo timetur offendi qui amatur. Aliter enim timet adultera virum suum: & aliter casta. Adultera, ne veniat: casta, ne discedat. *Timor filialis discretionẽ requirit & sciẽtiam.* Aduerte autem quòd etiam timor filialis quo timetur offensa, nisi sapientia & discretione condiatur, vertit in malum. Vt puta, quis timore tactus cupiens seruire Deo, affligit carnem suam vltra debitum, non parcens naturæ. Iste timor non est cum discretione & scientia: & ideo peccatum inducit. Timor autem Dei qui est cum scientia & discretione, semper vertit ad bonum. Vnde hic ait Ambros. *Statue seruo tuo* &c. Initium sapientiæ timorem domini dicit propheta. *Psal.110.* Quid est autem initium sapientiæ, nisi sæculo renũciare? quia sapere secularia, stultitia est. *1.Cor.1.* Denique sapientiam huius mundi stultitiam apud Deum Apostolus dicit. sed & ipse timor domini nisi secundum scientiam sit, nihil prodest: immò obest plurimum. Siquidem Iudæi habent zelum Dei. *Rom.10.* Sed quia non habent secundum scientiam, in ipso zelo & timore maiorem contrahunt diuinitatis offensam: quòd circuncidunt infantulos suos, quòd sabbatha custodiunt, timorem Dei habent: sed quia nesciunt legem spiritualem esse, circuncidunt corpus, non cor suum. Ignem sabbatho adolere formidant, cum lex sanctificationis die libidinum ignem prohibeat accendi. Et quid de Iudæis dicam? Sunt etiam in nobis qui habent timorem Dei, sed non secundum scientiam: statuẽtes duriora præcepta, quæ non possit humana conditio sustinere. Timor in eo est, quia videntur sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere. Sed inscitia in eo

in eo est, quia non compatiuntur naturæ, non æstimant possibilitatem. Non sit ergo irrationabilis timor. Etenim vera sapientia à timore Dei incipit. Nec est sapientia spiritualis sine timore Dei: ita timor sine sapientia esse non debet. Basis enim quædam verbi Dei est timor sanctus. Verbũ enim Dei in timore sancto melius statuitur, fortius radicatur: hoc est in pectore timentis Deum, ne labatur verbum de corde viri, ne veniãt volucres, & auferant illud de incuriosi & dissimulantis affectu. Et ideo tãquam super basim bonam timoris, verbum Dei fundari postulat: dicẽs, *Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo*. Plena disciplinæ oratio: per quam docemur quemadmodum debeamus orare. Vel per ista verba Psal. petit spiritu sancto firmari: quò immobiliter in timore Dei perseueret. Nam eloquium Dei dicitur spiritussanctus. vide suprà, vers. 1808. Item nota quòd eloquia Dei multipliciter sunt vtilia, ver. 147.

2113 Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum: quia iudicia tua iocunda.

Hîc agit de septimo: scilicet, de diuinæ legis iucunditate. *Lex antiqua promittebat prospera: sed noua, aduersa.* Vbi sciendum quòd inter alias differentias nouæ legis & antiquæ, hæc est vna: quia in lege antiqua obseruantibus eam conferebat Deus temporalia bona, & promittebat: vt patet Deuter. 28, Si audieris vocem domini tui vt facias mandata eius: venient super te omnes benedictiones istæ. Benedictus eris tu in ciuitate, benedictus in agro, benedictus fructus ventris tui & iumẽtorum tuorum, benedicta horrea tua &c. In lege autem euangelica econtra, suis obseruatoribus in præsenti promittit & confert aduersa: vt puta flagella, persecutiones & crucem. Matth. 16. Qui vult venire post me, tollat crucem suam, & sequatur me &c. Et ista sunt mirabilia nouæ legis iudicia. Quæ & sancti si quo ad sensualitatem perhorrescant, secundum tamen interiorem hominem iocundantur in eis, vnde Actuum 5. Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et hoc est quod de talibus nunc ait Psalm. *Iudicia tua iocunda*. Verum quia talia pati iocundè in sapientibus mundi imputatur ad opprobrium sanctis, orat Psal. quòd tale opprobrium auferatur ab eo. vt illi scilicet, qui ista ad opprobrium imputant, conuertantur: & pati pro Christo reputent gloriosum: dicens, *Aufer à me opprobrium* &c. id est, tolle opprobrium, quod alij de me reputant, de cordibus eorum. *Peccata occulta sunt in nobis, quæ tamẽ suspicamur.* Vel aliter. homo enim multoties aliqua habet peccata, de quibus conscientiam in particulari non habet: sed quia scit se fragilem esse, in vniuersali suspicatur se peccatorem esse. Et de talibus sibi peccatis occultis, Deo autem manifestis, quæ sunt opprobria, petit à Deo liberari: dicens, Aufer à me opprobrium &c. Et ad istum sensum hunc locum exponit Ambros. dicens, *Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum*. Hoc obscurè dictum videtur: sed hoc explanauit Apostolus, quod obscurè dictum videtur; vbi ait, *1.Cor.4.* Nihil mihi conscius sum, sed in hoc iustificatus nõ sum. Sciebat enim se hominem esse: & se cauebat vt poterat, ne post susceptam baptismi sacramenta peccaret; ideo delicti sibi conscius non erat. Sed quia homo erat, peccatorem se fatebatur: sciens vnum esse Iesum lumen suum, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius: ipsum solum iustificari, qui alienus est à lapsu. *1.Petr.4. Opprobriũ duplex, scilicet, peccati, & pro Christo.* Similiter ergo & propheta, etsi peccatum declinare cupiebat, tamen quasi Deum repulsorem peccati cupiebat esse sui. volebat auferri opprobrium quod suspicatus est. Et ideo deprecabatur Deum, vt illud auferret, qui solus nouerat, quod nesciebat etiam ipse qui fecit. Denique alibi ipse dicit propheta, Deus, tu scis opprobrium meum. *Psal.68.* Quanquam & aliud opprobrium Christi sit, quod non est verum opprobrium, sed gloria Dei. Et istud à se amputari nõ quærit. Crux enim Christi Iudeis scandalum, Græcis stultitia. *1.Cor.1.* Illis ergo opprobrium, mihi, virtus est: per quam aduersarium repello, sæculum vinco. Mihi sapientia, per quam insipientiæ laqueos euado. *Hebr.11.* Hoc opprobrium thesauris Ægypti Moyses prætulit: maius æstimans Ægypti thesauris opprobriũ Christi. *Opprobrium Christi vtile est, & gloriosum.* Si opprobrium tuum gloria est ô domine Iesu, quanta erit gloria tua? Tuæ igitur gloriæ participatione quid erimus, cuius sumus opprobrio gloriosi? Dorsum meum posui in flagella, maxillas verò meas in palmas: os meum non auerti à confusione sputorum. Ecce opprobrium tuum domine, in quo est salus vniuersorum, in quo mundi redemptio: per quod opprobrium cepimus non erubescere qui erubescebamus, non confundi qui confundebamur. Denique scriptum est, Accedite ad Deum, & illuminamini: & facies vestræ nõ confundentur. *Psal.33.* Hoc opprobrium auferri à nobis nolumus, opprobrium crucis domini Iesu, quo nostra auferuntur opprobria. Sicut enim maledictus factus est, vt nostra maledicta deleret: homo factus est, vt leuaret hominis infirmitates: ita opprobriũ factus est, vt leuaret omnium opprobria. Hæc Ambrosius. Vel aliter. *Iudicat & suspicatur quis alios sicut ipse est.* Vbi sciendum, quòd quasi naturaliter quilibet secundum seipsum iudicat proximum suum: vt bonus omnes suspicatur bonos, castus omnes castos, proditor omnes proditores: & huiusmodi. Vnde Eccl. 31. dicitur, Intellige rem proximi tui ex teipso. Et sic qui colit Deum pro aliquo temporali, nescit opprobrium suum: & sic suspicatur alios facere. Si enim & videt alios bona operari, suspicatur tamen non bona intentione: & hoc ex seipso. Et hoc est opprobrium suum, quod de aliis suspicatur: quod Psalm. amputari ab ipso orat: ne scilicet alios temerè iudicare de occultis præsumat. Et hunc sensum hic innuit August. dicẽs, Quid est quòd ait, *Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum*: cum propria facta quis sciat, sed suspicetur aliena? Et respondet, Quandiu enim homo nõ auertit oculos suos ne videant vanitatem: quod in seipso agitur, hoc de aliis suspicatur. vt propter quod ipse colit Deũ, vel propter quod bona opera facit: propter hoc credat & alterum facere. Possunt enim homines videre quod agimus: cuius autem rei contemplatione agimus, occultum est. Et ideo datur suspicionibus locus: vt audeat homo iudicare de occultis hominum, & falsa plerumque. *Suspicari vel iudicare de occultis aliorum nõ debemus. Matth.7.* Et si vera, tamẽ ei incognita temerè suspicari. Propterea dominus cum de ipso fine loqueretur propter quẽ bona facere deberemus, vt oculos nostros à contẽplatione vanitatis auerteremus: monuit ne propter laudes hominum bona faceremus: dicens, Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Monuit ne propter pecuniam: dicens, Nolite vobis thesaurizare in terra. Monuit ne propter ipsum necessarium victum atque vestitum: dicens, Ne solliciti sitis animæ vestræ

quid mãducetis:nec corpori vestro quid induamini. Et cùm hæc omnia monuisset, quia possumus suspicari eos quos iustè viuere videmus, & quo fine faciãt non videmus: propter aliquid huiusmodi benefacere, cõtinuò subiunxit, Nolite iudicare, & non iudicabmini. Vnde & hic Psalm. cum dixisset, *Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum*: addidit, *quia iudicia tua iocunda*, id est, vera. hominum autem iudicia de occultis aliorum non iocunda: quia temeraria. Et ideo suum dixit opprobrium, quia de aliis suspicatus est. Hoc itaq; opprobrium amputari petebat, quod in se senserat, & in aliis fuerat suspicatus. Hæc omnia Augustinus.

Matth.7.

2114 Ecce, concupiui mandata tua: in æquitate tua viuifica me. B

Hic agit de octauo: scilicet de ipsius legis iustificatione. Ipsa enim lex euangelica, quia iustificat obseruantes, quia gratiam cõfert: ideo spiritualem tribuit vitam. Et hoc est quod petit Psal. dicens, *In æquitate tua* (scilicet, in lege tua quæ est æquitas) *viuifica me*. Vel per æquitatem & iustitiam Christum intellige: in quo credentes viuificantur spiritualiter, & obseruatores mandatorum suorum. Vbi aduertendum, quòd duo sunt præcipue diuina mandata: in quibus tota lex pendet & prophetæ: scilicet dilectio Dei & proximi. Et qui ista toto corde obseruat, in iustitia viuit, id est, in Christo viuificatur. Et hoc notans hic Psal. ait, *Ecce, concupiui mandata* &c. C Vnde istum passum exponens Augustinus hic ait, Duo sunt mandata dilectionis Dei & proximi: in quibus tota lex pendet & prophetæ. Vnde istæ contra suæ suspicionis opprobrium quod desiderat amputari: dicit, *Ecce, concupiui mãdata tua: in æquitate tua viuifica me*. Ecce (inquit) concupiui ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente diligere te, & proximum sicut me. Non in mea, sed in tua iustitia viuifica me. hoc est, istam quam concupiui caritatem imple in me. Adiuua vt faciã quod præcipis: dona ipse quod mandas. In tua iustitia viuifica me, quia in me vnde morerer habui: vnde autem viuam non inuenio nisi in te. Iustitia tua Christus est: qui factus est nobis iustitia à Deo, sanctificatio & redemptio. vt (quemadmodum scriptũ est) Qui gloriatur, in domino glorietur. In illo inuenio duo mãdata quæ concupiui: vt in tua iustitia (id est in Christo) viuifices me. Vel aliter: vbi sciẽdum, quòd aliqui viuendo sunt mortui, & aliqui viuunt moriendo. qui enim viuunt mundo, Deo sunt mortui: qui autem mundo moriuntur, Deo viuunt. Moritur autem mundo & Deo viuit qui Dei mandata custodit, qui Deum diligit & proximum. Et istam vitam ex obseruatione mandatorum Dei hic postulat Psal. dicens, *Ecce, concupiui mandata* &c. Et ad istum intellectum hunc versum hic exponit Ambros. dicens, *Ecce, concupiui mandata tua* &c. Diligi se gaudet Iesus, qui ideo venit in hunc mundum, quia Iesus mundum dilexit. Amari exigit qui omnes amat, quia caritas est. Cõcupiuit mandata Dei vt bonus seruus, vt cultor sedulus. Concupiuit, nõ vt amator copulam meretricis, non vt auarus pecuniam, non vt luxuriosus lasciuiam. De illis enim lex dicit, Non concupisces. Dominũ autem Deum præcipit diligendum, & tenaci quodam atque interno amandum cupiditatis affectu. Et quia amicus est qui diligit, seruus qui timet: quasi amicus, qui omnia fecerit quæ præcipit ei dominus, secure postulat: dicẽs, *In æquitate tua viuifica me*. Audacter hoc dicit eo quòd illa vera sit via, qui viuit secundum Dei iustitiam, qua viuebant Apostoli: immò qua viuunt. Sunt enim qui viuentes mortui sunt, & qui mortui, viuunt. Denique alij descenderunt in infernum viuẽtes, alij autem sunt corpore mortui, sed meritis suis viuunt &c.

Viuificamur in Christo, mortificamur in nobis.

Exod.20. Mors duplex: scilicet, corporis & animæ.

1.Cor.1.

2.Cor.10.

Viuẽs mũdo, moritur Deo: & ecõtrario.

2115 Et veniat super me misericordia tua domine, & salutare tuum, secundum eloquium tuum. Vau.

Hic incipit sextus octonarius. Cui præmittitur sexta litera Hæbræorum: scilicet vau. Quæ litera meritò huic octonario præmittitur. Interpretatur enim ipse vel ille: & Christum significat, qui singulariter demonstratur ipse vel ille. Christum enim Ioannes Baptista demonstrauit hoc pronomine ipse: dicens, Ipse est qui post me venturus est: qui ante me factus est &c. Ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Iste autem octonarius de Christi agit aduentu: & ipsum postulat hic Psal. in carne venturum: vt filium Dei quem in maiestate sua videre non poterat, videat incarnatum. Hunc ergo postulat: dicens, *Et veniat super me misericordia tua domine*. Incarnatio autem Christi plurima bona nobis contulit: propter quæ auidè Psal. ipsum postulat. Bona autem ex Christi incarnatione nobis collata maximè sunt octo: quæ hic ostẽdit Psal. secundum quæ iste octonarius octo partes continet. Ostẽdit namque hic Psal. primò quòd per Christum perditus mundus reparatur, in principio: secundò quòd impugnans hostis superatur: ibi, *Et respondebo*: tertiò quòd verba factis conformantur: ibi, *Et ne auferas*: quartò quòd in bono voluntas radicatur: ibi, *Et custodiam*: quintò quòd in nobis Dei caritas dilatatur: ibi, *Et ambulabam*: sextò quòd illata opprobria non timentur: ibi, *Et loquebar*: septimò quòd meditatio cordis perlustratur: ibi, *Et meditabar*: octauò quòd nostra operatio in Deum eleuatur: ibi, *Et leuaui*. Quantum ergo ad primum: primò petit Christi incarnationem, quia per ipsam perditus mundus reparatur: dicens, *Et veniat super me misericordia tua domine*. Quid enim nomine misericordia, nisi Christus, per quem misericordia facta est mundo, intelligitur? Quid nomine Salutaris, nisi saluator intelligitur Christus? Et ideo Psal. dicens, *Et veniat super me misericordia tua* &c. nõ nisi Christi petit aduentum. quem alibi expressius postulabat: dicens, Deus tu conuersus viuificabis nos: ostende nobis domine misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Vnde istum passum sic exponit hic Ambr. dicens, Nam cum propheta postulet, *Et veniat super me misericordia tua domine: veniat salutare tuum*: non est dubium quòd eum videre deposcat vt veniat, in quo est fructus misericordiæ & salutis. Quod superius Psal. 84, euidentius poposcit: dicens, Benedixisti domine terram tuam &c. id est, benedic. In quo euidentius domini Iesu prophetauit aduentũ. Nam terram quam benedici postulat, satis est notum, illam videlicet esse terram quę peccatum contraxit in Adam: cui dicitur, Terra es, & in terrã ibis. Maledixerat autem Deus, non elemẽto naturæ carnis, sed carnem præuaricantium. Benedicitur ergo caro in Christo, vt à maledicto priore soluatur. Benedicitur caro, quã benedicẽs filius Dei assũpta hominis cõditione suscepit. Et ideo subdit, Ostẽde nobis domine misericordiã tuã, & salutare tuũ da nobis. Hic autẽ ait, *Et veniat super me misericordia tua* &c.

Ioan.1. & 3.

Christus dicitur misericordia Dei & salutare.

Psal.84.

Gen.1.

Terra significat peccatorẽ. Psal.84.

Totus

Totus enim iste locus dominũ sesum sonat: qui viuificat mortuos, Lazarum ante passionem, sed plurimos tempore passionis proprię. Ipse enim est misericordia: vt pote remissio peccatorum. Ideo dicit, ostende, quem videre posset in corpore. Nam dominum in maiestate sua videre nõ poterat, quia

Ioan.1. Deum nemo vidit vnquam. Auidius propheta desiderat videre, quem sperat tenere: quẽ, si viderit, desiderat propriis manibus comprehendere. Ideóque ait, Et salutare tuum da nobis. Hic autẽ, *Veniat salutare tuũ secundum eloquium tuum*. Salutare Dei virtus est: salutare Dei Christus est. Et ideo prope timẽtes hoc salutare. Lõgè ante Christus erat à nobis, lõgè à nationibus: descẽdit ad terrã: factus est propè: cœpimus non timere. Nã qui Christum timet, non timori est subditus, sed deuotioni B pietatis. Hic timor virtutis, non infirmitatis est. Quomodo autem factus sit propè, audi, vt inhabitat gloria in terra nostra. Venit enim de cœlo in virginem, de vtero virginis in præsepe, de Iordane in crucem, de cruce in tumulum, de tumulo in sepulcrum, de sepulcro in cœlum. Vnde benè exauditus est propheta, qui orans dixit, *Et veniat super me misericordia tua, domine* &c. Et aduerte quòd iste octonarius incipit per dictionẽ copulatiuam, dicẽs, *Et veniat* &c. quia notat quòd illã misericordiã & illud salutare cupiuit euenire: quod suprà, æquitatẽ, sue iustitiã dixerat, dicẽs, *In æquitate tua viuifica me*. Per ista ergo verba, *Et veniat super me misericordia tua domine* &c. nihil aliud Psal. petit, nisi vt filius Dei in carnẽ veniat: per cuius gratiã adiuti, Dei mãdata seruare possimus. Vnde hunc C passum hic exponẽs Augustinus dicit, *Et veniat super me misericordia tua* &c. quid hic postulat Psalmista, nisi vt mãdata quæ cõcupiuit, per eius misericordiã faciet qui mandat? Exponit enim quodãmodo quid dixerit, *In æquitate tua viuifica*: cũ subiungit, *Et veniat super me misericordia tua domine, & salutare tuum* &c. hoc est secundũ promissionẽ tuam,

Rom.9. Vnde vult nos filios promissionis intelligi: ne arbitremur nostrum esse, quod sumus, sed totum gratiæ Dei attribuamus. Quod ergo ait, *In æquitate tua viuifica me*, in Christo vtiq; viuificari cupit. Et ipsa est misericordia, quã super se postulat venire: ipse Christus est, & salutare Dei. Quo verbo exposuit quã misericordiã diceret: vbi ait, *Et veniat super me misericordia tua domine*, Si ergo quærimus, quæ sit ista misericordia: audiamus quod sequitur, *Salutare tuũ secundũ eloquiũ tuũ*. Ab eo quippe hoc promissum est, qui vocat ea quæ nõ sunt, tanquam sint. Nondum enim erant, quibus promitteretur, ne quisquam de suis meritis glorietur: & quibus promissum est, etiam ipsi promissi sunt: vt totum

1.Cor.15. corpus Christi dicat, Gratia Dei sum id, quod sum. Ex quibus omnibus patet, quòd in isto primo versiculo Psalmista postulat Christi incarnationẽ: vt per ipsum perditus mundus reparetur: quia saluatus fuit mũdus per misericordiã & salutare, quod Christus est.

Salutare Dei Christus est.

2116. Et respondebo exprobrãtibus mihi verbum: quia speraui in sermonibus tuis. E

Respondere diabolo tentanti nos docuit Christus.

Hic ostendit secundum: scilicet quòd per Christi incarnationem impugnans hostis superatur. Christus enim incarnatus, à diaboloq; tentatus, nos docuit, quibus respõsis hostem diabolum impugnantem eteraq; eius membra respondendo superare possimus: quia tẽtatus de gula, hosti verbum respondit, dicens, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo &c. Tentatus de superbia, *Matth.4.* respondit sibi verbum, Non tentabis dominũ Deum tuum. Tentatus de auaritia, respõdit sibi verbum, Dominum Deum tuũ adorabis, & illi soli seruies. Illis Christi responsionibus electa ecclesia confidenter exprobrantibus, vel tentantibus malignis spiritibus siue hæreticis, & malis hominibus confidentiam assumpsit respondendi, dicens, Et (scilicet quãdo) misericordia, & salutare tuum, venerit, ego per ipsum edocta, *respõdebo exprobrãtibus mihi verbum*. Et rationem assignat, dicens, *Quia speraui in sermonibus tuis*, id est, responsionibus eius. Et nota quòd ista litera duobus modis potest legi. primo modo vt sit sensus, *Exprobrantibus mihi: respondebo verbum*, vt puta martyribus exprobrãtur, quia nudi, quia flagellati, quia crucifixi. Talibus autẽ exprobrãtibus ipsi respõdent verbũ, id est respondent per Christum: quasi dicat, Verbum caro *Ioan.1.* factum est, id est, Christus nudus fuit, irrisus fuit, crucifixus fuit: propter quod & Deus exaltauit illum &c. Quid ergo exprobrabor, qui magistri sequor vestigia, doctoris disciplinam? Alius sensus potest esse, *Exprobrantibus mihi verbũ ego respondebo*: vt sit sensus, Exprobrãt mihi hæretici mysteria verbi incarnati, dicentes, Dicis verbũ incarnatũ, crucifixum, & passum: nunquid ergo & Deus est incarnatus, crucifixus, passus, & mortuus? Talibus ergo sic exprobrãtibus mihi verbum, ergo respõdebo. Et quid respondebo? Quoniam propter nostram salutem descẽdit de cœlis, & incarnatus est, & homo factus, passus, crucifixus & mortuus, inquantum homo, non vt Deus. Et sic respondebo, *Luc.vlt.* *quia speraui in sermonibus tuis*: quibus scilicet sic me docuisti respondere, dicens, Filius hominis venit saluare quod perierat, & dare animam suam in *Matth.18.* redemptionem pro multis. Vnde istum duplicem intellectum hic notat Augustinus dicens, *Et respondebo exprobrantibus mihi verbum*. Vtrum, verbũ exprobrantibus: an, verbũ respondebo exprobrantibus: ambiguum est: sed quodlibet eorum Christũ sonat. Ipsum enim verbũ nobis exprobrant illi qui- *1.Cor.2.* bus Christus crucifixus scãdalum est, vel stultitia: *Ioan.1.* ignorantes quòd verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Sed & si ipsum verbum exprobrẽt, quod eos latet, quia diuinitas ab eis non cognoscitur, à quibus eius infirmitas in cruce contemnitur: nos tamẽ verbum respõdeamus, nec exprobratione terreamur, vel cõfundamur. Verbũ enim *1.Cor.2.* si cognoscerent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Ille autem respondet verbũ exprobrãtibus, super quem venit misericordia Dei: hoc est ipsum salutare eius. Nos ergo opprobria eorũ ne timeamus, sed respondeamus eis verbum: hoc est verbũ Dei, quod prædicamus: vt quod corde credimus, verbo prædicemus. Parum est ergo in corde habere Christum, & ore nolle confiteri, dum timemus opprobrium: sed exprobrantibus respõdendum est verbum. Vt autem martyres hoc possent, promissum est eis, & dictum, Non enim vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Et ideo iste cũ dixisset, *Et respõdebo exprobrantibus mihi verbum*, continuò sequitur, *Quia speraui in sermonibus tuis*.

Exprobrant nobis verbum hæretici & infideles.

Confiteri de bonis Christum publicè, quem creditis corde.

Matth.10.

2117. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis

Universidad de Deusto Biblioteca

veritatis vſquequaque: quia in iudiciis tuis ſuperſperaui.

Veritas oris quid eſt.

Hic oſtendit tertium: ſcilicet quòd per Chriſti incarnationem verba factis conformantur. Veritas enim eſt adæquatio ad intellectum. Intellectus autem per verba exprimitur: tunc ergo eſt veritas in ore, quãdo bonum, quod intellectus dictat, lingua loquitur: & quod lingua loquitur, exterius operibus adimpletur. Quando autem quis verum loquitur, ſed quod loquitur non operatur: tũc verbum veritatis de ore ſuo cadit. Et tales lex euãgelica reprehendit Matth. 23. Dicunt enim & nõ faciunt &c. quia & ipſe legiſlator Chriſtus, primò facere cœpit, & poſtea docere. Et iſtud eſt verbum veritatis quod de ore ſuo Pſalmiſta orat nõ auferri: ſed magis per Chriſtum cõfirmari, dicens, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis* &c. Hoc autem ideo orat Pſalmiſta, quia præuidebat multos in lege noua põdere paſsionis vel timore preſſos, Chriſtũ, cuius fidẽ corde credebant, verbis negaturos: ſed poſtea ſpirituſancto reſumpto Chriſtũ publicè confeſſuros: ſicut fecit Petrus, & quamplures alij. Ideo hoc prædicẽs Pſalmiſta in perſona taliũ orat, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque*: id eſt valdè. Quaſi dicat, Et ſi ad horã permittis verbum veritatis de ore meo cadere, oro vt ad verã fidei cõfeſſionẽ me reducas. Et hoc eſt quod hic ait Auguſt. Quoniã plurimi põdere graui perſecutionis ſurgente, non valuerũt ſuſtinere exprobrationem, & Chriſtum deficiendo negauerunt: ideo iſte in eorum perſona orat, dicens, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque*. Multi enim defecerunt ad horã negãdo, ſed pœnitendò poſtea reuixerunt: vel etiam martyrij quam perdiderãt palmã, reparata confeſsione ſumpſerũt. Nõ ergo vſquequaq;: hoc eſt, non omnimodo verbum cecidit veritatis. Ex ore enim Petri verbũ veritatis ablatum eſt: qui etſi ad horam negauit, timore turbatus: tamen flendo eſt reparatus: & confitẽdo eſt poſtea coronatus. Vel ergo loquitur in perſonã illorum qui negantibus plurimis remanſerunt fortes: qui vſq; ad mortem pro veritate certauerunt. Vel in perſona eorum qui ad tempus negauerunt ſed poſtea confitendo ſunt reparati: ex quorũ ore verbum veritatis eſt ablatum: ſed nõ vſquaquaq;. Quod autem dicit, *Ne auferas*, intelligendũ eſt, ne auferri ſinas. Sequitur, *Quia in iudiciis tuis ſuper ſperaui*. Quid ſibi vult, *in verbis tuis ſuperſperaui*: vel *in iudiciis tuis ſuperſperaui*? Reſpondebo (inquit) exprobrãtibus mihi verbũ, quia ſperaui in ſermonibus tuis, id eſt, quoniam mihi hoc ipſe promiſiſti. *Et ne auferas de ore meo verbũ veritatis, quia in iudiciis tuis ſuperſperaui*, id eſt, quoniã iudicia tua quibus me corripis, & flagellas, nõ ſolũ nõ auferũt ſpẽ, verumetiã augẽt: quoniã quẽ Deus diligit, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. Vel aliter (iuxta primum ſenſum) hic orat Pſalmiſta vt in doctore verbis opera cõcordent: ne verũ ſermonem opera mala confundant. Et ad hũc ſenſum exponit hunc verſum hic Ambroſius, dicens, *Et ne auferas de ore* &c. Non auferatur ex ore tuo verbũ, ne fortè verbis facta nõ cõgruãt: & deforment iniquitatis opera magiſteriũ diſciplinæ. Tollitur ex ore verbũ, cùm dicitur peccatori, Quare tu enarras iuſtitias meas? Et ipſa obmuteſcit facũdia, ſi ægra ſit conſcientia. Orat ergo Pſalmiſta ne auferatur ex ore ſuo verbum: & ſi auferatur, non vſquequaq;, id eſt non penitus auferatur. Quis tãtus eſt, qui in poteſtate ſua gratiam diſputationis eſſe cõmemoret: præſertim ſi vita redarguat quod docere præſumat, & iudicio Dei dãnanda committat? Is enim qui in iudiciis Dei ſperat, ſeruare poteſt verbum veritatis: quia dum veretur pœnã, cuſtodit gratiam. Et ad hũc ſenſum loquitur Gregor. iſtum verſum inducẽdo ſuper illo verbo Iob 12. Commutat labium veracium: dicens, Cùm ſacerdos nõ agit bona quæ loquitur, ei etiam ſermo ſubtrahitur, ne loqui audeat, quod non operatur. ſicut per prophetam dicitur, Peccatori autẽ dixit Deus, Quare tu enarras iuſtitias meas: & aſſumis teſtamentum per os tuũ? Vnde & precatur, dicens, *Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vſquequaque*. Perpendit namq;, quòd omnipotens Deus veritatis verbũ facientibus tribuit: & nõ facientibus tollit. Qui ergo hoc de ore ſuo non auferri petit, quid aliud quàm gratiam bonæ operationis quæſiuit? Acſi apertè diceret, A bono opere errare me non ſinas: ne dum amitto ordinem benè viuendi, rectitudinẽ perdam loquẽdi. Et plerũque doctor, qui docere audet, quod negligit agere, cum deſierit bona loqui, quæ operari contempſit, docere incipit ſubditos praua, quæ agit: vt iuſto omnipotentis Dei iudicio in bono nec iam linguam habeat, qui habere bonam vitam recuſat: quatenus cum mens eius terrenarum rerum amori intendit, de æternis rebus non ſemper loquatur &c.

Negantium Chriſtum aliqui ſunt reparati.

Hebr. 12.

Verbis opera concordare debent in doctore.

Prædicator loquendi audaciam perdit, qui non facit, quod dicit.

Gregor. 11. moral. c. 9.

Pſal. 49.

Et cuſtodiam legem tuam ſemper, in ſæculum, & in ſæculum ſæculi. 2118.

Hic oſtendit quartum: ſcilicet quòd voluntas noſtra per Chriſti incarnationem in bono radicatur. Vbi notandum, quòd plenitudo legis eſt ipſa charitas, & dilectio: vt dicit Apoſtolus. Et ideo nomine legis intelligitur mandatum charitatis: quo ſcilicet Deus diligitur, & proximus. Quia igitur cæteris virtutibus theologicis deſinentibus in patria, ſola virtus charitatis manebit in beatis: immo ipſa tunc in beatis erit perfecta: quia ſine impedimẽto corporis corruptibilis, toto corde, tota mẽte ferẽtur in Deum: & vt in ſeipſos in proximũ. Ideo de iſta lege charitatis, hic dicit Pſalmiſta, *Et cuſtodiam legem tuam ſemper in ſæculum* (id eſt, in præſenti vita) *& in ſæculum ſæculi*, id eſt, in æternũ in vita futura. Sic enim iſtũ verſum hic exponit Auguſt. dicẽs, *Et cuſtodiam legem tuã* &c. id eſt, ſi non abſtuleris ex ore meo verbũ veritatis: cuſtodiã legẽ tuã ſemper, & in ſeculum ſæculi. Ex hoc enim oſtendit, quid dixerit ſemper. Sẽper enim aliquando intelligitur quandiu hic viuitur: ſed hoc nõ eſt in ſæculum, & in ſæculum ſæculi. Melius itaq; interpretatum eſt, quàm vt quidam codices habent, in æternum, & in ſæculum ſæculi: quia non potuit dicere in æternum æterni. Lex itaq; iſta intelligẽda eſt, de qua dicit Apoſtolus, Plenitudo legis, charitas. Hæc enim à ſanctis, quorum ex ore non auferetur verbũ veritatis: hoc eſt ab ipſa Chriſti eccleſia, cuſtodietur non ſolum in hoc ſæculo, id eſt donec finiatur hoc ſæculum: ſed etiam in alterum, quod appellatur ſæculũ ſæculi. Nec enim præcepta legis ſicut hic, ibi etiam accepturi ſumus vt cuſtodiamus: ſed ipſam (vt dixi) legis plenitudinẽ ſine vllo peccãdi timore ſeruabimus: quia & Deum plenius, cũ ipſum viderimus, amabimus, quia Deus erit omnia in omnibus. Nec falſæ cuiquã de proximo ſuſpicionis erit locus, vbi nullus nulli erit occul-

Lex Dei eſt charitas.

Rom. 13.

Sæculũ ſæculi ſignificat æternitatem

Semper ſignificat totum tempus vitæ præſentis.

Rom. 13.

occultus. Iſtum intellectum etiam hic confirmat Ambroſius, dicens, *Et cuſtodiam legem tuam ſemper in ſæculum & in ſæculum ſæculi*. Duo dixit, cum vnũ ſatis eſſe poſſet: ſi vnũ ſignificare voluiſſet: ſed quia non ſolum in præſenti vitæ huius tempore, ſed etiã in futuro poſt huius vitæ circulum cuſtodiẽda lex promittitur: ideo arbitror quia & ſecundum eos qui exemplari & vmbræ deſeruiunt cœleſtium: & ſecundum eos qui in cœleſtibus ſiti, ſecundum veram legem cultus Deo ferunt: pollicetur ſibi eſſe viuendum, vt & hic & ibi legem cuſtodiãt. Hic, in exemplari, in ſpeculo, in ænigmate: ibi, in ipſa facie veritatis. Vel aliter: quoniã hoc quod hic dicitur, *ſemper & in ſæculum ſæculi*: in Græco, vnde trãſlatum eſt: non ſolum ſignificat ſemper, ſed etiam eſt idem quod per omnia. vt ſit ſenſus, *Cuſtodiam legem tuam ſemper* &c. id eſt, Per omnia, id eſt per omnem ætatem tam corporis quàm animę. Et iſtum intellectũ hic ponit Ambroſ. dicens, Poſſumus etiam & illud intelligere: quia illud quod hic dicitur, in Græco nõ ſolùm ſignificat hoc quod dicitur Semper: ſed etiam hoc quod eſt Per omnia. Quia per omnia legem cuſtodit qui cùm ſit eruditus in lege, ſub lege natus, & ſupra legem gradum ſuæ deuotionis promouens, liberatur à lege. Chriſtus enim nos redemit à maledicto legis: non ſine lege Dei, ſed in lege factus eſt Chriſti. Aut certè ſic per omnia legẽ cuſtodiemus, ſi per legitimã pueritiæ atq; adoleſcentiæ diſciplinam, iuuẽtutis conuerſationẽ, ſenectutiſq; maturitatem, ſingulis præſcriptum ætatibus nequaquam vitæ noſtrę vſus excedat. ſimiliter etiã & animæ noſtræ quædam videntur eſſe ætates, per quas percurrit & tranſit: vt poſſit dicere, Curſum conſumaui. Deniq; animæ noſtræ ætas eſt illa, de qua dicitur, Et ætas ſenectutis vita immaculata. Per omnia ergo legem cuſtodit qui in illis corporis ætatibus, & in illis animæ noſtræ proceſſibus, non declinat à lege.

Sẽper in græco ſignificat per omnia.

Ætates habet non ſolum corpus, ſed etiam anima.

Sap. 4.

2119 Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquiſiui.

Hîc oſtendit quintum: ſcilicet quòd per Chriſtũ Dei charitas in nobis dilatatur. Chriſtus enim per ſuam incarnationem, maximam nobis charitatem oſtendit, vt ſe pro nobis tradere vellet. Cuius exemplo in nobis excitatur charitas ac dilatatur. Vnde de dilectione, quaſi de ſingulari mandato ait, Hoc eſt præceptum meum. Sancta igitur mater eccleſia ſeruans charitatis præcepta in quibus tota lex pendet & prophetæ, dicit, *Et ambulabam in latitudine &c.* Et vide quòd hic Pſalmiſta mutat modũ loquendi. Nam in toto iſto octonario vſque ad iſtũ locum locutus eſt optatiuè per modum orantis, dicens, *Et veniat ſuper me miſericordia tua &c.* Nunc autem incipit loqui narratiuè: quaſi oſtendens in omnibus prædictis ſe à Deo fore exauditum. Et ideo hic narrat prędictæ exauditionis effectũ. Quaſi dicat, Poſtquam fui à Deo exauditus, quia venit ſuper me miſericordia ſua & ſalutare ſuum: tunc ego eius amore inflammatus, ambulabam in latitudine, id eſt, in charitate, per quam cor dilatatur: ſicut per iram & inuidiam, charitati oppoſita, conſtringitur. Sic enim iſtum paſſum exponit Auguſt. dicens, Petebat homo Dei ſuperius adiutoriũ gratiæ, cũ dicebat, *Et veniat ſuper me miſericordia tua domine*: & alia ſimilia. Nunc autem dicit, *Et ambulabam in latitudine*. vbi narrantis verba ſunt, non petentis: velut impetratis quæ petierat, confitetur in Dei laudibus qualem illum fecerat miſericordia domini, quam ſupra ſe venire popoſcerat. Quid eſt igitur, *Et ambulabam in latitudine*, niſi ambulabam in charitate? quæ diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctum, qui datus eſt nobis. In hac latitudine ambulabat Paulus, qui dicebat, Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij: cor noſtrum dilatatum eſt. Vel aliter hoc deducitur. Vbi notandum, quòd quamuis Deus ſit ſpiritus ſimpliciſſimus omni corporali carens dimenſione, tamen figuratiuè in ſcriptura dicitur habere corporũ dimenſiones: vt latitudinem, longitudinem, ſublimitatem & profundum: dicente Apoſtolo Paulo, Vt poſſitis comprehẽdere cum omnibus ſanctis, quæ ſit Dei latitudo, longitudo, ſublimitas & profundum. Quod declarans Greg. dicit. Habet quippe Deus latitudinem, quia dilectionem ſuam vſque ad collectionem perſequentium tendit. Habet longitudinem, quia ad vitæ patriam nos longanimiter tolerãdo perducit. Habet ſublimitatem, quia ipſorũ quoque intelligentiam, qui recepti in ſuperna fuerint cognitione trãſcendit. Habet profunditatem, quia damnatis inferius diſtrictionis ſuæ iudicium incomprehenſibiliter exerit. Quæ ſcilicet quatuor nobis in hac vita poſitis ſingulis exercet: quia & latitudinem amando, longitudinem tolerando, ſublimitatẽ, non ſolum noſtram intelligentiam, ſed etiam vota ſuperando: & profunditatem ſuam exhibet, occultos & illicitos cogitationum motus diſtrictè iudicando. Sed eius excelſitudo & profunditas quàm ſit inueſtigabilis, nullus agnoſcit: niſi qui vel contemplatione ad ſumma prouehi, vel occultis motibus tentationum reſiſtens cœperit importunitate turbari. Ad propoſitum ergo: quid eſt dicere, *Et ambulabam in latitudine*: niſi Continuè cogitabam dilectionem Dei, qua nos ſcilicet ſic dilexit, vt filium ſuum vnigenitum daret? Qui enim in hac latitudine ambulat, Deum offendere non poteſt. Vel aliter: vt latitudo ſpiritualis ſit altitudo corporalis: ſic ſcilicet quòd qui ambulat per viam innocentiæ quæ eſt arcta, ambulat ſpiritualiter per viã latã: quia quod eſt ſtrictum corpori, latum eſt menti. Et ſic per oppoſitum, quod amplum & latum eſt corpori, ſtrictum eſt menti. Vt patet de auaro, qui quanto amplius diuitiis dilatatur exterius, tanto amplius cor eius interius coanguſtatur. Quid eſt ergo ambulare in latitudine, niſi innocenter viuere? Et iſtum intellectum hic Ambroſius ſentire videtur, dicens, *Et ambulabam in latitudine &c.* Qui ſecundum mandata anguſtam & arctã graditur viã, ambulat in latitudine. Vnde legimus, In tribulatione dilataſti mihi. Et alibi, In tribulatione inuocaui dominum: & exaudiuit me in latitudine dominus. Sapiẽs enim in cordis ſui ambulat innocentia: qui mentẽ ſuam non intra corporalia & terrena concludit, ſed dirigit ad cœleſtia: vt conuerſatio eius ſit in cœlis. Audi multas anguſtias patientem Paulum. Preſſuram (inquit) patimur, ſed nõ anguſtamur. Et quomodo anguſtari poterat, cuius os ſemper patebat, ne credentes coarctarentur? Ipſe exponit quid ſit ambulare in latitudine. Dicit enim, Etſi corpus anguſtatum eſt, cor meum dilatatum eſt. Sed qui improbus in ſeipſo coarctatur, malitiæ ſuæ laqueis ſtrangulatur. Conſtitue mihi auarum, villarum quotidie terminos proferentem, & excludentem vicinos: vtrum is tibi dilatari an coanguſtari videtur, quem terra ipſa non capit? Quantacunque ſpacia domus ſuæ porrexerit, clauditur anguſtis opinionis

Latitudo dicitur charitas.

Ioan. 15.

Rom. 5.

2. Corin. 6.

Epheſ. 3.

Greg. 10. mor. cap. 11.

Latitudinẽ, lõgitudinem, altitudinem & profunditatem Deus habet. Latitudo Dei eſt eius dilectio.

Latitudo dicitur vita ſancta & innocens.

Pſal. 4.

Pſal. 117.

2. Cor. 4.

Arcta via eſt vita peccatoris.

nis suæ finibus,cui quod habet, non satis est. Non A est talis qui dicere possit, *Et ambulabam in latitudine.* Sequitur, *Quia mandata tua exquisiui.* Hic huius ambulationis causam reddit:qui enim debitè exquirit diuina mãdata,profectò habet quod cupit. Vnde hic August. dicit, Si scire volueris quomodo hæc mandata quærenda sint,illud audi quod dicit magister bonus,Petite,& accipietis:quærite,& inuenietis:pulsate , & aperietur vobis. Et paulo pòst inquit,Si ergo vos cùm sitis mali,nostis bona data dare filius vestris:quanto magis pater vester de cœlo dabit spiritum bonum petentibus se? Vbi euidenter ostendit quod dixerat, Quærite , petite , & pulsate : non nisi ad postulandi , hoc est ad orandi instantiam pertinere.Hic est ille spiritus,per quem diffunditur charitas in cordibus nostris : vt Deum B proximúmque diligendo , Dei mandata faciamus. Hic est ille spiritus qui nos facit petere,quem desideramus accipere. Ipse nos facit quærere,quem cupimus inuenire.Ipse nos facit pulsare,ad quem nitimur peruenire.

Qui petit accipit,quiquærit inuenit. Matth.7. Luce.11.

Rom.8.

2120 Et loquebar de testimoniis tuis in cõspectu regum, & non confundebar.

Hic ostẽdit sextum : scilicet quòd per Christum incarnatum illata opprobria non timẽtur. Si enim omnis Christi actio , nostra est informatio : & ipse ante reges & præsides opprobriosè ductus , increpatus stetit : sequitur quòd ipsum boni sequentes, opprobria & irrisiones, nec etiam verbera timent. C vt ipsorũ quilibet dicat , *Et loquebar &c.* Iste textus dupliciter exponitur : scilicet de malis regibus & tyrannis, ante quorum cõspectum ducti martyres, vt Christum negantes sacrificarent idolis : in quorum tamen præsentia sancti martyres constanter Christi fidem loquebãtur & sine timore. Sic enim exponit istum locum August.dicẽs, *Et loquebar &c.* tanquam ille qui perierat & acceperat , vt responderet exprobrantibus sibi verbum:& non auferretur de ore eius verbum veritatis. Itaque pro illa vsque ad mortem certans,nec in conspectu regum confundebatur eam loqui. Testimonia quippe de quibus dicit quòd loquebatur,Græcè martyria dicũtur : quo verbo iam scriptura loquitur pro Latino. Vnde dictum est, scilicet vocabulũ martyrum, D quibus antè prædixerat Christus quòd ante reges & præsides ipsum fuerant confessuri. Vel hæc verba specialiter possunt esse cuiuslibet martyris , qui constanter Christi fidem ante reges & præsides ductus confitebatur. Cuius exemplum habemus in Petro: qui licet ante spiritussancti missionem timẽs, Christum negauerit:pòst tamen omni pulso timore Christum confitebatur.vt deducit Gregor. vide supra vers. 1008. Secundò exponitur iste versus de bonis regibus , scilicet de prælatis ecclesiæ & pastoribus:ante quorum conspectum loquuntur sine confusione de testimoniis Dei , qui rectam fidem sapiunt & confitentur , & quod verbis prædicant, operibus implent. Et ad istum intellectum hunc passum hic exponit Ambrosius,dicens , Possumus E hic & illos reges intelligere , quibus dicitur à Petro, Vos estis genus electum , regale sacerdotium, gens sancta , populus acquisitionis. Sunt enim reges qui offerunt in Hierusalem sapientiæ suæ munera:quibus data est gratia verbum loqui, & quadam potestate regali flectere populos , & animas mulcere sanctorum : non erubescentes in eo, quia

Martyrum constantia.

Matth.10.

Gregor.17. mor.cap.16.

Reges prælati dicuntur.

1.Petr. 2.

nihil alienum ab honestate loquerentur:quos nemo redarguet,& repellet quasi nõ sint digni. Quos idoneos ministros Christus fecit noui testamenti: etiam in nullo erubescentes:eo quòd non metuerent ne confunderentur,disceptantium certa assertione superati.Rex igitur est,qui non erubescat ne reprehẽdatur in actu , redarguatur in sermonibus, eo quòd vita debeat esse fundatus,& verbo.Itaque quamuis perfectus esset propheta vt non erubesceret in conspectu regum,tamen meditabatur in præceptis Dei omni vitæ suæ tempore : & opera sua eleuans , nihil agens quod terrenis cupiditatibus adhæreret.

Et meditabar in mandatis tuis, quæ 2121 dilexi.

Hic ostendit septimum:scilicet quòd per Christũ meditatio cordis perlustratur.Cum enim Christus sit lux vera quæ illuminat omnem hominem, quia nullus sine ipso illuminatur interius:hinc est, quòd ipse est qui intellectum nostrum illustrando, eleuat ad meditationem mandatorum Dei atque dilectionem. Et vide rectum ordinem verborum. Nam cognitio rei eius dilectionẽ præcedit, saltem ordine naturæ. Nihil enim potest voluntas diligere,nisi prius illud per intellectum fuerit cognitum. Potest autem cognoscere aliquid,& ipsum non diligere.Ideo hunc ordinem seruat hic Psal. meditationem præponens dilectioni. Meditatio enim ad C intellectum pertinet. Et sicut finis meditationis est illius rei memoria:sic & finis dilectionis est operatio.Et hoc hic notãs Ambros.dicit, Pulcherrimus ordo iste : vt primò meditemur , & eorum præceptorum quæ diligimus,sit in nobis assueta meditatio. Meditatio enim mandatorum cœlestium operis boni vsus inolescit.Nam sicut meditationi verborum finis memoria est , vt quæ meditamur verba teneamus:sic meditationis præceptorum cœlestium intentio vel finis,operatio est, actúsque directus ad implenda præcepta diuina: quæ nisi quis diligat,implere non potest. Et nota quòd isto versiculo & sequenti Psal. ostendit quibus modis circa diuina mandata nos habere debemus,& ipsa diligere. Quod pertractans Bernard.dicit,Tribus modis ostendit Psal. mandata Dei à nobis esse diligenda:scilicet,meditatione, manuũ eleuatione (id est, operatione)necnon exercitatione. In meditatione enim dulcescunt mandata Dei , considerantibus quàm salubria sunt,quàm honesta : sed aliis dulcia sunt & suauia in meditatione : sed in operatione grauia videntur & amara , quia ipsi pigri sunt ad operandum.Quam pigritiã à se remouet Psal.dum dicit , *Et leuaui manus meas &c.* Sunt item nonnulli qui meditatione & actione videntur amare Dei mandata & in his delectari:sed in exercitatione pusillanimes inueniũtur,minúsque constãtes. Quod à se remouet Psalmus,dum dicit,*Et exercebor in iustificationibus tuis.* Amor itaque mãdatorum Dei consumatur.Alioquin ingratus reputabitur, cum discussio venerit & actionis & exercitationis.Et ideo actioni & exercitationi meditationis præponit amorem,dicens, *Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi.*Et attende quòd signum quo quis Dei mandata diligat,duplex maximè reperitur.Primum signum est doloris magnitudo ex illorum omissione : secundum est, voluntatis promptitudo in ipsorum obseruatione. Primum igitur declarat quantitatem

Mãdatorum Dei dilectio cõstitit in tribus.

Dilectionis præceptorum Dei duplex est signum.

tem amoris.quanto enim aliquid intensius diligitur,tanto eius abstinentia molestius portatur. Dicit enim Isidorus 12.etym.quòd aliqui sunt equi, qui sic dominos suos cognoscunt & diligũt,quòd alios dominos portare recusant. Immò si alius eos velit ascendere , statim obliti omnis mãsuetudinis, ipsos non solum non sustinent,sed ipsos ad terram proiicere conantur totis viribus. Tales equos habuerunt aliqui magni imperatores : vt Alexander magnus,& Caius Cesar:vt dicit Solinus.Sic & cõformiter sancti & electi homines , qui sunt quasi equi Christi,quos ipse Christus in nundinis huius mundi sanguine proprio emit,vt ipsum in suo corde portarẽt,1.Cor.6,Empti enim estis precio magno : glorificate & portate Deum in corde vestro. Isti dominum suum Iesum Christum non solum B verbo recognoscunt , sed etiam opere eius adimplentes mandata. Et si contingat eos mutare dominum suum , sicut accidit per peccatum , statim obliti omnis mansuetudinis,continuò ipsum alienum dominum nituntur excutere. Multi autem alium dominum dorso suo non recipiunt , nolentes portare diabolum : quia ad se emptos recognoscunt,vt Christum portent dominum suum. Et in hoc ostendunt se Christi mandata diligere.Ioã.14, Si diligitis me,mandata mea seruate. Secũdum signum est voluntaria præceptorum dilectio. Dicit enim Ambros.super istum Psalm. Ille verò diligit, qui sine tristitia,sine timore:sed potius voluntario studio quàm coactè obseruat præcepta. Dicitur enim in libro De vita philosophorum , quòd Ari- C stotel.interrogatus , quid sibi ex philosophia acquisiuisset:Respondit , Ex philosophia didici non coactè facere,quod aliqui faciunt propter legis timorem. Aristippus etiam Philosophus interrogatus , quid Philosophus quàm cæteri homines haberet:Respondit,Si leges perditæ essent,omnes similiter viueremus,vt viuimus legibus manẽtibus. Hoc enim facere philosophia,docet. Et eodẽ modo est de veris philosophis, scilicet de veris Christianis amatoribus veræ sapientiæ , quæ Christus est. Hoc enim habent ex vera philosophia , quòd omnia quæ lex diuina præcipit,non timore pœnæ vel coacti,sed amore voluntatis perficiũt.Et si nulla lex esset etiam scripta,hoc idem facerẽt. Propter quod dicit Apostolus , quòd iustis non est lex im- D posita.Et ideo voluntariè illam implere arguit philosophiam:scilicet verum Christi amorẽ. Ioan.14, Si quis diligit me,sermonem meũ seruabit. Et hoc est quod Psalmista in persona cuiuslibet iusti dicit, *Et meditabor in mandatis tuis quæ dilexi.*

Isidorus Equorũ amor apud dominos suos.

1.Cor.1.

2121 Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi : & exercebor in iustificationibus tuis.

Hic ostendit octauum:scilicet quòd per Christum nostra operatio in Deum eleuatur. Docuit Christus nos non propter temporalia bona opera facere,sed contẽplatione cœlestiũ,dicens Matth.5, Attendite ne faciatis iustitiam vestram coram ho- E minibus &c. Cum aliquid propter terrena operamur,manus deponimus ad terram : cũ solum propter Deum , tunc manus leuamus ad cœlum. Hac ergo lege doctus Psalmista dicit,*Et leuaui manus* &c. Leuat ergo manus suas ad mãdata Dei,qui illa custodit operibus : non propter aliquod temporale præmium , vel vanam laudem : sed solum propter

Leuare manus est pro cœlestibus operari, nõ pro terrenis.

ipsum Deum & amorem cœlestium. Sicut ecõtra, ille deponit manus ad mãdata Dei,qui illa propter aliquod terrenum obseruat præmium.Vnde hic ait Augusᵗ. Dilexit iste mandata Dei & cogitando & operãdo.Nam quòd ad cogitationem pertinet,ait, Et meditabar in mãdatis tuis.quòd autem ad operationem,*Et leuaui manus meas ad mandata tua.* Vtriq; autem sententiæ addidit,*quæ dilexi.*Finis enim præcepti charitas est de corde puro. Quando isto fine, id est huius rei contemplatione fit mãdatum Dei, tunc fit verè opus bonum:& tunc leuãtur manus, quia supernum est quò leuantur.Propterea de ipsa charitate loquens Apostolus,ait , Supereminẽtem 1.Cor.13. viam vobis demonstro.Nam si de opere mandatorũ Dei merces terrenæ felicitatis expetitur : deponuntur manus potius quàm leuantur,quia terrena emolumenta quæ nó sursum,sed deorsum sunt,illo opere requiruntur.Ad vtrunq; autẽ pertinet quod sequitur , *Et exercebor in iustificationibus tuis.* Exercetur quippe in iustificationibus Dei lætus:qui mãdata eius quæ diligit,& cogitandi & operandi delectatione custodit.Vel aliter:Ad mandata Dei manus leuare , est Deum orando manus ad Deum in modum crucis explicare corde. Vnde gl.super illud Psalm.62 , Sic benedicam te in vita mea:& sic nomine tuo leuabo manus meas. dicit sic,Leuabo manus meas ad opera bona : vt Christus suas manus leuauit in cruce pro nobis:vt manus nostræ tã corporis quàm bonæ actionis extendãtur ad Deũ. In nomine domini nẽpe manus suas leuat qui bo- C nis operibus insistẽdo , tensis manibus in modum crucis Deum orat. Vnde Apostolus ait , Leuantes 1.Tim.2. manus puras in oratione sine ira & disceptatione. In huius rei figura præcessit quod Moyses in Exo- *Exod.17.* do legitur fecisse. Qui dum in oratione manus ad Deum leuabat,populus Dei vincebat Amalech:dũ verò manus deponebat , superabatur Israel. Quia dum aliquis bona operatur pro cœlestibus , vincit Amalech:id est domum,turbam,sanguinem perditionis nostræ lingentem:dum autem deponit manus,id est pro terrenis operatur,vincitur ab Ama- *Leuare multa debemus ad Deum.* lech.Et nota quòd multa ad Deũ leuare debemus, vide versic.993.

MEmor esto verbi tui seruo tuo,in 2122 quo mihi spem dedisti.

Hic incipit septimus octonarius : cui præmittitur septima litera alphabeti Hębraici:quę est Zain. Zain. Quæ litera meritò huic octonario præmittitur: quæ dupliciter interpretatur. primò Zain : id est duc te.secundò interpretatur huc. Et sic hæc litera Zain tantum valet , sicut duc te huc. In isto autem octonario vult cuilibet nostrũ ostendere Psalmista , quibus virtutibus seipsum possit ducere huc,scilicet de præsentibus ad futura:de temporalibus ad æterna : de terrenis ad cœlestia : de labore ad requiem. Quoniam in hoc octonario septimo agit de spe promissionum , quæ facit omnia pacificè tolerari:per quam mens bona eleuatur de temporalibus & visibilibus ad cœlestia & inuisibilia: in quibus est vera mentis requies & tranquillitas. Et ideo meritò iste octonarius septimo loco ponitur:quia per septimum numerum requies denotatur. Septimo enim die requieuit Deus ab operibus suis. Præmittitur igitur litera zain : id est duc te huc,à labore ad requiem. Quod fit per spem in verbo diuino habitam:de qua hic agit octonarius.

Quod patet ſi conſideres quòd ſpes in verbo Dei habita octo facit in nobis,ſecúdum quæ iſte octonarius octo habet partes.Nam ſpes primò de temporalibus ad æterna ducit animã:in principio : ſecundò humilitate reprimit ſuperbiam,ibi, *Hæc me:* tertiò legis plenam inducit obſeruantiam,ibi, *Superbi*:quartò iudiciorum Dei acuit memoriam,ibi, *Memor fui*:quintò compaſſionem efficit & clementiam,ibi,*Defectio*:ſextò conſolationem ſpiritus efficit & lætitiam,ibi,*Cantabiles*:ſeptimò mandatorum Dei firmat cuſtodiam,ibi,*Memor*:octauò ſolicitudinē præſtat & diligentiã,ibi,*Hæc facta eſt mihi*.

Spes in Deo eleuat animã à tēporalibus.

Quantum ergo ad primum, notandum quòd nullus inſimul ſpem in Deo habere poteſt & in creatura. Vnde qui ſperat in Deo, deſperat de creatura: & qui in creatura ſperat,deſperat de Deo:ſicut nemo duobus dominis ſeruire poteſt. Et hoc eſt quod dicit Gregor.quòd in creatura ſperare,eſt deſperare de Deo.

Gregor.22. moral.cap.2.

Ex quo conſequēter ſequitur,quòd ſpes in Chriſtum(qui Deus eſt)ponere : eſt mētem à tēporalibus ad æterna ſubleuare. Quod conſiderans Pſalm.ſolum in verbo Dei ſpem poſuit,dicens, *Memor eſto verbi tui ſeruo tuo &c.*

Quæſtio.

Sed hic primò dubitatur quomodo Pſalm.dicit Deo,*Memor eſto* &c. cum in Deo nulla cadat nec cadere poſſit obliuio, nec mutabilis dici poſſit.Qui tamen in ſcriptura quãdoque oratur vt memoretur,vt Memento domine Dauid &c.& hic:quãdoq; verò rogatur vt nō memoretur:ſicut ibi, Ne memineris iniquitatum noſtrarum:Pſal.78.Ad hoc hic reſpondet Auguſt.dicens,

Memoratur Deus & obliuiſcitur, & quomodo.

Non vt hominibus iſta contingunt,ita intelliguntur in Deo. Nam ſicut Deum pœnitere dicimus,quando præter hominū ſpem res mutat,conſilio non mutato,quia conſilium domini manet in æternum:ita dicitur obliuiſci, quando tardare videtur adiutorium vel promiſſum,vel nō retribuere digna peccantibus: tanquam eius memoriæ ſit elapſum,quod ſperatur ſiue timetur,& non fit. Sic ergo Pſalm.quia ſibi videbatur domini adiutoriū tardare quod ardenter ſperabat, Deum exorãs ait, *Memor eſto verbi tui* &c.Deus enim per antiquos prophetas promiſerat verbum ſuum ad nos per carnis ſuſceptionem mittere. Ideo vt hoc citò fiat orabat Pſalm.dicens, *Memor eſto verbi tui ſeruo tuo* &c. Vbi Auguſt.Cùm enim dicitur,*Memor eſto*,orantis deſiderium quo promiſſum poſtulat, oſtenditur: non Deus admonetur, quaſi de eius mente exciderit. Quaſi dicat Deo, Imple promiſſum ſeruo tuo, in quo mihi ſpem dediſti.hoc eſt,in quo verbo:quoniam promiſiſti,me ſperare feciſti.

Verbi diuini vtilitas.

Vel aliter:vt per verbum non intelligatur Dei filius,ſed verba ſacræ ſcripturæ:quæ verba Dei dicuntur, quia à Deo reuelata.Et omnia vnum verbum dicuntur, quia ab vno Deo & ad vnū finem intendunt:vt ſcilicet malum fugiendo, bona faciamus.Et ad iſtum ſenſum exponit hic Ambroſ.iſtum verſum,dicens, *Memor eſto verbi tui* &c. Verbum Dei deiectos nos atque depreſſos ad cœleſtem patriam prouocauit: vt deſideremus æternitatem,deſpiciamus præſentia tēporalium:futura & inuiſibilia requiramus. Vocat nos ad ſe Dei verbum:ſicut habes ſcriptum,

Matth.11.

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego vos reficiam. Ideóq; ſequamur vocantem dominum Ieſum,vt à ſecularibus ad perpetua trãſeamus:nóſque ipſos regere nouerimus. Et infrà. Ex iſtis enim attractus Pſal.ſperare nō deſinit: & propheticæ fidei auctoritate conuenit dominum, vt meminerit promiſſorum ſuorum, quorum immemor eſſe non ſoleat. Sanctis enim quæcunq; ſponderit,implere conſueuit:noſtrarum immemor iniquitatum,ſuarum non immemor ſponſionum. Ideóq; admonet Pſal.dicēs Vt meminerit dominus verbi ſui:quo ad ſperandum nos prouocat, vt terrenis renunciemus,& inhæreamus cœleſtibus.Dicit ergo,*Memor eſto* &c.Quaſi dicat, Certaui: brauium peto verbi tui quod promiſiſti mihi: memor eſto ſpōſionum tuarum,quas promiſiſti ſeruo tuo. Non vſurpatoriè ſperaui, quia tu ipſe me ſperare feciſti.Seruus ſum: expecto alimentum à domino. miles ſum:exigo ab imperatore ſtipendium.vocatus ſum:poſtulo ab inuitãte promiſſum &c.Et nota quòd hic Pſalm.confidēter petit æternam retributionem propter tria, quæ in iſto verſiculo continētur.Primò propter promiſſionem:quod notatur,cum dicitur,*Memor eſto verbi tui.* Secundò propter obediētiam & humilitatē:quod notatur cùm dicitur,*Seruo tuo*. Tertiò propter firmitatem: quod notatur dum dicit,*In quo mihi ſpem dediſti.*

Hæc me conſolata eſt in humilitate mea: quia eloquiū tuū viuificauit me. 2123

Spes humilitatē dat ſiue cauſat.

Hîc oſtēdit ſecundū:ſcilicet quòd ſpes in Chriſtum dat humilitatem & reprimit ſuperbiam.Vera enim ſpes non ſtat cum ſuperbia,cum qua nullum ſtat verum meritum. Ipſa autem ſpes non eſt ſine merito vero,quoniam ſperare ſine meritis, non eſt ſpes, ſed præſumptio: vt ait Magiſter lib.3. Et ſic conſequēs eſt,quòd ſpes humilitatem exigit,& reprimit ſuperbiam. Ideo dicitur,Spera in Deo.

Pſal.36.

Et conſequenter addit quomodo ſperandum ſit, dicens, Et fac bonitatem. Et hoc notans hic Pſalm. ait,*Hæc*(ſcilicet ſpes)*conſolata eſt me in humilitate mea.*

Humilitas multiplex.

Notandū tamē quòd multiplex eſt humilitas: ſcilicet virtutis,& pœnalitatis exterioris, & pœnalitatis interioris. Et de omni iſta humilitate poteſt iſte verſus intelligi. Primò ergo eſt humilitas virtutis, qua quis recognoſcens ſeipſum & defectus ſuos,ſe ſponte Deo ſubiicit & humiliat:& peccata ſua confitetur contritus. Et in iſta humilitate ſpes habita in Chriſtum,ſcilicet ſpes veniæ, ſic humilē conſolatur: ſine qua peccata remitti non poſſunt. Et de iſta vera humilitate virtutis, hic ait Auguſt. *Hæc me cōſolata eſt in humilitate mea.*hæc(ſcilicet ſpes) quæ data eſt verè humilibus: dicente ſcriptura, Deus ſuperbis reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. Vnde ore proprio etiam ipſe dominus, ait, Omnis qui ſe exaltat, humiliabitur: & qui ſe humiliat exaltabitur.

Lucæ 14.

Secundò eſt humilitas pœnalitatis exterioris: vt puta quando quis perſequitur, flagellatur & affligitur:de qua Pſalm.43,Humiliaſti nos in loco afflictionis:& cooperuit nos vmbra mortis.

Spes dat patiētiã in aduerſis.

Et ſic humiles ſpes in Chriſtum conſolatur: dum patientes ſperant talem humilitatem eis ad præmium æternum proficere:dicentes cū Paulo, Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam &c.

Rom.8.

Et de iſta humilitate hūc paſſum exponit hic Ambroſ.dicens,*Hæc me conſolata eſt* &c. id eſt hæc ſpes quæ verbo tuo obuenit mihi,conſolata eſt me vt tolerarem acerba præſentium, dum facit vt ſim fidelis futurus. Quomodo conſolatur,accipe.Quis nos(inquit Apoſtolus)ſeparabit à charitate Chriſti?tribulatio, an anguſtia, an perſecutio,an fames,an nuditas, an gladius?ſicut ſcriptum eſt, Quoniam propter te mortificamur tota die,ęſtimati ſumus ſicut oues occiſionis.

Rom.8. Pſal.43.

Et

Et qua ratione illa patienter tolerari poſſint addidit,Sed in his omnibus ſuperamus propter eū qui dilexit nos.Ergo ſi quis vult aduerſa ſuperare,ſi eſt perſecutio,ſi eſt periculū,ſi mors,ſi ægritudo grauis,ſi incurſus latronum,ſi facultatū proſcriptio,ſi quicquid eorum quæ putantur aduerſa in iſto ſæculo,facilè ſuperantur, ſi ſit ſpes quæ conſoletur.

Rom.8.

Nam & ſi illa acciderint: tam grauia eſſe non poſſunt dicenti, Exiſtimo enim quòd indignæ ſunt paſſiones huius temporis ad futuram gloriam quę reuelabitur in nobis. Quiſquis enim meliora ſperat,nunquam leuioribus frãgitur. In tempore igitur humilitatis noſtræ ſpes eſt cōſolatoria,quæ nō confundit. Conſimiliter de hac humilitate aduerſitatis hunc locum hic exponit Auguſt.dicēs, Benè etiã hoc intelligi poteſt de humilitate qua quis humiliatur aliqua tribulatione vel deiectione,quã meruit eius ſuperbia:de qua dicit Sapiens, In dolore ſuſtine,&in infirmitate patientiã habe:quoniã in igne probatur aurum & argentum:homines verò acceptabiles in camino humilitatis.

Eccl.2.

Quòd ait Acceptabiles, ibi ſpem dedit quæ conſolaretur in humilitate.Et dominus hãc humilitatem cum diſcipulis prædicauit eſſe vēturam à perſecutoribus: non eos ſine ſpe reliquit, ſed hanc qua conſolaretur dedit:dicēs, In patiētia veſtra poſſidebitis animas veſtras.

Lucæ 21.

De ipſo quoq; corpore, quod ab inimicis poſſet occidi & quaſi penitus interire, Capillus(inquit)capitis veſtri nō peribit. Et hæc ſpes data eſt corpori Chriſti,quod eſt eccleſia: qua cōſolaretur in humilitate ſua.Propter quam ſpē dicit Apoſtolus, Si autem quod nō videmus ſperamus, per patientiam expectamus.Sed æternorum eſt iſta ſpes præmiorum.hęc Auguſt.Tertiò eſt humilitas tentationis interioris:qua ſcilicet continuè impugnamur à mūdo,à carne,& à diabolo.Et in iſta nos conſolatur ſpes diuini adiutorij:de qua humilitate hic ait Ambroſ. Tempus autem tētationis,tempus humilitatis animę noſtrę arbitror eſſe. Humiliatur enim anima noſtra,dū traditur tentatori,duris examinari laboribus,vt luctetur & certet:congreſſum contrariæ experiens poteſtatis.

Spes conſolatur in tentationibus.

Sed in hac humilitate tentationis nos cōſolatur ſpes verbi diuini.Quod hic oſtendit Auguſt.dicens, Eſt & alia ſpes,quæ in humilitate tentationis plurimum nos conſolatur:quæ ſanctis data eſt in verbo Dei,ſcilicet adiutorium gratiæ pollicentis ne quis deficiat: de qua re ait Apoſtolus,Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari ſupra id quod poteſtis:ſed faciet cum tentatione etiam prouētum, vt poſſitis ſuſtinere.

1.Cor.10.

Hanc etiam ſpem dedit ſaluator ore ſuo:quãdo ait, Hac nocte poſtulauit Sathanas vexare vos ſicut triticū.Et ego rogaui pro te Petre,vt non deficiat fides tua.

Lucæ 22.

Hanc etiam ſpem dedit orantibus: quãdo docuit vt dicamus,Et ne nos inducas in tētationem.

Matth.5.

Quodammodo enim promiſit ſe daturū ſuis periclitantibus,quod dici voluit ab orãtibus. Et nimirum de hac ſpe quæ eſt auxiliū gratiæ,magis iſte verſus eſt intelligendus dicere,*Hæc me conſolata eſt in humilitate mea.*hæc Aug.Sequitur,*Quia eloquium tuum viuificauit me.*

Eloquiū Dei & verbū eſt animæ vita.

Eloquium enim Dei nos viuificat, quia verbum Dei vita eſt interioris hominis:dicente Chriſto, Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei.

Matth.4.

Nota bene totum.

Quod hic exponens Ambroſ.ait, Viuificatur anima eloquio Dei.hoc eſt enim animæ noſtræ vitalis ſubſtantia,qua alitur,paſcitur & gubernatur. Nec quicquam eſt aliud quod viuere faciat rationalem animam,quàm eloquium Dei.Sicut enim augetur eloquium Dei in anima noſtra,dum ſuſcipitur, dū intelligitur,dum comprehenditur:ita etiam & vita eius augetur.Et quemadmodum ecōtrario eloquium Dei deficit in anima noſtra: ita & incurrit eius vitæ defectus.Itaq; vt connexio iſta animæ & corporis noſtri,ſpirituali vita animatur atq; alitur & tenetur: ita verbo Dei & ſpeciali gratia anima noſtra viuificatur. Vnde omni genere ſtudere debemus vt reliqua omnia poſthabentes,congregemus nobis eloquia Dei: & congeramus in principale noſtrum,in ſenſus,in ſollicitudines, conſiderationes,actúſq; noſtros:vt eloquiis ſcripturarum facta noſtra conueniant: nec à ſerie præceptorum diuinorum actus noſter diſcordare videatur: quò poſſimus & nos dicere,*Quia eloquium tuum viuificauit me.*hæc Ambroſ.Et hoc eſt quod dicit ſaluator, Qui verbum meum audit & credit, habet vitam æternam.

Ioan.6.

Superbi iniquè agebant vſquequaque:à lege autem tua non declinaui. 2124

Hic oſtendit tertium:ſcilicet quòd ſpes plenam inducit legis obſeruãtiam.Quoniam, vt ſtatim dictum eſt,quiſquis meliora ſperat,nunquam leuioribus fatigatur.Cum igitur multo maiora ſpes nobis conferat prēmia,quàm ſint labores quibus lex adimpletur,ſequitur propoſitum: illi autē quibus ſpes deficit,laborem præceptorū recuſant. Et hoc eſt quod hic ait Pſalm. *Superbi iniquè agebant vſquequaque*:ſuperbi,id eſt ſpem nō habentes &c.

Superbi ſunt perſecutores martyrum.

Iſta litera duobus modis exponitur. Primò de ſuperbis perſecutoribus eccleſiæ,qui in martyres ſæuiebãt. Qui quãto plus iniquè agebãt, tanto fortius martyres ſpe retributionis æternæ conſolati,ad obſeruationem diuinæ legis animabantur. Vnde ad iſtū ſenſum hunc paſſum exponit Auguſt.dicens hic, Superbos intelligi voluit perſecutores humilium: hoc eſt ipſos perſecutores piorū. Et ideo ſubiecit, *A lege autem tua non declinaui.* Illos iniquè dicit egiſſe,quia non ſolum impij erant:verumetiã pios impios eſſe cogitabant.In hac humilitate & tribulatione ſpes conſolata eſt martyres, quæ data eſt in verbo.Det ergo verbum pollicētis adiutorium,ne deficiat martyrum fides: & præſentia ſpiritus ſui, vires impartientis laborãtibus:vt euadētes de muſcipula venantiū dicerent,Niſi quia dominus erat in nobis,fortaſſe viuos deglutiſſent nos.

Pſal.123.

Superbia quàm graue ſit peccatum.

Vel aliter exponitur de quibuſcūq; ſuperbis. Et primò oſtēdit quàm graue ſit peccatū ſuperbiæ:& conſequēter ſpei vtilitatem,quæ legem Dei conſeruat. Quãtum ad primum,dicit,*Superbi iniquè agebāt vſquequaque*. Quod declarans hic Ambroſ.dicit, Maximum peccatum in homine ſuperbia eſt:quoniam quidē inde manauit noſtri origo delicti. Hoc telo nos primùm diabolus vulnerauit & perculit. Nam niſi homo ſerpentis ſuaſione deceptus, ſicut Deus eſſe voluiſſet,& verum falſúmq; cognoſcere, quod penitus diſcernere humana fragilitas non poterat: ideóque quod ſequeretur acceperat, ne temeraria vſurpatione de illa paradiſi felicitate decideret. Niſi inquam homo ſuis non contentus finibus interdicta temeraſſet,nunquam feralis culpæ ad nos tranſiſſet hęreditas.Et quid de homine dicam?Ipſe diabolus per ſuperbiam, naturæ ſuæ amiſit gratiã. Deniq; cùm dixit, Ponam thronum meum ſuper altitudinem nubium:& ero ſimilis altiſſimo: cum cōſortiis cecidit angelorum.Cuius criminis digna

Eſa.14.

mercede damnatus, hominem sibi participé requisiuit: in quem consortium suæ trás funderet offensæ. Quid igitur hoc peccato potest esse deterius, quod à Dei incepit iniuria? Ideóq; & scriptura dicit, Superbis Deus resistit: tanquam suæ cótumeliæ propulsator: veluti quoddam suscepit aduersus superbiam speciale certamen, tanquam dicat, Meus iste aduersarius est qui me lacessit: mihi debetur ista congressio. Vnde Psalmista commendare volés humilitatem suam nulla superború iniquitate attentatus, ait, *Superbi iniquè agebant nimis.* Vnde non solum iniquitatem superborum, sed etiam nimiá iniquitatem pariter declarauit, quæ euenit superbis. Quorum ne aliquo tentaretur contagio; alibi dicit, Superbo oculo & insatiabili corde: cum hoc non edebam. Quid autem remedij contra superbiá spes conferat: adiungit dicens, *A lege autem tua non declinaui.* Vbi Ambros. sequitur dicés, Itaq; quoniá quanta vis mali esset in superbia, expresserat, ideo quemadmodum vinceretur, docere nobis debuit. Meritóq; Psalmus, quasi bonus doctor ostédit remedium quo exaggeratur venenú. Audi ergo quómodo virus excludas superbię, *A lege autem* (inquit) *tua non declinaui.* Sola igitur lex Dei potest hebetare superbiæ virus: quæ informauit virum deuotioni deditum, quali se regere debeat cautione. Multi enim non solum alieni à fide, sed etiam qui videtur non mediocria scripturarum præcepta gustasse: tétari solent prosperis superborum processibus. Videntes eos qui præuaricátur legem, impietatis arbitros, arrogantes, contemptores fidelium: extollentes se aduersus eos qui humiliantur & cœlestia meditantur præcepta: in hoc sæculo abundare dignitiis, præconio, honoribus, potestatibus: eísque quò grauiora commiserint, eo affluétiores successus commodorum secularium secundare. E contra autem iustos viros plerunq; laborare inopia, amissione filiorum, sterilitatibus coniugum: quibus visis exagitati atq; turbati, sensum mentis inclinát: vt putent Dei in hoc errare iudicium: non tenétes caput veritatis. Quo euidentissimè comprehenditur, non in hoc sæculo, sed in futuro repositam nostrorum remunerationem esse meritorú. Sed paucorum est istud aduertere. hæc Ambros. Hoc ergo aduertere nos suo exemplo docet Psalmista, dicés, *A lege autem tua non declinaui.* Quasi dicat, Etsi superbi prosperos hic habeant successus, iusti autem & humiles aduersos: tamen quia spe doctus quòd non hic dantur malorum supplicia, præmiáq; bonorum: sed in futuro danda reseruantur. Ideo à lege Dei non declinaui: in futuro præmiari cupiens, non in præsenti. Et hoc est quod subdit:

Iacob.4.

Psal.100. Lex Dei deponit superbiam.

2125 Memor fui iudiciorum tuorum à sæculo domine: & consolatus sum.

Hic ostendit quartum: scilicet quòd spes iudiciorum Dei renouat memoriam. Spe enim speramus, nó in præsenti, sed in futuro veram & finalem esse omnium retributionem. Quod dú intentè cogitamus, recordamur iudiciorum Dei mirabiliú: quia scilicet hic boni premuntur aduersitatibus, & mali prosperitatibus exaltantur. quod ideo faciunt Dei iudicia, vt mali si quid boni fecérunt, hic præmium accipiant, sed in futuro supplicíu. Et boni si quid hic punjendum commiserint, hic puniátur, vt in futuro plenius præmientur. Et hæc iudiciorum recordatio magnam consolationem iustis ministrat. Et hoc est quod ait Psalmista dicens, *Memor fui iudiciorum tuorum à sæculo domine: & consolatus sum.* Quis enim iustorum non cósoletur, hæc iudicia cernens: Quod hic declarans Ambros. ait, Nisi enim vnusquisque legis instructus & informatus exemplis credat semper vera Dei esse iudicia: citò declinat à lege. Qui autem præterita repetit, ex semetipso colligit seriem veritatis: cognoscit quòd peccator nequaquam suæ impietatis euadat: neq; iustus æquitatis suæ præmiis defraudetur. Retexit enim animo, quòd ab initio Adam propter mándati cœlestis præuaricationem de paradisi ejectus est incolatu. Et Cain parricidalis sceleris pręcium, diuinæ sententiæ auctoritate damnatus exoluerit. Quòd Enoch propter deuotionem raptus ad cœlú terrenæ maliciæ virus euaserit. Quòd Noe propter iustitiam diluuij victor, generis factus superstes humani sit. Quòd Abraham propter fidem, seminarium posteritatis suę toto orbe diffuderit. Quòd Israel propter laborum tolerantiam, populum credentium proprij nominis signaculo cósecrauerit. Quòd Dauid propter mansuetudiné regali honore donatus, senioribus fratribus antelatus sit. Quòd Helias propter zelum Dei curru eleuatus in aërem cœlestis sedis hospitium noui generis acquisierit incolatú. Hæc qui nouit retexere, habet vnde gratiam suæ consolationis acquirat. Et aduertit quòd iudicia Dei vera, iustificata in semetipsa desiderabilia super aurum & lapidem preciosum multum, & dulciora super mel & fauú. Etenim seruus tuus custodit ea. Custodienti igitur dulcia sunt diuina iudicia; negligenti autem illa, esse amara dubiú nó est: quia nó aduertit in opprobrij turpitudine peccatorum, propositum sibi diuinæ euétum esse sententiæ. Qui autem sibi bene conscius est, non turbatur vtiq; dicens, Hæredes sumus Dei: cohæredes autem Christi: si tamen compatimur vt glorificemur. Sed quis nostrum huiusmodi, vt mándatorum diuinorum serie consoletur? Et addit probans hæc per exemplum: dicés, Terribilia etiam sunt peccatoribus humana iudicia: quanto magis diuina formidini sunt? Deniq; vt ex istis illa quæ diuina & terrena sunt colligamus exemplo: videmus in hoc sęculo innocétes lætos ad iudicium festinare, odisse moras, celeriter affectare iudicium: reos autè refugere & pauere, differre, vitare, mœstificari. Deinque cum diuini iudicij audierint constitutum, trepidant, tabescunt, labefactantur. Beatus itaq; ille, qui illud cœleste iudiciú lætus expectat. Scit enim sibi regnum cœlorum, angelorum cósortium, coronam quoq; bonorum repositam esse meritorú. Ex quibus omnibus patet quòd memoria iudiciorum Dei iustos consolatur. Vnde & Gregor. dicit quòd iusti diem iudicij lætanter expectán: vide ibi, Quod nunc exprimés Psalmista dicit, *Memor fui iudiciorum tuorum à sæculo domine: & consolatus sum.*

Iudicia Dei sunt iusta.

Psal.18.

Iudicia Dei peccatoribus terribilia: iusti sunt dulcia.

Rom.8.

Gregor.31. moral.c.28.

2126 Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Hic ostendit quintú: scilicet quòd spes in verbo habita in nobis causat, respectu proximorú, cópassioné & clemétiá. Cuius ratio est, quia spes vera includit amorẽ illius in quo speratur. Amor autè assimilat amátè amato. Ex quo sequitur quòd sperás in Dei verbo similis illi existit. Sed Dei verbum fuit summæ cópassionis erga nos peccatores & clemétiæ, intantú quòd plus doluit nostra peccata quàm suas pœnas: quia pro nostris peccatis delendis in corpore suo pœnas ac etiá mortem recepit. Et hoc est quod hic Psal. in persona martyrum ac aliorum iustorum qui persequebantur à malis, plus dolens pro ipsórú peccatis quàm pro propriis pœnis ait, *Defectio tenuit me, pro peccatoribus* &c. defectio, id est, tædium vel dolor. Isto modo hic exponit hunc versum Amb. dicés, *Defectio tenuit me pro peccatoribus* &c. Non est hoc cómune cũ multis: nam plurimorum est contristari, si quam ab aliquo patiantur iniuriá, si læsi, si decolorati sunt. Nostra enim causa est, nos infirmiores. fraudi nobis aliquos dolemus fuisse. At verò qui fortior est, non propriá contumeliá dolet, sed aliena peccata: & in sua iniuria lapsum alterius ingemiscit, & causam se fuisse deplorat lędendi erroris. Exemplú accipe apostolicum. Paulus enim peccata flebat aliena, sicut ipse ait, Nã ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lacrymas. Et cum ipse contristaretur, eos ipsos quos arguebat, cótristari nolebat. Deniq; addidit, Vt non contristemini: sed vt sciatis quã charitatem habeo in vobis abúndantius. Cótristari enim volebat vsq; ad pœnitentiam lapsos: non vsq; ad mœstitiam profundiorem: tantú vt eorú qui arguebantur mœsticia, gaudium fieret arguenti. Vnde ait, Si enim ego cótristor vos, & quis est qui me lętificet, nisi qui cótristatur ex me? Arguit itaque vt alleuiet diuturnitatẽ mœsticiæ, quò præsentia fieret in salutem. Dãnat vt absoluat: excludit vt recipiat: non ignoscit vt liberet. Ideo talis Paulus, quia bene peritus in lege, cognouerat præceptum dicentis, *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legẽ tuã.* Dolebat Psal. non quia contẽnebatur, non quia appetebatur ipse: sed quia lex Dei derelinquebatur. Et eorú qui hoc faciebant dãnum dolebat, quòd perirẽt Deo. Sicut enim bonus pater filij in freneti cóstituti, cum ab eo maledicitur, verberatur, afficitur iniuriis: non suã, sed ægroti deflet ærũnã, & contumeliam dolet: non ꝙ sibi sit irrogata, sed quia per furorẽ, quid facit æger ignorat. Ita vir bonus cum videt peccatorem non reuereri, non honorare etiã canos senioris, quo præsente aliud faciat indignũ, nó agnoscere quadam peccati insania, quàm indecora & inhonesta cómittat: quasi morituró dolet, quasi desperatú à medicis ingemiscit. Et vt bonus medicus primò monet, deinde etiãsi grauia patiatur, tamen tanquã ille ęgrum & si cędatur sustinet, & si maledicatur non derelinquit: & quicquid potest medicinæ adhibere non denegat. nec tanquam contumacem deserit: sed tanquã bene de se meritũ, omni studio sanare contendit, exercés nó solũ artis peritiam, sed etiam mentis benignitatẽ. Ita ergo & iustus cũ contẽnitur à peccatoribus, nó auertitur: & cum læditur, furoris illud putat esse, non improbitatis: magísque vulneri eius medicinã afferre desiderat: & compatitur & dolet, non propter se, sed propter illũ qui desperato laborat incommodo: & dicit, Hunc vnum ex fratribus sic laborare, sic affici video, vt faciat mihi iniuriã. Qui si cognosceret, me honoraret vtiq;: nó læderet. Ergo si iustus sum, afficior propter dilectionẽ, propter charitatẽ, propter ecclesiæ dãnum, propter corporis Christi detrimentum. Hoc est ergo quod dolet Psal. Et ideo dolet, quia cum vnum membrum patitur, cætera membra compatiuntur. Et hoc est quod ait, *Defectio tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.*

Iudicia Dei iustos cõ olãtur: peccatores autẽ terrent.

Dolere debemus plus peccata aliena quàm pœnas nostras.

Peccata proximorũ plus afflicere debent nobis quàm propriæ pœnæ.

2127 Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.

Hîc ostendit sextum: scilicet quòd spes consolationem spiritus efficit & læticiam. Si enim spes lucri temporalis lætificat temporales homines, multo fortius spes spiritualis (quæ est certa expectatio futuræ beatitudinis ex Dei gratia proueniẽs & meritis) spirituales homines lætificat. Et ideo gratias læti agunt Deo qui ipsos iustificauit & in spe constituit. Et hoc est quod hic ait Psal. *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ* &c. Vbi notandum est quòd Dei iustificationes in hoc loco peregrinationis sedulè Deo cantare debemus propter multa. Primò propter gratiarum actionem. Ideo enim cantus fuit inuentus: primò vt voce sonora alicuius laus exprimeretur. Sic & ecclesia cantando Deum laudat. Laudare autem Deum est sibi gratias de acceptis reddere beneficiis. Et ideo ne Deo simus ingrati, hic cótinuè iustificationes suas quibus nos iustificat, & beneficia cantando corde resonare debemus. Et ad istum intellectum hunc passum exponit Bernardus dicens, *Cantabiles mihi erant iustificationes* &c. Quoties tentatio superatur, aut vicium subiugatur, aut imminens periculum declinatur, aut laqueus insidiantis deprehenditur, aut viciosa aut inueterata quæcunque animæ passio semel perfectéque sanatur, aut multum cupita & petita virtus tádem aliquando Dei munere obtinetur. toties iuxta Psalmistam personet gratiarũ actio & vox laudis, & ad singula quæq; beneficia benedicatur Deus in donis suis. Alioquin ingratus reputabitur cum discussio aduenerit: qui non poterit Deo dicere, *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ* &c. Secundò propter memoriæ commendationem. Quod enim alta voce cantatur, magis memoriæ commendatur. Et ad istum sensum hũc versum hic exponit Amb. dicens, Quæ enim bene memoriæ tenemus, cantare consueuimus: & quæ melius cantantur, melius nostris adhærent sensibus. Dicit ergo, *Cantabiles mihi erant* &c. Quia non perfunctoriè transire debemus quando legimus: vt tunc tantum cum legerimus, in memoriá eorum redire videamur: sed etiá cum abest codex manibus, non tãquam animalia quæ probantur immunda in lege: sed tanquam animalia munda, quæ etiam eúndo pascuntur, quæ ruminare consueuerunt, ex semetipsis alimenta sibi recondita proferentes. Ita & nos de nostræ memoriæ thesauro, de interioribus nostris ruminandum nobis pabulum spirituale promamus: hymni nobis, cantica nobis, psalmi nobis, iustificationes domini sint: psállamus spiritu, psállamus & mente. Ne si obliti fuerimus in tempore necessitatis, dicatur vnicuique, Abiecisti sermones meos retrorsum. Et ideo vt expelleret & eliminaret obliuia à domo sancta sua, cantores sibi fecit vetus Salomon: qui toto spiritu conquirendę cognitioni diuinitatis intenderent. Ex quibus apparet ꝙ hoc quod dicitur, *Cantabiles mihi erant* &c. idem est, Memoriter retinebam iustificationes tuas. Tertiò propter spiritus sancti inuocationem. Prophetæ enim quando spiritum propheticum in seipsis excitare volebant, psállendi peritum iubebant psállere, quò suaui inuitata dulcedine spiritualis infunderetur gratia. Sic enim de Heliseo dicitur 4. Reg. 3, quòd cum in seipso spiritum propheticum excitare vellet, ait, Adducite mihi psáltem. Cúmque caneret psaltes, facta est super eum manus domini, & prophetauit. O quàm ergo dulcis cantilena, quæ non corpus effœminat, sed mentem animúmque confirmat. Sic ergo isto modo

Cãtare Deo est filia gratias agere.

Cantare memoriã fortificat.

Cãtare excitat spiritum propheticum.

Cãtus dæmonem fugat.

Universidad de Deusto Biblioteca

quid est dicere, *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ*: nisi Iustificationes corde cantando quærebam? Quartò propter spiritus mali expulsionem. Spiritus enim maligni melodiam cantus maximè spiritualis odiunt, propter concordiam vocum, & ipsa audita fugiut. *4.Reg.3.* Sic enim habemus 1.Reg.16, quandocumque spiritus malus arripiebat Saul: tollebat Dauid citharam & percutiebat manu sua: & Saul leuius habebat, & recedebat ab eo spiritus malus. Si igitur spiritus malus per cantum fugatur, quanto magis absens impeditur ne accedat? Dicat ergo Psal. *Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ*: scilicet, ad prohibendum spiritum malignum, qui mihi insidiari conatur quandiu sum in præsenti vita. *Sãcti peregrini sunt in mũdo, & ciues cœli.* Quod notat dicens, *In loco peregrinationis meæ*. Et notanter dicit in loco peregrinationis meæ, ad denotandum quòd qui vult cantum suum prædictas habere virtutes, mundum istum pro peregrinatione habere debet, non pro patria ciuitate. quia scilicet mente in cœlis debet conuersari, non in mundo. Vnde istũ passum sic Ambros. hic exponit: dicens, Sed quia non satis est vt quis cantabiles habeat iustificationes Dei, nisi terrenarum exuatur seruitio solicitudinum, ideo subdit dicens, In loco peregrinationis meæ. Vnde & Apostolus non vult nos in domo Dei fidei vocatione aduenas esse atque peregrinos, sed ciues sanctorum & domesticos Dei. Qui enim domesticus Dei est, exul est in mũdo. *1.Petr.2.* Qui conuersatur in cœlestibus, peregrinus est in terris. Qui ergo cantat iustificationes Dei, hic in loco peregrinationis debet esse. Qui enim cantat, vacuus est: & diuersarum cogitationum curas abiicit: sequestrat auaritiam: non solum corporis voce, sed etiam mẽtis viuaciter se mulcet. Non enim tanquam mœstus inopiæ solicitudine, sed tanquam liber ab omnibus affectibus corporalium passionum esse debet. *Psal.70.* Sic enim & alibi cantabat Psal. dicens, Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti.

2128 Memor fui nocte nominis tui domine: & custodiui legem tuam.

Hic ostendit septimum: scilicet quòd spes mandatorum Dei firmat custodiam. Cum enim spes sit certa expectatio futuræ beatitudinis, quæ haberi non potest sine finali perseuerantia in diuinis mandatis: consequens est quòd spes illam perseuerantiam finalem concernit: vt habens verã spem quandiu est in nocte præsentis exilij, diuina mãdata meditetur & seruet. Et hoc est quod hic ait Psal. *Memor fui nocte nominis tui domine* &c. *Aduersitas dominũ inuocare facit.* Dicitur ergo nox præsens vita, vel præsentis vitæ miseria. Dicit ergo, *Memor fui nocte nominis tui*: quia in miseria & aduersitate positi, nomen domini magis inuocare coguntur, quàm prosperitate florentes. Et ideo ait, *Nox aduersitatẽ significat* *Memor fui nocte nominis tui*. Vnde hic ait Ambros. Nõ est magnum si tunc nominis Dei sis memor, & domino gratias agas, quando in prosperis & secundis es: sed si tunc adhæres Christo quando persecutor te exagitat, quando aliqua procella perturbat. Amisisti filium in illo dolore, in illa nocte, in illa destitutione memẽto domini Dei tui: ne quasi non exauditus, ingratus sis, & in tua præuariceris ærũna. Pulsus es in exilium: memento domini Dei tui: ne patriæ interdictæ tibi caritatem Deo præferas. Alicuius diuitis oppressus es potẽtia: amisisti proprias facultates: indiges sumptu: memento domini Dei tui: ne nox te egestatis abducat à deuotionis affectu. Hoc est enim mandatum legis, vt in nocte magis quęras quando magis exaudiaris à domino: & possis dicere, In tribulatione inuocaui dominũ, *Psal.117.* & exaudiuit me in latitudine. Sic ergo in nocte memor est nominis Dei, qui in aduersitate Deo gratias agit, Deum laudat. Et qui in hac mortalitate positus, totam virtutem & gratiam suam Deo, non sibi attribuit. Et ad hunc intellectum hunc locum exponit August. dicẽs, *Memor fui nocte nominis tui domine*. Nox est præsens vita, vbi est mortalitatis ærũna: nox est in superbis iniquè agentibus: nox est in tædio à peccatoribus relinquẽtibus legem: nox est in loco peregrinationis huius, donec veniat dominus *1.Cor.4.* & illuminet abscõdita tenebrarum, & manifestet cogitationes cordis. In hac ergo nocte memor debet esse homo nominis Dei: *2.Cor.10.* vt qui gloriatur, in domino glorietur. Sic enim quisque non in sua sed in dei iustitia à deo sibi donata, custodit legem Dei. Sicut iste ait, *Memor fui nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam*. Quam non custodisset, si in sua virtute confidens, nominis Dei memor nõ fuisset. Adiutorium enim nostrum in nomine domini. *Psal.123.* Vel aliter: vt nox accipiatur magis ad literã, scilicet pro tempore noctis, vt distinguitur contra diem: quia sicut illo potissimum tempore vigent tentationes carnis & dæmonis: sic & deuotionis feruor maior insurgat. Et ad hunc intellectum hic exponit Ambros. hunc versum, dicens, *Memor fui nocte nominis tui*. *Nocte est orãdum.* Hoc nomen inuocetur noctibus & diebus: vt nullum tempus precandi vacuum sinat sancta deuotio præterire. Si studẽtes igitur doctrinis secularibus perparum somno indulgent: quanto magis qui Deum cupiunt cognoscere non debent somno corporis impediri, nisi quantum naturæ opus est? Dauid per singulas noctes lectum *Psal.6.* suum lacrymis lauabat: surgebat etiam noctis medio, vt domino confiteretur. Et tu totam noctem sopori existimas deputandam? Tunc magis tibi orandus est dominus: & tunc præsidia postulanda: tunc culpa cauenda, quando videtur habere secretum: quando maximè in circuitu meo, & parietes me operiunt. Cõsiderandum quia Deus omnia intuetur abscondita. Ne dixeris ergo, Circunfusus *Eccl.23.* sum tenebris, quis me videt: & quem vereor septus parietibus & inclusus? Quia vultus domini super *Psal.33.* facientes mala. Deinde si arbitrum non vides: temetipsum non vides? conscietiæ tuæ testimonium non vereris? Nescis illam caliginem noctis non opertorium sed incẽtiuum esse peccati? Cum somno & cibo feruent corpora, tunc etiam mentis vigor sopore laxatur & somno resoluitur. Tunc irrepit impuri libido cõcubitus: tunc perturbatur cor, squalorem immunditiæ non veretur: castitatis puritas non cõsideratur: pudicitiæ gloria non recensetur, quia nox erat quando Iudas dominum prodidit: quando Petrus negauit. Illo igitur potissimum tempore iustificationes Dei animo recõdendæ sunt: relegenda mandata hortatoria: illa castitatis pręcepta non absint: vt illis occupata mens, flagrantiam libidinis, carnis restringat ardorem &c. Ex quibus patet quòd ille legem Dei custodit, qui sic est nocte memor nominis domini: cuius voluntas est in lege domini, & in lege eius meditatur die ac nocte. Et hoc est quod nunc ait Psal. *Memor fui nocte nominis tui* &c.

Hæc facta est mihi, quia iustificatio- 2129

nes

nes tuas exquisiui.

Hic ostendit octauum: scilicet quòd spes solicitudinem præstat & diligentiam. Illam rem solicitè quærimus quam inuenire speramus. Circa autem illius inquisitionem non occupamur multum, quã reperire dubitamus: sed circa illam nihil de qua desperamus. Quia ergo sperabat notitiam legis habere: ideo circa illam exquirendo solicitus erat: dicens, *Hæc facta est mihi* &c. Iste versus multipliciter exponitur, secundum quòd hoc pronomen Hæc, diuersa supradicta potest referre vel demonstrare. Primò ergo ly Hæc potest demonstrare aduersitatem iustorum & persecutionem: de qua dictum est suprà, Hæc me consolata est in humilitate mea. Et iterum, Memor fui nocte &c. Certũ est enim quòd ideo martyres persequebantur, quia legem Dei & iustificationes exquirebãt. Et tunc est vox cuiuslibet martyris dicentis, *Hæc* (scilicet persecutio & aduersitas) *facta est mihi, quia iustificationes tuas exquisiui*, scilicet te verum Deum confitendo, & idolorum *Aduersa proficiũt patiẽtibus.* culturam abnegando. Vel potest ly Hęc referre aduersitatem & miseriam vitæ præsentis, in quam cecidimus propter primorum parentum superbiam. Quæ quidem miseria sicut malis & impatientibus est occasio peccati: sic bonis & Deum colentibus proficit ad salutem: quia est materia merendi. Et tunc est sensus, *Hæc* (scilicet miseria præsentis vitæ) *facta est mihi*: id est, ad vtilitatẽ mihi venit, quia &c. Et istum intellectum hic ponit August. dicens, *Hæc facta est mihi*. Tota namque sententia superior sic se habet, *Memor fui nocte nominis tui domine: & custodiui legem tuam*. Et sequitur, *Hæc facta est mihi* &c. Hæc: scilicet nox, facta est mihi. Acsi diceret, Hæc nox pro me facta est: scilicet vt prodesset mihi. Si enim humilitas illa mortalitatis non absurdè intelligitur nox: vbi inuicem latent corda mortalium, & talibus tenebris innumerabiles & graues tentationes oriantur: ita vt in eadem nocte pertranseant *Psal.103.* etiam bestiæ siluæ: vt etiam de illo leone rugiente *Luc.22.* & quærẽte quem deuoret dominus ait, Hac nocte Sathanas postulauit vt cribraret vos sicut triticũ: profectò hæc ipsa humilitas in loco peregrinationis huius, quæ nox rectè intelligitur, prodest eis qui salubriter exercentur in ea, vt discant non superbire. propter quod malum (id est istam noctem) pulsus est homo: sed gratis iustificatus. Atque vt in ista humilitate proficiat, variis tentationibus huius noctis oppositus, iam intelligens dicat, Bonum mihi quòd humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Nam quid aliud est, Bonum mihi quòd humiliasti me: nisi, hæc humilitas quæ nox vocatur, facta est mihi: id est factum est vt prodesset mihi? Sed quare hoc? scilicet quia iustificationes tuas, non meas, exquisiui. Vel aliter ly Hæc potest referri ad illud quòd suprà dictum est, *Memor fui nocte nominis tui*, vt demonstret memoriam nominis Dei. Et tunc est sensus, *Hæc* (scilicet memoria nominis tui) *facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui*, id est, quia sæpius meditatus sum iustificationes tuas, ideo memoriam habeo nominis tui. Frequens enim meditatio rei ipsam in nostra memoria firmat. Et istum sensum hic ponit Amb. dicens, *Hæc facta est mihi* &c. id est, hæc memoria facta est mihi: vt scilicet essem in nocte memor nominis tui: ne ebrietate sopitus, ne epulis resolutus in somnũ, ne curis secularibus occupatus, obliuio mihi tuæ venerationis irreperet. Sed quotidiana meditatione membra castigãs, & intentionem mentis exercẽs, assiduitate fiat nobis cursus iste solennis: vt dominum Iesum etiam in noctibus toto veneremur affectu. Vel aliter: vt per ly Hæc demonstretur gloria Dei æterna: de qua dicitur, Vnam petij à domino, hanc requiram, vt *Psal.26.* inhabitem &c. Et tunc est sensus, Hæc, scilicet gloria æterna, facta est mihi: id est hanc merui: quia iustificationes tuas exquisiui. Et istum intellectũ hic ponit Aug. dicens, Possumus autem & aliter hoc intelligere, *Hæc facta est mihi*, vt hoc pronomen Hæc non aliter accipiatur quàm se habet in alio loco vbi legitur, Vnam petij à domino, hanc requiram.

Portio mea domine, dixi custodire legem tuam. 2130

Heth.

Hic incipit octauus octonarius: cui pro titulo præmittitur octaua litera alphabeti Hæbraici, quæ est Heth. quę congruè huic octonario pręmittitur, quia interpretatur pauor. In isto enim octonario Psal. optat videre faciem domini, cuius mãdata est obsecutus: ideo pro labore expetit mercedem: pro merito præmium quærit, scilicet beatitudinem æternam. Ad illam maximè inducit timor domini, non quidam seruilis vel mundanus, sed filialis & castus, quo non pœna sed offensa timetur. Vnde Amb. hic ait, Litera octaua est heth, quod interpretatione Latina dicitur pauor. Sanctorum pauor esse consueuit. Denique pauor cecidit super Abrahã *Gen.15.* dum sacrificationem offerret plenã mysteriis spiritualibus. Ipse quoq; Dauid ait, Ego dixi in pauore meo, Omnis homo mendax. Pauor etiam reuerentiam religionis significat magis quàm infirmitatem timoris. Licet etiam ipse timor secundum *Psal.115.* Deum sanctus sit. Initium enim sapientiæ, timor *Eccl.1.* domini. Ergo qui timent Deum, sapientes sunt: qui autem sapientes sunt, beati sunt. Beatus enim quẽ tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Hi quoque qui timent Deum beati sunt: sicut exempli extat autoritas. *Timor domini beatificat.* quia beati omnes qui timẽt dominum. *Psal.127.* Ex quibus colligitur quòd timentes Deum sapientes sunt, & beati sunt. Sanctus igitur timor domini, quia verè sanctorum est pauor. Sic igitur hic de pauore sanctorum qui nos facit beatos: quia nos facit sollicitos ad inquirendum illud bonum quod speramus. quod quia in octaua resurrectionis præstabitur, ideo octauus iste octonarius ponitur. Sic igitur in octonario agitur de timore domini, quo mediante beatificamur. Et ideo secundum diuersos timoris effectus ipse Psal. diuiditur. Hic enim ostenditur quòd timor domini sanctus primò legem Dei facit obseruare: in principio. Secũdò misericordiam Dei facit implorare: ibi, *Deprecatus sum*. Tertiò de peccatis facit pœnitere: ibi, *Cogitaui*. Quartò mortem pro Christo facit non timere: ibi, *Paratus sum*. Quintò spiritui carnem facit subiugare: ibi, *Funes*. Sextò pro beneficiis Deum facit laudare: ibi, *Media nocte*. Septimò singulorũ merita facit communicare: ibi, *Particeps*. Octauò intellectum ad Deum vidẽdum facit eleuare: ibi, *Misericordia tua*. Quantum ergo ad primum, timor domini legem obseruare facit. *Timor filialis quo modo differt à seruili.* Cum enim timor domini differat in hoc à timore seruili: quia timor seruilis non timet offensam illius quem timet, sed solùm pœnam quam transgressio infert: timor autem filialis non principaliter timet pœnam, sed ne illum quem timet offendat. Hinc est quòd cum omnis transgressor diuinæ legis Deum offendat: quòd timor domini facit legẽ domini plenè obseruare, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

illa bona facere quæ Deus mandat. Vnde Eccl. 15. A Qui timet Deum, faciet bona. Et iſto timore tactus Pſal. ait, *Portio mea domine dixi cuſtodire legem tuam.* Primò eligit ſibi dominum: conſequẽter deliberat electi domini implere mandatũ. Quãtum ergo ad primum, dicit, *Portio mea domine.* Et ſecundum aliã literam, dicitur *portio mea Deus.* quod nõ eſt intelligendum quòd Deus ſit pars alicuius integrãs aliquod totũ, quia tunc eſſet aliquid maius Deo: cum omne totum ſit maius ſua parte. Sed ideo Deus pars vel portio ſanctorum dicitur, quia ſancti Deũ pro fine ſibi eligunt. Vbi aduertendum, quòd quamuis naturaliter omnes homines velint eſſe beati & beatitudinem quærant: tamen in rebus diuerſis diuerſi beatitudinem eſſe æſtimant. Et ſic diuerſi diuerſas B res pro beatitudine & parte ſua quærunt, vt puta ſuperbi, honores: auari, diuitias: voluptuoſi, delicias & huiuſmodi. Et ſic diuiditur mundus, vt vnus pro ſua beatitudine accipiat vnam partem, & alius aliã. vt dicat ſuperbus, Portio mea ſunt honores & potentiæ. Auarus autẽ, Portio mea ſunt diuitiæ: & ſic de aliis. Sed timẽtes Deũ & iuſti non aliquod tẽporale vel trãſitorium pro beatitudine ſibi eligũt, ſed ſolum ipſum dominum: ſibi dicẽtes, Portio mea domine, vel pars mea dominus. Vnde hic ait Aug. Portio mea domine, vel pars mea dominus. Hoc vtrum Deo dicatur quia particeps Dei ſit quiſquis ei adhæret: ſicut ſcriptum eſt, Mihi autẽ adhærere *Pſal.72.* Deo bonum eſt. Non enim exiſtẽdo ſunt homines C partes Dei: ſed fiunt participãdo filius vnius qui eſt verus Deus. An quia partes ſibi eligunt homines in hoc mundo, ſiue ſortiũtur: alius hoc, alius aliud, vnde quiſque viuat: quodãmodo portio iuſtorum Deus eſt, vnde ſemper viuant? Vnde quod ſequitur audiamus, *Dixi cuſtodire legem tuã.* Quid eſt *Portio mea domine, dixi cuſtodire legem tuã:* niſi quia ita erit portio cuiuſq; dominus cum legẽ ipſius cuſtodierit? Sed quomodo cuſtodiet niſi ad hoc adiuuet ſpiritus viuificans ne litera occidat? O quàm altum verbum eſt iſtud, *Portio mea domine:* & maximè pertinens ad clericos. Nã cleros idẽ eſt quòd ſors: quia illi mundum relinquentes portionem ſuã Deum elegerũt. O quàm pauci realiter hoc verbũ poſſunt dicere, *Portio mea domine.* Audi hic Amb. dicentẽ, *Portio mea dominus.* O quàm rarus in terris qui dicere poſſit, D *Portio mea dominus.* Quã alienus à vitiis, quàm ſegregatus ab omni labe peccati, qui nihil habeat commune cum ſæculo, nihil mundi huius ſibi vẽdicet: nõ ſit corporalium poſſeſſor cupiditatũ. Quẽ non inflãmet libido, non ſtimulet auaricia, non laſciuia effœminet, non luxuria decoloret, non ſternat ambitio, nõ maceret inuidia, nõ aliqua negociorũ ſecularium cura ſollicitet: verus miniſter altaris Dei, Deo, nõ ſibi natus. Leui enim (vt habet interpretatio) ſignificat Ipſe mihi aſſũptus, & ipſe meus. Idẽ er gò Leui, & mihi & Deo eſt. Quomodo mihi idẽ ſacerdos & Deo? Eſt mihi aduocat⁹, & Deo deprecator: pro me offerẽs ſacrificiũ, & idẽ offerẽs Deo. De E niq; cũ Moyſi dictũ eſt, vt populo Iſrael per ſingulas tribus diuideret terram, & tribueret ſingulis tribubus portionem: tribũ Leuiticã excepit Deus: dicẽs, Filiis Leui nõ erit ſors nec portio in medio fratrũ ſuorũ: quia dominus Deus pars eorum eſt. Et alibi, Ego dominus portio eorũ. Negatur his terrena diuiſio: vt ipſi ſibi dum non vendicant ſeculare portionem, ſiant cœleſtis poſſeſſio. vel hoc ſolum nouerint poſſidere: hoc eſt fidei & deuotionis obſequiũ: multo ditiores quàm qui poſſeſſionum ſuarum ſpacia ampla diffundunt. Quantumlibet enim ſuos fines extendant, & terra deficit, & mare, includit inſanas cupiditates: & impendunt tributa maiora quàm fructus ſint. At verò iſte nihil ſibi poſſidens nulli niſi Deo militat: ſupra terram eius eſt portio: non cum terra deficit, non mari claditur. Cui portio Deus eſt, poſſeſſor eſt totius naturæ. Pro agris igitur ipſe ſibi ſatis eſt, habens bonum fructum qui nunquam poſſit perire. Pro domibus ſatis eſt ſibi, vt ſit habitatio domini & Dei tẽplum: quo nihil poteſt eſſe precioſius. Quid enim precioſius Deo? Aut quid deeſt ei viro qui poteſt dicere, Abſit mihi gloriari, niſi in cruce domini noſtri *Habẽs Deũ poſſidet omnia.* Ieſu Chriſti: per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mũdo? Tibi ergo Chriſtus portio, tibi Chriſtus poſſeſſio eſt: illius nomen tibi munificum: illius nomen eſt fructuoſum. Portio tua non ariditate ſiccatur: non imbre diluitur: non frigore vritur: non tempeſtate caſſatur. Serua ergo poſſeſſionem quam elegiſti. Et infrà, Habes ergo ô homo multa tibi propoſita, vt eligas tibi portionem. Propoſuit tibi dominus in portione poſſeſſiones, aurum, argentum, honores, nobilitatem. Propoſuit etiã portionem ſeipſum. Habes ergo plurimas portiones: elige quam putas meliorem. Non te numerus perturbet, ſed excitet gratia: non te labor auertat, ſed fructus inuitet &c. Sed proh, dolẽdum quòd multi tantũ excæcati portionẽ ſuã nõ ipſum Deum, ſed libidinem ponũt. De quibus dicitur Pſal. 49, Si videbas furem, currebas cum eo: & cũ adulteris portionem tuam ponebas. Nos autem non ſic, ſed orando dicamus illud Pſal. 141, Clamaui ad te domine: dixi, Tu es ſpes mea, portio mea in terra viuentium.

Beatitudinẽ diuerſi in diuerſis rebus quærunt.

Deus eſt portio & pars ſanctorum.

Cleri qualis eſſe debent.

Deprecatus ſum faciẽ tuam in toto corde meo: miſerere mei ſecũdum eloquium tuum. 2131

Hic oſtendit ſecundum: ſcilicet quòd timor domini miſericordiam eius facit poſtulare. Cũ enim offenſam Dei & peccata per ſe nullus ſine gratia & miſericordia eius vitare poſſit: & timor domini ſingulariter fugiat Dei offenſam, ſequitur quòd homi nem miſericordiã Dei & gratiã facit poſtulare. Et hoc eſt quod ait Pſal. *Deprecatus ſum* &c. *miſerere mei.* Et aduerte quod ait, *Deprecatus ſum faciem tuã in toto corde meo:* ſupple videre faciem tuam. Et ſic declarat quam portionẽ ſibi elegit, ſcilicet faciem Dei videre. Quid enim per faciem Dei, niſi Chriſtus intelligitur, vt ſuprà verſic. 150. 1374. 459. Et per conſequens iſtis verbis precabatur Chriſtum in cãrnem mitti, vt à nobis videri poſſet. Vnde gloſa, *Deprecatus ſum faciem tuã in toto corde meo:* id eſt videre Chriſtum, quem deſiderabat aſpicere. Vel per faciem *Facies Deũ eſt eius clarè viſio.* Dei intellige apertam Dei noticiam, qua à beatis videtur facie ad faciem: ſicut dicitur Matthæi 18, quòd angeli ſemper vident faciem patris. Sed cum iſta Dei facies in præſenti vita mortali videri non poſſit: dicente domino, Exod. 33, Non videbit me homo, & viuet. quomodo ergo Pſalmiſta ipſam videre poſtulat: dicẽs, *Deprecatus ſum faciẽ tuam in toto corde meo,* ſcilicet videre? Sic etenim Moyſes hanc cupiens videre Deo dicit, Si inueni gratiam in cõſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam. Iſtam materiam tractat hic Ambroſius dicens, Moyſes rogauit dominum vt ſe ei demonſtraret dominus, & vt facie ad faciem ipſum videret. Nouerat

vtique

vtique ſanctus vates domini, quòd inuiſibilem Dei A faciem ad faciem videre non poſſet: ſed menſuram ſupergreditur ſancta deuotione. Et putauit Deo & hoc eſſe poſſibile, vt corporis oculis faceret id quod eſt incorporeum comprehendi. Non eſt reprehenſibilis hic error, ſed etiam grata cupiditas. Vel etiam quia nouerat in ipſo homine aliam poſt *1.Cor.15.* mortem futuram gloriam & claritatẽ. Sicut enim ſtella in claritate eſt: ita & reſurrectio mortuorum. & quod ſeminatur in corruptione, ſurget in incorruptionem: & quod ſeminatur corporale, ſurget ſpirituale. Qui igitur ſcire poterat hoc, meritò præſumebat vt vultum Dei videre cuperet: quem eſſet obita corporis morte viſurus. Talem certè ſe iam formare cœperat: talem iam dominus probabat, vt non diſtaret ab angelis cœleſtis miniſter & execu- B tor oraculi. Et ideo cum ſciret quòd angeli puſillorum ſemper vident faciem patris qui in cœlis eſt: putauit quòd eum iam videre deberet, tanquã o- *1.Cor.12.* blitus corporis, & depoſita carne. Sicut ille qui adhuc in corpore poſitus, raptus in paradiſo: vtrum in corpore vel extra corpus raptus eſſet ad tertium cœlum, neſcire ſe dixit. Sancti enim etiam cum ge- *Videre Deũ deſiderare de hemus.* runt corpus, non ſunt ramẽ in carne, ſed in ſpiritu. quoniam qui conuerſantur in carne, Deo placere non poſſunt. Sanctorum enim conuerſatio non in carne eſt, ſed in cœlo, ſicut Paulus oſtẽdit. Et quid dicamus de probabili deſiderio vultus domini? Homines ſunt. Et ſiquem nobilem, ſiquem fortem, ſiquem ſapientem eſſe audiunt: tanquã ſupra hominem arbitrantes cupiunt videre. Procedit imperator, cuius regiæ poteſtati commiſſa eſt pars orbis C terrarum: concurrunt omnes: & in tanta multitudine illum ſolum aſpicere geſtiunt: & de fulgore purpuræ plus eſſe in vultu imperatoris æſtimant. Mitaris ergo ſi Dei vultus deſiderabilis eſt: cũ hominem ſui conformem humanus eius animus miretur aſpectum: vt meritò Pſal. dicat, *Deprecatus ſum faciem tuam in toto corde meo.* Sed quia homo ex ſuis naturalibus ad iſtam faciem Dei vidẽdam conſurgere non poteſt ſine auxilio Dei ſpirituali: ideo ad poſtulandum pro hoc Dei gratiam ſe Pſal. conuertit Deo dicens, *Miſerere mei ſecundum eloquium tuum.* Vbi notandum eſt quòd nullus peccato pollutus Deum videre poteſt, quem ſolum corde mundi cõ- *Matth.5.* ſpicere poſſunt: Chriſto dicente, Beati mundo cor- D de, quoniam ipſi Deum videbunt. Cum igitur non meritis noſtris, ſed ſola Dei miſericordia a peccatis mundemur, conſequens eſt vt omnis qui Deũ habet videre, prius miſericordiam Dei poſcat, qua oculus mentis purificetur. Et idẽo Dei miſericordiam petit: dicens, *Miſerere mei ſecundum eloquium tuum.* Quaſi dicat, Vt faciem tuã quã videre deprecor cernere poſſim: ſecundũ miſericordiã tuã dele *Miſericordia quædã iuſta, quædã iniuſta.* iniquitatem meã. Sed aduerte quòd duplex eſt miſericordia: ſcilicet quędã iuſta & quædã iniuſta. Miſericordia autem Dei qua per lignum crucis noſtra delet peccata, iuſta eſt, & iſtam petit. Et hoc deduc it hic Amb. dicens, Donare peccata & miſericordia eſt, & iuſtitia eſt. Denique iuſtitiæ aſcribit diuina ſcriptura veniam peccatorum. ſecundum il- E *Sapien.14.* lud, Benedictum lignum quod fit per iuſtitiã: maledictum autem lignum quod fit per manus hominum. Primum ad crucem domini retulit: ſecundum verò ad errorem gentilium qui ligna venerãtur. Iuſtitia autem quæ eſt crucis? niſi quòd aſcendens illud patibulum dominus noſter Ieſus Chriſtus peccatorum noſtrorum chirographum crucifixit ibi: & ſuo cruore totius orbis terrarum peccata deleuit. In quo ergo iuſtus eſt Deus, niſi in eo quod ſciuit, quòd de limo terræ hominem figurauit? (quę terra vtiq; corruptelæ obnoxia eſt à vicio lubricæ paſſionis) propterea ergo dominus, qui ſecũdum animam te ad imaginem & ſimilitudinem ſuam fecit, hoc eſt rationabilem, iuſtum, pudicum. In eo enim ad imaginem Dei es, ſi ſis iuſtus, ſi ſis caſtus: vt immaculata in te figura perfulgeat. Sciẽs ergo Deus corporis fragilitatem, corruptelæ patere hominem, quaſi iuſtus, fragili naturę delicta cõceſſit. Et ſic fuit iſta miſericordia iuſta. Et ſubdit Amb. de miſericordia iniuſta, dicens, Eſt etiam iniuſta miſericordia. Denique in libris Regũ dicitur, quia Saul poſtea contraxit offenſam: quia miſera- tus eſt Agag hoſtium regem: quem prohubebat ſen *1.Reg.14.* tentia diuina ſeruari. vt ſi quis latronem, filiis deprecantibus motus, & lacrymis coniugis eius inflexus, ab ſoluendum putet: cui adhuc latrocinandi aſpiret affectus. Nónne innocentem tradet exitio, qui liberat multorum exitia cogitantem? Certè ſi gladiũ reprimit, vincula diſſoluuntur, laxat exilio. Cur latrocinandi qua poteſt clementiore via non eripit facultatem qui voluntatem extorquere non potuit? Non poteſt ergo hæc dici iuſta miſericordia in ipſa eccleſia: vbi maximè miſereri decet, & tueri quàmmaximè debet forma iuſtitię, ne quis à conſortio criminis abſtentus, breui lacrymula, atque ad tempus parata, vel etiam vberioribus fletibus communionem quam plurimis debet poſtulare temporibus, facilitate ſacerdotis extorquear. Nónne cum vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapſus contagium prouocari? Facilitas huius veniæ incentiuum tribuit delinquẽdi. Conſequẽter adducit exemplum: qui miſericordia motus tribuit infirmo nociua quæ petit, vel qui non ſecat membrum ſecandum, motus prece infirmantis: quoniam talis miſericordia crudelitas eſt. Ad propoſitum ergo Pſal. petens à Deo, *Miſerere mei ſecundum eloquium tuum.* Miſericordiam quam petit diſcernit ab iniuſta miſericordia, dicens *ſecundum verbum tuum.* Verbum enim Dei iuſtitia eſt. Petit ergo miſericordiam iuſtam ſecũdum verbum Dei, quia verbi Dei ſententia eſt, vt conuerſis venia donetur, ſi legitimè eſt facta conuerſio. Vnde ſequitur,

Videri quomodo poteſt Deus.

Cogitaui vias meas: & conuerti pedes meos in teſtimonia tua. 2132

Hic oſtendit tertium: ſcilicet quòd timor Dei de peccatis facit pœnitere. Si enim timor domini expellit peccatum, & ſine pœnitentia peccatum *Eccle.1.* ſaltem ab adulto non expellitur: conſequens eſt, vt Dei timor hominem ad pœnitentiam ducat vt cõuertatur ad dominũ. Et hoc eſt quod Pſal. timore tactus diuino ait, *Cogitaui vias meas, & conuerti* &c. Et aduerte quòd iſte textus in pluribus codicibus diuerſificatur. Nam ſecundum Auguſt. & Ambroſ. ſic ponitur, *Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos.* Et alij habent, *Et auertiſti pedes meos.* Si dicat, *Et conuerti pedes meos,* tũc eſt ſenſus, Cogitaui vias meas, & cõuerti pedes meos: ſcilicet à viis meis quæ diſplicẽt mihi, vt ſcilicet irent in teſtimonia tua, & ibi viam haberent. Si autem dicatur, *Et auertiſti pedes meos.* Quod ſic dicit ſecundum Auguſt. vt hoc potius Dei gratiæ tribuatur, ſecundum illud quod Apo- *Phil.2.* ſtolus ait, Deus eſt qui operatur in nobis. Cui etiã dicitur, Auerte oculos meos ne videãt vanitatem. Si oculos, ne videant vanitatem: cur & non pedes,

vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt non sectentur errorem? Sed siue dicat, *& conuerti pedes meos*: siue, *& conuertisti pedes*: siue, *& auertisti pedes meos*: ab illo totum fit vt sciamus cuius faciem precatus est in corde suo. Dicat ergo, *Cogitaui vias meas*, &c. Iste versus dupliciter exponitur: primò scilicet, vt loquatur de viis suis præteritis: secundò vt loquatur de viis suis futuris. Primò exponitur de viis præteritis: vt sit sensus, *Cogitaui vias meas præteritas*, id est, actiones meas & affectiones, & inueni illas plenas peccatis. Ideo pœnitendo de illis, conuerti pedes meos, id est affectiones, in testimonia tua, id est, in vias mandatorum tuorum. Et istum sensum hic ponit Ambros. dicens, Diuisus est sensus: aut quia dicit, *vias meas*, scilicet superiores cogitaui plenas peccatis. & ideo vt remissionem peccatorum possem promereri motum conuersione studióque virtutum: auerti vel cõuerti pedes meos in testimonia tua: vt nõ iam meis gressibus quibus antè sum lapsus, sed testimoniorum tuorum itineribus ambularem. quæ tuorum semitæ mandatorũ me errare non sinerent, nec vestigium in tortuosa & deuia deflecterem. Frequenter ignorantes iter, si strata viarum sequantur, perueniunt quò desiderant, & carent erroris confractu. Si autem vsurpent scire quæ nesciunt, & pufent aliqua sequenda cõpendia: à publici tractus itinere recedentes, erroris labyrinthos incurrunt: vt eos de itinere deflexisse pœniteat. Et ideo post multa laborum dispendia, ad iter quod reliquerint redire contendunt. Sic & peccator cogitans vias suas præteritas, in quibus Deum offendit: ad iter rectum reuertens dicit, *Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.* Secundò hic versus exponitur de viis & actionibus de futuro. Quia homo antè quàm faciat aliquid, debet cogitando deliberare an hoc sit faciendum, & quo ordine. Et habita sana deliberatione, ad illã partem prosequendum se debet conuertere, quam secundum mandata Dei viderit faciẽdam. Et istum sensum hic ponit Ambros. dicẽs, *Cogitaui vias meas*, &c. scilicet futuras, vt actus meos cogitationibus ante præuenirem: ne inconsulta operatione progressus aliquid in ipsis cogitationibus offensionis inciderem. Vt si aliquid agere velim, antè cogitem vtrum agendum sit illud quod desidero, aut quo agendum sit modo. Similiter si alloquendum est, vtrum loqui debeam: deinde vtrum publicè vel secretẽ. Omnia igitur cum cogitatione facito: vt non te pœniteat operis tui. At verò si viam ingressus, cum venis ad compitum aliquod (ita enim appellatur plurimarũ congressus viarum) si nescis quod iter ingredi debeas: stas & cogitas ipse tecum, vtrũ primam viam vel secundam vel tertiam viam eligas quam sequaris: nec putas prius arripiendum iter, quàm animo diffinieris. Quanto igitur magis animo debes ac mente consistere, qui ad regnum cœleste conscendis iter, & cogitare tecum, quia non omnis via illò ducit: non omnis via illò dirigit ad Hierusalem illam quæ in cœlo est. Sũt enim viæ quæ malos exitus habent. Est autem angustior via illa quæ ducit ad regnum. Volens igitur illam ingredi viam quæ ad Deum ducit, non circunspicies, non ipse tecum tractabis, non considerabis: ne de facili capiaris affectu, siue latitudine prouocatus ingrediaris iter quod te ad inferna deducat. vt puta: Hic cogitauit vt videret mulierem, vt videret ad concupiscendum: sed mala hæc cogitatio. Relinquat vias suas. Alius quidem non cogitauit: sed subitò aspexit & captus est: vidit & concupiuit: & ideo lapsus est. Quòd si fragilem suum considerasset aspectum, & eum tenuisset, ne eum videret mulierem, mente caperetur: vtique nõ prospexisset ad mulierẽ ne concupisceret eam. Vidés, ergo mulierem, non direxit pedem suum in testimonia domini: qui si ante lapsum suum cogitasset, forsitan dixisset, *Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.* Cogitet ergo primum quemadmodum videat, quemadmodum loquatur. Bene sic cogitauit qui dicebat, Pone domine custodiam ori meo, ne fortè dum mẽs inflammatur ardore, lingua sermone labatur: aut multiloquio incauto etiã quod mens non cogitauit, incurrat loquendi facilitatẽ. Cogitet quemadmodum pedem suum dirigat, manum afferat, ne impetu indignationis impulsus cũ repellere debeat iniuriam, ipse alteri iactum cædis illidat. Cogitandum est igitur quid geramus. Vbi enim præcedit cogitatio: maturitas operationis adhibetur. Et hoc est quod ait Psalmista, Cogitaui vias meas, scilicet omnia quæ agere debeo: & conuerti pedes meos in testimonia tua.

Cogitare præterita mala debemus, & pœnitere.

Agenda præcogitare debemus.

Cogitanda sunt agenda antè quã fiãt.

Matth. 7.

Psal. 140.

Paratus sum & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua. 2133

Hic ostendit quartum: scilicet quòd timor domini facit mortem pro Christo nõ timere. Si enim timor domini fugit offensam Dei, sequitur quòd paratum facit hominem ad omnia quæ Deus mandat. Mandat autem mortem corporis pro saluandæ vita animæ, non timere. Matth. 10. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. Et hoc est quòd Psal. timore domini fretus, pro mandatis Dei adimplẽdis, etiam mortem non timet, dicens, Paratus sum & non sum turbatus, &c. Ex hoc enim perpendere poteris quantum valeat solita præmeditatio futurorum. Si quis enim mente cogitare velit ad quem finem ducat via lata mundi, quia ad æternum supplicium: ad quem finem ducat arcta via mandatorum Dei, quia ad regnum cœleste: nũquam ingredietur viam latã, sed arctam intrabit. Et ideo postquam Psal. præcogitauit vias suas, statim viam quę ad vitam ducit elegit, dicens, *Paratus sum, & non sum turbatus*, &c. quasi dicat, Etsi in via mandatorum tuorum aduersa premant, maledicta obiciantur, mors immineat: tamen omnia ista contemno quia transitoria sunt: & ad viam mandatorum paratum me offero, quia illa breuis est, & ad vitam ducit æternam. Ad istum intellectum Ambros. hunc versum exponit hic dicens, Vbi cogitatione quis prẽuenit quod acturus est, semper paratus ad agendũ est, semper fixus & validus: vt non queat subita aliqua accidentium offensione turbari. Nulla eũ ambitiosa extollunt: nulla eum tempestas iniustæ inuasionis exagitat: non petulantis oculus meretricis illaqueat. Si persecutio vel mors ingruit, inuenit iam se paratum, vt ibi possit esse perturbatio sa lutis incertæ: vbi sperat a sacri corona certaminis prouida futura meditatione prouidit. Si à maledictis obtrectatoribus frequenter obroditur: cogitet quia non est discipulus super magistrum: neque seruus supra dominum. Si supra filium Dei opprobria exprobrantium nefanda ceciderunt: quemadmodum seruus exortem eorum sperare se poterit? ideóque mentem suam præparare debet, vt cũ ista acciderint, turbare se nequeat. Præparet animum, & meditatione componat, vt possit dicere, Quis nos separabit à caritate Christi? tribulatio, an angustia, an fames? &c. Quare autem non separetur,

Agẽda præcogitans non turbatur.

Rom. 8.

adiecit

Aduersa præcogitando timere nõ debemus.

Prouer. 30.

1. Cor. 7.

Greg. 33. moral. cap. 12. Funes significant multa.

adiecit Apostolus: Sed in omnibus his (inquit) superamus propter eum qui dilexit nos. Inter omnia autem aduersa tentamenta, ad quæ sufferenda paratos & nõ turbatos præcogitare oportet: nos reddere duo maxime sanctus Salomon oratione propria declarauit, quæ rogat vt possit excludere dicens: Diuitias & paupertates ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria, &c. Potes ergo & tu ista tentamenta contemnere, quæ formidauit Salomon: qui sapientiam postulauit, & meruit. Dives erat, timuit extolli: pauper fieri formidauit, ne paupertatis necessitate, abstinentiæ gratiam non teneret. Quàm multi qui videbãtur sancti esse, ceciderunt ab altitudine cordis sui. Quàm multi aliqua necessitate deiecti non potuerunt cõtenti esse iniuria, qui fuerant virtutum exercitio roborati. Rarus Iob inuenitur in terris, qui & diuitias amisit & filios, & vulneribus corporis exaratur cum vermes toto corpore fluerent, à Christi caritate non potuit separari. Paremus igitur affectum nostrum, ne imparatum vis repẽtina perturbet. Veniens igitur in certamen aliquod magnũ & graue dic priùs, *paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.* Esto paratus non solũ aduersus ea quæ vides, sed etiam aduersus ea quæ nondum vides. Foris pugnæ, intus timores, in teipso tibi bellum est. Bonum est vt in tranquillitate sit animus tuus, & in quadam serenitate. Sed gubernator ille melior est qui in tempestate nauem gubernat. Rege ergo teipsum quando turbatur animus, mens fluctuat. Laudamus virtutem gubernatoris, qui nullas procellas senserit, & cursum direxit nulla tempestate iactatus. Sed & illũ laudamus, qui aduersus ventos renititur, insurgit aduersus fluctus: non timet cum eleuatur vndis nauigium, vel cum ad profundi ima deponitur. Ita & ille laudandus est gubernator sui, qui ea quæ aduersa sunt vincit patientia, virtute superat: secundis non extollitur, aduersis non frangitur. Aduertis igitur cũ quantis est tibi prælium. Et ideo meditare: statue animo, vt procedens ad prælia dicas, *Paratus sum, & non sum turbatus, vt custodiam mandata tua.* Sic & supra dixit Psal. 107. Paratum cor meum Deus: paratum cor meum, &c.

Funes peccatorum circumplexi sunt me: & legem tuam non sum oblitus. 2134

Hic ostendit quintum: scilicet quòd timor Dei carnem spiritui facit subiugare. Sicut enim timor domini animã subiicit Deo, quia hoc ratio dictat: sic & consequenter carnem subiicit spiritui: quia implicat animam subiici Deo per veram humilitatem: & carnem sibi non subiicere, quia in quo caro non subiicitur spiritui, in illo est peccatum. In peccato autem existens, à Dei subiectione est alienus, quia diabolo subiectus. Et hoc notãs Psal. dicit, *Fines peccatorum circumplexi sunt me*, &c. Vbi notandum, quòd secundũ Gregor. funes in scriptura mystice multa significant. Vnde ait sic, Scriptura enim funę aliquando dimensionum sortes, aliquãdo fidem, aliquando peccatum consueuit designare. Nam propter hæreditarias dimẽsionum sortes dicitur Psal. 15. Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. Funes quippe in præclaris cadunt: dum per humilitatem vitæ sortes nos patriæ meliores excipiunt. Rursum fune fides exprimitur: Salomone attestãte, qui ait, Funiculus triplex difficilè rumpitur. quia scilicet fides quæ de cognitione trinitatis est, ab ore prædicantium texitur, fortis in electis permanens: in solo reproborum corde dissipatur. Rursum quia fune peccata significantur, per Prophetam dicitur, Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Iniquitas namque in funiculis vanitatis trahitur, dum per augmentum culpa protelatur. Vnde per Psal. dicitur, *Funes peccatorum circumplexi sunt me.* Quia enim funis torquetur vt crescat, non immeritò peccata in fune significantur: quia peccatum quod sæpe peruerso ore dum defenditur, multiplicatur. Sic ergo hic Psal. funes accipit, non propriè pro ipsis peccatis, sed pro occasionibus & tentationibus peccatorum, dicens, *Funes peccatorũ*, &c. Vtputa, quando caro, mũdus, vel diabolus suis minis vel terroribus, suis concupiscentiis, vel delectationibus illaqueare cupiunt iustos, vt discedant à lege diuina. Sed iustus illis pulsantibus, in lege Dei cor suum confirmat. Ideo subdit, *Et legem tuam non sum oblitus.* Isto modo istum versum hic exponit Augustinus. dicens, *Funes peccatorum circumplexi sunt me*, &c. Funes peccatorum impedimenta sunt inimicorum, siue spiritualium, sicut diaboli & angelorum eius: siue carnalium, in quibus diabolus operatur. Non enim hoc nomen quod dictum est peccatorum ab eo qui òd sunt peccata declinatũ est: sed ab eo quòd sunt peccatores. Cum itaq; peccatores minantur mala quibus terreant iustos, ne pro lege Dei patiantur: quodammodo funes implicãt, veluti validas & robustas restes suas. Sed etsi iustorum implicant corpus, animam non implicant. Propter quod Psal. ait, *Et legem tuam non sum oblitus.* Ambrosius autem hoc exponit de vinculis peccatorum, quibus per diabolum implicamur: sed per Christum liberamur: dicens, Isti sunt funes delictorum nostrorum quibus inuoluimur & alligamur. Et ideo saluator qui habet potestatem peccata dimittere, dicit illis qui sunt in vinculis istis, Exite. Vtinam & mihi dicat, Exi de vinculis peccatorum tuorum: solue funes erroris tui, quibus circũdatus & alligatus es. Etenim si nequissimus sum omnium, & detestabilis vsu peccatorum: illo tamẽ iubente, liber ero, qui sub vno momento latronem damnatum reum supplicio eripuit, & constituit in regno suo. Sunt ergo peccata vincula quibus constringimur, etiamsi videamur liberi. Vinculis enim peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Ligat nos vinculis, carnis illecebra: vinculum nostrum auaricia est: vinculum nostrum ebrietas est: vinculum nostrum concupiscentia est: vinculum nostrum superbia est. Sunt & diaboli vincula. Denique scriptum est, Hãc autem filiam Abrahæ quã alligauit Sathanas decem & octo annis. Ligat etiã diabolus nos criminum nexu, vinculo fornicationis, vinculo adulterij, vinculo perfidiæ, qua Christus negatur: vinculo inuidiæ, qua frequenter frater appetitur: vinculo crudelitatis, qua socius & frater occiditur. Hæc sunt vincula quibus ligatus vnusquisque inclinatur, vt animam suam leuare nõ possit: nec ad cœlum obtuitus mentis erigere: nisi dicat ei dominus, Dimissa es ab infirmitate tua, & munere eam suæ benedictionis erexerit. Hæc sunt sceleratorum vincula, quæ dirum peccatorem ligant: hoc est diabolus & ministri eius. vel certè Nẽroth, hoc est amaritudo: vel Esau, hoc est terrenus vel callidus. Isti enim venatores erant, qui feras laqueis

Ecclie. 4.

Esa. 5.

Funes sunt peccata.

Esa. 5.

Vincula sunt peccata.

Luca 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

queis captare-consueuerant, & muta animantia vinculis alligare: inutiles venatores, qui capiunt bestias, quę pompam spectaculo populari prębeāt, ministerium crudelitati. Denique nullum inuenimus in serie diuinę scripturę de venatoribus iustū, &c. Est ergo secundum Ambros. sententia, vt ista sint verba illius qui multis vinculis peccatorum ligatur: tamen recordatus legis diuinę, qua scilicet dicitur, Quacunq; hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor: confisus de pietate domini, ad Deū recurrit, vt ipsum à funibus peccatorum absoluat. Et ideo primò se peccatorem confitetur, dicens, Funes peccatorum circumplexi sunt me. Et consequenter spem absolutionis allegat dicens, *Et legem tuam non sum oblitus*: qua scilicet contritos absoluis.

Venator nullus iustus inuenitur in scriptura.

Ezech.18.

2135 Media nocte surgebam ad confitēdum tibi, super iudicia iustificationis tuæ.

Hic ostendit sextum: scilicet quòd timor domini pro acceptis beneficiis Deum facit laudare. Timor domini iustitiam timentibus Deum præstat: sic quòd qui sine timore est iustificari non poterit. vt dicitur Ecclesiastici 1, Iustitia autem requirit vt vnicuique tribuatur quod suum est. Cū ergo omnia bona nostra sint Dei, & nos Christi, quos fecit & refecit: consequens est, quòd timor domini nos docet, nos & omnia nostra à Deo recognoscere & ipsum laudare. Quod suo exemplo Psal. nos facere docet dicens, *Media nocte surgebam*. Vbi notandum quòd nox dupliciter accipitur, vt superius dictum est, ver. 2128. scilicet, & pro tempore nocturno (vt nox distinguitur contra diem) & pro statu aduersitatis & tribulationis. Et de vtraque nocte intelligitur iste versus. ad quem possunt deduci omnia superius dicta in illo versiculo, *Memor fui nocte nominis tui domine.* quamuis hic plura addantur. Primò ergo intelligitur de hora noctis secundum literam. Tunc enim quia maiora vigent dæmonis tentamenta, carnis feruor & sollicitudo, maximè surgendum est ad orandum, ad gratias agendum, & ad confitendum domino. Et ad istum intellectum hunc versum hic exponit Ambros. dicēs, *Media nocte surgebam*, &c. Non satis est dies ad precandum, surgendum est etiam nocte, & media nocte. Ipse dominus pernoctauit in oratione, vt te nocte proprio ad orandum prouocaret exemplo. Et vtique peccatis tuis ille indulgentiam postulabat à patre, operabatur propria potestate. Non tibi dicit Propheta, vt tantummodo surgas, sed vt & nocte surgas: & maximè nocte media. Nocte enim surgendū ante præmisit, dicens, Memor fui nocte nominis tui domine. Potest vnusquisque memor esse, & potest quisque surgere: & cum surrexit, ea quæ proprio arbitrio sederint postulare. Addidit ergo hic Psal. dicens, *Media nocte surgebam*: docens surgendum esse media nocte ad orandum. Hoc est, vt illo maximè tempore deprecari dominum, & propria debeamus peccata deflere: nec solum præteritis veniam postulare, sed etiam præsentia declinare peccata, & cauere futura. Multa enim illo tempore tētamenta proserpūt. Tunc feruet carnalis illecebra: tunc tentator illudit: coquitur cibus: potusq; digeritur. Stomachus æger, mens somnolenta, animus occupatus est. Itaque quiescenti aut calor soporis augetur: aut vigilanti nondū plenior refusus vigor est, qui errorum cauere possit incursus. Tūc igitur tentator assistit: tūc retia iacit, quibus turbare mētem possit improuidā: tūc spirituales nequitiæ tenebras ostendunt: tunc omne nefas suadere contēdunt: quando nullus culpę arbiter, nullus criminis conscius, nullus potest esse testis erroris. Inserit cordi vanas disceptationes, vt dicat sibi, Quis me videt? Et tenebræ & parietes circundāt me. Quem vereor? Surge igitur ad precandū media nocte. Hęc hora est qua tentator & nocere consueuit & irruere. Hæc hora est, qua solet aduersus tētationes graues cœleste venire remedium. Surgendum ergo est tibi, ne qua fraude vincaris. Prouidendum est tibi, eo tempore quo potes vincere: nequaquā tempus vincendi amittas. Surge ergo ad confitendum domino, vt gratias agas. Confitere domino etiā æterna iudicia eius: vt quicquid boni accidat: eius iustitiæ deputemus: quia iustus est, vt opus suum tueatur & conseruet. Si aduersa premunt, vtique iustitiæ suæ ascribamus, quia illa & ampliora meruimus. Hęc Ambrosius. Sic enim cōfiteri iudicia iustitiæ domini, docet scriptura: vt nostrum quilibet dicat illud Iob 33, Verè peccaui, & vt dignus eram non recepi. Secundòiste textus exponitur de nocte aduersitatis & tribulationis: quæ quanto grauior est, eo ipso nobis surgēdum amplius ad Deum deprecandum. Grauitas enim aduersitatis per mediā noctem figuratur. Et sic exponit Augustinus. istum passum dicens, *Media nocte surgebam*, &c. Quia & hoc ipsum quòd funes peccatorum circumplectuntur iustum, iudicia sunt iustitiæ Dei. Hoc enim ait de persecutionibus quas patiebatur ecclesia, cū funes peccatorum circumplecterētur eam. Proinde mediam noctem grauiora tribulationis intelligenda æstimo: in qua dixit, *surgebam*: quia non sic eum affligebat, vt deiiceret: sed & surgebat, vt in ipsa tribulatione ad fortius confitendum proficeret, & orandum. Vel per mediam noctē iudicium vltimum intellige. Quod ideo media nox dicitur, quia illius horā ignoramus. Surgit ergo media nocte qui extremū iudiciū meditatur. Confitetur Deū super iudicia iustitię, qui credit tunc iustè damnatos puniri æternaliter, & electos æternaliter præmiari. Sic enim Tobias confitebatur domino iudicia iustitiæ suæ. dicens, Iustus es domine, & omnia iudicia tua iusta sunt: & omnes viæ tuæ misericordia & veritas & iudicium.

Nocte aduersitatis est orādum.

Tob.3.

2136 Particeps ego sum omnium timētium te, & custodientiū mandata tua.

Hic ponit septimum: scilicet quòd timor domini singulorū merita communicat. Timor enim domini cū iustificet timentem, nō est sine gratia & caritate. Gratia autem & caritas nō quærit quæ sua sunt, sed propria cōmunia facit. Quod maximè verum est de meritis & spiritualibus bonis. Et hoc ostendit Psal. dicens, *Particeps ego sum*, &c. Notādum ergo quòd iste versus dupliciter exponitur. Primò vt sint verba cuiuslibet iusti in statu gratiæ existētis: qui participat omnia spiritualia bona aliorum iustorum secundū gradum suæ iustitiæ & caritatis: quia in maiori gratia existens, magis aliorum merita participat. Vnde talis quilibet dicere Deo potest, *Particeps ego sum omnium timentium te*, &c. Quāliter autē merita & bona iustorū ab omnibus iustis participātur, vide suprà, ver. 400. Aliter exponitur, vt sint verba Christi, qui per carnis assumptionē, omnium iustorū particeps est effectus: vel nos cū ipso

Participatio meritorū per gratiam.

Particeps est Christus omnium iustorū.

ipso quasi in omnibus participamus mysteriis. Primū sensum hic ponit Aug. dicēs, Ad ipsum enim caput nostrū, scilicet Christū, propriè arbitror pertinere quod dicitur, *Particeps ego sum omnium*, &c. Sicut enim in epistola ad Hebr. legitur, Qui enim sanctificat & qui sanctificatur, ex vno omnis: propter quam causam non confunditur eos fratres vocare. Et paulò post, Spiritu ergo (inquit) pueri communicauerūt carni & sanguini: & ipse propemodum eorum participauit. Quod quid est aliud quā Eorum particeps factus est? Neq; enim efficeremur participes diuinitatis eius, nisi ipse mortalitatis nostræ particeps fieret. Nam in euangelio, quòd nos diuinitatis eius participes facti sumus, ita dicitur, Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credūt in nomine eius: qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, &c. sed ex Deo nati sunt. Vt autē hoc fieret, quia & ipse particeps factus est mortalitatis nostræ: ita ibi sequitur, Et verbum caro factū est: & habitauit in nobis. Per hāc enim eius participationem, nobis gratia subministratur: vt castè teneamus Deum, & custodiamus mandata eius. Secundum autem sensum: scilicet quòd nos cum Christo & ipse nobiscum in omnibus mysteriis participat, hic ponit Ambros. dicens, *Particeps ego sum omnium*, &c. Habet & Christus participes atq; consortes sui. Quod ostendit Psal. dicens, Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Habet participes carnis, quia carnem suscepit. Habet participes prophetiæ, quia & ipse propheta. Prophetam (inquit Moyses) suscitabit vobis Deus de fratribus vestris: & omnis qui non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Ideoque populus Iudæorum, quia non audiuit hunc prophetam, exterminatus est, vt populus Dei esse desineret, qui antè populus Dei dicebatur. Habet Christus & participes veritatis, quia & ipse veritas est, & nos veritatem tenere voluit. Habet & participes iustitiæ, quia ipse iustitia est: & nobis de suo dedit sui habere consortium. Habet consortes resurrectionis, quia & ipse resurrectio est. Habet consortes immaculatę vitę, quia ipse immaculatus est. Et quicunque in nouitate vitæ ambulauerit: quicunque tramitem iustitiæ tenuerit, particeps Christi est. Habet & tribulationis suæ participes. Ideoq; Apostolus participes tribulationis esse cupiebat, qui dicit, Nunc gaudeo in passionibus pro vobis: & adimpleo ea quæ desunt tribulationum Christi in carne mea pro corpore eius: quod est ecclesia. Ideo Apostolus ostendens quam gratiam dederit nobis Iesus ait, Participes enim Christi facti sumus. Sed ille particeps Christi est, qui lugentē mœsto consolatur affectu: qui in carcere constitutum, proprio non defraudat officio: qui lectum ęgrotātis assidet, non vt capiendæ hæreditatis tendat aucupium, sed vt morbi vim sollicito ministerio mitiget. Beatus ergo qui hoc dicere potest, *Particeps ego sum omnium timentium*: vt scilicet alteri nō dicat, Non es de corpore meo: hoc est, non dicat pauperi diues, non ignobili nobilis, non ægro sanus, non debili fortis, non imperito sapiens dicat, nō es mihi necessarius, sed magis compatiatur infirmis: vt sciat quòd vnum corpus sumus omnis: & mēbris membra connexa, vt alterum sine altero esse non possit: & cūm alterum dolet, compatiatur alterum. Iste est qui rectè dicere potest, *Particeps ego sum omnium timentium te, & custodientium mandata tua.* Hæc ille.

Hebr.2.

Ioan.1.

Coloss.1.

Hebr.3.

Particeps Christi eo omnibus.

Psal.44.

Deuterō. 18.

2137 Misericordia tua domine plena est terra: iustificationes tuas doce me.

Hic ostendit octauum: scilicet quòd timor domini ad Deum videndum eleuat. Cùm enim timor domini humilitati societur, & omnis qui se humiliauerit exaltabitur: consequens est vt intellectus timētis Deum per misericordiam eleuetur ad Deū cognoscendum & ipsius iustificationes. Et hoc est quod petit Psal. dicens, *Misericordia tua domine plena est terra*, &c. Iste versus primò exponitur vt quasi sit declaratiuus vtilitatis quam homines sunt consecuti ex hoc quòd Christus particeps nostri factus est. Sic enim ipsum hic exponit Augustinus. dicens, Et propter hoc quòd Christus particeps factus est fratrum suorum, Deus hominum, immortalis mortalium: ideo granum cecidit in terram, vt mortificatum multum faceret fructum. Vnde de ipso fructu adiunxit Psal. dicens, *Misericordia domini plena est terra.* Et vnde hoc, nisi cum iustificatur impius? In cuius gratiæ scientia vt proficiatur, adiungit, *Iustificationes tuas doce me.* Aliter hunc versiculum exponit Ambros. ostendens quòd misericordia Dei quandoq; plena dicitur terra, &nō cœlū. Vnde hic dicit, *Misericordia domini plena est terra.* Quomodo plena est terra misericordia domini, nisi per passionem domini nostri Iesu Christi? quam futuram præuidens quasi promissam propheta concelebrat? Prophetis enim ea quæ futura sunt præuidentibus moris est vt iam quasi decursa memorentur, quæ posterioris ętatis sunt. Plena est ergo terra misericordia domini, quia omnibus data est remissio peccatorum. Super omnes sol oriri iubetur. Et hic quidem sol super omnes quotidie oritur. Mysticus autem sol ille iustitiæ omnibus ortus est, omnibus venit, omnibus passus est, & omnibus resurrexit. Ideo autem passus est, vt tolleret peccatum mundi. Si quis autē non credit in Christum: generali benedictione ipse se fraudat: vt siquis clausis fenestris, radios solis excludat, nō ideo sol non est ortus omnibus, quia calore eius ipse se fraudat. sed quod solis est, prærogatiuam suam seruat: quod impedientis est, cōmunis à se gratia lucis excludit. Et hoc diuinæ misericordiæ deputatur, quia pluit super iustos & iniustos. Aut certè sic interpretandum est, quòd misericordia domini plena sit terra. Quia domini est terra & plenitudo eius: ipse super maria fundauit eam, & super flumina preparauit illam. Et enim per ecclesiā in omnes gētes diffusa est domini misericordia atq; fides. Sed fortasse dicet aliquis: Quare non dictū est, Misericordia domini plenū est cœlū: quia sunt etiā spirituales nequitię in cœlestib⁹? Sed non ille ad cōmune ius indulgentiæ Dei remissionēq; pertinēt peccatorū, quib⁹ ignis seruatur æternus. Illa autē cœlestiū spirituū agmina sic auxilio domini fulciūtur, vt nō tanta eius indigeāt misericordia, quāta quæ sunt inferiora atq; terrena. Non enim illa carnis inuolucro vestiūtur, in qua frequēs est illecebra. Sequitur, *Iustificationes tuas doce me.* Ideo enim iustificationes Dei ab ipso domino petit doceri, quia difficile est in terra huiusmodi magistrū reperire, qui ea doceat quæ ipse nō videt. Ad illum ergo doctorē intimo propheta cōscēdit affectu, qui solus magister est verus. Docet ergo Deus, & mentes illuminat singulorum, & claritatē cognitionis infundit: si tu aperias ostia cordis tui, & cœlestis gratiæ recipias claritatē: quando dubitas, diligēter inquiras. Qui enim quærit, inuenit: & ei aperitur

Misericordia est fructus in carnatione.

Misericordia est fructus passionis Christi.

Futura per modum præteriti dicit propheta.

Misericordia domini plena est terra.

Quæstio.

Matth.5.

Psal.23.

Christus solet esse verus magister & doctor.

Matth.7.

Universidad de Deusto Biblioteca

Docetur qui studet.

qui pulsat. Multa enim obscuritas est in scripturis propheticis. Sed si manu quadam mentis tuæ scripturarum ianuam pulses, & ea quæ sunt occulta diligenter examines: paulatim incipis rationem colligere dictorum: & aperietur tibi non ab alio, sed à Dei verbo. de quo in Apoc. scribitur, quòd agnus librum signatum aperuerit: quem nullus ante poterat aperire: quia solus dominus Iesus in Euangelio suorum prophetarum ænigmata & legis mysteria reuelauit: solus scientiæ clauem detulit, & dedit aperire nobis. Et ideo ad ipsum cõuersus dicit Psal. *Tu me* (inquit) *doce iustificationes tuas*: quia tu es vera iustitia. Tu doce me quæ sapienter dicta sunt: quia tu ipse es vera sapientia. Tu aperi cor meum qui aperuisti librum. Tu aperi illud ostium quod in cœlo est: quia tu ipse es ianua. Per te si quis intrauerit, regnum illud possidebit æternum. Per te si quis intrauerit non decipietur: quia falli non potest quicunque veritatis domicilium fuerit ingressus. Aliter autem ostẽdit Ricardus de sancto Victore: quomodo misericordia domini plena est terra atq; cœlum, dicẽs, *Misericordia domini implet cœlum & terram*, &c. vide ver. 484.

Apoc. 5. Gratiæ innouatio prædicatorum.

2138 **BOnitatem fecisti cum seruo tuo domine, secũdum verbum tuum.**

Teth.

Hic incipit octonarius nonus: cui pro titulo præmittitur nona litera alphabeti Hæbraici, quæ est teth: quæ huic octonario meritò præmittitur, siue præponitur. nam teth interpretatur exclusio. Hic autem agitur de patientia sanctorum, quæ pœnarum excludit tristitiam, & facit bonum & iocundum, martyres pati pro Christo. Martyres amore sui regis omnia aspera per virtutem patientiæ dulcia reputabant: omnia crudelia iocundè perferebant, foras seruilem mittentes timorem. Vt miles qui imperatorem diligit, bella pro imperatore suscepta non metuit. Vt seruus amãs dominum, quãuis per deuia & prærupta mittatur: tamen omnia pericula amore domini contemnit: at siquis dominum petat, seipsum offerre non trepidat. Vt qui trans mare positos filios videre desiderat, non metuit naufragia liberorum amore. Ingreditur maris fluctus, subit incerta nauigiis, & metum discriminis filiorum desideria leuant. Quàm pulchrè hoc de martyribus dicitur, qui verè militant Christo: qui persecutiones, vngulas, gladios, incendia non timẽtes, infestis regibus vltimò se obtulerunt? Timorem etenim quem poterant habere pœnarum, excluserunt amore martyrij. Hæc ergo est sanctorum patientia, quæ omnem seruilem excludit timorem, de qua iste octonarius agit. Et ideo pro titulo sibi præmittitur teth: id est, exclusio. Agitur ergo in isto octonario de martyrum patientia: & secundum varios effectus patientiæ quos fecit in martyribus iste octonarius diuiditur. Virtus enim patientiæ in martyribus hæc faciebat. In pœnis primò animam lætificat: in principio. Secundò dubia clarificat: ibi, *Bonitatem & disciplinam*. Tertiò crimina exterminat: ibi, *Priusquam humiliarer*. Quartò aspera dulcificat: ibi, *Bonus es tu*. Quintò præcordia fortificat: ibi, *Multiplicata*. Sextò, maliciam non approbat: ibi, *Coagulatum*. Septimò merita multiplicat: ibi, *Bonũ mihi quòd humiliasti me*. Octauò præmia magnificat: ibi, *Bonum mihi lex oris tui*. Quantum ergo ad primum: virtus patientiæ in aduersis excludit tristitiam, & lætificat animam patientis. Secũdum enim Philosophum, omne inuoluntarium est triste: & quanto magis inuoluntarium, tanto amplius triste est. Et per consequens ex opposito, omne voluntarium, delectabile, & quanto amplius voluntarium, tanto magis iocundum. Cum ergo martyres virtute patientiæ, ardenti desiderio martyrium sitirent pro Christo: sequitur quòd pœna in illis non tristitiam, sed iocunditatem inducebat. Propter quod de Apostolis dicitur, quòd ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij: quoniam digni habiti sunt, &c. Et hoc notans Psal. hic dicit, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine*. Vnde bonitatem hic accipit pro mentis lætitia & iocunditate. Vnde & alius textus Ambr. habet, *Iocunditatem fecisti cum seruo tuo domine*. Quasi dicat martyr virtute roboratus patientiæ: Alia temporalia bona videntur & iocunda secularibus hominibus: mihi autẽ iocunda sunt aduersa pro fide Christi sustinere. Et ad hunc sensum hic passum istum exponit Ambr. dicens, *Bonitatem* (id est iocunditatem) *fecisti cum seruo tuo domine*. Multa in hoc sæculo videntur esse iocũda, vel bona ac suauia. Luxuries videtur esse iocunda: sed exhausto fit amara patrimonio. Dulcis libido cum feruet: sed eadem horrida & fœtida cũ producitur. Suaues epulæ: sed fœtidæ cum digerũtur. Bona in hoc sæculo multa videntur dum viuimus, quia vsui nobis sunt: vt pecunia, honor, aurum, argentum, possessiones: eadem nihil possunt prodesse defunctis: hic omnia relinquũtur. Quinetiam maiori cum dolore quis moritur, cum se his fraudari copiis ingemiscit. Non est ergo iocunditas vel bonitas vera, nisi illa quæ secũdum verbum Dei est: vt bonorum meritorum atque virtutum subsidiis, homo gaudeat se esse munitum. Dicat ergo Psal. *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine secundum verbum tuum*. Hoc est, etsi mihi ad tempus amara visa est castigatio secundum carnem, secundum mœsticiã corporis: tamẽ secundum verbum tuum castigatio illa fructus attulit bonitatis. Illam mihi castigationem intelligo profuisse: illa castigatione me à vitiis esse reuocatum: illa non diu aliquid in me licuisse flagitiis: per illam castigationem domini nihil in me licuisse aduersario, nihil morti. Quoniam castigans castigauit me dominus, & morti non tradidit me. Castigatur enim qui recipitur. Qui enim non recipiuntur, non flagellantur. In labore enim hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Sic ergo dicat martyr: dicat quilibet iustus aduersa patiens, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine*. Vel aliter exponitur: vt tunc Deum nobiscum bonitatem dicamus facere, quando sic nobiscum agit, vt bonum nobis placeat, displiceat malum: vt bonum agamus amore, non timore. Et istum intellectum hic ponit August. dicens, Propter hoc dictum arbitror, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine*: nisi hoc fecisti, vt me delectaret bonum. Quando enim placet & delectat bonum, magnum Dei donum est: quando autem bonum opus quod lex imperat, fit timore pœnæ, non delectatione iustitiæ: cùm Deus timetur, non amatur: seruiliter fit, non liberaliter. Bonitatem itaque fecisti cum seruo tuo, faciendo filium, qui seruus fuit. Et hoc secundum verbum tuum. hoc est secundum promissum tuum. vt secundum fidem firma sit omni semini.

Patientia magna est virtus.

Inuoluntariũ triste, & voluntarium lætum.

Actuum 5.

Delectabilia & dulcia sunt peccata, sed sunt amara.

Castigatio Dei vtilis est nobis.

Psal. 117.

Psal. 72.

Bonum facere timore est seruorum, sed filiorũ, amore

Bonitatem & disciplinam & sciẽtiã doce me, quia mãdatis tuis credidi. 2139

Hic ostendit secundũ, quòd patiẽtia dubia clarificat. Hoc enĩ impatiẽs auscultare nõ potest, & ideo

nec

nec intelligere. Econtrario autem qui patienter audit, quę dicuntur intelligit. Et ideo Psal. vt informetur, se patientem ad audiendum exhibet. dicẽs, *Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me*. Aduertendum autem quòd hic Psal. tria petit edoceri à Deo: scilicet bonitatem, disciplinam, & scientiam. Primò petit bonitatem, dicens, *Bonitatem doce me*. Sed cùm prius dixerit, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo domine*: quomodo hic petit, dicens, *Bonitatẽ doce me*? Hoc enim petere, non est nisi postulare, vt bonitas data, scilicet boni complacentia & delectatio augeatur. Vnde hic ait August. Nam vtique iam dixerat, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo*. quid ergo nunc dicit, *Bonitatem doce me*: nisi vt ei gratia Dei magis ac magis abundet, vel innotescat dulcedine bonitas? Habebant enim fidem qui dixerunt, Domine auge nobis fidem. Et quamdiu viuitur in hoc mundo, proficientium est ista cantatio. Secundò petit doceri disciplinam: dicens, *Et disciplinam*. Docere enim disciplinam nihil aliud est, quàm per molestias & aduersa aliũ erudire. Disciplina enim idem est quod flagellatio, vel aduersorum immissio. Ille ergo docetur disciplinam, qui per aduersa addiscit patientiam. Et istum intellectum hic ponit August. dicẽs, Postquam Deus docuerit bonitatem, scilicet inspirauerit vt bona delectent, & mala displiceant, instanter orandum est, quò tantum sibi augeatur hoc bonũ, vt non solũ pro illo cõtemnat delectationes cæteras, sed etiã pro illo quaslibet perferat passiones. & ita bonitati salubriter additur disciplina. Non enim quantulæcunque bonitati vel caritati optanda est disciplina, sed tam magnæ vt sub eius pressura non possit extingui. sed sicut ingens flamma sub impetu venti quanto magis reprimitur, tãto ardentius excitatur. Et ideo parũ fuit dicere *bonitatem doce me*: nisi adderet, *& disciplinam*: scilicet vt tanta sit bonitas, vt & disciplinam possit patientissimè sustinere. Tertiò petit scientiam. quia caritati addita scientia ædificat, quæ sine caritate vel bonitate inflat. Vnde hic ait August. Tertio loco postulat sci ẽtiam: quoniam si magnitudine sua pręcedit scientia magnitudinem bonitatis: non ædificat, sed inflat. Cum ergo in homine tanta fuerit caritatis bonitas, vt in tribulationibus non possit extingui, quas adhibet disciplina: tunc vtilis est scientia qua innotescit sibi homo quid ipse meruerat: & quæ à Deo donata sunt ei, per quæ posse se sciat, quæ se posse nesciebat, & per seipsum omnino non poterat. Dicat ergo, Doce me bonitatem augendo caritatem: doce me disciplinam, temperando tribulationem: doce me scientiam, illuminando intelligẽtiam. Sequitur, *Quia mandatis tuis credidi*. Sed cur nõ dixit, quia mandatis tuis obediui, sed credidi. cùm mandatis potius sit obediendũ quàm credendum? quia mandatis credere, & non facere, nullius est meriti. Hãc quæstionem hic mouet August. & soluit: dicens, Non immeritò quæri potest cur nõ dixit, mandatis obediui, sed credidi: cum alia sint mãdata & alia promissa. Mandata faciẽda suscipimus, vt accipere promissa mereamur. Promissis ergo credimus: mandatis obtemperamus. Et respondet, Quid est ergo *mandatis tuis credidi*, nisi credidi quòd tu illa mandaueris: non aliquis homo, quamuis per homines hominibus ministrata sint? Quia itaque credidi tua esse mandata, ipsa fides mea qua id credidi, impetret à te gratiam, qua faciam id quod mandasti. Quasi dicat, Te illa credidi mandasse, qui Deus es: & homini donas vnde facias eum facere quod mandas. Aliter exponitur iste versus. vt per ipsum ostendat Psal. qualiter in disciplina & passione est procedendum. Vnde Bernard. dicit, *Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me*: Compassionis affectus multis quidem prodest: quia animus liberalis quem pro se viderit anxium, erubescit. Sed nonnulli dura ceruice & attrita sunt fronte adeo vt quanto magis eis prælatus compatitur, tanto magis eius compassione & patientia abutuntur. Igitur si cõpatimur fratri, ita ipsi iustitię compatiendum est, quam videmus ita impudenter abiici. Et hoc est zelus iustitię, quo aduersus delinquentes accendimur. Sed cum vtrunque affuerit: scilicet compassionis affectus & zelus iustitiæ, necesse est vt assit spiritus discretionis: ne fortè cum oportuerit hunc exhiberi, ille præcedat, & indiscretio ipsa confundat vniuersa. Hoc mihi videtur postulasse propheta cùm dicit, *Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me*. Sed vnde hoc nobis? Neque enim talia profert virtutum germina terra cordis nostri, sed magis spinas & tribulos germinant nobis. Bonitas ergo respicit compassionem, disciplina zelum iustitiæ: sed sciẽtia discretionis virtutem.

Virtutes crescũt in nobis.

Lucæ 17.

Non quilibet bonus optat disciplinam.

Sciẽtia sequi debet caritatem.

Quæstio.

Correctio debet habere cõpassionem, zelum & discretionem.

Priusquam humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum custodiui. 2140

Hic ostendit tertium: scilicet quòd vera patientia crimina exterminat: patientia autem veram humilitatem includit: vera autem humilitas peccata sua recognoscendo confitetur: cõfessio autem peccata exterminat. & per consequens, ipsa patientia peccata delet. Sic & in proposito Psal. vera fretus patientia se peccasse confitetur, dicens, *Priusquam humiliarer ego deliqui*. Pro huius versus declaratione notandum quòd, vt dictum est ver. 2123. duplex est humilitas: scilicet quædam virtus & quædam pœna. Hic autem versus intelligitur de humilitate miseriæ & afflictionis: qua humanũ genus in Adã fuit humiliatum in pœnam peccati primorum parentum. Cum enim omnis pœna si iusta est sit pœna peccati: sequitur quòd peccatum pœnam præcessit, & pœna fuit subsecuta. Vnde in persona generis humani se prius peccasse Psal. confitetur: & consequenter humiliatum fuisse: dicens, *Priusquam humiliarer*, (id est, punirer,) *ego deliqui*. Vnde ad istum intellectum hunc passum exponit August. dicens, *Priusquam humiliarer ego deliqui*. Hoc ad illam melius refertur humiliationem quæ facta est in Adam: in quo omnis creatura tanquam in radice vitiata, quoniã veritati subiecta esse noluit, subiecta facta est vanitati. Quod tamẽ vasis misericordiæ profuit experiri, vt deiecta superbia, diligatur obedientia, & pereat non radicata misericordia. Et ideo expertus miseriam, vt illã euadat, dicit, *Propterea eloquium tuum custodiui*. Quia si Adam custodisset, non fuisset humiliatus. Potest etiam hoc intelligi non solum de humiliatione totius humani generis facta in Adam: sed etiam de miseria cuiuslibet particularis. vt sunt tentationes & pœnæ quas sustinemus, vt dictum fuit, ver. 2123. quæ processerunt ex culpa, & sunt etiam occasio virtutis: vt clarius hic deducit Amb. dicens, *Priusquam humiliarer*, &c. Ita accipiamus humiliari dictum, eo quòd per peccatũ videatur humiliatus. Propter peccatum enim tentationes sæpe nascuntur. Denique Adam & Eua post peccatum deiecti sunt. Ergo humiliationis nostræ causa peccatum est. Potest enim de aduersis ple-

Peccatũ præcedit pœnam.

Pœna inducit obedientiã.

Universidad de Deusto Biblioteca

plerumque intelligi humilitas:vt eſt illud, Bonum mihi quòd humiliaſti me : vt dicam iuſtificationes tuas. Et illud,Niſi quòd lex tua meditatio mea eſt, fortè periſſem in humilitate mea. Hic ergo oſtēdit humilitatē ortam eſſe de culpa. Et quia culpa præceſſit, ideo ſe humiliatum oſtēdit:hoc eſt attritum tētationibus & aduerſis,& traditum anxietatibus. Sed quamuis humilitas iſta ſit quædam deiectio perturbationis, non virtutis : generat tamen ſæpe virtutem,& fit non pœna, ſed remediū delinquentis. Nam ſi peccatis tuis tribuas quòd humiliatus es,quicquid acciderit in te retorques : ex reo incipis eſſe iuſtus qui te ipſum cōdemnas:iuſtus enim accuſator eſt ſui in exordio ſermonis. Nec potes indignum te iudicare humilitate,qui propria errata cognoſcis : in quibus erubeſcendo non vtique extolleris,ſed humiliaris.Vides ergo quia ideo humiliatus es,quia deliquiſti, & non ſeruaſti eloquia domini.Vnde ſerua diligentius,ne pecces, ne iterū quia deiectus es,etiam abſorbearis : & fiat tibi deiectio tua incrementum iniquitatis,quę debet eſſe ereptionis occaſio.Etenim tentationibus homo ſicut aurū in conflatorio probatur.Vides ergo propheta quid dicat, *Priuſquam humiliarer ego deliqui.* Iure ergo tentationibus traditus eſt, quoniam deliquerat.Delinquebat autem, quia Dei eloquiū non tenebat.Verùm inde ordinem emendationis inuenit,vnde culpa proceſſerat.Cepit eſſe ſubditus eloquio diuino,& culpa deſiuit.

Aduerſa quandoque ſunt cauſa virtutis. — *Prouer.18.*

2141 Bonus es tu:& in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.

Hic oſtendit quartum:ſcilicet quòd vera patiētia aſpera & dura reddit dulciſſima. Ad hoc enim Chriſtus paſſus eſt, vt nobis exemplum patientiæ daret in paſſionibus : vt ipſa patientia paſſionis aſperas gratas redderet. Nihil enim tā durum quòd ſi paſſio domini ad memoriam reducitur,nō æquo animo toleretur.Præuidens ergo Pſal.quòd exemplo ſuæ patientiæ noſtras paſſiones mitigauit:dicit Deo,*Bonus es tu* (qui ſcilicet pro me voluiſti pati) *& in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.* Dicat ergo Deo, *Bonus es tu.* Via enim naturali multoties effectus cognoſcitur per cauſam. vt dicitur 1 Phyſic. Sic & diuina ſcientia cauſa multoties per effectum cognoſcitur:Chriſto dicente, Arbor bona fructus bonos facit,&c.Sequitur,Ex fructibus eorum cognoſcetis eos. Vis ergo cognoſcere bonitatē Dei, quia per cauſam cognoſci non poteſt,quia cauſam non habet: oportet quòd cognoſcatur per fructus ſuos & effectus,quia inuiſibilia Dei per ea quæ facta ſunt à creatura mundi intellecta cōſpiciuntur. Conſidera ergo quàm boni ſunt fructus Dei,& intelliges quàm bonus ſit Deus. Sic enim bonitatem Dei cognoſcendam hic oſtendit Ambroſ. dicens, Laudantur plerumque homines in quibus frequēter aliena laudantur:vt ſcilicet eſſe boni admoneātur,qui forſitan non ſunt:& bonitatis prædicatione miteſcant:& vt errorem ſuum immitis deponat affectus.quanto magis laus ſua Deo deferenda eſt? qui niſi bonus eſſet,ſtare ſupra terram quis poſſet? Proprium eſt autem Dei,vt bonus ſit. Denique in euangelio habes, Arbor bona fructus bonos facit. Qui autem ſunt fructus Dei?Certè fructus Dei angeli ſunt.Fructus eius homines ſunt:hoc eſt rationabiles ſancti,ſi domini pręcepta cuſtodierint,fructus eius ſunt hi qui naſcuntur in terris : fructus eius ſunt virtutes hominum. Meritò ergo arbor bona dicitur,quia fructus bonos facit.Prius igitur radix laudetur, vt fructus eius poſſit probari. Sed & alibi ait dominus Ieſus, Et pater veſter qui bonus eſt,dabit bona petētibus ſe. Sed quāuis bonus Deus ſit,cuius etiam amara plus proſunt:& nō ab hoc inferuntur vt noceant, ſed vt corrigant. Rogatur à Pſal.vt in bonitate ſua doceat nos iuſtificationes ſuas.Conſidera medicum vtilia apponētem medicamenta vulneribus : ea tamen quæ mordeāt vlceris virus, aut certè ferro putrefacta reſecātem. Cū in eo ipſo ſit bonus medicus,quia vtiliter operatur ęgroto:& faciat quod prodeſſe nouerit:tamē quia æger aut non vult,aut nō poteſt dolorem ſuſtinere, propter infirmitatem affectus ſui rogat vt medicus quadam bonitate & ſuauitate : non aſperitatem adhibeat medicamentorum:non ferro incidat vulnerum fibras.aut ſi aliter non poteſt,vt cū moderatione faciat:vt mitiget vim doloris. Et ideo in euangelij bonitate melius docētur iuſtificationes Dei,quàm in legis ſeueritate. Opus autē iuſtitiæ iuſtificatio eſt. In eo enim iuſtificationes Dei facimus quia agimus pœnitentiā peccatorū. Quapropter Propheta in bonitate vult doceri:vt ei fiat peccatorum remiſſio ſine atrocitate damnationis, cum remiſſionis gratia.Quid igitur eſt dicere,*In bonitate tua doce me iuſtificationes tuas* : niſi doce me ſic facere pœnitentiam,vel in aduerſis habere patientiā,vt illa tibi ſint accepta, vt ſcilicet nō mecū agas rigore iuſtitiæ,ſed in bonitate miſericordiæ tuæ.

Nota bene. — *Matth.7.* — *Rom.1.* — *Bonus probatur Deus per effectus ſuos.* — *Matth.7.*

Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum:ego autem in toto corde ſcrutabor mandata tua. 2142

Hic oſtendit quintum:ſcilicet quòd vera patiētia præcordia fortificat.Quāto enim crudelitas tyrannorū amplius ſæuiebat in martyres, tāto Chriſti virtute patientiæ fortiores efficiebantur. Vnde & Daciano dixit beatus Vincentius , Videbis me Dei virtute plus poſſe dum torqueor,quàm tu ipſe qui torques.Cuius ratio eſt,quia cum acriora pro Chriſto paterentur,ipſi magis merebantur.In maiori autem merito caritas magis dilatatur. Caritas autem dilatata fortificat patientes. Et hoc notans hic Pſal.dicit, *Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum.* Et quanto amplius multiplicatur , amplius fortificatur.Vnde ſubdit,*Ego autem in toto corde ſcrutabor mandata tua.*Vbi notādum quòd vitia ſemper virtutibus ſunt oppoſita:& per conſequens vitioſi homines virtuoſos odiūt, perſequuntur & lacerāt. etſi aliquid aduerſitatis iuſtis accidat , vitioſi hoc eorum vitiis aſcribere conantur , & eis detrahunt, vt eos à virtutibus ſecum ad vitia trahāt. Sic enim fecerūt tres amici Iob,qui malū quod ei acciderat, ſuis iniquitatibus aſcribebāt.ſed ille ex hoc fortior in diuinis mandatis effectus dixit, Dominus dedit, dominus abſtulit : ſicut domino placuit ita factū eſt:ſit nomē domini benedictū.Sic & ſanctoTobię cui aduerſitas cæcitatis accidit, inſultabant parētes,vt eū à bono propoſito reuocarent.Quoniā,vt ſcribitur Tobiæ 2, Nam ſicut beato Iob inſultabāt reges:ita Tobiæ parentes & cognati irridebāt vitam eius,dicētes, Vbi eſt ſpes tua pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebas ? Sed in iſtis Tobias magis fortificabatur.Vnde & reſpondit, Nolite ita loqui : quoniam filij ſanctorum ſumus , & expectamus beatam vitam, &c.Sic & tunc Pſal. loquēs in perſona cuiuſlibet iuſti, ſic deriſi , ſic perſecuti à mul-

Iuſtus inſultatur à malis — *Iob 1.*

à multis dicit,*Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum* &c. Et ad iſtum intellectum hunc verſum hic exponit Amb.dicens,Multiplicata eſt &c.Quanto magis quis Deo ſeruire deſiderat,tanto magis in ſe excitat aduerſarios : & tanquām athleta fortis coronam iuſtitiæ reportare deſiderans , irritat in ſe plurimos & laceſſit,qui inuident noſtro profectui. Quod etiam in poſterioribus euidenter oſtendit Pſal.dicens, Cum iis qui oderunt pacem eram pacificus : nihil tamen tranquillitas eius proficiebat, eos vt qui pacem oderant ſua tranquillitate componeret. Cum loquebar illis(inquit)impugnabant me gratis. hoc eſt , cum cauſam impugnandi non haberent , tamen impugnandi ſtudium non deponebant. Iſta ergo multiplicātur ſiue nequiciæ ſpirituales,ſiue hominis, & multiplicatur eorum iniquitas ſuper iuſtum. Verbi gratia. Si filium iuſtus amittat,quod ſęculi vſu ſępe cōtingit:ſi amittat patrimonium,vel diuerſis afficiatur incommodis rerum,vel corporis infirmitatibus:tunc dicūt ſuperbi,Vbi eſt iuſtitia eius?vbi miſericordia? Ecce quia humiliatus eſt : ecce quia innocentia ei nihil prodeſt,à virtute ipſum trahere cupientes.Sic enim illius ſancti Iob amici quidem ſpecie,obtrectatione autem iniqui,probitatis atque iuſtitiæ eius inuidi: exprobrantes grauia opprobria ingerebant:& qui venerant ad conſolandum inſultare cœperunt.Sed iuſtus his non mouetur. Ideóque nec Iob frangebatur. Denique in amiſſionibus filiorum vel patrimonij dicebat, Dominus dedit, dominus abſtulit: ſit nomen domini benedictum. Ergo & nos in aduerſis poſiti dicamus.,*Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo.* Nunquid Deo eſt difficile meliora donare ? Poteſt etiamſi nihil donet, hoc tamen ipſo iuſto eſſe profectum.Sed fortè futuri improbi rapti ſunt, ne immutaret malitia cor eorū. Similiter & de patrimonio, quaſi nō videamus plurimos propter opes patrimonij in periculum ſalutis eſſe deductos : plurimis ex diuitiarum abundantia cauſam ortam eſſe peccandi.Qui enim non habet quod donet,aſcribi ei culpa non poteſt quia nō donauerit. Qui autem habet quod donet,& non dat:obnoxius incipit eſſe peccato.Iſtis ergo meditationib' & ſi ſuperbi ſuper nos multiplicētur,& percurrāt aduerſa:cōſolemur patiētia,pro iſtis meliora ſperātes,vel pro meliori factū ſic eſſe credētes.Et Deo dicamus , *Multiplicata eſt ſuper me* &c. Et nota ſecundum quod dicit hic Auguſtin. quòd hic Pſalm. vocat ſuperbos quibus humiliatio pœnalitatis non proficit vt humilientur.

Boni magis tētantur & patiuntur aduerſa. — *Pſal.119.* — *Iob.1.*

2143 Coagulatū eſt ſicut lac cor eorum: ego verò legem tuam meditatus ſum.

Hic oſtendit ſextum : ſcilicet quòd vera patiētia malitiā aliorū nō approbat. Cum enim peccatum principalius ſit in actu interioris voluntatis quàm in exteriori:conſequēs eſt vt qui alterius malitiam approbat, eadē & ipſe reprobus efficiatur.Et hinc eſt quòd ſancti martyres ne malitiā tyrannorū approbarēt,patienter omnia tormēta tolerabāt.Nam quanto plus perſecutores in malo indurabātur, tāto plus martyres legē Dei meditabātur. Et hoc eſt quod ait Pſal.*Coagulatū eſt ſicut lac* &c.Et nota quòd coagulatio lactis , idē eſt quod cōſtrictio vel lactis cōſolidatio:quæ quādoq; ſonat in bono , quādoq; in malo.In bono,ſicut dicitur Pſal.67.Mōs coagulatus &c.Ibi enim ſignificat ſcripturā planā & leuē datā ſimplicibus.vide ibi,ver.1063. Quādoq; verò coagulatio in malo accipitur.vt hic:ſignificat enim mentis obſtinationē. Lac enim in ſua natura purū eſt,dulce & tractabile:ſed per coagulū aceſcit & indaratur.Sic eſt de corde ſuperborum.Vnde hic ait Amb.Subtile cor ſanctorū eſt:ſed coagulatū cor ſuperborū.Vt enim lac natura ſui purū,ſpecioſum ac ſyncerū eſt:ſed corruptione coaceſcit:ſic mentis & cordis humani natura pura , ſyncera & perſpicua eſt priuſquā vitiorū admixtione coaceſcat. Coagulato enim lacte fit quædā cōcretio,nec ſuauitatē habēs eādē, nec gratiā.Sic & homines,qui antè ſuauitate gratię & ſuauitate verborū lactis ſpeciē pręferebāt, nulla inuidia corruptā:hi ſi ceperint inuidere,coagulatur in viciū cor eorū : & fit de ſuauitate amiciciæ amaritudo maleuolētiæ,& inſuauis quidā horror inuidiæ. Ergo coagulatū eſt cor per ſuperbiā,per inuidiā, quæ lenitatē naturæ fluētē beneuolētia, malitiæ cōcretione viciāt. Iniquorū ergo cor coagulatur.Iuſtus autē humiliatur,legis pręcepta meditādo:qui habet humilitatis magiſteriū. Sic ergo per cor coagulatū ſicut lac,intellige cor à teneritudine humilitatis ad duriciā obſtinationis mutatū. cui opponi debet meditatio legis diuinæ: vt hic ait Aug. *Coagulatū eſt ſicut lac cor eorū.* Quorū eorū,niſi ſuperborū?Obduratū autem per hoc cor eorū vult intelligi. Sed vide qualiter ſe opponat duriciæ cordis eorū:*Egò vero*(inquit)*legē tuam meditatus ſum.* Superbis enim Deus reſiſtit vt obdurētur:humilibus autē dat gratiā, vt diligāt obediētiā,& recipiāt excellētiā.Meditatione quippe legis huius volūtaria ſeruatur humilitas:vt pœnalis humilitas euadatur.Et nota quòd lac in ſcriptura multa ſignificat.Primò gratiæ nouitatē.Iob 10,Nōne ſicut lac mulſiſti me,& ſicut caſeū me coagulaſti?Quod exponēs Greg.dicit, Mēs etenim noſtra cū per ſancti ſpiritus gratiā ab vſu vetuſtæ cōuerſationis abſtrahitur, ſicut lac mulgetur : quia in quadam coagulationis noua teneritudine & ſubtilitate formatur: ſicut caſeus coagulatur:quia in conſtipatione pingueſcentis cogitationis aſtringitur,vt nequaquam iam per deſideria diffluat:ſed in vno amore ſe colligens ad ſolidam reformationem ſurgat. Secundò ſignificat mentis caſtitatem. Thr. 4, Nazaræi eius nitidiores lacte , candidiores niue. Tertiò ſignificat doctrinæ facilitatem.1. Cor. 3, Tanquam paruulis in Chriſto, lac vobis potum dedi , non eſcam. Et 1. Petr. 2 , Sicut modò geniti infantes rationabiles ſine dolo,lac concupiſcite.

Lac ſignificat puritatē bonorum. — *Lac coagulatū ſignificat obſtinationē ſuperborum.* — *Iacob.4.* — *Lac multa ſignificat.* — *Gregor. 9. mor.37.*

Bonum mihi quia humiliaſti me:vt diſcam iuſtificationes tuas. 2144

Hic oſtendit ſeptimum : ſcilicet quòd vera patientia merita multiplicat. Status enim meritorius & gratiæ facit animas noſtras à diabolo liberas.Sed quid hoc facit,niſi vera patientia quæ poſſeſſionem animarum de manu diaboli eripiens nobis ipſis ipſam concedit ? Chriſto dicente , In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras. Et ideo conſequens eſt , quòd patientia merita auget. Et hoc eſt quod dicit Chriſtus, Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiā &c.Et hoc eſt quod Pſalm.conſiderās ex humilitate pœnarum & miſeriarum virtute patiētię ſe in meritis profeciſſe,Deo dicit,*Bonū mihi quia humiliaſti me.*Aduerſitas enim & humiliatio multum proficit,ſi per patientiā toleretur.Sic & proſpera frequentius nocent. Quoniam per humiliationem aduerſitatum & miſeriarum

Humiliatio & aduerſitas proficiunt. — *Luc.21.* — *Matth.5.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccata vitantur, aperiuntur oculi mentis & infe- A
runtur virtutes : vt meritò sic humiliatus clamet,
dicens, *Bonum mihi quia humiliasti me.* Quod osten-
Greg. 6 mor. cap.15. & 16. dens Gregor.ait,Electus quisque vt æterna supplicia euadat,& vt ad perennem gloriã pauper ascendat,debet assiduis flagellis hic humiliari:quatenus in iudicio valeat purgatus inueniri. Ipso namque infirmitatis nostræ pondere deorsum quotidie ducimur , nisi mira manu artificis per subuenientia flagella releuemur. Vnde bene dicitur , Beatus vir qui corrigitur à domino. Plerunque enim culpas non solum imminentes minimè vitamus : verumetiam nec cõmissas agnoscimus. Et peccatoris mẽs tantum altius tenebrescit , quantum nec damnum suæ cæcitatis intelligit. Vnde fit plerumque diuini muneris largitate vt culpam pœna sequatur : & B
flagella oculos delinquentis aperiant , quos inter vicia securitas cæcabat. Torpens quippe animus percussione tangitur , vt excitetur : quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit : afflictus consideret quò iacet. Hic namque ipsa asperitas humiliationis origo fit luminis. Vnde per Paulum
Eph.5 dicitur , Omne quod arguitur à lumine manifestatur : argumẽtum ergo salutis est vis doloris. Hinc
Eccl.10. est quod Salomon ait, Curatio cessare facit peccata maxima. Hinc Paulus ait,Omnis autem disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij , sed
Heb.12. mœroris:postea autem fructum pacatissimũ exercitatis per eam reddit iusticiæ. Et subdit Gregor.
Gregor.6. moral. 17. Quamuis ergo conuenire simul nequeant dolor & beatitudo,rectè tamen nunc dicitur,Beatus ho- C
mo qui corrigitur à domino : quia per hoc quòd peccator dolore humiliationis premitur, quandoque ad beatitudinem , quæ sine interuentu est doloris, eruditur. Quid ergo si tanta humilitate humiliationis considerata Deo dicat Psalm.*Bonum mihi quia humiliasti me,vt discam iustificationes tuas?* Quasi dicat, Humiliatio pœnarum mihi prouenit ad vtilitatem : quia per illam addisco iustitiam tuam
Iustificationes Dei discere quid est. & seruo.Vnde Ambros. hic istum exponẽs versum dicit, Bonum mihi quòd humiliasti me. Hoc aperiens Apostolus dicit , Placeo mihi in infirmitatibus meis,in iniuriis, in necessitatibus, in persecutionibus,in angustiis. Cùm enim complacet in infirmitatibus,& non frangitur animo, nec cedit iniuriæ : discere iustificationes Dei & meruit & im- D
pleuit.Dicit ergo hic *humiliasti me* : hoc est diuersis
2.Cor.12. tentationibus & incommodis exercuisti. Quasi dicat , Profuit mihi quòd afflictus sum vt discerem iustitias tuas. Ergo qui humiliatur , non deiiciat animum, nec frangat:sed magis humiliando proficiat , vt superbum humilitate sua mitiget : insolentes morum seueritate confundat : contumeliosos patientia sua frangat : auaros nonnunquam æquanimitate dispendij à iurgij intentione deducat. Sic enim dicitur,Iustificata est sapientia à filiis hominum : dum scilicet Christus se offert supplicio, dat iniuriis,non subducit opprobriis,nec à confusione sputorum auertit faciem suam. Et ideo omnes patientia sua instruxit, & liuore sanauit. Quid est igitur,*Bonum mihi quia humiliasti me*:nisi Vtile est E
mihi quòd pœnam mihi illatam mihi vertisti in eruditionem? Sic enim dicitur Threnorum tertio, Bonum est viro cùm portauerit iugum ab adolescentia sua.

2145 Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti.

Hîc ostendit octauum : scilicet quòd vera patientia præmia communicat:dicente Christo, Lucæ 21 , In patientia vestra possidebitis animas vestras : quia non coronatur nisi qui legitimè certauerit. Sed nullus in bello spirituali sine patientia legitimè certat. Si ergo certando coronamur,& solum patientia certamus : consequens est vt per patientiam perueniamus ad palmam. Propter quod dicit Apostolus , Per patientiam curramus ad pro- *Heb.12.* positum nobis certamen &c. Hæc autem corona omnia temporalia bona superat. Et hoc considerans Psal.dicit, Bonum mihi lex oris tui super milia &c. Per legem enim oris Dei patientiam intellige:quia hoc docuit habere : dicens , In patientia vestra &c. Hanc nobis exhibet continuè:ad Rom. 2,Patientia Dei ad pœnitentiam te expectat:& hãc opere & exemplo in sua passione ostendit:qui cum malè tractaretur, non aperuit os suum. De hac ergo lege patientiæ ait,*Bonum mihi lex oris tui* &c. Vel *Lex oris Dñi est lex euãgelica.* per legem oris Dei accipe legem euãgelicam:quia illam Christus verus Deus non per ora aliorum, vt legem antiquam:sed ore suo proprio docuit & prædicauit:vt dicitur Matth. 5,quia cum Christus sedisset in monte, accesserũt ad eum discipuli eius: & aperiens os suum docebat eos dicẽs &c.Ista autem lex tota est humiliationis in præsenti , quæ in patientia fundatur. Hæc enim docet fugere diuitias,& sequi paupertatem : dicens , Beati pauperes &c.Hęc docet receptis iniuriis,malum non reddere,sed ferre patienter:dicens,Beati mites. Hæc docet peccata plangere,& delectationes declinare vitæ præsentis:dicens , Beati qui lugent. Hæc docet C
persecutiones patiente r portare:dicens , Beati qui persecutionem patiũtur &c.Ex quibus patet quòd *Tota lex Dñi est humiliari & pati etiam habere in humilitate.* tota lex oris Dei est humiliari & in humilitate habere patientiam.Quis ergo potest dicere *Bonum mihi lex oris tui*:&c. Certè non nisi ille qui plus hic amat humiliari & corrigi, quàm temporalibus ditari diuitiis & attolli prosperitatibus mundi : qui magis sibi vtilem legem Christi cognoscit , quàm diuitias mundi. Et certè tales sunt pauci : quinimmo pro paruo lucro temporali lex Christi abnegatur. Vnde Ambrosius istum passum exponens ait, *Auarus dicere nõ potest, Bonum mihi lex oris tui.* *Bonum mihi lex oris tui*&c. Non quicunque hoc dicere potest : immò rarus hoc dicit.Id est qui legem Dei auro & argento præferat. Qui potest propter legẽ Dei omnia relinquere.Sed nec Christus hunc reperit , nisi de his quos ipse docere dignatus est. *Actuũ.3.* Petrus hoc dicit,& probauit affectu,quia pluris legem oris Dei quàm aurum habuit. Ideo ait , Aurum & argẽtum non est mihi. Non auarus hoc dicit , qui defosso auro incumbit. Non pecuniosus, qui quotidiana emolumenta sollicito rimatur affectu:qui opes quotidie aggregat : qui hæreditatis tendit aucupia : qui circa ægrotantis lectulum indefessas exercet excubias. Sed hoc proprium erat *Matth.19.* Apostolorum,qui Christo dicebant , Ecce,nos reliquimus omnia , & secuti sumus te. Hanc legem omnibus diuitiis meliorem Sapiens nouit : de ipsa (Sapient.7.) dicens , Præposui illam regnis & sedibus : & diuitias nihil esse dixi in comparatione illius:nec comparaui illi lapidem preciosum. Quoniam omne aurum in comparatione illius , arena exigua est : & tanquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius.Quid est ergo dicere Deo, *Bonum mihi lex oris tui* , nisi amplius in me charitas legem Dei diligit quàm diligat cupiditas milia auri & argenti.

Manus

2146 Iod. MAnus tuæ fecerunt me , & plasmauerũt me:da mihi intellectũ vt discam mandata tua. A

Hîc incipit decimus octonarius. Cui pro titulo præmittitur decima litera alphabeti Hæbræorum: quę est Iod.Quę litera meritò huic octonario præmittitur.Nam Iod interpretatur Confessio vel Desolatio : quæ inuicem pulchrè conueniunt : quia desolatio confessionem inducit. Vt enim hic dicit Amb.& experientia docet,desolati citius confitentur. Magis enim secundis rebus animus extolli so- *Prosperæ superbiã inducunt: aduersa humilitatem.* let:cùm autem vrgetur aduersis , tũc diuinum implorat auxilium. Nam & in his quæ humana sunt, B
hunc vsum esse cognoscimus,vt cui succedũt prospera , animus elatior sit:cui autem mũdi huius infesta sunt, & potentia alicuius aduersa : tunc confugit,tunc opem quærit:vt vel rogando superioris mitiget potestatem:vel se viribus armet adiunctis: ne quasi inferior potentioris viribus superetur. Ad propositum ergo : iste propheta in spiritu videns desolationem futuram populi Israel per captiuitatẽ regis Babyloniæ : in persona dicti populi domino confitetur, vt ab ipso imploret auxilium in isto octonario.Qui in octo partes diuiditur,secundum quod in persona populi octo Deo confitetur. Primò confitetur Dei bonitatem in hominis creatione:in principio : secundò Dei dignitatem per hominis veneratiõẽ:ibi,*Qui timent* : tertiò Dei æquitatem in delictorum correctione:ibi, *Cognoui domine*:quartò Dei caritatem in bonorum consolatione:ibi,*Fiat misericordia*:quintò Dei pietatem in peccatorum remissione:ibi,*Veniat*:sextò Dei veritatem in obstinatorum damnatione:ibi,*Confundantur* : septimò Dei largitatem in gentium conuersione:ibi, *Conuertantur*:octauò Dei bonitatẽ in iustorum conseruatione:ibi,*Fiat cor*.Confitendo enim Deo confessione laudis: id est gratias agendo,omnia prædicta à Deo postulat.Quãtum ergo ad primum,confitetur Dei bonitatem ex hominis creatione,dicẽs, *Quæstio. Manus domini quomodo fecerunt hominem.* *Manus tuæ fecerũt me.*Sed occurrit dubium:cum prima creatione hominis non dicatur quòd Deus hominem manibus fecerit:cur eius creationem Psal. commemorans manus Dei apponit, dicens, *Manus* D
tuæ fecerunt me ? &c. Hanc quæstionem hic mouet Aug.& soluit,dicens, Quando Deus hominem fecit ex puluere, & animauit flatu : non ibi commemoratum est quòd manibus fecerit. Cur ergo quibusdam visum est, verbo Deum fecisse cætera : ho- *Manus Dei sunt potestas & sapientia.* minem verò,velut aliquod præcipuum,fecisse manibus suis:Respõdet,Manus Dei sunt potestas Dei. Si autem pluralis numerus mouet,quia non est dictum Manus tua , sed Manus tuæ:accipiant manus Dei virtutem & sapientiam Dei. quod vtrumque vnus dictus est Christus. Aut accipiant manus Dei filium & spiritumsanctum:quia & spiritussanctus cooperator est patris & filij.Sed quare dixit,*Fecerũt & plasmauerũt*.Ad hoc dixerũt aliqui,quòd ista duo verba,scilicet ,*fecerunt* & *plasmauerũt*,sic sunt distin- E
guenda:vt animam Deum fecisse , sed corpus plasmasse dicerent. Sed ad hoc dicit Aug. quòd Deus corpus fecit & plasmauit:similiter & spiritum.Sed notat, quòd quãdo vtrumque hoc verbum de homine in vno loco ponitur:tunc non incongruè distribuunt singulis singula : vt anima facta , corpus *Greg.9. mor. cap.35.* autem plasmatum intelligatur.Sed oppositio modo distribuit illa verba Greg, ponens animã plasmatã, sed corpus factũ : licet vtrũque de vtroq; dici possit.Vnde exponens verba Iob 10,dicẽs,Manus tuæ plasmauerunt me & fecerunt me totum in circuitu:sic dicit,Qui enim plasmatũ se & factum totum in circuitu à Deo asserit,tenebrarum genti , nec in spiritu suo,nec in carne aliquid dereliquit.Nã plasmatum se propter internam imaginem retulit:factum verò totum in circuitu, in eo quòd ex carnis constat indumento memorauit.Ex istis autem ver- *Hominis dignitas ex immediatione creationis apparet.* bis magna hominis demonstratur dignitas. Vnde ibidem subdit Greg. dicens , Notandum autem est hoc,quòd se plasmatum manibus asserit : quia misericordiæ iudicis dignitatem suæ conditionis opponit. Quamuis enim per coæternum patri verbũ cuncta creata sint:in ipsa tamen creationis relatione ostenditur quantũ cunctis animantibus, quantum rebus vel cœlestibus,sed tamẽ insensibilibus, homo præferatur.Cũcta quippe dixit,& facta sunt. Cum vero facere hominem decreuit:hoc quod reuerentur pẽsandum est:premisit dicens, Faciamus *Gen.1.* hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est,Fiat,& factum est:neq;vt aquæ volatilia,sic terra hominem protulit:sed priusquã fieret, faciamus dicitur:vt videlicet quia rationalis creatio cõdebatur , quasi cum consilio facta videretur : quasi per studiũ de terra plasmatur, & inspiratione cõditoris in virtute spiritus vitalis erigitur:vt scilicet nõ per iussionis vocem,sed per dignitatẽ operationis existeret,quæ ad cõditoris imaginẽ per manus conditoris fiebat. Hanc autẽ hominis dignitatem ex sua C
creatione clarius hic exponẽs Amb.dicit,*Manus tuæ fecerũt me* &c.Magnæ cõmendationis vsus exordio est:vt opus Dei se esse diceret , quo facilius circa operis sui gratiã fauor inclinaretur autoris. Grandis etiã prerogatiua est in rebus humanis:vt aliquis operibus & beneficiis faueat suis , ne meritũ spectet alienũ:sed in suę gratię munus intẽdat:ne videatur abrogare quod ipse donauit. Itaq; etsi de luto nostri corporis substantia est,carnem induamur,corpus ossibus intexatur & neruis:tamen quòd simus *Corporis hominis dignitas.* preciosissimũ opus Dei nemo dubitauerit. Nã etsi fabricam ipsam humani corporis quis considerare voluerit:nil poterit in terra preciosius iudicare.Est enim homo statu celsus,vultu decorus,cęsarie gratus, non cæterorum more curuatus animantiũ:sed ipso naturæ iure sublimis , qui cœlum libero spectet obtutu : nulla captiuæ seruitute ceruicis depressus in terram:sed tanquã propriæ conscius libertatis & locuples sui testis auctoris. Verũtamen in cæteris animantibus membrorum forma laudatur:in quibus præter gratiã corporis nihil est aliud quod requiratur. Homo in eo est pulchrior quòd non videtur : nõ in corpore quod videtur:in se habens æternitatis gratiam & præsentium venustatẽ. Quæ enim videntur, temporalia sunt:quæ non videtur,æterna.In hoc terrestri hospitio indutus habitatione cœlesti : cui simul cõpetit & in terris videri & Deo iũgi.Magnũ sanè munus,si seipsum cognoscat,& quadã forma iustitię mundo magis quã sibi nasci. Vnde Salomõ ait , Grãdis homo & pre- *Prou 20.* cio sus vir misericors. Virũ autẽ fidelẽ op⁹ est inuenire.Et verè magn⁹ est , qui diuini operis est interpres imitator Dei. Homo enim est qui potuit dice- *1.Cor.11.* re,Imitatores mei estote:sicut & ego Christi.Terrã excolit, mari tãquã possessione vtitur,cœli ornamẽta gratus miratur. Asserror euanuerat rerũ natura: nisi qui ea vteretur,diuina quidẽtia esset adiectus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Denique postquam fecit Deus cœlũ & terram, maria: postquam omnia reptilia, volatilia, animantia, postea hominem fecit, quem animantibus viuẽtibus anteferret. De quo non immeritò cœlestis sententia resultauit. Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinem nostram. Cætera dixit, & facta sunt: mãdauit, & creata sunt. Vt homo fiat specialis, quidã Dei accedit ornatus: & tanquam laboratis Dei in huius munere creaturæ significatur operatio. Deus quidem expers laboris est: sed tamẽ scripturæ verba, quid aliud nisi studiosam Dei operationẽ ostẽdunt? Ergo si Deus maiore quodã te studio creauit: cur ipse tui studiũ derelinquis? Si Deus in te laborauit qũi laborare non nouit: cur ipse fugitãs fis laboris? *Manus tuæ* (inquit) *fecerunt me & plasmauerunt me.* Clamat ad dominũ propheta: *Opera manuũ tuarum ne despicias.* Te autorem conuenio: te teneo conditorẽ: præsidia aliena non quæro in adiuuamentũ. Accingere, qui accinctus es, vt creares. Dic ipse Psalmista quid senseris: cur dixeris, *Manus tuæ fecerũt me.* Et inferius dixisti, *Opera manuũ tuarũ ne despicias.* Hoc est dicere, Bestias non fecerũt manus tuæ: sed dixisti, Producant aquæ reptilia animarũ viuentiũ. Et produxit terra te iubente secundum genus quadrupedia & reptilia & bestias terræ. Me autem fecisti: me tuis manibus figurasti. hoc est: non figurasti bestias manibus tuis, non reptilia, nõ volatilia: me autem fecerunt manus tuæ & plasmauerũt me. Nosce ergo teipsum homo, cognosce te anima: quia nõ de luto, non de terra es: quia sufflauit in te Deus & fecit animã viuentẽ. Opus es magnificum Dei generatione inspiratum. Seculatia te & mũdana nõ teneãt. Ad illum tota intẽtione festina, ex cuius inspiratione consistis &c. Postquam ergo Psalmista cõfessus est Dei bonitatem in hominis creatione: consequẽter petit interioris hominis illuminationẽ, dicẽs, Da mihi intellectum, vt discã mandata tua. Sed fortè dices: Psalmista iã confessus fuerat se manibus Dei factũ hominẽ: cæteras creaturas nõ rationales per imaginem Dei excellẽtẽ, quæ sine intellectu nõ existit: & sic factus fuerat habens intellectũ. quomodo ergo nũc petit sibi dari quod iam acceperat? Ad hoc respõdeo, quòd aliud est intellectus hominis essentialis ipsi homini, scilicet potentia intellectiua: & aliud actus eius, qui est intelligere: qui etiam actus intellectus vocatur: sicut & actus volũtatis dicitur volũtas. Et iste actus augetur, secundum quòd intellectus ad intelligendũ à Deo magis eleuatur. Et istum intellectũ sibi dari petit: vt scilicet actus intelligendi in ipso sit magis eleuatus. Vnde Ambros. hic ait, Da mihi intellectũ, ait Psalm. Intellectũ petit, vt ipse seipsum nouerit, & naturæ suæ possit scire rationem. At illi qui de rerum natura disputant, cœli scrutantur plagas: si seipsos scire non possunt, putant intellectiuam sine Dei dono posse concedi. Nos autem humiliter debemus assumere, ne extollamur: si fortè vnã aliquã de scripturis parabolã cogitauerimus: aut quia interdũ secundũ literã, plane legimus: si fortè secũdũ literã aliquid intellexerimus: doctrinæ nobis assumamus scientiã. Vnde & propheta hic Psal. qui iam acceperat spiritũsanctũ: scies quia nisi à Deo acceperit gratiã, intelligere se eius mandata non posse: ideo vt ipsa intelligat humiliter postulat, dicẽs, Da mihi intellectum vt discam mãdata tua. Et aduerte quòd perfectè intelligere mãdata Dei, nõ est cuiuscunq;, sed solũ sapientis: sapiens autem solum ille est, qui bonum quod intelligit facit. Vnde hic ait

Gen.1.

Iob.10.

Quæstio. Intellectus datur vt homo cognoscat seipsum.

Facere debemus bona quæ intelligimus.

A Amb: Ait in euãgelio dominus, Omnis qui audierit verba mea hæc, & fecerit ea, assimilabitur viro sapiẽti. Non ergo qui audit tantũmodo similis erit sapiẽti: sed qui facit quæ audit. Ergo nec factũ sine auditu, nec auditio sine facto potest esse sapientis: sed qui audit & facit. Audiamus igitur vt intelligamus: intelligam⁹ vt faciam⁹: vt intellexisse nos quod audiuimus cõprobemus. Aug. autem hunc locũ sic exponit, dicẽs, *Da mihi intellectũ vt discã* &c. Etsi hominibus intellectus est per naturã quo discernitur homo à pecore: tamẽ peccãdo deformat⁹ est, & quotidie renouatur. propter quod Apostolus ait, Renouamini spiritu mẽtis vestræ. Dari ergo intellectum sibi petit, vt magis seruentur oculi mentis: quod fit per fidem, qua corda mundantur, quia licet nemo possit credere in Deum nisi aliquid intelligat: cũ fides sit ex auditu: tamẽ fides sanatur vt ampliora intelligat. Alia enim sunt, quæ nisi intelligamus, non credimus: alia quæ nisi credimus, nõ intelligimus. Ideo subdit Psalmista, *Vt discã*: Quasi dicat, Ad hoc da mihi intellectum, vt discã mãdata tua. Si nõ possum diuinitatem videre, saltẽ mãdata discam. Vide quàm altè intelligẽda sint mãdata: ad quæ petit iste intellectum, dicẽs, *Vt discã mãdata tua*: qui iam custodiuit ea: cuius non omnimodo iste expers est, dũ à Deo petit. Ipse enim solus dat intellectum: & si aliquãdo ministrat angelus, vt Danieli angelus qui dixit, Veni intellectum tibi dare: Deus tamen per seipsum qui lux est, illuminat pias mentes: etsi quando vtitur angeli ministerio. Ita enim dicitur angelus intellectum dare hominibus: vt quidam dicitur dare lumen domui, cum fenestram facit: cum tamen domum sua luce non penetret & illustret: sed solus Deus, qui est lux vera, quæ illuminat omnem hominem.

Matth.7.

Eph.4.

Intellectũ & cognitionem dat solꝰ Deus qui solus docet.

Ioan.1.

Qui timent te, videbunt me & lætabuntur, quia in verbo tuo superspe- 2147
raui.

Hîc confitetur secundum: scilicet Dei dignitatem per hominis venerationem. Qui enim veneratur iustũ, Deum veneratur: cuius imago est iustus. sicut qui iustum spernit, Deum spernit. In hoc ergo quòd timentes Deum iustum venerantur, Dei demonstratur dignitas quæ veneratur in iustis. Et hoc notans Psalmista ait, *Qui timent te, videbunt me & lætabũtur* &c. Magna virtus est in visu etiam corporali: quanto magis in oculis spiritualibus, quibus iustus videtur à iustis. Vnde hic ait Ambrosius, *Qui timent te, videbunt* &c. Fortasse aliquibus videtur esse contrarium, quod iustus dicit, *Qui timent te* &c. Multis enim iustus grauis est cùm videtur. Denique in euangelio plerique dominum videre non poterant: sicut Geraseni rogabant eum, vt abiret de regionibus eorum. Alij ei transitum denegabãt, quando volebat transire per eos. Vnde puto quòd sicut illic Iudaicæ forma impietatis exprimitur: ita hic ecclesiæ gratia reuelatur. prophetauit enim Psalmista totum orbem implendum esse timore diuino. Et ideo quasi timentes Deum, sanctorum dicit congregatione lætari. Qui enim videt iustum & gaudet, etiam ipse vult esse iustus. Pulchrum est enim quod in aliis delectatur, quod vult ipse in se seruare si posset. Est enim insitum bonis, vt castum pudicus, prudentem sapiens, affectu pio diligat, misericors liberalem: & virtutes suas in aliis amet. Plerisque enim iusti aspe

Luc.8.

Videt libẽter iustũ iustum, bonus bonum.

aspectus admonitio correctionis est: perfectioribus verò lætitia est. Quàm pulchrum igitur, si videris & prosis. Nam sicut est tanta vis in naturalibus, vt animal visum prosit ictericis. Ipsi enim oculorum radij virtutem quandam videntur infundere his qui fideliter iustum videre desiderant. Sed quemadmodum iustus lętificat cor innocentum cum videtur: ita improbi iustorum cognitione torquentur: quia vel tacitis iustorũ moribus arguuntur. Torquet castitas incontinentem, auaritiam liberalitas, impietatem fides. De hoc quoq; parile in animãtibus sumamus exemplum. Nam sicut prodesse dicitur mutum animal cum videtur: ita obesse percipimus lupum, si aliquem vidẽdum præuenerit. Vocem enim feruntur amittere, quos prius lupus viderit. Basiliscus quoq; si quodcunq; viderit prior animal, fertur occidere. Ipse quoq; serpẽs mori dicitur, si fuerit hominis præuentus aspectu. Ergo si tanta virtus est in oculis serpentis vel hominis, vt si alter alterum prior viderit, possit occidere: non erit virtus in oculis iusti, qui repletus est virtutis gratia? cum præsertim totum operetur fides: vt & illa quæ fimbriam domini tetigit sanaretur, & ille cui intẽdit dominus Iesus, statim ex eius oculis gratiam sanitatis hauriret. Sed qui videt iustum, debet scire quid videat. Non illum videlicet in corpore, non in vestimento, non in patrimonio, non in vultu: sed intus videt. Non (inquam) illum videt, nisi eius viderit virtutem, nisi eius sermonẽ intenderit, nisi sensus eius potuerit comprehendere, sapientiam de tactu eius assumere. Tunc igitur lætabitur cum ista prospexerit, cum ista cognouerit. Et subdit Ambros. Ita & nos sicubi iustum audimus, festinemus videre: sicut illa mulier quæ cũ audiuit discumbere in domo Pharisæi dominũ Iesum, statim ingressa est, & pedes eius perfudit vnguento. Sic & nos vbi iustus sederit, sicubi accumbat, festinemus videre eum: pretiosum est videre virum iustũ. Dicat ergo Christus, dicat vir iustus, *Qui timent te, videbunt me & lætabuntur.* Et aduerte, quòd de præsenti dicit, *Qui timẽt te*: de futuro autem dicit, *Videbunt te & lætabuntur.* Quod ideo sic dixit secũdum Augustinum, quia in præsenti timor est: quandiu tẽtatio est vita hominis super terram. Iocunditas autem quam voluit hic intelligi tũc erit, quando fulgebunt iusti in regno patris eorum sicut sol. Hinc etenim in alio Psalm. dicitur, Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, quam abscondisti timentibus te. Nunc ergo quandiu timent, nõ dum vident: sed videbunt & lætabuntur. Vnde & ibi subiungitur, Perfecisti autem sperantibus in te. Sequitur, *Quia in verbo supersperaui.* Hoc est dicere, secundum Ambros. Intus me viderunt, intus me tetigerunt, intus me aspexerunt: vbi spem assumpsi de verbis tuis, vbi verba tua percepi. Et dicit, *Supersperaui.* Quia enim potẽs est Deus facere supra quã intelligimus & petimus: parum videtur ea tantùm sperare quæ intelligimus & petimus: sed etiam supra, id est ampliora sperare debemus.

Visus virtus est magna.

Matth.9.

Iob 7.

Matth.13. Psal.30.

2148 Cognoui domine quia æquitas iudicia tua: & in veritate tua humiliasti me.

Hic confitetur tertium: scilicet Dei æquitatem in delictorum correctione. Deus enim cũ sit summa iustitia, peccata impunita dimittere nõ potest. Cum ergo aliquis electorũ deficit, hic ipsum cor-

Omnia iudi.

tigendo & castigando punit. Quod notans Psalm. in persona omnium electorum dicit, *Cognoui domine quia æquitas* &c. Quomodo enim iniusta possunt esse diuina iudicia quorum omnium causa est diuina voluntas: quæ nec fallere nec falli potest? Si quando ergo aduersis humiliamur & percutimur, & si causam ignoremus: tamen cognoscamus quia iudicia Dei super nos sunt iusta. Et tunc humiliamur in veritate: quia virtutem tenebimus humilitatis. Vnde hic Ambros. dicit, *Cognoui domine, quia æquitas iudicia tua.* Qui potest intelligere quomodo omnia iudicia Dei fiant, dicat cum Psalm. *Cognoui domine* &c. quia omnia iudicio Dei fiunt: vt ægrum corpus quis habeat, vt salubre, vt dies, vt pauper sit, vt moriatur iuuenis vel senex. Si quis intendat diuinis scripturis, hæc omnia intelligit Dei iudicio fieri: nihil enim præter Dei scientiam fit. Exemplũ quærimus: non est absconditum. Siquidem Iob nũquam amisisset proprias facultates, nisi à Deo fuisset traditus aduersarię potestati. Dedit enim dominus potestatem diabolo in facultates eius: vt tentaret qualem amisso patrimonio haberet affectum. Dedit in filios, dedit in corpus eius, vt ostenderet si dolore defunctorum filiorum aut cruciatu corporis à constantia mentis anima deficeret. Dominus quidem nouerat fortem: sed in illo docere nos voluit, vt eius imitatores esse possemus. Deniq; & Abraham sic tentauit, quando filium senis sibi petiit immolari. Sciebat vtiq; Deus mẽtem Abrahæ, sed sciens tentat dominus. Vnde in euangelio dicitur, Hoc autem dicebat, tẽtans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Quod ergo iustus est, quòd iusta sint Dei iudicia credit. Iusta enim iudicia Dei sunt: quia per labores & tribulationes ad cœleste præmiũ peruenitur. Sicut enim certantibus athletis corona hominũ iudicio iusto: ita legitimè certãtibus Christianis, diuino iudicio decernitur palma. Vita ergo nostra examinatur igne, sicut splendor argenti: vt virtus certaminibus approbetur. Trãsiuimus (inquit) per ignẽ & aquam: & eduxisti nos in refrigerium. Si autem intellectu deficientes, intelligere non possumus iudiciorum Dei æquitatem: saltem in illis humiliari debemus: vt illa semper esse iusta credamus. Exempla in multis ponit Gregor. ostendens iudicia Dei nobis occulta: sed tamen fide iusta esse credenda. Vnde ait, Quis diuina discernat iudicia? Multos enim videmus quotidie, quia iustitia resplendent: & tamen ante finem suum nequitię obscuritate tenebrantur. Et multos cernimus peccatorum tenebris obuolutos: & inde iuxta vitæ suæ terminum repentè reddi luci iustitiæ. Multos nouimus, semel inuentam viam iustitiæ illibatæ vsq; ad obitum tenuisse: & plerosque conspeximus vsq; ad exitum, cœpta semel crimina sine cessatione cumulasse &c. vide ibi. Ista ergo debemus credere iusta, vt per credulitatem fidei perueniamus ad cognitionem veritatis. In omnibus ergo tam secundis quàm aduersis confitere, lauda & crede iusta esse diuina iudicia. Vnde hic ait Ambros. Hic Psalmista dicens, *Cognoui domine quia æquitas iudicia tua*: laudandus est, quia cum ista cognosceret, humiliabatur: vt humilitate sua vel prosperorum excluderet tentamenta: vel aduersorum subiret constantiam æquanimitate tolerantiæ. Non ergo magnopere laudabilis esset propheta, si laudaret iudicia Dei vsus affluentia secũdorum. Quid enim magnum facimus, si quando in secundis sumus, Deum laudamus? si quando nullis vexamur iniuriis?

Gregor.29. moral.c.9.

Iudicia Dei omnia sunt laudanda.

In aduersis maximè iudicia Dei laudare debemus.

iniurijs:Illud est magnificum, si subiectus iniurijs A
& contumelijs,iudiciũ Dei laudas:si vexatus ægritudine, iudicia Dei prædices:si te inopia nõ reuocet, quo minus laudes iudicia Dei. Ergo semper
Psal.96. laudanda sunt iudicia Dei:sicut scriptum est,Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua domine. Quæ sunt filiæ Iudæ,nisi animæ religiosæ & deotæ,quæ Iesum Christum dominum confitentur?

2149 Fiat misericordia tua vt consoletur me, secundum eloquium tuum seruo tuo.

Hic cõfitetur quartum:scilicet Dei charitatem in bonorum consolatione. Cum enim affligimur, cum premimur aduersis: tunc amplius misericor- B
dia Dei nos consolatur spe præmiorum. Vnde 2. Cor.1. Benedictus Deus pater totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra.Et vide perfectionem Psalmistæ in ista postulatione.Nam ipse in laboribus & aduersis positus & humiliatus,non quærit vt illa tollantur: sicut fecit Apostolus humiliatus stimulo carnis,quem tribus vicibus amoueri rogauit.Iste autem non quærit vt ab aduersis liberetur:sed solum quærit Dei misericordiam:quæ in illis sic consoletur,vt in certamine possit constanter perseuerare,sciens quòd cum augentur certamina,etiam amplior corona debetur. Vnde istum textum hic Ambros.exponit, dicens,
Misericordia Dei magna. Magna est misericordia Dei, quæ nõ solum remissionem tribuit peccatorum:sed etiam certantibus C
adhibet cõsolationem: ne suscepti certaminis passiones in belli certamine derelinquant. Non ergo Psal.hic misericordiam quærit, quasi is qui victus cedit,aut vt veniæ peccatorum misericordiam implorat:sed misericordiam petit,vt Dei miseratione succinctus,maiora viribus tãto munere fultus expediat,egregiam & singularem expectat virtutem. Alius enim humiliatus ęrumnis posceret vt circa eum tentamenta desinerent: & sedare aduersa dominus dignaretur:ne tribulationum in eum procella sæuiret. Iste autem Psalmista tanquam athleta
Patientia in aduersis debet postulari. fortis, qui exerceri & vrgeri animam suam tribulationibus noscit,non tristia demouere, nõ impugnantia declinare desiderat. non illud omne desinere, quod impugnantiam laboris & fatigationis D
afferret,exposcit:sed magis tempore laboris sui aduersus tentationum procellas dari sibi verbũ consolationis exposcit: vt possit forti mente quæ ingruunt tolerare:ne aliqua mœstitiæ perturbatione laffetur. Quid autem est ista consolatio quæ pugnantibus datur, nisi quia tunc fide peccata purgantur,spe præmia præstolantur,charitate animus fortificatur:Sed tamen nota quòd non omnis passio diuinam consolationem meretur: sed quæ pro Christo est passio,hæc Christi consolationem meretur. Pulchrè autem, secundum Ambrosium,addidit,*Secundum eloquium tuum seruo tuo*, id est secundum promissionẽ tuam.Ipse enim pro nomine suo
Matth.10. præliantibus auxilium pollicetur,dicens, Cùm ergo tradent vos,nolite cogitare quomodo aut quid E
loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini,sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis.Ergo ne impares simus certamini, diuinum semper oremus auxilium,vt nobis tribuat consolationem. Si enim habemus qui nos exhortetur, non facilè cedimus.

2150 Veniant mihi miserationes tuæ, & viuam:quia lex tua meditatio mea est.

Hic confitetur quintum: scilicet Dei pietatem in peccatorum remissione.Solũ enim diuinis miserationibus nostra peccata delentur. Quod attendens Psalmista,dicit Deo,Psal.50,Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.Miseratio enim differt à misericordia: quia *Misericordia & miseratio differunt.*
misericordia dicit habitum interiorem animi miserẽtis: sed miseratio dicit actum exteriorem à misericordia elicitum. Et sic multoties homo habet misericordiã sine miseratione. Sed miseratio propriè,quia procedit ab habitu, non est sine misericordia.Petit ergo Psalmista miserationes:scilicet vt
B per actum misericordiæ sibi peccata remittantur, quò spirituali vita possit viuere. Qui enim est in peccato,mortuus est.Ezechiel 18,Anima quę peccauerit,ipsa morietur.Potest autem hoc dupliciter intelligi.Primò de peccatis præexistentibus vt remittantur: quibus remissis spiritualiter viuat. Vel de peccatis possibilibus & futuris, quæ Psalmista timebat,ne Deum offendens moreretur.Et tũc petit miserationes Dei, quibus à peccatis præseruetur,vt in vita gratiæ perseueret. Et tunc est sensus, *Veniant mihi miserationes tuæ*: me scilicet à peccatis præseruantes:& tunc viuam, scilicet perseuerãter. Et quare hoc quærit, subdit, *Quia lex tua meditatio mea est*:quasi dicat,Voluntas mea est legem tuã obseruare:quod non possum sine miserationibus tuis
C me à peccatis præseruantibus. Meditatio enim legis est custodire mandata. Vel aliter: vt hic per ly viuere absolutè positum intelligatur solum vita gloriæ:quæ non meritis nostris, sed sola gratia acquiritur.vt sit sensus:Tunc viuam,scilicet vera vita gloriæ,si veniant mihi miserationes tuę,quibus *Vita absolutè posita significat vitã beatam.*
in scriptura ponitur vita absolutè,significatur vita æterna propriè, quæ sola vera dicitur vita: vt hic ostendit Augustꝰ.dicẽs, *Veniant mihi miserationes tuæ*, & *viuam*.Tunc enim verè viuam, quando nihil potero timere ne moriar. Ipsa enim & sine vllo additamento dicitur vita:nec intelligitur nisi ęterna & beata:tanquam sola dicẽda sit vita. In cuius comparatione ista quam ducimus, mors sit potius appellanda quàm vita:quale illud est in euangelio,Si D
Matth.19. vis ad vitam ingredi,serua mãdata. Nunquid æternam addidit vel beatam? Itẽ de resurrectione carnis cum loqueretur,Qui bona fecerũt(inquit)ibũt *Ioan.5.*
in resurrectionẽ vitæ:neq; hic ait,æternæ siue beatæ.Sic & hic,*Veniant*(inquit)*mihi miserationes tuæ, & viuam*: neq; hic ait,In æternum viuam: quasi illud non sit viuere:quàm sine vllo fine,sine vlla miseria viuere. Et ad istum etiam intellectum hic ait Ambros.Quod autem Psal.hic poscit vt viuat, frequẽter ostendimus huius corporis vitã veræ vitæ gratiam non habere:sed illam vitam veram fore:cuius bona vnusquisq; sanctorum credit se videre in terra viuentium.Quod credimus nos visuros,nõ prẽsens vtiq;,sed futurum est.Sed vnde habeat Psalm. *Legis meditatio vitã meretur æternam.*
spem huius vitæ beatæ, subdit, *Quia lex tua meditatio mea est*. Vbi ostendit quòd frequens studium legis diuinæ deuotè habitum, vitam beatã facit habere.Vnde hic ait Ambros. *Veniant mihi miserationes* &c.Cui lex Dei meditatio est,huic prętò sunt misericordiæ domini,vt viuat in æternum. Quomodo enim quis beatus potest esse sine miseratione diuina?Beatus autẽ qui in lege domini die ac nocte *Psal.1.*
medita

meditatur. Sed qui meditatur in lege, eruditur in A
lege:& quem lex erudierit,dominus erudit qui lo-
Psal.93. cutus est legem.Ideo scriptũ est,Beatus homo quẽ tu erudieris domine, & de lege tua docueris eum. Discamus ergo & nos in lege meditari. Non auocemur secularibus illecebris, non occupemur impedimentis:sed semper ad legem Dei meditandam
Psal.36. simus intenti.Scriptum est enim, Os iusti meditabitur sapiẽtiam: & lingua eius loquetur iudicium.
Meditatio legis requirit vivere secundum legem. Lex Dei est in corde ipsius &c. Sed aduerte quòd non sufficit meditari,nisi assit & secundum legem viuere & operari.Quod hic aperiens Augustꝰ.dicit, Ait Psalmista,*Quia lex tua meditatio mea est*.Hęc enim meditatio,nisi esset in fide quæ per dilectionẽ operatur,nunquam propter eam posset quis ad illam
B vitam beatam peruenire. Hoc ideo dicendum putaui, ne quisquam cùm totam legẽ memoriæ mãdauerit, eámq; crebertima recordatione cantauerit:non tacens quod præcepit,nec tamen viuens vt præcepit, arbitretur se fecisse quod legit, *Quia lex tua meditatio mea est*.Et hinc se adepturum existimet quod verbis superioribus propter hoc meritum
Matth.24. postulauit,dicens,*Veniant mihi miserationes tuæ,& viuam* &c. Hæc enim meditatio amantis est cogitatio:& tantum amantis,vt charitas nõ frigescat huius meditationis suæ,quantalibet abundantia cõ-
Matth.24. stipetur iniquitatis alienę.Sic enim meditationem pro coniuncta operatione accipiebat suprà Psalm. dicens,*Et meditabar in mandatiũ tuis quæ dilexi:& leuaui manus meas &c.*

2151 Confundãtur superbi, quia iniustè iniquitatem fecerũt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

Hic confitetur sextum:scilicet Dei veritatem in
Confusio damnatorum. obstinatorum damnatione.Ista litera duobus modis legitur:scilicet prædictiuè & optatiuè. Si prædictiuè, tunc prædicit æternam confusionem obstinatis futurã:vt sit sensus,*Confundantur*,id est confundentur.Sic enim de damnãdis Psalm.6.dicitur, Erubescant & conturbentur in sæculũ sæculi: cõ-
Gregor.8.mo tal.cap.41. fundantur & pereant.Et Iob 8,Qui oderunt te induentur confusione. Quod exponẽs Gregor.dicit, Malos in extremo iudicio cõfusio induit,quia cùm transacta mala redundare sibi ante oculos conspexerint:suus vndiq; cos reatus deprimens vertit.Ad D
pœnam tũc quippe factorum suorum memoriam tolerant: qui nunc quasi à sensu rationis extranei gaudentes peccant,ibi vident quantum debebant fugere quod amauerunt.Ibi conspiciunt quàm lugubre fuerit,quod nunc in culpa gratulantur.Tũc animum reatus obnubilat:& recordationis suæ iaculis ipsa se conscientia impugnat. Quis igitur dignè pensęt,quanta tunc erit iniquorum confusio: quando & foris æternus iudex cernitur, & intus ante oculos culpa versatur? Qui ad hoc iccirco perueniunt, quia solum hæc transitoria dilexerũt. Vnde Psal.108, Operiantur sicut diploide confu-
Confusio conuersionis ad bonum. sione sua. Alio modo exponitur optatiuè, & tunc E
orat vt mali confundantur & erubescãt de peccatis suis:& sic conuertantur.Et istum intellectũ hic ponit Ambros.dicens,*Confundantur superbi* &c. Su-
Psal.7. perius ait Psalmista, Si reddidi retribuẽtibus mihi mala. Nũquid ergo hic maledicit illis qui in se iniquitatem gesserunt:Non vtiq;. Videbãt enim charitatem etiam inimicis deferendã, cũ venisset euãgelij prędicator.Vnde arbitror,quiaquasi medicus
nis

A velit ipsos sanare vt iniquitatis suæ contemplatione conuenti,de propriis flagitiis erubescãt.In quo non solùm propheticam incipiunt probare patiẽtiam, verumetiam emendare insolẽtiam suam.Pudor enim plerunq; correctio vera est.Et dum incipit nos pudere commissi, ne diutius pudeat:desẽrere quæ erubescenda sunt admonemur. Non ergo maledicit propheta, sed quasi bonus medicus vult illos cognoscere quid fecerint:vt cùm in suam conscientiam recipiunt quanta suorum sit colluuies delictorum,incipiant erubescere:erubescẽtes autem possint prioribus renuntiare peccatis. Cõsidera nunc aliquos fornicantes,viduis ac pupillis aliena rapientes, & in his non solùm nõ erubescere,sed etiam gloriari solere:tãquam vel pulchritudinis vel potentiæ suæ titulos deferẽtes(de quibus bene dicit Apostolus, quòd eorum gloria in confusione erit ipsorum)eo detestabiliores ipsis criminibus suis:quòd cum tanta committant,non confundãtur. Verumetiam si quis veniat postea in ecclesia,credat in dominum Iesum,audiat euangeliũ, compungatur corde: tunc demum incipiet quàm atrocia & grauia deliquerit agnoscere: & quæ ignouerit erubescere. Sed quid sit hoc quod ait,*Iniustè iniquitatem fecerunt in me*: cùm omnis qui facit iniquitatem,iniustè faciat:sufficiebat dicere,*iniquitatem fecerunt*,absq; eo quod adderet *iniustè*. Respõ-
Iniquitas duplex: scilicet culpæ & pœnæ. deo,quòd iniquitas accipitur quandoq; prò culpa: Psal.50, Secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam.quãdoq; pro pœ-
C na: sic de Christo dicitur, Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum. Hic autem accipi- *Esa.53.*
tur iniquitas pro pœna.Et loquitur Psalm.de persequentibus iniustè sanctos & iustos: qui scilicet iniustè pœnas illis inferebant. Facit iniquitatem iustè,qui iustè aliquem punit. Facit iniquitatẽ iniustè,qui iniustè alium punit. *Ego autem exercebor in mandatis tuis*:id est operabor secundũ mandata tua: quia iusti iniustè ab aliis læsi, non reddunt malum pro malo,sed bonum pro malo: secundum Christi præceptum,dicentis,Orate pro persequentibus & *Matth.5.*
calumniantibus vos.

Conuertantur mihi timentes te,& 2152
qui nouerunt testimonia tua.

Hic confitetur septimum:scilicet Dei benignitatem in conuersione gentium. Ista litera dupliciter legitur.Secundum enim Ambrosium, ista sunt verba Psalmistæ, *Conuertantur mihi* &c. Et est sensus,de commissis erubescant: vel certè luant supplicia delictorum,& conuertãtur ad Dei seruulum propheticámq; doctrinam: vt dedisc ant pudenda committere: & tanti eruditione doctoris exuant mores suos:delictorúmq; labe detersa, virtutũ induant disciplinam. Aliter legitur secũdum Augustinum: vt Psalmista hic mutet modum loquendi. Hactenus enim locutus est in persona corporis Christi,quod est ecclesia vel omnes iusti:nunc autem loquitur in persona capitis,id est ipsius Christi:vt ipse Christus de gentibus dicat, *Conuertantur mihi* &c.id est conuertentur & cognoscẽt testimonia tua Deus,& timebunt te. Vnde sic ait Augustꝰ. *Cõuertantur mihi* &c. Sed quis est iste qui hoc dicit? Nõ enim quisquã hominũ hoc dicere audebit:aut si dicat, audiendus non est. Nimirum ille est, qui etiam superius interposuit proprietatẽ vocis suæ, dicens, Particeps ego sum omnium timentium te: quia factus est particeps mortalitatis nostræ, vt &
nos

Universidad de Deusto Biblioteca

nos participes diuinitatis illius fieremus. Nos vnius participes ad vitam: ad mortẽ verò particeps ille multorum. Ipse est enim ad quem conuertuntur timentes Deum, & qui nouerunt Dei testimonia. *[Cõuersio peccatorũ multiplex.]* Notandum autem quòd cõuersio peccatorum ad Deum secũdum varietatem peccatorum à quibus conuertuntur, in scriptura sacra multis rebus & conuersionibus figuratur. Conuertuntur enim aliqui, de gulositate ad sobrietatis abstinentiam; de cupiditate ad libertatis abundãtiam: de detractione ad suæ mentis conscientiam: de iniquitate ad charitatis amicitiã: de voluptate ad asperitatis pœnitentiam; de vanitate ad humilitatis innocẽtiam. Primò conuertũtur aliqui de gulositate ad sobrietatis abstinentiam. Et hæc conuersio figuratur per conuersionem maris in aridæ siccitatem; Psal. 65, Qui conuertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede &c. Quid per mare aquã habens amaram, nisi vitium gulæ denotatur: per quod multiplex amaritudo & quasi omnis infirmitas consurgit corporalis? Vnde de vitio gulæ quod nunquam *[Eccles. 1.]* satietur, sub nomine maris dicitur, Omnia flumina intrant in mare: & mare non redundat. Per aridam verò quæ sitit & desiderat aquam: ipsam virtutem abstinentiæ & sobrietatis accipe, quæ corpus aridum & famelicum & sitibundum tenet. Sic enim *[Numer. 11.]* filij Israel famescentes dicebant, Anima nostra arida est. Sic ergo mare conuertitur in aridam, cum quis vitio gulæ deditus ad abstinentiam conuertitur & sobrietatem &c. De talibus ergo vitiosis, à Deo tamen electis, prędictiuè dicit Christus, *Conuertantur mihi* &c. id est conuertentur.

2153 Fiat cor meum immaculatũ in iustificationibus tuis, vt non confundar.

Hîc confitetur octauum: scilicet Dei bonitatem in iustorum conseruatione: quos nisi domini conseruaret gratia, statim caderẽt à iustitia. *[Oratio Christi pro ecclesia.]* Vnde Christus hic orat pro corpore suo, quod est ecclesia, vt cor ecclesiæ immaculatum cõseruetur à Deo. Vnde hic ait Augustinus, *Fiat cor meum* &c. Hic redit Christus ad vocem corporis sui sancti, scilicet populi sui: & immaculatum fieri cor suum precatur, id est cor membrorum suorum in iustificationibus Dei, non in viribus eorum. Fit ergo cor immaculatum membrorũ & corporis Christi, gratia Dei per ipsum corporis caput: hoc est per ipsum Iesum Christum dominum nostrum, per regenerationis *[Galat. 5.]* lauacrum: vbi abolita sunt omnia præterita peccata per spiritus adiutorium: per quod concupiscimus aduersus carnem, ne vincamur in pugna nostra: per dominicæ orationis effectum. Vnde hic Psalmista pręuidit orationem Christi, quam facturus erat Christus pro suis membris, vt à patre conseruarentur: quam scilicet fecit in nocte suæ pas- *[Ioan. 17.]* sionis, quando orans ad patrem dixit, Pater sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi. Et infrà, Non pro eis rogo tãtum, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me. Virtute enim huius orationis Christi vsq; in finem sancti immaculati seruantur à Deo. Istam ergo orationem præuidens Psalmista in persona Christi pro suis orans, dicit, *Fiat cor meum immaculatum* &c. Vel secundum Ambrosium, hic loquitur vir iustus, pœnitens per pœnitentiam cor suum mundum seruari. Vnde hic ait Ambro. *Fiat cor meum immaculatum* &c. Hic propheta humilitatem sequitur, & docet quid nos debeamus imitari: eo quòd propheta tãtus immaculatum cor sibi fieri deposcit. Grande enim est cor à domino creatum, quod recipiat verbum de cœlestibus virtutibus ac potestatibus. Grãde cor quod *[2. Cor. 6.]* recipiat ipsum dominum dicentem, Inhabitabo in illis, & deambulabo in ipsis. Vt igitur recipiat creatorem sui cordis, cor mũdum sibi fieri, non per angelum, sed per ipsum dominũ deprecatur, qui cœlum creauit & terram, dicens, Cor mundum crea in me Deus. Hic autem dicit, *Fiat cor meum immaculatum.* Et bene immaculatũ: quia cor hominis veluti indecentium cogitationum colluuione maculatur. *[Cor mundãdum est.]* Si cogitatio ipsa cor polluit, quantum etiam facta ipsa contaminant? Noli cor tuum extraordinariis cogitationibus contaminare: ne illud inquinamento graui polluas, quod putas habere te mũdum. Manus lauas, quasi possis crimina euellere: cum mentem tuã vel nudis cogitationibus inquinatum lauare non possis. Et Pilatus manus suas lauit, sed cor suum lauare non potuit. Mansit scelere pollutus, quamuis manus suas aquæ infusione lauisset. Si ergo intus coinquinaris, munda prius quod intus est. Si quod intus est mũdaueris, & exteriora mũdasti: vt si aqua turbida influat, frustrà lotum putas esse mũdandum: si fons profluat cœnolentus, receptacula tersisse nihil proderit, cùm in fonte sit vitium. Ipse tibi antè purgandus est, vt fluat omne quod purum est. Cor tuum cogitationum tuarum est scaturigo. De illo fonte vel turbida aqua impuritatis euomitur, vel syncera pietatis vnda prorumpit. Didicisti cor esse mundandum: disce quemadmodum mundes. Mundat hunc fontem iustificatio legitima: hoc est confessio peccatorum. *[Cor confessione iustificatur.]* Deniq; publicanus ille qui peccata propria confitebatur: iustificatus magis de templo quàm Pharisæus exiuit: quia ieiunia sua & munera Pharisæus atq; innocentiam præferebat. Sed quis gloriabitur se mũdum cor habere? Sed qui gloriatur, *[2. Cor. 10.]* in domino glorietur: qui sanctis suis cor mundum creare dignatus est: & conseruare immaculatum in iustificationibus suis. Quę autem sunt iustificationes quibus cor immaculatum seruatur? Audi dicẽtem, Dic tu iniquitates tuas, vt iustificeris. *[Esa. 43.]* Ergo qui iniquitates dicit, iustificatur. Qui autem iustificatur, non confundetur: quia pudorem peccatorum matura confessione præuenit. Et nota quòd cor mundatur multipliciter. vide versic. 1976.

Defecit in salutare tuũ anima mea: & in verbum tuum supersperaui. 2154

Caph.

Hic incipit vndecimus octonarius. Cui pro titulo præmittitur vndecima litera Hębraici alphabeti: quæ est caph. Quæ litera huic octonario meritò pręmittitur. Interpretatur enim Curuati sunt. Incuruatur autem qui humiliatur. Qui enim inclinatur in terram, curuari videtur. Curuatur autem qui agit pœnitẽtiam: eo quòd ceruicem suam curuet dum humiliatur ad dominum: & interiorẽ magis ceruicem, scilicet ceruicem mentis & cordis curuandam intellige. Qui enim cor suum non flectit, frustrà ceruicem corporis curuat. Docet enim Hieremias sub hac litera cordis humilitatem significari, dicens, *[Thren. 1.]* Omnis populus eius gemens & quęrens panem: vide domine & considera, quoniam facta sum vilis. Hæc ergo litera caph, quæ humilitatem significat, meritò huic octonario præmittitur: quia in isto octonario agit Psalmista de humilitatis

litatis virtute, qua Dei misericordia promeretur: vt qui Dei misericordiam quærit, humilitate curuetur, qua peruenire possit ad Deum. Iste ergo octonarius in octo partes diuiditur: quia ad humilitatẽ nos inducit per octo effect⁹ humilitatis, quos hic ostẽdit. ostẽdit enim suo exemplo, quòd humilitas primò per charitatem mentem in Deum eleuat: in principio: secundò per puritatem mentem à mundo segregat, ibi, *Defecerunt oculi*: tertiò per castitatem motus carnis regulat, ibi, *Quia factus*: quintò per sanctitatem mortem carnis postulat, ibi, *Quot sunt*: quartò per veritatem vana & falsa fugitat, ibi, *Narrauerunt*: sextò per bonitatem gratiam Dei impetrat, ibi, *Omnia mandata*: septimò per firmitatẽ aduersa dura tolerat, ibi, *Paulo minus.* Octauò per operositatem agit quod Deus imperat, ibi, *Secundum misericordiam tuam.* Quantum ad primum, ostendit primò quòd virtus humilitatis mentem *[Luca 18.]* in Deum eleuat: Christo dicente, Omnis qui se humiliat, exaltabitur: scilicet in Deum. Hoc ostendens suo exemplo Psalmista dicit Deo, *Defecit in salutare tuum anima mea*: quia quanto anima per humilitatem plus eleuatur in Deum, tanto amplius in virtute propria deficiens, in virtute Dei crescit. *[Deficere bonum & malum.]* Vbi notandum est, quòd hoc verbum Deficere quamuis absolutè sumptum communiter sonet in malum: tamen sumptum cum articulo, quandoq; sonat in bonum, quandoque in malum: secundum conditionem articuli sibi appositi. Quod hic ostẽdit August. dicens, Non omnis defectus, vel culpæ putandus est esse vel pœnæ. Est etiam defectus laudabilis. Nam cum sint inter se duo ista contraria: scilicet proficere & deficere: vsitatus profectus in bono accipitur: & defectus in malo: quando non additur vel subintelligitur in quid proficiatur vel deficiatur. Cum verò additur, potest & malum esse *[1. Tim. 6.]* proficere, bonúmque deficere. Apertè namque ait Apostolus, Profanas verborum nouitates deuita: multum enim proficiunt ad impietatem. Ita & defectus à bono in malum, malus est: & à malo in bonum, bonus est. Bonum quippe defectum dictum est, Desiderat & deficit anima mea in atria *[Psal. 85.]* domini. Sic & hic non ait, Defecit à salutari tuo: sed *Defecit in salutare tuum anima mea.* Bonus est ergo iste defectus. *[Anima qualiter deficit in Deum.]* Indicat enim desiderium boni: nondum quidem adepti, sed auidissimè cõcupiti. Qualiter ergo anima cupiens habere Deum, quem nõdum habet, in Deum deficiat, ostẽdit hic Ambros. dicens, *Defecit in salutare tuum* &c. Non vsitatus sermo nos capiat: vt tanquam corporeæ fatigatione defectionis huiusmodi iudicemus. Neque enim hoc solum dixit, *Defecit anima mea*: sed *Defecit in salutare tuum anima mea.* Itaque vt de vsu capiamus exemplum: si verbi gratia dicimus, Defecit ille in illam: ostenditur hoc verbo quòd totum mulieris desiderium cupiditate transierit. Et quicquid est quod vehementer expectemus, vt eius maturiorem habeamus effectum: id nos videtur lõga quadam intentione lassare. Amor impatiens die noctúque meretricias fores pulsans, si diutius potiendi desideria differantur: ipsa deficit expectatio dum sperat. In quo vtique non finis amoris est, sed incrementum. Et quicquid est desiderabile, si non cõtingat desideranti, deficit in illud: & quasi ipsam deponit animam qui desiderat. Si tamen spes *[Amor deficere animam facit.]* prior assurgat, dat vires spes proxima. Si autem absentia sit dilecti, eo ipso quòd absentem desiderat, quem concupiuit, animæ suę patitur defectionem. Itaque quanto longius est illud quod desideratur, tanto magis deficit qui desiderat. Illud cogitat, illi adhæret, illud personat quod receperit diligendum, in id quadam animæ defectione transfunditur. Sed quo magis lassatur affectus, eo amplius amor crescit: & quo diutius abest quod desideratur, eo amplius expectantis desideria maiori quadam vi amoris languescunt. Hinc ergo colligere possumus quid sit, *Defecit in salutare tuum anima mea.* Etenim spiritui adhærẽs anima deficit ab eo quod est anima: & fit vnus spiritus. *[1. Cor. 6.]* Quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum eo. Itaque sanctus Psalmista timens dominum, nescit aliud desiderare, nisi salutare Dei, quod est Christus Iesus. Iesum concupiscit, illum desiderat, in illum totis viribus tendit, illum gremio mentis fouet, illi se aperit & effundit. Et hoc solùm veretur, ne illũ possit amittere. Itaque quanto maiori desiderio accensa fuerit anima cupiens adhærere saluatori suo: tanto magis deficit. Ergo ista defectio imminutio quidem est fragilitatis: sed assumptionem virtutis operatur. Et subdit Ambrosius infrà, Et nos igitur illud concupiscamus æternum salutare Dei: non concupiscamus pecuniam quam auari concupiscunt: non concupiscamus alienæ vxoris decorem: non ambitionis exagitemur desiderio: non seculari intendamus gloriæ: non fallacis circumscriptionis studiis occupemur: non proximum circumuenire iniquitate cupiamus: non postremò partes vulpium simus, in terrenæ voluptatis inferiora demersi, tanquam exules æternorum: & de illa supernæ spei præsumptione deiecti. Attollatur igitur anima nostra deficiens suis viribus, vt adhæreat salutari Dei, quod est Christus dominus Iesus. Ipse est salus, veritas, virtus, atque sapientia. Qui igitur deficit sibi vt virtuti adhæreat, amittit quod suum est: & quod est æternum acquirit. Hæc Ambrosius. Sequitur, *Et in verbum tuum supersperaui*: hoc est, in promissum tuum: scilicet in Christum: quæ spes facit vt per patientiam expectetur quod à credentibus non videtur.

Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, Quando consolaberis me? 2155

Hîc ostendit secundum: scilicet quòd humilitas mentem à mundo segregat. Cũ humilitas nos Dei seruos faciat, & nemo Deo seruire possit & mũdo: sequitur quòd ipsa nostram mentem à mũdo separat, & solùm Dei expectat cõsolationem. Quod hic ostendit Psalmista dicẽs, *Defecerunt oculi mei* &c. (scilicet à mundo se semel dirigentes) *in eloquium tuum.* Hic versus primò exponitur de oculis exterioribus: ex eo quòd dicit in plurali *oculi.* *[Oculi quomodo deficiunt.]* Oculus autem interior vnicus est. Certum est enim quòd quando homo verè humiliatur, tunc oculos à vanitatibus reuocat: & ipsos ad terram gerit inclinatos. sicut Psal. superius se optabat facere, dicẽs, Auerte oculos meos, ne videant vanitatem: quia per oculos mors ad animam intrat. vide suprà versic. 2112. vbi de ista materia satis. Aliter autẽ exponitur de oculis interioribus: qui eodem modo deficiunt considerantes diuina promissa, sicut & anima in Dei salutare. Vnde August. hic ait, *Defecerunt oculi mei* &c. Ecce rursus in oculis, sed vtique interioribus laudabilis defectio: laudabilis & felix ille defectus, non veniens ex infirmitate animi: sed ex fortitudine

Universidad de Deusto
Biblioteca

titudine desiderij in promissis Dei. Hoc enim ait, *In eloquium tuum.* Quomodo autem tales oculi dicunt, *Quando consolaberis me*, nisi cum tali intentione & expectatione oratur & gemitur? Lingua enim loqui, non oculi solēt: sed oculorum quodammodo vox est desiderium orationis. Quod ergo ait, *Quando consolaberis me*? Iste enim modus loquendi est desiderantium: cum in spatio temporis, etiam quod subuenienti breue est, longum est amanti.

O uli quomodo dicant.

Sapient.11. Nouit autem dominus quid quando faciat, qui in mensura, numero & pondere cuncta disponit. Sed propriè quid est oculos mentis deficere? hoc declarat hic Ambros. exemplo oculorum corporalium, dicens, Sed quid est oculos deficere? De corporalibus oculis dicamus, vt intelligamus de spiritualibus. Nónne quando aliquem desideramus & speramus affore, & dirigimus oculos vnde speramus eum venturum? Itaque intenti diu quotidiana expectatione deficimus. Sic Anna circumspiciens vias, sollicitis aduentum filij expectabat excubiis. Sic Dauid propheta, currente de prælio: positis in turre exploratoribus interrogabat de salute filij. Sic teneræ vxor ætatis de specula littorali indefessa expectatione mariti præstolatur aduentum: vt quamcunque nauem viderit, illic putet coniugem nauigare: metuátque ne videndi gratia dilecti, alius antè veniat: ne ipsa possit prima dicere, Video te marite. Sic Anna dicebat ad filiú, Video te fili: amodò libenter moriar, mortis videlicet dolorem exoptati aspectus suauitate non sentiens. Ergo vt illa quæ adueniente viro se optat offerre, C alligatis omnibus domesticis occupationibus, semitas viantis aut pedum vestigia legit. Sic propheta curis exutus secularibus, interiorum oculorum in verbum Dei peruigil custos vsque ad defectionem sui intendebat obtutus: corpus suum redigens seruituti: & animam suam ad humilitatis patientiam, aranеæ modo tabescentis eruditus. Desiderabat enim sicut ceruus fontes aquarum, & sitiebat in dominum suum: cupiens eius videre præsentiam, & apparere ante faciem Dei: nimio desiderio & vehementi cupiditate deficiens. Aliter exponitur, vt hic loquatur de oculis tam mentis quàm corporis: qui consensu vnus oculus fiunt, quando caro subdita spiritui, idem desiderat, idem quærit, & in idem tendit. Sunt ergo plures realiter, sed vnum cōsensu. Ideo pluraliter dicit, *Defecerunt oculi mei* &c. Postea in singulari subdit, dicens, *Quando consolaberis me*? Et hoc vult hic Ambrosius, dicens, Si oculi isti significati sunt quibus cernimus & videmus: dicere debuerunt, Quando consolaberis nos? hoc est non singulariter, sed pluraliter. Sed quia oculus mentis & oculus carnis vnus oculus sunt: & tunc homo consolatione fulcitur, cùm caro & mens diuersa non cupiunt, sed vnum desiderant, vnum requirunt. Ideo tendunt ad eum

Ioan.10. qui ait, Ego & pater vnum sumus, Isti quoque oculi vnum esse se confitentur, quia vno eodémq; desiderio officióque funguntur. Et aduerte quòd in hoc quod Psalmista dicit, *Defecerunt oculi mei* &c. ostendit Psalmista, quàm altum negotium sit studium sacræ scripturæ cæteris præferendum. quod hic deducit Ambrosius, dicens, Deficiebant ergo oculi prophetæ in verbum Dei. Nos autem ociosos nos putamus, si verbum tantummodo studere videamur. Et pluris æstimamus eos qui operantur, quàm eos qui studium cognoscendæ veritatis exercent. Dicunt enim plerique, Ecce homo & opera eius: quasi qui verbo studeat, non operetur: cùm maius opus sit istud, quàm cætera sint. Si enim opus iustitia est, si opus temperantia, si opus fortitudo: vtique & opus est sapientia. Iste enim quatuor principales virtutes habentur. Nam si operatur Christus secundum quòd iustitia est: vtique operatur secundum quòd verbum est. Deinde omnia per ipsum facta sunt: vt scias operatorem omnium esse, & opus nostrum esse Christum Iesum. Etenim secundum quòd verbum est, verbum inquirentibus gratia Dei opus est. Vnde cum Martha ministraret circa ministerium, Maria autem verbum domini audiret: ea quæ audiebat, ei quæ ministrabat meruit anteferri. Dicenti enim Marthæ, Domine, non est tibi curæ, quòd soror *Luc.10.* B mea reliquit me solam ministrare? dic ergo illi vt me adiuuet. Respondens dixit dominus, Martha Martha sollicita es: Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. Itaque verbum cognoscere maius opus est quàm ministrare, quod diuinæ autoritate sententiæ diffinitur.

Ioan.1.

Scientiā scripturæ excellit alia opera.

Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus. 2156

Hîc ostendit tertium: scilicet quòd humilitas per castitatem motus carnis regulat. Cum enim vera humilitas in obediētia virtuosa fundetur, rebellionem inferioris ad suum superius excludit. Et per consequens sic carnem subiicit menti, vt motus suos contra mentem non erigat: sed calore voluptatis perdito, sub spiritu frigida quiescat. Et hoc est quod ait Psal. *Quia factus sum sicut vter in pruina* &c. Ardentibus enim spiritualibus desideriis, carnalia desideria sine dubio frigescūt. Caro enim & spiritus cōtrariantur: sic quòd dum spiritus fortificatur, caro efficitur infirmior: & carnis fortitudo mortificat spiritum. Dū ergo spiritus in verbū Dei deficit desiderio (qui defectus est incremētum spiritualis amoris) caro frigescit & cōgelatur: quia eius desideria mortificantur. Et ad hunc intellectū hunc passum exponit Augustinus. per vtrem intelligēs carnem, sic dicens, *Quia factus sum sicut vter* &c. Nimirum enim per vtrem carnem mortis huius: per pruinā verò, cœleste beneficiū vult intelligi. Quo carnis concupiscentiæ, velut frigore cohibēte, torpescūt. Et fit hinc vt iustificationes Dei de memoria non labantur, dum nō cogitatur aliunde. Quoniam tunc fit quod ait Apostolus, Curam carnis ne feceritis in concupiscentiis. Ideo cum dixisset, *Factus sum sicut vter in pruina*: subiecit, *Iustificationes tuas non sum oblitus.* Hoc est, ideo non sum oblitus, quia talis factus sum. Feruor enim cupiditatis obtorpuit, vt ferueret memoria charitatis. Vel per vtrem intelligitur iustus carne mortificatus: quoniam vter ex pellibus animalium mortuorum existit. Per pruinam verò frigidam intellige carnis castitatem, qua omnis libido carnalis frigescit. Et quia sicut inter omnia vicia libido contrariatur intellectui: sic per oppositum castitas intellectum illuminat, & notitiam diuinorum confert. Propter quod dicit Psalm. *Factus sum sicut vter in pruina.* scilicet per carnis castitatem: & ideo iustificationes tuas non sum oblitus. Vnde istum versum exponens Ambros. dicit, *Factus sum sicut vter* &c. Rectè enim vter dicitur iustus. vter namque de exuuiis sit mortui animalis. Igitur & nos si peccato moria

Vter significat carnem.

Spiritu crescit te, deficit caro.

Rom.13.

Vter dicitur quilibet iustus.

moriamur, vt viuamus Deo, repleti spiritus iocunditate: erimus exuuiæ spirituales carentes infirmitate corporea: & integro mentis sinu infusam nobis diuinorum mysteriorum gratiam reseruantes. Non effluat igitur vter tuus, vt rimosus sit: nō terreno inuetereſcat situ, ne vinú nouú veteres vtres rumpat, scindantur vtres, fundatur gratia. Nō iterū sole iniquitatis & nimia vi caloris areſcat: sed feruentium viscerum cupiditates diuersæ niuali quodam frigore temperentur: frigeſcat æstus libidinis: & quodam continentiæ gelu ieiuniorúmq; restrictus, matutina oratione perfletur. quādo sicut ros, ita super terram nostram Dei verba descendunt, sicut imber super gramen, & sicut nix super fœnum. Et subdit Ambros. Nec absurdè intelligendum est quòd ita se dicat Psal. factum sicut vtrem in pruina B vel in gelido: eo quòd in asperitate positus glaciali, mortificauerit corpus suum: ne sentiret hyemis illius asperitatem, quam saluator dicit grauem esse futuram fugientibus. Sicut enim glaciem nō sentit vter quia pellis est mortui animalis: ita mortuus peccato propheta frigus peccati sentire non poterat: vel certè quòd non frangatur necessitatibus, nec resistat caro menti: sed molliori ductu animæ se inflectat imperiis: & in hoc mundi gelicidio non areſcat: vel quia corpus afflictionis sumus, & mortem domini nostri Iesu Christi semper in nostro corpore circumferre debemus. Hic est vter qui castigat corpus suum. Hic est vter qui inebriatur, nó vino, sed spiritu. In hoc ergo gloriatur Psal. quia factus est sicut vter in pruina, operationem peccati C non sentiens.

Dies significat virtutem.

Quot sunt dies serui tui: quando facies de persequentibus me iudicium? 2157

Hic ostendit quartum: scilicet quòd humilitas sanctitate mortē carnis postulat. Humilitas enim spiritum semper ad Deum ascendere desiderio facit: vt ipsum habeat, ipsum possideat, ipso fruatur. Sed quia ipsum non potest iustus quis habere, nisi primò corpus mortale deponatur per mortē: ideo ipsa humilitas iustum mortem corporis facit optare

Philip.1. more Apostoli dicentis, Cupio dissolui & esse D cum Christo. Tunc enim cessabit à iustis omnis infestatio: tunc iudicium fiet vnicuique secundum opera sua. Et hoc est quod hic desiderat Psal. Deo dicens, *Quot sunt dies serui tui* &c. Quasi dicat, Quādo finientur isti dies vitæ præsentis: quibus finitis facies de persequentibus me iudicium? Hic versus multipliciter exponitur. Primò vt ista sint verba martyrum, qui vindictam sui sanguinis postulant: quæ maximè erit in fine mundi. Interim autem ecclesia manet sub pressuris. Vnde hunc versum hic

Apoc.6. exponit Augustinus dicens, *Quot sunt dies* &c. In Apocalypsi est ista vox martyrum: & eis imperatur patientia: donec numerus fratrum suorum impleatur. De diebus ergo suis interrogat corpus Christi, qui futuri sunt in hoc sęculo. Et ne quisquam E putaret antè hic ecclesiam non futuram quàm finis sæculi venerit: & aliquid temporis futurum in hoc sæculo, quo ecclesia iam non sit in terris: propterea cum quæsiuisset de diebus suis, adiunxit etiam de iudicio: profectò demonstrans vsq; ad iudicium, in quo de persecutoribus eius est futura vindicta, ipsam quoque in terris futuram. Vel per

Ecclesia duraturā vsque ad finē seculorum.

Vitæ huius breuitas.

ista verba vult Psal. ostendere breuitatem vitæ præsentis: ne eius amore detenti, vitiis implicemur. Vnde vitam præsentem dies vocat, non annos. Vnde hic ait Ambros. *Quot sunt dies* &c. Hoc sic accipi potest, quasi dicat, Quanti sunt dies humani, quantum tempus, quantum spatium? Cur inuidetur tam breui vitæ, ne tranquillo cursu huius sæculi perfruamur? Cur in tam breui spacio vitæ tam multi persequentium nobis laqueі tenduntur? Assit iam iudicium, in quo pœna perfidorum, in quo persecutoribus digna impietatis suæ precia redduntur. Vel sic. Quousque insultare poterunt qui nos diuersis modis quærunt affligere? Non serus erit terminus. Etenim quasi propheta celeritatem transcurrendæ istius vitæ, non annorum, sed dierum æstimatione subiecit: dicens, *Quot sunt dies ser-* B *tui.* Alia etiam causa vitam præsentem, quo ad iustos, diem vocat: vt non solùm vitę breuitatem, sed etiam splendidum vitæ huius curriculum sibi virtutum lumine declararet. Vel aliter: vt per hoc etiam intelligatur, quòd in huius vitæ spacio breui, etiam dominus de persequētibus nos iudicium facit: dum potestatem nobis tribuit, qua persecutores nostros superare valemus. Et hunc intellectū ponit Ambros. dicens, Non absurdum est etiam illud intelligere, vt quia breues dies & pauci sunt istius vitæ: non diutius gratiam suam dominus circa prophetam suum differat, sed ipsi de persequentibus facit iudicium. Nam hic quoque iudicium est de persecutoribus. Siquidem qui nō credit in Christum, iam iudicatus est. Iudicium autem quod dedit dominus seruulis suis, hoc est, Ha-

Luc.10. bebitis potestatem calcandi supra serpentes & super omnem virtutem inimici. Et verum est iudicium quo torquetur inimicus: sicut ipse confessus est, dicēs, Quid venisti ante tempus torquere nos?

Matth.8. Hoc ergo deposcit virtutum stabilitate fundatus propheta: vt subiiciatur sibi, non homo, sed ille qui sibi locum in homine vendicauit. Vnde & Apostolus ipsum magis in hominis peccato optauit esse damnandum: de quo ait, Conterat Deus Sathan sub pedibus vestris, opto. Ex hoc ergo perse-

Rom.16. cutore iudicium sibi fieri gestit, vt fidei propheticę vestigiis aduersarius conteratur: & comminuat eum sub pedibus suis propheta, sicut puluerem in hac militia sui corporis constitutus: quamuis breues dies vitæ sint, triumphum tamen de aduersario adipiscatur. Subiectus est igitur aduersarius secundum domini sententiam. Etenim dominus Iesus veniens in hunc mundum per virginis partum, subiecit animæ nostræ omnes contrarias potestates: vt fide tua, verbo tuo, cogitatione tua, conuersatione tua, & operibus tuis conteratur. Si ergo non conteris aduersarium, tua culpa est: qui data non vteris potestate. In nobis est ergo vt aut subiiciatur aduersarius, aut resultet. Si enim actus noster Deo displiceat, incipit aduersarius superbire: si autem bonis inhæreamus operibus: vt exerceamus studia castitatis, iustitiæ, continentiæ: calcamus serpentem. Calcamus enim illum pedibus castitatis, ne possit exurgere: calcamus vestigiis cōtinentiæ, verecundiæ iustitiæque gressibus. Vt sic meritò iusto homini dicatur illud Psalmi, 90. Super aspidem & basiliscum ambulabis & conculcabis &c. Sed fortè dices: Quomodo Psalmista

Quæstio. fuit ausus à Deo quærere quot essent dies sui: cum de simili interrogatione Apostoli à Christo fuerint reprehensi? Ad hoc hic respondet Augustinus, dicens,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si autem aliquem moueat cur hoc quærat, quod A
Act.1. cùm discipuli quærerent, magister respondit, Non est vestrum scire tempora vel momenta quæ pater posuit in sua potestate. Cur non credamus isto loco esse prophetatum, hoc ipsum illos fuisse quæsturos: & ecclesiæ vocem quæ hic tanto tempore antè prædicta est illorũ interrogatione completã?

2158 ## Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua.

Hîc ostendit quintum: scilicet quòd vera humilitas veritatẽ sequẽs, vana fugit & declinat. Si enim humilitas gratia fulcitur, quia Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: gratia autem cũ veritate coniungitur. Ioan. 1, Gratia & veritas per B
Iesum Christum facta est: consequens est, vt humilitas fabulas fugiens, veritati iungatur. Ille ergo in quo est humilitas, veritatem diligit, quam Dei lex continet, & fabulas fugit, quæ veritate carent. Et ideo talium narratores Psal. detestatur: dicens, *Narrauerunt mihi iniqui fabulationes* &c. Et nota quòd secundum grammaticos, fabula dicitur à for, faris. Et est fabula narratio quę nec vera est, nec verisimilis. Et est distinctio, quia aliqua fabula dicitur fabula vera, & aliqua, fabula falsa. Fabula vera dicitur illa quę nihil in se habet veritatis. Sicut dicimus, quòd modus amoris est in amando nõ habere modum. Fabula autem falsa dicitur, quæ aliquid veritatis in se habet, & aliquid falsitatis admixtum. Per fabulationes ergo intelligit falsa hæreticorum dogmata, quæ legi Dei contradicunt: & fidem per illa dissipare conantur. Vnde Ambros. hic dicit, Hæretici enim non solum opera, verumetiam fidem superflua narratione impedire conati sunt. fabulas enim dicit, superfluas loquacitates. Superflua enim loquitur hæreticus, qui non loquitur veritatem, non loquitur secundum legem. Augustinus autem has fabulationes non solum dicit hæreticorum esse dogmata, sed etiam seculares scientias, quæ consistunt in suauitate locutionis exterioris veritate carentes. Vnde sic dicit, Fabulationes non immeritò accipiũtur esse exercitationes: sed in sermone cum quadam delectatione. Has autem habent in diuersis sectis professores & literæ seculares: habet etiã has fabulationes, hæreticorum vana atq; execranda loquacitas. Hos omnes iniquos voluit intelligi, à quibus has fabulationes sibi dicit narratas. Sed nõ sunt (inquit) sicut lex tua, quia me in ea veritas, non verba, delectant. Tales auté fabulationes summè sacræ scripturæ doctores & fidei prædicatores fugere debent, ne fabulas poëtarum vel hæreticorum dogmata proponant: sed omnia verba sua in lege diuina fundare debent: vt ostendit Gregor. dicens, Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est vt causarum origines à sacris paginis sumat: vt omne quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atq; in eo ædificium suæ locutionis firmet. Sæpe enim hæretici dum sua student peruersa astruere, ea proferunt, quæ profectò in sacrorum librorum paginis non E
tenentur. Vnde & discipulum prędicator egregius admonet, dicens, O Timothee depositum custodi: deuita profanas nouitates. quia dum laudari hæretici tanquam de excellenti ingenio cupiunt, quasi noua quædam proferunt quæ in antiquorum patrum libris veteribus nõ tenentur. Sicq; fit vt dum videri sapientes desiderant, miseris suis auditoribus stultitiæ semina aspergant. Sed hodie contrarium multi faciunt, quia auditores in fabulationibus delectari concupiscunt. Quod præuidit Apostolus, dicens, Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt &c. A veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertẽtur.

Fabula duplex: & quid sit.

Fabulationes dicuntur scientiæ seculares.

Prædicator fabulas non debet dicere.

Gregor. 18. moral. c. 14.

1. Tim. 6.

2. Tim. 4.

2159 ## Omnia mandata tua veritas: iniqui persecuti sunt me: adiuua me.

Hic ostendit sextum: scilicet quòd humilitas gratiam Dei impetrat. vt enim dicitur Iacob. 4, Superbis Deus resistit: humilibus autem dat gratiam. Inter omnes autem gratias nobis concessas à Deo, est fides, ad quam à Deo sumus electi de gentibus mundi. Nullus enim habet gratiam fidei, nisi præordinati æternaliter à Deo. Propter quod dicitur Act. 13, Et crediderũt quotquot præordinati erãt. Sed quibus dat istam gratiam nisi humilibus, quibus fidei secreta reuelat? Matth. 11, Abscõdisti hæc à sapientibus & prudẽtibus: & reuelasti ea paruulis. Et per hanc gratiam quilibet fidelis relinquens mundi fabulationes & diuersas sectas errorum, cõfitetur & credit legis veritatẽ. Propter quod multi vsque ad mortẽ persecuti fuerunt. Et hoc est quod dicit Psalm. hic, *Omnia mandata tua veritas*. Quasi dicat, secundum August. Iniqui narrauerunt mihi fabulationes: ego autem proposui eis legem tuam, quæ plus me delectat: quia omnia mandata tua veritas, non sicut in illorum sermonibus abũdat vanitas. Ac per hoc iniustè persecuti sunt me. Et quia C
nõ in me persequuntur nisi veritatem: ergo tu adiuua me, vt certem pro veritate vsque ad mortem. Et nota quòd ait, *Omnia mandata tua veritas*: quia tota lex Dei & fides in veritate continetur: quod de nulla alia secta vel lege dici potest. Hic enim est veritas omnis: scilicet loquelæ, doctrinæ, ac vitæ. Veritas loquelæ: quia spiritusancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines, qui nec falli nec fallere potest. Psal. 118, Principium verborum tuorum veritas. Hic est veritas doctrinæ: quia lex Dei nullum falsum nec fictum admittit: vt faciunt fabulæ poetarum. Hic est veritas vitæ: quia nihil vanum vel inhonestum, nihil bonis moribus dissonum lex diuina continet: sed in ipsa omnia iusta, sancta & honesta. propter quod Christus ait, Qui audit verba D
hæc & facit ea, assimilabitur viro sapiẽti &c. Et tamen quia iniqui vana diligunt & lubricum, ideo istam legem odiunt, & fideles persequuntur: quod ad ipsorum peccatum faciunt, & ad vtilitatem fideliũ. Vnde Ambros. hic ait, *Omnia mandata tua* &c. Hic Psal. quasi bonus bellator bella domini nõ refugit nec conflictus: sed fidelis & prouidus aspirare sibi diuinitus orat auxilia: & piæ deuotionis fidelia sibi adiumenta deposcit. Ideóque non petit vt persecutiones quiescant: sed in persecutionibus postulat se iuuari. Sciebat enim quòd omnes qui piè in Christo volunt viuere, persecutionem patiuntur. Maluit ergo persecutiones pati, vt piè in Christo viuere posset. Nec expressit vocabula persequentium: quia multi persecutores, non solum quos videmus, sed etiam quos non videmus. Persequuntur nequitiæ spirituales: persequitur hæreticus, Iudæus, gentilis. Omnes ergo sunt sub persecutoribus, qui piè in Christo viuere volunt. Et fortasse cum persecutiones non patimur, tanquam condemnati habemur, quasi nequaquam piè viuere velimus in Christo. Nam vtiq; cum sit diffinita senten

Humilibus datur fides.

Veritas omnis est in lege dei.

2. Petr. 1.

Matth. 7.

Persecutio & aduersitas signa sunt electorum.

2. Tim. 3.

Bonis omnibus assunt persecutiones & aduersa.

sententia, quòd omnes qui piè viuere volunt in A
Christo, persecutionem patiuntur: is qui persecutionem non patitur, abdicatur, quòd non sit piæ intentionis in Christo. Deuotione enim fidei prælia persequuntur. Si desint certamina, vereor ne deesse videatur qui certare desideret. *Omnia* (inquit) *mandata tua veritas*. Quę mãdata, nisi illa: si me persecuti sunt, & vos persequẽtur? Hæc mandata Psalm. licet anterior incarnationis sacramento, iam tamẽ audiebat in spiritu: & quasi Christi discipulus non subtrahebat se passionibus, sed se certaminibus offerebat. Sciebat hoc sibi ad gloriam fructuosum: hoc ad custodiam salutis tutum, vt frequentibus exercitiis iusti pietatis confirmaretur. Citò enim fides inexercitata languescit: & crebris ociosa tenB
tatur incommodis. Remissas excubias callidus insidiator irrumpit: assuetum autem bello virum externa fraus instruit, & gloriosæ prouehit palma victorię. Pax ergo fideli, corruptelę materia est. Quoniam autem amisimus exercitiũ, tentant ocia quos bella non frangunt. Periculosa sunt igitur pacis ocia. In pace prælij persecutiones esse cœperunt. Nullus erat tempore persecutionis adulator, qui callida mentem adulatione tentaret. Non vacabat animo corporis delectatione dissolui: & huiusmodi quæ secundis rebus exercitati solent admittere passiones. Ideo Apostoli cum cæderentur, includerentur, exultabant quòd illis iniuriis meritum æternæ gloriæ lucrabãtur: quòd digni fuerunt pro C
Christi nomine iniurias sustinere. Non illis erat curarę de patrimonio, studium de potestatibus & honoribus: non de prælatione, quæ etiam iustos agitare consueuit: sed ille se præferri putabat, qui esset pluribus verberibus flagellatus. Meritò ergo Psalm. occasiones expetit triumphandi, & certandi copiam pro deuotionis eruditione non metuit, qui nouerit persecutiones iniquorum proficere ad incrementa virtutis. Attende tamen quòd non de omni persecutione prædicta intelligi debent: sed de persecutione quam quis propter Christum sustinet. Quod notans Ambrosius, ait, Non dixit Psalmista, Quia persecutiones patior, adiuua me: sed *Iniustè* (inquit) *persecuti sunt me, adiuua me*. Potest enim quis & persecutiones pati, sed non iniustè: quia persecutio est iusta, si oderimus obscœD
nos, si infesti fuerimus iniustis, si iniquos velimus opprimere, ne pluribus noceant: si auarum fraudis suæ compendiis exuamus: si execremur insolentiam superborum. Qui autem pro fide, pro iustitia, pro castitate persecutionem patiatur, bene is dicit, *Iniustè persecuti sunt me, adiuua me*.

Pax & otium sunt periculosa.

Ioan. 15.

Persecutio vtilis est.

Persecutio iusta non meretur: sed iniusta.

2160 ## Paulo minus consumauerunt me in terra: ego autem nõ dereliqui mandata tua.

Hîc ostendit septimum: scilicet quòd humilitas aduersa patienter facit tolerare. Humilitas enim recalcitrare nescit, irasci non nouit: omnia suffert. Et quanto magis premitur, tanto plus diuinis mandatis inhæret. Vnde & Psalm. persecutus vsque ad mortem, Dei mandata fortius obseruabat. Et hoc est quod hic dicit, *Paulo minus consumauerunt me in terra* &c. Iste versus dupliciter exponitur. Primò vt ista sit vox martyrum pro Christo in terra persecuE
torum: qui paulo minus consumati dicuntur, quia vsque ad mortem persecuti, sicut desinerent homines esse per mortem: non tamen ex toto consumpti, quia anima ipsorum integra virtutibus mansit. Ideo ait *Paulo minus*: quia non in totum, sed in parte consumpti sunt. Et sic videtur Augustinus intelligere: dicens, *Paulo minus consumauerunt me in terra* &c. Hoc dicit ecclesia, multa strage martyrum facta, dum confitentur & prædicant veritatem. Non tamen ex toto defecit, quia anima integra mansit. Ideo subditur, *Ego autem non dereliqui mandata tua*. Aliter exponitur, de illis qui piè in Christo viuere volunt: qui tot tentamina in terra sui corporis sustinent, vt difficulter resistere possint: tamen adiuti à Deo perseuerant, & vincunt. Et hæc est intentio Ambrosij hic dicentis, *Paulo minus consumauerunt me* &c. Non frustra diuinum quæsiuit auxilium, qui sciebat sibi aduersus fortes esse certamen, pluráque sibi prælia præparata dimicaturo: nunc aduersus nequitias spirituales quæ sunt in cœlestibus: nunc aduersus calorem sanguinis, & innumeras corporis huius illecebras: quorum nexu vario & diuturna colluctatione lassatus pudendo corruissẽt certamine, nisi fidei se radice tenuisset. Discamus cauere quem gerimus. Hic nobis hoF
stis domesticus: hic inimicus grauis nostri ipsius corporis inflammatur libidine, ardet decore mulieris occursantis, accenditur specie aliena, desperatione frangitur, illecebris exuritur, timore turbatur, metu frangitur, luxuria mollitur, lasciuia dissoluitur, labore afficitur, solicitudine fatigatur, passione conteritur. Miraris si inter tot aduersarias passionum vices, se etiam iustus tenere vix possit: cùm impares sumus etiam singularium certamini passionum. Quem enim sola libido non iudicet? quem non subiuget auaricia? quem formido non quatiat? quem luxuria non eneruet? quem lasciuia non emolliat? quem non supplantet ebrietas? Quasi conscius ergo carnalis infirmitatis & explorator persecutionis hostilis dicit, *Paulo minus consumauerunt me in terra*. In hac terra in qua Adam priùs corruit, & pudenda prolapsione deiectus ingressum futuræ posteritatis inflexit. In hac terra in qua Caim munera fraterna dolens suis esse prælata, ruina est stratus inuidiæ. Denique vox fraterni sangui
nis clamauit de terra. In hac terra Noe sanctus, quem totius orbis diluuia in tãtis procellis & fluctibus peruigilem probauerunt: vbi tamen ocioso curas laxauit corpore, somnum ebrietatis offendit, contumeliam paternæ pietatis incurrit, docens periculosa ocia esse secura virtuti. In hac terra Loth reuerendi parentis imitator, quem non luxurię decolorauit impuritas: veniabilis quidem ignorantiæ, pudendæ tamen commixtionis non euasit incestum. In hac terra Dauid consumatum propemodum esse se dixit: siquidem penè motos pedes suos & gressus suos paulo minus sensit effusos: quia diuitias seculares & successus corporalium prosperorum loco beatitudinis æstimauit peccatoribus abundare. Propter quod & flagellatus est: sed flagella iusto remedia salutis sunt. Magna igitur virtus, quæ sub tantis persecutionibus constituta & penè oppressa, tamen suum non est oblita præsidium, nec mandata Dei dereliquit. Ideóque ait, *Paulo minus consumauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua*.

Martyrũ persecutio.

Bellum graue patimur.

Bellum carnis. Corporis defectus.

Terrã corporis nostri periculis est plena.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2161 Secundum misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

Hîc ostendit octauum: scilicet quòd humilitas implere facit quod Deus imperat, & custodire facit Dei præcepta. Cum enim omnis præceptorum Dei violatio procedat ex superbia: consequens est, vt humilitas omnem excludat superbiam: nullus diuini mãdati violationem admittat. Vnde humilis per misericordiam Dei iustificatus, se omnia præcepta custoditurum promittit: dicens, *Secundum misericordiam tuam viuifica me* &c. Nec mirandum est si Psal. hoc verbo *viuifica me* in hoc Psalm. multoties sit vsus: loquitur enim de vita gratiæ, qua tamen hæc orans non carebat: sed ejusdem vitę spiritualis qua viuebat orat augmentum & perseuerantiam: vt in custodia præceptorum Dei possit perseuerare finaliter. Vbi notandum quòd omnia creata ex se nullam stabilitatem habent; nisi inquantum seruantur in esse à Deo. vnde continua indigent conseruatione, vt in esse perdurent, si ad momentum desineret conseruatio Dei, & ipsa in nihil verterentur. Ex quo patet, quòd sicut vitam continuè in nobis conseruat: sic & continuè nobis vitam tribuit: & per consequens, continuè nos vnificat. Dicit ergo, *Secundum misericordiam tuam viuifica me*: id est in me conserua & auge gratię vitam. Iste autem textus exponitur dupliciter. Primò de martyribus: qui vt tormenta patienter possint tolerare, augmentum gratiæ petunt. Vnde & dicit, *Et custodiam testimonia* &c. Testimonia enim idem sunt quòd martyria: vt patet versic. 2099. Et istam expositionem hic ponit August. dicens, *Secundum misericordiam tuam viuifica me* &c. Testimonia Græcè sunt martyria. Quod tacẽdum non fuit propter dulcissimum martyrum nomen: qui proculdubio quando tanta persequentium crudelitas sæuiebat: vt ecclesia Dei paulo minus cõsumaretur in terra, nullo modo Dei martyria custodirent, nisi fieret eis quod hic oratum est, *Secundum misericordiam tuam viuifica me*. Viuificati sunt enim, ne amando vitam, negarent vitam; & ne negando vitam, amitterent vitam. Ac sic qui in vita veritatem deserere voluerunt, moriendo pro veritate vixerunt. Vel aliter: vt hic Psalm. non postulet vitam gratiæ qua viuebat: sed vitam gloriæ quam non habebat. in qua sola Dei præcepta custodiuntur perfectissimè, quæ in hac mortali vita, propter pondus carnis ad perfectum custodiri non possunt. Et hunc intellectum hic ponit Ambros. dicens, *Secundum misericordiam tuam viuifica me*. Non illud precatus est Psal. quod habebat: scilicet vt viueret in hac vita: sed vt viueret inæternum: intelligens vitæ beatitudinem in hoc fluctuanti, & infido corpore nos habere non posse: cuius imbecillitas propositum animæ derelinquit. Opus est ergo Dei misericordia, vt continua & perpetua sit in hoc corpore viuificatio: vt continuè iustus Deo viuat, peccatóque moriatur. Si enim culpa moriatur in nobis, erit vita Deo viuens, & in custodia præceptorũ cœlestium perseuerans: quæ vtique ille custodit qui viuificatur à Deo. Denique viuificari se antè postulat à domino: & pòst custodiam testimoniorum cœlestium pollicetur. Non enim communis hæc vita custodit cœleste mandatum, sed illa quæ viuere fulcitur æterno, per operationem gratiæ spiritualis. Vel alter. Vera enim custodia mandatorum Dei non solum stat in opere exteriori, sed principalius in opere interiori voluntatis. Vnde vera castitas non stat in non adulterari, sed etiam requirit non concupiscere. Istam autem perfectam obseruationem mandatorũ docuit Christus, qui nos in lege noua docuit non solùm opere non esse mœchandum, sed neque concupiscendum. Hic ergo Psalm. postulat misericordiam diuinæ incarnationis: qua perfectè doceatur mandata Dei seruare. Et istum intellectum hic ponit Ambrosius dicens, *Secundum misericordiam tuam* &c. Possumus etiam hoc sic intelligere. Quia iam propheta quæ legis erant nouerat: optat autem hic aduentus Dei misericordiam, vt accipiat præcepta quibus lex adimpleatur: vt non solùm adulterum sciret esse vitandum, sed etiam concupiscentiam esse vitandam. Hoc autem nos docuit os patris Iesus, dicens in euangelio, Eum qui viderit mulierem ad concupiscendum, in corde suo adulterium perpetrasse. Quantum ergo in euangelio profecerunt studia castitatis, quæ non solùm turpioris facti, sed etiam studij degeneris allegatur opprobrium? Hoc ergo notans Psal. dicit, *Secundum misericordiam tuam* &c.

Vita continuè indiget cõseruatione Dei.

Martyrũ cõstantia.

Præcepta Dei hic custodiri non possunt.

Matth.5.

2162 In æternum domine verbum tuum permanet in cœlo. Lamed.

Hîc incipit duodecimus octonarius: cui pro titulo præmittitur duodecima litera alphabeti Hæbræorum: quæ est lamed. Quæ interpretatur cor seruitutis. Cor enim nostrum, cor seruitutis debet esse, vt totaliter seruire sit promptum, non secularibus & temporalibus rebus implicari: quia vana sunt, & vanum faciunt diligentem. Ab omnibus igitur temporalibus circuncidamus cor nostrum, vt Dei mãdata plenè possit custodire. Nil vile quæramus: vile autem est omne terrenum. Nihil ergo terrenum, nihil seculare, nil corporeum, nil leue atque mutabile in nostro corde ponamus: sed Dei verbum in nostro corde seruemus. Ait enim Christus, Nolite thesaurizare vobis in terra, vbi ærugo & tinea demolitur: sed thesaurizate vobis in cœlo. Vbi est enim thesaurus tuus, ibi est cor tuum. Thesaurus tuus sit fides, pietas, misericordia: thesaurus tuus sit Christus: thesaurus noster preciosus intellectus est. Si terrenus intellectus fuerit, si fragilis, hæretica ipsum tinea & impietatis ærugo consumit. Leuemus ergo & erigamus cor nostrum: nec impossibile iudicemus vt hic humana corporis infirmitas ad cognitionem cœlestium mysteriorum prouehatur: cùm iam ad nos dominus Iesus, in quo absconditi erant scientiæ sapientiæque thesauri, diuina miseratione descenderit vt clausa reseraret, aperiret latentia, reuelaret occulta. Ad propositum ergo: meritò huic octonario præmittitur litera lamed, quæ interpretatur cor seruitutis: quia in isto octonario docemur quomodo cor nostrum disponatur, vt debitè seruiat Deo. Ad hoc enim vt quis debitè corde Deo seruiat, octo debet facere: secundum quæ iste octonarius diuiditur. Primò cor in cœlum debet tendere: in principio: secundò ecclesiam à Christo fundatam debet credere: ibi, *In generatione*: tertiò seruitio Dei se totum debet subiicere: ibi, *Ordinatione tua*: quartò legem Dei studendo sæpe debet legere: ibi, *Nisi quòd lex tua*: quintò memoriæ quæ studet debet tradere: ibi, *Inæternum*: sextò corde misericordiam Dei debet petere: ibi, *Tuus sum ego*: septimò vt fortis aduersis non debet cedere: ibi, *Me*

Cor nostrũ seruitium cœlestibus debet occupare.

Matth.6.

Me exspectauerunt: octauò Christum finem omnium debet credere: ibi, *Omnis consumationis*. Ostendit ergo primò quòd quilibet nostrum Deo volens corde seruire, non debet cor suum in istis temporalibus ponere, sed solùm in cœlestibus. Cum enim verbum Dei sit thesaurus iustorum, & verbum Dei permaneat semper apud patrem in cœlis: ibi in cœlis corde debemus ascendere, Christo dicente, Vbi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Istius ergo rationis ponit minorẽ: dicens, *Inæternum domine verbũ tuũ permanet in cœlo*. Iste versus exponitur de cœlo materiali, & de cœlo spirituali. Primò exponitur de cœlo materiali: scilicet de cœlo in quo posita sunt luminaria magna, sol, luna, cæteráque sidera. Vbi sciendum quòd ibi dicitur verbum alicuius esse, vbi verbum obseruatur, vbi obediẽtia verbo exhibetur: sicut & ille verbum alicuius repellere dicitur, qui illi obedire contradicit. In cœlo ergo materiali semper verbum Dei permanet: quia ibi plena obediẽtia sibi exhibetur, plena seruitus, quia corpora cœlestia plenè verbum Dei obseruant: quia ordinem à verbo Dei datum obseruant integraliter. Et per istius cœli exemplum Psalm. nos inducere vult ad verbi diuini seruitutem & obedientiam. Istam expositionem planè ponit Ambros. hic dicens, *Inæternum domine verbum tuum permanet* &c. Vides in te debere manere quod in cœlo permanet ac perseuerat? Serua ergo verbũ Dei in corde tuo. Si verbum Dei in cœlo permanet, imitemur cœlum vbi permanet verbum Dei: vbi permanet ordo solennis cœlestium statutorum, & beneficiorum domini. Crebræ vices solennibus muneribus perseuerant. Supernis nempe vel pluuiis, vel calore, vel fotu aëris huius infunditur terris, atque alitur larga fœcunditas è cœlo. Annus labitur per dies ac menses: & tempora autumni atque hyemis, veris quoque & æstatis: de cœlo vitæ tuæ imaginem cerne, vt imitatores simus etiam ipsius cœlestis elementi. Non semper cœlum sole feruet ardẽti, frequenter nubibus tegitur, pluuiis vehementibus inhæresci, iactis niuibus tegit terram. Non ergo sit in te diuturna lasciuia, succedant mœsta, vtilior sæpe tristicia est quæ comitem solet habere grauitatem. Nunquid vlla in ipso est sole præuaricatio? Nónne quotidianos cursus suos seruat? Nunquid continuos nouit luna defectus, & commissi muneris deserit mysterium? Hisdem nempe vicibus annus redit, eodem statu reparantur tempora, hisdem obsequiis reformantur. Sol diem illuminat, temporum statuta custodiens: fulget splendoribus luna nocturnis, & lux eius in tenebris micat. Stellarum nitentium rutilat globus. Lex vna diuersis constitutorum semel vices cursuum custodire, nec fines transire præscriptos. Manet ipsa immutabilis mutatio, quæ vertere ordinem suum nescit. Vna omnium obedientia, discretis muneribus indiscretam prædictæ constitutionis tenere concordiam. In cœlo ergo Dei permanet verbum: quia secundum verbi dispositionem regitur & gubernatur. Ex hoc ergo vult Psalm. concludere, quòd si in cœlo quod est inanimatum, sic permanet Dei verbum, vt obedientiam plenam cœlum exhibeat verbo: quanto magis in nobis debet permanere, vt sibi obediamus per omnia? Secundò exponitur de cœlo spirituali, quod est angelica nostra & humana: scilicet sanctorum angelorum & hominum, in quibus verbum Dei semper permanet: quia eius verbo semper obediunt. Vnde beatis angelis dicitur, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo (id est in sanctis angelis) & in terra (id est in hominibus.) Vnde & hic ait August. *Inæternum domine verbum tuum permanet in cœlo*, id est in sanctis angelis custodientibus sine desertione æternam militiam. Inteiligitur etiam non solùm de angelis, sed etiam de hominibus cœlestibus, qui verbum Dei custodiunt & obseruant. Vnde hic ait Ambros. *Inæternum domine* &c. Sunt cœli & in terris, qui enarrãt gloriam Dei. Qui sunt isti cœli, audi dicentem Apostolum, Sicut portauimus imaginem terreni, portemus & imaginem huius cœlestis. Isti igitur cœli sunt in quibus fides, grauitas, continentia, doctrina, vita cœlestis est. Nã quemadmodum terra dictus est primus homo, qui lapsus ex illa præuaricatione cœlestis gratiæ, & in hac vita terrena deiectus &c. Ita econtrario cœlum dicitur qui vitam angelorum custodia integritatis exercitat: corpus suum continenti sobrietate moderatur: mentem quoque suam miti tranquillitate componit: pecuniam pauperibus misericordi liberalitate dispẽsat. Est ergo & in terris cœlum in quo esse possint virtutes cœlestes; in quo Dei verbum permanet semper. Exemplo ergo iustorum in quibus verbum Dei permanet semper, vult Psalm. omnes ad idem, vt Dei verbum in se retinentes, illud semper obseruent, illi obedientes.

Cœlũ obedit Deo.

Cœlum ordinem sibi datũ seruat.

Cœlũ sunt homines iusti.

Matth.6.

1.Cor.15.

2163 In generatione & generationem veritas tua: fundasti terram, & permanet.

Hîc ostendit secundum: scilicet quòd debemus credere ecclesiam à Christo fuisse fundatam: qui scilicet plures generationes (scilicet Iudęos & gentiles) in vnam ecclesiam cõgregauit. Propter quod & lapis angularis est dictus: quæ ecclesia stabiliter fundata permanet inæternum. Et hoc est quod ait Psalm. *In generatione & generationem veritas tua* &c. Nomine enim terræ, quæ stabilitatem habet & generat fructus, quid intelligitur, nisi ecclesia semper duratura; in qua fructus meritorum operatur? Vnde Gregor. super illo verbo Iob 26, Appendit terram super nihilum: ait, Quid enim terræ nomine nisi sancta ecclesia designatur? quæ dum verba prędicationis suscipit, fructum boni operis reddit. De qua terra per Moysen dicitur, Audiat terra verba ex ore meo. Fundauit ergo Christus terram & permanet: quia ecclesiã formauit semper duraturam. Et hoc notans Psalm. dicit, *In generatione & generationem veritas tua* &c. Quod exponens August. ait, *In generatione & generationem* &c. Omnes generationes ista repetitione significat: à quibus nunquam defuit veritas Dei in sanctis eius: ex quibus constat ecclesia, modò pluribus, modò paucioribus: vt se temporum varietas habuit vel habebit. Vel ista replicatione duas generationes intellexit: vnam scilicet, ad legem & prophetas, alteram verò ad euangelium pertinentem. Cur autem ab istis generationibus nunquam veritas desit, causam ostendit: dicens, *Fundasti terram, & permanet*: eos scilicet, qui in ecclesia hic in terra sunt, terram nuncupans: quorum fundamentum est Christus. Neque enim primæ generationis ad legem pertinentis fundamentum non erat Christus, testimonium habens à lege & prophetis. In duobus ergo populis: scilicet legis & euangelij permanet veritas tua: id est Christus. Priùs enim Christus fuit in fidelibus veteris testamenti: postea in fidelibus noui. Et hoc ideo, quia

Terra significat ecclesiam.

Gre.17. mor. cap.11.

Deut.32.

Generatio duplex: scilicet legis & euangelij.

1.Cor.3.

Rom.3.

Cœlũ sunt angeli beati.

fundasti terram: id est ecclesiam: scilicet sanctos in A fide: quæ permanet in æternum. Vel per terram accipe cuiuslibet iusti animam, quam Deus virtutibus fundat. Non enim hic accipit terram materialem, sed spiritualem. Vnde dicit hic Amb. Non est curæ sanctis, axem cœli & elemētorum spacia philosophico more numerósq; describere. Quid enim hoc prodest saluti? Quia sancti spiritualibus semper intendunt: & vitæ æternæ profutura vel cognoscere gestiunt, vel docere. *Terra dicitur anima spiritualis.* Denique hunc locum pulchrè nobis aperuit Ecclesiastes, spiritualem hanc terram esse, non materialem: dicens, *Eccl.1.* Generatio vadit, & generatio venit: terra autem stat in æternum. Hoc est, quæ abundantia homini in omni labore suo, quo laborat sub sole? Et dicit, Generatio vadit, & generatio venit. Vadit generatio, quia diuites egerūt & esurierūt. Qui enim antè abundabāt gratia: scilicet Iudæi, propter infidelitatem suam egere cœperūt. Generatio venit, quia qui antè pauperes erant populi: scilicet nationū, iam per fidem Christi satiantur & abundant: *Psal.21.* sicut scriptum est, Edent pauperes & saturabuntur. Audierūt enim Apostolū dicentem, *2.Cor.9.* Abundetis in omni bono. Non in pecuniis vtique, non in auro & argento: sed in omni verbo & cogitatione, *Psal.33.* hæ diuitiæ sunt salubres. Nā diuitiæ seculares, salutem afferre non possunt. Qui autem habuerit abundantiam spiritualem, huius terra stat in sæculū sæculi bene fundata radice virtutum. *Anima qualiter in bono fundatur.* Talis inquam terra: scilicet anima, bonos generat fructus. De hac ergo terra: scilicet de anima iusti dicat, *Fundasti terram & permanet.* Qualiter autē ista terra: scilicet anima spiritualis fundetur vt stabilis possit permanere, ostendit Greg. super illo verbo Iob 38, *Greg.28.cap.9.& 10.* Vbi eras quādo ponebam fundamenta terræ: dicens, Hic enim nomine terræ, anima iusti significatur, *Heb.6.* de qua scriptum est, Terra enim super se sæpe bibens imbrem, & generans optimam herbam: illis à quibus colitur accipit benedictionem. Sed huius terræ fundamentum fides est: huius terræ fundamentum, iacitur quando in occultis cordis prima soliditatis causa, diuinus timor inspiratur. Iste nondum credit æterna quæ audit. Huic cū fides datur ad ædificium subsequentis operis, iam credit: nec tamen metuit, diuini iudicij timorem despicit: peccatis se carnis & spiritus audacter inserit. Huic cum repentè timor futurorum infunditur, vt bonę vitæ surgat ædificium: iā fundamenta construuntur. Posito itaque prosperè formidinis fundamento, cùm virtutum fabrica in altum demonstratur: necesse est vt vnusquisque proficiens vires suas cautè metiatur: vt cum diuina constructione magnus esse iā ceperit, seipsum respiciat sine cessatione quod fuit, quatenus attendens humiliter quòd per meritum inuentus est: nequaquā sibi arroget, quòd per gratiam factus est. Vt meritò de tali anima per Deū sic stabiliter fundata à Deo, dicamus, *Psal.101.* Tu autem domine in principio terram fundasti.

2164 Ordinatione tua perseuerat dies, quoniam omnia seruiunt tibi.

Hîc ponit tertium: scilicet quòd homo Dei seruitio se totum debet mancipare. Si enim creaturæ irrationales diuino seruitio se totaliter subiiciunt, sibi plenè obedientes, quid facere debet homo ratione vtens? Et hanc rationem hic inducit Psal. dicens, *Ordinatione tua perseuerat* &c. *Dies dicitur Christus.* Iste versus multipliciter exponitur: secundum quòd dies in scriptura diuersa significat. Primò ergo dies in scriptura significat Christum incarnatum. Et hoc propter scientiæ claritatem, cui omnia nuda sunt & aperta. Vnde fidelibus qui sunt filij Christi per adoptionē, dicit Apostolus 1.Thessal.5, Vos filij lucis estis & filij Dei: non sumus filij noctis. Qui in hoc die ambulat: scilicet exempla eius imitando, non peccat. Ioan.11, Qui ambulat in die, non offendit. Iste est dies qui duodecim habet horas: quia duodecim Christus habuit Apostolos. Ioan.11, Nónne duodecim horæ sunt diei? De isto ergo die, ait Psal. *Ordinatione tua perseuerat dies.* Hic enim dies ex duabus naturis cōsistit: humana scilicet & diuina: quia verbum assumpsit veram animam & verum corpus humanum. Perseuerat igitur iste dies: quia quod B verbum semel admisit, nūquam dimisit: sed nec dimittit, sed illa vnio durabit in æternum. Et hoc est quod dicitur Heb.13, Christus heri & hodie: Christus & in sæcula. Quod idem aliis verbis dicit Psal. *Ordinatione tua perseuerat dies.* Secūdò dies significat quemlibet iustum & virtuosum, *Dies dicitur quilibet iust.* qui virtutum lumine splendet, & continuè crescit: donec ad perfectum perueniat. Vnde de iustis dicitur, *Prou.4.* Iustorum semita quasi lux splendens, procedit & crescit vsque ad perfectum diem. Iste autem dies perseuerare non potest ex se: sed solo adiutorio Dei. Ideo de ipso dicitur, *Ordinatione tua perseuerat dies.* Tertiò *Dies dicitur ecclesia.* dies significat ecclesiā: quia lumine veritatis & fidei splēdet. Vnde Apostolus vidēs synagogā terminatā & ecclesiam inchoatam per Christum dicit, C *Rom.13.* Nox præcessit, dies autē appropinquauit &c. Quomodo autē hæc dies ecclesiæ perseuerasset tot persecutionibus pressa, nisi omnipotēs sua ordinatione, ipse perseuerantiam tribuisset? Vnde de ipsa dicit, *Ordinatione tua perseuerat dies.* Quartò dies significat æternam gloriam, *Dies dicitur gloria æterna.* in qua vt in die omnia erūt vero sole perlustrata. Vnde de ipsa dicitur, *Psal.83.* Melior est dies vna in atriis tuis super milia. Vnde hic ait Glosa, *Ordinatione tua perseuerat dies.* Dies singulariter ille vnus & æternus dies intelligitur, qui noctē non habet. Ille verus dies est, cuius verus sol Christus nunquam occidit. Noster enim dies nocte clauditur. Vnde quòd de die gloriæ iste locus debeat intelligi subditur, *Quoniam omnia seruiunt tibi:* D quod solùm ibi verificatur. Vnde Ambros. hic ait, Videtur enim significare diem illum gloriæ: quando nox non erit amplius, non indigebit lucernæ vel solis lumine, quoniam dominus illuminabit eos. Vnde subdit, *Quoniam omnia seruiunt tibi*: hoc est, Dei faciunt voluntatem. Nūc enim non omnes *1.Cor.15.* seruiūt. Cùm autem tradiderit regnum Deo & patri, tunc erunt subiecta omnia ei qui sibi vniuersa subiecit, acquirēs omnium fidē per vnigeniti passionem. Subiectio ergo mentium facit sedulam seruitutem. Ergo cùm omnes crediderint in dominū Iesum, tūc vniuersa Deo seruiēt: vt sit Deus omnia in omnibus. Nunc autem nō omnes sunt serui Dei, quia plerique serui sunt peccati. Qui enim peccatum facit, seruus est peccati. Dominus autem non E *Sociū in dominio Deus non vult habere.* vult cum aliis consortium habere dominatus. Permanet ergo dies immutabilis. Potuit dicere *permanebit*: sed prophetis futura pro præsentibus præsto esse videbantur in spiritu.

Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tūc fortè perissem in humilitate mea. 2165

Hîc ostēdit quartum: scilicet quòd legē Dei studēdo sæpe debet legere. *Scripturæ vtilitas.* Scripturę enim sacrę studiū inter omnia aduersa, dum sanctorum patrum certamina & eorum victorias narrat, mentem nostram ad patientiam prouocat. *Gregor.2. moral.cap.1.* Vnde Gregor. ait, Scriptura sacra mentis nostræ oculis quasi quoddam speculum opponitur, vt interna facies nostra in ipsa videatur. Ibi enim fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus. Ibi sentimus quantum proficimus: ibi à profectu quātum longè distamus. Narrat fortia gesta virorum: & ad imitationem corda prouocat infirmorum. Dúmque illorum victricia facta commemorat, contra vitiorum prælia, debilia corda nostra confirmat. Fitque verbis illius, vt eo minus mens inter certamina trepidet, quo antè se positos tot virorum triumphos videt. Nonnunquam B verò non solum nobis eorum virtutes asserit, sed etiam casus innotescit: vt & in victoria fortiū quid imitando arripere: & rursum videmus in lapsibus quid debeamus timere, &c. Ex quibus patet quòd studium scripturæ inter aduersa mentem nostram roborat ne deficiat. Et hoc expertus hic Psal. dicit, *Humilitas duplex.* *Nisi quòd lex tua meditatio mea est*, &c. Per humilitatē enim hic accipit afflictionem & aduersitatem. Et ad istum intellectum hūc versum hic exponit Ambros. dicens, Humilitas non semper virtutis est, sed etiam est afflictionis. Et hæc est non semper volūtaria, sed etiam necessitate suscipitur, quando afflictione aliqua tentamur. Alioquin nemo perit in humilitate, quæ magis seruare consueuit. Ergo C quādo in afflictionis tempore sumus, & quatimur aduersis: meditatio nobis in lege sit, ne imparatos *Scriptura in aduersis roborat.* procella tentationis affligat. Athleta nisi officio palæstræ priùs fuerit assuefactus, non audet subire certamen. Vngamus igitur oleo lectionis nostræ mentis lacertos: sit nobis tota die & nocte exercitij vsus in quadam cœlestium scripturarum palæstra: artúsque animorum nostrorum salubris spiritualium ferculorum esca confirmet: vt cum aduersarius assistere ceperit, & puluere nos suæ tentationis asperserit, stemus intrepidi. Melius percutimus verberati, si percutienti maxillam, alteram præbeamus: si vindictam nō requiramus, sed ei qui dixit, *Deut.32. Rom.12.* Mihi vindictam, & ego retribuam, causam vindictę reseruemus. Cędimus aërias potestates, si nosipsos castigare nouerimus. Exerceamus certamen, vt simus certamini semper parati. Et cum frequētior D aduersarij ictus ingruerit, nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis ægritudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis & acerbitate pœnarum: dicat vnusquisque nostrum qui potuerint sustinere, *Nisi quia lex tua meditatio mea est, tunc fortè perissem in humilitate mea.* Et consequēter ponit exempla scripturæ: quibus lectis fortificamur. Et *Iob patiētia.* primò de beato Iob: dicens, Quanta simul coaceruata sunt, vt in illa afflictione Iob sanctus periret. Sed quia patriarcharum moribus informatus: oraculorúmq; cœlestiū & naturalis legis erat institutione formatus: ideo tentationibus mentis perire non potuit. Denique cùm amisisset tam amplas subitò facultates, charissimos filios, quasi is cui meditatio quotidiana esset in lege diuina, ait, *Iob 1.* Nudus E egressus sum de vtero matris meæ, &c. Sit nomen domini benedictum. Perfusus etiam totius corporis vlceribus, cùm tentaretur vxoris alloquiis, qui cum meminisset Adam sic esse deiectum, dum propriæ credidit vxori: *Iob 2.* respondit, Sicut vna ex insipiētibus mulieribus locuta es. Tentatus etiam diuersis amicorum alloquiis, cum fide stabilis immobilísque patientia præmia meruisset à domino, nōne

A dicebat, *Nisi quia lex tua meditatio mea est: tunc fortè perissem in humilitate mea?* Quam gratè hoc dicit hodie qui martyrio plura flagella sustinuit: eculeo & vngulis, plumbo, laminis ardētibus, gladio approbatus: potuit enim perire nisi meditatus in lege, grauiora præsentibus futura supplicia credidisset. Cōsequenter idem probat exemplo Ioseph: dicens, *Ioseph patiētia.* Quanta sanctus Ioseph pertulit, quàm acerba, quā dura: primùm fratrum odia, degeneris seruitutis ærumnas, parētibus defraudatus, ablegatus exilio, & Ægyptij ignobilis vile mancipium. Quæ potuit nobilis prosapiæ puero grauior esse tētatio, quàm vt tanto familiæ splendore deiectus, seruiret apud B Ægyptios? Est consolabilis seruitus seruire iustis. *Seruitus mitigatur æquitate domini.* Æquitate domini leuatur iniuria seruitutis. Nec hoc satis quidem fuit ad tentationis acerbitatem. Rediit aduersarius ad suas artes. Cōcitauit in eum libidinis stimulus vxorem domini sui, quæ adulterinos à seruulo concubitus flagitaret: vt si acquiesceret, crimē impleret: si recusaret, incideret in offensam, & calumniā non euaderet. Denique trusus in carcerem, & innocens inter noxios æstimatur. Sed quia contumeliæ eum frangere non potuerūt, tentatio mutata est longè asperior specie prosperorum. Plurimos enim supplantauerunt secundæ res, quos non fregerunt acerba supplicia. Educitur de carcere, omnibus Ægyptiis præponitur: vt om- C nibus Ægyptiis diuideret alimenta. Obiiciuntur ei & fratres, qui eum ad seruitutis iniuriam vendiderant inuidia moti: vt iniuriæ recordatus, excluderet germanitatis affectū. Sed vir iustus oblitus est contumeliam, cumulauit gratiam: & fratres pia fraude quæsiuit. Quid igitur in omnibus istis aliud melius dicere poterat Ioseph domino, *Nisi quia lex tua meditatio mea est: tūc fortè perissem in humilitate mea.* Et consequenter aliud induxit exemplum: dicens, *Mendacium pro pœna euadenda non licet dicere.* Fertur prophetæ cuidam: & plerique ferunt quòd Esaia in carcere posito cum mole imminentis pœnæ vrgeretur exitu, dixisse diabolū, Dic quia non à Deo locutus es quæ dixisti, & omnium in te mētes affectúsque mutabo: vt qui indignantur iniuria, absolutionem conferant. Sed ille gratius iudicauit pro veritate supplicium, quàm pro adulatione beneficium. Quod vtique non fecisset, nisi D meditatione legis fuisset exercitatus. Sit nobis ergo quotidiana lectio pro exercitio: vt quæ legimus, meditemur imitari. In hac desudemus virtutū palæstra: vt cum increbuerint tentamenta, nō tanquam inexercitatos, non tanquam inexpertes ciborum spiritualium, & attenuatos ieiunio lectionis tentationum tempus inueniat. Quia si frequēti meditatione memoria tenax præceptorum cœlestium parata ad tempus exempla deprōpserit: nulla tentationum turbare nos poterit congressio. August. autem hic sic intelligit: quia per meditationē legis acquiritur gratia, quæ animam fortificat. Vnde sic dicit, *Nisi quia lex tua*, &c. Ista est lex fidei, quæ per dilectionem operatur. Per hanc impetratur gratia, quæ fortes facit in tribulatione temporali: ne E pereant in humilitate mortali.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me. 2166

Hic ostendit quintum: scilicet quòd quæ studet memorię debet tradere. Sicut enim cibus in stomacho receptus & statim reiectus, nihil homini proficit,

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

ficit,sed magis lædit stomachum:sic & lex Dei audita vel lecta,si memoriæ tradita non fuerit. Quod considerans hic dicit Psal. *In æternum non obliuiscar*, &c. Istum versum inducit August. quasi per recognitionem beneficij habiti ex meditatione legis. Quasi dicat,Quia per meditationem legis non perij in humilitate mea, sed magis fui iustificatus: ideo huius nunquam obliuiscar. Vnde sic ait Aug. *In æternum nõ obliuiscar*, &c. Ecce vnde factum est vt non periret in humilitate sua. Nam Deo non viuificante,quid est homo: qui se occidere potuit, viuificare non potest. Notandum est ergo, quòd lex antiqua tota figura erat nouæ legis. Et quicquid virtutis habebat,hoc totum erat ratione legis euãgelicæ quam figurabat. Vnde lex antiqua dicebatur iustificare & viuificare obseruantes:non quidẽ veritate,sed figuratione. Vnde sancti patres cognoscẽtes nouam legem in antiqua figurari:antiquam operibus obseruabant, sed illa opera semper mente ad legem nouam referebant:cuius virtute iustificabantur veritate, sed antiqua lege, specie vel figuratione. Sic igitur Psal. mandata legis hic vocat iustificationes: in quibus se viuificatum dicit: & hoc ratione legis euangelicæ in ipsa contentæ. Et ne tanti beneficij sit ingratus, illa firmiter suæ impressit memoriæ:dicens, In æternum non obliuiscar,&c. Et ad istum intellectum hunc passum exponit hic Ambros. dicens, Mandata legis iustificationes dicuntur:sed quia in lege nemo iustificatur, intellige quia iustificatio legis species est & imago, non veritas. Secundum veritatẽ ergo & perfectionem nemo iustificatur in lege: secundum autẽ speciem,iustificatur. Sanctus ergo iste propheta Psal. qui adhuc in legis iustificatione viuebat: videbat autem fulgorem euangelij, quasi memor veteris disciplinæ,legi,tanquam pædagogo vtili, gratiam

Lex vetus quomodo iustificat.

Memoria bonorum est habenda.

seruabat. Considera aliquem excellentem in dignitatis & honoribus constitutum, pædagogo suo honorificentiam reseruantem: cuius officiis informatum se esse cognosceret, vt maturiorem regere posset ætatem. Monet etiam ipsa lex vt his quæ nobis aliquando profuerint,nequaquã debemus esse ingrati. Nam sicut habemus in veteri testamento, pascha celebratum est in Ægypto, cum adhuc patres sub Pharaonis essent seruitute: & postea rursum in terra promissionis fuit celebratum. Primũ ad commonitionem, posterius autem ad recordationem. Si quis enim interroget Hæbræum, quare pascha in Ægypto celebratum est:respondet, quia adhuc sub seruitute Pharaonis tenebamur. Ille agnus patrum populum liberauit: ille agnus vocauit ad libertatem:ille agnus maris profundum solidauit, vt Ægyptum transire possemus. Quoties ergo pascha celebramus, meminisse debemus pristinæ seruitutis & nouæ libertatis: quid fuerimus & quid acceperimus. Non enim plene quis intelligere potest quod accepit,nisi meminerit quid antè fuerit. Non ergo obliuiscamur quia dominus Iesus agnus Dei, munda hostia, soluit nos grauibus nexibus delictorum, quibus Pharao ille teterrimus non vnius Ægypti,sed sæculi huius princeps, vinculo seruitij grauis nos tenebat astrictos. Non obliuiscamur inæternũ:vt cum venerimus in illam veræ terram repromissionis,vbi est regio viuorum: & meminerimus quanta nobis hic Pharao dirus intulerit:quæ perpessi in hoc fumus sæculo: à quibus tandem ereptis malis:agamus gratias eripienti nos domino Iesu,qui perturbatorem omnium se cit esse captiuum. Est ergo sensus versiculi iste, *In æternum non obliuiscar*,&c:id est per totam vitam: vel *in æternum*:id est si in ęternum viuerẽ:vel *in æternum*, id est in gloria æterna. Quia etiam beati recordantur de malis quæ hic sunt perpessi, & quomodo per gratiam Christi liberati fuerũt: quod ad ipsorum maiorem gloriam cedit.

2167

Tuus sum ego, saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui.

Hic ostendit sextum: scilicet quòd Dei misericordiam corde, vt præcepta implere possit, debet postulare: sine qua nec Dei iustificationes intelligere valemus, nec commendare memoriæ. Et quia orationem facit exaudiri humilitas: ideo primò se totaliter Deo subiiciens: dicit, *Tuus sum ego*. Quamuis potestatiuè omnia sint Dei: tamen imitatiuè nõ omnia sua sunt. Superbus non Dei, sed suus vult esse: ideo perdit quod est. sed humilis Dei vult esse, & ideo conseruatur in esse. Vnde August. hic ait, Non leuiter transeundum est, quod ait, *Tuus sum ego*. Quid enim non est Dei? An fortè quia in cœlis dicitur esse Deus, ideo putandum aliquid in terra nõ esse eius? cum alibi Psal. dicat, Domini est terra, & plenitudo eius, &c. Quid est ergo quòd iste ita quodammodo familiari se Deo commendandum putauit: vt diceret, *Tuus sum ego, saluum me fac*: nisi intelligi volens quòd malo suo suus esse voluerit: quod est inobedientiæ primum & maximum malum. Et tanquam dicens, Meus esse volui: & perditum me feci: *Tuus sum* (inquit) *saluum me fac: quia iustificationes tuas exquisiui*: non voluntates meas quibus fui meus, sed iustificationes tuas, vt essem iam tuus. O quàm pauci verè Deo possunt dicere, *Tuus sum ego*. Quod hic ostendit Ambros. dicens, Facilis vox & cõmunis hæc videtur, *tuus sum ego*: sed paucorũ est. Satis rarus est, qui Deo dicere possit, *tuus sum ego*. Ille enim hoc dicit qui adhæret Deo totis sensibus: qui aliud cogitare non nouit. Ille hac voce vtitur, qui potest dicere, Domine ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Nunquid hac voce vtitur auidus pecuniæ, honoris, potestatis? Multis non est satis Deum scire. Et quid pluribus, tanti populi, tãtæ nationes, tanti diuites paupertatem putant domino seruire: & qui supra omnes est illis exiguus & angustus est. Illis non est satis Dei filius, in quo sunt omnia. Ille denique dives in euangelio cui dictum est, Si vis perfectus esse: vade & vende omnia, &c. Deum sibi sufficere non iudicauit. Denique & contristatus est: quasi plus esset quod relinquere iuberetur, & quod minus esset, eligere. Ille ergo solum dicere potest, *Tuus sum ego*, qui dicere potest, Ecce nos reliquimus omnia & secuti sumus te. Apostolorum itaque vox ista est: non tamẽ omnium Apostolorum. Nam & Iudas Apostolus fuit: & in conuiuio inter Apostolos Christi recumbebat. Dicebat & ipse, *Tuus sum*: sed voce, non corde. Venit, & intrauit in eum Sathanas: & cœpit dicere, Non est tuus Iesu: sed est meus. Denique ea quæ meæ sunt cogitat: quæ meæ sunt, in pectore suo voluit. Tecũ epulatur: mecum pascitur. A te panem accipit: à me pecuniam. Tecum bibit: & mihi tuum sanguinem vendit. Tuus est Apostolus: & meus est mercenarius. Non potest dicere secularis, *Tuus sum*. Plures enim dominos habet. Venit libido & dicit meus es: quia ea quæ sunt corporis, concupiscis. In illius adolescẽtulæ amore te mihi vẽdidisti: In illius concubitu meretricis, precium pro te enumeraui.

Tuus sum ego quis dicere possit Psal. 23.

Superbus maximum malũ

Ioan. 14.

Matth. 19.

Venit

Venit auaritia,& dicit, Argentum & aurum quod habes, seruitutis tuæ precium est: possessio quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ est. Venit gula,& dicit, Meus es. Vnius diei cõuiuium precium vitæ tuę est. Ille sumptus epularum, tui est summa contractus. Et quod peius est, caro emptus es, vilior cibo es tuo, preciosior est vnius diei mẽsa tua, quàm totius temporis vita: inter calices te redemi, inter epulas acquisiui. Venit ambitio, & dicit tibi, Plane meus es. Nescis quòd imperare te aliis feci, vt mihi ipse seruires? Nescis quòd potestatem ideo tibi contuli, vt te meæ subiicerem potestati? An ignoras domino nostro dictum esse, Hęc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me? Antè ergo subiicitur qui alios vult habere subiectos. Veniunt omnia vicia, & singula ei dicunt, Meus es. Quem tãti repetunt, vile mancipium est. Quomodo ergo tu qui huiusmodi es, potes Christo dicere, *Tuus sum*? Respondet tibi ille, Nolo habere seruum pluribus dominis seruientẽ. Nam quomodo Meus es, si verbis mihi dicas, Tuus sum, & operibus neges? Non est meus quem libido succẽdit, quia mea castitas est. Non est meus quem cura spoliandi minores exagitat: quia mea est largitio. Non est meus quem aura mobilis inquietat, quia mea est tranquillitas. Non est meus vini crapula temulentus, gloriæ secularis ebrius. Pax sum ego: litigare non noui. Non est Christi, nisi qui alienus est à crimine. Qui enim plures dominos habet, non potest Christo dicere, *Tuus sum ego*. Et ideo Psal. vt demonstraret qua ratione quis dicere potest Christo, *tuus sum ego*: adiunxit, *Iustificationes tuas exquisiui*. Quasi dicat, Ille verè tuus est, qui nihil aliud extra te quærit, solum quærit iustificationes tuas: id est mandata tua perficere.

Matthæ. 4.

2168

Me expectauerunt peccatores vt perderent me: testimonia tua intellexi.

Hic ostendit septimum: scilicet quòd vt fortis athleta aduersis non debet cedere. Ars hominis probatur ex eius operatione: fortitudo in pugna, seruitus in obedientia. Arbor quæ omni vento cedit, ostendit se non bene radicatam: homo qui omni aduersitate flectitur, in Dei seruitio non est bene fundatus. Et ideo nunc ait Psal. *Me expectauerunt peccatores vt perderent me*: tamen firmus in Dei seruitio permãsi. Vnde subdit, *Testimonia tua intellexi*. Ita vox quamuis conuenire possit omnibus iustis diuersis temporibus oppressis, qui testimoniis Dei inhęrentes aduersitatibus & tentationibus nõ cedunt: tamen propriè cõuenit martyribus, quod propriè ostẽdit quod hic dicitur, *Testimonia tua intellexi*. Testimonia enim idem sunt quòd martyria: vt dictũ est ver. 2099. Vnde hic ait Ambros. *Me expectauerunt peccatores*, &c. Vox ista martyribus cõuenit: vt quilibet in martyrio positus sanctus, iam de iudicio persecutoris egressus dicat, *Me expectauerunt peccatores*, &c. Hoc est, persecutores peccatores adhibuerunt omnia genera pœnarum, omnes artes persuasionum: sed me de proposito fidei abducere nõ potuerunt. Vicit fides huius vitæ illecebram corporisque cruciatum. Expectauerunt peccatores, vt de me triumphum referrent: sed gratias Christo, qui mihi dedit de peccatoribus triumphare. Redite victi, qui sperabatis vos esse victores: redite dejecti, qui veneratis superbi. Dicat & martyr, *Me expectauerunt peccatores vt perderent me*: sed me expectauit Christus vt me coronaret. Potest etiam iste versus intelligi de quolibet iusto, quæcunque tentatione peccati pulsato: qui tentationibus resistit, Dei mandata intelligit: non nudo conspectu, sed operibus impleto. Vnde Ambr. *Me expectauerunt*, &c. quasi dicat, Multi peccatores peccata persuadere & ex pectore meo fidem extorquere conati sunt. Alius adulterium, alius hominis necem, alius oppressionem viduæ vel pupilli, alius aliud: & putabant me suis retibus capiendum. Expectauerunt me, vt perderẽt contagione peccati: sed ego nõ illecebris peccatorum mentem à studio diuinæ cognitionis auerti: nec intentionem meam à mandatorum tuorum serie declinaui: sed intellexi testimonia tua. Si enim non intellexissem, peccatores illi vtique me perdidissent. Quæ intellexi vtique sensu & operibus secutus sum. Neque enim nudus intellectus est, sed quem etiam facta testantur. Denique beatus qui intelligit super egenum & pauperem: ille vtiq; intelligit super pauperem qui largitur pauperi. Nam quid prodest misereri inopis, nisi alimoniam eidem largiaris? Intellectus enim bonorum sine operatione, non ad meritum, sed imputatur ad culpam.

Martyrum constantia.

Intelligere significat etiã operationem.

Psal. 40.

2169

Omnis consumationis vidi finem, latum mandatum tuum nimis.

Hic ostendit octauum: scilicet quòd Christum omnium iustorũ finem esse debet credere. Vbi notandum est, quòd consumatio quandoque accipitur pro pœna vel martyrio, quo quis per mortẽ terminatur & finitur. Sic enim de Christo dicit Apostolus, Hebr. 2, Decebat eum per quem omnia, qui multos filios adduxerat in gloriam, per passionem consumari. Sic & Christus in cruce dixit, Cõsumatum est: & inclinato capite tradidit spiritum. Et directè passio martyris dicitur cõsumatio, quia finem habet. Finis autem huius consumationis dicitur illud propter quod ista consumatio toleratur. Et quia sancti martyria pro Christo tolerabant: ideo Christus huius consumationis dicitur finis. Psal. ergo spiritu prophetico eleuatus vidit sanctos martyres pro nomine Christi consumandos: & Christum ipsorum finem & præmiũ. Quod exprimens dicit, *Omnis consumationis*, &c. Vnde hic ait August. Intrauerat Psal. in sanctuarium Dei, & viderat nouissima. Vnde ait, *Omnis consumationis vidi finem*. Consumatio mihi videtur hoc loco intelligenda, vsque ad mortem pro veritate certare, & pro vero ac summo bono omnia mala tolerare. Cuius consumationis finis est excellere in regno Christi, quod non habet finem: & habere ibi sine morte, sine dolore & cum magno honore vitã. Vel aliter: *Omnis consumationis vidi finem*: id est omnis passio vitæ præsentis citò terminatur & trãsit. Vel aliter: vbi sciendum, quòd cõsumatio dicitur perfectio rei: quando scilicet res peruenit ad complementum, siue in bono, siue in malo. Dicitur enim consumatio in bono, sicut cũ dicitur liber est consumatus: id est perfectus: & ille habet consumatam castitatem: id est perfectam. Et sic dicitur etiam cõsumatio in malo: vt consumata malicia dicitur: id est perfecta: cui nihil desit ad studium & artem nocendi. Et vtriusque consumationis tam in bono quàm in malo finis est Christus. Consumationis bonæ finis est Christus, quia eius præmiator: consumationis malæ finis est Christus, quia eius delector & terminator. Et istum sensum ponit hic Ambros. dicens, Consumauerat maliciam suam mundus.

Consumatio multiplex.

Ioan. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

dus: dicente Ioanne, Totus mundus in maligno A
Finis omnis cõsumationis Christus. positus est. Est ergo consumatio maliciæ, est cõsumatio peccatorum. Sed consumationis finis fuit Christus, quia venit agnus Dei qui tollit peccata mundi, qui est Christus Iesus, finis & remissio peccatorum. Hunc finem consumationis propheta vidit in spiritu qui consumatum sæculi aboleret errorem. Vidit sanguine eius diuersa omnium peccata mundari. Bene ergo dixit, *Omnis consumationis vidi finem.* Hoc est, Vidi consumati adulterij remissionem: vidi consumatæ luxuriæ atque lasciuiæ: consumatæ crudelitatis atque sæuitiæ: omnis postremò flagitij, per crucem suam delicta donãtem. Est etiam & consumatio virtutis. Est enim consu- B
mata sapientia, cõsumata iustitia, sed habet finem. Finis enim omnium virtutum est Christus: qui finis est legis ad iustitiam omni credenti. Vides quia Christus finis est fidei. Bene ergo dicit, *Omnis consumationis vidi finem.* Vel aliter, secundum Glosam: *Omnis consumationis vidi finem*, id est, intellexi in quo debeat consistere finis omnis bonę actionis: vt nemo in se, sed in domino glorietur. Sequitur, *Latum mandatum tuum nimis.* Vbi notandum, quòd mandatum Dei dicitur caritas, ad quam omnia mandata terminantur. Et hoc mandatum via est qua pergimus ad vitam. Matth. 19, Si vis ingredi ad vitam, serua mandata. Cùm igitur, teste Christo, via vitæ sit ar- C
cta & non lata: & mandatum Dei sit via vitæ: ergo arctum est mandatum Dei, & non latum. Quomo-
Latum mandatũ Dei quo modo dicitur. do igitur dicit Psal. *Latum mandatum tuum nimis*? Respondeo quòd mandatum aliquod potest dici latũ comprehensione vel executione. Similiter & arctũ comprehensione vel executione. Caritatis autem mandatum est latum comprehensione: quia omnia alia mandata comprehẽdit, quia in his duobus mãdatis tota lex pendet. Sed est arctum executione: quia scilicet arcta comprehendit: vt puta diligere inimicos, persecutoribus benefacere. Immò generaliter quanto aliquod mandatum est magis latum comprehensione, tanto est magis arctum executione. Et quamuis illa quæ mandat caritas, de se sint arcta & difficilia: tamen quia amanti nihil est difficile, ipsa caritas diligenti ardua leuia facit & lata. Vnde hic ait Ambros. *Latum mandatum tuum ni-*
Caritas lata dicitur & arcta. *mis*: id est valdé. Legimus quòd arcta sit via per quã D
Matth.7. ingrediantur qui vitam æternam adipiscuntur. Rara enim virtus, difficilis passio est tolerãtibus: plures sunt qui sæculi huius spaciosa sectantur. Quomodo ergo dicit Psal. *Latum mandatum Dei*? Hic idẽ
Psal.4. propheta alibi dicit, In tribulatione dilatasti mihi. Hæc latitudo præceptorum cœlestiũ cor prophetæ dilatabat. O homo quàm latus es, si ad plenitudinem præceptorum cœlestium sinum tuæ mentis
Matth.5. expandas: quàm latum mandatum est caritas. Diligite (inquit) inimicos vestros. Omnes itaq; affectu
Rom.12. caritatis includit, qui non excludit inimicos. Vnde & Apostolus ait, Si fieri potest, pacem cum omnibus habentes. Non potest hoc Iudæis dici, vt cum omnibus hominibus pacem habeant. Illi vix suos
Christianus quis dicitur. diligunt. Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cum dico, perfectũ intelligo. E
In Christo enim plenitudo diuinitatis est: cuius nomen vsurpas, qui vocabulum geris, interpretationem vocabuli perfectionémque cur refugis?
Rom.12. Audi latum mandatum: Benedicite eos qui persequũtur vos: & nolite maledicere. Iste qui latum salutis dicit esse mandatum, probauit cum aliàs di-
Psal.108. cit, Illi detrahebant: ego autem orabam.

Q Vomodo dilexi legem tuã do- 2170
mine: tota die meditatio mea est. Mem

Hic incipit decimustertius octonarius: cui pro titulo præponitur siue præmittitur decimatertia litera alphabeti Hæbraici: scilicet mem. Quæ congruè huic octonario præmittitur. Nam interpretatur dupliciter: interpretatur scilicet viscera. Quid autẽ per viscera significatur in scriptura, nisi charitas, quæ in visceribus præcordiorũ habitat: iuxta
Phil.1. modũ loquendi Apostoli, dicentis, Testis mihi est Deus, quomodo vos cupiã in visceribus caritatis. B
Et Lucæ 1, Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriẽs ex alto. Vnde & Hier. sub
Threu.1. ista litera, ignẽ caritatis de cœlo sibi missum ostendit: dicens, Ex alto suo misit ignẽ in ossibus meis. Quis autem sit ignis iste, nisi caritas & dilectio: de quo Christus ait Lucæ 12, Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi vt ardeat? Rectè ergo ista litera quæ significat ignem caritatis, huic octonario præmittitur: quia in toto isto octonario Psal. igne caritatis accensus, ardenter tendit in Deum. Vnde de virtute caritatis hic octo ostendit: secundum quæ iste octonarius diuiditur. Ostendit enim quòd caritas primò in Deum corde semper facit C
tendere: in principio: secundò quòd inimicos mẽte facit stringere: ibi, *Super inimicos*: tertiò quòd incarnatum verbum facit credere: ibi, *Super omnes*: quartò legem nouam in antiqua esse facit noscere: ibi, *Super senes*: quintò quòd culpam omnem facit fugere: ibi, *Ab omni*: sextò quòd Dei vota ostẽdit facere: ibi, *A iudiciis*: septimò quòd in dulcorem ardua facit vertere: ibi, *Quàm dulcia*: octauò quòd iniquitatem omnem odiosam habet facere: ibi, *A mãdatis*. Primò ergo ostendit quòd caritas in Deum semper nos facit tendere. Cùm caritas sit amor Dei, & amor semper tendat in amatum: consequens est, quòd caritas mentem rursum ad Deum eleuat. Et hoc notans Psal. hic dicit, *Quomodo dilexi legem tuam*, &c. Nouit Psal. primum legis esse mandatum, vt Deum toto corde & tota anima diligamus. Nos quoque quos erudire studet, vult esse perfectos, *Quomodo dilexi legem tuam domine*. Per hoc enim Psal. excusum ostendit timorem. Vnde hic ait Ambros. Qui diligit, ex voluntate facit quæ sibi sunt imperata: qui autem timet, ex necessitate. Itaque dominus operationes seruulorum suorum spontaneas probat potius, quàm coactas: ideo ex seruis liberos facit, vt magis voluntatum nostrarum munera quã necessitatem obsequij proferamus. Nõ potest hoc dicere Marchionita, *Quomodo dilexi legem tuam*: qui legem non suscipit. Non potest dicere Iudæus: qui legem spiritualem ignorat, & literam legis nudam, non sensum legis intellectúmque meditatur. Solus ergo hoc dicat Christianus, qui multum iam legis cognitione profecerit. Qui non pœnam legis prouido corde formidet: sed diuina mysteria impigro miretur affectu. Verè ergo diligit, qui sine tristitia, sine timore: voluntario potius studio quàm coacto seruat præcepta. Et aduerte quòd hic accipit legem Dei pro lege æterna: quæ est idem quod ipse Deus. Et sic dicere, *Quomodo dilexi legem tuam domine*: idẽ est, quòd Quomodo dilexi te domine. Quam-
Diligẽdus est Deus multipliciter. uis enim modus diligendi Deum sit ipsum diligere sine modo, quia tantum debes quantum potes: tamen forma dilectionis Dei nobis ab ipso traditur: cum

Coacta seruitia Deus non acceptat, sed libera.

cum dicitur Deut. 6, Diliges dominũ Deum tuum A
ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis. Quod ad propositum exponens Bald. ait, Diligendus est Deus in beneficiis suis toto corde: in promissis, tota anima: in iudiciis suis, ex omnibus viribus: in præceptis suis, ex omni mente. Sunt autem beneficia Dei, alia conditionis, alia reparationis, alia quotidianæ consolationis. Ecce quomodo magnificauit Deus facere nobiscum. Multitudine beneficiorum nos obruit, & amorem molitur beneficiis extorquere. Pro his autem beneficiis tantis & tam magnis, toto corde diligendus est Deus. Et meritò dandum est ei, si quid ipse postulare dignetur. Sed dignatur cum ad
Prouer.23. hominem dicit, Da mihi cor tuum. Ex corde vult amari, qui cor sibi dari petit. Anima tota diligen- B
dus est Deus in promissis suis, qui magna nobis dedit, & maiora promittit. Promittit enim nobis à labore requiem, à timore securitatem, à mœrore consolationem, à morte resurrectionem, & in resurrectione plenum gaudium & indeficiens. Pro his meritò debet amari à nobis sine modo amoris. Nam promissiones Dei omne desiderium superant. Cùm ergo in cæteris rebus impatientia soleat inculpari, in expectatione tantæ promissionis vehemens impatientia laudabilis est dilectionis. Cùm enim qui plus amat & plus desiderat, illum dilationis præmia plus cruciant: hæc autem affectio significatur nomine animæ: cum dicitur, Diliges ex tota anima tua. Nec immeritò: anima enim spiritus est, & spiritu sancto afflata semper desiderat & suspirat, donec in illo respiret ad quem a-
Obedientiam debet superiori qui eam ab inferiori exigit. spirat. Ex omnibus viribus in suis iudiciis est diligendus Deus. Boni enim cùm à Deo flagellantur, in flagellis Deum amant, in flagellis Deum glorificant, in tribulationibus gaudentes, Dei flagella pro magnis acceptant beneficiis. De quibus
Psal.96. dicitur, Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua, domine. Tota mente diligendus est in præceptis suis. Mens enim est quæ in homine principatur, summum & præcipuum locum tenens. Sed sicut omnibus quæ sub ea sunt, se nosci esse prælatam: ita meminisse se debet necessitate obediendi Deo fore astrictam. Obedientiam sanè quam ab inferiori exigit, suo superiori æquissimo iure impendit. Væ autem homini qui Deo non obedierit. D
Pœna enim inobedientiæ erit illi prævalens ipsa mors. Mors autem sicut terribilis est, ita & odibilis: per inobedientiam enim mors in hunc mundum intrauit. Cur ergo obedientia præceptorum non est diligenda, à qua vita nostra procedit? Sic autem Psal. se dilexisse testatur: dicens, *Quomodo dilexi legem tuam domine*: quomodo, id est, toto corde:
Meditãdum est continuè nobis. tota anima, &c. Vnde sequitur, *Tota die meditatio mea est.* Tota enim die in lege domini est meditandum: non perfunctorie ipsam discurrere. Quod hic ostendit Ambros. dicens, Si agrum emere velis, si mercari domum, prudentiores adhibes, & quid iuris sit diligenter consideras: & ne in aliquo fortè fallaris, ipse tibi non credis. At nunc tuipse emen- E
dus es tibi, sit de tuo precio tractatus. Considera quid sis, quod nomen habes, quid acquiras tibi: non agrum, non pecuniam, non gemmarum monilia, sed Christum Iesum: cui nulla possunt precia, nulla ornamenta conferri. Adhibe ergo tibi consiliarios, Moysen, Esaiam, Hieremiam, Petrum, Paulum, Ioannem: ipsum magnum consiliarium Iesum Dei filium. Cum istis tractandum, cum istis tota die conferendum est tibi, tota die meditandum: sicut meditabatur Psalmista. Et hæc erat illi sola meditatio: non secularibus animus traducebatur illecebris, non pecuniaria coaceruandi patrimonij cupiditate flagrabat, non proferendi limitis, extendendi funiculi anxio curarum æstu, studio meditationis intentum reflectebat affectum. Quicquid poterat temporis dies habere, hoc totum sola sibi meditatio in lege domini vendicabat. Et si dicas, Quare Psalmista dicit, *tota die*, cùm in
Psal.1. principio Psalmorum dicatur, *Beatus vir, & in lege eius meditabitur die ac nocte*? Ad hoc respondet ipse Ambrosius dicens, Per diem hoc hic significare videtur, quòd ei qui in lege meditatur domini, semper dies est, & lumen sine defectu, quod nullæ tenebræ noctis interpellent. Alioquin in processu negligentiorem operis seipsum declararet, qui diligentior in ipsius operis principio exiterat. In die ergo meditatur legis & euangelij ipse dictator. Et fortasse illi qui nouum testimonium non recipiunt, in nocte legerunt: & ideo nescierunt, neque intellexerunt. Vnde & saluator, ne nos etiam legeremus in tenebris admonet: dicens, Ambulandum in die, quia non offendit qui in die ambulat: qui autem ambulat in tenebris, scrupulum offensionis incurrit.

Super inimicos meos prudentem 2171
me fecisti mandato tuo, quia inæternum mihi est. C

Hic ponit secundum: quòd est inimicorum dilectio, quam facit caritas, quæ omnes astringit generaliter. Iste versus duplicem habet sensum. Primus est, vt propheta mandato Dei edoctus & prudens effectus, amorem suum etiam ad inimicos protelauerit. Hæc enim dictio *super*, quandoque significat inclinationem animi ad rem supra quam est. Sicut dicitur Psalmo 40, Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem. Quandoque verò significat ascensum & excessum rei supra quam est: sicut Psalmo 53, Super inimicos meos despexit oculus meus. Quantum ergo ad primum intellectum, *Super inimicos*, &c. id est, mandato tuo sic me fecisti prudentem: quòd super inimicos meos animus meus inclinatur ad ipsos diligendos. Prætũidebat enim Psalmista mandatum Christi præcipientis Matth.
5, Diligite inimicos vestros, &c. Sed tunc di- *Inimici Dei sunt nostri inimici.*
ces, Psalmista qui erat in tanto statu perfectionis, quos inimicos habebat, qui cum omnibus pacificus erat? Statim respondetur, quòd aliud est inimicos habere, & aliud inimicum alterius esse. Christus nullius erat inimicus: quàm plures tamen inimicos habebat. Iste ergo inimicos suos dicit, non dicit se alterius inimicum. Inimicos autem suos dicit inimicos Christi, cuius membrum ipse erat. Vnde hic ait Ambros. Sed quos inimicos habebat propheta, qui aut sui populi viros legitima debet caritate complecti, aut alienigenas euangelica prædicatione inuitare ad Dei gratiam? ferè naturæ suæ conformem diligunt: quomodo dilectionem conformis sui propheta respuerat? Esse ergo iustam causam aliquam oportet, qua hi quos significat, iure videantur inimici. Et quæ sit possumus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Psal.138. inuestigare,si meminerimus quod alibi Psal. dixit, Et super inimicos tuos tabescebam : iusto odio oderam illos. Istos ergo euangelica auctoritate suos dicit inimicos qui inimici sunt Dei. Nam si is qui non reliquerit parentes propter nomen Dei, non est Deo dignus : quanto magis qui diligit Dei inimicos, Deo acceptus esse non poterit? Secundus sensus potest esse : vt scilicet super inimicos suos mandato factus fuerit prudens:id est melius & prudentius mãdatum Dei intellexerit & legem, quàm fecerint inimici eius. Et túc inimicos dicit Iudæos, qui mandata legis intelligebant carnaliter,temporaliter præmium expectantes in illis. Psal. autem prudentius Dei mandata intellexit,vt in ipsis præmium expectaret æternum, quod inæternum sibi proficiet. Et hoc est quod ait, *Quia inæternum mihi est.* Et ad istum intellectum exponit August. hunc locum : dicens, Iudæi quidem zelum habent Dei, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam,& suam quærentes statuere : iustitiæ Dei non sunt subiecti. Iste verò qui super inimicos
Phil.3. suos sapit in mandato Dei,inueniri vult cum Apostolo, non habens iustitiam suam quæ ex lege est: sed iustitiam per fidem Christi,quæ ex Deo est. Iudæi quippe huius inimici in omni Dei mandato temporalia præmia quæsierunt. Et ideo in illis non fuerunt inæternum, sicut huic:quia erit præmium custodiendi mandati huius:scilicet legis spiritualiter intellectæ ipse mandator, & præmium delectionis ipse dilectus : quando erit Deus omnia in omnibus. Quid est ergo *super inimicos*, &c. nisi Prudentius & melius intellexi mandatum tuum quo præcipis te diligi ac proximum, quàm fecerit inimicus meus : scilicet Iudæus, qui Christo & eius euangelio inimicatur.

2172 **Super omnes docentes me intellexi, quia testimonia tua meditatio mea est.**

Hic ostendit tertium: scilicet quòd charitas incarnatum verbum facit credere. Quis enim hominum talia charitatis signa potuisset ostendere, vt Christus ostendit? Quis tanta in pueritia cognoscere,vt ipse cognouit, qui puer inter doctores se- D debat, audiens illos & interrogans? Vnde & Psal. hoc præuidens,ait, *Super omnes docentes me intellexi*, &c. Iste versus dupliciter exponitur:scilicet vt sint verba capitis Christi : & etiam vt sint verba Psalmistæ vel membrorum corporis : scilicet ecclesiæ. Primò in persona capitis Christi intelligitur, vt ipse Christus vel propheta in persona Christi dicat,*Super omnes docentes*, &c. id est super omnes homines qui me vel corpus meum (quod est ecclesia) docere putabãt,intellexi:id est clariorem omnium habui scientiam. Et istum intellectum hic habet August. dicens, Quis est iste qui super omnes se docentes intellexit? Quis est(inquam) qui super omnes prophetas, qui non solum loquendo eos qui secum vixerunt, verumetiam scribendo, posteros E tam excellenti auctoritate docuerunt, audet se extollendo præponere? Salomoni quippe tanta donata est sapientia, vt etiam omnibus qui fuerunt
3.Reg.3. ante illum videatur esse prælatus. Sed non est credendum de ipso hoc dictum fuisse, maximè quia dici nó potest ex persona Salomonis, quod hic dicitur, *Ab omni via mala prohibui pedes meos.* Porro, si quod est acceptabilius, Christum pronuncians iste propheta,nunc à capite, quod est ipse saluator:nũc ab eius corpore,quod est ecclesia:verba prophetica dirigens, & tanquam vnum loquentem faciens propter magnum illud sacramentum : vbi dictum est,Erunt duo in carne vna. Agnosco planè eum, *1.Cor.6.* qui super omnes docentes se intellexit:quando cũ esset duodecim annorum remansit puer Iesus in *Lucæ 2.* Hierusalem:& quærentibus suis post triduum inuentus est in templo sedens inter doctores,audiens illos & interrogans:vbi stupebant omnes qui eum audiebant, super prudentia & responsis eius. Nec immeritò:qui per istam prophetiam tanto antè dixerat,*Super omnes docentes me intellexi.* Omnes homi- B nes vult intelligi,non Deum patrem, de quo dicit ipse filius, Sicut docuit me pater, hæc loquor. *Ioan.8.* Quod difficillimè ex persona verbi intelligitur:nisi quis capere valeat idem esse filio à patre doctum esse quod est à patre genitum esse. Cui nõ est aliud esse,aliud doctum esse : profectò à quo est illi esse, ab eo est illi doctum esse. Ex persona verò hominis *Phil.2.* vbi formam serui accepit, facilius intelligitur à patre didicisse quæ dixit. In qua forma constitutum maximè puerum potuerunt homines maioris ætatis docendum putare. Sed ille quem pater docuit, super omnes intellexit. Sequitur, *Quia testimonia tua meditatio mea est.* Vbi sequitur August. Ideo Christus super omnes se docentes intellexit, quia testi- *Ioan.5.* C monia Dei meditabatur. Quæ melius quàm illa de se ipso nouerat qui dicebat, Vos misistis Ioannem, & testimonia perhibuit veritati? Ego autem nõ ab homine testimonium accipio, quia habeo testimonium maius Ioanne. Secundò iste versus intelligitur de corpore Christi : vt sit sensus, quòd fidelis Christianus super omnes se docentes intelligit : id est supra Scribas & Pharisæos, (qui aliorum doctores dicebantur) melius legem intelligit: quia illi literam accipiunt, iste literam spiritualiter intelligit. Vnde hic docentes appellat Scribas & Pharisæos, & generaliter omnes qui quod non intelligunt, alios arbitrantur docere. Et sic hunc locum exponit Ambros. dicens, *Super omnes docentes*, &c. Doctrinam profitentur Scribæ Iudæorum, quia ipsi legem & prophetas priùs habuerunt : sed illi profitentur docere, sed non docent. Ei autem populo qui ex gentibus credidit, competit dicere, *super omnes docentes me intellexi* : scilicet quod illi non *Matth.16.* intellexerunt. Intellexi à Christo, quod illi non *Matth.5.* intellexerunt in lege. Qui vult venire post me, tollat crucem suam,& sequatur me. Intellexi, Diligite inimicos vestros, &c.

1273 **Super senes intellexi, quia mandata tua exquisiui.**

Hic ostendit quartum : scilicet quòd caritas facit cognoscere legem nouam in antiqua figurari. Caritas enim obseruationem mandatorum inducit: Christo dicente Ioan. 14, Si quis diligit me, sermonẽ meum seruabit. Obseruatio autẽ mandatorũ tribuit intellectũ: scilicet quomodo lex noua in veteri tãquam figura continetur in figura. Et hoc est quod ait Psal. *Super senes intellexi*, &c. Hic versus duobus modis exponitur : vt primus modus sit sensus prædictus. vbi senes accipit legem antiquã: quam scilicet senes & antiqui patres habuerunt. Et sic *super senes intellexi*: scilicet super antiquam legem cognoui fundari mãdata tua (scilicet legis nouæ) quæ exquisiui. Vel aliter: vbi sciendũ quòd hic non accipitur senectus ætate, sed magis saturitate &

Christus super omnes docentes se intellexit, & quomodo.

& intellectus debilitate. Et sic per senes intellige A sed quod procedit ex corde, hoc coinquinat hominem populum Iudæorum. de quibus in persona gentilium conuersorum, qui vt iuuenes pòst legem receperunt, loquitur Psal. dicens, *Super senes intellexi*, quia gentes conuersæ melius legem intelligunt quàm antiquus populus Iudæorum. Et istum in-
Senes dicũtur peccatores. tellectum ostendit Ambros. hic dicens, Mihi non videtur seipsum propheta laudare, & se senioribus
Eccle.8. præferre, cùm nouerit scriptum, Non te prætereat narratio seniorum: & ipsi enim didicerunt à patri-
Eccl.32. bus. Nam & alibi ait sapiens, Vbi sunt senes, non multum loquaris. Sed nouit quibus se præferat senioribus: scilicet inueteratis in peccato & vetera-
Mar.14. no impietatis atque senio perfidiæ delirantibus. Isti sunt seniores plebis (vt dictum est) qui dominũ Iesum Pilato præsidi tradiderunt. Conuenerunt B ideo quia caritas culpæ opponitur, ipsa culpam fugat & docet fugere : propter quod Psal. inflammatus ait, *Ab omni via mala prohibui pedes*, &c. Intantũ e- *Prona est natura ad malum.* nim per peccatũ natura nostra corrupta fuit, quòd ad malũ pronior est, quàm ad bonũ. Vnde & cuncta cogitatio hominis ad malum prona est omni tempore. Nisi ergo hæc pronitas prohibeatur, nisi *Gen.8.* refrænetur, semper tendit ad lapsum. Et hoc notans Psal. dicit, *Ab omni via mala prohibui pedes meos.* Prohibere enim aliquid est ipsum ab eo quod intendit abducere vel retinere : vtputa, prohibetur quis à cupiditate ad quam inclinatur per frænum liberalitatis, à voluptate quam affectat per frenum castitatis: & sic de aliis. Ex quo sequitur, quòd ista verba Christo capiti conuenire non possunt : quia *Christus non prohibuit pedes suos à malo.* pedes suæ mentis nunquam inclinati fuerunt ad malum. Et ideo illos non prohibuit. Et hoc hic notans August. ait, *Ab omni via mala*, &c. Hoc non capiti videtur conuenire: sed corpori. Neque enim caput nostrum ipse saluator corporis in aliquam malignam viam carnali cupiditate ferebatur : vt ei necesse esset pedes suos inde prohibere, quasi illuc euntes motibus suis: quod nos facimus quando ea quæ ille non habuit, ne vias malignas teneãt, desideria nostra praua cohibemus. Sic enim verba *Eccles.18.* Dei possumus custodire, si post malas concupiscẽtias non eamus, vt ad mala concupita perueniant: *Galat.3.* sed eas potius aduersus carnem spiritu concupiscente frænemus : ne nos raptos atque subuersos, per malignas vias pertrahant. Et hoc est quod dicitur Psal. 33, Prohibe linguam tuam à malo: quia nisi prohibeatur, faciliter labitur. Sic ergo istis verbis Psal. nos hortatur desideria mala reprimere, ne *Dubium omne est malignum.* nos ducant ad peccatum. Vnde hic ait Ambros. Itaque cùm fragilitas humana pronis affectibus feratur ad vicia, docet quemadmodum viæ istius lubricum viantem implicare non possit : sapientia dicente, Prohibe pedem tuum à semitis eius: *Prouer.1.* hoc est, ab istius sæculi vanitate : quia sæculum in maligno positum est. Quicquid enim dubium est, quicquid ancipitis effectus, malignum est : quicquid admiscetur malicię, quicquid veritati contrariatur. Prohibe ergo ab istius mundi lubrico pedem animi tui & mentis incessum. Prohibe, in- *Pedes duplices.* quam : resiste cupiditatibus : obsiste motibus qui
Matth.15. videntur irruere sicut bestiæ atque iumenta, vt teneros fructus & noua virgulta depascant. *Prohibui* (inquit) *pedes meos*: non vtique pedes corporis prohibuit, qui mentis suæ plerumque obsequuntur arbitrio. Nec enim prohibendi sunt cũ perducunt ad Dei tẽplum, viduæ opẽ ferre festinãt. Alius igitur est pes, qui iure prohibetur. Quis ille sit, pro-
Psal.35. pheta nos docet: dicens, Non mihi veniat pes

2174 **Ab omni via mala prohibui pedes meos, vt custodiam verba tua.**

Hic ponit quintum : scilicet quòd caritas odij culpam facit fugere. Cùm enim contraria simul in eodem esse non possint, vnum aliud expellit. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

superbię. Est etiam pes iniquitatis qui citò labitur, A stare non potest: sicut perfidorum est, de quibus scriptum est, Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare. Prohibe ergo pedes tuos ne cadas. Sunt enim nō solùm criminum, sed etiam infirmitatis pedes. Et videndum ne cadas, qui videris tibi forsitan bene stare. Sed tibi dicit Paulus, Et tu qui stas, videas ne cadas. 1.Cor.10
Eruet dominus pedes tuos ab omni lapsu, si cognouerit quòd tu prohibeas pedes tuos à lapsu. Ideo hoc meruit prophetа, vt Deus pedes eius ab omni lapsu eruaret: quoniam pedes suos ipse prohibebat, ne præcipiti aut incauto peccatorum laberentur vestigio. Vnde & potuit verba custodire diuina, quæ custodire non poterit qui nō poterit prius stare. Prohibitos pedes suos à via mala bene dixit, B qui Christum nouit esse viam, & imitatur. Hoc Salomon dicere nō poterat, qui fecerat contrarium. Ecclz.
Vnde dicit, Non prohibui cor meum quin frueretur omni voluptate sua, & oblectaret se in his quæ præparaueram.

2175 ## A iudiciis tuis non declinaui, quia tu legem posuisti mihi.

Hic ostendit sextum: scilicet quòd caritas Dei vota ostendit facere. Vbi notandum quòd lex euāgelica in multis distat ab antiqua. Primò quia illa timoris, ista amoris. Illa temporalia promittebat: ista æterna promittit. Illa per angelos fuit ipsi Moysi data: ista per ipsum verbum Dei incarnatum immediatè prædicata: quando scilicet aperiens os suū docebat eos. De ista ergo lege caritatis dicit Psal. Christo, præuidens futura, *Tu legem posuisti*. Quasi dicat, Tu legem nouam, non per angelos, non per prophetas nobis dedisti: sed tu personaliter legem posuisti mihi. Quæ quidem lex quia est amoris, ideo cauet ne offendatur lator legis. Et ideo per hanc legem impositam mihi, non declinaui à iudiciis tuis: id est à mandatis tuis: quæ iudicia dicuntur, quia iudicat quid faciendum & quid vitādum. Vel aliter. Iudicia enim Dei vocantur suæ dispositiones, quibus mundum regit, quibus in præsenti vita vnum prosperis attollit, alterum deprimit aduersis: vnum iustificat, alium obstinatum condemnat: & similia. Ille autem ab istis iudiciis declinat, D qui ipsa non approbat iusta: ille verò declinat, qui in ipso esse credit iniusta: vt ille qui se dicit iniustè à Deo flagellari, paupertate premi. Et generaliter omnis percussus vel in aduersis murmurans, quia omnis talis Deum dicit iniustū, & Deum accusat. Gregor.32. moral. cap. 6. Matth.11.
vt dicit Gregor. Est ergo sensus Psalmistæ, Quia tu legem posuisti mihi: scilicet humilitatis, dicēs, Discite à me, quia mitis sum, &c. ideo iudicia tua non reprobaui: sed flagellatus dixi, Cognoui domine quia æquitas iudicia tua: in veritate, &c. Vel aliter: vt iste versus sit quasi replicatio præcedentis sub aliis verbis: vt idem sit dicere, Ab omni via mala prohibui pedes meos, &c. & quod hic dicitur, *A iudiciis tuis non declinaui*. Quia qui à iudiciis Dei non declinat, ab omni via mala pedes suos prohibet. E
Vnde hic ait Augustꝰ. Quid enim est aliud, *A iudiciis tuis non declinaui*: nisi quod alio loco dicit, à iudiciis tuis timui: perseueranter eis credidi? Et statim subdit causam: dicens, *Quia tu legem posuisti mihi*. Quasi dicat, secundum Augustꝰ. Tu interior intimis meis: tu intus in corde legem posuisti mihi spiritu tuo tanquam digito tuo: vt eam non tanquam seruus sine amore metuerem: sed casto timore diligerem, & dilectione casta timerem. Sic causa quare non declinauit à iudiciis domini fuit, quia legem in corde suo dedit Christus. Vnde hic ait Ambros. *Christum per seipsum legē dedit.*
Meritò ergo dicit, *A iudiciis tuis non declinaui*, qui dici potest, *Tu legem posuisti mihi*. Non per Moysen, nō per Iosue, non per Prophetas: sed tu ipse per te Iesu legem posuisti mihi: hoc est euangelium. Ideo non declinaui à via, quia te aspexi, & cognoui itinera tua, & te sum secutus, & cognosco viam tuam. Sic ergo hoc solum potest dicere, *A iudiciis tuis non declinaui*, qui itinera sequitur Christi. Non potest hoc dicere superbus, qui viam humilitatis Christi non imitatur. non auarus, qui viam Christi paupertatis abhorret. non gulosus, qui viam abstinentię Christi non amat, &c.

2176 ## Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua: super mel ori meo.

Hic ostendit septimum: scilicet quòd caritas ardua facit leuia & dulcia. Amanti enim omnia grauia leuia videntur: & dulcia esse quæ sunt amara. Vnde Gregor. dicit, Cùm menti nostræ amor Dei immittitur, omne pondus præsentis vitæ leuigatur. Et ideo amanti dulcia sunt eloquia Dei: quamuis in seipsis aspera sint & grauia. Nónne graue est illud eloquium Christi, Diligite inimicos vestros? &c. Nónne graue est audire, Nisi quis renunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Nónne graue est illud Christi eloquiū, C
Qui vult venire post me, abneget semetipsum & tollat crucem suam, & sequatur me. Tamen amanti omnia ista suauia sunt atque dulcia: quia amor difficultatem nescit. Et hoc est quod ait Psal. *Quàm dulcia faucibus meis, &c. ori*, scilicet cordis, nō carnis. Vnde hic ait Augustꝰ. *Quàm dulcia, &c.* quasi dicat, Legem tu posuisti mihi, vt te casto timore diligerē. Et ideo dulcia sunt faucibus meis eloquia tua. Hæc est illa amoris suauitas, quam dominus dat, vt terra nostra daret fructum suum, vt bonum verè bene: id est non mali carnalis formidine, sed boni spiritualis delectatione faciamus. Est autem similis aperta sapientiæ doctrina fauo, siue melli, quæ de altioribus sacramentis, tanquam de cellulis cereis ore disserentis velut mandentis exprimitur: verum ori cordis, non carnis est dulcis. Vel aliter: Dulcia dicuntur eloquia Dei, quia dulces fructus nobis proferunt, & spiritualia bona ministrant. Vnde hic Ambrosius ait, *Quàm dulcia, &c.* Et bene dulcia sunt eloquia Dei, quibus prædicatur remissio peccatorum, vitæ perennitas, resurrectio etiam defunctorum: quæ perpetuæ mortis & acerbæ tēperant amaritudinem. Per hæc cepimus mortem non timere, qui cepimus dicere, Vbi est mors victoria tua? Et bene faucibus dulcia, eo quòd intimis visceribus diffusa sit gratia spiritualis. Et ideo, quia dulcia verba tua nobis esse cœperunt, ad ecclesiam dicis, Fauum distillant labia tua sponsa. Fauus mellis sermones boni. Et verè fauus bonus, quem manducat ecclesia, multorum prophetarum velut apum spirituali vbertate congesta mella redolente. Mysticus enim sermo cœlestium scripturarum sicut panis est: qui confirmat cor hominis, velut fortior cibus verbi. Suasorius autem ethicus sermo dulcis & mollior: eo quòd ethica prædicatione mentis interna mulcētur. Amara namque pœnitentia peccatorum, corda miti sermone

Amor omnia dulcia & leuia facit. Gregor.9. moral. ca.32.
Matth.5.
Scriptura fauo mellis comparatur.
1.Cor.15.
Can.4.

sermone dulcescunt. Stillant mel labia prędicantis, A rabuntur. Huius etiam stulti populi diuitias sitientes bibunt, quia fluentis sacri eloquij quæ Iudaicus populus in superbiæ ostētatione possedit, conuersæ gentilium mentes irrigantur. Vnde eis per prophetā dicitur, Omnes sitiētes venite ad aquas: & qui non habetis argentū, properate. Quia enim argenti vocabulo eloquia diuina significātur, Psalmista testatur qui ait, Eloquia domini eloquia casta, argētum igne examinatū. Qui ergo argentū nō habent, ad aquas vocantur: quia nimirū gentilitas, quæ scripturæ sacræ præcepta non receperat, sacri eloquij inundatione satiatur, quā tanto nunc auidius potat, quanto hanc diutius sicca sitiebat. Eadem ergo diuina eloquia & messis & diuitiæ vocātur: Messis, quia ieiunā mentē refeciūt: diuitię, quia magna nos morum maturitate componūt. Eademꝫ etiam comedi dicuntur & bibi, quia nimirū dum quædam in eis obscura sunt, quæ nō nisi interpretata intelligimus, hæc quasi vel mandendo glutimus: dum quædam verò ad intelligendū facilia ita sumimus vt inuenimus, ea quasi nō māsa bibimus, quia non infracta sorbemus. *Esa.55.*
Moralis scientia mel dicitur.
Prou.23.
Cibus corporalis tria habet.

2177 ## A mādatis tuis intellexi: propterea odiui omnem viam iniquitatis.

Hic ostendit octauū: scilicet quòd charitas omnem iniquitatem nobis facit odiosam. Cum enim charitas sit ipsa dilectio qua nos diligimus Deum: & qui diligit Deum, à Deo diligitur: consequēs est quòd ipsa charitas omnem iniquitatem nobis facit odiosam: quia nullus iniquitatem diligens diligitur à Deo, sed oditur. Psalm.5, Odisti omnes qui operantur iniquitatem. Et hoc notans Psal. dicit, *A mandatis tuis intellexi* &c. Vbi aduerte, q̄ est quoddam intelligere merè speculatiuum, quod opus nō includit: & istud intelligere, peccatum inducit. Iacob.4, Scienti bonum facere, & non faciēti, peccatum est illi. Aliud est intelligere practicum, quod opus includit: & istud meritum habet. Psal.40, Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Et istud intelligere practicū mandatorum Dei omnē iniquitatē excludit. Et de isto intelligere practico nunc dicit Psal. *A mandatis tuis* &c. Vnde hic Amb. ait, Huic versiculo concordat quod alibi dicitur, Concupiscens sapientiam serua mēdata. Sed nemo potest seruare nisi qui intelligit. Denique quotidie redduntur omnia verba legis à quibusdam senioribus Iudæorum, & nemo eorum potest custodire. Neque enim arborem dixerim custodire fœcunditatem naturæ, quæ luxuriat in foliis, & euanescit in fructu. Neque terram illā dixerim custodire fructus suos, quæ filicem inuisam pascit, quæ agricolis edere frumēta non solet. Nec pastor custodire videtur pecus, qui legere pabula pro futuro non nouerit, lupos cauere, canibus vallare ouilia sua: nescit potum cum opus sit ministrare. Nam producere tantummodo sine vlla cura mutum pecus, tantundem est quantum scripturas legere populum Iudæorum, vbi sunt spiritualis pabuli sacramenta, vbi litera occidit, vbi intelligibiles incurrāt lupi, vbi sit requies refectionis, vbi resurrectionis spes. Qui sunt canes, qui pro gregis possunt latrare custodia: populus & ipsū gregē magis mutus ignorat. Itaque si dicat, Seruo mādata. Respondetur ei, Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum; si videbas furem &c. Non est hoc custodire mandata, sed præuaricari, *Intelligere duplex: practicū, & speculatiuum.*
Custodia mādatorum qualis esse debet.
Prædicator fidere debet quod dicit.
Psal.49.

Cibus spiritualis scripturæ.
Matth.5.

Universidad de Deusto Biblioteca

statutis facere cōtraria:nō est intelligere, sed ignorare. Quomodo possunt esse verba Dei dulcia in faucibus tuis, in quibus est amaritudo nequitiæ? Quomodo mel & lac sub lingua tua, cum dolum lingua tua concipiat:vt aliud pectore concipias,& aliud forensi sermone prætēdas,vt decipias incautum? Cum tibi Petrus Apostolus dicat vt deponas omnem malitiam, & fucum simulationis abiicias, dicens,Sicut modò geniti infantes,rationabiles sine dolo, lac concupiscite. Ostendens nobis quid sit lac & mel habere sub lingua: vt non maledicere maledicentibus, sed benedictionem referre nouerimus. Nesciamus odisse nisi viam iniquitatis, vt facere quod execramur reluctanti caueamus affectu.Est ergo in nobis vt aliquid bene oderimus,& bene aliquid diligamus. Sicut enim bene amare possumus seruos Dei, & bene diligere possumus inimicos nostros secūdum verbum domini:ita bene odisse possumus inimicos Dei, odisse iniquitatem,odisse perfidiam, odisse mūdi istius vanitates. Odio igitur debent esse quæ sæculi sunt,ne securis affectibus nos voluptatis capiat illecebra. Facilè capit oculos petulantis forma meretricis, nisi eos premant odia iusta, & impuritatem indignatus auertat affectus. Inflat plerumque homines nobilitatis iactantia & rerum affluentia secularium, nisi pudeat in te aliena magis quàm propria laudari. Christus cum diues esset pauper factus est: in paupere non in diuite te redemit &c. Vel aliter: vbi notandum, quòd non ait Mandata tua intellexi: sed *A mandatis tuis intellexi*; ostendere volens quòd mandatorum Dei obseruatio, via est ad sapientiam. Et sic istum passum exponit Augustinus dicens, *A mandatis tuis intellexi* &c. Sed quid est quod ait,*A mandatis tuis intellexi*? Aliud est *mandata tua intellexi*:& aliud *A mādatis*.Hoc est enim quod vult significare: scilicet quòd faciendo mandata Dei, peruenit ad earum rerum intelligentiam quæ concupierat scire:propter quod scriptum est,Concupiscens sapientiam,serua mandata: & dominus præbebit tibi illam.Ne quisquā præposterus antequam habeat humilitatem obedientiæ,velit ad altitudinem sapientiæ peruenire: quam capere non potest,nisi ordine venerit. Audiat ergo,altiora te ne quæsieris,sed quæ præcepit tibi dominus, illa cogita semper. Sic homo ad occultorum sapientiam peruenit per obedientiam mandatorum. Cum autem dixisset, quæ tibi præcepit Deus, illa cogita: ideo addidit, semper: quia & custodienda est obedientia vt percipiatur sapientia: & percepta sapientia, non est deserenda obedientia. Spiritualium itaque membrorum Christi vox hæc est, *A mandatis tuis intellexi*. Hoc enim rectè dicit Christi corpus in eis, quibus mandata seruantibus, propter ipsam custodiam mandatorum præbetur vberior doctrina sapientiæ. Propterea (inquit) omnem viam iniquitatis odio habui. Necesse est enim vt oderit omnem iniquitatem amor iustitiæ: qui tanto maior est, quanto eum magis inflammat dulcedo sapientiæ, quæ præbetur ei qui obtemperat Deo,& à mandatis eius intelligit.

1.Petr.2. — *Odio mala debemus habere* — *Eccl.1.* — *Scientia acquiritur per humilitatem & obediētiā præceptorum.*

2178 **Lucerna pedibus meis verbū tuū, & lumen semitis meis.**

Nun. Hîc incipit decimusquartus octonarius. Cui pro titulo præmittitur decimaquarta litera alphabeti Hebræorum, quæ est nun: quæ directè huic octonario præmittitur meritò. Quoniam hęc litera interpretatur Vnicus vel Pascua eorum:quæ directè competunt ipsi Christo,qui est patris vnicus, quem Deus pater æternaliter genuit: qui demum incarnatus,factus est non solum pastor bonus,animam pro ouibus suis ponens: sed etiam factus est pascua eorum: scilicet fidelium suorum, quibus seipsum dat in cibum, & sanguinem suum in potum per sacramentum altaris. Præmittitur ergo hæc litera nun huic octonario, quia hic agitur de ipso Christo vnico patris, qui & pastor noster est, atque pascua animarum. Vnde iste octonarius diuiditur secundum illa quæ hic de isto vnico patris agit Psalm. De isto ergo patris vnico ostendit nobis octo,quæ in nobis efficit.ostendit enim primò, quòd gressus mentis sua claritate dirigit:in principio:secundò quòd mores nostros sua firmitate erigit:ibi, *Iuraui*:tertiò quòd mentes nostras sua mititate subiicit:ibi,*Humiliatus*: quartò quòd votis nostris sua pietate annuit:ibi,*Voluntaria*:quintò quòd vitam nostram in laboribus cōstitit:ibi,*Anima mea*: sextò quòd fideles suos in omni aduersitate protegit:ibi, *Posuerunt*: septimò quòd electos probos sibi cohæredes efficit: ibi, *Hæreditate*: octauò quòd probatos æternis bonis reficit:ibi,*Inclinaui*. Quantum ergo ad primum, ostendit quòd patris vnicus gressus mentis sua claritate dirigit, dicens, *Lucerna pedibus meis verbum tuum*. Vbi notandum quòd Dei verbum capitur dupliciter: scilicet pro ipso verbo Dei filio à patre genito æternaliter, quod erat in principio apud Deum. Et pro verbo sacræ scripturæ à prophetis & prædicatoribus prolato. Et istud quādoque ponitur pluraliter:vt cum dicitur,Cœlum & terra transibunt:verba autem mea nō transibunt. Quandoque in singulari:vt Actuum 6, Dixerunt Apostoli, Non est æquum nos relinquere verbum Dei(scilicet verbum prædicationis) & ministrare mensis.Primo autem modo sumptum verbum,pluraliter nunquam dicitur,quia vnicum solum est verbum. Et secundum istas duas verbi acceptiones, iste versus dupliciter exponitur: scilicet primò de verbo Dei, quod est Dei filius:quod quidem verbum dicitur lucerna & lumen, sed diuersimodè:quoniam aliquibus dicitur lucerna, aliquibus lumen.Lucerna enim & lumen differunt,quia lucerna dicitur minus lumen:scilicet lumen inclusum in testa:vnde lucerna quasi lumen arcens.Lumen magis absolutum & non arctatum dicitur.Est ergo verbum Dei lumen quibus magis & clarius lucet:illis verò lucerna quibus minus lucet. Et ad istum sensum hunc locum exponit hic Ambros. dicens,*Lucerna pedibus meis* &c. Verè pascitur oculus noster interior lucernæ spiritualis lumine,quę nobis in hoc mundo prælucet: ne sicut in tenebris ambulantes, incertis turbemur vestigiis, & viam veram inuenire nequeamus.Intelligibilis igitur pedum gressus,intelligibilis & lucerna:quia verbum Dei lucerna est. Nónne hoc erat in principio apud Deum? Quomodo ergo verbum æternum lucerna est? Nónne hoc est verum lumen quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum? Quomodo igitur dicitur lucerna?Sed videamus ne fortè idem verbum Dei aliis magna sit lux,aliis autem lucerna. Mihi lucerna est: angelis autem lux est. Petro lux erat, quando astitit ei angelus in carcere,& lumen circunfulsit eū.Paulo lux erat:quando eundem ad persequendum populum Christianum euntem circunfulsit eum lux de cœlo: & audiuit vocem de cœlo dicentem sibi, Saule Saule, quid

Verbū Dei duplex. — *Verbū Dei dicitur lucerna.* — *Ioan.1.* — *Actuū 12.* — *Actuum 9.*

me persequeris? Vera lucerna nobis est Christus,quando in isto ore corporis nostri censetur:& lucet in limo, fulget in vase fictili. Thesaurus ille quem habemus in vasis fictilibus ,lumen lucernæ est.Mitte oleum,ne deficiat tibi lumen lucernæ.Et oleum non oliuę terrestris,sed illud oleum cœlestis misericordiæ & gratiæ,quo vngebantur prophetę. Oleum tuū humilitas est, quo ceruicis nostrę dura mollescūt.Oleum tuum, misericordia est,quo collisa scopulis peccatorum corpora fouentur. Hoc oleum curat ægrotos.Misericordia enim à peccato liberat. Hoc oleum lucet in tenebris. Sic luceant opera vestra bona coram hominibus &c.Et aduerte quòd licet verbum Dei propriè lumen & lucerna dicatur, tamen etiam sancti participatione eius & lucerna dicūtur & lumen. Vnde idem Amb.ait, Lucernæ ergo & nos sumus toto operti corpore, vix aliquid exiguum habentes, vnde lucere possimus.Sed istis lucernis dedit vt essent & lux:ad Apostolos dicens, Vos estis lux mundi. Ergo si gloria sanctorum nunc sicut lucernæ,nūc sicut lux mundi fulgebat in hoc sæculo, quid dicimus de verbo Dei,quod lucerna est pedibus meis & lumē semitis meis? Vel aliter: vt verbum Dei dicatur lucerna in lege,sed lumen in euangelio.Vnde Amb.Et fortasse secūdum legem lucerna est verbum Dei:secundum autem euangelium, lux magna est.Iudæis lucerna est, & lucerna sub modio:populo autem nationum lux est. Denique populo qui sedebat in regione vmbræ mortis, lux orta est. Et nota ꝙ Christus dicitur lucerna pedibus nostris,dum nos illuminat ad impletionem præceptorum:sed lumē est, quando nos illuminat ad obseruandū semitas consiliorum. quia enim semita strictior est via, maiori lumine indiget ad ambulandum quàm via:& ideo ait Psal.de via præceptorum,*Lucerna pedibus meis verbum tuum*. De semita autem mandatorum sequitur, *Et lumē semitis meis*. Aliter exponitur textus iste,non de verbo Dei ęterno & vnico patris:sed verbo Dei: id est de scriptura sacra, quæ in omnibus agendis vel fugiendis nos illuminat.Et sic istum passum exponit hic Aug.dicens,*Lucerna pedibus* &c.Quod est lucerna,hoc est repetitū lumē:& quod *pedibus meis*, hoc idē quod semitis meis. Quid est ergo verbum tuum?Nunquid hoc est illud verbum quod erat in principio apud Deum, per quod facta sunt omnia? Respondet,Non est ita. Nam illud verbum lumen est,lucerna nō est. Lucerna quippe creatura est,nō creator:quæ participatione incommutabilis lucis accenditur.Hoc erat Ioannes,de quo Christus ait, Ille erat lucerna ardens & lucens. Sed lumen est & lucerna.Et tamē in comparatione verbi de quo dictum est,Deus erat verbum: nō erat ille lumen,sed missum est, vt testimonium perhiberet de lumine. Erat enim verbum lumē verum: non quod illuminatur,vt homo, sed quod illuminat omnē hominē. Nisi autem & homo lucerna esset & lumen, nō diceret Apostolis,Vos estis lux mundi.Nulla quippe creatura quāuis intellectualis & rationalis,à seipsa illuminatur,sed participatione sempiternæ veritatis accēditur:propter quā participationem inquātū homo est ipse mediator, ipse illuminatur:& lucerna in Apocalypsi nuncupatur.Cum ergo verbū æquale gignenti,lumē dicatur,& homo ab illo verbo illuminatus qui dicitur & lucerna:sicut Ioānes, sicut Apostoli:nec vllus eorū hoc sit verbū,& illud verbū à quo illuminati sūt,lucerna non sit:quid est ergo hoc verbū ꝙ ita lumē dicitur & lucerna? Ait enim,*Lucerna pedibus meis* &c.nisi verbum intelligamus quod factū est ad prophetas, quod prædicatū est per Apostolos:non verbum Christū, sed verbū Christi:de quo scriptū est,Fides ex auditu, auditus autem per verbū Dei. Nam verbū propheticū lucernæ comparans Apostolus Petrus,Habemus(inquit)certiorem propheticum sermonem cui benefacitis,intendentes velut lucernę lucenti in obscuro loco. Quod ergo hic ait, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*: verbum est quod in scripturis sanctis omnibus continetur.

2.Cor.4. — *Oleū multiplex spirituale.* — *Matth.5.* — *Lucerna & lumen sancti dicuntur.* — *Matth.5.* — *Esa.9.* — *Ioan.1.* — *Ioan.5.* — *Matth.5.* — *Ioan.1.* — *1.Tim.2.* — *Rom.10.* — *2.Petr.1.*

Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. 2179

Hîc ostendit secundum:scilicet quòd mores nostros sua firmitate erigit.Vbi sciendum quòd sicut voluntas per votum stabilitur & magis firmatur ad illud quod vouet implendum, quod ante votū implere non obligabatur:sic & per iuramentum.Vnde istud hic iurare Psal. non est nisi mente firmare se ad custodiendum diuina præcepta. Et sic voluntas per verbum firmatur in bono proposito, iuramento mediante. Vnde hic ait Aug. *Iuraui & statui* &c.Hoc enim appellatur iuramētum,quod statuit per sacramentum: quia ita debet esse mens fixa in custodiēdis iudiciis iustitiæ Dei, vt sit omnino pro iuratione quod statuit. Fide autem custodiuntur iudicia iustitiæ Dei,cum sub Deo recto iudice,nec rectè factum,infructuosum,nec peccatum creditur impunitum.Quid est ergo Iurare & statuere custodire &c.hoc scilicet, firmo proposito & firma fide credere,quòd nullum bonum irremuneratū à Deo manet,nec aliquod peccatum impunitum.Vel aliter. Iudicia iustitiæ Dei sunt flagella quæ immittit filiis ad correctionem & altiorem coronam percipiendam. Et sic Iurare & statuere illa custodire,est firmo & stabili proposito se disponere ad patienter tolerandam ac libenter omnem aduersitatem:sicut si ad hoc votum fecisset vel iuramētum,quia Deus aduersa suis ad ipsorum vtilitatem immittit. Et ad istum intellectum hunc locū exponit Amb.dicens, *Iuraui & statui* &c.Qui statuit,non mouetur: nō timet vt cadat,quia ampli⁹ est statuere quā stare.Stabat igitur Psal.mentis statione fundatus:nec timet ne in his mūdi huius tenebris possit errare. si enim metueret,non iuraret.Nemo enim bene iurat, nisi qui potest scire quod iurat. Iurare igitur indicium sciētiæ,testimonium consciētiæ est.Sed qui firmus est, non mouetur aduersis. Et his magis intelligit Dei iustitiam esse prædicandā,quia corripit dominus quē diligit. Nunquid nō frequētius corripitur filius quā seruus? Iniusta ergo est pietas patris,magis quàm domini seueritas. Asperitate exercet pater filium, magis quā dominus seruū.Sed dura patris non æstimantur imperia, quia vult meliorē esse filium quàm seruum: eruditio plena iustitiæ est. Orbatus est sanctus Iob liberis suis, in quos dominus potestatem diabolo dedit. Nunquid iniquus Deus? Absit:immò iustus, quia probat iustū suum per huiusmodi exercitia:quib⁹ eius probata est patientia,magis dignum qui probaretur efficit. Quo enim clarius meritum coronati,hoc vberior iustitia coronātis. Nudatus est facultatibus, cum diues esset, & hæc Deo permittente subiit dispendia. Non erant pecuniæ iam damna,sed vitæ:cum deesset alimonia omnibus deprędatis.Quis accuset iustitiam domini? Quòd si non omnem Iob amisis-

Iudicia iustitiæ Dei sunt, quia omne bonū præmiat, peccatū punit. — *Iudicia iustitiæ Dei sunt aduersa à Deo immissa vel permissa.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

set pecuniam,non tantam inuenisset gratiam. Athletam suum nudum vngere voluit Deus oleo pœnitentiæ: vt in certando faceret fortiorem & præmio digniorem &c. Nemo ergo putet dura esse quę
Iob 1. iusta sunt. Non videbantur dura ei qui poterat dicere, Nudus natus sum, nudus exibo: dominus dedit,dominus abstulit:sit nomen domini benedictum. Benedicit dominum iustus cum laborat:peccator,cum luxuriatur. Non ergo ex infirmitate nostra vis est æstimanda iustitiæ: quia durum putamus esse quicquid per imbecillitatem animi ferre non possumus. Tolle persecutiones, & martyres desunt. Sed quis hodie neget beatiores esse illos qui passi sunt, quàm illos quos nulla vexarũt supplicia persecutorum? Iustus ergo optat probari,tentari non timet. Qui enim statuit custodire iu- B
dicia domini, non timet tentationes. Sed vbi statuit,nisi in corde? Illic enim radicati & fundati esse debemus, non fluctuantes omni vento doctrinæ.

2180 ## Humiliatus sum vsquequaq; domine:viuifica me secundum verbũ tuum.

Hic ostendit tertium:scilicet quòd exemplo suę humilitatis nos humiliat. Duplex est humilitas:scilicet virtutis,qua quis seipsum Deo subiicit: & humilitas pœnalitatis, qua quis ab alio affligitur & humiliatur. Et vtramque humilitatem suo exemplo nos docuit Christus. Primam Matthæi 11, Discite à me &c. secundam quando (ad Phil. 2,) humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad C
mortẽ crucis. Et de ista humilitate pœnalitatis hic loquitur Psal. in persona corporis Christi, dicens,
Aduersis iusti magis humiliantur. *Humiliatus sum vsquequaque.* Quanto enim quis plus Deo se humiliat,eius obseruãdo præcepta,tãto plures persecutiones patitur,tãto pluribus tribulationibus pressus humiliatur. Et ideo postquam iste seipsum ad Dei seruitium totaliter dedit,amplius tribulationibus fuit humiliatus. Vnde statim postquã dixit, *Inraui & statui custodire* &c. statim adiũxit, *Humiliatus sum vsqueq.q; domine.* Vnde hic ait August. Quia pro fide Christi multa mala & grauissima pertulit corpus Christi:ideo inquit, *Humiliatus sum vsquequaque domine.* Non enim ait, Humiliaui me:vt humilitatem quæ est in præceptis intelligi sit necesse:sed ait, *Humiliatus sum vsquequaque*:maximã sci- D
licet passus persecutionem,pro eo quod iurauit & statuit custodire iudicia iustitiæ Dei. Et ne in tanta humilitate fides ipsa deficeret:addidit, *Viuifica me secundum verbũ tuum*:id est secundũ promissum tuum. Sic & superius vt ipsum Deus viuificaret orauit in tribulatione persecutionis:vbi ait, *Paulo minus consumauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.& secundùm misericordiã tuam viuifica me. & custodiam testimonia tua*:id est martyria tua: vbi intelligitur q̃ ipse non viuificet donado patiẽtiã,quòd testimonia(id est martyria)custodiri nõ possunt. Vel aliter:
Humilitas est virtus maxima. vt de humilitate virtutis accipiatur qua caput nostrum fuminẽ fuit humiliatum,& nos ad humilitatem direxit. Et sic istum passum exponit Ambros. dicens, *Humiliatus sum vsquequaque*(air Psal.)Non so- E
lum humiliatum, sed nimis humiliatum Psal. se gaudet. Beatus qui gloriatur humilitate magis quã potestate. Potestas decipit,humilitas non destituit: bona humilitas,quæ etiam in Christo laudem virtutis inuenit. Hanc in illo plus veneror quam creationem: quia creati ad laborem sumus, sed redempti ad quietem. Potest & hoc ex sua persona per os Psalm. Christus dixisse, *Humiliatus sum nimis*:qui in

euãgelio dixit, Discite à me, quia mitis sum &c. Di- A *Matth.11.*
scamus ergo ab eo qui docere nos voluit quod proficeret ad salutem. Et nobis dicit, Discite à me. Non est mediocre q̃ dicit Discite:& addit,à me discite. Non facile potest quisquam humilitatem docere inflatus,quamuis sit humana prędditus sapientia:mens tamen inflatur, quam superbia carnis extollet. Et qui paupertate cõtentus est,non est contentus iniuria: & qui potest ferre verberum pœnas,exagitatur verborum contumeliis: & qui potest administrationem contemnere, dolet sibi aliquem honorificentia esse prælatum. Grande est in omnibus humilitatis tenere mensuram. Superbia primum hominem deiecit, dum plus volumus: & quod minus est,solemus amittere. Bona humilitas, B
quæ nihil appetendo, totum quod contemnit adipiscitur. Ipse dominus Iesus se humiliauit vt nos leuaret, & se humiliauit vsque ad crucem: propter quod exaltauit(inquit) illum Deus, vt in nomine eius omne genu flectatur. Quanta fecit dominus *Phil.2.*
audeo dicere:& non flexi ei genu, sed flexi postquã se humiliauit. Sic enim, hoc est per humilitatem, per crucem sibi ecclesiam congregauit. Et consequenter ostendit quantum humilitas & status subiectionis præualet prælationi, dicens, Quid fuisset Ioseph,si humilis non fuisset? Sciuit sibi obfuisse quòd prælatus erat fratribus, etiam pius amor miseriam prælationis inuenerat. Prælatio armauit fratres: humilitas conciliauit extraneos. Prælatio C
concitauit germanos: humilitas regem subditum fecit, vt vere quasi ex persona Ioseph dictum putemus quod supra Psal. dixit, *Humiliatus sum & saluum me fecit.* Dauid Golia superato occurrerunt iuuenculæ psallentes, Saul in milibus, Dauid in decẽ milibus. Commotum est fel regis, & quærebat eum *1.Reg.18.*
occidere. Et humiliauit se Dauid ante Ionathan filium regis,& cõuertit eius affectum: vt quem successorẽ patri regni potuerat habere suspectũ, eundem aduersus studia paterna seruaret:dicens patri, Quid peccas in sanguinem innocentis?& voce ex- *1.Reg.19.*
torquet inuito, quòd non meretur occidi Dauid. Rectè ergo ait, *Humiliatus sum, & saluũ me fecit.* Bona igitur humilitas,quę regẽ Dauid populũmque seruauit. Bona humilitas: præsertim si adiungatur ei deuotio voluntaria. Ideóque viuificari se secũdum verbum domini petit,vt secundum verbũ viuat,& omnia cum ratione faciat:non secundũ carnis voluntatem. Et tu ergo si vitam secundũ verbum Dei cupis habere, imitator esto Dei: quomodo imitator? Nunquid cœlum potes facere,vt verbum, aut terram,aut mare? Non vtique:sed vt omnia per verbum facias,nihil facias sine verbo. Omnia cum ratione,nihil sine ratione: quia non es irrationalis ô homo,sed rationalis.

2181 ## Volũtaria oris mei beneplacita fac domine:& iudicia tua doce me.

Hic ostendit quartum:scilicet quòd verbum suã pietate votis nostris annuit, dum vota nostra sibi facit beneplacita. Quòd ostendit Psalm. hoc à Deo petens,dicens, *Voluntaria oris mei* &c. Vbi notãdum quòd sacrificium laudis Deo dupliciter offertur: scilicet in tempore tribulationis & miseriæ: & in tempore prosperitatis & abundantiæ. Illud autem magis voluntarium videtur quod tempore tribulationis offertur: quia tunc naturæ fragilitas magis ex aduersis ad tribulationem incitatur quam ad laudem. Et per consequens quãdo in aduer

aduersitate Deus laudatur, hoc magis à voluntate A
videtur procedere:& sic magis videtur voluntariũ esse sacrificium. Sed quia aduersitas quandoq; turbat rationem,saltem in parte sensitiua: non ita discernere potest homo quæ facit, sicut in quiete. ideo rogat Psalm. vt Deus laudem quam sibi offert humiliatus, ipsam sibi beneplacitam dignetur habere. Vnde hic ait Augustinus, *Voluntaria oris mei* &c. Hoc est,placeãt tibi:noli reprobare,sed approba. Bene autem intelliguntur oris volũtaria sacrificio laudis,confessione charitatis,non timore necessitatis oblata. Vnde dictum est,Volũtarię sacri-
Psal.53. Volũtaria seruitia Deo placent. ficabo tibi. Vel aliter:per ista verba vult ostendere Psal. quòd Deus nullum opus acceptat meritum, nisi sit voluntariè factum, non necessitate naturæ. Non enim coacta seruitia Deo placent. Vnde hoc B
inducẽs Ambros. hic ait, *Voluntaria oris mei* &c. Qui viuificatur spiritu Dei,volũtarius est Dei minister. Plurimum enim refert vtrum ex volũtate quid facias,an ex necessitate quod placeat Deo. Denique voluntarius minister habet præmium:coactus,dispensat obsequium. Rectè ergo ait Psalm. *Voluntaria oris mei* &c. oris sui offerens Deo volũtarium sacrificium: eo quòd vt apes illa prophetica bonos flores colligere ore consueuerit, fauos ore fingere, mella ore cõponere, & ex herbis suauibus ore flores legere: quæ cum sit robore infirma, sapientiæ prædicatione substantiæ suæ producit æternum. Quid sit istud voluntarium oris sacrificium reco-
Psal.49. gnosce. Immola Deo sacrificium laudis. Expectat dominus voluntarios ministros. Denique in libro C
Esa.6. Esaiæ dicit dominus, Quem mittã? Vtique seruulo suo poterat imperare,quem dignum vt mitteret nouerat: sed maluit illum spontaneæ obligationis nõ fraudare mercede, qui vt ipse se offerret postulatus est. Et quamuis eius sciret affectum, expectauit tamẽ vocem vt gratiam cumularet. Vnde se offerens Esaias, ait, Ecce ego:mitte me. Et sic postea est missus ad populũ. Ideo de eo dictum est, Quia Esaias audit & dicit. Etenim quasi volũtarium organũ vberiore spiritus sui gratia Christus impleuit. Nec ociosè hoc puto positum:quia voluntaria oris sui cupit placere Deo. Multi prophetę, sed nõ in omnibus oris voluntaria placent. Excusabat se Hieremias,dicẽs, Ecce nescio loqui,quia puer ego
Hierem.1. sum. Et dixit ei dominus, Noli dicere, Quia puer D
ego sum: quia ad omnes ad quos misero te,ibis: & secundũ omnia quæ mandauero tibi loquéris. Verendi propheta ætatem corporis prætendebat, ne in exequendis cœlestibus impar esse adolescentia deprehẽderetur. Sed Deus qui morũ magis quàm annorum considerandam iudicaret ætatem, & iuuenili corpore maturitatem robustæ patientiæ in suo seruulo præuideret:ait,Noli dicere,Quia puer ego sum. Hoc est,Prohibet eũ iuuenilis ætatis contemplatione vires suas perpendere, cui fides caniciem sapientiæ ministraret. Et iterum in poste-
Hierem.20. rioribus cũ dixisset idem propheta, Seduxisti me domine,& seductus sum:& dixi,Non nominabo nomen eius,& non loquar in nomine eius vltrà:addi- E
dit,Et factus est in corde meo vt ignis ardens flammas in ossibus meis: & dissolutus sum vndique,& ferre nõ possum. Aduertamus igitur quòd his etiã qui excusandum aut officium suũ certa causa aliqua denegandum putauerint: dominus autem noster aut rationem persuadeat,aut cupiditatem propheticæ reuelationis inspiret:vt ad subeundum officium voluntate concurrente,non necessitate cõ-

tendãt,quò merces ad eos integræ deuotionis pos- *Ioan.11.*
sit plenior peruenire. Prophetauit etiam Caiphas, quia expedit vnum hominẽ mori pro populo. Sed voluntarium oris ministerium non erat, quia loquebatur inuitus. Deniq; quod diceret nescibat. Et infrà ait Ambros. Quæ ergo sunt volutaria oris sui quæ Psal. Deo placere cupiebat? Certè ista: Elegi abiectus esse in domo Dei mei &c. Audiã quid *Psal.83.* loquatur in me dominus Deus. Aperiã in para- *Psal.84.*
bolis os meũ: loquar propositiones ab initio. Et para *Psal.77.*
ui lucernã Christo meo. Sequitur, *Et iudicia tua doce* *Psal.131.*
me. Sed quid est quòd iam superius iudicia Dei dicerat? Vnde & dicebat, *Iudicia tua non sum oblitus.* Et iterum, *à iudiciis enim tuis timui.* Cur igitur toties *Iusti cogitant bonũ quod est deficit: non quod fecerũt. Mali autem e contrario.*
verba inculcat iterum dicens, *Et iudicia tua doce me?* Ad hoc dicitur, quòd differentia hæc est inter bonos & malos, quia malus semper attendit ad bonũ quod habet, & non ad illud quod sibi deficit: bonus autem nõ ad illud in quo profecit, sed ad illud quod sibi deficit: quia semper vult vlterius proficere. Sic & in proposito Psalm. sciens quòd dum hic viuificamur, semper in cognitione diuinorum iudiciorum amplius possumus proficere: similiter & in operatione, respiciens ad illud quod sibi deficit: in illo à Deo doceri postulat, dicẽs, *Et iudicia tua doce me.* Vnde hic ait August. Nonne ipse in versibus superioribus dixerat, *A iudiciis tuis nõ declinaui*? Quomodo istud dicebat si non nouerat? Porro si nouerat, quomodo hic dicit, *Et iudicia tua doce me.* An sicut illud est, *Bonitatem fecisti cum seruo tuo:* & postea dicit, *Bonitatem doce me*? Quod ita exponimus vt intelligamus verba proficiẽtis, & amplius quàm acceperat postulantis. Si autem quæras quæ sunt iudicia Dei quæ iste postulabat à Deo doceri: respõ- *Iudicia Dei quæ sunt.*
det hic Ambros. dicẽs, Quia iudicia Dei sunt abyssus multa & inscrutabilia: vt dicit Apostolus. Ideo non poterat illa, nisi Christo docente cognoscere: quia vnus Magister omniũ est Christus. Hæc autẽ *Rom.11.*
Christi iudicia sunt, vt his qui insidiati nobis fuerint, nouerimus non vicem iniuriæ repẽdendã, sed pro iniuria magis referendam gratiam. Denique *1.Petr.2.*
Christus maledicentibus non maledixit: persecutiẽtes non repercussit: sed magis pro persequentibus se piæ intercessionis apud patrem auxilium deferebat, dicens, Pater dimitte illis: non enim sciunt *Luce 23.*
quid faciunt. Hæc igitur quisquis fecerit legis iudicia, remuneratio donatur à Christo.

2182 ## Anima mea in manibus meis semper:& legem tuam non sum oblitus.

Hic ostendit quintum:scilicet quòd vita nostra *Anima in manibus cõsistit.*
in laboribus & operibus est constituta. quia scilicet anima nostra(id est vita)efficitur bona vel mala secundum diuersitatem operum quæ procedũt ab illa. Vnde dicit, *Anima mea in manibus* &c. Vel animã suam in manibus suis habent iusti, quia bonitatem conscientiæ quã interius habent, pro vtilitate proximorũ operibus exterioribus ostendunt. Sic enim *Anima nostra in manibus nostris est.*
dicitur Iob 13, Animam meam portо in manibus meis. Quod exponens Gregor. ait, Animam porta- *Gregor. 11. moral.c.19.*
re in manibus est intentionem cordis in operatione ostendere. Habent namque iusti hoc proprium, vt omne quod dicunt atque omne quod agunt,nõ solum profectum suum, sed etiam ædificationem proximorum quærant. Et aliquando in semetipsis aliqua diiudicant, vt pigros auditores ad considerandos semetipsos reuocent. Aliquãdo bona opera ostendunt, vt spectatores eorum erubescant non

imitari

Matth.5. **A** imitari quod vident. Nam scriptum est, Vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Qui igitur intentionem suam per opera insinuat, animam suam in manibus portat. Notandum quòd iste textus variatur, secundum August. & Ambros. Nam aliqui textus habēt, *Animam meam in manibus meis.* Et alij habent, *Anima mea in manibus tuis.* Et istum secundum textum, scilicet *in manibus tuis* plus acceptant August. & Ambros. quàm primum. Vnde hic ait August. Nonnulli codices habent *in manibus meis*: sed plures habent, *in manibus tuis*. *Anima nostra in manibus Dei est.* Et hoc quidem planum est. Iustorum enim animæ in manu Dei sunt: in cuius manibus sumus nos & sermones nostri. *Et legem tuam nō sum oblitus*: tanquam ad non obliuiscendum Dei legem **B** manibus Dei adiuuetur eius memoria, vbi eius est anima. *Anima mea verò in manibus meis* (dicit August.) quomodo intelligitur, ignoro. Iusti quippe ista verba sunt, non iniusti: redeuntis ad patrem, non recedentis à patre. An fortè ita dictum intelligitur, *Anima mea in manibus meis*: tanquam eam per Deum viuificandam manibus suis offerret Deo? Vnde *Psal.24.* alibi dicitur, Ad te leuaui animam meam. Ambros. autem vtrunque textum exponit: sed diffusius illū, *Anima mea in manibus tuis*: breuius autem istum, *Anima mea in manibus meis.* Vnde quātum ad istū textū, sic ait, *Anima mea in manibus meis semper*: hoc est, in actibus & operibus meis. Quamuis in periculo positus dicit iustus ad dominum, Propter te quotidie morior: propter te quotidie periclitor. Periclitor **C** ab insidiatore: periclitor à detractore: periclitor ab his quos arguo, quos reuinco: periclitor pro veritate atque iustitia. Propterea in manibus meis anima mea. Ego tamen nec periculis territus, tuæ legis oblitus sum. Quantum ad alium textum qui habet, *Anima mea in manibus tuis semper*, subdit Ambros. Sed tamen quia plerique textus habent, *Anima mea in manibus tuis semper*: hoc latius explanandū arbitror. Scit propheta vbi animæ suæ præsidium locet, vnde opem speret: in manibus Dei cōstituere vult animam suam, quia cor regis in manu Dei est. Quicunque proprium corpus subegerit, nec eius passionibus turbari animam suam cōgrua viuacitate permiserit: is bene regia quadam potestate se cohibens, rex dicitur, quòd regere se nouit, **D** quòd arbiter sui iure sit: non captiuus trahatur in culpam, nec præceps feratur in vitium. Huius anima non perit in æternum, nec rapit eam quisquam *Manus Dei quæ sunt.* de manu patris omnipotētis aut filij. Manus enim Dei quæ solidauit cœlum, quos tenuerit, nō amittit. Quæ sunt igitur istæ manus, consideremus. In *Cantic.8.* canticis habes, Læua eius sub capite meo: & dextera illius amplexabitur me. Hæc sponsa loquitur de Christo: anima de verbo Dei atque sapientia. Magna est sapientiæ manus: magna dextera totam cōplectitur animā. Anima enim tota munita est, quæ desponsata est verbo Dei: plenitudo enim sapiētiæ timere Deum. Quæ ergo Deum timet anima, plenè se munit ipsa præsidio. Mittit sapientia læuam suam sub collo eius: dexteram autem in complexu **E** eius. Vtrunq; quidem brachium eius ad vtilia extenditur: habent tamen propria sua singulę manus sapientiæ. In dextera longitudo vitæ est; in sinistra autem, diuitiæ & gloria. Bonis itaque vtraque manus dotata est dotibus. In eo tamen habent varietatem sui muneris, quia præsentia & futura tēpora comprehendūt: vt læua præsentium remuneratrix sit dextera futurorum. Possumus etiā hæc de prophetia sancti patriarchæ Iacob cognoscere. Nam *Ephraim significat bonos: Manasses malos.* cum dexteram suam posuisset super Ephraim, sinistram autem super Manassem: & cōuertere eos Ioseph voluisset, ætatibus consideratis: noluit pater, *Genes.48.* sed dixit, Scio fili: & hic erit in populis & exaltabitur: sed frater iunior maior illo erit. In quo maior? In eo vtique, quia benedictione prælatus est. Vel quia semen eius multitudo gentium, quæ in hoc sæculo laborem elegerint credentes in dominum Iesum: vt consolationem habeant futurorum. Manasses autē semen est populus obliuionis: qui proprium oblitus auctorem, exaltatus ad tempus in sæculo, est daturus reliquo pœnas graues: quia dominum suum & Deum negauit. Hæc dixerim vt probarem ea esse potiora quæ futura sunt &c.

Posuerūt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui. 2183

Hîc ponit sextum: scilicet quòd verbum fideles suos in omni aduersitate protegit: ne aduersis fracti, mandata Dei deserant. Vnde hoc de se Psal. profitetur, dicens, *Posuerunt peccatores* &c. Hoc idē aliis verbis superius expresserat, dicens, *Paulo minus consumauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.* Dicat ergo, *Posuerunt peccatores* &c. quasi dicat, Vnde hoc ex tot aduersitatibus & tentationibus pressus, mandata tua non deserui, in illis vel ab illis errando? Vnde hoc, nisi quia anima eius in manibus Dei, vel in suis manibus viuificanda Deo offertur? vt ait August. Ista autem verba maximè ad *Martyrum constantia.* beatos martyres spectant: quibus peccatores & tyranni mundi diuersos laqueos parauerunt diuersarum pœnarum: vt eos peccato caperēt, quò fidem Christi negarent. Sed ipsi constanter fidem tenentes non errauerunt. Vnde Ambros. hic dicit, *Posuerunt peccatores laqueum mihi* &c. Digna vox hæc est relinquentis hoc sæculū, eo quòd retia persequentium & insidiatorum laqueos euaserit Vox digna *Laqueus multiplex martyrum.* martyribus: quibus multa supplicia proponebantur, multa etiam offerebantur præmia, vt à martyrij studio vel timore pœnarū & sæuę mortis horrore, vel præmiorum reuocarentur illecebra. Grauis laqueus proscriptionis qui sæpe frāgit sanctos inopiæ deformitate, quos mortis formido nō fregerit. Laqueus alius intēdit: laqueus carceris, diuturníque supplicij. Grandis laqueus cum diuitiæ promittuntur, cum honores, cum amicitiæ tyrannorum. Qui ergo euaserit, & ad martyrium poterit peruenire, & rectè dicit, *Posuerunt peccatores laqueum mihi*: sed à mandatorum tuorum semitis non erraui. Cui despicienti præsentia, futura quærenti regnum cœleste diuinitatis suæ promissione reseruatū est. Qui sunt peccatores, qui posuerunt laqueos istos? aperuit tibi Apostolus, dicens, Qui volūt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum *Auaritia laqueus est. 1.Tim.6.* diaboli. Aduertis laqueū diaboli esse diuitias, quę tetendit etiam saluatori. Sed ille qui nihil habuit quod posset princeps huius mūdi suum dicere, laqueorum eius vincula dissoluit. At ne mediocrem *Matth.27.* hunc laqueum putes, hic laqueus Iudam Apostolum strangulauit: qui miser cum esset illaqueatus vt proderet dominum, vbi aduertit quātum scelerū esset admissum, laqueo se suspendit. Dedit enim tibi scriptura, vt nō solum caueas laqueos: sed etiā per pœnitentiam eius vincula dissoluas, cum fueris crimine illaqueatus. Quid tibi ô homo cum deliciis ac voluptatibus? Non capit laqueus, nisi escæ te ceperit. Dum prędam petis, laqueo ipse te necas. Esca

A Esca laquei, auaritia est: esca diaboli luxuria est: quibus nos vult inescare, non pascere. Quid tibi postremò cum terra, qui cum Christo resurrexisti? *Coloss.3.* Quæ sursum sunt quærito, vbi Christus est: quæ sursum sunt, sapito, non quæ super terram. Mortui sumus terris: vita nostra abscōdita est cū Chri- *Galat.2.* sto Deo nostro. Non iam nos viui sumus, sed viuit Christus in nobis. Si istos laqueos times, ad domi- *Psal.90.* num clama, & liberabit te: vt dicas, Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium & à verbo aspero. Si laqueum tui cordis euadas, liber eris: vt di- *Psal.122.* cas, Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

2184 **Hæreditate acquisiui testimonia tua inæternum: quia exultatio cordis mei sunt.** **B**

Hîc ostēdit septimum: s. quòd verbum nos suos cohæredes efficit. Si enim secundum Apostolum socij sumus Christi passionum, erimus & consolationum. Qui ergo testimonia Christi (id est martyria) cupit hæreditare, ibi hæreditabit & præmia. Et ideo Psalm. se hæredem testimoniorum Christi læ tanter facit, dicens, *Hæreditate acquisiui* &c. Attende quòd iste textus diuersificatur, quia aliqui dicūt, *Hæreditaui testimonia tua*: & aliqui, *Hæreditate acquisiui*. Sed iste secundus præferendus est primo, secundum August. vbi sic ait, *Hæreditate acquisiui* &c. Nonnulli vno verbo volētes dicere quòd vno verbo Græco positum est, *hæreditaui* interpretati sunt. **C** Quod & si in Latinum esset, posset magis significare eum qui dedit hæreditatē, quàm eum qui acceperat: vt sic esset, *hæreditaui*, quomodo ditaui. Melius ergo duobus verbis insinuatur integer sensus: *Martyr qui vult esse, licet non potest.* vt dicatur, *Hæreditate acquisiui.* Si autem quæratur quid acquisiuit hæreditate: Testimonia inquit tua. Quid per hoc vult intelligi, nisi vt testis Dei fieret, eiúsq; testimonia confiteretur; id est vt martyr Dei fieret, eiúsque martyria diceret. Multi quippe voluerunt, sed non potuerunt: nulli tamen potuerunt nisi qui voluerunt: quia nō potuissent, si Dei testimonia negare voluissent. Sed etiam ipsorum præparata est voluntas à domino: ideo hæreditate se hoc acquisiuisse iste testatur, quia à patre sibi collatum est, cuius hæres est. Et hoc inæternum, quia **D** non est in eis gloria temporalis hominum quærētium vana, sed æterna gloria est breui tempore patientium, & sine fine regnantium. Sequitur, *Quoniā exultatio cordis mei sunt.* Martyribus enim etsi afflictio est corporis, exultatio tamē est cordis. Vel aliter: vt per testimonia Dei intelligantur diuina mādata, quia super illis Deus testis est: & testes cœlū, terram ac homines requirit. Illa ergo acquiruntur hæreditate, scilicet morum Christi: qui est hæres morum Christi, Dei seruat mādata. Vnde hic Am- *Testimonia Dei dicuntur præcepta.* bros. ait, Dicit Psal. *Hæreditate acquisiui* &c. id est, hæres sum mandatorum Dei tuorum: successionē tuā fidei pietatísque iure quæsiui. Non potest hoc dicere, nisi qui Dei mandata custodit: cœlo & terra *Esa.1.* testibus acquisita. Dixit enim dominus, Audi cœlum: & auribus percipe terra. Terram testatur do- **E** minus & elementa ad redarguendum illos qui noluerunt præcepta diuina seruare, vt refugia omnis *Testis est deus & conscientia nostra.* excusationis obsepiat. Testatur & homines, dicēs, Estote mihi testes, & ego testis, dicit dominus. Mādata ergo domini plena sunt testimoniis. Et ipsa sunt quorum satis idoneus testis est, qui non mentitur Deus: apud quem & conscientia tua testis est **A** cogitationibus accusantibus & etiam defendentibus. Satis fidelis etiam in infido pectore, quem arbitrum omnium quæcunque commissa sunt, latere non possunt. Nam si in iudicio terrestri etiam is qui ad mentiendum venerit subornatus, tamen si testimonio alterius fuerit conuictus, solet prodere veritatem: quanto magis in iudicio cœlesti apud dominum Iesum necesse habet quæ vera sunt cōfiteri, quem nouit scire quæ vera sunt & quod factū est? Sed qualem hæreditatem consequitur, qui hic *Hæreditas duplex: scilicet Adæ & Christi.* Dei testimonia quærit obseruare? Acquirit enim hæreditatem, non temporalem, sed æternam: non terrestrem, sed cœlestē. Quod hic deducit Ambros. dicens, Et bene ait, *Hæreditate acquisiui* &c. Quoniā sicut antè hæredes fuimus peccatoris Adæ, ita nūc **B** Christi sumus hæredes. Illa fuit criminū: hæc virtutum hæreditas est. Illa nos obligauit: hæc soluit. Illa à fœnore delictorum obligauit inimico: hęc redemptionis dominicæ titulo passionis Christo acquisiuit. Malæ viæ successio totum hominem deuorabat: præclara Christi hæreditas totum hominem liberat. Non ad vnū quidem, non ad paucos, sed ad omnes testamentū suum scripsit Iesus. Omnes scripti hæredes sumus: testamentum commune est & ius omnium, hæreditas vniuersorū & soliditas singulorū. Nouum tamen testamentum singuli adeunt, & omnes possidēt. Nec minuitur hæreditas, quicquid ab hæredibus vēdicatur. Manet emolumentum integrum: & eo magis singulis crescit, quo pluribus fuerit acquisitum. Alia conditio **C** est hæreditatis humanæ: si diuisa fuerint emolumenta, diminuuntur, & hæredis est damnum. Indiuisum regnū Christi est, indiuisa hæreditas. Quomodo fieri poterit, vt hæreditatis sit fructus indiuisus, quod est regnum cœlorum? Aurum, argentum, prædium ab homine pluribus derelictum, distribuitur ac secatur: solida ad singulos dona Christi perueniunt, omnes habent, & nemo fraudatur. Sed audiamus cōmoda hæreditaria. Remissio peccatorum, hęreditas Christi est. Certè solida per singulos & in commune est lucratiua. Quibuscunq; enim collata fuerit, & nulli decidit; & accedit omnibus. Corpori ecclesiæ acquiritur quicquid vnicuique relaxatur. Nam si angeli super vno peccatore pœnitentiam agente lætantur, quia lucrum **D** suum putant hominis redemptionem: quanto magis lucrum est generis humani, quod lucrum est naturæ: hæreditas Christi est resurrectio? Hāc quisque damnum suum dixerit, quæ in vno communis gratiæ nomine inuenit. Christus enim resurgens, omnibus factus est resurrectio mortuorum. Quomodo igitur potest singulorum esse dispendiū, quę est totius corporis & humani generis reformatio? Et infrà: Dicat ergo fidelis, *Hæreditate acquisiui testimonia tua* &c. quia exultatio cordis mei sunt. Quis non exultet qui cœlum & terram hæreditate acquisiuit? exultabant Apostoli spe istius hæreditatis cū verberarentur, cùm in carcerē truderentur. Huius hæreditatis desiderio, cōsequēter ait Psalmista,

E **Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas inæternum, propter retributionem.** 2185

Hic ponitur octauum: scilicet quòd verbū suos inæternum reficit. Duo enim maximè faciunt cauere Dei offensam, & ex consequēti præcepta eius facere: scilicet timor pœnæ, & amor gloriæ. quæ duo

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto Biblioteca

Timore solo bona faciens peccat.

duo quisque considerans,non peccabit. Sed tamẽ aduerte quòd bonum faciẽs præcisè vt pœnã euadat,talis Deum non diligit:& vellet peccare,si peccatum esset impunitum. Faciens autem bonum & timore pœnæ & amore glorię,si præferat timorem amori,etiam peccat:si autem amorem timori præferat,meretur.vide supra versi.2108.Iste ergo ostẽdens se propter amorem æterni præmij,quod præmiũ Deus est, quæ retributio Deus est:& sic propter amorem Dei & iustitiæ se ad mãdata Dei exequenda cor suum inclinasse:dicit,*Inclinaui cor meum* &c. Et aduerte quòd talis inclinatio cordis ad diuina obseruanda mandata,duo exigit.Primò diuinam gratiam, qua ipsum cor disponitur: secundò ipsam arbitrij libertatẽ,qua quis non coactè sed liberè se diuinæ gratiæ cõformiat. Primũ suprà tetigit Psalm.cum dixit, *Inclina cor meũ in testimonia tua* &c.Secundum autem hic tangit, dicens, *Inclinaui cor meum* &c. Vnde ista verba hic August. exponens, ait, *Inclinaui cor meum* &c.Qui dicit,*inclinaui cor meum*: ipse iam dixerat, *Inclina cor meum in testimonia tua*:vt intelligamus simul hoc esse & diuini muneris & propriæ voluntatis. Si autem quæras, Retributio nobis à Deo data,duo includit: scilicet commodum proprium,& amorẽ iustitiæ siue Dei. Nunquid faciendo Dei mandata,non quidẽ timore pœnæ,sed amore retributionis: sic quòd si non esset retributio, illa non facerem:nũquid mereor? Respondeo quòd si quis amore solùm retributionis,& nõ iustitiæ bonum operatur:iam bonũ agit, sed non bene:ideo non meretur.Si agit bonũ amore retributionis, quæ retributio ipse Deus est: sic quòd præferat bonum iusti bono cõmodi: sic meritorium est.Et ista est intentio Psalmistæ dicentis, *Inclinaui cor meum &c.propter retributionem*,id est propter te & amorem tuũ: qui es vera retributio bonorũ & nõ solùm retributor. Sic enim dixit Deus ad Abraham Genes.15, Ego sum Deus protector tuus:ego sum merces tua magna nimis. quãuis & bonum commodi in tali retributione consequenter inducat ad mandatorum obseruationem.Vnde hic Ambros.ait,*Inclinaui cor meum* &c. Qui retributionem bonorum operum sperat à Christo, & ad eum festinat:inclinat cor suum vt faciat Christi iustitias.Quæ est iustitia Christi? Audi ipsum dicentem,Sine nos implere omnem iustitiã: scilicet humilitatem qua peccatum minuitur, culpa laxatur, Et bene inclinauit & humiliauit se Christus:vt nõ sit arduum atque difficile tibi,cùm mentem tuam ad humilia & plana conuertis. Aut certè quoniam sapientia carnis legi Dei non est subiecta, videtur inclinare cor suum, qui legi eũ facit esse subiectũ: extollente corporis sensu,& cõtuitu religionis inflectit, atque ille dum extollens se frustra & inflatus mẽte carnis suæ,cùm se humiliat,inclinat. Humiliauit enim & ipse se Christus,vt nouum cõderet testamentum.Cùm lego euangelium, audio filium Dei carnem assumpsisse de Maria. Videor mihi cum Christo ipse descendere. Lego enim cum quòd cum in forma Dei esset,semetipsum exinaniuit vt formã serui acciperet, & habitu esset vt homo. Inclinauit se vsq; ad mortem. Lego ipsum dicentem,Qui se humiliat, exaltabitur.Lego ipsum dicentẽ,Venite ad me omnes qui laboratis,& onerati estis,& ego reficiam vos.Tollite iugum meum super vos:& discite quia humilis sum corde. Non dixit,Discite à me quia potens sum. Non dixit,Discite à me,quia gloriosus sum. Sed dixit, Discite à me, quia mitis sum:quod imitari potestis. Nolite ergo vos extollere. Docuit me dominus humiliari & inclinare cor meum ad faciendas iustitias,nõ ad iniquitatem,sed ad charitatem propter retributionem.Retributio regni cœlorum & paradisi est incolatus.Sed aduerte quòd dicit,*Ad faciẽdas iustificationes tuas inæternum*.Nunquid enim inæternum facturi sumus iustificationes Dei? Ad hoc respondet August.dicens, Opera quidem illa quæ operamur circa proximorũ necessitates,æternæ esse non possunt,sicut nec necessitates: sed si non diligẽdo ista faciamus,nulla est iustificatio. Si autem diligendo æterna,est ipsa dilectio,eique æterna parata est retributio: propter quam retributionem dicit se inclinasse cor suum ad faciendas iustificationes Dei: vt inæternum diligens, inæternum mereatur habere quod diligit.

Gratia Dei & libertas requiritur ad actũ meritorium. — *Quæstio.* — *Iustitia Christi est humilitas.* — *Matth.3.* — *Humiliauit se Christus.* — *Philip.2.* — *Lucæ 14.* — *Inclinare cor nostrũ docuit Christus.* — *Matth.11.* — *Quæstio.*

Iniquos odio habui, & legem tuam dilexi. 2186

Samach.

Hîc incipit decimusquintus octonarius. Cui pro titulo præmittitur decimaquinta litera Hæbraici alphabeti:quę est Samach.Quę meritò huic octonario præmittitur: quoniam hæc litera interpretatur Audi vel Firmamẽtum.Vbi aduerte quòd duplex est auditus: scilicet corporis exterior, & mentis interior.Auditus exterior sine interiori nihil ad salutem proficit: sed interior auditus requiritur.Et quod aure corporis auditur,ad hoc audiri debet,vt aure cordis percipiatur. Vnde quãdo dominus aliqua mystica demõstrare volebat,præmittebat,Qui habet aures audiendi,audiat. Nã secundum quòd ait Beda in homil.quoties hæc admonitio:scilicet, Qui habet aures audiendi, audiat, in euãgel.vel in Apocal. Ioan.præmittitur,mysticum esse quod sequitur:quęrendúmq; à nobis esse intẽtius ostenditur. Sic ergo hic præmittitur litera samach,quæ significat Audi vel Firmamẽtum:ad denotandum quòd verba in isto octonario contenta, debent audiri non solùm sono exteriori qui ab aure exteriori faciliter trãsit:sed sono & aure interiori,in quo sono vel auditu maius est firmamentum. Quid enim valet auditus exterior, si quod dicitur, aure cordis non percipiatur? Nam & quãdoq; etiã inuiti audire solemus, & oppositũ illius quod auditur agere.Sed hoc tale audire non solùm cõpetit officio naturæ:sed etiã illud quod maius est,vt audias non tam aure corporis quàm aure mẽtis.Ideo huic octonario hæc litera samach pręmittitur:quę significat Audi & Firmamentum:vt noueris quòd mysteria hic tradita,& aure corporis audire,& mẽte firmiter capere debes. Vnde iste octonarius diuiditur in partes octo:secũdum octo quę agit,quæ nobis ad salutem audire sunt & mente percipere. Debes ergo in isto octonario audire primò legem Dei mente esse diligendam: secundò spem in solo Deo esse ponẽdam:ibi, *Adiutor*:tertiò malorum societatem esse relinquendam:ibi, *Declinate*: quartò incarnationem Christi esse meditandam:ibi,*Suscipe*:quintò iustitiam operibus esse faciendã:ibi, *Adiuua*:sextò malitiam hominum esse puniẽdam: ibi, *Spreuisti*:septimò præuaricationẽ legis esse detestãdam:ibi,*Præuaricantes*:octauò iustitiam Dei esse formidandam:ibi,*Confige timore tuo*. Quantum ad primum:primò ostendit legẽ Dei mente fore diligendam:quæ quidẽ diligitur,cùm iniquitas & peccatũ habetur odio. Et hoc in se ostendit Psalm.dicens, *Iniquos odio habui* &c.Vbi notandũ quòd in homine iniquo

Odio vitia debent haberi,non natura.

iniquo sunt duo:scilicet malitia & natura. Malitia, quia diuinæ legi contraria est, odio debet haberi: natura autem,quia à Deo facta est,diligi debet. Nã de Deo dicitur,Diligis omnia, & nihil odisti eorũ quæ fecisti.Ideo nõ ait,Iniquos odio habui, & iustos dilexi: quia sicut in iustis diligitur virtus & natura,sic per oppositum videtur quòd in iniustis odio debet haberi & iniquitas & natura. Et hoc deducit hic August.dicens,Non ait, Iniquos odio habui,& iustos dilexi.Sed cùm dixisset,*Iniquos odio habui*:exposuit quare,addendo, *Et legem tuam dilexi*: vt demonstraret non se in hominibus iniquis odisse naturam qua homines sunt:sed iniquitatem qua legi quam diligit inimicantur.Sed quomodo Psalmista dicit,*Iniquos odio habui*:cùm ipse Dauid inimicos persecutus nõ fuerit vt poterat:quinimmo iniquos defendebat, & pro ipsis ne occiderentur populum deprecabatur? Istud dubiũ mouet hic Ambros.dicẽs,Ait Psalmista,*Iniquos odio habui*.Sed quomodo iniquos homines oderat Dauid, qui parricidam filium commendauit præliatoribus,ne eum aliquis occideret?Qui Saul regis etiam mortẽ vindicauit in eum qui nunciauit occisum? Ergo non iniquos homines,sed iniquos oderat mores. Vnde & dixit,*Iniquos odio habui*:nõ addidit viros. Deinde cùm dicat Iesus in euãgelio,Diligite inimicos vestros. Dicat & Apostolus, Benedicite eis qui persequũtur vos:& nolite maledicere. Quomodo excusaretur iste vir euangelica viuens disciplina, si iniquos odisset homines:nisi intelligas, quòd iniquitatem odio habuit,non eos?Sed fortè dices, In hoc odio ac dilectione videtur euãgelium sibi ipsi contrarium esse:quod præcipit etiam inimicos diligere:& ex alia parte etiam parentes filiũ & vxorẽ odire. Hoc dubium hic mouet Ambros. & soluit dicens,Dominus Iesus inimicorum nostrorum dilectionem nobis imperat,dicens,Diligite inimicos vestros:benefacite his qui oderunt vos &c.Ex alia parte dicit,Si quis venit ad me,& non odit patrem & matrem,vxorem,filios, fratres, sorores, adhuc autem & animam suam:nõ potest meus esse discipulus. Quia si quis ociosis auribus percipiens dicat,Tu domine legem dedisti,dicens,Dilige dominum Deum tuum:dilige proximum tuũ. Et vt impleres hanc legem venisti,& dixisti per legem; Patrem tuum honora & matrem tuã. Et nunc in euãgelio iubes vt parentes oderim.Quomodo sibi cõueniunt ista præcepta? Si mitis & humilis corde venisti,non possum saluo iure pietatis odisse patrẽ, cui debeo quòd creatus sum:nec matrẽ longo decem mensium fastidio pij fœtus onera portantem: cui in absolutione plus periculi, in delatione plus tædij est.Quid dulcissimi merentur filij,vt paternũ excludãt amorem:cùm sit impium mori nolle pro liberis?Quid vxor charissima,vitæ quædam cohæres & consortium communis naturę?Quid fratres hisdem concreti visceribus, atq; formati eodẽ naturæ auspicio in hunc vsum lucis emissi? Oderim ergo pignora charitatis.Ita euãgelij lenitate rigorẽ prædurę legis inflectis:vt quorum lex condemnat iniurias,eorum tu euangelij tui gratia non condẽnes?Et subdit Ambros.soluendo,dicẽs,Video huic quæstioni me respondere non posse: sed tu domine Iesu responde.Et respondet Iesus, Ego non cõdemno impietatem qui odi iniquitatẽ?Ego parentes præcipio non amandos, qui inimicos suadeo diligendos?Sed nunquid legisti,quia tempus amãdi & tempus odiendi:tempus belli, & tempus pacis?De quo hoc dicit Ecclesiast?Nónne de eo quod ratione temporis fiat, vt aliquos piè & amare & odire possimus? & quos dilexeris odisse, & quos oderis amare conueniat?Non ego parentum infudi pectoribus odium filiorum:nullo coniugũ suasi fastidia mentibus maritorum. Naturam interroga quid exegerit,quę auctoris arbitrium genitali singularum necessitudinum testatur affectu amare parentibus filios.Lex maritis est amare coniuges. Lex diuina est,quæ coniugij charitatem in naturã vertit: vt fiat vna caro,vnus spiritus. Diligere fratribus fratres naturæ prærogatiua est, quæ eodem domicilio diu fotos assuefecit ad gratiam charitatis.Non ergo necessitudinum intestina bella mandaui:sed illecebram suspectam habui. At non iure suspectam, cùm serpens ille callidus & astutus ad construendas nequitiæ suæ artes,quòd incorruptę ac rudis naturæ dote fundatum primogeniti Adæ labefaceret affectum: fœmineis magis illecebris quàm suis communiit venenis. Itaque fœmina virum,quem serpens tentare ausus non est,cibo oris & vi amoris inflexit, molli quadam & conciliatricula vxoriæ sedulitatis affectione traduxit: & adhuc Eua liberos non habebat. Quorum gratia, vt dulcis ad amorem,ita esset facilis ad lapsum.Plurimos etiam à martyrij consumatione sæpe reuocauit.Denique sæpe cognouimus,quem formidolosa carnificum pompa non terruit,nec diuisi lateris vlcus inflexit, nec ardentes laminæ à triumphalis fortitudinis deducere rigore potuerunt:eum inter iam sacra præmia constitutũ, vxor temerè iam, sobolis oblatio miserabilis,vnius lacrymę miseratione decepit. Samson captus est per vxorem:nũquid tu fortior?Salomon captus est in vxore; nunquid tu sapientior?Ille ergo cuius sapiẽtia totis celebratur sæculis,factus est insipiens,quia nimium amauit vxorem.Quid de fratribus dicam?Expertum est & nulla oscula detestabiliora esse quàm odia fraterna.Sic ergo tempus est amandi,& tempus odio habendi:hoc est tempus martyrij, quando ea quæ data sunt omni charitate necessitudinum sunt pręferenda:tempus belli,quo etiam bellum pro Christi nomine perfidis pignoribus inferimus: tempus pacis,quia in pace locus eius. Denique in euangelio ipse euidenter exposuit qua ratione nostros debeamus odisse:dicens, Qui diligit patrem aut matrem plusquam me,non est me dignus. Non indignos esse qui parentes diligunt, sed eos indignos ait, qui plus parentes suos quàm Christum diligunt.Si ideo deferimus honorem parentibus,quia nostræ generationis auctores sunt: quanto magis Christum amare debemus,qui ipsorum est auctor parentum? Isti dederunt quod non potestatis est, sed ministerij sui:Christus donat salutem, quæ parentum beneficia conseruat. Pulchrè ergo dixit, *Iniquos odio habui,& legem tuam dilexi*. Quia si legem amamus, odisse debemus aduersarios legis: qui operibus suis præcepta legis impugnant.Hęc omnia Ambros.

Sapient.11. — *Quæstio.* — *Matth.5.* — *Rom.12.* — *Amari debet natura hominis, odiri vitia.* — *Matth.5.* — *Lucæ 14.* — *Deut.6.* — *Lucæ 10.* — *Exod.20.* — *Amor parẽtũ, filiorum, vxoris,& fratrum.* — *Eccles.3.* — *Genes.3.* — *Mulieres & vxores multos deceperũt, & etiã à corona martyrij deiecerũt.* — *Iudic.16.* — *Matth.10.*

Adiutor & susceptor meus es tu:& in verbum tuum supersperaui. 2187

Hîc ostendit secundum:scilicet in solo Deo spẽ esse ponendam. Cùm enim solus Deus sit potens, qui deficere non potest: solus verax, qui decipere nõ potest:solus bonus,qui suos repellere nõ nouit: cõsequens est,vt nõ in hominibus qui deficiũt,qui

decipiunt,qui etiam quandoq; nō annuunt:ſed in ſolo Deo ſit ſperandum.Vnde Pſal.117,Bonum eſt ſperare in domino quàm ſperare in principibus.Et hoc eſt quod hic dicit Pſal. *Adiutor & ſuſceptor* &c. Et aduerte quòd aliter dicitur Deus adiutor noſter,& aliter ſuſceptor.Adiutor enim dicitur, quia nos ad bona facienda iuuat : ſuſceptor, quia ne ad mala cadamus nos ſuſtinet.Et ideo in vtroq;:ſcilicet & in bonis agēdis & in malis cauēdis,in ipſum ſperare debemus.Quod declarās hic Auguſt.dicit, Adiutor noſter eſt Deus ad bona faciēda:ſuſceptor autem ad mala euadenda. Quod autem adiūgit, *Et in verbum tuum ſuperſperaui*,tanquā filius promiſſionis loquitur.Vel aliter adiuuat, & aliter nos ſuſcipit Chriſtus:quia per legem nos adiuuat, ſuis nos dirigendo præceptis:ſed per euangelium nos ſuſcipit,dum in corpore ſuo peccata noſtra portauit.Et hunc intellectum hic habet Ambroſ.dicēs, Adiutor noſter eſt Deus per lēgē; ſed ſuſceptor per euāgelium.Quos enim lege adiuuit, incarnatione ſuſcepit.Et ſcriptum eſt,Hic peccata noſtra portauit in corpore ſuo ſuper lignum crucis:& ideo in verbum tuum ſuperſperaui.Quod ille Deo dicit, qui ſemper addit ad ſperandum : & cùm ſperauerit aliquid,iterum ſperat,& ſpe proficit:extēdens ſe ſemper ad ſuperiora & ea quæ prætereunt obliuiſcens. Pulchrè autē ait,*Et in verbum tuum ſuperſperaui*. Hoc non in prophetas ſperaui,non in legem:ſed in verbum tuum,id eſt in filium tuum,in aduentum filij tui:vt venias & ſuſcipias peccatores,delicta cōdones, ouem errātem & laſſam tuis cruce in humeris bonus paſtor imponas. Qualiter autem Deus adiutor noſter dicitur, vide verſic.267.301.499.631.673.872.957.983.1135.1625.2020.

Adiutor & ſuſceptor noſter qualiter dicitur Deus.

1.Petr.2.

2188 Declinate à me maligni, & ſcrutabor mandata Dei mei.

Hic oſtendit tertium:ſcilicet malorum ſocietatem eſſe relinquendam.Scriptū eſt enim,Cùm ſancto ſanctus eris:& cum peruerſo peruertēris.Quia ſicut boni ſuos cōſocios ad virtutes ſuis exemplis prouocant:ſic mali ad vitia. Et ideo quicunq; ſperat in Chriſtum, ſe à malorum conſortio ſeparare debet. Et hoc in ſe ſuo exemplo nobis oſtendens Pſalm.dicit, *Declinate à me maligni* &c. Vbi aduerte quòd per malignos hic intelligit litigatores : qui pro rebus temporalibus tempus quod diuinis rebus impendere debent,in litigando expendunt:& conſimiliter ſuos prælatos impediunt, ne Deo vacare poſſint.Vnde hic ait Auguſt.*Declinate à me maligni,& ſcrutabor* &c.Non enim ait,faciam, ſed *ſcrutabor*.Nam malignos exercent ad facienda mandata:à ſcrutandis autem auocant,nō ſolùm cùm perſequuntur aut litigare volunt nobiſcum; verumetiam cùm obſequuntur & honorant.Et tamē ſuis vitioſis & negotioſis cupiditatibus adiuuandis vt occupemur,& eis noſtra tempora impēdamus, efflagitāt:aut certè infirmos premunt,& cauſas ſuas ad nos deferre compellunt. Quibus dicere non audemus,Dic homo,quis me conſtituit iudicem aut diuiſorem inter vos?Vnde propter eos qui inter ſe pertinaciter agunt,& quando bonos premūt, noſtra iudicata contemnunt,faciúntque nobis perire tempora rebus eroganda diuinis : certè & propter iſtos nobis liceat exclamare in hac voce corporis Chriſti:dicēs,*Declinate à me maligni, & ſcrutabor mādata Dei mei*.Ex hoc enim Auguſt.vult reprehendere prælatos,qui plus ſollicitantur circa temporalia quàm circa diuina:plus temporis exponūt in cauſis litigantium, quàm diuinis impendunt officiis. Et plus in illis gloriantur, quàm in ſpiritualibus rebus.Vel ideo hæc verba dicit Pſalm.vt ſatis apertè oſtendat malignos(id eſt dæmones) ſtudium ſacræ ſcripturæ pro poſſe, impedire velle: eo quòd ſcripturæ ſtudium maximè dæmonū malitias detegit,peccatorum deteſtationem oſtēdit, peccatores de peccato per pœnitētiam reducit ad gratiam. Vnde de beato Gregorio dicitur, quòd ſemper quando intrabat ſtudium ſuum ad lectionem ſcripturarum,hunc verſum contra dęmones,ipſos abiiciens dicebat, *Declinate à me maligni* &c. Vnde ad iſtum propoſitum idem Gregor.hunc verſum inducit: dicens, Quos magis alios hoſtes patimur, quàm malignos ſpiritus : qui in noſtris cogitationibus nos obſident, vt ciuitatem valeant noſtræ mentis irrumpere, eámq; ſub iugo dominij ſui captam ſubſternere? Argenti autem nomine eloquia ſacra deſignari teſtatur Pſalm.dicens,Eloquia domini eloquia caſta:argentum igne examinatū. Sæpe enim cum eloquiis ſacris intendimus,malignorum ſpirituū inſidias grauius toleramus:quia mēti noſtrę cogitationum terrenorum puluerē aſpergunt, vt intentionis noſtræ oculos à luce intimæ viſionis obſcurent. Quod bene Pſalm.præuiderat: dicens,*Declinate à me maligni,& ſcrutabor mādata Dei mei*.videlicet per hoc patenter inſinuans quia mādata Dei perſcrutari nō poterat,cùm malignorum ſpirituum inſidias in mente tolerabat. Vel aliter: per iſta verba vult oſtendere Pſalm.quòd nullus in ſtudio ſacræ ſcripturæ poteſt proficere,niſi ab omni peccato & malignitate fuerit ſegregatus.Et iſtū intellectum oſtendit hic Ambroſ.dicens, *Declinate à me* &c. Huius verſiculi teſtimonio ſignificatur, quia vbi malignitas eſt,ibi cuſtodia cœleſtiū mandatorum eſſe non poſſit. In maleuolam enim animam non introibit ſapientia. Et alibi, Quærēt me mali,& non inuenient.Simplicem mētem, purum ac defæcatum animum dilexit Chriſtus:nec poteſt immaculatæ veritati vllum cum maculoſis cōtubernium eſſe.Flagitia odit, refugit & aſpernatur contagia qui dicit, Diſcite à me, quia mitis ſum. Malignos repellit, laborantes reuocat. Dicit illis, Diſcedite à me omnes qui operamini iniquitatem: iſtis ait,Venite ad me omnes qui laboratis,& onerati eſtis. Non vtique qui onerati eſtis malignitate mentis,ſed infirmitate carnis. Onerati inquam alieni hæreditate peccati. Laborantibus ſubuenio : fraudulentis prodeſſe non debeo,ne pluribus noceant. hos pœna compeſcat:illos emendet gratia.Malitia enim fons peccati eſt:culpa, infirmitatis eſt lapſus. Illi ſubuenire debeo qui laborat: illum & odiſſe qui decipit. Malas igitur operationes repellit. Nam ſi ita accipias,videtur dicere,Diſcedite à me, quia mundus ſum, quia purus ſum. Hæc Phariſæus dicebat,& reprehenſus eſt à Chriſto. Non ergo propheta hic dicit, Mundus ſum, ſed Cor mundum crea in me Deus. Ideóque relegato conſortio malignorum, quaſi qui antè permixtus illis ſuſcipi non poſſit à domino:dicit, *Declinate à me* &c.

Maligni dicuntur litigatores. — *Luce 12.* — *Tēporalibus prælati intēdere non debent.* — *Nota tibi.* — *Gregor.16. moral.cap.9.* — *Studiū ſcripturæ dæmones impedire conantur.* — *Studens ſcripturæ ſacræ ab omni peccato debet eſſe ſeparatus.* — *Matth.11.* — *Pſalm.6. Matth.11.*

Suſcipe me ſecundum eloquium tuum,& viuam : & non confundas me ab expectatione mea. 2189

Hic

Hic oſtendit quartum : ſcilicet incarnationem corde meditādam. Humanum genus peccato primi parētis mortuum culpa,ſolùm per fidem incarnationis Chriſti ad vitam ſpiritualem reduci poterat.Et ideo ſancti patres,illius incarnationis fidem habentes,ipſum cum ſummo expectabant deſiderio:vt ipſe noſtram naturam aſſumens,vitam ſpiritualem mundo tribueret. Et hoc Pſalm.in perſona corporis Chriſti,quod eſt eccleſia, deſiderans ipſi Dei filio ſupplicat : dicens, *Suſcipe me ſecundum eloquium tuum* &c.Deus enim mundo promiſit filium ſuum pro ſalute mundi mittere, qui hominem aſſumeret ad hypoſtaticam vnionem, per quem vitā mūdo tribueret. Et hoc poſtulat hic Pſalm.dicēs, *Suſcipe me ſecundum eloquium tuum*:id eſt ſecūdū promiſſum tuum &c.De iſta ſuſceptione,quæ Chriſti incarnationem ſignificat,vide verſic.23.1206.Vnde Pſal.3,Tu autē domine ſuſceptor meus es, gloria mea &c. Vel aliter legitur iſte textus de ſuſceptione qua Deus ſuos ſuſcipit per gratiam in ſua protectione ſingulari, modo quo ſummus pōtifex religioſos ſub protectione ſedis Apoſtolicę aſſumpſit.Et ſic iuſtos hic ſuſcipit per gratiam, & in futuro per gloriam. Sic enim de ſuſceptione per gratiam dicitur Iob 42,Suſcepit dominus faciem Iob. De ſuſceptione verò gloriæ dicitur Act.7,Domine ſuſcipe ſpiritum meū. Et ſic intelligitur quod hic dicitur, *Suſcipe me* &c. Et ſic exponitur dupliciter iſte verſus:ſcilicet de ſuſceptione qua homo ſuſcipitur ad vitam gratiæ, & qua ſuſcipitur ad vitam glorię.Primò de ſuſceptione per gratiam:vt ſit ſenſus,*Suſcipe me* &c.ſcilicet ad gratiam continuè ampliorem.*Et tunc viuam* : vita ſcilicet ſpirituali. Et ad iſtum intellectum exponit Ambroſ.hic dicens,*Suſcipe me ſecundum eloquium tuum,& viuam*.Si viuit qui eſt in ſinu Abrahæ, vt ille Lazarus pauper : quomodo poteſt non viuere,quem ſempiterna vita ſuſcepit : quem totū ſibi Chriſtus aſſumpſit : qui totus verbi eſt : cuius vita abſcondita eſt in Chriſto Ieſu?Secundò exponitur de ſuſceptione per gloriā: vt ſit ſenſus, Suſcipe de mortalitate ad mortalitatem:de miſeria ad gloriam. Et ad iſtum ſenſum exponit hic Auguſt.dicens,*Suſcipe me ſecundum eloquiū tuum,& viuam*.Sic enim de futuro dictum eſt,& viuam : tanquam hic in hoc corpore mortuo nō viuatur.*Corpus enim* mortuum eſt propter peccatum: & exoptantes redemptionem corporis noſtri, ſpe ſalui facti ſumus:& quod non videmus,ſperantes, cum patiētia expectamus.Verùm ne videatur præſumptio ſic audacter poſtulare à Deo, *Suſcipe me*, ideo addit,*Secundum eloquium tuum*:id eſt ſecundum promiſſionem tuam.Vbi Ambroſ.ait,Quia intolerandæ præſumptionis videretur dicere Deo, *Suſcipe me*:ideo promiſſionem Dei adiunxit:dicens, *Secundum eloquium tuum*. Hoc eſt, vt nos hoc auderemus petere,tu feciſti. Tuo te chirographo conuenimus:qui noſtrum chirographum ſuſtuliſti. Nos fecimus chirographum mortis:tu ſcripſiſti chirographum vitæ. Ergo non confundas me ab expectatione mea,quia in te ſpero : ſpes enim non confundit.Quaſi dicat,Et ſi tribulamur,tu patientiam ſubminiſtra vt ferre poſſimus : vt quia te expecto, non me comprimas infirmitatibus : non ſuccumbam tentationibus:non affligar procellis, in quibus eſt probanda patientia,vt probatio conſequatur:quæ ſpem firmat & roborat,quæ non confundit.Hic enim frangimur frequenter, laboribus fatigamur:ſi ſpes deſit,confundimur. Sed eſto quòd aliqui ſunt dati ad labores, firmi ad iniurias perferendas:ſed ſi ſpem auferas,non poteſt perpetua eſſe patientia.Spera igitur ſemper,& nemo te ab expectatione confundet.Expectatio noſtra,vita ęterna eſt. Expectatio noſtra, regnum Dei eſt. Spera quotidie:iſta res finem non habet,neſcit inducias. Spera etiam in aduerſis poſitus. Si quis dicat tibi in aduerſis laborāti,Quid tibi prodeſt iuſtitia tua? tu tamen ſpera:non deficiat fides tua. Si quis dicat tibi, Quid tibi quotidiana profuere ieiunia? quid caſtitas corporis? quid pudor mentis? Ecce ſicut iniuſtus & impius vulneratus es : non deficiat fides tua. Nam etiam ſi infirmus es : fidelis tamen: ſolicitus eſt pro te Chriſtus. Audi Pſalm.dicētem, Ego autem mendicus ſum & pauper : & dominus ſolicitus eſt mei.

Suſcipit nos Deus per gratiam & per gloriam. — *Rom.8.* — *Rom.5.* — *Spes patientiam fouet.* — *Pſalm.39.*

Adiuua me, & ſaluus ero : & meditabor in iuſtificationibus tuis ſemper. 2190

Hic oſtendit quintum : ſcilicet iuſtitiam operibus eſſe faciēdam : ſcilicet vt adiuti gratia Dei,ſine qua malum per nos operari poſſumus,ſed non bona:ſemper mandatis Dei ſimus intēti:quorum obſeruatione ſaluos nos futuros eſſe ſperemus. Et hoc eſt quod Deo hic ait Pſalm.*Adiuua me,& ſaluus ero* &c. Aduertēdum autem quid hic per Dei iuſtificationes intelligat. Vbi ſciendum quòd iuſtificatio eſt duplex: quædā noſtra, qua nos ipſos iuſtificamus:vt puta publicādo bona noſtra & occultādo mala. Sic enim iuſtificationem noſtrā facimus, vt fecit ille Phariſæus in templo qui ſeipſum iuſtificans ait,Deus,gratias ago tibi,quia non ſum &c. Alia eſt iuſtificatio Dei,qua nos ſcilicet Deum iuſtificamus:id eſt, iuſtum oſtendimus : confitendo ſcilicet peccata noſtra, ipſius veniam poſtulantes. Sic enim nos peccatores, & ipſum iuſtū eſſe prædicamus.Sic enim Deum iuſtificabat Pſalm.dicēs, Tibi ſoli peccaui & malum &c.vt iuſtificeris &c. Qui ergo auxilio Dei vult ſaluari, in iuſtificationibus Dei ſemper debet meditari,ſcilicet ſemper Dei bonitatem & ſuam miſeriam confiteri. Quod iſte ſe facturum exhibet:dicens, *Adiuua me* : ſcilicet per gratiam delendo peccata:*& ſaluus ero*,per gloriam. *Et meditabor in iuſtificationibus*,&c.Sed dices,Iam iſte adiutus erat à Deo:vnde ſuperius dixit,*Adiutor meus es tu*. Ad quid igitur iterum petit, iterum verba conculcat,dicens,*Adiuua me*? Reſpondeo, quia ſicut adiutorio Dei continuè indigemus, ſic ipſum continuè orationibus poſtulare debemus : vt ſcilicet datum nobis adiutorium conſeruetur, & amplius augeatur. Vnde hic Ambroſius,ait,Superius dixit Pſalmiſta,*Adiutor & ſuſceptor meus es tu*:intellectum hic iuuari petit.Quaſi dicat, Sine ceſſatione me adiuua : non mihi ſatis eſt quod popoſci, iterum peto vt ſaluus fiam. Hic non magna, non vera eſt ſalus : tunc autem ſaluus ero cum fuero in paradiſo,cum viuere cœpero inter beatos angelos tuos, cum laqueos terræ huius euaſero. Sed ne fortè adiuti in neceſſitatibus, poſtea in proſperis poſiti negligamus : docet nos immemores beneficiorū diuinorū nequaquam eſſe debere,ſed ſemper meditari in iuſtificationibus domini.Et vt boni aliquid operis fecerimus,ſemper tamē ei peccata noſtra fateamur. Hæc eſt iuſtificatio domini. Deniq; Phariſæi non iuſtificauerunt Deum, qui baptizari

Iuſtificatio duplex: ſcilicet Dei, & noſtra. — *Lucæ 18.* — *Pſalm.10.* — *Quæſtio.*

Universidad de Deusto Biblioteca

baptismo pœnitentiæ noluerunt. Ergo ille se iustificat, qui suorum non pœnitet peccatorum. Qui enim pœnitet, confitetur, & Deum iustificat: vt est illud, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis. Ideo publicanus magis iustificatus exiuit de tēplo, quàm Pharisæus, qui se iustificabat, suas publicando iustitias. Publicanus autem iustificabat Deū, proprias iniquitates confitēdo. Ergo qui meditatur iustificationes Dei, semper humiliatur. Non hodie humiliatur, & cras exaltatur: sed semper humilis corde, & mitis affectu est. Vnde ait, *Et meditabor in iustificationibus tuis semper*. Plus autem est semper, quàm die ac nocte, vel tota die: hoc enim supra tempus est. Ergo etiā inter angelos annumeratus oportet vt dicas iustificationes Dei semper. Et illam quam adeptus es gloriam, non tuis meritis arroges, sed diuinæ miserationi semper ascribas: ne tibi dicatur, Quid habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Omnis enim creatura quæcunque habet, accepit à Christo, qui totius auctor est creaturæ.

Psal.50. *Sēper plus importat, quàm die ac nocte.*

2191 Spreuisti omnes discedentes à iudiciis tuis, quia iniusta cogitatio eorum est.

Hic ponit sextum: scilicet malitiam hominum ostendit esse puniēdam. Sicut enim apud diuinam iustitiam nullum bonum manet irremuneratum: sic nec peccatum aliquod manet impunitum. Et ideo sicut Deus iustos suscipit ad gloriam: sic peccatores spernit & deputat ad æternā pœnā. Quod hic notans Psalm. dicit, *Spreuisti omnes* &c. Spernere enim idem est quòd vilipendere vel contemnere: quod de dānatis propriè dicitur. Vnde in Græco habetur, *Ad nihilum deduxisti omnes discedentes* &c. Accedimus autem ad iudicia Dei, illa corde meditando meditatione efficaci: & discedimus ab illis, corde recedendo. Accedendo ad illa efficimur iusti: discedēdo ab illis, efficimur iniusti. quod fit cogitationibus nostris. Vnde August. hūc passum exponens, ait, *Spreuisti omnes* &c. vel (quod de Græco diligentius videtur expressum) *Ad nihilum deduxisti omnes discedentes* &c. Ideo enim iste clamauit ad dominum, dicens, *Adiuua me, & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper*: quia in nihilum redigit Deus omnes discedentes à iustificationibus suis. Quare autem discedunt, ostendit dicens, *Quia iniusta est cogitatio eorum*. Ibi enim acceditur, ibi disceditur. Omnia opera bona vel mala à cogitatione procedunt. In cogitatione quilibet innocens, in cogitatione quilibet reus est. Propter quod scriptum est, Cogitatio sancta seruabit te. Et alibi legitur, In cogitationibus impij interrogatio erit. Et Apostolus ait, Cogitationibus accusantibus, aut excusantibus. Ibi ergo infelix est qui in cogitatione miser est. Aut quomodo ibi nō miser est, qui ad nihilum redactus est? Et attēde quòd nullum spernit Deus, nisi eum qui primò Deum spernit. Spernit autem Deum superbus, eius præceptis inobediens. Et vide quòd ait, *omnes discedentes à iudiciis tuis*: & non dicit quòd Deus discedat à nobis, quia nos elongamur à Deo per superbiam: non ipse elōgatur à nobis. Vnde hic ait Ambros. *Spreuisti omnes* &c. Omnis superbus immundus est in conspectu domini, quia non potest per superbiam sua mundare peccata, qui arroganti spiritu coaceruat errorē. Ideóq; despicitur, quia despectui habet diuina mandata. Bene autem cœlestis præseruatur prærogatiua clementiæ, quia nullum Deus repellit: sed quicunque noluerint peccata sua confiteri, ipsi discedūt à domino Deo nostro. Non enim interuallo locorum Deus derelinquitur, sed prauitate morū & deformitate gestorum discedit à Deo, qui se elongat ab eo. Vnusquisq; enim suis studiis sese Deo aut iungit, aut separat. Rectè autem ait, *Ad nihilum deduxisti discedentes* &c. Quæ enim spes foret discedētibus à Deo, quando omnes sumus sub peccato? Et pulchrè omnes ad nihilum deduxisti à te discedētes: siue ille sit diues, nihil illæ diuitiæ sibi prosunt: siue honoratus, nihil illi dignitas: siue potēs, nihil illi potentia: siue sapiens mundi, nihil illi proficit scientia. Qualiter autem peccatores per peccatum deducantur ad nihilum, & nihil efficiantur, vide versic. 908. 970.

A cogitatione procedunt omnia nostra bona vel mala. *Sapient 1.* *Rom.2.* *Superbus spernitur à Deo.*

Præuaricātes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua. 2192

Hic ponit septimum: scilicet præuaricationem legis esse detestandam. Si enim claudicatio corporis displicet homini, quanto magis claudicantem mēte debet odire? Quid est præuaricatio, nisi quædam mētis claudicatio? Nam varico, as, secundū grāmaticos, idem est quod claudicare. Et componitur cum prę, & fit præuarico, as: id est præ aliis claudicare. Est autem præuaricator propriè legis vel præ cæteris in lege claudicator: vel præ cæteris legis transgressor. Vnde omnes tales sunt præuaricatores: quorū peccata Psalm. odio habere docet, dicēs, *Præuaricantes reputaui omnes* &c. Quòd autē præuaricatio sit propriè in lege facta transgressio, hic ostendit August. dicēs, Dicit enim Apostolus, Lex iram operatur. Et huius dicti rationem reddēs: ait, Vbi enim non est lex, neq; præuaricatio. Ex hoc ostendens nō omnes esse præuaricatores: nō enim omnes legem habent. Ex quo sequitur quòd infideles quibus lex data non est, peccatores quidem dici possunt: sed non præuaricatores. Et hoc propriè accipiendo Præuaricatio: sed istum terminum accipiendo communiter, omnis peccator dici potest transgressor. Et tunc sunt duplices peccatores: scilicet peccatores cœli, & peccatores terræ: sic etiam sunt duplices transgressores: vt hic deducit Ambros. dicens, Aliud est præuaricatorem esse discedētem à iustificationibus Dei: aliud præuaricatorē esse terræ. Illud grauius, hoc leuius. Vnde ait, *Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ* &c. Rectè autem præuaricator dicitur qui recedit à domino. Peccator enim Græcè à discedēdo apostata nominatur. Vnde & dicitur, Vinum & mulieres faciunt apostatare, id est præuaricare & à domino discedere. Cauenda sunt ergo incentiua & lenocinia delictorum, ne in scelus vergāt. Præuaricator autē Latinè transgressor vocatur: eo quòd à domini lege transeat ad errorē, & transgrediatur mādata cœlestia: cui dictū est à domino Deo suo, vt sibi adhæreat. Adhæreto igitur domino Deo tuo indiuiduo semper affectu, ne te ab illo vis vlla possit euellere. Si quid enim rarū, si quos intermissos affectus aduersarius viderit: statim se immittit in pectus & in cor tuum: vt te laqueo teneat suæ fraudis, & vt hostilis vinculo potestatis innexus à deuotione retraharis. Et subdit Ambros. quòd omnis peccator dicitur præuaricator: & ꝙ secundum diuersas præuaricationes diuersitas est pœnarum. Vnde ait, Sed non solus ille præuaricator est qui à cultu Dei ad cultum transgreditur idolorum: sed etiam quicunque legis mandata non seruat. Omnis ergo peccator præuaricator est. Nomē commune est: sed sicut diuersa sunt merita delictorum, sic & diuersa precia culparum.

Præuaricator quid est. *Rom.4.* *Eccles.19.* *Diaboli contra nos diligentia.*

Sed dices, Si ergo omnis peccator præuaricator est, etiam ex eo quia licet non omnis homo habeat legem Moysi vel exteriorem sibi datam, habet tamen omnis homo legem naturæ intrinsecè sibi insignitam, contra quam facit omnis peccans: cur ergo dicit, *Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ*: & cur nō simpliciter dicit *omnes peccatores*? Hanc dubitationem mouet Ambros. & eam dissoluit, dicens, Quid sibi vult, quòd ait *peccatores terræ*? Sed sunt cœli peccatores, & peccatores terræ. Sunt enim cœli peccatores: sicut ille qui ait, Pater peccaui in cœlū & coram te. Sunt qui dicant, quia is qui cœlestia non seruat oracula, præuaricator est cœli. Sed siue hoc, siue quia minuit gratiā quam accepit è cœlo, quam spiritussanctus infundit: siue quia ciuis cœli factus, non debes in terram redire de cœlo. In cœlū ergo peccas, si cœli incola factus cœlum relinquas. Diuersitas igitur peccatorum est, quia alij peccatores cœli, alij peccatores terræ sunt. Audi peccatores esse terræ: In matutinis (inquit) interficiebam omnes peccatores terræ. Quomodo autem poterat omnes peccatores terræ interficere? Sed si consideres iustum cui nox præcessit, dies autem appropinquauit: potes videre quomodo ex oriente sole iustitiæ, de luce vigilās interficias omnia fomenta delictorum. Peccat igitur in cœlum, qui cœlestis ciuitatis iura contaminat, & immaculati corporis violat sanctitatem suorū colluuione vitiorum. Et vide ne fortè sint qui cœli & terræ peccatores sint. Nam vtique Adam cum in paradiso esset, cœlestis erat: post lapsum autem terrenus est factus. Nam primus homo de terra terrenus: secundus de cœlo cœlestis. Abiiciamus ergo à nobis imaginem terreni: suscipiamus imaginem cœlestis, non fuco expressam, non ceris, non coloribus adumbratam: sed moribus, in qua se Christus agnoscat. Sequitur, *Ideo dilexi testimonia tua*. Quasi dicat, Omnes peccatores sunt præuaricatores: ego autem tua adiutus gratia, non sum præuaricator. *Dilexi testimonia tua*: id est martyria tua. Quia deliberaui vt prius auferatur vita quàm fides. Vel aliter, secundum glo. *Ideo dilexi testimonia tua*. Quasi dicat, Lex vel in paradiso data, vel naturaliter insita, vel literis iterata fecit omnes præuaricatores: ideo ne cum illis essem, dilexi testimonia tua: quæ scilicet sunt in lege tua, de gratia tua: vt non sit in me iustitia mea, sed tua.

Quæstio. *Peccator quis dicitur cœli, & quis terræ.* *Luc.15.* *Psal.100.* *Peccatores omnes terræ quomodo interficiant.* *1.Cor.15.*

2193 Confige timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui.

Hic ostendit octauum: scilicet iustitiam Dei esse formidandam. Qui enim timet iudicari à domino, seipsum hic iudicat: crucifigendo carnem suam cum vitiis & concupiscentiis, ne postmodum iudicetur à domino. Dicit enim Apostolus, quòd si nosmetipsos iudicaremus, non vtique à domino iudicaremur. Sed quia sine speciali Dei gratia non potest homo facere vt carnem suam maceret & affligat, quam naturaliter diligit; ideo hoc à Deo in seipso fieri postulat, dicens, *Confige timore tuo carnes meas* &c. Iste textus clarius in Græco habetur: vbi dicitur, *Confige clauis*. Ex quo Psalmista præuidens mysterium Christi crucis, iam cum Christo cruci affligi desiderabat. Vnde hic ait Augustinus, *Confige clauis timore tuo* &c. Vbi quid vult intelligi nisi quod ait Apostolus, Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mūdo? Et iterum inquit, Christo crucifixus sum cruci. Viuo autem iā non ego: viuit autem in me Christus. Item alibi dicit, Qui autem Iesu Christi sunt, crucifixerunt carnem suam cum vitiis & concupiscentiis. Cum autem in hoc dictum sit quòd ipsi crucifixerunt carnem suam, in isto tamen loco Deus rogatur vt id faciat: cui dicitur, *Confige clauis timore tuo carnes meas*: vt intelligas etiam id quod rectè facimus, gratiæ Dei esse tribuendum, qui in nobis operatur velle & perficere pro bona voluntate. Quid est ergo cōfigere clauis carnes suas à timore domini, nisi deponere omnes carnis voluptates, omnes illecebras, & omnia contraria Christo? Vnde Ambros. hic ait, Qui diligit domini testimonia, configit clauis carnes suas: sciens quòd vetus homo suus cum Christo crucifixus est cruci. Luxuriam destruit carnis, ne cupiditates eius indomito feruore lasciuiant: ne radix auaritię serpentibus se radicibus fundat. Cōfige ergo te clauis, & destrue fomenta peccati. Moriatur in te illecebra omnis dilictorum: libertatem vagandi cupiditas voluptatum non habeat cruci affixam. Est enim quidam clauus Christi talis, qui patibulo dominicæ crucis affigat has carnes. Et fortasse sunt quædam carnes animæ: sicut & corpus est animæ. Carnes animæ, carnales cogitationes sunt. Configat has carnes clauus timoris domini & iudiciorum eius, & ipsas redigat seruituti: quòd si carnes istæ reiiciunt clauos timoris domini, indubiè de ipsis dicitur, Non permanebit spiritus meus in homine in æternum, quia caro est. Nisi ergo affigantur hæ carnes cruci, & configantur clauis à timore domini, nō permanebit in illis spiritus Dei. Vt ergo spiritus Dei in te permaneat, cōfige clauis diuini timoris carnes tuas cruci. Infige pectori tuo & cordi signaculū crucifixi. Infige brachio tuo, vt opera tua mortua sint peccato: nihil in his criminis reuiuiscat, nil resurgat erroris. Et nota quòd non solùm homo configit carnes suas cruci clauis timoris: sed etiam clauis charitatis & amoris. Vnde consequenter ait Ambr. Et fortasse non solùm claui timoris, sed etiam charitatis te cruci affigāt: quia fortis est vt mors charitas, durus sicut inferus zelus. Non ergo te offendat duritia clauorum, quia est duritia charitatis: nec validus clauorum rigor, quia valida est etiam sicut mors charitas. Charitas enim culpas & omnia peccata mortificat. Denique morimur peccatis dū domini mādata diligimus. Charitas Deus est: charitas verbum Dei est, quod est validum & acutius omni gladio acutissimo vsque ad diuisionem animæ & spiritus, artúsque & intima penetrans medullarum. Est durus ergo zelus charitatis qui nō cedit infernis, cùm pro Dei zelo vnusquisque nec suis, sed nec sibi parcit. Tollamus ergo crucem domini quæ configat carnes nostras, & peccatum destruat. Sed hic est dubium. Quomodo enim hic Psalmista petit à Deo timorem sibi dari quo configantur carnes suæ, dicens, *Confige timore tuo carnes meas*: cùm iam ipsum Dei timorem haberet: propter quod dicit, *A iudiciis enim tuis timui*? Quis enim ab alio petit sibi dari quod habet? Ad hoc est duplex responsio. Prima vt petat timorem iam habitum de diuinis iudiciis sic

1.Cor.11. *Cōfigit carnes suas qui cum Christo crucifigitur.* *Gal.6.* *Gal.2.* *Gal.5.* *Phil.2.* *Quid est crucifigi cū Christo.* *Carnes habet corpus & anima.* *Claui timoris.* *Gen.6.* *Claui charitatis.* *Hab.4.* *Quæstio.* *Timor duplex.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

augeti & perfici, vt sufficiat ad crucifigendum se-
ipsum,& ad omnia peccata mortificãda.Non enim
omnis timor ad hoc sufficit, vt experientia docet.
Secundò respondetur quòd duplex est timor:scili-
cet primus quo pœna timetur: & iste non sufficit
ad mortificanda vitia. secundus est timor castus,
quo amatur iustitia:& iste vitia mortificat. Habuit
ergo Psalmista priùs timorem pœnæ: sed postula-
bat timorem castum sibi dari. Et ista est intentio
Augusti.hic dicentis, Quid sibi vult,quòd cùm di-
xisset,*Confige clauis à timore tuo carnes meas*: addidit,*A*
iudiciis enim tuis timui? Si enim iam timebat, cur ti-
morem petit:Castum enim timorẽ petit, qui priùs
habebat timorem pœnæ. *Confige timore tuo carnes*
meas: scilicet timore casto, quo carnalia desideria
comprimuntur: *A iudiciis enim tuis timui*: cùm mihi
lex minaretur pœnam,quæ mihi dare non poterat
1.*Ioan.*4. iustitiam.Sed hunc timorem quo pœna metuitur,
consumata charitas foras mittit, quæ non timore
Timore pœnæ vitãs peccatũ, peccat. pœnæ, sed amore iustitiæ liberos reddit. Timor
namque iste quo timetur pœna, sed non amatur
iustitia, carnalis est:& ideo carnem non crucifigit.
Viuit enim peccandi voluntas: quæ tunc apparet
in opere, quando sperat impunitas. Cùm verò
pœna creditur secutura, latẽter viuit. Mallet enim
licere, & dolet non licere, quod lex vetat: quia
non spiritualiter delectatur eius bono, sed carna-
liter malum metuit quod minatur. Timore au-
tem casto peccare timet, etiamsi sequatur impu-
nitas. Tali timore carnes crucifiguntur: quoniam
carnales delectationes quæ legis litera vetantur, C
spiritualium bonorum delectatione vincuntur.
Dicit ergo, *Confige timore tuo* &c. hoc est, Da mi-
hi timorem castum, ad quem petendum me ti-
mor ille legis perduxit: quo timore à iudiciis tuis
timui.

2194 Hain

FEci iudicium & iustitiam:non tradas me calumniantibus me.

Hîc incipit decimussextus octonarius: cui
pro titulo præmittitur decimasexta litera alphabe-
ti Hæbraici,quæ est hain: quæ Oculus interpreta-
tur,& Fons.Vbi sciendum quòd duplex est oculus:
Oculꝰ duplex scilicet oculus mentis,& oculus corporis. Oculus
Oculus exte- *rior dicitur* corporis est quasi quidam nuncius, qui ea quæ vi-
fons peccati *& meriti,sed* det exterius, nunciat ac præsentat oculo mentis. D
non peccat. Vnde in oculo exteriori non est propriè peccatum
Oculus inte- *rior peccat &* neque meritum:sed est quasi fons peccati & meriti.
m retur. quia quæ præsentat oculus exterior, oculus inte-
rior si bene illa re præsentata vtatur:tũc oculus ex-
terior dicitur fons meriti.Si autem oculus interior
re tali sibi præsentata malè vtatur, peccat: & sic
oculus exterior qui illam præsentat, dicitur fons
peccatorum.Et de istis ait hic Ambrosius, Oculus
vtitur videndi munere: sed videmus ea quæ nobis
placent:& sæpe ea quæ displicent.Nec est in oculis
culpa vel probitas pro qualitate eorum quæ vidẽ-
tur:sed in oculis interioribus. Oculus tamen fons
generationis dicitur, quia ex oculi conspectu aut
bona aut mala generantur. Dat exempla. Vidisti
mulieris pulchritudinem: laudasti artificis opus, E
venustatem naturæ: generatio fidei & deuotionis
fuit oculus. Cõtemplatus es sacram puellam:pres-
sit oculos tuos reuerentia augustæ castitatis: præ-
dicasti dominum Iesum Christum,qui senilem de-
disset adolescentulæ ætati grauitatem, immacula-
támque vitam inter infirmas tam lubricæ huius
carnis illecebras humanis infudisset affectibus:ocu
lus fons tibi bonorum est. Vidisti possessiones pu-
pillorum non ad inuadẽdum,sed ad defensandum:
oculus tibi fons fuit & origo iustitiæ. Vidisti nu-
dum,& misertus induisti eum:oculus tibi fons fuit
misericordiæ.Econtra. Vidisti mulieris pulchritu-
dinem,& concupisti:oculus tibi fons fuit luxuriæ.
Vidisti agrum pupilli, & auaritia motus concupi-
sti: oculus tibi fuit fons auaritiæ. Vidisti inopem
superbo & insatiabili corde,& despexisti:oculus ti-
bi fons fuit superbię.Ex quibus apparet quòd ocu
li exteriores rectè fontes dicuntur, tam bonorum
quàm malorum. Ne ergo quem tibi dedit Deus ad
naturæ perfectionem & decorem oculus exterior
vtatur in malum, ipsius officio oculus interior li-
citè debet vti,vt non sibi origo sit peccatorum, sed
fons meritorum.Et per illa quę oculo interiori ex-
terior oculus præsentia demonstrat, sciat oculus
interior præuidere futura: maximè vltimum iudi-
cium,in quo nullus innocens periclitabitur,& ne-
mo sceleratus euadet.Ad propositum ergo:quia in
isto octonario agitur de futuro iudicio,quod inte-
riori oculo præuidere debemus:ideo huic octona-
rio præmittitur hæc litera, hain: quæ Oculus &
Fons interpretatur: vt semper apertis oculis inte-
rioribus illud aspiciamus. Iste autem aspectus &
consideratio vltimi iudicij, multorum bonorum
est,vt fons, generatiua:secundum quæ iste octona-
rius diuiditur.Quoniam intenta consideratio diui-
ni iudicij, primò iustis in domino præstat cõfiden-
tiam:in principio: secundò rectis in bono generat
perseuerantiam:ibi, *Suscipe*: tertiò prauos inducit
ad pœnitentiam: ibi, *Oculi mei*: quartò pœnitenti-
bus concedit peccatorum veniam:ibi, *Fac cum ser-*
uo tuo: quintò humilibus donat mandatorum sa-
pientiã:ibi,*Seruus tuus*:sextò preuaricatorum arguit
malitiam: ibi,*Tempus faciendi*: septimò rectis efficit
mandatorum Dei complacentiam:ibi, *Ideo*:octauò
vitiorum omnium inducit displicentiam:ibi, *Pro-*
pterea. Quantum ergo ad primum: ostendit quòd *Iudiciũ vlti-*
intenta præmeditatio vltimi iudicij iustis præstat *mũ iusti lætã*
in domino confidentiam:non quidem quòd confi- *ter expectant*
dant in seipsis vel in operibus suis, sed in ipso Deo,
quia eos fecit iustos: considerant iustitiam eis da-
tam à Deo, & in hoc confidentes, lætanter iudicij
tempus expectant. Sed dum propriam naturam &
fragilitatem considerant, timent, sed confidentia
ipsorum timorem superat & reprimit.Vnde Greg. *Gre.31. mor.*
dicit,Omnis qui bene viuere incipit, audiẽs quòd *cap.28.*
per extremum iudicium iusti ad regnum vocẽtur,
hilarescit.Sed quia quædam mala adhuc ex reliquo
considerat, hoc ipsum iudicium de quo exultare
inchoat, appropinquare formidat:vitámque suam
bonis malisque permixtam conspicit,& cogitatio-
nes suas aliquo modo spe & timore cõfundit.Nam
cum audit quæ sint regni gaudia, mox mentem lę-
titia subleuat. Et rursum cum respicit quæ sint ge-
hennę tormenta,mox mentem formido perturbat.
Sed inter hæc sollicitè ad mentem reuertitur, &
procellas tantæ formidinis renuens, séque ita so-
lius pacis tranquillitate disponens, totis viribus à
discreto iudice inueniri liber conatur.Seruile quip
pe æstimat diuinam sententiam formidare. At ne
conspectum patris metuat, illa agit per quæ se fi-
lium esse cognoscat. Discit ergo iudicem tota ex-
pectatione diligere:atque vt ita dixerim, timendo
renuit timere. Ex quibus apparet propositũ quòd
consideratio vltimi iudicij iustis dat confidentiam.
Et hoc est quòd hic Psalm.spiritu prophetico prę-
uidens

uidens iudicium Dei, in quo bonus nullus perit, A
malus non euadit: bona fretus conscientia, dicit,
Feci iudicium & iustitiam.Non est vox arrogantis,sed
humiliter Dei beneficium recognoscentis, & gra-
tias agentis.Vnde subdit, *Non tradas me*: id est non
Iudiciũ & iu- tradas me calumniantibus:scilicet dæmonibus. Et
stitia quomo- notandum quòd quamuis propriè iudicium & iu-
do differunt. stitia differant, quia iustitia dicit virtutem mentis,
iudicium verò actum illius virtutis:tamen hic ac-
cipitur iustitia,non pro ipsa virtute mentis,sed pro
actu eius. Et sic hiç pro eodem accipitur iudicium
& iustitia.Est etiam notandũ,quòd quamuis vsita-
to modo loquendi iudicium aliquando dicatur re-
ctum:aliquando non rectũ:tamẽ propriè & strictè
loquẽdo,iudiciũsemper est rectũ,quia est actus iu- B
stitiæ:& si nõ sit rectũ,iam non est iudiciũ, nisi no-
mine solo.Vnde hic ait Aug. Quamuis autem siue
rectũ siue prauũ sit, in nostri sermonis vsu iudiciũ
nuncupetur: hoc tamen loco ita positum est iudi-
cium,tanquam si rectum non fuerit,iudicium non
debeat nominari. alioquin non sufficeret dicere,
Feci iudicium:sed diceretur, *Feci iudicium rectum*. Hoc
Matth.23. modo iudicium solum pro recto iudicio accipit Ie-
sus,dicẽs,Reliquistis grauiora legis,iudicium, mi-
sericordiam & fidem. Iudicium enim hic sic posi-
tum est, tanquam non sit iudicium, si peruersum
Psal.100. est. Et in multis scripturarum locis ita ponitur vt
Esa.5. ibi,Misericordiam & iudicium cantabo tibi domi-
ne.Et illud Esaiæ, Expectaui vt faceret iudicium,
& fecit iniquitatem.Iustitia autem est virtus animi
magna.Qui enim habet in se iustitiam, rectè iudi- C
cat.Iustitiæ ergo nomine hoc loco non ipsa virtus,
sed eius operatio significata est.Est ergo sensus:*Feci*
iudicium:scilicet de meipso meipsum iudicãdo, car-
nes meas cõfigendo cruci per timorẽ Dei.Feci etiã
iustitiam erga pauperes: scilicet eis subueniendo.
Nam largitio eleemosynarum in scriptura iustitia
dicitur.Psal.111,Dispersit, dedit pauperibus:iustí-
tia eius manet in sęculum sęculi.Vel aliter:ista ver-
ba non sunt ambitiosi, sed innocentiam suam alle-
gantis: vt à Deo fortius defendatur, ne diabolicæ
tradatur voluntati. & si corporaliter persequitur à
malis,persecutio ostendatur iniusta.Et istum intel-
lectum hic habet Ambrosius dicens,*Feci iudicium &*
iustitiam &c. Non quasi gloriosus insolens ipse se
Bona & vir- *tutes suas* laudat,cũ vtique legisperitus alterius potius quàm D
quis licitè pu- proprio ore vnumquemque sciat esse laudandum.
blicare possit. Non(inquam) prædicatorum iactantia est:sed vitæ
innocẽtis assertio,iure præsumpta, ne dignus æsti-
maretur quòd propter grauia peccata relinqueret-
ur à domino,& traderetur nocẽtum potestati.De-
fensio est igitur,non arrogantia, quãdo non extol-
lentia aliqua honoris assumitur, sed formidabilis
Matth.19. propulsatur ærumna. Denique Petrus hoc genere
defensionis vtitur,dicẽs,Ecce,nos reliquimus om-
nia, & secuti sumus te:quid ergo erit nobis?In quo
verbo si aliquid reprehensibile fuisset:non tantum
gratiæ de domini sententia retulisset. Aliud est enim
se dignum præmio dicere:aliud,indignum iniuria.
Vult dicere, quòd sicut si quis pro homicidio con-
demnaretur ad mortem,quod tamẽ ipse non com- E
misisset:sibi licitum est Deum interpellando dice-
re,Domine Deus tu scis in hoc me fore innocentẽ:
tamen etsi corpus in manus persecutoris traditur,
te rogo defende animam: ne tradas; id est ne tradi
permittas calumniantibus me;scilicet ipsorum vo-
luntati:vt si corpus perit,saluetur anima. Vnde sub
dit Ambrosius,Scit iste principem mundi actorem
esse omnium delictorum. Ipse proximorum indi- *Diabolus in-*
uiduos affectus irarum stimulis excitatos scindit: *cẽtor est om-*
ipse flammam libidinis accendit: ipse auget auari- *niũ malorum.*
tiæ cupiditates, vt quo plus rapuerimus, amplius
requiramus:ipse suggerit & ministrat fomenta lu-
xuriæ:ipse odium exasperat:ipse immodicæ ambi-
tionis studium inflammat,vt quod vicium blãdum
est exordio,sæuum sit in processu.Nec fraternę po-
tuit germanitatis contemplatione reuocari, dum
dolet sibi gratiæ cœlestis ambitor fratrem esse prę-
latum:de sacrificio processit ad parricidiũ. Auctó- 1.*Cor.*7.
rem igitur incontinentiæ diabolum esse Apostolus
docet, dicens, Ne tentet vos diabolus propter in-
continentiam vestram. Incentorem quoque aua- 1.*Tim.*6.
riciæ ipsum esse legimus:Paulo dicente, Qui volũt
diuites fieri, incidũt in tentationem & in laqueum
diaboli. In his enim voluntatem diaboli facimus,
& exequimur potestatem: qui per carnis istius de-
sideria incentiuum suæ fraudis operamur. Quem-
cũque ergo in vitiorum suorum possessione repe-
rit,tanquam obnoxium suo iuri vendicat. Adulte-
rium qui facit,luxuriam qui exercet,aliena qui di-
ripit,portio diaboli est.Pudicus autem, continens
& misericors,portio Christi est.Ideo Psal,dicit,*Feci*
iudicium & iustitiam: non vt arroget, sed vt excuset:
ne quasi peccator & diaboli portio,à Christo defer
tus,rapiatur à diabolo.Ideo subdit,*Non tradas me ca-*
lumniantibus me:scilicet dæmonibus, quia non ipso-
rum portio,sed tua sum: non ipsorum voluntatem
secutus sum,sed tuã, quia feci iudiciũ & iustitiam.

Suscipe seruum tuum in bonum,vt non calumnientur me superbi. 2195

Hîc ostendit secundum; quòd consideratio di-
uini iudicij rectis dat in bono perseuerãtiam.Quis
enim considerãs illam pro bonis dandã sententiam, *Amor glo-*
Venite benedicti patris mei &c.& illam cõtra ma- *riæ & timor*
los,Discedite à me maledicti &c. bonum quod in- *pœnæ inducũt*
cepit interrumpat?Certè nullus:teste Chrysost.su- *ad bonum.*
per Matth.dicente,Si consideres qualis quantáque
erit sanctorum gloria,miseriáque dãnatorum: ne-
cesse est, quòd aut propter timorem pœnæ recedas
à malo,aut propter amorem gloriæ festines ad bo-
num:ergo multo fortius quòd si sis in bono,in illo
perseueres,Et hoc hic Psal.notans dicit, *Suscipe ser-*
uum tuum in bonũ &c. scilicet in tua protectione me
susципe, ne à bono cadere possim. Vbi notandum *Calumniator*
quòd calumniator dicitur à calumnia,niæ. Est au- *quis dicatur.*
tem calumnia accusatio falsa,crimen falsè obiectũ.
Et sic calumniator vocatur propriè diabolus, qui
tam in die quàm in nocte quos vitiis superare non
potest, saltem diffamare apud alios contendit: vt
calũniis & infamationibus pressi, ad impatiẽtiam
perducantur. Ne ergo istorum calumniis à statu
perseuerantiæ cadat:rogat dominum, dicens,*Susci-*
pe seruum &c.Quasi dicat,secundum Aug.Illi,scili-
cet calumniatores,me impellunt, vt cadam in ma-
lum:tu me susципe in bonum, ne cadam. Calũnia- *Calũnias su-*
tur ergo nos diabolus per seipsum & per sua mem- *perborũ per fi-*
bra multis calumniis.vt puta quòd crucifixum co- *dẽ crucifixi su-*
limus,& huiusmodi:quas omnes per auxiliũ Chri- *peramus.*
sti crucifixi superamus. Vnde hic ait Augustinus,
Multæ autem intelligi possunt calumniæ superbo-
rum, à quibus humilitas Christiana despicitur:sed
illa maxima est, quòd calumniatur, à nobis mor-
tuum coli crucifixum.Sed ipsa humilitas Christia-
na, Christi morte insinuatur,commendatúrque di-
uinitus.Hæc autem calumnia vtrisque infidelibus:

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet Iudæis & gentibus, communis est. Qui scilicet in hoc nos diffamãt & accusant, vt Christum crucifixum, Dei filium esse negemus. Habent quoque calumnias suas hæretici & schismatici: quorum omnium calumniæ superborum, tãquam colubrorũ venena vincuntur: cùm vigilantissima pietate Christus crucifixus attenditur. Propter quod *Num.21.* præfigurandum Deo miserante ac iubente Moyses exaltauit in deserto similitudinem serpentis in ligno, vt similitudo carnis peccati crucifigenda præfiguraretur in Christo. Hanc intuendo salutiferam *Ioan.3.* crucem, omnium calumniantium superborum virus expellimus. Et aduerte quòd valde diligenter in istis calumniis contemplandus est Christus crucifixus, quia calumniatores contra nos audaces sunt & fortes: vt ostendit hic Ambros. dicens, *Suscipe seruum* &c. vt non calumnientur me superbi. Cur autem iste timeat calumniantibus tradi, aperit dicens, *Vt non calumnientur me superbi.* Quasi dicat, Calumniatores sunt quia oderunt virtutem: impugnant innocẽtiam, quia superbi sunt. Qualis enim *Iustis calumniatur diabolus.* aduersus seruulum Dei erit diabolus superbus, qui aduersus dominum se exaltat, & dicit, In cœlum cõscendam: super astra cœli exaltabo solium meũ: *Esa.14.* similis ero altissimo? Quid mirum itaque si grauare homines possit, qui pertinaci spiritu nec Deo cedit? Ponit supra sidera sedem suam, quãdo electum decipit, quando istum circunuenit: cuius opera lucent, sicut stellæ in cœlo. Nónne & Iudas proditor *Matth 5.* inter cæteros audiebat, Vos estis lux mundi? Nónne diabolus lumen eius extinxit? Quinetiam quos non potuerit circunuenire, calumniatur inuidens regni cœlestis gloriæ, vt quos illecebris suis à Christo non potuit separare, eos calumniis suis debiti honoris fructu fraudare conetur. Fugiamus ergo malos calumniatores, qui peccatum operantur in nobis. Ecce manus domini parata est, quæ te fugientem ab aduersariis tueatur ac protegat. Dic ergo cordialiter Deo, *Suscipe seruum tuum in bonum, vt non calumnientur me superbi*: ne me decipiant.

2196 ## Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ.

Hic ponit tertium: scilicet quòd consideratio diuini iudicij prauos & peccatores ducit ad pœni- D
Oculi quomodo deficiũt in Christum. tentiam. Si enim quilibet naturaliter fugit pœnam & mortem corporalem, quanto magis pœnam & mortem æternam, quæ impœnitentibus dabitur immediatè? Ideo vt illam euadat, dum iudicium vltimum considerat: seipsum examinat, & per pœnitentiã errata corrigit & emẽdat. Vnde dicit Greg. *Gre.31.mor. cap.9.* Qui venturum iudicem cogitat, indesinenter quotidie rationum suarum causas perorat &c. Hæc autem peroratio fit per pœnitentiam & lacrymas: quam hic in seipso ostendit Psal. *Oculi mei defecerunt in salutare tuum* &c. id est desiderando videre salutare tuum: scilicet Christum mihi saluatorem in iudicio: oculi mei defecerunt: & hoc præ copia la- E
crymarum. Vel aliter: propheta præuidens Christum per mysterium crucis, nos saluaturũ: ardenter ipsum considerabat, & cum Christo se crucifigens ipsius Christi desiderat aduentum: cuius gratia erat saluandus. Vnde hic ait Augustꝰ. Hanc intuens Psalmista salutiferam crucem, omnium calumniantium superborum virus expellit. Quam val- *Rom.8.* dè intentè intuens, dicit, *Oculi mei defecerunt in salutare tuum.* Ipsum Christum Deus propter similitudinem carnis, peccati, peccatum pro nobis fecit: vt nos simus iustitia Dei in ipso. In huius igitur A
eloquium iustitiæ Dei defecisse dicit oculos suos, ardenter & sitienter intuendo: dum memor infirmitatis humanæ, diuinam in Christo gratiam desiderat. Vel dic eodem modo oculos Psalmistæ defecisse, quo supra dictum est, versic. 2155. Per ista enim verba Psalm. vult ostendere, quàm ardenti desiderio Christi expectabat aduentum, dicens, *Oculi mei defecerũt in salutare tuum.* Vnde hic ait Ambrosius, Oculi istius in Christum deficiunt, dum eius prẽstolantur aduentura. Animę videlicet oculi, non corporis, tota fidei deuotione defixi. In eo enim quem diligimus, totis oculis occupamur: nec quicquam aliud videre delectat. Non potest hoc dicere, nisi qui à mundanis solicitudinibus & se- B
cularibus voluptatibus intentionem omnem suæ mentis auertit. Ille ergo hoc dicere potest, qui suprà dixit, *Auerte oculos meos ne videant vanitatem.* Qui sunt ergo oculi qui defecerunt in eloquiũ Dei, nisi oculi hominis interioris, qui tenduntur vt videant Dei verbum: & nimia intentione & expectatione deficiunt in salutare Dei, defectum sui patientes, vt assumant quod verbi est? Vel aliter: duplices sunt *Oculus interior duplex.* oculi interiores: scilicet oculi pœnæ, & oculi gratiæ: id est consideratio suppliciorum, & consideratio gratiarum. Primus oculus: scilicet suppliciorũ, deficit per pœnitentiam: qui scilicet præuidens futura supplicia peccatorum (ne sit cum illis) gerendam annunciat pœnitentiam, & agit. Demonstrat hunc oculum Ioannes Baptista, dicens, Generatio *Luc.3.* viperarum, quis vobis ostendit fugere ab ira futura? Facite ergo fructus dignos pœnitẽtiæ. Ad Ioannis ergo baptismum veniebant, qui habebant oculum suppliciorum: ad Christi autem baptismum veniunt qui habent oculum gratiarum. Hic enim oculus est quem dominicæ passiõnis vmbra tuetur & protegit. Et imperfectæ animæ est oculus suppliciorum: perfectæ autem, oculus gratiarũ. Quia imperfecta peccata tantummodo iudicium declinare desiderat: perfecta verò meritum regni cœlestis acquirere præsumit.

2197 ## Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam: & iustificationes tuas doce me.

Hic ostendit quartum: scilicet quòd consideratio iudicij nobis acquirit peccatorum veniam. Si enim (vt dictum est) consideratio vltimi iudicij inducit homines ad pœnitentiam, & veræ pœnitentiæ non denegatur venia: vt habetur de pœn. distin. 1. minor. consequens est quòd ipsa consideratio pœnitenti acquirit veniam à Deo & misericordiam. Et hoc est quòd Psal. hic illud iudicium præuidens, à Deo veniam postulat & misericordiã: dicens, *Fac cum seruo tuo* &c. vbi nullum suum meritum inducit, sed solùm gratiam quærit: dicens, *Fac cum seruo tuo secundum misericordiã tuã.* Non vtiq; secundũ iustitiam meã. *Et iustificationes tuas doce me.* Illas proculdubio: scilicet quibus Deus facit iustos: non ipsi se. Iustificationes ergo Dei appellat omnia illa quibus mediantibus Deus peccatores iustificat: sicut sunt sacramenta, vt baptismus, pœnitentia, vel etiam mandata nouæ legis. Et aduerte, quòd *Misericordiã & gratiã petere debemus nõ iustitiam.* hic iste duo postulat: scilicet misericordiam sibi deferri, & iustitiã edoceri. Primò misericordiã postulat: dicẽs, *Fac cum seruo tuo secũdum misericordiã tuam.* Nõ iustitiam petit, sed gratiam. Vnde hic ait Amb.

Non

Non enim iustitiam petit: sed misericordiam. Vnde A
Psal.142. alibi dicit, Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur, &c. Etenim nostrorum cõscij peccatorum, misericordiam magis petere Dei nostri, quàm iustitiam implorare debemus. Alia veniam largitur, alia examen impertit. Quæ enim spes hominibus potest esse certandi apud eum quẽ occulta non fallunt, quem latere peccata non possunt? Et ideo sciens eius potentiam qui hominem
Psal.50. non timeret, ait, Tibi soli peccaui. Non potest hoc iustus negare, quia nemo sine peccato. Non potest rex, quia etsi leges in potestate habet vt impune delinquat, Deo tamen subditus est: immò plus debet ipse, cui plus commissum est. Hic ergo non iustitiam, sed misericordiam petit: dicens, *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam*, quia etsi quid bo- B
ni feci: tamen plura debeo, quasi seruus. Nemo vno facto seruus absoluitur. Ergo cum fecerimus quod nobis imperatum est, non statim nos exaltare debemus: sed magis humiliari, quia non statim si aliquid fecimus, impleuimus omnia seruitutis obsequia. Quis tanta naturæ munera, vitæ salutisque seruare: diuina beneficia digno possit æquari seruitio? Quis potest soluere totum quod accepit? Quæ omnia Psal. considerans, non iustitiam à Deo sibi fieri, sed misericordiam postulat humiliter: dicens, *Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam.* Secundò postulat iustificationes edoceri: dicens, *Et iustificationes tuas doce me.* Vbi aduertendum quòd duplex est doctrina: scilicet speculatiua & practica. Speculatiua tẽdit ad scire: sed practica ad operari bonum C
quod scitur. Speculatiua sine practica nihil proficit ad salutem: quinimò culpam auget. Quis enim plura bona nouit quàm diabolus, qui subtilitate intellectus viget: & longam temporum experientiam habet? Et quia non secundum scientiam operatur, quid sibi proficit scire? Sed scire practicum: quod scilicet bonum quod nouit, operatur: apud Deum mercedem acquirit. Vnde dicit Apostolus Iac.4. Scienti bonum & non operanti, peccatum est illi. De hoc vide ver.839. Postulat ergo iste doceri à Deo, non quidem solùm speculatiuè, sed practicè magis. Quod satis notat cum hic se seruũ nominat: quia seruus magis ordinatur ad opus, quàm ad scire. Vel aliter, illum Deus iustificationes suas docet, cùm in aduersis tribuit patientiam ve- D
ram, per quam patiens iustificatur. vide supra ver. 2145. Vel aliter: hic petit edoceri iustificationes Dei, quibus scilicet ipse Deus iustificatur à nobis. De quibus vide ver.2190.

2198 ## Seruus tuus sum ego; da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua.

Hic ostendit quintum: scilicet quòd consideratio diuini iudicij dat humilibus mandatorum sapientiam. Cùm enim (vt dictum est) talis consideratio ducat hominem ad veram pœnitentiam, in qua nullus potest esse, nisi à proposito obseruet diuina mandata quę nullus facere potest, nisi illa cognoscat: ideo consequens est vt etiam illorum nobis cõferat notitiam. Et hoc est quod hic Psal. po- E
Intellectus postulari debet semper à Deo. stulat: dicens, *Seruus tuus ego sum*, &c. Quia enim vera scientia per humilitatem & obseruationem præceptorum acquiritur (vt dictum est ver.2177.) ideo vt facilius in hoc exaudiatur suam humilitatẽ præmittit: dicens, *Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum*, &c. O petitio iteranda sæpius: immò nunquam intermittenda, vt intellectum à Deo nobis dari postulemus. Vnde hic ait Augustꝰ. Nunquam intermittenda est ista petitio. Non enim sufficit accepisse intellectum & Dei mandata didicisse, nisi semper accipiatur, & quodammodo semper bibatur de fonte lucis æternę. Mandatorum enim Dei quãto quisque fit intelligentior, tanto magis sciuntur. Dicit ergo, *Seruus tuus sum ego*, &c. O quàm felix, quàm rarus est ille qui Deo verè dicere potest, *Seruus tuus sum ego*, &c. vide ver. 2167. A Deo petit intellectum sibi dari, quia intellectus donũ Dei est, quod solùm humilibus datur. Vnde hic ait Ambros. *Seruus tuus sum*, &c. Intellectus, spirituale munus est. Et ideo quod Dei est, à domino postulatur. Nec quasi extraneus poscit, qui se seruum esse cõfitetur. Bene autem ait, *seruus tuus sum.* Seruus enim *Seruus Dei quis est.* voluntatem domini sui facit. Seruus quærit seruitutis stipendia: remunerationem non quærit. Seruus domini non potest idem esse seruus peccati. Et ideo intellectum sibi dari poscit, vt possit cohibere peccatum. Habebat quidem intellectum: sed *Intellectus duplex, bonus & malus.* vt redundare sibi crederet, vberiorem requirit. Est autem intellectus naturæ: est etiam intellectus nõ bonus. Ideo Salomõ ait, Intellectus bonus dat gratiam. Nam si omnis intellectus bonus esset, non opus fuisset additamento. Iure ergo gratiam domini sui quærit. Aliter homo scire non potest secreta domini, nisi intellectus spiritualis munus acceperit: quia nisi dominus notum fecerit hominibus mysterium suum, sciri non poterit. Sed intellectus bonus, omnibus facientibus eum. Et attende hic *Intellectus datur quandoque sine voluntate, & e contrario.* C
mirabilia iudicia Dei. Nam sæpe vni datur intellectus ad cognoscendum diuina mandata, sed voluntatem faciendi quod nouit nõ habet. Alteri autem econtrario: datur voluntas faciendi quod debet, sed intellectum ad illud cognoscendum non habet. Et causam huius atque casum ponit Gregor, *Greg. 6. moral. cap. 4. Ioan. 5.* super illo verbo Iob 5, Bibent sitiẽtes diuitias eius; dicẽs, Sæpe stultus habet interni fontis liquorem: sed non biber, quia ingenium quippe intelligẽtiæ accepit: sed tamen veritatis sententias cognoscere legendo contemnit. Scit quia intelligere studendo præualeat, sed ab omni doctrinæ studio fastidiosus cessat. Diuitiæ quoque mentis sunt verba sacræ lectionis. Sed has diuitias stultus oculis aspicit, & in ornamenti sui vsum minimè assumit: quia verba legis audiens, magna quidem considerat: sed ad cõprehendenda hæc, nullo studio amoris elaborat. At contra alius sitim habet; sed intellectum nõ habet. Amor ad meditandum pertrahit: sed sensus he- *Gregorius ibidem.* betudo contradicit. Et infrà dicit, Sed his auditis, quæstio nostro cordi suboritur. cur vel negligenti intelligẽtiæ donum tribuitur, vel fastidiosus quisque sensus sui tarditate præpeditur? Ad quam re- *Quæstio.* spondetur, Idcirco enim sæpe & desidiosus ingenium accipit, vt de negligentia iustius puniatur. quia quod sine labore scire potuit, scire cõtempsit. Et idcirco nonnunquam studiosus tarditate intellectus præmittitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis in studio inuentionis elaborat. Sic ergo studioso ad præmia tarditas intellectus proficit, & desidioso velocitas intellectus ad supplicium crescit.

2199 ## Tempus faciendi domine: dissipauerunt legem tuam.

Hic ostendit sextum: scilicet quòd consideratio iudicij, præuaricatorũ arguit maliciã: quia scilicet in iudicio omnia arguent & accusabunt peccato-

res,

Universidad de Deusto Biblioteca

res,quòd in tempore præsentis vitæ,quod scilicet est tempus faciendi, sicut post iudicium erit tempus secundum facta recipiendi, ipsi noluerunt facere secundum legem Dei,sed illam dissipauerunt: id est, eam contempserunt. Et hoc est quòd in iudicio sancti de peccatoribus Deo dicent, *Tempus faciendi*: id est quando erat tempus faciendi, ipsi dissipauerunt legem tuam. Vel aliter, vbi sciendũ quòd ibi magis est succurrẽdum, vbi maius cernitur periculum. Et ideo Christus tunc venire voluit in mundum, quando dominium diaboli magis vidit dilatatum: vt ostendit Petrus Rab. super illo, Cùm natus esset Iesus,&c. dicẽs, Quid est quòd tempore regis nefandi Deus descendit ad terras, miscetur diuinitas carni, fit terreno corpori cœleste cõmercium? Quid est? Et quãdo rex verus expulsurus tyrannum, vindicaturus patriam, libertatem redditurus aduentat: Herodes alienæ gentis, gentis Iudæorum regnum inuasit, libertatem sustulit, prophetauit sancta, quicquid erat cultus, quicquid erat ordinis aboleuit? Meritò ergo gẽti sanctæ, quia humana defecerant, diuina succurrunt. Et eo tempore adest Deus ipsi, cui homo deerat. Hoc ergo erat domino tempus faciendi: id est implendi promissum incarnationis: quando scilicet ex toto lex diuina erat dissipata: quia quasi ipsius obseruator nullus erat. Et hoc est quòd Christi petens incarnationem, dicit, *Tempus faciendi domine*: id est, faciendi verbum incarnari. Et rationem subdit, *Quia dissipauerunt legem tuam*. Istud est illud tempus Christi incarnationis, de quo dicitur Psal. 101, Tu exurgẽs domine misereberis Sion: quia tempus miserendi eius, quoniam venit tempus. Et istum intellectum hic ponit August. dicens, Hoc faciendi domino tẽpus quid est, nisi gratia quæ fuit in Christo suo tẽpore reuelata? De quo tẽpore ait Apostolus, Cùm autẽ venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Sed quid est, quòd tanquam volens ostendere domino esse tempus faciendi, continuò subiunxit, *dissipauerunt legem tuam*: velut propterea tempus esset faciendi domino, quia eius legem dissipauerunt superbi? Quid est ergo, *dissipauerunt legem tuam*: nisi præuaricationis iniquitate, eius integritatẽ nõ custodierunt? Oportebat ergo vt superbis præuaricatoribus lex daretur, qua præuaricata, quicunque compuncti humiliarentur: non tamen per legem, sed per fidem ad subuenientem currerent gratiam. Dissipata ergo lege, tempus fuit vt per vnigenitum filium Dei misericordia mitteretur. Consimilem expositionem hic ponit Ambros. dicens, *Tẽpus faciendi domine*,&c. Bene ait tempus faciẽdi esse. Est enim tempus faciendi & tempus loquendi. tẽpus loquendi & præcipiendi, est tempus legis: sed tempus faciendi, tempus gratiæ. vt quia legis facta est præuaricatio, venit legis finis & consumatio eius & plenitudo dominus Iesus, qui donet hominibus omnia debita, & abolito chirographo debitorum absoluat omnes & liberet peccatores. Tempus est ergo faciendi: vt si ingrauescente ægritudine alicuius incommodi curras ad medicum, vt citius veniat, ne postea subuenire non possit. Medicus enim tunc amplius desideratur, cum grauius incubuerit ægritudo languenti. Ergo cum videret in spiritu sancto propheta præuaricationes populi, luxuriã, delicias, dolos, fraudes, auariciam, temulentiam: quasi pro nobis interueniens currit ad Christum, quem solum sciebat tantis subuenire posse peccatis: vrget vt veniat, nec patitur fieri moras. *Tempus* (inquit) *faciendi domine*. Hoc est: tempus est tibi domine faciendi. Sed quid faciendi? vt pro nobis crucem ascendas, mortem subeas: totus in periculum mũdus vrgetur. Veni ergo vt tollas peccata mundi: veni vita morientibus: veni resurrectio iam sepultis. Cęcus erat omnis populus, proprium non videbat auctorem. Claudus erat mundus, & titubante vestigio fidei fluctuabat. Vidẽs ergo hæc propheta, dicit ad Christum, *Tempus faciendi domine*: non iubendi, sed faciendi: quia non legatus, non nuncius, sed dominus saluaturus erat populum suum. Et ille quidem tempus sciebat, & non differebat: sed nos nesciebamus quo melius tempore subueniret. An fortasse vult à nobis admoneri, vult rogari: immò si rogatus fuerit, & ante tempus venit. Omnia Deus tempora fecit. Quicquid facit, nõ est extra debitum tempus: sed totum opportunum est quod fecerit: & in tempore suo aduenit. Omne enim tempus opportunum est saluti: nihil pręproperum pro salute periclitantiũ. Sed expectare volebat adhuc synagogæ correctionem. Iudæis citò venit, opportunè gentibus. Citò venit perituris, opportunè credituris.

Matth. 2. — *Tempus faciendi fuit tẽpus incarnationis.* — *Gal. 4.* — *Rom. 10.*

Ideo dilexi mandata tua super aurum & topazion. 2200

Hic ponit septimum: scilicet quòd consideratio vltimi iudicij dat nobis mandatorum Dei complacentiam. Si enim (vt dictum est) disponit nos ad veram pœnitentiam: quæ non potest haberi sine vera obedientia mandatorum, quæ solum tunc est Deo placens quando fit amore iustitiæ, non timore pœnæ: cõsequens est quòd nobis inducit dilectionem diuinorum mandatorum. Et hoc est quòd ex consideratione vltimi iudicij, ad amorem diuinorum præceptorum inclinatus dicit, *Ideo dilexi mandata tua*, &c. Per hoc enim Psal. præuidens legem nouam æterna promittere, non temporalia: amore esse facienda, non timore: vult dare differẽtiam inter legem Mosaicam & euangelicam: quia lex Mosaica timore seruabatur pœnarum: sed lex noua, amore præmiorum. Quod fecit Christus sua incarnatione & passione: quia ostensa nobis tanta dilectione, quòd pro nobis Deus factus est homo: dominus, seruus: immortalis, mortalis: & tandem pro nobis crucem sustinuit & mortem. Et nos moueamur & ad eius amorem & ad mandata eius seruanda, non tam timore pœnarum quàm amore iustitiæ. Et hoc est quod ait Apostolus, Diligamus Deũ, quoniam ipse prior dilexit nos. Et hoc est quod ait Psal. *Ideo dilexi*,&c. Et tunc ly *ideo* notat motiuũ dilectionis ex dilectione Christi. *Ideo dilexi mãdata tua super aurũ*,&c. Quasi dicat, In lege antiqua seruabãtur mãdata spe pręmiorũ temporaliũ: in noua autẽ spe æternorum: quæ excedunt omne aurum & lapidem preciosum. Et istum intellectum hic notat August. dicens, Id agit gratia Christi, vt per dilectionem impleantur mandata Dei, quæ timore nõ poterãt. Per gratiam enim Christi diffunditur caritas in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus est nobis. Propter quod Apostolus dicit, quòd plenitudo legis est caritas. Ideo autem dicit *super aurum & topazion*. Et hoc in alio Psal. legitur, Super aurum & lapidem preciosum multum. Topazion quippe lapidem perhibent preciosum esse multum. In testamẽto autem veteri latentem gratiam tanquam velo interposito, non intelligentes quod significabatur: propter mercedem terrenam atque carnalem Dei mandata facere conabantur. Neque faciebant, quia non ipsa, sed aliud diligebant. Vnde illa non erant opera volẽtium: sed opera potius inuitorum. Cum verò ipsa mandata diliguntur super aurum & lapidem preciosum multũ, omnis pro ipsis mandatis terrena vilis est merces: nec vlla ex parte comparantur quæcũque alia hominis bona his bonis quibus ipse homo fit bonus. Vel aliter: vt per mandata Dei intelligamus opera nostræ redemptionis, quæ Deus Christo implenda mandauit: vt fuit Christi passio, crucifixio, resurrectio, & huiusmodi: quæ Christus tanquã mãdata perficienda accepit à patre. De quibus dicit ipse Christus, Ipse mandatum mihi dedit, & scio quia mandatum eius vita æterna est. Quod ideo sic dicit, quia fuerunt nobis causa vitæ æternæ. Vnde Christus ait de his, Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio: quando scilicet factus est obediens patri vsque ad mortem crucis. Et de istis mandatis Christo datis & per ipsum adimpletis Christo hic ait Psal. *Ideo dilexi mandata tua*.&c. Ista est intentio Ambros. hic dicentis, Lex annunciatrix Christi est spem futurorum bonorum deferens. Exemplificat. Mandatum enim domini erat in lege. Attende tibi ne derelinquas Leuitem per omne tempus, quo vixeris super terram. Quis est iste Leuites? Intelliges, si consideres quis sit ille qui venit ministrare; qui est sacerdos inæternum. Sic ergo mandata Dei habent redemptionis futurę indicia, resurrectionis insignia. Ideo super aurum & topazion memorat dilecta sibi esse mandata. Quid enim hac salute gratius? quid resurrectione preciosius? Ideo ait, *super aurum & topazion*: id est dilexi opera redemptionis super sapientiam operationis cœlestis & mundanæ constitutionis: & super ornamenta solis & lunę stellarúmque preciosa ornamenta dilexi obedientiam dominicæ passionis. Plus enim redimendo mihi contulit quàm creando. Tunc enim sine sensu natus sum, nunc cum voluntate seruatus. Sed nõ quicũque dicere potest Deo, *Dilexi mandata tua super aurum & topazion*. Non hoc dicere potest auarus, qui auro inhiat, ornamenta desiderat. Sed ille hoc potest dicere, qui cum Petro dicere potest, Argentum & aurum non est mihi: quoniam illud nõ requiro: quoniam nihil mihi aurum prodest: præceptum autem & mandatum cœleste me redemit. De dilectione mandatorum Dei super aurum,&c. vide ver. 262. Vel aliter: vt per aurum intelligatur sapientia fidelis, quæ exemplum credendo cognoscit. vide ver. 1178. Per topazion verò intellige ecclesiam: vide ver. 862. Et ista duo nobis fluxerunt ex mandatis passionis Christi. Ab illa enim generatum est aurum fidei: & topazius, id est ecclesia, quæ fluxit de latere Christi dormientis in cruce. Quia igitur illa mandata Christo data habuerunt efficaciam super aurum & topazion: id est ad formandam fidem & ecclesiam: ideo meritò sunt diligenda. vt sit sensus, *Dilexi mandata tua*, scilicet tuæ passionis. Et si queras causam: respondet, Ideo, quia super aurum & topazion suam habent efficaciam.

Lex noua est amoris: sed antiqua timoris. — *1. Ioan. 4.* — *Matth. 5.* — *Rom. 13.* — *Psal. 18.* — *2. Cor. 3.*

Mandatum Dei est passio Christi. — *Ioan. 12.* — *Ioan. 14.* — *Lex Christũ figurat.* — *Act. 6.*

2201 Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.

Hic ostendit octauum: scilicet quòd consideratio vltimi iudicij, vitiorum omnium inducit displicentiam. Qui enim sententiam contra malos in iudicio dandam vitare desiderat, ac sententiam pro bonis dandam adipisci: necesse est vt omnem viam iniquam fugiat, & hic secundum Dei mandata dirigatur. Quod considerans Psal. dicit, *Propterea* (id est, vt euadam sententiam contra malos, & in sententia pro bonis sim inclusus,) *ad omnia mandata tua dirigebar*,&c. Aduerte autem quòd iste textus secũdum August. & Ambros. non dicit ad omnia mandata tua dirigebar: sed dicit *ad omnia mandata tua corrigebar*: id est ad omnia mandata tua intentus corrigebar à vitiis. Vbi nota quòd timor non corrigit animum, sed solùm actum extrinsecum reprimit. Amor autem actum interiorem statim euellit: quia nõ pœnam timet, sed offensam. Vnde hic Ambros. dicit, Meritò corrigebatur vel dirigebatur, qui diligebat. Caritas enim multitudinem operit peccatorum. Et qui diligit, corrigitur: qui autem non diligit, comprimitur ne faciat malum quod vult: sed non dirigitur. Corrigitur autem solùm vel dirigitur, non qui sic vnum vicium odit vt aliud diligat: sed qui simul omnia vicia odit. Qui enim offenderit in vno, factus est omniũ reus. Qui ergo ad mãdata dirigitur, necesse est vt omnia vicia habeat odio. Sic enim dixit superius, *A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam iniquitatis*. Et hoc ideo dicit, quia multi aliqua vicia odiunt, sed ad alia tendunt. vtputa, multi odiũt luxuriam, qui auariciam sequuntur: & econtrario. Multi odiunt rapinam, qui vana gloria delectantur. Et ideo vt ostendat Psal. quòd ad veram directionem vel correctionem requiritur omnium insimul viciorum odium: dicit, *Omnem viam iniquam odio habui*. Vnde Ambros. hic ait, Ad omnia præcepta domini corrigitur qui omnem viam odit iniquitatis. Nam nisi omnem viam iniquitatis oderis, non poteris in omnibus mandatis Dei corrigi. Potest enim fieri vt aliquis temperetur à crudelitatis errore, lubrico tamẽ deceptus amore meretricis: & semitas iuuenilis incõtinentiæ ingressus, impressum semel nequeat reuocare vestigium. Multos enim vicia blãdiora decipiunt, quos tristis & seuera crudelitas peruertere non potest: sed iuuentus ad amorem liberior, ad lapsum incautior, ad infirmitatem fragilior, ad correctionem durior est. Alius se restringit à luxuria, sed auariciæ cupiditate rotatur. Plerumq; enim peccata huiusmodi sunt, vt si alterum declines, incurras alterum. Odisti luxuriã quasi frugi, sed frugalitatis studio habendi cupiditas frequenter irrepit. Sunt qui metuentes aliquid proprio minuere de censu, etiam inopi sumptum negent, & misericordiam putent detrimentum. Sunt qui degenerẽ vitãtes ignobilitatem, flabro secularis ambitionis agitentur. Et sicut quassatæ arundines huc atque illuc ferantur incerti. Sunt etiam qui dum malorũ suorum sectam sequuntur; vel indigna conuersatione contenti, ne errores quidem patrios extimẽt declinandos, vt fide vitandam perfidiam non arbitrentur. Cùm in melius mutare propositum, nõ leuitas, sed virtus, neque culpa, sed gratia sit. Sed qui omnem viam iniquitatis odit, ad vniuersa corrigitur & emendatur. Et bene posuit, *viam iniquitatis*. Ille enim facilius iniquitatem declinat, qui vias eius non fuerit ingressus. Quid autem propriè sit dirigere, vide supra ver. 1047.

Corrigit caritas: sed timor comprimit. — *Peccatũ vnũ fugiens in aliud incidit.* — *Iuuentutis conditione s.* — *Malum mutare propositum, virtus est.*

Mirabilia testimonia tua domine: ideo scrutata est ea anima mea. 2202

Hic

Universidad de Deusto Biblioteca

Phe Hic incipit decimusseptimus octonarius: cui pro titulo præponitur decimaseptima litera alphabeti Hæbræorum: quæ est phe. Quæ meritò huic octonario præponitur, siue præmittitur. Nam phe interpretatur Errauit. Duplex autem populus errauit: scilicet populus Iudæorum, legem sibi datam transgrediendo: & populus gentium, cultum Deo debitum, dæmonibus & idolis exhibendo. Vnde præuidebat propheta Christum venturum pro emendatione vtriusque dicti erroris. Sed quia expectanti omne tempus quantũcunque paruum, longum videtur: ideo hic Psal. hanc tarditatem deplorat, accelerationem desiderans. Ingratitudo enim populi Iudæorum hanc tarditatem exigebat: vt sicut ipsi Deum audire nolebant, ita ipsi orantes non exaudirentur à Deo. Vnde Hieremias Thrẽ. 1. sub hac litera dicit, Expandit Sion manus suas: nõ est qui consoletur eam. Dignámque itaque remunerationem recipit, vt quæ Deum expandentem manus audire neglexit, & sub alas eius succedere: ipsa postea expanderet manus, & consolantem inuenire non posset. Nam etsi ante aduentum domini Hieremias captiuitatem Iudæorum illatam à Babyloniis deflere videatur: tamẽ prophetico spiritu magis istam captiuitatem præuidens, qua Iudæi à fide Christi alienati, à diabolo captiui detinentur, deplorat. Nulla enim patria verior quàm fides, quæ eos qui longè erant, propè esse fecit. Et aduenas atque peregrinos supernæ ciuitatis ciues efficit: sicut scriptum est, Ergo iam non estis hospites & aduenæ, sed ciues sanctorum & domestici Dei. Hanc ergo peregrinationem & captiuitatem qua Iudæi alieni à fide Christi sunt effecti: & ipsorum errorem hic Psal. plangit. Vnde lacrymabilis est series huius octonarij. Vnde hic clamans Psal. ait, Aspice in me & miserere mei: faciem tuam illumina super seruum tuum. Ad hoc scilicet vt populo qui errando erat in vmbra mortis, cœlestis misericordiæ lumen oriretur, quo ab infidelitatis errore reduceretur ad fidẽ. Ex quibus apparet quòd huic octonario pro titulo meritò præponitur litera phe, quæ errauit interpretatur: quia hic de errore vtriusque populi agitur. In isto ergo octonario Psal. plangendo errorem vtriusque populi, docet quomodo ab errore ad veritatem redire debet. Ad quod agendum octo requiruntur: secundum quæ iste octonarius diuiditur. Quilibet enim ab errore ad veritatem redire cupiens, octo debet facere: scilicet primò legem Dei attẽtè debet legere: in principio: secundò Christum in lege promissum credere: ibi, *Declaratio*: tertiò Christi gratiam corde debet petere: ibi, *Os meum*: quartò Christo, non sibi, se debet committere: ibi, *Aspice*: quintò post Christum ducem votis debet pergere: ibi, *Gressus*: sextò malis persequentibus nõ debet cedere: ibi, *Redime*: septimò intellectum iugo fidei debet subdere: ibi, *Faciẽ tuam*: octauò errata cognita debet plangere: ibi, *Exitus*. Quantum ad primum: talis primò legẽ Dei assiduè debet legere. Fundamentum enim omnis bonæ nostræ actionis est scriptura sacra: quia omnis bona actio stat in conformando voluntatem nostram voluntati diuinæ: quod facere à proposito nullus potest, nisi Dei cognoscat voluntatem, quam sacra scriptura nobis ostendit. Vnde Greg. dicit, Sicut bene obsequentes famuli dominorum suorum vultibus semper intenti sunt, vt ea quæ præceperint festinè audiant, & implere contendãt: sic iustorum mentes per intentionem suam omni-

Ephe. 2.

Scriptura docet Dei voluntatem.

Greg. 16. moral. cap. 17.

A potenti domino semper assistunt, atque in scriptura quasi in os eius intuentur: vt quia per eam Deus loquitur omne quod vult, tanto à voluntate eius non discrepant, quanto eandem voluntatem illius in eius eloquio agnoscunt. Volens ergo ab errore conuerti, primò scripturam sacram meditetur, quæ Dei voluntatem ostendit. Et hoc notans Psal. dicit, *Mirabilia testimonia tua*, &c. Per testimonia ergo Dei accipe scripturas sacras, quæ testimonium tibi de Deo reddunt: vtputa quòd Deus æternus, quòd Deus bonus, quòd Deus iustus, quòd Deus est misericors, & huiusmodi: quæ dicuntur mirabilia testimonia, quia miranda Dei nobis ostendunt opera. Vel aliter: vt per testimonia Dei mirabilia intelligantur creaturæ à Deo factæ, quæ reddunt B testimonium bonitatis eius: quas scrutari & meditari debemus, vt per illas creatorem illarum cognoscamus, & cognitum laudemus. Et istum intellectum ponit hic August. dicens, *Mirabilia testimonia tua*, &c. Quis enim enumerare potest testimonia Dei, cœlum, terram, & visibilia & inuisibilia opera eius: quæ omnia dicunt quodammodo testimonium bonitatis & magnitudinis eius? & ipse cursus frequens vsitatúsque naturæ. Quamuis mortalibus consuetudine viluerint, tamen si pius considerator aduertat, omnia testimonium perhibent creatori. Quid autem hoc est, quod non sit mirabile, si vnumquodque non vsu sed ratione metiatur? Si verò tanquam sub vnius contemplationis aspectu audeamus cuncta contueri, nónne C fit in nobis quod ait propheta? Consideraui opera tua, & expaui. Et tamen Psal. non ista rerum admiratione perterritus, sed eam potius dixit esse causam cur ea debuerit scrutari: quia mira sunt. Cùm enim dixisset, *Mirabilia testimonia tua*: secutus adiunxit, *Ideo scrutata est ea anima mea*. Quanto enim res est mirabilior, tanto maiori perscrutatione indiget vt cognoscatur. Sed hic August. mouet dubium. Cùm enim scriptura dicat, Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quę tibi præcepit dominus, cogita semper: quomodo ergo iste ista mirabilia Dei scrutari est ausus? Et respondet, Nónne mandata Dei sunt alta & mirabilia, tamen semper sunt perscrutanda? Vult ergo dicere quòd illa auctoritas, Altiora te ne quæsieris, D &c. intelligitur de illis qui talia ad vanitatem inuestigare volunt, nõn de illis qui humiliter illa volunt contemplari, vt ex illis Dei bonitatem & potestatem cognoscant. Aliter potest exponi iste textus: vt per mirabilia Dei testimonia, illa opera Dei intelligantur, quæ nobis dant testimonium de Dei benignitate miranda erga peccatores: quibus faciliter veniam præbet. Cùm in hoc octonario errantes ad fidem velit inducere: ideo ante omnia præmittit scrutanda Dei opera, quæ testificantur misericordiam suam. Et hunc intellectum hic habet Ambros. dicens, *Mirabilia testimonia tua*, &c. Moralis oratio: vt quoniã eum puderet erroris, Deum tamen propriæ miserationis testimoniis conueniret. Hoc est ergo dicere, Non audeo leuare oculos E ad te Deum viuum: sed tu domine me ad sperandam veniam multis tuæ indulgentiæ testimoniis prouocasti. Nónne mirabilia testimonia tuæ pietatis in Abraham cum ne lapsu incuriæ iuuenilis offensus esset, vt Chaldæorum errores, patriam, cognationémque relinqueret, euocatum virtutis exercitiis erudisti? Cum Iudæorum populum à paternæ nobilitatis studio auersum, & viles escas

Testimonium dat bonitatis Dei omnis creatura.

Abacuc 3.

Quæstio. Mirabilia Dei opera scrutari quomodo liceat.

Testimonia Dei sunt opera, quibus veniam peccatoribus præbet.

escas Ægypti super diuina munera præferentem: non solum solidatis rubri maris fluctibus liberasti, verumetiam triũphis plurimis euexisti ad gloriam, & vberes terrę possessiones donasti? Ad quietem deductus, securitate te deseruit: te bellorum acerbitate depressus inuocauit, & vt iniurias tuas obliuisceretis emeruit. Te Iesus naue ducem sibi cœlestis milicię venisse cognouit. Te populus triũphator, vt Madian sibi dominaretur offenderat: ad te vt Madian vinceretur orauit. Dauid quoque in te malignum fecit, quando adulterium & homicidium perpetrauit: qui confessione peccati, veniam reportauit. Pulcherrimus itaque versiculus iste ad erroris veniam sperandam inducens. Vel aliter: vt per testimonia Dei sint ipsa martyria intellecta: vt dictum est ver. 2099. quæ dicuntur mirabilia, vt pro testimonio fidei dando, homo sponte pœnas, tormenta, & ipsam mortem libenter acceptet. Et quia quanto sunt mirabiliora & fortiora, maius præmium merentur: ideo toto corde sunt meditãda, tota mente quærenda. Et hoc est quod dicit, *Mirabilia testimonia tua*: i. martyria tua. Et ideo magni sunt pręmij: *propter quod scrutata est ea anima mea.*

2203 Declaratio sermonum tuorum illuminat, & intellectum dat paruulis.

Hic ostendit secundum: scilicet quòd talis debet credere Christum in antiqua lege fuisse promissum. Si enim populus Iudæorum errore deceptus vellet attendere legem & prophetas, apertè cognosceret omnes figuras & prophetias de Messia promisso loquentes, in Christo fuisse impletas, quo ad tempus, quo ad locum, quo ad modum, & huiusmodi. Quod satis apertè humilibus lex euãgelica ostendit. Et hoc est quod hic ait Psal. *Declaratio sermonum tuorum*, &c. Et hoc est quod Christus patri dicit, Matth. 11, Confiteor tibi domine pater, &c. & reuelasti ea paruulis. Et ad istũ intellectum exponit hic Glosa dicens, *Declaratio sermonum tuorum illuminat*, &c. id est noua lex illuminat, declarãs figuras veteris legis, & pellens tenebras nostras. Sermones autem dicit quos sancti prophetauerũt, vt, Ecce, virgo concipiet & pariet, &c. huiusmodi quorum declaratio est aduẽtus Christi, & alia quæ manifestè completa sunt in euãgelio sicut prophetæ prædixerunt. Et hæc declaratio dat intellectum paruulis, id est, humilibus. Noli ergo præsumere de te: soli enim paruuli illuminantur. Vnde dominus in euangelio ait, Confiteor tibi domine pater, &c. Et alibi, Ego in iudicium veni in hunc mundum, vt qui non vident videant: & qui vident, cæci fiant. Vel aliter: vt per sermones domini intelligatur lex antiqua, quę inspecta & declarata dat intellectum paruulis: id est, dat hominibus intellectum vt fiant paruuli, & de seipsis non præsumant. Et ad istum intellectum hunc passum exponit August. hic dicens, Quid est paruulus, nisi humilis & infirmus? Noli ergo superbire: noli de tua, quę nulla est, virtute præsumere. Et intelliges quare sit à bono Deo bona lex data, quæ tamen viuificare non posset. Ad hoc enim data est lex, vt te de magno paruulum faceret: vt te ad faciendam legem de tuo vires non habere monstraret. Ac sic opis indigens & egenus ad gratiam confugeres, & clamares, Miserere mei domine, quoniam infirmus sum. Hoc ergo scrutando intellexit hic paruulus, quod minimus Apostolorum Paulus (id est, paruulus) ostendit: ideo datam legem quæ viuificare non posset.

Lex noua declarat antiquam.

Esa. 7.

Ioan. 9.

Lex antiqua inducit humilitatem.

Gal. 4.

Psal. 6. Obligatur quis ad impossibile.

A Quia conclusit scriptura omnia sub peccato: vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ita domine, ita fac misericors domine: impera quod non possit impleri: immò impera quod non nisi per tuam gratiam possit impleri. Vt cùm homines per suas vires id adimplere nequiuerint, omne os obstruatur: & nemo sibi magnus videatur, &c. Vel aliter: vt per sermones Dei intelligas miracula Christi: solo enim sermone mortuos suscitabat, cęcos illuminabat. &c. Et declaratio istorũ sermonũ .i. manifestatio istorum miraculorũ deducit nobis intellectũ: vt Iesum verũ Messiã in lege promissum cognosceremus. Et hoc est quod ait, *Declaratio* B *sermonũ tuorũ*, &c. Et ad istũ intellectũ exponit Ambros. hic istum passum: dicens, *Declaratio sermonum tuorum*, &c. In euangelio cum Ioannes mitteret discipulos suos ad Iesum, dicebat, Tu es qui venturus es? an alium expectamus? Respõdit Iesus, cæcos videre, claudos ambulare, surdos audire. Hoc enim aduentus sui testimonium fore per Esaiã prophetam significauerat. Hæc ergo quę annunciauit per prophetas, in euangelium manifestauit. Et quæ ipse locutus est per prophetas, in euangelio ipse compleuit. Ipsius ergo sermo erat sermo propheticus: sicut scriptum habes, Audi cœlum, & auribus percipe terra: quoniam dominus locutus est. Intellectus ergo datus est etiam his qui perfectum in- C tellectum non habent, dum muti loquuntur, surdi audiunt, mortui resurgunt. His enim signis intellectum est ab his qui rudes erant, & adhuc quasi in cunabulis fidei constituti (vt erat populus nationum) ipsum venisse qui expectabatur. Illuminat igitur fidei claritate, resurrectionis suę gloria, diuinorum operum potestate: & intellectum dat paruulis. Quibus vtique paruulis, nisi de quibus in euangelio gratias agit patri: in eo quod ipse operabatur filius, quòd misteria sua abscondisset à sapiẽtibus, & reuelasset paruulis? Ostendens citius plebem ex gentibus vel status inferioris viros, quàm Scribas & principes Iudæorum, & diuites huius sæculi credituros. Ideo alibi dicitur, quòd diuites eguerunt, & esurierunt: pauper autem clamauit, & exauditus est.

Gal. 3.

Rom. 3.

Miraculis Christi illuminãtur gẽtes.

Esa. 1.

Crediderunt facilius simplices quàm sapientes.

Psal. 33.

D Os meum aperui, & attraxi spiritũ: quia mandata tua desiderabam. 2204

Hic ponit tertium: scilicet quòd talis Christi gratiam debet petere. Nullus enim de errore ad veritatem, de morte ad vitam, de malo ad bonum, sine spirituali Christi gratia potest conuerti. Vnde sicut quando quis de gratia cadit ad culpam, secundum nostrum modum intelligendi: priùs est voluntatem deficere, quàm hominem Deus deserat, quamuis simul sint tempore. Sic per oppositum in conuersione de culpa ad gratiam priùs, saltem ordine naturæ, est Deum conuersionem eius facere, quàm ipsum conuerti. Sic enim dicitur Hierem. 31, Conuerte me domine, & conuertar. postquam enim conuerti- E sti me, egi pœnitentiam. Qui ergo ab errore ad veritatem conuerti desiderat, prius gratiam Christi postulare debet. Et hoc est quod hic ait Psal. *Os meum aperui, & attraxi spiritum*, &c. Os suum aperuit, gratiam postulando: attraxit spiritum, gratiam spiritus impetrando. Sed quia illius oratio nõ exauditur, nisi qui iusta postulat, qui Deo placita petit: ideo ostẽdit quòd ideo acquisiuit gratiã, quia iusta per illã facere volebat: dicẽs, vt custodiã mãdata tua.

Gratia Dei præuenit nos.

Desiderio & oratione spiritus acquiritur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et hunc intellectum hic ponit Glo. quæ finaliter A
Matth.7. est Auguſt.dicens, *Os meum aperui*,&c.Quaſi dicat,
Cũ deſideratẽ facere mandata, nõ erat mihi vnde
poſſem:ideo aperui os meũ petẽdo, quærẽdo,pul-
ſando. Aperui os meũ cõfitẽdo:rationẽ applicãdo,
& ſiciens attraxi ſpiritũ : id eſt, exauditus, ſpiritus
gratiam attraxi:ſcilicet auxi ſpiritum,quo Dei mã-
data facere poſſem.Et hoc eſt dictum à ſimili illius
qui in æſtu captat autã. Vnde hic per os accipe os
mentis , quod ſub ſilentio ad Deum clamat. Sicut
Moyſes cùm taceret, nõ voce ſed ſpiritu clamabat:
ab hominibus non audiebatur , apud Deum per-
Os aperire eſt deſiderare. ſonabat.Hoc ergo os,id eſt, mentis introitus,ape-
ritur cùm dicere volumus.Attrahit quis ſpiritum,
cùm Dei ſermo firmo deſiderio completur. Ape-
ruit ergo os infirmus:ſcilicet orando,deſiderando: B
& attraxit ſpiritu validum,id eſt,virtutem faciendi
mandata,quam per ſeipſum nõ habebat. Quid au-
tem ſit os iſto modo aperire inſinuat : quia nihil
aliud eſt quàm mente orare,quàm mente deſidera-
re perficere Dei mandata. Vnde quaſi ſeipſum ex-
ponendo quid ſit os aperire , ſubdit dicens , *Quia*
mandata tua deſideraui. Hoc eſt ergo aperire os,
quod deſiderare. Et ſic de ore cordis magis quàm
de ore corporis iſta ſunt intelligenda. Et iſtum in-
tellectum hic ponit Ambroſ.dicẽs, *Os meum aperui*,
Matth.5. &c.Habemus in euangelio , quòd dominus Ieſus
aperuit os ſuum, cum legem daret. Sed ille os ape-
Ioan.10. ruit, vt aliis ſpiritum daret.Pſal. autem iſte aperuit
os ſuum, vt acciperet ſpiritum. Deniq; Ieſus dicit,
Pſal.80. Accipite ſpiritum ſanctum. Ieſus dicit , Dilata os C
tuum,& implebo illud. Ieſus homini dicit, Plenì-
tudo enim Chriſtus eſt.Qui implet omnia, implet
os ſuum. Aperiatur ergo os tuum:clamet os tuum
ad dominum : clamet os tuum etiam cùm taceat.
Sicut & Moyſes cum taceret voce,clamabat ſpiri-
tu:ab hominibus nõ audiebatur, apud Deum per-
ſonabat. Eſt enim interioris clamor affectus qui
auditur de cœlo.Anna quoque cum oraret , tacita
1.Reg.1. clamabat:labia non mouebãtur,& interioris men-
tis pia voce excitabat Ieſum.Denique cum effectu
rediit,quæ cum ſilentio precabatur:quia clamabat
in ea ſpiritus Dei:qui & tacentibus nobis clamat,
Abba pater. Intellige ergo quòd os ſit verum cor.
Habet os anima , quæ habet & membra. Hoc os
aperi non ſolùm Chriſto , ſed etiam Chriſti diſci- D
pulo:qui os ſuum Chriſto implendum præbuit.Et
2.Cor.6. ideo dicit , Os noſtrum patet ad vos ô Corinthij:
cor noſtrum dilatatum eſt. Ideo imitatores nos ſui
eſſe debere admonet,ſicut ipſe Chriſti eſt.Qui ſan-
ctior eſt, Chriſto aperuit os ſuum : qui inferior, A-
poſtolo,&c.

2205 ## Aſpice in me,& miſerere mei,ſecũdum iudicium diligentium nomen tuum.

Hic ponit quartum:ſcilicet quòd talis ſeipſum
Chriſto debet committere. Qui enim hominem
perditum tanto labore redemit, redemptum nõ li-
benter amittit.Et ideo ſi te ſibi committas , curam
Pſal.54. tui pleniſſimè geret. Audi Pſal.dicentem, Iacta cu- E
ram tuam in domino,& ipſe te enutriet. Sic & nũc
Pſal.ſeipſum Deo committẽs ait, *Aſpice in me, & mi-*
Aſpectus Dei duplex. *ſerere mei*,&c. Vbi nota quòd Deus aliquos diuer-
ſimodè videt:aliquos reſpicit vt ſaluet, aliquos vi-
Greg.12.mo-ral.cap.6. det vt damnet:vt oſtendit Gregor.dicens, Duobus
autẽ modis peccator à domino aſpicitur : aut cum
à peccato cõuertitur,aut cum ex peccato punitur.
Luce 22. De reſpectu enim conuerſionis dicitur , quòd re-
ſpexit dominus Petrum:& recordatus Petrus,&c.
Pſal.33. fleuit amarè. De aſpectu autem vltionis dicitur,
Vultus autem domini ſuper facientes mala,vt per-
dat de terra memoriam eorum. Hic autem Pſal.pe-
tit aſpectum non vltionis,ſed miſerationis:dicens,
Aſpice in me, & miſerere mei, ſecundum iudicium diligen-
tium nomen tuum. Hic ly iudicium non refertur ad
diligentes Deum,ſic quòd ſit eorum iudicium:ſed
ad ipſum Deũ,vt ſit iudiciũ Dei,quo ſe habet ad il-
los qui ipſum diligũt.Quod clarè exponit hic Aug.
dicens, *Reſpice*,&c. *diligentium nomen tuum* : id eſt,ſe-
cundum iudicium quod in eos feciſti qui diligunt
nomen tuum:quod iudicium fuit, quoniam vt di-
ligerent te,prius tu dilexiſti eos. Sic enim Ioannes
1.Ioan.4. Apoſtolus ait,Nos(inquit)diligamus Deum. Et vt
velut cauſa quæreretur ab eo,quæ nos diligere fa-
cit:adiunxit,Quoniam ipſe prior dilexit nos.Accì-
pit ergo hinc aſpectum Dei gratioſum , non rigo-
roſum quo aſpicit malos.Vnde hic ait Ambr. Pul-
chrè autem cũ dixiſſet, *Aſpice in me*:adiunxit, *& mi-*
ſerere mei: quia reſpicit Deus etiam aliquos iratus:
Exod.24. vt quando aſpexit ſuper caſtra Ægyptiorum:& li-
gatis axibus curruũ, omnes eos deiecit in fluctus.
Gen 19. Aſpexit etiam Sodomam & Gomorrham:quarum
vtraque peccatorũ ſuorum luitur ad ſupplicium,
diuinæ precium ſoluit offenſæ.Scriptum eſt etiam,
Pſal.105. Qui reſpicit terram,& facit eam tremere. Econtra
Gene.4. autem reſpexit dominus Abel & munera eius : ſu-
per Cain autem & munera eius non aſpexit. Quo
exaſperatus Cain, parricidæ crimine eruorem fra-
tris effudit. Quid ſit autem aſpicere Deum, euidẽ-
tiſſimè illo teſtimonio declaratur : quia reſpexit
Pſal.101. dominus ſuper filios pauperum : & non diſpexit
preces eorum.Oculus enim domini nõ aſpernatur
iuſtorũ munera. Deniq; ſic & nos oculos noſtros
cũ in aliquẽ ira mouemur,auertimus : quaſi ipſum
indignũ aſpectu iudicemus,quẽ oderimus affectu.

Greſſus meos dirige ſecundũ eloquium tuum, & non dominetur mei omnis iniuſtitia. 2206

Hic ponit quintũ:ſcilicet quòd talis poſt Chri-
ſtum ducem votis debet pergere. Chriſtus enim ſe
nobis ducem tradidit omnium virtutum , in ſe o-
ſtendens exempla , quæ ſequentes peruenieremus
ad vitam.vt oſtendit Gregor.1.dialogorum,dicẽs,
Redemptor noſter per mortale corpus omne quod
Ioan.8. geſſit, &c. Ideo dicebat nobis ipſe, Ego ſum lux
mundi:qui ſequitur me, non ambulat in tenebris.
Et ideo hunc ſequi , ab iſto dirigi & deduci optat
Caritate & dilectione greſſus mentis di-riguntur. nunc Pſal.dicẽs, *Greſſus meos dirige*,&c. In iſtis enim
verbis Pſal.nihil aliud petit niſi quòd ſic dirigatur,
ſic adiuuetur à domino , vt quod dominus verbo
faciendum præcepit,ipſe opere perficiat.Et hoc eſt
quod dicit, *Greſſus meos dirige*. Quod exponens Au-
guſt. dicit , *Greſſus meos dirige* : vbi quid aliud petit,
quàm Rectum & liberum me fac ſecundũ promiſ-
ſum tuũ? Quanto autẽ magis regnat in quocũque
Dei gratia,tãto min⁹ ei dominatur iniquitas. Quid
ergo aliud petit,quã vt dominãte Deo diligat Deũ?
Diligendo enim Deum , diligit ſeipſum, vt & dili-
gere ſalubriter poſſit & proximum ſicut ſeipſum.
In quibus præceptis tota lex pendet & prophetæ.
Quid igitur orat dicens, *Greſſus meos dirige*, &c. niſi
vt præcepta quæ Deus iubendo dedit , impleri fa-
ciat

ciat adiuuando.Vel aliter:ille greſſibus ſuæ mentis A
claudicat,nec greſſus habet mentis directos,qui in
temporalibus veram pacem extimat eſſe : qui pec-
catores tranquillitatem mentis credit habere. Si-
Pſal.72. cut de quibuſdam alibi Pſal.dicit,Zelaui ſuper ini-
quos pacem peccatorum videns. Sed talem clau-
dicationem,talem mentis erroré amoueri, & greſ-
ſus eccleſiæ ad veram pacem dirigi Pſal. hic orat,
dicens,*Greſſus meos dirige*:greſſus ſcilicet mẽtis, non
corporis. Vnde hic ait Ambroſ. Greſſus pro affe-
ctibus animæ accipiendos frequentibus ſcripturа-
rum teſtimoniis commonemur. Nam quis putet
Pſalmiſtam de pedum ſuorum corporali greſſu eſſe
ſolicitum? Ille verò vt ſanctus vitæ ſuæ curſum di-
rigi geſtiebat. Sicut alibi ſcriptura teſtatur dicens,
Peccator pacem nec quietẽ habere potest. A domino diriguntur greſſus viri. Denique Pſal- B
miſtæ vtamur teſtimonio,qui alibi dicit,Paulomi-
nus effuſi ſunt greſſus mei, quia zelaui in pecca-
toribus,pacem peccatorum videns. Animíque ita-
que ſui oſtendit claudicaſſe veſtigium dum pacem
peccatorum putauit eſſe mirandam:videntur qui-
dem habere tranquillitatem, videntur quiete frui:
ſed non eſt quies , vbi animus inquietus eſt : non
eſt tranquillitas mẽtis, vbi animus exagitatur ob-
noxiæ ſtimulis conſcientiæ. Quomodo ſecuritas,
vbi diuerſarum pugna eſt paſſionum, vbi cõflictus
grauium cogitationum? Vnde dominus diſſiniens
quid ſit pacem habere, ait, Pacem meam relinquo
Ioan.14. vobis:pacem meam do vobis. Non ſicut mundus
ait ego do vobis : oſtendens pacem quam mundus
dat , veræ pacis gratiam non habere. Ideóque vo-
lens docere non in homine eſſe pacem : addidit,
pacem meam relinquo vobis. Et iterum , pacem
Hier.6. meam do vobis. Denique propheta dicebat , Pax
pax:& vbi eſt pax? Manifeſtũ eſt igitur Pſalmiſtam
de titubatione dixiſſe ſuæ ſententiæ : in qua ani-
mus non corpus titubabat greſſu.Et ideo ſe à Deo
Greſſus ſunt opera noſtra, quæ caritate dirigantur. nunc dirigi poſtulat,dicẽs, *Greſſus meos*,&c. Vel per
greſſus intellige opera bona, quibus gradimur ad
Deum:quæ tamen quandoque ſunt directa,quan-
do propter Deum deuotè fiunt:ſed indirecta, quã-
do propter aliud. In quibus tamen agendis mul-
tas patimur moleſtias & tentationes,vt dirigantur
in Deum : ſicut patet de Abraham & de Dauid, &
de multis aliis : de quibus hic loquitur Ambroſ.
dicens, Rectè Pſal. petit greſſus ſuos dirigi ſecun- D
dum verbum Dei : vt fiant & ipſi ſpecioſi & à Dei
non recedant amore,& non dominetur ei iniqui-
tas,quam iure precauit.Sciebat enim & Abraham
ſecundum præcepta domini greſſus ſuos dirigen-
Gen.22. tem,& appetitu ſpecioſæ vxoris pudore tentatum,
ſed non confuſum : & vnici immolatione filij po-
ſtulata paternæ mentis pietate luctatum,ſed coro-
2.Reg.17. natum. Dauid quoque Abſalon parricidio iniqui-
tatis improbæ feralibus tentationibus appetitum
2 Reg.16. hoc ſolo euaſiſſe,quòd dirigens greſſus ſuos ſecũ-
2.Reg.18. dum pietatem domini à paterno non receſſit affe-
ctu:intra ſe gemens crimen inceſtus , à ſe relegans
Filius vel puer quis dicatur. odia parricidæ. Filius meus Abſalon , filius meus,
inquit:quis dabit mihi mortem pro te?memor na- E
turæ pietatis,offenſæ immemor:dę quo antè quæ-
ſiuit,puérne viuit ? Et fortaſſe quærendum ſit , cur
antè puerum dixit,quem poſtea filium nominauit.
Cur non in vtroque aut puerum dixit aut filium?
Si viueret, puer erat , quia parricidio petebat pa-
trem. Non igitur pietatis nomẽ accipere debebat,
ſed infirmitatis:ideóque vir iuſtus quod religionis
fuit tacuit:quod infirmitatis,aſperſit. Vbi verò eſt
mortuus:apud pium patrem perſonæ crimen de-
fecit,naturæ nomen remanſit. Ex quibus apparet
quòd hic Pſal.petit greſſus,id eſt,motus animæ di-
rigi ſecundum iuſſa Dei , ne viciis vel aduerſis aut
tentationibus ſeducantur. Vel aliter : quia greſſus
mentis proni ſunt ad ambulandum per viam pec-
catorum,niſi adiuuentur à domino:ideo Dei adiu-
torium poſtulans dicit, *Dirige greſſus meos*, &c. vide
ver.589. Vel aliter : Chriſtus in præſenti vita in
ſeipſo omnis virtutis nobis dedit exemplum : &
imitandum ſe à nobis prædixit. Sic igitur quid eſt
Chriſto dicere, *Greſſus meos dirige* , &c. niſi tu me
tuorum exemplorum imitatorem fac eſſe ? Et ad
iſtum intellectum loquitur Gregor. ſuper illo ver- *Greg.16.mo-ral.16.*
bo Iob 23. Veſtigia eius ſecutus eſt pes meus : di- *Greſſus Dei dicuntur exẽ-pla virtutum nobis data.*
cens,Quaſi namque quidam greſſus Dei ſunt ope-
rationes eius,quibus bonus quiſque malúſque re-
gitur, in quibus iuſti iniuſtique ſuis ordinibus
diſponuntur:quibus quiſque ſubiectus, ad melio-
ra quotidie ducitur , & auerſus, ad deteriora ruit,
Pſal.67. De quibus nimirum greſſibus propheta dicebat,
Viderunt ingreſſus tuos Deus.Itaq; cum virtutem
lõganimitatis & pietatis Dei intuemur, & intuen-
tes imitari cõtendimus:quid aliud quàm greſſuum
eius veſtigia imitamur? Iam enim per fidem apertè
videmus quòd mediator Dei & hominum beni-
gnus eſt ad tribuendum, humilis ad ſuſtinendum,
patiens ad exemplum præbendum. Cuius exem-
plum Pſal.ſibi ad imitandũ proponit : vt quicquid
in hac vita ageret, ad imitationis illius veſtigia li-
C garet.Ideo orans dicit,*Greſſus meos dirige*,&c.

Redime me à calumniis hominum, vt cuſtodiam mandata tua. 2207

Hic ponit ſextum:ſcilicet quòd talis debet ma-
lis perſequentibus non cedere. Hoſtes enim no-
ſtri, qui ad malum nos conantur impingere , ſi eis
reſiſtatur,ſuperantur faciliter:ſi autem non reſiſta-
tur,continuè fortificantur, & victores efficiuntur.
Iſte ergo non petit ne calumniis hominum impu-
gnetur : quia ſcit illas eſſe ad probationem , vt au-
geatur meritum : ſed hoc orat , ne illis ſuccumbat,
ſed adiuuetur à Deo, dicẽs, *Redime me à calũniis*,&c.
Quid ſit calumnia vel calumniator,vide ver,2195,
Sed mirandum, cùm calumnia ſit falſi criminis im- *Calumnia quid ſit.*
poſitio, quod nullo modo nocere poteſt calũnia-
to, ſed ſolum calumniatori , ſed magis proficit ad
meritum:cur iſte ab illis,Deo ſuppliciter ſe redimi
petat? Et quid eſt redimi à calumniis , niſi ſic illas *Detractio non nocet niſi detractori.*
cum viribus noſtris modificare , ne ſuperando ad
illicita trahant?Vnde hic ait Auguſt.*Redime me à ca-*
lumniis hominum , &c. Si vera illi homines crimina
obiiciunt,non calumniantur:ſi falſa,quid eſt quòd
ſe redimi deſiderat à calumniis:id eſt,à criminibus
falſis,quæ illi nocere non poſſunt? Crimen quippe
falſum,quod eſt calumnia,reũ non facit hominem,
niſi apud iudicem hominem. Vbi autem Deus iu-
dex eſt,nullus falſo crimine lædit : quia non cui
obiicitur, ſed potius obiicienti imputatur, Et re-
ſpondet dicens, An hic eccleſiæ præſignatur ora-
tio , & vniuerſi populi Chriſtiani qui redemptus
eſt à calumniis hominum , quibus exagitaban-
tur vſquequaque Chriſtiani ? Sed adhuc reſtat
difficultas pro eo quod ſubditur , *vt cuſtodiam*
mandata tua : quaſi inter ipſas calumnias quando
ſancti erant calumniati & perſecuti , non poſſent
ſeruare Dei mandata:propter quod iſte deprecatur
dicens,*Redime me*,&c.*vt cuſtodiam mandata tua*. Cùm

ramen certum sit quòd inter calumnias & tormẽ- A
ta sancti plenè custodierint mandata Dei. Et hoc
dubium mouet August, & soluit dicens, Sed nun-
quid propterea mandata Dei custodit? Nónne inter
ipsas calumnias quando seruebant, multo glorio-
sius populus sanctus in tribulationibus Dei man-
data seruabat, cum ad perpetrãdas impietates per-
secutoribus non cedebat: Sed nimirum hoc est, *Re-
dime me à calumniis hominum, vt custodiam mandata tua*:
id est, tu age infuso spiritu tuo, ne me terroribus
calumniæ hominum vincant, & à tuis mandatis ad
sua malefacta traducant. Si enim hoc modo me ab
eorum calumniis, ne criminationes falsas quas ob-
iiciunt pertimescam, patientia donata redemeris, B
Calũnia gra-uior est tenta-tione. inter ipsas calumnias custodiam mandata tua. Vel
aliter: vbi sciendum, quòd differentia est inter ca-
lumniam & tentationem. Nam calumnia grauior
est tentatione. Tentatio solum ad malum conatur
inducere: sed calumnia non solum ad malum tra-
hit, verumetiam bene & virtuosè gesta in malum
peruertit. vnde calumniatus aut tristitia aut timo-
re infamiæ difficiliter malo reistit. Et ideo ab ista
necessitate se redimi Psal. precatur, vt liberè man-
data Dei possit custodire, dicens, *Redime me*, &c. Et
quantum ad hoc, hic ait Ambros. *Redime me*, &c.
Non vnum genus est nostræ afflictionis, tentatio
& calumnia. Sed tentatio leuior, calumnia grauior
est. Siquidem tentatio potest esse sine calumnia: C
calumnia verò & in se tentationem habet. Est huma-
na tentatio, quam ferre possumus: calumnia autem
grauis est. Et ideo dominus quæ sunt grauiora su-
scepit, & calumniis appetitus, silentium detulit
triumphale. Calumnia autem eo grauior est, quia
non solum falsa componit: verumetiam quæ piè
gesta sunt decolorat. vt Ioseph non solum adulte-
Gen.39. rij obiectione tentatus est & incitamento herilis
illecebræ: verumetiam tentatus calumniis, com-
posito elogio, quòd ipsum adulterium dominæ suę
inferre voluisset: comprehẽsúsque exuerit vestem,
ne fraudis indicium atque insigne teneretur. Cùm
vtique amictum ideo fugiens dereliquerit vt la-
queos vim inferentis, & nexus illecebrosæ artis e-
1.Reg.17. uaderet. Ipse etiã Dauid sensit quod timebat. Qui-
bus enim Saul regis calumniis laborauit, perterri-
tis omnibus allophilis impetum iussit: & singulari D
certamine summam belli & totius certaminis põ-
dus excepit, virtute sua solus commune crimen re-
fellens, & totius retorquens in hostem plebis op-
1.Reg.18. probrium. Et tamen quia iuuenculę dixerunt, Saul
triumphauit in milibus, & Dauid in decem mili-
bus: gloria in inuidiam versa cœpit odio vrgeri. Et
Dan.13. vt de posteriotibus loquamur: Susanna bene sibi
conscia erat. Duo presbyteri senes falsum testimo-
nium deferebant; numerus sacerdotum neci eius
vocem afferebat, puellæ sola conscientia erat apud
Deum libera. Denique hominũ damnata iudicio,
nutu absoluta est diuino. Ideo ait Psal. *Redime me à
calumniis hominum, vt custodiã mandata tua.* Qui enim
opprimitur calumnia, non facilè potest custodire
mandata diuina. Tristitiæ necesse est plerumq; aut
timori cedat, & affligatur, vel metu calumniæ vel
dolore. Ex quibus patet quòd plerumque calũnia
vincitur, qui tentationem superare potest. Et sic
calumnia tentatione grauior est.

2208 Faciem tuã illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas.

Hic ostendit septimum: scilicet quòd talis de- A
bet intellectum suum iugo fidei subdere. Inuisibi-
lia enim fidei ratione naturali comprehendi non
possunt: nec noster intellectus per se ad illa consur-
gere potest naturali lumine. Sed oportet captiuare
intellectum per fidem: scilicet vt simpliciter creda-
mus primæ veritati, quæ mysteria fidei nobis pro-
ponit esse credenda. Mentis enim humanæ acies
inualida in tam excellenti luce non figitur, nisi per
iustitiam fidei emundetur, vt dicit. Cùm igitur fi-
des sit quoddam lumen rationis à Deo nobis infu-
sum, ideo istud lumen fidei à Deo sibi dari Psal. po-
stulat, dicens, *Faciem tuam illumina super seruum tuum*:
id est, lumen fidei inspira mihi. Vel aliter hic Psal.
postulat de lumine fidei peruenire ad lumen glo- B
riæ. Diligenti enim alium, summam dilectionẽ ge-
nerat aspectus mutuus. Et ad istum sensum hic lo-
quitur August. dicens, *illumina faciem tuam*, &c. id
est, manifesta subueniendo præsentiam tuam. *Et do-*
ce me iustificationes tuas. Doce (inquit) me vt faciam.
Quod alibi euidẽtius dicit, Doce me vt faciam vo-
luntatem tuam. Qui enim audiunt, licet memoria
teneant quod audiunt: nequaquã didicisse putan-
di sunt, si non faciunt. veritas namque verbum est.
Omnis namque (inquit) qui audiuit à patre & di-
dicit, venit ad me. qui ergo non facit (id est non ve-
nit ad me) non didicit. Vel aliter: nam per facié Dei
Christus intelligitur. vide ver, 150. 1374, 689. 844. C
Quid est ergo petere *faciem tuam illumina*, &c. nisi
filium tuum in carnem visibiliter mitte, cuius præ-
sentia illuminemur? Nam tẽpore legis omnia erant
velata figuris. Sed per aduentum Christi omnia il-
luminata fuerunt. Vnde ad istum sensum hunc lo-
cum exponit Ambros, dicens, *Faciem tuam illumina*,
&c. Illuminat dominus sanctos suos, & lucet in
corde iustorum. Itaque cum sapientem videris, co-
gnosce quòd descendit super eum gloria Dei: illu-
minauit eius mentem scientiæ fulgore cognitio-
nisque diuinæ. Illuminauit etiam corporaliter fa-
ciem Moysi, & trasfigurata est gloria vultus eius:
quam videntes Iudæi trepidauerũt. Et ideo factum
est vt Moyses velamen poneret super faciem suam,
ne in eam filij Israel intenderent & perturbarẽtur.
Simul declarabatur mysterium, quòd illud velamẽ
quod in facie Moysi corporaliter ponebatur, in
cordibus Iudæorum mystice poneretur: eo quòd
veram claritatem legis videre non possent. Vultus
enim Moysi, fulgor est legis: fulgor verò legis non
in litera, sed in intellectu est spirituali. Itaq; quam-
diu vixit Moyses, & alloquebatur Iudæorum po-
pulum, velamen habebat in faciem suam. Mortuo
autem Moyse, Iesus naue iam non per velamen, sed
facie reuelata presbyteros alloquebatur & popu-
lum, & nemo trepidabat. Cum itaque & ipsi dixe-
rit Deus, quòd cum ipso ita esset futurus vt fuerat
cum Moyse: & eum similiter illuminare gestorum
vtique non vultus glorificat: hoc significante spiri-
tu sancto, quòd vẽturus esset Iesus verus: ad quem
si quis conuerteretur, & eum vellet audire, de cor-
de suo velamen auferret: & reuelata facie, verum
saluatorem videret. Deus ergo pater qui in Moysi
facie excæcauit populum Iudæorum, non malicia,
sed æquitate. Ipsi enim sibi posuere velamen qui legem intelligere noluerunt. Hic ita-
que dominus illuminauit cor nationum in fa-
ciem Iesu Christi per eius aduentum. Quod eui-
denter Apostolico declaratur exemplo: sicut scri
ptum est, Quoniam Deus qui dixit lumen resplen-
descere, illuxit in cordibus nostris ad illumina-
tionem

Facies Dei dicitur Chri-stus.

Pſal.142.

Ioan.6.

Illuminat nos incarna-tio Christi.

1.Cor.10.

Exod.34.

2.Cor.4.

tionem scientiæ claritatis Dei in faciem Iesu Chri- A
sti. Ideo ergo dicit Psal. ad dominum Iesum, *Faciem
tuam illumina super seruum tuum*: quia faciem Christi
videre cupiebat, vt mens eius illuminari posset.
Et secundum incarnationem potest accipi. Mul-
ti iusti & prophetæ hoc cupierunt: sicut ipse domi-
nus declarauit. Nec immeritò facié eius aduenien-
tis ex virgine quærebat videre vt illuminaretur in
corde: sicut illuminabantur etiam illi qui dicebãt,
Luc.24. Facies Dei dicitur effectus suæ bonitatis. Nónne cor nostrum ardens erat in nobis, cum ape-
riret nobis scripturas? Vel aliter, per faciem Dei in-
tellige effectus suæ bonitatis, quam super nos illu-
minat, quando plenam sui notitiam communicat
nobis. Vnde istum versum exponẽs Richardus ait,
Faciem tuam illumina super &c. In facie enim omnes
sensus corporei abundant. Suam ergo faciem do- B
mino ostendere, est plenam sui noticiam mentis
eius oculis infundere. Quid est ergo *Faciem tuam il-
lumina* &c. nisi Ostende mihi sapientiam tuam, ne
errem, misericordiam: ne desperem, doce iustitiam
tuam, vt non præsumam: innotescat mihi bonitas
Seruitus mul-tiplex. tua, vt te amen in donis tuis: innotescat mihi passio
tua, ne succumbam in malis meis? Et attende quòd
ait *super seruum tuum*: ex hoc quòd dicit *tuũ*, innuens
multa genera seruitutis. Quod ostendens hic Ri-
chardus ait, Quosdam seruos efficit ipsa eorum na-
tiuitas: quosdam belli necessitas. alios humilitatis
magistra caritas. Seruiam ergo creatori meo iure
conditionis: obsequar regi meo ex reuerentia maie
statis: subiiciat saluatori meo ex debito caritatis. C
Quantum apud eum possit voluntaria seruitus, in-
telligo. Et idcirco magna petens, humilitatis meæ
obsequium humiliter recolo, & dico, *Faciem tuam
illumina super seruum tuum*. Patet quòd fortiter se vẽ-
dicat à seruitute peccati, qui se non dubitat vocare
seruum Dei. *Super seruum tuũ*, inquit. Indignũ ducit
lucem hanc ponere sub modio. Sed ad solis imagi-
nem, qui melius lucet, ex alto ponere illis qui, non
dicam se, sed sua huic lumini anteponunt, quando-
que sua séque perditurí & sine fine perituri. *Doce me
iustificationes tuas. Me* (inquit) nõ dico diabolũ, nõ an-
gelũ, quia his ille semel reprobatus informari nõ de-
bet: nec ille in bono cõfirmatus indiget istis doceri.

2209 Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legẽ tuam.

Hîc ponit octauũ: scilicet quòd talis errata co- D
gnita debet plangere. Pœnitentia peccata cõmissa
delet, & gratiã diuinam acquirit: sine qua adultus
Luc.7. saluari nõ potest. Hoc bene nouit Magdalena, quæ
maculas criminis lacrymis lauit. Hoc nouit Pe-
trus, quia vt peccatum negationis Christi tergeret,
Luc.22. Pſal.6. egressus foras, fleuit amarè. Sic & Psal. dicebat, La-
uabo per singulas noctes lectum meum: lacrymis
meis stratum meũ rigabo. Sic & modò in persona
peccatoris, qui peccata dolore curauit dicit, *Exitus*
Plorãdus est culpa, nõ pœ-na. *aquarum* (id est lacrymarum) *deduxerunt oculi* &c. Et
aduerte quòd magna est virtus lacrymarum, quæ
non damno temporalium, sed spiritualium emi-
tuntur. Vnde causam harum lacrymarum insinuãs E
hic Psal. dicit, *Exitus aquarum* &c. *quia non custodierũt
legem tuam.* Istæ sunt lacrymæ, quæ pro offensa de-
lenda funduntur. Vnde hic Ambr. ait, Causam sui
fletus ostendit Psal. dicens, *Quia non custodierũt legem
tuam.* Sancto viro plus culpa quàm ærumna de fle-
2.Reg.12 tur. Fleuit enim Dauid quando Nathan ei de Vrię
morte indignationem nũciauit, & peccatum suum
de præuaricatione legis agnouit. Denique filio in
ægritudine constituto nec cibum sumpsit, nec re-
gium thronũ aut cubile ascendit: sed stratus in ter-
ra, ieiuna ora lacrymis diluebat: non tã filij sui mor-
tem, quàm peccati sui pœnam in illo lauare desi-
derans. Fleuit quando numerato populo, repẽte cor-
de percussus est, dicens, Peccaui grauiter. Fleuit er- *2.Reg.24.*
go primò, quia elatus regia potestate, quærendo
numerum plebis, mensuram egressus est conditio-
nis humanæ. Deinde quia sui erroris precio vindi-
cabatur in plebem: sed à domino proposita hæc
pœna fuerat, non à rege est postulata: domini tamẽ
se cõmittendo misericordię, electionis causam pro-
bauit simul: quia propter eum populus laborabat:
ipse quoque se offerendo pro populo, elationis sol-
uit iniuriam, pietatis probauit affectus. Et nota
quòd lacrymæ sunt duplices: vide ver. 690. vbi dici-
tur, Fuerunt mihi lacrymæ meę panes die ac nocte
Lacrymas se-per debemus effundere. &c. Quod hic confirmans ait, *Exitus aquarum deduxerunt* &c. quia semper nunc pro vna, nunc pro alia
culpa, nunc pro nobis, nunc pro proximis, nunc
pro peccatis commissis, nunc pro desiderio patriæ
cœlestis lacrymas debemus effundere. Vnde istum
passum pertractãs Richardus dicit, *Exitus aquarum
deduxerunt* &c. Solent agricolæ siccitatis tempore
fontium riuulis terram rigare, ne ariditate nimia se-
mina multiplicare nequeant terræ commendata.
Ad horum imitationem Psal. imbre gratiarum tar-
dante descẽdere, operum suorum fructus lacryma-
rum vnda non negligit infundere. Denique tunc
verè deducitur, quando alternis vicibus, nunc hęc,
nunc illa fletu culpa diluitur: cùm vicissim modò
pro hac, modò pro illa gratia fletus effunditur.
Deducit aquam qui nunc sua, nunc aliena dolet
delicta: vel qui nunc pro sua, nunc pro aliena com-
pungitur miseria. Diuidit aquam qui quandoque
luget mala quæ commisit, quandoque bona quæ
obmisit. Diuiditur aqua quando vicissim nunc pro
metu infernalium tormentorum, nunc pro desi-
derio lugetur cœlestium gaudiorũ. Sciendũ tamẽ est,
quòd aqua quæ in locis sublimibus oritur, facilè
inxta deducẽtis votum ad humiliora quæque loca
irriganda deriuatur. Quæ autem in imo defluit, ad
infundenda eminentia nõ facilè assurgit. Sic nimi-
rum desideriorum vena quæ in infimis labitur, ad
sublimia appetenda non attollitur. Et qui non nisi
terrena appetit, cœlestia desideria nescit. Plus ad-
huc dico: cui hoc sufficit tantum ne pereat, quãdo
pro verbo vel cogitatu superfluo gemẽs plorat. Vis
& tu ad prophetæ similitudinẽ aquã hanc salubrẽ
deducere, memineris sublimia cõcupiscere, & hu-
milia de te sentire. Tunc facile est de desideriorum
tuorum collibus ad deuotionis tuæ vallẽ cõpun-
ctionis fluẽta discurrere. Et subdit. Sed quæ est cau-
sa tanti fletus? *Quia* (inquit) *non custodiui legem tuam.*
Vę mihi misero, cui quotidie dolere incũbit & fle-
re, non solum pro eo domine quòd oculi mei non
custodierunt legẽ tuam: sed ideo vel maximè quòd
necdum custodierunt legem tuã. Verumtamẽ hoc
mirum est, cur non maluit dicere, quòd non custo-
diui legem tuam: sed *quia non custodierũt legem tuam.*
Attamẽ si Ego non custodiui diceret: voluntatem
vtique culparet. Oculorũ itaque culpa increpatur
& solũmodo defletur. Quid est igitur culpã oculo-
rum deflere, nisi quòd indiscretione errasset, hæc
gemendo deflere? Tunc enim oculus peccat quan-
do discretionis iudiciũ errat. Oculum ergo offen-
dere est ex intentione bona, sed parum discreta, in
aliquod malum incidere.

2210 **IVſtus es domine, & rectum iudiciũ tuum.**

Sadic

Hîc incipit decimuſoctauus octonarius. Cui pro titulo præmittitur decimaoctaua litera alphabeti Hębraici, quę eſt Sadic. Quę meritò huic octonario præmittitur. Nam Sa dic interpretatur Conſolatio. Deus autem qui poſt tempeſtatem trãquillum facit, poſt lacrymas ſuos conſolari nouit, & poſt mortem eis dare beatam vitam. Poſtquam ergo ſuprà oſtendit Pſalm. multas ærumnas pro peccatis toleraſſe: vt puta, quia confixit carnes ſuas cruci, quòd pro ſuis peccatis exitum produxerat lacrymarum: nunc conſequenter oſtendit diuinam conſolationem quæ pro ſuis peccatis afflictos voluntariè conſequitur. Hæc autem conſolatio eſt triplex. Eſt miſericordiæ, qua afflicti liberantur à miſeria: ſecunda eſt veniæ, qua per pœnitentiam remittuntur crimina: tertia eſt gloriæ, qua lugentibus æterna dantur præmia. Prima igitur eſt conſolatio diuinæ miſericordiæ. Nam qui in doloribus ſunt & miſeriis, conſolatione indigent. Et iſtos Dei conſolatur miſericordia: dum recolunt illud Pſal. Nunquid obliuiſcetur miſereri Deus? aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas? Secunda eſt conſolatio veniæ: quoniam omnibus verè pœnitentibus plena promittitur & datur venia. Sic enim dicitur Ezech. 18, Quacũque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor. Qui enim ſeipſum pro peccato punit ſufficienter, amplius non punitur à Deo. Tertia eſt conſolatio glorię. Qui enim à peccato eſt abſolutus, & hic voluntariè per ſeipſum punitus, quem locum ſortiri debet niſi gloriæ? Matth. 5, Beati qui lugent: quoniam ipſi conſolabuntur. Omnis autem prædicta conſolatio datur ſeipſum pro peccato punienti. Vnde hic ait Ambroſ. Decurſis ſuppliciis quæ propter peccata noſtra toleramus, ad veniam pertinemus. Ipſa enim ſupplicia bonos emendant, & proficiũt malis. Vnde nonnulli philoſophi diſputauerũt obeſſe improbis abſolutionem, prodeſſe mortem: cum vita illis incentiuum ſit delinquendi: in mortem autem abſumptum eſſe de noſtris. Cui hoc dubium? cum Salomon dicat, Qui parcit virgæ odit filium. Caſtigat autem dominus quem diligit. Pœna enim corrigit & emendat errantem. Si talis ſit qui emendari nequeat, aufertur de medio ne grauiora committat. Mortuus enim errare neſcit. Et ideo Eccleſiaſtes dicit, Laudaui mortuos magis quàm viuentes. Mortuus præfertur viuenti, quia peccare neſcit. Qui ergo voluntariè pœnas ſcelerum ſuorum pertulerunt, conſolationem domini merentur. Quod apertè dominus in euangelio declarat, dicens per Abrahæ perſonam ad illum diuitem ſæculi huius, Recordare fili quia recepiſti bona in vita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic conſolatur; tu verò cruciaris. Ad propoſitum ergo poſtquam Pſal. ſuprà poſuit pœnitentiam & pœnam multiplicem toleratam pro peccatis, hic ponit pœnitẽtibus debitam abſolutionem. Et ideo huic octonario præmittitur litera Sadic, quæ Conſolatio interpretatur. Hic ergo agitur de conſolatione quam hic recipit pœnitens & quilibet iuſtus in aduerſis poſitus. Conſolationem autem talis recipit ab octo: ſecundum quæ iſte octonarius diuiditur. Conſolatur enim primò ex conſideratione ſupernalis volũtatis & iuſtitiæ: in principio. Secundò ex euaſione infernalis calamitatis & miſeriæ: ibi, *Mandaſti*. Tertiò ex aſſumptione perſonalis aſperitatis & pœnitẽtię: ibi, *Tabeſcere*. Quartò ex inflammatione diuinalis charitatis & amicitiæ: ibi, *Ignitum*. Quintò ex obſeruatione ſalutaris humilitatis & obedientiæ: ibi, *Adoleſcentulus*. Sextò ex promiſſione regularis firmitatis & conſtantiæ: ibi, *Iuſtitia tua*. Septimò ex percuſſione medicinalis tribulationis & anguſtiæ: ibi, *Tribulatio*. Octauò ex deſiderio ſupernalis felicitatis & lætitiæ: ibi, *Aequitas*. Quantum ergo ad primum, ſciẽdum quòd magna conſolatio eſt in aduerſitate poſitis dum conſiderant diuinam voluntatem tantum eſſe iuſtam quòd à iuſtitia errare non poteſt: quia ex hoc concludunt quòd omnia quæ ſuſtinent aduerſa, non niſi ſanctè & iuſtè à Deo ſunt immiſſa vel permiſſa. Quod oſtendens Gregor. ait, Cum enim in hac vita ea quę nolumus patimur, neceſſe eſt vt ad eum qui nihil iniuſtè velle poteſt, ſtudium noſtræ voluntatis inclinemus. Magna quippe eſt conſolatio in eo quod diſplicet: ſi conſideramus quòd illo ordinante id erga nos agitur, cui non niſi iuſtum placere poteſt. Si igitur ſolùm iuſta ſcimus placere Deo: ſcimus autẽ pati nos mala, niſi quæ Deo placuerint, non poſſe: concludimus quòd iuſta ſunt cuncta quæ patimur. Valdè autem iniuſtum eſt, ſi de iuſta percuſſione murmuramus. Et hæc conſideratio Pſal. conſolabatur. vnde iuſtam eſſe Dei voluntatem conſiderans, ait, *Iuſtus es domine* &c. Vel aliter: Pſalm. hic vult reddere rationem quare peccata ſua ſupra ſe dixit multum fleuiſſe: quia exitus aquarum deduxerunt oculi mei. & ratio eſt, quia Deus eſt iuſtus, & non pœnitentem iuſtè damnat æternaliter. Timens ergo iuſtitiam Dei, flens peccata commiſſa puniui. Et hoc eſt quod hic dicit Auguſt. Pſalm. multum ſe fleuiſſe pręuaricationem ſuam teſtatus eſt: proinde velut rationem reddens cur multum flere debuerat, & ſuum multum dolere peccatũ: *Iuſtus* (inquit) *es domine, & rectum iudicium tuum*. Hęc itaque iuſtitia Dei rectúmque iudicium, omni eſt metuendũ peccanti. Hac enim damnatur quicunque damnatur. Nec eſt omnino qui de ſua damnatione contra Deum iuſtum rectè conqueri poſſit. Inde fletus rectus eſt pœnitentis: quoniam ſi cor eius impœnitens damnaretur, iuſtiſſimè vtiq; dãnaretur. Vel aliter. Ideo hoc dicit Pſal. *Iuſtus es domine* &c. vt quilibet in aduerſis poſitus, ad ſua conſiderãda peccata recurrat: vel vt iuſtitiã cogitando leuius ferat aduerſa: vel vt exẽplum omnibus detur diuinæ iuſtitiæ. Primũ ſcilicet vt quilibet peccata ſua cõſideret, oſtẽdit hic Amb. dicẽs, *Iuſtus es domine* &c. Verè iuſtus eſt vir qui lacrymis profluens, inuolutus ærũnis, graui ſupplicio delicta perſoluẽs, non tædio vincitur, non metu frangitur, non labore laſſatur, non ingratus aut triſtis eſt. Plerumque enim vulgus hominum ſua delicta non repetens, iniuſtè ſe putat tolerare quod patitur. At verò iuſtus, qui ſeipſum ſtatim in exordio ſui ſermonis accuſat, iuſtitiam domini prædicat, quòd meritis ſuis digna patiatur. Dicendo enim iuſtum Deum, dum ſuam iuſtitiam antè pronunciat, de iuſtitia domini ſperat & veniam. Iuſtus enim Deus non ſemper iraſcitur. Sicut enim eſt vltor culpæ, ita moderator eſt pœnæ. Sicut vindex eſt peccatorum, ita remunerator eſt virtutum. Qui vult dare præmium, debet expectare certamen: quia nemo ſine certamine coronatur. Sinit ergo nos ſæpe tentari, volens iuſtè præmia dare. Luctanti itaque, non dormienti datur corona. Nec molles deliciis, ſed labore exercitatos ornat victoria. Secundum ſcilicet quòd conſideratio diuinæ iuſtitiæ, leuius aduerſa tolerare faciat, oſtendit idem Amb. dicens, Iuſtus in aduerſis iuſtitiam Dei laudat. Per hanc enim non ſentit parens teneris amiſſis liberis, nõ æger in dolore, non naufragus in periculo, non reus in iudicio, non captus in laqueo. Clamant hanc iuſtitiam omnes ſancti preſſi aduerſitatibus. Clamat Hieremias, cũ futuræ captiuitatis populis annunciaret ærumnam, dicens, Iuſtus es domine. Clamat iterum cum victæ plebis miſerandis ſeruitiis angeretur, Iuſtus es domine: quia os eius ad iracundiam irritaui. Et ſub alia litera. Ita foris ſine filiis fecit & ab intus mors. Clamabant Hæbræi cum propter virtutem deuotionis & fidei gratiam fornacis ardentis ambirẽtur incendiis, dicentes, Iuſtus es domine in omnibus quæ feciſti. Et ideo meruerunt vt illæſi ignibus domini iuſtitias pręndicarent. Daniel quoque propheta ſecundò in lacum miſſus, leonum & immanium ferarum ſæuitia atque horrore circundatus, iuſta eſſe omnia Dei iudicia clamabat. Ionas quoque incluſus vtero beſtiali, iuſta iniuſtorum ſorte damnatus, clamabat de vẽtre ceti in mari cum voce confeſſionis & laudis, Supplico tibi. Dauid quoque cũ fugeret à facie Abſalõ parricidalibus armis è regno egreſſus, cum pro totius populi ſe offerret excidio, dicebat, Iuſtus es domine, & rectum iudiciũ tuum. Grex iſte innocens quid fecit? Ego ſum qui peccaui. Ipſe pater fidei Abrahã cum ad immolãdum vnicus à ſene filius poſceretur, paternę pietatis affectu, diuinæ iuſtitiæ confeſſionem temperabat, dicens, Iuſtus es domine: non enim poſtulas alienum, ſed tuum repoſcis: ipſum tibi reſtituo quem dediſti. Hũc Iob imitatus, deſtitutis liberis, patrimonio nudatus amiſſo, amictum ſui corporis ſcindens ait, Nudus ſum natus, nudus & moriar: dominus dedit, dominus abſtulit: ſit nomen domini benedictũ. Omnes ergo iuſtum Deum prædicant. Qui moribunda ſepulcro ſua mẽbra componit, vt qui damno vulneratur aut funere filiorum, dicat, Iuſtus es domine. Quid enim noſtrum amittimus? Clamat Apoſtolus, Quid habes quod non accepiſti? Quid igitur amittimus? Nihil. Reddimus enim, nõ amittimus. Iuſtus ergo dominus in periculis, iuſtus in damnis, iuſtus in vltionibus eſt. Tertium: ſcilicet iuſtus eſt dominus & immittendo aduerſa, vt omnibus ſuæ iuſtitiæ det exemplum. Vnde ibidem ait Amb. Non ſolum autẽ vnuſquiſque iuſtè ſuæ culpæ precium luit: verumetiam dum vnus punitur, plurimi corrigũtur. Ananias in actibus Apoſtolorum fraudatus precij quod de agri ſui venditione perceperat, crimen admiſit: qui potuit nihil cõferre & crimen euadere. Verùm ne quis impunè circunſcribendos Apoſtolos arbitraretur, aut miſericordiæ ſuæ manus fraude contaminare perfidiæ, morti additos æternæ, vniuerſos ad fidei ſtudium iuſto terrore cõpoſuit. Pharao cũ ſuo populo fluctibus merſus mundanæ conuerſationis exẽplum eſt, ne quis Dei populũ perſequatur. Denique potuit eum voluntati ſuæ facere obedientem, ſed eius pœnæ exemplo omnes voluit emendari. Ideóq; dixit ad eum dominus, Quoniam ad hoc ipſum te ſuſcitaui, vt ponam in te virtutem meam, & annũcietur nomen meum in vniuerſa terra. Non vtiq; dominus ſuæ laudis, ſed noſtræ correctionis incremẽta quærebat. Et cõcludit Amb. dicens, Omnes igitur ſapientes dicunt, *Iuſtus es domine, & rectum iudiciũ tuum*. Nec enim tradimur aduerſariis ſine iudicio ipſius, neque ſine ipſius iudicio in tribulationes venimus. Denique hæc eſt iuſtorum cõſolatio: hoc eſt diuinum iudicium. Denique ſuprà habes, *Memor fui iudiciorum tuorum: & conſolatus ſum.* Aduertis ergo quòd domini iudicia iuſta conſolationes ſunt.

Cõſolatio multiplex in pœnitentia. — *Pſal. 76.* — *Mors proficit malis, eiſque abſolutio nocet.* — *Eccl. 4.* — *Luc. 16.* — *Aduerſa patiẽtẽ cõſolatur conſideratio volũtatis diuinæ.* — *Greg. 2. mor cap. 18.* — *Dãnatus omnis iuſtè dãnatur.* — *Iuſtitia Dei in aduerſis oſtenditur.* — *Iuſtitia Dei in aduerſis nos fortificat.* — *Daniel. 3.* — *Daniel. 14.* — *Ionæ 3.* — *1. Reg. 16.* — *Gen. 22.* — *Iob 1.* — *Aduerſitatũ & filiorũ mortis conſolatio.* — *Punitio vnius corrigit multos exemplo.* — *Act. 5.* — *Exod. 14.*

Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua, & veritatem tuam nimis. 2211

Hîc ponitur ſecundum: ſcilicet quòd iuſtorum conſolatio eſt ex euaſione infernalis pœnæ. Pœna enim hic volũtariè aſſumpta pro peccato, pro pœna ſatisfacit inferni. Teſtimonia enim ſacræ ſcripturæ oſtendunt quòd peccatorem pœnitentem Deus recipit ad gratiam. Quæ quidem teſtimonia in prima veritate fundantur, quæ falſa eſſe non poſſunt. Et ideo iuſtus hic afflictus, teſtimonio iuſtitiæ Dei inſtructus gaudet ſe per pœnam temporalem pœnam euaſiſſe ęternam. Et hoc eſt quod hic ait, *Mandaſti iuſtitiam teſtimonia tua* &c. vt ſit ſenſus, Tu mandaſti iuſtitiam, ſcilicet fieri de peccato: & hoc per teſtimonia tua: id eſt per verba ſacræ ſcripturę, quæ dicuntur teſtimonia Dei, quia in illis atteſtatur nobis Deus ſuam voluntatem. Iuſtitia autem hæc quã mandaſti eſt, quòd aut homo hic punit peccatum ſuum per pœnitẽtiam, aut ipſum tu punis æternaliter. Quod ſi hic temporaliter punitur per pœnitẽtiam, tu ipſum æternaliter nõ punis. Per teſtimonia ergo tua tu mandaſti iuſtitiam, ſcilicet fieri de peccato. Et hoc idem aliis verbis replicat, dicens, *Et veritatem tuam nimis*, ſcilicet mandaſti. Nam veritas & iuſtitia pro eodem accipiuntur in ſcriptura. Sic ergo per teſtimonia tua tu mandaſti iuſtitiã & veritatem tuam nimis: nimis, id eſt valde. Et vide hic multa inculcata, qui peccatoribus terrorem incutiunt. Vnde hic ait gloſa, Multa hic inculcantur quæ peccatores terrere poſſunt. Rectum enim iudicium, iuſtitia, & veritas ſunt timenda omni peccanti: quia ſic dãnatur iuſtè quicunque damnatur, vt inde conqueri non poſſit contra Deum iuſtum.

Ezech. 18. — *Pœna tẽporali redimitur æterna.*

Tabeſcere me fecit zelus meus: quia obliti ſunt verba tua inimici mei. 2212

Hîc ponit tertium: ſcilicet quòd iuſtorum conſolatio eſt ex aſſumptione perſonalis aſperitatis & pœnitentiæ. Sicut enim ægrotanti ſanitas recuperata magnam infert cõſolationem: ſic quòd quanto maior fuerit infirmitas, tanto amplius gaudet ſe ſanatum eſſe. Sic eſt de infirmitate ſpirituali peccati: quia quando quis ſe conſiderat in magnis fuiſſe peccatis, & illa per pœnitentiam euaſiſſe, gaudet ſe de illis egiſſe pœnitentiam. Sic & nunc Pſal. gaudet ſe amore iuſtitiæ egiſſe de peccatis pœnitentiam, dicens, *Tabeſcere me fecit zelus meus*: id eſt zelus & amor quem habui iuſtitiæ tuæ fecit me tabeſcere: id eſt tabidum fieri & pœnitentem. Nam ſecũdum grammaticos, Tabeo, tabes, idem eſt quòd putreſcere, deficere, defluere. Et ſic actum pœnitentiæ ſignificat, quo caro macerata putreſcit, deficit & defluit, & ſpiritus refloret. Pœnitentia ergo, afflictus, & tabefactus Pſal. dicat, *Tabeſcere me fecit zelus meus*. Vbi notandũ quòd zelus multa ſignificat. Eſt enim idem quod amor, quod inuidia, quod æmulatio, ſiue imitatio. De hoc vide ver. 118. Hic autem accipitur pro amore. vt ſit ſenſus, *Tabeſcere me fecit zelus meus*, id eſt, amor meus me de peccatis meis fecit agere pœnitentiam. Et ſecundum Auguſtinum iſte textus diuerſificatur: quia aliqui codices habent, *zelus meus*: & aliqui, *zelus tuus*. Sed ad idem tendit,

Tabeſcere quid ſit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Zelus noster est zelus Dei.

quia amor quo diligo Deum, est amor meus, & amor Dei: amor (inquam) meus, quia in me & à me est: & amor Dei, quo scilicet amo Deum. Vnde hic ait Augustinus. *Zelus autem meus*, vel *tuus*, quod plures codices habent, nullam ingerit quæstionem. Quod enim dicitur *zelus tuus*, significat hominem non sibi sed Deo zelantem. quod non repugnat si etiam dicatur *zelus meus*. Nam quid aliud dicit Apostolus,

2. Cor. 11. Æmulor enim vos Dei æmulatione? Nam dicendo, Æmulor vos, quid nisi æmulationem demonstrat esse suam? Sed quia non sibi sed Deo zelabat, ideo addidit, æmulatione Dei. Hâc quippe dicimus Dei, quia suo spiritu fidelibus suis inspirat Deus. Amoris enim est, non liuoris. Et alibi dicitur, Zelus domus tuæ comedit me: quia domum Dei zelabat

Psal. 68. B Christo, non sibi. Sponsus enim sibi zelat sponsam suam: amicus autem sponsi non eam sibi debet zelare, sed sponso. Bonus ergo huiusmodi intelligendus est zelus. Vel per zelū intellige quędam amoris feruorem, quo animus contra malos accęditur. sicut de Christo legitur, quòd vidēs contra legem Dei vendentes & emētes in tęplo: zelo domus Dei

Joan. 2. accęsus omnes eiecit. Et isto modo videtur hic Psal. zelū accipere: propter illud quod sequitur, scilicet, *quia obliti sunt verba tua*. &c. Istum zelum habuerunt patres antiqui, vt Phinees, Helias, Mathathias &c.

Zelus duplex: scilicet ad mortē & ad vitam. De quibus hic dicit Amb. Est zelus ad vitam, & est zelus ad mortem. Ad vitam zelus est, diuina præcepta seruare, amore domini eius custodire mandata: C

Num. 25. vt fecit Phinees, de quo in Numeris dixit dominus ad Moysen, Phinees, filius Eleazar, filij Aarō sacerdotis, sedauit furorem meū à filiis Israel, in eo quòd æmulatus est zelum meum in illis, & non cōsumaui filios Israel in zelo meo. Cæsa iacebant viginti quatuor milia populorum: tendebat pœna in omnes, nec vllus finis exitij. Arripuit gladiū Phinees, duos occidit, interdicta sibi consuetudine copulandi: redemit omnes, indignationē domini mitigauit. Dedit victoriam quibus negabat salutē. Quam salutaris igitur Dei zelus! Non vnius temporis illud vicium fuit: & nunc Madianitis miscetur Iudæus. Madianitis est hæreticorum perfidia, cū populum Dei tentat. Quàm multis populis meretrix ista feralis irrepsit, quæ publico funere totum populum communi morte tumulauit? Veni ergo & D nunc Phinees: corripe gladium verbi Dei: interfice perfidiam hæreticorum, ne propter eam populus vniuersus intereat. Vrget ira cœlestis: percute ipsā vulnam impietatis, generatoriúmque perfidiæ: ne partus formetur infelix, ne adulterina conceptio diffundat seminarium præuaricationis & sceleris. Hunc zelum debet habere sacerdos, qui studet seruare ecclesiæ castitatem. Et ideo princeps sacerdotū dicit, Zelus domus tuæ comedit me. Et Phinees

Psal. 68. sacerdos erat, & nepos sacerdotis, & filius sacerdotis. Bonus zelus & vtilis in sacerdote: præcipuè ne negligēs sit, ne remissus sit. Melius est enim vt vnius aut duorum damnatione plurimi liberētur, quàm E duorum absolutione plures periclitentur. Zelum

4. Reg. 2. Dei habuit Helias: & ideo raptus est ad cœlū. Zelās

1. Mach. 2. (inquit) zelauit dominum. Zelum Dei habuit Mathathias, qui aduersus sacrilegia Antiochi exoitauit Dei plebem. Zelum istum Dei qui habent, omnes sibi inimicos putāt qui sunt hostes Dei: quamuis patrem, fratrem, sorores, de omnibus dicit, hostis factus sunt mihi &c. Et infrà concludens ait, *Beatus ergo qui zeli nouerit disciplinam: & oderit eos qui domini gratiam relinquentes, salutem propriam deserunt, fraudis errorem sibi asciscunt.* Ideo subditur, *Quia obliti sunt verba tua inimici mei.* Sed qui sunt inimici isti? Respondet Ambros. dicens, Illos Psalm. suos dicit inimicos, qui inimici sunt Dei, qui Deum in sua propria venientem non erant recepturi. Hos graues hostes, hos inimicos suos propheta testatur: non qui sibi essent, sed qui Christo rebelles. Denique & alibi dicit, Et super inimicos tuos tabescebam: iusto odio oderam illos. Grauiora sunt arma perfidiæ quàm pugnæ. Nemo enim grauior hostis omnium, quàm qui omnium lædit auctorem. Ideo ergo zelo magno acquisitus est populus nationum, quoniam à suo populo Deus negabatur. Neque enim poterant aut fidei deuotionem aut disciplinam tenere virtutis, qui memoriam præceptorum cœlestium non tenebant. Sic Adam de paradiso eiectus: sic populus Iudæorum de prærogatiua electionis exclusus est.

Inimici Dei sunt etiā nostri inimici. Psal. 138.

Hostis omnium est peccator.

Ignitum eloquium tuū vehementer: & seruus tuus dilexit illud. 2213

Hîc ostendit quartum: scilicet quòd iusti consolentur ex inflammatione diuini amoris & caritatis. Inter omnia enim quæ mentem consolantur, est amor: sicut & inter omnia odium turbat. Amorem autem nobis tribuit verbum quod ignitū dicitur, quia ad Dei amorem nos accendit. Et hoc est quod hic ait Psal. *Ignitum eloquium tuum* &c. Vel per ista verba vult ostendere Psalm. causam quare zelo tabescebat, quia inimici obliti erant verba Dei. Et causa est, quia inflammatus verbo Dei, ad Deum reducere volebat iniquos & suos persecutores, quos peccatum disiungebat à Deo. Ideo ait, *Ignitum eloquium tuum* &c. Vnde hic ait Augustinus. Volebat inimicos Deum amare, quos ipse amando zelabat. Nō ingratus enim gratiæ Dei, per quam fuerat ex inimicis Deo reconciliatus, etiam ipse suos diligebat inimicos: quia flamma dilectionis ardebat. Ideo ait, *Ignitum eloquium tuum vehementer: & seruus* &c. Meritò zelabat in suis inimicis cor impœnitens, qui fuerant obliti verborum Dei. Ad hoc enim eos flagitabat adducere, quòd ipse flagrantissimè diligebat. Vnde hic notat quòd verbum Christi ignis dicitur ignitiuus: quia inflammare mentem nouit, & omnia vitia consumere. Vnde hic Ambros. dicit, *Ignitum eloquium tuum* &c. Ignis ergo hic, sermo Christi est. Et bonus ignis, qui calefacere nouit: exurere autem nisi sola vitia nescit. Hoc igne super bonum fundamētum posito apostolicum illud aurum probatur: hoc igne illud morum vel operum examinatur argentum: hoc igne preciosi illi lapides illuminantur: fœnum autem & stipula consumitur. Mundat ergo hic ignis animum: consumit errorem. Vnde dominus ait, Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Hic est ignis qui ardet ante dominum. Nisi enim quis flagrantiam deuotionis assumpserit, præsentiam domini habere non poterit. Accende ergo hunc ignem priùs in mentibus tuis, vt Christi lumen tibi effulgeat. Ignem quidem hunc dominus misit in terram: non vt eam Sodomitano rursum (sicut scriptum est) ardeat incendio: nec vt eam donato munere fœcunditatis, aut vsu vel flore viriditatis exueret. Opus enim suum probare dominus magis & augere, quàm imminuere aut damnare consueuit. Neque verò dignum erat vt elementa innoxia nostri luerent scele

Ignis dicitur verbum Dei.

Joan. 15.

Ignis dominī verbi humilitas.

sceleris vltionem. Quid natura deliquerat, si adulta A iam soboles errauit? Non erat partus in vitio, si deuio lapsa est errore progenies: sed vsus in culpa. Quem ergo dominus ignem in nouo sparsit testamento: qui secretus mentium diuinæ cognitionis ardore inflammaret affectus: qui vaporem fidei & deuotionis adoleret: qui cupiditatem virtutis accenderet? Hoc igne Hieremias calefactus dicit, Et

Hierem. 20. erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc igne

Luc. 24. sermonum cœlestium vaporati Cleophas & ille alius dicebant, Nónne cor nostrum ardens erat in nobis, cū aperiret nobis scripturas? Hoc igne vre-

Exod. 3. batur rubus, & non exurebatur. Vrit ergo sermo diuinus, vt corrigat conscientiam peccatoris: non

Daniel. 3. vrit vt perdat. Denique hoc igne succensi Hebræi, fornacis ardentis vaporem nec timere nec sentire B potuerunt. Meritò ergo bonus seruus Dei diligit ignitum Dei eloquium: quo induitur charitas quę timorem excludit. Tripliciter igitur tibi describe ignitum eloquium domini: quia scilicet mundat,

Ignis dicitur charitas. quia accendit, quia illuminat audientes. Hic est ergo ignis diuinus qui super Apostolos descendit in linguis igneis: quia hoc igne, scilicet charitatis, exardere debent qui enunciāt, vt hic ait gl. Quem in se habere debent qui alios incendere volunt dilectionis professionē cura continet pastoralis. Inde est quòd Romanus pōtifex cappa rubea induitur, quia totus igne charitatis ardere debet, & omnia ex charitate facere, omnino quoque martyrio non deesse, Christi gerens personam: cuius vestimentū est, sicut calcantium in torculari.

Adolescentulus sum ego & contemptus: iustificationes tuas non sum oblitus. 2214

Hîc ponit quintum: scilicet quòd iusti consolā-

Adolescens accipitur & in bono & in malo. tur ex obseruatione humilitatis & obedientiæ. Sicut enim est senectus moralis duplex: quia senectute quandoq; significatur morum grauitas. Iob 12. In antiquis est sapientia: & est antiquitas peccatorum, Daniel 13. Inueterate dierum malorū &c. Sic & suo modo duplex est iuuentus siue adolescentia: scilicet stoliditatis. Iob 20, Replebuntur vitiis adolescentiæ suæ: & adolescentia virtutis & humilitatis; Thren. 3, Portauit iugum ab adolescentia sua. Psalmista autem hic accipit adolescentiam pro humilitate. Et est sensus, *Adolescentulus sum ego & cōtemptus*: id est in meipso humilis & à malis vilipensus: tamen ab humilitate contemptus non recessi: sed mādatis tuis obediens fui, quia iustificationes tuas non sum oblitus. Et attende quòd secundum Augustinum hic adolescentulus nō stat absolutè: vnde aliqui textus habēt, *Iunior sum ego*. & sic omnis minor ætate alio, respectu illius, iunior & adolescentulus dici potest. Quasi dicat, Inimici mei antiquiores obliti sunt mandata tua, sed non ego iunior. Per hoc enim duos populos vult exprimi: scilicet populum Iudæorum, & populum gētilium ad fidem cōuersorum. Antiquior populus (scilicet Iudaicus) Dei mandata est oblitus: sed iunior (scilicet Christianus) illa obseruat. Vnde hic ait Augustinus. *Adolescētulus sum ego* &c. vel *Iunior*. Hic adolescentulus vel iunior in comparatione maioris accipitur. Hic er-

Genes. 25. go duos populos agnoscamus qui luctabantur in vtero Rebeccæ. De quibus dictum est, Maior ser-

Rom. 9. uiet minori. Iste minor non est oblitus iustificationes Dei, cum inimici maiores sint obliti. Iste ver-

sus secundum Ambros. tripliciter exponitur: scilicet literaliter, & hoc de Dauid: allegoricè, & hoc de Christo: & moraliter, de populo Christiano. Primò ergo hunc exponit literaliter de Dauid. Vnde ipse Ambros. dicit, *Adolescentulus sum ego* &c. Ipse enim Dauid iunior fratribus, cum patris oues pasceret, tāquam vili alligatus obsequio, nō est oblatus Samueli sacerdoti quasi indignus qui vngeretur in regnum. Sed à sacerdote quæsitus & accersitus de pascuis, prærogatiuam regiæ vnctionis accepit. Postea quoque progressus ad bellum, cū Golias totum populum Iudæorum corporis sui mole despiciens, singulari certamine prouocaret: timentibus cæteris, hic poscit à rege vt congrediēdi sibi permitteret facultatem. Necdum quidē tanto certamini habilis æstimatus est: rege dicente, Nō potes ire ad allophilum, & pugnare cum eo: quoniā 1. Reg. 17. tu puer es, & ille vir bellator à iuuentute sua. Neq; fuisset admissus, nisi fecisset fidē, quòd in sua adolescentia leonem suis manibus strāgulatum extractis raptæ ouis cruribus peremisset. Ipse etiam despectus ab allophilo, quòd aduersus armatum bellatorem cum virga & lapidibus processisset, retulit non viribus se fretum esse, non armis: sed in nomine domini confidentem ad ipsum esse progressum, vt lacessitæ plebis auferret opprobrium. Hic ergo iuuenis atque despectus strauit allophilum: potitúsque victoria, in decem milibus, iuuencularum psallentium testimonio triumphauit. Consequenter ostendit Ambros. quòd ista verba intelliguntur C de Christo, cuius figura fuit ipse Dauid. Vnde di-

Dauid iunior ad regnum fuit electus.

Christus iuuenis mūdū redemit despectus.

cit, Gerebat autem Dauid typum Christi: qui quasi despectus venturus esset in terra, totum populum mundi huius crucis suæ prælio liberare; qui applauderent animæ sanctorum per baptismatis sacramentum renouatæ. Qui verum illum Goliam reuelatum nobis ac proditum verbi sui gladio trucidasset. Licet igitur verus Golias humilitate filij Dei stratus amisit caput, quod in multas artes vertebat & fraudes, psallunt securè iam animæ, quæ peccatorum suorum tormenta deflebant, dicunt, Saul triumphauit in milibus, sed Dauid in decem milibus. Rex ille durus indignatur, & irascitur eo 1. Reg. 18. quòd canerent iuuenculæ: quia duritiæ filius paucos decepit: Christus totum mūdum redemit. Dicat ergo Christus natus ex virgine, *Iuuenis ego sum & despectus: iustificationes tuas non sum oblitus*. Tertiò ista sunt verba populi Christiani, qui antè despectus erat, modò autem electus. Vnde consequenter dicit Ambros. Dicit etiam populus nationum in illa prima electione despectus, rudis adhuc fide & studio primæuæ deuotionis adolescens: vel certè renouatus aquilę iuuentute per baptismi sacramēta: *Adolescentulus ego sum & contemptus* &c. Ille ergo despectus antè, præferor: iam anteponor electis. Ille antè despectus populus peccatorum, habeo cœlestium sacramentorū veneranda consortia. Iam mēsæ cœlestis honore susципior: epulis meis non pluuia vndatur, non terræ partus laborat, non arborū fructus: potui meo non flumina quærenda, nō fontes: Christus mihi cibus, Christus mihi est potus. Caro Dei cibus mihi, & dei sanguis est potus. Dicit ergo populus Christianus, *Adolescentulus sum ego & contemptus: iustificationes tuas non sum oblitus*. Hoc verè dicit, si humilis corde, si mitis atque mansuetus. Dicat ergo, *Adolescentulus sum ego* &c. Præmittat generalem ætatis iactantiam, quò plus commēdet humilitatis suæ gratiam. Non mirabilis humilitas

Humilitas in iuuene mirabilis est, non in sene.

in

Universidad de Deusto
Biblioteca

in senecture. Quæ effœta viribus, fracta debilitatibus, tristis doloribus, anxia suspiriis, cocta curarũ æstibus, & ipso viuendi mœsta fastidio, alacritatem est oblita iactantiámque. Rara sanè in iuuenibus est humilitas: ideóque miranda. Dum ætas viget, dum vires solidæ, dum sanguis æstuat, dum solicitudo neſcitur, dum ignoratur debilitas, dum lætitia frequentatur: tunc feruet iactantia, tunc se iuuentutis superbus extollit affectus, tunc humilitas quasi vilescit, abiecta contemnitur: tunc subiectio degeneris conscientiæ extimatur infirmitas. Grandis igitur morum est assuefacienda maturitas, quæ vincat naturam.

2215 **Iustitia tua iustitia inæternum: & lex tua veritas.**

Hîc ponit sextum: scilicet quòd iustus consolatur ex firmitate promissionis diuinæ & iustitiæ. Iustitia enim virtus est: vnicuique proportionaliter secundum merita retribués & bonis præmium, ac supplicium malis. Sed in hoc quandoque deficit iustitia nostra ab actu exteriori: quãdoque, scilicet propter impotentiam: quandoque propter neſciẽtiam: quandoque propter accusationem falsam & probationem: vt puta quia quãdoque iustus probatur reus, & reus iustus affirmatur. Iustitia autem diuina in nullo deficere potest. Et hoc multũ consolatur iustos: quia ex hoc sperant indubiè se à Deo præmiandos. Et hoc considerans Psalm. dicit, *Iustitia tua iustitia inæternum*: vt ly iustitia primò stet pro virtute iustitiæ: secundo autem loco stet pro actu ipsius iustitiæ: scilicet pro præmiatione bonorum, vel malorum punitione. Vel aliter: vbi sciendum quòd alia est iustitia Dei, alia est iustitia hominis. Nam iustitia Dei dicitur illud quod facimus solũ propter Deũ sine admixtione alicuius peccati vel mali. Et sic iustitia Dei est, quando bonum fit bene: scilicet in statu gratiæ eo modo quo debet fieri. Et de ista iustitia dicitur, Iustitiæ domini rectè lætificantes corda &c. De ista etiam iustitia dicitur extra. de verborum significatione. forus. quòd iustitia cum scelerato homine consortium habere nõ potest. Dicitur igitur ista iustitia Dei, quia Deum acquirit æternaliter pro præmio. Iustitia verò hominis dicitur, quæ aliquo peccato manet permixta: vt si quis aliquod bonum faciat, sed non bene: vt si quis ieiunat nõ propter Deũ, sed propter corporis sanitatem: & huiusmodi. Et dicitur ista iustitia hominis, quia solùm in conspectu hominis apparet iustitia, sed non in conspectu Dei. Et quia tales iustitiæ peccato sunt admixtæ: ideo deturpatæ dicuntur. Esa. 64, Quasi pannus menstruatæ sunt iustitiæ vestræ. Et ista iustitia non manet inæternũ, quia æternum præmium nõ meretur apud Deum. Istam ergo differentiam innuens Psalm. dicit Deo, *Iustitia tua iustitia inæternum*. Et istum intellectũ hic habet Ambros. dicens, *Iustitia tua iustitia inæternum*. Possunt quidem singuli homines facere opera iustitiæ, sed non inæternum manentia. Diues ille cui abundauerunt in hoc sæculo diuitiæ, fortasse fecerat aliqua opera iustitiæ, quorum remunerationẽ in præsenti vita acceperat: non fuerunt illa iustitia inæternum, quia nec remuneratione perpetua digna. Plerique etiam non rapiunt aliena, quod est opus iustitiæ: sed neſciunt de proprio largiri. Alij inuadẽtes indebitas facultates, quò speciem iustitiæ sibi quærant, solent offerre pauperibus. Nõ est ista inæternum iustitia. Multi iusti plerumque graA uiter deliquerunt, non habentes æternæ fructum iustitiæ. Soli Deo suppetit in perpetuum per omnia possidere iustitiã, qui pascit iustos & iniustos. De illo enim qui debito modo opera iustitiæ facit, dicitur, Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Sequitur, *Lex tua veritas*. Ex hoc enim vult Psalm. dare differẽtiam inter legem antiquam & legem euangelicam: quia lex antiqua solum erat quædam figura siue vmbra nouæ legis: lex autem euangelica est veritas per ipsam antiquã legem figurata. Et hoc notans Psal. Christo dicit, *Lex tua veritas*: scilicet nõ est figura. Et ad istum intellectum exponit Ambros. istum passum: dicens, Sed quomodo istud accipimus? An quia lex Dei veritas est, **quia** omne quod statuit Deus verũ est: B sicut infrà dicitur, *Omnia mãdata tua veritas*? An quia veritas est lex Dei, quia non mentitur Deus? Apud eum igitur veritas lex est: fallacia, præuaricatio est. Sed & sic potest veritas lex Dei esse. Apud Iudæos igitur non est lex Dei, quia non recipiunt legis veritatem. Lex Dei spiritualis est: sicut dicit Apostolus, Non habent ergo veram legem, qui eam non accipiunt spiritualiter. Quod autem non verum, mendax est: quod mẽtitur, occidit. Litera ergo quæ occidit mentitur: spiritus autem qui viuificat veritas est. Accipiamus ergo euangelium quod est lex Dei, quæ veritas est, non typus, non vmbra, non exemplar cœlestium, sed ipsa cœlestia. Vnde scriptum est, quia finis legis Christus est: non defectus quippe, sed plenitudo legis in Christo est. quia veC nit non legem soluere, sed adimplere. Omnis ergo veritas est in nouo testamento: in antiquo autem, figura veritatis. Verè ergo illa antiqua lex veritatis exemplar est. In exemplari enim sanguis agni funditur, sed in veritate Christus immolatur. Quid autẽ in hoc manifestius esse potest quàm quòd Ioannes euangelista dicit: scilicet quòd lex per Moysen data est: gratia autem & veritas per Iesum Christũ facta est. Si enim veritas fuisset in lege, non fuisset veritas facta per Christum.

2216 **Tribulatio & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea est.**

Hic ponit septimum: scilicet quòd iusti consolantur in aduersis. Sciens enim homo iustus quòd D aduersis culpa purgatur, & pœna peccato debita persoluitur, lætatur cum illis premitur, & ex illis fiduciam ampliorem suæ salutis assumit. Sicut infirmus etsi gustui potio sit amara: mẽte tamẽ ipsam sumẽdo lætatur, sciens illam esse sanatiuam. Sic & iusti plus in tribulationibus & angustiis lætantur mente quàm in prosperis. Quod notãs Gregor. dicit, Iusti prospera huius vitæ ægrè ferũt, & molestè præsentis vitæ blandimenta tolerant: quia per hæc vtcunq; se tardari interno desiderio non ignorant. Plus enim in hoc mundo honor quàm despectio occupat: & magis prosperitatis sublimitas quàm necessitatis aduersitas grauat. Per hanc namq; nõnunquam cum homo exterius premitur, ad concupiscenda quæ intus sunt liberior relaxatur. Per E illam verò dum animus multis parere cogitur, à desiderij sui cursu retinetur. Vnde fit vt sancti viri magis in hoc mundo prospera quàm aduersa formident &c. Sic igitur ad propositum, exultãt iusti magis dum premũtur aduersis, quàm cum prosperis extolluntur. Et per aduersa amplius ad Dei mãdata meditandi & obseruanda erigũtur, quàm per prospera. Et hoc notans Psalm. dicit hic, *Tribulatio & angu*

Psalm. 111.

2. Covint. 3.

Lex antiqua figura fuit legis euãgelicæ.

Matth. 5.

Ioan. 1.

Iustitia duplex: scilicet Dei & hominis.

Psalm. 18.

Extra de verborum significat. c. forus.

Aduersitas tribulationis cõsolationem dat iustis, non prosperitas.

Gregor. 5. moral. cap. 1.

& angustia inuenerunt me &c. Et nota quòd aliA quando tribulatio & angustia inueniuntur ab homine: vt Psal. 114, Tribulationem & dolorem inueni, & nomen domini inuocaui. Quandoque verò inueniunt hominem. Sic enim & ibidem dicitur, Circumdederũt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Sic & hic conformiter dicitur, *Tribulatio & angustia inuenerunt me*. Quæ autem inter ista sit differentia, vide versic. 2031. 2032. Vel aliter: Tribulationes omnes generaliter quærunt: sed aliquos inueniunt, aliquos non. Illos inueniũt: qui sunt digni corona, qui per illas inueniũt Christum: illos verò non inueniunt, qui coronari non sunt digni, nec Christum inuenire. Et sic quamuis multi mali tribulationibus premantur, ipsos tamẽ B tribulatio non inuenit, sed premit. Quid est enim inuenire, nisi rem perditã recuperare? Et sic solùm illos tribulatio inuenit quos recuperat, & ad statũ perfectionis adducit. Et istum intellectum hic ponit Ambros. dicens, *Tribulatio & angustia inuenerunt me* &c. Quærunt tribulationes & necessitates hominem, & quandoque inueniunt: & interdum non inueniunt eum. inuenitur ille cui corona debetur: non inuenitur qui idoneus certaminis nõ probatur. Tribulatio igitur, velut quædam gratia est. Denique sacrificium Deo spiritus contribulatus. An non gratia est quæ operatur patientiam? Qui ergo inuenerat tribulationes profectum esse, quærsitus à tribulationibus inuentus est, nec refugit. Dicit Sapientia, Quærent me mali, & non inuenient. Non quia dominus nolebat inueniri ab omnibus, qui C omnibus etiam non quærentibus se offerebat: sed quia his operibus quærebatur, vt indigni essent, qui quærerent, inuenire. Cæterum Simeon qui eũ expectabat inuenit. Inuenit Andreas qui ait ad Simonem, Inuenimus Messiam qui dicitur Christus. Philippus quoque dicit ad Nathanael, Quem scripsit Moyses & prophetæ, inuenimus Iesum à Nazareth filium Ioseph. Et vt ostenderet quemadmodum Christus inueniretur, ait, Veni & vide. Qui ergo Christum quærit, veniat: nõ corporis gressu, sed mentis vestigio. Videat eum, non exterioribus oculis, sed internis. Videat quòd Christus morti se subdidit, vt à nobis iugum mortis excuteret. Ille suscepit mortis seruitutem, vt tibi tribueret æternæ vitæ libertatem. Qui quærit ergo Christum, D quærit & tribulationem, nec refugit passionẽ. Denique Dauid dignus erat vt à tribulatione quæreretur, tribulationem & ipse queſiuit: quã nisi quæsiuisset, nõ inuenisset. Quòd autem inuenerit, ipse testatur dicens, Tribulationem & dolorem inueni: & nomen domini inuocaui. Et alibi, In tribulatione inuocaui dominum, & exaudiuit me in latitudine. Bona igitur tribulatio, quæ dignos facit vt in latitudine exaudiãtur à domino. Gratia autem est exaudiri à domino Deo nostro. Qui igitur tribulationem non refugit, inuenit: qui non refugit, inuenitur. Non enim refugit qui mandata sensu operibusque meditatur. Nam vtiq; illum athletam certamina inueniunt, qui in vsu exercitij fuerit cõstitutus: qui verò exercitium dereliquerit, sine dubio E nõ poterit reperiri: quia indignus est vt quæratur. Dicit ergo Psalm. *Tribulatio & angustia inuenerũt me*: quia paratum cor semper habebat, nec tribulationem refugiebat, dum in diuinis mandatis meditabatur. Et hoc est quod ait, *Mandata tua meditatio mea est*: quæ scilicet mandata tribulationibus & pressuris subiectos esse nos docent.

Tribulatio & aduersitas alios quos inuenit, aliquos non.

Psalm. 50.

Luc. 2.

Ioan. 1.

Aequitas testimonia tua inæternũ: intellectum da mihi; & viuam. 2217

Hîc ponit octauum: scilicet quòd iusti consolãtur ex desiderio supernæ gloriæ. Si enim consolatur operantem præmium operis consideratũ, præliantem spes promissæ coronæ, mulierem in partu laborãtem filius natus: multo fortius iustos hic laborantes variis tribulationibus spes æternæ felicitatis cõsolatur. Sic etenim Psalm. sciens omnia hic aduersa inflicta etiam martyria quæ corporis mortem inducunt, esse iusta & collatiua vitæ æternæ, consolatur in tribulationibus dicens, *Aequitas testimonia tua* &c. Per testimonia ergo Dei intellige martyria & tribulationes, vt suprà dictũ est versic. 2099. Illa enim etsi vitam corporis interimunt, tamen vitam veram animæ donant. Et ista iusta & æqua dicuntur: quia si Christus pro nobis vitam suam posuit, & nos pro eius fide vitam ponere iustum est & æquum. Vnde hic ait Augustinus. Intellectũ postulat quo intelligere possit quàm sit contemnendum quod ei possunt auferre persequẽtes inimici, à quibus se dicit contemptum: ideo dixit, *Et viuam*: quia si eò vsque tribulatio necessitasq; peruenerit vt per inimicorum persequentium manus vita ista finiatur, viuet inæternum: quia temporalibus proponit iustitiam quæ manet inæternum. Quæ iustitia in tribulatione & necessitate martyria sunt Dei: hoc est testimonia pro quibus sunt martyres coronati. Vel aliter: considerans Psal. teC stimonia Dei in scriptura contenta, tam alta esse & profunda: in quibus tamen vera vita animæ cõtinetur, quòd sine speciali Dei gratia virtute nostri intellectus penetrari non possunt. Ideo vt in ipsis viuere possit, in his postulat intellectum à Deo sibi illuminari, dicens, *Aequitas testimonia tua*, &c. Vnde Ambros. ait, *Aequitas testimonia tua* &c. Quis tantus est qui possit intelligere Dei testimonia? Et ideo intellectus à Deo postulandus est: cuius tanta est vis, vt initium eius sit plenitudo virtutis. Denique scriptum est, Pietas autem in Deum, initium intellectus. quæ virtutum omnium fundamentum est, iuxta humanarum rerum & cœlestiũ disciplinam. Pietas amica Deo, parẽtibus grata, dominum cõciliat, necessitudines fouet: Dei cultura est, mer- ces parentum, filiorum stipẽdium. Pietas (inquam) iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffragium, indulgẽtia peccatorum. Qui enim habet intellectum, ipse verè est pius. Intelligit enim humanæ lubricum fragilitatis, & citò ignoscit eratis. Intelligit cõmune nobis darũ naturæ vsũsq; consortium: & ideo pauperibus tãquam debitum soluit, nec inficiatur tanquam indebitum. Intelligit vices esse calamitatum: & ideo tãquam naufrago mundi portu quodam suæ humanitatis occurrit. Hæc perfecta virtus in hominibus: hæc plena in Deo laus est. Meritò ergo Salomon intellectum sibi etiam vt paternum secutus magisterium, à domino postulat, dicens, Ego sum puer humilis, & 3. Regum 3. ignoro introitum meum & exitum: & seruus tuus in medio populi tui quem elegisti, populum multũ sicut arena maris, & dinumerari non potest præ multitudine. Dabis ergo seruo tuo cor prudens, audire & iudicare cum iustitia populum tuum, & intelligere inter bonum & malum. Vnde placuit domino quòd sibi non longæuitatem vitæ & regalium diuitiarum copias, sed sapientiam ad intelligenda domini iudicia & iustitias deposcit. Ideo tantum

Aduersa vitam æternam conferunt.

Intellectus est maximæ virtutis.

Pietas magna virtus est.

tantum populum regno pacifico gubernauit:quia non vsurpauit vt Adam boni & mali scire distantiam:sed intelligere eius gratiam orauit à Christo. Quod enim scire diuinum est, hoc à domino Deo tuo vt possis cognoscere promerendum est. Si petisset Adam sicut petiuit Dauid: nequaquã in illos inextricabiles erroris laqueos incidisset, quibus omnis eius hæreditas strangulatur. Ideóque mortuus est:&, quod grauius est, morte peccati:qui antè vsurparat scire, quàm intellectum quo viuificaretur acciperet. Viuificat ergo intellectus vt spiritus, quia ipse intellectus gratia specialis est. Ideóq; intellectum munere suo spiritus sanctus operatur.

Psalm.110. Intellectus autem bonus est omnibus qui eum faciunt:quo docemur, quia non solùm sensu complecti, sed etiam factis id quod intelligimus exequi debeamus.

2218 C Lamaui in toto corde meo, exaudi me domine:iustificationes tuas
Coph. requiram.

Hic est decimusoctauus octonarius. Cui pro titulo præmittitur decimanona litera alphabeti Hebræorum, quæ est coph. Quæ meritò huic octonario præmittitur. Nam coph interpretatur Conclusio vel Aspice. Vbi notandum quòd quanto quis amplius se diuino mancipat seruitio, quãto deuotior fuerit, quanto altioribus reuelationibus sublimatus, quanto spirituali consolatione recreatus: tanto amplius dæmon illum persequitur, illum tẽtat, illum concludere innititur:vt dictum fuit versic. 56.877.620. Quando autem quis magis sic à diabolo vrgetur & concluditur tentationibus:necesse est vt aspiciat circunquaque modũ quo possit euadere:vt aspiciat ad Deum orando pro sua liberatione. Quæ omnia in isto octonario nos docet Psalm. Vnde istam literam coph ad istum octonarium applicans Ambros. hic dicit, Coph interpretatur Cõclusio siue Aspice. Quæ duo bene sibi cõueniunt. Nam qui cõcluditur, circunspicere se debet, & causam periculi non dissimulare: maximè cùm tale discrimen sit. Et consequenter declarat quid hic sit conclusio, per simile dicens, Cõcluditur vnusquisque tumescentibus visceribus internisve faucibus, cum intercluso spiritus commeatu spirandi commercia coarctãtur. Ita etiam qui animo angitur, & quibusdam aduersis imminentibus perurgetur: concluditur non minoribus angustiis mẽtis quàm corporis. Conclusus igitur viscerum tumore, medicum quærit, vt possit propulsare periculũ, & constricta laxare. Veniens medicus tentat omnia, explorat interna. Et tu ergo cõclusus animi feruore aspice temetipsum interiore oculo: morbi vis vrget, feruet tentatio, noxia conscientia peccatorũ premit, intercipiunt sensum mentis angustiæ: cognosce teipsum, & orationis quære medicinam. Posce vt veniat medicus ille qui descendit de cœlo: qui maximè ægrotos requirit. Sicut ipse ait, Nõ opus est sanis medicus, sed his qui malè habẽt. Habes vulnera, ne differas: habes vlcera, ne timeas: verbo, non ferro, curare consueuit. Aspice igitur illis oculis quibus Dauid auxiliũ quæsiuit, & meruit.

Psalm.120. Leuaui (inquit) oculos meos in mõtes vnde veniet auxilium mihi. Qui enim mundum condidit, tuetur accolas mundi. Hoc facere te monuit Hieremias in Trenis, sub hac litera dicens ad Hierusalem, Surge in nocte in principio vigiliarum tuarum, effunde sicut aqua cor tuum ante cõspectum domini: extolle ad dominum manus tuas pro animabus paruulorum tuorum qui deficiũt fame. Ecce, dem. onstrauit summam conclusionem, nec vllũ remedium nisi in aduẽtu domini nostri Iesu Christi: qui solus desperatis possit afferre medicinam. Conclusus ergo clama ad dominum, & dic, *Clamaui in toto corde meo* &c. Ex quibus apparet, quòd conclusis pressuris aduersantium remedium opportunum est, per deuotam orationem clamare ad dominum. Quod facere docet iste octonarius. Docet enim quòd aduersitatibus vel tentationibus pressus siue cõclusus, vt in suis orationibus à Deo adiuuetur, octo debet facere: scilicet primò totum cor ad Deum debet eleuare: in principio. Secundò salutem animæ primò debet postulare: ibi, *Clamaui ad te.* Tertiò spem in solo Deo debet collocare: ibi, *Præueni.* Quartò periculum orando debet præuenire: ibi, *Præuenerunt.* Quintò misericordiã Dei humiliter debet implorare: ibi, *Vocem meam.* Sextò pro malis & peccatoribus Deum debet inuocare: ibi, *Appropinquauerunt.* Septimò Deum in omnibus esse iustum debet affirmare: ibi, *Prope.* Octauò Deum in promissis fidelem debet prædicare: ibi, *Initio.* Quãtum ergo ad primum, ostendit quòd orans volens exaudiri, totum cor suum ad Deum debet eleuare. Sicut enim toto corde Deum debemus diligere (vt patet vers. 2029) sic & orãdo toto corde ad ipsum clamare debemus. Ille orando non toto corde clamat, qui aliquid cum Deo petit: ille autẽ toto corde clamat, qui nihil aliud nisi Deũ quærit vt principalem, cætera propter ipsum Deum. Deus enim sicut sponsus suæ sponsæ, sic animæ nostræ zelotypus est: nec alium ab anima nostra vel corde vult postulari, nec amari permittit. Vnde totũ cor vult sibi applicari: Deuter. 6, Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo. Sic enim populus Israel angustiis per Holofernem pressus & cõclusus vndique toto corde clamauit ad Deum, & fuit exauditus. Vnde Iudith 4, dicitur, Ex toto corde suo omnes orabant dominũ, vt visitaret populũ suum Israel. Sic & suo exemplo Psalm. nos docet facere, dicens, *Clamaui in toto corde* &c. Iste autẽ clamor orationis fit principalius corde quàm corporis voce: & quando verè per ipsum Deus postulatur inuenitur. Quod declarat hic August. dicẽs, Clamor ad dominum qui fit ab orantibus, si sonitu vocis corporalis fiat non intento in Deum corde, quis dubitet inaniter fieri? Si autem fiat corde etiam silente corporis voce, alium quemlibet hominẽ potest latere, non Deum. Siue ergo cum voce carnis, quando id opus est, siue cum silentio ad Deum cũ oramus, corde clamandum est. Est autem clamor cordis magna cogitationis intentio. Quæ cum est in oratione, magnum exprimit desiderantis & petentis affectum, vt non desperet effectũ. Tunc porro in toto corde clamatur quando aliunde nõ cogitatur. Tales orationes nõ sunt multis: crebræ autem paucis. Sicut ergo cum instat necessitatis articulus, corde clamãdum est ad dominum: exemplo Dauid, qui multas pressuras passus: non corpore, sed principalius corde orabat: & ideo exauditus fuit. Corde mali non clamãt ad Deum, etsi corporis voce. Vnde hic ait Ambros. *Clamaui in toto corde*, &c. Cum impressiones patimur corporales, exclamare consueuimus, vt alios ad præsidiũ nobis vocare possimus. Sic sanctus propheta Dauid premebatur

Toto corde orandum est.

Clamor orationis fit corde, non voce.

Clamor cordis est desiderium magnum.

Concluditur quis pressuris aduersitatum & tentationibus.

Clamor orationis nobis necessarius.

batur appropinquãtibus sibi persecutoribus. Saul primò infestus armato eũ insequebatur exercitu: postea parricida filius imminebat: non contentus fugiẽtis exilio, vitam patris quærebat arripere. Sed ab illis minus pati poterat quos videbat, quàm ab

Ephes.6. illis quos non videbat. Est enim colluctatio sanctis non solùm aduersus carnem & sanguinem, sed etiã aduersus principatus & potestates istius mundi, rectorésq; tenebrarum. Horum igitur sanctus Dauid cum graues aduersum se fieri videret incursus, exclamauit in toto corde suo. Etenim aduersus diabolum non vocis magnitudine, sed magnanimitate cordis vtendum est. Clamat ergo cor nostrum non sono corporis, sed cogitationum sublimitate

Rom.8. concentúque virtutum. Grandis fidei clamor, magna est vox iustitiæ, magna est castitatis: per quam & mortui clamant. Denique dominus dicit, Vox sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra.

Genes.4. At verò iniusti anima nec viuens clamat, quia Deo mortua est. Gracili voce loquebatur Moyses, & plus omnibus audiebatur. Clamabat populus, & non audiebatur. Tacebat Moyses, & audiebatur.

Exod.14. Vnde dixit dominus ad Moysen, Quid clamas ad me? Non populo dictum est, Quid clamas ad me? Non enim ad Deũ clamabat populus, qui iniusta & iuris indigna clamabat: sed Moysi dictum est, Quid clamas ad me? Hoc est, Tu solus ad me clamas, qui per vniuersam terram nomen meum annunciari expectas. Clamabat ergo Moyses in corde suo, & omnis sapiens in corde suo clamat. Tu ergo cùm oras, magna oratio est quæ æterna sunt. Ora non caduca: ora quæ diuina sunt atque cœlestia: vt sis sicut angeli in cœlo. Noli orare pro pecunia, quia ærugo est: noli orare pro auro, quia metallum est: noli pro possessione, quia terrena est. Ista oratio ad Deum non peruenit. Nõ audit Deus nisi quod dignũ suis ducit esse beneficiis: sed audit piam vocem plenam deuotionis & gratiæ. Non solùm autem clamandum est corde, sed etiam toto corde clamandum est. Sicut enim corporaliter tũc bene clamatur cum toto corde clamatur: ita spiritualiter toto corde est clamãdum si volumus à domino quę poscimus impetrare. Sed quis huius clamoris effectus debet intendi? Sequitur, *Iustificationes tuas requiram.* Sed quid est iustificationes Dei requirere? Multi enim iustificationes Dei requirunt studiosissimè: sed vt illas sciant, non vt faciant: sed tales non quærunt iustificationes Dei, sed per illas quærunt hominum laudes. Ille autem solus iustificationes Dei requirit, qui illas requirit nõ vt sciat, sed vt faciat, vt hic ait August. Vel aliter: ille iustificationes Dei requirit qui ab aliis creaturis recipit exempla bene viuẽdi: vt exemplum castitatis, exẽplum abstinentiæ, exemplum solicitudinis mũdanæ non habẽdæ: quæ Deus aliis creaturis dedit, vt ab illis discamus iustè viuere. Vnde istum textum ad istum intellectum aptat Ambros. hic dicens, *Iustificationes tuas requiram.* Exquirit autẽ iustificationes Dei qui id quod est in omnibus creaturis & maximè in animantibus prouidentiæ ascribit diuinæ: vt ab illis scilicet accipiat exemplum viuendi. Et manifestat, dicens, Turturi studium est pudicitiæ: quæ compare amisso concubitum indulgere nõ nouit: quod homines seruare nõ possunt. Vnde plerisq; animantibus tã sobria cura partus seruandi, vt vbi conceptionis manus agnouerint, coitum non putent esse repetendum: ne receptorum semi-

Animalia rationabilia exempla virtutum nobis ostendunt.

Turtur castitatis exemplũ

num fiat adulterij permixtio. Phœnix coitus corporeos ignorat, libidines nescit, illecebras horret: sed de suo resurgit rogo, sibi auis superstes ipsa, & sui hæres corporis & cineris sui fœtus. Aquila ne degeneres partus nutriat, diligenti laborat examine, & adhuc teneros fœtus pio suspẽdit vngue, solísque offert radiis: vt si forte oculos suos vi splendoris inflexerint, tãquam degeneres laxato in præceps vngue dimittat. Si verò naturæ vigore constãti aduersum radios solis obtutum potuerint vẽdicare, dignę indolem sobolis honore grato reportet. Volatilia cœli omnia non serunt, neque metũt, *Matth.6.* & Deus pascit illa: quia iustitias domini custodiũt, nihil proprium vendicando, sed ligno fructifero, quod domini iudicio communem ad escam datũ est, famem leuare cõtenta. Ex istis igitur cognoscimus, quòd diuinæ prouidentiæ subsidia hominibus non deessent, si Dei iustificationes seruare vellemus. Qui alit aues, non aleret homines: quos ad imaginem & similitudinem suã fecit? Nõne pluris sumus illis? Naturæ prærogatiua pluris sumus, sed inferiores diminutione gratiæ & præuaricationis iniustitia.

Clamaui ad te, saluum me fac: vt 2219
custodiam mandata tua.

Hic ponit secundum: scilicet quòd orans, salutẽ animæ primò debet postulare. Qui enim dat principale, dat consequẽter accessorium. Cum ergo in nobis anima sit principalior pars, illius salus primò debet orando postulari. Qua concessa, sequuntur reliqua. Et hoc facere orãtes docebat saluator, dicens, Quærite primùm regnum Dei, & hæc om- *Matth.18.* nia adiicientur vobis. Et hoc est quod ostẽdit nos suo exemplo Psalm. petere, dicens, *Clamaui ad te, saluum me fac vt* &c. Hic versus multipliciter exponi- *Præcepta Deũ perfectè seruatur in patria.* tur. Primò quòd ideo se saluũ fieri postulat vt Dei mandata possit custodire. Nam præceptũ dilectionis Dei super omnia quãdiu sumus hic in via perfectè custodiri non potest, propter molem corporis, quo anima retrahitur ad seipsam, ne totaliter feratur in Deum. Sed in patria vbi erit omnis corruptionis carentia, perfectissimè adimplebitur. vt ostẽdit Magister, lib. 3. sent. Hic ergo saluum se fieri postulat Psalm. non propter bonum suum commodi principaliter, sed propter bonum iusti, vt scilicet saluatus Dei mãdata possit custodire perfectè. Et hoc est quod ait, *Clamaui ad te.* Et quid clamaui? *Saluum me fac.* Et causa principalis quare hoc petit est, *vt custodiã mandata tua.* Ita quòd ly *vt* ostendit causam motiuam orationis. Vel aliter: homo spiritualiter infirmus dicitur, quãdo tentationibus vel aduersitatibus vt debilis cedit: quando autem fortiter resistit & illas superat, tunc dicitur sanus. Videns ergo Psalm. multa contra iustos aduersa consurgere tã per inimicos tẽporales & visibiles, quàm per spirituales & inuisibiles: à Deo petit sanitatem animæ: scilicet virtutẽ cõstãtiæ & fortitudinis, qua superatis aduersis, Dei mãdata possit custodire, dicẽs, *Clamaui ad te, saluũ me fac* (id est sanũ & robustũ tã mente quàm corpore) *vt custodiã* &c. Et istũ intellectũ ponit Aug. hic dicẽs, *Clamaui ad te, & saluũ me* &c. Quid est *Clamaui ad te*, nisi clamando inuocaui te: *saluum me fac vt custodiam* &c. id est da mihi fortitudinẽ, ne te per infirmitatem negẽ. Salus quippe animæ facit, vt fiat quod faciẽdu esse cognoscitur: & vsq; ad mortẽ corporis, si hoc flagitat extrema tẽtatio, p mãdatorũ diuinorũ veritate certetur.

Saluatio idẽ quod fortitudo animæ & corporis.

Universidad de Deusto Biblioteca

Malata custodiuntur quo modo.

Vbi autē nō est salus,succúbit infirmitas,& deseritur veritas. Vel aliter:superius statim dictum est,q̄ etiā animalia bruta vel aues nobis virtutū præbēt exēpla, dum naturā & cōditiones à Deo sibi datas custodiut.Petit ergo iste sic saluari, vt exēplo auiū & animaliū mādata Dei custodiat. Et hāc intētionē hic ostēdit Ambros.dicens,*Clamaui ad te,& saluū me fac* &c.Repetit quòd ad Deū clamauerat,& custodē se promittit cœlestiū statutorū,q̄ cœlo terrāq; testibus Deꝰ sanxit,vt præuaricatores elemētorū testimoniis arguantur.Quomodo enim cœlū aspiciat præuarications suæ cōscium?quomodo fructus de terra expectet,q̄ nouit ingratos?Vide ergo quàm non parua promittat propheta. In clamādo fidelis & prōptus affectus exprimitur.In custodiendo testimonia,continentiæ virtus obsequi sedulitate declaratur.

2220 ## Præueni in maturitate, & clamaui: quia in verbo tuo superſperaui.

Hic ponit tertiū: scilicet quòd orās spē suam in solo Deo debet ponere. Sicut enim docet experiētia, spes infirmi & cōfidētia habita in medicum ad optatā sanitatē obtinēdā cōfert quamplurimū. Sic & cōfidētia orātis in Deū habita cōfert ad obtinēdū postulata.vnde Psal.90, dicitur, Quoniā in me sperauit,& ego liberabo eū &c.exaudiā eū.Et hoc suo exēplo nos docet Psalm.hic dicens,*Præueni* &c. *& clamaui:quia in verbo tuo superſperaui*.Pro huius versiculi expositione sciēdū quòd iste textus in diuersis codicibus diuersificatur. Nā aliqui codices habēt,*Præueni in tēpeſtate nocte,& clamaui*.Aliqui habēt, *Præueni in immaturitate,& clamaui*.Aliqui habēt,*Præueni in maturitate*.Sed pauci habent geminatā præpositionē,scilicet *Præueni in immaturitate*. Immaturitas autē hoc loco dicitur tēpus nocturnū, quod nō est maturū,id est opportunū, vt agatur aliquid vigilādo:quod etiā vulgò dici solet hora importuna.Nox quoq; intēpesta(id est media,quādo quiescēdū est)hinc proculdubio nūcupata est, quia inopportuna est actionibus vigilātium. Tēpestiuum enim dixerūt veteres opportunū:& intēpestiuum, inopportunum,à tēpore dicto vocabulo,nō ab illa tempestate quæ consuetudine Latinæ linguæ cœli perturbatio iā vocatur: vt ait Augustꝰ.Sic ergo idē est immaturitate:id est in tēpore immaturo vel incongruo & intēpesta nocte nato. Quid est ergo dictu, *Præueni in maturitate* siue *in tēpeſta nocte*? Ad hoc respōdet Aug.dicēs,Si hoc ad vnūquēq; fideliū referamus & ad proprietatē rei gestæ,sæpe cōtingit vt tali noctis tēpore vigilet amor Dei,& magno suggerēte orationis affectu,nō expectetur,sed præueniatur: quod post galli cantū cōsueuit esse tempus orandi. Et sic præuenire immaturitate clamando, nō est nisi præuenire tēpus consuetū orationis.Vel aliter,vt tēpus immaturū, sit totū tēpus vitæ præsentis.Vnde hic Augustꝰ.ait, Si autem accipiamus hoc totū sęculū nocte,vtiq; intēpesta nocte & immaturitate clamamus ad dominū,& præuenimus maturitate tēporis, in quo nobis Deus redditurus est quod promisit.sicut alibi legitur,Præueniamus facié eius in confessione. Vel aliter,vt immaturum tēpus sit tēpus ante Christi incarnationem:in quo sancti patres sperantes, in verbo Dei clamabant, Christi incarnationē postulātes. Vnde hic ait Augustꝰ. Si velimus intelligere immaturū tempus noctis huius antequam veniſſet plenitudo tēporis(id est ipsa maturitas)quando Christus manifestaretur in carne: nec tunc ecclesia tacuit, sed præueniens istam maturitatem prophetizando clamauit,& in verbis Dei sperauit potētis facere quod promisit, vt in semine Abrahæ benedicerentur omnes gentes.Vel aliter:vt immaturitas nō referatur ad tempus,sed magis ad ætatem.vt scilicet æras iuuenilis dicatur immaturitas:& senilis, dicatur maturitas. Præuenit ergo immaturitate,& orando clamat qui in iuuenili ætate orationibus assueſcit,quod est virtutis indicium. Et istum intellectū ponit hic Ambros.dicens, In isto versiculo actuum magis operūmq; arbitror,quàm rationis tempus intelligendum.Præcurrit enim ætatis maturitati quisquis in adolescētia positus senilem grauitatem inducit, & iuueniles operationes veterana quadam continētia regit, feruorēmq; virētis corporis in cana morum maturitate componit. Nā quid potest habere laudis, si effœtum corpus voluptatibus,etiā senectutis gelu frigidum, ad sera deuotionis officia depōsito iam segnior vigore conuertat? Nō est corona, nisi vbi fuerit difficilioris luctæ certaminis, ad quā rari attingere possunt: nec omnes qui ingressi fuerint stadium peruenire.Ille laudabilis est cui est in seipso antè certamen:qui carnem suam reluctātem sibi mentis coercet imperio,parca frugalitate castigat & seruituti redigit, ne effrænata libertate luxuriet,atq; indomita ferues cupiditate,habenas animi regentes abrumpat in ore. Est ergo iuuenis senex,si se maturitate exerceat.Ante horā præcurrit iuuenis,si senili pondere incētiuam comprimat voluptatem, & feruentes illecebras cupiditatis extinguat. Dicat igitur iuuenis maturitatis ætatem præueniens deuotione,*Præueni in maturitate, & clamaui:quia in verbo tuo superſperaui*. Iustus semper sperat in aduersis positus, & frequentibus afflictus ærumnis, desperare non nouit: sed quo grauiora tolerauerit, magis sperat, & sperandi sumit perfectum.

Immaturitas dicitur tēpus importunuad agendum.

Psal.94.

Iuuentus dicuntur immaturitas.

Senilis mores me ius sedent in iuuene.

Præuenerunt oculi mei ad te diluculo,vt meditarer eloquia tua. 2221

Hic ponit quartum:scilicet qnòd orans orando periculum debet præuenire. Facilius enim præcauetur morbus antequam veniat, quàm expellatur postquam venerit. Sic & hosti facilius resistitur ne ciuitatem accipiat, quàm postquam ipsam occupauerit expellatur. Sic conformiter pericula tam temporalia quàm spiritualia præuenire debemus orando: ne postquam increuerint, à meditatione verbi diuini animum nostrum impediant. Et hoc est quod ait hic Psalm. *Præuenerunt oculi mei ad* &c. Vel aliter: vt diluculum siue matutinum sit tempus gratiæ, quo lux nobis effulsit per Christum, qui venit illuminare his qui sedebant in tenebris. Istud diluculum sancti patres præuenerunt orando, oculos cordis erigendo ad Deum, vt saluatorem mitteret nobis. Vnde hic ait Augustꝰ. *Præuenerunt oculi mei* &c. Ponamus enim matutinum siue diluculū, quando his qui sedebant in vmbra mortis,lux orta est eis. Nónne in sanctis qui prius erāt in terra ad hoc matutinū oculi ecclesiæ præuenerūt:quia hoc futurū antea pręuiderūt,vt meditarētur eloquia Dei,quæ tūc erāt in lege ac prophetis, quæ hæc futura pronuntiabant. Vel per ista verba Psal.suo exemplo nos cupit docere vt maturinum vel diluculum præueniamus ad orādum. Sic enim suprà dicebat, Memor fui nocte nominis tui : iterum, Media nocte surgebam ad confitendum tibi.vi

Matutinum vel diluculū dicitur tēpus gloriæ.

Nocte orandum est.

bi:vide ibi:scilicet versic.2128.2135.Consimiliter & hic dicit,*Præuenerunt oculi mei ad te diluculo*. Et ad quid:scilicet ad orandum, ad sacras scripturas meditandum:vt scilicet si de die in actibus actiuæ vitæ occupamur, saltem in nocte vitæ contemplatiuæ insistamus. Et istum intellectū hic ponit Ambrosi.dicēs,*Præuenerunt oculi mei* &c.Scribitur, Præueni orientem sole. Graue est enim si te ocioſum in stratis radius solis orientis inuerecūdo pudore inueniat, & lux clara feriat oculos somnolentos adhuc torpore depressos. Arguit nos tanti temporis spacium sine vllius deuotionis munere ac sacrificij spiritualis oblatione feriata nocte transmissum. An nescis ô homo quòd primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? quotidiana tibi messis, quotidianus est fructus. Occurre ergo à solis ortu,vt te oriens inueniat iam paratum: ne lumina tua madido sopore adhuc mergētia primus diei fulgor exagitet. Et infrà dicit, Præueni orando & meditando hunc solem quem vides, vt illucescat tibi Christus. Si hūc solem præueneris antequam iste surgat,accipies Christum illuminantem. Diuide saltem Deo & sæculo tempora tua.vel quando non potes agere in publico quæ sunt istius mundi,& tenebræ prohibēt noctis: Deo vacato,indulge orationibus:& ne obdormiscas psallito, somnū tuum bona fraude fraudato:mane festina ad ecclesiam,defer primitias pij voti. Et postea si vacat seculares necessitas,non excluderis dicere,*Præuenerūt oculi mei mane meditari verba tua*, & sic securus procedis ad tuos actus.Quam iocundum inchoare ab hymnis & canticis, à beatitudinibus quas in euāgelio legis?Quam prosperum, vt te Christi sermo benedicat? & dum recātas domini benedictiones, studium alicuius virtutis assumas, vt etiā in te benedictionis diuinæ meritū recognoscas. Hæc omnia Ambros.Vel aliter:vbi sciendum,quòd per diluculum quod est finis noctis & principium diei, significatur transitus à culpa ad gratiā.Quod ostēdit Gregor.dicens,Quis nostrum nesciat quòd diluculum dicitur, cum iam nocturna tēpora in claritatem lucis mutantur? Nos itaque noctis tenebris premimur,cum iam perpetratione iniquitatis obscuramur.Sed nox in lucem vertitur,cum errores nostri veritatis cognitione eradicantur.Nox in lucem vertitur cum corda nostra iustitiæ fulgor illuminat,quæ cæcitas culpæ deprimebat.Scīēdum etiam quòd ad meditationem & studium eloquiorum Dei requiritur mētis puritas præueniēs, quia in maleuolam animam nō introibit sapientia: nec habitat in corpore subdito peccatis. Ille ergo qui sacram scripturam vult studendo meditari,diluculo debet prævenire: id est luce gratiæ prius radiati.Vt sic ergo sit sensus,*Oculi mei*(scilicet cordis) *ad te eloquiis tuis meditando præuenerunt*:& hoc *diluculo*:id est prius gratia informati fuerunt.Vel aliter:vt per diluculum intelligantur virtutes quibus prævenitur Deus,vt scilicet est præmium nostrum. Et sic est sensus,Oculi mei ad te meditandum & eloquia tua prævenerunt diluculo : id est virtutibus : quia merita præcedunt præmia,& virtutes coronam.

Diluculū est trāsitus à culpa ad gratiā.

Gregor.8.moral.cap.20.

Sapient.1.

2222 Vocem meam audi secundum misericordiam tuam domine: & secundum iudicium tuum viuifica me.

Hic ostendit quintum : scilicet quod orans misericordiam Dei humiliter debet implorare. Beneficium enim exauditionis nostris meritis nō debemus ascribere, sed solum diuinæ misericordiæ & bonitati.Et hoc apertè docet Daniel propheta dicens,Neque enim in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam : sed in miserationibus tuis multis.Et hoc idem facere nos suo exemplo docet Psalm.dicens, *Vocem meam audi*, &c. Vel per ista verba orans sperat habere vitam: scilicet spiritualem & beatam per misericordiam Dei & per iudicium:quamuis iudicium non sit sine misericordia,nec misericordia sine iudicio. Deꝰ enim nobis facit iudicium & misericordiam:misericordiam, quia non punit peccata quantum puniri meruerunt:iudicium autem, quia illa non dimittit impunita.Similiter dando iustis gloriam,facit misericordiam & iudicium:misericordiā, quia præmiat vltra cōdignum:iudicium verò,quia proportionaliter præmia reddit. Petit ergo Psal.exaudiri secundum misericordiam & iudicium:vt scilicet puniat per iudicium peccata, sed misericorditer.Sic igitur ista duo simul cōcurrunt:scilicet misericordia & iudicium:quibus à peccatis nos liberat Deus,& vitam spiritualem tribuit.Vnde Psalm. 100. Misericordiam & iudicium cantabo tibi domine:vide versic.1693. Vel aliter : Psal.petit exaudiri secundum misericordiam,sed viuificari secundum iudicium.Primum petit quia non confidit in propriis meritis:secūdum, quia scit quòd cum iudicamur à domino,corripimur,ne cum hoc mundo damnemur.Et maximè hoc postulare debemus, dum aduersis premimur:scilicet vt illud iudicium quo Deus immittit aduersa, ad animæ vitam proficiat nobis.Vnde hic Ambros.(ait)*Vocem meam audi secundum misericordiam tuam* &c. Semper homo, etiamsi sanctus sit & iustus,debet orare vt exaudiat cum dominus secundum misericordiam suam, nō secundū merita virtutis alicuius : quia rara virtus, multa peccata.& secūdum iudiciū suū, vt infirmis opē ferat.Et maximè hoc debemus orare, cum aliquibus vrgemur aduersis. Vel aliter. Primò Deus per misericordiam suam aufert à nobis peccata,& postea secundū iudicium nobis vitā dabit æternā: quāuis & misericordia non sit sine iudicio,nec iudiciū sine misericordia.Vnde hic ait Augustꝰ.*Vocem meam audi* &c.Prius enim per misericordiam à peccatoribus aufert culpā & pœnā,& postea iustis secundū iudicium dabit vitā:vnde nō frustra hoc ordine dicitur, Misericordiā & iudicium cātabo tibi domine:quamuis & ipsum tēpus misericordiæ nō sit sine iudicio.De quo dicit Apostolus, Si nos iudicaremus,à domino nō iudicaremur: cùm autem iudicamur à domino,corripimur,ne cum hoc mūdo damnemur.Et vltimum tempus iudicij non erit sine misericordia,quia coronat te(ait Psal.) in misericordia & miserationibus.

Daniel.9.

Misericordia & iudicium Dei simul sunt in punitione peccatorum.

1.Corint.11.

Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: à lege autem tua longè facti sunt. 2223

Hic ostēdit sextū:scilicet quòd orans debet pro malis & peccatoribus Deū inuocare.Hoc autē nos facere docuit Christus Matth.6,dicens,Orate pro persequentibus & calūniantibus vos.hoc & factis ipse nobis ostendit dum in cruce pendens pro suis crucifixoribus,patrē exorauit : quæ omnium orationum est persanctissima, Deóque acceptior : vt ostendit Gregor.dicens, Christus dolorem crucis

Oratio pro inimicis Deo est gratissima.

Gregor.13. moral.cap.11.

pro noſtra redemptione tolerauit: qui ſolus mundas ad Deum preces habuit. quia & in ipſo dolore

Lucæ 23.

paſſionis pro perſecutoribus orauit, dicens, Pater dimitte illis: non enim ſciunt quid faciunt. Quid enim dici, quid cogitari in prece mundius poteſt quàm cùm & illis miſericordia interceſſionis tribuitur, à quibus dolor toleratur? Huiuſmodi exéplo ergo Pſal. pro ſuis perſecutoribus orat, Deo exprimens peccatum ipſorum, vt ipſum prouocet ad miſericordiam: ſicut & ſorores Lazari orantes Chriſtum pro fratre ſuo qui infirmabatur, nihil in ſingulari poſtulauerunt: ſed ſolum eius infirmitatem Chriſto intimauerunt, dicêtes, Domine ecce, quem amas infirmatur.

Ioan. 11.

Sic & conformiter nunc Pſal. pro ſuis inimicis orans ipſorum ſtatum Deo aperit, dicens, *Appropinquauerunt perſequentes me iniquitati*, &c. Talis enim eſt natura contrariorum, quòd quanto quis magis vni extremo appropinquat, tanto amplius recedit ab alio. Sicut patet de loco ſurſum & deorſum, de dulci & amaro, de albo & nigro. Et conformiter intelligendum eſt de viciis & virtutibus: quia quanto amplius quis de virtutibus participat, tanto magis elongatur à viciis: & econtrario. Quanto amplius appropinquat viciis, illa ſcilicet participando: tanto amplius à Deo elongatur & ab eius lege: non quidem localiter, ſed diſſimilitudine morum. Et hoc eſt quod dicit Pſal. *Perſequentes me appropinquauerunt iniquitati*: quia ſcilicet perſequi iuſtum iniquitas eſt. Et ideo ad hoc ſequitur quòd à lege tua longè facti ſunt: id eſt, à præceptis tuis, quibus omnis iniquitas opponitur. Vel aliter: aliqui enim codices habent, *Appropinquauerunt perſequentes me iniquitate*, vel *iniquè*.

Proxima vel propinquaiuſtu dicũtur aduerſa carnis.

Et tũc eſt ſenſus, quòd perſecutores iuſtorum, qui ipſos iniquitate vel iniquè perſequuntur, carnem quidem poſſunt lædere, ſed non animam interius, à qua Deum auferre non poſſunt. Appropinquat ergo iuſtis, quia carnem lacerant, quæ proxima eſt ipſi animæ. Vnde hunc ſenſum hic tangit Auguſt. dicens, *Appropinquauerunt perſequentes me iniquitate*: vel (ſicut nonnulli codices habẽt) *iniqui*. Tunc enim appropinquant qui perſequuntur, quando vſque ad carnem cruciandam vel perimendã perueniunt. vnde Pſal. 21, vbi paſſio domini prophetata eſt, Ne deſcendas (inquit) à me: quoniam tribulatio proxima eſt. cùm tamen illa dicantur ibi, quæ non expectabantur futura, ſed quæ iam pręſente ipſa paſſione perpeſſus eſt: ſed proximam dixit tribulationẽ quæ fiebat in carne. Nihil enim eſt animæ propius carne quam geſtat. Appropinquauerunt ergo perſequentes, affligendo eorum carnem quos perſequebantur. Sed attende quod ſequitur, *A lege autem tua longè facti ſunt*: quia quãto magis appropinquauerunt perſequendis iuſtis, tanto longè facti ſunt à iuſtitia. Sed quid nocuerunt ęis quibus perſequendis appropinquauerunt: quando interior eſt appropinquatio domini eorum, à quo nullatenus deſeruntur? Vel per hoc vult Pſal. oſtẽdere, quòd perſecutores martyrum & iuſtorum ipſos perſequendo eis non nocent: quia licet appropinquãt, non tamen lædunt, ſed ſeipſos offendunt: quia ſeipſos à iuſticia ſeparãt & à lege Dei, quæ proximum præcipit diligere, non perſequi.

Diligẽdus eſt proximus, quia merces eſt ſanguis Chriſti.

Et ad iſtum ſenſum exponit Ambroſ. hunc paſſum, dicens, Quãto magis perſequentes appropinquauerunt, tanto amplius à lege tua ſe ſeparauerunt. Quoniam qui fratrem ſuum perſequitur, à lege tua ſecernitur. Lex enim dicit, Diliges dominum Deum tuum, diliges proximum tuum. Nõ ergo oderim fratrem meum, ne dicatur mihi, Si fratrem tuum non diligis quem vides, quomodo potes Deum diligere quem non vides? Neſcis fratrem tuum eſſe mercedem ſanguinis Chriſti? Mercedem ergo non diligis Chriſti ſi fratrem tuum non diligis. Ergo perſecutor appropinquat mihi vt noceat: ſed is & à lege Dei ſe ſeparat & ab æterna vita. Lex enim Dei vita eſt. Quoniam qui facit quæ legis ſunt, viuit in eis, quod legi conuenit vtique ſpirituali. Dum autem ſeparatur à lege, ſeparatur à Chriſto: nec mihi appropinquat, quia etſi corporis mei habeat poteſtatẽ, animæ meæ tamen nocere non poterit. Denique perſecutores martyrum quàm longè ab eorum meritis ſeparati ſunt. Nota hic quòd nocere alteri eſt vitium contra naturam: vide ver. 604. Item nota quòd mali bonis nocere non poſſunt: ver. 997.

Propè es tu domine: & omnes viæ tuæ veritas. 2224

Hic ponit ſeptimum: ſcilicet quòd orans ſi vult exaudiri, debet credere Deum in omnibus eſſe iuſtum, imitando proſpera vel aduerſa, ſi exaudiatur vel non. Et hoc in orationibus præmittendũ oſtẽdit Chriſtus dicens, Quærite primùm regnum Dei & iuſtitiã eius, &c.

Matth. 6.

Tunc enim iuſtitia regni quæritur, quando Deus in omnibus ſuis operibus iuſtus eſſe creditur. Sic & Pſal. conformiter hic confitetur, dicens Deum propè eſſe omnibus qui eius iuſtitiam in omnibus eius operibus confitentur: dicẽs, *Propè es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas*: id eſt, iuſtitia. Quilibet enim tribulationibus preſſus & aduerſis confiteri debet & credere quòd à Deo iuſtè pro ſuis demeritis affligitur: vnde & dicere debet, *Omnes viæ tuæ veritas*. Vnde hic Auguſt. ait, *Propè es tu domine, & omnes viæ tuæ*, &c. etiam in tribulationibus ſuis quòd eas non immeritò patiuntur, tribuere veritatem Deo, ſanctorum eſt vſitata confeſſio. Ita regina Heſter: ita ſanctus Daniel: ita tres viri in camino ignis, & eorum ſanctitatis ſocij confitentur dicentes, Omnes viæ tuæ veritas: iuſtus es domine & rectum iudicium tuum: vide de hoc ver. 2210.

Heſter 14. Daniel 3.

Et nota quòd Pſal. dicens, *Propè es tu domine*, per iſta verba vult oſtendere, Deum omnibus eſſe præſentem: vt ſaltem coram illo qui omnibus præſens eſt, qui omnia videt, peccare caueamus.

Deus vbique præſens eſt, & propè omnibus eſt.

vnde Deum præſentem omnibus eſſe, omniáque videre hic oſtendit Ambroſ. dicens, Propè eſt dominus omnibus, qui vbique eſt: nec fugere eum poſſumus ſi offendimus, nec fallere ſi deliquimus, nec amittimus ſi colamus eũ. Spectat omnia Deus, omnia videt: aſſiſtit ſingulis. Et quomodo poteſt deeſſe alicubi, cum de ſpiritu ſuo legeris, Spiritus domini repleuit orbem terrarum?

Sapien. 1.

Vbi enim eſt domini ſpiritus, ibi eſt dominus Deus. Denique Dauid illum vbique eſſe & implere cœlum, terram & maria oſtendit, dicens, Quò ibo à ſpiritu tuo? aut quò à facie tua fugiam? Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades: ſi ſumpſero, &c.

Pſal. 138.

Quàm citò ſignificat Deum vbique eſſe, & vbicunque eſt Dei ſpiritus, Deum eſſe: & vbi eſt Deus, ibi ſpiritum eius eſſe præſentem. An cum de ſole dubitare nequeamus quòd procedẽte die toto orbe radios ſuos diffundat, & omnibus lumen infundat: quem etiam illi qui videre non poſſunt, ſentiunt tamen aëris ipſius fotu eſſe præſentẽ? De ſole ergo non dubitas quòd vbiq; fulgeat, quomodo ergo de Deo ambigere potes? Nã ſplendor æternus Dei verbũ occulta etiam mẽtis illuminat, quæ ſol iſte penetrare non poteſt.

Penetrat enim animã, & quaſi candor æternæ lucis illuſtrat. Sed quamuis diffuſè per omnes & in omnes & ſupra omnes poteſtates ſit, quia omnibus ex virgine eſt ortus, & bonis & malis: ſicut & ſolem ſuum oriri iubet ſuper bonos & malos: illum tamen fouet qui appropinquat ſibi.

Matth. 5.

Sicut enim à ſe fulgorẽ ſolis excludit qui feneſtras domus ſuæ clauſerit, locúmque tenebroſum in quo cõuerſetur elegerit: ita qui ſe auerterit à ſole iuſtitiæ, non poteſt ſplendorẽ eius aſpicere: in tenebris ambulat: & in omniũ luce ipſe ſibi cauſa eſt cæcitatis. Aperi igitur feneſtras tuas, vt tota domus tua fulgore ſolis illuceat. Aperi oculos tuos, vt videas orientem ſolẽ iuſtitiæ. Sed caue ne eos vlla ſtipulæ feſtuca perturbet. Si quid ſordis in oculo mentis tuæ fuerit, non poteris eũ intueri: ſi quid ægritudinis, plus grauabit cũ confuſam oculorũ aciem lux ferit, maiorémq; dolorẽ excitabit. Potéſtne alicubi deeſſe ſapiẽtia Dei, alicubi deeſſe eius maieſtas? Sanè tamẽ fugientes nõ retinet, non cogit inuitos: ſed neq; faſtidit appropinquãtes. Et illius quidẽ virtus, illius verbũ, Deus omnibus propè eſt. Deniq; dictum eſt, Ecce qui elongant ſe à te, peribũt. Propter quod ſanctus ait, Mihi autem adhærere Deo, bonum eſt. Et Apoſtolus ait non lõgè eſſe Deũ ab vnoquoq; noſtrũ: in ipſo (inquit) viuimus, mouemur & ſumus.

Pſal. 72. Actuum 18.

Vitalem enim omnibus gratiam ſuã miniſtrãs, omnibus præſto eſt bonitatis ſuę munere: ſed propior eſt illis qui cõtrito ſunt corde. Qui ergo Deo proximus eſt dicit, *Propè es tu domine, & omnes viæ tuæ veritas*. Iudæus hoc dicere nõ poteſt, quia nõ recipit dominũ Ieſum. Separauit enim ſe, nec in veritate, ſed in vmbra credit.

Iob 1.

Quomodo ergo dicet, *Omnes viæ tuæ veritas*: cùm gratia & veritas per Ieſum Chriſtũ facta eſt? Sed hic eſt dubiũ. Cùm enim omnes viæ domini ſint miſericordia & veritas æqualiter (dicente Pſal. Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas) quare hic ſolam veritatem, & nõ miſericordiã expreſſit, dicens, *Et omnes viæ tuæ veritas*?

Quæſtio. Miſericordia eſt ſemper cũ iuſtitia: & econtrario.

Sed vnum illorum exprimẽs aliud ſubintelligit: quia ſicut vera miſericordia nõ eſt, ſi à iuſtitia ſit deſtituta: ſic nec vera iuſtitia erit ſecluſa miſericordia. Nam vt ait Chryſoſtomus ſuper Matthæũ, Miſericordia ſine iuſtitia, quędam fatuitas eſt, non miſericordia: & iuſtitia ſine miſericordia, non eſt iuſtitia, ſed crudelitas. Vnde & Auguſtinus hic ait, Quæri autem poteſt, quomodo hic dictum ſit, *Et omnes viæ tuæ veritas*: cum in alio Pſalmo legatur, Vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas.

Pſal. 24.

Sed erga ſanctos & vniuerſæ viæ domini miſericordia, & vniuerſæ viæ domini veritas: quia & in iudicando ſubuenit: atque ita non deeſt miſericordia, & miſerãdo id exhibet quod promiſit, ne veritas deſit. Erga omnes autem & quos liberat & quos dãnat, omnes vię domini, miſericordia & veritas: quia vbi non miſeretur, vindictę veritas exhibetur. Multos quippe immeritos liberat, in ęternum autem neminem damnat immeritum.

2225 Initio cognoui de teſtimoniis tuis, quia inæternum fundaſti ea.

Hic oſtendit octauũ: ſcilicet quòd orans, Deum in promiſſis fidelẽ debet credere: quia ſcilicet non mutatur vt homo, ſed quod promittit, æternaliter ſeruat. Quòd nunc ſuo exemplo oſtendens Pſalm. dicit, *Initio cognoui de teſtimoniis tuis: quia inæternum fundaſti ea*. Aduerte autem ſecundum Auguſt. quòd iſte textus multoties variatur: quia aliqui dicunt, *Ab initio*: aliqui *initio*: aliqui *in initiis*. Sed communius dicitur *Ab initio*. quod nos aduerbialiter exprimendo, dicimus *Initiis*. Dicimus ergo, *Initio cognoui de teſtimoniis tuis*.

Teſtimonia ſunt promiſſiones.

Quæſtio.

Sed quomodo promiſſiones vel teſtimonia Dei manent inæternum? Ad quid enim valebunt teſtimonia, cum res ipſa promiſſa plenè poſſidebitur? Sed dicit teſtimonia Dei inæternum fundata ex eo quòd illud quod per illa teſtimonia Deus promiſit, eſt æternũ, non illæ promiſſiones. Vnde hic Auguſt. Teſtimonia Dei in æternum ab illo dicit eſſe fundata: & hoc ſe initio cognouiſſe teſtatur: non aliunde cognouiſſe, quàm de ipſis teſtimoniis. Quæ ſunt ipſa teſtimonia, niſi in quibus teſtatus eſt Deus ſe regnũ daturum ſuis filiis ſempiternum? Et quia hoc in vnigenito ſe daturum eſſe teſtatur: de quo dictum eſt, Et regni eius non erit finis: ipſa teſtimonia dixit in ęternum fundata, quia id quod per ea Deus promiſit, æternum eſt.

Luc. 1.

Nam ipſa per ſe tunc teſtimonia non erunt neceſſaria, quando res ipſa videbitur: propter quam credendam nunc teſtimonia requiruntur. Et ideo bene intelligitur dictum, *fundaſti ea*: quia in Chriſto vero monſtrantur. Fundamentum enim aliud nemo ponere poteſt præter id quod poſitum eſt: quod eſt Chriſtus Ieſus.

1. Cor. 3.

Vnde hoc igitur iſte initio cognouit, niſi quia eccleſia loquitur: quæ terris non defuit ab initio generis humani: cuius primiciæ Abel ſanctus eſt immolatus, & ipſe teſtimonium futuri ſanguinis mediatoris ab impio fratre fundendi?

Gen. 4.

Nam & illud ab initio dictum eſt, Erũt duo in carne vna. Quod magnum ſacramentum Apoſtolus Paulus exponẽs, inquit, in Chriſto & eccleſia.

Gen. 2. 1. Cor. 6.

Vel aliter. Nã teſtimonia Dei dici poſſunt iudicia eius quæ ab initio dedit: puta quia ab initio malos puniuit, vt Cain: bonos pręmiauit, vt Abel: malos diluuio ſubmerſit: iuſtos autem, vt Noe cum filiis ſuis, ſaluauit. Iſta autem vocantur teſtimonia in æternum fundata: quia ſicut ab initio malos puniuit & bonos præmiauit, ſic & inæternum faciet. Vnde ad iſtum ſenſum hic ait Ambroſ. *Initio cognoui de teſtimoniis tuis* &c. id eſt de teſtimoniis tuis ab initio cognitionem & fidem aſſumpſi, quòd in æternum fundata ſunt. Ab initio data ſunt præcepta cautiora, ne primi parentes ſibi vſurparent ſcientiam boni & mali: qua recto diſcrimine diffinire non poſſent, paradiſi incolatum in perpetuum vendicare potuiſſent. Si conſiderent homines, quia ſanguis hominis ad Deum clamat, manus proprias à nece hominis abſtinebunt. Si cuſtodiant præcepta quæ dedit dominus coram cœlo & terra teſtibus, dicens, Audi cœlum, & auribus percipe terra: ſcientes quicquid flagitij commiſerint, aduerſus legem domini feciſſe: angelorum & poteſtatum ſanctorúmque hominum teſtimoniis arguantur: ſupra hæc teſtimonia fundata ſibi conſtituerent, quia æterna ſunt atque perpetua.

Eſa. 1.

Vel aliter, ſecundum Gloſam, teſtimonia dicũtur præcepta Dei: quæ dicuntur fundata inæternum, quia pro eis neglectis vel ſeruatis merces æterna vel pœna æterna dabitur. Eſt ergo ſenſus: Ego cognoui de teſtimoniis tuis, quòd in æternum fundaſti ea: cognoui dico ab initio (vel initio) ſcilicet in Adam, qui pro neglectis punitus eſt: vel per antiquos patres, qui ea tenendo ad æternitatem peruenerunt.

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

2226 Res

VIde humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.

Hîc incipit octonarius vigesimus. Cui pro titulo præmittitur litera vigesima alphabeti Hæbræorum: quę est Res: quę congruè huic octonario præmittitur. Res enim interpretatur Caput siue Primatus. Et significat humilitatem, quæ caput est omnium virtutum, & primatum tenet. Sicut enim in corpore hominis caput omnia membra fouet & dirigit, atque sensibus implet: inde ductus venarum, meatúsque spiritus, sanguinis vires in totius corporis partes deriuantur, lustrat omnia. Sublato capite, corpus sine nomine est: non agnoscitur, nec vllus supereſt vsus viuendi: propterea qui in aliquo damnatur crimine, ideo capite punitur: eo quòd caput ornamentum est totius corporis: quia qui turpi vel scelesto reatu bestialis immanitatis horrorem commisisse detecti sunt, formam humanæ conditionis iubentur exuere. Reciso enim capite, & reliqui corporis truncus bestiarum corpori comparatur. Sic & conformiter inter virtutes humilitas caput est virtutum & ornamẽtum. Huic ergo octonario pro titulo præmittitur litera Res, quæ caput interpretatur: quia hic agitur de humilitate nobis necessaria, quæ caput est omnium virtutum. Vel mysticè caput dicitur Christus: qui est caput, totius corpus ecclesię: & in ipso omnia constant. Fertur quòd coluber cùm vrgetur periculo (vt hic ait Ambros.) caput semper abscondit: & in orbem se colligens, obiecta reliqui corporis parte, caput solum tueri conatur: eo quòd saluo capitis vigore, læsa cætera membra fertur reparare. Sic enim & tu seruato capite Christo, saluato capite virtutum, (quod est humilitas) perire non potes: sine quibus tibi viuere est impossibile. Vis videre de humilitate quòd omnium sit caput virtutum, quæ totum corpus virtutum fouet? Quamuis enim aliquis infirmus sit, pauper & ignobilis, tamen (vt hic ait Ambr.) si non se extollat & præferat, ipsa se humilitate commendat. Sit aliquis prædiues & nobilis: si nobilitatem sui generis & diuitias iactet, insolentia sui vilis efficitur. Sit aliquis facundus & fortis, qui tumore facundiæ ac virtutis elatus plurimum sibi arroget: nónne ei propter verecúdiam Luc.18. & insipiens ei & infirmus antefertur? Exemplum accipe in euangelio de Pharisæo & publicano. Sic ergo hæc litera Res, quæ Caput interpretatur, humilitatem significat: quia Christus totius fons est humilitatis: eriá ipsum Christum significat. Interpretatur etiam litera Primatus: quod ad idem redit. quia ipsa humilitas inter omnes virtutes tenet primatum. Sic etiam Christus inter omnes sanctos primus dignitate prædicatur. Ad propositum ergo: huic octonario prę̃mittitur hæc litera Res, quę interpretatur Caput vel Primatus: quia hic agitur de humilitate Christi & iustorum: quæ inter omnes virtutes caput est, & tenet primatum. Hic enim ostenditur quid agit humilitas, quid fugit, quid zelat, quid diligit, & quid docet vel ostendit. Et secundum hæc iste octonarius habet octo partes. Quia hic ostẽditur quòd humilitas est primò mandatorum diuinorũ seruatiua: in principio. Secundò delictorum commissorum purgatiua: ibi, *Iudica*. Tertiò proximorum peccatorum correctiua: ibi, *Longe*. Quartò misericordiarum diuinarum lucratiua: ibi, *Misericordia*. Quintò aduersorum & tribulationum lenitiua: ibi, *Multi*. Sextò errorũ proximorum zelatiua: ibi, *Vidi præuaricantes*. Septimò timoris per dilectionẽ expulsiua: ibi, *Vide quoniam*. Octauò veritatis scripturarum ostensiua: ibi, *Principium verborum*. Est ergo primò humilitas mandatorum diuinorum seruatiua. Sicut enim superbia superioribus obedire renuit, sic per oppositum humilitas se subiiciẽs, mãdata Dei adimplere conatur. Exemplum habemus in Christo: qui per humilitatem mandatum patris impleuit, quia humiliauit semetipsum, factus obediens patri vsque ad mortem crucis: vt ait Apostolus ad Phil.2. Et hoc in seipso notans hic Psal. Deo dicit, *Vide humilitatem meam* &c. *quia legem tuam non sum oblitus*. Quid enim hoc loco lex Dei significat, nisi humilitatem, quã Christus verbo docuit & exemplo monstrauit? Vnde hic ait Augustꝰ. Hoc loco nullam Dei legem cõuenientius accipimus, nisi qua inuiolabiliter fixum est, vt omnis qui se exaltat, humilietur: & omnis qui se humiliat, exaltetur. Superbus ergo malis vt humilietur innititur: humilis verò à malis vt exaltetur, eripitur. Istum versum habet dicere omnis aduersis pressus, qui pro se vel alio humiliter Deum rogare conatur vt liberetur à pressuris: vt hic ostendit Ambros. dicens, *Vide humilitatem meam* &c. Gloriatur alius in diuitiis suis: alius in titulis nobilitatis ac prosapiæ suæ: alius in administrationibus & honoribus gloriatur: iustus autem in humilitate gloriatur. Bona enim gloria, Christo esse subiectum. Vt autem scias quia non se iactare hic Psal. cupiat, sed Dei in se gratiam prouocare: ipse alibi dicit, Vide humilitatem meam & laborem meum. Ergo quasi is qui humiliauerit cor suum, quasi is qui plurimum laborauerit: ibi sibi dimitti peccata desiderat, hic erui se precatur. Et subdit ad propositum: Constitue aliquem sacerdotem pro ministri salute sollicitum quem probatum aduertat Deus: aliquem patrem pro filio in ægritudine graui constituto: aliquã fœminam pro viro vel pro filio mœstam, orationibus incumbentem, fundentem vberes lacrymas noctibus ac diebus, humiliantem se ac sternentem solo, multiplicantem ieiunia: & quod his grauius est, mentis dolore confectam, morbi ac periculi dilatione torpentem, dicere ad dominum, *Vide humilitatem meam, & eripe me*. Considera Christi athletam innumeris contentionibus fatigatum, ac propè iam lassatum viribus resistentem, periculi mole turbatum, cùm videat sibi non solùm aduersus carnem & sanguinem, sed etiam aduersus spirituales nequitias quæ sunt in cœlestibus, esse luctamen: dicere, *Vide humilitatem meam, & eripe me: quia legem* &c. Contuere etiam aliquem in martyrio constitutum, frequentibus afflictum suppliciis, retrusum in tenebris, graui fractum põdere catenarum, euisceratum eculeo, exaratum vngulis, adustum candentibus laminis, perseuerantem fidei virum, sed iam tædiantis animi quòd diutius differatur sacræ mortis corona: dicẽtem, *Vide humilitatem meam, & eripe me: quia legem* &c. Et subdit Ambros. ex præmissis, Teneamus ergo hic positi humilitatem: vt cum vnusquisque nostrũ venerit ad iudicium Dei, ad illos ignes quos transituri sumus: dicat Christo. *Vide humilitatem meam, & eripe me*. Nam si superbus fueris, si arrogans, si contumax & inobediens præceptis diuinis: hoc nó poteris dicere. Nemo autem dicit, Vide superbiam meam: sed vide humilitatem meam: vt eius gratia ab illo igne erui mereatur. Audi iu

Humilitas caput est omnis virtutum & forma.

Humilitas dicitur lex Dei.

Luc.14.

Humilitas oratiõis.

Humilitas Pauli.

di iustum humiliantem se, Ego autẽ sum minimus Apostolorum. Ille vas electionis diuinæ, ille gentium doctor, minimum esse se dicit: indignum eius officij nomine quod suis operibus præferebat. Nihil sibi arrogat, sed totum gratiæ Dei deputat. Hac humilitate Abraham pater fidei nuncupatus est: qui cùm diuino participaret eloquio, terram se esse dicebat & humum. Ipse quoque dominus ait, Ego autem sum vermis, & non homo: opprobrium hominum &c. cum de sui corporis passione loqueretur: qui non quæ sua sunt quæsiuit, sed quæ aliorum. Cuius nos imitatores fieri voluit Apostolus: atque hortatur: dicens, Hoc sentite in vobis quod & in Christo Iesu: qui cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo &c. formam serui accipiens. Non nos igitur nobilitatem generis, non diuitias requiramus, si volumus Christum sequi. Exinaniuit se cum esset in Dei forma: cùm diues esset, pauper factus est. Noli ergo tu contemnere plebeium, quia nobilis es: noli despicere seruum, quia potens es: noli pauperem fastidire, quia diues. Nũquid tu nobilior: nunquid tu potentior Christo es? Ille pro te susceptit illa quæ tu despicis. Ille pro te humiliauit se vsque ad mortem, & mortem crucis: vt tuę lapsum aboleret superbię. Considera ó homo, quòd non laborauit Apostolus potentiam Christi probare: sed obedientiam prædicare: sed demonstrare quanta sit humilitatis gratia, quantúsque eius profectus. Si eius imitator fueris, tunc securè in aduersis positus, clama ad ipsum, dicens, *Vide humilitatem meam, & eripe me* &c. & liberaberis. Vel aliter. Nam, vt dictum fuit ver. 558.559.896.1233. Humilitas est duplex: scilicet virtutis, & pœnalitatis. Hic etiam dicit Amb. Est ergo humilitas laboris & fatigationis: & est humilitas virtutis atque propositi: quam in secundis & prosperis iustus positus tenet. Potest ergo iste versus intelligi etiam de humilitate passionis & pœnæ: vt iustus afflictus & persecutus, suã miseriam proponens, Deo dicat, *Vide humilitatẽ meam, & eripe me*. Sic etenim alibi Psal. dicebat, Vide humilitatẽ meam, & laborẽ meum. Isto modo orabat Hierem. dicẽs, Vide domine quoniam tribulor &c. Sic orabat & Daniel, dicens, Exaudi domine orationem serui tui propter temetipsum: inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram. Sic & nunc conformiter Psal. docet nos orando afflictiones nostras proponere Deo: dicens, *Vide humilitatem meam, & eripe me*. Sic enim strenuus miles mẽbra sua vulnerata ostendit regi, vt ipsum eripiat è labore certaminis. Vnde hic Amb. dicit, Athletã bonus membra sua monstrat, vt conuersationis suæ approbet disciplinam. Monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliqua certamina grauiora iterum certare compellitur: vt iudex videns fessum corpus, nequaquam eum certare compellat. Et tu Christo ostende labores tuos, dicens, *Vide humilitatem meam, & eripe me* &c.

1.Cor.15.

Gen.18.

Psal.21.

Phil.2.

Humilitas afflictionis.

Thren.1.

Dan.9.

2227 Iudica iudiciũ meum, & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

Hîc ostendit secundum: scilicet quòd humilitas est cõmissorum delictorum purgatiua. Cùm enim quis seipsum humiliando iudicat, non iudicatur à Deo: propter quod ait Apostolus, Si nosmetipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Et hoc est quod hic à Deo Psal. postulat, dicens, *Iudica iudicium meum* &c. Vbi sciendum quòd in nobis duplex est iudiciũ quo pro peccatis nostris iudicamur. Vnum est iudicium nostrum: aliud est, iudicium Dei. Iudicium nostrum dicitur quo nos volũtariè nosipsos iudicamus, nosipsos pro peccatis nostris mortificãtes, & carnẽ castigãtes: & hoc vel in satisfactionem præteritorum peccatorum, vel ad cautelam futurorum. Sic enim seipsum iudicabat Apostolus, dicẽs, Castigo corpus meum &c. Aliud est iudicium Dei: q̃ scilicet nos nó assumimus, sed immissum toleramus: sicut sunt flagella abextrinseco pro peccatis nostris immissa. Sic enim dicitur Psal.9, Cognoscetur dominus iudicia faciens. Certum est autẽ quòd iudicium voluntarium quo quis seipsum iudicat, Deo est magis acceptum quàm iudicium ab extra immissum. Sic enim contritio est iudiciũ nostrum, quam summè Deus optat. Et de isto iudicio hic loquitur Psal. Deo dicens, *Iudica iudicium meum, & redime me*. Quasi dicat, Quia Deus videt quòd me ipsum iudico, ideo me redimit à peccato. Huius autem iudicij in præsenti solum est tempus: quia hic quisque seipsum iudicare potest, quod in futuro locum non habebit. Vnde de hoc iudicio dicitur Iob 34, Nequaquam enim vltrà in hominis est potestate vt veniat ad iudiciũ. Vbi ad propositum ait Greg. Hic nimirum nó illud iudicium designatur, quod per æternam retributionem punit: sed quod mente conceptum per conuersionem diluit. Et quod est illud iudicium, nisi de quo Apostolus dicit, Si nosmetipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur? Et de quo dicit Psal. Honor regis iudicium diligit: vt videlicet qui iam dominum honorat ex fide, sollicitè consideret quid ei debeat in operatione. Et alibi dicitur, Iudicare coram domino, & expecta eum. Coram domino iudicatur qui corde dominum conspicit, & actus suos sub eius pœnitentia sollicita inquisitione discernit: quem tanto securius quisque expectat, quanto quotidie vitam suam sollicitus examinat. Qui enim ad extremum eius iudicium venit, nec iam coram illo, sed ab illo iudicatur. Debet ergo vniuscuiusque mẽs & causas suas apud dominũ, & causas domini cõtra se sollicita inquisitione discutere. Debet cautè pensare, vel quæ bona ab eo percepit, vel quæ mala bonis illis peruersè viuendo respondit. Quod electi facere quotidie omnino non cessant. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra sinum cordis. Considerant quàm districtè quandoque feriat, qui diu patienter expectat. Metuunt in his quæ se egisse meminerunt: & puniunt flendo quod se perpetrasse intelligunt. Vident enim videri diuinitus, quod ipsi per humanitatem nó vident. Conspiciũt districtum iudicem: qui quo tardius venit, seuerius punit. Et sic pœnitendo feriũt, quod superbè commiserunt: ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent. Nec deest in hoc iudicio mente concepto, omne ministerium quod punire reos plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio iudicat: timor ligat, dolor excruciat. Quod iudicium eo certius punit, quo interius sæuit. Vnusquisque enim cum causam huius examinis contra se aggredi cœperit, ipse est actor qui exhibet, ipse reus qui exhibetur. Odit qualem se fuisse inuenerit, & ipse est qui semetipsum insequitur illum qui fuit: atque ab ipso homine aduersus semetipsum fit quædam rixa in animo parturiens pacem cum domino. Et subdit, Quia ergo nunc in potestate nostra est internum mentis nostræ contra nos subire iudicium, recognoscendo accusemus nosmetipsos, & quales fui

Iudicium duplex: scilicet Dei & nostrum.

Iudicare nos ipsos debemus.

1.Cor.9.

1.Cor.11. Psal.98.

Iudiciũ conscientiæ quale est.

mus pœnitendo torqueamus. Non ceſſemus dum licet iudicare quod fecimus &c. Sic ergò de hoc interiori noſtro iudicio loquitur Pſal.Deo,dicens, *Iudica iudicium meum, & redime me* &c. Quaſi dicat, Et ſi meipſum iudico, tu mihi parcere debes. Vel aliter:de iudicio quo per aduerſa iudicamur à domino, intelligitur verſus iſte. quia iuſti videntes ſe à Deo aduerſis eſſe caſtigatos, ſecuriùs ad Deum dicunt, *Iudica iudicium meum* &c.Immò in hoc caſtigari & iudicari deſiderant.Et iſtum intellectum hic ponit Amb.dicens, Feſtinant innoxij ad iudicium, & propriæ innocentiæ arbitros deſiderant citius cōprobari. Habet hoc vſus etiam in ſæculo, quod eſt commune cũ ſanctis. Verùm is qui apud Deum iuſtus eſt, habet aliam cauſam iudicij non timendi:quia apud miſericordem iudicem ſibi cauſa eſt: apud redemptorem ſuum vult citò & ſperat abſolui.Abſolutio enim matura ſanctorum eſt. Vnde & dominus per Ezechielem ad angelos dicit qui miniſtri ſunt vltionum, A ſanctis meis incipite iudicium. Non vult dominus commune ſanctis cum diaboli ſociis conſortium eſſe iudicij. Separata eſt pœna, vbi diſtat & culpa. Quibus enim miſeretur Deus,citò caſtigat,vt non diutius afficiantur futuri expectatione iudicij.Differtur ergo diaboli iudicium,vt ſit ſemper in pœnis reus:ſemper improbitatis ſuæ innexus catenis, cōſcientiæ ſuæ ſuſtineat in perpetuum ipſe iudicium. Itaque Chriſtus ſuos caſtigat quos diligit: ſuos iudicat quos ſaluat. Et hoc iudicio ſaluari deſiderat iuſtus: dicens, *Iudica iudicium meum*:id eſt hic fac iudiciũ meum:hic puni peccata mea:hic vre, hic ſeca,hic percute, hic flagella,quia hic iudicat⁹, liberabor à culpa,& ſaluabor in gloria.Et hoc eſt quod ſubdit,*Et redime me*:id eſt per talia iudicia redimes me à culpa:*ſecũdum eloquium tuum viuifica me*:quia per talia iudicia caſtigatus, æternaliter viuam. Sic enim dicit dominus, Deut. 32, Ego occidam, & ego viuere faciam:percutiam,& ego ſanabo.

Iudiciũ Dei quo nos hic punit, vt ſaluet.

Ezech.9.

2228 Lōgè à peccatoribus ſalus, quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt.

Hic oſtēdit tertium: ſcilicet quòd humilitas eſt proximorum peccatorum correctiua. Sicut enim verè humilis tenetur ſeipſum corrigere, ſic & proximum,quem ſicut ſeipſum diligere debet.Sed alio modo ſe, & alio modo alios corrigere debet: quia ſe iudicando,ſeipſum & puniendo, vt ſtatim prædictum eſt:alios autem corrigere debet,eis annunciando ipſorum peccata & eis debitam pœnã. Sic enim præcipitur Eſa.40,Clama,nec eſſes,& annuncia populo meo ſcelera ipſorum &c. Sic & nunc humilis Pſal. facit, oſtendens malorum pœnam & culpam:culpam, *quia iuſtificationes tuas non exquiſierunt*:pœnam,*quia longè à peccatoribus ſalus*.Ideo enim à peccatoribus longè eſt ſalus, quia ipſi ſaluti appropinquare nolunt. Sicut enim anima nunquam deſerit corpus niſi ex defectu corporis:vt puta propter infirmitatem,ſeniũ,vel illationem paſſionis ab extra:ſic & Deus animam non deſerit, niſi propter defectũ animæ. Non Deus qui eſt ſalus, elongat ſe ab eis,ſed ipſi elōgantur à Deo:nō quidem loco,ſed moribus. Quid eſt ergo lōgè eſſe à Deo, niſi Deum deſerere? Quid eſt Deũ deſerere, niſi mandata eius nō cuſtodire? Quare ergo ſalus lōgè eſt à peccatoribus,niſi quia iuſtificationes(id eſt mãdata)Dei non cuſtodierunt? Idem eſt ergo longè eſſe à Deo,quod eius mandata nō cuſtodire. Vnde hic ait Aug. Quis enim te diſcernit à malis, ô tu qui dixiſti, *Longè à peccatoribus ſalus*:vt non à te longè, ſed tecum ſit ſalus? Hoc nempe te diſcernit ab illis, quia id quod iſti non fecerunt,tu feciſti:h oc eſt,Dei iuſtificationes exquiſiuiſti. Vel hoc intelligitur ſpiritualiter de Iudæis. Vidit enim Pſal.in ſpiritu,Iudæos Chriſtum non recepturos, ad quos ipſe venit. ideo fide ſe elongauerunt à ſalute,quę Chriſtus eſt. Vnde dicit de ipſis, *Longè à peccatoribus ſalus*: id eſt à Iudæis Chriſtus. Iſtum intellectum habet hic Ambroſ.dicens,*Longè à peccatoribus* &c. Quorum ſerum eſt iudicium,eorum ſalus longè eſt: ſed ipſi ſunt ſui auctores periculi,quia domino non appropinquauerunt:ideo facti ſunt longè, quia voluntate ſua à ſalutis ſe gratia ſeparauerunt. Non refugit eos ſalus, ſed ipſi ſalutem qui ſe elongauerunt. Venit ad Iudæos ſalus:ſed ipſi ſalutem non receperunt. Quomodo non receperunt, audi, Ieſus ſalus eſt. Venit Ieſus quærere & ſaluum facere quod perierat. Sed Iudæi dimitti latronem poſtulauerunt:Ieſum verò repudiauerunt. Quis autem eſt qui longè ſe facit à domino, niſi qui non exquirit iuſtificationes eius? Qui verò iuſtitias eius exquirit, propè eſt,adhæret Deo. Et ideo iuſtitias Dei quærentibus dicit Apoſtolus,Vos qui eratis longè,facti eſtis propè in ſanguine Chriſti. Et attende quòd ait,*Longè à peccatoribus ſalus*. Quia peccator dupliciter accipitur,vel qui habilis eſt ad peccandum: & ſic omnis homo peccator dicitur in vita præſenti:ſicut ſcriptor dicitur non ab actu ſcribendi(quia etiam dormiens ſcriptor eſt) ſed ab habilitate. Secundò dicitur peccator ab actu peccandi,vel ab ipſo peccato in quo iacet. Et ſic accipitur hic peccator,cùm dicitur, *Longè à peccatoribus ſalus*. Vnde Gualfred. iſtum paſſum exponens,dicit,*Longè à peccatoribus ſalus*: verum eſt, ſi permanent in peccatis,dum diſſimulãt, dum excuſant,dum vel peccant in ſpe:vel deſperantes, in malorũ profundum decidunt contemnentes. Talia nimirum peccata ſeparãt nos & Deum, & murum interponunt.

Longè à Iudæis Chriſtus.

Luc.19.

Epheſ.2.

Peccator quis dicitur dupliciter.

Miſericordiæ tuæ multæ domine: ſecundum iudicium tuum viuifica me. 2229

Hic ponit quartum:ſcilicet quòd humilitas eſt miſericordiarum diuinarum lucratiua. vt enim dicitur Iac.4, Superbis Deus reſiſtit: humilibus autem dat gratiam. Quod etiam hic oſtendit Pſal.humilis,dicēs,*Miſericordiæ tuæ multæ domine*.Et verè miſericordię domini multæ:quia ſunt vniuerſales,verſ. 484:& magnæ,verſic.782:ſunt multæ,verſic. 833. 834.1500.1923. Dicat ergo Pſal.*Miſericordiæ tuæ multæ domine*:quia etiam hoc quòd exquiramus iuſtificationes tuas,pertinet ad miſerationes tuas.Et verè miſericordiæ domini multæ:quia etſi longè ſit à peccatoribus ſalus: tamen nemo peccator deſperet, quia multæ ſunt miſericordiæ domini. Vnde hic ait Ambroſ. Multæ miſericordiæ domini,quia qui ſuo peccato pereũt, miſericordia domini liberantur. Ipſe enim palam apparuit non quærētibus: vocauit fugientes, congregauit ignaros, pro omnibus ſe obtulit. Homo autem non multum miſericors. Miſericordia autem hominis in proximum ſuum: miſericordia verò domini in omnem carnem:vt omnis caro ad Deum accederet, illa domini miſeratione donata. Sed notabile eſt quod ſubditur, *Secundum iudicium tuum viuifica me*. Quid eſt quòd ſtatim allegauit miſericordias Dei eſſe multas, & ſtatim illis dimiſſis,ad iudicium Dei recurrit:dicēs,*Secundum iudicium tuum viuifica me*? Sed ſciendum quòd ſicut non eſt miſericordia ſine iuſtitia,ſic nec iuſtitia ſine miſericordia. ideo petens iudicari ſecundum iuſtitiam Dei,petit iudicari ſecũdum miſericordiam. Et hoc hic notat Ambroſ. dicens,Sed quomodo cum dixerit multas eſſe Dei miſerationes, ſecundum iudicium eius viuificari poſtulat: maximè cum alibi dixerit, Non intres in iudicium cum ſeruo tuo domine? Reſpondet,Sed aliud eſt iudicium illud beneficiorum Chriſti, cui reſpondere non poſſumus. Quis enim referre poteſt debitum naturę,debitũ ſalutis & gratiæ? Aliud eſt iudicium quo fragilitatis noſtræ naturæ cenſemur. In hoc tamen iudicio miſericordia cum iuſtitia copulata eſt: vt veritas iudicij miſeratione Dei temperetur. Vel aliter: Chriſtus multarum perſonarum ſumpſit officium:quibus officiis cōſideratis,ad Chriſtum ſecurè dicere poſſimus,*ſecundũ iudicium tuum viuifica me*. Nam aſſumpſit perſonã paſtoris,aduocati,rei & iudicis. Qui igitur habet iudicem,paſtorem & aduocatum,& pro reo reſpondētem,quid timere poteſt? Et hoc hic inducit Ambroſ.dicens, In euangelio reperio quòd dominus Ieſus multorum affectus & officia ſuſcepit: vt nos doceret quomodo in his officiis nos conuerſari oportet. Suſcepit perſonam paſtoris:vnde ait, Bonus paſtor animam ſuam dat pro &c. Ideóque pro rationali grege ſeipſum paſſioni corporis non negauit, vt ouem lapſam ſuis humeris ſuperponens recrearet. Suſcepit aduocati perſonam:ipſum enim aduocatum habemus apud patrem. Pernoctabat in oratione pro nobis, vt nos ſuo informaret exēplo:quemadmodum veniam noſtris exorare debemus peccatis. Non enim ideo pernoctaret, quaſi qui aliter patrem nobis reconciliare non poſſet: ſed vt qualis aduocatus eſſe debeat,demonſtraret. Qualis ſacerdos, vt non ſolum diebus, ſed etiam noctibus pro grege Chriſti debeat precator aſſiſtere. An impetrandi indigebat auxilio, qui facere ipſe poterat quæ rogabat? Suſcepit etiam affectum rei,& ſtetit ante iudicem vt reus. Interrogatus tacebat: oſtendens non in clamore vocis nec in forenſi aſſertione patrocinij,ſed in conſcientiæ integritate eſſe innocentiæ defenſionem: nec ſalutem corporis ambiendam,ſed animi puritatem. Deniq; qui Suſannam abſoluit tacentem,ſe obtulit morti. In illa cauſam oſtendit vt nemo deſperaret:in hac, vt redimendæ vniuerſitatis ſacrificium non negaret. Suſcepit etiam iudicis perſonam,vt iudices informaret:dicens,Nō poſſum à meipſo facere quicquam: ſed ſicut audio iudico. Bonus enim iudex nihil ex arbitrio ſuo facit,& domeſticæ propoſito voluntatis:ſed iuxta leges & iura pronunciat. Scitis viris obtemperat,non indulget propriæ voluntati. Nihil paratum & præmeditatum à domo defert:ſed ſicut audit,ita iudicat:& ſicut ſe habet negotij natura diſcernit. Obſequitur legibus, nō aduerſatur:examinat cauſas,nō mutat merita. Diſcite iudices ſæculi quem in iudicando tenere debeatis affectum,quam ſobrietatem, quam ſynceritatē dominus omnium docet: Non poſſum (inquit) à meipſo facere quicquam: ſed ſicut audio iudico. Et tamē Pilatus dicebat ad dominum,Poteſtatem habeo crucifigere te, & poteſtatem habeo dimittere te. Vſurpas ô homo poteſtatem quam non habes:cũ Deus neget ſe habere, qui habet ſuper omnia poteſtatem. Audite quid iuſtitia dicat,Nō poſ-

Miſericordiæ domini multæ.

Pſal.142.

Chriſtus paſtor, aduocatus, reus & iudex.

Ioan.10.

1.Ioan.2.

Ioan.5. Iudicare debet iudex ſecundũ allegata & probata.

Ioan.11.

Ioan.19.

ſum ego à meipſo facere quicquam. Audite quid iudex iniquitatis loquatur, Poteſtatem habeo dimittere te,& poteſtatem habeo crucifigere te. Qui enim iudicat, non voluntati ſuæ obtemperare debet,ſed tenere quod legũ eſt. Iuſtum igitur eſt iudicium filij Dei: quia ſecundum voluntatem Dei eſt,non ſecundum hominis affectum. Deus autem plenus eſt miſericordiarum,& miſericordia eius cũ iudicio,& iudicium cum miſericordia. Neque ſine iudicio miſeretur,neque ſine miſericordia iudicat. Hoc ergo Dei iudicio miſericordia temperato fretus Pſalm,dicit,*Secundum iudicium tuum viuifica me*.

Multi qui perſequuntur me & tribulant me: à teſtimoniis tuis non declinaui. 2230

Hic oſtendit quintum:ſcilicet quòd humilitas eſt aduerſitatum lenitiua. Docet experientia quòd patientia in aduerſis, pondus aduerſorum leuius portare facit. Cum autem humilitas patientiæ ſit cōnexa: conſequens eſt quòd humilitas etiam aduerſa leuigat. Et hoc eſt quod dicebat Chriſtus, Tollite iugum meũ ſuper vos;ſcilicet pondus pœnarum,& perſecutionum,& aduerſitatum. Quod ſi faciliter portare cupitis,diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde. Sic & Pſal.humilitate fundatus, perſecutiones faciliter portabat: vt nullo modo per eas à diuinis mãdatis declinaret. Et hoc eſt quod ait,*Multi qui perſequuntur me* &c. Et quamuis iſta ſit vox omnium iuſtorum in afflictionibus mũdi, carnis,vel dæmonis poſitorum: propriè tamen hæc eſt vox ſanctorum martyrum,qui aduerſis hominibus perſecuti,qui diuerſis tormentis afflicti,à mandatis Dei non declinabant: immò creſcente pugna,creſcebat in eis gratia: & per conſequens in mandatis Dei exequendis promptiores efficiebantur. Vnde meritò Deo dicunt, *Multi ſunt qui perſequuntur me & tribulant me:ſed ego in gratia tua poſitus,à teſtimoniis tuis non declinaui*. Iſta ergo eſt vox ſanctorum martyrum, quæ in eccleſia multos coronauit:ex qua multa miracula proceſſerunt, pro qua multæ ſolennitates celebrantur. Vnde hic ait Auguſt.*Multi qui perſequuntur me* &c. Factũ eſt, nouimus,recolimus:purpurata eſt vniuerſa terra ſanguine martyrum, ornatæ ſunt eccleſiæ memoriis martyrum, inſignita ſunt tempora natalibus martyrum:crebreſcunt ſanitates meritis martyrũ. Vnde hoc, niſi quia completum eſt quod dictum eſt de homine iſto toto orbe terrarum diffuſo? *Multi qui perſequũtur me & tribulant me:à teſtimoniis tuis* &c. Agnoſcimus & gratias agimus domino Deo noſtro. Tu namque homo, tu ipſe in alio Pſal.dixiſti, Niſi quia dominus erat in nobis,fortaſſe viuos abſorbuiſſent nos. Ecce quare à teſtimoniis Dei non declinaſti, & ad palmam ſupernæ vocationis inter manus multorum perſequentium tribulantiúmq; veniſti. Per hoc enim notatur grauitas perſecutionis contra martyres,& ipſorum admirabilis patiētia. Non enim multum eſt admirabile,tempore pacis & proſperitatis diuina ſeruare mandata:ſed mirabile eſt tempore perſecutionis,quæ ceſſaret, ſi à mandatis declinaretur. Et hoc hic notãs Ambroſ. dicit,*Multi qui perſequuntur* &c. Non eſt(inquit)magnum,ſi tunc à Dei teſtimoniis non declines,cum te nullus affligit,nullus perſequitur. Quis enim inoffenſo ſibi proſperorum euentu ſecũdo ſucceſſui fieret ingratus? Quis diuitiis affluens, iugi ſalute robuſtus,

Matth.11.

Martyrum conſtantia.

Pſal.123.

Patientia in proſperis non prædicatur: ſed in aduerſis bonitas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

robustus, non ad Dei gratias referet quòd sibi illa A
concessa sint: Denique cùm sanctum Iob dominus
Iob 1. prædicaret, ait aduersarius, Nunquid Iob gratis
colit Deum? Nónne tu vallasti eum? Sed mitte manum tuam in omnia quæ habet, si non in faciem te maledicet. Tunc igitur plus probatus est, quando amissis opibus & filiis, à domini cultu & gratia nó recessit. Sed non vnus persecutor est, multos ministros habet: sed non te terreat. Per multas enim tribulationes oportet nos introire in regnũ Dei. Sed
Act. 14. multæ tribulationes, multę probationes. Vbi multæ coronæ, ibi multa certamina. Tibi ergo proficit quòd multi persecutores sint, vt per multas persecutiones facilius inuenias quemadmodum coroneris. Sed quod amplius est: non solùm persecu-
Persecutio multiplex vitiorum. tores sunt qui videntur, sed etiam qui non viden- B
tur: & multo plures. Audi quid de his persecutionibus dictum est: Omnes qui pie viuere volunt in
2 Tim. 3. Christo, persecutionem patiuntur. Omnes dixit, nullum excepit. Quis enim exceptus à persecutionibus potest esse, cùm ipse dominus persecutionũ tentamenta toleraueri? Persequitur auaricia, persequitur ambitio, persequitur luxuria, persequitur
1 Cor. 6. superbia, persequitur fornicatio. Vnde Apostolus ait, Fugite fornicationem. Nam qua causa fugeres, nisi illa te persequeretur? Est enim malus spiritus fornicationis, malus spiritus auaritiæ, malus spiritus superbiæ. Isti sunt persecutores graues, qui sine gladij terrore, mentẽ hominis frequentes allidunt: qui illecebris magis quàm terroribus animos expugnant fidelium. Hi sunt hostes cauendi: hi gra- C
uiores tyranni, per quos Adam captus est. Multi in persecutione publica coronati, in hac occulta persecutione ceciderunt. Aduertis quàm graue certamen sit quod est intra hominem, vt secum ipse cõfligat, cum suis cupiditatibus ipse prælietur. Verũtamen vt multæ sunt persecutiones, ita & multa martyria, & multi Christi testes. Tẽtatus fuisti spiritu auariciæ, vt possessionem minoris inuaderes: indefensæ viduę iura temerares: & tamen contemplatione cœlestium præceptorum, opem magis ferendam quàm inferendam iniuriam iudicasti: testis Christi es. Tentatus es spiritu superbiæ: sed vidés inopem & egenum, pia mente compassus, ex humilitate magis quàm ex arrogantia dilexisti: testis Christi es. Quinimo non sermonis sed operis testimonium præbuisti. Ille ergo testis est, qui astipulantibus factis domini Iesu, præcepta testatur. Cùm ergo audis, *Multi qui persequuntur me & tribulant me:*
Rom. 8. noli timere, qui dicere potes, Si Deus pro nobis, quis contra nos? Verùm hoc ille dicit, qui à testimoniis domini nullo vitiorũ declinauit anfractu.

2231 ## Vidi præuaricantes, & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt.

Hic ponit sextum: scilicet quòd humilitas est, errantium proximorum zelatiua. Sicut enim vera humilitas in obseruatione mandatorum delectatur: ita in ipsorum violatione tristatur & tabescit. Vnde & Psal. verè humilis dicit, *Vidi præuaricantes, & tabescebam*, &c. Quid autem sit præuaricatio, vide versiculum 2192. Quid autem sit tabescere, vide ver. 2212. Iste etiam versus multum concordat in sententia cum illo verbo superius posito: scilicet Tabescere me fecit zelus meus, &c. vide ver. 2212.
Pactum fregit qui legem non custodit. Iste textus variatur secundum Augustinum. Nam multi codices habent, *Vidi præuaricantes, & tabescebam.* In sententia tamen idem sunt: quia præuaricantes di-

cuntur illi qui frangunt legem promissam seruare, & sic frangunt pactum seruare promissum. Hos ergo videns Psal. tabescebat zelo amoris accensus erga eos, cupiens eos promissam legẽ seruare. Hoc ideo dicit, quia præuidebat multos timore persecutionis & pœnarum, à fide promissa recessuros. Vnde hic ait Augustinus, *Vidi non seruantes pactum*: & hoc plures codices habent. Sed qui sunt qui pactum non seruauerunt, nisi qui declinauerunt à testimoniis Dei, tribulationes multorum persequentium non ferentes? Hoc est autem pactum, vt qui vicerit coronetur. Hoc pactum non seruauerunt qui persecutionem non tolerantes, à testimoniis Dei negando declinauerunt. Hos ergo iste vidit, & tabescebat, quia diligebat. Zelus enim iste est bonus, B
de amore veniens, nó de liuore. In quo autem non seruauerunt pactum, secutus adiunxit, *quia eloquia tua nõ custodierunt.* Ea quippe in tribulationibus negauerunt. Et nota quòd aliquis tabescit virtuosè: qui scilicet zelo caritatis accenditur: & aliquis vitiosè: qui scilicet vitiis vel vitiorum afficitur zelo. Vnde hic ait Ambros. *Vidi præuaricantes*, vel *non seruantes pactum, & tabescebam.* Beatus qui in caritate Tabescit quin multiplicitur. Dei tabescit, qui videt nó seruantes pactum. Alius propter vitiosos amores tabescit, qui distillat dum est dilatus amore dilecte, & dum protestatur flagrantis cupiditas effectu. Alius tabescit quia vires corporis quadam deformitate palloris fessorúmq; artuum tabe minuuntur. Alius qui pecuniam concupiscit, donec potiatur eam, auaro miser tabescit affectu. Alius immodicè capescẽdi honoris impatiens: si desideria longa suspiret, nó mediocris mẽtis tabe conficitur. Non talis qui dicit, Sitiuit in te Psal. 62. anima mea, in terra deserta inuia & inaquosa. Hic enim castigabat carnem suam, & tabescere faciebat, dum indefessò desiderio diuinæ cognitionis intentus, & lucem Dei sollicita expectatione præueniens, antelucanum sollicitè domino canticis & in hymnis gestabat obsequium. Tabescit ergo vir pacificus, quando alios videt pacta rescindere, cõsensuũ abolere concordiam, iurgia de pace reparare, in tumultus redire de gratia. Quod vtique nõ facit qui domini præcepta custodit: non qui audit dicentem, Pacem meam do vobis: pacem relinquo Ioan. 14. vobis. Ergo qui pactum seruat, is Christi obedit imperiis: qui autem non seruat, ille Christi præcepta contemnit, & quod plus est, comperta fastidit & negligit. Vel aliter: iste Psal. tabescebat propter Iudæos, quos multa Deo videbat promittere quæ non obseruabãt: & sic pacta frangebant. Vnde hic ait Glos. *Vidi non seruantes pactum.* Pactum dicitur à pace, quasi pacis actum: id est inter desidentes affectu gratiæ definita conditio: quod conuenit vtriq; legi, vt scilicet pactũ appelletur quæ statuta est: vt homo in gratiam & pacem Dei reuocaretur. Quod pactum, (id est vtrâque legem) debiles non seruant cedentes persecutionibus: pro quibus sociis amissis, dolent sancti. Vnde subdit, *Et tabescebam.* Vel pactum dicit, quod Iudei pepigerunt: dicentes, Quęcunque dixerit dominus, faciemus: sed postea coluerunt idola. Quos ciues & parentes suos lugent sancti. Vnde subdit, *Et tabescebam*, scilicet zelo caritatis.

2232 ## Vide quoniam mandata tua dilexi domine: in misericordia tua viuifica me.

Hic

Hic ostendit septimum: scilicet quòd vera humilitas est per amorem timoris expulsiua. Humilitas enim meretur caritatem & gratiam. Iacob. 4, Humilibus dat gratiam. Timor autem, scilicet seruilis, non est in caritate: sed perfecta caritas foras mittit timorem: vt habetur 1. Ioan. 4. Et hoc est quod hic de se affirmat: scilicet quòd mandata Dei custodiuit: scilicet non timore seruili, sed dilectione: dicens, *Vide quoniam mandata tua dilexi domine.* Sed statim quis dubitabit, dicens, Quomodo hic Psal. *Quæstio. Virtutes suas an aliquis publicare debet.* virtutes suas publicat: dicens, *Vide quoniam mandata tua dilexi domine*: cum hoc facere sit periculo illas perdendi se exponere? quia qui diuitias suas publi- B
Greg. 8. moral. cap. 37. cat in itinere, latrones prouocat. Vnde ad propositum ait Gregor. Qui virtutes suas patefaciunt, ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quæ deprædentur. Quod notissimè figurauit illa cũctis notissima Ezechiæ culpa: qui postquam vna prece & sub vnius noctis spacio centum octoginta quinque milia hostium angelo feriente prostrauit: postquam occasui proximum ad altiora cœli spacia solem reduxit: postquam propinquante iam termino vitam coarctandam in tempora lõgiora protelauit, susceptis regis Babylonici nunciis, bona omnia quæ possidebat ostendit. Sed pro-
4. Reg. 20. phetæ vocem protinus audiuit, Ecce dies veniunt, & auferentur omnia quæ in domo tua sunt in Babylonem: non relinquetur quicquam, dicit dominus. Sic & multi, quia cauere malignorũ spirituum C
insidias negligunt, subitò amittunt quicquid diu-
Psal. 77. tius studentes operantur. Hinc enim per Psal. dicitur, Et tradidit in captiuitatem virtutes eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Virtutes quippe & pulchritudo in manus inimici traduntur, quia omne bonum quod per concupiscentiam laudis ostenditur, occulti aduersarij iuri mancipatur. Hostes namque ad rapinam prouocat qui suas eorum notitiæ diuitias denudat. Quousque enim ab æternæ patriæ securitate distungimur, in latronum insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat, abscondat necesse est ipsa quæ portat. Quomodo ergo virtutes suas Psal. non abscondit, sed publicat: dicens, *Vide quoniam mandata tua dilexi domine?* Ad hoc respondetur quòd D
non licet bona sua publicare ad ostentationem,
Greg. 18. moral. cap. 5. sed bene ad aliorum ędificationẽ: vt ostendit Greg. dicens, Sciendum est quòd sancti viri quoties de se aliquid sequentibus innotescunt, morem sui creatoris imitantur. Nam Deus qui nos prohibuit ne proprio ore laudemur, per scripturam sacram laudes suas loquitur. Non quia ipse eis indiget, qui proficere laudibus nescit: sed dum suam magnitudinem nobis narrat, nostram ad se imperitiam subleuat. Et bona sua loquendo nos edocet quæ omnino homo non cognosceret, si de se tacere voluisset. Idcirco autem laudes suas indicat, vt valeamus cum studendo cognoscere: cognoscẽtes, amare: amantes, sequi: sequentes, adipisci: adipiscentes
Psal. 110. verò, eius visione frui. Vnde Psal. ait, Virtutũ operum suorum annũciabit populo suo, vt det illi hæreditatem gẽtium. Acsi apertè dicatur, idcirco fortitudinem suæ orationis insinuat, vt hos qui audierit, donis ditescat. Morẽ ergo sui creatoris imitantes sancti viri, nonnunquam quædam de se, vt audientes instruant, non vt ipsi proficiant, manifestant. Et tamen in his alta se consideratione custodiunt, ne dum alios à terrena intentione erigunt, ipsi terrenæ laudis appetitu mergãtur. Sed ad pro-

positum: Psal. suas virtutes hic manifestat: non vt A
inde laudibus proficiat, sed vt ad hoc alios prouocet: dicens, *Vide quoniam mandata tua dilexi.* Est ergo sensus Psalmistæ Deo dicẽtis, *Vide quoniam mandata tua dilexi*: id est alios fac videre, vt scilicet meo exemplo ad illorum dilectionem inducantur. Sicut enim dicitur cognoscere, quando nos cognoscere facit: sicut dixit ad Abraham, Gen. 22, Nunc cognoui quòd timeas Deum: id est alios cognoscere feci. Sic & videre dicitur quando alios videre facit. Et *Diligere mãdata Dei. pl. est quã facere* attende quòd non dicit, Vide quoniam mandata tua non negaui: neque, quoniam mandata tua feci: sed *quoniam dilexi*, quod est perfectionis. Vnde hic ait Augustinus. Nó ait, Vide quia eloquia vel testimonia tua non negaui: quod martyres facere quandoque cogebantur, & non facientes, nimis horribilia patiebantur. Sed dicit, *quoniam dilexi*: vbi fructus est 1. Cor. 13. omnium passionum, quia si tradidero corpus meũ ita vt ardeam, caritatem autem non habeam: nihil mihi prodest. Hanc ergo iste commendans ait, *Vide quoniam mandata tua dilexi.* Et secundum Glos. nota quòd ait *dilexi*: quod plus est quàm facere vel seruare: scilicet ne puniatur: quia hoc est caritatis, illud autem necessitatis. Nam & opera mãdatorum fieri possunt extra caritatem ex timore. Et hinc est quòd in Exodo illi soli præcipiuntur offerre ad cõstructionem tabernaculi, qui spontanea voluntate C
& hilari animo accedunt. Et ex hoc Psal. ostendit se plenam confidentiam habere in domino Deo dicens, *vide.* Vnde hic ait Ambros. Hic quoq; Psal. inuitat dominum, vt plenum caritatis suæ spectet affectum. Nemo enim alteri dicit *Vide*, nisi qui iudicat se si videatur esse placiturum. Sed quia non in meritis suis, sed in Dei gratia confidit: adiungit, dicens, *In misericordia tua viuifica me.* Vnde hic ait Ambros. Quia Psal. mercedem perfectæ caritatis expectat, ideo miserationis diuinæ suffragium poscit: vt in ea viuificetur à domino. Non ergo est arrogans debitæ mercedis exactor: sed est verecundus diuinæ misericordiæ precator. Viuificari ergo petit per misericordiam, qui iam viuus erat per gratiam: sed vitam gloriæ sibi dari per misericordiam petit, vt in terra viuentium bona domini possit videre.

2233 ## Principium verborum tuorum veritas: inæternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

Hic ostendit octauum: scilicet quòd humilitas est scripturarum diuinarum ostensiua. Sicut enim dicebat Christus, Matth. 11, Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapiẽtibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: id est humilibus. Et hoc virtute humilitatis sibi Psal. à Deo reuelatum ostendit: dicẽs, *Principium verborum tuorum veritas*, &c. Vel per hęc verba vult Psal. ostẽdere loquens in persona iustorum, quòd etsi de *Meremur præmiũ æternum de congruo, non de condigno.* condigno sibi æternum non debeatur præmium: quia non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam: (vt ait Apost. ad Rom. 8.) sibi tamen debetur de congruo: scilicet ratione promissi, quia scilicet sicut Deus omnibus malis pœnam promisit, sic & omnibus bonis præmium promisit æternum. Cùm ergo Deus nec fallere nec decipere aliquem possit, quia verba sua sunt veritatis principium: ideo fidenter sibi dari æternum postulat præmium: dicens, *In misericordia tua viuifica me.* Et nunc rationem suæ confidentiæ subdit: dicens,

Universidad de Deusto
Biblioteca

cens, *Principium verborum tuorum veritas*. Vnde hic ait Auguſt. Sed ſi præmium poſcitur in miſericordia, ipſum etiam reddere debet & iuſtitia. Quanto magis cui impenſa eſt miſericordia vt obtineretur quòd præmium deberetur ex victoria: *principium* (inquit) *verborum tuorum veritas: inæternum omnia*, &c. Quaſi dicat, A veritate tua verba procedũt: & ideo veracia ſunt, & neminem fallunt: quibus prænunciatur vita iuſtis, & impiis pœna. Hæc quippe ſunt inæternum iudicia iuſticiæ Dei: quia iudicium Dei manebit inæternum. Vel aliter, ſecundum Gloſ. *Principium verborum tuorum veritas*: i. à principio verborum tuorum vera dixiſti. Principium verborum Dei eſt principium ſcripturarũ: vt Geneſis: à quo principio vera dixit Deus: & vſque in finem verba veritatis ſunt. Vnde in Luca dicitur, Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Et quia tetigit quòd in principio geſtum eſt, addidit quod poſt finem ſæculi fiet: dicens, *Inæternum omnia iudicia iuſtitiæ tuæ*, id eſt, inæternum durabunt iudicia iuſtitię tuæ, & perpetuò ſtabunt: quia ſententiam de bonis vel de malis datam, nec tempus nec vlla res ſubuertet: ſed iudiciũ Dei de omnibus inæternum manebit. Vel aliter: per principium verborum Dei intelligit fidem, quæ omniũ virtutum eſt fundamentum: cui falſitas ſubeſſe non poteſt. Et per hanc peruenimus ad cognitionẽ vnius Dei, incarnationis, & iudiciorum Dei: quæ timere debemus. Et ad hoc iſtũ textum hic inducit Ambroſ. dicẽs, *Principium verborũ tuorum veritas*. Cũ principiũ verborũ veritas ſit, veritas vtique fidei fundamentum eſt. Primùm quidem oportet vt credamus vera eſſe Dei ſummi quę in ſcripturis diuinis legimus oracula: ſecũdùm, vt virtutem eorum pleniore cognitione diſcamus. Sicut enim initium ſapientiæ timor domini: plenitudo animæ ſapiẽtiæ dilectio: ipſa autem dilectio, plenitudo legis: ita plenitudo verborum Dei ſapientia eſt cognitióque iuſtitiæ. Nam ſicut à timore domini proceſſus quidam eſt ad gratiam caritatis, ita à veritate ad iudicium iuſtitiæ diuinæ quidam videtur fieri proceſſus. Veniſti ad eccleſiam, audiſti vnum Deum dici: quod lex docet, dicẽs, Audi Iſrael: dominus Deus tuus vnus eſt. Crede vnum Deum eſſe, non plures deos. Cum autem cœperis legere dominum Ieſum Dei filium in carne veniſſe propter totius mundi redemptionem: diſtingue ſapienter vnum Deum patrem eſſe, ex quo omnia & nos in illo. Et vnum dominum Ieſum, per quem omnia, & nos per ipſum. Cognoſce quia ideo venit, vt virtutum ſemitis noſtros informaret affectus: vt morum manſuetudinem conuerſationis eius diſceremus exemplo, vt aboleretur culpa per gratiã. Et tũc à veritatis cõfeſſione ad cognitionẽ iuſtitiæ proceſſiſti. Fides principiũ eſt Chriſtiani: plenitudo autẽ Chriſtiani iuſtitia eſt. Fides in cõfeſſione populorũ, iuſtitia in martyrij paſſione. Sciẽtes igitur inæternũ manſura iudicia omnia iuſticiæ Dei: caueamus ne opera noſtra diſpliceãt, & inæternũ incipiamus ſubire iudiciũ: nec ſi aliquid boni fecimus, reſupino reſoluamur affectu. Cognoſcẽtes itaque iudicia Dei, opera noſtra examinemus omnia. In viro iuſto graue eſt detrimentum, graue operis alicuius incendium: in impio, pœna infernalis. Sint magis omnia iudicia plena gratiæ, plena florentium coronarum: ne forte cùm trutinantur facta noſtra, culpa præponderet.

Luc. 21.

Principium verborũ Dei eſt fides.

Deut. 6.

Incarnationis fructus.

2234 PRincipes perſecuti ſunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum.

Hic incipit vigeſimuſprimus octonarius: cui pro titulo præponitur ſiue præmittitur vigeſimaprima litera alphaberi, quæ eſt Sin: quæ interpretatur ſuper vulnus. Quid autem ſuper vulnus ponitur, niſi medicamentum? Quid autem ſunt vulnera noſtra, niſi perſecutionum aduerſitates, quibus medicamentum ſuperponitur, dùm verbis diuinis conſolamur, & ad patientiam ducimur? Iſta vulnera ſunt ſana: quia multo grandius eſt, vt in corpore ſit vulnus quod foueas atque cõſtringas, quàm ſine vulnere mors ſerpat interior. Sed vt hic ait Ambroſ. Eſt non ſolùm corporis vulnus, ſed etiam mentis: quod oleo quodam mollioris eloquij & pacifici ſermonis ſuauiter miteſcit. Sunt fomenta verborum, ſunt fomenta cœleſtium præceptorum, quibus omnis nequiciæ virus abolẽtur. Sunt legis vincula quæ non adurant, ſed magis liberent alligatos. Conſideremus igitur quid ſit vulnus, quid ſuper vulnus. Vulnus eſt, *Principes perſecuti ſunt me gratis*. Super vulnus eſt, *Latabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa*. Super vulnus eſt, quia verbis dominicis, vulneris dura curantur. Medicamentum igitur ſuper vulnus, verbum Dei eſt. Qui igitur vulneratur, currat ad illum Samaritanum cuſtodem operis ſui, cuſtodem legis & gratiæ: vt vulneri ſuo poſſit inuenire medicinam verborum cœleſtium. Ipſe medicinam ſuper vulnera noſtra apponit: dicens, Pœnitentiam agite: appropinquabit enim regnum cœlorum. Bona alligatura ſuper vulnus, quæ fracta animæ tuæ oſſa connectat: & ſoliditate reparata in priſtinas vires reformet, ac diſciſſos artus ſine vlla cicatricis offenſa reſtituat. Ex quibus patet quòd iſta litera huic octonario præpoſita, ſcilicet Sin (quæ interpretatur ſuper vulnus) ſignificat verbũ Dei: quod ſuper omnia vulnera noſtra poſitum, ipſa ſanat. Meritò ergo hæc litera huic octonario præponitur: quia hic oſtenditur vulnera noſtra, & hic oſtenditur verbum Dei, quod illa omnia ſanat. Vide vulnera, *Principes perſecuti ſunt me gratis*. Vide medicamentum vulnerum ſanatiuum, *Latabor ego ſuper eloquia tua*. Agitur igitur in oſto octonario de verbo Dei, quod omnis vulneris tã corporalis quàm ſpiritualis eſt ſanatiuum. Et ſecundum virtutes huius medicaminis verbi Dei, iſte octonarius diuiditur in octo partes: quoniam ſecundum diuerſas infirmitates, verbum Dei diuerſa nobis offert remedia. Primò contra ſuperbiam humiliat, timorem Dei inſpirando: in principio. Secundò contra triſticiam lætificat, valorem mundi ſuperando: ibi, *Lætabor*. Tertiò contra maliciam purificat, vicia mala deteſtando: ibi, *Iniquitatem*. Quartò cõtra accidiam ſollicitat, laudem Dei frequentando: ibi, *Septies*. Quintò contra diſcordiam pacificat, ſupernam pacem condonando: ibi, *Pax multa*. Sextò contra laſciuiam fortificat, virtutem ſpei conferendo: ibi, *Expectabam*. Septimò contra miſeriam dignificat, amicos Dei generando: ibi, *Cuſtodiuit*. Octauò contra inuidiam iuſtificat, nos Deo præſentando: ibi, *Seruaui*. Quantum ad primum verbum Dei, primò contra ſuperbiam per timorem Dei nos humiliat. Quid enim ſacra ſcriptura clamat, niſi Timete dominum omnes ſancti eius: qui timor humilitatem inducit, dicente Petro, Humiliamini ſub potenti manu Dei, vt vos exaltet, &c. Qui timor ſcilicet debet eſſe Dei, non hominum:

Verbum Dei medicina eſt.

Matth. 3.

Pſal. 33. 1. Petri 5.

Timeri debet Deus, nõ homo.

minum: vt ſcilicet offenſio Dei timeatur, omnino offendentes homines. Sic & Pſal. loquens in perſona eccleſiæ perſecutæ, dicit ſe non timuiſſe hominem, ſed Deum: dicens, *Principes perſecuti ſunt me gratis*: non tamen illos timui, ſed ſolum te: quia *à verbis tuis formidauit cor meum*: id eſt, inſtructus verbis tuis quibus dixiſti, Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c. te, non illos timui. Formidaui à verbis tuis, non à verbis hominũ. Et aduerte quòd ait, *Principes perſecuti ſunt me gratis*: quia reges & principes mundi gratis perſecuti ſunt fideles, quia nullatenus ab eis offenſi. Quod hic declarans Auguſt. dicit, Quantas perſecutiones à regibus terræ & principibus corpus Chriſti (quod eſt eccleſia) pertulerit nouimus. Agnoſcamus etiam hic verba eccleſiæ dicentis, *Principes perſecuti ſunt me gratis*. Quid enim Chriſtiani reſerant regna terrena, quamuis regnum cœlorum eis promiſerit rex eorum? Nunquid rex Chriſtianorum prohibuit milites regum mundi eis impendere quæ debebãtur regibus terræ? Nónne de hoc ſibi calumniam molientibus Iudæis ait, Reddite Cæſari quæ ſunt Cæſaris, & Deo quæ ſunt Dei. Nónne tributum de ore piſcis etiam ipſe perſoluit? Nónne præcurſor eius militibus regni huius quid facere deberent pro æterna ſalute quærentibus, non ait, Cingulum ſoluite, arma proiicite, regem veſtrum deſerite vt poſſitis domino militare: ſed ait, Neminem concuſſeritis, nulli calumniam feceritis: ſufficiat vobis ſtipendium veſtrum. Nónne vnus militum eius & dilectiſſimus comes (ſcilicet Paulus) commilitonibus ſuis dixit, Omnis anima ſublimioribus poteſtatibus ſubdita ſit? Et paulò pòſt ait, Reddite omnibus debita: cui tributum, tributũ: cui vectigal, victigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis, niſi vt inuicem diligatis. Nónne præcepit etiam vt pro ipſis regibus oraret eccleſia? Quid ergo eos Chriſtiani offenderant? quod debitum non reddiderant? in quo Chriſtiani non ſunt terrenis regibus obſecuti? Ergo terreni reges gratis ſunt Chriſtianos perſecuti. Sed quid ſubiecit, attende, *Et à verbis tuis formidauit cor meum*. Habuerunt quidem & reges terræ verba minãtia: expello, proſcribo, occido, vngulis torqueo, ignibus torreo, reum beſtiis ſubigo, mẽbra dilanio: ſed tua me potius verba terruerunt, quibus dixiſti, Nolite timere eos qui occidunt corpus, poſtea non habẽt quid faciant: ſed eum timete qui habet poteſtatem corpus & animam perdere in gehennam. Ab his verbis tuis formidauit cor meum, & contempſit hominem perſecutorem: & vicit diabolum ſeductorem meum. Vel aliter: vt iſta perſecutio nõ ſolum intelligatur de perſecutione corporali, ſed magis de ſpirituali, qua homines à dæmonibus impugnãtur: qui aliquos gratis perſequũtur, aliquos verò non gratis: vt deducit hic Ambroſ. dicens, Sũt & principes mundi, rectorẽſque tenebrarum harum, qui te in tuo pectore conantur opprimere, & perſecutionum fœua intus operantur: promittentes regna terrarum, honores atque diuitias, ſi fragili mente ſuccumbas, & obediendum eorum imperiis arbitreris. Iſti principes interdum gratis perſequuntur: interdum non gratis. Gratis perſequuntur apud quem nihil ſuum inueniunt, & eum ſubiugare contendunt. Non gratis perſequuntur eum qui ſe eorum dederit poteſtati: & poſſeſſionem ſæculi totus intrauerit. In ſuos enim iure ſibi dominatum vendicãt, atque ab his mercedem iniquitatis efflagitant. Vnde bene hic martyr dicit, quòd iniuſtè tormenta perſecutionis ſuſtineat, qui nihil rapuerit, nullum violenter oppreſſerit, nullius ſanguinem fuderit, nullius thorum putauerit eſſe violandum: qui nihil legibus debeat, & grauiora latronum ſupplicia ſuſtinere cogatur: qui loquitur iuſta, & non audiatur: qui loquitur plena ſalutis, & impugnatur: vt poſſit dicere, Cum loquebar illis, impugnabant me gratis. Gratis igitur perſecutionem patitur qui impugnatur ſine crimine. Sed hic Ambroſ. mouet dubium: cùm ille qui gratis impugnatur debeat eſſe conſtans & ſine timore, quomodo ergo iſte gratis perſecutus, ſe dicit timere: Et *à verbis* (inquit) *tuis formidauit cor meum*? Et reſpondet, quòd eſt quidam timor infirmitatis ad damnationem: & quidã timor infirmitatis ad ſalutem. primus debilitat: ſecundus fortificat. Sicut poſitus inter duo mala, inter decapitationem & exilium: timor quo maius malum abhorret, facit ipſum magis conſtantem ad minus malum ſubeundum. Sic & de ſanctis martyribus qui erant poſiti inter mala pœnalia corporis, & abdicationẽ à Deo, & perpetuos ignes: videntes quòd vnum ex iſtis duobus oportet incurrere: quia ſi fugiunt in corpore pati pro Chriſto, odibiles efficiuntur Deo, & perpetuos ignes patiuntur: ſi autẽ eligunt pro Chriſto in corpore pati, amici Dei conſtituuntur: & non ſolum æternos ignes euadunt: ſed etiam gloriam merentur æternam. Ideo quanto amplius ignes formidãt æternos: fortiores efficiuntur ad cruciatus corporis tolerandos. Et de tali timore hic loquitur Pſalmiſta dicens, *Et à verbis tuis formidauit cor meum*.

Matth. 10.

Chriſtiani gratis perſecuti ſuerunt.

Luc. 20. & Matth. 22.

Matth. 17.

Luc. 3.

Rom. 13.

1. Tim. 2.

Matth. 10.

Perſequitur diabolus aliquos gratis, aliquos non gratis.

Perſequitur diabolus aliquos gratis, aliquos non gratis.

Pſal. 159.

Quæſtio.

Timor maioris mali fortificat ad minus ſubeundum.

Eſa. 61.

Zachar. 1.

Matth. 5.

Spolia martyrum tyrum fuerũt perſecutores.

Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa. 2235

Hic oſtendit ſecundum: ſcilicet quòd verbum Dei contra triſtitiam lætificat. Si enim homo hominem in aduerſis poſitum ſermonibus bonis cõſolatur, quanto magis verbum Dei triſtes conſolatur? Propter quod dicitur, Spiritus domini ad annunciandum mãſuetis miſit me, vt cõſolarer omnes gentes, &c. Et hoc eſt quod Pſal. gratis perſecutus, verbis domini conſolabatur, dicens, *Lætabor ego ſuper eloquia tua*, &c. Sic etiam dixit propheta, Angelus loquebatur in me verba conſolatoria. Et nota hic mirabilem proceſſum. Nam prius Pſalm. dixit, *A verbis tuis formidauit cor meum*: nũc autem dicit ſe in verbis domini lætari: quia lætabor ego, &c. Cum timor magis ſit triſtitiæ occaſio quàm letitiæ. Sed quia (vt dictum eſt in præcedenti verſiculo) timor maioris mali vt euadatur, lætanter minus malum ſubire facit: hinc eſt quòd iuſtus eloquiis Dei informatus, nouit malo pœnæ tẽporalis ignes æternos euadere. Ideo hic perſecutus lætatur ſuper hoc eloquiis diuinis certificatus. Audit enim Chriſtum dicentem, Beati qui perſecutionem patiuntur, &c. gaudete & exultate: ecce enim, merces veſtra multa eſt in cœlis. Aliam etiam cauſam lætitiæ inſinuat in perſecutione, dicens, *Sicut qui inuenit ſpolia multa*: quia in hoc etiam verbum Dei patientes martyres lætificat: quia perſecutores acquirit: quia videntes perſecutores martyrum conſtantiam & pati lætanter, ad fidem ſunt conuerſi. Et ſic martyr de perſecutoribus ſpolia facit. Vnde hic Auguſt. ait, Per ea verba Dei vicit à quibus formidauit. Victis enim hoſtibus, ſpolia detrahuntur. Per martyres ſpolia multa inuenta ſunt, quando perſecutores patientiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

martyrum mirati crediderunt. Et qui regem nostrum detrimento militum eius damnificare moliti sunt, ab illo insuper sunt acquisiti. Quisquis ergo à verbis domini ne vincatur in certamine formidat, super eadem verba victor exultat. Nam ne putaremus ex illa formidine odium Dei potuisse subrepere, dicit, *Exultaui super eloquia tua.* Quod vtique non dixisset, si odisset ea. Item notãdum quòd meritò formidans à verbis diuinis, lætatur in illis: quia illo timore timor turbatiuus excluditur, vt principum persecutio non formidetur. Quod exemplo ostendit hic Ambros. dicens, *Lætabor ego*, &c. Bona ergo trepidatio à verbis Dei, si exultationem generat. Qui enim formidat à verbis domini, postea in verbis eius exultat. Ergo qui habet in corde suo verba Dei, excludit sermones principũ à corde suo: excludit timor timorẽ. Si enim quis ingressus balnea solis æstũ deponit, & sic calor calorem excludit: quanto magis diuini iudicij terror hunc terrorem excludit humanum: humanum feruorem gratiæ feruor æternæ? Et notanter subdit, *Sicut qui inuenit spolia multa.* Quoniã per formidinem & amorem eloquiorũ Dei, spolia sumpsimus dæmonum, spolia gentium, ac etiam spolia Iudæorum, spoliáq; legis & sanctarum scripturarũ: vt hic deducit Ambros. dicens, Habet ecclesia spolia multa, quæ Iudæis abstulit. Sicut Dauid Goliæ gladium abstulit, & ipsius gladio caput eius amputauit: sic & verus noster Dauid humilis & mansuetus dominus Iesus, intelligibilis Goliæ caput armis ipsius amputauit. Arma enim diaboli gentes erant: fide autem gentium vulneratus, caput quod habebat amisit: detracta sunt spolia prostrato: vasa eius diruta, quia alligatus est fortis. Caro hominis peccatoris erat diaboli: sed postquã in Christum credidimus, caro nostra cœpit esse vas electionis. Spolia diaboli quæ in Adam inuaserat, Christus vendicauit, qui captiuam duxit captiuitatem. Ideo caput eius abstulit, vt ipse caput esset corporis interempti. Meritò ergo gentes nunc toto orbe caput regale circumferunt, quia membra sunt Christi. Consequẽter de spoliis Iudæorum dicit, Cognosce etiam de Iudæis, quibus dominus Iesus abstulit spolia: hoc est, regnum cœlorum abstulit & dedit genti faciẽti fructum eius. Ab illis abstulit, nobis dedit. Meritò ergo exulto, sicut qui inuenit spolia multa. Sine labore meo inueni spolia quæ non habebam: inueni Pentateuchum, inueni libros Regũ, inueni Prophetarum scripta, Psalmos, Prouerbia: inueni euãgelium. A Iudæis hæc spolia detracta sunt, & mihi data. Lex quidem spiritualis est, illam habet qui illam intelligit. Illã non habet Iudæus, qui illam in spiritu non intelligit. Habent Iudei libros, sed sensum librorum non habent. Habent Prophetas, sed non habent quod illi prophetarunt. Quomodo enim habent quem non receperũt? Ideo cum Moyse & Helia mihi apparuit, quia ab illis recessit. Multa habet spolia qui habet Dei verbum: habet resurrectionem, habet iustitiam, habet sapientiam, habet virtutẽ, habet omnia, quia omnia in ipso constant. Hæbræi spoliauerunt Ægyptios, & vasa ipsorum abstulerunt. Nos aurum mẽtis accepimus, nos acquisiuimus cœlestis sermonis argentum. Dicat ergo populus Christianus, lætetur & dicat, *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Ad istum sensum inducit Gregor. hunc versum, dicẽs, Eloquium domini spolia nominatur: quod Psal. testatur, dicens, *Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa.* Quæ eloquia idcirco spolia vocata sunt, quia ad fidem domini gentilitate transeunte, Iudæi sacris eloquiis quibus induti fuerũt, spoliantur.

Timor domini lætificat.

Spolia multa absulit Christus à multis.

Eloquia Dei spolia multa habent.

Greg. 18. moral. cap. 8.

2236 Iniquitatem odio habui & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.

Hic ostendit tertium: scilicet quòd verbum à vitiis mentem purificat. Audi Christum dicentẽ suis Apostolis, Iam mundi estis propter sermonẽ quem locutus sum vobis. Si enim baptismus animam purificat, quanto magis verbum Dei? quia virtutem purgandi animam non habet baptismus, nisi per verbum Dei. Dicit ergo Christus, Iam mundi estis propter sermonem, &c. secundum August. quia in aquã verbum mũdat. Detrahe verbum, & quid est aqua nisi aqua? Accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum. Sic ergo quicunque verbum Dei diligit, ipso mũdatur, quia omne peccatum & iniquitatem detestatur. Quod nunc declarans Psalmista dicit, *Iniquitatem odio habui*, &c. subdit rationẽ, *quia legem tuam dilexi.* Ex istis verbis vult Psalmista ostẽdere quòd timor verborum Dei quem habuit, dicens: *A verbis tuis formidauit cor meum*, non odium, sed charitatem fouet & amorẽ Dei ac legis. Quod hic deducit August. dicens, Nempe à verbis eius illa formido nõ fecit eorundem verborum odium, sed integram charitatem. Quid enim lex Dei, nisi verba Dei? Absit ergo vt in timore pereat amor, vbi castus est timor. Sic patres à filiis bonis & timentur & amantur: sic & pudica coniunx virũ timet ne ab illo deseratur: & amat vt fruatur. Si ergo & pater homo, & coniunx homo & timeri & amari debet: multo magis pater noster qui est in cœlis. Et ille quidẽ speciosus forma præ filiis hominum: non carne sed formosus virtute. A quibus enim diligitur lex Dei, nisi à quibus diligitur Deus? Quid habet bonis filiis triste lex patris? An quoniã quem diligit corrigit? Flagellat enim omnẽ filium quem recipit. Paterna ergo iudicia laudentur & in flagello: sed promissa diligantur in præmio. Vel per ista verba vult Psalmista ostendere quòd nihil à nobis tam est fugiendum, sicut iniquitas: nihil tantum absurdum, vt lex diuina intellecta secundum spiritum. Et hoc hic deducit Ambros. dicẽs, *Iniquitatem odio habui*, &c. Meritò iniquitatem odit qui habet arma iustitiæ. Hæbræus cùm haberet hæc arma, hoc est legem & prophetas: murem vel hominem abominabatur mortuum. Quia lex dicit, Omnis qui tetigerit mortuum, immundus erit: & humanitatis summa negabat officia defunctis. sed legi non est mortuus, nisi is qui iniustus est. Hæc immunditia iustis quæ iniquitas? Quid enim immũdius quàm immundus mente, qua nihil preciosius datum est homini? turpibus communicare criminibus, atrocibus efferare cõmentis: quid illis prodest quòd mortuum hominem viuere formidant? Vtinam vita eorum non pollueret appropinquantem, quorum mors contaminare neminem potest. Mors nemini nocet: vtinam vita non noceat. Contagium enim colluuionis, consortium iniquitatis est. Quomodo ergo contaminare potest, qui iniquus iam esse non potest? cum etiamsi fuit, tamen esse desinit. Fuge, ergo iniquitatem, ne te comprehendat. Fuge iniustitiam, quæ viuentes adhuc mortuos facit. Sed nemo fugit, nisi qui diligit æquitatem. Ideo subdit, *Legem autem tuam dilexi.* Lex enim intellecta omnem æquitatem

Timor castus generat amorem.

Psal. 44.

Apocal 3.

Müditia & immüditia est iustitia & iniustitia.

Num. 19.

Iniquitas est immunditia.

tem continet: non literaliter vel carnaliter sumpta. Vnde hic consequenter ait Ambros. In lege æquitas omnis est, si spiritualem accipias legem: si consurgas cum Christo, & ibi altare sacrosanctum illud cœleste consideres, non altare terrenum, quod hostili populatione destructum est. Si illam generalem legem spectes quæ in cœlo est, nõ istam quæ à populo Iudæorum frequentabatur in terris: quæ propter incolarum perfidiam à Romano exercitu iniecto flagrauit incendio. Si intuearis in illũ principem sacerdotum, de quo scriptum est, Habentes itaque magnum sacerdotem egressum de cœlis Iesum filium Dei, teneamus confessionem fidelem: qui aduocatus quotidie pro nobis est apud patrẽ, vt pro quibus in diebus carnis suæ misericordi est compassus affectu, pro his operetur remissionem quotidie peccatorum. Quæ enim spes alia generi humano, nisi omnium viuentium delicta donentur? Ille ergo princeps solus est sacerdotum, cui astant pij sacerdotes in cœlestium sacrarium illud altissimum proprij cruoris ingressi. Illa ergo lex diligenda, in qua verus Hæbræus liber est ab omni seruitute vitiorum. Est (inquam) magnum sabbathum, & inoffensa requies defunctorum: in qua mortui populi semen suscitatur, non commixtione, sed redemptione fraterna. Secundum hanc ergo legem odio habet sanctus iniustitiam, non iniustum, qui potest sæpe cõuerti: nec mortuorum reliquias, sed mortuam iniquitatem execratur & refugit. Et cum hoc concordat textus Canonis, dicens, Quòd illa solùm mala dicuntur & fugienda sunt, quæ mentem crimine implicant. Vnde paupertas, ægritudo, mors & huiusmodi, mala non dicuntur: & sic nec odio debent haberi. 15. quæst. 1. Illa cauenda sunt.

Iustitia omnem continet lex.

Lex cælestis.

Hebr. 4.

2237 Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ.

Hic ostendit quartum: scilicet quòd verbũ Dei nos sollicitat ad Deum laudandum. Ad Deũ enim laudandum omnis scriptura nos prouocat, omniúmque creaturarum natura: quia quælibet creatura suo modo Deum laudat, dum Deo obediens indictum sibi ordinem seruat. Vnde Psal. 68. Laudent illum cœli & terra, mare, & omnia quæ in eis sunt. Et non solùm ab omni creatura laudandus est Deus, sed etiam omni tempore: quod septenario numero significatur. Quod hic notans Psal. dicit, *Septies in die laudem dixi tibi*, &c. Septenario enim numero vniuersitas designatur. Et sic septies in die laudare dominum, idem est quod omni tempore laudare. Vnde istum passum exponens August. dicit, *Septies in die*, &c. Quod hic ait, *Septies in die*, significat semper. Solet enim iste numerus vniuersitatis indicium esse: propter quod sex diebus diuinæ operationis septimus adiectus est quietis. Et per septem dies currentes & recurrentes tempora vniuersa voluuntur. Nec ob aliud dictum est, Septies in die cadit iustus & resurgit: id est, non perit iustus modis omnibus humiliatus, quia nõ preuaricatur: alioquin non erit iustus. Nam pro omni genere tribulationis qua in conspectu hominum deiicitur, positum est, septies cadit: & pro eo quòd ex ipsis omnibus tribulationibus proficit, positũ est, resurgit. Satis hoc manifestat, quod ibi sequitur. Vnde ibi sequitur, Impij autem infirmabuntur in malis: hoc est itaq; iusto septies cadere & resurgere, in omnibus malis nõ infirmari. Meritò ergo

Laudat Deũ omnis creatura.

Septem signi ficat vniuersitatem.

Gen. 2.

Septies in die cadit iustus, & qualiter.

1. Pet. 4.

Septem multa significant.

Greg. 35. moral. c. 6. & 7.

Eccles. 11.

Iosue 6. Psal. 33.

Septiès significat perfectionem.

Greg. 1. moral. cap. 11.

septies in die laudat ecclesia Deum super iudicia iustitię ipsius: quia cum tempus esset vt iudicium inciperet à domo domini, in omnibus tribulationibus suis non infirmata, sed coronis martyrum gloriata est. Quòd autem septenario numero omne tempus designetur vel vniuersitas, aliter ostendit Gregor. ostendens quòd per septem multa significantur: dicens, In scriptura sacra septenario numero aliquando requies æternitatis, aliquando vniuersitas præsentis temporis, aliquando sanctæ ecclesiæ vniuersitas designatur. Septenario quippe numero perfectio æternitatis innititur, cùm dies septimus in requie domini sanctificatus vocatur: cui iam inesse vespera non dicitur, quia internæ beatitudinis requies nullo termino coarctatur. Hinc est etiam quòd lege data dies septimus terminatus esse præcipitur, vt æterna per illũ requies designetur. Hinc est quòd annorum circulo septenarius numerus septies multiplicatus monade addito, ad quinquagenarium ducitur: vt perpetuam beatitudinem signans, iubilei sacratissima requies obseruetur. Hinc est quòd resurgens dominus & frequenter apparens, vltimo iam conuiuio cũ septem discipulis comedisse describitur: quia hi qui iam in illo nunc perfecti sunt, æterna perfectione satiantur. Quòd verò per septenarium numerum præsentis vitæ vniuersitas designatur, tunc magis ostenditur cum post eum quoque octonarius numerus subinfertur. Septenarium quoq; numerum adhuc alius sequitur: vt ex ipso eius augmento exprimitur, quòd finienda temporalitas æternitate concludatur. Hinc est enim quòd Salomon admonet, dicens, Da partes septem, necnon & octo. Per septenarium quippe numerum hoc quod septem diebus agitur, præsens tempus expressit: per octonarium verò vitam perpetuam designauit, quam sua nobis dominus resurrectione patefecit: cum scilicet dominico die resurrexit: qui dum diem septimum sequitur, à conditione octauus inuenitur. Bene ergo dicitur, Da partes septem, necnon & octo: quia ignoras quid mali futuri sit super terram. Ac si apertè diceretur, Sic dispensa temporalia, vt appetere non obliuiscaris æterna. Oportet namque vt in posterum bene agẽdo prouideas, qui de venturo iudicio quanta tribulatio sequatur ignoras. Rursum per septenarium numerum hæc vniuersitas temporalitatis accipitur. Hinc est enim quòd per septem dies hoc totum vitæ præsentis tempus euoluitur. Hinc est quòd in typo sanctæ ecclesiæ, quæ omni hoc tempore mundo prædicando creuit, arca domini tubis clangentibus muros Hiericho diebus septem circũacta confregit. Hinc Psalcanit, *Septies in die laudem dixi tibi.* Ipse rursum pro toto atque vniuerso deprecationis suæ tempore se dixisse significans, ait, Semper laus eius in ore meo. hęc Gregor. Ad propositum ergo: si septenario numero significatur requies æterna, tunc est sensus: *Septies in die laudem dixi*: id est, in die æternitatis gloriæ laudabo te. Si autem septem significet vniuersitatem vitæ præsentis, tũc est sensus: In omni gradu vitæ præsentis ætate vel statu laudabo te. Si autem accipiatur pro vniuersitate ipsius, tunc est sensus: Omni tempore laudabo te. vt sic accipiatur *laudem dixi tibi*, pro futuro: id est, laudabo te. Vel aliter: vt per septenarium numerum denotetur simplex & pura deuotio, quæ in oratione requiritur. Nam septem perfectionem significat: vt ostendit Gregor. dicens, Quid in septenario numero, nisi

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſumma perfectionis oſtenditur? Vt enim humanæ rationis cauſas de ſeptenario numero taceamus, quæ aſſerunt quòd idcirco perfectus ſit, quia ex primo pari conſtat,& primo impari.Ex primo qui diuidi poteſt: & ex primo qui diuidi non poteſt. Certiſſimè tamen ſcimus quòd ſeptenarium numerum ſcriptura ſacra pro perfectione ponere cõſueuit. Vnde & dominus ſeptimo die requieuit. *Gen.2.* Hinc eſt quòd ſeptimus dies in requiẽ hominibus datus eſt:id eſt, in ſabbathum. Sic ergo eſt ſenſus: *Septies in die laudem dixi tibi:*id eſt,perfectè oraui,perfectè te laudaui. Et hunc ſenſum ponit hic Ambr. dicens,*Septies*, &c. Exiſto numero ſtudium ſanctæ deuotionis exprimitur. Sed puto magis quòd purus & quietus ac vacuus ab omni onere delictorũ declaretur affectus : vt ſine vllo iracundiæ imprecationis aut flagitioſæ cupiditatis incendio deferatur oratio : & nihil quod alio noceat poſtulemus, nihil quod nos ſecularibus petitionibus decoloret.Laudemus in hymnis & cãticis vera ſemper & iuſta,ea quæ de diuinis canimus laudibus confitẽtes.Non ſit anceps & dubia ſententia,non diſcolor mentis intentio, non materialibus negociis occupata : à propoſiti ſpiritualis executione deflectat: iuſtificetur ſemper iuſtitia Dei tranquillo animo, non ocio feriato. Vel aliter : *Septies in die laudem dixi tibi:*id eſt,ſeptiformi ſpiritu repletus:vel *ſepties*:id eſt ſeptem vicibus:ſecundum quòd clerici faciunt per ſeptem horas canonicas Deum laudantes. Et hoc ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ:id eſt, ſuper flagella quibus corrigis & caſtigas filios quos recipis.

2238 ## Pax multa diligẽtibus legem tuam, & non eſt illis ſcandalum.

Hic oſtendit quintum:ſcilicet quòd verbũ Dei mentem pacificat:quia verba Dei obſeruatoribus ſuis pacem confert corporis & animæ. Qui enim obſeruat Dei verba, iuſticiam facit,quia iuſticia eſt hominem Deo ſubditum eſſe:ſed iuſticia mater eſt pacis.Eſa.32, Opus iuſtitiæ pax. Propter quod ait dominus, Vtinam attendiſſes mandata mea, & facta fuiſſet ſicut fluuẽ pax tua.Et hoc idem hic ponit Pſalmiſta dicẽs,*Pax multa diligentibus legem tuam.* *Eſa.48.* *Scandalũ nõ habet diligẽs legem Dei.* Scandalum autem quid ſit, vide ver.829. Vbi notandum,quòd ille ſcandalizatur in lege, qui aliqua legens quæ nõ intelligit,illa credit falſa.Ille autem qui legem Dei diligit, non ſcãdalizatur:quia ſi aliqua legit quæ non intelligit,imputat ruditati ſuæ, nõ legi diuinæ.Et ſic quicquid in lege dicitur, credit verum eſſe:quia ſi illud intelligit, veritatẽ cognoſcit:ſi autẽ nõ intelligit, credit ibi aliquod magnum myſterium abſconditum eſſe. Et ſic ſemper in ſeipſo pacem habet:legi non contradicit. Vnde Auguſt. hiç dicit, *Pax multa*, &c. Qui enim diligit Dei legem, etiam quod in ea non intelligit, honorat:& quod ei ſonare videtur abſurdè, ſe potius nõ intelligere , & aliquid ibi magnum latere iudicat. Ideo lex Dei non eſt illi ſcandalum. Vt autem nullum ſcandalum omnino patiatur,ſion ſic homines ſanctæ cuiuſcunque profeſſionis attendat,vt fides eius ex eorum moribus pendeat:ne aliquibus cadentibus quos pro magno habebat, ipſe ſcãdalum patiatur : ſed ipſam legem Dei diligat,& erit ei pax multa, nullúmque ſcandalum. Securus enim diligit eam, in qua etiam multi peccant, peccare ipſe non nouit. Vel aliter:per legem Dei intellige charitatem : quæ lex eſt omnium bonorum & forma. *Lex Dei eſt charitas.* Qui hanc legem diligit, nullis turbatur aduerſis: omnia ſuſtinet, omnia tolerat patienter:ſcãdalum aliis neſcit inferre , aliorum factis compati nouit, non ſcandalizari. Et hæc eſt hic intentio Ambroſ. dicentis,Lex Dei eſt charitas,quæ omnem perturbationem excludit.Etenim ei qui Deũ diligit,profunda eſt confirmatæ mentis tranquillitas. Aquæ enim multæ non poterunt extinguere charitatem, & flumina nõ obruent eam. Multa aqua eſt diuerſarum paſſionum & fluminum ſecularium cupiditatum incitata:murum tamen charitatis ſubuertere non poſſunt. Ideóque charitate fundatus dicit, Torrentem pertranſiuit anima noſtra.Nunquid aqua maris excludere poteſt Moyſi charitatem ? vt etiam ſecundum literam Pſalmorum tibi ſeries ſuffragetur. Nempe diligens Deũ,iter tutum ſibi credit eſſe per mare. Qui autem nõ dilexerunt Deum, hi demerſi fluctibus, dignũ ſacrilegiis ſuis exitum pertulerunt.Helias & Heliſeus Iordanẽ pede tranſierunt:& hæc fuit nimiæ merces & gratia charitatis. Hi igitur vt tranſirent aquam fluuij Iordanis, paſſionum fluenta noſtrarum mentis priùs veſtigio trãſierunt. Adeſt Deus ſemper ſuis iuſtis,cũ aliquibus terũtur aduerſis:ſi tamẽ trãſeunt mẽte cõſtãti, nõ dubitãti,nõ fidei turbãtur incerto. Tranſi ergo & tu fideli animo , ſi diuinam vis tibi adeſſe præſentiam : ſi non ſolùm pax, ſed & multa pax ſit in animo tuo. Nulla te prælia diuerſæ cupiditatis impugnent : non ira ſtimulet, non libido. Et ſi eſt pugna,tantum foris ſit,non intus. Præliare aduerſus perſequentes:licet & ipſis ſilentio ſæpe cedendum ſit , quia tibi vincunt , illorum potentia tua eſt victoria.Non ergo te impugnet auaritia,nõ cupiditas exagiret, non triſtitia deiiciat, non inflammet libido,non reſupinet ſuperbia,nõ curuet ambitio,non formido proſternat.Pax multa abundet, quæ ſuperet omnem mentem:quo nihil pulchrius dici potuit.Sũmus ſapientiæ finis eſt,vt ſimus mẽte trãquilli:ne commentitiis poëtarum fabulis lubricis turbetur affectus. Summus finis iuſtitiæ eſt vt iniquitas mentem iuſti mouere non poſſit. Virtutis totius hic finis eſt,vt corporea ipſius fortitudinis efficiat miles bella : vt confecto bello pacem reformet. Paci ergo & ipſa plerumque militat fortitudo bellandi. Nullis ergo iuſtus frangatur iniuriis,nullis moueatur periculis,nullis tentetur procellis. Siue mors ingruat,ſiue vita, ſiue cœli cœlorum , neque deiiciatur aduerſis , neque extollatur ſecundis. Nunquam ſit ei infirmus affectus : cauet ſcandalum,qui pacem habet, quæ omnem mẽtem ſuperat,&c.

Charitas omnia aduerſa ſuperat. Cant 8.

Pſal.123.

4.Reg.2.

Pax ſpiritualis.

Phil.4.

2239 ## Expectabam ſalutare tuum domine : & mandata tua dilexi.

Hic ponit ſextum:ſcilicet quòd diuinum verbũ fortificat mentem per ſpem. Obſeſſus expectãs adiutorem , ſpe fortificatur:infirmus, ſpe medici:captiuus, ſpe redemptoris. Sic & flagellis huius mũdi oppreſſus,dum per hæc ſaluari expectat,patientia perſeuerat.Vnde dicit verbum Dei omni aduerſa patienti, Viriliter agite,& cõfortetur cor veſtrũ, omnes qui ſperatis in domino. Sic & Pſal.36, dicit, Expecta dominum & cuſtodi viam eius (ſcilicet humilitatis & patientię) & exaltabit te.His imbutus Pſal.hic à perſecutoribus preſſus dicit,*Expectabam ſalutare tuũ domine.*Iſta enim poſſunt eſſe verba ſynagogæ:iſta poſſunt eſſe verba eccleſiæ. Antiquis enim patrib⁹ nihil profuiſſet mãdata Dei ſeruare,niſi fidẽ Chriſti ſaluatoris venturi habuiſſent.

Pſal.30.

Spes aduẽtus Chriſti ſemper fuit & eſt neceſſaria.

Similiter

Similiter nec nobis , niſi Chriſtum ſalutare ad iudicium omnium venturum crederemus. Dicat ergo ſynagoga de primo aduentu ſaluatoris:dicat eccleſia de ſecundo aduentu ad iudicium, *Expectabam ſalutare tuum domine* &c.Vnde ad iſtum intellectum exponit hunc paſſum Aug.dicens, Quid enim antiquis iuſtis patribus profuiſſet Dei dilexiſſe mandata , niſi Chriſtus qui eſt Dei ſalutare eos liberaſſet:Cuius etiam ſpiritu impertito,mandata Dei diligere potuerunt.Si ergo expectabant ſalutare Dei qui mandata eius dilexerunt:quanto magis neceſſarius erat Ieſus, hoc eſt ſalutare Dei,ſaluis faciendis eis qui mãdata eius nõ dilexerũt? *Coloſſ.3.* Poſſunt etiam iſta ſanctis nouæ legis congruere. Expectant enim ſalutare Dei Chriſtum,qui mandata eius diligunt: vt cum Chriſtus apparuerit vita noſtra,tunc & nos cum illo appareamus in gloria. Vel aliter : per iſta verba vult Pſalmiſta oſtendere quòd meritum præcedit præmium:quòd qui vult habere ſalutare Dei, primò mandata eius debet cuſtodire: vt ſit ſenſus, Ideo mandata tua dilexi,quia expectabam ſalutare tuum. Vnde hic ait Amb. *Expectabam ſalutare tuum domine* &c.Qui expectat,charitatẽ ſperat:ergo ſpes præcedit,ſalus ſequitur.Spes igitur præcurrit effectum. Ideo qui expectat ſalutem à domino , facit præcepta domini. Vnde dominus amicos appellat in euangelio non ſeruos,qui ſua præcepta fecerũt. Qui enim diligit,facit : & qui fecerit , meritò dilectionis remuneratione donatur. Si autem quæras vtrum ſit licitum mandata Dei diligere:id eſt operibus implere expectati one ſalutaris (id eſt præmij) ſic quòd ſi nõ eſſet ſpes præmij , non fierent:ſed ſpe præmij illa diligo , illa obſeruo:de hoc vide ſuprà, verſic.2185.

2240 ## Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua,& dilexit ea vehementer.

Hic ponit ſeptimum:ſcili cet quòd verbum Dei nos dignificat,amicos Dei faciendo. Verbum enim Dei docet Dei mãdata cuſtodire:cuſtodia autẽ mãdatorũ Dei amicos Dei conſtituit , & à ſeruitute liberat:Chriſto dicẽte,Vos amici mei eſtis,ſi feceritis quę ego præcipio vobis.Et hoc eſt ꝙ iſte oſtendens ex cuſtodia mandatorum ſe Dei amicum effectum, exultans dicit, *Cuſtodiuit anima mea* &c. Et aduerte quòd aliud eſt cuſtodire mandata , & aliud diligere mãdata vel Dei teſtimonia.Quis enim ſine charitate poteſt ieiunare, eleemoſynas facere , corpus ſuum affligere , antequam Chriſti nomen neget: ſe flammis exponere ? vt dicit Apoſtolus, Si tradidero corpus meum ita vt ardeam , charitatem autem non habeam , nihil mihi prodeſt : vt puta qui talia facit ex hypocriſi vel vt nomen ſibi acquirat: vt antiqui Romani pro nomine ſibi acquirendo ſponte ſe morti obiiciebant. Iſti tales obſeruant mandata,ſed illa non diligunt:ſed diligunt gloriam propriam,pro qua illa faciunt.Ille autem mandata Dei diligit , qui amore ſolo iuſtitiæ illa cuſtodit. Ideo poſtquam Pſalmiſta dixit,*Cuſtodiuit anima mea teſtimonia tua:*ſtatim ſubdidit,*Et dilexit* &c.Vnde hic Auguſt. ait, Cuſtodiũtur teſtimonia Dei dum non negantur: hoc eſt martyrum officium , quia teſtimonia Græcè martyria nuncupantur. Sed quia etiam pro teſtimoniis Dei flammis concremari ſine charitate nihil prodeſt:ideo addit quod perfectum eſt,*Et dilexit ea valde.* Hoc idem hic ponit Ambroſius,dicens,Plus eſt enim diligere quàm cuſtodire. Cuſtodire enim interdum eſt neceſſitatis vel timoris:diligere verò , charitatis. Ideo hic cùm dixiſſet,*Cuſtodiuit:*adiecit,*Et dilexit:*vt cuſtodia amantis fuerit , non timentis. Qui enim nimium diligit, nimium cuſtodit. Hic nota quòd à cuſtodia mandatorum vel teſtimoniorum Dei multa nos impediunt,ſi dilectio illorum non ſit ſollicita.Docet enim experientia quòd iter ſuum agere & perficere maximè tria impediũt : ſcilicet onus premẽs, æſtus ardens , & fames vrgens. Primò ne mandata Dei cuſtodiamus impedit onus premẽs. Qui enim onere nimio premitur, ab incepto itinere cogitur deficere : ſic & de via mandatorum Dei. Quod eſt autem in itinere vitę preſentis grauius onus quàm ſit onus peccati? Pſalm. 37 , Quoniam iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt caput meum : & ſicut onus graue grauatæ ſunt ſuper me.Qui ergo cupit viam mãdatorum Dei peragere, primò hoc peccatorum onus deponere debet.Dicit Auicen.primo can.loquens de regimine iter agentium , quòd non debet aliquis in vias ire repletus ſanguine,ſed corpus ſuum primò mundificet:& poſtmodũ iter arripiat. Sic & in propoſito : nã ille dicitur ſanguine repletus,cuius conſcientia peccatis abundat.Ideo dicitur,Libera me de ſanguinibus &c.Primò ergo mũdet ſe ab omni humore ſuperfluo (id eſt ab omni peccato) vt ad cuſtodiam teſtimoniorũ Dei habilis fiat. Et hoc eſt quod dicitur , Ab omni via mala prohibui pedes meos , vt cuſtodiam mandata tua. Secundò impedit æſtus ardens. Quid eſt ardens æſtus , niſi variæ concupiſcentiæ cor noſtrum inflammantes?Dicit Auic. vbi ſuprà, quòd iter agentes in calore vehementi caput ſuum tegant , ſi iter cuſtodire volunt.Sic & in hoc mundo iter agentes cum ſemper variis concupiſcentiis agitentur & inflammentur, ſi iter diuinorum mandatorum cupiunt cuſtodire, caput ſuum (id eſt mentem ſuam) ſollicitè debent cuſtodire & tegere virtutibus : ne æſtu concupiſcentiarum capiantur,quicquid ſit de alio corpore. quia licet non ſit plenè in noſtra poteſtate ne concupiſcẽtiarum calor corpus noſtrum tangat:tamen in poteſtate noſtra eſt non aſſentire concupiſcentiis , ne talis calor aſcendat ſuper caput noſtræ mentis. Quod ſi facimus , de nobis verificabitur illud Pſalm. 120 , Per diem ſol non vret te &c. Tertiò famis debilitas illos impedit qui ſibi cibum recuſant ſumere,aut ſaltem nimis deſerunt. Dicit Auicen.vbi ſuprà,quòd iter facturus, præcipuè debet eſſe ſollicitus de nutrimẽto. Nutrimentum autem iter agentis (ſecundum eum ibidem) debet eſſe bonæ ſubſtantiæ & paucæ, multi tamen nutrimenti : & dimittendum eſt quicquid humorem generat crudum. Similiter & medicus cœleſtis iter mandatorum ſuorum agentes ſimili modo voluit itinerare , prouidens de conuenientiſſimo nutrimento : quod quia viatoribus datur, viaticum appellatur , quod eſt optimæ ſubſtantiæ, Continet enim ſubſtantiam tam diuinam quàm humanam. Et licet Chriſtus qui in hoc cibo miniſtratur nobis ſit geminæ ſubſtantiæ : tamen ſub ſpecie modicæ ſubſtantiæ nobis miniſtratur, Eſt autem multi nutrimenti , quia non ſolùm corpus , ſed etiam animam nutrit. Ioannis 6 , Si quis manducauerit ex hoc pane , viuet inæternum. Cæteri autem cibi corporales , præcipuè inordinatè ſumpti , generant crudos humores : id eſt motus illicitos. Et ideo magis cuſtodiam mandatorum impediunt , quàm promouent. Qui ergo tria iſta prædicta obſeruauerit , mandata

1.Ioan.14.

Aliud eſt mãdata Dei facere: aliud illa diligere.

1.Cor.13.

1.Cor.13.

A cuſtodia mãdatorum tria impediũt

Ambulãtes & itinerãtes tria obſeruare debent.

Pſal.50.

Pſal 118.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dei poterit custodire: vt dicat illud Psal. 118, Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum. Et consequéter, *Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer.*

2241 Seruaui mandata tua & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

Hîc ponit octauum: scilicet quòd verbum Dei nos iustificat, Deo præsentando. Verba enim Dei sunt quasi quoddam medium inter nos & Deum: quia nobis præsentant Deum, & nos Deo. Vnde vt dicitur ad Hæb. 4, Non est aliqua creatura inuisibilis in conspectu eius, ad quem nobis est sermo: B quia omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Vnde cogitationes nostræ sunt in conspectu suo. Psalm. 18, Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Omnia opera nostra sunt in conspectu suo, omnis oratio, & omnis pœnitentia. Psalm. 118, Intret in conspectu tuo oratio mea &c. Iob 13, In conspectu eius arguã vias meas: & ipse erit saluator meus. Quod nunc confitens Psalm. ait, *Seruaui mandata* &c. *quia omnes viæ* &c. Vbi notandum est quòd hic ait, *Mandata & testimonia*. Per mandata enim intelligit præcepta affirmatiua: sed per testimonia, præcepta negatiua. Vnde hic ait glosa, *Seruaui mandata tua & testimonia tua*: mandata iubendo, sed testimonia prohibendo accipe. Vel aliter: per mandata intellige præcepta tam affirmatiua quàm negatiua: C sed per testimonia, accipe martyria. Et tunc iste versus est quasi declaratiuus prædictorũ. Nã prius dixit, *Mandata tua dilexi*. Deinde subiunxit, *Testimonia tua custodiui & dilexi*. Nunc autem ostendit huius dilectionis & custodiæ causam, dicens, *Ideo seruaui mandata & testimonia tua, quæ omnes viæ meæ in conspectu tuo*. Vnde Deo attribuit bonum quod facit, dicens, *Quia omnes viæ meæ in conspectu tuo*. Tanquam si diceret, Si auertisses faciem tuam à me: scilicet auxilium gratiæ tuæ: nec mandata tua nec testimonia custodissem. Custodiui ergo, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo. Et nota quòd in conspectu domini sunt boni & mali, quia non est aliqua creatura inuisibilis in conspectu eius: ad Hæb. 4. Sed differenter: quia malos videt vt perdat. Psal. D 33, Vultus autem domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Sed bonos respicit vt saluet & protegat. Psalm. 67, Iusti epulentur in cõspectu Dei, & delectentur in lætitia. Quid est enim conspectus Dei, nisi respicere Dei? Quid autem respicere Dei, nisi misereri Dei? vide verfic. 150. 360. Vnde hic ait Augustꝰ. Nam si Deus non adiuuaret gradientem iustum in cõspectu suo, non diceret, *Ideo seruaui & custodiui, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo*. Quis enim posset seruare testimonia sid est martyria) nisi adiuuaretur à Dei gratia? Plerũque enim dum mandata Dei custodiuntur, fiunt persecutores & inimici illi, contra quorũ voluntatem custodiũtur. Et tunc fortiter sunt custodienda testimonia, vt. s. martyria antè eligantur quàm Dei E mãdata relinquãtur. Vel aliter. Sicut enim ait saluator, Omnis qui malè agit, odit lucẽ, & non venit ad lucẽ &c. Ideo omnis malè agens quantũ est ex se, si posset, occultaret mala sua etiam à Deo. Quod si per effectum facere non potest, facit tamen affectu. Ille ergo solus à Deo videri desiderat, qui bene agit. Et ideo ille solus potest dicere, *Omnes viæ meæ in conspectu tuo*, qui affectu omnia vult videri à Deo. Ille autem solum cupit vias suas à Deo videri, qui bene agit. Et ista videtur esse intentio Amb. hic dicentis, Beatus qui potest dicere, *Omnes viæ meæ in conspectu tuo*: qui nolit abscondere omnes cogitationes suas, *Gen. 3.* & omnes actus suos. Abscondebat Adã viam suam: *Gen. 4.* abscondebat etiam Eua post culpam. Abscondebat Cain necem fratris. In affectu possumus vias nostras abscondere à Deo, non in effectu. Plena abscondentis perfidia, etsi apud Deum nulla sit latebra. Ideo ecclesia in canticis, sua ei demonstrabat *Cant. 8.* secreta, dicens, Assumam te & ducam te in domum matris meæ, in secretum eius quæ concepit me. Nã etsi Deus omnia videat cordis occulta, bonum tamen est vt vnusquisque ei animam suam aperiat & expandat, & tanquam lumini vel calori eius oc- *Cant. 8.* currat. Nec immeritò gloriatur ecclesia, dicẽs, Ego eram in oculis eius tanquam inueniens pacẽ: quoniam vias suas perdere non timebat. Iusti ergo est *Psal. 33.* ista vox, Oculi enim domini super iustos. Itaq; domino Iesu Christo, qui est via & veritas, bene hoc dicitur ab illis qui ad illam veram viam fidẽ, moribus, actúque desiderant peruenire: Omnes vię meæ coram te domine. Nulla enim via potest bona esse, nisi quam tu illuminandam tui visitatione luminis inclinaueris.

Conspectus Dei est semper super bonos & malos.

Ioan. 3. Videri à Deo volunt boni, sed non mali.

2242 Tau

A Ppropinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Hîc incipit vigesimussecundus octonarius. Cui pro titulo præmittitur vltima litera alphabeti Hæbræorum, quæ est Tau: quæ interpretatur Errauit. Errauit enim est temporis præteriti, & significat illum qui aliquando fuit in errore, sed non est: quia se emẽdauit. Quod hic satis clarè deducit Ambros. dicens, Vide quòd Tau interpretatur Errauit, non Errat. Errasse enim præteriti temporis est: sed errare, præsentis. De eo autem dicitur Errauit, qui iam in errore fuit, sed iam non est. Nam is qui in errore adhuc permanet, non errasse dicitur, sed errare. Errare enim est permanentis in vitio: sed errasse, est corrigentis lapsum. probat dicens, Denique emen- *Tit 3.* dator morum ait, Eramus enim aliquãdo insipientes, increduli, errantes desideriis & voluptatibus. Non dixisset vtique, Eramus aliquando insipiẽtes, nisi qui adeptus est postea sapientiæ disciplinam. Nec dixisset Eramus errantes, nisi qui superiorem deposuisset errorem. Vides ergo quia errori renunciasse, non vitij sed profectus est. Plus enim est à vitio se reuocasse quàm vitia ipsa nescisse. Imbutos enim vitiis animos exuere frænis cupiditatum atque emendasse, non solum perfectæ virtutis est, sed etiam cœlestis est gratiæ. Emendare enim futura, attentionis humanæ est: præterita donare, diuinæ est potestatis. Ad propositum ergo: hæc litera Tau quæ interpretatur Errauit, huic octonario meritò præmittitur: quia hic agit Psalmista in persona hominis qui aliquãdo errauit, sed Dei gratia adiutus, se ab errore correxit, & errorem dimisit. Ad corrigendos suos errores & peccata præterita multa requiruntur, secundum quæ iste octonarius diuiditur. Primò enim requiritur erroris cognitio: in principio. Secundò adiutoris inuocatio: ibi, *Intret*. Tertiò gratiarum actio: ibi, *Eructabunt*. Quartò veritatis prædicatio: ibi, *Pronunciabit*. Quintò mandatorum

Pœnitentia præfertur innocentiæ.

rum obseruatio: ibi, *Fiat*, Sextò legis meditatio: ibi, *Concupiut*. Septimò iudiciorum Dei commendatio: ibi, *Viuet*. Octauò peccati cõfessio: ibi, *Erraui*. Primò ergo ad se corrigendum requiritur cognitio sui erroris. Quis enim posset detestari quod nesciret? Principiũ enim salutis peccatoris est sua vitia cognoscere: quia illis bene cognitis, statim remedia quærit: vide versic. 836. Hoc ergo considerans Psalmista in persona se corrigere volentis, à Deo primò petit sibi dari intellectum, quo scilicet peccata sua cognoscere possit, dicens, *Appropinquet* &c. *da mihi intellectum*. Et hoc confidenter petit à Deo Psal. dicens, *Secundum eloquium tuum da mihi intellectũ*. Quod ideo fit. orat, quia promisit Deus pœnitenti dare intellectum: quo scilicet cognosceret mala fugienda, & bona facienda. Vnde Psal. 31, Cum peccator propositũisset pœnitentiam agere dicens, Dixi, confitebor &c. statim sibi respondens dominus ait, Intellectum tibi dabo, & instruã te in via qua gradieris. Confidẽs ergo de ista promissione, hoc primum quærit, dicens, *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo domine*. Et quid petat subdit, dicẽs, *Iuxta eloquium tuum da mihi intellectum*. Vnde August. hic ait, *Appropinquet deprecatio mea* &c. id est oratio mea quæ fit in conspectu tuo appropinquet tibi. Prope enim est dominus his qui obtriuerunt cor. Et quid petat ostendit dicens, *Iuxta eloquium tuũ da mihi intellectum*: promissum petit. Propter quod ait, *Iuxta eloquium tuum*: tanquam diceret, secũdum promissum tuum. Hoc enim promisit Deus, vbi ait, Intellectum tibi dabo &c. Vel aliter: ista est oratio humilis & iusti C hominis. Oratio enim peccatoris ad Deum non ascendit, sed iusti: quia iustitia & virtutes aliæ orationes ad Deum eleuant: peccata autem ipsam deponunt. Vnde hic Amb. ait, *Appropinquet* &c. Volare facit orationem bona vita, & dat alas precibus spirituales, quibus sanctorum ad Deum eleuetur oratio. Sed & spiritus quo oramus, subleuat precem iusti: maximè si corde contrito cõpatiens eam commendet affectus. Orationem ergo suam hic Psal. dirigit in cœlestia, mittit eam in conspectum domini, dans illi flabra iustitiæ, sapientiæ flamina, remigia deuotionis & fidei, innocẽtiæ puritatisque subsidia. Peccato enim grauescit oratio, & longè fit à Deo. Tanto autem plus grauatur, quanto improbabilior est vita deprecantis. Innocentum autem D ascendit oratio: & gemitus compatientis affectus si Ægyptium lutum oderint, & operari terrena declinent. Denique sic legisti, quòd Hæbræorum qui dura Ægyptiorum imperia ferre non poterant: & vt grauia ita & lutulẽta opera indigna sui nobilitate generis recusabant, gemitus & vox ascendit ad dominum. Ascendit enim oratio, quia etsi operabantur, tamen inuiti. Descendebat ad illos Dei misericordia, quia illorum ad Deum ascendebat oratio. Ascendebat itaque non corporaliter: neq; enim tantus propheta precationem suam petebat Deo corporaliter appropinquare. Nã qui ita putat, vtique is Deum certo in aliquo loco cõcludit, vt diffusiorem locum in quo Deus non sit arbitretur: cũ vtique inuisibilis, ineffabilis, incomprehensibilis impleat omnia, & diuinitatis in eo habitet plenitudo. Legi Moysen appropinquasse Deo, cum legem acciperet. Sed ex vsu sermonis consideremus quid sit appropinquare Deo. Constitue magistrum atque discipulum: si discipulus studiosus magistri vel hausit ingenium vel præceptum intendit: ita vt ad similitudinem eius operis atque doctrinæ pro-

Cognitio peccati necessaria est pœnitenti.

Psal. 31. Orationẽ aſcẽdere facit bona vita orãtis.

Exod. 2.

Exod. 20.

A xime videatur accedere: nónne dicimus quod appropinquat magistro? Et tu si imitatorẽ te præbeas Christo, si dolum nescias, si mendacium oderis, si veritatem sequaris, iustitiam non fugias, diligas castimoniã: appropinquasti Christo, & per Christum Deo. Quid est ergo Deo appropinquare orationem nostram, nisi actus nostros eleuare ad Deũ? Si eleues actus tuos, eleuasti orationem tuam. Qui nouit eleuare manus suas, dirigit orationẽ suam in conspectu domini. Hæc enim est oratio ad viram. Dirigatur (inquit Psal.) oratio mea: sicut incensum in conspectu tuo. Est & oratio in peccatum. Vnde & alibi dicit, Et oratio eius fiat in peccatum. Fit oratio tua in peccatum, si secularia petas, si flagitiosa postules: tunc oratio tua ad Deũ non dirigetur, sed in peccatum. Sequitur, *Iuxta eloquium tuum da mihi intellectum*. Quia ergo si volumus orationẽ nostram ad Deum appropinquare, oportet primò intelligere quid petatur, qua vita, qua deuotione. Ideo vt hoc Psal. cognoscat, dicit, *Da mihi intellectum*. Vbi Amb. dicit, Aduerte quid postules: non intellectum generaliter dixit, sed *da mihi intellectum secundum eloquium tuum*. Idem *da mihi intellectum*, non secundum philosophos, qui cum seipsos nesciant, scrutantur cœli plagas: mundi spacia rimantur, quæ nihil sibi prodesse possunt. Da ergo mihi intellectum, nõ secundum causidicos, non secũdum mercatores huius sæculi: non secundum architectos domorum, qui circa honores, circa quæstus & pecunias intẽdunt: sed da mihi intellectum iuxta eloquiũ tuum. C Quod eloquium tuum est veræ sapientiæ bonorúmque operum fundamẽtum. Sic ergo iuxta eloquium Dei petit intellectum, vt sapiat, ne per humanam prudentiam inaneſcat.

Intellectus bonus & malus scientia.

Psal. 140.

Psal. 108.

2243 Intret postulatio mea in conspectu tuo: secũdum eloquium tuũ eripe me.

Hîc ponit secundum: scilicet adiutoris inuocationem. Cùm enim homo sit spiritus vadens per se in peccatum, sed per se non valens resurgere: indiget ad correctionem commissi erroris adiutorio Dei, qui sua gratia illum de errore educat, vt illum de inimicis eripiat. Sic enim per auxilium Dei eripi ab inimicis Psal. postulat, Psal. 58, dicens, Eripe me de inimicis meis Deus meus, & ab insurgentibus &c. Quod nunc conformiter Psal. docet facere, dicens, *Intret postulatio mea* &c. *secundum eloquium tuum eripe me*. Secundum Augustinum hic non ponitur noua sententia à versiculo præcedenti: sed est eiusdem repetitio sub aliis verbis. Vnde hic ait August. *Intret postulatio mea in conspectu tuo* &c. Hic repetit quod dixerat priùs. Nam quod priùs dixerat, *Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo*: nunc simile est quod hic ait, *Intret postulatio mea in conspectu tuo*. Et quod priùs dixit, *Secundum eloquium tuum da mihi intellectum*: huic congruit quod posterius dicit, *Secundum eloquium tuum eripe me*. quia qui per seipsum non intelligendo decipitur, accipiẽdo intellectum eripitur. Secundum autem Glos. magna est differentia inter istum versum & primum. Primò quia in primo petit orationem suam Deo appropinquare: nunc autem petit ad Deum intrare. Plus est autem intrare quàm appropinquare. Nã vt ait Glosa, Iste orans gradatim ascendẽs dicit *intret*, quod plus est: quia illa oratio Deo appropinquare incipit, quæ mixto timore pœnæ porrigitur: illa autem intrat quæ solo amore iustitiæ dirigitur Deo. Etiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Deprecatio est pro bonis habẽdis: postulatio autẽ pro malis remouẽdis.

in alio est differentia: quia in primo versu dicitur deprecatio; hic autem dicitur postulatio. quia secundum Glosam, deprecatio est de bonis habẽdis: postulatio verò de malis remouendis. Vnde postulabat bonum sibi dari: dicẽs, *Da mihi intellectum*: hic autem postulat à malis liberari: dicens *eripe me*. Sic ergo primò postulauit secundum eloquium Dei sibi dari intellectum, vt æterna videat & cognoscat: hic autem per idem eloquium petit vt à labe concupiscentiæ purgetur: vtrũque autẽ facit eloquium Dei. Vel aliter: hic Psal, vult ostendere modum deuotæ orationis: vt primò orans seipsum disponat antequam intret. Quod inducit hic Ambros. exemplariter, Vnde dicit, Primum Psal. dicit, *Appropinquet deprecatio mea*. Deinde ait, *Intret postulatio mea*. Nónne cum aliquem de primariis viris desideras conuenire, nónne primò ad eius domum properas: postea quæris informari vt cognoscas mentem patris familias: deinde vt eius domum ingrediaris, imploras ne quis te abiiciat & excludat. Pulsa ergo & tu regiam illam ianuam cœlestem, non manu corporis, sed quadam orationis dextera. Non solũ manus corporis pulsat, pulsat & vox, pulsat & oratio. Cum autem hanc ianuam pulsaueris, vide quomodo ingrediaris: ne fortè iã ingressus sis extra regis aspectum. Multi ingrediuntur palatia, & non statim regem istum terræ vident: sed frequenter obseruant vt aliquando videre mereantur: nec præsumunt videndi copiam, sed visi repudiantur & preces fundunt, vt cum benuolentia suscipiantur. Primus sui sermonis ingressus est ne quid titubet, ne quid offendat. Quanto magis rogandus est Deus, vt ostium suæ misericordiæ ingrediatur oratio? Denique & Paulus rogat vt aperiatur sibi ostium verbi ad loquendum mysterium Christi. Sed nota quòd iste versus variatur. Nam codices Græci habent, *Intret in conspectu tuo dignitas mea*. Et tunc est sensus quòd dignitatem hominis Deus attendat, & ratione dignitatis ad misericordiã inclinetur; sicut homo nobilis generis in miseria positus, nobilitatem sui generis ostendit, vt facilius gratiam acquirat. Vnde istum intellectum ponit hic Ambros. dicens, Nempe cum hominem rogas regem, dicis vt eum tangat tuæ contemplationis dignitas: vt aut misereatur, si venia postulanda est: aut deferat pro ordine dignitatis. Rectè ergo & deuotus Deo dicit, *Intret dignitas mea in cõspectu tuo*. Habet enim Christianus dignitatem suam, qui tãto imperatori militat. Sunt maximæ & veræ fidei dignitates: sunt honorum diuersi & apud Christũ ordines. Posuit enim Deus in ecclesia sua primò Apostolos, secũdò prophetas, tertiò doctores. Sed istæ sunt administrantium dignitates. Sunt & dignitates priuatorum: vt est iustitia, pietas, sobrietas, castimonia, disciplina. Sunt & orationis dignitates: si pro vidua roges, si roges pro pupillo, pro misericordi, pro deuoto & fideli. Si roges in tribulatione, si roges cum dolore: si mœsto & ipse qui rogas cõpatiaris affectu, intrat oratio tua in Dei gratiam: intrat domum eius, si tecum ecclesia deprecatur: si populus vniuersus imploret vt Deo inclinet fauores. Quid rogat? vt eruatur, vt liberetur: quia iamdiu aduersus nequitias spirituales, aduersus tentationes huius sæculi prælietur: eo quòd graue est satis lõgo cursu istius vitæ diuturnam sustinere militiam.

Dignitas Christianorũ.

Dignitas virtutum.

Dignitas orationis.

A num cum docueris me iustificationes tuas.

Hic ostendit tertium: scilicet gratiarum actionem. Quomodo enim posset quis iustitiam seruare cum ingratitudine? etiamsi esset iam ab errore correctus, & efficeretur ingratus: incideret ex ingratitudine maiorem errorem. Hoc ergo vitare nos ostendens Psalmista suo exẽplo, liberatus à Deo, nos inducit ad gratiarum actionem: dicens, *Eructabunt labia mea hymnum* &c. Vbi notandum quòd eructare idem est quod ructum facere & emittere. Quod fit quando sapor recepti cibi reducitur ad rumen, scilicet ad superiorem partem gutturis. Tunc enim ructus emittitur: vnde sicut venter cibo repletus eructat, sic & venter pœnitentis (scilicet mens) cogitans gratiam à Deo sibi factam vt de errore ad virtutem sic reductus, spirituali lætitia repletus, laudes Dei eructare desiderat. Et hoc est quod ait, *Eructabunt* &c. Vel eructare hymnum Deo est ipsum bonis operibus laudare. Vnde hic ait Augustinus, *Eructabunt labia mea hymnum cum docueris* &c. Nouimus quemadmodum doceat Deus eos qui sunt dociles Deo: vt non solum memoria retinenda, verumetiam faciendo custodiant iustificationes Dei. Sic enim qui gloriatur, non in semetipso, sed in domino gloriatur, hymnúsque ructatur. Vel aliter. Ille qui in operibus suis sibi gloriam quærit, non Deo: ille hymnum (id est laudem) eructat exterius: sed interius sibiipsi retinet. Ille autem hymnum eructat, qui non sibi interius, sed Deo laudem quærit. Vel aliter. Eructat hymnum qui de seipso exempla bene viuendi aliis tribuit. Et aliud est eructare hymnum, & aliud, eructare verbum. Vnde Ambrosius hic ait, Eructat hymnum qui potest dicere, Bonus odor sumus Christi Deo. Et bene eructat qui plurima & suauia præcepta domini gustauerit. Eructat hymnum, qui eructauerat verbum. Denique & Psalm. antè eructauerat verbum bonum: nunc autem eructat hymnum. Habet verbum Dei epulas suas: alias fortiores, vt est lex & euangelium: alias suauiores, vt sunt Psalmi & cantica canticorum. Eructabat hymnum ecclesia vel anima pia: cui dicebat Dei verbum, Insinua mihi vocem tuam: quia vox tua suauis est. Eructabat hymnum cui dicebat, Fauus distillans, labia tua ô sponsa: mel & lac sub lingua tua. Sequitur, *Cum docueris me iustificationes tuas*. Hoc ideo dicit quia verbum vel hymnum aliis eructare nullus potest, nisi primò fuerit doctus à Deo. ideo ait, *Eructabunt* &c. *cùm docueris* &c. Vnde hic Ambrosius ait, Non potest quis antè eructare hymnum, nisi priùs didicerit iustitiam Dei: & didicerit ab ipso domino Deo suo. Ideo hic specialiter Psalmista petit vt doceat eum Deus. Audierat enim & cognouerat in spiritu, quia vnus magister est. Et ideo vbique ipsum sibi fieri doctorem postulabat, vt ab ipso disceret iustificationes eius. Quomodo autem cantare potest quis in metu grauium sibi conscius delictorum, nisi priùs fiat de venia securus? Denique in posterioribus habes, Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena, in qua impugnetur: in qua captiuetur in lege peccati: in qua defleat atque deplorat suę captiuita tis ærumnas? Et tu ergo ede cœlestiũ scripturarum

Eructare quid est.

Eructatio hymnum.

Cant.2.

Cant.4.

Psal.136.

2244 Eructabunt labia mea hym-

cibos:

cibos: & ede vt permaneãt tibi in vitam æternam: & ede quotidie, vt non esurias: & ede vt replearis, & verborum cœlestium eructes saginã. Spirituales epulæ non obesse solẽt, sed prodesse satiatis. Ideóq; repleri volebat propheta, qui dicebat, Repleatur os meum laude, vt cantem gloriam tuam. Qui cãtat Dei gloriam, hymnum cor eius Deo eructat.

Epulæ spirituales satiatis proficiunt.

2245 Pronũtiabit lingua mea eloquium tuũ: quia omnia mandata tua æquitas.

Hic ponit quartũ: scilicet veritatis prædicationem. Qui enim ab alio gratiam recipit, & ipse aliis gratiosus existere debet. Qui ab alio docetur, & ipse alios debet illuminare. Sic enim docebat Christus, dicẽs, Gratis accepistis, gratis date. Sic & Psal. postquam dixit, *Cùm docueris me iustificationes tuas*: statim subdidit se hoc aliis prædicaturum: dicens, *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum* &c. Quanuis enim solus Deus hominem doceat interius, & se solo possit mentem docere: tamẽ nos vult suos in hoc mysterio esse coadiutores. Sicut etsi solus Deꝰ seminibus dat incrementum: vult tamen nos seminare, vineam putare: & huiusmodi. Huius ergo officij, scilicet alios docendi, Psalm. se Dei coadiutorem exhibet: dicens, *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum* &c. Vbi August. ait, Cum eloquium Dei Psal. se pronuntiaturum dicit, vtique minister fit verbi. Quamuis enim Deus doceat interius, tamen fides ex auditu est. Quomodo autem audient sine prædicante? Neque enim quia Deus dat incremẽtum, ideo non est plantandum & rigandum. Vel aliter. Per hoc vult Psalm. ostendere quòd volens à peccatis corrigi verba sacræ scripturæ meditari debet, illa loqui, audire illa, non verba mundi quæ vana sunt, quæ caduca: de quibus rationem Deo reddere nos oportet. Et hoc est quod ait, *Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum* &c. Vnde hic ait Ambros. Qui didicerit iustitias Dei, loquitur verba Dei: & qui verbum Dei loquitur, ocioſum verbum nõ loquitur. Ocioſum verbum est loqui opera hominũ. Et ideo postulat sibi à Deo dari gratiam, vt non loquatur os suum opera hominũ, quia ocioſum verbum est: nec solùm ocioſum, sed etiã periculoſum: pro quo rationẽ reddituri sumus. Omne enim verbum quodcunque locuti fuerint homines, reddẽt pro eo rationem. Non enim mediocre periculum est, cùm habeas eloquia Dei tãta & opera quæ fecit in Genesi, quæ fecit in Exodo, fecit in Leuitico, in Numeris, Deuteronomio, Iosué, Iudicum libro, Regnorum atque Esdræ libris fecit: in euangelio, vel in actibus Apostolorũ: si illis prætermissis, loquaris quæ sæculi sunt, audias quæ sæculi sunt. Vtinam ergo & linguã tuam spinis sepias quę compungunt & vulnerant loquentem quæ mũdi sunt. Ideo aduersarius etiam orantibus frequenter seculares effundit cogitationes. Si ergo non debemus audire aliena vel superflua, quanto magis non debemus alloqui: cùm dicat vnicuique nostrũ scriptura venerabilis, Argẽtum & aurum alliga, & ori tuo fac iugum: & pondus alliga sensum tuum: fida taciturnitate alliga sermones tuos, & impone iugũ ori tuo, ne indomita verborũ ceruice se iactet? Impone pondus, vt cautè omnia quæ loquimur trutinemus examine. Quibus tamen spinis vt sepias aures tuas scriptura dicit tibi, nisi contrito corde & timore iudicij? Salubriter ista compungunt: stimulant ista, non vulnerant: licet & vulnera vtilia sint amici. Sed quæ sunt verba quæ loqui & pronuntiare debes: subdit, scilicet quia dicere debes, *Omnia mandata tua æquitas*. Iustus enim iudex scienter nihil mandat iniustum. Et si iniustum aliquid mandare ipsum contingat, defectus non est in voluntate, sed in intellectu. Cùm ergo iustus sit Deus, & intellectus eius errore decipi non possit, sequitur quòd nõ mandat nisi iusta. Et hoc est quod hic dicit Ambros. *Omnia mandata tua æquitas*. Quia iustus est Deus, non potest nisi iusta mandare. Mãdatum Dei est, vt diligas Deum & proximum. Mãdatum Dei est, non occides, non adulterabis, non furaberis, non concupisces. Et si quod est aliud mandatum, in hoc mandato instauratur, Diliges dominum & proximum tuum. Cum ergo hoc mandatum sit iustitia, & in isto omne mandatum instauretur: consequens est quòd omnia mandata Dei sunt æquitas. Quid enim tam iustum est, vt diligas Deum tuum, diligas & fratrem tuum? Vtique ergo omnia mandata Dei æquitas sunt. Sicut enim qui occidere vult fratrem, vtique nõ diligit eum quem fraudare desiderat: ita qui superbè despicit fratrẽ, qui eum deformare conatur, qui pascitur eius iniuriis, à cõsortio charitatis est alienus. Quæ omnia à diuinis prohibentur mandatis. Securè ergo hoc prædica, hoc pronũtia: hoc obsequium Dei eructa Deo, dicens, *Omnia mandata tua æquitas*.

Doctor est Dei minister.

Ociosa verba sunt quæ de rebus mundi loquuntur.

Cõtra prædicantes dicta poetarum.

Matth.10.

Matth.12.

Eccles.28.

Mãdata Dei omnia sunt æquitas.

Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi. 2246

Hic ponit quintum: scilicet mãdatorum obseruationem. Obseruatio autem mãdatorum Dei stat in ipsorum dilectione: teste Christo, Ioan. 14, Si diligitis me, mandata mea seruate. Illud autem quòd quis diligit, illud eligit. Et sic electio rei, signum est dilectionis illius. Volens ergo Psal. correctus ostẽdere se seruaturum Dei mandata, ostendit quòd illa diligit. Hoc autem ostendit, quia illa sibi eligit. Vnde ait, *Fiat manus tua* &c. *quoniam mandata tua elegi*. Notandum quòd per manum Dei in scriptura intelligitur ipse Dei filius, per quem omnia facta sunt: quia sicut nos manibus operamur, sic & Deꝰ filio suo omnia fecit. Ioã. 1, Omnia per ipsum facta sunt. vide versic. 197. Et istam manum, scilicet Dei filium, sancti desiderabant: vt quæ omnia fecerat, ipsa fieret: id est vt Dei filius fieret homo, vt per ipsum genus humanum saluaretur. Hanc manũ quę- rebat alibi Psal. dicens, Emitte manum tuam de alto: eripe me & libera me. Consimiliter & nunc, vt ipsa manus fiat pro nostra salute implorat Psal. dicẽs, *Fiat manus tua vt saluet me*. Et maximè hoc dicere competebat sanctis martyribus & prædicatoribus, contra quos insultus mundi surgebat, quia fidem Christi prædicabant. Vnde hic ait August. Quia vidit Psalm. quæ pericula secutura sunt à cõtradicentibus & persequentibus, cum fuerit pronuntiator eloquiorum Dei: ideo supplicat, dicens, *Fiat manus tua vt saluet me: quia mandata tua elegi*. vt nõ timerem: nec solum cor meum teneret, sed etiã lingua pronuntiaret eloquia tua. Mandata enim tua elegi, timorémq; amore compressi. Fiat ergo manus tua vt saluet me de manu aliena. Sic autem saluos Deus martyres fecit, cum eos in anima nõ permisit occidi. Nam secũdum carnem vana salus hominis. Et subdit magis ad propositum, dicens, Potest etiam accipi, vt manus Dei Christus intelligatur, per quem facta sunt omnia. Non enim erat factus vnigenitus, cum per eum facta sunt omnia: sed factus est ex semine Dauid, vt esset Iesus, id est saluator,

Leuit.19.

Matth.5.

Deuter.6.

Psalm.143.

Psal.59.

Ioan.1.

uator,qui iam erat creator. Consimiliter manum hic accipi pro filio Dei ostendit Ambros.dicens, *Fiat manus tua vt saluet me.* Hic aduẽtum domini videtur orare: quia manus Dei Christus est.ipsum
Psal.117. legimus dexteram Dei, de qua suprà ait, Dextera domini fecit virtutem &c. Cur ergo hic manum dixit,nisi forte non solum propter diuersitatẽ gratiæ,quam scriptores prætermittere non solent, sed propter quandam proprietatem manuum dictum est:vt ibi dextera dicatur, vbi scribitur quòd exaltauit cum virture:& hic manus,vbi intelligi oportet quòd cum humilitate seruauit? Vel aliter: hic per manum intellige virtutem & potestatem Dei. vide versic.125.466.1215.Et istum sensum hic etiã ponit Ambros.dicens, Potes etiam sic intelligere manus domini,sicut dicitur in Esaia,Magna est manus illius regis:id est potentia:vt hic etiam intelligamus,*Fiat manus tua*:id est fiat adiuuamentum tuũ atque subsidium: vt scilicet mittas angelos tuos, opem tuam, subsidia pœnæ tuæ ad liberãdum populum tuum.Qui ergo eligit mandata Dei, vtitur confidentia vt cum auctoritate depoſcat sibi domini subsidia:dicens,*Fiat manus tua vt saluet me.*

Manus Dei significat potentiam Dei.

2247 ## Concupiui salutare tuum domine: & lex tua meditatio mea est.

Hîc ponit sextum:scilicet legis meditationem. Vt enim prædictum est,qui corrigitur à domino vt transeat de errore ad veritatem, gratiam à Deo receptam aliis debet prædicare:sicut iste ait, *Pronunciabit lingua mea eloquium tuum.*Prædicator autẽ omnia sua verba in lege Dei fundare debet, non in fabulis poetarum.Et ideo necesse est vt legẽ Dei meditetur. Propter quod dicit Gregor. Qui ad veræ prædicationis verba se præparat,necesse est vt causarum origines à sanctis scripturis sumat:vt omne quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ædificium suæ locutionis firmet.Certum est autem quòd istud facere nõ posset,nisi meditationẽ legis haberet.Et ideo Psal. qui promisit se pronuntiaturũ eloquium Dei,nũc legis meditationem se dicit habere,dicens, *Concupiui salutare tuum domine: & lex tua meditatio mea est.*

Prædicator sacrã scripturã pro fundamẽto debet habere.

Gregor.18. moral.ca.14.

Vbi notãdum quòd salutare Dei dicitur Christus: vnde quando Simeon Christum suscepit in vlnis, dixit,Nunc dimittis seruum tuum domine, secundum verbum tuũ in pace:quia viderunt oculi mei salutare tuum. Istud salutare concupiscit quilibet fidelis,non solùm sibi,sed aliis omnibus, qui vult omnes saluos fieri. Vnde hic ait August. *Concupiui salutare tuum domine*:etiam nolẽtibus omnibus inimicis salutare Dei nobis Christus optat. Ipsum se concupisse iusti antiqui veracissimè confitentur. Ipsum concupiuit ecclesia venturum de visceribus matris. Ipsum concupiscit ecclesia vẽturum à dextera patris. Sed quia lex prædicebat Christum esse venturum,ideo pro desiderio Christi,legem meditabatur.Per hoc enim vult Psalm. differentiam dare inter mundanos & iustos: quia mundani solùm quærunt salutare corporis,quod procurant medici cum dispendio animæ,& ideo ipsis non est obediendum: sed iusti salutare animæ procurant, & à medicis mundi salutem non quærunt. Et hoc est quod hic ait Ambros.dicens, *Cõcupiui salutare tuum domine.*Alius longæuitate istius vitæ delectatur, & concupiscit vsque ad depositæ senectutis temporã corporis huius vitam perducere. Alij franguntur ęgritudinis infirmitate,de quibus nemo potest dicere,Cum infirmor,tunc potẽs sum:beatos se putant,si inoffensa valetudinis commoditate potiantur, quibus non est infirmitas ad salutem: horum nullus potest dicere,*Concupiui salutare tuum.* Suam enim salutem magis quàm salutem Dei quærunt: medicis potius quàm scripturis obedientes. Contraria autem sunt studio diuinæ cognitionis præcepta medicinæ.A ieiunio reuocant,lucubrare nõ sinunt,ab omni intentione meditationis abducũt. Itaq; qui se medicis dederit, seipsum sibi abnegat. Qui autem quærit salutem Dei, Christũ sequitur, qui dicitur salus Dei: non quæ corporis, sed quæ æterna sunt quærens:cum hoc corpore conseruetur,quòd salus quæritur. Qui autem salutem Dei quærit,die vtique & nocte meditatur in lege.Iugis meditatio est illi diuinorũ decretorum:nec; aliqua cura corporis huius auertitur à studio disciplinæ.

Salutare Dei dicitur Christus.

Luc.2.

1.Corint.11.

Medici curã salutẽanimæ, salutẽ corporis quærunt.

2248 ## Viuet anima mea,& laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

Hic ponit septimum: scilicet commẽdationem iudiciorum Dei.Pœnitens enim se volens corrigere,omnem pœnam pro satisfactione erroris præteriti libenter debet sufferre, & in aduersis Deũ laudare, considerãs quòd per Dei iudicia anima viuit vita gratiæ.Et hoc insinuans Psalm.dicit,*Viuet anima mea,& laudabit te* &c.Et quòd iudicia Dei ad vitam spiritualem sit reducta ostendit,dicens,*Et iudicia tua adiuuabunt me.* Quid enim sunt Dei iudicia, nisi aduersa & flagella,quibus pro peccatis nostris in præsenti Deus nos corrigit? dicente Apostolo, Dum autem iudicamur, à domino corrigimur, vt non cum hoc mundo damnemur. Et hoc est quod hic ait Psal.*Iudicia tua adiuuabunt me*:quia corrigent me: & ex hoc viuet anima mea & laudabit te. Vel aliter: vt ista sint verba ecclesiæ, quæ per iudicia Dei pœnas & persecutiones martyrum,creuit toto orbe terrarum. Ex quo meritò ad laudem Dei cõsurgit,dicens, *Viuet anima mea,& laudabit te* &c. Et istam expositionem ponit hic August.dicẽs, Iudicia quippe Dei sunt illa de quibus dictum est, Tẽpus est vt incipiat iudiciũ à domo Dei:scilicet persecutiones ecclesiæ & sanctorum martyrũ.Et quis non videat quantum adiuuerit ecclesiam sanguis ecclesiæ sparsus:quanta ex illo semine fidelium regum, principum & populorũ multitudo surrexit? Vel aliter:vt hic textus nõ intelligatur de vita præsentis sæculi, sed de vita gloriæ: quæ verè ac propriè vita dicitur:quia ibi nulla mors,nulla infirmitas,nullus dolor potest habere locum. Vnde de vita beata in persona cuiuslibet pœnitẽtis & afflicti vel propter Deum persecuti dicit Psalm. *Viuet anima mea,& laudabit te* &c. Et hunc sensum ponit hic Ambros.dicens,*Viuet anima mea,& laudabit te.*Futuræ itaque vitæ non præsentis remuneratione sibi blanditur.Hæc enim quomodo vita dici potest,de qua scriptum est, Et in puluerem mortis deduxisti me? Quam multi viuẽtes in inferno sunt! Ipse Paulus cupiebat de morte corporis huius liberari,qui verè cupiebat salutare Dei:dicens, Cupio dissolui & esse cum Christo.multo enim melius:permanere autem in carne magis necessarium quàm volũtariũ.Quomodo ergo viuit hic anima operta mortis inuolucro? Aut quæ est vita quę in vmbra est? In regione vmbræ mortis sumus. Hic abscondita est vita nostra non libera.Erit autem libera in regione viuorũ.Ibi ergo viuit anima nostra,vbi nihil mortale,nihil infirmum,nihil debitum pœnæ. Ibi verè lauda

Pœnis creuit ecclesia.

Vita propriè non est in præsenti, sed in patria.

Philip.1.

laudabit dominum, vbi depositò infirmitatis corpore cõformis esse cœperit gloriæ corporis Christi.Nam dum in peccato sumus,laudare plenè non
Psal.49. possumus. Peccatori enim dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas? In vmbra sumus hic positi: in vmbra viuimus:in vmbra laudamus:in terra alie
Psal.136. na sumus.Audisti in posterioribus dicentes,Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Sic ergo iustus expectans vitam beatam dicit, *Viuet anima mea,& laudabit te.*Sequitur, *Et iudicia tua adiuuabunt me.* Quæ sunt iudicia Dei, nisi quibus vnicuiq; retribuet secundum opera eius:bonis scilicet præmium:malis autem supplicium? Hæc iudicia iustos adiuuant, dum se vident gratia Dei de peccato ereptos, pro Christi nomine persecutos, operibus mandatorum Dei fuisse intentos.Consideratio enim istorum iudiciorum Dei iustos iuuat & erigit vt Dei gratia æterna præmia sperent. Et hoc est quod iustus dicit,Et iudicia tua adiuuabũt me.Vnde hic Ambros.ait,Adiuuant autem Dei iudicia sanctos,cum bonis operibus remuneratio vitæ confertur æternæ.Beatus qui dicit,*& iudicia tua adiuuabunt me.* Ego autem infirmus, ego peccator timeo iudicia Dei,propter conscientiam delictorũ quæ mihi terrorem afferunt,me agitãt,sanctos adiuuant. Sed tamen iuuant etiam peccatorem: sed
Iudicia Dei iustos adiuuant. modo diuerso. Sanctus adiuuatur dum probatur: peccator adiuuatur dum humiliatur,dum castigatur vt peccata soluat duplicia,dum opus eius exuritur vt ipse saluus fiat, sic tamen quasi per ignem. Vel aliter:in vltimo iudicio sancti iudicabunt cum Christo:ipso dicente,Vos qui reliquistis omnia &
Matth.19. secuti estis me &c.iudicantes &c. Peccatores autẽ iudicabuntur,sed non iudicabũt. Ille ergo iudicio dicitur dignus(scilicet actiuo) qui iustus est. Iudicia ergo Dei sanctos adiuuãt:quia tunc iudicio digni reperientur,non vt iudicentur, sed vt alios iudicent. Et istum sensum etiam hic approbat Ambros.dicens,*Et iudicia tua adiuuabũt me.* Fortassis etiã & hic conuenit sensus:si dignus fuero iudicio, dignus ero vt exuar à consortio reproborũ, siue impiorum:quoniam non resurgunt impij in iudicio. *Et adiuuabunt me iudicia*: quoniam qui credit in domino, non iudicatur.Proderit illi fides & suffragabitur ad veniam, etiam siqua in operibus offensa sit.Vel hic potes notare quòd iudiciũ Dei est multiplex:scilicet vltionis,discretionis,iustificationis, & remunerationis. Loquitur ergo hic de iudiciis iustificationis & remunerationis.

2249 ## Erraui sicut ouis quæ periit: quære seruum tuum domine: quia mandata tua non sum oblitus.

Hîc ponit octauum: scilicet peccati cõfessionẽ. Confessio enim est necessaria omni volenti ab errore ad veritatem reduci.Quoniã(vt scribitur Prouerb.28)Qui abscõdit scelera sua, non iustificabitur:qui autem confessus fuerit & reliquerit ea,misericordiam consequetur. Sic & nunc Psalm. hoc suo exemplo nos facere docet, dum proprium errorem confitetur,dicẽs,*Erraui sicut ouis* &c. Loquitur enim iste in persona totius humani generis, quod totum in Adam errãte perditum fuit: sed per Christum quæsitum fuit,& ex parte inuentum,ex parte non. Et adhuc per Christi membra, scilicet sanctos doctores,quæritur, vt ad verum pastorem
Matth.18. reducatur.Vnde hic ait August.Ouis perdita quę ritur vt viuificetur: propter quam pastor eius nonaginta nouem dimissis in montibus,& eam quærẽs,Iudaicis laceratus est vepribus:sed adhuc quæritur.Ex parte enim inuenta est: pro qua parte dicit iste,*mandata tua non sum oblitus.* Sed per eos qui mandata Dei eligunt,colligunt,& deligunt,adhuc quæritur: & per sui pastoris sanguinem fusum in omnibus gentibus inuenitur. Vel aliter hic Psalm. in persona iustorum recognoscẽs errorem primorum parentum in omnes pastores diffusum,confitens illum, Christi desiderat aduentum quo reuocetur ad paradisum,quem primorum parentũ peccato perdidimus. Et istum intellectum hic diffusè ponit Ambros.dicẽs, *Erraui sicut ouis* &c.Ouis quæ errauit,quærẽda est à pastore nẽ pereat.Ideo dicit, *Erraui.* Dic & tu iniquitates tuas vt iustificeris. Quòd lapsum feceris, in eo tibi cum omnibus cõmune consortium est:quia nemo sine peccato.Negare hoc sacrilegiũ est. Solus enim Deus sine peccato est.Cõfiteri hoc Deo,impunitatis remedium est.*Erraui*,inquit.Sed qui errauit in via,potest redire in viam,reuocari potest.Et pulchrè addidit:*Sicut ouis quæ periit.* Non enim ex tòto perit qui agnoscit errorem. *Quære* (inquit) *seruum tuum: quia mandata tua non sum oblitus.* Veni ergo domine Iesu, quære seruum tuum:quære lassam ouem tuã.Veni pastor, quære sicut ouem Ioseph.Errauit ouis tua dum tu moraris in montibus. Dimitte nonaginta nouem oues tuas, & veni vnam ouem quærere quæ errauit.Veni sine canibus:veni sine malis operariis:veni sine mercenario qui per ianuam introire non nouit:veni sine adiutore,sine nuncio: iamdudum te expecto venturum.Scio enim te vẽturum, quia mandata tua non sum oblitus. Veni non cum virga:sed cum charitate spiritúsq; mãsuetudine. Noli dubitare relinquere in montibus nonaginta nouẽ oues tuas,quia in montibus constitutas lupi rapaces incursare nõ possunt.In paradiso semel nocuit serpens:amisit ibi escam postquam Adam inde depulsus est, illic iam nocere non poterit.Ad me veni,quem luporum grauis impugnat incursus. Ad me veni, quem eiectum de paradiso serpentis diu vlceris venena pertentãt:qui erraui è gregibus tuis illis superioribus. Nã & me ibidem collocaueras: sed ab ouilibus tuis lupus nocturnus me auertit. Quære me,quia te requiro:suscipe me, porta me. Potes inuenire quem tu requiris.Dignare suscipere quem inueneris, imponere humeris quẽ susceperis.Non est piũ onus fastidio tibi. Non tibi oneri est vectura iustitiæ.Veni ergo domine: quia etsi erraui,mandata tua non sum oblitus. Spem medicinę reseruo.Veni domine:quia & erraticam solus es reuocare qui possis:& quos reliqueris,nõ iustificabis.Et ipsi enim peccatoris reditu congratulabuntur.Veni vt facias salutẽ in terris,in cœlo gaudium.Veni ergo & quære ouem tuam, iam nõ per seruulos,nõ per mercenarios, sed per temetipsum. Suscipe me in carne,quæ in Adam lapsa est. Suscipe me,non ex Sara, sed ex Maria:vt incorrupta sit mater & virgo. Porta me in cruce quæ errantibus salutaris est:in qua sola est requies fatigatis:in qua sola viuunt quicunq; moriuntur.Et aduerte quòd iste textus variatur.Nam aliqui codices habent,*Erraui sicut ouis quæ periit:viuifica seruum tuum.*Et tamen sententia eadem est.Pulchrè enim *viuifica* potest dici,eo quòd mori nõ possit quem humeris suis virtus portauerit. Et nota quòd in vltimo versiculo istius magni Psalmi, Psalm.suum recolit errorem: qui

Confessionis vtilitas.

Incarnationis desiderium antiquorum.

Lucæ 15.

Genes.3.

Quærit Christus nos & nos quærimus Christum.

Crucis virtus.

Humilitas iustis est necessaria.

qui tamẽ tot spiritualibùs donis à Deo in isto Psal. se dotatũ prædixit. Hoc ideo facit vt erroris recordatio humilitatem conseruet:& omne bonũ quod habet,nõ sibi sed gratiæ Dei attribuat. Et hoc hic notat Gl.dicens,Congruè verò post prædictorum meritorum gradus veteris recolit erroris:vt de sua perfectione nõ superbiat, sed humilis Deo tribuat totum:quia non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos,sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.Vt cum omnia bene fecerimus,dicamus,Serui inutiles sumus. Hac humilitatis professione libe rari meremur. Vnde in Ezechiele, Illi soli liberantur,in quorum frontibus Thau signum reperitur. Quia aliter humana conditio lapsa non recreatur, nisi eradicatis veteris vię erroribus, frons innouata virtute humilitatis insigniatur.

Ad Titũ 3. Lucæ 17.

Ezech.9. Thau signum significat humilitatem.

PSALM. CXIX.

2250 AD dominum cum tribularer clamaui,& exaudiuit me.

Iste Psalm.habet hunc titulum,Canticum graduum.Et consimilem titulum habent omnes quatuordecim Psalm.sequentes. Vnde iste Psalm.cum quatuordecim sequentibus dicuntur Psalm. graduales. Cuius ratio est:nam templum per Salomonem ædificatum,erat in alto fundatũ : sic quòd per quindecim gradus ascendebatur ad illud. Qui gradus erant distincti per quinque ter:sic quòd in capite quinque graduũ erat maius spacium.sic quòd quintus gradus multo erat latior quàm forent primi quatuor. Et similiter in secundo quinario : sic quòd gradus decimus erat latior. Sic & vltimus, scilicet quintusdecimus. Fuit autem ordinatũ per sacerdotes tẽpli,quòd quando ipsi sacerdotes ascẽdebant in templũ ad sacrificia offerenda & ad laudes Deo cantandas,quòd ipsi processionaliter pergebant,cantando Dei laudes,& hoc maximè in solennibus diebus fiebat.Vnde sicut Gregor.qui ordinauit officium diuinum, ordinauit quòd aliqui Psalm.cantarentur in festis Apostolorum:alij in festis martyrum &c.Sic ascendendo ad templum ordinauerunt quòd in istis quindecim gradibus isti quindecim Psalm.cantarentur. Sic quòd in primo gradu cantabant primum Psalm.in secundo,secũdum:in tertio,tertiũ &c.Et quando erant in quinto gradu,aliqualem moram ibi faciẽdo post quintum Psalmum,dicebant aliquas orationes : consimiliter in decimo , & in decimoquinto. Sicut hodie facit ecclesia , quæ completo primo quinario, aliquas orationes dicit:similiter completo secũdo quinario,consimiliter & de tertio. Isti ergo quindecim Psalm.ad literam dicuntur Psal. graduales, vel Canticum graduũ:quia in illis quindecim gradibus ascensus templi cantabantur à sacerdotibus & Leuitis. Et sic apparet titulus omnium istorum quindecim Psalmorum,qui est,Canticum graduũ, quare sic intitulentur.Quãtum verò magis ad sensum propheticum,notãdum est , quòd isti quindecim Psalm. significant legem antiquam & legem euangelicam:quarum obseruationibus quasi quibusdam gradibus ascẽdimus ad cœlestia. Nã quindecim constant ex septem & octo. Septenarius autem numerus pertinet ad legem veterem , octonarius autem ad nouam.Cuius ratio est.Lex enim antiqua septenario numero significatur eo quòd lex illa septimum diem celebrabat(id est sabbathũ) septimam septimanam , septimum mensem , septimum annum.Et quinquagesimum annum,scilicet iubilæum,qui immediatè sequitur post septies septem annos. Octonarius verò numerus significat legem nouam,quæ octonario seruit:quia lex noua seruat octauum diem qui dominicus dicitur, & octauas martyrum , & octauam resurrectionis expectat.Et ideo per octonarium & septenariũ , quæ faciũt quindecim,gradus legis nouę & antiquę figurãtur,quibus ascenditur ad Deum.Si autẽ quæras magis distinctè qui sint isti quindecim gradus per istos quindecim Psal.figurati:est sciendũ quòd tres sunt gradus illorum qui ad patriam tendunt: scilicet gradus incipientium,gradus proficiẽtium, & gradus perfectorum. Vnde primi quinque Psal. spectant ad incipientes,secundi quinque ad proficientes,& tertij ad perfectos.Circa gradum autem incipientium est notandum quia incipiens aggredi statum virtutum,multam patitur difficultatem & turbationem propter impugnationem tẽtationum & propter repressionem vitiorum : cui assuetus non erat.Similiter si incipit ieiunare vel orare, quod facere non consueuerat , sensualitas resistit, turbatur,& dolet,murmurat. Et ideo talis necesse habet primò recurrere in suis tribulationibus ad dominum vt consoletur ab ipso. Et hoc significat primus Psalm.dicens,*Ad dominum cum tribularer* &c. Secundò inuocato domino ex hoc concipit quandam fiduciam per Dei adiutorium de possibilitate habendi victoriam. Et quantum ad hoc sequitur Psalm.dicens,Leuaui oculos meos in mõtes. Tertiò considerato ex ratione premissa concipit spem diuini adiutorij,ex quo exultare incipit mente : & hoc est quod sequitur , Lætatus sum. Quartò ex præmissis cõcipit spem perueniẽdi ad cœleste præmium : vnde iam terrenis despectis cor ad cœlestia leuat dicens,Ad te leuaui oculos meos &c. Quintò ex his humilitate concepta,nullum bonum sibi tribuit:sed totum recognoscit à gratia Dei,dicens, Nisi quia dominus erat in nobis , dicat nũc &c.Et sic iste primus quinarius spectat ad incipiẽtes. Secundus autem quinarius magis spectat ad proficientes : qui quinque gradus habent. Primò quia iam sedatis passionibus per virtutum exercitium, confidit Dei adiutorio in bono stabiliri atque firmari,dicens , Qui confidunt in domino sicut &c. Secundò iam liberatus à passionibus quæ ipsum prius captiuum tenebant , ad diuinas contemplationes assurgit consolatus,dicens,In conuertendo dominus captiuitatem &c. Tertiò iam charitate proximi accensus,perfectionem quam iam Dei adiutorio habet , in proximos effundere cupit. Sed quia scit sine Deo ædificium spirituale cõstrui vtiliter non posse , ad hoc Dei adiutorium implorat, dicẽs,Nisi dominus ædificauerit domũ &c. Quartò quòd ex ædificatione proximorum non quærit præmium terrenum , sed gratis hoc facit , dicens, Beati omnes qui timent dominum:&c.Quintò ne à prædictis perfectionibus cadat , quærit aduersis exerceri,vt sibi præsens mundus vilescat:ibi , Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea,dicat &c. Et sic secundus quinarius spectat ad proficiẽtes. Tertius quinarius spectat ad perfectos. Perfectorũ autem multiplex est gradus. Primus scilicet vt nõ solùm aduersa patienter toleret & opter:sed etiam vt pro persecutoribus Deum oret , exemplo Christi, qui pro persecutoribus patrem orauit in cruce. Et ad

Pſalmi graduales.

Septem significat legẽ antiquam.

Octo significat legem nouam.

Pſalmorũ gradualium diſtinctio.

Pſal.120.

Pſal.121.

Pſal.122.

Pſal.123.

Pſal.124.

Pſal.125.

Pſal.126.

Pſal.127.

Pſal.128.

ad hoc spectat primus Psalm.istius quinarij : scilicet De profundis.Vnde orando pro inimicis dicit, Si iniquitates obseruaueris domine &c. Secundus gradus est , quia ex tali perfectione qua homo pro inimicis orat,plerumque insurgit : & faciliter omnes motus propriæ elationis instigante diabolo, qui perfectis hominibus maximè insidiatur. Ideo secundus gradus perfectorum est , vt perfectione habita , omnis motus elationis reprimatur : sic φ nullum vestigium vel signum etiam appareat exterius. Et hoc est quod dicitur in secundo Psalm. Domine non est exaltatum cor meum,neque elati sunt &c.Tertius gradus est vt quicquid habet homo perfectus,vel potest opere vel corde,totum diuinis applicet obsequiis. Ideo dicitur in tertio Psalm. Memento domine Dauid , & omnis mansuetudinis eius:sicut iurauit domino votum vouit Deo Iacob. Quartus est , vt homo sit in charitate perfectus,in dilectione Dei & proximi , secundum modum qui habetur Actuum 4 , Multitudinis autem credentium erat cor vnum &c. Et hoc est quod quarto Psalm.dicitur,Ecce quàm bonum & quàm iocundum, habitare fratres in vnum. Quintus gradus est vt homo in charitate perfectus obliuiscatur hujus sæculi quantum possibile est fragilitati nostræ , & occupetur laudibus diuinis. Et hoc est quod in quinto Psalm.dicitur , Ecce , nunc benedicite dominum omnes serui domini. Istam tamen diuisionem Psalmorum gradualium non sequemur , sed quemlibet per seipsum diuidam: non ipsum ligando cum aliis,sed separatum per se quemlibet tractando , vt superius feci. Istis ergo præmissis descendo ad Psalm.cuius auctor ex titulo non apparet.vnde inter Psalm.ignotos computatur. De materia Psalm.literali dicunt doctores quòd iste Psalm.fuit quædam deuota oratio alicuius viri sancti supplicantis pro liberatione populi Iudaici à captiuitate Babylonica , vel à captiuitate Romana,qua vsque hodie sunt dispersi per orbem. Multi enim Psalm. & à diuersis prophetis pro liberatione ab illis captiuitatibus facti fuerunt , vt patet ex præcedentibus : vt in pluribus autem iste Psalm. applicatur ad captiuitatem Babylonicam. Vnde , quantum ad literam , iste Psalm.in tres partes diuiditur : quia primò postulatur dicta liberatio. Secundò prædicitur Babyloniorum punitio: ibi,*Quid detur tibi.* Tertiò deploratur prædictæ liberationis dilatio &c. Dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticum, sciendum quòd intentio Psalmistæ est vt mente à mundo abeundamus ad Deum. Ascendimus autem ad dominum per tribulationes & aduersa à quibus liberamur,quando de præsenti sæculo nequam eripimur.Et duo facit: quia Psalm.primò ponit suam ab aduersis tribulationem:secundò plangit liberationis prolongationem : ibi , *Heu mihi.* Prima pars diuiditur in partes tres : quia primò Psalm. ostendit suam tribulationem:secundò exprimit suam orationem:ibi,*Domine*:tertiò apponit suam exauditionem:ibi , *Quid detur.* Quantum ad primum , Psalm.primò exprimit suam tribulationem. Vbi sciendum quòd ista dicuntur esse verba pœnitentis , qui quando rediens ad cor & considerans Dei offensam , incipit dolere,& cogitat de peccato exire:tunc dupliciter patitur tribulationem,scilicet intrinsecam & extrinsecam.intrinsecã , quia in seipso tribulatur pro peccatis commissis:extrinsecam verò,quia statim tentationes ampliores dæmonum sustinet, ac etiam malorum hominum : & plura ei aduersa accidunt, vt amplius mundum despiciat. Et tunc cogitur clamare & orare ad dominum , vt ab aduersitate peccatorum liberetur , & in aduersis exterioribus protegatur.Et hoc est quod in persona pœnitentis hic ait Psalm. *Ad dominum cum tribularer clamaui* &c. Et hoc est quod hic ait glos. Cum enim cogitat homo proficere contempto sæculo , soli Deo hærens:incipit pati amplius incursus dæmonum , incipit pati linguas aduersantium , id est detrahentium.Et quòd grauius est , adulantium quasi consulendo à salute auertentium. Tribulatur peccatis interius : vnde intentione cordis clamat ad dominum,vt inde eruatur. Sed quia deotè clamantes Deus exaudiuit,vt dicitur Psalm.90 , Clamauit ad me & ego exaudiam eum : cum ipso sum in tribulatione &c.Ideo subdit Psalm.*Et exaudiuit me* : Psal. 33 , Iste pauper clamauit , & dominus exaudiuit eum , & ex omnibus &c. Et si dicas quòd multoties tentationibus vel aduersis tribulationibus pressus clamat toto corde , nec tamen exauditur: vt patuit in Apostolo,2.Corint.12,qui tribulationes carnis sustinens , ter rogauit dominum vt stimulus ille ab eo discederet : nec tamen exauditus fuit. Respondeo quòd exaudit Deus homines clamantes , tripliciter : scilicet quandoque ad votum & vtilitatem:quandoque ad vtilitatem , & non ad votum:& quandoque ad votum,& non ad vtilitatem.De hoc vide , versic.1310.Et per istam distinctionem patet quid dicendum. Qualiter etiam Deus clamantes exaudiuit,vide versic.1584. Vnde tribulatos clamantes exaudit Deus , dum secundum metam tribulationis mensura tribuitur consolationis.De hoc vide versic.1626. Possunt etiam ista esse verba Christi , qui tribulationes passionis in cruce sustinens , clamauit ad dominum , vt de manibus persecutorum erueretur : & per resurrectionem gloriosam fuit exauditus. Vnde de ipso ait Apostolus ad Hæbræos 5,Quod in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum qui posset illum saluum facere à morte,cum clamore valido & lacrymis offerens exauditus est pro sua reuerentia. Vel aliter:iustos tribulatos ad dominum clamantes exaudiuit dominus. Quia etsi in præsenti vita ipsos tribulari permittit , in fine tamen ab omni ipsos tribulatione liberabit. Quod notatur Iob 5 , vbi dicitur , In sex tribulationibus liberabit te:& in septima non tanget te malum. Quod ad propositum exponens Gregorius , ait , Quid enim senario numero quem septimus sequitur, nisi præsentis vitæ operatio decursusque signatur? Sexto quippe die omnia perficiens , hominem condidit,& septimo die Deus requieuit. Qui scilicet septimus vesperam non habet , quia subsequentem requiem nullus iam terminus claudit. Perfectis ergo omnibus , requies sequitur : quia post bona præsentis vitæ opera , retributio æternæ quietis inuenitur. In sex itaque tribulationibus nos dominus liberat,ne nos in septima malum tangat:quia per paternę pietatis eruditionem præsentis vitæ labore nos atterit,sed in adiutu iudicis à verbere abscondit : vt tanto tunc ad salutem certiores exhibeat,quanto nunc flagella durius secãt. Vel aliter.Dominus in tribulationibus diuersis clamantes exaudit:non quidem ne tribulationes carnem pungant & infestent,sed ne animam superet.

Pſal.129.

Pſal.130.

Pſal.131.

Pſal.132.

Pſal.133.

Pœnitẽs tribulatur duplicater.

Quæſtio.

Tribulatos clamantes exaudit deus.

Chriſtus clamans fuit exauditus.

Gregor.6.moral.cap.18.

Geneſ.2.

Universidad de Deusto Biblioteca

Vnde notat Bernardus, super præallegato verbo Iob 5, In sex tribulationibus liberabit te &c. quòd in præsenti septem tribulationes patimur, quas iusti gratia fulti superant: dicens, In sex tribulationibus liberabit te &c. Prima tribulatio & occupatio grauis est, ipsa necessitas huius corporis grauis, quod dum cibum, dum somnum, dummodo vestimentum cæteráque similia quærit, frequẽter tribulat nos & impedit ab exercitio spirituali. Secunda tribulatio, tribulant nos vitia cordis: vt est leuitas cordis, suspicio impatientiæ & iracundię motus, inuidiæ morsus, laudis appetitus: & similia quæ quotidie experimur in nobis. Tertia & quarta tribulatio est prosperitas & aduersitas huius mundi. Nota me hic dicere tribulationem, quia impediat ab exercitio: in vtroque tamen cauendum est à laqueo tentationis, & quærenda sunt arma à dextris & à sinistris. Quinta tribulatio est ignorantia nostra. In multis enim omnino incertum habemus quid agere debemus: ita vt quid oremus sicut oportet nescimus. Sexta tribulatio est, aduersarius noster, qui tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Atque vtinam in sex istis tribulationibus liberaremur: vt vel in septima non tangeret nos malum, periculum scilicet in falsis fratribus. Vtinam soli impugnarent nos maligni spiritus cum suggestionibus suis, & nihil nocerent homines perniciosis exemplis, persuasionibus importunis, sermonibus adulatoriis & detractoriis; atque aliis multis modis. Vides certè quàm necessarium sit aduersus has septem tribulationes quibus impedimur: vt septiformi spiritus sancti auxilio subleuemur: vt ad dominum clamantes protegamur ab ipso: sperantes auxilium obtinere in tempore opportuno: exemplo Psalmistæ dicentis, *Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me.*

Septẽ tribulationes sunt præsentis vitæ.

1.Petr.5.

2.Corint.11.

2251 Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.

Hic exprimit formaliter suam orationem. Quãuis enim omnis prædictarum tribulatio hominem vexet & impediat: tamen septima periculum in falsis fratribus maximè nos impugnat. Et ideo ab ista singularius liberari affectat, sperans quòd si istam superet, quòd à nulla aliarum superabitur. Vnde quanti periculi sint labia iniqua & lingua dolosa, & quid sint, hic ostendit August. dicens, Quæ est lingua dolosa & subdola? quæ scilicet habet imaginem consulendi, & perniciem nocendi. Ipsi sunt qui dicunt, Et tu hoc facturus es quod nemo fecit? Et tu solus eris Christianus? Et si ostenderis hoc alios facere, & legeris euangelium vbi hoc fieri dominus præcipit, & legeris actus Apostolorum: illi quid dicunt in lingua subdola & labiis iniquis? Non potes fortè implere, multum est quod aggrederis. Alij prohibendo deterrent: alij laudando plus premunt. Quia enim talis vita est, quæ iam occupauerit mundum, tanta auctoritas Christi est, vt reprehendere iam Christum nec paganus audeat. Legitur ille qui reprehendi non potest: quia dixit, Vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus: & sequere me. Christo contradici non potest. Conuertit se dolosa lingua ad laudem prohibentem. Sed si laudas, hortare. Quare laudando premis? Melius enim est me vituperare, quàm dolosè laudare. Quid enim diceres vituperando? Absit. Fœda ista vita est: mala ista vita est. Sed quia nosti cum hoc dixeris, premi te posse auctoritate euangelica, conuertis te ad illud diffamando genus: vt laudando me falsò, à vera laude prohibeas, dicens, Quid est hoc? Ecce illi fecerunt: fortè tu non poteris. Incipis ascendere, cadis. Monere videtur, serpens est: dolosa lingua est, venenum habet. Roga ergo contra illam si vis ascendere: & dic Deo tuo, *Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa.* Vel aliter: hic vir iustus se videns gratia Dei in bonis proficere, timens in illis vanam gloriam insurgere, Deum rogat vt ab omni iactantia & gloriatione de bonis quæ per illum Deus agit, liberetur. Est enim lingua dolosa & iniqua quæ de meritis suis gloriam suam & non Dei quærit. Et ad istum sensum hunc passum exponit Richardus dicens, Lingua dolosa est tentatio fraudulenta, opinio falsa, gloriatio vana: quando de meritis tuis, vel aperto sermone, vel tacita cogitatione gloriaris. Linguam dolosam audis & nescis. Et hæc quidem gloriatio vana quandoque surgit ex opinione humana, quandoque ex suggestione diabolica: vtrobique quidem à lingua dolosa & à labiis iniquis. Certè si huiusmodi linguam libenter audis, non tantummodo stultè, sed etiam iniquè agis. Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Cogita ergo quàm sit iniquum gratis largienti ingratum fore, insuper & in ipsum rapinam exercere. Etenim conaris auferre quod ipse sibi soli vult reseruare. Gloriam meam (inquit) alteri non dabo.

Lingua dolosa quid sit.

Leo Papa in sermone de natiuit. domini, qui ĩcipit, Festiuitatis hod. Nõ desinit hostis antiquus trãsfigurans se in angelum lucis deceptionũ laqueos vbique prætẽdere: & in quoquo modo fidẽ credẽtiũ corrũpat instare. & post pauca sic inquit, Habet etenim multos ex eis quos tenacius obligauit aptos artibus suis: quorũ ad alios decipiẽdos, & ingeniis vtatur & linguis.

Gloriam de propriis bonis quærere est lingua dolosa.

Dicẽdũ enim est à nobis in operibus bonis, si quæ facimus aut dicimus cũ propheta: Non nobis domine, non nobis, sed nomini tuo sit gloria: quia tu illa facis in nobis.

2252 Quid detur tibi aut quid apponatur ad linguam dolosam?

Hic Psalm. apponit & ostendit suam exauditionem. Ostendit enim hic se esse exauditum. Et diuiditur in partes duas; quia suam exauditionem ostendit primò per modum interrogationis: secundò per modum responsionis: ibi, *Sagitta potentis.* Primò ergo ponit exauditionem per modum interrogationis, dicens, *Quid detur*: id est, quid dabitur tibi. &c. Deus enim aliquando nos interrogat non ignarus, sed vt docens. Sic hic interrogat quod remedium est opportunum contra labia iniqua & linguam dolosam: vt per suam interrogationem teipsum exerceat, & magis responsionem audire desideres, quam ipse Deus postea daturus est tibi. Vnde hic ait August. Tu enim oras dicens, Domine libera animam meam &c. Et dominus Deus dicet tibi, *Quid dabitur tibi, aut quid apponetur tibi ad linguam dolosam?* Interrogat exercens. Nam & ipse interrogans, est ille qui respondet dicens, *Sagitta potentis* &c. Et aduerte quòd duo verba hic posuit: scilicet *dabitur* & *apponetur*: quia contra linguam dolosam dantur arma pro defensione, sed apponuntur consolationes pro refectione, vt ait Gl. vt statim patebit. Interrogat ergo tribulatum Deus dicens, *Quid detur tibi* &c. non vt addiscat, sed vt doceat. Vbi nota quòd secundum quod ait Gregorius, tribus modis interrogat nos Deus: scilicet flagellis, præceptis & iudiciis. vnde sic dicit, Tribus modis interrogare nos conditor consueuit. Aut cum flagelli districtione nos percutit, & quanta in nobis sit vel desit patientia ostendit. Aut quædam quæ nolumus præcipit, & nostram nobis obedientiam vel inobedientiam patefacit. Aut aliqua nobis occulta aperit, & aliqua abscondit, & mensuram nobis nostræ humilitatis innotescit. Et consequenter declarat per exẽpla. Flagello namque interrogat cum mentem bene sibi per trãquillitatem subditam afflictionibus pulsat. Sic enim Iob qui laudatur ore iudicis, ictibus concutitur percussoris: vt eius patientia tanto verius claresceret, quanto inquisita durius fuisset. Præcipiẽdo autem dominus nos interrogat. Sicut Abraham terrã iubetur egredi & pergere quò nesciebat: in montem vnicum filium ducere, & quem ad consolationem senex acceperat immolare. Cui nimirum ad interrogationem bene respondenti: id est ad iussionem obedienti, dicitur, Nunc cognoui quia tu timeas Deum. Vel sicut scriptum est, Tentat vos Deus vt sciat si diligitis eum. Tẽtare quippe est magnis nos iussionibus interrogare. Scire autem eius est, nostram obedientiam nosse nos facere. Aperiendo verò nobis quædam atque quædã claudendo nos interrogat Deus: sicut per Psal. dicitur, Palpebræ eius interrogant filios hominum. Palpebris quippe apertis cernimus, clausis nihil videmus. Quid ergo per palpebras Dei nisi eius iudicia accipimus, quæ iuxta aliquid clauduntur hominibus, & iuxta aliquid reserãtur? vt homines qui se nesciunt, sibimetipsis innotescant: quatenus dum quædam intelligendo comprehendere, quædam verò cognoscere omnino non possunt, eorum corda sese latenter inquirant, si illos diuina iudicia vel clausa non fallant, vel aperta non inflant. Istis enim modis dominus tribulatos interrogat: vt de remedio opportuno exquirat, dicens, *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi* &c. Vel aliter: cum quis in tribulatione clamat ad dominum, dominus respõdens sibi dicit, *Quid detur tibi* &c. Quasi dicat, Considera quid tibi dabitur, scilicet præmij, si fueris patiens: aut quid apponatur tibi, scilicet supplicij, si impatiens fueris. In scriptura enim dare significat præmiare. Matth. 19, Quid dabis nobis præmij? Apponere verò significat punire. Apocal. 22, Apponet super illum Deus plagas.

Gregor. 28. moral. c. 7.

Interrogat nos Deus tripliciter.

Genes. 22.

Deuter. 13.

Psal. 10.

2253 Sagittæ potentis acutę cum carbonibus desolatoriis.

Hîc ostendit suam orationem per modum responsionis exauditam. Suprà enim iustũ persecutum & lingua dolosa laceratum interrogauit dominus, dicens, *Quid detur tibi aut quid apponatur tibi* &c. Nunc respondet dominus dicens, *Certè dabuntur & apponentur tibi sagittæ potentis acutæ* &c. Vbi nota quòd per sagittas acutas intelligũtur verba Dei, quæ corda auditorum vulnerant intrinsecus. Carbones autem vastatores vel desolatorij sunt exempla præteritorum hominum, quibus admonemur linguas dolosas non timere, nec illarum deceptionibus viam Dei dimittere. Verbi gratia: Quis vult ascendere ad statum perfectionis, mundo renuntiare, & arctam vitam pœnitendo ducere: statim sibi adest lingua dolosa sub specie consiliationis à bono proposito ipsum reuocãs, dicens, Vide quid agas: vide si poteris implere quæ cogitas. Antequàm incipias, delibera primò per magnum tempus, quia si inciperes & postea non perseuerares, grauius offenderes Deum. Considera tuæ carnis fragilitatem: quàm grãde opus sit paupertate premi, à mundo sperni, carnis desideria vincere: ista excedunt vires tuas: & huiusmodi. Sed cõtra istam linguam dolosam statim dantur sagittæ acutæ verborum Dei: quia dicit Christus, Beati pauperes &c. Beati eritis cùm maledixerint vobis homines. Vigilate quia nescitis diem neque horam &c. Sagittæ ergo sunt verba Dei, quibus vulneratur cor ad amorem, non ad mortem. Consequenter dantur carbones desolatorij: qui sunt exempla aliorum, qui similia inceperunt & perfecerunt: qui quandoque mali fuerunt, nigri peccatis vt carbones, deinde amore diuino succensi. Qui enim se conuertunt ad dominum, quasi carbones extincti de mortuis reuiuiscunt. Hi bene post sagittas apponuntur: quia post exhortationem verborum exemplis agendum est, vt quod lingua dolosa dicit non posse fieri, exemplis aliorum se posse facere credat. Cum multi etiam delicati non solum viri, sed etiam fœminæ ista fecerunt, vt Agnes, Lucia, Catherina &c. quæ Christi amore accensæ præsentem mundum contempserunt: vitam corporalem pro vita animæ tradiderunt in mortem. Quomodo ergo reputas impossibile fieri quod illę puellæ tam delicatæ fecerunt? Et si dicat lingua dolosa, Illæ erant Deo sanctificatæ: tu autem peccasti multipliciter, & Deum offendisti. Alios carbones accipe. Accipe exempla Apostoli Pauli, Mariæ Magdalenæ: qui eo amplius postea amauerunt, quo antè grauius peccauerunt. Ista exempla dicuntur carbones desolatorij vel vastatores: quia ad desolationem ducunt omnes carnales cogitationes, & vastant totum ædificium diaboli, quod erat in mente vt ibi construatur domus Dei. Ista ergo sunt remedia contra linguam dolosam, *Sagittæ potentis* &c. Istam expositionem hic ponit August. dicens, Interrogauit Deus dicens, *Quid detur tibi aut quid apponatur tibi* &c. Et ipse respondet dicens, *Sagittæ potentis.* &c. Sagittæ potentis acutæ sunt verba Dei quæ iaciuntur & transfigunt corda. Sed cum transfixa fuerint sagittis verbis Dei, amor excitatur, non interitus comparatur. Nouit Deus sagittare ad amorem. Et nemo sagittat pulchrius ad amorem, quàm qui præuenit amando, vt faciat amantem. Sagittæ ergo sunt cum agimus verbis. Sed quia parum videtur verbis agere contra linguam dolosam, etiam exemplis agendum est. Exempla, sunt carbones desolatorij, vel vastatores. Et primò quomodo exemplis agendum sit, videte. Lingua enim dolosa nihil sic nouit dicere, nisi Vide vt possis implere: multum est à te hoc aggredi. Accepisti ad hoc agendum præceptum euangelicum quasi sagittam, sed carbones nondum habes. Sed timendum est ne sagitta sola non valeat contra linguam dolosam: sed carbones accipe: vt puta: incipit enim tibi dicere Deus, Tu non potes? quare ille potest? Quando alter potuit? Nunquid tu delicatiores illo senatore? Nunquid tu infirmior es illa aut illo in valetudine? Nunquid tu infirmior fœminis? Fœminæ potuerunt: viri non possunt? Delicati potuerũt & diuites: pauperes nõ possunt? Sed & ego (inquit) multũ peccaui & peccator sum. Numerãtur etiam qui multũ peccauerunt: & eo plus amauerũt, quo plura eis dimissa sunt. Quomodo dictũ est in euangelio, Cui modicũ dimittitur, modicũ diligit. Cũ ergo ista enumerata & nominatim accepta fuerint,

Sagittæ sunt verba Dei. Carbones desolatorij sunt exempla sanctorum.

Matth. 5.

Lucæ 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

homines qui potuerunt,ille accepta sagitta in cor- A de accedẽtibus etiam carbonibus desolatoriis,desolatur in illo terrena cogitatio. Quod enim desolatur,ad desolationem perducitur. Erant autem in illo multa:scilicet carnales multæ cogitationes,seculares multi amores. Ipsi vruntur carbonibus desolatoriis vt fiat purus locus desolatus. In cuius loci puritate faciat Deus ædificium suum,quia facta erat ibi ruina diaboli, & ædificatur ibi Christus. Nam quandiu manet ibi diabolus,non potest ædificari Christus. Accendunt carbones desolatorij,& deiiciũt quod malè fuerat ædificatum:& desolato loco,accedit structura fœlicitatis perpetuæ. Videte ergo quare dicti sunt carbones, quia qui se conuertunt ad dominum,de mortuis reuiuiscunt. Carbones autem antequam accenderentur,extincti erant. Nam extincti carbones, mortui dicũtur: ardentes autem, viui appellantur. Exempla ergo multorum iniquorum qui conuersi sunt ad dominum,carbones dicuntur. Audi homines mirari & dicere,Ego illum noui,quàm ebriosus fuit, quàm sceleratus,qualis fraudator:modò verò quomodo Deo seruit,quomodo innocẽs factus est? Noli mirari. Carbo est:viuum gaudes,quem extinctũ plangebas &c. Vel aliter:nec sensus variatur. Ista possunt esse hominis iusti, qui more nimis cogitantis hæsitat & quærit remedium,dicens, *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi*? &c. Deinde interrogationi suæ ipse respondet dicens, *Sagittæ potentis* &c. Sagitta multa significat: vide versicul. 610.741.1006. 1274.1575.

2254 Heu mihi,quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar:multum incola fuit anima mea.

Hîc Psal.plangit suæ liberationis prolongationem. Et duo facit: quia primò ostendit peregrinationem esse longam:secundò esse grauem:ibi, *Cum his*. Quantum ad primum, sciendum quòd quælibet res naturaliter desiderat esse in proprio loco, & nunquam ex se quiescit, donec ad illum perueniat. vt graue appetit centrum terræ:leue autẽ,cœlum. Sic & homo cum sit factus vt Deo fruatur in paradiso:ideo nunquam quiescit, donec ad illum D perueniat locum. Vnde quandiu hic manet in corpore, se peregrinũ recognoscit esse & extra patriã
2.Corint.5 suã. Vnde plorat & ingemiscit, teste Apostolo, dicẽte,In hoc ingemiscimus, habitationem nostram quæ de cœlo est cupientes:scientes quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino
Incolatus est peregrinatio. &c. Et hoc est quod hic Psal.desiderans esse superius cum Deo, incolatum suum & peregrinationẽ huius deplorans dicit, *Heu mihi, quia incolatus meus*
Gregor.23. moral.c.21. *prolongatus est*. Quod ideo sic dicit, vt ait Gregor. Dauid æternam patriam contemplans,& hæc mala pensans in quibus erat,atque illa bona considerans in quibus adhuc non erat,ait, *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est*. Incolatus enim peregrinatio est. Incola enim dicitur, qui habitat in terra E aliena,non in ciuitate sua. Et verè in isto incolatu multæ sunt rationes quæ nos ad gemitum ducunt: vt hic deducit Augustin.dicens, Cùm quis acceptis sagittis acutis,& carbonibus desolatoriis, incipit proficere,adhuc tamen viuit inter malos:nondum est area ventilata. Nunquid triticum factum statim in horreum reponitur? Adhuc necesse est vt inter paleas prematur. Et quantum proficit, tanto maiora mala videt. Nam si non proficeret,non videret iniquitates. Si non sit verus Christianus, non cognoscit fictos. Iam ergo iste qui cœpit proficere,& cœpit videre malos, & multa mala quæ antè non nouerat, clamat ad Deum, *Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est*: peregrinatio mea facta est lõginqua. Nondum veni in patriam:ibi cum nullo malo victurus sum. Nõdum veni ad illam societatem angelorum,vbi scandala nõ timebo. Incolatus meus prolongatus est. Incolatus peregrinatio est. Incola enim dicitur,qui habitat in terra aliena, non in ciuitate sua. Aliquando tamen fratres, cum peregrinatur homo, inter meliores viuit, quam in patria sua fortè viueret. Sed nõ sic est quando ab illa cœ- B lesti Hierusalem peregrinamur. Mutat enim homo patriam,& quandoque in peregrinatione illi bene est. Inuenit amicos fideles peregrinando, quos in patria inuenire non potuit:inimicos habuit in patria, vt de patria pelleretur & peregrinaretur. Inuenit quod non habuit in patria. Non sic est in illa Hierusalem,vbi omnes boni sunt. Quicunq; inde peregrinatur,inter malos est: nec recedere à malis potest,nisi cum redierit ad societatem angelorum. Ibi omnes iusti & sancti, qui fruuntur verbo Dei sine lectione,sine literis. Quod enim per paginam nobis scriptum est,per faciem Dei illic erit. Qualis patria?magna patria. Et miseri sunt peregrini ab illa patria. Quod ergo ait iste *incolatus meus prolongatus est*. Hæc est vox ecclesiæ quæ laborat in hac vita,& C gemens dicit, *Heu mihi, quia incolatus* &c. Heu, vox est miseriæ,calamitatis & infelicitatis. Sed tamẽ in spe gaudet, quia iam gemere didicit. Multi enim miseri sunt,& non gemunt:peregrinantur,& redire nolunt. Iste autem volens redire cognoscit infelicitatem peregrinationis suæ. Sed inter quos gemit & peregrinatur:subdit, *Habitaui cum habitantibus Cedar*. Sequitur, *Habitaui cum habitantibus Cedar* Cedar filius Hismaelis pater Sarracenorum. &c. Per Cedar enim significantur mali. Vbi sciendum quòd Cedar fuit filius Hismaelis filij Abrahę. (vt habetur Genes.25.) à quo Sarraceni descenderunt:qui verius ab Agar dicerentur Agareni,quàm à Sarra Sarraceni. Sed à Sarra digniori & libera nomẽ sibi vẽdicauerũt. Per Cedar ergo filiũ Hismaelis mali significãtur, sicut & ipse Hismael malus fuit: sicut per Isaac boni significantur. Quod etiam patet ex nominis interpretatione. nam Cedar tenebræ vel tenebrosus interpretatur. Quid ergo plangit Psalm.dicens, *habitaui cum habitantibus Cedar*, nisi Habitaui cum tenebrosis & peccatoribus? Dolent enim iusti se malis esse permixtos:quia illi sunt lingua dolosa,illi sunt labia iniqua. Nam iusti volunt sursum ascendere:isti autem deorsum premere volunt. De malis ergo per Cedar filium Hismaelis figuratis plorat iustus,dicens, *Heu mihi* &c. quia habitaui cum habitãtibus Cedar &c. Multum incola fuit anima mea. Quod ideo dicit,vt intelligas istã peregrinationem non esse secundum corpus:vt dicit Augustin.sed secundum animam. Sicut enim corpus peregrinatur locis, sic & anima peregrinatur affectibus. Si enim Deum amat anima, ascendit ad Deum: si autem terrena amat, peregrinatur à Deo.

Cum his qui oderunt pacem eram 2255 pacificus: cùm loquẽbar illis, impugnabant me gratis.

Hîc

Hîc ostendit incolatum suum vel peregrinatio- A nem esse grauem,dicẽs, Heu mihi,non solùm quia incolatus meus longus est, sed etiam quia grauis. Graue est enim pacifico inter discordes habitare:
Hæretici pacem odiunt. humili,cum persecutoribus esse. Istum versum exponit Augustin.de ecclesia,quæ de hæreticis & schismaticis dicit, *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus* &c. dicens, Quid enim aliud dicimus hæreticis,nisi Cognoscite pacem, amate pacem? Iustos vos dicitis. Si iusti essetis, inter paleam grana legeretis. Nam quia grana sunt in ecclesia,& vera grana,ideo tolerant paleas, donec ventiletur area. Hæc enim loquimur hæreticis qui oderunt pacem. Qui sunt enim qui oderunt pacem,nisi qui conscindunt vnitatem ecclesiæ? &c. Vel ista verba sunt capitis nostri Christi. Sic enim istum textum ad literam de se B dictum contra Iudæos Christus adducit, dicens,
Ioan.5. Psal.68. Nunc autem viderunt & oderunt me, & patrem
Gratis odire quid sit. meum. Sed vt impleatur sermo qui in lege eorum scriptus est, quia odio habuerunt me gratis. Odio enim aliquem gratis habere, est ipsum gratis impugnare. Quid est enim gratis aliquem odire vel impugnare, nisi ex sola malitia aliquem persequi, nulla recepta iniuria? Sic enim Iudæi non offensi à Christo, sed beneficiati, ipsum gratis impugnabant. Vnde August. super Ioan. exponens illa verba prædicta, Sed vt impleatur sermo qui in lege eorũ scriptus est &c. dicit, Legis nomine aliquando omnia veteris testamenti sanctarum scripturarum significantur eloquia. Et ita dominus dicit in C lege eorum scriptum hoc esse,cum legatur in Psal. Gratis autem alium quis odit vel impugnat, qui nullum ex odio commodum querit,vel incommodum fugit? Sic oderunt Iudæi Christum. Sic diligunt Christum iusti vt alia bona præter ipsum non quærant: quia ipse Deus omnia in omnibus illis
Psal.68. erit. Vnde & de Iudæis ad literam dicit Christus, Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderunt me gratis. vide ibi,scilicet versic.1093. Vel aliter:ista verba sunt cuiuslibet iusti à malis hominibus persecuti: qui superius dicebat, Principes
Psal.118. persecuti sunt me gratis. vide ibi,scilicet ver.2234.
Pacificus quis dicatur. O quàm rari sunt hodie qui dicere possint, *Cum his qui oderunt pacem eram pacificus*. Audi quid est esse pacificum. Vnde Augustin. in de sermone domini in D monte,super illo verbo,Beati pacifici: ait, Pacifici autem dicuntur,qui in semetipsis pacem habentes, omnes animi sui motus componẽtes & subiicientes rationi, carnalésque concupiscentias habentes edomitas, regnum Dei fiunt, in quo ita ordinata sunt omnia, vt quod est in homine præcipuum & excellens,imperet cæteris reluctantibus, quæ sunt nobis bestiísque communia. Atque idipsum quod excellit in homine(id est, mens & ratio)subiiciatur
Luc.2. potiori,quod est ipsa veritas,filius Dei. Neq; enim imperare inferioribus potest,nisi superiori subiicia tur. Et hæc est pax quæ datur in terra hominibus bonæ voluntatis. Et aduerte quòd bene ait, *Eram pacificus:cum loquebar illis, impugnabant me gratis*. Quia quanto quis in seipso magis est pacificus & Deo E subditus,maiorem impugnationem sustinet ab his qui pacem odiunt:scilicet à dæmonibus. vt ostenGreg 6. mor. cap.20. dit Gregorius super illo verbo Iob 5, Et bestiæ terræ pacificæ erunt tibi:dicens, Notandum quòd non ait, Pacatæ erunt tibi: sed, Pacificæ. quia non pacem nobiscum habent, sed pacem faciunt. Hostes quippe callidi insidiantur nobis, & affligunt. Sed afflicta mens tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quanto in hoc ærumnoso exilio laboriosius viuit. Et verius gratiæ sui adiutoris se humiliat, cum contra se insidias hostium acriores pensat. Bestiæ ergo terræ pacificæ electis fiunt, quia maligni spiritus cum bonorum corda aduersantes deprimunt, hæc nolentes ad amorem domini impellunt. Inde ergo cum Deo pax robustior oritur, vnde nobis ab aduersariis durior pugna generatur.

PSALM. CXX.

LEuaui oculos meos in montes, 2256 vnde veniet auxilium mihi.

Hîc est secundus Psalmus inter graduales: qui consimilem titulum habet vt præcedens, scilicet Canticum graduum. Et exponitur eodem modo vt in præcedenti Psal. expositum fuit. Materia etiam Psalm. est eadem cum præcedenti, quo ad literam: quia scilicet iste Psalm. est quædam deuota oratio qua Psal. Deum orat pro liberatione populi à captiuitate Babylonica. Quantum ergo ad literam, iste Psal.habet duas partes:quia Psal.primò orationem suam ad Deum dirigit: secundò quid à Deo petat exprimit: ibi, *Non det in commotionem* &c. dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticum,Psal. hic ponit secundum gradum ascensionis ad Deum. C Primus enim gradus, vt in præcedenti Psalm. patuit,est aduersitatum toleratio:secundus est diuinę defensionis postulatio: de qua hic agitur. Et congruè hic gradus sequitur primum:quia qui aduersis premitur, non in suis viribus confidere debet, sed solum in Dei protectione: quod hic facit Psal. postulans à Deo defendi. Iste ergo Psalm. diuiditur in tres partes: quia Psalm. primò Dei postulat adiutorium: secundò exprimit suum animum: ibi, *Non det in commotionem*: tertiò ostendit se à Deo exauditum: ibi, *Dominus custodit te*. Prima in duas: quia primò mentem ad Deum eleuat: secundò adiuuari à Deo postulat: ibi, *Auxilium meum*. Quantum ergo ad primum, aduertendum est quòd Scut in rebus mundi auxilium principis habere cupiens ad aliquem familiarem principis recurrit primò habet, vt apud principem pro ipso intercessor existat. Sic & in spiritualibus, si auxilium *Montes dicuntur sancti.* Dei cupimus habere, primò recurramus ad sanctos Dei, vt pro nobis Deum interpellent. Propter quod dicitur Iob 5, Voca si est qui respondeat tibi, & ad aliquem sanctorum conuertere. Consimiliter & nunc Psalmista admonet vt ad sanctos leuemus oculos, vt ipsi pro nobis Deũ interpellent: dicens, *Leuaui oculos meos in montes*. Quid enim per montes in scriptura, nisi sancti angeli & cæteri electi Dei significantur? Ille ergo in montes oculos leuat, qui sanctos Dei mente precatur, vt pro ipso apud Deum intercedant. Vnde ad istum intellectum hunc versum inducit Gregorius, dicens, Per montes enim *Gregor.35. mor.11.* Apostolorum, prophetarum atque sanctorum celsitudo significatur. Sicut scriptum est, Iustitia tua sicut montes Dei. Et voce Pauli dicitur, *Psal.35. 1.Cor.5.* Vt nos efficiamur iustitia Dei in ipso. Vel sicut iterum voce sperantis ecclesiæ Psalmista ait, *Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi*. Vocantur etenim sancti Dei montes: *Leuare oculos debemus ad sanctos.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia prę cęteris cœlo sunt proximiores: in aduersis fuerunt firmiores, & lumine gratiæ splendidiores. Ad istos ergo mõtes leuemus oculos nostros, non solum vt pro nobis intercedãt, sed etiam vt eorum exemplis, scriptis & dictis dirigamur. Et hoc hic intendit Augustinus dicens, Leuent oculos suos in montes vnde veniat auxilium illis. Quid est, Iam illuminati sunt montes? Iam in illis ortus est sol iustitiæ. Iam ab Apostolis prędicatum est euãgelium: predicatæ sunt scripturæ: patuerunt omnia sacramenta: consciſſum est velum: patuit secretum templi. Ad istos ergo montes oculos leuent, vnde veniat auxilium illis: non quidem ab illis, sed à domino intercessione ipsorum. Leuent oculos in montes, sed non presumant de mõtibus, quia ipsi montes non à se, sed ab alio lucẽt: ab illo scilicet de quo
Ioan.1. dictum est, Erat lux vera qui illuminat omnem hominem &c. Mõtes enim sunt homines magni, homines virtutibus clari. Et quis maior mons Ioanne Baptista? Sed vides istum mõtem lucentem, audi etiam ipsum confitentem. Quid confitentem? De plenitudine (inquit) eius nos omnes accepimus. De cuius ergo plenitudine acceperunt montes, ab illo est tibi auxilium, non à montibus. In omnibus
Sancti suis exẽplis auxilium nobis præstãt. enim aduersitatibus sancti isti montes auxilium
Tob.1. tibi ostendunt, si ipsorum facta & exempla fueris contemplatus. Leua oculos ad sanctum montem Tobiam, si in captiuitate teneris: quia & ipse in captiuitate positus, viam veritatis non deseruit. Si damna rerum pateris, si filiis orbaris, si corporis infirmitate premeris, leua oculos ad sanctum mon-
C tem Iob: qui omnibus temporalibus perditis, omnibus liberis eius extinctis, totus corpore plaga-
Iob 1. tus, Deo gratias agebat, dicẽs, Dominus dedit, dominus abstulit &c. Si iniustè criminaris, respice Susannam. Si vita corporali priuaris, respice Laurentium & sanctos martyres: quia isti montes si ad ipsos cordis oculos leuaueris, suis exemplis à domino obtinebis auxilium. Sic in omni pressura & aduersitate confidenter clamans dicit, *Leuaui oculos*
Auxilium Dei multiplex. &c. Nota ergo quòd auxilium quod à Deo habemus, dum oculos ad exempla sanctorum leuamus, est confortatiuum militantium, est solidatiuum infirmitantium, etiam est exauditiuum deprecãtium. Primò hoc auxilium est confortatiuum militantium: vide versic. 1936. Secundò est solidatiuum
D infirmantium & debilium. Tertiò est exauditiuum deprecantiũ: quoniã scilicet deuotè orantibus dominum prestatur auxiliũ, dum exaudiuntur à Deo.

Auxilium meum à domino qui fecit cœlum & terram.

2257

Hîc consequenter ostendit quòd non postulabat auxilium à sanctis montibus principaliter, sed ab ipso Deo, dicẽs, *Auxilium meum à domino* &c. Vnde hic ait Glosa, *Auxilium meum à domino* &c. Quasi dicat, Auxilium meum non peto à montibus, sed à domino. quia montes scilicet sancti solum sunt ministri: Deus autem auctor est. Sed fortè quærendo dices, Quomodo auxilium iustorum est à do-
Quæstio. mino, cum multoties in aduersis ipsos sine adiuto-
E rio deserat? vnde & Psalm. dicebat in pressuris de-
Psal.87. relictus, Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos. Ad hoc respondet Gregor. super illo verbo Iob 30, Non fuit qui ferret auxilium: dicẽs, Cum de diuino auxilio Psalm. clamet, Adiutor in
Auxiliũ suũ quãdoque sua tribuit Deus iustis. opportunitatibus, in tribulatione: sperent in te qui nouerunt nomen tuum, quoniam non derelinquis quęrentes te domine. Qua itaque ratione nunc dicitur, Non fuit qui ferret auxilium, nisi quia omnipotens Deus eos quos inæternum diligit, aliquando ad tempus relinquit? Vnde scriptum est,
Esa.54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te: in momento indignationis meæ abscondi faciem meam parumper à te, & in misericordia sempiterna miseratus sum tui. Sanctos enim suos dominus veniendo adiuuat, derelinquendo probat, donis firmat, tribulationibus tentat. Iustam quippe animam gratia reuocat, tentatio probat. Omnipotens enim Deus electorum suorum aduersarios temporaliter permittit excrescere, vt per malorum sæuitiam purgetur vita bonorum. Nequaquam enim dominus adB uersos bonis esse permitteret, nisi etiam quantum prodessent videret. Nam dum iniusti sæuiunt, iusti purgantur: & vtilitati innocentium militat vita prauorum, dum hanc in premendo humiliat, & humiliando, semper ad melius format. Vnde rectè
Prou.11. per Salomonem dicitur, Qui stultus est, seruiet sapienti. Et tamen sæpe conspicimus sapientes subesse, stultos verò arcem domini tenere: sapientes seruiliter obsequi, stultos tyrannidis elatione dominari. Quomodo ergo diffinitione diuinæ sententię sapiẽti stultus seruit, dum plerumque iure temporalis dominij hunc premit? Sed sciendum est quòd contra sapientis vitam dum stultus premens terrorem potestatis exercet, dum hunc laboribus fatigat, contumeliis lacerat, profectò hunc ab omni
C vitiorum rubigine vrendo purgat. Stultus ergo etiam dominando sapienti seruit, quem ad meliorem statum premendo prouehit. Quia igitur mala reproborum, dum bonos cruciãt, purgant: vtilitati iustorum militat etiam potestas iniquorum. Item nota quòd auxilium multiplex à Deo iustis orantibus cõfertur. Quoniam auxilium domini est coronatiuum patientium, est illustratiuum contemplantium, & est quietatiuum laborantium.

Non det in commotionem pedem tuum, neque dormiet qui custodit te.

2258

Hîc suam intentionem exprimit orando. Et primò facit hoc: secundò super hoc à Deo responsum accipit: ibi, *Ecce, non dormitabit*. Quãtum ad primum: notandum quòd in scriptura pes accipitur pro affectione siue voluntate interiori. Et quia sicut pe-
Pes significat voluntatem. dibus exterioribus totus homo exterior circunfertur & agitatur, sic affectione & voluntate totus homo interior ducitur ad bonum vel ad malum: vide versic. 378. Iste autem pes (scilicet voluntas) duplici affectione ducitur: scilicet quandoque caritate, & sic accendit & proficit: quandoque superbia & vanitate, & sic deficit & cadit. Commouetur ergo pes noster, & cadit à perfectione, cum regitur superbia: sed permanet & proficit, cum regitur caritate & humilitate. Orat ergo Psalm. dicẽs,
Pes voluitatis mouetur superbia. *Non det in commotionem pedem tuum*: id est non permittat Deus superbiã in voluntate tua dominari.
E Quod cõsimiliter Tobias suo filio optabat: dicens, Superbiam in corde tuo dominari non permittas.
Tob.4. Iste autem textus variè ponitur. Nam textus Augustini habet, *Ne des ad mouendum pedem meum*: id est, non permittas voluntatem meam superbia cadere. Et eadem est sententia cum primo textu. Isto enim modo Augustinus hunc textum exponit hic,
Cadere facit superbia. dicens,

dicens, Vnde mouentur pedes, vnde motus est pes illius qui erat in paradiso? Motus enim est pes illius qui erat in paradiso inter angelos: & moto pede cecidit, & de angelo factus est diabolus. Moto enim pede cecidit: superbia vtique cecidit. Nõ ergo mouit pedem nisi superbia ad ruinam. Ad ambulandum enim & proficiendum caritas pedem mouet. Ad cadendum autem, superbia mouet pedem. Cadit à lumine qui sibi non est lumen, & vult sibiipsi
Psal.35. esse lumen. Ideo sciens Psal. nullum cadere, nisi qui sibi vult lucere, cum sit per se tenebręs, ait, Non mihi veniat pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me: id est, imitatio peccatorum nõ me moueat vt cadam à te. Rectè ergo Psal. vt asceẽdens non cadat, orat, *Non des ad mouendum pedem meum*: id est
B ne superbia dominetur in me. Vel hoc idem quasi pro alio orans dicit, *Non det in commotionẽ pedẽ tuum*. De hoc vide versic. 663. Et idem aliis verbis exprimit dicens, *Neque dormiet qui custodit te*. Quãuis enim
Dormit Christus in nobis quãdo fides tepescit. Deus nunquam dormiat in se, tamen illi dormire dicitur, in quo fides tepescit. Quid est ergo orando dicere, *Non dormiet qui custodit te*, nisi hoc orare vt fides in nobis non tepescat: quia si fides in nobis vigilat, vigilat Christus. Vnde hic ait glosa, *Neque dormiet qui custodit te*: id est, non sinat te peregrinare à fide, quia si dormit in te fides, dormit in te Christus: fides enim in corde tuo, Christus est in corde tuo. Et dicitur hoc ab humana consuetudine, vt quando fessus custos dormit, surrum patitur. Dormit verò Christus, quando in fide tepescimus. Ta-
Pedes (scilicet Apostoli) stabiles fuerunt. lis enim nobis est Christus, quales nos ei sumus.
C Vel aliter: per pedes ecclesiæ intellige sanctos Apostolos & primos prædicatores, qui fidem ecclesiæ per totum orbẽ portauerũt: vide versic. 768. 1072. Stabilitas istorum pedum (dum scilicet constanter omni pulso timore verbũ Dei mundo seminabant, & pro fide Christi morti tradebant seipsos) fundauit ecclesiam. Horum ergo stabilitatem in fide prę-
Psal.55. uidens Psal. ipsi ecclesiæ dicit, *Non det in commotionem pedem tuum*: id est, non dabit in commotionem Apostolos, vt terroribus vel pœnis territi à fidei prædicatione desistant: scilicet morte corporali vitam ecclesiæ præsetuabant. Vnde de hoc ecclesia Deo gratias agens dicit, In me sunt Deus vota mea quæ reddant laudationes tibi, quoniam eripuisti animam meam de morte, & pedes meos &c.
D

Ecce, non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel.

2259

Hîc Psal. suę orationis responsum à Deo accipit. Duo enim postulauerat, ad quę duo sibi respondet Deus. Postulauit enim primò dicens, *Non det in commotionem pedem tuum*: ad hoc respondet, dicens, *Neque dormiet qui custodit Israel*. Postulauit secundò vt non dormitaret qui custodit te: ad hoc respondet,
Christus non dormit neque dormitat. *Ecce non dormitabit*. Per hoc enim vult Psal. ostendere quòd qui vult habere custodem sollicitum & vigilem: nõ homines, sed Deum pro sua custodia debet quærere, & se facere tali custodia dignũ: vt scilicet se faciat Israel, quod interpretatur vidẽs Deũ: vt scilicet per fidẽ semper intẽdat in Deũ. Homines
E enim non sunt aliorũ sufficiẽtes custodes, quia nec seipsos possunt custodire. Et istã sentẽtiam hic deducit Aug. dicẽs, Fortè dicis, Nunquid in potestate mea est vt nõ dormitet qui custodit me? Volo vtique vt non dormiat neque dormitet. Ergo illũ tibi elige custodem qui non dormiet neque dormitabit: & non cõmouebitur pes tuus. Deus nunquam
Omnis homo dormit & dormitat. est dormiens: si ergo vis habere custodem non dormientẽ, Deum tibi elige custodẽ. Tu fortè conuersurus eras te ad homines custodes, & dicturus, Quę sum inuẽturus hominũ non dormientẽ: quis homo non dormitabit, quẽ inueniã? Certè ille tibi ostendit, dicens, *Ecce non dormitabit neque dormiet qui custodit Israel*. Christus enim custodit Israel: ergo & tu esto Israel, vt custodiatis à Christo. Quid est Israel? interpretatur enim videns Deũ. Et quis videt Deũ? primò per fidẽ, postea per speciem. Si autẽ hic non potes per speciem Deum videre, saltem vide per fidem. Cum ergo credideris quòd pro te verbũ caro factum est, quòd surrexit in carne, ne tu de tua carne desperares, efficeris Israel. Factus autem Israel cum fueris, tunc non dormitabit, neque dormiet qui custodit te. Primò nanque Christus per mortem dormiuit. Vnde dicit in Psalm. Ego dormiui, &
Psal.3. soporatus sum, & exurrexi &c. Surrexit ergo vt amplius non dormiat, quia Christus ex mortuis iam non moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Noli ergo præsumere de quoquam homine. Omnis enim homo dormit & dormitabit. Dormitat enim cùm portat carnem infirmitatis: dormiet autem cum fuerit mortuus. Vel aliter: Christus dormire dicitur quando homines tentationibus & aduersitatibus exponit: sed vigilat quando ipsos liberat. In cuius figurã Matth. 8, dicitur quòd cũ esset in naui cum discipulis suis, motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus: ipse verò dormiebat. Sed statim vt surrexit, imperauit ventis
Dormitare, dormire, obdormire, quid sint spirituali ter. & mari, & facta est tranquillitas magna. Moraliter autem notandum quòd aliud est dormitare, aliud dormire, aliud obdormire. Nam ille dormitat qui est quasi medius inter somnum & vigiliam. Vnde non durat talis somnus, sed quasi per vices excitatur. Dormire verò est perfectum somnum capere. Sed obdormire, est profundius dormire. Moraliter ergo ille dormitat qui sæpe peccat, tamen pœnitet & resurgit: sicut dicitur, Septies in die cadit iustus,
Prou.24. & resurgit. Et hoc est graue. Sed dormit ille qui diu manens in peccato, confessionem differt, & quasi in consuetudinem ducit peccatum. Vnde Seneca epistola 39, dicit quòd definit esse locus medij, vbi quæ fuerunt vicia, mores fiunt: id est ducuntur in consuetudinem. Dicit Auicenna, 4. can. quòd ille qui bibit venenum, nullo modo dormire debet: immò custodes qui circa ipsum sunt, debent ipsum ad vigiliam impellere clamando. Ratio est, quia venenum plus inualesceret in dormitione quàm in vigilia. Sic & moraliter, qui in peccatum incidit, quia venenum bibit, dormire non debet: id est pœnitentiam differre, sed accelerare: quia secundum Greg. peccatum quod per pœnitentiam non deletur, mox suo põdere ad aliud trahit: 1. Thess. 5, Non dormiamus sicut cæteri, sed vigilemus, & sobrij simus. Quantum verò sit periculosum in peccato
1.Reg.26. dormire, patet figuraliter de Saule: qui cũ dormiret dixit Abisai, Nunc perfodiam ipsum lancea in terra semel, & secundò opus non erit. Et dixit Dauid, Ne interficias eum. Sic spiritualiter Dauid significat Christum: Saul ipsum persequens significat peccatorem: Abisai filius Saruię, diabolum. Vnde Bernard. huic historiæ alludens, dicit, Dormientem Saul Abisai cõfodere voluit semel, ne secundò opus esset, nisi hũc Dauid prohibuisset. Quia peccatorem pigrum & dormientem nisi longanimis & patiens misericordia sustineret, gladius sathanæ semel (id est inæternum) perimeret. vult enim im-

probus exactor vt qui dormit, non adiiciat vt re- A surgat. Obdormire verò grauissimum est. Nam vt
Isidorus 2. De summo bono. dicit Isidorus, peccatū admittere, est cadere in puteum. Consuetudinem verò peccandi facere, est os putei coāgustari: ne is qui cecidit, valeat exire. Esa. 43. Obdormierunt neque resurgent. Ad propositum ergo: ille qui se vult custodire Israel, id est se in fide qua Deum videt conseruare) non solùm non debet obdormire, immò nec dormire nec dormitare. Quod notans Psal. ait, *Ecce non dormitabit* &c.

2260

Dominus custodit te, dominus protectio tua super manum dexteram tuam.

B

Hîc Psal. se exauditum ostendit à Deo. Et diuiditur in quatuor partes, secundū quòd in quatuor se à Deo exauditum ostendit, & Deum habere custodem: quia Deus ipsum custodit, primò bonis spiritualibus: secundò ab omnibus erroribus: ibi, *Per diem*: tertiò animam à criminibus: ibi, *Dominus custodit te*: quartò custodit in omnibus tentationibus: ibi, *Dominus custodiat introitum.* Quātum ad primum, primò sciendum quid sit manus nostra, & quid manus dextera. Manus enim significat potestatem, quia per manum operamur: & sic manus Dei est potestas Dei, & manus nostra, est potestas nostra. Quòd manus Dei sit potestas Dei, patet Iob 1, vbi diabolus Deo dixit de Iob, Mitte manum C tuam, & tange omnia quę habet. Et Psal. Et eduxit Israel de medio eorum in manu potenti. Vbi per Dei manum nihil aliud nisi Dei intelligitur potestas. Consimiliter & manus hominis est potestas hominis. Vnde dicitur Prou. 18, Mors & vita in manibus linguæ. Nouimus enim, vt hic ait Aug. linguas frusta quædam carnis quæ in ore mouentur: quę percutiendo palatum & dentes, distingunt sonos quibus loquimur. Ostendatur ergo mihi manus linguæ: lingua quia manus non habet, sed habet potestatem, quæ manus linguæ dicitur. Quid est ergo mors & vita in manibus linguę, nisi ex ore tuo iustificaberis, & ex ore tuo cōdemnaberis? Sed quid dexteræ nomine intelligitur? In scriptura enim sacra significantur spiritualia bona, vt virtu- D
Dextera significat bona spiritualia: sinistra, bona temporalia. tes & merita per dexteram: sed per sinistram, temporalia bona. Vnde hic ait Auguſt. Interrogo vos, quomodo intelligitis quod scriptum est in euangelio, Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua?
Matth. 6. Hoc enim intelligendo cognoscetis quid sit dextera, & quid sinistra. Sinistra nostra dicitur, quicquid temporaliter habemus: dextera dicitur quicquid nobis æternum & incommutabile dominus pollicetur. Abundare quis poterit & in dextris & in sinistris, sicut & Iob, qui in diuitiis & virtutibus fuit magnus. Sed diuitias Iob pro sinistra habebat, non pro dextera. nam pro dextera non habebat, nisi apud Deum æternam & perpetuam fœlicitatem. Sed custodiuit dominus dexteram eius & non si- E
Bona spiritualia inuitè per dī nō possunt: sed bene tēporalia. nistram, quia concessa est diabolo potestas super sinistram eius: quia omnia exteriora & temporalia eius diabolus abstulit subitò, corpus flagellauit: sed eius interiora violare non potuit, quia non est passus damnum de interioribus diuitiis. Consimiliter Deus & in nobis custodit potestatem dexteræ, licet quandoque non sinistrę: quia quamuis quis inuitus temporalibus bonis possit expoliari, tamen inuitè in spiritualibus damnificari nō potest. Quid est ergo dicere, *Dominus custodit te, dominus protectio tua*: nisi dominus protegit te? Et in quibus te seruat illæsum? Respondet, *super manum dexteram tuam.* Quasi dicat, Potestatem in temporalibus tuā non semper custodit te Deus: quia inuitus illis potes expoliari. Sed custodia sua est super manum dexteram tuam: id est custodit tibi potestatem spiritualium & internarū diuitiarum, quæ nullus nisi volens perdere potest. Istam manum dexteram à Deo custodiri ne interiora bona quis inuitus amittere possit, bene cognouit ille philosophus Bias: de quo narrat Valerius lib. 7. c. 3, Quòd Bias, cum patriam eius inuasissent hostes, & capta ciuitate permisissent omnes incolumes cum illis bonis quæ asportare poterāt, fugere. Aliis ergo preciosarum rerum pondere onustis fugientibus, ipse Bias de suis diuitiis secum nihil asportabat. Et super hoc interrogatus ipse Bias respōdit, Ego bona mea mecum porto. Pectore enim illa portabat, non humeris, nec exterioribus videnda oculis, sed extimanda animo: quæ domicilio mentis inclusa, nec mortalium nec deorū manibus labefactari possunt. Et vt manentibus præstò sunt, ita fugientes non deserunt: quia domini custodia est super manum dexteram tuam. Et nota quòd dexteram iustorum custodit dominus, maximè quando peruerit sinistram: quia scilicet aduersitas rerum temporalium custodit virtutes iustorum: vide versic. 1498. Nota etiam quòd singulariter multa hominum genera dominus custodit: scilicet humiles, patientes &c. Item qualiter Deus sit protectio nostra: vide versic. 1140.

2261

Per diem sol non vret te, neque luna per noctem.

Hîc ostendit quòd Deus suos proficientes custodit ab erroribus. Vbi primò notādum quid per solem, quid per lunam hic intelligatur. Solis enim nomine ipsa diuinitas intelligitur, quia sicut sol suo lumine omnia illuminat, ita & diuinitas sua luce omnia illustrat. Ioan. 1, Erat lux vera quę illuminat &c. Sed luna significatur Christi humanitas, vel ipsa ecclesia: quia sicut luna præest nocti, & illuminatur à sole: sic & humanitas Christi à verbo irradiata præest nocti vitæ præsentis, dum in omnibus agendis vel fugiendis nos suis dirigit exemplis. Similiter & ecclesia. Ista sunt illa duo magna lumina ria in Christo vnita: scilicet luminare maius (scilicet diuinitas, quæ præest diei claritatis æternæ, in quo sancti spiritus beatificantur) & luminare minus: scilicet luna, quæ præest nocti vitæ præsentis. Et sicut circa ista duo maximè nostra fides consistit (scilicet circa diuinitatem & humanitatem Christi) sic circa ista duo hæreticorum versantur errores. Qui enim errat circa diuinitatem: vt puta, filium minorem esse patre, spiritum à patre & filio non procedere: iste scandalizatur in die & vritur à sole. Qui autem errat circa humanitatem Christi, vt credens non veram carnem & animam Christum habuisse, sed fantasticam: iste scandalizatur à luna per noctem. Et istam sententiam ponit hic Augustinus, dicens, In Deo intelligitur figuratè dictus sol: in ecclesia intelligitur figuratè dicta luna. Quisquis ergo errat vt de Deo aliud credat quàm oportet, vt si non credat patrem & filium & spiritum sanctum esse vnius substantiæ, deceptus est: si aliud minus credat in filio quàm in patre, scandalizatus est in Deo. Quisquis verò putauerit ecclesiam esse in vna solum parte mundi, & non diffusam toto orbe terrarum: iste scandali
Sol significat diuinitatem: luna humanitatem Christi & ecclesiam.

dalizatur & vritur à luna. Quisquis ergo errat in A
ipsa substantia veritatis, à sole vritur, per diem vritur: quia in ipsa sapientia errat, de qua dictum est,
Psal. 18. Dies diei eructat verbum. Quisquis autem errat in ipsa ecclesia, vel circa humanitatem Christi, qui est caput ecclesiæ: à luna vritur per noctem, de qua dictum est, Et nox nocti indicat scientiam: quia paruulis prædicatur humilitas Christi, caro Christi & crucifixio Christi. Quisquis ergo scandalizatus non fuerit in illa veritate incommutabili diuinitatis, non vritur à sole: nō quidem à sole isto quem nobiscum vident muscæ & pecora, qui oritur super bonos & malos: sed ab illo qui solum iustis o-
Sapien. 5. ritur: de quo in libro Sapientiæ impij dicunt, Errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit B
nobis. Quisquis in ecclesia, in carne Christi, & in his quę pro nobis temporaliter gesta sunt nō errat: non vritur à luna. Quid est dictū, *Per diem sol non vret te, neque*, &c. nisi quia dominus custodit te super manum dexteram tuam, ideo non te permittet vri vel errare circa solem diuinitatis, neq; circa lunam Christi ecclesiæ vel humanitatis? Vnde per solem accipe diuinitatem: per diem verò, sapientiam Dei. Sed per noctem accipe Christi humanitatem: per lunam, Christi ecclesiam. Vel aliter: vbi notandum
Sol illuminat bonos: Luna illuminat hypocritas. quòd aliqui in bonis suis operibus illuminantur à sole: & aliqui à luna. A sole illuminātur qui ad bonum opus concupiscentia excitantur virtutis: sed C
Greg. 22. moral. cap. 7. à luna illuminantur qui concupiscentia non virtutis, sed famæ: vt ostendit Gregor. dicens, Infirmæ mentes quando bona aliorum audiunt, aliquando se ad operationem rectam non amore virtutis, sed concupiscentia laudis accēdunt: & isti illustrantur à luna. Sed nonnunquam opus quod ab aliena opinione sumitur minus mundo corde, in animo formatur. Qui autem ratione virtutis bonum facit, illuminatur à sole. Quia sicut natura solis est vt quęcunque attigerit accēdat & siccet: ita lunaris ignis est proprium, vt quicquid cōtigerit exurat quidē, sed exurendo humidum reddat. Sic igitur ad vitam bonam alios per amorem Dei affectus boni operis: alios verò amore laudis inflammat. Et cùm recti operis affectu accendimur, quasi per ignem solis à vitiorū humore siccamur. Cùm verò ad opus bonum amor laudis prouocat, concupita fama quasi D
luna attingit: quia videlicet eius animum & accēdit & resoluit. Accendit quidem ad exercitium boni operis, sed resoluit ad concupiscentiam fauoris. Ad propositum ergo: vruntur à luna per noctem hypocritæ qui amore laudis bona faciunt: vruntur à sole per diem, qui ad bona quidem affectu virtutis mouentur, sed finaliter laudati, fauoribus extolluntur: & sic vri æternaliter vterque illorum meretur. Sed Deus suos custodit: primò quidem ne appetitu laudis bona inchoent: secundò verò ne bona quæ amore virtutis inceperunt, in delectatione laudis terminentur.

2262

Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animam tuam dominus.

E

Hic ostendit quòd Deus suorum electorū animas custodit à criminibus, quę propriè malum dicuntur. Vbi notandum quòd sicut aliqua dicuntur esse bona verè & realiter, & nō solo nomine: sicut sunt virtutes quæ intrinsecus in anima manēt, quę à nullo violenter possunt auferri, vt dictum est ver. 2260. Aliqua verò sunt bona solo nomine: sicut sunt omnia exteriora quæ violēter auferri possunt. Quamuis multi insensati iudicent oppositum, prę-
ponentes bona exteriora interioribus: & per consequens præponentes ipsum corpus corruptibile animæ immortali & incorruptibili contra sententiam Christi dicentis, Nónne anima plus est quàm
Matth. 6. corpus? Consimiliter dicendum est de malis, quòd
Peccata propriè dicuntur mala: non pœnæ. quædam sunt verè & realiter mala: quædam verò solo nomine mala. Realiter & verè sunt mala, quæ animam interius dehonestant, sicut sunt vicia: sed solum vocaliter sunt mala illa quę sunt extrà, & solum corpus, nō animam attingere possunt: vt sunt pœnæ corporales, fames, sitis, verberatio. Quomodo enim mala dicentur quæ nobis inuitis inferri possunt: quia tunc quis malus esset inuitè, quod non capit ratio: Etiam cuius finis est bonus, ipsum quoque bonum est. Finis autem malorum exteriorum bonus est: vt patuit in martyribus, qui quāto acriora mala & tormenta patiebantur pro Christo, gloriosiorem finem reportauerunt. Sed vicia propriè mala dicuntur, quia ipsorum finis semper malus est. Et hæc est sententia Ambros. in hexameron: tractatu primæ diei dicens, Illa cauenda sunt quæ ex nostra voluntate prodeunt delicta iuuētutis, & irrationabiles corporis passiones. Quorum igitur nos sumus domini, eorum principia extrinsecus non requirimus: sed agnoscamus quæ nostra sunt. Quod possumus facere, si volumus. Huius e- C
lectionem mali nobis debemus potius ascribere, quàm aliis: ideo etiam in iudiciis istiusmodi volūtarios reos non necessitate compulsos culpa constringit, pœna condemnat. Hoc igitur de eo quod propriè malum videtur dictū sit: quomodo autem mala erunt, quæ nec crimine mentem implicant, nec conscientiam ligant? Vnde paupertatē & ignobilitatem, ægritudinem, mortem, nemo sapiēs mala dixit, nec malorum sorte numerauit. Et habentur ista 15. q. 1. illa. Ex quibus apparet quòd sola vicia & peccata mali habent rationem: quia illa sola absolutè possunt mala dici. Et à tali malo in aduersitatibus & corporalibus pœnis Deus suos electos custodit, custodiens animam, ne aliquo vicio maculetur. Et hoc est quod hic Psal. ait, *Dominus custodit te ab omni malo*: id est, ab omni peccato. Et quòd loquatur solum de malo quod est peccatum, quo solo malo maculatur anima, statim expressit, dicens, *Custodiat animam tuam dominus.* Acsi diceret, Ideo dominus custodit te ab omni malo vt custodiat animam tuam. Vnde istam sententiam hic ponit Auguſt. dicens, *Custodiat animam tuā dominus.* Nō dicit, custodiat corpus tuum: nam in corpore perempti sunt martyres. sed *custodiat animam tuam dominus. Nam dominus est protectio tua super manū dexteram tuam*: non dixit, super sinistram. Dic ergo Psal. *Custodiat animam tuam dominus.* Anima enim martyrum non cessit, corpus peremptum est ad tempus: quia & ipse qui dignatus est esse caput ecclesiæ, prębuit corpus suum ad tempus percutiendum. nam in fine resurrecturum est. Ideo enim suscitatum est caput, quo ascenderet corpus, & non deficeret. Custodiat ergo animam tuam dominus: vt ipsa nō cedat, non frangatur in scādalis, in persecutionibus, in tribulationibus: ipsa non cedat deficiendo, sicut dominus dicit, Nolite timere eos qui occidūt cor-
Matth. 10. pus, animam autem non possunt occidere: sed eum timete qui habet potestatem & animam & corpus perdere in gehēnam. Hanc ergo animam tuam custodiat dominus, ne cedas persuasori malo: ne cedas promittenti falsa: nec cedas minanti temporalia.

lia. Sed quia non sufficiat ad tempus præseruari à malo, nisi & finaliter præseruetur: ideo subdit, A

2263 ## Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsque in sæculum.

Hic ostendit quòd dominus suos custodit in omnibus tentationibus. Vbi notandum quòd tentatio siue sit per suggestionem, siue per aduersitatis & tormentorum immissionem, habet duas partes: scilicet principium & finem. Aliqui ante tentationem fortes sunt: sed statim adueniente tentatione deficiũt. de quibus ait Christus, Luc. 8, quòd credunt, sed in tempore tentationis recedunt. Aliqui autem intrant campũ certaminis viriliter, sed B ante finem pressi deficiunt: nec isti palmam merentur, quia non qui inceperit, sed qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Matth. 24. Aliqui autem intrant viriliter, & quanto plus impugnantur, fortiores efficiuntur: quia per patientiam in ipsis continuæ charitatis virtus magis accenditur: vt patuit in martyribus. Et istis solis palma victoriæ debetur: quia & brauium nõ datur illi qui melius incepit currere: sed perseueranti. Sed quia ista perseuerantiæ virtus viribus nostris non habetur, sed donũ Dei est: à quo omnia nostra bona inchoantur & perficiũtur: dicente Apostolo, Quòd Deus qui incepit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi. Ideo tam principium patientiæ in aduersis quàm finem nunc Deo attribuit Psalmista, dicens, *Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum*, &c. Per introitum intellige principium: per exitum verò, finem tentationis. Sic enim hunc locum exponit Aug. dicens, Quid est introitus tuus, & quid exitus? Quando tentamur intramus: quando vincimus tẽtationem, eximus. Audi introitum, audi & exitum. Vasa figuli probat fornax (ait scriptura) & homines iustos tentatio tribulationis. Si sic sunt homines iusti quomodo vasa figuli: necesse est, vt vasa figuli intrent fornacem. Et non quando intrant, iam securus est figulus: sed cum exierit. Dominus autem securus est, quia nouit qui sunt eius: & nouit qui in fornace non crepent. Illi non crepant qui non habent ventum superbiæ. Humilitas ergo custodit in omni tentatione. Custodit D ergo dominus introitum tuum, vt salui intremus, sana fide simus: quando accedit tentatio. Custodit & exitum, & hoc vsque in sęculum. Cum enim exierimus ab omni tentatione, iam inæternum nulla tentatio nos terrebit: nulla concupiscentia sollicitabit. Vnde & Apostolus ait, Fidelis Deus qui non patietur vos tẽtari supra id quod potestis ferre. Ecce, introitus tuus custoditur, quando non sinit tibi Deus accedere tentationem quam non potes ferre: tunc introitum tuum custodit. Vide si custodit & exitum: quia (inquit) faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Prouẽtum dicit, quia in tentatione virtus perficitur & roboratur. Sic ergo homo iustus custoditus à Deo exibit ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperam, E id est, vsque ad finem.

Patientia & perseuerantia à Deo est.

Phil. 1.

Eccles. 27.

2. Tim. 2.

1. Cor. 10.

Psal. 103.

PSALMVS CXXI.

3264 LAetatus sum in his quæ dicta sunt mihi, In domum domini ibimus.

Hic Psal. inter graduales tertius: eũdem titulum habet vt duo præcedentes: scilicet Canticum graduum. Et exponitur vt prius. Vbi tamẽ nota quòd tertius gradus ascendendi est amor: non tamẽ quilibet amor, sed amor Dei & proximi ordinatus: quo Deus propter se diligitur, & proximus propter Deum. Iste enim amor animam ascendere facit: sed amor mundi & carnis ipsam compellit descendere. Amor enim quicunque est ille, nunquam ociosus esse potest, nunquam vacare: vt hic ostendit Augustinus dicens, Sicut amor mundi inflammat animum, & ad terrena concupiscenda & peritura vocat, ac in profundum demergit: sic amor sanctus ad supẽrna eleuat, & inflammat ad æterna, & ad ea quæ non transeunt, excitat animam, & de profundo inferni leuat ad cœlũ. Habet enim omnis amor vim suam: nec vacare potest amor in anima amantis. Necesse enim est vt animũ semper inducat. Vis ergo scire qualis amor in te sit, vide quò te ducat. Obligata enim anima amore terreno, quasi viscum habet in pennis: sursum volare non potest. Mandata verò ab affectionibus impurissimis huius sæculi, tanquam extẽtis pennis & duabus alis resolutis, id est, duobus præceptis: scilicet dilectionis Dei & proximi volat. Quò autem nisi ad Deum ascendit volando, qui ascendit amando? Quod quis antequam liberè facere possit, hic gemit: & ex desiderio volandi sursum, dicit, Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Cùm autem iam amando volare cœperit vbi non iam patiatur cõmotionem & societatem alicuius iniqui, C sed viuat in sancta societate sanctorum angelorum in æterna Hierusalem: tunc exultat, tunc mente lætatur. Sic ergo & in isto Psalmo, cum iam Psalmista incipit ascendere per gradus amoris, cantat canticum graduum: & in superna Hierusalem collocari desiderans, ait, *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, In domum domini ibimus.* Vnde sicut in peregrinatione suspiramus, ita in ciuitate gaudemus. Inuenimus autem socios in ista peregrinatione, qui iam viderunt ipsam ciuitatem, & inuitant nos vt curramus ad illã: scilicet sanctos martyres & alios iustos nos præcedentes. Quãtum autem ad sensum literalem: hæc est quædam deuota oratio prophetæ Dauid exultantis in domino de ædificatione templi per Nathan sibi dicta fienda per Salomonẽ filium suũ. D Et diuiditur in partes duas: quia primò ponitur exultatio pro templi ædificatione: secundò ponitur oratio pro templi consumatione & conseruatione, ibi, *Rogate*, &c. Dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticum: iste Psal. est quędam spiritualis exultatio de spe possessionis cœlestis Hierusalẽ. Et diuiditur iste Psal. in duas partes: quia primò cœlestis Hierusalem ponit proprietates: secũdò ipsius ascẽsus ponit, gradus & conditiones, ibi, *Rogate*. Prima pars diuiditur in duas: quia primò ponit proprietates ascendentis: secundò ostendit proprietates ciuitatis, ibi, *Hierusalem quæ ædificatur*. Prima in duas: quia duas conditiones debet habere ad cœlestem Hierusalem volens ascendere: quia scilicet primò in scripturis debet habere credulitatem: secundò in præceptis Dei suam stabilire debet voluntatem, ibi, *Stantes erant*. Quantum igitur ad primum: notandum quòd sacra scriptura per prophetas, per Apostolos & sanctos prædicatores conatur nos ad amorem cœlestis Hierusalem accẽdere, ad domum Dei ascendere. Vnde Esa. 2, Venite, ascendamus ad montem domini: & ad domum Dei Iacob, &c. Et Apo-

Amor duplex: scilicet Dei & mundi.

Amor mundi quam est otiosus.

Psal. 54.

Hebr. 13.

Apostolus dicit, Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Ad quorum verbum fidem credulam dare debemus, sperantes firmiter nos illuc ascensuros gratia Dei. Et hoc est quòd scripturarum dicta quibus inuitamur ad patriam considerans hic Psalmista, ait, *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi*. Et si quæras quæ sunt illa quæ dicta sunt tibi: respondet, hæc scilicet, *In domum domini ibimus*. Vnde hic ait Augustinus. *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi*: lætatus sum in prophetis, lætatus sum in Apostolis. Omnes enim mihi spem æternæ vitæ conferẽtes dixerunt mihi, *In domum domini ibimus*. Vel aliter: vt hoc dicere non sit per verba, sed per opera. Qui enim aliquid facit, suo exẽplo aliis loquitur & ipsos informat. Et isto modo sancti martyres suis exemplis nobis loquũtur, & nos in- B uitant ad cœlestem patriam: non verbis, sed factis, dicentes, *In domum domini ibimus*. Vnde sicut festum vnius sancti absque verbis te admonet vt ad ipsius ecclesiam pergas: sic festa sanctorum qui nos præcesserunt nos excitant, non solum vt ad ecclesias eorum pergamus, sed magis vt ad eorum societatẽ in cœlis habendam curramus, dicentes, *In domum domini ibimus*. Et isto modo hũc versum hic exponit Augustinus. dicẽs *Lætatus sum*, &c. Fratres, veniat in mẽte charitatis vestræ, si qua fortè festiuitas martyrũ vel locus sanctus aliquis nominatur, quò certo die turbæ confluunt ad celebrandam solennitatem: illæ turbæ quomodo se excitãt, quomodo hortantur & dicunt, Eamus ad illum sanctum locum: & tanquam incensi figillatim faciunt flammam: & ipsa C vna flamma facta ex collocutione sese accendentium, rapit illos ad locũ sanctum: & cogitatio sancta sanctificat eos. Si ergo ad locum corporalẽ sic inuitat & rapit amor sanctus, qualis amor debet esse qui concordes rapit in cœlum: dicẽtes sibi inuicem, *In domum domini ibimus*? Ergo in domum domini curramus, & non fatigemur: quia illuc perueniemus vbi non lassabimur. Lætetur anima nostra in his qui ea nobis dicunt. Qui ea nobis dicunt, priores fuerunt: viderunt patriam de longinquo clamantes ad posteriores, In domum domini ibimus. Viderunt illam Apostoli, & dixerũt nobis, Currite, sequimini nos: in domum domini ibimus, &c. Sed aduerte quòd in istam domini domum nõ omnes intrant, sed solum mundi corde: quia illa est D domus sanctitatis. Psal. 92, Domum tuam domine decet sanctitudo. Narrat Solinus quòd Romæ erat domus Herculis sacra, in qua cum Hercules sacrificaret Deo suo, rogauit Deum suũ quòd nec muscæ nec canes vnquam illuc ingredi possent: quod & sic factum fuit. Ad propositum ergo, cum multo sanctior & mundior sit domus cœlestis Dei, in illã nihil immundum vel pollutum intrare potest. Apocal. 21, Non intrabit in illam aliquid coinquinatum, faciens abominationem, &c. Et non muscæ neque canes. Muscæ autem sunt homines mundiales, qui importunè mundi huius negociis se ingerunt: canes verò sunt homines carnales: de quibus Esa. 56, Canes impudentissimi nescientes saturitatem. E

Sancti suis exemplis nos inuitãt ad gloriam.

Domum gloriæ peccatores nõ intrãt.

2265 ## Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem.

Hic ostẽdit secundum: scilicet quòd intrare volens domum domini, in præceptis Dei debet habere stabilitatem. Vbi nota quòd per pedes affectiones nostræ & voluntates exprimũtur: vt suprà ver. 378. 2258. Itẽ nota quòd per atria intelligitur æterna gloria, vel ipsa Dei domus glorię: vide suprà ver. 2045. Quamuis ergo hic dum peregrinamur à domino, habitemus in corpore: in cœlis tamen habitare debemus mente: sicut dicit Apostolus, Nostra conuersatio in cœlis est. Est ergo sensus, *Stantes erant pedes nostri in atriis*, &c. id est, hic habitãtes corpore, in cœlis eramus mente: quia pedes nostri, (id est, affectiones & voluntates nostræ) in atriis cœlestis Hierusalem persistebant. Vnde hic ait Augustinus. *Stantes erant pedes*, &c. Ergo qui in domum domini intrare volunt, semper debent cogitare quasi ibi iam sint, & ibi mente stare. Magnum est enim ibi stare inter angelos & non deficere. qui enim inde lapsus est, in veritate non stetit: quicunque non sunt lapsi, in veritate ibi stant. Ille ibi stat qui Deo fruitur: qui autem seipso frui voluerit, cadit: qui autem seipso frui vult, superbus est. Ideo ille qui semper stare volebat in atriis Hierusalem, orabat, Non mihi veniat pes superbiæ. Si ergo illic non potuerunt stare qui superbi fuerunt, tu humiliter ascende, vt dicas, *Stantes erant pedes nostri*, &c. Cogita qualis ibi futurus sis. Et quamuis adhuc in via sis, hoc tibi pone ante oculos quasi ibi stes, quasi inter angelos indeficiens gaudens: vt dicere possis, *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Hierusalem*. Sed cuius Hierusalem? Et quid magnum est stare in ista terrena Hierusalem: quando ipsa Hierusalem stare non potuit, quæ ruit? Non est hæc illa Hierusalem quæ prophetas occidit, & lapidauit sibi missos. Quid ergo magnum iste concupiscebat, stare inter illos qui interficiebant prophetas, &ad se missos lapidabãt? Absit vt de ista Hierusalem sic cogitet qui sic ardet, sic desiderat introire in domini domum. Sed de illa Hierusalem loquitur, vbi perfecta regnat visio pacis. Vnde de qua Hierusalem loquatur, statim in sequentibus manifestat, dicens,

Phil. 3. Conuersatio nostra in cœlis debet esse.

Psal. 35.

Hierusalem est gloria cœlestis.

2266 ## Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, cuius participatio eius in idipsum.

Hic ostendens de qua Hierusalem loquatur, ostendit conditiones ciuitatis. Et secundum quòd tres conditiones ipsius Hierusalem ostendit, pars hæc habet tres partes. Ostendit namque quòd ibi est, primò bonorum mutua communicatio. Secundò gratiarum cõtinua redditio, ibi, *Illuc enim ascenderunt*. Tertiò ciuiũ honorabilis exaltatio, ibi, *Quia illic*. Quantum ergo ad primum, primò ostendens Psal. quòd ipse loquitur de ciuitate cœlestis Hierusalem, ostendit quòd in superiori Hierusalem est omnium bonorum mutua communicatio: quia ibi vnus participat omnia alterius bona. Vbi sciẽdum quòd cum charitas sit radix dilectionis, & dilectio amantem in amatũ trasferat: sequitur quòd in cœlesti patria vbi est summa & perfecta adinuicem sanctorum charitas, quòd ibi est perfecta dilectio & mutua omnium bonorũ cõmunicatio. Ibi enim tantũ quilibet diliget aliũ, vt seipsum: & tantum gaudebit de bono alterius sicut de proprio. Quod notans hic Psal. ait, *Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas*: quasi dicat, Loquor de illa cœlesti Hierusalem, quæ realiter dicitur ciuitas, scilicet ciuium vnitas, quam vnitatem dilectio facit. Ex qua dilectione ibi omnia bona communicantur adinuicẽ. Quod notans subdit, *Cuius participatio eius in idipsum*. Vbi ait Glos. Hoc de nulla mundi ciuitate dici potest, quia hic habent homines diuisa bona & deficientia: ibi verò bonum quod fuerit singulorũ, erit omnium

Communicatio omnium bonorum est in gloria.

omniũ. Ideo ait, *Participatio eius in idipsum.* Quid est *in idipsum*? Idipsum est, quod semper eodem modo est: id est, æternum. Non potuit expressius dicere. Stabilitatis ergo particeps est illa ciuitas quæ quidem non est hic in aliqua creatura. Dicat ergo de cœlesti Hierusalem, *Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas.* Hęc enim ciuitas ædificatur nõ lapidibus mortuis, sed viuis & rationabilibus: ad quam currũt in
1 Pet. 2. fide lapides viui: dicente Petro, Et vos tanquã lapides viui coædificamini in domum spiritualẽ: id est, tẽplum sanctum Dei. Sed fortè dices, Quare dixit quòd Hierusalem ædificatur vt ciuitas, & nõ dixit, ædificatur ciuitas? Ad hoc respondet Aug. dicens,
Hierusalem cœlestis dicitur vt ciuitas & nõ ciuitas. Quare non dixit ciuitas, sed *vt ciuitas*: nisi quia structura parietum quæ erat in Hierusalem visibili, visibilis ciuitas erat: sicut propriè dicitur ab omnib⁹ ciuitas. Illa autem ædificatur tãquam ciuitas, quia & illi qui in ea intrant viui, tanquam lapides sunt: non enim verè lapides sunt. Ideo sicut illi vt lapides sunt, non lapides: sic illa vt ciuitas, non ciuitas ædificatur. Et ideo quia similitudinẽ habet ad ciuitatẽ corporalẽ, ideo dixit, quòd *ædificatur vt ciuitas*, & non ciuitas. Aliqui tamen dicere voluerunt quòd Dauid hic loquebatur directè de ciuitate terrena Hierusalem: quã prophetico spiritu ruituram videbat per Babylonios, sed postea tempore Cyri regis Persarum ædificandam. Vnde hic ait August. Sed quid si quis dicat, Iam quidem cum ista Dauid diceret, erat ciuitas Hierusalem perfecta: sed ipsam videbat in spiritu ruituram, & iterum ædificãdam. Expugnata enim fuit illa ciuitas, & factus est transitus in Babyloniam populi captiuati: de qua prophetauit Hierem. post septuaginta annos captiuitatis ædificari posse illam ciuitatem quæ destructa erat à debellantibus. Forte ergo dicet aliquis, hanc videbat Dauid in spiritu ruituram: ideo dixit, *Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas.* Nolí ergo putare hic illam ciuitatẽ esse dictã, quæ constat ex sanctis, tanquã lapidibus viuis! Sed hanc opinionem remouẽs Psal. ait, *Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas*: quia illa terrena Hierusalẽ ædificatur ciuitas, nõ vt ciuitas: illa autem cœlestis ædificatur vt ciuitas, & non ciuitas. Vel aliter. Iste versus intelligitur de ædificatione ecclesiæ: quæ ideo Hierusalẽ dicitur, quia in ipsa per fidem videtur Deus, quę ecclesia dicitur vt ciuitas: vide ver. 775. 1128. Vel si vis exponere de ciuitate cœlestis gloriæ, vide ver. 1934.

Hierem. 25.

2267 **Illuc enim ascenderunt tribus, tribus domini, testimoniũ Israel, ad confitendum nomini domini.**

Tribus quid sit. Hic ostendit quòd in illa cœlesti Hierusalẽ est cõtinua gratiarũ actio: quia qui illuc ascendunt, confitentur domino confessione laudis. Sed quid dicatur tribus, & vnde dicatur, vide ver. 1802. Aliter tamen Aug. hoc declarat, dicẽs, Tribus alio nomine dicitur curia: sed non propriè. Itaq; tribus vno nomine dicitur propriè, alio nomine propriè dici nõ potest: sed vicino nomine dicuntur curiæ. Nam si propriè dixerimus curias, non intelligũtur nisi curiæ quæ sunt in ciuitatibus singulis singulæ. Vnde curiales & decuriones, id est, qui sunt in curia vel de curia. Et tales curias singulas habent singulæ ciuitates. Sunt autẽ vel erant aliquando in istis ciuitatibus curiæ etiã populorũ, & vna ciuitas multas curias habet. sicut Roma triginta quinq; curias habet populi. Hæ dicuntur trib⁹: has populus Israel duodecim habebat, secundum duodecim filios Iacob: duodecim erãt tribus populi Israel, in quibus erãt aliqui mali, & aliqui boni. Quã enim malę tribus quæ crucifixerunt dominũ: quã bonæ tribus, quæ cognouerunt dominum. Illæ ergo tribus quæ crucifixerũt dominum, tribus sunt diaboli. Cùm ergo hic diceret Psal. *Illuc enim ascenderunt tribus*: ne hoc de omnibus intelligeres, subdit, *tribus domini.* Quæ autẽ sunt tribus domini, nisi qui cognouerũt dominum: de quibus ait, *Illuc enim ascenderunt tribus, tribus domini*: scilicet illi qui in tribubus erant boni, ascenderũt ad cœlestem Hierusalẽ: Sed dices, Quo- *Quæstio.* modo hoc in veritate stare potest? quia tẽpore Dauid quando ista verba dixit, nullus adhuc ascenderat: quia Christus primus cœlos penetrauit. Ad quod dicitur quòd etsi nõdum ascenderant in re, ascenderant in certa spe, quia securi erant se ascẽsuros: quia omnes qui in libro sanctorũ patrum collocabantur, erãt certi de ipsorum glória futura. Et quod futurũ erat, tẽpore præterito expressit. Sicut & Psal. 21, passionem Christi futuram verbo præterito expressit, dicens, Dederunt in escam meam fel: & diuiserunt sibi vestimenta mea, &c. Sequitur, *Testimonium Israel.* Per hoc enim amplius vult declarare quòd nõ omnes ascẽdant cœlestem Hierusalem, sed solum illi qui sunt testimonium Israel. Israel autem interpretatur videns Deũ: & propriè Christum designat, qui præ omnibus Deũ facietenus speculatur, & clarius contemplatur. Illi ergo dicũtur testimonium Israel, qui fide & operibus Christo testimonium reddunt. Vel illi dicuntur testimonium Israel, qui se testificantur videre Deum & cognoscere per opera bona. Vel per hoc notantur humiles, qui in suis bonis operibus, seipsos nolunt videre: sed solum Deum sibi præponũt. Superbi autem seipsos, & non Deum attendunt. Et istum intellectum hic prætendit Aug. dicens, Israel namq; videt Deum interpretatur. Homo autẽ in seipso verè nõ est, sed Israel tunc est, quãdo videt Deum qui est. Et videndo eum qui est, fit & ipse pro modo suo, vt sit hoc, dico quia superbus non Deum videre vult, sed seipsum. Vult enim videri quod non est: vtinam sic velle superbus videri quod non est. Superbus autẽ iustum se vult videri, cum non sit: ideo nõ pertinet ad Israel, qui est videns Deum. Quis ergo pertinet ad Israel? Ille scilicet qui confitetur se nosse quòd Deus est: & ab illo habere quod bonum potest habere, à se autem non esse nisi peccatum: ab illo autem sibi esse iustitiam. Sequitur, *Ad confitendum nomini domini.* Hic ostendit ad quid ascenditur ad cœlestem Hierusalẽ. Ad hoc ergo ascendunt, vt Deum laudent, & laudando, ipso fruantur. Confessio est, laudatio, siue gratiarum actio: vide ver. 150.

2268 **Quia illic sederunt sedes in iudicio, sedes super domum Dauid.**

Hic ostendit quòd in cœlesti Hierusalem est ciuium honorabilis exaltatio. Tamẽ aduerte hic mirabilem stilum loquẽdi, & secundum Augustinum magnum ænigma, si non intelligatur. Si enim dixisset quòd tribus domini qui ascenderunt ad confitendum nomini domini, sederunt super sedes in iudicio, nulla esset obscuritas: sed dicit quòd illic sederunt sedes, &c. In sede enim sedetur, nõ sedes sedet. Vnde & Christus Matth. 19, ait suis discipulis, Vos qui secuti estis me, sedebitis super sedes, &c. Nõ dixit, vos sedes sedebitis. Sed aduerte quòd illos iustos quos prius dixerat tribus domini, nunc ipsos

Dei

Sedes Dei dicuntur iusti. Dei sedes appellat. Ipsi enim iusti dicuntur quandoque cœlum in quo habitat Deus, quandoque thronus in quo regnat, quandoque sedes in qua sedet & quiescit. Vnde ait Magister libr. 1, dist. 37. Quamuis enim vbique sit Deus, nõ tamen vbique habitat. Habitat enim in illis qui sunt tẽplum eius & cœlum: in malis autem non habitat, licet sit in illis. In sanctis autem habitat, in quibus est per gratiam. Non enim vbicunque est Deus, ibi habitat: sed vbicunque habitat, ibi est. In solis ergo bonis habitat, qui sunt templum eius & sedes. Vnde per Esa. dominus ait, Cœlum mihi sedes est, terra autẽ scabellum pedũ meorum: quia in electis (qui sunt cœlũ) habitat Deus & regnat, qui eius voluntati deuoti obtẽperant. Malos verò (qui sunt terra) iudicij districtione calcat. Vnde in lib. Sap. dicitur, Thronus sapiẽtiæ anima iusti: quia in iustis specialius est Deus quã in aliis rebus: in quib⁹ tamẽ omnibus est totus. Quemadmodũ ait Aug. ad Hieron. in epistola de origine animæ, Anima per omnes particulas corporis tota adest simul, nec minor in maiorib⁹, nec maior in minoribus: sed tamẽ in aliis intensius, in aliis remissius operatur: cũ in singulis particulis corporis tota essentialiter sit. Sic & De⁹ cũ essentialiter sit totus in omnibus rebus, in illis tamen plenius dicitur esse quos inhabitat. i. in illis in quibus ita habitat, vt illos sibi sedẽ & templũ faciat. Ad propositum ergo: hic accipiũtur sedes pro ipsis iustis qui sunt sedes Dei, cũ dicitur, *Quia illic federunt sedes in iudicio*, &c. Et istã expositionem hic approbat Aug. dicens, Nõ est mirũ si sedeãt homines in sedibus. Vt autẽ ipsę sedes sedeãt, quomodo possumus intelligere? Nam in sella sedetur, nõ ipsæ sedes sedent. Et respondet, Nã soletis audire dominũ dicentẽ, Cœlũ mihi sedes est: terra autẽ scabellũ pedum meorũ. qui sunt isti cœli, nisi iusti? In ipsis autẽ sedet Deus, & de illis iudicat Deus. Apostoli namq; cœlũ Dei dicti sunt: vnde cœli enarrãt gloriã Dei. Si ergo cœlum sedes Dei est, Apostoli autẽ cœlum, & ipsi facti sunt sedes Dei. Vnde dictũ est in lib. Sapien. Anima iusti sedes sapientiæ. Erant ergo Apostoli sedes Dei: & illi sedebunt in iudicio, quibus dictũ est, Sedebitis super thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ipsi ergo iusti & sunt sedes, & habent sedes. Et sic in illa Hierusalem sedebunt sedes. Et ad quid? Certè ad iudicandum. Et hoc est quod subditur, *In iudicio.* Sed super quos erit iudicium istarum sedium, subdit dicens, *Super domum Dauid.* Vbi aduertendum quòd sicut per Dauid Christus intelligitur: sic per domum Dauid intelligitur ipsa ecclesia, de qua ait Christus, Ioann. 2, Domus mea domus orationis vocabitur. In hac autem domo in præsenti simul mixti manent boni & mali, qui in futuro abinuicẽ erunt separati. Istã ergo domũ Dauid (i. bonos & malos in ecclesia nunc existentes) iudicabunt Apostoli & alij iusti cũ Christo. Iudicabunt nãque bonos, sententiã dando pro eis: sed malos iudicabunt, contra ipsos proferendo sententiã. Et hoc est quod hic ait, *Sedes super domũ Dauid.* Quod ideo dicit, quia illi qui non sunt de ecclesia (scilicet qui nõ credunt) nõ iudicabuntur: quia qui nõ credit, iã iudicatus est: vt dicitur Ioan. 3, Pro istorum euidentia est notandum quòd in iudicio quatuor erunt personarum genera: vt ostendit Greg. Quia aliqui iudicabuntur & peribunt, alij non iudicabuntur & peribũt, alij iudicantur & regnant, alij non iudicantur & regnant, &c. vide ver. 6.

Habitat Deus in sanctis, nõ in malis.

Esa. 66.

Iudicabũtur aliqui in iudicio, & aliqui nõ.

Esa. 66.

Ioan. 3.

Greg. 26. moral. cap. 24.

Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem, & abundantia diligentibus te. 2269

Hic ponit ascensus ad cœlestẽ Hierusalem gradus & conditiones. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quod quatuor gradus assignat. Primus est pietatis & misericordiæ. Secundus, charitatis & concordiæ, ibi, *Fiat pax.* Tertius, veritatis eloquentiæ, ibi, *Propter fratres meos.* Quartus est dilectionis æternæ patriæ, ibi, *Propter domum domini.* Quantum ad primum: primò sciendũ quòd sicut aliqua sunt nomina integra, & aliqua corrupta siue diminuta (vt Philippus est nomẽ integrum: lippus autem est nomen diminutum: sic Bartholomæus & Bartholus (quæ tamen idem significant) quia nomen diminutum accipitur pro integro. Sic est & in aliquibus verbis, vt interrogo, gas, verbum est integrum: sed rogo, gas, quãdoque est pars eiusdem verbi, & sic est verbum eius diminutum: & idem significat quod verbum integrum: & sic rogare idem est quod interrogare. Et sic accipitur hic, cum dicitur, *Rogate quæ ad pacem sunt*, &c. id est, interrogate. Item sciendum quòd per opera misericordiæ maximè pax inter fideles conseruatur: quia per illa fit quædam æqualitas & concordia. vt puta si tu das alteri temporalia, & ipse tibi reddit & dat spiritualia rogando pro te: si tu alij seminas verbum Dei & spiritualia, & ille tibi reddit temporalia. Et ideo quia ex talibus operibus misericordiæ inter homines fit quædam æqualitas & concordia inter dantem & recipientem: ideo ipsa opera misericordiæ pacis nomine significantur. Ista autem misericordiæ opera ducunt ad cœlestem Hierusalem. Vnde & Christus in iudicio solum discẽptabit cum iudicandis de operibus misericordiæ, dicens, Esuriui, & dedistis mihi mãducare, &c. Illi ergo ducentur ad cœlestem Hierusalem, qui opera misericordiæ fecerunt. Beati misericordes, &c. Immisericordes autẽ dãnabuntur, quia iudiciũ sine misericordia fiet illi qui nõ fecerit misericordiã. Ad propositũ ergo: præuidẽs Psalmista quòd in vltimo iudicio disceptatio fiet de operib⁹ misericordiæ, quæ homines ad cœlestẽ Hierusalẽ ducũt: hoc prænunciãs, dicit ipsis sedibus. i. sanctis, qui cum Christo iudicabunt: *Rogate quæ ad pacẽ sunt Hierusalẽ.* i. interrogate vel interrogabitis in iudicio illa quæ ad pacẽ sunt Hierusalẽ. i. illa quæ spectant ad operæ misericordiæ, quæ ad cœlestẽ Hierusalẽ ducũt. Et istã sententiã hic ponit Aug. dicens, Nã cũ Psal. dixisset, *Ibi federũt sedes in iudicio, sedes super domũ Dauid:* statim ipsis sedibus ait, *Rogate* (inquit. i. interrogate) *quæ ad pacẽ sunt Hierusalẽ.* i. ô vos sedes, quia iã sedetis vt iudicetis, & facti estis sedes domini iudicãtis: quoniã qui iudicant, interrogãt: qui iudicãtur, interrogantur. *Interrogate* (inquit) *quæ ad pacẽ sunt Hierusalem.* i. interrogabitis de operibus misericordiæ. Hæc enim est pax Hierusalẽ, vt opera misericordiæ corporalia iungãtur operibus spiritualibus: & fiat pax dãdo & accipiẽdo, sicut ait Apost. Si nos vobis spiritualia seminauim⁹, magnũ est si vestra carnalia metam⁹? Interrogate ergo q̃ ad pacẽ sunt Hierusalẽ. Interrogãdo autẽ inuenietis alios feciſſe misericordiã, alios nõ feciſſe. Quos inuenietis feciſſe misericordiã, vocabitis ad Hierusalẽ: quia ipsa opera misericordię sũt ad pacẽ Hierusalẽ. Sed fortè quis dicet, Quomodo ergo faciẽt pauperes, quivnde opera misericordię faciãt nõ habẽt? huic obiectioni respõdet Psal. dicẽs, *Et abũdãtia diligẽtibus te.* Vbi nota q̃ De⁹ in

Rogare idem est quod interrogare.

Misericordiæ opera dicuntur pax.

Matth. 25.

Matth. 5.

Iacob. 2.

1. Cor. 9.

Quæstio.

Universidad de Deusto Biblioteca

omnibus plus attendit affectũ quàm cenſum,votũ quã effectum. Vnde nõ habens exteriora quæ dare poſſit indigẽti,ſi indigenti voluntate compatiatur: ſic quòd libẽter daret ſi haberet, ſic dãdo votũ per dilectionẽ, tantũ meretur quãtum habẽs exteriora bona,& illa pauperibꝰ erogãs. Et hoc notat,dicẽs, *Et abundãtia diligẽtibus te:* quia.ſ.dilectio abundantiã facit in operibus miſericordiæ magis quã exterior cẽſus:quia bonũ quod vis facere & non potes,pro facto tibi imputatur.Similiter bonũ quod in teipſo facere nõ potes,quod tamẽ in alio diligis,tibi imputatur:quia Deus votũ attẽdit, nõ cẽſum. Vnde hic ait Aug.Vultis videre,fratres,quã fortis res ſit dilectio? Quiſquis per aliquã neceſſitatẽ non potuerit implere quod iubet Deꝰ,amet illũ qui implet. Verbi gratia. Vxorẽ habes,quã dimittere nõ potes: oportet vt obtẽperes Apoſt.dicẽti,Vxori vir debitũ reddat:alligatus es vxori, ne quæſieris ſolutionem. Venit in mentẽ,quia melior eſt illa vita de qua dicit Apoſt.Vellẽ omnes eſſe ſicut & meipſum. Attẽdit eos qui hoc fecerũt,amat eos,& in ipſis implet quod in ſe implere nõ poteſt. Vnde ſi ſit ſola charitas quæ nõ inueniat quid diſtribuat pauperibꝰ,diligat,ſolũ calicẽ det aquæ frigidæ: tantũ illi imputabitur quantũ Zacheo, qui dimidium patrimonij donauit pauperibꝰ. Impar enim facultas eſt:ſed nõ impar charitas. Interroget ergo ſe vnuſquiſq; veſtrũ qualis eſt erga pauperẽ ſanctũ:quia de hoc interrogare habẽt ſedes quæ ſedebũt in iudicio,&c. Et hoc eſt quod dicitur, *Rogate quæ ad pacẽ ſunt*,&c.

Voluntas pro facto acceptatur à Deo. — *1 Cor.7.* — *Lucæ 19.*

2270 Fiat pax in virtute tua,& abundantia in turribus tuis.

Hic ponit ſecundum gradum,qui eſt charitatis & cõcordię,ſiue pacis. Vbi notãdum ꝙ alia eſt pax peccatorũ,& alia pax iuſtorum:vel alia eſt pax Dei, & alia pax mundi. Propter quod dicebat Chriſtus, Ioã.14,Pacẽ meã do vobis,&c.nõ quomodo mundus dat,ego do vobis. Quoniã pax mũdi ſiue peccatorũ ſtat in voluptatibꝰ & vitiis:de qua vide ver. 1186. Pax autẽ Dei & iuſtorũ ſtat in cõcordia morum:vt.ſ.quãdo ratio noſtra plenè ſubditur Deo,& voluptas rationi: per quæ fit vt caro etiã rationi ſubdatur. Quibus habitis,etiãſi mundus & hoſtis diabolus exterius cõcitet bella nobis,interius tamen pax firma manet:quinimò quãto magis exteriora bella cõcitantur,tanto pax interior creſcit & roboratur. Et de hac pace interiori loquitur Bern. ſuper illo verbo Matth.5,Beati mites, quoniã ipſi poſſidebunt terrã:dicẽs,Hãc terrã corpus noſtrum intellige. Quod ſi pacificè poſſidere vult anima, ſi regnare deſiderat ſupra mẽbra ſua:neceſſe eſt vt ſit ipſa mitis & ſuperiori ſuo ſubdita. quoniã tale ſibi inuenit inferius ſuũ, qualẽ ſe exhibuerit ſuo ſuperiori. Armatur enim creatura ad vlciſcendum iniuriã ſui creatoris. Ideo nouerit anima quæ rebellem ſibi inuenit carnẽ ſuã,ſe quoq; minus debito ſuperioribꝰ poteſtatibus eſſe ſubiectã. Manſueſcat ipſa & ſubdita ſit Deo , & his pariter quibus vice eius obedire habet prælatis:& cõtinuò corpus ſuũ ſibi inueniet obediẽs & ſubiectũ,&c. Et Aug. in lib.de ſerm.domini in monte, de iſta ſpirituali pace dicit quòd pacifici in ſemetipſis ſunt, qui omnes animi ſui motus cõponentes & ſubiicientes rationi,carnaleſq; cõcupiſcentias habẽtes edomitas, fiunt regnũ Dei. In quo ita ordinata ſunt omnia , vt quod eſt in homine præcipuum & excellẽs, imperet cæteris reluctantibus, quæ ſunt nobis beſtiiſq; communia:atq; idipſũ quod excellit in homine (.i.mẽs & ratio)ſubiiciatur potiori,quod eſt ipſa veritas filius Dei. Neq; enim imperare inferioribus poteſt, niſi ſuperiori ſubiiciatur. Hęc ergo pax interior eſt ſecundus gradus neceſſarius ad gloriã obtinẽdam: quoniam per illã efficimur filij Dei. Beati pacifici, quoniã filij Dei vocabũtur:ſi autẽ filij, & hæredes. Iſtã ergo pacẽ optans Pſal.ait, *Fiat pax in virtute tua*, &c.Sed quæ eſt hæc virtus quæ in nobis hanc pacem efficit, niſi vera dilectionis charitas:quæ tãtæ virtutis dicitur,vt ſibi nihil reſiſtere poſſit? Vnde iſtũ paſſum exponẽs Aug.dicit,*Fiat pax in virtute tua*: id eſt,in dilectione tua,quia virtus tua dilectio tua. Audi dilectionẽ maximę eſſe virtutis. Ait enim Salomõ, Fortis eſt vt mors dilectio. Magnificẽtius enim exprimi nõ potuit fortitudo charitatis,quã vt diceret,valida eſt ſicut mors dilectio. Quis enim reſiſtit morti? Reſiſtitur ignibꝰ, vndis,ferro:reſiſtitur poteſtatibꝰ,reſiſtitur regibus. Venit vna mors,quis ei reſiſtit? Nihil eſt illa fortius. Propterea viribus mortis charitas cõparata eſt, cũ dicitur, Valida eſt ſicut mors dilectio. Et ipſa quidem charitas,mors quædã eſt, quia occidit in nobis quod fuimus, vt ſimus quod nõ eramus:& facit in nobis quandam mortẽ dilectio. Ipſa morte charitatis mortuus erat qui dicebat, Mũdus mihi crucifixus eſt,& ego mũdo. Si ergo ſic fortis & valida eſt dilectio,&ipſa cõſequẽter virtus eſt,quæ omnia inordinata occidẽs in nobis,pacẽ mẽtis reformat. Propter ꝙ & Pſal.ait eccleſiæ, *Fiat pax in virtute tua*.i.in charitate & dilectione tua. Sequitur,*Et abundãtia in turribus tuis*. Hoc eſt,habita hic pace mẽtis:cõſequenter fiet abundãtia nobis in cœleſtibꝰ bonis. Nã ipſa gloria dicitur quãdoq; domus Dei. In domo patris mei mãſiones multæ ſunt. Quandoq; dicitur turris propter altitudinẽ gloriæ & ſecuritatem habitationis. Turris fortiſſima nomẽ domini: ad ipſam currit iuſtus & ſaluabitur. Et dicitur in plurali *in turribus* propter diuerſitatẽ prẹmiorũ. Erit ergo poſt pacẽ hic habitã abundantia in turribus eccleſiæ: quia in cœleſti patria ipſe Deus qui eſt in omnia bona,erit prẹmiũ noſtrũ. Vel aliter:per turres noſtras intellige vires mentis noſtræ.ſ.intellectũ,voluntatẽ, & memoriã: quibꝰ omnibus virtus charitatis abũdantiã cõfert, dũ illorum actus facit eſſe meritorios vitæ æternæ.

Pax duplex: ſcilicet mundi & Dei,peccatorũ & iuſti. — *Pacificus quis dicatur.* — *Matth.5.* — *Virtus dicitur charitas & dilectio.* — *Cant.8.* — *Gal.6.* — *Turris dicitur gloria æterna.* — *Ioan.14.* — *Prouer.18.*

Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te. 2271

Hic ponitur tertius gradus,qui eſt veritatis eloquẽtia. Veritatẽ enim fidei quã quis à Deo didicit, aliis prædicare tenetur,vt ad fidẽ ipſos inducat. Sic enim prẹcepit Chriſtus ſuis Apoſtolis,dicẽs,Eũtes docete omnes gẽtes ſeruare omnia quæcunq; mãdaui vobis. Et ideo Pſal.doctus de pace ſupernæ ciuitatis: quãta.ſ.ibi ſit trãquillitas mẽtis, quãta iocunditas,quãta mẽtis ſecuritas: vt alios ad ſtatum perfectionis perducat, illã pacẽ & ſempiternã requiẽ aliis prædicat,loquitur & manifeſtat. Vnde ſupernę ciuitati loquitur,dicẽs,*Loquebar pacem de te*.i. loquebar pacẽ tuã,ipſam aliis prædicando: & hoc propter fratres meos & proximos meos.ſ.ad amorẽ tuũ cõuertendos. Illa enim pace ſupernæ ciuitatis audita quis nõ ſtatim ad ipſius cõuertatur amorẽ? Audi Greg.in ſerm. de mart.dicẽtem, Si conſideremus, fratres chariſſimi,quæ & quãta ſunt quæ nobis promittuntur in cœlis, vileſcunt omnia animo quæ habẽtur in terris,&c. Et notanter dicit, *Propter fratres meos & proximos meos loquebar*,&c.quia

quidam

Matth.vlt.

quidam ſpiritualia & ſuperna loquuntur & prædicant,non propter proximos vel propter honorem Dei:ſed propter ſeipſos & honorẽ proprium.ſicut hypocritæ,qui gloriam propriã prædicando quærunt vel lucrum temporale. Et tales ordinẽ naturæ peruertunt,quia illa quæ ſunt ad finem,pro fine ſibi ſtatuunt,& finem aliis famulari faciunt. Contra quos iſte loquens,ait, *Propter fratres meos & proximos meos*. Quaſi dicat,ſecundum Aug.Non propter honorẽ meum,nõ propter lucrum meum,nõ propter pecuniam meã , non propter vitã meam loquebar pacem de te:ſed propter fratres meos & proximos meos,ſcilicet Chriſto lucrandos. Nam mihi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum. Ex quibus apparet, quòd nõ ſufficit homini vt bona loquatur,niſi etiã illa bene &ordinato modo dicat:vtputa hypocritę bona loquũtur,ſed nõ bene. Vnde quatuor modos locutionis diſtinguit Greg.dicẽs,Omne ꝙ quis loquitur,quadripartita qualitate poteſt diſtigui:quia aut mala malè, aut bona bene , aut mala bene,aut bona malè dicuntur. Malè enim loquitur cum res peruerſa ſuadetur:ſicut ſcriptum eſt,Benedic Deo, & morere. Bene bonum dicitur cũ rectè recta prædicantur:ſicut Ioannes ait,Agite pœnitẽtiam : appropinquabit enim regnum cœlorum. Malum verò bene dicitur quando per os loquẽtis idcirco vitiũ exprimitur vt reprobetur : ſicut Paulus ait,Fœminæ eorum immutauerũt naturalem vſum in eũ qui eſt contra naturam. Quo loco execranda quoque virorum facinora ſubdit : ſed honeſtè inhoneſtã narrauit,vt multos ad honeſtatis formam reuocaret. Malè autem bonum dicitur cum rectum aliquid non recto ſtudio profertur : ſicut illuminato cæco dixiſſe Phariſæi perhibẽtur,Tu ſis diſcipulus eius. Quod maledictionis vtiq; ſtudio dixerũt,nõ orationis voto. Similiter & Caiphas ait , Oportet vnũ mori pro populo. Ad propoſitum ergo, Pſal. volens oſtendere ſe bonum bene locutum,ait,*Propter fratres meos*,&c.

Phil.1. — *Loquitur quis quadrupliciter.* — *Greg.23.moral.cap.3.* — *Iob 2.* — *Ioan.1.* — *Rom.1.* — *Ioan.9.* — *Ioan.11.*

2272 Propter domum domini Dei noſtri,quæſiui bona tibi.

Hic ponitur quartus gradus, qui eſt dilectionis æternæ patrię. Amor enim æternæ gloriæ debet eſſe motiuum omnis noſtræ bonæ operationis, vt quicquid facimus, amore illius faciamus:id eſt, vt illam nobis acquiramus. Vbi notandum quòd duplex eſt domus Dei:ſcilicet militãs eccleſia,& triũphans patria. De domo militantis eccleſiæ dicit Chriſtus, Zelus domus tuæ comedit me. Quod ideo ſic dicit,quia tantus debet eſſe cuilibet amor eccleſiæ, vt eius accẽdatur animus ad omnia emẽdanda, quæ ibi cernit inordinata. Vnde Aug.ſuper Ioannem ait,Comedit zelus domus domini,(id eſt eccleſiæ)illũ qui omnia q̃ ibi videt peruerſa,cupit emendare:& ſi emendare non poteſt,gemens tolerat. Alia eſt domus triumphantis patriæ : de qua Ioan.14,In domo patris mei mãſiones multę ſunt: quia ſecundũ diuerſitatẽ meritorum ibi multiplicitas eſt præmiorũ. Et de iſta domo hic ait , *Propter domum domini Dei noſtri*,&c. Quia ſolum ad iſtũ finẽ bonum debemus loqui & aliis optare : vt illo mediante , ad cœleſtem perueniant hæreditatẽ. quaſi dicat,propter domũ domini Dei noſtri,ſcilicet mihi aliiſq; acquirendã,quæſiui bona tibi:id eſt,orãdo poſtulaui à Deo bona tibi conferri. Loquitur enim eccleſiæ militãti, cui optat bona domus triũphantis. Vel aliter : vbi notandũ quòd domus Dei propriè dicitur conſcientia iuſta,in qua Deus vt in domo ſua habitat per ſpecialẽ gratiã:de qua domo dicitur Pſal.62, Domum tuam decet ſanctitudo in longitudinem dierum. Hæc autẽ domus cõſcientię debet habere ſolidũ fundamentũ, floridũ ornamẽtum,decens tegumentũ,& frequẽs purgamentum. nihil autẽ domũ iſtã tantũ Deo ædificat,ſicut dilectionis charitas, quæ in dilectione Dei & proximi cõtinetur. Et ideo Pſal.per dilectionẽ proximi qua Dei dilectionẽ prẹſupponit,hanc domum ſe fabricaſſe dicit,*Quæſiui bona tibi*:ſcilicet eccleſiæ militãti: & hic notatur charitas. Et hoc propter domũ domini Dei noſtri,id eſt,propter ædificandã cõſcientiam,domum domini Dei noſtri.

Ioan.2. — *Domus conſcientiæ quomodo ædificatur Deo.*

PSALMVS CXXII.

AD te leuaui oculos meos,qui habitas in cœlis. 2273

Huius Pſal.titulus eſt vt præcedentiũ.ſ.Canticũ graduum. Et exponitur vt ſuprà Pſal.119. Vbi aduertendũ quòd, quantum ad expoſitionẽ literalẽ, iſte Pſal.videtur quædã deuota oratio Pſal.qui ſpiritu prophetico perluſtratus,prẹuidens futurã populi Dei ſubiugationẽ factã per Antiochũ illuſtrẽ tẽpore Machabæorũ pro auxilio opportuno habẽdo,oculos ſuæ mentis ad Deũ erigit : ipſum orãdo vt Dei populus ab illa tã crudeli ſubiectione liberetur. Et ſecundũ hoc,Pſal. iſte diuiditur in partes duas:quia primò oculos mentis ad Deũ erigit. Secũdò ſcilicet populi ſubiugationẽ & miſeriam exprimit,ibi,*Miſerere noſtri*,&c.Dic vt N. Quantũ verò ad ſenſum propheticum,notandum quòd quartus gradus aſcenſionis quo iſti Pſal.graduales aſcẽdere cõtendunt,eſt vnitas eccleſiæ cum capite Chriſto, quam facit dilectio charitatis:quæ tanta eſt, quòd Chriſtus deſcendit nobis deſcẽdentibus, & ipſo aſcendẽte,nos aſcendimus cũ ipſo. Volens ergo gradatim ad Deum aſcendere , Chriſto capiti maneat vnitus,ſine quo nullus aſcendere poteſt. Quod hic declarans Aug.dicit,Omnis amor aut aſcendit,aut deſcẽdit. Deſiderio enim bono leuamur ad Deum, ſed malo ad ima præcipitamur. Sed quia malo deſiderio iã lapſi cecidimus,neceſſe eſt nos illi inhærere qui ad nos deſcendit,& qui ſolus aſcendere poteſt:quia nos viribus noſtris aſcendere nõ valemus. Ipſe enim dominus ait,Nemo aſcendit in cœlũ,niſi qui deſcẽdit de cœlo:filius hominis qui eſt in cœlo. Si enim vnũ fuerimus cũ ipſo, ipſe nobiſcũ manet in terra : & nos cũ ipſo aſcẽdimus cœlũ. Quòd autẽ ipſe nobiſcũ ſit in terra, patet , quoniã ipſe in cœlo iã poſitus eſt , & carne ſuſcitata immortalis, per q̃ fuit ad tẽpus mortalis:& nihil in cœlo perſecutionũ patiẽs, & nihil malitiarũ & opprobriorũ, ſicut hac in terra,quãdo omnia pro nobis ſuſtinere dignatus eſt:cõpaſſus tamẽ corpori ſuo in terra laborãti,dixit,Saule Saule quid me perſequeris? Iam ipſum nemo tãgebat,& ſe pati perſecutionẽ clamabat de cœlo. Nõ ergo præter ſpẽ eſſe debemus,imò cũ magna fiducia præſumere:quia ſi per charitatẽ ipſe nobiſcũ eſt in terra, ita per charitatẽ & nos cũ illo ſumus in cœlo. Quomodo autem audiuimus quòd & nos cum illo ſumus in cœlo? audi Paulum dicentem, Si reſurrexiſtis cũ Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, &c. Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcõdita eſt cũ Chriſto in Deo. Ergo & ille adhuc deorſũ eſt,&nos iã ſurſum ſumus cu illo. Ille deorſum compaſſione charitatis,nos ſurſum ſumus ſpe

Amor omnis aut aſcendit, aut deſcendit. — *Ioan.3.* — *Chriſtus nobiſcum eſt in terra, & nos in cœlo cum ipſo.* — *Coloſſ.3.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

charitatis. Vnitus ergo Deo in persona totius ecclesię mente ascendit hic Psal. & ait, *Ad te leuaui oculos meos*, &c. Ex quibus bene apparet quòd per charitatẽ cum Deo sumus in cœlo, & ipse est in terra nobiscum. Et secundum hoc, Psal. iste habet duas partes: quia primò ostendit primum: secundò secũdum, ibi, *Miserere nostri domine*. Prima pars diuiditur in partes tres, secundum quod iste triplici virtute eleuatur in cœlum: primò cõtemplatione supernorum: secundò patientia aduersorum, ibi, *Ecce sicut oculi seruorum*: tertiò obedientia præceptorum, ibi, *Sicut oculi ancillæ*. Primò igitur hic eleuatur in cœlum

Oculus significat intẽtionem nostram & mentem.

desiderio & contẽplatione supernorum, cum dicit, *Ad te leuaui oculos meos*, &c. Vbi notandum quòd per oculum intelligitur mẽs nostra & interior intẽtio, quæ dum munda est, totum interiorem hominem illuminat: & dum est immũda, totum obfuscat: iuxta dictum saluatoris dicentis, Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: si autẽ oculus tuus nequã fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Quæ verba exponẽs Aug. in de sermone domini in monte, ostendit quòd per oculum mentis intentio designatur, dicens, Oculum hic accipere debemus intentionem nostrã: quæ si munda fuerit & recta, omnia opera nostra quæ secundum ipsam operamur bona sunt: quæ opera omnia totũ corpus appellauit. Nõ ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat, cõsiderandum est. Hoc est enim lumen in nobis: quia hoc nobis manifestum est, bono animo facere quod facimus. Ipsa verò facta quæ ad hominũ societatem procedunt, incertum nobis habent exitum: & ideo tenebras ea vocauit. Non enim noui cum pecuniam tribuo indigẽti, quid sit inde facturus. Si ergo ipsa cordis intentio quæ tibi nota est, sordidatur appetitu rerum temporalium, magis ipsum factum cuius incertus est exitus, sordidum erit. Quia & si bene alicui proueniat, quod tu nõ recta intentione facis: quomodo tu feceris imputabitur tibi, non quomodo illi prouenerit. Si autẽ simplici intentione, id est, sine charitatis opera nostra fiant: tunc munda sunt, & placent in conspectu Dei. Ex quibus apparet, quòd noster oculus interior, est ipsa nostræ mẽtis intentio: quã ad Deũ leuare debemus, quia in omnibus operibus nostris intẽtio ad Deũ est erigenda, vt propter Deum fiãt. Et attende, quòd sicut duplex est vita nostra spiritualis & meritoria, scilicet contemplatiua & adiectiua: ita duplex est oculus noster interior, scilicet dexter, qui est intentio vitæ contemplatiuæ: & sinister, qui est intentio vitæ actiuæ: vt ostẽdit Greg.

Matth.6.

Intentio pẽsanda est, non opus.

Oculus duplex: scilicet dexter, & sinister.

Greg.6. moral. cap.25.

Quos ambos oculos ad Deum semper leuare debemus: vt scilicet dum cõtemplamur superna, nostra intentio sit ad ipsum Deum, non ob curiositatem sciendi: & dum opera actiuæ vitę agimus, non gloriam nostram, sed Dei quæramus. Et ad hoc significandum, non solum vnum prædictorum oculum ad Deum eleuabat Psal. sed ambos in plurali, dicens, *Ad te leuaui oculos meos*: scilicet dextrum & sinistrum. *Ad te*, scilicet Deum verum: ad quod specificãdum subdit, *Qui habitas in cœlis*. Qualiter autem Deus habitat in cœlis, vide ver. 11. 101. 136. 293. Et nota quomodo iste ascendẽdo iã profecit. Nã supra in secundo gradu huius ascẽsionis dicebat, Leuaui oculos meos in mõtes. i. in sanctos: nunc autẽ ipsos oculos ad ipsum Deum immediatè erigit Deo, dicens, *Ad te leuaui oculos meos*, &c. Nota quòd multa multipliciter leuare debemus. s. oculos, manus, animã, faciẽ, & vocem: de quibus vide ver. 993.

Ecce, sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum. 2274

Hic ostenditur secunda virtus qua eleuamur in cœlũ: scilicet patientia in aduersis. Vbi notandum, quòd oculi seruorũ continuè intendere debent ad dominum suũ, vt videãt voluntatẽ eius: & perferãt quæ dominus iubet patienter. Sic & nos serui Dei quos redemit sanguine suo, oculos nostros ad manus domini nostri (id est, ad opera) debemus habere, vt & nos patiẽter portemus quæ & ille portauit pro nobis. Et hoc est quod ipse dicebat, Exẽplum dedi vobis, vt quẽadmodum ego feci, & vos faciatis. Est ergo sensus, quòd sicut oculi seruorum sunt ad manus (id est, ad opera) dominorum suorũ, & ad onera patienter tolerãda: sic & nos oculos nostros habere debemus ad dominum nostrũ Iesum Christum, vt pro nomine eius omnia aduersa patienter toleremus. Iubet dominus nos aduersitatib⁹ cædi: sicut fecit Iob, Tobiã, Danielẽ, aliósq; seruos suos patienter portantes: oculos ad manus habebant, quousq; terminaret aduersa. Et ad istũ intellectum exponit Aug, dicens, *Sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum*. Fac aliquẽ dominum iussisse seruũ cædi, vapulat seruus, sentit plagarũ dolores: attẽdit ad manus domini sui quoadusq; dicat, parce. Manum enim ipsam potestatẽ dicit. Ergo quid dicimus, fratres? Iussit nos aduersitatibus cẽdi dominus noster: & in hac vita vapulamus, & tota vita jsta mortalis plaga nostra est. Audi Psalmistæ vocẽ, Pro iniquitate corripuisti hominẽ: & tabescere fecisti sicut araneã animã eius. Nihil enim infirmius anima nostra posita in mediis tentationibus sæculi, in mediis gemitibus & parturitionibus molestiarum. Nihil ea infirmius, donec hæreat solidirati cœlesti vndeiã nõ cadat. Quãdo expulsus est homo de paradiso, tũc iussus est seruus cædi. Videte quomodo vapulamus in omnibus qui ab initio generis humani nati sunt, in omnibus qui non sunt, in omnibus qui postea nascentur. Sed multi sic indurati sunt, vt plagas nõ sentiãt. Vides fœlices aliquos in isto sæculo ridentes, iactantes se nõ cẽdi, aduersa nõ pati: & tales peius cædũtur. Hoc enim ipso grauius cæduntur, quo sensum suũ perdiderunt, quãdiu viuis in terra, siue feliciter viuas, siue in aliquæ tribulatione constitutus sis, leua oculos tuos ad manus domini, qui te cædi iussit. Est ergo differentia hæc inter iustos & malos: quia iusti oculos suos semper habent ad manus domini sui (id est, ad opera) Christi, vt illa patiẽter imitẽtur. Mali autẽ oculos suos ad opera mũdi declinant: vt ostẽdit Greg. super illo verbo Iob 24. Oculi eius sunt in viis eius: dicẽs, Vias suas peccator intuetur, quia sola cogitare, sola cernere nititur quæ sibi ad cõmodum tẽporale suffragẽtur. Hinc etenim Paulus dicit, Omnes quæ sua sunt quærũt, nõ quæ Iesu Christi. Via namq; elati, superbia: via raptoris, auaritia: via lubrici, concupiscẽtia carnalis. In viis ergo suis vnusquisq; iniquus oculos suos deprimit: quia solũ viis prædictis, vt per hæc animo satisfaciat, intẽdit. Vnde per Salomonẽ dicitur, Oculi stultorũ in finibus terræ. Quia hic solũ tota intẽtione conspiciũt per quod ad finẽ terreni desiderij perducãtur. Nequaquã verò peccator oculos suos in terram figeret, si ipsos ad sui redẽptoris itinera leuaret. Vnde per Salomonẽ dicitur, Oculi sapiẽtis in capite eius. Quia videlicet sapiẽs quisq; illum tota intẽtione desiderat,

Omnes in præsenti vita patiuntur aduersa.

Greg.17 moral. cap.4.

Phil.2.

Prouer.17.

Eccle.2.

rat, cuius mẽbrum se esse per fidem pensat. Has redemptoris vias videre desiderabat qui dicebat, In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Acsi apertè spondeat, dicẽs, Quæ mea sunt iam videre refugio: quia per imitationis tuæ viã pergere cõuersationis gressibus inardesco. Qui enim præsenti iã mũdo cõtradicit, amoris exercitatione continua redẽptoris sui vias cordis sui oculis obiicit, vt mens prospera fugiat, & ad aduersa se præparet: nihil quod nocere creditur, pertimescat: mœrorem gaudium deputet, præsentis vitæ gaudia dãna mœroris putet, abiectionis detrimenta non timeat: sed per hæc manentis gloriæ locum quærat. Sic faciebat Psalmista, cũ dicebat, *Sicut oculi seruorum in manibus suorum dominorum*: supple, sic oculi mei in manibus domini mei. Sed hic occurrit dubium: Cum per fidem, filij Dei ex seruis facti simus, quomodo fideles nomine seruorũ adhuc vocat Psalmista, dicens, *Sicut oculi seruorum*: &c. Et non dicit potius, sicut oculi filiorum vel amicorũ: cũ tamen Christus suis fidelibus dicat, lã non dicã vos seruos, sed amicos? Ad hoc respondetur quòd duo in nobis consideranda sunt: scilicet vnum ex parte nostra, quod est debitũ ex beneficio recepto à Christo: & sic serui dicimur, quia ab ipso proprio redẽpti sanguine. Aliud est ex parte Dei: scilicet beneficiũ suæ gratiæ nobis collatum gratis, quo nos adoptauit in filios: & sic filij dicimur, & non serui. Et secundum istas duas considerationes, fideles in scriptura quandoque vocantur filij Dei, quandoque serui. Vel aliter, secundum Aug. super Ioannem. Sicut sunt duo timores, sic & duæ sunt seruitutes. Est enim timor quem perfecta charitas mittit foras: in quo est etiã seruitus simul foras cum ipso timore mittenda. Est & alius timor castus permanẽs in sæculum sæculi. Ad primam ergo seruitutẽ seruos pertinẽtes Christus intuebatur, dicens, Iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit &c. Non ille vtique seruus ad timorem pertinens castum: cui dicitur, Euge serue bone, intra in gaudiũ domini tui? Sic enim & Paulus se seruum nominat, dicens, Paulus seruus Iesu Christi &c.

Psal.118.

Quæstio. Cur fideles dicãtur serui, cum sint filij Dei.

Ioan.14.

Luc.1.

1.Ioan.15.

Ioan.15.

Matth.25

Rom.1.

Ecclesia turbatur per multa.

Genes.16.

Sicut oculi ancillę in manibus domine suæ, ita oculi nostri ad dominũ Deũ nostrum, donec misereatur nostri. 2275

Hîc tertia virtus qua eleuamur in cœlũ, scilicet obedientia præceptorũ, ostenditur. Vbi notandum, quòd ancilla nomen est personæ alteri famulantis & obediẽtis. Ancilla nãque dicitur ab an, quod est circũ, & cillo cillas, quod est mouere. Inde ancilla dicitur, quia circũquaque seruiendo mouetur. Et hinc est quòd ratione suæ humilis obedientiæ ipsa virgo Maria se ancillã nuncupauit, dicens, Ecce ancilla domini &c. Sic ergo sunt oculi ancillæ in manibus dominæ suæ, quãdo tota nostræ mẽtis intentio est ad humiliter obediendũ sapientiæ increatæ quæ omnium dominatur. Quas autem cõditiones debet habere ancilla in obediendo, vide ver. 2043. Vel aliter: vt per ancillã caro intelligatur. Quia ficut in politia mundi, ancilla dominę suę subiici debet, & domina præferri: sic in politia interioris hominis, locũ dominę tenet ratio, quę in domo mẽtis debet dominari: sed caro vt ancilla sibi subiici debet & famulari. Nostrã igitur erga Deũ debitã obediẽtiã volẽs ostẽdere Psal. hoc vtitur exẽplo: dicẽs, ꝙ sicut oculi ancillę sunt in manibus dominę suæ, (id est, sicut intẽtio vel appetitꝰ carnis subiici debet rationi & famulari) sic & oculi nostri (i. intẽtiones nostræ) sunt ad dominũ Deũ nostrũ: scilicet ad sibi obediẽdũ. Sed iste politicus & naturalis ordo, hodie peruertitur in multis, in quib⁹ caro rationi præfertur & dominatur: ipsa verò ratio carni seruit & subiugatur. Quod detestãs Sapiẽs ait, Prou. 30, Per tria mouetur terra: & quartũ sustinere nõ potest. per seruũ, cũ regnauerit: per stultũ, cũ saturatus fuerit cibo: per odiosam mulierẽ, cũ in matrimonio fuerit assumpta: & per ancillã, cũ fuerit hæres dominę suę. Quę verba moraliter exponẽs Gualf. dicit, Mouetur terra. i. turbatur ecclesia per seruũ cũ regnauerit. i. per hominem criminosum & seruũ peccati, cũ ecclesiasticæ prælationis obtinuerit dignitatẽ. Per stultũ, cũ satiatus fuerit cibo. i. per populũ imperitũ, cũ fastidierit verbũ Dei. Per mulierem odiosam, cum assumpta fuerit in matrimonium, videlicet cũ regulares qui proprietati renũciauerũt, velut odiosæ mulieri dãtes libellũ repudij, cupiditate ducti, iterũ terrenis implicãtur & seruiunt. Per ancillã, cũ fuerit hęres dominę suę: quod carnales tãgit, qui carnẽrationi prę ferũt, & voluptatẽ carnis animarũ saluti. Nõ sic ergo sit in nobis, sed ancilla (s. ea ro) rationi subdatur: iuxta cõsiliũ angeli dicẽtis ancillæ Agar, Agar ancilla Sarai, reuertere ad dominã tuã, & humiliare sub manibus eius: vt sic Deo rectè valeamus dicere, *Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ* &c. Sed quandiu talis seruitus, talis subiugatio serui ad dominũ & ancillæ ad dominam debet esse, subdit, dicẽs, *Donec misereatur nostri*. Miserẽri enim est alterius miseriã remouere vel terminare. Miseria autẽ nostra durat, quãdiu prẽsens vita permanet: vt tactũ est in præcedẽti versiculo. Tũc ergo planè nostri miserebitur Deus, quãdo finita huius sæculi vita, omnis miseria plenè in nobis erit terminata. Interim ergo dũ viuimus, necesse est nos oculos nostros habere in manibus domini, aduersa humiliter tolerãdo, & carnis oculos in manibus rationis humiliter obediẽdo. Et hoc est quod ait, *Donec misereatur nostri*. Quãuis enim in vita beata nos seruiemus Deo & ei obedientes erimus: nõ tamẽ cũ labore & miseria, vt nũc facimus. Vel aliter: vt ly *donec* significet æternitatem. vide versic. 915.

Miserere nostri domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione. 2276

Hîc consequenter ostendit quomodo Deus nobiscum manet in terra: scilicet per compassionẽ & misericordiam. Et duo facit: quia primò diuinã postulat misericordiam. Secũdò suam explicat misericordiam, *Quia multum*. Quantum ad primum: sciẽdum quòd vbi maior est miseria, ibi magis locũ habet misericordia. Quanto autem quis in præsenti vita iustior est atque spiritualior: tanto miserabilior reputatur à malis, & amplius irridetur & repletur despectione. Propter quod dicitur Iob 12, Deridetur iusti simplicitas. Quod ideo dicitur, quia mali deridẽt & despiciunt spirituales: qui visibilibus spretis, inuisibilia quærunt & amant: vt hic ostendit Augustinus, dicens, Omnes qui secundum Christum piè volunt viuere, necesse est vt patiantur opprobria & contemnantur ab his qui volunt impiè viuere, quorum felicitas tota terrena est. Irridentur enim illi qui felicitatem vocãt quam oculis videre non possunt. Et dicitur eis, Quid

Deridẽtur iusti à malis & despiciuntur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quid credis insane? Vides quod credis? Reuersus A
esse aliquis ab inferis, & retulit tibi quid ibi agatur? Ecce ego quod amo, video & fruor. Despiceris, quia speras quod non vides. Et despicit te ille qui quasi tenet quod videt. Attende ipse si tenet: noli turbari, ne dum putas esse felicem in præsenti, amittas veram felicitatem futuram. Noli turbari. Attende quia non tenet quod credit tenere. Labitur enim hoc ab illo quod tenet: vel ipse ab eo
Felicitas hic esse nõ potest. quod tenet. Necesse est enim vt illa transeant, aut ipse per res suas, aut res suæ per illum, per quem transeũt res suæ qui viuus labefactauerit: qui transit per res suas, qui in diuitiis moritur: quia cum moritur, non eas secum affert ad inferos. Iactat se domum habere. Quæris quam domum tuam dicis? Respondet, Quam mihi dimisit pater meus. Et ille, B
Vnde habuit hanc domum? Auus noster illi illam dimisit. Recurre & ad proauum & attauum: nónne inde potius terreris, quia multos attendis transisse per illam domum, & neminem ipsorum illam secum tulisse ad æternam domum? Pater tuus hic eam dimisit, transiuit per illam: sic & tu transibis. Sic ergo transitum habetis in domo vestra: stabulum est itinerantium, non habitatio commanentium. Et tamen quia nos quæ futura sunt separa-
1. Ioan. 3. mus, & in futuram felicitatem suspiramus: & nondum apparuit quod erimus, quamuis iam filij Dei sumus: ideo repleti sumus despectione, id est, contemptu, ab his qui felicitatem quærunt vel habent in præsenti sæculo. Quibus consideratis, iustus à Deo petit, *Miserere nostri domine, miserere nostri* &c. C
Hoc ideo geminat, quia corpus passionibus & anima opprobriis laborat. Necesse est ergo vt misereris, quia multum repleti sumus despectione. Sed attende quòd veniet tempus miserationis, quo iusti à tali despectione liberati, æternaliter ipsi despicient malos: dicentes, Quoniam ex omni tribula-
Psal. 53. tione eripuisti me, & super inimicos meos despexit oculus meus.

2177 ## Quia multum repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus & despectio superbis.

Hic magis suam explicat miseriam. Vbi aduerte, quòd anima quandoque pro toto homine accipitur, quia principalior pars est hominis. Vnde D
Matth. 6, ait Iesus, Nolite solliciti esse animæ vestræ, quid manducetis &c. Dum ergo Psalm. dicit quòd anima nostra multum repleta est (scilicet despectione) id est, totus homo, & quo ad animam & quo ad corpus. Et qualiter hoc sit, manifestat dicens, *Opprobrium abundantibus.* Vbi per abundantes accipe diuites huius mundi, qui temporalibus abundant, quibus iusti & pauperes facti sunt opprobrium. Similiter & despectio superbis, quia superbi humiles despiciunt. Sed attende quòd non solùm iusti sunt opprobrium abundãtibus & despectio superbis, verumetiam quandoque miseri peccatores ipsos iustos despiciunt. Vnde & latro cum
Luc. 23. Christo crucifixus, ipsum Christum blasphemando despiciebat. Sed tales licet temporalibus bonis E
& prosperitate non abũdent, abũdant tamen præsumptione & malicia, quando contra iustos insurgunt. Vnde hic ait Augustinus. Aliquando etiam ipsi
Iusti deridentur à malis & patiẽtibus mala. qui in flagello aduersitatis temporalis sunt positi, nobis insultant. Inuenies enim aliquem pro merito iniquitatum suarum, siue occulto Dei iudicio, siue manifesta damnatione, mitti in carcerẽ, portare catenam: & ipse etiam iustis insultat. Et cum ei dictum fuerit, Quare non bene vixisti? ecce quò venisti malè viuendo: ille respondet, Quare illi qui bene viuunt ista patiuntur? Sed illi propterea patiuntur vt probentur, vt tentationibus exerceantur & flagellis proficiant: quia flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et si vnicum sine peccato flagellauit, & pro nobis omnibus tradidit eum: quomodo debemus nos flagellari, qui fecimus quare flagellemur? Et cum ista dixerimus, illi adhuc de infelicitate superbiunt, & afflicti nondum humiliati respondent & dicunt, Ista sunt verba vanorum Christianorum, qui credunt quod non vident. Insultant ergo nobis & qui abundãt, & etiam B
qui in calamitate sunt positi. Insultauit enim Christo & latro qui cum ipso crucifixus erat. Insultant ergo qui abundant & qui non abundant. Quare ergo Psalmista solum abundantes nominat, dicens quòd sumus opprobrium abundantibus? Sed aduertite quòd etiam superbi & pauperes abundant. Nã nisi abundarent, superbi non essent. Alius enim abundat pecunia, & inde superbus est. Alius abundat honoribus: & inde superbus est. Alius abũdare se iustitia putat: & inde superbus est. Et quod peius est, qui non abundat pecunia, iustitiam sibi videtur abundare aduersus Deum. Et tales in calamitatibus positi, se iustificant & Deum accusant: dicentes, Quid mali feci? Et si cogitat se multa fecisse, dicit, Multos video multa peiora fecisse, & nihil pati. C
Et talis iniustus contra Deum abundat, quia videtur sibi Deũ erga ipsum iniustè agere, & quòd ipse patiatur iniuste. Sic ergo omnis qui iustos despicit, ipse abundat superbia: licet temporalibus bonis sit egens. Et hoc est quod ait Psalmista, quòd sumus facti opprobrium abundantibus & despectio superbis. Pro eodem enim hic accipiuntur abundantes & superbi, & opprobrium & despectio.

PSALM. CXXIII.

2178 NIsi quia dominus erat in nobis: dicat nunc Israel, nisi quia dominus erat in nobis.

Titulus huius Psalm. est idem quod titulus præcedentium Psalmorum gradualium: scilicet Canticum graduum. Et exponitur sicut in primò Psal. graduali: scilicet Psal. 119. De materia autem huius Psalm. quantum ad literam, sciendum quòd vt habetur 2. Reg. 5, quòd post mortem Saulis, tribus Iuda vnxit Dauid in regem: & super tribũ Iuda solam regnauit septem annis cum dimidio: quia cæteræ tribus sequebantur Isboseth filium Ionathæ filij Saulis. Ipso autem Isboseth mortuo, vniuersæ tribus Israel venerunt ad Dauid in Hebron: & vnxerunt eum in regem super totum Israel. Quod cum audissent Philisthæi, timẽtes ne Dauid confirmaretur & prosperaretur in regnum: & principiis volentes obstare, vniuersi congregati sunt vt pugnarent contra Dauid, & ipsum interficerent. Tũc Dauid tantam multitudinem contra se cernens, timuit: & consuluit dominũ, dicens, Si ascendã contra Philisthæos, & trades eos in manus meas? Cui respondens dominus, ostendit sibi modum quo contra Philistheos deberet ascendere: dicens, Gyra

post

post tergũ Philisthinorum, & venies ad eos ex ad- A
uerso pyrorum. Et cum audieris sonitum gradiẽtis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium: quia tũc dominus egredietur ante faciem tuam, vt percutiat castra Philisthiim. Fecit itaq; vt præceperat ei dominꝰ, & percussit Philisthiim. Hãc ergo victoriã de Philisthæis habitam virtute domini qui erat cũ Dauid, & in populo suo, ipsi domino attribuens Dauid istum Psal. fecit, dicens, *Nisi quia dominus erat in nobis* &c. Et duo facit: quia primò victoriã habitã Deo ascribit: secundò de dicta victoria Deo gratias agit: ibi, *Benedictus dominus* &c. dic vt N. Quantũ verò ad sensum propheticum, sciendũ quòd quintus gradus nostræ spiritualis ascensionis est beneficiorum Dei recognitio, siue gratiarũ actio. Vnde sancti vidẽtes qualiter in præsenti vita multis periculis implicantur, multis circundãtur hostibus, quàm B
multis tentationibus impugnãtur, quibus resistere sine Dei adiutorio nõ possunt: ideo de ipsorũ liberatione exultantes, & hanc à Deo recognoscẽtes, in isto Psal. Deo gratias agunt, confitentes, quòd nisi dominꝰ adiuuisset eos, ipsi periculis succubuissent.
Vnus homo sunt omnes Christiani: & omnes sunt vnus. Et hoc est quod dicunt, *Nisi quia dominus erat in nobis* &c. Sed hic vnum est aduertendum, quòd in istis Psal. gradualibus Psal. loquitur quãdoque vt vnus solus in singulari: sicut fecit in omnibus præcedentibus: dicens, Ad dominum cum tribularer clamaui &c. Leuaui oculos meos &c. Quandoque verò loquitur vt multi in plurali, vt hic: dicens, *Nisi quia dominus erat in nobis &c.* Similiter & in sequentibus. Quod ideo studiosè actum est, vt ostendat quòd ratione vnitatis fidei omnes fideles sunt vnus homo: & vnus homo est omnes. Et hanc rationẽ hic tãgit Aug. dicens. Cantant ergo ascendentes, & aliquando tanquam vnus, aliquando verò tanquam multi: quia & multi vnus, quia vnus Christus: & in Christo membra Christi, cũ Christo vnũ faciũt. Et horũ omnium mẽbrorum caput in cœlo est: corpus autẽ etiãsi laborat in terra, non est præcisum à capite suo. Siue ergo vnus cantet, siue multi cãtent: & multi homines vnus homo est, quia Christus vnus est: & omnes Christiani mẽbra sunt Christi. Hęc ergo mẽbra Christi quid cantãt? Amãt enim, & amando cãtant, & desiderãdo cantãt. Aliquãdo cũ tribulatione cantant, & aliquãdo exultãdo cantant. Tribulatio enim nostra in præsenti sęculo: spes verò no- D
stra & cõsolatio de futuro sæculo. Et nisi in tribulatione præsentis sęculi cõsoletur nos spes futuri sæculi, perimus. Gaudium ergo nostrum, fratres, nondũ est in re, sed iã est in spe. Spes autem nostra tam certa est quasi iam perfecta sit, promittẽte veritate: quæ nec falli nec fallere potest. Hinc est ergo quòd sancti quãuis in præsenti nondũ sint à periculis liberati, sed realiter à tribulationibus afflicti: tamen quia spe certi sunt de liberatione futura, ideo gratias agentes cantãt quasi iam liberati: dicentes, *Nisi quia dominus erat in nobis* &c. Quibus visis accedo ad diuisionẽ Psal. Diuiditur ergo Psal. iste in duas partes: quia sancti primò se à Deo liberatos esse cognoscunt: secundò ex hoc Deo gratias agunt: ibi, Benedictus dominus. Prima in duas: quia primò suã li- E
berationem Deo attribuunt: secundò periculorum grauitatẽ exprimunt: ibi, *Cum exurgerent.* Quantum ergo ad primum, sciẽdum quòd propriè ista verba sunt sanctorum, qui iam pericula mundi Dei adiutorio euaserunt. Sed nos in isto mũdo adhuc constituti, spe eleuati, in illorum numero nos constituentes, cum illis etiam ista verba canimus. Illi quia in re iam liberati: nos autem quia in spe. Et hoc est quod hic ait Augustinus. Respiciunt sancti tribulationes quas passi sunt: & considerant in eo iam loco & beatitudine se constitutos, considerãt quæ transierunt, quò peruenerunt, & quòd liberari non poterant, nisi manus liberantis affuisset. Vnde hoc considerantes, gaudentes dicunt, *Nisi quia dominus erat in nobis* &c. supple, liberati de mundi periculis nõ essemus. Dicat nunc Israel. s. quæ & quanta Dei adiutorio euasit, quæ nõ euasisset, nisi quia dominꝰ erat in nobis. Istos ergo beatos qui iã euaserunt, Psal. nobis constituit intuẽdos. Consti- *Spes in cælestibus nos facit habitare.*
tuamus ergo & nos illos in corde iam triũphantes. Et tanquam ibi etiam simus, sicut in priori Psal. dictum est, Stantes erant pedes nostri in atriis tuis B
Hierusalem: nondum tamen ibi erant, sed in via erant. Sed tanta erat perueniendi spes, vt adhuc in via positi & laborantes, iam sibi illic constituti viderẽtur. Sic & nũc ponamus nos in illo triumpho qui erit in futuro sæculo, quãdo exultabimus morte iam consumpta, iã coniucti angelis, & exultantes cum rege nostro. Ibi ergo spe & corde constituti, cogitemus quid euasimus, quæ scandala, quas tribulationes mundi, quas persecutiones infidelium, quos dolos omnium hæreticorum, quas suggestiones diaboli, quas cupiditatum conflictiones. Omnia ista quis euaderet, nisi dominus esset in illo? Nos ergo spe ibi constituti, dicamus, *Nisi quia dominꝰ erat in nobis*, quis illa euaderet: *dicat nunc Israel, nisi quia dominꝰ erat in nobis.* Hoc ideo duplicat, quia du- C
plicia sunt pericula quibus impugnamur: scilicet corporis & animæ. Notandum autem, ꝙ quamuis Deus sit in omnibus hominibus: quinimmo in omni re per essentiam, potentiam, præsentiam: non tamen est in omnibus hominibus per suum adiutorium & gratiam: vt deducit Magister, lib. 1, dist. 37. De hoc vide versic. 11. 293.

Cum exurgerent homines in nos, 2179 fortè viuos deglutissent nos.

Hic exprimit periculorum grauitatem, quam per Dei adiutorium euadimus. Quæ grauitas cõsistit primò in persecutione paganorum: secundò in persecutione tyrannorũ: ibi, *Cum iraseretur*: tertiò in multiplicatione aduersitatũ: ibi, *Torrẽtem*. Quantum ad primum, sciendũ quòd persecutio paganorum ad hoc sæuit, vt nos à cultu veri Dei separet, & ad culturam deducat idolorum. Verumtamen no- *Peccãt ãliqui viui, & aliqui mortui.*
tandum quòd ad culturam idolorum aliqui inducũtur viui, & aliqui mortui. Viui colunt idola, qui cognoscentes veritatem (scilicet solum verũ Deum esse colendum, & non idola, quia nihil sunt) tamen timore pœnarum pressi, Deum verum negant, & idola colunt. Mortui verò idola colunt idolatræ, qui veri Dei cognitionem non habentes, credunt idola virtutem diuinam cõtinere, & illa debere coli. Certum est autem quòd grauius peccant primi, quàm secundi: quia directè contra conscientiam agunt. Ad propositum ergo: Psal. considerans persecutionem paganorum contra fideles, vt ad culturam idolorum illos absorbeant: dicit quòd nisi dominus fuisset in eis ipsos adiuuando, quòd ipsi infideles suis persecutionibus, fideles viuos ad culturam idolorum absorbuissent. Et hoc est quod ait, *Nisi quia dominus erat in nobis, cum exurgerent homines* (scilicet infideles) *in nos, fortè viuos deglutissent nos.* Et *Absorbẽtur aliqui viui, & aliqui mortui.*
istã sententiã hic ponit Augustinus dicens, Hi sunt qui viui absorbentur, qui à paganis persecuti, scientes

idola non esse colenda, timore consentiunt. Surre- A xerunt enim quidam persecutores, & dixerunt hominibus, Thurificate idolis nostris: quod si non feceritis, occidemus vos. Illi autem quamuis veritatem cognoscentes, amauerunt hanc vitam, & dulcedo vitæ huius tenuit eos: quia plus dilexerunt ea quæ videbant in terra, quã illa quę promisit Deus, quæ nondum videbant. Vnde plus retinentes ea quæ videbant, exclusérunt de cordibus suis dominum. Et sic quia non erat in eis dominus, viui absorpti sunt: quia thurificantes idolo, sciebant nihil esse idolum. Nam si aliquid putarent idolum esse, mortui absorberentur. Cum autem sciunt nihil esse idolũ, & nouerũt omnia gentilium sacrificia vana esse, & tamen faciunt quod volunt persecutores, viui absorbentur. Sed ideo viui absorbentur, quia B non est in eis dominus. In quibus autem est dominus, occidũtur, & non moriũtur. Isti ergo qui passi sunt, & non consenserunt persecutionibus: exultant & dicũt, *Nisi quia dominus erat in nobis, cum exurgerent homines in nos, forsitan viuos absorbuissent nos.* Et dicit forsitan, ne excludat libertatem arbitrij, quæ ad peccatum cogi non potest. Item notandũ quòd in scriptura homo accipitur multipliciter: scilicet aliquando propriè: & sic solum dicitur homo qui viuit secũdum rationem. vide versic. 558. Aliquando verò dicitur homo, qui secũdum carnem viuit, & non secundũ rationẽ. vide versic. 799. Et sic idolatræ dicuntur homines, quia secundum carnẽ viuunt, non secundum rationem. Et sic hic accipitur homo, cum dicitur, *Cum exurgerent homines in nos* &c.

2280 ## Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos.

Hîc ponitur tyrannorum persecutio. Vbi sciendum quòd tyranni & infideles duplici modo persequebãtur fideles: scilicet primò blãdiciis & adulationibus. Et si sic nõ poterant illos peruertere, tũc ipsos persequebantur minis & verberibus. Persequebãtur enim eos primò blãdiciis. Cum enim inceperit homo ascẽdere & proficere, statim linguas dolosas patitur: blãdas ad perniciem, blãdas ad malã suasionem: vt puta dicẽtes, Quid facis? quare hoc facis? Nónne potes tu aliter Deo seruire? Tu solus D es, qui vis hoc esse quod alij non sunt. Et si inueneris alios qui similia fecerunt, illa dolosa lingua statim dicit, Illi hoc facere potuerunt: fortè tu nõ poteris. Tu aggrederis: & si deficias, melius erat non incipere &c. vt de lingua dolosa habes ver. 2251. Quando ergo vidẽt quòd blandiciis optatum obtinere non possunt, se ad iram & furorẽ cõuertunt, & verbera flagellãque inferunt: vt quos blãdis vincere non possunt, asperis vincant. vnde iã apertè sęuiunt, iam flagellant & persequuntur vt furibundi. Et hoc est quod de isto secundo genere persecutionis hic ait Psal. *Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos.* Vbi notãdum quòd hic per aquam intelliguntur populi peccatores: qui sicut aqua semper tendunt ad ima. Quibus consen- E

Aquæ populos malos significat.

tientes, absorbentur ab eis. Sed illi qui non cõsentiunt, eorum minas spernentes & verbera, illæsi per istas transeunt aquas: more filiorum Israel, qui illęsi aquas maris trãsierunt: in quibus Ægyptij submersi fuerunt. Et hoc est quod ait Aug. *Dum irasceretur furor eorũ in nos* &c. Iã irasciuntur, iã apertè sæuiunt. Aquam autẽ dicit populos peccatores. Quicumque autem consensisset illis, aqua illum operuisset. Moreretur enim morte Ægyptiorum: non transisset exemplo Israelitarum. Et sic est sensus, *Cum irasceretur furor eorum in nos* (id est cum apertè nos persequerentur, vt furibundi & inhumani) *nisi quia dominus erat in nobis, forsitan aqua absorbuisset nos*: id est, illi populi furibundi absorbuissent nos, quia nisi dominus nos iuuisset, timore pœnarum illis cõsensissemus: & sic operti absorpti fuissemus. Vel per aquam intellige mundi pœnalitates & aduersa. vide versic. 1089. Et tunc est sensus, *Aqua absorbuisset nos*: id est, ab illis pœnis & aduersitatibus absorpti fuissemus: quia timore pœnarũ ad ipsorum malam voluntatem nos inclinati fuissemus, nisi quia dominus erat in nobis. Et attende quòd dicit, *forsitan aqua absorbuisset nos.* Nam vt dicit catholicon, sorbeo, es, idem est quod aliquid deuorare vel penitus euacuare: vnde absorbere vel obsorbere, idem est quod aliquid valde deuorare vel euacuare. Et sic homo absorbetur, quando malis consentiens, omni virtute & vigore interiori euacuatur. Et sic est sensus, *Nisi quia dominus erat in nobis*: eũ mali furibundi insurgerent in nos, nos eis consentiẽtes, omni virtute euacuati fuissemus.

Absorbere quid sit.

Torrentem pertransiuit anima nostra: forsitan pertrãsisset anima nostra aquam intolerabilem. 2281

Hîc consequenter ostendit grauitatem & mul- C tiplicitatem aduersitatum, in quibus adiuuamur à Deo. Vbi sciendũ, quòd torrens dicitur fluuius qui repentinis viribus crescit, & cum magno impetu currit: sed non diu durat, & citò deficit: & significat pœnas & aduersitates præsentis vitę, quę martyres cum magno impetu inuaserunt: sed ad modicum tempus & citò defecerunt. Vnde de Christo legitur Psal. 109, De torrente in via bibit, propterea exaltauit caput. Hoc est, quia Christus aduersa huius vitæ ad tempus sustinuit, propterea fuit super omnem creaturam exaltatus: vt declarat Apostolus ad Phil. 2, dicens, quòd quia Christus factus est obediens patri vsque ad mortem crucis, ideo Deus exaltauit illum: & dedit illi nomen quod est super omne nomen &c. Consimiliter & nunc martyres finitis ipsorum pœnis & cruciatibus, mortéque gustata: nunc ad gloriam sublimati, exultantes dicunt, *Torrentem pertrãsiuit anima nostra*: id est, pœnam vel mortem temporalem & breuem, propter quod & nunc gloriam habemus æternam. De hoc torrente vide versic. 1975. Vnde hic ait Augustinus, Aqua ista, scilicet persecutionum, torrens est: fluit cum impetu, sed transitura est. Torrentes enim dicuntur fluuij qui repentinis viribus crescunt, magnum habẽt impetum: si quis incurrerit, trahitur, si in illo nõ est dominus. In quo autẽ dominus est, transit torrentem anima ipsius. Adhuc fluit torrẽs iste, quem iam transierunt animæ martyrum. Adhuc quandiu sæculum hoc nascendo & moriendo currit, torrens est. Hinc persecutiones, hinc flagella, hinc mortes. De isto torrẽte bibit primus caput nostrum: de quo dictum est, De torrẽte in via bibit: propterea exaltauit caput. Vnde ad maiorem huius torrentis expressionem subditur, *Forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.* Vbi notandum, quòd, secundum Augustinum hic *forsitan*, idem est ꝙ an putas. Et est sensus, *Forsitan* &c. id est, an putas quòd anima nostra transierit aquã intolerabilem? certè nõ: quia torrens fuit citò euanescens. Dicunt ergo

Torrẽs significat pœnas & aduersitates.

Forsitã idem est, quod an putas.

ergo martyres, Putas quòd anima nostra transiit A aquam intolerabilem? Quod ideo dicunt, quia magnitudo periculi & pœnarum vix facit credibile quòd euasit. Magnam necem pertulerunt, in magnis discriminibus fuerunt: omnino sic pressi sunt vt penè consentirent, vt penè viui absorberentur. Iam ergo euadentes, iam securi, sed ipsius periculi magnitudinem recordãtes: putas (inquiũt) pertrãsiit anima nostra aquam intolerabilem? Vel, secũdum aliam literã, Forsitan pertransisset anima nostra aquam sine substantia. Sed quid sit aqua sine substantia, hic ostendit Augustinus dicens, Aqua sine substantia sunt vitia, & dulcedo huius vitæ: quæ inopiam habent, non substantiam: quia hæc non

Peccata dicuntur aquæ sine substantia.

verè sunt, sed omnia trãseunt sine fructu. Nam qui B peccando lucratur aurum, & huiusmodi: sine substãtia est, quia & hic fidem amittit in infernum descendens: hæc non secum portat. Maius ergo amisit, vt minus lucraretur. Pecuniam auxit, fidem neglexit vel extinxit. Abũdat nescio quid in arca, sed multo magis quiddam diminutum est in corde: de arca gaudes, de corde non plangis? In hac aqua sine substantia perdidit ille filius prodigus substantiam quam accepit à patre: & adhæsit vni ciuium lõginquæ regionis: id est diabolo, pascens porcos: id est terrenis & immundis actibus delectatus: desiderans manducare siliquas porcorũ, quæ replent ventrem, & nõ satiant. Ita peccata, quæ etsi ad horam delectant, veram tamen satietatem non præstant: sed totius boni indigentiam ingerunt. Dicãt ergo martyres, *Torrẽtem pertransiuit anima nostra*: sci- C licet pœnam temporalem: putas pertransiit aquã sine substãtia: id est, putas transierit per vitia? certè non: quia prælegit sustinere pœnas temporales vt gloriam mereretur æternam, quàm hic in vitiis delectari, & postmodum sine fine cruciari.

Luce 15.

2282 Benedictus dominus qui non dedit nos in captionem dẽtibus eorum.

Hîc consequenter de ipsorum protectione Deo gratias agunt. Et diuiditur in duas partes: quia de receptis beneficiis primò gratias agunt: secundò adiutorium Deum semper habere requirunt: ibi, *Adiutorium nostrum.* Prima diuiditur in tres partes: secundũ quod de tribus gratias agunt, primò quia persecutoribus non cesserunt: secundò quia fidem D conseruauerunt: ibi, *Anima nostra*: tertiò quia iã omnia pericula liberi euaserunt: ibi, *Laqueus cõtritus est.* Quantum ad primum: sciendum quòd persecutores martyrum tanquam rabidi venatores & canes quærebant capere ipsorum animas: vt scilicet persecutionibus pressi, consentirent eis, & sic eos per-

1. Petr. 5.

sequi & deuorare possent: sicut de diabolo dicitur, quòd est tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret. Sed martyres in quibus erat Deus adiuuans eos, fortiter certauerunt, & persecutores superauerunt. Et de hoc Deo gratias agunt: dicentes, *Benedictus dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorũ.* Vnde hunc passum exponit Augustinus dicens, Venãtes enim erant persequentes, & posuerunt escam in muscipulam. Quam escam? dulcedinem huius E vitæ: vt vnusquisque propter dulcedinem vitæ huius mittat caput in nequitiam & muscipula comprimatur. Sed si in te sit dominus, nõ capieris. Clama ergo, dicens, *Benedictus dominus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum*: quia scilicet prauæ voluntati eorum non consensimus. Notandum quoque quòd dentes quandoque capiuntur in bonũ, quãdoque in malum. Nam dentes boni dicuntur prædicatores & Apostoli: vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 19, Derelicta sunt tantũmodo labia circa dentes meos: dicẽs, Quid enim circa dẽtes aliud quàm labia habemus, etiamsi nulla flagella patiamur? Sed quid per labia, nisi locutio: quid per dentes, nisi Apostoli sancti designãtur? Qui in hoc corpore ecclesiæ idcirco sunt positi, vt vitam carnaliũ correptione mordeant, eámque à duricia suæ pertinaciæ cõfringant. Vnde primo Apostolorũ quasi denti in corpore ecclesiæ posito, dicitur, Macta & manduca. Sed quia passionis Christi tempore isti dentes præ timore mortis perdiderũt fiduciam roboris, amiserunt efficaciam omnimodæ operationis: vt duo ex illis ambulantes post eius mortem & resurrectionem, in via loquerentur & dicerẽt, Nos sperabamus quia ipse esset redẽpturus Israel: ideo rectè nunc dicitur, Et derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos. cõfabulabantur adhuc de illo, sed iam in illo minimè credebant. Tãtummodo ergo labia circa dentes eius remanserant, quia virtutem bonæ operationis amiserãt, & sola de illo confabulationis verba retinebãt. Perdiderãt morsum correptionis, & habebant motum locutionis. Labia itaque tantũmodo circa dentes relicta sunt: quia adhuc quidem confabulationem nouerant, sed prædicare iam eum aut mordere infideliũ vitã formidabant. Aliquando verò dentes accipiuntur in malum: & sic significant persecutores fidelium ministros diaboli. vt ostẽdit Gregor. super illo ver- *Gregor. 13. moral. cap. 6.* bo Iob 16, Infremuit contra me dentibus suis, & terribilibus oculis me intuitus est: dicẽs, Ille quippe hostis antiquus ecclesiæ, contra hanc dentibus fremit, eámque terribilibus oculis intuetur: quia per alios crudelia exercet, & per alios quæ exerceat prouidet. Dentes namq; huius hostis sunt bonorum persecutores atque carnifices, qui eius mẽbra laniant, dum electos illius suis persecutionibus affligunt. Oculi verò huius hostis sunt illi qui cõtra eam prouident mala quæ faciant, suísque cõsiliis persecutorum eius crudelitates inflammãt. Antiquus ergo aduersarius fremit cõtra ecclesiã dentibus suis, dũ per crudeles reprobos in ea insequitur vitam bonorum. Hanc terribilibus oculis intuetur, quia prauorum consiliis nõ cessat mala exquirere in quibus hãc semper deterius affligat &c. Sic ergo dentes diaboli sunt persecutores bonorũ: qui tamen martyres vincere non poterunt. Vnde & gratias agendo dicunt, *Benedictus dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.* Quid autem sit benedicere Deum, vide versic. 378. Et quòd multipliciter benedicimus Deum, versic. 502. Et quomodo omnia Deum benedicunt, versic. 1732.

Gregor. 14. moral. c. 24.

Act. 10.

Luce 24.

Perſecutores dicuntur venatores.

Dentes boni & mali.

Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. 2283

Hîc gratias agunt martyres, quia fidem seruauerũt. Ad hoc enim tota persecutio infidelium sæuiebat, vt animas fideliũ caperent blandis vel asperis. Quæ persecutio durat per totum tempus vitæ præsentis. Sed postquam martyres animam suam pro Christo dederũt, & sic euaserũt laqueos quos hic diabolus parat: securè gratias Deo agendo clamant, dicentes, *Anima nostra sicut passer erepta est* &c. Et bene dicit, *sicut passer*: quia passer auis est incauta, & faciliter declinat ad escam, non faciliter aduertens muscipulam: sed cum aliquem strepitum sentit, statim escam relinquẽs, effugit. Sic & sancti

Passer dicitur anima nostra.

marty

Universidad de Deusto
Biblioteca

martyres ratione sensualitatis suæ,faciliter inclinabatur ad escam delectationis vitæ præsentis:quam quilibet secundum sensualitatem naturaliter diligit, & pœnas fugit ac mortem. Sed cum ad istam escam naturaliter inclinarentur secundum sensualitatem,audientes strepitum quem Deus facit(scilicet minãdo pœnas æternas in inferni, priuationem suæ visionis) ad istum inquam strepitum ad modũ passeris,statim escam relinquentes aufugerunt. Et sic ad modum passeris de laqueo venantium sunt liberati. Et ad istum intellectum hunc passum exponit Augustinus dicens, *Anima nostra sicut passer* &c. *Timor pœnæ animam liberat.* Quare sicut passer? Quia anima incauta ad escam ceciderat sicut passer. Quomodo si videas auem iã cadere in muscipulam,facis strepitum vt euolet de muscipula.Sic & martyrum. Iam fortè aliqui ipsorum tendebant collum in dulcedinem vitæ huius: sed dominus qui erat in illis,fecit strepitũ : scilicet ostendens eis pœnam gehennarum quam mererẽtur,gloriam Dei quam perderent si ad escam delectationis vitæ præsentis intenderẽt.Et sic isto strepitu ereptus est passer à laqueo venãtium. Et quid semper erit illa muscipula? Muscipula erat delectatio vitæ præsentis. Sed illis occisis , muscipula fracta est. Iam non remansit dulcedo vitæ præsentis, per quam possent iterum capi. Si illa contrita est, nunquid passer contritus est? Absit : quia non hæserat:laqueus contritus est,& nos erepti sumus.Ex quibus apparet quòd martyres per mortem de laqueo venãtium persecutorũ liberantur,quia mortuo corpore in quo potestatem habent , solum remanet anima,quam violare non possunt.Vnde etsi corpus capi potest laqueo venantium,anima tamẽ libera effugit.Vel aliter:istum versum exponit Hugo de fol.dicẽs , *Anima nostra sicut passer erepta est* &c. Est anima nostra similis ad modum passeris , dũ in his quæ agit,vtitur exemplo calliditatis. Dũ enim anima sæpius seipsum considerat,contingit quandoque vt ex vsu assiduę cõsiderationis animus callidior fiat:vt in via positus inter laqueos,liber eua- *Laqueus multiplex.* dat.Sunt autem tres laquei.Primus laqueus venãtium est fallax suggestio dæmonum : secũdus,subtilis suggestio hæreticorum:tertius , dulcedo vitæ carnalium.Hi laquei ponuntur in semita,in via,& in campo.Semita est arctior vita,via lata , campus spatiosus.Per arctam & arduam semitam incedunt religiosi : per viam latam & rectam coniugati : per spatiosam & deuiam voluptuosi gradiuntur. Laqueus passerem captum retinet,dum diabolus mẽtem possidet:vel dum dulcedo vitæ præsentis placet:seu dum hæreticus blanditiis deceptum fouet. Sed laqueus rumpitur,& passer liberatur, si abiectis carnalibus desideriis,ad Deum anima conuertitur. Hoc autem fit,non per nostram potentiam, sed per Dei gratiam.Adiutorium enim nostrum in nomine domini.

2284 Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.

Hìc consequenter sancti martyres gratias agũt, quia omnia hostis & mũdi pericula gloriosa morte intercedente euaserunt.Hostes enim nostri,scilicet mundus,caro,& diabolus,bonos solum in præsenti vita impugnare possunt:qua transacta,cõtra animam nihil agere possunt.Clamãt ergo sancti martyres exuti à carne per mortem,*Laqueus contritus est, & nos liberati sumus.*Et nota quòd dicit,*Laqueus contritus est*:quia quamuis deceptiones dæmonis & vitæ præsentis semper perdurent : tamẽ morte interecedente,mortuo contritæ dicuntur : quia illi amplius nocere non possunt. Contritus est ergo laqueus,non quidem in se,sed quo ad sanctos qui ex hoc sæculo transierunt.Vnde hic ait Glos. Occisis martyribus , amplius eis non restat dulcedo vitæ præsentis qua iterum possint capi : vnde à laqueis venantium liberati dicuntur.Et ipsi venatores suis laqueis capiuntur,Psal.9,In laqueo isto quẽ absconderunt comprehensus est pes eorum.Quia quanto alios ad malum conantur capere , amplius peccãt, & grauioribus pœnis obligantur.Aduertẽdum tamen est quòd ad capiendum animas,diabolus spe- *Laqueus diaboli multiplex.* cialiter tres laqueos parat.Primus laqueus est diuitiarum:n:Psal.56,Laqueũ parauerunt pedibus meis, & incuruauerunt animam meam : quia diuitiæ ad terrena incuruant animam:1.Tim.6,Qui volũt diuites fieri , incidunt in tentationem & in laqueum diaboli. Sed iste laqueus sanctis & beatis amplius nocere non potest,cum ipsorum mens æternis diuitiis sit satiata : Psal.111 , Gloria & diuitiæ in domo eius &c.Secundus est laqueus voluptatũ carnalium.Eccles.7,Inueni mulierem amariorẽ morte,quæ laqueus est venatorum.& Prouerb.6,Mulier preciosam viri animã rapit. Sed istum laqueũ non timent beati:quia repleti sunt omni voluptate diuina.Psal.35,Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ:& torrẽte voluptatis tuæ potabis eos. Tertius est laqueus honoris:scilicet & vanitatis,qui est superborum.Psalm.141,In via hac qua ambulabam, absconderũt superbi laqueum mihi. Sed istum laqueum non timent beati:quia cõfirmati in gratia, amplius Deo rebellare non possunt.Propter quod dicunt illud Psalmi 90, Ipse liberauit me à laqueo venantium , & à verbo aspero. Glosa,in quem incidit superbus Adam. Et de istis tribus laqueis dicitur Esa.24 , Formido , fouea & laqueus super te, qui habitator es terrę.Et qui fugerit à facie formidinis,cadet in foueam.Et qui explicauerit se de fouea,tenebitur laqueo.Per formidinem intellige diuitias:quia semper timere faciũt. Vnde Iob 15,Sonus terroris semper in auribus diuitis,cum pax sit: semper insidias suspicatur. Vnde & Seneca dicit, Diues si videt pauperem,furem suspicatur : si videt diuitem,æstimat ipsum raptorem. Per foueam autem intellige luxuriã:Prouerb.23,Fouea profunda meretrix,& puteus angustus mulier aliena. Per laqueũ verò propriè significatur superbia,quæ aues (id est pennatos virtutibus)aliquando capit. Quia vt dicit Augustinus. Superbia semper bonis operibus insidiatur,vt pereãt. Qui autem istis laqueis se capi permittit , finaliter capietur laqueo damnationis ęternę.Psal.10,Pluet super peccatores laqueos: ignis,sulphur &c.

Adiutorium nostrum in nomine 2285
domini qui fecit cœlum & terram.

Hic adiutorium domini,prædictis cõsideratis, semper cupit habere. Nullus enim sine Dei adiutorio tentationibus diaboli,carnis,vel mundi resistere posset. Propter quod dicitur 1.Machab.3, Conuenerũt aduersum nos vt disperdãt nos:quomodo poterimus sustinere ante faciẽ illorum , nisi tu adiuues nos?Et ideo semper Dei adiutorium est à nobis inquirẽdum. Propter quod ecclesia in horis canonicis primitus ipsum postulat,dicẽs,Deus in adiutorium meum intende:domine ad adiuuãdum me festina. Aduerte ergo quòd Deus multa genera

genera personarum adiuuat: scilicet primò pœnitentes:vide versic.957.secundò patientes:vide versic.1921.tertiò adiuuat prælıãtes : vide versic.983. quartò adiuuat mendicantes:vide versic.99.quintò adiuuat confidentes:vide versic.2053.sextò adiuuat deprecantes:vide versic.673.

PSALM. CXXIIII.

2986 QVi confidunt in domino sicut mons Sion,non commouebitur inæternum qui habitat in Hierusalem.

Titulus istius Psalm.est idem qui suprà in aliis Psalm.gradualibus:scilicet Cãticum graduum. Et exponitur eo modo quo suprà. De materia verò huius Psal.dicunt quidam quòd ad literam loquitur de ciuitate Hierusalem terrestri,& de ipsius pace & securitate : quæ tãta fuit tempore Salomonis, quòd à nullis impugnabatur. Vnde ait Salomon, 3.Reg.5,Nunc autem requiẽ dedit dominus Deus mihi per circuitum,& non est sathanas neque occursus malus.Vult ergo hic secundum istos ostendere Psalm.quòd sicut vera pax fuit in Hierusalem tẽpore Salomonis : sic & illi qui mente integra cõfidunt in domino,vera pace perfruentur : etsi non hic,tamen in futuro.Sed hoc stare non potest : scilicet quòd loquatur de Hierusalem ciuitate terrestri:quia dicit, *non commouebitur inæternum qui habitat in Hierusalem* : quia certum est quòd illa ciuitas nunquam habuit pacem sic continuatam:quinimmò postquam fuit completa,multoties fuit destructa totaliter:scilicet semel per regem Babylonis,& semel per Romanos : multis autẽ aliis vicibus fuit partialiter : scilicet quo ad partem murorum , destructa , vt patet in libris Regum & Machabæorũ. Et ideo dicendum quòd hic Psalm.ad literam loquitur de ciuitate cœlestis Hierusalem : de qua dicitur Apocal.21,Vidi ciuitatem sanctam Hierusalem descẽdentem de cœlo &c. Cuius tanta ac talis est pax,quòd æternaliter permanens,à nullo violari potest.Propter quod dicit,*nõ commouebitur inæternum qui habitat in Hierusalem.* Est ergo hic intentio Psalm.cor nostrum dirigere totaliter ad Deum : vt non in mundo vel temporalibus confidamus , sed solum in Deo. Quia talis in Deo confidentia nos saluat in periculis , & ad perpetuam pacem perducit.Notandum est ergo quòd sextus gradus ascensionis est in Deo vera confidentia,boni Christiani, cõparata solidissimis montibus. Vnde hic Augustinus ait, Hic Psalm.docet nos ascendere & eleuare animas nostras ad Deum : non intendere ad homines qui prosperantur in hoc sæculo felicitate falsa atque ventosa & deceptoria : vbi nihil aliud inuenitur quàm superbia,quæ cor durum facit cõtra imbrem gratiæ Dei,ne spiritualem fructũ facere possit.Præsumentes enim omnia sibi abũdare quæ videntur huic vitæ necessaria & vltra quàm necessaria,extolluntur.Et cum sint homines per iniquitatẽ inferiores omnibus aliis hominibus , per superbiam omnibus aliis hominibus se superiores putant. Hos autem aliquando intuendo & nimis attendendo , etiam illi qui Deum colunt , fluctuant, quasi perierit merces ipsorum. Quare colunt Deũ, cùm se vident in laboribus,in egestate,in ęrumna, in morbo,in necessitate. Et vident alios Deum nõ colentes habere sanitatem corporis,abũdare temporalibus,incolumitate suorum gaudere , florere honoribus , eis qui non solum Deum non colunt, sed etiam omnibus hominibus aduersantur. Istos inquam nimis attendẽtes,aliqui nutare incipiunt: sicut in alio Psalmo de quodam dicitur , Mei autẽ *Psalm.72.* penè moti sunt pedes:penè effusi sunt gressus mei. & rationem reddit,quia zelaui super iniquos pacẽ peccatorum videns. Sed credendum est sapientiæ Dei , quòd omnia bene & ordinatè disponit & facit:etiamsi non videamus quomodo,neque consilium eius cognoscere valeamus quare illa sic facit. Vnde bonũ est vt subdamus nos sapientiæ ipsius, & credamus quia bene facit , etiamsi nondum nouimus quare sic facit. Et sic habebimus cor rectũ, vt præsumamus & confidamus in domino:& non mouebuntur pedes nostri : vt docet iste Psal. Quibus visis,accedo ad Psalm.diuisionem. Qui diuiditur in tres partes:quia primò confidentis in domino ostenditur stabilitas:secundò bonorum imploratur prosperitas:ibi,*Benefac domine*:tertiò malorũ prædicitur aduersitas:ibi , *Declinantes autem.* Prima pars diuiditur in tres:quia de confidentibus in domino tria ostenduntur.primò,qui in domino confidentes dicantur:secundò à quibus in Deo confidentes custodiantur:ibi , *Montes in circuitu* eius:tertiò quòd à malis in Deo confidentes liberẽtur,ibi, *Quia non relinquet.* Quantum ergo ad primum : sciẽdum quòd hic accipitur mõs Sion & Hierusalem: non pro se,sed pro suo significato. Nam ipsa terrena Hierusalem multoties fuit destructa & eius ciues captiuati.Sed significat cœlestem patriã,cuius ciues molestari nõ possunt : quia vt dicitur Galat.4,Hierusalem quæ sursum est,libera est. Similiter mons Sion ad literam in fine sæculi mouebitur: sed significat ecclesiam quæ in æternum durabit. Quòd autem mons Sion significet ecclesiam,vide versic.1128.1719.1724.1970.Dicit ergo,*Qui confidunt in domino,sicut mons Sion.* Quasi dicat,Illi confidunt in domino,qui sunt sicut moris Sion : id est, qui sunt in ecclesia Dei & de numero bonorũ fidelium.Et tales habitant corde in cœlesti Hierusalem:& finaliter habitabunt ibi & re:& non cõmouebuntur inæternum.Vnde hic ait Augustinus. *Qui cõfidunt in domino* &c.Si hanc Hierusalem terrestrẽ in- *Hierusalẽ significat gloriã æternam.* tellexerimus , omnes qui ibi habitabant , bellis & euersione ciuitatis exclusi sunt.Si enim quęras Iudæum in Hierusalem,non inuenies. Quæ est ergo Hierusalem quam inhabitantes non cõmouebuntur inæternum?Certè hæc est Hierusalem superior mater nostra : cui suspiramus & gemimus in ista peregrinatione , vt ad illam perueniamus. Erraueramus à via,& viam nõ habebamus.Rex ipsius venit,& via nobis factus est : vt ad illam venire possimus. Ipsa est illa Hierusalem , in qua stantes erant pedes nostri.Ipsa est illa Hierusalem , quæ ædificatur vt ciuitas , cuius participatio eius in idipsum. Qui ergo ibi habitant , non commouebuntur in æternum:qui autem habitãt istam terrestrem Hierusalem,moti sunt:primò corde,postea exilio. Tũc enim moti sunt corde,quando regẽ ipsius supernę Hierusalem crucifixerunt. Iam ipsum regem foras excludebãt:iam illum extra ciuitatem suam exclusserunt & crucifixerunt.Et ipse eiecit illos extra ciuitatem suam,quia in domino non cõfidebant. Et *Confidũt multi in multis.* notandum quòd confidentia est multiplex : secundum quod in diuersis rebus confidũt homines:vide versic.2055.Confidentia autem in Deo quanta bona facrat,& quàm sit vtilis,vide versic.133.

Prosperitas superbiã causat.

Montes

Universidad de Deusto
Biblioteca

2287 Montes in circuitu eius, & dominus in circuitu populi sui ex hoc nunc & vsque in sæculum.

Angeli dicuntur mõtes, prædicatores, & Apostoli.

Hic ostenditur à quibus in domino confidentes custodiuntur. Vbi notandum quòd in scriptura per montes sancti angeli significantur: quia sicut montes nos protegunt & defendunt, sic & angeli sancti. Vnde Gregor. air, Montes sunt sublimes angelorum virtutes: quæ hic nos ministrando & adiuuando reficiunt: quæ Deo largiente, in omni nos certamine protegunt: quorum defensione cõtra aduersarios ex omni latere munimur. de quibus ait Psalm. *Montes in circuitu eius*: id est angeli: vt Auguſt. exponit. Vnde istos mõtes Auguſt. hic dicit esse sanctos angelos, prophetas, Apostolos, prædicatores: dicẽs, *Montes in circuitu eius* &c. Habemus ciuitatem Hierusalem quam circundant montes. Quid enim sunt montes, nisi tumores terrarũ? Sed alij sunt montes amabiles, mõtes excelsi, prædicatores veritatis, siue angeli, siue Apostoli, siue prophetæ: ipsi sunt in circuitu Hierusalem: ambiunt illam, & quasi murum illi faciunt. De his mõtibus scriptura sæpissime loquitur. Ipsi sunt montes qui illuminantur à Deo: vt ab ipsis lumen descendat ad valles, vel ad colles: quia non tantæ sunt altitudinis quantæ sunt montes, de quibus cantamus, Leuaui oculos meos in mõtes, vnde veniet auxilium mihi. Quia de scripturis sanctis in hac vita habemus auxilium. Sed quia ipsi montes non à se protegunt, nec à seipsis nobis consulunt: nec spes nostra debet esse in montibus, ne maledicti simus si in creatura spem ponamus: ideo subdit, *Auxiliũ meũ à domino, qui fecit cœlum & terram.* Ipsi sunt mõtes de quibus scribitur, Suscipiant montes pacem populo, & colles iustitiam. Montes magni sunt: colles, minores sunt. Montes vident, colles credunt. Qui vident, pacem suscipiunt, & attulerunt ad eos qui credunt. Angeli vident, & annunciant quod vidẽt, & credimus nos. Ipsi sunt montes, de quibus alibi dicitur, Illuminans tu mirabiliter à mõtibus æternis. Et non dixit, Illuminant montes: sed Illuminãs à montibus æternis. Tales ergo mõtes sunt in circuitu Hierusalem. Sed ad quid isti montes sunt in circuitu Hierusalem: id est ciuium spe habitãtium in Hierusalem: Certè ad nos custodiendum diuersis ipsorum officiis & ordinibus. Nã Seraphin habent nos charitate inflammare: Cherubin habent veritatem informare &c. Ad ista ergo nobis exhibenda mysteria montes sunt in circuitu Hierusalem. Verùm quia isti montes vt nos protegant, à se non habent, sed à Deo: ideo statim subditur, *Et dominus in circuitu populi sui*: quia scilicet quod illi faciunt, virtute & præcepto domini faciũt. Vnde hic ait Auguſt. Cum ergo dixisset, *Montes in circuitu eius*: ne tu spe in istis remaneres montibus, statim subiunxit, *Et dominus in circuitu populi sui*; vt tua spes non sit in montibus, sed in illo qui illuminat montes. Cum enim ille habitat in mõtibus, id est in sanctis, ipse est in circuitu plebis suæ, & munit eam spiritualiter, ne moueatur in æternum.

Gregor.30. moral.c.29.

Psal.120.

Psal.71.

Psal.75.

2288 Quia non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum: vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas.

Hic ostenditur quòd confidentes in domino, liberantur à malis hominibus. Vbi sciendum quòd magna consolatio iustorum à malis oppressorum est, quando cognoscunt quòd talis oppressio ad tẽpus est non perpetua, & quòd malorum prosperitas similiter ad tempus est duratura: sed non semper. Quis enim in iustitia permaneret, si crederet quòd iusti æternaliter pati deberẽt aduersa: & mali æternaliter deberẽt prosperari? Certè nullus: quia nec Dei bonitatem viderent propter quam bona agere deberent. Sed quia sciunt aduersitatem bonorũ citò terminãdam, similiter & malorũ prosperitatem: ideo patienter tolerãt aduersa, vt in perpetuum regnent. Et hoc est quod ait hic Psalm. *Quia non relinquet dominus virgam peccatorum* &c. scilicet æternaliter. Hoc ergo dicit Psalm. vt etiam bonus Christianus malis dominis ad tempus non dedignetur subiici. Sic enim & Christus nos suo docuit exemplo: quia qui seruit & subiicitur etiã malo, principaliter non seruit illi, sed potius Christo, qui malis etiam ad tempus obedire præcepit verbis & exemplo. Vnde hic ait Auguſt. Modò enim hic aliquantulum iusti laborãt, & iniusti dominãtur iustis. Cũ enim Christo iubente seruias homini, nõ illi seruis, sed illi qui iussit. Ait enim per Apostolum suum, Obedite dominis vestris secundum carnem cũ timore & tremore in simplicitate cordis vestri: non quasi hominibus placẽtes, sed quasi serui Christi facientes voluntatẽ Dei. Sic ergo non fecit nos Christus de seruis liberos, sed de malis seruis bonos. Si fortè dicas, Iniustum est, vt iustus & fidelis seruiat iniquo & infideli. Sed accipe exẽplũ Christi: Christus enim tanta in passione sustinens, à quibus sustinuit, nisi dominus à seruis, & à malis seruis? Ille autem quid eis reddidit? Certè dilectionem pro odio. Ait enim, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciũt. Si dominus cœli & terræ per quem omnia facta sunt, seruiuit indignis, rogauit pro sæuientibus, & tanquam medicum se præbuit eis: (nam & medici & arte & potestate & sanitate meliores seruiunt ægrotis) quanto magis nõ debet dedignari homo, ex animo & bona voluntate, cum tota dilectione seruire domino, etiam malo? Ecce, seruit melior deteriori: sed ad tempus. Ecce Iulianus extitit infidelis imperator, & iniquus idolatra, & milites Christiani seruierunt infideli imperatori. Sed vbi veniebant ad causam Christi, non cognoscebãt, nisi dominum qui in celis est. In causa autem mundi obtemperabant illi. Sed nunquid sic erit semper vt iniqui imperent iustis? Certè nõ. Audite enim quid Psalm. iste dicit, *Quia nõ relinquet dominus virgam peccatorũ super sortem* &c. Veniet tẽpus quando vnus solus agnoscatur dominus: quando non relinquet dominus virgam peccatorum super sortem iustorum. Et quare? *Vt non extendant iusti ad iniquitatem* &c. vt scilicet ad tempus iusti ferãt iniquos dominantes, & intelligant hoc non esse sempiternũ. Nã si quis iudicat quòd semper erit virga peccatorũ super sortem iustorũ, statim dicet, Quid mihi prodest quia iustus sum? semper dominabitur mihi iniquitas: semper seruus ero. Faciam ergo & ego iniquitatem. Ne autem hoc dicant, ostenditur illis: quia ad tempus potest esse virga peccatorum super sortem iustorum: sed non semper, vt nõ extendant iusti ad iniquitatem manus suas: scilicet ad faciendum iniquitatem, sed ad ferẽdum. Melius est enim iniquitatem ferre quàm facere. Permittit autem Deus ad tempus virgam peccatorum super sortem

Seruire debemus etiã dominis malis.

Ephes.6.

Luc.23.

Bonos permittit Deus à malis pati.

Peccatorum prosperitas est ad dãnationẽ eorum.

sortem iustorum: vt scilicet iusti à malis opprimãtur & persequãtur: & hoc ad purgationem & meritum bonorum, & ad ampliorem damnationẽ malorum. vt ostendit Gregor. dicẽs, Iustus quippe dominus, & suos permittit temporaliter opprimi, & violentorum malitia nequiter augeri: vt dum verborum vita in purgatione teritur, illorũ nequitia cõsumatur. Quisquis itaque bonorum vitam persequitur: tunc peiore vltione damnatur, cum nulla ei aduersitate resistitur. Et tunc fortioris iræ periculis subiacet, cum prosperè peragit quod nequiter concupiscit: quia videlicet superni vindicta iudicij ad futura eum supplicia seruãdo deseruit, cui hic in malo obuiare contẽpsit. Hinc enim per Psal. dominus dicit, Dimisit eos secũdum desideria eorũ, & ibunt in adinuentionibus suis. Hinc rursum dicitur, Non est virga Dei super illos.

Gregor.22. moral.c.9.

Psal.80.

2289 Benefac domine bonis & rectis corde.

Hic bonorum imploratur prosperitas. Vbi aduertendum quòd quamuis in particulari ignoremus cui finaliter Deus bonum facit (dando scilicet æternum præmium: quia nescimus in particulari quis finaliter bonus erit aut malus. Tamẽ generaliter scimus quòd omnibus bonis & rectis corde Deus faciet bonum. Et sic Psalm. rogat pro eo quod scit esse futurum: quia ipse Deus ad nostrum desiderium bonum agendum, à nobis vult rogari, etiã de illo quod ipse æternaliter se facturũ disposuit. Et sic Psalm. rogat, dicens, *Benefac domine bonis* &c. Notãdum autem quòd inter omnia signa quæ aliquem hominem bonum esse ostẽdunt, maximũ est humilitas: quando scilicet laudatus non extollatur. Quia bonitas exterius ostensa an sit vera vel ficta, maximè probat exhibita laus: quia si per laudẽ laudatus extollitur, talis fictè bonus erat: si autẽ ex hoc magis humiliatur, talis verè bonus existit. Quod declarans Gregor. ait, Cum humanæ linguę de bono attestatione laudamur, occulta pulsatione requirimus quid de nobis ipsis sentiamus. Superba enim mens, & cum de se falsa dicũtur, exultat: quia non apud Deum qualiter viuat, sed qualiter apud homines innotescat excogitat. Iudicium enim de se omnipotentis despiciens, & solummodo hominum quærens, inter auditas laudes attollitur. Et quia solum hoc quæsierat, de brauio operis lætatur. At contra bonorum cor, bona quæ de se audit, aut minimè recognoscit: & quia falsa dicũtur, metuit, aut certè etsi adesse veraciter scit, eo ipso formidat ne ab æterna Dei retributione sint perdita: quo hæc considerat hominibus diuulgata, pauẽtque vehementer ne spes futura muneris in mercedem permutetur transitorij fauoris. Qua ex re agitur vt bonorum animus magno laudum suorum igne crucietur. Et subdit, Nam qualis sit quisque (scilicet bonus an malus) in eo quòd laudatur ostẽditur. Hoc enim signo bonitas Tobiæ concluditur, Tob. 14, vbi dicitur quòd ipse & omnis generatio eius in vita bona & sancta permãsit: ita vt acceptus esset tam Deo, quàm hominibus. Quis autẽ dicatur rectus corde, vide versic. 480. Item nota, q̃ sicut Deus benefacit bonis & rectis corde: sic & nos multis personarũ generibus debemus benefacere: vt posui in dictionario meo, litera Benefacere.

Bonus cognoscitur quando laudatur.

Benefacere multis debemus.

2290 Declinantes autem in obligationes adducet dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israel.

Hic malorum prædicitur aduersitas. Vbi notãdum quòd declinare cum sit idem quod ab vno loco ad aliũ remoueri, vel de vno proposito ad aliud variare: ideo secundũ q̃ diuersa sunt loca, vel propositũ diuersum, duplex est declinare, scilicet bonũ & malum. Quia quando terminus à quo est malus, & ad quem bonus: tũc declinare est bonum. sic enim scribitur Psalm. 33, Declina à malo, & fac bonum. Quando verò ecõtrario, terminus à quo est bonus, & ad quẽ malus: tunc declinare est malũ. Psal. 118, Maledicti qui declinant à mãdatis tuis. Et isto modo accipitur hic, cum dicitur, *Declinantes*, scilicet à mãdatis Dei. Qui sunt ergo hic declinãtes? Illi scilicet qui propter Deum, virgam peccatorum ad tẽpus sufferre nolũt. Qui visa prosperitate, malorum & bonorum aduersitate scandalizantur. Et ideo ne hic aduersis inuoluãtur cum iustis, sed magis cum malis temporali prosperitate lætentur: à bono ad malum se conuertunt. In quorum persona dicitur, Zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns: quia non est respectus morti eorum &c. Et de istis hic dicitur, *Declinãtes autem* &c. scilicet amore præsentis prosperitatis, & aduersitatis timore à viis domini. Istos (inquam) tales declinantes adducet dominus in obligationem: quia tales permittit Deus cadere in laqueum culpæ, & finaliter eos obligat: id est fortiter ligat laqueo dãnationis æternæ. Iniquitas enim ligat fortiter malos, & eos ad interitũ æternum cadere facit: Psal. 19, Ipsi autem obligati sunt & ceciderunt. vide versic. 276. Sed qualiter tales declinantes obligantur, subdit, *Cum operantibus iniquitatem*: id est simili culpa, simili pœna ligantur cum illis quorum prosperitatem temporalem zelantes, eorum iniquitatem sunt secuti: qui scilicet eorum præsentem lætitiam amauerunt, & futura supplicia nõ crediderũt. Ex quo apparet quòd pari sententia & culpa feriuntur qui mala exempla aliis tribuunt qui aliorum mala imitãtur exempla: qui alios ad peccandum inducunt, & qui inducẽtibus consentiunt. Quia, vt ait Apostolus Rom. 1, Qui enim talia agunt (scilicet qui declinant à mandatis domini) digni sunt morte æterna: nõ solum qui faciunt, sed etiam qui consentiunt: qui scilicet faciẽtes imitantur. Facientes enim & consentiẽtes pari pœna puniuntur. Consequenter autẽ Psal. concludit post obligationem malorum finalem bonorum prosperitatẽ, dicens, Pax super Israel. Israel nãq; vidẽs Deum interpretatur. Quis autẽ proprius videt Deum, nisi qui Deum suis imitatur operibus? Ecce Christus Deus homo factus non zelauit super iniquos pacem peccatorum videns, sed patienter iniquos tolerauit ad tẽpus. Et ideo in pace factus est locus eius. Consimiliter ergo qui illum vident, qui illum imitantur, pacem hæreditabunt: quæ pax Christus est. Dicens ergo, *super Israel*: vno enim verbo omnia bona dicit, quia vno nomine (quod est pax) propria bonorũ hæreditas notatur, quę Christus est. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraque vnum: & ipse dabitur illis qui erunt Israel, id est Dei imitatores: sicut & pœna æterna dabitur imitatoribus malorum. Quia enim videntes siue imitantes Deum, à diabolo hic continuè impugnantur, qui aduersatur Deo: ideo quanto hic cum hoste durior pugna insurgit, tanto cum Deo intimior pax generatur. Quanto enim quis ab vno contrariorum elongatur, tanto plus accedit ad aliud.

Declinare dãplex.

Psal.72.

Facientes & consentientes pari pœna puniuntur.

Ephes.2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gregor.6 mo ral.cap.21. Pax cũ Deo generatur ex aduersitatibus mundi.

Vnde & Greg.ait super illo verbo Iob 5, Et bestiæ A terræ pacificæ erunt tibi. Notandum quòd non ait pacatæ, sed pacificæ: quia videlicet pacem nobiscũ non habẽt, sed quia pacem faciunt. Hostes quippe humani generis insidiantur nobis & affligunt: sed afflicta mens tanto magis ad æternam patriam reditum diligit, quanto in hoc ærumnoso exilio laboriosius viuit. Et verius se gratiæ sui adiutoris humiliat, cum contra se insidias hostium acriores pensat. Bestiæ ergo terræ pacificę fiunt electis: quia maligni spiritus cum bonorum corda aduersantes deprimunt, hoc nolentes, ad amorem domini impellunt. Inde ergo cum Deo pax robustior oritur, vnde nobis ab aduersariis durior pugna generatur. Ex quibus apparet quòd quanto quis in præsenti B virga peccatorum magis premitur, si sit Israel (id est per imitationem Deum videat) inde maiori pace cum Deo copulatur: sicut quanto quis maiori prosperitate mundi iniquus exaltatur, à Deo magis separatur. Et hoc est quod ait, *Pax super Israel.*

PSALM. CXXV.

2291 IN conuertendo dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati.

Titulus istius Psalm. est idem qui in aliis suprascriptis gradualibus Psalm. positus est, scilicet Cãticum graduũ. Qui titulus exponitur vt suprà. De materia verò Psalmi, quo ad literam, iste Psalm. agit de liberatione populi à captiuitate Iudæorũ facta C per Nabuchodonosor regem Babyloniæ. A qua liberatus fuit populus per Darium regem Persarum & Cyrũ: vt patet primo Esdræ. Quæ liberatio causam magnæ lætitię dedit ipsi populo Iudæorum liberato. Et quantum ad expositionem istam literalem, dic vt N. Quãtum autem ad expositionẽ propheticam, sciendum quòd quandiu sumus in præsenti vita, in nobis manet fomes peccati, siue lex membrorum, quæ captiuos nos ducit sub peccato & diabolo: & nó solum in illis qui sunt iniqui homines & scelerati, sed etiam in spiritualibus hominibus. Propter quod dicebat Apostolus Rom. 7, Ego autẽ sum carnalis homo, venundatus sub peccato. Et infrà, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ & captiuantem me D in lege peccati. Quod ideo dicit, secundum Gl. ibidem, quia Adam seipsum pro delectatione cibi vetiti captiuauit & vendidit. Ac per hoc omne semẽ suum subiectum fecit peccato & captiuum: vt potestate sui vti non posset circa obedientiam legis. Nam præuaricatione Adæ, atque (vt ita dicam) dãnosa negotiatione venditi sumus. Solet enim hic mos inter vendentes & ementes seruari, vt is qui cupit alieno dominio mãcipari, aliquid precij pro iactura proprię libertatis à suo cõsequatur emptore. Quod inter Adam & serpentem manifestum est intercessisse. Ille enim precium libertatis noxiæ à serpẽte accipiens, à naturali libertate discessit. Maluit enim se perpetuæ eius dedere seruituti, à quo vetiti pomi lethale præmium acceperat, quàm cõditioni præcepti Dei astringi. Et ita omnem suæ posteritatis progeniẽ eius subdidit famulatui, cuius ipse effectus est seruus. Vendere nos potuit: sed redimere nos non valuit. Quãdiu autem sumus in præsenti vita, in ista captiuitate manemus: vnde suspiramus & gemimus expectantes ab ista captiuitate redẽptionẽ. Vnde & Apostolus ait, Rom. 8,

Adam vendidit nos diabolo & captiuauit.

Nosipsi primitias spiritus habentes, intrà nos gemimus, expectãtes redemptionem corporis nostri: quæ scilicet erit quãdo de præsenti sæculo liberati, cũ corpore glorioso resurgemus. Nos enim Christus suo sanguine redemit: sed effectum huius redemptionis nondum percepimus: percipiemus autem in futuro. Ad propositum ergo: Psal. hanc redemptionem corporis nostri præuidẽs, ex resurrectione corporis Christi ac totius hominis felicitatem futuram, ipsam nobis pronuncias per modum præteriti, à gemitu captiuitatis nos absoluẽs, multam nobis ingerit consolationem: dicens, *In cõuertendo dominus captiuitatem Sion* (scilicet ecclesiæ suæ: id est considerando quòd ipsam conuertet) *facti sumus sicut consolati.* Iste est ergo septimus gradus ascẽsionis spiritualis: scilicet cõtemplatio futuræ libertatis à captiuitate præsenti, per quã ad seminandũ opera bona accendimur. Quibus visis, accedo ad Psalm. diuisionem. Diuiditur ergo iste Psal. in duas partes: quia primò futuræ libertatis ostenditur iocunditas: secundò præsentis captiuitatis ostẽditur vtilitas: ibi, *Qui seminant.* Prima in duas: quia primò ponitur futuræ libertatis contemplatio: secundò eiusdem imploratio: ibi, *Conuerte domine.* Prima in duas: quia primò ponitur dictæ libertatis contemplatio: secundò ex hoc gentium ad fidem cõuersio: ibi, *Tunc dicent.* Prima in duas: quia ex contemplatione dictæ liberationis primò gaudium concipitur: secundò conceptum gaudium exprimitur: ibi, *Tunc repletum.* Quantum ad primum: sciendũ quòd captiuitatem nostram cõuertit dominus in libertatem dupliciter: scilicet in spe & in re. In spe conuertit quando post passionem suam ipse caput nostrum immortalis surrexit & ascẽdit in cœlum: per hoc nobis spem resurrectionis tribuens & gloriæ cœlestis. Sed in re ipsam captiuitatem cõuertet in vltima resurrectione & beatificatione. Potest ergo vtroque modo intelligi. primò de cõuersione spei, quam scilicet fecit dum ipse immortalis surrexit, quia per hoc nobis spem ingerit in hac valle miseriæ nostræ futuræ, scilicet resurrectionis. Ideo hoc notans dicit, *Facti sumus sicut consolati*: id est sicut cõsolationem accipientes. quod non potest intelligi, nisi vt sumus in præsenti. Nam vt hic ait Aug. *In cõuertendo* &c. *facti sumus sicut consolati*: id est quasi sumus, tanquam consolationem accipientes. Consolatio autem non est nisi miserorum & gementium: quare ergo consolati sumus, nisi quia adhuc gemimus? Gemimus quidẽ in re, sed consolamur in spe. Cum autem res transierit de gemitu, gaudium veniet æternum, vbi opus non erit cõsolatione, quia nulla miseria sauciabimur. Potest etiã intelligi de conuersione in re: quando scilicet beatificabimur. Vbi aduerte, quòd ista captiuitas præsentis vitæ figuratur per captiuitatẽ Babylonicam: qua terminata, populus prius captiuatus ascendit ad Hierusalẽ: quia scilicet finita captiuitate præsentis miseriæ, ad cœlestem Hierusalem ascendemus realiter. Vnde hic ait Aug. Quomodo terrestris Hierusalem vmbra est cœlestis: sic & Babylonia vmbra est vitæ E præsentis: & captiuitas Babylonica vmbra est captiuitatis vitæ præsentis. Vnde sicut post septuaginta annos ille populus in Babylonẽ captiuatus, liberatus rediit ad suam ciuitatem Hierusalem: sic & captiui huius mundi post septuaginta annos liberati ad cœlestẽ Hierusalẽ reuertẽtur. Septuaginta enim anni significant omne tẽpus, quod septem diebus volutur. Cũ trãsierit autẽ omne tẽpus, tũc

Confessio est vitæ præsentis.

redimus

Vnde Greg. 2. moral. exponens illud Psal. In circuitu impij ambulãt: ait, In circuitu impij ambulant, quia dũ interiora non appetunt, in exteriorũ laborefatigantur.

redimus & nos ad patriam nostrã. Babylonia enim A est mundus iste, quæ interpretatur confusio. Videte si non est confusio tota vita humana: quicquid agant homines in spe vana, quando cognouerint quid agunt, erubescunt. Quare laborant? filiis meis (inquit) laboro. Et ipsi cui? filiis suis. Et ipsi quibus? filiis suis. Nemo ergo sibi. Confusio ergo est tota ista vita rerum humanarum nó pertinens ad Deũ. Ab ista ergo confusione conuertit dominus captiuitatem nostram, quando tristitia nostra conuertitur in gaudium: quando qui nunc lugent cõsolabuntur: quando in cœlesti Hierusalem gaudiũ nostrum erit plenum. Tunc ergo facti sumus (id est, erimus) sicut cõsolati. Sed fortè dices, Cum ibi erit verum & plenum gaudium, quare dictionem similitudinis apponit dicens, *Sicut consolati*: & non dicit B simpliciter, facti sumus consolati? Ad quod dicendum quòd istæ dictiones, sicut, quasi, & tanquam, quandoque exprimunt similitudinem & non veritatem, quandoque veritatem & non similitudinẽ, quandoque verò vtrunque. vide versic. 3. Vnde istã dubitationem hic mouet August. & soluit: dicens,

Sicut, tanquam, quasi, multipliciter accipiuntur.

Quare autem *sicut consolati* ait, & non ait consolati? Respondet, Nõ autem hoc verbum *quasi* semper ad similitudinem ponitur: sed quãdoque ad proprietatem refertur. Exempla de cõmuni locutione hominũ accipiamus. Quomodo vixit pater, sic filius: Ad similitudinem hoc dicitur. Et Sicut pecus moritur, ita & homo moritur: ad similitudinem dicitur. Quando autem dicimus, Fecit sicut vir bonus: nunquid non est vir bonus, sed solùm similitudinẽ C habet viri boni? Fecit tanquam iustus: hoc Tanquam nó negat eum iustum esse, sed proprietatem eius ostendit. Fecisti sicut senator: ergo non solùm senator, immò quia iustus es, ideo sicut iustus fecisti: & quia bonus es, sicut bonus fecisti. Sic & hic, quia isti sunt verè cõsolati, ergo sunt sicut cõsolati.

2292 Tunc repletum est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione.

Hic gaudium conceptum exprimitur. Vbi aduertendum quòd hic versus exponi potest de gaudio iustorum in præsenti & in futuro. In præsenti enim sicut perfecta dilectio tẽdit in proximum: vt non solum quis seipsum, sed etiam vt se diligat & proximum. Sic non solum gaudet hic iustus de cõD uersione sua à vitiis ad gratiam: vel de peregrinatione huius vitæ ad gloriam: sed etiam de conuersione proximi. Et sicut est plena charitas quæ amat sicut seipsum proximum suum: sic est plenum gaudium, quo de proximo suo gaudet vt de seipso. Sic ergo quilibet iustus considerans præfatæ captiuitatis conuersionem, in se & in proximis gaudium habet in spe. Et hoc est quod hic ait, *Tunc repletum est gaudio os nostrum*: scilicet quando considerabimus conuersionem nostram & proximorum. Item no-

Os duplex, scilicet corporis & cordis.

tandum quòd sicut corpus habet os suũ quo corporaliter & extrinsecè loquitur: sic & anima habet os suũ. Vnde hic loquitur de ore cordis & animæ, non de ore corporis. De ore enim cordis procedit omne bonum vel malum quod nos mundat, vel E quod nos inquinat. de quo dominus ait, Matth. 15, Quæ procedunt de ore, inquinant hominem. Non enim de ore carnis, sed cordis loquitur. Non enim si ore carnis nominas furta & alia mala, ex hoc immundus efficeris: nam & Christus illa nomin abat: sed dum illa cogitas, etiamsi fileas. Et ne quis illud acciperet de ore corporis, ibidem dominus quasi exponendo subiunxit, dicens, De corde exeunt cogitationes malæ &c. Est ergo sensus, *Tunc repletum est gaudio os nostrum*: id est cor nostrum. Quod aliis verbis replicat: dicens, *Et lingua nostra exultatione.* De lingua enim cordis loquitur qua Moyses tacens clamabat ad Deum. Et sic accipitur os & lingua pro ipso corde. Vnde hic ait Auguſt. *Tunc repletum est gaudio os nostrum.* Os, fratres mei, quod habemus in corde, quomodo impleri potest gaudio? Non enim solet impleri, nisi aut cibo, aut potu, aut aliqua re tali missa à nobis. Et quando os plenum habemus, loqui nó possumus. Sed aliud os habemus intus, scilicet in corde. Vnde quicquid procedit, si malum est, inquinat nos: si bonum est, mundat nos &c. Vel aliter: totũ potest intelligi de gaudio quod *Gaudiũ beatorũ erit secũdũ mensuram tribulationũ hic habitarũ.* erit in re: scilicet cum erimus in patria. hic enim gaudium nostrum plenum esse nõ potest, quia hic mens nostra satiari nó potest: sed in patria erit plenum & perfectum gaudium, quia ibi quiliber erit satiatus. Et quãto quis plura fuerit in ista captiuitate hic passus, tanto maiori gaudio ibi replebitur: vt ostẽdit Gregor. super illo verbo Iob 5, Mœrẽtes *Gregor.6.mo ral.cap.8.* erigit sospitate. dicens, Mœrentes enim dominus sospitate erigit, quia hi qui eius desideriis accensi prospera fugiunt, aduersa patiuntur, cruciatus persequẽtium tolerant, atque seipsos per lamenta castigant: tanto sublimiorem tunc sospitatem suscipiunt, quanto nunc à cunctis mũdi gaudiis deuotè moriuntur. Hinc enim per Salomonẽ dicitur, Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio *Prouerb.14.* eius non miscebitur extraneus. Humana etenim mens amaritudinem animæ suæ scit, cum æternæ patriæ desideriis accensa peregrinationis suæ pœnam flendo cognoscit. Sed in eius gaudio non miscebitur extraneus, quia qui nunc à mœrore compunctionis alienus est, tunc particeps ad lætitiam consolationis non est. Hinc est quod in euangelio veritas dicit, Amen amen dico vobis, quia plorabi- *Ioan.16.* tis & flebitis vos, mũdus autem gaudebit: vos autem contristabimini: sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Et iterum, Vos nunc tristitiam habetis: iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrũ: & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et hoc est quod aliis verbis nunc dicit Psalm. *Tunc repletum est gaudio os nostrum*: id est, erit. Accipit enim præteritũ pro futuro, ratione certitudinis habitæ per reuelationem.

Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dominus facere cum eis. 2293

Hic ponitur gentium ad fidem cõuersio. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur cõuersionis gentium occasio: secundò ipsarum gentium conuersio: ibi, *Magnificauit dominus.* Quãtum ad pri- *Passio (alias patiẽtia) sanctorum erat causa conuersionis infidelium.* mum, sciendum quòd fidelium patientia quam in tormentis perferebant vt præsentem vitam despicerẽt cum suis delectationibus, & pro fide Christi gaudenter eligerent mortem, multos gentiliũ conuertit ad fidẽ. Sic etenim de Christo dicitur, quòd videntes populi suæ passionis patientiam, & quòd in passione pro crucifixoribus orauit: vltra quinque milia conuersi sunt: vt ait Hieronym. Sic & conformiter in passionibus aliorum sanctorum: quia videntes infideles martyrum constantiã, quòd quanto plus cruciabantur, tanto fortiores efficiebantur, scientes quòd hoc excedit omnem naturalem virtutẽ: ad Deũ conuertebantur, videntes qualiter Deus suos sanctos magnificabat, vt patiendo,

Universidad de Deusto
Biblioteca

fortiores persecutoribus essent. Et hoc est quod ait Psalm. *Tunc* (scilicet quando infideles videbunt passiones fidelium) *dicent inter gentes* (id est gentiles infideles admirando, dicent inter se) *dominus magnificauit facere cum eis*: id est ipsos magnificauit. Vel aliter: videntes gentes signa & miracula grādia facta per Apostolos & alios sanctos, conuertebantur, & illos magnificabant. Sic enim dicitur Act. 5, quòd per manus Apostolorum fiebant signa & prodigia multa in plebe, & magnificabat eos populus: scilicet quia illos Deus potestate bonorū magnificauerat: id est ipsos fecerat magnos. Similiter etiam
Rom.8. de fidelibus dicitur, Quos prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: & quos iustificauit, hos & magnificauit. Gl. quia illos magnificauit cum genere virtutum. Et notandum quòd Deus generaliter hominem multis donis magnificat. propter quod dicit Iob, Quid est homo quia magnificas eū? Quod exponēs Gregor.
Gregor. 8. moral. c. 20. ait, Hominem Deus magnificat, quia largitate rationis ditat, infusione gratiæ visitat, honore collatę virtutis exaltat. Cúmq; per semetipsum nihil sit: esse tamen eum cognitionis suæ participem benignitatis munere concedit. Sed erga eūdem magnificatum hominem cor suū dominus apponit: quia post dona iudicium exerit, merita subtiliter pēsat, vitæ pondera vehementer examinat. Et tāto ab eo pōst districtius pœnas exigit, quanto hunc impenso munere largius præuenit. Item nota quòd nos magnificando Deum, Deus magnificat nos: quia tunc magnificatur Deus in nobis. vide versic. 272. 503. 551.

2294 Magnificauit dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.

Hîc ponitur ipsarum gentiū conuersio, & consequenter consimilis magnificatio. Ista enim possunt esse verba primorum fideliū, qui missi per orbem ad Christum prædicandum, prædicatione & miraculorum operatione, gentes ad fidem converterunt: quod sibiipsis non attribuentes, sed virtuti
Magnificauit Deus fideles conuersos ex gentibus. domini, dicunt, *Magnificauit dominus facere nobiscum*: quia scilicet verbis nostris dedit efficaciam operationis, vt non tam verbis quàm signis corda penetraremus infidelium. Ex quo magnum Apostoli & D primi prædicatores sumebant gaudium. Propter quod dicitur Act. 13, Disseminabatur autem verbum Dei per vniuersam regionem: discipuli autem replebantur gaudio & spiritu sancto. Vel possunt esse verba gentium ad fidem conuersarum: quæ fide recepta à Deo magnificatę sunt in doctrina prędicationis & in miraculorū operatione, sicut primi fideles. Nónne doctores ex gentibus ad fidē cōuersi, Christi fidem elucidauerunt, & ipsam mūdo prædicauerūt? Quam enim magnificatus fuit Dionysius cōuersus ex gentibus, in Christi fide & prędicatione? Similiter cōsidera August. Ambros. Hieronym. & reliquos ecclesię doctores: qui de infidelitate gentium ad tantum culmen fidei & prædicationis deuenerunt, vt fidei seminatores & defensoE res efficerētur. Sicut ergo, quo ad prædicationem, magnificauit dominus facere cū Apostolis electis ex Iudæis: sic & cum doctoribus ex gētibus electis. Si autem vis attendere ad signorum operationem, nónne eandem potestatem habebant conuersi ex gentibus, quam priores habuerunt Apostoli? quia surdis auditum restituebāt, mutis loquelam, claudicantibus gressum, cæcis visum, mortuis vitam. vt puta, Laurentius signo crucis cæcos illuminabat: Martin⁹ tres mortuos suscitauit: & sic de aliis. Conuersi ergo ex gētibus æquali honore cum primis Apostolis se magnificatos à Deo lætantes, gratias Deo agentes dicunt, *Magnificauit dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.* Magnificauit dominus facere cum gētibus, quæ per totum orbem ad ecclesiam confluunt, & redemptionis Christi participes efficiuntur. Vnde hic ait August. Videte fratres, si modò ecclesia non illud dicit inter gentes per totum orbem terrarum. Videte si nō ad ecclesiam nunc currunt toto orbe terrarum. Dicunt ergo inter gentes captiui redituri peregrini, suspirātes ad patriam suam. Quid dicūt? *Magnificauit dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.* Nunquid ipsi secum benefecerunt? Ipsi malè secum fecerūt: quia sub peccato se vendiderunt. Redemptor venit, & benefecit cum illis, quia magnificauit eos. Vnde & dicunt, *Magnificauit dominus facere nobiscum* &c. Propter quæ omnia ipsis ex gentibus conuersis, dicit Apostolus, Lætamini gentes cū plebe. Plebs nam- *Rom.15.*
que Dei dicebantur ipsi Iudæi: ex quibus fuerunt primi prædicatores. Vel aliter. Ista est vox martyrū, qui videntes magnam constantiam & patientiam in suis passionibus eis à Deo datam, lætantes gratias agunt: dicentes, *Magnificauit dominus facere nobiscum* &c. sicut & alij illos videntes dicebant, Magnificauit dominus facere cum eis &c. vide in prędcedenti versic.

C Cōuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro. 2295

Hîc ponitur imploratio liberationis captiuitatis præsentis & miseriæ. Vbi aduertēdum quòd iste textus intelligitur de duplici captiuitate: scilicet culpæ & miseriæ. Primò igitur intelligitur de captiuitate culpę. Cum enim captiuitas dicatur à capio, pis, & vt habetur Prouerb. 5, Iniquitates suæ capiunt impium: meritò ipsa peccata nos captiuare dicuntur. A quibus per aduētum nostri redemptoris sumus liberati, qui sua inæstimabili charitate nos lauit à peccatis nostris in sanguine suo: vt dicitur Apocal. 1. Aduētum ergo redemptoris, quo à peccati captiuitate liberemur, implorabat Psalm.
dicens, *Conuerte domine captiuitatem nostram* &c. Pro *Torrēs est vtranostra.*
cuius declaratione sciendum quòd torrēs dicitur fluuius qui non continuè aquis abundat, sed flante vento australi, magis aquis abundat: quia ventus australis veniens à meridie est calidus: & per cōsequens soluit niues & glacies, & in aquam convertit. Et sic flante austro, torrentes soluuntur à siccitate sua, & abundant aquis, & currunt. Sic & moraliter: Torrens est vita nostra, quæ peccatis frigida manet & congelata: & sic carens aqua, currere non potest: sed flante vēto australi, qui est calidus: scilicet Christi charitate in sua passione peccata nostra fuerunt soluta: & sic torrens iste abundans aquis gratiæ qui prius ligatus peccatis currere nō poterat, ad patriam currit & proficit. Quærens ergo Psalm. aduentum redemptoris quo à captiuitate peccati sua charitate soluamur, sub torrentis similitudine loquimur: dicens, *Conuerte domine* &c. Et istum intellectum ponit August. hic dicens, *Cōuerte domine captiuitatem* &c. Nondum erat conuersa captiuitas: scilicet tempore Psalm. quia nondum redemptor venerat. Ait ergo, *Sicut conuertitur torrens in austro: sic conuerte captiuitatem nostram.* Sed quid

quid hoc est? Cùm enim scriptura moneret de operibus bonis, ait in quodam loco, Sicut glacies in sereno, ita soluentur peccata tua. Ergo peccata ligabant nos, quomodo frigus ligat aquam ne currat.
Auster significat Christi charitatem. Et illigati frigore peccatorum, gelauimus. Auster autem est ventus calidus: quādo autem flat auster, liquescit glacies, & implentur torrentes, & aquis
Peccatū cōgelat animam. impleti currunt. Gelaueramus ergo in captiuitate: constringebāt nos peccata nostra. Flauit auster spiritussanctus aduentu Christi, dimissa sunt nobis peccata, soluti sumus à frigore iniquitatis: & sic tāquam glacies in sereno, soluuntur peccata nostra. Curramus ergo ad patriam, quasi torrēs in austro.
Cant. 4. Et hoc aliis verbis postulabat sapiens, dicens, Surge aquilo (id est cessa flare) & veni auster, & perfla B hortum meū, & fluent aromata illius. Aquilo enim est ventus frigidus, & significat peccati frigiditatē: auster autē ventus calidus, & significat Christi charitatē. Dū ergo cessat aquilo, & flat auster, hortum conscientiarum nostrarum perflant, & tunc fluunt & currunt aromata bonorum operum. Vel aliter: hoc intelligi potest de captiuitate miserię & plenę, quam continuè in præsenti vita patimur: quā conuerti in gaudium patriæ Psal. postulat, dicens, *Conuerte domine captiuitatē* &c. Conuertitur enim captiuitas ista quādo de miseria huius vitæ trāsimus ad patriā. Hic enim fletus & gemitus: ibi gaudium & exultatio. Vnde hic ait Augustin. In præsenti enim vita diu laborauimus & laboramus, etiam bene C facientes. Nam ipsa vita humana quam ingressi sumus, miseria est laboribus plena, doloribus, periculis, ærumnis & tentationibus. Nolite ergo hic seduci gaudio rerum humanarum: flenda in rebus humanis aduertite. Poterat ridere prius puer qui nascitur. Quare ergo à fletu incipit viuere? Ridere nondum nouit: quare plorare iam nouit? quia cœpit ire in ista vita: & sic de illis captiuis est. Hic ergo flet & gemit: sed patriam suspirat, vt ad æternum gaudium perueniat: dicens, *Conuerte domine captiuitatem nostram &c.* Vel aliter, Torrens aquis congelatis siccatus ligatur ne currat: quando Iudæi zelo inuidiæ constricti, ad Christi fidē non poterant accedere, sed austro flante (id est spiritusancto) à frigore inuidiæ resoluti, vt torrens repletus aquis, ad Christum affectuosè D cucurrerunt. Et ad istum intellectum inducit istum versum Gregorius, dicens, Quo maiora virtutum miracula Christus ostendit, eo infidelium mentibus grauioris inuidiæ torpor excreuit: atque inde contra dominum Iudæorum plebs infidelis obduruit. vnde humilis populus quando actam duriciam quæ se astrinxerat emolluit. In gelu enim versi fuerant, qui visis miraculis, inuidentes dicebant, Ecce, mundus totus post eum vadit. Conspiciebant signa: cernebant per ministros miracula, totúmque iam mundum secuturum fidei prædicamenta præuidebant. Et tamen quo spiritussanctus mūdum repleuerat, eo illorum E mentes arctius inuidiæ malicia ligabat. Aqua ergo in gelu versa fuerat dum eunte post eum mundo, Iudæa inuidia pigra remanebat. Sed quia supernæ potestatis suppetit, etiā tātæ crudelitatis duriciam soluere, atque ad amādum se etiā corda infidelium liquare: ideo post ex hoc gelu aquas latissimas fudit. Quia postquā Iudæorum inuidiā etiam vsq; ad mortem pertulit, eorum corda protinus ab infidelitatis duricia, amoris sui aspiratione liquefecit: vt tanto post desiderabilius ad obediendum curre-
Gre. 27. mor. cap. 11. Cōuertit Christus persecutores suos ad amorem sui.

A rent, quanto prius præceptis illius pertinacius perstitissent. Ab hoc frigidi torporis gelu Psalm. solui desiderabat, cum dicebat, *Conuerte domine captiuitatem nostram, sicut torrens in austro.* Conuertit quippe torrentem in aquas, austro flante, quia mittit verbum suum & liquefaciet ea: flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Gelu enim in aquas conuertit, quia plerumque ex duris persecutoribus, magni prædicatores fiunt. Gelu igitur in aquam liquatur, cùm torpor interni frigoris ad irrigationem vertitur prædicationis. An Paulus gelu non erat, qui acceptis epistolis, Damascum pergēs, in corde fidelium quasi in terra iactata verbi semina, ne ad perfectionem operta surgerēt, restringere quærebat? Sed gelu hoc in aquam rediit: quia quos persequendo prius premere studuit, hos postmodum fluctis sanctę exhortationis infudit: vt tāto vberior messis electorum surgeret, quanto hanc imber Dei etiam ab ore persecutoris irrigaret.

Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent. 2296

Hîc præsentis captiuitatis ostenditur vtilitas. Et primò ponitur præsentis captiuitatis meritum: secundò præmium: ibi, *Venientes autē*. Prima in duas: quia Psal. hic existentes primò allicit ad meritum: secundò ostendit merendi modum: ibi, *Euntes ibant*.
C Quantum ad primum: sciendum quòd præmij consideratio ad operandum inducit: & consideratio præmij minuit vim flagelli. Quamuis ergo laboriosum sit hic in lacrymis seminare: tamen considerato præmio labor dulcescit. Et ideo præmium post laborem induxit Psal. dicens, *Qui seminant in lacrymis* (ecce labor) *in exultatione metent* (ecce præmium) Vnde hic ait August. *Qui seminant in lacrymis* &c. Quid enim, fratres mei, ipse agricola quādo procedit cū aratro & portat semen: nónne aliquando frigidus est ventus, & imber deterret? Attendit cœlum, videt tristem diem, tremit frigore: & tamen procedit & seminat? Timet enim ne cum diem tristem attendit, quòd si expectat diem lætum, tempus transeat: & non inueniat quod metat. Nolite ergo & vos fratres differre seminare: seminate opera bona etiam cum ploratis. Sed quæ sunt semina quæ seminare in præsenti vita debemus? Certè semina *Semina sunt opera misericordiæ.*
opera bona, opera misericordiæ, quæ cum lacrymis seminare debemus: & hoc proximis indigentibus compatiendo. Vnde hic ait August. Opera misericordiæ semina nostra sunt. De quibus ait Apostolus, Bonum facientes, non deficiamus: *Ad Gal. 6.*
tempore enim suo metemus. Itaque dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes: maximè autem ad domesticos fidei. Loquens itaque de ipsis eleemosynis ait, Hoc autem dico, Qui parcè se- *Voluntas pro facto reputatur.*
minat, parcè & metet. Ergo qui multum seminat, multum metet: qui parcè seminat, parcè meter: & qui nihil seminat, nihil metet. Seminate ergo quantum potestis. Sed si parum habes vnde facias, habes voluntatem. Quomodo nihil esset *Eleemosyna stat in voluntate.*
quod habes, si nō adesset bona voluntas, sic & quia non habes, noli esse tristis, si est tibi voluntas. Quid enim seminas? misericordiam. Et quid metes? pacem. Sed nunquid dixerunt angeli, Pax in terra diuitibus hominibus? certè nō, sed Pax in terra hominibus bonę volūtatis. In Zacheo magna voluntas: in Zacheo & magna caritas. Dimidiū bonorū suorum dedit pauperibus: & si aliquid abstulerat, *Luc. 19.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

quadruplum se promisit redditurum: vt intelligas A propterea eum sibi retinuisse dimidium, non vt haberet quod possideret: sed vt haberet vnde debita redderet. Magna ergo voluntas: multum dedit, multum seminauit. Ergo illa vidua quæ duo
Matth.12. minuta misit, parum seminauit: immò tantũ quantum Zacheus. Minores enim facultates ferebat, sed parem voluntatem. Si attendas quid dederunt, diuersa inuenies: si attendas vnde dederunt, paria inuenies. Sed & est aliud vilius, quo seminato, metitur illa messis: scilicet calix aquæ frigidæ. Vnde
Matth.10. dominus ait, Qui dederit calicẽ aquæ frigidæ, non perdet mercedem suam. Si ergo ille qui habet vnde det illi qui non habet, tantum dedit, si de plena caritate dedit quantum illa vidua in duobus minutis, & quãtum Zacheus in dimidio suorum bo- B
norum: quòd si non habet aliquis, securus tamen sit, si adsit bona voluntas. Aliter istum textum exponit Petrus Rab. vt ly *in lacrymis* non referatur ad seminantem, sed ad illud in quo seminatur: scilicet ad pauperum lacrymas. Vnde sic ait, *Qui seminat in lacrymis* &c. Non sic imber terram, quomodo ieiunium lacrymæ rigant pauperum. Homo in lacry-
Ieiunii lacrymis pauperũ rigatur. mas pauperum iactet semina ieiunij. Arescũt enim ieiunij messes, quæ pauperum fletibus non fuerunt irrigatæ. Cœli pluuia terram infundit, & lacrymæ pauperum irrigant cœlum. Ergo sitit cœlum & expectat de pluuia pauperum vicem roris: quia misericordia arat cœli campos, sulcos ducit pietas. Illic misericordiam seminat qui id quod suscipit, in ma- C
nus pauperum mittit. Ibi segetem colligit qui misericordiam pauperi committit hic serendam. Beatus cui seminanti sic æterna horrea perpetim præparantur. Adducit semina sibi homo: seminas maximè cum ieiunas. Nam ieiunium non germinat, si de misericordia non rigatur. Siccatur ieiunium in misericordiæ siccitate.

2297 Euntes ibant & flebant, mittentes semina sua.

Hìc modum metendi siue modum quo seminatur ostendit. Vbi aduertendum quòd modus metendi in seminando opera misericordiæ indigentibus, est prius miseris per dolorẽ intrinsecum com-
Eleemosyna ex cõpassione procedere debet. pati: & consequenter ex dolore habito compassio- D
nis miserorum succurrere necessitatibus. quoniam eleemosyna nisi ex cõpassione interiori procedat,
Gre.20.mor. cap.27. non meretur apud Deum, vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 30, Flebam super eum, qui afflictus erat: & compatiebatur anima mea pauperi: dicens, Quamuis vera compassio sit passioni proximi ex largitate concurrere: nonnunquam tamẽ cum exteriora abundè ad largiendum suppetunt, celerius dantis manus dationem inuenit quàm animus dolorem. Vnde scire necesse est, quia ille perfectè tribuit, qui cũ eo quòd afflicto porrigit, afflicti quoq; in se animũ sumit: vt prius in se dolẽtis passionem trãsferat, & tunc cõtra dolorem illius per ministerium concurrat. Nam sæpe largitorem muneris facit rerum abundantia, non virtus compassionis. E
Dilectio Christi per passionẽ ostenditur. Qui enim afflicto perfectè compatitur, plerumque etiam hoc indigenti tribuit, in quo ipse si dederit angustatur. Et tunc vera est cordis nostri compassio, cum malum inopiæ pro proximo suscipere non metuimus, vt illum à passione liberemus. Quam scilicet pietatis formã mediator Dei & hominum nobis dedit: qui cum posset nobis in non morien-
do subuenire, hominibus tamen subuenire voluit moriendo: quia & nos videlicet minus amasset, nisi & vulnera nostra suscipere et: nec vim nobis suæ dilectionis ostenderet, nisi hoc quod à nobis tolleret, ad tẽpus ipse sustineret. Passibiles quippe & mortales nos reperit: & qui nos existere fecit ex nihilo, reuocare videlicet etiam sine sua morte potuit à passione. Sed vt quanta esset virtus compassionis nobis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est quod esse nos voluit: vt in seipso temporaliter mortem susciperet, quã à nobis in perpetuum fugaret. Annon in diuinitatis suę diuitiis nobis inutilibilis permanens, miris nos potuit virtutibus ditare? Sed vt ad internas diuitias reditet homo, foris apparere dignat⁹ est pauper Deus. Vnde & prædicator egregius vt ad largitatis gratiam viscera nostræ com-
passionis accenderet: dixit, Propter nos egenus fa- *1.Cor.8.*
ctus est, cùm diues esset. Plus ergo nonnunquam esse dicimus compati ex corde, quàm dare: quia quisquis perfectè indigenti cõpatitur, minus æstimat omne quod dat. Nisi enim manum dantis bona volũtas vinceret, perfectè compati nesciret. Ex quibus patet quòd perfectè opera misericordiæ indigentibus seminare cupiens, prius flendo in seipso per compassionem, miseriam miseri suscipere debet. Et hoc est quod notãs Psal. de veris misericordibus: dicit, *Euntes ibant* (scilicet proficiendo) *& flebant* (compatiendo) & hoc, *mittentes semina sua* (scilicet opera misericordiæ faciendo) Non quidem debet esse cõpassio vt affectes aliquem esse miserum, C
vt illi compatiendo semines opera misericordiæ: quia melius est vt nullus sit miser, quàm vt tu facias misericordiam. Qui enim vt faciat misericordiam, alios optat esse miseros: crudelem habet misericordiam. sicut crudelis est medicus, qui vt exerceat artem suam optat multos ægrotos esse: vt hic ait Augustinus. Vel aliter: iste versus intelligitur de operibus misericordiæ spiritualibus, inter quæ præcipuum est, docere ignorantes: maximè in his quæ sunt fidei. Sic enim Apostoli per mundum euntes semina verbi Dei vbique seminabant: sed seminando flebant, quia pro fide mortem etiam corporis affectabant, quam sensualitas flendo refutat. Semen enim est verbum Dei, vt ait saluator Luc.8.

2298 Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

Hìc ponitur præmium rectè seminantibus debitum. Per manipulos quippe in quibus congregantur fructus ex seminibus collecti, intellige præ- *Manipulus significat præmiũ æternũ.*
mium iustorum, quod colligitur ex bonis ipsorum operibus. Quod quidem iusti portabunt quãdo in fine venientes ad vltimum iudicium, suorum meritorum præmia recipient. Vnde hic ait Augustin. Et si cum fletu seminamus, cum gaudio metemus. In illa enim resurrectione mortuorũ recipiet vnus quisque manipulos suos: id est fructum seminis: id est coronam gaudiorum & exultationis. Tunc erit triumphus lætantium, & ipsi morti insultantium, in qua gemebatur. Sed quare tunc gaudebunt? quia portabunt manipulos suos: id est præmium laborum. Vel aliter: vt per manipulos intelligantur *Manipulꝰ significat opera bona.*
opera nostra meritoria quæ hic agimus. Nam manipulus à manu dicitur. Per manus autem significantur opera. Et sic iusti exultantes in iudicio, portabunt manipulos suos: quia cum suis bonis operibus

ribus præsentabuntur, quæ omnia omnibus erũt A
nota. Sed mali ibi apparebunt vacui, quia ipsorum opera à præmio erunt aliena. Et ad istum intellectum hunc versum exponit Gregor. super illo verbo Iob 6, Ambulabunt in vacuum, & peribunt: dicens, In vacuum quippe ambulant qui nihil secum de fructu sui laboris ad iudicium portant. Alius namque adipiscẽdis honoribus exudat: alius multiplicandis facultatibus æstuat: alius promerendis laudibus anhelat. Sed quia cuncta hæc quisque moriens hic deserit, labores suos in vacuum per-
Exod.23. & 34. Deut.16. dit, qui secum ante iudicem nil tulit. At contra per legem dicitur, Non apparebis in conspectu meo vacuus. Qui enim promerendæ vitæ mercedem bene agendo non prouidet, in conspectu domini va- B
cuus apparet. Hinc de iustis per Psalm. dicitur, *Venientes autem venient cum exultatione portantes manipulos suos.* Ad examen quippe iudicij portantes manipulos veniunt qui in semetipsis recta opera quibus vitam mereantur, ostendunt &c. Et nota quòd dicit, *venient cum exultatione*, & non dicit, cum lætitia: quia exultatio dicitur quasi extra saltatio: quando scilicet tanta est lætitia interius, quòd etiam saltat exterius ad corpus, & per signa exteriora ostenditur. Exultabunt ergo iusti in iudicio, quia lætabuntur intus in anima, & exterius in corpore. vide versic. 343.

Greg.7.mor. cap.17.

PSALM. CXXVI.

2299 NIsi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerũt qui ædificant eam.

Hìc Psalm. habet titulum eundem vt alij Psalm. graduales præcedentes: scilicet Cãticum graduum: nisi quòd hic creditur esse Salomonis, & dicitur Canticum graduum Salomonis. Et dicit hic Rabbi Salomon, quòd iste Psalm. intitulatur à Salomone, non quòd Salomon Psal. istum fecerit, sed quia ipsum fecit Dauid de Salomone. Præuidit enim Dauid, quòd Salomon filius suus ædificaturus erat domum domini, scilicet templum. Præuidit etiam ipsum contra legem domini acturum, maximè in eo quòd accepit vxorem filiam Pharaonis regis D
Ægypti, contra legẽ quæ prohibebat Iudæos vxores alienigenas accipere. Ex quo vult, quòd quia egit contra legem, quòd in vanum domum domini ædificarat. Et hoc est quod ait, *Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum* &c. Quasi dicat, In vanum
1.Reg.15. domum domini ædificat qui transgreditur legem domini: quia melior est obedientia quàm victima. Et ad hanc sententiam applicat totam literã istius Psalm. Sed in hoc quod dicit Salomonem in vanum domum domini ædificasse, non videtur verum: quia illa ædificatio domus à Deo fuit accepta & Deo grata: vt patet ex multis locis sacræ scripturæ: vt patet 3. Reg. 8. & 2. Paral. 7. Vnde aliter & communius dicitur quòd Salomõ fecit istum Psal. Cognoscebat enim se non sufficere ad ædificandũ E
domum cõdignam Deo: nisi ipse dominus sibi spirituale cõferret adiutorium. Vnde & ipse Salomon dixit, 2. Paral. 2, Magnus est enim Deus noster super omnes deos. Quis ergo poterit prævalere, vt ædificet ei dignam domum? Et sic exponendo literaliter, Psal. iste diuiditur in duas partes: vbi sciendum quòd duplex est domus domini, scilicet exte-
rior & materialis, & interior & spiritualis. Primò ergo agit de ædificatione domus exterioris: secundò de ædificatione domus interioris: ibi, *Cum dederit dilectis suis* &c. dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticum, sciendum primò quare in titulo apponitur Salomonis: quod in titulis aliorum Psalm. gradualium non ponitur. Cuius ratio est, quia hic Psalm. agit de ædificatione ecclesiæ, quam verus Salomon Christus ædificauit: non Salomon filius Dauid. Ille enim Salomon qui materiale tem- *Salomon significat Christum.*
plum ædificauit, fuit figura Christi veri Salomonis qui ædificauit ecclesiam. Nam Salomon pacificus interpretatur. Quis autem verus pacificus dici potest, nisi Christus, de quo dicit Apostol⁹ ad Ephes. *Ephes.2.*
Ipse est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum. Ille est verus pacificus, qui duos parietes è diuerso venientes in se copulauit: quibus factus est lapis angularis. Qui ex veniẽte populo ex circũsione credẽte, & populo ex prepputio gentium, fecit vnam ecclesiam ex prędictis duobus populis. Quia igitur illius veri Salomonis Christi ille Salomõ fili⁹ Dauid ex Bersabe figurã gestabat, quãdo tẽplum materiale ędificauit: ideo in Psalm. isto qui agit de ædificatione ecclesiæ per Christũ prępositur titulus, Cãticũ graduũ Salomonis. Est ergo octauus gradus istius spiritualis ascẽsionis, ædificatio ecclesiæ facta per Christũ: in quo spes nostra est ponenda: non autẽ in Salomone filio Bersabe. Quia ille Salomon quamuis multa sancta præcepta & salutaria sacramenta scripserit à spiritu sancto doctus: tamẽ mulierum amator fuit, C
& reprobatus à Deo: vt etiam amore mulierum idolis sacrificare cogeretur, vt hic ait Augustꝰ. Ex quo apparet, quòd nunquam in præsenti vita est aliquis tãtus peccator, vt de ipso sit desperandum: sicut nec quis tantæ sanctæ vitæ, vt de ipso non sit timẽdum, quia cadere potest Salomonis exemplo. Ideo in omnibus seruanda est humilitas. Intentionem ergo mouet iste Psalm. ascendere per humilitatem. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. Hic enim agitur de ædificatione ecclesiæ facta per Christum. Et quia duplex est ecclesia: scilicet militans in præsenti vita, & triumphans in futura: ideo Psalmista duo facit: quia primò agit de ædificatione & statu ecclesiæ militantis: secundò de ædificatione & statu ecclesiæ triumphantis: ibi, *Cum dederit*. Prima pars diuiditur in tres partes: quia primò ostendit à quo ecclesia militans ædificatur: secundò à quo gubernatur: ibi, *Nisi dominus custodierit*: tertiò à quo dissipatur: ibi, *Vanum est nobis*. Quãtum ad *Domus dicitur ecclesia.*
primum: sciendum quòd domus Dei dicitur ecclesia, in qua Deus vt in domo habitat per gratiam, quam domum ecclesię sola increata sapientia ædificare potest: de qua dicitur, Sapientia ædificauit si- *Prou.9.*
bi domum, excidit columnas septem &c. Quę omnia de domo ecclesiæ militantis exponit Greg. di- *Greg.33.mor. cap.21.*
cens, Domus sapientiæ ecclesia vocatur, quæ sa- *Sapiẽtia ædificauit domum ecclesiæ.*
pientia septem columnas excidit: quia ab amore præsentis sæculi disiunctas ad portandam eiusdem ecclesiæ fabricam mentes prædicãtium erexit. Quę pro eo quòd perfectionis virtute subnixæ sunt, septenario numero signantur. Immolauit victimas, quia vitam prędicantium mactari in persecutione permisit. Vinum miscuit, quia diuinitatis & humilitatis suæ pariter nobis arcana prædicauit. Mensam quoque proposuit, quia scripturæ sacræ nobis pabula aperiẽdo præparauit. Ancillas etiam suas misit, quæ ad arcẽ nos atque ad ciuitatis mœnia vocarẽt: quia prædicatores infirmos abiectósq;,

habere ſtuduit: qui fideles populos ad ſpiritua- A habitat. Sicque fatui quidam,qui nec in mentibus
Ioan.1. lis patriæ ædificia ſuperna colligerent. Vnde in ſuis ædificium habent,nec in domum conſcientiæ
euangelio dominus Nathanaelem laudat, nec ta- poſſunt manere, cum non habeant. Cæterùm vbi
men in ſorte prædicantium numerat:quia ad præ- iam quiſque ſapere & intelligere cœperit, domum
dicandum eum tales venire debuerant, qui de lau- ędificat,nec ad inſipiẽtiam ſibi:ſi tamen ipſam ven-
de propria nihil haberent:vt tanto ſolidius veritatis dicat,& ſuæ dedicat manſioni. Fundamentum do-
cognoſceretur eſſe quod agerent, quanto & a- mus illius in propria ſuiipſius cognitione ſubſiſtit.
perte cognoſceretur: quia ad hoc agendum per ſe Paries anterior in prouidentia agendorum, poſte-
idonei non fuiſſent. Vt ergo mira potẽtia per præ- rior in prẽteritorum recordatione.Dextrum pariẽ-
dicatorum linguas clareſceret, prius mirabilius tem facit proſperitatis, & ſiniſtrum aduerſitatis
actum eſt vt eorum prædicãtium meritum nullum agnitio. Culmen domus & tectum in cõſideratio-
eſſet. Ancillas ergo ſuas dominus miſit,quia infir- ne diuina & fidei ratione conſiſtit. Hinc nempe
mos prædicatores mundo exhibuit, & potentes animus in ſublime porrigitur,& quandam ei exhi-
quoſque, qui eius corpus fierent, ſub terroris ſui bet vicem tecti myſterium fidei. Sed quanti hodie
Ædificare eccleſiam ſine Deo nullus po teſt. vinculo conſtrinxit &c. Sic ergo Dei ſapientia do- hanc domum ædificare ſibi feſtinant,ſed inhabita-
mum eccleſiæ ædificat, quia & prædicatores qui- B re diſſimulant:affectantes magis facultatem quàm
dem ad hoc laborare poſſunt: ſed ſine eius adiuto- vtilitatem ſcientiæ, magis habere domum quàm
rio in vanum laborant. Vnde & hic ait Auguſti- domus vſum? Videas deniq; domum altam & am-
nus,Dominus Ieſus ædificat domum eccleſiæ: la- plam apertis vndique oſtiis & feneſtris patentibus:
borant tamen multi in ædificando: ſed ſi non ille iámque ſolet paulatim deficere antequam dedice-
ædificet, in vanum laborauerunt ædificantes eam. tur. Actor autem eius infelix & inſipiens in plateis
Qui ſunt qui laborant ædificantes? Omnes qui in mendicat & aliena hoſpitia circuit, cum domus
eccleſia prædicant verbum Dei,miniſtri ſacramen- eius pateat alienis. Ibi nidificant volucres, & im-
torum Dei:omnes currimus, omnes laboramus & munda quæuis animalia cubant: illic fures con-
ædificamus modò:& ante nos alij cucurrerunt, & dunt ſibi:illic conueniunt altercatores & impudi-
laborauerunt, & ædificauerunt.Sed niſi dominus ci: illic ſymbola faciunt ebrioſi. Vide igitur quàm
ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui dignus ſit iſte vt remittatur ab exercitu domini, &
ædificant eam.Et ideo quoſdam videns ruere Pau- eiiciatur caſtris eius:qui domum quidem ædifica-
Gal.4. lus ait,Dies obſeruatis,& annos,& menſes: timeo uerit,ſed in vanum: quia ipſam dedicare (id eſt in-
ne ſine cauſa fortè laborauerim in vobis. Plãgebat habitare) contemnit:non in ſe manens vt manen-
enim iſtos,quia ſine cauſa laborauerat in eis. Nos C dum agnoſcit,ſed in exterioribus & vanis habitans
ergo loquimur foris,ille ædificat intus. Quomodo rebus. Contra quos dicitur, Erunt verba quæ ego
vos audiatis,nos adducimus:quid cogitatis ille ſo- præcipio tibi in corde tuo, & meditaberis ſedens Deut.6.
lus nouit qui cogitationes hominum videt. Ipſe in domo tua.
ædificat,ipſe monet,ipſe terret,ipſe intentum ape-
rit, ipſe ad fidem applicat ſenſum veſtrum. Et ta- Niſi dominus cuſtodierit ciui- 2300
men laboramus & nos tanquam operarij. Sed ſi il- tatem, fruſtrà vigilat qui cuſtodit
le non ædificauerit, in vanum laborauerunt qui eam.
ædificant. Vnde & principalis ædificatio eccleſiæ,
ſoli Deo eſt attribuẽda.Et hoc eſt quod dicit Apo- Hîc oſtenditur qualiter ciuitas eccleſiæ guber-
1.Cor.3. Prædicator ſine Dei gratia non proficit auditoribus. ſtolus, Neque qui plantat aliquid eſt,neque qui ri- natur.Vbi aduertendum quòd hic idem eſt ciuitas
gat: ſed qui incrementum dat Deus. Dei enim ſu- quod domus(ſcilicet eccleſia) quæ domus dicitur
mus adiutores. Vel aliter:intelligitur iſte textus de propter Dei inhabitationẽ, & ciuitas propter cha-
domo ſpirituali conſcientiæ, quam nullus abſque ritatis vnionem. Et ideo ſicut nullus poteſt ſine
Deo ædificare poteſt: vt ſcilicet mẽs noſtra fiat do- D Deo ædificare eccleſiam:ſic nec ædificatam cuſto-
mus vel habitatio Dei.Et ad iſtum ſenſum hũc ver- dire. quia ipſe Deus huius domus & ciuitatis ædi-
ſum exponit Gre.ſuper illo verbo Iob 12,Si deſtru- ficator eſt & cuſtos. Quòd autem eccleſia dicatur Prælati ceſſo
Gregor. 11. mor.cap.5. xerit,nemo eſt qui ędificet:dicés,Omnipotẽs Deus ciuitas,quia ad modum ciuitatis ædificata:vide ſu- des ſunt eccleſiæ:quam ſine Deo cuſtodire non poſſunt.
humanum cor deſtruit cũ relinquit: ædificat eum perius verſic.1475.Huius autem ciuitatis eccleſiæ
replet. Neque enim humanam mentem debellan- cuſtodia prẽlatis committitur:vt ſcilicet vigilando
do deſtruit, ſed recedendo: quia ad perditionem ſuper gregem ſibi commiſſum, ipſam cuſtodiant,
ſuam ſufficit ſibi dimiſſa. Vnde plerumque fit vt fidem prædicando & defenſando. Quorum tamen
cum audientis cor exigentibus culpis omnipoten- cuſtodia,niſi dominus cuſtodiat, non ſufficit, ne-
tis gratia non repletur, exterius in vanum à prædi- que vigilia.Vnde Auguſtinus hic ait, Hæc ciuitas
catore moneatur: quia mutum eſt os omne quod eccleſię habet cuſtodes,quomodo habet ædifican-
loquitur, ſi ille interius in corde non clamat, qui tes. Cuſtos huius ciuitatis erat Apoſtolus. Vigila-
aſpirat verba quæ audiuntur. Hinc propheta ait, bat quantum poterat ſuper eos quibus præerat.
Niſi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Qualiter autem domus conſcien- Nam ideo altior locus poſitus eſt epiſcopis, vt ipſi
Domus animæ quomodo ædificatur & dedicatur. tiæ ſit ædificanda & dedicanda,oſtendit Gualfred. E ſuperintendant ad cuſtodiendum populum.Quod
ſuper illo verbo Deut.20,Si quis ædificat domum, enim Græcè dicitur epiſcopus, hoc Latinè dicitur
& non dedicauerit eam, reuertatur de prælio: di- ſuperintendens. Quomodo enim vinitori altior ſit
cens, Dedicatio domus eſt ſolennis quidam ad ha- locus ad cuſtodiendam vineam:ſic epiſcopis altior
bitandum ingreſſus. Sed donec domus tota vel ex locus factus eſt. Et de iſto alto loco periculoſa ra-
magna parte ſit ædificata, non dedicat quis, quia tio redditur,niſi eo ordine ſtemus hic,vt humilita-
nondũ inhabitat eam.Itaque dum humana anima te ſub pedibus ſubditorum ſimus, & pro ipſis ore-
exterioribus tantum rebus intenta penitus in ter- mus,vt qui nouit mentes ſubditorum, ipſe cuſto-
ris ocioſa vagatur, nec ſecum manet, nec domum diat.Nos ergo ſicut homines cuſtodimus,& perfe-
cètè cuſtodire non poſſumus. Laboramus in cuſto-
diendo:

diẽdo:ſed vanus eſt labor noſter, niſi ille cuſtodiat A lucem volebãt ſurgere: & ideo in vanum ibant. Il-
qui videt cogitationes hominũ. Cuſtodit ille cum los reuocauit ad humilitatem, dicens, Poteſtis bi-
vigilatis: cuſtodit ille cũ dormieritis. Cuſtodimus bere calicem quẽ ego bibiturus ſum? Quaſi dicat, Matth.20.
vos ex officio paſtoris:ſed ſub illo paſtore vobiſcũ Ego veni humilis eſſe: & vos ante me vultis eſſe
oues ſumus: doctores ſumus, ſed ſub illo vno ma- excelſi?Petrus etiam ante lucem ſurrexerat, quãdo
giſtro in hac ſchola vobiſcum condiſcipuli ſumus. conſilium voluit dare domino,vt nõ pateretur pro
Si ergo volumus cuſtodiri ab illo qui humiliatus nobis. Cum enim Chriſtus de paſſione ſua futura
eſt propter nos,& exaltatus ad cuſtodiendum nos: prædiceret,timuit Petrus,dicẽs, Abſit domine à te: Matth.16.
humiles ſimus,&c.Ex quibus apparet quòd prælatorum propitius eſto tibi:non fiat iſtud. Ante lucem ergo
cuſtodia ſine cuſtodia Dei nõ ſufficit eccleſiæ:ſicut nec prædicatio miniſtrorũ ſine diuina in- volebat ſurgere, & luci cõſilium dare:ſed dominus
ſpiratione. Aduertendum ergo quòd Deus diuerſa fecit vt poſt lucem iret & lucem imitaretur,dicens,
Anima dicitur ciuitas. Cuſtodiaciuitatis animæ qualis eſſe debet. hominũ genera ſpecialiter cuſtodit:vide ver.1665. Vade poſt me ſathana:quia ante, (id eſt,contra) lu-
Vel aliter:ſicut per domum(vt dictum eſt in prece- cem vis ſurgere.Talibus ergo ait Pſalm.Vanum eſt
denti verſiculo) intelligitur ſpiritualis conſcientia: vobis ante lucem ſurgere.Hunc autem verſum cõ-
ſic etiã per ciuitatẽ intelligitur vniuſcuiuſq; mens B tra hypocritas Greg.exponit: qui ſtatim vt aliquid Greg.8.mo-
vel cõſcientia.Quia ſicut ciuitas vnitatẽ intus de- boni faciunt,humanas laudes quærunt:non expe- ral.cap.36.
bet habere &munitiones,exterius autẽ mœnia:ſic ctantes retributionem lucis ęternę.Vnde dicit,Cũ
& anima, &c. Qualiter autẽ iſta ciuitas cõſcientiæ primordia boni operis laudãtur,dignum eſt vt hoc
ſit cuſtodiẽda, vide in dictionario meo:vbi cuſto- animum non paſcat operantis: ne dũ accepta laus
dire,parte tertia. Ex quibus omnib⁹ apparet quòd ſuauiter carpitur, fructus operis intempeſtiuè co-
nos cuſtodes ſumus eccleſiæ vel cõſcientiæ noſtrę medatur. Hinc per Pſalmiſtam veritas dicit, *Vanũ*
tanquã famuli & miniſtri: Deus autẽ tanquã prin- *eſt vobis ante lucem ſurgere:ſurgite poſtquam ſederitis*,&c.
eipalis & dominus. Et ideo ſicut nec actus ſerui Ante lucem quippe ſurgere eſt, priuſquam claritas
valet ſine auctoritate domini:ſic nec noſtra cuſto- æternæ retributionis appareat, in præſentis vitæ
dia ſine cuſtodia Dei. Vnde iſtum verſum ad iſtum nocte gaudere.Sedendum eſt ergo prius, vt poſtea
ſenſum inducit Greg.ſuper illo verbo Iob 7, Quid rectè ſurgamus. Quia quiſquis ſe ſpõte hic nõ hu-
Greg.8.mo- ral.cap.21. faciam tibi ô cuſtos hominum:dicens,Deus cuſtos miliat,nequaquam hunc ſequẽs gloria exaltat.Se- Sedere ſignificat humilitatem & exaltationem.
hominum dicitur,quia ſi eius nos cuſtodia miſeri- quitur,*Surgite poſtquam ſederitis,qui manducatis panem*
cordiæ protegit ante occulti hoſtis inſidias,noſtræ *doloris*. Vbi notandum quòd ſedere in ſcriptura ali-
ſollicitationis oculus vigilãs dormit: Pſalmiſta at- C quando ſignificat exaltationem, aliquando humi-
teſtante,qui ait,*Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat qui cuſtodit eam.* liationem. Significat enim exaltationẽ, vt cum di-
citur, Sedebitis ſuper ſedes duodecim iudicantes,
2301 Vanum eſt vobis ante lucem ſurge- &c.Et Lucæ 22, Videbitis filiũ hominis ſedentẽ à
re:ſurgite poſtquam ſederitis, qui mã- dextris virtutis Dei.Significat etiam humilitatem
ducatis panem doloris. & aduerſitatem, vt cum de Chriſto dicitur, Ieſus Ioan.4.
autẽ fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſuper fontem.
Hic oſtenditur à quo diſſipatur ciuitas eccleſiæ Fatigatio enim domini,infirmitas domini fuit: in-
vel conſcientię.Diſſipant enim domum vel ciuita- firmitas autem,humilitas.Sic etiam dicitur in Pſal. Pſal.138.
tem eccleſiæ ſeu conſciẽtię propriæ,qui fidẽ Chri- Tu cognouiſti ſeſſionem meam & reſurrectionem
ſti non recipiunt, ſed ipſi Chriſto contradicunt, meam. Vbi Gloſ. Tu cognouiſti ſeſſionem meam:
& fidem ſuam impugnant. Qui tamen in va- id eſt,humilitatẽ paſſionis. Hic ergo accipitur ſeſ-
num operantur, quia ſibiipſis ſolum nocent: non ſio pro humilitate & aduerſitate,cum dicitur, *Sur-*
Ipſe dicitur Chriſtus. Ioan.8. Chriſto vel eccleſiæ ſuæ. Et hoc notans Pſalm.ait, D *gite poſtquam ſederitis*:id eſt,hic prius debetis humiliari, vt poſtea
Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere: ſurgite, &c. Quid dignè poſſitis exaltari. Vnde hic ait Auguſt. Domi-
enim propriè per lucem intelligitur, niſi Chriſtus nus noſter prius humiliatus eſt,vt exaltaretur. Au-
qui dicit,Ego ſum lux mundi?Et Ioan.1, Erat lux di Paulum dicentem, Exinaniuit ſemetipſum, fa- Phil.2.
vera,quæ illuminat omnem hominem,&c.Dicitur ctus obediẽs vſq; ad mortem crucis. Hæc eſt ſeſſio
enim Chriſtus vera lux,quia omnes lucis proprie- Chriſti. Sed audi ſurrectionem, Propter quod &
tates in ſe plenè continet:vide ſuprà ver.2072. Sed Deus exaltauit illum,& donauit illi nomẽ quod eſt
Ante lucem ſurgit qui cõtra Chriſtum ſe erigit. quid eſt ante lucem Chriſtum ſurgere, niſi Chri- ſuper omne nomẽ, &c. Si vos ergo ad illud nomen
ſtum nolle ſequi per humilitatẽ: ſed ſibi per ſuper- feſtinatis,ſurgite:ſed poſtquam ſederitis, quia ſur-
biam contradicere? Nam ante idem eſt quod con- gens ab humilitate, venis ad regnum. Prius ergo
tra. Et ſic ante lucem Chriſtum ſurgit, qui contra humiliamini, ſi vultis exaltari, Sed ne quis putet Panis doloris eſt humilitas & paſſio.
ſe erigit.Vnde hic ait Auguſt.Qui ſunt illi qui ſur- hic loqui de ſedere honoris, ſed magis paſſionis &
gunt ante lucem Chriſtum? Illi qui ſe volunt præ- humilitatis,ſubdit, *Qui manducatis panem doloris.* Illi
ponere Chriſto:qui volunt hic excelſi eſſe,vbi hu- enim manducant panem doloris qui in præſenti
milis fuit Chriſtus. Sint ergo hic humiles qui vo- vita & valle miſeriæ humiliãtur,patiuntur, percu-
lũt ibi eſſe excelſi,vbi excelſus eſt Chriſtus.Et quis tiuntur & lacrymantur:iuxta illud Pſal.41, Fuerũt
non vult eſſe excelſus cum Chriſto, vbi iam excel- E mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Et Pſal.79,
ſus eſt Chriſtus?Vis ita eſſe:Eſto ergo hic humilis, Cibabis nos pane lacrymarum. Vnde hic ait Aug.
vbi humilis fuit Chriſtus.Qui volunt diſcipuli eſſe *Surgite poſtquam ſederitis, qui manducatis panem doloris.*
ſupra magiſtrum, ſerui ſupra dominum, illis dici- Quaſi dicat, Ergo & tu tuam exaltationem poſt
tur,*Vanum eſt vobis ante lucem ſurgere.* Tales fuerãt filij mortẽ,ſpera,in reſurrectione mortuorũ ſpera,quia
Zebedæi, qui antequam humiliarentur ſecundum poſt paſſionem Chriſtus reſurrexit & aſcendit.Sed
paſſionem domini,iam ſibi loca eligebant alta vbi vbi dormiuit?vbi ſedit?In cruce:vbi latus eius lan-
ſederẽt:vnus ad dexteram:& alius ad ſiniſtrã. Ante cea percuſſum eſt:& ſacramẽta inde fluxerunt, vn-
de formata eſt eccleſia.Si ergo iſte non ſurrexit niſi
mortuus

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortuus, nisi postquam manducauit panem doloris: quomodo tu speras exaltationem, nisi post hãc vitam? Quod notans Psal. ait, *Surgite postquam sederitis*, &c.

2302 ## Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas domini, filij, merces fructus ventris.

Hic agitur de ædificatione ecclesiæ triumphantis. Et diuiditur in tres partes: quia primò ponitur tempus quo ecclesia triumphans possidetur: secundò cœtus à quo ædificatur: ibi, *Sicut sagittæ*: tertiò gloria qua possidetur: ibi, *Beatus vir*. Quantum ad primum: sciendum quòd per somnum vel dormitionem mors corporalis intelligitur, quia tunc boni vt in somno vel dormitione requiescunt à laboribus suis. Vnde & Christus Lazari mortẽ annunciãs discipulis suis ait, Ioã. 11, Lazarus amicus noster dormit: sed vado vt à somno excitẽ eũ. Vbi notandũ quòd quinque sunt species dormitionis vel somni: vt ostendit Gualfred. super illo verbo Apostoli, dicentis, Hora est iam nos de somno surgere: dicens, Quinque sunt species somni, præter eũ qui omnibus in vsu esse cognoscitur. Primus est speculatorius: secundus est dissimulatorius: tertius reprehensibilis: quartus damnabilis: quintus indifferens, & communis est omni carni. In primo est delectatio suauitatis: in secundo, vmbra dissimulationis: in tertio, torpor negligentiæ, in quarto, mortificatio quędam mentis, obliuio interioris hominis claudit oculos, & vigorẽ sepelit rationis: quintus, terrenorum actuum habet consumationem: & similiter colligit dissimiliter aliquãdo resurrecturos. Primus nobis commendasse videtur sopor qui oblatis hostiis in Abrahã legitur incidisse. Sic & somnus Iacob, in quo ei visio spiritualis apparuit. Et ille forsitan Salomonis, in quo scientiam petiit & accepit. Ad secundum verò non incõgruè refertur, quòd in grauissima tempestate propter ipsum orta, Ionas iacuit sopore depressus, forte deprehendendus. Euidentius ad huiusmodi somnum pertinuit, quòd ventis sæuiẽtibus & mari intumescente, præceptor noster huius nihil sentiens, dormiebat in mari. Ad tertium somnum, quòd Noe temulentus nudatus & irrisus, demum expergefactus erubuit. In quarto forsitan somno dormiens Loth, filiarum incestu fuit maculatus. Sisara soporatus clauo tabernaculi in tempore transfixus occubuit. Capite truncatus interiit Holofernes. Ad quintũ omnes nos oportet esse paratos: quia quales nos excepterit, tales est redditurus, & diuino exhibiturus iudicio. de quo dominus archisynagogi filiam suscitans dicebat, Non est mortua puella, sed dormit: & Lazarum amicum suũ dormire dicebat. Et primus eius testis Stephanus inter saxa frementium & furẽtium populorum feliciter obdormiuit in domino: & de quo Psalmista loquitur, dicens, *Cum dederit dilectis suis somnum*, &c. De isto ergo somno, qui est somnus mortis corporalis, hic loquitur textus, dicens, *Cum dederit dilectis suis somnum*. Quasi si quis quæreret, dicens, Dictum est quòd debemus surgere, scilicet ad gloriam postquam sederimus per humilitatem. Sed quando erit hæc surrectio, & gloriæ exaltatio: Respõdet Psalmista, quòd qui hic humiliantur, tunc surgent in gloria: dicens, Quando Christus dederit dilectis suis somnũ, scilicet quando dilecti Christi per somnum mortis corporalis ab hac vita liberi erunt. Noli ergo ante mortem quærere gloriam, quia post mortem seruatur: scilicet cum dederit dilectis suis somnum, tunc scilicet surgent dilecti Christi ad gloriam. Vnde hunc sensum hic ponit Augustinus dicens, Vt doceat te Psalmista, quasi si interrogares, Quãdo surgam? Respondet dicens, *Cum dederit dilectis suis somnum*. Hoc est, cũ dormierint dilecti eius, tunc surgent dilecti Christi. Omnes enim surgent: sed non omnes quomodo dilecti eius. Omniũ enim est resurrectio mortuorum, sed resurgunt illi ad pœnas: sed resurgimus nos dilecti quomodo resurrexit dominus noster: vt sequamur caput nostrum, membra eius qui sumus. Constituti ergo membra eius, & in membris eius dilecti eius, cũ somnum mortis acceperimus: tunc cum Christo glorioſi resurgemus. Noli ergo hic quærere mundanam fœlicitatem, sed prius sede in præsenti vita comedens panem doloris: vt cum dederit dilectis suis somnum, cum Christo resurgas glorioſus. Vnde sequitur, *Ecce hæreditas domini, filij, merces*, &c. Quasi dicat, Cum dederit dilectis suis somnum, tunc illis dabitur hæreditas domini: quæ est merces felicitatis æternæ. Ecce dabitur hæreditas domini, quæ est merces & præmium omnium bonorũ. Et si quis quærat qui sunt isti dilecti quibus post somnum dabitur merces & hæreditas domini: respondet, quòd isti sunt filij qui sunt fructus ventris. Vbi notandum quòd Psalmista hic comparat ecclesiam mulieri parturienti multos filios: quosdam scilicet bonos, & alios malos. Sic ecclesia, (id est, pastores ecclesiæ) multos filios generant verbum Dei prædicãdo. Quorum aliqui sunt præordinati ad vitam ęternam, & inter fructum ecclesiæ computantur: quia tales finaliter in gratia permanent, & spectant ad hæreditatem Dei, & mercedem æternam. Et isti dicuntur fructus ventris ecclesiæ. Quosdam verò generãt, qui finaliter in gratia non permanent: & isti inter fructum esse non computãtur. Hic autem boni mixti cum malis nõ discernuntur à malis: sed tunc cognoscentur. Dicit ergo quòd illi sunt dilecti Dei, qui sunt filij vẽtris, scilicet ecclesiæ: sic quòd fructus sint ecclesiæ. Vnde hic ait Augustinus. Parit ecclesia filios cõiunx Christi: vnde in membris parturiẽtis ecclesiæ erat Apostolus qui dicebat, Filioli mei quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis. Genuit illos ecclesia, parturit illos. In cuius typo Rebecca duos gestabat in vtero: duos populos figurantes, qui in vtero matris luctabantur. gemebat illa, vim patiebatur. Sic & modò, fratres, tandiu gemitus datus est ecclesiæ, quamdiu parturit ecclesia: ipsi sunt intus & boni & mali. Sed fructus ventris in Iacob erit, quia ipsum dilexit mater. Ambo de vno vtero processerunt: vnus amari meruit, alius reprobari. In dilectis ergo eius erit fructus, cui dabitur merces & hæreditas Dei. De isto fructu ecclesiæ dicebat Christus Apostolis parturientibus, Ego posui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat. Quod dicit ad differentiam reproborum: qui etsi aliquando generãtur in fide ecclesiæ, tamen finaliter non manent.

Somnus est multiplex. *Rom.13.* *Gen.28.* *Ionæ 1.* *Gen.9.* *Gen.19.* *Iudic.4.* *Iudith.14.* *Matth.19.* *Ioan.11.* *Ecclesia parit bonos & malos.* *Gal.4.* *Gen 25.* *Ioan.15.*

2303 ## Sicut sagittæ in manu potentis, ita filij excussorum.

Hic ostenditur cœtus à quo ædificatur ecclesia. Vbi notandum quòd per sagittas intelliguntur Apostoli & sancti prædicatores: vt dictum est versic. 741. Dicuntur etiam filij excussorum: id est, Prophetarum,

phetarum, quos vt filij sunt imitati, eorum dicta obscura exeutientes, id est, aperientes & declarantes. Excuti enim aliquid dicitur, sicut saccus excutitur, vt exeat & pateat quòd intus latebat clausum. Prophetæ ergo clausa continentes sacramenta excussi sunt ab Apostolis & prædicatoribus, accedente eorum diligentia & domino aperiente: & quæ abscondita erant declarantes prodierunt in lucem. Sicut Petrus Apostolus excussit prophetã Dauid, id est, declarauit. Ostendens quid intellexit Dauid cum dixit, Propter hoc delectatum est cor meũ & exultauit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe, quoniam nõ derelinques animã meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionẽ. Excussit enim, id est, declarauit, quòd totum hoc non dicebat de seipso, sed de Christo, pronuncians eius resurrectionem. Sic & Philippus excussit Esaiam prophetam, quando declarauit eunucho Cãdacis reginæ Æthiopum verbum Esaiæ dicentis, Tanquam ouis ad occisionem ductus est, &c. Ostẽdens quòd loquebatur de Christi passione & resurrectione. Consimiliter prædicatores excutiunt Esaiam prophetam, quando declarant eius dicta obscura: vt quando dixit, Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autem me non cognouit. Hoc enim inuolutũ prædicatores excutiunt dicentes, Venit bos triturans de gẽre Iudæorum. Omnis enim qui prædicat verbum Dei, monet bonos, obiurgat rebelles, terret malos, triturat aream, & bonis implet officiũ. Asinus verò est populus de gentibus veniens, vt insideat ei Christus: significatus in euangelio per pullum asinæ, cui nullus insederat: quia ad eũ nec lex missa fuerat, nec propheta: vtriq; populo Christus est in præsepio: vtrique cibus est in altari. Ecce ergo qualiter illud inuolutũ est excussum. Prophetæ ergo dicuntur excussi, ex quibus generati sunt Apostoli. Et ita Apostoli dicuntur filij excussorum. Ad propositum ergo: volens Psalmista declarare quòd per Apostolos ministerialiter fabricata fuit ecclesia, dicit de ipsis quòd fuerunt, sicut sagittę in manu potentis. Sagitta enim per manum potentis emissa, celeriter longéque volat. Sic & Apostoli à manu potentis emissi, scilicet ab ipso Christo, eis dicens, Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangeliũ omni creaturæ, Mar. vlt. Celeriter ierũt vsque ad fines terræ, & totum orbem fide Christi repleuerunt. Est ergo sensus literæ talis: *Sicut sagittæ in manu potentis*: supple, citò longéque volant: sic fecerunt filij excussorum, id est Apostoli, qui sunt filij prophetarum. Quia in paruo tempore in omnẽ terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorũ. Et sic per istos ministerialiter ædificata fuit ecclesia. Istam sententiam hic ponit Aug. dicẽs, Vnde, fratres, hæreditas Dei facta est tam multa: hoc ideo quia excussi sunt quidam de manu potentis tanquam sagittæ: & ierunt longè, & totam terram impleuerunt, vnde pullulant sancti. De arcu enim emittuntur sagittæ: & quanto fortius excusserit, tanto longius vadit sagitta. Quid autẽ fortius excutiẽte domino? De arcu mãdat Apostolos suos. Non potest esse locus ad quem nõ veniret sagitta à tã forti excussa: perũenit enim vsque ad fines terræ.

Apostoli sũt filij excussorũ id est, prophetarum. *Actuũ 2.* *Psal.15.* *Actuum 8.* *Esa.1.* *Prædicatores excutiũt prophetas.*

2304 ## Beatus vir qui implebit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cũ loquetur inimicis suis in porta.

Hic ostẽditur gloria qua possidetur scilicet hæreditas Christi. Vbi notãdum quòd tẽporalia bona vel delectationes desiderium nostrum implere nõ possunt nec satiare, vt experiẽtia docet. Nam si desideras diuitias: ex eis non potes implere desiderũ tuum, quia quàm plus habẽtur, maiorem sitim accendunt. Sic si desideras honores: sic si voluptates, nõ adimplebis ex eis desiderium tuum. Quia cum mẽs nostra sit capax infiniti, solo iiifinito bono satiari potest. Cum ergo solus Deus sit verum bonum & infinitum, ipse solus mentem nostram potest replere. Et hunc desiderandum & amandũ docent filij excussorum, id est Apostoli & sancti prædicatores. Et hoc est quod ait Psalmista, *Beatus vir qui implebit desiderium suum ex ipsis*: scilicet ex ipsis prædicatoribus: scilicet ex ipso Deo quem prædicatores desiderandum prædicant. Non hoc dicit quia prædicatores possint desiderium tuum implere: sed quia talibus obediendo & tales imitando, peruenis ad eum qui implebit desiderium tuum: si autem ex Deo vis implere desiderium tuum, oportet quòd ipsum primò euacues omni desiderio mundi. quia ille solum potest desiderium suum ex Deo implere, qui non amat sæculum: qui desiderio mundi non est plenus. Funde ergo quod portas, vt capax fieri possis ad id quod non habes. Sequitur, *Non confundetur cũ loquetur inimicis suis in porta*. Vbi aduertẽdũ quòd propriè porta dicitur Christus: Ego sum ostium &c. Quid est ergo loqui in porta, nisi loqui in Christo, loqui de Christo, prædicare Christum sine erubescentia, sine confusione: ipsum inimicis fidei prædicare? Hoc est enim signũ quòd Christũ desideras, si absque confusione coram inimicis & infidelibus ipsum prædicas. Et hoc est quod ait, *Nõ confundetur cum loquetur inimicis suis in porta*. Quòd autem Christus porta dicatur vitæ cœlestis: sicut diabolus dicitur porta perditionis: ostendit Chrysostomus super illo verbo Christi dicentis, Intrate per angustam portam: sic dicens, Porta perditionis est diabolus, per quem introitur in gehẽnam: porta vitæ est Christus, per quẽ introitur in regna cœlestia. Lata autem porta dicitur esse diabolus, non magnitudine potestatis extensus: sed effrænatæ superbiæ licentia dilatatus. Porta autem angusta dicitur Christus, non paruitate potestatis exiguus: sed humilitatis ratione collectus. Quia quẽ totus non capit mundus, seipsum inter angustias vteri virginalis inclusit, &c. Et de ista ergo porta quę dicitur Christus, dicit Psalmista, *Non confundetur cum loquetur inimicis suis in porta*. Vel aliter: porta regni cœlestis dicitur dies iudicij, per quem iusti vitam intrabunt æternam. Quod ostendit Gregorius super illo verbo Iob 5, Conterentur in porta, & non erit qui eripiat: dicẽs, Nam sicut vbis aditus porta dicitur: ita est dies iudicij porta regni, quia per eum ab electis omnibus ad cœlestis patrię gloriam intratur. Vnde & hunc diẽ cum ad retributionem sanctæ ecclesiæ Salomon appropinquare conspiceret, dicit, Nobilis in porta vir eius: cum sederit cũ senatoribus terræ. Vir quippe ecclesiæ est humani generis redemptor, qui in porta se nobilem ostendit: qui despectus prius in contumeliis extitit, sed in iudicio sublimis apparebit. Qui cum senatoribus terræ residet, quia iudicij sententiam cum sanctis eiusdem ecclesiæ prædicatoribus decernit: sicut ipse in euangelio dicit, Vos qui secuti estis me, in regeneratione cum venerit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim,

Deus solus implet & satiat desiderium nostrum. *Ioan.10.* *Porta vitæ Christus: porta mortis, diabolus.* *Matth.7.* *Porta dicitur dies iudicij.* *Gregor.6. moral.cap.3.* *Prouer.31.* *Matth.19.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

decim, iudicantes duodecim tribus Israel. De ista ergo porta dicit, quòd qui implebit desiderium suũ ex ipsis, (scilicet prædicatoribus,) non confundetur: quãdo scilicet Christus loquetur inimicis suis in porta. Hoc est, quando Christus loquetur in iudicio contra damnatos, ipsi damnati confundentur: sed non cõfundetur ille qui implet desiderium suum ex illis quæ prædicatores Christi annunciãt: immò gaudebit, quia ducetur ad regnum: immò
Psal.30. tunc securè Christo dicet, In te domine speraui: nõ confundar inæternum.

PSALMVS CXXVII.

2305 BEati omnes qui timẽt dominum, B qui ambulant in viis eius.

Psalmus iste talem habet titulum, Canticum graduum: qui patet ex titulo præcedentium Psalmorum gradualium. De materia verò Psalmi, sciẽdum est quòd omnia in antiquo testamento promissa, erãt solum quædam vmbræ & figuræ eorum quæ in lege noua promittuntur timẽtibus Deum. Promittebantur enim ibi temporalia bona, quibus significabãtur æterna: secundum quòd dicit Apo-
1.Cor.10. Esa.1. stolus, Omnia in figura contingebant illis. Verbi gratia, dicitur, Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis. Per hoc significabatur quòd obedientes Deo, bona terræ viuentium possidebunt. Iste ergo Psal. ostendit bona temporalia, quæ timẽ- C tibus Deum debentur: per illa significans bona spiritualia quę iustis debentur. Vult enim ostẽdere, quòd timentibus Deum sancto timore bona ęterna debentur. Iste ergo nonus Psalm. gradualium continet nonum gradum ascensus, qui est timor Dei castus. Intentio Psalmistæ est, quia nos monet vt Deum casto timore timeamus. Iste autem Psalm. totus est moralis, non historialis. Quibus visis: accedo ad diuisionem Psalmi: qui diuiditur in duas partes. quia primò bona timentibus Deum debita enumerantur: secundò illa timentibus Deum, per Psal. à Deo postulãtur, ibi, *Benedicat tibi dominus*. Prima diuiditur in tres partes: quia primò timoris diuini meritum præmittitur: secundò timoris præ- D
Timoris multæ species. mium annectitur: ibi, *Labores*: tertiò timoris præmium concluditur: ibi, *Ecce, sic benedicetur*. Quãtum ad primum: sciendum quòd Glos. hic multos esse timores ostendit, dicens: quatuor timores esse præter naturalem, qui omnibus inest: scilicet timorem mundanum siue humanum, seruilẽ, initialem, & castum vel filialem. Humanus timor est quando timemus pericula pati carnis, vel perdere bona mundi: propter quod delinquimus. Hic timor malus est, qui in primo gradu deseritur cum mundo: sed timor diuinus comes est per omnes gradus. Timor seruilis est cum propter timorem gehennæ continet se homo à peccato, quo præsentiam iudicis & pœnas metuit: & timore facit quicquid facit boni, non timore amittendi æternum bonũ quod non amat: sed timore patiendi malum quod formi- E dat. Nõ timet perdere amplexus pulcherrimi spõsi: sed timẽt ne mittatur in gehennam. Bonus est timor & vtilis per quem fit paulatim consuetudo iusticiæ, & succedit initialis timor, quando incipit quod durum erat amari. Et sic incipit excludi seruilis timor à charitate. Et succedit deinde castus timor: quo timemus ne sponsus tardet, ne discedat, ne offendamus, ne ipso careamus. Timor iste de amore venit. Ille quidem seruilis, vtilis est: sed non permanẽs inæternum: de quo hic ait Psal. *Beati omnes qui timent dominum*: scilicet timore casto & amore. De multiplici specie timoris domini, vide ver. 261.487.510.999. Sed si quæras, qui sunt illi qui timent dominũ vero timore, casto scilicet & filiali? Respondet Psalmista dicẽs, *Qui ambulant in viis eius*. Viæ autem domini in quibus ambulant timentes Deum, sunt exempla bene viuendi, quæ Christus nobis reliquit. vide ver. 2089. Sed miseri peccato- *Viæ peccatoris quæ sint. Greg.17.moral.cap.4.*
res qui relictis viis domini, suas semper vias ambulare satagunt: de quibus ait Greg. super illo verbo Iob 24, Oculi eius sunt in viis eius. Vias suas peccator intuetur, quia sua cogitare, sola cernere nititur quæ sibi ad commodum temporale suffragantur. Hinc etenim Paulus dicit, Omnes quærunt *Phil.2.* quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Via namq; elati, est superbia: via raptoris, auaritia: via lubrici, cõcupiscentia carnalis. In viis ergo suis iniquus quisque oculos deprimit: quia his viis solum animo suo satisfacere intendit. Vnde per Salomonem di- *Prouer.17.*
citur, Oculi stultorum in finibus terræ: quia hoc solum tota intentione conspiciunt, per quod ad finem terreni desiderij perducantur. Nequaquam verò peccator suæ considerationis intuitum in terram figeret, si ad sancta sui redemptoris itinera mẽtis oculos leuaret. Vnde per Salomonem iterum dicitur, Oculi sapientis in capite eius: quia scilicet *Eccle.2.*
sapiens quisque illum tota intentione considerat, cuius se membrum esse per fidem pensat. Has namque humanæ conuersationis vias videre cõcupierat, qui dicebat, In mandatis tuis exercebor, & cõ- *Psal.118.*
siderabo vias tuas. Acsi apertè spondeat, dicens, Quæ mea sunt, iam videre refugio: quia per imitationis tuæ viam pergere conuersationis gressibus inardesco. Qui enim præsenti iam mundo contradicit, amoris exercitatione continua redemptoris sui vias, cordis oculis obiicit: vt mens prospera fugiat & aduersa perferat: nihil quod demulceat appetat, nihil quod nocere creditur pertimescat: mœrorem gaudium deputet, præsentis vitæ gaudia, damna mœroris putet, abiectionis detrimenta non timeat: sed per hæc manentis gloriæ locum quærat. Has enim vias sequentium oculis monstrabat *Viæ Christi quæ sunt.*
veritas cum dicebat, Si quis mihi ministrat, me se- *Ioan.12.*
quatur, &c. De istis ergo viis Christi ait Psal. *Beati omnes qui timent dominum, qui ambulant in viis eius*. Et nota quòd in istis viis domini multipliciter ambulare debemus: scilicet habendo primò humilitatem in reputatione: secundò, paupertatem in rerum abdicatione: tertiò, puritatem in imitatione, quartò, fidelitatem in adhæsione: quintò, discretionem in executione: sextò, æquitatem in operatione. vide in dictionario meo, litera ambulare, parte prima.

Labores manuum tuarum quia mã- 2306
ducabis beatus es: & bene tibi erit.

Hic timoris domini præmium apponitur. Et triplex præmium ostenditur: quia primò volitiua quietata reficitur: secũdò intellectiua sapientia perficitur, ibi, *Vxor tua*: tertiò sensitiua dulci pace fruitur, ibi, *Filij tui*. Quantum autẽ ad omnia ista, generaliter notandũ quòd textus istius Psal. non potest secundum literam intelligi: quia tunc nullus esset beatus, qui literaliter hic contenta non haberet: vtputa qui non comederet fructum manuum suarum,

rum, qui non haberet vxorem, qui non haberet fi- A
lios: quia generaliter Psalmista loquitur, quòd dicta præmia dãtur omnibus qui timent dominum. Vnde illis enumeratis dicit, *Ecce, sic benedicetur homo qui timet dominum*. Et in principio præmiserat, *Beati omnes*. Et sic Laurentius non esset beatus, non Gregorius, non Augustinus, & Hieronymus. Oportet ergo quòd ista hic pro præmio timentium Deum nomina spiritualiter intelligantur. Etiam quia multi mali habẽt omnia ista in præsenti vita: non tamen sunt beati, nec Deum timent. Necesse est ergo vt sensum literalem excutiamus, & intelligamus spiritualiter: & tunc erimus filij excussorum. Notandum ergo quòd bona hic enumerata
Scriptura sacra quãdoque secundum literam exponi non potest. B non sunt bona vitæ præsentis, quibus mali magis abundant quàm boni: sed sunt bona cœlestis Hierusalem. Et ideo de quolibet sic timente Deum cõcludit Psal. de prædictis bonis, *Et videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ*. Et ideo hic ait Aug. Si accipiamus hoc quod hic dictum est pro præsenti fœlicitate, vt si cõtingat aliquẽ fidelem nõ habere filios: vt dicamus, Iste homo nõ timet Deũ. nã si timeret Deũ, vxor eius tanquam vinea fertilis esset in domo eius, non sterilis. Et si timeret Deum homo iste, filij eius circundarent mensam eius tan-
1.Cor.2. quam arbores oliuarum. Si enim talia dixerimus, animales sumus, non percipientes quæ sunt spiritus Dei. Incipiamus ergo & nos hanc literam ex- C
cutere: vt simus filij excussorum. Nam si talia cœperimus aliis prædicare, dicentes, Filij autem, fratres mei, timete Deum, vt habeatis vxorem & filios & nepotes, & gaudeat domus vestra: non sagittamus vt ametur illa vita æterna, sed remanebũt in amore terrenorum. Excutiamus & nos ista, si volumus esse filij excussorum. Est enim quidam homo qui sic benedicitur, scilicet Christus: & nemo timet Deum, nisi qui est in membris eius. Et sic multi homines sunt vnus homo: quia multi Christiani, sed vnus est Christus. Vnus ergo Christus caput & corpus: quod corpus eius est ecclesia. Intelligamus ergo vocem huius vnius hominis in cuius corpore vnus homo sumus: & ibi videbimus ista vera bona Hierusalem. Si autem ista bona hic posita terreno oculo aspexeris (scilicet abũ- D
dantiam filiorum & nepotum, & fœcunditatem coniugis) non sunt ista bona Hierusalem: quia bona ista in terra morientium sunt: illa autem Hierusalem terra viuentium est. Noli pro magno habere si habes filios morituros. Vis habere filios nun-
1.Cor.12. quam morituros, & semper tecum victuros? Esto in illius corpore de quo dictum est, Vos autẽ estis corpus Christi & membra. Nam vt ostenderet iste Psal. quia sic est obscurus vt admoneat pulsari: sic opertus vt velit excuti: à pluribus cœpit, dicens, *Beati omnes qui timent dominum*. Sed quia multi vnum corpus sunt in Christo: singulariter sequitur, dicens, *Labores manuum tuarum*. Quibus visis, veniamus ad expositionem sequentium. Dicit ergo, *Labores manuum tuarum manducabis*, &c. vbi ostenditur quòd in timẽtibus Deum volitiua quietatur. Vbi E
sciendum quòd Deus reddet fidelibus suis mercedem vnicuique secundum laborem suum: quia hic seminatur in labore & lacrymis, ibi autem cũ gaudio metent, & cum exultatione portabunt manipulos suos. Labores ergo nostri sunt in præsenti: sed fructus laborũ, in futuro. In futuro ergo manducatur fructus laborũ nostrorũ, dum secundũ labores præsentes mens postea fruitur Deo, & fruendo satiatur: & vocatur illa satietatis fruitio, comestio. quia sicut quod comeditur incorporatur, & appetitum naturalem satiat: sic visio & fruitio Dei nobis Deum summè vnit, & mentem satiat beati. Vnde hic ait Augustinus. *Labores manuum tuarum manducabis*: quia tunc erit nobiscum verbum Dei, quo pascuntur angeli. Interim modò labores, postea fructus laboris. Tunc ergo fructum laborum tuorum mãducabis: & sic beatus es & bene erit de futuro. Hic laborando beatus es per spem: ibi manducando, beatus eris in re.

Vxor tua sicut vitis abundans, in 2307
lateribus domus tuæ.

Hic ostenditur quòd in timentibus Deum & beatis intellectiua sapientia perficitur. Vbi notandum quòd in scriptura sacra vxoris nomine sapientia intelligitur, quæ & sponsa sapientum dicitur. Vnde de sapientia ait Sapiens, Hanc *Sapien.8.*
amaui & exquisiui à iuuentute mea: & quæsiui sponsam eam mihi assumere, & amator factus sum formæ illius. Hæc autem vxor siue sponsa sa- *Vxor nostra dicitur sapientia.*
pientia viti comparatur. quia sicut ex vite vinum generatur quod lætificat cor hominis: sic ex sapientia & notitia Dei generatur amor Dei, qui delectat mentem hominis. Sapientia enim quæ est actus intellectus vel notitia, præcedit amorem qui est actu intellectus ex quo producitur: sic suo modo in diuinis filius qui est sapientia patris, origine præcedit spiritum sanctum, à quo producitur qui est amor patris & filij. De sapientia ergo & clara *Sapientia ad modum vitis lætificat beatos.*
cognitione diuinitatis qua intellectus beati perficitur, dicit beato, *Vxor tua sicut vitis*: & hoc, *in lateribus domus tuæ*. Quid est enim domus nostra, nisi cõscientia & mens nostra in qua per sapientiam habitamus? vt ostendit Gregorius. Et hæc domus *Greg.4.moral.cap.35.*
multa habet latera: quia aliquid habet supra se, scilicet gloriam cœlestem, aliquid infra se, scilicet pœnam gehennæ: aliquid ante se, scilicet merita præcedentia: aliquid post se, scilicet peccata quæ pœnitendo post se reliquit: aliquid à dextris, scilicet virtutes quas à Deo recepit: aliquid à sinistris, *Latera mentis beati multa.*
scilicet aduersa quæ pro Deo pertulit. Abundat ergo vxor sapientia in lateribus domus conscientiæ beati: quia videndo Deum omnia illa latera clarè videt & intuetur. Et abundat sicut vitis, quia de omnibus illis lateribus cognitis vinum lætificans sibi generatur: quia beatus gaudet de gloria cœlesti, quæ est locus superius, quia exultabunt sancti *Psal.149.*
in gloria. Gaudet de pœnis damnatorum: quia lætabitur iustus cum viderit vindictam, &c. Lætabitur de meritis præcedentibus Psalm. Venientes ve- *Psal.57.*
nient cum exultatione, portantes manipulos suos. Gaudet de peccatis relictis ad instar angelorum, qui gaudet super vno peccatore pœnitentiam agente. Gaudet de gratiis receptis: gaudet de aduersis toleratis: quia qui seminãt in lacrymis, in exultatione metẽt, &c. Vel aliter: vxor Christi est ecclesia, *Vxor Christi est ecclesia.*
quã sibi proprio sanguine spõsam acquisiuit. Hæc E
multos filios Christo generat: sicut vitis multa vitulamina parit. Et de hac Christo dicit Psalm. *Vxor tua sicut vitis abundans*, &c. Et hanc expositionem ponit Augustinus, dicens, Christo dicit Psal. *Vxor tua*, &c. Vxor Christi est ecclesia: quæ est Christo sicut vinea fertilis. Sed in quibus fertilis est? In lateribus vel parietib' domus tuæ. Nõ enim omnes dicũtur latera domus. Quæro ergo quæ sint latera domus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ecclesię vel parietes: parietes sunt quasi lapides fortes. Sed si de hoc habitaculo corporali diceret: fortè hoc intelligeremus latera. Nos autem latera dicimus ecclesiæ eos qui inhærent Christo. Non enim sine causa & in sermone quotidiano de aliquo qui fortè malè agit ex malorum amicorum consilio dicimus, Mala latera habet. Quid est Mala latera habet, nisi Mali hærent illi? Ergo & per oppositum, bona latera habet qui bonis consiliis vivit, qui bonis consiliis regitur. Ergo latera domus ecclesiæ sunt qui Christo hærent. Nec sine causa & ipsa coniunx de latere facta est: Viro dormiēti Eua facta est: quia Christo morienti facta est ecclesia. Et illa de latere viri, cum costa detracta est: & ista de latere viri, quando latus Christi lancea percussum est, & sacramenta fluxerunt. Ergo vxor tua vt vinea fertilis. Sed in quibus? In lateribus domus tuæ. In aliis autem qui non inhærent Christo, sterilis est: nec illos in vinea cōputabo. Quæ est ergo vxor? & qui sunt filij? In istis carnalibus nuptiis & coniugiis, alia est vxor, & alij filij: in ecclesia autē quæ vxor, ipsi filij. Est ergo ecclesia vxor Christi vt vinea fertilis in lateribus domus ecclesiæ: quia quotidie nouos filios generat Christo, qui membra efficiuntur ecclesiæ. Vel per vxorem intellige partem sensitiuam, quæ in beatis nullo modo rationi resistit: sed sicut bona vxor viro plenè subiicitur, sic & ipsa rationi: vt hic ait Glosa.

Latera ecclesiæ bona sunt boni: latera mala, sunt mali.

Gene 2.

Ioan. 19.

2308 **Filij tui sicut nouellæ oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.**

Hic ostenditur quòd beatus quilibet dulci pace fruitur. Vbi notandum quòd per oliuam arborem, significatur pax & vnitatis concordia. In cuius figuram postquā Deus iratus humano generi ipsorum peccata diluuio puniuit: statim cessato diluuio & pace reddita, columba ad arcā ipsi Noe detulit ramum virentis oliuæ. Gen. 8. Item nota quòd per mensam Christi significatur æterna refectio beatorum in gloria: Christo suis Apostolis dicente, Ego dispono vobis regnum, vt edatis & bibatis supra mensam meam in regno meo. Quid est ergo dicere Christo, *Filij tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ*, nisi quòd omnes beati qui sunt filij Dei, in gloria sunt tranquilla pace quietati? de quibus dicebat Christus, Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Vnde hic ait Glosa, *Filij tui sicut nouellæ oliuarum*: id est, omnes beati pacifici sunt. Oliua enim pacem significat, quia charitatē, sine qua nulla pax esse potest. Et hi filij sunt in circuitu mēsæ tuæ, quia satiantur mensa cœlesti. De hac mensa dicitur, Requies mensę tuæ erit plena pinguedine. Quod exponens Gregorius dicit, Requies mensæ est refectio satietatis internæ: quæ pinguedine plena dicitur, quia in æternæ voluptatis delectatione præparatur. Vel aliter: ista verba dirigi possunt cuilibet beato: vt sibi dicatur, *Filij tui*, &c. Quid enim sunt filij nostri, nisi opera nostra meritoria, quæ plenam retributionem recipiunt in regno cœlesti? Est ergo sensus: quòd filij beatorum, (id est, ipsorū opera meritoria) sunt in circuitu mensæ domini, (scilicet gloriæ cœlestis) sicut nouellæ oliuarum. Iusta enim opera nouellis oliuis comparantur in patria, quæ sunt viridiores & vberiores in fructu & fortiores. Vel per mensam accipe sacramentum eucharistiæ: vide ver. 330. In cuius circuitu sunt filij Christi, sicut nouellæ oliuarum: scilicet per deuotionem & contemplationem, quæ per oliuam figuratur: quia oliua nutrit lumen: & sic significat contemplationem. mitigat dolorem & lenit: & sic significat deuotionem. Vel per oliuam significatur puritas & munditia, sine qua nullus potest esse dignus mensa cœlesti, nec sacramento eucharistiæ. Quòd autem per oliuam ipsa puritas significetur, vide ver. 860.

Mensa dicitur gloria cœlestis.

Lucæ 21.

Matth. 5.

Iob 36. Greg. 26. moral. cap. 32.

2309 **Ecce, sic benedicetur homo qui timet dominum.**

Hic ex prædictis concluditur præmium timoris domini. Quasi dicat, Prædictis modis omnibus benedicetur in patria homo qui timet dominum: quia scilicet eius volitiua erit quietata, quia labores manuum suarum manducabit: eius intellectiua sapientia erit perlustrata, quia vxor eius erit in lateribus domus eius abundans: eius sensitiua erit pacificata, quia filij, (id est, opera) eius erunt sicut nouellæ oliuarum. Nota quòd Dei benedictio datur ratione multarum virtutum: scilicet ratione timoris filialis & obedientiæ, ratione puritatis & munditiæ, &c. vide ver. 1953.

2310 **Benedicat tibi dominus ex Sion, & videas bona Hierusalem omnibus diebus vitæ tuæ.**

Hic prædicta præmia & benedictio per Psalmistam omnibus fidelibus optatur. Et primò ponitur benedictionis optatio: secundò optationis explicatio, ibi, *Et videas*. Quantum ad primum: notandum quòd per Sion, quę erat mons in Hierusalem, in quo erat templum, notatur cœlestis patria: in qua manet Dei templum non manu factum, scilicet Christus. Vnde & Sion specula interpretatur, quia ibi sancti facietenus Deum speculantur. Vnde de gloria æterna in qua Deus videtur, sub nomine Sion dicitur, Et videbitur Deus deorum in Sion. Similiter & per Hierusalē, quæ interpretatur visio pacis, significatur ipsamet gloria æterna, in qua Deus pacis videtur pacificè: de qua dictum est superius, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas, &c. in qua est æternitatis mansio: Psal. 124, Non commouebitur in æternum, qui habitat in Hierusalem. Volens ergo Psalmista ostendere, quòd istæ benedictiones supra dictæ non sunt intelligendæ de benedictionibus præsentis sæculi, sed de benedictionibus cœlestis patriæ: dicit, *Benedicat tibi dominus ex Sion*, (scilcet ex cœlesti patria) *& videas bona*, &c. nec quidem terrenę Hierusalem, quia illa bona erant temporalia & tempore paruo mansura. Sed videas bona cœlestis Hierusalem, quæ sunt perpetua: quæ videre poteris omnibus diebus vitæ tuæ. Et quia resuscitatus semper viues, semper illa bona videbis: ergo semper durabunt. Et sic abducens mentem nostram ab istis bonis temporalibus, dicit, *Benedicat tibi dominus ex Sion*, &c. Et hæc est intentio Augustini hic dicentis, *Benedicat tibi dominus ex Sion*. Iam fortè oculi tui ibant per illos qui non timent dominum, & videbant ibi vxores fœcundas, filios abundantes circuire mensam patris sui. Ideo subdit Psalm. *Benedicat tibi dominus ex Sion*. Noli quærere illas benedictiones quæ non sunt ex Sion: quia ista benedictio domini est, non illa. Sed quis ducit vxorem, si nolit Dominus, quis ducere potest? Quis possit esse sanus, si dominus nolit? Aut quis

Sion significat gloriam æternam. Psal. 83.

Hierusalem significat etiā gloriam.

Bona præsentis vitæ non sunt vera beata.

quis possit esse dignus, si nolit dominus? Dat quidem dominus illa: sed nónne vides, quia hæc & peccatoribus dedit? Non ergo de Sion est ista benedictio. Et videas quæ bona sunt Hierusalē. Nam illa non sunt bona Hierusalem. Vis videre quia nō sunt bona Hierusalem? Nam & auibus dictum est, Crescite & multiplicamini. Pro magno ergo vis habere quod auibus datū est? Sed vtere bonis istis, si accipis: magis cogita quomodo nutrias qui nati sunt, quàm vt nascantur. Non enim iam felicitas est habere filios, sed bonos habere. De nutriendis labora, si nati fuerint: si autem non nati, age gratias Deo. Fortè minus sollicitus eris, & tamen sterilis non remansisti. Illius matris fortè per te nascuntur spiritualiter filij spirituales, qui sunt circundantes mensam domini. Cōsoletur ergo te Deus vt videas bona Hierusalem. Illa enim bona sunt, quia æterna sunt: ista autem bona sunt, & non sunt. Non enim stant, sed labantur & fluunt. Benedicat ergo tibi dominus ex Sion, & videas bona quæ sunt Hierusalem. Nam ista quæ attendis bona, cæcus videt. Videas ergo, sed illa quæ corde videntur omnibus diebus: & quia vita tua erit æterna, quiain æternum videbis. Ista autem bona sunt, sed nō omnibus diebus videntur. Quādo enim exit anima de corpore, corpus quidem moritur: sed vita spiritus perseuerat. Viuebat enim dives ille qui sepultus erat in inferno, aliter non torqueretur: sed bona quæ hic habuerat, non videbat. Tu ergo talia bona desidera, quæ videas omnibus diebus vitæ tuæ: id est, vt cum ipsis bonis viuas in æternum. Sed quæ sunt illa bona? Certè nec aures audiunt, nec in cor hominis ascendunt bona quę præparauit Deus diligentibus se. Tamen illud bonum pax dici potest: de qua subditur,

Genes. 1.

Lucæ 16.

1. Cor. 2.

2311 **Et videas filios filiorum tuorum pacem super Israel.**

Hic explicat bonum quod timentibus Deum optat. Per filios enim opera intelliguntur: & filij filiorum sunt opera aliorum bonis exemplis tuis facta. Quæ omnia explicat & optat ad bonum pacis terminati: dicens, *Et videas filios filiorum tuorum*. &c. Vnde omne bonum supernæ patriæ, pacis nomine concludit. Quod hic notās Augustinus dicit, Ecce, bonum magnū quod optat, pax vocatur. Quærebas ergo quid vocaretur illud bonum. Aurū, argentum, fundus aut vestis? Non, sed pax dicitur. Non pax qualem inter se habent homines infidam, instabilem, mutabilem. Nec talis pax, qualem secum hic habet idem homo: quia & idem vnus homo secum ipse pugnat, donec domet omnes cupiditates. Qualis ergo erit illa pax? quam certè oculus non vidit, nec auris audiuit. Qualis pax? de Hierusalem. quia Hierusalem interpretatur visio pacis. Si ergo benedicat tibi dominus ex Sion, & videas bona Hierusalem omnibus diebus vitę tuę: tunc videbis filios filiorum tuorum pacem super Israel. Qui sunt filij tui? opera tua quę hic agis. Qui sunt filij filiorum tuorum? Fructus operum tuorum. Verbi gratia. Facis eleemosynas: filij tui sunt. Propter eleemosynas accipis vitam æternam: filij filiorum tuorum sunt. Sic ergo videbis filios filiorum tuorum. Et tunc erit quod sequitur, quòd cōcludit pax super Israel. Hæc pax vobis prædicatur à nobis: ipsa amatur à nobis: ipsa vt à nobis ametur optamus. Ad illam pacem perueniunt qui & hic pacifici fuerint.

Pax continet omne bonum.

PSALMVS CXXVIII.

2312 **Saepe expugnauerunt me à iuuentute mea: dicat nunc Israel.**

Hic Psal. habet titulum consimilem vt suprà: scilicet Canticum graduum. Expositio tituli patet ex suprà dictis in primo Psal. gradualium. De materia verò Psal. dicitur communiter, quòd est quædam gratiarum actio pro liberationibus populi Israel à pluribus persecutionibus, quas passi sunt: vt puta à Chaldæis, quando fuerunt captiuati per Nabuchodonosor regem Babylonis: vt habetur 4. Reg. 25. Et à Græcis, vt quando persecuti fuerūt ab Antiocho illustri tempore Machabæorum: vt plenè in libris Machabæorum continetur. A quibus tamen persecutionibus ipsos finaliter liberauit dominus. Quod cōsiderans quidam sanctus propheta pro gratiarum actione hunc Psalm. composuit. Quis autem iste auctor fuerit, ignoratur. Vnde iuxta prędicta Psal. diuiditur in duas partes: quia primò ponitur malignantium persecutio: secundò persequentium punitio: ibi, *Dominus iustus*. Et cætera dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticū, sciendum quòd iste Psal. inter Psal. graduales decimus, continet decimum gradum ascensionis: qui est habito timore domini casto & filiali, amore ipsius domini pro ipso omnia aduersa patiēter tolerare. Quod maximè expedit ecclesiæ militanti, quæ inter malos habitat. Qui audito verbo Dei non corriguntur, sed ecclesiam (scilicet bonos) scādalizant, tribulant & multipliciter persequuntur. vnde comparantur locis secus viam situatis, locis spinosis vel petrosis: in quibus seminatum semen fructum ferre nō potest. Vnde hic ait Augustinus. Verbum Dei inuenit sibi corda in quibus requiescat. Inuenit terram bonam in qua germinet & fructum faciat. Nam quia multi mali sunt quos tolerat ecclesia vsque in finem: manifestum est quòd his verbum Dei superfluum est. Aut sic in illos cadit, quomodo semen in via conculcatur & à volucribus colligitur. Aut sic in illos cadit quomodo semen in petrosa loca, vbi non habet terram multam, statim exit: & calefacto sole arescit, qúia non habet radicem. Aut sicut inter spinas, quod etsi germinet & surgere conetur: spinarum tamen conculcatur multitudine. Tales sunt qui verbum Dei contemnunt, sicut via. Aut quia ad horam gaudent, & facta tribulatione sicut æstu solis arescunt. Aut qui cogitationibus, curis & sollicitudinibus huius mundi tanquam spinis auariciæ suffocant quod in illis cœperat germinare. Sed est & alia terra, quæ est terra bona: in quam semen cum ceciderit, affert fructum: aliud tricesimum, aliud sexagesimū, aliud centesimum. Siue parum, siue multum, omnes in horreum erunt. Propter istos ergo loquimur, loquitur scriptura, loquitur euangelium. Sed etiam illi audiant, si fortè aliud sint hodie, aliud cras: si fortè audiendo mutentur: aut arent viam, aut lapides purgent, aut spinas euellant. Credimus in misericordia Dei: quòd inter illos audito hoc Psalm. erunt aliqui de quibus nos consoletur. Nam qui pertinaces sunt perseuerātes in malicia, quāuis audiant verbum Dei, scandalis quotidie turbant ecclesiam. De quibus iste Psal. loquitur. Item notandum, secundum Augustinum, quòd iste Psal. breuis est in verbis, sed altus & profundus in sententia. Et ideo morosè tractandus est: sicut de Zacheo

Matth. 13.

Matth. 13.

Lucæ 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

legitur quòd breuis erat statura,sed opere magnus: & de illa vidua quæ duo minuta misit in gazophylacium, breuis pecunia, sed magna charitate. Sic iste Psal.si verba numeres,breuis est:si sententias appendas,magnus est.Tota ergo intentio Psal.est monere nos ad patientiam,quia hic mixti sumus cum malis.Quibus visis,accedo ad Psal.diuisionem,qui diuiditur in duas partes: quia primò qualiter mali iustos persequuntur ostenditur: secundò qualiter mali à Deo punientur ostenditur;ibi,*Dominus iustus concidet*. Prima pars diuiditur in tres partes: quia ponitur primò persequentium instantia: secundò persecutorum & fidelium patientia:ibi,*Sæpe*:tertiò iniquorum infidelium pertinacia:ibi,*Supra dorsum*.

Quantum ad primum:sciendum quòd hic Psal.loquitur in persona militantis ecclesiæ: vt eius confortentur fideles persecutionem patientes à malis.

Mali semper bonos persequuntur.

Ecclesia enim licet permixtos habeat malos cum bonis,tamen solum in bonis consistit:quoniã mali ad ecclesiam non pertinent, quia nec sunt Christi membra. Et sic quia aliquando erat vnus solus bonus, & tunc ecclesia erat in vno solo bono: aliquando multi,tunc erat in multis.Et in omni statu in quo fuit, passa est à malis. Volens ergo ecclesia nos in aduersis consolari, ostendit quòd ab initio ipsa passa est à malis:non tamen consumpta, quia Deus iuuit ipsam.Vnde ecclesia passis fidelibus ait, Sæpe expugnauerunt me à iuuẽtute mea.Vnde hic ait August. Ecclesia de his loquitur quos tolerat, quæ non solummodo patitur in sanctis suis,sed ab initio passa est. Aliquando in solo Abel erat ecclesia; & expugnatus est à fratre malo & perdito Cain. Aliquando in solo Henoch erat ecclesia: & translatus est ab iniquis. Aliquando in sola domo Noe erat ecclesia:& pertulit omnes qui diluuio perierunt: & sola arca natauit in fluctibus, & euasit ad siccum. Aliquãdo in solo Abrahã erat ecclesia: & quãta pertulerit ab iniquis nouimus. In solo filio fratris eius Loth, & in domo eius in Sodomis erat ecclesia:& pertulit Sodomorum iniquitates& peruersitates,quousq; Deus de medio ipsorum eũ liberauit. Cœpit esse & in populo Israel ecclesia: pertulit Pharaonem & Ægyptios.Cœpit in ipsa ecclesia:id est, in populo Israel, numerus sanctorum, vt Moyses & cæteri sancti:pertulerunt iniquos Iudæos populum Israel, Vẽtum est ad dominum Iesum: prædicatũ est euangeliũ, & multiplicati sunt fideles supra numerũ: & pertulit dominus noster Iesus Christus iniquos.Pertulerunt & Apostoli,& alij sancti. Nunquã ergo modò solũ passa est ecclesia. Et ideo ne miretur modò quis volens esse bonum membrum ecclesiæ,si modò aliquid patiatur: audiat matrem suam ecclesiam dicentem sibi,Noli mirari si aduersa pateris,fili,ab iniquis:quia ipsi sẽpe expugnauerunt me à iuuentute mea. Sic enim respondet aliquorum cogitationibus dicentibus, Quanta mala perferimus, quanta scandala contremiscunt quotidie. Respondet ecclesia ex voce fortium,vt consoletur infirmos,& dicit, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:* id est, à principio iniqui expugnauerunt me. Nunquid delere potuerũt ecclesiam?Dicat hoc nunc Israel: id est,boni patientes,qui sunt de ecclesia quę Deum videt per fidem: hoc nunc dicant in cordibus suis, Sæpe expugnata fuit ecclesia: & tamen à Deo adiuta permansit. Hoc ergo dicat Israel; & se consoletur præteritis exemplis. Exempla enim præteritorum militum, qui bellis fortiter impugnati, fortiter tamen resistentes triumphauerunt, cæteros animant ad fortiter resistendum, vt & ipsi triumphum reportent. Sic enim exemplum Christi passionis nobis proponit Petrus,dicens,Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius,&c. Sic & in proposito ecclesia exempla antiquorum patrum qui passi sunt ab iniquis, nobis proponit dicens, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:dicat nunc*,&c. Sed ex prædictis insurgit dubiũ non modicum. Quia dictum est(& sunt verba Augustini) quòd ecclesia solum cõsistit in bonis,quia solum boni ecclesię membra possunt esse:nunquid ergo aliquis malus vel reprobatus à Deo potest esse caput ecclesiæ:vtputa,nunquid si summus põtifex vel Episcopus peccet mortaliter, definit esse papa vel episcopus, quamdiu in peccato consistat? Et si desinit esse,pòst quando venit ad statum gratiæ,quis reponit eum in gradu priori?Si autẽ sic sit, multoties ecclesia maneret sine capite: & per consequens,deficeret esse.quod dicere valde periculosum est. Si aut non sic sit, quomodo membrum Christi vel ecclesiæ dicetur ille qui est diaboli mẽbrum?quod non videtur possibile.Huius dubij solutionem ad præsens obmitto.

Quæstio. An papa peccãs desinat esse papa: & sic de episcopo & sacerdotibus.

Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:etenim non potuerunt mihi. 2313

Hic ostenditur sanctorum & ecclesiæ persecutæ patientia.Ad hoc enim mali bonos persequuntur, vt boni consimiles fiant malis & ipsis consentiant. Si enim boni agerent vel dicerent quæ mali volũt, non eos persequerentur mali: sed boni antè mala pœnæ pati eligunt,quàm malis culpæ maculari:& ideo antè mortem corporis tolerare, quàm mortem animæ, malis consentiendo. Et ideo in persona bonorum hic loquitur ecclesia,dicens, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea.* exponitur vt supra. Et subdit in bono constantiã:dicens, *Etenim non potuerunt mihi*:scilicet prævalere:quia scilicet eis non cõsensi.Vnde hic ait Aug. *Sæpe expugnauerũt me* &c. Sed quare sæpe me expugnauerunt? Hoc ideo quia non potuerunt mihi. Quid est *non potuerunt mihi*:id est,non illis cõsensi ad malum.Omnis enim malus ideo persequitur bonum,quia non illi cõsentit bonus ad malum. Faciat malus aliquid mali: si non ipsum obiurget episcopus, bonus est episcopus apud eũ:obiurget episcopus, malus est episcopus. Rapiat aliquid, taceat cui rapit:bonus est:si autem loquatur & reprehendat, etiamsi non repetat,malus est.Malus est qui reprehendit rapacẽ, & bonus qui rapit.Sed quia boni non cõsentiunt malis,ideo ab ipsis mali dicuntur & persequuntur. Sonat sermo contradictor libidinis: at ille amicus libidinis suæ & inimicus sermonis contradicenti amicæ suę infestus est:& odit sermonem Dei.Cui facta amica est auaricia:inimicꝰ factus est Dei.Quia Deus contradit auariciæ, & vult nihil possideri ab auaricia. Clamat Deus contra auarũ, Quid vis possideri ab auaricia?Illa dura iubet, ego leuia:onus eius graue est,sarcina mea leuis:iugum eius asperũ est, iugum meũ leue.Noli ab auaricia possideri.Iubet auaricia vt mare trãseas,iubet vt te ventis procellisq; cõmittas: iubeo ego vt ante ostium tuum stes, & quod habes des pauperibus. Piger es ad faciendum ante te opus bonum, & strenuus ad trãseundum mare: quia auaricia tibi imperat, tu seruis. Quod verò Deus iubet,odisti. Et qui cum malus odisse cœperit,incipit velle criminari eos,à quibus audit bona

Boni quare persequuntur à malis.

Auaritia quid iubet.

Matth.11.

præce

præcepta:& velle per suspiciones suas crimina quærere seruorum Dei:& mala quæ toleramus,ad culpam nostram applicant. Vt meritò dicat ecclesia, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:* in tantum vt etiam ipsum Deum mali accusare non dubitent. Accusas auarum, & ille accusat Deum, quia fecit auarum.Sed si vicia nostra cohibeamus,videbimus quòd bona sunt omnia,quia bonus Deus fecit omnia:& laudant illum omnia opera sua, laudat cœlum,laudant angeli,laudant sidera,laudat sol & luna,laudant dies & noctes, & omnia quæ Deus fecit.Sed nunquid audistis quia laudat Deum auaricia, quia Deum laudat luxuria? Non laudant ista Deum,quia non ista fecit Deus.Auaricia enim non opus Dei est, sed mali hominis. Non habes ergo vnde te excuses, quando sermo Dei tibi loquitur. Sed quia non potes interficere sermonem Dei, criminari quæris per quos tibi loquitur Deus. Sed quære quantum vis, dic quantum vis, blasphema quantum vis: quia seruos Dei superare non poteris. Dicunt enim, *Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea: etenim non potuerunt mihi*, scilicet prævalere. Quod enim disponit & facit Deus, homo infringere non potest, ne Deo potentior videatur. Sic enim dicebat Iudæis Gamaliel doctor legis, Si ex hominibus est opus hoc,dissoluetur:si verò ex Deo est, non poteritis dissoluere illud:ne fortè Deo repugnare videamini.

Deum accusant mali.

Actuum 5.

Supra dorsum meum frabicauerunt peccatores: prolongauerunt iniquitatem suam. 2314

Hic ostenditur infidelium persequentium pertinacia. Videntes enim infideles ecclesiam persequentes quòd prævalere non poterant sanctis, ipsos animos peruertendo vt eis consentirent, & quòd super animas ipsorum potestatem non habebant:conuerterunt se ad persequẽdum corpora, & illa flagellabant & trucidabant:& sic non conuertebantur, videndo sanctorum in bono perseuerantiam,sed magis iniquitatem suam dilatabant & augebant,eorum persequendo & lacerando corpora. Et hoc est quòd postquam Psal. ait in persona ecclesiæ,*Sæpe expugnauerunt me* &c.*& non potuerunt mihi*:scilicet prævalere:adiungit de persecutione corporum:dicens, *Supra dorsum meum fabricauerunt* &c. Sic enim Decius non potens prævalere beato Laurentio vt eius voluntatem ad sacrificandum idolis permutaret: ad fabricandum diuersa tormenta supra dorsum eius se conuertit. Sic accidit Vincẽtio, sic Luciæ, sic Agathæ & aliis sanctis.Et sic iniquitatem suam prolongauerunt peccatores:id est ampliauerunt.Vel aliter.Mali quando ad suam voluntatem non possunt peruertere bonos, tunc mala quæ ipsi faciunt, bonis imponunt. Et sic peccatores fabricant supra dorsum bonorum,quia fabricatione falsa bonis sua peccata imponũt. Et ad istum sensum istum versum exponit Greg.dicẽs,Esse hoc peruersorum proprium solet: quòd mala sua per conuitium bonis ingerant priusquam de eis ipsi veraciter accusentur.Et dum metuunt increpari de his quæ faciunt, aduersantes suis prauitatibus iustos hoc facere testantur.Sancti autem viri patienter audiunt, etiam quæ se nunquam fecisse meminerũt:quamuis ea mala quæ sibi ingeri conspiciũt, ab ipsis suis criminatoribus nouerint esse perpetrata. Etiam cum eos prædicando corrigere non pos-

Peccata sua mali bonis imponunt.

Greg.13.mor. cap.1.

Fabricare malorũ quid sit. Greg.11.mor. cap.15.

Lõgè est iniquitas à iustitia.

Ceruix significat superbiã, quæ deponitur in morte. Greg.11.mor. cap.17.

sunt, patiendo tolerant. Quatenus si fructus conuersionis eorum non valeant ex ipsis producere: tamen præmium longanimitatis acquirant. Vnde & sancta ecclesia Dauid prophetæ vocibus dicit, *Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores:* quia videlicet dum hic quoslibet reprobos quos non valet corrigere tolerat, facta peccantium supra dorsum portat.Quid autem sit fabricare malorum ostendit Greg.super illo verbo Iob 13,Ostendam vos fabricatores mendacij:dicens, Hoc quoque notandum est,quòd fabricatores mendacij dicuntur. Quia sicut ædificium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur. Vbi enim non dolosa locutio, sed sensus veritatis est, quasi inimica moles non ex fabrica, sed ex natura consurgit. Sed ista fabricatio dolosa malorum contra bonos, à bonis non est timenda:quia ipsos non obfuscat, sed magis declarat. Nam quanto magis dolosè contra bonos falsa fabricant,tanto à bonis magis distant.vt hic ostendit Aug.dicens, *Prolongauerunt iniquitatem suam*: id est iniquitate sua longè steterunt à me. Quid enim tam propè, quàm duo homines in vna ecclesia? Quid tam lõgè,quàm iniquitas à iustitia?Vbi enim consensio, ibi propinquitas. Ligantur duo simul, & mittuntur ad iudicem.Ille sceleratus, ille innocens:vna catena ligantur, & longè sunt à se. quantum longè sunt à se? quantum scelus longè est ab innocentia.Sunt ergo in eodem loco,& longè sunt abinuicem. Alius latro in Hispania facit scelera, proximus est ei qui similia facit in Africa. quãtum proximus? quantum scelus & scelus?quantum sibi iunguntur latrocinium & latrocinium? Nemo ergo timeat mixtos sibi corpore malos. Longè ab illis sit corde, & securus portat quod non timet. Et hoc est quod ait Psalmista, *Prolongauerunt iniquitatem suam.*

Dominus iustus concídet ceruices peccatorum: confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. 2315

Hic ostenditur qualiter mali à Deo punientur. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quòd quadruplicem ostendit eorum futuram punitionem. primò ipsorum superbia deprimetur: secundò ipsorum gloria confundetur: ibi, *Fiant sicut fœnum*:tertiò à bonis diuidentur:ibi, *De quo non implebit*:quartò benedictione priuabuntur: ibi, *Et non dixerunt qui præteribant*. Primò ergo ostendit quòd ipsorum superbia deponetur, dicens, *Dominus iustus concídet ceruices peccatorum.* Quid enim per ceruicem nisi superbia designatur: quæ in morte maximè deponitur & humiliatur? Vnde Iob 13, superbis dicitur, Redigentur in lutum ceruices vestræ.Quod exponens Gregorius ait,Sicut per oculum visus, sic per ceruicem solet superbia designari.Ceruix namque in lutum redigitur, cum superbus quisque humiliatur in morte:& elata caro tabescit in putredine. Intueamur itaque qualia latent in sepuleris cadauera superborum:quæ illa in extincta carne sit imago mortis, quæ tabes corruptionis. Et certè hi erant qui extollebantur honoribus,habitis rebus tumebant, despiciebant cæteros,& quasi solos se esse gaudebant.Et dũ non perpenderent quò tendebant,nesciebãt quid erãt.Sed in lutũ ceruix redacta est:quia decisi iacẽt in putre-

dine, qui tumebant in vanitate. In lutum ceruix re- A digitur, quia quantum carnis potentia valet, tabes corruptionis probat. Vnde & Psalm. ait, *Dominus iustus concidet ceruices peccatorum.* Volens ergo Psalm. consolari bonos qui patiuntur à malis: ait, *Dominus iustus cõcidet ceruices peccatorum* &c. Quasi dicat, Non semper expugnabunt bonos superbi, nec fabricabunt supra dorsum bonorum: quia dominus iustus concidet ceruices peccatorum. Sed nunquid omnium peccatorũ concidet dominus ceruices? Omnis enim homo peccator est. Sed illorum dominus concidet ceruices peccatorum, qui superbia erecti & ceruicati contra Deum currunt, seipsos excusantes, Deum accusant. vt hic ostendit August. dicens, Cùm omnes peccatores sint, & nemo sit sine peccato: nunquid omnibus timendus est gladius B in ceruices, quia dominus iustus concidet ceruices peccatorum? Et respondet dicens, Non puto quia omnium peccatorum, sed in mẽbro quod percutit, ibi designat quos peccatores percutiat. Non enim dixit, Dominus iustus concidet manus peccatorũ, aut pedes peccatorũ: sed quia peccatores superbos volebat intelligi, superbi autem omnes ceruicati sunt: qui non solum faciunt mala, sed nec agnoscere volunt. Et quando obiurgantur, seipsos iustificant: dicentes, Ego bene feci: sed Deus malè fecit. Ego (inquit) nihil mali feci, quia Saturnus fecit, quia Mars, quia Venus fecit. Ego nihil feci: iustificas te, accusas Deum qui fecit stellas, qui cœlum ornauit. Itaq; quoniam iustificas peccatum tuum, & superbis aduersus Deum: quia te facis extra culpam, & Deum in culpa: & tantum erexisti ceruicem, & cucurristi contra Deum. Et ideo ibi ceruicem nominauit hanc superbiam significans. Et de talibus superbis dicit, *Dominus concidet ceruices peccatorum*: quod erit in morte. *Et tunc confundantur & cõuertantur retrorsum omnes qui oderũt Sion*: id est confundentur & conuertentur retrorsum: quia de alto statu ad infimum, de gloria ad inferni tormenta. Et qui erunt subdit, *Omnes qui oderunt Sion.* vbi Glosa Augustini, *Omnes qui oderunt Sion.* Oderunt Sion (id est ecclesiam) qui nolũt obseruare verbum Dei. Et qui intrant ecclesiam fictè, oderunt ecclesiam. Verbi gratia. Intras ecclesiam sub colore deuotionis: & intras non ex deuotione, sed vanè vt videas ibi vanitatem, & similia. Aliter istum versum deducit Petrus Cantor: dicens, Dominus concidet cernices peccatorum: id est, vicios os & superbos conteret peccatores. Non ait Concidet pedem vagum ad mala: non, manum ad noxia: non, oculum lasciuum, vel quæcunque alia membra quibus vtitur peccator ad malum: sed ait *ceruices*: quia nil tantum displicet Deo, sicut post peccatum ceruix erecta. Et ideo cuilibet patri consulit, vt filij ceruicem à pueritia humiliet. Eccl. 30, Curua ceruicem illius à iuuentute, & tunde latera illius dum infans est: ne fortè induret, & non credat tibi.

Superbi accusant Deũ, & se excusant de peccatis.

Ecclesiã odit qui fictè eccle siam intrat.

2316 **Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit.**

Hic ostendit secundum, quòd superborum gloria confundetur. Comparat enim Psalm. gloriam malorum fœno tectorum: quia etsi in alto oritur & viret, citò tamen arescit. Sic & malorum gloria diu durare non potest. Vnde de ipsis dicitur Psalm. 36, quòd tanquam fœnum velociter arescent, & quemadmodum olera herbarum citò decident: & Psal. 91, Cùm exorti fuerint peccatores vt fœnum, & apparuerint omnes qui operantur iniquitatem, vt intereant in sæculum sæculi. Sicut enim aduersitas iustorũ citò terminatur: sic & malorum prosperitas. vide versic. 1592. Et aduerte quòd gloriam malorum non comparat Psal. omni fœno, sed fœno tectorum, quod citius & facilius arescit. Vnde huius similitudinem hic aperiens Augustinus ait, *Fiat sicut fœnum tectorum* &c. Fœnum tectorum est herba quæ nascitur in tectis, in solario, in tegulato. In alto videtur: & radicem non habet. Quanto melius humilis & in basso nasceretur, & lætius viresceret? Modò nascitur altius ad celeriorem viriditatem: nondum diuulsum est, & aruit: nondum finiti sunt in iudicio Dei, & iam non habent succum viriditatis. Attendite opera ipsorum, & videte quia aruerunt. Sed viuunt, & adhuc hic sunt. Nondum ergo euulsi sunt, & aruerũt. Quod ideo dicit, quia multoties gloria superborum etiam ante mortẽ ipsorum ad magnam deuenit ignominiam: sicut patuit in superbo Sedechia rege Iuda: quem rex Babylonis captiuum duxit in Babylonem cum omnibus filiis suis. Et filios eius occidit coram eo: & oculos 4. *Reg.* 25. regis Sedechiæ eruit, & vinxit eum cathenis. Ecce quanta huius regis gloria antequam euelleretur per mortem, ad modum fœni tectorum aruit, & in confusionem est mutata: & sic de multis aliis. Propter quod & Mathathias hoc considerans, filios suos confortabat, dicens, A verbis viri peccatoris 1. *Mach.* 2. ne timueritis, quia gloria eius stercus & vermis est: hodie extollitur, & cras non inuenitur: quia conuersus est in terram suam, & cogitatio eius peribit. C Et 1. Petr. 1. dicitur, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos fœni: exaruit fœnum, & flos eius decidit. Et Iacob. 1. dicitur de superbo diuite, quòd sicut flos fœni transit, exortus est sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius decidit. Ita & diues in itineribꝰ suis marcescet. Vel aliter: istum versum exponit Gregorius, maximè de gloria hypocritarum: super illo verbo Iob 8, Cum adhuc sit in flore, nec manu carpatur, arescit ante omnes herbas: dicens, Iuxta carnem (inquit) etiam omnes iusti sunt fœnum: propheta attestante qui ait, Omnis caro fœnum. Sed ante arescere scirpus dicitur, quia iustis in bono suo permanentibus, à viriditate assumptæ rectitudinis hypocritarum vita siccatur. Arescunt herbæ etiam reliquę: quia iustorum opera cum carnis vita deficiunt. Sed herbarum ariditatem scirpus præuenit: quia prius quàm de carne hypocrita transeat, ea quæ in se ostenderat virtutum facta derelinquit. de quibus bene per Psalm. dicitur, *Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit.* Fœnum quippe tectorum in alto nascitur: sed nequaquam pingui radice solidatur: quia & hypocrita summa quidem sunt quæ agere cernitur, sed non in eis ex cordis puritate roboratur. Quod nimirum fœnum etiam non euulsum arescit: quia videlicet & hypocrita in præsenti adhuc vita subsistit, & iam sanctitatis opera quasi viriditatis speciem amittit. Quia enim sine intentione rectæ cogitationis bona studuit agere: hæc amittens indicat se sine radice floruisse.

Gloria malorũ cõparatur fœno tectorũ.

Gloria hypocritarũ fœno tectorũ cõparatur.

Greg. 8. mor. cap. 28.

2317 **De quo nõ implebit manum suam qui metet, & sinum suum qui manipulos colliget.**

Hic ostendit tertium: scilicet quòd ipsi mali à bonis

bonis diuidentur. In futuro enim iudicio exibunt A angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Et in manu sua bonos recipient: sed malos alligabunt in fasciculos ad comburendum. vt dicitur Matth. 13. Quod ostendens Psalm. hic ait, *De quo non implebit manum suam* &c. Messores enim sunt angeli, qui bonos fructus colligent vt offerãt Deo. Sed de malis non implebunt manum suam: quia in talibus nullus fructus reperietur qui ab angelis Deo præsentetur. Vbi per manus intellige opera: sed per sinum, conscientiam. Vnde hic ait Augustinus, Venturi enim sunt messores, & collecturi sunt triticum in horreum: & zizania alligabunt in fasciculos, & in ignem mittent. Sic & fœnum tectorum expurgatur, & quicquid inde euellitur, in ignem mittitur. B Non inde implent messores manus. Messores angeli sunt. Notandum quia hic dicitur quòd non implebit manum suam, qui manipulos colliget. Quod triplex maximè est colligere, quo messores angeli sinum suum implẽt colligendo: scilicet Colligere credulitatis euangelicę: Colligere humilitatis & reuerentiæ: Colligere pietatis & clementiæ. vide in dictionario, litera Colligere, in tribus primis partibus. Itẽ nota quòd messis est triplex. Prima messis est collectio meritorum quæ erit in sæculi terminatione. Matth. 13, Messis est consumatio sæculi. Secunda est congregatio saluandorum, quę erit in iudicij discretione. Matth. 9, Messis quidem multa &c. Tertia est collectio fructuum æternorum, quæ erit in præmij adeptione. Prouerb. 6, Si impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & ege- C stas fugiet à te. Vel dic quòd beati post hanc vitam metent multipliciter: scilicet gaudiosè iuxta dolorem anxiantem. Psalm. 125, Qui seminant in lacrymis, in exultatione metẽt. Copiosè iuxta bonorum largitatẽ: 2. Corinth. 9, Qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Fructuosè iuxta meritorum qualitatem: Gal. 6, Quæ seminauerit homo, hæc & metet.

Colligere bonũ multiplex.

Messis triplex.

2318 **Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio domini super vos: benedeximus vobis in nomine domini.**

Hic ponitur quartum: scilicet quòd benedictione priuantur mali. Vbi notandum quòd hic Psal. D loquitur per quandã similitudinẽ cuiusdam consuetudinis quæ inter Iudæos erat. Nam quilibet trãsiens per viam, dabat benedictionem suam omnibus quos inueniebat aliquid boni operantes. vt puta, dicebat laborantibus, Benedicat vos Deus. Non laborantibus autem, nec aliquid boni facientibus non benedicebat. Consimiliter nunc ait Psal. quòd superbis & infidelibus nihil boni operantibus pertranseuntes suam benedictionem non dabant. Pertranseuntes autem dicuntur prophetæ & Apostoli: qui viam huius mundi percurrebant, hic mansionem non quęrentes, sed ad patriam tendentes. Non enim reperies quòd aliquis propheta vel Apostolus, quòd aliquis sanctus vel iustus superbos benedixerit vel approbauerit: sed econtra, E superbos & superbiam detestabantur: consimiliter & omnis scriptura sacra. Dicit ergo, *Et non dixerunt qui præteribãt, Benedictio domini super vos.* Quinimmo, vt habetur Eccl. 10, odibilis est Deo & hominibus superbia. Est ergo sensus isti⁹ versus quòd superbi excludentur à benedictione diuina quam *Matth.* 25. Christus bonis in iudicio dabit, dicens, Venite benedicti patris mei. Et ratio, quia nihil boni egerũt. Cuius signum est, quia prętereuntes qui omnibus benedicunt bonum aliquod operantibus, istis non benedixerunt. Vnde hic ait Augustinus, Nostis fratres, quòd quando transitur per operantes, est consuetudo vt benedicatur illis, Benedictio domini super vos. Et magis ista consuetudo erat in gente Iudæorum. Nemo enim transibat, & videbat aliquos facere aliquod opus in agro, vel in vinea, vel in messe, vel aliquid huiusmodi, quin benediceret illis: quia nõ licebat transire sine benedictione. Sed qui sunt transeuntes? Illi scilicet qui per viam transierunt hinc ad patriam. Apostoli trãseuntes erant in vita ista: prophetæ transeuntes erant. sed quos benedixerunt prophetæ & Apostoli? Illos scilicet in quibus radicem charitatis viderunt: quos autem viderunt in tectis eminere & superbire ceruice, dixerunt contra illos quod futurum erat. Benedictionem autem super eos non dederunt. Vos autem qui legitis in scripturis, omnes istos superbos inuenitis maledictos designatos, & ad Antichristũ & diabolum pertinere: nullam inuenietis scripturam, quæ de illis bene loquatur. Sed dices, Nunquid sancti prophetæ & Apostoli & alij sancti orãt pro suis persecutoribus & superbis, & ipsis optant benedictionem: cum dominus dicat, Benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & *Matth.* 5. calumniantibus vos? &c. Ad quod dicendum quòd sancti in orationibus suis aliqua ponunt optatiuè, aliqua prædictiuè. Quandiu enim quis peccator est in præsenti vita, non est de ipso desperãdum: & sic pro ipso licet orare, & cõuersionem suam optare. Tamen & si possit conuerti de possibili, de multis sciebant prophetæ & Apostoli quòd de facto non conuerterentur: & talibus maledicebãt: id est ipsorum futuram maledictionem prædicebant. Benedicebãt autem optatiuè & prædictiuè bene operantibus: dum prædicebant præmia bonis debita. Vis ergo à sanctis benedici? benefac. Vnde hic Augustinus ait, Isti transeuntes siue prophetæ, siue Apostoli, siue patriarchæ, & quicunque transierunt: si bene viuimus, benedixerunt nos in nomine domini. Sed fortè inquis, Quando me benedixit Paulus vel Petrus? Attende in scripturis. Vide si bene viuis, & vide ibi te benedictum fuisse: quia in scripturis omnes bene viuentes benedicuntur: malè autem viuentes maledicuntur. De malè ergo viuentibus dicitur, *Et non dixerunt qui præteribant, Benedictio domini super vos.* Nec etiam illis dixerunt, *Benediximus vobis in nomine domini.* Ipsi in nomine domini benedicunt, quia omnia bona à Deo esse cognoscunt. vide versic. 2072.

Benedictio datur operãtibus bene.

Benedictio nõ datur malis.

PSALM. CXXIX.

2319 **De profundis clamaui ad te domine: domine exaudi vocem meam.**

Hic Psalmus eundem habet titulum cum aliis Psalm. gradualibus: scilicet Canticum graduum. Et eodem modo exponitur vt suprà. De materia verò Psalm. quantum ad literam, dicunt aliqui quòd iste Psalm. est quædam oratio quam fecit Dauid supplicando à Deo veniam de peccato adulterij quod commisit cum Bersabe: & de peccato homicidij commisso in Vriam. Alij autem dicunt quòd iste Psalm. computatur inter ignotos: quorum scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

licet auctor ignoratur. Certum est autem quòd sa- A ctus fuit ab aliquo sancto viro spiritum propheticum habente. Et hoc pro liberatione populi Israel à captiuitate Babylonica: quam ille sanctus prædixit in spiritu. Et hoc satis videtur innuere finis Psal. qui ait, *Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatib⁹ eius.* Et hanc intentionem prosequitur N. de lyra. Dic vt ipse N. Quãtum verò ad sensum propheticũ, sciendum quòd est inter Psal. graduales vndecimus: & cõtinet vndecimum gradum ascensionis spiritualis. Qui gradus est pœnitentium supplicatio. Non enim sufficit homini timere Deum, patienter aduersa ferre, nisi etiam pro venia peccatorum clamet ad Deum. Cum in hac mortali vita nullus sine peccato consistat, quod sine pœnitentia non remittitur: pœnitentia autem sine supplicatione & spe ve- B nię imperfecta est. Igitur consequens est, quòd quilibet verè pœnitens pro venia peccati Deo supplicare debet. Sicut enim supplicatio sine pœnitentia non valet: Christo dicente, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longè est à me: sine causa colunt me. Sic & econtrario pœnitentia non valet sine supplicatione. Nõne Cain egit de peccato fratricidij pœnitentiam: dicens, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear: & tamen infructuosa fuit, quia sine supplicatione? Nónne Iudas de proditione Christi egit pœnitentiam: qui pœnitentia ductus retulit triginta argenteos, dicens, Peccaui tradens sanguinem iustum? Sed quia non supplicauit pro venia, damnationem non euasit. Sic & C de pœnitentia Antiochi, 2. Machabæorum 9. Sic & de damnatis dicitur, quòd sunt gementes præ angustia spiritus, pœnitentiam agentes &c. Sola ergo pœnitentia perfecta est, & meretur veniam, quæ supplicationi est coniuncta. Et de huiusmodi supplicatione pœnitentis agit iste Psalmus. Item hic notat Glosa quòd iste Psalmus inter Psalmos pœnitentiales est sextus, sed inter graduales est vndecimus. Per quod denotatur quòd in hac vita nullus est tantum perfectus, quòd vt sine omni imperfectione consistat peccati. Et sic quòd nullus est tantum perfectus quin indigeat pœnitentia & supplicatione veniæ. Quod sic deducit. Quoniam senarius numerus perfectionem significat (vnde & sex diebus Deus mũdum perfecit) per vndenarium D verò significatur transgressio mandatorũ Dei, quia decem sunt præcepta: & vndenarius est primus numerus transgrediens decem. Et in his datur intelligi, quòd quantumcunque perfectionis sit aliquis, non tamen est omnino sine peccato: pro quo necessaria est pœnitentia. Quod significat iste Psal. in quo est senarius cum vndenario, vt est dictũ. Et nota quòd apud arithmeticos senarius numerus inter omnes numeros perfectus dicitur. Nam, secundum ipsos, perfectus numerus dicitur, qui resultat præcisè ex omnibus suis partibus aliquotis simul aggregatis. Dicitur autem pars aliquota, quæ aliquoties sumpta suum totũ aliqualiter reddit. Sicut verbi gratia: In numero senario vnum est pars aliquota: quia sexies vnum facit sex. Duo est pars ali- E quota: quia ter duo faciũt sex. Tertium est pars aliquota: quia bis tres faciunt sex. Quartũ est pars aliquota: quia quatuor aliquoties sumptũ semper redit vltra sex: similiter & quintũ. Senarius ergo numerus habet tres partes aliquotas: scilicet vnum, duo & tres: sed istæ omnes tres partes simul sumptæ faciunt æqualiter suum totum nec maius nec minus. Et sic sex numerus dicitur perfectus, secundum arithmeticos. Intentio ergo tota præsentis Psal. est nos mouere ad pœnitẽtiam cum supplicatione veniæ. Diuiditur autem iste Psal. in duas partes: quia Psal. in persona pœnitentis, primò pro venia Deo supplicat: secundò supplicationem à Deo exauditam explicat: ibi, *A custodia*. Prima in duas: quia primò ponit suam supplicationem: secũdò vt exaudiatur assignat rationem: ibi, *Si iniquitates*. Prima in duas: quia primò Deo supplicat: secundò exaudiri postulat: ibi, *Fiant aures*. Quantum ad primum, sciendum quòd multiplex est profundum, de quo ad Deum clamare debemus: scilicet profundum conscientiæ cordialis, profundum miseriæ temporalis, profundum maliciæ criminalis. Primò ergo est profundum conscientiæ vel cogitationis cordialis. Tantum enim est profundum cor humanum, quòd nullis aspectibus hominum patere potest. Quis enim alterius cordis secreta potest penetrare? Certè solus Deus. Propter quod dicitur, Prauum est cor hominis & inscrutabile: & quis cognoscet illud? Ego dominus scrutans cor, & probans renes &c. Et proponitur Eccl. 23, Oculi domini profundum abyssi & corda hominum intuentes. Et Prouerb. 20, Sicut aqua profunda, sic & consilium in corde viri. Et de isto profundo cordis clamare debemus ad Deum, vt nostræ supplicationes ex corde magis quàm ex voce procedãt, exemplo Psal. qui dicebat, Clamaui in toto corde meo, exaudi me domine &c. De profundo ergo cordis C clamandum est ad Deum: vide versic. 2218. Secundò est profundum miseriæ temporalis: quod durat quandiu hæc misera vita durat. Et ab isto profundo timebat Psalm. submergi, cum dicebat, Non me demergat tempestas aquæ: neque absorbeat me profundum &c. Sic & nos de isto profundo ad dominum clamare debemus: ne procella aduersitatis nos ad impatientiam ducat. Vnde hic ait Augustinus, Debet vnusquisque nostrum videre in quo profundo sit, de quo clamet ad dominum. Profundum enim nobis est ista vita mortalis. Quisquis se in hoc profundo intellexerit, clamat, gemit, suspirat. Et donec de fundo eruatur, & veniat ad dominum. Tertiò est profundum culpæ, profundũ enim dicitur peccatum, quia ad profundum ducit inferni. Sic enim de diabolo peccante dicitur, Veruntamen in infernum detraheris in profundum laci. Et cæteris peccatoribus dicitur, Væ qui profundi estis corde. De isto profundo clamare debemus, vt inde nos eripiat: quia qui sic clamat, statim eripitur à Deo. Vnde hic ait Augustinus, Idoneus potuit esse homo ad casum suum, sed idoneus non est ad resurrectionem suam: semper in profundo est peccatorum, nisi liberetur à Deo. Sed cum de profundo clamat, surgit de profundo. Et ipse clamor non permittit multum eum in profundo esse. Sed aduerte quòd illi maximè in profundo peccatorum iacent, qui peccatis inuoluti desperantes ad dominum clamare contemnunt: sed continuè magis implicantur. Sicut dicitur Prouerb. 18, Impius cum in profundum peccatorum venerit, cõtemnit. Quod hic declarans August. dicit, Valde in profundo sunt peccatores, qui nec clamant de profundo. Dicit enim scriptura, Peccator cum in profundum venerit malorum, contemnit. Iam videte, fratres, quale profundum sit vbi contemnitur Deus. Cum quisque viderit se quotidianis peccatis obrutum, aceruis quibusdam iniquitatum premi: si dictum illi fuerit vt Deum roget, irridet & dicit, Si Deo displiceret

Matth. 5. Pœnitẽtia debet esse cũ supplicatione veniæ.

Matth. 27.

Sap. 5.

Gen. 1.

Sex est numerus perfectus.

Profundũ triplex.

Hier. 17.

Psal. 118.

Psal. 68.

Esa. 14.
Esa. 29.

Peccator desperatus contemnit.

cerent facinora, ego non viuerem: si curaret Deus A res humanas, ad tanta scelera quæ feci, non solum non viuerem, sed mihi etiam bene non esset. Solet enim illis bene euenire, qui multum in profundo sunt, qui prosperantur in iniquitatibus suis. Et tãto magis in profundo merguntur, quanto magis videntur esse felices. Fallax enim est ipsa felicitas, maior infelicitas. Deinde in hoc solẽt homines dicere, Iam quoniam multa feci, & damnatio imminet, hoc perdo quòd non facio quicquid possum. Quomodo solent homines desperati dicere, Si me occisurus est iudex pro decẽ homicidiis, quomodo pro quinq;? quomodo pro vno? quare quicquid mihi iam occurrit non facio? Et hoc est quod dici-
Prouerb. 18. tur, Peccator cum in profundum malorum venerit, contemnit. Et contra istos tales suo exemplo vt B de profundo peccatorum clamemus ad Deum, admonet: dicens, *De profundis clamaui ad te domine* &c. Hic nota quòd peccator orando multipliciter ad Deum clamare debet: vide versic. 893.

2320 ## Fiant aures tuæ intendentes in vocem deprecationis meæ.

Hîc postulat suæ supplicationis exauditionem. Vbi aduertendum quòd cum Deus spiritus sit, & non corpus, aures corporales non habet, sed spirituales. Auris enim Dei dicitur ipsius pietas & cle-
Auris Dei est eius misericordia. mentia, qua nostras preces exaudit. Vnde tunc aures Dei intendunt voci nostræ supplicationis, quãdo ipse sua pietate nostras orationes exaudit. Sic enim aures Dei pro exauditione accipit scriptura, C Salomone dicente Deo, 2. Paral. 6, Sint aures tuæ intẽtæ super orationem quæ fit in loco isto. Et nota quòd Deus aures suæ misericordiæ nobis inclinat, quando nostras audit orationes: iuxta illud Psalm. 119, Inclinauit dominus aurem suam mihi: quia ipse excelsus, nos autẽ parui & humiles. Ideo per oppositum aures nostras nos inclinare ad Deũ
Auris triplex condito. non debemus: sed ipsas ad ipsum erigere. Ad cuius euidentiam sciendum quòd auribus naturalibus natura tria dedit: scilicet quia ipsas fecit apertas, paruas, & erectas. Primò ipsas fecit apertas, quod nõ fecit de organo visus: quia clauditur palpebris, & organum gustus clauditur labiis. Et hoc ad denotandum quòd ad audiendum proniores esse debemus quàm ad loquendum, videndum, vel gustã- D dum. Vnde & Seneca in De moribus ait, Auribus quàm lingua frequentius vtere. Vnde & Sapient. 1. dicitur, Auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconditur. Secũdò natura aures fecit paruas. Animalia enim bruta secũdum sui corporis quantitatem, vt in pluribus maiores habent aures quàm homo: vt patet de asino, boue, cane, equo, & similibus. Et hoc fecit natura ad denotandum quòd illa quæ audimus, districtè atque discretè recipere debemus: vt scilicet nõ omnia audita credamus. Et ad istũ sensum dicitur Eccles. 28, Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequã. Vnde & Seneca, in prouerbiis dicit, Difficilẽ oportet habere aurem ad crimina. Vnde & dist. 96. in scripturis dicitur, Hæc quidem diximus, cautos E vos reddere cupientes, vt si de domini sacerdotibus aliquid contigerit vos audire quod confusionem piis auribus ingerat, non infrunitum, sed pudoratos filios Noe imitantes, patriam de reliquo verecundiam contegatis: vt affluenti, quemadmodum & illi, benedictione repleri moderãte Deo mereamini. Et sunt verba Nicolai papæ Ludouico impe-

ratori scripta. Tertiò natura humana fecit aures nõ cadentes, sicut habent canes, sed stantes: ad denotãdum quòd verbis terrenis & vilibus aures inclinare non debemus: sed illas solum cœlestibus audiendis erigere, & ad verba legis diuinæ. Propter quod Nehem. 8, dicitur, quòd aures omnis populi erectæ erant ad librum legis. Sed per oppositum, malorum aures clausæ sunt ad audienda Dei monita, & inclinatæ ad terrena. De quibus dicitur Psal. 57, Furor illis secundum similitudinem serpẽtis & aspidis surdæ obturantis aures suas, &c. vide versic. 433. 931. Tales enim non imitantur aures Dei, quæ intendunt votis nostris. Ideo cõformiter & nostræ aures Dei votis intendere debent.

Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit? 2321

Hic assignat rationem suæ exauditionis. Et diuiditur in tres partes, secundum quòd tres rationes adducit. Prima sumitur ex parte humanæ fragilitatis: secunda ex parte diuinæ pietatis: ibi, *Quia apud te*: tertia ex parte humilitatis: ibi, *Sustinuit*. Quantum ad primum, sciendum quòd multitudini peccantium magis parcẽdum est quàm vni soli. Vnde & si communitas peccat, communitati parcitur: vt habetur 23. quæst. 4. cap. Non potest esse. Cum ergo omnes homines peccatis sint obnoxij, quia omnes nascimur filij iræ: ad Ephes. 2. & 1. Ioã. 2, Si dixerimus quòd peccatum nõ habemus, nosipsos seducimus. Et sic ratione multitudinis pec- *Peccator est omnis homo.*
cantis probat Psalm. suam orationem exaudiendã: C vt scilicet Deus peccata nostra nõ reseruet ad vindictam, sed illa sua pietate dimittat: quia nullus est sine peccato. Et hoc est quod ait, *Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit*? Quasi dicat, Nullus. Vnde hic ait August. *Si iniquitates obseruaueris* &c. Circunspexit iste seipsum: circunspexit vitam suam, vidit illam vndique facinoribus coopertam. quacunque respexit, nihil in se bonum inuenit. Et cùm tanta ac multa peccata vndique videret, tanquam expauescens exclamauit, *Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit*? Non dixit, Ego non sustinebo: sed *quis sustinebit*? Vidit propè totam humanam naturam lacerari peccatis suis: accusari omnes conscientias cogitationibus suis: nõ inueniri cor castum quod præsumere possit de iustitia sua. Quomodo enim sine peccato reperiri potest homo habitans in carne: ex qua peccati tentatio procedit? Quod declarãs Gregor. super illud Iob 4, *Gregor. 5. moral. cap. 27.*
Et in angelis suis reperit prauitatẽ &c. sic ait, Luteas domus habitamus, qui in corporibus terrenis subsistimus. Quod bene considerans Paulus ait, Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Terrenum *2. Corinth. 4.*
enim fundamentum est substantia carnis: quod in se Psalm. solicitè conspexerat, cũ dicebat, Substantia mea in inferioribus terræ. Tinea de veste nasci- *Psal. 128.*
tur, & eandem vestem de qua oritur oriendo corrumpit. Quasi verò quædam vestis animæ caro est. Sed hæc nimirum vestis habet tineam suam: quia *Caro peccatũ generat.*
ab ipsa carnalis tentatio oritur, ex qua laceratur. Quasi enim quadam tinea vestis nostra consumitur, cum caro corruptibilis tentationem gignit, & per hanc ad interitum peruenit. Velut tinea homo consumitur, cum de se oritur vnde conteratur. Acsi apertè dicat, Si illi spiritus angelici esse ex se incommutabiles nequeunt, qui nulla carnis infirmitate deprimuntur: qua temeritate se homines in bono existimant permanere, quos in eo quòd intellectus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tellectus ad summa euehit, infirmitas carnis aggrauans præpedit,vt per corruptionis vicium in se habeant vnde ab intima nouitate veterascant? Est ergo in summa ratio Psal.ista: Tu Deus dispositi ex hominibus ruinam angelorum reparare: ergo homines pœnitentes supplicãtes pro venia debes exaudire.patet, quia aliter propositum tuum impleri non posset:quia nisi indulgeas, nullus homo iustus reperitur. Vnde si iniquitates obseruaueris (scilicet ad puniendum)quis sustinebit? id est quis iustitiam conseruabit?Quasi dicat,Nullus.

2322 **Quia apud te propiciatio est,& propter legem tuam sustinui te domine.**

Hic ponit secundam rationem,quæ sumitur ex parte diuinæ pietatis. Vbi sciendum quòd propitius dicitur à propè:& inde propitiatio,quasi propinquitas.Per peccatum autem elongamur à Deo: non quidē loco,sed similitudine. Sed quãdo Deus peccatum remittit, tunc dicitur propitiari nobis: id est nobis appropinquare, & nos illi, per similitudinem imitationis.vnde propitiari idē est quod misereri,& peccata relaxare, quò Deo appropinquare valeamus. Cum igitur Deus natura sit misericors,qui non quærit mortem peccatorum,sed vt magis conuertantur & viuant, & paratus sit omnibus parcere:ideo apud ipsum dicitur esse propitiatio,id est miseratio: vt sit sensus Psalm. Ideo tu Deus supplicationes pœnitentium debes audire, quia apud te est propitiatio. Vel aliter:propitiatio nostra Christus est,cuius sanguine Deo sumus reconciliati. Et hic est apud Deum: quia & Christus est verus Deus.Ioan.1, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum.Et de Christo sub nomine propitiationis apertè loquitur Apostolus dicens,Si quis peccauerit, aduocatũ habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris: non pro nostris tãtum, sed etiam totius mundi.Vnde hic August.ait, *Quoniam apud te propitiatio est.* Quæ est ista propitiatio, nisi sacrificium?Et quod est sacrificium, nisi quod nobis oblatum est,scilicet sanguis innocens fusus, qui deleuit omnium peccata nocentium: redemit omnes captiuos de manu captiuantis inimici:Ergo est apud te propitiatio.Quasi dicat,Si iudex solum velles esse, & misericors esse nolles: obseruares omnes iniquitates,& quæreres illas:quis sustineret?quis ante te staret,& diceret, Innocens ego sum? quis staret in iudicio tuo? Sto ergo ego spe ante te, quia apud te propitiatio est. Ideo spero, ideo sustineo.Et Greg.propitiationem dicit ipsum Christum, exponens illud Iob 33, Inueni in quo propitier ei:dicens,Quia nullus erat cuius meritis nobis dominus propitiari debuisset: vnigenitus patris formam nostræ infirmitatis suscipiens,solus iustus apparuit pro peccatoribus intercedens.Vnde dicit, Inueni in quo propitier ei. Acsi apertè mediator Dei & hominum dicat,Quia nullus hominum fuit, qui coram Deo iustus interessor appareret:me ipsum ad propitiãdum hominibus hominem feci.Et dum me hominem exhibui,in quo iustè hominibus propitiarer inueni. Quamuis ergo superius dixerit, quòd si Deus iniquitates obseruaret,nullus sustinere posset: tamen nunc dicit se sustinuisse: & hoc quia apud Deum propitiationem cognouit.Vnde sequitur, *Et propter legem tuam sustinui te domine.* Sed quæ est lex Christi, nisi charitas?dicẽte Apostolo, Plenitudo legis est dilectio.

Propitiatio quid sit.

Propitiatio dicitur Christus.

Ioan.2.

Gregor.24. moral. cap.4.

Lex Christi charitas.

Rom.13.

Ista autem lege charitatis Christus factus est propitiatio nostra: quia charitate carnem nostram assumpsit. Quid est ergo, *propter legem tuam sustinui te domine:* nisi, propter charitatem qua factus est homo mediator noster & propitiatio, sustinui te domine:id est,sperani in te domine? Vnde hic Auguſt.Lex Christi est charitas.Lex charitatis dat veniam peccatis,deler præterita,admonet de futuris: in via non deserit comitem.Comes sit ei quem ducit in via.Dicat ergo,*propter legem tuam sustinui te domine:*id est quia dignatus es legem misericordiæ afferre,mihi dimittere omnia peccata mea,dare mihi monita,ne de cætero te offendam. Ideo propter hanc legẽ sustinui te domine:id est,expectaui quãdo venires,& liberares me ab omni necessitate.

Sustinuit anima mea in verbo eius, sperauit anima mea in domino. 2323

Hic ponitur tertia ratio, quæ sumitur ex parte humilitatis nostræ. Ad humilitatem enim spectat quòd quis Deo non resistat,sed verbo eius humiliter credat,& speret promissa. Vbi nota quòd sustineo,es,in scriptura diuersa significat. Quia quandoque est idem quod inuoluntariè pati onus vel pœnam. Sic enim dicitur Leuit.24, Qualem quis alteri inflixerit pœnam vel maculam,talē sustinere cogetur.Quandoque idem est quod volũtariè pati vel patienter.Sic dicebat Apostolus,Persecutiones patimur & sustinemus.Et de Christo dicitur, Recogitate eũ qui talem aduersus semetipsum à peccatoribus sustinuit contradictionem. Item proposito sibi gaudio,sustinuit crucem confusione contempta. Quandoque idem est quod expectare. Sic enim Christus ait Apostolis,Sustinete hic & vigilate mecum:sustinete, id est expectate. Et Psal.68, Et sustinui qui simul contristaretur,& nõ fuit. Ad propositum autem:hic sustinere stat pro expectare & firmiter sperare quæ verbo Dei sunt promissa. Vnde secunda pars versiculi declarat primam. Dicit ergo,*Sustinuit anima mea in verbo eius:* id est expectauit anima mea promissa per verbum eius. Et ꝙ accipiat sustinere pro expectare,consequenter declarat,dicens,*Sperauit anima mea in domino.* Vnde istũ passum exponit Auguſt.dicens, *Sustinuit anima mea in verbo eius.* Nemo sustinet, nisi qui nondum accepit quod promissum est. Nã qui iam accepit, quid sustinet,id est quid expectat? Accepimus remissionem:sed sustinemus quod promissum est nobis regnum cœlorũ.Debita nostra deleta sunt, sed merces nostra adhuc futura est. Accepimus veniã, sed æternam vitam nondum tenemus, sed sustinemus in verbo eius:quia qui dedit veniam,ipse promisit vitam æternam. Si verbum nostrum esset, deberemus timere:sed verbum Dei est quod nõ fallit. Securè ergo speramus in eius verbum,qui fallere nõ potest. Propter quod subdit, *Sperauit anima mea in domino.* Sperandum autem est in domino,quia spes animam confirmat ne cadat à bono:vnde anchoræ assimilatur.vide versic.2018.Et quia hic Psalm.loquitur in persona pœnitentis & supplicantis,meritò dicit,*Sperauit anima mea in domino:* quia sine spe veniæ nihil pœnitentia valet.vide versic.985. Item nota quòd spes in Deo habita multa bona facit: versic.133.

Sustineremus ta significat.

1.Cor.4. Hebr.12.

Matth.26.

Sustinere idē est quod expectare.

A custodia matutina vsque ad noctem,speret Israel in domino. 2324

Hic Psalm.suam supplicationem exauditam explicat.

plicat.Et tria facit:quia primò ponit suæ supplicationis exauditionem: secundò exauditionis rationem:ibi, *Quia apud dominum:* tertiò supplicationis generalem conclusionem:ibi,*Et ipse redimet.* Quantum ad primum, notandum quòd custodia matutina idem est quod vigilia matutina. Sciendum est ergo quòd(vt dicit Hieronym.super Matth.)custodiæ & vigiliæ militum apud Romanos diuidebãtur per spatium trium horarum:sic quòd quælibet vigilia tres horas cõtinebat. Prima vigilia incipiebat per tres primas horas noctis: sed vigilia matutina continebat tres horas iuxta diem.sic quòd in spatio illius vigiliæ terminabatur nox,& dies illucescebat.Per istã ergo vigiliam matutinam intelligit Christi resurrectionem illa hora factam. Et per hoc vult innuere Psalm.quòd vigilia matutina(scilicet resurrectio domini quam in spiritu præuidebat)erat causa suæ spei:quia scilicet in vera spe resurrectionis stabat vsque ad noctem:id est vsque ad mortem, quæ per noctem designatur. Non enim vult innuere quòd spes sua solum vna tota die duraueret: scilicet à principio diei vsque ad noctem: sed quòd à resurrectione Christi habuit exordiũ, & durauit vsque ad mortem.Et istum intellectum ponit hic Auguſt.dicens, Quid est hoc quod ait, *A custodia matutina vsque ad noctem* &c.Nunquid vno solo die sperauit in domino, & finita est tota spes ipsius:Illa vigilia matutina finis est noctis.Ergo intelligendum est ne putemus vno die nobis sperandũ esse in domino. Quid ergo hoc est,à vigilia matutina vsque ad noctem sperare in domino? Quia dominus per quem nobis dimissa sunt peccata, in vigilia matutina surrexit à mortuis: vt hoc speremus nobis esse futurum, quod præcessit in domino.Iam enim nobis peccata dimissa sunt: sed nondum surreximus.Si nondum surreximus,nondum in nobis factũ est quod præcessit in capite nostro. Quid præcessit in capite nostro? Quia caro ipsius capitis resurrexit. Spiritus illius capitis nunquam mortuus est:sed quod in eo mortuũ est,resurrexit. Et quodammodo nobis dominus dicit, Quod in me vidistis,sperate in vobis: id est quia ego resurrexi,resurgetis & vos.Ergo quia ille in vigilia matutina surrexit,cœpit anima nostra ex hoc resurrectionem sperare.Sed vsquequó? vsque ad noctem: id est quousque moriamur.Omnis enim mors carnalis quasi somnus est. Cœpisti sperare ex quo resurrexit dominus: noli deficere sperare quousque exeas ab hac vita.Nam si non vsque ad mortẽ speraueris,deletur totum quod speraueras.Sunt enim homines qui incipiunt sperare:sed non perseuerãt vsque ad mortem.Incipiunt pati tribulationes aliquas, aliquas tentationes: vident homines malos felicitate temporali pollere. Et quoniam talia sperabant de domino,vt hic essent felices, attendunt eos qui scelerati sunt habere quod ipsi desiderant: & desinunt sperare in dominum.Quare? quia non à vigilia matutina cœperunt sperare. Quid est hoc? non hoc,Cœperunt sperare de domino quod præcessit in domino ab illa vigilia matutina:sed sperabant de domino, vt si essent Christiani, haberent plenam domum frumento,vino, & oleo, argento & auro, quòd nullus eorũ moreretur immaturus. Qui ergo sic sperat in dominum, & animaduertit eos qui non colunt dominum his abũdare:deficit, & non sperat vsque ad nocte:quia non incipit sperare à vigilia matutina.Qui autẽ incipit in domino à vigilia in qua resurrexit primus immortalis, hic sperat vsq; ad noctem resurrectionẽ sui corporis: id est,quousque sit nox vniuersi generis humani in occasu sæculi.Post autem istã noctem non erit spes resurrectionis,sed ipsa resurrectio.Et aduerte quòd hic Aug.videtur velle quòd ista spes resurrectionis omnibus est necessaria vsq; ad noctem:id est vsque ad finem sæculi.Ex quo videtur sequi quòd nullus ante finẽ sæculi resurrexit nec resurget immortalis:quia omnes qui resurrexerint ante finem,resurgent morituri.Et sic sancti qui cum Christo surrexerunt,resurrexerũt iterum morituri. Vnde sic dicit Auguſt.Resuscitati sunt mortui multi ante aduentum domini. Nam Helias resuscitauit mortuũ, & Helisæus:sed resurrexerunt iterũ morituri. Dominus etiã ipse quos suscitauit, morituri resurrexerunt.Semel nati sunt:& bis mortui sunt. Nemo resurrexerat nunquam moriturus, nisi dominus. Quando autem resurrexit dominus, ipse nũquam moritur. A vigilia ergo matutina hoc spera & tu de domino resurrecturum te: nõ quomodo Lazarus resurrexit,nõ quomodo filius viduæ vel archisynagogi filia, non quomodo quos suscitauerunt antiqui prophetæ:sed te resurrecturum spera quomodo dominus resurrexit,vt amplius non moriaris.Et notandũ quòd ista pars prima præsentis versiculi,est finis versiculi præcedentis: vt sit sensus, Sustinuit anima mea in verbo eius,sperauit anima mea in domino: sed quandiu sperauit,subditur, *A custodia matutina vsque ad noctem.* Et cõsequenter suo exẽplo monet alios omnes sic sperare in domino, dicens,*Speret Israel in domino:* supple sicut & ego,scilicet à custodia matutina vsq; ad noctem.Per Israel autem intelligit omnes Deũ videre cupientes:quia Israel videns Deum interpretatur.

Custodia matutina significat resurrectionẽ Christi.

Vigiliæ quomodo diuidebantur à Romanis.

Marci 16.

Perseuerãtia in bono est necessaria.

Spes quare deficit in nobis.

Christus solus resurrexit immortalis.

3.Regum 17. 4.Regum 4.

Matth.9.

Quia apud dominum misericordia, & copiosa apud eum redemptio. 2325

Hic assignat suæ supplicationis & spei causam & rationem. Cum enim quis cogitat,Christus resurrexit immortalis, quia sine omni peccato fuit, qui sine omni culpa pro nobis mortẽ sustinuit:sed ego qui peccatis sum plenus, ex debito peccatorũ morior:quo merito sperare debeo quòd immortalis resurgam,sicut Christus immortalis resurrexit. Ad hoc respondet Psalm.dicens quòd resurrectio illa qua immortalis cum Christo resurges,non erit meritis tuis, sed solum ex misericordia Dei, qui te suo sanguine redemit. Quare ergo immortalis resurges?ratio est,*Quia apud dominum* &c. Apud enim dominũ est misericordia:quia ille qui sine peccato præcessit, misertus nostri delet peccata sequentia. Et apud eũ est copiosa redemptio, quia precio sui sanguinis nos redemit copiosè:quia fuit sufficiens precium non solum pro peccatis nostris,sed etiam totius mundi:& nõ solùm totius mundi,sed etiam infinitorum mundorum,si essent:& ratione vnionis hypostaticæ qua vnitus erat cum verbo. Vnde causam nostræ resurrectionis non esse merita nostra,sed misericordiam Dei hic ostendit Auguſt.dicens,Sed ne suggerat ista cogitatio,vt dicas,Capiti licuit surgere immortalis,quia peccatis non premebatur,nullum peccatũ erat in illo: quid nos facturi sumus?Quomodo sperabimus talem resurrectionem qualis præcessit in domino,cùm peccatis nostris vndiq; aggrauemur? Sed tibi respondetur, Audi quod sequitur.Hoc ideo debes sperare: quia apud dominum misericordia & copiosa &c. Ergo si premebaris peccatis tuis,adest misericordia Dei.

Resurrectio nostra erit opus misericordiæ.

Ideo

Universidad de Deusto Biblioteca

Ideo præceſſit ille ſine peccato, vt deleat peccata ſequentium. Nolite ergo in vobis præſumere:ſed à vigilia matutina præſumite. Videte caput veſtrum reſurrexiſſe & aſcẽdiſſe in cœlum. In illo nulla culpa erat;ſed per illum culpæ noſtræ delentur. Et aduerte quòd hic Pſalm. cum dicit, *Apud dominum miſericordia* &c. per dominum intelligit Chriſtũ, qui ſolus redẽptio noſtra dicitur:quia ipſe & non alius nos redimere potuit:vt oſtendit Gregor. dicẽs, Dominus Ieſus diabolum non virtute, ſed ſapientia ſuperauit. Ipſe namque diabolus in illa nos primi parẽtis radice ſupplãtans, ſub captiuitate ſua quaſi iuſtè tenuit hominem:qui libero arbitrio cõditus, quia ei iniuſta ſuadenti conſenſit. Ad vitam namq; conditus in libertate propriæ voluntatis, ſponte propria factus eſt debitor mortis. Delenda igitur erat talis culpa:ſed niſi per ſacrificiũ deleri non poterat. Quærendum ergo erat ſacrificium. Sed quale ſacrificium poterat pro abſoluẽdis hominibus inueniri? Neq; enim iuſtum fuit vt pro rationali homine brutorum animalium victimæ cæderentur. Ergo ſi bruta animalia pro rationali animali(id eſt pro homine)dignæ victimæ non fuerunt, requirẽdus erat homo qui pro hominibus offerri debuiſſet:vt pro rationali peccante rationalis hoſtia mactaretur. Sed quia homo ſine peccato inueniri non poterat, & oblata pro nobis hoſtia, quomodo à peccato nos mundare potuiſſet, ſi ipſa peccati cõtagio non careret? Inquinata quippe inquinatos mundare nõ potuiſſet. Ergo vt rationalis eſſet hoſtia, homo fuerat offerẽdus, vt verus à peccatis mũdaret hominem homo ſine peccato. Sed quis eſſet homo ſine peccato, ſi ex peccati commixtione deſcenderet? Proinde venit propter nos filius Dei in vtero virginis, qui pro nobis factus eſt homo. Sumpta eſt ab illo natura, non culpa: fecit pro nobis ſacrificium: corpus ſuum exhibuit pro peccatoribus victimam ſine peccato:quæ & humanitate mori, & iuſtitia mundare potuiſſet. Hunc ergo cum poſt baptiſma vidiſſet antiquus hoſtis, mox tentationis impetu & per diuerſos aditus ad interiora eius conatus irrumpere, victus eſt, atque ipſa inexpugnabili eius integritate proſtratus. Sed quia ad interiora eius nõ valuit, ad eius exteriora ſe cõuertit:vt quia mentis virtute victus eſt, eum quem decipere tentatione non valuit, carnis ſaltem morte videretur ſuperare. Et permiſſus eſt in illud quod ex nobis mortalibus mediator acceperat. Sed vbi potuit aliud facere, ibi ex omni parte deuictus eſt:& vnde accepit exterius poteſtatem dominicæ carnis, occideretur: deinde poteſtas eius qua nos tenebat, occiſa eſt. Ipſe namq; interius victus eſt, dum quaſi vicit exterius. Et qui nos iure debitores mortis tenuit, vires in nobis mortis amiſit: quia per ſatellites ſuos eius carnem perimendã appetiit: in quo nil ex debito culpæ inuenit. Dominus ergo noſter pro nobis mortem ſoluit, ne nobis mors debita noceret &c. Ex quibus apparet quàm gratioſè copioſa apud Deum miſericordia fuit & redemptio: quia ſcilicet redemptionem miſit dominus populo ſuo &c.

Gregor.17. moral.cap.15. Chriſtus ſolus nos redemit.

Pſal.110.

2326 Et ipſe redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.

Hîc ponit ſuæ ſupplicationis generalem cõcluſionẽ, quæ ſtat in hoc, quòd dominus Ieſus Chriſtus omnibus pœnitentibus & pro venia clamãtibus de profundo ſui cordis liberè parcit, & omnes A iniquitates liberè relaxat. Et hoc eſt quod ait, *Et ipſe*(ſcilicet dominus Ieſus, apud quẽ miſericordia eſt & copioſa redẽptio) *redimet Iſrael ex omnibus iniquitatibus eius.* Vbi per Iſrael intellige omnes verè pœnitentes, qui peccata ſupplantant, & firma ſpe Deum contemplantur. Nam Iſrael, qui videns Deũ interpretatur, ipſe idẽ & Iacob, qui dicitur ſupplãtator. Vnde hic ait Auguſt. *Et ipſe redimet Iſrael:* quia Iſrael vendere ſe per peccatum diabolo potuit, & fieri venundatus ſub peccato: redimere autem ab iniquitate non poteſt. Ideo ille ſolùm Iſrael potuit redimere, qui ſe per peccatum non potuit vẽdere. Qui enim peccatum nõ commiſit, ipſe redemptor eſt à peccato. Nõ ergo timeat acceſſurus ad Deum aliquis iniquitates ſuas:tantummodo accedat ple- B no corde, & deſinat iam facere quæ faciebat: & de profundis clamet ad dominum, & ipſe redimet iniquitates illius. Nota ergo quòd redemptor noſter dicitur Chriſtus:vide verſic.267. Et quòd redẽpti ſumus per ſanguinem Chriſti: verſic.1271.1844. 377.533.431. Ipſe enim omnes redemit, quo ad ſufficientiam: quamuis non quo ad efficientiam: verſic.521. Vnde aliter redemit Chriſtus electos & aliter reprobos:verſic.895.

PSALM. CXXX.

2327 Domine, non eſt exaltatum cor meũ, neque elati ſunt oculi mei.

C Iſte Pſal. habet titulum illum talem, Canticum graduum ipſi Dauid. Exponitur vt ſuprá. Sed ex eo quod additur, ſcilicet ipſi Dauid, apparet quis iſtũ Pſal. fecerit:quia ipſe Dauid. De materia verò Pſal. ſciendum quia, ſicut in naturalibus experiẽtia docet, diſpoſitio capitis ad membra redundat. Vnde vulgariter dicitur, Quãdo caput dolet, omnia mẽbra langueſcunt. Sic ſuo modo eſt in moralibus: quia bonitas principis & malitia redundat in ſubditos. Quod ſatis probatũ fuit in Dauid rege: quia propter peccatum eius populus fuit punitus, quãdo numerauit populum. vt habetur 2.Reg.24. In iſto ergo Pſalm. Dauid volens Deum placare, proponit Deo humilitatem ſuam:oſtendens ſcilicet ꝙ illam numerationem non fecit ex ſuperbia. Et ſi in D ipſa peccauit, petit quòd retributio peccati ſui redundet in animam ſuam, & non in ſubditos, dicẽs, *Sicut ablatus eſt ſuper matrem ſuam, ita retributio in anima mea.* Humiliter enim hoc Deo dixit, Ego ſum qui peccaui, & ego iniquè egi: iſti qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur obſecro manus tua contra me. Non autem tunc numerando populum peccauit Dauid, quia hoc ex ſuperbia feciſſet: ſed quia numerando populum non obtulit pro populo debitum ſacrificium. Sic ergo hic volẽs placare Deũ, prætendit humilitatem: quod non facit ex iactantia, ſed magis ad gratiarum actionẽ, in ſe recognoſcens diuinã gratiam:ſicut Ezechias rex dixit, Obſecro domine memento mei, quomodo ambulauerim coram te in veritate:vt ex hoc impetraret vitæ E lõgitudinem. Sic nunc & Dauid, vt impetret veniã pro ſe & populo ſuo, &c. dic vt N. Quãtum ad ſenſum propheticum, ſciendum quòd in iſto Pſal. Dauid loquitur non in perſona propria, ſed in perſona totius corporis Chriſti, quod eſt eccleſia. Sic enim omnes homines ratione vnitatis fidei & charitatis ſunt vnus homo: ſicut etiã omnes ſunt vnũ templum Dei. Sicut omnibus iuſtis ait Apoſtolus,

4.Reg.20.

Tem

1.Cor.3.

Templum Dei ſanctũ Dei eſt, quod eſtis vos. Omnes enim qui credunt in Chriſtum, & ſic credũt vt diligant, tãquam lapides viui ſunt, de quibus templum Dei ædificatur: hoc eſt templũ ſpirituale, vbi rogatur Deus & exaudit. Quiſquis enim extra hoc templum orauerit Deum, non exauditur ad gloriã: etiamſi exauditur ad quædam temporalia. Ad vitã autem æternam non exauditur, niſi qui templum Dei eſt, & in tẽplo Dei orat:id eſt, in vnitate eccleſiæ & corporis Chriſti. quod corpus Chriſti conſtat ex multis credentibus in toto orbe terrarum. Sic ergo hic loquitur Pſalm. in perſona omnium iuſtorum, tanquam vnus homo & tãquam vnum Chriſti corpus. Oſtendit in iſto Pſalm. duodecimũ gradum aſcenſionis ſpiritualis, qui eſt humilitas: quam oſtendit habendam intus & extra: in corde & in exterioribus ſignis. Vnde tota huius Pſal. intẽtio eſt mouere nos ad humilitatem. Pſalmus ergo iſte diuiditur in partes tres:quia primò humilitatem habendam ſuo exemplo proponit: ſecundò pœnam debitam non habentibus proponit:ibi, *Si nõ humiliter:* tertiò humilitatis fructum (ſcilicet ſpẽ) cõcludit:ibi, *Speret.* Prima in duas: quia primò agit de humilitate interiori:ſecundò de humilitate exteriori:ibi, *Neque ambulaui.* Quantum ad primum, ſciẽdum quòd humilitas interior ſtat in corde, circa quod verſantur contraria:ſcilicet vitium & virtus:quæ ſic ſe habent quòd poſitio vnius eſt priuatio alterius:& negatio vnius eſt alterius poſitio. ſicut patet de gratia & peccato: quia poſitio gratiæ infert purgationem peccati:& negatio gratię, peccati poſitionem:& econtrario. Sequitur enim, iſte eſt in gratia:ergo non eſt in peccato. Similiter, iſte nõ eſt in gratia:ergo eſt in peccato. Sic eſt enim de omnibus contrariis immediatis, circa ſubſtantiam aptam natam ad iſta. De quorum numero ſunt humilitas & ſuperbia circa cor: quia omne cor quod habet humilitatem, caret ſuperbia: & omne quod caret ſuperbia, humilitatem habet. Sic ergo & hic Pſalm. arguit à negatione ſuperbiæ ad humilitatis poſitionem: dicens, *Domine non eſt exaltatum cor meũ:* ex hoc volens inferre per contrarium, humiliatum eſt cor meum. Et quãtum ad literam, iſta ſunt verba Dauid, quando volens veniam obtinere de peccato adulterij & homicidij, neſciuit melius ſacrificium Deo reddere quàm cordis humilitatem. Propter quod dixit Deo, Quoniam ſi voluiſſes ſacrificium, dediſſem. Sed ſcio quòd holocauſtis (ſcilicet animalium victimis) nõ delectaris. Sed ſacrificium tibi placitum eſt ſpiritus contribulatus: cor cõtritum & humiliatum Deus non deſpicies. Vnde hic ait Aug. Satisfacere volebat Dauid Deo pro peccatis ſuis:propitiare illum volebat, vt acciperet remiſſionem peccatorum. Et quaſi quærens vnde illum propitiaret ait, Scio quòd holocauſtis non delectaris. Ergo ſuperfluè quærerẽ arietes, tauros, aut aliquã talem victimã. Quid ergo?ſine ſacrificio placatur Deus?Certè minimé. Sed quod eſt ſacrificiũ quo placatur?Audi quod ibi ſequitur, Sacrificium Deo ſpiritus cõtribulatus &c. Si ergo humiliatum cor, ſacrificium Deo eſt:ille verum ſacrificium obtulit qui dixit, *Domine non eſt exaltatum cor meum.* Vis autẽ ſcire quis habet cor humile, & quis ſuperbũ? Audi Gregor. dicentẽ, Sancti & humiles viri aliena opera etiã parua mirãtur:ſua autẽ opera etiam magna deſpiciũt. At cõtrà, arrogãtes aliena etiã magna deſpiciũt:ſua verò quę parua ſunt, admirãtur. Et plerũq; de ſuis malis bona extimãt:de alienis autẽ bo- A nis mala ſentire nõ ceſſant. Nã dũ propriam gloriã quærunt, pernicioſè ſtudẽt, vt quicquid virtutis ab aliis agitur, iniquitatis nota laceretur: & bonæ actionis pódus vertũt in maculam criminis &c. Ex quibus apparet, ſeu poteſt ꝓbari, ꝙ Dauid habuit cor humile & oculos non elatos:quia aliorũ opera etiã parua magna reputabat:ſua aũt etiã magna reputabat parua. Quod oſtẽdit Greg. dicẽs, Dauid de ſe ſemper humilia ſentiẽs, & ipſi Saul ſe cõparatione poſtponens, poſtquã feriẽdi locũ reperit, & pepercit eidẽ ſęuiẽti aduerſario, humili ſe profeſſione proſtrauit: dicẽs, Quem perſequeris rex Iſrael?quẽ perſequeris? canem mortuum & pulicem viuum. Et certè iam vnctus in regem fuerat:iam exorante B Samuele, & cornu ſuper ſe oleo fundente didicerat quòd eum diuina gratia, Saule reprobato, ad regni gubernacula poſſidenda ſeruabat. Et tamen perſequente aduerſario mente ſe humili proſternente, cui diuino iudicio prælatũ ſe eſſe nouerat:illi itaq; ſe humiliter proſternebat cui per electionis gratiã incomparabiliter nouerat ſe eſſe meliorem. Diſcãt ergo quomodo humiliari ſe proximis debeant, qui adhuc quo loco habeantur apud Deum neſciunt: ſi ſic etiam ſe electi illis humiliant, quibus iam ſe per interna iudicia antepoſitos deprehendũt. Hoc enim proprium ſemper electorum ſpectamen eſſe ſolet quòd de ſe ſemper ſentiunt infrà quàm ſint. Hinc namq; ab eodem dicitur, *Domine non eſt exaltatum cor meum &c. neque ambulaui in magnis.&c. Neque elati ſunt oculi mei.* Hic enim per oculos totum C hominem vult intelligere. Tanta eſt enim cõnexio membrorũ adinuicem in vno corpore, quòd quicquid agit vnũ membrũ, in illo agit & aliud membrum. Vt puta, oculus videt, nõ ſolùm ſibi, ſed etiã cæteris membris. Vnde & pes videt, nõ in ſe, ſed in oculo:& ſic de aliis. vt deducit hic Auguſt. dicens, Dominus noſter qui nouit quid cui tribuat, & vt ſeruetur compago corporis in pace:alloquitur eccleſiam per Apoſtolum, dicens, Non poteſt dicere oculus manui, Opus te nõ habeo:aut caput pedibus, Opus vobis nõ habeo. Si totum corpus oculus, vbi auditus?ſi totum auditus, vbi odoratus? Ergo in mẽbris veſtris, fratres, videris quomodo ſingula ſuum officium habeant membra. Oculus videt, & non audit:auris audit, & non videt: manus D operatur, nec audit, nec videt:pes ambulat, nec audit, nec videt, nec facit. Sed in vno corpore ſi ſit ſanitas, nec aduerſum ſe litigent, & auris videt in oculo, & oculus audit in aure. Nec obiici poteſt auri quia nõ videt:vt dicatur ei, Nihil es, minor es. Nunquid videre & diſcernere colores potes, quod facit oculus?Reſpondet enim auris de pace corporis, & dicit, Ibi ſum vbi eſt oculus: in eo corpore ſum, in me non video, in illo cũ quo ſum video. Ita cũ auris dicit, Oculus mihi videt:oculus dicit, Auris mihi audit:oculi & aures dicunt, Manus nobis operantur:manus dicunt, Oculi & aures nobis vident, & audiũt:oculi, aures & manus dicũt, Pedes nobis ambulãt. Omnia ergo in vno corpore cũ operãtur, ſi ſit ibi ſanitas & cõcordẽt membra, gaudẽt E & cõcordant ſibi &c. Ex quibus apparet ꝙ tãta eſt cõcordia membrorum, ꝙ ſi vnũ infirmatur, & cætera cõpatiendo infirmãtur. Cõſimiliter & in ſpiritualibus:ſi vnũ membrum peccat, cætera propter vnionẽ ſpiritus peccare dicũtur. Et ſic ſi oculus nõ eſt clarus, & cætera membra nõ ſunt clara. Sic ergo totum corpus ſanũ habet, qui dicere poteſt, *Domine non eſt exaltatum cor meum, neque elati ſunt oculi mei.*

Humilitas & ſuperbia ſe mutuò expellunt.

Humilitas eſt verũ ſacrificium.

Pſal.50.

Gregor.26. moral.c.33. Humiliũ & ſuperborũ differentia.

Gregor.34. moral.cap.15.

Membra officia ſua ſibi adinuicẽ cõmunicant. Oculus videt omnibus mẽbris.

1.Cor.12.

1.Cor.12.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2328 Neque ambulaui in magnis, neque in mirabilibus super me.

Hic agit de humilitate exteriori. Vbi nota q̃ ille in magnis ambulat & in mirabilibus super se, qui vult hominibus apparere vltrà quàm sit: qui magis appetit apparere quàm esse: quales sunt hypocritæ. Isto modo Simó magus in magnis ambulauit, & in mirabilibus super se, quãdo videns q̃ per impositionẽ manus Apostolorum dabatur spiritus sanctus, voluit emere pecunia gratiã & potestatem illã: non tamen volebat esse Christianus: vt hic deducit Augustinus dicens, Simon ille magus in mirabilibus ingredi volebat super se, quãdo plus eum delectauit potẽtia Apostolorum, quàm iustitia Christianorũ. At vbi vidit per manus impositionẽ Apostolorum & per orationes eorum Deum dare spiritum sanctum: & tunc per miraculum demõstrabatur aduentus spiritus sancti, vt linguis loquerentur quas nõ didicerãt omnes super quos veniebat spiritus sanctus: voluit talia facere, nõ talis esse: & pecunia putauit comparandum spiritum sanctum. Erat ergo de talibus qui templum intrant ad emẽdum & vendendum. Emere enim volebat, quod vẽdere disponebat. Nõ ergo de talibus erat qui dicebat, *Neque ambulaui in magnis* &c. Quasi dicat, q̃d excessit vires meas nõ quæsiui: nolui ibi magnificari: immò quanto maior gratia abundat in homine, tanto amplius debitor est Deo, & magis humiliari debet, dicente Sapiente, Quanto maior es, humilia te in omnibus, & corã Deo inuenies gratiã. Sed insurgit dubium. Cum enim dicat scriptura, Laudet te alienus, & nõ os tuum: extraneꝰ, & nõ labia tua. Quomodo ergo hic Dauid se tam mirabiliter laudat: dicens, *Domine nõ est exaltatũ* &c. *Neque ambulaui in magnis*? &c. Ad hoc respõdetur primò quòd Dauid hic loquitur in persona corporis Christi, quod est ecclesia, quod omnes laudare tenentur: secũdò quia licitum est quãdoq; iustis sua laudare opera, non quidẽ per superbiã cleuãdo, sed per hoc magis in se gratiã Dei cognoscẽtes, seipsos humiliãdo, & alios per sua exẽpla ad bonũ inuitãdo: propter q̃d dicit Iesus Apostolis, Sic luceat lux vestra corã hominibus, vt videãt opera vestra bona &c. Vnde ait Grego. Sicut enim grauis culpa est hominẽ sibi arrogare quod non est: sic plerunq; culpa nulla est si humiliter bonũ dicat quod est. Vnde Ezechias rex cũ molestia corporis afflictus ad extremitatẽ vitæ peruenisset, in oratione cõpunctus dixit, Obsecro domine memẽto mei, quomodo ambulauerim corã te in veritate & in corde perfecto. Nec tamẽ dominus hãc cõfessionem perfectionis eius despexit aut renuit, quẽ mox in suis precibus exaudiuit. Vide ergo q̃ Pharisæus se iustificauit in opere, dicẽs, Gratias ago tibi domine, quia nõ sum sicut cæteri hominum &c. Ezechias se iustũ asserit in cogitatione, atq; vnde ille Deũ offendit, inde iste Deũ placauit. Cur itaq, hoc, nisi quia omnipotẽs Deus singulorũ verba & cogitationes pẽsat: & in eius auribus superba nõ sunt, quæ humili corde proferuntur? Sic & cõformiter Dauid indulgẽtiã à Deo postulans, suas virtutes exprimit quibus Deũ placare cupit: dicens, *Domine nõ est exaltatũ cor meum* &c. Sic & seruus qui semper fidelis fuit domino, & si semel in aliquo deficiat, ne totaliter expellatur, suã fidelitatẽ domino humiliter cõmemorat, dicẽs, Memẽto quàm fideliter seruierim tibi. Notãdũ q̃ ambulãt in magnis, qui vitia supra se constituunt: & pro magno qui illa imitãtur, quibus subiiciũtur. Et isti quãto magis ambulare nituntur, tãto amplius implicãtur. Sicut enim auis reti illaqueata, quãto amplius ambulare nititur, tãto plus implicatur: sic & cõformiter de ambulatione peccatorum. Vnde de quolibet tali dicitur Iob 18, Misit in rete pedẽ suũ, & in maculis eius ambulat. Quod ad propositũ exponens Gregor. dixit, Qui pedes in rete mittit, nõ cùm voluerit eiicit. Sic qui in peccatis se deiicit, nõ mox vt voluerit surgit. Et qui in maculis retis ambulat, gressus suos ambulãdo implicat. Et cum ad ambulandũ nititur, ne ambulet amplius alligatur. Sæpe nãq; cõtingit vt quis huius mũdi delectatione persuasus, vt in eo ad honoris gloriã pertingat: vt ad desideriorũ suorũ effectũ perueniat: & se peruenisse ad hoc quod desiderauit lætetur. Sed quia bona mundi nõ habita in amore sunt, & plerunq; habita vilescunt: percipiendo discit quàm sit vile, quod appetiit adeptũ. Sed ipsa eũ dignitas quæ implicat, tenet: & sine culpis aliis effugere non valet hoc, vbi non sine culpa peruenit. Immisit ergo iste in rete pedes suos, & in maculis eius ambulauit: quia cùm se expedire nititur, tũc veraciter cõspicit quàm duris nexibus tenetur. Neq; enim verè obligationem verã cognoscimus, nisi cùm euadere nitentes quasi leuare pedes conamur. Et quia quãto magis tales conantur se explicare, tanto amplius se implicant. Ideo de talibus dicitur, In circuitu impij ambulant.

Ambulant in magnis sibi per se superbi & hypocritæ.

Matth. 21.

Quæstio. Prouerb. 27.

Laudare seipsum potest iustus.

Matth. 5.

Gregor. 12. moral. c. 16.

Esaiæ 38.

Lucæ 18.

Ambulare peccatorũ implicat eos.

Psalm. 11.

2329 Si non humiliter sentiebã: sed exaltaui animam meam.

Hic ostendit pœnã non humilibus debitam. Et primò ostendit qui sunt qui vera humilitate carẽt: secundò pœnam quam sustinere debent: ibi, *Sicut ablactatus est*. Quantum ad primum, sciẽdum quòd sicut magnũ signũ humilitatis veræ est seipsum cognoscere, beneficia Dei sibi exhibita recognoscere, & pro illis Deo se humiliando gratias agere: sic per oppositũ signũ est magnæ superbiæ beneficia recepta non recognoscere à benefactore suo: sed in illis se magis exaltare, & illa sibi attribuere. Et hoc est quod declarãs Psal. dicit, *Si nõ humiliter sentiebam* &c. Quasi dicat, Tũc nõ erã verè humilis, sed multũ superbus, si nõ humiliter sentiebam: id est recognoscebã beneficia à Deo mihi data: sed magis exaltaui animã meã in illis, scilicet illa mihi attribuendo, in illis gloriando. Sicut qui sanitatem corporis habent, si non Deo sed sibi attribuũt dicentes, Meritis meis sanitate fruor, quia debitè viuo. Diuites sibi attribuũt diuitias, quia sunt soliciti: sic doctores scientiam, quia sunt studiosi &c. Tales enim nõ sunt humiles, sed superbi: quia non humiliter sentiunt Dei beneficia, sed in illis seipsos exaltant. Vis autem videre quia sanitas non est ex debito viuere tuo, nec diuitiæ, ex solicitudine tua, nec scientia, ex studio, & sic de aliis: sed ista à Deo possides? Considera quàm multi sicut tu debitè viuũt, parcè comedẽdo & potando, à nociuis abstinẽdo: qui tamẽ corporis infirmitate grauantur: quàm multi æquè soliciti ãtur vt tu, & tamen semper inopes manent: q̃ multi sicut tu studio sunt intenti, & tamẽ in scientia non possunt proficere. Vnde ergo ista diuersitas, nisi quia ista sunt dona Dei, quæ quibus vult ad libitũ distribuit? Ergo illa debes humiliter sentire & recognoscere à Deo, & non in illis te exaltare: quia si non humiliter ista sentis, sed teipsum exaltas: superbus es, & non humilis. Vel aliter: vt dicatur q̃ hic

Gregor. 14. moral. c. 4.

Superbus est omnis ingratus.

hic Psal. volens affirmare se verè fuisse humilem, modo vsitato hominum loquitur: qui volẽtes aliquid affirmare dicunt, Si hoc non est verum, non iuuet me Deus: & similia. Sic modò conformiter Psalmista, quia superius dixit, *Domine non est exaltatum cor meum, neque* &c. Hoc nunc per modum imprecationis mali si hoc non sit verum, affirmat dicẽs, *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui.* &c. *fiat retributio in animam meam.* Et istum intellectum hic ponit Augustinus dicens, *Si non humiliter sentiebam* &c. Videtis Psalmistam velut maledicum se astrinxisse quemadmodum in alio Psalm. dicit, Si reddidi retribuẽtibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Sic videtur hic dixisse, *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam.* Quasi dicat, Istud mihi contingat, quomodo & ibi, Si reddidi retribuentibus mihi mala, contingat mihi illud. quid? vt decidam meritò ab inimicis meis inanis. Sic & hic, *Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animã meam, quemadmodum qui ablactatus est à lacte super matrem suam: sic fiat retributio in animam meam.* Quæ autem pœna sit ablactati super matrem suam, in sequenti versiculo dicetur.

Psalm. 7.

2330 Sicut ablactatus est super matrem suam: ita retributio in animam meam.

Hic explicat pœnam non humilibus debitam, quam sibi imprecatur si humilis non fuit. Vbi notandum quòd sicut confidentes bene de causa nostra solemus dicere, Si non habeo iustitiam, hoc malum vel illud eueniat mihi. Sic hic facit Psalm. dicens, Si non humiliter sentiebam, hoc eueniat mihi, vt sim sicut ablactatus super matrem suam. Sicut enim puer incumbens super matrem suam, indigens foueri lacte matris, perit si ablactetur & à lacte ante tempus remoueatur, cum nondum cibũ alium capere possit: sic & hic Psal. huic maledicto se astringit: dicẽs, *Ita retributio fiat in anima mea*: id est vt peream sicut perit ablactatus super matre sua: & hoc, *si non humiliter sentiebam.* Vel aliter, vt hic notat gl. ex verbis Augustini. Psalmista hic vtitur similitudine ablactati in maledicto, agens de ecclesia in figura matris lactãtis. Vbi sciendũ quòd sicut quinque tempora notantur in carnali procreatione filiorum & educatione: ita & in spirituali. In carnali enim procreatione filiorum & alitione ista ordinatè se habent: quia prius concipimur in vtero: secũdò ibidem alimur & nutrimur: tertiò inde in lucem edimur, & per natiuitatẽ producimur: quartò manibus matris gestamur & lacte nutrimur: quintò ablactati ad mẽsam patris accedimus, & pane aliisque cibis nutrimur. Primum est tẽpus conceptionis: secũdum in vtero alitionis: tertium emissionis: quartũ portationis & lactationis: quintũ est ablactationis. Ita consimiliter est in procreatione spirituali: quoniam in vtero matris ecclesiæ primò cõcipimur, dum per catechismũ primò fidei rudimẽtis instruimur: secundò in eiusdẽ ecclesiæ vtero alimur, dum in eisdem fidei primordiis instructi proficimus: tertiò in lucem edimur, cum per baptismũ regeneramur: quartò manibus ecclesiæ portamur & lacte nutrimur, cũ post baptismum bonis operibus informamur, & lacte simplicis doctrinæ proficiendo nutrimur: deinde grãdiusculi effecti & in primordiis fidei bene instructi à lacte matris separamur, & ad mẽsam patris ducimur: id est à simplici & humili doctrina verbi, qua prædicatur Verbũ caro factũ est: accedimus ad speculãdũ ipsum verbum, quòd in principio erat apud Deũ. Sed multi hunc ordinẽ volentes peruertere, in errorẽ ducuntur, & pereunt, ne filij ecclesiæ amplius dicãtur: vt hæretici & schismatici, qui se ante tẽpus à lacte matris ecclesiæ separãtes æstimãtur, & in diuersas hæreses cadũt, volẽtes antè docere quàm discere. Vnde in scientia & in factis fidei quilibet prius debet humiliter sentire & addiscere velle antequam ablactetur: id est prius bene doceri de Christi humanitate, antequam ab huius lacte ad verbũ patris speculãdum accedat. Dicit ergo Psal. hoc sibi malum imprecãdo, si prædictum ordinẽ nõ seruauit, *Ita retributio fiat in anima mea, acsi essem ablactatus super matrem meã*: id est dum adhuc indigerẽ stare super matrẽ meã & eius lacte nutriri: id est primordiis fidei edoceri, si ab illis sim admotus, vt illis prætermissis ad diuinitatẽ verbi velim accedere: hoc fiat mihi, vt corruam à fide ecclesiæ, sicut hæretici cadunt de sua sciẽtia nõ humiliter, sed superbè præsumentes. Vnde notãdũ quòd in fide nouiter regenerati primò debent nutriri lacte humanitatis Christi, antequam sint idonei capere panẽ diuinitatis eius. Sicut etiã apparet per simile in nutrimẽto corporali. Nã panẽ solidum & cibũ mater manducat, qui panis per mamillas matris in lac conuertitur, vt sit in alimentũ infantis paruuli. Sic suo modo verbũ Dei panis est solidus, & cibus angelorũ, quo angeli nutriũtur & nutriebãtur ante Christi incarnationem: sed vt posset fieri cibus fideliũ, ipsum verbũ lac est factum dum nostrã humanitatẽ assumpsit, vt panẽ angelorum manducaret homo: vt scilicet per carnem panis cœlestis transiret ad infantes. Et secundum hoc (id est secundum humanitatẽ) verbũ crucifixum est: nõ quidẽ mutatum in homine, sed homo mutatus est in illo, vt melior fieret quàm erat: nõ vt ipsa substãtia verbi cõuerteretur. Et sic Christus per illud quòd homo erat, mortuus est Deus: & per illud quòd Deus erat, homo excitatus est, & resurrexit. Quicquid passus est homo, non potest dici nõ passus Deus, quia Deus erat homo: sed non mutatus in homine. Quomodo te non potes dicere non passum iniuriam, si vestis tua conscindatur: quamuis vestis tua non sit tu? Multo magis quicquid patitur caro Christi vnita verbo, debet dici pati Deus: quamuis verbũ nec mori potuerit, nec corrumpi, nec immutari: sed quicquid horum passus est, in carne passus est. Dominus igitur Christus panẽ angelorũ fecit lac incarnatus & apparẽs mortalibus. Dicat ergo Psal. Nõ feci sicut faciunt hæretici, qui humiliter sentire nolũt, sed seipsos exaltãt: quia si aliquid in principio ceperint vel visi sint ea pere de primordiis fidei, cum adhuc teneri sint, & super matrẽ ecclesiã sint, & portẽtur manibus ecclesiç, & lacte, id est plana sciẽtia humanitatis Christi imbuantur: tamen de scientia sua præsumentes, à lacte matris ante tẽpus separãtur: vnde extinguũtur & in errorẽ cadunt: dicit Psal. Hoc ego nõ feci. *Vnde si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animã meã*: (vt scilicet faciunt) *fiat retributio in anima mea*: sicut scilicet fit illi qui ablactatus est, habens adhuc necesse incumbere super marre sua, & eius lacte nutriri. Et sic confidens de humilitate sua astringit se maledicto. Isto modo imprecationis loquebatur Iob confidens de iustitia sua: dicens, Si negaui quod volebant pauperibus, & oculos viduæ expectare feci: si comedi bucellam solus, & non comedit pupillus ex ea &c. humerus meus à coniunctura sua cadat: & brachium meum cum

Generationis spiritualis modus.

Zoan. 1.

Lacte spiritualiter primò nutrimur quàm pane.

Panis angelorum quomodo factus est lac parvulorum.

Iustus confidẽs de sua iustitia, imprecãdo sibi malum illũ effugit.

Iob 31.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gregor.21. moral.c.15. suis ossibus conteratur. Vbi Gregorius, dicit, Acsi apertè dicat, Si ea bona quæ dixi operari renui, ipsum quod ad operandum mihi datum est corporis membrum perdam: vt scilicet cadat à corpore, quod exercere nolui ad vtilitatē. Tales enim locutiones sunt signū magnæ cōfidentiæ loquētis.

2331 ## Speret Israel in domino, ex hoc nūc & vsque in sæculum.

Hic ponit humilitatis summam & conclusionē. Vbi aduerte quòd magnū signum humilitatis est, omnia aduersa patienter tolerare & prosperis non eleuari. Quod maximè in nobis perficit virtus spei: quia cum spes sit virtus media inter fidem & charitatem, & medium participet naturam extremorū: consequens est, vt qui habet spem, habeat & charitatem & fidem. Qui autem habet charitatē, omnia suffert patiēter. Vt ergo Psalm. omnes suo exēplo ad virtutem humilitatis inducat, omnibus virtutem spei proponit: dicens, *Speret Israel in domino.* Vbi notandum quòd meritò sperandum est in domino: quia spes & confidentia in Deo habita multa bona facit: vide versic. 133. Quamuis enim spes in temporalibus deficiat, nunquam tamen deficit spes habita in domino: vide versic. 443. Spes inter alia bona patiētiam præstat in aduersis: versic. 694. Et nota quòd spes maximè est necessaria tribus generibus hominum: versic. 1138. Et solùm in domino sperandū est, non in angelis: versic. 2055. 2056. Quibus omnibus consideratis ait Psalm. *Speret Israel in domino.* Sed quantum ista spes durare debet, notat dicens, *Ex hoc nunc, & vsque in sæculum*: id est vsque quò veniamus ad ipsum Deum habendū: quia habita re deficiet spes, sicut viso Deo deficiet fides. Vnde hic ait August. Non semper sæculi nomen hoc sæculum significat, sed aliquādo æternitatem: *Psalm 9.* sicut Psalm. dicit, Dominus regnabit in æternū, & in sæculum sæculi. Æternum autem duobus modis intelligitur. Vnde cum dicitur, Vsque inęternū: id est aut semper sine fine, aut quousque veniamus ad æternitatē. Hic ergo *vsque in sæculum sæculi* intelligendum est quousque veniamus ad æternitatem, sperамus in domino: quia cum venerimus ad ęternitatem, spes non erit, sed ipsa res erit.

Spes omnem voluntatē cōtinet.

Sæculū accipitur multipliciter.

PSALM. CXXXI.

2332 MEmento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.

Titulus huius Psalmi est vt aliorum Psalmorum gradualium: scilicet Cāticum graduum. Et quamuis ex titulo non appareat, quis huius Psal. auctor fuerit: tamen ipsum Dauid fecit. Vbi sciendū quòd (vt dicit Rabbi Salomon) Dauid præuidens spiritu prophetico, quæ ventura erant Salomoni regi filio suo, quem ædificato templo voluit arcam domini in templo ponere: fecit istum Psalmum ad sibi succurrendum. Vnde dicit quòd constructo tēplo per regem Salomonem, cum arca domini portaretur à sacerdotibus vt poneretur in tēplo in sancto sanctorum, portæ tēpli à seipsis se clauserūt: nec apertę fuerunt, donec sacerdotes istum Psalmum canentes, scilicet *Memento domine Dauid* &c. venerunt ad locum illum, *propter Dauid seruum tuum non auertas faciem Christi tui*: scilicet Salomonis regis in regem vncti. Et quando fuerant ad illum versiculum, portæ templi à seipsis se aperuerūt, & arca domini fuit introducta, & in locū suum posita. Dauid ista prævidens prophetico spiritu, fecit duos Psal. scilicet Psalmū 23, Domini est terra: & istum 131, scilicet *Memento domine Dauid.* In isto autem Psalm. de duobus principaliter, quo ad literam, agit Dauid: scilicet de deuoto proposito quod habuit ad ædificandum templū domini: & de promissione sibi à Deo facta de successione regni in filiis suis. Et secūdum ista duo Psalm. iste habet duas partes: quia primò agit de primo: secundò de secūdo: ibi, *Iurauit dominus.* De quibus duabus habetur 2. Reg. 7. Prima pars diuiditur in duas: quia primò ponitur deuotio Dauid erga templi ædificationem: secundò erga arcę domini trāslationem: ibi, *Ecce, audiuimus* &c. Dic vt Nicolaus de lyra. Quātum ad sensum propheticū, notandum quòd in isto Psalm. qui inter graduales est tertiusdecimus, Psalm. ponit tertiumdecimum gradum ascensionis spiritualis: qui est se templum Dei fabricare, vt Deus habitet in ipso. Et istū gradum meritò præcedit gradus duodecimus, qui est humilitatis: de quo in præcedenti Psalm. actū fuit. Quoniam solū in humili mente habitat Deus, non in domibus manu factis: propter quod ait, Cœlū mihi sedes est: & terra scabellum pedum meorum. *Esaiæ 66.* Quæ est ergo ista domus quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus quietis meæ: Omnia hæc manus misericordia fecit. Ad quem autem respiciam, nisi ad pauperculum & contritū spiritu & trementem sermones meos? &c. Ad lætitiam enim in isto Psalm. Dauid humilis & māsuetus agit de ædificatione templi: per quod nos spiritualiter mōnet vt nos templum domino per veram humilitatē ædificemus: quia per humilitatē fit quis spiritualis Dei domus. Templū enim Dei dicitur anima iusti: vide versic. 751. 136. Quibus visis, ad diuisionē Psal. accedo: qui Psal. diuiditur in partes tres. Quia primò ostendit modum templi ædificandi: secundò ostēdit statum templi ædificati: ibi, *Ecce, audiuimus*: tertiò ostendit promissiones factas templum ædificanti: ibi, *Iurauit dominus.* Prima pars diuiditur in partes quinq;: secundum quòd quinq; ostēdit necessaria, vt nos templum faciamus domino. Primū est mansuetudinis humiliatio: secūdum diuinitatis imploratio: ibi, *Sicut iurauit*: tertium propriæ voluntatis abdicatio: ibi, *Si introiero*: quartum voluptatum castigatio: ibi, *Si dedero*: quintum stabilitatis perdura-
D tio: ibi, *Et requiem* &c. Primò ergo requiritur mansuetudinis humiliatio, quam nobis Dauid suo proponit exēplo: dicens Deo, *Memento domine* &c. Quātum enim ad literam, tantæ māsuetudinis & humilitatis fuit Dauid, vt cùm persecutorem suum Saul haberet in potestate sua, nihil ei mali voluit facere: sed magis ipsum per humilitatem studuit placare, vt habetur 1. Reg. 24. Cuius mansuetudinē hic admirans August. ait, Dauid enim ita mansuetus fuit, vt nec persecutori suo Sauli malum pro malo rediderit: sed tātam humilitatem seruauit erga eum, vt illum regem nominaret, se autem canem. Et cū esset in Deo potentior ipso, nō superbè regi respōdit: sed eum potius placare affectabat humilitate, quàm ipsum cōcitare superbia. Etiam in potestate
E datus est ei Saul: & hoc à domino Deo, vt ei faceret quid quid vellet. Sed quia non præceptum erat illi vt occideret eum, sed tantum in potestate datus illi erat: quamuis sibi potestate sua vti liceret, ad lenitatem potius deflexit potestatē quam ei dominus cōcessit. Si enim occidisset eum, catuisset inimico. Sed quomodo diceret, Dimitte mihi debita, sicut *Matt. 6.* ego dimitto debitoribus meis? In speluncā intrauit

Portæ templi quomodo se clauserunt & aperuerunt.

Mansuetudo & humilitas Dauid.

uit Saul vbi erat Dauid, nescions quòd ibi esset Dauid. Surrexit Dauid planè & lētè post ipsum: præsci dit illi de veste panniculum quē illi ostēderet, vt no sceret quia habebat ipsum in potestate: & nō ei necessitate sed voluntate pepercit, & noluit occidere. Et istā mansuetudinē modò nobis cōmendat, dicēs Deo, *Memento domine Dauid & omnis māsuetudinis eius.* Suo ergo exēplo nos Dauid ad humilitatē & mansuetudinē prouocat. Sed hic iuxta sensum propheticū, per Dauid, qui est manu fortis, intellige Christū: qui māsuetudine vicit diabolum. Sęuiebat diabolus & furebat: victus est qui furebat, vicit qui sufferebat. Vt autē videamus quid propriè sit mansuetudo: est notādū quòd circa omnia illa circa quę cōtingit superabundare & deficere, est dare virtu- B tē mediā per quā dirigatur ad medium & ad bene agēdum. Circa autem iniurias & mala nobis illata ista cōtingunt: quia aliqui in illatis iniuriis superabundāt, vt iracūdi nimis vindictā appetētes. In talibus enim multū accēditur eorū sanguis circa cor: quo accēso irascuntur, & secundū magis & minus vindictā exquirūt. Et tales circa iniurias illatas superabundant. Quidā verò sunt inirascibiles, omnē iniuriā dissimulātes: quorum neutrum bonum est. Quoniam irasci semper, & de qualibet offensa vindictā appetere, vt faciunt iracundi, vituperabile est. Similiter nunquā irasci, & nullo modo velle aliquē puniri, vituperabile est: quia cōtra ordinē rectæ rationis. Ratio enim dictat punitiones aliquas esse fa C ciēdas. Oportet igitur dare aliquam virtutē reprimentē superabundantiā, & excitantē defectū. Hæc autē est māsuetudo. Sic igitur māsuetudo est virtus media inter irā, per quā cupimus vindicari plusquā oportet: & inirascibilitatē, per quā de malis nobis illatis vindictā nunquā cupimus. Ille ergo māsuetus dicitur, qui nec de omnibus cupit vindictā: nec in tantū deficit à punitione quòd nullo modo velit
Ioan. 18. malos puniri. Isto ergo modo māsuetus Christus fuit, qui alapa percussus, in vindictā nō exarsit, per cutiendo percutientē: nec omnino malū impunitū dimisit, dum reprehēdit percutientē: dicens sibi, Si malè locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, cur me percutis?

Mansuetudo quid sit.

2333 ## Sicut iurauit dño, vouit Deo Iacob.

Hīc ostendit secundum requisitum ad ædificandū seipsum tēplum domino: quod est auxilij diuini imploratio. Vbi sciēdum quòd Dauid postquā assumptus fuit in regem, & habuit possessionē regni, & omnes vicinos suos qui primò inuidebāt regnō eius, subiugauerat & fecerat tributarios: ipse disposuit in corde suo ædificare tēplum domino: vt habetur 2. Reg. 7. Et quia sciebat se illud ædificare non posse sine speciali adiutorio Dei, ideo vt illud ædificare posset, auxilium Dei in isto Psalmo postulat: vt implere possit quod proposuerat. Et hoc est quod ait, *Memēto domine Dauid* &c. s. vt tuo auxilio fultus adimplere possit quod in corde suo proposuit: scili D E cet ædificare tibi tēplum. Voluntas enim deliberata & firmum propositū apud Deū pro voto & iuramēto reputatur: quia iuramētū factū & votū emissum nō sunt nisi quædā exteriores attestationes interioris volūtatis: quibus nō indiget Deus. Est ergo sensus, *Memento domine Dauid.* Ad quod te inducere debet virtus mansuetudinis eius, vt ædificare templum tibi possit: *Sicut iurauit domino*: id est sicut proposuit deliberatē in corde suo: quæ deliberatio pro iuramento & voto apud Deum acceptatur. Et sic

Volūtas deliberata & propositum apud Deū pro voto & iuramēto acceptatur.

A ad hoc faciēdum, diuinū implorat auxilium, dicēs, *Memēto domine Dauid* &c. Vnde hic ait Aug. *Sicut iurauit domino, votum vouit* &c. Ad hoc ergo ait, *Memēto domine Dauid*: vt scilicet tuo adiutorio impleat quod promisit. Ipse Dauid promisit & vouit tēplum ędifi care domino in potestate hoc habēs, & rogat Deū, vt perficiatur quod ipse vouit: vt nemo præsumat viribus suis se Deo reddere quod vouit. Nam qui te hortatur vt voueris, ipse te adiuuat vt reddas. Per hoc enim vult ostēdere Dauid quòd ad perficiendū votū nostrum quod Deo facimus, vt scilicet tēplū eius essemus: ipsius Dei adiutorio indigemus. Quilibet enim fidelis hoc votum Deo fecit in baptismo: quādo vouit, se diabolo, mūdo, vitiis & pompis renunciare ac vanitatibus: quod tamē votū sine Dei adiutorio nullo modo seruare potest. Vnde hic ait Aug. Quid nos vouimus Deo, nisi vt simus templū Dei? Nihil gratius Deo possum⁹ offerre, quàm vt tēplum Dei simus. Et tamē ad hoc implendū dominum deprecatus est, dicens, *Memēto domine Dauid & omnis māsuetudinis eius.* In hac māsuetudine vouit votum, vt sit domus Dei. Attēdendū autē diligēter quòd iuramēta & vota facta, nō solū Deo, sed etiam hominibus inuiolabiliter sunt obseruāda: quia si obseruētur, respublica cōseruatur. illis autē violatis, res publica dissipatur. Narrat Titus Liuius in primo volumine, q⁹ Numa Pōpilius rex Romanorū ea pietate omniū ciuiū pectora animauit, vt fides ac iusiurandū ciuitatē regerēt. Et constat quòd quādiu ciuitas sic regebatur, quòd respublica Romana super omnes alias augebatur: quādo verò relictis fide & iuramento, ad dolos & periuria conuersi sunt, oportuit necessariò rēpublicā cadere. Vnde dicit Philosoph⁹ de regimine principum, Quòd causa destructionis regni Assyriorū fuit, q⁹ reges eorū vtebātur iuramētis ad fraudē & deceptionē hominū & proximarū ciuitatū, frāgētes fidem & fœdera, quæ iuramētis fuerāt firmata ad hominū salutē & vtilitatē. Cōsimiliter hæc fuit causa destructionis Carthaginis & sui imperij: prout Carthaginenses à Romanis deuicti, cōfessi sunt. Vnde narrat Tuscolioni⁹ de secūdo bello Punicorū li. 10. q⁹ cū Carthaginēses fœdera primò cū Romanis inita & iuramētis firmata violassēt, & postea in eodē bello victi peterēt pacta: vn⁹ senator Romanorū cū videret ad misericordiā erga Carthaginēses animos aliorū Romanorū inclinari, infestus perfidiæ Carthaginē siū, exclamauit, dicēs, Per quos Deos fœdus nobiscū percussuri estis, quia illos per quos antè fœdus firmastis, fefellistis? Respōdit Asdrubal, Per eosdem: quoniā tantū infesti sunt fœdera violantibus. Ideo dicitur, Vouete & reddite domino &c. & Matth. *Psal. 75.* 5, Reddes domino iuramenta tua.

Vota & iuramēta sunt seruanda.

Si introiero in tabernaculum domus meæ: si ascendero in lectum strati mei. 2334

Hīc ponit tertium requisitum: scilicet propriæ voluntatis abdicatio. quia propriæ voluntati inniti, signum est superbię: cum qua non habitat Deus. Tamen primò, quantum ad literam, notandum est quòd totus iste textus vsque ad illum locum, *Donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob*: est sub vno contextu verborum. Quasi dicat Psalmista. Iuraui domino, & votum voui Deo Iacob, quòd non introibo in tabernaculum domus meæ: quòd non ascendam super lectum strati mei: quòd non dabo somnum oculis meis, quòd non dabo

Universidad de Deusto
Biblioteca

dormitationem palpebris meis: quòd non dabo requiem temporibus meis: & hoc, donec inueniam (id est constructum) locum domino: scilicet tabernaculum Deo Iacob. Hoc est, donec ædificem templum domino: quod quandoque tabernaculum vocatur. Sic enim proposuit Dauid firmiter facere: quãtum erat in se, suppositis tamen voluntatẽ Dei. Quod tamẽ opere nõ fecit: quia Deus ipsum prohibuit, eo quòd multum sanguinem sparserat temporibus suis. Nec per hoc est intelligendum quòd interim nullo modo intraret domum suã, vel lectum suum, seu dormitaret: sed quòd talia non faceret cum bona & perfecta quiete mẽtis, donec domum Deo faceret. In quo exprimit magnum suum desiderium ad faciendum templum domino. Sic enim, secundum communem modum loquendi, dicitur de homine multum desiderante finem alicuius negocij, quòd nõ bene dormiet, donec tale negocium compleuerit. Sed quia dominus prohibuit ipsum ædificare templum, sed solum necessaria præparáret, & filius suus post suam mortem ipsum compleret: ideo à voto suo fuit absolutus. Sic enim sibi à domino dictum fuit, 2. Reg. 7. Quòd cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti, hoc ipsum mente pertractans: verumtamen tu non ædificabis mihi domum, sed filius tuus &c. Quibus visis, vado ad intellectum propheticum. Vt dicebam, hic ostenditur quòd templum sẽ Deo volens ædificare, non quæ sua sunt debet quærere: sed voluntati propriæ renunciare. Quod notans dicit, *Si introiero in tabernaculum domus meæ.* Vbi notandum quòd tabernaculum nostrum dicitur illud in quo mẽs nostra condelectata quiescit. Et sic cum quisque secundum sensualitatem appetat sibi prospera, & fugiat aduersa, tabernaculum cuiuslibet vocabitur terrena felicitas. Et hoc tabernaculum intrare non debet se Deo volens facere templum: sed magis temporalia à se abdicare & facere communia: vt tempore Apostolorum faciebãt credentes. Vnde hic ait Augustinus, Multi ne faciant locum domino, sua quærunt, sua diligunt, potestate sua gaudent, priuatum suum commodum concupiscunt, & sic tabernaculum suum intrant. Qui autem locum vult facere Deo, non de priuato, sed de communi debet gaudere. Hoc illi fecerunt qui tempore Apostolorum res suas priuatas fecerunt communes. Quod suum habebant, nunquid amiserunt? Si soli haberent, vnusquisque suum haberet: & hoc solũ haberet quod suum habebat. Cum autem quod proprium erat, commune fecit, ea quę erant cæterorum, ipsius facta sunt. Intendite, quia propter illa quæ singuli priuatim possidemus, existunt lites, inimicitiæ, discordiæ, bella inter homines, tumultus, dissensiones, scandala, peccata, iniquitates, homicidia. propter quæ enim eueniunt ista? Certè propter illa quæ singuli possidemus: sed nunquid propter illa quæ cõmuniter possidemus, litigamus? Aërem istum communiter ducimus: solem communiter omnes videmus. Beati ergo qui sic faciunt locum domino, vt priuato bono suo non gaudeant. Talem enim describebat iste qui dicebat, *Si introiero in tabernaculum domus meæ.* Priuatum hoc erat: sciebat priuato se impediri, ne faceret locum domino. Abstineamus ergo nos, fratres, à possessione rei priuatæ, aut ab amore, si non possumus à possessione: & faciamus locũ domino. Ex quibus apparet quòd mali hic sibi faciunt tabernaculum per amorẽ temporalium rerum: sed non iusti. Quod deducit Gregor. super illo verbo Iob 4, Tabernaculum impiorum non subsistit, dicens, Tabernaculum quippe construitur, vt ab æstu & frigore corpus defendatur. Quid itaque tabernaculi nomine, nisi ædificatio terrenæ felicitatis exprimitur: per quam super se cæsura multiplicant, vt se à præsentis vitæ necessitatibus, quasi ab æstu & imbribus defendant? Honoribus namque excrescere ambiunt, ne despecti videantur. Terrena aggregando exaggerant, ne inopiæ frigore tabescant: & tota intentione sagunt, ne quid in præsentibus desit. Student nomen dilatare, ne lateant. Et si cuncta ad desiderium suppetãt, munitos se in omnibus, & felices putãt. Vbi ergo mentis habitationẽ cõstruunt, ibi proculdubio tabernacula fixerũt. Aduersa impatienter perferunt, & remisse lætantur in prosperis: sola quæ assunt cogitant. Nec ad affectum cœlestis patriæ vlla recordatione respirant. Gaudent sibi suppetere bona quæ cupiunt, atque vbi carne requiescunt, ibi & mentem extinguendo sepeliunt: quia secularis curæ telo trucidati, terrenarum rerum aggerem, quem foras exquirendo multiplicant: hunc semper interius per cogitationem portant. At contrà iusti nec oblata bona hic pro magno suscipiunt, nec illata mala valde pertimescunt. Sed etiam cum bonis præsentibus hic vtuntur: & cũ de malis præsentibus gemunt, amore sequentium consolantur. Sicque temporali refouentur subsidio: sicut viator in stabulo vtitur lecto, pausat & recedere festinat, & requiescit corpore. Iusti itaque hic tabernaculum habere negligũt, vbi se peregrinos & hospites esse nouerunt. Et hoc est quod ait Psalm. *Si introiero in tabernaculum domus meæ*: vt accipiatur si pro non: id est, non introibo in tabernaculum domus meæ. glosa, quasi dicat, non quæram quæ mea sunt: sed quæ Dei: *Si ascendero in lectum strati mei*: id est non acquiescam carni. Et bene dicit, *Si ascendero*: quia bonum priuatum semper superbos facit.

Bonũ cõmune, nõ priuatũ, debet amari.

Tabernaculũ dicitur terrena felicitas.

Greg. 8. mor. cap. 41.

Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. 2335

Hîc ponit quartum requisitum: quod est voluptatum refrænatio. Vbi aduertendum quòd per somnum vel dormitationem qua caro requiescit, peccati delectatio significatur, in qua carnales requiescunt: teste Gregorio, dicente, Dormire namque est in peccatis iacere. Si enim somni appetitio culpa non esset, nequaquam Paulus discipulis diceret, Euigilate iusti, & nolite peccare. Vnde & auditorem suum admonet, dicens, Surge qui dormis & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Et rursum, Hora est iam nos de somno surgere. Vnde & Salomon peccantem increpat, dicens, Vsquequo piger dormis? Sic ergo per somnum intelligitur carnis in peccato delectatio: quam expellere à se debet, qui seipsum templum vult præparare. Et hoc est quod hic ait Psalmista, *Si dedero* (id est non dabo) *somnum oculis meis*: id est, non permittam oculos meos in carnalibus quiescere vel delectari, nec mentis oculum per vanas cogitationes, nec corporis per prauas delectationes. Vel aliter: vt per somnum intelligantur omnia ista temporalia, quia omnia euanescunt: vt illa quæ videntur in somnis cum dormiẽs euigilauerit. Et ad istum intellectum hunc passum exponit Augustinus, dicens, Multi enim cum dormiunt non faciunt locum domino.

Sõnus peccatũ significat.

Greg. 8. mor. cap. 10.

1. Cor. 15.

Ephes. 5.

Rom. 13.

Prou. 6.

Sõnus significat tẽporalia omnia vana.

Tales

Ephes. 5. Tales excitat Apostolus, dicens, Surge qui dormis, & exurge à mortuis &c. Et alibi, Vigilemus & sobrij simus. Nam qui dormiunt, nocte dormiũt: noctem dicens iniquitatem, in qua illi obdormiunt, cupiendo ista terrena. Et omnes istæ felicitates quæ videntur sæculi, somnia sunt dormiẽtium. Et quomodo qui videt thesauros in somniis dormiens diues est, sed cum euigilabit, pauper erit: sic omnia vana huius sæculi de quibus homines gaudent, in somno gaudent. Sed euigilabunt quando nolent, si modò non euigilant quando vtile est: & inuenient omnia illa somnia fuisse & transire: sicut dicit scriptura, Dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarũ in manibus suis. Dormierunt somnum suum, finitus est somnus, & nihil inuenerunt in manibus suis: quia in somnis videbant diuitias transituras. Iste ergo qui vult in seipso locum inuenire domino, dicit, Nõ dabo somnum oculis meis. Istum textum exponit aliter Bernard. ostendens cum quanta solicitudine locum Deo in nobis parare debemus, dicens, *Si dedero somnum oculis meis* &c. *donec inuentam* &c. Olim rex & propheta Dauid religiosa cœpit quadam cogitatione permoueri: indignum iudicans quòd nullam adhuc domũ dominus Sabaoth haberet: cum ipse domum habitaret regiæ dignitatis. Sed & nos debemus similiter cogitare & viriliter effectui emancipare. Tu enim ô anima in sublimi domo habitas, quæ à Deo tibi fabricata est: corpus hoc dico quod sic compegit, sic aptauit, sic ordinauit, vt gloriosè habitares in eo. Sed & ipsi corpori domum fecit excelsam, aptissimam & decoratam: scilicet sensibilem hunc & habitabilem mundum. Nónne igitur indignũ iudicas, vt ipse tibi fecerit domum: tu verò ei templum ædificare dissimules? Ad hoc quidem domum habes, sed de terra est: quia in breui casura est. Et tu vt de alia tibi prouideas, pluuię, vento & frigori exponenda. Itaque paremus ei domum, sed in anima nostra: quia non capit eum nisi imago sua. Primo ergo loco studeat vnusquisque ne discedat à seipso: quia omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, nec intrabit rex nisi fuerint parietes inclinati & maceriæ depulsæ. Nónne anima corporis sui domum integram vult habere: & exire illam necesse est, si fuerint à seinuicem membra dispersa? Videat ergo & ipsa anima si desiderat habitare Christum per fidem in corde suo: id est in seipsa. Sollicitè caueat ne à seinuicem membra eius discedant: id est ratio, voluntas & memoria. Sit ergo sine errore ratio vt bene congruat voluntati: talem enim voluntas amat. Sit voluntas sine iniquitate: quia talem ratio approbat. Alioquin si se iudicat anima propter voluntatis prauitatem, in eo quòd per rationem probat, ibi bellum est intestinum & discordia periculosa: quia voluntatem huius semper ratio sugillat, semper accusat, diiudicat atque dãnat. Sit etiam sine sorde memoria: vt nullum in ea peccatum maneat, quod non pura confessione & dignis pœnitentiæ fructibus defleatur. Alioquin conscientiam in qua peccatum latet, & voluntas odit, & ratio execratur. Bonum proinde parat habitaculum Deo, cuius nec ratio decepta, nec voluntas peruersa, nec memoria fuerit inquinata. Sequitur, *Et palpebris meis dormitationem.* Vbi aduertẽdum quòd dormitans retrahit se à dormitione: & rursũ dormitione opprimitur, & statim à dormitione opprimitur, & iterum se excutit. Sic spiritualiter dormitat in amore carnis vel tẽporalium, qui ab illis se excutit, & ad illa statim reuertitur. Vnde hic ait Augustinus, Sunt autem quidam qui non dormiunt, sed dormitant. Aliquantulum se retrahũt ab amore temporalium, & rursus reuoluuntur in eum, quasi dormitantes. Caput crebrò inclinant, & vigilia excutere somnum coguntur: dormitando casurus es. Non vult Psalmista oculis suis dare somnum, nec palpebris suis dormitationem cum qui vult inuenire locum domino.

Domũ & tẽplum in nobis qualiter Deo præparare debemus.

Matth. 12.

Dormitat quis qualiter.

Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. 2336

De tẽporibus vide catholicõ vbi tempus.

Hîc ponitur quintum: scilicet stabilitatis perduratio. Vbi notandum quòd tempora dicuntur illæ partes quæ sunt iuxta oculos, à quibus incipit somnus. Nam cum illæ partes quiescunt, statim somnus ad oculos descendit. Sed cum illæ partes agitantur & mouentur, somnus ab oculis elongatur. Et hinc est quòd nolentes dormire, fricant sibi frontem vt tempora agitentur, ne somnus opprimat oculos. Sic igitur spiritualiter ille qui vult in vigilia spirituali persistere, non dat requiem temporibus suis: quia nullam occasionem peccati admittit. Vnde hic ait Augustin. *Et requiem temporibus meis*: scilicet non dabo. A requie temporum somnus venit ad oculos. Tempora circa oculos sunt: veluti futurus somnus grauedo tẽporum est. Nàm omnibus dormituris grauari tempora incipiunt: & cum senserint grauari sibi tempora, iam imminet somnus qui dandus est oculis. Dat requiẽ temporibus suis, non venit somnus. Cum ergo cœperit te aliquid temporale delectare ad peccatum, iam grauantur tibi tempora. Vis euigilare, & non dormire, nec dormitare? noli te credere tali delectationi: quia maiores dolores habebit quàm suauitates. Et ea cogitatione quasi confricans frontem excutis somnum, & paras locum domino. Sequitur, *Donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob.* Nam (vt dictũ fuit) ista pars refertur ad omnia præcedentia: vt sit sensus, Non introibo in tabernaculum domus meæ: non ascendam lectum strati mei: non dabo somnũ oculis meis: non dabo dormitationem palpebris meis: non dabo requiem temporibus meis. Et hoc donec inueniam locum domino: quia scilicet omnia illa declinando (vt dictum est) paratur in anima locus domino. Sed fortè dices, Nunquid postquam paratus erit locus domino, faciet illa: quia dicit *donec*? Respondeo quòd nõ. Vnde sciendum quòd *donec* multipliciter accipitur: vide versic. 915. Item notandum quòd locus paratus domino in anima nostra, quandoque dicitur tabernaculum, quandoque domus. Dicitur enim tabernaculum, quãdiu sumus in militia vitæ præsentis: sed domus erit in vita beata. Vnde hic ait Augustinus, Locus paratus domino in quo habitat Deus, dicitur quandoque tabernaculum, quandoque domus Dei. Dicitur enim tabernaculum, secũdum hoc tempus: domus autem est in illa cœlesti Hierusalem quò tendimus. Tabernaculum enim ranquam militantium & pugnantium tabernaculum militum in procinctu, in expeditione. Vn de contubernales dicuntur milites, quasi tabernacula eadem habentes. Quandiu ergo habemus hostem cum quo pugnemus, tabernaculum Deo facimus. Cum autem transierit tempus pugnę, & venerit pax illa quæ excedit & superat omnem intel-

Nõsecũdũ Hugutionẽ, quod etiam pro illa parte capitis tẽpus scribitur per e: scilicet tẽpus, & non timpus per i: sicut quidam idiotæ faciũt: de quo vide per eũ in c. tempeo, pes. ergo dicas hic tẽporibus, & non timporibus.

Sõnus à tẽporibus incipit.

Anima in qua Deus habitat, dicitur quãdoque tabernaculum Dei, quãdoq; domus Dei.

Universidad de Deusto
Biblioteca

lectum,scilicet cœlestis patria:iam domus erit:nul- A lus aduersarius tétabit, vt tabernaculum vincatur. Non procedemus ad pugnandum:semper manebimus ad laudandum. Quid enim dicitur de illa domo? Beati qui habitant in domo tua domine:in sęcula sæculorum laudabunt te. In tabernaculo adhuc gemimus:in domo laudabimus. Quare? quia gemitus est peregrinantium:laudatio iam in patria commanentium. Hic ergo primò quæratur tabernaculum Deo Iacob, vt postea in domum domini vadamus lætantes. Et nota quòd tabernaculũ spiritualiter est multiplex:ver.167.1219. Itẽ quòd militãs ecclesia dicitur tabernaculum:versic.631. Item quòd tabernaculum dicitur corpus Christi:versic.386.782. Item quòd tabernaculum dicitur corpus peccatoris: versic.857. Item quòd tabernaculum B dicitur gloria cœlestis:versic.1431.

Psal.83.

2337 **Ecce, audiuimus eam in Ephratha: inuenimus eam in campis siluæ.**

Hîc consequenter ostendit statum templi ædificati, siue tabernaculi. Agit autem de tabernaculo in cordibus fidelium Deo præparato: id est de ecclesia fidelium, prædicendo quæ ipsi ecclesiæ aduenient per Christum. Et ostendit quinque, secũdum quòd pars ista habet quinq; partes. Ostendit enim spiritu prophetico, primò quòd ecclesia ex gentibus ædificabitur: secundò quòd ab ecclesia Christus adorabitur:ibi, *Introibimus*. tertiò quòd ecclesia per Christum susc itabitur:ibi, *Surge domine*: quartò quòd ecclesia per Christum sanctificabitur:ibi, *Sacerdotes tui*. quintò quòd Christus Iudæis finaliter reconciliabitur:ibi, *Propter Dauid*. Quantum ergo ad primum, sciendum quòd iste textus variatur: nam aliqui codices habent, *Ecce, audiuimus ea*, neutraliter *ea*:aliqui habent *eam*:aliqui habent *eum*. Et sententia est eadem. Nam si dicatur neutraliter *ea*: ly *ea* stat pro his quæ dicta sunt necessaria ad ædificandum locum domino, quæ in præmissis quinque versibus continentur: scilicet mansuetudinis humiliatio, diuinitatis imploratio, propriæ voluntatis abdicatio, voluptatum abnegatio, & stabilitatis perduratio, vt sit sensus, Ecce audiuimus ea (scilicet omnia) prædicta in Ephratha. Si autem dicat textus *eam*:tunc est sensus, quia superius egit quo- D modo locus vel habitatio præparatur domino: vt ly *eã* stet pro loco & habitatione: *Ecce audiuimus eam* (id est habitationem domino) in Ephratha. Si autem dicat *eum*, vt communiter scribitur: tunc stat pro domino. vt sit sensus: *Ecce audiuimus eum*: id est dominum habitantem in Ephratha. Et sic, licet verba diuersificentur, sententia tamen verborum non variatur. Ad intellectum ergo istius versiculi oportet primò videre quid sit Ephratha: & quid campi siluæ. Ephratha enim interpretatur speculum: & sic significat legẽ & prophetas, in quibus speculatur & contemplatur dominus & habitatio eius: quia tam lex quam prophetę prędixerunt filium Dei incarnandum, & in cordibus fidelium habiturum. Et inter alios ille propheta Micheas prædixit, di- E cẽs, Et tu Bethlehẽ terra Ephratha, paruulus es in milibus Iuda: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel. Campi verò siluæ sunt gentes, quæ erant stultæ nescientes cultum veri Dei: quæ tamen susceperunt fidem Christi, & sic in ipsis habitat Christus. Et sic est sensus: *Ecce, audiuimus eũ in Ephratha*: scilicet audiuimus Christum in prophetis prædicatum nasciturum: & inuenimus eum in campis siluæ (id est, in gentibus) habitare per fidem. Istam expositionem hic ponit Aug. dicens, *Ecce audiuimus eum in Ephratha* &c. Ephratha verbũ Hebraicũ est: quod Latinè speculum interpretatur. Speculũ autem imaginem rei habet: non rem. Omnis autem propheta imago est futurorum. Dominus ergo ipse vel domus Dei prędicata est in speculo. Et sic audiuimus illam in Ephratha, id est, in speculo prophetarum. Sed inuenimus eam vel eum in campis siluæ. quid enim campus siluæ, nisi locus siluestris & incultus dicitur? Quid ergo erant campi siluarum, nisi gentes incultæ? Qui erant campi siluarum, nisi vbi adhuc vepres erant idolatriæ? Sic ergo vbi vepres erant idolatrię, ibi inuenimus locum domino, tabernaculũ Deo Iacob. Et sic quod audiuimus in Ephratha, scilicet in speculo, hoc est in prophetis prædicatum Christum, inuenimus eum in campis siluæ: scilicet in gentibus quæ ipsum per fidem receperunt, & domus eius vel locus factæ sunt.

Gẽtiles dicuntur cãpi siluæ.

Coloss.2.

2338 **Introibimus in tabernaculũ eius: adorabimꝰ in loco vbi steterũt pedes eius.**

Hîc ostẽdit quòd Christus ab ecclesia adorabitur. Vbi aduertendum quòd omnis qui in se facit tabernaculum vel domũ Dei, sic quòd in ipso habitat Deus: talem gratiam à Deo cõsequitur, quòd etiam ipse in Deo habitat. Et hoc est, quia ipsa increata sapientia diligit illos à quibus diligitur: & sic habitatur ab illis quos inhabitat. Et hoc est C quod dicitur, Deꝰ charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Et hoc hic ostendit Psalm. Postquam enim dixit Deum inuentum habitare in campis siluę, id est in gentibus per fidem: nunc ostendit quòd gentes habitant in Deo per charitatem, dicens, *Introibimus in tabernaculum eius*: hoc est, habitabimus in tabernaculum eius. Loquitur enim in persona camporum siluarum, id est gentium. Sed quid est hic habitaculum Dei? Primò enim ecclesia catholica dicitur tabernaculum, & hoc multis rationibus: vide supra versic.758. Dicant ergo gẽtes, *Introibimus in tabernaculum eius*: quia gentes fide Christi recepta, de corpore Christi sunt effectæ. Vel tabernaculũ Dei dicitur corpus Christi, quia in ipso habitat plenitudo diuinitatis corporaliter: vt dicit Apostolꝰ. In istud tabernaculum intrauerunt campi siluæ: quando membra Christi corporis gentiles per fidẽ sunt effecti. Vnde hic ait Aug. Qui in tabernaculũ Dei intrant vt inhabitẽt, & ipsi intrãtur vt inhabitẽtur. In domũ tuã vt inhabites intras: sed domũ Dei intras vt inhabiteris. Melior est dominus, qui cũ cœperit te inhabitare, beatũ te facit. Nã si tu in illo nõ habitaueris, miser eris. Sequitur, *Adorabimus in loco vbi steterũt pedes eius*. Accipiũt aliqui hoc literaliter de loco vndẽ ascẽdit Christus in cœlũ, qui est in mõte oliuarũ. In quo loco ad huc apparent vestigia pedũ Christi. In quo loco ex deuotione multi Christianorum Christũ adorant. de quo loco dicitur, Pedes eius in die illa super mõte oliuarũ, qui est contra Hierusalẽ ad orientẽ. Alij E hoc intelligunt de loco prope Romam: vbi apparuit Christus Petro, dicens, Venio Romam iterum crucifigi. qui locus hodie appellatur, Domine quò vadis. In quo adhuc apparẽt vestigia pedũ Christi. In quo loco ex deuotione multi sancti adorãt. Vel aliter, & altius. Per pedes, qui sunt vltima pars corporis, intellige perseuerãtiam. In illis ergo qui perseuerant in bono vsque in finem, stant pedes Christi: in illis autem qui non perseuerant, non stant pedes

Ephratha significat legẽ & prophetas.

Mich.5.

1.Ioan.4.

Zach.14. Locus pedum Christi multiplex.

Qui habitat in Deo, habitatur à Deo.

Perseuerãtia per pedes significatur.

pedes Christi. Quid est ergo dictu, *Adorabimus in loco* A *vbi steterunt pedes eius*? Hoc est, Illi verè Christũ adorant, qui in bono vsque in finem perseuerant: quia illi sunt de numero illorum in quibus steterũt pedes eius. Vnde hic ait Aug. In his est domus Dei, quos prædestinauit & præsciuit perseueraturos. De illis dictum est, *vbi steterunt pedes eius*. Etenim qui non perseuerant, non stant pedes in eis: non sunt ipsi ecclesia: non pertinent ad illud modò tabernaculum, tunc domũ: sed illi vbi steterunt pedes eius. In his in quibus charitas refrigescit, non stant pedes eius. In illis ergo in quibus steterũt pedes eius, in eo loco Deum adora: id est, si vis bene Deum adorare, de talibus esto in quibus steterunt pedes eius. Si autem de ista domo ecclesiæ intelligere voleris: vbi steterunt pedes eius (scilicet domus) pe- B des tui stent in Christo. Tunc enim stabunt pedes tui in Christo, si perseueraueris in Christo.

2339 **Surge domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ.**

Hic ostendit quòd ecclesia per Christum verè suscitabitur. In hoc enim versiculo Psal. se vertit ad Christum, dicens, *Surge domine in requiem tuam*. Præuidit enim Psal. Christum caput domus Dei & ecclesiæ pro ipsa passurum ac moriturum. Præuidit etiam ipsum à morte surrecturum. Vnde & ipse in *Psal.3.* persona Christi loquebatur Psal. dicens, Ego dormiui & soporatus sum (scilicet per mortem) & exurrexi post mortem. Similiter & nunc hoc idem prænuncians, dicit, *Surge domine in requiem tuam*, id C est, tu exurges post mortem in requiem gloriosus, sic quòd amplius pati non poteris. Quia (vt dicit *Rom.6.* Apostolus) Christus resurgens ex mortuis, iam nõ moritur: mors illi vltra nõ dominabitur. Vnde hic ait August. *Exurge domine in requiem tuam*. Domino dormienti dicit *exurge*. Iam nostis quis dormierit, *Psal 3.* & quis surrexit: ipse est qui ait in Psal. Ego dormiui & soporatus sum, & exurrexi, &c. Sequitur, *Tu & arca sanctificationis tuæ*. Vbi nota quòd arca est duplex in scriptura, scilicet figurans & figurata. Figu- *Ecclesia significatur per arcam Noe. Gene.7.* rans, vt arca Noe, & arca testamenti, quæ erant figura ecclesię. Arca autem figurata est ipsa ecclesia, quæ per arcam Noe figuratur: quia sicut in illa existentes à diluuio sunt saluati, cæteris extinctis: sic D solum intra ecclesiam salus consistit, quia nullus extra ecclesiam saluari potest. Vnde & Gregor. ait, *Greg.35.moral.cap.6.* Sola ecclesia est in qua opus bonũ fructuosè peragitur: vnde & mercedem domini non nisi qui intra vineam laborauerunt, acceperunt. Sola ecclesia est, quæ intra se positos valida charitatis cõpage custodit. Vnde & aqua diluuij arcam quidẽ ad sublimiora sustulit: omnes autem quos extra arcã inuenit, extinxit, &c. Vnde & arcam Noe fuisse figuram ecclesiæ pulchrè deducit Hugo de sancto Victore, super illo verbo Gene.6, Fac tibi arcam de lignis leuigatis, &c. Arca etiam testamenti significat ecclesiam ratione materiæ & formę: vt deducit Gualfred. super illo verbo Exod.25, Compingite arcam de lignis Sethim. De ista arca figurata (scili- E cet de ecclesia) quę est vnio fidelium, prædicit Psal. quòd cum Christo resurget gloriosa, dicens, *Surge domine in requiem tuam*: id est, exurges tu quidem primò, sed post te resurget & arca sanctificationis tuæ. Vnde hic ait August. *Exurge tu & arca*, &c. id est, exurge tu primò, vt exurgat post te & arca sanctificationis tuæ: scilicet ecclesia quam sanctificasti. Ipse caput nostrum, arca eius, ecclesia eius. Surrexit ipse prior: surget & ecclesia. Non autem auderet resurrectionem promittere corpori suo, nisi ipse prius exurgeret. *Exurge domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ*. Vel per arcam Christi intellige corpus eius, quod de Maria virgine traxit: in quo habitabat diuinitas. Et sic Psal. prędicit, quòd Christus cum vero corpore resurget, dicens, *Tu & arca sanctificationis tuæ*. Vnde hic ait Aug. Corpus Christi quod ex Maria natum est, intellectum est à quibusdam arcam esse sanctificationis: vt de hoc diceret Psal. *Exurge domine in requiem tuam, tu & arca sanctificationis tuæ*: id est, exurge cum corpore vt palpent qui non credebant. Vel per arcam sanctificationis intellige gloriosam virginẽ Mariam, quæ *Arca dicitur virgo Maria.* & arca Christi dicitur, quia in ipsa Christus nouẽ mensibus habitauit. Dicitur etiam sanctificationis, quia sanctificauit tabernaculum suum altissimus: Psal.45. quam piè credimus iam post Christum in requiem surrexisse. Quòd autem virgo Maria per arcã figuretur, vide in dictionario, litera arca, parte prima. Vel ideo dicit, *Exurge domine*, &c. quia arca testamenti eleuabatur in bellis: vide ver.1048.

Arca dicitur corpus Christi.

2340 **Sacerdotes tui induantur iustitia, & sancti tui exultent.**

Hic ostendit quòd ecclesia per Christum sanctificabatur. Vbi notãdum quòd nomine sacerdotum intelligit omnes fideles, qui sunt mẽbra ecclesiæ: id est, corporis Christi, qui semetipsos offerũt Deo hostiam immaculatam & Deo beneplacen- C tem. Sic enim omnes fideles vocat Apostolus Petrus sacerdotes, dicẽs, Vos estis genus electum, re- *1.Petri 2.* gale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, &c. Similiter dicitur quòd Christus fecit nos *Apoc.1.* regnum & sacerdotes Deo & patri suo. De istis ergo fidelibus dicit, *Sacerdotes tui induantur iustitia*. Per iustitiam enim omnem virtutem intelligit: quia iustitia legalis est omnis virtus: vt dicit Philosophus 5. Ethicorum. *Et sancti tui exultent*. Per sanctos, eosdẽ electos intelligit, quos & sacerdotes vocauit. Hoc autem adimpletum fuit, quãdo Christus post suam resurrectionem & ascensionem spiritum sanctum suis fidelibus visibiliter misit: & ipsos in fide, spe & charitate confirmauit. Vt sit sensus, secundũ Aug. Te Christe exurgente à mortuis & eunte ad patrem, regale illud sacerdotium induetur fide: quia iustus ex fide viuit. Et accepto pignore spiritus sancti, lætentur membra spe resurrectionis quæ præcessit in capite. Vel aliter: distingue inter sacerdotes & sanctos: vt sit sensus, secundum Glosam. *Sacerdotes tui* (id est prælati) *induantur iustitia*, & aliis virtutibus. Vt enim in veteri testamento sacerdotes diuersis ornamentis vestium induebantur: ita nunc euangelici sacerdotes diuersis virtutibus adornantur. Hæc sunt ornamenta quæ Deus exigit: quę enim legales pontifices in vestibus gestabant, illa euangelici sacerdotes in cordibus debent habere. Sequitur, *Et sancti tui exultent*: id est, minores fideles & subditi. Istum textum diffusè deducit Gualfred. ostendens primò sacerdotes præ omni- *Sacerdotes alius debẽt esse iustiores.* bus aliis virtutibus debere pollere. Et consequen- E ter ostendit illas virtutes in vestibus sacris esse figuratas. Vnde sic ait, *Sacerdotes tui induantur iustitia*, &c. Sic nimirum exultatione colles accingentur, si induti fuerint arietes ouium sua veste. Iidẽ enim colles, iidem arietes, iidem sacerdotes, iidẽ & sancti domini. Sed necesse est vt in sanctitate emineant tanquã colles, qui spiritualium ouium arietes positi

siti sunt,sacro gregi sacrum præbere ducatū.Quòd A si totam domum domini decet sanctitudo,quanto magis ministros eius? Et si ad nuptias domini nullum oportet ingredi sine nuptiali veste, quāto magis ab eis sanctimoniæ vestis exigitur: per quos in eandem domum sanctam,cæteris introductis,etiā sancta dantur?Inde enim sacerdotes vocātur,quòd sacri duces vel datores debēt esse sacrorum. Cæterum vnde eis iustitiæ habitus, cui merces est reddenda lætitiæ?Alius nobis eiusdem Psalm. inducat versus,dicens,*Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exultatione exultabunt.* Nulla si quidē præter iustitiam salus existit: dicente domino, Propè est vt veniat salus mea,& iustitia mea vt reueletur.Et cū nemini liceat sacerdotium sine vestibus sacris mysteria sacra peragere, minus tamen licebit sine sanctitatis habitu. Quòd si in illis olim pontificalibus vel Leuiticis vestibus quas sub veteri lege mandauit dominus fieri,sacramenta latebant:credendum non est nullam in nostro quoque exteriori habitu virtutis & gratiæ sanctimoniæ gratiam commendari. Et consequenter agit de singulis vestibus sacerdotalibus,ostendendo singularim quas virtutes significant sacerdotibus necessarias. B

2341 **Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui.**

Hic ostendit quòd Christus finaliter Iudæis recōciliabitur. Vbi notandū quòd persecutus Christus à Iudæis & ab ipsis crucifixus ac mortuus,postea surrexit, vt secundum peccata eorum redderet illis. vnde & auertit se ab illis,& ad gentes trāsiuit. Vnde & Psal.40,ait patri, Resuscita me,& retribuā eis.Hęc ergo in spiritu præuidens Dauid,rogat patrem vt non ex toto auertatur Christus à semine suo, sed ex eis colligat reliquias. Quod & factum fuit, quando post resurrectionem suam multi Iudæorum ab ipso tracti fidem eius recipientes baptizati sunt:vt in Actibus Apostolorum legitur.Et complebitur in fine mundi,quando Helias ad prędicandum veniet, & conuertet corda filiorum ad patres:vt sicut antiqui prophetæ crediderunt Messiā incarnandū, verum esse futurū Deū &hominē: sic & ipsorū filij(id est,Iudæi) ex eis originati cōsimiliter credāt. Et hoc est quod hic orat Psal.patri dicēs,*Propter Dauid seruum tuū, nō auertas faciē Christi tui*:scilicet ex toto à Iudæis.Vnde hic ait Aug. *Propter Dauid seruum tuum*,&c.Hoc Deo patri dictū est. Crucifixus est dominus à Iudæa,crucifixus est à Iudæis:ab ipsis turbatus dormiuit.Inter quorum sæuientium manus dormiuit, ad eos iudicandos resurrexit.Vnde in quodam Psalmo dicit,Resuscitasti me,& retribuā eis: & reddidit & redditurus est. Nam quanta postea Iudæi passi sunt occiso domino,norunt ipsi: de ipsa ciuitate, vbi illum occiderunt,omnes expulsi sunt.Quid ergo? etiam de stirpe Dauid omnes perierunt,& de tribu Iuda? Non. Nam crediderunt inde aliqui: & multa milia hominum crediderunt:& hoc iam post resurrectionē domini.Sæuierunt vt crucifigerent:& postea viderunt fieri miracula in nomine crucifixi:& plus cōtremuerunt tantum posse eius nomen, qui quasi inter manus eorum nihil poterat.Et cōpuncti corde, iam credentes diuinitatem occultam fuisse in illo,quem similem cęteris hominibus putauerant. Et consilium petentes ab Apostolis audierunt, Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine domini Iesu Christi.Ergo quia ad iudicandos istos à quibus crucifixus est surrexit Christus, & auertit faciem suam à Iudæis, & conuertit ad gentes: rogatur Deus propter reliquias Israel:& dicitur ei,*Propter Dauid seruum tuum,nō auertas faciem Christi tui.* Et planè exauditus est, & saluæ factæ sunt reliquiæ.Inde enim erant duodecim Apostoli: inde plus quàm quinginti fratres quibus se dominus demonstrauit post resurrectionem. Inde tot milia baptizati,qui precia rerum suarū ante pedes Apostolorum ponebant. Ergo impletum est quod hic rogatus est Deus,*Propter Dauid seruum tuū, nō auertas faciem Christi tui.* Et nota quòd in scriptura Dauid specialiter dicitur seruus domini:quamuis multoties multis grauibus peccatis fuerit inuolutus, quia à cultu veri nunquam recessit adorando deos alienos. Item nota quòd auersio Dei notat actum supernalis iracundiæ, quo Deus multis peccatis nostris offensus suam protectionem auertit à nobis: quæ tamen auersio quandoque est ad correctionem peccatorum, quādoque ad damnationem ipsorum:vide ver.1320.

Iudæi Christo reconciliabūtur,& in parte reconciliati sunt.

Psal.40.

Actuum 2.

Dauid quare seruus Dei dicitur spiritualiter.

C

D

E

2342 **Iurauit dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum:de fructu vētris tui ponam super sedem tuam.**

Hic ostendit promissiones factas ædificanti se templum domino. Et ostendit septem promissiones,quas Deus promisit humano generi, si homines seipsos templum eius facerent.Quarum prima fuit dignitatis exaltatio: secunda electionis commendatio:ibi,*Quoniam elegit*:tertia diuinitatis inhabitatio:ibi, *Hæc requies*: quarta supernalis benedictio:ibi,*Viduam*:quinta salutaris inspiratio: ibi, *Sacerdotes*:sexta euangelij prædicatio:ibi, *Illuc producā*: septima inimicorum subiugatio: ibi, *Inimicos eius.* Prima pars diuiditur in partes tres:quia primò ponitur facta exaltationis promissio: secundò debita apponitur conditio:ibi, *Si custodierint*: tertiò stante conditione ponitur exaltationis ampliatio: ibi, *Et filij*. Quantum ad primum, sciendum quòd maior exaltatio possibilis homini est,ꝙ homo sic vniatur Deo, vt verè Deus sit homo, & homo Deus: non quidem per essentiam, vt natura humanitatis conuertatur in naturam diuinitatis, nec natura diuinitatis in humanitatē: sed communicatione idiomatum ratione vnionis hypostaticæ. Vnde & Magister ait lib.3,Dist.12,Quòd in rebus per tempus ortis illa summa est gratia, vt in vnitatem personæ verbi sit assumptus. Et istam exaltationem humani generis promisit Deus ipsi Dauid, qui se domū fecerat domino:sibi dicens, *De fructu vētris tui ponam super sedem tuam.* Vocatur enim Christus fructus ventris Dauid: quia ab ipso secundum carnem descendit.Et hic sedit super sedem Dauid,cuius sedes fuit regnum Israel. Israel autem videns Deum interpretatur:quia Christus sedet & regnat in omnibus qui per verā fidem speculantur & colunt Deū. Et hoc est quod angelus dixit virgini Marię ipsam incarnationem annunciando,Et dabit ei dominus Deus sedem Dauid patris sui,&c. Et hanc promissionem tantæ exaltationis hic Dauid sibi factā exprimens dicit, *Iurauit dominus Dauid*: id est, ipsi Dauid:*Et non frustrabitur eum*:id est,nō pœnitebit eum, vt alia litera dicit.Quod ideo dicit,quia Deus quādoque promittit aliqua,quæ propter mutationem hominum & ipse mutat: sicut promisit Ezechiæ, vt disponeret domui suæ:quia illa infirmitate moritu-

riturus erat,promissum mutauit propter lacrymas A regis: vt habetur 4.Reg.20. Promisit Ionæ adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Tamen promissum mutauit ad pœnitentiam ipsorum. Sic quandoque dicitur Deus pœnitere & mutare promissa:non quòd pœnitentia cadat in Deo:sed quia se habet ad modum pœnitēris, dum res aliter eueniunt quàm fuerant pronunciatæ venturæ: vide ver.1972. Quod etiam hic declarat Aug. dicens, Quid enim est,*non frustrabitur eum*?nisi non pœnitebit eum? Et quid est,non pœnitebit eum, nisi non mutabit? Non enim dolorem pœnitentiæ patitur Deus: aut in aliquo fallitur vt velit corrigere in quo errauit. Sed quomodo hominem cum pœnitet mutare vult quod fecit:sic vbi audis, quia pœnitet Deum, mutationem ipsam intellige.Aliter illam facit Deus, quamuis nomine pœnitentiæ appellet:aliter tu. Tu enim facis, quia errauerас: ille autē facit,quia vindicat, aut quia liberat. Mutauit regnum Saul, cum pœniteret eum. Sic dictum est, & in eo ipso loco, vbi scriptura dicit, Et pœnituit eum.Ibi paulò pòst dicitur, Non enim sic est Deus vt homo,vt pœniteat eum. Cum ergo mutat Deus opera sua per immutabile cōsilium suum, propter ipsam non consilij, sed operis mutationem, pœnitere dicitur.Hoc autem quod hic dicitur, sic promisit Dauid vt non muter, quomodo & illud, Iurauit dominus, & non pœnitebit eum, &c. Sic & hoc, quia promissum est vt non mutaretur. Sequitur, *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Hoc enim quamuis literaliter de Salomone fuerit ipsi Dauid promissum:vt patet 2.Reg.7. tamen secundum sensum propheticum hic facta fuit ipsi Dauid promissio de Christo:quòd ex ipso descenderet, & regnaret supra regnum Dauid:id est,super regnum electorum,figuratum per regnum ipsius Dauid:in quo solo verus Deus colebatur. Vnde istum textū introducit Bernard.super missus homil.4. super illo verbo Luc.1, Et dabit illi dominus Deus sedem Dauid,&c.dicens,Quòd de stirpe Dauid originem duxerit dominus noster Iesus Christus, nemo dubitat.Sed quęro quomodo dederit ei dominus Deꝰ sedem Dauid patris sui,cum ipse in Hierusalem nō regnauerit:quinimò turbis volentibus eum regem constituere, non acquieuit: sed etiam antè faciem Pilati protestatus sit,Regnum meum nō est de hoc mundo. Deniq; quid magnum promittitur ei qui sedet super Cherubim:quem propheta vidit sedere super solium excelsum & eleuatum,sedere in sede Dauid patris sui? Sed nouimus aliam quandā Hierusalē ab ea in qua regnauit Dauid per hanc significatam,multo ista meliorem,multo ditiorem.Hāc igitur puto hic fuisse desīgnatam,illo videlicet vsu loquendi,quo sæpe reperies in scripturis,significās poni pro significato. Tūc sanè dedit illis dominus sedem Dauid patris sui, quando cōstitutus est Rex ab eo super Sion montem sanctum eius. Hic enim propheta,de quo regno dixerit,expressius aperuisse videtur in eo ꝙ nō in Sió posuit, sed super Sion. Nā ideo fortasse dictū est super,quia in Sió quippe regnauit Dauid. Super Sió verò regnū est illius de quo dictū est ad Dauid,*De fructu ventris tui ponā super sedem tuā*:de quo & per aliū prophetā dictū est, Super soliū Dauid & super regnū eius sedebit. Vides quia vtiq; reperis super Sion, super solium sedere, super regnum. Sedebit ergo Christus super sedem Dauid patris sui:nō typicam, sed veram, nō tēporalē, sed æternā:nō terrenam, sed cœlestē. Sic ergo est sensus,*De fructu ventris tui ponam super sedem tuam*: quia dominꝰ Iesus Christus natus est ex Dauid:rex & dominus est cōstitutus à Deo super omnes angelos, super omnes iustos homines, qui sunt sedes Dei:quæ sedes spiritualis & ęterna est,figurata per sedē Dauid temporalem. quia sedes Dauid fuit in Hierusalē:quæ interpretatur visio pacis: significās omnes iustos, qui æternā pace fruentes,Deum vident:hic per spem,sed in futuro per rem.

Pœnitet deus & qualiter.

1.Reg.15.

Psal.109.

Sedit Christus super sedem Dauid, & quomodo.

Ioan.18.

Esa.6.

Psal.2.

Psal.131.

Esa.9.

B

C

D

E

Si custodierint filij tui testamentum meum & testimonia mea hęc quæ docebo eos. 2373

Hic apponitur debita conditio dictę promissioni addita. Quāuis enim hoc de temporalibus filiis Dauid intelligatur secundū literā:quia quādiu fuerunt boni,regnū Dauid obtinuerunt:sed quādo ad tyrannidē deuenerunt, regnum ipsorum fuit diuisum vel perditum, vt patet tempore Roboam filij Salomonis:qui tyrānicè voluit regere & grauia onera populo suo imponere,ideo decē tribus ab eo recesserunt,& fecerunt sibi regē Ieroboā: vt patet 3.Reg.11.Quādo etiā ad idolatriā deuenerunt, regnū perdiderunt:vt patet tēpore Sedechiæ:quē rex Babylonis captiuū duxit in Babylonem, & regno priuauit. Tamen iuxta sensum propheticū hoc intelligendum est de filiis spiritualibus Dauid:(id est, Christi)qui regenerati per baptismum quādiu seruant mandata Dei quæ nos per euāgelium docet, sunt sedes Dei:ita quòd Deus habitat in eis, & ipsi super sedē Dei sedēt.i.in gloria æterna requiescunt in Deo:hic per spē,in futuro autē per realē fruitionē:quia in illis solū regnat & habitat Christus qui Dei præcepta custodiunt.Et illi soli in Christi sede requiescunt. Vel aliter,& magis mysticè : vt per filios significētur opera nostra:vt habetur ver.1731. Filij ergo nostri custodiūt testamentū Dei, quādo opera nostra perficiūt præcepta Dei, & illis cōformamur ex toto.Tunc enim sedē regni cœlestis meremur.Vel aliter,secundū Aug.vt per filios in quibus stat spes patris,intelligatur spes:per filios verò filiorū intelligatur fructus spei. vt sit sensus. Si filij tui (.i.spes tua) custodierint testamentū meū (.i.tu bene sperādo custodieris pactū:scilicet in baptismo factū:& testimonia mea, (id est, præcepta vitæ hæc quę docebo eos)tunc filij eorum.i.fructus spei tuę erit in seculū seculi.i. inæternū erit præmiū quod inde percipies. Vnde hic ait Aug. Nō ait, Si custodierint filij tui,sedebunt super sedē tuā:& si custodierint filij eorū,& ipsi sedebunt super sedē tuā.sed ait,*Si custodierint filij tui,& filij eorū sedebunt super sedem tuā*:nisi quia filios hic intelligit fructus ipsorū.*Si filij tui* (inquit) *custodierint legē meā & mandata mea quæ docebo eos,seruauerint:filij tui & filij eorū sedebūt super sedem tuā*:id est,hic erit fructus eorū, vt sedeant super sedem tuā.Modò enim,fratres, omnes qui laboramus in Christo faciētes voluntatē eius,nūquid iam sedemus in illis sedib⁹ beatitudinis quæ nobis promittuntur?Nō:sed mandata eius tenētes, speramus hoc futurū. Ipsa spes tanquā in filiis data est, quia hominis in hac vita viuentis spes filij sunt. Propterea & homines excusantes auaritiā suā,dicūt se filiis suis seruare quod seruant.Et nolētes dare inopi pietatis nomine se excusant,quia filij eorū spes eorum sunt. Ideo nomine filiorū spem ipsam posuit: cum ait,*Si custodierint filij tui testamentū meum & testimonia mea hæc quæ docebo eos*: *& filij eorū sedebunt super sedem*

Filij patri suæ cedunt, dum bene faciunt.

Filij nostri dicitur spes nostra.

Universidad de Deusto
Biblioteca

sedem tuã:id eſt,tales fructus habebunt, vt ſpes eius A nõ fallat vt illuc perueniant,quò ſe ſperant eſſe vẽturos.Modò ergo tanquã patres ſunt homines ſpei futuræ.Cũ autem adepti fuerint quod ſperant,filij ſunt : quia illud quod adipiſcuntur pepererunt & generauerunt in operibus ſuis bonis. Et hoc illis ſeruatur in poſterũ : quia & ipſa poſteritas in filiis appellari ſolet. Aut ſi filios ipſos homines accipis: intellige & de eis dictum, *Si cuſtodierint teſtamentum meum & teſtimonia mea hæc quæ docebo eos:& filij eorum:* id eſt,ſi cuſtodierint, vt hic ſubdiſtinguas:& deinde inferas, ſedebunt inæternum ſuper ſedem meã: id eſt, & filij tui & filij eorum : ſed omnes ſi cuſtodierint. Hãc ergo conditionem appoſuit,ne iã glorieris de promiſſis,& dimittas nõ cuſtodire. Tunc enim eris filius Dauid ſi cuſtodieris:ſi nõ cuſtodieris, nõ eris filius Dauid.Filiis autẽ Dauid promiſit B
Ioan.2. Deus. Noli dicere, filius ſum Dauid, ſi degeneras.
Ioan.8. Sicut Iudęi illud dicũt:quia de ſtirpe illa nati ſunt, ſed delyrãt. Apertè enim dominus ait,Si filij Abrahæ eſtis, opera Abrahæ facite.Et inde illos negauit eius filios,quia eius opera non faciebant.Nos ergo quomodo nos dicimus filios Dauid qui de ſtirpe eius nõ ſumus ſecundum carnẽ, niſi quia colimus Deum ſicut ille coluit?Si ergo quod tibi per ſtirpẽ nõ ſperas,per facta non vis aſſequi:quomodo in te complebitur,quia ſedebis ſuper ſedem Dauid?

2344 ## Et filij eorum vſque in ſæculum ſedebunt ſuper ſedem tuam.

Hic ponitur exultationis ampliatio. Quamuis C enim iſte verſus expoſitus ſit in præcedenti, tamen aliter exponẽdo,per filios Dauid intellige Apoſtolos,qui carne Iudæi erant,& filij Dauid morũ imitatione.Per filios autẽ filiorũ intellige filios Apoſtolorum:ſcilicet fideles quos ipſi Apoſtoli prædicando in fide Chriſti genuerunt. Quia ſicut ipſi Apoſtoli conſecuti ſunt ſedẽ regni cœleſtis:ſic etiam & alij fideles ex gentibus cõuerſi,eã conſequuntur.
Matth.19. Et hoc eſt quod ait Chriſtus, Vos qui ſecuti eſtis me,ſedebitis ſuper ſedes,&c. Et ſic per ſęculũ intelige inæternũ:per ſedẽ verò Dauid,gloriã cœleſtẽ.

2345 ## Quoniam elegit dominus Sion : elegit eam in habitationem ſibi.

Hic ponitur electionis cõmendatio.Quia enim D dictum eſt quòd ſeruãtes teſtamentum & teſtimonia Dei ſedebunt ſuper ſedẽ Dauid, ſcilicet in gloria æterna requieſcent: poſſet aliquis dicere, Ego meritis meis & operationibus mereor vitã æternã: in me ergo eſt quòd merear, in me eſt quòd ſim beatus. Hoc remouet Pſalmiſta dicens, quòd hoc non eſt ex te vel ex operibus tuis, ſed ex electione diuina.Quoniã ideo eccleſia meretur in gloria requieſcere,quoniã Deus elegit eam vt in habitationẽ ſibi.Electio ergo diuina qua nos ab æterno elegit, eſt cauſa quòd Deus habitat in nobis. Et hoc eſt quod hic ait Auguſt. *Quoniam elegit dominus Sion,*
Sion ſignificat eccleſiam. &c.Sion ipſa eſt eccleſia:ipſa eſt & illa Hieruſalem, ad cuius pacem currimus : quæ non in angelis, ſed in nobis peregrinatur, quæ ex parte meliorem ex- E pectat partem redditurum.Vnde nobis literę venerunt quæ quotidie recitantur.Ipſa ciuitas : ipſa eſt Sion quam Deus prælegit:gratia, non ſuis meri-
Epheſ.1. tis præcedentibus.Et hoc eſt quod ait Apoſtolus, Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti & immaculati in cõſpectu eius. Et iſte actus electionis eſt ſolùm ex parte Dei:nullum meritum A electi pręteritum præſens vel futurum ſupponens, ſed ſolum gratiam Dei, qua nos gratuitè elegit. de hoc vide ver.1838. Dicat Pſal. quòd eccleſia ſedebit ſuper ſedem Dei.Cuius ratio eſt oſtẽdere,quòd prædeſtinatio diuina qua nos elegit ab æterno, omnium meritorum noſtrorum eſt cauſa principalis:voluntas autem noſtra eſt ſolum cauſa concomitatiua.Quod oſtẽdit Apoſtolus, dicens, Non *Rom.9.* eſt volentis neque currentis, ſed Dei miſerentis: quia cuius vult miſeretur: & quem vult indurat. Vbi Glo. Auguſt.Si quæratur meritum obduratio- *Eligit Deus quos vult gratis.*
nis & miſericordiæ, obdurationis quidem meritum inuenimus, miſericordiæ verò meritum non inuenimus:quia nullum eſt miſericordię meritum, ne gratia euacuetur,ſi non gratis donatur, ſed meritis redditur. Meritum autẽ obdurationis eſt pec- *Reprobat Deus ex demeritis.*
catum totius maſſæ damnatæ. Nec obdurat Deus impertiendo malicią,ſed non impertiẽdo gratiam. Sicut nec digni ſunt quibus non impertitur. Quiſquis igitur obduratus eſt, ſe obduratum debitè: quiſquis adiutus eſt, ſe gratis adiutum cognoſcat. Miſeretur ergo Deus cuius vult magna bonitate: obdurat quem vult nulla iniquitate:vt nec liberatus de ſuis meritis glorietur, nec damnatus niſi de ſuis demeritis conqueratur.Sola enim gratia redẽptor diſcernit à perditis, quos in vna perditionis concaruerat maſſa ab origine ducta perditionis cauſa communis.Vniuerſum quippe genus humanum tam iuſto Dei iudicio in apoſtatica radice eſt damnatum,vt etiã ſi nullus inde liberaretur,nemo C rectè poſſet Dei vituperare iuſtitiam.Quoſdam ergo gratis liberat,quoſdam iuſtè obdurat. Non tamen eſt intelligendum quòd ita obduret , quaſi quoſdam peccare cogat:ſed tantum quia quibuſdã peccatoribus miſericordiam iuſtificationis ſuæ non largitur : & ob hoc eos indurare dicitur, quia non eorum miſeretur,non quia impellit vt peccẽt. Eorum autem non miſeretur,quibus gratiam non eſſe præbendam æquitate occultiſſima & ab humanis ſenſibus remotiſſima iudicat:quam nõ aperit Apoſtolus,ſed miratur, vbi ait, O altitudo ſciẽ- *Rom.11.*
tiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei,&c. Vniuerſa nãque maſſa meritò damnata,contumeliam debitam cui vult reddit Dei iuſtitia. Honorem indebitũ cui vult donat Dei gratia:non meritorum prærogatiua, non fatali neceſſitate, nec temeritate fortunæ: ſed clauſa altitudine ſapientiæ & ſcientiæ ſuæ : qua quos voluit, gratis ab æterno elegit. Hæc Gloſ. Et hanc rationem electionis hic aſſignans Pſal. dicit, *Quoniam elegit dominus Sion,* &c.

2346 ## Hæc requies mea in ſæculum ſęculi : hic habitabo,quoniam elegi eam.

Hic ponitur tertium:ſcilicet diuinitatis habitatio.Vbi notandum eſt quòd tanta eſt vnio charitatis, quòd amantem transformat in amatum : quia perfectè amãs alium, illum vt ſe reputat:quicquid illi accidit boni vel mali, ſibi accidere dicit. Vnde *Requieſcit Deus in nobis: quia nos in illo.*
quia Chriſtus perfecta charitate ſuos diligit, ideo etiam iam in cœlo glorificatus,mala noſtra ſua reputat,&ſe pati proteſtatur cum nos patimur.Vnde Saulo fideles perſequenti,dixit, Act.9,Saule,Saule, quid me perſequeris?Sic & bona nobis eius amore collata ſibi data aſſerit : dicens,Matth.25,Eſuriui, & dediſtis mihi manducare,&c. Vnde ibi finaliter concludit:dicens,Quod vni ex minimis feciſtis,& mihi feciſtis. Quod totum facit virtus charitatis & amoris.Sic & in propoſito. Cùm Deus habitat in

in nobis per ſuam gratiam, non requiem capit ex- A nobis:quia in ſeipſo requieſcit.Sed nos ex eius in nobis habitatione, in illo requieſcimus,qui in nobis requiem nõ poſſumus habere. Et hoc eſt quod ait,*Hæc requies mea in ſæculum ſæculi.*Hoc autem de ciuitate Hieruſalem etiam ad literã intelligi non poteſt:quia illa nõ durat in ſæculum ſæculi:cùm multoties fuerit euerſa. Sed intelligitur de ſpirituali Hieruſalem : id eſt, de eccleſia, vel de qualibet deuota anima:quæ cum habitatur à Deo, in Deo requieſcit. Vnde hic ait Auguſt. *Hæc requies mea,* &c. Hæc Dei verba ſunt. Videte ergo quantũ nos amat Deus,fratres : vt quia nos requieſcimus in eo, ipſe ſe requieſcere dicat in nobis. Nõ enim ipſe aliquãdo turbatur, aut ſic requieſcit : ſed ibi ſe dicit requieſcere, quia nos in illo requiem habemus. Sed B
ne aliquis glorietur de meritis ſuis:dicens, Ideo in me habitat Deus & requieſcit, quia hoc ego mereor, propter opera mea bona: ideo Deus cauſam huius habitationis in nobis oſtendit non eſſe merita noſtra , ſed mera gratia ſua , qua nos elegit ab æterno & prædeſtinauit, vt eſſemus ſancti & immaculati. Et hoc eſt quod ſequitur, *Hic habitabo, quoniam elegi eam.*Quaſi dicas, Cauſa huius habitationis eſt electio mea.Quæ quidem electio & prædeſtinatio Dei cum ſit æterna , non eſt ex meritis noſtris,ſed ſola gratia Dei : vt dictum eſt verſiculo
Requies patriæ qualis erit. pręcedenti.Item notandũ quòd hic loquitur Deus non ſolùm de requie quam in ipſo per ſpem habemus in vita præſenti:ſed magis loquitur de requie cœleſtis patriæ, qua in ipſo æternaliter ſancti re- C quieſcunt.Ad quod notãdum dicit, *Hæc requies mea in ſæculum ſæculi:*id eſt, in æternum. Requies autem præſentis vitæ, non eſt in ſæculum ſæculi : ſed terminatur cum vita.De qua requie dicitur Apoc.14, Amodo enim iam dicit ſpiritus, vt requieſcãt à laboribus ſuis. Et Iob 36, Requies menſæ tuæ erit
Greg.26.moral.cap.32. plena pinguedine. Quod exponens Greg.ait, Requies menſæ eſt ſatietas refectionis internæ : quæ pinguedine plena dicitur, quia internæ voluptatis delectatione præparatur. Huius menſæ epulas
Pſal.16. eſuriebat propheta cùm dicebat, Satiabor dũ manifeſtabitur gloria tua. Huius menſæ poculum ſi-
Pſal.4. tiebat:dicens, Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum , quando veniam & apparebo ante faciem Dei. Et de hac requie nunc dicitur, *Hæc requies mea* D
in ſæculum ſæculi. Et de iſta requie in præſenti vita quantumcunque quiſque ſit perfectus in gratia, ſemper formidare debet.In cuius argumentum ille ſanctus Iob tot aduerſis percuſſus, teſtimonio veritatis innocens probatus : adhuc de requie poſt
Iob 17. mortem habenda formidabat:dicens, Putáſne ſaltem ibi erit requies mihi? Quod ad noſtram informationem exponens Gregor.dicit, In quibus ni-
Greg.13.moral.cap.25. mirum verbis ſanctus Iob nobis innoteſcit quid deſiderat. Et tamen eſſe adhuc de ſuſcipienda re-
Requiẽ æternam nos habituros ſemper dubitare debemus. quie dubium deſignat : ne cuius ſancta opera tot flagella ſecuta ſunt, occulto iudicio ſuperni iudicis,poſt flagella temporalia etiam manſura tormẽta ſequerentur.Qua in re magno nobis timore pẽſandum eſt,quis noſtrum iam de requie æterna ſe- E curus ſit:ſi de ea adhuc & ille trepidat cuius virtutis præconia & ipſe iudex qui percutit, clamat. Si enim vix iuſtus ſaluabitur, impius & peccator vbi apparebunt? Beatus enim Iob ad requiem poſt flagella ſe peruenturum nouerat : ſed vt noſtra in timore corda concutteret, ipſe viſus eſt de æterna quietis retributione dubitare: cum dicit, Putáſne ſaltem ibi requies mihi erit ? vt nos videlicet perpendamus quanta debemus formidine ſemper venturum iudicium expaueſcere : quando & ille qui iudice teſte laudatus eſt, adhuc de retributione iudicij in ſuis vocibus ſecurus non eſt.

2347 ## Viduam eius benedicens benedicam : pauperes eius ſaturabo panibus.

Hic ponitur quartum, quod eſt ſupernalis be- *Vidua ſignificat eccleſiã vel animam iuſtam.*
nedictio. Quid enim per viduam hic deſignatur, niſi quælibet fidelis anima,vel ipſa ſancta mater ec-
B cleſia:quæ viſione ſui viri occiſi in præſenti priuatur? vt dicit Gregor.Quæ autem vidua, niſi anima nuncupatur?quam quia ſibi coniungere conditor voluit,ad thalamum vteri virginalis venit:Pſal. atteſtante, qui ait, Et ipſe tanquam ſponſus procedẽs de thalamo ſuo. Quæ rectè vidua dicitur, quia eius vir pro ipſa mortem pertulit.Et ſic in cœli penetrabilibus ab eius oculis occultatus , quaſi in parte alterius regionis iuit. Quid eſt ergo, *Viduam eius benedicens benedicam,* niſi eccleſiam & quamlibet deuotam animam benedictione gloriæ cœleſtis replebo? Vnde & hic Auguſt. *Viduam eius benedicens benedicam.*Omnis anima quæ intelligit ſe deſertam omni auxilio,niſi ſolius Dei,vidua eſt. Quæ autem verè vidua eſt & deſolata, ſperabit in dominũ. Has
1.Tim.5. autem viduas deſcribens Apoſtolus ait, Quæ in C
Ibidem. deliciis agit vidua,viuens mortua eſt. Quæ autem verè vidua eſt & deſolata,ſperabit in dominum : & ſtabit in precibus & obſecrationibus die ac nocte. Ibi enim ſubiecit, Quæ autem in deliciis agit, viuens mortua eſt. Vnde ergo vidua?quia non habet auxilium niſi ſolius Dei. Illæ quæ habent viros, quaſi ſuperbiunt de auxilio virorum.Ergo tota eccleſia vna vidua eſt,ſiue in viris , ſiue in fœminis, ſiue in coniugatis , ſiue in maritatis fœminis, ſiue in adoleſcentibus, ſiue in ſenibus , ſiue in virginibus. Omnis eccleſia vna vidua eſt deſerta in hoc ſæculo , ſi ſentit illud, ſi nouit viduitatem ſuam. Tunc enim auxilium præſtò eſt illi. Nónne agno- *Oratio inſtãs exauditur. Lucæ 18.*
ſcitis iſtam viduam in euangelio,fratres,cùm diceret dominus,Semper orare oportet, & non deficere:dixit, Erat quidam iudex in ciuitate, qui nec Deum timebat, nec homines reuerebatur. Et interpellabat eum quædam vidua quotidie,dicens, Vindica me de aduerſario meo. Et interpellando eum quotidie vidua fregit illum. Ait enim iudex ille apud ſe, Etſi Deum non timeo, nec vereor homines , propter tædium tamen quod mihi iſta vidua facit , vindicabo eam. Si audiuit iudex malus viduam,ne tædium pateretur:Deus non audiet eccleſiam, quam hortatur vt oret ? Qui & promittit dicens, Viduam eius benedicens benedicam. Sequitur,*Pauperes eius ſaturabo panibus.* Qui enim pau- *Pauper dicitur quilibet humilis:diues ſuperbus.*
peres ſunt in eccleſia, niſi humiles , qui non de ſeipſis,ſed ſolum de Deo præſumunt?Matth.5, Beati pauperes ſpiritu,quoniam ſaturabuntur pane cœleſti : id eſt, Chriſto , qui eſt panis viuus qui de cœlo deſcendit : Ioan.6, dum eius diuinitatem & humanitatem fruitiuè videbunt. Sed nunquid diuites ſaturabuntur ? Audi Auguſtin. dicentem hic , *Pauperes eius ſaturabo panibus.* Multi præſumentes de ſæculo & ſuperbi Chriſtiani ſunt. Adorant Chriſtum , ſed non ſaturantur ſapientia *Quæſtio.*

& iustitia eius : quia non sunt pauperes. Pauperes autem (id est, humiles corde,) quanto plus esuriunt, tanto plus manducant. Tanto autem plus esuriunt, quanto à sæculo inanes sunt. Qui plenus est, quicquid illi daturus es respuit. Pauperes autē saturabuntur. Nam alibi scriptum est, Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ. Sed ibi nō est dictum, & saturabuntur. De pauperibus autem illic subditur, Edēt pauperes, & saturabuntur: & laudabunt dominum qui requirunt eum. Vbi enim dictum est, Manducauerunt & adorauerunt omnes diuites terræ, non est dictū, & saturati sunt. Quando autem pauperes dicti sunt, saturati dicti sunt. Hęc saturitas Deus ipse est panis viuus: qui vt lac nobis fieret, descendit in vterum virginis. Estote ergo fratres pauperes : estote in membris illius viduæ. Non sit auxiliū vestrum nisi à domino Deo. Pecunia nihil est: non inde auxilium habetis. Multi propter pecuniam perierunt : multi propter pecuniam quæsiti sunt à raptoribus : tuti fuissent si non habuissent quare quærerentur. Multi de amicis potentioribus præsumpserunt. Ceciderunt illi de quibus pręsumpserunt: & inuoluerunt illos qui de se præsumpserant. Tamen notandum, quòd ista laudabilis paupertas stat in animo. Vnde & abundans diuitiis, pauper potest esse: & carens diuitiis, diues & superbus. Vnde & hic ait Aug. Inuenies quandoque pauperem superbum : & diuitem humilem. Pauper autem Dei, in animo est, non in sæculo. Procedit aliquando homo habens plenam domum, vberes terras, multa prædia, multum auri & argenti : nouit quia de ipsis non est præsumendum: humiliat se Deo, facit inde bene. Ita cor ipsius erigitur ad Deum, vt nouerit quia non solùm non prosunt illi diuitiæ ipsæ, sed impediunt, nisi Deus regat & subueniat illi. Iste diues numeratur inter pauperes qui saturabuntur panibus. Inuenies aliū mendicum inflatum, aut ideo non inflatum, quia nihil habet: quærentem tamen habere vnde infletur. Non attendit Deus facultatem, sed cupiditatē; & iudicat eum secundum cupiditatem, qua inhiat temporalibus rebus : non secundum facultatem, quam ei non contingit adipisci, &c.

Psal.21.

Pauper securior est diuite.

2348 Sacerdotes eius induam salutari: & sancti eius exultatione exultabunt.

Hic ponitur quintum: scilicet salutaris inspiratio. Vbi notandum quòd per sacerdotes intelligit omnes fideles electos, similiter & per sanctos : iuxta dictum Apostoli dicentis, Vos estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Vel per sacerdotes intelligit rectores & prælatos. Per sanctos autem, alios subditos : vt dictum fuit superius, ver. 2340. cuius expositio quàmplurimum isti versiculo cōpetit. ideo nota quæ ibi dicuntur. Item notandum quòd per salutare Christus intelligitur : de quo Simeō ait, Nunc dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum: vide versic. 105. 146. & in multis aliis locis. Vnde hic ait August. *Sacerdotes eius induam salutari.* Quis est salutaris noster, nisi Christus? Quid est ergo, *Sacerdotes eius induā salutari*: nisi quotquot baptizati estis, Christum induistis? Notandum quòd salutare (id est, Christum) induimus dupliciter: scilicet in præsenti & in futuro. In præsenti autem duobus modis : vt ostendit Magister, lib. 4. dist. 4. dicens, Duobus modis Christum induimus: scilicet vel assumptione sacramenti, vel rei perceptione. Induunt enim Christum aliquando homines vsque ad sacramēti perceptionem: aliquando vsque ad vitæ sanctificationem. Illud autem Psal. bonis & malis potest esse commune. Hoc autem proprium est bonorum & piorum. Omnes ergo qui in Christo baptizātur, Christum induunt: vel secundum sacramenti perceptionem, vel secundum sanctificationem. Vel induunt salutare (id est, Christum) qui ipsius vitæ exempla sequuntur: qui non carni, sed spiritui seruiunt. Quod notās Apostolus ad Rom. 13, ait, Abiiciamus opera tenebrarum, & induamur arma lucis: sic vt in die honestè ambulemus, non in comessationibus & ebrietatibus, &c. sed induimini dominum Iesum Christum. Et statim subdit modum, dicens, Et carnis curam ne feceritis. Et si fortè dicas, Nōnne mihi licet necessitatibus carnis subuenire, & illius gerere curam? Respondet Glo. ibi dicens, Et curam carnis ne feceritis in desideriis vestris : non dico in necessariis ad sustentationem, sed in desideriis illicitis. Sic enim sumenda sunt alimenta, sicut & medicamenta. Fames enim & sitis quidā dolores sunt: & vrunt sicut febres, necant nisi alimentorum medicina succurrat : quæ præsto est ex consolatione munerum Dei, qui regnum Dei quærentibus, omnia adiicienda promisit. Sic ergo sumenda est alimonia, vt medicina. Sed dum ad quietem satietatis ab indigentia transitur, in ipso transitu ita insidiatur laqueus concupiscentiæ : & cum salus debeat esse causa edendi, accingit se tanquam pedisequa periculosa iocunditas : & sæpe præire conatur : vt eius causa fiat, quod salutis causa faciendum erat. Et sæpe incertum fit vtrum necessaria corporis cura subsidium petat : an volūtaria cupiditas fallaciæ ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, gaudēs non apponere quod satis sit medicationi valetudinis : sed vt obtētu salutis obumbret negociū voluptatis. Nec idē modus vtriusque est. Nam quod saluti satis est, delectationi parum est. Ex quibus patet quòd salutare Christum induit, qui nō carni, sed spiritui seruit. Et hoc est quod ait Apostolus, Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iusticia & sanctitate veritatis. Vbi Glosa, Induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est: id est, assumite similitudinem noui hominis Christi. Secundò induimus Christum in futuro: quando scilicet gloria eius operiemur. Tunc enim dicet illud Esa. 61, Gaudens gaudebo in domino, & exultabit anima mea in Deo meo: quia induit me vestimentis salutis : & indumento iustitiæ circundedit me, &c. Sequitur, *Et sancti eius exultatione exultabunt*; quia exultabunt sancti in gloria, lętabuntur in cubilibus suis.

1.Pet.2.

Luca 2.

Induimus Christū multipliciter.

Carnis curā quomodo facere licet.

Ephes.4.

Psal.149.

2349 Illuc producam cornu Dauid : paraui lucernam Christo meo.

Hic ponitur sextum: scilicet euangelij prædicatio. Vbi notandum quòd per cornu Dauid Christus intelligitur. Cornu enim ex carne nascitur, à carne tamen manet nudatum: cætera autē ossa, etsi à carne oriantur, carne tamen manent cooperta. Et ideo per cornu Christus significatur : qui de carne natus gloriosissimæ virginis, carne non fuit coopertus: quia non carni subiectus, sed semper secundum spiritū se rexit. Et de isto cornu dicitur, Erexit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui. Vbi ait Beda, Cornu salutis ipsum Christū vocauit. Ossa siquidem omnia carne inuoluta sunt : cornu autem carnem excedit. Et ideo cornu salutis ipse Christus vocatur, quo mundus & gaudia carnis superātur. Et aduerte quòd maximè Christus in sacramento eucharistiæ cornu salutis dicitur. Cuius ratio est. In cornibus enim animalis consistit potestas, qua suos hostes impugnat. Et ideo cōformiter ipsa eucharistia cornu dicitur: quia sua potestate ab omnibus diaboli insidiis sibi deuotos protegit. Vnde de isto cornu dicitur, Constituite diem solēnem in condensis vsq; ad cornu altaris. Quid enim per altare, nisi corpus Christi in altari cōsecratum intelligitur? Quid per cornu altaris, nisi eiusdē potestas nos à diaboli protegens insidiis? Vnde prædicta verba exponens Magister in Glos. ait, Constituite diem solennem in cōdensis: scilicet diem natiuitatis & resurrectionis dominicæ, qui honori Dei consecratus est. Et hoc non tepidè agentes, sed in condensis : id est, frequentationibus virtutū vel hominum. Vos dico tendentes vsque ad cornu altaris: vt scilicet cōmunicetis corpori Christi, vt in festis fieri solet, &c. De isto cornu, scilicet de Christo ait, *Illuc producam cornu Dauid*: id est, In ecclesia producam Christum verbum incarnādo, & ecclesiæ ipsum manifestando: vt de ipso præsumant fideles, nō de seipsis. Vnde ait Aug. *Illuc producam cornu Dauid.* Vt de Christo præsumatur: ipsa erit altitudo Dauid. Cornu enim significat altitudinem. Et qualem altitudinē? non carnalem, sed spiritualem. Ideo omnia ossa carne inuoluta sunt. Cornu excedit carnem. Altitudo spiritualis Christi cornu est. Quæ autem altitudo spiritualis est, nisi de Christo præsumere? Non dicere, Ego facio, ego baptizo: sed hic est qui baptizat. Sed qualiter istud cornu in ecclesia fuit productum, subdit dicens, *Paraui lucernam Christo meo.* Sed quæ fuit Christo lucerna parata ad ostendendum istud cornu, scilicet Christum, ecclesiæ, nisi Ioannes Baptista? Vnde ad literā de Ioanne Baptista ait Christus, Vos misistis ad Ioannem, ille testimonium perhibuit de me: illa erat lucerna ardens & lucens. Erat enim Ioannes lucerna ardens illuminatus à Christo: ardens fide & opere, lucens autem prædicatione: quo scilicet cornu Dauid, (id est, ipsum Christum) præcurrendo prædicauit. Lucerna enim suo lumine illuminat abscondita. Sic & Ioannes sua prædicatione illuminauit hominum mentes de Christi potestate, qua in spiritu sancto baptizabat electos. Vnde Aug. *Paraui lucernam Christo meo.* Quæ sit lucerna iam nostis verba domini de Ioanne, Ille erat lucerna ardens & lucens. Et quid ait Ioannes de Christo? Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Vnde de ista lucerna, quę Christo ipsum manifestandum fuit parata, ait Glo. *Paraui lucernam Christo meo.* Hæc lucerna Ioannes est, qui præcurrēs Christum nunciat: homines baptismo assuefaciens viam præparat verbo. Ipse est enim præco verbi, paranymphus spōsi, lucerna Christi. Hinc est quòd in diebus non festiuis vnus solus cereus ante euāgelium deferebatur. Hic est Ioannes qui Christum præcessit pręedicando & baptizando. In festiuis autem diebus duo cerei præcedunt: quia post prædicationem Ioannis, à Christo bini sunt missi Apostoli in Iudæā ad Christum prædicandum. Vel aliter, per lucernam intellige sacram scripturam, quæ tenebras nostræ mentis illuminat : vt docet Greg. dicens, Lucernæ enim nomine lumen sacræ scripturæ significatur : de qua ipse ecclesiæ pastor Petrus dicit, Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris. Et de qua ait Psal. Lucerna pedibus meis verbum tuum. Quid est ergo, *paraui lucernam Christo meo*, nisi Præmisi ante Christum scripturam sacram quæ ipsum venturum manifestaret? de qua dicitur, Lucerna splendebat super caput meum. Vel aliter, per lucernam intellige prælatos & prædicatores, quos Deus parauit Christo ad ipsum prædicandum subditis & manifestandum.

Cornu dicitur Christus.

Luca 1.

Cornu dicitur eucharistia.

Psal.117.

Lucerna est Ioannes Baptista.

Ioan.5.

Ioan.5.

Lucerna dicitur sacra scriptura.

Greg. 9. moral. cap. 9.

2.Pet.1.

Psal.118.

Iob 29.

Lucerna sunt prælati & prædicatores.

Inimicos eius induam confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. 2350

Hic ponitur septimū: scilicet inimicorum subiugatio. Sicut enim fideles Christi in multis exaltabuntur, vt patet ex prædictis : sic inimici Christi (scilicet infideles) confundētur, quando in conspectu angelorum & beatorum damnabuntur. Et tūc induentur confusione. Quia sicut indumento vndequaque circundamur : sic & reprobi vndique erunt confusi, desuper habentes iudicem iratum, inferius infernum apertum : antè, gloriam beatorum, pòst, supplicia tormentorum: à dextris, peccata accusantia, à sinistris, dæmonia multa. Vnde de confusione inimicorum Christi futura dicitur, Operiantur sicut diploide confusione sua. Nomine enim diploidis, quæ est duplex vestis, duplex confusio designatur malorum: quia confundentur dupliciter, vt dictum est : scilicet dupliciter, quia superius & inferius: dupliciter, quia antè & retro: dupliciter, quia à dextris & à sinistris: dupliciter, quia intus & extra. Et hoc est quod de inimicis Christi dicitur Iob 8, Qui oderunt te, induentur confusione. Quod ad propositum tractās Gregor. dicit, Inimicos Christi in extremo examine confusio induit : quia cum transacta mala redundare sibi ante oculos mentis aspexerint, suus vndique eos deprimens reatus vestit. Ad pœnam quippe tunc sanctorum suorum memoriam tolerant, qui nunc quasi à sensu rationis extranei gaudētes peccant. Ibi vident quantum debuerunt fugere quod amauerunt: ibi conspiciunt, quàm lugubre fuerit quod nunc in culpa gratulantur. Tunc animum reatus obnubilat, & recordationis suæ iaculis ipsa se conscientia impugnat. Quis igitur dignè penset inimicorum Christi quanta tunc confusio erit, quando & foris æternus iudex cernitur, & intus antè oculos culpa versatur? Quid ad hoc idcirco perueniunt, quia solum hic transitoria dilexerunt? Vnde de ipsis dicitur, Erubescant & conturbentur in sæculum sæculi: confundantur & pereāt. Sequitur, *Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea*: id est super Christum. Sanctificatio enim à simili arboris dicitur : quæ quando floret, pulchrior est. Floret ergo sanctificatio in Christo, in quo est potestatis sanctificationis : quia quando inimici induentur confusione, tunc apparebit Christus sanctificator iustorum. Vnde Augustinus, *Super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea*: id est super Christum. Nemo hominum illam sibi assumat, quia ipse est qui sanctificat. Alioquin nō erit verum quod dicitur, *super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.* Gloria sāctificationis florebit. Sāctificatio ergo Christi in ipso Christo, potestas sanctificationis Dei in ipso Christo florebit: quia quos voluerit, sāctificatos producet ad gloriā. Quādo enim florēt arbores, tūc pulchræ sūt. Sic Christ⁹ tūc pulchrior apparebit, cū per

Cōfusio multiplex malorum.

Psal.108.

Gregor.8.moral.cap.41.

Psal.82.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ipsum & cum ipso sancti sui florebunt. Et hoc est quod dicitur Psalm.91, Quoniam ecce inimici tui domine peribunt. Sequitur de Christo, Iustus autem vt palma florebit, &c.

PSALM. CXXXII.

2351 ECce quàm bonum & quàm iocũdum, habitare fratres in vnum.

Iste Psal. hunc habet titulum, Cãticum graduum ipsi Dauid. Ex isto titulo patet auctor Psal. scilicet ipse Dauid. De materia autẽ, dicunt doctores quòd postquam Dauid habuit possessionem totius regni Israel: quãdo scilicet venerunt omnes tribus Israel ad Dauid in Ebron dicentes, Ecce, nos os tuum & caro tua sumus. Et vnxerunt Dauid in regem super totum Israel. Tunc ergo Dauid videns totum populum Israel vnitum sub cultu vnius Dei ac sub vno principatu, scilicet sub vno rege pacificè: tunc ex hoc Deo gratias agens, fecit istum Psal. dicens, *Ecce quàm bonum & quam*, &c. Quantum verò ad intellectum propheticũ, hic agit Dauid de decimoquarto gradu ascensionis spiritualis: qui est charitas & dilectio, quæ concordiam inter fratres nutrit & amorem. Vnde vt hic ait Aug. Ita dulcis est sonus istius Psal. vt etiam qui psalterium nesciunt, istum versum cantent. Tam etiã dulcis est, quã dulcis est charitas, quæ habitare facit fratres in vnum. Quibus visis, accedo ad Psal. diuisionem: qui diuiditur in partes quatuor. Quia ostẽdit primò quòd charitas est magnæ iocunditatis: secundò quòd est magnæ stabilitatis: ibi, *Sicut vnguentum*: tertiò quòd est magnæ generalitatis: ibi, *Quod descendit*: quartò quòd est magnæ durabilitatis: ibi, *Quoniam*. Quantum ad primum, sciendum quòd contrariorũ sunt contrarij effectus. Cùm ergo charitas & ira, siue odium, cõtraria sint adinuicem, & ira ac odium turbationem causet: consequens est quòd charitas & dilectio delectationem inducat & iocunditatem. Et hoc est quod hic ait Psalm. *Ecce quàm bonum & quàm iocundum*, &c. Ecce enim est ostendentis: quasi plus ostendere volens opere quàm lingua quæ dicturus est. Vnde quàm sit dulcis iste versus, ostẽdit Augustinus. hic dicẽs, Iste dulcis sonus, ista suauis melodia tam in verbis quàm in intellectu, tantę iocũditatis est, quòd ad hunc sonum excitati sunt fratres, qui habitare in vnum concupierant. Iste versus sonuit per orbem terrarum: & qui diuisi erant congregati sunt. Iste clamor spiritus sancti nõ audiebatur in Iudæa, & auditus est in orbe terrarum. Veruntamen consideremus quòd de illo pariete circumcisionis nata est ista benedictio prius. Non enim omnes Iudæi perierunt. Vnde Apostoli filij prophetarum? vnde illi quingenti qui dominum 1.Cor.15. post resurrectionem viderunt: quod commemorat Apostolus Paulus. vnde illi centum viginti qui simul erant in vno loco, quando in die pentecostes Act.2. ipsis de cœlo missus fuit spiritus sanctus? Omnes de Iudæa erant, & ipsi habitauerunt in vnum, quia omnia quæ habebant, vendiderunt, & ipsorũ precia ad pedes Apostolorum posuerunt: & distribuebant vnicuique, sicut cuique opus erat. Isti habitabant in vnum: quia erat omnibus illis cor vnum & anima vna. Et isti primò audierunt, *Ecce quàm bonũ & quàm iocundum habitare fratres in vnum*. Et ab illis venit ad posteros ista charitatis exultatio. Iste versus monachos fecit. Iste versus, dulcis sonus & melodia suauis, toto orbe terrarum notissimus, vt tuba spiritus sancti diuersos corpore congregat in vnum, & monasteria plurima peperit. A quibus tamen benedictio ad cæteros descendit, qui etsi non corpore, in vnum habitant mente. Notandũ tamẽ est quòd hic non de omni vnitate loquitur: quoniã est quædã vnitas malorum, & quædam bonorum. vt ostendit Bernard. super illo verbo Psal. 2, Astiterunt reges terrę, & principes cõuenerunt in vnum: dicens, Alia est vnitas sanctorum, quæ plerisq; locis scripturarum commendatur: alia facinorosorũ, quę nihilominus ex eisdem scripturis improbatur. Psal.2. De hac enim scriptum est, Astiterunt reges terrę, & principes conuenerunt in vnum. Talis vnitas, imò verò peruersitas, solet esse quorundam fratrum tepidè conuersantium: quibus si aliquid honestatis, si aliquid insigne alicuius bonæ cõsuetudinis persuadere velis, promptiores sunt maiori stipẽdio ac difficultate resistere, quàm facili cõpendio assequi velle. Hac ergo exclusa, quæ bonorũ est prosequamur. Vnitas autem bonorum duplex est. Vna quæ iustificat: alia, quæ glorificat. Illa meritum, ista prẽmium. De prima scriptum est, Multitudinis credẽtium erat cor vnum & anima vna. De secunda dicitur, Qui adhęret Deo, vnus spiritus est cum eo: quę in futuro speranda est. Illa verò quę iustificat, nunc potissimè in vsu nostri operis necessaria est. De cuius suauitatis dulcedine intonat Psal. dicens, *Ecce quàm bonum & quàm iocũdum, habitare fratres in vnum*. Cuius vnitatis pulchritudinem cum descripsisset sermo propheticus, etiã vtilitatem non tacuit: dicens, Quoniam illic mandauit dominus benedictionem & vitam vsq; in sæculum. Seruatur autem hæc vnitas duobus modis: quia quisque perfectus vnitatẽ debet habere ad seipsum & ad proximum. Ad seipsum, per integritatem: ad proximum, per conformitatẽ. Omnis quippe creatura, & maximè rationalis, debet suum principium imitari. Si igitur Deus vnus est, dicente Moyse, Audi Israel: dominus Deus tuus vnus est. Sed ille cum sit vnus & idem in semetipso perfectus, nec vllo indigens: inest ei tamen benignitas erga nos, & amor & beneuolentia in nos veniens: debemus & nos quisque sibi vnus esse per integritatem virtutum, & vnum cum proximis per vinculum caritatis. Sed vnitatẽ quam ad seipsum quisque debet habere, tria impedire solent: scilicet nimietas, pusillanimitas, & leuitas. Nimij sunt qui putant se posse quod non possunt: quorum speciem tenebat Petrus, cum diceret, Domine paratus sum tecum in carcerem & in mortẽ ire. Pusillanimes cõtrarij sunt nimis. Et horum quoque ipse tenuit imaginem, cum diceret, Exi à me domine, quia peccator homo ego sum. Leues sunt & inconstantes, qui circumferuntur omni vẽto doctrinæ: quibus quod paulo antè placuit, nunc displicet: quod nunc eligunt, post paulum reprobabunt. Sed vt sanentur in nobis hæc vulnera, contra nimietatem opponenda est considerantia propriæ fragilitatis. Contra pusillanimitatẽ habẽda est fiducia diuinę pietatis: vt quod tuis meritis nõ posse te putas, ex illius adiutorio possis, dicásq; cũ Apostolo, Omnia possum in eo qui me cõfortat. Contra leuitatẽ adhibenda est cõsultatio senioris: ne scilicet doctrinis variis & peregrinis abducaris. Cõsequenter videamus de vnitate, quã quis ad proximũ debet habere. Sed & illa duobus modis habetur, dũ & nos per dilectionẽ tẽdimus in alterum, & alterius quoq; vicissim recipimus affectum.

Vnitas charitatis quã sit vtilis & dulcis.

Vnitas duplex, bona & mala.

Vnitatẽ multa impedire solent.

Act.4.

1.Cor.6.

Deut.6.

Luce 22.

Luce 5.

Phil.4.

ctũ. Et hoc etiã duobus modis impeditur: obstinatione, & suspicione. Obstinatio non permittit nos ad alterius cor ingredi: nec suspicio patitur credere ab aliis nos amari. Itaque fit vt dum nos nec alium obstinati diligamus, nec ab aliis diligi suspicios putamus, Vnitas quæ cum proximis habenda est, impeditur. Sed huic duplici morbo duplex charitas medetur. Illa scilicet quæ nõ sua quærit: & illa quæ omnia credit. Habeat obstinatus charitatem quæ nõ quærit quæ sua sunt, & alios diligat. Habeat suspiciosus charitatem omnia credẽtem, & se ab aliis diligi sine dubio credat. Hęc omnia Bern. Et aduerte quòd sicut vnitas bonorum est vtilis & bona: sic vnitas malorum reproba & damnosa. Quod notãs Greg. dicit, Qui enim diuisi corrigi poterãt, in iniquitatum suarum pertinacia vniti perdurãt: & tanto magis quotidie ad cognitionem iustitiæ separabiliores sunt, quanto à seinuicem nulla increpatione separãtur. Nam sicut esse noxium solet si vnitas desit bonis: ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat dum concordant: & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. De hac vnitate reproborum per Salomonem dicitur, Stuppa collecta synagoga peccantium &c. Huic ergo vnitati peccatorũ contrariatur vnitas electorum: de qua nunc ait Psalm. *Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnum.*

Vnitas bonorũ est bona: & malorũ, mala.

Greg.33.mor. cap.33.

Eccl.21.

2352 Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron.

Hîc ostenditur quòd charitatis vnitas est magnę stabilitatis. Vbi primò sciẽdum quòd per vnguentum oleo confectum, non nisi gratia spiritussancti accipitur: dicens 1. Ioan. 2, Vos vnctionem habetis à spiritusancto: quia vnctio eius docet vos de omnibus. Vnde Gregor. ait, Olei vel vnguenti nomine ipsa spiritussancti vnctio designatur: de qua per prophetam dicitur, Computrescet iugum à facie olei. Iugum quippe à facie olei computrescit, quia dum spiritussancti gratia vngimur, à captiuitatis nostræ seruitute liberamur: dúmque maligni spiritus dominatio superba repellitur, iugum conteritur, quo libertatis nostræ colla premebantur. De hoc rursum vnguento scriptum est, Vinea facta est dilecto in cornu filio olei. Filius quippe olei fidelis populus dicitur, qui ad fidem Dei interna sancti spiritus vnctione generatur. Quid autem per Aaron, nisi Christus summus sacerdos intelligitur? vide versic. 1277. Ipse Aaron Christus caput est ecclesiæ: vide versic. 2098. Per barbam autem qua discernũtur viri à mulieribus, quæ virilitatem significat, intellige homines viriles in fide & constantes: scilicet primitiuos fideles Apostolos. Est ergo sententia versus, quòd vnctio (scilicet gratia spiritussancti) primò descendit in caput nostrum (qui est Christus) à quo descendit postea principaliter in Apostolos viriles & constantes, per barbam significatos, qui vniti erant charitate cum Christo. Vnde Augustinus. *Sicut vnguentum* &c. Aaron sacerdos quis est nisi Christus sacerdos qui intrauit in sancta sanctorum? Qui cum in mundo nõ inueniret mundum quod pro nobis Deo offerret, seipsum obtulit. In capite eius vnguentum descendit gratia spiritussancti. Sed à capite venit vnguentum in barbam ipsius. Barba enim significat viriles, strenuos, impigros, alacres. Ideo quando tales describimus, dicimus, Homo barbatus est. Ergo primo illud vnguentum descendit in Apostolos: in illos scilicet qui primos impetus sæculi sustinuerunt. Nam & Apostoli qui primùm in vnum habitare cœperunt, persecutiones passi sunt. Sed quia descenderat vnguentum in barbam, passi sunt, non victi. Etenim caput iam passum præcesserat, vnde descendit vnguentum. Præcedenti tali exemplo, quis vinceret barbas? Ex illa barba erat Stephanus sanctus. Et hoc est non vinci: vt charitas non vincatur ab inimicis. Nam visi sunt sibi vicisse, qui persecuti sunt sanctos. Illi cædebant, isti cædebantur: illi occidebant, isti occidebantur. Quis non putaret illos vincere, istos vinci? Sed quare non victa est charitas? ideo quia vnguentum descendit in barbam. Attende Stephanum: sæuiebant in eum Iudæi: rogauit pro eis cum lapidaretur ab ipsis. Vide ipsum barbam: nunquam adulauit, nunquam in persecutione timuit qui ipsis dicebat, Dura ceruice & incircuncisi corde, vos semper restitistis spiritui sancto. Act.7. Vnguentum ergo à capite in barbam descenderat, quia & Stephanus cum lapidaretur, flexis genibus, ait, Domine ne statuas illis hoc peccatum. Ergo illi tanquam barba erant. Multi enim tam fortes erant, & multas persecutiones passi sunt. Sic & Apostoli nónne barbati erant & vncti, quando (vt habetur Act. 4.) Principes sacerdotum vocantes eos, ne in nomine Iesu docerent populum, præceperunt eis? Illi autem barbati & viriles constanter responderunt: dicentes, Si iustum est vos potius audire quàm Deum, vosipsi iudicate. Non possumus quæ vidimus & audiuimus non loqui. Vnde hoc: Quia (vt in eodem cap. subditur) habitabant in vnum: quia multitudinis credentium erat cor vnum & anima vna. Propter quod & persecuti viriles & barbati, ibant gaudentes à conspectu concilij. Ex quibus satis apparet quòd per barbam viriles homines & constantes significantur. Secundum enim Cassiodorum vir dicitur à viribus: quia nescit aduersa tolerando deficere, nec in prosperis se eleuando iactare. Quicunque ergo per barbam se virum recognoscit, se virtuosum recognoscere debet. Vnde in prouerbiis Philosophorum narratur de Diogene, quòd interrogatus quare magnam barbam haberet: respondit, Vt eam tangendo me subitò virum esse meminerim. Sic ergo quid hodie dicemus de hominibus qui barbas grandes portare nesciunt, nisi quia se viros esse (id est virtuosos) recognoscere nolunt? Quod bene prophetauit Esaiæ c.15. dicens, Omnis barba radetur &c.

Vnctio significat spiritussancti gratiã.

Gregor. 19. mor.cap.13.

Esa.9.

Esa.10.

Esa.5.

Caput dicitur Christus.

Barba significat viriles & constantes in fide Apostolos.

Act.2.

Stephani charitas inuicta.

Quod descendit in oram vestimenti eius, sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion. 2353

Hîc ostendit quòd charitas & gratia spiritussancti est magnæ generalitatis. Quia non solùm à capite Christo hoc vnguentum descendit in barbas, scilicet in Apostolos & primitiuos fideles: sed etiã in omnibus eorum successoribus. Vbi notandum quòd vestimentum Christi dicitur ipsa vniuersalis ecclesia: sicut & vestimentum ecclesiæ dicuntur omnes fideles. Vnde Gregor. dicit, Vestimentum sanctæ ecclesiæ est fidelium vita. Nam sicut tota simul ecclesia vestimẽtum est Christi: ita fideles quique eiusdem ecclesiæ vestimentum reputantur. Si enim sancta ecclesia vestimentum Christi non esset, Paulus profectò non diceret, Vt exhiberet sibi gloriosam ecclesiam non habentem maculam

Gregor. 20. mor.cap.24. Vestis Christi ecclesia & omnes fideles. Ephes.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

neque rugã:id est, neque per peccatum habentem maculam,neque per duplicitatem rugam:quia per iustitiam munda est, & per simplicem intẽtionem tensa.Quæ ergo abluta est ne habeat maculã,tensa est ne habeat rugam,vtique Christi vestis est.Sicut ergo vestimentum Christi tota ecclesia generaliter dicitur:sic indumentum ecclesiæ sunt singulorum animæ,quæ ab errore conuersæ,eandem ecclesiam credendo,eique inhærendo circundant.De quibus eidem ecclesiæ dominus per prophetam dicit, Vi- *Esa.49.* uo ego,quia omnibus his velut ornamento vestie- *Ora vestis duplex.* ris.Item notandum,quòd ora oræ sine aspitatione, secundum grammaticos,est finis vestimenti.Vestimentum autem habet duplicem oram siue finem: scilicet superiorem & inferiorem:superiorem, per B quam intrat caput hominis:inferiorem verò, quæ est finis vestis erga terram.Et sic hoc dupliciter exponitur.Primò,vt accipiamus oram vestimenti superiorem.Et sic per oram vestimenti Christi,intellige charitatem fraternam, qua fratres habitant in *Ioan.5.* vnum.Quoniam(vt ait Augustin.) à barba descendere vnguentum ad oram potuit: ad oram scilicet quæ in capite vestimẽti est, vbi aperitur caput.Tales sunt qui habitant in vnum. Et quomodo per istas oras intrat caput hominis vt vestiat se: sic per concordiam fraternam Christus in nos intrat, qui est caput nostrum, vt vestiatur & hæreat illi ecclesia. Si autem per oram vestimenti intelligatur pars vestimenti inferior & vltima, sic per oram intellige sanctos qui erunt in vltimis temporibus. Et tunc est sensus,quòd vnguentum à capite,scilicet gratia C spiritussancti à Christo descẽdit in oram vestimenti eius:id est,vsq; ad sanctos qui erunt in fine mundi: quia etiam vsque in finem mundi habitãra est ecclesia fratres habitantes in vnum. Vel aliter,per oram inferiorem in qua vestis perficitur, intellige omnes sanctos, in quibus perficitur ecclesia: in quos à capite Christo vnguentum gratiæ descẽdit. Prædictum autem gratiæ descensum in sanctos sub aliis verbis exprimit,dicens,*Sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.* Ista enim secundum literam intelligi non possunt, vt ros ab Hermon descendat in montem Sion: quia mons Hermon, est mons trans Iordanem,& mons paruus:mõs autem Sion, est circa Iordanem,& mons altior.Sunt ergo montes multum distantes. Quomodo ergo à monte Hermon modico, distante multum à monte Sion alto, ros descenderet in montem Sion altum? impossibile est. Oportet ergo hoc totum mysticè exponere. Per rorem ergo intellige gratiam spiritus- *Ros dicitur gratia spiritussancti.* sancti, qua fratres habitant in vnum: non quidem suis viribus, non suis meritis, sed ex Dei dono & gratia:sicut ros de cœlo.Non enim terra sibi pluit, aut non quicquid genuerit aresci t, nisi pluuia de cœlo descendat.Vnde & in Psalm.dicitur,Pluuiam *Psal.67.* voluntariam segregabis Deus hæreditati tuæ. Dicit Voluntariam, quia non nostris meritis, sed illius voluntate. Quid enim nos peccatores boni meruimus? Sic ergo per rorem intellige gratiam spiritus sancti.Vnde Osee 6,Misericordia mea quasi ros mane pertransiens.Per Hermon autem Chri- E *Hermõ significat Christũ.* stus intelligitur. Nam Hermon exaltatus interpretatur lumen exaltatum. Christus autem propriè dicitur lumen,quia est lux vera,quæ illuminat omnem hominem &c. Quod lumen fuit exaltatum *Ioan.1.* quando Christus fuit exaltatus in cruce vt hominem redimeret:ipso dicente,Ego si exaltatus fuero *Ioan.12.* à terra,omnia traham ad meipsum.Fuit etiam exaltatus in ascensione, quando videntibus Apostolis eleuatus est, & nubes suscepit eum in cœlum. Per *Act 1.* montem autem Sion,ecclesia intelligitur:quia Sion specula interpretatur:& ecclesia Deum speculatur per fidem. vide versic. 1128. Quid est ergo rorem descendere à monte Hermon in montem Sion, nisi gratiã spiritussancti à capite Christo in ecclesiam suam descendere? Et sic idem est vnguentum à capite descendere in oram vestimenti, & rorem descendere ab Hermon in montem Sion: quia hic idem significat vnguentum & ros, caput & Hermon, ora vestimenti & Sion. Et hoc est quod de Christo attestatur Baptista Ioannes,dicens,De ple- *Ioan.1.* nitudine eius omnes accepimus gratiam pro gratia: quia gratia & veritas per Iesum Christum facta est.

Quoniam illic mandauit dominus benedictionem, & vitam vsque in sæculum. 2354

Hîc ostẽdit quartũ:scilicet quòd fructus charitatis est magnæ durabilitatis,quia permanet in sęculum. Vbi notandum quòd in fratribus qui charitate habitant in vnum, duo considerantur: scilicet vnum quod Deo exhibẽt (scilicet laudem) quia Deum benedicunt & laudant: aliud quod à Deo recipiunt, scilicet vitam sine fine. Primum notat Psalm.dicens, *Quoniam illic mandauit dominus benedictionem.* Secundum cum dicit, *Et vitam vsque in sæculum.* Quantum ergo ad primum, dicit, *Quoniam illic* C *Benedicũt domini concordes.* *mandauit dominus benedictionem.* id est illic: id est in fratribus qui habitant in vnum, mandauit dominus benedictionem:scilicet vt tales Deum benedixerunt: quia solum in charitate concordes Deum vere benedicere possunt, non discordes. Vnde hic ait Augustin. *Quoniam illic mandauit dominus benedictionem.* Vbi mãdauit in fratribus qui habitãt in vnum. Illi enim benedicent dominum qui habitant concorditer. Nã in discordia nõ benedicis Deum. Sine causa benedicis, si ore benedicis, & corde maledicis. Vnde & alibi dicitur, Ore suo benedicebant, & *Psal.61.* corde suo maledicebant. Benedicis Deum, cũ oras: sed si corde maledicis inimico tuo,oris benedictio in maledictionem vertitur. Si autem facis vt diligas inimicum tuum, & pro eo ores, ibi mandauit D dominus benedictionem suam. Quoniam benedicere Deum est bene viuere: vide versic. 378. Item nota quòd multipliciter benedicimus Deum: vide versic. 502. Quantum verò ad secundum: scilicet quod habitantes in vnum recipiuntur à Deo:subdit, *Et vitam vsque in sæculum.* Sicut enim Deus mandat bonis vt ipsi Deum benedicant:ita pro prẽmio ipsis vitam tribuit inæternum. Benedic ergo Deũ, & habebis vitam in sæculum: id est inæternum. Vnde hic ait Augustin. Multi enim amantes vitam istam,maledicunt inimicis suis. Pro qua re maledicunt inimicis suis, nisi pro vita ista, nisi pro commodis secularibus? Vbi te angustauit inimic⁹ tuus, vt cogitares maledicere? In terra angustatus es:migra hinc,habita in cœlo. Quomodo (inquies) habitabo in cœlo, homo carne indutus, carni deditus? Corde præcede,quò sequaris corpore. Noli surdus audire. Sursum sit cor: & nemo te angustabit in cœlo. Et aduerte quòd duplex est vita,quam habitantibus in vnum Deus donat: scilicet vita spiritualis,per quam homines viuunt secundum rationem virtuosè:& vita supernalis,quæ stat in fruitione gloriæ. De quibus vide in postill. super Ioan. Hæc autem vita solùm gratia Dei datur: vide versiculum 425. Item nota quòd vitam spiritualem plus saluare debemus, quàm corporalem: vide versic.936.

PSALMVS CXXXIII.

2355 Ecce, nunc benedicite dominum, omnes serui domini.

Titulus istius Psalmi est, Canticum graduum. Patet expositio ex suprà dictis. Quantum verò ad materiam Psalm. patet quòd iste Psal. est quædam B inuitatio sacerdotum & Leuitarum ad benedicendum Deum. Quantum verò ad sensum propheticum, est sciendum quòd in isto Psalm. agitur de quindecimo gradu ascensionis: qui est charitas & dilectio Dei. Sicut præcedens Psalm.egit de charitate & dilectione proximi:dicens, *Ecce quàm bonum & quàm iocundum habitare fratres in vnum*:sic iste Psal. ad dilectionem Dei nos inuitat:dicens,*Ecce,nunc benedicite dominum* &c. Quamuis enim vna & eadem charitate diligatur Deus & proximus, aliũ tamen & alium effectum parit diligendo Deum & proximum: sicut diuersa sunt, quæ per ipsum diliguntur.Est ergo intentio Psalm.omnes inuitare ad Dei dilectionem, maximè illos qui patiuntur aduersa. Diuiditur autem iste Psal.in duas partes: quia primò nos inducit ad dilectionis Dei meritum:secundò nobis ostendit eiusdem dilectionis præmium: ibi, *Benedicat te.* Prima diuiditur in partes tres:quia primò ostendit dilectionis Dei meritum: secundò ostendit eiusdem meriti modum:ibi, *Qui statis*:tertiò ostẽdit diligentiũ statum:ibi,*In noctibus.* Quantum ad primum, notandum quòd Psalm.inuitans seruos domini ad benedicendum dominum, omnes homines inuitat: quia omnes de iure domini serui esse debemus:vt ostendit Bernard.super illud Psalm. 118, Illumina faciem tuam super seruum tuum: dicens, Quosdam seruos efficit ipsa eorum natiuitas &c.vide versic.228.Et tamen tanta est ingratitudo nostra, quòd magis volumus inimico nostro seruire, quàm Deo:vt ostendit Bernard. super illo verbo Michee 6,Populemeus, quid debui D tibi facere,& non feci?dicens, Quid causæ est quòd inimico nostro libet vobis magis seruire,quàm mihi?Neque enim ille creauit vos aut pascit,aut tempora vestra disponit. Si paruа hæc videntur ingratis, non ille, sed ego redemi vos. Sed quo precio? non argento,non auro, non sole vel luna:non saltem aliquo angelorum, sed corpore proprio. Et si hæc non satis vobis videntur, saltem ex denario diurno conuenite.Nihil iste vobis nocuit:nihil videtur profuisse hosti obtemperare.Isti ergo seruite, qui plurima vobis pollicetur: apud quem certior copiosáque remuneratio est.vt illud quoque benignissima miseratione dissimulem, quòd bonorum nostrorum non egens, vobis tantummodo velim esse consultum, ne præsentia recipere detrecteris E quę nunc offero dona gratiæ:futuris gloria muneribus eadem augenda promittens.Quibus cogitatis,domino seruire nunquam debemus obmittere: quia etiam & ipse maledictionem inimicorum in nobis cóiectam vertit in benedictionem. vt ostendit Hugo super verbo præallegato, Populemeus, quid debui tibi facere &c.dicens, Quasi tibi Deus dicat,Memẽto quid cogitauerit Balach rex Moab, & quid illi respondit Balaam: vt cognoscceretur iustitia domini. Propheta enim iniquus maledicere *Num.22.* volens populo Dei,ad benedicendum licet inuitus compellitur: quia mala quæ mali bonis inferunt, bonorum saluti domino cooperante disponitur. Dicit ergo, Populemeus &c. Quasi dicat, Erubesce miser homo. Tu nunquam obliuiscì debueras quantum dilectus es à Deo, vt tibi maledictionem inimicorum tuorum non tantummodo non nocere permitterem:sed eam quoque in benedictionem commutarem, vt mihi seruire non dubitares. Ex quibus patet quòd nomine seruorum omnes ad Dei dilectionem inuitat:dicens, *Ecce, nunc benedicite* *Benedicere Deũ nũc debemus:id est, in præsenti vita.* *dominum omnes serui domini.* Et attende quòd dicit, *Ecce, nunc benedicite. Nunc*, quasi isto tempore vitæ presentis,dum sumus in statu pugnę & tribulationis. Agit enim iste Psalm.de dilectione domini, vt est meritoria. Mereri autem possumus solùm nunc in via. Vnde hic ait Augustin. *Ecce, nunc benedicite dominum*:id est diligite dominum: *nunc*: id est in hoc tempore. Nam post actas tribulationes vitæ præsentis,manifestũ est quòd vacabimus benedictioni domini. Etenim dictum est, Beati qui habitant in *Psal.83.* domo tua domine:in sæcula sæculorum laudabunt te. Quod nunc benedicturi sunt sine defectu, hinc incipiunt benedicere dominum. Hic in tribulationibus,in tentationibus,in molestiis, inter aduersitates sæculi,inter insidias inimici, inter fraudes & impetus diaboli. Et hoc est, *Ecce, nunc benedicite do-* C *minum.* Et nota quòd benedicit dominum solum ille qui bene viuit & secundum rationem: vide versic.378.Item nota quòd seruitus est multiplex:scilicet seruitus peccati,seruitus corporis, & seruitus gratiæ:vide versic.1788.1731.

Serui domini multiplici ratione esse debemus.

Qui statis in domo domini,in atriis domus Dei nostri. 2356

Hîc ponit modum dilectionis,siue merendi per dilectionem, cum dicit, *Qui statis* &c. Quasi dicat, *Stant solum boni.* Illi benedicunt dominum, qui stant in domo domini: & non alij. Vbi notandum quòd stare pertinet ad bonos mores & bonam vitam: ita quòd illi solùm stare dicuntur qui bene viuũt. Quod ostendit Gregor.super Ezech.parte prima,homilia 6.super illo verbo Ezech.1, Statura quoque erat rotis & altitudo & horribilis aspectus:dicens, Quid est quòd scripturæ sacræ eloquiis tria hæc inesse narrãtur,vt staturam,altitudinem & horribilem aspectum habere memorentur? Quid igitur scripturæ *Scriptura sacra habet staturã,altitudinẽ,& horribilẽ aspectum.* statura,quæ altitudo,quis horribilis aspectus dicitur? Sciendum igitur est quòd stare ad vitam congruit bene operãtis. Vnde per Paulum dicitur,Qui stat, videat ne cadat. Quòd etiam discipulis dicit, Sic state in domino charissimi. Et propheta qui se ante dominum vita & moribus stare videbat, ait, Viuit dominus, in cuius conspectu sto. Altitudo *3.Reg.17.* verò est cœlestis regni promissio:ad quam tũc pertingitur, quando iam mortalis vitæ omnis corruptio subiugatur.Horribilis verò aspectus est terror gehennę,quæ sine fine reprobos cruciat,& semper in cruciatu conseruat. Statura ergo in rectitudine præceptionis est: altitudo in celsitudine supernæ promissionis: horribilis verò aspectus in minis atque terroribus supplicij sequentis. Scriptura igitur sacra staturam habet:quia mores ad standum dirigit,vt auditorum mentes ad terrenam cõcupiscentiam non curuentur. Altitudinem habet: quia in

Universidad de Deusto
Biblioteca

cœlesti patria æternæ vitæ gaudia promittit. Horribilem quoque aspectum habet: quia omnibus reprobis gehennæ supplicia minatur. Ostendit igitur staturam suam in ædificatione morum: ostendit altitudinem suam in promissione præmiorū: ostendit horribilem aspectum in terroribus supplicio-
Esa.1. rum. Recta est enim in præceptis, alta in promissionibus, horribilis in minis. Habet staturam, cum per prophetā dicit, Quiescite agere peruerse: discite benefacere: quærite iudicium: subuenite oppresso: defendite viduam &c. Habet altitudinem: cum
Esa.60. per eundem prophetam dicit, Nō erit tibi amplius sol ad lucendum per diem, nec splendor lunæ illuminabit te: sed erit tibi dominus in lucem sempiternam, & Deus tuus in gloriam tuam. Habet hor-
Hierem. 46. tibilem aspectum: cum infernum describens dicit, B Dies vltionis domini annus retributionum iudicij Sion: & conuertentur torrentes eius in picem, & humus eius in sulphur: & erit terra eius in picem ardentem die ac nocte, & non extinguetur in sempiternum. Habet ergo staturam: cum per eam dominus propitius pollicetur: dicens, Sicut cœli noui & terra noua, quæ ego stare facio coram me, dicit dominus: sic statuit semen vestrum & nomen vestrum. Illi enim veraciter coram Deo stant, qui vitam suam in prauitate non dissipant. Habet altitudinem, cum statim subdit, Et erit mensis ex mense, & sabbathum ex sabbatho: & veniet omnis caro adorare coram facie mea: dicit dominus. Quid est mensis, nisi perfectio dierum? Et quid est sabbathum, nisi requies, in quo opus seruile facere non licet? Mensis ergo ex mense est: quia qui hic perfectè viuunt, illuc ad perfectionem glorię perducuntur. Sabbathum verò ex sabbatho est: quia qui hic cessant à peruerso opere, illic requiescunt in cœlesti retributione. Habet etiam horribilē aspectum, cum protinus subiungit, Et egredientur, & videbūt cadauera virorum qui præuaricati sunt in me: vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Ex prædictis omnibus patet quòd stare pertinet ad bonos mores: sic quòd illi soli stare dicuntur, qui bene viuunt. Et sic illi soli benedicunt dominum (id est ipsum meritoriè diligunt) qui stāt, non qui iacent. Et ad istud propositum inducit istum versum Petr. Rab. super illo verbo Matth. 8, D Domine, puer meus iacet domo &c. dicens, Vides centurionem: antequam discipulatus subiret officium, locum magisterij fuisse sortitū. Præbet enim petendi formam, dat normam credendi, qui nondum Christianæ scholæ ingressus est disciplinam. Domine (inquit) puer meus iacet. Qui vocat dominum, suam fatetur fideliter seruitutem. Et quomodo hic cēturio qui sic agnoscit dominum, puerum suum ausus est profiteri: quasi nescięs serui periculum ad dominum pertinere? aut ignorat corā quo docet tam profunda, tā secreta? Puer meus, meum dico, quia iacet. Si tuus esset domine, non iaceret. Ecce nunc (inquit Psal.) benedicite dominum omnes serui domini, qui statis in domo domini: nō qui iacetis. Vt tuus ergo sit surgat: stet vt tibi seruiat, E iam sanetur. Nam si quandoque seruis tuis aduersa proueniunt, non sunt illis necessitatum causæ, sed
Gregor. 27. mor. cap. 23. sunt certæ victoriæ. Vnde & Greg. ait, Stare quippe est rectè agere. Et ad istū sensum hic loquitur Psal. dicens, *Qui statis in domo domini*. Vel aliter: stare idem
Stare idē est quod perseuerare. est quod perseuerare. Vnde hic ait Aug. Quid est *Qui statis*, nisi Qui perseueratis? Vnde dictum est de quodam qui archangelus fuit, Et in veritate non

Ioan.3. A stetit. De amico autem sponsi dictum est, Amicus autem sponsi stat, & audit eum: etiam gaudio gaudet propter vocem sponsi. Ergo *qui statis*: id est qui perseueratis. Sed in quo statis vel perseueratis? subdit, *In domo domini, in atriis Dei nostri*. Vbi notandum
Atria significat charitatem. quòd per domum domini intelligit ecclesiam: de qua Ioan. 2, Domus mea domus orationis vocabitur. Per atria verò, quę sunt ampla & lata, intelligit charitatis latitudinem. Vnde hic Aug. ait, *Qui statis in domo domini, in atriis* &c. Quare addit, *in atriis*? Atria ampliora spacia domus intelligūtur. Qui stat in atriis, non angustatur, non premitur. Quomodo ergo intelligitur, *qui statis in atriis*? id est, qui statis in charitate. In charitate enim latitudo est: in odio, an
Rom.5. gustia. De latitudine charitatis dicit Apostol⁹, Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritū sanctū, qui datus est nobis. Vbi audis diffusionē, intellige latitudinem: vbi audis latitudinē, intellige atria domini: & habes verā benedictionē domini, quando nō maledicis inimicis. Est ergo sensus: *Qui statis in domo domini*: id est, vos benedicitis dominū, qui statis: id est qui perseueratis in domo domini (id est in ecclesia) per fidem. Et qui statis in atriis domus Dei nostri: id est in latitudine charitatis, vbi nullus angustatur. De atriis verò quàm multa significant, vide in dictionario, vbi atrium.

In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. 2357

C Hic ponit diligentium statum: id est in quo statu quis magis diligere dominum debet & benedicere: dicens, *In noctibus extollite manus vestras in sancta*. Quid enim per noctem figuratur nisi aduersitas: si-
Nox aduersitatē, dies prosperitatē significat. cut per diem prosperitas? vt ostendit Gregor. super illo verbo Apocal. 12, Proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspe-
Greg. 2. mor. cap. 6. ctum Dei die ac nocte: dicens, Scriptura sacra sæpe diem pro prosperis, noctem autē pro aduersis ponere consueuit. In die autem & nocte nos accusat diabolus, quia modò nos in prosperis, modò in aduersis accusabiles ostendere contendit. In die accusat, cum prosperis malè nos vti insinuat. In nocte accusat, cum in aduersis nos nō habere patientiam demonstrat. Quid est ergo, *In noctibus extollite*
In aduersitatibus laudandus est Deus. *manus vestras in sancta*: nisi In aduersitatib⁹ extollite? &c. Vnde hic ait Augustin. *In noctibus extollite manus vestras in sancta* &c. Facile est benedicere dominum in diebus, id est in rebus prosperis. Nox enim tristis est: dies læta est. Quādo tibi bene est, benedicis dominum. Quādo filium desideras & nascitur, benedicis dominū. Liberata est vxor tua à periculo partus, benedicis dominū. Ægrotabat filius tuus & liberatur, benedicis dominū. Ægrotabat filius tuus, fortè quæsiuisti magum vel sortilegum, fortè non de lingua sed de moribus tuis exiit maledictio in dominum: exiit de moribus tuis, de vita tua. Noli gloriari quia lingua benedicis dominum, si vita maledicis. Quomodo (inquies) vita maledico dominum? Quia attenditur vita tua, & dicitur, Ecce quales sunt Christiani. Blasphematur propter te Christus. Si ergo vita tua maledicit, quid prodest si lingua tua benedicat? Benedicite ergo dominum. Et quando? In noctibus: quando benedicit Iob: quādo tristis nox erit: quando ablata sunt omnia quæ possidebātur: quando ablati sunt filij quibus seruabantur. Quando tunc tristis erat nox, *Iob 1.* videamus si non in noctibus benedixit dominum.

Domi

Iob.1. Dominus (inquit) dedit, dominus abstulit: sicut do- A mino placuit, ita factum est: sit nomen domini benedictum. Quæ nox obscurior? Percussus erat vulnere à capite vsque ad pedes: putrefactus liquefiebat in se. Tunc eum vxor sua ausa est tētare, dicēs,
Iob 2. Dic aliquid in dominum tuū, & morere. Audi benedictionem in noctibus. Locuta es (inquit) tanquam ex insipientibus mulieribus vna. Si bona suscepimus de manu domini, mala quare non sustinemus? Ecce ergo quid est, *In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum*. Vnde quanto gaudio in noctibus aduersitatum exultant iusti, & ad Dei dilectionem magis accenduntur; ostendit
Gregor. 31. moral. c. 23. Gregor. 31, moral. dicens, Iustus sicut aduersis non frangitur, sic prosperis non eleuatur. Aduersa namque non deiiciunt, quem prospera nulla corrumpunt. Decurrūt itaque tempora: sed idcirco iustum trahere non valent, quia leuare non possunt. Illos nimirum trahunt quos leuant. Irata deiiciūt, quos blanda sustollunt. Iustus in aduersis hilarescit: quia dum constanter aduersa patitur, augeri sibi virtutis meritum lętatur. Hinc est quòd tunc Apostolos exultasse legimus, cum pro Christo illos contigit
Act.5. aduersa tolerasse: sicut scriptum est, Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij &c. Hinc per Salo-
Prouerb.12. monem dicitur, Non cōtristabit iustum quicquid acciderit ei &c. Et hoc est quod consulit Psalm. di-
Operibus laudatur & benedicitur Deus. cens, *In noctibus extollite manus vestras* &c. Per manus enim opera intelliguntur. Quid est ergo manus extollere in sancta, nisi manus ad sancta opera facienda eleuare? quia sanctis operibus magis quàm sanctis verbis Deum laudamus: sicut scriptum est,
Psal.102. Benedicite dominū omnes angeli eius, ministri eius qui facitis voluntatem eius. Et talium sic manus in sancta extollētium, faciliter exauditur oratio: Psal. 27, Exaudi orationem meam dum oro ad te: dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

1358 Benedicat te dominus ex Sion, qui fecit cœlum & terram.

Hīc ostēdit diuinæ dilectionis præmium: quod scilicet est benedictio Dei: dicens, *Benedicat te domi-*
Extra ecclesiā non est salus. *nus ex Sion* &c. Sion namque significat ecclesiam, in
Gregor. 35. moral. cap. 6. qua existentes saluātur: extra autem ecclesiam nullus saluatur. vt ostendit Gregor. dicens, Sola quippe sancta ecclesia est, per quam sacrificium nostrū D dominus libenter accipit. Sola quæ pro orantibus
Exod.12. fiducialiter intercedit. Vnde & de agni hostia dominus præcepit: dicens, In vna domo comedetur, nec afferetis de carnibus eius foras. In vna namque domo agnus comeditur: quia in vna catholica ecclesia, vera hostia nostri redēptoris immolatur. De cuius carnibus diuina lex efferri foras prohibet, quia dari sanctum canibus vetat. Sola ecclesia est, in qua opus bonum fructuosè peragitur. Vnde & mercedem denarij non nisi qui intra vineam laborauerunt, acceperūt. Sola enim ecclesia est, quæ intra se positos valida charitatis cōpage custodit.
Genes.6. Vnde & diluuij aqua arcam quidem ad sublimiora sustulit: omnes autem quos extra arcam inuenit, necauit. Sola est in qua superna mysteria veraciter E cōtemplamur &c. Ex quo apparet quòd per ecclesiam salus æterna cunctis fidelibus datur. Si ergo Sion significat ecclesiam (vt superius multoties est ostēsum) & ecclesia salutem æternam: quid est dominum nobis ex Sion benedicere, nisi benedictionem salutis æternæ nobis conferre? quæ salus nostrorum meritorum præmium existit. Est ergo sen-

Quæstio. sus. *Benedicat te dominus ex Sion*: id est dominus beatum te faciat. Sed vnum dubium oritur. Superius enim dum ad dilectionē Dei prouocaret & ad meritum, loquebatur in plurali: dicens, *Benedicite dominum qui statis: extollite manus vestras* &c. nunc autem agens de præmio quòd in Dei benedictione ex Sio consistit, loquitur in singulari, dicens, *Benedicat te*: & non, Benedicat vos. Ad quod dicendū quòd tan-
Charitas plures facit vnū. ta est charitatis vnio, quòd in charitate existentes plures sunt vnum, & vnū est plures. Vnde hoc notans Augustin. ait, *Benedicat te dominus ex Sion*. Plures hortatur vt benedicant dominum. Et ipse vnū benedixit qui ex pluribus vnum fecit. Quia bonū & iocūdum est habitare fratres in vnum: pluralis numerus fratres est: sed singularis, habitātes in vnum. B Nemo ergo nostrum dicat, Ad me nō pertinet ista benedictio: ad me nō peruenit. putas qui est quem benedixit? vnū benedixit. Esto ergo in vno: & perueniet ad te benedictio. Ad ostendendum autem q ad solum verum Deum spectat taliter benedicere bonos: addit, *Qui fecit cœlum & terram*. Vel simpliciter accipe, *qui fecit cœlum & terram*: id est, qui ex nihilo in principio creauit Deus cœlum & terrā. Vel per cœlum accipe angelos, qui sunt naturæ cœlestis: per terram autem homines qui corpora habet terrena. Vel per cœlum accipe bonos: per terrā autem malos. quia boni in cœlestibus conuersantur: mali autē in terrenis. Deus enim fecit omnes bonos & malos: non quòd aliquem creauerit malum,
Nota. sed malos creauit. Hoc ergo dicit ad excludendum C errorem Manichæorum: qui dicunt quòd superiora & spiritualia à Deo sunt creata: sed inferiora omnia & corporalia à diabolo.

PSAL. CXXXIIII.

LAudate nomen domini, laudate serui domini. 2359

Titulus Psalm. istius est, Alleluia: id est Laudate Deum. Consimilem titulum habes in Psalm. 104. Ideo huius tituli expositionē vide ibi, versic. 1790. Ex isto titulo non apparet quis huius Psal. auctor fuerit. Materia autem Psalm. est manifesta: quia iste Psalm. est quędam bonorum inuitatio ad Deū laudandum. Et congruè post Psalm. graduales, in quibus ostenduntur gradus quibus fideles ascendunt ad gloriam, ad Dei laudem inuitamur: ne ingrati simus tali munere nobis parato: ad quod per gradus in Psal. gradualibus contentos valemus ascendere. Intentio ergo totius istius Psalm, est, nos ad laudem Dei inducere: non vt ex hoc Deus magnificetur, sed vt nos magnificemur in ipso. Iste autem Psalm. diuiditur in partes tres: quia primò Deum à nobis laudandum ostendit: secundò cultum idolorū execrando reprehendit: ibi, *Simulacra*: tertiò ab omnibus Deum esse laudandum concludit: ibi, *Domus Israel*. Prima diuiditur in partes tres: quia primò laus Dei nobis proponitur: secundò modus diuinę laudis apponitur: ibi, *Quis statis*: tertiò ad hoc multiplex ratio inducitur: ibi, *Laudate dominum*. Quantū ergo ad primum, laus Dei nobis proponitur cum dicitur, *Laudate nomen domini*. Et iste versus eandem sententiam habet cum illo versic. 2355. Ecce, nunc benedicite dominū omnes serui domini. ibi vide. Vltra tamen illa notādum quòd meritò ad laudem *Laus Dei nō Deo, sed nobis proficit.* Dei inuitamur, nō propter ipsum dominum, quòd ex laudib⁹ nostris crescat: sed propter nos, ne simus

tanto

Universidad de Deusto
Biblioteca

tãto dono ingrati,& ipsum nobis efficiamus seuerum. Dicit ergo *Laudate nomen domini*. Causámque quare hoc facere debemus,statim subiunxit:dicẽs, *Laudate serui domini*. Quid enim iustius, quid gratius esse potest:Etenim si non laudauerũt serui dominum, superbi & ingrati erunt. Et tamen si non laudas,non id efficis vt seruus non sis,sed dominũ offendis,& ipsum contra te prouocas: si verò laudas,ipsum propitiũ tibi facis.Et aduerte quòd laudibus & vituperio probantur homines,si iusti vel iniusti sunt,si laudibus extollũtur, si vituperio deiiciũtur,quæ in hominibus cadere possunt,in Deo autem cadere nõ potest qui semper stabilis manet. Quod hic sic probat Augustinus dicens,*Laudate nomen domini*. Hortatur nos Psal.vt laudemus dominum. Nõ enim laudibus nostris ille crescit,sed nos.Deus nec melior fit,si laudaueris:nec deterior,si vituperaueris.Tu verò laudando bonum melior eris, vituperando deterior.Bonus autem ille manet vt est. Probat.Si enim seruos suos prædicatores,rectores ecclesiæ suæ, id docet vt in conscientia sua habeãt dulcedinem bonæ vitæ suæ,nec corrumpãtur laudibus,nec frangãtur vituperationibus hominum: quanto magis ipse incõmutabilis super omnia qui hæc docet:Non itaque maior fit,si laudaueris:nec minor,si vituperaueris. Sed quoniam expedit nobis laudare dominum,misericorditer iubet vt laudemus eum:dicens,*Laudate nomen domini*. Etenim si seruus laudãdo semper manere deberes,iustum esset vt talem dominum laudares:quanto magis laudare dominum debes, vt de seruo filius efficiaris? Et nota quòd quilibet iustus in hac vita seruus dicitur, non solùm quia præcepta domini seruat:sed etiam quia conditione carnis premitur. In futuro ex toto non seruus,sed liber vocabitur.vt ostendit Gregor.super illo verbo Iob 7, Sicut seruus desiderat vmbram &c.dicens, Electus quilibet seruus dicitur, quia electus quisque quousque infirmitatis conditione constringitur,sub dominantis conditionis iugo,quasi sub æstus anxietate retinetur. Qui nimirum cũ à corruptione exutus fuerit,tunc sibimetipsi liber & tranquillus innotescit. Vnde rectè per Paulum dicitur,Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.Electos enim nunc ipsa pœna corruptionis aggrauat, sed tunc incorruptionis gloria exaltat. Et quantum ad præsentis necessitatis pondera nunc in Dei filiis de libertate nihil ostenditur,tantum verò ad sequentis libertatis gloriam in Dei famulis de seruitute nihil apparebit. Creatura ergo seruitute corruptionis exuta,& dignitate libertatis accepta,in filiorum Dei gloriam vertitur: quia vnita Deo per spiritũ, quasi hoc ipsum quòd creatura est,trãsisse declaratur &c. Si autem per nomẽ domini volumus accipere ipsum Christum,cui dedit Deus nomen quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur:vt habetur ad Philipp.2. Tunc nota quòd nomen domini (id est Christum) propter multa laudare debemus: vide versic.1281.

Gregor.8.mo val.cap 7.

Seruus dicitur quilibet iustus.

Rom.8.

Christus multipliciter laudari debet.

2360 Qui statis in domo domini,in atriis domus Dei nostri.

Hîc modus diuinæ laudis apponitur:quia scilicet illi solùm laudant Deum qui stant in domo domini,& in atriis domus Dei nostri:scilicet qui perseuerant intra gremiũ ecclesię,quę est domus Dei, & in charitate,quæ per atria designatur: vide versic.2356.quia idem est cũ isto.Ne ergo aliquis credat extra domum ecclesiæ vel extra statum gratiæ, dignè Deum posse laudare: ideo postquam ad laudem Dei cunctos inuitauit,nunc statum quem debet habere ostendit,vel qui sunt illi qui nomẽ domini laudant. Vnde hic ait Augustinus. Sed quoniam scriptum est in alio Psalm. Rectos decet collaudatio.Et alibi,Nõ est speciosa laus in ore peccatoris. Et alibi,Sacrificium laudis honorificabit me:& illic iter quo ostendã illi salutare Dei. Et consequẽter,Peccatori autẽ dixit Deus, Vt quid tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meum per os tuum: quia tu odisti disciplinã & proiecisti sermones meos retrorsum? Ne ergo fortè quisquam quoniam dictum est, *Laudate serui dominum*:etiam si in domo ista fuerit malus seruus, suspicetur sibi prodesse laudem domini:continuò quales sint qui laudare debent dominum,subiecit,dicens, *Qui statis in domo domini* &c. *Qui statis*, non, Qui ruitis. Illi enim stare dicuntur,qui in mandatis eius perseuerant, qui in fide non ficta & spe firma & charitate syncera seruiunt Deo,& honorant ecclesiam eius, & non dant occasionem malè viuendi illis qui venire & bene viuere volũt. Ergo qui statis in domo domini,laudate dominũ: grati estote Deo qui vos erexit iacentes: & in domo sua stare fecit & ipsum agnoscere. Cogitãdum enim nobis est vbi iacebamus,& quò collecti sumus:quia omnes impij Deũ non quærebant:sed ipse illos non quærentes quæsiuit. Ille inuẽtos excitauit,ipse excitatos vocauit: vocatos introduxit,& in domo sua stare fecit. Hæc quisquis cogitat & ingratus non est, omnino præamore domini sui à quo tanta sunt ei præstita, se despicit.Et quoniam non habet quid pro tãtis beneficiis Deo retribuat, quid ei restat, nisi gratias agere & non repẽdere:Dicat ergo, *Qui statis in domo domini*. Vbi notare potes, quòd domus domini est multiplex:scilicet domus communior,quæ est militans ecclesia:domus interior,quæ est munda cõscientia:domus superior,quæ est triumphans gloria.Prima igitur est domus ecclesiæ: de qua Ioã.2, Domus mea domus orationis vocabitur. Et in ista domo stãt iusti,vt lapides in ædificio.Et nota quòd in ædificatione non ponitur lapis,nisi aliis sit vnitus & concors. Sic & in domo ecclesiæ discordes non stant. Vnde Chrysost.super Matth.ait, Sicut ædificatores nodosos lapides habẽtes torturas ferro dolant,& consequenter eos in ædificio ponunt: alioquin non dolati lapides aliis dolatis nõ cohærent. Sic & ecclesiæ doctores vitia hominũ & nodos acutis increpationibus primùm circuncidere debent,& sic in domo ecclesiæ collocare:alioquin vitiis manentibus, Christiani Christianis non cohærebũt. Tolle hæc,& nulla discordia inuenietur. Hæc ille. Igitur si ad concordiam non fueris aptatus,in domo ecclesiæ non poteris stare. Et hoc notans Apostolus ait, Vos ipsi tanquam lapides viui superædificamini in domos spirituales sacerdotiũ sanctum,Deo offerre spirituales hostias per dominum Iesum Christũ.Secunda est domus conscientiæ,de qua Psal.100,Perambulabam in innocentia cordis mei in medio domus meæ. Hæc autem domus,vt in ipsa bene possis stare, debet primò esse munda per affectionum puritatem:2.Machab.14, Tu domine vniuersorum qui nullius habes indigẽtiam,voluisti templum habitationis tuæ fieri in nobis: & nunc sancte sanctorum domine cõserua domum istam immaculatam, quæ nuper mundata est.

Benedicunt Deum solum bonum.

Psal.32.

Psal.49.

Marc.2.

Iob 14.

Stare qui dicuntur.

1.Petr.2.

est. Secundò debet esse secreta per cõtemplationis sublimitatem.Iudith 8,In superioribus domus suę fecit sibi secretum cubiculum:in quo cum puellis clausa morabatur. Per Iudith intelligitur anima Deum in quiete contemplationis laudãs. Hæc ergo in superioribus domus suæ, id est in superiori portione rationis, debet facere cubiculum: id est Deum sub silentio contemplari:& cum puellis, id est cũ viribus & potentiis inferioribus inclusa manere,ne exterius vagari incipiat. Tertiò debet esse deliciosa per deuotionem.Sapient.8, Intrãs in domum meam,conquiescam cum illa:non enim habet amaritudinem conuersatio illius, sed lætitiam & gaudium.Ideo dicebat saluator cuilibet nostrũ, Surge,tolle lectum tuũ, & vade in domum tuam, scilicet conscientiæ. Tertia principalis domus est domus gloriæ, quæ domus multas habet mansiones:Christo dicente, In domo patris mei mansiones multę sunt:quia scilicet diuersitatẽ habet præmiorum.Hæc enim gloriæ domus est primò mundissima:Psal.19,Domum tuam decet sanctitudo in longitudine dierum,quia nullus nisi immaculatus ibidem stare potest.Vnde Augustinus super illo verbo, Psal.118,Beati immaculati &c.dicit, Beati immaculati in via:tanquam si diceret, Scio quid velis, quia beatitudinẽ quæris.Sed si vis esse beatus,esto immaculatus.Secundò est speciosissima:Psalm.25, Domine dilexi decorem domus tuæ,& locum &c. Et hoc,quia ibi nullum malum, sed omne bonum aderit:quia(vt ait Magister lib.4.dist.49) ille solùm est beatus,qui habet quicquid vult, & nihil mali vult.Tertiò est deliciosa & lætitia plena.Eccles.50, In magna domo auditus est sonus suauitate plenus.Hoc ideo, quia ibi non est mors, non luctus, non lassitudo,non infirmitas,non fames,non sitis, non æstus,non indigentia:sed summa omnium lætitia:vt ait Augustinus.in lib.de summo bono. Quartò est securissima.Ioã.8,Filius manet in domo in æternum:seruus autem non.Hoc ideo,quia sic est beatus certus de perpetuitate gloriæ, sicut & damnatus de æternitate pœnæ.aliter beatus meritò timeret ab illa domo expelli, qui timor illi pœna esset. Quintò est amplissima. Baruch 3, O Israel,quàm magna est domus Dei,& ingens locus possessionis eius:magnus,& non habet finẽ: excelsus & immẽsus.Sextò est abundantissima.Psal.35,Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos.De ista ergo domo gloriæ dicitur, Laudate nomẽ domini qui statis in domo domini, quia beati qui ibi stant, semper Deum laudant.Psalm.83.Beati qui habitant in domo tua domine:in sæcula sæculorum laudabunt te.

Marc.10.

Exod.3.

Solum bonũ sunt laude digni.

2361 Laudate dominum, quoniam bonus dominus: psallite nomini eius, quoniam suaue.

Hîc laudis diuinæ multiplex assignatur ratio. Et diuiditur in partes tres:secundum quòd probat Deum laudandum maximè ex tribus:scilicet: primò ratione suæ bonitatis:secundò ratione suæ potestatis:ibi,*Quia ego cognoui*: tertiò ratione suæ fidelitatis,quia scilicet adimplet promissa: ibi, *Et misit signa*. Prima diuiditur in partes duas: quia primò Dei bonitas proponitur: secũdò per effectum probatur:ibi,*Quoniam Iacob elegit*.Quãtum ergo ad primum,ponit Deum esse laudandum:& hoc ratione suæ bonitatis:dicens, *Laudate dominum quoniam bonus dominus*. Sola enim virtus causa est veræ laudis & honoris. Sic & omnia vitia vituperio sunt digna.Cum Deus sit bonus à quo bona cuncta procedũt,ipse super cætera est dignus laude.Vnde hic ait Augustinus. Breuiter vno verbo hic explicatur ratio diuinæ laudis:quia bonus dominus.Sed bonus est,nõ vt sunt bona quę fecit.Nã fecit Deus omnia bona valde,cœlum,terrã & omnia quæ in eis sunt. Si hæc omnia bona sunt, quàm bonus est ille qui fecit illa?Omnia enim bona ipse fecit. Ipse autẽ est bonus quem nemo fecit. Ille bono suo bonus est, non aliũde participato bono. Ille seipso bonus est: non adhærendo alteri bono.Mihi autem adhærere Deo bonum est,qui non eguit à quo fieret bonus: sed eguerunt illo cætera vt fierent bona.Vultis audire quàm singulariter sit bonus? Dominus interrogatus dixit,Nemo bonus, nisi vnus solus Deus. Inuenio in creatura cœlum bonum, solem bonũ, lunam bonam,stellas bonas,terram bonam,hominem bonum,angelum bonũ. Omnia enim ista dico bona,sed tamen nõ absolutè: sed cum nominibus suis.Vt puta,dico cœlum bonum, angelũ bonum,hominem bonum. Ad Deum autem cum me refero,puto nihil melius dicere quàm bonum. Sicut enim solus Deus absolutè dicitur esse, ipso dicente ad Moysem,Ego sum qui sum:& dices, Qui est,misit me ad vos.Alia autem absolutè non sunt, quia verũ esse immutabile esse est: quod ille solus est. Sic & absolutè ille solus bonus est, qui seipso bonus est, à quo cætera bona sunt. Aliud est ergo bonum alio bono bonum:& aliud, bonũ seipso bonum. Item notandum quòd Deus singulariter dicitur bonus absolutè:quia omnem rationẽ qua quis dicitur bonus, ipse Deus in se cõtinet essentialiter.Dicitur enim quis bonus ratione putitatis,veritatis,honestatis,pietatis,fidelitatis & humilitatis:vide dictionario,vbi bonus. Vnus autem est per essentiã puritas,veritas &c.Ratio ergo quare Deus est laudandus,est quoniam bonus.Insanit enim qui laudat quod non est bonũ.Vnde hic Augustinus.ait, Si laudas iniquũ eo ipso quo iniquus est, nónne & tu iniquus eris? Si laudas furem eo quo fur est, nónne & tu eius particeps eris? Si laudas iustum eo ipso quo iustus est, nónne & tu idẽ habes partem laudando:Nõ enim laudares iustum eo quo iustus est,nisi iustitiam amares:non autẽ amares, si inde nihil haberes. Si ergo quicquid aliud laudamus,ideo laudamus quia bonum est:nulla tibi maior causa & melior dari potuit Deum laudãdi,quàm quoniam bonus dominus.Sequitur,*Psallite nomini eius,quoniam suauis*.Psallere nomini domini, est operari & viuere conformiter Christo. Hoc enim facere,non est graue,sed leue;quoniam salus est dominus. Vnde Psalmo 33, Gustate & videte, quoniam suauis est dominus. Graue enim onus est viuere secundum desideria carnis, secundum desideria mundi, quæ hominem multis laboribus implicant, Seruire autem Deo, regnare est. Vnde & Christus ait, Matthæus 11. Tollite iugum meum super vos: iugum enim meum suaue est,& onus meum leue.Vbi Rabanus ait,Quid iugo Christi suauius:quid onere illius leuius probabitur esse:abstinere à scelere,bonum velle, malum nolle:amare omnes, odisse malum: æterna consequi,præsentibus nõ capi: nolle inferre alteri quod sibi perpeti sit molestum? Lauda ergo dominum qui non solum in se bonus est,sed etiam tibi suauis & dulcis.Vnde hic Augustinus. *Psallite nomini eius,quoniã suaue.*

Bonus dicitur absolutè solus Deus.

Bonus dicitur quia multiplici ratione.

Christus suauis est.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suaue. Non solum bonus est dominus, sed etiam tibi suauis. Talem autem se præbuit hominibus, vt etiam panẽ de cœlo miserit, & filium suũ sibi æqualem hominem faciendum, & pro hominibus occidendum: vt per hoc quod tu es, gustes quod non es. Multum enim erat ad te gustare suauitatẽ Dei, quia remota erat illa & nimis alta: tu autem nimis abiectus, & in imo iacens. In magna ista separatione missus est mediator. Non poteras ad Deum homo, Deus factus est homo: vt quoniam homo potes ab homine, qui non posses ad Deum, per hominem venires ad Deum. Et factus est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Sed si homo solùm esset, sequendo quod es, nunquam peruenires. Si Deus solum esset, non cõprehendẽdo quod non es, nunquam peruenires. Vnus ergo factus est homo, vt hominem sequendo, quod potes, ad Deum peruenires: quod non poteras. Inde ergo factus est tibi suauis. Quid suauius pane angelorum? Et tamen panem angelorum manducauit homo. Non enim aliunde viuit homo, & aliunde angelus.

1.Tim.2.

Psalm.77.

2362 Quoniam Iacob elegit sibi dominus, Israel in possessionem sibi.

Hîc ostẽdit Dei bonitatem per effectum & suauitatem. In hoc enim magna Dei bonitas & suauitas apparet in nobis: quia (vt habetur ad Ephes.1.) Ipse gratuita sua bonitate elegit nos ante mundi constitutionem: non quia eramus sancti futuri, sed vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Non ergo opera nostra etiam futura fuerunt causa quare nos elegit: sed sua electio fuit causa omnium meritorum nostrorum. Vnde ibidem ait gl. Elegit nos ante mundi constitutionem &c. id est antequã essemus. Ne quis ergo putet animas cum Deo fuisse æternas, & tũc illas aliquid meruisse, iuxta errorem illorum qui ante hæc visibilia dicũt fuisse animas sanctas: & ideo ipsas tunc fuisse electas à Deo: hoc apertè ostendit falsum esse: dicens, Elegit nos ante mundi constitutionem. Quomodo autem eligeret eos qui nondum erant, nisi prædestinãdo? Et sic tunc non elegit nos, quia sancti eramus, ita nec ideo quia sancti futuri eramus: sed potius elegit nos ad hoc vt essemus sancti & immaculati per bona opera. Non ergo quia futuri eramus sancti, sed vt essemus sancti, nos elegit. Ideo quippe tales futuri eramus, quia elegit ipse prædestinans vt tales per gratiam eius essemus. Sed Pelagianus veritati resultans, ait, Præsciebat Deus qui futuri erant sancti & immaculati per liberum voluntatis arbitrium. Et ideo eos in sua præscientia, quales futuros esse præsciuit, elegit. Elegit (inquit) antequam essent, prædestinans filios quos futuros sanctos esse præuidit. Sed hoc confutat Apostolus: dicens, Vt essent sancti & immaculati in conspectu eius, non hominum: id est intus vbi ipse conspicit, nõ extra, vbi homines vident. Ex quibus per effectum apparet bonitas & suauitas Dei erga nos, quia sua mera gratia nos ante mundi cõstitutionem elegit: quę electio nos sanctos facit & immaculatos. Quod non tantus Psalm. ait, *Quoniam Iacob elegit sibi dominus.* Quãtum ad literam: per Iacob & Israel, qui fuit pater duodecim tribuum, intellige populum Israel, quẽ Deus singulari prærogatiua in populum peculiarem sibi elegit. Quoniam vt hic ait August. Cæteras gentes sub angelis posuit Deus: Iacob autem elegit sibi in possessionẽ. Quamuis enim ipse omnes gentes condiderit, cæteras angelis commisit: sibi istam possidendam conseruandamque deputauit. Quod ideo dicit August. quia Deus personaliter incarnatus, aliam gentem personaliter nõ visitauit prædicãdo: sed angelis (id est Apostolis) ipsas docendas & visitandas commisit. Sed quãtum ad propheticum sensum, per Iacob & Israel intellige fideles, qui sunt Iacob, qui supplantans vel luctator interpretatur: qui contra spirituales nequitias luctantur & pugnant. Qui similiter dicũtur Israel, qui videns Deum interpretatur: quia tales in suis certaminibus, non suas vires, sed vires in seipsos conspiciunt. Quod sic faciũt, quia Deus elegit eos in possessionem sibi. Et aduerte quòd electi sunt possessio & hæreditas Dei: & econtrario, Deus est possessio & hæreditas ipsorũ: quia Deus illos possidet dum ipsos inhabitat: & ipsi possident Deum, dum ipso hic fruuntur per spem, & in futuro per gloriam.

Elegit nos Deus gratis, nõ propter merita nostra.

Pelagij error prædestinatio nis.

Iacob & Israel significat fideles & iustos.

Deus est possessio nostra, & nos Dei.

Quia ego cognoui quòd magnus est dominus, & Deus noster præ omnibus diis. 2363

Hîc ostendit Deum laudãdum ratione suæ potestatis. Et primò proponit Dei potestatem: secundò ponit eius declarationem: ibi, *Omnia quæcunque.* Primò ergo Dei magnitudinẽ potestatis proponit: dicens, *Quia ego cognoui quòd magnus est dominus.* Quasi dicat propheta, Et licet omnes non possint cognoscere magnitudinem Dei, quæ nostrum intellectũ excedit: ego tamen eleuatus gratia sua ipsam cognoui. quòd si alij cognoscere nondum possunt, saltem credant. Vnde Psalm. 94, dicitur, Quoniam Deus magnus dominus, & rex magnus super omnes deos &c. qui meritò propter multa dicitur magnus dominus. vide ibi, versic. 1633. Et hoc est quod de Deo dicitur Iob 37, Quod est magnus fortitudine iudicio & iustitia, enarrari non potest. Quod exponens Gregor. dicit, Magnus quippe est Deus fortitudine, quia fortem aduersariũ superat: & de domo illius vasa contumeliæ auferens, in misericordiæ vasa commutat. Magnus iudicio, quia etsi hic electos suos per aduersa deprimit, eos quãdoque in gloria æternæ prosperitatis extollit. Magnus iustitia, quia etsi hic diu tolerat, quandoque tamen sine termino reprobos damnat. Item dicitur Deus magnus, scilicet sanctitate, dignitate, claritate, & laude: vide versic. 775. Vel aliter, dic q. Deus est primò magnus in sapientia omnia gubernante. Iob. 36, Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. Secundò est magnus in iustitia omnia regulante. Sapient. 17, Magna iudicia tua domine. Tertiò est magnus in misericordia omnia conseruante. Eccles. 22, Magna misericordia Dei, & propitiatio illius conuertentibus ad se. Est quartò magnus in potentia omnia superante. Eccles. 17, Magna potẽtia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Et hanc magnitudinem cognouit Psal. dicens, *Quia ego cognoui quòd magnus est dominus.* Sequitur, *Et Deus noster præ omnibus diis:* super omnes deos qui sunt in cœlo vel in terra. Vbi notandũ, quòd Deus dicitur multipliciter: vide versic. 809. Quibus tamen omnibus præest dominus Deus noster. Et in nomine domini illum explicat hic Psalm. dicens, *Quia ego cognoui quòd magnus est dominus.*

Magnus dicitur Deus multipliciter.

Gregor. 27. moral. c. 26.

Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo & in terra. 2364

Hîc

Hîc ponit potestatis Dei declarationem: quam primò declarat in generali: secundò in speciali: ibi, *Educens.* Declarat ergo Dei potestatem, quæ voluntati eius æquatur: quia quæcunque vult facere facit: & quæcunque facit, vult facere, quia voluntas Dei causa est omnium rerum. Vnde fatuum est de aliquo quærere voluntatis Dei causam: vt puta dicẽdo, Quare Deus hoc voluit facere? cum ipsa Dei voluntas sit omnium causa, & nullam superiorem causam habeat: quia omnia quæcunque voluit fecit ipsa, à nullo mota neq; facta. Propter quod dicit Magister lib. 1. dist. 45, Hæc itaque summè bona volũtas Dei causa est omnium quæ naturaliter fiunt vel facta siue futura sunt, quæ nulla præuenta est causa, quia æterna est. Ideóq; ipsius causa quærenda nõ est. Qui enim eius causam quærit, aliquid maius ea quærit, cum nihil ea maius sit. Vnde qui quærit quare voluit Deus mundum facere: causam quærit voluntatis Dei. Omnis autẽ causa efficiens, maior est eo quod efficitur. Nihil autem maius est voluntate Dei: non ergo eius causa quærenda est. Vnde si quis quærat quare voluit Deus facere mũdum, cœlum & terram: respondendum est eis qui voluntatem Dei nosse desiderant, quòd voluntas Dei omnium quæ sunt ipsa est causa, & nihil volũtatis Dei est causa. Si enim causam habet voluntas Dei, aliquid est quod antecedit voluntatem Dei: quod nefas est credere. Qui ergo dicit, Quare fecit Deus cœlum & terram? respondendum est ei, Quia voluit. Voluntas enim Dei causa est cœli & terræ. Et ideo maior est voluntas Dei, quàm cœlũ & terra. Qui ergo dicit, Quare voluit Deus facere cœlũ & terram? maius aliquid quærit quàm sit voluntas Dei. Nihil autem maius inueniri potest. Cõpescat ergo se humana temeritas. Et ideo quod nõ est, nõ quærat: ne id quod est, non inueniat. Hoc ergo exprimens Psalm. ait, *Omnia quæcunque voluit fecit* &c. Tanta est enim potestas diuinæ voluntatis, quòd nullus sibi contradicere potest: quinimmò quanto quis voluntati Dei resistere conatur, tanto amplius ipsam adimplet. vt multis exemplis ostendit Greg. super illo verbo Iob 25, Nemo potest auertere cogitationes eius: vide versic. 490. Item adhuc multa exempla ponit Gregor. 6. moral. cap. 11. super illo verbo Iob 5, Qui comprehendit sapientes in astutia eorum: vide ibi. Vnde concludit, cap. 14, dicens, Magna opera domini exquisita in omnes voluntates eius. Sicut quippe eius opera magna sunt, vt per omne quod ab hominibus agitur, eius voluntas exquiratur. Nam sæpe inde voluntas Dei perficitur, vnde repelli putabatur. Hinc rursus Psalmista dicit, *Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo & in terra* &c. Et aduerte quòd Deus omnia quæ facit, liberè facit, nõ necessitate ductus: sicut multoties faciunt homines. Et hoc est quod ait Psalm. *Omnia quæcunque voluit dominus fecit* &c. Vnde hic ait August. *Omnia quæcũque voluit dominus fecit* &c. Quis comprehendat hæc? quis enumeret opera domini in cœlo, in terra, in mari & in omnibus abyssis? Tamen omnia credere inconcussè debemus. Quoniã quicquid creaturarum in cœlo, quicquid in terra, quicquid in mari & in omnibus abyssis, à domino factum est: quia omnia quæcunque voluit dominus fecit. Nõ enim omnia quæ fecit, coactus est facere: sed omnia quæcunq; voluit fecit. Causa omnium quæ fecit, volũtas eius est. Facis tu domum, quia si nolles facere, sine habitatione remaneres: necessitas cogit te facere domũ, nõ libera volũtas. Facis tu vestẽ, quia si nõ faceres, nudus ambulares. Ad faciendam ergo vestẽ, necessitate duceris, nõ libera volũtate. Conseris montẽ vitibus, semẽ spargis: quia nisi faceres, alimenta non haberes: omnia hæc necessitate facis. Deus solus voluntate fecit, nullo quod fecit eguit. Nos tamen aliquid libera voluntate facimus, etsi non omnia: eũ Deum amãdo laudamus: hoc libera voluntate facis, quando laudas quod amas. Non enim ex necessitate, sed quia placet. Vnde iustis & sanctis Dei placuit Deus etiã flagellans eos: quãdo iniquis omnibus displicet, placuit illis, & sub flagello eius, in ærumnis, in laboribus, in vulneribus, in egestate cõstituti laudauerunt Deũ. Non eis displicuit nec torquẽs. Hoc est ergo gratis amare, non proposita acceptione mercedis: quia ipsa merces tua summa ipse Deus erit, quẽ gratis diligis. Ille igitur Deus qui omnipotens est, in cœlo & in terra omnia quæcũq; voluit fecit. Tu in domo tua nõ facis omnia quæ vis, nec in teipso facis quod vis: sed Deus in te facit quod vis. Ipse autẽ dominus facit omnia quæ vult, in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis.

Volũtas Dei causa est omnium, & causam non habet.

Gregor. 16. moral. c. 18.

Deus quod facit liberè facit: nos autẽ, necessitate ducti.

Amatur Deus & laudatur liberè.

Educens nubes ab extremis terræ, fulgura in pluuiam fecit. 2365

Hîc in speciali declarat Dei potestatẽ: & primò in cœlo, scilicet aëreo: secundò in terra: ibi, *Qui producit.* Quantum ad primum, sciẽdum quòd cœlum accipitur multipliciter. Est enim cœlum aëreum, æthereum, igneum, sidereũ, chrystallinum, empyreum, & cœlum sanctæ trinitatis: vide versic. 1066. Et quia cœlum aëreum magis nobis est notũ: ideo volens ostendere potestatẽ Dei in cœlo, agit de his quæ Deus facit in isto cœlo aëreo, in quo nubes generantur Dei potentia, & in pluuiã resoluuntur: dicens, *Educens nubes* &c. Vbi notãdum quòd (vt dicitur lib. 6. de proprietatibus rerũ,) nubes est aëris densitas ex vaporibus & fumositate terræ & aquę, maris contractione conglobata naturaliter, & cauernosa ad modũ spõgiæ. Sol enim suo calore eleuat fumositates terræ sursum. Eleuat etiã vapores grossos ex aqua maris, conuertẽs aquam in aërem: scilicet grossum & humidum in se continẽtem aliquas partes aquæ. Illi ergo vapores ex aqua maris eleuati sursum in aërem virtute solis, insimul coniunguntur cũ vaporibus & fumositatibus terrę, & condensantur in nubẽ: quæ postea nubes resolutæ, partes aquæ quas continebant, emittũt inferius: & sic generatur pluuia. Ex quibus apparet, quòd nubes generantur ex vaporibus aquę maris. Mare autem circundat terram: & sic dicitur extremum terræ. Et sic nubes quæ à mari educitur, ab extremis terræ educi dicitur. Quod Deus virtute sua facit, quam virtutem soli communicauit. Et hoc notans Psalm. ait, quòd ipse Deus est educens nubes ab extremo terræ: quas à mari deducit ad medium terræ, vt illis resolutis, terra irrigetur pluuia. Hoc autem nulla virtus creata per se facere posset. Sequitur, *Fulgura in pluuiam fecit.* Quanuis enim propriè fulgur sit iaculus cœlestis, qui ex vapore grosso ad supernũ aëris interstitiũ eleuato, & vehemẽti calore solis desiccato, in lapidẽ conuertitur, & impetu ventorũ fracta nube violẽter & impetuosè descẽdit ad terrã: tamen quandoq; fulgur dicitur illa nubiũ coruscatio & intonatio, quæ multum terret audiẽtes & vidẽtes, quæ est signũ pluuię: quia in illa fulguratione nubes franguntur, quibus fractis,

Cœlũ multiplex.

Quid est nubes, & quomodo generatur.

Fulgur quid sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

aqua in nubibus contenta descēdit: & sic generatur pluuia. Et hoc est quod ait Psal. quòd Deus fulgura in pluuiam facit, quia ad coruscationem fulguris, consequitur pluuia: quæ potestatē Dei ostendunt. Per ista autem Psalm. ad intelligentiam spiritualem nos mittit. Sciendum ergo quòd per nubes Apostoli & sancti prædicatores significantur: vide versic. 556. 926. 1273. Has nubes dominus ab extremo terræ eduxit, quando ipsos vsq; ad fines terræ ad prædicandum fidem misit. Qui prædicando fulgurabant, terrendo peccatores: ex quibus terroribus secuta est pluuia consolationis spiritualis, & gratia Dei. Vnde ad istum intellectum hunc locum exponit August. dicens, *Educens nubes ab extremo terræ.* Quas nubes? prædicatores veritatis suæ. De quibus nubibus alio loco irascens vineæ suæ dicit, Psalm. 77. Mandabo nubibus meis ne pluant super imbrem. Et parum est excitasse nubes de Hierusalem vel de Israel, quos misit prædicare euangelium toto orbe Psalm. 18. terrarum? De quibus nubibus dictum est, In omnē terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Parū est hoc? Sed quia ipse dominus ait, Prædicabitur hoc euāgelium regni in toto orbe terrarum in testimonium omnibus gentibus: & tūc venit finis, excitat nubes ab extremo terræ. Nā crescente euangelio, vnde erant prædicatores euāgelij in finibus terræ, nisi ibi excitet nubes ab extremis terræ? De ipsis autem nubibus quid operatur, subdit, *Fulgura in pluuiam fecit.* Hoc est, minas ad misericordiam flexit, de terroribus irrigauit. Quādo tibi minatur Deus per prophetam, per Apostolum & times: nónne coruscatio terruit te? Sed cùm pœnitēdo corrigeris, & agnoscis hoc misericordia fieri, in pluuiam vertitur fulguris terror. Aliter autem istum versum exponit Richard. dicens, *Educēs nubes ab extremo terræ.* Terræ nostræ extrema, peccata infima & opera abiecta. A tali extremitate nubes producitur, quia ex turpitudinis recordatione caligo confusionis generatur. Sed hæc nubes dum mentem obnubilat, contra concupiscentiæ æstus, quasi contra solis ardorem refrigerium præstat. Nā qui peccasse se meminit, & se peccasse erubescit: quanto plus de præterito dolet, tāto plus de futuro se exhibet cautiorem. *Fulgura in pluuiam fecit.* Ante fulgura nubes producitur: & iterū fulgura pluuia sequitur. Nubes, caligo cōfusionis: fulgur, terror maiestatis: pluuia, fletus compunctionis. Ex recordatione namque turpidinis & diuini terroris, formidine mens concutitur.

Nubes sunt Apostoli & prædicatores.

Nubes est cōfusio peccati.

2366 Qui producit ventos de thesauris suis: qui percussit primogenita Aegypti ab homine vsque ad pecus.

Hîc ostendit Dei potestatem in terra. Vbi notādum quòd quamuis aliquorū sit opinio quòd ventus generetur ex fluctu brachiorum maris: tamen verior & communior opinio est, quòd ex terra vētus generatur: quia ex fumositate de terra ascendēte & aerem impellente fit vētus. Vnde dicit Albertus magnus, quòd radix est ex vapore qui ascendit ex terra: & principium esse eius est ex eo: & materia eius est vapor talis, qui est frigidus & siccus, subtilitate sua aerem transcendens, & spissatur frigiditate aēris, fortiter impellit aerem. Quod patet ex hoc, quia quantitas vētorum & nubium est secundum quantitatem vaporis ascendentis ex terra: quia quando multi sunt vapores, multi sunt vēti. Sic ergo materialiter ventus est ex vapore terrestri ad superius aēris ascendente. Ex quo apparet quòd Psalm. ostendens ventorum productionem, ostendit potestatem Dei in terra: dicens, *Qui producit ventos de thesauris suis*: id est de occultis cauernis, vnde nescis vnde venti veniant: scis tamen quòd iussu Dei flant. Quòd enim flat ventus, sentis: sed qua causa flat, vel de quo thesauro ductus sit, nescitur. Mysticè autem per hos vētos intelligit prædicatores, quos de thesauro occulto suæ sapientiæ inspirat. Vnde hic ait August. *Qui producit ventos* &c. Eosdem puto prædicatores, & nubes, & ventos. Nubes, propter carnem: ventos, propter spiritum. nubes enim videntur, venti sentiuntur, & non videntur. Deniq; quoniam carnem videmus esse de terra: ideo inquit, nubes excitat ab extremo terræ. Expressit vnde excitet nubes: venit ad ventos, quia spiritus hominis ignoratur vnde veniat. Ideo ait, *Producit ventos de thesauris suis.* Sequitur, *Qui percussit primogenita Aegypti* &c. Hoc ad literam fecit, vt apparet Exod. 12. vide versic. 2333. Mysticè autē per primogenita intelligūtur mores nostri, inter quos principalis est fides. Vnde August. hic ait, *Qui percussit* &c. Primogenita nostra salua sint in domino: quoniam ipse dedit ea nobis. Molesta pœna est & terribilis plaga mors primogenitorum. Quæ sunt primogenita? mores nostri, in quibus nunc seruimus Deo. Primitias enim habemus ipsam fidē vnde incipimus: quia nemo incipit bene viuere, nisi ab ipsa fide. Fides ergo nostra in primogenitis nostris est. Quādo custoditur fides nostra, cætera subsequi possunt. De qua primogenita fide Apostolus ait, Nos primitias spiritus habentes, id est dantes, Rom. 8. iam Deo primitias spiritus nostri, id est ipsam fidē tanquam primogenita nostra. Si ergo magna gratia Dei est, vt cōseruetur fides nostra: sic magna est pœna, occidere primogenita. Quādo ergo in afflictione ecclesiæ constituti perdunt fidem: primogenita percutiuntur. & sic Deus percutit fidem illorū permissiuè, quia permittit eos à fide cadere. Vel aliter totum versum exponit Richard. dicens, *Qui producit ventos* &c. Spiritussanctus vbi vult spirat: sic nihilominus quando vult post pluuiam venti producuntur. Beati enim qui lugent, quoniam ipsi cōsolabuntur. Aliter enim spirat spiritus timoris, aliter spiritus pietatis, aliter spiritus fortitudinis. Tales ventos producit dominus de thesauris suis: scilicet quando diuinæ scripturæ arcana rimamur & admiramur. Sed dum tali admirationi vehemēter insistitur, attonita mens, nunc spiritus sapientiæ, nunc spiritus scientiæ, nunc spiritus consilij tangit nonnullos. Sequitur, *Qui percussit primogenita Aegypti* &c. initium omnis peccati. Sed tenebræ erroris talia gignunt primogenita. Quia ergo per spiritum Dei spiritus Diaboli deicitur, & per spiritum māsuetudinis spiritus elationis cōfunditur: rectè postquā venti producuntur, Ægypti primogenita moriuntur. sed alij superbiūt de vanitate sæculi, alij de sanctitate: superbia vanitatis est primogenitū peccoris, arrogantia sanctitatis, primogenitum hominis. Et sic flante spiritu percutiuntur primogenita Ægypti ab homine vsque ad pecus.

Ventus significat prædicatores.

Primogenita dicuntur fides.

Primogenita dicuntur peccata.

Ventus quomodo generatur.

2367 Et misit signa & prodigia in medio tui Aegypte, in Pharaonem & in omnes seruos eius.

Hîc

Hîc ostendit Deum laudandum ratione suæ fidelitatis: quia scilicet fideliter quę promittit adimplet. Vbi notandum quòd (vt habetur Genes. 15) Deus prædixit Abrahæ, quòd semen suum (id est filij Israel ex semine suo descendentes) esset futurum peregrinum in terra non sua, & subiiceretur seruituti, & affligeretur quadraginta annis. Et statim promisit illos de seruitute illa gloriosè liberare. Vnde statim subdit ibi, Verumtamen gentē cui seruituri sunt, ego iudicabo: & post hæc egredietur cum magna substantia. Quòd autem istud promissum fideliter Deus adimpleuerit, multa iudicia immittendo contra Pharaonem, & ipsum populum inde educendo, & ad terram promissionis educendo, hic ostendit Psal. Et duo facit: quia primò ostēdit promissionis adimpletionem: secundò ex hoc concludit Dei laudationem: ibi, *Domine nomē tuum.* Prima pars diuiditur in tres partes: quia ostendit primò quomodo ipsos de Ægypto eduxit: secundò quomodo eos per desertum perduxit: ibi, *Qui percussit*: tertiò quomodo eos in terram promissionis induxit: ibi, *Et dedit terram.* Quantum ad primum, ponit in generali quomodo eos Deus eduxit de Ægypto: scilicet cum multis signis & prodigiis, & multis plagis percutiendo Pharaonem & omnes Ægyptios: de quibus diffusè habes Exod. 8, & infrā. Et Psal. 77, Posuit in Ægypto signa sua & prodigia sua in campo Taneos, & conuertit in sanguinem flumina eorū &c. De istis signis & prodigiis, vide versic. 1325. & infrà per multos versus. Et versic. 1815. & infrà per multos versus. Quæ omnia hic breuiter replicat Psalm. dicens, *Et misit signa & prodigia in medio tui Aegypte in Pharaonem.* Vnde hic ait gl. Hæc ita manifesta sunt, vt expositione magis obscurētur. Dum verò audis quæ facta sunt in impios, caue ne in te fiāt. Ideo hæc vtilia sunt cum leguntur. Mysticè autem notandum quòd per Ægyptum, quæ tenebra vel confusio interpretatur, significantur peccatores tenebrosi & digni cōfusione. Per Pharaonem verò, qui dissipatio interpretatur, significātur ipsa peccata, quibus omnis virtus dissipatur. Per seruos enim Pharaonis ipsos accipe peccatores: quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Ioan. 8. In istis ergo peccatoribus & vitiosis, Deus vt ipsos conuertat immittit signa diuersa: scilicet quādoque signum placatiuum diuinæ iracundiæ: quandoque signum punitiuum humanæ immunditiæ, quandoque signum directiuū humanæ ignorantiæ, quandoque signum expressiuum diuinæ potentiæ: de quibus signis vide supra versic. 1815.

Signa diuersa dat Deus peccatoribus vt conuertātur.

2368 Qui percussit gentes multas, & occidit reges fortes.

Hîc ostēdit qualiter eos perduxit per desertum, pro ipsis contra ipsorum hostes pugnando. Et duo facit: quia primò hoc proponit: secundò ipsorum hostes explicat quos percussit: ibi, *Seon regem.* Vbi notandum quòd pars istius versiculi refertur ad ea quę fecit per desertū: vt puta quādo orante Moyse, dominus percussit Amalech, & ipsum & populum eius fugauit in ore gladij: vt habetur Exod. 17. Et de istis dicit, *Qui percussit gentes multas*: quia multus populus erat cum ipso Amalech. *Et occidit reges fortes*: vt puta Barach, regem Chananæorum: quem filij Israel interfecerunt, antequam intrarent terram promissionis, & vrbes eius subuerterūt: vt habetur Numer. 21. Et regem Ammonitarū, & regē Moabitarum, & multos alios reges: vt ibidē habetur, scilicet Numer. 21. Mysticè autē per gentes accipe gētiles idolatras, quos percussit Deus, quando corda eorū inspirauit vt ad Deum verū conuerterentur. Vel percutit, quando diuersis aduersitatibus corpus percutit vt animā sanet: secundū quod dicitur, Ego occidā, & ego viuere faciā: percutiā, & ego sanabo. Et consimiliter occidit reges fortes, quando principes & mundi potentes cōuertit: qui tūc occisi dicūtur, quia infidelitas in eis fuit occisa. Et aduerte quòd est percussio multiplex, qua Deus percutit gentes, id est peccatores: scilicet percussio iustitiæ quæ fit ad punitionē: sic enim percutit induratos, 1. Reg. 25. Percussit dominus Nabal, & mortuus est. Secunda est percussio disciplinæ ad correctionē: sicut pater percutit filiū vt corrigatur. Prouerb. 23, Noli subtrahere à puero tuo disciplinā. Si enim percusseris eū virga, nō morietur: cum enim virga percutis eū, & animā eius de inferno liberabis. Tertia est percussio doctrinæ ad eruditionē: sicut doctor percutit discipulum vt addiscat. Vnde Cantic. 5, Inuenerūt me custodes ciuitatis: percusserunt me: tulerunt palliū meū. Qui enim sunt custodes ciuitatis, nisi doctores & prædicatores, qui docēdo verbis percutiunt subditos? Quid autē per palliū, quo res suppositа occultatur, nisi ignorātia intelligitur? Sic ergo prędicatores verbis percutiēdo subditos, palliū auferunt, dū per doctrinā velamen ignorātiæ de ipsorū cordibus auferūt. Ex quibus apparet quòd omnis percussio domini aut est ad correctionē, aut ad damnationē. Quod ostendit Gregor. dicens, Percussio namq; domini tūc diuit culpā, cum mutauerit vitā. Nam cuius mores non mutat, nō expiat actiones. Omnis ergo diuina percussio aut purgatio in nobis est vitæ præsentis, aut initiū pœnæ sequētis. Propter eos enim qui ex flagello proficiūt, dictū est, Qui fingis dolorē in præcepto. quia dum flagellatur iniquus & corrigitur, qui audire præceptū noluit, audiuit dolorē. Dolor autē in præcepto fingitur ei, quia malis operibus quasi præceptis vitæ dolor cohibetur. De his verò quos percussio dānat, dicitur, Percussisti eos, & nō doluerūt: attriuisti eos, & renuerūt accipere disciplinam. His flagella ab hac vita inchoāt, & in æterna percussione perdurant &c.

Deuter. 32.

Percussio multiplex.

Percutit deus dupliciter.

Gregor. 18 moral. c. 12.

Psalm. 9.

Hierem. 5.

D Seon regem Amorrhæorum, & Og regem Basan, & omnia regna Chanaā. 2369

Hîc explicat reges quos Deus educendo populū occidit. Vbi aduertēdum quòd prima pars istius versiculi fuit tempore Moysi, scilicet occisio istorū regum: sed secunda pars fuit tempore Iosue, quādo scilicet occidit omnia regna Chanaā. De Seon rege Amorrhęorū habetur Numer. 21, quòd Moyses dū duceret populū per desertū, misit nūcios ad Seō regē Amorrhæorū, petēs humiliter ab eo trāsitum per terrā suam, nullū damnum suis inferendo. Qui transitū eis concedere noluit, quin potius exercitu cōgregato, egressus est eis obuiā in deserto, vt pugnaret contra filios Israel: à quibus occisus est, & omnis eius terra possessa est à filiis Israel. De isto ergo rege ait Psal. q; Deus occidit Seō regem Amorrhęorū: quia scilicet filij Israel diuina virtute adiuti illū cū populo suo occiderūt. De Og autē rege Basan dicitur ibi, scilicet q; postquā filij Israel interfecerūt Seō, & possederūt terrā Amorrhęorū, venerūt ad terrā Basan. Quod audiēs Og rex Basan, occurrit eis armatus cum populo suo, vt pugnaret cōtra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Israel.Et tũc dixit dominus ad Moysen,Ne timeas A
eum,quia in manu tua tradidi illũ, & omnem po-
pulũ eius,faciésq; illi sicut fecisti Seon regi Amor-
rhæorum:percussérúntq; Og cum filiis suis, vni-
uersúmque populum eius, & possederunt terram
illius. Et de isto rege nunc ait Psal. *Et Og regem Ba-*
san, supple Deus occidit. Quod verò sequitur, *Et*
omnia regna Chanaam: hoc non fuit tempore Moysi
per desertum,sed tempore Iosue:quãdo iam intra-
uerant terram promissionis, & omnes reges Cha-
naan inhabitantes terram promissionis occidit,&
possedit regna ipsorũ. Vt enim habetur Iosue 13,
reges quos occiderũt filij Israel in terra promissio-
nis,fuerunt triginta vnus: qui omnes ibidẽ ponũ-
tur,& ipsorum regna nominantur. Hos ergo om-
nes recitans breuiter Psalm.ait, *Et omnia regna Cha-* B
naan:scilicet possiderunt filij Israel, occisis regibus
Seon rex Amorrhæorũ significat cõcupiscẽtiã oculorũ luxuriosorum. eorum & populis.Mysticè autẽ Deus in nobis oc-
cidit Seon regem Amorrhæorum &c. Vbi notan-
dum quòd Seon interpretatur Tẽtatio oculorum:
& hic regnat in Amorrhęis. Quid est enim Amor-
rhęus,nisi reus amor carnalis & luxuriosus? Est er-
go Seon rex Amorrhæorum, quia tentatio ocu-
lorum maximè regnat in luxuriosis. Sed hunc regem
in nobis Deus occidit, quando à nobis vanitatem
Psal.115. remouet visionis:quod Psalm. postulabat, dicens,
Auerte oculos meos, ne videant vanitatem. Quæ
autem vanitas maior vanitate & falsa apparentia
mulieris? Si enim hunc regem in te non occiderit
Deus, facilè capieris. Vnde Chrysost.in homil.su-
Videre frequenter mulieres, capit mentem. per illo verbo Matth. 5,Omnis qui viderit mulierẽ C
ad concupiscendum &c.dicit,Si ergo vis continuè
oculos tuos pulchris faciebus mulierum infigere,
capieris omnino,etsi bis vel ter fortassis possis cõ-
tinere. Non enim es extra humanam naturam. Qui
autem flammam semel accendit,etiam visa mulie-
re absente, format apud se imaginem turpium co-
gitationum,à quibus multoties procedit ad opus:
quia si aliqua se ornando, oculos hominum ad se
traxerit, etiamsi nulli plagam intulit,pœnã patie-
tur extremam. Venenum enim cõfecit,etsi nullum
qui biberit,inuenit. Quod autem viris dicit, hoc
ad fœminas loquitur:capiti loquẽs,& corpori per-
suadet. *Et Og regem Basan*:mysticè Og interpretatur
Conclusio:Basan verò interpretatur Cõfusio. Per
Og igitur intellige conclusos peccato:quia scilicet D
ab aspectu oculorum venerũt ad opus qui regnãt
in Basan,quia confusione sunt pleni. Hũc ergo re-
gem in nobis Deus occidit, quando peccatum per
opus conclusum remittit,& ad pœnitentiam pec-
catorem inducit &c.

2370 ## Et dedit terram eorum hæreditatẽ, hæreditatem Israel populo suo.

Hic ostendit quomodo in terram promissionis
eos induxit & eis tradidit:quia occisis omnibus il-
lis regibus & populis,ipse Iosue diuisit populo Dei
terram promissionis,& hæreditariè ipsam illis de-
dit possidendam:vt habetur historialiter Iosue 18.
Per hoc autem mysticè vult ostendere quòd Deus
suis fidelibus hæreditatem dabit terrã promissio- E
nis,quæ est terra viuẽtium:de qua infideles eiecit,
scilicet angelos apostatas: de qua hæreditate dici-
Psal.60. tur, Quoniam tu Deus exaudisti orationem meã:
dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Vbi
nota quòd per Christum hæc hæreditas nobis est
collata:vt ostendit Gregor.dicẽs, Christus moriẽ-
Gregor.27. moral.cap.11. do docuit mortem non metui: resurgendo docuit
de vita cõfidi. Ascendendo autem docuit de cœle-
stis patriæ hæreditate gloriari:vt quò caput præis-
se conspiciunt,illuc se subsequi membra gratulen-
Matth.24. tur. Vnde bene & ab eodem nostro capite dicitur,
Vbicunq; fuerit corpus: ibi congregabũtur aqui-
1.Petri 1. læ. Vnde & Petrus ait,In hæreditatem incorrupti-
bilem,incõtaminatam, & immarcessibilem cõser-
uatam in cœlis &c. Et notandum quòd multiplex
est hæreditas: scilicet quædã abominabilis & per-
niciosa, quædam mutabilis & fluctuosa, quædam
vtilis & gratiosa, quædam desiderabilis & glorio-
sa. Et de istis vide versic.974.

2371 ## Domine nomen tuum inæternum: domine memoriale tuum in generatione & generationem.

Hic ex prædictis concludit nomen domini esse
laudandum:primò ratione beneficiorum:secundò
ratione iudiciorum:ibi, *Quia iudicabit*. Quantum ad
primum, aduertendum quòd ex prædictis benefi-
ciis factis populo suo:ac etiã ex prædictis iudiciis
factis hostibus populi sui nomen domini per vni-
uersum orbem fuit diuulgatũ & admirabile præ-
Deuter.28. dicatum. Vnde Moyses narratis beneficiis Dei dã-
dis bonis,& iudiciis in malis exercendis,ait,Nomẽ
eius gloriosum & terribile:gloriosum,scilicet pro-
pter beneficia:terribile autem,propter iudicia. Ne
ergo aliquis putet quòd fama nominis domini ces-
saverit,hic ostendit Psalm.quòd inæternũ permа-
net:quia & beneficia sua semper dat bonis,& iudi C
cia exercet in malis. Quia omnia illa quæ tunc illis
faciebat Deus,historialiter erãt quædam figuræ il-
lorũ quæ realiter semper facit in nobis. Quæ om-
nia figuratiua reducit gl.ad figurata,repetẽs dicta
in hoc Psalm.dicẽs,Hæc quidẽ quo ad literã quo-
modo sunt facta,audiuimus:sed aliquid significãt,
quod explicari oportet. Repetamus ergo ab illo lo
co, *Omnia quæcunque voluit dominus fecit in cœlo & in*
terra &c. Typicè in hominibus hoc possumus intel
ligere. Cœlũ enim sunt spirituales:terra,carnales.
Ex his enim duobus tanquam cœlo & terra cõstat
ecclesia. In his enim facit Deus quæcũq; vult,& in
mari(id est in infidelibus)facit quæ vult. In quibus
omnibus nihil fit sine iussu Dei. Nõ enim sæuiunt
mali,nisi permittãtur à Deo:nec in eos vindicatur,
nisi iusserit Deus. Et in omnibus abyssis quæ vo-
luit fecit. Abyssi sunt latẽtia mortalium corda,pro-
fundæ cogitationes hominũ,in quibus facit Deus
quod vult. Quia interrogat iustũ & impiũ:latet cor
bonũ,latet & cor malũ,& in vtroq; est abyssus:sed
Deus in vtroq; videt quem nil latet: cõsolatur cor
bonũ,& torquet malũ. Sequitur,*Educẽs nubes ab ex-*
tremo terræ. Nubes sunt prædicatores: quos nõ tãtũ
de Israel misit,sed etiã ab extremo terræ excitat,&
in fines orbis terræ mittit. Et de ipsis nubibus ful-
gura in pluuiã facit:id est minas ad misericordiam
flectit. Prædicatores namq; & terrẽt & blandiũtur.
terrẽt cõminando æterna supplicia:blãdiũtur,pro-
mittẽdo æterna præmia. Sequitur,*Qui producit vẽtos*
de thesauris suis. Idem prædicatores & nubes sunt &
vẽti. nubes,propter carnẽ:vẽti, propter spiritũ. vel
propter aliud vẽti dicuntur Apostoli: quia scilicet
totũ mundũ velociter percurrerũt. *Qui percussit pri-*
mogenita Aegypti. Primogenit, est fides. percutit ergo
primogenita Ægypti,quia quicũq; affligit ecclesiã,
etiãsi sit Christianus,fidẽ perdit. *Ab homine vsq; ad pe-*
cus:i. à doctis vsq; ad indoctos. *Et misit signa & prodi-*
gia

gia in medio &c. quia multa signa peccatorib⁹ mittit A
vt conuertãtur:vide versic. 2376. *Qui percussit gentes*
multas &c. Quas gentes, & quos reges? *Seon regem*
Mar.24. *Amorrhæorum*:id est concupiscentiam oculorum. *Et*
Og regem Basan: id est peccatum consumatum. *Et*
omnia regna Chanaam. Chanaam namque interpre-
tatur, Paratus humiliationi. Et hic accipitur hu-
miliatio,non pro virtute,sed pro pœna & afflictio-
ne. Et sic paratus humiliationi est quilibet super-
bus, quem sequitur humiliatio damnationis æter-
næ. Et dedit terram eorum hæreditatẽ &c. Per ter-
ram eorum significãtur omnes gentes, quas hære-
ditariè dedit Israel populo suo: quia ex omnibus
gentibus Christi fidem receperunt. vel hæredita-
tem cœlestem,de qua ceciderunt dæmones, genti- B
bus conuersis dedit. Ex quibus omnibus sequitur,
quòd si Deus illa omnia faciendo historialiter,me-
moriale nominis eius fuit dilatum, quòd etiã quia
ista omnia vsque in finẽ facit specialiter, quòd me-
moriale nominis eius semper perdurare debet. Et
hoc est quod ex prædictis concludit Psal. dicens,
Domine nomen tuum inæternum. Vnde hic ait August.
Domine memoriale tuum &c. id est,iam nõ cessat mise-
ricordia tua:non cessat manus tua in sæculo facere
ista quæ tunc fecisti præfigurando:omnia enim illa
in figura contingebant illis. *Domine*(ergo)*memoriale*
Generatio duplex. *tuum in generatione & generationem*. Generatio prima,
qua fideles efficimur & per baptismũ renascimur:
generatio alia,qua à mortuis resurgem⁹. *In æternum* C
(ergo)*memoriale tuum domine*. Et super istam genera-
tionem, quia nec nunc nos oblitus es vt vocares,
nec tunc obliuiscẽris vt corones.

2372 ## Quoniã iudicabit dominus populum suum,& in seruis suis deprecabitur.

Hic concludit Deum laudandum ratione iudi-
ciorum. Vbi notandum quòd iudicium est duplex:
scilicet discretionis & cõdemnationis: vide versic.
522. Et de vtroque hic intelligitur. Et primò de iu-
dicio discretionis: quia in populo suo Iudæorum
diuisit bonos à malis. bonos assumendo, & relin-
quendo malos. Vnde hic ait Aug. *Quoniam iudicabit*
dominus populum suum. Compleuit Deus omnia prę-
Iudæi iudicati sunt à Christo. dicta in populo Iudęorum. Sed nunquid iã rema-
serunt opera eius,postquam induxit plebem suam D
in terrã promissionis? Certè nõ. Vnde audi, *Iudicabit*
dominus plebem suam. Iã enim iudicauit populũ suum.
Excepto futuro iudicio iudicatus est populus Iu-
dæorũ: quia separati sunt inde iusti,& remãserunt
Ioan.9. iniusti. Vnde dominus ait,In iudicium veni in hũc
mundum:vt qui non vident,videant:& qui vident,
cęci fiant. Exceęcati sunt superbi:illuminati sunt hu
miles. Iudicauit ergo domin⁹ populũ suum. Ipsum
Esa.2. iudicium prædixit Esaias,Et nũc tu domus Iacob,
venite,ambulemus in lucem domini. Parũ est hoc?
Sed audi quod sequitur, Dimisit enim plebẽ suam
domum Israel. Ipsa est domus Iacob, quæ domus
Israel. Domus Iacob & domus Israel vna gens est, E
vna plebs:hanc inuitat, & hanc dimittit. Et nunc
iam certè ô domus Iacob occidisti Christum:iã ca-
put ante crucẽ agitasti:iã pendentẽ irrisisti. Iã dixi-
Matth.27. Luc.3. sti,Si fili⁹ Dei es, descẽde nũc de cruce. Iã pro phre-
neticis rogauit medicus, dicẽs, Pater ignosce illis,
quia nesciunt quid faciũt. Certè iã fecisti ista om-
nia. Et nũc crede in eũ quẽ occidisti: bibe sanguinẽ
quẽ fudisti. Iudicasse ergo dicitur populũ suũ, sepa-
rando in ipso bonos à malis, fideles ab infidelibus.
Hoc post illa omnia significauit propheta, dicens,
Domus Iacob,venite, ambulemus in lucẽ domini:
ne remanẽdo in Iudaismo nõ perueniam⁹ ad Chri-
stum. sed nunc dimisit populũ suum domũ Israel.
Venit Iacob:quia dimisit domum suã, domum Ia-
cob. Quæ venit,& quæ dimissa est,nisi quia hoc est
iudicium,vt qui non vident, videant:& qui vident
cæci fiãt? Iudicauit ergo dominus populum suum:
id est,separauit bonos à malis,iustos ab iniustis. Et
hoc est quod subditur, *Et in seruis suis deprecabitur*:id
est secundum aliã literã,cõsolabitur. Vel potest to-
tũ hoc accipi de iudicio condẽnationis: quo iudi-
cabit domin⁹ populũ suũ. Volẽs enim Deus osten-
dere quãta pœna in futuro iudicio reprobi iudica-
bũtur,hic iudicat & punit populum suũ (id est elec-
tos) vt ex punitione bonorũ mali colligant quali-
ter in futuro sunt iudicãdi. Et notabat Apostolus
1.Petr.4. Petrus,dicẽs, Tẽpus est vt incipiat iudiciũ à domo
Dei. Si autẽ primũ à nobis, quis finis eorũ qui non
Greg.5. mor. cap.8. credũt euãgelio? Quod ad propositũ exponit Greg.
dicẽs, Cõsideremus quæ supplicia postmodũ pra-
uos terreãt, si etiam iustos tã valida hic flagella ca-
Iudiciũ malorũ ex pœnis bonorũ cõsiderari potest. stigant. Hinc est enim quod Petrus ait, Tẽpus est vt
iudiciũ incipiat à domo Dei:& si iustus vix saluabi-
tur,impius & peccator vbi parebũt? Quasi dicat,Ex
nostra pœna colligendũ est quomodo Deus feriat
quibus irascitur:si sic nos affligi patitur, in quibus
lętatur? Aut quomodo illos percussurus est,quibus
iustum iudiciũ exhibet, si etiã nos sic cruciat,quos
piè redargues fouet? Est ergo sensus, *Iudicabit domi-*
nus populũ suũ: id est seruos suos in quibus deprека-
bitur:hic scilicet diuersis ipsos pœnis affligẽdo, vt
ex hoc mali considerent, quali pœna ipsi finaliter
erunt iudicãdi. Et hoc est quod Paulus iustis dice-
2.Thessal.1. bat, Gloriamur in omnibus persecutionibus & tri-
bulationibus vestris quas sustinetis in exẽplum iu-
sti iudicij Dei. Acsi diceret, Dũ tot dura toleratis,
qui tam recta agitis, quid aliud quàm iusti iudicij
Dei exempla datis:vt ex pœnis bonorum supplicia
considerentur malorum?

2373 ## Simulacra gentium, argentum & aurum,opera manuum hominum.

Hic execrãdo reprehẽdit cultũ idolorũ. Idolorũ
autẽ vanitatẽ reprehẽdit, ostẽdẽs idola esse vana ex
multis:scilicet primò ratione causæ materialis: se-
cundò ratione causæ efficiẽtis: ibi, *Opera manuũ ho-*
minũ:tertium ratione causæ formalis:ibi, *Os habent*:
quartò ratione causæ finalis:ibi, *Similes illis fiãt*. Quã
tũ ad primũ, nota q⁹ iste versus formaliter habetur
Psal. 113. Et ideo expositionem eius vide ver. 2013.
Quãuis enim ista superius de simulacris fuerint di-
cta:tamẽ hic repetita verecundiã augẽt his qui in
illis cõfidunt. Et aduerte quòd licet simulacra fiãt
de viliori materia quã sit aurũ & argentũ, quia fiũt
de gypso,de lapide,de ligno,de luto: tamẽ istã pre-
ciosioręmateriã hic nominare voluit,quia si in ista
materia preciosiori idola sunt irridẽda, multo for-
tius in viliori. Vnde hic Augustinus ait, *Simulacra*
gentium &c. Hic se conuertit Psalm. ad exprobran-
Idolorũ vanitas. da & irridenda idola,quę etiam iam irridẽtur à cul-
toribus suis, dicens, *Simulacra gentium argentum &*
aurum. Quid enim restat figmentum nisi irriden-
dum:non adorandum? Idola gẽtium dicturus erat,
fortassẽ vt contemneremus ista omnia idola gen-
tium: lapides & ligna, gypsum & testam: non
hic dico, Vilis materia est, sed illud dico, quòd
valde amant & honorant. Sed nunquid argentum

& aurum, quia lucent, oculos habent ad videndum, intellectum ad cognoſcendum? Cum igitur omnia iſta inſenſata ſint: quid facitis ô vos homines de argento & auro Deos? Quos Deos facitis, nónne videtis quòd aurum non intelligit, non videt, non ſentit?

2374 Os habent, & non loquentur: oculos habent, & non videbunt.

Hîc oſtendit idolorum vanitatem ex cauſa formali. Iſte verſus formaliter ponitur Pſal. 113: vide expoſitionem ibi, verſic. 2014.

2375 Aures habent, & non audient: nec enim eſt ſpiritus in ore ipſorum.

Hîc ex alio oſtendit ipſorum vanitatem ex cauſa formali: quia ſcilicet non formam vitalem, qua poſſint voces & orationes aliorum audire, ſed neque ſpiritum oris, quo poſſint alios docere. Vnde primam partem, ſcilicet *Aures habent, & non audient*, expoſitam vide verſic. 2015. Quod autem ſequitur, *Neque enim eſt ſpiritus in ore ipſorum*: ibi ſpiritus accipitur pro anima ſenſuali, qua animal ſentit, & eius ſenſus immutatur ab obiecto. Non autem talem ſpiritum habent idola, quia quamuis artifex potuerit ei dare imaginem & figuram hominis vel alterius animalis: illi tamen ſpiritum vitalem non potuit dare, quia non auditum auribus, non viſum oculis, non palpare manibus &c. Vnde hic ait Auguſt. Oculos, aures, nares, manus, & pedes: omnia iſta homo artifex facere potuit: ſed nec lucem oculis, nec auditum auribus, nec vocem ori, nec ſpiritum naribus, nec iter pedibus potuit dare.

2376 Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis.

Hîc oſtendit idolorum vanitatem ex parte cauſæ finalis. Iſte verſus formaliter ponitur Pſal. 113: vide expoſitionem verſic. 2017. Et nota quòd idolorum cultores ſimiles idolis fiunt, *(Similes idolis ſunt idolatræ.)* quia quamuis in exteriori apparentia organa ſenſuum videantur habere, ſenſum tamen interiorem illis non percipiunt. Vnde hic ait Auguſt. In illis qui confidunt in cultura idolorum quædam cernitur idolorum ſimilitudo: non quidem in carne eorum, ſed in interiore homine illorum. Nam aures habent, & non audiunt. Ad illos quippe clamat Deus, Qui habet aures audiendi, audiat. Ipſi autem non audiunt Deum clamantem, *Oculos habent, & non vident.* Habent enim corporis oculos, ſed mente vel fide non vident. Nares habent, ſed non ſentiunt Chriſti odorem.

2377 Domus Iſrael benedicite domino: domus Aaron benedicite domino.

Hîc ex omnibus prædictis Deum ab omnibus eſſe laudandum concludit. Et duo facit: quia primò omnes ad laudem Dei excitat: ſecundò qualiter Deum laudare debent explicat: ibi, *Benedictus*. Prima diuiditur in duas: quia primò excitat contemplatiuos & maiores: ſecundò ſubditos & minores: ibi, *Domus Leui*. Quantum ad primum, ſciendum quòd Iſrael, *(Iſrael ſignificat contẽplatiuos.)* qui interpretatur videns Deum, ſignificat viros ſpirituales & contemplatiuos: quorum conuerſatio in cœlis eſt, quia à terrenis eleuati toto intellectu, toto affectu feruntur in Deum: dulcedinem bonitatis eius explorantes. de quibus dictum eſt, Dicat nunc Iſrael, quoniam bonus, quoniam in ſæculum miſericordia eius. *(Pſal. 117.)* Eſt ergo domus Iſrael contemplatiuorum congregatio: quos ad laudem Dei excitat, dicens, *Domus Iſrael benedicite domino*. Benedicere enim dominum, eſt virtuoſe & bene viuere: vide verſic. 378. Vel benedicere Deum, eſt de omnibus noſtris bonis, non nobis, ſed ſibi dare gloriam: vide ver. 502. Nota etiã quòd multipliciter benedicimus Deũ: ver. 502. Vel aliter: vt per domum cõſcientia cuiuſlibet intelligatur. *(Domus ſignificat cõſcietiã.)* In qua quilibet bonus habitat, dũ per bona exteriora nõ vagatur. In qua velut in domo manẽs, quicquid agendum vel fugiendum ſit, cogitat. Vnde domum pro conſcientia accipiendam oſtendit Gregor. *(Greg. 4. mor. cap. 24.)* dicens, Quid autem per domos, niſi conſcientiæ deſignantur ſingulorum? Vnde cuidam ſanato dominus dicit, Vade in domum tuam. Acſi apertè dicat, Poſt exterius miraculum, ad conſcientiam reuertere: & qualem te intrinſecus Deo debeas exhibere, perpende. Quid eſt ergo *Domus Iſrael benedicite domino*, niſi Conſcientiæ ſpiritualium domino benedicunt. Vel aliter: per Iſrael intellige beatos in patria clarè Deum contemplantes facie ad faciem: *(Iſrael ſignificat beatos.)* quos Pſalm. ad Dei laudem inuitat, dicens, *Domus Iſrael benedicite domino*. Non enim inuitat beatos ad Dei laudem ex neceſſitate, quia illi indigeant: ſed magis ex quadam congratulatione & charitate mutua. ſicut & Pſalm. 102, beati angeli ad Deum laudandum inuitantur: dicens, Benedicite domino omnes angeli eius, miniſtri eius, qui facitis voluntatem &c. Vel aliter, & clarius: ly verbum imperatiuum ſtat pro indicatiuo. vt ſit ſenſus: Benedicite domino domus Iſrael: id eſt benedicit domino. Vel aliter: per domum Iſrael intelligit filios Abrahæ: *(Iſrael ſignificat omnes fideles.)* non ſolum carne, ſed magis fide. Et ſic filij Abrahæ ſunt omnes ex gentibus ad Chriſti fidem conuerſi: de quibus dicit Ioannes Baptiſta, *(Matth. 3.)* Potens eſt Deus ex lapidibus iſtis (id eſt ex gentibus qui lapides colebant) ſuſcitare filios Abrahæ. Vnde hic ait Auguſtinus, *Domus Iſrael benedicite domino*: id eſt omnes filij Abrahæ etiam de lapidibus ſuſcitati. Manifeſtum eſt quia illi ſunt magis domus Iſrael qui pertinent ad ſemen Abrahæ: non carne, ſed fide. De domo Abrahæ crediderunt Apoſtoli, & milia circunciſorum: crediderunt etiam gentes, & factæ ſunt de domo Iſrael. Sequitur, *Domus Aaron benedicite domino*. *(Aaron prælatos ſignificat.)* Hic ad laudem excitat maiores & prælatos. Aaron enim qui fuit ſummus ſacerdos, ſignificat prælatos & maiores eccleſiæ: vt dictum fuit ver. 1830. Per domum ergo Aaron prelatos omnes intellige: qui meritò Deum laudare tenentur, vt ſicut cæteros dignitate præcedunt, ſic & ſanctitate præcedant. Vnde illis ſub Aaron nomine dicitur, Dicat nunc Aaron, quoniam in ſæculum miſericordia eius. *(Pſal. 117.)*

Domus Leui benedicite domino: qui timetis dominum benedicite domino. 2378

Hîc excitat ſubditos & minores. Et primò clericos, dicens, *Domus Leui* &c. De ſola enim tribu Leui erant qui in templo ſeruire debebant miniſtri & ſacerdotes. Et ſic per domum Leui intellige omnes clericos & ſacerdotes minores: qui ſingulariter bene viuendo Deum benedicere debent, quia ipſorum bonitas bonos facit ſeculares. *(Clerici mali populũ corrũpunt & boni perficiunt.)* Similiter & ipſorum mala vita facit ſeculares malos: vt oſtendit Chryſoſt.

Chryſoſt. ſuper Matth. dicens, Chriſtus, vt bonus medicus, ingreſſus Hieruſalem ad infirmam ciuitatem ſanandam, primùm ad originem paſſionis intendens intrauit in templum. Nam ſicut de templo (id eſt à clericis) omne bonum egreditur: ita & de templo omne malum procedit. Si enim ſacerdotium integrum fuerit, tota eccleſia floret: ſi autem corruptum fuerit, omnis fides marcida eſt. Sicut enim cum videris arborem pallentibus foliis, intelligis quia vicium habet in radice: ſic cum videris populum indiſciplinatum, ſine dubio cognoſce quia ſacerdotium eius non eſt ſanum. Hac ergo cauſa ſingulariter clerici ad Deum benedicendum per bonam vitam excitantur: cum dicitur, *Domus Leui benedicite domino*. *(Domus noſtra eſt omne quod diligimus.)* Vel aliter: per iſta verba vult oſtendere quòd mens clericorum non in aliquo temporali, ſed ſolum in domino quieſcere debet. Nam domus mentis vocatur omne illud quod mẽs diligit, in quo per amorẽ quieſcit: vt oſtendit Gregorius, *(Greg. 8. mor. cap. 31.)* dicens, Sicut enim domus exterioris conuerſationis eſt ædificium quod inhabitat corpus: ita domus noſtræ congregationis eſt res quælibet, quam per dilectionem inhabitat animus. Omne quippe quod diligimus, quaſi in hoc quieſcentes habitamus. Vnde Paulus quia in ſupernis cor fixerat, in terra quidem poſitus, ſed tamen à terra extraneus dicebat, Noſtra conuerſatio in cœlis eſt. *(Phil. 3.)* Domus ergo Leui eſt omne illud quod per amorem clerici inhabitant. Vt ergo præter Deum nihil diligant, eis dicitur, *Domus Leui benedicite domino*: vt ſit ſenſus, Benedicere domino ſit domus veſtra: id eſt hoc ſolũ diligatis, in hoc ſolo vt in domo quieſcatis. Vel aliter: per iſta verba vult oſtendere quòd *(Domus noſtra ſunt corpora noſtra. Greg. 5. mor. cap. 27.)* clerici præ omnibus aliis corpus ſuum caſtum & mundum conſeruare debent. Nam ipſum corpus dicitur animæ domus: vt oſtendit Gregor. dicens, Luteas quippe domos habitamus: quia in corporibus terrenis ſubſiſtimus. Quod bene Paulus conſiderans ait, *(2. Cor. 4.)* Habemus theſaurum noſtrum in vaſis fictilibus. Et rurſum, *(2. Cor. 15.)* Scimus quia ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quòd ædificationem ex Deo habemus domum non manu factam &c. Domus ergo Leui ſunt corpora clericorum, quæ domino benedicere debent: vt ſcilicet per ipſorum caſtitatem & munditiam ab aliis Deo benedicatur. Quid eſt ergo *Domus Leui benedicite domino*, niſi corpora clericorum faciant ab aliis domino benedici? Sequitur, *Qui timetis dominum, benedicite domino*. *(Timor ſignificat omnes iuſtos.)* Hic ſubiectos & minores ad Dei laudem excitat: & generaliter omnes. Nam per timentes Deum generaliter omnes iuſti intelliguntur. *(Eccl. 1.)* Quoniam (vt dicitur) qui ſine timore eſt, iuſtificari non poterit. Conſimiliter per timẽtes Deum omnes ad Dei laudem excitantur: Apocal. 19, vbi dicitur, Laudem dicite Deo noſtro omnes ſerui eius: & qui timetis Deum puſilli & magni. Gloſa autem iſtos qui ad benedicendum Deum inuitantur, ſic diſtinguit, dicens, Omnes ordines monet laudes Dei celebrare, dicens, *Domus Iſrael*: ſcilicet domus quæ quotidie de lapidibus ſuſcitantur, de quibus potens eſt Deus filios Abrahæ ſuſcitare. *Domus Aaron*, id eſt præpoſiti & prælati. *Domus Leui*, id eſt miniſtri. *qui timetis Deum*, id eſt omnes populi. Nam prępoſiti ſunt domus Aaron: miniſtri, domus Leui: populi, omnes qui timent. Omnes iſti generaliter ſunt domus Iſrael.

2376 Benedictus dominus ex Sion, qui habitat in Hieruſalem.

Hîc explicat modũ quo Deum debemus benedicere. Vbi aduertendum quòd benedicitur Deus corde melius quàm verbis. Corde autem benedicitur per fidem: quia ſine fide impoſſibile eſt placere Deo. Illi ergo Deũ benedicunt qui perfectam fidem habẽt in illum. Fides autem circa Chriſtum maximè in duobus conſiſtit: ſcilicet in eius humiliatione & incarnatione, & in eius aſcenſione & glorificatione. Vnde iſta duo præcipuè ipſe dicebat: dicens, Exiui à patre & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. *(Ioan. 18.)* Et iſta duo nos docet Pſalm. confiteri & credere, dicens, *Benedicens dominus ex Sion*, quo ad incarnationem: *Qui habitat in Hieruſalem*, quo ad glorificationem. Quantum ad primum, notandum quòd per locum aliquando intelligitur habitans in loco: ſicut ſi dicatur, Iſte genitus eſt ex Bononia: intelligitur, id eſt, ex gente quæ habitat in Bononia. Simili modo per Sion intelligitur Dauid rex, *(Sion ſignificat Dauid.)* qui mõtem Sion habitauit. Vnde & ipſe mons Sion dicebatur ciuitas Dauid, quia ibi erat palatium ſuum & habitatio. Certum eſt autem quòd ex Dauid natus eſt Chriſtus: ſicut dicit Apoſtolus, *(Rom. 1.)* Qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. *(Ex Sion venit Chriſtus, id eſt ex Dauid.)* Hoc ergo præuidens Pſam. hic ait, *Benedictus dominus ex Sion*: id eſt benedictus dominus Ieſus Chriſtus, qui ex Sion: ſcilicet ex Dauid venit, carnem aſſumendo. Et iſto modo Eſaias loquitur, *(Eſa. 2.)* dicens, De Sion exibit lex, & verbum domini de Hieruſalem: id eſt, verbum domini exibit & incarnabitur de Sion & de Hieruſalem: id eſt de Dauid, qui habitat in Sion & in Hieruſalem. Vel aliter: *Ex Sion venit dominus*: quia ex Sion exiuit prædicatio fidei ſuæ, qua mundo fuit manifeſtatus: vide verſic. 1970. Et tunc eſt ſenſus, *Benedictus dominus ex Sion*: id eſt qui ex Sion nobis manifeſtabitur. Quantum verò ad eius glorificationem, ſubdit, *Qui habitat in Hieruſalem*. Non quidem in Hieruſalem ciuitatem terreſtrem quæ diſſipata pluries fuit: quæ occidit prophetas: & lapidauit ad ſe miſſos: ſed in Hieruſalem cœleſtem. Hieruſalem namque viſio pacis interpretatur: & ſignificat cœleſtem patriam, in qua Chriſtus habitat glorificatus. Nobis ergo quandiu hic peregrinamur, dominus venit ex Sion. Sion ſpeculatio, Hieruſalem viſio pacis interpretatur. In qua ergo Hieruſalem habitat Chriſtus? In illa quæ cecidit? Non: ſed in matre noſtra: ſcilicet in cœlis: de qua dictum eſt, Multi filij deſertæ, magis quàm eius quæ habet virum. *(Gal. 4.)* Nunc ergo dominus ex Sion, quia ſpeculamur quòd veniat: nunc tamen quandiu in ſpe viuimus, in Sion ſumus. Finita via, habitabimus in illa ciuitate Hieruſalem, quę nunquam ruitura eſt: quia & dominus, qui eſt caput noſtrum, habitat in ea, & cuſtodit eam quæ eſt viſio pacis æterna Hieruſalem. Vel aliter: vult oſtendere Pſal. quòd Deus benedicitur à iuſtis: & hic in præſenti, & in cœleſti patria. Vbi per Sion accipit vitam præſentem, quæ de longè Deum ſpeculatur per fidem: & per Hieruſalem accipit gloriã cœleſtem: in qua Deus pacificè facie ad faciem videtur à beatis. Vnde hic ait gloſ. vel iuxta interpretationes nominum, Sion interpretatur ſpeculatio: Hieruſalem, viſio pacis. Nunc ergo ex Sion benedictus eſt Deus: id eſt à nobis, qui quandiu viuimus in ſpe, ſumus in Sion: quia ſpeculamur quòd Dei regnum adueniat. Hic autem habitat in Hieruſalem cœleſtem, & ibi à

Universidad de Deusto Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

sanctis benedicitur: & tanto dignius, quanto ibi clarius cognoscitur. Et nota quòd multipliciter nos benedicimus Deum: vide versic. 502.

PSAL. CXXXV.

2380 Confitemini domino quoniã bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Titulus istius Psalmi est, Alleluia. Consimilem titulum habet Psalm. 104. vide ibi expositionem, scilicet versic. 1790. De materia verò Psalmi, appareret quòd iste Psalm. est quædam inuitatio aliorum ad laudandum Deum, & sibi de collatis beneficiis gratias agendum: sicut fuit Psalm. præcedens. Et quamuis multa in laudem Dei dicantur, tamen in isto Psalmo maximè misericordia Dei commendatur: ad quam referuntur omnes versiculi istius Psalmi: sicut & primus, qui ait, *Confitemini domino, quoniam bonus*: finis eius est, *Quoniam in sæculum misericordia eius*: qui finis in fine omnium versiculorum intelligitur. Verbi gratia: secũdus versus dicit, *Confitemini Deo deorum*: subintellige, Quoniam in sæculum misericordia eius: & sic in omnibus aliis versiculis. Et hoc est quod hic ait Augustin. Quamuis hic in laudem Dei multa dicantur, maximè tamen eius misericordia commendatur: sine cuius commendatione nullum versum claudi voluit spiritus sanctus. Item vt hic ait glosa, magna virtus istius Psalmi in Paralippomenon ostenditur: vbi legitur q̃ quũ cœpissent filij Israel Deũ laudare & dicere, *Confitemini domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius*: impleuit gloria domum domini. Ita præstò est gratiæ diuinæ præsentia, si puro corde canitur. Intentionem mouet ad laudem Dei, & in Dei confidere misericordia. Quibus visis, accedo ad diuisionem Psalmi. Diuiditur iste Psalm. in tres partes: secundum quòd ad laudem diuinæ misericordiæ nos ex tribus inducit: primò ex creatione mundi in generali: secundò ex protectione populi Iudæorum in speciali: ibi, *Qui percussit Aegyptum*: tertiò ex gubernatione populi Christiani in singulari: ibi, *Et dedit terram eorum*. Prima pars diuiditur in duas: quia primò proponit Deum laudandum in generali: secundò narrando eius beneficia in speciali: ibi, *Qui fecit cœlos*. Prima diuiditur in partes quatuor: secundum quod quatuor proponit generaliter, ex quibus Deus est laudandus. Et primò ratione eius bonitatis: secundò ratione eius diuinitatis: ibi, *Confitemini Deo*: tertiò ratione eius maiestatis: ibi, *Confitemini domino*: quartò ratione eius potestatis: ibi, *Qui facit mirabilia*. Quantum ad primum, ostendit primò Deum esse laudandum ratione suæ bonitatis: dicens, *Confitemini domino, quoniam bonus* &c. Hoc idem in præcedenti Psalm. ostendit, dicẽs, Laudate dominum, quoniam bonus dominus. Et de bonitate Dei quare est laudandus, ibi vide: scilicet versic. 2361. Iste versus formaliter habetur superius, versic. 1834. 1881. 2048. Ideo expositionem eius ibi vide. Hic tamen vnum notandum est, quòd hic textus variatur: quia aliqui codices habent, *Quoniam in sæculum misericordia eius*: & aliqui, *Quoniam inæternum misericordia eius*. Si autem dicatur, *Quoniam in sæculum misericordia eius*: textus est satis clarus, quoniam sæculum stabit pro tota vita præsenti, in qua miseri misericordia Dei indigemus. Sed si textus dicat, *Quoniam inæternum misericordia eius*: tunc est dubium, quia cum misericordia non possit fieri nisi miseris, quomodo inæternum erit misericordia eius: quia in suis electis post iudiciũ nulla erit miseria? Et hoc dubium hic mouet Augustin. & soluit dicens, Plerique textus habent, *Quoniam inæternum misericordia eius*. Quomodo ergo post iudicium quo in fine sæculi mortui & viui iudicandi sunt, missis iustis in vitam æternam, iniustis autem in combustionem æternam, cum non sint deinceps futuri quorum adhuc misereatur Deus: quomodo potest intelligi inæternum misericordia eius futura? Sed rectè misericordiam eius inæternum futuram quam suis sanctis fidelibúsque largitur intelligimus: non quia inæternum miseri erunt, & ideo misericordia inæternum indigebunt: sed quia ipsa beatitudo quam misericorditer & miseris præstat, vt esse miseri desinant & beati esse incipiant: non habet finem. Et ideo inæternum misericordia eius. Proinde confitemini domino: id est confitendo laudate dominum, quoniã bonus, quoniã inæternum misericordia eius: id est beneficium quod vobis misericorditer præstat, æternum erit. Vel aliter potest dici, quòd etiam in beatis apparebit misericordia eius inæternum, similiter & in damnatis. Quia & beatos præmiabit æternaliter vltra condignum: & damnatos æternaliter puniet, citra condignum. Est ergo sensus, secundum glosam: *Confitemini domino* (id est laudes & peccata) *quoniam bonus*: quia laudes audit, & peccata dimittit. Ideo omnes semper laudare debemus: modò laudem*, vt postea cum angelis laudare mereamur. Ipsa laus est nostra refectio, vt nulla videatur similis delectatio. Ipsa est remuneratio, quæ & operatio. Ergo confitemini domino. Ideo, quoniam inæternum, scilicet hic & in futuro, misericordia eius: quia hic parcit, ibi coronat.

Misericordia Dei cõmẽdatio.

Misericordia Dei quomodo erit æterna in beatis, qui miseri no erunt.

** Laus Dei est nostrum præmium.*

Confitemini Deo deorum, quoniam &c. 2381

Hic ostendit consequenter Deum laudandum ratione suæ diuinitatis: quia scilicet Deus est super omnes Deos. Vbi notandum quòd Deus multipliciter dicitur: scilicet essentialiter, & substantiuè: & sic est vnus solus Deus. Deuter. 6, Dominus Deus tuus, vnus est. Et spiritualiter ac participatiuè. Ioã 1, Dedit eis potestatem filios Dei fieri &c. Et sola nuncupatione: & sic etiam mali & dæmones dij vocantur. De malis hominibus habes Ioan. 7. Illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est. Et certum est quòd multis malis hominib* locutus est Deus. Vnde & de malis dicitur, Ego dixi, Dij estis &c. sequitur, vos autem sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. De dæmonibus autem dicitur, Omnes dij gentium, dæmonia. Certum est autem quòd Deus, essentialiter dictus aliorum deorum est Deus: quia omnes alios habet iudicare, punire, vel præmiare. Ideo dicitur, Deus stetit in synagoga deorũ: in medio autem Deos diiudicat. Hic solet quæri, Quare iste Psalm. post primum versiculum omnes versiculos habet ita breues præ omnibus aliis Psalmis. Ad hoc iam quasi responsum est, quoniam in fine cuiuslibet versiculi in Hebræo ponitur, *Quoniam in sæculum misericordia eius*. Ad hanc prolixitatem vitandam translatores hoc posuerunt solum in primo versiculo: scilicet *quoniam in sæculum misericordia eius*: hoc subintelligendum in fine cuiuslibet aliorum versiculorum volen

Psal. 81.

Psal. 95.

Psal. 81.

Quæstio.

volentes. Et ideo alij versiculi à primo hoc solùm medij ponuntur. Notãdum ergo quòd in Hebræo hæc clausula, *Quoniam in æternum misericordia eius*, in hoc Psal. ponitur viginti & sex vicibus. Cuius causa est, quia (sicut dicit Rabbi Sal.) à principio mundi vsque ad dationem legis in monte Sinai fuerunt viginti & sex generationes: in quibus mundus fuit sustentatus & gubernatus sola miseratione Dei, & non ex obseruatione alicuius legis à Deo datæ. Istę autem viginti sex generationes sic colliguntur ex scriptura, vt dicit N. Quoniam Gen. 5, habetur quòd Adam genuit Seth: Seth genuit Enos: Enos genuit Chainan: Chainan genuit Malalehel: Malalehel genuit Iared: Iared genuit Enoch: Enoch genuit Mathusalem: Mathusalem genuit Lamech: Lamech genuit Noe: Noe genuit Sem. Item Sem genuit Arphaxad: qui genuit Sale: qui genuit Heber: qui Phaleg: qui Reu: qui Sarug: qui Nachor: qui Thare: qui Abraham: qui Isaac: qui Iacob. Et vt habetur Gẽ. 25. Iacob genuit Leui, Gẽ. 29. & Exod. 6. habetur quòd Leui genuit Caath: qui Amram: qui Moysen: qui genuit Gerson. Et in hac generatione fuit data lex Exod. 20. Quia ergo in istis viginti sex generationibus sola Dei misericordia absque aliqua lege data mundus fuit gubernatus: ideo hanc misericordiam recognoscens Psalmista, & gratias agens in isto Psalmo viginti sex vicibus dicit confitendum domino, quoniam inæternum misericordia eius.

Generationes viginti sex à principio mũdi vsque ad legem.

Confitemini domino dominorum. 2382

Subaudi, *quoniam in sæculum misericordia eius*. Hic ostendit Deum laudandum ratione suæ dignitatis. Ipse enim Deus noster, dominus est super omnes dominos. Et hoc est quod dicitur, Quoniam Deus magnus dominus, & rex magnus super omnes deos. Ipse est per quem reges regnant, & legum cõditores iusta discernunt: vt dicitur Prouer. 8. Vnde notandum quòd propriè solus Deus dicitur dominus, & non homo propter multa: vide ver. 1633. Vnde Apocal. 19, Ipse est rex regum, dominus dominantium. Et aduerte quòd quamuis multi superbi & elati Deum non credunt esse verum dominum, tamen per pœnam hoc experientur: quia pœna aperit oculos, quos claudit culpa: vide vers. 767. Vocatur ergo Deus dominus dominorum, quia quicunque titulo aliquo dominij fungitur, sub ipso militat & seruire debet: vt ostendit Greg. dicens, Omnes namque qui sub dispensatione cõditoris vicario nobis ministerio iũgimur sub vno ac vero domino: quid nobis aliud, nisi inuicem seruimus? Cum igitur is qui subest, seruit ad obsequium, restat proculdubio vt is qui præest, seruiat ad verbum. Cum is qui subest, iussis obtemperat: oportet vt is qui præest, curã sollicitudinis ac pietatis impẽdat. Sicque fit vt dum studiosè nunc seruire nobis inuicem per charitatem nitimur: quandoque cum vero domino communi exultatione dominemur. Ex quibus patet quòd hic dominãtes non sunt veri domini: quia dominum habent superiorẽ, & quia subditis seruire coguntur. Et quãuis Deus in lege antiqua se verum dominum demonstraret, qui timeri voluit vt dominus: in noua tamen lege non timeri à nobis vult vt dominus, sed vt pater amari. Quod ostendit Gregor. dicens, Per legem enim Deus vt dominus virgam tenebat, cum dicebat, Si quis hoc vel illa fecerit, morte moriatur. Sed incarnatus virgã abstulit, quia vias vitæ per mansuetudinem ostendit. Vnde ei per Psalmistam dicitur, Intende prosperè, procede & regna propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam. Timeri enim quasi dominus noluit: sed quasi pater vt amaretur inspirauit. Quod liquidò Paulus innuit, dicens, Nõ enim iterum accepistis spiritum seruitutis in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum: in quo clamamus, Abba pater.

Psal. 94.

Deus solus dicitur dominus.

Greg. 22. moral. cap. 23.

Greg. 9. moral. cap. 31.

Psal. 44.

Rom. 4.

Qui facit mirabilia magna solus. 2383

Supple, *quoniam in sæculum misericordia eius*. Hic ostendit Deum laudandum ratione suæ potestatis: quia scilicet ipse solus facit quæ nullus alius facere potest. Et notãdum, secundum August. quòd sicut in fine cuiuslibet versus istius Psalmi subintelligitur, *quoniam in sæculum misericordia eius*: ita in principio cuiuslibet versus subaudiendum est *confitemini*: vt sic legatur, *Confitemini ei qui facit mirabilia magna solus. Confitemini ei qui facit cœlos*, &c. Sic ergo erit iste versus integer, vt dicatur, *Confitemini domino, qui facit mirabilia magna solus, quoniam in sæculum misericordia eius*. Quamuis enim Deus multa mirabilia & magna faciat per naturam & angelos & aliquos homines: illa tamen quę per seipsum facit, sunt mirabilia. Mirabile namq; est, quòd per naturã aquã vertit in vinum: & vinum vertit in sanguinem, &c. quòd virtute naturæ producit ventos de thesauris suis: quòd fulgura in pluuiam facit. Mirabile quòd ministerio angelorum quadraginta annis conduxit populum per desertum, cibãs illum pane angelorum, &c. Sed mirabiliora sunt, quæ per seipsum facit solus: vt cœlum & terram creauit ex nihilo: quòd fecit solem & lunam & stellas, & huiusmodi. Dicat ergo, *Confitemini domino, qui facit mirabilia magna solus*: quæ hic posita enumerantur. Notandum quòd aliquid alicui dicitur mirabile, quod apud alios non erit mirabile. Illud enim alicui dicitur mirabile, quod transcendit cognitionem eius. vnde aliqua sunt mirabilia simplicibus, quæ nõ sunt mirabilia sapientibus. Sicut eclipsis solis vel lunæ est mirabilis laico, quæ non mirabilis astrologo. Et isto modo aliqua sunt mirabilia hominibus, quæ non sunt mirabilia angelis. Et talia sunt mirabilia secundum quid: illa verò sunt simpliciter magna & mirabilia simpliciter, quæ transcendunt virtutẽ totius naturæ creatæ. Et hæc sunt soli Deo possibilia. Mirabilia ergo opera Dei nullus ratione scrutari potest, quia transcendunt facultatem nostram. Quis enim omnipotẽtis Dei mirabilia scrutari sufficiat: quòd cuncta ex nullo creauit, &c. vide vers. 1182. Et ideo fide credenda sunt, nõ ratione inuestiganda: ne dum ratione à nobis comprehendi nõ possunt, nos mittant in errorem. Et hoc ostendit Gregor. dicens, Sciendum est quòd mirabilia Dei & semper considerari debent per studium, & nunquam per intellectum. Sæpe namq; humanus sensus, dum per quarundam rerum rationem quærẽs non inuenit, in dubitationis se voraginem mergit. Vnde fit vt nonnulli homines mortuorum corpora in puluerem redacta considerent: dúmque resurrectionis vim ex ratione colligere non possunt, hęc ad statum pristinum redire posse desperant. Mira igitur quæ ex fide credenda sunt, perscrutanda per rationem non sunt: quia si hæc nostris oculis ratio expanderet, mirabilia non essent. Sed cum in ipsis fortasse animus titubat, necesse est vt per ea quæ per visum nouit, nec tamen per rationem colligit, ad memoriam reducat. Quatenus rei similis argumento

Mirabile quid dicitur multipliciter.

Mirabilia Dei credẽda sunt, non per scrutanda.

Greg. 6. moral. cap. 6.

Resurrectionis persuasio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

mento fidem roboret,quam labefectari sua sagacitate deprehendit.Cõsiderato quippe humanæ carnis puluere, quorundam mens concussa desperat, quando puluis ad carnem redeat, & rediuiuũ corpus per membrorum lineamenta cõponat,quando illa terræ ariditas per virentia membra viridescat, ac sese per eorum formas speciésq; distinguat.Hoc nimirum comprehendi per rationem non potest: sed tamẽ credi per exemplum faciliter potest.Quis enim ab vno grano seminis immensam surgere arborem crederet,nisi certum hoc per experimẽtum teneret?In tanta namque vnius grani paruitate vbi penè nullam vides similitudinem, vbi latet ligni duritia, & ligni tenetior vel durior medulla, asperitas corticis,viriditas radicis,sapor fructuum,suauitas odorum,colorum diuersitas,mollicies foliorum?Et tamen quia hæc per experimentum nouimus ex vno grano seminis prodire,hæc omnia non dubitamus.Quid ergo est difficile,vt puluis in mẽbra redeat, dum cõditoris potentiam cõtinuè cernimus: quia ex grano ligna mirabiliter, & adhuc mirabilius fructus ex ligno creat? Meritò ergo dicat Psalmista, *Confitemini domino qui facit mirabilia magna solus.*Sic enim diximus superius,Psal.71, Benedictus dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus. Et notandum subtilius, quòd diuersæ creaturæ ex contrariis conditionibus admirabiles nobis esse dicuntur: quæ in operibus conditoris apparent:vt ostédit Hugo de sancto Victore,in libello suo de tribus diebus,dicens,Figuræ rerum multis modis apparent mirabiles. Aliquando ex magnitudine,aliquando ex paruitate,aliquando quia raræ,aliquando quia pulchræ,&c.

2384 ## Qui fecit cœlos in intellectu.

Supple antè *confitemini domino qui fecit*:&c.& pòst *quoniam in sæculum*, &c. Et sic in omnibus versiculis est faciẽdum. Hic explicat in speciali aliquas creaturas mirabiles, quas Deus fecit. Et primò hoc ostendit de creatura cœlesti & terrestri in generali: secundò de ornamentis cœli in speciali:ibi, *Qui fecit luminaria.*Prima in duas:quia primò agit de creatione cœlorum:secũdò de creatione terrarum::ibi, Qui firmauit,&c.Primò ergo dicit dominum laudandum ex productione cœlorum,dicens,*Confitemini domino,qui fecit cœlos in intellectu.*Sciendum ergo quòd hic versus dupliciter exponitur, scilicet de cœlis materialibus,& de cœlis intellectualibus. Si de cœlis materialibus intelligitur, non est intelligendum quòd illi sint intellectum habentes:sed sic quòd illos fecit per intellectum & voluntatem, nõ de necessitate naturæ:sicut terra producit herbam de necessitate naturæ. Deus autem illos produxit per intellectum & voluntatem. Vnde hic ait Aug. Deus creaturam non per aliquam creaturam, sed solus fecit:cuius creaturæ quasdam partes excellẽtiores Psalmista cõmemorauit, ex quibus alia vniuersa cogitaremus.Vnde de cœlis ait,*Qui fecit cœlos in intellectu*:id est,in intelligentia,vt alij interpretati sunt. Vtrum autem cœlos intelligibiles significare hoc modo voluerit, an suo intellectu vel sua intelligentia feciſſe cœlos:hoc est in sua sapientia,sicut alibi scriptum est,Omnia in sapiẽtia fecisti:eo modo insinuans vnigenitum verbum. Tunc quæri potest,Si ita est vt in suo intellectu accipiamus Deum feciſſe cœlos:cur tãtum de cœlis hoc ait,cùm omnia in eadem sapientia fecerit? An ibi tantum exprimendum fuit,vt in cæteris etiam tantum possit intelligi?vt iste sit sensus, *Qui fecit cœlos in intellectu.* Qui fundauit terram super aquas:subaudi, *in intellectu*.& sic de singulis subaudiẽdum est,*in intellectu*: quia omnia in intellectu, id est, in sapientia sua & in verbo suo fecit Deus. Si autem *in intellectu* referatur ad cœlos : vt sit sensus, quòd fecit cœlos habentes intellectum:tunc notandum quòd per cœlos significantur sancti angeli:vt cum dicitur, Fiat voluntas tua sicut in cœlo &in terra:vide ver.210.920.1750.1928.Similiter per cœlum significantur Apostoli & sancti prędicatores:vt ibi Psal.18.Cœli enarrant gloriam Dei:vide ver.252.1660.1756.2162.Et tunc est sensus,*Qui fecit cœlos in intellectu*:id est,qui fecit angelos,Apostolos,&alios iustos prędicatores, habentes intellectum, intelligentes mysteria fidei,& viuentes secundum rationem.

Matth.6.

Qui firmauit super terram aquas. 2385

Hic ostendit Dei mirabilia in terræ productione:vt sit sensus,*Confitemini domino, qui firmauit terram super aquas.* Satis hoc videtur mirabile, quomodo terra super aquas sit fundata, cum terra sit grauior aqua & durior:& sic aptior est terra ad sustinẽdum aquas,quàm sint aquę ad sustinendum terrã.Quomodo ergo dicitur quòd fundauit terram super aquas?Sciendum ergo quòd quamuis aqua elemẽtaris sit supra elementum,tamen secundũ aliquos, terra quam inhabitamus,quæ arida dicitur,vt docet experientia, aquis superponitur. Vnde terram cauãdo,subtus in profundo aquas reperimus.Nec plus debet hoc nobis esse mirabile, quòd ista terra habitabilis sit super aquas , quàm quòd aquæ sint super omnia elementa : quinimò super cœlos iuxta illud Psal.148 , Et aquæ omnes quæ super cœlos sunt,laudent nomen domini. Et tamen cum terra sit infimius elementum , sub omnibus aquis terra situatur:vt patet de aquis maris,quę terram habẽt pro fundamento.Vtrum autem hoc sit virtute naturali , quòd terra fundetur super aquas , vel inter Dei mirabilia debeat computari: sufficit quòd sic esse docet experientia. Vel aliter:terra super aquas dicitur fundata,id est,iuxta aquas : sicut de ciuitatibus iuxta mare situatis dicimus quòd sunt supra mare. sic enim dicimus Genuam ciuitatem supra mare fundatam. Vel ideo dicitur terra fundata super aquas , quia ista terra habitabilis supereminet aquis , & est altior. Et istam expositionem hic ponit Augustꝰ. *Qui fundauit terram super aquas.* Obscura enim quæstio est:quia terra grauior aquis videtur, & magis apta ad portandum aquas , quàm vt ab aquis portetur:sed sic intelligimus. Terra quæ habitatur ab hominibus & terrestria continens animalia,quæ alio nomine in scripturis arida dicitur: sicut scriptum est,Appareat arida:& vocauit Deus aridam terram super aquas esse fundatã,quia aquis circumfluentibus supereminet.Non enim quæ dicitur litoraria ciuitas supra mare fundata est, sic quòd mare sub illa sit : quemadmodum naues dicuntur supra aquam maris stare.Sed ideo terra supra mare dicitur , quia aquis maris supereminet. Sic dictus est Pharao exisse super aquam. Ita enim habet Græcus codex,quod quidam Latini habent ad aquas. Sic etiam dominus Iesus Christus sedebat sic super fontem , quia ambo superiores & altiores erant:scilicet Pharao super fluuium, & Iesus altior puteo.Ille iuxta fluuium, Iesus iuxta puteũ. Vel aliter,& magis mysticè:vt sicut per cœlum intelliguntur angeli & doctores,vt dictum est in precedenti

Cœli facti sunt in intellectu dupliciter.

Terra fundatur super aquas multipliciter.

Gen.1.

Exod.7.

Psal.103.

Ioan.4.

cedenti versiculo:ita per terram intelligantur simplices & illiterati, qui non valentes capere arcana fidei firmæ, super aquas fundantur. id est, firmiter credunt fidem , quam in aquis baptismi susceperunt. Vnde istam expositionem notat Augustꝰ. dicens , Quod dictum est quòd Deus fecit cœlos in intellectu,intellige spirituales sanctos suos:quibus non tantùm credere, verumetiam intelligere diuina donauit. Quæ qui intelligere nondum possunt, & solam fidem firmissimam tenent:tanquam infra cœlos terræ nomine figurantur. Et quia in baptismum quem acceperunt, inconcussa credulitate consistunt,ideo dictum est, *Qui firmauit terram super aquas.*

2386 ## Qui fecit luminaria magna.

Supple *Confitemini domino , qui fecit luminaria magna.* Hic ostendit ornamẽta cœlorum à Deo facta. Et primò illa ponit in generali : secundò in speciali::ibi,*Solem.*Quantum ad primum, sciendum quòd luminaria magna, quæ sunt ornamenta cœlorum, sunt tria:scilicet sol,luna, & stellæ : de quibus singulatim infrà dicetur. Notandum ergo quòd per ista luminaria viri iusti mysticè intelliguntur : qui non omnes æqualiter lucent , sed sicut sol maioris luminis est quàm luna, & luna quàm stellæ:& vna stella maioris claritatis est alia , sic & iusti in meritis vnus alium excedit. Propter quod dicit Apostolus,Alia est claritas solis,alia lunę,alia stellarum. stella etiam à stella differt in claritate:sic & resurrectio mortuorum erit : quia scilicet illi qui hic fuerunt maioris meriti , ibi erunt maioris claritatis & præmij. Vnde ibidem ait Glosa, Sicut enim ista luminaria etsi vnius naturæ sint, diuersæ tamen claritatis sunt. Sic & homines cùm sint eiusdem generis,dissimilis tamen gloriæ in resurrectione erũt: vt claritatem solis illorum dignitas exequatur,qui centenarium numerum habent.Lunari verò claritati comparetur illorum dignitas , qui sexagesimũ numerum habent: stellis verò illorum qui trigesimum. Sic ergo per ista luminaria intellige iustos, quos Deus fecit in firmamento:id est,ad firmamẽtum ecclesiæ suæ:de quibus dicitur,Fiant luminaria in firmamento cœli , & diuidant diem à nocte: & sint in signa, & tempora, & dies, & annos , &c. Quæ omnia iustis hominibus conueniri , ostendit Stephanus , dicens , Luminaria sunt viri iusti , qui bonos & peccatores diuidunt , & sunt in signa & tempora:id est,in signis temporum, id est, temporalis miseriæ. Omnes enim qui piè in Christo viuere volunt,persecutionem patiuntur.Ista duo tẽpora sunt:vnum,amatorum Dei, aliud, amatorum mundi. In signum horum temporum est, vt vnum expectemus , aliud caueamus. Præterea in signum sunt iusti pœnæ reproborum : quia si iusti in vita præsenti sic puniuntur , signum est quòd reprobi in futuro plurimum patientur.Item sunt in dies & annos.Per dies septem, septem opera misericordiæ designantur,quæ debent exerceri in vita præsenti, quæ diebus septem voluitur. Per annos verò æterna vita intelligitur. Sic ergo de iustis hic dicitur mysticè,*Qui fecit luminaria magna.*

Luminaria cœli significant iustos.

1.Cor.15.

Gen.1.

2387 ## Solem in potestatem diei.

Hic ornamenta cœli ostendit in speciali. Et primò agit de sole:secundò de stellis & luna::ibi, *Lunã.* Quãtum ad primum,ait, *Confitemini domino*,scilicet *qui fecit solem in potestatem diei.* Sol enim factus est in potestatem dici,scilicet qui potestatem habet facere diem:quia cùm sol est super terram,dies est.Mysticè autem solis nomine Christus intelligitur ; teste Gregor.dicente, Sępe in sacro eloquio dominus Iesus solis appellatione figuratur: sicut per prophetam dicitur , Vobis autem qui timetis nomen domini, orietur sol iustitiæ. Et sicut impij in libro Sapientiæ in iudicio dicere describuntur , Errauimus à via veritatis,& lumen iustitiæ non luxit nobis, & sol non est ortus nobis. Per diem autem intelliguntur virtutes : vt ostendit idem Gregor.super illo verbo Iob 1, Filij eius faciebant cõuiuium vnusquisque in die suo:dicens, Filij conuiuium faciũt,dũ virtutes singulæ iuxta modũ propriũ mentẽ pascunt. Vnde & bene dicitur, Vnusquisq; in die suo.Dies enim vniuscuiusq; filij&illuminatio illius vniuscuiusque virtutis. Vt enim hæc ipsa dona septiformis gratię breuiterdicam, alium diẽ habet sapiẽtia,alium intellectus,alium consiliũ, alium fortitudo, alium scientia, alium pietas , alium timor. Neque enim hoc est sapere quod intelligere : quia multi æterna quidem sapiunt : sed hæc intelligere nequaquam possunt. Sapientia ergo in die suo cõuiuium facit , quia mentem de æternorum spe & certitudine reficit.Intellectus in die suo cõuiuium facit seu parat , quia in hoc quod audita penetrat, cor reficiendo, tenebras eius illustrat. Cõsilium in die suo conuiuium exhibet , quia dum ei se præcipitem præbet , ratione animum implet. Fortitudo in die suo conuiuium facit , quia dum aduersa non metuit,trepidanti menti cibos cõfidentiæ apponit.Scientia in die suo conuiuium parat, quia in ventre mentis ignorantiæ ieiunium superat.Pietas in die suo conuiuium exhibet , quia cordis viscera misericordiæ operibus replet.Timor in die suo cõuiuium facit,quia dum premit mentem ne de præsentibus superbiat, de futuris illam spei cibo confortat, &c. Si ergo sol significat Christum , & dies virtutes , quid est facere solem in potestatem dici, nisi facere Christum habentem potestatem omnium virtutum? Quia verus sol iustitiæ Christus solus in se plenè omnia spiritussancti dona habuit & virtutes : teste Gregorio dicente , Redemptor noster in carne veniens operationes septiformis spiritus simul in se & cunctas & manentes habuit : de quo per Esaiam dicitur, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascenderet, & requiescet super eum spiritus domini::spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis , spiritus scientiæ & pietatis : & repleuit eum spiritus timoris domini.de quo etiam Zacharias ait , Super lapidem vnum septem oculi sunt. Atque iterum,Et in candelabro aureo lucernæ septem. Nullus verò hominum operationes spiritus sancti omnes simul habuit,nisi solus mediator Dei & hominum : cuius est idem spiritus qui de patre ante sæcula procedit. Bene ergo dicitur, Super lapidem vnum septem oculi sunt. Huic enim lapidi septem oculos habere est , simul omnem virtutem spiritus septiformis gratiæ in operatione retinere. Alius namque prophetiã,alius virtutes, alius sciẽtiam,alius genera linguarum , alius interpretationem sermonum iuxta distributionem spiritus sancti accepit. Ad habenda verò omnia eiusdem spiritus munera nemo pertingit, &c. Vel aliter:sol significat bonũ opus, quod aliquãdo est in potestate diei, & aliquando in potestate noctis. Est enim sol boni operis in potestate diei , quando bonum opus

Gregor.8.moral.cap.34.

Malach.4.

Sap.5.

Dies significat virtutes. Gregor.1.moral.cap.32.

Christus solus omnia dona spiritus sancti habuit.

Greg.29.moral.cap.30.

Esa.11.

Zach.3.
Zach.4.

Sol qualiter in potestatem noctis ducitur.

Sol dicitur Christus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

opus splendet coram bonis hominibus:sed in po-
teſtate noctis, quando ſolùm coram malis:vt oſtē-
Greg.22.mo ral.cap.6. dit Gregorius,dicēs, Sol quippe in fulgore eſt bo-
num opus in admiratione. Scriptum namque eſt,
Luceat lux veſtra corā hominibus, vt videant ope-
ra veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui
Matth.5. in cœlis eſt.Et rurſum,Sint lumbi veſtri præcincti,
& lucernæ ardētes in manibus veſtris. Bonū quip-
pe opus cum in medio perfidorum lucet, lucerna
ardet in nocte.Cùm verò in eccleſia reſplendet, ſol
fulget in die. Bonum opus ſi adhuc tale eſt quòd
ſoli mali mirentur, lucerna eſt in nocte. Si autem
ſic proficit vt etiam mirari à bonis ac perfectiori-
bus poſſit: ſol tunc eſt in poteſtate diei. Fecit ergo
ſolem in poteſtatem diei, quando Chriſtus opera
ſua bona non ſolùm coram malis, ſed admiranda
bonis angelis exhibuit:ſicut quādo tentatus à dia-
bolo ipſum ſuperauit. Propter quod angeli admi-
rantes acceſſerunt & miniſtrabant ei: vt habetur
Matth.4.

2388 Lunā & ſtellas in poteſtatē noctis.

Hic exequitur de aliis cœli ornamentis,dicens,
Confitemini domino, qui fecit lunam & ſtellas in poteſtatē noctis:ſcilicet quæ habēt poteſtatem ſupra noctem,
quia ipſam illumināt. Quamuis enim luna & ſtel-
læ in ſeipſis æqualiter luceant in die ſicut in nocte:
tamē ſuum lumen ſolum in poteſtatem noctis ha-
bere dicuntur, quia in die propter maiorem ſolis
claritatem ipſorum lumen non apparet nobis. ſi-
Prælatorum ſol oppoſitus eſt. cut patet de candela in lumine ſolis accenſa.Myſti-
cè autem per iſtos duos verſus vult diſtinguere in-
ter poteſtatem eccleſiaſticam & ſecularem:vt oſtē-
dit Alredus ſuper illo verbo Gē.1, Fecit Deus duo
magna luminaria:luminare maius,vt præeſſet diei:
& luminare minus,vt præeſſet nocti : dicens, Sunt
in ſanctæ eccleſiæ firmamento à domino creata
duo magna luminaria: ſacerdotium ſcilicet & re-
gnum, rex & epiſcopus, princeps & clericus : dies
ſpiritualia,nox temporalia præfigurat. Ita lumina-
re maius,ſacerdotium,vt præſit diei:id eſt,ſpiritua-
libus.Luminare minus,regnum, vt præſit nocti:id
eſt,ſecularibus.Contra naturam proinde eſt, ſi ſol
nocti præſit & luna diei. Si princeps ad ſpiritualia
ſe ingerat, ſi ſacerdos ſecularium negociorum te-
nebris conſcientiæ ſuæ ſecretum obnubilet. Væ
nobis qui in iſta infelicia tempora incidimus, in
quibus ſol in tenebras eſt conuerſus. Exempla vi-
deant ipſi pontifices, quorum vices gerunt, quo-
rum obtinuerunt cathedras, quorum infulis glo-
riantur: & iudicent ipſi,ſi non eſt ita vt cernimus.
Conſiderent quos ſcientiæ radios, quæ virtutum
lumina, quas charitatis ſcintillas, quas ſpiritua-
lium correctionum fulgura ſuis emittebant tem-
poribus Gregorius,Auguſtinus,Ambroſius, Hila-
Dominorum temporalium luna in ſanguinem verſa eſt. rius,Martinus:&multi alij.Felicia tempora in qui-
bus tam tarò malus quàm nunc bonus in eccleſia
inuenitur.Nunc etiam luna verſa eſt in ſanguinem:
nam manus principum plenæ ſunt ſanguine,exa-
ctionibus, vectigalibus : effundentes ſanguinem
Eccleſiæ militantis poteſtas eſt in vita præſenti. miſerorum, iuſtificantes impium pro muneribus,
& iuſtitiam iuſti auferentes ab eo. Vel aliter : luna
ſignificat eccleſiam militantem: vide verſic.1169.
Nox verò ſignificat obſcuritatem vitæ præſentis:
Greg.23.mo ral.cap.21. teſte Greg.dicente,Nox quippe præſens vita eſt,in
qua quādiu ſumus, per hoc quòd interna non cō-
ſpicimus,ſub incerta imaginatione caligamus.Vn-
de propheta ad videndum dominum ſub quadam
ſeipſum caligine ſentiebat,dicens, Anima mea de- *Eſa.26.*
ſiderauit te in nocte.Aſi diceret,In hac obſcurita-
te præſentis vitæ videre te appeto:ſed adhuc infir-
mitatis nubilo circumſcribor. Dauid quoq; huius
noctis caliginem vitans,claritatē veri luminis præ-
ſtolatus,ait,Mane aſtabo tibi,& videbo.Adhuc er- *Pſal.5.*
go in nocte videre ſe minus conſpicit, qui ad vidē-
dum Deum futurum mane concupiſcit. Quid eſt
ergo luna in poteſtatem noctis, niſi quòd eccleſiæ
militantis poteſtas eſt in vita præſenti, in qua exi-
ſtentes ligare & ſoluere poteſt? Sequitur, *Et ſtellas in poteſtatem noctis.* Vbi per ſtellas intellige exempla *Stellis,(id eſt exemplis ſanctorum) vita præſens illuſtratur.*
ſanctorum patrum, quibus nox præſentis vitæ il-
luſtratur : vt deducit Gregor.dicens, Libet mira *Greg.1. mo ral.cap.10.*
diuinæ diſpenſationis opera cernere : quomodo *præfationis.*
ad illuminandum noctem vitæ præſentis, aſtra
quæque ſuis vicibus in cœli faciem veniāt, quouſ-
que ad finem noctis redemptor humani generis
quaſi verus lucifer oriretur. Nocturnum namque
ſpacium dum decedentium ſuccedentiúmque ſtēl-
larū curſibus illuſtratur, magno cœli decore per-
agitur.Vt ergo noctis noſtræ tenebras ſuo tempo-
re æditas viciſsimque permutatus ſtellarum radius
tangeret,ad oſtendendam innocētiam venit Abel:
ad oſtendēdam actionis munditiam venit Enoch:
ad inſinuandam longanimitatem operis & ſpei
venit Noe : ad manifeſtandam obedientiam venit
Abraham : ad demonſtrandam coniugalis vitæ caſ-
timoniam venit Iſaac:ad inſinuandam laboris to-
lerantiam venit Iacob:ad rependendam pro malo
bonæ retributionis gratiam venit Ioſeph : ad oſtē-
dendam manſuetudinem venit Moyſes : ad infor-
mandam contra aduerſa fiduciam venit Ioſue : ad
oſtendendā inter aduerſa patiētiam venit Iob. Ec-
ce quàm fulgentes ſtellas in cœlo cernimus, vt in-
offenſo pede operis,iter noſtrę noctis ambulemus.
Nam cogitationi hominū diuina diſpenſatio quot
iuſtos exhibuit, quaſi tot aſtra ſuper peccatorum
tenebras de cœlo miſit : quouſq; verus lucifer ſur-
geret,qui æternum nobis mane nuncians, cæteris
clarius ex diuinitate radiaret,&c.Quibus conſide-
ratis, meritò Pſalmiſta dicit, quòd fecit ſtellas in
poteſtatem noctis.

Qui percuſsit Aegyptum cum pri- 2398
mogenitis eorum.

Nunc conſequenter nos inducit ad laudem Dei
ex ſingulari protectione Iudæorum. Et tria facit,
quia oſtendit primò ipſorum de Ægypto libera-
tionem,ſecundò ipſorum per deſertum deductio-
nem:ibi,*Qui traduxit* : tertiò ipſorum in terrā pro-
miſſionis introductionem:ibi,*Et dedit*.Circa primū
multa oſtendit : ſcilicet primò Ægyptiorum per-
cuſſionem : ſecundò Iudæorum de Ægypto edu-
ctionem:ibi,*Qui eduxit*:tertiò ante Iudæos maris di
uiſionem:ibi, *Qui diuiſit mare*:quartò Ægyptiorum
in mari ſubmerſionem:ibi,*Et excuſſit*. Quantum ad
primum, ſciendum quòd dum Pharao nollet di-
mittere populum Iſrael ad mandatum domini,ipſe
Deus percuſſit Ægyptum multis plagis : ſicut ha-
betur ſuperius Pſal.77.ver.1325. & infrà per mul-
tos verſiculos. Sed cum ille Pharao ex toto mane-
ret obſtinatus , nouiſſimè Deus interfecit in vna
nocte omne primogenitum in tota terra Ægypti:
ſic quòd non fuit domus in qua mortuus non ia-
ceret.Propter quod neceſſitate compulſus Pharaò
populū Iſrael de Ægypto exire permiſit:vide verſ.
1333.Iſta ergo commemorans Pſalmiſta dicit,*Qui percuſſit*

percuſſit AEgyptum cum primogenitis eorum.De iſtis per-
cuſſionibus & plagis,vide etiam ver.1815.& infrà
per multos verſus.De vltima autem plaga quæ fuit
percuſſio primogenitorum, vide etiam verſ.1824.
Percuſſit Chriſtus diabolum & omnia primogenita eius, vi-cia. Per iſta myſticè denotatur quòd Chriſtus aduē-
niens,per ſuæ vitæ ſanctitatem percuſſit illa quę in
ſæculo videbantur primogenita,id eſt,hominibus
mundi chariora:vt eſt mūdi gloria, luxuria, ſuper-
bia,auaritia:& huiuſmodi.Quod hic deducit Gre-
gor.dicēs, *Qui percuſſit AEgyptum*,&c.Percuſſit enim
ſæculum cum his quæ præcipua putabantur in ſę-
culo. Vel primogenita Ægypti dicuntur ipſa prin-
cipaliora peccata,ex quibus alia oriūtur, quæ per-
cuſſit Chriſtus:ſcilicet ſuperbiam,dum humiliauit
ſemetipſum factus obediēs vſque ad mortem cru-
cis : ad Phil.2. Auaritiam , dum pro nobis pauper
fieri voluit , cùm diues eſſet,vt ſua paupertate nos
diuites faceret. 2.Cor.8. Luxuriam, dum matrem
virginem virgini Ioanni commendauit. Ioann.19.
Iram , dum in cruce pro perſecutoribus exorauit.
Matth.27.Inuidiam, dum latronem ſecum ad glo-
riam paradiſi introduxit.Luc.22.Gulam,dum felle
& aceto potari voluit.Ioā.19. Accidiam,dum om-
nia patris mādata adimplens perfecit. Vnde & pa-
Ioan.17. tri dicit,Opus conſumaui quod dediſti mihi vt fa-
ciam.Sic ergo realiter Chriſtus percuſſit Ægyptū,
id eſt, tenebroſum diabolum cum primogenitis
Iob 16. eorum. Vnde dicitur, Prudentia eius percuſſit ſu-
perbum.

2390 Qui eduxit Iſrael de medio eorum.

Hic factis plagis oſtendit populi liberationem.
Et primò ponit populi liberationē:ſecūdò diuinæ
poteſtatis declarationem : ibi,*In manu potenti*.Quā-
tum ad primū, ſciendū quòd (vt habetur Exo.12.)
Pharao viſa vltima plaga,quæ fuit occiſio omnium
primogenitorum,cum omnibus ſuis Ægyptiis,nó
fuit auſus amplius detinere populum Iſrael:quini-
mo ipſum exire Ægyptum cum omnibus ſuis non
ſolum permiſit, ſed etiam coegit:vide verſic.1825.
Quod nunc commemorans Pſalmiſta ait, Et edu-
xit Iſrael de medio eorum : ſcilicet Ægyptiorum.
Myſticè autem per Iſrael , qui videns Deum inter-
pretatur,intellige omnes iuſtos & fideles, qui Deū
contemplantur per fidem , & per amorem deſide-
rāt:quos Deus ſua gratia educit de medio malorum.
Et nota quòd dominus electos ſuos ſicut popu-
lum Iſrael educit , deducit & adducit. Educit de
Ægypto : deducit per deſertum : & adducit in ter-
ram promiſſionis. Educit per fidem : deducit per
charitatem : & adducit per ſpem. Primò namque
electos ſuos educit. Et hoc multipliciter. Primò à
Educit Deus ſuos multipli-citer. culpa. Sic enim educit quemlibet peccatorem per
contritionem & pœnitentiam , infundēdo illi gra-
tiam.Sic enim eduxit Adam;de quo Sapien.10,di-
citur , Sapientia, ſcilicet quæ Deus eſt , illum qui
primus formatus eſt à Deo pater orbis terrarum,
eduxit à delicto ſuo. Secundò ab amore proprio:
ſcilicet cum facit hominē corpus amore Dei ſper-
nere & mortificare.Vnde de primo homine ibi,ſci-
licet Sapien.10. ſtatim cum dixiſſet, Eduxit illum
à delicto ſuo,ſubdit,Et eduxit illum de limo terræ.
Quid enim limus terræ , niſi corpus de terra crea-
rum?Tertiò educit de mala conſuetudine ex mul-
tiplicatione peccatorum generata, per quam ho-
mo ſeruus & captiuus peccati efficitur. Michee 6,
Eduxi te de domo ſeruitutis,& liberaui te. Quartò
educit à difficultate bonæ operationis : quādo ſci-
licet opera ſpiritus, vt eſt carnis mortificatio , ad-
uerſorum toleratio , amari videntur : facit illa per
ſuam gratiam dulcia apparere ac ſuauia,ſicut fecit
martyribus & Apoſtolis,qui ibant gaudentes à cō-
ſpectu concilij,quoniam digni habiti ſunt pro no-
mine Ieſu contumeliam pati. Act.5 . In cuius figu-
ram dicitur quòd Petrus enarrabat quomodo edu- *Act.12.*
xiſſet illum dominus de carcere.Quintò educit ab
actiua vita ad cōtemplatiuam. Ezech.38, Facta eſt
ſuper me manus domini,& eduxit me in ſpiritu do
mini.Quaſi dicat,Operatione domini, nō propriis
viribus,eductus ſum ad cōtemplationem ſpirituа-
lium. Sextò educit de peregrinatione ad patriam.
Michee 7,Educet me in lucem & iuſtitiam eius, &
aſpiciet me inimica mea, & operietur confuſione.
Secūdò principaliter dominus ſuos electos dedu- *Deducit dominus multi-pliciter ſuos.*
cit multipliciter. Primò per viam timoris ad infe-
riora,& per viam ſpei ad ſuperiora.Sapiē.10, Tu es
domine,qui vitæ & mortis habes poteſtatem : qui
deducis ad portas mortis & reducis.Eſa.38, Ego
dixi,In dimidio dierum meorum vadam ad portas
inferi,&c.Secundò deducit ad humilitatē per pro-
priam ſuiipſius deiectionem. Iohel 3, Deducā eas
(ſcilicet gentes)in vallem Ioſaphath,& diſceptabo
cum eis.Ioſaphath interpretatur Ipſe diiudicās.Et
ſic per vallē Ioſaphath ſignificatur humilitas, quæ
quis ſeipſum humilians diiudicat. Tertiò deducit
per operum temperantiā & moderationē. Sapiē.9,
Deducit me in operibus meis ſobrię. Tertiò prin- *Introducit ſuos dominus multipliciter.*
cipaliter dominus ſuos electos introducit multi-
pliciter.Primò ad viam rectam vocando per gratiā.
Eſa.48, Vocaui eum & adduxi eū, & directa eſt via
eius.Secundò ad vidēdum ſuggeſtiones malorum,
vt caueantur.Ezech.8,Introducit me per oſtiū do-
mus domini quod reſpicit ad aquilonē:& ecce mu
lieres ſedebant plangentes Adonidē. Tertiò ad vi-
dēdum ortū ſolis gratiæ in pœnitētibus. Ezech.1,
Eleuauit me,& introduxit me ad portā domus do-
mini orientalem,quæ reſpicit ſolis ortum. Quartò
in feruens deſiderium charitatis. Cant.1, Introdu-
xit me rex in cellam vinariam. Quintò in patriam
beatæ viſionis.Hierem.3,Introducam vos in Sion.
Sion autem Specula interpretatur.

In manu potēti & brachio excelſo. 2391

Hic admiratur Dei poteſtatem, qua illos eduxit
de medio Ægyptiorum. Vbi per manum intellige
operationē:ſed per brachium domini , poteſtatem
operationis. Vbi nota quòd quamuis ſemper ma- *Manus domini quādo-que dicitur ſo luta,quando-que ligata.*
nus domini ſit omnipotens:tamen quandoque vi-
detur quòd ipſam habeat ligatā & inualidam.Nam
quando peccata punit, dicitur illam habere ſo-
lutam:ſed quando non punit,dicitur quòd illā ha-
bet ligatam. ſicut oſtendit Gregor. dicens , Sæpe *Gregor.7.mo ral.cap.8.*
namque fiducia longæ proſperitatis inflati , in
quodam faſtu elationis erigimur. Cúmque nos
conditor extolli conſpicit , ſed nos non punit,
quaſi ad ferienda vicia noſtra manum ligatam te-
net : quando autem punit , manum ſuam ſol-
uit, &c. Sic igitur quando obſtinationem ipſius
Pharaonis multis plagis puniuit:tunc ſe manum
potentem habere monſtrauit, & tunc populum
ſuum inde eduxit. Eodem modo & brachio ex-
celſo : nam per brachium fortitudo deſigna-
tur , quia in brachiis fortitudo operis conſiſtit.
Vnde brachium dicitur à bary , quod eſt forte,

Universidad de Deusto Biblioteca

Brachiũ Dei dicitur Christus.

Mysticè in manu potenti & brachio excelsos suos eduxit dominus de Ægypto,quãdo per filium eius incarnatum nos de potestate diaboli liberauit, & de tenebrositate peccati eripuit. Nam ipse Dei filius dicitur manus Dei, quia omnia per ipsum facta sunt:dicitur & brachium Dei,quia ipse fortitudo Dei.Vnde & hic ait August. *In manu potenti*,&c. Quid potẽtius, quid excellẽtius eo de quo dictum *Esa.53.* est, Et brachium domini cui reuelatum est? Quòd autem Christus brachium domini dicatur, vide ver.1367.

2392 ## Qui diuisit mare rubrum in diuisiones.

Hic ostendit pro Iudæis factam maris diuisionem,& consequenter ipsorum per mare deductionem,ibi,*Et eduxit*.Quantum ad primum,sciendum quòd cum Pharao emisisset Dei populum, ipsum pœnituit. Vnde & manu armata cum toto exercitu suo ipsum fuit persecutus: vt habetur Exod.14. Et inuenit populũ Dei iuxta mare situatũ. Cúmq; appropinquasset Pharao,filij Israel leuãtes oculos, viderunt Ægyptios, & timuerunt valde. Quibus Moyses ait, Nolite timere:state & videte mirabilia *Diuisio maris.* Dei quæ facturus est hodie.Cũq; extendisset Moyses manũ supra mare,abstulit illud dominus & vertit in siccũ: diuisáque est aqua,& ingressi sunt filij Israel per medium sicci maris. Et hoc recolẽs Psal. dicit,*Qui diuisit mare rubrum in diuisiones*. Ad literam, secundum Glos.diuisit mare in diuisiones faciendo in mari duodecim vias,sicut duodecim erãt tribus: vt quælibet tribus haberet viam suam separatam ab illis.Quamuis Nicolaus de lyra dicat quòd solũ fuit vna diuisio, & vna via in mari facta, quam hic vocat diuisiones:quia ripæ illius viæ erant abinuicem diuisæ, sic quòd aqua erat eis pro muro à dextris & à sinistris.Mysticè autem per mare rubrum *Mare significat baptismũ. 1.Cor.10.* intelligitur baptismus: sicut Apostolus ait, Patres nostri omnes baptizati sunt in nube & in mari.Diuiditur ergo mare baptismi in diuisiones: quia vnus & idem baptismus aliis fit in vitam, aliis in *Mare significat pœnitentiam quæ diuiditur: & qualiter.* mortem. Vel aliter: per mare, quod est amarum, significatur pœnitentia, quæ sensualitati amara videtur. vide vers.1015. Quòd mare tunc diuiditur, quando timore pœnæ & amore gloriæ fletus generatur.Vnde Richardus hic ait,*Qui diuisit mare rubrum*,&c.Maris aquæ amaræ sunt valde.Quid ergo rubrũ mare,nisi amaritudo pœnitentiæ:Mare ergo quasi adhuc nobiscum manet, quando non nisi exdãnationis formidine quis gemere nouit.Sed mare diuiditur,quando compunctio geminatur: amaritudo cordis tunc geminatur, quando quis cõpunctionis fletum alternat, vt modò defleat malum quod pertimescit,modò pro bono quod concupiscit.

2393 ## Et eduxit Israel per medium eius.

Ad literam enim,exsiccato mari,filij Israel illud sicco pede transierunt.Veruntamen cum mare diuisum esset, adhuc filij Israel timebant intrare mare.Sed Aminadab,princeps in tribu Iuda,aliis prębens audaciam intrandi, cum omnibus suis primus mare intrauit. Propter quam probitatem tribus Iuda in populo Dei regnum meruit habere:vt dictum fuit vers.1841. Sic & mysticè regeneratos aqua baptismi eduxit per medium maris pœnitentiæ,quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Actuum 14.Et ad Hæbr.12, Flagellat Deus omnem filium quem recipit. Quis enim filius quem non corripit pater,&c.

Et excussit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro. 2394

Ad literam enim (vt habetur Exod.14.) postquam filij Israel ingressi sunt mare iam diuisum, Ægyptij persequentes eos, ingressi sunt post illos omnis equitatus Pharaonis, currus & equites per medium maris. Iámque aduenerat vigilia matutina. Et ecce,respiciens dominus super castra Ægyptiorum per columnam ignis & nubis interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas curruum: ferebantúrque in profundum. Dixerunt ergo Ægyptij,Fugiamus Israelem:dominus enim pugnat pro eis contra nos.Et ait dominus ad Moysen, Extende manum tuam supra mare: & reuertantur aquæ ad Ægyptios super currus & equites eorum.Cúmque extendisset manum Moyses contra mare, reuersæ sunt aquæ ad priorem locum: fugientibúsq; Ægyptiis occurrerunt aquæ, & inuoluerunt eos in mediis fluctibus: & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, nec vnus quidem superfuit ex eis. Hanc itaque historiam breuiter tangens Psalmista dicit, *Et excussit Pharaonem,& virtutem eius in mari rubro.* Per hoc mysticè designatur *Diabolus cũ vicijs in baptismo submergitur.* quòd diabolus cum omnibus suis viciis in baptismo submergitur.Vnde hic ait Glos.*Et excussit Pharaonem & virtutem*, &c.id est, interemit Pharaonem & virtutem eius in mari rubro:id est ,diabolum & ministros eius celeriter in baptismo excussit,vt puluerem, qui celeriter excutitur. In hac enim celeritate & excussione virtus diuinitatis ostenditur: & illi terrenæ sordes esse indicãtur, quas solemus excutere.Et congruè per Pharaonem diabolus intel- *Pharao significat diabolũ.* ligitur. Pharao enim masculos necat & fœminas seruat. Ita & diabolus virtutes suffocat, & concupiscentiam nutrit. Vel per mare accipe pœnitentiam: vt dictum est vers.2392. In qua submergitur Pharao cũ omni suo exercitu:id est, diabolus cum omnibus viciis.

Qui traduxit populum suum per desertum. 2395

Hic ostendit populi deductionem per desertum. Et primò ostendit quomodo populum suum deduxit: secundò quomodo hostes eius deleuit: ibi, *Qui percussit*.Quantum ad primum, secundum literam, Deus deduxit populum suum per desertum, sicut pastor gregem:quia pauit eos pane cœli quadraginta annis.Exod.17, Aqua de petra. Num.20, Deducebat eos præcedens per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis. Propter quod dicitur, Et abstulit sicut oues populũ suum: *Psal.77.* & perduxit eos tanquam gregem in deserto. vide vers.1334.1335. Mysticè autem traducit dominus *Desertum significat pœnitentiam.* populum suum per desertum: scilicet per statum pœnitentiæ, vt ipsum perducat ad terram promissionis. Vbi nota quòd congruè per desertum significatur pœnitentia. In cuius figuram Christus pœnitentiam quadragesimalem volens obseruare, ductus fuit in desertum à spiritu. Matth.4. Vnde desertum pœnitentiæ nobis in illo deserto figuratur. de quo habetur 3.Regum 19, quòd Helias morte sibi à Iezabel comminata, fugit in desertum: & ibi sub vmbra iuniperi dormiendo excitatus est ab angelo domini:& inuenit ad caput suum subcinericium panem & vas aquæ:quibus recreatus, ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus vsq; ad mõtem Dei. In qua figura tria potes considerare:scilicet primò pœnitentiæ causam & necessitatem: secundò pœnitentis personæ conditionẽ:tertiò pœnitentiæ conditionem & vtilitatem. Quantum ad primum, sciendum quòd Helias fugit in desertum propter mortem sibi intentatam. Helias enim,qui interpretatur ascendens, significat peccatorem à Deo inspiratum vt ascendat de statu culpæ ad statum gratiæ. Ad quod maximè ipsum mouet comminatio sibi facta, vel cõsideratio tum mortis corporalis quàm æternæ. Hac enim considerationemotus peccator fugit ad pœnitentiã, sicut Helias fugit ad desertũ:qui si in ciuitate remansisset,mortem non euitasset.sic peccator si mundi honoribus vel in carnis deliciis remanserit, mortem æternam non euadit: si autem ad desertum pœnitentiæ se *1.Reg.23.* transferat, liberatur. Propter quod figuraliter de Dauid dicitur quòd morabatur in deserto in locis tutissimis.Secundò considera conditionem personæ pœnitentis, quia Helias primò dormiuit sub vmbra iuniperi: & consequenter excitatus ab angelo panem & vas aquæ reperit, quibus seipsum pauit. Quid enim per iuniperum arborem spinosam, nisi arbor dominicæ crucis intelligitur: quæ spinis pœnarum fuit circundata? Sub ista ergo arbore dormiat & requiescat peccator: & nihil in pœnitẽtia erit amarum, quin cõsideratione crucis statim dulcescat. Quia vt ait Greg. si passio domini ad memoriam reducitur, nihil est tam amarum, tam asperum, quod nõ æquo animo toleretur,&c. Hac considerationehabita,statim inuenies panem subcinericiũ & vas aquæ quibus reficiaris: scilicet sacramentum eucharistiæ, qui est panis viuus qui de cœlo descẽdit:& vas aquæ, scilicet lacrymarum dulcedinẽ,quibus anima pœnitentis suauiter reficitur:Psalm.41. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte.Tertiò considera pœnitentiæ vtilitatem, quia his peractis, Helias ambulauit vsque ad montem Dei Oreb, quo gloria figuratur cœlestis. Vnde & Christus suam gloriam discipulis ostẽdere volens,assumpsit Petrum,Iacobum, & Ioãnem: & duxit illos in montem excelsum, & ibi transfiguratus est ante eos:Matth.17.

Nota de pœnitentia bonam figurã.

2396 ## Qui percussit reges magnos.

Hic ostendit quomodo hostes ipsorum deleuit. Et primò hoc ponit in generali: secundò illos nominat in speciali:ibi, *Seon*. Et ad ostendendum magis diuinã virtutem,ostẽdit hostium magnitudinẽ: & consequenter fortitudinẽ:ibi,*Et occidit*. Quãtum ad primũ,dicit,*Qui percussit reges magnos*: quod scilicet fecit per desertum, Per reges magnos intellige Abimelech,quem orante Moyse, dominus percussit:vide ver.2368,in prima parte versiculi.

2397 ## Et occidit reges fortes.

Vide formaliter istum versum in secunda parte ver.2368,& expone vt ibi. Deus enim illos reges dicebatur occidere, quia hoc faciebat per manus populi sui:cui vires ad hoc prębebat seu pręstabat. Sed nunquid hoc faciendo peccabat? cũ scriptum sit Exod.20,Non occides:& saluator dixerit Petro, Omnis qui gladium acceperit, gladio peribit. Et *Matth.26.* Matth.5, Ego autẽ dico vobis, nolite resistere malo.Ideo notandum est,quòd occisio est duplex:scilicet quædã ab homine,quædã à lege.Occisio autẽ dicitur à lege, quando fit præcepto legis: scilicet quando homo nõ vt priuata persona, sed vt minister legis malũ occidit. Et hæc occisio si fiat seruata iustitia, non prohibetur: quinimò præcipitur, Leuit.25, Qui occiderit hominẽ,morte moriatur. Occisio autem dicitur ab homine, quando quis vt persona priuata,non vt minister legis,alium occidit. Et hæc aliquando est peccatũ,quandoq; nõ. Ad quod est notandum, quòd aliquis vt persona priuata alium tribus modis occidere potest:scilicet casu, necessitate, & voluntate. Si autẽ quis alium occidit à casu,hoc cõtingit dupliciter:quia aut dat operam rei licitę,aut illicitæ.Si rei licitæ,aut adhibet debitam diligentiam ne aliquem offendat,aut nõ. Si dat operã rei licitæ,& adhibet debitam diligentiã:tunc excusatur à tanto & à toto.Si autẽ non adhibet debitam diligentiã,excusatur à tanto, sed non à toto.Si autem dat operã rei illicitæ, & adhibet debitã diligentiam:excusatur à tanto,sed non à toto.Si autẽ nõ adhibet debitam diligentiã,nõ excusatur à tanto nec à toto.Si autẽ quis aliũ occidat ex necessitate:aut est necessitas euitabilis, aut ineuitabilis. Si euitabilis est:puta, quis vult me occidere,possum fugere:sed dimitto fugam propter verecundiam, & huiusmodi: & me volo defendere, & sic illum occido:tunc excusatur à tanto,sed nõ à toto: quia melius erat fugere. Si autẽ sit necessitas ineuitabilis:vt si quis occidat alium,nõ liuore vindictæ, sed solùm amore conseruationis vitæ propriæ:hoc concessum est personis imperfectis, non autẽ perfectis: vt ait Aug.in de libero arbitrio. Et talis excusatur à tanto & à toto.Si autẽ quis alium occidat voluntate: vt puta liuore vindictæ vel iracundia aut crudelitate: tũc penitus occidere est illicitum. Ex quibus apparet quid dicendum ad argumenta. Isti enim occiderunt reges fortes, & hoc præcepto Dei:& sic erant ministri legis diuinæ.

Occidere aliũ quomodo sit licitum.

Seon regem Amorrhæorum. 2398

Hic singulariter nominat aliquos reges hostes populi sui,quos Deus interfecit.De isto habes formaliter istũ versum in prima parte vers.1369. Ideo expone vt ibi. Vel moraliter:Seon, qui interpretatur tentatio vel locutio inutilis, significat concu- *Seon significat locutionẽ vanam mulierum.* piscẽtiam carnis, & vanam mulierum allocutionem.Iste autem Seon est rex Amorrhæorum:id est reorum amorũ luxuriosorum, quia ex tali allocutione inflammatur concupiscentia: qua luxuriosi reguntur & ducuntur.Vis ergo vincere libidinem? primò occide in te omnes vanos mulierum aspectus & allocutiones inutiles: quoniam vt dicitur, *Prouer.5.* Fauus distillans labia meretricis:sed nouissima eius amara quasi absinthium,& lingua eius acuta quasi gladius biceps.

Et Og regem Basan. 2399

Supple in omnibus istis versiculis:vt dictũ est, *Confitemmi domino qui occidit Og regem Basan*. Istum versum formaliter habes ver.2369. Expone vt ibi.

Et dedit terram eorum hęreditatẽ. 2400

Iste versus habetur formaliter in prima parte ver.2370.ideo expone vt ibi. Totus enim iste Psal. est quasi recapitulatio Psalmi præcedentis. Vel aliter:illi enim prædicti reges, scilicet Seõ rex Amorrhæorum, & Og rex Basan, significat diabolum. Nam Seon interpretatur germinatio tentationis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

& directè significat diabolum, à quo omnis tentatio ad malum procedit. Qui singulariter dicitur rex Amorrhæorum,id est,amantium rea vel mala, sicut amãtium carnem vel mundum indebitè:quia vt habetur Iob 41, Ipse est rex super omnes filios superbiæ. Og autem rex Basan similiter significat diabolum. nam Og interpretatur congregans:Basan autem, confusio. Et quid congregat diabolus, nisi confusionem damnationis æternæ? Istum ergo regem diabolum occidit dominus, quando morte Christi à cordibus fidelium fuit expulsus. Quo mortuo, terram eius dedit in hæreditatẽ seruo suo Christo: quia gentes mundi quas antè diabolus quasi terram sibi subditam possidebat,dedit in hæreditatem Christo per fidem:iuxta illud Psal.2,Postula à me,& dabo tibi gentes in hæreditatem,&c. B Et hoc est quod subditur,

2401 **Hæreditatem Israel seruo suo.**

Iste versus formaliter habetur versic.2370, nisi quòd ibi dicitur,Israel populo suo:hic autem,*Israel seruo suo.*quod tamen redit in idem.Vbi notandum quòd Christus Deus & homo, & filius dicitur & seruus.Filius,ratione diuinitatis:seruus autem, ratione humanitatis assumptæ. Et sicut ratione humanitatis nullo modo potest dici filius Dei nec naturalis neque adoptiuus, vt deducit Magister in Glos. ad Rom.1 : sic nec ratione diuinitatis potest dici seruus,sed solum ratione humanitatis. Et hoc est quod dicit Apostolus, Qui cum in forma Dei esset,&c. semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, & in similitudinem hominum factus. Et de isto seruo,scilicet Christo, dicitur hic quòd dedit terrã eorum hæreditatẽ Israel seruo suo, id est, Christo:quia terram humani generis quam prius possidebat rex superborum diabolus, Christo hæreditatem contulit,dum gentes iugo fidei suæ subdidit.Istum ergo seruum,scilicet Christum, superasse diabolum; & terram de manu eius, id est, humanum genus, eripuisse ostendit Gregor. super illo verbo Iob 1,Nunquid considerasti seruũ meum Iob,&c.dicens, Quia incarnato domino diabolus increpatur, & à sua pestifera effrænatione corripitur:rectè ipsi diabolo dicitur,Vnde venis:Sed quid respondit audiamus:Circuiui terram,& perambulaui eam.Ab Adam quippe vsque ad aduẽtum domini diabolus omnium gentium nationes post se traxit. Circuiuit ergo & perambulauit terrã: quia in corda gentium iniquitatis suæ vestigia impressit. Cadens enim de sublimibus, humanas mentes iure possedit : quia in culpæ suæ vinculo volentes astrinxit, tãtóque in mundo latius dominatus est, quanto à reatu illius nullus per omnia liber inuẽtus est. Cui quasi ex potestate mundum circuisse, est nullum hominem qui sibi plenè resisteret, inuenisse.Sed iam sathan redeat,id est,ab effectu suæ malitiæ vis illum diuina constringat: quia iam apparuit in carne, qui in peccati contagione ex carnis nihil habet infirmitate. Vnde sibi dicitur, Nũquid considerasti seruum meum Iob, &c. Iob dolens interpretatur: dolens verò veraciter Christus E dicitur, qui portare dolores nostros, propheta attestante, perhibetur. Cui in terram nullus similis est: quia omnis homo solummodò homo est: ipse autem,Deus & homo. Qui bene seruus dictus est, quia formã serui suscipere dedignatus nõ est: sicut per Paulum dicitur, Qui cũ in forma Dei esset, nõ rapinam arbitratus est:sed semetipsum exinaniuit, formã serui accipiens,&c. De isto ergo seruo dicitur quòd dedit terrã eorum hæreditatẽ Israel seruo suo.Vel per terram,eorum regũ(scilicet dæmoniorum) intellige terrã viuẽtium quã primò illi possederunt,de qua superbiendo fuerunt expulsi. Hanc in hæreditatẽ dedit populo suo,id est,fidelibꝰ Christianis.Vnde hic ait Glos.Per Israel, seruũ intellige populum Christianum, cui data est promissio Iudæorum. Et est sensus:Prædicta beneficia ad literã cõtulit dominus Iudæis:sed terrã eorum dedit hæreditatẽ Israel seruo suo : id est,promissiones terræ viuentiũ Iudeis sub figuris factas dedit christianis: &hoc si videatur de Iudeis dici,ad christianos tamẽ propriè pertinet, quibꝰ datur promissio illis facta.

Christus dicitur filius & seruus.

Phil.2.

Esa.53

Phil.2.

Greg.2. moral.cap.22.

Greg.21.moral.cap.4. Iob 41.

Matth 11.

Luc.18.

Humilitas duplex meretur gloriam.

Redimere est iterum emere.

2402 **Quia in humilitate nostra memor fuit nostri.**

Hic assignat rationẽ,scilicet quare dedit terram eorũ illis hæreditatẽ.Et quantũ ad literã,Iudæi per aduersa multa quæ in Ægypto humiliter passi fuerãt,meruerunt à Deo inde liberari,& promissiones factas patribus ipsorum assequi:vt habetur Gẽ.15. Et istã rationem hic assignat Psalmista,dicens,Ideo nobis terram illorum dedit:quia in humilitate qua premebamur in Ægypto,memor fuit nostri:id est, promissionis factæ Abrahæ patri nostro. Mysticè autẽ humilitas est duplex, scilicet virtutis & afflictionis : vide versic.616.896.1233.2165. Humiliati autẽ summè fuerunt Christiani in primitiua ecclesia:quia quasi omnes persecuti &martyrizati sunt. C Quæ afflictionis humiliatio ducit ad terram viuentium,in tantũ quòd etiã caput nostrum per viã accepit gloriã.Lucæ 24, Oportuit Christum pati, & ita intrare in gloriã suã:similiter & sua mẽbra fideles,Act.14,Per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei.Et ideo hanc humilitatem causam esse hæreditatis æternæ assignãs ait, *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri.* Aduersa enim dantur iustis, vt æternaliter viuant:sed malis prospera, vt occidantur:vt ostendit Greg.ver.349. Et de ista humilitate dicitur, Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. Vel potest intelligi de humilitate quæ est virtutis:quæ propria est fidelium qui Christũ imitantur, dicens, Discite à me, quia mitis sum & humilis, &c.Ista enim humilitas palmã meretur:quia D omnis qui se humiliat, exaltabitur. Et hùc textum de hac duplici humilitate exponit hic Glos.dicẽs, *Quia in humilitate nostra memor fuit nostri:*id est,in humilitate meritoria,quæ propria est Christianis.vel in humilitate nostra : id est, in deiectione nostra & afflictione.

2403 **Et redemit nos ab inimicis nostris.**

Hic ponitur Dei pietas:& secundò eius largitas, ibi,*Qui dat.*Ista litera nõ potest cõgruè applicari ad liberationem,qua Deus liberauit Hebræos de manu Ægyptiorum. Ratio,quia secundum grammaticos redimo componitur ex re & emo,emis.Et sic redimere est aliquid emere, pro precio aliquid dare. Deus autẽ pro illa liberatione,nomine precij nihil cõtulit. Refertur propriè ad redẽptionem factã per Christũ, qua suos redemit à diabolo,i.iterum emit,quia nõ solũ equiualẽs precium dedit,sed etiã duplũ:quinimò & sine proportione maioris æstimationis erat vita Christi, quam fuerit totum genus humanum. Videtur igitur redemptio, id est, iterum emptio , non ratione duplicis actus emptionis : sed ratione duplicati precij. de quo dicit Apostolus Petrus, Non corruptibilibus auro vel A argento redempti estis : sed precioso sanguine &c. Ex quibus apparet quòd perfectè nos Christus redemit:vide ver. 267. 431. 662. 794. 803. 897. 1271. 1844. 1882. 2214. Sed fortè dices, Nunquid pater potest dici redemptor,sicut & filius,similiter spiritussanctus ? Hãc materiam tractans Magister lib. 3. dist.19. dicit, quòd quãuis solus filius dicatur mediator, redemptor tamen aliquãdo etiam pater vel spiritussanctus dicitur. Et hoc propter vsum potestatis, nõ exhibitionem humilitatis & obedientiæ. Nã secundum potestatis simul & obedientiæ vsum filius propriè dicitur redẽptor : quia & expleuit in se per quę iustificati sumus:& ipsam iustificationem est operatus potentia diuinitatis cũ patre & spiritu B sancto. Est igitur redẽptor secũdum humanitatem: quia secundum eam & in ea suscepit & impleuit illa sacramenta,quæ sunt causa nostræ redemptionis. Propriè igitur solus filius dicitur redemptor.

1.Petr.1. Christus nos redemit.

Quæstio. Redemptor an dicatur solus filius.

2404 **Qui dat escam omni carni.**

Hìc ostendit suam liberalitatem. Quantũ ad literam spectat,omni carni , id est omni animali quod carne consistit,Deus dat escam & cibum:quia fecit ex terra oriri quæ ad cibum sunt necessaria : vt habetur Gen.1.Dixit Deus ad Adam,Ecce,dedi vobis omnem herbam afferentem semen super terrã &c. vt sit vobis in escam,& omnibus animantibus terræ omníque volucri &c.Et ista nominauit nomine carnis , quia caro est illa quæ indiget nutrimento propter cõsumptionem humidi radicalis, non spiritus. Vnde angeli quia carne carent, esca & cibo non egent.Et hoc est quod dicitur Psal. 145 , Qui producit in montibus fœnum,& herbam seruituti hominum:qui dat iumentis escam ipsorum &c. & Psal.143,Oculi hominum in te sperant domine, & tu das illis escam &c.Vel aliter,propriè loquendo:quia caro in singulari solùm stat pro carne humana:vt dictum fuit versic. 8. ideo hic per omnem carnẽ significat omne genus hominum: per escam autem significat cibum illum spiritualem , qui est panis viuus:scilicet sacramẽtum eucharistiæ, quod solis hominibus & Deum timentibus datur , scilicet ad salutẽ.De qua esca dicitur Psal. 110, Miserator & misericors dominus escam dedit timentibus D se.vide versic. 1979. Vnde hic Aug. *Quĳ dat escã omni carni:*id est omni hominum generi , non tantùm Israelitarum, sed etiam gentium. De qua esca dicitur,Caro mea verè est cibus.

Caro significat hominem.

Esca dicitur eucharistia.

2405 **Confitemini Deo cœli.**

Hìc ex omnibus præmissis Deum laudandum concludit. Et primò conclusionem proponit : secundò ipsam declarat : ibi , *Confitemini domino dominorum.* Vbi sciendum est, quãtum ad literam,quòd Deus dicitur Deus cœli , quia ibi per singularem influentiam habitat, & ibi solum clarè videtur. Et propter hoc dixit Daniel regi Nabuchodonosor, Dan.2,Est Deus in cœlo reuelans mysteria. Vel di- E citur Deus cœli,quia ipse solus per seipsum cœlum fecit,quod inter effectus maior videtur : sicut artifex posito quòd duas artes faciat , à nobiliori accipit nomen. Et ideo cum inter omnes corporales effectus cœlum videatur nobilior,ab illo Deus denominatur. Magis autẽ mystìcè sciendum est quòd triplex est creatura rationalis, quæ dicitur cœlum: scilicet angeli beati,prędicatores & iusti,& ipsi dæmones.Primò enim angeli beati dicti sunt cœli.De quibus orando Deo dicimus,Fiat volũtas tua sicut in cœlo & in terra. Vnde Greg.dicit , Per cœlos hi qui in cœlestibus sunt cõditi,angelici spiritus possunt designari.Vnde & in oratione nostra voce veritatis dicere instruimur,Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra. Vt nimirum sicut voluntas Dei à superiore creatura agitur:ita in nobis etiam ab humana infirmitate seruetur. De quibus dicitur, Tu fabricatus es cœlos , qui solidissimi quasi ærẽ fusi sunt. Secundò prædicatores & Apostoli cœli dicuntur:Psal.18, Cœli enarrant gloriam Dei. Vnde Gregor. ait, Quid nomine cœlorum , nisi cœlestis prædicantium vita signatur?de quibus per Psal.dicitur , Cœli enarrant gloriam Dei. Tertiò ipsi dæmones cœli dicuntur, quia in cœlo aëreo habitãt. Vnde Gregor.dicit, Cœlum verò aëreum dicimus: vnde & aues cœli nominamus. Et scimus quòd immundi spiritus qui de cœlo æthereo lapsi sunt, in hoc cœli terræque medio vagantur. Qui tanto magis corda hominum ad cœlestia ascendere inuident,quãto à cœlestibus per elationis suæ immundiciam se proiectos vident.Quia ergo à dæmonum potestate contra cogitationum nostrarum mundiciam flamma liuoris irruit , de cœlo ignis ad nos venit. Quid ergo Deus cœli , nisi Deus beatorum angelorum quem ipsi adorãt:Deus prędicatorum, quem ipsi prædicant : Deus dæmoniorum , quem ipsi credunt & formidant:Nam & dæmones Deum esse credunt & contremiscunt: vt dicitur Iacobi2. C Confitemini igitur Deo cœli,id est,laudem date de cœlo,id est angelorum,hominum iustorum & dæmoniorum.

Cœlum multiplex.

Matth.9.

2406 **Confitemini domino dominorum: quoniã inæternum misericordia eius.**

Hìc explicat quòd loquitur non de diis gentium,sed de vero Deo, qui est Deus deorum & dominus dominorum. Dicitur enim Deus deorum: vide versic.2381.Dicitur etiam dominus dominorum:vide versic. 1382. Dicitur inæternum misericordia eius:vide ver.2380.Vel omnia ista de Christo incarnato possunt intelligi,qui est princeps omnium regum terræ : qui est rex regum & dominus dominantium:Apocal.19.

Gregor. 27. mor.cap.25.

Iob 27. Deus cœli quis dicitur.

Greg.9.mor. cap.13.

Greg.2. mor. cap.34.

PSALMVS CXXXVI.

2407 SVper flumina Babylonis, illic sedimus & fleuimus , dum recordaremur tui Sion.

Huic Psalm. secundum multos nullus titulus præmittitur.Sed in aliquibus Bibliis ponitur titulus iste , Psalmus Dauid propter Hieremiam. Et istum titulum etiam ponit Magister in glosa. Et secundum Nicolaum, iste titulus appositus fuit ab aliquo expositore propter hoc quòd iste Psalm. in sententia concordat cum lamentationibus Hieremiæ prophetæ : qui lamentatur captiuitatem Iudæorum à Chaldæis factam , & destructionem ciuitatis Hierusalem & templi. Quod consimiliter iste Psal. facit. Hieremias enim illam captiuitatem vidit non solum spiritu,sed etiam corporaliter.Dauid autem in spiritu prophetico illam præuidit , & istum Psalm. lamentationibus pro illa composuit. Et sic iste Psalm. literaliter lamẽtatur captiuitatem Hierusalem , & destructionem quam Dauid futuram per Babylonios præuidit. Et sic Psal.iste diuiditur in duas partes : quia primò captiuitatis prædictæ ponitur lamentatio:secundò ponitur Babyloniorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

loniorum aduersantium punitio:ibi, *Memor esto &c.* A dic vt N. Quàtum verò ad sensum propheticũ: Psal. lamentatur captiuitatem & peregrinationẽ prędestinatorum: qua in miseria vitæ præsentis peregrinantur à patria cœlesti, & multis calamitatibus à malis premuntur. Quæ spiritualis captiuitas directè figuratur in prædicta captiuitate Babylonica. Erant enim duæ ciuitates oppositæ: scilicet Hierusalem & Babylonia. Sed ciuitas Babyloniæ tenebat ciues Hierusalem captiuos & peregrinos à ciuitate sua Hierusalem. Sic & spiritualiter duæ sunt ciuitates: scilicet Hierusalem & Babylonia. Hierusalem autem est ciuitas paradisi: quod patet ex suo nomine. nam Hierusalem visio pacis interpretatur: Babylonia autem iste mundus cum delectationibus suis. quod patet ex suo nomine: nam Babylon con- B fusio interpretatur. Sic ergo ciuitas ista Babyloniæ ciues cœlestis Hierusalem tenet captiuos, permixtos suis ciuibus: quia mundus iste insimul continet bonos & malos, & boni premuntur à malis. Et hoc est quod plangit Psalmista, cupiens ciues Hierusalem cœlestis (id est prędestinatos) à malis huius mundi eripi, & ad cœlestem Hierusalem perduci. Et hanc esse intentionem Psal. hic ostendit August. dicens, Omnis catholicus scire debet vnde ciues sumus, & vnde peregrinamur: & peregrinationis nostræ causam esse peccatum, reuersionis autem iustificationem gratiæ Dei. Duas autem ciuitates permixtas sibi interim corpore, & corde separatas, currere per ista volumina sæculorum vsque in finem. Vna ciuitatum est, cuius finis est pax æterna: & vocatur Hierusalem, quæ visio pacis interpretatur. Altera est, cuius gaudium est pax temporalis: quæ vocatur Babylonia, quæ interpretatur confusio &c. Et glosa hic ait, Sicut enim duæ fuerunt ciuitates: scilicet Hierusalem & Babylonia: quarum altera alteram afflixit & captiuauit. Ita modò sunt duę ciuitates: vna bonorũ, & altera malorum: permixtę quidem corpore, sed corde separatæ: scilicet Hierusalem & Babylonia. Tenetur ergo Hierusalem captiua in Babylonia, sed non tota. ciues enim sunt beati angeli omnes miseriæ exortes, sed tenetur captiua secundum homines prædestinatos ad gloriam, qui per peccatum captiui sunt & à patria peregrini. De ea igitur hic per peccatum captiua agit Psalm. Sunt etiam futuri ciues D Hierusalem mente, qui iam sunt ciues prædestinatione: sed adhuc corpore & corde sunt ciues Babyloniæ, eique seruiunt. Habet enim Babylonia suos amatores consulentes paci temporali, & nihil vltrà sperantes. Sed non finit eos Deus finaliter perire in Babylone, quos prædestinauit. Sed de istis non agit iste Psalm. sed solùm de illis qui iam mente & cordis desiderio sunt ciues Hierusalem: licet corpore hic captiui teneantur. Intẽtionem mouet non conformari Babyloniæ, sed ad supernam Hierusalem suspirare. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. Diuiditur iste Psalm. in duas partes: quia primò nos monet mala nostra flere: secundò promalis Deũ exorare: ibi, *Memor esto*. Prima in duas: E quia primò ponit ad fletum inductiua: secundò ponit quæ sunt fletus consolatiua: ibi, *Si oblitus*. Prima pars diuiditur in tres partes, secundũ quòd tres causas assignat ploratus iustorum: quoniam illi plorant primò ex affectione ciuitatis supernæ: secundò ex commixtione societatis peruersæ: ibi, *In salicibus*: tertiò ex afflictione tentationis diuersę: ibi, *Quia illic*. Quantum ad primum, sciendum quòd amor habet virtutem vnitiuam, sic quòd amantem copulat amato: sic quòd amans aspectum amati semper desiderat. Cum ergo iusti ament cœlestem patriam, ideo illic esse desiderant. Et sicut ibi mente conuersantur, sicut dicit Apostolus, Nostra con- *Coloss.3.* uersatio in cœlis est: sic & ibi realiter desiderant esse. Et ideo absentia taliter amati ad fletum ipsos inducit. Et hoc est quod hic dicit, *Super flumina Babylonis illic sedimus* &c. Ad cuius euidentiam, sciẽdum *Fluuius significat vitã præsentem.* quòd nomine fluuij in sacra scriptura denotatur cursus vitæ præsentis: quæ ad modum fluuij continuè vsque ad mare mortis decurrit: teste Gregor. *Gregor. 33. mor. cap. 7.* dicente, Quid fluuij nomine, nisi humani generis decursio designatur? quæ velut à fontis sui origine nascendo surgit: sed quasi ad ima defluens, moriendo pertransit. Quod bene considerans illa sapiens mulier, dixit ad Dauid, Omnes morimur, & *2. Reg. 14.* quasi aquæ dilabimur super terram, quæ non reuertentur. Babylon autem, quæ confusio interpretatur, significat vitam peccatorum & mundanorum, quæ tota cõfusione est plena. Quid ergo sunt flumina Babylonis, nisi fluxus labilis vitæ mundanorum, qui nunquam requiescit, & ad mare mortis æternæ perducit? Ille ergo sedet super flumina Babylonis, qui intra seipsum recollectus, mente considerat inquietum & amarum statũ vitæ mundanorum. Quod cum quis considerauerit, & recordatus fuerit quanta sit quies, quantáque gloria Sion, scilicet ciuitatis supernæ: dum se in Babylone videt peregrinum, statim ad fletum & lacrymas C consurgit. Et hoc est quod notans Psalm. dicit, *Super flumina Babylonis* &c. Ad istum intellectum hunc *Flumina Babylonis quid sunt.* passum pulchrè hic exponit Augustin. dicens, *Super flumina Babylonis* &c. Flumina Babylonis sunt omnia quæ hic amantur & transeunt. Verbi gratia, Amauit quis agricolturã ipsam exercere, ipsam discere, ibi occupare animum, inde accipere voluptatem: attendat exitum, & videat id quod amauit non esse fundamentum Hierusalem, sed fluuium Babylonis. Alius dixit, Magna res est militare: omnes agricolæ formidant eos qui militãt, obsequuntur eis, tremunt eos. Si fuero agricola, timebo militem: si fuero militaris, timebor ab agricola. O insane, in alium fluuium Babylonis te præcipitasti. Et cum tu timeri vis à minore, times maiorem, potest autem ipse maior fieri subitò qui te timet. Adsuocatum (inquit alius) esse, magna res est; potentissima eloquentia in omnibus habere subiectos susceptos pendentes ex lingua diserti patroni sui: & ex eius ore sperantes vel damna vel lucra, vel mortem vel vitam. Nescis quò te miseris: alius est iste fluuius Babylonis. Et quòd multum sonat strepitus aquæ in saxa, attende quia labitur, percurrit, & fluit. Et si attendis quia labitur & fluit, caue quia trahit. Nauigare (inquit alius) & negociari, magnũ est: scire multas prouincias, lucra vndique capere, nõ esse obnoxium in aliqua ciuitate alicui potenti, semper peregrinari, & diuersitate negociationum animum pascere, & augmentis lucrorum diuitem remeare. Fluuius est & iste Babylonis. Lucra tua quando stabunt? quando securus eris ex his quæ acquiris? Quanto eris ditior, tanto timidior: vno naufragio nudus existi, & rectè te plangis in flumina Babylonis. Alij autem ciues cœlestis Hierusalem intelligentes captiuitatem suam, attẽdunt humana vota & diuersas hominũ cupiditates hac atque illac rapientes, trahentes, & impellentes in mare: vident hæc, & non se mittunt in flumina Babylonis:

bylonis: sed sedẽt super flumina Babylonis: & flent A vel illos qui rapiuntur, vel seipsos qui in Babylonia detinentur. Vnde & dicunt, *Super flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion.* O sancta Sion, vbi totum stat, & nihil fluit. Ecce ergo inter flumina constituti, vix quisque raptus à flumine, si tenere potuerit lignum, euadet. Humiliati ergo in captiuitate nostra, sedeamus super flumina Babylonis: non nos audeamus in illis fluminibus præcipitare: & sic fleamus. Sed vnde flere debes? Certè recordando Sion. Multi enim flent fletu Babylonis, qui scilicet gaudent gaudio Babylonis. Qui gaudent lucris, & flent damnis: vtrumque de Babylonia est. Sed tu flere debes, sed recordando Sion. Et quando tibi secundum Babyloniam bene B est, oportet vt fleas: quãdo autem malè, vt gaudeas. Sic enim dicebat Apostolus, Coloss. 1, Et nũc gaudes in passionibus.

2408 ## In salicibus in medio eius, suspendimus organa nostra.

Salices significãt bonos & malos.

Hìc ostendit secundam causam fletus: scilicet ratione societatis peruersæ. Vbi notandum quòd salices duas habent conditiones: secundum quæ duo significant. Nam sunt magnæ viriditatis, & sic significant bonos: & sunt infructuosę & omnimodæ sterilitatis: & sic significant malos. Hic autem accipiuntur salices in mala significatione: vt salices in medio Babylonis sint homines mali & infructuosi, qui mente in medio Babylonis, id est in rebus malis sunt profundati: quibus prædicatio non C sufficit. vnde & ab illis mysteria sacrę scripturę debent abscondi. Et hoc est ab eis organa prędicatio- *Matth. 7.* nis suspendere. Quod facere docebat saluator: dicens, Nolite sanctum dare canibus &c. Et ad istum *Gregor. 33. mor. cap. 6.* intellectum hunc locum exponit Gregor. dicens, Infructuosæ quidem sunt arbores salicum, sed tamen tantæ viriditatis sunt, vt arescere vel abscissæ radicitus & proiectæ vix possint. Vnde in sacro eloquio salicum nomine aliquando pro viriditate boni, aliquando pro sterilitate reprobi designantur. Nisi enim electorum vitam pro constantia suæ viriditatis exprimerent: nequaquam de ecclesiæ *Esa. 44.* filiis propheta dixisset, Germinabunt inter herbas, sicut salices iuxta aquas. Sanctæ enim ecclesiæ filij inter herbas sicut salices germinant, dum inter are- D scẽtem vitem carnalium hominum multiplici numerositate & perpetua mentis viriditate perdurãt. Qui bene iuxta aquas germinare perhibentur, quia vnusquisque eorum ad vbertatem fructum percipit ex doctrina sacri eloquij, quæ temporaliter percurrit. Et rursum nisi per sterilitatem salicum vita peccantium signaretur, nequaquam ex voce prædicantium contra Babyloniam Psalm. dixisset, *In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra.* Babylonis quippe in medio salices inesse describũtur, quia nimirum infructuosi quique atque ab amore patriæ cœlestis totis visceribus cordis in hac seculari confusione radicantur. Vnde & prædicatores sancti in istis salicibus non exercent or- E gana, sed suspendunt: quia cum infructuosas mentes ac reprobas aspiciunt, vim prædicationis suæ non exhibent: sed potius lugentes silent. Istum etiam intellectum inducit hic Augustinus, dicens, *In salicibus in medio eius* &c. Habent organa sua ciues Hierusalem, scilicet scripturam sacram, promissa Dei, præcepta Dei, medstationem quandam futuri sæculi. Sed cum agunt in medio Babyloniæ, orga- A na sua in salicibus eius suspẽdunt. Salices ligna infructuosa: & hoc loco ita posita, vt non aliquid boni possit intelligi de salicibus. Alibi forsitã potest: modò ligna intellige sterilia nasci super flumina Babylonis, & nullum fructum ferẽtia. Sicut sunt homines cupidi, auari, steriles in opere bono: ita ciues Babyloniæ, vt etiam ligna sint illius regionis, ex istis voluptatibus rerum transeuntium pascuntur, tanquam rigata fluminibus Babyloniæ. Quæris fructum, & nusquam inuenies. Quando tales patimur, versamur cum eis qui sunt in medio Babylonis. Et exteriora Babylonis sunt, qui non tam in medio eius sunt: id est, non tanta concupiscentia sæculi & delectationibus obruuntur. Multi mali sunt, & in medio Babylonis sunt: & ligna sunt sterilia tanquam salices Babylonis. Quando tales vi- B demus, & tam eos steriles inuenimus, vt difficilè appareat in eis aliquid vnde possint duci ad fidem rectam, vel ad bona opera, vel ad spem futuri sęculi, vel ad concupiscentiam liberationis à captiuitate mortalitatis: scripturas nouimus. Sed quare illas eis dicamus, quia in eis nullum fructum inuenimus vnde incipiamus: auertimus ab illis faciem, & dicimus, Adhuc isti non sapiunt: quia quicquid illis dixerimus, sinistrum & aduersum habebunt. Et sic non differendo circa eos scripturas, suspẽdimus organa nostra in salicibus. Non enim illos dignos habemus, qui organa nostra portent.

Quia illic interrogauerunt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum. 2409

Hìc ponitur tertia causa nos ducens ad fletum ex ratione tentationis diuersæ. Et diuiditur in tres partes: quia ponitur primò malignorum tentatio: secundò tentationis expositio: ibi, *Et qui adduxerunt*: tertiò tentantibus respõsio: ibi, *Quomodo cantabimus.* Quantum ad primum, sciendum quòd peccatum *Captiuus dicitur quilibet peccator. Esa. 44.* animam facit captiuam. Nam captiuus dicitur à capio, is. Vnde captiuus, quasi captus. Cùm ergo peccata peccatorem capiant, meritò ipse peccator captiuus dicitur. Prou. 5, Iniquitates suæ capiunt impium. Et Psalm. 77, Et tradidit in captiuitatem virtutes eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici: quia cùm quis peccato capitur, virtus liberi arbitrij captiuatur, & omnis meritorum pulchritudo dissipatur: vt ibidẽ ait Glos. Est & alia captiuitas peccati: scilicet fomes & lex membrorum. Quę ideo captiuitas dicitur, quia nos ad peccati captiuitatem inclinat. De qua dicit Apostolus, Rom. 7, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ: & captiuantem me in lege peccati. Fomes enim peccati qui in membris nostris regnat: vt puta in oculo ad concupiscendum, in lingua ad loquendum, in aure ad audiendum quæ non licent: talis inquam fomes repugnat rationi. Qui fomes dicitur lex: quia legitimè factum est vt qui non obediunt suo superiori, ei non obediat suum inferius: scilicet caro. Supra te est dominus Deus tuus: infra te est caro tua. Serui ergo superiori, vt tibi seruiat inferior. Et ideo quia tu contempsisti superiorem, scilicet in primo parente, nũc torqueris ab inferiori: scilicet à carne, quæ fomitem habet peccati te captiuum ducentem: id est inclinãtem in legem peccati. verba sunt Magistri *Captiui sumus in hac vita.* in glosa ad Rom. 7. Ista est ergo peccati captiuitas, quæ pessima est, vt si quis à diabolo liberè peccato

Universidad de Deusto
Biblioteca

captiuetur: inde tamen liberè resilire non possit. A Quod satis figuraliter ostendit ille vir bellicosus Romanis infestus Annibal: de quo dicit Valerius lib. 9. cap. 2. quòd Annibal omnium captiuorum pedestrium Romanorum primam partem pedum crudeliter abscidit, ne scilicet euadere possent. Pedes enim quibus totum corpus geritur, est ipsa affectio nostra: qua totus interior regitur homo. Cuius prima pars & anterior est ipsa libertas ad bonum: quam suis captiuis abscidit diabolus, ne per se ad bonum possint redire. Vnde animæ sic per
Esa.52. peccatum captiuitate insultando loquitur, Solue vincula colli tui captiua filia Sió. Quasi dicat, Non potes per te à captiuitate peccati redire. Si ergo peccatum animam reddit captiuam, qui sunt captiuantes nos, nisi ad peccatum inducentes: scilicet diabolus & angeli eius? Vnde hic ait Augustin.
Sap.7. Facilè potest demonstrari captiuos nos esse. Non enim respiramus iam in auras illius libertatis: non fruimur puritate veritatis, & illa sapientia quæ in seipsa manens innouat omnia. Delectationibus temporalium rerum tentamur, & luctamur quotidie cum suggestionibus illicitarum voluptatum: vix respiramus vel in oratione, captiuos nos esse intelligimus. Sed qui nos captiuos duxerunt? qui homines, quæ gés, qui rex? Diabolus autem & angeli eius captiuos duxerunt nos: nec ducerent, nisi consentientes. Est aduertendum ergo quid est diabolo & angelis eius interrogare nos captiuos. Interrogatio eius dæmonis est eius tentatio: quia C tentamenta incipit ab interrogatione, vt nostris responsionibus illaqueamur. Sic enim quando primos parentes tentare voluit, vt totum genus humanum captiuaret: ab interrogatione incepit, dicens, Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis de omni ligno paradisi? &c. Sic ergo per interrogationem diaboli intellige eius tentationem: vt sit sensus, Dæmones qui nos captiuos duxerunt, interrogauerunt, id est tentauerunt. Et quid proposuerunt nobis in suis interrogationibus vel tentationibus: subdit dicens, *Verba cantionum*: id est rationes exultationis nostræ. vt puta, Quæ sunt rationes quare vos Christiani lætamini? Quæ causa exultationis vestræ? &c. vt clarius in sequenti versiculo exponetur. Dæmones enim quandoque per D seipsos sic nos interrogando tentant, quando in cordibus tales cogitationes immittunt. Interrogát etiá per alios, quãdo mali qui sunt dæmonis membra tales tentationes ingerunt: vt nos ab amore Dei ad mundi voluptatem conuertant. Cum enim tales nos interrogant, in quibus diabolus operatur: intelligendus est ipse nos interrogare, qui hoc in eis operatur. Quid autem interrogant tentando, statim subdit dicens,

2410 ## Et qui adduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion.

Hic ponitur tentationis expositio. Vbi primò sciendum quòd ista litera variatur. Nam aliqui codices habent, *Et qui adduxerunt*. Aliqui verò, *Et qui* E *adduxerat*. Et tamẽ vtrobique eadem captiuatio denotatur: nisi quòd in vno textu ponitur terminus à quo: vt cum dicitur, *Et qui adduxerunt nos*: scilicet à societate angelorum. In alio verò denotatur terminus ad quem: vt cum dicitur, *Et qui adduxerat nos*: scilicet ad miserias huius mundi. Isti inquam interrogauerunt nos verba cantionum: scilicet dicentes, *Hymnum cantate nobis de canticis Sion*. Sed qui sunt isti hymni canticorum Sion? Illi scilicet pro quibus corde exultant & cantant fideles, qui mente sunt ciues Sion, licet corpore habitent in Babylonia. Puta, exultant fideles de Christi incarnatione, de nostra per ipsum facta redẽptione, de sua resurrectione, de gloriæ æternæ promissione: & huiusmodi. Ista sunt illa cantica, in quibus ciues Sion exultant. Et de istis dæmones nos interrogant, & *Christi aduẽtus qua ratione.* per sua membra ista nobis exprobrant, & nobis insultant: dicentes deriserè, *Cantate nobis hymnum de canticis vestris*. Quasi dicat, Vos exultatis de aduentu Christi, ostendite causam exultationis. Quid boni attulit mundo aduentus eius, ostendite. Sic enim istum passum exponit August. hic dicens, *Hymnum cantate nobis* &c. Pagani plerique dicunt ista B nobis, Exponite nobis rationẽ quare venit Christus: & quid profuit Christus generi humano. Nónne ex quo venit Christus peiora sunt in rebus humanis quàm fuerunt antea: & feliciores erant res humanæ quàm modó? Dicant Christiani quid boni attulit Christus: vnde feliciores putemus res humanas quia venit Christus. Putant enim tales, quòd si in voluptatibus & vanitatibus mundi esset stabilitas & temporalium rerum vbertas: si in mundo omnia delectabilia sine labore fluerent, quòd tũc felicia essent tempora, & magnam felicitatem in rebus humanis Christus attulisset. Quia verò per Christũ cæduntur iniquitates, vt extirpata cupiditate plãtetur charitas: quia miscẽtur amaC ritudines vitæ tẽporali, vt æterna desideretur: quia eruditũtur in flagellis homines paternam accipientes disciplinam, ne iudiciariam inueniant sententiam: dicunt quòd nihil boni attulit Christus, Sed si tali incipias dicere quanta bona fecit Christus, ipse non capit. Proponis illis quòd multi per aduentum Christi res suas vendunt, & distribuunt egenis, vt fiant ipsi pauperes: non necessitate, sed voluntate sequentes Christum: sperantes regnum cœlorum. Irrident isti nos, quasi stultos: dicentes, Talia ergo sunt bona quæ attulit Christ⁹? talia sunt cantica Christianorum: vt per Christi aduentum perdat homo res suas, & cum egenis sit egẽs? Quid est ergo dicere, *Hymnum cantate nobis de canticis Sion*: nisi deriserè dicere Christianis, Ostendite quid boni attulit Christus. Quæ sunt illa bona quæ speratis, quæ non potestis ostendere? Nostra autem bona quę amamus, sunt manifesta. Ego autem diligo habere filios, habere diuitias, habere honores & dignitates. Ista enim oculariter videntur ab omnibus, palpantur manibus &c. Sed talibus quid respondeatur, audi quod sequitur.

Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? 2411

Hìc ponitur responsio dictis tentationibus. Vbi *Boni audire nõ possut verba malorum, nec eòtrario.* sciendum, quòd sicut quilibet iustus verba praua & malorum non delectabiliter, sed cum dolore audit, & illis aurem cordis non præbet: sic & mali verba bonorum intelligere non possunt, nec illa audire delectabiliter. Vnde Gregor. ait, Verba morésque carnalium, quasi cibum se nostris mentibus ingerunt, vt in delectationis ventre rapiantur. *Greg. 7. mor. cap. 6. Psal. 118.* Sed electus quisque insulsum non comedit: quia prauorum dicta factáque diiudicans, ab ore cordis repellit. propter quod & Psalm. dicebat, Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua. Sæpe autem verba carnalium se importunè nostris

auribus ingerunt, in corde bellum tentationis gi- A gnunt: quæ tamen & ratio respuit, & lingua reprehendit. Sancti igitur viri cùm æternitatis desideriis anhelant, in tanta altitudine vitæ se subleuant: vt audire iam quæ mundi sunt, graue ac deprimens pondus credant. Valde namque insolens atque intolerabile extimant quicquid aliud nõ sonat quod intus amant. Consimiliter ergo dicendum est de malis & infidelibus, quòd audire fugiũt quicquid intus non amant. Cùm ergo solùm terrena & trãsitoria diligant, æterna autem nõ credant: hinc est quòd omnia quæ terrenis voluptatibus contradicunt, audire fugiunt & detestantur. Illa autem quæ quis audire detestatur, quomodo intelligere potest? Et hæc est causa quare malignis & obstinatis
Matth.7. verbum Dei prædicare prohibemur à Christo. Nolite sanctum dare canibus &c. quia ipsum audiendo magis contemnunt & execrantur. Et istam rationẽ assignat Psalmista, quare infidelibus nõ debemus cantare vel exponere hymnum de canticis Sion: quia non sunt terra apta ad verbum Dei recipiendũ, sed magis terra aliena: ideo in illis non fructificaret. Et hoc est quod ait Psalm. eis respondendo: dicens, *Quomodo cantabimus cãticum domini in terra aliena*? Quasi dicat, Vos estis terra aliena à verbo Dei: ideo verbum Dei nõ capitur in vobis. Ad istũ intellectum hic loquitur August. dicens, Isti qui captiuos duxerunt nos, quando intrant corda hominum, & interrogant nos per linguas eorũ quos possident, & dicũt nobis, Cantate nobis verba cãticorum: reddite nobis rationem aduẽtus Christi: C & quia aliam vitam volo credere, si doces rationẽ, quare mihi imperas vt credam? Respondeo & dico tibi, O homo, quomodo vis vt cãtem tibi, qui plenus es malis cupiditatibus? Si dicã tibi spiritualia, non capis. Oportet vt exinaniaris quo plenus es, vt possis impleri quo inanis es. Non vis vt dicam? non bono animo quæris. Non sic pulsas, vt tibi sit dignum aperiri. Non quæris quod discas: sed quod reprehendas. Babylonia te portat: Babylonia te cõtinet: Babylonia te nutrit. Non nosti capere, nisi quod fulget ad tempus. Quomodo ergo cantabimus canticũ domini in terra aliena? Seminare enim semen bonum in terra mala, nõ fructificat. Si enim in partibus istis velis seminare zinzebrum vel piper, perdes labores, derisus eris: quia hæc est terra D aliena ab illo semine. Si poma annicea plãtare velis, non proficies, derisus eris: terra hæc est aliena. Sic & in proposito: illi infideles terra sunt aliena. Non quærunt audire cantica Sion, vt credant: sed magis vt irrideant. Noli ergo facilè istis aliquid dicere: noli percutere organum vt sonet: sed potius suspende.

2412 ## Si oblitus fuero tui Hierusalẽ, obliuioni detur dextera mea.

Hìc ponit quæ sunt fletus cõsolatiua. Quid autem inter ærumnas vitæ præsentis nos consolatur, nisi spes cœlestis gloriæ: nisi præmiũ quod ex nostris laboribus obtinere speramus? Qui enim inter huius mundi labores ad istud præmiũ oculos mẽE tis non dirigit, fatigatur & deficit. Quod Psal. cognoscens, proponit firmiter inter huius mundi aduersa oculum cordis ad ipsam cœlestem Hierusalẽ dirigere. Vnde de illa cœlesti gloria inter aduersitates sæculi tria proponit. primò quòd illa iugiter est meditanda: secundò quòd illa bonis est prædicanda: ibi, *Adhæreat*: tertiò quòd illa omnibus bonis est præponenda: ibi, *Si non proposuero*. Quantum ad primum, sciendum quòd diabolus per seipsum & per sua membra nos interrogans, conatur quantũ potest ab amore cœlestis Hierusalem nos abducere, & inducere ad amorem Babyloniæ. Quod aliquando facit terroribus & minis: quandoque verò adulationibus & blanditiis. Iste autem confidens in Dei gratia, proponit se ab amore cœlestis Hierusalem nullo modo discedere: sed magis continuè illam in mente habere. quòd si oppositum faciat, sibi malum imprecatur: dicẽs, *Si oblitus fuero tui Hierusalem* &c. Sicut enim consuetudo est iustorũ, qui scientes innocentiam suam dicunt, Si hoc feci vel illud, Deus confundat me: vel similia. vide suprà, versic. 2330. Consimiliter nunc facit Psalm. dicẽs, *Si oblitus fuero* &c. Quid enim dexteræ nomine, nisi *Dextera significat vitã æternã, & sinistra temporalem.* vita æterna? quid sinistrę, nisi vita tẽporalis? Dextera nostra, vita æterna: sinistra nostra, delectatio vitę temporalis. Psalmista ergo non optans, sed magis prædicens quid eis accidit qui cœlestem Hierusalẽ voluptatibus mundi intenti obliuioni tradũt: ait, *Si oblitus* &c. *obliuioni detur dextera mea*. Et alia litera clarius habet: obliuiscatur me dextera mea. Vnde hic ait August. *Si oblitus fuero* &c. Vehemẽter se cõstrinxit iste, dicens, *Obliuiscatur me dextera mea*. Dextera nostra vita æterna est: sinistra nostra vita temporalis. Quicquid facis pro vita æterna, dextera operatur. Si autem in operibus pro vita æterna factis immiscueris cõcupiscentiam vitæ temporalis, aut laudis humanæ, aut alicuius commoditatis seC cularis: cognouit sinistra tua quid faciat dextera tua. Et nostis præceptum Christi dicentis, Nesciat *Matth 6.* sinistra tua quid faciat dextera tua. *Si oblitus* (inquit) *fuero tui Hierusalẽ, obliuiscatur me dextera mea*. Et verè sic contingit: prænuntiauit, non optauit. Talibus enim qui obliuiscuntur Hierusalem, hoc cõtingit quod dixit. Obliuiscitur enim eos dextera eorum. Vita enim æterna manet in se: illi remanent in delectatione temporali, & faciũt sibi dexterum quod sinistrum est. Interrogate ergo corda vestra fratres, si desideratis bona Dei: si desideratis ciuitatem illã Hierusalem: si concupiscitis vitam æternam. Omnis ista terrena felicitas, sinistra vobis sit. Illa sit dextera, quam semper habebitis. Et si habueritis sinistram, nolite de sinistra præsumere. Nónne corripis eũ qui de sinistra voluerit manducare? Si mẽD sæ tuæ putas iniuriam fieri manducare conuiuam de sinistra: quomodo ergo non fit iniuria mensæ Dei, si quod dextrum est sinistrum feceris: & quod sinistrum est, feceris dextrum? Quid ergo? De talibus dicitur, *Si oblitus fuero tui Hierusalem, obliuiscatur mæ dextera mea.*

Adhæreat lingua mea faucibus meis, 2413 si non meminero tui.

Hìc ostendit quòd cœlestis gloria bonis est prædicãda. Ad hoc enim principaliter linguam habemus, vt Dei laudes pronũciemus. Vnde qui laudes Dei non pronuntiat, linguam ab officio suo habet ligatam: quia nõ illa loquitur ad quæ facta est. Sic ergo contingit sicut iste pronuntiat, quia mutus fit qui Dei memor non est. Vel aliter: vt per linguam qua manifestatur voluntas interior, intelligantur opera nostra: quæ à voluntate bonitatem sortiũtur vel malitiam. Per fauces autem quę cibos deuorãt, intellige dæmones malos vt cibum deuorantes. vt sic sit sensus, *Adhæreat lingua mea faucibus meis*: id est, omnia opera mea adhęrebunt deuoratori diabolo:

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia per opera mea deuorabor à diabolo: & hoc *si non meminero tui*, scilicet Hierusalem. Quod ideo dicit, quia opera quæ non fiunt amore cœlestis Hierusalem, adhærēt diabolo: & per illa meremur supplicium. Et ideo nota quòd triplex est adhæsio qua adhæremus diabolo: scilicet adhæsio carnalitatis & luxuriæ, cupiditatis & auaritiæ, præsumptionis & superbiæ. Vide in dictionario, litera Adhærere.

Adhæsio malа triplex.

2414 ## Si non proposuero tui Hierusalem, in principio lætitiæ meæ.

Hic ostendit quòd cœlestis gloria omnibus bonis est præponenda. Non enim sufficit recordari gloriæ cœlestis, nisi debitus modus recordationis obseruetur. Nam aliqua recordātur cum odio, aliqua cum amore, aliqua cum tristitia, aliqua cū delectatione, & aliqua cum delectatione maiori, & aliqua cum minori. Delectatio autem vera, in vero bono consistit. Cùm ergo gloria cœlestis Hierusalem omnia vera bona contineat & summa bona, & omnia penitus mala excludat: hinc est quòd eius memoria plus & super cætera bona mentem debet lætificare. Et hoc est quod ait, *Si non proposuero tui* &c. subaudi, *obliuiscatur me dextera mea.* Vnde Aug. Parum est meminisse Hierusalē? Sed vide quomodo memineris. Quædam enim cum odio meminimus: quædam cū amore. Cùm ergo dixisset, *Si oblitus fuero tui Hierusalē, obliuiscatur me dextera mea: adhæreat lingua mea* &c. statim adiunxit, *Si non proposuero tui Hierusalē in principio lætitiæ meæ.* Ibi enim est summa iocūditas, vbi Deo fruimur, vbi fraternitate cohærēte & ciuica societate securi sumus. Nullus ibi nos violabit tentator: nihil ibi delectat, nisi bonū. Morietur ibi omnis necessitas: orietur ibi summa felicitas. Ergo meritò in principio nostræ lætitiæ est præponēda. Et nota quòd vera lætitia iustorum consistit in tribus: inter quę lætitia cœlestis Hierusalem est præponēda. Est enim lætitia iustorū. Primò de Dei bonitate, qua Deum cogitant bonum infinitum, omnibus paratum in præmium. Vnde Psalm. 31, Lætamini iusti in domino, & gloriamini omnes recti corde. Cor enim iusti dum lætatur in Deo, ampliatur: sicut cōstringitur tristitia. Sic enim formaliter cor disponitur, quòd pars superior est ampla, sed inferior stricta: quia de lætitia boni superioris dilatatur, sed de lætitia boni inferioris cōstringitur: quia omnia bona inferiora plus de anxietate & tristitia continent, quàm de lætitia. Et hinc est quòd iusti vt communiter sunt læti: quia lætantur de vero bono, quod nihil triste habet annexum. Vnde Psal. 149, Lætetur Israel in eo qui fecit eum. Secundò lætatur de suæ conscientiæ puritate: propter quod dicitur Eccl. 3, Cognoui quòd nō esset, nisi lætari & facere bonum in vita sua. Sicut enim peccator peccatis oppressus nūquam veram habet lætitiam: sic econtrario iustus à peccato alienus, semper gaudet lætitia vera. Vnde Gregor. exponit illud Iob 30, Sub sentibus delicias esse cōputabant: dicens, Quia mali peccatorum delectationibus pressi, ex affectu vitæ præsentis, quàm sint aspera quæ patiuntur ignorant. Lætantur itaque, sed sub sentibus: quia rebus quidem temporalibus gaudent, sed tamen dum dispēsare sine tribulatione eadem temporalia non valent: eo iure pungūntur miseri, quo sub sentibus premuntur. Et hoc ipsum delicias ęstimant: quia & dura quidē ex præsentis vitæ amore tolerant: & tamen affectu nimiæ cupiditatis obligati, laborem eiusdem tolerantiæ

Gloria cœlestis omne bonū cōtinet: & nullum malū.

Lætitia vera cōsistit in tribus.

Lætitia vera malis non habent.

Gregor. 20. moral. cap. 15.

A voluptatem putant &c. Sic ergo per oppositū iusti veram habent lætitiam, dum puritate mentis fruūtur. Propter quod Psalm. diuina insignitus gratia, dicit, Signatum est super nos lumen vultus tui domine: dedisti lætitiam in corde meo. Tertiò lætantur de proximorum prosperitate. vnde Psal. 47, Lætetur mons Sion. Sion enim specula interpretatur: specula autem est locus altus per cōtemptum terrenorum, & aptus ad contemplandum remota, per considerationem futurorum bonorum. In illo autem mōte debet esse lætitia & quies. In cacumine altissimorum montium non fiunt perturbationes ventorum & inundationes aquarū: sed ibi est quies & securitas. Et eodem modo est in monte: id est in mente viri iusti. Quia mens sapientis est sicut cœlū supra sphæram lunæ, vbi non sunt peregrinæ impressiones: quia cum suis proximis cōcordiam habet, & de ipsorum prosperitate lætatur. Peccatores à proximis diuisi patiuntur alienationem mentis. Vnde quilibet iustus suo proximo dicere potest illud, 1. Reg. 2, Lætata sunt in salutari tuo. Inter istas tres veras lætitias prima, quæ est de Dei bonitate, cæteris est præponenda: quia cæteræ duæ ad ipsam referuntur sicut ad finem: sicut & dilectio proximi & etiam suiipsius ad dilectionem Dei terminatur. Et sic illa sancta mulier Hester omnem suam lætitiam ad Deum referebat: dicens, Tu scis domine quòd nunquā lætata est ancilla tua, nisi in te Deus. Sic ergo lætitiam de Deo cæteris præponendam ostendit Psal. dicens, *Si non proposuero tui in principio lætitia meæ.*

Psalm. 4.

Hester 14.

Memor esto domine filiorū Edom, 2415
in die Hierusalem.

Hæc est secunda pars, in qua monet pro malis Deum exorare: vel (vt clarius dicam) contra malos. Et quatuor facit: quia primò contra malos Dei postulat iustitiam: secundò malorum explicat malitiam: ibi, *Qui dicunt*: tertiò ipsorum ostendit miseriam: ibi, *Filia*: quartò beatorum concludit lætitiam: ibi, *Beatus*. Quātum ad primum, sciendū quòd Edom ipse est Esau frater Iacob: qui vocatus fuit Edom propter cibum lentis rubrum, quem coxerat frater suus minor, scilicet Iacob: quem Esau videns concupiuit, & pro illo habendo dedit ipsi Iacob primogenita sua: id est iura primogenituræ: quia ipse Esau quanuis simul cum fratre suo Iacob esset in vtero matris, tamen ipse Esau primò exiuit: & sic ad illum spectabant primogenita, scilicet patris hæreditas. Tamen ex pacto sic conuenerunt, quòd Iacob daret illi cibum lentis quem coxerat: & Esau dabat illi omnia iura primogenituræ. Et sic factum est vt conuentione ipsorum maior, scilicet Esau, seruiuit minori: vt habetur Genes. 25. Ab illo ergo cibo lētis ruffo vocatus est Esau Edom: id est ruffus. Ex isto ergo nati vocati sunt Idumæi: qui sicut ipse Edom immicabatur ipsi Iacob, sic & filij Edom: scilicet Idumæi inimicabantur filiis Iacob, scilicet populo Israel. Et maximè in duobus ostenderunt inimicitias cōtra filios Israel: scilicet in destructione ciuitatis Hierusalem, quia quando rex Babylonis venit contra Hierusalē, ipsi Idumæi cōiunxerunt se illi, & simul cum rege Babylonis captam ciuitatem Hierusalem funditus euertērūt & templum. Secundò quando finito tempore captiuitatis Babylonicę rex Cyrus remisit Iudæos, dās eis liberam potestatem reędificādi Hierusalem, ipsi Idumæi quantum potuerunt impedierūt Iudæos, ne

Edom dictus est Esau, & quare.

Filij Edom inimici erant filiis Israel.

ne ipsam ciuitatem reædificarent. Istorum ergo iniurias futuras tunc præuidēs Psal. diuinam postulat iustitiam qua puniantur: dicens, *Memor esto domine filiorum* &c. Vnde hic ait Gl. Filij Edom, id est, Idumæi, in destructione Hierusalem fuerunt coniuncti Babyloniis: ac etiam fuerunt impedimento Iudæis reædificantibus Hierusalem post reditum de Babylonia. Est ergo sensus literalis istius versus, *Memor esto domine filiorum Edom*: id est puni eos, pro eo quod fecerunt in die Hierusalem, id est in die qua cum Babyloniis euerterunt Hierusalem. Vel in die Hierusalem, id est in die qua impediuerunt reædificationem Hierusalem. Vel aliter, & magis ad sensum propheticum. Per Edom & Hierusalem duos populos intelligit: scilicet Iudæorū & Christianorū. Edom prior natu est pqpulus Iudæorum: sed populus Christianorum posterior est: quia primò Iudæi, postea Christiani fuerunt. Vnde sicut Edom maior filius factus fuit seruus minoris: sic Iudæi maiores natu, facti sunt serui Christianorū. Vnde hic August. ait, Iacob & Esau duo erant in vtero fratres, filij Rebeccæ & Isaac. nati sunt ambo: vnus ad hæreditatem: alius ad exhæredationē. Fuit autem hostis fratris sui iste Esau: quia præuenit benedictionem eius filius minor. Et impletum est quod dictum est, Maior seruiet minori. Maior erat populus Iudæorū: & minor ex tempore Christianorum populus. Et videte quomodo maior seruiet minori. Illi portāt codices: nos viuimus ex codicibus ipsorum. Est ergo sensus: *Memor esto domine filiorum Edom*, id est populi maiori natu: scilicet Iudæorum. Et hoc in die Hierusalem, quæ interpretatur visio pacis: id est in die qua visionem pacis dabis populo minori: scilicet Christianorum. Vel per Edom priorem natu, intellige omnes carnales: per Iacob verò minorem intellige spirituales: quia prior est carnalis, postea spiritualis. Et tūc exponitur vt statim expositum est.

Rom. 9.

Genes. 26.

2416 ## Qui dicunt exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea.

Exinanire Quid est.

Hic explicat ipsorum crudelem malitiam. Vbi sciendum quòd secundum grammaticos, inanio, is, idem est quod inane aliquid facere, annihilare, euacuare, deprimere vel diminuere. Et componitur cum ex, & fit exinanio, inis: id est valde annihilare, deprimere &c. Vnde & Apostolus de Christo dicit, quòd exinaniuit semetipsum formam serui accipiens: id est ex misericordia sua quoddam inane assumpsit: scilicet formam serui, scilicet naturā humanam: quæ est quoddam inane, respectu deitatis. Ad propositum ergo: quando filij Edom erāt coniuncti Babyloniis in destructione Hierusalem, hortabantur Babylonios vt ipsam ciuitatem funditus destruerent: dicentes, *Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea*: id est etiam fundamenta eius euertite & dissipate. Mysticè autem filij Edom, vt dictum est in præcedēti versiculo, sunt omnes mali & carnales, qui ciuitatem Hierusalem, id est omnes bonos qui sunt ciues Hierusalem, conātur exterminare, & ecclesiam ad nihilū redigere: & præcipuè eius fundamenta exinanire. Fundamentum Hierusalem est Christus: fundamēta sunt Apostoli: dicente nobis Apostolo. AEdificati estis supra fundamentum Apostolorum. Et isti fundamentum, quod est Christus, conati sunt exinanire, ipsum morti tradentes: fundamenta Apostolorum ipsorū persequentes. Hoc est ergo quod filij Edom, id est

Philip. 2.

Ephes. 2.

Fundamentū dicitur Christus.

Fundamenta dicuntur apostoli.

Gregor. 28. moral. cap. 9.

Exod. 8.

Pſal. 86.

1. Cor. 3.

1. Cor. 3.

Fidem perdit mala vita. Gregor 25. moral. c. 15.

mali & carnales, vel ipsi Iudæi de ecclesia primitiua dicunt, *Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea.* Et attende quòd fundamentum in singulari significat Christum: sed fundamēta in plurali significant Apostolos: & tam fundamētum quàm fundamēta Iudæi conati sunt exterminare. Vnde quòd fundamēta Hierusalem sint Apostoli, & fundamētum sit Christus, ostendit Gregor. dicens, In scriptura sacra quid aliud fundamentum, quàm prædicatores accipimus: quos dum primos in sancta ecclesia dominus posuit, tota in eis sequētis fabricæ structura surrexit? Vnde & sacerdos cum tabernaculum ingreditur, duodecim lapides portare in pectore iubetur. Quia videlicet semetipsum pro nobis sacrificium offerens pōtifex noster, dum fortes in ipso exordio prædicatores exhibuit: duodecim lapides sub capite in prima sui corporis parte portauit. Sancti itaq; Apostoli, & pro prima ostensione ornamēti, lapides sunt in pectore: & pro prima soliditate ædificij in solo fundamēto. Vnde Dauid propheta cum sanctam ecclesiam in sublimibus Apostolorum montibus poni ædificariq; cōspiceret, dixit, Fundamenta eius in montibus sanctis. Cùm verò in sacro eloquio fundamentum in singulari ponitur, nullus alius nisi ipse dominus designatur: per cuius diuinitatis potentiam nutātia infirmitatis nostræ corda solidantur: de quo & Paulus ait, Fundamentum nemo aliud ponere potest præter id quod positū est, Christus Iesus. Ipse quippe fundamentum fundamētorum est: quia & origo est inchoantium, & constantia robustorum. Istud ergo est illud fundamentum ecclesiæ, quod Iudæi conabantur exinanire: etiā quando post eius mortem & resurrectionem Apostolis mandauerūt, ne in nomine Iesu Christi possent populo prædicare. Quod prætuidens Psalm. dicit, Qui dicūt, (scilicet suis ministris) *Exinanite, exinanite vsque ad fundamētum in ea.* Vel aliter: istū passum exponit Greg. de christianis qui firmiter credunt: sed malè viuūt, quia malè viuendo etiam fundamentum fidei perdunt. Vnde ait, Nonnulli fidem medullitus tenent: sed moribus insequuntur quod crudelitate venerantur. Quibus diuino iudicio sæpe contingit vt per hoc quod nequiter viuūt, & illud perdāt quod salubriter credūt. Incessanter namq; prauis actionibus se polluunt, & super hoc vindictam iusti iudicij retribui posse dissidunt. Et sæpe cum bene viuere negligunt, etiam persequente nullo, vsque ad perfidiam delabuntur. Nam qui imminere districtum iudicium non credunt: qui inultè se peccare suspicantur, quo pacto vel esse vel dici fideles possunt? Fidē quippe perdidisse est in incorrectis malis operibus digna supplicia reddi posse non credere. Quia ergo digna fidei opera seruare contemnunt: etiam fidem perdunt quam tenere videbantur. Super quos bene per Psalm. sub Hierusalē specie inimicorum destruentium verba memorantur: à quibus dicitur, *Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea.* Paulus namq; ait, Fundamētum aliud nemo ponere potest, præter id quod positum est, Christus Iesus. Inimici ergo destruentes vsque ad fundamentum Hierusalē exinaniunt, quando peruersi spiritus à corde fidelium, destructo priùs ædificio boni operis, soliditatem quoque exhauriunt religionis. Sicut enim supra fundamētum fabrica, sic supra fidem opera construuntur. Vsque ad fundamentum ergo exinanisse, est euerso bene viuendi opere, ei robur fidei dissipasse.

Filia

Universidad de Deusto
Biblioteca

2417 Filia Babylonis misera: beatus qui retribuet tibi retributionem tuã, quam retribuisti nobis.

Hîc ostendit malorum miseriam. Vbi aduerte quòd sicut ecclesia quandoque dicta est Hierusalẽ: quandoque filia Hierusalem: quandoq; Sion: quãdoque filia Sion: quia propter generationem dicitur mater, sed propter successionẽ dicitur filia. Sic & congregatio malorum quandoque dicitur Babylonia, quia ipsa scilicet alios malos vt mater generat & nutrit: quandoque verò dicitur filia Babyloniæ: quia scilicet à malis generatur & nutritur. Sic ergo malorum congregationem hic filiam Babylonis nominat: quam miseram vocat, dicens, *Filia Babylonis misera*. Est ergo filia Babylonis malorũ congregatio ex confusione viciorum genita: quæ scilicet solum temporalia & voluptates in temporibus quærunt, in quibus multas patiuntur miserias. Quia non est aliqua temporalis voluptas, in qua si bene aduertatur, non sit maior miseria & anxietas, quàm delectatio. Cum ergo à maiori fiat dominatio, ipsius filia Babylonis etiam quãdo est in flore suæ voluptatis, non beata, sed misera debet nuncupari. Ad videndum autem quanta sit miseria etiam in voluptate Babyloniæ admixta, est cõsiderandum quòd multiplex est miseria: quæ omnis in felicitate filiæ Babylonis reperitur. Primò enim est miseria naturæ: quia natura nostra statim orta miseriis est plena. Iob 14, Homo natus de muliere repletur multis miseriis. Quod maximè verificatur de filiis Babylonis, quia, vt dicit ibidẽ Gregor. scilicet 11, moral. 26. Si enim subtiliter consideretur omne quod hic agitur, pœna & miseria est. Ipsi corruptioni carnis seruire ad necessaria atque concessa miseria est: vt contra frigus vestimenta, cõtra famem alimenta, contra æstum frigora requirantur. Quòd multa cautela custoditur salus corporis, & etiam custodita amittitur, & amissa cum graui labore reparatur. Et tamẽ reparata semper in dubio est. Quid hoc aliud, quàm mortalis vitę miseria est? Quòd amamus amicos, suspecti ne offendi valeãt: formidamus inimicos, atque de eis securi non sumus vtiq; quos formidamus. Quòd plerunq; inimicis sic fidenter quasi amicis loquimur: & amissa cœlesti patria, homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamen cogitare dissimulat: quòd priuatus est interno lumine: & tamen in hac vita diu vult perpeti cæcitatẽ suam. Quid hoc aliud quàm miseria est? Et certum est quòd tales miserias ampliores filia Babylonis patitur, quàm Hierusalẽ ciues: propter quod de malis dicitur, In miseriis nõ subsistent. Secundò est miseria culpæ: quia ipsum peccatum miseram facit animam: Prouerb. 14, Miseros facit peccatum populos. Et hæc miseria consistit in multis: quia ipsum peccatum peccatorẽ annihilat. Ezech. 28, Nihil factus est. Quia peccatum est nihil, & nihil fiunt homines cum peccant: quia scilicet à vero esse elongantur. vt ait Augustinus super Ioan. Quia semper arguit: scilicet verme conscientiæ. Hierem. 3, Arguet te malitia tua &c. Quia gratia Dei priuat: Hierem. 5, Peccata vestra prohibuerunt bonum à vobis. Tertiò miseria pœnæ, nõ solùm temporalis, sed etiam æternæ: Soph. 1, Dies illa dies iræ, calamitatis & miseriæ &c. Et talis miseria solũ filiabus Babylonis cõpetit. Propter quod verè ait Psalm. *Filia Babylonis misera*. Sequitur, *Beatus qui retribuet tibi retributionem, quam retribuisti nobis.* Quod sic intelligendum est. Babylonia enim (scilicet mundi cõfusio) nos paruulos ducit ad malum: quia mali parentes suis exemplis docent suos natos facere mala quæ ipsi faciunt. Hæc est ergo retributio quam nobis tribuit filia Babylonis. Sed beatus qui eandem retributionem, scilicet modo oppositio suis natis, suis cogitationibus retribuet: vt scilicet eas à malo retrahat, & ad bonum reducat. quod maximè in sequẽti versiculo declaratur, cum dicitur, *Beatus qui tenebit* &c. Vnde hic ait Aug. *Beatus qui retribuet tibi retributionem* &c. Illam dicit infelicem: beatus autem qui retribuet ei retributionem, quam retribuit nobis. Quærimus quam retributionem? Beatus (inquit) qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram: ipsa est retributio. Quando enim nati sumus, paruos nos inuenit Babylon ista, confusio sæculi huius: & suffocauit nos diuersis erroribus adhuc infantes & vanis oppositionibus. Natus (inquam) infans: sed futurus ciuis Hierusalẽ, & in prædestinatione Dei iam ciuis, sed interim captiuus ad tẽpus. Quid enim natus puer discet amare, nisi quòd insusurrauerunt parentes? Instruunt, & docent illum auaritiam, rapinas, mẽdacia quotidiana, diuersas culturas idolorum, & dæmoniorum remedia, illicita præcantationum & ligaturarum. Quid facturus est adhuc infans, anima tenera, attendẽs ad maiores, quid agãt, vt quod eos viderit facere, hoc sequatur? Sic ergo Babylonia persecuta est paruulos tuos. Sed Deus dedit nobis agnitionem suam iam grandibus: vt non sequeremur errores parentum nostrorum. Hæc est ergo retributio quam eis retribuemus: vt sicut Babylonia paruulos nostros suis malis exẽplis allisit, sic & nos paruulos suos elidamus & occidamus. Qui sunt paruuli Babylonis? Certè nascentes malæ cogitationes & cupiditates. Quãdo enim nascitur cupiditas, antequam robur faciat aduersum te mala cõsuetudo, paruula est. Ne ergo cupiditas nequã prauæ cõsuetudinis robur accipiat, elide illam. Ad petram elide: petra autẽ erat Christus &c. Hæc est ergo retributio, quam Babyloniæ debemus retribuere: scilicet vt sicut illa paruulos suos nutrit ad malũ: sic & nos paruulos suos (id est vanas cogitationes) elidamus ad Christum. Et hoc est quod sequitur, *Beatus qui tenebit* &c. Vel aliter, & clarius, secundum gl. Filia Babylonis est caro, quę confusionem peccatorum ingerit, cui digna retributio vel recompensatio datur: vt sicut ipsa concitat ad vitia, sic ipsa repressa subdatur virtutibus.

Miseria multiplex: scilicet naturæ, culpæ & pœnæ.

Filij sequuntur mores parentum.

2418 Beatus qui tenebit, & elidet paruulos suos ad petram.

Hîc concludit bonorũ regulam. Sentẽtia enim istius versus satis patet ex dictis in præcedẽti. Nota tamẽ quòd lædo lædis cõponitur cũ e, quod est extra: & fit elido, dis, e mutata in i: & est elidere idem quod valde vel extra lædere. Et sic propriè eliditur quis, cum valde vel extra læditur. Cum igitur vitia sint extranea à natura: cũ vitiosus percutitur vel instruitur vt in ipso vitia pereãt: tũc propriè eliditur, quia licet in exterioribus (scilicet vitiis) percutitur, intus tamẽ reformatur. Sic ergo paruulos ad petrã elidere est cupiditates malas, petræ (id est Christi exemplo) à mẽte necare vel separare. Vel paruulos suos ad petrã elidere est omnes motus carnales, ꝓpter Christũ pœnitẽtia percutere & refrænare: vel omnes suas cogitationes ad christum petrã referre.

Confite

PSALM. CXXXVII.

2419 Confitebor tibi domine in toto corde meo, quoniam audisti verba oris mei.

Titulus istius Psalm. est Psalmus ipsi Dauid. Ex titulo apparet quis auctor fuerit Psalm. quia Dauid. Materia autẽ ex titulo non apparet. Sed secundum doctores hic Psal. est quædam gratiarũ actio, quantum ad literam: quam fecit Dauid Deo postquam liberatus fuit à persecutione Absalõ filij sui, & in regnũ suũ liberè restitutus est. Sic enim Dauid cum fugeret à facie Absalom filij sui, Deo promiserat se post liberationem facturum. Nam vt habetur 2. Reg. 15, cum Dauid fugeret, Sadoch sacerdos ipsum sequebatur, portans arcam domini. Cui dixit Dauid, Reporta arcam Dei in vrbem. Si inuenero gratiam in oculis domini, reducet me: & ostẽdet eam mihi in tabernaculum suum. Si autem dixerit, Non places mihi: præstò sum, quod bonũ est faciat. Sic ergo postquam fuit in pace reductus, fecit quod promiserat: perrexit ad tabernaculũ domini ante arcam fœderis, & gratias agens de sua liberatione: ibi istum Psalm. fecit, & dixit. Et secundum istum modum Psal. iste diuiditur in duas partes: quia primò Dauid de sua liberatione Deo gratias agit: secundò ad simile alios reges inducit: ibi, *Confiteantur tibi domine* &c. dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticum, hic Psalm. est debita gratiarum actio: quam Deo faciũt fideles, qui priùs super flumina Babylonis stabant & flebãt. Nunc autem de medio Babylonis liberati, & illi parti cõcines effecti, quæ captiuata non fuerat, scilicet angelis, Deo gratias reddũt. Dicit ergo titulus, ipsi Dauid. Per Dauid enim Christus intelligitur: vt sępius fuit dictum. Et est sensus, ipsi Dauid (id est ipsi Christo) totus iste Psalm. dirigitur. Nõ enim hic titulus indicat nobis materiam de qua agit Psal. sed tantùm cui cãtatur indicat. Quid autem agatur in toto Psalm. primus versus annunciat. Intẽtionem autem monet ad laudem Dei. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionẽ. Diuiditur ergo in partes duas: quia primò ostendit Dei beneficia sibi collata: secundò ostendit illa omnibus esse communia: ibi, *Confiteantur tibi*. Prima in duas: quia primò gratias se Deo acturum promittit: secundò modum gratiarum apponit: ibi, *In conspectu*. Quãtum ad primum, vide primam partem istius versus superius expositam, versic. 91. 1976. Notandũ etiam quòd cõfessio est duplex: confessio peccatorum, & confessio laudis. Quod hic ostendit Augustinus dicens, *Cõfitebor tibi* &c. Confessio in scripturis duobus modis dici solet. Quia est confessio peccatorum, & est confessio laudis. Sed peccatorum cõfessionem omnes nouerunt: laudis autem pauci aduertunt. Nam ita nota est confessio peccatorum, vt in quocũq; loco scripturarum auditum fuerit, Cõfitebor tibi domine, aut confitebimur: continuò iam consuetudo sit de confessione peccatorum intelligendi, vt continuò manus currat ad pectus tundendum: vsque adeo non solent homines intelligere confessionem esse, nisi peccatorum. Sed nũquid & ipse dominus noster Iesus Christus peccator fuit, qui ait in euãgelio, Confiteor tibi domine pater cœli & terræ? Secutus enim ait quid cõfiteretur, vt intelligeremus confessionem istam laudis esse, nõ iniquitatis. Cõfiteor (inquit) tibi domine pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Laudauit Deum, laudauit patrem: quia nõ despicit humiles, sed despicit superbos. Et talem confessionem hic audituri sumus: cũ Psalm. dicit, *Confitebor tibi*. Vel nota quòd triplex est confessio: vide versic. 81. De confessione laudis, vide versic. 250. 806. 1236. Sequitur, *In toto corde meo*. Quid sit in toto corde Deo confiteri, vide versic. 1468. Vel aliter: In præsenti vita sicut præceptum quo præcipimur Deum diligere toto corde &c. nõ potest perfectè impleri propter corpus corruptibile quod aggrauat animam: vt ostendit Magister lib. 3. dist. 37. sic nec Deo toto corde confiteri. Sed hoc faciemus in patria, vbi totum cor igne diuini amoris erit succensum. Et hoc est quod Psalm. non dicit de præsenti Confiteor, sed de futuro: *Confitebor tibi domine in toto corde meo*. Vnde hic ait Augustinus. *Cõfitebor tibi domine in toto corde meo*: id est totũ cor meũ in aram tuæ confessionis imponam: holocaustum laudis offeram tibi. Holocaustum enim dicitur sacrificium, vbi totum incẽditur. Totum cor meum flamma tui amoris accendet: nihil in me relinquetur mihi &c. Sequitur, *Quoniam audisti verba oris mei*. Vbi nota quòd duplex est os: scilicet corporis & cordis: vide versic. 2292. Hic autẽ loquitur de ore cordis, cui propè est dominus. Nã nihil cor nostrũ longè facit esse à Deo, nisi iniquitas. In corde enim habemus vocem quam Deus exaudit, quam auris humana non nouit. Quid est ergo Deũ audire verba oris nostri: nisi Deũ exaudire nostri cordis desideria? Quia ergo desiderium suũ iustis dabitur: scilicet in pœnitentia: (vt dicitur Prouerb. 10.) ideo quilibet beatus securè Deo dicet, Audisti verba oris mei.

Confessio duplex: scilicet laudis & peccatorum.

Matth. 11.

In conspectu angelorum psallam tibi: adorabo ad tẽplum sanctum tuũ, & confitebor nomini tuo. 2420

Hîc ostẽdit modum laudis, siue gratiarũ actionis. Et diuiditur in partes tres: quia ponit primò laudis formam: secundò laudis materiam: ibi, *Super misericordia*: tertiò laudis fructum: ibi, *In quacunque die*. Quantum ad primum, sciendũ quòd solus mũdus & purus Deum dignè laudare potest. Quoniã vt dicitur Eccles. 15, Non est speciosa laus in ore peccatoris. Et ideo qui Deum dignè vult laudare, vel sibi cõfiteri, puritatem angelorum sibi proponere debet pro forma, & illam imitari: vt dicat, *In conspectu angelorum psallam tibi*: vt sit sensus, secũdum gl. In te laudando propono mihi angelos vt imiter eos: id est, in te à puritate qua te angeli conspiciunt & laudant: scilicet vt in te solo sibi acquiescãt, ego psallam tibi. Vel aliter. Nam psallere est actus quidam lætitiæ. Lætitia autẽ est duplex: scilicet quædam de cœlestibus & supremis: quædam autem de visibilibus & mundanis. Gaudet ergo coram mũdo, qui in terrenis lętatur. Gaudet corã angelis qui in cœlestibus solũ gaudiũ ponit. Et istũ intellectũ hic ponit Augustinus dicens, *In conspectu angelorum psallam tibi*: nõ coram hominibus psallam, sed corã angelis. Nam psalterium meum, gaudium meum. Si gaudium meũ sit de inferioribus, corã hominibus est: si de superioribus, coram angelis est. Non enim nouit impius gaudium iusti. Non est impii gaudere, dicit dominus. Gaudet iniquus in pompa: gaudet martyr in catena. Gaudet martyr cũ tene-

Laudat Deũ solũ mundus.

Laudat Deũ corã angelis qui gaudet de cælestibus.

Esaiæ 48.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur,cum in carcere mittitur,cum ligatus producitur,cum in cataſta leuatur,cum damnatur, cũ flagellatur.In omnibus his gaudet, & hic coram angelis gaudet,corã angelis pſallit.Vel aliter,per hoc vult oſtendere quòd ad laudem cõditoris etiã homines aſſumũtur cum beatis angelis : vt ſit ſenſus, *In conſpectu angelorum pſallam tibi:*id eſt ſimul cum angelis. Et hoc oſtendit Gregor.ſuper illo verbo Iob 38,Vbi eras cum me laudarent aſtra matutina &c. dicens,Quia enim primo in tempore cõdita natura rationabilium ſpirituum creditur,non immeritò matutina aſtra angeli vocantur. Vnde matutina aſtra ſimul cum veſpertinis redemptoris potẽtiam laudant,dum electi angeli etiam cum redemptis in fine mundi hominibus largitatem gratiæ ſupernæ glorificãt.Ipſi quippe angeli, vt nos ad laudẽ conditoris accenderẽt,orta per carnem luce clamauerũt,Gloria in excelſis Deo,& in terra pax hominibus bonæ voluntatis.Simul ergo nobiſcũ laudant, quia redẽptioni noſtræ voces ſuæ exultationis accommodant. Simul ergo laudant,quia dũ nos cõſpiciunt recipi, hoſtium ſuorum gaudent numerũ reparari. Qui & fortaſſe aſtra matutina memorantur:quia ſæpe ad exhortandos homines miſſi ſunt: & dum venturum mane nunciãt,ab humanis cordibus præſentis vitæ tenebras fugant.Sed ecce,angeli diuinam potentiam laudant, quia ipſa eos tãtæ claritatis viſio delectat. Nos autem qui redimimur, ſed tamen corruptione carnis adhuc grauamur:donum quod percipimus,qua virtute laudamus?Quomodo enim valebit lingua dicere, quod non ſufficit mens noſtra ſentire?&c.Vel aliter, per hoc vult Pſalmiſta omnes Deum laudantes ad denotionẽ adducere:per hoc oſtendens quòd noſtris laudibus ſemper angeli præſentes exiſtãt : & maximè illi qui ad cuſtodiã nobis ſunt deputati. Quaſi dicat, Si in cõſpectu alicuius hominis quis peccare cauet,verecundiã timens:quanto magis in præſentia beati angeli ſibi ad cuſtodiam deputati peccare erubeſcere debet? Quod bene notat Bernard. in ſer.de xl.dicens, In quouis loco, in quouis angulo reuerentiam exhibe angelo tuo:ne audeas illo præſente facere, quod me præſente nõ auderes. Hanc ergo angelorum præſentiam notans dicit,*In conſpectu angelorum pſallam tibi.Deus meus.* Sequitur, *Adorabo ad templum ſanctum tuum.* Iſtud templũ ſanctum ad quod eſt orãdum,eſt ipſe Chriſtus,in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: quia de ſeipſo ait,Soluite templũ hoc &c.vide verſic.286.782.Sed templũ in quo debemus adorare, eſt cor noſtrum.Vnde Gl. *Adorabo ad templum ſanctũ tuum:*id eſt in templo ſancto ſuo, ſcilicet in corde: intra enim nos eſt quo adoremus.Vnde Apoſtolus ait,Templum enim ſanctũ Dei eſt quod eſtis vos. *Et cõfitebor nomini tuo:*ſcilicet illi nomini quod Chriſto dedit pater,quod eſt ſuper omne nomen : vt in nomine Ieſu omne genu flectatur,cœleſtium, terreſtrium,& infernorum &c.

Homines cũ angelis ſimul Deũ laudant.

Gregor.28. moral.c.14.

Luce 2.

Ioan.2.

Philip.2.

2421 Super miſericordia tua & veritate tua: quoniam magnificaſti ſuper omne nomen ſanctum tuum.

Hic oſtendit materiam confeſſionis & laudis: quæ eſt miſericordia & veritas Dei. Quia miſericors eſt ſuos prædeſtinando:verax autem,promiſſa adimplendo. Vel miſericors, gratis peccata remittendo:verax(id eſt iuſtus) obſtinatos condemnando.De hoc vide verſic.354.Vnde & hic Auguſtinus dicit,*Confitebor nomini tuo: & hoc ſuper miſericordia tua & veritate tua.*In duobus iſtis cõfitemur: in tua miſericordia,& in tua veritate. Miſericordia peccatorem reſpexiſti:veritate promiſſionem reddidiſti. In tua ergo miſericordia & veritate cõfitebor tibi. Hoſtiam ergo pro viribus meis reddam. Quæ mihi donaſti cõfiteor : miſericordiam in ſubueniendo,veritatem in iudicando. His enim adiuuamur à domino:his promeremur Deum. Meritò ergo vniuerſæ viæ domini miſericordia & veritas. Non ſunt aliæ viæ quibus ad nos venit : non ſunt aliæ viæ quibus ad eũ veniamus. Vel aliter : vt iſta verba propriè Chriſto dirigantur:qui in redẽptione noſtra vſus eſt maximè miſericordia & veritate. Miſericordia : dum miſericorditer peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum crucis : iuſtitia autem,dum diabolum non poteſtate, ſed iuſtitia voluit vincere. vt oſtendit Magiſter lib.3.diſt. 19. Propter quæ nomen ſuum ſuper omne aliud nomen magnificauit.Ad Philipp.2, Propter quod Deus dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomẽ &c.Et hoc eſt quod hic ſubditur, *Quoniam magnificaſti ſuper omne nomẽ ſanctum tuum:*id eſt propter miſericordiam & iuſtitiam quam feciſti, meruiſti habere nomen ſuper omne nomen magnificatum.Et aduerte quòd propriè in opere noſtræ redemptionis Chriſtus ſuper omne magnificauit nomẽ ſuũ. Vbi ſciendum quòd magnificentia differt à liberalitate. Quia liberalitas reſpicit ſumptus moderatos:magnificentia verò ſumptus magnos. Vnde ſicut liberalitas eſt virtus mediãs inter auaritiam & prodigalitatem:ſic magnificentia eſt virtus mediãs inter paruificentiam & cõſumptionem.In magnis enim ſumptibus,qui ſunt circa magna opera,contingit aliquos deficere:quia non intendũt quomodo magna opera faciant, ſed quomodo in magnis operibus plus expendũt,quàm illa opera requirãt. Et tales vocãtur paruifici,Alij verò in magnis operibus plus expendunt quàm illa opera requirant: & tales vocantur cõſumptores.Alij verò in magnis operibus faciunt ſumptus decentes. Et tales ſunt virtuoſi:& vocãtur magnifici.Iſta autem magnificẽtia circa quatuor maximè operatur : ſcilicet circa Deum,circa communitatem, circa aliquas perſonas in ſpeciali, & circa ſeipſum. Circa quæ omnia operatus eſt Chriſtus magnificè in opere magnifico noſtræ redẽptionis. Primò nanq; magnificus operatur circa diuina. Ideo dicitur 4.Ethicor. q̃ honorabiles ſumptus quos magnificus debet facere,ſunt circa Deũ. Chriſtus autẽ magnificè operatus fuit circa Deũ, quia factus obediẽs patri vſq; ad mortẽ,mortẽ autẽ crucis. Secundò circa cõmunitatẽ : nam ipſa bona cõmunia quodámodo diuina ſunt.vt oſtendit Philoſophus,quòd bona communia habent aliquid ſimile Deo. Sic & Chriſtus magnificos ſumptꝰ fecit circa cõmunitatẽ:quia nõ ſolũ pro vna gẽte redimẽda dedit preciũ ſui ſanguinis,ſed pro omnibus : in cuius figura nõ in angulo orbis,ſed in medio fuit paſſus:dicẽs Pſal. Operatus eſt ſalutẽ in medio terrę:vt ſcilicet ſeipſum omnibꝰ cõicaret æqualiter.Tertiò circa aliquas ſpeciales pſonas operatur magnificus:ſ.circa perſonas dignas honore, magnifica facit.Sic & Chriſtus perſonas dignas honore tũc maximè honorauit, dum Petro commendauit eccleſiam,Ioanni Matiam. Quartò circa perſonam propriã : quia magnificus in ſeipſo talia operatur,per quæ ab illis magnificatur.Sic & Chriſtus

Miſericordia & veritas Dei.

Quid eſt magnificentia.

Chriſtus magnificatus eſt.

Chriſtus fecit.Quod enim opus poteſt fieri maioris memoriæ dignũ, quàm quòd pro actualiter perſequentibus & crucifigentibus, patrem exorauit? Vnde hoc opus tantum magnificum circumſtantibus apparuit,vt ad Chriſti orationẽ vltra quinq; milia hominum conuerterentur ad Chriſtum : vt dicit Hieronym.ſuper Matth.Strigitur Chriſtus ſic in omnibus magnificè eſt operatus,quid mirum ſi magnificauit ſuper omne nomen ſanctum ſuum? Et ſic verus Sãlomon,ſcilicet Chriſtus,magnificatus eſt ſuper omnes reges terræ. Quod præuidens Pſalm.ſibi dicit,*quoniam magnificaſti ſuper omne nomẽ ſanctum tuum.*Vel magnificauit ſuper omne nomen ſanctum ſuum, quando gentes ad fidem nominis Chriſti conuertit. Et non ſolum gentes ſubiecit nomini Chriſti, ſed etiam omnes angelicas virtutes : vt nomine domini Ieſu omne genu flectatur cœleſtium,terreſtrium & infernorum.

2422 In quacunque die inuocauero te, exaudi me:multiplicabis in anima mea virtutem.

Hîc oſtendit fructum & vtilitatem confeſſionis & laudis diuinę : quia per illã & vota noſtra exaudiuntur,& in nobis virtus multiplicatur. Vbi notandum quòd aliqui inuocant Deum in die, & aliqui in nocte.Inuocat Deum in nocte peccator obſcurus & cupidus petens terrena:quæ per noctem ſignificantur.Sed in die inuocat iuſtus(qui dies & lucidus dicitur)petens ſolum cœleſtia:quæ per diẽ intelliguntur.Et certũ eſt quòd tales ſemper exaudiuntur,ſaltem ad vtilitatem, etſi non ad votum. vide verſic.291.514.516. Vnde hic ait Auguſt. *In quacũque die inuocauero te* &c.quare?quia iã nõ petit felicitatem terrenam : non fœcuditatẽ carnalem: non ſalutem temporalem : non inimicorum ſubiectionem,non diuitias,non honores:nihil horũ petit.Ideo quid petat inſinuat:dicens, *Multiplicabis in anima mea virtutem.* Multis namq; modis eſt multiplicatio.Eſt enim multiplicatio terrenę generationis,ſecundum primam benedictionem noſtræ naturæ quam audiuimus,Creſcite & multiplicamini, & replete terram,& dominamini eius. Et iſta plane multiplicatio fructuoſa eſt : & non venit niſi ex benedictione Dei. Iam quid dicam de aliis multiplicationibus?Multiplicatus eſt ille argẽto,ille auro,ille pecore, ille familia, ille poſſeſſionibus, ille his omnibus. Multæ ſunt terrenæ multiplicationes:felicior autem filiorum,quæ etiam hominibus ipſa fœcunditas & multiplicatio quãdoq; moleſta eſt.Timẽt enim ne pauperes relinquãtur,qui multi naſci potuerunt.Sollicitudo pleroſq; ad impietatẽ coegit,vt obliuiſcerẽtur quòd parẽtes eſſent : omníq; affectu humanitatis expoliati,vt exponerẽt filios ſuos,& eos facerẽt alienos:proiiceret quæ peperit,colligeret quæ non peperit : illa cõtemneret, alia diligeret:illa fruſtra mater carne,illa verior voluntate.Cum ergo ſint multæ multiplicationes, & multa multiplicationũ genera, quam multiplicationem quærit iſte qui dicit *Exaudi me* ? Audi quid petat.*Multiplicabis in anima mea:*non in carne, ſed in anima.Et ne fortè multiplicatio in anima felicitatem terrenã ſignificet:etenim curæ in anima multiplicantur. Multiplicatus enim videtur in anima: in quo etiam multiplicata ſunt vitia.Ille tantúmodo auarus eſt:ille tantũ ſuperbus eſt:ille tantum luxurioſus. Iſte quarus eſt, ſuperbus & luxurioſus: multiplicatus eſt in anima ſua:ſed malo ſuo. Multiplicatio iſta egeſtatis eſt,non vbertatis. Non talem multiplicationem quærit iſte.Sed dicit *Multiplicabis in anima mea virtutem.*Expreſſit votum ab omni cõfuſione circumciſum:quia,*multiplicabis in anima mea virtutem.*Per hoc autem quòd dicit *virtutem* in ſingulari,& nõ virtutes in plurali:intelligit virtutem charitatis,quæ omnem aliã virtutem cõtinet : ſine qua nulla virtus proficere poteſt.Vel virtutẽ humilitatis,quæ omnium virtutũ eſt ſtabile fundamentũ.Et dicit *multiplicabis virtutem:* quia virtutes creſcunt in nobis, ad ſimilitudinem arborũ quæ creſcunt in terra:vt oſtendit Gregorius.

Multiplicatio multiplex.

Geneſ.1.

Gregor.22. moral.cap.8.

Confiteantur tibi domine omnes reges terræ,quia audierũt omnia verba oris tui. 2423

Hîc oſtendit Dei beneficia omnibus eſſe communia:propter quod ſuo exemplo cæteros ad Dei laudẽ inuitat.Et diuiditur in partes duas:quia primò per Pſalm.omnes ad Dei laudẽ excitãtur:ſecũdò quid in Deo laudare debeant declaratur:ibi, *Et cantent.* Quantũ ad primũ : inuitãdo bonos ad laudẽ Dei,ipſos bonos dicit omnes,& dicit reges.Vocãtur enim boni omnes:quoniã quod nihil eſt,numerũ facere nõ poteſt.Cùm ergo mali propriè aliquid nõ ſint,cũ vero eſſe cõiuncti nõ ſint:ſequitur quòd mali in numero omniũ propriè intelligi non debẽt:iuxta dictũ Auguſt.ſuper Ioan.dicẽtis quòd peccatũ nihil eſt,& nihil fiũt homines cũ peccant. vide verſic.908.970.Cùm ergo dicit Pſalm. *Confiteãtur tibi omnes:*per ly *omnes* ſolùm ſignificat bonos. Ad quod declarandũ ſubdit,*reges.*Solum enim boni reges dicuntur.Rex enim dicitur à rego,gis.Illi ergo ſolum propriè reges dicũtur, qui verè regũt, & principaliter ſeipſos. Ille autẽ ſolum verè regit, qui carnẽ ſpiritui ſubiicit,qui ſpiritu carni præponit.Eſt ergo ſenſus:*Cõfiteantur tibi domine omnes reges terræ* : id eſt omnes qui carnẽ bene regũt,& ſpiritui ſubdũt:illi tibi cõfitentur,illi te laudãt.Adhuc magis declarãs qui ſint iſti reges terræ:ſubdit, *Quia audierunt omnia verba oris tui.* Audire enim in ſcriptura idẽ eſt quod obedire.Lucæ 11, Beati qui audiunt verbũ Dei.Et ſtatim exponit quid ſit audire verbũ Dei:dicẽs quòd illi audiũt verbũ Dei,qui cuſtodiũt illud.Eſt ergo ſenſus:*Cõfiteantur :* id eſt cõfitẽtur tibi & laudãt te:*omnes reges terræ,*id eſt omnes qui ſeipſos & carnẽ ſuã bene regũt.Et qui ſunt illi,ſubdit dicẽs,*Qui audierũt omnia verba oris tui:*id eſt qui obediunt omnibus verbis & præceptis tuis. Et attẽde gratiæ Dei cõmunicationẽ. Nã ante aduẽtũ Chriſti,verba oris Dei ſolis Iudæis credita erant:ſed per incarnationem Chriſti toti orbi fuerũt prædicata. Quod in vellere Gedeonis ſatis expreſſe fuit figuratũ:vt hic deducit Auguſt.dicens, *Confiteantur tibi domine omnes reges terræ.* Cõfitẽtur tibi,cũ te laudãt: nõ terrena,ſed te deſiderãt. Quid enim reges terræ deſideraturi ſunt de terra,cum iam habeant ipſius terræ imperium?Quicquid aliud deſiderauerit homo in terra, vſque ad imperium terræ, eſt deſiderium eius. Quæ altior in terra dignitas poteſt eſſe? Sed fortaſſe quanto altior, tanto periculoſior eſt. Ideo quanto ſunt in maiori felicitate terrena, tanto magis humiliari Deo debent. Sequitur, *Quoniam audierunt omnia verba oris tui.* Ante enim in ſola gẽte Iudæorum erant omnia verba oris tui. Sed attende illum ſanctum Gedeonem, & vide quale

Reges dicuntur omnes boni.

Audire idẽ eſt quod obedire.

Verba Deĩ prius Iudæis, poſtea toti orbi credita ſũt.

Vellus Gedeonis quid ſignificet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

signum petiuit à domino. Ponam(inquit)vellus in area:compluatur vellus,area sicca sit.Et sic factum est. Petiit rursus signum vt area tota compluta esset,& solum vellus siccum remaneret:& sic factum est.Quid vobis videtur,fratres ? Area est orbis terrarum: gens verò Iudæa in medio orbe terrarum habens gratiæ sacramentum,non in manifestatione,sed in nube, tanquam in velamento, pluuia in vellere.Sed venit tempus quando reuelaretur pluuia in area:manifesta est,non operta. Et sic factum est quod dictum est,*Confiteantur tibi domine omnes reges terræ,qui audierunt omnia verba oris tui.* Quia quod in Israel abscondebas, expresso vellere per orbem exiuit pluuia.Solus Christus suauitas est pluuiæ.

Iudicum 6.

2424 **Et cantent in viis domini:quoniam magna est gloria domini.**

Hîc ostenditur quid Deum laudando cantare debeant.Et hæc sunt quatuor quæ in Deo laudare debemus : scilicet primò excelsam Dei gloriam in præmiatione meritorum:secundò veram Dei iustitiam in abiectione superborum:ibi, *Quoniam excelsus:* tertiò altam Dei potentiam in liberatione oppressorum:ibi,*Si ambulauero* : quartò latam Dei misericordiam in redemptione captiuorum : ibi, *Dominus retribuet.* Quantum ad primum,sciendú quòd multiplex est cantieum:scilicet canticum reuerentiæ,quo Dei laudantur mirabilia:de quo vide versic.482.Canticum pœnitentiæ, quo expiatur immúdicia:de quo vide versic.1787. Canticum prædicationis,quo expellitur ignorantia : de quo vide versic.1643.Canticum charitatis, quo inflammatur anima:de quo vide versic.1792. Cãticum malitiæ,quo effrænatur superbia : de quo vide versic. 653.Et est canticum lætitiæ, quo Dei recoluntur beneficia. Et de isto maximè iste versus intelligitur.Lætitia enim mẽtis,qua quis gratias Deo agẽs recolit eius beneficia,quidam cantus dicitur. Cuius ratio est.Nã inter omnes actus humanos,actus cantandi requirit mẽtem lætam & organorum debitam dispositionem. Vt ostendit Gregor.dicens, Quilibet peritus cantandi artifex , artem cantandi explere non valet,nisi ad hanc huic ministeria exteriora concordent. Quia nimirum cãticum quod docta manus imperat , cassata organa,propriè non resultant.Nec artem flatus exprimit,si fistula scissa nimis stridet. Ex quibus apparet quòd vt debitè Dei beneficium cãtando recolamus,oportet quòd hoc cum debita mentis exultatione fiat : propter quod dicitur Psalm.98,Iubilate Deo omnis terra: cantate,exultate & psallite. In quibus verbis considera in cantu gratiarum actionis triplicem lætitiam nobis debitam.Prima est lætitia mentis interioris:quæ notatur cùm dicitur, Iubilate. Iubilus enim,secundum Gregor.dicitur quando ineffabile gaudium mente concipitur:quod nec abscondi potest,nec sermonibus aperiri:quamuis quibusdã vocibus prodatur , quamuis nullis sensibus exprimatur.Sicut ecclesia ex natiuitate domini tantum gaudium concipiens,quòd nec tacere valet omnino , nec exterius perfectè ostendere diuersis melodiis cantãdo illud conatur exprimere:in nocte natiuitatis domini cantando illum versiculum,Tanquam sponsus &c,Et sic iubilus est cantus lætitiæ cordialis : de quo Tob.13 , Per omnes vicos eius cantabitur alleluia.Secũda est lætitia vocis & oris: cum dicitur,Cãtate,exultate;de qua dicitur,Exultabunt labia mea cum cantauero tibi:Psal.88 , Misericordias domini in æternum cantabo. Tertia est lætitia operis exterioris:cum dicitur,Psallite. Psallere enim est cum psalterio canere:quod fit per tactum manus quo significatur operatio. Sic enim dicitur , Cantabo domino qui bona tribuit mihi; & psallam nomini domini altissimi. Ad propositũ ergo,vult ostendere Psal.quòd laudando Dei gloriam exultare debemus,cum dicit, *Et cantent in viis domini.* Quasi dicat,Et exultent pronunciando vias domini.Quæ autem sunt viæ domini , nisi misericordia & veritas?Vnde hic ait Augustꝰ. *Et cantent in viis domini.*In quibus viis ? In illis scilicet de quibus dictum est, Vniuersæ viæ domini , misericordia & veritas.Ament & cantabũt. Nouimus viatores cãtantes. Cantant enim & lætantur , quia peruenire festinant.Sed quid cantando dicant,sequitur,*Quoniam magna est gloria domini.* Et verè magna gloria domini , quæ numerositate ciuium nõ angustatur, fine non terminatur,timore non vexatur. Quid est ergo canere *quoniã magna est gloria domini* : nisi læto animo sperare nos ad gloriã dñi pertinere ? Quia, vt dicitur Psalm.149,Gloria hæc est omnibus sanctis. Quid enim est gloria mundi respectu gloriæ Dei:Certè nihil,nisi quædam vmbra. Vnde Chrysost.super Matth. Scis quia bonum est gloriari in terris.Per hoc intellige,quòd melius est gloriari in cœlis. Quanto enim cœlum clarius est quàm terra:tanto glorioſior est illa gloria quàm ista.De magnis enim thesauris bonorum vel malorum,quasi modicum gustandum dedit nobis Deus in mũdo: vt ex modico gustu bonorum vel malorum,verorum bonorum vel malorum plenitudinẽ cognoscamus. Ex quo apparet quòd bona vitæ præsentis,sicut gloria,& huiusmodi,non dantur à Deo in hac vita vt in eis quæramus satietatem : sed ad accendendum appetitum nostrum respectu futuræ gloriæ,qua satiabimur : Psal.16,Satiabor cum apparuerit gloria.Meritò ergo cãtemus , *Quoniam magna est gloria domini.*

Cantate lætitiæ.

Gregor.1. moral. in præfatione.

Gregor.34 moral.cap.6.

2425 **Quoniam excelsus dominus & humilia respicit,& alta à lõgè cognoscit.**

Hîc ostendit quòd debemus laudare Dei iustitiam,quæ abiicit superbos,& humiles recipit. Cõsimilis sententia habetur versic.1999 : vbi dicitur, Quis sicut Deus noster,qui in altis habitat , & humilia respicit &c. Excelsus dicitur esse dominus, non solùm loco quia vbique est , totum replet : sed excelsus est,potentia,scientia,iustitia , misericordia, super omnes deos:vnde Psal.46 , Quoniam dominus excelsus,terribilis , rex magnus super omnem terram. Vnde de Deo dicitur Iob 11 , Excelsior est cœlo , profundior inferno , longior terra & latior mari.Quod dupliciter exponit Gregor.dicẽs quòd Deus cœlo excelsior:inferno profundior , terra lõgior,marique latior esse describitur:tanto spiritualiter debet intelligi , quanto de eo quicquam nefas est iuxta corporea lineamenta sentiri.Sed cœlo dicitur excelsior , quia in circumscriptione sui spiritus cuncta transcendit. Inferno profundior , quia transcendendo subuehit.Terra longior,quia creaturæ modum perennitate suæ æternitatis excedit. Mari latior , quia rerum temporaliũ fluctus sic regens possidet , vt hos sub omnimoda potentiæ suæ præsentia coangustãdo circũdet.Cõsequenter alio modo exponit:dicẽs, Quãuis possint cœli appellatione angeli,& inferni vocabulo dæmonia designari:per

Excelsus est Deus.

Gregor.10 moral.c.10.

ri:per terrã verò homines, sed per mare peccatores intelligi. Est ergo Deus excelsior cœlo , quia ipsi quoque electi spiritus visionem tantæ celsitudinis perfectè non penetrãt.Profundior inferno est,quia malignorũ spirituũ astutias longè subtilius quàm ipsi putauerant iudicans damnat. Terra lõgior est, quia longanimitatem nostram patientia diuinæ longanimitatis exuperat:quę & peccantes tolerat, & conuersos ad præmia remunerationis expectat. Mari est latior , quia vbique facta peccantium retributionis suæ præsentia occupat : vt & cum non præsens cernitur , præsens per iudicium sentiatur. Communiter alio modo exponit:dicens , Cuncta tamen hæc ad solum hominem referri possunt : vt homo sit cœlum,cùm iam per desiderium summis inhæret. Ipse infernus , cùm tentationum suarum caligine perturbatꝰ, in infimis iacet.Ipse terra,quia in bono opere fixæ spei vbertate fructificat. Ipse mare,quia in quibusdam trepidus quatitur, & aura suę mutabilitatis agitatur.Sed Deus est excelsior cœlo , quia potentiæ eius magnitudine vincimur, etiam cum supra nosmetipsos eleuamur. Inferno profundior est : quia nimirum plus indicat quàm ipse se humanus animus in tentatione inuestigat. Terra longior:quia fructus vitæ quos in fine retribuet, nequaquam núc vel spes nostra comprehendit.Mari latior,quia humana mens fluctuãs,multa de his quę futura sunt coniicit:sed cum iam cernere quę æstimauerat cœperit:angustatam in sua æstimatione se fuisse cognoscit.Excelsior ergo cœlo fit, cum ipsa in eum nostra contemplatio &c. Ex quibus patet quàm multipliciter excelsus sit dominus. Vnde Esa.6,Vidi dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum. Et hoc est quod modò ait Psal.*Quoniam excelsus dominus.* Sequitur,*Et humilia respicit, & alta* &c. Humilia nãque respicit oculo misericordię:sic & humilitatẽ matris respexit,Luc.2, Quia respexit humilitatem ancillæ suę &c.Qui ergo volunt à Deo respici,sint humiles. Nó enim hic est humana cõditio vbi humilis despicitur,& aspicitur superbus:sed dominus humiles respicit.Si ergo aliqui alti sunt & superbi , nunquid effugiunt aspectum Dei : vt non cognoscantur à Deo ? Absit. Sed quia eos verè cognoscit , sed à longè : quia ipsi non sunt cum Deo. Vnde hic ait Aug.Si qui se extulerint in superbiam , nunquid oculos Dei latere possunt, vt superbus dicat , Deus humilia respicit: ergo ego superbus quod volo,facere possum:Non putes non videri:sed roga vt merearis videri à quo tuipse videris.Ipse enim alta à longè cognoscit. Facit ergo superbus vt videatur à longè : non vt non videatur.Tu enim quando à longè vides,non bene vides. Deus autem etsi à longè te videt , perfectè te videt,& tecum non est.Hoc ergo superbe agis:non vt minus perfectè videaris , sed vt non sis cum illo à quo videris.Erigat ergo se superbus quãtu voluerit,certè in alto habitat Deus:in cœlo est Deus. Vis vt tibi propinquet:Humilia te. Nã tãto à te erit altior,quãto tu elatior:quia excelsa à lõgè cognoscit.

Superbos à lõgè cognoscit Deus.

2426 **Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me:& super irã inimicorum meorum extendisti manum tuam , & saluum me fecit dextera tua.**

Hîc ostendit quòd debemus laudare altam Dei potentiam in liberatione oppressorum & tribulatorum.Vbi notandum quòd per tribulationẽ multoties intelligitur pœnitẽtia:quia illa est carni amara & aspera,& ipsam tribular.Vnde de tribulatione quæ est ipsa pœnitentia dicitur Tob. 3,In tribulatione peccata dimittis. Et in medio istius tribulationis debent peccatores ambulare , vt ad vitam gratiæ reducãtur. Si enim negociatores sæculi perambulant alta maris spacia, vt inter cæteros honestè possint viuere:quãto magis peccator per mediũ maris pœnitentiæ & tribulationis debet ambulare,vt vitam spiritus acquirat,nec coram Deo & angelis eius cõfusio suæ nuditatis appareat?Ista enim ambulatio nobis Deum, qui est vita omnium , sociat,& nos Deo.In cuius figura Christus resuscitatus,qui est via, veritas & vita:illis duobꝰ discipulis qui tristes & tribulati ambulabant,se sociauit,illis dicens,Qui sunt hi sermones quos confertis adinuicem ambulantes, & estis tristes ? Pœnitens enim tribulatus ambulat,quia pœnitẽtia tribulationem peccati commissi requirit. Propter quod dicitur Eccl.7,Non desis plorantibus in consolatione , & cum lugentibus ambula:id est cum pœnitentibus. Hæc enim ambulatio pœnitentiæ quia est actus iustitiæ, nos iustos facit : & per consequens vitam animæ tribuit , & Deo reddit acceptos : propter quod dicitur Psalm. 84,Iustitia ante eum ambulabit,& ponet in via gressus suos. Vbi Glos. Hieron. Iustitia hominis est ambulare per pœnitentiam:vt scilicet per pœnitentiam puniat se malum & mortuum,& faciat se bonum & viuum. Qui enim peccata sua odit, iam incipit viuere & similis esse Deo: quia illa odit quæ Deus odit. Fac ergo te similem Deo:ambula pœnitẽdo, & prepara ei viam in confessione peccatorum. Vnde Ioãnes ait,Parate viam domino:scilicet pœnitendo & confitendo. Considerans ergo Psal. quòd ambulare per medium tribulationis & pœnitentiæ , peccatorem viuificat, nunc ait, *Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.*Et notanter ait,*in medio tribulationis* : quia tribulatio pœnitentiæ debet esse in discretione : ne scilicet sit remissa,quia non esset condigna : neque nimis aspera, ne carnem extinguat , non corrigat. Vel aliter, per tribulationem intellige aduersitates quas iustis parat diabolus vel mundus : quæ multoties peccatores reducunt ad Deum cognoscendum & seipsos. Et per consequens in tribulationibus illis Deus tribuit vitam. Qualiter enim Paulus venit ad vitã spiritus ? nónne per tribulationis medium?Nam primò ad terram fuit prostratus,& cæcus effectus:& ex consequenti Deum cognouit, & fuit illuminatus.Electos enim Deus aduersitatibus tribulat,vt ipsos ad æternam vitã perducat. Quod ostendit Greg. dicens, Festina cõsolatio bonorum, est consideratus finis malorum. Dum enim ex eorum interitu malum considerant quod euadunt, leue extimant quicquid aduersum in hac vita patiuntur.Eant nunc reprobi, & delectationum suarum desideria compleant : in finis sui damnatione securi sunt, quia mortem malè viuentes amauerũt. Transitorio hic verbere affliguntur electi,vt à prauitate flagella corrigant , quos paterna pietas ad hæreditatem seruat. Nunc etenim flagellatur iustus , & verbere disciplinæ corrigitur : quia ad æternæ hæreditatis patrimonium seruatur. In suis autem voluptatibus relaxatur iniustus : quia tanto ei tempore alia bona suppetunt , quanto æterna denegantur. Iniustus ad debitam mortem currens , effrænatis voluptatibus vtitur: quia & vituli qui mactandi sunt,in liberis pastibus

Tribulatio dicitur pœnitentia.

Ambulatio pœnitentiæ.

Aduersitas ducit ad vitã: prosperitas ad mortem æternam.

Greg 21. moral.cap.4.

Universidad de Deusto
Biblioteca

æclinquuntur. At cõtra iustus à delectationis transitoriæ iocunditate restringitur: quia nimirum ad laboris vsum & vitulus vitæ deputatus, sub iugo retinetur. Negantur electis in hac vita bona terrena: quia & ægris quibus viuendi spes est, nequaquam cuncta quæ appetunt conceduntur. Dantur autem malis bona quæ in hac vita appetunt: quia & desperatis ægris omne quod desiderant non negatur. Perpendant igitur iusti quæ sunt mala quæ iniquis permanent: & nequaquam eorum felicitati inuideant, quæ percurrit, Quid est quòd de eorum gaudiis admirentur, quando & ipsi per iter asperum ad salutis patriã, & illi quasi per amœna prata ad foueam tendunt? Hæc ergo omnia considerans Psalm. scilicet quòd per tribulationes vitæ præsentis acquiritur æterna vita: ait, *Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me.* Quod non sic est intelligendum: Si fortè euenerit mihi tribulatio aliqua, inde me statim liberabis. Sed quòd per illã tribulationem viuificabis me, scilicet, ad vitã perduces æternam. Quia per multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei. Act. 14. Sequitur, *Super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam.* Quod sic intelligitur: quia persecutores martyrum, vt erant Romani, Gallici, & Germani: Deus potestate sua conuertit, vt modò martyres inquirant & ipsos venerentur. Aliquos autem in suo errore permittens, illos potestate manus tuę amplius vindicas: quia tuis intulerunt mala temporalia, ipsi autem patiuntur æterna. Vnde Psalm. 54, dicitur quòd extendit manum suam in retribuendo. Sequitur, *Et saluum me fecit dextera tua.* Vbi nota quòd alia est salus dexterę, & alia sinistrę. Nam salus dexteræ est salus æterna: salus verò sinistræ est salus temporalis. Salus dexteræ datur electis: sed salus sinistræ, reprobis, Vnde hic ait Gregor, Est quædam salus in dextera Dei, & est quędam salus in sinistra. Salus enim carnalis & temporalis sinistra est: salus autem æterna cum angelis in dextera est. Ideo in ipsa immortalitate positus Christus, dicitur sedere ad dexteram Dei. Non enim habet in seipso dexteram aut sinistram. Sed dextera Dei dicitur felicitas illa, quæ quoniam oculis ostendi non potest, tale nomen accepit. Hac dextera saluum me fecisti, non secundum salutem temporalem. Aliquando ergo Deus non saluat in sinistra sanctos suos: sed semper saluat in dextera. Impios autem plerumque saluat in sinistram, sed non saluat in dexteram. Et ideo dicit Psal. 15, Delectationes in dextera tua.

Salus alia dexterę; alia sinistrę.

Dextera Dei quid sit.

2427 Dominus retribuet pro me: domine misericordia tua in sæculum, opera manuum tuarum ne despicias.

Retribuit pro nobis Christus moriẽdo.

Hic ostendit quòd laudare debemus latam Dei misericordiam in redemptione captiuorum. Homo enim sponte sua peccauit, sed quid pro peccato Deo redderet, non habebat. Et sic iustificari per se vel saluari non poterat. Nam, vt dicit beatus Anselmus, primo, cur Deus homo, c. 25, Si homo iniustus dicitur qui non reddit homini quod debet: quãto magis iniustus est qui Deo nõ reddit quod debet? Deducit autem ibi Anselmus multipliciter quomodo homo pro peccato suo nullatenus Deo satisfacere potest: quia non potest pro peccato aliquod æquiualens (aliàs indebitum) reddere. Cum ergo non remittatur peccatum, nisi reddatur ablatum: hinc est quòd Deus nolens despicere opus manuum suarum, id est hominẽ, quem suis manibus formauit, misericordia motus, pro peccato hominis voluit satisfacere, quando filium suum misit in carnem; qui vitam suam prævalentem in bonitate maliciæ omnium peccatorum etiam possibilium, non debitam morti, quia nullum in eo fuerat peccatũ, pro peccatis nostris dedit in mortem. Et sic pro nobis Deo retribuit quod nos retribuere non valebamus. Et hoc præuidens Psalm. ait, *Dominus retribuet pro me*: scilicet vitam suam pro me dando in mortem. Et hoc non fecit ex debito: sed solùm ex misericordia quę per omne sæculum durat: quia eius passio omnibus electis vsque ad finem sæculi applicatur. Et sic misericordia eius qua pro nobis passus est, vsque in finem sæculi durat. Et hoc est quod ait, *Domine misericordia tua in sæculum.* Ex quo per effectum ostendit quãtum humanam naturam dilexit: quia nec ipsam peccantem penitus abiecit. Et hoc est quod ait, *Opera manuum tuarum ne despicias.* Vnde hic ait August. Retribuit pro nobis Deus gratias misericordiæ ipsius. Nihil debebat ipse: pro se non reddidit, sed pro nobis. Ecce (inquit) venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam: id est nullum peccatum in me inuenit, quare me occidat. Sed vt sciant omnes quoniam voluntate, non necessitate patior: Surgite, ait, eamus hinc. Quid est, Surgite, eamus hinc? hoc est, nõ necessitate, sed voluntate patior, reddẽs quod non debeo &c. Sed hic multi simplices dubitant, omnes leges clamant quòd nullus ad impossibile potest obligari. Si ergo post peccatũ homo de peccato suo Deo satisfacere nõ valuit, quomodo ergo ad satisfactionem erat obligatus? Non enim aduertunt quòd impossibilitas faciendi illud ad quod quis tenetur, prouenięs ex culpa propria, obligationem non absoluit, sed magis culpam auget: vt clarè exemplo ostẽdit Anselmus, primo, cur Deus homo, c. 25. Vbi discipulo quærenti, Si quis reddere non potest quod debet, quomodo iniustus est? Respondet Anselmus, Si nulla est in illo causa impotentiæ, aliquatenus excusari potest: sed si in ipsa impotentia culpa est, sicut non leuigat peccatum, sic non excusat non reddẽtem debitum. Nam si quis iniungat opus aliquod seruo suo, & præcipiat illi ne se deiiciat in foueam quam illi mõstrat, vnde nullatenus exire possit: & seruus ille contemnens mandatum & monitionem domini sui, se in monstratam deiiciat foueam, vt nullatenus possit opus iniunctum effiere: putásne illi aliquatenus impotentiã istam valere ad excusationem cur opus iniunctũ non faciat? Et respõdet discipulus, Nullo modo, sed potius ad augmentum culpæ: quoniam ipse impotentiam illam sibi fecit. Dupliciter namque peccauit: & quia quod iussus est facere non fecit, & quod præceptum est ne faceret fecit. Ita est in proposito, quia homo sponte se obligauit illi debito quod soluere nõ potest, & sua culpa deiecit se in hanc impotentiam: vt nec illud possit soluere quod debebat ante peccatũ, id est ne peccaret: nec hoc ꝙ debet, quia peccauit, inexcusabilis est &c.

Ioan. 14.

Marc. 14. Quæstio. Ad impossibile quis obligatur.

PSAL. CXXXVIII.

1428 Domine probasti me, & cognouisti me: tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.

Titulus huius Psalm. est, In finem Psalm. Dauid. Hic

Hic titulus ex supradictis multoties patet. Sed non patet ex eo materia Psalm. Notandum ergo quòd secundum doctores, iste Psalm. videtur esse quædam Dei laus & confessio ex consideratione diuinę immensitatis: quæ à nobis comprehendi non potest, sed neque sine magno labore aliqualiter cognosci. Quæ diuinæ maiestatis immensitas quamuis in scriptura sacra multoties contineatur: tamen sub velamine diuersarum figurarum ponitur, & non expressẽ. Ideo post peccatum à primis parentibus commissum, multum laborare oportet ad ipsas scripturas intelligendas. Et hoc est quod ipsi Adæ Deus dixit, Gen. 2, In sudore vultus tui vescéris pane tuo: id est cibo sanctarum scripturarum. Ex primo enim peccato huic pœnæ subiicimur quòd in sudore vultus & magno labore manducamus panem nostrum: de quo in euangelio dominus ait, Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Hic panis in prophetis est velatus: sed in euangelio est reuelatus. Inest tamen labor etiam nunc ad intelligenda mysteria eius. Loquitur autem in hoc Psalmo totus Christus: scilicet caput & membra, scilicet caput quod iam ascendit in cœlum, & membra quæ adhuc peregrinantur in terra. Quantum verò ad membra, loquitur in persona superioris captiui: qui iam spe liberatus memor suæ discessionis in qua Deum latere non potuit, & in qua secuta est eum manus domini: deliberat vlterius non esse fugiẽdum ab eo: sed ad eum per eum, ab irato ad placatum accedere. Intentionem mouet, vt considerata immensitate Dei quam nullus fugere potest, humiliter ad eum per eum accedamus. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. Iste ergo Psalm. diuiditur in partes duas: quia Psalmista primò describit diuinæ maiestatis eminentiam: secundò humiliter consurgit ad eius reuerentiam: ibi, *Quia tu possedisti.* Prima in duas: quia primò describit diuinę sapientiæ profunditatem: secundò diuinæ præsentiæ immensitatem: ibi, *Quò ibo.* Prima in duas: quia primò ostendit diuinæ sapientiæ plenitudinem: secundò concludit ipsam à nobis incomprehensibilem: ibi, *Mirabilis.* Circa primum de diuina scientia ad ostendendum eius immensitatem quatuor ostendit: primò quòd cognouit omnia Christi mysteria: secundò quòd cognoscit omnia nostri cordis secreta: ibi, *Intellexisti*: tertiò quòd præcognoscit omnia futura: ibi, *Et omnes*: quartò quòd cognoscit omnia nostra delicta atque peccata: ibi, *Ecce domine.* Quantum ad primum, sciendum quòd in isto versiculo loquitur Christus vt caput ecclesiæ Deo patri, quem dominum vocat. In Christo enim est duplex natura: scilicet Dei & hominis. Inquantum Deus, non habet dominum, quia omnis dominus est maior seruo: sed sic habet patrem. Inquantum verò homo, id est ratione humanitatis assumptæ: sic patrem non habet, sed dominum, quia sic ipse minor patre. In forma ergo serui vel humanitatis assumptæ, Deo patri loquitur, dicens, *Domine probasti me.* Et aduerte quòd aliter probat Deus: aliter probat homo. Homo enim aliquid probat ad hoc vt de illo acquirat notitiam, quam prius non habebat. Deus verò qui omnia nouit antequam fiãt, non sic probat vt accipiat noticiam de aliquo sibi incognito: sed vt alij accipiant de illo notitiã quam prius non habebant. Sic enim dicitur & aliquid de nouo cognoscere, quando illud aliquos cognoscere facit. Sic enim dixit Abrahę, Nũc cognoui quòd timeas Deum: id est alios cognoscere feci. Vnde hic ait Augustin. *Domine probasti me, & cognouisti me*: non quia non nouerat, sed quia notum aliis fecerat. Item notandum quòd licet Deus eodẽ modo omnes homines probet, scilicet per aduersitates & pœnas: nõ tamen eodem fine: quia aliquos probat vt purget, aliquos vt ampliori merito clarificet. vt ostendit Gregor. dicens, Quasi aurum quod per ignem transit, probantur animæ iustorum: quibus exustione tribulationis & subtrahuntur vicia & merita augentur. Nec elationis fuit quòd sanctus Iob in tribulatione se positum auro comparauit: quia qui Dei voce iustus ante flagella dictus est, non idcirco tentari permissus est vt in eo vicia purgarentur, sed vt merita crescerẽt. Aurum verò igne purgatur. Minus ergo de seipso æstimauit ipse quàm erat, dum tribulationi traditur, purgari se credidit qui in se purgandum aliquid non habebat. Sed nullo istorum modorum probatus per aduersa fuit Christus. Nõ quidem vt purgaretur, quia nihil purgandum habebat: nec vt meritis crescęret, quia in gratia proficere nõ poterat, qui à principio habuit gratiæ plenitudinem. Sed ideo probatus, vt aliis sua virtus patefieret, quæ ante probationem erat incognita. Sic enim de Christo dicebant Iudæi, vt habetur Sapient. 2, Contumelia & tormento interrogemus illum, vt sciamus reuerentiam illius, & probemus patientiam eius: morte turpissima condemnemus eum. De probatione & tentatione qua Deus iustos probat, vide versic. 368. Sequitur, *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.* Per sessionem enim intelligit humilitatem sue passionis: quia homo sedendo minor apparet. Sic & Christus per humilitatem passionis minoratus videbatur. Quid est ergo Christum domino dicere, *Tu cognouisti sessionem meam* &c. nisi Tu cognouisti passionem meam? Non solum eo modo quo omnia tam bona quàm mala nuda sunt oculis eius: sed cognitione approbationis, qua mala non cognoscit. Vnde hic August. *Tu cognouisti sessionem meam* &c. id est, Tu voluisti, tu approbasti: secundum voluntatem tuam factum est. Vel aliter: vt totum legatur ex voce membrorum, quia sicut Christus sedit per passionis humilitatem: sic & iusti in aduersis & tribulationibus sedent & humiliantur, & ex hoc resurgunt in spem vitæ beatæ. Similiter & omnes pœnitentes sedent per humilitatem confessionis & patientiæ, sed resurgunt per iustificationem à peccatis. Vnde hic ait Augustin. Si autem hoc accipere volueris ex voce membrorum, dicimus & nos domino, *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam.* Sedet enim & homo, quando se humiliat in pœnitẽtia, surgit in remissis peccatis, quando erigitur in spem vitæ æternæ. Vnde de istis & in alio Psalm. dicitur, Surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris. Panem doloris pœnitentes manducant, qui & alibi dicũt, Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte. Quid est ergo, Surgite postquam sederitis, nisi Nolite exaltari nisi prius humiliati fueritis? Multi enim volunt surgere antequam sederint. Volunt se iustos videri antequam peccatores se esse cõfessi sint. Est ergo sensus: *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam*: id est coram oculis tuis, & peccata mea confessus, & tui gratia iustificatus sum.

Probat Deus sanctos multis pliciter.

Gregor. 16. mor. c. 16.

Pœnitentes sedẽt & surgũt.

Christus patrẽ habet vt Deus: dominũ habet vt homo.

Gen. 22.

Cognoscere Dei est approbare.

2429 Intellexisti cogitationes meas de longè: semitam meam & funiculum

Universidad de Deusto
Biblioteca

meum inuestigasti.

Hîc ostendit secundum: scilicet quòd Deus cognoscit omnia nostri cordis secreta. Hic nõ loquitur Christus ex persona capitis, sed ex persona mẽbrorum. Illa enim Deus à longè cognoscit, quæ sunt mala: vt dictum est versic. 2425. Cum ergo in Christo nulla mala cogitatio fuerit Deo displicẽs: sequitur quòd Christi cogitationes Deus de longè non intellexit. Intelligitur ergo de membris, non de capite Christo: vt corpus ecclesiæ Deo dicat, *Intellexisti cogitationes meas de longè*: id est, cum adhuc malis implicatus, non tecum, sed à te essem longinquus. Cuius figuram gessit ille filius prodigus, qui prius in regionem longinquam recessit à patre, sed postea pœnitentia ductus, reuersus est ad patrem. Cuius cogitationes pater à longè cognouit, qui cum adhuc longè esset, pater occurrit illi: quod nõ fecisset, nisi cogitationes eius cognouisset. Vnde hic August. Attende illum filium minorem vel iuniorem: quia ipse etiam factus est corpus Christi, ecclesia scilicet de gentibus veniens. Ierat quippe in longinquum filius minor. Duos quidem filios habebat quidam paterfamilias: maior filius non longè ierat, sed in agro operabatur. Et significat sanctos in lege facientes præcepta legis. Reliquum autem genus humanum quod defluxerat in idolorum cultum, in longinquo fuerat peregrinatus, portans secum substantiam suam: quam dissipauit prodigè cum meretricibus, & famem passus, porcos pascebat: de quorum siliquis cupiebat saturari, nec poterat. Post tribulationem venit pater suus in mẽtem, & pœnitentia ductus, ait, Surgam, & ibo ad patrem meum: cuius cogitationes pater statim agnouit. Vnde hic dicit, *Tu cognouisti sessionem meam, & resurrectionem meam*: scilicet qualiter sedi in egestate: qualiter surrexi in desiderio patris tui. Intellexisti ergo cogitationes meas de longé. Propterea sic dicit dominus in euãgelio, Quia occurrit illi pater venienti: verè ideo, quia intellexerat cogitationes eius de longinquo. Ideo subdit, *Semitam meam & funiculum meum inuestigasti*. Quam semitam, nisi malam: quam ille ambulauerat vt patrem desereret, quasi occultus posset esse ab oculis iudicantis? Sed tamen à patre deprensus, à patre visus, dicit, *Semitam meam & funiculum meum inuestigasti*. Quasi dicat, Semitam meam (id est viam qua à te recessi) funiculum meum (id est terminum ad quem perueni) Vnde alia litera habet, *limitem meum inuestigasti*: quia scilicet à te recessi, ad quantam miseriam perueni tu cognouisti: quia terminus ille licet fuerit longinquus à te, non tamen fuit longè ab oculis tuis. Longe ierã, & tu ibi eras. Et nota quòd quandoque Deus dicitur cognoscere peccatores & mala, quandoque verò non: quia ipsos cognoscit per intellectum, ipsos videndo: sed non per voluntatem, ipsos approbando. Cuius ratio redditur, quoniam secundum Philosophos, omnis cognitio fit per assimilationem. Vnde in notitia approbationis diuinę requiritur assimilatio per imitationem: non tamen cognoscẽtis ad cognitum, sed magis econtrario: quæ in reprobis non habetur. Et nota quòd inuestigare dicitur idẽ quòd intus cognoscere. Nã vestigo, gas, idem est quod exquirere vel explorare. Et componitur cum in, quod est intus: & sic inuestigare est intus cognoscere. Propriè igitur Deus dicitur inuestigare, quia intus in mente nostra cognoscit: quod nõ facit homo. Et si dicas, Nunquid homo potest scire cogitationes alteri? Dico quòd solus Deus videt cogitationes alterius: sed homo quandoque illas scire potest, non videndo illas, sed per opera vel signa exteriora de illis iudicando. Sic enim dicebat Iob amicis suis, Certè noui cogitationes vestras. Quod exponens Gregor. ait, Cùm scriptum sit, Quis scit quæ sunt hominum, nisi spiritus hominis qui est in ipso? qua ratione nunc dicitur, Certè noui cogitationes vestras? Sed tunc spiritus hominis ignoratur ab altero, cum verbis vel operibus non demonstratur. Nam cum scriptum sit, Ex fructibus eorum cognoscetis eos: per hoc quod foris agitur, quicquid latet intus aperitur. Vnde rectè quoque per Salomonem dicitur, Quomodo in aquis resplendent vultus prospicientium, sic corda hominum manifesta sunt prudentibus.

Intelligit Deus de lege cogitationes malas.

Gentiles significat filius prodigus.

Luc. 15.

Luc. 15.

Cognoscit Deus peccatores, & non cognoscit.

Quæstio. Cogitationes alterius quomodo quis scire potest.

Iob 21.

Greg. 15 mor. cap. 26.

Matth. 7.

Prou. 27.

Et omnes vias meas pręuidisti, quia non est sermo in lingua mea. 2430

Hîc ostendit tertium, quòd Deus præcognoscit omnia futura. Dicitur enim Deus omnia prævidere, omnia præscire: quia ab æterno omnia quæ fiũt in tempore, illi sunt cognita: quinimmò & illi præsentia. Sic enim ipsum præscire omnia confessa fuit Susanna, dicens, Deus æterne qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiãt. Si enim aliquid Deus de nouo scire posset quod ab æterno non pręsciuisset: iam mutari posset, quia de non sciente fieret sciens. Si autem mutari posset, iam Deus non esset. Hanc ergo præscientiam omnium ab æterno notans Psalm. ait, *Et omnes vias meas prævidisti*. Vnde & Gregor. ait, Nulla quæ in hoc mundo hominibus fiunt, absque omnipotẽtis Dei occulto consilio veniunt. Nam cuncta Deus futura præsciens, ante sæcula decreuit qualiter per sæcula disponantur. Statutum quippe est homini, vel quæ hûc mundi prosperitas sequatur, vel quãtum aduersitas feriat: ne electos eius aut immoderata prosperitas eleuet, aut nimia aduersitas grauet. Statutum quippe est quantum in ipsa vita mortali temporaliter viuat. Nam etsi annos quindecim regi Ezechiæ ad vitam addidit, cum eum promisit esse moriturum. Qua in re quæstio oritur, quomodo ei per prophetam dicatur, Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & non vines. Cui cum mortis sententia data est, protinus ad eius lacrymas & vita data est. Sed per prophetam dominus dixit quo tẽpore ipse mori merebatur: per largitatem verò misericordiæ, illo tamẽ tempore, ad mortem distulit, quod ante sæcula ipse præsciuit. Nec propheta ergo fallax, quia tẽpus mortis innotuit, quo ille mori vir meruit. Nec dominica statuta conuulsa sunt, quia vt ex largitate Dei anni crescerent, hoc quoque ante sæculum præfixum fuit: ac spatium quod inopinatè foris est additum sine augmento præscientiæ fuit intus statutum. Hanc ergo Dei præscientiam notans Psalmista dicit, *Et omnes vias meas prævidisti*. Et nota modum loquendi: quia non dicit, Et omnes vias meas præsciuisti, sed *prævidisti*: quod plus est, quia & homines futura præscire possunt: sed prævidere non possunt. quia sicut scientia rei non requirit rem præsentem, sed visio rei rem præsentem requirit: sic & præscientia rem non requirit præsentem, sed sic prævisio. Deus ergo prævidet futura, sed nõ homo: quia omnia futura Deo sunt præsentia, sed non homini. Sed hic oritur dubium. Cum enim præsentia vel prævisio solum sit de futuris quæ nondum sunt, quomodo Deus potest aliqua præscire vel prævidere, cum omnia futura sint sibi præsentia? Hanc quæstionem mouet & soluit Gregor. dicens, Quomodo præscientia est in Deo, cùm nulla presciantur nisi quę futura sunt? Et scimus quia Deo nihil futurum est, cuius ante oculos præterita nulla sunt, præsentia non transeunt, futura nõ veniunt. Quippe quia omne quod nobis fuit & erit, in eius conspectu præsto est: & omne quod præsens est, sciri potest potius quã prę-sciri. Et respondet dicens, Quia Deus ea quæ futura sunt nobis, videt: quæ tamẽ ipsi præsto sunt: ideo præscius dicitur, quamuis nequaquam sibi sit futurum quod præsens videt. Nam quæcunque non ab ęternitate eius ideo videntur quia sunt, sed ideo sunt quia videntur. Bene ergo ait Psal. *Et omnes vias meas prævidisti*. Per vias autem intellige actiones nostras: vide ver. 589. 632. Sed quia ista Dei præscientia futurorum & prævisio, est nobis incomprehẽsibilis & ineffabilis: ideo de ipsa subdit Psalmista, *Et non est sermo in lingua mea*: supple sufficiens ad exprimẽdum profunditatem tuæ sapientiæ: iuxta dictum Apostoli, O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quàm incõprehensibilia sunt iudicia eius, &c.

Præscit omnia Deus.

Daniel. 13.

Gregor. 20. mor. cap. 1.

Quæstio.

Præscire aliud est: & aliud prævidere.

Greg. 20. moral. cap. 25.

Rom. 11.

2431 Ecce domine, tu cognouisti omnia nouissima & antiqua: tu formasti me, & posuisti super me manum tuam.

Hic enim ostendit quartum: scilicet quòd cognoscit omnia nostra peccata. Quid enim per vetera & antiqua nisi peccata & status peccati designantur? Quid verò per nouissima, nisi præsens status miseriæ & pœnæ, in quem per peccatum deuenimus, in quo præsentialiter sumus? Vnde hic ait August. *Cognouisti antiqua mea*: quando scilicet à te recessi, quando porcos paui. Illa enim antiqua fuerunt mihi exordia nouissimorum malorum. Antiquum peccatum, quando lapsi sumus: nouissima pœna, quando in istam mortalitatem laboriosam periculosãmque peruenimus: atque vtinam ista sit nouissima. erit enim ista nouissima, si iam redire valuerimus. Est enim alia quibusdam impiis nouissima: quibus dicitur, Ite maledicti in ignẽ æternum, &c. Nobis autem vsque ad huius vitæ mortalitatẽ sufficiat labor noster. Recordemur pœnæ patris nostri. Recolamus beatitudinem domus patris nostri. Non nos delectent siliquę porcorum, doctrinę dæmoniorum. Sequitur, *Tu formasti me, & posuisti super me manum tuam*. Formauit enim nos Deus, quia parentes nostros primos ipse plasmauit: quia formauit Deus hominem de limo terræ, & inspirauit in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo, &c. Dicat ergo Deo Psalmista, *Tu formasti me*, &c. Quod ideo dicit, vt homini ostendat dignitatẽ suæ creationis præ cæteris animalibus: qua inspecta, verecunderur se pascere porcos: & alicuius hominis vel dæmonis fieri seruus. Consimiliter dicitur, Manus tuæ domine fecerunt me, &c. Quod exponens Greg. ait, Qui enim plasmatum se & factum totum in circuitu à Deo asserit, &c. vide ver. 2146. Sequitur, *Et posuisti super me manum tuam*. Hoc enim dicit ad differentiam Dei & artificis creati. Artifex enim creatus completo artificio suo, remouet manum suam ab eo: sicut domificator facta domo, faber facto gladio, & permanet artificiatum sine artificis manu: quia non est ipse conseruator sui effectus, sed tantum factor, & causa secunda. Sed Deus omnium artifex, & prima causa rerum omniũ, formata ab ipso creatura, ipsam cõseruat in esse. Vnde ab ipsa non subtrahit manum suam, quia non est tantum factor, sed etiam conseruator. Vnde si retraheret manum suæ conseruationis à rebus creatis, omnia in nihilum verterentur: sicut ex nihilo sunt ab ipso formata. Et hoc notãs Psalmista dicit, *Et posuisti super me manum tuam*: scilicet me factũ conseruando. Et hoc notans Gregor. dicit, Creaturæ quidem sunt, sed principaliter non sunt: quia in semetipsis minimè subsistunt: & nisi gubernatoris manu teneantur, esse nequaquam possunt. Cuncta namque in illo subsistunt à quo creata sunt: nec ea quæ viuunt, sibimetipsis vitam tribuũt: nec ea quæ mouentur & non viuunt, suis viribus ad motũ ducuntur. Sed ille cuncta mouet, qui quædam viuificat: quædam verò non viuificata in esse mirè ordinans seruat. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt, eorúmque essentia rursum ad nihilum tẽderet, nisi ea autor omnium regiminis manu teneret, &c. Et hoc est quod ait Paulus, In ipso viuimus, mouemur & sumus.

Antiqua dicuntur peccata: nouissima, pœnæ.

Matth. 25.

Luc. 15.

Gen. 2.

Iob 10.

Greg. 9. moral. cap. 15.

Conseruat Deus creaturas in esse.

Actũ 17.

Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam. 2432

Hic ex prædictis cõcludit diuinę sapientiæ profunditatem. Quamuis enim profunditas diuinæ sapientiæ à creatura comprehendi non possit: tamẽ ante peccatũ clarius homo Deum videbat, quàm nunc post peccatum possit videre. Et hoc est quod ait, *Mirabilis facta est scientia tua ex me*: id est, mirabilis facta est mihi amplius quàm esset ante peccatum. Et hoc est ex me, id est, ex peccato meo: quia post peccatum mihi non est facile cõtemplari te, quem superbus reliqui: *Confortata est*: id est, inualuit, creuit, altior est effecta, intantum quòd non potero ad eam, scilicet contemplandam, exurgere. Sed quomodo sapientia Dei confortata est? quomodo inualuit, quæ omnino est immutabilis? Respondeo quòd aliquid confortari vel inualescere vel fortificari, duobus modis cõtingere potest. Vel in seipso: sicut sapientia hominis cõfortatur & crescit, quãdo plura & clarius cognoscit quàm antè. Alio modo comparatiuè respectu alterius: sicut sapientia vnius magni philosophi disputantis cum alio magno philosopho, grandis & grandis apparet. Si autem disputet postea cum alio minori philosopho: scientia eius in se non aucta maior apparet. Similiter & de fortitudine patet. Fortificatur quis quãdo hostis eius debilior efficitur, licet ipse in æquali fortitudine permaneat vt prius. Sic in proposito, scientia Dei post peccatum dicitur confortata: non quidem in se, sed respectu nostri, quia intellectus noster ad ipsam capiendam debilior est effectus. Vel aliter: vt hoc ad Christi scientiam referatur: cuius doctrina turbis admirabilis erat, & ipsum faciebat mirabilem turbis. Videns enim quis alium profundæ sapientiæ ad quam ipse non valet attingere, ipsum admiratur. Et ista admiratio ex paruitate intellectus admirantis procedit: sicut Iudith 11, de seruis Holofernis dicitur, quòd admirabantur sapientiam Iudith: & dicebat alter ad alterum, Nõ est talis mulier super terram in aspectu & pulchritudine & sensu verborum. Sic & sapientia Christi erat admirabilis turbis. Vnde & de Christo dicitur, Admirabantur turbæ super doctrina eius: erat enim

Crescere aliquid dicitur dupliciter, & fortificari.

Mirari vnde oriatur.

Matth. 7.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Mirari aliquem aliud est: & aliud laudare.

enim docens sicut potestatem habens, non sicut Scribę & Phariſęi. Et iſta admiratio ad Chriſti laudem procedebat ex debilitate intellectus illorum qui admirabantur: vt oſtendit Chryſoſtomus ſuper Matth. dicens, Placatus rationabiliter hominis intellectus laudem generat: virtus autem admirationem. quos enim dignè laudare non poſſumus, admiramur. Admiratio tamen eorum magis ad gloriam Chriſti pertinet, quàm ad fidem ipſorum. Si enim perfectè crederent in Chriſtum, non admirarentur. Illud enim mouet in admirationem, quod ſuperat facientis aut dicentis perſonam. Et ideo quod à Deo dictum vel factum eſt, non admirātur fideles: quia omnia credunt minora, quàm ſit potentia Dei. Turbæ autem erant quæ admirabantur Chriſti doctrinam: id eſt, vulgares, non principes populi, qui diſcendi ſtudio audire ſolebant. Populus autem ſimplex ſimpliciter audiebat: ſed eorum ſilentium ſi illi interfuiſſent, conturbaſſent. Vbi enim eſt maior ſcientia, illic fortior malitia. Qui enim feſtinat eſſe prior, non eſt contentus eſſe ſecundus. Dicāt ergo Chriſto ſimplices, qui perfectā de Chriſto fidem non habent, *Mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me*: id eſt, ex defecto meo. Quod enim facit Deus, mirabile videtur illis qui non cognoſcūt potentiam eius: iuxta illud Pſal. 117, A domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.

2433 Quò ibo à ſpiritu tuo? & quò à facie tua fugiam?

Hic conſequenter Pſalmiſta deſcribit diuinæ præſentiæ immenſitatē: oſtendens quòd Deus vbique eſt, & omnia replet. Et diuiditur in partes duas: quia primò ſuper hoc quæſtionem proponit: ſecundò quæſtionem diſſoluit, ibi, *Si aſcendero*. Quantum ad primum, ſciendum quòd hic Pſalmiſta loquitur in perſona peccatoris à facie Dei fugere volentis: quærens ad quem locum fugere poſſit, vt Dei præſentiā & poteſtatem euadat. Vnde ait, *Quò ibo à ſpiritu tuo*: id eſt, à teipſo qui ſpiritus es? quia ſpiritus eſt Deus. Ioan. 4, Qui ſpiritus Deus replet orbem terrarum. Quaſi dicat, Quò ibo à ſpiritu tuo, quo ſcilicet plenus eſt mundus? *Et quò à facie tua fugiam*? id eſt, à cognitione & ſcientia tua abſcondar, cui omnia nuda ſunt & aperta? Quaſi dicat, Non eſt locus quò à te, à tua ſcientia, à tua potentia, vel à tua præſentia fugere poſſim. Sicut enim volens fugere cœlum, ad quamcunque partem fugiat, ad cœlum accedit: ſic volens Dei præſentiam vel potentiam fugere, quocumque ſe vertat, illam inuenit: quia vbique eſt, & non in parte præciſē. Quod oſtendens Gregor. dicit, Sunt quidam ita hebetes, vt formidare neſciāt, niſi quod corporaliter vidēt. Et Deum timere negligunt, quem videre corporaliter non poſſunt: vt quaſi per corporeos ſenſus auctorem ſuum æſtimēt: quia excelſior cœlo eſt, & ſuper ſtellarum verticem ſublimatur, ex longinquo nos videre nō poſſe: vt quia inter nos & cœleſtem ſedem partes aēre interſunt, quaſi in nube latens per caliginem iudicet: & ſuperioribus intentus minus ima perpēdat. Et dum cœli cardines ambiendo cōſtringit, interiora non videat. Sed quis de Deo iſta vel deſipiens ſuſpicetur? qui nimirum dum ſit ſemper omnipotens, ſic intendit omnibus vt aſſit ſingulis: ſic & ſingulis, vt ſimul omnibus nunquam deſit? Nam etſi quoſdam peccantes deſerit, eiſdem tamē ipſis adeſt per iudicium, quibus deeſſe cernitur per adiuuamentum. Sic itaque exteriora circundat, vt interiora impleat: ſic interiora implet, vt exteriora circundet: ſic ſumma regit, vt inferiora non deſerat: ſic imis præſens eſt, vt à ſuperioribus non recedat: ſic latet in ſua ſpecie, vt tamen cognoſcatur in operatione: ſic cognoſcitur in ſuo opere, vt tamē comprehendi non valeat à cognoſcentis æſtimatione: ſic adeſt, vt videri nequeat: ſic videri non valet, vt tamen eius præſentiam ipſam ſua iudicia teſtentur: ſic ſe nobis intelligendum præbet, vt tamē ipſum in nobis radium ſui intellectus obumbret. Et rurſum ſic caligine nos ignorantiæ reprimit, vt tamēmentis noſtræ radius interm iſceat: quatenus & ſublenata quippiam videat, & reuerberata contremiſcat. Et quia eum ſicuti eſt videre non poteſt, aliquatenus videndo cognoſcat. Ex quibus Dei immēſitas apparet, quā nullus fugere poteſt. Bene ergo dicit Pſalmiſta, *Quo à facie tua fugiam*: Quaſi dicat, Nullibi: quia tu vbiq; es. Hoc bene Ionas fuit expertus, qui dum Deum fugere voluit, ad mandatum Dei acceſſit: vt habetur Ionę 2. Quod declarās Greg. dicit, Ionas quippe fugere Deum voluit, cū ad prædicandum Niniuitarum pœnitentiam miſſus, prædicationis officium implere recuſauit: nauem petiit: fugere Tharſis elegit: ſed protinus tempeſtas oritur: ſors mittitur, vt videlicet cognoſcatur cuius culpa mare turbatur. Ionas in culpa deprehēditur: in profundum maris mittitur: cæte abſorbente deuoratur: atque illic geſtante belua, peruenit quò ire ſponte contempſit. Ecce fugitiuum Dei tempeſtas inuenit, ſors ligat, mare ſuſcipit, belua includit. Et quia autori ſuo obedire renititur, ad locum ad quem miſſus fuerat, reus carcere portatur. Iubente Deo miniſtrare homo per prophetiam noluit: aſpirante Deo prophetam belua vomuit. &c. Ex quibus apparet quòd à facie Dei nullus effugere poteſt. Meritò ergo quærat Pſalm. *Quò ibo à ſpiritu tuo, & quò à facie tua fugiam*?

Ionæ 2.

Greg. 6. moral. cap. 13.

Fugere Deū nullus poteſt.

Deus eſt vbique.

Greg. 16. moral. cap. 5.

Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades. 2434

Hic ſoluit dictam quæſtionem: oſtendens quòd nullibi à Deo quis fugere poteſt. Et tria facit: quia oſtendit primò quòd nullus poteſt Deum fugere ratione altitudinis loci vel profunditatis: ſecundò nec ratione latitudinis vel velocitatis: ibi, *Si ſumpſero*: tertiò ratione priuationis luminis vel obſcuritatis: ibi, *Et dixi*. Quantum ad primum, ſciendum quòd quantum ad literam planus eſt textus, dicēs, *Si aſcendero in cœlum, non effugiam, quia tu illic es per gloriæ refulgentiam: ſi deſcendero in infernum, ades*: ſcilicet per punitiuam iuſtitiam. Et per conſequens tu eſſentialiter es in cœlo & in inferno: quia gloria tua & iuſtitia tua cum ſint idem quod eſſentia tua, ſequitur quòd præſentia tua eſt in cœlo vbi eſt gloria tua: & in inferno vbi eſt iuſtitia tua. Myſtice verò per cœlum in quo primus angelus ſuperbè cōtra Deum ſe erexit, intellige ſuperbiam. Sed per infernum, qui eſt profunditas malorum, intellige obſtinationem. Et ſic eſt ſenſus, *Si aſcendero in cœlum*, ſcilicet me ſuperbè erigendo, ſtatim inueniam te repreſſorem: *ſi deſcendero in infernum*: id eſt, in profundum malorum, ſic quòd deſperatus nolim pœnitere: ſed dicam, Quis me videt? tu illic ades: ſcilicet vindicando & puniendo. Et iſtum ſenſum adiuuat hic Auguſt. dicens, *Si aſcendero in cœlum*, &c. Cognoſce ergo male fugitiue, nullo pacto te poſſe lōgè fieri ab eo à quo fugere voluiſti. Ecce ille vbique eſt: tu ergo quò iturus es? *Si aſcendero in cœlum, tu illic*

Cœlum ſuperbia ſignificat: infernus obſtinationem.

tu illic es: id eſt, ſi me extulero per ſuperbiam, te inuenio repreſſorē: *ſi deſcendero in infernū, ades*: id eſt, ſi me abſcondero, te inuenio inquiſitorem. Si enim ſuperbiero de iuſtitia mea, tu es ibi, cuius eſt vera iuſtitia. Si peccando venero in profundum malorū, & confiteri contempſero, dicens, Quis me videt? In inferno enim quis confitebitur tibi? etiam illic ades vt vindices. Quò ergo iturus ſum, vt à facie tua fugiam? Vel per hoc vult Pſalmiſta oſtendere quòd poteſtatem diuini iudicij nullus effugere poteſt. Et ad iſtum ſenſum inducit hūc textum Greg. exponens illud Iob 40, Nunquid pones circulum in naribus eius: dicens, Poteſtas enim diuini iudicij quia vndique ſtringit, circulus dicitur. Et quia intra ſe omnia incidēdo complectitur, falcis appellatione ſignificatur. In falcem enim quicquid incidit, intus cadit. Et quia poteſtas diuini iudicij nullatenus euitatur, intra ipſam quippe ſumus, quolibet fugere conemur. Eſſe ſe intra falcem diuini iudicij propheta conſpexerat, cum dicebat, *Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernū, ades*; &c. Intra quandam falcem ſe vidit, cum ex nullo ſe loco patere fugæ aditum poſſe cognouit, dicens, Quia nec ab oriente, nec ab occidente, nec à deſertis mōtibus, ſupple patet via fugiendi. Atque mox ipſam ſuperniæ potentiæ omnimodam comprehēſionem ſubdens, ait, Quoniam Deus iudex eſt. Acſi diceret, Fugiendi via vndique deeſt, quia ille iudicat qui vbique eſt. Et hoc bene notans hic Pſalmiſta ait, *Si aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero in infernum, ades*.

Greg. 33. moral. cap. 14.

Iudicium vltimum nomine falcis & circuli deſignatur.

Pſal. 74

2435 Si ſumpſero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris.

Hic oſtendit quòd fuga eſt impoſſibilis, quantū ad latitudinem & velocitatem. Et duo facit: quia primò proponit caſum: ſecundò ex caſu concludit propoſitum, ibi, *Etenim*. Quantum ad primum, ponit caſum circa latitudinē terræ: quæ durat à mari vſque ad mare, dicens, Ponatur caſus quòd ego haberem pennas, id eſt, alas, quibus citiſſimè poſſem volare: diluculo etiam ante diem de vna extremitate terræ vſque ad aliam extremitatem quæ ad mare terminatur: nunquid ſupple poſſem Deum fugere? Quantum verò magis ad ſenſum propheticum: ex hoc Pſalmiſta vult oſtendere quomodo à Deo irato poteſt fugere ad Deum placatum. Vbi ſciendum quòd per pēnas, ſiue alas quibus in altum volatur, ſignificantur duo præcepta charitatis: ſcilicet dilectio Dei & proximi. Per mare verò mundus intelligitur: Pſal. 103, Hoc mare magnum & ſpacioſum, &c. Quid eſt ergo extremitas maris, niſi finis ſæculi: Ille ergo habitat in extremis maris, & nō in ipſo mari, qui non conuerſatur in ſæculo mente, ſed in fine ſæculi: quia cupit volare de mūdo, & eſſe cum Chriſto. Iſtæ ergo alę ſunt ſumendæ: & iſtis volandum eſt diluculo, id eſt, ante diem iudicij vel tuæ mortis. Et ſic Deum tuum poteris fugere iratum, & accedere ad Deum placatum. Iſtum intellectum hic ponit Auguſt. dicens, *Si ſumpſero pennas meas diluculo*. Alia litera habet in directo. Noui quomodo fugiam ab ira tua: ſcilicet ſi ſumam pennas meas in directum, & habitauero in extrema parte maris: ſic poſſum fugere à facie tua. Sed recipiendæ ſunt iſtæ pennæ, non in prauum, ſed in directum: vt nec in ſuperbiam erigar præſumptione, nec in profundū mergar deſperatione. Quas pennas vult aſſumere, niſi duas alas, duo præcepta charitatis? In quibus duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Has (inquit) alas, has pennas recipiam quibus volabo, & habitabo in extremis maris. Et ſic poſſum fugere à facie tua, ad faciem tuam: à facie irati ad faciem placati. Quid eſt extremum maris, niſi finis ſæculi: Illuc ergo volemus iam ſpe & deſiderio, habentes alas geminæ charitatis. Non ſit nobis requies, niſi in extremo maris. Nā ſi alibi requieſcere voluerimus, in mari præcipitabimur. Volemus vſquequo finiatur mare: ſuſpendamus nos pennis geminæ dilectionis. Ad Deū interim ſpe volemus, & illum finem maris ſpe fideli præmeditemur. Vel aliter. Per alas quibus volare poſſumus vt ſaluemur, intellige duo ſcripturarum teſtamenta: vide verſic. 559. Vel per alas intellige quatuor virtutes, Duæ ſunt reſpectu futurorū: ſcilicet amor & ſpes: & duæ reſpectu præteritorum: ſcilicet timor & pœnitentia, vide ver. 881. Vel per alas intellige amorem & fidem: vide verſ. 915. Quibus omnibus alis volando, fugimus à facie Dei irati, & accedimus ad ipſum placatum.

Matth. 22.

Alæ ſunt duo præcepta charitatis.

Alæ multiplices.

Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. 2436

Hic ad caſum reſpondendo concludit propoſitum, ſcilicet quòd etiam dato caſu illo, non poſſet effugere præſentiam Dei: quia ſcilicet ibidem ad extrema maris non poſſum volare, niſi manus tuæ potentię illuc me deducat: quia nulla creatura ſine te aliquid poteſt operari. Nec dum ibidē fuero per te adductus, ibidem potero habitare ſine te: quia niſi manus tua ibidem me conſeruaret, in nihilum redigerer: vt dictum eſt verſ. 2431. Cum ergo manus tua & dextera tua non ſint ſine præſentia tua, ſequitur quòd dato caſu, ego non effugerem præſentiam tuam. Quantum verò magis ad ſenſum propheticum, vult Pſalmiſta oſtendere quòd per alas dilectionis ad extremum terræ nullus poteſt volare: ſcilicet vt mundum mente deſerat ſine ſpeciali gratia Dei: quam per manum Dei & dexteram intelligit. Vnde hic ait Aug. Nemo de pennis ſuis præſumat: quia & pennati, niſi ipſe ſua gratia deducat, præcipitabimur in profundum maris laſſati & fatigati, quaſi præſumentes de viribus noſtris. Opus ergo eſt vt habeamus pennas: & opus eſt vt ipſe deducat. Adiutor enim noſter eſt. Habemus enim liberum arbitrium: ſed ipſo libero arbitrio nihil boni poſſumus, niſi nos adiuuet ille qui iubet. Et nota quòd manus Dei, id eſt, Chriſtus, nos multipliciter educit, deducit & introducit: vide verſ. 2330. Item notandum quòd manus Dei quinque digitos habet. Quorum conſideratione de mundo ad amorem ducimur æternorum. In illa enim manu continentur iſti digiti. Primus eſt pollex: ſcilicet poteſtas puniendi. Pollex enim ſecundum Iſidorum dicitur pollex, eo quòd inter cæteros digitos polleat virtute & poteſtate. Et ſic ſignificat poteſtatem Chriſti iudiciariam: cuius tanta eſt poteſtas, vt cum venerit tempus puniēdi, nullus ipſum euadere poſſit. Deut. 32, Non eſt qui de manu mea poſſit eruere. Propter quod dicit Apoſtolus, Horrendum eſt incidere in manus Dei viuentis. Et iſtum digitum poteſtatis diuinæ, quam multi conſiderantes mundum reliquerunt, & per amorem ad extrema volauerunt. Quod conſiderās Iob dicebat Deo, Manum tuam longè fac à me, & fortitudo tua non me terreat. Secundus digitus eſt

Manus Dei quinque digitos habet.

Iſidorus 2. Etym.

Hebr. 10.

Iob 13.

Universidad de Deusto
Biblioteca

index:qui index dicitur,quia ipso mediante cætera indicando monstramus. Et isto digito significatur apertio & claritas conscientiarum : qua Deus aperte omnibus omnium mala & bona demõstrabit, quia conscientiæ singulis patebunt in die iudicij:vt deduxit Magister lib.4.dist.43.& Greg.12. moral. Istius digiti consideratio multos auertit à malo, ne tam publicè confundantur in extremis. Et hoc est quod dicitur 2.Mach.6,Manus omnipotentis neque viuus neque defunctus poteris effugere.Tertius digitus est medius : qui inter alios digitos est longior.Et ideo per ipsum designatur benignitas:per quam Deus nos expectat patienter,vt ad eum redeamus. Propter quod dicitur, Fiat manus tua vt saluet me.Et sicut isto digito medio extento super plano, nec pollex, nec index potest illum contingere planum. Itaque quamdiu digitus benignitatis diuinæ ad nos extenditur,nihil nobis nocere potest : scilicet nec potestas puniendi, nec perspicacitas discernendi.Istius digiti consideratio multos deducit à mundo ad amorem Dei.Propter quod dicit Apostolus,Nescis quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? &c. Quartus est digitus annularis:in quo scilicet mulieres annulũ portare solent.Cuius causa est,quia secundum peritos medicos, neruus quidam à corde natus, ad illum digitum procedit,& cum neruis illius digiti copulatur.Et ideo ordinatum fuit, quòd ille digitus annulo tanquam corona circundaretur. Iste digitus significat pietatem Dei: quæ quidem pietas à vulnere Christi cordis ad nos procedit : per istum digitum omnis misericordia Dei in nos conuertitur. Vnde sicut ille digitus etiam dicitur medicinalis: sic & pietas Dei nostros defectus medicãdo sanat. Et hoc est quod dicitur Iob 5, Increpationem domini ne reprobes:quoniam ipse vulnerat & medetur:percutit,& manus eius sanabunt. Quintus est digitus auricularis:qui inter omnes digitos est brevior:& significat Christi humilitatem, qua breuis propter nos & paruus fuit factus,vt nos exaltaret. Istius humilitatis Christi consideratio multos ad ipsum deducit.Propter quod ipse ait,Venite ad me omnes,&c.Sed modum ostendit, dicens, Discite à me,quia mitis sum, &c. Ex quibus omnibus patet qualiter Dei manus nos à mũdo deducit ad ipsum. Propter quod nunc ait Psalm.*Etenim illuc manus tua deducet me*,&c.

Gregor.12. moral.cap.11. & lib.15.c.11.

Psal.118.

Rom.2.

Matth.5.

2437 Et dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me,& nox illuminatio mea in deliciis meis.

Hic ostendit consequẽter quòd à Deo non potest effugere ratione obscuritatis vel priuationis luminis.Et primò circa obscuritatem proponit casum : secundò soluendo respondet ad propositum: ibi,*Quia tenebræ*. Casus ergo est. Aliquis positus in tenebris mala facit:quæritur ergo, Nunquid Deus illum videt,nũquid effugit præsentiam Dei? Quod ideo sic ponit,quia fortè aliquis ignorans arbitrati posset:licet Deus sit vbique presens,non tamen videt ea quæ fiunt in tenebris : sicut homo existens in loco tenebroso & obscuro, non videt ea quæ fiunt in præsentia sua.Sic ergo est casus, quòd nox sit illuminatio mea in deliciis meis. Quasi dicat, Ipsam noctem reputabo mihi pro lumine, in qua fruar deliciis meis : tamen ab alio videri non possum. Quod maximè obseruant luxuriosi : iuxta illud Iob 24,Oculus adulteri obseruat caliginem.Et Ioann.3, Omnis qui malè agit odit lucem. Quantum autem ad sensum propheticum, notandum quòd per tenebras & obscuritatem intelliguntur peccata, quæ animam obscurant:intelliguntur tẽtationes & aduersa,quibus mare huius sæculi plenum est. Cogitauerat ergo iste fugere à facie Dei irati ad faciem Dei placati:& hoc per pennas charitatis volando mente ad maris extrema, vt dictum est. Sed hæc cogitando & considerando quòd in transitu maris tanta est culparum,tentationum & aduersitatum obscuritas:incipit dubitare ne ab illis rapiatur, & impediatur à proposito. Et tamen reperit finaliter quòd ista mundi aduersa per noctẽ significata seu figurata delicias mentis causant, & prospera mundi conturbant. Et hoc est quod dubitando dicit,*Et dixi,Forsitan tenebræ conculcabunt me*: vtputa, forsitan peccatis implicabor quibus alæ charitatis deficient : vel aduersis turbabor,& deficiam.Tamen reperi quòd nox(id est,mundi aduersitas) me iuuat ad mundum relinquendum, & ad veras delicias transeundum.Et sic reperi quòd nox est illuminatio mea in deliciis meis : quia nox aduersitatis aperit oculos, quos claudit prosperitas mundi. Et quantum ad istum intellectum, ait hic Augustin.*Et dixi,Forsitan tenebræ conculcabunt me*.Quasi dicat, Ecce iam credidi in Christum : iam erigor duabus alis geminæ charitatis : sed abundat iniquitas huius sæculi. Et quia abundauit iniquitas, refrigescit charitas multorum.In ista ergo vita,inter tanta scandala, inter tam multa peccata, inter tantas turbas quotidianatum tentationum & aduersitatum quid faciam ? quomodo perueniam ad maris extrema? Attendens ergo longitudinem viæ, dixi mihi, *Forsitan tenebræ conculcabunt me : sed nox illuminatio mea in deliciis meis*.Gratias illi qui me quæsiuit fugitiuũ, qui nocte(id est,aduersis)me illuminauit : qui terga mea flagelli plaga percussit : fecit mihi illuminatam noctem,dum & Christus aduersa susceptit,quibus ad delicias peruenirem æternas. Vel aliter:*nox illuminatio mea in deliciis meis*:vt scilicet per delicias intelligas verba sacræ scripturæ, quibus illuminatur obscuritas nostræ mentis. Et sic istum textum deducit Gregorius, dicens, In sacræ scripturæ verbis tot delicias inuenimus, quot ad profectum nostræ intelligentiæ diuersitates accipimus : vt modò nos nuda pascat historia : modò sub textu literæ velata medullitus nos reficiat moralis allegoria:modò ad altiora suspendat contemplatio in præsentis vitæ tenebris iam de lumine æternitatis intermicans. Et sciendum quòd quisquis deliciis affluens, in quadam sui remissione soluitur: atque à laboris studio quasi ex lassitudine relaxatur. Quia nimirum anima cum internis deliciis abundare cœpit, terrenis iam operibus incubare minimè consentit. Sed amore conditoris capta, & sua captiuitate iam libera ad contemplandum eius speciem deficiendo suspirat,& quasi lassescendo conualescit. Quia dum sordida onera portare iam non valet, ad illum per quietem properat,quem intus amat : hinc etiam in admirationem sponsæ scriptum est, Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens : quia nimirum sancta ecclesia nisi verborum deliciis affluere, de deserto vitæ præsentis ascendere ad superiora non posset.Deliciis igitur affluit & ascendit : quia dum mysticis intelligentiis pascitur, ad superiora quotidie cõtemplanda subleuatur. Hinc etiam & Psalmista

Tenebræ sunt peccata.

Nox significat aduersa.

Aduersa illuminant.

Matth.24.

Deliciæ dicuntur verba scripturæ sacræ. Greg.16.moral.cap.10.

Prosperitas & delectatio mentis corpus ab operibus lassat.

Cant.8.

misita ait, *Et nox illuminatio mea in deliciis meis*. Quia dum per intellectum mysticum studiosa mẽs reficitur, iam in ea vitæ præsentis obscuritas fulgore Dei subsequentis illuminatur : vt etiam in huius corruptionis caligine in intellectum illius vis futuri luminis erumpat : & verborum deliciis pasta, prægustando discat quid de pabulo veritatis esuriat.

2438 Quia tenebræ non obscurabuntur à te, & nox sicut dies illuminabitur:sicut tenebræ eius,ita & lumen eius.

Hic ex casu respondet ad propositum,ostendens quòd tenebræ non obscurant visum Dei. Quasi, quantum ad literam, dicens, Nihil in tenebris existens,à diuina cognitione obscuratur:quia nox ista Deo est dies, & tenebræ sunt lux. Propter quod subdit,*Sicut tenebræ eius,ita & lumen eius*.Quasi dicat, Ita videt diuina scientia in tenebris, sicut in luce. Ex quo sequitur quòd fugiens ad tenebras, & ibi malè agens, à diuina sapientia vel præsentia non fugit. Et hoc est quod dicitur 1.Ioan.1, Deus lux est,& tenebræ in eo non sunt vllæ : quia lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt.Quantum verò ad sensum propheticum,sciẽdum quòd tenebræ vocantur ipsa peccata & peccatores homines:vt in precedenti versiculo dictum est.Item obscurare aliquid,est idem quod illud occultare : quia quando res sunt occultatæ, non videntur à nobis, sicut nec res in occulto positæ. Et sic est sensus,quòd tenebræ (id est,peccata vel peccatores homines) à Deo non obscurantur, sed manifestantur:obscurantur autem ab hominibus qui illa occultare nituntur. Vnde hic ait Augustin. *Quoniam tenebræ non obscurabuntur à te*. Noli ergo tu obscurare tenebras tuas. Deus enim illas non tenebrat, sed magis illuminat:quoniam illi in alio Psal. dictum est, Tu illuminas tenebras meas. Tenebrãt autem tenebras suas homines mali, homines peruersi:cum peccant vtique,tenebræ sunt:dum verò non confitentur peccata quæ fecerunt,sed insuper defendunt, tenebrant tenebras suas. Ergo si iam peccasti, in tenebris es : sed confitendo tenebras tuas, mereberis illuminari tenebras tuas. Defendendo autem tenebras tuas, tenebraberis à tenebris tuis. Et quomodo euades à duplicibus tenebris,qui in simplicibus laboras?Sequitur, *Et nox sicut dies illuminabitur*,&c.Vbi notandum,quòd sicut dies naturalis habet tenebras & lucem,quia continet vigintiquatuor horas,sic & vita præsens habet lucem & tenebras. Huius lux est prosperitas : nox verò aduersitas. Quando autem homo gratia Dei tactus habet lucem prosperitatis,& non extollitur: habet noctem aduersitatis,& non frangitur : tunc in ipso nox sicut dies illuminatur, quia æqualiter permanet in Dei laudibus tempore aduersitatis,sicut tempore prosperitatis. Et ideo tunc sunt tenebræ eius,ita & lumen eius.Vnde hic Augustin.*Et nox sicut dies illuminabitur*.Dies nobis prosperitas seculi: nox nobis aduersitas sæculi. Sed si cognoscamus meritò peccatorum nostrorum nos aduersitates pati:& dulcia sint nobis flagella patris,ne sit amara sententia iudicis,sic habebimus tenebras noctis huius,sicut lumen noctis huius.In hac enim mortali vita habent homines lucem,habẽt & tenebras: lucem prosperitatem, tenebras aduersitatem. Sed vbi Christus dominus venerit, & habitauerit animam per fidem,& donauerit patientiam : tunc incipit homo fidelis indifferenter in mundo isto nec extolli prosperis,nec frangi aduersis:sed vbiq; Deũ benedicere.Et sic fit illi quomodo dictum est, *Sicut tenebræ eius,ita & lumen eius*. Vel aliter:hic præuidẽs Psalmista tempus Christi passionis & resurrectionis,quòd scilicet tempore passionis Christi lux diei per tres horas obscuraretur:ita quòd dies perderet tres horas luminis. sic enim scriptum est, quòd ab hora sexta vsque ad horam nonam tenebræ factæ sunt super vniuersam terram. Volẽs ergo Christus satisfacere lumini diei amissi, in sua resurrectione per tres horas illuminauit noctẽ : sic quòd sol ante tempus secũdum cursum naturæ debitum per tres horas antè surrexit. Erat enim tunc æquinoctium: sic quòd nox habebat duodecim horas, & dies totidem. Sed sol surrexit hora nona, vt redderet diei tres horas quas amiserat in passione.Et istam imaginationem habet Petrus Rab. super illo verbo Mar.15, Et valde mane,&c.dicens, Et valde mane vna sabbathorum, &c. Si valde mane, quomodo orto iam sole?Sic nescit euãgelista quid dicat? Nouit planè quid dicat:nec enim errat, sed relatio rei gestæ cœlitus aperit sacramenta. Nã prius dixerat, Ab hora sexta vsque ad horam nonã tenebræ factæ sunt. Sol ergo qui propter quòd domino compateretur morienti,absconderat claritate,vt consurgeret domino ante tempus occurrit. Et vt suo commoreretur autori, ipsam meridianam mortificauerat claritatem, vt consurgeret autori suo, cunctis tenebris antelucanus erupit:valde mane, quia tũc sol vt mane faceret, citius apparuit. Et qui antè fugerat, nunc ipse noctem præuenit fugaturus : vt reddat nox lucis horas, quas transitus dominicæ passionis inuaserat: quod antè præuiderat Psalmista dicens,*Nox sicut dies illuminabitur,sicut tenebræ eius, ita & lumen eius*. Quia sicut nox lucem diei per tres horas inuaserat:sic & lux diurna tres horas noctis inuasit.

Obscurare idem est quod occultare vel abscondere.

Dies prosperitas:nox aduersitas.

Sol per tres horas ante diem fuit ortus in resurrectione Christi.

Quia tu possedisti renes meos : suscepisti me de vtero matris meæ. 2439

Hic Psalmista descripta eminentia diuinæ maiestatis, consequenter consurgit ad eius reuerentiam. Potest autem considerari Deus vel in seipso, vel in hominibus iustis quos inhabitat. Laudauit autem Deum in seipso superius:nunc ipsum laudat vt habitat in hominibus iustis. Et primò laudat ipsum in seipso:secundò in amicis suis:ibi, *Mihi autem*. Quantum ergo ad primum, laudat Deum in seipso ex quatuor : primò quia à Deo vocatus : secundò quia à Deo illuminatus:ibi, *Confitebor*:tertiò quia à Deo cõfortatus:ibi,*Non est occultatum*:quartò quia à Deo iustificatus:ibi, *Imperfectum*. Quantum ergo ad primum , secundum sensum literalem, laudat Deum qui ipsum vocauit de non esse ad esse, ipsum formando in vtero matris, & inde ipsum educendo,& in hac vita conseruando.vt sit sensus, Te laudo, tibi gratias ago, *quia tu possedisti renes meos* : me de nihilo formando in vtero matris meæ: ideo iure sum possessio tua: *Et suscepisti me de vtero matris meæ*: scilicet me inde educendo & hic conseruando. Quantum verò ad sensum propheticum, notandum quòd per renes in quibus delectatio carnis existit, intelligitur omnis exterioris hominis delectatio : sicut per cor intelligitur delectatio hominis interioris. Renes ergo possidet Deus, quando exteriores delectationes

Renes significãt delectationes exteriores.

Universidad de Deusto
Biblioteca

reprimit sub regula rationis: sic & tunc cor possidet, quando regulat cogitationes interiores ignei amoris. Sicut ab eo quærebat, dicens, Proba me domine, & tenta me: vre renes meos & cor meum. Volens ergo Psalmista reddere causam quare illa nox sicut dies illuminatur: scilicet quare æqualiter se habent in luce prosperitatis sicut in luce aduersitatis, reddit rationem, dicens, *Quia tu possedisti renes meos*: id est, delectationes meas tibi subiugasti. Vnde hic Aug. *Quia tu possedisti*, &c. Quasi dicat, Non sine causa sicut tenebræ eius, ita & lumē eius mihi fuit. Quia intus est possessor, qui non solùm cor tenet, sed etiam renes: non solùm cogitationes, sed etiam delectationes. Ipse ergo possidet. Vnde ergo me delectaret aliquid lucis in nocte, quia ipse possidet renes meos? Non noui delectari, nisi de luce interiori sapientiæ ipsius. Quid ergo? Non delectaris de prosperitate rerum, nō de prosperitate temporum, non de honoribus, non de familia? Non delector, inquit. Quare? Quia sicut tenebræ eius mihi, ita & lumen eius. Vnde ergo tibi ista indifferentia? Vnde ecce, quia tu possedisti renes meos, suscepisti me, &c. Vbi nota quòd per vterum matris suæ, intelligit consuetudinē malorum. Qui enim in tali vtero sunt, non æqualiter habēt lucem & tenebras, prosperitatem & aduersitatem: quia in prosperis eleuantur, in aduersis deficiunt. Sed ille æqualiter habet illa, quem Deus sua gratia de tali consuetudine eripere dignatur. Et hoc est quod dicit: Illa quando eram in vtero matris meæ id est, in consuetudine mundi) non mihi æqualiter erāt: sed ideo modò mihi æqualiter sunt, quia tu de illa consuetudine me suscepisti. Vnde hic ait Augustinus. Suscepisti me de vtero matris meæ. Quasi dicat, Dum essem in vtero matris meæ, non indifferenter habebam tenebras illius noctis & lucem. Etenim vterus matris meæ, consuetudo ciuitatis Babylonię fuit. Qui autem in vtero matris illius Babyloniæ sunt, gaudent prosperis sęculi: franguntur aduersis. De isto vtero susceptus fuerat Apostolus, cū dicebat, Cùm autem placuit Deo, qui me segregauit ex vtero matris meæ, prædicare filium suum in me. Quæ enim erat mater eius, nisi synagoga? Ille ergo qui Paulum segregauit ex vtero matris suæ, ipse nos segregauit ab vtero matris nostræ Babyloniæ: scilicet à consuetudine mundi.

Psal. 25.

Vterus matris quid significat.

Ad Gal. 1.

2440 **Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis.**

Hic Deum laudat, quia à Deo illuminatus. Vnde concludit versiculus, *Et anima mea cognoscet nimis*. Quantum ad sensum literalem, nota quòd alia litera habet, *quia terribiliter magnificasti me*: & eadem est sententia, quia Deus non magnificatur in se, sed in nobis. vide ver. 272. 523. 551. Vnde cùm Deus magnificat nos, ostendit magnitudinem suæ bonitatis. Dicat ergo Danid, *Confitebor tibi* (scilicet confessione laudis) *quoniam magnificatus es*: vel, *quoniam me magnificasti*: quia me de gregibus ouium suscepisti, & ad regnum me vocasti: & sic me magnum fecisti. Ideo mirabilia opera tua, nō solùm in me, quem sic magnificasti: sed in omni alia creatura: quia nulla creatura est ita parua, quin in ipsa appareant mirabilia. Considera pulicem tam patuam creaturam, nónne ibi reperies mirabilia, quòd in tam paruo corpore, distinctè sint formati oculi, os, pedes & venter? Considera araneam, cum quanto subtili artificio telā texit, quæ nullus hominum facere posset? Cōsidera granum paruum seminis, in quo magna arbor cōtinetur. Et sic de singulis. Si enim tam mirabilia sunt in paruis creaturis, quid cogitādum de maioribus? Dicat ergo, *Mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis*: id est, valde cognoscam quòd opera tua sunt mirabilia, quia à te illuminatus. Hoc non cognoscunt infideles qui ista non Deo, sed dęmonibus attribuunt. Quātum verò ad intellectum propheticum, Psal. suas vires considerans, dixerat superius, *Mirabilis facta est scientia tua ex me, & non potero ad eam*. Modò autem non vires suas attendens, sed Dei gratiam qua est illuminatus, se confitetur ad scientiam Dei cognoscendam pertingere posse. Quia respiciēdo mirabilia quæ in creaturis & operibus Dei continentur, consurgit ad cognoscendam sapientiam artificis qui illa creauit. Et hoc est quod dicitur Sapien. 13, Speciei enim genitor hæc omnia constituit. Intelligant ergo ab ipsis, quòd qui hæc fecit, fortior est illis. A magnitudine enim speciei & creaturæ cognoscibiliter poterit horum creator videri. Vnde Augustinus hic ait, *Confitebor tibi*, &c. *Terribiliter* (inquam) *magnificatus es*: quia eo ipso quo te miramur terribilis es, cum tremore gaudemus. Timemus enim ne donis tuis nos extollentes superbia, mereamur amittere quod humilitate percepimus. *Mirabilia opera tua Deus, & anima mea cognoscet valde*. Vnde hoc, nisi quia venit mihi gratia tua, & illuminauit tenebras meas? Vel ideo dicit, *Et anima mea cognoscet nimis*, de futuro: volens dare differentiam inter cognitionem vię & patrię: quia omnis cognitio Dei à nobis hic in via est obscura & ænigmatica: in patria autem erit clara & aperta: dicente Apostolo, Nunc cognoscimus ex parte, quia videmus per speculum in ænigmate: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Vnde hanc claram de futuro cognitionem notans Psal. dicit, *Et anima mea cognoscet nimis*: quia scilicet illa cognitio respectu istius est nimia: id est, valde clara.

Deus cognoscitur per ea quæ facta sunt.

1. Cor. 13.

2441 **Non est occultatum os meum ad te, quod fecisti in occulto, & substantia mea in inferioribus terræ.**

Hic laudat Deum, quia à Deo in bono confirmatus. Vbi primò notādum, quantum ad literam, quòd hic accipitur os, non pro ore (vt declinatur os, oris) sed pro osse, (quod declinatur os, ossis.) In ossibus enim stat firmitas corporis & fortitudo. Hoc autem os dicitur factum in occulto: quia ossa carne sunt velata & intra carnem occultata. Vult ergo Psalmista dicere, Os meum quod fecisti in occulto, id est, intra carnem, in quo stat robur & fortitudo corporis, non est occultatum à te. Quasi dicat, Qui fecisti ossa intra carnem, quomodo à te essent occultata, qui illa in carne fecisti? Similiter & tota substantia mei corporis à te non occultatur, quamuis sit in viscеribus terræ. Fecit enim Deus hominem, quo ad corpus, de limo terræ. Et sic substantia corporis pro maiori parte est de terra: quæ est inter omnia elementa inferius. Erat ergo substantia corporis nostri in inferiora terræ: quia erat ipsa terra, quæ est inferius elementum. Quæ tamen à Deo non est occultata, qui corpus nostrum fecit ex terra. Aliter enim inscius operatus fuisset, & non in sapientia. Quantum verò ad sensum propheticum, notandum

Os essu significat patientiam & fortitudinem.

notandum quòd per os, quòd secundum Augustinum dicitur, intelligitur patientia interior: qua fidelis in aduersis non frangitur, quòd a Deo tale ossum factum esse dicitur, quia talis virtus patientiæ est ab ipso Deo: & in abscondito, quia stat intus in anima: non exterius in apparentia corporis. Vnde hic ait Aug. *Non est occultatum os meum*, &c. Quod os dicit quæramus illud. Hoc ossum firmitas quædam est interior: quia in ossibus firmitas quædam corporis & fortitudo intelligitur. Est autem in anima quædam interior non firmitas, sed infirmitas, dum frangitur. Quædam verò firmitas, dum fortiter perseuerat, dum tormenta quælibet, tribulationes & aduersitates sæuiunt: illud os quod Deus in abscondito fecit in nobis, firmum permanet, non cadit. A domino enim facta est quædā firmitas patientiæ nostræ. Et attende Paulum intus habentem hoc genus firmitatis, cum dicebat, Quasi tristes, semper autem gaudentes. Vnde, quasi tristes? contumeliis, opprobriis, persecutionibus, flagellis, plagis, lapidationibus, carceribus, catenis. Quis non eos tunc miseros extimaret? Nec ipsi illi persecutores sæuirent in eos, nisi putarent eos miseros fieri persecutionibus suis. Illi enim eos ex sua infirmitate tristes extimabant, qui non habebant ossum absconditum interius. Isti verò qui habebant, hominibus foris tristes videbantur: intus autem gaudebant Deo, cui nō erat absconditum os ipsorum, quod fecerat in abscondito. Sequitur, *Et substantia mea in inferioribus terræ*. Hic magis aperit ossum istius constantiæ. Ibi enim magis laudanda est fortitudo patientiæ, vt maior est inclinatio ad ruinam. Vnde quid mirabile, quid magnum, si fortis est angelus, qui fragilitatem carnis trahentis deorsum non habet? Sed magnum est, si fortis sit homo, qui carnem fragilem portat. Et hoc notans Psal. dicit, *Et substantia mea in inferioribus terræ*. Quasi dicat, secundum Glos. Ego subsisto in carne corruptibili: & tamen os meum non cedit in malis huius vitæ inferioris. Et ad hoc ponit exemplum Augustinus de Apostolis tempore passionis, qui os firmitatis intus adhuc non habebant: dicens, Quando dominus passus est, discipuli nondum habebant illud os firmitatis interius: nondum in illis erat firmatum robur patientiæ, vnde latebant se, nesciebant vires suas. Ausus est Petrus promittere societatem mortis cū domini passione: & non se nouerat ægrotus, medicus autem nouerat ægrotum. Promisit ille, Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Respondit medicus, Amen dico tibi, priusquam gallus cantet, ter me negabis. Respōsio medici verior inuenta est, quàm ęgroti præsumptio. De istis ergo ossibus dicit, *Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto*: sed bene supple à me est occultatum.

Patientiæ fortitudo intus latet.

2. Cor. 6.

Luc. 22.

2442 **Imperfectum meum viderunt oculi tui: & in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, & nemo in eis.**

Hic laudat Deum, quia à Deo iustificatus. Quātum ad intellectum literalem, vult ostendere Psal. quòd Deus omnes homines nouit antequam sint, & de ipsis ab æterno ordinauit quid sit futurum: quia malos præsciuit ad mortem: iustos autem prædestinauit ad vitam. Et propter hoc ipse laudat Deum, quia per suam prædestinationem est iustificatus. Vnde ait, *Imperfectum meum viderunt oculi tui*. Transtatio Hieron. habet, *Informem me adhuc viderūt oculi tui*. Res enim antequam sit formata, est imperfecta. Est ergo sensus: Antequā essem formatus, me viderunt oculi tui, quia Deus cognoscit omnia antequam fiant: & tunc in libro tuæ prædestinationis me scripsisti. Quasi dicat, Non meis meritis a te sum iustificatus: sed tua prædestinatione: quia in libro tuo omnes scribentur, id est, scripti sunt, id est, in notitia tua, quæ liber dicitur: quia omnia firmiter retinet sine oblivione. Ponimus enim duplicem librum in Deo: scilicet librum vitæ, in quo prædestinati scribuntur: & librum mortis, in quo præsciti: tamen respectu diuinæ notitiæ quæ omnes tam bonos quàm malos comprehendit, vnus liber ambo dicuntur. Et sic accipitur hic liber pro ipsa notitia diuina, quæ se ad bonos & malos extendit. Et sicut scriptum est in libro illo, ita de facto eueniet. Et hoc notans Psal. dicit, *Dies formabuntur*: id est, tempora futura formabuntur & eueniēt, sicut in notitia tua præuisum est: tempora, id est, omnia quæ fient in futuro tempore: non obstante quòd futura nondum sint. Et hoc est quod ait, *Et nemo in eis*: quia nemo est in tempore futuro, quod nondum est. Per hoc enim vult ostendere quòd omnia tempora futura & omnia in eis fienda, Deo sunt cognita: quia eius cognitio æternitate mensuratur, cui omnia tempora sunt præsentia. Quātum autem ad intellectum propheticum, notandum quòd prędestinati aliquando cadunt in peccatum, sed finaliter à peccato resurgunt: sicut præsciti aliquando sunt in statu gratiæ, sed ab illo finaliter cadunt. Resurgunt autem prædestinati finaliter, quia Christus oculo suæ misericordię respicit illos. Præsciti autem cadūt, quia suis demeritis Christus deserit illos. Sic enim in passione Christi cecidit Petrus, Christum negando: sed pòst surrexit, quia respexit dominus Petrum: & egressus foras, fleuit amaré. Hoc ergo notans Psal. in persona Petri, immò etiam cuiuslibet prædestinati cadentis, ait, *Imperfectum meum* (id est, casum meum) *viderunt oculi tui*. Augustinus autē ponit quòd ista sint verba Christi, dicentis patri, *Imperfectum meum viderunt oculi tui*: & ad idem tendit. Vnde sic ait, Quid autem Christus dicat patri, audi, *Imperfectum meum viderunt oculi tui: Imperfectum meum*: id est, Petrum meum, pollicētem & negantem, præsumentem & deficientem. Viderunt tamen eum oculi tui. Nunquid eum & ipse dominus respexit: sicut scriptum est, Respexit Dominus Petrū: & ipse egressus foras, fleuit amaré? fletus ille de respectione domini fuit. Dicat ergo de Petro suo, *Imperfectum meum viderunt oculi tui*. Nam Petrus imperfectus titubans in domini passione proculdubio sibi dimissus periret: sed viderūt eum oculi tui. Non solùm illum, sed & omnes qui imperfecti fuerunt: donec Christi resurrectione firmarentur. Quia tunc aperuit oculis illorum, non periisse in domino quod mortuum erat. Et factum est os illud in abscondito eorum, vt etiam ipsi iam non timerent mori. Sequitur, *Et in libro tuo omnes scribentur*. Vbi notandum, quòd liber Dei dicitur Christus. In libro enim scribuntur quæ agenda & quæ euitanda: quid imitandum, quid fugiendum. Sic Christus dicitur liber, quia in ipso habemus doctrinam omnium agendorum & fugiendorum. hic boni scribuntur, dum quæ agēda sunt in Christo contemplantur: hic mali scribuntur, dum peccata fugienda, per Christū ostenduntur. Et hoc est quod ait, *In libro tuo omnes scribētur*: vt Christ⁹ dicat, In me libro tuo omnes docentur, quem me dedisti

Luc. 22.

Visus vel respectus Dei removet peccatorem.

Liber dicitur Christus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

omnibus formam iustitiæ. Et in isto libro dies formabuntur. Hic enim dies significat prædestinationem, qui etsi aliquando cadant, per istum librum formantur, & ad statum gratiæ reparantur. Dicat ergo Christus, *Et dies formabuntur*: id est, prædestinati, vt Apostoli: de quibus dicitur, Dies diei eructat verbum. *Formabuntur*: scilicet in me, à quo perfectionem gratiæ sumunt: *Et nemo in eis*: scilicet nullus in eis formabitur, vel per eos: sed per me. Nullus enim ad statum gratiæ adductus, dicit se in Petro vel in Paulo formatum: sed in Christo. Dicat ergo Christus, *Dies* (scilicet prædestinati) *formabuntur*: scilicet in me: *& nemo in eis*. Et hoc est quod Corinthios reprehendit Apostolus, qui in Paulo vel in Petro se dicebant formatos: 1. Corinthiorum 1, dicens, Significatum est mihi quòd diuisiones sunt inter vos. Quia vnusquisque vestrum dicit, Ego sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephę: ego autem Christi. Diuisus est ergo Christus: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est? aut in nomine Pauli baptizati estis? Sic ergo dies formantur in Christo, & nemo in eis.

Psal.138.

2443 Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui Deus: nimis confortatus est principatus eorum.

Hic consequenter Deum laudat in amicis suis, quos Deus mirabiliter magnificat. Et duo facit: quia primò ostendit amicorum Dei exaltationem: secundò inimicorum depressionem: ibi, *Si occideris*. Prima diuiditur in duas: quia primò ostendit amicorum Dei altam dignitatem: secundò ipsorum incomprehensibilem numerositatem: ibi, *Dinumerabo eos*. Quantum ad primum, sciendum quòd secundum literam iste textus dupliciter exponitur. Primò exponitur de angelis: quia vbi nos habemus, *Nimis honorati sunt amici tui Deus*: in Hebræo habetur, *sodales tui*. Et sic intelligitur de sanctis angelis, qui sunt in societate Dei & eius amici: de quibus in præcedenti Psal. In conspectu angelorum psallam tibi Deus. Hi namque semper vident faciē patris, qui in cœlis est. De quibus subditur, *Nimis confortatus est principatus eorum*: id est, firmiter stabilitus principatus eorum. Angeli per ordines trium hierarchiarum sunt distincti. Hierarchia autem idem est quod sacer principatus. Ipsorum ergo principatus sic stabilitus est, quòd amplius cadere non possunt. Secundò hoc exponitur de Apostolis & eorum successoribus: qui amici Dei dicuntur, dicente eis Christo, Ioan. 5, Vos autem dixi amicos. Principes etiam dicuntur, quia principatum in ecclesia tenent: de quibus dicitur Psal. 44, Pro patribus tuis nati sunt tibi filij, constitues eos principes super omnem terram. Isti nimis honorati sunt, quia locum Dei tenent in terris, vt Deus honoretur in illis. Isti nimis confortati fuerunt, quia recepto spiritu sancto, sine timore verbum Dei per orbem prædicauerunt: vt non verba, vel verbera, sed nec etiam ipsam mortem timerent. Actuum 4, Ibāt Apostoli gaudentes à conspectu concilij, &c. Vnde istum textum de Apostolis hic exponit Augustinus, dicens, *Mihi autem nimis*, &c. Ipsimet Apostoli qui in me formabuntur, & nemo in eis, amici tui facti sunt, & mihi valde honorificati sunt. Factum est in eis os illud post resurrectionem domini in abscondito. Et pro eius nomine passi sunt: in cuius passione priùs trepidauerunt. Vnde valde confortatus est principatus eorum. Ipsi enim Apostoli facti sunt duces ecclesiæ: facti sunt arietes ducentes greges. Et sic valde confortatus est principatus eorum. Et Gregorius istum textum adducit, ostendēs quàm altè Apostoli amici Dei facti sunt honorati, quia cū Christo orbis effecti iudices. Vnde sic ait, Apostoli in vltimis cum Deo iudices veniunt, qui nunc pro Deo iniustè iudicantur in terris. Tunc eorum lux tanto latius emicat, quanto eos nunc manus persequentium durius angustat. Tunc reproborum oculis pateſcit quòd cœlesti potestate subnixi sunt, qui terrena omnia sponte reliquerūt. Vnde Apostolis suis veritas dicit, Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, cùm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicātes duodecim tribus Israel. Illic proculdubio culmen iudiciarię potestatis obtinebit, qui stimulo diuini amoris excitatus, hic possessa reliquit, vt simul iudex cum iudice veniat: qui nunc cōsideratione iudicis sese spōtanea paupertate castigat. Hinc est enim quod de sanctæ ecclesiæ sponsa per Salomonem dicitur, Nobilis in portis vir eius, cum sederit cum senatoribus terrę. Hinc Esaias ait, Dominus ad iudicium veniet cum senatoribus populi sui. Hinc eosdem senatores nō iam famulos, sed amicos veritas dicit. Iam non dicam vos seruos, sed amicos meos. Quos nimirum Psalmista intuens, ait, *Mihi autem honorati sunt amici tui Deus*. Quorum dum celsitudinem cordis aspiceret, mundi gloriam qua potestate calcarent, protinus addidit, dicens, *Nimis confortatus est principatus eorum*, &c.

Angeli sunt amici Dei & principes.

Apostoli sūt amici Dei & principes honorati & fortificati.

Greg. 10. moral. cap 30.

Luce 18.

Prouerb. 3.

Esa. 3.

Ioan. 15.

2444 Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur: exurrexi, & adhuc sum tecum.

Hic ponit amicorum Dei incomprehensibilem numerositatem. Et exponitur iste versus dupliciter: sicut & præcedēs, scilicet de angelis & de Apostolis. De angelis quidem, quia certum est quòd sunt in magno numero: de quibus dicitur Iob 25, Nunqnid est numerus militum eius? Quod exponens Gregorius ait, In cognitione humanæ rationis numerus non est spirituum supernorum, quia quanta sit illa frequentia inuisibilis exercitus nescit, de quo per Danielem dicitur, Milia miliū ministrabant ei, & decies centena milia assistebant ei. Supernorum enim angelorum numerus infinitus est, & finitus exprimitur: vt qui Deo est numerabilis, innumerabilis nobis demonstretur. Et hoc est quod in Christi persona hic dicit Psalmista, *Dinumerabo eos*: scilicet dicit Christus, quia Christo sunt numerabiles: sed nobis super arenam multiplicabuntur. Et quia Psalmista per reuelationem Dei se futurum ad societatem angelorum, ad quam iusti assumuntur, sciuit. Ideo subdit, *Exurrexi*: scilicet per gratiam tuam à peccatis quæ commisi: puta adulterij, & homicidij, & superbię, in numeratione populi: *Et adhuc sum tecum*: scilicet per gratiam, supple & ero per gloriam. Secūdò hoc exponitur de Apostolis & iustis per eos conuersis. Quamuis enim Apostoli numero essent pauci, quia duodecim: tamen per eos innumerabiles fideles sunt generati. Et hoc est quod ait Christus, *Dinumerabo eos*: scilicet Apostolos, qui faciliter numerari poterant. Sed nati per eos, super arenam multiplicabuntur. Quasi dicat, Erunt innumerabiles ab modū arenæ.

Angeli sunt infiniti nobis: sed Deo finiti. Greg. 17. moral. cap. 7.

Daniel. 7.

Vel

Arena dicitur Iudæi.

Vel aliter: per hoc vult designare quòd Christiani per Apostolos geniti exuperabunt Iudæos, quia plures illis erunt. Vbi sciendum quòd per arenam, quæ sterilis est, significantur Iudæi steriles immeritos. Vnde ipsos arenæ Deus comparabat: de ipsis dicens Abrahæ, Sicut stellas cœli & sicut arenam maris. Per stellas enim, vt hic ait glo. populus Christianus intelligitur: qui numerosior est populo Iudæorum, qui arenæ propter sterilitatem comparatur. Et hoc est quod ait, *Dinumerabo eos*: scilicet fideles, *& super arenam*: id est multiplicabuntur super Iudæos. Si autem queras quæ fuit causa tantę multiplicationis Christianorum, certè fuit resurrectio Christi: quæ fuit causa non solum nostræ resurrectionis corporalis, quæ erit in fine, sed etiam resurrectionis spiritualis. Et hanc causam assignat Christus, dicens, *Exurrexi*, id est iam passus sum, iam mortuus sum & sepultus. Sed ecce exurrexi. Prædicantibus enim Apostolis resurrectionem Christi, multa milia conuertebantur: vt patet in actibus Apostolorum. Sequitur, *Et adhuc sum tecum*. Per hoc vult significare Christus quòd post ascensionem suam vsque ad diem iudicij corporaliter occultus est à nobis, manens cum patre, sedens ad dexteram patris vsque ad diem iudicij, in quo omnibus corporaliter apparebit. Et hoc est quod ait, *Exurrexi*: scilicet à mortuis, supple & ascendi: *Et adhuc*, id est toto medio tempore vsque ad diem iudicij: *tecum sum*, occultus ab eis. Per hoc enim vult ostendere deuotionem fidelium, qui in tanto numero sunt multiplicati, cùm tamen corporaliter me non viderint. Iudæi autem me viderunt.

Gen. 14.

2445 Si occideris Deus peccatores: viri sanguinum declinate à me.

Hic consequenter ostendit inimicorum Dei depressionem. Et diuiditur in partes duas: quia primò ostendit malorum detestabilem conditionem: secundò à Deo postulat suiipsius cognitionē: ibi, *Proba me Deus*. Circa conditionem malorum tria ostendit. primò quòd sunt damnabiles: secundò quòd sunt culpabiles: ibi, *Quia dicitis*: tertiò quòd sunt odibiles: ibi, *Nónne*. Quantum ad primum, sciendum quòd duplex est mors: scilicet corporis, & ista est communis omnibus bonis & malis: quia statutum est hominibus semel mori. ad Heb. 9. Alia est animæ. Et ista duplex: quædam quam voluntariè sibi inferunt peccatores: & ista est mors culpæ. Alia quam violenter sustinent: & ista est mors gehennę: & istam infert Deus peccatoribus quos æternaliter damnat. Et hoc notans Psalmista ait, *Si occideris Deus peccatores*. Hinc enim ly *si* stat pro quia: vt sit sensus, Quia tu Deus occideris peccatores, id est quia tu occides peccatores obstinatos, scilicet mortę gehennæ: quæ dicitur mors secunda. Apocal. 20. Ideo Psalmista ne occidatur cū illis, ipsorum consortium fugit, illis dicens, *Viri sanguinum declinate à me*. Sanguis enim in scriptura peccatum significat: vide versic. 847. Et sic viri sanguinum dicuntur viri peccatorum: vel vir sanguinum dicitur quilibet homicida. Cum ergo quilibet peccator, peccato seipsum spiritualiter occidat, vir sanguinum dicitur. Horum ergo societatem fugiens Psalmista dicit, *Viri sanguinum declinate à me*. Vel etiam hoc de morte culpæ potest intelligi, qua seipsos occidunt peccatores: quos tamen Deus dicitur occidere, quia permittit. Vnde hic ait Augustinus, *Si occideris peccatores*. Sic enim occisos vult intelligi, cum per superbiam qua tumescunt, amittunt gratiam qua viuunt. Occidūtur peccatores, quia obscurati intelligentia alienantur à via Dei. Amittūt enim confessionem propter elationem: atque ita in eis occisis fit quod scriptum est, A mortuo homine, tanquam qui non sit, perit confessio. Et notandum quòd peccator multipliciter occidit seipsum. Primò ore mētiendo: Sap. 1, Os quod mentitur, occidit animam. Secundò corde inuidendo: Iob 5, Paruulum occidit inuidia. Et Eccl. 30, Multos occidit tristicia: scilicet inuidiæ vel accidiæ. Vel ad literam: multos occidit corporaliter tristicia, opere legem transgrediendo, siue malè agendo. Sapientiæ 16, Homo per malitiam occidit animam suam. Romanorum 7, Peccatum seduxit me, & occidit me.

Ecc. 17. Occidit peccator se multipliciter.

Mors multiplex.

2448 Quia dicitis in cogitatione, accipiant in vanitate ciuitates suas.

Hic ostendit quòd sunt culpabiles: & maximè in peccato cupiditatis & auaritiæ, quod radix est omnium malorum. Viri enim sanguinum semper cogitāt qualiter aliorum bona possint rapere, alios inuadere, & se aliis præferre. Quod procedit ex magna vanitate superbiæ ipsorum. Vnde Psalmista se modò vertit ad illos, dicens, Estis certè culpabiles, quia dicitis in cogitatione & in corde vestro vt omnes accipiant: id est, inducitis alios ad hoc vt accipiant ciuitates suas: id est, aliorum bona siue loca. Vnde ly *suas* non refertur ad rapientes: sed ad illos quorum sunt bona quæ rapiuntur. Et hoc dicitis in vanitate: id est, ex vanitate superbiæ moti. Vbi aduerte, quòd hic nomine ciuitatis intelligit bona mundi temporalia. Nam totus iste mundus ad modum ciuitatis dicitur factus: vbi sicut in ciuitate mixti sunt boni cum malis, electi cum reprobis. sed tamen differenter: quia in hac mundi ciuitate mali habitant mente & corpore, boni autem solo corpore: quia corde supernam ciuitatem inquirunt, dicentes cum Apostolo, Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus. Mali autem in hac mundi ciuitate habitant mente & corpore. In cuius figuram ille primus vir sanguinum fratricida Caim, fuit primus qui in mundo ciuitatem ædificauit: Genes. 5, in signum quòd ciuitatem non erat habiturus in cœlis. Ista est illa mundi ciuitas, quam filius Dei (assumpta nostra humanitate) visitare voluit: vt ipsam à cordibus excuteret, & auerteret à nobis eius amorem. Vnde ad eius aduentum tota hæc mundi ciuitas fuit commota. Matth. 21, Cùm intrasset Iesus Hierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens, Quis est hic? Verè ad Christi aduentum vniuersa mundi ciuitas fuit commota, quia de omni hominum genere ab eius amore commoti fuerunt: vt puta simplices & pauperes: vt pastores in eius natiuitate. Luc. 2, Et reges & principes, vt magi, qui relinquētes regionem suam, ad ipsum adorandum venerunt. Et sic de aliis statibus hominum. Sed mali in obstinatione sua permanentes, istam ciuitatem quærunt, istam diligunt, & pro ista laborant vt bonis temporalibus abundent. Quia omnes quærunt quæ sua sunt: scilicet quæ sunt mundi, non quæ Iesu Christi. Vnde in vanitate dicunt, *Accipiant ciuitates suas*. Et sic nota quòd iste mundus quamuis sit vnus, tamē ciuitates in plurali dicitur,

Ciuitas dicitur mundus iste.

Hebr. 13.

Ciuitas vitiorū multiplex.

Ephes. 2.

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia quodlibet vitium in ipso ciuitatem per se facere videtur. Primò superbia hic facit ciuitatem suam. Vnde & superbi se adinuicem hortantur, dicentes, Venite, faciamus ciuitatem & turrem, cuius cacumen pertingat ad cœlum: & celebremus nomen nostrum. Isti non aduertunt huius ciuitatis humiliationem futuram, de qua Esa.26, Dominus incuruabit habitantes in excelso, & ciuitatem humiliabit vsque ad terram: & detrahet eam vsque ad puluerem. Secundò auaritia hic facit ciuitatem suam, quam ædificat de sanguinibus pauperum. Vnde Abacuc 2, Væ qui ædificat ciuitatem in sanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate. Et ista maledictionibus repletur, figurata in ciuitate Hiericho: quæ luna interpretatur, quia diuitiæ continuè vt luna mutantur: quia modò augentur, modò minuuntur: modò accedunt isti, modò illi. de qua dicitur Iosue 6, Sit ciuitas ista anathema cum omnibus quæ in ea sunt. Tertiò luxuria hic facit ciuitatem suam: quæ videtur ad momentum delectabilis, sed aquas habet amarissimas: scilicet diuersarum stimulos pœnarum & laborum solicitudines: de qua 4.Regum 2, Habitatio ciuitatis huius optima est, sed aquæ sunt pessimæ, & terra sterilis. Videtur huius habitatio optima, inquantum carnem delectat ad modicum: sed in re sterilis est, & pessima: quia nunquam mentem quiescere sinit. Vnde Esa.23, Sume citharam, circue ciuitatem meretrix obliuioni tradita. Quartò crudelitas hic suam facit ciuitatem: de qua 3.Regum 14, Qui mortui fuerint in ciuitate, comedent eos canes. Et hęc ciuitas sanguinum, quia crudeles in effusione sanguinis delectantur: de qua Naum 3, Væ tibi ciuitas sanguinum dilaceratione plena. Quintò gula hic facit ciuitatem suam: de qua figuraliter Ioannis 4, Abierunt in ciuitatem vt cibos emerent. Sextò inuidia hic facit ciuitatem suam: de qua Ezech.7, Fac conclusionem, terra plena est iudicio sanguinum, & ciuitas plena est nequitia. Septimò inobedientia & rebellio hic facit ciuitatem suam. de qua 1.Esdræ 4, Venerunt in Hierusalem, ciuitatem rebellem & pessimam &c. Et Psal.54, Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate. Octauò idolatria & infidelitas hic facit ciuitatem suã. Hæc est enim Athenięnsium ciuitas: de qua Actuum 17, Incitabatur spiritus Pauli videns idolatriæ deditam ciuitatem. Sed quęlibet talis ciuitas finaliter erit ciuitas confusionis & ignominiæ. Vnde Actuum 19, Impleta est tota ciuitas confusione. Istæ ergo ciuitates malorum quas hic cupiunt habere & possidere, dicunt, *Accipiant in vanitate ciuitates suas*: non aduertentes quod scribitur Esaiæ 24, Amara erit potio bibentibus illam: attrita est ciuitas vanitatis.

Gen.11.

2447 **Nónne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?**

Hic ostendit quòd mali sunt odibiles. Et primò ostẽdit quòd odire malos est actus virtuosi: secundò quòd mali oditi sunt ingrati: ibi, *Perfecto odio*. Quantum ad primum, sciendum est quòd odium opponitur amori. Vnde tantum habet odium de ratione mali, quantum habet amor de ratione boni. Amor autem debetur proximo, secundum illud quod habet à Deo secundum naturam & gratiam. Non autem debetur ei amor secundum illud quod habet à se & à diabolo, scilicet peccatũ & defectum iustitiæ. Et ideo licet primò debitum est in fratre & proximo odire peccatum, & omne illud quod pertinet ad defectum iustitiæ diuinæ: sed ipsam naturam proximi & gratiam quam habet à Deo, nullus sine peccato odio potest habere. Hoc autem ipsum quòd in proximum odimus culpam & defectum boni, pertinet ad fratris amorem. Eiusdem rationis est quòd velimus bonum alicui, & odiamus malum ipsius. Vnde propriè loquendo proximus odiri non debet, sed defectus proximi. Et ideo Psalmista ostendens quòd non proximum, sed in proximum odio habebat defectum: præmittit primò ipsorum defectum, qui erat, quia illi Deum odiebant: dicens, *Nónne qui oderunt te domine oderam?* Quasi dicat, Sic, quia ipsorum vitium ab hominibus est odiendum: sicut & ipsum Deus odit, vt dicitur Psalm.5, Odisti omnes qui operantur iniquitatem. *Et super inimicos tuos tabescebam.* Quid autem sit tabescere, vide versic.2231. Si autem dicat quis, *Quæstio.* Quomodo malos licet odire, cùm veritas dicat, Matth.5, Diligite inimicos vestros: orate pro persequentibus & calumniantibus vos? Sed attende quòd alij sunt inimici nostri, alij sunt inimici Dei: sicut alia est iniuria nostra, alia iniuria Dei: quia nostram supportare debemus, sed nullatenus iniuriam Dei. Vnde hic ait Augustinus. Sed vbi est, Diligite inimicos vestros? An quia Vestros dixit, non Dei? Et benefacite his qui oderunt vos: nõ ait, qui oderunt Deum. Ideo iste securus dixit, *Nõne eos qui oderant te domine, odio habui?* non dixit, qui oderant me. *Et super inimicos tuos tabescebam:* non dixit super inimicos meos. Sed qui nos propterea oderunt, & propterea inimici sunt, quia Deo seruimus, quid aliud quàm eum oderũt, & eius inimici sunt? Nunquid ergo tales inimicos nostros diligere non debemus? Aut non propter Deum persecutionem patiuntur, quibus dicitur, Orate pro persequentibus vos? Ideo attende quod sequitur, *Perfecto odio* &c. Ex istis autem verbis Psalmista suo exemplo nos excitat ad imitandum zeli rectitudinem: sicut & aliis exemplis ad alias multas virtutes: vt ostendit Gregor. istum textum introducẽs, dicens, Ecce ad insinuandã boni pro malo retributionem, Psalmista de seipso fatetur, dicens, Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis. Ad dilectionem conditoris excitandam insinuat, dicens, Mihi autem adhærere Deo bonum est. Ad formam sanctæ humilitatis imprimendam, secreta cordis sui indicat, dicens, Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Ad imitandam zeli rectitudinem, nos suo exemplo excitans, dicit, *Nónne qui oderunt te domine oderam, & super inimicos tuos tabescebam?* Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. Ad æternæ nobis patriæ desiderium accendendum, vitæ præsentis longitudinem deplorat, dicens, Heu me, quia incolatus meus prolongatus est &c.

Odiũ proximi qualiter sit licitum: qualiter non.

Greg.4.mor. cap.34.
Psal.7.
Psal.72.
Psal.120.
Psal.138.
Psal.119.

2448 **Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi.**

Hic ostẽdit quòd mali sunt ingrati. Odire enim aliquem inquantum malus est, ex amore illius procedit: quia semper oppositum illius quod oditur placet & diligitur. Ergo aliquem habere odio vt malus est, est ipsum sibi placere bonum, vel ipsum bonum esse desiderare: qui est actus amoris. Sed pro amore reddere odium & inimicari, est actus ingra

ingratitudinis. Et hoc est quod Psalmista malos ostendit ingratos, dicens, *Perfecto odio oderam illos:* quod scilicet odium ex amore procedit: *Et ipsi inimici facti sunt mihi.* Nam perfectum & perfectorum odium est odire vitia, sed naturam diligere. Vnde hic ait Augustinus. *Perfecto odio oderam illos.* Quid est, *Perfecto odio oderam illos*, nisi Oderam in illis iniquitates eorum: diligebam conditionem tuam: Hoc est perfecto odio odisse, vt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas. Et vide quid adiungit, dicens, *Et inimici facti sunt mihi.* Non iam tantum Dei, sed etiam ipsos suos inimicos ostendit. Quomodo ergo implebit quod ipse dixit, *Nónne qui te oderant domine oderam?* Et quod dominus præcepit, Diligite inimicos vestros? Quomodo implebit hoc, nisi illo perfecto odio, vt hoc in eis oderit quòd iniqui sunt: hoc diligat, quòd homines sunt? Sic etenim famulus Dei Moyses, quomodo oderat peccantes qui vitulum adorauerant, cum pro eis orabat? Quomodo autem non oderat, cùm eos occidebat, nisi quia perfecto odio oderat illos? Ea nam perfectione sic oderat iniquitatem quam puniebat, vt diligeret humanitatem pro qua orabat. Consimiliter nobis præcepit dominus odire parentes, insimul & ipsos diligere. Quod quomodo fieri possit, ostendit Gregor. Dicens, Quidam vocatus à Christo, cùm sibi diceret, Permitte me prius ire sepelire patrem meum: veritatis ore protinus audiuit, Sine vt mortui sepeliant mortuos suos. Tu autem vide & annuncia regnum Dei. Qua in re notandum est, quia vocatus discipulus dum à parẽtis sepultura cõpescitur: hoc deuotum quemque exhibere patri mortuo ex affectu carnali propter dominum non licet, quod propter Deum & cæteris debet. Hinc rursum veritas dicit, Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & vxorem, & filios, fratres & sorores, adhuc autem & animam suam: non potest meus esse discipulus. Quo in loco videlicet dum propinquorum odio animæ quoque nostræ odium subiungitur, patenter ostenditur quòd sic propinquos sicut nosmetipsos odio habere præcipimur, vt hos ad æterna tapientes, eorúmque carnalem gratiam cum impedit postponẽtes: discamus temperata eos discretionis arte & conuenienter diligere, & salubriter odio habere. Quatenus sic sciat per amorẽ odium iungere, vt valeamus eos per odium verius amare. Hinc rursum per Moysen dicitur, Qui dixerit patri suo & matri suæ Nescio vos, & fratribus suis, Ignoro vos, & nescierunt filios suos: hi custodierunt eloquium tuum & pactum tuum, & seruauerunt iudicia tua. Ille enim scire Deum familiarius appetit, qui præ amore pietatis nescire desiderat, quos carnaliter sciuit. Graui etenim damno scientia diuina minuitur, si cum carnis notitia partitur. Extra cognatos ergo quisque ac proximos debet fieri, si vult patenti omnium verius iungi. Quatenus eosdem quos propter Deum vtiliter negligat, tanto solidius diligat, quanto in eis affectum solubilem copulæ carnalis ignorat &c.

Odii perfecti quid est.

Greg.7.mor. cap.17.

Matth 8. Odire aliquẽ insimul: & diligere quomodo possumus.

Luc.14.

Deut.33.

2449 **Proba me Deus, & scito cor meum: interroga me, & cognosce semitas meas.**

Hic Psalmista à Deo postulat suiipsius cognitionem: & consequenter directionem: ibi, *Et vide.* Quantum ad primum, sciendum quòd homines A etiam iusti multoties in corrigendo vitia excedunt modum: quandoque verò minus debito se habent, quia in talibus difficile est tenere medium. Similiter & in affectionibus odij quo peccata odiũtur, & amoris quo natura diligitur. Quod totum ex hoc procedit, quòd homo non perfectè seipsum nec actus suos cognoscit. Et ideo hic Psalmista à Deo petit vt seipsum sic cognoscat, quòd in affectionibus odij vel amoris debito modo procedat. Et hoc est quod ait, *Proba me Deus, & scito cor meum.* Probat enim Deus aliquem, nõ vt de nouo sibi notus fiat: sed vt aliquid alicui notũ faciat. Et sic dicitur Deus aliqua nouiter scire, quando alios illa scire facit. *Interroga me:* hoc est idem quod *proba me: Et cognosce semitas meas:* id est, fac me cognoscere & videre occulta cordis mei. Vel aliter: scire Dei est duplex: scilicet simplex notitiæ & cognitionis. Et sic scit omnia æternaliter, tam bona quàm mala. Sic enim omnia nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter enim non bene iudicare posset de vitiis & meritis, nec illa debitè punire vel præmiare: quia vnusquisque bene iudicat de his quæ nouit, & horum solùm est bonus iudex: vt dicitur primo ethicorum. Alia est notitia approbationis. Et isto modo illa solùm dicitur scire quæ approbat. Et sic nescit nisi bona, & mala ignorat. Sic enim dicit iniquis, Discedite à me operarij iniquitatis: quia nescio vos: Matth. 3. Hic ergo accipitur notitia Dei approbationis. Et est sensus, *Proba me Deus, & scito*: id est, taliter proba cor meum & perfice vt tibi sit cognitum & acceptum. Sic etiam de omnibus cogitationibus & operationibus subdit, *Interroga me, & cognosce*: id est, approba semitas meas. Aduertendum etiam quòd Deus tũc electos suos probat, quando eos temporaliter aduersitatibus premit quibus purgantur: vide versic. 1740.368. Item nota quòd probat Deus suos multipliciter: vide versic. 1013. Item notandum quomodo Psalmista ait Deo, *Interroga me* &c. Quòd Deus nos interrogat multipliciter: vt ostendit Gregor. dicens, Tribus modis interrogare nos conditor cõsueuit. Aut cùm flagelli districtione nos percutit, & quanta in nobis insit vel desit patientia, ostendit: aut cùm quædam quæ nolumus præcipit, & nostram nobis obedientiam vel inobedientiam patefacit: aut cùm aliqua nobis occulta aperit & aliqua abscondit, & mensuram nobis nostræ humilitatis innotescit. Flagello namque nos interrogat, cum mentem bene sibi per trãquillitatem subditam afflictionibus pulsat. Vnde & Iob laudatur attestatione iudicis: & tamen ictibus tunditur percussoris, vt eius patientia tanto verius clarescceret, quanto inquisita durius fuisset. Præcipiendo autem dominus nos interrogat: sicut Abraham terram suam iubetur egredi & pergere quò nesciebat. In montem vnicum filium suum ducere, & quem ad consolationem senex acceperat, immolare. Cui nimirum ad interrogationem bene respondẽti, id est ad iussionem obedienti, dicitur, Nunc cognoui quòd timeas Deum. Vel sicut scriptum est, Tentat vos Deus vester, vt sciat si diligitis eum. Tentare quippe Dei est magnis iussionibus nos interrogare. Scire quoque eius, est nostram obedientiam noscere nos facere. Aperiendo autem nobis quædam aut claudendo nos interrogat Deus: sicut per Psalmistam dicitur, Palpebræ eius interrogant filios hominum. Palpebris quidem apertis cernimus, clausis nil videmus. Quid ergo per palpebras Dei nisi eius iudicia accipimus, quæ iuxta aliquid

Cognitio Dei duplex: visionis & approbationis.

Interrogat nos Deus multipliciter. Greg.28.moral.c.7.

Gen.22.

Deut.13.

Psal.10.

Universidad de Deusto
Biblioteca

clauduntur hominibus, & iuxta aliquid reſeran- A
tur: vt homines qui ſe neſciũt, ſibimetipſis innoteſcant, quatenus dum quædam intelligendo comprehẽdunt: quædam verò cognoſcere omnino non poſſunt: eorum corda ſeſe latẽter inquirant, ſi illos diuina iudicia vel clauſa non humiliant, vel aperta non inflant? Hac enim Paulus interrogatione probatus eſt: qui poſt acceptam internam ſapientiam, aperta clauſtra paradiſi, poſt aſcenſum tertij cœli, poſt ſupernæ loquutionis myſteria adhuc dicit,
Phil 3. Ego non arbitror me comprehendiſſe. Et rurſum,
1.Cor.15. Ego ſum minimus Apoſtolorum, qui non ſum dignus vocari Apoſtolus &c. Ecce ergo accenſis myſteriis, quaſi clauſis palpebris inquiſitus placita ac
2.Cor.3. recta reſpondit, qui ſecreti aditum pulſans: quia per cognitionem intromitti ad interiora non va- B
luit, per confeſſionem ante ianuas humilis ſtetit: & quod intus comprehendere non potuit, foras tacendo laudauit, dicẽs, O altitudo ſapiẽtiæ & ſcientię Dei: quam incomprehenſibilia ſunt iudicia eius
Rom.2. & inueſtigabiles viæ eius. Quis enim cognouit ſenſum domini? aut quis conſiliarius eius fuit? Ad propoſitum, omnibus tribus modis prędictis Pſalmiſta ſe à Deo poſtulat interrogati, vt ſeipſum reſpondendo cognoſcat, dicens, *Interroga me, & cognoſce*: id eſt, fac me cognoſcere ſemitas meas.

2450 Et vide ſi via iniquitatis in me eſt, & deduc me in via æterna.

Hîc poſtulat à Deo directionem. Vbi notandum quòd ad vitam æternam nullus cum peccato poteſt introire, niſi primò totaliter ab omni culpa fuerit purgatus. Sic enim dicitur Apocal. 21, Non introibit in illam aliquid coinquinatum &c. Idcirco Pſalmiſta ſciens quòd multoties in homine latet culpa quam ipſe ignorat: & per conſequens de illa debitam ſatisfactionem non poteſt facere, à Deo poſtulat vt omnia ſua peccata, ſi aliqua ſibi ſint occulta, manifeſtet: vt illis cognitis, per pœnitentiam debitè poſſit purgari: & per conſequens, ad vitam ęternam deduci. Et hoc eſt quod ait Deo, *Et vide ſi via iniquitatis in me eſt*: id eſt, fac me videre & cognoſcere ſi aliqua culpa occulta eſt in me, vt illa
Via duplex: noſtra & Dei. cognita ſatisfaciam: *Et ſic deduc me in via æterna*: id eſt D
in beatitudinem æternã. Vel aliter: via dicitur vita qua pergimus ad patriam. Et hæc eſt duplex: ſcilicet vna mortalis via, ſiue vita. Et hęc eſt vita noſtra quæ deficit in multis. Alia eſt vita & via immortalis: & hæc eſt Chriſtus, per quem ad vitam beatam ducimur. Iſtas duas vitas hic tangit Pſalmiſta. Primam dicens, *Et vide ſi via iniquitatis in me eſt*: id eſt, vide ſi in via vel vita mea eſt iniquitas. Secundam tangit dicens, *Et deduc me in via æterna*. Vnde hic ait Aug. *Et vide ſi via iniquitatis in me eſt*: id eſt, ſcrutare ſemitas meas, conſilia & cogitationes meas: *Et vide ſi via iniquitatis in me eſt*: ſiue faciẽdo, ſiue conſentiendo: *Et deduc me in via æterna*. Quid aliud per hoc intẽdit, niſi Deduc me in Chriſto? Quid eſt via æter-
Via æterna dicitur Chriſtus Ioan.14. na, niſi qui eſt vita ęterna? Æternus eſt enim qui di- E
xit, Ego ſum via, veritas & vita. Si ergo aliquid inueneris in via mea quod diſpliceat oculis tuis, quoniam via mea mortalis eſt: tu deduc me in via æterna, vbi nulla eſt iniquitas. Quia & ſi quis peccauerit,
1.Ioan.2 aduocatum habemus apud patrẽ Ieſum Chriſtum iuſtum: & ipſe eſt propiciatio pro peccatis noſtris: ipſe eſt vita æterna ſine peccato: ipſe eſt vita æterna ſine ſupplicio.

PSAL. CXXXIX.

ERipe me domine ab homine ma- 2451
lo, à viro iniquo eripe me.

Titulus iſtius Pſalmi eſt, In finem Pſalmus Dauid. Et patet expoſitio ex ſuprà poſitis titulis multoties, ſecundum ſenſum literalem. De materia autem Pſalmi, quantum ad literam, dicunt doctores, quòd iſtum Pſalmũ fecit Dauid dum contra ipſum duraret perſecutio Saulis, pro qua etiam multos alios Pſalmos fecit: quia illa perſecutio multo tempore durauit: vt patet ex primo libro Reg. Et ſecundum hoc Pſalmus iſte diuiditur in duas partes: quia primò Dauid ſuam liberationem à Deo poB ſtulat: ſecũdò perſecutorum punitionem explicat: ibi, *Caput circuitus*. Prima pars in duas: quia Dauid vt facilius à Deo exaudiatur, primò oſtendit perſecutorum malitiam: ſecundò ſuam in Deo confidentiam: ibi, *Dixi domino* &c. Dic vt Nicol. Quantum verò ad ſenſum propheticum, ſciendum quòd iſte Pſalmus eſt quædam vox & oratio corporis Chriſti: ſcilicet ipſius eccleſiæ. Quandiu enim in hac vita peregrinamur à domino, boni cum malis ſunt mixti, & mali cum bonis. Et multi nunc ſunt mali, qui futuri ſunt boni: & multi boni, qui futuri ſunt mali: & multi boni, qui etiam finaliter erunt boni: & multi mali, qui etiam finaliter erunt mali. Sed qui finaliter erunt boni & de corpore Chriſti, C & qui mali & extra corpus Chriſti, nõ eſt noſtrum ſcire. Nouit autem illos Chriſtus, qui eos ſuo ſanguine redemit. Difficile enim eſt in præſenti vita, vt
Iudicare de malios facilè nõ debemus. noſipſos nouerimus: quanto minus de aliis propere debemus iudicare? Quia ſi quem hodie malum nouimus, fortè die craſtina bonus erit, & econtrario: & tolerãdi ſunt mali. Ad propoſitum ergo, iſte Pſalmus eſt vox corporis Chriſti: ſcilicet bonorum qui ſunt mixti cum malis: inter quos gemunt, perſequuntur & premũtur aduerſis. Qui toto deſiderio quærunt ab iſtis totaliter liberari, & ad ſocietatem bonorum (id eſt beatorum, vbi nulli ſunt mali) perduci: vbi omnes ſint mẽbrum Chriſti: & nullus ſit hoſtis Chriſti. quilibet enim aut eſt mẽbrũ Chriſti, aut hoſtis Chriſti. Timent enim quandiu hic viuunt, ab hoſte ſeduci: qui nõ ſolum vno modo electos ſeducit, ſed quaſi infinitis. Verſipellis enim eſt ipſe, qui regnat in malis. Propter quod orat hic corpus Chriſti, de medio iſtorum liberari. Ex prædictis poteſt patere titulus Pſalmi, qui eſt, In finem Pſalmus Dauid. Per finẽ intellige Chriſtum: de quo ait Apoſtolus, Finis enim legis Chriſtus eſt *Rom.10.* ad iuſtitiam omni credenti. Sic ergo per Dauid intellige Chriſtum, qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem. Ipſum autem Chriſtum hic accipe, nõ vt caput, ſed vt corpus. vt ſit ſenſus, In finem Pſal. Dauid. Iſte Pſal. dirigens nos in finem (id eſt in Chriſtum) eſt ipſius Dauid: ſcilicet corporis Chriſti. Quibus viſis, accedo ad diuiſionẽ Pſal. Diuiditur ergo Pſalm. iſte in tres partes: quia primò mala quæ iuſti patiuntur à malis exponit: ſecundò contra dicta mala ſuam cõfidentiam in Deo ponit: ibi, *Dixi domino*: tertiò verò quæ mala malos inuoluant oſtendit: ibi, *Caput circuitus*. Quantum ad primum, notandum quòd ſicut omnes boni vnum corpus faciunt, quorum corporis caput eſt Chriſtus: ſic & omnes mali vnũ corpus faciũt, cuius corporis diabolus eſt caput. Et iſtud malorũ corpus bonos perſequitur, & ſecũdũ mẽbra, & ſecũdũ caput: quoniã

boni non ſolum perſequũtur à malis hominibus, A
ſed etiam à capite ſuo, quod eſt diabolus. Et ſecundum hoc Pſalm. duo facit: quia primò agit de perſecutione bonorum facta à malis: ſecundò de ipſorum perſecutione facta à capite ipſorũ: ſcilicet diabolo: ibi, *Cuſtodi me*. Prima in duas: quia cõtra perſecutionem malorum primò præmittit orationẽ: ſecundò ipſorum oſtendit perſecutionem: ibi, *Qui*
Malus differe ab inimico. *cogitauerunt*. Quantum ergo ad primum, ſciendum eſt quòd differentia eſt inter hominem malum & hominem iniquum. Nam malus dicitur qui ex intentione alteri nocet. Dicitur enim à malon, quod eſt nigrum: quia malus alios denigrare conatur eis nocendo. Sic enim illos agricolas qui ſeruos ad vineam miſſos occiderũt, & filium patriſfamilias in- B
ſuper ad vineam à domino miſſum, peremerunt,
Matth.21. malos Chriſtus vocat: dicens de ipſis, Malos malè
Matth.24. perdet. Similiter & aliis nocens & alios percutiẽs, malus à Chriſto appellatur: dicens, Si autem dixerit ille ſeruus malus, Moram facit dominus meus venire: & cœperit percutere conſeruos ſuos &c. Iniquus autem dicitur non ſolum qui alteri nocere intendit: ſed etiam omnis peccator, quia ſibiipſi nocet. Vnde iniquus quaſi non æquus, nõ rectus, non iuſtus. Et ſecũdum hoc ab iſtis duobus generibus hominum liberari orat Pſalmiſta. Et primò ab hominibus malis, qui à propoſito nocere intẽdunt: dicens, *Eripe me domine ab homine malo*: ſcilicet à perſecutore, à tentatore, à raptore, à detractore & huiuſmodi. Secũdò quærit liberari ab iniquis: qui ſcilicet in ſeipſis non ſunt æqui, licet aliis nocere C
non intendant: dicens, *A viro iniquo eripe me*. Et aduerte quòd quilibet iniquus quamuis à propoſito alteri nocere non intendat: de facto tamẽ nocet. vt hic deducit Auguſt. dicẽs, *A viro iniquo eripe me*. Iniquum dixit, nõ iuſtum. A quo liberari orat, ne pu-
Omnis malus alteri nocet. tes aliquem iniuſtum bonũm eſſe. Sunt enim multi iniuſti, qui innocentes videntur, quaſi non nocentes: quia non ſunt ſæui, non ſunt aſperi, nõ ſunt perſequentes alios & preſſuras aliis facientes: ſed tamẽ iniuſti & iniqui, alio quodam modo luxuriоſi, ebrioſi, voluptatibus dediti: ſed tamẽ & iſti aliis nocent. Quomodo enim nulli nocet, qui ſibi non parcit? Innocens enim ille eſt qui non nocet: non autem qui ſibi nocet. Tibi autem quomodo poteſt non nocere qui ſibi nocet? Sed reſpondes, In quo D
mihi nocet? Non enim inuadit res meas, non ſalutẽ meã: luxuria ſua paſcitur, voluptatibus ſuis delectatur. Si iſtis ipſe inquinatur, hoc autem quid ad me pertinet: quia mihi moleſtus non eſt? Et reſpõdet Auguſt. Nocet tibi ſaltem malo exemplo: quia viuit tecum, & ad quod agit, inuitat. Nonne cùm eum vides in illis ſordibus proſperari, tentaris talium delectatione factorum? Et ſi non conſentis, ſaltem inueniſti quod expugnes. Quomodo ergo tibi non nocet, qui laboras vincere quod fecit in corde tuo? Nocens eſt ergo omnis iniuſtus & omnis iniquus: & neceſſe eſt vt nociuus ſit, ſiue ſit
Homo iniquus dicitur diabolus. blãdus, ſiue ferox. Vel aliter. Per hominem malum & iniquum non ſolum intelligit membra diaboli, homines ſcilicet malos, ſed etiã & maximè ipſum E
diabolum caput ipſorum: vt hic notat Auguſt. dicens, *Eripe me domine ab homine malo*: non ſolum à vaſis diaboli, ſed etiam ab ipſo diabolo: quia etiã ipſe homo in ſcriptura eſt appellatus. Nam cùm veniſſet inimicus & ſuper ſeminaſſet zizania, & ſerui di-
Matth.13. xiſſent domino, Domine, nónne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Reſpõſum eſt, Inimicus homo hoc fecit: qui diabolus fuit. Ab iſto ergo homine malo ora quantum potes, vt libereris. Item notandum quòd diabolus ſecundũ diuerſos modos tentationis quibus vtitur, diuerſis nominibus nũcupatur. Vnde quandoque dicitur auis, quandoque leo, quãdoque homo: vt ſuper iſto verſiculo deducit Richardus, dicens, *Eripe me domine ab homine malo*. Tentatio diabolica quandoque eſt ſubita, quan- *Diabolus dicitur auis, leo & homo.*
doque violenta, quandoque fraudulenta. Hinc eſt quòd ſacra ſcriptura incentores vitiorum dæmones, nunc aues, nunc beſtias, nunc homines pro quadam appellat ſimilitudine. Subitò namque & quaſi auis volat, cum mẽtem ante deliberationem præoccupat. Tunc autem velut leo ſæuit, cum violentus ſentitur. Sæpe enim ex præcedenti cura agitur, vt vehemens & omnino poſtmodum intolerabilis tentatio oriatur. Et cum ad vim faciendã non prævalet, ad fraudem ſe conuertit: vnde & hominis appellationem accepit. Solus namque homo inter animalia ratione vtitur. Vnde & illis etiam quibus fortitudine inferior eſt, ex ſingularitate ingenij principatur. Quaſi ergo homo eſt cum vtitur non tam fortitudine quàm calliditate: cum agit nõ tam fortiter quàm prudenter. Ab huiuſmodi homine iniquo & malo, propheta ſe eripi poſtulabat, cum diceret, *Eripe me domine ab homine malo* &c. Acſi apertè dicat, Vide qualem & quàm aſtutum hoſtem ſuſtineo, cuius comparatione quaſi brutum animal appareo. Quanto enim animal brutum ab homine ex rationis priuilegio exceditur, tanto intelligentię C
noſtræ exiguitas calliditatis eius magnitudine ſuperatur. *A viro iniquo* (inquit) *eripe me*. Denique quia non ſolùm prudenter, ſed etiam fortiter eum agere deprehendit, hunc virum conuenienti vocabulo nuncupauit. Diabolum ergo malum nominat & iniquum: malũ, quia ſemper nocere deſiderat: etiã iniquum malum, quia vltra æquitatis menſuram, modum ſæpe percuſſionis dilatat. *Eripe me*, inquit. Citò hoc fieri voluit, qui non libera, ſed *eripe* dixit.

Qui cogitauerũt iniquitates in cor- 2452
de, tota die conſtituebant prælia.

Hîc conſequẽter perſecutionem malorũ oſtendit. Et oſtendit quòd mali dupliciter bonos perſequuntur: ſcilicet primò cogitatione: ſecundò locutione: ibi, *Acuerunt*. Quantum ad primum, ſciẽdum *Adulatores difficilè vitãtur.*
quòd plus nocet occultus perſecutor, quàm apertus: plus occultus inimicus, quàm manifeſtus: quia à manifeſto ſibi poteſt cauere, non ab occulto. Facilius enim vitatur aperta fouea, quàm occulta: aperta inimicitia, quàm latẽs. Nulla enim peſtis eſt ad nocẽdum efficacior, quàm familiaris inimicus. Illi ergo qui contra nos mala cogitant & foris bona loquuntur, quomodo à nobis vitari poſſunt, cũ cogitationes eorum nobis ſint occultæ? Ideo contra tales neceſſe eſt ad Deum recurramus: dicẽtes, *Eripe me domine ab homine malo*. Vnde hic Auguſt. *Qui cogitauerũt iniquitates in corde*. Propter eos enim hoc dicit, qui plerunque in labiis bona loquuntur. Facile enim eſt vitare apertas inimicitias: facile eſt auerti ab inimico manifeſto, cuius iniquitas iam in labiis eſt. Iſte eſt manifeſtus, ille occultus. Ille difficilè vitatur qui in labiis bona portat, & in corde mala occultat. Tales quotidie conſtituunt bella. De talium enim cordibus naſcitur quicquid eſt cõtra quod pugnat Chriſtianus. Si ſeditio, ſi ſchiſma, ſi hæreſes, ſi contradictio turbulenta: non hoc erumpit niſi de illis cogitationibus quę tegebãtur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et quando bona labiis loquebãtur,tamen tota die A constituebant prælia.Pacata audis verba, sed belli constitutio à cordibus non discedit.Vel hoc ad tẽtationes dæmonis potest referri. Dæmones namq; quandoque occulta bella nobis constituunt: quãdo sub specie virtutum ad vitia trahere conantur. Quandoque verò bella aperta & de die cõtra nos faciunt,quando aperta mala suadent. Et hunc duplicem tentationis modum ostendit Gregor.dicẽs, Hostis enim callidus cõtra militem Christi diuersa tentationum vulnera exquirẽs, modò ex pharetra per insidias eum vulnerat:modò ante eius faciẽ hastam vibrat. Quja videlicet vitia & alia sub virtutum specie contegit: & alia vt sunt aperta, eius oculis apponit. Vbi enim infirmari Dei militẽ cõspicit,illic fraudis velamenta non requirit:vbi autem resistere sibi fortiter considerat,ibi contra vires proculdubio dolos parat. Nam cum infirmum quempiam in carnis illecebra videt,apertè speciem corporis quæ cõcupisci valeat,eius obtutibus obiicit.Si autem fortasse aliquem validum cõtra auaritiã cernat, inopportunè eius cogitationibus ob domesticorum suorum inopiam suggerit: vt dum mens ad prouisionis curã quasi piè flectitur, seducta furtim in rerum ambitũ iniquè rapiatur. Istos ergo duos tentationis dæmonis modos hic ponit Psalm.primùm occultum, qui stat in cogitatione: dicens,*Qui cogitauerunt iniquitates in corde.* Apertum autem cum subdit, *Tota die constituebant prælia.* Per diẽ namq; clara notitia designatur. Vnde Richardus istum versum ad istum propositum tractãs dicit,*Qui cogitauerunt iniquitates in corde* &c.Quod cogitamus,est occultatum:quod loquimur, manifestum. Coram ergo perfectis viris maligni spiritus iniquitatem cogitãt,quia inquantũ possunt, fraudulenter persuasionis dolos occultant. Sub specie enim boni bonis viris mala persuadere volũt, quia ad opera mala eos omnino trahere non possunt: quòd si sic prævalere non valent, ad aperta & importuna mala illico se conuertunt. Vnde & subditur,*Tota die constituebant prælia.* Quia per noctẽ ignorãtia,per diem intelligentia designatur:rectè in die mens impugnari dicitur, quando ex his tentatur quæ apertè esse mala intelligit.

Tẽtat diabolus dupliciter: scilicet occultè & apertè.

Gregor.31. moral.c.30.

2453 Acuerunt linguas suas sicut serpẽtes:venenum aspidum sub labiis eorũ.

Hîc ostendit eorum iniquitatem in locutione. Vbi notandum quòd nomine linguæ intelligũtur verba formata per linguã: sicut notatũ fuit versic. 1001. Et ibi nota quàm multipliciter Iudæi linguas suas contra Christum acuerunt. Hoc autem quod dicit,*Acuerunt linguas suas*, dupliciter intelligi potest. Nam gladius acutus est aptior ad scindendum:est etiam magis politus ad lucendum. Sic & dupliciter dicitur lingua acuta ad scindẽdum:quia apertè detrahit, apertè lacerat & scindit. Dicitur etiam lingua acuta,id est tersa & polita,lucẽs: scilicet lingua palpans adulatoris. Primo modo mali linguam suam acuerunt cõtra Christum,ipsi apertè detrahendo & persequendo. De quibus dicitur Psal.56,Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ:lingua eorum gladius acutus. Quod ad literam de Iudæis Christo detrahentibus intelligitur: vt ibidem exponit gl.dicens, Filij hominum sunt Iudæi,qui filij hominum, id est humiles & mãsueti per legem eis datam esse deberent: sed vt filij ferarum contra Christum crudeles effecti fuerunt.

Linguæ dicitur acuta dupliciter.

Quoniam dentes eorum arma & sagittæ. Per dentes eorum,irrisiones accipe:quorum verba erãt arma & sagittæ. Arma,quantũ ad astuta consilia quibus se à morte Christi innocentes conabãtur ostẽdere:sed sagittæ erant,quantum ad verba, quibus Christum vulnerare conabantur. Et sic lingua eorum erat gladius acutus,dũ acutè detrahendo clamabant,dicẽtes,Crucifige,crucifige.Illæ enim voces vt gladius acutus,citam fecerunt Christi mortẽ.Non ergo excusari possunt Iudæi à morte Christi. Quja etsi manus contra Christum habuerunt inermes: os tamen eorum contra Christum vt gladius fuit acutus.Vnde nõ suffecit Iudæorum principibus contra Christum acutam detractionis linguam extendere:quinimmo & populum ad acutas sagittas verborum contra Christum iacere procurauerunt,dũ persuaserunt populis vt peterent Barrabam,Iesum verò perderent. Secundò autem modo acuerunt linguas suas,id est politas fecerũt per verba adulatoria.Adulatores enim linguam habẽt acutam,id est politam:intantum quòd dum palpare videntur, sua acutie venenum infundunt. Et ad istum sensum propriè hic loquitur Psalm.dicens, *Acuerunt linguas suas sicut serpentes.*Vbi gl.*Acuerũt* &c. id est verba nequitiæ suæ polierunt. Et addit, *sicut serpentes.*Vbi August.*Acuerunt linguas suas sicut serpẽtes.*Aspice similitudinem.In serpente maxima astutia est & dolus nocendi:propterea etiam serpit.Nõ habet pedes,ne eius vestigia cum venit audiantur. In eius itinere velut lenis est tactus: sed non est rectus.Ita ergo repunt & serpunt ad nocendum, habentes occultum venenum & subtilem contactũ. Et ideo sequitur,*Venenum aspidum sub labiis eorũ.* Ecce hoc est sub labiis,id est absconsum: aliud autem in labiis,scilicet apertum.

Adulatores serpenti comparantur.

Custodi me domine de manu pec- 2454
catoris,& ab hominibus iniquis eripe me.

Hîc agit de persecutione bonorum facta à capite malorum,scilicet à diabolo.Et primò à Deo petit liberationem:secundò ponit diaboli & suorum persecutionem: ibi, *Quj cogitauerunt.*Quantum ad primum, sciendum quòd nomine peccatoris ipse diabolus intelligitur:quia caput est omnium peccatorum,sicut & Christus omnium electorũ. Hic enim nõ solùm per seipsum,sed etiam per membra sua semper cogitat nos decipere, nos supplantare.Ideo necessaria est oratio: non quidem ne bona exteriora auferat, sed ne nosipsos diuidat à Christo,& faciat de suo corpore nos esse.Vnde gl.*Custodi me de manu peccatoris:*id est diaboli, qui astutus est ad nocendum: quia per multa diabolus fallit, quæ per nos præcauere nõ possumus.Et quia etiam per suos nos decipit, consequenter adiungit, *Et ab hominibus iniquis eripe me:*id est à mẽbris eius,per quos conatur nos decipere, quando per se hoc nequit. Sic enim & Adam tentauit per Euam, & Iob per vxorem. Notandum quòd meritò à Deo custoditi debemus petere:quia ipse propriè custos noster dicitur, & sine ipso omnis nostra custodia est vana: dicens,Nisi dominus custodierit ciuitatem,frustra vigilat qui custodit eam. Et aduertendum, quòd multa personarum genera recipit Deus in sui custodiam:vide versic.1665.

Psal.128. Custodit dominus multa personarũ genera.

Qui cogitauerũt supplãtare gressus 2455
meos,

meos,absconderunt superbi laqueum A mihi.

Hîc declarat intẽtionem persecutorum,scilicet dæmonis & suorum. Principalis namque intentio ipsorum est, nõ quidem nos damnificare in bonis exterioribus; sed in interioribus: quia etsi damna quandoque rerum inferunt, vel salutem corporis frãgunt:tamen in istis suum finem nõ ponunt, sed in perditione animæ: vt scilicet membra diaboli nos faciant.Hoc autem dupliciter faciunt: scilicet per astuta consilia, & per ipsorum mala exempla: ibi,*Et funes.* Quantum ergo ad primum, inducens ipsorum astuta consilia,dicit,*Qui cogitauerũt supplãtare* &c. Supplantare enim est aliquem sub planta tenere,sibi eum subiicere: vel idẽ quod astutis cõ- B
Cogitat diabolus nos perdere. siliis aliquem decipere. Sic ergo cogitãt dæmones supplãtare gressus nostros, cùm suis maliciis gressus nostros(id est opera nostra)sibi subiicere conãtur. Est ergo orandum vt nos dñs ab eis custodiat, non quòd custodiat bona exteriora, sed ne supplãtent nos. Vnde hic August.dicit, *Qui cogitauerunt supplantare* &c.Orare opus est. Sed multi imperitè
Orare quid debemus contra diabolũ. orant aduersus diabolum & malos. Sed audi quid orare oportet:*Qui cogitauerũt supplantare gressus meos.* Quod potest carnaliter accipi. Habet enim quisq; inimicum,qui in negocio cogitat ei fraudem facere,& ei auferre pecuniam quæ versatur in cõmuni negocio.Habet vnusquisq; vitium,& cogitat malum ingerere domui eius, aliquid de re ipsius minuere.Et vtiq; dolo & fraude cogitat:& quòd ma- C
chinamentis diaboli hæc ipsa gestit implere,nemo dubitat. Sed tamen non propter ista isti cauendi sunt:sed ne insidiando tibi,adducant te ad se,id est ne separẽt à corpore Christi, & faciãt te de corpore suo.Sicut enim bonorum Christus caput est:sic illorum caput est diabolus.*Qui cogitauerunt* (inquit) *supplantare gressus meos.* Quid est hoc? Non quasi erres in negocio quod cum illo habes,& decipiat te in causa, quæ cum illo tibi communis est in foro. Sed gressus tuos supplantabit, si te impedierit in via Dei:vt illud quod rectum intendebas, titubet, aut labatur à via, aut cadat à via, aut remaneat in via, aut retrorsum reuertatur vnde venerat. Quicquid tale fecerit,supplantauit te,decepit te. Cõsidera ergo huiusmodi insidias:ora ne perdas cœleste patrimo- D
niũ.Sequitur,*Absconderũt superbi laqueum mihi.* Quid est laqueus malorum? Laqueus enim aliquãdo dicitur peccatum:vide versic.139. Quãdoq; dicitur dolosa cogitatio:vide ver.106. Quandoq; laqueus dicitur falsa cõsilia Iudæorũ:vide versic.921. Et sic Iudæi multos laqueos absconderunt Christo:vide
Inuidia diabolus & mali nos tentãt. versic.440.Vel aliter nota quòd laqueus diaboli & suorũ est multiplex,quem nobis absconderunt vt nos decipiãt: vide versic.2284.quod totum ex inuidia eorum procedit. Quod ostendens August.hic ait, *Absconderũt superbi laqueum mihi.* Totum corpus diaboli explicatur cum ait,*Absconderunt superbi laqueum mihi.*Ipsi sunt qui cum sint falsi iusti, necesse est vt
Inuidia vnde habet ortum. inuideant veris iustis.Nemo enim inuidet alteri in E
eo quod non vult vel esse, vel videri.Alius tibi inuidet, quia dines es:aut vult dines esse, aut putari dines.Alius tibi inuidet, quia clarus & nobilis es: aut hoc esse se affectat,aut putari cupit. Et sic omnia quæ putantur aut videntur bona in sæculo, quòd quisque vult habere & in quo vult excellere, vel cuius rei famam captat, in eo tibi inuidet. Isti autem qui falsi sunt iusti, videri volunt iusti, cum non sint.Necesse est ergo vt quem viderint verum iustum,inuideant illi: & hoc cum illo agant vnde amittat hoc in quo gloriatur.Inde veniunt omnes seductiones & supplantationes.Hoc prior ipse diabolus voluit:qui cadens,statum homini inuidit.Et quia ipse amisit regnum cœlorum,hominem illuc peruenire non vult.Et id nunc agit, vt homo illuc non perueniat vnde ille deiectus est. Dicamus ergo homini iniusto,Quare inuides iusto?quia videri vis iustus? Fac ergo quod melius est, & facilius eris quod vis videri.Etenim si inuideris diuiti,non tamen est in potestate tua vt diues efficiaris. Si inideris honesto alicui senatori & nobili,non est in potestate tua vt nobilis efficiaris & clarus. Si inuideris pulchro vel forti,non erit in potestate tua, vt pulcher vel fortis efficiaris. Si inuides iusto, res in potestate tua est.Esto quòd doles alterum esse. Nõ enim empturus es quòd tu non es,& alius est.gratis constat, citò constat: citò & gratis iustus esse potes.

Genes.31.

Inuidia cõtra iustos facilitet potest sanari.

Et funes extenderunt in laqueum: 2456
juxta iter scandalum posuerunt mihi.

Hîc ostendit malorum persecutiones per ipsorũ mala exempla.Vbi notandum quòd per funes peccata intelligũtur,quę peccatoꝛe ligant:Prouerb.5, Funibus peccatorum suorum cõstringitur quisq;. Quod ostẽdit Gregor.super illo verbo Iob 11,Baltheum regũ dissoluit, & præcingit fune renes eo- C
rum:dicens, Qui membrorum suorum motus regere sciunt bene,non immeritò reges vocãtur.Sed cùm de elatione mens tangitur,plerumque omnipotens Deus eius superbiam deserens,hanc immũdicia operis cadere permittit. Regum itaque baltheum dissoluit,quando in his qui bene regere sua membra videbãtur,propter elationis culpam, castitatis in eis cingulum destruit. Quid ergo in fine accipitur,nisi peccatum?sicut per Salomonem dicitur,Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur quisq;. Et quia in renibus,carnis delectatio principatur,districtus conscientiarum iudex qui regum baltheum dissoluit,fune præcingit renes eorum:quatenus dissoluto castitatis cingulo,eorum membris peccati funis circũdetur.Vt quos in occulto superbia inquinat, D
quàm sint detestabiles etiam in publico ostendat. De funibus peccatorũ, vide versic.2134. Quid est ergo *funes extenderũt in laqueum*, nisi peccata sua extenderunt,id est ostenderunt,& publicauerunt, vt eorum exemplo alij cadant & peccẽt? Vnde alia litera,secundum Augustinum,habet, *Et restes extenderunt in laqueum:* quod ad idem redit. Nam secundum grammaticos restis dicitur à rete: & est restis funis,vel quod fit ex funibus, vel ad aliud trahendum.Peccata ergo restes dicuntur vel funes, quia vnum ad aliud trahunt. Vnde hic August.ait,*Et restes extenderunt mihi.*Dicit Esaias, Væ his qui trahũt peccata, sicut restem longam. Quare autem peccatum dicitur restis?quia omnis peccator perseuerãs in peccatis suis, addit peccata peccatis. Et cum debeat accusatione peccati sui corrigi, defensione duplicat quod posset confessione auferri. Et plerunque aliis peccatis vult munitus esse propter illa quæ commisit.Putã,fecit quis adulterium,& ne occidatur,patrat homicidium.Addit peccato peccatum.Rursus si ei contigerit facere homicidium, iam qui vnum crimen timebat,duo timet.Et vtiq;

Funes dicuntur peccata.

Gregor.11. moral. cap.9.

Prouerb.5.

Publicus fornicator dat aliis exemplũ cadẽdi in peccatum.

Peccata dicũtur restes.

Esaiæ 5.

cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum viderit sepulcra timere quod antè timebat, non curat minuere quod antè fecit: sed magis addere quod nõdum fecit. Quærit fortè & veneficũ. Tria ecce habet. Inde iam quis cogitat, quis finiat restem peccatorum? Et optimè peccatum dicitur restis, siue funis. Vt enim torqueatur restis, additur. Et non adduntur recta fila, sed torta. Prauitas sibi connexa ducitur in longũ: & non cogitat præcidere quod malè texuit, sed addere. Ad propositũ ergo, sic funes siue restes dicũtur peccata, quæ mali bonis extendunt in laqueum: quando per exemplum eis suadent facere mala quæ ipsi faciunt. Sequitur, *Iuxta iter scandalum posuerunt mihi.* Quid autem est iter siue via, nisi Dei præcepta quæ ducunt ad vitam? Matth. 19. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Scandalum autem idem est quod ruina siue occasio ruinæ. Quid est ergo, *Iuxta iter scandalũ posuerunt mihi*, nisi iuxta præcepta Dei posuerunt mihi occasionem ruinæ? Non dicit in itinere, sed iuxta iter. Quia mali bonos tentantes, non impugnant diuina præcepta, sed dicunt illa sancta esse & bona: sed iuxta illa ponunt occasiones ruinæ, dum ex illis hominem ad malum inducere volunt. Verbi gratia: Iter domini vel præceptum est, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Iuxta hoc tibi malus scandalum ponit: dicens, Tu es libidinosus, & hoc esse te diligis: ergo debes diligere proximum tuum talem esse: ergo per exempla tua fac illum esse libidinosum: & sic de aliis. Et hoc est ponere scãdalum, non in itinere, sed iuxta iter.

Scandalum quid sit.

2457 Dixi domino, Deus meus es tu: exaudi domine vocem deprecationis meæ.

Hæc est secunda pars, in qua iustus contra prædicta mala in Deo ponit suam confidẽtiam. Et tria facit, quia primò in Deo ponit suam confidẽtiam: secundò à Deo cognoscit suam constantiam: ibi, *Domine domine*: tertiò à Deo petit in bono perseuerantiam: ibi, *Non tradas*. Quantum ad primum, notãdum quòd nullus homo, nullus angelus propriè dicitur dominus: sed solùm Deus omnium verus est dominus: vide versic. 1633. Veruntamen quauis sit dominus & Deus omnium generaliter, tamẽ fidelium & iustorum singulariter dicitur dominus & Deus: quia illi ipsum verum Deum recognoscũt & dominum. Quia ergo omnium verus est dominus, omnes malos compescere potest. Et ideo contra omnia prædicta vitia & persecutiones solum in ipso spes est ponenda. Et hoc est quod ait Psalm. *Dixi domino, Deus meus es tu.* Quasi dicat, Illi persecutores homines sunt, sed non mei domini: tu verò Deus es, & Deus meus. Vide magnam fiduciam cũ dicit, *Deus meus es tu.* Vnde Augustinus. Nunquid & illorum est Deus qui nos persequuntur? Cuius nõ est Deus, qui verus est Deus? Sed tamen propriè illorũ est Deus qui eo fruuntur, qui ei seruiunt, qui libẽter sub illo sunt. Nã & mali sub illo sunt, quamuis inuiti. Iusti appellant Deum, à quo coronẽtur: mali fugiunt Deum, à quo damnentur. malus ergo qui non vult habere dominum in Deum suum, quò fugiet Deum omnium? Bonum est ergo illi vt cõuertatur ad Deum omnium, faciatque illum conuersione suum: & positus inter tales superbos & seductores, in domino Deo confidẽs dicat, *Dixi domino, Deus meus es tu.* Sequitur, *Exaudi domine vocem deprecationis meæ.* Per hoc enim vult ostẽdere deuotionem orantis. Nam multi sunt orantes, qui vocem non habent, sed solum sonum. Sed iusti orantes, sonum habent & vocem. Vnde dicit iste, *Exaudi domine vocẽ deprecationis meæ.* Vbi sciendum quòd vox propriè est animalium vitam habentium. Illa enim quæ vita carẽt, sonum reddere possunt: sed vocem formare non possunt. Nam vt dicitur lib. 5. de proprietatibus rerum, vox est aër tenuissimus plectro linguę ictu formatus. Est enim plectrum vltima pars linguæ, quæ se flectendo hinc inde vocem format. Instrumentum autem ipsius vocis multiplex est: scilicet pulmo, guttur, gula, os, dentes, labia, & huiusmodi. Quorum quædam sunt matrice vocis receptiua: sicut pulmo cum suis receptaculis & canalibus. Quædam sunt vocis directiua: sicut guttur. Quædam sunt vocis ordinatiua: sicut gula, quę vocem pulchram reddit & fortem: quia aërem introeuntem, ne nimis impetuosè exeat, refrænat: & à receptione pulueris, guttur & alia organa vocis obseruat. Ex quibus bene patet quòd nihil formare potest vocem: nisi sit animal & vitam habeat. Sic in proposito, spiritualiter nullus orãdo propriè vocem format, nisi vita spirituali viuat. Peccator mugire potest vel sonare: sed vocem formare non potest. Ad propositum ergo, Psalm. volens ostendere in sua oratione suam deuotionem, ostẽdit se vitam habere gratiæ, qua orando format vocem. Et hoc est quod ait, *Exaudi domine vocem deprecationis meæ.* Vnde istum intellectum hic innuit Augustinus dicens, *Exaudi domine vocem* &c. Simplex quidem sententia est & facilis ad intelligendum. Sed fortè delectat cogitare, quare non dixerit Exaudi deprecationem meam, sed expressius dixit, *Exaudi vocem deprecationis meæ.* Vox quidem deprecationis est, vita deprecationis, anima deprecationis. Nõ enim omne quod sonat in verbis meis vox est: sed vnde viuunt verba mea. Cæteri enim strepitus sine anima, soni dici possunt: voces dici non possunt. Vox propriè animatorum est: viuorum est. Quòd multi autem deprecantur Deum, & non sentiunt Deum: nec bene cogitant de Deo, sonum deprecationis habere possunt, vocem habere nõ possunt. Psalmista ergo vocem in deprecãdo habebat, quia inde erat vox vnde viuebat, quia Deum suum intelligebat, quia à quo liberaretur videbat, & à quibus liberaretur sentiebat. Sed qualiter istam vocem deprecationis Deo commendet ostendit, subdens,

Vox quomodo formatur.

Deus est omnium Deus, sed propriè bonorum.

Vox propriè est bonorum.

Domine domine, virtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli. 2458

Hîc à domino recognoscit suæ firmitatis constantiam. Inter omnes virtutes, perseuerantia boni operis summè displicet diabolo: quia sine ista nulla virtus proficit, nullus ad palmã pertingere potest: omnes ad manus diaboli cadunt. Vnde cùm bonũ aliquod agimus, necesse est vt in illo perseueremus. Propter quod ait Gregor. Sunt nonnulli qui cũ bona aliqua faciunt, iniquitatũ suarũ protinus obliuiscuntur, & cordis oculũ in cõsideratione bonorũ operũ quæ exhibent agunt: atq; eo se iã sanctiores æstimãt, quo inter bona quæ agunt malorum suorũ in quibus & fortasse adhuc implicati sunt, memoriã declinãt. Qui si districtionẽ iudicis vigilanter attenderẽt, plus de malis suis metuerẽt, quàm de imperfectis bonis exultarent. Plus inspicere de his quæ eis adhuc agenda sunt, debitores tenen

Perseuerãtia bonũ est necessaria.

Gregor. 22. moral. cap. 6.

tenentur, quàm) quòd operãtes quædam iam partem debiti soluunt. Neque enim absolutus est debitor qui multa reddit, sed qui omnia. Nec ad brauiũ victoriæ peruenit, qui in magna parte spectaculi velociter currit: si iuxta metas veniens, in hoc quod est reliquum deficit. Neque ad quælibet destinata loca pergentibus inchoando longum iter capere, si non etiam valeant totũ consumare. Quia ergo vitam æternam quærimus, quid aliud quàm quædam itinera agimus, per quæ ad patriam festinamus? Et quid prodest quòd capimus multa, si ea quæ ad perueniendum restant, negligimus? &c. Ex quibus apparet quòd nulla virtus salutẽ obtinet, nisi sola perseuerantia. Et istam quis inter tot scandala, tentationes & persecutiones haberet, nisi singulari gratia Deus illam administraret? Vnde hanc à Deo Psalm. recognoscens nunc dicit, *Domine domine, virtus salutis meæ.* Vnde hic ait Aug. *Domine domine, virtus salutis meæ*: i. qui das vires salutis meę. Quid sibi vult, *virtus salutis meæ*? Conquerebatur enim Psalm. de scandalis, de insidiis peccatorum, de malignis hominibus, de superbis & inuidentibus: inter quales necesse est vitam ducere, dum hic temporaliter viuimus. Talia scãdala dominus prædixit futura, cùm ait, Abundabit iniquitas, refrigescet multorum charitas. Sed statim remedium adiunxit, dicens, Qui autem perseuerauerit vsque in finẽ, hic saluus erit. Attende, iste timuit, & abundantia iniquitatum turbatur. Respexit, & vidit remedium: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Proposuit se perseuerare: sed vidit longam viam. Sed quia perseuerare magnum est & difficile, ipsum orauit ad perseuerantiam suam, à quo illi iussum est vt perseueraret. Vnde ait, Tu es virtus salutis meæ: tu me facis perseuerare vt perueniam ad salutem. Sequitur, *Obumbrasti super caput meum in die belli.* Vbi aduerte quòd in vita præsenti habemus non solùm continuè bellum extrinsecũ, quia cõtinuè impugnamur à diabolo & suis membris: sed etiam bellum intestinũ, quod fortius nos premit: scilicet legem membrorum, fomitem carnis: qui semper legi rationis repugnat. De quo dicit Apostolus, Video aliam legẽ in membris meis repugnãtem legi mentis meæ, & captiuum me dicentem in legem peccati. In istis bellis cõtinuè iustus pugnando fatigatur, calefit, arescit, & quasi incipit deficere. Vnde dicit fatigatus. Pugno foris contra fictos & malos: pugno intus contra concupiscentias meas. Sed sic fatigatus, ad gratiam Dei respicit. Et qui iam æstuabat & quasi arescebat, sub vmbra diuinæ gratiæ incipit respirare & habere refrigerium. Et hoc est quod ait, *Obumbrasti super caput meum*: id est super mentem meam in die belli. Vel aliter, maximum remedium in bellis nostris aduersitatis & persecutionũ est consideratio Christi passionis. Qua considerata, omne quod fideli graue videbatur, apparet leue. In passione autem Christi Deus super illum obumbrauit: id est vmbram fecit, quia sol obscuratus est, in figurã quòd omnes in suis passionibus illius passionis memores, vmbram refrigerantem inde haberent. Vnde & passionis memor Psalm. dicit, *Obumbrasti super caput meum*: id est supra Christum in die belli, scilicet suæ passionis. Sic enim de Christo dicitur, Scapulis suis obumbrabit tibi &c. Vel aliter: quia dum tentationes vrunt, vmbram & refrigerium per verba sacræ scripturæ dominus præstat nobis. Et sic istum passum exponit Gregor. dicens, Bellum patimur, cùm carnis tentationibus impugnamur: de quo nimirum bello per Psalm. dicitur, *Obumbrasti super caput meum in die belli.* Quia electorum mentes dominus dum verbi sui pabulo reficit, contra tentationes carnis vmbram præstans, ipsos fortes facit.

Ioã. os aureũ in quodã sermone quadragesimæ qui incipit, Licet nobis. Hæc est perfectorũ vera iustitia, vt nunquam se præsumãt esse perfectos: ne ab itineris nõdum finiti intẽtione cessantes, ibi incidant in deficiendi periculũ vbi perfectẽdi deposuerint appetitũ.

Rom. 7.

Perseuerãtia est à Deo.

Passio Christi, vmbrã nobis facit.

Pſal. 90. Obumbrat sibi per nos Deus verbis sacræ scripturæ. Gregor. 6. moral. cap. 17.

Non tradas me domine à desiderio meo peccatori, cogitauerunt contra me: ne derelinquas me, ne fortè exaltentur. 2459

Hîc postquam virtutem perseuerãtiæ recognouit à domino, ipsam sibi confirmari orat: ne in manibus, à voluntate scilicet propria, diaboli tradatur. Vbi aduertendum quòd peccatoris nomine diabolus intelligitur: cui nullus traditur, nisi volũtate propria & à desiderio suo. Rogat ergo Deum vt non tradat: id est nõ permittat ipsum tradi peccatori, id est diabolo: & hoc à desiderio suo. Et hoc est vt vmbra suæ gratiæ sic regulet desiderium suũ, ne diabolo cõsentiat. Potest enim te inuito diabolus vel homo malus sæuire in corpus tuum in temporalibus bonis: sed desiderium tuum in potestate non habet. Vnde hic ait Augustinus. *Ne tradas me domine à desiderio meo peccatori.* Ecce quomodo valebit vmbraculũ mihi, vt æstus non patiar à meipso. Et quid mihi peccator ille faciet quantumcunque sæuiat? Sæuierunt enim in martyres iniqui: traxerunt eos, catenis ligauerunt, carceribus incluserunt, gladio ferierunt, æstibus subiecerunt, ignibus combusserunt. Hæc omnia fecerunt, & nõ eos tradidit Deus peccatoribus: quia non sunt traditi à desiderio suo. Illud ergo ora quantum potes, ne à desiderio tuo tradat te Deus peccatori. Tu enim desiderio tuo facis locum diabolo. Et ponit exemplũ: Ecce, diabolus proposuit tibi lucrum, & inuitauit ad fraudem: lucrum habere non poteris, nisi fraudem feceris. Sed lucrum esca est: fraus laqueus. Sic ergo attende escam, vt videas & laqueum: quia lucrum habere non potes, nisi fraudem feceris. Fraudẽ autem si feceris, capieris. Fræna ergo desiderium tuũ: & non cades in laqueum. Si autem vicerit te desiderium escæ, mittit collum tuum in laqueum. Desiderium enim æstus facit: vmbraculum autem domini temperat desiderium, ne capiamur. Sequitur, *Cogitauerunt contra me: ne derelinquas* &c. Patet ex dictis quòd intentio principalis dæmonis & suorum non est persequi bona exteriora neque corpus, sed capere animam. Ideo dicit, *cogitauerunt contra me*, non contra mea. Quando enim seduxerint hominem & illaqueauerint, gaudent. Sic enim Psalmo 12, dicebat, Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero: scilicet à fide & virtute. Sicut enim angelis & iustis hominibus est gaudium super vno peccatore quando conuertitur de malo ad bonum: sic diabolo ac suis gaudium est de oppositio. Et hoc est quod orans dicit, *Ne derelinquas me, ne fortè exaltentur.* Quasi dicat, Si me derelinquis, capiar: si captus fuero, gaudebunt: id est non de me triumphent, non de me gaudeant. Et nota quòd Deus derelinquit hominem multipliciter: scilicet primò temporaliter, nõ ostendendo suã potentiam: & sic dereliquit Christum in passione. Psal. 21, Deus Deus meus, quare me dereliquisti? Secundò derelinquit spiritualiter, non visitãdo per gratiam: & sic derelinquit peccatores: 1. Paral. 15,

Corporis potestatem habẽt mali: sed non animæ.

Derelinquit deus homines multipliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si dereliqueritis dominũ, derelinquet & ipse vos. A Tertiò æternaliter deputando ad gehennam: & sic derelinquit dæmones & damnatos: 1. Paral. 33, Si dereliqueris eum, proiiciet te inæternum: 3. Reg. 9, Quia dereliquerunt dominum, idcirco induxit super eos omne malum. Iste autem postulat vt non derelinquatur à Deo: nõ quidem primo modo, sed secundo & tertio.

Caput circuitus eorum: labor labiorum ipsorum operiet eos.

2460 Hîc ostendit quibus malis mali inuoluũtur. Et primò ponit malorum mala: secũdò iustorum bona: ibi, *Verumtamen*. Prima in duas: quia primò ponit ipsorum malorum mala culpæ: secundò mala pœnæ æternæ: ibi, *Cognoui*. Prima diuiditur in tres: secundum quòd triplici malo culpæ ostendit malos laborare in præsenti: scilicet malo cordis, quod est superbia: secũdò malo carnis, quod est luxuria: ibi, *Cadent super eos*: tertiò malo oris, per vana verba: ibi, *Vir linguosus*. Quantum ergo ad primum, scien-
Caput vitiorũ est superbia. dum quòd omnium vitiorum caput est superbia. Quæ ideo caput omnis peccati dicitur, quia ipsa radix & origo est omnium peccatorũ: vide versic. 1974. Item notandum quòd peccatores semper in circuitu ambulare dicuntur, quia nulla firmitate sunt stabiles: quoniam, vt dicitur Threnorum 1, Peccatum peccauit Hierusalem: propterea instabi-
Circuitus dicitur peccatũ. lis facta est. Iste est circuitus peccati quo laborat diabolus vt nos peccatis implicet: de quo 1. Pet. 5, Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens &c. Qui idcirco circuire dicitur, quia tentationibus suis nos ab omni parte percutit: vt puta, sæpe dum gula restringitur vt libido refrænetur, tunc inanis gloriæ punctionibus mentem pulsat. Si autem corpus per abstinentiam non affligatur, tunc contra mentem libidinis flamma consurgit. Sæpe dum possessa erogamus, ad auaritiã ducimur: quia habere quærimus quod tribuamus. Et sic peccatũ dicitur quidam circuitus, quo vndique circumdamur. Est ergo sensus: *Caput circuitus eorum*: id est superbia (quæ est caput circuitus viciorũ) est eis quidam labor labiorum ipsorũ. Quod ideo dicit, quia omnis superbus mendax: omnis autem mẽdax laborat. Et talis labor operiet: quia mẽdaces diu celari non possunt quin in mendacio comprehẽdantur & operiantur cõfusione. Vnde hic Augustinus ait, Omnis qui in longum vadit, aliunde incipit, alicubi finit. Qui in gyrum it, nusquam finit. Hic est ergo labor impiorum, qui euidentius in alio Psalm.
Eccles. 10. demonstratur. In circuitu impij ambulant. Sed hu-
Mendacium labor est: veritas sine labore dicitur. ius circuitus peccatorum caput est superbia: quia initium omnis peccati, superbia. Hæc autẽ superbia est labor labiorum ipsorum, quia omnis superbus fictus est: omnis autem fictus, mendax: omnis autem mendax laborat. Nam veritas tota facilitate dicitur. Ille autem laborat qui fingit quod dicat. Nam qui vult veritatem dicere, non laborat. Quasi ergo dicat iste Deo, Me operit vmbraculum tuum: quia obumbrasti super caput meum &c. Impios E verò operit mendacium ipsorum. Sed hoc mendacium ipsorum, labor est labiorum ipsorum. In omni enim opere malo labor est. Et omne opus malũ cogitatum, mendacium ducere habet. Nõ est enim veritas, nisi in opere bono. Et propterea quia homines laborant in mendacio, alibi dicit Psalm. Fi-
Psalm. 4. lij hominum vsquequò graui corde, vt quid diligitis vanitatem & quæritis mẽdacium? Apertè audi in alio loco laborem esse in mendacio, Docuerunt linguas suas loqui mẽdacium: vt iniquè ageret, laborauerunt. Et nota quòd vitia semper habent admixtum laborem: vt ostẽdit Alredus super illo verbo Matth. 11, Venite ad me omnes qui laboratis &c. dicens, Labor est in vitiis, sed requies in virtute: confusio in libidine, saturitas in castitate: seruitus in cupiditate, libertas in charitate. Est enim labor in vitiis, labor pro vitiis, labor contra vitia. Labor in vitiis, quando vt mala desideria expleantur, laborem multis antiquus hostis imperat. Labor pro vitiis, quando quis pro malis quæ fecit affligitur etiam inuitus: vel volens labore pœnitẽtiæ maceratur. Labor contra vitia, quando cõuer-
Labor est in vitiis multipliciter. B sus ad dominum, diuersis tentationibus fatigatur.

Cadent super eos carbones: in ignem deiicies eos: in miseriis non subsistent.

2461 Hîc ostendit quòd mali laborãt peccato luxuriæ. Vbi sciendum quòd carbo qui est niger, significat infamiam qua homo quantumcunque clarus denigratur. Thren. 4, Denigrata est super carbones facies eorum. Per ignem autem figuratur quando-
Ignis luxuriæ. que libido carnalis. Vnde Prouerb. 6, Non potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta eius non cõburantur. Sic qui ingreditur ad mulierem proximi. De quo igne ait Hieronym. Ignis C infernalis luxuria, cuius materia est gula: cuius flãma, superbia: cuius scintillæ, praua colloquia: cuius fumus, infamia: cuius exitus, pœna: cuius finis, gehenna. Sic igitur per carbones nigredinem intellige: per ignem, luxuriam. vt sit sensus, *Cadent super eos* (scilicet malos) *carbones*, id est nigredo infamiæ. Et quomodo subdit: *quia tu in ignem deiices eos*: scilicet in vitium luxuriæ permittes eos cadere. *Et in miseriis non subsistent*. Quod ideo dicit, quia peccatum illud ad miseriã deducit homines. Propter quod in suo statu diu permanere non possunt. Vel
Carbones significãt peccata. aliter: vt per carbones vitia nigra intelligantur. Sic enim quando quis bonus efficitur malus, de carbone ignito fit carbo extinctus & niger. vt ostendit Gregor. dicens, Dum plerumque virtutum co-
Gregor. 32. moral. c. 23. pia etiam plusquam expedit prosperatur, in quan- D dam sui fiduciam mens adducitur: & decepta præsumptione propria, repentè peccato surripiente fuscatur. De quibus rectè dicitur, Denigrata est su-
Thren. 4. per carbones facies eorum. Nigri enim post candorem fiũt, quia amissa Dei iustitia, cum de se præsumunt, in ea etiam quæ non intelligunt peccata dilabuntur. Et quia post amoris ignem ad frigus torporis redeunt: ideo extinctis carbonibus comparantur. Sic igitur cadent super eos carbones, id est peccata diuersa. *In ignem deiicies eos*. Quid enim hic est ignis, nisi aduersitas & pœna temporalis, quæ bonos purificat, sed malos consumit? Psal. 16, Transiuimus per ignem & aquam: & eduxisti nos &c. In ignem ergo etiam in præsenti vita mali deiiciuntur: quia etiam multis miseriis & laboribus implicantur. Sed isti in miseriis non subsistunt: quia scilicet miserias mundi patienter non tolerant. Iusti autem in miseriis subsistunt, dicentes cum Apostolo, Gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur: patientia autem probationem: probatio autem spem: spes autem non confundit &c. At verò super impios

impios cum ceciderit aliqua pressura, aliqua miseria: non subsistunt, sed cadunt per impatientiã. Vel aliter, vt totum in bonum intelligatur. Vnde quãdo quis malus & carbo igne charitatis inflammatur: tunc conuertitur, & in miseriis peccati nõ subsistit: sed ab his liberatur. Et istum intellectum hic ponit Augustinus dicens, *Cadent super eos carbones* &c.
Carbones boni & mali. Qui sunt carbones ignis? Certè aliquos carbones nouimus ad pœnam, aliquos ad salutẽ valere. Dictum est enim de quibusdam carbonibus, cum homo peteret aduersus linguam dolosam auxilium:
Psal. 119. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguã
Carbones sunt verba scripturæ & exempla sanctorum. dolosam? Sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatoriis: id est verba Dei cor transfigentia & vetustatem perimentia, amorémque gignentia. Et exempla hominum qui mortui erant & reuixerũt, B nigri erant, & fulgẽtes effecti sunt. Carbones enim tenebrosi sunt: sicut indicat color. Sed cum ad eos accesserit flamma charitatis, & ex mortuis reuixe-
Ephes. 5. rint, audient ab Apostolo, Fuistis aliquando tenebræ: nunc autem lux in domino. Ipsi sunt carbones, fratres, quos intuemur, quando volumus mutare vitam transfixi sagitta Dei. Et impediunt nos malæ linguæ hominum & volunt seducere à via veritatis, potiúsq; ducere ad errores suos, & dicere nobis, quia si professi fuerimus non implebimus. Attendamus autem carbones illos. Qui erat heri ebriosus: hodie sobrius est. Qui heri adulter: hodie castus. Qui heri raptor: hodie largitor. Omnes isti carbones sunt: ignis sunt. Accendunt exempla carbonum, ad vulnus sagittarum. Non enim timeam C
Cant. 2. dicere vulnus: cum clamet ipsa sponsa, dicens, Vulnerata charitate ego sum. Et sic ibi vastatio fœni: propter quod dicuntur carbones desolatorij. Vastatur fœnum, sed purgatur aurum, & mutat homo ex morte vitam: & incipit esse carbo flagrãs.
1. Tim. 1. Qualis carbo fuit Apostolus, qui prius fuit persecutor, & blasphemus, & iniuriosus: niger & extinctus, sed postmodum accensus? De cœlo vox Christi accendit illum. Periit in eo tota nigredo. Cœpit feruens spiritu quo accendebatur, alios accendere. Tales ergo hic intellecturi sumus carbones ignis, qui cadunt super istos malos, & deiiciunt illos à malitia sua.

Vir linguosus non dirigetur in terra: virum iniustum mala capient in interitu.

2462 Hîc ostendit quòd mali laborant per verba vana & mala. Vbi aduerte quòd lingua duo habet of-
Multiloquiũ nõ caret peccato. ficia. Est enim instrumentum gustus & locutionis. Et sic linguosus significat gulosum, qui delectatur in gustu: & hominẽ verbosum vel multiloquum, qui delectatur in multiloquio. Et quia vt dicitur Prouerb. 10, In multiloquio non deerit peccatum. Vir linguosus hic dicitur, qui per multiloquium peccat. Talis enim difficiliter refrænari potest: sicut nec lingua facilè domatur. vt habetur Iacobi 1. Vnde & ibidem lingua mortiferum venenum vo- E catur, quia multos ad interitum ducit, quia & homines reddit iniustos. Vnde hic ait Augustinus. *Vir linguosus non dirigetur in terra*. Vir linguosus amat mendacia. Quid enim illi voluptas est, nisi loqui? Non enim attendit quid loquatur, dum loquitur. Ideo non potest fieri vt iste dirigatur. Seruum ergo Dei magis oportet audire quàm loqui: sicut scriptum
Iac. 1. Aliuita audire & pauca loqui debemus. A est, Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Et si fieri potest, hoc cupiat, vt non habeat necessitatem loquendi. Verbi gratia. Modò loquimur ad vos, vt aliquid vos doceamus. Quãto melius esset vt omnes sciremus, & nemo doceret alium: vt non esset alius loquens, alius audiens, sed omnes solum dominum Deum audientes? Sic ergo vnusquisque gaudium taciturnitatis habeat in voluntate: sed vocem doctrinæ in necessitate. Quãdo enim est opus locutionis, opus doctrinæ? hoc solum quando pateris imperitum, quãdo habes indoctum. Si ergo semper te delectet loqui, semper docere, semper vis habere imperitũ quem doceas. Si autem beneuolus es, & vis omnes doctos esse: non vis semper habere quos doceas. Et non erit in voluntate tua exercitium loquendi vel B doctrinæ, sed in necessitate. Gaudium ergo sit tibi in auditione Dei, necessitas sit in locutione tua: & non eris vir linguosus. Si autem vis loqui, & audire non vis: semper vis exire foras, non intus redire. Qui enim te docet, intus est: quando autem doces, foras exis ad eos qui foris sunt. Ab interiore enim audimus veritatem. Et ad eos qui foris sunt, à nostro corde loquimur. De interioribus ergo gaudeamus: de exterioribus autem necessitatem habeamus, non voluntatem. Sequitur, *Virum iniustum mala capient in interitu*. Hic enim loquitur de malis pœnæ. Vbi aduerte quòd mala talia capiunt bonos & malos: sed bonos ad probationem & ad me-
Mala pœnæ iustis sunt ad probationem: malis autẽ ad damnationẽ. ritorum augmentum: malos autem ad damnatio- C nem & suppliciorum meritum. Mala hæc sunt bonis solum in præsenti: quia hic flagellat Deus omnem filium quem recipit. Et sic mala non capiunt iustum ad interitum quem purgant: sed malum, quem magis reddunt obstinatum. Quid est ergo, *virum iniustum mala capient in interitu*, nisi Mala vitæ præsentis sunt reprobis ad interitum damnationis, quæ iustis sunt ad probationem? Vnde Gregor. ait,
Gregor. 14. moral. cap. 9. Non potest in hac vita homini posito tentatio esse peccati: sed aliud est tentationi peccati resistere, aliud consentire. Iniquus autem quisque, quia tentationibus peccati resistere nescit, ipsum tentatio ad interitum capit. Aliter istum versum deducit Richardus, ostendens quòd non loqui, sed semper audire debemus: dicens, *Vir linguosus non dirigetur in*
Silentium à nobis exigit Deus. *terra*. Quicunque sub discipuli forma verbi incarnati frequentat auditorium: eo debet diligere & seruare silentium, quo imaginem sibi elegit Dei verbum. Magister enim humilium Christus non modò ea ratione verbum patris dicitur, quòd sit omnipotens spiritus: sed etiam dicitur verbum, quia semper requirit auditum. Qui audit, auscultat: qui auscultat, silet: qui autem silens audit, alicui audientiam præstat. Semper igitur pater Deus requirit à creatura rationali silentium, cui semper loquitur tale verbum. Nam verbi huius ineffabilis generatio, sola est creaturæ rationalis eruditio: cui sola spiritualis infantia eo exhibet reuerentiam debitæ audiẽtiæ, quo feriatam custodit in silentio innocentiam & quiete. Semper loquitur nobis pater, dum verbum ineffabile generat: vt ad æternum eius colloquium, cõtinuum det creaturæ silentium. Verbum autem omnipotẽs cognoscitur nec intelligere nec diligere, qui ab eo non metuit cordis audientiam auertere: vnde scriptum est, *Vir linguosus non dirigetur in terra*. In terra quippe nõ dirigetur, qui diuini rationem eloquij percipere aut intelligere non meretur. Id autem non meretur vir

Universidad de Deusto
Biblioteca

linguosus, qui dum lingua & in lingua loquitur, minimè quòd verbi spiritus in linguis igneis deferat, non experitur. Vides quantum tota trinitas approbet silentij disciplinam. Pater silentium diligit: quia dum de substantia sua verbum sibi ineffabiliter generat: & pater proculdubio ad huius arcani intelligentiam intētam cordis aurem requirit. Vnde populo loquitur, dicens, Eructauit cor meū verbum bonum. Verbum quoque ipsum non immeritò fieri sibi silentium exigit: quia Dei thesauros omnes sapientiæ & scientiæ Dei in se custodit: ad illósque nostris auribus conculcandos, quasi quādam linguam nobis non ignotam nostram humanitatem susceptt. Vnde Moyses ait, Propè est verbū in ore tuo &c. Et euangelista Ioannes, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Spiritus etiam verbi summam sibi fieri audientiam voluit, dū verbum abbreuiatum & ideo magis obscurum quasi per quasdam glosas exponens, se in linguis igneis reuelauit. Nam glosæ linguæ interpretantur. Spiritus enim sanctus obscuritatem verbi abbreuiati, id est vsque ad formam serui exinaniti, quasi quandam expositionem fecit, dum tanti mysterij causas ipsius verbi discipulorum cordibus tam euidenti distinctione linguarum impressit. De isto suo glosatore & expositore spiritu sancto, verbum patris sic loquitur, Ille me clarificabit &c.

Psalm.44.

Ioan.1.

Ioan.16.

Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis, & vindictam pauperum. 2463

Hîc ponit reproborū mala pœnæ æternæ. Docet scriptura, Deum nulla peccata dimittere impunita: sic & nulla bona irremunerata. Cùm ergo in vita præsenti mali iniustè persequantur bonos, boni autem patiantur: ad Dei iustitiam spectat & bonos præmiare finaliter, & malos punire. Quantum ergo ad bonorum præmiationē, dicit, *Cognoui quia faciet dominus iudicium inopis*: id est iudicabit pro inope. Inopes autem dicuntur omnes humiles quos Christus præmiabit: quia si præmiabit peccatores quia beati pauperes spiritu: multo fortius inopes, quia altiores sunt inopes quàm pauperes: quia inops dicitur ab ope, & in, quod est sine, quasi sine ope: scilicet qui nihil habet. Pauper autem dicitur qui aliquid habet: sed parum. Faciet ergo indicium inopis, dum inopes præmiabit. *Et vindictam pauperū.* Quid enim est vindictā alicuius facere, nisi offensorem punire? Tunc ergo suos pauperes Christus vindicabit, quando in futuro persecutores bonorū damnabit æternaliter. De qua vindicta dicitur, Lætabitur iustus cum viderit vindictā: manus suas lauabit &c. Sed fortè dices, De quo dicit quòd faciet iudiciū inopis? de Deo patre, an solū de Christo, cui pater omne iudicium dedit? Respōdeo, Vbi notādum quòd iudicium multiplex est: scilicet iudicium primariæ auctoritatis. Et sic iudicium est totius trinitatis, & nō alicuius singularis personæ. Vnde Psal. 67, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis: scilicet Christo. Quicquid enim creaturæ datur, à tota trinitate procedit: quia opera trinitatis à dextra sunt indiuisa. Secundò est iudicium administrationis. Et sic minister diuini iudicij super omnem creaturā factus est Christus: qui constitutus est à Deo iudex viuorum & mortuorum. Vnde & Christus in forma humanitatis in vltimo iudicio apparebit omnibus bonis & malis. Et isto modo dicitur Ioan. 5, Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Tertiò est iudicium assessionis. Et sic sancti iudicabunt cū Christo, vt assessores. Matth. 19, Vos qui secuti estis me &c. sedebitis super sedes duodecim, iudicātes duodecim tribus Israel. Quartò est iudicium comparationis. Et sic minus mali iudicabūt peiores, & infideles iudicabunt falsos fideles. Et hoc est quod ait Christus Matth. 12, Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam &c. Ex quibus apparet responsio ad dubium.

Psalm.57.

Quæstio.

Iudiciū multiplex.

Act.10.

Verumtamen iusti confitebuntur nomini tuo, & habitabunt recti cum vultu tuo. 2464

Hîc ostendit bona iustorum. Hic enim loquitur de confessione laudis, qua iusti in hoc mundo & in futuro semper confitentur domino: scilicet omne bonum quod habent non sibi ascribentes: sed totum misericordiæ Dei attribuentes. Aliter enim iusti non essent: cum iustitia sit virtus vnicuique tribuens quod suum est. Omnia autem bona quæ creatura posset, sunt Dei: sine quo nihil agere potest. Vnde hic ait Augustinus. *Verumtamen iusti* &c. Meritis suis nihil tribuentes, sed solum misericordiæ tuæ: vt quantumcunque iusti fuerunt, nihil sibi assumant de suo: & per hoc ipsorum dirigitur cor: quod quando ad seipsos flectunt, torquent cor. Et vbi erit ipsorum requies? vbi gaudiū? vbi beatitudo? nunquid in seipsis? Non. Sed in quo sunt lux nunc: non in se, sed in domino lux sunt. De confessione laudis vide versic. 91. 250. 1044. 1468. 2042. Sequitur, *Et habitabunt recti cum vultu tuo.* Quis autē dicitur rectus, & quis curuus, vide versic. 480. Et quid rectum cor: versic. 1318. Recti ergo qui quærunt non terrena, sed æterna, habitabunt cum vultu Dei. Vbi nota quòd vultus Dei aliquando accipitur pro ira Dei: sicut dicitur, Psal. 33, Vultus autē domini super facientes mala: vide versic. 515. Quādoq; significat gloriam æternam: vide versic. 713. Et sic potest hic accipi, *Habitabunt recti cum vultu tuo:* id est cum gloria tua. Et hunc vultum abscondit nobis Deus in præsenti: quia quāta sit gloria æterna, à nobis cognosci non potest. Propter quod dicitur Iob 26, quòd tenet vultum solij sui, & expandit super illud nebulam. Quod exponens Gregor. dicit, In vultu solet cognitio demonstrari. Solij ergo vultus Dei tenetur: quia à nobis in hac vita regni eius gloria, non quanta intrinsecus habetur, cognoscitur. Super quod rectè expandi nebula dicitur, quia sicut est illa cœlestis regni gloria, non videtur. Quandoque verò vultus Dei dicitur ipse Christus: sicut dicitur Psalm. 44, Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis. Et sic hic accipi potest: quia iusti inæternum habitabunt cum Christo, & Christus cum eis. Apocal. 21, Ecce tabernaculum Dei, & habitabit cum eis. Vnde hic ait Augustinus. *Et habitabunt recti cum vultu tuo.* Quando vultum suum amauerunt homines, in sudore vultus sui panem suum manducauerunt. Redeant ergo, & deterso sudore, finitis laboribus, terminato gemitu, veniet illis facies tua abundans sufficientia. Sine vultu suo non nobis daret lætitiam. Propter quod dicitur Psalm. 15, Adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsque in finem.

Confessio laudis quæ sit.

Vultus Dei multiplex.

Gregor. 17. moral. cap. 13.

Domine,

PSAL. CXL.

Domine, clamaui ad te, exaudi me: intende voci meæ cùm clamauero ad te. 2465

Titulus istius Psal. est, Psalmus Dauid. Cuius expositio patet ex supradictis multoties. Ex isto titulo apparet auctor Psal. scilicet Dauid: sed non apparet materia. Propter quod, secundum literam, notandum quòd Dauid inter alia peccata quibus offenderat Deum multoties peccauit peccato linguæ. Et hoc multipliciter. Aliquando præcipitanter & absque præmeditatione, dando sententiam contra aliquem, sicut fecit contra Miphiboseth: quoniam vt habetur 2. Reg. 16, Seruus Miphiboseth filij Saulis perrexit post Dauid quando fugiebat à facie Absaló, cum duobus asinis oneratis pane & vino: ignorante domino suo Miphiboseth. Et cum Dauid peteret ab illo vbi esset Miphiboseth dominus eius: ille seruus, Syba scilicet, falsè accusauit dominum suum Miphiboseth apud Dauid: dicens, Remansit in Hierusalem: dicens, Hodie restituet mihi domus Israel regnum patris mei. Quo audito, Dauid sine alia probatione & præmeditatione statim contra ipsum Miphiboseth dedit sententiā: vt scilicet omnia bona ipsius essent ipsius Sybę: quā postea cognita veritate reuocauit. Peccauit etiā in lingua dolosè & falsò cōsulēdo: sicut quādo cognita vxore Vrię, & per ipsum Dauid impręgnata: misit pro Vria qui erat ad bellum, & consulebat sibi vt iret ad domum suam: vt scilicet dormiret cum vxore sua iam grauida, vt ipse Vrias postmodum crederet vxorem suam de se concepisse: vt habetur 2. Reg. 11. Peccauit etiam lingua, quando præcepit ipsi Ioab vt numeraret populum ex præsumptione: vt habetur 2, Reg. 21. Istā ergo peccata linguæ se commisisse Dauid recolens, fecit istum Psal. rogans Deum vt poneret custodiam ori suo, nè amplius malè loquendo peccaret. Et sic, quantum ad literam, iste Psal. diuiditur in duas partes: quia Dauid primò suā orationem exaudiri postulat: secundò suam orationem explicat: ibi, *Pone domine* &c. dic vt N. Quantum verò ad sensum prophe- ticum, notandum quòd totus iste Psal. agit de virtute charitatis, qua Deus propter se diligendus est, & proximus propter Deum. Item notandum quòd omnia verba istius Psal. sunt verba Christi: qui loquitur quandoque pro seipso, vt caput est: quādoque verò pro nobis, qui eius membra sumus. Nec hoc aliquis debet mirari. Videmus enim quòd quę liber nostri corporis membra suis officiis vtuntur: non solùm pro seipsis, sed etiam pro omnibus aliis membris. Sicut oculus non solum sibi videt: sed etiam omnibus aliis membris. Manus videt in oculo, quid faciat: pes quò vadat &c. Et sic de manu, quæ operatur pro se & cæteris membris. Sic de pedibus, qui ambulant pro se & pro toto corpore. Sic & lingua loquitur pro se: vt quando quis dicit, Non delinquam in lingua mea. Loquitur pro manibus: vt cum quis dicit, Lauabo manus meas. Loquitur pro pedibus: vt cum quis dicit, Noli tangere pedes meos: & sic de singulis. Quid ergo alicui mirum debet esse, si Christus loquitur aliquando verba quæ sibi soli competunt: vt quando dicebat, Exiui à patre, & veni in mūdum. Quandoque verò verba loquitur, quæ nó sibi, sed nobis cōueniunt: vt multoties facit in Psalm. quod maximè facit in isto. Maior enim & perfectior est vnio, qua per charitatem membra ecclesiæ vniuntur capiti Christo, quàm sit vnio membrorum corporalium adinuicem in vno corpore. Intentio totius Psal. est, iustos ad clamorem orationis inducere. Diuiditur ergo Psal. iste in quatuor partes: quia primò clamando Deum inuocat: secūdò votum suum Deo explicat: ibi, *Pone domine*: tertiò correctorem iustum postulat: ibi, *Corripiet me*: quartò persecutionem suorum futuram indicat: ibi, *Quoniam adhuc*. Quantum ergo ad primū, ait, *Domine clamaui ad te*. De clamore orationis quo ad Deum clamare debemus, habetur suprà in multis locis: versic. 24. 295. 422. 516. 636. 893. 1092. 1258. 1584. 1886. Item nota quòd Christus clamauit multoties & in diuersis locis: vide versic. 399. Quamuis autem Christus multoties clamauerit orando ad patrē: non tamen pro seipso, sed pro suis orabat, vel in persona suorum orabat: vt hic ostendit Augustinus, dicens, *Domine clamaui ad te* &c. Hoc dicit Christus, sed magis ex persona corporis dictum est, quia & cum hic esset carnem portans, ex persona corporis, patrē orauit. Et cum orabat, globi sanguinis ex toto eius corpore distillabant. Quid est ergo de toto corpore sanguinis effusio, nisi de tota ecclesia martyrum passio? Vnde quòd in persona suorum clamaret, ostendit subdens, *Intende voci meæ, cum clamauero ad te*. Iam fortè Christo passo & resuscitato, finitū negocium clamandi putabas, cum diceret, *Clamaui ad te*. Clamasti, adhuc noli esse securus: quia si finita est tribulatio ecclesiæ, finitus est & clamor. Sed quia manet tribulatio ecclesię & corporis Christi vsque in finē sæculi: non tantum dicit Christus, Clamaui ad te: sed etiam dicit, *Intende voci meæ*: scilicet meorum, *cum clamauero ad te*. Quia autem hic dicitur, *Domine clamaui ad te, exaudi me*: quæret aliquis quod est prius, vel orando nos ad Deum clamare, vel ab ipso exaudiri. Ad hoc dicitur quòd prius est Deum nos exaudire, quā nos clamare, vel orare. Omnis enim causa prior est suo effectu. Sed causa nostri clamoris est exauditio Dei. Ideo enim oramus: quia ipse nobis inspirat voluntatem orandi. Non autem inspiraret voluntatem orandi, nisi prius exauditet. Et hoc est quod apertè dicitur Psal. 16, Ego clamaui, quoniam exaudisti me Deus. Et patet ex alio, quia omnis actus Dei est æternus: omnis autem noster actus est temporalis. Exaudire autem nos est actus Dei: nos autem clamare, est actus noster. Omne autem æternum, quodlibet temporale præcedit ad bonum intellectum.

Dauid peccauit lingua multipliciter.

Clamauit orā do nō pro se, sed pro suis, vel in persona suorum.

Luc.22.

Quæstio.

Exaudit nos Deus priusquā oremus.

Dirigatur oratio mea sicut incēsum in conspectu tuo: eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. 2466

Hîc ostendit modum orandi. De conditionibus etiā orationis, vide infrà, ver. 2476. Oratio enim vt digna sit exaudiri, multas cōditiones debet habere, quę in isto versiculo denotātur. Primò debet æterna petere, non terrena. Quod ostendens Beda super illo verbo Matth. 14, Iesus dimissa turba, ascendit in mōtē solus orare: sic ait, Ideo oraturus Iesus in mōtē ascēdit, vt doceret orare. Non omnis orās ascēdit in mōtē, sed solū qui bene orat: ille autē solū bene orat, qui Deū quērit orādo. Qui verò de diuitiis, aut honore sęculi, aut de morte inimici obsecrat: hic in infimis iacēs, viles ad Deū prēces emittit &c. Hanc

Oratio quatuor cōditiones debet habere vt digna sit exaudiri.

Universidad de Deusto
Biblioteca

conditionem orationis hic notans Psalm.ait, *Dirigatur oratio mea in cõspectu tuo.* Dirigi enim est in directum erigi, vel duci. Quod fit quãdo oratio per finem omnium, qui Deus est, solum emittitur: vt per orationem solus Deus per se intendatur. Sicut de via vitæ alibi dicit, Dirige in conspectu tuo viam meam. Secundò oratio debet esse igne charitatis accensa: scilicet dilectione Dei & proximi. Oditus nanque non meretur exaudiri. Quomodo ergo Deus exaudiet sibi oditum? Omnis autem qui fratrem suum odit, odit & Deum. Hoc autem hic notans Psalmista ait, *Sicut incensum in conspectu tuo.* Vbi
1.Ioan.2. Glosa, vt scilicet oratio sit igne charitatis incensa. Res enim incensa odorem suum magis emittit & euaporat. Vnde Exodi 29, dicitur, Offeretis arietem totum incensum, odor suauissimus victimæ B domini. Sic enim & ille qui igne charitatis est incensus, emittit orationem, quę Deo est suauissimus odor & acceptus. Tertiò oratio debet esse bonis operibus sociata. Propter quod dicebat Apos-
1.Tim.2. tolus, Volo viros orare in omni loco, leuantes manus puras coram domino. Quid est enim leuare manus puras coram domino, nisi opera sancta facere, quæ per manus designantur? Et hoc hic notans Psal.dicit, Eleuatio manuum mearum. Sic enim & oratio Moysis exaudiebatur: & superabatur Amas
Exo.17. lech, cùm ipse orans manus leuaret ad dominum. Quartò oratio debet habere finalem perseueran-
Luc.11. tiam: vt docet saluator. Propter quod dicit Apo-
1.Thess.5. stolus, Sine intermissione orate. Quod hic notans Psalm.ait, *Sacrificium vespertinum.* In lege enim sacer- C dos quotidie bis offerebat sacrificium: scilicet mane & vespere. sed quod offerebatur vespere dignius & acceptabilius erat. Quid enim significat vespera, quæ est finis diei, nisi finem vitæ nostræ? Oratio ergo nostra debet esse sicut sacrificium vespertinum: quia vsque ad finem vitæ durare debet. Vel
Passio Christi est sacrificiũ vespertinum. aliter: vt iste versus exponatur de Christo, sicut hic ipsum exponit Augustinus, dicens, *Dirigatur oratio mea* &c. Hoc de capite nostro intelligi omnis Christianus agnoscit. Declinãte enim iam die in vesperum, dominus in cruce animam suam posuit, ipsam recepturus. Illud ergo sacrificium vespertinum est passio domini, crux domini, oblatio victimæ salutaris, holocaustum domino. Oratio ergo purè di-
Pœnitẽtia finalis dicitur sacrificiũ vespertinum. recta de corde fideli, tanquam de ara sancta surgit D vt incensum: nihil delectabilius odori domini. Vel per sacrificium vespertinum, intellige pœnitẽtiam finalem, quæ Deo orationem acceptabilem facit. Vnde hic ait glos. Sacrificium vespertinum potest dici pœnitentia, qua in fine mundamur. Et est sensus. *Eleuatio manuum mearum sit tibi sacrificium vespertinum:* id est, opera mea bona sic tibi sint accepta, vt pœnitentia quæ agitur in vespera, id est in fine vitæ: in quo si perfectè offerimus, rectè purgamur. Hoc dicit, vt nemo desperet, qui in fine pœnitet. Quam enim orationem fideliorem Deo dirigere poteris, quàm fideliter vsque in finem in vera perseuerare pœnitentia?

2467 ## Pone domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis. E

Hic suum votum explicat. Petit autem vt à Deo custodiatur maximè in tribus. Primò ne verba vana proferat: secundò ne facta mala defendat: ibi, *Non declines*: tertiò vt malorum societatem deserat: ibi, *Cum hominibus.* Quantum ad primum, sciẽdum quòd os est duplex: scilicet os cordis, & os corporis. Vnde Gregor. ait, Si os cordis non esset, nequa- A *Greg.20 moral.c.2.*
quam Psal. diceret, Labia dolosa in corde & corde locuti sunt. Et Psalm. 118, Os meum aperui, & attraxi spiritum: vide versic. 2292. Hic autem accipitur os pro ore cordis. Vnde hic postulat Psalm. vt Deus ponat custodiam ori cordis: ne iniqua cogitet: & ostium labiis, ne stulta & vana loquatur. Et *Lingua frænãda est, nõ lũganda.*
aduerte quòd non petit vt suum os claudatur, vel quòd labia claudantur ne loquatur: sed quòd cordi ponatur custodia, & ostium labiis. Custodia apponitur ori cordis, ne aliquid indignum cor intret, vel producatur indigné: sed dignæ cogitationes in corde permittantur intrare, ad libitum & exire. Similiter ostium postulat imponi labiis. Ostiũ enim aperitur & clauditur: vt scilicet labia claudantur, ne vana proferant: aperiantur autem ad debita verba. Per omnia enim ista verba Psalm. vult dirigi ad debitè tacendum debitéque loquendum. Et ad istum intellectum ista verba inducit Gregor. dicẽs, *Greg.7.mor. cap.26.*
Studiosè lingua sub magni libraminis moderatione frænenda est: non insolubiliter liganda: ne aut laxata in vitium defluat, aut restricta etiam ab vtilitate tepescat. Hinc namque per quendam sapientem dicitur, Sapiens tacebit vsque ad tempus: vt *Silẽtiũ & loquela discretionẽ habere debent.*
nimirum cum opportunum cõsiderat, posita censura silentij loquendo quæ congruunt, in vsum se vtilitatis impendat. Hinc Salomon ait, Tempus tacẽdi, & tempus loquendi. Discretè quippe vicissi- *Prou.11.*
tudinum pensanda sunt tempora: ne aut cùm restringi lingua debet, per verba se inutiliter soluat: aut cum loqui vtiliter potest, semetipsam pigra restringat. Quod bene Psalm. considerans, breui postulatione complexus est: dicens, *Ponie domine custodiam ori meo, & ostium circunstantiæ labiis meis.* Ostium namque aperitur & clauditur. Qui ergo ori suo nequaquam poni obstaculum, sed ostium petit: apertè docuit quòd & per disciplinam retineri lingua debeat, & ex necessitate laxari, quatenus os discretum & congruo tempore vox aperiat: & rursum congruo taciturnitas claudat. Ad eandem intentionem hunc passum hic exponit Augustin. dicens, *Pone domine custodiam* &c. Non dicit clausturum, sed *ostium.* Ostium enim clauditur & aperitur. ergo si ostium est, & aperiatur & claudatur: aperiatur ad confessionem peccati, & claudatur ad excusationem peccati. Et ita erit ostium circunstantiæ, non ruinæ. Aliter & glos. hoc exponit: dicens, *Pone domine custodiam ori meo:* scilicet cordi, ne iniqua cogitet. *Et pone ostium circunstantiæ labiis meis*: ne stulta promant. Et dicitur hoc à simili illius qui circunstat ostium, ne intret vel exeat, cui non licet. Dicit enim *Hier.9.*
Hieremias, Mors intrauit per fenestras nostras. Et nota quòd cordi & ori petit apponi custodiam. Duplici enim munimine opus est, vt nec cogitatio iniqua sapiat, nec praua voluntas infatua verba prorumpat. Notandum etiam quòd & si dominus *Custodia nostra virilis debet esse, nõ fœminalis.*
custodiam ori nostri cordis apponit, & nos ipsum viriliter & non fœminaliter custodire debemus. Aliter enim mortem culpæ faciliter incideremus. Quod figurat Isboseth, qui ad custodiam suæ domus mulierem posuit, & non virum: ideo mortuus fuit. vt habetur 2. Regum 4. Quod deducens Gre- *Greg.1.mor. cap.36.*
gorius dicit, Seipsos custodire nesciunt, nisi hi qui priusquam cogitationes ad opus prodeant, munire mentem nouerunt. Vnde rectè inopinata morte Isboseth extinctus dicitur: quem scriptura sacra non in domo ostiarum, sed ostiariam habuisse testatur: dicens, Veniẽtes autem filij Rẽmon, Rechab *2.Reg.4.*
& Banaa,

& Banaa, ingressi sunt domum Isboseth, feruente A
die, qui dormiebat: & ostiaria domus purgans triticum, obdormiebat. Assumentésque spicas tritici, latenter ingressi sunt: & percusserunt eum in inguine, & mortuus est. Ostiaria enim triticum purgat, cum mentis custodia discernendo virtutes à vitiis separat. Quæ si obdormierit, in mortem domini sui insidiantes admittit. Quia dum discretionis solicitudo cessat, ad interficiẽdam animam malignis spiritibus iter pãdit. Qui ingressi spicas tollunt, quia mox bonarum cogitationum germen auferunt, atque in inguine feriunt: quia virtutem cordis delectatione carnis occidunt. In inguine quippe ferire, est vitam mentis carnis delectatione perforare. Nequaquam verò Isboseth iste hac B
morte succumberet, nisi ad custodiam domus mulierem posuisset: id est, ad mentis aditum, molem, custodiam posuisset. Fortis namque virilisque sensus præponi cordis nostri foribus debet: quem nec somnus opprimat negligentiæ, nec ignorantię error fallat. Isboseth quippe vir confusionis dicitur. Vir autem confusionis est, qui forti mentis custodia munitus non est. Quia dum virtutes se agere æstimat, subintrantia vitia nescientem necant. Tota itaque virtute custodiendus est aditus mentis: nequando eam insidiantes hostes penetrent foramine neglectæ cogitationis. Hinc Salomon ait,
Prou.3. Omni tempore custodi cor tuum, quoniam ab ipso vita procedit. Et hanc custodiam sibi dari hic Psalmista postulat, dicens, *Pone domine custodiam ori meo.* C

2468 ## Non declines cor meum in verba maliciæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

Hic postulat vt custodiatur ne mala facta defendat. Vbi notandum est quòd excusare peccatum commissum, nihil aliud est quàm Deum accusare: vide versic. 1240. Et ideo peccati excusatio, ipsum inter alias circunstantias aggrauat: vide versic. 553. Hoc ergo timens Psalm. magis vult peccatum suum accusare vt mereatur veniam, quàm ipsum excusando, multiplicare culpam. Et hoc est quod hic orat, dicens, *Non declines cor meum* &c. Hic ergo Christus loquitur non pro se, sed pro suis mẽ- D
bris: vt hic ostendit Augustin. dicens, Hic orat ex persona corporis Christus: dicens, *Non declines cor meũ* &c. Quid est cor meum, nisi cor ecclesiæ meæ? cor vtique corporis mei. Verba illius attendite vbi nobis regula figitur: Saule Saule, quid me persequeris? cùm ipsum nemo tetigisset. Orat ergo Christus, dicens, *Non declines cor meum* &c. Quare sic oras domine? quæ peccata tua excusaturus es? Respon-
Mali malos defendẽtes, vel excusãtes, fiũt hostes Dei. det, Cùm vnum ex membris meis sic orat, ego sic oro. Et hoc non solùm cõtra illos qui propria peccata excusant: sed & nõ minus cõtra illos qui aliorum peccata defendunt, qui in hoc apertè se Dei inimicos esse ostendunt. vt declarat Gregor. super
Greg.33.moral.c.5. illo verbo Iob 40, Protegũt vmbræ vmbram eius: dicens, Vmbræ quippe diaboli sunt omnes iniqui, E
qui dum imitationem iniquitatis eius influunt, quasi ab eius corpore imaginis speciem trahunt. Sicut autem vmbræ eius sunt pluraliter reprobi: ita singulariter vmbra eius est vnusquisque peccator. Sed dum doctrinæ iustorum mali contradicunt, dum ab eis iniquum quemlibet corrigi non permittunt, vmbræ diaboli vmbram eius protegunt. Vmbræ ergo vmbram eius protegunt, dum iniquorum peccata nequiores peruersis patrociniis tuẽtur. Quod hoc nimirum studio faciunt, ne dum culpa in qua & ipsi obligati sunt, in aliis corrigitur, ad ipsos quoque veniatur. Se ergo tegunt, dum alios protegunt: quia suam vitam præuident, vnde alios considerant libera correctione confundi. Sicque fit vt summa criminum dum defenditur, augeatur. Et vniuscuiusque nequicia eo sit ad perpetrandum facilis, quo difficilis est ad puniendum. Scelera quippe peccantium tanto maiora incrementa percipiunt, quanto per defensionem potentium diu inulta tolerantur. Sed tales excusatores tanto se apertiores Dei hostes exhibent, quanto maiores sunt patroni vitiorum. Cõtra illum quippe suis defensionibus pugnant, cui ea quæ displicent defendendo multiplicant. Hoc est ergo quod Psal. vitare volens, Deo supplicat, dicens, *Non declines cor meum in verba maliciæ* &c.

Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non communicabo cum electis eorum. 2469

Hic orat vt Dei custodia malorum societatem deserat. Vbi aduertendum quòd communicatio cum malis tantum est nociua, quantum communicatio cum bonis vtilis est: quinimmo fortè tanto amplius, quanto natura humana vitio primi parentis corrupta, exemplo malo pronior est ad ma-
C lum quàm bono exemplo tendat ad bonum. De hoc vide versic. 1615. Postquam ergo Psalm. rogauit custodiri ab excusatione peccatorum vel defensione, hic rogat defendi ab ipsorum communicatione, ne ab ipsis inducatur ad simile: dicens, *Pone custodiam* &c. qua posita, *Cum hominibus operantibus iniquitatem: & non communicabo* &c. Vnde ly *&* totum versum præcedit: vt sit sensus, *Pone custodiam* &c. *& ego non communicabo cum hominibus operantibus iniquitatem, neque cum electis eorum.* Vbi nota quòd *Electi sunt quidã apud Deũ: quidam apud homines*
aliqui sunt electi apud Deum, & aliqui apud homines: immò quasi ecõtrario. Illi qui sunt electi apud Deum, sunt despecti apud homines. Et illi qui sunt apud homines electi, sunt despecti apud Deum. Electi enim apud Deum, sunt humiles, pauperes, & simplices sicut columbæ: non malicioſi, non versipelles. Et certum est quòd tales mundo sunt despecti. Sed apud homines accepti sunt alti & potentes, malicioſi & versipelles: & huiusmodi. Cuius ratio est, quia Deus aspicit mentem interius: homines autem exteriora solummodò cõsiderant. Qui sunt ergo electi hominum malorum, nisi qui exterius apparent specioſi, qui seipsos iustificant? Et cum talibus non vult Psalm. communicare, ne ex ipsorum conuersatione, ipsis efficiatur similis. Vnde hic ait Augustin. *Cum hominibus operantibus iniquitatem* &c. Qui sunt electi eorum, qui seipsos iustificant, qui sibiipsis iusti videntur & contemnunt cæteros? sicut Pharisæus ille in templo dicit, Deus gratias *Luc.18.*
ago tibi, quia non sum sicut cæteri hominum. Qui *Luc.7. Magdalena audacia bona.*
sunt electi eorum? Hic homo si propheta esset, sciret quæ & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est. Agnoscitis ergo vocem alterius Phariſei qui dominum inuitauerat: quando mulier illa quæ erat in ciuitate peccatrix, accessit ad pedes eius. Illa impudica quondam frontosa ad fornicationem, sed frõtosior ad salutem, irrupit in domum alienã: sed ille qui ibi discumbebat, nõ erat alienus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Pedes domini sunt prædicatores.

Esa.52.

Matth.10.

Fatum vel astra nobis ne ersitatem nō imponat.

Luc.7.

Non extranea quemlibet conuiuam: sed ancilla dominum suum secuta est. Accessit ad pedes, quia eius vestigia sequi cupiebat. Lauit lacrymis, tersit capillis. Pedes Christi qui sunt, nisi per quos peragrauit totum mūdum? Pedes Christi sunt Apostoli Christi, prædicatores Christi. Istos pedes ô quanti susceperunt, vt suscipiendo iustum in nomine iusti mercedem iusti acciperent. Qui ergo tali humanitate pedes domini suscepit, quid impendit, nisi quæ habebat in domo sua superflua? Capilli enim quasi superflui sunt. Inde illa pedes domini detergebat. Superflua tua necessaria fiunt tibi, si inde fueris obsecutus pedes domini. Ista ergo adhæsit pedibus domini: quia confessa est peccatum suum, quia fleuit, quia nō declinatum est cor eius in verba maliciæ ad excusandas excusationes in peccatis. Non communicauit cum electis eorum: id est defendentibus peccata sua. Et consequenter Augst. inducit excusantes peccata sua propter constellationes: arguens contra eos, & ostendens quòd cum electis talium non est communicandum: dicens, Defendunt electi eorum peccata sua: si latuerint, negant. Si autem deprehensi vel conuicti fuerint, vel publicè id egerint, defendunt. Et quàm facilis eorum defensio, quàm cita, quàm præceps, quàm quotidiana, & quàm sacrilega: dicentes, Si Deus hoc nollet, hoc non facerē. Hoc voluit Deus: hoc voluit fatum: hoc fortuna voluit. Non dicunt, Sana animam meam, quia peccaui tibi. Et ista qualium defensio est: non solum doctorum, sed etiam indoctorum. Sedent & computāt sidera, interualla, cursus, & volubilitates, status & motus, intendunt, describunt: & docti magni videntur. Totum hoc doctum & magnum, defensio peccati est. Dicunt enim, Eris adulter, quia sic habes Venerem. Eris homicida: quia sic habes Martem. Mars ergo homicida, non tu: & adultera Venus, non tu. Vide ne pro Venere & Marte tu damneris. Deus enim qui damnaturus est, nouit quia tu es qui dicis, Non ego iudici scienti. Porto attendas, si ipse mathematicus vxorem suam paulo petulantius viderit conuersari: aut aliquos alienos improbè attendere, aut fenestrā crebrò repetere: nónne arripit verbera, & dat disciplinam in domo sua? Respondeat illi vxor, Si potes, Venerem cęde. Nónne & ille respondebit, Fatua, aliud est quod competit rectori: aliud est quod profertur emptori? Ergo electi eorum qui sunt? Electi malorum, electi impiorum, cum quibus non est habenda societas.

2470 **Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.**

Hic Psal. correctorem iustum affectat & postulat. Vbi notandum est quòd adulatio graue peccatum ideireo dicitur, quia peccata quæ corrigere debet, nutrit & fouet. Vnde sicut meritorium est peccatorem corrigere, & ad viam ducere veritatis: sic demeritoriū est peccatoribus adulari. vt ostendit Greg. dicens, Ab innocentia recedit, qui bona de malis æstimat: Salomone attestante, qui ait, Quj iustificat impium, & qui condemnat iustum, vterque abominabilis est ante dominum. Sunt namque nonnulli, qui dum malefacta hominum laudibus efferunt, augent quæ increpare debuerunt.

Greg. 18. mor. cap. 3.

Prou. 17.

Adulatio peccatū auget.

Ezech. 13. Hinc enim per prophetam dicitur, Vę qui cōsuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt cervicalia sub capite vniuersæ ætatis. Ad hoc quippe pulvillis ponitur, vt molliter quiescatur. Quisquis ergo male agentibus adulatur, pulvillum sub capite vel cubito iacētis ponit: vt qui corripi ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. Hinc rursum scriptum est, Ipsi ædificabant parietem: illi autem liniebant eum. Parietis quippe nomine, peccati duricia designatur. Ædificare ergo parietem, est contra se quempiam obstacula peccati construere. Sed parietem liniūt, qui peccata perpetrantibus adulantur: vt quod illi peruerse agentes ædificant, ipsi adulantes quasi nitidum reddāt. Hoc ergo sciens Psalm. quòd adulatio nutriat peccatum, adulatores fugiens, quærit correctores: dicens, *Corripiet me iustus* &c. Correctorem postulat iustum: qui scilicet gratia non odio corrigat, qui non confusionem peccatoris inquirat. Et hoc est quod ait, *Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me.* Hic notādū est quòd correctio ad hoc quòd sit debita, vtilis & fructuosa, multas conditiones debet habere: scilicet quia debet esse cum pietate & misericordia, cum discretione & sapientia, cum æquitate & iustitia, cum charitate & amicitia, cum puritate & sanctimonia, cū stabilitate & constātia. Vide in dictionario, in litera Corrigere, parte prima. Sequitur, *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Vbi nota quòd per oleum nitor & fama gloriæ intelligitur: sicut ait Gregor. in homilia. Sed istud est duplex: scilicet oleum iusti, quod scilicet quis intra conscientiam retinet: & oleum peccatoris, scilicet falsa laus adulatoris. Et istud oleum peccatoris fugit Psal. dicēs, *Oleum autem peccatoris* &c. Vnde hic ait August. Quid est, *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum*? Hoc est, non crescet caput meum de adulatione falsa. Falsa laus adulatoris: hoc est oleum peccatoris. Propterea & homines qui falsa laude aliquem irriserint, hoc de illo dicere solent, Vnxi illi caput. Amate ergo arguj à iusto in misericordia. Nolite amare laudari à peccatore cum irrisione. Habetote oleum vobiscum: & nō quæratis oleum peccatoris. Et sic secundum prædicta sensus istius versus potest esse talis: Iustus si viderit me peccātem, non excusabit, sed dolebit: & misericordia motus corripiet me & increpabit de peccato: conans me ad viam salutis ducere. Peccator autem, id est adulator, non sic, sed liniēdo caput meum suis adulationibus blandis & laudibus vanis, excusabit me de peccato: & sic permanere faciet in eo & augmentare illud. Et ideo ô domine Deus non permittas quòd oleum, id est adulatio peccatoris impinguet, id est foueat vel nutriat caput meum: id est diabolū in me, qui est caput omnium iniquorū: ne sic impinguatus & linitus permaneam in peccato, & augmentem illud. Vel sic sub paucioribus verbis: Scio quidem domine quia homo iustus dolet, corripit peccantem, & increpat misericorditer de peccato. Peccator autē suis adulationibus quasi quibusdam vnguentis, pinguedine seu fomentis impinguat & excusat peccatum, & facit delectari & permanere in eo. Ideo ô domine, cum peccauero, da mihi iustum correptorem & increpatorem: vt non incurram pernicioſum laudatorem, seu adulatorem. Vnde super Psal. 19, ait Hieronymus, Ab adulatoribus, non a iustis laudatur peccator: vide versiculum 826. & ibi exemplum de seruitore Alexandri. Item vide versiculum 1985. Item vide Augustinū in sermone de decem virgi

Ibidem.

Correctio multa requirit.

Oleū duplex, iusti & peccatoris.

Adulatio dicitur oleum.

virginibus: vbi sic dicit, Ite potius ad vendentes, & emite vobis. Non consilium dedisse putandæ sunt, sed crimen earum ex obliquo commemorasse. Vendunt enim oleum adulatoris, qui siue falsa siue ignota laudādo, in errores animas mittunt, & eis gaudia vana tanquam fatuis virginibus conciliando, aliquando de his mercedem siue ciborum, siue pecuniæ, siue honoris, siue alicuius commodi temporalis accipiunt, non intelligentibus quod dictum est, Qui vos felices dicunt, in errorem vos mittunt. Melius est autem obiurgari à iusto, quàm à peccatore laudāri. Emendabit me iustus in misericordia, & increpabit me: oleum peccatoris non impinguet caput meum. Ite ergo ad vēdentes magis, & emite vobis: id est, videamus nunquid vos adiuuabunt qui vobis laudes cōsueuerunt dicere, & vos in errorem inducere: vt non coram Deo, sed ab hominibus gratiam quæreretis. Hæc ille. Vel aliter: per iustum potest intelligi ille idem qui peccator correctus: vt idem homo secundum interiorem hominem corripiat se secundum carnem. Vnde hic Augustinus. Humilia cor tuum, crucia cor tuum: & tu teipsum corripies in misericordia. Non enim odisti te cum sæuis in te. Emenda te, & eris in parte iustus: quamuis sis adhuc in emendando peccator. Ex qua parte enim tibi displices, iustus es. Ex qua tibi displicet in te quod iustum est, iniustus es. Vis videre quàm iustus sis? Hoc in te tibi displicet quod & Deo, iam coniunxisti te voluntati Dei: & in teipso non quod ille fecit, sed quod ille odit, odisti. Ex quo autem lapsus, fecisti quæ displicent Deo: ex hac parte iniquus es, peccator es, &c.

2471 **Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum: absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum.**

Hic prædicit Christus persecutionem suorum futurum. Et diuiditur in tres partes: quia primò prædicit suorum futurum persecutionem: secundò pro suis ad Deum facit orationem: ibi, *Custodi me*: tertiò obstinatorum concludit damnationem: ibi, *Cadent*. Prima pars diuiditur in partes tres: quia primò prædicit persecutorum conuersionem: secundò euāgelij prædicationem: ibi, *Audient*: tertiò martyrum persecutionem: ibi, *Dissipata*. Quantum ad primum, sciendum quòd multi in primitiua ecclesia qui fidem Christi impugnabant, postea audiētes prædicationem Apostolorum, & videntes alta signa miraculorum quæ faciebant, conuersi sunt ad dominum: etiam magni philosophi & mundi sapientes: vt Dionysius Ariopagita ad prædicationem Pauli: vt habetur Act. 7. Et sic fidem quā prius impugnabant, postea defensauerunt, & in verbis & orationibus Christi magnam deuotionem habuerunt. Et hoc est quod dicit Christus, *Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis eorum*, scilicet peccatorum: id est, oratio mea & prædicatio mea adhuc placebit eis: vt & deuotè orent dicentes, Dimitte nobis debita nostra, &c. Et sic prędicata fide Christi, sapientes mundi & iudices, Christo & sapientię Christi comparati, absorpti fuerunt: id est, nihilum reputati. Sicut lumen candelæ de nocte multum apparet: sed in præsentia luminis solaris, statim absorbetur, & nihil apparet. Et hoc est quod sequitur, *Absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum*, & est sensus: sapientes & iudices mundi, iuncti petræ, id est, Christo comparati, qui petra dicitur, vel in presentia Christi absorpti sunt & nihil reputati. Et istum intellectum hic ponit August. *Quoniam adhuc oratio mea in beneplacitis*, &c. Quasi dicat Christus, Modò me peccatores vituperant. In primis enim temporibus vndique reprehendebantur Christiani. Adhuc expecta modicum (ait Christus) & oratio mea erit in beneplacitis eorum: quia veniet tēpus quādo ad fidem cōuersi tundent pectus suum, qui modò me vituperant: & dicent, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus, &c. Et vide quod sequitur, *Absorpti sunt iuncti petræ iudices eorum*: id est, iudices magni, potētes & docti iuncti petræ, id est, comparati Christo petræ, absorpti sunt. Accipe iudices eorum, Aristotelem, Platonem, Pythagoram: compara auctoritatem illorum auctoritati euangelistæ: compara illos inflatos crucifixo. Dicamus eis, Vos literas vestras scripsistis in cordibus superborum: Christus verò crucem suam fixit in frontibus regū: Christus mortuus est & resurrexit. Mortui estis & vos: sed volo quærere quomodo resurgatis. Tandiu enim illi iudices videntur aliquid dicere, donec comparentur petrę. Et si inuentus fuerit aliquis eorum hoc dixisse quod dixit & Christus, gratulamur illi, non sequimur illum. Et si dicas, Prior fuit ille quàm Christus. O homo attēde Christum, non quando ad te venerit, sed quando te fecerit. Videte itaque textum Psal. *Adhuc oratio mea in beneplacitis eorum.* Sed fortè dicens, Erunt multi qui contradicant. Sed quid nobis absorpti sunt iuxta petram iudices eorum? quia Christo comparati, sapientia eorum stulta facta est. In cuius figura serpēs Moysi dracones magorum deuorauit. Quia sapientia Christi, stultam ostendit sapientiam huius mundi.

Christo comparata sapiētia mūdi nihil est.

Audient verba mea quoniam potuerunt: sicut crassitudo terræ erupta est super terram. 2472

Hic prædicit euangelij prædicationem. Vbi aduertendum quòd aliter verba Christi penetrabant animos auditorum, & aliter verba aliorum philosophorum. Nam Christus docebat sicut potestatē habens: vt habetur Matth. 7: philosophi autem nō. Erat enim in verbis Christi potestas, quia ipse solus cor audientis potest docere: alij autem philosophi verba ad aures discipulorum mittere possunt, sed corda interius docere non possunt. Et vt ostendit Gregor. Vel docebat sicut potestatem habens, quia suæ doctrinæ adiungebat miracula, quæ homines eleuabant ad suum auditorium. Et hoc est quod hinc ait Christus de gentibus conuertendis: dicēs, *Audient verba mea*: id est, doctrinam meam percipiēt. Et causam adiungit, dicens, *Quoniā verba mea potuerunt*: id est, potestatem habebunt, & hoc penetrando corda auditorum: vel poterunt in operatione miraculorum. Quis enim non libenter audiret illum, quem hodie videret sōlo verbo cæcos illuminantem, claudos erigentem, mortuos susčitantem? & huiusmodi. Vel aliter. Verba Christi potuerunt vltra verba philosophorum: quia verba Christi homines sic fortificant, vt pro ipso mortē non timeāt incurrere. Nó autem sic verba philosophorum, vel aliarum sectarum. Et hunc intellectum hic ponit August. dicens, *Audient verba mea, quoniam præualuerunt.* Quasi dicat Christus, prævalebunt verba mea verbis eorum. Dicta sunt ab eis quædam differē: sed

Verba Christi potestatem habebant.

Greg. 27. moral. cap. 17.

ſed à me vera. *Audient verba mea, quoniam præualuerũt.* Vnde præualuerunt? Quis enim eorum comprehenſus eſt in ſacrificio, cum legibus iſta prohiberentur,& non negauit? Quis ipſorum comprehenſus eſt adorare idolum, & non clamauit, Non feci: & timuit ne conuinceretur? Tales miniſtros diabolus habebat. Sed vnde præualuerunt verba domini? Ecce, ego mitto vos ſicut oues in medio luporũ: nolite timere eos qui corpus occidunt, animã autem non poſſunt occidere: ſed eum timete, qui poteſt corpus & animam mittere in gehennam ignis. Chriſtus, verbis ſuis dedit timorem, ſubiecit ſpem, inflammauit charitatem. Nolite (inquit) timere mortem. Mortem timetis? videte quòd ego prior morior. Ne capillus de capite veſtro pereat formidatis? Videte quòd ego prior in carnem reſurgo. Meritò ergo audiſtis verba eius. Dicebant,& occidebantur: cadebant,& ſtabant. Sequitur, *Sicut craſſitudo terræ erupta eſt ſuper terram.* Ex hoc enim vult oſtendere quomodo in gentibus conuerſis potuerunt verba Chriſti: & illos etiam contra mortem fortes fecerunt. Oſtendit hoc per exemplum. Pinguedo enim quæ ponitur ſuper terram, erumpitur & ſpargitur per terram: qua terra irrigata & impinguata, ampliores fructus producit. Sic cõſimiliter factũ eſt in propoſito. Sancti enim martyres Chriſti verbis fortificati mortem pro Chriſto pertulerunt: ſanguis illorum effuſus eſt ſuper terram: terra illorũ ſanguine irrigata ſicut ex pinguedine, vberiores fructus protulit: quia vnus occidebatur fidelis, & mille conuertebantur de infidelibus. Et ideo de ſanguine ſanctorum martyrum dixit quòd eſt ſicut craſſitudo terræ: quæ erupta eſt & ſperſa ſuper terram. Vnde hic Auguſt. ait, *Sicut craſſitudo terræ,&c.* Cùm enim verba Chriſti prędicarentur à non timentibus, non exilia, non damna, non mortem nec crucem. Non enim mortem ſolam, ſed nec crucem, qua morte nihil videbatur execrabilius. Ipſam dominus ſuſcepit: ne diſcipuli eius mortem quidem non timerent, ſed ne genus mortis horreſcerent. Præualuerunt ergo vt mortem nõ timerent. Sed illæ mortes ſanctorum martyrum omniũ quid fecerunt? Audi quod ſequitur, *Sicut craſſitudo terræ dirupta eſt ſuper terram.* Diſperſa ſunt ſupra terram corpora martyrum teſtium Chriſti. Occiſi ſunt martyres: & quaſi præualuerunt qui occiderunt, ſed præualuerunt illi perſequendo, vt præualerent verba Chriſti prædicando. Et quid factum eſt de mortibus ſanctorum? *Sicut craſſitudo terræ,&c.* Nouimus craſſitudinem terræ cõtemptibilia quęque eſſe. Quæ autem ſunt quaſi cõtemptibilia hominibus, fœcundãt terram. Sed illę omnes mortes factæ ſunt craſſitudo terræ. Quomodo accipit terra quandam pinguedinem de rebus cõtemptibilibus: ſic ex corporibus martyrum quæ contempſit hic mundus, accepit craſſitudinem terra: vt inde ſeges eccleſiæ veracius pullularet.

Matth.10.

Erũpere, extra vel valde rũpere: & ponitur pro exire.

Mors & ſanguis martyrũ fœcũdauit eccleſiam.

2473 Diſsipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum: quia ad te domine domine oculi mei: in te ſperaui, non auferas animam meam.

Oſſa ſignificant fortes in fide & martyres. Greg.20.moral.cap.24.

Hic prædicit ſuorum fidelium perſecutionem. Vbi aduertendum quòd per oſſa intelliguntur ſancti in fide ſtabiles, qui cæteros ſua ſtabilitate in fide confirmant: vt oſtendit Gregor. dicẽs, Quid per oſſa, niſi fortes quique in ſanctæ eccleſiæ corpore deſignantur? Qui quaſi ſuo robore membra cætera continent, dum mores infirmãtium ſtabiliter portant. Et cap.30. oſtendit: Per oſſa fortes eccleſiæ figurati ſunt, in quibus corporis illius tota compago ſolidatur. Et ſic per oſſa eccleſiæ intellige ſanctos Apoſtolos, cæteróſque martyres & cõſtantes fideles. Per infernum verò intellige profundatos in vitiis: quorum domus in inferno poſita eſt. Et ſic infernus ſignificat diabolum & omnes iniquos: vt oſtendit Gregor. ſuper illo verbo Iob 26, Nudus eſt infernus coram eo: dicens, Inferni nomine diabolum omnéſq; damnationis eius ſocios deſignauit: quia ipſe diabolus & omnia eis vaſa corã Deo omnibꝰ virtutibus ſunt vacua. Quid eſt ergo Chriſtũ in perſona fidelium dicere, *Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus infernum*: niſi omnes fortes eccleſiæ martyres & Apoſtoli pro voluntate diaboli & ſuorum malorum hominum ſunt diſſipati: ſcilicet perſecuti martyrizati & mortui? Vnde hic ait Gloſa, *Diſſipata ſunt oſſa noſtra ſecus,&c.* id eſt, fortes noſtri pro voluntate eorum qui ſunt in infernum, id eſt, profundi in vitiis, diſſipati ſunt & martyrizati. Et nota quòd non dicit in infernum, ſed *ſecus infernum*. Quia etſi communi morte ſeu ſorte corporaliter ſunt mortui: non tamen deſcenderunt in infernum vt mali, ſed vita ęterna datur illis. Dicat ergo Chriſtus voce eccleſiæ, *Diſſipata ſunt oſſa noſtra,* id eſt, occiſi ſunt martyres. Et ſic impinguata eſt craſſitudine terra. Vides qualem fructum fecit hæc diſſipatio corporum fidelium: perſecutores fecit fideles, pauperes & abiectos fecit nobiles, imperatores piſcatoribus ſubiecit. Vnde hic ait Auguſt. *Diſſipata ſunt oſſa noſtra.* Sic enim ſaginata eſt eccleſiæ terra: fructum produxit vberrimum de ſtercore craſſitudinis. Sic enim de ſtercore erectus eſt Petrus, erectus eſt Paulus,& principes mũdi ſunt effecti. Qui cùm occiderentur, contemnebantur vt ſtercus ſuper faciem terræ: vt ſtercus inſepulti dimittebantur. Qualiter autẽ modò ſunt exaltati? Vide quod nobilius & præcipuum eſt in mundo, ſcilicet imperator, venit Romam. Quò feſtinat? ad templum imperatoris, an ad memoriam piſcatoris? Sed vnde fuit tanta conſtantia in martyribus? In hoc ſcilicet quia cordis oculos non ad mundum, non ad temporalia, ſed ſolum ad Deum & æterna erigebãt: deficiebant corpore, in Deum mente erigebantur. Et iſtam rationem ſubdens Pſal. ait, *Quoniam ad te domine domine oculi mei: in te ſperaui, non auferas animam meam.* Quaſi dicat, Oculi cordis ad te ſunt intenti vt anima non perdatur: etſi perditur corpus ad tẽpus. Plus figo oculum cordis in promiſſis tuis, quã in minis eorũ. Noui quòd pro me paſſus ſis: quid mihi promiſeris. Ideo in te ſperaui: nõ auferas animam meam: id eſt, non permittas eam auferri, vt ipſorum promiſſis, minis vel cruciatibus à te ſeparetur. Et attende quòd pręuidebat Pſal. quòd Deus aufert à malis multa: quibus ablatis, aufertur à diabolo ipſorum anima. Et idcirco orat, dicens, *Nõ auferas animam meam*: id eſt, illa pro quibus ablatis, anima perditur. Aufert Deus à malis Chriſti amicitiam, angelorum cuſtodiam, charitatis gratiam, intellectus ſapientiam,&c.

Infernus ſignificat omnes malos.

Greg.17.moral.cap.11.

Aufert Deus à malis multa bona.

Cuſtodi me à laqueo quem ſtatuerunt mihi, & à ſcandalis operantium iniquitatem. 2474

Hic Chriſtus pro ſuis ne in perſecutionibus ca-

dant facit orationem. Vbi ſciendum quòd diabolus dupliciter tentãs iuſtos, ipſos ad peccatum nititur inducere: ſcilicet quandoque blandis, quandoque aſperis, quandoque occultè,& quandoque apertè. Tentatio autem blanda, ſiue occulta, laqueus dicitur: quem laqueum multipliciter nobis diabolus parat. vt oſtendit Gregor. dicẽs, Tribus modis hoſtis noſter inſequitur bona noſtra: vt hoc quod rectum coram hominibus agitur, in conſpectu iudicis vitietur. Aliquando namque in bono opere intentionem polluit: vt omne quod in actione ſequitur eo purum mundúmque nõ exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando verò intentionem boni operis viciare non præualet: ſed in ipſa actione ſe quaſi in itinere opponit, vt cum propoſito mentis quiſque ſecurior egreditur, ſubiuncto latenter vitio, quaſi ex inſidiis perimatur. Aliquando verò nec intentionem vitiat, nec in itinere ſupplãtat: ſed opus bonum in fine actionis illaqueat. Et declarat modos iſtos, dicens, Intentionem quippe in bono opere polluit, quia cum facilia ad decipiẽdum corda hominum conſpicit, eorum deſideriis auram tranſitorij fauoris opponit: vt in his quæ recta faciunt, ad appetendum ima fortitudine intuitionis inclinentur. Vnde rectè ſub Iudææ ſpecie de vnaquaque anima ſub laqueo miſeræ intentionis capta, per prophetam dicitur, Facti ſunt hoſtes eius in capite. Acſi apertè diceretur, Cùm bonum non bona intentione incipitur, hinc aduerſantes ſpiritus ab exordio præliantur. Quando verò intentionem violare non præualet, in via poſitos laqueos tegit: vt in eo quod bene agitur, cor operantis ad vitiũ ex latere deriuetur: quatenus quod inchoans aliter propoſuerat, in actione longè aliter quàm inceperat percurrat. Sæpe enim dum bono opere laus humana obuiat, mentem operantis immutat: quæ quamuis quæſita non fuerat, oblata delectat. Cuius delectatione dum mens operantis reſoluitur, ab omni intentionis intimæ vigore diſſipatur. Cũ autem antiquus hoſtis nec principium actionis corrupit, nec in actione laqueos poſuit: duriores in fine laqueos oſtendit: quem tanto nequius obſidet, quanto hoc ſolùm ſibi remanſiſſe ad deceptionem videt,&c. Ex quibus apparet quòd occulta diaboli perſecutio laqueus dicitur: de quo Pſal.141, In via hac qua ambulabam abſcõderunt ſuperbi laqueum mihi. Alia verò eſt tentatio vel perſecutio aperta. Sic enim tentauit martyres & eos perſecutus fuit diabolus. Et iſta talis perſecutio dicitur ſcandalum. Nam ſcandalum, vt dicit Gloſ. Matth.18, eſt dictum vel factum præbẽs alicui occaſionem ruinæ. Et ſic illæ apertæ perſecutiones, quia martyribus præbebant occaſionem ruinæ per impatientiam, ſcandala dicebantur. Et ab his ſcandalis ſuos liberari orat Chriſtus: dicens, *Cuſtodi me à laqueo,&c.*& à ſcandalis operantium iniquitatem. Non enim orat ne martyres habeant perſecutiones, ſed ne perſecutiones illis ſint in ſcandalum: id eſt, in ruinam vel caſum. Vnde hic ait Gloſ. Per laqueos & ſcandala omnia mundi intelligit mala. Laquei enim ſunt blandiciæ decipere volentium,& carnis deſideria. Et ſic per iſta diabolus nõ proficit, nititur ſcãdalis, quæ per inquietos mouet.

Laqueus dicitur tẽtatio occulta diaboli. Gregor.1.moral.cap.38.

Tẽtat diabolus multipliciter.

Thren.1.

2475 Cadent in retiaculo eius peccatores: ſingulariter ſum ego, donec tranſeam.

Cadunt præſciti & prædeſtinati: differẽter tamẽ.

Hic oſtendit reproborum illaqueationem. Vbi notandum quòd quamuis in vita præſenti omnes tam prædeſtinati quàm præſciti multoties cadant in laqueum diaboli: aliter tamẽ & aliter: quia prædeſtinati cadunt,& finaliter reſurgunt. Prouer.24, Septies in die cadit iuſtus,& reſurgit. Reprobi autem ſic cadunt, vt non finaliter reſurgant. Vnde de præſcitis dicunt prædeſtinati, Pſal.19, Ipſi obligati ſunt & ceciderunt: nos autem ſurreximus & erecti ſumus. Cùm igitur vnumquodque à ſuo fine denominetur, ideo præſciti propriè cadere in laqueũ dæmonis dicũtur, nõ prædeſtinati. Et hoc eſt quòd Chriſtus inter prædeſtinatos & præſcitos diſtinguens, in perſona ſui corporis dicit, *Cadent in retiaculum eius peccatores*: id eſt, præſciti: *ſed ſingulariter ſum ego*: id eſt, omnes qui ſunt de corpore meo, non cadunt: *donec tranſeam*: id eſt, tempore tranſitus ex hoc mundo. Vel aliter: vt Chriſtus hic loquatur, nõ pro ſuis, ſed pro ſe. Solus enim Chriſtus laqueis diaboli nõ fuit captus. Omnes enim ſui ante eius mortẽ ceciderũt. Cecidit Petrus, quia Chriſtum negauit: cecidit Ioannes, qui Chriſtum relinquendo, nudus effugit: ceciderunt omnes Apoſtoli, quia omnes relicto eo, fugerũt. Sic igitur omnes peccatores fuerunt, omnes ceciderunt: ſed quantum hoc durauit? certè vſque ad Chriſti tranſitum & mortem: quia poſt mortem reſuſcitatus, miſſo ſpiritu ſancto, eos in bonum confirmauit: ſic quòd amplius cadere nõ potuerunt. Singulariter ergo Chriſtus fuit ſine caſu. Hoc ergo notans Chriſtus ait, *Cadent in retiaculum eius peccatores*: ſcilicet omnes Apoſtoli. Et quãdiu cadent? *Donec tranſeam*: ſcilicet donec tranſeam ad patrem, cadere poterunt: ſed non pòſt, quia cõfirmati erũt. Vnde de ſe dicit, *ſingulariter ſum ego*: qui caſum ſcilicet ſimpliciter ignoro. Et iſtum intellectum ponit hic Auguſt. dicens, *Cadẽt in retiaculo eius peccatores.* Quid de diſcipulis tuis ô Chriſte? Certè ceciderunt, quando omnes te ſolum dimiſerunt, fugientes tempore perſecutionis. Ecce illi qui tibi cohærebant, in tua perſecutione qua inimici te requirebant ad crucifigendum, in laqueum diaboli ceciderunt. Et vnus ille audax qui tibi promiſerat, Quia tecum ſum vſq; ad mortem, audiuit quidem à medico quid in ſe ageretur. Ægrotus febricitans, ſanum ſe dixerat: ſed cordis venam ille tangebat. Ventum eſt ad probationem: vẽtum eſt ad accuſationem: etiam ipſe interrogatus, non ab aliqua magna poteſtate, ſed ab infimo mancipio, & hæc fœmina: ab ancilla interrogatus ſuccubuit. Hoc enim prædixerat dominus, non pręceperat, nõ coëgerat, nondum erat idoneus paſſionis. Videte ergo quàm multi defecerunt, etiam vſque ad primos hærentes ori eius,& ipſi defecerũt. Sed quare hoc? Quia ſingulariter ſum ego, donec tranſeam. Hæc vox ex perſona capitis eſt: *ſingulariter ſum ego, donec tranſeam.* Quid eſt hoc *donec tranſeam*: niſi de hoc mundo ad patrem? Tunc enim confirmabo columnas eius, ſcilicet eccleſiæ: quando per meam reſurrectionem didicerint mortem non eſſe timendam. *Singulariter ſum ego, donec trãſeam.* Cùm enim trãſiero, multiplicabor: quia multi me imitabuntur, multi patientur pro nomine meo. Vnus ſum donec tranſeam: multi in me vnus erunt cum tranſiero.

Ceciderunt omnes præter Chriſtum.

PSALM. CXLI.

VOce mea ad dñm clamaui: voce mea ad dominũ deprecatus ſum. 2476

Iſte

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iste Psal. talem habet titulum, Eruditio Dauid dum esset in spelunca, oratio. Ex isto titulo apparet auctor Psal. qui fuit Dauid. Apparet etiam quòd ad faciẽdum istum Psal. ipse fuit eruditus à Deo: & sic dicitur eruditio Dauid, qua scilicet fuit eruditus à Deo: ac etiam istum Psal. conscripsit, vt per ipsum ipse alios erudiret. vt sit sensus, Eruditio Dauid, qua alios erudit. Ad videndum autem clarius istius Psal. materiã, sciẽdum quòd, vt habetur 1. Reg. 21, fugiẽs Dauid à persecutione Saulis, iuit ad terram Philisthinorum ad Achis regem Geth. Cum autem ibi fuisset cognitus, dixerunt serui regis ipsi regi, Iste est Dauid rex terræ, cui canebãt per choros dicentes, Percussit Saul mille, & Dauid decem milia. Videns autem Dauid se cognitum, cogitauit quomodo ab illis posset euadere. Vnde finxit se fatuũ, & immutauit os suum coram rege: & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ: defluebãt saliuæ eius in barbam. Quod videns rex Geth, reputans eum fatuũ, expulit eũ de domo sua. Et tunc Dauid regressus est infra regnum Saulis, & & fugit in speluncã Odollã. Quod cùm audissent fratres eius, & omnis domus patris ejus: venerunt ad eum illuc. Et conuenerunt ad eum omnes qui erant in angustiis constituti, & oppressi ære alieno: & factus est eorum princeps, fuerúntque cum eo quadringenti viri. Et tunc videns se liberatum de manibus illorum de Geth, & se factum illius congregationis principem, hunc Psal. à Deo eruditus composuit, gratias agens Deo de sua liberatione & de suo principatu. Ex quibus apparet materiã Psal. Diuiditur ergo Psal. iste, secundum literam, in duas partes: quia primò Dauid ostendit sui animi anxietatem: secundò implorat diuinam consolationem: ibi, *Clamaui ad te domine*, &c. dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticum, hic agitur de Christo per Dauid figurato, vt sæpius dictum est superius. Per speluncam autem in qua latuit Dauid, intellige carnem, quam Christus induit, vel sepulcrum, vel mundum. Et sic Dauid in spelunca, est Christus cum suis membris in sæculo, vel Christus in carne, vel Christus in sepulcro. Est ergo tituli sensus. Hic est intellectus Dauid vel eruditio quã habuit Christus dum esset in spelunca: id est, sæculo, vel in carne, vel in sepulcro. Et ista eruditio vel intellectus est quædam Christi oratio. Intentio Psalmistæ est nos ad orãdum monere & inducere. Quibus visis, accedo ad Psal. diuisionem: qui diuiditur in partes duas: quia primò Christi formatur oratio: secundò orationis explicatur intentio: ibi, *Clamaui ad te*. Prima pars diuiditur in duas: quia primò orationis ostenditur multiplex conditio: secundò persecutorum ostẽditur malignatio: ibi, *In via*. Prima pars diuiditur in tres: secundum quòd ostendit tres conditiones quas oratio debet habere: quia scilicet primò debet esse à mundo secreta: secundò debet esse Deo aperta: ibi, *Effundo*: tertiò debet esse humilis & deuota: ibi, *In deficiendo*. Quãtum ad primum, sciendum quòd oratio principalius stat in corde quàm in ore. Sic enim docebat Christus, Matth. 6, dicens, Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ tristes, qui stant in angulis platearum orantes, vt videantur ab hominibus. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum: & clauso ostio ora patrẽ tuum in abscondito, &c. Cuius rationem assignat Chrysost. super Matth. dicens, Est autem oratio quasi quoddam spirituale tributum: quod omnia Deo offert de visceribus suis. Quanto ergo gloriosior est, tanto cautius est seruanda, ne propter homines facta vilescat. Puto autem quòd non hoc ad locum refert dominus, sed ad propositum orantis. In conuentu enim fidelium orare, laudabile est: sicut scriptum est, In ecclesiis benedicite domino. Qui ergo sic orat vt ab hominibus videatur, non Deum aspicit, sed homines. Et ideo quantũ ad propositum suum, in synagoga orat. Cuius autem mẽs orantis solum aspicit Deum: quamuis in synagoga oret, tamen apud se in secreto orare videtur. Hanc ergo orationis conditionem ostendens Psal. corde suo non ad homines, sed solum Deum orando aspicit: dicẽs, *Voce mea ad dominum clamaui*, &c. Quæ verba hic exponens August. ait, *Voce mea ad dominum clamaui*. Nónne sufficeret dicere, *Voce ad dominum clamaui*? Fortè non frustra additum est *mea*. Multi enim clamant ad dominum non voce sua, sed voce corporis sui. Homo ergo interior in quo cœpit habitare Christus per fidem, voce sua, nõ strepitu labiorum, clamat ad dominum. Non enim vbi homo audit, ibi Deus audit. Nisi enim voce corporis clames, te homo non audit. Cogitatio autem tua, clamor est ad Deum. Vide istam partem expositã ver. 1258. De clamore orationis, vide ver. 24. 422. 699. 295. 390. 636. 893. 1258. 1584. Verùm quia nõ solùm oratio clamat ad dominum, sed etiam peccata: ideo exprimẽs Psal. clamorem suum esse orationis, subdit, *Voce mea ad dominum deprecatus sum*. Vnde secundum Aug. quod dixit *clamaui*, exposuit dicens, *Deprecatus sum*. Clamant enim ad dominum & qui blasphemãt. In prima ergo parte clamorem posuit: in secunda parte, clamorem exposuit, quasi ab ipso exigeretur, Quo clamore clamasti ad dominũ? Respondet, *Ad dominum deprecatus sum*. Clamor meus, deprecatio mea, non conuicium, non murmur, nõ blasphemia. Quomodo autem differunt oratio & deprecatio, vide ver. 62. 185. 430. 647.

Triplex conditio orationis.

De conditionibus etiã orationis, vide supra versic. 2466.

Oratio debet esse secreta hominibus.

Effundo in conspectu eius orationem meam, & tribulationem meam ante ipsum pronuncio. 2477

Hic ostenditur quòd oratio debet esse aperta: quia totum cor nostrum ante ipsum debemus aperire, & omne quod in corde nostro est, coram ipso effundere. Quamuis enim nihil possimus Deo occultare, possumus tamen velle occultare. Vnde hic plus notatur voluntas aperiendi cor nostrum, quã voluntatis affectus. Vnde scribitur Psal. 61, Effundite coram illo corda vestra, Sed modum istius effusionis vide ver. 985. Sic Dauid effudit orationem suam coram domino, cum esset in illa Saulis persecutione, vt nos sic facere doceret. Vel aliter: effundere coram Deo orationem suam nihil aliud est, nisi per orationem velle Deo manifestari, non hominibus: velle Deo non mundo placere. Vnde hic ait Aug. *Effundo in conspectu eius orationem meam*. Quid est *in conspectu eius*, nisi vbi videt? Sed vbi Deus non videt, cui omnia nuda sunt & aperta? Sed in isto cœtu rerum temporalium vident homines, vident & animalia: Deus autem videt & vbi homo nõ videt. Ibi ergo effunde precem tuam, vbi solus Deus videt, qui remunerat. Si ab hominibus quæris exaudiri, effunde precem tuam coram hominibus: si autem Deus tibi redditurus est, effunde precem tuam coram Deo. Intra ergo cubiculum tuum: & clauso ostio, ora patrem tuum in ascondito. Claude ostium cordis tui, ne tentator ingrediatur. Tẽtator non cessat pulsare vt irrumpat. Si autem clausum inuenerit ostium, transit. In potestate nostra est claudere ostium cordis nostri, nõ parietum. Sed quid est claudere ostium cordis? Hoc ostium duas habet valuas: scilicet cupiditatis & timoris. Quia aut cupis aliquid terrenum, & sic diabolo aperis ianuam cupiditatis: aut times aliquid terrenum, & sic aperis diabolo ianuam timoris. Cupiditatis ergo & timoris ianuas claude contra diabolum, & aperi Christo. Istas valuas aperis Christo cupiendo regnum cœlorum, & timendo ignem gehẽnarum. Per cupiditatem sæculi diabolus intrat: sed per desiderium æternę vitæ Christus intrat. Per timorem pœnarum temporalium diabolus intrat: per timorem ignis æterni Christus intrat. Ecce, martyres clauserũt cordis ianuam diabolo: sed Christo aperuerunt. Promisit eis multa mundus iste: sed illi irriserunt & clauserunt valuã cupiditatis contra diabolum. Minatus est eis mundus iste, ignes, bestias, cruces, non timuerunt: clauserunt timoris valuam contra diabolum. Sed videamus si aperuerunt illas Christo. Ait Christus, Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Amauerunt ergo regnum æternũ, vbi eos confitebitur Christus: dicens, Venite benedicti patris mei: percipite regnum &c. Confitebitur illos ad dexterã positos. Videamus & si timoris ianuam Christo aperuerunt, quam diabolo clauserũt. Vno etenim loco dominus monet hoc, vt sibi aperiatur, & diabolo claudatur. Nolite (inquit) timere eos qui corpus occidunt, animam autem non possunt occidere. Et statim subiecit, Sed eum timete, qui potestatem habet animã & corpus occidere, & in gehennam mittere. Sic ergo cor tuum claude diabolo, & aperi Christo. Et sic effunde in conspectu eius precem tuam. Intus enim in corde tuo est Christus: ibi habitat, ibi sunt aures eius. Ergo intus apud te ante eum effunde precem tuam. Hic autem potes notare, quomodo aqua multipliciter effunditur: sic & Christus multipliciter effusus est: vide versic. 304. Item quòd multiplex est effusio: 1185. Sequitur, *Et tribulationem meam ante ipsum pronuncio*. Pronunciat quis tribulationem suam ante dominum, quando in tribulationibus vel persecutionibus intus in corde Deum orat: vt dictũ est. Vel aliter: ille pronunciat tribulationem suam ante dominum, qui in tribulatione positus & patientiam habet: confitetur vires quidem patientiæ non à se habere, sed à Deo: tribulationem autem à se & suis demeritis. Vnde hic ait August. Hoc martyr in tribulatione positus loquitur. Quasi dicat, Non arrogo mihi vires meas: sed Deus est in me, qui operatur ipsam virtutem. Et isto modo tribulationem suam ante Deum pronunciabat Psalmista alibi, dicens, In tribulatione mea inuocaui dominum, & exaudiuit de templo &c. Quid est inuocare, nisi intus in corde vocare? vide versic. 206.

Cordis ostium quomodo aperitur vel claditur Christo vel diabolo.

Matth. 10.

Matth. 25.

Matth. 10.

Psal. 17.

In deficiẽdo ex me spiritum meum, & tu cognouisti semitas meas. 2478

Hic ostendit quòd oratio debet esse humilis & deuota. Vbi notãdum, quòd per spiritũ in scriptura significatur superbia. Ad quem intellectum dicebat Christus, Beati pauperes spiritu, id est pauperes superbia. Quod exponens August. 1. de serm. domini in monte, dicit, Legimus scriptum de apperitu rerum temporalium, Omnia vanitas & præsumptio spiritus. Præsumptio autem spiritus, superbiam audaciámque significat. Vulgò etiam superbi magnum spiritum habere dicuntur. Et rectè, quoniam etiam & spiritus ventus vocatur. Quis ergo nescíat superbos inflatos dici & tãquam vento distentos? Quapropter rectè pauperes spiritu, id est humiles, intelliguntur. Requirit ergo oratio, vt in orante omnis spiritus superbiæ deficiat: vt non sese suis meritis exaudiri credat, sed solùm gratia Dei. Et hoc ostendens Psalmista, ait, *In deficiendo ex me spiritum meum*: id est quando oro, spiritus superbiæ deficit in me, & annullatur. Sic etenim martyres in persecutionibus orando omnem spiritum superbiæ annullabant, omne suum bonum non sibiipsis, sed Deo attribuentes: scientes quòd ipsi pressi & persecuti non spiritu suo, cultum Dei affirmantes prædicabant: sed spiritus Dei loquebatur in ipsis. Istum intellectum habet hic Augustinus, dicens, *In deficiendo ex me spiritum meum*: quasi martyr dicat, Defecit spiritus meus, vt non mihi superbè arrogarem vires meas: vt sciam quòd Deus in me operatur ipsam virtutẽ. Vnde martyres suos monuit Christus, dicens, Cum autem tradent vos iudicibus, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Ergo in tribulationibus & persecutionibus tuis deficiat in te spiritus tuus, vt in te loquatur spiritus Dei. Meritò ergo ipsos pauperes spiritu facere volebat: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati ergo pauperes spiritu suo, sed diuites spiritu Dei. Omnis enim homo qui spiritum suum sequitur, superbus est. Subde spiritum tuum vt capias spiritum Dei. Nam si ab alto aquæ defluunt, in valle congregantur. Si in alto steteris, à te defluent aquæ gratiarum, illas perdes. Si in valle humilitatis, in te cõgregabuntur. Quantã autem oratio humilitatem requirat, vide versic. 1139. Aliter istum textum deducit Greg. ex eo quia tribulationes & mundi aduersa humilitatem nobis inducunt. Vnde cum superius dixisset Psal. *Et tribulationem meã ante ipsum pronuncio*: statim subdit, *In deficiendo ex me spiritum meum*. Vnde istum textum ad istum sensum inducit Gregor. super illo verbo Iob 6, Sagittæ domini in me sunt, quarum indignatio ebibit spiritum meum: dicens, Quid enim est spiritus hominis, nisi spiritus elationis? Sagittæ autem domini spiritum hominis ebibunt: cum supernæ animaduersionis sententiæ afflictã mẽtem ab elatione cõpescunt. Sagittæ domini spiritũ hominis ebibunt, quia intentum exterioribus intus trahunt. Et potatus namque Dauid spiritus fuerat, cum dicebat, *In deficiendo ex me spiritum meum, & tu cognouisti semitas meas*. Et rursum, Renuit cõsolari anima mea: memor fui Dei, & delectatus sum, & defecit spiritus meus. Sagittarum ergo domini indignatio spiritum iusti bibunt: quia supernæ sententiæ elatos quos superbos inueniunt, dum vulnerant, humiliant &c. Sequitur, *Et tu cognouisti semitas meas*. Hoc ideo dicit, ostendens quòd humilitas maximè hominem Deo facit acceptum. Quasi dicat, Quia defecit in me spiritus superbiæ: id est tu cognouisti, id est approbasti, semitas meas, id est sęmitas iustitiæ & præceptorum Dei, quas ego obseruo, quas persecutores non vident: de hoc vide versic. 2429.

Oratio humã litatẽ requirit.

Aduersa humiliant.

Greg. 7 mor. c. 2. & 3.

Matth. 5.

Psal. 67.

Spiritus signũ sicut superbiã.

Matth 5.

In via hac qua ambulabam, absconderunt 2479

Universidad de Deusto
Biblioteca

derunt superbi laqueum mihi.

Hic ostenditur superborum malignatio. Et diuiditur in tres partes: quia ponitur primò superborum malitia: secundò superborum ignorantia: ibi, *Considerabam*: tertiò iustorum perseuerans cõstantia: ibi, *Perijt fuga*. Quantum ad primum, sciendum quòd superbus diabolus cum suis membris iusto rectè ambulanti semper insidiatur, & in omni bona actione semper laqueos ponere conatur. Sicut multis exemplis deducit Gregor. dicens, Ecce quidam rebus contentus propriis vllis mundi huius occupationibus implicari valde formidans, quietis suæ commoda perdere: & valde despiciens cum peccatis lucra cumulare, ad hũc hostis callidus veniens &c. vide versic. 345. Vel aliter: vbi per viam intellige Christum: qui est via, veritas & vita. In hac via parare diabolus laqueos nititur, dum nos à Christo separare suis deceptionibus conatur. Quos tamen laqueos directè non ponit in via, sed iuxta viã: quamuis in via ponere conatur. Conantur enim mali laqueum in via ponere, quando nobis Christum diffamant. Vnde hic ait Augustinus. *In via hac qua ambulabã*, &c. Via hęc qua gradiebatur Christus est. Absconderunt ergo in hac via superbi laqueum mihi, infideles qui in me Christum persequuntur: quantum in ipsis est, quantum ad voluntatem eorum, in hac via posuerunt laqueum mihi: in hac via voluerunt me capere. Sed in hac via scandalum ponere non possunt, quia ipsi sunt extra viam. Laqueum autem ponere non possunt, vbi non sunt: in via se putat laqueum ponere paganus, quando mihi dicit, Tu colis Christum crucifixum? quando reprehendit crucem Christi quam non intelligit. In Christo se putat ponere, quod iuxta viam ponit. Insultet ille Christo crucifixo: videam ego in frontibus regum crucem Christi: quod irridet ille, ibi saluor. Nihil est superbius ægroto, qui irridet medicamentum sanum: si non derideret, acciperet ipse medicamentum, & sanaretur: crux illa signum est humilitatis. Ille autem superbia nimia non cognoscit vnde sanetur tumor animæ ipsius. Ego autem agnosco, de cruce non erubesco. Vnde non in occulto porto crucem, sed in fronte. Dicam ergo, *In via hac qua ambulabam, absconderunt superbi laqueum mihi*: quantum in ipsis est: nam iuxta viam posuerunt. Ego autem tutus sum, si de via non declinauero. Ignoras quòd in medio laqueorum gradiaris? nam laquei à dextris, & laquei à sinistris. Laquei à dextris, prosperitas: à sinistris, aduersitas sæculi. Laquei à dextris, promissiones: laquei à sinistris, terrores. In medio laqueorum ingredere: à via noli recedere, vt nec promissio te capiat, nec terror elidat. De laqueis diabolo, vide versic. 1572.

Laqueos nobis parat diabolus in via virtutum.

Greg. 32. moral. c. 19.

Laqueos parat diabolus à dextris & à sinistris.

2480 Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me.

Hic ostenditur superborum ignorãtia. Vbi primò sciendum quòd in scriptura, dexteræ nomine ipse Dei filius intelligitur, qui est virtus Dei patris. Quem sub nomine dexteræ postulabat Iob sibi porrigi, dicens, Operi manuum tuarum porriges dexteram. Quod exponens Gregor. ait, Dexteræ nomine filij Dei designatur: quia omnia per ipsum facta sunt. Operi igitur manuum suarum porrexit omnipotẽs Deus dexteram suam: quia vt abiectum atque in infimis iacens erigeret genus humanũ, incarnatum ad hoc vnigenitum misit: ex cuius nobis incarnatione datum est, vt qui ex voluntate propria in corruptionem cecidimus, vocanti nos Deo quandoque ad incorruptionis gloriã, respondere valeamus. Quid est ergo viro iusto dicere, *Considerabam ad dexteram & videbam*: nisi Christum contemplabar in omnibus tribulationibus & persecutionibus meis? *Et videbam*: scilicet in ipso exempla patientiæ: quæ mihi patientiam conferebant, quia omnis pœna nostra, considerata Christi passione, dulcescit. Nihil enim est tam durum, quin æquo animo toleretur, si passio Christi ad memoriam reducatur. Sequitur, *Et non erat qui cognosceret me*. Ideo enim mali persequebãtur martyres, quia Christum considerabant, quia Christum colebant & confitebantur. Quod Psalmista nunc exprimens ait, *Non erat* (scilicet inter malos) *qui me cognosceret*: scilicet qui me & opera mea approbare vellet, qui in me sibi complaceret. Et quare? quia considerabam ad dexteram, & videbam. Vel aliter: vt per dexteram intelligantur bona æterna: per sinistram verò, bona temporalia, vel laus hominum transitoria. Considerat ergo ad dexteram, qui ea quæ agit vel tolerat, pro gloria æterna facit adipiscenda. Et talis verè videt illuminatus à Deo. Considerat verò ad sinistram qui seipsum vel opera sua dirigit ad tẽporalia bona vel ad laudẽ humanam. Dicat ergo quilibet iustus, dicat quilibet martyr, *Considerabam ad dexteram*: scilicet in meis passionibus: solum ad bona æterna dirigebam oculum cordis. *Et ideo videbam*: quia sicut peccatum & affectio tẽporalium mentem excæcat: sic & affectio æternorum illuminat. Sed dum hæc patienter tolerarem pro gloria æterna, non erat qui cognosceret me: id est, non erat qui cognosceret qua intentione illa patienter tolerarem: scilicet an pro gloria Dei, an pro gloria mundi. Sicut etiam multi Romani & infideles se sponte morti dederũt pro fama nominis sui & gloria mundi acquirenda. Et iste intellectus satis adiuuatur ex verbis beati Augustini hic dicentis, *Considerabam ad dexteram, & videbam*. In dexteram considerabat, & ideo videbat: nam qui sinistram considerat, excęcatur. Quid est in dextera considerare, nisi illa bona considerare, in quibus erunt illi quibus dicitur, Venite benedicti patris mei? &c. Erunt quidam in sinistra: quibus dicitur, Ite in ignem æternum qui præparatus est &c. Fremente ergo toto mundo & minante in persecutionibus, crescentibus vndique insultationibus hominum atq; terroribus: iustus martyr contemnens præsentia, respiciebat in futura. Attendebat ad dexteram, vbi futurus erat: ibi intendebat, & ideo videbat: & ideo omnia ferebat. Illi autem qui persequebantur, non videbant. Ideo cum diceret, *Considerabam ad dexteram, & videbam*: secutus ait, *Et nõ erat qui cognosceret me*. Cum enim toleras omnia, quis nouit quid attẽdas: vtrũ in dexteram oculum dirigas, an in sinistrã? Si enim patiendo laudes hominum quæris, sinistram consideras: si autem promissa Dei quæris, dexterã consideras. Considerans dexteram, videbis: si sinistram, excæcaberis. Sed cum consideras dexteram, non erit qui te agnoscat vel consoletur, nisi dominus. Sic ergo per dexteram Christus hic potest significari: vide versic. 713.

Matth. 25.

Dextera significat bona æterna.

Periit fuga à me: & non est qui requirat animam meam, 2481

Hîc

Fuga duplex.

Hic ponitur iustorum perseuerans constantia. Vbi sciendum quòd fuga duplex est: vna corporalis: & ista etiam viris iustis quandoque licita est: quinimò etiam & Christus fugit quandoque persecutores. Sic enim dicitur Matth. 14, quòd statim post mortem Ioannis Baptistæ Iesus recessit inde, &c. Sic etiam & prælatis quandoque fugere licet. Vnde & Apostolis Christus ait, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Pro cuius tamẽ euidentia sciendum quòd in persecutione aut singulariter quæritur persona prælati: & tũc si ipso fugiente per alios tuta possit remanere ecclesia: fugiat securè exẽplo Christi, qui à facie Herodis fugit in Ægyptum: & exemplo Pauli, qui à fratribus per murum submissus est in sporta: & etiam Christus abscondit se, & exiuit de templo, quando Iudæi tulerunt lapides vt iacerẽt in eum. Et hæc omnia habentur 7. quæst. 1. aduersitas. Cum verò non persona prælati, sed totius ecclesiæ vel fidei salus quæritur: necesse est vt tũc prælatus in bello se exponat pro muro, & animam suam pro ouibus suis ponat: vt exemplo suæ passionis accẽdat, quos diutius doctrinæ sermone confirmare nõ potest: vt habetur vbi suprà. Sic ergo fuga corporali aliquando fugere licet. Alia est fuga spiritualis, qua quis pro fide persecutus consentit aduersariis: & ista nunquam licet fugere. Item notãdum, quòd fugam ab aliquo perire est, non fugere: quod dupliciter contingit: vel quia circunclusus fugere non potest, vt incarcer atus: vel quia fortis animo fugere nõ vult, sed viriliter stare. Et isto modo à sanctis fuga perit. Vnde hic ait Aug. *Periit fuga à me*. Ab illo perit fuga, qui non fugit. Qui autem non fugit, patitur quicquid potest pro Christo: id est, non fugit animo. Nã corpore fugere licet, dicente domino, Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliã. Qui ergo nõ fugit animo, perit ab illo fuga: sed interest quare non fugiat: an quia conclusus est, an quia fortis est. Etenim à capto perit fuga: & à forti perit fuga: quę ergo fuga à nobis timenda est vt pereat? Dominus in euãgelio dicit, Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Mercenarius autem qui nõ est pastor, videt lupum veniẽtem, & dimittit oues, & fugit: quia non est ei cura de ouibus. Talis fuga ab isto perierat, qui dicebat, *Periit fuga à me*. Hæc ergo vox & potest esse capitis nostri, scilicet domini Iesu Christi, qui pro ouibus mortuus est: potest etiam esse & membrorum, scilicet sanctorum martyrum, qui etiam pro Christo sunt passi. Sequitur, *Et non est qui requirat animam meam*. Nota quòd anima alicuius duobus modis quæritur: scilicet ad perdendum. sic enim dicebat Helias Deo, Relictus sum ego solus, & quærunt animam meam. secundo modo quęritur anima ad imitandum: sic Deũ quęrimus quando eius præcepta vel exẽpla imitamur. sic dicitur Psal. 55, Quærite dominum dum inueniri potest, &c. Hic autem Psalmista cum dicit, *Et nõ est qui requirat animam meam*: intelligit secundo modo, scilicet ad imitandum & saluandum. Vnde hic ait Augustinus. *Et non est qui requirat animam meam*. Duobus modis quęritur anima hominis: aut à persecutoribus, aut à dilectoribus. De illis ergo ait qui persequuntur animam eius, *Et nõ est qui requirat animam meam*: vt me imitetur.

Matth. 10.

Matth. 10. Fugere prælato quomodo liceat.

Ioan. 10.

3. Reg. 19.

2482 Clamaui ad te domine: dixi, Tu es spes mea: portio mea in terra viuentiũ.

Hic Psalmista suam orationem explicat, ostendo quid à Deo quærat orando. Et diuiditur in quatuor partes, secundum quatuor quæ à Deo postulat. primò enim postulat veram felicitatem: secundò suam Deo commendat humilitatem: ibi, *Intende*: tertiò in pressuris postulat stabilitatem, ibi, *Libera me*: quartò postulat mundi exire calamitatẽ: ibi, *Educ*. Quantum ad primum, sciendum quòd solus Deus animam nostram potest satiare & quietare, & per consequens ipse solus nos potest beatificare: quia omnia creata sunt bonitatis finitæ & limitatæ: & sic animam nostram replere nõ possunt: quæ est infinitæ capacitatis. Vnde Augustinus 22, de ciuitate Dei, ait, In illa æterna beatitudine, quicquid amabitur aderit: nec desiderabitur quod non aderit. Omne quod ibi erit, bonum erit: & ibi summus Deus summum bonum erit: & quod omnium beatissimum est, ita fore sine fine certum erit. Vnde dicit Psalmista, Beatus vir qui implebit desiderium suum ex ipsis. Iustus igitur suis virtutibus, suis passionibus poterit habere dexteram, non sinistram: æterna bona, non temporalia: ipsum sperat in præmium, non creaturam aliquam. Vnde & Deo dicit, *Clamaui ad te domine*, clamore scilicet cordis orando. Et quid orauerit, ostendit dicens, *Dixi, Tu es spes mea*: id est, obiectum ad quod spes mea tẽdit, quod declarat subdens, *Portio mea in terra viuentium*. Quasi dicat, Spes mea te quęrit habere portionem suam: eo scilicet modo quo te beatis donas in terra viuentium: sic enim & Psal. 26, dicit, Credo videre bona domini in terra viuentium: vide ver. 397. Et latius vide ver. 2130. Vnde hic ait Augustinus. *Clamaui*, &c. id est, quando tolerabam, quando tribulabar: tunc tibi domino dixi, *Tu es spes mea*: id est, pro te habendo hæc tolero: *Tu es portio mea*: non hic, sed in terra viuentium. Dat nobis Deus præmium in terra viuentium: sed seipsum, non aliud à se. Quid enim se amanti dignè daret, nisi seipsum? Hic notandum quòd triplex est terra: scilicet terra viatorum, damnatorum, & beatorum. Terra viatorum dicitur mũdus iste viatoribus omnibus tam iustis quàm malis ad peregrinationem datus. Quam terram qui malè inhabitat, dãnabitur: qui bene, beatificabitur. Prouer. 12, Qui operatur terram suam, satiabitur panibus. Terra damnatorum dicitur infernus, ex eo quòd est in centro terræ: vt dictũ fuit ver. 651. Et hęc est illa terra, de qua dicitur Iob 10, Dimitte me, vt plangã paululum dolorem meum: antequam vadam ad terram tenebrosam, terrã miseriæ & tenebrarum: vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Alia est terra viuentium: scilicet gloria æterna: quæ terra dicitur propter stabilitatem: de qua Matth. 5, Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Vbi Augustinus lib. 1. de serm. domini in monte, Possidebunt illam terram: scilicet de qua ait Psalmista, *Tu es spes mea, portio mea in terra viuentium*. significat enim terra quãdam stabilitatẽ & soliditatem hæreditatis æternæ. vbi anima per bonum affectum tanquam in loco suo requiescit, sicut corpus in terra: & inde cibo suo alitur, sicut corpus ex terra. ipsa est requies & vita sanctorum. De ista ergo terra gloriæ hic dicit Psalmista, *Tu es spes mea, portio mea in terra viuentium*. Vel aliter: per terram intellige corpus Christi de terra formatum: de qua terra dicitur Iob 9, Terra data est in manus impij: quia scilicet corpus Christi datum fuit in manus diaboli: vt ipsum posset persequi, affligere & tradere morti. Vnde prędicta verba exponens Gregor. dicit, Quid enim terræ nomine, nisi

Beatitudo solũ in Deo cõsistit.

Psal. 126.

Terra triplex scilicet viatorum, damnatorum, & beatorum.

Terra viuentium dicitur Christus.

Greg. 9. moral. cap. 21.

Universidad de Deusto Biblioteca

nisi Christi corpus exprimitur? Quis appellatione impij, nisi ipse diabolus designatur? Huius impij manus fuerunt hi qui in redemptoris nostri mortem crassati sunt. Terra ergo data est in manus impij: quia antiquus hostis redemptoris mentem corrumpere per se tentando nō valuit: sed eius carnem per suos satellites ad triduum extinxit, &c. Hęc autem terra, dicitur terra viuentium: quia in Christi corpore nostra vita consistit. Est ergo Deus portio nostra in terra viuentium: quia Deus, quantum ad corpus, nos in corpore Christi beatificat: quia vt anima in diuinitate Christi, sic & nostrum corpus beatificabitur in corpore Christi: iuxta verbum Christi dicentis, Hæc est vita æterna, vt cognoscāt te, &c. *(Ioan. 17.)* Dicat ergo homo de terra formatus Deo, *Tu es portio mea in terra viuentium*: id est, tu es beatitudo mea in Christo: quia corpus Christi solùm bonos & spiritualiter viuentes accipiet in suā portionem.

2483 Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus sum nimis.

Hic suam Deo commendat humilitatē. Vbi aduertēdum quòd humilitas est duplex: scilicet afflictionis & virtutis: vide vers. 616.896.1233. Et ista duplici humilitate humiliati multum sancti fuerūt interius per virtutē: sed exterius per afflictionem. Et de ista duplici humilitate iste intelligitur textus. Quantum ad humilitatem virtutis: quia illa facit orationem à Deo exaudiri: vt patet versic. 40. 315.362.437.463. Ideo vt facilius quilibet martyr & iustus à Deo exaudiatur, dicit, Ego humiliatus sum valde: ideo exaudire me debes: ideo intende ad deprecationem meam. De humilitate verò exteriori & afflictionis, valde humiliati fuerunt pro Christo persecuti, afflicti, membris truncati, excoriati, crucifixi & occisi. Et de ista humilitate Christo dicunt, Pro te Christe ego humiliatus sum nimis, id est, afflictus: ideo & tu intēde deprecationē meam, qua pro vicissitudine harū passionum non aliquod terrenum, sed te pro præmio habere postulo: sicut iam dixi, *tu es spes mea, portio mea*, &c. Sic enim dictū fuit Psal. 17, Tu populum humilem saluum facies, &c. vide ver. 227. Augustinus autem istum versum sic exponit, *Intende ad deprecationem*, &c. Quasi dicat martyr quilibet Deo, Humiliatus sum à persecutoribus: humiliatus sum in confessione. humiliant se iusti inuisibiliter: humiliantur ab hostibus visibiliter. & conformiter eriguntur à Deo inuisibiliter & visibiliter. Inuisibiliter erecti sunt iam martyres: visibiliter erigentur etiam cum corruptibile hoc induerit incorruptionē in resurrectione mortuorum. Et si dicas, Nónne omne quod est nimis tenet extremum & est vitiosum? quomodo ergo iusti humiliati sunt nimis? Ad hoc dicitur quòd Nimis accipitur dupliciter: vide ver. 1607.1647.

2484 Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.

Persecutio duplex, scilicet, corporis & animæ.

Hic iustus in pressuris petit stabilitatem. Vbi sciendum quòd persecutores fidelium in fidelibus duo persequuntur: scilicet animam & corpus, siue alia bona exteriora: vel fidem & vitam. Et vnum istorum persequuntur per se & principaliter: aliud per accidens & propter aliud: scilicet fidem principaliter persequuntur: & illam principalius intendunt extinguere. Corpus autem & alia bona exteriora non per se, sed propter fidem tollendā: vt scilicet persecuti timore perditionis temporalium vel cruciatus corporis præeligant negare fidem. Sic ergo principalis malorum persecutio est cōtra virtutes & fidem. Et ab ista postulat iustus liberari: ne scilicet in persecutionibus malorum vincatur: vt voluntati malorum consentiat pro pœnis corporalibus vitandis. Ad hoc enim diabolus per membra sua agit persecutionē corporis: vt intus in conscietia fiat cordis ruina. Vnde ad istum sensum hic loquitur August. dicēs, *Libera me*, &c. A quibus putas quòd oret vt eruatur? Ab hominibus qui persequebātur? Ita verò ipsi homines sunt hostes nôstri. Habemus alios hostes inuisibiles qui aliter persequūtur: homo persequitur vt occidat corpus: persequitur alius, vt illaqueat animam. Et ideo per vasa sua: quia de illo dictum est, Operatur persecutionem corporis, vt intus fiat ruina cordis. Nam si cadente corpore stat anima: intentio diaboli comminuta est, & nos liberati sumus. Petit ergo nō solum ne corpus ruat, sed ne anima cadat: & sic stabilitatem petit in pressuris, dicens, *Libera me à persequentibus me*, &c. Sequitur, *Quia confortati sunt super me*. Dupliciter enim mali contra iustos confortantur: scilicet primò prosperitate tēporali & malignitate criminali. *(Confortantur mali dupliciter.)* Primò confortantur prosperitate temporali qua mali præ aliis subleuantur & abundant. Et de hac confortatione Iob admiratiuè loquitur, dicēs, Quare impij viuunt, subleuati sunt confortatique diuitiis: semē eorum permanet coram eis: propinquorum & nepotum in conspectu eorum: domus eorū, &c. *(Iob 21.)* Quę verba ad propositū exponens Greg. dicit, *(Greg 15. moral. cap. 18.)* Nisi enim impios patientia diuina toleraret: nequaquam diu vitam in peccatis ducerent. Subleuantur namque dominiis, cum potentes esse incipiunt. Confortantur verò, cum diu in hac vita subsistere permittuntur. Quos enim substātia eleuat in fastu suæ potentiæ: dierum longitudo confortat. Vel certè subleuati & cōfortati referuntur, quia subleuantur honoribus, confortantur rebus. Sed sunt plerique qui honoribus subleuati & diuitiis confortati, ea quæ in hac vita concupiscunt, accipiunt: successione autem sobolis priuātur. Istis nimirum ipsa potentia sua pœna est: cùm & magnam se habere hæreditatem considerant, & hæredes non habent, quibus relinquant. Quid itaque prodest si assint omnia: & desint filij qui successores fiant? Ideo sequitur, Et semen eorum coram eis, &c. vide ibi. Et de ista cōfortatione potestatis temporalis & diuitiarum quam possident mali, dicitur Daniel. 11, Confortabitur rex austri, & dominabitur ditione multa. Et isto modo confortati mali iustos persequuntur. Secundò confortantur iniquitate criminali. Tunc enim confortari dicuntur vitia, quando peccatores agendo vitiosè roborātur. Sic enim Mathathias videndo Antiochum contra Dei populum vitiosè agendo inualescere, dicebat, Nunc confortata est superbia, &c. *(1. Mach 2.)* Et talis confortatio malis est laqueus, ne conuertantur ad pœnitentiam. Hierem. 23, Et cōfortauerunt manus peccatorū, ne cōuerterētur à malitia sua. Et Ezech. 13, Confortastis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret. Isto modo confortata videbatur iniquitas Iudæorū in passione Christi: quando tantum inualuit, vt ipsius perderet vitam. Vnde & Christus dicebat, Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè. *(Psal 68.)* Et hæc cōfortatio maximè nocet, quando fit in prælatis & principibus: cū ipsorū vita speculū sit & exēplar subditorū. Et hoc satis notatur Hier. 5, vbi de subditis dicitur, Indu-

rauerunt faciē suam supra petram, & noluerunt reuerti: & dixi, Forsitan pauperes sunt & stulti. Ibo igitur ad optimates & loquar eis: ipsi enim cognouerunt viam domini. Et ecce, magis multiplicatæ sunt præuaricationes eorum: & confortatæ sunt auersiones eorum &c. Et de talibus sic confortatis, quia bonos persequuntur, dicitur Hierem. 9, Confortati sunt in terra: quia de malo ad malum egressi sunt. quia scilicet de malo quod corpori infligunt, ad malum animæ procedere nituntur. Et ab istis liberari petit Psal. dicens, *Libera me* &c.

2485 Educ de custodia animam meam: ad confitendum nomini tuo me expectant iusti, donec retribuas mihi.

Hic postulat de calamitate istius mundi à Deo educi. Vbi nota quòd secundum August. alia litera dicit, Educ de carcere animam meam: & ad idem redit. *(Carcer siue custodia multiplex.)* Et ideo sciendum quòd triplex est custodia, siue carcer, de quo iusti educi desiderant: scilicet carcer colligationis corporalis, quo carni anima coniungitur. *(Corpus est carcer animæ.)* Corpus enim nostrum carcer dicitur & custodia animæ. Quoniam sicut persona, quantumcumque nobilis, in carcere reclusa, non sua libertate vtitur, sed lege carceris & custodiæ: sic & anima de se nobilis & libera cōiuncta corpori, non plenè sua libertate vtitur, sed ducitur lege carceris: quod sibi in pœnam peccati accidit. Et de isto carcere corporis dicitur Iob 7, Nūquid mare ego sum aut cœtus, quia circundedisti me carcere? &c. Vide de isto carcere in litera Carcer, parte prima, in dictionario. Similiter de secūdo carcere, qui est mundus, parte secunda. Et de tertio carcere, qui est peccatum, parte tertia. Ad propositum ergo, sciēs Psalmista quòd quandiu sub aliquo carcere istorum manet, Deum facietenus speculari nō potest: cupit cum Apostolo dissolui & esse cum Christo. Et hoc est quod Deo dicit, *Educ de carcere*, vel *de custodia animam meam*. Vbi ait August. *Educ de carcere* &c. Carcer est mundus iste. Hoc ergo orat ecclesia, vt de carcere huius mundi educatur: vbi omnia vanitas & præsumptio spiritus. Vel carcer est corpus nostrū. Si enim diceret Educ de carcere corpus meum: securius acciperemus carcerem mundum. Sed fortasse propter aliqua quæ nos tenent desideria terrena, contra quæ dimicamus, dicente Apostolo, *(Rom. 7.)* Video aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ: ideo rectè dicimus, *Educ de carcere animam meam*: id est de hoc mundo, de laboribus & pressuris huius sæculi. Et subdit August. Aliqui autem dixerunt carcerem istum corpus nostrum esse: vt sit sensus, *Educ de carcere animam meā*, id est de corpore: sed iste intellectus vacillat aliquantulū. Quod enim magnum est, *Educ de carcere animam meam*, id est de corpore? Latronū enim animæ & sceleratorum nónne exeunt de corpore in peiores pœnas quàm hic pertulerunt? Quid enim magnum petitur, *Educ de corpore animam meam*: cùm sine ferro necesse sit citò exire? Sed fortè hoc iustus dicit, de corpore festinans exire. Quod si sic festinat, non habet charitatem. *(Phil. 1.)* Audi Apostolum dicentem, Desidero dissolui, & esse cū Christo. Sed audi quod sequitur, Manere autē in carne necessarium est propter vos. Melius ergo accipitur, *Educ de carcere animam meam*: id est de angustia. Gaudenti enim carcer latus est: tristi autem etiam pratum est angustum. Orat ergo se educi ab angustia. *(2. Cor. 2.)* Audi angustias Apostoli, Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? *(2. Cor. 11.)* Qui ergo infirmabatur & vrebatur, nónne in angustiis & carcere erat? Sed istæ pœnæ ex charitate assumptæ coronam parturiunt. Orat ergo de carcere educi, vt perueniat ad coronam. Et hoc est quod subditur, *Vt confiteatur nomini tuo*. Quod de confessione non criminis intelligitur, sed de confessione laudis: quam maximè beati habent in patria: Psal. 83, Beati qui habitant in domo tua domine: in sæcula sæculorum laudabunt te. Ibi enim nō erit quid agere debeamus, nisi amare Deū, videre Deum amatum: & quem amabimus sine fine visum, laudabimus sine fine. Ad quid ergo orat, dicens, *Educ de carcere*, vel *de custodia animam meam*? Hoc ostendit, dicens, *Vt confiteatur nomini tuo*: vt semper te laudet. Sed quia sancti angeli lætanter nostram beatitudinem expectant, vt restāretur iustorū ruina: ideo de ipsis beatis angelis iustis dicitur, *Me expectant iusti, donec retribuas mihi*: id est donec mihi retribuas pro labore coronā: Psal. 17, Et retribuet mihi dominus secundum iustitiam meam, & secūdum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Vel hæc omnia possunt exponi de Christo: nota glosam istius versiculi.

PSAL. CXLII.

2486 Domine, exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationem meam: in veritate tua exaudi me in tua iustitia.

Titulus huius Psalmi est, Psalmus Dauid, quando persequebatur eum filius suus. Hic titulus, quo ad literam, satis patet ex dictis in titulo tertij Psalmi, qui factus fuit in eadem persecutione. Illa enim persecutio durauit pluribus diebus. Vnde & Dauid in illa positus plures Psalmos fecit pro sua liberatione deuotè Deum orando. Sic & inter alios Psalmos hunc fecit quando persequebatur eum filius suus Absalon. Diuiditur autem iste Psalmus secundum literam in tres partes: quia primò Dauid ponit suam postulationem: secundò suæ postulationis adducit rationem: ibi, *Quia persecutus est*: tertiò suæ orationis ponit exauditionem: ibi, *Spiritus tuus bonus* &c. Procede vt Nicol. Quantum verò ad sensum propheticum, notandum quòd iste Psalmus non agit de historia quæ ponitur in titulo, scilicet de persecutione qua Absalon filius Dauid persecutus est Dauid patrem suum: sed agit de significato illius historiæ: vbi per Dauid Christum intellige: per Absalon autem, ipsum Iudam. Nam Absalon interpretatur pax patris: & Iudas erat pax Christi. Vnde & Christus eum suum vocauit amicum, dicens, Amice, ad quid venisti? Vel erat pax Christi ipse Iudas, apparenter quidem, sed non verè. vnde & ipsum osculo pacis tradidit. Vel Absalon interpretatur patris amaricatio. Sic & Iudas fuit amaricatio Christi, quia ipsum Iudæis ad crucifigēdum tradidit: cum tamen esset de numero filiorū Christi, quia inter duodecim electus. Agit ergo Psal. iste de persecutione Christi facta à Iuda, significata per persecutionem Dauid factā à filio suo. Vel per Dauid intellige Christū, quātum ad suū corpus, quod est ecclesia: per Iudā verò, falsos fratres, vel illicitos motus carnis & desideria praua, quibus persequuntur membra Christi. Intentionem monet ad pœnitentiam & deuotam orationem. Quibus visis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

accedo ad Psal.diuisionẽ.Diuiditurergo Psal.iste in A partes quatuor:quia Psalm.primò ponit suam orationem:secundò exponit suam tribulationem : ibi, *Quia persecutus est*:tertiò exauditionis petit acceleratione:ibi, *Velociter exaudi* : quartò suæ exauditionis ostẽdit conclusionem:ibi,*Spiritus tuus bonus*.Prima diuiditur in partes duas:quia primò ponit suam orationem:secundò orationis explicationem : ibi, *Et non intres*.Quantum ad primum,sciendum quòd sicut magnus amor multiplicat desiderium diligentis ad dilectum,multiplicat cogitationes & suspiria : sic & suo modo tribulationis anxietas in orante multiplicat cogitationes & suspiria : quæ per diuersa vel per eadem multiplicat verba. Sicut & Christus in passione positus orans ad patrem, eadem verba duplicauit:dicens , Deus Deus meus B respice in me.Et hoc ad maiorem expressionem suę intentionis. Sic & eandem sententiam sub diuersis *Psal.5.* verbis Psalm.multiplicat:dicens, Verba mea auribus percipe domine , intellige clamorẽ meum : intẽde voci orationis meæ. Et certum est quòd idem est in proposito percipere,intelligere,& intendere. Nec est in talibus locutionibus nugatio : sed suæ intentionis maior expressio. Et isto modo verba idem significantia multiplicando , Psalm.hic orat, dicens,*Domine exaudi orationem meam*:idem aliis verbis repetit,dicens,*Auribus percipe obsecrationem meam*. Idem tertiò sub aliis verbis repetit,dicens,*In veritate tua exaudi me*.Idem quartò , dicens , *In iustitia tua*: supple exaudi me.Anxius enim & afflictus erat qui sic orando verba multiplicabat.Dicat ergo,*Domine* C *exaudi orationem meam*. Verba sunt Christi pro suis membris orantis.De hoc vide versic. 1703. *Auribus percipe obsecrationem meam*. Quid autem sit auribus percipere, vide versic. 788. *In veritate tua exaudi me, in tua iustitia*. Vbi notandum quòd ille verax dicitur,qui obseruat promissa.Promiserat autem Deus *Psal.90.* exaudire ad ipsum deuotè clamantes:dicens,Quoniam ad me clamauit,& ego exaudiam eum , cum ipso sum &c.Dicit ergo , *In veritate tua exaudi me* : id est vt verax videaris , fac quæ promisisti.*In iustitia tua*. Hic notandum quòd omnis nostra iustitia & virtus propriè dicitur iustitia Dei,& nõ nostra.Vnde tunc solum rectè oramus , quando omnem nostram virtutem non nobis,sed Deo attribuimus.Et ideo Christus homo petit se exaudiri non propter D iustitiam suam,sed propter iustitiam Dei totum attribuẽs Deo:vt sic suis membris daret exemplum. Vnde hic ait Augustin. *Exaudi me in tua iustitia*. Hic commendatio est gratiæ : vt vnusquisque nostrum iustitiam suam putet. Hæc enim iustitia Dei est, *Iustitia omnis Dei est, non nostra.* quam vt habeas, Deus tibi dedit. Nam qui voluerunt de sua iustitia gloriari ,quid de illis dicit Apostolus?Testimoniũ (inquit) eis peribit:quia zelum *Rom.10.* Dei habent,sed non secundum sciẽtiam.De Iudæis loquitur.Quid est,non secundum sciẽtiam?Quam enim tu cõmendas vtilem scientiam , nunquid illam quæ cum sola fuerit inflat : quæ nisi comitata fuerit caritate,non ædificat ? Non vtique ipsam, *1.Cor.8.* sed illam scientiam comitem charitatis,magistram humilitatis. Vide si ipsa est:zelum Dei(inquit) ha- E *Rom.10.* bent:sed non secundum scientiam. Exponit,quam dicit scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam , & suam volentes statuere , iustitiæ Dei non sunt subiecti. Qui ergo volunt constituere iustitiam suam? *Rectus quis dicitur.* Qui quod bene fecerint , sibi imputant:quod malè,Deo.Omnino peruersi.Denique recti erũt, cùm hoc ipsum conuerterint. Peruersus es ideo , quia quod malè,Deo:quod bene, tibi. Rectus autẽ eris, quando quod malè feceris,tibi:quod bene feceris, Deo.Non enim ex impio iustè viueres : nisi ab illo iustus factus fuisses , qui iustificat impium. Inquit ergo Psalm.*In veritate tua exaudi me,in tua iustitia*:non in mea.Ad me enim cũ respicio , nihil aliud meum quàm peccatum inuenio. Vel aliter , per iustitiam *Iustitia dicitur Christus.* Dei Christum intellige.Vnde Gregor.16.mor.cap. 15 , exponens illud Iob 23 , Æquitatem proponat contra me:sic ait,Quis alius nomine æquitatis,nisi mediator Dei & hominum Christus Iesus intel- *1.Cor.1.* ligitur:de quo scriptum est, Qui factus est nobis à Deo sapientia & iustitia ? Quæ scilicet iustitia dum in hunc mundum contra vias peccatorum venit, antiquum hostem vicimus , à quo captiui tenebamur. Ipse enim Christus sicut est lux illuminans nos,nos autem illuminati : sic & est iustitia iustificans,nos iustificati. vt ostendit Gregor. 18. moral. cap.32.vide ibi.Quid est ergo dicere, *In veritate tua exaudi me, in tua iustitia*:nisi in Christo exaudi ? quia per Christum omnes nostræ orationes exauduntur à Deo. Ideo ecclesia suas orationes per Christum terminat:dicens , Per dominum nostrum Iesum Christum &c:vide versic.1439.

Et non intres in iudicium cum seruo tuo:quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. 2486

Hîc suam orationem explicat. Vbi sciendum *Finẽ suũ ignorat quilibet.* quòd quilibet quantumcumque perfectus sit,iudicium districtum Dei debet ex multis timere,maximè terminum vitæ suæ ignorat qualem habebit. Et ideo misericordiam, non iudicium Dei quærere debet. Et ad istum intellectũ inducit istum versum Gregor.dicens,Sicut qui de malis conuertan- *Greg.29.moral.c.9.* tur ad bonum , vel qui de bonis ad mala redeant: sic etiam nec de te quid tuis meritis agatur intelligis.Et sicut alienum nullatenus comprehendis:ita etiam tuum terminum prænoscere non vales. Iam enim quantum ipse proceeris,scis.Sed quid adhuc de te in occultis Deus sentiat,nescis. Iam tuę iustitię acta consideras:sed & quã districtè apud Deum pensentur,ignoras.Vę etiam labili vitæ hominum, si remota pietate iudicetur : quia districtè discussa inde ante oculos districti iudicis , vnde se placere suspicabatur,obruitur.Vnde rectè domino per prophetam dicitur , *Ne intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens*. Vel *Iustitia nostra respecto diuinæ iustitiæ est immunda.* ideo hoc orat Psalm. quia omnis nostra virtus vel iustitia diuinæ iustitiæ comparata , sordida & non pulchra videtur : sicut lumen candelæ respectu luminis solis , obscuritas esse videtur. Vnde ad istum intellectum hunc versum inducit Gregor.super illo verbo Iob 28,Non dabitur aurum obrizum pro ea : dicens, Quid autem per aurum obrizum , nisi *Greg.18.moral.c.29.* angeli sancti designantur:qui rectè & aurũ vocantur,& obrizum aurum:quia fulgent claritate iustitiæ:obrizum,quia nullum habent contagium culpæ? Homines verò iusti quandiu in hac corruptibili carne mortaliter viuunt , aurum quidem possunt esse, sed obrizum omnino non possunt : quia corpus quod corrumpitur , aggrauat animam , & deprimit terrena habitatio sensum multa cogitantem. Nam quamuis in hac vita ex magna iustitiæ claritate resplendeant : nequaquam tamen ad purum peccatorum sordibus carent:Ioanne attestante , qui ait , Si dixerimus quoniam peccatum non *1.Ioan.1.* habemus:

habemus : nos ipsos seducimus,& veritas in nobis A non est. Vnde & propheta deprecatur : dicens , *Ne intres in iudicium cum seruo tuo , quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens*. Sed econtra superbi non *Superbi distuare cũ Deo volunt.* formidant cum Deo intrare in iudicium:iustitiam suam diuinæ iustitiæ præponẽtes:& cum Deo disputantes atque dicentes , Quare ieiunauimus , & non aspexisti:humiliauimus animas nostras,& nescisti?Quasi dicat,Fecimus quod iussisti:quare non reddis quod promisisti ? In iudicium cum Deo intrare non formidant, qui Deo dicunt, Quare viam *Hierem 12.* impiorum prosperatur , bonum est omnibus qui minus agũt? &c. Sed quid talibus respõdeat Deus, audi Augustinum hic dicentem , Denique talibus superbis loquitur Deus per prophetã:dicens,Quid B vultis in iudicio contendere mecum?Omnes dereliquistis mẽ,dicit dominus. Quid vultis mecum in iudicio contendere,& iustitias vestras commemorare ? Commemorate iustitias vestras:& ego noui facinora vestra. Quomodo approbabo iustitiam, *Matth.11* vbi dãnabo superbiam ? Meritò ergo humilis Psal. discens à capite,quoniam mitis est & humilis corde:*Ne intres* (inquit) *in iudicium cum seruo tuo*. Quasi dicat , Nolo tecum habere causam , vt ego proponam meam , vt tu conuincas iniquitatem meam. *Angeli corã Deo nõ iustificantur.* Timeo ergo,quoniam scio quòd non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Et aduerte quòd non dicit,Non iustificabitur in conspectu tuo omnis homo : sed dicit,*omnis viuens*. quia etiam angeli non sunt mundi in comparatione Dei. Vnde Bernard. hunc passum exponens ait , *Non intres in iudi-* C *cium* &c. Non ait omnis homo:sed *omnis viuens* : ne fortè putes eum angelicos spiritus excepisse. Viuunt enim & ipsi : & eo verius , quo propius assistũt ei apud quẽ est fons vitæ. Nihilominus etiam & iusti viuunt:sed ex Deo,non coram Deo:munere eius, non in eius comparatione. Iustitia eorum recta est,pura,firma,sublimis : sed adhuc longè inferior, quàm diuina:non enim innata est eis,sed collata à Deo. vt natura ipsa quantum ex se est , non *Homo coram Deo iustificari non potest.* modò iustitiæ , sed etiam iniustitiæ capax inueniatur.Quãto magis ergo homo terrenus coram Deo iustificari non poterit?Vnde & Gregor.5.mor.cap. 26.super illo verbo Iob 4,Nunquid homo Dei cõparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? dicit , Humana iustitia diuinæ iustitiæ compa- D rata, iniustitia est. Quia & lucerna in tenebris fulgere cernitur:sed in solis radio posita , tenebratur. Recta namque credimus , quæ exterius cernimus: sed cum minimè interna cognoscamus , quomodo iustitiam nostram Deo cõparare valemus?Quisque enim veri⁹ de tenebris iudicat , quãto ei verius claritas lucis constat.Qui enim lucem videt,scit quid de tenebris extimet.Nam qui cãdorem lucis ignorat:etiã obscura pro lucidis approbat. Vnde & Iob 26, dicitur, Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo:aut apparere mũdus natus de muliere? Quasi dicat,nõ.Vide super hoc Greg.l.17.mor.c.8.

Quia persecutus est inimicus animam meam , humiliauit in terra vitam meam. 2487

Hîc Psalmista exponit suam tribulationem. Et primò exponit suam tribulationem ex toleratione aduersitatum:secundò ostendit vnde sumat consolationem:ibi,*Memor fui*.Quãtum ad primum,sciendum quòd iustus ex duobus hic tribulatur : scilicet quo ad corpus ex toleratione aduersitatum:secundò quo ad mentem ex tentatione viciorum. secundum ostendit ibi,*Collocauit me*.Quantũ ad primum, sciendum quòd in scriptura humiliari multoties stat pro affligi & aduersitatibus concuti:vnde humiliãtur, qui aduersitatibus percutiũtur. Sic enim dicitur Psalm.44, Humiliasti nos in loco afflictionis,cooperuit nos vmbra mortis.Et quia inimicus *Persequitur nos diabolus aduersitatibus.* noster diabolus multas nobis aduersitates immittit, vt nos ad desperationem perducat:ideo necesse est vt ad Deum recurramus orando.Sic & hic Psal. ait , Domine exaudi orationem meam &c.Et quare? *Quia persecutus est inimicus misericordiam meam* &c. Sic enim persecutus est Iob , multas inferendo aduersitates,Sic persecutus est Ioseph:sic & populum Dei in Ægypto:sic & sanctos martyres : sic & in fine mũdi per Antichristum persequetur fideles. No- *Persequitur nos Deus & diabolus.* tandum ergo quòd quandoque etiam temporaliter nos persequitur amicus, quandoque inimicus: immò quandoque Deus ipse. Sed differentia est in hoc : quia Deus vel amicus aliquando persequendo intendit eius vitæ saluationem & emendationem quam persequitur:Diabolus autem vel inimicus persecutione intendit vitæ perditionem.vt notat Gregor. super illo verbo Iob 19 , Quare perse- *Greg.14.moral.c.25.* quimini me sicut Deus?dicens,Persecutor namque bonus Deus est:sicut de semetipso ore prophetico dominus dicit,Detrahentem secretò proximo suo, *Psal.100.* hunc persequebar. Cùm verò sanctus quisque flagellari permittitur , scit quòd persecutionem contra commissa vicia, ex interna dispensatione patiatur. Crudeles autem persecutorum mentes cum potestatem feriendi appetunt contra bonorum vitam,non studio purgationis,sed liuoris facibus accenduntur.Et quidem hoc faciunt,quod omnipotens fieri permittit. Sed dum vna causa cum Deo etiam per ipsos agitur, non tamen voluntas vna in eadem causa seruatur:quia cum omnipotens Deus amãdo purgationem exhibet , iniustorum prauam sæuiendo maliciam exercet. Sic ergo eandem persecutionem nobis infert Deus & inimicus noster diabolus,sed fine diuerso : & in eadem persecutione Deus nobis est amicus , & diabolus inimicus. De quo hic dicit , *Quia persecutus est inimicus animam meam*. Hoc enim dicit & caput nostrum Christus: dicunt & membra.Quod hic ostendens Augustin. ait, *Quia persecutus est* &c. Persecut⁹ est planè diabo- *Persecutus est diabolus Christũ & etiã Iudæa.* lus animã Christi : persecutus est & Iudas animam magistri.Et nũc ad persecutionem corporis Christi idẽ diabolus manet:Iudæus autem inde succedit. Non tamen deest de quo dicat & corpus, *Quia persecutus est inimicus animam meam,humiliauit in terra vitam meã* : id est humiliare voluit.Quid est enim *humiliauit in terra vitam meam*:nisi , incuruauit in terra vitam meam?Quid enim agit nobiscum persecutor diabolus , nisi vt relicta spe cœlesti , terrena sapiamus?Si persecutori cedimus , terram diligimus.Et ille quidem quantum in illo est , hoc agit:& si hoc nobis non contingat , illi tamen apertè sæuiendo vel occultè insidiando, conantur deducere in terra E vitam nostram.

Collocauit me in obscuris sicut mortuos sæculi : & anxiatus est super me spiritus meus , in me turbatum est cor meum. 2488

Hîc ostendit suam tribulationem ex tentatione

Universidad de Deusto
Biblioteca

vitiorum. Ad hoc enim diabolus nos persequitur A per tribulationes & aduersa, vt ad peccatum mentem inducat. Et intentionem suam hic notans Psal. ait, *Collocauit me in obscurũ.* Quid enim obscura dicuntur proprius, quàm peccata: quibus totus intellectus obscuratur & efficitur cæcus? Sopho.3, Ambulabunt vt cæci: quia domino peccauerunt. Dicit ergo, *Collocauit me*: scilicet diabolus, quantú in eo fuit: *In obscuris*, id est in tenebris vitiorum. Et hoc *sicut mortuos sæculi*: id est sicut cæteros spiritualiter in hoc sæculo mortuos: quos ad desperationem vel ad peccatum inducit. Propter quæ anxiatus est super me spiritus meus: scilicet quærens refugium. Et quod inuenit refugium, nisi pœnitentiam: qua carnem domat & subiicit spiritui? Quod notãs dicit, *Et in me turbatum est cor meum.* Hæc enim B conturbatio pœnitentiæ est Deo summum sacrificium. Psalm. 50, Sacrificium Deo spiritus contribulatus &c. Vel aliter: vt iste versus sit dict⁹ à Christo capite. Vbi primò notandum quòd sicut aliud est mortuus Dei, aliud mortuus Deo: ita aliud est mortuus sæculi, & aliud mortuus sæculo. Nam mortui Dei sunt illi qui peccatis moriuntur: propter quod fiunt membra Christi & viuũt in Christo: quibus dicebat Apostolus, Mortui enim estis: & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Sed mortui Deo sunt qui cum Deo non viuunt. Sic mortui sæculo sunt qui sæculo renunciauerũt & Deo viuunt. Sed mortui sæculi sunt quos sæculũ in peccatis mortuos tenet: de quibus dicit Christus, Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Dicuntur ergo mortui sæculi, omnes qui lege naturali nascuntur originali culpa infecti. Et istis omnibus debito naturæ moriuntur, quia propter originale peccatum statutum est omnibus hominibus semel mori. Christus autem quia non fuit peccato obnoxius, non fuit mortuus sæculi, nec debito naturæ mori obligabatur: sed voluntariè pro nobis mortem suscepit. Sed in hoc fuit deceptus diabolus: quia credidit Christũ esse inter mortuos sæculi. Et ideo ipsum fuit persecutus ad mortem: & post in obscuro sepulcro fuit positus: sicut cæteri mortui sæculi. Et hoc totum notans Christus dicit de inimico diabolo, *Collocauit me in obscuris sicut mortuos sæculi.* Quod hic exponens Augustinus dicit, D Christus enim pro nobis mortuus est: sicut mortuus sæculi. Qui ergo sunt mortui sæculi? & quomodo Christus non erat mortuus sæculi? Mortui sæculi dicuntur mortem ducentes ex peccati propagine. Sed Christus venit per virginem assumens carnem, non peccatum carnis. Illi autem, scilicet inimici, quem peccatorem putabant Christum, tanquam mortuum sęculi deputabant: sed ille non erat qui dicit, Venit enim princeps mundi huius, & in me non habet quicquam: hoc est, nullam culpam in me reperiet, quare mori debeam: sed voluntate morior, vt per mortem innocentis illi liberarentur à morte, qui habebant vnde morerentur. Et sic diabolus deceptus collocauit me in obscuris: id est in sepulcro, tanquam mortuos sęculi. Sequitur, E *Et anxiatus est super me spiritus meus.* Alia litera habet, *Et tædium passus est in me spiritus meus*: quod ad idem redit, id est tristitiam passa est anima mea. vt quando dixit, Tristis est anima mea vsque ad mortem. *Et in me turbatum est cor meum. In me* (inquit) non in aliis: quia Apostoli qui mihi inhærant turbationem passionis fugientes, me solum reliquerunt. Et me ipsum quia mori videbãt, aliud aliquid putauerũt.

Obscura dicũtur peccata.

Mortuus sæculi quid est, & quid mortuus sæculo.

Coloss.3.

Matth.8.

Ioan.14.

2489 Memor fui dierum antiquorum: meditatus sum in omnibus operibus tuis, & in factis manuum tuarum meditabor.

Hic ostendit vnde sumat suam consolationem: & consequenter gratias agit: ibi, *Expandi.* Quãtum ad primum, sciendum quòd recordatio beneficiorum receptorum cõsolationem ingerit, & spem ad alia recipiendum. Cum ergo quis memoratur, quàm gratiosè Deus creauit hominẽ, quàm ipsum dignitate dotauit: non debet desperare post peccatum, sed magis spem venię sumere, & ad ipsum benefactorem recursum habere. Et ex hoc consolatur Psalm. in suis afflictionibus: dicens, *Memor fui dierum antiquorum:* quibus scilicet fecisti cœlum & terram: quibus creasti hominem ad imaginem & similitudinem tuam: quibus ad te reuertentibus offensas dimisisti: & in istorum recordatione spem sumẽs de pietate tua, obliuiscor miseriarum mundi. Et vide quòd Psal. tria genera operum Dei meditatur: scilicet primò opera creationis: dicens, *Memor fui dierum antiquorum:* scilicet quibus à principio mundum creasti. Secundò opera conseruationis. Quomodo enim starent creata nisi Deus illa conseruaret? Et quantum ad hoc, dicit, *Meditatus sum in omnibus operibus tuis*: scilicet in omnibus considerau esse veritatem tuam illorum conseruatiuam. C Tertiò opera recreationis: scilicet quòd carnem assumens, & manibus extensis in cruce mundum redemit. Et quantum ad hoc, dicit, *Et in operibus manuum tuarum meditabor.* Vel aliter, iustus considerans vitam Christi, quę in omnibus suis operibus nobis veræ virtutis dedit exemplum: Christo dicit, *Memor fui dierum antiquorum*: scilicet quibus mũdum creasti. Postea vertit se ad incarnationem Christi: dicẽs, *Meditabor in omnibus operibus tuis* &c. De hoc vide versic. 1268. 1269. Vnde primum sensum ponit hic Augustin. dicens, *Memor fui dierum antiquorum* &c. Corpus Christi hic loquitur, & vnusquisq; Christi gratia iustificatus inhærens illi in charitate & humilitate deuota, dicit, *Memor fui dierũ antiquorum: meditatus sum in omnibus operib⁹ tuis*: hoc scilicet, quòd omnia bona tu fecisti, & quòd nihil constituisset, quod à te constitutum non esset. Creatura tua mihi spectaculum facta est. Quæsiui in operibus artificẽ, & in omnibus conditis conditorem: vt scilicet ex hoc intelligeret quicquid boni in se esset, ab illo factum esse: ne suam iustitiam constituere volẽs, iustitiæ Dei subiectus non esset. Respice ergo conditorem vitæ tuæ, iustitiæ & salutis auctorem. Meditare in facturis manuum eius: quia & iustitia quę in te est, ad manum eius inueniés pertinere. Noli ergo putare te aliquid operari, nisi inquantum malus es. Auertere ab opere tuo in te, ad opus illius qui te fecit. Vt enim sis, ille operatus est: vt bonus sis, si bon⁹ es, ille operatur. Dicat ergo, Inspexi opera tua, & cognoui: quia nihil boni in nobis esse potest, nisi à te fiat, qui nos fecisti.

Bona omnia sunt à Deo: mala à nobis sunt.

Phil.2.

2490 Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi.

Hic consequenter ex consideratione operum Dei illuminatus gratias agit. Extensio enim manus significat gratiarum actionem cum petitione. Notandum quòd homines orando multipliciter manus suas expandunt: scilicet quandoque expandimus

Expandimus manus multipliciter.

dimus manus ad terram: & tunc significamus nos A imitari Christi humilitatẽ in incarnatione & passione. Quandoque manùs expandimus sursum ad cœlum: & tunc significamus Christi ascensionem quam imitari debemus operibus nostris, vt tota nostra intentio & spes illuc feratur, quò Christus ascendit. Quandoque expandimus manus in modum crucis: & tunc significamus nos imitatores Christi passionis, omnia aduersa patienter tolerãdo. Prædictis ergo modis orando iste manus suas expandit. Vnde hic ait Gl. *Expandi manus meas ad te:* id est, in oratione expandi manus meas in formam crucis. Vel per manum intellige opera, quæ iustus ad Deum expandit, dum illa dirigit in Deum. Sequitur quid sic orando petat, *Anima mea sicut terra sine aqua tibi:* quasi dicat, Anima mea ex se est sterilis B & infructuosa: sicut terra sine aqua. Ideo tibi illam expando, vt ipsam tua gratia perfundas. Vnde hic ait Augustin. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*: id est complue me ad faciẽdum fructum bonum. Dominus enim dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. *Anima mea sicut terra sine aqua tibi*: sitire tibi possum, me irrigare non possum. Abũdat mare, inũdat, copiosum est: fluctuauit, sed amarum est. Aruit anima mea, irriga eam: quia sine te est velut terra sine aqua tibi. Vel per ista verba petit in persona aliorum irrigari doctrina sacræ scripturæ. Vnde prædicta verba exponit Greg. & dicit, Verba sanctæ prædicationis sicut pluuiam sustinemus cũ vera humilitate, ariditatem nostri cordis agnoscimus, vt potu sanctæ prædicationis irrigemur. Vn- C de rectè Deo per Psalm. dicitur, *Anima mea sicut terra sine aqua tibi.* His doctrinæ fluentis propheta infundi nos admonet: dicens, Sitientes venite ad aquas. Qui dum in extrema iam parte sæculi, verba prædicationis accipimus, quasi ad imbrem serotinum cordis nostri os aperimus &c. Notãdum etiã quòd ista possunt esse verba Christi, qui pro nobis manus extẽdit in cruce: Psal. 27, Extollo manus meas ad templum sanctum tuũ. De hoc vide versic. 400. Et nota quòd Christus multa expandit pro nobis. Primò expãdit rete ad capiẽdũ aduersos: Thren. 1, Expandit rete pedibus meis. Secundò expãdit nubem ad protegendum conuersos: Psal. 77, Expãdit nubem in protectionem eorum. Tertiò expandit alas ad supportationem infirmorum: Deuter. 32, D Expãdit alas suas & assumpsit eos &c. Quartò expãdit manus ad collationem beneficiorum: & huic expansioni multi sunt ingrati, propter quod conqueritur Esaiæ 25, dicens, Expandi manus meas ad populum incredulum &c.

Anima sine aqua est, quæ caret gratia.

Gregor.20. moral. cap.2.

Esaiæ 55.

Expãdit Christus multa pro nobis.

2491 Velociter exaudi me domine: defecit spiritus meus.

Hic suæ exauditionis postulat accelerationem. Et hoc propter duo: quia dilatio exauditionis est sibi damnosa: secundò quia acceleratio est sibi fructuosa: ibi, *Auditam fac.* Circa primũ duo facit: quia postulat accelerationẽ suę exauditionis. Primò ratione sibi dispositi: secundò ratione imminentis periculi: ibi, *Non auertas.* Quantum ad primũ, scien- E dum quòd inter omnia quæ disponunt hominem, vt à Deo mereatur exaudiri: est humilitas quę omnem superbiã excludit. De hoc vide versic. 40. 315. 362. 437. 463. Volẽs ergo Psalm. ostẽdere se dispositum vt meritò exaudiatur, ostẽdit se humiliatum: dicẽs, *Velociter exaudi me* &c. *defecit spiritus meus.* Quid enim per spiritum nisi superbia significatur? vide

Spiritus superbiam significat.

versi. 2478. Quid est ergo dicere, *Defecit spiritus meus,* nisi Defecit superbia mea, humilis sum effectus? Si ergo defecit spiritus in me, impleat me spiritus tuus. Iã enim sum pauper spiritu. In quo enim viuit spiritus suus, ille superbus est: spiritu suo viuit, qui extollitur contra Deum. Vnde hic ait August. *Velociter exaudi me domine, defecit spiritus meus.* Hæc enim est causa vt citò exaudias: quia pauper spiritu iam factus sum. In quo enim viuit spiritus eius, ille superbus est: suo spiritu extollitur contra Deum. Vnde scriptum est, Auferes spiritum eorum, & deficient, & in puluerem suum reuertentur: vt scilicet iam humiles effecti, seipsos cognoscant, dicentes, Memento mei, quia puluis sum. Et tunc securè poterit Deo dicere, *anima mea sicut terra sine aqua tibi.* Quæ enim terra tam sicca sicut est puluis? Velociter ergo exaudi me, complue me, confirma me, ne sim puluis quem proiicit vẽtus à facie terræ. Quia ergo defecit spiritus meus, emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis faciem terræ. Et notandum quòd oratio vt velociter exaudiatur, tres cõditiones debet habere: quia scilicet debet esse fidelis, & non timida: humilis, & non superba: feruens, & non tepida. (vide alias cõditiones orationis supra versic. 24. 66. 2476.) Sine istis enim ad Deũ non ascendit. Vnde Bernard. ait, Timida quidem oratio cœlum non penetrat: quia constringit animam timor immoderatus: vt dicatur oratio non solũ ascẽdere, sed neque procedere possit. Temeraria & superba oratio non ascendit: quia Deus superbis resistit, nec gratiam meretur, sed pœnam. Tepida autem oratio in ascensu languescit, & deficit eo quòd non habet vigorem. Quæ verò fidelis, humilis & feruens fuerit oratio, cœlum penetrabit. Vnde certum est quòd redire vacua non possit. Sed quia hic Psalmista postulat velociter exaudiri, notandum quòd duplex est velocitas: scilicet quædam bona, & quædam mala. Velocitas bona est triplex: scilicet velocitas increpãdi malitiam, quia morbo medicina velociter adhiberi debet. In cuius figuram angelis, qui doctores significant dicitur Esa. 18, Ite angeli veloces ad gentem cõfusam & dilaceratam. Secunda est velocitas executionis boni per efficaciam. Quãdo enim quis potest facere bonum, tardare non debet: quia nescit, quandiu sibi posse durabit. Vnde dicitur Prouerb. 22, Vidisti hominem velocem in operibus suis &c. Et Eccles. 31, In omnibus operibus tuis esto velox: & omnis infirmitas non occurret tibi. Tertia est velocitas audiendi sapientiam. Iacob. 1, Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram. Secundò est velocitas mala. Et hæc est triplex. Prima effrenatè irascendi. Eccles. 7, Ne sis velox ad irascẽdum: ira enim in sinu stulti requiescit. Secunda inordinatè loquendi. Prouerb. 29, Vidisti hominem velocem ad loquendum: stultitia magis speranda est quàm correctio. Tertia est iniustè nocendi: Psal. 13, Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Matth.5.

Psal.103.

Psal.102.

Psalm.1.

Oratio vt exaudiatur tres conditiones debet habere.

Velocitas multiplex.

2492 Non auertas faciem tuam à me, & similis ero descendentibus in lacum.

Hic ostendit quòd accelerationem suæ exauditionis petit ratione periculi imminẽtis. Vbi notã- *Lacus significat peccatũ.*
dum quòd per lacum significatur peccatorũ profunditas: vide versic. 423. Patet etiam ex nomine & proprietate quòd lacus peccatum significat. Primò ex nomine. nam lacus dictus est receptaculum

aqua

aquatum:qui aquas recipit, & receptas non emittit. Quid autem aquarū nomine, nisi pœna & miseria nostra designatur:Psal.68,Saluū me fac Deus, quoniam intrauerūt aquæ vsque ad animam meā: vide ibi versic.1089. Peccatum ergo dicitur lacus, quia ad modum laci cōtinet aquas miseriarum & pœnarum: quia omnis mundi miseria & pœna in peccato & propter peccatum consistit. Significat etiam lacus peccatum nomine proprietatis. Nam, vt dicit Magister, de proprietatibus rerum lib.10, In Æthiopia est lacus: de quo qui biberit, ardore libidinis exardescit. Sic facit & peccatū: quia potantes voluptatem peccati non satiantur, sed magis ad voluptatem incenduntur. Dicitur etiam ibidem quòd in Achaia est quidam lacus, de quo qui biberit, statim moritur. Et talis lacus est peccatū: quia anima quæ peccauerit, statim moritur. Ezechiel 18.Est ergo huius versiculi sensus, *Ne auertas faciem tuam à me*:id est misericordiam tuā, quæ per faciem designatur.vide versic.732. Vel per faciem intellige Christum, vt dictum est versic.2208. *Ne auertas faciem tuam à me*:quia scilicet si auertas,similis ero descendentibus in lacū:id est,sicut & cæteri cadam in peccatum.Vnde hic ait Augustinus. *Ne auertas faciem tuam à me*:quia si auerteris,similis ero descendentibus in lacum. Peccator enim cum venerit in profundum malorum,contemnet. Illi descēdunt in lacum,qui confessionem perdunt. Lacum appellat scriptura plerunque iniquam profunditatem: ad quam cum venerit peccator, contemnet. Quomodo cōtemnit? Quia iam nullam Dei reputat esse prouidentiam:aut si reputat,se ad eam pertinere non putat. Proponit sibi peccandi licentiam sine spe veniæ,habenis iniquitatis effusis. Non dicit,reuertar ad dominum,& reuertetur ad me. Nō audit, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos. Peccator ergo veniēs in profundum malorū, contemnet. A mortuo enim tanquam si non sit, perit confessio. Vel aliter:ista verba possunt esse Christi hominis dicētis patri, *Ne auertas faciem tuam* &c.Vbi notandum quòd per faciem Dei, Deus verbum intelligitur:vide ver.459. Hæc enim facies vnita erat humanitati Christi:quæ si separata & aduersa fuisset,anima illa sicut & cæteræ peccare potuisset.Ad cuius euidentiam quærūt doctores,si anima Christi aliquo modo peccare potuit. Ad quod respōdet Magister lib.3,dist.13, dicens quòd anima Christi verbo manēti vnita,peccare nō poterat: sed si vnio illa cessaret,tunc posset peccare,& per consequens in lacū peccati cadere. Et hoc insinuans Christus, hic dicit Deo, *Non auertas faciem tuam à me*: id est,ne diuidas verbum tuum ab anima mea:quia si verbū à me auerteris vel separaueris, tunc ero similis descendentibus in lacum:id est aliis hominibus in lacū peccati cadētibus. Et nota quòd lacus est multiplex. Primò lacus inficiens culpabiliter: scilicet peccatum:Thren.4,Lapsa est in peccatum via. Secundò est affligens pœnaliter:qui est pœnitētium. de quo Hierem.37,Ingressus est Hieremias in locū laci. Tertiò est lacus detinens temporaliter:scilicet purgatorium vel limbus.de quo Zachar.9,Tu autē in sanguine testamenti tui eduxisti vinctos tuos de lacu,in quo non erat aqua.Quartò est lacus cōcludēs æternaliter:scilicet infernus.de quo Esa.14, Lucifero dicitur,Detracta est vsq; ad inferos superbia: ad infernū detraheris in profundum laci. Qui ideo lacus dicitur,secūdum Greg.quia quos semel ceperit, semper fluctuantes & trepidos tormentis circumfluentibus absorbet.Iste lacus inferni clausos tenet damnatos. Esa.24, Congregabuntur in congregatione vnius fasciis: & in lacum claudentur ibi in carcere.

Contēnit peccator,& quomodo.

Malach.3.

Eccles.17.

Quæstio. Christus an peccare potuerit.

Lacus multiplex.

Greg.9.moral.cap.45.

Auditam fac mihi mane misericordiam tuam:quia in te speraui. 2493

Hīc ostēdit quòd acceleratio suæ exauditionis est fructuosa. Nā sua oratione petit Dei misericordiam,quæ nobis est magnæ vtilitatis. Quod patet ex tribus:primò quia mentem à vitiis purificat:secundò quia mentem in agendis illuminat:ibi,*Notā fac*: tertiò quia mentem à dæmonibus liberat: ibi, *Eripe me*.Quantum ad primum, sciendum quòd in scriptura sicut per noctem obscuram significatur peccatum:sic per diē, cuius prima pars est mane, significatur gratiæ status. Vnde de nocte peccati dicitur,Rom.13,Nox præcessit:dies autem appropinquauit. Quia igitur præsens vita sine peccato non ducitur:ideo quandiu hic viuimus, ambulamus in nocte.Sed decursa nocte vitę præsentis,erimus in claro mane lucentes in gratia absque omni peccato.Et hoc est quod hic postulat Psalmista, vt Dei misericordia ipsum ad illud clarum mane perducat,vbi amplius peccare non possit,dicens, *Auditam fac mihi mane* &c.id est post noctem vitæ præsentis,post peccatorū tenebras.Mane enim est post finem sæculi:cū clarè videbimus quod modò credimus. Vnde hic ait Augustinus. *Auditam fac mihi* &c. quasi dicat,Ecce,in nocte sum præsentis sęculi,donec nocturna transeat iniquitas: in te speraui, sed cum mane venerit,quod speramus videbimus. Si enim quod non videmus speramus, per patiētiam expectamus: patiētiam quærit nox,sed lætitiā dies donat.Vel aliter:vt per mane intelligatur vltimum iudicium:quod mane dicitur,quia ibi erit manifestatio cordium. Et hoc ostendit Gregor.super illo verbo Iob 8,Si mane me quæsieris,non subsistam: dicens, Mane enim dicitur illa vltima manifestatio cordium,quæ in aduētu iudicis apertis cogitationibus,quasi post noctis tenebras demonstratur.de quo nimirum mane per Psalmistam dicitur,Mane astabo tibi, & videbo.In illo autē mane vltimi iudicij dabitur sententia cōtra malos,quæ ab ira Dei procedet:quibus videbitur Deus iratus. Et ita audient vocem iræ dicentis,Discedite à me maledicti &c. Electi autem audiēt vocem misericordiæ Dei, dicētis,Venite benedicti patris &c.Istam ergo vocem in illo mane iudicij,quæ est vox misericordiæ, postulat iste audire:vt sit de illorum numero, quibus dicetur, Venite benedicti &c.Et hoc est quod orans dicit,*Auditam fac mihi mane* (id est in die iudicij)*misericordiam tuam*:id est vocem misericordiæ.Et si dicas, Quid hoc petere oportet: quoniam sicut tunc & boni audient sententiam damnatorum,sic & mali audient vocationem bonorum?Respōdeo, Etsi mali illam audient: non tamen sibi dictam,sed solum bonis.Et hoc notans dicit, *Auditam fac mihi*: id est vt mihi dicatur,Venite &c.Vel per mane intellige Christi incarnationē.Et hoc propter multa: quia scilicet in tempore incarnationis,sicut in mane temporali. Primò fuit mundus illustratus splēdore diuinæ sapientiæ:Esa.58, Tūc erumpet quasi mane lumen tuū,& sanitas tua citò orietur. Exodi 19,Iā aduenerat vigilia matutina, mane inclaruerat(scilicet diuinę natiuitatis)& ecce, audiri cœperunt tonitrua:id est comminationes tormētorum: & micare fulgura:id est promissiones præmiorum.

Mane significat vitā bonam.

Mane significat iudicium vltimum. Gregor.8.moral.cap.23.

Quæstio.

Mane significat incarnationē Christi.

Et

Et sic fuit quando filius Dei fuit natus:& ideo claritas Dei in eius natiuitate circunfulsit pastores, Luc. 2. Hanc claritatem affectabat Tobias videre, dicens, Ego beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndum claritatem Hierusalem.Secundò mundus fuit irroratus rore cœlestis gratię: Osee 6, Misericordia vestra quasi nubes matutina,& quasi ros mane transiens.Exod.16,Mane quoque cecidit ros per circuitum castrorum. Iste est ros refrigerās animam contra æstum concupiscentiæ, & fœcundans fructibus meritorum: qui distillans in fornacem ignis ardentis,fecit mediū fornacis quasi ventum roris flātem.Dan.3,Istum rorem petebat propheta,dicens, Rorate cœli desuper, & nubes pluāt iustum &c.Tertiò fuit mundus tunc vigoratus vigore diuinę potentię:Esa.33,Domine miserere nostri:te enim expectauimus:esto brachium nostrum in mane &c. Et Osee 6, In tribulatione sua mane consurgent ad me,& dicent, Venite ad dominum: quia ipse cepit & saluabit nos:percutiet & sanabit nos.Isto ergo mane inuenimus dominum.Prou.8, Qui mane vigilauerit ad me, inueniet me. Sic est sensus istius versiculi: *Auditam fac mihi mane misericordiam tuam:quia in te speraui*: & hoc per Christi incarnationem. ideo dicit *mane*, id est in Christi incarnatione: quæ (vt dictum est) per mane significatur.

Tob.13.

Esa.45.

Via Christi sunt virtutes quas ostēdit. Greg.23.mor. cap.16.

Notam fac mihi viam in qua ambulem : quia ad te leuaui animam meam. 2494

Hīc ostendit quòd in agendis, Dei misericordia mentē illuminat.Vbi notandum quòd invia quam sibi petit Psalmista notificari, est Christi incarnatio:quæ via dicitur,quia per illam ad patriam dirigimur. Vnde Christus ratione diuinitatis dicitur patria:sed ratione humanitatis,dicitur via: ipso dicente,Ego sum via,veritas &c.Quod ostēdit Greg. super illo verbo Iob 28, Deus intelligit viam eius: dicens,Aliter sapientia Dei habet viam:& aliter locum. Viam habet per humanitatis transitum: locum verò habet per statum diuinitatis. Inde enim non transit vnde coęterna est:sed inde transit,vnde propter nos apparuit temporalis. Sic namque in euangelio scriptum est, quia egrediens dominus à Hiericho transibat:duo autem cæci sedentes iuxta viam,clamauerunt dicentes,Domine miserere nostri,fili Dauid.Ad quorum vocē,sicut illic scriptum est,stetit Iesus, & lumen reddidit illis. Quid est autem transeundo audire, stando autem lumen restituere:nisi quòd per humanitatem suam nobis misertus est,qui per diuinitatis suę potentiam à nobis mentis nostræ tenebras exclusit? Quòd enim propter nos natus & passus est, quòd resurrexit,ascendit in cœlos,transit Iesus: quia nimirum hæc actio temporalis est.Sed stans nos retigit & illuminauit: quia non sicut illa dispensatio verbi temporalis, ita verbi æternitas transit:quæ in se manens, innouat omnia.Stare enim Dei est, incommutabili cogitatione mutabilia cuncta disponere. Qui ergo voces petentium transiens audiuit, stans lumen reddidit: quia etsi propter nos temporalia pertulit, inde tamen nobis lucem tribuit,vnde habere mutabilitatis transitum nescit. Sic ergo per viam intelligitur incarnatio Christi. Et hæc via nobis erat necessaria:quia si volumus ad patriam peruenire, necesse est & cognoscere viam. Pergere enim nostrum ad patriam est bene operari: quod sine Christo facere non valemus, quia in ipso est omnis viæ nostræ regula. Vnde hic ait Augustinus. *Notam fac mihi viam* &c. Non sufficit hic sperare:sed necesse est aliquid agere,donec peruenīamus ad patriam. Vnde in alio loco dicitur, Deum exquisiui manibus meis nocte coram eo.Tāquam diceret,In tempore noctis meæ Deū exquisiui manibus meis. Manibus enim quæ rendus est in nocte Deus:id est bonis operibus.Sed fortè ne per te ipsū te credas acturū aliquid,vt merearis perduci ad mane:dic Deo, *Notā fac mihi viā in qua ambulem*:id est ipsum Christū. ideo Deus ipsum dominum tanquā in testa carnis misit. Ambula ergo ad formam serui, id est Christi incarnati:vt peruenias ad formam Dei.Vel aliter:vt per viam intelligamus virtutes quas Christus suis exēplis nobis ostendit:vt ostendit Greg.dicens,Via incarnatæ sapientiæ est omnis actio quam temporaliter gessit: viæ eius sunt viuendi ordines,quos ad se venientibus præbuit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit,quot bene viuēdi vias monstrauit. Humilitatis eius vias propheta conspexerat: cum suspirans dicebat,In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Hinc rursum de vnoquoque iusto dicitur, Qui curat vt per dominicæ humilitatis exempla gradiatur,à domino gressus hominis dirigetur: & viam eius cupiet nimis. Viæ istæ visione despectæ sunt:sed intellectu reuerēdæ.Aliud quippe est in eis quod cernitur, & aliud quod expectatur. Vias ergo domini intelligere, est & humiliter tolerare transitoria,& perseuerāter expectare mansura:vt exemplo dominico ęterna quęratur gloria, probis temporalibus comparata:& non quod hic quis tolerat,sed in id quod expectat, intendat &c. De ista ergo via Christi, dicat Christo quilibet iustus, *Notam fac mihi viam in qua ambulem*: id est doce me exempla tuæ virtutis, quæ valeā imitari.Sequitur,*Quia ad te leuaui animam meam*. Quasi dicat, Ad te leuaui animam meam,quasi vas ad fontem. Imple ergo me,quoniam ad te leuaui animam meam. Qualiter anima ad Deum per orationem leuatur, vide versic.344.Hic nota quòd multa ad Deum leuare debēmus:scilicet animam, oculos,manus, & faciem:vide versic.993.

Psal.76.

Psal.118.

Via est Christus incarnatus.

Ioan.9. Greg.19.moral.c.3.

Marc.10.

Eripe me de inimicis meis domine : ad te confugi : doce me facere voluntatem tuam : quia Deus meus es tu. 2495

Hīc ostendit quòd Dei misericordia mentem à dæmonibus liberat. Sunt enim hostes & inimici nostri duplices:scilicet visibiles,& inuisibiles, dæmones & homines.Dæmones nos principalius impugnant:sed homines mali tanquam dæmonis instrumenta. Et ideo hic inimicos principaliter vocat dæmones:qui nos inuisibiliter impugnant,qui malos vt Iudam sua malitia replent. Ab istis inquam per Dei misericordiam postulat liberari, dicēs,*Eripe me de inimicis meis dom:ne*.Vnde hic ait Augustinus, *Eripe me de inimicis meis* &c. Non ego hic inimicos homines cogito. Non est enim colluctatio aduersus carnem & sanguinem: sed aduersus principes & potestates, aduersus mundi rectores &c.Sed cuius mundi? Non cœli & terræ:sed mundi tenebrarum harum,id est iniquorū quibus dicitur, Fuistis aliquando tenebræ:nunc autem lux in domino.Rectores mundi tenebrarum,id est rectores

Inimici nostri sunt dæmones.

Ephes.6.

Ephes.5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

res iniquorum. Contra hos habemus luctamẽ, prę- A
lium magnum. Nobis est hostem nõ videre & vin-
cere, diabolũ scilicet & angelos eius. Rectores nõ
illius mundi, de quo dictũ est, Et mundus per ipsum
Ioan.1. factus est: sed illius mundi de quo dicitur, Et mun-
Ioan.13. dus eum non cognouit. Eripe ergo me de inimicis
meis. Inimicum dico, non Iudam, sed diabolum qui
Iudam impleuit. Illum patior visum, illum expu-
gno non visum. Accepit enim buccellam Iudas, &
intrauit in eum Sathanas: vt iste Dauid persecutio-
nem pateretur à filio suo. Quàm multos implet sa-
thanas, indignè accipiẽtes buccellam ad iudicium
1.Cor.10. suum. Quicumque enim manducat & bibit indig-
nè, iudicium sibi manducat & bibit. Non malum
est quod datur: sed bonum malo in iudicium da-
tur. Bene esse non potest, malè accipienti quod bo- B
num est. Vel ista verba possunt esse verba Christi
orantis ad patrem tempore suæ passionis, vt de ma-
nibus Iudæorum eriperetur. De hoc vide tres ver-
sus Psalmi 58. scilicet versicul. 938. 939. 940. Se-
Fugere à Deo vel ad Deum quomodo quis potest. quitur, *Ad te confugi*. Peccator enim fugit à Deo:
sed pœnitẽs fugit ad Deum. Fugit peccator à Deo,
voto non facto: sed fugit ad Deum pœnitens simi-
liter voto non facto. Quomodo enim quis facto
fugere potest à Deo vel ad ipsum confugere, qui est
vbique: Sed dicitur fugere, qui ab ipso se vellet ab-
scondere: sed ad ipsum confugere, qui voluntate
seipsum Deo exponit. Dicat ergo, *Ad te confugi*: qua-
si dicat, Adam fugit à facie domini: & abscondit se
inter ligna paradisi. Sed quò quis à Deo fugere po-
terit, cum alibi Psalm. dicat, Quò ibo à spiritu tuo,
& quò à facie tua fugiam? si ascendero in cœlum,
tu illic es &c. Fugit ergo voto, non facto. Et consi-
militer nunc dicit, *Ad te confugi: doce me facere volun-*
tatem tuam: quia Deus meus es tu. Quasi dicat, secun-
Deus est totũ bonũ nostrũ. dum Aug. *Doce me facere voluntatem tuam.* Quia si me
non docueris faciam voluntatem meam, nõ tuam.
Doce ergo me facere voluntatẽ tuã: Non enim tu es
Deus meus, & ego magister meus: sed tu magister
meus, tu Deus meus. O confessio plena, *tu es Deus*
meus. Quasi dicat, Tu es factor meus: tu es refector
meus: tu es totum bonum meum: quia tu es Deus
meus: te patrem quæro propter hæreditatem: tu es
Deus meus, non solum dator hęreditatis: sed etiam
ipsa hęreditas. Dominum te quęro propter redem- D
ptionẽ: tu es Deus meus. Patronum te quæro pro-
pter liberationem: tu es Deus meus. Postremò à te
creatus, à te recreari cupio. Tu es Deus meus, qui
me creasti per verbũ: qui me recreasti per verbum.
Sed creasti per verbum Deum manentem apud te:
recreasti per verbum carnem factum propter nos.
Consimiliter orat vir iustus Psal. 24, Dirige me in
veritate tua, & doce me: quia tu es Deus saluator
Docet nos Deus multa. meus. Et nota quòd Deus nos multa docet: scilicet
primò nos docet sapientiam ad cognitionem eli-
gendorum: Sap. 8, Sobrietatem & prudentiam do-
cet, & iustitiã & virtutem: quibus nihil vtilius est
in vita hominibus. Secundò docet misericordiam
ad cõpassionem proximorũ: Psal. 24, Docebit mi-
tes vias suas. Vniuersæ autem viæ domini, miseri- E
cordia & veritas. Tertiò docet iustitiam ad emen-
dationem delictorum: Ioan. 14, Paracletus autem
spiritussanctus, quem mittet pater in nomine meo:
ille vos docebit omnia.

2496 Spiritus tuus bonus deducet me in
terram rectã: propter nomẽ tuũ domi-
ne viuificabis me in æquitate tua.

Hìc ostendit suæ exauditionis conclusionem.
Tria enim postulauerat Psal. scilicet vt viam eundi
ad patriã doceretur, dicens, *Notam fac mihi viam* &c.
secundò vt ab inimicis eriperetur, dicens, *Eripe me de*
inimicis meis domine: tertiò vt à Dei misericordia pro-
tegeretur, dicens, *Auditam fac mihi mane misericordiam*
tuam. Et in istis tribus ostendit se à Deo exauditum.
Et secundum hoc tria facit. Primò ostẽdit per viam
rectam se ad patriam deduci: secundò per Dei gra-
tiã ab inimicis liberari: ibi, *Educes*: tertiò se per Dei
misericordiam inimicis perditis protegi: ibi, *Et per-*
des. Quantum ad primum, sciendum quòd spiritus
Spiritus domini duplex: scilicet bonus & malus. domini est duplex: scilicet malꝰ & bonus. Ipse enim
diabolus qui est spiritus malignus voluntate sua
mala: tamen dicitur spiritus domini, quia à Deo
creatus: inquantum creatura à Deo factus bonus. B
Vnde de ipso dicitur 1. Reg. 16, quòd spiritus do-
mini malus irruebat in Saul. Ecce enim quòd vnus
& idem spiritus appellatur spiritus domini, & spi-
ritus malus. Domini enim est spiritus & bonus per
naturam: sed malus per desiderium voluntatis in-
iustæ. Alius autem dicitur spiritus domini bonus:
scilicet spiritussanctus vel sancta inspiratio eius,
quæ nos semper ad bonum erudiens inducit. de
quo Sap. 12, O quàm bonus & suauis est spiritus
tuus in nobis domine &c. Spiritus enim hic bo-
nus nos mirabiliter docens ad patriam ducit, dum
sua inspiratione cor nostrum multipliciter tangit:
vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 4, Quasi *Greg.5.mor. cap.20.*
furtiuè suscepit auris mea venas susurrij eius: dicẽs, C
Susurrium quippe occulti verbi, est hæc ipsa aspi-
ratio locutionis internæ. Venæ autem susurrij di-
cuntur causarum origines, quibus hæc ipsa aspira-
tio ducitur. Quasi enim venas susurrij sui spiritus
bonus aperit, cum nobis spiritus latenter insinuat:
quibus modis ad nostræ mẽtis intelligẽtiæ aurem
venit. Aliquãdo enim nos amore, aliquando terro-
re cõpũgit: aliquãdo pręsentia quã nulla sint ostẽ-
dit, & ad æterna diligenda desideriũ erigit: aliquan-
do prius æterna indicat, vt pòst temporalia vilescãt:
aliquando nostra nobis mala aperit, & ad hoc nos
vsque vt alienis etiam malis condoleamus, extẽdit:
aliquandò aliena mala nostris obtutibus obiicit,
& compunctos nos mirabiliter à nostra prauitate
Gloria æterna datur meritis sed gratia. corrigit &c, quia ergo talibus spiritus boni inspi- D
rationibus ducimur ad vitam æternam: ideo istum
spiritum à malo distinguens Psalmista, Deo dicit,
Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. Quasi di
cat, secundum Aug. *Spiritus tuus bonus deducet me* &c.
quia spiritus meus malus deduxit me in terrã per-
uersam. Et quid ego meruì? quę mea opera bona si-
ne tuo adiutorio computantur? vnde impetrarem
digniúsque essem deduci à spiritu bono in terram
rectam? Quæ opera mea vel quæ merita mea? Cer-
tè nulla sunt: sed propter nomen tuum viuificabis
me. Attendite gratiæ commendationem, qua gra-
tis salui facti estis: *propter nomen tuum* (inquit) *viuifi-*
cabis me. Non nobis domine, non nobis, sed nomini *Psal.113.*
tuo da gloriam: quia propter nomen tuum vitifi-
cabis me: & hoc, *in æquitate tua*, non in mea iustitia.
Non quia ego meruì: sed quia tu misereris. Nã si
meũ ostẽderẽ meritũ, nihil abs te mererer, nisi sup-
pliciũ. Et nota q̃ triplici vita viuificamur à spiritu
Dei bono. s. vita naturæ, vita gratiæ, & vita gloriæ.
Hic autem intelligit de vita gloriæ, quæ solũ habe-
tur in terra recta. s. in terra viuentiũ. quæ terra recta
dicitur, quia nihil ibi curuũ vel obliquũ esse potest.

Educes de tribulatione animã meã, 2497
& in

& in misericordia tua disperdes inimi- A
cos meos.

Hìc ostendit quòd per misericordiam liberabi-
tur ab inimicis: quia & à tribulatione præsenti li-
Tribulatio hic quare iustis datur. berabitur, & inimici sui dispergentur. Vbi scien-
dum quòd sicut fructus terræ nõ colliguntur, nisi
prius semina in terra sparsa mortificentur: sic nec
præmium cœleste possidetur, nisi prius hic per va-
rias tribulationes caro nostra mortificata fuerit.
Gregor.10. moral.c.21. Quod deducit Gregor. dicens, Peccatoris lumẽ in
die est, sed obscuritas in vespere: quia in præsenti
vita felicitate attollitur, sed aduersitatis tenebris
in fine deuoratur. Iusto autem meridianus fulgor B
ad vesperum surgit: quia quanta sibi claritas ma-
neat, cum iam occumbere cœperit, agnoscit. Hinc
Eccles.1. Psal.126. namque scriptum est, Timenti Deum bene erit in
extremis. Hinc per Psalm. dicitur, Cum dederit di-
lectis suis somnum, ecce hæreditas domini. Quia
in huius adhuc vitæ certamine positus, cum se cõ-
sumptum putauerit, vt lucifer orietur: quia foris
cadẽs, intus renouatur. Et quo magis exterius tri-
bulationes tolerat, eo verius virtutum lumine in-
terius coruscat. Et infra ait, Tanto namque spes in
Deum solidior surgit, quanto pro illo quisq; gra-
uiora pertulerit. Quia nequaquam retributionis
gaudium de æternitate colligitur: quod non hic
prius pia tribulatione seminatur. Hinc per Psalm.
Psal.125. dicitur, Euntes ibant, & flebant mittentes semina
sua: venientes autem veniẽt, cum exultatione por-
tantes manipulos suos. Hinc Paulus discipulos ad- C
Act.14. monet, dicens, Per multas tribulationes oportet
nos introire in regnum Dei &c. Ex quibus apparet
quare tribulatio iustis in præsenti datur: vt scilicet
per illam interius purgati, & finaliter ab illa edu-
cti, æterno præmio coronentur. Et hoc est quod
hic notans Psalm. ait, *Educes de tribulatione animam*
meam. quoniam vt habetur Psal. 33, Multæ tribula-
tiones iustorum: & de omnibus his liberabit eos
Tribulatio animam purificat. dominus. Per tribulationem enim præsentẽ & ve-
nenum peccati expellitur, & malum pœnæ in iu-
stis terminatur. Vbi notandum quòd, vt dicit Al-
bertus, 3. meth. Fulmen animalia venenosa emun-
dat à veneno. Quia suo calore extinguit in eis hu-
midum venenosum: & postmodũ expirat virtute
fulminis, qui etiam venenosus est, & liberatur ca-
dauer ab vtroque veneno. Sic spiritualiter. Nã præ-
sens tribulatio est quasi fulmen quoddam occidẽs
nos, quo ad mundum: emundat tamen à veneno
peccati, id est concupiscẽtia, quæ est quoddam ve-
nenum corporis, quia malum est pœnæ. Sed modo
prædicto purgat, quia primò humorẽ venenosum
peccati consumit, deinde ipsa etiam postmodũ ex-
pirat: quia exiguum est & cum tædio tempus vitæ
nostrę. Et per consequens tunc liberamur ab vtro-
que veneno: scilicet culpę & pœnę. Vnde Ambros.
super Psalmum primũ dicit, Deus per tribulationẽ
ad pœnitentiam cogit, vt per pœnitentiam vratur
& consumatur illud accidẽs malum impietatis, &
pereat: & locus ille animę qui erat impietatis, post-
modum pateat ad receptionem virtutis & gratiæ. E
Et hoc est quod dominus de iustò tribulationẽ pa-
Psal.90. tiente dicit, Cum ipso sum in tribulatione: eripiam
eum (scilicet ab omni malo) & glorificabo eũ. Se-
quitur, Et *in misericordia tua disperdes inimicos meos.*
Loquitur de inimicis dæmonibus, & de ipsorum
membris, hominibus iniquis. Per hoc vult intelli-
gere quòd virtus iustorum per tribulationẽ & ad-
uersitatem roboratur contra dæmones: sicut dice-
bat Apostolus 2. Cor. 12, Cum infirmor, tunc for-
tior sum: nam virtus in infirmitate perficitur, sed
virtus inimicorum cõtra iustos debilitatur. Quod
notat per hoc quod dicit, *Et in misericordia tua dispер-*
des inimicos meos. Quia sicut omnis virtus vnita for-
tior est seipsa dispersa: & sic per consequens omnis
virtus dispersa debilior est seipsa vnita. Et sicut tẽ-
tatio dæmonis cui nõ resistitur, fortificatur statim:
sic & per oppositum tentatio dæmonis, quæ fit per
tribulationes & aduersa, cui per patientiam resisti-
tur, statim debilitatur. vt ostendit Gregor. Et nota *Gregor.21. moral.c.7. & lib.32. & c. 21.*
quòd Deus inimicos nostros, scilicet malos & pec-
catores dispersit. Primò diluuio submergente: Ge-
nes. 6, Repleta est terra iniquitate eorũ: & ego dis-
perdam eos cum terra. Secundò exilio expellente: *Dispersit Deus malos multipliciter.*
Psal. 105, Eleuauit manum suam super eos, vt deii-
ceret semẽ eorum in nationibus, & dispergeret eos
in regionibus. Tertiò exterminio destruẽte: Num.
20, Separamini de medio congregationis, vt repen-
tè dispердam eos &c.

Et perdes omnes qui tribulant ani- 2498
mã meã: quoniã ego seruus tuus sum.

Hìc ostendit per Dei misericordiam se protegi,
inimicis perditis. Vbi notandum quòd persecuto-
res iustorum perdit Deus dupliciter: vel ipsos con-
uertendo, vel ipsos puniendo: quia puniti & dam-
nati amplius contra iustos non possunt quod an-
tea potuerũt. Et quia de persecutoribus bonorum *Perditurquis dupliciter.*
aliqui conuertuntur, & sic perdũtur, quo ad mali- C
ciam: sicut fuit de Paulo Apostolo: aliqui verò per-
durant in malicia sua, & sic perduntur æternaliter.
Ideo vno modo præcisè non potest intelligi quod
ait, *Et perdes omnes qui tribulant animam meam*: quia nõ
omnes perduntur primo modo, nec omnes secun-
do modo: sed aliqui primo modo, & aliqui secũdo
modo. Et de istis duobus modis perditionis loqui-
tur Christus Marci 8, dicẽs, Qui voluerit animam
suam saluam facere, perdet eam. Qui autem perdi-
derit animam suam propter me, inueniet eam. Ille
enim vult animam suam saluam facere, id est vitam
suam, qui pro Christo vitam suam non vult expo-
nere: & iste animam suã perdit æternaliter. Ille verò
animã suam, id est vitam, vult perdere, qui conuer- D
sus ad Deũ vitam suã paratus est dare pro Christo:
& ille animam suã saluat. Vnde prædicta verba ex-
ponens Chrysost. ait, Etenim qui filio suo parcit,
perdit eum: qui verò non parcit, saluat eum. Sic er-
go oportet nos ad mortem pro Christo semper es-
se paratos. Non ergo dicatis quòd animam suã sal-
uat, qui crucis pericula fugit, quia æternaliter eam
perdit: qui autem animam suam perdit, crucem su-
mendo pro Christo, ipsam æternaliter saluat. Sicut
igitur ad propositum omnes malos perdit Deus:
ipsos conuertendo vt parati sint pro ipso animam
suam ponere, seu perdere, sicut fuit de Paulo: vel
æternaliter perdit. Dicat ergo, *Perdes omnes qui tri-*
bulant me. Sequitur, *Quoniam ego seruus tuus sum*. Elec-
tus enim quilibet, seruus Dei dicitur: vide versic.
1359. Et est sensus: *Ideo perdes omnes qui tribulant ani-* E
mam: & meritò, *quia seruus tuus ego sum*. Quasi dicat,
Ad te spectat seruũ tuũ defendere. Vel aliter, omnia
ista verba sunt Christi, qui Deo dicit, *Et perdes omnes*
qui tribulant animã meã: scilicet qui me vel meos per-
sequuntur: & ratio, quia si me persequuntur, & te etiã
persequuntur: quia iniuria illata seruo, in dñm suũ
redundat. Et hãc rationem assignans Christus, ait,

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quæstio. Gregor. 2. moral cap 22.

Quoniam ego seruus tuus sum. Sed nunquid Christus A propriè potest dici seruus? Audi Gregor. super illo verbo Iob 1, Nunquid considerasti seruum meum Iob? dicente, Iob quippe interpretatur dolens. Dolens verò per figuram veraciter dicitur Christus, qui portare dolores nostros propheta attestante perhibetur. Qui bene seruus dictus est, quia formâ

Christus dicitur seruus.

serui susc ipere dignatus est, vel dedignatus non est: nec maiestati iniuriam intulit assumpta humanitas carnis. De quo per Apostolum dicitur, quòd cũ

Philip. 2.

in forma Dei esset, nó rapinam arbitratus est se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formâ serui accipiẽs. Et semetipsum exinanisse, est ab inuisibilitatis suæ magnitudine, se visibilem demonstrasse: vt serui forma tegeret maiestatem. Hic est ille seruus qui Deo dicit, Quoniã ergo seruus tuus B

Psal. 115.

Luc. 3.

sum, & filius ancillæ tuæ: scilicet gloriosæ virginis: quæ in ipsius conceptione dixit, Ecce ancilla domini &c.

PSAL. CXLIII.

2499 BEnedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.

Titulus istius Psalm. est, Psalmus Dauid ad Goliam. Quantum ad sensum literalem, notandum est quòd, vt dicit August. in lib. de pugna Dauid & Goliæ, quòd Dauid accepit pugnam cõtra Goliam gigantem, non à seipso, sed ex instinctu spiritus sancti & reuelatione: quia dominus volebat per pugnam & victoriam ipsius Dauid, ipsos Philisthæos debellare. Propter quod ipse Dauid de victoria certificatus à Deo dixit ipsi Goliæ 1. Reg. 17, Tu venis ad me cum hasta, gladio & clypeo: ego autẽ venio ad te in nomine domini exercituũ de Israel: & dabit te dominus in manu mea, & auferam caput tuũ hodie à te: & dabo cadauera castrorum Philisthiim volatilibus cœli & bestiis terræ: vt sciat omnis terra quia est dominus Deus Israel. Quæ omnia dixit Dauid iam de victoria habenda certificatus à Deo. Et secundum quòd hic ait Hieronym. quando Dauid erat in campo contra Goliam pugnaturus, fecit istum Psal. Ex quibus apparet primò quòd iste est primus Psalm. quem fecit. Antè enim non legimus ipsum aliquem Psal. fecisse. Secundò apparet D sensus tituli: qui est, Psalmus Dauid ad Goliam: id est istum Psalm. fecit Dauid, quãdo accessit ad Goliam pugnaturus cum eo. Necnon & apparet materia Psalm. Et secundum hoc Psalm. iste diuiditur in partes duas: quia Dauid primò diuinum auxiliũ sibi assistere confitetur: secundò se laudare ex hoc Deum pollicetur &c. dic vt N. Quantum verò ad sensum propheticum: sciendum quòd Psalm. iste fundatur in historia belli quod gessit Dauid contra Goliam: non quidem agẽs de historia, sed de significato historiæ. Cuius rei historia hæc est. Nam vt habetur 1. Reg. 17, Dum Philisthæi dimicarent aduersus populum Dei, egressus est de castris Phi-

Dauid bellũ cum Golia.

listhinorum quidam gigas, nomine Golias: qui improperans populo Israel dicebat, Eligite ex vobis E virum vnum, qui mecum ineat singulare certamẽ. Et si vicerit me, erimus vobis serui: si autem ego vicero eum, vos seruietis nobis. Quod cùm audisset rex Saul & viri Israel, timuerunt valde. Tũc Dauid pascẽs gregem patris sui, missus est à patre portare panes & alia necessaria fratribus suis qui erant in castris cũ Saul in exercitu. Quò cum venisset Dauid, audiuit Philisthæum præfata dicentem: & circunstantibus dixit, Quid dabitur viro qui percusserit hũc Philisthæum? Et adductus est ad Saulem: dixitq; regi, Ego seruus tuus pugnabo contra Philisthæum hunc. Cui cum dixisset Saul, Hoc nó potes facere: quia tu puer es, ipse autem vir bellator & fortis. Ait Dauid, Ego seruus tuus leonem & vrsum interfeci: & dominus qui eripuit me de ore leonis & vrsi, ipse liberabit me de manu Philisthæi huius. Tunc dixit ei Saul, Vade ergo, & dominus sit tecum: & tradidit ei arma sua vt se illis armaret: quæ quia nimis grauia erant, deposuit illa Dauid. Et accepit quinque lapides de torrente, quos posuit in peram pastoralem, & accepit fundam in manu sua: & sic armatus accessit cõtra Philisthæum. B Quem cum vidisset Philisthæus, contempsit eum. Cúmque veniret contra Dauid, festinans Dauid, misit manum suam in peram: & tulit vnum lapidẽ, quem funda eiecit: & percussit Philisthæum in frõte: qui percussus cecidit. Cúmq; cecidisset, Dauid currens, stetit super eum, & accipiẽs gladium eius abscidit caput eius. Et sic Dauid contra Philisthæũ victor extitit. Iste ergo Psal. agit de significato huius historiæ. Vbi sciendum quòd per Dauid totus Christus intelligitur: scilicet quo ad caput & corpus. Per Goliam autem diabolus cũ suis membris intelligitur. Nã Golias interpretatur transmigrans, vel robustus eorum: & significat diabolum, qui inter omnes creaturas robustior & excellẽtior à Deo fuit creatus: tamen propter suam superbiam transC migrauit de cœlo ad infernum. Arma autem Saulis regis, sunt sacramenta & cerimoniæ legis antiquæ: vt puta, circumcisio & alia præcepta, & sacrificia legis antiquæ: quæ grauis ponderis erant, intantũ vt diceret Petrus, Act. 15, Quid tentatis Deũ imponere iugum super ceruicem discipulorum, quod neque patris nostri neq; nos portare potuimus? Venit ergo tẽpus gratiæ: in quo Christus caput & corpus cõtra diabolum volens pugnare, ista arma deposuit: quia circumcisionem & alia sacramẽta legis antiquę terminauit. Tulit autem quinque lapides de torrente, vt cum illis diabolum occideret. Quid enim est torrens siue fluuius, nisi mortale sæculũ? Labitur enim & præterfluit quicquid venit in mundum. Erãt igitur in flumine isto tanquam in populo primo lapides quinq;: scilicet D quinq; libri Moysis. Hos ergo quinq; lapides tulit Christus de flumine, quia illic inutiles erant: quia lex iustificare non poterat. Quid ergo fecit Christus, vt lex ipsa vtilis esset? Accepit gratiã: quia lex sine gratia impleri nõ potest: quia plenitudo legis est charitas, quæ est ex spiritu sancto. Hos lapides misit in peram pastoralem: qua lac inungere solebat. Et sic pera pastoralis, est pera lactis: quia legi commiscuit gratiam: quia legem quæ erat rigoris, reduxit ad gratiã: ostendẽs quomodo lex spiritualiter erat intelligẽda. Et sic armatus totus Christus processit contra superbum Goliã: scilicet diabolũ. Quẽ corpore suo percussit in frõte: quia ex eo loco sui corporis diabolus occidit: i. in illis membris vbi E signũ crucis nõ habuit. Quo percusso, accepit gladiũ eius, quo caput illius ampurauit: quia quando magni Christo credunt quos diabolus in manibus habebat: & cũ quib' aliorũ animas trucidabat, cõtra eum loquũtur & prædicãt: tũc caput ipsius suo proprio gladio abscinditur. Sicut ergo Dauid paruus superbũ Goliã de se præsumentẽ superauit: ita Christus diabolũ occidit, id est humilitas superbiã.

Deus

Deus enim humilis factus est, vt diaboli superbiam A sternat, & vt superbi qui humiles sanctos dedignãtur sequi, hunc saltem velint imitari. De hac igitur victoria agit iste Psalm. sensu prophetico. Et sic est sensus tituli, Psal. Dauid ad Goliam: id est, iste Psal. Dauid prophetę qui hic loquitur in totius Christi persona, est Psalm. habitus ad Goliam: id est cõtra Goliam figuralem: quia hic agitur de mystica Dauid, id est Christi, victoria. Agens Dauid gratias de sua victoria, hic precatur vt etiam ille veniat qui fideles liberet, & diabolum vincat. Ex quibus satis patere potest, quòd iste Psalm. valet illis qui cõtra hostes tam corporales quàm spirituales habẽt pugnare. Intentionem mouet ad gratiarum actionem pro victoria qua Christus in se & in suis membris diabolum vicit & superauit. Istis visis, accedo ad B Psalm. diuisionem. Qui Psalm. diuiditur in partes duas: quia Psalm. primò ostendit de diabolo Christi victoriam: secundò ex hoc surgit ad gratiarum actionem debitam: ibi, *Deus canticum.* Prima in duas: quia primò Christi victoriam prophetizando narrat: secundò Christi incarnationem deprecando postulat: ibi, *Domine inclina cœlos.* Prima in duas: quia primò ostendit Christi triumphalem victoriam: secundò nostram generalem miseriã: ibi, *Domine quid est homo?* Quãtum ad primum, sciẽdum quòd Christus ad bellum cõtra diabolum tripliciter processit armatus, secundum quòd prima pars in tres diuiditur partes: scilicet primò armis sapientiæ: secũdò armis misericordiæ: ibi, *Misericordia mea:* tertiò armis iustitiæ: ibi, *Protector meus.* Quantum ad priC mum, sciendum quòd benedicere Deum idem est quod ad eius honorem benefacere: & sic secundum voluntatem eius rectè viuere. vide versic. 378. Dicit ergo, *Benedictus dominus Deus meus*: id est illud sua gratia ago: & sic secundum voluntatem eius viuo, vt suam laudem, non meam, quæram. Sequitur, *Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum.* Hic videtur repetitio eiusdem sententiæ ad maiorem suæ intentionis expressionem: quoniam quãtum ad præsens spectat, idem sunt digiti quod manus: & idem bellum quod prælium. Et sic idem est docere manus ad præliũ & digitos ad bellum. Vnde & August. hic ait, Repetitio eiusdem sententiæ est: quia quod est manus ad prælium, hoc est digitus ad bellum. Digitis enim operatur manus. Non D itaq; absurdè accipimus digitos pro manibus positos: sed tamẽ in digitis cognoscimus diuisionem operis: in manibus autem, radicẽ vnitatis. Vbi sciẽdum quòd contra diabolum diuersis bellis præliamur: & in omnibus contra ipsum bellamus & digitis & manibus. vt puta, habemus bellum aduersus ipsum diabolum: habemus bellum intrinsecũ inter carnẽ & spiritũ. De bello diaboli dicit Apo-

Ephes. 6.

stolus, Est nobis colluctatio aduersus principes & potestates mundi tenebrarum harum. Quid enim hic sint tenebræ, ostendit August. dicens, Hæ tenebræ non sunt natura, sed voluntate. Nam anima

Psal. 35.

per seipsam non lucet: dicẽte Deo, Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumẽ: non in lumine nostro, sed in lumine tuo. Nam & E oculi nostri lumina vocantur: & tamen lux extrinsecus si desit, etiam sani & patentes, in tenebris remanebunt. Habemus ergo bellum aduersus rectores tenebrarum harum: id est aduersus rectores infidelium & peccatorum: qui sunt diabolus & angeli eius. Sed in isto bello pugnamus digitis & manu. Digiti sunt distincta dona spiritus sancti, qui-

Bellamus cõtra diabolum manibus & digitis.

Bellũ Christi contra diabolum.

bus diabolum superamus. Quę distinguit Apostolus 1. Cor. 12, dicens, Alij per spiritum datur sermo scientiæ, alij sermo sapientiæ, alij fides, alij operatio virtutum &c. Istis enim digitis Apostoli pugnauerunt contra diabolum, & gẽtilem populum ei subditum ab eius potestate eripuerũt. Sed manus horum digitorum est charitatis vnitas. Vnde ibidem subdit Apostolus, Hæc autẽ omnia operatur vnus atque idem spiritus. Sic ergo docet manus nostras ad prælium, dando charitatis vnitatem. Docet digitos ad bellum, dando virtutum & donorum diuersitatem. Et nota quòd suo exẽplo ad istud bellum exercendum nos docuit Christus. Christus enim bellãdo cum diabolo assumpsit tria: quæ nos similiter bellando, debemus habere. Habuit enim Christus audaciam ad aggrediendum, sapientiam ad protegendum, constantiam ad congrediendum. Primò habuit audaciam. Vnde cum nó per aduersarium appellatus esset ad bellum, propter nos primus campũ belli intrauit, more audacis principis, qui cum suos milites videt in campo, se continere non potest. Sic enim de audace principe Alexãdro legimus, quòd cum rogatus fuisset à commilitonibus suis, ne bellum intraret, eo quòd debilis videbatur: annuit quidem primó. Illis autem iam bellãtibus, & quasi ab hostibus superatis, solúmque de fuga cogitantibus, se rex Alexander amore suorum continere non potuit: & ingressus est bellum, tantámque tunc audaciam suis militibus contulit, vt hostes qui primò superabant, statim bellando superarẽtur. Sic & pro nobis Christus bellum est in- C

Matth. 4.

gressus, quando ductus in desertum à spiritu, scilicet suo, vt tentaretur à diabolo. Vnde dicitur Zachar. 10, Posuit eũ (scilicet Deus pater) quasi equũ gloriæ suæ in bello. Equus autẽ gloriosus dicitur, qui audaciam habet ad bellum. De quo Iob 39. dicitur quòd odoratur bellũ procul. Sic & nos exẽploregis nostri præuenire debemus diabolum ad bellum. Bellamus autem contra eum per actus virtutum: quibus eum præuenire debemus: vt ieiunare, etiam non tentati vicio gulæ: nos humiliare, etiã non tentati superbia: & sic de cæteris actibus virtutum. Secundò habuit sapientiam ad protegendum. Quàm sapiẽter enim cum ipso bellauit, semper per sacram scripturam diaboli iacula repellendo, apparet Matth. 4. In quo nos etiam docuit in nostris bellis & tentationibus exempla sanctarum scripturarum meditari: vt puta, si aduersitates incurras, considera patientiam Iob: si carnis lasciuia occurrat, considera castitatem Ioseph: si mundi superbia, considera humilitatem Mariæ: & huiusmodi. Per talium enim exempla, nos contra diabolum docet bellare. Et hoc est quod prẽsens dicit textus, *Benedictus dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium* &c. Vbi nota quòd Dauid realiter bellauit contra Goliam digitis & manu. Digitis bellauit, quibus lapis in funda ponitur & proiicitur: manibus bellauit, quibus gladio Goliæ eius caput amputauit. Et sic digitis, quibus funda trahitur, bellatur à remotis: sed manibus quibus gladius educitur, bellatur de propẽ. Sic & diabolus quandoque nos impugnat digitis: quãdo scilicet à remotis sub colore virtutũ de vitiis tentat. Et tunc oportet etiã nos bellare digitis, i. distinctè considerare astutias eius. Quãdoq; nos impugnat manu, id est de propẽ: quando scilicet apertè de vitiis tentat. Et tunc oportet nos manu bellare, & gladio suũ caput abscindere: scilicet principio tentationis cõtradicere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia tentatio cui ſtatim nō reſiſtitur,fortificatur. A
Et tunc erimus docti ad bellum. Nā vt dicitur Prouerb.24,Vir doctus,validus & robuſtus:quia cum diſpoſitione initur bellum.Tertiò Chriſtus habuit conſtantiam,quia fortiter vſque ad finem ſuſtinuit bellum: quia quouſque reliquit eum diabolus, & ecce angeli acceſſerunt & miniſtrabāt ei: Matth.4. Quid enim prodeſt militi audacter ingredi bellū, niſi conſtanter in bello perduret? Ideo de ipſo ratione ſuæ conſtantiæ dicitur Eccleſ.46, Fortis in bello Ieſus naue qui fuit magnus ſecundum nomē ſuum: maximus autem in ſalutem electorum Dei. Nos igitur exemplo regis noſtri audaces effecti,ad bellum edocti,conſtantia muniti,ſecurè cōtra diabolum bellum ingrediamur,ſecuri de victoria. Ad B
quod nos hortatur Petrus Rab. ſuper illo verbo Matth.4, Ductus eſt Ieſus in deſertum &c.dicens, Diabolus ſemper primordia bona pulſat: tētat rudimenta virtutum ſanēta, in ipſo ſuo ortu feſtinat extinguere, ſciens quòd ea fundata debellare non poſſit.Hoc non ignorans Chriſtus, diabolo ſe patienter indulſit:vt & ſuo laqueo teneretur & caperetur,vnde capere ſe putabat. Sic quoq; à Chriſto victus,cederet Chriſtianis.Sic ergo & nos Chriſti exemplo muniti,bella indicamus peccatis, conflictus vitiis nunciemus, ſecuri de victoria: quia nec arma cœleſtia hoſtes poterūt ſuperare terreni, nec diuino militi aduerſa contraire poterunt mundana, nec in præcinctu fidei conſtitutos præuenire poterit inimica ſubreptio. Sic enim inimicis bellā-
Pſal.17. do ſuperatis,cum Pſal.Deo dicere poterimus,Præcinxiſti me virtute ad bellum,& ſupplātaſti inſurgentes in me ſubtus me. De bello autem quod eſt inter carnem & ſpiritum,nihil ad præſens.

2500 Miſericordia mea & refugium meū, ſuſceptor meus & liberator meus.

Hîc oſtendit quòd Deus pugnauit contra diabolum armis miſericordiæ: quia ſola miſericordia contra diabolum Chriſtus pro nobis bellum aſſumpſit. Quātum autem ad ſenſum literalem Dauid,multa Dei beneficia ſibi exhibita, hic in paucis verbis oſtendit gl.dicens, Quia prolixum eſt multas cauſas plenè explicare, breuiter hic Dauid ſingulas ſingulis verbis tangit. Miſericordia enim D
eius fuit quando vltimus fratrum in regem fuit inunctus:refugium fuit ei,quando contra Goliam conſilium dedit ei, vt funda & petra deiiceret eum cum quo nō poterat armis pugnare:ſuſceptor eius fuit,quādo fecit eum generum regis:liberator eius fuit, quando ipſum à perſecutione regis Saulis liberauit:protector eius fuit, quando Dauid in ſpelunca ius in Saulem accepit.Vel hic vult oſtendere Pſalm.quomodo in bello vitiorum nos Deus iuuat & docet.Primò enim nos iuuat,peccata dimittendo: quod notat Pſalm.dicens, *Miſericordia mea:* quia ſola miſericordia, non aliqua noſtra iuſtitia, peccata relaxat. Vnde Gregor.dicit, Quia ad abolendam culpam,quælibet humanæ actionis virtus infirma eſt:niſi hanc miſericordia parcētis foueat: E
& non iuſtitia rectè iudicantis puniat. Ideo rectè per Pſalm.dicitur, Melior eſt miſericordia tua ſuper vitam. Quia quantumliber quis videatur innocens:apud tamē diſtrictum iudicem, noſtra nos vita non liberat,ſi ei reatus ſui debitum,miſericordiæ benignitas non relaxat. Et hoc notans Pſalm. ait,*Miſericordia mea.* Vnde ad videndum qualiter per

Sola miſericordia peccata dimittit. Gregor 8. moral.cap 21.

Pſal.62.

miſericordiam peccata nobis laxantur,notandum quòd,vt dixit Iſidor.15. Etym. Apud veteres ante templa fontes erāt,in quibus ingreſſuri templum, ante ingreſſum lauabantur.Sic & conformiter Salomon fecit mare æneum ante ingreſſum templi: in quo ſacerdotes ad miniſtrandum templum ingreſſuri lauabantur:vt habetur 3.Regum 7.Et per iſta figuratur quòd antequam quis templum cœleſte ingrediatur, oportet ipſum in fonte miſeri-
Miſericordiæ fons eſt Chriſtus. cordiæ à peccatis lauari. Et ad hoc habemus fontem aptum fluentem de latere ſaluatoris : qui dilexit nos & lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Apoc.1.Vnde Gregor.exponēs illud quod ſcribitur Zachar.13, In die illa erit fons patēs domui Dauid in ablutionem &c.dicit,Fons occultus B
eſt vnigenitus Dei patris:fons verò patēs eſt idem incarnatus vnigenitus, cuius apertus eſt nobis fons miſericordiæ.Redemptor enim noſter,vt nos lauaret à culpa,nobis eſt factus fons miſericordiæ. In hoc fonte miſericordiæ lota fuit Magdalena. In hoc fonte lauit Petrus, quod negauerat. In hoc fonte in fine lauit latro mala quæ fecerat in vita. Cur igitur pigri ſumus? cur torpentes? cur ocioſi remanemus : qui in hoc miſericordiæ fonte, tot ſe iam gratis cognouimus humiliaſſe?Quærere enim miſericordiæ fontem deberemus etiamſi clauſus eſſet & occultus : quanto magis quia patens omnibus eſt factus? Hunc bene quæſierat pro ablu-
Pſal.50. tione peccatorum Pſalm.cum dicebat,Secundum multitudinem miſerationum tuarum dele iniquiC
tatem meam.Quod conſecutus nunc ait,*Miſericordia mea.* Sequitur, *Et refugium meum.* Vbi ſecundò nos adiuuat ad mala deteſtāda:quod per refugium deſignatur:vide verſic.438.439. Sequitur,*Suſceptor meus.*Vbi tertiò nos iuuat in carne ſuſcepta, nobis præbendo virtutum exempla. Quid enim eſt Deo dicere *Suſceptor meus*, niſi Humanitatem meam aſſumpſiſti, in qua exempla vitæ dediſti? Suſcipere enim ſignificat Chriſti incarnationem:vide verſic. 23.1571.Sequitur,*Et liberator meus.* Vbi quartò nos adiuuat,à dæmonibus & vitiis liberando.Qualiter autem nos Chriſtus liberat,vide verſic.366.498. 1110.

Protector meus, & in ipſo ſperaui, 2501
D qui ſubdit populum meum ſub me.

Hîc oſtendit quòd Deus pugnat contra diabolum armis iuſtitiæ.Quātum ad literam, verba ſunt Dauid dicentis,*Protector meus,& in ipſo ſperaui.* Hoc eſt,in omnibus laboribus meis, in omnibus præliis meis,in omnibus difficultatibus meis:vt puta, quando pugnauit cum leone, & ipſum interfecit: quando pugnauit cum vrſo, & ipſum ſuperauit. Quod totum attribuit adiutorio Dei,qui non deſerit ſperantes in ſe:Pſalm.Sperate in eo omnis cōgregatio populi &c. Quantum autem ad ſenſum propheticum, oſtendit quòd diabolum ſuperauit per iuſtitiam.Vbi notandum quòd tego,gis, ſecūdum grammaticos,habet duo ſignificata. Nam tegere quandoque idem eſt quod operire vel occultare:quandoque verò idem eſt quod defendere. Et componitur cum pro,& fit protego,gis : quod eſt valde operire vel occultare, & valde defendere. In Chriſto autem erat duplex natura,ſcilicet verbi & humanitatis. Iuxta igitur primum ſignificatū verbum protegebatur, id eſt velabatur à carne : ſicut hamus operitur,& velatur eſca. Secundū ſecūdum ſignifi

ſignificatum,caro protegebatur à verbo: id eſt defendebatur & ipſe homo Chriſtus,ne peccare poſſet, quod habebat ab vnitate cum verbo. Vide ergo iuſtitiam Dei in bellādo diabolum. Poteſtatem ſuæ diuinitatis velauit & protexit ſub humanitate Chriſti.Vnde diabolus videns humanitatem Chriſti, credidit illum aliis fore ſimilem : verbum intus quod protegebatur ignorans.Et appetiit humanitatem Chriſti, Chriſtum ducēs ad mortem:ſed humano humanę naturę velamine protecto fuit captus: quia manum in innocentem & contra dominum ſuum miſit:ideo iuſtè perdidit alios, quos iuſtè captiuos tenebat. Eſt ergo ſenſus verſiculi iſte,vt homo occultans verbum dicat, Protector meus, me defendēs ne peccare valeam:ſcilicet ipſum verbum B
eſt protector meus.Et in ipſo ſperaui,ſcilicet quod operiebām. Et quia diabolus iniuſtè inuaſit quod apparebat exterius:ideo iuſtè amiſſo dominio mūdi,miki mundus factus eſt ſubditus : ſcilicet populus gentilis,qui per fidem ſe Chriſto ſubiecit. Ideo dicit,*Qui ſubdit populum meum ſub me.* Iſtum modum bellandi Chriſti cum diabolo oſtendit Gregor. ſuper illo verbo Iob 40,Quaſi hamo capiet eum : dicens, Quis neſciat quòd in hamo eſca oſtenditur, aculeus occultatur?Eſca enim prouocat,vt aculeus pungat. Dominus itaque noſter ad humani generis redemptionem veniens,velut quendam de ſe in necem diaboli hamum fecit. Aſſumpſit enim corpus, vt in eo diabolus quaſi eſcam ſuam mortem carnis appetereret. Quam mortem dum in illo iniuſtè appetiit,nos quos quaſi iuſtè tenebat,amiſit. In C
hamo ergo eius incarnationis captus eſt:quia dum in illo appetiit eſcam corporis, transfixus eſt aculeo diuinitatis. Ibi quippe inerat humanitas:quæ ad ſe deuorationem duceret:ibi diuinitas,quæ perforaret.Ibi aperta infirmitas, quæ prouocaret : ibi occulta virtus, quæ raptoris faucem deuoraret. In hamo ergo captus eſt diabolus : quia inde interiit, vnde deuorauit.Et quidem diabolus filium Dei incarnatum nouerat : ſed redemptionis noſtræ ordinem neſciebat.Sciebat enim quòd pro redemptione noſtra filius Dei incarnatus fuerat : ſed omnino quòd redemptor noſter illum moriendo transfigeret,neſciebat.

Chriſtus iuſtitia diabolum vicit.

Greg 33. moral.c.10.

Hamo captus fuit diabolus. Eſca ſuæ carnis Chriſtus diabolum cēpit.

2501 Domine quid eſt homo, quia innotuiſti ei?aut filius hominis, quia reputas eum?

Hîc oſtendit Pſal.noſtram generalem miſeriam. Et duo de homine oſtendit. primò ex dono Dei oſtendit quantæ homo ſit dignitatis : ſecundò ex parte ſui, quantæ ſit vanitatis : ibi, *Homo vanitati.* Quantum ad primum,notandum quòd, quantum ad ſenſum literalem, ex illa victoria quam Dauid habuit contra Goliā,Dauid ſe vidit magnificatum, intantum vt ſupra regem eſſet honoratus : intantum vt cum rex Saul reuerteretur habita victoria, venerunt mulieres obuiam ſibi cantātes atque di-
Greg.8. mor, cap.20. centes,Percuſſit Saul mille, & Dauid decem milia: vt habetur 1.Reg.18.Hanc itaque exaltationē Da- E
uid nō ſibiipſi attribuit, ſed Deo, qui ſibi ante bellum apparuit:& modū bellandi cōtra Philiſthęum ipſum docuit. Et hoc eſt quod de ſeipſo,Deo dicit, *Domine quid eſt homo:* quaſi dicat,Quantum ergo homo ſum exaltatus?quia multum.Et vnde hoc?Certè non viribus meis:ſed quia tu innotuiſti ei, ſcilicet me docendo bellare. Et eandem ſentētiam aliis

verbis repetit:dicens, *Aut filius hominis.* De ſeipſo loquitur, quàm magnus eſt effectus. Et hoc totum non à meipſo,ſed à te:quia tu reputas eum,id eſt feciſti dono tuo eū eſſe rātæ reputationis.Quantum verò ad ſenſum propheticum,notādum quòd à noto,notas,deriuatur noteo,notes, notui:id eſt notū eſſe,vel fieri,notum:vnde noteſco inchoatiuum.Et componitur cum in,& dicitur innoteo, tes,vel innoteſco, quod eſt intus notum eſſe vel fieri. Et ſic Deus innoteſcit homini,quādo per aliquem ſuum effectum homini fit notus. Et hoc contingit multipliciter : ſcilicet per rerum creationem. Vnde ad *Innotuit Deo homini multipliciter.* Rom.11, Inuiſibilia Dei à creatura mundi, per ea quæ facta ſunt,intellecta conſpiciuntur. Quando-
que innoteſcit per rerum inſolitam operationem: B
& ſic innotuit Moyſi:quando vidit quòd rubus ardebat,& non comburebatur.Exod.3.Quandoque innoteſcit per internam inſpirationem : ſicut Pſal. 84,Audiā quid loquatur in me dominus Deus &c. & Ioan.14,Si quis diligit me,diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifeſtabo ei meipſum. Quandoque verò per noſtræ humanitatis aſſumptionem.Vnde Ioā.1,Verbum caro factum eſt &c. & vidimus gloriam eius.Sed in futuro beatis innoteſcit per facialem viſionē,quando videbimus eum facie ad faciem,ſicuti eſt. Ad propoſitum ergo, hic *Hominis dignitas.* loquitur de innoteſcere vel manifeſtari, quo Deus homini innotuit per aſſumptam humanitatem. Ex quo homo ad ſummam dignitatem eſt eleuatus,& apud Deum ſummè magnificatus.Et hoc eſt quod C
hic ait Pſal.*Quid eſt homo*? id eſt quantus eſt homo? quàm magnus effectus?ex hoc *quia innotuiſti ei*,id eſt teipſum ſibi in aſſumpta humanitate manifeſtaſti. Et eandem ſententiam aliis verbis repetit : dicens, *Aut filius hominis quantus eſt*? certè valde magnus : ex hoc, *quia tu reputas eum.* Alia litera habet, *quia tu extimas eum* : id eſt, quòd homo eſt tantus, à te habet : quia ſic extimas eum tanti eſſe valoris, tanti precij vt filium tuum pro ipſo redimendo dares.Et ad hunc ſenſum hic loquitur Auguſt.dicens,*Domine quid eſt homo* &c.Hoc eſt,Totum quod eſt homo, eſt,quia innotuiſti ei : & reputas vel extimas eum, quia eum tanti facis.Extimatio enim eſt,quāti precij ſit quidque.Quanti extimauit hominem Deus, qui pro eo vnici filij ſanguinem dedit? Quid eſt er-
D go *filius hominis,quia extimas eum*? quoniam tāti eum extimas, precioſum quendam ipſum eſſe oſtendēs. Non enim ſic Deus extimat hominem, quomodo homo extimat hominem:quando inuenit ſeruum venalē, carius emit equum quàm hominē. Ille verò quanti te extimet, vide : quia filio proprio non pepercit,ſed pro nobis omnibus tradidit eū : quomodo non & cum illo omnia nobis donauit? Vel aliter. Vt per hoc Pſal. velit oſtendere dignitatem hominis quā in creatione accepit, & virtutes quibus poſtmodum illuſtratur à Deo, ſecūdum quod dicitur Iob 7, Quid eſt homo, quia magnificas eū, & apponis erga eum cor tuum:viſitas eum diluculo:Quod exponens Greg.ſatis conformiter ad pro-
poſitum dicit, Hominem Deus magnificat, quia largitate rationis ditat,infuſione gratiæ viſitat,honore collatæ virtutis exaltat. Cūmque per ſemetipſum nihil ſit,eſſe tamē eum cognitionis ſuæ participem,benignitatis munere concedit. Erga eundem magnificatum Deus cor ſuum apponit, quia poſt dona iudicium exerit,merita ſubtiliter penſat, vitæ pondera vehementer examinat. Et tanto ab eo pœnas diſtrictius exigit, quanto hunc impenſo

Universidad de Deusto
Biblioteca

munere largius præuenit. Visitat eum diluculo. Diluculum dicitur, cum iam nocturna tempora in claritatem lucis mutantur. Nos itaque noctis tenebris premimur, cum perpetratione iniquitatis obscuramur. Sed nox in lucem vertitur, cum corda nostra iustitiæ fulgor illuminat, quæ cæcitas culpæ deprimebat &c. Consimiliter & modò dicit Psalm. *Domine quid est homo, quia innotuisti ei?* quia scilicet per rationem eum fecisti participem tuæ cognitionis. Aut supple *quid est filius hominis, quia visitas eum?* quia scilicet pulsis culpæ tenebris, lumine tuæ gratiæ perlustras? Et hoc idem dicebat Psal. 8, Quid est homo, quia memor es eius? aut filius hominis, quia magnificas eum? Notandum moraliter, quòd hic Psalm. considerans naturan hominis admiratiuè quærit de ipso: dicens, *Domine quid est homo?* Cui quæstioni respondetur multipliciter. Primò, quòd homo est fragilis naturæ: Genes. 6, Non permanebit spiritus meus in homine, quia caro est. Et Iob 14, Homo natus de muliere breui viuens tempore &c. Secundò quòd homo est breuis vitæ: Iacob. 4, Quid est vita nostra nisi vapor ad modicū comparens: Psalm. 36, Quemadmodum olera herbarum citò decident. Tertiò quòd homo est putridus interna corruptione: Iob 25, Homo putredo, & filius hominis vermis. Quartò quòd homo est fœtidus peccati horrore: Ioan. 11, Iam fœtet quatriduanus in monumento: id est per omnes quatuor temporis partes, quibus annus diuiditur. Quintò quòd homo est debilis ad resurgendum: Psal. 77, Recordatus est, quia caro sunt: spiritus vadens & non rediens: scilicet per se cadens in peccatum, sed per se non valens à peccato surgere. Sextò quòd est vanus in operatione, vanior in sermone, vanissimus in cogitatione. Psalm. 38, Vniuersa vanitas omnis homo viuēs. Septimò quòd est seruus peccati subiugatione: Hierem. 13, Seruietis diis alienis, qui non dabunt vobis requiem: Ioan. 8, Omnis qui facit peccatum, seruus est peccati: propter quæ omnia homo brutis animalibus comparatur. Psalm. 48, Homo cum in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

Quid est homo respōdetur multipliciter.

B

2502 **Homo vanitati similis factus est: dies eius sicut vmbra prætereunt.**

D

Hic ostendit quantæ vanitatis sit homo ex parte sua. Quantum ad sensum literalē, Dauid cognoscit victoriam de Golia habitam, non habuisse viribus suis, sed Dei virtute: quia se suis viribus nihil posse fatetur: dicens, *Homo vanitati similis factus est* &c. de seipso loquens. Quantum verò ad sensum propheticum, vt Psalm. declaret maiorem misericordiam fuisse Dei, quia innotuit homini per incarnationem verbi: Psalm. ostendit quantæ vanitatis antè erat homo: ne quis de seipso præsumat, sed solùm de domini misericordia: quia homo de se vanitati similis factus est &c. Quid autē sit vanitas, & quòd multipliciter homo dicitur vanitas: vide versicul. 639. Vnde Psalm. 38, Verumtamen vniuersa vanitas, omnis homo viuens. Vel aliter, homo in sua creatione fuit veritati similis: sed peccando, factus est similis vanitati. Quod sic hic deducit Augustinus, dicens, *Homo vanitati similis factus est.* Cui vanitati? Temporalibus præterfluētibus. Vanitas enim ista dicitur in comparatione cuiusdam semper manentis & nunquam deficientis veritatis. Omnia enim ista terrena volatica sunt & transitoria, si comparentur primæ veritati, quæ semper stabilis est. Totum hoc quod transit, vanitas dicitur. Euanescit enim per tempus, tanquam in auras fumus. Et quid dicam amplius, quàm Iacobus Apostolus dicit? volens homines superbos ad humilitatem redigere: dicens, Vita nostra est vapor ad modicum comparens. Homo enim peccando, vanitati similis factus est. Nam quando primò conditus est homo, veritati similis factus est. Sed quia peccando digna recepit, vanitati similis factus est: quia transit, labitur, non manet, stabilitate caret, vt vmbra. Propter quod subditur, Dies eius sicut vmbra prætereunt. Attendat homo sibi in diebus vmbræ suæ, vt faciat aliud dignum desideratæ lucis suæ. Et si in noctis vmbra est, quærat diem. Dies enim huius temporis, huius vanitatis: dies est tribulationis. Siue enim aliqua molestia pugnamur: siue prosperitate aliqua mundus arrideat nobis: totum tamen timendum est, totum gemendum est: quia tentatio est vita hominis super terram. Ergo quandiu in vmbra es, non in luce, operare manibus tuis, inquire dominum, antequam veniat dies ille, qui te lætificet: ne veniat dies, qui te mœstificet. Dies ergo hominis sicut vmbra prætereunt, quia nunquam homo in eodem statu permanet: sed semper vt vmbra quam sol causat, mouetur & transit, donec ad occasum perueniat. Propter quod dicitur Iob 14, de homine, quòd fugit velut vmbra, & nunquam in eodem statu permanet. Quod ad propositum declarans Greg. dicit, Cùm sol cursum suum indesinenter peragat, & nunquam se in stabilitate figat: cur cursus vitæ hominis, vmbræ potius quàm soli comparetur, nisi quia amisso amore conditoris, calorem cordis perdidit, & in solo iniquitatis suæ frigore remansit? Quia iuxta veritatis vocem, abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum. Qui igitur in amorem Dei calorem cordis non habet: nec tamen vitam quam diligit tenet, sed velut vmbra fugit, & nunquam in eodem statu permanet: quia de infantia ad puericiam, de puericia ad adolescentiam, de adolescentia ad iuuentutem, de iuuentute ad senectutem, de senectute verò transit ad mortem. Et in cursu vitæ præsentis ipsis suis incrementis ad detrimenta impellitur. Et inde semper deficit, vnde se proficere in spacium vitę credidit. Fixum etenim statum hic habere non possumus, vbi transituri venimus: quoniam homo vanitati similis factus est, dies eius sicut vmbra prætereunt.

Iacob. 4.

Iob 7.

Vmbra dicitur vita nostra.

Greg. 11. mor. cap. 27.

Matth. 4.

2503 **Domine inclina cœlos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt.**

Hic Psalmista cognito, quòd per suam incarnationem, qua homini Deus innotuit, sic hominem magnificat, ipsam incarnationem postulat: insimul ostendens quantæ ipsa incarnatio sit nobis vtilitatis. Vnde hic ostendit quòd ipsa incarnatio Christi, primò superbos humiliat: secundò peccatores conturbat: tertiò quòd patientes fortificat: ibi, *Emitte*. Quantum ergo ad primum, quantum ad sensum literalem, Dauid videns se in bello contra gigantem positum, diuinum postulat adiutorium: dicens, *Domine inclina cœlos, & descende.* Non quidem petit cœlos inclinari per loci mutationem, sed

Homo vanitati similis est.

E

sed per pietatis condescensionem. Sicut Deo dicimus, Inclina aurem tuam: id est per tuam pietatem nos exaudi: *Tange montes, & fumigabunt.* Per montes intelligit ipsum superbum Goliam, cum cæteris superbis Philisthæis. Et est sensus, *Tange montes*: id est percute istum superbum Goliam cum aliis Philisthæis, qui percussi fumigabūt: id est virtus eorum ad modum fumi euanescet. Quantum verò ad sensum propheticum, sciendum, quòd Dauid in persona totius militantis ecclesiæ incarnationē Christi postulat: dicens verbo Dei, *Domine inclina cœlos & descende.* Nomine enim cœlorum sancti angeli intelliguntur: vt ostendit Gregor. dicens, Per cœlos intelliguntur hi qui in cœlestibus sunt conditi angelici spiritus. Vnde & in oratione dominica dicere voce veritatis instruimur, Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra: vt scilicet sicut voluntas Dei à beatis angelis agitur, ita in nobis etiā ab humana infirmitate seruetur. Isti autem cœli per incarnationem Christi fuerunt humiliati, quia ante incarnationem homines angelis erāt subiecti: vnde & ipsos adorasse leguntur: sed post incarnationem homines angelis pares sunt effecti. Vnde quando Ioannes angelū adorare voluit, angelus prohibuit, dicens, Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & fratrum tuorum &c. Tunc ergo inclinati sunt cœli: id est beati angeli, non quidem in se, sed comparatione: quia homo qui erat inferior, æqualis factus est illis. Et hoc est quod hic dicit, Domine descēde per incarnationem: & sic inclina cœlos, scilicet angelos beatos: vt de superioribus nobis fiant æquales. Et sic hic descēdere significat Christi incarnationem. Vnde hic glosa, Hic iam Psalmista aperit, quod supra dixit, *innotuisti ei*: quia tūc innotuit Deus homini, quando incarnatus apparuit. quasi dicat, Talis per se est homo, quia similis vanitati: sed ô tu domine, vt reformetur homo inclina cœlos tuos, & descende ad nos. Inclinati sunt enim cœli, quomodo virtus & honor supernorum ad hominem descendit: & forma Dei formam hominis suscepit. Vel aliter: in Christi incarnatione inclinati sunt cœli, quando filius Dei exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens &c. Vel aliter: per cœlos intellige sanctos Apostolos & prædicatores: qui tunc inclinari dicuntur, quando sciētiam supernorum quam altè cognouerant, humilibus verbis nobis declarauerūt. Et tūc dominus per fidem descendit ad corda auditorum. Istū intellectum habet hic Aug. dicens, *Domine inclina cœlos tuos, & descende.* Quid sunt cœli inclinati? Apostoli humiliati. Isti sunt cœli qui enarrant gloriam Dei: quorum sonus in omnē terrā exiuit, & in fines orbis terræ verba eorum. Cum ergo isti cœli emitterēt voces suas per omnem terram, & facerent mirabilia: putati sunt descendisse de cœlo ad homines. Nam quidam ex gētibus hoc putantes, eis etiam sacrificare voluerunt. Tunc illi videntes sibi deferri indebitum honorem, expauescentes & detestantes, & eos qui sic errabant corrigentes, consciderunt vestimenta sua, & dixerunt, Quid hoc facitis? Et nos homines sumus passibiles sicut & vos. Et cœperunt sub iis verbis commendare excellētiam domini nostri Iesu Christi: humiliantes se, vt commendaretur Deus: quia inclinati erant cœli, vt ascenderet Deus. Vel inclinati sunt prædicatores, non alta, sed humilia prius prædicando: vt paulatim mentes hominum ad cognitionem diuinitatis Christi inducerent. Vnde hunc passum exponens Gregorius, ait, Si sancti viri ea nobis prædicare vellent quæ capiunt, quibus in superna contemplatione inebriantur: & non magis scientiam suam quodam moderamine temperarent, ab hoc angusto intelligentiæ sinu illa superni fontis fluenta quis caperet? Vnde inclinari postulabat Psalmista dicens, *Domine inclina cœlos tuos, & descende.* Cùm enim inclinantur cœli, dominus descēdit: quia cum se in prædicatione sua sancti Apostoli & prædicatores contrahunt, diuinitatis notitiam nostris cordibus infundunt. Nequaquam enim ad nos Deus descenderet, si prædicatores eius contemplationis rigore inflexibiles permanerent. Inclinantur ergo cœli, vt descendat dominus: vt scilicet nos in noua fidei luce nascamur. Sequitur, *Tange montes, & fumigabunt.* Hoc est, per verba Christi incarnati, vel suorum prædicatorum superbi & elati homines tacti humiliantur. Per montes enim superbi & alti significantur: vide versic. 208. Quid autem est fumigare, nisi humiliari? Nam fumus fumigans euanescit & deficit. Quādo enim Deus per verba suorum prædicatorum tāgit superbos? quando fumum contritionis emittunt. Propter quod dicitur Psal. 103, Qui respicit terram, & facit eā tremere, tangit montes, & fumigant: id est per humilitatem fumum contritionis emittunt. vide versiculum 1786.

Cœli dicūtur angeli beati. Greg. 27. moral. c. 25.

Matth. 6.

Fumigare est cōteri & humiliari.

Apoc. 19.

2504 **Fulgura coruscationes, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.**

Hic ostendit quòd incarnatio Christi peccatores conturbat. Vbi, quantum ad literam, sciendum quòd per fulgura coruscantia satis nobis ostenditur virtus diuina: quia fulgur, res tamen parua, quod tangit incendit. Dauid ergo in certamine positus, petit à Deo, quòd contra Goliam potestatem suæ virtutis ostendat, & cōtra cæteros Philisthæos: dicens, *Fulgura coruscationes*: id est nunc ostende tuæ virtutis potestatē: *Emitte sagittas tuas.* Hic per sagittas intelligit lapides fundæ, quæ sicut sagittę de areu mittuntur à lōgé: sic & lapides de funda. Dicit ergo, *Emitte sagittas tuas*: id est lapides de funda mea emitte in directum contra Goliam. Quos vocat sagittas Dei, quia reuelatione domini illos lapides assumpserat cōtra Goliā pugnaturus. Quos scilicet lapides si in directum emiseris: cōturbabis eos, scilicet Philisthæos. Quod & sic factū est, quia statim mortuo Golia, agmina Philisthinorum cōturbata sunt, & fugerūt: vt habetur 1. Reg. 17. Quantū verò ad sensum propheticū, sciendum quòd per fulgura miracula intelliguntur: vt ostendit Gregor. dicens, Quid enim per fulgura, nisi miracula sentire debemus? de quibus per Psalmistā dicitur, Fulgura multiplicabis, & conturbabis eos. Per ista ergo fulgura & coruscationes dissipatæ sunt colligationes & conspirationes gentilium contra Christi fidem: quia dum Apostoli Christi fidem prædicarent per orbem multis coruscando miraculis, conspiratio gentium contra fidem Christi dissipata est & diuisa: quia multi illorum conspiratione dimissa, ad fidem sunt conuersi. Et hoc est quod ait, *Fulgura coruscationes, & dissipabis eos.* Vnde hoc exponens Augustinus, ait, *Fulgura coruscationes* &c. Quidam conuenientes in vnum conspirauerunt contra dominum & aduersus Christum eius: contra quos ait Psalmista, *Fulgura coruscationes tuas, & dispergens eos.* Hoc est crebresce miraculis tuis, & dissipa-

Fulgura sunt miracula. Greg. 27. moral. c. 8.

Phil. 2. Cœli inclinati dicuntur Apostoli.

Greg. 30. moral. c. 22.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitur conſpiratio eorum : quia miraculis territi A non audebunt aliquid contra te:& in ipſis miraculis expaueſcent,dicentes,Quis eſt iſte qui tanta poteſt? Quis iſte qui ſic exaltatur ? cuius nomen tantum valet?Sequitur,*Emitte ſagittas tuas,& conturbabis eos.*Quid enim per ſagittas intelligimus, niſi verba Dei,quæ cor audientium transfigunt ? vide verſic. 2253. Vnde Gregor. ſuper illo verbo Iob 41 , Non fugabit eum vir ſagittarius:ait,Quid enim ſagittas, niſi verba prædicatorum accipimus : quæ cum ex voce bene viuentium diffunduntur, audientium corda transfiguntur?Conturbant enim auditores, dum ipſos ad conturbationem & cõtritionem peccatorum inducunt. Vnde hic ait Auguſt. *Emitte ſagittas* &c.id eſt emitte præcepta tua : dicta tua feriãt cor eorum. Vulnerentur malè ſani, vt ſanentur bene vulnerati : & dicant iam in eccleſia , in corpore Chriſti conſtituti.Dicant cum eccleſia, Quoniam vulnerata charitate ego ſum.Et gloſa hic ait,*Emitte ſagittas tuas*:id eſt verba tua:*& conturbabis eos*,ad pœnitentiam. B

Sagittæ ſunt verba Dei.

Greg.34.moral.c.5.

2505 Emitte manum tuam de alto:eripe me & libera me de aquis multis , & de manu filiorum alienorum.

Hîc oſtendit quòd Chriſti incarnatio patientes fortificat. Et primò oſtendit patientiam iuſtorum: ſecundò iniquitatem peruerſorum : ibi, *Quorum os.* Quantum ad literam , Dauid in agone certaminis poſitus,videns fortitudinẽ gigantis Goliæ:& quòd ſi caderet in pugna,Philiſthæi erant parati diſſipare populum Dei : ne hoc accidat , manum poteſtatis diuinæ pro ſuo auxilio implorat:dicens, *Emitte manum tuam*(id eſt poteſtatem tuam)*de alto*:& eripe me de manu & poteſtate Goliæ. *Et libera me* : ſcilicet & populum tuum,*de aquis multis*:id eſt de manu & poteſtate Philiſthinorũ. Per aquas enim multas gentium populus intelligitur : cuiuſmodi erant Philiſthæi: iuxta illud quod dicitur Apocal. 17 , Aquas quas vidiſti,ſupra quas ſedet mulier,populi ſunt & gẽtes. Et hoc idem aliis verbis repetit:dicens, *Et de manu filiorum alienorum.* Erant autem Philiſthæi,filij alieni : quia per culturam idolorum alieni erant à populo Dei.De quibus dicitur Pſal.53 , Quoniam D alieni inſurrexerunt aduerſum me &c. Quantum verò ad ſenſum propheticum, aduertendum quòd per manum Dei intelligitur in ſcriptura filius Dei: quia manu operamur, & omnia per verbum Deus fecit. Vnde Gregor.ſuper illo verbo Iob 27, Docebo vos per manum Dei : dicit,Nam ſancta eccleſia docens quantum cognoſcere expedit,nihil veritatis abſcondit : quia enim manus Dei vocatur filius Dei:omnia quippe per ipſum facta ſunt. Per manũ Dei docere ſe perhibet eos quos in propria ſapiẽtia remanere fatuos videt.Aſſi apertè dicat,Ego ex me aliquid neſcio:ſed quicquid de veritate ſentio,hoc ex cuiuſdam veritatis largitate comprehendo &c. Quid eſt ergo Deo dicere, *Emitte manum tuam de alto*:niſi Emitte filium tuum de cœlis ad terrã , de ſe- E de magnitudinis tuæ ad infirmitatem noſtræ carnis?Vnde hic ait gloſa,*Emitte manum tuam de alto* : id eſt Chriſtum de alto , vbi cum patre eſt , vt induat carnem.Sequitur, *Eripe me , & libera me de aquis multis.* Vbi nota quòd hæc eſt vox eccleſiæ in perſecutione poſitæ inſidelium.Nam per aquas perſecutio & aduerſitas intelligitur : vide verſiculum 1089. Petit ergo eccleſia quòd Chriſti incarnatio , ſcilicet Dei manus,emittatur de alto:hoc eſt,quòd virtute cœleſti per mundum ſic notificetur, quòd eccleſia conuerſis gentilibus , ab eorum perſecutionibus liberetur. Et iſtum intellectũ hic ponit Auguſt.dicens,*Emitte manum tuam* &c.Quid eſt *de aquis multis*? hoc eſt de populis multis : ſcilicet de alienigenis & infidelibus , ſiue foris pugnantibus, ſiue intus inſidiantibus.*Erue me*(inquit)*de aquis multis*:in quibus ſcilicet me exercebas,in quibus me purgare volebas.Vnde quid ſint iſtæ aquæ multæ,declarat cum ſubdit,*Et de manu filiorum alienorum.* Vel aliter : per filios alienos intellige Iudæos à fide Chriſti alienatos.De quibus dicitur,Filij alieni mentiti ſunt mihi:filij alieni inueterati ſunt,& claudicauerunt à ſemitis ſuis.Quod de Iudæis ibidem exponit gloſa,vide verſiculum 246.Quod ſi ſic accipimus, tunc iſta ſunt verba Chriſti in paſſione dicentis, *Emitte manum tuam*:id eſt poteſtatem tuam : *& eripe me de aquis* : ſcilicet aduerſitatis & paſſionis : *& de manu filiorum alienorum*:ſcilicet Iudæorũ. Quod fuit adimpletum per ſuam reſurrectionem.

Manus Dei eſt filius Dei.

Greg.18.mor. cap.6.

Pſal.17.

2506 Quorum os locutum eſt vanitatem : & dextera eorum , dextera iniquitatis.

Hîc oſtendit iniquitatem peruerſorum. Quantum ad literam , loquitur Dauid de Golia gigante, C qui in perſona omnium Philiſthinorum iniquè loquebatur contra populum Dei. Nam ipſe paratus ad ſingulare certamen aduerſus filios Iſrael clamabat:vt habetur 1.Reg.17 , dicens , Eligite ex vobis virum , & deſcendat ad ſingulare certamen : & ſi percuſſerit me,erimus vobis ſerui:ſi autem ego percuſſero eum , vos ſeruietis nobis. Et ſic iactabat ſe, dicens , Ego exprobraui agminibus Iſrael hodie. De iſtis ergo Philiſthæis in quorũ perſona loquebatur Golias , dicit Dauid, *Erue me de manu filiorum alienorum*:*quorum os locutum eſt vanitatem*:ſcilicet exprobrando populo Dei.*Et dextera eorum,dextera iniquitatis.*Per dexteram enim fortitudo exercitus Philiſthinorum intelligitur:quam dicit dexteram iniquitatis , quia ipſi quamuis haberent fortem exercitum,tamen contra filios Iſrael iniuſtè pugnabãt, & agebant bellum iniuſtum. Quantum autem ad ſenſum propheticum,ſi de populo gentili,à quo in principio perſequebatur eccleſia intelligatur : certum eſt , quòd contra eccleſiam vanitatem loquebantur:quia præponebant ſanctis fidelibus culturam idolorum,cogentes illos adorare Iouem,adorare Venerem , & huiuſmodi. Quæ omnia verba vana erant : quia ſuper culturam idolorum fundabãtur, quæ idola vana ſunt,& omni ſtabilitate carent. Et quia tales ad faciendum malum erant potentes : ideo ait , *Dextera eorum* , id eſt poteſtas, *dextera iniquitatis.* Et de iſtis dicitur , In quorum *Pſal.25.* manibus iniquitates ſunt : dextera eorum repleta eſt muneribus. Quod ideo dicit , quia tales iniE qui & potentes , non ſolùm per pœnas & tormenta nitebantur ſanctos ad idolatriam inducere : ſed etiam blandiciis , multa munera præmittentes.De quibus dicit , Dextera eorum repleta eſt muneribus. Quod hic aliis verbis exprimit : dicens , *Dextera eorum , dextera iniquitatis.* Si autem verba ſint Chriſti de Iudæis loquentis , tunc etiam clarus eſt ſenſus : quia certum eſt quòd Iudæi multa vana & iniqua contra Chriſtum fuerunt locuti:

locuti : quorum dextera erat dextera iniquitatis. A Vbi per dexteram accipe intentionem interiorem: ſicut quandoque per ſiniſtram ipſa ſenſualitas intelligitur.vide ver.376. Nota quòd in ſcriptura dextera multa ſignificat : quandoque humanam bonitatem quam debemus eligere: Prouerb.4 , Vias quæ à dextris ſunt,nouit dominus:peruerſę autem ſunt quæ à ſiniſtris ſunt. Quandoque æternam felicitatem,quam debemus deſiderare:Sapien.5,Dextera ſua reget illos:Mar.vlt. Aſſumptus eſt in cœlum, & ſedet à dextris Dei. Quãdoque carnis propinquitatem,quam debemus amputare: Matth.5, Si dextera tua ſcandalizat te , abſcinde eam , &c. Quandoque cordis intentionem : Matth. 5,Cũ facis eleemoſynam , neſciat ſiniſtra tua , quid faciat dextera tua.Quandoq; mundi proſperitatẽ, quam B debemus contemnere : Prouer.4,Non declines ad dexteram , neque ad ſiniſtram. Declinat ad dexteram,qui proſperis eleuatur:ad ſiniſtram autem,qui aduerſis frangitur.

Dextera multa ſignificat.

2507 Deus canticum nouum cãtabo tibi: in pſalterio decachordo pſallam tibi.

Hic ex omnibus prædictis Pſal.ſurgit ad gratiarum actionem.Et diuiditur in partes tres:quia primò recognoſcit diuinam bonitatem : ſecundò poſtulat in bono ſtabilitatem:ibi,*Qui das ſalutem* : tertiò deteſtatur vanam malorum proſperitatem : ibi, *Et erue me.* Quantum ad ſenſum literæ, Dauid prævidens ſuam victoriam de Golia habendam,ipſam Deo attribuit, & pro tãto beneficio gratias ſe red- C ditutum promittit:dicens,*Deus canticum nouum cantabo tibi*:quia pro iſta victoria gratias agendo,noua cantica fecit. Et quia Dauid Pſal. ſuos canebat nõ ſolùm voce humana , ſed etiam inſtrumento muſico:vtputa cum pſalterio vel cithara:ideo ſubdit,*in pſalterio decachordo*:id eſt,decem chordarum pſallam tibi. Quantum verò ad ſenſum propheticum , notandum quòd ſicut duplex eſt homo:ſcilicet interior & exterior, ſcilicet homo nouus & vetus : ſic duplex eſt canticum : ſcilicet nouum & vetus.Cãticum nouum eſt canticum gratiæ noui teſtamenti. Sed canticum vetus eſt canticum rigoris legis antiquæ : vide verſic.653.Dicat ergo eccleſia:dicat quilibet fidelis prædicator, *Deus canticum nouum cãtabo tibi*:myſteria nouæ legis ad honoré tuum præ- D dicabo. Sed quia tota lex noua in antiqua figuratur:ideo legem antiquam noua nõ abiicit, ſed perficit. Et hoc eſt quod de lege antiqua quæ in decẽ præceptis continetur ſubdit, *In pſalterio decachordo pſallam tibi* : quod fit dum oſtenditur per legem nouam antiquam eſſe impletam. Vnde hic ait Aug. *Canticum nouum*,canticum noui hominis,eſt canticum nouum,teſtamentum nouum eſt.*Cantabo* (inquit)*tibi canticum nouum.* Sed ne putes gratiam à lege diſcedere , cum magis per gratiam lex impleatur : ideo ſubdit , *In pſalterio decem chordarum pſallam tibi*:hoc eſt,in lege decem præceptorum,ibi tibi cãtabo canticum nouũ:quia plenitudo legis eſt charitas.Qui non habent charitatem,pſalterium portare poſſunt,pſallere non poſſunt. Quid ſit pſalte- E rium decem chordarum,vide verſ.8. Quid ſit pſallere,vide ver.389.708.771.772.Et nota quòd canticum nouum eſt cãticum regenerationis ſpiritualis:quæ triplici cantico denotatur.Prima eſt baptiſmi,quæ cantatur cãtico Moyſi:qui tranſacto mari rubro & omnibus ſubmerſis Ægyptiis,ſcilicet peccatis:per quod baptiſmus figuratur:Deo cantauit, dicens,Exod.15,Cantemus domino gloriosè,&c. Secunda eſt pœnitentiæ:quæ cantatur cantico Iudith, ſcilicet cantico confeſſionis. Nam Iudith interpretatur confitens. De qua dicitur Iudith 16, quòd tunc Iudith cantauit cãticum hoc domino: dicens,Cantate domino,&c.Tertia eſt gloriæ,quæ cantatur cantico Simeonis:qui poſtquam Ieſum in manibus recepit,exclamauit:dicens, Nunc dimittis domine ſeruũ tuum , &c. Et nota quòd lex noua habet ſolùm tria cantica : ſcilicet quæ quotidie cantantur in eccleſia : ſcilicet Canticum gloriosæ virginis:ſcilicet Magnificat,in veſperis. Canticum Simeonis,in cõpletorio,& canticum Zachariæ, in matutinis.Et quare hoc?Conſidera.

Cantic̃ nouũ eſt lex noua.

Pſallere non poteſt qui charitatem non habet.

Cãticum triplex.

Luc.2.

2508 Qui das ſalutem regibus:qui redemiſti Dauid ſeruum tuum : de gladio maligno eripe me.

Hic poſtulat in bono ſtabilitatem. Pro expoſitione literali ſciendum quòd quãdo Dauid pugnauit cum Golia,iam erat per Samuelem inunctus in *1.Reg.16.* regẽ:licet nondum haberet poſſeſſionẽ regni. Saul autem adhuc habebat regni poſſeſſionẽ , licet iam reprobatus eſſet à Deo. Et in populo Iſrael duo erant reges:ſcilicet Dauid & Saul. Si autem Dauid in certamine cũ Golia ſuccubuiſſet, regnum Iſrael diſſipatũ fuiſſet. Et per cõſequens victoria Dauid fuit ſalus regni & regum : ſcilicet Dauid & Saulis. Confidens ergo Dauid de victoria habenda,loquitur Deo de re futura ſub verbis temporis præſentis,propter certitudinem reuelationis : dicens, *Qui das ſalutem regibus*:ſcilicet Sauli & mihi.*Qui redemiſti*: id eſt,redimes,& liberabis me Dauid ſeruum tuum de gladio maligno:id eſt, de gladio Goliæ maligni: te rogo (inquit) ſic eripe me, vt mihi reuelaſti. Vel aliter, per reges in plurali intellige duos reges populi Iſrael : ſcilicet Samuelem, qui regebat in ſpiritualibus:& Saulem , qui regebat in temporalibus. Regentes enim in ſpiritualibus etiam reges vocantur : quia ſe & alios regere debent.vt dicit Magiſt. lib.4.Quantum verò ad ſenſum propheticũ, ſciendum quòd per Dauid intelligitur totus Chriſtus, id eſt,tota eccleſia ſecundum caput &mẽbra:quam Chriſtus formauit pendẽs in cruce, quam redemit ſanguine ſuo : vt dicitur Act.20. Contra quam à principio ſæuiebãt reges & principes mundi:quos tamen Deus per ſuos prædicatores ad fidem adduxit.Quod futurum præuidens Pſal.ait,Tu domine qui iam de facto redemiſti Dauid ſeruum tuum, id eſt , eccleſiam tibi ſeruientem , tibi ſubiectam. Tu etiã das ſalutem in regibus, id eſt,dabis : quia quãuis modò impugnent eccleſiam & perſequantur, tu tamen illis dabis ſalutem per verã pœnitentiam. Et hoc rogo dicens,*De gladio maligno eripe me.* Quid enim erat gladius malignus , niſi perſecutio eccleſię facta per reges & principes mundi? De quo gladio fuit liberatus Dauid,id eſt,eccleſia:quando reges & principes perſequentes fuerunt facti fideles & eccleſiæ defenſores : vt hodie patet de regibus Romanorum,Francorum,Anglorum,&c.Et hunc intellectũ ponit Auguſt.dicens,*Qui das ſalutem*,&c. Iam fumantibus montibus , ſcilicet deficientibus ſuperbis , ſalus regibus datur ab illo qui redemit Dauid ſeruum ſuum : ſcilicet corpus Chriſti , corpus eccleſiæ. Sed vnde redemit ? Audi quod ſequitur , *De gladio maligno eripe me.* Ait *de gladio maligno*: quia alius eſt gladius benignus : de quo dominus dicit,

2508

Universidad de Deusto
Biblioteca

Matth.10. dicit,Nõ veni pacẽ mittere in terram,sed gladium. A Separaturus enim erat fideles ab infidelibus : & filios à parentibus, gladio putredinem abscindenti: membra autem Christi sananti.Est ergo benignus gladius bis acutus,vtroque acumine præpotẽs veteris & noui testamenti, narratione præceptorũ & promissione futurorum. Hic est gladius benignus: ille autem malignus est,quo illi loquuntur vanitatem:de quo alibi dicit,Filij hominum,dẽtes eorum arma & sagittæ : lingua eorum gladius acutus. Vel aliter, per gladium malignum tentatio diaboli intelligitur:per quam homines ad mortem vulnerare conatur. Et sic intelligit gladium malignũ Gregor.34. moral.cap.4, multas gladij significationes ostendens:vbi dicit,In scriptura sacra aliquãdo per B gladium sancta prædicatio, aliquando tribulatio temporalis,aliquando antiqui hostis ira &tentatio designatur.Gladius enim prædicatio ponitur,sicut Paulus ait,Et gladium spiritus;quod est verbũ Dei. Gladij autem nomine & ęterna damnatio designatur : sicut de prædicante hæretico scriptum est, Si multiplicati fuerint filij eius,in gladio erunt : quia quantalibet hic numerositate germinent, ætterna damnatione consumuntur.Gladius etiam tribulatio temporalis accipitur : sicut beatæ Mariæ de secuturis tribulationibus dicitur, Et tuã ipsius animam pertransibit gladius. Rursus per gladium ira vel persecutio maligni spiritus accipitur:sicut Psal. ait,*Qui liberasti Dauid seruũ tuum:de gladio maligno eripe me.*Benignus quippe sanctæ prædicationis est gladius,quo percutimur,vt à peccato moriamur.Ma- C lignus verò est diabolicæ persuasionis gladius:quo malè quisque percutitur, vt à vita rectitudinis extinguatur,&c.Et hoc idem pro gladio maligno accipit tentationem diabolicam ipse Gregorius super illo verbo Iob 21, Ad sepulcra ducetur:dicens, Quia sepulcra mortuos tegunt, quid aliud per sepulcra,quàm reproborum corpora designantur:in quibus extinctę à rectitudinis vita animæ velut in sepulcris latent?Iniquus ergo ad sepulcra ducetur, quia in prauorum cordibus recipietur. Quoniam soli eum illi suscipiunt, in quibus mortuæ à Deo animæ reperiuntur. De quo etiam rectè dum eius supplicia describerẽtur, per prophetam dicitur, In circuitu eius sepulcra illius interfecti etiam qui ceciderunt gladiõ.Illi quippe in inferno iuxta ipsum D sunt, in quibus ille malignus spiritus mortuus iacet,qui iniquitatis eius gladio ceciderunt percussi. Vnde scriptum est,*Qui liberasti Dauid seruum tuum:de gladio maligno eripe me.*

Gladius multa significat.

Ephes.6.

Luce 2.

Greg.15. moral.cap.29.

Sepulcra sunt corpora malorum.

Ezech.32.

2509 **Et erue me de manu filiorum alienorum : quorum os locutum est vanitatem , & dextera eorum , dextera iniquitatis.**

Hic Psal.detestatur malorum prosperitatem. Et duo facit:quia primò illorum felicitatem esse vanã ostendit : secundò ostendit felicitatem Christianorum esse veram:ibi,*Beatum dixerunt.* Prima pars diuiditur in sex : secundum quòd ostendit malos in E sex rebus felicitatem suam ponere:quorum quodlibet est vanum.Ponunt enim ipsam primò in perversis actionibus : secundò in filiis & nepotibus: ibi,*Quorum filij*:tertiò in bonis corporalibus:ibi,*Filiæ eorum* : quartò in fructibus ex terra nascentibus: ibi,*Promptuaria*: quintò in pecudibus & multis animalibus:ibi, *Oues eorum* : sextò in temporalibus & diuturnis successibus:ibi,*Non est ruina.* Quãtum ad primum,sensus literalis patet ex supradictis:versic. 2506.Est enim repetitio eiusdem sententię:vt multoties fit in Psal. Quãtum verò ad sensum propheticum:notandum quòd aliqui à Deo sunt peruersi, quòd se beatos extimant, cùm mala sua desideria adimplere possunt : de quibus dicitur Prouerb.2, Lætantur cum malè fecerint , & exultant in rebus pessimis. Quod pertractans Gregor. super illo verbo Iob 5,Mœrentes erigit sospitate:ait, Sunt nonnulli qui iniquitates perpetrant, & gaudere non cessant:de quibus per Salomonem dicitur,Lætantur cum malè fecerint , & exultant in rebus pessimis.Et rursum, Sunt impij,qui ita securi sunt, acsi iustorum facta habeant. Hi nimirum non sospitate eriguntur,sed insania , qui superbiunt cum affligi debuerant:& inde miseri in exultatione defluunt, vnde à bonis flẽtur. Phreneticorũ scilicet sensibus similes qui insaniam qua prævalent , virtutem putant: qui ex morbo esse nesciũt hoc quod amplius sanis possunt:& quasi creuisse se viribus æstimant, dum ad vitæ terminum per augmenta languoris appropinquant. qui quia rationis sensum non habent , flent , & rident. Et tanto se in magna exultatione dilatãt,quanto insensibiles malum quod patiuntur , ignorant. Istam talium felicitatem detestatur Psal. vnde à consortio talium petit liberari: dicens,*Et erue me de manu filiorum alienorum.* Et quare dicantur filij alieni,ostendit dicens,*Quia os eorum locutum est vanitatem : & dextera eorum*,&c. vide vers. 2505.1506. Et nota quòd filios alienos , scilicet à vera felicitate, faciunt esse diuersa peccatorum genera ? scilicet primò peccatum ambulationis & superbiæ:quę semper ad alta tendens,à virtute & veritate declinat. Quod ostẽdit Gregor. dicens,Semper aliena est à veritate superbia:scilicet ab illo qui dicit, Ego sum via,veritas & vita.vnde de superbis sic alienatis , dicitur , Quisquis alienus accesserit, morietur. Alienus enim moriturus accedit, quãdo superbus ad dignitates se ingerit,non vocatus. Secundò peccatum obdurationis & impœnitentiæ, &c. Vide in litera alienum , parte tertia , in dictionario meo.

Lætantur mali in vitijs.

Gregor.6.moral.cap.11.

Prouer.2.

Eccles.8.

Alienum à Deo faciunt multa peccata.

Greg.24.moral.cap.25. Num.3.

2510 **Quorum filij sicut nouellæ plantationes, in iuuentute sua.**

Hic improbat illos qui ponunt felicitatem suam in successione filiorum & neporum. Sed quantum ad literam spectat, Dauid ista bona quæ hic ponit: scilicet multiplicationem filiorum & ornatum filiarum,&c. nõ videtur improbare:sed magis à Deo illa postulare : quod patet ex trãslatione Hieronymi, quæ sic dicit, *Vt sint filij nostri quasi plantatio crescentes in adolescentia sua*:id est , vt filij Israel iuuenes multiplicentur,& proficiant in virtute corporis & mentis. Sed hoc non videtur verum ; nam omnia bona ista temporalia quæ hic enumerat Psal.inferius,non affectat:sed magis illa improbat : dicens, Beatum dixerunt populum cui hæc sunt,&c.Dicẽdum quòd ista nõ refert Dauid ad populum Israel, illa postulans:sed ista refert ad Philisthæos,qui istis bonis abundabant:vnde se beatos putabant.Vnde de Philistheis dicit,*Quorum filij sicut nouellæ*,&c,quia in multiplicatione filiorum abundabant.Quãtum verò ad sensum mysticum : Psal.vult improbare illos qui in istis felicitatem esse putant.Et primò ponit de multiplicatione filiorum:dicens,*Quorum filij*, &c.Multi enim totam felicitatem suam ponunt in filiis.

filiis. Quod patet ex hoc,quia omnia mundi expẽ- A dunt pro ipsis nutriendis , seipsos laboribus subiiciunt & incommodis:quinimò pro ipsis seipsos & animam suam venalem faciunt : & non solùm ad tempus,sed in perpetuum diabolo tradunt.Sed hęc est falsa & vana felicitas. probatur , quia multoties multiplicatio filiorum,augmentatio est infelicitatis.Nónne multoties filij contra parẽtes insurgunt:Sic enim filij duo Noe patrem deriserunt.Sic Absalon filius Dauid patrem persequutus expulit de regno , & ipsius mortem quærebat. Sic & Sennacherib , rex Assyriorum , à duobus filiis suis fuit interfectus. Quid ad hoc expedit antiqua exempla producere, cùm quotidie in his noua videmus exempla? vnde Matth.10,dicitur, Tradet frater fratrẽ in mortem,& pater filium:& surgent filij in parentes , & morte afficient eos. Quomodo ergo potest esse vera felicitas in filiis,qui patrem persequuntur & extinguunt ? Ideo dicitur,A filiis tuis caue, & à domesticis tuis attende.Præterea, si filiis abundes, & nõ diuitiis, filiorũ amore miser es.Si filiis abundes & diuitiis,insidiatores illos habes,quia quanto ditior es,quanto potentior: tanto amplius insidiantur vitæ tuæ,& mortem tuam quærunt.

Felicitas non ẽst in filiorũ multitudine.

Gen.9.

2.Reg.15.

4.Reg.19.

Eccles.32.

2511 **Filię eorum compositæ,circumornatæ vt similitudo templi.**

Hic improbat eos qui ponunt felicitatẽ in bonis corporalibus : vt est pulchritudo corporis, vel fortitudo. Quantum ad literam , vt dicunt aliqui, petit vt filiæ populi Israel pulchritudine corporali polleant, &c. Sed hoc improbatur, vt de multitudine filiorum dictum est in præcedenti versiculo. Sed hic vult detestari Philisthæos, qui gloriabãtur in pulchritudine filiarum suarum & ornatu : quia in talibus nõ vera sed falsa felicitas consistit. Et est sensus,quòd filiæ eorum sunt compositæ,id est,bene proportionatæ membris corporalibus,& ornatę ornamentis exterioribus:sicut templa in festiui- *Felicitas non ẽst in bonis corporalibus.* tatibus ornantur.Sed in hoc vera felicitas non cõsistit. Probatur, quia bona corporalia sunt principaliter tria : scilicet robur, sanitas, & pulchritudo. Sed quòd vera felicitas non cõsistat in aliquo istorum,patet. Primò quia talia sunt bona corporalia, D quia habẽt esse in corporibus vt in subiecto. Nam sanitas est in humoribus,pulchritudo in membris: robur autem in ossibus & neruis. Nam sanitas est debita æquatio humorum : pulchritudo , debita mensuratio membrorum:robur , debita proportio ossium & neruorũ. Cùm ergo omnia ista sint corporalia , in eis non potest esse felicitas : quæ consistit in potiori parte hominis,vt vult Phil.10.Ethic. Secundò in talibus non consistit felicitas, quia talia sunt bona exteriora. Nam homo,secũdum philosophum,est magis intellectus quàm sensus : quia magis dicitur homo secundum intellectum,quàm secundum sensum : quia anima plus est de ratione hominis,quàm corpus:quia forma simpliciter magis dicit naturam rei,quàm materia.Illa igitur sunt maxima bona nostra,quæ se tenẽt ex parte animæ, E & non quæ se tenẽt ex parte corporis. Cum igitur felicitas sit summum bonum hominis, in melioribus bonis poni debet. Ergo non in sanitate , pulchritudine,vel fortitudine corporis.Nõ igitur quis se credat beatum , si corporis sui habeat æquatos humores,& sit sanus corpore:vel si habeat conformia membra, & sit pulcher : vel si habeat debitam proportionẽ ossium & neruorum,& sit fortis. Sed magis si habeat æquatas animæ potentias:vt inferiores potẽtiæ subsint rationi,& si sit sanus & fortis mente, & huiusmodi potentias habeat ornatas virtutibus & bonis moribus:vt sit pulcher in anima:tunc magis secundum morales philosophos se credat esse beatum.Et hoc attestatur Phil.7.Polit. dicens quòd nobis Deus testificatur,quòd felicitas in bonis exterioribus ponenda non est : quia ipse Deus non est beatus per aliqua bona exteriora:sed per ea quæ sunt in seipso. Cùm igitur anima bona assimiletur Deo,non erit beata, nisi per bona quæ sunt in seipsa : & non per ea quæ sunt in corpore. Tertiò in talibus bonis non consistit vera felicitas: B quia sunt valde mutabilia & non permãsura:quod patet.Æquatio enim humorum cum subsit motui cœlestium corporum : ideo variatio aëris,mutatio ciborum , de facili variationem recipit. Sed amissa sanitate , amittitur robur corporis : quia lassantur membra, debilitantur nerui : propter quæ tollitur proportio illa ossium & neruorum in quibus robur corporis cõsistit. Tollitur etiam pulchritudo, quia amissa sanitate,membra fiunt macilenta, non remanet in eis color debitus:& sic deficit corporis pulchritudo. Ex prædictis ergo patet quòd falsa & vana est illorum opinio , qui felicitatem in bonis corporis ponunt : sicut illi de quibus nunc ait Psal. *Filiæ eorum compositæ*, &c. Et hic nota quòd est *Ornatus multiplex.* C duplex ornatus:scilicet quidam bonus, & quidam malus. Ornatus bonus est triplex : scilicet gratiæ, quo ad conscientiam:Iob 26,Spiritus eius ornauit cœlos. Sapientiæ,quo ad eloquentiam:Prouer.15, Lingua sapientium ornat scientiam. Latriæ , quo ad Dei reuerentiam : 1.Machab.4,Ornauerunt faciem templi coronis aureis. Et iste ornatus nõ reprehenditur,sed magis suadetur:1.Tim.3,Oportet episcopum esse ornatum, pudicum , &c. Ornatus autem malus similiter est triplex:scilicet superfluæ lasciuiæ : sicut fuit ornatus Iezabel quæ depinxit *4.Reg.9.* oculos suos , & ornauit caput suum immoderatè. Auaritię:Ezech.16,Ornata est auro & argento.Simulatæ apparentiæ:Matth.12, Inuenit eam scopis mundatam & ornatam , &c. Et iste ornatus à Psal. hic detestatur : cùm dicitur , *Filiæ eorum circumornatæ*,&c.

2512 **Promptuaria eorum plena , eructãtia ex hoc in illud.**

Hic improbat eos qui ponũt felicitatem in terrenis fructibus : vt sunt frumentum, vinum & huiusmodi.Et vt dictum est,hic non postulat ista, sed magis detestatur. Vbi nota quòd promptuarium, *Promptuariũ est cellarium vetus.* arij, dicitur cellarium : quia inde necessaria victui proferuntur.Differt tamen promptuarium à cellario:quia promptuarium est longi temporis , cellarium autẽ paucorum dierum.Dicũtur ergo promptuaria plena , quando ex magna abundantia frugum terræ : scilicet frumenti , vini & huiusmodi, oportet quòd ex vno loco transferantur ad aliud. Eructare enim est ructum facere , extra emittere. Vnde sicut venter cibo plenus eructat:sic & dictũ, *Promptuaria ex hoc in illud eructant* : vtputa quãdo tãtum bladum est in vno promptuario , quòd calefit:tunc eructatur in aliud,vt frigefiat,&c. Illos ergo qui felicitatem in talibus fructibus ponunt, hic detestatur Psal.nec mirum. Vbi sciendum quòd secundum philosophum.1.Polit.duo sunt genera diuitiarum:quia quædam sunt naturales , quædam artificiales.Naturales diuitiæ sunt illæ , quæ ex rebus

Promptuariũ & cellarium differunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus naturalibus oriuntur:cuiusmodi sunt quæ nascuntur ex terra:vt frumentum, vinum, oleum: & huiusmodi. Artificiales autem diuitiæ, quæ per artem & industriam hominum sunt inuentæ: vt aurum,argentum, pecunia. Et quia naturales diuitiæ sunt meliores & potiores, ideo Psal.solùm improbat felicitatem in illis consistere:quia si in naturalibus diuitiis non consistit felicitas, multo minus in artificialibus. Quòd autem vera & moralis felicitas non consistat in diuitiis nec artificialibus nec naturalibus: probatur. & primò de artificialibus. Ad quod probandum tangit Philosophus tria, 1. Polit. Primò quia ordinatur ad aliud:secundò quia talia habent quòd sint diuitiæ ex ordinatione hominum: tertiò quòd secundum seipsas indigentiæ humanę non satisfaciunt. Ex primo probatur propositum,quia felicitas cùm sit summum bonũ hominis,ad aliud bonum nõ ordinatur. Et ideo quia diuitiæ artificiales ad naturales ordinantur, rationem felicitatis habere nõ possunt. Ex secundo probatur propositum,quoniam vera felicitas hominis est secundum se,non secundum ordinationem hominum. Vnde(vt dicitur 7.Polit.) transmutata dispositione,vtentium huiusmodi diuitię nullam habent vtilitatem. Quòd enim tot denarij valeant tãtum frumẽtum, hoc est ex ordinatione hominum. Ex tertio probatur propositum, quia talia bona per se non satiant indigentiã nostram. Potest enim contingere(vt dicitur 1.Polit.)quòd quis diues pecunia,fame moriatur. Recitat enim ibi de quodam qui vocabatur Meda,quòd cùm nimis esset auidus auri(vt fabulosè dicitur)impetrauit à Deo,vt quicquid tangeret, fieret aurum. Cùm ergo tactus reseruaretur in singulis partibus corporis, etiam ore nihil tangere poterat quod non conuerteretur in aurum. Erat enim sibi magna copia auri, & tamen fame periit: quod esse non posset, si artificiales diuitiæ defectus nostros per se satiare possent. Non ergo consistit felicitas in artificialibus diuitiis: sed quòd non in naturalibus,ostenditur. Nam cùm felicitas sit bonum optimum, in optimo nostro debet quæri. Cùm ergo anima sit potior corpore, felicitas non est ponenda in talibus diuitiis naturalibus,quæ sunt bona corporis: sed magis in bonis animę. vt puta in actibus virtutum. Quid ergo proderit homini,si eius promptuaria sint plena & eructantia,si bonis animæ non fulciatur? Vnde talibus in diuitiis ponẽtibus felicitatem,dicitur Esa. 3, Populo meus,qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt.

Felicitas in diuitiis non consistit.

Auarus moritur fame.

2513 ## Oues eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis:boues eorum crassę.

Hic consequenter improbat eos qui felicitatem ponunt in ouibus & animalibus terræ. In talibus enim non est ponenda felicitas, quia talia pertinẽt ad diuitias naturales: in quibus felicitas nõ consistit, vt in præcedenti versiculo est ostensum. Quantum autem ad literam,notandum quòd dicit, *Oues eorum fœtosæ*:quòd fœto, fœtas, idẽ est quod pãtere vel generare. Et inde fœtosus,osa,sum,dicitur animal multum generans vel pariens. Et sic dicuntur oues fœtosæ,quia multos fœtus pariunt. Item notandum quòd dicit,*boues eorum crassæ*:quòd bos,bouis,est communis generis. Hic ergo per oues & boues intelligit omnia alia animaliũ genera,quę spectant ad diuitias naturales. Nam vt dicit Greg. super illo verbo Iob 21,Bos eorum concepit: vulgaris locutionis vsus est, vt bouẽ masculum, & vaccam fœminam vocent. Sed literaturæ locutio bouem communis generis appellat.

Fœtosæ quid est.

Bos est communis generis. Greg.15. moral.cap.15.

2514 ## Non est ruina macerie, neque transitus, neque clamor in plateis eorum.

Hic improbat eos qui felicitatẽ ponunt in diuturnis successibus, scilicet in longitudine prosperitatis:quorum bona scilicet diu durant, quorum trãquillitas nõ infestatur, quorũ filij sunt longæui, & huiusmodi:quæ notat per verba dicta. Nam per maceriem intelligit ipsorum ædificia,quæ diu permanent:dicens,*Non est ruina macerie*. Per transitum intelligit debilitatẽ loci vnde captiui possunt exire & fugere:dicens,*Neque transitus est*. Quasi dicat,Habent ædificia fortia,in quibus transitus nõ est, seu non patet captiuis. Per clamorem autem intelligit vlulatum & planctum: vt puta quando hostes inuadunt ciuitatem. Vnde dicit,*Neque clamor in plateis eorum*. Quasi dicat,Ita fortes habẽt ciuitates, quòd non timent incursum hostium, vnde sit eis necesse clamare. Vel per clamorem intellige vlulatum super mortuos:dicẽs ergo,*neque clamor in plateis eorum*, vult ostendere quòd tales cum suis familiis diu viuunt: & sic inter eos non est luctus mortuorum. Sed neq; in tali duratione prosperitatis temporalis est ponẽda felicitas nostra:quod probatur, quia omnia ista supradicta possunt contingere malis. Mali autem felices esse non possunt. Vnde quòd in omnibus præmissis,non consistat felicitas, ostẽdit Iob, ostendens quòd malis omnia prædicta cõtingunt:& tamen subitò ad infernum descendunt:dicens,Quare impij viuunt,subleuati sunt confortatique diuitiis: semen eorum coram eis permanet: propinquorum turba & nepotum in cõspectu eorum:domus eorum securæ sunt & pacatæ: non est virga Dei super illos:bos eorum concepit,&vacca peperit: egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus? Tenent timpanum & citharam:gaudent ad sonum organi:ducũt in bonis dies suos. Sed quid sequitur? Et in puncto ad infernum descẽdunt. Per ista intelligit omnem prosperitatem quam mali in præsenti possunt habere: & tamen non sunt beati, quia in puncto ad infernum descendunt. Quod deducit Gregor. prædicta verba exponendo:dicens, Quare impij viuũt? Nisi enim patientia diuina eos toleraret, nequaquã diu vitam in peccatis ducerent. Subleuantur namque diuitiis, cum esse peccatores incipiunt: cõfortantur verò, cum in hac vita diu subsistere permittuntur. Quos enim substantia eleuat, in fastu suæ potentiæ dierum longitudo confortat. Vel certè subleuati & confortati referuntur, quia subleuantur honoribus, confortantur rebus. Sed sunt plerique qui honoribus subleuati & diuitiis confortati, ea quæ in hac vita concupiscunt, accipiunt: successione autem sobolis priuantur. Istis nimirũ ipsa cessione autem sobolis priuantur. Istis nimirũ ipsa potentia sua pœna est, cum & magnam se habere hæreditatem considerant, & hæredes non habent quibus relinquant. Quid itaque prodest, si assumt omnia, & desint filij qui successores fiant? Ideo sequitur, Semen eorum coram eis permanet. In augmentum magnæ felicitatis, cum magno patrimonio dantur & hæredes. Ac ne qua necessitas tẽporalis saltem ab oculis subtrahat eos, in quibus animus exultat: de hoc eorum semine dicitur, quòd permanet coram eis. Quid autem si filij dati sunt, sed ipsi sterilitate feriuntur, si in eis genus extinguitur: sicut parentum sterilitate extingui timebatur?

Prosperata mala habent.

Iob 21.

Felicitas non est in bonis temporalibus. Greg.15. moral.cap.18.

Diuitiæ sine filiis sunt ad pœnam.

Prosperitas iniquorum.

tur? Ideo sequitur, Propinquorum turba & nepotum in cõspectu eorum. Ecce adest vita: assunt honores & diuitię assunt filij: assunt & nepotes. Quid si qua mentem intestina cogitatio exurat, & securitatis gaudia, domestica rixa transuerberet? Quæ est huius vitæ felicitas, si læta non est? Ideo sequitur, Domus eorum securæ sunt & pacatæ. Non est virga Dei super illos. Securæ & pacatæ sunt, quia peccantes viuunt, lugenda agunt, & gaudia eos nõ relinquunt. Virga eos supernæ disciplinę non percutit: & tanto amplius in culpa proficiunt, quanto minus ex culpa feriuntur. Sed quia quæ intus prosperantur audiuimus: in agris quoque quì prosperitas arrideat, videamus. Vnde sequitur, Bos eorum concepit, & vacca peperit, & non est priuata fœtu suo. Gregum prima est felicitas, si grex sterilitatem non habens concipit: secunda, si conceptus ad partum venit: tertia autem, si hoc quod partum est, per nutrimentum ad perfectum ducatum. Vt ergo tota felicitas simul adesse impiis demonstraretur ex eorum gregibus, beatus Iob asserit eorum greges concepisse, peperisse, & fœtu proprio non esse priuatos. Minor autem est felicitas, si cum greges crescunt, custodes quoque gregum nõ proficiunt. Vnde & ad fœcunditatem gregum mox fœcunditas familiæ subrogatur. Nam dicitur, Egrediuntur quasi greges paruuli eorum, & infantes eorum exultant lusibus: vt sicut maiora ad habendum concessa sunt, ita multi germinent ad custodiendum. Sed quia dixit, Exultãt lusibus, ipsum quoque infantium ludum in domo iniquorum ne vilem valde esse crederemus, subiungens ait, Tenent timpanum & citharam, & gaudent ad sonitum organi: acsi diceret, Cùm domini honoribus & rebus tument, subiecti in ludicris actibus gaudent. Ecce ergo quàm plena est iniquorum prosperitas. Sed audi quod sequitur. Vnde subdit Greg. Sed ô beate vir, quid tam multa nobis de iniquorum voluptatibus narras? Iam diu est quòd in eorum descriptionibus loqueris: post multa breuiter distingue de ipsis quid sentis. Sequitur, Ducunt in bonis dies suos: & in puncto ad infernum descendunt. Ecce beate vir, eorum gaudia diu narrabas: quomodo nunc asseris, quòd in puncto ad inferna descendũt? Nisi quòd omnis longitudo temporis vitę præsentis, punctus esse cognoscitur, cum sine terminatur? Ecce ergo quàm plenam prosperitatem descripsit malorum. Sed nunquid in ipsa felices existunt, qui in puncto ad infernum descendunt? Quicunque ergo tales prosperitatem temporalem habentes dicunt esse felices, ipsi mentiuntur: quod patet ex fine eorum, quia in puncto ad infernum descendunt. Et hoc est quod Psal. subdit, dicens,

Triplex est ex grege felicitas.

2515 ## Beatum dixerunt populum cui hęc sunt: beatus populus cnius dominus Deus eius.

Hic concludit felicitatem Christianorum esse veram, quæ consistit non in rebus temporalibus, sed in domino Deo. Quasi velit Psalm. dicere, Non arguo prædicta, tanquam sint mala: sed arguo in ipsis felicitatem esse ponentes. Nam prædicta habuerunt multi sancti Dei: sed illis vtebantur tendentes ad finem, non in ipsis finem suum ponẽtes. Illa enim faciunt felicitatem sinistræ: sed felicitas dexteræ consistit in Deo. Vnde hic ait August. Interrogo vos fideles membra Christi: habere filios incolumes, filias pulchras & ornatas: plena cellaria, abundantiam pecorum, nullam ruinam, non dico parietis, sed neque sepis: nullum tumultum & clamorem in plateis: sed quietem, pacem, abundantiam, copiam rerum in domibus, in ciuitatibus: nónne est ista felicitas, aut eam iusti fugere debent: Nónne erat domus Abrahæ abundans auro, argento, familia, filiis, pecoribus? Nónne Iacob sanctus fugiens à facie Esau in Mesopotamiam, seruiens ditatus regressus est, magna copia pecorum & filiorum? Quid ergo dicimus: nónne est ista felicitas? Felicitas est, sed sinistra: quia temporalis, corporalis, mortalis. Nolo vt illam fugias: sed ne dexteram putes. Non enim isti ideo maligni, non vani, quia istis abundant: sed quia illud quod sinistrum esse debuit, in dextro ponebant. Ideo dictum est, Dextera eorum, dextera iniquitatis: ideo os eorum locutum est vanitatem. Quid enim in dextera ponere debuerant? Quid? Deum, æternitatem, annos Dei non deficientes. Ibi dextera nostra: ibi esse debet desiderium nostrum. Sinistra vtamur ad tempus: dexteram desideremus inæternum. Etenim diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Non ergo eos arguo, quia filij eorum sicut nouellæ plantationes: non quia filiæ eorum circumornatæ vt similitudo templi: neque quia cætera abundantia & pax æterna aderat eis. Sed hoc arguo, quia beatum dixerunt populum cui hæc sunt. Sed quid tu Dauid? tu corpus Christi quid dicis: *Beatus populus cuius dominus Deus ipsius.*

Genes.12.

Genes.32.

Psal.61.

Tẽporalia & diuitias habere non est malum. sed in illis ponere sinem.

PSALM. CXLIIII.

2516 EXaltabo te Deus meus rex, & benedicam nomini tuo in sæculum & in sæculum sæculi.

Titulus huius Psal. est, Hymnus Dauid. Vbi notandum quòd hymnus dicitur laus Dei facta cum cantico, vel cum exultatione. Et ideo si non sit laus Dei, posito quòd sit cum exultatione: propriè non dicitur hymnus. Et consimiliter si sit laus Dei, & non sit cum cantico vel cum exultatione: non dicitur propriè hymnus. Vt puta: si quis laudaret Deum cum fletu: vt quando quis in aduersis positus, Deum laudat. sicut fecit Hieremias in Threnis. Ex hoc ergo quod dicit titulus Hymnus Dauid, ostenditur quòd Dauid istum Psalmum fecit laudando Deum cum lætitia & exultatione. Materia autem huius Psalmi est laus diuina: qui agit de omnibus modis diuinæ laudis. Vbi sciendum quòd nouem sunt materiæ laudis diuinæ: scilicet opera, potentia, magnificentia, sanctitas, mirabilia, virtus terribilium, magnitudo, memoria & iustitia. Ex iis enim quasi ex seminibus omnis diuina laus trahitur: quemadmodum omnia argumenta de paucitate locorum trahuntur: vt dicetur inferius. Item notandum quòd iste Psalmus cum omnibus sequentibus pertinet ad Dei laudem. Et sunt septem: quia sicut sunt septem Psalmi pœnitentiæ, sic sunt septem Psalmi laudis, quibus in die laudandus est Deus: sicut alibi ait, Septies in die laudem dixi tibi. Sicut etiam septem sunt spiritus gratiarum, qui laudes Dei concinunt: sicut dicitur Apocalip. 4. Et hoc in antiquo testamento fuit figuratum:

Laudis diuinæ nouẽ sunt materiæ.

Universidad de Deusto
Biblioteca

scilicet Exod.25. vbi præcepit dominus Moysi vt in tabernaculo poneret septem lucernas perpetuo lumine lucentes. Intentionem monet ad Dei laudem. Quibus visis, venio ad Psalm. diuisionem: qui diuiditur in duas partes: quia primò Dauid Deum laudat: secundò ad Deum laudandum alios excitat:ibi,*Generatio*.Prima diuiditur in tres partes: quia Dauid primò diuinæ laudis suũ ostendit propositum: secundò diuinæ laudis tempus ostendit continuum:ibi, *Per singulos dies*: tertiò diem laudis ostendit excellens debitũ:ibi,*Magnus dominus*.Quãtum ad primum,Dauid ostendit suum propositum circa laudẽ Dei:dicẽs, *Exaltabo te Deus meus rex*.Vocat ipsum Deũ ratione creationis:vocat ipsum suũ ratione fidei & singularis deuotionis:vocat ipsum regẽ,ratione generalis omnium gubernationis. *Et benedicã nomini tuo in sæculum*.Vbi notandũ quòd benedictio est nomen compositum. quãdoque enim componitur ex bono & do, das : & sic benedictio est boni datio:& benedicere est alteri bonum dare. Et isto modo benedicere solum ad maiores spectat: & sic creatura benedicere Deum non potest, quia nullum bonum Deo dare pòtest:Psal.15, Dixi domino,Deus meus es tu,quoniam bonorum meorũ non indiges.Sed Deus isto modo nobis benedixit. Sic enim loquitur Apostolus Ad Hebr.7, dicens, Sine vlla contradictione, quod minus est,à maiore benedicitur.Et sic nos Deus multipliciter benedixit:vide vers.1964. Quãdoque verò benedictio cõponitur ex bene & dico,dicis. Et sic benedicere idem est quod de aliquo bonũ dicere, vel aliquem laudare. Quod contingit dupliciter : scilicet voce: sicut Simeon benedixit Deum, & dixit, Nunc dimittis,&c.Quandoq; verò signo vel opere : etsi nõ voce.Et sic benedicere idem est quod obsequi, seruire,obedire.Sic enim sancti angeli benedicunt dominum,dum eius voluntati obediũt:Psal.102, Benedicite dominum omnes virtutes eius, qui facitis voluntatem eius. Sic etiam omnis creatura Deum benedicit:Dan.3, Benedicite montes & colles domino,&c.Isto ergo modo nos benedicimus Deum. Quod contingit multipliciter:vide ver.502.Isto ergo modo benedictionis ait Psal. *Et benedicam nomini tuo:*& hoc,*in sæculum sæculi*.Quod ideo dicit Psal.nõ quòd se crederet viuere semper, & semper Deum laudare:sed quia præuidit quòd iste Psal.ad Dei laudem vsque in finem sæculi esset decantandus. Vel per sæculum sęculi,intellige ęternitatem,quæ omne sæculum continet.Et est sensus:Prędicando laudabo te hic & inæternum : quia qui hic non incipit laudare Deum,in alio sęculo à laude Dei mutus erit.Et istum intellectum hic ponit Augustinus dicens, *Benedicam nomini tuo in sæculum & in sæculum sæculi. In sæculum sæculi*,hoc est inæternum. Modò enim incipis laudare : sed inæternũ laudaturus es. Qui enim laudare non vult in transitu huius sæculi,obmutescet cum venerit sæculum sæculi. Dicat ergo Psal. *Exaltabo te Deus meus*.Sed quomodo Deus potest exaltari, cum sit immensus?vide ver.421.Notandum etiam quòd Deus exaltatur à nobis multipliciter. Primò per famam : Esa.2, Et exaltabitur dominus solus in die illa,&c.Per intelligentiam:Psal.63, Accedet homo ad cor altum,& exaltabitur Deus.Tertiò per manifestam potentiam:Psalm.20, Exaltare domine in virtute tua.Vel aliter:ista verba possunt intelligi dicta Christo homini, qui etiam verus Deus erat : *Exaltabo te Deus meus rex*. Et tunc nota quòd Christus multipliciter fuit exaltatus. Primò per passionem : Ioan.12, Ego si exaltatus fuero à terra,omnia traham ad meipsum. Et Ioan.3, Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto : ita exaltari oportet filium hominis, &c. Secundò per resurrectionem : Phil.2, Propter quod & Deus exaltauit illum,& dedit illi nomen quod est super omne nomen,&c. Eccles.11, Sapientia humiliati exaltabit caput illius.Tertiò per ascensionem:Psal.8, Eleuata est magnificentia tua super cœlos : & Psalm.20, Exaltare domine in virtute tua.Et alibi, Exaltatus es super omnes cœlos. Quartò per gentium conuersionem:Psal.45,Exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Quintò per vltimi iudicij executionem:Esa.52,Exaltabitur,& eleuabitur, & sublimis erit valde. Et Psalm. Exaltare super omnes cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua. Quibus præuisis, dicit Christo Psalm. *Exaltabo te Deus meus rex*.

Benedicere est duplex.

Luce 2.

Exaltatur Deus à nobis multipliciter.

Exaltatur Christus multipliciter.

Per singulos dies benedicam tibi, & laudabo nomen tuum in sæculum & in sæculum sæculi. 2517

Hic ostendit laudis debitũ tempus continuum. Hoc quantum ad literam. Ideo Psalm. dicit, quia singulis diebus aliqua certa hora vel pluribus diuinis laudibus insistendum. Nec immeritò : quoniam sicut non est dies in qua beneficia Dei non recipias:sic nulla dies sine Dei laude præterire debet à te, ne inueniaris ingratus. Et non solùm per singulos dies benedicebat Dauid dominum : sed omni die pluries.Psalm.118,Septies in die laudem dixi tibi.Et non solùm septies, immò continuè diuinis laudibus erat occupatus:Psal.33, Benedicam dominum in omni tempore, semper laus eius in ore meo. vide versic.502. Vel aliter, vbi sciendum quòd dies præsentis vitæ sunt duplices. Quidam sunt lætitiæ & prosperitatis:Psalm.117, Hæc dies quam fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Alij sunt dies pœnitentiæ vel aduersitatis : 1. Machab.1,Dies festi conuersi sunt in luctum.Quid est ergo per singulos dies benedicere dominum, nisi in tempore aduersitatis & prosperitatis Deum laudare? Benedixit dominum in die aduersitatis Iob: quando rebus perditis, orbatus filiis, in carne flagellatus,in vocem laudis prorupit, dicens, Dominus dedit, &c. sit nomen domini benedictum. Benedixit dominum in die prosperitatis Tobias: qui recepto filio suo cum multis diuitiis, & illuminatus per Angelum, in vocem laudis prorupit, dicens, Benedicite dominum, & coram omnibus confitemini illi : quia fecit nobiscum misericordiam suam. Et istum intellectum hic ponit Augustinus dicens,*Per singulos dies benedicam tibi* : id est non transiet dies quo te non benedicam. Nec mirum est, si in læto die tuo benedicis Deum tuum: quòd si fortè aliquis luxerit dies tristis, sicut est abundantia scandalorum, multiplicatio tentationum:desines tu fortè benedicere creatorem tuum? Si desinis, mentitus es dicendo, *Per singulos dies benedicam tibi*. Si autem non desinis : & si in die tristi tibi malè esse videtur, proculdubio in Deo tuo bene tibi erit. Et quid est tantũ bonum in quo tibi bene possit esse, sicut est Deus tuus?Nam si gaudes de bono quod tibi accidit per diẽ:fortasse illud bonum transiet alia die,& dices, Bene mihi fuit:lætã diem duxi, quia fortè lucra venerunt, aut in epulis vel

Laudandus est Deus omni tẽpore: scilicet aduersitatis & prosperitatis.

Iob 1.

Tobiæ 12.

Gaudium nostrum de Deo esse debet.

vel voluptatibus fuisti : veruntamẽ de quocunque tali bono gaudeas,tale bonum transitorium est.Si autem gaudes de domino Deo tuo : tanto firmius gaudebis, quanto est ille certior in quo gaudebis. Si enim gaudes de nummo, times furem : si autem gaudes de Deo,quid times? Deũ nemo tibi auferre potest, si tu eum non dimiseris. Vides ergo qualiter per singulos dies Deum benedicas in prosperis & in aduersis. O quàm tristis erat dies qui sancto Iob acciderat:cui subitò subtracta sunt omnia, filij mortui sunt! Vir ille sanctus tamen aliud habebat vnde gaudebat, scilicet Deum:vnde in vocem laudis protinus erupit,dicens,Dominus dedit, &c.sit nomẽ domini benedictum. Ergo per singulos dies Iob Deum laudauit : qui etiam in die tam tristi Deum laudauit.Breue mysteriũ est, vt laudes Deũ. Nõ te credas à misericordia eius derelin qui:qui tibi aut blanditur dando, aut corripit exultantem, ne pereas. siue ergo in eius donis, siue in eius flagellis, lauda eum. Laus flagellantis, medicina est verberis.

Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius nõ est finis. 2518

Hic laudis diuinæ ostendit excellens debitum. Quælibet enim res est tantæ laudabilitatis quantę est bonitatis.Cum igitur Deus sit bonitatis immẽsæ,sequitur quòd est immẽsæ laudabilitatis.Et hoc est quod dicitur Eccles.43,Benedicẽtes dominum, exaltate illum quantum potestis : maior est enim omni laude. Quòd multipliciter autem Christus sit magnus, vide ver.775. Ne autem putes te sufficienter Deum posse laudare:dicit quòd *laudabilis est nimis*,id est,vltra vires tuas:*& magnitudinis eius non est finis*: vt scilicet sicut magnitudo illius finem nõ habet,sic nec laudatio tua finem habeat.Vnde hic ait Augustinus.*Magnus dominus & laudabilis nimis*. Quantam concceptionẽ inclusit,dicens,*Et laudabilis nimis*. Cogita quantum vis. Quomodo autem potest cogitari, qui capi non potest ? *Laudabilis est valde, & magnitudinis eius nõ est finis*.Quod ideo dicit,ne incipias velle laudare:& putes te laudando posse finire, cuius magnitudo finem non potest habere.Noli ergo putare te sufficiẽter posse illum laudare, cuius magnitudinis non est finis.Illius magnitudo sine fine est:& tua laudatio sit sine fine.Nam cùm mortuus fueris in hac carne,desinis laudare Deum.Et sic dictum est,Non mortui laudabunt te domine:de illis dictum est,à quibus perit confessio.Sed quomodo laudabimus,quem intellectu capere nõ possumus? Respiciamus eius opera : & de operibus laudemus operantem,de cõditis conditorẽ, de creatura creatorẽ. Et nota quòd Deus multipliciter dicitur magnus in potentia.Primò est magnus in potẽtia omnia superãte.Magna potentia Dei solius : & ab humilibus honoratur.Secundò est magnus in sapientia omnia gubernante.Omnes homines vident eũ: vnusquisq; intuetur eũ procul: ecce Deus magnus vincens scientiã nostram. Tertiò est magnus in iustitia omnia regulante.Magna iudicia tua domine. Quartò est magnus in misericordia omnia conseruante.Magna scientia Dei,& propiciatio eius omnibus conuertentibus ad se.Quæ omnia attendens Psalmista ait,*Magnus dominus & laudabilis nimis,&c.*

Laudari debet Deus sine fine.

Psal.113

Eccles.17.

Magnus est Deus multipliciter.

Eccles.3.

Iob 36.

Sapien.17.

Eccles.22.

Generatio & generatio laudabit opera tua,& potentiã tuã pronunciabunt. 2519

Hic ad Dei laudem alios excitat. Et tria facit: quia primò excitat patres veteris testamenti:secũdò patres noui:ibi,*Confiteantur*:tertiò omnes in cõmuni : ibi, *Alleuat dominus*. Prima pars diuiditur in partes quinque, secundum quod ex multis Deum laudandũ ostendit:primò ex suis operibus & potẽtia : secundò ex suis mirabilibus, sanctitate & magnificentia:ibi, *Magnificentiam*:tertiò ex virtute terribili & magna diligentia:ibi, *Et virtutem*:quartò ex abundãtia suauitatis & recta iustitia:ibi,*Memoriam*: quintò ex misericordia & multa patientia:ibi, *Miserator*.Quantũ ad primum,antiquis patribus ostẽdit Deum laudandum ex potẽtia in operationibus suis eis ostensa, dicẽs, *Generatio & generatio laudabit*, id est,lauder.Nam Hebręi loco verbi optatiui vtũtur futuro indicatiui modi : vt laudabit,id est,laudet.Dicit ergo,*Generatio & generatio*. Vbi sciendum quòd in antiquo testamento, ab Abraham vsq; ad Christum maximè duæ generationes distinguuntur:quarum prima ab Abraham vsque ad captiuitatem Babylonis : secunda à captiuitate Babylonis vsque ad Christum.Sic enim totã seriem antiquorum patrum per illas duas generationes videtur distinguere euangelista Matthæus in Christi genealogia,dicens,Iosias autem genuit Ieconiam & fratres eius in transmigratione Babylonis.Et post trãsmigrationem Babylonis, &c. Dicit ergo, *Generatio & generatio*: vt ly generatio prima referatur ad patres præcedentes transmigrationem Babylonis: & generatio secunda referatur ad patres sequentes dictam transmigrationem. De ista ergo generatione ait,quòd *laudabit opera tua*,&c. Vel aliter : dicendum quòd duplex est generatio,quę Deum laudat: scilicet generatio qua in præsenti per fidem nascimur filij Dei : & generatio futura,qua per resurrectionem regenerabimur immortales. de qua dicitur Matth.19, In generatione cũ sederit filius hominis,&c. Prima generatio laudat in præsenti : secunda laudat in patria. Et hunc intellectum ponit hic Augustinus dicens, *Generatio & generatio*,&c. Duas quasdam generationes insinuare voluit ista repetitio. Sumus enim in hac generatione filij Dei:erimus in alia generatione filij resurrectionis. Appellauit scriptura filios resurrectionis ipsam resurrectionem,quam regenerationem vocauit,dicens,In regeneratione cum sederit filius hominis, &c. Vel aliter:per ista verba,dicens,*Generatio & generatio*,intelligit omnem generationem præsentem & futuram:vt sit sensus, *Generatio & generatio laudabit opera tua*:id est, omnis generatio. Ista enim repetitio loquentis animum misit in infinitum cogitãtis:quasi dicat,Ista generatio quæ nunc in carne est, trãsitura hinc sicut venit, laudat opera Dei. Et illa generatio quæ succedet, laudabit opera domini. Et post illam erit alia: & sic vsque in finem sæculi. Et istas multas generationes significans ait, *Generatio & generatio*. Sequitur, *Laudabit opera tua*, &c. Cum enim intuemur opera Dei pulchra & mirabiliter facta,ipsa opera laudamus:nónne cõsequens est,vt in illis laudemus artificem?vt puta,videt homo solem,& cõsiderans quomodo totum mundum illuminat,quomodo oritur & occidit,quomodo regulato motu procedit : & laudat solẽ. Cõsiderat cœlũ stellis ornatũ, sua influẽtia terrã fructificare facies. Cõsiderat lunã aquas regentẽ:& ista laudat. Cõsiderat terrã, considerat mare : & ista vidẽdo laudat: imò etiã de minorib⁹. videt rosam quàm subtiliter factã & redolentẽ, & ipsam laudat. Nónne erit ingrat⁹,nisi laudet multo amplius istorũ operũ factorem?

Generatio duplex veteris testamẽti.

Matth.1.

Generatio duplex filiorum Dei.

Laudatur Deus in operibus sua.

Universidad de Deusto
Biblioteca

rē:Si vtilitas in illis laudatur:quid vtilius eo qui fecit omnia:Si in illis virtus laudatur: quid potētius illo qui fecit omnia:A quo etiā facta nō dimittuntur, sed reguntur & gubernātur omnia. Non ergo laudātes creaturam,obliuiscamur creatorem.Nam laudando ista opera,quid laudas, nisi potentiā Dei qua ista sunt facta:Sed hic mouet Augustinus.dubium: quia si laudas opera Dei, per consequens te ipsum laudas:quia & tu inter opera Dei factus es ab ipso. Cū ergo nulli sit licitum seipsum laudare : cū scribatur, *Prouer.27.* Non te laudet os tuum. Vnde hic dicit,Inter ipsa opera Dei quæ iusti laudant, & seipsos innectunt: quia in operibus Dei & ipsi sunt. Qui enim fecit omnia, ipse nos fecit inter omnia. Proinde & si laudas opera Dei,& teipsum laudaturus es : quia & tu opus Dei es. Vbi est ergo quod scriptum est, Non te laudet os tuum? Ecce, inuētum est & quomodo te laudare possis,& arrogans non sis.Deum in te lauda,non te:non quia tu talis es,sed quia ille te fecit:non quia tu aliquid potes, sed quia ille potest in te & per te : ac per hoc potentiam Dei, non tuam pronunciabis. Laudate ergo opera domini, non arrogando,sed gratias agendo.

2520 ## Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, & mirabilia tua narrabunt.

Hic ostendit Deum laudandum ex sua magnifica sanctitate & suis mirabilibus. Vbi notandum quòd per magnificētiam gloriæ sanctitatis Dei intelligit magnificam Dei gloriam & sanctitatem, quam ostēdit in datione legis antiquæ:in qua magnificam gloriam suam ostendit,quando in datione legis cœperunt audiri tonitrua, micare fulgura, & nubes densissima operire montem : & dominus ibi apparebat in igne. Qua magnifica gloria filij Israel visa territi dixerūt Moysi, Loquere tu nobis, & audiemus:nō loquatur nobis dominus,ne fortè moriamur. Istam ergo magnificam sanctitatis gloriam sæpius legendo & recordando,antiqui patres Deum laudabāt. Quod & nos hodie facimus.Hoc ergo genus laudis notans Psal.ait , *Magnificentiā gloriæ sanctitatis tuæ loquentur , & mirabilia tua narrabunt.* scilicet mirabilia iam dicta , quæ in illa datione legis apparuerunt:vt fulgura,tonitrua, ignis,fumus, &c.Per hoc enim ostendit quòd laudando creaturam, tu principalius laudas creatorem:quia bonitas creaturæ, est bonitas creatoris : sanctitas creaturæ , est creatoris sanctitas. Vnde non dicit , Loquentur magnificentiam gloriæ sanctitatis operū, sed *sanctitatis tuæ.* Non dicit , narrabunt mirabilia operum, sed *mirabilia tua.* Sic enim non descendit à creatore ad creaturam:sed magis ecōtrario,à creatura ad creatorem ascendit. Vnde primò laudabat opera,nūc autem laudat operantem,quia per opera venit in cognitionem operantis. Et nota quòd *Magnificentia Dei apparet in multis.* Dei magnificentia ex multis nobis redditur laudanda:quoniam magnificus est primò in largiendo copiosè.Quid enim habet creatura, nisi ex magnificentia creatoris? Soli copiosè donauit lumen:lunæ dominium noctis:& sic de aliis, Homini rationem & arbitrij libertatem : vt de illo dicatur illud Hester 2, Largitus est munera iuxta magnificentiā regiam.Secundò est magnificus in iubendo imperiosè. Ipse enim non tanquam sub potestate constitutus , sed super omnes imperat : cuius imperio nulli contradicere licet.Vnde imperiosè dans præcepta sua dicebat , Dominum Deum tuum coles: ego dominus.nō furaberis:ego dominus, &c.ideo de ipso dicitur in Psalm.28,Vox domini in virtute: vox domini in magnificentia. Tertiò est magnificus in agēdo virtuosè. Quid enim agit nisi iustum? quid præcipit nisi virtuosum? Ideo dicitur Esa.12, Cantate domino , quoniam magnificè fecit , &c. Quartò est magnificus regnando glorioſe. Psal.8, Eleuata est magnificentia tua super cœlos. Vel hic per magnificentiam intellige Christum : vide vers. 83.Et tunc erit sensus, *Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur*:id est,Christū (in quo maximè consistit gloria sanctitatis tuæ) loquentur & prædicabūt:*Et mirabilia tua narrabunt*:scilicet quæ per ipsum facta sunt:vt scilicet quia dæmones pellebat,cæcos illuminabat,infirmos curabat,mortuos suscitabat, &c. Vel magnificentia dicitur eucharistiæ sacramentum (vide ver.1647.) In quo multa mirabilia continentur.

2521 ## Et virtutem terribilium tuorum dicent,& magnitudinem tuā narrabunt.

Hic ostendit Deum laudandum ex sua virtute terribili & gubernationis diligentia. Vbi aduerte quòd per virtutem terribilium vult intelligere mirabiles malorum punitiones , quas Deus antiquitus fecit : vt puta quā terribiliter puniuit Pharaonem & exercitum eius : quos omnes submersit in mari rubro.Exod.14.Quàm terribiliter Chore,Dathan & Abiron , quos terra absorbuit cum omnibus suis,& deuorauit ignis.Num.16.Sennacherib cum exercitu suo : quando vna nocte angelus domini ex eis interfecit centum octoginta quinque milia. 4.Reg.19. Et sic de aliis. Sic ergo laudatur Deus in suis terribilibus iudiciis , quādo virtutem suam ostendendo , metuenda & terribilia exercet iudicia. Et hoc est quod dicit , quòd sancti patres Deum laudando,virtutem terribilium tuorum dicent,narrabunt,prædicabunt : vt scilicet peccatores timeant te offendere : *Et magnitudinem tuam narrabunt* : quam scilicet ostendisti in illis terribilibus iudiciis. Sic enim ista prædicabat Psal. dicens , Tu terribilis es: & quis resistet tibi ? Certè nullus.Vel aliter:vbi sciendum quòd Deus aliquando blandiciis & promissionibus nos exhortatur ad bonum: quandoque verò minis & terribilibus nos terrer, ne declinemus ad malum. Et ista duo hic notans Psal.ait, *Et virtutem terribilium tuorum dicent* : scilicet quàm tu minando es terribilis : quia ignem æternum minaris reprobis: *Et magnitudinem tuam* (scilicet misericordiæ tuæ) *narrabunt* : quia inter omnes virtutes Dei ipsa misericordia magna dicitur:quia miserationes eius super omnia opera eius. Narrabunt ergo magnitudinem tuam : scilicet tuæ misericordiæ : qua exhortando nos allicis ad bonum. Et istum intellectum hic habet Augustinus dicens , *Et virtutem terribilium,vel metuendorū tuorum dicent.* Non enim solùm blāditur, sed etiam minatur:quoniam si non blandiretur,nulla exhortatio : si non minaretur, nulla esset correctio. Dicent ergo laudatores tui virtutem metuendorum tuorum , & creaturæ tuæ punientis disciplinam dantis. Non enim prædicabunt bonis regnum æternū,& malis tacebunt ignem æternum.Laus enim Dei in via te instruens tibi ostēdere debet & quid diligas & quid timeas, quid appetas & quid fugias,quid eligas & quid reiicias.Tempus nunc est electionis:postea erit acceptionis.Dicant ergo laudatores tui virtutē terribilium

Psal.75. Deus terribilis est , & misericors.

Deus minatur & exhortatur.

lium & metuendorum tuorum:dicant & magnitudinem misericordiæ tuæ.Istum textum ad hunc intellectum inducit Gregor.super illo verbo Iob 38, *Greg.29.moral.c.11.* Nunquid ingressus es thesauros niuis,& thesauros *Psal.17.* grandinis aspexisti?dicens,Scriptum est,In conspectu eius nubes transierūt,grādo & carbones ignis. Prædicatores sancti grando & carbones ignis vocati sunt:quia & per correctionē vt grādo feriūt,& per flāmam charitatis,vt ignis accēdunt.Ipsa quoque libera sanctorum prædicatorū increpatio , natura grandinis conuenienter exprimitur. Grando enim percutit, & liquefacta rigat. Sancti enim viri corda audientium & terrentes feriunt, & blādientes infundunt.Nam quemadmodum feriant, Psalmista testatur dicens , *Virtutem terribilium tuorum dicent , & magnitudinem tuam narrabunt.* Quemadmodum autem blādientes rigant, cōsequenter adiunxit,dicens, *Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt.*In grandine ergo habentur thesauri:quia plerumque iniquitatis torpore frigidi ad supernā gratiam assumpti in sancta ecclesia iustitiæ luce refulgent,& prauitatem aduersariorum ictibus tundūt: *Terribilis est Deus propter tria.* quæ postea dulcedine rigant.Hic nota quòd Deus terribilis dicitur propter multa:primò quia est potentia eius inuincibilis:2. Paral. vlt. Domine Deus omnipotens,qui statuisti mare verbo præcepti tui: qui conclusisti abyssum : terribile nomen tuum, quod omnes pauent & timent. Psal. 46 , Dominus excelsus & terribilis,rex magnus super omnem terram.Secūdò quia eius iustitia est inflexibilis:Deut. 10,Deus magnus & potens & terribilis:qui personas non accipit,nec munera:facit iudicium pupillo & viduæ.Tertiò quia eius sapientia est infallibilis.Psal.65,Terribilis in consiliis super filios hominum.Primum terret potētes, quia non possunt rebellare cōtra potentię Dei altitudinem.Secundum terret diuites , quia non possunt inclinare iustitiæ Dei rectitudinem. Tertium terret sapientes , quia non possunt absentare sapiētię Dei limpitudinem. Meritò igitur virtutem terribilium tuorum dicent.

2522 ## Memoriā abundātiæ suauitatis tuæ eructabunt,& iustitia tua exultabunt.

Hic ostendit Deum laudabilem ex abundantia suauitatis & recta iustitia.Antiquis enim patribus in deserto peregrinantibus , Deus duo singularia dedit beneficia : quorum vnum fuit suauitatis & clementiæ:secundum fuit æquitatis & iustitiæ.Beneficium suauitatis : quia manna suauissimum per quadraginta annos eis dedit de cœlo,Exod.15.Secundum autem æquitatis & iustitiæ fuit:quia inimicos eorum debellauit,qui iter eorum ad terram promissionis iniustè conabantur impedire , sicut *Exod.17.* Abimelech. Ex istis ergo duobus beneficiis tenebantur antiqui patres Deum laudare. Vnde quantum ad primum beneficium, quod fuit maximæ suauitatis , dicit , *Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt*:id est Memoriam dicti beneficij,quam ex sanctis scripturis retinent , te laudando exterius, prædicabunt suis posteris. Et memores iustitiæ tuæ qua ipsorum inimicos debellasti , te laudando exultabunt:id est lętitiam quam de hoc intus conceperunt,per exteriora signa demonstrabunt:quia exultatio dicitur, quasi lætitiæ interioris extra saltatio.Vel aliter:per hoc vult ostēdere Psalmista singulare Dei beneficium circa genus humanū : quia cum nos per peccatum obliti essemus Deum , ille tanquā suauissimus pater non est oblitus nos : nos quęsiuit:nos inuenit:nos redemit.Et hanc memoriam abundantię suę suauitatis debemus comedere,intus in corde nostro imprimere: impressāmq; alios docēdo exterius eructare. Nō enim cibus eructatur,nisi abūdāter comedatur.Et hoc est,Memoriam suauitatis tuæ primò imprimēt in corde suo: deinde illam aliis eructabunt, illam aliis effundendo.Et hunc intellectum hic habet Aug.dicens,*Memoriam abundantiæ* &c. O epulæ felices:quid mādu- *Memoria Dei de nobis, qui ipsum fueramus obliti.* cabunt qui sic eructabūt:Quid mādu cabunt? Certè memoriam abundantiæ suauitatis tuæ:quia scilicet tu nos non es oblitus , cum nos te obliti fuerimus.Omnis enim caro oblita erat Deum.Ille tamen opera sua non est oblitus. Hæc memoria eius super nos,quia valde dulcis est,manducanda est & eructanda.Sic māduca,vt eructes:sic accipe vt desMāducas,cum discis,eructas cum doces.Mandu- *Māducare est addiscere: eructare est docere.* cas cum audis, eructas cum prædicas.Denique ille auidissimus epulator Ioannes Apostolus , cui non sufficiebat ipsa dominica mensa , nisi discumberet supra pectus domini, & de arcano eius biberet diuina secreta:quid eructauit, audi.In principio erat *Ioan.1.* verbum:& verbum erat apud Deum.Et vide quòd nō sufficit Psalmistæ dicere,*Memoriam tuam*:nec *memoriam abūdantiæ tuæ*:nec *memoriam suauitatis tuæ*:nisi totum dicat,*Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ*.Etenim quid prodest,si abundet & insuaue est? Item molestum est,si suaue est,sed parum.Qui sunt ergo qui memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructāt? Illi sunt qui sunt intelligentes in se nihil boni esse, quod à re non sit : nec potuisse conuerti ad te , nisi commouerentur abs te:nec reduci potuisse in memoriam tui,si tu obliuiscereris illorum. Sequitur, *Et iustitia tua exultabūt.*Quia scilicet modo prædicto considerantes suauitatem memoriæ domini erga nos,exultant,non de iustitia sua,sed solum de iustitia Dei:quia nō suis meritis aliquid attribuunt,sed totum iustitiæ Dei. Vnde hic Aug.ait, *Et iustitia tua exultabunt.*Fratres,si vultis exultare iustitia Dei, bibite primò gratiam Dei:discite gratiā Dei. Nos antè quàm omnino essemus, non eramus : & facti sumus homines,cùm antè nihil essemus. Deinde iam *Ephes.2.* ipsi homines ex radice illius peccatoris primi hominis & maligni eramus,& filij iræ natura,sicut & cæteri. Attendamus ergo gratiam Dei , non solum qua fecit nos, verumetiā qua refecit. Cui ergo debemus quia sumus, illi debemus quia & iustificati sumus. Nemo ergo Deo tribuat quia est:& sibi tribuat quia iustus est.Melius est enim quia iustus es, quàm quia homo es.Et sic quod inferius est, dares Deo:& quod superius est, tibi. Totum ergo illi da: in toto ipsum lauda. Audi Apostolum dicentem, *Ephes.2.* Gratia salui facti estis per fidem. Vbi audis gratiā, gratis intellige. Si ergo gratia saluus factus es , nihil tu attulisti : nihil tu meruisti. Noli ergo superbiens exultare iustitia tua,quia nulla est:sed iustitia Dei,qua saluus factus es.Et hoc est quod Psalmista Deo dicit,*Et iustitia tua exultabunt.*

2523 ## Miserator & misericors dominus, patiens & multum misericors.

Hic ostendit Deum laudabilem ex misericordia & multa patiētia. Et duo facit:quia misericordiam patientiæ Dei primò dicit magnam intensiuè : secundò extensiuè : ibi , *Suauis dominus.* Quantum ad primum,nota quòd in hoc differt miserator & misericors : quia miserator quis dicitur quantum ad effectum:sed misericors notat affectum. Quamuis

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim affectus misericordiæ non cadat in Deo: tamen miserator & misericors dicitur, quia iuxta nostrum modum intelligẽdi le habet ad modum miserantis & misericordis. vide versic. 664. Deus enim propter magnã misericordiã multum patiens est: quia post peccatum nõ statim infert pœnã, sed patienter expectat peccatores: etiã vsque ad vltimum vitæ, vt conuertantur ad pœnitentiam. vide versic. 753. 1473. Et hanc patiẽtiam ex sua misericordia erga nos considerans Psalm. ait, *Miserator & misericors dominus* &c. Miserator ergo & misericors est dominus in iustificatione impiorum: patiens & lõganimis in expectatione malorum: quæ si mente cogitas, iustitia Dei exultabis, non tua. Vnde hic Aug.

Misericordia Dei quãta sit

Miserator & misericors dominus &c. Attẽde ad teipsum. Quid merebaris peccator & contemptor Dei? quid merebaris? vide si occurrit tibi, nisi pœna, nisi suppliciũ. Vides ergo quid tibi debebatur: vides & quid tibi dederit, qui gratis dedit. Data est venia peccatori: datus est spiritus iustificationis: data est charitas & dilectio, in qua bona omnia facias. Super hęc dabit tibi & vitam æternam & societatem angelorum: totum de misericordia. Ergo merita tua nusquã iactes: quia & ipsa merita tua dona illius sunt. Miserator ergo & misericors dominus, qui fecit omnia gratis. Sequitur, *Patiens & multum misericors.* Hoc dicit quasi declarans quomodo miserator est & misericors: quia misericors patienter expectãdo: sed miserator gratis iustificando. Vnde hic August. *Patiens est & multum misericors.* Quantos enim sustinet peccatores misericors, & miserator in his quibus veniam dedit: in his in quibus adhuc non dedit, patiens & longanimis: non damnans, sed expectans, & ipsa expectatione clamans, Conuertimini ad me, & conuertar ad vos? Et sua patientia inquit, Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Ille quidem patiẽs est: tu autem secundum duriciam cordis tui & cor impœnitens thesaurizas tibi iram in die iræ domini, qui reddet vnicuique secundum opera eius. Non enim modò sic longanimis est in sustinẽdo, vt nunquam sit iustus in iudicando. Sed distribuit tempora: vocat te nunc: expectat te nunc: exhortatur donec facias, & tu tardas. Magna eius misericordia: vnde & vitæ terminum tibi fecit incertum: vt nescias quando hinc emigrabis: & cum quotidie speras, te aliquando conuertas. Et in hoc magna eius misericordia. Si enim certum statuisset mortis diem omnibus, faceret abũdare peccata de securitate. Dedit ergo spem veniæ, ne desperando amplius pecces. Et spes & desperatio timenda est in peccatis. Videte vocem desperantis ad augenda peccata: & videte vocem sperantis ad augẽda peccata: & quomodo vnicuique voci occurrit misericordia & patientia Dei. Audi vocem desperantis. Iam (inquit) damnatus sum: quare non faciam quicquid volo? Audi & vocem sperantis, Misericordia Dei magna est: quando me conuertero, dimittet mihi omnia: quare ergo non facio quicquid volo? Desperat ille vt peccet: sperat iste vt peccet. vtrum que metuendum est: vtrumque periculosum: vtrique huic malo & periculo occurrit misericordia Dei. Quid dicis tu, qui desperãdo volebas peccare? Iam damnatus sum: quare non facio quicquid volo? Audi scripturam, Nolo mortẽ peccatoris, sed vt cõuertatur, & viuat. Hac voce Dei reducã in spem: sed timendus est alius laqueus, ne ipsa spe amplius peccet. Quid ergo dicebas tu, qui spe amplius peccas? Quando me conuertero, omnia mihi dimittet. Audi & tu scripturam, Ne tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem: subitò enim veniet ira illius, & destruet te. Noli ergo dicere, Cras me conuertam: cras placebo Deo: & omnia hesterna & hodierna mihi dimittentur. Verum quidem dicis: sed cogita, quia Deus cõuersioni tuæ diem crastinum non promisit: ideo terminum vitæ incognitum tibi fecit.

Malach. 3. Ezech. 18. Rom. 2

Mortis diem ignorantes ex misericordia Dei.

Spes veniæ multis est periculosa.

Desperatio est cauẽda in peccatis.

Ecclesi. 5.

Suauis dominus vniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius. 2524

Quia suprà dixit, magnã esse misericordiã & patientiam Dei: ne hoc credas solum erga Iudaicum populum esse verum, Psal. hic ostendit, quòd hæc Dei misericordia & patientia ad omnes se extendit generaliter: quia *suauis est dominus vniuersis*, scilicet hominibus. Per hoc enim quod dicit, quòd *suauis est dominus vniuersis*, vult ostendere quòd nõ modò nouiter dominus incipit esse hominibus patiens & misericors: sed hoc fuit ab antiquo, & hoc habet ex cõsuetudine. Nam secundum grammaticos, hic & hæc suauis & hoc suaue, dicitur à sueo, sues: & dicuntur suauiã, quæ sueta vel cõsueta sunt, eo quòd talia suauia solẽt esse. Sic ergo suauis dominus vniuersis: id est cõsueuit dominus vniuersis misericordiam impendere. Vel aliter: per ly *vniuersis* intelligit omnia creaturarum genera: quia etiam omnibus creaturis suam gratiam impẽdit: vt puta, quia omnibus dat generaliter esse: quod omnibus est secũdum se desiderati ssimũ. Et vltra hoc aliquibus dat viuere, sicut plantis & arboribus, & omnibus vegetabilibus. Vltra hoc aliquibus dat sentire, vt animalibus. Vltra ista aliquibus dat intelligere, vt angelis & hominibus. Et hoc est quod ait, *Suauis dominus vniuersis*: scilicet creaturis. Sed quia diffusio diuinæ bonitatis super omnem creaturam modis prædictis non est ex debito, quòd Deus suam bonitatem creaturis sic participare teneatur, sed totũ facit ex mera sua bonitate & misericordia: ideo subditur, *Et miserationes eius super omnia opera eius.* Si autẽ iste textus ad homines solùm referatur, qui sunt capaces gratię & misericordię Dei, propriè loquẽdo: quomodo erit verum, quòd miserationes Dei super omnia opera eius? cum aliquos damnet ęternaliter absque spe alicuius: dicẽte Iacobo Apostolo, quòd iudicium fiet sine misericordia illi qui non fecerit misericordiã? Ad hoc respondetur primò, quòd etsi damnatis non facit misericordiam, quo ad terminationem pœnæ: facit tamẽ eis misericordiam, quo ad mitigationem: quia minus puniũtur quàm puniri meruerunt, & citra condignum. Vel aliter: misericordia Dei se extẽdit ad omnia opera eius: quia omnia opera eius sunt valde bona. Peccata autẽ nõ sunt opera Dei, sed opera hominũ. Punit ergo Deus in dãnatis opera hominũ. Vnde tolle opera tua, & solũ retine opera Dei: & misericordiã Dei in te reperies. Et hãc solutionem hic ponit Aug. dicẽs, *Miserationes eius super omnia opera eius.* Quare ergo aliquos damnat? quare flagellat? An quos dãnat, non fũt opera eius? Et vis nosse quia super omnia opera eius miserationes eius sunt? Inde est illa benignitas, quæ solem suum oriri facit super bonos & malos. Nónne miserationes eius in omnia opera eius: quia expectat peccatores, dicens, Cõuertimini ad me, & ego cõuertar ad vos? Et cũ dicit, Ite in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius: hic non est miseratio eius, sed seueritas eius. Miseratio eius reddita est operibus eiꝰ: seueritas autem eius,

Quæstio. Misericordia Dei est in dãnatis, & quo modo.

Iacob. 2.

Matth. 5.

Malach. 3. Matth. 25.

eius, non in opera eius, sed in opera tua. Denique si tollas opera tua mala, & non in te remanent nisi opera eius: nõ te dimittet miseratio eius. Si autem tu nõ dimittis opera tua, erit seueritas eius in opera tua, non in opera sua.

Confiteantur tibi domine omnia opera tua: & sancti tui benedicant tibi. 2525

Hìc consequenter ad Dei laudem excitat patres noui testamẽti. Hic enim de sanctis noui testamẽti quatuor prędicit. primò quòd ipsi Deũ laudabunt: secundò quòd ipsi Christum aliis prædicabũt: tibi, *Gloriam regni tui*: tertiò quòd ipsi regnũ Christi fore æternum demonstrabunt: tibi, *Regnum tuum*: quartò quòd ipsum Christũ veracẽ esse affirmabũt: tibi, *Fidelis dominus.* Quãtum ad primũ, sciẽdum quòd magna differẽtia est inter sacramẽta nouæ legis & antiquæ: quia sacramẽta nouæ legis hominẽ sanctificant etiã ratione operis operati. vt patet de baptismo, quia etiã datus à malo, animã baptizati sanctificat: quia vitia tollit, & gratiã ac virtutes infundit: quod nõ potest dici esse hoc ratione operis operãtis, cũ baptizãs dicatur esse in peccato. est ergo hoc ratione operis operati. Sacramẽta aũt legis antiquę hoc facere nõ poterãt: vt deducit Magister l. 4. dist. 1. Et hinc est ꝙ homines noui testamenti proprius sancti vocãtur: quomodo sancti Christi, quia sancti ficati per sacramẽta à Christo instituta. Et ideo hic Psal. dicẽs, *Et sancti tui benedicant tibi*: loquitur de patribus noui testamẽti. Et sic est sensus: *Confiteantur tibi domine omnia opera tua*: scilicet cõfessione laudis. *Cõfiteantur*, id est laudẽt. Sed quomodo omnia opera Dei cõfiteri domino vel ipsum laudare possunt: cũ non omnia opera Dei habeãt cognitionẽ & intellectum, sine quibus laus esse nõ potest: quia sine intellectu bonũ quod habẽt, in Deum referre non possunt. Ad hoc dicitur, quòd etsi per se Deũ propriè laudare non possunt: laudãt tamẽ per homines & per angelos: quia materiã laudãdi Deũ illis præstant: dũ in illis cognoscũt bonitatẽ Dei illa facientis. Per istum enim modũ dicitur Dan. 3, Benedicite omnia opera domini domino: laudate & superexaltate eũ in ęcula. Sed per quandã singularẽ excellẽtiam de sanctis noui testamẽti dicit, *Et sancti tui benedicant tibi*: id est fideles tui Christe tibi sanctificati. Vnde istã materiã, quomodo scilicet omnia opera domini cõfitẽtur domino, declarãs hic Aug. dicit, *Confiteantur tibi* &c. Quid est hoc? Nónne terra est opus Dei: ligna, pecora, bestię, volatilia, nónne sunt opera eius? Quomodo autẽ talia cõfitebuntur domino vel Deũ laudabũt, quę voce carẽt? Nemo hoc sentiat, quòd mutus lapis aut mutũ animal habeat rationẽ intelligẽdi Deũ. Deus ordinauit omnia: qui busdã dedit sensum & intellectũ cũ immortalitate, sicut angelis: quibusdã dedit sensum & intellectũ cũ mortalitate, sicut hominibꝰ: quibusdã dedit sensum corporis, nõ tamẽ intellectũ nec immortalitatẽ, sicut pecudibus: quibusdã verò nec sensum nec intellectũ nec immortalitatẽ, sicut herbis, lignis & lapidibus: tamẽ & ipsa in gradu suo deesse nõ possunt, scilicet laudi diuinæ. Et gradibus quibusdã ordinauit Deus creaturã à terra vsq; in cœlũ, à visibilibus vsq; ad inuisibilia, à mortalibus vsque ad immortalia. Ista cõmixtio creaturæ, ista ordinatissima pulchritudo ab imis vsque ad summa conscendẽs, & à summis ad ima descendens, nusquam disrupta, sed dissimilibus temperata tota laudat Deum. Vox quædam est mutæ terræ, species terræ. Attendis & vides speciem terræ, fœcunditatem eius, vires eius: quomodo concipiat semen, quomodo plerumque afferat quod non est seminatum. Vides, & consideratione tua tanquam interrogas eam: nam ipsa inquisitio, interrogatio quædam est. Cùm autem inquisieris admirans & perscrutatus fueris, & ipsius magnam vim, magnam pulchritudinẽ, præclarámque virtutem inueneris, quoniam à se habere hanc virtutẽ non possit: continuò venit tibi in mentem quòd non potuit à se esse, nisi ab illo creatore. Et hoc quod inueneris, vox cõfessionis eius est, vt laudes creatorẽ. Nónne considerata vniuersa pulchritudine mũdi huius, tãquã vna vox, tibi species ipsa respondet, Nõ ego me feci, sed Deus? Et isto modo omnia opera domini domino confitentur. Sed sancti alio modo benedicũt: quia ipsi inspiciẽtes creaturã, Deum laudant. Ideo postquã ait, *Confiteãtur tibi domine omnia opera tua*: statim ex hac subiungit, dicẽs, *Et sancti tui benedicant tibi.* Et nota quòd sanctus quis multis modis dicitur. Primò sanctus dicitur spiritus sanctificans: sanctus enim idẽ est, quod sine terra: Luc. 1, Spiritus sanctus superueniet in te &c. Secundò sanctus idẽ est, quod legitimus: 1. Cor. 7, Núc autem & filij vestri sancti sunt. Tertiò sanctus idem est quod sacramentis initiatus: 1. Petr. 2, Vos estis gẽs sancta: populus acquisitionis. Quartò sanctus idem est quod mundus: Leuit. 11, Sãcti eritis, quia ego sanctus sum. Quintò sanctus idẽ est quod castus: 1. Regũ 21, Fuerunt vasa puerorum sancta. Sextò sanctus idem est quod firmus: Leuit. 21, Sancti eritis domino. Septimò sanctus idem est quod sanguine tinctus: Hebr. 9, Omnia penè secundũ legem in sanguine mundantur: & ibidẽ, Cinis vitulę & sanguis aspersus, inquinatos sanctificat. Octauò sanctus idẽ est quod perfectus: 1. Tim. vlt. Legitur hæc epistola omnibus sanctis fratribus. Nonò sanctus idem est quod sancitum, id est statutum: Leuit. 23, Sãctum sanctorum de sacrificiis domini est iure perpetuo. Decimò sanctus idẽ est quod secretum: Psal. 88, Semel iurani in sancto meo: gloss. i. in secreto meo. Ex quibꝰ apparet quàm multipliciter potest intelligi quod hic dicitur, *Et sancti tui benedicant tibi.*

Sãcti propriè dicuntur in no vo testamẽto.

Sanctus quis dicitur multi pliciter.

Creaturarũ distinctio.

Creaturarũ connexio.

Laudat Deũ omnis creatura.

Cõfitetur domino omnis creatura.

Gloriam regni tui dicent, & potentiam tuam loquentur. 2526

Hìc ostendit quòd sancti noui testamenti Christum aliis prædicabunt: & consequenter finẽ quare ipsum prædicabunt: ibi, *Vt notam.* Quantum ad primum, sciendum quòd alij prędicatores gloriam Christi & regnum eius æternum per mũdum gentibus prædicauerunt per orbem dispersi: sed patres antiqui ipsum annunciauerunt, id est prophetauerunt: quia à remotis prædixerũt eum esse futurum. Sic enim dicitur Psal. 63, Annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt: quia Christum annunciabãt futurum, sed sancti Apostoli ipsum prædicabant iam incarnatum & glorificatum, iam factum esse ostenderunt. *Et potentiam tuam loquentur*: id est, per miracula quæ faciẽt humanam virtutem & naturalem transcendentia, ostendent virtutẽ tuę potentiæ, per quæ doctrina euãgelica confirmabatur: sicut dicitur Marc. vlt. Illi autem profecti prædicauerunt vbiq;, domino cooperãte & sermonem confirmante, sequentibus signis. Gloriam ergo regni tui dicẽt, scilicet quãta gloria est in regno tuo: vbi mors nulla, molestia nulla, sollicitudo nulla. Vbi quicquid desideratur habetur: vbi nihil adest

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gloriã Christi Deus & omnis creatura prædicauit.

quod nõ desideretur. Et nota quòd suo modo non A solùm Apostoli & sancti prædicatores, sed etiã omnis creatura Christi gloriam manifestauit & dixit. Nam Christi gloriam dixit Deus, angeli, homines, & omnis creatura. Primò Christi gloriã dixit Deus & manifestauit: & hoc in Christi transfiguratione, quãdo Deus pater de Christo ait, Hic est filiꝰ meus dilectus: quem sic à Deo glorificatum tres Apostoli viderunt: scilicet Petrus, Iacobus, & Ioannes. Vnde de ista gloria à patre manifestata, ait Petrus, ꝙ

2. Petr. 1. ipse Christus accepit à Deo patre gloriã & honorem voce de cœlo delapsa ad eum huiusce modi à magnifica gloria, Hic est filiꝰ meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipsum audite: & hãc vocem nos audiuimus de cœlo allatam, cum essemus cum eo in monte sancto. Secundò gloriam Christi prę- B dicauerunt angeli: quibus ante Christi incarnationem homines erant subditi. Sed ipsis hominibus Christo incarnato, angeli vt ministri obsequebantur in personã Christi: Matth. 4, Angeli accesserunt, & ministrabant ei. Vnde & angeli Christo statim nato, eius gloriam hominibus prædicauerunt, dicẽtes, Gloria in excelsis Deo &c. Tertiò ipsius gloriam prædicauit omnis creatura: dum omnis natu-

Luc. 2. ra Christo obediens obsequebatur tanquã proprio creatori & vero domino: quod nulli alteri creaturę fuit cõcessum. Et hoc est quod de Christo dicitur, Matth. 8, Qualis est hic, quia venti & mare obediũt ei? Et de ista Christi gloria ab omni creatura prædicata, vide versic. 25. Psal. 144, Confiteantur tibi domine omnia opera tua. Sequitur, *Gloriam regni tui dicent*: C quia omnis creatura confitetur Christum esse verum Deũ. Propter quod dicitur Ioa n. 1, Vidimus gloriam eius: nõ quasi gloriam Moysi Dauid, Salomonis, vel aliorum hominum, sed quasi gloriã vnigeniti à patre. Quæ omnia notans Chrysost. super Matth. dicit, Omnes creaturæ Christum prædicauerunt glorioſum. Nã cœlum stellã misit ab oriente, magos ducens ad Christũ. Angeli descenderunt, & Christi gloriam pastoribus prædicauerunt. Baptista Ioãnes exultans in vtero, pater ipsum attestatus est è cœlo: paracletus spiritus super Christum descendit: sed & ipsa rerum natura omni turba clarius clamauit, quoniam rex cœlorum aduenerat. Etenim dæmones Christi præsentiam fugiebãt: infirmitatum species soluebãtur: mortuos emittebãt D sepulcra: & animas soluta malitia ad verticẽ virtutis agebat. Quibus cõsideratis, meritò dicitur Esa. 6, quòd plena erat omnis terra gloria eius. Quid ergo mirũ si Apostoli & alij primi fundatores ecclesiæ ad hoc mysteriũ singulariter electi, Christi gloriam prædicauerunt? Psal. 18, Cœli enarrãt gloriam Dei. Et hoc præuidẽs Psalmista de Apostolis, Christo dicit, *Gloriam regni tui dicent*. Sequitur, *Et potẽtiam*

Potẽtia Dei quanta sit. *tuam loquentur*: id est manifestabant quanta potentia esset Christi, dum in nomine Christi miracula supra virtute m naturæ faciebãt. Vnde hic Aug. ait, *Et potentiam tuam loquentur*: quia ostendẽt quàm potens sit Deus, qui impleuit terram bonis, quàm potens sit Deus, qui dedit proprias vitas animalibus: quàm potens sit Deus, qui dedit diuersa semina viscẽribus terræ, vt tantam fructuum varietatem germinarent, tantámque speciẽ arborũ. Quàm potens ergo sit Deus, quàm magnus sit Deꝰ: tu interroga, & creatura tibi respondebit, quòd Christꝰ magnus

Potẽtiæ Dei conditiones. est dominus, & rex magnus super omnes deos. Circa potentiam Dei potes considerare, quòd Dei potestas primò habet longitudinem durationis: quia exiſtit vltra omnia tempora: Dan. 7, Potestas eius, potestas æterna. Secũdò habet latitudinem extensionis, eo quòd attingit vltra omnia loca. Zach. 9, Potestas eius à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad fines terræ. Tertiò habet celsitudinẽ suppositionis, eo quòd sibi subiicit omnia entia: Matt. 10, Timete illum qui potest animã & corpus perducere in gehennam ignis. Sap. 16, Tu es domine, qui vitæ & mortis habes potestatem.

Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriam magnificentiæ regni tui. 2527

Hîc ponit finem prædicationis intentum. Finis enim prædicationis Apostolorum erat gentibus B manifestare verbum incarnatum: vt relictis idolis, veram Christi susciperent fidem. Et hoc notãs Psalmista dicit, quòd ideo gloriã regni tui dicẽt &c. vt notam faciant filiis hominum, id est gentibus, potẽtiam tuam. Quod quidem fecerunt Apostoli per miracula in fide nominis Christi per eos facta. Sic enim Paulus potẽtiam Christi notam fecit Dionysio Ariopagitæ, in fide nominis Christi cæcum illuminando. Cum enim Paulus Athenis disputaret *Dionysius cæco illuminato fidem recepit.* cum Dionysio, transiuit cæcus coram eis. Quẽ videns Dionysius, dixit Paulo, Si dixeris huic cæco, vt in nomine Christi videat, & videat, ego credam. Sed ne vtaris verbis magicis, ego formã verborum præscribam. Sic enim dices, In nomine Iesu Christi C de virgine nati, crucifixi & mortui: qui & resurrexit & ascendit in cœlum, vide. Cui respondit Paulus, Ad hoc vt omnis à te tollatur suspicio, volo vt tu ipse eadem verba credendo proferas. Et tunc in eadem forma verborum dixit Dionysius cæco, & statim cęcus fuit illuminatus: & sic manifestata per miraculum Christi potentia Dionysio, ipse fidem Christi suscepit. Ideo ergo prædicabant Apostoli, vt Christi potentiam gentibus manifestarent. Et non solum Christi potentiam, sed etiam gloriam magnificentiæ regni sui. Gloria enim dicitur notitia vel fama cum laude. In regno autem Christi est clara notitia & visio diuinitatis: quia videmus nũc Deum per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Ibi etiam est iugis & continua laudatio: quia Psalm. 83, Beati qui habitant in domo D *Potestas Christi triplex.* tua domine, in sæcula sæculorum laudabunt te. Et nota quòd Christi potentia in tribus maxime notificabatur: quia scilicet ipse Christus habebat primò potestatem doctrinalem: Eccl. 8, Sermo illius potestate plenus est: Matthæi 7, Erat docens, sicut potestatem habens: non sicut Scribæ & Pharisæi. Secundò habebat potestatem medicinalem: quia verba eius omnis lãguoris erant curatiua, tam spiritualium morborum quàm corporalium: Matth. 9, Vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem dimittendi peccata: tunc dixit &c. Tertiò habebat potestatem insuperabilem in cunctorum dominatione: Matth. vlt. Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. *Et gloriam magnificentiæ regni tui.* Vt E enim hic ait glos. Sanctis enim prædicantibus, nota facta est potentia regni Dei, qua vindicabit in malos: & gloria regni, qua coronabit bonos. Notificata est: ne ignorata minus quæreretur. Nota facta est, quando Apostoli virtutes fecerunt, & per notitiam vtriusque quidam timore pœnæ, quidam verò spe gloriæ conuertebantur. Vel aliter: vt litera Augustini habet, quæ sic dicit,

Vt notam

Vt notam faciant filiis hominum potentiam tuam, & gloriã magnitudinis decoris regni tui: vt scilicet considerato A decore vniuersi, surgamus altius ad cõtemplationem amplioris decoris regni Dei: quod promittitur nobis. Vnde hic August. ait, Et gloriã magnitudinis decoris regni tui. Sancti tui commendant

Plenitudo gloriæ cælestis. gloriam magnitudinis decoris regni tui. Sed qualẽ decorem habet regnum tuum? quia nos nõ terret, sed habet decorem quo delectemur. Etenim quale

Matth. 25. est illud decus, quo perfruentur sancti, quibus dicitur, Venite benedicti: percipite regnum. Vnde ibunt? quò ibunt? videte, & cõsiderare potestis decorem regni illius quod ventũrum est. Mundum istum attẽdite: decorem quidem habet. Quem decorem habet terra, mare, aër, cœlum, sidera? Nónne pulchritudo ipsa mundi sic eminet, vt quasi pulB chrius nihil possit inueniri? Et hic viuũt in isto decore, in ista pulchritudine propè iã ineffabili. Qui? hic tecum viuũt vermiculi, pulices, mures, & omnia terræ serpentia. Ista tecum viuũt in decore isto. Qualis ergo decor est illius regni Christi, vbi tecũ non viuunt, nisi angeli beati? Ideo parum fuit vt diceret gloriã decoris, sed magnitudinis decoris regni tui: commendans regnum, quod nondum videmus, quod nondum visum credimus: quod creditum desideramus: propter cuius desiderium omnia sustinemus. Vnde & alibi dicitur, Dominus regnauit, decorem indutus est.

Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem. 2528

Hîc ostendit quòd Apostoli prædicabũt regnũ Christi fore æternum. Nõ enim loquitur de regno præsentis vitę, sed de regno glorię: de quo dixit angelus ad Mariã, Lucæ 1, Regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius nõ erit finis. Vnde de ista domo Iacob, & regno Christi loquitur Bernard. super Missus est, Homil. 4, dicens, Regnabit in do-

Regnũ Christi spirituale est, non temporale. mo Iacob inæternum. Hic nõ domum Iacob temporalem accipimus, cùm sit in illa quæ æterna est, inæternum regnaturus. Quærenda est ergo domus Iacob æterna in qua regnet inæternum: cuius regni non erit finis. Annon domus exaspęrans est illa D domus Iacob quæ impiè abnegauit eũ, & insipienter respuit ante faciem Pilati, quando illo petente, Regem vestrum crucifigam: vno ore respondendo

Ioan. 19. clamauit, Non habemus regem nisi Cæsarem? Require itaque Apostolum, & discerne tibi eum qui

Rom. 2. in occulto Iudæus est, ab illo qui in manifesto. Et quæ in spiritu est circuncisio, ab ea quæ fit in carne: & filios fidei Abrahæ, à filiis carnis. Non enim

Coloss. 2. (inquit Apostolus) omnes qui sunt ex Israel, hi Israelitæ sunt: neque qui semen Abrahæ sunt, hi filij

Rom. 9. Abrahæ sunt. Similiter ergo neque omnes qui ex Iacob, hi reputãdi sunt in domo Iacob. Solummodo ergo qui in fide Iacob perfecti inueniendi sunt, reputa in domo Iacob: & illos noueris spiritualem domum Iacob, in qua regnabit dominus Iesus in- E æternum: & ipsi cum eo regnabunt, & regni eius non erit finis. O quàm glorioſum illud regnum: in quo reges congregati sunt, conuenerunt in vnum ad collaudandum & glorificandum eum, qui super

Matth. 13. omnes est rex regum & dominus dominãtium: de cuius splendidissima contemplatione fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum &c. Hanc ergo perpetuitatem regni Christi, quo regnabit in beatis, ponens Psalmista dicit, *Regnum tuum regnum omnium sæculorum* (id est æternum) *& dominatio tua in omni generatione & generationem*: id est, in præsenti generatione præsentis vitæ tu dominaris, & futuræ. Quanta ergo affectione nostrum quilibet desiderare debet esse de regno Christi, quod est regnum omnium sæculorum, ostendit Bernard. loquens de seipso supra Missus, Homil. 4, dicens, Vtinam mei portionis meminerit Iesus in beneplacito populi sui, cùm venerit in regnum suũ. O si me in illa die, quando traditurus est regnum Deo & patri, visitare dignabitur in salutari suo, ad videndum in bonitate electorum suorum, ad lætandum in lætitia gẽtis suæ: vt à me laudetur cum hæreditate sua. Veni *Anima nostra est regnũ Christi.* interim domine Iesu, auser scandala de regno tuo quod est anima mea, vt regnes tu (qui debes) in ea. B Venit enim auaritia, & vendicat in me sibi sedem. Vult mihi dominari superbia. Vult mihi esse rex luxuria. Iactantia dicit, Ego regnabo. Ambitio, detractio, inuidia, & iracundia certant in meipso de memetipso: cuius ego potissimum esse videar. Ego autem quantum valeo resisto: dominum meum esse Iesum reclamo: ipsi me defendo, quia ipsius me iuris agnosco. Ipsum mihi Deum: ipsum mihi regẽ teneo: & dico, Non habeo regem, nisi Iesum. Veni domine, disperge illos in virtute tua, & regnabis in me: quia tu es mihi ipse rex meus & Deus meus. *Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, & dominatio tua in omni generatione & generationem.* Vnde omnem generationem dicit illam, quæ est post hanc generationem. C

Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis. 2529

Hîc ostẽdit quomodo Apostoli Christum prædicabunt veracem in promissis. Sciẽdum quòd iste versus non habetur in Hebræo, neque in translatione Hieronymi. Vnde dicunt quidam, quòd iste versus ab aliquo doctore fuit appositus, & quòd non est de textu Bibliæ. August. tamen istum versum bene ponit in sua translatione. Vtrum autem in hac parte sit magis credẽdum Augustino quàm Hieronym, discernat lector. Est autem huius ver- *Fidelis & verax est Deus.* sus iste sensus, quòd Deus in suis promissis fidelis D est & verax: quia quicquid promittit, facit & obseruat: quia promissa & verba sua implentur, & nõ transeũt in vanum. Sic enim ait Christus, Matth. 5, Amen dico vobis, donec transeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege donec omnia fiãt. Nec mirum: quoniam vt ait Chrysost. super Matth. Si enim ingenuus homo in vili mendacio inuentus fuerit, erubescit. Et vir sapiens verbum quod dicit, nõ relinquit in vacuum. Quomodo verba diuina sine exitu vacua poterunt remanere? Et hoc est quod ait, *Fidelis dominus in omnibus verbis suis*. Quòd enim sit fidelis, possumus cognoscere ex eius promissis iam impletis, quòd promissa nondum impleta compleat. Et ideo sicut homo volens tenere promissum, de promissis facit instrumẽtum: sic & Deus de promissis nobis per eũ, chirographum nobis dedit: scilicet sacram scripturam, in qua continentur eius promissa: vt de resurrectione mortuorũ, de futuro iudicio, de præmiis bonorum, & de suppliciis damnatorum. Vnde hoc *Promissa omnia seruat Deus.* hic deducens August. ait, *Fidelis dominus in omnibus verbis suis*. Quid enim promisit, & nõ dedit? Quædã enim

Universidad de Deusto
Biblioteca

enim promisit,quæ etsi nondũ dedit,sed dabit,credatur illi ex his quæ dedit. Possumus credere ei tãmodo dicenti. Sed noluit credi sibi solum dicẽti:sed voluit promissiones in scripturis poni:voluit tenere scripturam suã. Quomodo si dicas alicui homini cui aliquid promittis, Non mihi credis, ecce ego scribo tibi. Etenim quia generatio vadit & generatio venit:& sic transcurrunt ista sæcula credentibus succedentibúsque mortalibus, scriptura Dei manere debuit, quam omnes transeuntes legerent. Et quanta sunt quæ iam reddidit ex isto chirographo?Dubitant homines credere illi de resurrectione mortuorum & de futuro sæculo: quod solum iam restat reddendum. Computando quæ iã reddidi, potes credere me redditurũ quod
Rom.8. promisi. In ipso chirographo habes promissum B vnicum filium,cui ego non peperci,sed pro omni-
Actuum 2. bus tradidi illum.Ibi lege.Promisi pignus spiritus sancti me daturum per filium meum : cõputa redditum. Promisi sanguinem & coronas sanctorum martyrum:computa redditum. Admoneat te massa debiti mei:potens sum.Promisi regum fidem,di-
Psal.71. cens in chirographo meo,Adorabunt eum omnes reges terræ:omnes gentes seruient illi. Et hoc reddidi in effectu.Ante ergo oculos omniũ, ponit solutionem debitorum suorum. Quædam reddidit sub maioribus nostris,quæ nos nõ videmus:quædam reddidit temporibus nostris, quæ illi non viderunt.Per omnes generationes reddidit quæ scripta sunt. Et de eo quod restat, non ei crederetur? Nũquid propter pauca residua infidelis erit Deus? Absit. Sed secure credamus,quia fidelis dominus in omnibus verbis suis.Sequitur, *Et sanctus in omnibus operibus suis*:hoc est,omnia ei° opera sancta sunt. Nam sanctum dicitur illud quod ad cultum Dei & honorem est ordinatum & deputatũ. Sic enim sacerdotes sancti dicuntur:sic & vestes sacerdotales, calices,libri & templa : omnia talia sancta dicũtur, quia ad honorem Dei deputata & laudẽ. Cùm autem omnia opera diuina sint ad laudem Dei deputata:Prouerb.16,Vniuersa propter semetipsum ordinauit:etiã quia omnia opera Dei ipsum laudant, vt ostensum est versic.2525.Et hoc est quod ait, *Et sanctus in omnibus operibus suis.*Etiam quia vt habetur 1.Genes.1,Vidit Deus cuncta quæ fecerat,& erant valde bona:& per consequens sancta. D

2530 Alleuat dominus omnes qui corruunt,& erigit omnes elisos.

Hic consequenter Psalmista omnes generaliter ad Dei laudẽ excitat & inducit : & hoc ratione beneficiorum omnibus generaliter exhibitorum. Et duo facit:quia dicta beneficia reducit ad memoriã: secundò conclusionem inducit intentam:ibi, *Laudationem domini loquetur*.Quantum ad primum, notãdum quòd Psalmista excitat nos in multis:primò per peccatum lapsos reparando:secundò omnibus escas præparando : ibi, *Oculi omnium* : tertiò omnia disponendo iustè:ibi,*Iustus dominus*:quartò verè deprecantes exaudiẽdo:ibi,*Propè est*:quintò iustorum vota adimplendo:ibi,*Voluntatem*:sextò suos amatores protegendo:ibi,*Custodit dominus*. Quãtum ergo E
Omnes peccatores recipit Deus. ad primum,omnes ad laudem Dei excitat, ex hoc quia Deus lapsorum est reparator, dicens, *Alleuat dominus omnes qui corruunt*:hoc dicit de lapsu in peccatum,quia quãtum est ex se, dominus omnes tales semper paratus est recipere ad gratiam , si con-
Ezech.18. uerti voluerint:ipso dicente , Nunquid voluntatis meæ est mors impij , dicit dominus,& nõ magis vt conuertatur & viuat ? Per hoc enim peccantes patienter expectat , & non statim damnat , vt parcat conuersis:vide versic.25.1471. Alleuat ergo Deus omnes qui corruunt , quantum est ex se. Sed non omnes alleuantur , quia multi obicem opponunt, alleuari nolentes.Sicut sol quantum est ex se,omnes illuminat:si quis autem studiosè claudat fenestram,ne radius solis intret,non illuminatur:defectus est suus,nõ solis. Propter quod de talibus ponentibus obicem,dicitur Prouerb.1 , Extendi manum meam,& non fuit qui aspiceret.Si ergo Deus quantum est ex se omnes per peccatum corruẽtes alleuat:consequens est etiam quòd omnes, quantũ est ex se,à pœna infernali etiam absoluit : quæ non debetur,nisi in peccato mortali existenti. Corruẽtes autem in pœnam temporalem,aliquando releuat:quandoque verò non. Releuauit enim Iob de miseriis suis : Dauid à persecutionibus Saulis & filij sui : populum Israel de captiuitate Babylonica: non tamen hoc facit de omnibus etiã electis,quos multoties in pœnis vitam finire permittit:vt patet de sanctis martyribus.Quod quidem facit , vt alleuet eos melius ipsos transferendo de miseria præsentis vitæ ad sempiternam coronam. Sic ergo alleuat omnes qui corruũt:scilicet per peccatũ mortale,& per consequens à reatu æternæ pœnæ, supple,nisi ponant obicem. Quod aliis verbis repetit, dicens,*Et erigit omnes elisos*.Vel aliter:alleuat omnes qui corruunt: id est , qui cadunt à cogitationibus C suis malis,illas deserendo. Vel qui corruũt per humilitatem vel volũtariam paupertatem seipsos deponendo.Omnes(inquam)tales erigit & eleuat ad gratiam & ad gloriã subleuando. Vnde hic ait Augu-
Aduersa iustos cõfirmãt. st.*Alleuat dominus omnes qui corruunt*.Vel secũdum aliam literam,*Conseruat dominus omnes decidentes* : nõ quidem omnes decidentes à Deo , sed omnes qui corruunt & decidunt à cogitationibus suis. Si habebant malas cogitationes,decidũt ab eis:vel omnes decidentes qui amittunt quę in isto sæculo habent voluntariè : vt qui ex diuitibus fiũt pauperes, ex honoratis abiecti. Impij autem infirmantur in
Iob 1. malis,quando mala accidunt illis. Deciderat Iob à gloria pristinæ lucis temporalium rerum , quibus nitebat ad tempus. Deciderat à gloria domus suæ: D sedebat in stercore vlceribus plenus:sed confirmauit dominus corruentem. Quantum cõfirmauit vt in ipso graui suo vulnere,quo toto corpore fuerat
Iob 2. percussus,responderet vxori tentanti,quam solam sibi diabolus reliquerat adiutricẽ:Loquuta es quasi vna ex insipientibus mulieribus. Si bona suscepimus de manu domini , mala quare non sustineamus?Cùm ceciderit (inquit Psalmista) iustus , non collidetur : quia dominus supponit manum suam. Consimiliter erigit omnes elisos,scilicet ad se pertinentes:nam superbis Deus resistit.Vel aliter.*Alleuat dominus omnes qui corruunt* : non quòd omnes alleuet,sed quia quicunque alleuatur , per eum alleuatur.Sicut illuminat omnem hominem venientẽ in hunc mundum : non quòd omnes per Deum illuminentur, cùm multi implicati maneant erroribus:sed quia omnis qui illuminatur , illuminatur per ipsum. Et nota quòd alij sunt corruentes , alij sunt elisi. Nam corruẽtes sunt qui cadere incipiũt: puta,qui tentationibus vel aduersis impugnati incipiunt titubare:nondum tamen plenè tentationi-
Fimiles exaltantur à Deo. bus consentiunt,vel in aduersis desperant : sed elisos dicit illos,qui iam de facto ceciderunt. Et nota quòd

quòd dominus electos suos elisos , per volũtariam A humilitatem,paupertatem,vel pœnitentiam erigit
Gregor.6.moral.cap.8. ad gloriã. Quod ostendit Gregorius super illo verbo Iob 5,Qui ponit humiles in sublimi,& mœrẽtes erigit sospitate:dicens , In sublimi humiles ponuntur : quia hi qui nunc pro Dei amore despecti
Erigit dominus humiles. sunt,tunc cum Deo iudices veniunt. Sed tunc dominus mœrẽtes erigit sospitate,quia hi qui in eius desideriis accensi,prospera mundi fugiunt,aduersa patiuntur,cruciatus persequentium tolerant , sęq; ipsos per lamenta castigant:tanto sublimiorẽ tunc sospitatem suscipiunt,quanto nunc à cunctis mũ-
Prouerb.14. di gaudiis deuotè moriũtur.Hinc est quod per Salomonem dicitur , Cor quod nouit amaritudinem animę suę,in gaudio suo nõ miscebitur extraneus. B Humana etenim mens amaritudinem animæ suæ scit,cùm æternæ patriæ desideriis accensa,peregrinationis suæ pœnam flendo cognoscit. Sed in eius gaudio non miscebitur extraneus:quia qui nunc à mœrore compunctionis extraneus est , tunc particeps ad lætitiam consolationis non est &c.

2531 Oculi omnium in te sperant domine,& tu das escam illorum in tempore opportuno.

Hîc ostendit secundum Dei beneficiũ,qui omnibus escam abundanter præparat. Hon nõ potest intelligi de omni creatura,vt aliqui dicũt , propter hoc quod subditur,*Et imples omne animal benedictione.* Sed intelligitur de creatura animata anima sensi- C bili:cuiusmodi est homo,& animal brutũ propter hominem factũ.Omnia enim talia animalia à Deo sperant prouisionem victualium : nõ solum hominesed etiam bestiæ & aues.Propter quod dicitur Matth.6,Considerate volatilia cœli:non serũt &c. Sequitur , Et pater vester cœlestis pascit illa , quibus escã parat opportuno tẽpore. Et hoc est quod subditur , *Et tu das escam illorum in tempore opportuno.* Quod ideo dicit, quia aliqua sunt animalia talis naturæ , quòd per magnum spacium temporis stãt sine cibo:sed viuunt de cibo prius recepto.vt sunt hirundines , quæ non comedunt in hyeme : sed viuunt de aliměto in æstate recepto:vt ponit Albertus 2.de anima:& de multis aliis ponit exemplum. Hoc non solum intelligitur de esca corporali qua D corpus viuit:sed multo fortius de spirituali,qua iustorum pascit desideriũ. Oculi enim omnium iustorum in domino sperant , quando aliquid quod vtile putant , cum spe impetrandi à domino petũt.
Oratio iustorum non semper exauditur. Sed Deus qui nouit quando quod petunt est eis vtile,& quando non , quod ipsi postulantes ignorant:dat quod petunt,non semper , sed in tempore opportuno:sicut non exaudiuit Paulum tertiò rogantẽ vt stimulus carnis auferretur ab eo:quia nouit medicus hoc sibi opportunũ non esse.Sic enim hoc exponit August.dicens,*Oculi omnium in te sperãt* &c.Dominus tanquam medicus reficiens ægrotũ, dat quod petit,quando videt opportunum. Itaq; aliquãdo desideratur ab illo,& nõ dat:nouit enim E horam dandi,qui curat. Quod dico , ne quis fortè quando non fuerit exauditus,aliquid iniustum petens à Deo,tristetur. Nam quãdo iniustum aliquid petit,in pœnam suam exauditur:sed si aliquis iustũ petens non fuerit exauditus , non propter hoc deficiat animo:expectet tempus opportunum. Quã-
2.Cor.12. do enim non dat,ideo nõ dat,ne obsit quod postulatur. Neque enim aliquid iniustum petebat Apostolus,cum postulabat vt auferretur ab eo stimulus carnis:& tamen non accepit , quia tempus adhuc erat exercendæ infirmitatis. Petiit diabolus tentãdum Iob,& accepit.Apostolus rogat,& non acci-
Iob 1. pit.Est ergo præponendus diabolus Apostolo?Absit, Sed non accepit Apostolus propter perfectionem suam.Accepit diabolus ad damnationem suã. Deniq; & ipse Iob accepit sanitatem in opportunitate.Dilata est scilicet sanitas vt probaretur. Discite ergo non murmurare aduersus Deum,quãdo non exaudimini. Et ponit exemplum de Christo, *Christus non semper fuit exauditus.* dicens,Ipse vnicus Dei filius venerat soluere quod nõ rapuerat:mori in manibus peccatorum,vt san-
Philip 3. guine suo deleret chirographum nostræ mortis.Et
Matth.26. orauit,dicens,Pater,si fieri potest transeat à me calix iste.Nec hoc accepit.De hoc tamen vide versic. 190.Exaudit Deus tempore opportuno : & quandoque exaudire iustos differt,sed ad ipsorum vtilitatem.Quod ostendit Gregorius dicens,Omnipo-
Gregor.14. moral.c.18. tens Deus , quid nobis profuturũ esse valeat sciẽs, quandoq; dissimulat exaudire dolentium vocem: vt augeat vtilitatem,vt purgẽtur vitia per pœnam, & quietis tranquillitas quæ hic inueniri non potest,alibi quæratur.

Aperis tu manum tuam , & imples 2532 omne animal benedictione.

Iste versus eandem sentẽtiam continet cũ præcedẽte.Quia statim dixerat , *& tu das illis escam in tẽpore opportuno*:hoc idem resumit,dicẽs,*Aperis tu manum tuam*(scilicet tempore opportuno)*& imples omne animal benedictione*. de hoc vide versic.1782.vbi dicitur,Aperiente te manum tuam , omnia implebũtur bonitate. Notandum quòd per istã apertionem manus Dei , significatur Christi incarnatio: *Aperire manũ significat Christi incarnationem.* qua omne animal benedictione fuit plenum.Quid enim est manus Dei,nisi vnicum eius verbum , per quod tanquã per manũ omnia operatur?Psal.118, Manus tuæ domine fecerunt me. Hæc manus primò videbatur clausa, quando ante incarnationem à nobis manebat abscondita.Fuit autẽ aperta,quãdo ad nos fuit missa : vt qui primò nobis loquebatur in prophetis,nobis ore proprio loqueretur. Et vt ista manus nobis aperiretur , primò aperta fuit terra vnde oriretur : scilicet quãdo virgo Maria di-
Esaiæ 45. cta terra ratione suæ humilitatis,stabilitatis & fœcunditatis,est aperta:vt in ipsa verbum carnem induat.De cuius apertione Esaias prædixerat,Rorate cœli desuper, & nubes pluant iustum : aperiatur terra & germinet saluatorem. Vbi apertè incarnationis Christi declaratur mysteriũ. Tunc enim ter-
Aperuit virgo Maria Christo. ra dicitur fuisse aperta , quãdo in beata virgine per nouum generationis modum ad generandum fuit fœcũdata. Antè enim terra nostræ humanitatis ne sine suscepto semine hominem concipere posset, clausa manebat : sed in beata virgine fuit aperta, quæ non virili semine , sed mystico spiramine Deũ genuit & hominẽ. Et de hac apertura dicitur Ezechiel 44,Porta hæc clausa erit,& non aperietur : & nemo transibit per eam,nisi solus princeps qui ingreditur per eam.In ista enim apertione benedictę incarnationis fuit impletum Dauid vaticiniũ , di-
Psal.77. cens , Mandauit nubibus desuper , & ianuas cœli aperuit:& pluit illis mãnna ad manducandum , & panem cœli dedit eis. Quid enim mãna significat, nisi Christum?vt multipliciter deducit Magister libro 4,distinct.8.Similiter quid panis cœli aliud ab
Ioan.6. ipso Christo?ipso multoties dicẽte, Ego sum panis viuus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

viuus,qui de cœlo descendi.Istam apertionem per A
consensum beatæ virginis ipsum verbum ab ipsa
Cantic.5. postulabat,sibi dicens,Aperi mihi soror mea,amica mea,columba mea,immaculata mea. Ad cuius vocem ipsa surrexit, & angelo annunciãte aperuit per consensum,dicens illud Cãticorum 5, Surrexi vt aperirem dilecto meo.Et Esaiæ 45,dicit, Christo meo cuius apprehẽdi dexteram,aperiã ante eũ ianuas,& portæ non claudentur.Apprehendit virgo Maria dexteram Christi, quando votum virginitatis emisit. In dextera enim fortitudo consistit. Quid autem fortius,quàm per virginitatem stimulum subiugare inimici domestici carnis? Aperuit sibi portas, quando animum suum aperiendo angelo consensit,dicens, Fiat mihi secũdum verbum tuum.Et portas suæ mentis nunquam clausit:quia B
nullum obstaculum culpæ opposuit gratiæ Dei.Et ideo statim vt consensit angelo, spiritum sanctum attraxit:quo operante verbum Dei induit carnem.
Psal.118. Ideo ipsa ait,Os meum aperui, & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam. Per istã ergo apertionem Christus incarnatus multa nobis aperuit, vt nos benedictione repleret. Nam multiplicẽ reperimus apertionem in Christo. Vide in ipso,primò apertionem oris ad nostram instructionem: Matth.5,Aperiens os suũ docebat eos. Quod ideo dicit(vt ait Gregorius 4.moral.cap.4.) vt ostendat quòd qui dudum ad nos docendum aperuerat ora prophetarum, nunc os proprium aperiendo, nos docet. Secundò apertionem lateris ad nostram redemptionem:Ioan.19, Vnus militum lancea latus C
eius aperuit &c.Vbi Augustꝰ.super Ioannem dicit, Vigilanti verbo euangelista vsus est: vt nõ diceret, latus eius percussit,vel vulnerauit,sed aperuit:vt illic quodammodo vitæ ostium pãderetur,vnde ecclesiæ sacramenta manarent:sine quibus ad vitam quæ verè vita est,non intratur. Tertiò apertionem manus ad nostram prouisionem:Psal.103, Aperiẽte te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Manus enim clausa significat auariciam:sed aperta quæ nihil retinet,liberalitatem.Vnde Prouerb.31, Manus suas aperuit inopi,& palmas suas extendit ad pauperẽ. Quod hic confirmans Psalmista dicit, *Aperis tu manum tuã,& imples omne animal benedictione.*

Aperuit nobis Christus multa.

2533 D
Iustus dominus in omnibus viis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.

Hic ostendit tertium beneficium, quòd Deus facit omnia iuste disponendo.Iste versus sententialiter idem est cũ alio versiculo superius posito: scilicet *Fidelis dominus in omnibus verbis suis, & sanctus in omnibus operibus suis.* Ideo exponitur vt illic. Hic tamen ponitur,*Iustus dominus*:& ibi,*Fidelis dominus*.Ponitur ergo hic *iustus dominus*, secundum gl.vt ipso nomine iustitiam aperiat: vt manifestè hic ostẽdatur laus esse de iustitia. Vel per hoc vult ostendere quòd in omnibus operibus suis iustus est dominus,& quãdo flagellat,& quãdo medetur, & quãdo aduersitatibus pungit, & quando prosperitatibus mulcet. Vnde hic ait Augustꝰ. *Iustus dominus in omnibus viis suis.* Et quando cedit, & quando curat iustus est:apud eum iniquitas non est. Deniq; omnes sancti in tribulationibus constituti,prius iustitiam eius laudauerunt: & sic beneficio petierunt. Prius dixerunt, Iustum est quod facis. Sic rogauit
Daniel 3. Daniel:sic & alij sancti,Iusta sunt iudicia tua: meritò passi sumus. Non dederunt Deo iniustitiam, non iniquitatem:sed laudauerunt primò flagellantem:& sic senserunt miserantem. Nemo illum putet iniustum,quãdo fortè aliquid mali patitur: sed ipsius iustitiam laudet, & suam iniustitiam accuset,dicens,*Iustus dominus in omnibus viis suis,& sanctus in omnibus operibus suis.* Et nota quòd viæ domini *Via domini multiplex.*
sunt multiplices: in quibus sanctus & iustus esse comprobatur. Primò viæ domini sunt exẽpla virtutum, quæ nobis Christus ostendit, quibus ad ipsum ire possemus:quas tamen multi superbi cognoscere nolunt,credentes per ignorantiam excusari:de quibus dicitur Iob 34, Et omnes vias eius intelligere noluerunt. Quæ verba exponit Gregorius,dicens,Nota quòd non ait, infirmitate nõ intelligunt:sed intelligere noluerunt:quia sæpe quæ facere nolunt,etiam scire contemnunt. Quia enim scriptum est, Seruus nesciens voluntatem domini sui,& non faciens condigna,plagis vapulabit paucis:& seruus sciens voluntatem domini sui,& non faciens iuxta eam,multis vapulabit plagis. Impũnitatem peccandi æstimant remedium nesciendi. Qui nimirum sola superbiæ caligine tenebrescunt: atque ideo non discernunt, quia aliud est nescisse, aliud scire noluisse. Nescire enim ignorãtia est:scire autem noluisse,superbia.Et tanto magis excusationem non possunt habere,quia nesciunt,quanto magis eis etiam nolẽtibus opponitur eis quòd cognoscant.Vnde per Salomonem dicitur,Nunquid *Prouerb.8.*
non sapientia clamitat in plateis, & prudentia dat vocem suam,in summis excelsisque verticibus super viam in mediis semitis stans? Transire fortasse per viam vitæ tẽporalis poteramus,cùm eius ignorantia poteramus. Sed postquam Christus incarnationis suæ mysteria publicè ostendit: postquam humilitatis exẽpla superbientibus præbuit:semetipsam nobis quasi transeuntibus in mediis semitis fixit: vt videlicet in eam quam quærere nolumus, impingamus: & quam transeuntes videre negligimus,tangamus offendentes. Dicatur ergo,Omnes vias eius intelligere noluerunt. Via quippe est incarnatæ sapientiæ,omnis actio quam temporaliter gessit.Viæ eius sunt,viuẽdi ordines, quos ad se venientibus vias præbuit. Tot itaque ad se venientibus vias præbuit,quot bene viuendi exempla mõstrauit.Humilitatis eius vias propheta cõspexerat, cùm dicebat,In mandatis tuis exercebor,& considerabo vias tuas &c. Sed nũquid in omnibus istis *Psal.118.*
viis iustus dicitur dominus?Certè sic:quia per illas suos fideles iustificat. Propter quod alibi Psalmista dicit,Viam iustificationum tuarum instrue me. De viis domini vide versicul.230.247.354.395.1043.1270.1884.2078.2089.2109.

Iustus est dominus in omnibus quæ facit.

2534
Propè est dominus omnibus inuocantibus eum:omnibus inuocantibus eum in veritate.

Hic ostẽdit beneficium Dei quartum: quod est in exaudiẽdo iustè deprecãtes. Quia omnes ipsum deuotè exorantes, tempore debito exaudit vel ad votum,vel ad vtilitatem. Et eligibilior est exauditio quæ est ad vtilitatem, quàm illa quæ est ad votum: quantum Deus altius cognoscit quid nobis expediat,quàm nos ipsi faciamus.Sed quid est Deũ propè esse omnibus inuocantibus,cum sit vbique secundum essentiam suam,& sic non propè aliqui ẽ: quia propè locum non significat esse in loco, sed iuxta

Propè quomodo Deus: qui est vbique.

iuxta locum:sic propè orantem esse,non significat A
esse in orante,sed iuxta:dominus autem est in omnibus.Ad quod dicẽdum,quòd quamuis Deus per essentiam sit in omni re, & non prope aliquam rẽ: tamen per aliquos singulares effectus prope aliquos dicitur esse,& remotus ab aliis. Sicut per ef-
Psal.84. fectum salutis est prope iustos,dicens,Verumtamẽ prope timentes eum salutare ipsius:sed sic à peccatoribus est valde remotus:Psal.118. Lõgè à peccatoribus salus. Vel aliter,secundum grammaticos,à propè dicitur propicius. Et est propicius idẽ quod misericors,mitis,placatus.Vnde hic accipitur propè pro propicio. Et est sensus. *Propè est dominus* &c. id est propicius est dominus &c.quia scilicet concedit eis quod nouit vtile ipsis:sicut medicus prope infirmum dicitur esse,quando curam gerit eius B
salutis.Sed quibus est propè,subditur, *Omnibus in-*
Inuocare in veritate,quid est. *uocantibus eum in veritate.* Sed quid est inuocare in veritate?Inuocat dominũ in veritate, qui sua oratione solùm Deum quærit habere. Inuocat autem & nõ in veritate,qui aliud à Deo quærit. Vnde hic
Iohel 2. ait Aug. *Propè est dominus* &c. Et vbi est quod scriptum est,Inuocabunt me,& nõ exaudiam eos?Ergo audi quod sequitur, *Omnibus inuocantibus eum in veritate.*Nam multi Deum inuocant,sed non in veritate:qui scilicet aliud ab ipso quærũt. Verbi gratia.Quare amas Deum? Quia dedit mihi sanitatẽ: vel quia mihi dedit vxorem diuitem:vel quia dedit mihi filios multos & bonos:dedit familiam: dedit omnia bona.Ideo Deum amas: ideo nihil amplius quæris?Esto adhuc esuriẽs:adhuc pulsa ad ianuam C
patris familias:habet adhuc quod det. In mendicitate es cũ omnibus his quæ accepisti: & quasi iam saturatus non rogas? Ergo si bonus est Deus quia ista tibi dedit:quãto beatior eris, cùm seipsum dederit tibi:Ille ergo qui Deum ipsum à quo accepit illa de quibus gaudet, præponit his omnibus rebus quas accepit: ipse inuocat Deum in veritate. Nam vt noueritis, si talibus hominibus proponatur,& dicatur, Quid si ista omnia de quibus gaudes, vellet tibi auferre Deus? iam non amabitur? Quid dices? Deus, quid tibi ego feci? quare mihi abstulisti,& illi dedisti?Iniquis das, & à tuis tollis. Accusas Deum quasi iniustum: & te laudas quasi iustum. Sed vis inuocare Deum in veritate? Conuertere. Accusa te:lauda Deum. Tunc eris rectus D
cum omnibus bonis quæ facis:tunc Deus tibi placet.In omnibus malis quæ pateris, Deus non tibi displicet.Hoc est in veritate Deum inuocare. Qui sic inuocat Deum,Deus exaudit illum. *Propè est illi dominus.*Nondũ dedit quod vis:ibi est tamen.Quomodo medicus si fortè aliquid imponat vel oculo vel visceribus quod vrendo sanet: si roget æger vt tollatur illi, medicus expectat tempus: non facit quod rogat æger. Nõ te exaudit ad præsentem voluntatem,exaudiẽdo ad futuram sanitatem:& hoc vtique ad voluntatem. Nam sanus esse vult, qui etiam vti nõ vult. Qui ergo Deum in veritate vult
Oratione deũ quærere debemus principaliter, non temporalia. *Gregor. 15. moral.c.20.* innocare,non temporalia,sed ipsum Deum principaliter orando quærere debet: vt ostendit Gregorius dicens, Cùm Deus in oratione non quæritur, E
citius animus orantis laxatur: quia cum illa quisque postulat, quæ fortasse iuxta occultum Dei iudicium tribuere recusat, ipse quoque Deus venit in fastidium:quia non vult dare quod amatur. Sed se magis dominus quàm ea quæ condidit, vult amari,æterna potius quàm terrena postulari.Sicut scriptum est, Quærite primùm regnum Dei & iu-
Matth.6. stitiam eius:& hæc omnia adiicientur vobis. Qui enim non ait dabuntur, sed adiicientur: profectò indicat aliud esse quod principaliter datur,& aliud quod superadditur. Quia enim nobis in intentione æternitatis in vsu suo temporalitas esse debet: & illud datur, & hoc nimirum ex abundantia superadditur. Et tamen sæpe homines dum bona tẽporalia postulant,æterna verò præmia non requirunt:petunt quod additur:& illud non desiderant, nisi adiiciatur. Nec lucrum suæ deprecationis esse *Prouerb.8.*
deputant,si hic sint temporaliter pauperes, & illic beatitudinis diuites inæternum viuant: sed solùm visibilibus intenti labore postulationis renuũt inuisibilia mercari. Qui si superna quærerent, iam cum fructu laborem exciperent. Quia cùm mens in precibus ad autoris sui speciem anhelat: diuinis desideriis inflammata, supernis coniungitur, ab inferioribus superatur:amore feruoris sui se aperit vt capiat,& capiẽs se inflammat:& superiora amare,iam sursum ire est.Dúmque magno desiderio ad cœlestia inhiat, miro modo hoc ipsum quod accipere quærit,degustat. Sic ergo propè est dominus omnibus inuocantibus eum &c.Sic enim inuocare,modò est tempus.Propter quod dicitur Esa.55, Quærite dominum dum inueniri potest: inuocate eum dum propè est.

2535
Voluntatem timentium se faciet,& deprecationem eorum exaudiet,& saluos faciet eos.

Hic ostendit quintum beneficium quod facit, vota iustorum adimplendo: quia voluntatem timentium se faciet. Et nota quòd non dicit facit, sed *faciet*:quia non semper exaudit orationes iustorum,sed tempore opportuno: quia finaliter Deus adimplet voluntatem ipsorum. non quidem semper in præsenti vita,sed saltem in futura.quod notat dicens,*Et saluos faciet eos.* Dicit ergo, *Voluntatem* *Timor excitationem facit exaudiri.*
timentium se faciet.& hoc timore filiali:quia talis timor charitati coniungitur:& per consequens omnis qui sic timet Deum, voluntatem suam voluntati diuinæ supponit.Ex quo sequitur, quòd sicut voluntas Dei semper impletur: sic & voluntas timentium Deum timore filiali: quia vnum tales volunt cum Deo. Vnde hic Augustꝰ. *Voluntatem timentium se faciet*: scilicet si sic times Deum, vt & tu facias voluntatem eius, & ipse voluntatem tuam faciet. Sed quomodo faciet voluntatem eorum, subdit,*Et deprecationem eorum exaudiet, & saluos faciet eos.* Vides ad hoc exaudire medicum: ad hoc scilicet vt donet salutem. Notandum quòd quamuis *Timor pœnæ proficit.*
hic loquatur de timore filiali: tamen etiam potest intelligi de timore pœnæ: quia ille ad verum Dei timorem inducit:& sine illo multoties cadit iustus à gratia. Dicunt naturales, quòd quia aurum sub specie propria securè non potest portari de vna regione ad aliam: quòd debet sub forma pulueris redigi, vt non appareat aurum: & sic securè potest portari, nec tunc latronum periculum timetur.Redigitur autem ad formam pulueris sic.Cùm enim aurum in igne liquescit, immiscetur ei cinis, & mouetur cũ testula,donec aurum puluerizetur. Aurum autem sic puluerizatum, & sub alia forma reductũ, securius portatur de vna regione ad aliã,

Universidad de Deusto
Biblioteca

propter timorem latronum. Et huic imaginationi concordat illud quod habetur Hierem. 10, vbi dicitur, Argentum inuolutum de Tharsis affertur, & aurum de Ophir. Sic in proposito, per aurum intellige gratiã & alias virtutes, per quas animaditescit spiritualiter: quæ plusquam aurum & argentum appreciantur: quia vt dicitur Prouerb. 22, Super argẽtum & aurum, gratia bona. Per ignem verò intellige tentationes diaboli, & alias mundi aduersitates: quibus diabolus animas nostras accendere & flammare nititur. Psalm. 79, Incensa igni & suffossa ab increpatione vultus tui peribũt. In isto igitur igne aurũ incipit liquescere: quando ad consensum tentationis animus incipit emolliri. Quid ergo tunc faciendum est? Miscẽdus est auro nostro & virtutibus nostris cinis incendij æterni, qui timorem nobis incutiat: aut certè cinis nostræ mortis. de quo Sapient. 2, Extinctus cinis erit corpus nostrum. Cui adhibeatur testa: id est consideratio nostræ imbecillitatis & infirmitatis, quæ à nobis omnem securitatem auferat. de qua testa ait Psalmista, Aruit tanquam testa virtus mea. Et tunc aurum animæ nostræ, id est virtutes & gratia, sic occultabitur sub specie pulueris: vt securè viam præsentis vitæ absque expoliatore transire possimus. Vnde Bernard. ait super Cãt. In veritate didici nullum ita efficax esse remedium ad Dei gratiam promerendam retinendámque atque recuperandam, quàm si omni tempore inueteratis coram Deo non alta sapere, sed timere. Ideo dicitur Prouerb. 23, In timore domini esto tota die. Quamuis ergo iste timor pœnę per se nõ sufficiat ad hoc, vt à Deo exaudiri mereamur: tamen ratione sui effectus quia timorem filialem inducit, proficit multum & iuuat.

2536 Custodit dominus omnes diligentes se: & omnes peccatores disperdet.

Hîc ostendit Deum laudandum ex sexto beneficio, quia suos dilectores protegit. Ad principem enim spectant duo maximè: scilicet præmiare bonos, & malos punire. sed principalior actus est præmiatio bonorum: quia malorum punitio est propter bonos conseruandos: non autem præmiatio bonorũ propter malos. Et hinc est quòd summus iudex in iudicio primò dabit sententiam præmiationis bonorum, dicens, Venite benedicti patris mei &c. Consequenter autem dabit sentẽtiam punitionis malorum, dicens, Discedite &c. Et hoc est quod clarè hic innuit Psalmista, præmiationẽ bonorum præmittens punitioni malorum, dicẽs, *Custodit dominus omnes diligentes se.* Et consequenter addit, *Et omnes peccatores disperdet.* Quid enim proficeret si Christus homines ad suum amorẽ traheret, si illos attractos non custodiret? Quos ergo suo sanguine acquisiuit, hos per suam gratiam acquisitos custodit. Dicit Philosophus, 2. œcon. Quòd œconomus (id est dispensator domus) talis debet esse, quòd diuicias acquirere & multiplicare possit, & acquisitas custodire: quia sine custodia nihil proficit acquisitio. Sic in proposito. Nam œconomus patrisfamilias cœlestis ciuitatis est Christus. Psal. 104. Cõstituit eum dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ. Iste nos patri cœlesti acquisiuit cum magnis laboribus: quia sanguine proprio. Actuum 20, Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo spiritussanctus posuit vos regere ecclesiam sanctam Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Frustra autem hoc fecisset, nisi diligẽter custodiret. Et hoc est quod dicebat patri, Ioan. 17, Quos dedisti mihi custodiui, & non periit &c. Custodit ergo omnes diligentes se. per hoc intelligit omnes prædestinatos, quos solùm dilexit ab æterno. De talibus dilectoribus ait Christus Ioan. 14, Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Quod solùm de prædestinatis potest intelligi. Tales custodit, quia nullus illorum finaliter cadit: & per consequens, in vitam æternam custodit illos. Similiter dicit de peccatoribus: scilicet præscitis & in peccato perseuerantibus. Vnde hic ait August. *Custodit dominus omnes diligentes* &c. Videtis quia apud Deum est seueritas, apud quem est suauitas tanta: quia custodit dominus omnes diligentes se, omnes sperãtes in se, omnes fideles, omnes timentes se, omnes inuocantes in veritate. *Et omnes peccatores disperdet*: scilicet in peccatis perseuerantes, Deum reprehendere non formidantes, contra Deum quotidie disputantes, veniam peccatorum desperantes, & ex ipsa desperatione veniam tumulantes. Venit tempus, vt separẽtur isti omnes, & fiant inde duæ partes: vna ad dexteram, & alia ad sinistram: vt accipiant isti regnum æternum, & omnes peccatores disperdet. Notandum quòd dominus custodit nos dupliciter: scilicet per seipsum. & sic custodit multa personarum genera: de hoc vide versic. 1665. 2034. Item nos custodit per angelos sanctos, quos nobis dedit custodes. De custodia angelorũ vide in dictionario meo, litera custodire, parte secunda. Item nos custodit per aduersa & afflictiones. De hoc vide in litera afflictio, parte quarta primæ partis. Qualiter autem variè disperdit peccatores, vide versic. 2497.

Laudationem domini loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomini sancto eius, in seculum & in seculum seculi. 2537

Hîc circa laudem diuinam ponit conclusionem intentam: scilicet quòd ipse & omnis homo debet laudare Deum. Vnde hic ait gl. Expositis causis diuinæ laudis, hic ponitur breuis conclusio: qua cõcludit omnes homines Deum laudare debere. Vbi aduertendum, quòd per hoc quod dicit, *Et benedicat omnis caro* &c. intelligit omnes homines. Nam per carnẽ in singulari intelligitur homo: sicut dicitur Genes. 6, Omnis quippe caro corruperat viam suã. Omnis caro, id est homo. Nam caro significat totum hominem: vide versic. 1011. Accipitur tamen in scriptura caro non pro toto homine, sed pro parte materiali hominis. Et sic caro rationi contrariatur. Caro enim primorum parentum corrupta ab integritate quam in prima creatione acceperat, semper rationi contrariatur & spiritui. Et nisi castigetur & subiiciatur, ipsum spiritum sibi subiicit & ducit ad mortẽ. Quod notabat Apostolus, dicẽs, Si secundũ carnem vixeritis, moriemini: si autem spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. Cuius rationem ostendit Gregorius super illo verbo Iob 11, Spes illorum est abominatio animæ: dicens, Spiritus deficit, vbi caro requiescit. vt enim caro mollibus, sic spiritus duris nutritur. Illam blanda refouent: hunc aspera exercent.

Caro significat totũ hominẽ & quandoque partem hominis.

Caro contrariatur rationi & spiritui.

Rom. 8.

Gregor. 30. moral. c. 14.

Illa

Illa delectationibus pascitur: hic amaritudinibus vegetatur. & sicut carnem dura sauciant: sic mollia spiritum necant. Sicut illam laboriosa interimunt: ita hunc delectabilia extinguunt. Spes itaque carnaliũ abominatio animæ dicitur: quia inde in perpetuum spiritus interit, vnde ad tempus caro suauiter viuit. Sic ergo caro delicatè nutrita spiritum extinguit. Et ideo consulit Apostolus, dicens, Curã carnis ne feceritis in desideriis. Domanda est ergo caro, vt spiritum sequatur, & ad Dei laudem consurgat. Nam benedicere domino nihil aliud est quàm bene viuere, & bonis operibus nomen eius honorare. vide versic. 378. Quid est ergo dictum, *Et benedicat omnis caro nomini sancto eius*, nisi optare vt quilibet homo carnem suam taliter regat, vt spiritui subiiciatur, & bonis operibus insistat, quibus Deus laudetur? Sed per quem modum sic caro domabitur vt sequatur spiritum? Notandum quòd vt ait Chrysost. Homil. 18, super Matth. Inter omnes carnis passiones (alias pastiones) seu delectationes, sunt tres præcipuæ & carni magis intimæ & connaturales: scilicet esca, somnus, & amor viri ad mulierẽ. Et ideo grauius est illas à natura carnis præcidere, quàm cæteras. Et addit Chrysostom. Quòd nullius passionis abstinẽtia sic sanctificat carnem, quomodo abstinentia ab istis, vt sit homo castus, ieiunus, & vigiliis perseuerãs: & nullæ aliæ sic carnem vel corpus inquinant, sicut istæ: vt sit homo fornicarius, aut epulator, aut deditus somno. Hæc ille. Ex quibus patet quòd qui carni suæ vult dominari, istas tres passiones maximè præcidere debet. Dicit Philosophus, 5. Polit. quòd apud aliquas ciuitates, sicut apud Athenas, fuit consuetudo relegare nimis potẽtes, ne sibi vsurparent principatum ciuitatis. Sed vt ibi dicit Philosophus, melius fuisset sic ordinasse à principio, quòd non fuissent aliqui ita excedentes in potestate, quàm postquam permiserint eos sic potẽtes fieri, illos sanare posterius. Consimile narrat Frontinus lib. 1. de Tarquinio Superbo, rege Romanorum, quòd cum à filio suo Tarquinio qui Sabinos deuicerat, misso nũcio ad patrem, peteret quid de Sabinis esset fiendum: ipse non audens secretum suum alicui committere (volebat enim quòd filius suus principes Sabinorum interficeret) nuncium ad se missum duxit in hortum: & dum ambulabat, capita papauerum eminentia baculo percutiebat. Et nuncium sine literis filio remisit. Nuncius verò reuersus nunciauit filio quid patrem agere vidisset. Ille autem statim intellexit, idem de principibus Sabinorum esse fiendum. Sic in proposito, si in ciuitate animæ nostræ sint prædictæ passiones nimis potẽtes, quia liberè permissæ sunt vires suas agere: expedit illas expellere, ne totius ciuitatis principatum vsurpẽt. Melius tamen esset à principio sic agere quòd non admitterentur, vel vires sumerẽt. Nam, vt dicit Seneca, epistola 123, Quomodo ad id finiendum satis valeo, ad quod prohibendum parum valui: cum facilius sit excludere, quàm admissa comprimere? Ideo vt dicit Apostolus, Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis.

Carnis tres sunt maximè passiones superandæ.

Rom. 8.

PSALM. CXLV.

2538 Lauda anima mea dominum: laudabo dominum in vita mea: psallã Deo meo quandiu fuero.

Titulus huius Psalmi est, Alleluia. Quod idẽ est quod Laudate dominum. de hoc vide versic. 1790, vbi alleluia declaratur. Quantum autem ad materiam huius Psalm. notandum quòd tota intentio Psalmistæ est, homines inducere ad laudem Dei: & vt ipsum laudando, non in hominibus spem suam ponant, sed solum in Deo. Nam vt patet ex decursu veteris testamenti, quandocunque filij Israel habuerunt spem suam in Deum, & non recurrebant principalius ad auxilium hominũ, ipsi omnes inimicos suos superabant: quando autem omisso vel postposito adiutorio Dei, ipsi ad auxilium hominum vertebantur: statim superabantur: quoniam populus armatus sine Deo, inermis est. Exemplum patet de Sedechia rege Iudæ: qui omisso Deo, contra regem Babylonis quæsiuit sibi auxilium regis Ægypti. Propter quod & ipse fuit superatus, & priuatus oculis; cum filiis & matre & reliquo populo in Babylonem captiuus fuit ductus: vt habetur 4. Regum, 25. Ciuitas Hierusalem fuit destructa, & templum funditus euersum. Et hoc est quod Psalmista ait Psalm. 117, Bonum est sperare in domino, quàm sperare in principibus. Quis autem fuerit autor huius Psalmi, ignoratur. Quibus visis, accedo ad Psalmi diuisionem. Qui diuiditur in partes duas: quia primò laudem diuinam proponit: secũdò in Deo habendam esse confidentiam cõcludit: ibi, *Nolite considere*. Quantum ad primum, sciendum quòd vera laus propriũ cõsistit in corde quàm in ore: quia aliquem laudare ore & non corde, adulatorium est & vitiosum: sicut de talibus conqueritur dominus, dicens, Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. Hinc voce veritatis dicitur, Non omnis qui dicit mihi, domine domine, intrabit in regnum cœlorũ. Hinc rursum ait, Confitentur se nosse Deum: factis autem negãt. Hinc Ioannes ait, Qui dicit se nosse Deum, & mãdata eius non custodit, mendax est. Hinc Psalmista ait, Dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mẽtiti sunt ei: vide versic. 1317. Ex quibus omnibus patet q̃ vera laus principalius in corde consistit, quàm in ore. Et hoc attendens Psalmista ait, *Lauda anima mea dominum*: quasi dicat, Nõ laudabo solo ore, sed principalius mente. In vita autem præsenti oportet primò laudare Deum, vt perueniatur ad locum laudis æternæ. Et hoc est quod subdit, *Laudabo Deũ meum in vita mea*. Consequenter autem in vita futura laudabimus Deum plenè & perfectè. Et hoc est quod subdit, *Psallam Deo meo, quandiu fuero*. Quia enim inæternum manebit homo post resurrectionem: ideo laudabit inæternum. Sed quærit hic August. Cum dicit Psalmista, *Lauda anima mea dominum* &c. Sed quis hoc dicit, & cui dicit? Si enim ista dicantur esse verba carnis consulentis animæ, & dicentis, *Lauda anima mea dominum*. Et potẽstne caro bonum consilium dare animæ? Vnde non videtur hoc verum: cum à meliori & superiori soleat inferiori dari cõsilium. Caro autem inferior est, & anima superior. Anima enim licet sit vituperabilis, quia peccatrix: tamen melior dicitur per naturam etiam corpore laudato in suo genere: quia ipsa anima quæ est spiritualis naturæ, præstat corporeæ, quam mouet, regit, sensificat. Sicut enim aurum vituperatum & sordidatum præest plumbo in sua puritate laudato: sic etiam malus homo optimo etiam. Sic semper anima præstantior est carne. Nõ ergo consilium à carne quãuis domita valde & pacata datur ipsi animæ: quia semper infra animã est.

Laus vera principalius est in corde, quàm in ore.

Esaiæ 29.

1. Ioan. 2.

Quæstio.

Cõsilium datur à superiori inferiori: non econtrario.

Anima semper nobilior & superior est corpore.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Sed purior pars animæ: scilicet quæ cogitat sapiẽtiam diuinam, illi inhærens, ad illam suspirãs: videt quasdam animæ partes, id est sensualitatem perturbari motibus sæculi, & cupiditate terrenorum ire ad exteriora, à quibus à superioribus & interioribus reuocatur. Se ergo secúdum sensualitatem exhortans anima secúdum rationem dicit, *Lauda anima mea dominum.* Quis ergo est qui dicit, *Lauda anima mea dominum*: Caro non dicit: cõsilium enim superiori dari non potest. Infelix est ipsa anima, si à corpore expectat habere consilium. Anima enim regit: caro regitur. Illa imperat: hæc famulatur. Sed hoc anima dicit sensualitati animatę. Quasi dicat, *Lauda anima mea dominum.* Quid tibi placet in sæculo? Quid est quod vis laudare? quid est quod vis amare? Quacunque corporeis sensibus te conuerteris, occurrit tibi cœlum, occurrit tibi terra: vbiq; amas, vbiq; laudas. Quomodo ergo laudandus est, qui fecit ista quæ laudas? Verbi gratia. Quid est melius in terra? dices, Aurum, argentum, animalia,
Genes.1. arbores, amœnitates: totam terrã cogita. Quid melius in cœlo, sole, luna, sideribus? totum cœlum cogita. Omnia sunt bona valde. Vndiq; pulchritudo bonitásque operis tibi commendat artificem. Miraris fabricam, ama fabricatorem: laudas fabricam, lauda fabricatorem. Sequitur, *Laudabo dominum in vita mea.* Nónne hic laudamus Deum: Certe sic, sed
Laudare Deũ per fidẽ hic nõ possumus. imperfectè. Ecce homo stat, cantat, laudat Deum. Et sæpe labia mouentur ad cantum: cogitatio autẽ nescio per quæ desideria volat: sensualitas per diuersas cupiditates vel curas negociorum hac atq; illac fluctuat. Quod mens superstans attendens, ad inferiorem portionem animæ cõuersa, alloquitur dicens, *Lauda anima mea dominum*: quasi dicat, Quid est quod de aliis rebus agis? quid est quod te occupat cura rerum terrenarum atque mortalium? Sta mecum: lauda mecum. Sed tibi respondet ipsa anima inferior portio mentis, *Laudabo Deum in vita mea*: quasi dicat, Laudabo quãtum possum, licet tenui-
2.Cor.5. ter. Quandiu enim sumus in corpore, peregrinamur à domino. Sed perfectè laudabo in vita mea,
Laudabitur Deus perfectè in patria. scilicet in terra viuentium: quia alibi dicitur, Beati qui habitant in domo tua domine: in sæcula sæculorum laudabunt te. Et ibi, *Psallam Deo meo, quandiu fuero.* Sed nunquid hic psallimus Deo: Certe psallimus: sed non quandiu sumus. quia multoties dum D psallis Deo, cogitas de alio negocio: & sic psallis voce, non psallis mente. Fortè psallendo, cupiditate inclinaris ad aliquid. Certè tunc non solùm non psallis mẽte, sed offendis creatorem. In vita autem beata, ibi psallemus quandiu erimus: quia nunquã cogitatio, nunquam voluntas ad aliud inclinabitur, nisi ad Dei laudem. Et hoc est, *Psallam Deo meo, quandiu fuero.*

2539 Nolite cõfidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus.

Hic ostendit spem & fiduciam in solo Deo esse ponendam. Et duo facit: quia primò ostendit con- E fidentiam in hominibus non esse ponendam: secúdò ostendit illam in solo Deo habendam: ibi, *Beatus cuius Deus.* Prima diuiditur in duas: quia primò ostendit ex duobus, quòd non est confidendum in
Confidendum est in Deo, nõ in homine. hominibus: primò quia non habent potestatem saluandi; secundò quia habent necessitatem moriendi: ibi, *Exibit spiritus eius.* Quantum ad primum, A sciendum quòd duo sunt genera hominum: quia aliqui principantur, & aliqui subiiciuntur: & in neutro ponenda est spes. De primis dicit, *Nolite confidere in principibus.* De secundis verò subdit, *Neque in filiis hominum.* Per filios hominum intelligens illos qui sub potestate alicuius sunt constituti: sicut filius est nomen subiectionis, quia est sub potestate patris. Et quare in illis non sit confidendum, ostẽdit dicens, *In quibus non est salus*: quia scilicet seipsos saluare nõ possunt: quomodo ergo saluabunt te? Et hoc dicit Psalmista contra multos qui plus in hominibus mundi, quàm in Deo cõfidunt. Vnde hic ait Augustinus, *Nolite confidere in principibus* &c. Ne qua
B infirmitate anima humana, quando fuerit tribulata, hic desperat de Deo & vult præsumere de homine. Vnde si dicatur homini in afflictione aliqua constituto, Est quidam homo magnus per quem possis liberari: statim gaudet & erigitur. Si dicatur illi, Liberet te Deus: quasi desperatione frigescit. Promittitur sibi auxilio mortalis hominis: & gaudet. Promittitur sibi auxilium immortalis Dei: & tristis est. Vel taliter cogitantibus, Incipe quærere *Deus non deserit nos, nisi deseratur à nobis.* & cognoscere eum à quo factus es. Non enim deserit Deus opus suum, si ab opere suo non deseratur. Contra hos ait Psalm. *Nolite confidere in principibus: neque in filiis hominum* &c. In vno filio hominis est salus, & in ipso est salus: non quia filius hominis, sed quia filius Dei: non propter id quod suscepit ex te, sed propter id quod seruauit in se. Vel ali- *Principes dicũtur dæmones.*
ter, vbi sciẽdum quòd aliqui confidunt in dæmo- C nibus, qui per incantationes & sortilegia salutem quærunt habere. Confidunt in hominibus, qui salutem ab hominibus quærunt. Et hos duos reprehendit Psalm. Primò reprehendit confidentes in dæmonibus vel sortilegiis: dicens, *Nolite confidere in principibus.* Nónne ipsi dæmones dicuntur principes: immò sic, quia principes tenebrarum? Audi Paulum Apostolum dicentem, Non est vobis col- *Ephes.6.*
luctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates, rectores tenebrarum harum. Vbi ait gl. Aduersus principes &c. id est aduersus dæmones qui principantur & aliis præsunt. Certum est enim quia exitia famulis Dei, auctore diabolo irrogantur, siue per se, siue per ministros suos. Vnde & diabolum huius mundi principem *Ioan.12.*
appellabat Christus, dicens, Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras &c. De istis ergo principibus ait, *Nolite confidere in principibus*: hoc est in sortilegiis quæ arte dæmonũ fiunt: vel quibus in adiutorium dæmones inuocantur: quia in illis non est salus. Quasi dicat, Non possunt saluare seipsos, quomodo saluabunt te? Nõ possunt iuuare se, quomodo iuuabunt te? De hominibus in quibus non est confidendum, subdit, *Neque in filiis hominum.* Filij hominum vocãtur omnes ex mare & fœmina geniti. Et nota quòd confidentia hominũ in multis solet poni. Primò est confidentia terrenalis abundantiæ: quæ est auarorum. De qua vide versic. 2055. Secundò est confidentia personalis sanctimoniæ: quæ est superborum. vide versic. 2055. Tertiò est confidentia temporalis va- E næ gloriæ: & hæc est hypocritarum. vide versic. 2055. Quartò est confidentia mundialis eminentiæ: quæ est tyrannorum. vide versic. 2055. Quintò est confidentia sæcularis sapientiæ: quæ est reproborũ magistrorũ. vide ver. 2055. Sextò est confidẽtia spiritualis innocentiæ: & hæc deuotorũ filiorũ. vide ver. 133. Et hæc vltima solũ bona est & licita.

Exibit

2540 Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribũt omnes cogitationes eorum.

Hic ostendit quòd non est confidendum in filiis hominum: quia non sunt stabiles, sed habẽt necessitatem moriendi. Vbi nota quòd per spiritum hominis anima intelligitur. Vnde quãdo Christus in
Spiritus hominis est anima. cruce moriens emisit animam, dicitur emisisse spiritum. *Ioan.10.* Ioã. 19, Et inclinato capite emisit spiritum. Et vide differentiam inter mortem Christi & aliorum. Nam Christus non necessitate, sed voluntate mortuus est. Vnde dicebat, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eã. Et hoc notãs Euangelista, ait, Emisit spiritum. Cæteri au- B tem hominum moriuntur necessitate. Vnde non emittunt spiritum: sed spiritus exit ab eis, etiã ipsis inuitis. Et hoc notans Psal. ait, *Exibit spiritus eius*: scilicet cuiuslibet hominis. Exit enim spiritus, quando anima separatur à corpore. Sed quid est quod subdit, *Et reuertetur in terram suam*? Nũquid in separatione animæ à corpore, anima in terram reuertitur vt conuertatur in terram: cùm anima sit simpliciter spiritualis & immortalis? Respõdeo quòd hoc quod dicitur, *Et reuertetur in terram suam*: non refertur ad animã hominis, sed ad corpus, vt sit sensus, Cum exit anima à corpore, corpus reuertitur in terram suam: scilicet de qua creatum est: secundum
Gen.3. sententiam illam domini dicentis, Donec reuertaris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, &
Cogitationes malorum perent. in puluerem reuerteris. Quãdo autem exit spiritus ab homine, tunc perit cogitatio hominis: quia quę dum viueret cogitabat vel disponebat facere, adimplere non potest. Sic enim contigit illi diuiti, qui dicebat, Lucæ 12, Anima mea, habes multa bona reposita in annos plurimos: sede, quiesce, comede &c. quia eadem nocte morte præuento periit cogitatio eius. Ad hunc intellectũ exponit hunc versum Augustinus dicẽs, *Exibit spiritus eius*: spiritus hominis superbi, spiritus hominis potentis in quo confidebas. Ille enim viuẽs æstimatur, nescíens quandiu viuat. Sed exibit spiritus eius, & reuertetur in terrã suã. Sed nunquid exibit quando vult? exibit quando non vult: & exibit quãdo nescit: & exeũte spiri- D tu, caro reuertetur in terrã suam: & in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Quãdo autẽ exit spiritus, vbi est risus hominis? vbi superbia? vbi iactãtia? Ergo fratres omnes audiamus: & in qualibet tribulatione, in quolibet desiderio, non cõfidamus in principibus neque in filiis hominum, in quibus nõ est salus. Totum enim hoc mortale caducum & transitorium est. Greg. autem istum passum, *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*: de malis maxime exponit super illo verbo Iob 11, Et effugium peribit ab eis: dicens, Oculi impiorum sunt intẽtiones in eis carnalium desideriorũ: qui idcirco deficiunt, quia æterna negligunt: & sola semper transitoria præstolantur. Adipisci quippe terrenam gloriam cogitãt: multiplicari rebus temporalibus expectãt; E ad mortem quotidie cursu labentium rerum tendũt: sed cogitare mortalia mortaliter nesciũt. Carnis vita per momenta deficit: & tamen carnale de-
Desideria malorum pereunt. siderium crescit. Res habita instanti fine corrumpitur, & habendi anxietas non finitur. Sed cũ mors impios subtrahit, eorum profectò desideria & eorum cogitationes cum vita terminantur: quorum scilicet oculi tunc superna vltione deficiunt, quia

Greg.10.moral.c.23.

A suo hic iudicio à terrena delectatione deficere noluerunt. Hos illorum oculos à iocunditate pristina claudi Psal. cõspexit: cum dicebat, *In illa die peribunt omnes cogitationes eorum*: quia & æterna mala nunquam cogitata reperiunt, & subitò amittunt bona temporalia, quæ diu tractata tenuerunt. A quibus & omne effugium perit: quia eorum malicia ab animaduersione districti iudicis, quò se valeat occultare non inuenit. Nam iniqui nunc cum tristia aliqua vel aduersa patiuntur, effugij latebras inueniunt; quia ad voluptatem protinus desideriorum carnalium recurrũt. Ne enim paupertas ipsos cruciet, diuitiis animam demulcent. Ne despectus proximorum deprimat, sese dignitatibus exaltant. Si fastidio corpus atteritur, antepositis epularum B diuersitatibus nutritur. Tot ergo hic habent effugia, quot sibi præparant delectamenta. Sed quandoque ab eis effugium perit: quia eorum mens in morte amissis omnibus, se solummodo & iudicem conspicit: tunc voluptas subtrahitur, sed voluptatis culpa seruatur: & repentè miseri pereundo discunt, quia peritura tenuerunt: qui tamen quoufque corporaliter viuunt, nocitura non desinunt. De quibus bene dicitur, *Exibit spiritus eius, & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Si autem per ly *principes* in precedenti versiculo intelliguntur dæmones: tunc iste versus non refertur ad tunc præcedentem versum, sed solùm ad filios hominum.

C Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius: spes eius in domino Deo ipsius qui fecit cœlum & terrã, mare & omnia quæ in eis sunt. 2541

Hic ex prædictis ostendit in Deum solum esse confidendum. Et duo facit: quia primò hoc proponit: secundò hoc rationibus deducit: ibi, *Qui custodit veritatem.* Quantum ad primum, sciendum quòd licet alij patriarchæ, vt Abraham, Isaac & cæteri, colerent Deum verum: tamen in scriptura dicitur sępius Deus Iacob, quàm Deus Abraham vel Isaac: hoc ideo, quia Iacob fuit primus qui fecit Deo votum de ipsius cultu, quando ibat Mesopotamiam: D dicens, Si Deus fuerit mecum in via qua ambulo, *Gen.28.* & custodierit me &c. erit mihi dominus in Deum &c. Et iam, quia omnes nati ex Iacob, erant de populo Dei: non autem omnes nati de Abraham, quia non filij Ismael: nec omnes nati de Isaac, quia non filij Esau. Sed de Iacob solùm nati fuerunt duodecim patriarchæ: qui faciebant duodecim tribus populi Dei. Dicit ergo, *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius.* Et rationem subdit, *Qui fecit cœlum & terram.* Quasi dicat, In isto est confidendum, quia saluare potest: quia ipse fecit cœlum & terrã. Quasi si quis quærat à Psal. Quid ergo faciendum, si nec in principibus nec in filiis hominum est sperandum? Respondet ostendens quid facturus es: dicens, *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius.* Non homo aliquis, non angelus: sed Deus Iacob. Per hoc enim vult ostendere quòd adiutorium quod dat Deus sperantibus in se est, quia facit eos beatos: quod ostendit per hoc nomen Iacob. Iacob namque fuit binomius: quia in principio natus, fuit vocatus Iacob: sed postea quando vidit scalam quæ stans in terra cœlum attingebat, & angelos ascendentes & descendentes, & dominum innixum scalæ: tunc Deus de Iacob fecit ipsum Israel: quia nomen sibi mutauit:

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicens, Nequaquã vltra vocaberis Iacob, sed Israel erit nomen tuum. Sic & spiritualiter in se cõfidentes de Iacob facit Israel. Iacob enim interpretatur supplantator. Quis autem propriè supplantator dicitur, nisi qui in præsenti vita pugnãdo cõtra mundum, carnẽ & diabolum, de ipsis triumphat: ipsos ponit sub planta sui pedis, per quam voluntas designatur? Sic ergo per Iacob intellige quẽlibet iustũ hic legitimè certantem. Sed Israel interpretatur vidẽs Deum: in cuius visione beatitudo nostra consistit. Quid est ergo Deum de Iacob facere Israel, nisi virum iustum hic certantẽ post exitum spiritus facere beatum? Et hoc insinuãs Psal. dicit, *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius.* Et hũc intellectum hic tangit Aug. dicẽs, *Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius*: quia & ipsi Iacob sic fuit adiutor, vt de Iacob faceret Israel. magnum adiutorium Israel videns Deũ. Hic ergo positus & peregrinus non vidẽs Deum, si habueris adiutorem Deum Iacob, ex Iacob faciet te Israel: & eris vidẽs Deum, & periet omnis labor & omnis gemitus: transiẽt curę mordaces, & succedẽt laudes felices. Beatus ergo cuius Deus Iacob adiutor eius. Talis hic existẽs adhuc & gemens, beatus est: non re, sed spe: sperãs adiutorẽ Deum, qui ex Iacob faciet eũ Israel. Sed quia dicit, *cuius Deus Iacob*: id est Deus ipsius Iacob: nunquid propriè Deus dicitur esse alicuius hominis, & non potius, omnis homo est Dei? Nam seruus bene dicitur domini, quia possessus à domino: sed non econtrario. Sed ipse Deus dicitur noster, & nos sumus Dei: quia & nos possidemus Deũ, & possidemur ab illo. Quod hic ostendit Aug. dicens, In quo est spes alicuius, ille est res ipsius: illius est Deus, qui spem habet in Deo. Deus enim possidetur à nobis: quoniam tu es spes mea, portio mea in terra viuẽtium. Et eris possessus à Deo, & tu Deum possidebis: possessio Dei eris, & possessio tua erit De⁹. Tu eris possessio Dei, vt colaris ab eo: & ipse erit possessio tua vt colas eũ. Nã & tu colis Deum, & coleris à Deo. Rectè enim dicis, Colo Deum: quomodo autem color à Deo? Inuenimus apud Apostolũ dicentẽ, Dei enim agricultura estis: Dei ædificatio estis. Et dominus ait, Ego sum vitis, & vos palmites: & pater meus agricola est. Colit ergo te Deus, vt sis fructuosus: colis tu Deum, vt sis fructuosus. Tibi bonum est, quòd te colit Deus. Cultor Deus si recedit ab homine, desertus fit homo: cultor homo si recedat à Deo, desertus fit ipse homo. Nec crescit Deus accedente, nec decrescit recedente te. Ergo erit ipse possessio nostra, vt nos pascat: & erim⁹ nos possessio eius, vt nos regat. Sequitur, *Qui fecit cœlum & terrã*. Quasi dicat, Et si sint multi dij gentium, nobis autẽ vnus solus est Deus, qui fecit cœlum & terrã, in quẽ spe-rare debem⁹. In domino Deo suo est spes etiã illius qui colit Saturnum. In domino Deo suo est spes illius qui colit Martẽ, qui colit Mercuriũ. plus addo, qui colit ventrẽ: de quibus dictum est, Quorũ Deus venter est. Qui beatus est talis, quia spes eius est in domino Deo ipsius? non: sed cuius spes est in domino Deo ipsius qui fecit cœlum & terrã, & omnia quæ in eis sunt. Fratres, magnum Deum habemus; qui fecit cœlum & terram. Benedicamus ergo nomen sanctum eius: quia dignatus est nos facere possessionem suam. Verba sunt Augustini. Et nota quòd spes & cõfidentia in Deo habita non deficit: sed spes temporalium. vide versic. 443.452.

Ex Iacob fit Israel, quãdo Deus iustos facit beatos.

Quæstio.

Deus possidet nos, & nos Deum.

Colimus Deũ, & Deus colit nos.

1. *Cor.* 3.

Ioan. 15.

Phil. 3.

2542 Qui custodit veritatẽ in sæculum, facit iudicium iniuriam patientibus: dat escam esurientibus.

Hic ostendit rationes quare in Deo est sperandum. Et sumitur prima ratio ab ipsius bonitate: secunda ab ipsius pietate: ibi, *Dominus soluit*: tertia ab ipsius charitate: ibi, *Dominus erigit*: quarta ab ipsius potestate: ibi, *Dominus custodit*: quinta ab ipsius perpetuitate: ibi, *Regnabit dominus*. Et nota quòd quamuis diuidendo sic in quolibet versu assignem vnam solam rationem: Psal. tamen insimul plures ponit, quæ per expositionem patebunt. Prima ergo ratio sumitur ab ipsius bonitate qua custodit veritatem in sęculum &c. Norat enim hic Psal. Dei veritatem, qua adimplet promissa: quæ tamen non ex debito, sed sua bonitate nobis promisit: dicens, *Qui custodit veritatẽ in sæculum*: quia scilicet fidelis est in promissis. Vel per veritatẽ accipe Christum, qui de seipso dicit, Ego sum via, veritas & vita: quam custodit, quia quod semel verbum assumpsit, nunquam dimisit. Consequenter ipsum laudat à iustitia: quia facit iudicium iniuriam patientibus, scilicet eos vindicando. Consequenter eum laudat ex bonitate: quia sua bonitate dat escam esurientibus. In isto enim versiculo de tribus maximè Deum commendat. Primò de fidelitate: dicens, *Qui custodit veritatem in sæculum*. Secundò de iustitia & æquitate: dicens, quòd *facit iudicium iniuriam patientibus*. Tertiò de bonitate: dicens, quòd *dat escam esurientibus*. Quantum ad fidelitatem, dicit quòd *custodit veritatẽ in sæculum*: de hoc vide versic. 2529. Quantum ad secundum, dicit quòd *facit iudicium iniuriam patientibus*. Vbi aduertendum quòd iniuria contrariatur iuri. Componitur enim ab in, quod est non, & iure. Vnde iniuria, quasi non ius. Aliud est ergo pati aduersa, pati pœnas vel molestias: & aliud pati iniuriam. Quia non omnis inferens alteri pœnas vel aduersa, iniustè facit. Vnde iudex puniens reum, non sibi facit iniuriam. Sed inferens alicui pœnas sine iure vel iniustè, talis iniuriam facit, & peccat. Et de omnibus talibus iudicium facit, quia peccata impunita non dimittit. Vnde hic ait Augustinus. *Facit iudicium iniuriam patientibus*: id est punit omnes iniurioſos. Si ergo Deus fauebit iniuriam patientibus, & puniet iniurioſos: vide ergo de quorum numero esse vis. vtrum velis esse inter eos qui iniuriam faciunt, an inter eos qui iniuriam patiuntur. Attẽde quia non omnis molestia iniuria est. Quicquid enim iure pateris, non est iniuria. Latrones multa patiuntur: sed sine iniuria. Scelerati, malefici, effractores, adulteri, corruptores: omnes tales patiuntur multa mala: sed nulla est iniuria. Aliud est enim pati iniuriam: & aliud pati tribulationem, aut pœnam, aut supplicium. Quando ergo aliquid pateris, considera vbi sis: quid egeris vide: quare patiaris vide: & ibi vides quid patiaris. Ius & iniuria, cõtraria sunt. Ius enim est quod iustum est. Neque enim omne quod ius dicitur, ius est. Quòd si quis condat ius iniquum: nec ius dicendum est, si iniustum est. Illud ergo solum verum ius est, quod etiam iustum est. Vide ergo quando pateris, quare patiaris. Si ius fecisti, & propter hoc pateris: iniuriam pateris. Si iniuriam fecisti, ius pateris. Quod dico, ne quis malè faciens, se extollat quando patitur aduersa: non se numeret inter eos qui iniuriam patiuntur. Nec hic finitur sententia, sed subditur, propter iustitiam. Si ergo tu damnes vnum hominem, cuius causam nescis: auderes te dicere tenere iustitiam? Aut si pro hac re passus

Iniuria quid est.

Ius idem est quod iustum.

passus esses, iniuriam nominares? Certè non deberes. De omnibus ergo patientibus iniuriam, facit iudicium: quia mala non dimittit impunita: quia vel tu punis per pœnitentiã, vel ipse punit per supplicium. Quantum ad tertium, Dei bonitatẽ ostendit: dicens quòd *dat escam esurientibus*. Si de esca corporali intelligatur, dat escam omnibus esurientibus: vide versic. 2531. Oculi omnium in te sperant domine, & tu das illis escam &c. Sed hic oritur dubium: quomodo Deus dat escam omnibus esurientibus? Nam Apostolus dicit, 1. Corinth. 9, Nunquid cura est Deo de bobus? hic autem Psalm. ait quòd dat escam esurientibus. Ad hoc respondet August. in sententia: dicens quòd non solum homines, sed etiam omnia animalia ad curam Dei pertinent, vt pascãtur à Deo. Vnde & Christus ait, Respicite volatilia cœli, quia non seminant neque metunt, neque congregant in horrea: & pater vester cœlestis pascit illa. Sed non pertinent ad curam Dei, vt à Deo legem accipiant quam accipit homo. Et si dicat quis, Etiam legem bobus dedit, dicens, Non alligabis os bouis triturãtis: dicit August. quòd illa lex bobus non fuit data, sed hominibus: etiam ibi boues spirituales volens significare, illos scilicet qui in ecclesia operantur: quia talibus cibus denegari non debet. Si autem de spirituali esca loquamur, cum dicit *dat escam esurientibus*, sciendum quòd sicut est esca spiritualis: sic & esuries spiritualis, quæ est esurire iustitiam: talibus dat escam spiritualem, scilicet iustitiam quam esuriunt. Matth. 5, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur.

Quæstio.

Cura est Deo de bobus, & quomodo.

Matth. 6.

2543 Dominus soluit compeditos: dominus illuminat cæcos.

Hic ponit secundam rationem quæ sumitur à Dei pietate: quia sua pietate soluit compeditos, & cæcos illuminat. Quantum ad literam spectat, dominus soluit compeditos: id est incarceratos vel circumquaque recluſos. Non compeditus erat populus Hebræorum, quando concluſus erat vndique: hinc Ægyptiis vallatus, inde mari concluſus. Exod. 14. Et tamen Deus ipsum soluit, quando mare eis viam fecit. Nónne Dauid compeditus erat, quando Saul cum exercitu suo circundedit locum in quo erat Dauid ad modum coronæ? & tamẽ miraculosè soluit eũ dominus. 1. Reg. 23. Nónne Petrus compeditus erat, in carcerem recluſus, & ligatus catenis ferreis, & à multis custodibus obseruatus? & tamen Deus miraculosè aperuit carcerem, & soluit catenas eius. Act. 12. Similiter & illuminat cęcos. Nónne Tobiam cæcum illuminauit angelico ministerio? Nónne in nouo testamento cæco à natiuitate lumen reddidit? & sic de multis aliis cæcis. Pro quibus omnibus dicit Psalm. *Dominus soluit compeditos: dominus illuminat cæcos*. Sed ista magis spiritualiter intelligi debẽt. Vbi nota quòd corpus nostrum quod à principio homini fuit datum ad decorem, factum mortale & pœnalitatibus plenum, est factum quasi quidã animæ carcer, & quasi quędam compedes mentis. Vnde quandiu manemus in mortali corpore, compediti sumus. Sed tunc Deus soluit compeditos, quando de mortalibus nos facit immortales: quod nullus alius à Deo facere potest. Et istũ sensum hic ponit Augustinus, dicens, *Dominus soluit compeditos*. Vnde sumus compediti? Corpus nostrum à principio ornamentum nobis fuit: peccauimus, & compedes inde accepimus. Quæ sunt compedes nostræ? mortalitas ipsa. Audi Apostolum Paulum, quia & ipse in hac peregrinatione compeditus erat. Quanta peragrauit compeditus iste? Non illi fuerunt graues compedes: cum ipsis compedibus toto orbe euangelium prædicauit. Spiritus charitatis compedes rapuit & circuit quãtum potuit. Sed quid ait? Desiderium habeo dissolui, & esse cum Christo: quod est desiderium habẽs dissolui à compedibus mortalitatis. Sic ergo dominus soluit compeditos, quando ex mortalibus nos facit immortales. Vel aliter. Quid enim sunt compedes mentis, nisi peccata? quia vt dicitur Prouer. 5, Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Sed hos compeditos dominus soluit: quia solus animam absoluere potest à peccato: vide versicul. 1445. Sequitur, *Dominus illuminat cæcos*. Non hoc accipiendum est solum de cæcitate corporali: sed multo fortius de spirituali. Vnde translatio Augustini, *Dominus sapientes facit cæcos*: ne scilicet hoc carnaliter intelligeremus: sicut de cæco nato, à Christo illuminato. Vnde Augustinus, Ne tale aliquid sperares, cùm de spiritualibus loquitur: hic ostẽdit quandam lucem sapientiæ: qua illuminantur cæci. Et nota quòd dominus mente cæcos illuminat multipliciter. Primò illuminat per experientiam cognitionis. Eccl. 51, In sapientia eius luxit anima mea, & ignorantias meas illuminauit. Quod facit de ignoranter commissis, cautos per experientiam nos faciendo. Secundò nos illuminat per vnctionem dilectionis. Eccl. 2, Qui timetis dominum, diligite illum: & illuminabuntur corda vestra. quia vt ait Christus, Ioan. 14, Qui diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum. Tertiò nos illuminat per collirium tribulationis. Vnde Tobiæ 11, dicitur quòd oculi Tobiæ cæci vncti felle piscis, illuminati sunt. Hierem. 6, Per omne flagellum erudiens Hierusalem. Quartò nos illuminat per fidem incarnationis. Ioan. 9, Dominus spuit in terram, & fecit lutum ex sputo, & liniuit oculos cæci nati: & illuminati sunt. 2. Timoth. 1, Gratia manifestata est nunc per illuminationem saluatoris nostri Iesu Christi. Quę omnia considerans Apostolus, dicit ad Ephes. 5, Surge qui dormis, surge à mortuis: & illuminabit tibi Christus.

Illuminat nos Deus multipliciter.

Phil. 1.

2544 Dominus erigit elisos: dominus diligit iustos.

Hic ponit tertiam rationem, quæ sumitur à Dei charitate & dilectione. Et hic ostenduntur duo: scilicet Dei potestas, quia erigit elisos: & Dei charitas, quia diligit iustos. Quantum autem ad literam, dominus erigit elisos, id est curuos & claudos. Quàm multos claudicantes erexit? Vnde Ioan. 11, ait, Cæci vident, claudi ambulant. Non solum autem ipse: sed etiam Petrus in nomine ipsius claudum erexit. *Dominus diligit iustos*: quinimmò nullus potest esse iustus, nisi prius sit dilectus à Deo. Vnde Ioan. 14, Si quis diligit me, diligetur à patre meo: & ego diligam eum &c. Spiritualiter elisus dicitur, qui per superbiam cecidit: quos dominus erigit, cum ipsos ad humilitatem vocat. Sic enim erexit Paulum, quando contra Christum superbientem ipsum ad terram elidendo, humilem fecit. Vel aliter, elisus dicitur, qui sua peccata cognoscens, seipsum per pœnitentiam affligit. Et hos erigit Deus, quando de statu lamentationis &

Tob 3. *Ioan.* 9.

Ius idem est quod iustum.

Act. 3.

Elisus quis dicitur multipliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnitentiæ ipſos ad gloriam leuat. Vnde hic ait A Aug. *Dominus erigit eliſos*: quare eriguntur? quia humiliati ſunt. Cecidit atque eliſus eſt Adam. Ille cecidit, Chriſtus deſcendit. Quare deſcendit qui non cecidit, niſi vt leuaretur qui cecidit? Et hoc quo ad cadentes per ſuperbiam: quo verò ad ſe humiliãtes per pœnitentiam, dicitur Iob 5, Ponit humiles in ſublimi: & erigit mœrentes ſoſpitate. De hoc vide verſic. 2530. ibi, Alleuat dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes eliſos. Et nota quòd in homine per humilitatem eliſo, dominus erigit multa. Primò erigit intellectum ad apertã cognitionem: Eſa. 50, Mane erigit mihi aurem. Per aurem accipe intellectum, qui percipit ſpiritualem ſonum: ſicut auris corporalem. Secundò erigit affectum ad iocundam conſolationem: Iob 5, Mœrentes erigit ſoſpitate. Tertiò erigit totum ſubiectum ad præclaram ſubleuationem: Iob 36, Reges collocat in perpetuum, & illic eriguntur.

2545 ## Dominus cuſtodit aduenas: pupillum & viduam ſuſcipiet: & vias peccatorum diſperdet.

Hìc ponitur quarta ratio, quę ſumitur ab ipſius Dei poteſtate. Quãto enim quis debilior eſt & magis abiectus, tanto maior poteſtas requiritur ad ipſum erigendum & cuſtodiendum. Quantum autem ad literam, dominus cuſtodit aduenas, id eſt extra terram ſuam exiſtentes. Sic enim cuſtodiuit Iacob, dum peregrinaretur apud Labam. *Dominus cuſtodit pupillum*: id eſt infantem matre carẽtem. *Dominus ſuſcipiet viduam*: ſcilicet in ſua cura. Sic enim ſuſcepit quã modico pugillo farinæ pauit cum tota domo ſua. *Et vias peccatorum diſperdet*: id eſt proceſſus peccatorum contra bonos ad nihilum rediget. Sicut patet de via Pharaonis, quem ſubmerſit in mari. Exod. 14. Et ſic de multis aliis. Spiritualiter autem dominus cuſtodit aduenas. Aduena enim, ſecundum grammaticos, dicitur qui aliunde venit, aliunde genitus eſt. Quid eſt ergo aduena, niſi eccleſia gentium, quæ aliunde venit, ab alienis à fide genita ſecundum carnem? Vnde hic ait Aug. Aduena eſt eccleſia gentium: proſelita eſt, aduenticia eſt. Eſt enim ad patres non de carne eorũ nata: ſed imitando facta filia. Et quis eccleſiam ex gentibus collectam cuſtodit, niſi Deus? Qualiter autem dominus cuſtodit eccleſiam: vide verſic. 230. Vel aliter, cuſtodia eccleſiæ fuit figurata in cuſtodia tabernaculi, dum filij Iſrael per deſertum ambularent. De qua figuraliter habetur Num. 2. Vbi ſententialiter dicitur quòd dominus ſic ordinauit cuſtodiã tabernaculi, vt ab oriente ſtarent tres tribus: ſcilicet Iudas, Iſachar & Zabulon &c. *Dominus cuſtodit pupillum*. Per pupillum intelligitur quilibet iuſtus in vita præſenti: quia hic manet ſine patre. Vnde hic ait Aug. Secundum quendam modum omnes pupilli ſumus, abſente ſcilicet patre noſtro, non mortuo. Pupillus enim ſecundum homines, mortuo patre fit. Et ſi intelligamus quòd anima non moritur, viuunt parẽtes noſtri; & magis abſentibus patribus ſunt pupilli quot pupilli ſunt. Nam ſi mali fuerint parentes, in pœnis viuunt: ſi boni, in requie viuũt. Tamen nos quandiu ſumus in corpore hoc, peregrinationis locum incolimus: abſens eſt à nobis pater noſter qui eſt in cœlis. Ideo eccleſia dicitur vidua, quaſi abſente ſpõſo: pupillus eſt abſente patre. Ergo per pupillum & viduã quid voluit intelligi, fratres? deſtitutos omni opere, omni auxilio deſtitutã animã in ſęculo. Ipſa ſibi ſperet adiutoriũ Dei. Quicquid hic habueris. Aurũ habẽs præſumpſiſti inde: iam non es anima: non es orphanus: nõ vidua nominaris. Amicum habes: ſi de illo præſumis & dominum dimiſiſti, nos es deſtitutus. Si autem habes hæc omnia, & non inde præſumis, & non inde ſuperbis: orphanus Dei es, vidua Dei es: quia Deus ſuſcipit deſtitutos. Et hoc eſt quod ait Pſal. *Dominus cuſtodit aduenas: pupillum & viduam ſuſcipiet*. Sequitur, *Et vias peccatorum diſperdet*. Hoc eſt quod dixit ſuperius Pſal. 144, Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe, & omnes peccatores diſperdet. Et nota quòd via peccatorum eſt multiplex: ſcilicet primò via montuoſa, quæ eſt ſuperborum, qui ſemper incedunt per vias altiores & montuoſas: quod tamẽ multum eſt periculoſum, & faciliter incidunt in caſum: quia quanto ſtatus eſt altior, tanto grauior eſt caſus. Sed eſt de ſuperbis ſicut de lepore, qui melius currit cõtra montem aſcendendo, quam deſcendẽdo. Ita ſuperbi de mõte ſuperbiæ cum labore deſcẽdunt: ſed toto conatu nituntur aſcẽdere. Secunda eſt via luctuoſa: quę eſt auarorũ, quę etiã eſt ſpinoſa &c. Omnes enim per iſtas vias ambulãtes diſperdet dominus, qui iuſtos cuſtodit: Pſal. 1, Nouit domin⁹ viam iuſtorum, & iter impiorum peribit.

Via peccatorũ multiplex.

Regnabit dominus in ſæcula, Deus tuus Sion, in omni generatione & generationem. 2546

Hìc ponit quintam rationẽ, quæ ſumitur à perpetuitate ipſius Dei gubernantis. Quaſi dicat Pſal. Et ſi filij hominum ad tempus nos poſſent adiuuare, non tamen in perpetuum: ſed dominus Iacob in perpetuum poteſt: quia regnabit dominus in ſæcula &c. Et dicitur hic Deus Sion, quia ibi erat templum ſuo nomini dedicatum; & in illo monte Sion cœnando cum diſcipulis confecit euchariſtiæ ſacramentum. Et in illo monte in ſigno viſibili Apoſtolus miſit ſpiritũſanctum. Regnabit ergo dominus in ſæcula. Sed in quibus regnabit? ſcilicet in ſanctis ſuis. Vnde hic ait Aug. *Regnabit dominus in ſæcula*. Gaude, quia tibi regnabit. Gaude, quia tu eris regnum eius. Vnde ſequitur, *Deus tuus Sion*: id eſt regnabit in illis, qui ſunt ciues Sion, non Babyloniæ: id eſt non de ciuitate peritura huius ſæculi, ſed de Sion ad tempus laborante & peregrinante: inæternum autem regnatura, O Sion, Deus tuus regnabit inæternũ. Nunquid ſine te regnabit Deus tuus? *In generatione & generationem*. bis dixit *in generatione*, quia non potuit Semper dicere &c.

PSAL. CXLVI.

2547 LAudate dominum, quoniam bonus eſt Pſalmus: Deo noſtro ſit iocunda decoráque laudatio.

Notãdum quòd inter Pſal. præcedentẽ & iſtum apud Hebræos ponitur alleluia. Quod alleluia ſecundũ aliquos eſt finis Pſal. præteriti. Et ſecundum iſtos iſte Pſal. nullũ habet titulũ. Secundũ alios verò illud alleluia eſt principium iſtius Pſal. & de eſſentia Pſal. Vnde iſte Pſal. ſic incipit, *Alleluia laudate* &c. Et iſtã opinionẽ magis videtur ſequi Nicolaus de lyra. Vnde iſtũ Pſal. dicit eſſe alleluiaticum: quoniã apud Hebræos eſt conſuetudo denominare libros à principiis eorum. Sicut liber Gen. apud Hebræos vocatur Bereſit, quod ſignificat in principio: quia

quia ſic incipit liber Gen. In principio creauit, &c. A Et idem modus obſeruatur in aliis quatuor libris Moyſis. Dicit ergo quòd iſte Pſal. ſic incipit apud Hebręos, *Alleluia, laudate dominum*, &c. Et ſecundum iſtam opinionem, etiam Pſal. iſte nullum habet titulum. Aliorum opinio, quam credo veriorem, eſt quòd alleluia poſitum inter iſtos duos Pſal. non eſt de ſubſtantia præcedẽtis Pſal. neque iſtius: ſed pertinet ad iſtum Pſal. vt titulus iſtius Pſal. Sicut Pſalmus præcedens pro titulo habet alleluia: & alij aliqui Pſal. ſic & iſte. Titulus ergo iſtius Pſal. eſt alleluia. Quid autem ſit alleluia, & quomodo non eſt nomen ſimplex, ſed compoſitum: vide in titulo Pſal. 104. Quibus viſis, venio ad diuiſionem Pſalm. B qui diuiditur in partes duas: quia Pſalmiſta primò homines ad Dei laudes excitat: ſecundò ad hoc rationes allegat: ibi, *AEdificans Hieruſalem*. Quantum ergo ad primum, excitans ad Dei laudem dicit, *Laudate dominum, quoniam bonus eſt pſalmus*: id eſt, pſalmodia, vel bonum eſt pſallere ad honorem diuini nominis. Pſalmodia autem non ſolùm ſtat in ore, ſed principalius in corde & in opere. Vnde dicitur à pſalterio, quod pulſatur, non flatu, ſed tactu manus. Ideo ſubditur, *Deo noſtro ſit iocunda decoráque laudatio*. Vnde vide quòd duo hic ponit. Primum quòd pſalmodia debet eſſe iocunda: quia ſcilicet ex lætitia cordis & ſpirituali exultatione procedere debet. Propter quod dicebat Apoſtol⁹ 1. Cor. 14, C Pſallam ſpiritu: pſallam & mente. Secundum eſt quòd pſalmodia debet eſſe decora: ſcilicet cũ ſanctis operib⁹, ſine quibus Deo nemo placere poteſt. Eſt ergo decora pſalmodia, quando cum ore concordat cor & manus. Quoniã vt habetur Eccl. 15, Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Et in figuram huius, quando Dauid dæmonem à Saul eiicere volebat pſallendo, manu pſallebat: vt dicitur 1. Reg. 16. Et ad hoc hic concordat Auguſt. dicens, Pſalmus quippe eſt cantus: non quilibet cantus, ſed pſalterij cantus. Qui ergo pſallit, non ſola voce pſallit: ſed aſſumpto pſalterio, accedentibus manibus voci concordat. Vis ergo pſallere. Non ſolum vox tua ſonet laudes Dei: ſed opera tua concordẽt cum voce tua. Cùm enim voce cantaueris, ſilebis aliquando. Vita verò nunquam ſileas. Negocium agis, & fraudẽ cogitas: ſiluiſti à laude Dei. Et quod D eſt grauius: non ſolùm à laude ſiluiſti, ſed in Dei blaſphemiam perrexiſti. Sicut enim Deus laudatur de bono opere tuo: ſic & blaſphematur Deus de malo opere tuo. Itaque ad aurium exhortationem canta voce: corde nõ ſileas: vita ne taceas. Non cogitas in negocio fraudem, pſallis Deo: cum mãducas & bibis, pſalle: non intermiſcendo ſonorũ ſuauitates ad aures apertas, ſed modeſtè & temperanter manducando & bibendo. Quia hoc dicit Apoſtolus, Siue manducatis, ſiue bibitis, omnia in laudẽ Dei facite. Si ergo manducas & bibis ad recreationem corporis, gratias agẽs Deo qui tibi cibum vel potum tribuit: & cibus tuus & potus tuus laudat Deum. Si verò naturę modum debitum immoderatione voracitatis excedas, comedendo vel potando: quantaſlibet laudes Dei lingua tua reſonet, E vita Deum blaſphemat. Si ergo laudas, ſi pſallis: nõ tantum lingua canta, ſed aſſumpto bonorum operum pſalterio lauda: quoniã bonus eſt pſalmus. Sequitur, *Deo noſtro ſit iocunda decoráque laudatio*. Quomodo namque erit iocunda decoráque laudatio? Certè, ſi bene viuendo laudatur. Dicit ergo Pſalm. *Deo noſtro ſit iocunda*, &c. Quaſi dicat, Qui laudatis Deum, bene viuite. Nã laudatio impiorum Deum offendit: vt hic dicit Auguſt. quia plus Deus attendit quo laudas, quàm quid ſones. Nam Dei aures non ad linguam, ſed ad cor: non ad verba, ſed ad vitam laudatoris patent: quoniam non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Eſt ergo iocunda decoráque laudatio, quando laudibus oris concordant opera exteriora. Vbi enim diſſonantia eſt, ibi iocunditas vel ſpecioſitas eſſe non poteſt. Hoc planè fuit figuratum in bello Gedeonis: in quo præcepto Dei ſolum illi milites electi fuerunt, qui aquam manibus ad os proiiciebant: non autẽ illi qui ſolo ore aquã bibebant, quam non tangebant manibus. Quid enim eſt aqua, niſi ſacra ſcriptura quæ vndique Deum laudat? Illi ergo hanc aquã ſolo ore nõ tangendo manibus bibunt, qui Deum verbis, nõ operibus laudant. Et conſequenter verbis laudes eius reſonant, qui cum Pſal. dicere poſſunt, Pſallam & intelligam in via immaculata.

Eccleſ. 15.

Pſal. 100.

AEdificans Hieruſalem dominus, diſperſiones Iſraelis congregabit. 2548

Hic Pſal. reddit rationem laudis diuinæ: oſtendens quare Deus laudari debet à nobis. Ratio autem quam adducit laudis diuinæ, fundatur maximè in beneficiis ſuis ab ipſo nobis collatis. Quilibet enim beneficiatus, benefactorem laudare tenetur, vt non ſit ingratus. Diuiditur autem hæc pars in duas, ſecũdum quòd duplicia beneficia Dei adducit: ſcilicet beneficia facta populo Iſrael in ſpirituali. Secũdò beneficia omnibus data in generali: ibi, *Præcinite*. Quantum ad primum, ſciendũ quòd beneficium quod hic ſingulariter notat factũ populo Iſrael: fuit liberatio populi Dei à captiuitate Babylonica facta per Cyrum regem Perſarum. Et circa iſtud beneficium tria oſtendit: ſcilicet primò Dei potentiam: ſecundò Dei ſapiẽtiam: ibi, *Qui numerat*: tertiò Dei iuſtitiam: ibi, *Suſcipiens*. Circa primum oſtendit Dei potentiam in duobus: ſcilicet primò in templi & ciuitatis reparatione: ſecundò in populi de captiuitate liberatione: ibi, *Qui ſanat*. Quantum ad primum, ſciendum quòd rex Babylonis capta ciuitate Hieruſalẽ, ipſam totaliter deſtruxit: quoniam (vt habetur 4 Reg. 25.) ſuccendit D domum domini: ſcilicet templum & domum eius, omnémque domum Hieruſalem combuſſit igni, & muros Hieruſalem in circuitu deſtruxit. Et ſic remanſit ciuitas deſtructa vſque ad liberationem dictæ captiuitatis. Sed quando Cyrus liberauit Iudæos à dicta captiuitate, dedit Hieremiæ prophetę poteſtatem reædificandi templum & ciuitatem: quod & factum fuit per Nehemiam, Zorobabel & Eſdram prophetas. Et hoc recolens & præuidens Pſal. dicit, *AEdificans Hieruſalem dominus*. Ædificauit enim Hieruſalem dominus: quia miſit in cor Cyri, vt Iudæis daret licentiam reædificãdi Hieruſalem. Quo facto, diſperſiones Iſraelis congregauit: quia ſcilicet filios Iſrael hincinde diſperſos cõgregauit, & reduxit ad ciuitatem Hieruſalem: vt hæc omnia habentur plenius Eſdræ 1. Sed per iſta hiſtorialia Pſalmiſta vult intelligere altiora & ſpiritualia. Vbi ſciẽdum quòd per Hieruſalem ciuitas æternæ gloriæ ſignificatur: vt dicit Apoſtolus ad Galat. 4. Hæc autem ciuitas conſtruitur ex ciuibus ſuis, qui ſunt duplices: ſcilicet beati angeli, & omnes homines à Deo æternaliter prædeſtinati. In illa ergo beati angeli iam habitant: ſed prędeſtinati homines, quamuis ciues electi, tamen adhuc ab illa peregrinãtur, & ſunt

Pſalmus vel pſallere quid ſit.

1. Cor. 10. Blaſphemat Deum omnis malè agens.

Laudat Deũ ſolũ qui bene facit ſeu bene viuit.

Hieruſalem eſt gloria æterna.

Angeli ſunt ciues cæleſtes, hic homines peregrinantur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& sunt per mundum hinc inde dispersi. Istos recolligit Deus, vel quãdo suos electos de gentibus vocat ad fidem, vel quando de hoc sæculo ad patriam trahit. Et hoc est quod notans Psal. dicit, *Aedificans Hierusalem dominus*, &c. Et hæc est intentio hic Aug. dicentis, Est Hierusalem æterna in cœlis, vbi angeli beati sunt ciues. Quid enim interpretatur Hierusalem? visio pacis. Quid Israel? videns Deum. Omnes ergo ciues illius ciuitatis videndo Deum gaudent in illa magna ciuitate cœlesti. Sed nos ab illa ciuitate peregrinamur, peccato expulsi ne ibi maneremus: & mortalitate prægrauati, ne illò rediremus. Sed respexit Deus peregrinationem nostram. Et ille qui ædificat Hierusalẽ, restituit lapsam partem, dispersiones Israelis colligens. Quæsiuit Deus non quærentes se: mittens nobis redemptionem. *Rom. 5.* Quoniam secundum quod ait Apostolus, Cõmendat nobis Deus charitatem suã in nobis: quoniam cũ adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est. Misit enim ad captiuitatem nostram redemptorem filium suum. Porta (inquit) tecũ saccum: & ferto ibi precium captiuorũ. Induit enim ille se mortalitate carnis, & ibi erat sanguis: quo fuso redimeremur. Et illo fuso, colligit dispersiones Israelis. Ecce ergo quem laudamus: ecce cui laudẽ tota vita nostra debemus: quia *ædificans Hierusalem dominus, dispersiones Israelis congregabit.* Qualiter autẽ dispersos congregat dominus, & qualiter suos cõgregat diabolus, est notandum quòd congregatio est multiplex, vide ver. 1878.

2549 **Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.**

Hic ostendit Dei potentiam in liberatione captiuorum. Quæ enim maior potentia esse potest, quàm animum ad malum dispositum, ad bonum permutare? Quod & fecit dominus, quando Cyrus rex, qui iniustè Dei populum captiuum tenebat: & per consequens corde erat mortuus, Deus suscitauit cor eius, vt Dei populum liberaret: vt dicitur 1. Esdræ 1, Suscitauit dominus spiritum regis Persarum: scilicet ad liberandum populum. Et de hac liberatione ait Psal. *Qui sanat contritos corde*, &c. Dũ enim filij Israel essent in Babylone captiui, erant amari corde: & maximè quia inter idolatras detinebantur, neque cerimonias legis Dei obseruare poterant: sed cor amarum & contritum eorum sanauit, quando ipsos liberans reduxit ad propria. Et hoc est quod ait, *Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum.* Loquitur ad modum medici, qui membra contrita alligat, vt sanet. Vulnus enim diuisionem facit: sed alligatio diuisa constringit. Sic & Deus alligauit contritiones filiorum Israel: quãdo ipsos per regnum Babyloniæ dispersos vniuit, & ad propriam patriam reduxit. Et hoc est quod dicitur Oseæ 14, Sanabo contritiones eorum. Sed *Contritio sanat animam.* per ista Psal. alia spiritualia intelligit. Per hoc enim vult ostendere quomodo Deus congregat dispersiones Israel: quia scilicet peccata remittit: sed ad hoc requiritur cõtritio. Sanat ergo contritos, peccata eis remittendo. Et sic eos ad vnitatem ecclesiæ congregando. Sed quia in hac mortali vita nõ potest homo perfectè sanari, quin tentetur & à fomite peccati impugnetur: has impugnationes alligat dominus, ne labantur ad mortale peccarum. Cor superbum scindit: & scissum rectificat: & rectum factum alligat: vt sic consolidetur. Sed perfecta sanitate habita, ligatura tollitur. Sic quãdo erimus perfectè sanati, sine tentatione, sine peccati fomite, quod erit in patria: tunc tolletur ista ligatura. Sed quę est ista ligatura? Sunt sacramenta: quæ nos tortuosos rectificant, rectificatos alligãt, alligatos cõfirmant: quæ durabunt vsque ad perfectam sanitatem: id est, quousque erimus in patria. Et tunc tollentur, quia tunc sacramenta cessabunt. Et hanc expositionem ponit Augustꝰ. hic dicens, *Qui sanat contritos corde*, &c. Ecce quomodo colliguntur dispersiones Israel: quia sanat contritos corde. Fiat ergo cor contritum, vt possit sanari. Sacrificium enim est Deo spiritus contribulatus: cor cõtritum & humiliatum non despicit Deus. Cor contritum sanabitur: cor superbum elidetur. Primò igitur cõteratur cor, vt sanetur. Sanat humiles: sanat pœnitentes: sanat seipsos punientes. Tales sanat: sed perfecta ipsorum sanitas stabit transacta mortalitate: quãdo corruptibile hoc induerit incorruptionem: & mortale hoc induerit immortalitatem: quando nihil erit, quod ex carnis labe solicitetur. Interim autẽ multæ illicitæ delectationes animum tãgunt: quamuis eis non consentiamus: vt membra nostra iustitiæ seruiant, non iniquitati. Tamen delectari talibus, etsi eis nõ cõsentiatur, nõ est perfecta sanitas. Erit ergo perfecta sanitas in patria. Interim autem alligat dominus cõtritiones eorum. Quæ sunt alligamenta contritionum? Sicut enim medici alligant fracturas. Aliquando enim prauè & distortè, ossa firmata vt corrigantur medici frangunt, & faciunt vulnus nouum: quia mala erat sanitas praua. *1. Cor. 15.*

C Sic ergo (inquit scriptura) rectæ sunt viæ domini: sed praui cordis in illis scandalizantur. Quid est praui cordis? Torti cordis. Tortum cor habens, putat torta esse omnia quæ dicũtur à Deo: putat omnia mala quæ fecit Deus: & displicent sibi iudicia Dei, maximéque illa in quibus corripitur. Distortum cor & prauũ est, quod non se corrigit ad Deũ. Quid ergo ei dicit Deus? Tortus es: ego rectus sum. Iam ergo cor tortum & durum frãgatur & dirigatur. Tu dirigere cor tuum non potes: tu frãge, ille dirigat: tu frange conterendo, confitendo peccata tua, illa puniendo. Quid enim aliud significat peccatoris tunsio, nisi cordis fractionem? Nunc ergo quid facit medicus? Alligat contritiones tuas, vt possis peruenire ad plenissimam sanitatem: do- D nec cõsolidetur quod fractum est, quod alligatum est. Quæ sunt illa alligamenta? Temporalia sacramenta, verba diuina: & omnia quibus habemus spiritualem consolationem, alligamenta sunt contritionum. Quemadmodum enim medicus perfecta sanitate, alligationem remouet: sic cum ad sanitatem perfectam venerimus ad societatem angelorum, ista alligamẽta tollentur à nobis. Nunquid putatis nos ibi accepturos esse, quod hic accipimus: aut ibi recitandum esse euangelium vt fides permaneat? Certè non. *Malus credit omnes esse malos.*

2550 **Qui numerat multitudinem stellarum: & omnibus eis nomina vocat.**

Hic ostendit Dei sapientiam. & primò hoc facit: secundò ex dictis concludit Dei potentiam & sapientiam: ibi, *Magnus dominus.* Quãtum ad primũ, sciendum quòd aliqui voluerunt dicere quòd ista inferiora non reguntur à Deo, sed à fato & constellationibus: sic quòd constellationes canunt omnia quę nobis eueniunt: vt quòd iste sublimetur ad regnum, ille autem expellatur de regno, Iste captiuetur, & ille à captiuitate liberetur: hoc accidit, non ex

ex diuina gubernatione, sed dispositione stellarum. A Et consequẽter, quòd populus fuerit liberatus per Cyrum regem à captiuitate Babylonica, fecit non Deus: sed constellatio ad hoc regem inducens. Sed hoc esse falsum ostendit Psal. ponens quòd Dei sapientia virtutes stellarum superat: & secundũ quòd Dei sapiẽtia disponit, sic efficitur. Vnde virtus stellarum sapientiæ diuinæ subiicitur: & non econtrario. Et hoc est quod dicit, quòd Deus numerat multitudinem stellarum & omnibus, &c. Quãuis enim numerus nobis sit incognitus: tamen in se est certus & determinatus: & cognitus à Deo qui fecit illas. Et quod plus est: non solùm stellarum numerum cognoscit, sed & omnes earum virtutes: ex quo omnibus stellis propria nomina dedit. Nomi- B na enim debitè posita rebus, imponuntur à rerum proprietatibus & virtutibus. Et ideo sicut quęlibet stella propriam habet virtutem, licet incognitam nobis, Deo tamen cognitam: sic & proprium nomen habet à Deo impositum sibi. Et ideo de sapiẽtia concludit Psal. Et sapientiæ eius non est numerus: quia scilicet infinita cognoscit. Quod ideo dicit, non solum quia omnes stellas cognoscit: immò etiam omnia facta & fienda. Et quòd plus est, omnia possibilia fieri: quę tamen nunquam fient. Quę sine dubio infinita sunt, & absque numero. Vnde scientia eius dicitur infinita & absque numero: & non solùm ratione cognitorum, sed etiam ratione modi cognoscendi: quia clariras suæ cognitionis est infinita, excedẽs omnem nostram cognitionem immensé. Et per hoc vult habere Psal. quòd populus à dicta captiuitate fuit liberatus per scientiam C Dei, non virtute stellarum. Sed per ista verba, alia spiritualia Psal. voluit intelligere. Quid enim stellarum nomine quæ illuminant noctem tenebrosam, nisi electi & Dei sancti intelliguntur, qui illuminant tenebras vitæ præsentis? vt ostendit Greg. 1. l. moral. c. 10. Vide ver. 2388. De istis ergo stellis, scilicet de sanctis à Deo prædestinatis, hic intelligit Psal. Quia ipse cognouit, qui sunt electi pauci inter multos vocatos: quia nomina eorum in libro æternæ vitę scribit, in quo non scribuntur reprobi: *Psal. 68.* scilicet in libro moriẽtium. de quibus dicitur, Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Sed iustorum nomina nouit, & in libro vitæ scribit: quibus Christus dicebat, Lucæ 10, No- D lite in hoc gaudere, quia spiritus immundi vobis subiiciuntur: gaudete autem quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Vnde Stephanus super illo verbo Exod. 1, Hæc sunt nomina filiorum Israel: dicit, Soli enim boni nomẽ habent: vnde & ille dives epulo non nominatur, quia ignotus domino erat: pauper autem tanquam Deo familiaris, Lazarus nuncupatur. De malis enim dicitur, Vocauerunt nomina sua in terris suis. Bonis autẽ, Gaudete quia nomina vestra sunt scripta in cœlis. Vnde istam expositionem hic innuit Augustꝰ. dicens, *Qui numerat multitudinem stellarum*, &c. Quid magnum est Deo numerare multitudinẽ stellarum, cui om- *Matth. 10.* nes capilli omnium hominum numerati sunt? Sed hic stellæ dicuntur quædam luminaria in ecclesia, E consolantia noctem nostrã vitæ præsentis. De quibus dicit Apostolus, In medio nationis prauæ & peruersæ lucetis quasi luminaria in mundo. Tales numerat dominus in suos, quia nouit dominus, qui sunt eius. Si quis verò talibus ad vmbram fidei se cõiungit, nouit ille qui numerat, quia supra numerum est. Numerat dominus omnes secũ regnaturos: omnes aggregandos corpori vnigeniti sui habet numeratos. Qui autẽ indignus est, nec numeratur. Multi enim crediderunt: & multi se ad vmbram fidei specie populo Dei applicuerunt: qui tamen non sunt electi. De quibus in alio Psal. dicitur, Annunciaui & locutus sum: multiplicati sunt *Psal. 39.* super numerum. Sunt ergo infra ecclesiam & supernumerarij quodammodo: id est, plus quàm in gloria futuri sunt. Deus autem qui numerat, discernit multitudinem stellarum, id est, electorum. Et omnibus eis numeratis nomina vocat: quia nomina eorum scripta sunt in libro vitæ, id est, in Dei prędestinatione: hoc est totum prœmium nostrum, hoc tota beatitudo nostra, vnde gaudere debemus: non de aliis rebus, non de donis spiritualibus quibusdam, sicut quidam faciunt: quibus malè vtentibus quibusdam donis Dei, dominus dicet in fine, Nõ noui vos. Discipulis etiam suis ait, Nolite gau- *Luca 10.* dere quia spiritus vobis subiecti sunt: sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlo. Hoc autẽ fit per charitatem: sine qua cętera dona spiritussancti quæ habentur ad tempus, perduntur. Vel aliter, *Qui numerat multitudinem stellarum*, id est, sanctorum: & omnibus eis nomina vocat: id est, vnicuiq; sanctorum proprium donum dat: alios per humilitatem, alios per castitatem, alios per pietatem vocando.

Scientia Dei infinita.

Stellæ dicuntur omnes iusti.

Nomen conuenit soli homini.

2551 **Magnus dominus noster, & magna virtus eius: & sapientiæ eius nõ est numerus.**

Hic ex prædictis concludit immensitatem diuinæ potestatis & sapientiæ. Ex prædictis enim patet magnitudo potentiæ Dei: quia vt dictum est, sanat contritos corde, &c. hoc est peccatores contritos iustificat. Quæ autem maior potest esse potentia, quàm de impio facere iustum? Quoniam ait Aug. super Ioan. Maioris potestatis est iustificare impiũ, quàm ex nihilo totum mundum creare. Et ideo ex hoc concludit potestatis eius magnitudinẽ: dicẽs, *Magnus dominus noster, & magna virtus eius:* id est, potestas. Cõsequenter cõcludit magnitudinẽ sapientiæ eius. Quoniam dictum est quòd numerat multitudinem stellarum, &c. quia ab æterno nouit omnes electos, & eis spiritualia imposuit nomina: & hoc non obstante arbitrij nostri libertate. Sed quę maior sapientiæ claritas potest esse, quàm futurorum contingentium euentum præscire: maximè de his quæ à voluntate dependent? Et ideo ex hoc concludit sapientiæ Dei claritatem: dicens, *Et sapientiæ eius non est numerus.* Vnde magnitudinem virtutis eius declarans Iob, dicit, Magnus est fortitudine, *Iob 37.* iudicio & iustitia. Quod declarãs Gregor. ait, Ma- *Greg. 27. moral. cap. 26.* gnus quippe est dominus fortitudine: quia fortem aduersarium superat: & de domo illius vasa contumeliæ auferẽs, in misericordiæ vasa permutat. Magnus est iudicio: quia etsi electos suos per aduersa deprimit, eos finaliter in gloria æternæ prosperitatis extollit. Magnus est iustitia: quia etsi hic diu tolerat, quandoq; tamẽ sine termino reprobos dãnat. Vnde de ipso dicitur Psalm. 134, Ego cognoui quòd magnus est Deus noster, præ omnibus diis. Quod probat, quia omnia quæcunque voluit fecit in cœlo & in terra, &c. vide ver. 2363. & infra. De magnitudine verò eius sapientiæ, dicitur Iob 36, Ecce Deus magnus vincens scientiam nostram. Et *Psal. 47.* propter ista dicitur de ipso, Magnus dominus, & laudabilis

Universidad de Deusto
Biblioteca

laudabilis nimis: & magnitudinis eius nō est finis. A vide ver.2518. Alio modo hic Dei magnitudinem deducit Augustinus dicens, *Magnus dominus noster, & magna virtus eius*, &c. quia comprehendi eius magnitudo non potest. Ipse enim qui numerat stellas, numerari non potest. Nemo enim numerū numerare potest. Si enim omnia quæ numerantur, numero numerantur: ipsum numerum nullus numerare potest. Ipse est mēsura rerum, ipse pōdus est rerum: *Sapien.11.* sicut in libro Sapiētię dicitur, Disposuit Deus omnia in numero, pondere & mensura: id est, in seipso, qui est numerus omnia disponens, pondus cuncta formans, mensura ad se trahens vniuersa: quæ omnia à nobis incomprehensibilia sunt. Conticescāt B ergo humanæ voces: requiescant humanæ cogitationes: ad incomprehensibilia Dei non se extendāt quasi comprehensuri, sed tanquam participaturi.

*2552 Suscipiens māsuetos dominus: humilians autē peccatores vsque ad terram.

Hic ostendit diuinam iustitiam. Cùm enim iustitia sit virtus reddens vnicuique secundum opera eius: iustus iudex habet præmiare bonos, & malos deprimere: humiles exaltare, & humiliare superbos. Sic & Deus iudex iustus facit: dicente gloriosa virgine Maria, Lucæ 2, Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Sic etiam & in proposito, dominus suscepit mansuetos, id est, filios Israel captiuatos in Babylonem suscepit: ipsos liberādo, qui in Babylone erant mansueti & humiles, non reddentes malum pro malo: sed patienter captiuitatem tolerantes. Vnde & sic suscipi à Deo per liberationem supplicabat ille populus à Deo, vt op- *Psal.118.* probria infidelium euaderet: dicēs, Suscipe seruum tuum in bonum (scilicet libertatis) vt non calumnientur me superbi. Sed ipsos Babylonios puniuit & destruxit: quia per regē Persarum & Medorum Babylonia fuit capta, ipsi interfecti, & Babylonia sic destructa & ad terram redacta, quòd inhabitabilis facta fuit hominibus, sed habitatio facta ferarum: sicut Esaias de Babylone prædixerat: Esa.13, dicens, Non habitabitur vsque in finem. Sequitur, Et habitabunt ibi bestiæ: & domus eorum repleHumilibus reuelatur scriptura: superbis occultatur buntur draconibus. Hanc ergo Dei iustitiam & liberationem suorum & punitionē Babyloniorum præuidens Psalmista, ait, *Suscipiēs mansuetos dominus*: scilicet filios Israel liberando, humilians autē peccatores vsque ad terram: scilicet ipsos Babylonios: ista scilicet faciendo ostendit iustitiam suam. Sed per ista ad alia spiritualia nos inducit Psalmista cōtemplando. Quia enim statim Psal. dixit sapiētiam Dei incomprehensibilem, quia sapientiæ eius non est numerus: hic vult declarare, qui sunt qui sapiētiam Dei possunt intelligendo participare, & qui non: quia solùm humiles & mansueti, qui si aliqua obscura scripturarum non intelligunt, nō scripturam corrigunt, non reprehendunt: sed defectum sibiipsis attribuunt, & pro intelligentia habenda E ad aures Dei pulsant. Tales inquam mansuetos ad intelligentiam scripturarum suscipit dominus. Sed immansuetos & superbos, qui quod non intelligunt reprehēdunt, & corrigere volunt: vt puta dicentes, Non sic debuit propheta dicere, sed sic: & huiusmodi. Tales peccatores deponit ad terram: scilicet solùm ad intelligētiam terrenorum eis spiritualia scripturarum nō manifestans. Vis ergo intelligere? Esto mansuetus, & eris susceptus: si superbis pro intellectu scripturę, eris humiliatus. Et hoc est quod ait, *Suscipiens mansuetos dominus: humilians autem peccatores vsque ad terram.* Et hæc est intentio Augustini hic dicentis, *Suscipiens mansuetos dominus: humilians*, &c. Verbi gratia. Non intelligis scripturam: *Scripturæ obscuritas vtilis est.* honora scripturam & verbum Dei. Noli proteruus esse: accusare aut obscuritatem aut quasi peruersitatem scripturæ. Peruersum in scriptura nihil est: obscurum autem aliquid est. non vt tibi negetur: sed vt exerceat accepturum. Ergo quando obscurum est, medicus hoc facit vt pulses: voluit te exercitari in pulsando. Voluit vt pulsanti aperiret: *Matth.7.* pulsando exerceberis: exercitatus, latior efficieris: latior factus, capies quod donatur. Ergo noli indignari quòd clausum est: mitis esto. Noli recalcitrare aduersus obscura: & dicere, Melius diceretur, si sic diceretur. Non corrigat æger medicamenta sua. Nouit ea medicus modificare. Ei crede qui te curat. Audi quid dicat Psalmista, *Suscipiens mansuetos dominus.* Noli ergo resistere aduersus clausa: sed mansuetus esto, vt te suscipiat. Si autē resistis, audi quid sequitur, *Humilians autem peccatores vsque ad terram.* Peccatores hoc loco, immites & eos qui mansueti non sunt, intelligimus. Hos humiliat vsque ad terram, quia reprehendunt intelligibilia: ideo terrena sensuri sunt, vt terrena tantùm de Deo sa- C piant: incorporea, solum corporaliter cogitantes. Hoc facit Deus his qui volunt irridere legem antequam noscant. Et ad istum intellectum loquitur Sapiens, Eccle.5, dicens, Esto mansuetus ad audiēdum verbum Dei, vt intelligas.

*2553 Præcinite domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara.

Hic inducit ad Dei laudem ex beneficiis collatis generaliter. Et tria facit: quia primò Dei laudem proponit: secundò generalia beneficia inducit: ibi, *Qui operit*: tertiò conditionem laudantium ostēdit: ibi, *Non in fortitudine.* Primò ergo Dei laudem omnibus proponit: dicens, *Præcinite domino nostro in confessione.* Vbi notandum, quòd in antiquo testamento Deus laudabatur non solum voce humana, sed instrumentis musicis: sicut etiam hodie laudatur D voce humana per cantum, & instrumento musico, vt cum organo & tubis: quia talia excitant mentem ad lætitiam, cum qua laudandus est Deus. Et hoc est quod hic nobis proponit Psal. dicens, *Præcinite domino in confessione*: & hoc quo ad vocem humanam. *Psallite Deo nostro in cithara*: & hoc quo ad musica instrumenta. Vbi notandum quòd per hæc vult Psal. ostendere quomodo ad cognitionem arcanorum scripturæ possumus deuenire. Ad hoc enim duo requiruntur: scilicet mentis humilitas, quod notatur ibi, *Præcinite domino in confessione*: & vitæ sanctitas: quod notatur ibi, *Psallite Deo nostro in cithara.* Quantum ad primum, dicit, *Præcinite domino in confessione.* Duplex est enim confessio: scilicet criminis & laudis. De confessione criminis dicitur Iacob.5, Confitemini alterutrum peccata vestra, &c. De confessione laudis ait Christus, Matth.11, Confiteor tibi domine pater cœli & terræ, &c. Et hanc duplicem confessionem præmittere debet, qui mysterium scripturarum intelligere curat: vt scilicet primò se humiliādo, se accuset: peccata sua cōfitendo. Et cōsequenter cōfessione laudis ipsum Deum laudando & sacram scripturam, non ipsam increpando. Nec ista sufficiunt, nisi sint bona opera: vt

ra. vt scilicet quod de scriptura intelligis, illud A *Scripture intellectus requirit humilitatem & bonā operationem.* opere compleas. Per citharam enim significatur asperitas pœnitentiæ quam debes operari: humanitas Christi, quam debes imitari: crux dominica, in qua debes immolari. vide ver.481. Et ad istū intellectum hic loquitur Augustinus dicens, *Præcinite domino in confessione.* Translatio tamen Augustini habet, *Incipite domino in confessione.* Quasi dicat, Hic incipe, si vis peruenire ad intelligentiam perspicuam veritatis. Incipe in confessione, te prius accusa: te accusato, Deum lauda. Inuoca quem nondum nosti, vt veniat & sciatur. Post cōfessionem verò quid sequatur, opera bona. Vnde sequitur, *Psallite Deo nostro in citharæ*: quod expositum est in psalterio, scilicet ver.2547. Sic & cithara, non sola voce: sed opere psallite domino in cithara. Hoc est, confitemini B & operamini opera misericordiæ.

2554 Qui operit cœlum nubibus, & parat terræ pluuiam.

Hic incipit narrare Dei beneficia generaliter omnibus animantibus exhibita vt possint viuere: quæ distinguit in tria. Primùm, quia terram ad fœcunditatem irrigat. Secundò, quia terram fructibus exornat: ibi, *Qui produxit.* Tertiò, quia alimenta omnibus animantibus præparat: ibi, *Qui dat iumentis.* Quantum ad primum, sciendum quòd terra nō fructificaret, nisi aquis esset irrigata. Vt ergo germinare possit, Deus operit cœlum nubibus: quia virtute caloris solis eleuantur nubes ex vaporibus & fumositate terræ, & ex vaporibus aquæ maris: C & intermediant inter nos & cœlum: & sic operiūt cœlum nobis, scilicet inferioribus, ne oculis nostris pateat: quæ nubes postea resoluuntur, & aqua quæ in ipsis continebatur, descendit per pluuiam, & irrigat terram, ne ariditate totaliter dissoluta, sterilis efficiatur. Et hoc est quod ait Psal. *Qui operit cœlum nubibus*: quia nubes sunt inter cœlum & nos. Et per illas nubes, parat terræ pluuiam. Quomodo autem nubes generantur & eleuantur, vide versic. *Cœlum significat scripturā: nubes sunt figuræ & sacramenta.* 2365. Per ista autem alia spiritualia vult intelligere. Vbi per cœlū scriptura intelligitur: quia ibi Deus celatus continetur. Sed nubes significant obscuritatem figurarum, quibus cœlum scripturarum nobis occultatur ad tempus. Et hæc obscuritas figurarum nobis est vtilis: quia per illam terra nostra D irrigatur ad meritum, dum in scripturis sacris nos exercitamus. Et hanc expositionem hic ponit Augustin. dicens, *Qui operit cœlum nubibus*, &c. id est, qui tegit scripturam figuris & sacramentis. Ecce quis videat cœlum quod coopertum est nubibus: noli timere: audi quod sequitur, *Et parat terræ pluuiam.* Expauisti, quia non vides cœlum: sed ex hoc complueris & fructificabis, & cœlum serenum videbis. Operit enim dominus cœlum nubibus: quia nisi haberemus occasionem obscuritatis scripturarum, gratiam exercitij non haberemus. Ad hoc enim obscura voluit esse dicta prophetarum: vt haberent postea serui Dei, quod interpretando influerent super aures & corda hominum excipientium de nubibus Dei saginam lætitiæ spiritualis. E Vel per cœlum intellige sanctos Apostolos, prædi- *Gregor.lib.1. cap.26.lib.10 cap.10.lib.11. cap.17.* catores, & quoslibet iustos: vt deducit Gregorius, 1.moral. & in multis aliis locis. Per nubes autem quæ cœlum obscurant, intellige ignorantiam, qua mens iustorum obscuratur ne clarè videre possit diuina, quæ fide credit. Et est sensus, quòd Deus operit cœlum nubibus: quia corda iustorum fidelium sub quadam obscuritate tenet in præsenti, ne Deum clarè videre possint. Ista nubium obscuritas *Fidei obscuritas vtilis est.* ex infirmitate nostra procedit. Vnde Greg. lib.28. moral. cap.19, dicit, Cor nostrum tumultuosum cogitationibus nube tegitur: quia ne internam quietem purè conspiciat, inquietudinis suæ confusione obumbratur. Et quasi caligine obuoluitur: quia contemplandis sublimibus, teneris ad hoc sensibus suæ infirmitatis ligatur, &c. Sed hæc obscuritas nobis vtilis est: quia meritum auget: & per consequens præmium, dum credis quæ nō vides. Propter quod dicit quòd per hanc parat terræ pluuiam, quia pluuiam gratiarum infundit. Per pluuiā enim ipsa gratia intelligitur: vide ver.1057.

Qui producit in montibus fœnum, & herbam seruituti hominum. *2555

Hic ostendit quòd Deus terram fructibus ornat. Vbi attende, quòd hic per fœnum & herbam intelliguntur omnia ex terra nascentia: quia omnia à principio ad modum herbæ se habent. Verūtamen aliqua arescunt citò, vt blada: & ista fœnum vocantur. Alia autem per multa tempora durant, vt arbores: & ista herba dicuntur. Et omnia ista Deus producit irrigando pluuia terram: quæ omnia ad seruitutem hominum sunt ordinata. Quia etsi aliqua sint apta ad cibum iumentorum, & nō hominum, omnia tamen resultant ad seruitutē hominum, quia etiā ipsa iumenta sunt ad seruitutem hominum facta. Sed quid per ista Psal. nos intelli- *Montes dicuntur mundi potētes & diuites.* gere eurat? Notandum ergo quòd per montes significantur huius mundi homines alti, potentes, ac diuitiis abundantes: qui in rebus terrenis excedunt alios: vt ostendit Gregor. dicens, Quid per *Greg.18.moral.cap.22.* montes, nisi huius sæculi potentes accipimus, qui pro terrena substantia in altum tument: de quibus montibus ait Psal. Tange montes, & fumigabunt. *Psal.143.* Per fœnum autem omnia temporalia vel carnalia quæ citò arescūt, intelliguntur. Vnde Esa.40, Omnis caro fœnum. In montibus ergo producitur fœnum, quia potentibus huius mundi temporalia *Herba significat iustos.* bona dantur. Sed quid nomine herbæ quæ viriditatem seruat, & humilis in terra manens fructum producit: nisi iustus quilibet accipitur, & quilibet prædicator: teste Gregor. dicente, Herba nascendo *Greg.8. moral.cap.34.* prius à terra producitur, aura & æstibus tangitur: sole ac pluuiis nutritur: & tunc demum ad producendum fructum sui seminis aperitur. Bene ergo per herbas quilibet sancti intelliguntur: quia iusti viri prius in opere sanctę conuersationis oriuntur, atque huius vitæ hyemem tolerāt: eósque grauium persecutionum æstas fatigat. Qui cùm recta faciunt, nequaquam hic suæ rectitudinis remunerationem quærunt. Cum à præsentis mundi laboribus exeunt, ad æternam patriam venientes, expectata retributione perfruuntur. Ista ergo herba, id est, homines iusti, & sancti prædicatores, ad seruitutem hominum producuntur: quia ad informandum alios suis exemplis & prædicationibus sunt electi. Herba ergo producitur ad seruitutem hominū: quia spirituales & iusti aliis debent seruire, prædicando & spiritualia seminādo: sed in mōtibus producitur fœnum, quia diuites & alti ad hoc recipiunt temporalia, vt illa ministrent iustis, qui eis spiritualia conferunt. Et ad hunc intellectum *Fœnū significat omnia temporalia.* loquitur Apostolus, 1.Cor.9, dicens, Si nos vobis spiritualia seminamus, non est magnum, si vestra carnalia metamus. Et ad hunc intellectum

Universidad de Deusto
Biblioteca

hunc versum exponit Augustinus dicens, *Qui produxit in montibus fœnum*, &c. Montes dicit excellos sæculi, aliqua magna dignitate præditos. Mons ergo attulit fœnum, quando maiores sua erogant iustis. Zachæus ille maior publicanorum, fœnũ attulit: qui dimidium bonorum suorũ pauperibus dabat. Hoc enim erat mirabilius, quòd mons attulit fœnum. Quanto enim elati sunt homines, tanto auari sunt. Et quanto in hoc sæculo maior est quis, tanto plus amat diuitias. Sed talibus loquitur Christus, Ecce mõs es: accipe pluuiam, da fœnum. Quid enim daturus es, nisi fœnum? Etenim omnia ista quę ecclesiæ ad necessitatem seruientium Deo dantur à diuitibus, quid sunt, nisi fœnum? Carnalia enim sunt & ad tempus apparentia: sed non inde aliquid carnale acquiritur. De rebus vilibus quid emas attende. 1.Cor.9. Apostolus enim ait ostendens fœnum esse illud: Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est, si vestra carnalia metamus? Et audi quia omnia carnalia sunt fœnum, Omnis caro fœnum: & omnis Esa 40. gloria hominis vt flos fœni. Hoc ergo magnũ est, quòd in montibus fœnum producit. Sed Deo omnia sunt possibilia. Nam nihil sterilius esset durissimis montibus, nisi pluuia sanctæ prædicationis compluerentur. Sed quomodo irrigantur? Audi quod sequitur, *Quia produxit herbam seruituti hominum*: id est, sanctos prędicatores ad seruiendum hominibus. Vnde ipsum Paulum audi dicentem, Nos 1.Cor.4. autem seruos vestros per Iesum. Ecce qui dicebat, 2.Cor.9. Si nos vobis spiritualia seminamus, magnum est si vestra carnalia metamus? seruum se dicit ipsorum. Ergo producit in montibus fœnum, vt inde pauperes sustententur: & herbam seruituti hominum, vt diuites per sanctos prædicatores informentur. Greg.29 moral.c.18. Ad hunc etiam intellectum exponit Gregor. hunc versum, dicens, Per herbam enim sustentatio prædicantium demonstratur, cum dicitur, *producit in montibus fœnum: & herbam seruituti hominum*. In montibus quidem fœnum seruituti hominum & herba producitur, cùm sublimes huius sęculi ad fidei cognitionem vocati, sanctis prædicatoribus in huius vitæ itinere transitoria bona largiuntur.

Prædicatores bonis auditorum debẽt sustentari.

2556 Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocãtibus eum. D

Hic ostendit quòd omnibus animantibus Deus alimẽta præstat. Vbi nota, quòd iumenta dicuntur quasi iuuaméta: vt sunt equi, boues, asini, chameli & huiusmodi: quib' iuuatur homo, vel in vecturis vel in agriculturis, & huiusmodi. Et hic per iumẽta intellige omnes bestias terræ: quæ pascuntur ex his quæ in terra nascũtur. Per pullos autẽ coruorũ intellige omnia genera auium. In scriptura enim coruus est auis magnæ voracitatis: in cuius signum coruus missus à Noe extra arcam, inueniens cadauera, & ibi ratione voracitatis manens, ad arcam amplius tedire neglexit. Si igitur pullis coruorum Deus præparat escam, multo fortius aliis auibus. Vel alia ratione hic in spirituali nominantur inter aues pulli coruorum. Nã vt dicit Magister de proprietatibus rerum, & habet hoc ab Isidoro, Corui E pullis editis, priùs escas non præbent nec eos cibant, donec in eis pennę crescant: & per pennarum nigredinem similitudinem proprij coloris, ipsos suos filios agnoscant. Interim autem antequã pennas nigras habeant, pulli coruorum stant ore aperto, & rore cœli pascuntur. Et sic singulariter pullis coruorum Deus escam ministrat. Qui dicuntur inuocare Deum, non quòd ista inuocatio sit per aliquam recognitionem in pullis coruorum existentem: sed est quidam naturalis appetitus: quælibet enim res naturaliter suum esse conseruare intendit: & sic naturaliter appetit illa, per quæ in esse cõseruatur: cuiusmodi est cibus. Quid autem per ista Psal. nos velit intelligere, est sciẽdum quòd per iumẽta hic intelliguntur iusti homines & sancti prædicatores: qui dicuntur iumenta, quia suis prędicationibus & exemplis alios trahunt ad vitam. Quibus parat escam: quia sicut ipsi aliis seminant spiritualia, sic & ipsi aliorum carnalia metere debent. Per coruos autem intellige nigram gentilitatem, & verè nigram, quia colebat idola, & Deum ignorabat. Sed pulli coruorum sunt filij eorum ad fidem conuersi: quibus Deus parat escam, quia verbo Dei reficit eos. Vnde hic Augustinus ait, *Qui dat iumentis escam ipsorum*. Litera Augustinus habet, *Qui dat pecoribus*, &c. Pecora ista dicit gregem Dei. Nõ fraudat Deus gregem suum esca sua per homines, quorum seruituti herbam facit exoriri. Vnde Apostolus ait, Quis pascit gregem, & de lacte gregis non 1.Cor.9. percipit: *Et pullis coruorum inuocantibus eum*. Hoc fortè putabimus quòd pulli coruorum inuocent dominum, vt det eis escam. Sola enim rationalis anima inuocare Deum potest. Ergo hoc in figura accipe dictum: ne putare cogamini, sicut quidam impij C dicunt, reuolui animas humanas ad pecora, ad canes, ad porcos, ad coruos. Anima enim humana facta est ad imaginem Dei. Non autem dabit Deus imaginem suam cani vel porco. Quid est ergo, *Et pullis coruorum inuocantibus eum*? Qui sunt pulli coruorum? Israelitæ se solùm iustos dicebant, qui legem acceperãt. Cæteros autem omnium gentium homines peccatores dicebant. Et omnes gentes in peccato, in idolatria, in adoratione lapidum atque lignorum erant. Sed nunquid sic remanserunt: Etsi non ipsi corui parentes nostri, tamen pulli cornorum nos ipsi inuocamus Deum. Ipsi sunt pulli coruorum, quibus dicit Petrus, Quia non corruptibi- 1.Pet.1. li auro & argento redempti estis de vana vestra cõuersatione paternæ traditionis. Proficientes enim pulli coruorum, qui simulacra colere videbantur parentum suorum, cõuersi sunt ad dominum. Audis modò pullum corui inuocantem dominũ. Illè enim coruus non inuocat Deum: ego pullus corui inuoco Deum. Aliter autem istum versum deducit Gregor. per coruos & pullos coruorum in- Greg.30.moral.cap.12. telligens gentilitatem conuersam: quia ipsi corui, id est, gentiles conuersi, etiam satagunt alios ad fidem inducere & nutrire. Vnde ait, Quid enim corui pullorúmque eius nomine, nisi peccatis nigra gentilitas designatur: de qua per prophetam dicitur, *Qui dat iumentis escam ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum*? Iumenta quippe escam accipiunt, dum sacræ scripturæ pabulo mentes dudum brutæ satiantur. Pullis verò coruorum, filiis scilicet gentium esca datur, cùm eorum desiderium nostra cõuersione reficitur. Esca fuit iste coruus, dum ipsum sancta ecclesia quæreret. Sed nunc escam accipit, quia ipse ad conuersionem alios exquirit: cuius videlicet pulli, id est, prædicatores ex eo editi non de se præsumunt, sed in viribus sui redemptoris.

Coruus significat gẽtiles.

Pulli coruorũ sunt gentiles conuersi.

Anima hominis nõ trãsit ad iumenta vel aues.

Coruus pascitur rore cæleſti.

Non in fortitudine equi voluntatem habebit, neque in tibiis viri beneplacitum erit ei. 2557

Hic ostendit conditiones, quas Deum laudantes debent habere. Et primò ostendit quid in laudantibus non quærit: secundò quid in eis requirit: ibi, *Beneplacitum est domino*. Vbi notandum quòd maximè Deus detestatur in seipsis vel in potestate humana cõfidentes, & non in Deo. Vt puta, aliqui confidunt habere victoriam, & seipsos posse saluare in multitudine equitum & quadrigarum: alij in multitudine peditum. Et tamen victoria belli non procedit ab istis: sed de cœlo. In istis autem nõ habet Deus beneplacitum suum. Et hoc notans hic Psal. dicit, *Non in fortitudine equi voluntatem habebit*, id est, equitum, qui scilicet confidunt in equis. *Neque in tibiis viri beneplacitum erit illi*, id est, in robore peditum suorum confidentibus: quia tales frequen- B *Iudith 7.* ter debellantur à paucis: vt patuit de exercitu Madian, qui à trecentis viris cum Gedeone fuit superatus. De exercitu Holofernis, qui ab vna muliere *Iudith 9.* fuit extinctus. Et sic de multis aliis. De exercitu *Equus significat superbiã.* Pharaonis, Sennacherib, &c. Quid autem per ista vult intelligere Psal? Notandum quòd per equum & eius fortitudinem notantur superbi & potẽtes: *Vir significat audacem.* sed per viri tibias notantur præsumptuosi & audaces, in quibus voluntas Dei non consistit. Vnde hic ait Glos. Ille qui iumenta pascit & pullos coruorum, non habet voluntatem, id est, beneplacitũ suum in fortitudine equi vel potẽtatu, id est, in superbia contumacium. Per equum enim superbia intelligitur: quia de equo altior incedit homo, & cervix eius verè indicat superbiam: rapidus est etiã in cursu. Sequitur, *Nec beneplacitũ erit ei in tibiis viri*: C id est, in composito habitu præsumptuosi & audacis. Per virum enim audacem pręsumptionem notat. In tibiis notatur incessus incompositus. Non *Psal.19.* est ergo in tali confidendum, quia ibi non est Dei beneplacitum. Nam vt in alio Psalm. dicitur, Hi in curribus & in equis, nos autem in nomine domini inuocabimus. Hoc est, illi in superbia & honoribus temporalibus: nos autem in nomine domini magnificabimur. Propterea quid illis accidit? Au- *Equus multa significat.* dite quod sequitur, Ipsi obligati sunt & ceciderũt: nos autem surreximus, & erecti sumus. Notandum autem quòd equi nomine in scriptura multa signi- *Gregor.31. moral.18.* ficantur: vt deducit Gregor. dicens, In scriptura sacra equi nomine aliquãdo lubrica vita prauorum, aliquando dignitas temporalis, aliquando ipsum D præsens sæculum, aliquando præparatio rectæ intentionis, aliquando sanctus prædicator exprimitur. Equi enim nomine lubrica vita prauorũ figu- *Psal.31.* ratur: sicut scriptum est, Nolite fieri sicut equus & *Hierem.5* mulus: & sicut alibi per prophetam dicitur, Equi amatores & emissarij facti sunt: vnusquisque ad vxorem proximi sui hinniebat. Equi nomine ali- *Eccles.10.* quando dignitas temporalis accipitur: Salomone attestãte qui ait, Vidi seruos in equis, & principes *Psal.75.* ambulantes quasi seruos super terrã. Omnis quippe qui peccat, seruus est peccati: & serui in equis sunt, dum peccatores præsentis vitæ dignitatibus efferuntur. Principes verò quasi serui ambulant, cùm dignitate virtutũ plenos nullus honor erigit: sed summa hic aduersitas velut indignos deorsum E premit. Hinc rursum dicitur, Dormitauerunt qui ascenderunt equos, id est, in morte animæ mentis oculos à veritatis luce clauserunt, qui in præsentis vitæ honore confisi sunt. Equi nomine hoc ipsum *Gen.49. Antichristus ex tribu Dan orietur.* præsens sæculũ designatur: sicut Iacob voce dicitur, Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens ungulas equi, vt cadat assessor eius retrò. A Quo in testimonio quid equus significet melius ostẽdimus, si ea quæ circunstãt, paulo subtilius exponamus. Nonnulli enim de tribu Dan venire Antichristum ferunt, pro eo quòd hoc loco, & Dan & coluber asseritur & mordens. Vnde non immeritò dum Israeliticus populus terras in partitione susciperet, prius Dan ad aquilonẽ castrametatus est: illũ scilicet significans, qui in corde suo dixerat, Sedebo in mõte testamenti in lateribus aquilonis: ascẽdã super altitudinẽ nubiũ, & similis ero altissimo. *Hierem.8.* De quo per prophetam dicitur, A Dan auditus est fremitus equorũ eius. Qui non solũ coluber, sed & cerastes vocatur. Cerata enim Græcè cornua dicuntur, serpẽnsq; hic cornutus esse perhibetur, per quẽ dignè aduẽtus Antichristi asseritur: quia cõtra fideliũ vitam cũ morsu pestiferæ prædicationis armatur etiã cornibus potestatis. Quis autẽ nesciat semitam angustiorem esse quàm viã? Fit autẽ Dan coluber in via, quia in præsentis vitæ latitudinem eos ambulare prouocat, quibus quasi parcẽdo blãditur. Sed in via mordet: quia eos quibus libertatẽ tribuit, erroris sui veneno consumit. Fit cerastes in semita, quia quos fideles reperit & sese ad præcepti cœlestis angusta itinera restringẽtes: nõ solùm nequitia callidæ persuasionis impetit: sed etiã terrore potestatis premit, & in persecutionis algore post beneficia fictæ dilectionis exercet cornua potestatis. Quo in loco equus hunc mundũ insinuat, qui *Equus significat mundũ.* per elationẽ suã in cursu labentiũ temporum spumat. Et quia Antichristus extrema mũdi apprehẽdere nititur: cerastes iste equi vngulas mordere perhibetur. Vngulas quippe equi mordere est, extrema sæculi feriendo cõtingere: vt cadat assessor equi retrò. Assessor equi est, quisquis extollitur in dignitatibus mũdi. Qui retrò cadere dicitur, & nõ in faciẽ: sicut Paulus cecidisse memoratur. In facie enim cadere est, vnũquemq; in hac vita culpas suas agnoscere, eásque pœnitendo deflere. Retrò verò equo cadere videtur, ex hac vita repentè decidere: & ad quæ supplicia ducatur ignorare. Quia Iudæa erroris sui laqueis capta, pro Christo Antichristũ expectat. Bene Iacob eodem loco repentè in eodẽ *Genes.49.* electorum voce conuersus est dicẽs, Salutare tuum expectabo domine: id est, non sicut infideles Antichristum, sed eum qui in redemptionem nostram venturus est, verum credo fideliter Christum. Equi nomine etiã prępparatio rectæ intẽtionis accipitur: sicut scriptum est, Equus paratus est in diem belli, *Proverb.21.* sed dominus salutem tribuit: quia contra tentationem quidẽ se animus præparat: sed si non adiuuetur à domino, salubriter non decerrat. Equi nomine sanctus quisque prędicator accipitur: propheta attestãte qui ait, Misisti in mare equos tuos turbãtes aquas multas. Quietæ quippe aquæ iacuerũt, quia humanæ mẽtes diu vitiorũ suorũ torpedine sopitæ sunt. Sed equis Dei mare turbatum est, quia missis sanctis prædicatoribus omne cor quod pestifera securitate torpuit, impulsu salutiferi timoris expauit, &c. Ex quibus omnib' patet quòd equus in scriptura quãdoque accipitur pro ipso mundo; ac etiã pro altis & superbis in dignitatibus mundi constitutis. Et sic accipitur hic cum dicitur, *Non in fortitudine equi voluntatem habebit*, &c.

Beneplacitum est domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius. 2558

Universidad de Deusto
Biblioteca

Hic ostendit quid dominus exigit in laudatoribus suis: quia scilicet in eis exigit humilitatem qua timeant Deum, & spem qua non in seipsis confidant: sed solum in domino. In talibus enim beneplacitum suum habet. Et hoc est quod ait, *Beneplacitum est domino super timentes eum*, &c. Talium enim laus acceptatur à Deo: talibus frequenter datur victoria, licet pauci sint & inermes. Et de hoc multa exempla habentur in scriptura: vt in libris Hester, Iudith, Regum, Iudicum & Machabæorum. Et est sensus, *Beneplacitum est domino super timentes eum*, &c. Quasi dicat, In superbis & in compositis exterius sibi non placet: sed super timentes eum, & in eis qui sperant, &c. Et vide quòd timori spem coniunxit: quia nō valet timor sine spe veniæ. Iudas enim pœnitens timuit, sed nō sperauit in misericordia: ideóque desperando cucurrit ad laqueum, & se suspendit. Qui ergo timet Deum, speret, & ab ipso ad ipsum fugiat: ab irato ad placatum. Placabis autem eum, si speres in misericordia eius, atque de cætero ita peccare caueas, vt de præteritis depreceris vt tibi dimittantur. Aduertendum autem qualiter Deum debes timere. Aliter enim timetur latro vel hostis potens, aliter Deus est timendus. Nam timetur hostis, sicut contra illum ab alio auxilium petas. Sed non sic timetur Deus: sed vt in ipsum speres, & ab ipso auxiliū petas seu quæras: quia timor eius verus spem includit in eum. Vnde hic ait Aug. *Beneplacitum est domino super timentes eum.* Sed nūquid sic timetur Deus, quomodo latro timetur? Nam & latro timetur, & bestia timetur: & homo iniustus & potens multum timetur. *Beneplacitum est domino super timentes eum.* Sed quomodo timentes eum? qui & sperant in misericordia ipsius. Ecce timuit dominum Iudas traditor Christi: sed non sperauit in misericordia ipsius. Postea enim pœnituit eū quòd tradiderat dominum Iesum Christum: & ait, Peccaui, quia tradidi sanguinem iustum. Bene quidem timuisti: sed si sperares in misericordia eius, quem timuisti. Ille desperando abiit, & laqueo se suspendit. Ergo sic time Deum, vt speres in misericordia eius. Si times latronem, ab alio speras auxilium, nō ab illo quem times. Si sic times, poteris auxilium ab eo quem non times, aduersum eum quem times. Si sic times Deum, & ideo times Deum quia peccator es: accepturus es auxilium aduersus Deum, quò iturus es? quid facturus? Vis ab illo fugere? ad ipsum fuge. Vis fugere ab irato? fuge ad placatum. Placabis eum, si speres in misericordia ipsius: atque ita de cætero peccare caueas, vt de præteritis depreceris, vt tibi dimittantur. Quid autem sit beneplacitum Dei: vide ver. 1516. Notandū quòd multa sunt Deo beneplacita: & inter cætera beneplacita Deo, sunt stabilis credulitas, humilis timiditas, gracilis benignitas, præceptorum operatio, deuotorum habitatio, filiorum deprecatio. Primò beneplacita est Deo stabilis credulitas, qua fides tenetur euangelica: patet, quoniam fides est fundamentū per quod Deo placere possumus: & quo remoto, sibi placere non valemus: ad Hebr. 11, Sine fide impossibile est placere Deo. Et ideo in credulitate fidei beneplacitum est illi. Propter quod dicitur, Beneplacitum est illi fides & mansuetudo. Et subditur, Non sis incredulus timori domini: & ne accesseris ad illum duplici corde. Duplici enim corde in fide ille accedit, qui operibus fidei contradicit. Et talis fides non est beneplacita domino, quia mortua: sed fides viua quæ omnium virtutum est fundamentum & primogenita: teste Gregor. dicente, In circumcisorum cordibus, &c.

Timor domini spem includit.

Matth. 27.

Beneplacita sunt Deo multa.

Eccles. 1.

Gregor. 2. moral. cap. 33.

PSALM. CXLVII.

LAuda Hierusalem dominum: lauda Deum tuum Sion. 2559

Titulus istius Psal. est Alleluia Aggei & Zachariæ. Vbi sciendum quòd isti duo prophetæ, scilicet Aggeus & Zacharias, fuerunt cum aliis de populo Dei in captiuitatē Babylonicam ducti, factam per regē Babylonis: de qua habetur 4. Regum 25. Qui in dicta captiuitate existentes spiritu prophetico inspirati, præuiderunt liberationem dictæ captiuitatis futuram post septuaginta annos, & reædificationem ciuitatis Hierusalem & templi futuram, factam scilicet per Nehemiam. Et sic istam liberationem & ciuitatis reædificationem ac templi futuram prædixerunt. Per hoc intelligentes liberationem nostram à captiuitate diaboli fiendā per Christum & spiritualem restaurationem cœlestis Hierusalem, quam prædixerunt sub figura illius Hierusalem terrenæ: quæ scilicet spiritualis liberatio erat fiēda post septuaginta annos, id est, post decursum totius temporis vitæ præsentis. Nam per septem figuratur totum tēpus vitæ præsentis: quod septem dierum numero vertitur seu voluitur, ducto per decem: quia illi solum verè liberi erunt, qui tēpus vitæ præsentis in obseruatione decem mandatorum exponunt. Et de hoc Psalm. hic laudat dominum, quod illi prophetæ sub figura prædixerunt. Vnde in prologo istius Psalm. ait August. Aggei & Zachariæ Psal. iste dicitur. Aggeus enim & Zacharias prophetæ fuerunt. Erant autem prophetæ isti in captiuitate Hierusalem: illius scilicet Hierusalem quæ in terris portauit vmbram cœlestis Hierusalem. Cum ergo essent in Babylonia tempore illius captiuitatis, prophetauerunt reparationem Hierusalem: prophetauerunt ciuitatem nouā Hierusalem fiendam ex reparatione veteris, liberato populo à captiuitate. Agnoscimus enim istam captiuitatem significare nostram peregrinationem. In hoc enim mundo, in his tribulationibus sæculi, quodammodo in captiuitate positi gemimus. Sed erigimur, dum nobis prænunciatur ciuitas nostra Hierusalem noua futura. Reparata est enim terrena Hierusalem post septuaginta annos captiuitatis: septenario illo numero, omnem volubilitatem temporis præsentis designat. Post septuaginta ergo annos prophetauit Hieremias reparari Hierusalē: quod factum est, vt & ibi significaretur imago futurorum. Significatum est enim nobis post omnem volubilitatem præsentis temporis, quæ septenario numero voluitur, futuram illam ciuitatē nostram. nobis restituendam, in qua tempus non voluitur, sed in vna die æternitatis perdurat. Ex quibus apparet sensus tituli, qui talis est, Alleluia: id est, laus Dei: laus dico Aggei & Zachariæ: id est, de reparatione cœlestis Hierusalem quam illi prædixerunt, & pro ea dominum laudauerunt. Intētionem monet ad amorem futuræ Hierusalem, quam commēdat multipliciter: vt illius accensi amore, Deum laudemus. Agit ergo Psal. iste de reparatione terrestris Hierusalem: per illam nobis significans reparationem cœlestis. Quibus visis, venio ad diuisio-

1. Esdræ 5.

Hier. 25.

diuisionem Psal. qui diuiditur in duas partes: quia primò fideles ad laudem Dei excitantur: secundò ad hoc rationes multę assignantur: ibi, *Quoniam confortauit*. Circa primum sciendum quòd ecclesia in scriptura quandoque vocatur Hierusalem: quandoque vocatur Sion. Vocatur enim Hierusalem Psalm. 121, Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas: quia sicut ciuitas materialis lapidibus insensibilibus ędificatur, sic ecclesia militans etiam lapidibus viuis. Apoc. 21, Ostendit mihi ciuitatem Hierusalem sanctam descendentem de cœlo, scilicet ædificatam à Christo lapidibus viuis adinuicem glutinio caritatis copulatis. Vocatur & Sion, eo quòd in monte Sion fuit templum domini, in quo Christus multoties prædicando fundauit ecclesiam. Et quia in monte Sion spiritus sanctus fuit fidelibus visibiliter missus: per quem ecclesia per Christum fundata, in charitate fuit solidata. Sic ergo ecclesia quandoque dicitur Hierusalem, quandoque Sion. Vnde Apostolus ad Hebr. 12, ait fidelibus, Accessistis ad montem Sion & Hierusalem &c. Ecclesiam ergo, id est fideles, Psalm. inuitans ad laudem domini, dicit, *Lauda Hierusalem dominum* &c. Per hoc ergo Psalm. attendens quanta bona sint in cœlesti Hierusalem, illius beatos conciues, scilicet angelos & beatos homines, ad laudem Dei inuitat: dicēs, *Lauda Hierusalem* &c. Et nota quòd aliter Deum laudat ecclesia militans, & aliter triumphans. Nam ecclesia militans laudat operibus misericordiæ insistendo: Psalm. 146, Laudate dominum, quoniam bonus est Psalm. per quem bona operatio intelligitur. Vnde hic ait Augustin. *Lauda Hierusalem dominum.* In illis operibus misericordiæ exerceri adhuc oportet. Considera vtique societatem tuam. Vide vtrum aliquis esuriat, cui porrigas panem: vide si quis sitiat, cui des calicem aquæ: vide vtrum aliquis modò apud te peregrinus sit, quem hospitio recipias: vide vtrum aliquis sit æger, quem visites: vide vtrum aliquis litiget, quem concordes: vide vtrum aliquis moriatur, quem sepelias. In cœlesti autem Hierusalem laudatur Deus, non his operibus, sed solum fruitione & lætitia. Vnde ait Aug. in huius Psalm. præfatione: Si illam vitam beatam cogitaueris, & illius vitæ negocium, non fluctuabis. Negocium enim illud plenum solius dulcedinis, nulla interpellatum molestia, nulla fatigatione sauciatum, nulla nube perturbatū: negocium nostrum quod ibi erit, laudare Deum, amare, laudare: in amore amare, in laude laudare. Beati qui habitant in domo tua domine: in sæculā sæculorū laudabunt te. Quare? nisi quia in sæcula sæculorum amabunt te? quare? nisi quia in sæcula sæculorum videbunt te?

Ecclesia dicitur Hierusalē & Sion.

Ephes. 2.

Laudat Deū aliter ecclesia militās, aliter triūphās.

Psal. 83.

Portæ ecclesiæ sunt sacramenta.

2560 Quoniam confortauit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te.

Hîc assignat rationes laudis diuinæ, quæ sumuntur ratione beneficiorum Dei. Et illa sunt duplicia, scilicet beneficia legis nouæ & antiquæ. Et secundum hoc diuiditur in duas partes: quia primò assignat beneficia legis nouæ: secūdò legis antiquæ: ibi, *Qui annunciat.* Prima in duas: quia primò ponit legis nouæ beneficium. Secundò declarat quoddam dubium dictum: ibi, *Qui dat niuem.* Quantum ad primum, sciēdum quòd in lege noua maximè triplex est beneficium; scilicet iustificationis, vt baptismus: refectionis, vt eucharistiæ: & eruditionis, vt prædicatio verbi diuini. Et secundum ista tria prima pars diuiditur in tres: quia primò agit de beneficio iustificationis: secundò de beneficio recreationis: ibi, *Qui posuit*: tertiò de beneficio eruditionis: ibi, *Qui emittit.* Quantum ad primum, sciendum quòd sicut porta domus dicitur apertura per quam domus intratur: sic & spiritualiter porta ecclesiæ militantis dicitur illud per quod quis de ecclesia militante dicitur. Et isto modo portę ecclesię dicuntur sacramenta, per quæ quis qui non est de ecclesia, ecclesiam intrat, sicut est baptismus: qui est omnium sacramentorum ianua siue porta. Seræ autem harum portarum dicuntur virtutes sacramentorum: vt puta fides & caritas, quæ in sacramento baptismi infunditur. Quæ ideo dicuntur confirmari, quia Dei ordinatione sic firmatum & stabilitum est, quòd sacramēta legis nouæ operentur virtutes etiā ratione operis operati: quod non faciebant sacramenta antiquæ legis. Ratione ergo huius beneficij nos ad laudem Dei prouocat Psal. dicens, *Lauda Hierusalem dominum.* Et ratio est, *Quoniam confortauit seras portarum tuarum*: id est virtutes sacramentorum, per quæ scilicet sacramēta infundit virtutes gratuitas, quæ nos Deo gratos faciunt. Et hoc est quod ait, *Benedixit filijs tuis in te*: scilicet benedictione gratiæ. Quid est enim Deum nobis benedicere, nisi gratiam suam nobis dare? Vel hoc intelligitur de cœlesti Hierusalem. Vbi notandum quòd terrestris Hierusalem portæ dicuntur apertæ, quia quisquis ecclesiam potest intrare: & cum intrauerit, potest exire. Cœlestis etiam Hierusalem portæ ideo apertæ dicuntur vsque ad diem iudicij, quia electi quotidie illuc intrant: sed post vltimum iudicium ibi erunt portæ clausæ: quia sicut nullus inde exire poterit, sic nec amplius intrare. Et hoc est quod Matth. 25, dicitur de virginibus prudentibus, Et quæ paratæ erant, intrauerunt cum sponso ad nuptias: & clausa est ianua. Ibi ergo erit secura laudatio, quia clausa erit ianua, quia nihil ibi erit vnde doleat: nemo intrabit quem timeat. Et istum intellectum habet hic Augustin. dicens, *Quoniam cōfortauit seras portarum tuarum.* Laudamus modò: sed laudamus inter scandala. Modò enim aperte sunt portæ: multi intrant: multi exeunt. Quare? quia nondum est beatitudo hic perfecta. Tunc autem non timebis aliquid tale futurum. Lauda ergo Hierusalem dominum: quoniam confortauit seras portarum tuarum, vt nemo exeat, nemo amplius intret: nec hoc timeas cum intraueris: tantummodo esto in numero virginum, quæ portant oleum secū: paucorū est virginitas in carne, omniū debet esse in corde: virginitas carnis corpus intactum: virginitas cordis, fides incorrupta. Virgo dicitur tota ecclesia. Quinque virgines prudentes omnes animas intraturas regnum Dei significant: quinq; fatuæ, omnes perituras. Moraliter autem notādum quòd ciuitas cœlestis Hierusalem quæ in quadro posita dicitur propter stabilitatem, duodecim portas habere dicitur: scilicet tres ab oriente, tres ab occidente, tres ab aquilone, & tres à meridie: per quas quis ingredi potest. Sed post iudicium omnes istæ erunt clausæ & firmatæ: vt per illas nullus amplius possit intrare.

2561 Qui posuit fines tuos pacē, & adipe frumenti satiat te.

Hîc agit de beneficio recreationis, quod est

Universidad de Deusto
Biblioteca

sacramentum eucharistiæ. Vbi notandum quòd A Christus statim natus pacem attulit mundo. Vnde & angeli statim laudantes Deum, pacem mundo
Luc.2. datam annunciauerunt:dicentes, Gloria in altissimis Deo,& in terra pax hominibus &c.Hãc etiam
Ioan.14. pacem moriens confirmauit,dicens Apostolis, Pacem meam do vobis &c. non quomodo mundus &c.Quæ autẽ sit pax mundi,vide versic.1186.Quę autem pax Christi,vide versic.551.Et iste talis,scilicet Christus,adipe frumenti satiat nos:quia in figura panis frumenti corpus suum nobis tradit, in
Psal.80. quo plena satietas cõtinetur,& refectio spiritualis. Vnde de isto adipe frumenti dicitur, Cibauit eos ex adipe frumenti &c.vide ver.1405. Per hoc Psal. vult ostendere pacem & saturitatem,quam habent
B beati in cœlesti Hierusalem, ianuis clausis in fruitione diuinitatis & verbi incarnati. Ibi enim intus est vera pax:extra autem,est solùm gehenna. In pace illa est plena satietas,& nulla indigentia: ibi saturatur intellectus speculatione: ibi saturatur volũtas fruitione:ibi saturatur corpus in verbi incarnati contemplatione. Et hoc est quod ait, *Ex adipe frumenti satiat te*:id est pane cœlesti, qui de cœlo descendit.Quo in hoc mundo licet cibemur, non tamẽ saturamur:quia carne opertus sola fide cognoscitur:tũc autem videbimus eum sicuti est. De cœlesti ergo Hierusalẽ dicat, *Qui posuit fines tuos pacem.* Ibi enim pax erit perfecta, quæ hic haberi non potest.Vnde hic Aug. *Qui posuit fines tuos pacem.* Qualis enim pax in nobis est? Nam caro cõcupiscit aduersus spiritum,& spiritus aduersus carnem.Quomo-
Gal.5. 1.Cor 15. C do ergo esset plena pax? quando corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem. Tunc plena erit pax, tunc firma pax:nihil litigabit aduersus animã in homine:non ipsa aduersum se ex quadam parte saucia.Non carnis fragilitas,non indigentia corporis: non fames, non sitis:non frigus, non æstus:non lassitudo corporis:non vlla inopia: non prouocatio rixæ. Hæc omnia litigãt aduersum nos:sed ibi omnia ista cessant, quia ibi nostra saturatur anima. Vnde sequitur, *Qui posuit fines tuos pacem, & adipe frumenti satiat te.* ibi enim transit fames & sitis iustitiæ: succedit saturitas.Quid ibi erit adeps frumenti:nisi panis ille qui ad nos de cœlo descendit?In patria ipsa quo-
D modo saturabit,qui in peregrinatione sic pauit?Alter istum textum de saturitate vitę per sumptionem sacramenti eucharistiæ exponit Hugo de sancto Victore:dicens,*Et adipe frumenti satiat te.*Filij Hierusalem paleas non manducant,quæ sunt pabula iumentorum:sed frumenti adipe saturantur. Omnes enim qui internam dulcedinem gustare cœperint: quicquid extrinsecus trãsitorię delectat, despiciũt: & ad illum cibum quo mens illuminatur ad cognitionem,reficitur ad decorem, tota auiditate festinant.Et attende quòd ista adipe frumenti diuersi diuersimodè cupiunt saturari : alij persequendo, alij deuotè desiderando. vt ostendit Greg. 22. lib. mor.cap. 11. super illo verbo Iob 31. Si non dixerunt viri tabernaculi mei,Quis det nobis de carnibus eius vt saturemur:dicens, Viri quippe taberna-
E culi eius de carnibus eius saturari cupierũt:vel Iudæi videlicet persequentes, vel gentiles credentes. Quia &illi moliti sunt corpus illius quasi consumendo extinguere:& isti esurientem mẽtem suam desiderant per quotidianum immolationis sacrificium,de eius carnibus satiare.Si autem hoc referatur ad cœlestem Hierusalem:tunc satiat suos Deus ex adipe frumẽti,quia ęterna satietas omni est pinguedine plena:de qua Iob 36,Requies autẽ mensæ tuæ,erit plena pinguedine. Quod exponens Greg. ait, Requies mensæ est refectio satietatis internæ. Quæ pinguedine plena dicitur,quia in æternæ voluptatis delectatione præparatas huius mensæ epulas esuriebat propheta cum diceret, Satiabor dũ manifestabitur gloria tua.Huius mensæ pocula sitiebat:dicẽs, Sitiuit anima mea ad Deũ fontẽ viuũ:quãdo veniã, & apparebo ante faciem Dei &c.

Greg.26 moral.c.32.
Psal.16.
Psal.41.

Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit sermo eius. 2562

Hic consequẽter agit de beneficio eruditionis: scilicet prædicationis verbi Dei.Christus enim nõ solùm ore proprio prædicauit euangelium regni, sed etiam per totum orbem misit Apostolos ad illud prædicandum:eis præcipiens, Euntes in mundum vniuersum prædicate euangelium omni creaturæ &c.Et vide magnum mirabile, quòd duodecim Apostoli per mundũ dispersi, in paruo tempore totum orbẽ euangelio Christi repleuerunt:quia in omnẽ terrã exiuit sonus eorum,& in fines orbis terræ verba eorum.Et hoc præuidens Psal. hic ait, *Qui emittit eloquiũ suum terræ*:id est qui emittit Apostolos ad prædicandum eloquiũ suum terræ: id est euangelium, quod dicitur eloquium Christi,quia Christus illud ore proprio prædicauit. Et quia in paruo tempore per totum orbem illud prædicauerunt:ideo dicit,*Velociter currit sermo eius*: id est Apostoli prædicantes sermonem eius, velociter totum mundum discurrerunt.Vel aliter.Per eloquiũ Dei, intellige Dei filiũ, Dei verbũ : quia sicut eloquium dicendo formatur,sic & Deus pater verbum suum dicendo generat æternaliter.Istud eloquium pater misit terræ, quãdo filiũ suum per incarnationẽ ad nos qui terra sumus misit. Quomodo enim aliter nos saturaret adipe frumenti, nisi eloquium suum ad nos per carnis assumptionem misisset? Emittit ergo eloquiũ suũ terræ : id est verbũ assumpta carne misit terræ, vt in terra cognoscatur. Aliter enim non leuaremur ad adipẽ frumenti satiantẽ,nisi mitteret verbũ terræ : quia terra grauamur & impedimur ad reditũ. Vel secundũ aliã literam quã sequitur Aug. quæ dicit, *Ad velocitatẽ currit sermo eius.* Per quod voluit intelligere quòd nihil est velocius Dei verbo:quia velocitate nihil velocius esse potest.Vnde hic Aug. *Qui emittit eloquium suum terræ:* & venit ad terras verbũ eius.Et quomodo? *ad velocitatẽ currit sermo eius.* Non dixit,Velox est verbum eius : sed *Currit ad velocitatem.* nõ potuit melius & expressius dici.Calidus calore feruescit:frigidus frigore frigescit:velox velocitate fit velox. Quid enim calidius ipso calore:quo quicquid calescit,fit calidũ? Quid frigidius ipso frigore:quo quicquid frigescit,fit frigidum:Quid ergo velocius ipsa velocitate,qua velox fit,quicquid velociter currit?Possunt dici multa velocia:& alia magis,& alia minus.Et tãto quisque velox est,quãto est particeps velocitatis.Et illa res minus est velox, quæ minus particeps est velocitatis.Ipsa ergo velocitate nihil velocius.Verbum ergo Dei quod currit vsq; ad velocitatẽ, omni alia re velocius est.Velocius est equo, auibus,vẽtis,angelis.Nunquid aliquid horum quãtum ipsa velocitas ? Verbũ autẽ Dei vsque ad velocitatẽ currit.Sicut ergo si de aliqua re diceretur, Calet vsq; in calorem:id est adeo calet vt ipse calor possit dici. Sic de verbo Dei dicitur,*currit vsque ad velocitatem*:id est adeo

Pax vera hic nõ habetur: sed in gloria.
Saturari carnibus Christis aliqui cupiũt dupliciter.
Satietas gloriæ qualis est
Velocitate nihil velocius: caliditate nihil calidius: frigore nihil frigidius.

Formæ abstractæ verũ sunt vbique.

adeo vt sit ipsa velocitas.Quod tamẽ per aliquã si- A militudinẽ dicitur.Quod enim velox est sicut equꝰ, sicut vẽtus, sicut angelus:alicubi est,nõ vbiq;.Velocitas autẽ ipsa vbique est, nusquã arctatur : quæ non modò est in equis vel ventis,sed in aliis infinitis, & in eisdem tẽporum punctis vbique terrarum diffunditur.Hoc autẽ pertinet ad verbum Dei,scilicet non esse in parte : sed vbique est per seipsum.
Sap.8. Hæc est sapientia Dei, quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter:non tamen motu locali,sed immobilitate.Tãquã si moles aliqua saxea impleat aliquem locum,dicitur quòd attingit à fine eiusdem loci vsque ad finem : cum tamen alterum non deserat alterum occupando. Non ergo habet motum illud verbum : & sapientia illa solida est, & vbique. Sed
Sap.7. B & si de sapientiæ spiritu dicitur in libro Sapientiæ: quòd est acutus, mobilis, certus, incoinquinatus. Sed hoc facit ipsa velocitas, quòd sapientia dicitur mobilis,non quòd hoc deserat vt illud tangat: sed quia vbique semper sit,& nusquam inclusa teneatur.Sed cogitare ista nõ possumus:pigri sumus: pigri autẽ,quia frigidi.Sed recurramus ad Dei verbum,quod feruens est:vt calefacti ab eo,simus agiliores.Velocitas enim feruens est:& omnia feruentia velociora : & omnia frigida sunt tardiora. Nos tardi,ergo frigidi.Illa autem sapientia currit vsque
Psal.18. ad velocitatem : ergo feruentissima est : vt non sit qui se absondat à calore eius.

Nix quomodo generatur.

2563 Qui dat niuem sicut lanã: nebulam sicut cinerem spargit.

Hic declarat quoddã dictum,quod videtur dubiũ,scilicet de veloci prędicatione euangelij:quam velocitatẽ declarat per quosdã effectus valde veloces.Primus effectus est temporalitatis. Secũdus est frigiditatis:ibi,*Mittit crystallum.*Tertius est caliditatis:ibi,*Emittet verbũ.* Primus ergo effectus velox est tẽporalitatis:quia scilicet tẽporibus debitis subitò niuẽ emittit & nebulã. Vbi notãdum quòd nix lanæ comparatur,& propter albedinem, & propter molliciem:quia mollis est ad tractandum.Qualiter autẽ niues generantur,est sciendum quòd cum sol radiis suis calefacit inferiora elementa, eleuat ex his vapores,in quibus est vis caloris.Qui calor etiã secum duxit multum de substantia aëris cum ele-
D uaretur. Qui vapores postea eleuati superius ad locum frigidum,inspissantur in nubẽ:& tunc frigiditas loci incipit agere in frigidum.Et tunc aut frigus illud excellit & expellit calidum per cõuersionem nubis in aquam.Si autem frigus nõ est ita excellens quòd conuertat nubẽ in aquam:tunc paulatim condensat illos vapores:& quando frigus est potens,illos indurat & cõgelat in pruina.Si autem non sic frigus potest cõgelare, quia non potest totum calorẽ de nube expellere:tunc ille calor nõ est tãtus quòd cõgelationẽ ex toto vaporis possit impedire:remittit tamẽ effectum frigoris,qui est congelare & indurare.Ideo illi vapores ex toto nõ congelati in niuẽ mollẽ cõuertuntur. Et hinc est quòd E nix descẽdit mollis & tractabilis manibus & compressibilis:& propter frigiditatẽ qua inspissatur,albi coloris. Alij tamen dicunt quòd nix sic generatur:quòd quãdo nubes resoluuntur, illa aqua pluuiæ antequã descendat ad terrã, sic inspissatur per frigiditatẽ aëris,& conuertitur in niuẽ.Et hoc satis velociter fit. Et hoc est quod ait, *Qui dat niuem sicut lanam*: id est ad modum lanæ albam. Quid autẽ per

Nix frigida & alba signat peccatores & iustos.
Matth.24.
Matth.17.
Nebula significat peccatũ: cinis significat pœnitentiam.
Greg.30.moral.c.1.
Greg.13.mor. cap.10.
Cinis significat humilitatẽ & miseriã.

2564 Mittit crystallum suam sicut buccellas : ante faciẽ frigoris eius quis sustinebit?

Secundò hoc idem ostendit ratione effectus frigiditatis. Vbi sciendum quòd crystallus est glacies sic indurata in locis frigidis : quod maxime contingit in parte aquilonari. Valde enim mirabile videtur quòd materia tam mollis & fluida, sicut est aqua, per frigiditatem sic induretur & congeletur, vt in paruo tempore crystallus efficiatur. Quid ergo mirum, si velociter currit sermo eius ? Et etiam

Crystallus est aqua cõgelata.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in multo minori tempore aquã in cryſtallum poſ- A ſet congelare, ſi frigus ſuum Deus vellet magis intendere: quia quanto frigus eſt maius, aqua velocius congelatur. Et hoc eſt quod ſubdit, *Ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit?* Quaſi dicat, Nullus homo ſuſtinere poſſet, ſi frigus vellet intendere vt poſſet. Et per hoc vult inducere quòd ſermo Dei poteſt in vno tempore per totum orbem currere. Quid autem per hoc vult intelligere? Vbi ſciendum quòd per cryſtallum, quæ non facilè ſoluitur, intelligit induratos in peccato & obſtinatos: qui ſine magna difficultate ad bonum induci non poſſunt. Talis cryſtallus fuit Saulus, qui obſtinato corde Chriſtum perſequebatur. Et tamen aliquando tales ſic obſtinatos ſoluit, & ad fidem adducit, & facit eos buccellas panis: quia per ipſos reficit alios B verbo Dei. Sicut fuit de Paulo, qui primò erat cryſtallus per duriciam & obſtinationem: ad modum cryſtalli erat lucidus per doctrinam, quia inſtructus in lege: & tamen ipſum conuertit, & ipſum per mundum miſit vt buccellas panis: vt ſcilicet per prædicationem fidei quam prius impugnabat, alios pane verbi Dei paſceret & nutriret. Vnde litera Auguſtin. habet, *Mittit cryſtallum ſuam, ſicut fruſta panis.* Et iſtam intentionem habet hic Auguſtin. dicens, *Mittit cryſtallum ſuam* &c. Quid ſibi vult cryſtallus, niſi duros & obſtinatos ſignificare? Fuerũt enim multi ita duri & obſtinati vt non iam niui, ſed cryſtallo comparandi: & ipſi etiam prædeſtinati ſunt & vocati. Et quidam eorum ita vt paſcerent alios & eſſent vtiles aliis. Et quid opus vt numeremus multos qui duri & pertinaces contra veritatem fuerunt: qui modò prædicant veritatem, & facti ſunt fruſta panis? Ipſe enim Chriſtus ait, Ego ſum panis viuus. totum corpus Chriſti eſt vnus panis: ergo & membra corporis Chriſti fruſta ſunt panis. De quibuſdam autem duris facit membra ſua & vtilia ad alios paſcendos. Ex quibus vnum per multos notiſſimum illum Paulum intueamur. ipſo propoſito ad exemplum, alij ſimiles intelligantur: vt explicetur ſenſus iſte. Ecce, cryſtallus erat Paulus durus & obſtinatus contradicens veritati: clamans aduerſus euangelium, tanquam durus aduerſus ſolem. Iſte durus fuit creſcens in lege eruditus ad pedes Gamalielis doctoris: & tamen non audiebat Moyſen & prophetas Chriſtum prædi- D cantes, magna duricia. Certè gentes non audierant prophetas, non audierant Moyſen: frigidi erant, ſed cryſtallus nõ erãt. Quia ergo Paulus cryſtallus erat, nitidus videbatur & cãdidus: ſed durus & nimium gelidus. Quomodo cãdidus & nitidus? Hebræus ex Hebræis: ſecundum legẽ Phariſæus. Sed audi duriciam cryſtalli: ſecundum æmulationem perſequẽs eccleſiam. Inter lapidatores ſancti Stephani hic erat durus, & fortè cæteris durior. omnium enim lapidantium veſtimenta ſeruabat, vt omnium manibus lapidaret. Sequitur, *Ante faciem frigoris eius quis ſuſtinebit.*? Sed cum hîc frigus ſignificet peccatum, quomodo dicitur Deus? Ad hoc reſpondet Auguſt. dicens, Quomodo Deus dicitur frigus? Ecce, deſerit Deus peccatorem: non vocat, non aperit ſenſum, E non infundit gratiam. Soluatur homo à glacie ſtultitiæ ſi poteſt: non poteſt. Niſi ergo Deus ſoluat, quis ſuſtinebit? Et hoc eſt quod ait Apoſtolus, Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meę, & captiuantem me in lege peccati & mortis. Quis me liberabit de corpore mortis huius? Acſi diceret, Frigeſco, miſer ſum: nullus me ſoluit ab huius frigoris miſeria, niſi gratia Dei per Ieſum Chriſtum.

Cryſtallus ſignificat obſtinatos: quos tamẽ Deus conuertit in buccellas.

Cryſtallus fuit Saulus obſtinatus.

Phil. 3.

Act. 9.

Emittet verbũ ſuum, & liquefaciet ea: flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ. 2565

Hîc hoc oſtendit per effectum caliditatis. Sicut enim (vt dictum eſt) aqua frigore ſubitò cõgelatur: ita Deus quando mittit verbum ſuum, id eſt effectum calotis qui verbum dicitur, quia omnia per verbum facta ſunt, ſubitò congelata liqueſcunt: vt experiẽtia docet. Si ergo in corporalibus quæ ſunt tardiora ſpiritualibus iſta ſic velociter fiunt: quid mirum, ſi verbum & eloquium eius quod eſt ſpirituale velociter diſcurrit per mundum? Sed quid per hoc ſpiritualiter intelligit? Tria enim poſuit ſuperius congelata, ſcilicet niuem, nebulam, & cryſtallum, ſed vnum durius alio. Sic & inter peccatores eſt differentia. Licet enim omnes ſint frigidi: tamen non omnes æqualiter. Faciliter nebula diſſoluitur adueniente ſole: ſed difficilius nix, difficillimè autem cryſtallus. Sic & peccatores indurati & obſtinati per cryſtallũ ſignificati, difficillimè reſoluũtur à frigiditate peccati. Sed tamen quãdo Deus emittit ad eos verbum ſuum, vocans eos per internam inſpirationem, ſubitò liqueſcunt, & peccati duriciam ac frigiditatem dimittunt: vt patuit in Paulo tũc ad malum indurato, qui ſtatim ad verbum domini dicentis ſibi, Saule Saule, quid me perſequeris? ſtatim liquefactus à duricia ſuæ obſtinationis, humiliter reſpondit: dicens, Domine quid me vis facere? Et non ſolum in ſe fuit liquefactus: ſed aliis fluenta doctrinæ infudit copioſè. Et hoc eſt quod ait, *Emittet verbum ſuum* &c. Et hæc eſt hic intentio Auguſt. dicentis, *Emittet verbum ſuum* &c. Non ergo deſperet nix: non deſperet nebula: nõ deſperet cryſtallus: quoniam de niue tanquam de lana conficitur tunica Chriſti. Nebula illa in pœnitentia ſalutẽ inuenit: cryſtallus dura diſſoluitur per verbũ Dei: quia emittet verbũ ſuũ, ſcilicet in carnẽ, & liquefaciet ea. Verbo enim domini veniente, nec frigus, nec obſcuritas deſperare poteſt: ſalubriter enim liqueſiunt, & fluenta ſpiritualis beneficij profundũt aliis. Vide cryſtallum duram, illũ ſcilicet Paulum poſt cædem & lapidationem Stephani frigore induratum contra Chriſtũ: qui petiit literas à principibus ſacerdotum, vt vndiq; cædat Chriſtianos. Durus fuit iſte & gelidus. Sed quantumcunque eſſet durus & gelidus, ille qui emittit verbum ſuum & liquefacit ea, clamauit de cœlo feruidus, dicens, Saule Saule quid me perſequeris? Vna illa voce, tanta duritia illa cryſtalli reſoluta eſt. Emittet ergo verbũ ſuum, & liquefaciet ea. Non ergo deſperandum eſt de cryſtallo: quanto minus de niue & nebula? Clamat ergo Deus ad gentes, Solui cryſtallum, venite niues: emittet verbum ſuum & liquefaciet ea. Sequitur, *Flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ.* Ecce flante ſpiritu gratiæ, cryſtallus in aquas reſoluitur. Saulus prius durus: modò reſolutus in aquã, gentes vocat ad fontẽ. Et nota q̃ dicit, *Flabit ſpiritus eius, & fluent aquæ*: quia ad præſentiam ſpiritus ſancti multiplex aqua fluit in nobis: ſcilicet aqua ſanctarũ ſcripturarũ, quæ ignorãtes inſtruit: aqua ſacrarũ lacrymarũ, quæ pœnitẽtes abluit: aqua diuinarũ gratiarũ, quæ nos promerentes efficit. Et de qualibet iſtarũ vide diffusè, litera aqua, parte prima, ſecunda & tertia.

Verbũ Dei duriciã peccati liquefacit.

Act. 9.

De nullo eſt deſperãdum.

Qui annũciat verbum ſuum Iacob, iuſtitias & iudicia ſua Iſrael. 2566

Hi

Hîc ad laudem Dei adducit beneficia legis ante- A quæ. Et duo facit: quia primò oſtendit beneficia facta Iudæis: ſecũdò ex hoc ipſos Deo magis obligatos oſtendit: ibi, *Non fecit taliter.* Quãtum ad primum, ſciẽdum quòd ipſi Iacob patriarchæ fuit reuelatum à Deo quòd Dei verbũ aſſumeret humanitatem noſtram: & quòd de ſemine ſuo, ſcilicet de deſcendentibus ab ipſo per Iudam, & etiam quo tempore Chriſtus erat incarnãdus: vnde cum ipſe morti appropinquaret, & filiis ſigillatim benedicere t, quando venit ad Iudam, de quo Chriſtus erat oriundus, omnia prædicta ſibi fuiſſe reuelata oſtẽdit, dicens, Non auferetur ſceptrum de Iuda, nec dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus eſt &c. Et iſtud fuit magnum beneficium: vnde ille B populus præ cæteris laudare Deum tenebatur: etiã quia illi populo communiter fiebant reuelationes à Deo: etiam quia illi populo ſingulariter lex Dei fuit data. Et ideo per hæc omnia illos inducens ad laudem Dei, hic oſtendit Pſalmiſta, dicens, *Qui annunciat verbum ſuum Iacob*: id eſt ipſi Iacob reuelauit verbum ſuum ex ipſo incarnandum: *Et iudicia ſua Iſrael*: per iudicia intellige legem à Deo datam: quæ iudicia per populum fienda continebat. Et iſtam rationem aſſignat Apoſtolus ad Rom. 3. Quid ergo amplius Iudæo? multum quidem per omnem modum. Per iſta autem vult Pſalmiſta oſtendere quòd quãdo Deus liquefacit per verbum ſuum induratos peccatores, ipſos ad pœnitẽtiam & fidem conuertendo, ipſos inſtruit de credẽdis per fidem: & conſequenter ipſos aduerſitatibus multis ſubii- C cit. Fideles enim conuerſi per Iacob & Iſrael ſignificantur: quia tales ſupplantant vitia, Deum per fidem ſpeculantur. Et hoc notat dicens, *Qui annũciat verbum ſuum Iacob*: quod facit quando conuerſis per fidem reuelat credenda: ſicut fecit Apoſtolo Paulo in triduo ſuæ excæcationis: quando vſque ad tertiũ cœlum fuit raptus &c. Similiter talibus annunciat iuſtitias & iudicia ſua: ſcilicet iudicia quibus ipſos multa pati oportet. Sic enim de Paulo cõuerſo di- *Actuum 9.* xit Ananiæ, Ego enim oſtendam illi quanta oportet eum pro nomine meo pati. Sic ergo annunciat verbum ſuum Iacob per fidẽ dans verbi cognitionem. Annũciat iuſtitias ſuas, oſtendẽs quòd quicquid patimur ante cõuerſionẽ, iuſtè patimur propter elationem in Deũ. Annũciat iudicia ſua, oſtẽ- D Apoſtolos principaliter prædicatores ordinauit. dens quòd illa quæ patimur poſt cõuerſionem, ex occultis Dei iudiciis procedunt. Et hunc intellectum habet Auguſt. hic dicens, *Qui annunciat* &c. Quas iuſtitias? quæ iudicia? Quia quicquid humanum genus perpeſſum eſt ante cũ eſſet nix, nebula & cryſtallus, perpeſſum eſt merito ſuperbiæ & elationis contra dominum. Iudicia autem ſua manifeſtat Iacob & Iſrael: quia & iuſti qui hic ſunt, labores & aduerſa patiuntur iuſto iudicio Dei. Quia *Pſal. 68.* ille ſolus poteſt dicere, Sine cauſa hic paſſus ſum: qui ſolus poteſt dicere, Quæ nõ rapui exoluebam: *Ioan. 14.* qui ſolus dicere potuit, Venit princeps mundi huius, & in me non habet quicquam. Cæteri omnes patiuntur merito ſuo iudicia Dei. Et qui patiũtur pro iuſtitia, non ſibi arrogent, quòd innocẽter pa- E *1. Petr. 4.* tiuntur. Audi Apoſtolum dicentem, Tempus eſt (inquit) vt incipiat iudicium à domo Dei. Exhortans martyres ſuos, vt minas frementis ſæculi patientiſſimè tolerent: ait, Tempus eſt inchoationis iudicij à domo Dei. Si autẽ inchoatio à nobis: quis finis eorum qui non credunt euangelio Dei? Si inſtus vix ſaluabitur: peccator & impius vbi parebunt? Hæc ergo eſt iuſtitia Dei & iudicium: quia iuſti & iniuſti patiũtur pro merito ſuo. Iuſtitia ergo Dei patens eſt cùm mali patiuntur: ſed occulta ſunt iudicia cùm boni flagellãtur, vt Iob. Hæc autẽ iudicia non manifeſtat malis, ſed Iſrael: id eſt bonis & fidelibus: vt ſcilicet hinc vnuſquiſque confideret, quæ peccantibus poſtmodum ſupplicia maneãt: ſi etiam iuſtos tam varia flagella hic caſtigãt. Hinc Petrus ait, Tempus eſt vt iudicium incipiat à domo Dei. Et ſi iuſtus vix ſaluabitur, impius & pec- *1. Petr. 4.* cator vbi parebũt? Hinc Paulus cũ multa de Theſ- *2. Theſſal. 1.* ſal. laude dixiſſet: protinus adiunxit, Ita & noſipſi in vobis gloriemur in eccleſiis Dei pro patientia veſtra & fide in omnibus perſecutionibus veſtris & tribulationibus quas ſuſtinetis in exemplũ iuſti iudicij Dei. Ac ſi iuſtis diceret, Dum tot toleratis, qui tam iuſta agitis, quid aliud quàm iuſti iudicij Dei aliis datis exempla? Quia ex noſtra pœna colligendum eſt quomodo feriat quibus itaſcitur: ſi ſic nos affligi patitur in quibus lætatur. Aut quomodo illos percuſſurus eſt, quibus iuſtum iudicium exhibet: ſi etiam nos ſic cruciat quos piè redarguens fouet. verba ſunt Gregor. 5. moral. cap. 8.

Pœnæ iuſtorũ oſtendunt quales erunt pœnæ malorum.

Non fecit taliter omni nationi: & iudicia ſua non manifeſtauit eis. 2567

Hîc ex prædictis beneficiis cõcludit ad laudem Dei Iudæos magis eſſe obligatos. Si enim ſecũdum Gregor. cum augentur dona, rationes creſcunt donorum: & tanto humilior quiſque debet eſſe, quãto ſe obligatiorem conſpicit in reddenda ratione. Igitur cum Iudæi ampliora beneficia receperint aliis gentibus à Deo: quia eis annunciauit verbum ſuum & ad ipſos miſit, eis dedit legem & prophetas ac præcepta: quibus iuſtitias & iudicia ſua eis manifeſtauit, quæ aliis nationibus non fecit: cõſequens eſt vt ipſi Deo plus ſint obligati, & ad Dei laudes ampliores. Quod hic concludens Pſalm. ait, *Non fecit taliter omni nationi* &c. Vnde hic ait gl. *Non fecit taliter omni nationi.* Ad literam per Iacob & Iſrael, Iudæos accipit: quibus per ſeipſum Chriſtus verbum annũciauit, iudicia ſua manifeſtauit: quod aliis nationibus non fecit, quibus per ſeipſum non prædicauit. Vnde & dicebat, Non ſum miſſus niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael. Iudæis etiam Chriſtiani præ aliis Deo obligantur. ſuam

Omnes pœnas quas patimur, iuſtè patimur.

Gregor. 16. moral. c. 17.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suam omnipotenti domino semper assistunt, atque A in scriptura eius quasi os eius intuentur: vt quia per eam Deus loquitur omne quod vult, tãto à voluntate eius non discrepent, quanto voluntatem illius in eius eloquio agnoscunt.

PSAL. CXLVIII.

2568 LAudate dominum de cœlis: laudate eum in excelsis.

Psalmus iste talem habet titulum, Alleluia Aggei & Zachariæ. Hic titulus formaliter ponitur in præcedenti Psalmo. Et exponitur vt ibi. Et eadem videtur esse materia Psalmi istius & illius. Nam vt hic ait gl. Aggeus & Zacharias qui in Babylonica B captiuitate prædixerunt liberationẽ terrestris Hierusalem, intellexerũt reparationem cœlestis: quam sub illa materiali intellexerũt, & pro ea dominum specialiter laudauerunt: vt & nos exemplo eorum quasi contempta huius nostrę peregrinationis Babylonia, securi hic præmeditemur laudem, quam in cœlesti Hierusalem soluemus inæternum. Vnde hic propheta per paucorum commemorationem,

Laudat Deũ omnis creatura.

vniuersam creaturam hortatur laudare Deũ. Omnia enim laudant Deum vel in seipsis vel in aliis. Sunt enim quædam quæ habent spiritum laudãdi Deũ: & laudãt in illo affectu quo illis placet Deus. Quædã verò non habent intellectum, sed quia bona sunt in ordine suo & ad pulchritudinẽ vniuersitatis referuntur: per se quidem non laudãt, sed ab C ipsis per attendentes ea laudatur Deus. Et ita illæ creaturæ quodãmodo Deũ laudãt: quia de illis laus Dei nascitur in nobis. Ad quã nos hic monet Psalmista pro liberatione spirituali, quã prædicti prophetæ in mysterio futuram significauerunt. Ideóq; titulus continet nomina eorum. Præponitur ergo

Alleluia id est laudate Deum.

in titulo alleluia, quod idẽ est quod Laudate Deũ. Hoc ideo præmittitur, secũdum quod hic Augustin. ait, quia tota occupatio præsentis vitæ in laudem debet exponi: quia tota vita futura laus Dei erit. Et nemo potest idoneus fieri laudis vitæ futuræ, qui nõ se modò ad illam exercuerit. Sed aduerte quòd ibi solum laudabimus: hic autem laudamus & oramus. Oratio in gemitu, laus in lætitia. Promissum enim est nobis aliquid quod nondum habemus. D Et quia verax est qui promisit, gaudemus: quia tamen nondum habemus, orando gemimus. Nunc ergo fratres, hortatur vos laudare Deum, dicens,

Laudat Deũ qui bene viuit.

Alleluia, id est Laudate Deum totis votis: id est, vt non solùm lingua & vox vestra laudet Deum: sed & scientia, vita vestra, facta vestra. Tunc enim desinis laudare Deum, quãdo à iustitia & ab illo quod illi placet declinas. Nam si à vita bona nusquã declines, & si lingua taceat, vita clamat &c. Ex prædictis ergo apparet sensus tituli, Alleluia Aggei & Zacharię: id est hic est laus Dei Aggei & Zacharię: id est pro futura liberatione, pro qua prędicti prophetæ laudauerunt Deum. Tota autem intentio Psalmistæ est nos inducere ad laudem Dei. Quibus visis venio ad diuisionem Psalmi. Diuiditur Psal- E mus iste in duas partes: quia ad laudem Dei inuitãtur primò creaturæ superiores: secundò creaturæ inferiores: ibi, *Laudate dominum de terra.* Prima in duas: quia primò ponitur dicta laudis inuitatio: secundò eiusdem laudationis ratio: ibi, *Quia ipse dixit.* Prima in duas: quia primò ponitur ad laudem Dei inuitatio: secundò inuitatorũ nominatio: ibi, Laudate eum ómnes angeli eius. Quãtum ad primum, notandum quòd creatura est in multiplici differẽtia. Quædam habet spiritum rationalem & intellectiuum, vt angeli & homines. Quædam habet spiritum & vitam, sed nõ rationalem, vt pecora. Quædam habet vitam, sed non sensitiuam, vt arbores. Quædam nullam in se habet vitam, vt lapides. Et omnis ista creaturarum differentia suo modo laudat dominum de cœlis, id est qui residet in cœlis: quia ibi se beatis clarè ostẽdit. Quæ omnia hic deducit Augustin. dicens, Hortatur Psalmista creaturã laudare dominum, quasi inueniret tacentes laudes Dei in cœlis & in terris. Nunquam cœlestia laudes sui conditoris tacuerunt: nunquam terrestria Deũ laudare cessauerunt. Sed attende quòd quædã sunt quæ habent spiritum laudandi Deum in eo affectu q; eis placet Deus. Nemo enim laudat, nisi quod ei placet. Sic ergo laudant Deum omnia quæ in cœlis sunt, quæ habent spiritum vitæ & intellectum purum ad eum contemplandum & diligendum, vt angeli. Laudant in terra per intellectum cognoscẽdi creatorem, & creaturam homines. Sed pecora huius mundi intellectum non habent: habent tamen vitam qua cibum appetunt, vtilia sumunt, noxia fugiunt: habent & sensus corporalia discernendi: visum ad colores, auditum ad voces, olfactũ ad odores, gustum ad sapores. Arbores autem nec ipsam vitam habent, & tamẽ omnia laudant Deũ: quia in istis videmus & consideramus creatorem qui illa fecit: & sic de illis in nobis nascitur laus Dei. Et cum ipsorũ consideratione laudatur Deus, omnia laudãt Deum. Si ergo suo modo omnia laudant Deum: ad quid iste ad laudem Dei omnia excitat, quasi Deum non laudent? Et respondet quòd ista inuitatio non est præcipientis, sed congratulãtis. Quomodo si venias ad homines bonũ aliquod operantes cum gaudio, & placet tibi quod faciũt, illis dicis, Facite, agite: non vt tunc incipiant facere quando dicis: sed quia placet tibi quòd facientes inueneris. Ideo adiungis gratulationem & exhortationem tuam. Dicẽdo enim Facite, & exhortando facientes, voto quasi facis cum illis. Sic ergo gratulãdo ait Psalmista, *Laudate dominum de cœlis* &c. Et potest esse duplex sensus. Primus, vt ly *de cœlis* & *in excelsis* referantur ad dominum. Et tũc est sensus, vt omnes creaturas inuitet ad laudem Dei, dicens, Laudate dominũ qui habitat in cœlis & in excelsis. Vel possunt referri ad laudatores. Et tũc est sensus. Vos angeli & creaturæ cœlestes quæ estis de cœli habitatoribus, & statis in excelsis, laudate Deum. Et istum sensum credo magis secundum intentionem, propter illa quæ sequuntur statim: vbi de creaturis cœlestibus prosequitur. Vel aliter: vt ly *de cœlis* & *in excelsis* significet materiam laudis diuinæ. Per cœlum enim significantur Apostoli: vide versic. 815. Et sic est sensus: *Laudate dominum de cœlis*: id est de Apostolis, quos misit per orbem vocare gentes ad fidem: qui etiam excelsi dicuntur vitæ sanctitate & contemplatione.

Creaturarum multiplex differentia.

Laudate eum omnes angeli eius: 2569
laudate eum omnes virtutes eius.

Hic ponitur inuitatorum discreta nominatio. Vbi notandum quòd in cœlis tria considerantur: scilicet natura & substantia ipsorum cœlorum: secundò ornamenta ipsorum: tertiò habitatores cœlorum. Et secundum hoc præsens pars diuiditur in tres: quia ad laudem Dei primò inuitat habitatores cœlorum:

cœlorum: secundò ornamenta cœlorum: ibi, *Laudate eum sol*: tertiò naturam & substantiam cœlorũ: ibi, *Laudate eum cœli cœlorum.* Primò ergo inuitat habitatores cœlorum: scilicet angelicos spiritus. Vbi notandum quòd nomine angelorum aliquãdo intelligitur solum vnus ordo: qui scilicet est secundus ordo vltimæ hierarchiæ. Quoniam secundum Gregor. in homil. de angelis, angelorum vocabulũ est nomen officij, non naturæ. Nam sancti illi cœlestis patriæ spiritus semper quidem spiritus sunt: sed semper angeli vocari non possunt. Quia tunc solùm sunt angeli, cùm per eos aliqua nunciantur. Græca enim lingua, angeli, nũcij: archangeli verò, summi nuncij vocantur. Sic ergo angeli sunt vnus ordo distinctus ab aliis angelorũ agminibus. Quãdoque verò angelus est nomen commune ad omnes spiritus cœlestes: qui omnes dicuntur angeli, sed minus propriè. Et isto modo etiam Lucifer, qui fuit supremus spiritus creatus, etiam angelus vocatur, Iob 4, Et in angelis suis reperit prauitatem. Et sic accipiuntur hic angeli pro omnibus spiritibus cœlestibus. Verum quia inter angelos est vnus ordo qui nobis multam materiam ministrat laudis diuinæ: qui dicitur virtutes: quia per angelos illius ordinis fiunt virtutes mirabiles & effectus in admirationem diuinæ potestatis nos inducentes: & per consequẽs ad Dei laudem. Ideo illum ordinem specialiter nominat, dicens, *Laudate eum omnes angeli eius*: scilicet generaliter, sed magis specialiter ratione prædicta, *laudate eum omnes virtutes eius.* Sic enim C dixit Psal. 103, 102, Benedicite domino omnes angeli eius. Et statim pòst subdit in speciali de ordine virtutum, dicẽs, Benedicite domino omnes virtutes eius. Vel aliter: vt hic ait gl. Virtutes quandoq; est generale nomẽ omnium cœlestium spirituum: quandoque verò pro vno ordine accipitur: qui dũ mittuntur, angeli nominantur. Officium autem illius ordinis qui virtutes dicitur: vt ait Gregor. in homil. de angelis, est hoc. Quoniam virtutes vocãtur illi angelici spiritus, per quos signa & mirabilia frequenter fiunt. Et officium istius ordinis est facere miracula, & virtutẽ faciẽdi hominibus præstare: vt scilicet reducti ad primum statum, in quo scilicet Deus fecit hominem ad imaginem & similitudinem suam, per huiusmodi miracula demonstrẽtur. De ista materia angelorum & virtutũ quomodo laudant dominum, vide versic. 1751. 1752. D

Angelus quãdoque est nomen vnius ordinis, quãdoque commune.

Laudant angeli Deũ: sed homines inuitant.

Item nota quòd angeli laudant dominum, sed homines iubilant: vt ostendit Gregor. super illo verbo Iob 38. Cùm me laudarent astra matutina & inbilarent filij Dei: dicens, Quia enim in tempore prima condita natura rationabilium spirituum creditur: non immeritò matutina astra angeli vocantur. Quod si sic est, dum terra esset inuisibilis & incõposita, dum tenebræ essent super faciẽ abyssi, venturum diem sequentis sæculi per lucem sapientiæ existendo præuenerunt. Nec negligenter audiendum est quod addit simul: quia matutina astra etiã cum vespertinis redemptoris potentiam laudant: dum electi angeli etiam cum redemptis in mundi fine hominibus largitatem gratiæ supernæ glorificant. Ipsi quippe vt nos ad laudem conditoris accenderent, orta per carnem luce redemptionis nostræ, voces suæ exultationis accommodant. Simul laudant: quia dum nos cõspiciunt recipi, hostium gaudent numerum impleri. Qui & fortasse ideo & matutina astra vocantur: quia sæpe ad exhortãdos homines missi sunt. Et dum venturum mane nun- A ciant, ab humanis cordibus præsentis vitæ tenebras fugant. Sed ecce, angeli diuinam potentiã laudant: quia ipsa eos tantæ claritatis visio delectat. Nos autem qui redimimur, sed tamen corruptione adhuc grauamur: donũ quod percipimus, qua virtute laudamus? Quomodo valebit lingua dicere, quod non sufficit mens sentire? Vnde sequitur, Et iubilarẽt omnes filij Dei. Iubilatio quippe dicitur, cùm cordis lætitia oris efficacia non expletur: sed quibusdam modis gaudium prodit, quod ipse qui gaudet, nec tegere præualet, nec exprimere. Laudãt vtique qui iam tantæ claritatis latitudinem in sublimibus vident. Iubilãt verò homines, qui adhuc in inferioribus oris sui angustias sustinent &c.

Iubilatio quid sit.

Laudate eum sol & luna: laudate 2570
eum omnes stellæ & lumen.

Hic inuitat ad laudem Dei ornamẽta cœlorum. Et vide modum procedendi congruum. Quoniam incepit inuitare inuisibilia, scilicet angelos: postea descendit ad visibilia. Visibilis est enim sol, luna, stellæ &c. Sed quomodo sol, qui intellectum non habet, laudat Deum, iam dictum est versic. 2568. Opus enim artificem laudat, si est pulchrum, & ordinatum: ipsum vituperat, si est deforme & inordinatum. Respice ergo solem, quàm pulchrum corpus, quàm luminosum, totum orbem illuminans: quis præter Deum tale opus facere potest? Si ergo opera laudant, iuxta illud Prouerb. vlt. Laudent eã in portis opera eius: quomodo sol non laudat dominum? quomodo non luna? quomodo non stellæ? Præterea, considera quantam obedientiam sol suo factori exhibet, ordinem sibi à Deo datum indefessè seruans, Eccles. 1, Oritur sol & occidit, & ad locum suum reuertitur. Sic ad præceptũ Dei firmus & immobilis sistit: sicut Iosué 10. Cum dimicaret Iosué contra quinque reges, & illos fugientes persequeretur, & vt eos plenè capere posset antequam sol occumberet: præcepit soli & lunæ, ne mouerẽtur: dicens alta voce coram omnibus, Sol contra Gabaon ne moueris, & luna contra vallẽ Haylon. Stetítque sol & luna, donec vlcisceretur se de inimicis suis: & non festinauit occumbere spacio vnius diei. non fuit antè neq; pòst tam longa dies, obediente domino voci Iosué. Et quid miraris, si D sol laudans Deum, iussus stetit & nõ festinauit occumbere? Nam & quod plus est, ad præceptũ Esaiæ retrocessit per decem gradus: vt habetur 4. Regum 20. Quod maius est, vt laudaret Christum, ostendens ipsum verum Deum, in Christi passione per totũ orbẽ per tres horas obscuratus est: Matth. 27. Et vt ostenderet Christi resurrectionem, in die resurrectionis per tres horas antè surrexit: vt restitueret tempori tres horas lucis, quas in passione Christi abstulerat: vt dictum est superius, versic. 2438. Meritò ergo ista cœlestia corpora Deũ laudare dicuntur. Vel aliter: vt per solem & stellas, si- *Sol & stellæ significãt doctores & prædicatores.*
militer & per lunam intelligamus sanctos doctores & prædicatores qui Deum laudant, dum prædicationibus eius diuinitatis potentiam ostendũt, & sanctis operationibus obsequuntur. Quod ostẽdit Gregor. dicens, In sacro eloquio solis nomine E *Gregor. 9. moral. c. 3.*
prædicatorum claritas designatur. Sicut per Ioannem dicitur, Factus est sol sicut saccus cilicinus. In extremo quippe tempore sol sicut saccus cilicinus ostenditur: quia fulgens vita prædicãtium, ante reproborum oculos aspera & despecta monstratur. Qui stellarum quoq; claritate figurantur: quia dũ recta *Apocal. 8.*

Universidad de Deusto
Biblioteca

recta peccatoribus prædicat, tenebras nostræ no-
ctis illustrant. vnde & subtractis prædicationibus
Ierem.3. per prophetam dicitur, Prohibitæ sunt stellæ pluviarum. Quia verò per diem sol fulget, stellæ verò obscuritatem noctis irradiant. Et plerumq; in sacro eloquio diei appellatione æterna patria: noctis autem nomine præsens vita figuratur. Et prædicatores sancti vt sol oculis nostris fiunt, cum cõtemplationem nobis veræ lucis aperiunt. Et velut stellæ in tenebris lucent: cum per actiuam vitam pro futura nostris necessitatibus terrena disponunt. Quasi in die vt sol coruscant: cum ad contemplandam æternæ lucis patriam mẽtis nostræ aciem subleuant. Et quasi stellæ in nocte resplẽdent: quia & cum terrena agũt, offensurũ iamiámq; nostri operis pedem, exemplo suæ rectitudinis dirigunt &c.
Vel aliter: per solem intellige Christum: per lunã, ecclesiam: & per stellas, omnes iustos. Et istis om-
Gregor.17. moral.cap 8. nibus Deus laudatur. Vnde Greg. dicit, Quid per lunam, nisi cuncta simul ecclesia: quid per stellas nisi singulorum bene viuentium animæ designantur: qui intra prauorum hominum conuersationes
Philip.2. eminent, quasi in tenebris noctis lucent: Vnde per Paulum discipulis dicitur, Inter quos lucetis, sicut luminaria in mundo. Quia enim appellatione lunæ sancta ecclesia exprimitur, propheta testatur,
Abacuc 3. dicens, Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo. Eleuato etenim sole, in ordine suo luna statuitur: quia ascendente ad cœlos domino, sancta ecclesia protinus in prædicationis autoritate roboratur. Et
1.Cor.15. quia stellarũ nomine electi signantur, rursum Paulus insinuat, dicẽs, Stella enim differt à stella in claritate &c. Sol ergo, luna, & stellæ, & lumen Deum laudant: quia per Christum, per ecclesiam, per iustos omnes Deus magnificatur: quibus bene ait Psalmista, *Laudate eum sol & luna: laudate eũ omnes stellæ & lumen.* Per lumen accipe omnia lumen habentia, quę dinumerari non possunt. Vel per stellas accipe exempla iustorum, quibus ad laudem Dei alij inflammantur: vide versic. 2388.

2571 Laudate eum cœli cœlorũ: & aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen domini.

Hîc inuitãtur ipsi cœli. Et nota quòd dicit cœ-
los in plurali, quia sunt plures cœli. vide versic. 1066. Cœli enim laudant Deum, dum cogitas eorum pulchritudinem, ipsorum motum regulatum, ipsorum tenuitatẽ quomodo firma consistit: quòd antiquitate non veteraſcunt, quòd operatione nó lassantur, quòd ipsorum influentia terra germinat, aquæ regulantur, aer transmutatur: & huiusmodi.
Aquæ quomodo sunt supra cælum. Sed hoc est declarandum: scilicet quomodo aquæ quæ naturaliter sunt graues & fluxibiles sint supra cœlos: quoniam vt habetur Genes. 1, dixit quoque Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum, & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum: diuisitque aquas quæ erant sub firmaméto ab his quæ erant supra firmamentum. Sciẽdum est igitur quòd inter cœlos est vnum cœlũ, quod immediatè est supra cœlum firmamenti, in quo fixæ sunt stellæ: quod dicitur cœlum aqueum, siue crystallinũ. Nam secundum sanctorũ expositiones, aquæ quædam supra firmamentum sunt collocatæ: quæ ita
Cœlũ aqueũ quid sit: & quare sit factum. sunt subtiliatæ & leuigatę, quòd in naturam subtilem & cœlestem sunt conuersæ: vnde & ibidẽ perseuerant fixæ. Secundum enim Bedã aquæ illæ cœlestes non vaporali tenuitate, sed glaciali soliditate more crystalli firmi & perspicui super firmamentũ sunt suspensæ, & super propriam stabilitatem fundatæ: ita quòd nec sursum nec deorsum se habeant mouere. Vnde in ipsius firmamenti substantiã non agunt, nec ab ipsius motu patiuntur: sed ibi ab artifice omnium Deo sunt collocatæ: vt earum frigiditate naturali feruor generatus ex motu firmamenti temperetur: quod est tam grande corpus, q̃ non solùm totã terram circuit, sed etiam totã sphęram aquę, aẽris & ignis: & tam velociter mouetur, quòd omni die dictas sphæras perfectè peragrat. Ne ergo ex tanto calore quanto ex motu firmamẽti inferiora dissoluantur, factum est à Deo cœlum aqueum sine crystallinum: quod sua frigiditate illum calorem temperat. Et in huius rei signum est, quòd stella illa quæ Saturnus dicitur, quæ cæteris planetis est altior & cœlo aqueo vicinior, ex circuitione cœli cæteris planetis deberet esse feruentior: quia velocius currit & mouetur, cum maiorẽ circulum omni die faciat cæteris, nisi illis aquis superioribus feruor eius tẽperaretur, & ipsarũ aquarũ frigiditas naturalis stellę illi calescenti admisceretur. De isto ergo cœlo aqueo vel crystallino dicit, *Et aquæ quæ super cœlos sunt laudent nomen domini.*
Vel aliter: cœlum cœlorum dicitur cœlum suprem-
Cœlũ multa significat. mum, quod est supra empyreũ: quod vocatur cœlũ sanctę trinitatis: quod dicitur cœlum cœlorũ: quia omnes alios cœlos circundat. Vel aliter, ista mysticè sunt intelligenda. Vnde sciendum quòd cœlum multa significat, quæ Deũ laudant. Significat enim quandoque gloriosam virginem Mariam: vide versic. 1722. Quãdoq; significat Dei cognitionem: vide versic. 1927. Quãdoq; significat animas sanctas & iustas: vide versic. 2025. Quãdoq; significat doctrinam euangelicam. Quandoq; significat ipsos Apostolos: vide versic. 1998. Quandoq; verò significat naturam angelicam: vide versic. 1998. Et certum est quòd in omnibus istis Deus laudatur. Si-
Aqua multa significat. militer & aqua plura significat, quibus Deus laudatur: de quibus vide in litera Aqua per totum.

Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. 2572

Hîc ostẽdit rationem quare omnia prædicta ad laudem Dei inuitat. Et duplicem assignat rationẽ: quarum vna est ex beneficio creationis: secunda ex beneficio æternę cõseruationis: ibi, *Statuit ea.* Quãtum ad primum, sciẽdum quòd error fuit antiquorum philosophorum, dicentiũ mũdum fuisse æternaliter. Et sic quòd semper fuit cœlum, semper motus cœli: & per cõsequẽs, semper motores cœlorũ, qui sunt intelligentiæ cœlis appropriatæ. Sic quòd ista, vt puta cœli & corpora cœlestia & intelligentiæ separatæ, non habent Deum pro causa efficiẽte, quia facta non sunt: sed solùm pro causa finali, quia ad ipsum tãquam ad finem omnia naturaliter tendunt. Sed hunc errorẽ excludit Psalmista: ostendens quòd omnia illa sunt à Deo sicut ab efficiẽte & producente. Et quia duplex est modus diuinæ
Facit Deus quædam. Creat Deus quædam. productionis: quia quædam simpliciter producit ex nihilo, & illorum est creator: sic enim produxit angelos. Quædam verò producit ex præiacẽte materia: & sic ex materia primò informi creata, postea res produxit in propria forma, dãdo eis formam & speciem. sic enim produxit cœlum crystallinum ex aquis præexistentibus. Respectu illorum quæ produxit ex nihilo, dicitur creator: respectu verò illorũ quæ

quæ producit ex præiacẽte materia vocatur factor: vt deducit Magister lib. 2. di. 1. Ideo ista duo genera productionum esse à Deo, qui omnia, quæ nõ sunt Deus, temporaliter produxit aliquo illorum modorum, ostendit Psalmista hic dicens, Ideo omnia prædicta Deum laudare debent. *quia ipse dixit, & facta sunt:* quo ad illa, quæ sunt producta ex præiacẽte materia, *ipse mandauit, & creata sunt,* quo ad illa, quæ ex nihilo simpliciter sunt producta. Primum modum productionis cõmunicat Deus creaturæ: sed non secundum. Et hoc est, quod ait Magister lib. 2. dist. 1. dicens, In principio creauit Deus cœlum, & terram. His etenim verbis Moyses spiritu Dei afflatus, mundum à Deo factum refert, elidens errorem quorũdã, plura fuisse principia sine principio opinantium. Plato namque tria principia existimauit: scilicet Deũ, exemplar, & materiam: & ipsa increata sine principio: & Deum quasi artificem: non creatorẽ. Creare enim proprie est, de nihilo aliquid facere. Facere verò, non modò de nihilo aliquid operari, sed & de materia. Vnde & homo, vel angelus
Facere quid est: & quid creare. dicitur aliqua facere, sed non creare: vocatur quidem factor, vel artifex, sed non creator. Hoc enim nomen soli Deo propriè conuenit: qui & de nihilo quædam, & de aliquo facit quædam. Ipse est ergo creator, & opifex, & factor: sed creatoris nomẽ sibi proprię retinuit. Et hoc apertè hic ostendit Psalmista,
Ioan. 1. dicens, *Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.* His etenim verbis significat Dei verbũ: quia dicendo produxit verbum, & verbo produxit cætera omnia. Vnde dicitur Ioann. 1. Omnia per
Verbum facit omnia. ipsum (scilicet verbum) facta sunt: & sine ipso factũ est nihil. Ipse ergo dixit, id est, verbũ genuit: & per ipsum omnia facta sunt. Hoc ergo dicit cõtra illos, qui dicunt mundum Deo esse coæternum. Hæc ergo est ratio, quare omnia prædicta Deum laudare debent: quia ab ipso gratis sunt producta. Et hoc tangit hic Augu. dicens. *Quia ipse dixit, & facta sunt* &c. Non mirum, si opera laudant operatorem: non mirum, si facta laudant factorem: non mirũ, si creata laudant creatorem. Hic enim & Christus nominatus est: & quasi non audiuimus nomen ipsius.
Ioan.1. Quid est Christus? Certè verbũ, quod erat in principio apud Deum: per quem omnia facta sunt: & sine ipso factum est nihil. Omnia ergo per verbum facta sunt: quod ostendit Psalmista dicens. *Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt.* Nemo dicit, nemo mandat, nisi verbum.

2572. Statuit ea in æternũ, & in sæculum sæculi: præceptum posuit, & non præteribit.

Hic ponit secundam rationem, quæ sumitur ex
Conseruãtur omnia in esse a Deo. beneficio æternæ conseruationis. Quamuis enim omnia alia à Deo habuerint principium sui esse, quia ab eo creata, vel facta: multa tamen sine carent, & in æternum durabunt: quod à seipsis non habent, sed à Dei voluntate, illa conseruante: vt
Greg.16.mo. cap.12. ostendit Gregorius dicens, Omnia, quæ facta, vel creata sunt, principaliter non sunt: quia in semetipsis minimè subsistunt. Et nisi gubernantis manu teeantur, esse nequaquam possunt. Cuncta namque in illo subsistunt, à quo creata sunt. Cuncta quippe ex nihilo facta sunt: eorũque essentia ad nihilum tenderet, nisi ea auctor omnium manu regiminis teneret. Omnia itaque, quæ creata sunt, per se nec subsistere prævalent, nec moueri. Sed intantum subsistunt, inquantum vt esse debeant acceperunt: intantum mouentur, inquantum occulto instinctu disponuntur &c. Quibusdam ergo dat Deus temporale, aliquibus autem esse sempiternum. Corporibus autem cœlestibus dedit esse sempiternum, quia illa sunt incorrupti bilia. Vnde quòd perpetuò maneant, non à se, sed à præcepto creatoris habent. Et hoc est quod ait, *Statuit ea in æternum* &c. id est, ordinauit illa mansura in æternum *Et præceptum posuit, vt ipsum semper laudarent: quod præceptum non præteribit,* quia scilicet semper laudant Deum, & semper laudabunt. Sed ad quid ista dicit Psalmista, nisi vt mentes nostras erigat ad sanctorũ angelorum societatem, & ad habitationem cœlorum affectandam: vbi nulla occupatio, nisi Deum laudare, Deum videre, & amare? Vnde hic August. *Statuit ea in æternum* &c. Omnia cœlestia, omnia superiora, virtutes omnes, atque angeli ciuitatem quandam supernam, & beatam faciunt. Vnde quia peregrinamur adhuc, miseri sumus: & quia ibi redituri, in spe beati sumus: quæ ciuitas in æternum est mansura, quoniã statuit ea in æternum & in sæculum sæculi: præceptum posuit, & nõ præteribit. Sed quale præceptum putatis habere cœlestia, & sanctos angelos, nisi vt laudent Deum? Beati quo-
Laudare Deũ est totũ officiũ beatorum. rum est hoc negocium laudare Deum. Non arant, non seminant, non metunt, non coquunt. Hæc enim sunt opera necessitatis: ibi autem nulla necessitas. Non furantur, non adulterãtur. Hæc enim
Matth.25. sunt opera iniquitatis: ibi nulla iniquitas. Non frangunt panem esurienti: non vestiunt nudum: non sepeliunt mortuum. Opera sunt ista misericordiæ. Ibi autem nulla miseria, in qua fiat misericordia: beati enim sunt, Erimus & nos sic. Et quid sumus nisi mortales, abiecti, terra, cinis? Sed qui promisit, omnipotens est. Aut verò pro minimo habet Deus hominem: propter quem mori voluit
Vitæ æternæ spes est habẽda. vnicum filium suum. Attendamus ergo ad dilectionem Dei, & promissionem: pro qua complenda tales arras accepimus, tenemus mortem Christi: tenemus sanguinem Christi. Venit enim Christus suscipere mortem nostram, & promittere nobis vitã suam. O homo mortalis, quid tibi promisit Deus? quia victurus es in æternum? Nõ credis? crede: quia plus est quod iam fecit, quàm quod promisit. Quid enim fecit? Mortuus est pro te, vt viuas cum illo, viuas cum angelis, viuas cũ virtutibus, viuas in cœlestibus: & hoc in æternum: quia statuit in æternum &c. præceptum posuit & non præteribit: quia quod promisit, quod disposuit, adimplebit.

Laudate dominum, de terra dracones, & omnes abyssi. 2573.

Consequenter hic ad laudem Dei inuitat inferiora. Et primò inuitantur creaturæ irrationales: secundò creaturæ rationales: ibi, *Reges terræ.* Prima in duas: quia primò omnia elementa inuitantur: secundò ad elementa terræ magis declarandum reuertitur: ibi, *Montes, & omnes colles.* Prima in duas: quia primò tangit duo elementa inferiora: secundò alia duo superiora: ibi, *Ignis.* Primò ergo inuitat elementum terræ, & aquæ ad Dei laudem: & primò terræ, dicens, *Laudate dominum de terra:* id est, omnia, quæ sunt de terra, vel quæ in terra oriuntur: laudate dominum de terra

Universidad de Deusto
Biblioteca

dracones. Et aliqui dicunt dracones pertinere ad elementum aquæ: aliqui ad elemẽtum terræ. Nam quidam dicunt, quòd draco est serpes magnus, qui cum elephante prælietur, & ipsum superat. Et sic draco habitat in terra, & ad terrã pertinet. Alij dicunt autem quòd hic draco est quidam piscis magnus: qui alio nomine cete dicitur. V de quod nos habemus Genes. 1. Creauit Deus cete grandia: in Hebræo habetur, Creauit Deus dracones magnos. Si ergo hic draco sit animal terrenum: tunc pũctus istius versus est post dracones: vt sit sensus, *Laudate dominum dracones de terra.* Si autem sit piscis marinus, tunc punctus est ante dracones: quia dracones spectant ad elementum aquæ: de quo subditur, *Et omnes abyssi:* vt sit sensus, *Laudate dominum de terra:* quo ad elementum terræ: & consequenter, *dracones, & omnes abyssi:* quo ad elementum aquæ. Et quia communiter iste versus habet punctum ante ly *dracones:* ideo melius est vt ly *draco* hic sit piscis, siue cete. Abyssi autem dicuntur hic loca profunda maris Oceani: vbi habitant cete grandia, quæ hic dicuntur dracones. Augustinus autem hic accipit draconem pro serpente: qui scilicet est maioris statutæ quàm aliquod animal, quod versetur in terra. Similiter per abyssum intelligit nõ solùm profunditatem aquarum, sed etiam omnia, quæ pertinent ad istum aërem caliginosum. Vnde ait, *Laudate dominum de terra:* modò audi terrestria, *Dracones, & omnes abyssi.* Abyssi sunt profunditates aquarum, maria omnia: & nubilosus aër iste ad abyssum pertinet, vbi nubes, venti, tempestates, pluuia, tonitrua: grandines, nix: & quicquid vult Deus super terram fieri de isto humido, & caliginoso aëre: totum hoc terræ nomine appellauit, quia omnia ista fiunt prope terram. Aliquando enim sunt homines in cacuminibus montium, & nubes sub se vident: & fiunt plerumque pluuiæ. Dracones autem circa aquam versantur, de speluncis prodeunt, feruntur in aëre, concitatur propter eos aër. Magna enim animalia sunt dracones: maiora non sunt super terram. Ab istis ergo incipit in terris, dicens, *Laudate dominum, de terra dracones, & omnes abyssi.* Sed quomodo ista laudant Deum? Nos enim considerantes dracones, & abyssos, attendimus ipsorum artificem, & miramur dracones, & abyssos, dicentes, Magnus est Deus, qui hæc fecit. Tunc dracones, & abyssi laudant Deum, vocibus nostris. Mysticè autem per dracones intellige superbos: vt ostendit Greg. dicens, Quid draconum nomine nisi malitiosorũ hominum vita signatur? de quibus per prophetam dicitur, Traxerũt ventũ quasi dracones. Peruersi enim ventum quasi dracones trahunt, cùm malitiosa superbia inflantur. Dracones ergo tũc laudãt, quando peruersi conuertuntur, & efficiuntur iusti: sicut fecit olim elatus, & inflatus Saulus. Per abyssum autẽ intellige occulta Dei iudicia: de quibus Psal. 35. Iudicia Dei abyssus multa. Quę Deum laudant, cum homines in admirationem diuinæ sapientiæ extollunt: vt puta quando latro in fine pœnitet, & Apostolos præcedit ad regnum: quando Apostolus Iudas in fine desperat: & intrat æternum supplicium.

Draco quid sit.

Abyssus quid sit.

Draco significat superbos. Greg. 20. mo. c. 29.

2574. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum eius.

Hic agit de duobus elementis superioribus: scilicet igne, & aëre. Hic enim antè subintelligitur *Laudate Deum ignis* &c. Ignis est enim elementũ superius, quo sphæra aëris circũdatur. Et cõsequenter descendit ad elementum aëris, dicens, *Grando, nix, glacies, spiritus procellarum:* id est, venti, qui in aëre generantur, quibus procellę, & tempestates in mari generantur. Omnia enim ista laudãt Deum: quia faciũt, quod Deus iubet illa facere. Vnde si ista aliquibus stultis casu videantur agitari: non tamẽ recedunt à præcepto creatoris. Et hoc est, quod dicit, *Quæ faciunt verbũ eius.* Ignis enim laudat Deũ, si consideres eius naturam. nam est capacitatis infinitæ, & nũquam dicit. Sufficit. combustibili appositio, nõ saturatur: sed ampliora combustibilia desiderat. Ignis liquida, & fluida cõsolidat: dura emollit: metalla purgat, & meliora reddit: quædam in meliorem formam commutat, vt cineres in vitrum, & lapides in metallũ, & multa alia mirabilia facit: quæ considerando, ad laudem sui creatoris inducimur. De his autem, quæ generantur in aëre dicit, *Grando, nix, glacies, spiritus procellarum.* Ista enim Deũ laudant, si consideres eorum naturam: quomodo nutu Dei, grando frigiditate induratur: nix frigiditate nõ induratur, sed mollis descendit: quomodo venti generantur. quæ tamen omnia fiunt iuxta Dei dispositionem, & ordinationem. Ideo ait, *Quæ faciunt verbum eius.* Sed multis videtur, quòd ista ordinatione Dei non disponantur: quia eis videntur non bene disposita: vt puta dicunt, Si Deus plueret, nunquid plueret in mare? qualis esset Dei prouidentia? Terra sitit, & mare compluitur. Si Deus fulmina emitteret, quæ prouidentia: quia aliquando percutiunt montem, & non percutiũt latronẽ? Et similia stulti cogitant, arguentes quòd ista non fiunt prouidentia Dei. Sed attende, quòd ignis, grãdo, nix, glacies, & spiritus procellarum, omnia faciunt verbũ eius: quia non mouentur, nisi nutu, & præcepto diuino. Si autem quæras, quare sic facit: dico, quia vult. Si autem quęras, quare sic vult: fatuè quæris, quia Dei voluntas causam non habet: & ideo quare sic vult, causa assignari non potest. Sed firmiter credẽdum, quòd quia summè bonus, summè iũstus: quòd etiã omnia bene, & iustè vult, & disponit. Et, si non intelligis, quomodo in istis bene velit, roga vt intelligas. Si enim cæcus non videt solem, nũquid sol est increpandus? Vel mysticè, ignis, id est, igne auaritiæ accensi: grando, duri, & obstinati: nix, glacies &c. id est, mali, & frigidi, faciunt verbum eius: quia aliquando ex talibus sibi facit electos. vide ver. 2563. 2564. Et sic habet Deus thesauros grandinis & niuis: vide Greg. li. 29. mor.

Gubernat Deus omnia etiã insferiora.

Greg. 29. mo. c. 10. & 11. & 12.

Montes, & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri. 2575.

Hic reuertitur ad tractandum de elemento terræ. Aliqua enim pertinent ad terram intrinsecè: sicut illa, quæ sunt ipsa terra, & illa, quæ adhęrẽt terræ. Aliqua verò extrinsecè pertinẽt ad terram: sicut illa quæ mouentur in terra. Et primò agit de primis: secundò de secundis: ibi, *Bestiæ.* Quantum ad primum, inuitat montes, & colles. Montes enim dicuntur maiores altitudines terræ: sed colles sunt minores. Montes enim, & colles laudant Deum, quia si considerentur, ad laudem conditoris nos inducunt. aliqui enim montes sunt ita alti, quòd ibi non ascendunt peregrinæ aëris impressiones: ibi non est pluuia, non nubes, non venti: & habent

Montes alti quidam sunt.

Nota de tanta altitudine quorundam.

montiũ, quòd ibi non sint venti, nõ nubes, non pluuiæ.

habent aërem tantæ subtilitatis, quòd ibi homo non potest respirare: sed in illis ascendentes philosophi causa philosophandi, secum portant aquam & spongiam: vt spongiis in aquam missis, & ori applicatis attrahant aerem grossiorem ad refrigerium pectoris, vt ibi aliquantulum respirare possint. Et talis est mons Olympus in Macedonia: qui est tantæ altitudinis, vt in eius cacumine nec ventus sentiatur, nec nubes ibidem ascendant: quia excedit istum aerem humidum in quo aues cœli volitant. Ad quæ probandum ibi ascẽdentes aliquas literas in puluere scribebant, vel figuras faciebant, quas alio anno integras inueniebant. Quod fieri non posset, si locus ille ventis, vel pluuiis impeteretur. Tales ergo montes nónne laudant Deũ, si cõsideres, quòd terra, quæ est corpus graue, in altum tantum eleuetur, vt omnes impressiones aeris trãscẽdat? Sequitur, *Et omnes colles.* Hoc ad idem tẽdit. Nam colles sunt montes, non tamen tantũ excelsi. Mysticè autem per montes, & colles significantur alti, & superbi: qui tamen quandoque à Deo tacti conuertuntur, & Deum laudãt: sicut dicitur in alio Psalmo, Tange montes, & fumigabunt: vide versic.

Semen paruũ magnã arborem generat. Greg 6. mor. cap. 6.

2503. Sequitur, *Ligna fructifera, & omnes cedri.* Verè enim ista laudant Deum, si diligenter considerentur. Nam vt ait Gregorius, Quis enim ab vno grano seminis surgere crederet immensam arborem: nisi certum hoc per experimentum teneret? In tanta namque vnius grani paruitate, vbi penè nullam vides similitudinem, ibi latet ligni duricia: & ligni tenerior vel durior medulla, asperitas corticis, viriditas radicis, sapor fructuum, suauitas odorum, diuersitas colorum, mollicies foliorũ. Et tamen quia hæc per experimentum nouimus ex vno grano seminis prodire: hæc omnia non dubitamus. Quid ergo mirum si ligna fructifera laudant dominum? Sequitur, *Et omnes cedri.* In cedris etiam apparet mirabile, vt paruus ramusculus cedri producat multas cedros maximę quantitatis. tantique ponderis, vt si vnus solùm illorum præcisus fuerit ab arbore, & filo appensus fuerit, statim propter magnũ pondus frangatur ramus: qui non præcisus leuiter quãplures sustinet. Hæc enim mirabilia in istis rebus experimentaliter visa, nos ad considerationem artificis etigunt, & laudem. Vel mysticè per arbores fructuosas intellige bonos, qui bonis fructibus operum, & laudibus Dei semper se occupant. Et per cedros altas, intellige bonos prelatos: vide in litera Cedrus, parte quinta.

2576. Bestiæ, & vniuersa pecora, serpentes, & volucres pennatæ.

Hic agit de iis, quæ mouẽtur in terra. Quæ omnia in quatuor genera diuidit, dicens, *Bestiæ:* & hoc quantum ad animalia siluestria. Nam bestię dicuntur quasi vastiæ. *Pecora,* quantum ad animalia domestica, & vtilia. *Serpentes,* quantum ad animalia repentia, quę pedibus carent, sed corpore reptant super terram. *Et volucres pennatæ,* quãtum ad animalia volatilia, quæ etiam de terra pascuntur. In quolibet enim genere istorũ reperies mirabilia, ex quibus conditoris laus educitur. Considera nõ solùm animalia magni corporis, vt dracones, elephãtes, qui castra, & tot armatos homines portant: leones, qui solo rugitu cæteras bestias terrent: in quibus mirabilis artifex cognoscitur Deus. Sed quod plus est admiratione dignum, considera araneam, cum qua industria subtilissima fila de se producit: cum quanto subtili artificio subtilissimam telam facit, & fila tam tenuissima non frangit, quod nullus hominum facere posset. Quis hoc araneam docuit facere, nisi Deus, qui ei dedit naturam? Considera pulicem, tam paruum animal. Quis non miretur, si attendat quàm ordinatè disposita sunt pulicis membra, vel culicis, vt habeant ordinem suum? habent vitam suam: habent motum suum. Vnam bestiolam breuem, & minutissimam considera quã volueris: si cõsideres ordinem membrorum ipsius, & animationem vitæ, qua mouetur: fugit mortem, amat vitam: appetit voluptates, fugit molestias. Quis dedit aculeum pulici, quo sanguinem sugat, quatenus fistula est, qua sorbet? Quis disposuit ista, nisi conditor omnium Deus? Expauescis considerando: quid in consideratione magnorum facturi sumus, nisi in omnibus laudare artificem, laudare conditorem? Et hoc est quod ait, *Bestiæ, & vniuersa pecora: serpentes, & volucres pennatæ:* supple laudate dominum: quia nobis materiam laudis conserunt.

Aranea & pulex Deum laudant, & omnia animalia.

Reges terrę, & omnes populi: principes, & omnes iudices terræ. 2577.

Hic consequenter descendit ad inuitandum rationales creaturas ad Dei laudem. Et primò homines ad Dei laudem inuitat: secundò huius inuitationis rationem assignat: ibi, *Iuuenes.* Quantum ad primum, inuitat primò maiores, & prælatos, dicẽs, *Reges terræ:* supple laudate eum. Per reges terræ intelligit omnes, qui alios habẽt regere, & aliis præesse. Et isti maximè laudare Deum bonis operibus debent: quia ipsorum vita exemplum est subditorũ. Vnde si bene agunt, subditi in ipsis bene agunt: &, si malè, & subditi malè. Et hinc est, quòd peccata regum, & prælatorum, cæteris grauiora sunt peccatis subditorum. Nota ergo, quòd omnes prælati reges dicuntur: vide vers. 1063. Item quòd quilibet iustus dicitur rex: versi. 998. Consequenter inuitat subditos, dicẽs, *Et omnes populi.* Quid autem propriè sit populus, vide versic. 816. Et nota quòd populus multiplex laudat Deum. Vnde dicitur Psalm. 116. Laudate dominum omnes gẽtes: laudate eum omnes populi. vide ver. 2046. Et quia maius est periculum in prælatis, & rectoribus, quãdo Deum non laudant suis operibus bonis, vt dictũ est: ideo ipsos iterum inuitat, vt eis laudem Dei magis imprimat: dicens, *Principes, & omnes iudices terræ:* supple, laudate Deum.

Iuuenes, & virgines, senes cum iunioribus laudent nomen domini: quia exaltatum est nomen eius solius. 2578.

Hic rationem assignat diuinæ laudis: scilicet in fine versiculi, dicens, *quia exaltatum est* &c. Primò tamen præmittit generalem omnium inuitationem, dicens, *Iuuenes, & virgines.* Et assignat duplicem rationem laudis diuinæ. prima est Dei nominis exaltatio: secunda est verbi incarnatio: ibi, *Hymnus omnibus.* Quantum ergo ad primum, primò præmittit generalem omnium inuitationem, dicens, *Iuuenes, & virgines:* supple laudẽt Deum. Hic loquitur de iuuenibus, & virginibus pro ætate, & corporis integritate: similiter & de senioribus. Vel accipit iuuenes pro illis, qui sunt fortes, ac stabiles in fide, modo quo de iuuenibus loquitur Ioannes Apostolus,

Iuuenes significant fortes in fide.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1. Ioan. 2. *Virgines sunt integrè mẽtes, licet non corpore.*

dicens, Scribo vobis iuuenes: quia fortes estis, & verbum Dei manet in vobis, & vicistis malignum. Virgines autem accipit pro integritate non carnis, sed mentis: sicut loquitur Apostolus, dicens de ecclesia, Despondi enim vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. Et tamen certum est, quòd nõ omnes de ecclesia sunt carne virgines, sed mente: vt Petrus, qui vxorem habuit, & filios. Senes autem accipit, non solum ætate, sed omni prudentia, & maturitate: ad modum loquendi scripturæ, dicentis, Senectus enim venerabilis est non diuturna, neque annorum numero computata: sed ætas senectutis, vita immaculata. Vel aliter: hic Psal. præuidit illud mirabile spectaculum pro confessione, & laude Dei factum: quando scilicet illa venerabilis mater antiqua cum septem suis filiis iuuenibus sesponte tradidit morti. de quo seriosè dicitur 2. Machab 7. vide ibi historiam multum deuotam, & notabilem. Consequenter allegat causam dictæ laudis diuinæ: quę est Dei exaltatio, dicens, *Quia exaltatum est nomen eius solius.* Deus enim solus ab omnibus gentibus est exaltatus: non quidem in se, sed in cordibus nostris: sicut dicimus Deum magnificari, quando magnificatur in nobis. Vnde Psal. 45. Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Vel hic loquitur de verbo incarnato: cuius nomen super omne nomen fuit exaltatum ratione humilitatis: vt dicitur ad Phil. 2. Propter quod & Deus exaltauit illũ, & dedit illi nomen, quod est super omne nomen &c. Si autem quæras quomodo solus Deus sit exaltatus: respondet Psalmista, quia omnis creatura in cœlo, & in terra Deum laudat, & confitetur: vt patet ex prædictis. Et hoc est, quod subditur,

Sap. 4.

Exaltatus dicitur Deus.

2579. Confessio eius super cœlum, & terram: & exaltauit cornu populi sui.

Hoc est dictu, Confessio laudis ipsius sit ab omni creatura, quæ habitat in cœlo & in terra: quia omnis creatura tã cœlestis quàm terrestris, vel per se laudat dominum: vt puta creatura rationalis: vel per alios, quia si est creatura irrationalis vel insensibilis, dat creaturis rationabilibus materiam laudandi Deum: vt patet ex prædictis. Sic enim istum passum exponit Augu. dicens, *Confessio eius* &c. hoc ideo, quia omnia Deum confitentur, omnia Deum clamant, omnium pulchritudo quodammodo eorum vox est confitentium Deum. Clamat cœlum Deo dicens, Tu me fecisti: non ego me feci. Clamat terra, Tu me cõdidisti: non ego. Sed quomodo clamant ista? quomodo considerantur. & hoc inuenitur. Ex tua consideratione clamãt: ex voce tua clamant. vnde confessio eius in cœlo & terra. Attende cœlum: pulchrum est. Attende terram: pulchra est. Vtrunque simul valde pulchrum est. Ipse ista fecit: ipse regit: ipsius nutu gubernãtur. Ergo omnia ista laudant illum, siue in situ, siue in motu: siue de terra deorsum, siue in cœlo sursum: siue in vetustate, siue in renouatione. Cum vides hæc & gaudes, & attolleris in artificem, & inuisibilia eius per ea, quę sunt facta contueris: tunc confessio eius est super cœlũ, & terram: id est, cõfiteris ei de rebus cœlestibus, & de rebus terrenis. Et ideo quia ipse fecit omnia, & melius illo non est aliquid: ideo quicquid tibi in his placet, minus est quàm ipse. Nõ ergo ita tibi placeat, quod fecit, vt recedas ab eo, qui fecit. Sed si amas, quod ipse fecit, multo magis ama eum qui hoc fecit. Si pulchra sunt, quæ fecit, quanto pulchrior est, qui fecit? Sequitur, *Et exaltauit cornu populi sui.* Hic enim incipit secunda ratio laudis diuinæ: quã diuidendo sic assignabo in versu sequenti. Hic enim notatur Christi incarnatio: pro qua omnis creatura Deum laudare tenetur, & maximè homo: quia per hanc natura humana est suprà modum exaltata. Et propter hoc Christus dicitur cornu, & in antiquo testamento & in nouo. Vnde Zacharias habita reuelatione de Christi incarnatione propinqua: dixit de Christo, Et erexit nobis cornu salutis in domo Dauid pueri sui: Lucæ 2. Similiter & in antiquo testamento Anna mater Samuel propheranit de hoc, dicens, Dabit imperium regi suo, & sublimauit cornu Christi sui. Fuit etiam ista incarnatio cœlestibus, scilicet angelis, valde iocũda. Vnde lætantes cantauerunt, dicentes, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax &c. Vel aliter: vt per cornu intelligatur multitudo electorum, qui exaltantur à Christo: nõ quidem in præsenti, sed in futuro: quia præsens tempus non multum discernit bonos à malis: sed bene futurũ. Quòd cornu significet iustos, vide ver. 1993. Et hunc sensum hic notat Augustin. dicens, *Et exaltauit cornu populi sui.* Hoc ostendit in futuro, quando venerit ipse dominus. Tunc enim erit æstus nostra. Modò enim fructus per hybernum in radice non apparet. Attenditis enim quasi aridas arbores per hyemem. Qui non nouit videre, aridam in hyeme putat vitem: & illa quæ vere æstuat, & illa quæ viuit in radice, similes sunt ambæ per hyemem. Illa tamen viuit, & ista mortua est. Sed illius vita & istius mors in abscondito est. Æstas procedit, vita illius clarificatur: mors illius manifestatur: procedit honor foliorum: fœcũditas fructuum: vestitur vitis in facie ex eo quod habet in radice. Ergo & modò, fratres, & nos similes sumus aliis hominibus. Quomodo enim nascuntur, manducant, bibunt, & vestiuntur, transigunt vitam istam: sic & sancti. Aliquando ipsa res decipit homines, & dicũt, Ecce quia cœpit ille esse Christianus: nunquid non ei dolet caput, aut quia Christianus est, quid habet plus me? O vitis arida, attendis iuxta te vitem nudam in hyberno? Sed veniet dominus honor noster, qui latebat in radice: & tunc exaltabit cornu populi sui: scilicet post captiuitatem, in qua mortaliter viuimus. Et ideo ait Apostolus, Nolite ante tempus iudicare, donec veniat dominus, & illuminet absc̃dita tenebrarum: & tunc laus erit vniquique à Deo. Sed dicis mihi, Vbi est radix mea? vbi fructus meus. Si credis, nosti vbi sit radix tua. Ibi est enim vbi est fides tua, vbi spes, vbi charitas tua. Ait enim Apostolus, Mortui enim estis: quia quasi per hyemem mortui apparebant. Audi quia viuunt: Et vita vestra (inquit) cum Christo absc̃dita est. Ecce vbi habes radicem. Quando ergo ornaberis? quando fœcũdaberis fructu? Audi & sequentia. Cum Christus apparuerit vita vestra: tũc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Et tunc exaltabit cornu populi sui.

Cornu dicitur Christus incarnatus.

1. Reg. 2.

Luc. 2.

Cornu significat iustos qui in futuro exaltabuntur.

1. Cor. 4.

Col. 3.

Cõfitetur & laudat Deus omnis creatura.

Hom. 1.

2580. Hymnus omnibus sanctis eius, filiis Israel, populo appropinquanti sibi.

Hic ponitur lætitia de Christi incarnatione, & natiuitate: quæ fuit non solùm angelis, sed etiã hominibus: & maximè populo Iudæorum debuit esse. Hoc ergo notans dicit, *Hymnus omnibus* &c. Hymnus enim significat Dei laudem cum cantico & exultatione. Ista autem laus fuit angelis sanctis: quod

PSALM. CXLIX.

2581. CAntate domino cãticum nouum: laus eius in ecclesia sanctorum.

Iste Psalmus talem habet titulum, *Alleluia.* Et est Alleluia idem quod Laudate Deum: vide in titulo Psalmi 104. Ex quo patet quòd iste Psalmus est quædam specialis laudatio Dei pro aliquo singulari eius beneficio. Sed quod sit illud, diuersitas est opinionum. Dicunt Hebræi, quòd est iste Psalmus quædam laus diuina pro victoria quam sibi expectant futuram in aduentu Messiæ: quem expectant futurum. Qui, vt dicunt carnaliter scripturas intelligentes, Messias cum venerit, subiiciet populo Iudæorum omnes reges, & omnes mundi nationes. Sic enim carnaliter intelligunt de Christo dictum illud Ezec. 37. Erit rex vnus omnibus imperans. Et ad hoc videtur satis concordare litera huius Psalmi, dicens, *Ad faciendam vindictam in nationibus* &c. *ad alligandos reges eorum* &c. Sed nobis fidelibus patet, quòd ista expositio est erronea: quia iam venit Messias, nec populo Iudæorum carnaliter regna mundi subiecit: sed magis econtra propter incredulitatem illorum ipsi Iudæi aliis vsque hodie manent subiecti. Aliter ergo dicẽdum est: scilicet quòd iste Psalmus est quędam specialis laus Dei pro victoria, quam fideles habituri sunt in secundo Christi aduentu ad iudicium. Qu'a tunc omnes tyranni, & Christi, ac mẽbrorum eius persecutores, qui Christi membra laniauerũt in terris, Christo apertè subiicientur: & ab ipso damnati detrudentur in infernum. Sãcti autem, & Christi membra cum Christo regnabunt in æternum. Et hoc Psalmista præuidẽs in spiritu, de tanta victoria præuisa laudans Deum, fecit istum Psalmum. Quis autem fuerit iste Psalmista, ignoratur, secundum opinionem communem Hieronymi. Quod dico, quia secundum opinionem Augustt, Dauid fecit omnes Psalmos: secutus sum autem hucusque opinionem Hiero. Intentionem mouet laudare Deum pro beneficio gloriæ futurę. Quibus visis, accedo ad diuisionem Psalmi, qui diuiditur in duas partes: quia primò omnes electi ad laudem Dei inuitantur: secundò ad hoc rationes assignantur: ibi, *Quia beneplacitum.* Prima pars diuiditur in tres: quia primò omnes electi ad laudem Dei inuitantur: secundò obiectum laudis specialiter explicatur: ibi, *lætetur Israel:* tertiò modus laudis demonstratur: ibi, *Laudẽt nomen eius.* Quãtum ergo ad primum, omnes electos generaliter ad Dei laudẽ prouocat, dicẽs, *Cãtate domino canticum nouum.* Quid autem sit cantare domino, vide ver. 1145. 1146. 1244. Quid autem sit canticum nouum, vide versi. 1643. Cantat ergo canticum nouum, qui renouatus in Christo, Christum laudat: qui sua laude quæ rit æterna, quæ non veterascunt: non temporalia, quæ quotidie senescunt, & antiquantur. Quod hic ostendit Aug. dicens, *Cantate domino canticum nouum.* Vetus homo, vetus canticum: nouus homo, nouũ canticum. In veteri testamento, promissiones sunt temporales, & terrenæ. Quisquis terrena diligit, vetus canticum cantat. Qui ergo vult cantare canticum nouum, diligat æterna: quæ semper fuerũt & semper sunt noua. Nũquid vita æterna modo nata est? vita æterna est ipse Christus: & secundũ deitatẽ non modò natus est, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: omnia per ipsum facta sunt. Si ergo per Christum

Canticũ nouũ quid est.

Ioan. 1.

quod notat dicens, *Hymnus omnibus sanctis eius.* Vbi nota, quòd nomine sanctorum absolutè, quandoque in scriptura ipsi beati angeli intelliguntur. Sic enim quando dominus descendit in monte Sinai ad dandam legem, multitudo magna angelorum cum ipso descendit: qui absolutè sanctorum nomine appellantur. Vnde dicitur Deu. 33. Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: & cum eo sanctorum milia: scilicet angelorum, & in dextera eius ignea lex. Notans ergo per sanctos, ipsos angelos dicit, *Hymnus omnibus sanctis eius.* Et quia Christi aduentus non solùm angelis debuit esse iocundus, sed etiam ipsis hominibus, & maximè ipsis Iudæis, qui præ aliis sibi appropinquabant: quia de ipsis secundum carnem natus est. Ideo subdit, *Filij Israel, populo appropinquanti sibi:* supple etiam est hymnus. Appropinquabat enim sibi populus Israel, & maximè Iudæorum: quia gloriosa virgo Maria, de qua nostram humanitatem assumpsit, fuit de tribu Iuda. Quid autem propriè sit hymnus, hic ostendit Aug. dicens, Hymnus est cantus cum laude Dei. Si laudas Deum, & non cantas, non dicis hymnum: si cantas, & non laudas, non dicis hymnum. Si laudas aliquid, quod non pertinet ad laudem Dei, etiam si cantando laudas: non dicis hymnum. Hymnus ergo tria continet: scilicet cantum, & laudem Dei. Sic ergo laus Dei cũ cantico hymnus dicitur. Item notandum, quòd aliter per sanctos, & filios Israel intelligit omnes iustos: qui modò in hac valle lacrymarum hymnũ Deo dicunt, sed in futuro hymnum æternum à Deo sunt accepturi. Vnde hic ait Augu. *Hymnus omnibus sanctis eius:* hoc est, dicant electi Dei hymnum Deo: quia hoc est quod accepturi sunt in fine hymnum sempiternum. Et hoc est, quod alibi dicit Psalmista, Sacrificium laudis honorificabit me: & ibi est via qua ostendam salutare Dei. Et beati, qui habitant in domo tua, domine: in sæcula sæculorum laudabunt te. Sed qui sunt sancti eius, nisi filij Israel? nõ quidem filij Israel secundum carnem, sed secundum fidem. Vnde hic Aug. Nemo dicat, Non sum filius Israel. Ne putetis Iudæos filios Israel esse: & non nos. Sed audeo dicere, quòd illi nõ sunt: & nos sumus. Et audite quare. Quia maior est natus secundũ spiritũ, quàm secundũ carnẽ. Vnde enim Israel? quia Isaac ex Abraham: Israel ex Isaac. Quomodo autẽ placuit Deo Abraham? Certè quia credidit Abraham Deo: & reputatum est illi ad iustitiam. Quisquis imitatus fuerit Abraham, filius est Abrahæ. Quisquis degenerauerit à fide Abrahæ: perdidit progeniem Abrahæ. Iudæi degenerauerunt, progeniem perdiderunt: imitati sumus nos, inuenimus nos. Audi, quia perdiderunt. Illis enim dicentibus Christo, Filij Abrahæ sumus: illis ait dominus, Si filij Abrahæ essetis: opera Abrahæ fecissetis. Si ergo perdiderunt quòd filij sunt Abrahæ, inuenimus nos vt filij simus Abrahæ: quia credendo quod illi non credendo amiserunt, inuenimus. Nam semen Abrahæ Christus: & in Christo nos sumus: & ex Israel populus. de quo populo Maria: de qua Maria Christus: in quo Christo nos: ergo & nos filij Israel. Vnde qui sunt filij Israel, ostendit Psalmista dicens, *Filijs Israel populo appropinquanti sibi.* Qui appropinquãt Deo, illi sunt filij Israel. Iusti autem solùm corde appropinquant Deo: licet mali quandoque verbis, sed corde sunt longè: dicente propheta, Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me.

Hymnus quid sit.

Psal. 49.

Psal. 83.

Filij Israel sunt omnes fideles.

Fideles sũt filij Abrae, non Iudæi.

Gen. 15.

Gal. 3.

Ioan. 8.

Esa. 29. Matt. 15.

Universidad de Deusto Biblioteca

stum omnia facta sunt, quid est ipse, nisi æternus? A Sed nos delapsi in peccatum peruenimus ad vetustatem. Inueterauit homo per peccatum: sed innouatur per gratiam. Omnes ergo, qui innouantur in Christo, vt ad vitā æternā incipiant pertinere, cāticum nouū cātent. Et hoc canticū pacis est, charitatis est. Propter quod alibi dicitur, Cantate domino canticum nouum: cantate domino omnis terra. Ex quo intelligitur, quòd qui cū omni terra nō cātat, canticū vetus cātat. Cū omni terra cantat, qui cum omnibus pacem mētis habet. Qui cum omni terra nō cātat, dicit quid vult linguis: sonet alleluia: dicat tota die, Auris mea nō inclinatur ad vocē cantātis: sed quęro mores operāris. Interrogo te, Quid cātas? Dicis, alleluia. Quid est alleluia? Dicis, laudate dominū. Veni simul, laudemus dominū. Si tu laudas Deum, & ego laudo Deum, quare in discordia sumus? Charitas laudat Deum, discordia blasphemat Deum. Et hoc est, quod subditur, *Laus eius in ecclesia sanctorū.* Quid est enim ecclesia sanctorū, nisi vnitas fidelium? Quid sit ecclesia, & quid synagoga, vide vers. 1406.

Pax & cōcordia facit cāticum nouum.

Discordia blasphemat Deum.

2582. Lætetur Israel in eo, qui fecit eum: & filiæ Sion exultent in rege suo.

Hic ostēdit specialiter quid sit nostrę laudis obiectū debitū: quia scilicet solus Deus, solus Christus: quia & Christus est Deus. Vbi nota, quòd Israel vel filij Israel dicūtur propriè nō Iudæi, sed fideles qui fidē Israel imitātur: vt dictū est ver. 258. Quis autē fecit Israel? quis fecit fideles, n si Christus in quo fidē accepimus? Et sic est sensus: *Lætetur Israel in eo, qui fecit eū:* id est, quilibet fidelis lætetur in Christo, qui fecit eū. Ipse etiā est qui fecit omnē creaturā: quia omnia per ipsum facta sunt. Quòd enim quilibet fidelis propriè dicatur Israel, immò & Iudæus, audi Apostolum dicentē, Nō enim qui in manifesto Iudæus, nec quæ in manifesto in carne est circūcisio: sed qui in abscōdito Iudęus est, & circūcisio cordis spiritu, non litera. Et hoc idē aliis verbis repetit, dicēs, *Et filiæ Sion exultēt in rege suo.* Quæ enim hic dicūtur filiæ Sion, n si omnes personæ fideles? nā Sion significat ecclesiam: vide ver. 101. 1138. 1336. 1351. Filij autem ecclesię dicuntur fideles. Qui autē est rex fidelių nisi Christus, qui in iudicio veniet in regali maiestate? Vnde & in iudicio rex dicitur, Matth. 25. Tūc dicet rex iis, qui à dextris eius erūt, Venite benedicti &c. Quid est ergo, *filiæ Sion exultent in rege suo,* nisi filij ecclesiæ exultēt in Christo iudice futuro? Vnde hic ait Aug. *Lætetur Israel.* Quòd dixit, *in eo qui fecit eū,* hoc est idem, quod *in rege suo.* Filius Dei fecit nos: factꝰ est inter nos. Et rex noster regit nos: quia creator noster fecit nos Christus, & verus rex, & verus sacerdos. Rex pugnauit pro nobis: sacerdos obtulit se pro nobis. Pugnauit pro nobis vt rex, quādo crucifixꝰ est, & de cruce sua, in qua erat fixꝰ, diabolū occidit: sacerdos autē, quia seipsum pro nobis obtulit Deo patri. Vnde de Christo rege dicitur Psal. 23. Qui's est iste rex gloriæ dominus fortis, & potēs: dominꝰ potēs in prælio, dominus virtutū: ipse est rex gloriæ. Vnde ꝙ Christꝰ rex noster dicatur, vide ver. 13. 379. 735. 744. 767 341. Item quòd omnis nostra lætitia in Christo debeat esse, vide versi. 155. 1666. Item nota quòd lætitia differt ab exultatione, quia lætitia stat in mēte: sed exultatio per actus exteriores ostēditur: vide ver. 92. 443. Itē quid sit exultatio in Deo, vide ver. 480. 531. Ex quibus omnibus patet, qualiter lætati, & exultare debemus in Christo.

Israel & Iudæus propriè est quilibet fidelis.

Rom. 2.

Christus est rex & sacerdos.

Laudent nomen eius in choro: in tympano, & psalterio psallant ei. 2583.

Hic ostenditur modus laudis diuinæ. Conditiones ergo laudis diuinæ sunt, primò quòd laudetur in choro: id est, in vnitate, & concordia. Nam chorus, secūdum grammaticos, est multitudo in sacris simul collecta: & dicitur à concordia, & vnitate. Et sic Deum laudare in choro, est ipsum in charitate, & concordia simul laudare. Et quantum ad hoc, dicit hic Augu. *Laudent nomen eius in choro.* Chorus est consensio cantantium. Si in choro cantamus, concorditer cantemus. In choro cantantium quisquis voce discrepauerit, offendit auditū, & perturbat chorum. Si vox inconuenienter cantantis disturbat auditum cātantium, quomodo non disturbat dissensus hæreticorum, dissensus discordārium animorum? Aut quomodo conturbat consensum chorus Christi? Totus namque mundus est chorus Christi, & ab oriente in occidentem cōsonat. Audi Psalmistam dicentē, A solis ortu vsque ad occasum, laudabile nomen domini. Laudēt ergo nomen eius in choro: hoc est in cōcordia charitatis & fidei. Sequitur, *in tympano, & psalterio psallant ei.* Per ista enim instrumenta Deus laudabatur antiquitus, non solum voce humana, sicut etiam hodie in festis cum voce humana ecclesia vtitur organo vel tubis: non quòd Deus delectetur in illo sono, sed vt tibi ostēdatur modus, quo Deum laudare debes: vt puta, per tympanū, quod fit de pelle mortui animalis, & extensa: & per psalterium, quod fit de chordis neruiceis desiccatis, significatur, quòd laudans Deum, debet carnem suā mortificare. Et sicut illa instrumēta pulsantur cum manibus, sic & laudās Deum voci mores suos, & opera debet cōcordare: vt non solùm Deū laudet voce, sed etiam manibus, & operibus, vt sit sensus totius versiculi: *Laudent nomen eius in choro* id est, in concordia morum: *& in tympano,* id est, in mortificatione carnis: *& psalterio,* id est, in spirituali operatione, *psallant ei.* Et ad hunc intellectum loquitur hic Aug. dicens, *Laudent nomen eius in choro, in tympano* &c. Quare assumit tympanum, & psalterium? vt non sola vox lauder, sed etiam opera. Quando enim assumitur tympanum, & psalterium, manus concinunt voci. Sic & tu si quando cantas alleluia, porrigas & panem esurienti, vestias nudum, suscipias peregrinum: tunc non sola vox sonat, sed & manus cōsonat, quia verbis facta concordant. Et ipsum mysterium tympani, & psalterij non est tacendum. In tympano corium extenditur: in psalterio chordæ extenduntur: in vtroque caro crucifigitur. Quàm bene psallebat in tympano & psalterio, qui dicebat, Mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Ipsum psalterium, & tympanum te vult tollere, qui amat canticum nouum: qui tibi dicit, Qui vult meus esse discipulus, abneget semet ipsum & tollat crucem suam, & sequatur me: non dimittat psalterium suum, nō dimittat tympanum suum. Extēdatur in ligno, & exsiccetur à concupiscentia carnis. Nerui quanto plus fuerint extenti, tanto acutius sonant. Pellis quanto plus fuerit desiccata; tāto acutius sonat. De tympano quod pœnitentiam significat, vide versic. 1074. Quid autem sit psallere vel psalmus, vide versicul. 389. 708. 771. 772.

Chorus significat cōcordiā cantantium.

Psal. 118.

Tympanū & psalterium significāt carnis mortificationem.

Matth. 25.

Gal. 5.

Matth. 26.

Quia beneplacitum est domino in populo 2584.

populo suo: & exaltabit mansuetos in A salutem.

Hic consequenter adducit rationes laudis diuinæ: quæ in hoc fundatur, quòd Christus in vltimo iudicio adueniens, bonos præmiabit, deprimendo malos. Vnde boni expectantes suorum operū præmiationē in vltimo iudicio faciendam, hilarescunt: tamen scientes voluntatis vertibilitatem; aliqualiter timent. Et hoc ostendit Greg. dicēs, Omnis, qui bene viuit, audiens, quòd per extremum iudicium iusti ad regnum vocentur, hilarescit. Sed quia quædam mala adhuc ex reliquo considerat, hoc ipsum iudicium de quo exultare inchoat, appropinquare formidat. Vitam quippe suam bonis, malisque permixtam conspicit, & cogitationes suas aliquo modo spe, & timore confundit. Nā cum audit, quæ sint regni gaudia, mox mentem lætitia subleuat: & rursum cum respicit, quæ sint gehennæ tormēta, mox mētem formido perturbat, &c. Ex quibus apparet, quòd licèt ad iudicium futurum Christus malis valde terribilis erit: bonis tamē valde erit dulcis & suauis, quos vocabit ad regnū. Vnde & eorū præmia hic ostēdit Psalmista, & malorum supplicia. Et primò ponit primum: secundò secundum: ibi, *Ad faciendam.* Quantum ad primum, ostēdit tria præmia, vel tres cōditiones præmij beatorum: primò quòd iusti à Deo exaltabuntur: secundò à Deo beati sicabuntur: ibi, *Exaltabunt:* tertiò iudices Christo associabuntur: ibi, *Exaltationes Dei.* Quantum ergo ad primum, ipsi à Christo exaltabuntur, quia beneplacitū Christi erit in eis: vt scilicet eos diligat, & ipsis vniatur, & ipsi Deo. Et hoc notat, dicens, *Quia beneplacitum est dominꝰ in populo suo* &c. Licet enim omnes tam boni quàm mali sint generaliter populus: tamen iusti specialiter dicuntur populus Dei, quia illos singulariter custodit & regit. Nam ad verum regimen requiritur voluntas vtriusque, scilicet regentis, & recti: vt dicit Phil. 5. Pol. vide ver. 735. Iusti autem gaudent à Deo regi, sed non reprobi. Ideo iusti propriè Dei populum faciunt: de quibus dicit, *Beneplacitum est domino in populo suo.* In quibus sit beneplacitum domini, vide versic. 2558. Quæ omnia erunt in beatis: ergo. Et quòd beneplacitum suum sit in iustis, ostendit per effectum, dicens, *Exaltabit mansuetos in salutem.* Et dicuntur hic māsueti illi maximè, qui patienter sustinent persecutiones amore Dei: qui quanto hic deprimuntur, tanto amplius ibi exaltabuntur. Vel aliter, secundū transfationem Aug. hic dicitur, *Quoniā beneficit dominus in populo suo.* Quod declarat Aug. dicēs, Quid enim tam magnū beneficiū quàm mori pro impiis? quàm sanguine iusto delere chirographum peccatoris: Quid tam magnum beneficiū, quàm impiis dicere, Non spectat ad me, quod fuistis: estote quod non fuistis: Bēnefacit ergo dominus populo suo dimittendo peccata, promittendo vitam æternam. Benefacit, auersum conuertere. repugnantem adiuuare, vincētem coronare. Vnde sequitur, *Et exaltauit mansuetos in salutem.* Translatio Hieronymi habet, *Et exultauit.* Et trāslatio Aug. habet, *Et exultabit.* Quod ad idem redit: quia qui exaltantur à Deo, meritò exultāt. Dicit ergo, *Et exaltabit in mansuetos.* Exaltātur enim superbi, sed non in salutē. Mansueti exaltantur in salutē: superbi in mortē. Superbi enim seipsos exaltant, & dominus humiliat eos: māsueti autē seipsos humiliāt, & dominus illos exaltat. Quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur.

Iusti gaudēt de vltimo iudicio.

Gregor. 31. mor. c. 28.

Boni dicūtur populus Dei, non mali.

Beneficiū passionis Christi.

Exaltantur aliter superbi, & aliter mansueti.

Exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis. 2585.

Hic ostēdit, quòd in iudicio iusti à Deo beatificabūtur. Tunc enim animæ iustorum, scilicet post iudicium perfectè erunt beatæ. Quāuis enim etiam ante iudicium animæ sanctorum clarè Deum videant, & diligant perfectè: nondum tamen ad plenū sunt beatæ, propter desiderium naturale quod habēt resumendi corpora: quod ante iudicium nō cōplebitur, sed facto iudicio & corporibus resumptis, tūc perfectè erūt beatæ & quietatæ. Et hoc est, quod ait, *Exultabūt sancti in gloria:* quia tunc duplicē stolā habebūt: scilicet animæ, & corporis. Vnde *lætabuntur in cubilibus suis,* id est, in corporibus suis: quia animæ habitāt in corporibus, tāquā in cubilibus vel in habitaculis suis. Et nota differentiā inter exultationem bonorū, & malorū: primò quia iusti exultāt in operibus bonis, quia exultabūt sancti in gloria. Nā, vt hic ait glos. Gloria est bonorum actuū frequēs laudatio, de qua iusti lætabūtur. Sed econtra, mali exultāt in operibus malis. Prou. 2. Lętātur, cum malè fecerint, & exultāt in rebus pessimis. Boni exultāt in gutture, id est, in ore, in verbis bonis, cum laudāt Deū: sed mali, cum Deum blasphemāt. Psal. 51. Quid gloriaris in malitia? &c. Iusti exultant in cubilibus suis, id est, in corde de cōscientia bona: mali autē de iniquitate cōscientię. Eſa. 56. Ecce gaudiū, & lætitia, occidere vitulos, iugulare arietes. Iusti autē dicūt illud 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est, testimoniū cōscientiæ nostræ. Istū autē passum sic exponit Aug. quia iusti exultāt nō in fama aliorum & clamoribus quibus laudātur, sed in bonitate cōscientiæ dicēs, *Exultabunt sancti* &c. Nemo est qui nō amet gloriā. Sed quædā est gloria stultorū. s. popularis aura: quæ dicitur sic, quia habet illecebrā deceptionis, vt ad laudē suam quisque ab hominibus velit laudari & prædicari. Et propter istā gloriā res suas perdere vult, donando histrionibus, venatoribus, & cæteris similibus. Effundunt istis vires suas: non tātum patrimonij, sed etiā animi. Isti fastidiunt pauperē: quia non clamat populus, si pauper accipiat. Illi ergo vbi eis nō clamatur, nolūt erogare. Insana est gloria ista: reprehenditur à Christo, vt talibus dicat, A vobis non tantū accepi, quātum acceperunt histriones: & illis de meo dedistis. Ego autē nudus erā, & nō vestistis me. Quod enim vni ex minimis meis nō fecistis, nec mihi fecistis. Tales ergo quomodo exutiunt arcas, vt vestes histrionibus tribuant: sic exutiunt cōscientiam, vt nihil ibi habeant preciosum. Sancti autem non sic: sed exultabunt in gloria, lętabuntur in cubilibus suis: non in nugis, non in foris, nō in aliorum verbis: sed in cubilibus suis, id est, in cordibus suis: dicētes cū Apostolo, Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Est ergo quidā modus gloriandi in conscientia: vt scilicet noueris fidem tuam esse syncerā, spem tuam esse certam, charitatem tuā esse sine simulatione. Vel aliter: vbi nota, quòd multiplex est cubile, in quo iusti lætantur: scilicet cubile veritatis magisterialis, cubile asperitatis salutaris, cubile orationis virtualis, & cubile præmiationis æternalis. Et in istis cubilibus sancti lætantur.

Beatitudo sanctorū perfecta erit post iudicium.

Exultant & lætātur in diuersis boni & mali.

Gloria malorū est in laudibus hominum.

Histrionibus dare nō licet.

Matth. 25.

Gloria bonorū stat in conscientia.

2. Corint. 1.

Cubile multiplex, in quo sancti lætantur.

Exultationes Dei in gutture eorum, & gladij ancipites in manibus eorum. 2586.

Hic ostēdit, quòd sancti iudices Christo associabūtur. Suis enim electis ait Christus Matt. 19. Vos

Sācti iudicabunt malos.

Universidad de Deusto
Biblioteca

qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, iudicates, &c. Ad iudices autē spectat in manibus portare gladium, vt malos possint punire. In cuius figurā Salomon voles iudiciū inter duas meretrices facere, dixit, Afferte mihi gladiū. Sic ergo voles Psal. ostēdere sanctos cū Christo futuros iudices, dicit, *Exultationes Dei*, &c. Exultatio Dei tunc dicitur sententia data pro bonis, in quibus exultat se colligere quos sua morte redemit. Exultationes ergo Dei in gutture sanctorū: quia hāc sententiam bonorū sancti laudabūt: hac sancti exultabunt. Sed quo ad sententiā malorū dicit, *Et gladij ancipites*, &c. id est, ex vtraq; parte acuti: quia sancti ex vtraque parte sententiabunt malos: scilicet pronūciando animas ipsorū, & corpora ad æternum suppliciū. Dicit ergo, *Exultationes Dei in gutture eorū*: quia vox laudis & exultationis primò formatur in gutture. *Et gladij ancipites*, &c. scilicet ad damnādum malos in anima & corpore. Vel aliter: vt totum referatur ad statum vitæ præsentis iustorum. Iusti enim omne bonum quod habēt vel faciūt: non sibi, sed Deo attribuunt: & inde non seipsos, sed Deum laudant. Et hoc est exultationes Dei habere in gutture. Gladiū bis acutū, id est, verbū Dei in manibus tenēt: quia sacram scripturā operibus seruāt. Et istum modū ponit hic Aug. dicēs, *Exultationes Dei in gutture eorum*: id est, sic lætabūtur sancti in cubilibus suis, vt nō sibi tribuāt quòd boni sunt: sed illum laudent à quo acceperūt quod sunt: à quo vocantur, vt perueniant ad id quod nōdū sunt. Sequitur, *Et gladij ancipites*: ait Aug. Gladij ancipites sunt spathæ bis acutæ. Magnū habet hoc genus ferramēti mysteriū. Sermo enim Dei gladius est bis acutus. Vnde bis acutus? quia dicit de tēporalibus, dicit & de terrenis. In vtroque probat quod dicit Etenim illū quē ferit, separat à mundo. Hic est gladius, de quo dominus dicit, Non veni pacē mittere in terrā, sed gladiū. Attēde quomodo isto gladio venit separare. Separat enim sanctos ab impijs. Separat à te, quod te impedit: vt puta, filius vult seruire Deo, pater non vult: venit gladius sermonis Dei, & diuidit filiū à patre. Filia vult, mater non vult: gladio verbi Dei diuiduntur abinuicē. Venit gladius bis acutus, offert promissionem vitæ præsentis, & futuræ: temporalium consolationem, & spiritualium perfruitionem. Quicquid temporaliter nobis promittitur, ad vnā partem gladij pertinet: quicquid sempiternum, ad alteram partem. Hic gladius duo testamenta cōtinet: antiquum scilicet, & nouū. Vetus testamētum terrena promittebat: nouū, promittit æterna. In manibus ergo, non in linguis, gladij bis acuti tenentur: id est, in operibus, quia sermo Dei imperat esse faciendum.

3. Reg. 3.

Iusti bona sua tribuunt Deo.

Gladius bis acutus dicitur scriptura sacra.

Matth. 10.

Pater filiū à Dei seruitio impedire non potest.

2587. **Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis.**

Hic consequenter ostēdit supplicia malorum. Et diuiditur in duas partes: quia primò ponitur malorum condēnatio: secūdò cōdēnationis cōprobatio: ibi, *Vt faciant*. Prima in duas: quia primò ponitur condēnatio populorū, & subditorū: secundò regū, & prælatorū: ibi, *Ad alligādos*. Quantū ad primū, sciēdum, quòd in iudicio tā Iudæi quàm gētiles, qui ad Christū nō fuerint cōuersi, condēnabuntur. Et hoc ministerio angelorū, ac sanctorū hominū cū Christo iudicātium. Vnde hic notās hoc Psal. per nationes intelligit gentiles: sed per populos accipit Iudæos, dicēs quòd sancti, qui iudicabunt cū Christo adhuc erūt iudices: vt scilicet faciant vindictam in nationibus, &c. Et hoc est quod dicitur Sap. 3. Fulgebūt iusti, & iudicabūt nationes: & dominabūtur populis: quia scilicet iudicabunt gētiles, & Iudæos subiiciēt in interitū. Per hoc enim notatur magna cōstantia sanctorum, & potētia in extremo iudicio cōtra malos, qui iniustè oppresserūt eos in hoc mūdo: vt dicitur Sap. 5. Tunc stabunt iusti in magna cōstantia aduersus eos, qui se angustauerūt, &c. Ex hoc enim, quòd malos iudicabunt, augmentabitur eorū gaudiū: quia per hoc videbūt pœnas, quas Dei gratia euaserunt. Quoniā vt dicitur Psal. 57. Lætabitur iustus cū viderit vindictā, &c. Vel hoc potest referri ad beatos angelos, qui erunt executores diuini iudicij: separando malos à bonis, & mittendo eos cū dæmonibus in caminū ignis ardētis inferni. Quoniā vt dicitur Matth. 13. Exibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorū: & mittēt eos in caminū ignis. Sed hic oritur dubium: nunquid sanctis est licitum de malis vindictā facere, aut petere. Dicit enim Chrys super Matth. Discamus nos exēplo Christi, nostras iniurias magnanimiter sufferre, & nō vindictā quærere: ipse ait dominus, Mihi vindictā, & ego retribuā, dicit dominus. Ad oppositū videtur, quia vt dicitur Apoc. 6. Animæ sanctorum clamant ad Deū, dicentes, Vindica sanguinem nostrum, &c. Et hic dicitur, quòd sancti sunt ordinati ad faciendā vindictā in nationibus, &c. Respōdeo, vbi notādum, quòd vindicatio fit per aliquod pœnale inflictū illi de quo fit. Est ergo in vindicatione considerandus principaliter vindicātis animus. Si enim eius intētio fertur principaliter super malum eius, de quo vindicatur, & ibi quiescit: tūc vindicta est omnino illicita, quia delectari in malo alterius, pertinet ad odium: quod charitati repugnat, quia omnes homines debemus diligere. Nec aliquis excusatur, si intēdat malū illius, qui sibi iniustè intulit malū. Sicut non excusatur aliquis, per hoc quòd odit odiētem se. Nō enim debet homo in aliū peccare, propter hoc quòd alius in ipsum prius peccauit. Hoc enim est vinci à malo: vt probat Apostolus, dicēs, Noli vinci à malo: sed vince in bono malū. Si autē intētio vindicātis feratur principaliter ad bonū aliquod, ad quod peruenitur per pœnā alteri inflictā: puta, ad emēdationē peccātis, vel ad cohibitionē eius, & quietē aliorū, vel ad exēplū aliorū, vt à malo retrahantur: vel ad aliorū vtilitatē debitā: sic vindicari licet. Sic enim iudex ciuitatis licitè vindictā facit de latrone, ipsum occidendo: quia ad vtilitatē reipublicæ cedit, dū modò ad hoc eius feratur intētio. Sic ergo in proposito: licitū est sanctis isto modo vindictā quærere de peccatoribus, ac facere, & ipsos finaliter dānare. Quia si hoc nō pertinet ad vtilitatē vindicatorū: spectat tamē ad vtilitatē sanctorū: quia per hoc clarius cognoscunt mala, quæ Dei gratia euaserūt. Et per ista patet quid dicēdū. Vel aliter: intelligitur iste textus de vindicta spirituali: quā sancti faciūt in vita ista, peccatores occidendo gladio verbi Dei. i. ipsos à peccatis ad verum Deū, & spiritualē vitā cōuertēdo. Et sic hūc versum intelligit Aug. dicēs, *Ad faciēdā vindictā*, &c. Attēdite, fratres, prælia gloriosa. Videre si nō est facta vindicta in gētibus, & quotidie fit. Bellant sancti, & educūt gladiū verbi diuini: fiūt strages, fiūt occisiones, fiūt separationes. Occidūtur enim pagani, cū Christiani fiūt. Quæro paganū, & nō inuenio: quia iam Christianus est. Ergo mortuus est paganus. Nam si non occiduntur, vnde dictum est Petro, Macta & māduca? Vnde ipse Saulus occisus est persecutor:

Quæstio. Vindicta an sit licita.

Vindicta fit de peccatoribus quando verbo Dei conuertuntur.

Sancti iudicabūt malos.

Act. 10.

& Paulus erectus est prædicator. Quæro Saulum persecutorē, & non inuenio: quia occisus est à gladio bis acuto verbi Dei. Sed quia in se occisus est, ideo vinificatus est in Christo. Ideo ipse confidens dicit, Viuo autem iam non ego: viuit autem in me Christus. Vnde & ipse vinificatus accepit gladium verbi Dei in manibus ad faciendam vindictam in nationibus. Et, ne putares in hoc prælio ferro percuti homines, sanguinem fundi, vulnera in carne fieri: sequitur & exponit hoc dicens, *Increpationes in populis*: quia gladio verbi Dei peccatores increpabant. Procedat ergo ex vobis gladius verbi Dei: nolite cessare, increpando peccatores. Dominus est enim qui mortificat, & viuificat, &c.

Actuum 9.

Gal. 2.

2588. **Ad alligandos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis.**

Hic ostenditur punitio regum, & prælatorum: quia non solum sancti in die iudicij facient vindictam de popularibus, sed etiam & multo fortius de magnis, & nobilibus. Per compedes enim, & manicas ferreas, quibus ligantur pedes, ne possit ligatus fugere, ligantur manus, ne ipsas ad libitū possit ducere: significatur, quòd sententia damnatorum post iudicium erit irreuocabilis. Quia ipsorum voluntas quæ per pedes significatur, erit ligata, ne conuerti possit ad bonum: quia in malo erit obstinata. Ipsorum etiam opera, quæ per manus significantur, erunt ligata: quia omnia ad malum terminata, sicut & eorum voluntas, ex qua vt à radice procedunt. Vel aliter: vbi faciēdum quòd præcepta diuina dicuntur quædam vincula spiritualia, quibus anima ligatur, ne vagabūdè feratur ad illicita. Et ad ista vincula præceptorū Dei, quæ in scriptura continentur, nos inducit Sapiens, dicens, Iniice pedem tuum in cōpedes illius, & in torques illius collum tuum: subiice humerum tuum, & porta illam, & ne accederis in vinculis eius. Sancti autem Apostoli, & alij prædicatores istis cōpedibus educendo gladium verbi Dei alligauerūt reges, & nobiles mundi. Nōne hodie istis compedibus alligatos videtis reges, & principes mundi? Imperator his compedibus est alligatus: reges Frācorum, Angliæ, &c. Et per quos isti sunt alligari? Certè per piscatores educentes gladiū bis acutū verbi diuini. Nam Deus elegit infirma mundi, vt ligaret fortia: ignobiles, & pauperes, vt per illos reges mūdi compeditarer. Et isto modo passum exponit Aug. dicēs, *Ad alligandos*, &c. Nouimus reges factos Christianos: nouimus nobiles gentium factos Christianos. Quomodo ergo ligatos compedibus, & vinculis ferreis intelligimus? Infirma enim mundi elegit Deus, vt confunderet fortia: & stulta, vt cōfunderet sapientes. Venit enim Christus prodesse omnibus. Sed elegit prodesse imperatori de piscatore: non piscatori de imperatore. Et elegit qui nullius momenti erant in mundo: ipsos impleuit spiritu sancto, & dedit in manibus eos gladios ancipites. Prædicari cœpit euangelium & ire per totum orbem terrarum: fremit mundus: erexit se leo aduersus agnum, sed fortior leone inuentus est agnus. Leo victus est fœuiendo: agnus vicit patiēdo. Conuersa sunt corda hominum ad timorē Christi. Cœperunt reges, cœperūt nobiles miraculis commoueri, videre per vnum nomen cōcuti totum genus humanum. Et quid fecerunt? Multi elegerūt ignobilitatem, dimittentes domos suas, substantias suas distribuentes pauperibus. Multi ex nobilibus fecerunt hoc. Cessauerunt isti esse nobiles: elegerunt paupertatem in sæculo, sed nobilitatē in Christo. Multi tenent istam nobilitatem. Tenēt & reges & potestates: & sic sunt Christiani. Ipsi sunt tāquam in compedibus, & tanquam in vinculis ferreis: ne progrederentur ad illicita, compedes acceperunt, compedes sapientiæ, cōpedes verbi Dei. Sed quare ista dicuntur vincula ferrea, & non aurea? Ferrea sunt, quandiu timent: ament, & aurea erunt. Nisi enim timore homo incipiat Deum colere, non perueniet ad amorē: quoniam initium sapientiæ timor domini. Vis videre reges, & nobiles vinculatos, seu vinculis alligatos? Rex quidā est & nobilis, offendit eum vxor sua: vel forte ipse concupiscit aliam pulchriorem, aut alteram ditiorem. Audit ab eo qui in manibus verbum Dei tenet, Non licet tibi dimittere vxorem. Audiuit hoc, & non facit. Pedes leues iam progrediebantur ad lapsum, ad dimittendam vxorem. Sed compedibus tenentur: habet vincula ferrea, quia timet Deum. Quod plus est, dicat quis, Volo, ōtinere: nolo iam vxorem: non potest. Quia si tu vis, & illa non vidit: nunquid propter continentiam tuam debet illa fieri fornicaria? Audi quia vinculis ferreis alligatus es vxori, ne quæ ieris solutionē. Nemo soluit has compedes. Quod Deus coniunxit, homo non separet.

Obstinatio damnatorum.

Præcepta Dei vincula sunt.

Eccles. 6.

Reges mundi & principes per piscatores sunt capti.

Nota de potestate Apostolorū & miraculo cōuertēdi mundum.

Matth. 24.

Agnus vicit leonem.

Eccles. 6.

Cōpedes sunt verba Dei.

Matth. 5.

1. Corinth. 7. Matth. 19.

Vt faciant in eis iudiciū conscriptū: 2589.
gloria hæc est omnibus sanctis eius.

Hic ponitur sententiæ contra malos datæ approbatio. Vnde notandum quòd damnatorum condemnatio ab æterno in diuina mente cōscripta fuit, sicut & bonorū præmiatio. Quod autem ab æterno est, est à Deo stabilitum, & ordinatum, à Deo est approbatum. Et isto modo sententia per sanctos Christo in iudicio assessores, contra malos dando, vocatur iudicium conscriptum in mente diuina æternaliter stabilitum. Sed quia pœna dānatorum cedit ad gloriam beatorum: vt ostensum est vers. 937. Ideo subdit, gloria hæc est omnibus sanctis eius. Quasi dicat, Hæc condemnatio malorum cedit ad gloriam omnium sanctorum. Vel potest hoc referri ad sententiam dandam pro electis: quando ipsis dicetur, Venite benedicti, &c. Quia sicut sententia contra damnatos ad omnes malos pertinet: sic sētēcia pro bonis, ad gloriam spectat omnium sanctorum. Et hoc est, *Gloria hæc est*: id est, hæc sententia bonorum est gloria omnibus sanctis eius. Vel aliter: iudicium, quod modò faciunt prædicatores verbi diuini, faciendo vindictam in nationibus, &c. alligando reges in compedibus, &c. non est iudicium nouiter inuentum: sed antiquitus per prophetas prædictum & conscriptum ab eis. Et hoc est quod hic dicit August. Hoc iudicium, quod sancti faciunt in omnes gentes, ideo conscriptum dicitur, quia ista antea conscripta sunt, & modò cōplentur. Aliquando enim legabantur, & non fiebant: modò autem cōplentur, & fiunt. Vnde sequitur, *Gloria hæc est omnibus sanctis eius*. Quia hæc per totum mūdum agunt sancti, per vniuersas gentes hoc agūt, peccatores cōuertendo ad Deū: & sic glorificantur, & sic gloriam merentur æternam. Vel sic, *Gloria hæc est omnibus sanctis eius*: id est, ne putes hanc potestatē iudicandi malos solis Apostolis esse concessam: immò etiam omnibus perfectis. Vnde Glos. Hæc, id est, potestas iudicij, est omnibus sanctis eius:

Iudiciū conscriptū quid sit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius:id est,omnibus perfectis,qui pro Christo reliquerũt omnia terrena:dicẽte Christo illis,Vos, qui reliquistis omnia,& secuti estis me:sedebitis,&c. *Matth.19.*

PSALM. CL.

2590. LAudate dominũ in sanctis eius:laudate eũ in firmamẽto virtutis eius.

Istius psalmi titulus est, *Alleluia.* Ex quo apparet,quòd iste psalmus est quædam inuitatio ad laudem Dei.Nam alleluia idem est,quod laudate Deũ: vide in titulo psalmi 104. Maximè autem hic inuitamur ad laudem Dei pro gloria, quam sanctis tribuit in patria:quia scilicet sanctos congregauit: & deposita fragilitate corporis, suæ imagini restituit, & iam conformes suæ gloriæ in beatitudine collocauit. Hic ergo agitur de laude Dei in sanctis eius, qui iam glorificati Deum laudant sine fine: quia vt dicitur Psal.83. Beati, qui habitãt in domo tua domine:in sæcula sæculorum laudabũt te. Vel aliter, magis ad literam. Laus Dei in isto psalmo refertur ad laudem veteris testamenti:in quo Deus diuersimode laudabatur. Et secundum ista Psal. iste diuiditur in tres partes: quia primò ponitur locus in quo Deus est laudãdus:secundò status quo est laudandus: ibi, *Laudate eum in virtutibus:* tertiò modus quo est laudãdus:ibi, *Laudate eum in sono tubæ.* Quãtum ad primum, sciendum quòd duplex est locus, in quo laudandus est Deus: scilicet in isto mundo & in cœlo. In mundo autem locus diuinæ laudis maximè erat templũ ædificatum per Salomonem: quod habebat duas partes,scilicet anteriorem,quę vocabatur sancta: quam intrabant omni die sacerdotes,sacrificiorũ officia consummantes. Alia verò erat pars interior,quę dicebatur sancta sanctorum in qua erat arca testamenti,& altare propiciationis aureum. Et istam partem intrabãt summi sacerdotes solum semel in anno: vt ostendit Apostolus ad Hebr. 9.Laudate dominũ in istis locis sanctis.Psal. inuitat veteres,dicẽs, *Laudate dominum in sanctis eius:* scilicet in istis locis.Secundus locus diuinæ laudis est cœlum:sicut dictum fuit Psal.148.Laudate dominum de cœlis,laudate eum in excelsis.Et istum secundum locum tangit propheta, dicens, *Laudate eum in firmamento virtutis eius.* Hic enim firmamentũ non dicitur illud cœlum, quod est in medio aquarum,diuidens aquas ab aquis, in quo fixę sunt stellæ:de quo dicitur Gen. 1. Fecit Deus firmamẽtum: diuisitque aquas,quę erant sub firmamento ab his quæ erant supra firmamentum. Et fecit Deus luminaria magna,& stellas, & posuit eas in firmamẽto cœli.Sed hic vocatur firmamentum cœlum empyreum, eo quòd est immobile & firmum: & sic magis aptum diuinæ contemplationi & eius laudi: in quo locantur beati Deũ clarè videntes.Sic Psal. postquam hominibus hic existẽtibus dixit, *Laudate dominum in sanctis eius:* statim se conuertit ad beatos, dicens, *Laudate eum in firmamento virtutis eius*: id est, vos sancti,qui estis quietati in firmamẽto (quod est cœlum empyreum) ibi laudate Deum. Vel aliter totus iste Psal.agit de laude Dei, qua laudatur in gloria. Vbi sciendum,quòd modus peruenięndi ad gloriam ostẽditur ab Apostolo dicente, Quos prædestinauit,illos & vocauit:quos vocauit,& illos iustificauit: quos autẽ iustificauit, illos & glorificauit. Prædestinatio autem nostra non in nobis facta est: sed in occulto in præsentia Dei. Tria verò reliqua in nobis sunt,scilicet vocatio, iustificatio, & glorificatio.Vocamur ergo prædicatione pœnitẽtię. Sic enim cœpit dominus prædicare, Agite pœnitentiam.Iustificamur in vocatione misericordiæ, & timore iudicij.Hinc est,quod dicitur, Deus,in nomine tuo saluum me fac: & in virtute tua iudica me, Vocati renunciamus diabolo per pœnitentiam,ne sub iugo eius remaneamus.Iustificati saluamur per pœnitentiã,ne iudicium timeamus.Glorificati trãsimus in vitam æternã. Pœnitentia cruciat:iustitia trãquillat:vita ęterna glorificat.Hinc est,quòd primus Psalmorum quinquagenarius in pœnitẽtiam terminatur:secundus in misericordiam: tertius in gloriam. Nam pœnitentiæ vox est, Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiã tuam, &c. Hæc offert Deo sacrificiũ spiritum contribulatum, cor contritum,& humiliatum, quod Deus nõ spernit. Iustitiæ Christi vox est in electis suis: Misericordiam,& iudiciũ cãtabo tibi domine:psallam,& intelligã, &c. Per misericordiã quippe adiuuamur ad faciendũ iustitiã, vt securi ad iudiciũ veniamus: vbi disperduntur de ciuitate Dei omnes, qui operantur iniquitatẽ. Æternæ vitæ vox est iste Psal. dicens, Laudate Deũ ex iis, quæ cõcedit sanctis suis: vt transacta mortalitate vitæ præsentis, in cœlis cũ Christo æternaliter regnent: vbi casum nõ timent, virtute illius confirmati. Et hoc est, *Laudate eum in firmamento virtutis eius,* Optime enim dicitur, *in firmamento virtutis eius.* Firmamẽtum est enim virtutis, quia iam non morientur, & mors illis vltra non dominabitur.

Psalm.35. *Rom.8.* *Psalteriũ diuiditur per tres quinquagenas,& quo modo.* *Psal.50.* *Psal.100.*

2591. Laudate eum in virtutibus eius:laudate eum secundum multitudinẽ magnitudinis eius.

Hic ostenditur status, quo Deus est laudandus: quia scilicet status Dei virtutis simpliciter est infinitè. Quamuis enim in Deo sit vnica sola virtus: quia virtus Dei est essentia Dei: illa tamen virtus vnica licet sit vnica,est tamẽ infinita, sicut & eius essentia.In effectibus tamẽ multiplex dicitur, sicut multiplex effectus eius apparet: producit enim multos effectus: & tamen non tot producit, quin semper plures producere possit. Et hoc est, quòd dicit,*Laudate eum in virtutibus eius*:quib⁹ scilicet omnia creata producit, *Laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius*:quia scilicet,licèt virtus Dei sit magna producendo omnia,quæ producuntur: tamẽ adhuc plura potest producere quàm producat. Et ideo multiplex dicitur magnitudo virtutis eius. Per hoc vult dicere, quòd Dei virtus tanta est, ac multiplex, quòd eam nullus plenè laudare sufficit. Et hoc est,quod dicitur Eccles.43, Benedicẽtes dominũ,laudate eum,quantũ potestis:maior est enim omni laude.Vel aliter: alia litera secundum trãslationem Aug.habet,*Laudate eum in virtutibus eius:laudate eum in potentatibus eius.* Vbi August. Quid est autem potẽtatus Dei quàm regnare in æternum, sub pedibus positis omnibus inimicis? Ipsi etiam,qui regnant in æternum sunt multitudo magnitudinis eius. Laudate ergo eũ: nõ modò quia magnus est: sed etiam quia magnos fecit eos tam multos: hoc est milia milium:Et si dicas, Quomodo potest Deꝰ laudari à nobis secũdum multitudinem magnitudinis eius,cum magnitudinis eius non sit finis? Ad hoc respondet Glos.dicens, Hoc specialiter sanctis dicitur,qui sine fine laudant Deum. Et cum nõ sit finis magnitudinis eius secundum eam laudatur Deus,

Virtus Dei in se vna: in effectibus dicitur multiplex. *Quęstio.*

Deus,cum sine fine laudatur. Vel aliter: Laudant sancti Deum secundum multitudinem magnitudinis eius,quando videntes Deum,laudes Dei explere se non posse fatentur.Quod deducit Gregor. dicẽs,In patria enim sanctorum animæ à corporibus exutæ, & post corporibus restitutæ, quasi astra in abditis collocantur.Ibi per diem quasi in meridiano tempore ardentius solis ignis accenditur: quia conditoris claritas mortalitatis nostræ iam pressa caligine,manifestius videtur, & velut sphæræ radius ad superiora spatia altiora se eleuat: quia dum de semetipsa nos veritas subtilius illustrat, ibi lumen intimæ cõtemplationis,sine internæ vitæ cernitur vmbra mutabilitatis. Ibi calor summi luminis sine vlla obscuritate corporis: ibi inuisibiles angelorũ chori,quasi astra in absconditis emicant: quæ eo ab hominibus nunc videri nequeunt, quo fláma veri luminis altius perfundũtur. Valde namque mirabile est,quòd,missis Apostolis, dominus, temperatis persecutionum tuarum oribus, maris fluctus gradiens repressit.Quod roboratis contra aduersa martyribus,quòd repletis in trãquillitate doctoribũs,ecclesiam construxit. Sed post hæc valde admirabile est,quòd sinũ nobis cœlestis patriæ prę parauit.Pulchrum est enim omne hoc, quod quasi in cœli facie de diuina dispositione videtur: sed lõgè pulchrius est illud, ad quod diuina dispositione inuisibiliter peruenitur.Vnde bene sponsus in spõsæ suæ laudibus dicit, Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es: oculi tui columbarum absq; eo quod intrinsecus latet. Pulchrã narrat, & pulchrã replicat:quia alia est pulchritudo morũ,in qua nũc cernitur,& alia pulchritudo præmiorũ, in qua tũc per conditoris sui speciem subleuatur. Huius vocantur membra omnes electi, quia ad cuncta simpliciter incedũt: eius oculi columbarum vocãtur, quia magna luce irradiant,quia & signorum miraculis coruscãt. Sed quantum est omne hoc miraculũ,quod nunc videri potest:illud de internis miraculũ est mirabilius, quod videri nunc nõ potest. Idcirco illic aptè subditur, absque eo quod intrinsecus latet.Et subdit ad propositum, Diuinæ ergo magnitudinis facta tunc verius explicamus, cum hæc nos verè explere nõ posse cognoscimus. Tunc facundius loquimur, cum ab his obstupescẽdo reticemus.Ad narrãdum quippe opera Dei defectum habet intellectus noster, quàm sufficiẽter exerceat linguam suam:vt quæ comprehendere idoneè non prævalet,hæc idoneè mutus laudet.Vnde bene per Psal.dicitur,*Laudate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.* Laudat, qui se succumbere in eius laudis expletione considerat,&c.

Greg.9.moral.cap.4. *Cant.4.* *Laudatur Deus magis admirãdo & tacẽdo, quàm loquendo.*

2592. Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio,& cithara.

Hic ponitur modus, quo laudandus est Deus. Et ostendit Psal. quòd tribus modis laudandus est. Est enim laudandus primò sono tubæ,vt præliator fortissimus:secundò in choro, vt mediator pacificus::ibi,*Laudate eum in tympano*:tertiò in cymbalis,vt quietator omnis spiritus::ibi,*Laudate eum in cymbalis.* Quantum ad primum,sciendum,quòd sonus tubæ est sonus maximè præliantibus aptus.Quod ostendens Petrus Ra. super illo verbo Psalm. 40.Beatus, qui intelligit super egenum,&c.dicit, Tuba magistra bellorum suis dat vires,hostibus dat pauorem. Qui sine tuba dimicat,miles non est: fertur furore, non prælio:virtutem non agit, sed pericula: perire quærit,non vincere,&c. Si ergo tuba est magistra, & signum bellorum, quid est aliquẽ laudare in sono tubæ,nisi ipsum laudare vt triumphatorem in bellis?hoc est ergo laudare eum in sono tubę,id est, laudare Deum, quia pro nobis bellando destruxit eum qui habebat mortis imperium. Quid autẽ sit laudare in psalterio,vide ver. 2547. Quid autem sit laudare in cithara,vide ver.4811.Vel aliter:per sonũ tubæ intellige iudicium extremũ, in quo Christus vt verus omnium rex omnibus demõstrabitur tam bonis quàm malis. Dicitur enim iudicium vox tubæ,quia voce tubæ ad iudicium omnes congregabuntur.Quoniam,vt dicit Apostolus,Quoniã ipse dominus in iussu & in voce archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo, &c. Vbi notandum, quòd ideo Christus ad iudicium in voce tubæ venire dicitur:nõ quòd ibi sit tuba corporalis,sed ideo,quia pergens cum sono tubæ,non occultè, sed manifestè pergit. Sic & Christus quamuis primò venerit occultè vt iudicaretur: finaliter tamen manifestè veniet ad iudicandum.Propter quod dicitur Psal. 49. Deus noster manifestè veniet,& nõ silebit. Vel descendet in voce tubæ, quia ad iudicium quasi ad bellum venier. Tuba enim in bellis sonat. Veniet autem tunc Christus ad bellum, quia tunc inimicos debellabit: veniet etiã in voce tubæ, quia tuba sonat in festiuitatibus: & Christus tunc amicos ad festiuitatẽ æternæ gloriæ inuitabit. Veniet ergo ad iudicium in voce tubæ, quia malos damnabit, & suos coronabit.Si ergo per vocem tubę vltimũ iudicium designatur,quid est dictũ,*Laudate eum in sono tubæ*:nisi Laudate eum de vltimo iudicio,in quo vt verus rex malis,& hostibus deuictis, suos coronabit:Vel aliter: per sonum tubæ intellige sonum prædicationis: per quem fideles ad bellum contra diabolum excitantur: vt ostendit Stephanus super illo verbo Num.10.Fac tibi duas tubas,&c.dicens, In tuba tria sunt attendenda,quæ prędicationi cõueniunt:scilicet cumpositio,sonus,& terror.Compositio,quia tuba in parte anteriori,quæ ori applicatur,angusta est:in parte verò finali, amplior est. Hoc significat,quòd prædicator debet sibi assumere arctiora præcepta, & aliis imponere latiora: vt semper plus faciat,quàm aliis faciendum imponat: vt dicere possit,Manus meę distillauerunt myrrhã. Manus enim myrrham distillant, cum prædicatores exemplo sui ad carnis macerationem subditos inuitant. Et nota quòd dicit, Distillauerunt myrrham:quia tanta mortificatio carnis in prædicatore debet esse: vt magnum sit subditis, si vel stillam modicam possint imitari. Sonus est in tuba. Vnde clama, quasi tuba exalta vocem tuam. Qui sonus terret,quia prædicatio terrorem audientibus incutere debet. Et nota, quòd duo sunt genera tubarũ, scilicet tubæ ductiles, & corneæ. Tubæ ductiles, martyres significant: qui passionum tũsionibus facti sunt speciosi. Tubæ verò corneæ virgines significant: naturam carnis vt cornu superantes. Bene autem tubæ istæ ductiles sunt,quo ad illos,qui tribulati sub malleo proficiunt, & laudes resonant. Argenteæ verò,quo ad illos,qui in carne,nõ secundum carnem ambulant: & duæ propter charitatis concordiam. Si ergo sonus tubæ significat prædicationem, quid est dictũ, *Laudate eum in sono tubæ*: nisi Laudate eum in prædicatione? & meritò: quia prædicationis sono totum orbem conuertit.

Tuba magistra bellorum. *Tuba significat prædicationem.*

Laudate

Universidad de Deusto
Biblioteca

2593. Laudate eum in tympano,& choro: laudate eum in chordis,& organo.

Chorus significat concordiam.

Tympanum quid significat.

Organum est nomen generale omnium vasorum musicorum.

Organum significat ecclesiam.

Hic ostendit, quòd Deus debet laudari in choro, vt mediator pacificus. Quid autem sit chorus & quòd significet concordiam, vide ver.2583. Quid est ergo Deū laudare in choro, nisi ei gratias agere, quòd Christus vt verus mediator nos Deo pacificauit? Vnde hic Augustinus ait, Chorus laudat Deum, quādo laudat eum pacata societas. Per tympanum autem intelliguntur bona temporalia. Et sic ipsum laudat in tympano, qui temporalia bona indigentibus amore Dei distribuit: vide ver. 1392. Vel per tympanū intellige statum immortalitatis post resurrectionem. Quoniam, vt ait Augu. In tympano laudat Deum, cum in carne mutata nulla est terrenæ corruptionis infirmitas. De corio quippe fit tympanum siccato, atque firmato. Sequitur, *Laudate eum in chordis & organo.* Chordas, vt ait Glos. hic ponit pro omni instrumēto musico, quod chordarum tensione sonat. Organum verò generale nomen est omnium vasorum musicorum. Vel aliter; organum quandoque accipitur singulariter pro quodam instrumento musico, quod multas habet fistulas sibi adinuicem ordinatas, flatu follium sonans. Et quid significat nisi ecclesiam, quæ multas habet personas diuersis gradibus virtutum sibi inuicem ordinatas, quæ follibus inflatæ sonum emittunt? Quid enim per folles, qui vērum vel spirirum immittunt in fistulas, nisi sacramenta ecclesię quibus gratia infunditur in ecclesiæ membris, accipimus? Et aduerte, quòd in organo fistula quāto paruior est, tāto acutiorem sonum reddit. Quia quodlibet ecclesiæ membrum quanto paruius, & humilius est, tanto acutiorem sonum ad Dei aures immittit. Quid est ergo laudare Deum in organo, nisi Deum laudare per diuersos ecclesiæ gradus? vt puta, alium modū laudis habere debet prælatus, aliū subditus, alium clericus, alium secularis, alium cōiugatus, alium castus. Et sic de singulis.

2594. Laudate eum in cymbalis bene sonantibus: laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet dominum.

Hic ostendit Deum laudandum in cymbalis vt quietatorem omnium. Ideo hic concluditur, *Omnis spiritus laudet dominū.* Dicat ergo, *Laudate eum in cymbalis benesonantibus.* Vbi aduertendum, quòd cymbala sunt ex permixtis metallis paruissimæ bullæ, quæ adinuicem se percutiunt, & acutum sonū reddunt, & melodiam faciunt. Et per ista significantur labia nostra, quæ cordi concinna, in laudibus Dei benesonant. Et quod Psal. intelligeret non de cymbalis inanimatis, sed rationabilibus, subdit, *Laudate eum in cymbalis iubilationis:* id est, in labiis iubilum intus conceptum extra monstrantibus. Vel aliter, secundum August. Cymbala inuicem se tangunt, vt sonēt. Ideo à quibusdam labiis nostris comparata sunt. Sed melius puto in cymbalis quodammodo laudare Deū, dum quisque laudatur à proximo, non à seipso: & inuicem se honorātes, dant laudem Deo. Ne quis autem intelligat cymbala, quæ sine anima sonant: ideo puto additum *in cymbalis iubilationis.* Iubilatio namque est ineffabilis laus, quæ nō nisi ab anima proficiscitur. Quid autē sit iubilatio, vide ver. 766. Item notandum, vt hic dicit August. quòd, secundum musicos, tria sunt genera sonorū: scilicet voce, flatu, pulsu. Voce, vt est per fauces, & arterias sine organo alio cantantis hominis: flatu, sicut per tibiam, fistulam, vel huiusmodi: pulsu, sicut per citharam. Nullum itaq; genus hic prætermissum est. Nam vox est in choro, flatus in tuba, pulsus in citharis, & cymbalis. Quibus significantur tria: scilicet mens, spiritus, & corpus: sed per similitudines, non per proprietates. Sequitur, *Omnis spiritus laudet dominum.* Vbi nota, quòd duplex est spiritus: scilicet angelicus, & humanus, qui omnes præ aliis rebus ad Dei laudem inuitantur. Et in isto modico verbo totum Psalmum istum concludit: vt hic ostendit August. dicens, Quòd in principio Psal. proposuit Psal. dicens, *Laudate dominum in sanctis eius:* quibus hoc dixit, nisi ipsis sanctis? & in quibus Deum laudare debent, nisi in seipsis? Quasi dicat Psalm. Vos estis sancti eius, vos virtus eius estis, sed quam fecit in vobis: vos multitudo magnitudinis eius, quam fecit & ostendit in vobis. Vos estis tuba, Psalterium & cithara: vos tympanum, chorus, chordæ, organum, & cymbala iubilationis benesonantia, quia consonantia, vos estis hæc omnia. Nihil hic vile, nihil hic transitorium. Et quia sapere secundum carnem mors est, ideo *omnis spiritus laudet dominum.*

Consistit autem liber iste in centum quinquaginta Psalm. qui numerus celeberrimis adnotatur mysteriis. Constat enim ex octogenario, & septuagenario: qui idem significat quod octonarius & septenarius. Et idem mysterium est in simplicibus, & in compositis. Quia sicut quindenarius ex quindecim consurgit vnitatibus: sic centum quinquaginta ex quindecim denariis. Octonarius autē octauā significat resurrectionis: quia cū sint sex ætates viuentium, & septima morientiū: octaua erit resurgētium. Septenarius verò, tempus significat huius vitæ, quæ septem dierum agitur reuolutione. Docet nos ergo liber iste in huius vitæ septenario sic operari, vt in octaua resurrectionis glorificemur.

FINIS.

TABVLA VERSICVLORVM

OMNIVM IN TOTO PSALTERIO

CONTENTORVM IVXTA AL-

PHABETI ORDINEM.

In quo primus numerus folium, secundus columnam, tertius verò tomum significat.

A B altitudine diei timebo. folio.440. 1.1.C
Ab increpatione tua domine 80.2.1.e
Ab increpatione tua fugiēt 122.1.2.c
Ab increpatione tua Deus Iacob 608.1.1.b
Abyssus sicut vestimentum amictus 121.1.2.e
Abyssus abissum inuocat 312.2.1.c
Ab omni via mala prohibui 339.2.2.a
Ab omnibus iniquitatibus meis erue 254.1.1.a
Abscondes eos in abscondito faciei 174.1.1.a
¶Accedet homo ad cor altum, & exal. 493.1.1.a
Accedite ad eum & illuminamini 195.1.1.d
Accingere gladio tuo super fe. 331.1.1.b
Acciperunt linguas suas sicut serpen. 514.1.2.d
A custodia matutina vsque ad 442.2.2.e
¶Ad alligandos reges eorum in 607.1.2.b
Ad annunciandum mane misericordiam tuam 23.2.2.a
Adducentur regi virgines post eam 337.2.1.d
Ad faciendam vindictam in natio. 606.1.2.d
Adhæsi testimoniis tuis domine 289.2.2.b
Adhæsit pauimento anima mea 286.1.2.a
Adhæreat lingua mea faucibus 489.2.2.d
Adhuc multiplicabuntur in senecta 29.1.2.c
Adhuc escæ eorum erant in ore ipso 638.1.1.b
Adiiciat dominus super vos, sup vos 244.2.2.c
Ad ipsum ore meo clamaui 512.1.1.a
Adiuua me domine Deus meus 212.1.2.b
Adiuua me & saluus ero & medi. 351.2.2.b
Adiuua nos Deus salutaris noster 661.1.1.b
Adiutorium nostrū in nomine domini 418.2.2.d
Adiutor meus & liberator meus 556.1.1.b
Adiutor meus esto domine ne de. 146.1.1.c
Adiutor meus tibi psalam, quia 464.1.1.c
Adiutor meus & protector meus 267.1.1.c
Adiutor & susceptor meus es tu 349.2.2.c
Ad meipsum anima mea conturbata 312.1.1.c
Ad nihilum deductus est in conspectu 65.1.1.c
Ad nihilum deuenient tanquam aqua 453.2.1.b
A domino factum est istud: & est 266.1.2.b
Psal.119 ¶Ad dominum cū tribularer clamaui 396.1.2.b
Adolescentulus sum ego & contēptus 369.1.2.c
Adorate eum omnes angeli eius 64.1.2.b
Ad te domine clamabo Deus meus ne 147.2.1.c
Psal.27. ¶Ad te domine clamabo 147.2.1.c
Ad te domine clamabo 162.2.1.b
Psal.24. ¶Ad te domine leuaui animam meā 127.2.1.c
Ad te clamauerunt & salui facti 111.2.1.d
¶Ad te leuaui oculos meos 411.2.2.b Psal.122.
Aduersum me loquebantur qui sedebāt 541.1.1.c
Aduersum me susurrabant omnes 272.1.1.b
Ad vesperum demorabitur fletus: & ad 161.1.1.c
Ad videndum in bonitate electorum 161.2.2.b
Aduocauit cœlum de sursum 375.2.1.d
Ædificans Hierusalem dominus 573.2.2.b
Æstimatus sum cum descendentibus in lacum 720.2.1.c
¶A facie domini mota est terra 237.2.2.c
A facie indignationis tuæ 95.1.2.a Psal.28.
Afferte domino filij Dei 153.1.1.c
Afferte domino gloriam & honorem 154.1.1.c
Afferte domino patriæ gentium 56.1.2.d
Afferentur in lætitia & exultatione 338.1.1.c
Afflictus sum & humiliatus sum nimis 242.1.1.c
A finibus terræ ad te clamaui 473.1.1.c
A fortitudine manus tuæ ego defeci 254.2.1.b
A fructu frumenti vini & olei sui 14.2.1.b
A iudiciis tuis non declinaui 340.1.2.b
¶Alienati sunt peccatores à vulua 452.1.1.a
Alleuat dominus omnes qui corruūt 562.1.2.d
Alluxerunt fulgura eius orbi terræ 62.1.2.c
Altaria tua domine virtutum 696.2.1.a
¶A mandatis tuis intellexi, propterea 341.2.2.b
Amici mei & proximi mei 243.1.1.b
Amplius laua me ab iniquitate mea 394.1.1.b
Amputa opprobriū meum quod suſc. 295.1.2.b
¶Anima mea in manibus meis semp 345.2.2.d
Anima autē mea exultabit in domino 206.1.1.a
Anima eius in bonis demorabitur 133.2.1.a
Anima nostra sicut passer erepta est 417.2.2.d
Anima nostra sustinet dominum 191.2.1.b
Animalia pusilla cum magni 133.2.2.a
Animalia tua habitabunt in ea 521.1.1.a
Anni nostri sicut aranea medita 8.1.2.a
Annunciaui iustitiam tuam in ecclesia 262.1.1.c
Annunciaui & loquutus sum 260.1.1.c
Annunciauerunt cœli iustitiam eius 63.1.2.c
Annunciate inter gentes gloriam eius 54.1.2.e
Annunciabitur domino generatio 120.1.1.b
Anticipauerunt vigilias oculi mei 613.1.1.c
¶Aperta est terra & deglutiuit Datam 167.1.2.e
Aperis tu manum tuam & imples 563.2.2.e
Aperuerunt super me os suum 114.1.1.b
Aperiam in parabolis os meum 622.1.1.a

Incog.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Aperite mihi portas iustitiæ 264.1.2.C
Appone iniquitatẽ super iniquitatem 549.1.1.D
apprehende arma & scutum. 203.1.1.D
apprehendite disciplinam,nequando 9.2.1.C
Appropinquet deprecatio mea 390.2.2.b
Appropinquauerunt persequentes 375.2.2.d
Apud dominum gressus hominis 231.2.1.c
Apud me oratio Deo vitæ meæ 313.1.1.a
apud te laus mea in ecclesia magna 118.1.1.D
¶Arcum conteret & confringet arma 345.1.1.E
a resistentibus dexteræ tuæ custodi 72.1.1.D
aruit tanquam testa virtus mea 114.2.1.D
¶A sagitta volante in die 17.1.2.E
ascendit fumus in ira eius 78.2.1.C
ascendit Deus in iubilo 348.1.1.B
ascendisti in altum:cepisti captiuita. 523.2.1.D
ascendunt montes & descendunt cãpi 122.2.2.A
ascendunt vsque ad cœlos & descen. 189.2.2.D
a solis ortu vsque ad occasum lauda 233.2.2.D
a solis ortu & occasu 180.2.2.B
Asperges me domine hyssopo 398.2.1.b
aspice in me & miserere mei 362.1.2.D
astitit regina à dextris tuis 334.2.1.D
astiterunt reges terræ & principes 7.1.1.C
Psal.77. ¶A templo tuo quod est in Hierusalem, 531.1.1.c
¶Attẽdite populo meus legem meam 620.2.1.B
attolite portas principes vestras 127.1.1.A
¶Audi filia & vide & inclina 335.2.1.B
audi populus meus & contestabor te 377.2.1.B
Psal.48. ¶Audite hæc omnes gentes 360.1.1.C
audi populus meus & loquar Israel 679.1.1.D
audiuit Deus & spreuit 650.2.1.A
audiuit dominus & misertus est mei 163.2.1.D
audient verba mea quoniã potuerunt 525.2.2.C
Audiam quid loquatur in me 704.2.1.c
Auditam fac mihi mane misericordiam 538.22.a
audi tui meo dabis gaudium & lætitiã 400.2.1.B
auertisti nos retrorsum post inimicos 322.1.1.B
auertisti testamentum serui tui 742.2.1.C
Auertisti adiutorium gladij eius 744.1.1.a
auertisti faciem tuam à me. 162.1.1.c
auertantur retrorsum & confundantur 204.2.1.B
auertantur retrorsum & erubescant 554.2.1.C
auerte faciem tuam à peccatis meis 402.1.1.B
auerte oculos meos ne videant vani. 293.2.2.B
Auerte mala inimicis meis 426.1.1.a
auertẽte autem te faciem turbabuntur 135.1.2.B
auertantur statim erubescentes 555.1.1.D
aufer à me opprobrium & contemptũ 254.1.2.D
Auferuntur iudicia tua à facie eius 45.2.1.a
a voce gemitus mei adhæsit os 91.2.2.E
a voce exprobrantis & obloquentis 324.2.1.D
Aures habent & nõ audient 241.2.2.B.474.1.2.a
Auribus percipe domine orationem 710.2.1.b
auribuspercipe orationẽ meam,non in 679.1.1.E
aut obliuiscetur misereri Deus 615.1.1.E
aut in finem misericordiam suam 614.2.1.c
auxilium meum à domino,qui fecit 402.1.2.D
Psal.40. Beatus qui intelligit super egenum 267.2.2.b
Beatus homo quem tu etudieris 39.1.2.d
Psal.111. Beatus vir qui timet dominum 226.2.2.B
Psal.1. Beatus vir qui non abiit in consilio impio.1.1.1.A
Beatus vir cuius est nomen domini 259.1.1.B
Beatus vir cui non imputauit dominus 176.2.1.d
Beatus vir qui impleuit desiderium 431.1.2.e
Beatus vir cuius est auxilium abs te 698.1.1.A
Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius 569.2.2.C
Beatus qui tenebit &allidet paruulos 492.2.2.D
Beatus quem elegisti & assumpsisti 497.1.1.B
¶Beati immaculati in via 268.1.2.E Psal.118.
¶Beati omnes qui timent dominum 432.1.2.b sal.127.
¶Beati quorũ remissæ sunt iniquitates 175.2.1.C Psal.31.
Beati qui habitant in domotua 697.1.1.e
Beati qui custodiunt iudicium 160.2.2.D
Beati qui scrutantur testimonia eius 270.1.2.B
Beata gẽs cuius est dominus Deus eius 189.1.1.E
Beatum dixerunt populũ cui hæc sunt 553.1.2.D
Benedictus dominus Deus Israel 179.1.2.b
Benedictus dñs quoniam mirificauit 174.2.1.a
Benedictus dominus qui non dedit 417.1.2.c
Benedictus dñs quoniam exaudiuit 15.2.1.e
Benedictus dominus Deus Israel 576.1.1.a
Benedictus dominus in æternum 747.2.1.D
Benedictus dñs Deus Israel à seculo 276.1.1.E
Benedictus dominus ex Sion 475.1.2.E
¶Benedictus dominus Deus meus 542.1.2.b Psal.143.
Benedictus dominus die quotidie 526.2.1.C
Benedictus es domine,doce me 277.1.2.C
Benedictus Deus qui non amouit 512.2.1.C
Benedicti vos à domino,qui fecit 245.2.2.A
Benedicite gentes Deum nostrum 508.1.1.A
Benedicite domino oẽs virtutes eius 116.2.2.A
Benedicite domino omnia opera eius 117.2.2.A
Benedicite domino omnes angeli eius 115.1.2.D
¶Benedic anima mea domino,& omnia 105.1.2.d
¶Benedic anima mea domino,domine 117.2.2.D Psal.102.
Benedic anima mea domino,& noli 105.2.2.D Psal.103.
¶Benedicam dominum in omni tẽpore 192.1.1.A
Benedicam dominum qui tribuit mihi 68.1.1.b Psal.33.
Benedicat tibi dñs ex Sion 434.2.2.b.& 465.1.2.c
Benedicat nos Deus Deus noster 515.2.1.b
Benedicent coronæ anni benignitatis 502.2.1.c
¶Benedixisti domine terram tuam 70.2.1.b Psal.84.
Benedixit domui Israel 244.1.2.b
Benedixit omnibus qui timent 244.2.2.a
Benediximus nobis de domo domini 267.2.2.a
Benefac domine,bonis & rectis 421.1.2.b
Beneplacitũ est domino super timentes 579.2.2.c
Benigne fac in bona voluntate tua 409.1.1.c
Bestiæ & vniuersa pecora 601.1.2.d
¶Bonus es tu,& in bonitate tua 216.1.2.c
Bonum est confidere in domino 259.2.2.b
¶Bonũ est confiteri domino & psallere 22.2.2.c Psal.91.
Bonum est sperare in domino quam 259.2.2.d
Bonum mihi quia humiliasti me 317.2.2.d
Bonum mihi lex oris tui 318.1.2.c
Bonitatẽ fecisti cum seruo tuo domine 314.1.2.b
Bonitatem & disciplinam & scientiam 314.2.2.c
Buccinate in neomenia turba 677.1.1.b

CAdent à latere tuo mile 18.1.2.a
Cadẽt in retiaculo eius peccatores 527.1.2.e
Cadent super eos carbones 518.2.2.b
Calicem salutaris accipiam 253.1.2.d
¶Cãtate domino canticum nouum 603.2.2.a Psal.149.
¶Cantate domino canticũ nouũ,cãtate 53.1.2.b psal.95.
Cantate domino & benedicite nomini 53.2.2.c
¶Cantate domino cãticum nouũ,quia 67.2.2.a Psal.97.
Cantate Deo psalmum dicite nomini 518.1.1.b
Cantate ei canticum nouum 185.2.1.d
Cantate ei & psallite ei 139.1.2.c
Cantabo domino in vita mea 136.2.2.e
Cantabiles mihi erant iustificationes 305.1.2.e
Cantabunt in animam iusti 43.1.2.b
Caput circuitus eorum labor 518.1.2.a
Castigans castigauit me dominus 263.2.2.c

Catuli leonum rugientes 130.2.2.d
¶Cœlum cœli domino,terram autẽ 245.2.2.e
Psal.18. ¶Cœli enarrant gloriam Dei 94.1.1.a
¶Cibabis nos pane lachrymarum 668.1.1.e
Circundate Sion & complectimini eam 358.2.1.e
Circundantes circundederunt me 260.2.2.b
Circundederunt me dolores mortis 248.1.2.d
Circundederunt me vituli multi 113.2.1.c
Circundederunt me sicut apes 261.1.2.a
Circundederunt me dolores mortis,& 77.1.1.c
Circundederunt sicut aqua tota die 724.2.1.b
Circuiui & immolaui in tabernaculo 145.1.1.a
Cito fecerunt obliti sunt operum eius 165.2.2.e
¶Clamaui ad te domine, dixi tu es 531.1.2.e
Clamaui ad te saluum me fac 37.2.2.b
Clamaui ad te domine,tota die expandi 721.1.1.e
Clamaui in toto corde exaudi me 372.1.2.b
Clamauerunt iusti & dominus exaudi. 200.2.1.b
Clamauerunt nec erat qui saluos face. 90.2.1.a
Clamabo ad Deum altissimum 447.1.1.a
Clamauit ad me & ego exaudiam eum 21.2.2.d
¶Coagulatum est sicut lac cor eorum 317.1.2.d
Cogitaui dies antiquos & annos 613.2.1.b
Cogitaui vias meas:& conuerti 309.2.2.d
Cogitauerunt & locuti sunt nequitiam 581.1.1.c
Cognoui domine quia æquitas iudicia 321.1.2.e
Cognoui omnia volatilia cœli 380.2.1.e
Cognoui quia faciet dominus iudiciũ 520.1.2.b
Cognoscetur dominus iudicia faciens 41.1.1.b
Collocauit me in obscuris sicut 535.2.2.e
Commota est & contremuit terra 78.1.1.d
Commoueantur à facie eius vniuersa 57.1.2.d
Commouisti terram & conturbasti eã 467.1.1.c
Complaceat tibi domine vt eruas me 265.2.1.a
Concaluit cor meum intra me 249.1.1.e
Conculcauerunt me inimici mei 439.2.1.b
Concupiui salutare tuum domine 394.1.2.b
Concupiuit anima mea desiderare iusti. 252.2.2.c
Confessio eius super cœlum & terram 602.1.2.c
Confessio & magnificentia opus eius 221.1.2.e
Confessio & pulchritudo in conspectu 55.2.2.b
Confessionem & decorem induisti 118.1.2.e
Confige timore tuo carnes meas 353.1.2.d
Confitebor tibi in cithara Deus Deus 317.1.1.c
Confitebor tibi quia feci 417.1.1.d
Psal. 137. Confitebor tibi domine in toto corde 493.1.2.a
Confitebor tibi in ecclesia magna 210.1.1.d
Confitebor tibi quoniam exaudi 268.1.2.c
Confitebor tibi in directione cordis 273.2.2.c
¶Confitebor tibi domine in toto corde meo in
Psalm. 9. consilio 35.1.1.b
Confitebor tibi domine Deus meus in 712.1.1.e
Psal. 110. ¶Confitebor tibi domine in toto corde 220.2.2.a
Cõfitebor tibi quia terribiliter magnif. 506.1.2.d
Confitebor tibi in populis domine & 449.2.1.d
Confitebor tibi in populis domine,& 196.1.2.e
Confitebor tibi quoniam exaudisti me 264.2.2.d
Confitebor domino secundum iustitiã 30.2.1.b
Psal. 74. Confitebor domino nimis in ore meo 213.1.2.e
¶Confitebimur tibi Deus:cõfitebimur 599.2.1.e
Psal. 105. Confitebuntur cœli mirabilia tua dñe 728.1.1.c
Psal.106. ¶Confitemini domino quoniam bonus 159.1.2.c
¶Confitemini domino quoniã bonus 279.2.2.a
Confitemini domiuo in cithara 184.2.1.e
Confitemini domino dom.477.1.2.c.& 485.2.2.c
Confitemini Deo cœli,quoniam 485.1.2.d
Psal.117. ¶Confitemini domino qm̃ bonus,qm̃ 256.2.2.a
Psal. 104. ¶Confitemini domino & inuocate 138..2.2.a
Psal.135. ¶Confitemini domino quoniã bonus 476.1.2.a
Confitemini Deo deorum 476.2.2.c
Confiteantur domino misericordiæ eius 185.2.2.
b & 187.2.2.d.& 182.2.2.e & 191.2.2.b
Confitea ntur nomini tuo magno 74.2.2.a
Confiteantur tibi populi Deus 514.2.1.d
Confiteãtur tibi domine omnes reges 495.2.2.b
Confiteantur tibi domine omnia opera 59.1.2.a
Confortati sunt qui persecuti sunt me 537.2.1.c
Confundantur & deficiant detrahentes 562.2.1.e
Confundantur omnes iniquè agentes 129.1.1.d
Confundantur & reuereantur quærẽtes 204.1.1.d
Confundantur & reuereantur simul 265.2.1.b
Confundantur superbi quia iniuste ini. 323.1.2.c
Confundantur & reuereantur qui quę. 554.2.1.a
Confundantur omnes qui adorant 63.2.2.b
Confringam illos nec poterunt stare 90.1.1.c
Congregans sicut in vtre aquas maris 187.2.1.a
Congregate illi sanctos eius 376.2.1.a Psalm.15.
¶Cõserua me domine quoniam sperau 65.2.1.b
Considerat peccator iustum 235.1.1.d
Considerabam ad dexteram & videbã 530.1.2.d
Consilium autem domini in æternum 188.2.1.d
Constitue super eum peccatorem,& 201.2.2.c
Constitue domine legislatorem super 43.2.1.e
Constituit eum dominum domus suæ 147.2.2.d
constituite diem solemnem in condem. 267.2.2.c
consummetur nequitia peccatorum 28.1.1.a
contaminauerunt testamentum eius 437.1.1.e
contere brachium peccatoris & maligni 48.2.1.b
contritio & infœlicitas in viis eorum 61.1.1.d
contristatus sum in exercitatione 428.1.1.b
conturbati sunt omnes qui videbant 493.2.1.d
conturbatæ sunt gentes & inclinata 344.2.1.c
conuerte nos Deus salutaris noster 723.2.1.a
conuertere domine captiuitatẽ nostrã 424.2.2.c
conuertere domine vsquequo 11.1.2.c
conuertere domine & eripe animam 22.1.1.d
conuertere anima mea in requiẽ tuam 249.2.2.e
conuertantur retrorsum & reuereã. 265.2.1.e
conuertantur peccatores in infernum 41.1.1.e
conuertantur mihi timentes te & qui 323.2.2.c
conuertetur dolor eius in caput eius 30.1.1.e
conuertentur ad vesperã & 459.1.1.b. & 463.1.1.a
conuertit aquas eorum in sangui. 152.1.2.b
conuertit cor eorum vt audirent 150.1.2.b
conuertisti planctum meum in gaudiu m 164.1.1.b
¶Credo videre bona domini 147.2.1.b Psal. 115
¶Credidi propter quòd locutus sum 251.1.2.d
cor meum conturbatum est in me 242.2.1.c
cor meum conturbatum est in me,& 429.1.1.a
cor meum & caro mea 694.2.1.d
cor mundum crea in me Deus 403.1.1.a
cor autem eorum non erat rectum 641.2.1.c
coram illo procident Æthiopes 572.1.1.d
coram patribus eorum fecit mirabi. 629.1.1.e
corripiet me iustus in misericordia 52.1.2.d
corrupti sunt & abominabiles facti sunt 60.1.1.b
corrupti sunt & abominabiles facti sunt 418.2.1.d
cuius maledictione os plenum est 46.1.1.a
¶Cum inuocarem exaudiuit me 12.1.1.e Psal.4.
cum essent in numero breui 143.2.2.b
cum exurgeret in iudicio Deus 609.2.1.c
cum occideret eos quærebant eum 640.1.1.c
cum ceciderit non collidetur 232.2.1.b
cum his qui oderunt pacem eram paci. 400.2.2.c
cum dederit dilectis suis somnum 430.1.2.a
cum dederit dilectis suis somnum 430.1.2.a
cum sancto sanctus eris 83.2.1.c
cum irasceretur furor eorum in nos 416.1.2.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cum exarserit in breui ira eius 10.1.1.a
Cum exurgerent homines in nos 415.2.2.c
Cum iudicatur exeat condemnatus 202.1.2.c
Cũ hominibus operantibus iniquitatẽ 523.2.2.b
Cum exorti fuerint peccatores sicut 25.2.2.c
Cur timebo in die mala 363.1.1.d
Currus Dei decem milibus multiplex 525.1.1.c
Custodiens paruulos dominus 249.2.2.b
Custodi me à laqueo quem statuerunt 526.2.2.c
Custodi me domine de manu peccato. 514.2.2.c
Custodi animam meam quoniam san. 709.1.1.a
Custodi animam meam & erue me 135.1.1.c
Custodi innocentiam & vide æquitatẽ 236.2.1.d
Custodiuit anima mea testimonia tua 389.1.2.c
Custodiebant testimonia eius 77.1.2.c
Custodit dominus omnes diligentes se 566.1.2.c
Custodit dominus omnia ossa eorum 201.2.1.c
DA illis secundum opera eorum 150.2.1.c
Da mihi intellectum & scrutabor 291.2.2.c
Da nobis auxilium de tribul. 199.1.2.c.& 472.1.1.c
Dante te illis colligent 134.2.2.b
¶De cœlo auditum fecisti iudicium 609.1.1.c
De cœlo respexit dominus 190.1.1.a
Decidant à cogitationibus suis 18.1.1.b
Declaratio sermonum tuorum illumi. 361.1.2.b
Declina à malo & fac bonum 234.2.1.c
Declinate à me maligni 350.1.2.c
Declinantes autem in obligationes 421.1.2.c
Dedisti nos tanquam oues escarum 322.2.1.a
Dedisti metuentibus te significatiõ 468.2.1.c
Deduc me in semita mandatorum 292.1.2.d
Deduc me domine in via tua 712.1.1.b
Deduxisti sicut oues populum tuum 619.2.1.d
Deduxisti me quia factus es spes mea 473.2.1.c
Deduxisti me super semitas iusti 122.1.1.d
Defectio tenuit me pro 304.2.2.d
Defecit caro mea & cor meum 587.2.1.b
Defecit in salutare tuum anima 324.2.2.d
Defecerunt oculi mei in elo. 325.2.2.c
Deficiant peccatores a terra 138.1.2.c
Delectare in domino:& dabit 222.2.1.c
Deleantur de libro viuentium 349.2.1.c
Delictum meum cognitum tibi feci 178.2.1.c
Delictum oris eorum sermonem lab. 462.1.1.a
Delicta quis intelligit 100.1.1.c
Delicta iuuentutis meæ 131.1.1.a
Deprecatus sum faciem tuam in toto 308.2.2.c
Pſal. 129. De præparato habitaculo suo 190.1.1.d
¶De profundis clamaui ad te domine 439.2.2.d
De quo non impleuit manum suam 438.2.2.c
Descendet sicut pluuia in vellus 570.2.1.b
Desiderium cordis eius tribuisti ei 104.2.1.b
Desiderium pauperum exaudiuit domi. 49.1.1.d
Desiderabilia super aurum & lapidem 99.2.2.c
Desine ab ira & derelinque furorem 224.2.1.e
Destruxisti eum ab emundatione 744.1.1.d
Destruxisti omnes sepes eius 743.1.1.b
De torrente in via bibit 220.1.2.b
Detrahentem secreto proximo suo 85.2.2.a
De tribulatione inuocaui dominum 258.1.2.a
Pſal. 69. ¶Deus in adiutorium meum intende 553.1.1.b
Deus in sancto via tua 616.2.1.b
Deus autem rex noster ante sæcula 592.2.1.e
¶Deus auribus nostris audiuimus 317.1.1.e
Pſal. 34. Deus autem noster in cœlo 239.1.2.d
Deus canticum nouum cantabo tibi 549.1.2.b
Deus conteret dentes eorum 453.1.1.c
Deus cum egredereris in conspectu 519.2.1.b
¶Deus deorum dominus locutus est 372.1.1.c Pſal. 49
¶Deus Deus meus ad te de luce vigilo 482.1.1.e Pſal. 62.
¶Deus Deus meus respice in me 109.2.1.a Pſal. 21.
Deus docuisti me à iuuentute mea 564.2.1.c
Deus exaudi orationem meam 424.2.1.a
Deus in domibus eius cognoscetur 553.2.1.d
Deus in medio eius non commouebitur 543.1.1.c
Deus iniqui insurrexerunt super me 713.1.1.c
Deus in loco sancto suo 519.1.1.a
¶Deus in nomine tuo saluum me fac 423.2.1.a Pſal. 53.
Deus iudex iustus fortis & patiens 28.2.1.c
¶Deus laudem meam ne tacueris 199.1.2.d Pſal. 108.
Deus locutus est in sancto suo 469.2.1.a
¶Deus iudicium tuum regi da 568.1.1.c Pſal. 71.
Deus manifeste veniet 373.2.1.c
Deus meus es tu & confitebor tibi 268.1.2.b
Deus meus eripe me de manu peccato. 558.2.1.c
Deus meus pone illos vt rotam 691.2.1.c
Deus meus aduitor meus 76.2.1.a
Deus meus impolluta via eius 85.1.1.a
Deus meus clamabo per diem 11?.1.1.a
¶Deus misereatur nostri & benedicat 512.2.1.d Pſal. 66.
Deus ne elongeris à me 562.1.1.e
¶Deus noster refugium & virtus 340.2.1.c Pſal. 45.
Deus noster Deus saluos faciendi 527.1.1.a
Deum non inuocauerunt 419.2.1.a
Deus ostendit mihi super inimicos 461.1.1.a
¶Deus quis similis erit tibi 686.2.1.c Pſal. 82.
Deus qui glorificatur in consilio sancto. 729.1.1.b
Deus qui præcinxit me virtute 85.2.1.a
Deus qui das vindictas mihi 92.2.1.b
¶Deus repulisti nos & destruxisti 465.2.1.c Pſal. 59.
Deus stetit in synagoga deorum 683.1.1.d Pſal. 81.
Deus tu conuersus viuificabis nos 704.1.1.c
Deus tu scis insipientiam meam 538.1.1.d
¶Deus venerunt gentes in hæreditatẽ 657.1.1.e Pſal. 78.
Deus virtutum cõuerte nos & ostende 667.2.1.d
Deus virtutum conuertere 673.1.1.c
Deus vitam meam annunciaui tibi 442.2.1.b
¶Deus vltionum dominus 33.1.2.e Pſal. 93.
De ventre matris meæ Deus meus es tu 113.1.1.d
De vultu tuo iudicium meum prodeat 69.2.1.c
Dextera domini fecit virtutem 262.2.2.e
Dexteram tuam sic notam fac 10.2.2.d
¶Dicat nunc Israel quoniam bonus 257.1.2.d
Dicat nunc domus Aaron 257.2.2.b
Dicant nunc qui timent dominum 257.2.2.c
Dicant qui redempti sunt à domino 180.1.2.c
Dicet domino susceptor meus es tu 14.1.2.c
Dicens tibi dabo terramChanaam 143.1.2.d
Dicentes Deus dereliquit eum 562.1.1.a
Dicite Deo quam terribilia sunt opera 505.1.1.d
Dies super dies regis adiicies 475.1.1.d
Dies diei eructat verbum 95.1.1.b
Dies mei sicut vmbra declinauerunt 95.1.2.c
Die ac nocte circundabit eam super 433.1.1.a
Dilatasti gressus meos subtus me 89.2.1.c
¶Dilexi quoniam exaudiet dominus 146.2.2.d Pſalm.114
Dilexisti malitiam super benignitatem 412.1.1.d
Dilexisti omnia verba præcipitationis 412.2.1.e
Dilexisti iustitiam & odisti iniquita. 333.2.1.b
¶Diligam te domine fortitudo mea 75.2.1.a Pſal. 17.
Diligite dominum omnes sancti eius 175.1.1.d
Diligit misericordiam & iudicium 186.2.1.a
Dinumerabo eos & super arenam 508.2.2.c
Dirige me in veritate tua 130.1.1.d
Dirige mansuetos in iudicio 131.2.1.e
Dirigatur oratio mea sicut insensum in 521.2.2.d

Diripuerunt eum omnes transeuntes 743.2.1.a
Dirupisti domine vincula mea 254.2.2.a
Dirupit petram & fluxerunt aquæ 157.1.2.a
Disrumpamus vincula eorum 7.2.1.d
Discedite a me omnes qui operamini 23.1.1.d
Disperdat dominus vniuersa labia 54.2.1.a
Disperge illos in virtute tua 461.1.1.d
Disperierunt in Endor 690.2.1.d
Dispersit dedit pauperibus 230.2.2.c
Disposui testamentum electis meis 727.2.1.b
Dissipa gentes quæ bella volunt 532.1.1.c
Dissipati sunt nec compuncti 209.2.1.b
Dissipata sunt ossa nostra secus in 526.1.2.d
Diuerte à malo & fac bonum 199.2.1.b
Diuertit ab oneribus dorsum eius 678.1.1.e
Diuites egucrunt & esurierunt 197.2.1.c
Dixi domino Deus meus es tu 516.1.2.c
Dixi iniquis nolite inique agere 602.1.1.a
Dixi confitebor aduersum me 179.1.1.c
Pſal. 38. ¶Dixi custodiam vias meas 247.1.1.e
Pſal. 109. ¶Dixit dominus domino meo 214.1.2.d
Pſal. 13. ¶Dixit insipiens in corde suo 59.1.1.d
Dixit enim in corde suo 45.2.1.d.& 47.1.1.b
Pſalm. 52. ¶Dixit insipiens in corde suo non est 417.2.1.e
Dixit & stetit spiritus procellæ 189.1.2.c
Dixit dominus ex Basan conuertam 527.2.1.d
Dixit & venit cynomia 152.2.2.b
Dixit & venit locusta 153.2.2.d
Pſalm. 35. ¶Dixit iniustus vt delinquat 213.2.1.b
Dixerunt venite & disperdamus 688.1.1.c
Dixerunt in corde suo cognatio 593.1.1.b
¶Docebo iniquos vias tuas 406.1.1.b
Dominus à dextris tuis 219.1.2.a
Dominus aduitor meus & protector 152.1.1.c
Dominus autem non derelinquet eum 236.1.1.b
Dominus autem irridebit eum 226.2.1.c
Dominus custodit te,dominus protect. 404.1.2.a
Dominus custodit te ab omni malo 405.1.2.d
Dominus custodit aduenas 574.1.2.b
Dominus conseruet eum & viuificet 268.2.1.c
Dominus custodiat introitum tuum 406.1.2.a
Dominus dabit verbum euangelizãtib. 521.1.1.d
Dominus de cœlo prospex. 60.2.1.a.& 420.1.1.e
Dominus dixit ad me filius meus es tu 8.2.1.c
Dominus dissipat consilia gentium 188.2.1.a
Dominus diluuium inhabitare facit 158.2.1.b
Dominus erigit elisos 571.2.2.d
Dominus fortitudo plebis suæ 152.2.1.b
Dominus in cœlo parauit sedem suam 114.2.2.c
Dominus interrogat iustum & impium 52.1.1.c
Dominus in templo sancto suo 51.1.1.c
Dominus in Sion magnus & excelsus 74.1.2.c
Pſalm. 16. ¶Dominus illuminatio mea 140.2.1.c
Dominus iustus concidet ceruices 437.2.2.c
Dominus memor fuit nostri 243.2.2.e
Dominus mihi adiutor non 258.2.2.b
Dominus mihi adiutor,& ego despiciã 259.1.2.b
Dominus narrabit in scripturis popu. 778.2.1.c
Dominus opem ferat illi super lectum 269.1.1.b
Dominus pars hæreditatis meæ 67.2.1.a
Dominus protector vitæ meæ 142.1.1.c
Pſalm. 92. ¶Dominus regnauit decorem indutus 30.1.2.a
Pſalm. 96. ¶Dominus regnauit exultet terra 60.2.2.b
Pſalm. 98. ¶Dominus regnauit irascantur populi 72.2.2.d
Dominus retribuet pro me 498.1.2.d
Pſalm. 22. ¶Dominus regit me & nihil mihi 120.2.1.b
Dominus regnabit in æternum 42.1.1.a.
Dominus scit cogitationes hominum 38.2.2.d
Dominus soluit compeditos 571.1.2.c
Dominus virtutum nobiscum 344.2.1.c
Dominus virtutem populo suo dabit 158.2.1.c
Domini est salus:& super populum tuũ 12.1.1.d
¶Domini est terra & plenitudo eius 124.2.1.a Pſalm. 23.
Dominum non inuocauerunt 62.1.1.a
Domine Deus noster tu exaudiebas eos 77.2.2.a
Domine ante te omne desiderium meũ 242.2.1.b
Domine adiutor meus & redemptor 100.2.1.d
Domine a paucis de terra diuide 74.2.1.a
¶Domine clamaui ad te exaudi 521.1.2.a
Domine Deus meus in te sperani 24.1.1.d Pſal. 140.
¶Domine Deus meus in te sperani 30.2.1.e Pſalm. 7.
¶Domine dominus noster quam admira. Pſalm. 8.
Domine Deus meus si feci istud 25.2.1.c
Domine dilexi decorem domus tuæ 139.1.1.d
Domine Deus virtutũ exaudi orationẽ 699.1.1.d
Domine Deus virtutum conuerte nos 667.2.1.d
& 669.2.1.a.& 675.2.1.e
Domine Deus virtutum quis similis tibi 729.2.1.a
¶Domine Deus salutis meæ 719.1.1.d Pſalm. 87.
Domine Deus meus clamaui ad te 160.1.1.b
Domine Deus virtutũ quousq; irasceris 668.1.1.c
Domine domine virtus salutis meæ 516.2.2.d
Domine deduc me in iustitia tua 17.1.1.b
Domine exaudi orationem meam,& cla. 88.2.2.d Pſalm. 101
Domine eduxisti ab inferno animam 160.1.1.c
¶Domine exaudi orationẽ meã, aurib. 523.2.2.c Pſal. 142.
¶Domine in virtute tua lætabitur rex Pſalm. 20.
Domine in lumine vultus tui ambula 732.2.1.a
Domine in voluntate tua præstitisti 162.1.1.a
Domine inclina cœlos tuos 546.2.2.d
Domine in cœlo misericordia tua 216.2.1.b
Domine labia mea aperies 407.2.1.d
Domine libera animam meam a labiis 398.1.2.c
¶Domine nõ est exaltatum cor meum 444.2.2.b Pſal. 130.
Domine nomen tuum in æternum 473.2.2.a
¶Domine ne in furore tuo 19.1.1.b.& 237.2.1.c Pſal. 6. &
¶Domine probasti me & cognouisti 498.2.2.e Pſal. 37.
Domine quid est homo quia innotuisti 545.1.2.d Pſal. 138.
Domine quando respicies restitue 210.1.1.b
¶Domine quis habitabit in tabernaculo 62.2.1.a Pſal. 14.
¶Domine quid multiplicati sunt qui tri. 10.1.1.b Pſal. 3.
¶Domine refugium factus es nobis 5.1.2.a Pſal. 89.
Domine saluum fac regem 104.1.1.a
Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ 18.2.1.c
Domus Leui benedicite domino 474.2.2.d
Domus Israel benedicite domino 474.1.2.d
Domus Aaron sperauit in domino 243.1.2.d
Domus Israel sperauit in domino 242.2.2.d
Donec intrem in sanctuarium Dei 584.1.1.c
Donec ponam inimicos tuos 215.2.2.d
Donec annunciem brachium tuum 565.2.1.d
Dormitauit anima mea præ tædio 288.1.2.b
Dormierunt somnum suum 607.2.1.d
Draco iste quem formasti ad 133.2.2.d
¶Dulcis & rectus Dominus 131.2.1.b
Dum appropiant super me nocentes 142.1.1.c
Dum superbit impius incenditur pauper 44.2.1.a
Dum discernit cœlestis reges 523.2.1.b
Dum confringuntur ossa mea 314.1.1.a
Dum dicunt mihi per singulos dies 314.1.1.c
Dux itineris fuisti in conspectu eius 671.1.1.d
ECce oculi domini super metuentes 191.1.1.b
Ecce enim Deus adiuuat me 425.2.1.b
Ecce sic benedicetur homo 434.2.2.b
Ecce sicut oculi seruorum 412.2.2.a
Ecce loquentur in ore suo 459.2.1.b
Ecce parturit iniustitiam 29.2.1.c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ecce non dormitabit neque dormiet 403.1.2.d
Ecce ipſi peccatores & abundantes 582.2.1.d
Ecce elongaui fugiens 430.2.1.d
Ecce dabit voci ſuæ vocem virtutis 532.2.1.d
Ecce enim in iniquitatibus conceptus 396.1.1.c
Pſal. 132. ¶Ecce quam bonum & quam iocundũ 460.1.2.a
Pſal. 133. ¶Ecce nunc benedicite dominum 461.1.2.a
Ecce audiuimus eum in Ephrata 452.1.2.b
Ecce domine tu cognouiſti omnia noui 501.1.2.c
Ecce concupiui mandata tua 296.1.2.b
Ecce alienigenę & tyrus & populus 718.1.1.c
Ecce menſurabiles poſuiſti dies 251.1.1.c
Ecce enim veritatem dilexiſti 397.1.1.a
¶Edent pauperes & ſaturabuntur 118.2.1.c
Educ de cuſtodia animam meam 533.1.2.a
Educes de tribulatione animam meam 540.2.2.c
Educes me de laqueo quẽ abſcõderunt 166.2.1.a
Educens nubes ab extremo terræ 469.2.2.b
¶Effabuntur & loquentur iniquitatem 35.1.2.d
Effundo in conſpectu eius orationem 528.2.2.c
Effunde frameam & conclude aduerſus 203.2.1.c
Effunde ſuper eos iram tuam 548.1.1.c
Effunde iram tuam in gentes quæ te nõ 659.2.1.c
Effuderunt ſanguinem ipſorum 658.2.1.c
Effuſa eſt contentio ſuper principes 194.2.2.a
¶Ego dormiui & ſoporatus ſum 11.2.1.c
Ego ſum pauper & dolens 549.2.1.c
Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo 82.1.2.a
Ego autem cum mihi moleſti eſſent 208.1.1.c
Ego autem tanquam ſurdus nõ audiebã 244.11.a
Ego vero egenus & pauper ſum 556.1.1.a
Ego autem ſemper ſperabo 563.1.1.c
Ego autem annunciabo in ſeculum 604.1.1.b
Ego autem in domino ſperaui 168.1.1.a
Ego autem ad dominum clamaui. 435.2.1.a
Ego autem dixi in exceſſu mentis 175.1.1.b
Ego autem mendicus ſum & pauper 266.2.1.d
Ego autem ſum vermis & non homo 112.1.1.a
Ego autem in innocentia mea ingreſſus 140.1.1.b
Ego autem in te ſperaui domine 171.2.1.d
Ego autem dixi in abundantia mea 161.2.1.d
Ego autem cãtabo fortitudinem tuam 463.2.1.c
Ego clamaui quoniam exaudiſti me 70.2.1.c
Ego aũt in iuſtitia apparebo in cõſpectu 75.1.1.a
Ego autem ſum oliua fructifera 415.2.1.c
Ego dixi in exceſſu meo 252.1.2.d
Ego dixi dij eſtis 685.2.1.b
Ego dixi domine miſerere mei 269.1.1.c
Ego enim ſum Deus tuus qui eduxi te 679.2.1.d
Ego vero orationem meã ad te domine 541.2.1.c
Egrediebatur foras 271.2.1.c
¶Elegi abiectus eſſe in domo dei mei 700.1.1.e
Elegit nobis hęreditatem ſuam 347.2.1.d
Eleuauerunt flumina domine 31.2.2.d
Eleuauerunt flumina fluctus 32.1.2.b
Elongaſti à me amicum & proximum 724.2.1.e
Eloquium domini inflammauit eum 147.1.2.c
Eloquia domini eloquia caſta 53.1.1.d
¶Emittet verbum ſuum & liquefaciet 594.2.2.a
Emitte manum tuam de alto 548.1.2.b
Emitte ſpiritum tuum & creabuntur 135.2.2.c
Emitte lucem tuam & veritatem 315.1.1.c
Pſal. 139. Æquitas teſtimonia tua in ęternum 371.2.2.a
¶Eripe me domine ab homine malo 512.2.2.a
Pſal. 58. Eripe me de manu inimicorum 172.1.1.c
Eripe me de inimicis meis Deus meus 456.1.1.c
Eripe me de inimicis meis domine 539.2.2.d
Eripe me de operantibus iniquitatem 457.1.1.b
Eripe me de luto vt non infingar 542.1.1.d
Eripite pauperem & egenum 685.1.1.a
Eripies me de contradictionibus 90.2.1.d
Eripies inopem de manu for. 206.2.1.c
Eripuit me de inimicis meis 81.1.1.c
Erit firmamentum in terra 574.2.1.e
Erraui ſicut ouis quæ periit 395.1.2.d
Errauerunt in ſolitudine 181.1.2.b
Erubeſcant & conturbentur vehementer 23.2.1.e
Erubeſcant impij & deducantur in 173.1.1.a
Erubeſcant & conturbentur in ſeculũ 693.1.1.c
Erubeſcant & reuereantur ſimul 212.2.1.d Pſal.44.
¶Eructauit cor meum verbum bonum 328.2.1.e
Eructabunt labia mea hymnum 389.1.2.e
Erne à framea Deus animam meam 116.2.1.d
Eſto mihi in Deum protectorem 165.2.1.d
Eſto mihi in Deũ protectorẽ, & in locũ 558.1.1.b
Eſurientes & ſitientes 181.2.2.d
¶Et ambulabam in latitudine 299.1.2.c
Et anima mea turbata eſt valde 21.2.1.a
Et anima mea illi viuet 120.1.1.a
Et ab inſurgentibus in me 92.2.1.e
Et abſtulit ſicut oues populum 647.1.1.c
Et abundauit vt auerteret iram 642.1.1.e
Et aduerſum me lætati ſunt 209.1.1.d
Et aſcendit ſuper cherubin 79.1.1.c
Et auerterunt ſe & non ſeruauerunt 649.2.1.b
Et adiuuabit eos dominus 237.2.1.b
Et adorabunt eum omnes reges terræ 572.2.1.e
Et adhuc puſillum & non erit peccator 225.2.1.d
Et adorabunt in conſpectu eius 119.1.1.a
Et adiuuit pauperem de inopia. 194.2.2.d
Et apparuerunt fontes aquarum 80.2.1.b
Et appoſuerunt adhuc peccare ei 631.1.1.a
Et annunciabunt cœli iuſtitiam eius. 376.2.1.e
Et annunciauerunt opera Dei 494.1.1.c
Et auxit populum ſuum vehementer 149.2.2.c
Et benedictum nomen maieſtatis eius 576.2.1.a
Et benedicentur in ipſo omnes tribus 575.2.1.c
Et benedixit eis & multiplicati 193.2.2.a
Et cantent in viis domini 496.1.2.b
Et ceciderunt in medio caſtrorum 617.1.1.a
Et cibauit eos ex adipe frumenti 682.2.1.a
Et clamauerunt ad dominum cum tribula. 182.1.
2.c, & 185.1.2.c, & 187.1.2.a, & 190.1.2.b
Et cognoſcant quia nomẽ tibi dominus 693.2.1.b
Et collocauit illic eſurientes 193.1.2.a
Et comedit omne fenum in terra eorũ 154.1.2.b
Et comminuam eos vt puluerem ante 90.2.1.b
Et comminuet eos tanquam vitulũ lib. 157.1.1.b
Et commixti ſunt inter gentes 174.1.2.d
Et concidam à facie ipſius inimicos eius 735.2.1.c
Et concluſit in gladio populum ſuum 651.2.1.b
Et concupiſcet rex decorem tuum 336.2.1.a
Et concupierunt concupiſcentiam in 166.1.2.d
Et cõuertit in ſanguinem flumina eorũ 645.1.1.a
Et conuerſi ſunt & tentauerunt Deum 643.2.1.d
Et crediderunt verbis eius. 165.2.2.c
Et cum electo electus eris 83.2.1.e
Et cuſtodia in nocte, quæ pro 5.1.2.e
Et cuſtodiam legem tuam ſemper 298.2.2.c
Et dedit terra eorum ranas 152.1.2.c
Et dedit illis regiones gentium 158.1.2.e
Et dedit terram eorum hæreditatem 483.2.2.e
Et dedit eos in miſericordias 178.1.2.d
Et dedit eis petitiones ipſorum 166.2.2.b
Et dedit erugini fructus eorum 646.1.1.d
Et dedit terrã eorũ hæredi. 472.1.2.d. & 483.2.2.e

& dediſti mihi protectionem ſalutis tuæ 89.1.1.b
& dederunt in eſcam meam fel 546.2.1.c
& deduxit eos in ſpe & non timuerunt 647.2.1.b
& deduxit eos in viam rectam 152.2.2.b
& de execratione & mendacio 462.1.1.d
& defecerunt in vanitate dies eorum 640.1.1.a
& deſpexit oculus meus inimicos meos 28.1.2.b
& dicet homo: ſi vtiq; eſt fructus iuſto 456.1.1.a
& dilatauerunt ſuper me os ſuum 211.2.1.a
& dilexit maledictionem 207.2.2.c
& dilexerunt eum in ore ſuo 641.1.1.d
& dimiſi eos ſecundum deſideria cordis eorum
680.2.1.d
& diſciplina tua correxit me 89.1.1.c
& diſtinxit in labiis ſuis 173.2.2.c
& dixi qs dabit mihi pẽnas ſicut colũbę 430.1.1.d
& dixi ergo ſine cauſa iuſtificaui cor 583.1.1.a
& dixi nunc cepi 615.2.1.a
& dixi forſitam tenebræ conculcabunt 504.1.2.d
& dixit vt diſperderet eos 169.1.2.b
& dixerunt quomodo ſcit Deus 582.1.1.c
& dixerunt non videbit dominus 36.2.2.a
& dominabitur a mari vſque ad mare 571.2.1.b
& dominabuntur eorum iuſti in matut. 369.2.1.c
& ædificabo in gñatione & generationẽ 728.1.1.a
& ædificauit ſicut vnicornis 655.2.1.d
& educet quaſi lumen iuſtitiam tuam 223.2.1.d
& eduxit populum ſuũ in exultatione 157.2.2.d
& eduxit eos de tenebris 185.1.2.e
& eduxit Iſrael per medium eius 482.1.2.d
& eduxit aquam de petra 631.1.1.b
& eduxit me in latitudinem 81.2.1.c
& eduxit eos cum argento & auro 155.1.2.b
& eduxit eos in nube diei 630.1.1.d
& ero immaculatus cum eo 83.1.1.d
& erit tanquam lignum quod plantatum 3.1.1.a
& erunt vt cõplaceant eloquia oris mei 100.2.1.c
& erue me de manu filiorum alienorũ 550.1.2.d
& effuderunt ſanguinem innocentem 175.1.2.b
& ego ad te domine clamaui & mane 723.1.1.c
& ego primo genitum ponam illum 737.2.1.c
& ego factus ſum opprobrium illis 211.2.2.e
& eiecit à facie eorum gentes 648.1.1.c
& elegit Dauid ſeruum ſuum 656.1.1.c
& eleuauit manum ſuam ſuper eos 171.1.2.a
& exaltent eum in eccleſia plebis 191.2.2.d
& exaltabitur ſicut vnicornis 29.1.2.d
& exarcit ignis in ſynagoga eorum 167.2.2.c
& exaudiuit de templo ſancto ſuo 78.1.1.b
& exaudiuit preces meas 257.1.1.d
& excitatus eſt tanquam dormiens 653.1.1.c
& excuſſit Pharaonem & virtutem 482.2.2.a
& exaltauerunt filiæ iudæ 64.2.2.e
& exurge domine Deus meus in præcep. 26.2.1.e
& factus ſum ſicut homo non audiens 244.1.1.b
& factus eſt mihi dominus in refugium 43.2.2.d
& factus in pace locus eius 606.1.1.a
& factus eſt dominus refugium pauperi 38.1.1.c
& fecerunt vitulum in Oreb 168.1.2.b
& filij eorum vſque in ſæculum 456.1.2.b
& filiæ tyri in muneribus 336.2.1.e
& folium eius non defluet. 3.2.1.c
& fui flagellatus tota die 583.1.1.c
& funes extenderunt in laqueum 515.2.2.b
& gloriati ſunt qui oderunt te 591.2.1.c
& gloriabuntur in te omnes qui diligũt 18.2.1.b
& habitare fecit in tabernaculis 648.2.1.e
& humiliatum eſt in laboribus cor 185.1.2.a
& immiſit in os meum canticum 258.1.1.d
& immolauerunt filios ſuos 174.2.2.d
& inclinauit ex hoc in hoc 603.2.1.d
& increpuit mare rubrum 164.1.2.e
& induit maledictionem ſicut 280.1.2.d
& induxit eos in montẽ ſanctificationis 647.2.1.e
& in eo paratit vaſa mortis 29.1.1.d
& inhabitabunt ibi. 552.1.1.b
& initiati ſunt beelphegor 171.2.2.a
& inimicos meos dediſti mihi dorſum 90.1.1.d
& intonuit de cœlo dominus 80.1.1.b
& intrauit Iſrael in Ægyptum 149.1.2.d
& introibo in altare Dei 316.2.1.e
& infecta eſt terra in ſanguinibus 175.2.2.a
& in velamento alarum tuarum 487.2.1.d
& in vmbra alarum tuarum ſperabo 446.2.1.a
& inuoca me in die tribulationis 381.2.1.d
& ipſe redimet Iſrael 444.1.2.e
& iratus eſt furore dominus in populũ 175.2.2.e
& irritauerunt eum in adinuentionibus 172.1.2.d
& irritauerunt aſcendentes in mare 163.1.2.c
& irritauerunt Moyſem in caſtris 167.1.2.b
& irritauerunt eum ad aquas contra 173.1.2.d
& iſti non cognouerunt vias meas 52.1.2.e
& iuſti epulentur & exultent 517.2.1.c
& iuſtitia illius in filios filiorum 111.2.2.e
& letati ſunt quia ſiluerunt 191.1.2.d
& letentur omnes qui ſperant in te 18.1.1.d
& leuaui manus meas ad 301.1.2.d
& lingua mea meditabitur 213.1.1.e
& loquebar in teſtimoniis tuis 300.1.2.b
& locutum eſt os meum 510.2.1.a
& male locuti ſunt de Deo 632.2.1.b
& mandauit nubibus de ſuper 635.1.1.a
& manducauerunt & ſaturati 637.2.1.c
& meditabar in mandatis tuis 300.2.2.b
& meditabor in omnibus operibus tuis 616.1.1.d
& meditatus ſum nocte 614.1.1.a
& memor fuit teſtamenti ſui 178.1.2.a
& memores ſunt mandatorum ipſius 114.1.2.d
& miſericordia tua ſubſequetur me 124.1.1.c
& miſit ſagittas ſuas 80.1.1.e
& miſit ſigna & prodigia in med. 470.2.2.e
& mutauerunt gloriam ſuam 168.2.2.b
& ne auferas de ore meo verbum 297.2.2.e
& ne auertas faciem tuam à puero 544.2.1.e
& non audiuit populus meus vocem 680.1.1.d
& non defecit de plateis eius 433.1.1.e
& non diſcedimus à te: & viuificabis 675.1.1.e
& non dixerunt qui prærceribant 439.1.2.c
& non intres in iudicium cum ſeruo 534.2.2.b
& non receſſit retro cor noſtrum 325.2.1.a
& nos populus paſcue eius 50.2.2.a
& nunc quæ eſt expectatio mea 253.2.1.c
& nunc reges intelligite 9.1.1.e
& numerum dierum meorum quis eſt 250.1.1.d
& obliti ſunt benefactorum eius 628.2.1.a
& occidit in grandine vineas 646.2.1.c
& occidit reges fortes 483.1.2.d
& occidit pingues eorum 638.2.1.a
& occurſus eius vſque ad ſummum 98.1.1.b
& Og regem Baſan 483.2.2.d
& omnes vias meas præuidiſti 500.2.2.b
& omnia cornua peccatorũ confringã 604.2.1.b
& operui in ieiunio animam meam 540.2.1.a
& operuit aqua tribulantes eos 165.1.2.e
& pauci facti ſunt 194.1.2.a
& pauit eos in innocentia cordis 657.1.1.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et percussit inimicos suos 653.2.1.d
Et pcussit omne primoge. 154.2.2.b.& 646.2.1.a
Et percussit vineas eorum 153.2.2.a
Et perdes omnes qui tribulant animam 541.2.2.b
Et perfice eam quam plantauit dextera 674.1.1.c
Et permanebit cum sole & ante lunam 570.1.1.d
Et persecutus est hominem inopem 207.1.2.c
Et pertransierunt de gente in gentem 144.1.2.b
Et placebit Deo super vitulum 550.2.1.a
Et pluit super eos sicut puluerem 637.1.1.c
Et pluit illis manna 635.2.1.b
Et ponam in mari manum eius 737.1.1.a
Et ponam in seculum seculi semen eius 738.2.1.a
Et posui vestimentum meum cilicium 540.2.1.e
Et posuit tenebras latibulum suum 79.1.1.e
Et posuerunt aduersum me ma. 201.1.2.c
Et precium redemptionis animæ 365.1.1.d
Et præcinxisti me virtute ad 90.1.1.c
Et propter hanc in altum regredere 27.1.1.c
Et qui adduxerunt nos hymnum 488.1.2.e
Et qui inquirebant mala mihi 243.2.1.b
Et qui iuxta me erant de lõge steterunt 243.1.1.d
Et recordatus est quia caro sunt 643.1.1.a
Et redde vicinis nostris septuplum 663.1.1.d
Et redemit nos ab inimicis. 484.2.2.d
Et reddet illis iniquitatem ipsorum 44.1.2.b
Et refloruit caro mea 152.1.1.d
Et relinquent alienis diuitias 367.1.1.a
Et rememorati sunt quia 640.2.1.c
Et repulit tabernaculum silo 650.2.1.d
Et repulit tabernaculum Ioseph 654.2.1.e
Et reputatum est ei ad iustitiam 172.2.2.e
Et requiem temporib. meis donec 451.2.2.a
Et respondebo exprobrantibus mihi 297.1.2.e
Et retribuet mihi dominus 82.1.1.b.& 83.2.1.a
Et sacrificent sacrificium laudis 187.2.2.e
Et saluauit eos de manu odientium 164.2.2.d
Et saluauit eos propter nomen suum 163.2.2.c
Et secundum multitudinem misera. 392.1.1.a
Et sciẽt quia Deus dominabitur Iacob 462.2.1.b
Et sciant quia manus tua hæc 212.1.2.d
Et semen seruorũ eius possidebit eam 552.2.1.d
Et seminauerunt agros 193.1.2.c
Et si ingrediebatur vt videret 271.1.1.b
Et si is qui oderat me super me 434.1.1.d
Et sicut opertorium mutabis eos 104.1.2.c
Et sit splendor domini Dei nostri super 12.2.2.d
Et sperent in te qui nouerunt nomen 38.2.1.d
Et statuit procellam eius in auram 190.2.2.d
Et statuit supra petram pedes meos 257.2.1.d
Et statuit illud Iacob 142.2.2.c
Et stetit phinees & plantauit 172.2.2.c
Et super sanctos suos, & in eos 605.1.1.c
Et suscitauit testimonium in Ia. 624.1.1.c
Et sustinui qui simul contristaretur 546.1.1.d
Et tabescere fecisti sicut araneam 255.1.1.b
Et tentauerunt & exacerbauerunt 649.1.1.b
Et tentauerunt Deum in cordibus 632.1.1.a
Et thronus eius sicut sol 741.2.1.b
Et timebunt gentes nomen tuum 98.1.2.a
Et tradidit in captiuitatem 651.1.1.b
Et tradidit grandini iumenta 645.1.1.b
Et tradidit eos in manus gentium 176.1.2.d
Et transiui & ecce non erat 236.2.1.c
Et tribulauerunt eos inimici 176.2.2.d
Et tu domine domine fac mecum 209.2.2.c
Et tu domine deridebis eos 460.1.1.d
Et tu domine Deus miserator & 714.1.1.a
Et veniat super me misericordia tua 296.2.2.a
Et veritas mea & misericordia mea 736.1.1.c
Et virtutem terribilium tuorum 556.2.2.b
Et vide si via iniquitatis in me est 512.1.2.b
Et videas filios filiorum tuorum 435.1.2.c
Et vidit cum tribularentur 177.2.2.a
Et viuet & dabitur ei de auro 574.1.1.c
Et vocauit famem super terram 145.2.2.a
Et vsque ad senectam & senium 565.1.1.c
Et vt deiiceret semen eorum 171.1.2.d
Et vt inhabitem in domo domini 124.1.1.d
Etenim passer inuenit sibi do. 695.2.1.b
Etenim homo pacis meæ 273.1.1.b
Etenim firmauit orbem terræ 30.2.2.c
Etenim dominus dabit benignitatem 707.1.1.e
Etenim non credentes 526.2.1.a
Etenim sagittæ tuæ transeunt 618.2.1.a
Etenim benedictionem dabit legista 698.2.1.c
Etenim in corde iniquitates 451.1.1.d
Etenim correxit orbem terræ 58.1.2.b
Etenim seruus tuus custodit ea 100.1.1.a
Etenim illuc manus tua deducet 503.2.2.b
Etenim sederunt principes 285.1.2.a
Etenim Assur venit cum illis 690.1.1.b
¶Euntes ibant & flebant 426.1.2.c
¶Exacerbauit dominum peccator 45.1.1.a
Exaltare super oẽs cœlos 448.1.1.d.&450.1.1.c
Exaltare super cœlos Deus, & super omnẽ terrã gloria tua vt liberentur dilecti tui 197.1.2.c
Exaltare qui iudicas terram 34.1.2.d
Exaltare dño in virtute tua 109.1.1.b
Exaltare dominum Deum 75.1.2.c & 78.1.2.a
Exaltasti dexteram deprimentium eũ 743.2.1.d Psal.29.
¶Exaltabo te dñe quoniam suscepisti 159.1.1.c Psal. 144.
¶Exaltabo te Deus meus rex 553.2.2.c Psal. 60.
¶Exaudit Deus deprecationem meam 472.2.1.a Psal. 93.
¶Exaudi Deus orationem meã cum 489.1.1.d Psal.54.
¶Exaudi Deus orationem meam, 427.1.1.d
Exaudi domine vocem depręcationis 149.1.1.b Psal. 16.
¶Exaudi domine iustitiam meam 68.2.1.d
Exaudi domine vocem meã qua cla. 145.1.1.d
Exaudiuit dominus depręcationẽ meam 23.2.1.c
Exaudi me domine quoniã benigna est 543.1.1.d
Exaudi nos Deus salutaris noster 500.1.1.c
Exaudi orationem meam 496.1.1.d
Exaudi orationem meã dñe & depre. 255.1.1.d Psal.19.
¶Exaudiat te dominus in die tribu. 101.1.1.a
Exaudiet Deus & humiliabit illos 437.1.1.a
Exaudiet illum de cœlo sancto suo 103.1.1.d
Excelsus super omnes gentes dominus 233.1.2.b
Excita potentiam tuam & veni 666.2.1.e
Exibit spiritus eius & reuerte 569.2.1.a
Exibit homo ad opus suum 131.2.2.b
Existimabam vt cognoscerem 583.2.1.d
Existimasti iniquè quòd ero 389.1.1.a
Exitus aquarum deduxerunt oculi 365.1.2.d
Ex ore infantium & lactentium 32.2.1.e
Exortum est in tenebris lumen 228.2.2.b
Expandi manus meas ad te 536.2.2.e
Expandi nubem in protectionem 156.1.2.a
Expecta dominum viriliter age 147.2.1.c
Expecta dominũ & custodi viam eius 236.1.1.d Psal.39.
¶Expectans expectaui dominum 256.1.1.a
Expectabam salutare tuum domine 388.2.2.d
Expectabam eum qui saluum me fecit 431.2.1.d
Exquisiui dominum & exaudiuit me 194.2.1.c
Extendens cœlum sicut pellem 119.1.2.a
Extendit palmites suas 672.1.1.d

Exterminauit

Exterminauit eam aperte 672.2.1.c
Extraneus factus sum fratribus 539.2.1.d
Exultabo in salutari tuo 40.2.1.c
Exultabo & diuidam sichimam 198.1.2.e
Exultabit cor meum in salutari 59.1.1.a
Exultabunt labia mea 567.2.1.c
Exultabunt sancti in gloria 605.2.2.a
Exultauit vt gigas ad currendum 97.2.1.c
Exultare in conspectu eius 518.2.1.c
Psal80. ¶Exultate Deo adiutori nostro 675.2.1.e
Psal.32. ¶Exultate iusti in domino 184.1.1.b
Exultationes Dei in gutture 605.2.2.e
Exultent & lætentur qui volunt 213.1.1.b
Exultent & lætentur in te omnes qui 555.2.1.d
Exultent & lætentur super te omnes 266.1.1.d
Psal.67. ¶Exurgat Deus & dissipentur inimici 516.1.1.a
Exurge domine Deus & exaltetur 47.1.1.d
Exurge domine adiuua nos 328.2.1.b
Exurge domine pręueni eum 74.1.1.b
Exurge domine non confortetur homo 43.2.1.a
Exurge in ocursum meum 458.1.1.a
Exurge domine in ira tua 26.2.1.a
Exurge gloria mea 449.2.1.b
Exurge & intende iudicio meo 212.1.1.a
Exurge psalterium & cithara 196.1.2.c
Exurge Deus & iudica causam tuam 599.1.1.a
Exurge quare obdormis domine 327.2.1.d
Ex vsuris & iniquitate redimet 573.2.1.c
Fac cum seruo secundũ misericordiã 356.2.2.c
Fac illis sicut Madian 690.1.1.d
Fac mecum signum in bonum 715.1.1.d
Faciens misericordias dominus & 108.1.2.b
Faciem tuam illumina super seruum 364.1.2.c
Factus sum tanquam vas perditum 170.2.1.d
Facta est Iudæa sanctificatio eius 235.2.2.d
Factum est cor meum tanquam cera 114.2.1.b
Facti sumus opprobrium vicinis 659.1.1.c
Fallax equus ad salutem 191.1.1.a
¶Feci iudicium & iustitiam 354.1.2.c
Fecit lunam in tempore 129.1.2.a
Ferant confestim confusionem suam 266.1.1.b
¶Fiat manus tua vt saluet me 393.2.2.b
Fiant viæ illorum tenebræ 205.1.1.b
Fiat habitatio eorum deserta 548.2.1.a
Fiat mensa eorum coram ipsis 547.1.1.d
Fiat ei sicut vestimentum 208.2.2.d
Fiat pax in virtute tua 410.1.2.c
Fiat misericordia tua vt consoletur me 322.1.2.a
Fiat cor meum immaculatum 324.1.2.c
Fiat misericordia tua domine super 191.2.1.e
Fiat manus tua super virum 675.1.1.a
Fiant nati eius in interitum 205.1.2.c
Fiant sicut fœnum tectorum 438.1.2.d
Fiant dies eius pauci 202.2.2.d
Fiant filij eius orphani 203.1.2.c
Fiant tanquam puluis ante faciem 204.2.1.d
Fiant aures tuæ intendentes 441.1.2.b
Fiant contra dominum semper 206.2.2.b
Fidelis dominus in omnibus verbis 561.2.2.c
Fidelia omnia mandata eius 224.2.2.b
Filij alieni mentiti sunt mihi 91.2.1.b
Filij hominum vsquequo graui corde 13.1.1.b
Filij hominum dentes eorum 448.1.1.a
Filij autem hominum 218.2.1.d
Filij tui sicut nouellę oliuarum 434.1.2.c
Filij seruorum tuorum habitabunt 104.2.2.b
Filij qui nascentur & exurgent 624.2.1.e
Filij Ephrem intendentes 627.1.1.c
Filia babylonis misera 492.1.2.a
Filiæ eorum compositæ circumornatæ 551.1.2.b
Firmamentum est dominus timentib. 134.1.1.a
Firmetur manus tua & exaltetur 731.2.1.d
¶Flumen Dei repletum est aquis 501.2.1.d
Fluminis impetus lætificat ciui. 342.2.1.c
Flumina plaudent manu 71.2.2.d
¶Foderunt manus meas & pedes 1152.1.a
Foderunt ante faciem meam foueam 449.1.1.a
Fortitudo mea & laus mea dominus 261.2.2.c
Fortitudinem meam ad te custodiam 460.2.1.b
¶Frater non redimet, redimet homo 365.1.1.a
Fructum eorum de terra perdes 108.1.1.c
Fuerunt mihi lachrymæ meæ 310.2.1.e
Fulgura coruscationes 547.2.2.b
Fundatur exultatione vniuersæ terræ 352.2.1.a
¶Fundamenta eius in montibus sancti 716.1.1.a
Funes peccatorum circumplexi sunt me 311.1.2.d Psal.86.
Funes ceciderunt mihi in præclaris 67.2.1.e
Furor illis secundum similitudinem 452.1.1.c
Generatio & generatio lauda 555.1.2.e
Generatio quæ non direxit 626.1.1.a
Genua mea infirmata sunt 211.1.2.c
¶Gladius eorũ intret in corde ipsorum 227.2.1.c
Gladium euaginauerunt peccatores 227.1.1.c
Gloria & diuitiæ in domo eius 228.1.2.b
Gloriam regni tui dicent 559 2.2.c
Gloriosa dicta sunt de te. 717.1.1.a
¶Gressus meos dirige secundũ eloquiũ 362.2.2.c
¶Gustate & videte quàm suauis est 197.1.1.c
Hæc est dies quem fecit dominus 266.2.2.a
Hæc est generatio quærentium 125.2.1.c
Hæc omnia venerunt super nos 325.1.1.a
Hæc facta est mihi 306.2.2.e
Hæc me consolata est in humilitate 302.2.2.b
Hæc requies mea in sæculum sæculi 456.2.2.d
Hæc via illorum scandalum 368.1.1.c
Hæc recordatus sum & effudi 311.1.1.b
Hæreditatem Israel seruo suo 484.1.2.b
Hæreditate acquisiui testimonia 347.1.2.a
Hærodij domus dux est eorum 128.1.2.c
Heu mihi quia incolatus meus 400.1.2.c
¶Hic accipiet benedictionẽ à domino 126.2.1.a
Hierusalem quæ ædificatur vt ciuitas 407.2.2.c
Hi in curribus & hi in equis 103.2.1.a
Hymnus omnibus sanctis eius 602.2.2.d
¶Hoc opus eorum qui detrahunt 209.2.2.a
Hoc mare magnum & spacioſum 132.2.2.b
Hodie si vocem eius audieritis 51.1.2.b
Holocausta medulata auferam 510.2.1.b
Holocaustum & pro peccato non 261.2.1.e
Homo vanitati similis factus est 546.1.2.d
Homo cum in honore esset non 367.2.1.c
Homines & iumenta 218.1.1.e
¶Humiliabam in ieiunio animam 208.2.1.c
Humiliauerunt in compedibus 146.2.2.c
Humiliatus sum vsque quaque dom. 342.1.2.b
Hunc humiliat & hunc exaltat 603.1.1.c
Iacta super dominum curam tuam 438.1.1.a
Ibi dolores vt parturientis 355.1.1.d
Ibi confregit potentias 606.1.1.e
Ibi Bemiamin adolescentulus 529.2.1.b
Ibi ceciderunt omnes qui operantur 220.1.1.c
¶Ideo dilexi mandata tua 358.2.2.b
Ideo exaudisti vocem orationis meæ 175.1.1.c
Ideo audiuit dominus & distulit 633.2.1.d
Ideo non resurgent impij 4.1.1.d
Ideo conuertetur populus meus 582.2.1.e

Ideo

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ideo tenuit eos superbia 580.1.1.c
¶Ignis ante ipsum præcedet 61.2.2.d
Ignis grando nix glacies 600.1.2.e
Ignis in conspectu eius exardescet 364.1.1.d
Ignitum eloquium tuum vehemen. 368.2.2.b
¶Illuc enim ascenderunt tribus 408.1.2.d
Illuc producam cornu Dauid 458.2.2.d
Illuminans tu mirabiliter 606.2.1.c
Illumina oculos meos ne vnquam 58.2.1.a
Illustra faciem tuam super seruum 172.2.1.b
Illuxerunt coruscationes tuæ 619.1.1.a
¶Immittet angelus domini in circuitu 196.2.1.c
Immola Deo sacrificium laudis 381.1.1.e
Imperfectum meum viderunt oculi 507.1.2.d
Impinguasti in oleo caput meum 123.2.2.d
Imple facies eorum ignominia 692.2.1.c
Impleat dominus omnes petitiones 103.1.1.b
Impulsus euersus sum vt cade. 261.1.2.d
¶In capite libri scriptum est de 261.2.1.e
Incenderunt igni sanctuarium 592.2.1.c
Incensa igni & suffossa 674.2.1.a
In chamo & freno maxillas eorum 181.2.1.c
In circuitu impij ambulant 56.1.1.d
Inclina ad me aurem tuã 165.2.1.c.& 557.2.1.c
Inclina cor meum in testimonia 292.2.2.e
Psalm.85. ¶Inclina domine aurem tuam & exp. 708.1.1.c
Inclinaui cor meum ad faciendas 347.2.2.e
Inclinauit cœlos & descendit 78.2.1.e
Inclinabo in parabolam aurem 362.1.1.b
Incola ego sum in terra 281.2.2.e
In conueniendo populos in vnum 101.2.1.d
Psal. 125. ¶In conuertendo dominus captiuitatẽ 422.1.2.b
In conuertendo inimicum meum 36.1.1.c
In conspectu tuo sunt omnes qui 546.1.1.a
In conspectu angelorum psalam tibi 493.2.2.c
In corde meo abscondi eloquia 276.2.2.b
Increpasti superbos maledicti 283.2.2.a
Increpa feras arundinis 531.2.1.c
Increpasti gentes & periit impius 37.1.1.b
In decachordo psalterio 23.2.2.d
In Deo faciemus virtutem 199.1.2.c.& 472.1.1.d
In Deo laudabo verbum 443.2.1.b
In Deo laudabo sermones 440.2.1.b
In Deo salutare meum 479.1.1.b
In Deo laudabimur tota die 321.2.1.a
In deficiendo ex me spiritum meum 529.1.2.d
In die tribulationis meæ 611.2.1.d.& 710.2.1.e
In die mandauit dominus misericordiã 313.1.1.c
Psalm. 10. ¶In domino confido 49.2.1.e
In domino laudabitur anima mea 193.2.1.d
Induti sunt arietes ouium 503.2.1.d
Induantur confusione & reuerentia 213.1.1.a
Induantur qui detrahunt mihi 213.1.2.a
Induxisti nos in laqueum 509.1.1.e
Inebriabuntur ab vbertate 219.1.1.b
In ecclesiis benedicite domino 529.1.1.d
In eo dum conuenirent simul 171.1.1.a
In æternum domine verbum tuum 330.2.2.b
In æternum seruabo illi misericordiam 738.1.1.b
In æternum non obliuiscar iustifica 333.2.2.e
Psal.113. ¶In exitu Israel de Ægypto 235.1.2.b
Infirmata est in paupertate 169.2.1.d
Infixus sum in limo profundi 535.2.1.a
In generatione & generationem 726.1.1.c
In generatione & generationem veritas 331.2.2.b
In generatione & generationem anni 664.1.1.b
Inhabitabunt & abscondent 441.2.1.a
In hoc cognoui quoniam voluisti me 274.1.1.e
In Idumeam extendam calciamentum 471.1.1.a
& 198.2.2.d
Inimici vero domini mox vt hono. 230.1.1.e
Inimici domini mentiti sunt ei 688.1.1.b
Inimici autem mei viuunt 245.2.1.c
Inimici mei animam meam circun. 75.1.1.a
Inimici defecerunt framcæ 37.2.1.a
Inimici mei dixerunt mala 270.2.1.a
Inimicos eius induam confusione 459.2.2.a
Iniquos odio habui 348.2.2.b
Iniquitatem odio habui & abominatus 386.2.2.a
Iniquitatem meditatus est 215.2.1.b
Iniquitatem si aspexi in corde meo 512.1.1.e
In ira concitauerunt eum 650.1.1.b
Initio cognoui de testimoniis 377.1.2.c
Initio tu domine terram fundasti 103.1.2.a
Iniusti punientur & semen 234.1.1.d
Iniusti autem disperibunt 217.1.1.b
In iustificationibus tuis medi. 279.2.2.b
In labore hominum non sunt 579.2.1.a
In labiis meis pronunciaui 277.2.2.a
In laqueo suo humiliabit eum 47.1.1.a
In laqueo isto quem absconderunt 40.2.1.c
In manus tuas domine 166.2.1.d
In manu potenti & in brachio 481.2.2.d
In manibus portabunt te 20.1.2.c
In mari viæ tuæ,& semitæ 619.2.1.a
In matutino interficiebam 88.2.2.a
In mandatis tuis exercebor 279.1.2.a
In me transierunt iræ tuæ 724.1.1.c
In me sunt Deus vota tua 444.1.1.a
In memoria æterna erit 229.2.2.d
In memoriam redeat iniquitas 205.2.2.d
In multitudine misericordiæ tuæ 542.1.1.a
In noctibus extollite manus 464.2.2.b
Innocens manibus & mundo corde 126.1.1.c
Innocentes & recti adhæserunt 135.2.1.b
In omnem terram exiuit sonus 95.2.1.d
In omnibus his peccauerunt adhuc 639.1.1.b
In pace in idipsum dormiam 14.2.1.c
In petra exaltauit me 144.2.1.c
In quacunq; die inuocauero te exaudi 495.2.2.c
In quacũq;die inuocauero te velociter 90.1.2.c
In quacunque die inuocauero te,ecce 443.1.1.d
In quo corrigit adolescentior 274.2.2.c
In quorum manibus iniquiquitates sunt 139.
2.1.c
In salicibus in medio eius 487.1.2.b
Insidiatur vt rapiat pauperem 46.2.1.c
In sole posuit tabernaculum suum. 96.2.1.e
¶In te domine speraui non 164.2.1.c.556.1.1.e Psal.30.&
In te cantatio mea semper 560.1.1.c Psalm.70.
In te inimicos nostros ventillabimus 320.1.1.d
In te sperauerunt patres nostri 111.1.1.b
In te confirmatus sum ex vtero 559.2.1.c
Intellexisti cogitationes meas 499.2.2.e
Intelligite insipientes in populo 37.1.2.a
Intelligite hæc qui obliuiscimini 389.1.1.c
Intellectus bonus omnibus facientibus 225.2.2.c
Intellectum tibi dabo 181.1.1.c
Intende animę meæ & libera eam 545.1.1.b
Intende in adiutorium meum 247.1.1.a
Intende ad visitandas omnes gentes 458.2.1.b
Intende ad deprecationem meam 532.1.2.b
Intende voci orationis meæ 15.1.1.e
In terra deserta inuia & in. 484.2.1.a
Interrupit petram in eremo 630.2.1.b
Interrupir mare & perduxit eos 629.2.1.c

in toto

in toto corde meo 275.2.2.d
intret postulatio mea in 391.2.2.c
intret in conspectu tuo oratio mea 720.1.1.d
in tribulatione inuocasti me 678.2.1.d
in tribulatione mea inuocaui dominum 77.2.1.d
introibo in domum meam in holo. 510.1.1.b
introibo in domum tuam,adorabo 17.1.1.a
introibit vsque in progenies patrum 371.1.1.e
introibimus in tabernaculum eius 452.2.2.b
introite in conspectu eius 79.1.2.c
inueni Dauid seruum meum 734.2.1.a
inueniatur manus tua 107.1.1.d
¶In via hac qua ambulabam 529.2.2.c
in via testimoniorum tuorum 278.1.2.d
in voce exultationis & confe. 311.2.1.a
inuocabat dominum & ipse exaudiebat 76.2.2.a
¶Iocundus homo qui miseretur 229.1.2.b
iocundum sit eloquium meum 137.2.2.b
¶Ipse autem est misericors 642.1.1.b
ipse inuocauit me pater meus 737.1.1.c
ipse dominus Deus noster 141.2.2.d
ipsi vero in vanum quæsierunt 488.1.1.d
ipsi vero considerauerunt 115.2.1.d
ipsi viderunt opera domini 188.2.2.c
ipsi peribunt,tu autẽ permanes 103.1.2.d
ipsi obligati sunt & ceciderunt 103.2.1.c
ipsi autem exacerbauerunt eum 177.1.2.c
ipsi dispergentur ad manducandum 463.2.1.a
ipsi videntes sic admirati sunt 354.2.1.b
¶Irascimini & nolite peccare 13.2.1.c
¶Iste pauper clamauit 196.1.1.c
¶Ira persequeris eos in tempestate 692.2.1.a
¶Iubilate in conspectu regis domini 71.2.2.a
Psal.65. ¶Iubilate Deo omnis terra psalmum 504.1.1.c
iubilate Deo omnis terra cantate 70.2.2.a
Psal.99. ¶Iubilate deo omnis terra seruite 78.1.2.c
Iuda rex meus 470.1.1.c.& 198.2.2.c
iudica iudicium meum & redime me 379.1.2.d
iudica me domine secundum iustitiam 27.2.1.a
iudica me secundum iustitiam meam 212.1.1.c
Psal.34. ¶Iudica domine nocentes me 209.2.1.b
Psal.42. ¶Iudica me Deus & discerne 314.1.1.d
Psal.25. ¶Iudica me domine quoniam ego in 436.1.1.b
iudicate egeno & pupillo 684.2.1.b
iudicabit pauperes populi 569.2.1.b
iudicabit in nationibus 219.2.2.a
iudicabit orbem terrarum 72.2.2.a
iudicare populum tuum 569.1.1.b
iudicabit orbem terræ in æquitate 60.1.2.c
iudicare pupillo & humili 49.2.1.c
iunior fui etenim senui 233.1.1.c
iuraui & statui custodire 344.2.2.a
Iurauit dominus Dauid veritatem 454.2.2.b
iurauit dominus & non pęnitebit eum 218.1.2.c
iustus es domine rectum 367.1.2.a
iustus vt palma florebit 28.2.2.a
iustus dominus in omnibus viis suis 564.1.2.d
iusti autem hæreditabunt terram 234.2.1.a
iustum adiutorium meum à domino 28.2.1.a
iustitia ante eum ambulabit 707.2.1.b
iustitia tua sicut montes Dei 217.1.1.b
iustitia tua iustitia in æternum 370.1.2.a
iustitiæ domini rectæ lætificantes 98.2.1.d
iustitiam tuam non abscondi 262.2.1.a
iustificationes tuas custodiam 274.1.2.b
iuuenes & virgines senes 601.2.2.d
iuuenes eorum comedit ignis 652.1.1.a
iuxta est dominus his qui tribu. 201.1.1.b

LAbores manuum tuarum 432.2.2.d
Laboraui clamans rauce 326.1.1.c
Laboraui in gemitu meo 22.2.1.c
Lacum aperuit & effodit eum 30.1.1.c
Lapidem quem reprobauerunt 265.2.2.a
Laqueus contritus est 418.1.2.d
Laqueum parauerunt pedibus meis 448.2.1.d
Lauabo inter innocentes 138.11.b
¶Lauda Hierusalem dominum 580.2.2.a Psal. 147.
¶Lauda anima mea dominum 567.1.2.e Psal. 145.
Laudamini in nomine sancto eius 139.2.2.b
¶Laudate dominum de cœlis 596.1.2.a Psal. 148.
¶Laudate dominũ quoniã bonus est 572.2.2.d Psal. 146.
Laudate dominum de terra 599.2.2.d
¶Laudate dominum in sanctis eius 608.1.2.a Psal. 150.
Laudate dominum quoniam bonus 467.1.2.d
¶Laudate dominum omnes gentes 255.2.2.a Psal. 116.
Laudate nomen eius 82.1.2.b
¶Laudate nomẽ domini,laudate serui 465.2.2.c Psal.134.
¶Laudate pueri dominum 231.2.2.d Psal.112.
Laudate eum in virtutibus eius 608.2.2.c
Laudate eum in sono tubę 609.1.2.d
Laudate eum cœli cœlorum 598.1.2.c
Laudate eum in cymbalis 610.1.2.c
Laudate eum in tympano 610.1.2.a
Laudate eum sol & luna 598.2.2.b
Laudate eum omnes angeli eius 596.2.2.e
Laudabo nomen Dei cum cantico 550.1.1.d
Laudans inuocabo dominum 77.1.1.b
Laudationem domini loquetur os meũ 566.2.2.c
Laudent illum cœli & terra 551.2.1.c
Laudent nomen eius in choro 64.2.2.a
¶Legem pone mihi domine in via tua 147.1.1.a
Legem pone mihi domine viam iustifi. 290
Lætabor ego super eloquia tua 385.2.2.c
Lætabor & exultabor in te 36.1.1.b
Lætabimini in salutari tuo 102.2.1.c
Lętabitur iustus cũ viderit vindictã 455.1.1.e
Lętabitur iustus in domino 494.2.1.c
¶Lętatus sum in his que dicta sunt 406.1.2.e Psal.121.
Lętati sumus pro diebus quibus 12.1.2.a
Lętata est Ægyptus in pro. 155.2.2.d
Lętamini iusti in domino 66.2.2.d
Lætamini in domino & exultate 182.2.1.b
Lætetur mons Sion 358.1.1d
Lætetur Israel in eo qui fecit 604.1.2.b
Lætentur cœli & exultet terra 59.1.2.b
Lætentur & exultent gentes 514.2.1.a
Laua manus tuas in superbias 590.2.1.c
¶Leuaui oculos meos ad montes 401.2.2.b Psal. 120.
Lex domini immaculata 98.2.1.b
Lex Dei eius in corde ipsius 235.1.1.a
¶Libera me à persequentibus me 532.1.2.d
Libera Deus Israel 135.2.1.d
Libera me de sanguinibus 407.1.1.c
Libera me quia egenus & pauper 219.1.2.c
Lingua mea calamus scribę 330.1.1.a
Liquefacta est terra 601.1.1.c
¶Locutus sum in lingua mea 249.1.1.d
Locuti sunt aduersum me 200.1.2.c
Longe a peccatoribus salus 380.1.2.c
Longe fecisti notos meos à me 722.2.1.c
Longitudine dierum replebo eum 22.1.2.c
¶Lucerna pedibus meis verbum 342.1.2.e
Lunam & stellas in potestatem 480.1.2.b
66.1.2.e
Lux orta est iusto
Magnus dominus & laudabilis 351.1.1.b Psal. 47.
Magnus dominus & laudabilis 555.1.2.b

Magnus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Magnus dominus noſter & magna 575.2.2.b
Magna eſt gloria eius in 106.1.1.c
Magna opera domini 220.2.2.e
Magnificauit dominus facere 424.1.2.c
Magnificare dominum mecum 194.1.1.e
Magnificans ſalutes regis 93.2.1.d
Magnificentiam gloriæ ſanctitatis 556.1.2.b
Maledicent illi & tu benedices 112.2.2.a
Manda Deus virtuti tuæ 530.1.1.a
Mandaſti iuſtitiam teſtimonia 367.2.2.a
Manducauerunt & adorauerunt 119.2.1.c
Manſueti autem hæreditabunt 226.1.1.b
Mane ſicut herba tranſeat 6.1.2.c
Mane aſtabo tibi & videbo 15.2.1.c
Manus enim mea auxiliabitur ei 734.2.1.b
Manus tuæ domine fecerunt me 319.1.2.a
Manus habent & non palpabunt 242.1.2.b
Manus tua gentes diſperdidit 318.1.1.d
Mare vidit & fugit 236.1.2.e
¶Me autem propter innocentiam 275.1.1.e
Media nocte ſurgebam ad confitendũ 312.1.2.b
Me expectauerunt peccatores 335.1.2.c
Mei autem penè moti ſunt pedes 577.2.1.d
Melius eſt modicum iuſto 228.1.1.a
Memento noſtri domine in bene. 161.1.2.c
Pſal.131. ¶Memento domine Dauid 448.1.2.d
Mementote mirabilium eius 140.2.2.b
Memor eſto verbi tui 301.2.2.d
Memor fui iudiciorum tuorum 304.1.2.d
Memor ſit omnis ſacrificij tui 102.1.1.b
Memor fuit in ſæculum teſtamenti 141.2.2.e
Memores erunt nominis tui domine 340.2.1.b
Memor eſto huius, inimicus 597.2.1.a
Memor eſto domine filiorum Edon 492.2.2.c
Memor eſto domine opprobrij 746.2.1.c
Memor fui nocte nominis tui 306.1.2.c
Memor eſto congregationis tuæ 589.2.1.e
Memor ero Raab 717.2.1.c
Memor fui dierum antiquorum 536.2.2.a
Memor erit in ſæculum teſtamenti 222.2.2.c
Memor fui operum domini 615.2.1.c
Memoriam abundantiæ ſuauitatis 557.1.2.c
Memoriam fecit mirabilium ſuorum 221.2.2.e
Memorare quæ mea ſubſtantia 745.1.1.e
Meus eſt Galaad 198.2.2.a.& 470.1.1.a
¶Mihi autem adhærere Deo bonũ eſt 588.2.1.a
Mihi autem nimis honorificati ſunt 508.1.2.b
Minoraſti dies temporis eius 744.2.1.b
Minuiſti eum paulominus ab angelis 34.1.1.c
Mirabilia teſtimonia tua 359.2.2.e
Mirabilis facta eſt ſcientia tua 501.2.2.b
Mirabilis Deus in ſanctis ſuis 533.1.1.d
Mirabiles elationes maris 32.2.2.a
Mirifica miſericordias tuas 72.1.1.a
Myrrha & gutta & caſſia 334.1.1.a
Miſer factus ſum & curuatus ſum 241.1.1.d
Miſericordia autem domini 113.1.2.c
Miſericordia mea & refugium meum 544.1.2.c
Miſericordia tua domine plena eſt terra 313.2.2.a
Miſericordia & veritas præcedent 732.1.1.c
Miſericordia & veritas obuiauerunt 605.2.1.e
Miſericordiæ tuæ multæ domine 380.2.2.c
Pſal.100. ¶Miſericordiã & iudiciũ cantabo tibi 82.1.2.e
Miſericordiã autem meã nõ diſpergã 740.2.1.b
Pſal.88. ¶Miſericordias domini in æternum 723.1.1.c
Miſerator & miſericors dominus lõgani. 109.1.2.c
Miſerator & miſericors dominus paci 557.2.2.e
Pſal.56. ¶Miſerere mei Deus miſerere mei 444.1.1.d
Miſerere mei Domine,vide humilitatẽ 40.1.1.a
Miſerere mei & exaudi 13.1.1.b
¶Miſerere mei Deus ſecundum 390.2.1.c Pſal.50.
Miſerere mei domine,quoniam ad te 709.2.1.c
Miſerere mei domine,quoniã tribulor 169.1.1.b
¶Miſerere mei Deus,quoniã cõculcauit 438.2.1.e Pſal.55
Miſerere mei domine quoniã infirmus 20.1.1.b
Miſerere noſtri domine miſerere noſtri 413.2.2.d
Miſit Deus miſericordiam ſuam 447.2.1.a
Miſit in eos cynomiam 645.2.1.b
Miſit in eos iram indignationis 645.2.1.b
Miſit ante eos virum 146.1.2.b
Miſit de cœlo & liberauit me 447.1.1.c
Miſit de ſummo & accepit me 81.1.1.a
Miſit verbum ſuum & ſanauit 187.1.2.c
Miſit Moyſen ſeruum ſuum 150.2.2.b
Miſit tenebras & obſcurauit 151.2.2.c
Mitigaſti omnem iram tuam 703.1.1.d
Mittit cryſtallum ſuam ſicut 593.2.2.d
Mittat tibi auxilium de ſancto 101.2.1.c
¶Moab & agareni gebal. 689.1.1.d
Moyſes & Aaron in ſacerdotibus 75.2.2.c
Molliti ſunt ſermones eius 437.2.1.d
Mons in quo beneplacitum eſt Deo 525.1.1.a
Mons coagulatus mons pinguis 524.2.1.b
Montes exultauerunt vt 236.2.2.d
Montes in circuitu eius 420.1.2.a
Montes ſicut cera fluxerunt 62.2.2.b
Montes & omnes colles 600.2.2.d
Moutes exultabit ſicut arietes 237.2.2.b
Mors peccatorum peſſima 201.2.1.e
¶Multa flagella peccatoris 182.1.1.b
Multa feciſti tu domine 260.1.1.a
Multæ tribulationes iuſtorum 201.1.1.d
Multi qui perſequuntur me 381.2.2.a
Multi dicunt animæ meæ 11.1.1.b
Multiplicata eſt ſuper me iniquitas 316.2.2.c
Multiplicatæ ſunt infirmitates 67.1.1.b
Multiplicatæ ſunt ſuper capillos 265.2.1.c
Multiplicaſti magnificentiam 567.1.1.b
Multiplicati ſunt ſuper capillos 537.1.1.c
Multitudo ſonitus aquarum 618.1.1.b
Mutuabitur peccator & non 230.2.1.c
NAm & teſtimonia tua 285.2.2.b
Nam & ipſe Deus meus 477.1.1.b
Nam & ſi ambulauero 122.2.1.c
Nam & ego confitebor tibi 567.1.1.d
Narrabo nomen tuum fratribus 117.2.1.b
Narrabimus mirabilia tua 600.2.1.d
Narrauerunt mihi iniqui fabulationes 325.1.2.a
Narrauerunt vt abſconderent. 492.1.1.d
Narrantes laudes domini 623.1.1.d
¶Ne auertas hominem in 4.2.2.b
Ne auertatur humilis 598.2.1.c
Nec fecit proximo ſuo malum 65.1.1.a
Nec auertit faciem ſuam 118.1.1.c
Nec concluſiſti me in manibus 168.2.1.c
Ne auertas faciem tuam à me 146.1.1.a
Ne derelinquas me domine Deus 246.2.1.b
Ne fiant ſicut patres eorum 625.2.1.b
Ne forte dicant in gentibus 661.2.1.d
Ne memineris iniquitatum 660.1.1.e
Ne obliuiſcaris voces inimico 599.1.1.e
Ne perdas cum impiis Deus animã 139.1.1.e
Ne proiicias me in tempore ſenec. 561.1.1.a
Ne proiicias me à facie tua 404.1.1.c
Neque iniquitas mea neque pe. 457.2.1.b
Neque habitabit iuxta te ma. 16.1.1.a

Neque ambulaui in magnis 446.1.2.a
Neque profanabo teſtamentum 740.2.1.c
Neque irrideant me inimici 128.2.1.c
Nequando rapiat vt leo 25.1.1.c
Ne reuoces me in dimidio 102.2.2.a
Neſcierunt neque intellexerunt 685.1.1.c
Ne ſileas quoniam aduena ego 255.2.1.a
Ne ſimul tradas me 150.1.1.d
Ne timueris cum diues factus 370.1.1.e
Ne tradas beſtiis animas confi. 598.1.1.a
Ne tradideris me in animas 147.1.1.c
Nihil proficiet inimicus in eo 735.2.1.a
Niſi conuerſi fueritis 29.1.1.a
Pſal.126. ¶Niſi dominus ædificauerit domum 427.1.2.c
Niſi dominus cuſtodierit ciuitatem 428.2.2.c
Pſalm.123 ¶Niſi quia dominus erat in nobis 414.2.2.c
Niſi quia dominus adiuuit me 41.2.2.b
Niſi quòd lex tua meditatio 332.2.2.e
¶Noli æmulari in eo qui 224.1.1.d
Noli æmulari in malignantibus 220.2.1.a
Nolite tangere Chriſtos meos 145.1.2.a
Nolite ſperare in iniquitate 480.2.1.e
Noli fieri ſicut equus & mulus 181.2.1.a
Nolite confidere in principibus 568.1.2.d
Nolite extollere in altum 602.1.1.d
Non eſt Deus in conſpectu eius 45.1.1.d
Non eſt occultatum os meum 506.2.2.c
Non eſt ruina maceriæ 552.2.2.a
Non eſt ſimilis tui in diis domine 711.1.1.b
Non eſt ſanitas in carne mea 239.2.1.a
Non nobis domine non nobis 238.1.2.d
Non moriar ſed viuam 263.1.2.e
Non abſcondi miſericordiam tuam 263.1.1.a
Non reliquit hominem nocere 144.2.2.b
Non priuabit bonis eos qui 701.1.1.d
Non ſic impij non ſic 3.2.1.e
Non habitabit in medio 88.1.2.b
Non ſunt occultata à filiis eorum 623.2.1.c
Non in ſacrificiis tuis 379.1.1.a
Non enim in arcu meo ſperabo 320.2.1.e
Non congregabo conuenticula 67.1.1.d
Non accipiam de domo tua 379.2.1.e
Non enim eſt illis commutatio 437.1.1.c
Non ſunt recordati manus eius 644.1.1.d
Non cuſtodierunt teſtamentum 628.1.1.a
Non proponebam ante oculos meos 84.1.2.c
Non confundentur in tempore malo 229.2.1.b
Non enim in gladio ſuo poſſederunt 318.2.1.c
Non adhæſit mihi cor 84.2.2.b
Non ſedi cum conſilio vanitatis 137.2.1.a
Non timebo milia populi 12.1.1.a
Non ſunt loquelę neque ſermones 96.1.1.d
Non videbit interitum 366.1.1.d
Non erubeſcant in me qui expectant 538.2.1.b
Non confundantur ſuper me 538.2.1.d
Non ſupergaudeant mihi qui aduerſantur 210.2.1.c
Non me demergat tempeſtas aquæ 542.2.1.c
Non dicant in cordibus ſuis 212.2.1.b
Non ſaluatur rex per multam virtutẽ 190.2.1.d
Non mihi veniat pes ſuperbiæ 219.2.1.e
Non fecit taliter omni nationi 595.2.2.b
Non accedet ad te malum 19.2.2.a
Non enim qui operantur iniquitatem 270.2.2.b
Non in fortitudine equi 578.2.2.e
Non crediderunt verbo eius 170.2.2.a
Non declines cor meum in verba 523.1.2.c
Non mortui laudabunt te 246.1.2.c
Non tradas me domine à deſiderio 517.2.2.a
Non ſit illi adiutor 204.2.2.c
Non auertas faciem tuam à me in 89.2.2.c
Non auertas faciem tuam à me & ſi 537.2.2.e
Non ſecundum peccata noſtra fecit 110.1.2.a
Non in perpetuum iraſcetur 109.2.2.b
Non det in commotionem pedem tuũ 402.2.2.c
Nonne qui oderunt te oderam 510.1.2.d
Nonne Deus requiret iſta 326.2.1.b
¶Nonne tuDeus qui repul. 471.2.1.e Pſal. 61.
Nonne Deo ſubiecta erit anima mea 476.1.1.c
Nonne cognoſcent omnes qui operantur 61.2.1.b
Nonne ſcient omnes qui operantur 419.1.1.d
Nos autem populus tuus 663.2.1.c
¶Notus in iudæa Deus 605.1.1.b Pſal. 75.
Notum fecit dominus ſalutare ſuum 69.1.2.b
Notam feciſti in populis virtutem 616.1.1.b
Notam fac mihi viam in qua ambulem 539.1.2.c
Notas fecit vias ſuas Moyſi 108.2.2.d
Notas mihi feciſti vias vitæ 68.2.1.b
Nouit dominus dies immaculatorum 229.1.1.b
¶Nubes & caligo in circuitu eius 61.1.2.d
Nunc autem repuliſti 321.2.1.b
Nunquid confitebitur tibi puluis 163.1.1.b
Nunquid manducabo carnes 381.1.1.c
Nunquid adhæret tibi ſedes iniquitatis 42.2.2.c
Nunquid mortuis facies mirabilia 722.1.1.a
Nunquid cognoſcentur in tenebris 723.1.1.a
Nunquid in æternum iraſceris nobis 703.2.1.d
Nunquid Sion dicet homo 718.2.1.a
Nunquid narrabit aliquis in ſepulchro 722.2.1.c
Nunquid in æternum proiiciet Deus 614.2.1.a
Nunquid & panem poterit dare 633.2.1.a
Nutantes transferantur filij eius 203.2.2.c
OBliti ſunt Deum qui 168.2.2.c
Obmutui & non aper. 254.1.1.c
Obmutui & humiliatus ſum 248.2.1.e
Obſcurentur oculi eorum 547.2.1.e
Obſeruabit peccator iuſtum 226.1.1.c
¶Oculi eius in pauperem reſpiciunt pal. 51.2.1.b
Oculi eius in pauperem reſpiciunt inſid. 46.1.1.e
Oculi domini ſuper iuſtos 199.2.1.e
Oculi mei ſemper ad dominum 134.1.1.d
Oculi mei defecerunt 356.1.2.c
Oculi mei ad fideles terræ 87.2.2.a
Oculi omnium in te ſperant domine 563.2.2.b
¶Odiui eccleſiam malignantium 137.2.1.e
Odiſti obſeruantes vanitates 167.1.1.e
Odiſti omnes qui operantur iniquitatẽ 16.1.1.d
O domine libera animam meam 249.1.2.c
O domine quia ego ſeruus tuus 254.1.2.b
O domine ſaluum me fac 266.2.2.e
¶Omnis terra adoret te 506.1.1.a
Omnis gloria eius filiæ regum 337.1.1.d
Omnis conſummationis vidi finem 335.2.2.b
Omnem eſcam abominata eſt 186.2.2.b
Omnes videntes me deriſerunt 112.2.1.a
Omnes gentes quaſcunque feciſti 711.1.1.e
Omnes principes eorum qui 691.2.1.a
¶Omnes gentes plaudite manibus 346.1.1.a Pſalm.46.
Omnes declinauerũt ſimul 60.2.1.b. & 410.2.1.d
Omnes gentes circuierunt me 260.1.2.a
Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius 34.2.1.a
Omnia oſſa mea dicent 206.1.1.e
Omnia mandata tua veritas 328.2.2.a
Omnia quęcunq; voluit dominus fecit 468.2.2.e
Omnia excelſa tua & fluctus 313.1.1.a
¶Operuit montes vmbra eius 67.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Opus quod operatus es in diebus 318.1.1.a
¶Ordinatione tua perſeuerat 332.1.2.c
Orietur in diebus eius iuſtitia 571.1.1.c
Ortus eſt ſol & congregati ſunt 131.1.2.d
¶Os habent & non loqu. 240.2.2.d.& 474.1.2.a
Os iuſti meditabitur ſapientiam 234.2.1.c
Os meum loquetur ſapientiam 361.2.1.b
Os meum aperui & attraxi 361.2.2.d
Os meum annunciabit iuſtitiam 563.2.1.c
Os tuum abundauit malitia 388.1.1.d
Oſtende nobis domine miſericordiã tuã 704.2.1.a
Oſtendiſti populo tuo dura 467.2.1.d
Oues eorum fętoſæ 552.1.2.d
PAnem angelorum manducauit 636.1.1.c
Paratum cor eius ſperare in domino 230.1.2.c
Pſal. 107. ¶Paratum cor meum Deus paratum cor meum: cantabo & pſalmum dicam 449.1.1.d
Paratum cor meum Deus paratum cor meum, cãtabo & pſallam in gloria mea 195.2.2.e
Parata ſedes tua ex tunc 31.2.2.a
Parauit in iudicio thronum ſuum 36.1.1.
Pataſti in conſpectu meo menſam 123.2.1.a
Paratus ſum & non ſum turbatus 310.2.2.b
Parcet pauperi & inopi 573.2.1.a
Particeps ego ſum omnium timentium 312.2.2.d
Parcere Iacob ſeruum tuum 656.2.1.b
Patres noſtri in Ægypto non 162.2.2.e
Paulominus conſummauerunt 329.1.2.d
Pauper ſum ego & in laboribus 723.2.1.d
Pax multa diligentibus legem 388.1.2.c
¶Peccator videbit & iraſcetur 231.1.2.d
Peccatori autem dixit Deus 382.2.1.c
Peccauimus cum patribus noſtris 162.1.2.e
Per diem ſol non vret te 404.2.2.c
Per ſingulos dies benedicam tibi 554.2.2.b
Perambulabam in innocentia 83.2.2.b
Percuſſus ſum vt fenum 91.2.2.a
Perfecto odio oderam illos 510.2.2.e
Perfeciſti eis qui ſperant in te 173.2.1.c
Perfice greſſus meos in 70.2.1.a
Periit fuga à me 530.2.2.e
Periit memoria eorum 37.2.1.d
Permanet in æternum in 475.2.1.b
Perſequar inimicos meos 90.1.1.a
Perſequatur inimicus animam meam 26.1.1.d
Pes meus ſtetit in 140.1.1.e
Petierunt & venit coturnix 156.2.2.b
¶Pingueſcent ſpecioſa deſerti 503.1.1.e
¶Placebo domino in regione viuorũ 250.2.2.d
Plantati in domo domini 29.1.2.a
Pluet ſuper peccatores laqueos 52.2.1.a
Pluuiam voluntariam ſegregabis 520.2.1.b
¶Ponam in ſalutari 55.1.1.b
Pone princeps eorum ſicut 691.1.1.b
Pone domine cuſtodiam ori meo 512.1.2.c
Pones eos vt clibanum ignis 107.2.1.d
Ponite corda veſtra in virtute 359.1.1.b
Populus quem non cognoui 91.1.1.d
Populus eius & oues paſcuæ eius 81.1.2.c
Populum tuum domine 35.2.2.c
Portio mea domine dixi 307.2.2.a
Poſtula à me & dabo tibi 9.1.1.a
Poſui ori meo cuſtodiam 248.1.1.c
Poſuiſti iniquitates noſtras 7.1.2.c
Poſuiſti tenebras & facta eſt nox 130.1.2.c
Poſuiſti nos in ſimilitudinem 323.2.1.d
Poſuiſti nos opprobrium 323.1.1.c
Poſuiſti nos in contradictionem 669.1.1.b
Poſuit deſertum in ſtagna 192.2.2.b
Poſuit in eis verba ſignorum 151.1.2.d
Poſuit flumina in deſertum 191.2.2.e
Poſuit pluuias eorum 153.1.2.d
Poſuerunt me in lacu inferiori 721.2.1.d
Poſuerunt peccatores laqueum mihi 346.2.2.b
Poſuerunt in cœlum os ſuum 581.2.1.c
Poſuerunt ſigna ſua ſigna 592.1.1.c
Poſuerunt morticinia 658.1.1.d
Potabunt omnes beſtiæ agri 124.2.2.a
Potens in terra erit ſemen eius 227.2.2.b
Potentiam tuam & iuſtitiam tuam 566.1.1.a
¶Præcinite domino in confeſſione 576.2.2.c
Præcipita domine & diuide 432.1.1.b
Præ fulgore in conſpectu eius 79.2.1.c
Præoccupemus faciem eius 46.1.2.b
Præparans montes in virtute 500.2.1.b
Prætende miſericordiam tuam ſcientib. 219.2.1.b
Præuaricantes reputaui 352.2.2.b
Præueni in maturitate 374.1.2.b
Præuenerunt me in die afflictionis 81.2.1.a
Præuenerunt principes 528.2.1.d
Præuenerunt oculi mei ad te 374.2.2.c
Principes populorum congregati 350.2.1.a
Principes perſecuti ſunt me 384.1.2.c
Principes iuda duces eorum 530.1.1.b
Principium verborum tuorum 383.2.2.d
Priuſquam intelligerent 455.1.1.b
Priuſquam humiliarer ego 315.2.2.b
Priuſquam montes fierent 4.1.2.a
Proba me domine & tenta me 137.1.1.a
Proba me Deus & ſcito cor meum 511.1.2.c
Probaſti cor meum & viſitaſti 69.2.1.c
Producens fenum iumentis 125.2.2.d
Prodiit quaſi ex adipe iniquitas 580.2.1.c
Pro eo vt me diligerent 200.2.2.d
Pro hac orabit ad te omnis ſanctus 179.2.1.d
Prohibe linguam tuam à malo 198.2.1.c
Proiiciente me nunc circundederunt 73.1.1.d
Promptuaria eorum plena 551.2.2.d
Pro nihilo forſitan inimicos 681.2.1.b
Pronunciabit lingua mea 395.1.2.a
Pro patribus tuis nati ſunt tibi 339.2.1.c
Prope es tu domine & omnes viæ 376.2.2.b
Prope eſt dominus omnibus inuocanti. 564.2.2.d
Propter miſeriam inopum 54.2.1.d
Propter domum domini Dei noſtri 411.1.2.c
Propter fratres meos & proxi. 410.2.2.d
Propter hoc lætatum eſt cor 68.1.1.c
Propter nomen tuum domine 132.2.1.d
Propter Dauid ſeruum tuum 454.1.2.b
Propter quid irritauit impius Deum 47.2.1.b
Propter veritatem & manſuetudinem 331.2.1.d
Propter ea exaudiuit Deus 512.2.1.b
Propterea populi confitebuntur 340.2.1.c
Propterea confitebor tibi 93.1.1.d
Propterea ad omnia mandata tua 359.1.2.c
Propterea Deus deſtruet te 414.1.1.b
Propterea non timebimus dum 341.2.1.d
Protector meus & in ipſo ſperaui 544.2.2.d
Protector noſter aſpice Deus 699.2.1.a
Protector meus & cornu ſalutis 76.2.1.c
Proteges eos in tabernaculo tuo 174.1.1.d
Protexiſti me à conuentu ma. 490.2.1.a
Prouidebam dominum in cõſpectu meo 68.1.1.d
Pſallam & intelligam in via 83.1.2.b
Pſallite Deo qui aſcendit 532.2.1.c
Pſallite Deo noſtro pſallite 348.2.1.c

Pſallite domino omnes ſancti eius 160.2.1.c
Pſallite domino qui habitat in Sion 39.1.1.c
Pſallite domino in cithara 71.1.2.a
Putruerunt & corruptę ſunt 240.2.1.d
QVadraginta annis offenſus fui 52.1.2.a
Pſalm. 72 Quam bonus Iſrael Deus 577.1.1.b
Pſalm. 83. Quam dilecta tabernacula tua 694.1.1.b
Quam magnificata ſunt ope. 24.2.2.c.& 131.2.2.d
Quam dulcia faucibus meis 340.2.2.b
Quam magna multitudo dul. 173.1.1.c
Quandiu ponam conſilia in anima mea 57.2.1.d
Quantum diſtat ortus ab occidente 110.2.2.d
Quanta mandauit patribus noſtris 624.2.1.b
Quanta audiuimus & cognouimus 622.2.1.a
Quantas oſtendiſti mihi tribulationes 566.2.1.b
Pſalm. 2. ¶Quare fremuerunt gentes 5.2.1.b
Quare oblitus es mei 313.2.1.c
Quare faciem tuam auertis 328.1.1.b
Quare triſtis es anima mea 311.2.1.b
Quaſi proximum & quaſi fratrem 209.1.1.b
Quaſi in ſilua lignorum 592.1.1.e
Quæ vtilitas in ſanguine meo 162.2.1.d
Quæ loquuntur aduerſus iuſtum 173.1.1.c
Quæ non exaudiet vocem incãtantium 462.2.1.e
Pſal. 41. ¶Quemadmodum deſiderat ceruus 276.2.1.b
Quęrite dominum & confirmamini 140.1.2.d
Qui annunciat verbum ſuum 594.2.2.e
Qui aſtitit à dextris pauperis 213.2.2.b
Qui conuertit mare in aridam 506.2.1.c
Qui cogitauerunt iniquitates 513.2.2.c
Qui confidunt in virtute ſua 363.2.1.e
Qui cogitauerunt ſupplantare 514.2.2.e
Pſalm. 12. ¶Qui confidunt in domino 419.1.2.a
Qui conuertit petram in ſtagna 238.1.2.c
Qui corripit gentes non arguet 37.2.2.e
Qui cuſtodit veritatem in ſęculum 570.1.2.e
Qui dat niuem ſicut lanam 593.1.2.c
Qui das ſalutem regibus 549.2.2.b
Qui dat eſcam omni carni 485.1.2.b
Qui dat iumentis eſcam ipſorum 578.1.2.c
Qui deſcendunt mare in nauibus 188.1.2.c
Qui dicunt exinanite 491.1.2.c
Qui diligitis dominum odite malum 65.2.2.c
Qui diuiſit mare rubrum 482.1.2.a
Qui dixerunt linguam noſtram 54.2.1.c
Qui docet manus meas ad te 86.1.1.c
Qui dominatur in virtute ſua 507.2.1.a
Qui educit vinctos in fortitudine 519.1.1.c
Qui emittit eloquium ſuum terræ 592.2.2.a
Qui emittis fontes in conuallibus 123.2.2.a
Qui eduxit Iſrael de medio 481.1.2.c
Qui exaltas me de portis mortis 40.1.1.c
Qui facit hæc 65.2.1.a
Qui fecit cœlos in intellectu 478.1.2.c
Qui fecit luminaria magna 479.1.2.b
Qui facis angelos tuos ſpiritus 120.1.2.b
Qui facit mirabilia magna 477.2.2.a
Qui fingit ſigillatim corda 190.2.1.a
Qui fundaſti terram 120.2.2.b
Qui firmauit terram 478.2.2.b
Pſal. 90. ¶Qui habitat in adiutorio altiſſimi 13.1.2.c
Qui habitare facit ſterilem 234.2.2.b
Qui habitat in cœlis irridebit 8.1.1.c
Qui ingreditur ſine macula 63.2.1.a
Qui iurat proximo ſuo & non 65.1.1.d
Qui loquitur veritatem in corde 64.2.1.d
Qui loquuntur pacem cum proximo 150.2.1.c
Qui numerat multitudinem 574.2.2.d
Qui operit cœlum nubibus 577.1.2.b
Qui plantauit aurem non audiet 37.2.2.a
Qui ponis nubem aſcenſum tuum 119.1.2.c
Qui poſuit fines tuos pacem 591.2.2.e
Qui poſuit animam meam ad vitam 508.1.1.d
Qui percuſſit gentes multas 471.1.2.d
Qui percuſſit reges magnos 483.1.2.d
Qui percuſſit Ægyptum 480.2.2.d
Qui perfecit pedes meos 86.1.1.a
Qui produxit ventos de theſauris 470.1.2.d
Qui producit in montibus fenum 177.2.2.b
Qui propitiatur omnibus iniquitatib. 106.1.2.d
Quique terrigenæ & filij hominum 361.1.1.a
Qui replet in bonis deſiderium 107.1.2.d
Qui retribuunt mala pro bonis 246.1.1.d
Pſal. 79. ¶Qui regis Iſrael intende 664.2.1.a
Qui reſpicit terram & facit 136.2.2.b
Qui redimet de interitu 106.2.2.d
Qui ſanat contritos corde 574.1.2.c
Qui ſedes ſuper cherubim 665.2.1.b
Qui ſeminant in lachrymis 425.2.2.b
Qui ſimul mecum dulces capie. 434.2.1.c
Qui ſtatis in domo domini 463.2.2.c.& 466.1.2.e
Qui timent te videbunt me 320.2.2.c
Qui timetis dominum laudate eum 117.2.1.d
Qui timent dominum ſperauerunt in 243.2.2.b
Qui tribulant me inimici 58.2.1.c.& 142.2.1.b
Qui traduxit populum ſuum 482.2.2.c
Qui tribulant me exultabunt 170.2.1.c
Qui videbant me foras fugerunt 30.2.1.c
Quia anima eius in vita ipſius 371.1.1.b
Quia apud dominum miſericordia 443.2.2.c
Quia apud te propitiario eſt 442.1.2.a
Quia benedicentes ei hæredita. 231.1.1.e
Quia beneplacitum eſt domino in pop. 604.2.2.e
Quia cinerem tanquam panem mandu. 94.1.2.c
Quia comederunt Iacob 660.1.1.c
Quia contriuit portas æreas 185.2.2.d
Quia cuſtodiui vias domini 82.2.1.b
Quia delectaſti me domine 25.1.2.b
Quia defecimus in ira tua 6.2.2.c
Quia defecerunt ſicut fumus dies 90.2.2.d
Quia dicitis in cogitatione 509.2.2.b
Quia dixerunt inimici mei mihi 561.2.1.b
Quia dixi nequando ſupergaudeant 244.2.1.d
Quia dominus amat iudicium 234.1.1.b
Quia domini eſt aſſumptio noſtra 733.2.1.a
Quia ecce qui elongant ſe à te 588.1.1.b
Quia ecce ceperunt animam meam 457.1.1.d
Quia ædificauit dominus Sion 98.2.2.a
Quia ego cognoui quia magnus eſt 468.2.2.b
Quia eripuit animam meam 250.1.2.d
Quia exacerbauerunt eloquia 184.2.2.a
Quia exacuerunt vt gladium 491.1.1.a
Quia factus es ſuſceptor meus 464.1.1.b
Quia factus ſum ſicut vter in prui 326.2.2.b
Quia inflammatum eſt cor meum 586.1.1.c
Quia in humilitate noſtra 484.2.2.b
Quia illic ſederunt ſedes 408.2.2.d
Quia in manu eius ſunt omnes fines 48.1.2.c
Quia in eo lætabitur cor noſtrum 191.2.1.d
Quia inclinauit aurem ſuam mihi 247.2.2.d
Quia illic interrogauerunt nos 487.2.2.c
Quia ipſe dixit & facta ſunt 598.2.2.c
Quia ipſe ſuper maria fundauit eum 125.2.1.b
Quia ipſe Deus meus & ſaluator 478.2.1.a
Quia iudicabit dominus populum 473.1.2.c
Quia liberauit pauperem & a potente 573.1.1.a

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia magna est super cœlos 196.2.2.c
Quia melior est dies vna 699.2.1.e
Quia misericordia tua magna est 713.1.1.a
Quia misericordiam & veritatem dili. 700.2.1.d
Quia multum repleta anima nostra 414.1.2.c
Quia neque ab oriente neque ab 602.2.1.c
Quia non est respectus morti 579.1.1.a
Quia non crediderunt in Deo 634.2.1.c
Quia non relinquet dominus virgam 420.1.2.e
Quia non repellet dominus plebem 40.1.2.c
Quia persecutus est inimicus animam 535.1.2.d
Quia præceptum in Israel est 677.2.1.a
Quia prospexit de excelso sancto suo 99.2.2.e
Quia rectum est verbum domini 186.1.1.c
Quia repleta est malis anima mea 720.2.1.b
Quia satiauit animam inanem 183.1.2.c
Quia tenebræ non obscurabuntur 505.1.2.a
Quia tu possedisti renes meos 505.2.2.c
Quia tu es Deus fortitudo mea 35.1.1.a
Quia zelaui super iniquos 578.1.1.d
Quid detur tibi aut quid apponatur 398.2.2.c
Quid enim mihi est in cœlo 587.1.1.e
Quid est homo quòd memor es eius 33.2.1.d
Quid est tibi mare quòd fugisti 237.1.2.e
Psal.51. ¶Quid gloriaris in malitia 410.2.1.b
Quid retribuam domino 252.2.2.d
Quis ascendet in montem domini 125.2.1.c
Quis consurget mihi aduersus 41.1.2.b
Quis dabit ex Sion salu. 422.1.1.c.& 62.1.1.d
Quis deducet me in ciuita. 471.2.1.b.& 199.1.2.a
Quis est homo qui vult vitam 198.2.1.c
Quis est homo qui viuet & nõ videbit 745.2.1.e
Quis est homo qui timet dominum 133.1.1.c
Quis est iste rex gloriæ 127.2.1.a
Quis loquetur potentias domini 160.1.2.a
Quis sapiens & custodiet hæc 195.2.2.a
Quis sicut dominus Deus noster 233.2.2.b
Quis nouit potestatem iræ tuæ 10.1.2.c
Quoadusque iustitia conuertatur 4.2.2.b
Quo ibo à spiritu tuo 502.1.2.c
Quod disposuit ad Abraham 142.1.2.e
Quod descendit in oram vestimenti 461.1.2.d
Quod exprobrauerunt inimici 747.1.1.a
Quomodo cantabimus canticum 488.2.2.d
Quomodo facti sunt in desolationem 585.1.1.b
Quomodo miseretur pater 111.1.2.d
Quomodo dilexi legem tuam 336.2.2.a
Quoniam abscondit me in tabernaculo 144.2.1.a
Quoniam ad te orabo domine 15.2.1.b
Quoniam adhuc oratio mea 525.1.2.c
Quoniam angelis suis mandauit de te 19.2.2.d
Quoniam alieni insurrexerunt 424.2.1.c
Quoniam apud te est fons vitæ 219.2.1.a
Quoniam brachia peccatorum conte. 228.2.1.b
Quoniam circundederunt me mala 264.1.1.a
Quoniam circundederunt me canes 115.1.1.c
Quoniam cogitauerunt vnanimiter 688.2.1.c
Quoniam cogitatio hominis 610.1.1.b
Quoniam confortauit seras portarum 591.1.2.d
Quoniam confirmata est super nos 256.1.2.d
Quoniam cum interierit non sumet 370.2.1.e
Quoniam dabis eum in benedictionem 106.2.1.b
Quoniam Deus saluam faciet Sion 552.1.1.c
Quoniam Deus magnus dominus 47.2.2.d
Quoniam Deus dissipauit ossa eorum 419.2.1.c
Quoniam declinauerunt in me iniqui 428.2.1.b
Quoniam defecit in dolore vita mea 169.2.1.c
Quoniam declinauerunt in te mala 108.2.1.a
Quoniam die ac nocte grauata est 177.1.1.c
Quoniam dixisti in æternum misericor. 727.1.1.d
Quoniam dominus in generatione iusta 62.1.1.b
Quoniam dominus amat iudicium 234.1.1.b
Quoniam dominus excelsus 346.2.1.c
Quoniam domini est regnum 119.2.1.a
Quoniam dolosè egit in conspectu eius 214.2.1.c
Quoniam ecce peccatores intenderunt 50.2.1.c
Quoniam ecce reges terræ congregati 354.1.1.b
Quoniam ecce inimici tui somnuerunt 687.2.1.b
Quoniam ecce inimici tui domine 261.2.d
Quoniam ego in flagella paratus sum 245.1.1.b
Quoniam eleuata est magnificentia tua 32.2.1.b
Quoniam elegit dominus Sion 456.1.2.c
Quoniam eripuisti animam meam 444.1.1.b
Quoniam ex omni tribulatione 426.1.1.c
Quoniam exaudiuit pauperes dominus 551.2.1.b
Quoniam excelsus dominus 496.2.2.c
Quoniam fecisti iudicium meum 36.2.1.b
Quoniam firmamentum meum 558.2.1.a
Quoniam fortitudo mea & refugium 166.1.1.c
Quoniam gloria virtutis eorum tu es 733.1.1.a
Quoniam gratis absconderunt mihi 205.1.1.c
Quoniam hic est Deus Deus noster 359.1.1.d
Quoniam humiliasti nos in loco 325.2.1.e
Quoniam humiliata est in puluere 328.1.1.d
Quoniam in te eripiar a tentatione 84.2.1.d
Quoniam in te domine speraui 244.1.1.d
Quoniam in me sperauit 21.1.2.e
Quoniam iniquitatem meam ego cogn. 394.2.1.a
Quoniam iniquitatem meam annun. 245.2.1.c
Quoniam iniquitates meæ supergressæ 240.1.1.c
Quoniam illic mandauit dominus 426.2.2.b
Quoniam ipse liberauit me. 15.1.2.c
Quoniam ipse dixit & facta sunt 188.1.1.a
Quoniam ipsius est mare 48.2.2.c
Quoniam iustus dominus & iustitias 53.1.1.a
Quoniam ira in indignatione eius 161.1.1.b
Quoniam Iacob elegit sibi dominus 468.1.2.b
Quoniã laudatur peccator in desideriis 44.2.1.b
Quoniam lumbi mei impleti sunt 241.2.1.b
Quoniam magnus dominus & laudabi. 54.2.2.c
Quoniam magnus es tu & faciens 711.2.1.d
Quoniam magnificata est vsque ad 449.2.1.e
Quoniam melior est misericordia tua 485.1.1.b
Quoniam memor fuit verbi sancti 157.1.2.b
Quoniam meæ sunt omnes feræ siluarũ 380.2.1.d
Quoniam misericordia tua ante oculos 137.1.1.d
Quoniam mihi quidem pacifice loque. 211.1.1.b
Quoniam mille anni ante oculos tuos 5.1.2.a
Quoniam nequitiæ in habitaculis eorũ 435.1.1.d
Quoniam non in finem obliuio erit 43.1.1.c
Quoniam non est in morte qui memor 22.2.1.b
Quoniam non est in ore eorum veritas 17.1.1.d
Quoniam non derelinques animam 68.1.1.e
Quoniam non intellexerunt opera 151.1.1.e
Quoniam non cognoui literaturam 564.1.1.c
Quoniam nouit dominus viam iustorum 3.1.1.e
Quoniam omnes dies nostri defecerunt 7.2.2.b
Quoniam omnes dij gentium dæmonia 55.1.2.d
Quoniam pater meus & mater mea 146.2.1.a
Quoniam pones eos dorsum 108.2.1.e
Quoniam placuerunt seruis tuis 97.2.2.a
Quoniam percussit petram & fluxerunt 633.1.1.b
Quoniam præuenisti eum in benedict. 104.2.1.e
Quoniam propter te mortificamur 327.2.1.a
Quoniam propter te sustinui opprobriũ 539.1.1.c
Quoniam probasti nos Deus 508.2.1.c

Quoniam quem perfecisti destruxerunt 51.1.1.a
Quoniam quem tu percussisti percuti 548.2.1.d
Quoniam quis in nubibus æquabitur 728.2.1.c
Quoniam quis Deus præter dominum 85.1.1.d
Quoniam qui malignantur extermina. 225.1.1.d
Quoniam rex omnis terræ Deus 349.2.1.c
Quoniam rex sperat in domino 107.1.1.a
Quoniam requirens sanguinem eorum 39.2.1.b
Quoniam respexisti humilitatem 168.1.1.e
Quoniam rectus dominus Deus noster 29.2.2.b
Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt 238.2.1.c
Quoniam secundum altitudinem cœli 110.2.2.a
quoniam si voluisses sacrificium 408.2.1.e
quoniã si inimicus meus maledixisset 434.1.1.b
quoniam superuenit mansuetudo 9.1.2.e
quoniam spiritus pertransibit in illo 112.2.2.a
quoniam tacui inueterauerunt 177.1.1.a
quoniam tanquam fenum velociter 221.1.1.e
quoniam tu dominus altissimus 65.1.2.b
quoniam tu domine suauis & mitis 710.1.1.b
quoniam tu domine singulariter in 14.2.1.d
quoniam tu es patientia mea 559.1.1.c
quoniam tu es domine spes mea 19.1.2.a
quoniã tu percussisti omnes aduersantes 12.1.1.b
quoniam tu populum humilem sal. 84.1.1.d
quoniam tu illuminas lucernam 84.2.1.b
quoniam tu es qui extraxisti me 113.1.1.a
quoniam tu Deus exaudisti orationem 474.1.1.c
quoniam tribulatio proxima est 113.2.1.b
quoniam videbo cœlos tuos 33.2.1.a
quoniam zelus domus tuæ comedit 540.1.1.b
quorum os locutum est 548.2.2.b
quorum os maledictione 61.1.1.c
quorum filij sicut nouellæ plan. 550.2.2.c
quot sunt dies serui tui 327.1.2.c
quotiens exacerbauerunt 643.1.1.d
quousque irruitis in hominem 477.2.1.b
Recordatus est misericordiæ suæ 69.2.2.b
Recordatus est quoniam puluis 112.1.2.a
Redde mihi lætitiam salutaris tui 404.2.1.c
Redime me à calumniis hominum 363.2.2.c
Redimet dñs animã seruorũ suorum 202.1.1.e
Redimet in pace animam meam 436.2.1.b
Redemisti virgam hæreditatis tuæ 590.1.1.d
Redemptionem misit dominus 225.1.2.a
Reges terræ & omnes populi 601.2.2.b
Reges eos in virga ferrea 9.1.1.c
Reges tharsis & insulæ 572.2.1.b
Regnabit dominus in sæcula 574.2.2.b
Regnabit Deus super gentes 350.1.1.c
Regna terræ cantate Deo 532.2.1.b
Regnũ tuũ regnũ omniũ sæculorum 561.1.2.c
Reminiscere miserationum tuarum 130.2.1.a
Reminiscentur & cõuertentur ad dñm 118.2.1.d
Remisisti iniquitatem plebis tuæ 702.1.1.e
Remitte mihi vt refrigerer 255.2.1.d
Renuit consolari anima mea 612.1.1.d
Repleti sumus mane misericordia tua 11.2.2.a
Replebimur in bonis domus tuæ 498.2.1.d
Replèatur os meum laude 560.2.1.a
Respexit in orationem humilium 99.1.2.b
Respice in seruos tuos & in opera tua 12.1.2.d
Respice in me & miserere mei 714.2.1.a
Respice in me & miserere mei,quia 134.2.1.b
Respice in testamentum tuum. 598.1.1.c
Respice inimicos meos 135.1.1.c
Respondit ei in via virtutis suæ 101.2.2.c
Retribue seruo tuo 280.1.2.d
Retribuebant mihi mala pro bonis 207.2.1.c
Reuela oculos meos 281.1.2.c
Reuela domino viam tuam 223.1.1.c
Rex virtutum dilecti dilecti 520.1.1.a
Rex verò lætabitur in Deo 488.2.1.c
¶Rigans montes de superioribus suis 125.2.2.a
Riuos eius inebria 502.1.1.c
Rogate quæ ad pacem sunt 409.2.2.a
SAcerdotes eius induam saluta. 458.1.2.c
Sacerdotes eorũ in gladio ceciderũt 453.2.2.b
Sacerdotes tui induantur iustitia 652.2.1.d
Sacrificium Deo spiritus contribulatus 409.1.1.b
Sacrificium & oblationem noluisti 261.1.1.b
Sacrificium laudis honorificabit 389.2.1.a
Sacrificate sacrificium iustitiæ 14.1.1.a
Sagittæ potentis acutæ 399.1.2.d
Sagittæ tuæ acutæ populi sub. 331.2.1.b
Sagittæ paruulorum factæ sunt 493.1.1.c
Salus autem iustorum à domino 237.1.1.c
Salua me ex ore leonis 117.1.1.c
Saluauit sibi dexteram eius 68.2.2.b
Saluasti enim nos de affligentibus 321.1.1.b
Saluos fac nos domine Deus noster 178.2.2.b Psal.68.
Saluos fac Deus quoniam 533.2.1.c Psal. 11.
¶Saluum me fac Deus quoniam 53.1.1.b
¶Saluum me fac domine 198.1.2.a
Saluum fac dextera tua 152.2.1.d
Saluum fac populum tuum domine 225.1.2.c
Sanctum & terribile nomen eius 66.2.1.d
Sanctis qui sunt in terra eius 74.2.1.c
Saturati sunt filiis 127.2.2.d
Saturabuntur ligna campi 16.1.2.a
¶Scapulis suis obumbrabit tibi 13.2.1.a
Scitote quoniam mirificauit dominus 80.1.2.b
Scitote quoniam dominus ipse est Deus 99.1.2.d
Scribantur hæc in generatione altera 492.2.1.b
Scrutati sunt iniquitates 204.1.2.b
Scrutetur fœnerator omnem substan. 16.2.2.c
Scuto circundabit te 662.2.1.b
¶Secundum magnitudinem brachij 330.1.2.a
Secundum misericordiã tuam viuifica 131.1.1.d
Secundum misericordiam tuam me. 42.1.2.c
Secundum multitudinem dolorum 358.1.1.b
Secundum nomen tuus Deus 151.1.1.b
Secundum opera manuum eorum 319.1.1.d
Sed dextera tua & brachium 2.2.1.a
Sed in lege domini voluntas eius 415.2.1.b
Sed sperauit in multitudine diuitia. 568.1.1.a
Sed & lingua mea tota die 655.1.1.d
Sed elegit tribum Iuda 246.2.2.b
Sed nos qui viuimus benedicimus 333.1.1.a
Sedes tua Deus in sæculum sæculi 388.2.1.b
Sedens aduersus fratrem tuum 183.2.2.c
Sedentes in tenebris & vmbra 107.2.2.c
Sedet in insidiis cum diuitibus 46.1.1.c
Semel iuraui in sancto meo 741.1.1.d
Semel locutus est Deus,duo 481.2.1.b Psal.128.
Semen Abraham serui eius 141.1.2.a
Seumregem Amorreorũ 471.2.2.d.& 483.2.2.c
¶Sepè expugnauerunt me à iuuen. 435.2.2.a
Sepe expugnauerunt me,etenim non 436.2.2.b
Septies in die laudem dixi tibi 387.1.2.c
Sepulchrum patens est guttur eorum 17.2.1.c
Sepulchrum patens est guttur eorum 60.2.1.d
Seruus tuus sum ego da mihi 357.1.2.d
Seruauí mandata tua 390.1.1.a
9.2.1.a
Seruite domino in timore 739.1.1.a
¶Si autem dereliquerint filij eius 8.2.2.a
Si autem in potentatibus Si ambulauero

Universidad de Deusto
Biblioteca

Si ambulauero in medio tribula. 497.1.2.c
Si ascendero in cœlum tu illic es 502.2.2.c
Si consistant aduersum me 142.2.1.d
Si custodierunt filij tui 455.2.2.a
Sic benedicam te in vita mea 485.1.1.c
Sic psalmum dicam nomini tuo 475.2.1.d
Sicut aqua effusus sum 114.1.1.d
Sicut sustinuerunt animam 441.2.1.c
Sicut oues in inferno 369.1.1.d
Sicut adipe & pinguedine 486.1.1.d
Sicut ablactatus est super matre suam 447.1.2.b
Sicut audiuimus sic vidimus 355.2.1.c
Sicut lætantium omnium 719.1.1.c
Sicut deficit fumus defici autem 516.2.1.c
Sicut vnguentum in capite 461.1.2.c
Sicut iuraui domino 449.1.2.d
Sicut sagittæ in manu po. 430.2.2.e
Sicut cera quæ fluit auferentur 454.1.1.c
Sicut in irritatione 51.2.2.a
Sicut ignis qui comburit siluam 692.1.1.b
Sicut vulnerati dormientes 721.1.1.e
Sicut & in promissione 442.2.1.d
Sicut oculi ancillę in 413.1.2.c
Sicut vmbra cum declinat 210.2.2.c
Sicut posuit in Ægypto 644.2.1.d
Si dedero somnum oculis meis 450.2.2.c
Si dicebam narrabo sic 583.2.1.a
Si dicebam motus est pes meus 41.2.2.e
Si dormiatis inter medios cleros 522.1.1.e
Si esuriero non dicam tibi 381.1.1.b
Si exurgat aduersum me 143.1.1.a
Signa nostra non vidimus 594.2.1.e
Signatum est super nos 14.1.1.d
Si iniquitates obseruaueris 441.2.2.b
Si introiero in tabernaculum 449.2.2.d
Si iustitias meas prophanauerint 739.1.1.d
Sic memor fui tui 287.2.1.a
Si mei non fuerint dominati 100.2.1.a
Similis factus sum pellicano 92.2.2.a
Similes illis fiant qui faciunt ea 242.1.2.d
Similes illis fiant qui faciunt ea 474.1.2.c
Simulachra gentium argentum & aurum 240. 1.2.b.& 473.2.2.c
Si non humiliter sentiebam 446.2.2.c
Si non proposuero tui Hierusalem 490.1.2.a
Si oblitus fuero tui Hierusalem 489.1.2.d
Si obliti sumus nomen Dei 326.1.1.d
Si occideris Deus peccatores 509.1.2.c
Si populus meus audisset me 681.1.1.c
Si reddidi retribuentibus mihi mala 26.1.1.a
Si sumpsero pennas meas 503.1.2.c
Sit gloria domini in sæculum 136.1.2.e
Sit nomen eius benedictum 575.2.1.a
Sit nomen domini benedictum 232.2.2.b
Sitiuit in te anima mea 484.1.1.a
Psalm. 57. Sitiuit anima mea ad Deum 278.1.1.c
¶Si vere vtique iustitiam loqui 450.1.1.c
Si videbas furem currebas cum 388.1.1.b
¶Solem in potestatem diei 479.1.2.c
Somnuerunt & turbatæ sunt 342.1.1.d
¶Specie tua & pulchritudine 331.1.1.e
Speciosus forma præ filiis 330.1.1.c
Spera in Deo quoniam adhuc 311.2.1.d
Spera in domino & fac bonitatem 222.1.1.d
Sperate in eo omnis congregatio 479.2.1.a
Sperauit in domino eripiat eum 112.2.1.b
Speret Israel in domino 448.1.2.a
Spiritus tuus bonus deducet 540.1.2.e

Spreuisti omnes discedentes 352.1.2.b
¶Stantes erant pedes nostri 407.1.2.e
Statuit ea in æternum 599.1.2.d
Statue seruo tuo eloquium 294.2.2.a
¶Suauis dominus vniuersis 558.2.2.a
Sub vmbra alarum tuarum 72.2.1.c
Subiecit populos nobis 347.1.1.d
Subito sagittabunt eum 491.2.1.c
¶Super flumina babylonis 485.2.2.d Psal.136.
Sumite psalmum & date tympa. 676.2.1.b
Super senes intellexi: quia manda. 338.2.2.d
Super omnes docentes me intellexi 338.1.2.c
Super misericordia tua & veritate tua, nequando dicant 238.2.2.d
Super misericordia & veritate tua, quoniam magnificasti 494.1.2.e
Super Inimicos meos prudentem 337.2.2.b
Super aspidem & basiliscum 20.2.2.d
Super omnes inimicos meos 170.1.1.c
Super aquam refectionis educauit 121.2.1.a
Super me confirmatus est furor 722.1.1.d
Super ea volucres cœli habitabunt 125.1.2.b
Super populum tuum malignauerunt 687.2.1.d
Superbo oculo & insatiabili 86.2.2.d
Superbi inique agebant 303.2.2.b
Supra dorsum meum 437.1.2.c
Surge domine in requiem tuam 453.1.2.b
Surge Deus iudica terram 686.1.1.e
Surgentes testes iniqui 207.1.1.a
Suscepit eos de via iniquitatis 186.1.2.c
Suscepimus Deus misericordiam tuam 357.1.1.a
Susceperunt me sicut leo 73.2.1.b
Suscipe me secundum eloquium tuum 350.2.2.e
Suscipe seruum tuum bonum 355.2.2.c
Suscipiant montes pacem populo 569.1.1.d
Suscipiens mansuetos dominus 576.1.2.b
Suscitans à terra inopem 233.2.2.e
Sustinuit anima mea in 442.2.2.b
Tabernacula eorum in progenie 367.1.1.e
Tabescere me fecit zelus 367.2.2.c
¶Tecum principium in die virtutis tuæ 217.1.2.c
¶Te decet hymnus Deus in 495.1.1.a Psal. 64.
Tempus faciendi domine 357.2.2.e
Tenuisti manum dexteram meam 587.1.1.a
Terminum posuisti 122.2.2.e
Terra mota est etenim 520.1.1.c
Terram fructiferam in 192.1.2.c
Terribili & ei qui aufert spiritum 610.2.1.c
Testimonium in Ioseph 678.1.1.a
Testimonia tua credibilia 32.2.2.d
¶Thabor & Hermon in nomine 731.1.1.d
Thesaurizat & ignorat 253.1.1.b
¶Tibi dixit cor meum 145.2.1.c
Tibi derelictus est pauper 48.2.1.a
Tibi soli peccaui 395.2.1.b
Timor & tremor venerunt 429.2.1.d
Timor domini sanctus permanet 99.1.1.d
Timeat eum omne semen Israel 118.1.1.a
Timeat dominum omnis terra 187.2.1.c
Timete dominum omnes sancti eius 197.2.1.a
¶Tollite hostias & introite 56.2.2.c
Torrentem pertransiuit anima nostra 416.2.2.b
Tota die verba mea execrabantur 441.1.1.c
Tota die iniustitiam cogitauit
Tota die exprobrabant mihi 95.2.2.c
Tota die miseretur & 253.2.1.b
Tota die verecundia mea 324.1.1.d.& 411.2.1.d
¶Traditus sum & non egrediebar 721.1.1.a

Transiuimus

Transiuimus per ignem & aquam 509.2.1.e
Transtulit austrum de cœlo 636.2.1.d
Tribuat tibi secundum cor tuum 102.1.1.e
Tribulatio & angustia inuenerunt 370.2.2.c
Tribulationem & dolorem 748.2.2.b
Tribulationes cordis mei 134.2.1.c
Tu autem domine ne elongaueris 116.1.1.d
Tu autem in sancto habitas 111.2.1.a
Tu autem domine susceptor meus 11.1.1.c
Tu autem dñe in æternum permanes 95.2.2.d
Tu autem domine miserere mei 273.2.1.b
Tu autem domine ne longe facias 263.2.1.b
Tu confirmasti in virtute 595.2.1.a
Tu confregisti capita draconis 595.2.1.a
Tu dirupisti fontes & 596.1.1.b
Tu dominaris potestati maris 730.1.1.b
Tu domine seruabis nos 56.1.1.b
Tu exurgens domine 96.2.2.c
Tu es refugium meum 180.2.1.c
Tu es ipse rex meus & Deus 319.2.1.e
Tu fecisti omnes terminos terræ 596.2.1.d
Tu humiliasti sicut vulneratum 730.2.1.a
Tu mandasti mandata tua 271.1.2.d
Tu parasti directiones 74.2.2.d
Tu terribilis es & quis 608.2.1.a
Tu scis improperium meum 545.2.1.b
Tu verò odisti disciplinam 387.2.1.b
Tu vero Deus deduces eos 438.2.1.a
Tu vero repulisti & 742.1.1.c
Tu vero homo vnanimis 434.2.1.a
Tuus sum ego saluum me fac 334.2.2.a
Tuus est dies & tua est nox 596.2.1.a
Tui sunt cœli & tua est terra 730.2.1.c
Tunc loquutus es in visione 733.2.1.e
Tunc non confundar 272.1.2.c
Tunc exultabunt omnia ligna 59.2.2.b
Tunc dicent inter gentes 423.2.2.d
Tunc repletum est gaudio os 423.1.2.c
Tunc loquetur ad eos in ira sua 8.1.1.d
Tunc acceptabis sacrificium 409.2.1.c
Turbatus est à furore oculus meus 23.1.1.a
Turbati sunt & moti sunt 190.1.2.c
Turbabuntur gentes 501.1.1.c
Vacate & videte
Vanum est vobis ante
Vana loquuti sunt vnusquisque 54.1.1.c
Vbi sunt misericordiæ tuæ 746.2.1.a
¶Velociter exaudi me domine 537.1.2.d
Velut somnium surgentium 585.2.1.b
Veni in altitudinem maris 535.2.1.c
Pfal.94. ¶Venite exultemus domino 45.1.2.c
Venite filij audite me 198.1.1.b
Venite audite & narrabo 511.1.1.a
Venite & videte opera Dei 506.1.1.d
Venite & videte opera domini 345.1.1.b
Venite adoremus & procidamus 49.1.2.c
Veniat mors super illos 435.1.1.a
Veniat illi laqueus quem ignorat 205.2.1.d
Veniant mihi miserationes 322.2.2.a
Venientes autem venient 426.2.2.d
Vendidisti populum tuum 322.2.1.d
Verbum iniquum constituerunt 272.2.1.b
Verbo domini cœli firmati sunt 187.1.1.b
Psal.5. ¶Verba mea auribus percipe 14.2.1.d
Verba oris eius iniquitas 215.1.1.c
Verba iniquorum prævaluerunt 496.2.1.b
Veritas de terra orta est 707.1.1.c
Veruntamen prope timentes 605.2.1.b
Veruntamen vniuersa vanitas 251.2.1.b
Veruntamen precium meum 478.1.1.a
Veruntamen Deus redimet 370.1.1.a
Veruntamen Deo subiecta est anima 478.1.1.e
Veruntamen Deus confringet 527.1.1.e
Veruntamen vani filij hominum 480.1.1.c
Veruntamen in diluuio 180.2.1.a
Veruntamen oculis tuis 18.2.2.b
Veruntamen in imagine 251.2.1.e
Veruntamen propter dolos 584.2.1.c
Veruntamen iusti confitebuntur 520.2.2.a
Vespere & mane & 436.1.1.e
¶Viam iustificationum tuarum 287.2.2.c
Viam fecit semitæ iræ suæ 646.1.1.b
Viam iniquitatis amoue 288.2.2.b
Viam veritatis elegi 289.1.2.a
Viam mandatorum tuorum 290.1.2.c
Vias tuas domine demonstra mihi 129.2.1.c
Vias meas enunciaui 287.1.2.b
Vide humilitatem meam & laborem 134.2.1.d
Vide humilitatem meam & eripe 378.1.2.a
Vide quoniam mandata tua dilexi 382.2.2.e
Videant pauperes & lætentur 550.2.1.d
Vides quoniam tu laborem & dolorem 48.1.1.b
Viderunt te aquæ Deus 617.2.1.c
Viderunt ingressus tuos Deus 528.2.1.a
Viderunt omnes fines terræ 70.1.2.a
Videbunt recti & lætabuntur 195.1.2.b
Videbunt multi & timebunt 258.2.1.d
Videbunt iusti & timebunt 415.1.1.b
Vidi impium superexaltatum 236.2.1.b
Vidi præuaricantes & tabescebam 382.1.2.d
Vidisti domine ne sileas 211.2.1.c
Viduam & aduenam 36.1.2.d
Viduam eius benedicens 457.2.2.a
Vigilaui & factus sum 95.1.2.c
Vineam de Ægypto transtulisti 670.1.1.b
Vir linguosus non dirigetur 519.1.2.d
Vir insipiens non cognoscet 25.1.2.c
Viri sanguinum & dolosi 438.2.1.b
Viriliter agite & confortetur 175.2.1.b
Virum sanguinum & dolosum 16.2.1.d
Virga tua & baculus tuus 123.1.1.b
Virgam virtutis tuæ emitte 216.1.2.c
Visitabo in virga iniquitates 739.2.1.b
Visitasti terram & inebriasti 501.2.1.a
Vitam petiit à te & tribuisti 106.1.1.A
Viuit dominus & benedictus Deus 92.1.1.c
Viuet anima mea & laudabit 394.2.2.b
Vltio sanguinis seruorum 662.1.1.d
¶Vnam petij à domino hanc requiram 143.2.1.c
Vniuersæ viæ domini misericordia 132.1.1.c
¶Voce mea ad dominum clamaui 611.1.1.b Psal.76.
¶Voce mea ad dominum clamaui, voce mea ad Psal. 141.
dominum deprecatus sum 527.2.2.e
Voce mea ad dominum clamaui 11.2.1.a
Vocem meam audi secundū misericordiam 375. 1.2.c
Volucres cœli & pisces maris 34.2.1.d
Voluntatem timentium se. 565.2.2.b
Voluntaria oris mei beneplacitum 344.2.2.d
Voluntariè sacrificabo tibi 426.1.1.b
Vos autem sicut homines 686.1.1.a
Vota mea domino reddam coram 253.2.2.d
Vota mea domino reddam in 255.1.2.a
Vouete & reddite domino Deo 610.1.1.d
Vox exultationis & salutis 262.1.2.e
Vox domini præparantis ceruos 158.1.1.c

Vox

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vox domini in virtute 156.1.1.e
Vox domini intercidentis flammam 157.2.1.d
Vox domini confringentis cedros 156.2.1.c
Vox domini super aquas 154.2.1.d
Psalm. 12. ¶Vsquequo iudicatis iniquitatem 684.1.1.a
¶Vsquequo domine obliuiſceris 56.2.1.a
Vsquequo Deus improperabit 594.1.1.b
Vsquequo exaltabitur inimicus 58.1.1.b
Vsquequo peccatores domine 35.1.2.a
Vsquequo domine irafceris in finem 659.2.1.a
Vsquequo domine auertis in finem 744.2.1.d
¶Vt annuncient in Sion 110.1.2.a
Vt annunciem omnes prædi. 589.1.1.a
Vt audiam vocem laudis 139.1.1.a
Vt auerteret iram cius 169.2.2.d
Vt audiret gemitus compeditorũ 100.2.2.a
Vt cognoſcamus in terra 513.2.1.c
Vt collocet eum cũ principib. 134.1.2.c
Vt cantet tibi gloria mea 164.2.1.a
Vt cuſtodiant iuſtificationes 159.1.2.a
Vt confiteamur nomini ſãcto ſuo 178.2.2.c
Vt decipiant pauperem 227.1.1.c
Vt det illis hæreditatem 224.1.2.c
Vt exhilaret faciem in oleo 127.1.2.a
Vt erudiret principes 148.1.2.b
Vt eruat à morte animas eorum 191.1.1.e
Vt educas panem de terra 126.1.2.d
Vt faciant in eis iudicium 607.2.2.b
Vtinam ditigantur viæ meæ 271.2.2.d
Vt intinguatur pes tuus in 528.1.1.b
Vt intereant in ſæculum ſæculi 26.1.2.c
Vt iumentum factus ſum apud te 586.2.1.d
Vt liberentur dilecti tui 469.1.1.b
Vt mitiges à diebus malis 39.2.2.d
Vt non loquatur os meum 70.1.1.c
Vt notam faciant filiis hominum 560.2.2.a
Vt ponant in Deo ſpem ſuam 625.1.1.b
Vt quid deſtruxiſti maceriam 672.2.1.b
¶Vt quid Deus repuliſti in finem 589.1.1.c Pſal. 73.
Vt quid domine tepellis orationem 723.2.1.b
Vt quid domine receſſiſti longe 44.1.1.c
Vt quid auertis manum tuam 594.2.1.a
Vt videam voluntatem domini 144.1.1.b
Vultus autem domini ſuper facientes 200.
1.1.c
Vxor tua ſicut vitis 433.2.2.b

FINIS TABVLÆ VERSICVLORVM

☞ In hoc pſalterio conſtant his mille ſexcenti ſex verſus, in quo numero triplex perfectio demonſtratur. Prima eſt ſenarij quæ pertinet ad pœnitentes. Secunda centenarij quæ pertinet ad proficientes. Tertia eſt millenarij quæ pertinet ad peruenientes. binarius geminam ſignificat charitatem quæ totum informat.

VERSVS.

Tres quinquagenos cantat Dauid ordine Pſalmos,
Verſus bis mille ſexcentos ſex canit ille.
Vt ſis perfectus gemino formatus amore.
Incipiendo, progrediendo, peruenieudo.

PRINCIPALIVM SENTENTIARVM QVÆ IN COMMENTARIIS CONTINENTVR ANNOTATIO ALPHABETICA. NVMERVS AVTEM VERSICVLOS REFERT, quibus Commentaria subiunguntur.

Aaron ſignificat Chriſtũ 1277
Aaron ſignificat charitatem & amorem. ver. 1814
Aaron an fuerit idololatra, quando fecit vitulum aureum. ver. 1853
Aaron & Moyſes fuerunt ſacerdotes. ver. 1683
Aaron ſignificat prælatos, ver. 2377
Aaron videtur fuiſſe exemplum auaritiæ 818
Aaron videtur fuiſſe cauſa idololatriæ 818
Ab ¶Abiit Adam à Deo, & qualiter ver. 1
Abire ſignificat mortem, ver. 649
Abiron & Dathan qualiter à terra abſorpti fuerunt 1851
Abyſſus dicuntur iudicia Dei 557.1760
Abyſſus dicitur ſcriptura ſacra 696
Abyſſus ſignificat peccatum 1272
Abyſſus ſignificat infernum 1906
Abyſſus quid ſit, oſtenditur 2573
Abominatur Deus peccatores ad vtilitatem eorum 1187
Abominantur iuſti peccatores, & peccata 1871
Abraham ſignificat humilitatem 1178
Abraham fuit exemplum obedientiæ 1246.1394
Abraham peccauit 1389
Abraham fuit exemplum fidei 1795
Abraham fuit exemplum humilitatis 1798
Abrahã fuit exẽplum pietatis erga pauperes 1930
Abrahæ obtulit panẽ, & vinũ Melchiſedech 1968
Abrahæ filij ſunt omnes fideles non Iudæi 2580
Abrahæ Deus fecit mirabilia 1794
Abſalon conſpirauit contra patrem ſuum 21
Abſalon ſignificat malos amicos 1215
Abſalon ſignificat Iudam 1655
Abſcondit ſe Deus multipliciter 198
Abſconditus dicitur Chriſtus 459.888
Abſconditus eſt Chriſtus nobis in multis 663
Abſcondita cordis dicuntur peccata 729
Abſconduntur multa peccata 729
Abſcondere idem eſt quod obſcurare 2438
Abſorbentur aliqui viui, aliqui mortui 229
Ac ¶Accedere ad euchariſtiam qualiter debemus 505
Accendere ad bonum mali alios non poſſunt 1568
Acceptor perſonarum iudex non debet eſſe 759
Accediæ bellum contra nos 384
Accedia cubile dicitur 555
Accedia ſignificatur per Aethæum 1337
Accingere congruit bellatoribus 232
Accingi debemus multiplici zona 1955
Accipiter dicitur diabolus 881
Actiones noſtræ dicuntur viæ 2081
Accola, & aduena quid ſint oſtenditur 1801.1811 2094
Actiua vita præcedit contemplatiuam 2077
Actiui figurantur per hericium 1772
Actiui boni indigent poteſtate 1987
Actus virtutis perditur quandoque manente habitu 1907
Accuſat Deum, qui peccatum excuſat 1240
Accuſant mali Deum 2313.2315
Acuta dicitur eſſe lingua, ver. 2453
Ad ¶Adam abiit à Deo & qualiter, ver. 1
Adam ſignificatur per orbem terrarum 1654
Adam vendidit nos diabolo 2291
Adamas lapis manifeſtat adulterium 236
Adamas lapis ſignificat diuinitatem 1971
Adeps ſignificat ſuperbiam 194
Adeps ſignificat ſapientiam 994
Adeps multa ſignificat 994
Adeps ſignificat abundantiam 1190
Adeps ſignificat euchariſtiæ ſacramentum 1405
Adhærere Deo eſt vita noſtra 365
Adhærere Deo debemus 996
Adhæſio eſt multiplex 1210.1211
Adhæret mundo peccator & non Deo 2100
Adhærere Deo debemus per fidem 2106
Adhærens Deo omnia vana relinquit 2106
Adhærens Deo non confunditur 2106
Adhæſio mala eſt multiplex 2413
Adinuentiones dicuntur præcepta Dei 1269
Adinuentiones quid ſint oſtenditur 1401
Adinuentiones ſunt peccata exquiſita 1862
Addiſcere debet quilibet antequam docere 373
Adiutor pauperum eſt Deus 99
Adiutor noſter eſt Chriſtus 267.872
Adiutor eſt Deus 301.499
Adiutorium Dei datur volentibus 1364
Adiutorio Dei aliqui priuantur ad tempus 1892
Adiutor & ſuſceptor noſter eſt Deus 2187

Universidad de Deusto
Biblioteca

Adiuuat Deus omnes ipsum inuocantes 631
Adiuuat nos Deus multipliciter 673.957
Adiuuat Deus quandoque differt 718
Adiuuat Deus suos, ne cadant 983
Adiuuat Deus Iudæos multipliciter 1316
Adiuuat nos misericordia Dei 1625
Adiuuat Deus pauperes, & patientes 1921
Adiuuat Deus se timentes 2020
Adiuuat Deus multa genera hominum 1135
Adiuuat Deus in se sperantes 1137
Adiutoriũ Dei quare omnibus horis postula. 1137
Adiutorium Dei quãdoq; vtiliter subtrahitur 1150
Admirabilis quis dicitur multipliciter 82
Admirabilem facit hominem paupertas voluntaria 1668
Admirabilis d icitur Deus vbique 1855
Admirando, & tacendo magis Deus laudatur quàm loquendo 2591
Adolescentia multas habet conditiones 1143
Adolescens accipitur in bono & in malo 2214
Adonai est nomen Dei: & quid significat 1069
Adorat quilibet illud, quod plus diligit 300
Adoratio quid propriè est 320
Adorare debemus Christum 1662
Adoranda est Christi humanitas & qualiter 2662
Aduena significat ecclesiam 2545
Aduena quis propriè dicatu. 648
Aduentus Christi est duplex 91.1694
Aduentus Christi nos liberauit 706
Aduentum Christi sancti desiderabant 3067
Aduentus Christi fides & spes semper fuerunt necessaria 2239
Aduentus Christi vtilitas ostenditur 2410
Aduentus Christi ad iudicium 1084.1656
Aduersa nos corrigunt 19236.329
Aduersitas bonis proficit 73.85.113.972
Aduersitas animam purificat 1:8
Aduersitas ad culpam mouere nondebet 188
Aduersitatibus creuit ecclesia 220.221.448.1801
Aduersitas malis nocet 250
Aduersitas per aquam significatur 253
Aduersa tolerari debent 257
Aduersa humiliant 992.1032
Aduersitas signum est diuinę prædestinationis 329, 578
Aduersitas figuratur per mare 335
Aduersitas est multiplex 381
Aduersitas est duplex 477
aduersa alia sunt bonorum alia malorum 478
Aduersorum patientia 592
Aduersa patiuntur omnes boni 517.645.2142
Aduersa ostendunt hominis humilitatem 536
Aduersa figurantur per sagittam 610
Aduersa diuersis modis contingunt 611
Aduersa sunt permixta in omni gaudio mũdi 676
Aduersa dicuntur excelsa 697
Aduersa figurantur per noctem 698.1687.2357.2437.2438
Aduersa quare Deus immittit 700
Aduersitas deponit superbiã 728.1612.1783.2146
Aduersitas aperit oculos mentis 728.8428
Aduersitas per aquilonem figuratur 812
Aduersa vincit oratio facta pro inimicis 1104
Aduersa nos fortificant 1141.1159.16.21
Aduersa dilectionem Dei augent 1204
Aduersitas corporalis significatur per carnes 1308
Aduersitas probat amicos, non prosperitas 1488
Aduersa custodiunt iustos 1498
Aduersa iustitiam Dei conferunt 1501
Aduersis non purgantur infideles 1542
Aduersa veniunt ex iustitia Dei 1587
Aduersitatibus murmurantes Deum accusant 1611
Aduersitates terminat Deus 1763
Aduersitatibus crescunt virtutes 1801
Aduersitas via est ad fœlicitatem 1807.2033
Aduersitas requirit patientiam: sed prosperitas humilitatem 1833
Aduersa diuersis causis proueniunt 1842
Aduersa immittit Deus suis propter multa 1905
Aduersa ad orandum inducunt 1908.2128.2135
Aduersitas persecutionis per solem figuratur 1959
Aduersitas dicitur torrens 1975.2281
Aduersa patimur in mundo, sed in Deo requiescimus 2035
Aduersitatibus dilatat nos Deus 2052
Aduersitatibus castigat nos Deus 2065.2107
Aduersa promittit lex euangelica 2113
Aduersorum patientiam facit spes 2123
Aduersa proficiuntpatientibus 2129.2032
Aduersa prœcogitata non turbant 2233
Aduersa quandoque sunt causa virtutis 2140.2244.2180
Aduersa Deum laudare faciunt 2248
Aduersitatis tẽpore patientia est postulanda 2249
Aduersa animam fortificant per scripturam 2165
Aduersa dicuntur iudicia iustitiæ Dei 2199
Aduersitas parit laudem voluntariam 2181
Aduersitatum consolatio 2210
Aduersa mitigat consideratio iustitię Dei 2210
Aduersa consolationem dant iustis, non prospera. Aduersitas aliquos inuenit, & inuenitur ab aliquib. 2216
Aduersitatibus habetur vita æterna 2217
Aduersitatibus quãdoque quis concluditur 2218
Aduersa carnis dicuntur proxima iustis 2223
Aduersa omnes patiuntur in præsenti 2274
Aduersa nos pacificant cum Deo 2290
Aduersa etiam iusti timent 965
Aduersis tentamur & prosperis 1027
Aduersa iustificant 2031
In aduersitatibus laudandus est Deus 2357
Aduersitas ducit ad gloriam 2426
Aduersa mentem illuminant 2437
Aduersa humiliant 2478
Aduersis nos persequitur diabolus 2487
Aduersitatis & prosperitatis tempore laudandus est Deus 2517
Aduersa iustos confirmant 2530
Vide aquilo: flagella: pœna: corrigere.
Adulatio multum nocet 114
Adulatores erant quandoque Iudæi Christo 402
Adulatio propriè quid sit 544
Adulatio veram laudem ignorat 1806
Adulatores laudant quos perdere volunt 981
Adulatio per locustam significatur 1326.1822
Adulatio lactat peccatorem 1491
Adulatores sunt inimici 1594
Adulatio habet gradus 1711
Adulatio multipliciter nocet 1984
Adulatores difficiliter vitantur 2452
Adulatores serpenti comparantur 2353
Adulatio peccatum auget 2470
Adulatio per oleum significatur 2470
Adulter est prędicator, qui ex prędicatione gloriam propriam quærit
Aduocatus defendens iustitiam pro lucro, iustitiam vendit

vendit & peccat 376
Ædificare domus con scientię qualiter ædificatur Deo, & conseceratur 1272
ædificatur domus ecclesię Deo, & qualiter 2299
Ægypto incepit studium scientiæ 1810
Ægyptus significatur per Cham 2333
AEgyptiorum submersio. 1845
AEmulari multa significat, & accipitur multipliciter 566
AEqualis Deo voluit esse Diabolus, sed antichristus maior 116
AEquitas plus dicit quàm innocentia 604
Iudicare in æquitate quid est 1651
AEtates habet corpus, & anima 218
AEtas hominis, & mundi multiplex 1156.944
AEternitas significatur per hodie 14
AEternus dicitur Christus 1715
AEternus est Deus 1728
AEternus est Dei filius 1730
AEternitas significatur per seculum 218
AEtheus significat accidiam 1337
AEthiopum conuersio ponitur 1172
AEthiopes significant gentes 1226.1477
AEthiops significat ignorantiam 64
Vide nix
Af ¶Affirmatio quãdoq; ex negatione infertur 1951
Afflictionẽ omnia animalia hominibus inferunt 616. Vide aduersitas, pœna.
Africus quidam ventus est: & quis sit ostenditur 1307
Agareni hypocritę pagarenos significãtur 1419
Ager dicitur ecclesia 1917
Ager est multiplex 1927
Agens in agendo requirit naturalem dispositionẽ patientis 2010
Agenda prœcogitare debemus 2132
Agenda prœcogitans non turbatur 2133
Vide facere
Agnus Christus dicitur 1574
Agnus vicit leonem: quia Christus diabolum 2588
Ag ¶ Albos pullos vel nigros quare auis facit 632
Alæ apostolorum quę sunt 88
Alæ Dei sunt misericordia
Alæ Dei quid dicantur 559
Alæ Dei sunt duæ 915.996
Alæ sunt duo præcepta charitatis 2493
Alæ sunt multiplices 2435
Vide apostolus
Aleluia: idem est quod laudate Deum: & est nomẽ compositum 1790.2568
Alexander dictus fuit imperator quia potens dixit ei quidam pirata 168
Alexander iustitiam dilexit 168
Alienus filius quis dicitur 246
Alienus Deus dicuntur idola 728
Alieni dicuntur dæmones 871
Alieni dicuntur Iudæi 930
Alienus Deus quis dicatur 1398
Alienos à Deo nos faciunt peccata 2409
Altare est cor nostrum 372.1434
Altare est multiplex 372
Altare dicitur gloria cęlestis 707
Altare dicitur Christus 1869
Altissimus dicitur Christus, & quare 1330
Altitudo dei dicitur potentia mundi 904
Altitudo cœli terra significat pœnam peccato debitam 1742
Altitudo bona multiplex 1742
Atitudo rei attenditur penes distantiam à centro 1760
Altus multipliciter dicitur Deus 1999
Altus quandoque idem est quòd excelsus 1998
Altitudinem, & latitudinem qualiter habet Deus 2119
¶Aman idem est quod Heman 1481 Am
Amatur Deus à nobis tripliciter 464
Amat pater filium magis quàm eo ntrario: & quare 1744
Amari debet natura hominis, sed vitia odiri 2186
Amatur Deus, & laudatur liberè 2365
Vide diligere
Amalech significat luxuriosos 1419
Ambulauit Christus per patientiam 1457
Ambulatio est duplex, s. secundum spiritum, & secundum carnem 1700
Ambulare qualiter debemus: vt perueniamus ad Christum
Ambulans tria debet obseruare 2240
Ambulant supra se: & in magnis superbi 2328
Ambulare peccatorum implicat eos 2328
Ambulatio significat patriam 2426
Ambulare debemus multipliciter 1290
Amicitia solum inter bonos consistet 1213
Vide amicus
Amici nostri angeli sunt, & familiares 619
Amicorum iniuria grauior est quàm extraneorum 887
Amicus fictus multum nocet 907
Amici ficti per Absalon significantur 1215
Amicos probat aduersitas; non prosperitas 1488
Amicus verus multa in se debet habere 1933
Amicus dicitur à hamo 219
Amici Dei dicuntur angeli, & apostoli 3443
Vide amicitia
Amor lex noua dicitur lex amoris 260.2200
Amor personæ phylocatæ cognoscitur in pulsu 479
Amoris signa ostenduntur 538
Amor noster in Deum tendere debet 772
Amor summè coniungit 861
Amor, & timor causant omne peccatum 1387
Amoris debitus ordo ostenditur 1499
Amor Dei dicitur ignis 1657
Amor gloriæ, & timor pœnæ præseruantà peccato 1668
Amoris præcipuum signum est in oculis 1696
Amor significatur per vinum 1769
AmorDei aliter delectat quàm amor mundi 1769
Amorem magnum habent equi ad dominos suos 2120
Amore debemus benefacere, non timore 2138
Amor animam deficere facit 2154
Amor omnia amara dulcia facit 2179
Amor gloriæ, & timor pœnæ inducit ad bonum 216
Amor est duplex: scilicet Dei, & mundi 2264
Amor nunquam est ociosus 2264
Amor omnis aut ascendit, aut descendit 2973
Ad amorem suum Christus conuertit persecutores 2295
Vide amare diligere
Ammon significat ingratos 1419
Amorrhęus significat luxuriam 1337 An
¶Ancilla significat synagogam 39
Ancilla dicitur virgo Maria, & quare 1472
Ancilla dicitur ecclesia 2043
Ancilla multas conditiones debet habere 2043

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ancilla dicitur caro nostra 2275
Ancora significat virtutem spei 644.2168
Angelis minor quomodo fuit Christus 87
Angelus per cœlum figuratur 210.2503.
Angeli orationes nostras Deo offerunt 323
Angelus dicitur Christus 507
Angelus malus dicitur angelus domini 527
Angeli sunt nostri familiares,& amici 619
Angelorum beatorum numero beatificantur homines 967
Angeli dicuntur montes 1166.1552
Angeli propter homines sunt magis beati 1567
Angelianimas nostras custodiunt multipliciter 1580
Angeli dederunt legem antiquam 1638
Angelus malus redimi non debuit : sed homo 1745
Angeli beati dicuntur cœli 1750. 928
Angeli damnati magnam habent potestatem 1741
Angeli superiores illuminant inferiores 1741
Angeli beati quomodo adinuicē præliantur 1751
Angelorum tres sunt hierarchiæ 1752
Angelorum nouem sunt ordines 1752
Angelorum vnus ordo dicitur virtutes 1752
Angelus vnus in plurib.ordinibus ponitur 1752
Angelos extendit Deus, & quomodo 1756
Angelus nomen est officij,non naturę 1758
Angelos facit Deus,& etiá spiritus summos 1758
Angeli in specie ignis multotiens apparuerunt 1858
Angelis sacerdotes debent esse similes 1972
Angelorum ruina ex hominib.restauratur 1974
Angeli dicuntur principes 2001.2056
Angelorũ in ordinib.collocantur homines 2001
Angeli dicuntur montes 2187
Angelorum panis factus est lac paruulorũ 2330
Angeli & homines simul laudant Deum 2420
Angeli sunt amici Dei,& principes 2443
Angeli sunt numero infiniti nobis,non Deo 2444
Angeli coram Deo non iustificantur 2486
Angeli sunt ciues cœli : sed homines peregrini 2543
Angelus quandoque est nomen vnius ordinis,quãdoque commune 2569
Angeli laudant Deum,sed homines iubilãt 2569
Angularis lapis reprobatus fuit Christus 2048
Anima qualiter Deo viuit 323
Anima caput nostrum dicitur 331
Anima de foris datur 357
Anima Christi fuit in inferno 423
Anima accipitur multipliciter 4446.940
Animarum productio 494
Anima Christi exultauit in domino 531
Anima nostra est imago Dei 644
Animas nostras multum diligit Deus 677
Animas aliqui vẽdunt,aliqui impignorant, aliqui ludunt,&c.677
Anima est triplex 693
Anima dicitur Dei templum 751
Anima nostra est immortalis 796
Animam quare Deus carni vniuit 990
Anima præualet omnibus rebus mundi 1089
Anima quandoque significat totum hominem 1231
Anima iusti dicitur templum Dei 1359
Anima nostra assimilatur vineę 1379
Animam leuare ad Deum quid est 1458
Animam sanant vulnera Christi 1485
Animæ sepulchrum dicitur corpus 1492
Animæ,& corporis Deus est vita 1493
Animas nostras custodiunt angeli multipliciter 1580
Anima dolet,non caro 1626
Animam, & corpus hominis Deus fecit 1639
Anima dicitur spiritus 1746
Animæ separatæ non cognoscunt quæ hic fiunt 1746
Anima dicitur ventus 1757
Anima recipit multa bona à spiritusancto 1784
Animam sanat corporis infirmitas 1897
Animam occidit carentia verbi Dei 1898
Anima significatur per ossa 1954
Animæ vita est fides 2092
Animam aggrauat corpus 2100
Anima vigilante,dormit corpus 2103
Anima suas habet ętates,sicut & corpus 2118
Animæ vita est verbum Dei 2123
Anima deficit in Deum,& qualiter 2154
Anima amore deficit 214
Anima spiritualis dicitur terra 2163
Anima nostra qualiter fundatur in bono 2162
Anima nostra quomodo stat in manibus nostris 2181
Anima nostra in manibus Dei 2181
Anima habet carnes, habet& corpus 2193
Anima nostra habet os oris 2204
Anima nostra dicitur passer 2283
Animam liberat timor pœnę 1283
Anima peccato congelatur 2295
Anima est domus: sedquomodo ędificatur,& dedicatur 2299
Anima est ciuitas : & quomodo debet custodiri 2300
Anima nostra dicitur tabernaculũ, & domus Dei 2336
Anima iusta dicitur vidua 2347
Animæ potestatem mali possunt habere, sed non corporis 2456
Animæ carcer est corpus 2485
Anima illa est sine aqua,quæ gratia caret 2490
Animam tribulatio purificat 2497
Anima nostra est regnum Christi 2528
Anima semper superior, & nobilior corpore 2538
Anima est spiritus hominis 2540
Anima contritione sanatur 2549
Anima hominis non transit ad iumenta, vel aues 2556
Animalia esse dicuntur euangelistæ, & doctores 1058
Animal quodlibet perfectius est simulachro 2016
Animalia irrationabilia exempla virtutum nobis conferunt 2218
Animalia omnia quantumcunque parua Deũ laudant 2576
Annus dicitur gloria æterna 1262.1727
Annunciare de Christo multa debemus 657
Annunciat nobis Deus credenda 1244
Annunciare debemus laudes Dei 1370
Annunciare misericordiam,& veritatem debemus 1501
Annunciare debemus peccata nostra&proximorũ 1724
Antiqua dicuntur peccata:sed nouissimadicuntur pœnæ 2431
Antichristus se maiorem Deo prędicabit 1417

Antichristus caput est omnium malorum 1415
Antichristus regnabit in iudæis 1417
Antichristus regnabit trib.anniscum dimidio 1726
Antichristus orietur ex tribu Dan.2557
Antichristi persecutio ponitur 110 & infra
Ap ¶Apparere quid sit ostenditur 991
Aper de sylua fuit Nabuchodonosor 1384
Aperuerunt Iudæi nora sua contra Christum multipliciter 303
Aperire multa debemus 848.2532
Aperire os significat quòd attendenda sunt, quæ sunt dicenda 1279
Aperire significat punitionem 1851
Aperit oculos mentis tribulatio corporis 1873
Aperire os desiderare 220
Aperitur ostium cordis Christo qualiter,& claudi tur 2477
Aperire manũ significat Christi incarnationem 2532
Aperuit virgo Maria Christo 2532
Apes dicuntur Iudei 307
Apis significat iustos 675
Apostoli dicuntur infantes 84
Apostoli conuerterunt mundum ad fidem 95
Apostoli dicuntur nubes 213
Apostoli qualiter loquebantur variis linguis 54
Apostoli dicuntur corona Christi 280
Apostoli dicuntur ossa 304
Apostoli dicuntur arietes 411
Apostoli fuerunt duodecim 411
Apostoli dicuntur pedes Christi 445.768
Apostoli significantur per capillos 666
Apostoli dicuntur sagittæ 741
Apostoli figurantur per montes 756
Apostoli dicũtur cœlum 815.1502.1660.1998
Apostoli per columbam significantur 881
Apostoli sunt duces ecclesiæ 1077
Apostolorum martyrium 1077
Apostoli,& primi prędicatores idiotę fuerũt 1273
Apostoli dicuntur nubes 1273
Apostoli per mũdum sparguntur, & quare 1304
Apostolis gentes contradicebant 1377
Apostolorum confirmatio 1386
Apostoli dicuntur orbis terræ 1602
Apostoli dicuntur flumina 1676
Apostoli dicebantur caro Christi 1708
Apostoli dicuntur fontes 1764
Apostolorũ prædicatione terra fuit saturata 1767
Apostoli dicuntur homo 1777
Apostoli per genua significantur 1960
Apostolis benedixit Deus,ipsos cõfirmando 1964
Apostoli stabiles fuerunt 2258
Apostoli dicti sunt filii excussorũ.i. prophetarum 2303
Apostoli sunt principes,& amici Dei 2443
Apostoli sunt cœli inclinati 2503
Approbare quandoque idem est,quod cognoscere 2418
Appropinquare Deo quodest,cum Deus sit vbiq; 2242
Aq ¶Aqua multa significat 3.1089.251
Aqua significat scripturam sacram 212.216
Aqua baptismi 218.326.413.752
Aqua significat pœnitentiam 234
Aqua significat aduersitates 253
Aqua effunditur ad multa 334
Aqua baptismi dicitur aqua refectionis 326
Aqua significat diuitias 473
Aqua videre facit solem 479
Aqua maris Oceani consistit in altum 486
Aquæ includuntur in terra 896
Aqua sanior est paralytico quàm vinum 645
Aqua pluuialis fecundior est 752
Aqua significat instabilitatem 934
Aqua significat gratiam 1019
Aqua significat prospera 1033
Aqua significat populum,& Iudæos 1089
Aqua contradictionis 1227
Aqua significat populos 1272
Aqua,spiritus,& sanguis quomodo dant testimoniũ 1283
Aqua maris significat persecutiones 1293
Aqua de petra fluxit 1395 1296
Aquã lachrimarum eduxit virtus crucis 1296
Aquam viuam dat Christus 1295
Aqua triplex de latere Christi 1300
Aqua conuertitur in sanguinem 1326
Aqua terram circundat 1760
Aquę montibus sunt altiores 1760
Aquæ infra terram includuntur 1764
Aqua significat doctrinam apostolorum 1764
Aquam dedit dns populo in deserto 1829
Aquam cõtradictionis quare sic dicitur 1865
Aqua quæ ascẽdit vsq; ad cœlos,significat gra. 1913
Aquã scientię,& gratiæ gentes receperũt 1915
Aqua significat sapientiam 1915.757
Aqua significat mortem 1954
Aquam de petra dupliciter Christus educit 2009
Aqua significat populos malos 2280
Aqua sine substantia dicuntur peccata 228
Aqua est fundamentum terræ 2385
Aqua caret anima,quę est sine gratia 2490
Aquæ quomodo sunt supra cœlum 2571
Aqueũ cœlum quid sit,& quare factum 2571
Vide scientiam: chrystallus
Aqua benedicta ad quid valet 340
Aquila significat patientiam Dei 834
Aquila quomodo renouatur 1736
Aquila significat pœnitentes 1736
Aquila exempla virtutum nobis prębet 2218
Aquilo significat diabolum 776. 1511
Aquilo significat aduersitatem 812.1883
¶Aranea significat iustos 646 Ar
Aranea multa significat 1560
Aranea,& omnia animalia laudant Deum 1576
Arbor significat bonos:à quibus mali debent amputari 604
Arboribus proficit frigus 611
Arbori iusti comparantur 597
Arbor magna in paruo grano seminis continetur 1575.Vide ramus.
Arabia significat humilitatem 1178
Arca domini qualiter in templo posita fuit 334
Arca fœderis eleuabatur in bellis 1048
Arca fœderis locũ firmũ primo habuit in Silo 159
Arca significat ecclesiam 2339
Arca significat corpus Christi,& virginem Mariam 2339
Arcta via,atque lata dicitur charitas 2169
Arcturusquædam constellatio significat ecclesiam 1759
Arcus significat scripturam 76.134.834
Arcus significat Christum 77
Arcus dicitur persecutio occulta 579
Arcus significat mundanorum sapientiam 715

Universidad de Deusto
Biblioteca

Arcus significat luxuriam. 762.1248
Arcus dicitur vltimum iudicium 961
Arcus significat dolos 1248
Arcus paruus quid dicatur 1340
Arcus superbiæ 1340
Ardor multiplex est 258
Arena dicuntur Iudæi 2444
Arguit Deus in ira,& qualiter 54
Arguere debemus nosipsos 837
Arguit nos Deus multipliciter 1617
Arguitur quis in ira,& aliquis in furore 1617
Argui fortius debent peccatores maiores 4643
Arietes apostoli dicuntur 411.1036
Vide prælatus
Arma quibus muniri debemus 234
Arma significant auaritiam 763
Arma omnibus animalibus natura dedit 882
Armatus populus sine Deo inermis est 1541
Arma spiritualia quę sunt 523
Arrij errores contra filium Dei 787
Articuli fidei distinguuntur 776
Articulus primus exponitur 71
Articulus secundus exponitur 787.791
Articulus tertius exponitur 795.800.808
Articulus quartus exponitur 812.816.824
Articulus quintus exponitur 832.834
Articulus sextus exponitur 739.841
Articulus septimus exponitur 845.852
Articulus octauus exponitur 856
Articulus nonus exponitur 863
Articulus decimus exponitur 868
Articulus vndecimus exponitur 875
Articulus duodecimus exponitur 878
Arundo significat vanam gloriam 1080
¶ Ascendere in cælum qualiter potuit Christus 839
Ascendere in cælum quis potest 1436. 316
Ascendent sancti in nube 1757
Ascendit Christus propter multa 1757
Ascendentes superbos Deus descendere facit 1762
Ascendũt superbi ad cœlũ & descendunt in infernũ 1906
Ascendit Christus, vt prædestinati saluentur 1928
Ascendit semper amor, aut descendit 2273
Vide ascensio.
Ascensio Christi 71. 83. 238. 770. 839. 920. 942. 1065. 1066. 1083
Ascensio Christi fuit in iubilo 770
Ascensio Christi iter nobis fecit 1068
Ascensionis gradus est multiplex 1436
Ascensio Christi dicitur nubes 1757
Vide ascendere
Asilum templum erat refugii 655
Aspectus Dei duplex 2205
Asperum verbum quid dicatur 1572
Aspis dicitur diabolus 871.1582
Aspis significat obstinatos 931.1582
Aspis significat inobedientes 1458
Aspersio est multiplex 840
Aspersio antiquitus fiebat sanguine multiplici 840
Aspersorium ex quibus lignis debet esse 840
Astra necessitatem nobis non imponunt 2469
Astutia mundi confunditur.
Assumere, quòd christus vel verbum semel assumpsit, nunquam dimisit 1527 1532
Astur significat diabolum 1420
Attendere est multiplex 1278.
Atrium est multiplex 412
Atrium dicitur eterna gloria 1431.2045
Atrium est duplex. s. religionis, & gloriæ. 1598
Atrium est duplex. s. ecclesia militãs, & triumphãs 1649
Atria significant charitatem 2356
¶ Auaritia igne figuratur 139
Auaritia tollit verbum Dei 147
Auaritia persecuti sunt Iudæi Christum 195
Auaritia significatur per currus 275
Auaritia confundit homines 346
Auaritia est radix omnium peccatorum 360.1489
Auaritiæ bellum 384
Auaritia cubile dicitur 555
Auaritia cantat tibia 653
Auaritia significatur per arma 763
Auaritiæ confidentia ostenditur 793.915
Auaritia videtur incepisse à clericis 818
Auaritia per aurum significatur 818
Auaritia est quædam corruptio 863
Auaritia sacerdotis ostenditur 1100
Auaritia facit cor non rectum 1288
Auaritia dicitur negocium in tenebris 1575
Auaritia quantum sit malum ostenditur 1575
Auaritia habitis rebus crescit, non satiatur 1659 1669.
Auaritia processit à clero 1853.1844
Auaritia significatur per aurum 29.44
Auaritia significatur per aurum 2013
Auaritię peccatũ æquipollet idololatrię 2111
Auaritia est laqueus diaboli 3183
Auaritia grauia iudet 2313
Vide auarus.
Auari significantur per pisces 89
Auarus hic dormit, sed vigilat in morte 1250
Auarus Deum non colit 2111
Auarus non diliget legem Dei 2145
Auarus moritur fame 2512
Vide auaritia
Audaciã, & fortitudinẽ confert xpi sanguis 1967
Audacia dicitur vectis ferreus 1896
Audacia significatur per virum 2557
Audire Dei quid est, & audire nostrum 433
Audiri debet verbum Dei cum reuerentia 510
Auditus tardius immutatur quàm visus 654
Audire scripturam sacrã debemus humiliter 746
Auditus, & visus maximè sũt nobis necessarii 746
Auditus verbi Dei multa bona facit 746
Audire auribus quid significat 788
Audire verbum Dei requirit pacẽ proximi 789
Audire Deum quid sit 1400.1402.1451
Auditur oratio à Deo, & aliter exauditur 1703
Audit Deus clamor em oppressorum 1893
Audire non possunt boni verb. malorum & econtrario 2411
Audire quandoque idem est q̃ obedire 2424
Audire multa debemus, & pauca loqui 2462
Auditores pascere debent prædicatores 2555
Vide loqui
Auertitur peccator à Deo 526
Auertit nos Deus quandoque 719
Auertit se Deus à nobis multipliciter 842
Auertere duo significat 883
Auersio Dei est duplex 1324.1544
Auertit se homo multipliciter à Deo 1477
Auertere iram Dei quomodo quis potest 1857
Aufert Deus à malis multa 2473
Aues significant contemplationes 253
Auis qualiter facit pullos albos, vel nigros 632

Aues significant bonos 1391
Auis, homo, & leo dicitur diabolus 2651
Auris inclinatur humilibus 190
Audire quid significat 788
Aures aperire debemus 848
Auris Dei dicitur eius gratia 870.2320
Aures Dei dicuntur misericordia, & iustitia 1149
Auris Dei quid sit 1438
Aurem suam Deus qualiter inclinat 1458
Auris significat obedientiam 1458
Auribus percipere quid est 1462
Auris significat ordinationem malorum 1015
Auris Dei est filius Dei 2030
Auris triplex cõditio 2320
Aurum significat diuitias 292
Aurum habens quandoque fame moritur, 570
Aurum in igne ponitur ad multa. 1032
Aurum significat sapientiam, 1178
Aurum significat auaritiam & idololatriam 2613
Vide castitas
Auster significat Christi charitatem 295
Vide ventus
Auxilium dat Deus ecclesiæ, 269.
Auxilium Dei Christo datum. 1520
Auxilium Dei datur pugnantibus & tribulatis, 1636
Auxilio Dei quis priuatur propter multa 1948
Auxiliũ nobis præstatur bonorum exemplis 2256
Auxilium Dei multiplex. 2256
Auxilium suum subtrahit Deus quandoque à iustis. 2256,
Babylonij per bestias significantur
Babylon significat gentes 1476.1231
Babylonis flumina quid sunt 2407
Balsamus valet ad multa. 1967
Baptismus baptizato confert virtutes 379
Baptismi magna est efficacia 379 329
Baptismus an debeat differri 379
Baptismus symoniacè datus an valeat 379
Baptismi sacramentum tractatur 113
Baptismus peccata remittit 466.1845
Baptismus per Moysen significatur 1277
Baptismus expellit diabolum 1225
Baptismus significatur per flumen 1551
Baptismus per mare significatur 1843.1844.2392
Baptizatus dicitur conuerti retrorsum 2004
Baptismus submergit diabolum cum vitiis 2394
Barbatus quid significat 2002
Barba significat apostolos, & in fide constantes. 2352
Barach prælium ponitur 1421
Basiliscus significat diabolum 1582
Basiliscus significat inuidos 1582
¶ Beatitudo est æterna 51
Beatitudines septẽ ostenduntur 147
Beatitudo est duplex 153
Beatitudo datur post aduersa 566
Beatitudo consistit in tribus 491.557
Beatitudinis quæ sit causa 492
Beatitudo quanta sit, nullus explicare põt 3208
Beatitudo nostra consistit in Christo 1390.1453
Beatitudinem omnes volũt, sed diuersimode 2077
Beatitudinem in diuersis rebus diuersi ponũt 2130
Beatitudo in solo Deo consistit, 2482
Beatitudo perfecta erit solũ post iudiciũ 2585
Vide beatus gloria æterna. vita æterna.
Beati vident pœnas malorum 130.459.858
Beatus peccare non potest 181
Beati desiderant vindictam malorum 131
Beatus fuit Christus ante resurrectionem 200
Beati exultant in Christo 389
Beati gaudent de pœnis damnatorum 403. 522
Beati non orant pro damnatis 515
Beatis an placeat se peccasse, vel displiceat 585
Beati non compatiuntur damnatis 937
Beato. numerus erit secundum numerum beato. angelorum 967
Beati an recordentur peccatorũ præteritorũ 1500
Beatorum dotes per solem, & lunã designantur
Beati replentur multipliciter 1567
Beatiores sunt angeli propter homines 1567
Beator. gaudium erit iuxta mensuram tribulationum 2292.
Beati lætificantur sapientia ad modum vitis 2307
Beatus habet latera & quæ sunt illa 2307
Beati significantur per Israel 2377
Beatis quomodo inest misericordia Dei 2350
Beatos quando nos Deus facit ex Iacob facit Israel 2541.
Beatorum totum officium est laudare Deũ 2572
Vide beatitudo.
Belphegor quid sit 1861
Bellum continuum habemus in præsenti 234
Bella principes intrare non debent 267
Bellum peccatorum est multiplex 384
Bellãtium militum bona apud vexilla debent esse 871
Bellum diaboli 903
Bellat Christus pro nobis 903
Bellum dicitur excusatio peccatorum 1248
Bellum carnis est graue 2160
Bellum Dauid cõtra Goliam ponitur 2499
Bellamus contra diabolum manib. & digitis 2499
Bellum Christi contra diabolum ponitur 2499
Benedictio Dei est gloria æterna 52
Benedictio dicitur libertas à peccato 280
Benedictio bonorum in iudicio præcedet maledictionem peccatorum 283
Benedicere Dei est gratiam dare 338
Benedicere Deum est benè viuere 378
Benedictio Dei est duplex 420
Benedicimus Deum multipliciter 502
Benedicere Deum est gloriam ei dare 510
Benedicamus domino, quare dicitur in horis 977
Benedictio Dei illuminat intellectum 1042
Benedictionem æternã cõsequemur per Christum 1181
Benedictio Christi est gratia 1437
Benedictio Dei valet ad multa 1444
Benedicere est duplex 1732
Benedicere Deo debent omnia interiora 1732
Benedicere Deum nos facit peccatorum nostrorum cõsidera. 1732
Benedicamus domino quare aliqñ dicitur in fine missæ 1733
Benedictus est Deus vbique 1753
Benedictio Dei multiplicat temporaliter, & spiritualiter 1918
Benedictionem possumus velle perse, sed non maledictionem 1953
Benedictio temporalium datur etiam bonis 2022
Bñdictio Iudęis cõuersa est in maledictionẽ 2023
Benedictio quare dicitur operantibus 2328
Benedictio malis non datur 2318
Benedicunt Deum qui concordiam habent 2354
Benedicere Deum nunc debemus in vita præsenti

Benedicitur Deus operibus bonis 2354
Benedicere est duplex 2616
Vide confessio laudis creatura, prædestinatio.
Vtrum propter beneficia Dei ipse Deus sit magis diligendus 201.2029
Beneficia Dei sunt multa 502.288.914
Beneficiorum Dei memoria Deum placat 1213
Beneficia multa Deus dedit Iudæis 1280
Beneficiorum habenda memoria 1316
Beneficium attenditur penes bonum datum, vel penes malum ablatum 1734
Bñficia in propria plus mouet quã in aliena 1098
Beneficiis Dei retribuere non possumus 2040
Benefacere debemus multis 2290
Bene placitum Dei quid sit 1516
Beneplacitum est Deo in multis 1837.2558
Beneplaciti tempus fuit passio Christi 1104
Benignitas Dei multa bona facit 1108
Benignitas exemplum fuit Samuel. 1249
Benignus quis dicatur 1596.1456
Beryllus lapis significat spiritum sanctum 856.861
Bestia dicitur diabolus 1231.1774
Vide Babylonia.
Bi ¶Bias philosophus suas diuitias gestabat in pectore 1988
Bibere est multiplex 960
Bibit Christus vinum myrrha & felle mixtum 1114
Bl Bibunt homines de calice scripturæ 1243
¶Blasphemant Deum oës qui peccãt 2548
Bo ¶Bonitas quomodo differt à misericordia 351
Bonitas Dei ad cõfessionẽ nos inducit 1834
Bonitatem Dei attestatur omnis creatura 2202
Bona æterna aliqui negant 34
Bonum propositum inuadit diabolus 347
Bonorũ nostro. gloria Deo dẽt dari 412. 816. 1792
Bona aliorum mali interpretantur in malum 449
Bonũ facere & decli. à malo, sunt ptes iustitiæ 513
Bona quæ facimus, & Dei sunt & nostra 905
Bona interiora sunt vera bona 913
Bonum est multiplex. s. bonum tẽporale, bonum morale, bonum gratiæ, bonum glorię 2014
Bona opera nostra Deus operatur.
Bona temporalia significãt æterna præmia 1840. 1858
Bona temporalia dicuntur vestimentum 1954
Bona dat nobis Deus ex misericordia non merit. nostris 2811
Bona quãdo Deus tribuit nobis, tunc recordamur nostri 2011
Bona omnia sine humilitate perduntur 2082
Bonum faciẽs solo timore pœnæ peccat 2130.2185 2108
Bona quę intelligimus debemus facere 2146
Bonũ omne præmiat Deus & punit oẽ malũ 2179
Bona omnia, & mala à cogitatione procedũt 2191
Bona sua, & virtutes qs licitè publicare põt 2194
Bona spiritualia significat dextera, & sinistra tẽporalia 2290
Bona spiritualia inuite pærdi non possunt sed temporalia 2266
Bonorũ oium communicatio erit in gloria 2266
Bona præsentis vitæ non sunt vera bona 2310
Bona vitæ æternæ sunt vera bona 2310
Bona omnia continentur in pace 2311
Bona communia priuatis præferri debent 2334
Bona omnia continet gloria cœlestis 2314
Bonorum perseuerantia est necessaria 4458
Bona æterna significantur per dexteram 2480
Bona omnia sunt à Deo, sed mala à nobis 2489
Bonum nostrum totum est Deus 4495
Bona corporalia & tẽporalia nõ faciũt hominẽ beatum 2511.4514
Bona sua oẽs iusti recognoscunt à Deo 1792.2586
Vide bonus: perseuerantia
Bonorum societas vtilis est 61.1700
Boni aduersitatibus proficiunt 73.478.1014.1497
Bonorũ duplex est status 88
Bonos inhabitat Deus 136
Boni in præsenti semper sunt mixti cum malis 167
Bonis retribuit Deus, & qualiter 227
Bonis hic dantur aduersa 129
Bonos faciũt duo 348
Bonus absolutè est solus Deus 351.2361
Boni moriuntur corpore, non anima 410
Boni quatuor desiderant 642
Boni cum malis vituperantur, & econtrario 650
Bonorum verba ma. sustin. non possunt 997.1803. 4065
Bonis malino cere nõ possunt 997.1803.2065.
Boni persequuntur à malis 148.2311.2313
Boni quãdo habẽt bona, & mali mala, maius dubiũ est quã quãdo boni habẽt mala, & mali bona 1199
Bonos lætificat consideratio vltimi iudicii 1253
Bonos Christus consolatur, 1260
Boni sem percõsiderãt mala, quæ fecerũt 1253
Boni signãtur per oues 1334
Boni dicuntur esse Christi, sed nõ mali 1511.
Bonorum numero cõpleto, iudicabitur mũdus 1513
Boni humiliãtur à malis 1612
Boni conuersi dicũtur lapides 1717
Bonis proficit ira Dei 1740
Boni purgantur per malos 1740
Boni & humiles regunt, sed mali subiiciũtur 1780
Bonorum qualis est cibus spiritualis 1782
Boni sunt pauci respectu malorum 1919
Bonorum memoriã Deus habet, non malorũ 1991
Bonorũ memoria durat, non malorum 1991
Bonorum dicuntur pueri 1995
Boni cadunt & resurgunt, sed non mali 2060
Bonis q̃ sit Deus probatur per effectus 2141
Boni magis tentantur & patiuntur aduersa quàm mali 2159
Boni libenter vident bonos & iusti iustos 2147
Boni significantur per Ephrain 2182
Boni & mali oës sunt in conspectu domini 2241
Boni Deo videri volunt sed non mali 2241
Bonos cur permittit Deus pati à malis 2288
Boni illuminantur à sole, sed mali à luna 2261
Bonos probat exhibita laus 2289
Bonos, & malos parit ecclesia 2302
Boni sunt latera ecclesiæ 2307
Boni soli sunt de corpore viuo ecclesiæ 2312
Bonis mala sua peccata imponunt mali 2314
Boni soli stare dicuntur 2356
Bonus quis dicitur multiplici ratione 2361
Bonorum pœnę ostend. quales erunt pœnæ malorum 2372
Boni & mali significantur per salices 2408
Boni audire verba malorũ nõ possunt & ecõtrario 2411
Boni soli faciunt numerum & non mali 2423
Boni omnes dicuntur reges 2423
Bonorũ proprie dicitur esse Deus qui tamẽ est omnium 2457
Boni propriè soli habent vocem 2457
Boni & mali dicuntur carbones 2461
Boni so-

Bohi soli propriè habent nomen 2550
Boni dicuntur populus Dei, & non mali 2584
Boni & mali lætantur in aduersis 2585
Vide iustus
Boues significat prælatos 88
Boues significat doctores 5036
Bouum curam qualiter habet Deus: & qualiter non 2542
Br ¶Brachium dicitur potentia antichristi 219
Brachium multa significat
Brachium dicitur esse Christus 713.1367.2391. 1157
Brachium significat potestatem temporalem 712
Breue est omne, quod fine terminatur 567
Breuis est omnis gloria mundi 603
Breuis est vita præsens 638
Breuitas vitæ nos ducit ad Deum 1555
Breuitas vitæ considerari debet 1745.2157
Bruchus quid sit 1822
Bruchus fuit quarta plaga Aegyptiorum 1822
Bruchus significat peccatum gulę 1823
Bu ¶Bucella dicuntur peccatores conuersi 256

Ca Cadere. ceciderunt omnes præter Christum 2475
Cadere triplex 590. Cadit peccat 50
Cadere ad ima superbia facit 1664.2258
Cadere in peccatum quis per se potest, sed non surgere 376
Cadunt peccatores multipliciter 590
Cadunt boni, & resurgunt, sed non mali 2060
Cœlum significat Deum patrem 1062
Cœlestis debet este conuersatio nostra 2265
Cœlum qualiter Deus inhabitat 11
Cœlum significat scripturam sacram 83. 2554
Cœlum significat prędicatores 152. 1660
Cœlum creatum prima die, quid sit 151
Cœlũ significat apostolos, & iustos 815.1502.1660. 1756.2998.2503
Cœlum significat angelos 920.1750.16281.998. 2152.2503. 210
Cœlum dicitur occasus 1051
Cœlum est multiplex 1066.1061.7304.2365
Cœlum significat beatam mariam 1722
Cœlum & terra quomodo peribunt in fine 1729
Cœlum dicitur tentorium 1856
Cœlos extendit Deus, ideſt, apostolos 1756
Cœlum est triplex, scilicet triplex cognitio diuinitatis 1927
Cœlum dat Christus bonis 2026
Cœlum dicitur gloria ęterna ibidem
Cœlum obedit Deo 2162
Cœlum significat homines iustos ibidem
Cœli facti sunt in intellectu dupliciter 2384
Cœlum significat superbiam 2434
Cœlum quomodo est inferius aquis 2571
Cœlum aqueum quid sit, & quare sit factum ibidẽ
Cœlum multa significat 2571
Cœlum firmamenti est duplex 2590
Casus pœnę ęternę multa mala continet 2060
Cadunt præsciti, sed non prædestinati 2475
Calandrius significat Christum 1449
Calcaneus significat finem vitę 665.792.907
Calcanei iniquitas est, quæ durat vsq; in finẽ 792
Calcat diabolus malos 903
Calcedonius significat charitatem 808
Calcedonius significat castitatem 800
Calcedonius significat Christi conceptionẽ 795
Calciamentum significat Christi incarnationem 966
Caligo significat diabolum 210
Calix significat Christi passionem 178.190.2041
Calix significat eucharistię sacramentum 331
Calix significat sanguinem Christi 1020
Calix significat scripturam sacram 1242
Calix est multiplex 1041
Calor charitatis peccatum excludit 626
Calor intrinsecus est ipsa charitas 635
Calorem charitatis tria impediunt 635
Calor naturalis humido radicali nutritur 637
Caliditate nihil calidius esse potest 2562
Calumniator quis propriè sit 1167.2195.2207
Calumniatur diabolus iustos 2155
Caluus significat Christum 688
Calx accenditur aqua: & oleo extinguitur 1158
Campi siluę dicuntur gentiles 2337
Canes dicuntur Iudæi 195.307
Canes significat prędicatores 1071
Vide Catulus
Cantare domino quid est 1146.1244.389.1145
Cantus ecclesiæ debet esse honestus 482
Cantores ordinauit Dauid 632
Cantus pœnitentię qualis esse debet 1783
Cantus significat charitatẽ, & concordiã 1791.2583
Cantare multas habet virtutes 2127
Vide canticum
Canticum nouum quid sit 2581.1643
Canticum nouum lex noua 2507
Canticum quid sit 29
Canticum multiplex 2424.653
Canticum lætitiæ 2424
Canticum nouum concordia facit 2581
Canticum triplex 2507
Vide cantare
Captio Christi ponitur 530
Capillus multa significat 666
Capilli significant sacramenta 1026
Capilli vertex fuit Hierusalem 1070
Capilli significant iustos 1093
Capra significat pœnitentes 836
Captare idem est quòd sæpè capere 1628
Captiuitas Iudęorum fuit multiplex 150
Captiuus dicitur homo multipliciter 1024
Captiuitas est multiplex 1334
Captiuus dicitur quilibet peccator, & quilibet in hac vita 2409
Captiuitas Iudęorum per Nabuchodonosor 1536
Captiuitas Iudęorum per Romanos 1949
Caput ecclesię Christus, & corpus Christi ecclesia 261.496.1975.2352
Caput dicitur superbia 723.1974.2460
Capite aliqui credunt se carere 767
Capita Iudæorum erant sacerdotes 1070
Caput malorum est diabolus, & antichristus 1415
Caput mouere est minari 1951
Carbones desolatorii fũt exẽpla factо 2253. 2961
Carbones significãt peccata, & bon. & malos 2961
Carbones sunt exempla scripturę 2961
Carcer est multiplex 2485
Carcer animæ est corpus 2485
Charitas dicitur semita 189.327
Charitas nos conseruat 274
Charitas est vita recta 178
Charitas figuratur per colorem rubeum 479
Charitas est tunica Christi 609
Charitas est calor intrinsecus 635

Charitatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caritatis calorem tria impediunt 635
Charitas per aurum figuratur 751
Caritas per cacedoniu figuratur 800
Caritas est radix omnium bonorum 857
Caritas est gloria iustorum 860
Caritas omnia communicat 868
Caritas figuratur per adipem 994
Caritas dicitur via 1276
Caritas Christi quanta fuit 1281
Caritas omnia facit vnum 569
Caritatis duo præcepta dicuntur pennæ ventorum 1757.2435
Caritas per aerem figuratur 1814
Caritatem, & scientiam prelati debent habere 1814
Caritas proximi per Hur significatur 1814
Caritas est lex Dei 2116.2238.2322
Caritas dicitur beatitudo 2119
Caritas dicitur lata, & stricta via 2169
Caritas corrigit, sed timor comprimit 2201
Caritas dirigit gressus mentis 2206
Caritas dicitur ignis 2213
Caritas omnia aduersa superat 2238
Caritas dicitur virtus 2270
Caritas Christi per astrum figuratur 2295
Caritas significatur per atria 2356
Caritas plures facit vnum 2358
Caritatem qui non habet psallere non potest 2507
Vide alà
Caro nobis inimicatur 238
Caro nostra significatur persaccum 434
Carnem vnicuiuis fugiendo magis quàm pugnando 628
Carnis tẽtatio quomodo est peccatum 905
Caro dicitur hostis noster 983
Caro significat totum hominem 1411.2537
Caro nostra dicitur nox 1153
Caro peccatum minuit 132
Caro & cor quomodo exaltant in Deo 1432
Carnes habet anima 2193
Carni quare vniuit Deus animam 990
Caro concupiscit aduersus spiritum 1432 2537
Caro significatur per Dalidam 1432
Caro non dolet, sed anima per carnem 1626
Caro quando tentat, tunc est orandum 1704
Caro est causa peccati, & tamen peccatum minuit, 1734
Carnis concupiscentia ex originali peccato processit 1891
Caro nos decipit vt meretrix 2100
Carnem significat vter 2156
Carne deficiente, crescit spiritus 2156
Carnis bellum est graue 2160
Caro peccatum grauat 2321
Carnis curam quomodo facere licet 2348
Carnis præcipuè sunt tres passiones superandæ 2537
Carnis mortificatio per tympanum significatur, & psalterium 2583
Vide Crucifigere, Ancilla.
Caro Christi dicitur cicilium 536
Caro Christi dicitur gloria eius 924
Caro Christi dicitur terra 929
Caro Christi dicuntur apostoli 1708
Carne Christi quidam appetunt saturari dupliciter 2362

Bassia significat fidem 744
Castigat Deus electos 1197
Castigat nos Deus, & corrigit per aduersa 2065
Castigatio Dei nobis est vtilis 2138
Vide Correctio
Castitas per virtutem significatur 232
Castitas currit ad pœnitentiam, & econtrario 157
Castitas per aurum figuratur 751
Castitatem smaragdus conseruat 824
Castitas significatur per ceram 935
Castitatis exemplum fuit Ioseph 8249.2397
Castitatis exempla habentur. 2218
Vide mulier.
Castra sunt militum cõgregatio 383
Castratur quis spiritualiter, vt ad pœnitentiam curat 257
Cathedra malorum qualis sit, ostenditur 1
Cathedra multiplex 1912
Catuli leonum dicuntur dæmones minores 1775
Vide canis.
Cauda significat hypochrisim 931
Causa quadruplex psalterij pertractatur in prologo.
Causam iudicij nostri Christus portauit 94
Causa omnium est voluntas Dei, quæ causam non habet 1977.2364
Causa formalis multiplex 2014
Caiphas quilibet peccator dicitur 1942
¶ Cedar fuit filius Ismaelis, à quo & Cedar ciuitas dicta 2154
Cedrus significat superbos 415
Cellarium vetus dicitur promptuarium 2412
Cera significat molliciem legis nouæ 305
Cera multa significat 635.1049
Ceruix significat superbiam, quæ tamẽ deponitur in morte 2315
Ceruus significat amorem supernorum 233
Ceruus significat episcopos 418
Ceruus significat fideles 788
Ceruus significæ multa ibidem
Ceruus significat compassionem Christi. ibidem
Cetus dicitur quidam draco 1781
Cetus quomodo illuditur, & capitur 1781
¶ Cham significat Aegyptios 1333
Chamus aduersitates magnas significat 471
Chananeus significat luxuriam 1337
Chaos positum inter bonos, & malos quid significat 404
Cherubim quid sit, ostenditur 1372
Cherubim dicitur sedes Dei, & quare 1678
Cherubim ordo angelorum quod officium habet ibidem
Chore filii qui dicantur 674.755
Chore cum suis quomodo fuit igne combustus 1852
Chorus est concordia cantantium 2583
Christus est causa materialis totius libri psalterii. in prologo
Christus omni peccato caruit 1
Christus fuit sublege, in lege, & supra legem
Contra Christum fremuerũt reges, & gentes 8.9
Christus in scriptura absolutè positus, significat filium Dei 9
Christus est rex omnium, & dominus 13.735.744.767

Christus per Dauid figuratur 21
Christus satisfecit pro nobis 47.431.1455
Christi grandis patientia ostenditur 67
Christi ascensio ponitur 71.770
Christus dicitur arcus, & gladius 77
Christus dicitur magnificentia Dei 83
Christus fuit humiliatus infra angelos 87
Christus per filium absolutè positum significatur 91
Christus dicitur manus 125
Christus deponet Antichristum 125
Christus nomine iusti intelligitur 135
Christus sanctus dicitur, qui deficit non in se, sed in aliis 141
Christus ab aliis prophetis distinguitur 146
Christi verba nos iuuant contra omnia mala 147
Christus dicitur finis, & facies 150
Christi facies vtilis multipliciter fuit vilipensa 147
Christus dicitur consilium nostrum 151.165
Christus an fuerit à Iudeis cognitus filius Dei 165 128
Christum persequebantur Iudæi multipliciter 160
Christus orando nos docuit orare 174
Christus scientiam experientiæ acquisiuit in passione 180
Christi anima ad infernum descendit 182.422
Christi oratio omnis fuit exaudita 190.292.365. 1105
Christi maximum mirabile fuit, quãdo sacerdotes de templo eiecit 191
Christi corpus Iudæis in potestate traditum fuit 193
Christus dicitur manus, & framea. 198
Christus ante resurrectionem erat suscitatus quo ad animam 200
Christi corpus dicitur templum 207
Christus superat scientiam omnium angelorum 211.
Christus manifestatus fuit multipliciter 214
Christus habet duplicem viam mundam 230
Christus Dei dextera dicitur 235
Christi corpus dicitur tabernaculum 256.460 1579
Christus patienter aduersa sustinuit 257.306
Christi ascensionis vtilitas 258
Christus an timorem filialem habuerit 261
Christus orauit tripliciter tempore suæ passionis 268.506
Christi voluntas in passione discordabat à voluntate Iudæorum 2171
Christus dicitur salutare 272. 869. 1043. 2114. 2247
Christus est nomen Dei, in quo magnificamur 272
Christus in primo suo instanti habuit omnia merita 278
Christus habuit gratiam duplicem 280
Christi corona multiplex 280
Christus an habuit spem 284.436.298.1583
in Christum multa mala declinauerũt Iudæi 288
Christus quomodo fuit derelictus à patre 291
Christus an habuit verum mortis timorem 292
Christus dicitur vermis 296
Christus cruxifixus fuit irrisus 297.303
Christi corporis dignitas 289
Christi humanitas à verbo nunquam fuit separata 300
Christi corpus in passione fuit testa 306
Christi ossa qualiter in passione dinumerata fuerũt
Christi tunica qualis fuerit virtutis 399.609
Christus dicitur frater noster 315
Christus fuit pauper 133.674
Christi regnum per resurrectionem fuit dilatatum 321
Christus dicitur mons 336.775
Christus dicitur rex gloriæ ad Iudæorum confusionem 391
Christi fides omni tẽpore necessaria fuit, & erit 377
Christus fuit vnctus, quia verus rex, & sacerdos 379.743
Christus fuit sufficiẽs hostia nostrę redemptionis 389
Christus dicitur via, & semita 396
Christi corpus in potestate diaboli traditũ fuit 396
Christus clamauit in multis locis 399.422
Christus orauit multipliciter 400
Christus an fuisset mortuus naturaliter 401
Christi caro floruit, & refloruit 408
Christi hæreditas quid dicitur 410
Christus intonuit, & qualiter 413
Christus patrem exaltauit 421
Christus qualiter orare potuit, cum Deus esset 422
Christi mortis causa fuit peccatum nostrum 426
Christus mane surrexit 426
Christi dignitas 427
Christi decor, virtus, & potestas 428.810
Christus fuit conturbatus 429
Christi tristitia in gaudium conuersa fuit 434
Christi corona spinarum 435
Christi vnitas cum ecclesia 436
Christus clamans spiritum emisit 441
Christus vtrum oret pro nobis 442
Christus traditus fuit in manib. diaboli, sed non cõclusus 445
Cõtra Christum multipliciter Iudæi cõsiliati sunt 451
Christus dicitur iustus 456
Christus fuit tribulatus 504
Christus omnes redemit quo ad sufficientiam 520
Christus quomodo fuit captus 530
Christi anima quomodo exultauit in domino 531
Christo nullus similis est 532.1464
Christus nos sua passione redemit 533
Christus aliqua dicebatur ignorare, quia illa nõ approbabat 534.539
Christi caro dicitur cilicium 536
Christi ieiunium fuit desiderium nostræ salutis 537
Contra Christum conuenerunt Iudæi murtiplicĩter 439
Contra Christum crudelitas Iudæorum 545
Christus dicitur finis 636
Christus fuit perfectus vir in vtero matris 657
Christus iustitia satisfecit pro nobis 662
Christi passio in Helisæo fuit figurata 688
Christus seipsum pro nobis obtulit Deo patri 999
Christus dicitur lux multipliciter 706
Christus salutem fuit operatus 714
Christi duplex aduentus 706
Christi potestas per cornu significatur 714
Christus fuit speciosus 737
Christus potestatem suam ostendit miserendo 737

Universidad de Deusto
Biblioteca

Christus habuit patres 752
Christi natiuitas 756.762.763.764
Christus dicitur medium multipliciter 759.782
Christus ascendit,& descendit 770
Christus est filius Dei,& amor 787
Christus dicitur sapientia 790
Christi natiuitas per calcedonium figuratur 800
Christi sepulchrum per smaragdum ostenditur 812
Christi verba,quæ dixit in cruce 824
Christi descensum ad inferos significat sardonius 832
Christi resurrectio per sardium significatur 434
Christi ascensio per sardium significatur 839
Christus quomodo in cœlũ potuit ascendere 839
Christi sanguinis aspersio commendatur 840
Christus est mihi adiutor 872
Christus saluat nos multipliciter 884
Christus bellat pro nobis 903
Christus dicitur promissio 910
Christus dicitur luna 910
Christi pedes qui sunt ostenditur 921
Christi gloria dicitur caro 924
Christus dicitur misericordia 926
Christi sepulchrum ostenditur 938
Christus dicitur gladius 647
Christi patientia 947
Christus est rex,& dominus Iudæorum 951
Christus dicitur Lucifer 953
Christus per Iudam significatur 965
Christus dicitur petra 872
Christus est spes nostra 972
Christus est precium nostrum 981
Christus dicitur statera 986
Christus homo est passus 1005
Christus dicitur leo 1023
Christi festa principalia sunt tria 1024
Christi potestas ostenditur 1054
Christus dilecti nomine intelligitur 1060
Christus verè mortuus fuit 1069
Christi pedes sunt prædicatores 172
Christi opera viderunt Iudæi 1073
Christus commutationem habuit,& quomodo 1089
Christi clamor clamori leonis comparatur 1092
Christi peccata dicuntur peccata nostra 1095
Christi opprobrium ponitur 1098
Christi confusio ponitur 1098
Christi cilicium fuit tunica eius 1102
Christi sepulchrum dicitur lutum 116
Christus dicitur puer 1100.1474.64701.
Christus fuit pauper,& humilis.1122.
Christus dicitur iustitia.1153.2485
Christus dicitur brachium 1153.1366
Christi magnificentia multiplicatur 1160
Christus dicitur rex 1164
Christus nos liberauit 1175.
Christus dicitur fermentum 1179
Christus dicitur æternus 1180
Christus dicitur sinus Dei 1223
Christus dicuntur esse pœnæ nostræ 1232
Christus iudicabit vt homo.1237 1414
Christus est omnium iudex 1241
Christi habitatio quæ dicatur 1341
Christus suos consolatur 1260
Christi mirabilia 1268
Christus est via 1270
Christus est Deus magnus 1270
Christus est,Dei virtus 1271
Christus per Ioseph significatur 1271
Christus nos redemit 1271
Christus per Aaron significatur 1277
Christum laudare debemus 1281
Christi charitas,forsitudo,& patientia 1281
Christus dicitur columna nubis,& ignis 1294
Christus est petra dans aquam 1295
Ex Christi latere aqua triplex exiuit 1300
Christus dupliciter fuit cognitus 1367
Christus dicitur facies Dei 1374
Christus est dux noster 1380
Christus legem impleuit 1386
Christus dicitur filius hominis 1386
Christus dicitur vir 1388
Christus est beatitudo nostra 1390.1453
Christus dicitur pupillus,& pauper 1408
Christus qualiter à diabolo, & à Iudæis cognitus fuit 4101
Christus q modo tacet,loquetur in iudicio 1414
Christus dicitur lampas 1414
Christus significatus per Israel 1417
Christus dicitur sanctuarium 1414
Christus dicitur dominus 1430
Christus dicitur passer 1433
Christi gratia dicitur benedictio 1437
Christus quare ponitur in fine orationum ecclesiæ 1436
Christus dat nobis gratiam,& gloriam 1442
Christus qualiter peccata remittere potest 1445
Christus portauit peccata nostra, & pœnam 1445
Christus significatur per calandrium 1449
Christus dicitur misericordia,& salutare 1450
Christus nobis attulit pacem 1461
Christus sedet primus in corde bonorum 1452
Christus propè fuit Iudæis 1543
Christus ambulatio pœnitentiæ 1457
Christus orauit 1458
Christus dicitur sanctus 459
Christus nos ducit 1467
Christum impugnauerunt testes iniqui 1470
Christus est fundamentum ecclesiæ 3474
Christus dicitur homo 1478
Christus fundauit virginem Mariam 1478
Christus clamauit die, ac nocte 1481
Christus passus fuit voluntate,non necessitate 1484
Christi vulnera animam nostram sanant 1485
Christum tradidit Iudas 1489
Christus tota die quomodo fuit in cruce 1490
Christus mortuos suscitauit tres 1495
Christi sedes sunt iusti 1504
Christo nullus est similis 506
Christus humiliauit diabolum 1510
Christus creauit omnia 1511
Christus iudicabit mundum,completo numero bonorum 1513
Christus fuit electus,& exaltatus 1518
Christo auxilium Dei datum 1520
Christi inimicus dicitur diabolus 1521
Christus fecit veritatem 523
Christi misericordia ostenditur 1523.1547
Christi potestas & regnum dicitur cornu 1523. 1595
Christus vt Deus patrem habet,vt homo habet dominum 1525
Christus solus dignè pro nobis orat 1525
Christus dicitur primogenitus multipliciter 1526

Christus

Christus quod semel assumpsit,nunquam dimittit 1525
Christus quomodo fuit ex semine Dauid,ostenditur 1528.1532
Christus est testis nostræ futuræ resurrectionis 2535
Christi oratio ponitur 1551
Christi humilitas 1555
Christus est sapientia Dei 1564
Christus suscepit nos, & pœnas nostras multipliciter 1571
Christi scapulæ sunt exempla eius,vel promissiones 1573
Christus dicitur leo,agnus,lapis,& huiusmodi cũ nullum sit horum 1574
Christi latus dicũtur illi,qui cum ipso iudicabũt 1576
Christi latus dicuntur reprobi 1576
Christus dicitur refugium altum 1578
Christus dicitur spes nostra 1578
Christus dicitur orbis terræ 1602
Christus in passione cõmotus non fuit sed Deus contra ipsum 1602
Christus plures conuertit moriens quam viuens 1606
Christi vulnera fossa dicuntur 1620
Christus multipliciter fuit condemnatus iniustè 1623
Christus ad nos mutipliciter venit & nos ad eũ venire debemus 1631
Christo exultare debemus,& qualiter 1631
Christus propriè dicitur dominus, quod nulli homini competit 1633
Christum adorare debemus 1636
Christus templum spirituale quomodo ædificauit 1642
Christus in iudicio apparebit magnus multipliciter 1645
Christus vt verbum omnia fecit 1646
Christi præsentia exultauit omnis terra 1652
Christo quare ramos arborum pueri prosternebant 1653
Christus qui modo est mansuetus, in iudicio erit seuerus 1654
Christus quomodo ad iudicium veniet cum sanctis in nubibus 1656
Christi humanitas qualiter est adoranda 1662
Christi potestas omnem aliam superat potestatem 1664
Christus super omnes fuit exaltatus ratione humilitatis 1664
Christus exemplum vitæ nobis fuit 1666
Christus est vera lætitia nostra, & non mundus 1666
Christus multipliciter saluat 1669
Christus statim natus fuit manifestatus & quibus 1670
Christum melius viderunt gentiles quam Iudæi 1672
Christus multipliciter dicitur excelsus 679
Christi scabellum est multiplex 1642
Christi fides semper necessaria fuit 1683.2239
Christus dicitur columna nubis, & ignis 1684
Christi nomen quare nulli imponitur 1694
Christi aduentus duplex in carnem,& ad iudiciũ 1664
Christus solus propriè dicitur innocens 1695
Christus in omnibus semper tenuit mediũ 1701
Christi non omnis oratio fuit exaudita 1703
Christus dicitur os sed apostoli caro & mulieres pellis 1708
Christus dicitur pellicanus, nycticorax, & passer 1709
Christus est æternus ratione personæ 1715
Christus triplici visione videtur 1719
De Christo multa videre debemus & credere 1719
Christus an in triduo fuit verus homo 1746
Christus charitas omnem aliam superat charitate 1757
Christus ascendit multa 1757
Christus est panis vitæ 1769
Christus dicitur sol 2773.2337
Christi mortem significat solis occasus 1773
In Christi morte quare factæ sunt tenebræ 1774
Christus dicitur lux 1776
Christus quomodo diabolum cœpit 1781
Christus cibus & bonorum quis est 1782
Christi dicti sunt patres antiqui 1804
Christi mors multiplicat fideles,& virtutes 1812
Christus nos redemit multipliciter & est redemptio nostra 1844.1882
Christus dicitur altare 1869
Christus electos congregauit exgentibus 1878
Christus mare id est,mundum congregauit 1883
Christus dicitur via ratione humilitatis 1873
Christus deducit nos ad ciuitatem gloriæ 1887
Christus suscepit nos multipliciter 1897
Christum abominati sunt Iudei 1898
Christum per serpentem æneum significari 1900
Christus miraculosè pacificauit mare id est mundum 1903
Christus dicitur psalterium,&c. 1925
Christi confessio ad patrem est nostra eruditio 1926
Christus dicitur misericordia Dei 1917
Christus non profecit in meritis 1927
Christus orauit pro suis,vt seruarẽtur à malo 1939. 1940
Christus per sanctum intelligitur quando sanctus ponitur absolutè 1926
Christo detrahere quam graue sit peccatum, ostenditur 1940
Christo sit omnis bona oratio 1943
Christum tradidit à notitia 1944
Christi mortem tractantes Iudæi cum omni potestate sua sunt extincti 1949
Christus fuit inops & mendicus 1652
Christus compunctus fuit corde & carne 1952
Christi nullum præcessit meritum,vt Deus eligeret 1957
Christi misericordia nobis valet ad multa 1657
Christi vita velut vmbra fuit ablata 1959
Christus fuit à facie multorum persecutorum 1959
Christus comparatur locustę 1959
Christus apparebat amplioris temporis quam esset,& quare 1960
Christus dicitur manus Dei 1963
Christus multipliciter dicitur factus 1963
Christi dextera nos saluat 1967
Christus sedit in cruce,& in gloria 1968
Christo non solum Iudæi,sed etiam omnia subiiciuntur 1969
Christi humanitas dicitur iuga 1970
Christi figura fuit Melchisedech multipliciter.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1972
Christus confregit reges ipsum persequentes 1973
Christus dicitur caput 1975
Christi natiuitas 1989
Christus dicitur sol qui habet occasum,& ortum 1997
Christi considerátio nos fortificat 2003
Christus sedauit mare,id est,persecutores ecclesię 2004
Christo se subiecit mundi potestas 2006
Christus mundum conuertit 2008
Christus dicitur Deus Iacob,& quare 2016
Christus inclinauit seipsum multipliciter pro nobis 2030
Christus peccata conuertit in aqua spiritualiter 2069
Christus cœlum donat nobis & qualiter 2026
Christus virtutem fecit Iudęis, sed gentibus gratiam 1046
Christus est lapis reprobatus, in caput anguli factus 2048
Christus à Iudęis fuit multipliciter circundatus 2058
Christus vlciscitur multipliciter 2059
Christus est dextera Dei 2063.2480
Christus omnium virtutum nobis dedit exemplum 2063
Christus dicitur porta cœli 2066
Christus est nostra salus per quam saluamur 2067 2071
Christus est lapis angularis 2068
Christus venit in nomine domini, & qualiter 2071
Christi testimonia sunt scripturę 2078
Christus fuit à patre derelictus 2084
Christus est via testimoniorum Deo & eius exempla 2089
Christus ante principes fuit ductus 2058
Christi testimonia sunt martyria 20 9
Christo fortius adhæseruut mulieres quàm viri 2109
Christus est ductor noster 110
Christi opprobrium est nobis vtile & gloriosum 233
In Christo viuificamur,sed morimur in nobis 224
Christus docuit nos respondere tentanti diabolo 226
Christum publicè confiteri debemus quem credimus corde 226
Christum negantes aliqui sunt reparati 227
Christo crucifigi quid est 2196
In Christum quomodo deficiunt oculi nostri 2196
Christus dicitur facies Dei 2208
Christus iuuenis & despectus mundum redemit 2214
Christi merces est proximus noster, & ideo diligendus 2223
Christus longe à Iudæis 2228
Christus est pastor reus & Iudex 2229
Christum Iudęi gratis persecuti fuerunt 2234
Christus à multis abstulit spolia multa 2235
Christus dicitur manus Dei 2246
Christus quærit nos & nos ipsum debemus quærere 2249
Christus clamans fuit exauditus 2250
Christus est particeps omnium iustorum 2239
Christi participes in omnibus sunt iusti 2136
Christus solus dicitur verus magister & doctor 2137.2146
Christi oratio pro ecclesia 2153
Christi dicitur dies 2164
Christus multiplex super omnes se docentes 2172
Christus non prohibeat pedes suos à malo & qualiter 2174
Christus per seipsum legem euangelicam dedit 2175
Christi iustitia est humilitas 2185
Christus docuit nos humiliari 2185
Christus dormit in nobis quando fides tepescit 2258
Christus non dormit nec dormitat 2259
Christi diuinitatem significat sol, & luna humilitatem 2261
Christus nobiscum est in terra & nos cum ipso in cœlo 2273
Christi charitatem significat auster 2295
Christus conuertit persecutores suos ad suũ amorem 2295
Christi dilectio per eius passionem ostenditur 2297
Christus per Salomonem figuratur 2299
Christus dicitur lux 2301
Contra Christum se erigentes surgunt ante lucẽ 2301
Christus est porta vitę 2304
Christi vxor est ecclesia 2305
Christus dicitur propitiatio 2322
Christi lex dicitur charitas 2322
Christus solus nos redemit 2425
Christi pedum vix est locus 2338
Christo reconciliabuntur Iudęi 1341
Christus sedit supra sedem Dauid,& qualiter 2342
Christus dicitur cornu 2349
Christi vestes sunt omnes fideles 2353
Christus significatur per Hermon 2353
Christus noster laudari debet 2359
Christus est suauis 2361
Christus iudicabit Iudæos 2372
Christus venit ex Sion,id est,Dauid 2379
Christus solus habuit simul omnia dona spiritus sancti 2379
Christus percussit diabolum cum omnibus vitiis 2389
Christus dicitur brachium Dei 2392
Christus dicitur filius & seruus 2401
Christus dicitur fundamentum 2416
Christus magnificatus est 2421
Christus moriendo retribuit pro nobis 2427
Christus vt Deus habet patrem sed vt dominum homo habet 2428
Christus dicitur liber 2442
Christus est vita æterna 2450
Christus clamauit in persona suorum 2465
Christo comparata mundi sapientia nihil est 2471
Christi verba potestatem habebant 2472
Christus nunquam cecidit 2495
Christo quomodo aperitur cordis ostium vel claditur 2477
Christus est terra viuentium 2481
Christus persecutus fuit à diabolo & à Iuda 2487
Christus expandit multa pro nobis 2490
Christus an potuerit peccare 2490

Christus dicitur seruus 2498
Christi bellum contra diabolum ponitur 2499
Christus est fons misericordię 2500
Christus exaltatur multipliciter 2516
Christi regnum est anima nostra 2538
Christus in scientia diabolum vicit 2500
Christus non semper fuit exauditus, & quomodo intelligitur 2533
Christo aperuit virgo Maria 252
Christi carnibs saturari quis cupit dupliciter 2501
Christus rex est,&sacerdos 2582
Vide Adnętus. Incarnatio. Passio Christi. Mors Christi. Resurrectio Christi. Ascensio. Iudicium vltimum,&c.
Christianus quilibet vngitur multipliciter 379
Christiani sunt omnes boni & non mali 1511
Christiani Iudæis præferuntur 1289
Christiani sunt electi repulsis Iudęis 1351
Christiani nominis memoria ostenditur 1372
Christiani falsi dicuntur inimici domini 1404
Christiani falsi figurantur per Moab 1419
Christianus malus peior est infideli 2085
Christianorum dignitas ostenditur 2243
Christianus quis dicitur 2169
Christiani omnes sunt vnus homo 2278
Christiani præ aliis Deo obligantur 2567
Vide Fidelis
Chusi fuit consiliarius Dauid 64
Ci ¶Cibus malorum fugiendus quis est, ostenditur 865
Cibus dicitur sacramentum eucharistę 1405
Cibus diaboli quis est,& quis cibus bonorum 1782
Cibus corporalis tria habet:similiter & cibus spiritualis tria debet habere 2176
Cibus spiritualis dicitur scriptura sacra 2176
Vide Cibus pœnitentiæ 1376
Cicatrix dicitur spiritualiter fomes peccati 613
Cimbala quid significant 2594
Cilicium dicitur caro Christi 536
Cilicium,& cinis sunt arma pœnitentium 733
Cilicium significat asperitatem vestium 1102
Cinis significat pœnitentiam 1712
Cinis significat humilitatem,pœnitentiam,& miseriam 2563
Cynomyia est musca canina 1819
Circulus,& falx significant vltimũ iudicium 2434
Circundederunt, Iudæi Christum multipliciter 74.2058
Circundedit fœmina virum,& qualiter 657
Circundamur triplici malo 665
Circundat nos virtus Christi 2058
Circundamur in præsenti miseria 2058
Circunstantia peccatum aggrauat 9
Circunstantiæ peccatorum sunt confitendę 1901
Circuitus significat temporalia 149.450
Circuitus bonus multiplex 1508
Circuitus dicitur peccatum 2460
Circuncisio spiritualis 2109
Vide Cilium
Cithara multa significat 481
Cithara quid significat 708
Cithara significat pœnitentiam 1392
Cithara,& psalterium dicitur Christus 19.25
Ciuile animal natura dicitur homo 882
Ciues cœli sunt sancti:nos autem in præsenti sumus peregrini 2127.2548
Vide Ciuilis, Ciuitas.
Ciuitas est duplex,scilicet Dei,& Diaboli 66
Ciuitas est triplex,scilicet conscientiæ,ecclesiæ,& gloriæ 461
Ciuitas Dei dicitur ecclesia 775. 1128. 1475. 1912
Ciuitas gloriæ qualis sit 1480
Ciuitas duplex,scilicet gloriæ,& inferni 1934
Ciuitas non dicitur gloria cęlestis, sed vt ciuitas 2266
Ciuitas Dei dicitur anima, & qualiter custodiri debet 2300
Ciuitas dicitur iste mundus 2446
Ciuitas vitiorum multiplex 2446
Cl ¶Clamor est oratio 24.295.1038
Clamauit Christus multipliciter multotiens 399
Clamor dicitur oratio Christi 422
Clamans Iesus emisit spiritum 441
Clamant mali bona sua,sed mala tacent 468
Clamor orationis iustorum exauditur à Deo 516. 1584
Clamare debemus orando multipliciter 894
Clamor Christi clamori leonis comparatur 1092
Clamor orationis domini aures pulsat 1258
Clamauit Christus in die,& nocte 1481
Clamauerunt filii Israel ad dominum in Ægypto 1893
Clamor oppressorũ auditur à domino 893.1899
Clamor orationis nobis est necessarius 2218
Clamor cordis est desiderium 2218
Clamauit Christus in persona suorum 2405
Claritas gloriæ significatur per diem 717
Claudunt prospera oculos mentis 728
Claudit iniquitas os malorum 1922
Clauditur cor nostrum Christo,& aperitur:& qualiter 2477
Claudicabant Iudæi 246
Claudicat quilibet peccator 246
Clauium ecclesię potestas 469
Clauium ecclesię potestas ad quid valet 469
Clericorum vanitas quanta sit 505
Cleros quid sit 1061
Clerici præ aliis sunt delicati 1187
Clericis competit sanctitudo: sed sanctitas laicis 1607
Blericorum peccata multa mala faciunt 1347. 2378
Clerici præ aliis debent esse misericordes 2050
Clerici quales debent esse 2130
Clibanus significat scripturam 86
Clibanus significat pœnam damnatorum 286
Co ¶Coacta seruitia Deo non placent 1.0.2181
Cophinus quid sit 1396
Cogit Deus nullum ad bonũ,nec ad malum 1953
Cogitationes dolosæ Iudæorum contra Christum 106
Cogitationes Iudæorum dissipauit Deus 489
Cogitatio significatur per capillum 666
Cogitatio Iudęorum qualis fuit occidere Christũ 681
Cogitationes malas in nobis non facit diabolus 843
Cogitatione pecca tquis etiam sine opere 854
Cogitationes cordis diabolus nescit 929
Cogitatio Dei mutari non potest 1590
Cogitanda sunt agẽda,antequam fiant 2132. 2133
Cogitatio est causa omnium bonorum, & malorum 2191
Cogitationem alterius quomodo quis cognoscere potest 2429

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cogitat diabolus semper nos decipere 2455
Cogitationes malorum pereunt 2540
Cognoscitur Deus à nobis per creaturas 85. 1754. 2449
Cognoscit Deus aliquos multipliciter: & econtrario 107.820
Cognouerunt Iudæi Christum, & quomodo 156. 246.1280
Cognitio Dei dicitur facies 339
Cognitionem peccatorum Deus dat nobis 475
Cognitio nostra incipit ab vniuersalibus 556
Cognoscere Dei est duplex 584
Cognitionem Dei claram habuit homo ante peccatum 618
Cognitionem duplicem habuit Christus 685
Cognoscit Christus multa 685
Cognoscit Deus peccata nostra, & qualiter 229
Cognitio peccati, & contritio 751
Cognitio peccati est salutis principium 836
Cognitio Dei est gloria iustorum 860
Cognitus fuit Christus dupliciter 1367
Cognoscere nomen domini quid est 1583
Cognoscit Deus omnia, & videt 1614
Cognoscere peccata non dicitur Deus quia non punit 1614
Non cognoscunt animæ separatæ, quæ hic aguntur 1746
Cognoscunt mortui, quæ hic aguntur à suis 1945
Cognitio boni sine operatione non sufficit 2083
Cognitio scripturę dicitur via testimoniorum Dei 2089
Cognitio præcedit dilectionem 2084
Cognitionem dat nobis solus Deus 2146
Vt cognoscam⁹ nos, intellectus datur nobis 2146
Cognitione peccati necessaria est pœnitenti 2942
Cognoscit Deus superbos à longe 2425
Cognoscere Dei aliquando idem est, quod approbare 2424
Cognoscit Deus peccatores & nō cognoscit 2428
Cognoscere alterius cogitationes quomodo quis potest 2729
Cognitiō Dei duplex, scilicet visionis, & approbationis 2449
Cognoscit Deus multa specialiter 1618
Commissio peccatum duplex est, scilicet commissionis & omissionis 470
Commotio dicitur conuersio peccatorū 487.760
Commotio est secundum totum motio 779
Commouetur homo, & qualiter 659.1030
Commotus fuit Deus contra Christum 1602
Commotus non fuit Christus in passione 1602
Commotio multiplex 1650
Commutatiō est multiplex 1089
Commutatio dicitur pœnitentia 1549
Compassio proximi per ceruum significatur 688
Compatiebatur Christo nullus 1113
Compassione debet fieri eleemosyna 2297
Compedes sunt verba Dei 2588
Compunctio multipliciter accipitur 540
Compunctio iustorum 826
Compunctus fuit Christus carne, & corde 1952
Colere. cultus Dei qualis debet esse 772
Colimus illud, quod plus amamus 1682
Colimus Deum, & Deus nos colit 2541
Colantur idola multipliciter à diuersis 2015
Vide Iacob.
Colligere est multiplex 2317
Colles significant humiles 1022
Colles significant prædicatores 1166
Colles significant subditos 1166
Columba significat pœnitentes, & apostolos 881
Columba dicitur ecclesia, & virgo Maria 1661
Columna est multiplex 1238
Columna nubis, & ignis dicitur Christus 1294. 1684
Columna nubis, & ignis præcedebat filios Israel 1827
Comedere peccatorum 1362
Comedere est addiscere: sed eructare est docere 2522
Commendatur quis, cum à malis diffamatur 1594
Complacere semper est inter plures 667
Complacet Deus nobis 1264
Communio sanctorū adinuicem ostenditur 868
Communicauit Iudas in cœna domini 890
Communicatio bonorum ostenditur in gloria 2266
Conceptiō Christi per calcedonium significatur 795
Concipitur homō in peccato, & qualiter 838
Conceptio peccati est multiplex 78
Concludi in manibus alterius quid significat 445
Concluditur quis aduersitatibus 2218
Concordes benedicunt dominum 2354
Vide cantare
Conculcat diabolus malos 902
Concupiscere dicitur Deus, & quomodo 747
Concupiscentia carnis est ex originali peccato 838. 1891
Concupiscentia diuitiarum nocet 985
Concupiscentia per musicam designatur 2330
Concupiscentia rei alienæ quantum malū sit 1333
Concupiscentia alienę vxoris est magnum malum 186
Concupiscentia rebellat voluntati 1890
Concupiscentia duplex bona & mala 2995
Concupiscentia & desiderium quomodo differūt 2095
Concupiscentia oculorum significatur per Seon regem Amorrhæorum 2369
Condēnatio aliqua tripliciter dicitur iniusta 1628
Condemnatus iniustè fuit Christus 1628
Confessio peccatorum est multum difficilis 57
Confessio an fieri debeat de peccatis non habitis 60
Confessio est multiplex 81.432.1236.2048.2419
Confessio peccati ad quid valet post cōtritionem 432.471
Confessio peccati est necessaria 470.2101
Confessio ad quid valet: quia Deus omnia nouit 470
Confessio debet esse accusatiua 471
Confessio dicitur tunica Christi 609
Confessio fit ex tribus inutilis 627
Confessione cor mundatur 845
Confessio debet fieri statim, habita opportunitate 1632
Confessio est de iure diuino 1638
Confessio habet pulchritudinem, & decorē 1637
Confessio requirit contritionem 1667
Peccata per confessionem extra emittere debemus exēplo hirundinis, quæ filios suos instruit summe, vt extra nidum proiiciant sua stercora, ver 893.1028
Confessio est salutis principium 1691
Confessio debet fieri de peccatis propriis, & non alienis 1691
Confessio dicitur eloquiū: & debet esse amara 1788
Confessio dicitur disputatio 1788
Confessio est magni certaminis 1788
Confessionem indixit nobis Dei bonitas 1834
Confessio nullum falsum debet continere 1834
Confiteri peccatū alterius quandoque licet 1839
Confessio debet esse verecunda 1888
Confessio debet esse voluntaria 1895
Confessio exprimere debet circunstantias peccati 1901
Confessio debitū confessorē quærere debet 1191
Confessionem quis audire possit 1911
Confessio sanctificat 2003. 2153
Confessionis vtilitas 2249
Vide Confessio laudis venia
Confessio laudis 91.250.1458.2083
Confitentur mali Deo tēpore prosperitatis 250
Confessio laudis malorum 806
Cōfessio Christi ad patrē est nostra eruditio 1926
Confiteri Deo toto corde quid sit 1568
Confessio, & magnificentia sunt opera Dei 1970
Confitentur omnia Deum esse 1978
Confessio nominis Christi debet esse publica. 2042.2116
Confessio laudis qualiter debet fieri 2464
Confitetur & laudat Deum omnis creatura 2579
Vide Laudare. gratiarum actio
Cōfidere in Deo magnæ est vtilitatis 133.384.624
Confidere in temporalibus nullus debet 570
Confidentia malorum est multiplex 793
Confidentia est multiplex 915.2055 2286
Confidendum est in Deo. non hominibus 2539 2095
Confirmationis sacramentum tractatur 414
Confirmationis sacramēti gratia, & dignitas 414
Confirmat Deus iustos multipliciter 1078.2103
Confirmatio est multiplex 2471
Confractio est multiplex 1856
Confringitur peccator, & conteritur, & qualiter 1973
Confusio est triplex 345.1132
Confundunt animam maximè tria peccata 346
Confusio damnatorum quanta erit in iudicio 455 525
Confusione induuntur damnati 1150
Confundentur ne beati cognoscentes peccata sua 585
Confusio malorum 716
Confundere quid sit 1097
Confusio Christi qualis fuit 1998
Confusio temporalis non nocet 1111
Confusio bona 1151
Confusio dicitur pœnitentia 1473
Confusio damnatorum duplex 1965
Confundi non potest adhærens Deo 2106
Confusio duplex malorum, & bonorum 2151
Confusio est vita præsens 2291
Confusio malorum multiplex 2350
Congelat peccatum animam 2295
Congratulari quid sit 550
Congregatio antiquitus fiebat cum sanguine 177
Congregātur aquæ à Deo, & quomodo 486
Congregauit Deus gentes per apostolos 774
Congregauit Deus electos de gentibus 1878
Congregauit Christus mare .i. mundum 1883
Coniugati, virgines, & continentes sunt in ecclesia 750

¶Conscientia dicitur quædam ciuitas 461
Conscientia nostra dicitur tabernaculum 2062
Conscientia nostra testis noster est 2184
Conscientiæ iudicium quale est 2227
Conscientiæ domus qualiter ædificatur de Deo 2272
Conscientia dicitur domus 2377.1435
In conscientia consistit gloria iustorum 2585
Conscientia semper obligat 1435
Vide conspectus
Conscriptum iudicium quid sit ostenditur 2589
Consentit malis, qui non obuiat, dum obuiare potest 1409
Consentientes & agentes pariter puniuntur 2290
Conseruat nos charitas 174
Conseruatio Dei omnia in esse conseruat 3⁹o 2361.2431
Consideratio bonorū, & malorum est multiplex 599
Consilium impiorum quod est 1.1874
Consilium bonum est bona operatio 151
Cōsilii donum ostenditur 253
Consilium Dei differt à sententia 271
Consilia Dei dicuntur semita 347.1276.
Consilia Iudæorum contra Christum 541
Consilia malorum qualiter dissipat Deus 489
Consilium Dei immutari non potest, sed bene sententia 490
Consilium Dei etiam per malos adimpletur 490
¶Consilium astutum malorum dicitur laqueus 529
Consilia diaboli quæ sunt 957 14.17
Consilia Iudæorum contra Christum defecerunt 1094.1027
Consilium malorum quale sit 1148
Consiliatores falsi dicuntur inimici 1594
Consilia humana contra Dei ordinationem non possunt 1806
Consiliū Dei à nobis mutari nō pōt 1847. 2099
Consilia iustorum dicuntur exempla sanctorum 1976
Consilium dari semper debet à superiori inferiori, 2538
Consolatio de remissione peccati 841
Consolatur Christum qui ad ipsum reuertitur 1513
Consolatio mundi est vana 1260.
Consolatur Christus suos electos 1260
Consolatio datur secundum mensuram doloris 1626
Consolationem habemus in Deo: sed in mundo dolorem 2035
Consolatur iustos iudicium Dei sed terret malos 2125
Consolatio multiplex in pœnitentia 2210
Consolatio aduersitatum ostenditur 2210
Conspectus Dei quid dicitur 225.1558
Conspectus Dei multas virtutes habet 686
Conspectus Dei dicitur eius sapientia 1112
Conspectus Dei est duplex 1482
Conspicit Deus peccata quæ punit 1558
Conspectui Dei astare quid est 1675
Conspectus dicitur conscientia 1689
In cospectu omnis populi erimus in patria 245
Conspectus Dei est super bonos, & malos 2241
Conspiratio peccatum aggrauat 9
Constantiæ exemplum fuit Ioseph 1249
Constantini conuersio 1680

Universidad de Deusto
Biblioteca

Consummatio multiplex 2169
Contaminare proprie quid sit ostenditur 898
Contemplatio Dei nos custodit 269
Contemplatio nos elongat à mundo 882
Conetmplatio omnia alia opera excludit 1260
Contemplatiui & veri pauperes figurantur per ceruum 1772
Contemplatiui ascendunt vsque ad cælos, & descendunt 1906
Contemplatiuam vita actiua præcedit 2077
Contemplatiui significantur per Israel 2377
Contemptus est duplex scilicet Dei, & mundi 2997
Contemnit peccator, & quomodo 2492
Contentio & superbia hæreticorum ostenditur 1920
Contentio vitiosa 1920
Conteretur quis multipliciter 162
Contestari quid sit 1398
Continentes virgines & coniugati sunt in ecclesia 750
Vide castitas
Contra accipitur pro coram 1259.1951
Contra accipitur dupliciter
Contradictio est multiplex 44.884
Cõtradictionis aqua quare sic vocatur 1227.1965
Contra dicebant gentes Apostolis 1377
Contradictio pertinax dicitur porta ærea 1895
Contraria iuxta se comparata magis elucescunt 936
Contraria semper agunt ad inuicem & patiuntur 1866
Contritio anima iustificat 626
Contritio peccatorum ostenditur 826
Conteri idem est quod fumigare 2503
Contritio animam sanat 2549
Vide confessio peccatorum Fumus.
Nullus Christo contristabatur 1113
Vide compassio.
Cõturbatus qualiter fuit Christus in passione 429
Conturbatio dupliciter accipitur 779
Conturbatio significat pœnitentiam 100.1496
Coturnices qualiter Deus dedit populo suo in deserto 1828
Conuenerunt Iudæi contra Christum multipliciter 539
Conuersari cum bonis est vtile, sed cum malis, damnosum 1700
Vide vnitas
Conuertuntur mali in inferno, & qualiter 63
Conuersæ sunt gentes per apostolos 95
Couertentur Iudæi in fine 166
Cõuersio peccatoris Deo confitetur 250
Conuersi ad Deum sunt innocentes 565
Conuersio gentilium per diluuium figuratur 419
Conuersione peccatorũ facit amor & timor 455
Conuersio peccatorum dicitur commotio 487
Conuerti retrorsum quid est 669
Conuersio duplex 1323.1326
Conuersio mala multiplex 1323
Conuertit nos Deus 1374
Conuersio ad Deum multiplex 1378
Conuerti ad cor quid sit 1452
Conuersio gentium ostenditur 1895.1506
Conuertens se peccator dicitur surgere 1522
Conuersionis tarditas est periculosa 1522
Conuersionem peccatorum Deus quærit 1553
Conuersionis magna est difficultas 1565
Conuertit Christus plures moriens quã viuens 1506
Conuersus retrorsum qualiter fuit Iordanis 2064
Coruertit Christus mundum. 1004
Conuersio peccatoris multiplex 2152
Cõuersionis fideliũ causa fuit passio Christi 2294
Conuersos ex gentibus magnificat Deus 2294
Conuertit Christus persecutores suos ad amorem suum 2295
Cõuertẽs De' peccatores facit vindictã i eis 2587
Vide carbones
Copulamur Christo tripliciter 1725
Cor qualiter dicitur vanum 48
Cor nostrum est altare spirituale 572.1434
Cor nostrum qualiter stabilitur 372
Cor peccatoris dicitur cubile 555
Cor stat in medio animalis 759
Cor sanguine nutritur 841
Cor est omnium vitiorum origo 843
Cor mundatur multipliciter 843
Cor contritum & humiliatum quid sit 850
Cordis cogitationes diabolus nescit 929
Cor effunditur, & qualiter 925
Cor altum quòd dicitur 1005
Cordis exultatio 1038
Cor nostrum qualiter Deo offerre debemus 1208
Cor nostrum solus Deus docet 1274
Cor directum quid est 1288
Cor qualiter dirigitur 1298
Cor peccatoris dicitur Lapis 1296
Cor loquela manifestatur
Cor rectum quid sit 1318
Cor, & caro quomodo exultauerunt in Deo 1432
In corde bonorum Christus primus sedet 1452
Corde toto multa debemus facere 1468
Cor prauum dicitur cor obstinatum 1697
Cor qualiter Deus indurat 1697
Corde insatiabilis quis dicitur 1699
Corde dantis non ex dato munus, pensatur 1737
Cor Deo debet humiliari 1924
Corde toto querendus est Deus 2078
Cor ex omni parte custodiri debet 2082
Cor lætum dilatatur 2107
Cor mundandum est confessione 2153
Cor nostrũ in cælestib. solũ debet occupari 2162
Corde toto est orandum 2218
Corde principalius laudatur Deus quàm ore 2538
Vide gratiarum actio. aperire.
Coram Deo nullus angelus vel homo iustificari potest 2486
Vide contra
Corripit aliquos Deus in furore 54
Corripit Deus malos 1617
Corrigens alium multis vitiis debet carere 1651
Corrigit hic Deus quos diligit 329
Corrigere debent parentes filios suos 1349.1531
Correctio Dei dicitur virga 1531
Correctio debet fieri cum misericordia 1562
Corrigens alium, de se multa debet cogitare 1762
Correctores sunt boni inimici 1594
Correctio debet habere zelum, compassionem & discretionem 2139
Corrigit charitas, sed timor comprimit 2203
Correctio multa requirit 2470
Correctio incipit pie sed malis seuere terminatur 1803
Cornu significat Christi regnum 203.1523
Cornu significatur diaboli superbia 312
Cornu significat Christi potestate 714.1523.1595

Cornua

Cornua potestatis aliquos impediunt 714
Cornu significat peccatum 1240
Cornu multa significat 1245
Cornu dicitur Christi 2349
Cornua significant virtutes 993
Cornu significat Christum, & eucharistiæ sacramentum 2439
Cornu dicitur Christus incarnatus & etiam iusti 2579
Vide seruus.
Corona victoriæ scuto figuratur 53
Corona glorie datur seruantib. mandata 263
Corona Christi multiplex ostenditur 280
Corona clericorum quid significat 418
Corona spinarum Christi 435
Coronat Deus multipliciter iustos 1021
Corona meritorum iusti coronatur 1735
Vide Maria virgo
Corpus nostrum, significatur per semen 357
Corpus nostrum dicitur tabernaculum 857
Corpus peccatoris dicitur sepulchrum: sed iusti templum 1492
Corpus & animam hominis Deus creauit 1636
Corpus totum per disciplinam ornatur 1647
Corporis infirmitas animam sanat 1897
Corpus aggrauat animam 2100
Corpus nostrum dicitur pauimentum 2100
Corporis nostri ostenditur dignitas 2145
Corporis salutem medici quærunt & non animę 2247
Corpora nostra dicuntur domus nostræ 2378
Corpus fatigant delectationes & prospera 2437
Corporis potestatem habent mali sed non animæ 2459
Corporis & animę duplex est persecutio 2484
Corpus est carcer animę 2485
Corpora malorum sunt sepulchra 2548
Vide Caro
Corpus Christi est ecclesia, Christi corpus est ecclesia 261
Corpus ecclesiæ capiti Christo vnitur 650
Vide ecclesia
Corpus Christi dicitur tabernaculum 256.1579
Corpus Christi dicitur vermis 296
Corpus Christi dicitur terra 366
Vide eucharistia
Corruptio spiritualis multiplex 863
Corruscatio significat miracula 1275
Coruus pascitur rore cælesti 2556
Coruus significat gentiles 2556
Vide detractio.
Cr ¶Crapula vultum nocet 1348
Creare quid est: & quid facere 488.2573
Creationis mundi opus 710
Creauit omnia Christus 511
Creat deus quædam & quædam facit 2572
Creatura omnis exultauit ad præsentiam Christi 1652
Creatura omnis homo esse dicitur 1672
Creatura omnis Deo benedicit 1753
Creatura omnis dat testimonium diuinę bonitatis 2202
Creatura omnis à Deo conseruatur in esse 2431
Creatura omnis laudat Deum 2525. 2526. 2568. 2579
Creaturarum multiplex differentia 2568. 2525
Vide cognitio
Creditur alicui propter multa 252.1846
Credere in Deum est Deum benedicere 502
Credere dicimur dupliciter 776
Credere in Deum an peccator se dicere possit 786
Credere Deo, vel in Deum quomodo differunt 1288
Credere multa bona faciti 303
Credere noluerunt iudei 1313
Credere debemus mirabilia Dei non perscrutari 1580.23838
Credere mult a debemus de Christo 719
Credens debet loqui, quæ credit 2038
Credunt faciliusimplices quàm literati 2 203
Credit malus omnes esse malos 2549
Cremium quid sit, ostenditur 1706
Crescunt virtutes aduersitatibus 1801
Crescit aliquid dup liciter 2432
Vide virtus
Cretenses commun iter sunt mendaces 862
Cristalus est aqua congelata 2564
Cristalus significat obstinatos 2564
C ristalus fuit Paulus obstinatus 2564
Crucifixo Christi qualiter fuit 308
Crucifixus qua hora fuit Christus 308
Crucifixus Christus significatur per serpentem æneum 100
Crucifigens secum Christo carnes suas configit
Vide fides
Crudelitas Antichristi quanta erit 121
Crudelitas Iudæorum erga Christum 297. 545
Crudelitas dicitur cubile 555
Crudeles significat Gabal 1419
Crudelitas maxima est filios occidere 1869
Crux dicitur lumen vultus Dei 35
Crux dicitur thronus Christi 94.98
Crux præsentabitur in iudicio 98
Crucis titulus ponitur 174
Crucis exaltatio 290
Crucis virtus 481.2249
Crux significatur per smaragdum 812
Crux fuit scala Christi 824
Crucis mors erat turpissima 1490
In cruce quomodo tota die fuit Christus 1460
Crux fuit Christi sedes 1968
Crux Christi dicitur virga 1970
¶Cubile dicitur corpus nostrum 33 Cu
Cubile est multiplex 555
Culpa excæcat oculos mentis 163
Culpa ploranda est non pœna 2209
Vide peccatum
Cupiditas omnium malorum est causa 370 857
Cupiditas diuitiarum damnatur non diuitiæ 1988
Curuitas hominis quid est & quid rectitudo 430 614.1987
Currus significat superbiam 275
Currus Dei dicuntur angeli sancti 1065
Curam specialem de hominib. habet Deus 1637
Cura est Deo de bobus, & quomodo non 2541
Custodit nos dominus per aduersa 148
Custodire mandata Dei coronam glorię meretur 263
Custodit nos contemplatio Dei 269
Custodia præceptorum ponitur 1339.2082
Custodiunt iustos aduersa 1498
Custodia noctis dicitur vigilia habens tres horas 1558

Custodit hominem probatio Dei 1570
Custodiunt angeli animas nostras 1580
Custodit dominus specialiter multos 1663 2034
Custodia sermonum Dei est operatio mandatorum 2085
Custodia matutina significat Christi resurrection
Custodit dominus multa personarũ genera 2154
Custodia nostra virilis debet esse, non fœminalis 2467

Dæmones nos persequũtur propter peccata 620.
Dæmones dicuntur oculi 1261
Dæmonis potestas quanta sit, ostenditur 1331
Dæmones sunt ministri Dei 1331
Dæmones quomodo Christum cognouerũt 1410
Dæmones dicuntur principes 1412.2539
Dæmones maiores dicuntur leones 1775
Dæmones dicuntur vectes ferrei 1896
Dæmones sunt inimici nostri 2495
Vide diabolus. scriptura sacra
Dagon idolum cecidit ante arcam domini 411
Dalida meretrix significat carnẽ 1432
Damnati æternaliter punientur 108
Damnatos vident beati 130.459
Damnatorũ pœna per clibanum significatur 287
Damnati perduntbona quæ fecerunt 287
Damnabuntur impij in iudicio 375
De damnatorum pœnis gaudent beati 404
Damnatorum confusio 455.1965
Pro damnatis non est orandum 515
Damnati confusione induuntur 550
Damnatus non redimitur 794
Damnatos beati videndo, gaudent 858
Damnatis beati non compatiuntur 636
Damnati vno igne diuersimodè cruciãtur 1428.
Damnatio æterna figuratur per vę 1443
Damnatorum pœna duplex per diploidem significatur 1965
Damnati pœnitent, sed inutiliter 1994
Damnati similes erunt idolis 2017
Damnati Deum blasphemant 2027
Damnati omnes iustè damnantur 2210
n damnatis est misericordia Dei, & qualiter 2524
Damnatorum pœnæ quales erunt concipitur ex pœnis iustorum quas hic patiuntur 2566
Damnatorum obstinatio 2588
Vide terra
Dan. ex tribu Dan orietur antichristus 2557
Dare eleemosynam qualiter debemus 751
Dare, & dimittere, quomodo differunt 1737
Dare nobis semper paratus est Deus 1832
Datham, & Abiron quomodo absorpti fuerunt ostenditur 1851
Dauid non fecit omnes psalmos in prologo
Dauid significat Christum 8.21.521.780
Dauid pluries in regem fuit vnctus. 8 379.1519
Dauid peccauit multipliciter 54.834
Dauid fuisse peccata dimissa ostendit portarum tẽpli apertio 421
Dauid exemplum fuit pœnitentibus 833
Dauid multas reuelationes habuit 639
Dauid pietas erga Saul ostenditur 866
Dauid fuit humilitatis exemplum 1249
Quid quomodo à Deo fuit electus 1353
Dauid quomodo fuit innocens qui tamen tot peccata fecit 1355
Dauid electio in regem 1528
Dauid qualiter fuit maximus prophetarum 1683
Dauid multoties fuit in periculo mortis 1735
Dauid iunior inter fratres suos ad regnum fuit electus 2214
Dauid mansuetudo. & humilitas ostenditur 2332
Dauid spiritualiter dicitur seruus Dei, & quare 1341
In sede Dauid quomodo sedit Christus 1342
Dauid significatur per Sion 2379
Dauid multarum virtutum exempla tribuit nobis 2447
Dauid peccauit lingua multipliciter 2465
Dauid bellum contra Goliam ponitur 1499
Dauid significat multa. 369
Vide dextera.
Decipit nos diabolus, vitia sub virtutum specie occultando 344
Decipit nos mundus, & caro 2100
Vide diabolus
Declinant mali, & qualiter 159
Declinare Dei in ira quid est 392
Declinare à malo & facere bonum: sunt partes iustitiæ 513
Declinare à mandatis Dei, quid est 2096
Declinare iudicia Dei quid est 2175
Declinare est multiplex 2290
Decus propriè quid sit 282
Decor ecclesiæ est sanctitas 374
Decor innocentiæ Christi 428
Decor Christi ostenditur 810
Decorem habet confessio 647
Debitor nobis est Deus ex promisso 1748
Deducere propriè quid sit 973
Deducuntur multi malè multipliciter 1887
Deducit nos Christus ad gloriam 1887
Deducit suos Christus benè multipliciter 2390
Defensio peccati ipsum aggrauat 553
Defendentes malos sunt hostes Dei 2468
Deficere dicitur Christus, & sanctus & quomodo 141
Deficit iustus, & qualiter 245
Deficit peccator, quando pœnitet 1859
Defecerunt magi Pharaonis in tertio signo, & quare 1819
Deficit anima in Deum, & qualiter 2154
Deficere animam facit amor 2154
Deficiunt oculi in Deum, & qualiter 2155
Deficit caro crescente spiritu & econtrario 2159
Delbora prophetissa 1421
Delectatio nostra in Deo debet esse 569
Delectat aliter amor Dei, & aliter amor mundi 1769
Delectatio exterior figuratur per renes 2439
Delectatio interior superat exteriorem 2561
Deleri quid sit de libro vitę 121
Delitias, & diuitias lex noua excedit 262
Delitiæ dicuntur verba sacræ scripturæ 2437
Delictum qualiter differt à peccato 264.350.950. 1230
Delinquere idem est quod peccare 520
Vide peccare
Demergere dicitur sepeliri 1091
Dentes significant crudelitatem 27
Dentes significant sensus interiores 919
Dentes boni & mali 2282

depræca

Deprecatio differtur aboratione 62.185.430.817.971
Deprecatio est pro bonis habẽdis: sed postulatio est pro malis remouendis 2243
Vide oratio
Derelinquit Deus pater Christum, & quomodo, ostenditur 291.8084
Derelinquit Deus malos, & non iustos 600.630
Derelinquit Deus hominem multipliciter 1149. 2459
Derelinquit Deus aliquos multipliciter 2084
Vide deserere
Deridentur iusti à malis 449.2276.2277
Derisio propriè quid dicitur 722.946
Descendit Christus quo inferius nõ potest 770
Descendere, & ascendere 547
Vide inferius
Deserit nos Deus quando nos destruit 257
Deserit Deus iustos, & quomodo 1150
Vide derelinquere 1022
Desertum significat peccatum 417
Desertum significat genus 1022
Desertum dicitur inuium. i. sine via 1920
Vide patria
Desiderium est solum respectu futurorum 131
Desiderium dicitur passio Christi 279
Desideria nostra clamant ad Deum 390
Desiderium dicitur sitis 689.981.990
Desiderare qualiter Deus potest 747
Desiderium, & amor dicitur ignis 1657
Desiderare debemus videre Deum 2131
Desiderio, & oratione spiritus acquiritur 2204
Desiderium cordis dicitur clamor 2218
Desideria malorum pereunt 2540
Desperandum de nullo est in præsenti vita 393 2565
Desperare Christum volebant Iudei 396
Desperatus peccator contẽnit 2320
Desponsata fuit ecclesia per Christum 966
Destruit quandoque Deus, quando punit 405
Destruit nos Deus, quandoque nos deserit 857
Detractio est multiplex 629.1698
Detractio quid sit 828
Detrahunt mali bonis 878
Detractores sunt inimici 1594
Detractio figuratur per coruum 1698
Detractionis figura ponitur 1698
Detractio quam graue sit peccatum 1940
Detractio multa mala facit 1940
Detrahebant Iudæi Christo dupliciter 1956
Detractio nocet soli detractori 1940
Deus habitat in sanctis 41.263.101
Deus qualiter dicitur iratus 41.55
Deus qualiter dicitur iratus, zelotes pœnitens &c. 55
Dei ira significat iustitiam 69
Deus per creaturas cognoscitur. Vide cognitio.
Deus Videt multipliciter 103
Deus aliquos cognoscit multipliciter 107
Deus qualiter recedit à nobis 112
Deum quomodo aliqui negant 117.157
Deus quomodo dormire dicitur 125.145.197
Deum esse Christum Iudei quomodo cognouerũt 159
Deo nec nocere possumus nec proficere 174
Deus & dominus dicitur Christus 231
Deus quibus dicitur via 247
Deus quomodo memoratur 270.349
Deus aliqua multipliciter facit 299
Deus solus dicitur bonus 351
Dei audire, & nostrum quid est 433
Deus peccatores expectat 484
Dei respicere quid significat 493
Dei gratiam quærere debemus, non nostram 502
Deus cum sit immensus, quomodo dicitur extra 517
Deus regit omnia ista inferiora 566
Dei cognitio dicitur approbatio 584
Deum cognouit homo ante peccatum 618
Dei silere, quid est 648
Dei habenda est memoria 725
Deus quomodo dicitur noster 755
Deus dicitur multipliciter 774.809.1391.1414
Deum negare, quid est 862.863
Deus habet alas, & quomodo 915
Deus egreditur contra hostes 978
Deo debemus subiici propter multa 977
Deus est nomen summæ excellentiæ 679
Quomodo efficimur vnum cum Deo 996
Deus solus mentem immutat, non homo 1029
Deus nos saluat 1069
Deus in adiutorium meum intende 1137
Deus quomodo dicitur patientia nostra 1143
Deus quomodo elongatur à nobis 1150
Deo similis qualiter quis dicitur 1158.1464
Dei mirabilia sunt opera 1182
Deus est vbique, & immensus 1182
Dei scientia omnia nouit 1194
Dei opera credenda sunt non perquirenda 1199
Deus memoratur multipliciter 1234
Deus complacet nobis 1264
Deus magnus dicitur Christus 1270
Deus tentatur multipliciter 1298
Dei respicere, & videre quid sit 1385.1439
Deus recens, vel alienus quid sit 1398
Deum audire, quid est 1400.1402.145
Deus solus dicitur altissimus 1430
Deus propè est humilibus 1453
Deum glorificat datio legis 1507
Deo placet quandoque opus malorum 1540
Deus est immutabilis 1552
Deus solus propriè dicitur esse 1552.2108
Deus conuersionem quærit peccatorum 2553
Deus peccata videt, quando punit 1558
Deus sua protectione nos custodit 1570
Deus attendit intentionem nostram, non opus 1577
Deus operatur omnia bona nostra 1589
Deus proprius dicitur iustitia quam iustus 1600
Deus contra Christum fuit commotus 1602
Deus corporis membra non habet 1616
Deo soli prosternere nos debemus, non homini 1630
Deus meus quis dicere posit 1571
Deus qualiter sanctis loquebatur in nube 1684
Deus reuocat à bono, quando nõ dat gratiã 3.1727
Deus lætatur, & qualiter 1785
Deus solus peccata dimittere potest 1835
Deum esse, omnia confitentur 1978
Deo attribui debent omnia merita nostra 2010
Deus sua bonitate bona nobis facit 2011
Deus non vult habere socium in dominio 2164
Deus est totum bonum nostrum 2495
Deus innotuit homini multipliciter 2501
Deus in omnibus, quæ facit, est iustus 2533
Deꝰ nõ deserit nos: nisi priꝰ deseratur à nobis 2539

Vide

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vide Abominatio Adiutorium. Admirabilis. Aeternus
Altus. Auris. Auxilium. Auertere. Beneficus. Benedicere. Bonus. Cogitatio. Cognitio. Consilium. Corrigere. Cura. Custodire. Debitor. Desiderium. Destruere. Diligere. Dirigere. Dicere. Docere. Dominus. Electio. Erudire. Exaltare. Excelsus. Exquirere. Fidelis. Fidelitas. Finis. Fortitudo. Fugere. Habitudo. Iacob. Intendere. Interrogare. Ira. Iudicia. Ignis. Iniuria. Iurare. Iustificare. Laudare. Loqui. Magnus. Magnificentia. Misericors. Misericordia Magnificare. Magnes. Mirabile. Memoria. Obliuio. Odium. Oliua. Pœnitentia. Perseuerentia. Portio. Potestas. Proiicere. Patientia. Passio Christi. Possidere. Pascere. Peccator. Requiescere. Recordatio. Resistere. Repellere. Rex. Respicere. Refugium. Respondere. Satiare. Sedes. Superbus. Sedere. Spes. Suscipe. Saluare. Timere. Tentare. Voluntas. Vindica. Vestis. Terribilis. Christus. Zelus.
Deo gratias. hoc verbum Deo gratias, Deo summè placet: vnde in horis frequenter 129
Dextera significat filium Dei 23
Dextera dicitur Christus 235.713.2063.2480
Dextera significat virtutem iudiciariam 285
Dextera significat diuinitatem Christi 740
Dextera significat multa 841.2506
Dextera significat præmium bonorum 1207
Dextera Christi significat gloriam æternam 1376
Dextera significat prædestinatos 1576
Dextera dicitur cuilibet omne illud, quòd prædilegit 1942.197
A dextera Christi salus nostra processit 1867
Ad dexteram Dei sedet Dauid, & qualiter 1968
Dextera significat bona spiritualia 1260
Dextera significat vitam æternam: sed sinistra temporalem 24.124.2480
Dexteræ alia est salus, & alia sinistræ 2426
Dextera Dei quid sit, ostenditur 2426
Vide sinistra
Di ¶Diabolus est Dei inimicus 69
Diabolo superior est Antichristus 116
Diabolus fuit princeps mundi 152
Diabolus dicitur malignus 172
Diabolus semper pugnauit contra nos 234
Diabolus vexat indignè communicantes 330
Diabolus est inimicus noster 286.1521.2054
Diabolus redimi non debuit: sed homo 564
Diabolus cognouit Christum incarnatum 621
Diabolus semper dolos meditatur 621
Diabolus gaudet de peccatis nostris
Diabolus vincitur resistendo 628
Diabolus dicitur mors 801
Diabolus multipliciter bellat 903
Diabolus fuit humiliatus 1157.1510
Diaboli peccatum fuit irremissibile, non hominis 1322
Diabolus caput est malorum 1415
Diabolus quomodo à Christo fuit captus 1781
Diaboli cibus quid sit 2782
Diabolus dicitur peccator 1942
Diabolus vincere non potest, nisi volentem 1654
Diabolus iustos impugnat 2098
Diabolum vincere possumus 253
Diaboli contra nos diligentia 2192
Diabolus est incentor omnium malorum 2194
Diabolus calumniatur iustos 2195
Diabolus persequitur aliquos gratis & aliquos nõ gratis 2224
Diabolus est porta mortis 2304
Diabolum Christus percussit & omnia primogenita eius 2389
Diabolus semper cogitat nos perdere 2455
Diabolus captus fuit esca carnis Christi 2500
Vide Aspis. Adam. Assur. Aquilo. Auis. Bestia. Baptismus. Caligo. Cogitatio. Cõsilium. Digitus. Hostis. Impius. Interitus. Iudas. Iustitia. Leo. Laqueus. Passio Christi. Princeps. Potestas. Pharao. Persecutio. Nihil. Tentatio. Vnicornis.
Dicere Dei multipliciter accipitur 14
Dicere Dei propriè quid est 514
Dicere Dei quid est, & quid dicere hominis 552. 1608
Dicere Dei quandoque idem est, q̃ deliberare 632
Vide loqui
Dies significat prosperitatem: & nox significat aduersitatem 2.690.148:.1587.2438
Dies significat legem nouam 253.1638
Dierum sex opera ponuntur 253
Dies à planetis denominantur 334
Dies boni non sunt in præsenti 511
Dies vitæ præsentis sunt breues 638
Dies significat glorię claritatem 717
Die tertia quomodo Christus resurrexit 834
Dies dimidiare, quid sit 901
Diei altitudo dicitur potentia mundi 904
Dies ęternus quid dicitur 975
Dies tota quid dicitur 1113
Dies quandoq; incipit, & quãdo terminatur 1220
Dies, & nox dicitur vita præsens 1258
Die tota Christus fuit in cruce, & quomodo 1480
Dierum dimidium quid sit 1727
Dierum longitudo dicitur vita æterna 1585
Dierum longitudo est gratiarum plenitudo 1585
Dies gratiam significat 1585
Dies significat virtutem 2157
Dies dicitur Christus 2164
Dies dicitur iustus, ecclesia, & gloria æterna 2164
Vide nox
Digitus significat trinitatem 85
Digitos quinque habet manus Dei 152
Digitus Dei dicitur spiritus sanctus 1819
Digitis & manu bellamus contra diabolum 2499
Dignitas Christi 299
Dignitas hominis ostenditur ex eius creatione 2146
Dignitas Christianorũ virtutis, & orationis 2243
Dignitas hominis ostenditur 250.20
Dilatatur ecclesia aduersis 221
Dilatat pedes disciplina 237
Dilatare propriè quid sit 1399
Dilectio meretur dilectionem 359
Dilectio Dei flagellat dilectum 362
Dilectio Dei qualis esse debet 464
Dilectio charitatis est in patria 491
Dilectio qualiter per charitatem ordinatur 868
Dilectionem Dei inducunt aduersa 1204
Dilectio falsa contrariatur dilectioni Dei 1317
Dilectio Dei duplex, scilicet visus, & fruitio 1665
Dilectione diligitur, & oditur 2065
Dilectio mandatorum consistit in multis 2120
Dilectio dirigit gressus mentis 2206
Dilectio dicitur virtus 2270
Dilectio Christi per passionem ostenditur 2286
Dilectionem à nobis exigit Deus 2462
Vide dilectus. diligere
Dilectus significat Christum 416.1060

Vide dilectio, diligere
Dilexit Christus patrem 201
Diligere an debeamus Deum propter beneficia, & qualiter 201
Diligere debemus Deum & qualiter 464
Illud quod quis plus diligit adorat 1682
Diligere qualiter debemus Deum ex toto corde &c. 2021
Diligere Deũ quis nõ potest sine cognitione 2094
Diligendus est Deus multipliciter 2170
Diligendus est proximus qui est merces sanguinis 2238
Diligens legem Dei non habet scandalum 2236
Diligere aliquem & odire simul possumus 2448
Vide mandatum
Diluculum quid sit 946
Diluculum dicitur transitus à culpa ad gratiam 2221
Diluuium significat gentiles 419
Diluuium significat auaritiam 453
Diffamant mali bonos 878
Diffamari à malis est commendari 1194
Dimidiare dies quomodo intelligitur 901
Dimidium dierum quid sit 1727
Dimittere & dare differunt 1737
Dimittere melius est quàm dare 1727
Dimittere peccata est potestatis infinitæ 1935
Dimittere peccata potest solus Deus 1835
Dionysius tyrannus omnia timebat 1592
Dionysius doctor, cæco illuminato, credidit 2527
Diplois significat duplicem pœnam dãnatorũ 1967
Dirigit nos Deus & qualiter 353
Dirigere proprie quid sit 1047
Dirigitur cor & qualiter 1288
Dirigit opera nostra Deus 1568
Dirigit nos lex euangelica 2112
Vide dilectio
Discedunt mali dupliciter à bonis 61
Dicere iustificationes Dei quid est 2144
Discernere propriè quid sit 1092
Discretionem timor requirit 112
Disciplina multa bona facit 136.237
Disciplina multipliciter accipitur 826
Disciplina solum hominibus competit 882
Disciplina totum corpus ornat 1647
Disciplina non quilibet bonus optat 2139
Discipuli Christi dicuntur oculi 1092
Discordia impedit auditum verbi Dei 1400
Disperdere quid sit 1630
Disperdit Deus malos multipliciter 2497
Dispersio est multiplex 1993
Disputatio intellectus dicitur garrulitas 2090
Disputare cum Deo volunt superbi 2486
Disrumpit peccati vincula cognitio peccati 2044
Dissipat Deus consilia malorum 489
Dissipare significat multa 540
Dissipatur quis dupliciter 1081
Distantia facit errare visum 1743
Diuites hic dormiunt sed vigilabũt in morte 1250
Diuitum bonis pauperes viuere debent 1771
Diues quilibet dicitur superbus & pauper humilis 2347
Vide diuitiæ pauper
Diuitiæ sunt causa superbiæ 208
Diuitias omnes excedit lex nona 262
Diuitię per aquam significantur 473
Diuitiæ non satiant mentem diuitis 509.570.582
Diuitias suas mali perdunt, sed nõ boni 797
Diuitiarum confidentia decipit 295.987.959
Diuitiæ per substantiam significatur 1090
Diuitiæ temporales malorum sunt præmium 1195
Diuitiæ temporales dicuntur somnium 1204
Diuitiæ significantur per spinas 1400
Diuitias habuit Iudas ex furto 1947
Diuitię non damnantur, sed diuitiarum cupiditas 1988
Diuitias suas Bias portabat in pectore 1988
Diuit ię non beatificant 1412.2514
Diuitię sine filiis sunt ad pœnam 2514
Diuitias habere, non est malum, sed illis abuti 2515
Diuitias per solem significatur, sed humanitas per lunam 2261
Vide Deus
Diuisio vestimentorum Christi 309
Diuisio malorum est vtilis 884
Vide discordia
¶Docet nos aliter Deus aliter homo 353; Dõ
Docere volens, prius adiscere debet 373
Docere quomodo possit mulier 846
Docet homines Deus & non homo 1155
Docere cor nostrum solus Deus potest 1274
Docet nos Deus multa 2495
Docere significatur per eructare 2522
Vide doctor
Doctores sunt aliorum oculi 446
Doctor significatur per cornua 688
Doctores figurantur per animalia 1058
Doctores honore prælatum præcedere debent 1958
Doctores significantur per hyadis cõstellationem 1759
Doctores sunt patres, sed discipuli sunt filij 2024
Doctorum verbis opera concordare debent 2117
Doctor verè solus dicitur Christus 2137.2146
Docentes se omnes superauit Christus 2172
Doctor est minister Dei 2245
Doctores significantur per lunam & stellas 2570
Vide docere, magister
Doctrina significatur per pluuiam 1058
Doctrina apostolorum figuratur per aquam 1764
Doctrinam operatio præcedere debet 2088
Vide docere, doctor, oliua
Dolor est multiplex 78
Dolor dicitur peccatum 204
Dolor contritionis ostenditur 626
Dolor pœnitentis dicitur dolor parturientis 780
Doloribus impletur vita malorum 1592
Dolor non est carnis sed animę 1626
Dolor miscetur cum gaudio spirituali 1712
Dolor quandoque inuenit & quandoque inuenimus dolorem 1032
Dolere plus debemus de peccatis aliorum quàm de pœnis nostris 2126
Dolositas est occulta persecutio 49
Dolosus quis propriè dicatur 143
Dolosa lingua quid sit, ostenditur 2251
Vide dolus
Dolus quid propriè sit 467.886
Dolos continuè diabolus meditatur 921
Vide dolosus
Dominium quilibet nostrum habet 767
Dominatio processit ex vitio 1690
Dominari an licitè vnus alteri possit 1690
Dominium desiderare qualiter sit licitum 1737
Dominium non vult habere socium 2104
Vide dominus

Universidad de Deusto
Biblioteca

Dominus & Deus est Christus 851
Dominus & rex Iudæorum est Christus 951
Dominus verus est solus Deus 1430.2382
Dominus dicitur Deus pater 32
Dominus dicitur pater & filius 82
Dominus propriè dicitur Christus, & non homo 1633
Dominus dicitur quilibet iustus 2026
Dominis etiam malis seruire debemus 2288
Vide dominium
Domus Dei est multiplex 333.2360
Domus Dei est ecclesia 374.777
Domus Dei dicitur templum 421
Domus refugij quid est 417
Domus & tabernaculum qualiter differunt 691
Domus speciei dicitur ecclesia 1060
Domus nostra est conscientia 1435.2377
Domus medium dicitur virgo Maria 1701
Domum gloriæ peccatores non intrant 2264
Domus conscientiæ quomodo ædificatur Deo 2272.2279
Domum in nobis qualiter Deo parare debemus 2335
Domus nostra est, q̃ diligimus 2378
Domus nostræ sunt corpora nostra 2379
Vide habitatio
Dona spiritussanti sunt septem 250
Dona Spiritussancti per columbam significantur 1238
Dona omnia spiritussancti solus habuit Christus 2387
Donec multipliciter accipitur 815
Donec significat æternitatem 1969
Dormitio dicitur mors 25.1485
Dormire dicitur Deus, & qualiter 125.145.197.513.547
Dormiẽte corpore, vigilat anima, & econtrario 989.2103
Dormiunt hic diuites, sed vigilant in mortẽ 1250
Dormit Christus in nobis quando fides tepescit 2258
Non dormit Christus neque dormitat 2259
Dormit & dormitat omnis homo 2259
Dormire, obdormire, & dormitare quid sunt 2259
Dormitat quis & qualiter 2335
Vide dormire
Dorsum conuertunt peccatores ad Deum 241.289
Dotes beatorum significantur per solem & lunam 1545
Dr ¶Draco significat regnum Aegyti 1226
Draco aspis, leo, & basiliscus est diabolus 1582
Draco significat iracundos 1582
Draco dicitur cetus 1781
Du Draco quid sit ostenditur 1573
¶Ducere multiplex est 1380
Ducit nos Christus 1467
Ductor noster est Christus 2110
Dulcis & rectus est dominus 352
Dulcedo diuinæ misericordiæ 457
Dulcia videntur peccata, sed sunt amara 2138
Dulcia amor facit omnia 2176
Duodecim sunt apostoli, & quare 411
Duodenario numero significantur omnes boni 1238
Duces ecclesiæ fuerunt apostoli 1077
Dux noster est Christus 1389
Eb Ebrietate significantur gaudia beatorum 560
Ebrietas facit hostes vincere 9819
Ebrietas multa mala facit 1907.348
Ebrietas duplex, scilicet bona & mala 1020
Ec ¶Ecclesiæ multa reuerentia debetur 43.1100
Ecclesia habet distincta nomina 82.749
Ecclesia per lunam significatur 85.1773.2261
Ecclesia significatur per Sion 161.1128.1336.1351.1719.1724.1343
Ecclesia continet bonos, & malos 167.170
Ecclesia dicitur tabernaculum 212.758
Ecclesia aduersitatibus dilatatur 221.448
Ecclesia exaltatur mutipliciter 249
Ecclesia est corpus Christi mysticum 269.291
Ecclesia non semper exauditur ad votum 291
Ecclesia dicitur vnica 311
Ecclesia catholica dicitur magna 317.542
Ecclesia significatur per terram 334.2193
Ecclesia fundata fuit aduersitatibus 335.1606
Ecclesia est domus Dei 336.374.777
Ecclesia est duplex, alia bonorum, & alia malorum 371
Ecclesia est ad benedicendum domino 378
Ecclesia dicitur atrium 412
Ecclesia vnita est capiti Christo 436.650
Ecclesia dicitur ciuitas Dei 461.758.772.1475
Vtrum ecclesiam debemus credere, vel in ecclesiam 893
Ecclesia desponsata fuit à Christo 968
Ecclesia dicitur speciei Domus 1060
Ecclesiæ duces fuerunt apstoli 1077
Ecclesia dicitur vinea 1371
Ecclesiæ dignitas ostenditur 1381
Ecclesia destruitur à tribus 1383
Ecclesia dicitur torcular 1391.1431
Ecclesia quomodo differt à synagoga 1406
Ecclesia dicitur turtur 1423
Ecclesiæ fundamenta sunt prædicatores 1474
De ecclesia gloriosa sunt dicta 1475
Ecclesiæ vnitas 1475
Ecclesiæ quare caput habent ad orientem 1656
Ecclesia insulis comparatur 1655
Ecclesia stabiliter est fundata 1759
Ecclesiæ persecutiones terminat Deus 1763
Ecclesia figuratur per arcturum 1756.1909
Ecclesia dicitur ciuitas 1916
Ecclesia dicitur ager 1917
Ecclesia à gentibus primo fuit passa 2057
Ecclesia consistit ex Iudæis & gentibus 2068
Ecclesia vsque in finem mundi durabit 2157
Ecclesia dicitur dies 2164
Ecclesia turbatur per multa 2275
Ecclesiæ custodes sunt prælati 2300
Ecclesia parit bonos & malos 2302
Ecclesia vxor est Christi 2307
Ecclesia consistit solum in bonis 2312
Ecclesiam odit qui ficte ecclesiam intrat 2315
Extra ecclesiam non est salus 2358
Ecclesiæ potestas est in vita præsenti 2388
Ecclesia dicitur aduena 2545
Ecclesia dicitur Sion & Hierusalem 2556
Ecclesia militans aliter laudat quàm triumphans 2559
Ecclesiæ portæ sunt sacramenta 2560
Ecclesia significatur per organum 1593
Vide Aduersitas, Ancilla, Ciuitas, Dilatatio, Domus, Gentes, Nauis, Persecutio.

¶Educit

Ed ¶Educit nos Deus multipliciter 2390
Vide ducere
Educere quid sit 1345
Edon idem est quòd Esau: qui semper contrarius fuit filiis Israel 2415
Ef ¶Effari est exterius loqui 1611
Effunditur multipliciter aqua, sic & Christus multipliciter fuit effusus 304
Effundere corqualiter debemus 985
Effusio est multiplex 1185
Effundit Deus iram suam: & qualiter 1361
Effundere lachrymas semper debemus 2209
Eg ¶Egeni sunt diuites mali 509
Egenus, & pauper quomodo differunt 647
Vide pauper
Egressio est multiplex, & multorum 680
Egreditur Deus contra hostes nostros 668
Egressus est Christus per incarnationem 1065
Egredi quid sit ostenditur 1345
Egressio dicitur locutio 1489
El ¶Electio multa debet habere 1350
Eligit Deus iustos sola gratia 227
Electio Dei, & prædestinatio est duplex 769
Electos suos Deus transfert: & qualiter 1083
Eligitur quis à Deo multipliciter 1013
Electorum à Deo signum sunt aduersa 2159
Eligere debemus spiritualia non temporalia 1441
Electio Dauid in regem ostenditur 1514
Eligit Deus, quos vult, & reprobat 1590
Electio Dei in nobis est causa meritorum 1838
Electi Dei dicuntur gentiles 1838
Electos suos congregauit Christus ex gentib. 1878
Elegit Deus ab æterno bonos gratis 2345. 2362
Electi sunt quidam apud Deum & quidam apud homines 2469
Eleemosyna ieiunium, & oratio sunt partes satisfactionis 474
Eleemosynam facere debet iustus 484.592
Eleemosyna liberat in die iudicii 674
Eleemosyna res datas conseruat 1203
Eleemosyna debet fieri cum hilaritate 1673
Eleemosynam dare minus est quàm dimittere 1737
Eleemosyna in peccato facta non valet 1735
Eleemosyna danda est prędicatoribus, etiam non petentibus 1768
Eleemosyna omnibus est facienda 18.368
Eleemosyna debet fieri humiliter & lætè 1990
Eleemosyna est merces æterna 1993
Eleemosyna stat in voluntate 2295
Eleemosyna ex compassione procedere debet 197
Elementa renouabuntur in fine, & quomodo 1749
Eleuabitur mons Sion super omnes altos montes, & qualiter 1474
Vide ascensio
Elisus quis proprie dicatur 4544
Elongatur Deus à nobis 1150.1209
Eloquia domini multipliciter sunt vtilia 147
Eloquium dicitur confessio 3788
Eloquium Dei dicitur spiritussanctus 1808
Eloquium Dei est vita animæ
Eloquia Dei dicuntur cibus, & potus 2276
Eloquia Dei multa spolia habent 2235
Eloquium Dei dicitur filius Dei 2562
Vide verbum loqui
En ¶Enoch, & Helias contra Antichristum venient, & prædicabunt 126
Ep ¶Ephraim tribus prę aliis aspirabat ad regnum Israel, & quare 1289
Ephraim significat bonos 2182
Episcopus per coruum significatur 318
Episcopatus omnes alios ordines continet 318
Episcopatum desiderare, qualiter sit licitum 1736
Episcopatus est nomen laboris 1944
Vide prælatus
Epithalamium quid sit 735
Eq ¶Equus significat luxuriosos 275
Equus multa significat 1251.2557
Equus amorem magnum habet ad dominum suũ 2120
Equus significat superbiam 2557
Er ¶Errare ab vtero, est factis, vel verbis contradicere conscientiæ 930
Errat quis multipliciter 1884
Errauerunt filii Israel in deserto quadraginta annis 1884
Eriguntur à Deo humiles 2530
Eripit nos Deus multipliciter 1142.1149
Erubescere signum est interioris verecũdiæ 344
Erubescere quid propriè sit 1096
Eruca significat luxuriam 1623
Eructare quid sit 735.2244
Eructare idem est, quòd docere 2522
Erudit nos Deus multipliciter 1619
Eruere quid propriè sit 643
Erugo est quidam ventus vrens 1328
Erumna quid est, & vnde dicitur 469
Es ¶Esca inordinata multa mala facit 1311
Esca, qua Diabolus fuit captus, fuit Christi caro 2500
Vide cibus eucharistia
Esse propriè soli Deo conuenit 1552.2108
Esse omnium creaturarũ conseruatur à Deo 2431 2522
Essentia dicitur vterus Dei 1921
Eu ¶Eucharistia per sacramentũ eucharistiæ nobiscum semper est Christus 317
Eucharistia satiat dignè sumentes 318
Eucharistia est memoria dominicæ passionis 319
Eucharistiam dignè quis sumit 322
Eucharistia dicitur mensa 330
Eucharistia qualiter consecratur 331
Eucharistiæ sacramentum tractatur 416. Et per totum psal. 33
Eucharistiæ multiplex est vtilitas 505.506.507.1981
Eucharistiam volẽs sumere, qualis accedere debet 505
Eucharistia fidem continet, & nos facit exaudire 506
Eucharistia continet spem 507
Eucharistia continet charitatem, quæ satiat 508
Eucharistia dicitur testamentum Christi 814
Eucharistia est oblatio Deo accepta 818
Eucharistia est sacrificium laudis 823
Eucharistiã indignè consecrans, & assumẽs in quo magis peccat 824
Eucharistia dicitur via ad cœlum 832
Eucharistiam dedit Christus Iudæ in cœna 890
Eucharistia per adipem significatur 994
Eucharistia quare sub duplici specie datur 1019
Eucharistia dicitur frumentum 1179
Eucharistiæ cibus ostenditur 1405
Eucharistia requirit pulchritudinem mentis & corporis 1562.

cordis 1647
Eucharistia dicitur magnificentia 1647
Eucharistia dicitur hostia 1649.589
Eucharistia figuratur per manna 1979.1305.1306
Eucharistia bonis est ad salutem,malis ad iudiciu. 1979.1984
Eucharistia multa continet 1679.1980
Eucharistia multa miranda continet 1980
Eucharistia continet veram Christi carnem 1981
Eucharistia dicitur mandatum cõfirmatum 1982
Eucharistia semper continet,quod figurat 1982
Eucharistia dicitur testamentum; & eius institutio 1983
Eucharistia dicitur esca 2404.1114
Euæus significat acediam 1337
Eufrata significat legem,& prophetas 2337
Euge multa significat 549.670
Euge quid sit ostenditur 1134
Euangelium.vide Lex noua
Euangelistæ per animalia figurantur 1058
Ex ¶Exacerbare Deum quid sit 1322
Exacerbare sermones, est promissa non facere 1816
Exaltatur Deus à nobis,& qualiter 69.421
Exaltabatur Diabolus ante aduentum Christi 152
Exaltatus fuit Christus per passionem 290
Exaltamur in Christo, quando beatificamur 389
Exaltauit Christus patrem 421
Exaltat Deus bonos 242
Exaltatus fuit Christus super omnes rationes humilitatis 1664
Exaltatus fuit Christus in resurrectione 1928
Exaltat Deus humiles 2001.2530
Exaltatio significatur per sedere 2301
Exaltatur Deus,& Christus multipliciter 2516
Exaltatus dicitur Deus 2578
Exaltabuntur iusti in futuro 2579
Exaltantur aliter mansueti:& aliter superbi 1584
Exaltatur ecclesia multipliciter 149
Exaudire orationem quandoque Deus differt, & quare 65.516.750.1495
Exaudit Deus iustè petentes 74
Exaudita fuit omnis oratio Christi 190
Non semper exauditur ecclesia ad votum 291
Exaudit Deus orantes deuotè 294
Exaudiri nos facit fides 506
Exaudiri nos facit eucharistia 506
Exaudit Deus iustos ad vtilitatem 514.515
Exaudiri orationem faciunt multa 624
Exaudit Deus quandoque orationem non sibi placitam 876
Exaudiebantur martyres, quando occidebantur 999
Exauditur oratio pura 1109
Exaudit Deus postulantes diuersimodè 1310
Exauditur quis ad malum suum 1311
Quæ oratio meretur exaudiri,& quæ non 1583
Exaudiri facit orationem obseruatio præceptorũ 1685
Exaudire orationem aliud est, & aliud est audire 1703
Exaudita non fuit omnis oratio Christi 1703.1431
Exaudit Deus orationes priusquam fiant 1872 2465
Exauditus fuit Christus clamans 2250
Exauditur oratio instans 2347
Exaudibilis oratio multa requirit 2461
Non semper exauditur oratio iustorum 2542
Vide Oratio,Cõfidentia,Respicere,Humilitas
Excelsus dicitur Christus multipliciter 1679
Excelsus quid est 1998
Excelsus multipliciter dicitur Deus 1968.2725
Excelsus quid sit 2039
Excelsus fit dupliciter 2039
Excusatio peccati Deum accusat 1240
Excusantes malos sunt inimici Dei 2408
Excusat ignorantia peccatum,& qualiter 2533
Excusatio peccati peccatum aggrauat 553
Excussores dicuntur prophetæ 2303
Execrare quid est 906.951
Exempla efficacius promouent,quàm verba 864
Exempla virtutum sanctos illuminant 873
Exemplis bonorum ad virtutes accendimur 1249.1394
Exempla Christi nobis relicta dicuntur scapulæ Christi 1575
Exemplum fidei fuit Abraham 1745
Exemplum humilitatis,& obedientiæ fuit Abrahã 1798
Exemplum patientiæ fuit Isaac 1798
Exempla sanctorum dicuntur consilium 1976
Exẽpla Christi sunt via testimoniorum Dei 2089
Exempla dicuntur gressus nostri 2206
Exempla virtutum dant nobis animalia bruta 2218
Exemplis suis sancti auxiliũ nobis præstant 2256.2264
Exemplum multarum virtutũ dedit nobis Dauid 2447
Exemplum vitæ nobis fuit Christus 1666
Exequiarum pompa mentitur 1830.
Exhortatur nos Deus simul,& minatur 2521
Exinanire quid est,ostenditur 2419
Exitus est multiplex 2002
Exit peccator de AEgypto per pœnitentiam 2002
Exitus matutini quid dicitur 1017
Expandit Deus manus multipliciter 2490
Expandit Christus multa pro nobis 1490
Expectat Deus peccatores,vt conuertantur 75.484 1255
Expectare Deum est credere quòd non fallit 398
Expectare significat multa 601
Expectare quid sit 650
Expectare idem est,quod sustinere 2323
Expellere Dei idem est,quòd damnare 50
Experientia Christus didicit,quę non sciebat 180
Exprobatio est multiplex 724
Exprobare quid sit 1549
Exprobrant nobis verbum infideles 2116
Exquirere Deum quid sit 504.1286
Exquiritur lex in præsenti:sed in futuro tenetur 2108
Extasis quid sit ostenditur 1349
Extasis est mentis excessus 436
Extendit Deus apostolos sicut pellem 1756
Exterminare quid est 574
Exultatio differt à lętitia 92.443
Exultare simul nullus potest in Deo, & in mundo 155
Exultare debemus in aduersis 257.2007
Exultare in Deo quid est 480.531
Exultauit in Deo anima Christi 531
Exultare debemus in præsenti 671
Exultatio cordis quid sit 1038
Exultare Christo quomodo debemus 1631
Exultauit omnis creatura ad præsentiã Christi 1652

Exultant in diuersis boni,& mali 2585
Exurgit Deus,& qualiter 145.197.534
Exurrexit Christus per incarnationem 1716

Ex Abricant mali,& qualiter 2314
Fabricii fidelitas ostenditur 1372
Fabula est multiplex 2158
Fabulis poetarum prædicator vti non debet 2158
Facit aliqua Deus dupliciter 324
Facere quid est,& quid creare 488.2572
Facere bonum,efficaciter nobis Christus dedit exemplum 864
Facit omnia Christus,vt verbum 1646.1178.2572
Facere quandoque dicitur scire,& non facere nescire 2101
Facere bonum solum timore pœnæ, peccatũ est 2108
Facere debemus bona,quæ cognoscimus 2146
Facere mandata minus est quam diligere 2232
Aliud est facere mandata,& aliud diligere 2240
Facientes,& consentientes pari pœna puniuntur 2240
Facies dicitur Christus 150.1374.2208
Faciei Christi multiplex vtilitas 150
Facies nostra est mens nostra 168
Facies Dei dicitur eius notitia 339
Facies hominis duplex.s.interior, & exterior 391
Facies Dei dicitur eius dilectio 392
Facies Dei dicitur fides,& lumen gloriæ 454
Facies dicitur verbum 459
Facies differt à vultu 515
Facies dicitur incarnatio Christi 689.844
Facies Dei dicitur eius misericordia 732
Facies qualiter eleuatur ad Deum 993
Facies mentis quid dicitur 1039
Facies Dei dicũtur Iudæi 1514
Facies Dei dicitur eius clara visio 2131
Facies Dei dicitur effectus suæ bonitatis 2208
Facies peccatorum sumere,quid est 1407
Factura Dei dicitur homo 1589
Factus Christus dicitur multipliciter 1551.1963
Factus refugium nostrum,quomodo dicitur 1629
Factus est Deus salus nostra,& quomodo 2061
Falce significatur vltimum iudicium 2414
Falsitas nulla debet in confessione dici 1834
Famam suam durare homines conantur 798
Famam alterius tollens,ad restitutionem quomodo tenetur 828
Fama, laus, honor, & gloria quomodo differunt 1792
Famam suam nullus negligere debet 1938
Fames significat desiderium 585
Fames est duplex scilicet corporis & mentis 944
Fames est multiplex 1805
Fame moritur auarus 2512
Fâto non regitur mundus 91
Fatum necessitatem nobis non imponit 1469
Fauo mellis scriptura sacra comparatur 2176
Fe ¶Fecũdatę fuerunt mirabiliter multæ mulieres steriles 2002
Felle vinum mixtum bibit Christus 1114
¶Felicitas.Ad felicitatem via,sunt aduersa 1807
Felicitas hic haberi non potest 2267
Felicitas terrena dicitur tabernaculum 2334
Felicitas non est in filiis 2510
Felicitas nõ est in bonis temporalibus 2515. 2514
Felicitas non est in diuitiis 2512
Vide beatitudo
Feneſtrę nostræ dicuntur affectiones nostræ 751
Feno tectorum comparantur peccatores 2316
Fenum significat omnia temporalia 2555
Feræ arundinis dicebantur Romani 1080
Ferus singularis quis dicatur 1384
Ferrum dicitur Christus 945
Ferrei vectes dicuntur dęmones, & contradictiones 1896
Festa Christi quatuor principaliter celebrantur 1024
Festa Iudæorum qualiter celebrantur 1115
Festa Iudæorum ostenduntur 1220.1393
Festus dies qua hora incipit 1220
Fetorem viciorum mali non sentiunt 2015
Fetosus quid sit 2513
¶Ficus dissipatæ sunt hypocritæ 1829 Fi
Fictus amicus multum nocet 907
Fidelis quomõ dicitur Deus nobis,& nos Deo 483
Fideles per capillos significantur 666
Fidelis dicitur Christus 1471
Fideles sunt multiplicati per mortem Christi 1812
Fideles exultant in pœnis 2007
Fideles cur dicuntur serui,cum sint filii 2274
Fideles conuersos magnificat Deus 2290
Fideles omnes significantur per Israel 2377
Fidelis, & verax dicitur Deus 2529
Fideles omnes sunt filii Abrahã, & Israel 250.2580
Vide fides
Fides dicitur scutum 53
Fidem receperunt gentes per apostolos 95
Fides facit orationem exaudiri 174.506
Fides in homine crescit paulatim 222
Fide Christi omnes saluamur 377
Fides,& aliæ virtutes dantur in baptismo 379
Fides Christum nobis abscondit 388
Fides dicitur fortitudo 420
Fides quomodo manet in beatis 436
Fidei multiplex vtilitas 505
Fides liberat 506
Fidẽ apostolorũ reformauit resurrectio Xpi 731
Fidei articuli tractantur vide Articulus
Fides circa quæ versetur,ostenditur 776
Fides mundat corda nostra 843
Fidem conatur diabolus nobis tollere
Fides data seruari debet 1339.1372
Fides gentibus prædicatur 1644
Fides Christi semper fuit necessaria ad salutẽ 1683
Fides non innititur rationibus naturalibus 1795
Fides tria requirit 795
Fidei sapientia significatur per aquam 1915
Fide carens martyr esse non potest 2038
Fides est vita animæ 2092
Fides habet gradus 2092
Fides humilibus datur 2159
Fides est principium verborum Dei 44
Fides quando tepescit,tunc Christus dormit in nobis 2168
Fidei mysteria malis non sunt prædicanda 2411
Fidem perdit mala vita 2416
Fidei obscuritas no est vtilis 2554
Fide fortes dicuntur iuuenes 2578
Figmentum dicitur fomes peccati 1744
Figmentum scripturarum nubes dicuntur 2554
Figuli vas dicuntur esse mali 16
Filius.Qui dicantur filii hominum 31.928
Filius hominis significat iustos 86
Filius hominis dicitur Christus 91.1376

Universidad de Deusto
Biblioteca

Filius punitur pro peccato patris 200.1750
Filiis non proficiunt mores parentum 1283
Filii iræ nascimur omnes 1494
Filios suos patres corrigere debent 1531
Filii sanctorum dicuntur omnes iusti 1731
Filii nostri dicuntur opera nostra 1731.1748
Filius magis amatur à patre quàm econtrario, & quare 1744
Filii filiorum dicũtur præmia debita operibus nostris 1748
Filios suos diabolo immolabant filii Israel 1868
Filios suos occidere, est summa crudelitas 1869
Filii Israel subditi fuerũt gentibus multoties 172
Filii Israel errauerunt quadraginta annis per desertum 1884
Filii dicuntur discipuli, sed doctores sunt patres 2024
Filios Dei nos faciunt fides, & pax 2024
Filius hominum dicitur quilibet peccator 2025
Filius prodigus significat populum gentiliũ 2884
Filiorum amor ostenditur 2186
Filius vel puer quis dicitur 2206
Filiorum mortis consolatio 2210
Filius & seruus dicitur Christus 2401
Filii succedunt patribus, si benè faciunt 2343
Filii nostri dicuntur spes nostra 2343
Filii Israel semper inimicabantur filii Edon 2435
Filii sequuntur mores parentum 2417
Filiorum Dei duplex est generatio 2519
Filii Abrahę, & Israel sunt omnes fideles 2586
Filium non potest pater impedire à seruitio Dei 2586
Filius Dei dicitur dextera 23
Filius Dei dicitur manus Dei 285.2505
Filius Dei & pater simul producunt spiritum sanctum 485
Circa filium Dei Arrius multipliciter errauit 787
Filius Dei per saphirum significatur 791
Filius Dei dicitur sapientia Dei 1778
Filius Dei omnia fecit 1778
Filius Dei dicitur auris Dei 2030
Filius Dei, & seruus dicitur Christus 2401
Filius Dei solus dicitur redemptor noster 2403
Filius Dei dicitur eloquium Dei 2562
Filius Dei dicitur ęternus 730
Vide incarnatio
Fimbria significat vitę finem 749
Finis accipitur multipliciter, & significat Christũ 26.124.150.636.650
Finem suum quilibet ignorat 889. 1559.1890. 2486
Finem omnium Deus videt 1637
Fines terræ dicuntur esse gentes 1634
Finis omnis consummationis dicitur Christus 2169
Fines terræ dicitur homo 1672
Finem laus Dei non debet habere 2518
Vide fimbria
Firmamentum nostrum dicitur Christus 1141. 1179
Firmamentum significat eucharistię sacramentum 1179
Firmamentum, quod dicitur cœlum, est duplex 2590
Vide fortitudo
Fl ¶Flagella hic sustinent iusti & pœnas 645
Vide aduersitas, pœna
Flamma significat libidinem 417
Floris morę egreditur homo, & fugit velut vmbra 171
Flori vita presens comparatur 1556
Fluctus significat superbiam 1016
Fluctus multa significat 1487.1905
Fluctus significat persecutiones 1605
Flumen significat mundi potentes 335
Fluuius significat sacram scripturam 758
Fluuius dicitur vita presens 1019.1604.2407
Fluuius Iordanis fuit principiũ regni Christi 1171
Fluuius significat prædicatores 1227
Fluuius significat baptismum 524
Flumina significant apostolos 1676
Flumina Babylonis quid significant 2497
¶Folia significant verba 4
Fo
Fomes peccati dicitur figmentum 1741
Fomes peccati ex originali peccato processit 1891
Fontes Israel dicuntur Apostoli 1075.1764
Fontes quomodo possunt oriri ex terra 1764
Fons misericordię dicitur Christus 2500
Fons peccati est oculus 2194
Formidare quid sit 1528
Formica nobis datur in exemplum 1467
Fornicatio est duplex, scilicet luxuriæ & idololatriæ 157.1209.1870
Forsitan quomodo dicitur de Deo 1403
Forsitan idem est quòd an putas 2281
Fortes dicuntur mundi diuites 940
Fortificatus fuit Israel in Ægypto, & qualiter 1812
Fortificatur quis dupliciter 2432
Fortificati fuerunt apostoli 2443
Fortes in fide dicuntur iuuenes 2578
Vide fortitudo
Fortitudo significatur per cœlum, quod dicitur firmamentum 158.253
Fortitudinem causat timor 358
Fortitudo plebis est Christus 499
Fortitudo dicitur fides 420
Fortitudo nostra est Deus 439
Fortitudo Dei est supra cor hominis 955
Fortitudo significatur per Aaron 1277
Fortitudo & patientia Christi 1281
Fortificat nos consideratio Christi 2004
Fortior quis post peccatum resurgit per pœnitentiam 2061
Fortitudo iustorum est Deus 2061
Fortitudo animæ & corporis dicitur saluatio 2219
Fortitudo significatur per ossa 2441.2473
Fortitudo patientię latet intus 2441
Fortuna vel fato non regitur mundus 91
Fortuna dicitur vitrea, quia fragilis 575
Fortuna vt rota faciliter vertitur 586
Vide Fatum.
Fouea significat mortem 921
Fouea est malis ipsorum prosperitas 1620
Fouea dicuntur vulnera Christi 1620
¶Fragilitas peccatum minuit 1543
Fr
Fragilitatis nostræ consideratio nos debet humiliare 1783
Framea dicitur Christus 197
Framea dicitur verbum Dei 524
Framea significat mortem 311
Frater noster dicitur Christus 313
Fratres sunt multiplices 1099
Fraudulentus differt à doloso, & insidioso 143
Fremere quid sit 1540
Frigidus erat Dauid ex multis, & calefieri non poterat 158.636

Frumen-

terat 158.636
Frumentum significat eucharistiam 1179
Frumentum dicitur Christus 1179
Fu ¶Fugit quandoque Christus, & quare 888.1959
Fugere quomodo quis potest à Deo 1048. 2433
Fugit peccator quando conuertitur 1622
Fugere prælato quomodo licet 1707.2481
Fugiens peccatum vnum in aliud cadit 2201
Fuga est duplex 2481
Fugere à Deo ad Deũ quomodo quis pòt 2445
Fulgura significant miracula 215.1058.2504
Fulgur quid sit ostenditur 2365
Fumigare idẽ est, quod conteri & humiliari 2503
Fumus significat orationem 209
Fumus significat superbiam 1049.1706
Fumus significat contritionem 1789
Fundamenta ecclesię sunt apostoli: & prophetæ 216. 2416
Fundamentum ecclesię dicitur Christus 336.1374 2415
Fundamenta ecclesiæ sunt prædicatores 1474
Fundata fuit à Christo Virgo maria 1428
Fundata, est ecclesia stabiliter, & qualiter 1759
Fundantur terra super aquas, & quomodo 2385
Funes dicuntur sortes 179
Funes multa significant 2134
Funes dicuntur peccata 2456
Funiculus dicitur mensura 1337
Fur propriè dicitur Diabolus 872
Fur erat Iudas 1947
Furor & ira quomodo differunt 12
Furor, quomodo corripit Deus 54
Furor Dei quid dicitur & quid ira 1117
Furtum an filij Israel commiserunt expoliando Aegyptos 1825
Futura per modum præteriti quare dicuntur prota 2137
Ga ¶Alaad significat martires 964
Garrulitas quædam est bona 2090
Gaudent beati de pœnis damnatorum 407.322
Gaudium sequitur post tristitiam 434
Gaudium in presenti vita non debemus quærere 6171.841
Gaudium est multiplex 321
Gaudium spirituale dolore miscetur 1712
Gaudium beatorum est secundum mensuram tribulati 2292
Gaudium nostrum de solo Deo debet esse 2517
Ge ¶Gebal. per Gebal significantur crudeles 1419
Gedeonis bello ad bellandum spiritu docemur 234
Gedeo signum in vellere postulauit quid significet 1225.1423
Gemitus fit corde, sed voce rugitus 616
Vide plangere
Generatio spiritualis fit per fidem 323
Generatio spiritualis generat fœminas sicut mares 750
Generatio quid dicatur 128.1370
Generatio hominis est multiplex 1202
Generatio altera dicitur generatio spiritualis 1482.1721
Generatio est duplex 1270.1448.1504.2371
Generationis spiritualis modus ponitur 2330
Generationes à principio vsque ad legem viginti sex fuerunt 2391
Generatio est duplex veteris testamenti 2519
Generatio est duplex filiorum Dei 2519
Gentes per apostolos sunt conuersæ 15
Gentium superbiam significat cedrus 415
Gentibus quomodo Iudæi sunt positi in similitudinem 723
Gentes significantur per desertum 1022
Gentes significantur per terram 1026.1056
Gentium conuersio prædicatur 1172
Gentes per mare significantur 1225.1509.1524
Gentes significantur per Ioseph 1271
Gentium conuersio 1465.1509
Gentes figurantur per Raab 1476
Gentes significantur per Babyloniam 1479
Gentes significant Aethiops & Tyrus 1477
Gentium persecutionem significat fluctus 1605
Gentes significantur per fines terrę 1634
Gentibus fides prædicitur 1644
Gentes dicuntur electi Dei 1838
Gentib. multoties filij Israel subiecti fuerũt 1872
Ex gentibus congregauit Deus electos 1979
Gentes esuriebant verbum Dei 1893
Gentes receperunt gratiam Dei 1813
Gentibus per apostolos seminatum fuit verbum Dei 1917
Gentes prius steriles fęcundatæ fuerunt 2002
Gentes debent laudare Deum 2046
Gẽtib. facta est misericors, sed Iudæis veritas 2040
Gentes primo persequebantur ecclesiam 2057
De gentibus vita est ecclesia, ipsas conuertendo 2057
Ex gentibus & iudæis constat ecclesia 2028
Gentes Christi miraculis illuminantur 2203
Vide gentilis
Gentiles significantur per diluuium 419
Gentilium conuersio ponitur 1067
Gentiles melius Christum cognouerunt quàm Iudæi 1682
Gentili peior est Iudæus 2085
Gentiles dicuntur campi syluæ 2337
Gentiles significat filius prodigus 2429
Gentiles figurantur per chorum 2556
Vide gentes
Genua soli Deo curuare debemus 322
Genua primo sentiunt debilitatẽ corporis 1960
Genua Christi dicuntur apostoli 1960
Generare aliud est & aliud portare 222
Cu
¶Gladius significat scripturam sacram 76.52.738 945
Gladius significat Christum 77.945
Gladius significat pœnam 712.96.576
Gladius significat potestatem 725.1541
Gladius significat rebelles 1248
Gladius significat tentationem 1245
Gladius duplex bonus & malus 2508
Gladius multa significat 2508
Gladius bis acutus dicitur scriptura sacra 2586
Gloria sequitur pœnam 397
Gloria bonorum operum Deo debet dari 412
Gloriæ lumen dicitur facies Dei 454
Gloria iustorum consistit in multis 479.860
Gloriam propriam nullus quærere debet sed Dei 502
Gloriam suarũ virtutum quomodo quis publicare potest vel querere.
Gloria iustorum differt à gloria hypocritarum 649.502
Gloria acquiritur per aduersa 984

 Gloriam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gloriam de malo nullus debet habere 1216.1610
Gloria quid sit, & quid honor 1748
Gloria honor laus & fama differunt 1792
In gloria & in cruce sedit Christus 1968
Gloriam meretur humilitas 2034
Gloriam meretur passio 2041
Gloriam sibi querere de bonis est lingua dolosa 2251
Gloria malorum comparatur feno tectorum 2316
Gloriam meretur duplex humilitas 2403
Gloriam Christi prædicat omnis creatura 2526
Gloria malorum est in laudibus hominum 2535
Gloria bonorum stat in conscientia 2585
Vide gloria æterna
Gloriam Christus in resurrectione accepit, & quo modo 282
Gloria æterna figuratur per vnum 385
Gloria æterna dicitur ciuitas 474
Gloria æterna acquiritur per aduersa 70.2033
Gloriam æternam habuisset homo sine morte si nó peccasset 1012
Glorię consideratio non habitæ contristat 1252
Gloriæ consideratio multa bona facit 1431
Gloriam non meremur de condigno 1442
Gloriam dat Christus 1441
Gloria per mare significatur 1566
Gloria angelorum augetur per homines 1567
Gloria æterna significatur per dexteram 1576
Gloria æterna significatur per longitudinem dierum 1585
Gloriæ amor, & timor pœnę à peccatis nos præseruant 1668
Gloria æterna significatur per Hier. 1724.24.226. 2286.2548
Gloria æterna dicitur annus 2727
Circa gloriam peccatum in trib. facit errare 1743
Gloriam æternam significat terra promissionis 1832.1814.1858
Gloria æterna significatur per atrium 1045
Ad gloriam nos inuitant sancti suis exemplis 2264
Gloriam peccatores non intrant 2264
Gloria æterna dicitur turris 2170
Gloria æterna dicitur mensa 2308
Gloria æterna dicitur Sion & Hierusalem 2310
Gloriam nos habituros, dubitare debemus 2346
Gloriæ domus qualis sit, ostenditur 2360
Gloria æterna omne bonum continet & nullum malum 2514
Gloria æterna datur gratia non meritis 2496
Glorię cœlestis pulchritudo ostenditur 2527
In gloria æterna erit verè pax, quę in præsenti haberi non potest 2561
Vide gloria
Gloriari de malo summè displicet Deo 853.1610
Glorificare quid sit, ostenditur 1465
Glorificat Deum datio legis 1507
Glorioſa de ecclesia prædicta fuerunt 1475
Gl ¶Golię bellum, & Dauid ponitur 1499
Gr ¶Gradus ecclesiæ sunt tres scilicet virginum continentium & coniugatorum 750
Graduales psalmi quare sic dicuntur 2550
Grando Significat malos 1329
Grandinis aqua terram facit sterilę, & quare 1330
Gratia figuratur per aquam 3.10.19 1913
Gratia est duplex, scilicet prœueniens, & subsequęs 280
Gratia Dei est finalis perseuerantia 332
Gratia Dei dicitur pulchritudo 344
Gratia Dei quandoque præcedit benedictionem; quandoque subsequitur 338
Gratia in confirmatione data an sit maior quàm baptismi 44
Gratia tãto est maior, quãto datur idigniori 1462
Gratia non meritis homo Deo fuit vnitus 947
Gratię bona sunt vera bona 1014
Gratia significatur per pluuiam 1057
Gratia facit vmbram 1062
Gratia Dei prœuenit nos 1363.2204
Gratia Dei nos regit 1401
Gratia Christi dicitur benedictio 1437
Gratiam dat Christus pro gratia 1442
Gratia Dei dicitur splendor 1569
Gratia Dei dicitur scutum 1574
Gratia Dei significatur per Deum 1587
Gratiã quãdo Deus non apponit, tunc reuocat à bonis 1727
Gratiam Dei timor acquirit 1747
Gratia datur humilibus 1764
Gratia significatur per oleum 1770
Gratia remota prædicatio non proficit 1783
Gratia Dei priuati fuerunt Iudei 1913
Gratiam gentes receperunt 1915
Gratia requiritur ad implendum mandata 2082
Gratia merita participat 2136
Gratiam inuocare debet prædicator 2137.2299
Gratia & voluntas ad meritum requiritur 2185
Gratiæ tempus dicitur matutinũ, scilicet diluculum 2221
Gratia spiritussancti dicititur vnctio 2352
Gratia dicitur ros 2353
Gratia anima carens dicitur terra sine aqua 2490
Gratiarum actio nobis est necessaria 482
Gratiarum actio est, Deum benedicere 502
Gratiarum actio quid sit ostenditur 771. 1550
Gratiarum actio debet fieri trinitati 912
Gratiarum actio qualiter debet fieri ostenditur 923.1291
Gratias Deo agere quantum Deo placeat, ostenditur 1291
Gratiarum actio significatur per Iudam 1522
Gratiarum actio debet fieri cum lętitia 1675
Gratiarum actio sit dupliciter 1923
Vide ingratitudo
Quid sit odire gratis 1093.2255
Gratis persecuti fuerunt Iudęi Christum 2234
Gratis aliquos diabolus persequitur. & aliquos non gratis 2234
Gratis nos elegit Deus 2345.2362
Gratulor significat duo 550
Grauitas triplex est 30.542
Grauitas est duplex, scilicet bona, & mala 2757
Græcorum error circa spiritũ sanctum ponitur 485
Gressus dicuntur principia meritorum 589
Gressus mentis charitate diriguntur 2206
Gressus nostri dicuntur opera nostra, & exempla 2205
Grues qualiter vigilant ad custodiam 990
Gu ¶Gubernat Deus omnia: & regit superiora & inferiora 2574
Gulosi dicuntur sepulchrum 1312
Gulosi per Philistæos figurantur 1419
Gula generat luxuriam 1861
Guttæ species significat humilitatem 744

Habẽt

Ha HAbent aliqui diuitias : aliqui habentur ab eis 1988
Habitat Deus in sanctis suis 11.101. 136.293
Habitare & inhabitare differunt & qualiter 129
Habitatio Iudæorum duplex stat deserta 1118
Habitatio Christi quid dicatur 1247.1065
Habitat quis in adiutorio Dei, & qualiter 1570
Habitat Deus in bonis, & non in malis 2268
Habitare in cęlis spes nos facit 2278
Habitans in Deo, habitatur à Deo 2338
Hęreditas Christi sunt fideles conuersi 178. 410
Hęreditas est multiplex 974
Hęreditas Dei dabitur sanctis 975
Hæredes alicuius illum desiderant mori 1333
Hæreditas Dei erant Iudæi 1356
Hæreditas Dei .s. sancti semper laudant Deum 1838
Hæreditas est duplex, scilicet Adæ & Christi 2184
Hæreticus, processus doctrinæ hæreticorum ostenditur in procœmio
Hæretici debent conuinci per sensum literalem 8
Hæretici per principes intelliguntur 340
Hæretici contra ecclesiam pugnant 382
Hæretici maxime peccant 865
Hæreticorum contętio & superbia ostęditur 1920
Hæretici odiunt pacem 2255
Homo quomodo à Christo captus fuit diabolus ostenditur 2500
Helias & Enoc prædicabunt contra Antichristum 126
Helias non est mortuus sed morietur 1546
Helias verbo suo clausit cœlũ, & aperuit 1913.1914
Heliseus significat Christum 1154
Heman idem est quod Aman 1481
Heman dicitur Israelita & Esraita & quare 1481
Herbæ & flori comparatur vita præsens 1576
Herba significat iustos 2555
Hermon mõs significat Christum 695.1513.2353
Herodius idem est quod falco 1772
Herodius significat superbos, & rapaces 1772
Hi ¶Hierusalem destructio 1671.1118
Hierusarem dicitur vertex capilli 1079
Hircus significat pœnitentes 1039
Hirundo nos docet agere pœnitentiam 893
Histrionibus aliquid dare non licet. 2585
Ho ¶Hodie significat æternitatem 14
Holocaustum quid sit 270
Holocaustum quid sit, quid oblatio, & sacrificiũ 958
Homicida quilibet peccator est suiipsius 45
Homicida est, qui pauperem non pascit 375
Homicidium committitur cupiditate glorię 857
Homicida quis est, occidẽs alium, & qualiter 1825
Homo homine erat redimendus 65
Homo significat peccatores 86
Homo habet corpus à mundo, sed animam à Deo 260
Homo & vermis fuit Christus 296
Homo duabus naturis subsistit 357
Homo propriè solum ille dicitur qui viuit secundum rationem 558.589
Hominem primum quare tentauit diabolus 621
Homo multipliciter accipitur 799.1412
Homo natura est animal ciuile 882
Homo quandoque significat diabolum 902
Homo dicitur commotus multipliciter 959
Homines tot erunt beati quot angeli beati 967
Homini vni assimilatur ecclesia 980
Homo Christus fuit passus 1005
Hominem totum significat caro 1011
Homo non potest immutare mentem alterius, sed solus Deus 1029
Homo ad laborem nascitur 1188
Homo totus significatur per animam 1231
Hominis peccatum remissibile fuit & non dæmonis 1321
Homo per terram significatur 1444
Hominem custodit protectio Dei 1579
Homo quare dicitur factura Dei 1589
Homo propriè non dicitur dominus, sed solus Deus 1633
Hominis dignitas ex modo suæ creationis appareret 1636.2146
Hominum specialem curam Deus habet 1637
Homo dicitur omnis creatura & fines terræ 1672
Homo habet duplex esse, scilicet naturæ & gratię 1690
Homo fuit factus immortalis, sed per peccatum mortalis 1707
Homo miserior est creaturis cæteris 1713
Hominibus quomodo nota est diuina voluntas 1738
Homo tribus modis dicitur 1745
Homo an Christus fuerit in triduo 1746
Homo dicitur apostoli 1777
Hominem luxuria vertit in pecus 1824
Homo perfectior est omni idolo 2014
Homines timere non debemus sed Deum 2053
Homines & dæmones dicuntur inimici 2054
Homo quilibet hic circundatur miseria 2058
Homo nouus significatur per filiũ iuniore 2084
Homo omnis dormitat 2259
Homo vnus sunt omnes fideles 2278
Homo omnis est peccator 2321
Homines cum angelis Deum laudant 2420
Homines iubilant sed angeli laudant 2420.2569
Homo Christus habet dominum: sed vt Deus habet patrem 2418
Homo iniquus dicitur diabolus 2451
Homo coram Deo iustificari non potest 2486
Hominis quanta sit dignitas ostenditur 1501
Homo quid est respondetur multipliciter 2501
Homo quomodo similis est vanitati 2502
Homo per carnem quandoque significatur totus, quandoque solum pars 2537
In homine non est confidendum, sed solum in Deo 2539
Hominis spiritus dicitur anima 2540
Homines hic sunt peregrini: sed beati angeli ciues cælestes 2548
Vide animam, filius flos, misericordia
Honorem confert punitio peccati 34
Honor quid est & quid gloria, & quomodo differunt 1648.1782
Hostes nostros Deus expugnat 968
Hostes nostri sunt diabolus, mundus, & caro 983
Hostes Dei sunt omnes defensores malorũ 2468
Hostis omnium est peccator 2268
Hostia viua dicitur pœnitens 411
Hostia est multiplex 817
Hostia dicitur eucharistia 1649
¶Humanitas Christi dicitur pupilla oculi 193 Hu
Humanitas Christi per citharam significatur 481
Humanitatis cum verbo vnio erit 1523
Humanitatis Christi qualiter est adoranda 1662

Universidad de Deusto
Biblioteca

Humanitatis ratione Christus dicitur via 1884.
Humanitas Christi dicitur virga 1970
Humidumradicale hominis quomodo nutritur,& conseruatur 637
Humiliatio est duplex.s.virtutis & pœnæ 896
Vide humiliare
Humiliat nos conspectus domini 686
Humiliat nos aduersa 1032.1612.1783.2180
Humiliantur boni à malis 1612
Humiliat Deus supebos & exaltat humiles 1762
Humiliat nos consideratio propriæ fragilitatis 1783
Humiliare debemus cor nostrum Deo 1924
Humiliari quandoque idem est,quòd pati 2048
Humiliauit se Christus 2185
Humiliare intelligitur per fumigare 2503
Humiliatus fuit Christus sub angelis 87
Humiliati erunt sancti ab Antichristo 124
Himiliatus fuit diabolus per Christum 116. 1510
Humiles dicuntur pauperes spiritu 99
Humiles respicit Deus 444
Humiles significantur per colles 1044
Humiles significantur per valles 1764
Humiles & superbos continet ecclesia 1780
Humiles regere debent, sed superbi regi 1780
Humiles Deus exaltat 1001 .2530
Humilibus datur fides 2159
Humilium & superborum differentia ostenditur 2327
Humilis quilibet dicitur pauper & superbus dicues 2347
Humilibus & non superbis reuelatur scriptura sacra 2552.2553
Humilitas facit orationem exaudire 40.315. 362. 437.462. 478
Humilitas ascendere facit in cœlum 227
Humilitas vera quid sit 468
Humilitas est gloria iustorum 479
Humilitatem probat illata iniuria 635
Quod est maximum humilitatis signum,ostenditur 733
Humilitas per guttę speciem significatur 844
Humilitatis verę conditiones ponuntur 951
Humilitas significatur per oliuam 860
Humilitas est habenda in prosperis 881
Humilitas quomodo differt ab humiliatione 896
Humilitas per ceram significatur 935.1049
Humilitas requiritur in oratione 1139
Humilitas est duplex.s. virtutis & pœnæ 1233
Humiltas est multiplex 1242
Humilitatis exemplum fuit Dauid 1249.2332
Humilitatem inducit incarnatio 1169
Humilitas requiritur ad habendã sapientiam 1278
Humilitas recte ambulare facit 1290
Humilitas virginis mariæ ostenditur 1472
Humilitas Christi quanta fuerit 1551
Humiles Deus specialiter custodit 1665
Humilitatis exemplum fuit Abrahã 1898
Humilitas in prosperis; sed patientia requiritur in aduersis 1883
Humilitas meretur gloriam 2034
Humilitas est multiplex 2123
Humilitatem inducunt aduersa 2146
Humilitas duplex 2165
Humilitas est maxima virtus 2480
Humilitas prœualet prælationi 2180
Humilitas est iustitia Christi 2185
Humilitatem inducit lex antiqua 2263
Humilitas laudabilior est in iuuene quam in sene 2214
Humilitas est caput & forma omniũ virtutũ 2226
Humilitas est lex Dei 2226
Humilitas quædam est afflictionis & pœnę 2226
Humilitas est necessaria 2249
Humilitas significatur per sedere 2301
Humilitas dicitur panis doloris 2301
Humilitas & superbia mutuo se expellunt 2328
Humilitas est verum sacrificium 2327
Humilitas duplicem meretur gloriam 2034
Humilitas significatur per cinerem 2563
Vide humiliatio,humiliare,humiliatus,humilis.
Hur significat charitatem & dilectionem proximi 1814
¶Hya cintus significat resurrectionem 875 Hy
Hyades est quædam constellatio & significat doctores 1759
Hypocritarum in quibus consistit gloria 749
Hypocritarum vana confidentia 793
Hypocritæ falsam habẽt stateram 986
Hypocrisis facit cor esse curuum 1288
Hypocritas significant Agareni 1419
Hypocrita aranęæ comparatur 1560
Hypocritæ pugnant contra Deum 1792
Hypocritæ dicuntur vineæ dissipatæ,& ficus 1825
Hypocritæ illuminantur à luna, sed boni à sole 2261
Hypocritarum gloria comparatur fœno tectorum 2316
Hypocritæ sunt in statera mendaces 986
Abin rex humiliatus fuit à filiis Israel 1421 Ia
Iacere quid est spiritualiter: quid sedere & quid stare ostenditur 734
Iacob nobis est in exemplum tollerantiæ 249
Iacob significat Iudæos:sed Ioseph gentes 1271
Iacob significat Christum 1271
Iacob fuit etiam vocatus Israel 1283
Iacob habuit præceptum diuini cultus 1799
Iacob Deus dicitur Christus 2008
Iacob & Israel significant fideles & iustos 2362
Iacob conuertitur in Israel quando dominus beatificat iustos 2541
Ianua est multiplex 1218
Iaspis significat primum articulum fidei 781
¶Idithum quid significat ostenditur 978 Id
Idololatra fuit Salomon 1539
Idololatra est quilibet auarus 2112
Idololatræ sunt similes idolis 2576
Idololatra est fornicatio spiritualis 157
Idololatria est corruptio quædam 863
Idololatriæ Iudæorum punitio ponitur 1623
Idololatriæ causa videtur fuisse Aaron 1853
Idololatria multum est detestanda 1854
Idololatria quando incepit 1861
Idololatriam inducit luxuria 1861
Vide Idololatria,idolum
Idola multa Christiani colunt 157
Idolum nullum fuit quod vbique coleretur 772
Idola diuersa significant diuersa peccata 2661
Idolorum vanitas quę argento comparatur 2013
Idolum per aurum significatur 2013
Idolo perfectior est omnis homo 2013.2014
Idola coluntur à diuersis,diuersis rationibus 2014
Idolis assimilantur peccatores, & damnati 2017
Idolorum vanitas ostenditur 2373

Idolis similes sunt Idololatræ 2376
Id Idumæus quid est, & Edon significat auaros 2414
¶Iebusæus significat ignorantiam 1337
Ieiunium est pars satisfactionis 474
Ieiunium est duplex 535
Ieiunium Christi fuit desiderium nostrę salutis 527
Ieiunauit Christus & quare 1101
Ieiunium irrigatur lachrymis pauperum 2296
Iesus nomen quomodo honoratur 355
Iesus nomen est virtuosum 662
Ig ¶Ignis significat auaritiam 136
Ignis duplicem habet virtutem 868
Ignis incendit aurum propter tria 1031
Ignis significat aduersa 1033
Ignis columna significat Christum 1294
Ignis non est Deus 1399
Ignis vnus inferni diuersimodè cruciat damnatos 1426
Ignis iudicii duplex 1657
Ignis dicitur desiderium Dei,& amor,& ipse Deus 1657
In ignis specie multotiens angeli apparuerũt 1758
Ignis dicitur verbum Dei,& charitas 2213
Ignis significat luxuriam 2461
Vide Columna
Ignominia quid sit 1428
Ignoramus,an opera nostra Deo sint accepta 347. 665
Ignorantia quandoque dicitur pactum ex ignorantia factum 350
Ignorantia est multiplex 554
Ignorabat Christus:sed qualiter 534
Ignoramus finem nostrum,& quare 880.1890
Ignorantia per Iebusæum significatur 1337
Ignorantia quomodo pactum aggrauat,vel excusat 2089.2533
Ignorat omnis malus 2109
Ignoscit Deus peccatũ,quod homo cognoscit 355
Il ¶Illuminauit nos incarnatio Christi 153.2208
Illuminat nos lex euangelica 260
Illuminatur anima per baptismum 179
Illuminatur intellectus per fidem 505
Illuminat nos multipliciter conspectus Dei 686
Illuminat nos Deus exemplis bonorum 1249
Illuminantur boni à sole;sed mali à luna 2261
Illuminat nos Deus multipliciter 2543
Illusio quomodo accidat 615
Illusio quid sit propriè 1359
Im ¶Imago Dei nos sumus 640
Imago est multiplex 640
Imago Dei an æqualiter sit vir,& mulier 640
Imitatores alicuius,dicuntur eius semen 1795
Immaturitas dicitur tempus importunum 2220
Vide Iuuentus
Immensus est Deus 1183
Immolare quid sit propriè,ostenditur 1868
Immolabãt Iudęi filios suos,& filias suas,dęmoniis diabolo:& qualiter 1868
Immortalis,& mortalis factus fuit homo, & quomodo 1707
Immortalis solus Christus resurrexit 2324
Impius quis dicatur 1.5.6
Impius perit,quando peccator conuertitur 95
Implere potest desideriũ nostrũ solus Deus 2304
Impossibile.ad impossibile nullus obligatur 2427
Improperium Christi quid sit 1111
In ¶Inane quid propriè dicitur 1889
Incantatores dicuntur prædicatores 932
Incarnatio Christi dicitur susceptio 33.1571.2189
Incarnatio Christi nos à peccatis liberat 64
Incarnatus Christus nos redimit 65
Incarnatio Christi dicitur visitatio 86. 1018. 1837
Incarnatio Christi dicitur Dei respicere 152
Incarnatio Christi nos illuminauit 153.2208
Incarnatio Christi nobis dedit perseuerantiã 154
Incarnatio Christi est supra intellectũ nostrũ 211
Incarnatio Christi dicitur missio
Incarnatio Christi floruit 408
Incarnatio Christi dicitur facies 459.689
Incarnationem Christi sancti patres desiderabant 642.2249
Incarnatio Christi fuit maximum mirabile 656
Incarnatione Christus factus est noster 755
Incarnatio Christi nos adiuuat 872
Incarnatio Christi dicitur promissio 919
Incarnatio Christi dicitur calciamentum 966
Incarnatio Christi difficiliter intelligitur 1042
Incarnatio Christi via Christi 1043
Incarnatio Christi dicitur egressio 255
Incarnatio Christi in vellere Gedeonis figuratur 1169
Incarnatio Christi multipliciter est vtilis nobis 1267.& infra 2233
Incarnatio Xpi dicitur misericordia magna 1469
Iocarnatio Christi ostenditur 1432.1551
In incarnatione Christi mirabilia sunt facta 1658. 2669
Incarnatio Christi dicitur surgere 1716
Incarnationis Christi fructus est misericordia 2137
Incarnationis Christi tempus,dicitur tempus faciẽdi 2199
Incarnatio Christi per mane figuratur 2493
Incarnatus Christus dicitur via 3494
Incarnatio significatur per apertionẽ manus 2532
Incenduntur iusti aduersitatibus 113
Incensa dicuntur peccata,& suffossa 1387
Incensum significat orationem 1036
Incitare quid sit 1230
Inclinatio significat humilitatem 190
Inclinare aureæ,est exaudire 437
Inclinatio est multiplex 2030
Inclinauit se Christꝰ multipliciter pro nobis 2030
Inclinare cor nostrum nos docuit Christus 2185
Incola,& inquilinus quid sit 1801.294
Incolatus dicitur peregrinatio 2254
Increpatio dicitur prędicatio 217
Increpationes Dei dicuntur aduersa 545
Increpatio Dei dormire facit 1251
Increpatio est duplex:quædam verbis,quædã actis 2096
Incuruatus est quilibet peccator 614
Induuntur damnati confusione 550
Induimus Christum multipliciter 348
Infantum laus Christum laudantiũ, altior fuit quã angelorum 84
Infantes significant apostolos 84
Infantes dicuntur esse viatores 1821
Infernus quomodo habet confessionem 58
Infernus vbi sit,ostenditur 108
Inferni pœna clibano designatur 286
Infernus dicitur lacus 423.651
Inferni pœna quanta sit 520
Infernus accipitur multipliciter 803.832
Infernus à quibusdam viuis inhabitatur 891
Infernus dicitur mare 1091
Infernus dicitur profundum,& puteus 1107

Universidad de Deusto
Biblioteca

Infernus est duplex.i.superior,& inferior 1369
Infernus dicitur abyssus 1906
Infernus significat obstinationem 2434
Infernus significat omnes malos 2473
Inferiori datur consilium à superiori, & non econtrario 2338
Inferius semper est corpus respectu animę 2538
Infidelitatis peccatum Iudæorum ostenditur 1297
Infideles non purgantur aduersis 1542
Infideles Deo,& Moysi fuerunt filii Israel 1839
Infiniti sunt angeli nobis:sed non Deo 2444
Infinita est scientia Dei 2550
Vide Mors
Infirmitas duplex 55
Infirmitas significat idololatriam 175
Infirmorum more Deus nos curat aduersis 578
Infirmitatis recidiuatio est periculosa 607
Infirmitas omnis ex peccato procedit 611
Infirmitas omnis animam sanat 1897
Ingratitudo est multiplex 535
Ingrati sunt prosperantes in mundo 1192
Ingratitudo est magnum peccatum 1291
Ingratitudo significatur per Amon 1419
Ingratitudo Iudæorum ostenditur 1855
Initiare quid est 1861
Inimici nostri sunt peccata 64
Inimici Christi dicuntur omnes idololatræ 84
Inimicus noster dicitur diabolus 93.389.2495
Inimici nostri sunt motus carnales 238
Inimicos habet ecclesia vicinos,& notos 449
Inimicos triplices habemus 628
Inimicorum mortẽ quandoq; desiderare licet 678
Inimicorum sunt multa genera 938.594
Inimici Dei dicũtur Babylonii,& Iudæi 1222.1230
Inimici domini sunt falsi Christiani 1404
Inimicus Christi est diabolus 152
Inimici boni,sunt correctores 2594
Inimici nostri sunt doctores,& homines 2054
Inimici Dei sunt etiam nostri 22
Inimicus vnde dicitur 219
Iniquitas significat peccatum operi 76
Iniquitas idem est,quod peccatum 138
Iniquitas dicitur torrens 205
Iniquitas dicitur originale peccatum 224
Iniquitas longè est à iustitia 2414
Iniquitas quomodo differt à peccato 376.401.949
Iniquitas quid propriè dicitur 456
Iniquitas dicitur tam peccatum originale, quàm actuale 612
Iniquitas accipitur multipliciter 915
Iniquitas occidit,nisi prius occidatur 1002
Iniquitatis filius fuit Iudas 1521
Iniquitas claudit os malorum,ne loquatur 1922
Iniquitas est duplex,scilicet pœnæ,& culpę 2151
Iniquitas est immunditia 2236
Vide Iniquus
Iniquorum verba quæ sint 1012
Iniqui omnes sunt sedes iniquitatis 1627
Iniquus,& malus quomodo differunt 2451
Iniuria ab amico facta,grauius toleratur 887
Iniuria ab inimico facta,leuior est 887
Iniuria facta sine culpa,non confundit 1198
Iniuria Dei non est toleranda sed nostra 1101.1549
Iniuria propriè quid est 2542
Iniustitia significat peccatum operis 29
Iniustus propriè quis dicitur.
Innocentia est duplex 367
Innocentia minus est quàm æquitas 604
Innocentia confortat patientem 2583
Innocens propriè solus fuit Christus 1695
Innotuit Deus homini multipliciter 2501
Innouare qualiter in fine innouabitur mundus ostenditur 1729
Inops differt à paupere,& quomodo 145.180.1458
Inops,& mendicus fuit Christus 19052
Inopes dicuntur humiles 1176
Inquilinus quis dicatur 1801
Inquiritur peccatum multipliciter 553
Insatiabilis corde quis dicitur,ostenditur 1699
Insipiẽs quis dicitur multipliciter 1615
Insidiosus quis dicatur 143
Insignis vnde dicatur 1393
Insulis comparatur ecclesia 1655
Intelligere mirabilia Dei non possumus 1466
Intelligere quandoque significat operationem 2168
Intelligere est duplex:scilicet practicum, & speculatiuum 2177
Intelligit Deus de longè malas cogitationes 2429
Intellectus per peccatum obscuratur 60
Intellectus per Iidem illuminatur 505
Intellectus datur homini, vt seipsum cognoscat, 2146
Intellectum,& cognitionem dat solus Deus 2146.2198
Intellectus dicitur bonus,& malus 2198.2243
Intellectus datur quandoque sine voluntate, quãdoque econtrario 2188
Intellectus est maxima virtus 2217
Intellectus quomodo facti sunt cœli 2384
Intellectus scripturę sacrę requirit humilitatem,& bonam operationem 2553
Vide intelligere.
Intentionem magis aspicit Deus quàm opus 1577
Intentio operis,operi nomen imponit 1577
Intentio per oculum significatur 2273
Intentio pensanda est,& non opus 2273
Intendit nobis Deus,& qualiter 876
Intendere Deo,quid est 1400.1462
Interficitur terra,& quomodo 1870
Vide occidere
Interitus dicitur ipsa mors 529
Interitus dicitur diabolus 900
Interrogat nos Deus multipliciter 138. 225. 2449
Interrogare quandoque idẽ est,quod rogare 2269
Intonuit Christus,& qualiter 413
Introducit Deus iustos multipliciter 2390
Inueniri potest Christus in præsenti vita:sed nõ in futura 285
Inueniunt aliqui pœnam, & aliqui inueniuntur à pœna 2031.2032
Inuenit tribulatio aliquos,& aliquos non 2226
Inuidus significatur per basiliscum 1582
Inuidia motus nos diabolus tentat 2455
Inuidia vnde habuit ortum,ostenditur 2455
Inuidia contra bonos faciliter sanatur 2455
Inuium dicitur desertum.i.sine via 1920
Inuocare quid sit,ostenditur 204.454
Inuocare Deum,quid sit 1790
Inuocare Deum aduersa nos faciunt 2128
Inuocare in veritate,quid est 2534
Inuoluntarium omne est triste 2138
Inutilis est quilibet peccator 864
¶Iob quanta fuerit patientia,ostenditur 165
Ioannes Baptista dicitur iustitia 1457
Ioannes Baptista fuit homo 1478

Ionas qualiter fuit proiectus in mare,& viuus euasit 1903
Iordanis fluuius fuit principium regni Christi 1171
Iordanis fluuii nomine intelligitur 1227
Iordanis deficcatio ponitur 14.1
Iordanis quomodo conuersus fuit retrorsum 2004
Ioseph fuit dominus Ægypti contra voluntatem fratrum 490
Ioseph fuit nobis castitatis exemplum 1249 1396
Ioseph ouis quid sit 1371
Ioseph quomodo sciuit linguam Ægypti 1395
Ioseph significat populum Israel 1396
Ioseph venditus factus est dominus Ægypti 1806
Ioseph falsè accusatus,incarceratur 807
Ioseph ad regnum fuit exaltatus 1809
Ioseph patientia quanta fuerit,ostenditur 2165
Iosue fuit exemplum constantię 1249
¶Ira differt à furore,& quomodo 12.54
Ira est multiplex 32.446
Ira quomodo cadat in Deo 5.684.1360
Ira dicitur bellum contra nos 384
Ira mutus factus est eloquens 644
Ira Dei quid discitur 958
Ira Dei est in præsenti,sed furor in futuro 1117
Ira Dei vincit misericordiam;quandoque econtrario 1266
Ira facit cor esse curuum 1288
Ira Dei timenda est 1302
Ira à correctione debet esse aliena 1349
Iram Dei effundere,quid sit 1361
Irascitur Christus prouocatus 1365.1375
Ira Dei dicitur pœna nostra 1448
Irę filii nascimur omnes 1544
Ira dicitur ignis 1544
Ira Dei diuersos habet effectus 1563
Iracundus per draconem significatur 1582
In ira arguitur quis à Deo,& quis in furore 1617
Ira Dei proficit bonis 174
Irã Dei quomodo quis auertere potest 1857
Irridere propriè quid sit 11. 45.578
Irritare propriè quid sit 1533
¶Isaac fuit exemplum patientiæ 1249. 1344.1798
Isacar significat memoriã Christiani nominis 1372
Ismaelis Cedar filius fuit pater Sarracænorũ 2254
Per Israel significantur omnes fideles 1083. 1371
Israel fuit vocatus etiã Iacob 1283
Israel significat Christum 1417
Israel quomodo in Ægypto fuit fortificatus 1812
Israel significat contemplatiuos fideles, & beatos 2377
Israel sit ex Iacob:quando Deus beatificat bonos 2541
Israel filii dicuntur fideles,& etiam abrahæ 2580 2582
¶Ite missa est,quare nõ dicitur in omnibus missis 1733
Iter nobis facit ascensio Christi 1068
Itinerantes multa obseruare debent 2240
¶Iubilatio quid sit 766.1145.2569
Iubilant homines: sed angeli Deum laudant 2569
Iudas per Absalon significatur 21
Iudas auaritia tradidit Christum 370.1489.1944
Iudas significat Christum 965
Iudæ tribus dignitatem regiam quare habuit 1351.1841
Iudas significat gratiarum actionem 1372
Iudas dicitur filius iniquitatis 1521
Iudas exiuit à cęna condemnatus 1943
Iudę oratio quomodo ei fuit in peccatum 1943
Iudas per modicum tempus fuit in apostolatu 1944
Iudas habuit diuitias,quia fur erat 1947
Iudas cum omni sua posteritate defecit 1949
Iudæ tribus quomodo sanctificatio Dei fuit 2093
Iudas & diabolus persecuti sunt Christum 1487
Iudæi Christi inimici,quomodo destructi fuerunt 84
Iudæorum captiuitas multiplex 150.1221.1536
Iudæi an cognouerunt Christum verum esse Deũ 156.1280
Iudæi multipliciter Christum persequebantur 160
Iudæi finaliter conuertentur 166.415.953.1341.2341
Iudæi quare Christum crucifixerunt 196
Iuæi supplantati fuerunt in Christi morte 197
Iudæi dicuntur filii alieni 246
Iudæorum volũtas in Christi morte cõtraria Christo 271
Iudæi cupiditate Christum occiderunt 276
Iudęi qualiter mala declinabant in Christum 288
Iudęorum dispersio 289.1048
Iudæi dicuntur vituli 302
Iudæi aperuerunt ora multipliciter cõtra Christũ 303
Iudæorum crudelitas contra Christum 307.545.1961
Iudæorum punitio 405
Iudæi subiecti sunt ecclesię 768
Iudæi dicuntur inimici Dei 948
Iudæi sunt testes fidei nostræ 949
Iudæorum execratio,& mendacium contra Christum 951
Iudæorum rex, & dominus dicitur Christus 952
Iudæorum astutia nihil profuit eis 987
Iudæorum lingua dicitur ipsorum verba 1001
Iudæorum mendacia contra Christum 1025
Iudæorum consilia contra Christum fuerunt dissipata 1027
Iudęorum capita erant sacerdotes 1070
Iudæi viderunt opera Christi 1073
Iudęi significantur per aquam 1089
Iudęorum festa 1115
Iudæorum excæcatio 1116
Iudęa per vellus significatur 169
Iudęi fuerunt amici Dei 1223
Iudæi dicuntur manus Dei 1223
Iudæus quis propriè dicatur 1246
Iudæi de terra sua sunt repulsi 1275
Iudęis data beneficia Dei 1280 1877
Iudęorum generatio mala 1287
Iudęis merito præferuntur Christiani 1289
Iudæis expulsis vocatę sunt gentes 1307.1351
Iudęos adiuuit Deus 1376
Iudęi dicebantur hæreditas Dei 1356
In Iudęis regnabitur antichristus 1417
Iudęis propè fuit Christus 1453
Iudæi dicuntur facies Dei 1514
Iudæorum rex est Deus 1517
Iudęorum idololatria quomodo punita fuit 1523
Iudęi dicuntur plebs Dei 1614
Iudęi minus Christum viderũt quàm gentes 1672
Iudæi significantur per onagrum 1765
Iudæorum ingratitudo 1655

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iudæi gratia Dei sunt priuati 1913
Iudæi effecti sunt steriles 1914
Iudæorum captiuitas facta per Romanos 1946
Iudæi propter Christi mortem dissipati sunt 1949.720.721
Iudæi perdiderunt nomen populi 1949
Iudæi maledictione sunt operti 1955
Iudæi omnes Christo subiicientur 1969
Iudæi differunt à populo Dei, sicut pars à toto 2062
Iudæis benedictio conuersa est in maledictionem 2022
Iudæis facta est veritas: sed gentibus misericordia 2046
A Iudæis circundatus fuit Christus 2058
Ex Iudæis,& gentibus constitit ecclesia 2068
Iudæus peior est gentili 2085
Iudæi iudicati sunt à Christo 2372
Iudæis primo credita fuerunt eloquia Dei quàm aliis 2423
Iudæi significantur per arenam 2444
Iudæus dicitur propriè quilibet fidelis 2582
Iudex habet præmiare bonos, & malos punire 283
Iudex iustitiam seruare debet 742
Iudex iustus dicitur Christus 1045
Iudices antiquitus sedebant in portis ciuitatis 1103
Iudex erit Christus vt homo 1237.1241
Iudex,& dominus liber dicitur Christus 608
Iudex quilibet iudicando,tria debet seruare 845
Vide iudex.
Iudex iudicare debet secundum allegata,& probata 2229
Vide iudicium
Iudicabunt aliqui in vltimo iudicio,& aliqui iudicabuntur 6.2268
Iudicat nos Deus dupliciter 49
Iudicauit Deus Christum, secundum iustitiam 72
Iudicare alicui aliud est,quam iudicare aliquẽ 132. 1408
Iudicare debemus nosipsos,ne iudicemur à domino 827
Iudicabit Christus omnes,& qualiter 852
Iudicat nos Deus in virtute,& qualiter 869
Iudicabunt omnes iusti in vltimo iudicio 1238
Iudicare in equitate,quid est 1407.1651
Iudicare iniquè propter tria 1407
Iudicabit Christus in forma hominis 1414
Iudicabant antiquitus sacerdotes populi 1515
Iudicantes cum Christo dicũtur latus Christi 1576
Iudicat quis communiter alios tales, qualiter ipse est 2113
Iudicare aliorum occulta non licet 2113.2451
Iudicare nosipsos debemus 2227
Iudicat nos hic Deus vt saluet 2227
Iudicia Dei occulta sunt semper meditanda 223
Iudicia Dei dicuntur abyssus 557. 1760
Iudicia Dei sunt incomprehensibilia 784
Iudicia Dei inuestigari non debent 1199
Iudicia Dei sunt multa 663
Iudicia Dei prædestinationis, & probationis sunt in ira 1676
Iudicia Dei sunt mirabilia 1904
Iudiciorum Dei sola Dei voluntas est causa 1926
Iudicia iustitiæ sunt mandata Dei 2083.2179
Iudicia Dei omnia quis enumerare potest 2088
Iudiciorum consideratio nos dirigit ad Deũ 2105
Iudicia Dei occulta 2105
Iudicia iustos consolantur, &non peccatores 3125
Iudicia Dei omnia sunt iusta 2125.2148
Iudicia omnia sunt laudanda 2148
Iudicia Dei declinare quid est 2185
Iudicia Dei iustos adiuuant 2288
Iudicium est duplex 91.93.522.1165.2227
Iudicium,quo Christus fuit iudicatus,dicitur nostrum 94
Iudicium significat iustos 694
Iudicium Dei qualiter timeri non debet 704
Iudicii potestas Christo est data 7164
Iudicium,& iustitia quomodo differunt 1164 2194
Iudicium,& præceptum Dei quid sunt 1394
Iustitia quomodo conuertetur in iudicium 1622
Iudicium discretionis quid est 1651
Iudicium conscientię quale est 2227
Iudicium est multiplex 2463
Iudicium conscriptum quid est 2589
Vide iudex. Iudicare. Iudicium vltimum.
Iudicium vltimum distinctos gradus personarum habebit 6
Iudicium per octo figuratur 54
In iudicio apparebit crux Christi 98
Iudicium vltimum dicitur congregatio 777
In iudicio omnes tam boni quam mali Christum videbunt 283
Iudicium boni lætanter expectant: sed non mali 642.792.1253.1642.219
Iudicium vltimum tractatur per totum psalmum quadragesimum nonum 1084
Iudicium per chrysolithum lapidem significatur 845
Iudicium vltimum dicitur arcus 961
Iudicii tempus est occultum 1427
In iudicio Christus apparebit magnus multipliciter 1645
In iudicio Christus erit seuerus, qui modo est mansuetus 1654
Ad iudicium veniet Christus cum sanctis,& in nubibus 1655
Iudicii ignis erit duplex 1657
Aduentus Christi ad iudicium 1694
In iudicio occidentur omnes peccatores 1702
Iudicii dies dicitur porta 2304
Iudicium malorum ex pœnis bonorum pensari potest 2372
Iudicium intelligitur per falcem, & circulum 2434
Iudicium significatur per turbam 3592
Vide Mane
Iugum graue est miseria vitę presentis 912
Iumenta significant peccatores 558
Iumentum dicitur iustus 106
Iumentum dicitur homo 1132
Iumentum est multiplex 1918
Iumentum quis dicitur virtute patientię 1918
Iupiter est planeta beniuolus 752
Iurat Deus quandoque iratus quandoque placatus 1641
Iurare Dei quid est 1972.1534
Vide Votum
Ius idem est,quod iustum 2542
Iustificationes Dei quid sunt 1833.2084

Iustificationes sunt sacramenta nouæ legis 2084
Iustificationes & mandata quomodo differunt 2092
Iustificationes Dei discere quid est 2144
Iustificatio est duplex scilicet Dei,& nostra 2190
Iustificant nos aduersa 1031
Iustificatur Deus à nobis quando facimus quod præcipit 2099
Iustificat lex noua 3108
Iustificatur cor per confessionem 2153
Iustificabat lex antiqua & qualiter 2166
Iustificari coram Deo non potest angelus, neque homo 2486
Iustitia vnicuique tribuit debitum 34
Iustitia est duplex scilicet Dei &hominis 47.2215
Iustitia duas habet partes 72
Iustitiæ significant bonos 14
Iustitia multa bona facit 168
Iustitia dicitur virtus vniuersalis 232
Iustitia non omnibus est recta 260
Iustitia & misericordia sunt in omni opere Dei 354
Iustitia debet considerari ante peccatum sed misericordia post peccatum 369
Iustitiam defendens propter lucrum, peccat 376
Iustitia originalis quid sit 394
Iustitia in nobis debet præcedere misericordiam 484
Iustitia & misericordia dicuntur oculi Dei 497
Iustitia significat humilitatem 651
Iustitiam veram docet lex noua 661
Iustitiam nostræ redemptionis prędicat Christus 662
Iustitię & misericordię opera prædicauit Christus 663
Iustitia est multiplex 740
Iustitię sacrificium dicitur eucharistia 852
Iustitia vera stat in factis,non in verbis 928
Iustitiæ diuinæ timor debet esse cum spe veniæ 985
Iustitia & misericordia Christo appropriãtur 988
Iustitia & misericordia maximè regibus cõueniunt 108
Iustitia dicitur dies 1153
Iustitia dicitur punitio 1158
Iustitiæ & veritatis quæstio cum pace & misericordia ponitur 1454
Iustitia dicitur pœnitentia 1457
Iustitia dicitur Ioannes baptista 1457
Iustitia in aduersis cogitari debet 1501
Iustitia Dei aduersa accidunt:sed prospera ex misericordia 1587
Iustitia proprius dicitur esse Deus quã iustus 1600
Iustitia & misericordia nos præseruant à peccatis 1693
Iustitia contra malos cito debet fieri 1702
Iustitia dicitur præceptum æternum 1748
Iustitiæ commendatio 1849
Iustitia, sapientia, & redemptio dicitur Christus 1848
Iustitiam cum misericordia prælati debent habere 1856
Iustitia est duplex, scilicet legalis & equalis 1864
Iustitia consistit in medio multipliciter 1978
Iustitia diciur virga 1670
Iustitia Christi est humilitas 2185
Iustitiam non debemus à Deo petere,sed misericordiam 2107
Iustitia Dei in aduersis ostenditur,& nos fortificat 2210
Iustitia continetur in lege 2236
Iustitia omnis est à Deo nostra 2485
Iustitia dicitur Christus 2485
Iustitia nostra respectu diuinæ est immunda 2486
Iustitia Christus vicit diabolum 2500
Vide iudicare. iudicia Dei. Iudicium
Iustus significat Christum 135.456
Iustus homo ad debet orare Deum 184
Iustus significatur per ceruum 233
Iusti deridentur à malis 449
Iustorum gloria consistit in multis 479
Iusti laudant Deum,non peccatores 380
Iustos nutrit Deus,& liberat 498
Iusti hic patiuntur aduersa 514
Iusti per montem figurantur 577
Iusti figurantur per lunam 571
Iusti per fortunam non decipiuntur 586
Iustus significatur per cœlum 815
Iusti timent,& qualiter 879
Iustus quilibet dicitur rex 998
Iustus quilibet dicitur orphanus 1052
Iusti significantur per capillos 1093
Iustus quilibet dicitur sanctuarium 1424
Iustus quilibet dicitur passer 1433
Iusti corpus dicitur templum 1492
Iustos aduersa custodiunt 1498
Iusti sunt sedes Christi 1504
Iustos suscipit Deus 1571
Iusti palmæ comparantur 1597
Iusti peribunt in fine quo ad corpus:sed in melius commutabuntur 1729
Iustorũ oatio ꝓ peccatorib' Deo est accepta 1856
Iustorum fortitudo est Deus 2061
Iustos confirmat Deus multipliciter 2103
Iustis non est lex imposita 2108
Iustorum portio est Deus 2130
Iustorum omnium particeps est Christus 2136
Iustus insultatur à malis 2142.2276
Iustus libenter videt iustos 2147
Iustus quilibet dicitur vter 216
Iustus dicitur cœlum 2162
Iustus dicitur dies 2164
Iusti humiliantur 2180
Iusti cogitant mala,quæ fecerunt, non bona 2182
Iustos calumniatur diabolus 2195
Iustis proxima sunt aduersa carnis 2223
Iusti dicuntur sedes Dei 2268
Iustus quomodo seipsum laudare potest 2328
Iustus quandoque vt ostendat iustitiam suam, imprecatur sibi malum 2330
Iusti omnes sunt sacerdotes 2340
Iustus quilibet dicitur seruus 2359
Iustos significat timor 2378
Iustos significant luminaria cœli 2386
Iustos probant aduersa 2462
Iustorum oratio non semper exauditur 2531
Iustus est Deus in omnibus,quæ facit 2533
Iustus quilibet dicitur pupillus 2545
Iusti omnes dicuntur stellæ 2550
Iusti,& peccatores significantur per niuem 2563
Iusti significantur per senes 257
Iusti omnia bona sua attribuunt Deo 2586
Vide Aduersitas. Cornu. Exemplum. Herba. iudicium. iudicium vltimum. Iumentum
Iudicare
Iuuentutis peccata dicuntur illa,quę non fiunt ex certa malitia 350

Universidad de Deusto
Biblioteca

Iuuenes in tribus erudiri debent 1143
Iuuenis significat peccatorem 1346
Iuuenes multas malas conditiones habent 1346
Iuuentutis conditiones ponuntur 2201
Iunior Dauid inter fratres à Deo fuit electus 2214
In iuuene melius sedet humilitas quàm insene 2214. 2220
Iuuentus dicitur immaturitas 2220
Iuxta, vel longe quomodo est Deus, cum sit immẽsus, & vbique 517

Abia hypocritæ habent dolosa 185
Labia aperire debemus ad laudẽ Dei 848
Lbiorum bonorum conditiones ponuntur 1162
Labores nostros Christus voluntariè suscepit 257
Labor pœnitentiæ regnũ meretur æternum 397
Labor laborem intrinsecum fouet 626
Labor homini competit 1188
Laboribus in vita præsenti se occupant iusti 1496
Labor quomodo fingitur in præcepto Dei 1627
Labor est dicere mendaciũ sed nõ veritatẽ 2460
Labor est in vitiis 2466
Lac significat multa 2153
Lacte magis specialiter nutrimur quam pane 2330
Lac paruulorum quomodo factus est panis angelorum 2330
Lactantes dicuntur esse beati 1721
Lactat adulatio peccatorem 1491
Lachrymis multiplex lectus lauatur 59
Lachrymæ sunt duplices scilicet superiores, & inferiores 690
Lachrymæ sunt penitentium cibus 1376
Lachrymarum duplex est genus 1723
Lachrymarum vtilitas ostenditur 1842
Lachrymas effundere semper debemus 2209
Lachrymis pauperum ieiunium nostrum debet irrigari 2196
Lacum aperit, qui diabolo consentit 79
Lacus significat infernum 433. 631
Lacus significat peccatum 423. 202
Lacus duplex scilicet pœnæ, & culpæ, superior, & inferior 1486
Lacus est multiplex 2492
Lætantur iusti in multis 479
Lætati fuerunt Ægyptii in egressu filiorum Israel 1826
Lætatur iusti in omnibus operibus, sed mali tristatur 1922
Lætantur mali in vitiis 2509
Lętatur in diuersis boni, & mali 2585
Lætatur Deus, & qualiter 1785
Lætita differt ab exultatione 92
Lætitia nostra omnis in Christo debet esse 135
Lætitia sequitur post tribulationem 500
Lętitia debet haberi in datione eleemosynæ 751. 1673
Lętitia debet esse in omnibus nostris operibus bonis 1146. 1792
Lætitia vera est in Christo, non in mundo 1666
Lætitia debet esse in gratiarum actione 1674
Lætitia est duplex 1831
Lætitia vera consistit in tribus 2414
Lętitiam veram mali non habent 2414
Lætitia requiritur ad benè cantandum 2424
Lætificat timor domini 2235
Laicis competit sanctitas, sed clericis sanctitudo 1607
Vide Clericus. Secularis
Lampas dicitur Christus 1414
Lapis, ex quo educitur aqua, est cor peccatoris 1266
Lapis dicitur gratia Dei 1364
Lapis qualiter dicitur Christus 1574
Lapis reprobatus factus in caput anguli, fuit Christus 2948
Lapis angularis dicitur Christus 2068
Lapis significat bonos conuersos, & prophetas 1717
Laqueus dicitur dolosa cogitatio 106
Laquens dicitur peccatum 129. 205
Laqueos multos Christo parauerunt Iudæi 440
Laqueus dicitur astutum consilium 529. 921
Laqueus Iudæorum fuerunt Romani 115
Laqueos nobis continue diabolus parat 1572
Laqueus martyrum multiplex 2183
Laqueus diaboli est auaritia 2183
Laqueus multiplex est laqueus diaboli 2284
Laqueus diaboli dicitur occulta tentatio 2474
Laqueos in via virtutũ nobis parat diabolus 1429
Laqueos nobis parat diabolus à dextris, & à sinistris 2479
Latera sunt multa: scilicet bonorum, & malorum 2307
Latibulum dicitur caro Christi, in qua Dei verbũ latebat 112
Latitudo dicitur charitas 2119
Latitudinem, altitudinẽ longitudinem, & profundum quomodo habet Deus 2119
Latitudo dicitur vita sancta 2119
Latum dicitur mandatum Dei 2169
Latro bonus pendens in cruce multas habuit virtutes 1849
Latus, de latere Christi fluxit triplex aqua 1300
Latus Christi significat reprobos: sed dextera bonos 1576
Latus Christi dicuntur illi, qui cum ipso iudicabũt 1576
Lauatur lachrymis multiplex lectus 59
Laudare peccatorem, magnum est periculum 114
Laudare debemus opera Dei, non nostra 250
Laudant mali Deum in prosperis: sed boni in aduersis 250
Laudare seipsum an quis licite possit, ostenditur 357. 368. 1290. 1936. 2328
Laudat Deum iustus, & non peccator 480. 2360. 2520
Laudare Deum est ipsum bene dicere 502
Laudari in Deo quid est 902
Laudant mali, quos perdere volunt 981
Laudare debemus Deum 1044. 1996
Laudatur Deus dupliciter 1127
Laudat Deum qui pœnitet 1636
Laudabilis nimis dicitur Deus, & quomodo 1645
Laudatur Deus à beatis, & à viatoribus 1721
Laudari non potest Deus, quantum est dignus 1754
Laudant sancti semper Deum 1838
Quis magis peccat vel laudans se, vltra condignũ, vel vituperans 1938
Laudant Deum pueri, & iusti 1995
Laudare nomen domini, quid est 1995
Laudare Deum debent gentes 2046
Laudat Deum populus multiplex, in quo Deus laudatur 2046

Laudat Deum omnis creatura 2239. 2525. 2579
Laudandus est Deus in aduersis 2357
Laudatur Deus in operibus suis 2357. 2519
Laudari debet Christus multipliciter 1359
Laudat Deum coram angelis, qui de cœlestibus gaudet 2420. 2568
Laudant Deũ simul angeli, & homines 2320. 2468
Laudare aliquid aliud est, & aliud admirari 2432
Laudandus est Deus semper in prosperis, & aduersis 2517.
Laudandus est Deus sine fine 2518
Laudare Deum perfectè, hic non possumus 2538
Laudat Deum omnis qui benefacit 2547. 2468
Laudent Deum aliter beati, aliter viatores 2559
Laudant Deum Sol, Luna, & Stellæ 2570.
Laudare Deum est totum officiũ beatorum 2572
Laudant Deum pulices, & omnia animalia 2476
Laudatur Deus magis admirando, & tacẽdo quam loquendo 2591
Vide alleluia. Benedicere, laus.
Laus Christi puerorum mirabilior fuit quam angelorum 84
Laus magis nocet, quam vituperium 1134
Laus Dei ostenditur 1152
Laudes Dei narrare debemus 1281. 1370
Laus Dei in aduersis significatur per tubam ductilem 1674
Laus, honor, gloria, & fama, quomodo differunt 1792
Laus bonorum operum non nobis, sed Deo est danda 1792
Laudem merentur solum boni 2361
Laus vitæ præsentis non est tuta 184
Laus maxima Dei est quoniam bonus 2029
Laus nocet multipliciter laudato 1985
Laus in aduersitatibus dicitur voluntaria 2181
Laus probat, qui sint boni, & quinon, 2289
Laus Dei non Deo proficit, sed nobis 2359
Laus Dei est præmium nostrum 2380
Laudis confessio qualiter fit 2464
Laudis Dei multiplex est materia 2516
Laus vera principalius stat in corde quam in ore 2838
Vide confessio. Laudare.
Laus vana dicitur.
Le ¶Lectus multiplex lachrymis lauari debet 69
Lectus doloris dicuntur bona temporalia 676
Leo dicitur diabolus 196. 312. 2451
Leo significat peccatorem 574
Leo significat persecutionem apertam 933
Leo dicitur Christus 1365. 1574
Leoni comparatur clamor Christi 1092
Leo dicitur pius 1302
Leo significat paupertatis timorem 1582
Leones dicuntur dæmones maiores, sed catuli leonum dæmones minores 1775
Leonem vicit agnus 2588
Leuare multa debemus: scilicet animam, faciem, manus & oculos 993. 221
Leuare animam quomodo debemus 1460
Leuare manus est operari pro cœlestibus 2121
Leuare oculos debemus ad sanctos 2256
Lex. aliud esse in lege, aliud sub lege, & aliud supra legem 3.
Legillator erit antichristus 211
Lex per se intendit præmium, sed per accidens pœnam 1254
Lex duplex, scilicet vetus, & noua 1232.
Legem Christus impleuit 1386
Legis antiquæ sacrificia significabant noua 1537
Lex antiqua data fuit per angelos, sed noua per Deum 1638
Lex antiqua dicitur nox, sed noua dies 1938
Lex sine gratia peccatum aggrauat 2086
de Lege misereri quid sit 2104
Lex quomodo imponitur peccatoribus, & quomodo iustis 2108
Lex noua iustificat, non vetus 2108
Lest est via iustitiæ, & mandatorum 2109
Lex noua dicitur via, & semita 2110
Lex antiqua promittebat prospera, sed noua promittit aduersa 2113
Lex noua nos dirigit 2112
Lex Dei deponit superbiam 2124
Legis Dei meditatio, vitam meretur æternam 2150
Lex Dei continet omnem virtutem 2159
Lex vetus quomodo iustificabat 2166
Legem nouam dedit Christus per semetipsum 2175
Lex noua est amoris, sed antiqua timoris 2200
Lex antiqua Christum figurabat 220
Lex noua declarat antiquam 2203
Lex antiqua humilitatem inducit 2203
Lex antiqua figura fuit euangelij 2215
Legem quinon custodit, pactum frangit 2231
Lex continet omnem iustitiam 2256
Legem Dei diligentibus, non est scandalum 2238
Lex antiqua figuratur per septem: sed noua per octo 2250
Lex per ephrata significatur 237
Lex noua dicitur canticum nouum 2507
Vide lex euangelica. glorificare.
Lex euangelica omne peccatum excludit 147
Lex euangelica dicitur immaculata 259
Legem euangelicam Christus operibus adimpleuit 270
Lex euangelica habet altum præmium 276
Lex euangelica omnia necessaria docet 325
Lex euangelica dicitur iustitia 661
Lex euangelica dicitur lex oris Dei 2141
Vide lex. Li
¶Liber dicitur sapientia Dei 550
Liber vitæ quomodo deletur 1121
Libera Sara significat ecclesiam 39
Liber dicitur Christus 2402
Libere Deus facit omnia: sed nos necessitate 2364
Liberat nos Christus in patria 366
Liberationem nostram accelerari oramus 437
Liberat dominus iustos 498
Liberat nos fides 507
Liberatur quis à tribulatione dupliciter 518
Liberatio populi Israel de Ægypto 611
Liberatio multiplex 1110
Liberauit nos Christus 1175
Ligat peccatores peccatum 276
Ligatur peccator multipliciter 1835
Ligno exiguo nauis se homines committunt 1967
Vide gentes.
Limbus vbi est, & qualis sit, ostenditur 108. 832
Limus dicitur peccator 1090
Lingere terram quid est 1172
Linguam magniloquam habent superbi 144
Lingua refrenari debet 104. 633
Linguarum diuersitas quomodo fuit in apostolis 254
Lingua dicitur meditari, & qualiter 551

Universidad de Deusto
Biblioteca

Lingua variè cuſtoditur à multis 632
Lingua prophetarum,& calamus dicitur ſpiritus-ſanctus 736
Lingna doloſa eſt periculoſa 856
Lingua accipitur pro loquela,& verbis 919.1001
Lingua Iudæorum erat acuta 1001
Lingua doloſa quid ſit 2251
Linguam Ægypti Ioſeph quomodo ſciuit 1365
Lingua dicitur acuta dupliciter 1454
Lingua frenauda eſt,non liganda 2467
Vide loqui. Dauid
Litera quid ſit, &quid literatura, oſtenditur 1154
Litera occidit,& qualiter 1154
Litigatores dicuntur maligni 2188
Lo ¶ Locus ſanctus dicitur eccleſia 336
Locus omnis habet miſercordiam 1739
Locus pedum Chriſti eſt multiplex 2338
Locus ſignificat adulatores 1328.1823
Loculta ſignificat inanem gloriam 1823
Locuſta ſignificat Chriſtum 1959
Locuſta multa ſignificat 1959
Locuſta ſignificat Chriſti reſurrectionem 1959
Longe quomodo dicitur Deus à nobis 664
Longe à Iudæis dicitur Chriſtus 2228
Longe eſt iniquitas ab iniuſtitia 2314
A longe cognoſcit Deus ſuperbos 2415.2429
Longitudo dierum ſignificat gloriam, & gratiarũ plenitudinem 1585
Longitudinem,altitudinẽ,latitudinẽ, & profunditatem habet Deus, & qualiter, oſtenditur 2119
Loqui debemus opera Dei, non hominum 188
Loqui ſuperbiam quid ſit 194
Locutionis tria ſunt genera 254
Loquendo multipliciter lingua peccat 512
Locutionem meditatio præcedere debet 598
Loquitur Deus nobis,& nos Deo,& 636
Loqui Dei quid ſit:& quid ſilere 978
Locutio turpis cauenda eſt & maximè in iuuenibus 679
Locutionem propheticam ſignificat beryllus lapis 861
Locutio mala bonos mores corrumpit 863
Loquitur quis in corde & qnis in ore 945
Loquitur Deus ad intra & extra 988
Locutio iniquorum fuit diaboli, & primorum parentum 1012
Locutio cor manifeſtat 1299
Loquitur Chriſtus in iudicio quimodo tacet 1414
Loquitur Deus dupliciter 1451
Loquinon poſſumus mirabilia Dei 1466
Locutio tranſit,ſed ſcriptura manet 1469.1721
Locutio dicitur egreſſio 1489
quitur contra Deum,qui murmurat in aduerſis 1611
Loquebatur Deus ſanctis in nube , & qualiter 1684
Locutores vani par ranas ſignificantur 1840
Loqui non poſſunt mali,quorũ os claudit iniquitas 1922.
Locutionis multæ ſunt differentiæ 1939
Loquendo peccat quis quadrupliciter 2086
Loquuntur oculi,& quomodo 2155
Loqui de rebus mundi,eſt verbum ocioſum 2245
Loquitur quis quadrupliciter 2281
Locutio vana malorum ſignificatur per Scon 2398
Loqui pauca : ſed audre multa debemus 2462
Loqui & etiam ſilentium diſcretionem habere debet 2467
¶Lucent boni Deo,& non mundo:ſed mali econ- Lu
trario 571
Lucerna,& lux quomodo differunt 2178
Lucerna dicitur verbum Dei 2178
Lucerna: & lumen dicuntur ſancti 217
Lucerna fuit Ioannes Baptiſta 2349
Lucerna multa ſignificat 2349
Lucifer dicitur Chriſtus 953
Lumen gloriæ excedit intellectum noſtrum 561
Lumem eſt multiplex 1516
Vide lucerna.lux
Luna ſignificat eccleſiam 85.1169.1773.2261
Luna ſignificat ſcientiam terrenorum 253
Luna magis propinqna ſoli quàm nobis, magis obſcuratur 571
Luna ſignificat Chriſtum 910
Luna ſignificat omnem creaturam 1168
Luna ſignificat temporalia 1168
Luna ſignificat virginem Mariam 1773
Luna ſignificat humanitatem Chriſti 2261
Luna illuminantur hypocritæ,ſed boni à ſole 2261
Luna ſignificat beatos 1535.& dominos temporales 2388
Lutum dicitur carnalis concupiſcentia 651
Lutum eſt multiplex 1106
Lux dicitur Chriſtus 706.1776.2301
Lucem inacceſſibilem quomodo habitet Deus 2088
Ante lucem ſurgere, eſt contra Chriſtum ſe erigere 2301
Vide lumen.
Luxuria igne,&ſulphure dignè punitur 139
Luxuriam maximè excludit lex euangelica 147
Luxuria dicitur idololatria 157
Luxuria confundit 346.417
Luxuria ſignificatur per malum 476
Luxuria maximè obſcurat mentem 528
Luxuria dicitur cubile 555
Luxuria ſignificatur per vocem humanam 653
Luxuria frangitur aduerſis 1204
Luxuria facit cor curuum 1288
Luxuria ſignificatur per Amorrhæum 1337
Luxuria hominem mutat in pecus 1824
Luxuria ad idololatriam ducit 1861
Luxurioſi perpecora ſignificantur 88
Luxurioſi figurantur per Amalech 1419
Luxurioſi ſignificantur per Seon regem Amorrheorum 2369
Macula peccati eſt multiplex 168 Ma
Madiam qui dicuntur,vel Madiani tæ oſtenditur 1421
Magorum ad fidem conuerſio 778.779
Magi dicuntur reges Tharſis.&c. 1173
Magi Pharaonis quomodo defecerunt in tertio ſigno 1819
Magicis artibus vtetur antichriſtus 118
Magiſter verus ſolus dicitur Chriſtus:quia ipſe ſolus docet intus alius interius 2167
Vide doctor
Magnificare. qualiter Deus magnificatur à nobis 272. 503.551
Magnificauit Deus conuerſos ex gentibus 2949
Magnificatus eſt Chriſtus & qualiter 2421
Magnificentia Dei dicitur Chriſtus 83

Magnifi-

Magnificentia Chriſti quomodo multiplicatur 1170
Magnificentia dicitur ſacramentum euchariſtiæ 1647
Magnificentia,& confeſsio ſunt operâ Dei 1978
Magnificentia propriè quid eſt 2421
Magnificentia Dei apparet in multis 2520
Magnus dicitur Chriſtus 775
Magnus in iudicio multiplex apparebit Chriſtus 1645
Magnus idem eſt,quod magnificatus 1927
Magnus dicitur Deus multipliciter 2363.2518
Magog,& Gog 1678
Maieſtas quid dicatur,oſtenditur 1183
Maledictio eſt multiplex 1954
Maledictionem voluerunt Iudei,& non benedictionem 1953
Maledictione Iudei ſunt operti 1955
Maledicebant Iudei Chriſto reſuſcitato 1964
Maledictio temporalium datur malis 2022
In maledictionem Iudeis conuerſa eſt benedictio 2022
Vide Benedictio
Malicia continet multa mala 557
Maliciam,& malum nullus per ſe poteſt velle 855
Malicia multa mala facit 1630
Malignus dicitur quilibet malus 171
Malignus quis proprie dicatur, oſtenditur 566. 1596
Maligni dicuntur litigatores 2188
Malignum dicitur omne dubium 2174
Malum eſt duplex:ſcilicet culpæ,& pœnæ 288
Malum declinare,& facere bonum ſunt partes iuſtitiæ 513
Malum nulli debet eſſe glorificandi cauſa 1216
Malum facere leuius eſt quam bonum 1557
Mala præterita ſemper cogitare debemus, & de illis pœnitere 2132
Ad malum natura pronior eſt quam ad bonũ 2174
Mala odire debemus 2177
Mala omnia,& bona à cogitatione procedunt 2191
Malis conſentit,qui non obuiat 1409
Malorum omnium diabolus eſt incentor 2194
Malum propoſitum mutare,virtus eſt 2201
Malum propriè dicitur non pœna, ſed peccatum 2262.1579
Mala noſtra omnia à nobis ſunt: ſed bona à Deo 2489
Vide Bonum.Malus
Malorum vita in duobus conſiſtit 5
Mali aduerſis peiorantur,boni meliorantur 138
Mali ſemper hic mixti ſunt cũ bonis 167.367.650
Mali timebunt in iudicio 283
Mali cur hic habent proſpera, & boni aduerſa 329
Mali & boni differenter moriuntur 401
Mali aliorum bona interpretantur in malum 449
Mali cum fortuna mutantur 586
Mali de medio ſunt amputandi 604
Mali melius vincuntur tacendo, quam reſpondendo 644.888
Mali bonis nocere non poſſunt 997
Malorum triplex eſt pœna 998
Mali bonos perſequuntur 1148
Malorum vita diu durat 1187
Malis quare dantur mala 1199
Malorum proſperitas nõ eſt pura,neque firma,neque vera 1210.1202 1203
Mali pereunt 1202
Malos perturbat iudicii cogitatio 1293
Mali ſolum bona ſua conſiderant non mala 1263
Malos ſignificat grando,& nix 1329
Mali dicuntur oues 1369
Malorum caput eſt diabolus,& Antichriſtus 1415
mali non ſunt Chriſti,ſed boni 1411
Malorum operâ quandoque Deo placent 1540
Malus alios ad bonum accendere non poteſt 1550
Malos corripit Deus 1617
Malorum ſocietas eſt damnoſa 1700.1866
Mali cito ſunt puniendi 1702
Mali bonos purgant 1740
Malos homines quos Deꝰ præſciuit, quare creauit 1775
Mali ſibi ipſis nocent,non bonis 1803
Mali ſunt multi:ſed boni pauci 1919
Malorum os claudit iniquitas 1922
Malorum omnium caput eſt ſuperbia 1974
Mali non percipiunt odorem virtutum,nec vitiorum fetorem 2005
Mali bonis nocere non poſſunt,niſi quãtum Deus permittat 2065
Malus omnis ignorat 2169
Mali bonis inſultant 2142
Malis mors eſt vtilis 2210
Mali nolunt videri 2241
Malorum oculi ad mundum reſpiciunt 2274
Mali derident iuſtos 2277
Quare permittit Deus bonos pati à malis 2288
malos,& bonos parit eccleſia 2302
Malorum latera ſunt mali 2307
Mali bonos perſequuntur 2313
Mali Deum accuſant 2313
Mali peccata ſua bonis imponunt 2314
Malis myſteria fidei non ſunt prædicanda 2411
Mali veram læticiam habere non poſſunt 2414
Malus differt ab iniquo 2451
Malus omnis alteri nocet 2451
Malos diſperdit Deus multipliciter 2497
Malus credit omnes alios eſſe malos 2549
Mali non faciunt populum Dei 2584
Mali iudicabuntur à bonis 2587
Vide bonus. Audire. Benedictio. Blaſphemare. cogitatio. Carbo. Cõſiliũ. Deſideriũ. dolor. Fenũ. hoſtis,humiliare Manaſſes. Pœna. Populus. Proſperitas. Calix. Sepulchrum.
Manaſſes ſignificat confeſſores 964
Manaſſes ſignificat malos 2182
Mandata & teſtimonia Dei quomodo differunt 1080
Mandata Dei ſine gratia implere nõ poſſumus 282
Mandata omnia cuſtodire oportet 2082
Mandata Dei dicuntur iudicia iuſtitiæ 2083
Mandatorum obſeruatio dicitur cuſtodia ſermonum Dei 2085
Mandata Dei,& iuſtificationes quomodo differũt 2091
Mandatis debetur exercitium: ſed meditatio iuſtificationibus 2091
Mandatorum dilectio conſiſtit in tribus 2120
Mandatum Dei quomodo dicitur latum 2169
Mandatorum cuſtodia qualis eſſe debet 2177
Mandata Dei quomodo cuſtodiuntur 2219
Mandata Dei diligere,plus eſt quàm facere 2212
Mandata facere aliud eſt,quàm diligere 2204
Mandatorum cuſtodiam tria impediunt 224
Mandata Dei,omnia ſunt æquitas 2245

Manda-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Manducare. qualiter eucharistia dignè manducatur 322
Manducare est addiscere,& eructare docere 322
Mane est hora apta orationi 42
Mane Christus resurrexit 426
Mane significat Christi resurrectionem 802.694
Mane significat vitam futuram 935.1566
Mane multa significat 2491
Manes dicuntur dii infernales 1779
Manifestatus fuit Christus mundo multipliciter 214
Manipulus significat bona opera,& gloriam 2293
Manna significat eucharistiam 1305.1306.1979
Manna quid sit,ostenditur 1.04
Mansuetudo quid 740.1461.2332
Mansuetè nos Deus punit 1562
Mansuetos nos Deus facit pœnis 1562
Mansuetus modo est Christus, qui in iudicio erit seuerus 1654
Mansuetudo Dauid ostenditur 2332
Mansueti exaltantur aliter,& aliter superbi 2584
Manus Dei dicitur eius potentia 125
Manus Dei multa facit 127
Manus Dei est Christus 167.1663.2246.2505
Manus significat opera 766
Manus elauantur,quando opera sunt bona 993
Manus Dei dicuntur Iudæi 1223
Manus Dei dicitur punitio 1403
Manus Dei quinque digitos habet,scilicet Christus 1520.2436
Manus Dei quomodo facit hominem 2146
Manus Dei est eius sapientia 2145
In manibus nostris quomodo consistit anima nostra 2182
Manus Dei quæ sunt 2182
Manus Dei quandoque dicitur ligata, quandoque non 2391
Manus expandimus multipliciter 2490
Manus apertio significat incarnationem Christi 2512
Vide Leuare. Bellum
Mane significat aduersa mundi 335
Mare significat infideles 756
Mare significat pœnitentiam 1015.1028
Mare dicitur superbia 1016
Mare significat infernum 1051
Mare dicitur Maria 1171
Mare significat gentes 1323.1509.1524
Mare qualiter diuisam viam populo dedit 1294
Maris aqua significat persecutiones 1293
Mare significat malos 1511
Mare rubrum dicitur,quia ripas habet rubras 1841
Mare significat baptismum 1843. 1844
Mare significat mundum 1883.2004.2008.2435
Maris pericula ostenduntur 1907
Mare miraculosè pacatur à Christo 1909
Mare significat baptismum,& pœnitentiam,&quomodo diuiditur 2192
Maria virgo dicitur sol 256
Maria non contraxit formaliter originale peccatum 428
Maria virgo concepit;quod multis suadetur exemplis 808
Maria dicitur terra 1046.1455
Mariæ corona ponitur 1046
Maria dicitur columba 1061
Mariæ virginitas ostenditur 1169
Maria dicitur mare 1171
Maria virgo conuertit gentes 1352
Maria dicitur ancilla 1472
Mariæ humilitas 1427
Maria dicitur virga 1531
Maria est aduocata peccatorum 1531
Mariæ nomen ab aliquibus fuit detur patum 1692
Maria dicitur medium domus 1701
Maria dicitur cœlum 1722
Maria dicitur luna 1773
Maria per arcam figuratur 2339
Maria aperuit Christo 2532
Maria magdalena,quare Christus dixit Magdalenæ noli me tangere 942
Magdalena habuit audaciam bonam 2469
Martyres à Deo querunt vindictam ipsorum sanguinis 192.1367
Martyres quibus comparantur,& quare 720
Martyres p Galaad significantur 964
Martyres occidebantur,& exaudiebantur 999
Martyres oratione Christi fortificabantur 1000
Martyres fuerunt apostoli 1077
Martyres significantur per orationes 1769
Martyr aliquis vult esse,qui non potest 2184
Martyrum sanguis fecundauit ecclesiam 2472
Martyres fortes significantur per ossa 2473
Mathatiæ constantia ostenditur 725
Matris vterus quid significat 2439
Matrimonii sacramentum tractatur 417
Matutinum dicitur tempus gratiæ 2221
Matutina custodia significat Christi resurrectionem 2324
Vide Mane.
Maxilla significat rerum temporalium abundantiã 477
¶ Mediator Dei,& hominum est Christus 1267
Vide Medium
Medici salutem corporis contra salutem animæ agunt 2247
Meditatio spectat ad linguam,& quomodo,ostenditur 551.597
Meditari propriè quid est 1269
Meditatio legis vitam æternam meretur 2150
Meditatio legis requirit viuere secundum legem 2150
Meditari debemus continuè in nobisipsis 2170
Medium multipliciter dicitur Christus 759.782
Medium terræ dicitur multipliciter 1224
Medium tenet virtus 1337
Medium in omnibus tenuit Christus 1701
Medium tenet iustitia multipliciter 1978
Vide Maria virgo
Medulla significat charitatem 1036
Mel de petra quid est 1405
Mel dicitur scriptura sacra 2176
Mel dicitur scientia moralis 2176
Melchisedech quomodo obtulit Abrahę panem, & vinum 1969
Melchisedech multipliciter fuit Christi figura 1972
Memoria Dei post mortem non proficit ad veniã 58
Memoria quomodo cadit in Deo 270
Memoriam suorum peccatorum habet beati 585
Memoria beneficiorum Dei nobis dat confidentiam 695
Memoriam Dei habere debemus 725.1230. 1749
Memoriam sui quærunt homines relinquere post mortem 798

Memoria iustorum in duobus consistit 1131
Memoratur Deus multipliciter 1234.1548
Memoriam beneficiorum multa impediunt 1316
Memorari Deum quid est 1324.1363
Memoria nominis Christiani 1372
Memoriam bonorum habet Deus non malorum 1991
Memoria malorum parum durat 1991
Memoriæ scripturam commendare debemus 2091
Memoratur Deus & obliuiscitur, & quomodo 2122
Memoria beneficiorum Dei est habenda 2166
Memoratur Deus nostri qui illius eramus obliti 2522
Membra ecclesiæ Christo capiti sunt vnita 436
Membra corporis Deus non habet 1616
Membra omnia sua officia ad inuicem communicant 2327
Mendacia Iudæorum contra Christum 1025
Mendax quomodo est omnis homo & propter q̃ non 2039
Mendacium pro vita seruanda dicere non licet 2
Mendacia semper cum labore dicuntur: sed non veritas 2460
Mentiri aliud est & aliud dicere falsum 44
Mendicare an liceat iustis 591
Mendicare an liceat prædicantibus 1768
Mendicus fuit Christus & inops 1952
Mens nostra dicitur vterus 930.1971
Mentẽ hominis solus Deus potest immutare 1029
Mens dicitur facies interior 1036
Mentis excessum habuit Paulus 1076
Mens significatur per signum 1548
Mentis oculos aperit aduersitas 1873
Mentem nostram capit visio mulierum 2369
Mensa significat euchatistiam 330
Mensa Iudæorum illis fuit in laqueum 1115
Mensa dicitur scriptura sacra 1115
Mensa dicitur gloria cęlestis 2308
Mensam dicitur funiculus 1337
Mensura consolationis datur secundum mensuram doloris 1626
Mercatorum statera qualis debeat esse 986
Meridies significat Christi ascensionem 894
Merito maiori præmium maius debetur 73
Merito correspondet præmium 153.222.547
Meritum passionis Christi fuit in primo instanti incarnationis 278
Merito melius est prẽmium 357
Meritum gloriæ de condigno habere non possumus 1442
Meritorum nostrorum causa est electio Dei 1838
Meritorum tempus est in præsenti, sed in futuro præmiorum 1879
In merito non profecit Christus 1927
Meritum nullum præcessit vt Christus esset Deus 2957
Meritum,& peccãtum auget scientia 1985
Meretur quis & peccat sola voluntate 1986
Merita nostra Deo attribui debent non nobis 2010
Merita omnia per gratiam participantur 2136
Meritum requirit gratiam & voluntatem 2185
Meritum & demeritum stat interius 2164
Mereri possumus gloriam de congruo,non de cõdigno 2233
Merita non fuerunt causa nostræ electionis 2362
Meritis nostris non datur gloria sed gratia Dei 2496
Multiplex est messis 2317
Meum bonum, quod ago dicitur meum,& Dei 72
Meus & tuus significant relationem 979
Meus Deus quis dicere potest 1571
¶ Milites debent esse fideles 871
Mille significat vniuersitatem, & perfectionem 1797
Ministri Dei sunt dæmones 1331
Ministri Dei sunt Angeli 1752
Mirabilia Dei vsu viluerunt 191
mirabilia Dei scrutari nõ possunt 1182.2202.2283
mirabilia Dei & Christi memorari debemus 1268
mirabilia Dei dicuntur vestigium 1276
mirabilia Dei intelligere non possumus 1456. 1592
mirabilia facta in Christi incarnatione 1668
mirabilia Dei dicuntur prodigia 1794
mirabilia iudicia Dei 1904
Vide Iudicia Dei
mirabilis quis redditur propter multa 82.1668. 1904.2383
mirabilis nobis est Deus propter multa 82
miraculorum potestatem habuit Christus 191
miracula quare fiebant in primitiua ecclesia, & modo non 1059
miracula dicuntur corruscationes 1275
miracula significãtur per fulgur 1658.2504
miraculis Christi gentes illuminantur 2203
mirari quid est,& vnde oritur:& quomodo differ à laudare 2432
mirificauit Deus Christum 32
mirificatur in nobis Christi voluntas 175
mirificare est mira,& noua facere 191
missa quare incipitur in latere dextero altaris,mediatur in sinistro,& terminatur in dextero 126
missæ valor quomodo consideratur 400
missa quare diuersè terminatur:scilicet quandoq; per ite missa est, quandoque per Benedicamus domino &c. 1733
Vide Eucharistia.
miseria hominis quanta sit 612.965.1440.25.2038
miseria inclinat ad misericordiam 1958
Vide limus
miseratio differt à misericordia, & quomodo 664
miserator & misericors quomodo differunt 1471 1988
miseretur aliter Deus & aliter homo 103
misereri Dei est respicere ipsius 360
misereri volẽs alteri,primo sibi debet misereri 1977
misereri de lege quid sit 2105
misericordia quomodo cadit in Deo:ostẽditur 55
misericordia Dei in multis apparet in nobis 55
misericordia dicitur oculus Dei 137
misericordia differt à bonitate 351
misericordia & veritas sunt in omni opere Dei 354.663
misericordia Dei post peccatum cogitanda: sed iustitia ante 369
misericordia Dei est vniuersalis 434
misericordia in nobis debet sequi iustitiam 483
misericordia & iustitia sunt duo oculi Dei 497
misericordia differt à miseratione 664
misericordia Dei nobis confidentiã præstat 704
misericordia Dei quanta sit erga nos 782
misericordia Dei est multiplex 833.834
misericordiã Dei Danid merito postulabat 834

Misericordia Dei est magna:sed misericordia hominum parua 834
Misericordia dimittit peccata:sed iustitia punit 847
Misericordia dicitur Christus 926
Misericordia Dei,& non merito Christus fuit incarnatus,947
Misericordia non erit in patria 976
Misericordia,& iustitia Christo Iudici appropriatur 988
Misericordiæ opus fuit passio Christi 1105
Misericordia & iustitia sunt virtutes regiæ 1108
Misericordia Dei dicitur potentia 1158
Misericordia & iustitia dicuntur magnalia Dei 1150
Misericordia Dei quandoque vincit iram eius:quandoque econtrario 1263
Misericordia Dei preuenit nos 1363
Misericordia & salutare nostrum dicitur Christus 1450
Misericordia bellat cum iustitia 1454
Misericordia Dei duplex 1500
Misericordia est in prosperis, iustitia in aduersis 1501.1558
misericordia fuit in Christo 1523.1547
Misericordia replentur beati 1566
Misericordia Dei nos adiuuat 1625
Misericordia & iustitia nos preseruant à peccatis 1643
misericordia Dei est in omni loco 1739
Misericordiam & gratiã Dei timor acquirit 1747
Misericordiam cum iustitia prælatus debet habere 1856
Misericordia Dei erga Iudæos 1977
Misericordia Dei multiplex in nobis 1923.2229
Misericordia Dei dicitur Christus 1925.2115
Misericordia Dei i Xpo ad multa nobis valet 1658
Ad misericodiam inclinat miseria 1955
Misericordiæ opera corporalia & spiritualia 1989
Misericordia sua Deus bona tribuit nobis 2011
Misericordia exhibita est gentibus sed veritas Iudeis 2046
misericordia maximè spectat ad clericos 2050
misericordia duplex scilicet quædam iusta,& quædam iniusta 2131
misericordia est fructus incarnationis & passionis Christi 2138
misericordia Dei plena est terra 2137
misericardia est magna 2149
misericordia,& miseratio quomodo differunt 2150
misericordiam Dei petere debemus,non iustitiam 2197
misericordia & iudicium sunt simul in punitione peccatorum 2222
misericordia Dei semper est cum iustitia,& econtra 2224
misericordiæ opera dicuntur pax 2269
misericordiæ opus fuit resurrectio Christi 2325
misericordiæ Dei commendatio 2350
misericordia quomodo est in beatis,vbi vnulla est miseria 2380
misericordia veritas Dei 2421
misericordia peccata dimittit 2500
misericordiæ fons est Christus 2500
misericordia Dei est in damnatis:& quomodo 2524
Misericors Deus irascitur prouocatus 1365
misericors & miserator quomodo differunt 1988
misericors est Deus multipliciter 2033
misericors & terribilis est Deus minatur & exhortatur 2521
mitis & suauis est dominus 1461
mixtum vinũ,& merum in calice domini quid est 1342
¶Moab significat malos 965 Mo
Moab significat falsos Christianos 1419
Moyses fuit exemplum masuetudinis 1249
Moyses significat baptismum 1277
Moyses fuit sacerdos 1683
Moyses qualiter fuit summus prophetarum 1683
Moyses quare fuit ineloquens 1814
Moyses significat scientiam 1824
Moyses erat principalis:sed Aaron minister 1814
Moysi & Deo Iudei fuerunt infideles 1889
Moyses & Aaron Deo non crediderunt 1865.1866
Moyses quomodo mortem euasit 1292
Mons significat cœlestem patriam 167
Mons significat superbos 208
Mons dicitur Christus 336
mons significat iustos & gloriam æternam 537
mons in singulari significat Christum sed in plurali apostolos 756.775
mons Sion significat iudeos 784
mons Sion commendatur ex multis 810
montes dicuntur prædicatores 1016.1179.1239 2005
mons significat multa 1062
montes dicuntur angeli & prælati 1166.1552.2287
montes deserti quid significant 1241
mons Sion significat ecclesiam 1336.1351
mons Sion qualiter eleuatus est super alios montes 1474
mons Thabor,& Hermon 1512
mons significat peccatores 1659
montibus altiores sunt aquæ 1760
montes exultauerunt iter dantes populo Israel 2005
montes dicuntur sancti 2256
montes significant mundi diuites & potentes 2555
montes quidam mirabiliter sunt alti 2575
morale bonum quid sit 1014
Vide mel
mores patrum vt in pluribus filij sequũtur 2417
mores parentum filiis non proficiunt 1286
mors corporalis dicitur dormitio 25.682.1485
mortis portæ sunt peccata 104
mors significatur per Saul 201
mortis laqueus est originale peccatum 205
mortem quomodo timuit Christus 292
mortis vmbra dicitur miseria præsentis vitæ 328
mors corporalis non est timenda 39.1069.2051
mors est triplex,scilicet mala,peior,pessima 520
mortis vniuscuiusque tempus est determinatum 637
mortem vsse vicinam credunt boni,sed non mali 638
mortes suorum celebrant Thraciani plangunt ortum 671
mors corporalis dicitur vmbra 707.1486
mori malinon credunt 796
mors significat diabolum 801
mortis consideratio est vtilis 891
mortem non timebant martyres 999
mors non fuisset,si non fuisset peccatum 1012
mors dicitur seruitus 1024
mors dicitur occasus 1051
mors est multiplex 1187

mors&

Mors,& vita nostra à Deo est ordinata 1229
Mortis diffinitio 1321
Mortis vmbra significat multa 1486
Mors crucis erat turpissima 1490
Mors peccati est multiplex 1491
Mors omnibus est communis 1546
Mortem quilibet naturaliter fugit 1557
Mors dicitur vita præsens,quæ est quoddam mori 1585,1890
Moriendo Christus plures conuertit,quam viues 1606
Mors Christi fuit causa vnitatis ecclesiæ 925
Mortis causa fuit superbia 1746
Moritur quis malè benè viuens, & econtrario 1760
Mors Christi per occasum significatur 1773
Mors Christi multiplicauit fideles,& virtutes 1812
Mors dicitur occidens 1883
Mors dicitur torrens 1975
Moritur quis mundo,cui non moritur mundus: & econtrario 207
Mors est multiplex 2027.2114.2445
Mortis dolores sunt peccata 2031
Mors dicitur infidelitas 2036
Mortis,& vitæ duplex est porta 2066
Moritur mundo,viuens Deo,& econtrario 2114
Mors est vtilis malis 2210
Mortis & vitæ duplex zelus 2212
Mortis porta est diabolus 2304
Mortem inducunt prospera,& aduersa vitam 2426
Moritur fame diues auarus 2512
Mortis diem ignoramus ex misericordia Dei 2523
Mortalis factus est homo per peccatum 1707
Morticinum quid sit 1357
Mortificantur quotidie iusti,& quomodo 730
Mortificatio carnis per tympanum significatur 2563
Mortuus verè fuit Christus 1069
Mortuus fuit Christus voluntate non necessitate 1484
Mortuos tres Christus suscitauit 1491
Mortuorum officiũ quare secundis vesperis caret 1601
Mortui an cognoscant,quæ hic aguntur 1746.1654
Mortui sunt in deserto omnes, qui exierunt de Ægypto numerati 1859
Mortui aliqui peccant, aliqui viui, & quomodo 2279
Mortuus seculi differt à mortuo seculo 2488
Vide mors.
Motus est multiplex 839
Mu ¶Mulier accipitur quãdoque pro mollicie,quandoque pro sexu 1655.748
Mulier an æqualiter sit Dei imago,sicut vir 640
Mulier an possit docere 846
Mulierum visio non est pecccatum 1789
Mulieres dicuntur cutis Christi,& pellis 1708
Mulieres multos deceperunt 2186
Mulierum visio mentem capit 2869
Mulus significat luxuriam 476
Multiloquium peccato non caret 2462
Vide loqui
Multi sunt vocati:sed pauci electi 895
Multitudo tria in se debet habere 1273
Multitudo,vel multiplicatio multiplex est 2422
Mundiciam à se nullus habet 1891
Mũdicia dicitur iustitia & mũditia iniustitia 2236
Mundatur cor multipliciter 843
Mundi potentia dicitur altitudo diei 904
Mundi ætates ponuntur 944
Mundus,diabolus,& caro sunt nostri hostes 683
Mundi sapientia decipit 987
Mundi principes dicitur diabolus 1048
Mundi consolatio est vana 1260
Mundi lætitia non est vera 1666
Mundus in fine innouabitur,& qualiter 1729
Mundus dicitur mare,quod Christus congregauit in vnum 1883
Mundus se subdidit Christo 2006
Mundus,& caro ad modum meretri.nos accipiunt 2100
Mundo sunt intenti oculi malorum 2274
Mundus dicitur quædam ciuitas 2446
Mundus signatur per equum 2557
Munera quomodo accipere licet 172
Munera magorum notantur 173
Munitus qualiter quis dicitur 1140
Munus est multiplex 376.748
Munus datum cum corde dantis pensari debet 1737
Murmuratio aliquando est bona 954
Murmurans in aduersis accusat Deum 1611
Murmuratio quid sit,& quam multiplex 1858
Murus est obstaculum peccatorum 229
Murus significat prælatos 885
Quoddam genus muscarũ dicitur cynomyia 1327
Musca canina dicitur cynomyia 1819
Muscipula diaboli fuit crux Christi 533
Mutus,& surdus fuit Adam 621
Mutus factus fuit Pharao,volens occidere Moysen 1292
Mutuo multa accipimus à Deo 587
Mutatur peccator,& qualiter 587

Na NArrauit Christus nobis patrem 314
NArrre debemus laudes Christi 1281
Natiuitates suorum plorant Thraciani,& in morte exultant 671
Natiuitas spiritualis fit per baptismum 752
Natiuitas Christi fuit tempore pacis 762.763
Natiuitas Christi idola deposuit 766
Natiuitas Christi per chalcedonium figuratur 800
Natiuitas spiritualis figuratur per oriens 1372
Natus Christus statim notificatus fuit omnibus 1679
Natiuitas Christi ostenditur 1989
Vide Ira.
Natura. angelus est nomen non naturæ, sed officij 1758
Natura Deus est lux inaccessibilis,& nõ per gratiã 2088
Natura humana ad malum est prona 2174
Natura peccatoris odio non debet haberi, sed vitium 2186
Naturalibus rationibus non innititur fides 1785
Nauis significat ecclesiam 1780
Vide lignum
Ne ¶Nebula significat peccatum 2563
Necessitas significat aduersitates temporales 361
Necessitate non est passus Christus, sed voluntate 1483
Necessitare nos operamur:sed Deus liberè 234
Necessitatem nobis non imponunt astra, vel fatum 2469
Negat quis Deum multipliciter 117.157.458.862.863

Negare

Universidad de Deusto
Biblioteca

863
Negare Deum quid sit 862
Negatur Deus verbo,& facto 863
Negat Deum quilibet ingratus 915
Negatio quandoque infert affirmationem 1951
Negantes Christum aliqui sunt reparati 2117
Negligentiam securitas parit 1135
Negligere nullus debet famam suam 1938
Negligentia maximè in prælato reprehenditur 2085
Negotium in tenebris dicitur auaritia 1675
Neomeniæ festum quid sit 1393
Nequitia significat omne peccatum 1191
Nescire Dei quomodo intelligitur 584
Nescire quandoque idem est quod facere 2101
Ni ¶ Nidus significat fidem 1433
Nihil dicitur esse peccatum 808.970
Nihil dicitur multipliciter 908.1403
Nihil significat humiles 946
Nihil dicitur diabolus 970
Nimis accipitur dupliciter 1607.1645.3080
Nimis quid sit,& quid parum 2080
Nimis custodire debemus mandata Dei 2080
Nix significat malos 1329
Nix quomodo generatur 2563
Nix alba, & frigida significat peccatores & iustos 1563
No ¶ Nobiscum est Christus in terra, & nos cum ipso sumus in cœlo 2273
Nocere Deo non possumus,nec proficere 174
Nocet quilibet peccans primo sibi,quam alteri 197
Nocere alteri, est vitium contra naturam 604
Nocere bonis mali non possunt 997
Nocent mali sibiipsis,non bonis 1803
Nocet multiplicirer adulatio,& laus 1985
Nocere bonis mali non possunt:nisi quantum Deus permittit 2065
Nocent detractores sibi,non aliis 2207
Nocet alteri omnis malus 2451
Nomen quandoque accipitur pro fama 82
Nomen peccatoris perdunt pœnitentes 95
Nomen Dei est dominus 100
Nomen Iesus est magnæ vtilitatis 655
Nominis Christiani memoria 1372
Nomen Christi quare nulli imponitur 1692
Nomen domini cognoscere,quid est 1583
Nomen populi perdiderunt Iudæi 1949
Nomen domini laudare quid est 1965 1695
Nominis Christi confessio debet esse publica,2042
In nomine domini venit Christus 2071
Nomen solis bonis conuenit 2550
Nomen in quo magnificamur,est Christus 272
Noscere Dei accipitur multipliciter 7
Vide cognoscere.notitia.
Nostra bona,quæ facimus, sunt nostra & sunt Dei. 72.222.548.905.2485
Noster quomodo dicitur Deus 755
Notitia Christi est multiplex 685
Nouacula significat persecutionem 854
Nouissima peccata dicuntur antiqua:sed pœnę dicuntur nouissima 2431
Nouum fecit dominus,quod mulier circundaret virum 657
Nouus homo dicitur iunior filius 1084
Vide canticum nouum
Nox significat aduersitatem 2.690.1587.2128.3237.2438
Nox significat patres antiqui testamenti 253
Nox,& Dies dicitur vita præsens 1256
Noctis custodia quid dicitur 1555
Noctis partes diuersæ ostenduntur 2555
Nox significat vitam præsentem 1566
Nox dicitur lex antiqua,sed dies noua 1638
Nocte orandum est 2128.2135.2221
Nox,& dies minus important quam semper 2190
Vide dies.
¶Nubes in scripturta significant prędicatores 550. Nu
127.926.2365
Nubes dicuntur sancti 1084.1085
in Nubibus qualiter veniet Christus 1656
in Nubibus qualiter Deus sanctis loquebatur 1684
Nubes fuit ascensio Christi 1757
Nubes quomodo generantur 2365
Nubes dicitur confusio peccati 2365
Nubes significant scripturam figuras,& sacramenta 1554
Numerauit Dauid ex superbia populum 53
Numerus beatorum erit secundum numerum angelorum beatorum 967
Numero beatorum completo,fiet iudicium 1513
Numerus perfectus est sex,& quare 2319
Numerum faciunt solum boni,non mali 2413
Nunc significat æternitatem 1155
Nunc benedicere debemus Deum, id est, in vita præsenti 2255
Nuncij etiam dicuntur spiritus summi angelici 1758
Nunquid multiplex tenetur 1301
Nutrit Deus bonos 498 Ny
¶Nycticorax dicitur Christus 1709
Nycticorax dicitur pœnitens 1709
Nycticorax dicitur prædicator 1709 Ob
Obdormire quid est,ostenditur 2259
Obedientiæ exemplum fuit Abraham 1246.1394.1898
Obedientia dicitur auris 1458
Obedientia quantum bonum sit, ostenditur 1866
Obedire debent filij parentibus 2024
Obedientiam inducit pœna 5140
Obedit cœlum Deo, obseruans ordinem sibi datum 1562
Obedientiam superiori debet,qui eam ab inferiori exigit 2170
Obedientia præceptorum scientiam acquirit 2177
Obedire idem est,quod audire 1423
Oblatio nostra de nobis Deo fieri debet 1034
Oblatio differt à sacrificio,& holocausto 658
Obligatur quis ad impossibile 2203
Obligari ad impossibile, quomodo nullus potest 2427
Obligantur Deo Christiani præ aliis 2567
Obliuio pauperum non erit in fine 109
Obliuio quomodo cadit in Deo 339.1363.2122
Obliuio beneficiorum est summa ingratitudo 1291
Obliuio dicitur vmbra mortis 1489
Obliuio dicitur peccator 1493
Obliuio est multiplex 1091
Obmutescunt iusti per patientiam 634
Obsecratio quid sit propriè 771
Obsecratus est sol prælatorum,& luna secularium 2388
Obscurare quandoque idem est, quod occultare, vel abscondere 2438

Obseruare multipliciter accipitur 224.442
Obseruare proprie quid est 2280
Obstinatio per scutum significatur 763
Obstinatio iudæorum contra Christum ostenditur, 1002
Obstinatos significat aspis 1582
Obstinatum cor dicitur cor prauum 1667
Obstinatus semper est contra Deum 1951
Obstinatio superborum significatur per lac 2143
Obstinatio per infernũ significatur 2434
Obstinati significantur per crystalum 2564
Obstinati sunt damnati 2588
Obstruit peccatum intellectum 60
Obstructum erit in iudicio os peccatorum 998
Qui malis nõ obuiant dum potest consentire dicitur 1409
Obumbrat super nos Deus verbis sacræ scripturæ 2458
Oc ¶Occasus dicitur peccatum,mors & cælum 1051
Distantia occasus ab ortu significat culpam 1742
Occasus solis significat Christi mortem 1773
Occasum & ortum habet sol.i.Christus 1997
Vide occidens
Occidens,& oriens quid significant 1141
Occidens significat culpã:sed oriens gratiam 1847
Occidens significat mortẽ,sed oriens vitam 1883
Vide occasus
Occisio iudæorum ponitur 720.721
Occidit iniquitas nisi prius occidatur 1002
Occidit litera,sed non intellectus literę 1154.2108
Occidere cito debemus malos 1702
Occidentur in iudicio omnes mali 1702
Occidens litera dicitur lex 2108
Occidere alium quomodo sit licitum 2397
Occidit quis seipsum multipliciter 2443
Vide homicida
Occulta sunt nobis iudicia Dei 91
Occultum est Dei iudiciũ,dum hic bonis bona,& malis dantur mala plus quam econtrario 223
Occultè nos tentat diabolus,& aperte 244
Vide obscurum
Ocursus, solum dicitur inter æquales 942
Ocium est periculosum 2139
Ociosus nunquam est amor 2264
Ociosa verba sunt quę de mundo loquuntur 2245
Vide accedia
Octo numerus significat legem nouam 2250
Oculus Dei dicitur misericordia eius 137.513
Oculum mentis excæcat culpam quem aperit pæna 163
Oculus spiritualis est multiplex 446
Oculus significat prælatos 446
Oculus respiciens mouet aliũ ad respiciendũ 475
Oculus Dei duplex.s.misericordia & iustitia 497
Oculus duplex scilicet corporis & mentis 618
Oculus significat maiores 1116
Oculi significant dæmones,& sensus nostros 1261
Oculi sunt diligenter custodiendi 1261
Oculos mentis aduersa aperiunt 1428
Oculus dat signum amoris 1696
In oculis primo superbia demonstratur 1694
Oculus verius iudicat quam alius sensus,& turpius decipitur 2014
Oculi quomodo deficiunt & quomodo loquuntur 2155
Oculi quomodo deficiunt in Christum 2196
Oculos leuare debemus ad sanctos 2256
Oculus significat intentionem 2273
Oculus duplex,scilicet dexter & sinister quid significant 1273
Oculi malorum ad modum respiciunt 2274
Oculorum concupiscentiam significat Seon rex Amorrheorum 3369
Oculi Christi dicuntur discipuli 1092
Vide leuare
¶Odit Deus malos & qualiter 44 Od
Odire gratis quid sit 1093.2255
Oditur quandoque dilectio 2095
Odire mala debemus 2177
Odire aliquando simul possumus & diligere 2445
Vide odium
Odium est multiplex 363
Odium qualiter cadit in Deo 442
Odium aliud est gratum, aliud est iniquum 543
Odium & mala voluntas sunt causa omnis peccati 194
Odio qualiter quis potest habere Deum 1235
Odio debent haberi vitia,non natura 2106
Odium proximi qualiter sit licitum & qualiter non 2447
Odium perfectum quid sit 2448
Vide odire
Odorem virtutum non sentiunt mali 2015
Offerre nos Deo qualiter debemus 411
Offerre cor nostrum Deo Debemus 2208
Officia suã sibi adinuicem cõmunicant omnia mẽbra nostra 2298
Officium totũ beatorum est laudare Deum 2572
¶Ogog,& Magog quid significant 1678 Og
¶Olla significat tribulationem 965 Ol
Oleum significat gratiam spirituſsancti 331
Oleum dicitur sacra scriptura 652
Oleum calcem extinguit,quam accendit aqua 1159
Oleum multiplex significat gratiam spiritussancti 1170
Oleum significat peccatum 1954
Oleum dicitur spiritussanctus 1960
Oleum spirituale multiplex 2178
Oleum duplex scilicet iusti & peccatoris 2470
Oleum dicitur adulatio 2470
Oliua significat Christi incarnationem 655
Oliua significat iustos 860
Oliua reuerenter debet pertractari 860
¶Omne signum vniuersale tenetur multipliciter Om
91.255
Omnis accipitur dupliciter 1011
Omnis creatura & omnes fines terræ dicitur homo 1672
Omnia confitentur Deum esse 1978.2579
Omnia iudicia Dei quomodo quis potest narrare 208
Omnia significantur per semper 2118
Omnia possidet habens Deum 2130
Omnibus præsens est Deus 2224
Omnis creatura Deum laudat 2237.2579
Omnes fideles dicuntur vnus homo 2278
Omnia Deus præscit 2430
Omnia bona sunt à Deo & oĩa mala à nobis 2489
Omnis creatura gloriam Dei prædicat 2526
Omnia facit verbum 257
Omnia à Deo conseruantur in esse 2572
Vide mandata
Omnipotentia cum sit communis tribus personis diuinis quare patri appropriatur 782
¶Onager significat iudæos 1765 On
Onix lapis excitat 706

Universidad de Deusto
Biblioteca

Op ¶Operatus maximè fuit Deus in pricipio creãdo mundum 710
Operari significatur per intelligere 2168
Vide opus
Opera Dei sunt mirabilia 82
Opera sex dierum exponuntur spiritualiter 253
Opera exteriora non possunt bene cognosci nisi per interiora 749
Opera Dei scrutari non possunt 1199
Opus malorũ quandoque Deo placet 1540
Opera non iudicat Deus sed intentionem 1577
Opera nostra bona Deus operatur 1589
Opera Dei credi debent, non perscrutari 1590
Opera sunt testimonium credibile 1607
Opera nostra dicũtur esse filij nostri 1731. 1748
Operibus bonis iusti semper lætantur 1922
Opera Dei sunt confessio, & magnificentia 1978
Opera nostra sunt semina nostra 1987
Opera misericordię corporalia & spiritualia 1989
Opera quandoque dicuntur sermones 1990
Operib. nostris nõ saluamur sed per Christũ 2097
Ad opus scientia ordinatur 2090
Opera doctoris verbis correspondere debent 2117
Opera Dei mirabilia quo scrutari licet 2202
Opera misericordiæ dicuntur semina 2296
Opera bona significantur per manipulum 2298
Operibus bonis laudatur Deus 2353.2519
Vide operari
Operti Iudei sunt iniquitate & di malo 1189.1235
Oppressorum Clamor auditur à Deo 1893
In opprobrium boni sunt malis 722
Opprobrium Christi quale fuerit 1098
Opprobrium quid sit propriè 1538
Opprobrium est duplex, scilicet apud Deum & apud mundum 299. 2113
Or ¶Oratio est quidam clamor cordis 24.422.699
Oratio quędam est verbalis 39
Orationem tria exaudiri faciunt 40
Oratio differt à deprecatione & quo 52.185.647
Oratio iusta exauditur 24.294.516
Oratio duo requirit 100
Oratio nostra exemplo orationis Christi tria debet habere 174
Oratio debet habere charitatem 189
Orationes nostras præuenit Deus 190.1462
Oratio principalius cõsistit in corde quã in ore 206
Oratio ascendit vt fumus 209
Oratio facta timore pœnæ nõ exauditur 242
Orationem exaudiri facit humilitas 315.362.437 444.733.1247.1139
Orationes nostras angeli Deo præsentant 324
Oratio solum cęlestia petere debet 344
Oratio est desiderium mentis 390
Oratio debet esse generalis 400.504
Orationes sanctorum ad quid valẽt nobis 851.452
Oratio est pars satisfactionis 472
Oratio an sit magis satisfactoria quam ieiunium, & eleemosyna vel econtrario 474
Orationes ecclesię quare terminãtur p Christũ 1439
Orationis perseuerantia 1260
Orationis virtus 1482
Oratio aliter auditur & aliter exauditur 1703
Oratio fumigare facit superbos 1786
Oratio iustorum proficit malis 1856
Orationis clamor auditur à Deo 1584
Oratio clamat ad Deum 1899
Ad orationem inducuntur aduersa 1908
Oratio idem est quod oris ratio 1943
Oratio quomodo sit in peccatum 1943
Oratio omnis bona fit per Christum 1043
Orationis clamor nobis est necessarius 2218
Oratio pro inimicis est Deo gratissima 2223
Oratione ascendere facit bona vita orantis 2242
Orationis dignitas 2243
Oratio instans exauditur 2347
Orationes exaudit Deus antequam fiant 2465
Oratio quatuor debet habere 2466
Oratio debet esse hominibus secreta 2476
Oratio vt exaudiatur tres conditiones debet habere 2491
Oratio iustorum non semper exauditur 2531
Oratione solum Deum debemus quærere 2534
Orationem timor exaudiri facit, 3535
Vide Exaudire, Mane, Oratio Christi, Orare, Psal. Vox, Munditia, Deprecatio, Aduersitas, Confidentia.
Orationis Christi vtilitas 189
Oratio omnis Christi an fuerit exaudita 100.290. 1703.2531
Orauit Christus tripliciter tempore suæ passionis 268.509
Orauit Christus de die ad patrem 292
Orationis Christi efficacia 365
Orauit Christus multipliciter 399
Orauit Christus ad exemplum 400
Oratio Christi aliter fuit exaudita, quã nostra 465
Quòd Christus oret pro nobis, ostenditur 442
Oratio omnis Christi fuit exaudita 1105
Orauit solus Christus dignè pro nobis 525
Oratio Christi fuit magnæ humilitatis 1551
Orauit Christus pro prædestinatis 1929.1940
Orauit Christus pro ecclesia 2153
Vide oratio: orare.
Orare an debemus ostenditur 184
Orandi duplex est modus 870
Orando multa postulare debemus 893
Orare semper, quomodo debemus 460
Orandum est, quando tentamur à carne 1704
Orans qualiter non debet, peccat 1943
Orandum est in morte aduersitatis 2135.2221
Orandum est toto corde 2218
Orare quid debemus contra diabolum 2455
Vide oratio Christi
Orãdo an aliquid ĩ particulari debem⁹ petere 504
Orant sancti, sed non pro damnatis 513
Orbis terræ dicuntur apostoli 602
Orbis terrarum significat Adam 1654
Ordinationem Dei consilia nostra impedire non possunt 1806
Vide ordo
Ordines angelorum sunt nouem 1752
In plurib. ordinibus vnus spiritus angelicus ponitur 1752
Ordinibus angelorum collocãtur homines 2001
Ordo faciendi rem sciri debet 2102
Oreb, Zeb, Zabee, & Salmana 1423
Organum est nomen generale omnium instrumẽtorum musicorum 2593
Organum significat ecclesiam 2593
Oriens & occidens quid significãt 1241
Quare versus orientem adoramus 1636
Oriens significat vitam & occidens mortem 1883
Vide occidens. ortus
Origenis error de saluatione dãnatorũ ponit 108
Originale peccatum dicitur laqueus mortis 205
Originale peccatum est fomes aliorum 224
Originale peccatum causa fuit omnis culpæ, & pœnæ 394

Obscurita

Originale, peccatum non contraxit virgo Maria. 428.
Originale peccatum causa fuit cõcupiscentiæ. 1891
Oriones, scilicet constellatio quædam, significat martires 1756.
Orphanus dicitur, qui mundum spernit. 128.
Orphanus dicitur quilibet iustus. 1052.
ortus distantia, & occidentis significat cnlpã. 2742.
ortum, & occasum habuit sol. i. Christus. 1997.
ornatus est multiplex 2611.
¶ Ossa significant virtutem. 55. 458. 519. 532. 867.
ossa significant apostolos. 304.
ossa Christi crucifixi numerari poterant. 308.
ossa significant prælatos. 448.
ossa significant vitos fortes eccleśç. 701.
os dicitur Christus. 1708.
ossa significant animam. 1454.
ossa significant patientiam, & fortitudinem. 2441.
ossa dicuntur martyres fortes in fide. 6477.
os Antichristi plenum erit maledictione, & qualiter 119.
os dicitur meditari, & quomodo. 597.
os peccatorum in iudicio erit obstructum. 998.
os malorum claudit iniquitas. 1922.
oris veritas quid est. 2117.
oris dei lex dicitur euangelium. 2145.
os aperire, est desiderare. 2204.
os habet animam & corpus. 2204. 2292.
Vide, laudare.
ostium cordis quomodo Christo clauditur, & aperitur. 2477.
Ouis significat bonos subditos. 88. 1334.
ouis significat martyres. 720.
oues significant malos. 1369.
ouis Ioseph quid fuerit. 1371.
Pa. Pacificus quis dicatur, ostẽditur, 2270.
Pactum inter aliquos factum dicitur testamentum. 2231.
palmæ iusti comparantur. 1597.
palpebra significat diuina iudicia. 137.
Panis Christus est panis vitæ. 1769.
panem, & vinũ Melchisedec Abrahæ obtulit. 1968.
panis doloris dicitur passio, & humilitas. 2308.
panis angelorum quomodo factus est lac paruulorum. 2330.
papa an mortaliter peccans desinit esse papa. 2312.
Vide, potestas.
parabola quid sit ostenditur. 781. 1279.
paradisus terrestris significat deuotã conscientiam. 759.
paralytico quare sanior est aqua ad potandũ, quàm vinum. 645.
parcens Deus quandoque nõ parcit, & quandoque non parcens parcit. 1563.
parcit Deus peccato, & quomodo. 1176.
parentum mores filiis nõ proficiunt, nisi illos imitentur. 1289.
parentes suos filios corrigere debent 1349.
parentum mores filij communiter imitantur. 2417.
Vide, pater.
pars quandoque accipitur pro toto, & econtrario. 91. 1490.
partitur Deus gentes, quia aliquæ conuertuntur, aliquæ non. 963.
parturiens dolor pœnitentis quare assimilatur doloribus parturientis. 780.
paruulorum panis factus est panis angelorũ. 2330.
participatio meritorum facit gratia. 2136.
particeps omnium iustorum fuit Christus. 2136.
participes omnium iustorum fuit Christus. 2136.
pascit nos Deus, & nos pascimus Deum. 1637.
Vide, pastor.
pascua scriptura sacra dicitur. 325.
passer significat iustos. 1433.
passer multa significat. 1703. 110.
passer dicitur anima nostra. 2283.
passio sanctorum erat causa conuersionis infidelium. 2293.
passio dilectionem ostendit. 2297.
passio omnis pœnarum, quas patimur, est iusta. 2566.
passionis Christi grauitas ex circunstatiis apparet 21. 429.
passio Christi omnia sibi contraria dedit. 68.
passio Christi dicitur opus iustitiæ, & qualiter. 94.
passio Christi fuit opus Dei, & Iudæorum. 186. 403. 1119.
passio Christi fuit sacrificium. 270.
passio Christi dicitur desiderium. 289.
passio Christi fuit meritũ suæ glorificationis. 282.
passio Christi fuit esca diaboli. 296.
passio Christi dicitur effusio. 304.
passionis Christi vtilitas. 205. 2059. 1089.
passionis Christi memoriam facit eucharistia. 319.
passio Christi dicitur testamentum. 354.
passionis Christi tempore multi fidem perdiderũt. 731.
passio Christi fuit vniuersalis 812.
passionis Christi vtilitas per smaragdum significatur. 816. 824.
passio Christi vespere significatur. 894.
passionem timuit Christus vt homo. 915.
passus fuit Christus vt homo. 1005.
passionis Christi efficiacia. 1089
passio Christi debitum nostrum soluit. 1094.
passus est Christus volũtate, non necessitate. 1484.
passio Christi dedit sacramentis efficaciam. 1723.
passio Christi vniuit ecclesiam. 1725.
passionis Christi calix est via ad gloriam. 2041.
passio Christi dicitur mandatum. 2200.
passio Christi vmbram nobis facit. 2458.
passio Christi dicitur sacrificium vespertinum. 2266.
passionis Christi beneficium. 2584.
pastor, ideſt prælatus subditos pascere debet. 1354.
vide, prælatus.
pater pro peccato patris punitur filius. 199. 774. 1860. 1950.
patres habuit Christus. 752.
pater filium corrigere debet. 1531.
pater magis diligit filium quàm ab eo diligatur, & quare. 1744.
patres sunt doctores, & discipuli sunt filij. 2024.
patribus filij obedire debent. 2024.
pater à seruitute Dei filiũ reuocare nõ potest. 2587
Vide, parentes.
pater Deus significatur per dominum. 32.
pater, & filius producunt spiritum sanctum. 485.
pater noster qui es in cælis &c. 915.
pater Deus dicitur solus. 1168.
pater Deus quare nõ est incarnatus, sed filius. 1373
patrem habet Christus vt Deus, sed dominũ habet vt homo. 2428. 1525.
pater Deus proprie dicitur principium. 2971.
patientia in iniuriis est necessaria. 633. 257. 589.
patientia significatur per aurum. 751.
patientia Christi in eius passione ostẽditur. 97. 306.
patientia Dei erga peccatores est multa. 75. 1471.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Patientia in aduersis diabolum vincit.881.
patientia in aduersis Deum laudat.9023.
patientia Christi ostenditur.947.1281.
patientia dicitur fundamentum.1141.
patientia nostra dicitur Deus,& quomodo.1143.
patientiæ exemplum fuit Isaac. 1249.1394.1798.
patientia in aduersitate,sed humilitas in prosperitate requiritur.1833.
patientia facit hominem iumentum.1918,
patientiam in aduersis spes generat.2123.2189.
patientia est magna virtus.2138.
patientia in aduersis debet postulari.2149.
patientia Iob,& Ioseph ostenditur.2165.
patientia,& perseuerantia sunt à Deo.2163.
patientia significatur per ossa, quæ intus latent. 2441.
patiens omne requirit dispositionem, vt in ipsum agens possit agere.2010.
Pauci.multi sunt vocati,pauci vero electi.895.
Pauci sunt boni,& multi sunt mali: & econtrario. 1919.
Pauli conuersio.1076.
Pauli raptus fuit mentis excessus.1076.
Paulus à diabolo vexatus rogauit contra stimulum carnis.2006.
pauli quanta fuit humilitas ostenditur.2226.
Paulus obstinatus fuit crystallus.2586.
pauper dicitur humilis.99.128.2347.
pauperum non obliuiscetur Deus in iudicio. 109.
pauper,& inops quomodo differunt.145.580. 1176.1458.
pauper dicitur Christus.315.674.1122.
pauper,& egenus quomodo differunt.674.
pauper per ceruum significatur.588.1772.
pauper significat populum,& econtrario.1165.
pauper & pupillus dicitur Christus.1408.
pauperum lachrymæ rigant ieiunium.2296.
pauper securior est diuite.2347.
pauperes de bonis diuitum debent viuere.1771.
paupertas est multiplex.506.1167.
paupertas iustorum satiat eos.582.
paupertas omnia possidet.987.
paupertatis timor per leonem significatur.1582.
paupertas facit hominum mirabilem.1668.
Vide,pauper.
pauimentum dicitur corpus nostrum, & omnia temporalia.2100.
pax nostra dicitur Christus.513.
pax Christi quid sit,ostenditur.551.
pax peccatorum multiplex.1186.
pax est multiplex.1247.2270.
pax frangitur multipliciter à multis.1247.
pacem nobis attulit Christus.1451.
pax otiosa est periculosa.2159.
pacem peccator habere non potest.2206.
pax spiritualis.2238.
pacem odiunt hæretici.2255.
pax dicuntur opera misericordiæ.2269.
pax cum Deo generatur ex aduersis.2290.
pax continet omnia bona.2311.
pax vera hic haberi nõ potest, sed in gloria. 2561.
pax, & concordia faciunt canticum nouum.2581.
Pe. ¶Peccare contra aliquem, & peccare alicui, quomodo differunt.837.
peccant grauius Christiani aliis.887.
peccare Deo aliud est quã peccare in deum. 1297.
peccare est in potestate hominis.1313.
peccante multitudine,pauci puniuntur.1863.
peccare,vel bonum agere,deus nullũ cogit. 1953.
Peccatur, ac etiam meretur voluntate sine opere. 1986.
peccat qui bonum agit timore pœnæ.2108.2193.
peccant aliqui viui,& aliqui mortui.2279.
Vide,peccator.Peccatum.
peccator dicitur puluis.5.527.432.
peccator omnis occidit seipsum.45.
peccator dupliciter cadit.50.
Erga peccatores est multa patientia Dei.vide,Patientia.
peccator conuersus dicitur carbo.77.
peccatoris dolor quomodo conuertitur in caput eius.80.
peccator significatur per hominem.86.
peccatorem laudare,est magnũ periculum.114.
peccatorẽ statim punire, est op⁹ misericordiæ.115.
peccator omnis primo sibiipsi nocet.197.
peccator significatur per terram.208,809.
peccator omnis claudicat.246.
peccator laudat Deum in prosperis, non in aduersis.250.
peccatoris iustificatio est mirabilis.250.
peccator falsum deum colit.300.
peccator deum non laudat,sed iustus.480.
peccatores expectat deus.484.1265.
An pro peccatoribus sancti orent.515.
peccator lucet mundo,sed non deo exemplo lunæ.571.
peccator assimilatur leoni.574.
peccator cadit in laqueum,quem aliis parat. 581.
peccator quomodo mutatur.587.
peccator confessione,& charitate debet mundari. 609.
peccator mortem non vult considerare.638.
peccator qmodo ad nihilum deducatur.934.
peccator aduersis obstinatur:iustus econtra. 974.
peccator significatur per ceram.1049.
peccator dicitur limus.1090.
peccator dupliciter peccat.1190.
peccator per iuuenem significatur.1346.
peccatorum faciem sumere,quid est.1407.
peccatores significãtur per siluam.1426.
peccator dicitur tenebra.1493.
peccator dicitur oblitio.1493.
peccator quando cõuertitur, dicitur fugere.1522.
peccator ab omni creatura punitur.1552.
peccator per montem figuratur.1659.
peccatores statim puniri debẽt.1702.
peccatores occidentur in iudicio.1702.
peccatores vocat Deus multipliciter.1339.
pecatores respiciens deus ducit ad contritionem. 1786.
peccator per pœnitentiam deficit: quia perdit nomen peccatoris.1789.
peccatores deus vocat per decem plagas Aegyptiorum.8126.
peccator multipliciter.1835.
peccatorem solus deus soluere potest: & qualiter sacerdos.1835.
peccatores abominatur deus ad ipsorum vtilitatem.187.
peccatores iusti abominantur,& qualiter.1871.
peccatorum consilium quale est.1874.
peccatores respicit deus quãdoq; vt puniat, quandoque vt parcat.1875.
peccator absolute significat diabolum.1943.
peccator conteritur, & confringitur,& qualiter 1973.
peccator exit de Aegypto per pœnitẽtiam. 2022.

Peccator

Peccator nõ palpat,nõ ambulat,non clamat.2016.
Peccatores,& damnati idolis sunt similes.2017.
peccator dicitur filius hominum.2026.
peccator non ambulat in viis Dei.2079.
peccatores terrent iudicia Dei.2125.
peccatores significãtur per senes.2173.
peccator aliquis dicitur cæli: & aliquis peccator terræ.2192.
peccatores terræ quomodo interficiuntur.2192.
peccatorpeccat opere interiori,non exteriori.
peccator pacẽ,nec quietem habere potest.2206.
peccator est hostis omnium.2212.
peccatores non intrant domum gloriæ.2264.
peccatorum prosperitas est causa damnationis ipsorum.2288.
peccator desperatus contemnit.2319.
peccator est omnis homo.2321.
peccatoribus dat Deus signa diuersa, vt conuertantur.2367.
peccator omnis in hac vita est captiuus.2409.
peccatores cognoscit Deus, & non cognoscit, & qualiter.2429.
peccatores reuocat Deus per visum suum, & respectum.2442.
peccator contemnit,& quomodo.2492.
peccatores omnes recipit Deus.2530.
peccatorum via est multiplex.2545.
peccatores& iusti per niuem figurantur.2573.
Vide pecare,Peccatum.
Peccatum tribus modis committitur.1.
peccatum Iudæorum contra Christum aggrauatur ex multis.9.
peccatum an possit vitare existens in peccato.55.
peccatum obscurat intellectum.60.
pro peccato solus Christus potuit satisfacere.65.
peccatum absolute positũ significat superbiam.66.
peccatum omne est iniquitas.78.
peccatum est triplex.88.
peccata principalia sunt tria.139.
peccata omnia confundit Christi prædicatio. 147.
peccatum debet tolli à manu,& à corde.168.
peccatum dicitur noster inimicus.219.
peccatum qũo differt à delicto.264.950.1239.
peccatum ligat hominem,& cadere facit.276.
peccatum ex deliberatione commissum, est grauius.309.451.
peccatum,quod homo cognoscit,Deus parcit.355
peccata vitantur,considerata Dei iustitia.369.
peccata significantur per manus,372.
peccatũ,& iniquitas quomodo differũt.376.941.
peccatorũ omnium radix est ignorantia.405.
peccatum significatur per desertum.417.
peccatum dicitur lacus.423.
peccata nostra fuerunt causa mortis Christi. 426.
peccata quomodo dicuntur tecta.466.
peccatum est duplex,scilicet cõmissionis, & omissionis.470.
peccatũ omne habet ingnorantiã admixtam. 528.
peccatum est grauius, quod committitur ex malitia quàm ex tentatione.543.
peccatũ est duplex,s.infirmitatis, & industriæ 525.
peccatum inquiritur multipliciter.553.
peccati excusatio ipsum aggrauat.553.
peccatum dicitur cubile peccatoris.555.
peccatum dicitur vmbra.567.
peccatorum suorum an beati recordabuntur. 585.
pctũ impunitũ esse nõ potest.595.830.835.1836.
peccatũ dicitur venenũ,& qualiter purgatur. 626.
peccatum est imago diaboli.640.
peccatum significatur per capillos.
peccata sex per sex gentes significantur.711.
peccata multa mali absconduntur.729.
peccatum significatur per Saturnum.752.
peccato principis punitur populus.774.1914.
peccati cognitio est salutis principium.836.
peccatum aggrauatur ex habitis beneficiis.839.
peccatis gloriari,est summum malum 853.
peccato omnes erant obnoxij ante Christũ.864.
peccatum dicitur nihil.908.970.
peccatum fuit causa mortis.1012.
peccatum dicitur occasus.1051.
peccatum dicitur vinculum.1054.
peccata nostra dicuntur peccata Christi.1095.
peccatum addit Deus peccato,& qualiter.1120.
peccatum est pœna peccati,& causa.1120.
peccatum elongat nos à Deo.1029.
peccatis nos Deus repellit.1212.
peccati excusatio Deum accusat.1240.
peccatum significatur per cornu.1240.1245.
Peccatum terret hominem,quem innocentia confortat.1253.
peccata significantur per abyssum.1272.
peccati recidiuatio ipsum aggrauat.1297.
peccata punire differt Deus pp multa. 1302.1361
peccatum est facere bonum timore.1317.2185.
peccatum hominis remissibile fuit,& non dæmonis.1321.
peccatum diminuit caro.1321.
peccata tria rana significat.1327.
peccato pœna correspondet.1333.
peccata clericorum aliis multum nocent.1347.
peccatum illud grauius Deus punit, quod diutius tolerauit.1365.
peccatorum sunt duo genera:quia quędã suffossa, quædam incensa.1387.
peccata prælatorum sunt grauiora quàm subdito rum.1412.
peccatum remittitur multipliciter.1445.
peccata nostra,& pœnam tulit Christus.1445.
peccatum dicitur vmbra mortis.1486.
peccati mors est multiplex.1491.
peccatorum præteritorũ beati recordantur.1500.
peccatum fragilitate minuitur.1545.
peccatorum conuersionem Deus quærit.1553.
peccata illa aspicit Deus,quæ punit.1558.
peccatũ grande est, delectari de peccato commisso.1610.
peccata Deus dicitur non cognoscere, quę non punit.1614.
peccata aliqua figurantur per idola.1661.
peccati punitio est magnum beneficium.1686.
peccati seruitus.1688.
A peccatis nos præseruat iustitia, & misericordia Dei.1693.
peccata fugere facit etiam timor seruilis.7118
peccata nostra, & proximorum annunciare debemus.1724.
peccatum causat caro,& ipsum minuit.1734.
peccata punit Deus citra condignum.1741.
peccatum significatur per occidens.1743.
peccatum facit errare multipliciter.1741.
peccatum succedens consumit, quod præcedens relinquit.1823.
peccata dimittere,est potestatis infinitæ.1835.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Peccatum alterius quandoque quis in confessione dicere potest.1839.
Peccata nouem genuit diabolus: quæ diuersis maritauit.1861.
Peccata diuersa diuersis applicantur.1861.
peccata exquisita dicuntur adinuentiones.1862.
peccata subditorum imputantur prælatis.1892.
peccatum significatur per sanguinem.1869.
peccari sanguinem effundere debemus,& qualiter. 1869.
In peccatum quomodo fit oratio.1943.
peccatum auget scientia peccantis.1895.
peccatum non dicitur opus extrinsecum,sed voluntas.1926.
peccata dicuntur dolores mortis.2031.
peccatorum cognitio ipsorũ vincula rũpit. 2044.
peccatum generat lex sine gratia.2082.
peccatum aggrauatur scientia,& ignorantia.2089.
peccata sunt viæ hominum.2101.
peccatoribus qũo ponitur lex: & qũo iustis. 2108.
peccata occulta sunt in nobis q̃ ignoramus. 2113.
peccata proximorum plus dolere debemus quàm pœnas nostras.2126.
peccata dicuntur funes,& vincula.2134.2465.
peccata videntur dulcia,sed sunt amara.2138.
peccatum præcedit pœnam.2138.
peccatum vnum fugiens, in aliud quandoque cadit.2261.
peccator quis dicitur dupliciter.2228.
peccatũ proprie dicitur malũ, & non pœna. 2262.
peccata dicuntur aqua sine substantia.2281.
peccatum congelat animam.2295.
peccatorum viæ quæ sunt.2305.
peccata sua malis boni imponunt.2314.
peccatum generat caro.2321.
peccatum dicitur somnus.2335.
peceati confusio dicitur nubes.2365.
peccata dicuntur antiqua,sed pœnæ nouissima. 2431.
peccata dicuntur tenebra.2437.
peccatum dicitur circuitus.2460.
peccata dicuntur carbones. 2461.
peccato non caret multiloquium. 2462.
peccata dicuntur obscura.2488.
peccatum dicitur lacus.2491.
peccata dimittit misericordia.2500.
peccata nos à Deo faciunt alienos.2509.
peccatum dicitur nebula.2563.
peccati duriciem liquefacit Dei verbum.2665.
Vide Dauid.Originale peccatum.Pater.satisfactio.Exemplum.
pecora significant luxuriosos.88.
pecus fit homo per luxuriam 1824.
pellicano multa comparantur, scilicet Christus, pœnitentẽs,& prædicator.1709.
pellis mali iudicis sedi iudiciariæ fuit affixa. 742.
pellis Christi dicuntur mulieres 1708.
pellis more Deus extendit cælos, id est, apostolos. 1756.
Pennæ siue alæ iustorum quæ sunt.881.
pennę ventorum sunt præcepta charitatis.1757.
Vide,ala.
percipere auribus est perfecte capere.788.
percipere quid propriè significat.870.1462.
percussio est multiplex.1349.2368.
percussit Christus diabolũ cu omnibus vitijs.2389.
peregrini sumus in præsenti.1010.
peregrinus,aduena,& accola quomõ differũt.1801
peregrini sunt iusti in hoc mundo.2127.
peregrinario dicitur incolarus.2254.
peregrini sumus in vita præsenti,sed angeli sunt ciues cælestis gloriæ.2548.
perdere diabolus semper nos cogitat.2455.
perditur quis dupliciter.2498.
perfectior est homo idolo.2013.
perfectius est omne viuum non viuo.2014.
perfectius est omne animal simulachro.2016.
perfectio significatur per septem.2237.
perfectum odium quid sit ostenditur.2448.
perfecit Christus legem.1286.
pericula maris ostenduntur.1907.
periculis plenum est corpus nostrum.2160.
pereunt mali.1202.
pereunt cogitationes,& desideria malorum. 2540.
persecutio malorum significatur per dentes.27.
persequebãtur Iudęi Christũ multipliciter.49.160.
persecutio Antichristi erit magna.112.
persecutionibus ecclesia creuit.778.1606.1921.
persecutio significatur per nouaculam.854.
persecutio ecclesiæ ostenditur.1133.
persecutio duplex.1142.
persequuntur mali bonos.1148.
persecutionem significat aqua maris.1293.
persecutio gentilium significatur per fluctus.1605.
persecutiones ecclesiæ Deus terminat. 1763.1909.
persecutio per solem figuratur.1959.
persecutio,& aduersitas est signũ electorum.2159.
persecutio vtilis est.2159.
persecutio iniusta meretur,sed non iusta.2159.
persecutio vitiorum est multiplex.2230.
persecuti sunt Christiani ab infidelibus gratis.2234
persequitur diabolus aliquos gratis, & aliquos nõ. 2234.
persecutiones martyrũ fuerunt spolia ipsorũ.2235.
persecutio duplex:scilicet corporis,& animę.2484.
persequitur nos diabolus aduersitatibus.2487.
persequebatur diabolus Christum,& Iudas. 2487.
Vide,persecutor.
persecutores nostra sunt vitia.64.
persecutores ecclesiæ facti sũt illius defensores.96.
persecutores vincebantur patientia martyrũm.105.
persecutor est quilibet falsus Christianus.453.
persecutores bonorũ semp sũt mali.980.2313.
Vide,persecutio.Venator.
perseuerãtia in bonis est necessaria.844.1793.2324. 2458.2263.393.
perseuerantia à solo Deo est.2458.
perseuerare idem est quòd stare.2356.
personarũ acceptio nõ debet esse apud regẽtes.559.
perscrutari quid sit,ostenditur.2078.
pes significat affectiones nostras.378.1185.
pedes Christi fuerunt Apostoli.445.
pes superbiæ dicitur superba voluntas. 563.
pes dexter amoris est præmittendus.652.
pedes significant apostolos.768.
pedes Christi sũt,pmissiones,& increpationes.911.
pedes Christi sunt prædicatores.1072.2469.
pedes suos non prohibuit Christus à malo. 2174.
pedes sunt duplices.2174.
pes significat voluntatem.2258.
pedum Christi locus multiplex.2338.
pedes significant perseuerantiam.2338.
petere nõ debet ab alio,qui eius voluntati contradicit.187.
petere in nomine saluatoris quid est.569.
petere à deo confidenter bona debemus.2092.
petens omnis accipit.2119.
petra est nomen loci,in quo Dauid fuit saluatus.29.

petra dicitur Christus.389.652.972.
de petra fluxit aqua.1295.1296.
petram Christus conuertit in aquam.2009.
petrus omnia bona sua deo attribuebat.587.
petrus primo fuit timidus,sed postea fortis. 2008. 1141.1437.
¶ Pharaonis somnium ponitur.1808.
pharao significat diabolum.2394.
pharisæus superbus multa perdidit bona propter superbiam.1096.
pherezæus significat superbiam.1337.
philistæi significant gulosos.1419.
phœnix auis est castitatis exemplum.2218.
¶ Pietas donum significat opus tertiæ diei.253.
pietas Dei magna est,qua nos expectat.910.
pietas maxime conuenit principibus.1052.
pietas est magna virtus.2217.
Vide Abraham.
pilatus indutus tunica Christi Cęsarẽ placauit.609.
pingues dicuntur superbi.1312.
piscatores ceperunt reges mundi ad fidem conuertentes.2588.
piscis significat auatos.89.
piscis significat lachrymas pœnitentis.253.
piscis significat deditos temporalibus.1391.
piscis significat spem,& pœnitentes.1817.
¶ placere.an sit licitũ velle placere hominibus.867.
placent Deo multa.1125.
placent Deo quandoque opera malorum.1540.
plaga dicuntur aduersa.644.
plagæ Christi dicuntur fouea.1620.
plagæ Ægypti ponuntur.1816.& infra.
plagis Agyptiorũm mysticis Deus vocat peccatores.1826.
planeta quilibet suo mense regit conceptum. 752.
plaudere quid sit manibus.766.
plebis adiutor est Deus.409.
plebs quid sit propriè ostenditur.1452.
plebs dei dicebantur Iudæi.1634.
plenitudo dicitur ipsa gratia.334.
plenitudo temporis multipliciter intelligitur. 800.
ploranda est culpa,non pœna.2209.
pluuia significat gratiam,& doctrinam.1057.
pluuia in vellus significat Christi incarnationem. 1169.
pluuia fecundat terram, sed grando ipsam facit sterilem.5330.
pluuia tempore Hæliæ cessauit per tres annos cum dimidio.1913.
pœna æterna multipliciter nominatur.139.
pœna aperit oculos mẽtis,quos claudit culpa. 163.
pœna inferni per clibanum figuratur.285.
pœna maior est damni,quam sensus.287.
pœnæ significantur per necessitatem.361.
pœna temporalis timeri non debet.381.
pœna est causa exaltationis.397.
pœnis damnatorum gaudent beati.404.522.
pœnam minuit consideratio præmij. 478.
pœna inferni quanta,& qualis sit.520.
pœna vitæ præsentis est multiplex.612.
pæna æterna significatur p aduersa præsentia. 961.
pæna malorum est multiplex.997.
pœna sine culpa leuior est,quam cũ culpa.1098.
pœnæ nostræ dicuntur esse Christi.1234.
pœna correspondet peccato.1333.
pœnam nostram Christus portauit.1445.1571.
pœnæ locus est duplex.1486.
pœna temporalis transit,& purgat.1407.
pœnæ ęternæ timor proficit.1497.
pœnis nos facit Deus mansuetos.1562.
pœna auget gloriam.1567.
pœnæ timor,& amor gloriæ à peccatis præseruant. 1668.
pœnis exultant fideles.2007.
pœna qñq; nos inuenit:qñque econtratio.2031.
pœnæ ad gloriam nos adducunt.2033.
pœna inducit obedientiam.2140.
pœna omnis à Deo est iusta.2148.
pœnæ timore dimittens peccatum,peccat.2193.
pœnæ timor quandoque inducit ad bonum. 2195.
pœna non est ploranda,sed culpa.2209.
pœna temporali redimitur æterna. 2211.
pœna malorũ cõtinet iustitiã,& misericordiã.2222.
pœnis ecclesia creuit.2248.
pœnæ timor animam liberat.2283.
pari pœna agẽtes,& cõsentiẽtes puniũtur.2290.
pœna malorum ex pœnis bonorum consideratur. 2372.2566.
pœnam peccato debitam significat altitudo cæli à terra.1742.
pœna duplex.1965.
pœnæ sunt iustis ad probationem, sed malis ad dãnationem.2462.
pœnæ dicũt nouissima,sed peccata antiqua. 2341.
pœnas omnes, quas patimur,iuste patimur. 2566.
Vide,Aduersitas.Punitio.
pœnitentia valet vsque ad vltimum articulum vitæ.285.
pœnitentia dicitur atrium.412.
pœnitentiæ sacramentum pertractatur.415.
pœnitentia requirit quatuor.466.
pœnitentia per citharam significatur.481.
pœnitentia facit orationem exaudiri.624.
pœnitentiæ tres partes in tribus mãsionibus templi figurantur.751.
pœnitentia dicitur quædam commotio.760.
pœnitentiæ dolor assimilatur parturienti.780.
pœnitentia sanguine Christi fouetur.841.
pœnitentia statim veniam acquirit.910.959.
pœnitentia dicitur dotatio.960.
pœnitentia dicitur conturbatio.1007.
pœnitentia dicitur mare. 1015. 1028.1171.2392.
pœnitentiæ aduersitas proficit.1030
pœnitentia dicitur commutatio.1089.1549.
pœnitentiæ cibus sunt lachrimę.1376.
pœnitentia dicitur cithara.1392.
pœnitentia dicitur iustitia.1457.
pœnitentia dicitur ambulare.1457.
pœnitentia per cinerem significatur.1712.
pœnitentiæ cantus qualis esse debet.1787.
pœnitentia,peccator desinit esse peccator.1789.
per pœnitentiã peccator exit de Ægypto.2002.
pœnitentię duplex dolor esse debet.2032.
per pœnitentiam post peccatũ quis fortior resurgit.2061.
pœnitentiæ multiplex est consolatio.2210
pœnitentia præfertur innocentiæ.2242.
pœnitentia debet esse cum spe veniæ.2319.
pœnitentia dicitur tribulatio.2426.
pœnitentia finalis dicitur sacrificium vespertinum. 2466.
Vide pœnitens.
pœnitens duas gratias recepit à Deo.475.
pœnitens quomodo dicitur Deus. 55.684.1876. 1972.2342.
pœnitens significatur per capram. 836.

Universidad de Deusto
Biblioteca

pœnitens per turturem significatur.1433.
pœnitens laudat deum.1636.
pœnitentes significat aquila.1736.
pœnitens per piscem significatur 1817.
pœnitenti est necessaria peccati cognitio.2244.
pœnitens tribulatur dupliciter.2240.
pœnitentes sedent,& surgunt.2428.
pœnitent damnati,sed inutiliter.1994.
Vide Pœnitentia.
Pollutio in dormitione prouenies quandoque est peccatum quandoque non.615.
populus quis sit,& quid proprie dicatur. 816.
populi nomen Iudæi perdiderunt.1949.
populus significatur per aquam.1089.2280.1272.
populum significat pauper.1165.
populus large loquendo,etiam consistit ex malis. 1802.
populus,plebs, vulgus,& tribus quomodo differunt.1802.
populus quandoque punitur pro peccato principis.1914.774.
populus multiplex laudat Deum:in quo Deus laudatur.2046.
populus Dei sunt boni,& non mali.2584.
portio,& pars iustorum est Deus.2130.
porta significat virtutes & vitia.104.
portæ templi quomodo a seipsis fuerunt clausæ,& apertę.334.2332.
portarum templi apertio ostendit peccata Dauid fuisse remissa.424.
In portis ciuitatis antiquitus sedebant iudices. 1103.
portæ Sion dicuntur sacramenta.1474.
porta ærea dicitur dæmon, & audax contradictio. 1896.
portæ cæli sunt multiplices.2066.
porta est duplex scilicet mortis,& vitę.2066.
porta vitæ est Christus sed diabolus.porta mortis. 2304.
porta dicitur dies iudicij.2304.
portę ecclesię sunt sacramenta.2560.
portare,& gerere differunt,& quomodo.223.
Possidet nos Deus,& possidetur à nobis .491.2362. 2541.1213.
postulatio est de malis remouendis.2243.
Quid proprie sit postulatio.771.
potatio est multiplex.960.
potentatus quid sit,ostenditur .274.
potestas,& potentia Antichristi magna erit.129.
potestas signicatur per cornu.203
potestatem,& decorem dedit Deus Christo.428.
potestatis plenitudinē,quomodo habet papa. 469.
potestas nulla est sine Deo.488.
potestas maior maiori timori subditur.581.
potestas per gladium significatur.715.1541.
potestatē Christi ostendit misericordia eius. 739.
potestas temporalis non habet confidentiam.723.
potestas mundi dicitur altitudo diei.404.
potestas Christi apparet ī solutiõe peccatorū.1014.
potentia Dei dicitur misericordia.1158.
potestas Dei vitam nostram continet.1257.
potestas dæmonis quanta sit ostenditur.1335.
potestas Dei quanta sit.1465.2526.
potestas resurrectionis Christi.1472.
potestas Christi,& regnum dicitur cornu.1523.
potestas Christi superat omnem aliam potestatem. 1665.
potentia Dei significatur per manum. 1730.2260.
potestatem habent mali supra corpus, non supra animam.2459.
potestatem multam habebant Christi verba.2472.
potestatis Dei conditiones.1526.
potestas Christi triplex.2527.
potentes mundi,& diuites dicuntur montes.2555.
¶Præceptum Christi intelligitur humilitas.70.
præcepta Dei dicuntur via,sed consilia semita.347.
præceptorū,obseruatio est Deum benedicere. 502.
præcepta Dei custodire debemus.1339.
præceptum,& iudicium quomodo differunt.1394.
In præcepto quomodo fingitur labor.1627.
præceptorum tria sunt genera:scilicet moralia,iudicialia,& cerimonialia.1681.
præcepta,& testimonia quomodo differunt. 1685.
præceptorum obseruatio orationem facit exaudiri. 1585.
præcepta dei hic perfecte impleri nō possunt. 2161. 2219.
præceptorum obedientia acquiritur scientia.2177.
præcepta dicuntur domini testimonia.2184.
præcepta duo alæ charitatis dicuntur.2435.
præcepta Dei dicuntur vincula.2588.
præcingere quid est,& quid accingere.232.
præcipitare quid est, & quid præceps, ostenditur. 856.884.
præcogitare debemus agenda.2132.2133.
prædestinatio est duplex: scilicet secundum præsentem iustitiam,& secundum æternā præscientiam.769.857.
prædestinatio differt ab effectu suo. 1013.
Prædestinatio Dei dicitur vterus.1144.
prædestinationis, & reprobationis mira sunt iudicia.1676.
prædestinatio duplex dicitur duplex benedictio.
Contra prædestinationem diuinam ponitur error Pelagij.2326.
Vide Prædestinatus.
prædestinati sunt membra Christi.228.
prædestinatus quomodo deleri potest.1121.
prædestinatos significat dextera Dei.1576.
prædistinati vt saluentur,Christus ascendit,& misit Spiritum sanctum.1828.
prædestinati finaliter non cadunt.2475.
Vide Prędestinatio.
Prædicatio significatur per sonum.97.
prædicatio Christi omnia vitia confundit.147.
prædicatio apostolorum totum orbē repleuit. 213.
prædicatio dicitur sagitta 215.1006.1274.
prædicatio dicitur tonitruum.1761.
prędicatione apostolorum saturata fuit terra.1767.
prædicatio non proficit sine gratia.1783.
prædicatio fidei ex Sion processit.1970.
prædicatio fidei dicitur virga virtutis.1970.
prædicatio per tubam significatur.2592.
Vide Prędicator.
prædicatorem fore credibilem,faciunt multa.252.
prædicator significatur per cælum.252.1404.1660.
prædicator primo debet addiscere, quàm docere. 373.
prædicator per sagittam,figaratur.610.
prædicator quandoque à prædicatione cessare debet.634.
prędicator significatur per ceruum.688.
prædicator plus operibus docere debet,quam verbis.776.
prædicator existens in peccato,an prędicare possit. 825.
prædicatores dicuntur nubes.926.2365.

Prædicatores significantur per Galaad.964.
Prædicatores significantur per montes.1016.1179. 1249.2005.2287.
prędicatores quare modo nō faciūt miracula.1059.
prædicatores dicuntur canes.1072.
prædicatores sunt pedes Christi.1072.2469.
prædicator dicitur tonitruum.1155.
prædicatores dicuntur colles.1166.
prædicatores dicuntur fluuius,& torrens.1227.
prædicatores primi idiotæ fuerunt.1273.
prædicator cor docere non potest.1274.
prædicatores sunt ecclesiæ fundamenta.1474.
prædicator fortius debet arguere peccatores maiores.1643.
prædicator facere debet,quæ docet.1643.
prædicator assimilatur pellicano.1710.
prædicatorum tria sunt genera.1710.
prædicatores facit Deus spirituales & ignitos.
prædicatoribus danda sunt necessaria,etiam nō pentibus.1768.
prædicatoribus an liceat mendicare.1768.
prædicatores dicuntur terra.1769.
prædicator tacere debet,quando nō proficit.2086.
prædicatorum opera verbis conformari debent. 2088.2177.
prædicator docere nō potest aliū,quia solus Deus docet.2088.
prædicator perdit loquelam,qui non facit,quod dicit.2117.
prædicator gratiam dei inuocare debet.2137.
prædicator fabulis non debet vti.2138.2245.
prædicator scripturam sacram prædicare dēt.2247.
prædicator sine gratia proficere non potest. 2299.
prædicatores sunt excussores prophetarum. 2303.
prædicatores significantur per ventum.2366.
prędicatores bonis auditorum pasci debent.2555.
prædicatores dicuntur sol,& stellę.2570.
Vide prædicatio.Lucerna.
prælati quomodo deuorant subditos.193.
prælati dicuntur angeli ecclesię.446.
prælati significantur per ceruum.688.
prælati dicuntur arietes.1023.
prælati omnes dicuntur reges.1062.2120.
prælati dicuntur montes.1166.
prælati multa patiuntur à subditis.1215.
prælatos repellit Deus propter tria.1343.
ptælatus debet pascere subditos.1354.
prælatorum peccata sunt grauiora quam subditorum.1412.
prælatum doctor honore præcedere debet. 1681.
prælatio,& dominium processit ex vitio.1690.
prędato quandoque fugere licet.1707.2481.
prælati sunt custodes ecclesiæ.2300.
prælatorum conditiones.1809.
prælatus debet habere scientiam,& charitatē.1814.
prælatis imputantur peccata subditorum.1862.
prælatus negligens est repellendus.2085.
prælationi præualet humilitas.2180.
prælati,& prædicatores dicuntur lucerna.2349.
prælati significantur per Aaron.2377.
prælatorum sol obscuratus est.2388.
Vide princeps.
prælium spirituale est multiplex.384.
præliantes contra diabolum Christus adiuuat.983.
prælium quale est inter angelos.1751.
Vide Bellum.
præmium maius bonum est merito. 357.
præmij consideratio minuit pœnam.478.
præmium correspondet merito.547.
Præmium æternum dicitur iustitia.1748.
præmia æterna significātur per temporalia bona 1840.
præmiorum tempus est in futuro,sed nunc meritorum.1879.
præmium per se intendit lex, sed pœnam per accidens.1254.
præmiū æternum per manipulū significatur. 2398.
præmium nostrum dicitur laus dei.2380.
Vide Meritum.
præoccupare quid est.884.
præscientia qūo cadit in Deo, ostenditur. 55. 684.
præscientia Dei iam ordinauit omnia.1229.
præscit Deus omnia.2430.
præscire aliud est,& aliud præuidere.2430.
præscitus quilibet finaliter cadet.2475.
prætendere quid proprie significat.562.
præterito modo prophetæ prædicunt futura.2137.
præuaricatio quid sit.1696.
præuenit nos misericordia Dei.1363.
præuenitur à Deo oratio nostra.1463.
præuenire est multiplex.Dei,& hominis.1494.
præuidere aliud est,& aliud præscire.2430.
precium nostrum dicitur Christus.981.
primogenitus dicitur dupliciter scilicet affirmatiue & negatiue.134.
primogenitus dicitur Christus multipliciter.1526.
primogenita dicuntur fides,& peccatum 2366.
princeps significat oēs hæreticos,& infideles. 340.
princeps mundi dicitur diabolus.1048.
principes dicuntur angeli.2001.2256.
principibus fuit xps præsēratus,& martyres.2098.
principes,& amici Dei sūt angeli,& apostoli.2443.
principes dicūtur dæmones.2539.
Vide Punire
principium proprie dicitur Deus pater.1971.
principium est multiplex.1971.
principium verborum dei est fides.2233.
probatio contra hæreticos non valet nisi ex sensu literali.8.
probat nos deus per aduersa.368.
probat Deus suos multipliciter.1013.2428.
problema quid sit.1279.
procella significat superbiam.139.
prodigalitas minus vitiū est,quam sit auaritia.641.
prodigus filius significat gentiles.2429.
procidere quid est.1172.
prodigium quid sit.762.
prodigia dicuntur mirabilia Dei.1794.
profanere quid sit.1530.
proficere Deo non possumus,nec nocere. 174.
profundum dicitur infernus.1107.
profunditatem deus habet.2119.
profundum est multiplex.2319.
proiicit nos Deus,& qualiter.1264.
promissio dicitur Christus.910.
promissiones Christi dicuntur scapulæ eius. 1573.
promissiones Dei dicuntur testimonia.2225.
promissio apud Deum pro voto reputatur. 2333.
promissa omnia seruat Deus.2529.
promptuarium dicitur antiquum cellarium. 2522.
prope est Deus humilibus.1453.
prope fuit Christus Iudęis.1453.
prope est Deus omnibus,& præsens.2224.
prope quomodo dicitur deus, cum sit vbique 2534.
prophetia multipliciter reuelatur.in prologo.
prophetia est multiplex,& multipliciter reuelatur. 1804.

Universidad de Deusto
Biblioteca

prophetæ dicuntur nubes.212.
prophetarum lingua, & scriba est spiritus sanctus. 736.
prophetæ spiritu sancto loquuntur.861.
prophetæ defecerunt in Iudæis.1221.
prophetarum quis fuerit summus,moyses, an dauid.1683.
prophetis non semper adest spiritus prophetiæ. 1694.
propheræ excutiuntur per apostolos.2033.
prophetæ per Ephratam significantur.2337.
Vide Lapis.
propicius quid proprie dicatur.355.2322.
propiciatur nobis Deus.1012.
propiciatio dicitur Christus.1322.
propositũ bonum conatur diabolus impedire.347.
propositum malum mutare virtus est.2201.
prospera hic habẽt mali,sed boniaduersa.239.2514.
prosperitatibus deficit ecclesia.448.
prosperitas vitæ præsentis multis assimilatur. 567.
prosperitatem proptiam,& nõ Dei quærero,est peccatum.572.
prosperitas mundi nulla stabilitate firmatur.575.
prosperitas malorum nocet illis.577.
prosperitas mundi est signum diuinæ reprobationis.578.
prosperitas mundi non durat.583.
prosperitas hominem deficere facit.611.
prospera plus nocent quàm aduersa.645.
prosperis mali ad infernum trahuntur.700.
prosperitas inducit superbiam. 2.727. 2146. 2186.
prospera claudunt oculos mentis,quos aperiũt aduersa.728.
prospera sancti plus timent quam aduersa.365.
prospera,& aduersa proficiunt bonis.1017.
prosperitas malorum non est vera.1201.
prosperitas dicitur dies.1481.1587.2438.
prosperitas non probat amicos.1488.
prosperitas est ex misericordia Dei.1501.1587.
prosperitas malorum est illis fouea.1620.
prosperitas per austrum figuratur.1883.
prosperitas duplex.2071.
prosperis constringitur cor,& dilatatur aduersis. 2107.
prospera promittit lex antiqua, sed noua aduersa. 2113.
prosperitas non est consolatio iustis,sed aduersitas. 2216.
prosperis non probatur patientia,sed aduersis 2230
prosperitas ducit ad mortem, sed aduersitas ad vitam.2416.
prosperitas corpus fatigat.2437.
prosperitatis,& aduersitatis tempore laudandus est Deus.2517.
Vide aduersitas.Somnium.
prosternere nulli se debet homo,sed soli deo.1636.
protector noster est Deus.438.1140.
Protegit nos Deus.1000.
protectio Dei hominem custodit.1570.
protegit Deus se timentes.2020.
proximi dilectio est Deum benedicere.502.
proximus sine cognitione diligi non potest. 2094.
prudentia est multiplex.1810.
pruina quid sit,ostenditur.1329.
¶ Psalmi non eodem ordine ponuntur in psalterio, quo facti fuerunt, in prologo.
psalmi quare plus leguntur in ecclesia alijs scripturis,in prologo.
psalmi graduales quare sic dicuntur.2250.
psalmus quid sit.2547.
Vide Psalterium.
psallere quid sit.389.2547.
psallere plus stat in opere,quam in voce. 771.772.
psallere non potest qui charitatem nõ habet.2507.
psalterium cur sit decem chordarum 8. 791.1392.
psalterio qualiter Deus laudatur.708.
psalterium est vnus liber:& non plures.1880.
psalterium,& cithara dicitur Christus.1925.
psalterium diuiditur in tres quinquagenas, & quare.2590.
¶Pudor quid dicatur.1151.
puerorum laus maior fuit quàm angelorum. 84.
puer dicitur peccator.989.
puer dicitur Christus.1109.1472.1671.
puer accipitur multipliciter.1995.
pueri dicuntur sancti.1995.
puer quis proprie dicatur.2206.
pugnant hypocritæ contra Deum.1792.
pulchritudo differt à speciositate.739.
pulchritudinem mentis,& corporis eucharistia requirit.1647.
pulchritudinem, & decorem habet confessio.1647.
pulchritudo glorię cęlestis.2527.
pulli coruorum sunt gentiles conuersi.2556.
pulsus suo motu manifestat amorem.479.
puluis significat peccatores.5.527.432.
punire statim peccatorẽ,est opus misericordię. 115.
punitio peccatorum est opus Dei.405.
punitio peccati dicitur ira Dei.425.
punitio peccati est magnæ vtilitatis.573.
puniri oportet peccatum 574.595.830.835.
punitur populus peccato principis.774.1914.
punire peccata differt Deus ,ppter multa.1302.1351.
punit Deus grauius,quos diu tolerauit.1365.
punit peccatorem omnis creatura.1552.
punit nos Deus mansuete.1562.
punit Deus quandoque,vt parcat,quãdoque,vt dãnet,1593.
punitio peccatorum est magnum Dei beneficium. 1689.
puniri statim debent peccatores.1702.
punire peccatorem,est signum amoris.1711.
punit Deus peccata citra condignum.1741.
punitio significatur per operire.1851.
punitur filius pro peccato patris. 1860.1950.199.
puniuntur pauci,peccante multitudine.1863.
punitio vnius corrigit multos.
puniuntur æqualiter facientes, & consentientes. 2290.
Vide pœna.
pupilla oculi dicitur humanitas Christi.192.
purgantur boni per malos.1740.
purgatorium quid sit,& vbi.108.
purificat nos conspectus Dei.686.
purificat animam tribulatio.2497.
puritas sacerdotum quanta debet esse.507.
punitas facit orationem exaudiri.1109.
An putas,idem est,quòd forsitan.2281.
puteus dicitur infernus.900.1107.
Quadragita numerus significat omne tempus.1640.
Quadraginta est numerus pœnitentię deputatus.1640.
quærere debemus Deum, & qualiter.1125.
quęrere causam diuinæ volũtatis,est fatuum.1988.
quęrendus

Quęrendus est Deus toto corde.2078.
Quærens omnis inuenit, & qui petit accipit. 2119.
Quęrere debemus misericordiam, & non iustitiam.2197.
Quærit nos Christus, & nos quærimus Christum. 2249.
Quærens sibi de bonis, quæ facit,gloriam,est lingua dolosa.2231.
Quærere debemus Deum per orationem.2534.
¶Quies fidei per nidum significatur.1433.
Quietem in præsenti iusti non quærunt.1496.
Quies bona est multiplex 1641.
Quietem habemus in Deo:non in mundo.2035.
Quies,& otium sunt periculosa.2156.
Quietem peccator habere non potest.2206.
¶Quoniam multipliciter tenetur.190.
Raab meretrix significat gẽtes.1676.
ratio intelligitur per vultum.35.
Ratio per hominẽ intelligitur. 253.
ratio oris dicitur oratio.1943.
radix omniũ bonorũ est charitas.7.
radix oĩm malorũ est cupiditas.857.
ramos arborum quare Christo posternebant in via pueri.1653.
rana significat aliqua peccata.1327.
rana significat vaniloquos & garrulosos.1818.
rapinam committit omnis peccator.1094.
raptores significantur per herodium.1772.
raptus Pauli fuit mentis excessus.1076.
¶Reatus peccati quid proprie est.466.
rebellat concupiscentia voluntati.1890.
recedit Deus à nobis,& qualiter. 112.
recens Deus quis dicatur.1398.
recidiuatio, reliquiæ infirmitatis sunt causa recidiuationis.606.
recidiuatio peccati est cicatricem putrescere.613.
recidiuatio peccati ipsum aggrauat.1297.
recordatio,& obliuio quo cadit in Deo.349.1324.
recordatio status nostri lachrymas inducit.601.
recordatio beneficiorum præteritorum spem futurorum inducit.695.
vide,beatus.
rector aliorum non debet esse personarum acceptor.759.
recta est omnis iustitia,& nõ tamẽ omnibus. 260.
rectus,& dulcis dicitur Deus.352.
rectº quis dicatur,& quis curuus. 480.1987.2485.
rectum dicitur verbum domini.484.
rectitudo hominis qd sit, & quæ eiº curuitas. 614.
rectum cor quid dicatur.1318.
reddere multas habet species, & modos. 67.535. 1941.
reddere dicitur Christº sacramẽtũ eucharistię.217.
redimi debuit homo p animal rationale.65.389.
redempti sumus sanguine Christi.377.533.
redemit nos Christus perfecte.431.1271.
redemit Christus omnes quo ad sufficientiam.521.
redemi debuit homo, & non diabolus. 564 1745.
redemptio nostra solum per Christum potuit fieri 667.794.803.
redemit Christº aliter electos,& aliter reꝓbos.895
redimit nos Christus multipliciter.1844.1882.
redemptio,& sapientia dicitur Christus.1844.
redimitur pœna æterna per temporalem.2211.
redemit mundum Christus iuuenis, & despectus. 2214.
redemit nos solus Christus 2325.2325.2403.
redimere idem est,quod iterum emere.2408.
Vide,Redemptor
Redemptor noster dicitur Christus.267.
redemptor noster an sit solus Christus.2403.
Vide,Redemptio.
Refecit nos Christus,& qualiter.326.
refotuit caro Christi in resurrectione.408.
refrigerium quid sit propriè.1033.
refugij domus est Christus,& ecclesia.438.
refugium nostrum est Christus.439.755.
refugium altum est Christus,& qualiter.1578.
refugium Moysi qualiter fuit Deus.1629.
refugium nobis factus dicitur Deus, & quomodo. 1629.
regitur mundus à Deo,& non fato.91.
regit Deus etiam omnia inferiora,566.1508. 2574.
regere alios debẽt humiles,sed superbi debẽt regi. 1780.
regnum Christi quomodo fuit dilatatum.321.
regnum Israel quare tibui Iudæ debebatur. 1351 1841.
regnum Christi significatur per cornu.1523.
regnum christi spirituale, & non temporale. 2528.
regnum Christi anima nostra.2523.
regna fuerunt quatuor captiuantia Iudæos. 150.
reges contra Christum astiterunt,& qui,9.
rex omnium Christus. 13. 379. 735. 744. 767. 1164.
rex,quomodo differt à tyrrano.168.
rex ad bellum periculosum non debet accedere. 268.
regis nobilitate regnum nobilitatur.304.
rex gloriæ Christus.341.
regem confirmat amor subditorum.773.
rex Iudæorum,& dominus dicitur Christus. 952. 1517.
rex dicitur quilibet iustus.968.2423.
reges dicuntur prælati.1062.2120.
rex,sacerdos fuit Aaron.1277.
reges terræ Christus confregit, ipsum persequentes.1973.
rex,& sacerdos est Christus.2582.
reges mundi per piscatores capti fuerunt.5288.
regio quadruplex dicitur esse.307.
Regnabit antichristus in Iudæis.1417.
relatiua quomodo dicuntur de Deo.1164.
religio dicitur atrium.412.
relinquit Deus aliquos multipliciter.2084.
reliquiæ iustorum sunt bona opera ipsorum.
reliquiæ quid proprie dicantur, ostenditur. 1255.
Vide,recidiuatio.
remissio peccati præsupponit contritionem 751.
remittuntur peccata nostra multipliciter.1445.
remittuntur peccata sola gratia Dei.465.
remittere peccata quomodo possunt sacerdotes. 469
remittuntur peccata absque cõfessione, & qualiter 571.
remittit nobis Deus,quando peccata delet.649.
rem publicam auget iustitia.168.
renes significant delectationes exteriores.2539.
renouatio ad similitudinem renouationis aquilæ.
Renouatur pœnitens.1736.
repellit nos Deus,& qualiter.705.718.
repellit Deus peccatores,quando ipsos conuertit. 958.

Reprobatio malorum est ab æterno.227.
Reprobatio est duplex,sicut est prædestinatio. 857.
Reprobatus quis dicitur multipliciter.1121. Vide,prædestinatio.
Requies patriæ qualis erit.2346.
Requiem nos habituros, dubitare debemus.2546.
Requiescit Deus in nobis:quia nos in eo.2345.
Resistere Deo quomodo quis potest.192.1252.
Respectus Dei reuocat peccatores.2432. Vide,Respicere.
Respicere Dei est misereri. 150.360. 303.493.873 1385.
Respicere Dei est incarnatio Christi.152.1722.158
Respicere Dei est exaudire.444.541.1720.
Respicere Dei quid proprie est.1439.1385.
Respondere Deo interroganti quid est. 137.1726.
Respondere diabolo tentanti nos docuit Christus. 7116.
Restes dicuntur peccata.2456.
Resurrectio multiplex.6.
Resurgent mali in iudicio,& qualiter non.6
Resurrectio nostra quare vsque in finem differtur. 25.311.813.
Resurrectio Christi fuit magnæ misericordię,&iusticiæ.64.918.
in resurrectione satiatus plene fuit Christus. 200. 282.
Resurrectio Christi fuit opus magnæ lætitiæ.272. 124.
resurrectio Christi dicitur susceptio matutina.291.
Resurrectio Christi est causa, & forma nostræ resurrectionis.424 918.
Resurrectio Christi mane fuit.426.802.
Resurrectio Christi recuperauit perditam fidem. 731.
Resurrectio Christi per sardonium significatur. 834.
Resurgente Christo,multi alij surrexerunt. 839.
Resurrectionis articulus declaratur.875.
resurrectio Christi per mane significatur.894.
Resurrectio Christi gloria carnis.924.
Resurgit homo, cum à seruitute peccati liberatur. 1024
Resurrectio Christi per arcam eleuatam figuratur. 1048.
Resurrectio Christi dicitur susceptio.1122.
Resurrectionis Christi potestas.1472.
Resuscitauit Christus tres mortuos.1491.
Resurrectionis futuræ testis est Christus.1535.
Resurrectio Christi ipsum exaltauit.1928.
in Resurrectione accepit Christus nomẽ Dei,& qualiter.1928.
Resurrectio per locustam significatur.1959.
Resurgit homo post peccatum fortior per pœnitentiam.2061.
Resurrectionis dies est magnæ lætitiæ.2070.
Resurrectio Christi dicitur custodia matutina. 2324.
Resurrexit immortalis solus Christus.2324.
resurrectio nostra est opus misericordiæ Dei.2325.
Resurrectio futura persuadetur exemplis.2382.
In Christi resurrectione sol per tres horas ante surrexit.2438.
Retribuit Deus Bonis, & malis multipliciter.227.
Retributio bonis duplex.263.
Retributionis multæ sunt species.535.2092.
Retribuere, & tribuere quomodo differunt. 2040.
retribuere pro beneficijs nõ possumus Deo.2040.
retribuit pro nobis Christus moriendo.2427.
retrorsum conuersus fuit diabolus per Christum. & quomodo.93.
retrorsum peccator conuertitur per pœnitentiam. 669.
retro cadere quid est.726.
reuelatio prophetiæ fit multipliciter.in prologo.
reuelamus Deo facta nostra,& qualiter.570
reuelationes multas habuit Dauid.839.
reuelare quid est.2093. Vide,Oculus.
reuerentia multa debetur ecclesiæ.43.
reuerentia quandoque accipitur pro verecundia. 1111.
reuereri quid sit,1123.1163.
reus omnium factus est, qui offendit in vno. 2082.
¶ Rigant ieiunium lachrimæ pauperum. 2296.
¶ Roborat in aduersis non sacra scriptura.2165.
rogare,quandoque idem est,quod interrogare. 2169.
Romani dicuntur feræ arundinis.1080.
Romani fuerunt Iudæis laqueus.1115.
Romani per superbiam significantur.1215.
romani quomodo captiuauerunt Iudæos.1946.
ros significat gratiam spiritussancti.2353.
rota semper cadit ante,& retro eleuatur.450.
rota dicitur quidam flos.1425.
rota significat instabilitatem.1425.
¶ Rubigo significat impatientiam.1823.
rubrum mare dicitur propter ripas,quas habet rubras.5841.
ruina angelorum ex hominibus restauratur. 1974.

Ri
Ro.
Sa.

Abbatum multipliciter accipitur. 334.609.775.1586.
saccus significat carnem.434.
sacerdos, & rex fuit Cristus.379. 2582.
sacerdotes quomodo peccata remittunt.469.
sacerdotes quomodo habeãt ecclesiæ claues. 469.
sacerdotum quanta puritas debet esse.507.
sacerdotum auaritia ostenditur.1100.
sacerdotum vestis qualis erat.1189.
sacerdotes antiquitus iudicabant populum.1515.
sacerdos fuit Moyses.1683.
sacerdotes angelis debent assimilari. 1972.
sacerdotes dicuntur omnes iusti.2340.
sacerdotes aliis debent esse meliores.2340.
saciat nos sacramentum eucharistiæ.318.
saturitas multiplex.2849.
satiare non possunt diuitiæ temporales. 509. 569. 582.
satiant nos bona æterna.458.1889.
satiare desiderij nostrum solus Deus potest. 2304.
satiari Christi carnibus, duplicitet aliqui cupiunt. 2562.
satietatis gloria qualis est.2562.
sacramenta ecclesiæ quare sunt septem.413.
sacramenta ecclesiæ efficatiam habuerunt in Christi passione.542.1723.
sacramenta per capillos significantur.2016. Vide,porta,iustificationes.
sacrificium iustitiæ dicitur ipsa pœnitentia.34.
sacrificium dicitur passio Christi.270.
sacrificium,oblatio, & holocaustum quomodo differunt.659.

Sagitta

Sagitta dicitur tentatio,& vana gloria.1575.
salices sunt virides & steriles:ideo significat bonos, & malos.2408.
Salmana quid significat,ostenditur.1423.
Salomon fuit idololatra.1529.
Salomon vtrum sit saluus.1531.
Salomon significat Christum.2299.
saluat Deus sperantes in eum duplicite.298.
saluare nullus potest seipsum.495.
saluat nos Christus.716.1069.1842.
saluat nos Iesus multipliciter.869.883.1139.
saluantur aliqui sibijpsis,aliqui Deo. 1669.
saluamur per Christum:& non ex operibus nostris. 2067.
saluatio idem est quod fortitudo operis, & animæ. 2219.
saluare quos vult Deus,hic punit.222.
ob salutem nostram Christus ieiunauit.537.
salus à solo Deo potest esse.607.
salutem nostram Christus operatur.714.
salus nostra in aduersis consistit.992.
salus nostra quomodo factus est Deus. 2061.
salus nostra est Christus.2071.
salus duplex,quam alia dexteræ,alia sinistræ.2426.
saluare dicitur Christus. 105. 146. 155. 272. 662. 979.1043.1450.2115.2247.
Salutare dicitur ipsa resurrectio Christi.282.
samuel fuit benignitatis exemplum.1249.
sanare nos Deus differt ad nostram vtilitatem. 56.
sanant animam aduersa,& ipsam sanitatem conseruant.677.
sanat animam corporis infirmitas.1897.
sanat animam contritio.2549.
sanitas omnimoda fuisset, si non fuisset peccatum. 611.
sanctificatio Dei qualiter fuit Iudæa. 2003.
sanctificium quid sit.852.
sanctitudo competit clericis, sed sanctitas laicis. 1607.
sanctitas nostra est Dei,& nostra.225. Vide,sanctitudo.
sanctuarium Dei est scriptura.1200.
sanctuarium Dei dicitur Christus.1200.
sanctuarium Dei est Christus,& quilibet iustus. 1424.
sanctorum communionem significat chrysoprasus lapis.868.
sancti dicuntur nubes.1084.
sanctus quis dicitur multipliciter.1459.2525.
sanctus absolute dicitur Christus.1459.1929.
sanctorum circuitus multiplex.1508.
sancti dicuntur vestes Dei.1755.
sanctorum consilium sunt ipsorum exempla. 1976.
sancti dicuntur pueri.1995
sancti dicuntur montes.2256.
Ad sanctos oculos leuare debemus.2256.
sancti suis exemplis auxiliũ nobis præstãt. 2256.
sancti suis exemplis nos ad bonum prouocant. 2264.
sanctorum passio erat causa conuersionis infidelium.2293.
sanctos suos probat Deus multipliciter.2428.
sancti propriè dicuntur in nouo testamento. 2625.
sancti iudicabunt malos.2586.2587 Vide,bonus,iustus.
Quare communicantibus non datur calix sanguinis Christi,sicut datur hostia:vide verſi.960.
sanguis multiplex aspergebatur antiquitus. 840.
sanguine cor dilatatur.841.
sanguis secundum grammaticos non dicitur pluraliter,licet hoc scriptura dicat.837.
sanguis, spiritus, & aqua quomodo dant testimonium.1283.
in sanguinem cõuersa aqua est sapientia mundana. 1326.
sanguis ex timore contrahitur interius.1538.
sanguis significat peccatum.1869.
sanginem peccati effundere debemus, & qualiter. 1869.
sanguis martyrum fecundat ecclesiam. 2472.
sanguine Christi,& non animalium cõgregantur fideles.177.
sanguis Christi per calicem significatur.331.1020.
sanguis Christi dicitur noster potus.960. Vide,Passio Christi.
sanson significat spiritum.1432.
Per sapphirũ declaratur secundus articulus fidei. 701.
sapientiam in nobis causat amor dei.772.
sapientia dicitur Christus.790.1564.
sapientia mundi non dat confidentiam bonis. 793.
sapientia mundi decipitur,& quare.897.
sapientia significatur per aurum.1178.
sapientia mundi est sanguis conuersus ex aqua. 1326.
sapientia est filius Dei, quo facta sunt omnia. 1778.
sapientia,& redemptio dicitur Christus.1834.
sapientia per aquam figuratur.1915.
sapientia,& potestas sunt manus Dei.2146.
sapientia ædificauit sibi domum ecclesiæ, & qualitet.2299.
sapientia dicitur vxor nostra.2307.
sapientia ad modum vitis ligat beatos. 237.
sapientia mundi Christo comparata, nihil est. 2471.
sardus lapis significat Christum.707.
sardus lapis significat ascensionem Christi.841.
sardonius lapis significat Christi descensum ad inferos,& resurrectionem.832.834.
satisfecit Christus pro nobis.47.65.431.662.1455.
satisfactionis pars quæ plus valet, ostenditur. 474.
satisfacere pro peccato nullus homo potest.834.
satisfactionis tres sunt partes speciales.846.
saturnus planeta mortificatiuus significat peccatum,quod mortificat.752.
saul significat mortem.201.
¶ scabellum Christi est multiplex.1682.
scandalum quid sit,ostenditur.829.1115.2456.
scandalum non habet diligens dei legem.2338.
scapulæ Christi sunt exempla eius nobis relicta. 1573.
scapulæ Christi sunt promissiones eius.1573.
scenopegia festus dies Iudæorum quid dicitur. 1220.
schisma multa mala facit in ecclesia.412.
schisma est magnum peccatum.891.
sciẽtia per cherubim significatur,supra quos Christus ascendit.211.
scientia significatur per solem,& lunam.253.
scientia significatur per aquam.757.1915.
scientia peccatum aggrauat.839.
scientia mundi decipit.915.
scientia dei omnia nouit.1194.

Scinipes

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scinipes idem quod zinzali.1819.
Scire dicitur dupliciter.7.
Scire Dei dicitur multipliciter.470.
ſcire duplex, ſcilicet practicũ, & ſpeculatiuũ.2087.
Scire quandoque idem eſt, quod facere.2101.
Scire aliquid aliud eſt: & aliud ſcire ordinem eius. 2102.
Scit Deus multa ſpecialiter.1618.
Scribarum concordia de Chriſto oſtenditur. 1454.
Scriptura ſacra per gladium ſignificatur.76.
Scriptura ſacra dicitur cęlum.83.
Scriptura ſacra per arcum ſignificatur.134.934.
Scriptura ſacra ſeptem donis ſpirituſſancti ornatur.147.
Scriptura ſacra per aquam ſignatur.212.216.
ſcriptura ſacra dicitur paſcua.325.
Scriptura ſacra dicitur ſagitta.610.
Scriptura ſacra omnium ſcientiarum dicitur regina.745.
ſcripturam ſacram audire, eſt magnę vtilitatis.746.
Scriptura ſacra dicitur fluuius.758.
Scripturę ſacrę verba ſunt mollita.898.
Scriptura noua in veteri continetur.949.
Scriptura ſacra omnibus quęſtionibus reſpondet. 988.
Scriptura ſacra omnibus conuenit.1063.
Scriptura ſacra per ſtillicidia ſignificatur.1169.
Scriptura ſacra dicitur ſanctuarium.1200.
Scriptura ſacra calix.1242.
Scriptura ſacra manet, ſed locutio tranſit.1479. 1721.
Scriptura dicitur teſtamentum. 257.1797.
Scriptura ſacra non ſemper allegatur de verbo ad verbum.1655.
Scriptura dicitur teſtimonia Chriſti:2078.
Scripturæ ſacrę dicuntur vię teſtimoniorũ. 2089.
Scripturam ſacram memorię cõmẽdare debemus. 2301.
ſcripturæ ſtudium omnia alia excedit opera.2151.
ſcripturæ ſacræ vtilitas.2165.
ſcriptura in aduerſis roborat mentem.2165.
ſcriptura ſacra fauo mellis comparatur.2176.
ſcriptura ſacra cibus noſter dicitur.2176.
ſcriptura ſacra dicitur cibus, & potus.1176.
ſcripturæ ſacræ ſtudium dæmones impedire conantur.2188.
ſcripturæ ſacræ ſtudens ab omni vitio debet eſſe mundus.2188.
ſcriptura ſacra docet voluntatem Dei.2202.
ſcriptura ſacra quãdoque ſecundum literam exponi non poteſt.2406.
ſcriptura ſacra dicitur lucerna.2349.
ſcriptura ſacra habet ſtaturam, altitudinem, & horribilem aſpectum.2356.
ſcripturæ verba dicuntur delitiæ.2437.
ſcripturæ verbis obumbrat nos dominus.2458.
ſcripturæ verba, & exempla ſanctorum dicuntur carbones.255.
ſcriptura ſacra reuelatur humilibus, non ſuperbis. 2552.
ſcripturæ obſcuritas vtilis.22.2552.2554.
ſcripturæ intellectus requirit humilitatem, & opera bona.2553.
ſcriptura ſacra dicitur gladius bis acutus:2586. Vide, Menſa.
ſcrutari non debent mirabilia dei, ſed credi.1790. 1591.
ſcrutari mirabilia Dei qualiter licet.2202.
ſcupltile quid ſit.1341.
ſcutum ſignificat obſtinationem.763.
ſcutum dicitur gratia Dei.1574.
ſcutum ſignificat fidem, & coronam victoriæ.53.
¶ſeculares dicuntur Deum timere.2051.
ſeculum ſeculi ſignificat perpetuitatem.95.
ſeculùm ſeculi quid dicitur.596.
ſeculum quid proprie dicatur.1224 1880.
ſeculum eſt multiplex.1369.
ſecula in plurali quid ſint, oſtenditur.1404.
ſeculum ſignificat æternitatem.2118.
ſeculum accipitur multipliciter.2331.
ſeculo quis dicitur mortuus, & quis mortuus ſeculi.2488.
ſecuritas beatitudinis oſtenditur.491.
ſecuritas negligentiam parit.877.1135.
ſedere cum aliquibus ſignificat cum illis pacem habere.371.
ſedere dicitur Deus, & qualiter.734.
ſedere ſignificat peccare ex deliberatione 929.
ſedebant antiquitus iudices in porta ciuitatis 1103.
ſedet Chriſtus in corde bonorum primus.1453.
ſedet Deus ſuper Cherubim, & qualiter.1678.
ſedit Dauid à dextris Dei, & qualiter.1966.
ſedit Chriſtus in cruce, & gloria.1968.
ſedere ſignificat humilitatem, & exaltationem. 2301.
ſedit Chriſtus ſuper ſedem Dauid, & quomodo. 2342.
Vide. Sedes.
ſedi iudiciali pellis mali iudicis fuit affixa.742.
ſedes Chriſti ſunt omnes iuſti.1504.2268.
ſedes iniquitatis ſunt omnes iniqui.1627.
ſelmon ſignificat gentiles.1062.
ſemen alicuius dicũtur eius imitatores. 314.1130. 1795.
ſemen dicitur corpus noſtrum, quod ex ſemine generatur.357.
De ſemine Dauid quomodo dicitur eſſe Chriſtus. 1318.
ſemen verbi Dei ſeminatum fuit per apoſtolos. 1927.
ſemen noſtrum dicũtur opera noſtra.1987.2296.
ſemen paruum arborem magnam continet. 2575.
ſemita ſignificat charitatem.189.347.
ſemita dicitur ſecreta viuendi regula.327.
ſemita dicitur Chriſtus.395
ſemita dicuntur conſilia.1276.
ſemita quid ſit, & quid via.347.1332.
ſemita, & via dicitur lex euangelica.2110.
ſemper, ſignificat totum tempus vitæ præſentis. 2118.
ſemper, ſignificat omnia.2118.
ſemper ſignificat plus quàm die, ac nocte.2190.
ſenatores vnde ortum habuerunt.1594.
ſenectutis conditiones oſtenduntur.1147.
ſenectus, & ſenium quid ſint. 1156.
ſenes multas malas conditiones habent.1561.
ſenes aliquas bonas conditiones habent.1595.
ſenes dicuntur peccatores.2713.
ſeniles mores melius in iuuene ſedent.2220.
ſenes ſignificant iuſtos.2572.
ſententia Dei mutari poteſt, ſed non conſilium. 271.
ſententia vltimi iudicij an dabitur verbis.811.
ſententia aliqua dicitur iniuſta multipliciter. 1628.
ſeon rex Amorræorum ſignificat concupiſcentiam luxurioſorum.2369.

ſeptem

Septem, quare ſeptem ſunt pſalmi pœnitentiales 57
Septem donis ſpirituſſancti ornatur ſcriptura 147
Septem dona ſpirituſſancti habuit Chriſtus 150
Septem ſunt ſacramenta eccleſiæ, & quare 413
Septem ſignificat vitam futuram, & ſex præſentem 875
Septem ſignificat vniuerſitatem 1238.1368
Septem ſunt tribulationes vitæ preſentis 2250
Septem ſignificat legem antiquam 2250
Septem ſignificat multa 2237
Septies in die quare cadit iuſtus 2237
Sepulchrum patens fuerunt Iudęi, Chriſtum perſequentes 40.160
Sepultura Chriſti per ſmaragdum ſignificatur 812
Sepulchrum Chriſti qualiter ſignatum fuit 938
Sepulchrum Chriſti ſignificat lutum 1106
Sepulchrum dicitur quilibet guloſus 1312
Sepulturam negare mortuis, crudelitas eſt 1358
Sepultura malorum, & bonorum quomodo differt 1358
Sepulchrum animæ dicitur corpus 1492
Sepulchra ſunt corpora malorum 2508
Seraphim eſt quidam ordo angelicus, & quid ſit, oſtenditur 1752
Sermones ſcripturæ ſunt molliti 899
Sermones dicuntur opera noſtra 905.1990
Vide Verbum
Serpens æneus ſignificat Chriſtum 1900
Serpenti comparantur adulatores 2451
Seruat nos Deus aliter, & aliter cuſtodit 148
Seruit Deo populus, quem non cognouit, & qualiter 247
Seruitia coacta Deo non placent, ſed libera 2170. 2181
Seruire debemus etiam dominis malis 2288
Vide Seruus.
Seruus mundi dicitur peccator 1013
Serui dicuntur patres antiqui 1130
Seruitus eſt multiplex: ſcilicet peccati, corporis, & gratiæ 1688
Seruitus eſt duplex 1731
Seruitus mala peccati, multipliciter nocet 1867
Seruitus mitigatur bonitate domini 2165
Seruus Dei quis dicitur 2198
Seruitus multiplex 2268
Serui cur dicuntur fideles, cum ſint filii Dei. 2274
Seruus Dei ſpecialiter quare dictus eſt Dauid 2341
Seruus, & filius dicitur Chriſtus 2401
Serui dñi multiplici ratione eſſe debemus 2355
Seruus dicitur quilibet iuſtus 2359
Seruus dicitur Chriſtus 2498
Vide Seruire
Sex ſignificat præſentem vitam, ſed ſeptem futurã 875
Sex eſt numerus perfectus. & quare 2319
Si ¶Si accipitur multipliciter 863
Sichiſma ſignificat gentiles 963
Sicut accipitur multipliciter 3
Sicut, & tanquam notant ſimilitudinem 1346
Sicut, quaſi, & tanquam accipiuntur multipliciter 2291
Signum quid ſit, oſtenditur 1217
Signum ſignificat prophetas 1221
Signum eſt multiplex 1815
Signa multa dat Deus peccatoribus vt conuertantur 2367
Silentium. quid ſit ſilere Dei 546.648
Silenti quandoque licitè prædicatores 634
Silentium à nobis exigit Deus 2462
Silentium & loquela diſcretionem debent habere 2467
Similis Chriſto nullus dicetur 531.464.1506
Similis Deo qualiter dicitur homo 1158. 1464
Similes idolis ſunt idololatrę 2376
Vide ſimilitudo
Similitudo. in ſimilitudinem gentibus quomodo fideles ſunt poſiti 223
Similitudo eſt duplex 1158
Vide ſicut
Simulatio quandoque videtur licita 501
Simulacrum omnis homo, & omne animal perfectius eſt ſimulachro 2016
Simulachris ſimiles ſunt peccatores, & damnati 2017
Singulare quandoque ponitur pro plurali: & econtrario in ſcriptura ſacra 1527
Sinister oculus quid ſignificat, & quid dexter 2273
Sinistra ſignificat bona temporalia, ſed dextera ſpiritualia 1260
Sinistra ſignificat vitam temporalem, ſed dextera æternam 2412
A ſiniſtris & dextris parat nobis laqueos diabolus 2480
Vide dextera
Sinus dicitur ſecretum diuinæ præd eſtinationis 537
Sinus Dei dicitur Chriſtus 1223
Sinus ſignificat mentem 1548
Sion ſignificat eccleſiam 101.1128.1336.1361.1719 1724.2345.2559
Sion ſignificat contemplationem 269
Sion mons Chriſtum manifeſtauit 810
Sion mons ſignificat terram iudęorum 784
Sion mons quomodo eleuabitur ſuper omnes colles 1474
Sion portæ dicuntur ſacramenta 1474
De Sion exiuit prædicatio fidei 1970
Sion ſignificat gloriam æternam 2310
Sion ſignificat Dauid 2379
Siſara quid ſignificat oſtenditur 1421
Sitis ſignificat deſiderium 689981. 990
Sitis eſt multiplex 1295
Sitiebant & ęſuriebant gentiles verbum Dei 1885
Smaragdus lapis ſignificat Chriſti paſſionẽ 812 816.824
Smaragdus ſignificat Chriſti ſepulturam 812
¶Sociale animal natura eſt homo 882
Societas mala multum nocet 1615.1816
Societatem in dominio nullus vult habere, nec Deus 2164
Sol in Chriſti reſurrectione per tres horas ante ſurrexit 2438
Sol & luna ſignificant ſcientiam 253
Sol ſignificat virginem Mariam 255
Sol multa ſignificat 256
Sol triplicatus videtur in ſpeculo in aqua poſito 479.860.
Sol lunam diſtantem magis illuminat nobis 571
Sol ſignificat tempus 1168.
Sol dicitur Deus pater 1168
Sol ſignificat dotes beatorum 1535
Sol ſignificat Chriſtum 1773

Solis occasus significat Christi mortem 1773
Sol significat persecutionis aduersitatem 1959
Sol dicitur Christus, qui habet ortum, & occasum 1997.
Sol significat diuinitatem Christi, sed luna eius humanitatem 2261
Sol illuminat bonos, sed luna malos 2261
Sol qualiter dicitur in potestate dici 2387
Sol significat prælatos qui obscuratus est 2388
Sol, & luna, & stellæ, laudant Deum 2570.
Sol & stellæ significant doctores, & prædicatores 2570
Solicitudo temporalium quandoque est causa mortis 672
Solicitudo temporalium qualiter sit licita ostendi tur 899
Solitaria vita an sit licita 892
Soluit iustus mutuum Deo, sed non peccator 587
Soluit Christus, quæ non rapuit 1094
Soluere peccatorem solus Deus potest 1835
Vide absoluere.
Somnium dicitur malorum prosperitas 1203
Somnus dicitur mors corporalis 682
Somnus est multiplex 2302
Somnus significat peccatum 2335
Somnus significat omnia vana, & temporalia 2335
Somnus incipit à temporalibus 2336
Somnus significat apostolorum prædicationem 97
Sonus in loco concauo est magis sonorosus 624
Sonorum tria sunt genera 2594
Sortibus an sit vtendum 452.1337
Sp ¶Speciosus dicitur Christus 737
Speciosus, & pulcher differunt & qualiter 739
Speculatio scire est duplex: scilicet practicum, & speculatiuum 2097
Sperare in Deum debemus multipliciter 202
Sperat quis in Deo dupliciter 458
Sperandum est in solo Deo, & non in angelis vel hominibus 2055.2506
Vide spes
Spes impetrandi orationem adiuuat 100. 174
Spes in Deo multa bona facit 123.452.2018
Spes qualiter fuit in Christo 1.284. 298. 436. 1583
Spes in Deo non deficit sed in temporalibus 443
Spes in sacramento eucharistiæ continetur 507
Spes continet omnes virtutes 559.2331
Spes est certa expectatio &c. 608
Spes patientiam præstat in aduersis 694.2123. 2189
Spes nostra dicitur Christus 973.1578
Spes venię nobis est necessaria 985.1881
Spes est necessaria tribus generibus hominum 1138
Spes nostra qualiter est Deus 1143
Spes nos facit adhærere Deo 1210
Spes est in Deo ponenda 1286
Spes significatur per piscem 1817
Spes dicitur anchora 2018
Spes eleuat animam à temporalibus ad Deum 2122
Spes humilibus datur 2123
Spes consolatur in tentationibus 2123
Spes aduentus Christi semper necessaria fuit 2239
Spes nos facit habitare in cælestibus 2278
Spes quare deficit in nobis 2324
Spes venię ante peccatum est periculosa 2525
Spem includit timor Dei 2558
Spes vitæ æternæ est habenda 2572
Non est quod faciat peccatum irremissibile, nisi desperatio veniæ. Ver. 985
Spinarum corona Christi 434
Spina significat auaritiam 468.469
Spiritualia eligi debent, & non temporalia 1441
Spirituales homines dicuntur volucres 1766
Spiritualia significat dextera: sed sinistra temporalia 2260
Spiritus quandoque dicitur anima, quandoque eius effectus 441
Spiritus deficit, carne crescente 671.2156
Spiritus hominis dicitur esse superbia 1257.1748 2467.2491
Spiritus, aqua, & sanguis quomodo dant testimonium 1283
Spiritus impugnatur à carne 1132.2537
Spiritus prophetiæ non semper adest prophetis 1694
Spiritus dicitur vita spiritualis 1749
Spiritus dicitur anima nostra 1746.2140
Spiritus summi etiam aliquando omittuntur, & fiunt angeli 1758
Spiritus prædicatores suos Deus facit 1768
Spiritus est duplex, scilicet bonus, & malus 2496
Spiritus significat virtutem prophetizandi 845
Spiritussanctus suis donis ornat sacram scripturã 147
Spiritussancti omnia dona habuit Christus 150
Spiritussanctus à Christo missus, totum mundum inflammauit 258
Spiritussanctus quare apparuit in specie columbę 413
Spiritussanctus à patre, filioque procedit 485
De spiritu sancto conceptus fuit Christus 809
Spiritussanctus per beryllum significatur 856. 891
Spiritussancti dona significantur per columnas 1238
Spiritus sanctus quare non fuit incarnatus, sed filius 1784
Spiritus sanctus multa bona facit in anima nostra 784
Spiritussanctus dicitur eloquium Dei 1808
Spiritussanctus dicitur digitus Dei 1819
Spiritussanctus per oleum significatur 1960
Spiritussanctus acquiritur desiderio 2204
Vide gratia
Splendor Dei dicitur gratia 1569
Spolia martyrum fuerunt persecutores 2235
Spolia multa abstulit Christus à multis 2335
Spolia multa habuit eloquium Dei 2235
St ¶Stare quid sit in conspectu Dei ostenditur 1675
Stare solum spectat ad bonos 2356
Stare idem est, quòd perseuerare 2356.2360
Statera dicitur Christus 986
Statera multiplex mercatorum, & malorum 686
Stellis, id est, sanctorum exemplis, vita præsens perlustratur 388
Stellę dicuntur omnes iusti 2559
Stellę, sol, & luna laudant Deum, & quomodo 2570
Stephani inuicta charitas 2352
Sterilitas qualis fuit tempore Heliæ 2352
Steriles effecti sunt Iudæi 1914
Steriles multę mulieres, mirabiliter fecundatæ fuerunt
Steriles multæ mulieres mirabiliter fecundatę fuerunt 2002
Stilicidia quid sint 1020
Stilicidia dicitur scriptura sacra 1169
Stratus significat prosperitatem 995
Studens quilibet docetur & quomodo 2137
Studens scripturæ sacræ ab omni vitio debet esse mundus 2188
Studium scientiæ incepit in Aegypto 1810
Studium scripturæ sacræ omnia alia opera excellit 2155
Studium scripturæ sacræ dęmones impedire conãtur 2188
Su ¶Suauis dicitur Deus 1461.2361
Suauis idem est quod assuetus 1957.2524
Subditorũ peccata imputantur prælatis 1631. 1862
Subditi peccato principis puniuntur 774
Subditus quilibet Deo esse debet 978
Subditi significantur per colles 1166
Subditi mali infestant prælatos 1215
Subditorum peccata sunt minora quàm prælatorum 1412
Subditi sunt omnes Christo 1969. 2006
Submersio Ægyptiorum ponitur 1845
Subsannare quid sit propriè ostenditur 540
Sustantia significat diuitias 1090
Substantia est multiplex 1545
Substantia accipitur tripliciter 1947
Substantia pro diuitiis accepta, tria debet habere 1947
Substantia carens aquâ dicũtur peccata 2281
Suffossa aliquâ peccata dicuntur & aliqua incensa 1367
Suffragia ecclesię qualiter valent ostenditur 400
Sulphur est pœna luxuriæ debita 139
Summum quid significat ostenditur 1217
Superbia Dauid numerauit populum 54
Superbia intelligitur per peccatum absolutè positum 66
Superbia antichristi erit maior quam superbia diaboli 116
Superbia antichristi significatur per brachium 129
Superbiam significat procella 139
Superbiam excludit scriptura sacra 147. 2124
Superbia maximè per oculos manifestatur 227. 1669
Superbia confundit superbos 346
Superbię bellum ostenditur 384
Superbiæ duæ sunt species 468
Superbia figuratur per æquum 477.2557
Superbia dicitur cubile 555
Superbiæ pes est voluntas superba 563
Superbia dicitur caput 723
Superbiam inducit prosperitas, sed aduersitas humilitatem 727. 2146
Superbia per mare significatur 1016.1883
Superbię fructus ostenditur 1016
Superbiæ fumus ostenditur 1049
Superbia semper ascendit 1235
Superbia dicitur spiritus hominis 1257
Superbia deprimit 1272
Superbia facit cor esse curuum 1288
Superbia per Pherezæum figuratur 1337
Superbię arcus dicitur prauus 1340
Superbia maius est peccatum cæteris 1609
Superbia cadere facit ad ima 1664
Superbia hæreticorum & contentio 1920
Superbia est caput omnium malorum 1974.2460
Superbia omnia bona perdit & quãtum sit malum ostenditur 2996.2124
Superbia est maximum malum 2167
Superbia mouet pedem voluntatis 2258
Superbiam inducit prosperitas 2286
Superbia per ceruicẽ figuratur quæ deficit in morte 2315
Superbia expellit humilitatẽ & econtrario 2327
Superbiam significat cœlum 2434
Superbia dicitur spiritus 2477.2091
Vide superbus
Superbi significantur per volucres 89
Superbos non respicit Deus 444
Superbos humiliat Deus 1762
Superbi per herodium significantur 1772
Superbi subiici debent & non alios regere 1780
Superbos fumigare facit Deus per orationem 1786
Superbi ascendunt & descendunt 1906
Superborum obstinatio per lac figuratur 2143
Superbi spernuntur à Deo 2191
Superborum calumnias per fidẽ crucis superamus 2195
Superbi accusant Deum de peccatis & se excusant 2315
Superborum & humilium differentia 2327
Superbi ambulant in magnis & supra se 2328
Superbus omnis est ingratus 2329
Superbos à longe Deus cognoscit 2426
Superbi disputare cum Deo volunt 2486
Superbos significat draco 2573
Superbi exaltantur: sed aliter exaltantur mansueti 2581
Vide Superbia Pinguis
Superior anima semper est superior corpore 2538
Vide consilium
Supplantare propriè quid sit 598
Supplicium lex per accidens intendit sed premiũ per se 1254
Surdus, & mutus fuit Adam 922
Surgere Christi est eius incarnatio 1716
Surgere ante lucem est se erigere contra Christum 2301
Susc ipere significat Christi incarnationem 23
Susc epit Deus Christum in resurrectione 686. 1122
Susc epit nos Deus, & qualiter 1206
Susc eptor noster est Deus multipliciter 1571 1867.2189
Susc epit Christus pœnas nostras 1571
Susc epit Deus iustos 1571
Susc eptor, & adiutor noster dicitur Christus 2187
Susc itauit Christus tres mortuos 1491
Vide resurrectio.
Susp icioſi senes communiter sunt 1561
Susp icamur aliqua peccata quæ sunt in nobis occulta 2113
Susp icari de occultis aliorum non licet 2113
Sustinere aliquid, est illud præ aliis sursum tenere 345
Sustinere significat multa 2323
Susurratio quid propriè sit ostenditur 681

Abernaculum spiritualiter est multiplex 167.1219
Tabernaculum dicitur corpus Christi 388.460.1579

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tabernaculum dicitur militans ecclesia 691. 758
Tabernaculum dicitur corpus peccatorum 857
Tabernaculum dicitur gloria eterna 1431
Tacernacula Iacob, sunt sacrificia legis antiquæ 1474
Tabernaculum dicitur fælicitas eterna 2334
Vide conscientia
Tabescere quid sit ostenditur 2215
Tabescit quis multipliciter 2231
Tacere veritatem qualiter est peccatum 458
Tacere dicitur qui non confitetur 668
Tacendo melius vitantur mali quam respondendo 646
Tacet nunc Christus qui loquitur in iudicio 1414
Tacere debet prædicator quando non proficit 2086
Tacendo, & admirando magis laudatur Deus qui loquendo 2191
Tanis nomen est ciuitatis regalis Aegypti, in qua fecit Moyses signa sua 1292
Tanquam accipitur multipliciter 3
Tanquam notat similitudinem, & quomodo 1248
Tanquam, quasi & sicut dicuntur multipliciter 2391
Tangere. Quare Christus resuscitatus dixit Magdalenæ, noli me tangere 642
Tarditas pœnitentiæ est periculosa 1522
Tau signum significat humiltatem 2249
Te ¶Tecta peccata qualiter dicuntur 466
Tectorum fœno comparatur gloria malorũ 2316
Templo Dei magna reuerentia debet exhiberi 43
Templum Dei sunt omnes boni 136
Templi portæ qualiter à se clausæ fuerunt & apertæ 334
Templum Dei est corpus Christi 386.782
Templum aspiciens orauit Christus in cruce 400
Templum dicitur domus Dei 420
Templum est locus refugij & saluationis 655
Tempus est anima iusti 751.1356
Templum dicitur corpus iusti 1492
Templum Iudæorum dicitur combustum 1517
Templum spirituale qualiter Christus ædificauit 1642
Templum est duplex, scilicet materiale & spirituale 1986
Templum in nobis qualiter Deo parare debemus 2335
Tempestas dicitur vltimum iudicium 812
Tempestas significat mortem 1091
Tempestatem maris spiritualiter placauit Deus 1909
Tempora. à Temporibus incipit somnus 2336
Temporalia omnia dicuntur vanitas 170
Temporalium spes decipit 443
Temporalia dicuntur ciuitas 450
Temporalia concedebat Deus in antiquo testamento, non autem in nouo 709
Temporalia significantur per lunam 1168
Temporalia bona per tympanum significantur 1392
Temporalia non sunt eligeda sed spiritualia 1441
Temporalia bona significant eterna 1840
Temporalia bona dicuntur vestimentum 1954
Temporalia omnia dicuntur pauimentum 2110
Temporalibus prælati non debet intẽdere 2188
Temporali pœna redimitur æterna 2211
Temporalia bona per sinistrã significantur 2260
Temporalie bona inuita perdi possunt, sed nõ spiritualia 2260
Temporalia bona dicuntur somnium 2335
Temporalis vita significatur per sinistram 2412
Temporalia bona non possunt nos facere beatos 2212
Temporalia haberi possunt sine peccato 2515
Temporalia significantur per fœnum 2555
Tempus quomodo dicitur malum 585
Tempus significaur per sal 1168
Tempus bonorum & malorum quod est 1404
Tempus iudicij est nobis incertum 1427
Tempus omne per quadraginta significatur 1640
Temporis amplioris apparebat Christus quam esset, & quare 1960
Tempus totum vitæ præsentis significatur per sem per 2118
Tempus faciendi dicitur tempus incarnationis 2199
Tempus importunum dicitur immaturitas 2260
Tempus gratiæ dicitur matutinum & diluculum, 2221
Tempore omni laudandus est Deus 2517
Tenebra significat vitam præsentem
Tenebra dicuntur obstinati in peccato 228
Tenebra dicitur peccator 1493. 2427
Tenebræ quomodo factæ sunt in Christi morte 1774
Tenebrarum plaga in Aegypto facta esse ostenditur 1816
Tenebræ dicuntur vitia præsens 1896
Tenent nos quandoque vitia quandoque tenentur à nobis 1189
Tentatio diaboli dicitur tribulatio 361
Tentatio est multiplex, scilicet Dei, hominis & diaboli 368
Tentationes dæmonũ qualiter disipat Deus 479
Tentatio carnis qualiter ad peccatum imputatur 905
Tentationibus quãdoque nos Deus exponit 1103
Tentatio diaboli est diminuta 1178
Tentatio per gladium figuratur 1345
Tentatio dicitur ventus 1425
Tentatio est multiplex 1572
Tentatio per sagittam figuratur 1575
Tentationes moderat Deus 1635
Tentationi statim est resistendum 1949
Tentatio diaboli non superat vires nostras 1953
Tentatione calumnia est grauior 2207
Tentationibus qualiter quis concluditur 2218
Tentatio occulta dicitur laqueus diaboli 2474
Vide tentari
Tentat diabolus fortior mulieres 56.877.620. 1135.2142.1159
Tentauit diabolus Christum 193
Tentando nos decipit dæmon 345.346
Tentatur Deus multipliciter 1298.1639
Tentare non potest diabolus de vitio, quo fuit victus 1570
Tentauit populus Deum multipliciter in deserto 1639
Tentati à carne debemus orare 1704
Tentari quare Deus permittit illos quos nouit casuros 1775
Tentare Deum quid sit 1848
Tentanti diabolo nos respondere docuit Christus 2116
Tentatos spes consolatur 1212
Tentat nos diabolus, tripliciter 1451.2454
Tentat nos diabolus apertè, & occultè 2452
Tentat nos diabolus, & mali inuidia 2455
Tentorium dicitur esse cœlum 1756
Terra in medio sui habet infernum 108
Terra dicitur caro Christi 193.396.929
Terra significat peccatores 208.809.1215
Terra significat ecclesiam 334.2163
Terra dicitur infernus 651.2026
Terra significat auaritiam 931
Terra significat gentiles 1016.1056
Terra dicitur virgo Maria 1046.1455
Terræ imago describitur 1046
Terræ medium multipliciter accipitur 1224
Terra dicitur homo 1444.1552
Terrarum orbis dicitur Adam 1654
Terra, & cœlum transibunt, & quomodo 1729
Terræ distantia à cœlo significat pœnam peccati 1742
Terra aquis circundatur 1760
Terra infra se continet aquas 1764
Terra significat prædicatores 1769
Terra promissionis significat gloriam æternam 1832.1858
Terra dicitur interfici, & quomodo 2870
Terræ sterilitas tempore Heliæ, ostenditur 1914
Terram promissionis diuisit Iosue 2036
Terra plena est misericordia Dei, & quomodo 2137
Terra corporis nostri est periculis plena 2160
Terra dicitur anima spirituatis 2163
Terræ, & cœli sunt peccatores 2192
Terræ peccatores quomodo interficiuntur 2192
Terra quomodo fundatur super aquas 2385
Terra est triplex: scilicet viatorum, beatorum, & damnatorum 2482
Terra viuentium dicitur Christus 2482
Vide Terminus
Terræmotus qualiter fit, & quid significat, ostendi tur 959
Terribilis dicitur Deus 1252
Terribilis est solus Deus 1682.2521
Terrigena dicitur homo 789
Terminus terræ dicũtur omnia corruptibilia 1229
Testa quid propriè dicatur 306
Testamentum dicitur passio Christi 354.358
Testamentum significat multa 898
Testamentum nouum in veteri continetur 949
Testamentum duplex: scilicet vetus, & nouũ 1232
Testamentum dicitur pactum inter aliquos factum 1818
Testamentum dicitur scriptura sacra 1503.1427. 1799
Testamentum dicitur eucharistia 1983
Testamenti veteris est generatio duplex 1519
Vide Sanctus
Testimonium est triplex: scilicet spiritus, aquæ, & sanguinis 1283
Testimonium ab operibus magis est credibile 1667
Testimonia Christi sunt scripturę sacræ 2028
Testimonia Dei, & mandata quomodo differunt 2080.1685
Testimoniorum Dei via est Christus, & cognitio scripturæ 2089
Testimonia dicuntur martyria 2099
Testimonia Dei sunt exempla Christi 2111
Testimonia Dei dicuntur esse præcepta 2184
Testimonia Dei sunt opera, quibus veniam præbet 2202
Testimonia Dei sunt promissiones eius 2225
Testis est alius falsus, & alius iniquus 514
Testis quilibet multas conditiones debet habere 514
Testes iniqui contra Christum 1470
Testis nostræ futuræ resurrectionis est Christus 1535
Testis est idem quòd martyr 2097
Testis noster est Deus, & conscientia nostra 2184
Testis diuinæ bonitatis est omnis creatura 2202
Tetragrammaton magnum Dei nomen quid significet 1069
¶Thabor mons quid sit 1512 Th
Theodosius Imperator maximę misericordię fuit 834
Thraciani populi plorant in natiuitate suorum, & gaudent in morte 671
Thronus Christi fuit sancta crux 64
Thronus est regia sedes 742
¶Timiditas, & timor qualiter differunt, ostendi- Ti
tur 880
Timere homines non debemus 281.2053
Timet iustus, sed qualiter, ostenditur 879
Timere non debet sperans in Deo 904
Timuit Petrus: sed postea fuit fortis 1008
Timere non debemus corporis mortẽ 1069.2053
Timentes Deum ad ipso adiuuantur & peregrinantur 2020
Timentes Deum dicuntur seculares 2051
Timere debemus Deum, quia nos videt: & non econtrario 2051
Timere non debemus aduersa præuisa 2133
Timere debemus solũ Deũ, & non homines 2234
Vide Timor
Timor Dei differt à timore mundi 17.1017
Timore solo pœnæ conuerti, siue bonũ facere non est meritorium: imò etiam peccatum 242.1315
Timoris donum significat opus primæ diei 253
Timoris fuit lex antiqua: sed noua est amoris 260
Timoris multæ sunt species 261.2305
Timor an vere fuerit in Christo 292
Timore filiali Deus laudatur 314
Timor multa bona facit 356
Timor Domini nos fortificat 358
Timor, & amor causa sunt conuersionis ad Deum 455
Timor est multiplex 487.510.999
Timor filialis quid est, ostenditur 508
Timor quidam dicitur verecundia, & quidam non 723
Timore temporali multi omittũt benefacere 866
Timor & timiditas dicuntur, & qualiter 880
Timor quandoque est causa conuersionis malorum 897
Timor iustitiæ debet esse cum spe veniæ 985
Timor est duplex 1335.2112.2193
Timor, & amor, omnis peccati sunt causa 1387
Timor pœnæ æternæ proficit 1497.2515
Timor sanguinem contrahit ad interiora 1538
Timor paupertatis per leonem figuratur 1582
Timor pœnæ, & amor gloriæ nos præseruat à peccatis 1608
Timor seruilis valet etiam ad fugienda peccata 1718
Timor Dei acquirit gratiam, & misericordiam 1747
Timor Dei valet ad multa 1747

Universidad de Deusto
Biblioteca

Timor Dei discretionem requirit 2112
Timor Dei beatificat 2130
Timor filialis quomodo differt à seruili 2130
Timor pœnę,& amor gloriæ,inducunt ad bonum 1195
Timor mentem comprimit,non corrigit 2201
Timor maioris periculi fortificat ad minus 2234
Timor Dei lætificat 235
Timor castus generat amorem 2236
Timor pœnæ animam liberat 2283
Timor significat omnes iustos 2378
Timor facit orationem exaudiri 2535
Non est timendum subire mortem corporis pro domino,cum se casus obtulerit,ver.999
Timor Dei spem includit 2558
Vide Timere
Titulus multiplex est 174
Titulus crucis Christi ponitur 174
Titus & Vespasianus dispersserunt Iudæos 289
To ¶Tonitruum dicitur prædicatio 1155.1762
Tonitruum qualiter generatur 1274
Topazius lapis significat ecclesiam 862
Topazius lapis preciosus est,& virtuosus 2200
Torcular dicitur ecclesia 82.1391.1431
Torrens significat peccatum 205
Torrens significat prædicatores malos 1227
Torrens significat aduersitates,& mortem 1875.1281
Torrens dicitur vita præsens 2205
Totum quandoque accipitur pro parte: & econtrario 91
Tota dies quid propriè dicitur 1153
Tota die Christus fuit in cruce,& qualiter 1490
Toto corde,tota anima diligendus est Deus 2209
Totum cor Deo debemus 2419
Totum bonum nostrum est Deus 2495
Tr Traditor Christi fuit Iudas 1489
Tradidit Iudas Christum auaricia 1944
Transfert Deus electos suos multipliciter 1013
Transire quomodo cœlum & terra transibunt. 1729
Tremere facit Deus superbos,respiciens eos 1786
Tribuere,& retribuere quomodo differunt 2040
Vide Retribuere.
Tribulatos clamantes Deus consolatur 29.2250
Tribulatio dicitur tentatio diaboli 361
Tribulatio est multiplex 474.1762
Tribulationes multas passus fuit Christus 504
Tribulatio quandoque inuenit nos,quandoque verò nos inuenimus eam 755.2216
Tribulatio corporis aperit oculos mentis 1873
Tribulatis datur auxilium Dei 1936
Tribulatur pœnitens dupliciter 2250
Tribulationes vitæ præsentis sunt septem 2250
Tribulatio dicitur pœnitentia 2426
Tribulatio quare hic datur iustis,ostenditur 2497
Tribulatio animam purificat 1497
Tribus vnde dicitur 1181.2267
Tribus, populus, plebs& vulgus quomodo differunt 1802
Tribus Iudę quare meruit regnum Israel,ostenditur 1841
Trinitatis diuinæ opera sunt duplicia 485
Trinitatis diuinæ mysterium ostenditur 667.845 1047
Trinitatis mysterium per dominum ostenditur 1047.1643
Tristitia Christi in gaudium est conuersa 444
Tristitiam sequitur consolatio 500
Tristitia præsens mitigatur consolatione gloriæ 93
Tristitiam habent mali in operibus bonis 1923
Tristitiam ingerit omne,quod est inuoluntarium 2138
Triumphus apud Romanos erat duplex: scilicet maior,& minor 375
¶Tubarum festum Iudæorum ostenditur 1393 Tu
Tuba ductilis significat laudem in aduersis 1674
Tuba dicitur magistra bellorum 2592
Tuba significat vltimum iudicium,& prædicationem 2592
Tunica Christi qualis fuit inconsutilis 309
Tunica Christi erat cilicium 1102
Turbatio est multiplex 16
Turbantur obstinati ad auditum prædicationis 1249
Turbatur ecclesia propter multa 2275
Turris dicitur gloria æterna 2270
Turtur significat ecclesiam,& pœnitentes 1433
Turtur est castitatis exemplum 2214
Tuus ego sum:quis Deo dicere potest 2167
¶Tympanū quid significat,ostenditur 1074.2593 Ty
Tympanum significat temporalia bona 1312
Tyrannus quis dicatur:& quomodo differt tyrannus à rege,ostenditur 735
Tyrus significat omnes gentiles, & idololatras 748
Tyrus significat fortes 1419
Tyrus significat gentes 1477
V Acca, quæ offerebatur antiquitus significat Christi carnem 840 Va
Væ significat damnationem æternam 1943
Valles significant humiles 1764
Vanæ gloriæ vitium in omnibus est fugiendum 2112
Vide Vanitas
Vanitas cordis in duobus consistit 48
Vana dicuntur omnia temporalia 337.370.492.443
Vanum dicitur,quod fine caret inten 442
Vana laus quid sit,ostenditur 144
Vanitas dicitur omnis homo viuens 639.986.2502
Vanitas cordis Deo debet humiliari 1924
Vana sunt omnia idola 2013
Vanitas in omnibus est fugienda 2112
Vide Adhærere
¶Vbi quadrupliciter quęrit: scilicet vbi fuit: vbi erit:vbi est:& vbi non est 599 Vb
Vbique præsens est Deus 2224.2183
Vbique presens est Deus,à quo nullus fugere potest 2433
Vbique cum sit Deus,quomodo aliquibus dicitur prope 2534
Vbique sunt formæ rerum abstractæ 2562
¶Vectis est multiplex 1896 Ve
Vectes ferrei sunt dæmones 1896
Velocitas est multiplex 161.2491
Velocitas quædam bona,& quædam mala 1705
Velocitate nihil est velocius 2572
Vellus Gedeonis significat incarnationem Christi 2169
Vellus significat Iudęam 1169.2423
Venator nullus legitur iustus 2134
Venatores dicuntur persecutores 2282
Vendit bona sua,qui illa pro laudibus facit 721
Vendidit nos Adam diabolo 2291
Veneficus idem est,quòd venenum faciens 931
Venenum peccati labore sanatur 626
Veniæ spes debet esse cum timore iustitiæ 985
Venię spem confessio debet habere 1881.1319
Venia peccatoribus data est per testimonium Christi 2202
Veniæ spes antè peccatum est periculosa 2523
Veniet Christus manifestè ad iudicium 811
Venit filius Dei, & non pater, neque spiritussanctus & quare 1373
Venit ad nos Christus multipliciter 1632
Veniet Christus ad iudicium in nubibus,& qualiter 1656
Veniet Christus ad iudicium cum sanctis 1656
Venit Christus in nomine domini, & qualiter 2081
Venire debemus ad Christum multipliciter 1631
Venite:scilicet inuitatorium,est multiplex 1147
Ventus significat tentationem 527.1425
Ventus orientalis est sanior 677
Ventus dicitur anima nostra 1757
Ventorum pennæ sunt præcepta charitatis 1757
Venti quatuor quid significant 1784
Ventus quomodo generatur,& significat prædicatores 2366
Verax est vnum de nominibus Christi 1471
Verba septem,quæ Christus dixit in cruce 824
Verba bonorum mali sustinere non possunt 906
Verba iniquorum fuerunt verba diaboli & primorum parentum 1912
Verbum asperum quid dicatur 1572
Verbi diuini vtilitas 2122
Verbum Dei dicitur ignis, & est multæ vtilitatis 2213
Verborum Dei principium est fides 2233
Verba Dei dicuntur medicina 2234
Verba Dei habent multa specialia 2235
Verba ociosa sunt illa, quæ de rebus mundi loquuntur 2245
Verba Dei dicuntur sagittæ 2253.2504
Verba malorum boni audire non possunt,& econtrario 2411
Verba Dei prius credita fuerunt Iudæis 2423
Verba scripturæ sacræ,dicuntur deliciæ 2437
Verba sacræ scripturæ dicuntur carbones 2461
Verbo Dei nihil est velocius 2562
Verbum Dei duriciem peccati liquefacit 2565
Verba Dei dicuntur compedes 2588
Verba Christi potestatem habebant 2472
Verbum Dei Christus omnia fecit 1646
Verbo Dei omnes satiantur 1771
Verbum Dei est animę cibus
Verbum Dei reuerenter audiri debet 510.725
Verbum Dei dicitur gladius,& framea 524.738
Verbi Dei auditus multa bona facit 746
Verbum Dei esuriebant gentiles 2885
Verbi Dei carentia est mors animæ 1898
Verbis Dei opera doctoris cõcordare debent 2117
Verbum Dei est duplex 2178
Verbum Dei dicitur rectum 483
Verbum Dei dicitur lucerna 2178
Vereri quid est:& quid reuereri 515
Verecundia quare ruborem causat in facie 344.1528
Verecundia quid propriè sit 223
Verecundia aliquos corrigit,aliquos non 1429
Verecundiam confessio debet habere 1888
Veritas est multiplex 141.169.1161
Veritas & misericordia est omnis via D. 354 458
Veritatem tacere,quandoque est peccatū
Veritas quid sit propriè ostenditur 464
Veritas dicitur vita bona 740
Veritas in patria non requiritur 976
Veritatem, & misericordiam prædicare debemus 1501
Veritas per Christum facta est 1523
Veritas nos circundat 1574
Veritas oris quid est 2117
Veritas,& misericordia Dei,ostenditur 2411
Veritas dicitur sine labore: sed omne mendacium cum labore dicitur 2460
Vermis dictus est Christus 296
Vertex capilli fuit Hierusalem 1070
Vespere peccauit homo: & vespere Christus fuit mortuus 426
Vespere significatur passio Christi 894
Vespera significat vltimam mundi ætatem 944
Vesperum dicitur Antichristus 952
Vesperis secundis quare caret officium mortuorum 1603
Vespertinum sacrificiū dicitur passio Christi 2466
Vespertinum sacrificium dicitur finalis pœnitentia 2466
Vestigia Christi dicuntur eius exempla 237
Vestigia Dei sunt miracula 1276
Vestes Christi quare per milites diuisæ fuerūt 309
Vestis Christi placat inimicos 609
Vestis Christi dicitur charitas,& confessio 609
Vestis Christi est ecclesia,& vestes ecclesiæ sunt fideles 745.2353
Vestes probant hominem naturaliter esse socialem 882
Vestis sacerdotalis quid sit 1189
Vestis Dei sunt omnes sancti 1755
Vestes populi Israel in deserto per quadraginta annos non fuerunt attritę,nec læsę 1825
Vestimentum significat temporalia bona 954
Vestis duplicem habet oram 2353
¶Via est duplex:scilicet mortis & vitæ 183.572 Vi
Via quomodo differt à semita 189.327.347.1332
Viam duplicem impolutam habet Christus 230
Via,veritas,& vita non est omnibus Deus 247
Via omnis Dei est misericordia,& veritas 354
Via recta dicitur charitas 378
Via dicitur Christus 395.1270.1388.1884
Via nostra sunt actiones nostrę 589.632.2081
Via,qua itur ad mortem,est vita præsens 800
Vita Christi dicitur incarnatio eius 1043.2494
Via ad beatitudinem sunt aduersitates 1807
Vias Domini non ambulant peccatores 2079
Via testimoniorum Dei Christus est 2089
Via testimoniorū Dei est scripturæ cognitio 2089
Via testimoniorum Dei, sunt exempla vitæ Christi 2089
Viæ hominum sunt peccata 2101
Via hominis quę sit,& quæ via Dei 2101.2450
Via veritatis quę sit,ostenditur 2105
Via iustitię,& mandatorum Dei est lex 2109
Via,& semita dicitur lex euangelica 2110
Via peccatoris dicitur arcta 2119
Via est multiplex:scilicet bona, & mala 2305
Via æterna dicitur Christus 2450
Via Christi sunt virtutes,quas ostendit 2494
Via domini est multiplex 533
Via peccatorum multiplex 2545

Vitia od- debent haberi,non natura 2186
Vitiorū multiplex est persecutio 2230
Vitiū omnia percusit Deus 2389
Vitiorum multiplex est ciuitas 2446
Vitiorum omnium caput est superbia 2460
Vitia omnia labor continet 2469.
In vitiis mali lætantur
Vide peccatum.
Victoria de diabolo facit orationem exaudiri 624
Victoria omnis Deo est attribuenda 714
Videre Dei dicitur multipliciter 103
Videre accipitur multipliciter 127
Vident beati damnatos,& econtrario 130.459
Videbunt mali Christum iratum in iudicio 283
Videre alium,alium se facit videre 475
Videre nostrum quomodo perditur 618
Videmus Deum hic per speculum: & nota exemplum 860
Videt nos Deus:vt nos illum videamus 991
Viderunt Iudæi opera Christi 1073
Videre Dei quid est 1385
Videre mulieres non est peccatum 1589
Videt omnia Deus 1614
Vident gentiles Christum melius quàm Iudæi 1672
Vident aliqui melius à longe,quàm prope 1672
Videre debemus multa in Christo 1719
Videt Deus peccatores,quãdoque vt parcat,quandoque vt puniat 1875
Videt nos Deus,& non econtrario:ideo ipsum timere debemus 2051
Videre Deum quomodo quis potest 2131
Videre Deum,desiderare debemus 2131
Videri à Deo volunt boni,sed non mali 2241
Vide Visio
Vidua tres gradus ecclesiæ sunt,virgines,viduæ,& coniugati 750
Vidua significat ecclesiam,&animam iustam 2247
Vigilat animam,dormiente corpore, & econtrario 989.2103
Vigilare spiritualiter quid est 989
Vigilia dicitur custodia noctis 1555
Vigiliæ noctis quomodo diuidebantur 2324
Vincitur caro fugiendo mundus patientia:sed diabolus resistentia 628
Vincere non potest diabolus,nisi volentem 2054
Vincere possumus diabolum 2157
Vicit Christus diabolum iustitia 2500
Vinculum dicitur peccatum 10.154.2134
Vinculum est multiplex 1894
Vinculum multiplex martyrium soluit 2044
Vinculum peccati,soluit peccati cognitio 2044
Vincula sunt Dei præcepta 2588
Vindicta qualiter animæ beatę à Deo quærunt vindictam ostenditur 102
Vindicat Deus multipliciter 248
Vindicta omnis Deo est relinquenda 1608
Vindictam facere,an sit licitum 2587
Vindicta magna est, de inimico facere amicum 248
Vindicta fit de peccatoribus,quando conuertuntur 2587
Vide Vltio
Vinea ecclesia dicitur 1371
Vinea dissipata sunt hypocritæ 1821
Vide Anima
Vinum significat gloriam æternam 385
Vinum significat prospera:sed aqua aduersa 643
Vinum dabant Iudæi occidendis,vt inebriarentur 1103
Vinum merum,& mixtum quid significat 1242
Vinum significat amorem 1769
Vinum, & panem obtulit Melchisedech Abrahæ 1968
Vir accipitur quandoque pro virtute,quandoque pro sexu 1748
Vir an sit imago Dei,plusquam mulier 640
Vir significat audaciam 2557
Virga ferrea significat virtutem iustitiæ 16
Virga significat correctionem,qua nos Deus castigat 324
Virga dicitur populus Iudæorum 1214
Virga est multiplex 1214.1670
Virga correctionis Dei 1531
Virga dicitur virgo Maria 1531
Virga virtutis dicitur prædicatio fidei 1970
Virginitas virginis Mariæ possibilis ostenditur multis exemplis 808
Vide Virgo
Virgines dicuntur,qui sunt integri mente 2578
Vide,vidua virginitas
Virtus omnis fortior est vnita quàm dispersa 143
Virtutes crescunt in nobis 222.1437.2138
Virtus Dei dicitur verbum patris 278
Virtutes accipiuntur multipliciter 342
Virtutes suas an liceat aliis publicare 368.2194.2232
Virtus potestatis miraculorum Christi,ostenditur 428
Virtutes per ossa significantur 468.519
Virtutes electorum conseruantur finaliter 519
Virtutes dicuntur arma 523
Virtutes sunt Dei,& sunt nostræ 548
Virtutes omnes adinuicem sunt connexæ 559
Virtutes sunt vera bona 913.674
Virtutum exempla stellis comparantur 973
Virtutes terminum habent 1229
Virtutes significantur per cornu 1245.1993
Virtus consistit in medio 1337
Virtutes dicitur quidam angelicus ordo 1752
Virtutes aduersitatibus crescunt 1801
Virtutes multiplicat mors,& passio Christi 1812
Virtutes multas habuit latro pendens in cruce 1844
Virtutum actus cessant quandoque manente habitu 1907
Virtutem operum Dei continet eucharistia 1980
Virtutum odorem mali non sentiunt 2015
Virtutes omnes operatur Christus:&omnium nobis dedit exemplum 2063
Virtutes sunt portæ cœlestes 2066
Virtutum causa quandoque sunt aduersa 2140
Virtus significatur per diem 2157
Virtutum exempla dicuntur gressus mentis 2206
Virtutum exempla nobis dant animalia bruta 2218
Virtutum omnium forma est humilitas 2226
Virtutum dignitas,ostenditur 2243
Virtus dicitur charitas,& dilectio 2270
Virtutes omnes continet spes 2331
Virtutes significantur per diem 2387
Virtutum exempla nobis dedit Dauid 2447
Virtus Dei in se vna est: sed duplex in effectibus 2591
Visio clara diuinitatis nos facit beatos 491
Visus facilius immutatur,quàm auditus 654

visus,& auditus maxime sunt necessarii addiscentibus 746
visus decipitur in temporalibus,& quare 1914
visio est triplex 1076
visio,& fruitio est dilectio duplex 1665
visione triplici Christus videtur 1719
visio Dei clara dicitur facies 2131
visus magnam habet efficaciam 2147
visio mulierum capit mentem 2369
visus Dei reuocat peccatores 2442
Vide videre
visitatio Dei fuit incarnatio Christi 86. 1018. 1837
visitat nos Deus multipliciter 943
vita Deus non est omnibus,& veritas 247
vita solitaria an sit licita 882
vita est multiplex 909.2028
vita hominis naturaliter in libertate consistit 1024
vita malorum diu durat 1187
vita nostra,& mors à Deo sunt præfixa 1229
vita nostra est in Dei potestate 1257
vitæ longioris spes decipit multos 1554
vitæ breuitas nos ducit ad Deum 1555
vitæ fluxus ex peccato processit 1557
vitæ finis nobis est incognitus 1559
vita malorum repletur doloribus 1592
vita dicitur oriens 1883
vita Christi sicut vmbra fuit ablata 1959
vita bona debet præcedere doctrinam 2078
vita absolutè posita, significat vitam beatam 2150
vitæ breuitas ostenditur 2157
vita nostra continuè conseruatur à Deo 2161
vita propriè non est in præsenti: sed in futuro 2248
vita nostri dicitur torrens 2295
vitæ porta dicitur Christus 2304
vita mala perdit fidem 2416
vide,vita præsens,vita spiritualis,vita æterna, viuere,viuens
vita præsens dicitur vmbra mortis 328
vita præsens miseriis est plena 366. 1440. 2035. 2274
vita præsens semper habet bonos cũ malis 367
vita præsens multis rebus comparatur 567
vitę præsenti à Deo præfixus est terminus 637
vita prę̃sens dicitur breuis,& nihil 638. 1554
vita præsens est via,qua itur ad mortem 800
vita præsens dicitur fluuius 1019 1604.2407
vita duplex:scilicet corporis,& animæ 1493
vita prę̃sens herbæ,& flori comparatur 1556
vita præsens amari non debet 1559
vita prę̃sens dicitur nox 1566
vita præsens dicitur mors 1585
vita præsens dicitur tenebra 1690
vita prę̃sens dicitur vmbra mortis 1890. 1959
vitæ præsentis tribulationes sunt septem 2250
vita præsens est quædam confusio 2291
vita prę̃sens est quædam captiuitas 2409
vide,vita,vita æterna,vita spiritualis
vitam spiritualem plus saluare debemus quàm corporalem 836
vita nostra spiritualis est spiritussanctus 856. 1746
vitæ spiritualis exemplum nobis fuit Christus 1666
vitæ spiritualis panis est Christus 1769
vita spiritualis animę,est fides 2092
vita spiritualis animæ est verbum Dei 2123
vita vera erit post resurrectionem,& non ante
vitam futuram non credunt multi,& quare 796, 797
vitæ æternę articulus declaratur 878
vitam æternam nobis merentur aduersa 2217
vita æterna significatur per dexteram: sed temporalis per sinistram 2412
vitæ æternæ spes est habenda 2572
vide,Misericordia
vitis ad modum sapientia lætificat 2305
vitrum dicitur fortuna mundi 575
vitulus lasciuus significat Iudęos 302
vitulus significat Christum 818
vitulus significat superbos 840
vituperatio quandoque magis proficit quã laus 1134
Quod est peius, vel se vltra condignum laudare, vel vituperare 1938
viua hostia dicitur homo pœnitens 411
viuere nostrum est mori 1685
viuens quis benè,quandoque malè moritur,& econtrario 1760
viuit Deo,qui se propter Deum mortificat 323
viuens mundo,moritur Deo:& econtrario 2114
viui aliqui peccant,& aliqui mortui 2279
viuum omne,perfectius est non viuo 2014
viuificatur peccator per gratiam 675
viuificat nos Christus 1389
viuificamur per verbum Dei, non per merita nostra 2100
viuificamur in Christo, & morimur in nobis 2114
¶vltores dicuntur Pagani 84
vide vltio
vltio est duplex, scilicet temporalis, & æterna 1366
vltra est ecclesia de gentibus, ipsas conuertendo 2057
vltio Domini est multiplex 2057
vltus fuit Christus de Iudæis multipliciter 2058
vlciscetur Christus dupliciter 209
vide,vindicta
¶vmbra mortis est vita præsens 328
vmbra dicitur vita præsens 567.1959
vmbra mortis dicitur mors corporis 707.1486
vmbram nobis gratia facit 1062
vmbra mortis significat multa 1486
vmbrę more fugit homo 1710
vmbræ more ablata fuit vita Christi 1959
vmbram nobis facit passio Christi 2454
¶vnanimis quis dicatur 889
vnctus fuit Christus per gratiam tripliciter 479. 743
vnctionis extremę sacramentum tractatur 416
vnctus fuit Dauid in regem tribus vicibus 8.379. 1619
vnctio duplex 1804
vnctio significat gratiam Spiritussancti 2352
vnicornis dicitur diabolus 312
vnicornis significat Gentiles 1352 & iudæos 416
vnicornis multa significat 1595
vnita virtus,fortior est quàm dispersa 143
vnitas ecclesię cum Christo ponitur 204

Universidad de Deusto
Biblioteca

vnio Christi ad verbum nunquam est diuisa 300. 1532
vnita dicitur esse ecclesia 311.1475
vnitatem pacis debet habere auditor scripturę 789
vnitas trinitatis diuinę ostenditur 945.1047
vnitas summè Deo placet 1503
vnitatis ecclesiæ causa est Christi passio 1725
vnitas est multiplex.s.bon.& mala 2351
vnitas malorum nocet 884
vniuersitas per septem significatur 1368
vniuersitas significatur per mille 1797
vnus significat Christum 864
vnum cum Deo qualiter efficimur 996
vnum esse omnia facit charitas 1569.2358
vnus homo dicuntur esse omnes fideles 2278
Vo ¶vocati sunt multi 895
vocat Deus peccatores multipliciter 17:9
voluntaria debet esse confessio 1895
voluntarium omne est lætum,&inuolũtarium triste 2138
voluntaria Dei laus est in aduersitate 2181
voluntaria seruitia Deo placent,non coacta 2181
voluntas Christi multiplex 173
voluntas significatur per vultum 186
voluntas Dei an semper impleatur 221
voluntas Dei multipliciter accipitur 386.1516. 2002
voluntas sola peccat 405
voluntas nunquam vult malum sub ratione mali 855
volũtas in operibus considerari debet 1119.2273
voluntate passus fuit Christus, non necessitate 1484
voluntas Dei quomodo nobis est nota 1738
voluntati repugnat concupiscentia 1890
voluntas mala, odium, causant omnia peccata 1941
voluntas Dei causa est omnium,& causam non habet 1977.2364
voluntas Dei semper impletur,cui nullus resistere potest 1977.202
voluntas sine exteriori opere meretur, & peccat 1986
voluntas quandoque datur sine intellectu, quandoque econtrario 2398
voluntatem Dei nos docet scriptura 2202
voluntas per pedes significatur quæ moritur superbia 2258
voluntas pro facto acceptatur à Deo 2269
voluntas pro facto reputatur 2296
In voluntate consistit eleemosyna 2396
Vide beatus.
vota Christi alia erant à votis iudæorum 271
vota Christi dicuntur sacramentum eucharistiæ 317
votum reddit opus magis meritorium, quam sine voto 1000
votum est duplex 1256
vota nostra plene reddentur Deo in patria 2025
votum apud Deum,& iuramentum dicitur voluntas,vel promissio 2333
vota,& iuramenta sunt seruanda 2333
vox clamans ad Deum,est desiderium cordis 390. 791
vox cęca,& surda dicitur terrenorum hominum.
vox qualiter ad Deum leuari debet 993
vox in loco vacuo alitus sonat 624
vox est multiplex 1258
voce non fit clamor orationis:sed corde 2218
vox propriè spectat ad bonos 2457
vox quomodo formatur 2457
¶Vsura est multiplex 1177 Vs
vsura in quibus committitur,ostenditur 886
¶vt, dictio tenetur multipliciter 553 Vt,
vter significat carnem:& quemlibet iustũ 2156
vterus dicitur mens nostra 930
vterus dicitur prędestinatio Dei 1144
vterus dicitur ecclesia Dei,& mens nostra 1941
vterus matris quid significat,ostenditur 2439
vtinam significat indigentiam alterius adiutorii 2081
¶vulgus,tribus,populus,& plebs differunt & quo modo 1802 Vu
vulnera Christi dicuntur fossiones 308.1620
vulnerat Deus corpus:vt animam sanet 611
vulnerat nos Deus dupliciter 992
vulnera Christi animam sanant 1985
vulpis significat deceptores 997
vultus significat rationem 75
vultus significat voluntatem 186
vultus differt à facie,& quomodo,ostenditur 515
vultus significat gloriam æternam 713
vulua significat patres antiquos 30
¶vxorem alterius concupiscere est detestabile crimen 816 Vx
vxores multos deceperunt 2186
vxor nostra dicitur sapientia 2307
vxor Christi dicitur ecclesia 2305
ZAbulon significat infidelitatem 2362 Z
Zelare idem est quod amare 566
Zelare accipitur multipliciter 2286
Zeb, & zebe sunt nomina propria duorum regum & quid significant 423
Zelus quomodo cadit in Deo,ostenditur 684
Zelus Christi qualis fuit 1360
Zelus Christi quid sit 1460
Zelum,& discretionẽ correctio debet habere 2139
Zelus noster est zelus Dei 2212
Zelus est duplex ad vitam,& ad mortem 2212
Zeroastes risit statim natus,& malum signum hoc fuit in eo 841

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca